

INSTITVTIONES
IVRIS CIVILIS
D. Iustiniani Imper.

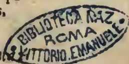
Accuratius quàm vnquam antea recognitæ, atque emendatæ.

Cum omnib⁹ SILVESTRI ALDOBRANDINI, & aliorum clarissimorum Iurisconsultorum annotationibus hactenus impressis.

Quibus hac nouissima omnium editione accesserunt præclaræ FRANCISCI CORNELLI Brixiani annotationes, nunc primum editæ, iuris studiosis, ac fori causarum patronis, tabellionibusq; vtilissimæ; quę crucis, vel asterisci nota præmonstrantur.

Præterea XII. Tab. quæ extant fragmenta. Varietas lectionum:

Index rerum, & verborum memorabilium, aptissime dispositus.

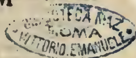

Cum Senatus Veneti decreto.

VENETIIS APVD IVNTAS.
M. D. LXXXI.

INDEX PER ALPHABETVM RVBRICARVM INSTITVTIONVM.

A

I N D E X R E R V M & verborum, quæ toto hoc opere continentur.

Adiectus

Alienare

Certa

Ele-

Falſum

Filius

e iii Hæge-

Interdi-

d Legato-

Et ratio

Obliga-

e quàm ex

e 2 Petens

Pupillus

Testa

Veniam

Vinculum

Vtilia

FINIS.

FONTES IVRIS CIVILIS
LEGES ROMVLI.

I.

NE'Quid inaugurato faciunto.

II.

Patres sacra magistratu'que soli peragunto, ineuntoque.

III.

Sacrorum omniũ potestas sub regibus esto: sacra patres custodiunto.

IIII.

Plebeij agros colunto.

V.

Populus magistratus creanto, leges sciscunto, bella decernunto.

VI.

Deorum fabulas ne credunto.

VII.

Deos peregrinos prętet Faunum, ne colunto.

VIII.

Nocturnas in templo vigilias ne habēto.

IX.

Ne quis Præsent.bus fœminis obscęna verba facito.

X.

Quisque demissam ad talos togam in vrbe habeto.

XI.

Parricidas omnes capite puniunto.

XII.

Ne quis nisi per portas vrbem ingreditor ne ve egreditor. Mœnia sacrosancta sunto.

XIII.

Mulier viro legitime coniuncta fortunarum & sacrorum socia illi esto. vt que domus ille dominus, ita hæc domina.

XIIII.

Filia viri patri, ita defuncto viro hæres esto.

XV.

Adulterij conuictam vir & cognati, vt volent, necanto.

XVI.

Si vinum biberit, domi vt adulterum puniunto.

XVII.

Parentum liberos omne ius esto relegandi, vendendi & occidendi.

XVIII.

Monstrosos partus sine fraude cedunto.

QVAEDAM DVODECIM TABVLARVM CAPITA, EX ANTIQVORVM monimentis collecta.

I.

Priuilegia nisi centuriatis ne irroganto.

II.

Qui sepem in confinio ponet, terminum ne excedito: qui murum, pedem derelinquito: q domum, pedes duos: qui sepulcrum foueamue, quantum, id profundum erit: qui puteum, passum: qui oliuam, ficumue, pedes nouem: qui denique alias arbores plantabit, quinq; pedes ab alieno loco ponito. in controuersia de finibus, quinque pedum vsucapio nulla est.

III.

Eius arboris, quæ in alienum agrũ impenderet, ramos quindecim pedes altius a terra, ius esto vicino.

IIII.

Viæ latitudo in porrectum, octo pedũ esto in anfractum, sedecim.

V.

Ne quis vnciario fœnore amplius exerceto.

VI.

Sodalibus, qui eiusdem collegij sunt, & ius coeundi habẽt, pòtas esto pactionis quam volent inter se ineundæ, dum ne quid ex publica lege corrumpant.

VII.

In contractibus ea præstantor, quæ lingua nuncupata sunt.

VIII.

Venditæ & traditæ res non aliter emptori acquiruntur, quam si is venditori pretium soluerit, vel alio modo satisfecerit.

IX.

Vsus & auctoritas fundi, bienniũ esto: cæterarum rerum vsus annuus esto.

X.

Aduersus hostẽ æterna auctoritas esto.

XI.

Rei furtiuæ æterna auctoritas esto.

XII.

Tignum iunctum ædibus vineę suę ne soluito, sed duplum qui iunxit dato.

XIII.

Glandem in alienum fundum decidentem colligere liberum esto.

XIIII.

Si in tuo alienum pecus pascatur, de pastu pecoris actio esto.

XV.

Si quadrupes pauperiem fecerit, ei cuius intererit, aduersus eum, q dominus erit quadrupedis, actio noxalis esto.

XVI.

Patricij plebeijs coniugium ne contrahunto.

XVII.

In decem mensibus hominem gigni.

XVIII.

Parentibus liberos ter vẽdendi ius, atq; potestas esto.

XIX.

Statuliberos venundari posse.

XX.

Vti quis legassit, sup pecunia tutelaue suæ rei, ita ius esto.

XXI.

Parentibus tutorum liberis in potestate dandorum testamento ius esto.

XXII.

Quibus testamento tutor datus nõ est, agnati tutores legitimi sunto.

XXIII.

Si furiosus est, agnatorum gentiliumq; in eo pecuniaue eius potestas esto.

XXIIII.

Prodigo bonis interdictum esto, isque in curatione agnatorum esto.

XXV.

Suspecti tutoris iudicium esto.

XXVI.

XXVI.
Vti quis legassit suæ rei, ita ius esto.
XXVII.
Intestatorum hæreditates primo suorum hæredum, velint nolint, sunto: & in locum filiorum, nepotes ex iis succedunto.
XXVIII.
His deficientibus agnatus proximus familiam habeto.
XXIX.
Intestato liberto mortuo primum sui succedunto: si hi non fuerint, patronus.
XXX.
Si pluribus hæreditas iure delata sit, atque hi a communione discedere volent, familiæ ercisc undæ iudicio inter eos res hæreditariæ diuiduntor.
XXXI.
Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, neue vrito.
XXXII.
Rogum bustumue nouũ propius sexaginta pedes ne adijcito ædes alienas, inuito domino.
XXXIII.
Hoc plus ne facito, rogum ascia ne polito.
XXXIIII.
Mulieres genas ne radunto, ne ve lessũ funeris ergo habento.
XXXV.
Homini mortuo ne ossa legito quo post funus faciat.
XXXVI.
Qui coronam parit ipse pecuniaue ei⁹, virtutis ergo arguitor, ipsi mortuo patribusque eius, dum intus positus esse, forisve ferretur, sine fraude imposita esto.
XXXVII.
Forum bustumve ne vsucapito.
XXXVIII.
Inter hæredes pro hæreditariis portionibus obligationes hæreditariæ ipso iure diuisæ sunto.
XXXIX.
Si quis lege agendo plus petierit, causa cadito.
XL.
Si quis in ius vocatur si morbus euitasque vitium esset, qui in ius vocabit, iumentum dato: si nolit, arceram ne sternito.
XLI.
Si iudex vel alter ex litigatoribus morbo sontico impediatur, iudicij dies diffusus esto.
XLII.
Si status dies sit cum hoste venito.
XLIII.
Assiduo vindex assiduus esto. proletario ciui quiuis volet, vindex esto.
XLIIII.
Vtrisque superstitibus, id est præsentibus, vindiciæ sumuntor ab ijs, inter quos controuersia est.
XLV.
Vindiciæ secũdum libertatem dantor.
XLVI.
Aeris confessi rebusque iure iudicatis. xxx. dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto: in ius ducito ne iudicatum facit, aut qui pseudo eo ĩ iure vim dicit, secum ducito, vicito aut neruo, aut compedibus xv. Pondo nec minore: aut si volet; maiore vincito. si volet, suo viuito: in suo viuit, qui eum vinctum habebit, libras farris in. dies dato, si volet, plus dato. Tertijs nundinis partes secanto, si plus minusue secuerunt, sine fraude esto.
XLVII.
De capite ciuis, nisi cẽturiatis comitiis, ne rogato.
XLVIII.
Perduellionis crimen capite punito.
XLIX.
Sanatis idem iuris esto, quod fortibus.
L.
Qui falsum testimonium dixerit, e Saxo Tarpeio deiicitor.
LI.
Iudex qui ob rem dicendam pecuniam accepisse cõuictus est, capite punitor.
LII.
Si quis actitauerit siue carmen condiderit, quod infamiã flagitiumue alteri precetur, capite punitor.
LIII.
Qui malum carmẽ incantarit, fiugesue excantarit, coercetor.
LIIII.
Qui iniuria cæciderit alienas arbores luito

sluito in singulas æris xxv.

L V.

Frugem aratro quæsitam furtim noctu si pauerit secueritue pubes, suspensus Cereri necator impubes verberator, noxiamque duplionemue præstato.

L V I.

Fur manifesto furto præhensus si aut cum faceret furtum nox esset, aut interdiu se telo cum deprehenderetur, defenderet, impune occiditor, ex cæteris manifestis furibus liberi verberantor, & ei cui luci factum furtum erit, si se telo non defendat, addicuntor serui verberibus affecti, de saxo præcipitantor.

L V I I.

Furta per Lancem liciumque concepta sicut manifesta vindicantor.

L V I I I.

De furto pacisci licitum esto.

L I X.

Si mẽbrũ rupit meũ e pacto talio esto.

L X.

Si iniuriam alteri faxit, xxv. æris pœnę sunto.

F I N I S.

INSTITVTIONES IVRIS CIVILIS D. IVSTINIANI IMP.

QVAM EMENDATISSIMÆ.

Cum annotationibus cùm aliorum Iuriſconſultorum, tùm vero Syluestri Aldobrandini iam ex eius ſcriptis,

Franciſci Cornelli opera, multò, quàm ante, locupletioribus factis Additis quoque eiuſdem Cornelli annotationibus, nunc primum in lucem emißis.

† IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI[a].

SYL. Diuiſio.

IN nomine Domini. ¶ Diuiditur hæc rubrica in quatuor partes: in primā ponitur inuocatio: in ſecūda nomina & cognomina Iuſtiniani: ſ tertia cui dirigaṙ liber: ſ quarta (quæ re vera in bonis codicibus non inuenitur) ponitur particularis intitulatio procemij: quā ideo poſui, quia glo. eam præſupponit, Non continuatur, quia eſt principium & procemium operis ſecundum gloſſ. in rub. ff. de condi. fur. & decla. Angel. hic col. penul. Nota nomen Domini inuocandum eſſe. Item dignitates ſuas à ſe ſcribi licite poſſe. Item ſtylum ſcribendi, vt præponatur nomen ſcribētis nomini eius ad quem ſcribitur: quod eſt vtile pro reſcriptis, contra quæ, ſi aliter in eis ſcriptum reperiatur, præſumitur, ſecundum Spec. in titu. de reſcrip. præſen. Quæ vero de iuuentute, cupiditate, genitiuo, & de triplici Imperatoris corona notanṫ hic per Ang. non bene colligūṫ ex hac rub.]

† alias nō ſunt hæc verba, In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti.

a ¶ Ieſu Chriſti. Ex hoc nota, ꝙ Chriſtianus fuit: aliàs nō poſſet imperare. i. imperij iuriſdictionem exercere, vt in auth. iuſiu. quod præſtaṫ. in princi. ibi Et cōicator eccleſiæ. colla. ij. vbi diciṫ ꝙ quilibet adminiſtrator debet iurare, ſe eſſe cōicatorē ſanctæ catholicæ eccleſię. ¶ Adde, ꝙ illud eſt iuramentū aliorum adminiſtratorum: iuramētum autem Imperatoris, de quo hic agitur, ponitur in cle. j. §. ego. de iureiu.] Sic & aliàs inci- SYL.

Nōis diuini iuocatio tria bona facit.

pitur, vt C. de off. præf. præt. af. l. in noie Dñi & in auth. de armis. in prin. coll. vj. Ex hoc enim sequit bonū initiū, meli⁹ medium, & optimus finis, vt in authét. quomodo oportet episc. in prin. coll. j.]

Cæsar vñ dicit.

a ¶ Cæsar. A Cesare Augusto qui regnabat tépore natiuitatis Christi. Vnde illud, Exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. i. vt quilibet æstimaret bona sua: & exinde quilibet Imperator dici⁹ est Cæsar. Vel dicitur Cesar, quia fuit cæsus de véntre matris suę.

Luc. ij.

SYL. * ¶ Adde, q; non ab Augusto, sed à Iulio Cæsares dicti fuerunt, vt hic in nostris Annotationibus apertius ostendimus.

** ¶ Dubium non est, quin Iustinianus Cęsaris nomen à Iulio Cęsare duxerit. hoc ipse palam attestatur in nouella cō stitu. xxx. cui titulus, De Procōsule Cappadociæ, in princ quæ extat in editione Haloandri.

† Nō longe à Gallia fit Fab. sed de quadā Frácia q est i Alemania, d qua fit métio in c. i. extra de sponsa Blondus cōtra, li. 7. d inclinatione imperii. Sed veri⁹ Francorū nomē vñ accreuerit Iusti. dcet Alci. li. Dispū. 2. ca. 32.

b ¶ Flauius. Quia erat de familia Flauiorum: vel quia deuicit Flauios, vt dixi. ff. eo. in prin.

¶ Adde, quòd Flauius est nomen, aut potius prænomen, quod arbitror Iustinianum à Constantino sumpsisse: solebant enim posteriores Imperatores nomina anteriorum, qui egregia aliqua virtute excelluissent, sibi assumere, ut de Cæsare, de Augusto, de Pio euenisse traditū est: nec probare possum, q; fuerit de familia illa flauiorum antiquissima, quæ ex agro Reatino duxit originem. habuit quippe Iustin. Anitiorum familiá, gens vero flauia auctore Tranquil. in Domitiano extincta est.

c ¶ Iustinianus. Quia fuit filius Iustini, vt infra de donat. § est & aliud. & infra quib. non est per. fa. te. §. pen. Sed in decre. cōtra distin xvj. habeo librū. vbi dr q; fuit filius Constantini. Sed forte ibi loquitur de alio Iustiniano quàm hic. Vel dic q; fuit filius Constantini, quia successit ei in regno. Vel dicit à iustitia, quá semp coluit & subditis intūxit colendá, vt C. de sum. trin. & fid. cath. l. j.

Imperator Cæsar [a] Flauius [b] Iustinianus, [c] Alemanicus, [d] Gotthicus, Fráncicus, † Germanic⁹, Antic⁹, Alanic⁹, Vándalicus, † African⁹, pi⁹, [e] felix, [f] íclitus, [g] victor, [h] ac triūphator sp Augustus, [k]

SYL. ¶ Adde, q; fuit nepos ex sorore Iustinia. fuerunt autem plures Iustiniani, cuius hoc nomen proprium est, de cuius deriuatione disputare pertinacis est secundum gloss. in prin. infor.

d ¶ Alemanicus. hoc nomen, & oía se quentia noia sunt ab euētu sibi imposita: vtputa quia vicit Alemanos, & sic de alijs, vt in auth. de hære. & fal. in princi. colla. j. & hæc sunt omnia nomina pro uinciarum, quas deuicit.

† Cur Vādalic⁹ & Aphrican⁹ appellet, vide l. i. apud eū dē. 1. l. C. de off. pfę. Afri.

SYL. ** ¶ Adde q; Anticus (sic enim legendum est, non atticus) ideo fuit appellatus, qa Antas Histri fluminis accolas debellauit * Vandali autē fuerunt veteris Germaniæ populi, qui Honorij principatu in Hispaniam penetrarunt, iuxta fluuium hispalim; Beticæ tractu occupato, qui ab ipsis olim vandalia; ab Hispanis vulgò Vandalasia appellatur.

e ¶ Pius. à Pio Antonino, vt in auth. vt lib. de cęte. colla. vj. §. nobis autem. † vel pius à pietate animi, vt C. de sum. trini. & fide catlio. l. j. in princi. & C. de nup l. imperialis. & C. de cadu. tol. l. vni ca. viti. respon.

† Verba sequētia non sunt Accursi.

f ¶ Felix. à virtute animi. vel felix, i. prosper, quia oía sibi ad votum succedebāt.

g ¶ Inclytus. Agestis magnificis. Accur.

h ¶ Victor in fugando hostes. Accur.

i ¶ Triūphator. post victoriā: gloriosus enim erat propter magnifica gesta sua.

** ¶ Triumphauit Iustin. de Vandalis & Persis.

† Sicut fuit l. de naloōi da p C. flauinianū Pang syl uestro. & vf nō recte: sed contrarium tenet el. ln l. ii. §. cū vrb de orig. i. co. vi. sed illa ē ō muniot.

K ¶ Semp augustus. Quia huius debet esse propositi quilibet Imperator vt augeat: † licet hoc semper non faciat: sic in diffinitione matrimonij, vt. j. de pa. po. in pri c. licet inte. dū diuidat, vt C. de rep. l. cōsensu. sic in diffōne iustitiæ, vt infra de iusti & iur. in princ. fm Ioá.

SYL. ¶ Augustus, hoc est sacer & maiestatis plenus: & non augustus ab augendo, ut hic uoluit glo. cuius & suorum sequacium errorem dicit esse ridiculum Nicolaus Perotus in suis cōmentarijs. epigram-

grammate.iij.in verbo Cæsar.* primus autem hoc cognomine appellatus est à Senatu Octauianus Ro. Imperator, ut ex Suetonio docum⁹hic in nostris Annotat. quod cæteri Imperatores postea sibi uendicarunt.

a ¶ Cupidæ legũ iuuen. scilicet mittit suam gratiá, & hunc lib. b Incipit. More recte scribētiũ prę-

†alias nō adsūt verba ista.

cupidæ a legum iuuentuti S.

¶ †Incipit b prooemium.

¶ Arma legesq;, vt in bello & pace re-

mittit prooemium, in quo reddit lectorem attentum, docilem, & beneuolum. Attentum, cum dicit Summis vigilijs. ná per hoc, ꝙ ipse vigilauit, reddit nos attentos, vt uigilare debeamus: nam ius ciuile uigilantibus scriptũ est, vt ff. quæ in frau.cred.l.pupillus.in fi.& ibi, summa prouidentia, ut infra proxi.§.Docilem, cum dicit: & cum sacratissimas cōstitutiones antea cōfu'&c. ut infra eod. §. omnes. docilem enim facit qui summam rei breuiter comprehendit: nam ꝑ hoc, ꝙ ipse abbreuiauit, poterũt amodo facilius edoceri. Beneuolum.i. bonæ uoluntatis ad addiscendum, vbi dicit: & quod priori tempore. & ibi, summa itaque ope.ut infra eo §.cumq.in fin.& §.summa itaque &c.

SYL. * ¶ Accur.æquiuocat in assignandis partibus procemij secundum rhetoricá rationem, de hac re vide hoc in loco nostros Commentarios.

Diuisio.

Mperatoriam. Diuiditur in tres partes principales totum hoc prooemiũ vsq; ad finem, licet Ioan.Pla.diuidat in quinque Ná primo ponit in quibus debet versari Imperator. Secundo ponit qualiter Iustinianus illud adimpleuit. Tertio nos ad studium exhortatur, ostendẽdo fruct⁹ qui sequunt ex assiduo studio. secunda ibi in §.Quorum tertia ibi, Summa itaq;.) Iterum prima diuiditur in duas partes: quia primo ponit dictũ: secundo ponit tres causas. secunda ibi, Vt vtrunque.

SYL. ¶ Imperatoriá. Catus. in procemio nō est figurandus, cum in eo non intendat. Impe. aliquid pro l.disponere, sed tãtũ consiliũ suũ aperire, & modũ narrare, quo librũ hunc componi curauit. Si tũ vis ponere, potes pro ratione dubitandi adducere, ꝙ cum Imperator nomen sit ducis exercituum, & militũ, & pariter militis.l.j.ff. de testi. mili. nihil aliud ab eo exigi videbatur quàm vsus armorũ.l.fi. in princ. C.de iure deli. cuius cōtrarium respondetur, ex eo, quia cum ad eum spectet non tantum milites regere, sed prouincias, quibus pręest, tempore belli & pacis, eidem nō minus ll. sunt necessariæ, quàm arma, ex causis in tex. expressis. Not. summarium. Item quod appellatione principis Romani venit Imperator. Item calumnias uitandas, & calumniatores repellendos. Item idem esse recte, quod iuste. Item quòd Imperator dicitur religiosus, quod large accipit, ut declarat Iason in l.j. in j. lectura in princ.C.de sum.trini. Item nota attributionem armorum factam ll.& econuerso ad demonstrandam coniunctionem & colligantiam ipsorum: & quòd dictio ut, est redditiua rationis. Item ibi, vtrunque, quòd expressio uerborum, quę inerant, toleratur pro maiori declaratione.]

ctę īperet, Impatori necessaria sũt. b. d.

Mperatoriá maiestatem c non solũ

c ¶ Maiestaté.i.Imperatoré qui est in maiestate, vt C.de leg.& const.l.digna. ¶ Adde, ꝙ maiestas est decus, amplitudo, & dignitas cuiusq;: quam etiam pro Dea honoris & reuerentiæ filia prisci coluerunt.] Similis est loquendi ornatus infra quib.mo.ius pa.po.sol. §.fili⁹. ibi, Imperatoriam celsitudinem. Et nota, ꝙ antipophorizat respōdendo ad tacitam quæstionem: hanc scilicet quare Imperator non facit quod suum est, scilicet armis intendere, cum milites magis arma scire, q̃ iura oporteat, vt C. de iu.delibe.l.fi ad quod respondet, Imperatoriam maiestatem &c. SYL.

a ¶ Armis decoratam. Quæritur quare quod erat armorum attribuit legibus, & contra? Respondetur, vt ostenderet alterum alterius auxilio semper egere, vt C de Iusti.co.confir.in princ. & ff de rei ven.qui restituere. Vel dic, pprie ponit: ná arma sunt ad decorem, leges súť ad armandú: vnde dr, Militant náq; &c. vt C. de aduo. diuer.iud.l.aduocati, Et leges dicuntur armare homines, vt C.ad l.iul.de adult. l.cum vir nubit. Vel ideo posuit, vt euitetur malus sonus verborũ, scilicet cacephaton, idest turpis sonus.

armis decoratam, [a] sed ẽt legibus oportet [b] esse armatã: [c] vt vtrunq; tẽpus & bellorũ, [d] & pacis, [e] recte possit gubernari: [f] & princeps [g] Romanus nõ solũ in hostilib⁹ [h] pͥlijs victor existat, sed ẽt p legitimos † tramites [i] calumniãtiũ [k]

SYL. * ¶ Prima expositio verior est, vt abundetam ex eodem Iustiniano, q̃ ex alijs scriptoribus demõstrauimus hic in nostris annotationibus.]

b ¶ Oportet. i. opportunum est.

SYL. ¶ Adde ꝙ immo necesse est, vt C. de iusti.co.confir. in prin. exponũtur autem hæc verba necessitatiua secundũ subiectam materiam, Ias.in l.j.col.v.in prin. ff.de iust.& iur.

c ¶ Armatam scilicet ad hanc vtilitatẽ quæ sequitur. Accursius.

d ¶ Et bellorum. Et sic quo ad vsum armorum.

e ¶ Et pacis. Sic quo ad vsum legum.

** ¶ Hinc not. ꝙ iudex debet esse iuris peritus. aliter repellitur à munere iudicandi nisi causarũ habeat experimentum, auth.de iud.in prin & glo. in c.sciscitatus.de rescrip.

f ¶ Gubernari. Alterum legibus.s. tempus pacis: alterum armis.s. tẽpus belli.

SYL. ¶ Adde, ꝙ non tpe belli. ll. seruari non debeãt, sed ꝙ eo tpe minus seruentur, sumpta denominatione ab eo, qđ plerunque fit.l nam ad ea ff.de legi]

g ¶ Et Princeps scilicet Imperator.

** ¶ Hic intelligitur de Imp.vel per excellentiam, vel propter adiectionem illius dictionis, romanus. nã alioqui principis appellatio latius patet, vt not. glo. in clem.j.de baptis.

h ¶ In hostilibus. Qui sunt hostes, dicit ff.de capti.& postli.re.l. hostes. & ff. de verb.signi.l.hostes.

i ¶ Per legitimos tramites. i. leges quæ sunt via gradiẽdi, sicut tramites eundi, sm Ioannẽ. Bene dico calumniãtes puniri: per leges nam in criminibus, siue ordinarijs, † siue extraordinarijs, ad similitudinem supplicij punitur calumniator, vt C. de accu.l.fi.& ff ad tur.l.& in priuatis. vbi dicitur, Et in priuatis, & in extraordinarijs criminibus omnes calumniosi pro qualitate admissi plectuntur. Item in ciuilibus, modo pecuniaria pœna. modo sacramento calumniæ, modo nota infamiæ, vt infra de pœ.te.liti.per totum, & infra de actio.§.si quis agẽs.& C.de plus peti.l.vnica.& C.de iudi. propetãdum. §. & si quidẽ. vbi punitur contumax in expensis. Vel dic; ꝙ septem genera pœnarum vocat legitimos tramites, vt ff. de pen.l.si quis forte.in fine. cũ duabus sequẽ. Vel dic, ꝙ magistratus vocat tramites per quos iura redduntur: nã parũ valeret iura esse in ciuitate, nisi essent qui ea executioni mandarent, vt ff. de orig iur.l.ij.§.post originẽ. qui puniũt in criminalibus, puniũt & in ciuilibus in expẽsis, & in viatico, vt ff. de iudi. cũ quẽ. quę vltima verior est. Accursius.

SYL. ¶ Adde tramites hic vocari modos, quibus.ll. vtuntur: & ꝙ iudex criminalis cognoscit incidenter de causa ciuili, dũ modo sit accessoria, etiam in eadẽ sententia.l.interdum. §. qui furem? & ibi doct.ff.de fur.

SYL. K ¶ Calumniantium. Calumniator est qui falsa crimina sciẽter intẽdit, vt ff. ad turpi.l.j.in prin.& facit ad hoc. ff.de ijs qui no.infa.l.athletas.§.calũniator. quis autem sit præuaricator & tergiuersator, dicitur in prædictis legibus.

¶ Adde calumniantem hic accipi proquocunq; aliquid contra ius faciente, ca-

Calũniãtorũ punitio.

† Extraordinaria, criminalia & priuata sint not. gl. i. sl. l. Et in priuatis.

† Legum tramitẽ notat idẽ Insti. l.i. in princ. C. de vet. iu. enuc. & iustũ tramitẽ in l.consensu C. de repud.

Magistratus sunt tramites ltiml.

calumniatoremq; aliàs puniri in ordinarijs similitudine supplicij, in extraordinarijs pro motu iudicis, vt per doct. in d. §. calúniator. & in l. j. §. j. ff. ad tur pil. quod plenius explicauimus hic in nostris Annotationibus.

† Sic i. l. j. C. de ve. iu enu. i prin.

a Religiosissimus. Nota quem fieri religiosum per leges: nam ipsæ sunt sacræ, vt C. de leg. & cōsti. l. leges.

SYL.

* Religiosus, vt ait Cic. lib. ij. de natu. deo. dicit, qui diligēter

iniquitates expellat: † & fiat tam iuris religiosissimus, a quàm victis hostibus triumphator magnificus.

¶ Vtrunq; assecutus est Iusti. qđ testant populi ab eo

ac fideliter tractat, quæ ad cultum deorum pertinent: & quia iustitia olim pro Dea colebatur, factum est vt eius obseruatores religiosi iuris rectè appellentur, quemadmodum in nostris Annotationibus ostensum est: vñ & sacratissimū tēplū Iustitiæ dixit idē Iustin. in l. j. §. cūq; C. de vete. iu. enu.] Item nota hic quatuor pportionabilia. s. arma, vsus armorū victoria, triūph⁹. itē leges, vsus legū, calumniæ repulsio, iuris religio.

ADDITIO. Nā sicut se habēt arma & vsus armorū ad victoriam, sic victoria ad triumphū: & sicut leges & vsus legū ad calumniæ expulsionē, sic calumniæ expulsio ad religionem. Ioan. fab.

¶ Quorum. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo dicit, q Impe. perfectè se habuit circa arma & circa leges. Secundo hic suum dictum probat ab effectu. Secunda ibi. Et bellicos. item secunda subdiuidit. Nam primo exemplificat qualiter se habuit circa arma: secundo circa iura. secunda ibi, Oēs vero populi. Ang.

SYL.

¶ Quorum. Casus. ¶ Cum hic tantum tractetur; qualiter quod maxime principem decet fuerit in Iusti. non exigitur alia casus figuratio: pendet enim hic §. à generali propositione supra facta. No. q licet seipsum laudare: & q quando quis ad aliquid faciendum tenetur, debet illud omni opera & diligentia adimplere. Item quòd ea quæ facimus, à Deo sunt omnia: & quod differunt promulgare, & componere Item quòd confusa debent distingui. Item quòd iugū ponitur pro iurisdictione & potestate. Itē q innumerū dicit quod est multiplex licet numerari possit: & q dictio iterū, īportat secundam vicem.]

deuicti, & ll. latæ, psertim. C. & ff. h. d. b ¶ Quorū vtranq; viā cū summis c vigilijs, summaq; puidētia, d annuente e Deo. pfecimus. Et bellicos f quidē sudores nros Barbaricæ g gentes sub

b Quorum vtrāq;. Si ista debent esse in principe, tu Iustiniane qd fecisti? Respō. quorū vtrāq;.

Pro ea sui.

c Cum summis vigilijs, idest cū summo labore quo ad leges: nam ius ciuile vigilantibus, & non dormientibus, scriptum est, vt ff. quæ in fraudem creditorū, pupillus. in fi. Accursius.

Vigilātibus iura subueniunt.

d Prouidentia. scilicet quo ad arma. & nota tres esse hominis status memoria præteritorum, scientia præsentium, & prudentia futurorum.

¶ Die per vigilias intelligi labores corporis: per prouidentiam, prudēs animi consilium. Nam prouidentia, vt diffinit Cice. de Inuent. est per quam futurum aliquid videtur, antequam eueniat. facit. l. j. ff. de legi. tut. in prin.

SYL.

e Annuente Deo. Deo gratias refert cuius auxilio triumphum meruit obtinere, vt C. de offi. præfe. præt. afri. l. j. in princi.

f Et bellicos. Quod coniunctim dixerat dicendo, Vtranque viam &c. nunc diuidit, dicendo primo qualiter se habuit circa arma. Accur.

g Barbaricæ. Barbari sunt qui extra Romanum Imperium sunt, & maxime hostes.

Barbari.

¶ Adde, q barbari ponuntur hic pro indomitis & incultis. alias enim barbari dicuntur qui nec Latini, nec Græci sunt, à linguæ duritie: à qua barbari dicuntur antiquo vocabulo, qui duro atque aspero sermone erant.]

SYL.

a ¶ Deductæ de nouo.
** ¶ Quod ait, Sub iuga nostra deductę, dictum videtur ex priscorum more, cū victos, inermes ac discinctos transire cogebant sub iugum, quod fiebat duabus hastis in terra defixis, tertiaque superligata, vt Festus memorię prodidit.

† aliàs relatæ.

† aliàs nu merosæ,

iuga nostra † deductæ [a] cognoscunt: & tam Africa, [b] quā aliæ † innumerę prouinciæ, [c] post tanta temporum spatia, nostris victoriis a cœlesti numine præstitis, iterum ditioni Romanæ, nostroq; additæ imperio, † protestant.

Omnes [d] vero populi legibus tam à nobis promulgatis, [e] quàm compositis [f] reguntur. Et cū sacratissimas constitutiones antea confusas [g] in luculentā ereximus cōsonantiā, [h] tunc [i] nostrā extendimus curā [k] ad immēsa [l] veteris

b ¶ Tam Africa. Sub qua multæ prouinciæ cōtinent.
** ¶ Victoriā de Africa partam, & quæ prouinciæ in ea continentur, copiose explicat Iusti. in l. j. C. de offic. præf. præt. Afri.

† i. testantur, vt accipit et i c. cū q de dolo & cōt. in vj.

c ¶ Prouinciæ. Sic cōstrue, Tam Africa quā aliæ innumerabiles prouinciæ iterū additæ, i. adiunctæ ditioni Ro. i. iurisdictioni, nostroq; imperio post tanta &c. † protestantur nostris victoriis à cœlesti numine præstitis, nā istæ prouinciæ prius fuerunt de Ro. imperio, post defecerunt & post centum & quinq; annos redierunt, vt hic: & hoc innuit quando dicit, iterum.

† Id est ꝑ testimonio sūt, cū sic, bōtorum,

SYL. ¶ Adde, ꝙ aliquando significat prima vice. c. cum nobis. de appel. quādoq; bis vt hic: aliquando pluries. l. veluti. §. hæc vox. ff. de eden.] Et quādo dicit, Et post multa temporum spatia &c. vt C. de officio præfec. præto. afri. l. j.]

d ¶ Omnes vero. vsque huc dixit qualiter bellicam curam habuit: nunc qualiter legalem. Accursius.

Promulgare & cōponerę qd sint.

† Verba sequētia non sunt Accursij.

e ¶ Promulgatis. Scilicet à nobis: & dic de nouo. Et est promulgare, æquitatem rudem & naturalem occultam iuris laqueis innodare. Componere autem est difficile promulgata in ordinem compendiose redigere. † Vel dic, ꝙ promulgare legem est eam condere, & conditam recitare, proferre, pronunciare, patefacere, prodere, vel manifestare. Sed componere proprie est disponere & cōstituere, & quasi simul ponere, vt patet in glo. sequen.

f ¶ Compositis. Scilicet ab aliis, quas reformauimus in melius. Vel dic compositis à nobis: quasi diceret compilatis à nobis: quasi simul positis à nobis: quales sunt leges. ff. & C. & aliorum Imperatorum: suas enim & promulgauit & composuit.

SYL. * ¶ Dic ꝙ promulgatas intellexit à se latas, compositas vero collectas atq; in ordinem digestas: quæ differentia non est perpetua; cum componere, vt hic diximus in Annota. non minus proprie significet inuenire & primo facere, quàm ab aliis inuenta aut facta colligere. l. ij. §. deinde ex his legibus. ff. de orig. iu. Promulgari vero lex proprie dicitur, cum primum in vulgus editur, quasi prouulgari, vt Festus ait.

g ¶ Confusas scilicet in tribus Codicibus positas, Gregoriano, Theodosiano, & Hermogeniano, vt C. de no. co. fac. l. j in princ.

h ¶ Consonantiam, scilicet in vnū Codicem, quem non habemus, sed ex eo factus est iste quem habemus, vt C. de vete. iur. enu. cir. princi. & l. j. de emend. cod. Iusti.

SYL. ¶ Adde ꝙ hic factus est post institutiones, ille. f. quem nunc habemus. l. meminimus. C. de leg. hære. ponit Ias. in §. rursus col. xiij. j. de actio]

i ¶ Tunc. i statim post compositionem illius codicis fecimus Digesta.

K ¶ Curā. Vt nulla contrarietas posset reperiri, nullaq; superuacua, aut similitudo, vt C. de no. co. com. §. quibus.

l ¶ Ad immensa. Nam erant tricies centena millia versuum. i. legum vel §. vel responso. & duo millia librorū, & aliæ multæ

multæ leges, vt C. de vet. iur. enu. l. ij. §. omnia & in proœmio. ff. §. & antea.

** ¶ Veterem autẽ prudentiam appellat ius vetus, quod ab vrbe Roma condita, & à Romuli tempore ad seculum vsq; Iust. ferme per mille quadringẽtos annos confusissime sparsum erat: qđ postmodum idem iustin. in tit. de vet. iu. e nuc mandauit enucleari. i. exponi & in certum librorũ ordinẽ redigi.

prudentiæ volumina, & opus desperatũ, quasi p mediũ profundũ [a] euntes, cœlesti fauore [b] iã adimpleuimus. [d] ¶ Peracta. C. & ff. compilatione mandauit Institutiones componi, vt principia huius scientiæ auspicarentur à ll. Imperatoriis: qđ ante nõ nisi p quadrienniũ licebat. h. d vsq; ad §. igitur. ¶ Cũq; hoc [e] Deo propitio [f] peractũ [g] est, Triboniano [h] viro magnifico, ma

a ¶ Desperatum scilicet à Constantino. nam Constantinus voluit hoc facere, sed non potuit. †

† cogitauit & in lius Cæs. de iure ciuili in ordinẽ redigẽdo, au ctore Sue to.

b ¶ Profundum. Reperit enim omnium legum tramitem, qui ab vrbe Romana condita & Romuleis descendit temporibus, ita esse cõfusum, vt in infinitum extenderetur, & nullius humanæ naturæ capacitate concluderetur, vt C. de vet. iu. enu. l. j. in prin. Accur.

c ¶ Cœlesti fauore. Subaudi mediante.

d ¶ Adimpleuimus. Post Digesta ergo & post primam compositionem Codicis, quem non habemus, factus fuit hic liber: tñ ante compositionẽ secundi Codicis, quẽ habemus: vnde quod hic dr̃, qñq; per Codicẽ corrigitur, vt facit de anno vtili qui obtinet s̃m hunc librũ, & in restitutione minorũ & maiorum, vt. j. de act. §. rursus secus est per Codicẽ in dictis restitutionibus, vt C. de temp. in integrum restitutionis. l. fi. Item in secunda eius cõpositione facit mentionẽ Institutionum iam compositarum, vt C. de emen. Iusti. Cod & secunda eius editione. l. j. §. supradictis.

Instõnes factæ sũt añ codicẽ

** ¶ Adde, q̃ cum Iustin. cõcordasse primum suum C. cum Digestis & Institutionibus fateatur, quisquis velit asserere, in Cod. quẽ hodie habemus, subesse correctionem Digestorum, aut Institutionum, oportet, vt id ab vna ex quinquaginta constitutionibus secũdo Cõdici insertis, & post primum promulgatus, esse factũ ostendat: cuius rei scientia ex eo haberi potest, si ad finẽ scriptum sit, datas Lampadio & Oreste Cosſ. vel post Lãpadij & Orestis consulatũ semel aut iterũ, vel tertio aut q̃rto Iustiniani & Paulini cõsulatum, vt rectissime Alciatus nr̃ docuit in Parer.

ADDITIO. De hoc ẽt casu in l. meminim⁹. in prin. C. de leg. her. vbi tex. facit mentionẽ de hoc libro facit. l. j. C. de ve. iu. enu. quod not. quia si aduersarentur adinuicẽ, debes magis stare legi. C. tanq̃ vltimæ quã huic libro: nisi in illis legibus de quib⁹ hic heret mentio. Ang.

¶ Cumq; ¶ Diuidit̃ in duas partes Primo ponitur qualiter mãdauit fieri hũc librum. secundo ponit causas propter quas. secunda ibi, Vt liceat. Ange.

¶ Cumq; Casus. ¶ Pro casu hic animaduertas quaľr Iusti. declarat cur, quaľr, & p quos fecerit hunc librũ cõdi: & illius vtilitatẽ ostendit p modos expressos in tex. Nota igit̃ summã. Item q̃ quis pluribus officiis cõpatibilibus fungi põt.: & quod tria requirunt̃ ad implẽda iniũcta. scientia, diligentia, & fides. Itẽ nota significatũ verbi, antecessor. Itẽ q̃ scientia; diligentia, & fides, experientia comprobant̃, & q̃ ex vnico actu non dignoscuntur. Item q̃ Institutiones sunt principia ll. & q̃ introducendum est quod cõferat animæ & corpori: & q̃ hæc scientia habet principiũ & finẽ §. & quod pene. in proœmio. ff. Item q̃ condere. ll. à principe delegari & demãdari alteri potest, dummodo id specialiter fiat.]. SYL.

e ¶ Hoc. s. volumen Digest. & Codicis.

f ¶ Deo propitio. i. Deo coadiuuante.

g ¶ Peractum est, idest completum.

h ¶ Triboniano. hoc nomen & sequen-

FINIS.

FONTES IVRIS CIVILIS

LEGES ROMVLI.

I.

E Quid inaugurato faciunto.

II.

Patres sacra magistratu'que soli peragunto, ineuntoque.

III.

Sacrorum omniũ potestas sub regibus esto: sacra patres custodiunto.

IIII.

Plebeij agros colunto.

V.

Populus magistratus creanto, leges sciscunto, bella decernunto.

VI.

Deorum fabulas ne credunto.

VII.

Deos peregrinos pręter Faunum, ne colunto.

VIII.

Nocturnas in templo vigilias ne habéto.

IX.

Ne quis Præsentibus fœminis obscęna verba facito.

X.

Quisque demissam ad talos togam in vrbe habeto.

XI.

Parricidas omnes capite puniunto.

XII.

Ne quis nisi per portas vrbem ingreditor ne ve egreditor. Mœnia sacrosancta sunto.

XIII.

Mulier viro legitime coniuncta fortunatum & sacrorum socia illi esto. vt que domus ille dominus, ita hæc domina.

XIIII.

Filia vti patri, ita defuncto viro hæres esto.

XV.

Adulterij conuictam vir & cognati, vt volent, necanto.

XVI.

Si vinum biberit, domi vt adulterum puniunto.

XVII.

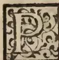
Parentum liberos omne ius esto relegandi, vendendi & occidendi.

XVIII.

Monstrosos partus sine fraude cedunto.

QVAEDAM DVODECIM TABVLARVM CAPITA, EX ANTIQVORVM monimentis collecta.

I.

Riuilegia nisi centuriatis ne irroganto.

II.

Qui sepem in confinio ponet, terminum ne excedito: qui murum, pedem derelinquito q domum, pedes duos: qui sepulcrum foueamue, quantum, id profundum erit: qui puteum, passum: qui oliuam, ficumue, pedes nouem: qui denique alias arbores plantabit, quinq; pedes ab alieno loco ponito. in controuersia de finibus, quinque pedum vsucapio nulla est.

III.

Eius arboris, quæ in alienum agrũ impenderet, ramos quindecim pedes altius a terra, ius esto vicino.

IIII.

Viæ latitudo in porrectum, octo pedũ esto in anfractum, sedecim.

V.

Ne quis vnciario fœnore amplius exerceto.

VI.

Sodalibus, qui eiusdem collegij sunt, & ius coeundi habẽt, pȏtas esto pactionis quam volent inter se ineundæ, dum ne quid ex publica lege corrumpant.

VII.

In contractibus ea præstantor, quæ lingua nuncupata sunt.

VIII.

Venditæ & traditæ res non aliter emptori acquiruntur, quam si is venditori pretium soluerit, vel alio modo satisfecerit.

IX.

Vsus & auctoritas fundi, bienniũ esto: cæterarum rerum vsus annuus esto.

X.

Aduersus hostẽ æterna auctoritas esto.

XI.

Rei furtiuæ æterna auctoritas esto.

XII.

Tignum iunctum ædibus vineę suę ne soluito, sed duplum qui iunxit dato.

XIII.

Glandem in alienum fundum decidentem colligere liberum esto.

XIIII.

Si in tuo alienum pecus pascatur, de pastu pecoris actio esto.

XV.

Si quadrupes pauperiem fecerit, ei cuius intererit, aduersus eum, q dominus erit quadrupedis, actio noxialis esto.

XVI.

Patricij plebeijs coniugium ne contrahunto.

XVII.

In decem mensibus hominem igni.

XVIII.

Parentibus liberos ter vẽdendi ius, atq; potestas esto.

XIX.

Statuliberos venundari posse.

XX.

Vti quis legassit, sup pecunia tutelaue suæ rei, ita ius esto.

XXI.

Parentibus tutorum liberis in potestate dandorum testamento ius esto.

XXII.

Quibus testamento tutor datus nõ est, agnati tutores legitimi sunto.

XXIII.

Si furiosus est, agnatorum gentiliumq; in eo pecuniaue eius potestas esto.

XXIIII.

Prodigo bonis interdictum esto, isque in curatione agnatorum esto.

XXV.

Suspecti tutoris iudicium esto.

XXVI.

XXVI.

Vti quis legassit suæ rei, ita ius esto.

XXVII.

Intestatorum hæredia tes primo suorum hæredum, velint nolint, sunto: & in locum filiorum, nepotes ex ijs succedunto.

XXVIII.

His deficientibus agnatus proximus familiam habeto.

XXIX.

Intestato liberto mortuo primum sui succedunto: si hi non fuerint, patronus.

XXX.

Si pluribus hæreditas iure delata sit, atque hi a communione discedere volent, familiæ erciscundæ iudicio inter eos res hæreditariæ diuiduntor.

XXXI.

Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, neue vrito.

XXXII.

Rogum bustumue nouũ propius sexaginta pedes ne adijcito ædes alienas, inuito domino.

XXXIII.

Hoc plus ne facito, rogum ascia ne polito,

XXXIIII.

Mulieres genas ne radunto, ne ve lessũ funeris ergo habento.

XXXV.

Homini mortuo ne ossa legito quo post funus faciat.

XXXVI.

Qui coronam parit ipse pecuniaue ei⁹, virtutis ergo arguitor, ipsi mortuo patribusque eius, dum intus positus esse, foris've ferretur, sine fraude imposita esto.

XXXVII.

Forum bustumve ne vsucapito.

XXXVIII.

Inter hæredes pro hæreditarijs portionibus obligationes hæreditariæ ipso iure diuisæ sunto.

XXXIX.

Si quis lege agendo plus petierit, causa cadito.

XL.

Si quis in ius vocatur si morbus æuitasque vitium esset, qui in ius vocabit, iumentum dato: si nolit, arceram ne sternito.

XLI.

Si iudex vel alter ex litigatoribus morbo sontico impediatur, iudicij dies diffusus esto.

XLII.

Si status dies sit cum hoste venito.

XLIII.

Assiduo vindex assiduus esto. proletario ciui quiuis volet, vindex esto.

XLIIII.

Vtuisque superstitibus, id est præsentibus, vindiciæ sumuntor ab ijs, inter quos controuersia est.

XLV.

Vindiciæ secũdum libertatem dantor.

XLVI.

Aeris confessi rebusque iure iudicatis. xxx. dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto: in ius ducito ne iudicatum facit, aut qui pseudo eo i iure vim dicit, secum ducito, vicito aut neruo, aut compedibus xv. Pondo nec minore: aut si volet, maiore vincito, si volet, suo viuito: in suo viuit, qui eum vinctum habebit, libras sarris in dies dato, si volet, plus dato. Tertijs nundinis partes secanto, si plus minusue secuerunt, sine fraude esto.

XLVII.

De capite ciuis, nisi cẽturiatis comitiis, ne rogato.

XLVIII.

Perduellionis crimen capite punito.

XLIX.

Sanatis idem iuris esto, quod fortibus.

L.

Qui falsum testimonium dixerit, e Saxo Tarpeio deiicitor.

LI.

Iudex qui ob rem dicendam pecuniam accepisse cõuictus est, capite punitor.

LII.

Si quis actitauerit siue carmen condiderit, quod infamiã flagitiumue alteri precetur, capite punitor.

LIII.

Qui malum carmẽ incantarit, siugesue excantarit, coercetor.

LIIII.

Qui iniuria cæciderit alienas arbores luito

luito in singulas æris xxv.

L V.

Frugem aratro quæsitam furtim noctu pauerit secueritue pubes, suspensus Cereri necator impubes verberator, noxiamque duplionemue præstato.

L V I.

Fur manifesto furto præhensus si aut cum faceret furtum nox esset, aut interdiu se telo cum deprehenderetur, defenderet, impune occiditor, ex cæteris manifestis furibus liberi verberantor, & ei cui luci factum furtum erit, si se telo non defendat, addicuntor serui verberibus affecti, de saxo præcipitantor.

L V I I.

Furta per Lancem liciumque concepta sicut manifesta vindicantor.

L V I I I.

De furto pacisci licitum esto.

L I X.

Si mēbrū rupit men e pacto talio esto.

L X.

Si iniuriam alteri faxit, xxv. æris pœnæ sunto.

F I N I S.

INSTITVTIONES IVRIS CIVILIS D. IVSTINIANI IMP.

QVAM EMENDATISSIMÆ.

Cum annotationibus cùm aliorum Iuriſconſultorum, tùm vero Syluestri Aldobrandini iam ex eius ſcriptis,

Franciſci Cornelli opera, multò, quàm ante, locupletioribus factis Additis quoque eiuſdem Cornelli annotationibus, nunc primum in lucem emißis.

† IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI[a].

SYL. Diuiſio.

N nomine Domini. ¶ Diuiditur hæc rubrica in quatuor partes: in primá ponitur inuocatio: in ſecúda nomina & cognomina Iuſtiniani: ſ tertia cui dirigat̃ liber: ſ quarta (quæ re vera in bonis codicibus non inuenitur) ponitur particularis intitulatio procemij: quá ideo poſui, quia glo. eam præſupponit. Non continuatur, quia eſt principium & procemium operis ſecundum gloſſ. in rub. ff. de condi. fur. & decla. Angel. hic col. penul. Nota nomen Domini inuocandum eſſe. Item dignitates ſuas à ſe ſcribi licite poſſe. Item ſtylum ſcribendi, vt præponatur nomen ſcribẽtis nomini eius ad quem ſcribitur: quod eſt vtile pro reſcriptis, contra quæ, ſi aliter in eis ſcriptum reperiatur, præſumitur, ſecundum Spec. in titu. de reſcrip. præſen. Quæ vero de iuuentute, cupiditate, genitiuo, & de triplici Imperatoris corona notant hic per Ang. non bene colligũt ex hac rub.]

† alias nõ ſunt hæc verba, In nomine domini noſtri Ieſu Christi.

a ¶ Ieſu Chriſti. Ex hoc nota, ꝙ Chriſtianus fuit: aliàs nõ poſſet imperare. i. imperij iuriſdictionem exercere, vt in auth. iuſiu. quod præſtat̃. in princi. ibi Et cõicator eccleſiæ. colla. ij. vbi dicit̃ ꝙ quilibet adminiſtrator debet iurare, ſe eſſe cõicatoré ſanctæ catholicæ eccleſię. ¶ Adde, ꝙ illud eſt iuramentũ aliorum adminiſtratorum: iuramẽtum autem Imperatoris, de quo hic agitur, ponitur in cle. j. §. ego. de iureiu.] Sic & aliàs inci- SYL.

Imperator Cæsar [a] Flauius [b] Iustinianus, [c] Alemanicus, [d] Gotthicus, Fräcicus, † Germanic⁹, Antic⁹, Alanic⁹, Vádalicus, † African⁹. pi⁹, [e] felix, [f] ĩclitus, [g] victor, [h] ac triũphator sp Augustus, [k]

Nois diuini iuo catio tria bona facit.

pitur, vt C. de off. præf. præt. af. l. in noie Dñi & in auth. de armis. in prin. coll. vj. Ex hoc enim sequit bonũ initiũ, meli⁹ medium, & optimus finis, vt in authét. quomodo oportet episc. in prin. coll. j.]

Cęsar vñ dicit.

a ¶ Cæsar. A Cesare Augusto qui regnabat tẽpore natiuitatis Christi. Vnde illud, Exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. i. vt quilibet estimaret bona sua & exinde quilibet Imperator dict⁹ est Cęsar. Vel dicitur Cesar, quia fuit cæsus de ventre matris suę.

Luc. ij.

SYL.

* ¶ Adde, q non ab Augusto, sed à Iulio Cæsares dicti fuerunt, vt hic in nostris Annotationibus apertius ostendimus.

** ¶ Dubium non est, quin Iustinianus Cęsaris nomen à Iulio Cęsare duxerit. hoc ipse palam attestatur in nouella cõstitu. xxx. cui titulus, De Procõsule Cappadociæ, in princ quæ extat in editione Haloandri.

† Nõ loquitur d Gallia ꝑ Fab, sed de quadã Fräcia q est i Alemania, d qua fit métio in c. i. extra de spons. Blondus cõtra, li. 7. d inclinatione imperii. Sed veri⁹ Francos nomẽ vñ. acceperit Iusti. docet Alci. li Dispũ 2. ca. 22.

b ¶ Flauius. Quia erat de familia Flauiorum: vel quia deuicit Flauios, vt dixi. ff. eo. in prin.

¶ Adde, quod Flauius est nomen, aut potius prænomen, quod arbitror Iustinianum à Constantino sumpsisse: solebant enim posteriores Imperatores nomina anteriorum, qui egregia aliqua virtute excelluissent, sibi assumere, ut de Cæsare, de Augusto, de Pio euenisse traditũ est: nec probare possum, q fuerit de familia illa flauiorum antiquissima, quæ ex agro Reatino duxit originem. habuit quippe Iustin. Anitiorum familiã, gens vero flauia auctore Tranquil. in Domitiano extincta est.

c ¶ Iustinianus. Quia fuit filius Iustini, vt infra de donat. § est & aliud. & infra quib. non est per. fa. te. §. pen. Sed in decre. cõtra distin xvj. habeo librũ. vbi dr q fuit filius Constantini. Sed forte ibi loquitur de alio Iustiniano quàm hic. Vel dic q fuit filius Constantini, quia successit ei in regno. Vel dicit à iustitia, quã semp coluit & subditis iniũxit colendã, vt C. de sum. trin. & fid. cath. l. j.

SYL.

¶ Adde, q fuit nepos ex sorore Iustinia. fuerunt autem plures Iustiniani, cuius hoc nomen proprium est, de cuius deriuatione disputare pertinacis est secundum gloss. in prin. infor.

† Cur Vãdalic⁹ & Aphrican⁹ appellet, videre licet apud eũdẽ Iust. l. i. C. de off. pf. pt. Afri.

d ¶ Alemanicus. hoc nomen, & oĩa sequentia noia sunt ab euẽtu sibi imposita: vi puta quia vicit Alemanos, & sic de alijs, vt in auth. de hære. & fal. in princi. colla. j. & hæc sunt omnia nomina prouinciarum, quas deuicit.

SYL.

** ¶ Adde q Anticus (sic enim legendum est, non atricus) ideo fuit appellatus, qa Antas Histri fluminis accolas debellauit * Vandali autẽ fuerunt veteris Germaniæ populi, qui Honorij principatu in Hispaniam penetrarunt, iuxta fluuium hispalim; Beticæ tractu occupato, qui ab ipsis olim vandalia; ab Hispanis vulgò Vandalasia appellatur.

e ¶ Pius. à Pio Antonino, vt in auth. vt lib. de cete. colla. vj. §. nobis autem. † vel pius à pietate animi, vt C. de sum. trini. & fide catho. l. j. in princi. & C. de nup l. imperialis. & C. de cadu. tol. l. vnica. viti. respon.

† Verba sequẽtia non sunt Accursij.

f ¶ Felix. à virtute animi. vel felix, i. prosper, quia oĩa sibi ad votum succedebãt.

g ¶ Inclytus. A gestis magnificis. Accur.

h ¶ Victor in fugando hostes. Accur.

i ¶ Triũphator. post victoriã: gloriosus enim erat propter magnifica gesta sua.

** ¶ Triumphauit Iustin. de Vandalis & Persis.

† Sicuti fuit I donatioẽ facta p Cõstantinũ Papę Syluestro. & vt nõ valere: sed cõtrariũ tenet gl. in l. ij. §. cũ vrbẽ de off. pfto. vr. sed illa ẽ cõmunior.

K ¶ Semp augustus. Quia huius debet esse propositi quilibet Imperator vt augeat: † licet hoc semper non faciat: sic in diffinitione matrimonij, vt. j. de pa. po. in pri c. licet inte. dũ diuidat, vt C. de rep. l. cõsensu. sic in diffõne iustitiæ, vt infra de iusti & iur. in princ. fm Ioã.

SYL.

¶ Augustus, hoc est sacer & maiestatis plenus: & non augustus ab augendo, ut hic uoluit glo. cuius & suorum sequacium errorem dicit esse ridiculum Nicolaus Perotus in suis cõmentarijs. epi-

gram-

grammate.iij.in verbo Cæsar.* primus autem hoc cognomine appellatus est à Senatu Octauianus Ro. Imperator, ut ex Suetonio docuim⁹ hic in nostris Annotat. quod cæteri Imperatores postea sibi uendicarunt.

a ¶ Cupidę legū iuuen. scilicet mittit suam gratiā, & hunc lib.

b ¶ Incipit. More rectè scribētiū præmittit procemium, in quo reddit lectorem attentum, docilem, & beneuolum. Attentum, cum dicit Summis vigilijs. nā per hoc, φ ipse vigilauit, reddit nos attentos, vt uigilare debeamus: nam ius ciuile uigilantibus scriptū est, vt ff. quæ in frau.cred.l.pupillus.in fi.& ibi, summa prouidentia, ut infra proxi.§.Docilem, cum dicit: & cum sacratissimas cōstitutiones antea cōfu &c. ut infra eod. §. omnes. docilem enim facit qui summam rei breuiter comprehendit: nam p hoc, φ ipse abbreuiauit, poterūt amodo facilius edoceri. Beneuolum.i. bonæ uoluntatis ad addiscendum, vbi dicit: & quod priori tempore. & ibi, summa itaque ope.ut infra eo §.cumq.in fin.& §.summa itaque &c.

SYL. * ¶ Accur.æquiuocat in assignandis partibus procemij secundum rhetoricā rationem, de hac re vide hoc in loco nostros Commentarios.

†alias nō adsuēver baita.

cupidæ [a] legum iuuentuti S.

¶ †Incipit [b] procemium.

¶ Arma legesq; vt in bello & pace recte īperet, Impatori necessaria sūt. h.d.

Mperatoriā maiestatem [c] non solū armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, vt vtrunque

Diuisio.

Mperatoriam. Diuiditur in tres partes principales totum hoc procemiū vsq; ad finem, licet Ioan. Pla. diuidat in quinque. Nā primo ponit In quibus debet versari Imperator. Secundo ponit qualiter Iustinianus illud adimpleuit. Tertio nos ad studium exhortatur, ostendēdo fruct⁹ qui sequunt ex assiduo studio. secunda ibi in §.Quorum tertia ibi, Summa itaq;.) Iterum prima diuiditur in duas partes: quia primo ponit dictū: secundo ponit tres causas. secunda ibi, Vt vtrunque.

SYL. ¶ Imperatoriā. Catus. in procemio nō est figurandus, cum in eo non intendat. Impe.aliquid pro l.disponere, sed tāū consiliū suū aperire, & modū narrare, quo librū hunc componi curauit. Si tū vis ponere, potes pro ratione dubitandi adducere, φ cum Imperator nomen sit ducis exercituum, & militū, & pariter militis.l. j. ff. de testi. mili. nihil aliud ab eo exigi videbatur quàm vsus armorū.l.fi. in princ. C.de iure deli. cuius cōtrarium respondetur, ex eo, quia cum ad eum spectet non tantum milites regere, sed prouincias, quibus præest, tempore belli & pacis, eidem nō minus ll. sunt necessariæ, quàm arma, ex causis in tex. expressis. Not. summarium. Item quod appellatione principis Romani venit Imperator. Item calumnias uitandas, & calumniatores repellendos. Item idem esse rectè, quod iuste. Item quòd Imperator dicitur religiosus, quod large accipitur, ut declarat Iason in l.j. in j. lectura in princ.C.de sum.trini. Item nota attributionem armorum factam ll.& econuerso ad demonstrandam coniunctionem & colligantiam ipsorum: & quòd dictio ur, est redditiua rationis. Item ibi, vtrunque, quòd expressio uerborum, quę inerant, toleratur pro maiori declaratione.]

c ¶ Maiestatē.i. Imperatorē qui est in maiestate, vt C.de leg.& const.l.digna.

SYL. ¶ Adde, φ maiestas est decus, amplitudo, & dignitas cuiusq;: quam etiam pro Dea honoris & reuerentiæ filia prisci coluerunt.] Similis est loquendi ornatus infra quib.mo.ius pa.po.sol. §.fili⁹. ibi, Imperatoriam celsitudinem. Et nota, φ antipophorizat respōdendo ad tacitam quæstionem: hanc scilicet quare Imperator non facit quod suum est, scilicet armis intendere, cum milites magis arma scire, q̄ iura oporteat, vt C. de iu.delibe.l.fi ad quod respondet, Imperatoriam maiestatem &c.

a ¶ Armis decoratam. Quæritur quare quod erat armorum attribuit legibus, & contra? Respondetur, vt ostenderet alterum alterius auxilio semper egere, vt C de Iusti.co.confir.in princ. & ff de rei ven.qui restituere. Vel dic ꝓprie ponit: nā arma sunt ad decorem, leges sūt ad armandū: vnde dī, Militant nāq; &c. vt C. de aduo. diuer.iud.l.aduocati, Et leges dicuntur armare homines, vt C.ad l.iul.de adult. l.cum vir nubit. Vel ideo posuit, vt euitetur malus sonus verborū, scilicet cacephaton, idest turpis sonus.

SYL. * ¶ Prima expositio verior est, vt abundetam ex eodem Iustiniano, q̄ ex alijs scriptoribus demōstrauimus hic in nostris annotationibus.]

b ¶ Oportet.i.opportunum est.

SYL. ¶ Adde ꝙ immo necesse est, vt C. de iusti.co.confir. in prin. exponūtur autem hæc verba necessitatiua secundū subiectam materiam, Iaf.in l.j.col.v.in prin. ff.de iust.& iur.

c ¶ Armatam scilicet ad hanc vtilitaté quæ sequitur. Accursius.

d ¶ Et bellorum. Et sic quo ad vsum armorum.

e ¶ Et pacis. Sic quo ad vsum legum.

** ¶ Hinc not. ꝙ iudex debet esse iuris peritus. aliter repellitur à munere iudicandi nisi causarū habeat experimentum, auth.de iud.in prin & glo. in c. scis scitatis.de rescrip.

f ¶ Gubernati. Alterum legibus.s. tempus pacis: alterum armis.s. tēpus belli.

SYL. ¶ Adde, ꝙ non tpe belli. ll. seruati non debeāt, sed ꝙ eo tpe minus seruentur, sumpta denominatione ab eo, qd̓ plerunque fit. l nam ad ea ff.de legi]

g ¶ Et Princeps scilicet Imperator.

** ¶ Hic intelligitur de Imp. vel per excellentiam, vel propter adiectionem illius dictionis, romanus. nā alioqui principis appellatio latius patet, vt not. glo. in clem.j.de baptis.

h ¶ In hostilibus. Qui sunt hostes, dicit ff.de capti.& postli.re.l. hostes. & ff. de verb.signi l.hostes.

i ¶ Per legitimos tramites. i. leges quæ sunt via gradiēdi, sicut tramites eundi, ſm Ioannē. Bene dico calumniātes puniri: per leges nam in crimi nibus, siue ordinarijs, † siue extraordinarijs, ad similitudinem supplicij punitur calumniator, vt C. de accu.l.si.& ff ad tur.l.& in priuatis. vbi dicitur, Et in priuatis, & in extraordinarijs criminibus omnes calumniosi pro qualitate admissi plectuntur. Item in ciuilibus, modo pecuniaria pœna. modo sacramento calumniæ, modo nota infamiæ, vt infra de pœ.te.liti.per totum, & infra de actio.§.si quis agēs.& C.de plus peti.l.vnica.& C.de iudi. properādum. §. & si quidē. vbi punitur contumax in expensis. Vel dic: ꝙ septem genera pœnarum vocat legitimos tramites, vt ff. de pen.l.si quis forte.in fine. cū duabus sequē. Vel dic, ꝙ magistratus vocat tramites per quos iura redduntur: nā parū valeret iura esse in ciuitate, nisi essent qui ea executioni mandarent, vt ff. de orig iur.l.ij.§.post originē. qui puniūt in criminalibus, puniūt & in ciuilibus in expēsis, & in viatico, vt ff. de iudi. eū quē.quę vltima verior est. Accursius.

armis decoratam,[a] sed ēt legibus oportet.[b] esse armatā:[c] vt vtrunq; tēpus & bellorū,[d] & pacis,[e] recte possit gubernari:[f] & princeps[g] Romanus nō solū in hostilib⁹[h] ꝓlijs victor existat, sed ēt ꝑ legitimos † tramites[i] calumniātiū[k]

Calūnia torū punitio.

† Extraordinaria, crimina & priuataq sint not. gl j i d. l. Et in priuatis.

† Legum tramité noiat idé Iusti. l. i. in princ. C. de ve. & iustū tramité in l. consensu C. de repud.

Magistratus tunc tramites ltim.

¶ Adde tramites hic vocari modos, quibus.ll. vtuntur: & ꝙ iudex criminalis cognoscit incidenter de causa ciuili, dū modo sit accessoria, etiam in eadē sententia.l.interdum. §. qui furem ? & ibi doct.ff.de fur. SYL.

K ¶ Calumniantium. Calumniator est qui falsa crimina sciēter intēdit, vt ff. ad turpi.l.j.in prin.& facit ad hoc. ff.de ijs qui no.infa.l.athletas.§.calūniator. quis autem sit præuaricator & tergiuersator, dicitur in prædictis legibus. SYL.

¶ Adde calumniantem hic accipi pro quocunq; aliquid contra ius faciente, ca-

calumniatoremq; aliàs puniri in ordinarijs similitudine supplicij, in extraordinarijs pro motu iudicis, vt per doct. in d. §. calũniator. & in l. j. §. j. ff. ad turpil. quod plenius explicauimus hic in nostris Annotationibus.

† Sic i l. j. C. d. vete. iu enu. i prin.

a ¶ Religiosissimus. Nota quem fieri religiosum per leges: nam ipsæ sunt sacræ, vt C. de leg. & cõsti. l. leges.

SYL. * ¶ Religiosus, vt ait Cic. lib. ij. de natu. deo. dicit, qui diligẽter ac fideliter tractat, quæ ad cultum deorum pertinent: & quia iustitia olim pro Dea colebatur, factum est vt eius obseruatores religiosi iuris recte appellentur, quemadmodum in nostris Annotationibus ostensum est: vñ & sacratissimũ tẽplũ Iustitiæ dixit idẽ Iustin. in l. j. §. cũq; C. de vete. iu. enu.] Item nota hic quatuor proportionabilia. s. arma, vsus armorũ victoria, triũph⁹. itẽ leges, vsus legũ, calumniæ repulsio, iuris religio.

ADDITIO. Nã sicut se habẽt arma & vsus armorũ ad victoriam, sic victoria ad triumphũ: & sicut leges & vsus legũ ad calumniæ expulsionẽ, sic calumniæ expulsio ad religionem. Ioan. fab.

¶ Quorum. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo dicit, quod Impe. perfecte se habuit circa arma & circa leges. Secundo hic suum dictum probat ab effectu. Secunda ibi. Et bellicos. item secunda subdiuidit. Nam primo exemplificat qualiter se habuit circa arma: secundo circa iura. secunda ibi, Oẽs vero populi. Ang.

SYL. ¶ Quorum. Casus. ¶ Cum hic tantum tractetur; qualiter quod maxime principem decet fuerit in Iusti. non exigitur alia casus figuratio: pendet enim hic §. à generali propositione supra facta. No. quod licet seipsum laudare: & quod quando quis ad aliquid faciendum tenetur, debet illud omni opera & diligentia adimplere. Item quòd ea quæ facimus, à Deo sunt omnia: & quod differunt promulgare, & componere. Item quòd confusa debent distingui. Item quòd iugũ ponitur pro iurisdictione & potestate.

iniquitates expellat: † & fiat tam iuris religiosissimus, a quàm victis hostibus triumphator magnificus.

¶ Vtrunq; assecutus est Iusti. quod testant populi ab eo deuicti, & ll. latæ, pręsertim C. & ff. h. d.

¶ Quorũ vtranq; b viã cũ summis c vigilijs, summaq; prouidẽtia, d annuente e Deo perfecimus. Et bellicos f quidẽ sudores nr̃os Barbaricæ g gentes sub

Itẽ quod innumerũ dicit quod est multiplex licet numerari possit: & quod dictio iterũ, importat secundam vicem.]

Pro ea sui. b ¶ Quorum vtrãq;. Si ista debent esse in principe, tu Iustiniane quid fecisti? Respõ. quorũ vtrãq;.

Vigilãd bus iura subueniunt. e ¶ Cum summis vigilijs, idest cũ summo labore quo ad leges: nam ius ciuile vigilantibus, & non dormientibus, scriptum est, vt ff. quæ in fraudem credito, pupillus. in fi. Accursius.

d ¶ Prouidentia. scilicet quo ad arma. & nota tres esse hominis status memoria præteritorum, scientia pręsentium, & prudentia futurorum.

SYL. ¶ Dic per vigilias intelligi labores corporis: per prouidentiam, prudẽs animi consilium. Nam prouidentia, vt diffinit Cice. de Inuent. est per quam futurum aliquid videtur, antequàm eueniat. facit l. j. ff. de legi. tut. in prin.

e ¶ Annuente Deo. Deo gratias refert, cuius auxilio triumphum meruit obtinere, vt C. de offi. præfe. præt. afri. l. j. in princi.

f ¶ Et bellicos. Quod coniunctim dixerat dicendo, Vtranque viam &c. nunc diuidit, dicendo primo qualiter se habuit circa arma. Accur.

Barbari. g ¶ Barbaricæ. Barbari sunt qui extra Romanum Imperium sunt, & maxime hostes.

SYL. ¶ Adde, quod barbari ponuntur hic pro indomitis & incultis. alias enim barbari dicuntur qui nec Latini, nec Græci sunt, à linguæ duritie à qua barbari dicuntur antiquo vocabulo, qui duro atque aspero sermone erant.]

a ¶ Deductæ de nouo.

** ¶ Quod ait, Sub iuga nostra deductę, dictum videtur ex priscorum more, cũ victos, inermes ac discinctos transire cogebant sub iugum, quod ficbat duabus hastis in terra defixis, tertiaque superligata, vt Festus memorię prodidit.

iuga nostra † deductæ [a] cognoscunt: & tam Africa, [b] quã aliæ † innumerę prouinciæ, [c] post tanta temporum spatia, nostris victoriis a cœlesti numine præstitis, iterum ditioni Romanæ, nostroq; additæ imperio, † protestant. Omnes [d] vero populi legibus tam à nobis pmulgatis, [e] quàm compositis [f] reguntur. Et cũ sacratissimas constitutiones antea confusas [g] in luculentã ereximus cõsonantiã, [h] tunc [i] nostrã extendimus curã [k] ad imméſa [l] veteris

† aliis relatæ.

† alias numerosæ,

b ¶ Tam Africa. Sub qua multæ puinciæ cõtinent.

** ¶ Victoriã de Africa partam, & quæ prouinciæ in ea continentur, copiose explicat Iusti. in l. j. C. de offic. præf. præt. Afri.

† i. testantur, vt accipit ... c. cũ q de dolo & cõt. in vj.

c ¶ Prouinciæ. Sic cõstrue, Tam Africa, q̃ aliæ innumerabiles prouinciæ iterũ additæ, i. adiunctæ ditioni Ro. i. iurisdictioni, nostroq; imperio post tanta &c.

† Id est p testimonio sũt, cũ sic de... torum,

† protestantur. nostris victoriis à cœlesti numine præstitis, nã istæ prouinciæ prius fuerunt de Ro. imperio, post defierunt & post centum & quinq; annos redierunt, vt hic: & hoc innuit quando dicit, iterum.

SYL.

¶ Adde, q aliquando significat prima vice. c. tua nobis. de appel. quãdoq; bis vt hic: aliquando pluries. l. veluti. §. hæc vox. ff. de eden.] Et quãdo dicit, Et post multa temporum spatia &c. vt C. de officio præfec. præto. afri. l. j.]

d ¶ Omnes vero. vsque huc dixit qualiter bellicam curam habuit: nunc qualiter legalem. Accursius.

Promulgare & cõponere qd sint.

e ¶ Promulgatis. Scilicet à nobis: & dic de nouo. Et est promulgare, æquitatem rudem & naturalem occultam iuris laqueis innodare. Componere autem est difficile promulgata in ordinem compendiose redigere. † Vel dic, q promulgare legem est eam condere, & conditam recitare, proferre, pronunciare, patefacere, prodere, vel manifestare. Sed componere proprie est disponere & cõstituere, & quasi simul ponere, vt patet in glo. sequen.

† Verba sequẽtia non sunt Accursij.

f ¶ Compositis. Scilicet ab aliis, quas reformauimus in melius. Vel dic compositis à nobis: quasi diceret compilatis à nobis: quasi simul positis à nobis: quales sunt leges. ff. & C. & aliorum Imperatorum: suas enim & promulgauit & composuit.

SYL.

* ¶ Dic q promulgatas intellexit à se latas, compositas vero collectas atq; in ordinem digestas: quæ differentia non est perpetua; cum componere, vt hic diximus in Annota. non minus proprie significet inuenire & primo facere, quàm ab aliis inuenta aut facta colligere. l. ij. §. deinde ex his legibus. ff. de orig. iu. Promulgari vero lex proprie dicitur, cum primum in vulgus editur, quasi prouulgari, vt Festus ait.

g ¶ Confusas scilicet in tribus Codicibus positas, Gregoriano, Theodosiano, & Hermogeniano, vt C. de no. co. fac. l. j in princ.

h ¶ Consonantiam, scilicet in vnũ Codicem, quem non habemus, sed ex eo factus est iste quem habemus, vt C. de vete. iur. enu. cir. princi. & l. j. de emend. cod. Iusti.

SYL.

¶ Adde q hic factus est post institutiones, ille. f. quem nunc habemus. l. meminimus. C. de leg. hære. ponit Ias. in §. rursus col. xiiij. de actio]

i ¶ Tunc. i. statim post compositionem illius codicis fecimus Digesta.

K ¶ Curã. Vt nulla contrarietas posset repetiri, nullaq; superflua, aut similitudo, vt C. de no. co. com. §. quibus.

l ¶ Ad immensa. Nam erant tricies centena millia versuum. i. legum vel §. vel responso. & duo millia librorũ, & aliæ multæ

prudentiæ volumina, & opus desperatũ, quasi p mediũ profundũ [a] euntes, cœlesti fauore [b] iã adimpleuimus. [c]

¶ Peracta. C. & ff. compilatione mandauit Institutiones componi, vt principia huius scientiæ auspicarentur à ll. Imperatoriis: qđ ante nõ nisi p quadrienniũ licebat. h. d vsq; ad §. igitur.

¶ Cũq; hoc [e] Deo propitio [f] peractũ [g] est, Triboniano [h] viro magnifico, ma

---

multæ leges, vt C de vet. iur. enu. l. ij. §. omnia & in procemio. ff. §. & antea.

** ¶ Veterem auté prudentiam appellat ius vetus, quod ab vrbe Roma condita, & à Romuli tempore ad sæculum vsq; Iust. ferme per mille quadringétos annos confusissime sparsum erat: qđ postmodum idem iustin. in tit. de vet. iu. e iuc mandauit enuclea ri. i. exponi & in certum librorũ ordiné redigi.

a ¶ Desperatum scilicet à Constantino. nam Constantinus voluit hoc facere, sed non potuit. †

† cogitauit & inlius Cæs. de iure ciuili in ordiné redigéde, auctore sueto.

b ¶ Profundum. Reperit enim omnium legum tramitem, qui ab vrbe Romana condita & Romuleis descendit temporibus, ita esse cõfusum, vt in infinitum extenderetur, & nullius humanæ naturæ capacitate concluderetur, vt C. de vet. iu. enu. l. j. in prin. Accur.

c ¶ Cœlesti fauore. Subaudi mediante.

d ¶ Adimpleuimus. Post Digesta ergo & post primam compositionem Codicis, quem non habemus, factus fuit hic liber: tñ ante compositioné secundi Codicis, qué habemus: vnde quod hic dr, qñq; per Codicé corrigitur, vt facit de anno vtili qui obtinet fm hunc librũ, & in restitutione minorũ & maiorum, vt. j. de act. §. rursus secus est per Codicé in dictis restitutionibus, vt C. de temp. in integrum restitutionis. l. fi. Item in secunda eius cõpositione facit mentioné Institutionum iam compositarum, vt C. de emen. Iusti. Cod & secunda eius editione. l. j. §. supradictis.

Instõnes factæ sũt añ codicé

** ¶ Adde, q cum Iustin. cõcordasse primum suum C. cum Digestis & Institutionibus fateatur, quisquis velit asserere, in Cod. qué hodie habemus, subesse correctionem Digestorum, aut Institutionum, oportet, vt id ab vna ex quinquaginta constitutionibus secũdo Codici insertis, & post primum promulgatis, esse factũ ostendat: cuius rei scientia ex eo haberi potest, si ad finé scriptum sit, datas Lampadio & Oreste Coss. vel post Lãpadij & Orestis consulatũ semel aut iterũ, vel tertio aut q̃rto Iustiniani & Paulini cõsulatum, vt recẽtissime Alciatus nr̃ docuit in Parer.

ADDITIO. De hoc ét casu in l. meminim[us]. in prin. C. de leg. hær. vbi tex. facit mentioné de hoc libro facit. l. j. C. de ve. iu. enu. quod not. quia si aduersarentur adinuicé, debes magis stare legi. C. tanq̃ vltimæ quá huic libro: nisi in illis legibus de quib[us] hic heret mentio. Ang.

¶ Cumq; ¶ Diuidit in duas partes Primo ponitur qualiter mãdauit fieri hũc librum. secundo ponit causas propter quas. secunda ibi, Vt liceat. Ange.

¶ Cumq; Casus. ¶ Pro casu hic animaduertas quare Iusti. declarat cur, quare, & p quos fecerit hunc librũ cõdi: & illius vtilitaté ostendit p modos expressos in tex. Nota igit summã. Item q quis pluribus officiis cõpatibilibus fungi põt: & quod tria requirunt ad impléda miũ [?]cta. scientia, diligentia, & fides. Ité nota significatũ verbi, antecessor. Ité q scientia, diligentia, & fides, experientia comprobant, & q ex vnico actu non dignoscuntur. Item q Institutiones sunt principia ll. & q introducendum est quod cõferat animæ & corpori: & q hæc scientia habet principiũ & finé §. & quod pe ne. in procemio. ff. Item q condere. ll. à principe delegari & demãdari alteri potest, dummodo id specialiter fiat.] SYL.

e ¶ Hoc. s. volumen Digest. & Codicis.

f ¶ Deo propitio. i. Deo coadiuuante.

g ¶ Peractum est, idest completum.

h ¶ Triboniano. hoc nomen & sequen-

† alias quæstori. al. exquæstore.

tia sunt datiui casus, & etiam dictio conuocatis: & construuntur cum illo verbo inferius, mandauimus.

a ¶ Exquæstori. Pro suo simplici ponitur scilicet quæstori. Nota quòd tribus modis dicit quæstor. Primo, ille, qui quærebat pecunias tributorũ p mundum & seruabat. Secũdo, ille, qui præerat capitalibus causis. Tertio, qui stabat vt legeret libros principales, qui candidatus principis dicebatur: & ita hoc tertio modo accipio hic, vt ff. de offi. quæstoris. l. j. in fi. & de orig. iu. l. ij. §. deinde cum ærarium. Vel dic secundum Ioan. quòd iam fuit in illo officio, sed nunc non est: inde exquæstor, idest extra quæsturam positus. Vel dicas tertio, esse nomen dignitatis vt exconsul, vt C. de aduoc. diuer. iu. l. petitio nem. ibi, egredientem.

Quæstor dr̃ tripliciter.

† Et hic 3 iure diuersis nominibus nuncupatur: susceptor & opinator vt C. de suscep. et Archi. l. nisi opinatores. lib. 10.

SYL. * ¶ Quæ nam fuerit Triboniani quæstura seu exquæstura (vtroque enim nomine idem puto significari) & quantæ esset potestatis, id quod nemo fere adhuc bene declarauit, vide hic nostras Annotationes. vbi demonstratum est hanc sacri palatij quæsturam summũ fuisse magistratum & principatui proximum † Eiusmodi quæstor apud græcos appellatur κοιαίστωρ auctore Procopio libro primo de bello Persico. Eratq; fere eiusdem potestatis, cuius est hodie apud Gallos Cancellarius: & inter alia munera constat eum principis responsa & rescripta dictasse l. vlti. C. de diuer. rescri. Iustinianus in auth. de exhib. reis appellat gloriosissimum quæstorem diuinis nostris ministrantem literis. in authen. vt diuinæ iussiones. colum. viij. iubet; vt diuinæ iussiones à quæstore subscribantur. in l. præcipimus. C. de appella. quæstor dicitur sacrorum iudiciorum præses. nam cum præfecto prætorio iudicabat de appella tionibus, quæ ab omnibus spectabilib9 iudicibus in sacrum auditorium principis deferebantur, vt etiam colligitur ex authen. de appella. palatium autem dicebatur locus habitationi Principis dicatus. l. j. C. de pala. l. quicunque. de ope. pub.

gistro, & Exquæstori [a] sacri palatii nostri, necnon [b] Theophilo, & Dorotheo, viris illustribus, [c] antecessorib9 [d] nostris (quorum [e] omnium solertiam, & legum scientiam, & circa

b ¶ Necnon. Nota duę negatiões faciũt vnã affirmationẽ, vt hic & ff. de verb. signifi. l. duobus. ¶ Adde quòd Aleia. ibi optime declarat: & ex mente Ange. hic dic glo. veram, nisi de mente contraria constet: vel nisi simus in rusticos, secundum Bald. in l. qui se patris. co lum. iij C. vnde lib. vel nisi ad diuersa referantur, secundum Bar. in l. manifestæ. ff. de iureiur.

† Alia II tera non hẽt nisi.

SYL.

e ¶ Illustribus. Quatuor sunt ordines dignitatum: maximi, vt superillustres: magni; vt illustres: medij, vt spectabiles: minimi, vt clarissimi: quos specifica, vt in authen. de appella. §. j. ij. iij. & iiij. coll. iiij. & in authen. vt ab illustri. & qui supra eos sunt col l. v. Sunt & infimi, vt defensores ciuitatũ, & magistratus municipales & isti non habent merum imperium, sed superiores sic.

Imperiũ merũ certis digni tatib9 est cõcessũ.

ADDITIO. Et ideo potestates & rectores ciuitatum non deberent posse ingerere pœnam sanguinis: quamuis contrarium de facto obseruetur, vt hic per Ang. sed superiores sic.

Antecessoribus. Scientia, vel ætate: vel quia fuerant cum præcedentibus Imperatoribus.

SYL. d ¶ Verius est antecessores dictos fuisse, qui ius ciuile profiterentur, ex eo quòd scholasticis quodam modo præirent illos docendo, vt manifeste deprehenditur ex proœmio. ff. in princip. versicu. Sed cum vos.

e Quorum, Hic est interpositio vsque illuc, Conuocatis &c. Et nota. quòd in tribus hic cõmendantur qui sunt huic arti intenti. Primo in solertia, idest in cautela, vel ingenij scientia, vt l. j. C. si ma. fac. alie. fac. sine decre. ra. hab. Item, in legũ scientia. Eligendus est enim

talis

Magister qualis esse det. talis magister, qui in se laudabilem vitam probis moribus monstrauerit: & docendi peritiam, facondiam dicendi, interpretandiq; subtilitatem, & copiam disserendi se habere patefecerit, vt C. de profes. qui in vr. con. doc. l j. libro x j. Item in fidelitate: nam ex quo hactenus fideles extiterunt, præsumunt pro eis. ff. de re mili. nõ omnes. §. à barbaris. de præteritis enim Præsumptio a variis sumitur. sumimus coniecturã ad futura. ff. de accusa. l si cul. §. eisdem. & quandoq; occultam coniecturam sumimus ad præteritum, vt C. ad l. Iul. de adul. l. si quis adulterij.

ADDITIO. Vide glo. in c. scribam. de præsump.

nostras iussiones fidem, iam ex multis rerum argumentis [a] accepimus [b]) conuocatis mandauimus [c] specialiter; vt ipsi nostra auctoritate, nostrisq; suasionibus [d] Institutiones [e] cõponerent: vt liceat vobis [f] prima legum cunabula [g] non ab antiquis fabulis [h] discere, sed ab imperiali splendore appetere: & tam aures q̃ animi vestri, nihil [k] inutile, nihilq; perperã [l] positum, sed quod in ipsis [m] rerũ obtinet argumentis, accipiant: & qđ priore tpe vix post quadrienniũ prioribus cõtingebat, vt tunc cõstitutiones impe

Prouerbium. a ¶ Ex multis rerum argumentis, idest ex multis rebus vel negocijs, quæ sunt argumenta. Vnde dicit prouerbium. Opus laudat magistrum. sic in authen. de mona §. sancimus. coll a j.

b ¶ Accepimus, idest recepimus.

c Mandauimus, idest præcepimus.

d ¶ Suasionibus. In bona parte accipe. aliàs in mala accipitur. ff. de ser. cor. l j. §. persuadere. & C. de fur. & ser. cor. l. si quis persuaserit.

e ¶ Institutiones. Ideo sic dictas, quia in statum Romani iuris nostram erigunt intelligentiam, vt infra titul. j. §. his igitur.

SYL. ¶ Adde q̃ ab instituendo dictæ sunt, sicut & opus Quintiliani. Oratoriæ institutiones appellãtur. quid aũt differant instituta ab institutionibus. vide Lau. Val. lib. elegan. iiij. cap. xj.

f ¶ Vobis. Loquitur iuuenibus.

g ¶ Cunabula. Per simile loquitur: q̃a sicut in cuna infantes primo morãtur, ita iuris acceptor institiuta primo legere debet. sic. ff. de offi. præ. prætor l. j. §. his cunabulis.

Sic. j. de libert. §. libertinorum. ibi, à primis vrbis Romæ cunabulis.

h ¶ Fabulis. Quia in antiq̃s Institutiõibus erãt fabulæ, q̃ fabulæ nec vera nec verisimilia cõtinẽt ẜm Tul liũ. li. j. đ Inuẽ.

SYL. * ¶ Per fabulas videtur intellexisse prima illa exercitamenta iuuenũ in scientia legali, cũ p̃ceptores rhetorum more ipsis casus p̃ponerẽt fabulosos, vt ita illecti deinde ad difficiliora deducerent. Aut certe sensit de adulterina illa doctrina quæ antea tradebat. §. Hæ autem. in proœ. ff.

i ¶ Ab imperiali splendore, idest ab Imperatore qui splendet.

ADDITIO. Vel dic, Ab imperiali splẽdore, idest ab imperialibus constitutionibus, quæ splendere dicuntur.

K ¶ Nihil inutile, Quo ad aĩam: vel nihil inutile, i. inusitatũ. vt patet ex eo, qđ dicit. j. proxime, Sed quod &c.

l ¶ Perperam positum. quo ad aures. Vel dic. i male positum & contra ius.

m ¶ Theophilus vertit ἰσχῦ hoc est, temere frustra: vt sit sensus, nihil esse est, hisce Institutionibus ociosum, & sine causa positum.

m ¶ In ipsis. Idest in ipsa rei veritate, vel in his, quæ quotidie emergere possunt. Non autem inueniuntur hic ea, quæ non possunt euenire: quia de his non curant legislatores, vt in authent. vt sine prohib. matres debi & cred. §. quia uero. coll. vij. & ff. de legib. l. iura. & l. nam ad ea.

* ¶ Melius est accipere argumentã, vt

& Quintil. sępe, pro speciebus seu casibus qui proponuntur, vt sit sensus, his libris illa solum tradi quæ in decidendis casibus obseruantur, non quæ abrogata sunt legibus, aut consuetudine abolita: quod latius hoc loco in Annotationib⁹ explanauimus.

† Adde, qđ eadē locutione vtit̃ Imp. j. tit. de satisda §. vlt. & planius sensus hui⁹ §. pcipitur ex. §. sed cū pspeximus. l. ij. C de vet. iu. enu

ratorias legerent [a], hoc vos à primordio [b] ingrediamini, digni [c] tanto honore, tantaq; reperti felicitate, vt & initium [d] vobis, & finis [e] legū eruditiōis, à voce principali [f] procedat.

Post cōpleta. ff.

¶

a ¶ Legerent. Nam & olim à principio legebāt imperiales cōstitutiones, s. institutiones antiquas, vt in prooemio ff. §. discipuli.

** ¶ Hic locus intelligēdus est nō de institutionibus antiquis, vt intellexit Accur. sed de constitutionib⁹ primo Codici insertis, quæ quinto anno olim prælegebantur. §. duabus in proœ. ff.

b ¶ Primordio. idest tantum primo anno proficietis, quantum proficiebatis in quatuor. Et nota quod adulatur nobis imperator.. S Y L.

* ¶ Inepta expositio. Sensus enim est, hodie primo anno hasce Institutiones tradi, quæ & ipsæ, propterea quòd ab Imperatore compositæ sunt, recte Imperatoriæ cōstitutiones appellantur. §. sed & quod. infra de iu. na. gen. & ciui. cū olim nō nisi post quadriēniū prim⁹ Codex, q liber constōnes imperiales cōtinebat, prælegeret. § duabus. in proœ. ff.

c ¶ Digni. Vos dico digni &c.

d ¶ Initium Scilicet liber iste.

e ¶ Finis. idest Codex. Nam primo anno Institutiones legi debent, in quinto legitur Codex, vt in prooemio. ff. §. duab⁹. ibi, Quibus si bene. Accur. floren.

f ¶ Principali. Idest principis. Et nota, quòd hęc scientia caput habet & finē: licet in aliis artibus hoc nō sit, licet utilissimæ sint, ut in prooemio. ff. § Et q pene.

¶ Igitur. Diuiditur in duas partes: in prima ponitur commissio compilationis, cum iis, quæ in Institutionibus continentur. in secunda, vnde sint extractę, & quòd auctoritate imperiali confirmatæ sunt. ij. ibi, quas.

iussit cōponi Institutiones, in quibus principia huius sciētię sunt posita cum correctionibus iuris antiq, qbus auctoritas p ipsū data fuit. h. d. vsq; ad § fi.

¶ Casus in narratiōe Imperatoris nō figurat. Not. q facere dicimur quod p alium facim⁹ Item quòd p desuetudinē tollitur vł inumbratur. l. Itē quod non sufficit principem committere. l compilationem, nisi postea approbet. Item quòd quotidiana diligenter sunt attendenda: & quòd breuiter dicitur, secundum subiectam materiā. l. antiquitas. in fi. C. de usufru. Item quod nō sufficit simpliciter legere, sed requiritur cognitio & examinatio. Itē quod accommodare importat idem, quod tribuere: & obtinere, esse in uiridi robore & obseruantia. S Y L.

¶ Igitur [g] post libros quinquaginta [h] Digestorū seu Pan

g ¶ Igitur. Ita continua secundū Ioan. quia prædictorum uirorum scientiam & auctoritatem probauimus, nec per alios poterant commodius expediri: igitur mandat per eos diuidi: uel quia ab imperiali splendore † approbatur, & ideo mādat diuidi, ut meli⁹ possint intelligi. ff. de ṽ borū significa. l. ij. §. cuiusq;. Cōtinuatio. † alias appetit.

¶ Adde tamen, quòd §. continuatio nō est facienda. glo. in l. Gallus in princ. in uerbo, posthumos ff. de lib & posthu.]

h ¶ Quinquaginta. qui comprehenduntur in ff. uetus, & Infortiatū, & ff. nouū. S Y L.

i ¶ Digestorum. Ideo dicuntur Digesta, quia omnia ibidem decidēda digeruntur & soluuntur. Accur.

† Hoc optime declaratur ab eodē Imp. in l. ij. § omnia igit, C. de vet. iu. enucl. Digesta vñ dicũ.

* ¶ Quare libri Digestorū hac nota. ff. significentur, & an recte, uide Alcia. lib. iij. Dispunct. c. xvj. S Y L.

Pandectarum, a pan quod est totum, & decten quod est doctrina, quia ibi est doctrina omnium iurisconsultorum, vt C. de ve. iu. enuc. l. ij. §. omnia.

SYL. Adde, quod aliter interpretatur Gellius lib. xij. c. vlt.* ad quod vide Budęum in l. j. in fi. ff. de iusti. & iu. nam hoc nomen deriuat† à πᾶν i. omne, & δέχομαι idest complector, cótineo, vt innuit etiã Impe. in. d §. omnia.

Pandectarum,[a] in quibus omne ius antiquum collectum est, † quos[b] per eundem virum excelsum Tribonianũ, necnon & cæteros[c] viros illustres & facundissimos conscim⁹, in † hos quatuor libros easdẽ[d] Institutiones perscribi iussimus,[e] vt sint totius legitimę scientiæ prima elementa:[f] in quibus[g] breuiter expositũ est, & quod antea obtinebat,[h] & quod postea desuetudine[i] inumbratum, ab imperiali remedio illuminatũ est: quas[k] ex omnibus antiquorum Institutionibus, & præcipue ex commentariis Caij[l] nostri

†alias qd

†alias de est hos.

b Quos. Scilicet quinquaginta libros. ff. Accur.

c Et cęteros. Scilicet xv. ex permissu Iustiniani electos, vt C. de ve. iure enuc. l. j. §. ij. & l. ij. §. quæ oĩa.

d Easdem Institutiones. idest eadem instituta.

SYL. Adde, quòd hanc expositionem reprehendit Lau. Val. lib. iiij c. xj. * ait enim instituta dici bonos mores consilio, & ratione sumptos: institutiones vero præceptiones, quibus instituimur & docemur. recte igitur institutiones iuris ciuilis appellantur hi quatuor libri, quibus ius ciuile docetur: sicuti Fab. quoque Quint. opus suum de artis oratoriæ præceptis inscripsit de institutione oratoria.] Vnde collige hunc librum sumptum ex volumine Digestorum: vel propriè dicit Institutiones, quas mandauit fieri, nunc mandat partiri: nam partitio animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, memoriam artificiose reformat, vt infra de leg. §. sed non vsu e. & ff. de excep. doli. l. j.

Diuisio tria opa

e Iussimus. q. d. Institutiones iussim⁹ fieri ex libris antiquorum, ita vt continerent quicquid in rebus, quæ in præsenti æuo versantur, consentaneum est vt C. de ve. iu. enu. l. ij. §. sed cum perspeximus. Accur.

f Prima elementa. Quia sicut ex quatuor elementis omnia corpora conficiũtur, scilicet vt ex terra & aqua, ex igne & aere, idest ex viribus horum quatuor elemẽtorum totus mũdus gubernat, ita hic liber cõprehẽdit omnia iura.

Elemẽta & eorum qualitates sunt quatuor.

SYL. Adde quòd melius dicere tur oĩa principia & fundamenta. l. ij. §. sed cũ perspeximus. C. de vet. iu. enucle. simili tamen locutione vsus est ét Cice. in Topi. vt admonuimus hoc loco in Annot.] Et nota q terra est frigida: & sicca: aqua frigida & humida: ignis calidus & siccus: aer calidus & humidus. Primum habet naturam melancholiæ: secundũ scilicet aqua phlegmæ: ignis cholerae: sanguis respondet aeri.

g In quibus, scilicet institutionibus.

h Obtinebat, idest erat in vsu; & nunc desiit. Accur.

i Desuetudine. Nota legem tolli per desuetudinem.

SYL. Adde, quòd communis doct. sententia est, quòd si non vsus non habet in se actum contrarium, non tollat. l. las. in l. de quibus. in. vj. not. ff. de legi.] Vel per contrariam consuetudinem: & iterum eandem consuetudinem, per superuenientem legem tolli · sic. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diu⁹. & in auth. de hær. & fal. § sed quoniam. coll. j. & subiicit, Ab imperiali &c. & est optimum exemplum. C. de iudi. l. rem non nouam..

k Quas, scilicet Institutiones: & accipe l' legimus & recognouimus. i. esse compositas ex omnibus &c.

l Caij nostri cõmentariis. dico factis

super libros Institutionũ antiquarum.

a Quotidianarum. Liber erat sic appellatus, eo q̃ singulis diebus gerenda à magistratibus continebat, qualiter iudicarent.

SYL. Adde, vel dic rerũ magis vulgatarũ, & quæ quotidie in controuersiam venire poterant.]

b Cum tres. īterpositio ē.

SYL. Summa itaque. Cum hic § vnicum tantũ habeat cõtextum, non recipit diuisionem: & cũ sit simplex cohortatio, non exigit casus figurationem. Nota ll. nostras dici ex hoc, quòd eis à nobis sit tributa auctoritas: & quòd in quolibet opere pficiendo requiritur summa diligentia. Item quòd ambitio virtuti innixa non damnatur, & sp.s & desiderium honorum & dignitatum. Item quód nihil actum videtur, quando aliquid superest agẽdum. Item quod à ll. studijs discedere non debemus nisi perfecta omnis iuris cognitione. Item quòd reipub. administratio per iuris peritos facienda est.

tam institutionũ, quàm rerum quotidianarũ, [a] aliisq; multis commentariis compositas, cũ tres [b] viri prudentes prædicti nobis obtulerunt: & legimus, & recognouimus, & plenissimũ nostrarum constitutionũ robur eis accômodauimus.

¶ Hortatur iuuenes ad studia, vt ijs pfectis possint rẽp. administrare. h. d. vsque ad fin.

c Ope. Quantum ad corpus. vnde Virgi. lib. j. geor. Labor oĩa vincit Improb⁹ Accursius.

d Et alacri. Affectio enim operi tuo nomen imponit, vt C. ad l. cor. de sic. l. j. ff. de fur. l. qui iniuriæ. in prin.

e Leges nostras. Scilicet Institutionũ. Accursius.

f Ostendite, idest ita proficite in hoc libro: vel ita moribus informati sitis: nã boni mores plus quàm diuitiæ operantur, vt ff. de tuto. & cura. da. ab ijs. l. sc re. § fi. & ff. de verb. obli. si quis stipulatus sit stichum, in fi.

* Nihil hæc ad mores: sed plane intelligendus est hic locus. ostendite o iuuenes vos ita doctos & legum scientia excultos, vt optimã spem concipiatis, rempublicam nostram studio perfecto recte à vobis posse administrari ac gubernari. SYL.

¶ Summa itaque ope, [c] & alacri [d] studio, has leges [e] nostras accipite, & vosmetipsos sic eruditos ostendite, [f] vt spes [g] vos pulcherrima foueat, toto legitimo opere perfecto, [h] posse etiã nostram [i] rempublicam in partibus eius [k] vobis [l] credendis [m] gubernari. † D. C. P. xj. Calend. Decemb. D. Iustinia. PP. iij. Consu.

g Vt spes, i. hæc spes sit de vobis nostram rempu bli. posse gubernari.

h Perfecto. idest lectis alijs libris.

i Nostram. aliàs vestrá.

K Eius reipublicæ

† Hoc est Datũ Constantinopoli. xj. calẽ Decẽbris D. Iustiniano patre pfiæ tertiũ Consule.

l Vobis. Idest à vobis credendis, lectis etiam alijs libris. Vel si habes credendam, idest committendam, vobis datiue legitur: & hoc dico legitimo opere perfecto, idest cum quinquennio legeritis: nam tunc opus consummatur, vt in procemio. ff. §. duabus alijs. Et quod dicit in partibus eius, ideo est, quia multæ sunt partes eius, vt præfectura, consulatus, & aliæ multæ, vt patet ex tractatibus de officijs, in ff. & in C.

m Credendis, idest quia creditur secundum primam expositionem. vel si habes credendam, dic vt in gloss. supra Accursius.

* Vtro modo legatur, siue credendis siue credendam, vna est verbi credere significatio: accipitur enim pro committere: quo genere loquendi vtitur etiam in l. ij. §. Nos itaq;. C. de vet. iu. enu. SYL.

¶ † Institutionum seu elementorum D. Iustiniani sacratissimi principis.

LIBER PRIMVS.

¶ De iustitia[a] & iure. ¶[b] Iustinianus veluti optimus preceptor imitatus est rectũ ordinem procedendi, qui debet esse diffinitiuus, diuisiuus, & exemplorũ positiuus: & primo ponit diffinitionem iustitiæ & iuris prudẽtiæ. ex l. iustitia. ff. eo. titu.

Iustitia[c] est † constans & perpetua volũtas, ius suum

Iustitia est mater iu.

a De iustitia & iure rubrica.

¶ Iustinianus tractaturus iura populi Romani præmittit de iustitia, quæ est mater iuris.

SYL. ¶ Adde φ Ias. hic intelligit de iustitia ĩ actu.] Et ideo ab ea incipit: sic obligatio mater ẽ actionis, vt ff. de procu. licet §. ea obli. & ideo p̃mittitur ĩ tractatu, vt j. de obli. in princ. & de ac. in princ.

† alias Institutionũ Imperialium. lib. j.

SYL. ¶ Adde, φ iõ præposuit, qa iuri operã daturum prius nosse oportet, vnde nomen iuris descendat, quod à iustitia dicitur. l. j. ff. eo. titu.

b ¶ Et iure. s. quod ius iustitiam prosequitur vt minister vel filius.

SYL. ¶ Adde, φ potius vt effectus iustitiæ & vt administratũ, quia si iustitia est voluntas tribuẽs ius, ius non est minister iustitiæ, sed ipsa iustitia est illa, quæ ius administrat.] Sed quare de hoc ponitur in rubrica, cũ in textu nihil dicat diffiniendo, licet diuidẽdo sic? R̃ndent qdã, ideo non posuit in textu de iure, ne grauaret rudes animos ſm Py. qd nihil est. Vel dic hoc plerunq; fieri, vt aliquid ponat in rubrica, quod in textu nõ ponit, vt C. de relig. & sump. fu. & de lu. aleæ, nam nihil in textu ibi dr̃ de ludo aleæ.

Quæstio.

Rubr. qñ que ẽ generalior, nigro.

SYL. ¶ Adde φ tunc fuerũt addita illa verba in rubrica, qñ fuit addita illa constitutio græca: antiquiores enim codices non habẽt.] Vel dic (quod est verius) vt diffiniatur, vt dicemus infra eo. titu. §. iuris præcepta. in gl.

SYL. Diuisio. Iustitia. ¶ Diuidit titulus in sex partes. In prima diffinitur iustitia: in secunda iuris prudentia. In tertia ostendit qualr̃ ad iuris cognitionẽ sit p̃cedendũ. In quarta ponit præcepta iuris. In quinta diuidit inter publicũ & priuatũ. In sexta p̃ponit dicendũ de priuato. Casus figurari nõ p̃ot cũ ponat diffinitionẽ. rõ autem dubitãdi & decidẽdi inde colligit, φ dixit Cice. j. offic. φ omnis de aliqua re disputatio debet à diffinitione p̃ficisci, vt sciat̃ id, de quo disputat̃. Nota diffinitionẽ iustitiæ. Item ibi, vnicuiq;, φ non est habẽda acceptio p̃sonarũ. Itẽ ibi, cõstans, φ iudex non debet moueri passionibus. Itẽ ibi, tribuẽs, φ vera iustitia consistit in administratione, nõ in cognitione, Itẽ φ iuris prudẽtia versat̃ etiã in cognitione rerũ diuinarũ, & φ est cognitio iusti & iniusti. Itẽ φ enumeratio contrariorum non est superflua, nisi super vtroque detur doctrina.

† cõcor. cum hoc prin. xij. q. ij. c. cũ deuotissima. & gl. i c. forus ver. iustitia extra d ver. si.

c ¶ Iustitia. Hæc iustitiæ diffinitio p̃ot intelligi de diuina iustitia. q. d. Diuina iustitia est voluntas constans & perpetua &c. & ſm hoc hæc verba in ea posita sunt plana. Sed nõne iniustum fuit, φ tñ datũ fuit mercenario sero veniẽti, quantũ illi, qui mane venerat (qđ tñ Dei iustitia laudat) vt ff. de annu. leg. l. ij. & de verb sig. l. ij. §. cuiusque? Respon. illud diuinũ mysticẽ dr̃. q. d. tm̃ habebit de paradiso ille, qui decedit in hoc vltimo seculo, si faciat bonũ, quantum & ille, qui decessit in primo seculo. Dub. Respon.

ADDITIO. Et hoc ideo est, quia ecclesia nunquã claudit gremiũ redeuntib⁹, vt in ep̃la, Inter claras. C. de sum. trin. c. super eo. extra de hære. lib. vj. Angel. & Iaso.

ADDITIO. Immo non fuit iniustum; quia pater fa. tanq̃ moderator rei suæ potuit in ea talem legem statuere, vt C. man. l. in re mandata. ſm Iason.

†vnicuiq; tribuēs* Iuris prudentia est diuinarum atque humanarū rerum notitia,[b] iusti atq; iniusti scientia.

¶ Primo leuia, deide difficiliora sūt docenda: ne scholares aut studium deserant, aut cum magno labore ad sciētiam diffidenter aut tardius perducantur. h. d. Aretin.

SYL. ¶ Adde q̄ illud iustū fuit, quia sic fuerat conuentū. l. j. §. si cōueniat. ff. depoli. dixit eīn. Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario cōuenisti mecum?]

¶ Vel dic fm Ioan. q̄ de fragili hominis iustitia loquitur. q. d. iustitia hūana, uel quę est in homine, est uoluntas cōstās &c & secūdū hoc illa duo verba, cōstans & perpetua, abijciunt̄ extra: qa homini nō pōt conuenire, cū scriptū sit, q̄ septies in die cadit iustus. & ideo nūquām in eodem statu permanet, vt in authē. de non ali. aut permu. §. ut autem.

†al. cuique tribuendi.

SYL. ¶ Adde, q̄ intelligit̄ quatenus homini cōuenire pōt l. si quis nēditor. ff. de ædil. edic.]Itē quod in n. dicit, ius suum unicuiq; tribuēs intellige quantū ad affectionē, quia ad actū non pōt q. d. habēs affectum tribuendi, sicut s. in rubrica procemij dr̄ de augusto: sic & de matrimonio, qd̄ est indiuiduū, ut. j.. de pa. po. in prin. licet interdū diuidat̄, ut patet C. de repu. l. cōsensu. Vel tertio expone, vt in summa huius tituli, vt voluntas. i. mens: constans. i. bona, quasi habit᷒ mētis bonus. Sed Tullius sic diffinit, Iustitia est habitus animi, communi vtilitate seruata, suam cuilibet tribuens dignitatē, fm Pla. Iustitia est virtus, quę plurimum potest in ijs, quæ minimū possunt. Vel, prout ego credo, Iustitia est animi congrua dispositio in singulis rebus recte diiudicans.

Iustitia diffō. secundum Tul.

Iustitia diffō secundum Pla.

ADDITIO. Dicite q̄ hic iustitia diffinitur generalr̄. ad argumenta vero breui distinctione facile sic respondebitis. Aliquādo cōsideratur iustitia prout est in abstracto, tunc iustitia est constans & ppetua. Aliqn̄ consideratur prout est in cōcreto, ut est posita in corpore hoīum administrantium, & tunc dr̄ corruptibilis nō ratione essentialitatis iustitiæ, sed ratione mali contenti, hoc est praui hominis. Exemplum posset poni in rustico, qui posuit vinum optimū in prauo vase & destructum est. Christoph.

SYL. ¶ Adde q̄ fuit opi Albe. in l. iustitia. ff. eo q̄ hic diffiniretur iustitia in abstracto, secus in concreto: pro pleniore ūi & uera huius diffinitiōis intelligentia, ui de quæ hic scripsi in Annota.]

a ¶ Tribuens. vt honeste uiuat sibi: & sic alterum non lędat, immo proficiat: uel dic ius suum. i. hominis meritum.

SYL. ¶ Adde, q̄ hic est potius effectus iustitiæ, quàm ipsa iustitia, vt dicit August. lib. xix. de ciui. Dei.

b ¶ Notitia. Potest recte legi, vt illa dictio, sciētia, sit ablatiui casus: vel contra sit nominatiui casus, & hæc dictio, noti tia, sit ablatiui casus. † sic infra titu. j. in prin. Sed nunquid fm hoc oportet, q̄ quicunq; vult iuris prudens vel iurisconsultus esse, debeat theologiam legere? Rñ. non, nam in corpore iuris hæc omnia inueniuntur, vt C. de sum. tri. & fid. cath. & C. de sacrosan. eccle & de epi sc. & cle. & in auth. sub multis titulis: ubi specialiter de diuinis tractatur.

† Immo vtraq; ē noīatiui casus secundum Chroph. qa pūt sub verbo, notitia, obtinet vim copulę.

SYL. * ¶ Dic uerbum, diuinarū, positum in hac diffinitione, referendum esse ad illam iuris publici partem, quæ in sacris & sacerdotibus consistit, ut plene tam in Annota q̄ in Commentarijs hoc loco declarauimus.]Item quæ est differentia inter iustitiam, & ius, & iuris prudentiam? Respon Iustitia est uirtus: Ius est eius uirtutis executiuum.

†Hoc verū scdm doc. hic, si cōsiderent hic verba quo ad ordinem prioritatis & posterioritatis & tūc dicsūmū bonū. i. primum & vt in fi. d iure pto in prin. alias secus.

ADDITIO. Angelus non putat hoc uerum: quia immo magistratus est ille, qui exequitur ius, ut l. ij. §. post originē. ff. de orig. iur. Ang.

¶ Iuris prudentia est scientia illius iuris. † Item iustitia est summum bonū, ius medium, iuris prudentia infimum. Item iustitia uult tribuere unicuiq; ius suum, Ius uero coadiuuat, Iuris prudentia docet qualiter illud fiat.

¶ Adde

¶ His igitur[a] generaliter cognitis, [b] & incipiētibus[c] nobis[d] exponere iura pp'li Romani, ita maxime vidētur[e] poſſe tradi commodiſſime; ſi primo leui[f] ac ſimplici[g] via, poſt deinde diligentiſſima[h] atq; exactiſſima[i] interpretatione[k] ſingula tradantur: alioquin, ſi ſtatim ab initio rudē †adhuc & infirmū animū ſtudioſi, multitudine ac varietate rerū onerauerimus, duorum alterum, aut deſertorē ſtudiorū efficiemus, aut cū magno †labore, ſæpe etiā cū diffidentia (quæ[l] plerunq; iuuenes auertit[m]) ſerius ad id perducemus, ad qđ leuiore via ductus, ſine magno labore, & ſine vlla diffidētia

SYL. ¶ Adde, q̄ cōis reſolutio eſt, q̄ hæc verba accipiantur non quo ad eſſentiam, ſed quo ad ordinem, quia iuſtitia tanq̄ in abſtracto eſt primum: ius vt in concreto ſecundum: iuris prudentia tertiū: ſicut ſcientia poſt ſcibile.

¶ His igitur. Diuiditur ī duas ptes: in prima ponit, cōſilium ſuū docendi primo læuia: in ſecunda rationem reddit p locum ab inconuenienti: ſecunda ibi, alioquin.

Casus. ¶ Quærebat viſa diffinitiōe iuris prudētię quo ordine deueniendū eſſet ad illi⁹ cognitionē: & reſpondetur vt in tex. *nec placet rō dubitandi alias aſſignata per §. diſcipuli. in proœ. ff. cum illa ep̄ſa facta fuerit poſt compilationē Inſtitutionū, vt ibidem appatet, unde ille §. nullā potuit prębere materiā dubitandi ſed loc̄o caſus legendum eſt quę in proęmio viij. li. ſcribit Quintil. aurea ſane. & ad hunc locū maxime pertinentia. Not. q̄ ea, quæ ex diffinitionibus cognoſcunt̄, dicunt̄ cognita generaliter. Item q̄ à faciliotibus eſt inchoandū. Item q̄ rudis animus rerum multitudine onerari nō debet. Item q̄ non debemus cauſare q̄ iuuenes ſtudia deſerant. Item q̄ facilio re via eundum eſt: & q̄ doctrina debet procedere à generalibus ad ſpecialia: & q̄ ea doceri debent, quæ auditorib⁹ cōueniūt. viij. q. j. c. oportet. Item q̄ diffidētia plerunq; remonet animū à ſtudijs. Item q̄ in quacunq; re eſt habendus ordo: q̄ multitudo patit confuſionem, q̄ illud eſt ſimplex, cui nihil additur.

a His igitur generaliter. Nūc uult dicere, qualiter leges ſunt docendę.

b ¶ Cognitis. i. poſita diffinitione iuſtitię & iuris prudentiæ. Accurſius.

c ¶ Et incipientibus Datiue poſſunt legi cum uerbo infra, videntur: uel ablatiue, vt ſuperius reſpiciāt: & hec uerior.

d ¶ Nobis Loquuntur compilatores huius libri in p̄ſona Iuſtiniani, qui debet exponi p eos.

SYL. ¶ Adde, q̄ immo loquitur Iuſtin. vt ſ. in proœ §. j. ubi dicitur, perfecimus.]

e ¶ Videntur. ſ. iura populi Romani.

f ¶ Leui. quo ad uerba.

g ¶ Simplici. quo ad ſentētiam,

SYL. * ¶ Leuem ac ſimplicem viam dixit. i. facilem, quem admodum etiam in §. ſed quia. j. de fidaicom hęre. & in l. ulti. §. Tales. C. de fur. quare pbanda nō eſt dr̄ia Accur. inter verba & ſententiā, nec illatio de reſpondendo poſitionibus ſimpliciter, quam hinc colligunt Doctores.]

h ¶ Diligētiſſima. quo ad ſubtilia v̄ba.

i ¶ Exactiſſima quo ad ſubtilem materiam & ſcientiam.

K ¶ Interpretatione. i. facili ſententia.

l ¶ Quę. ſcilicet diffidentia.

m ¶ Auertit. no. contra inconſtantiam.

SYL. * ¶ Variatio quando permiſſa ſit, uide Dyn. in c. Mutare. de regul. iu. lib. vj. & Deci. in l. Nemo poteſt mutare. ff. eod.] Sic ff. de procu. in cauſæ. in princ. & in auth de mon. §. ſi quis autē forte. vnde Salomon, Tria ſunt mihi incognita, & quartum quod penitus ignoro: via colubri ſuper lapidem: via auis volantis in aere: via nauis in medio maris: quartum difficilius, † via iuuenis in adoleſcentia ſua: vnde dantur in integrū reſtitutiones eorum facilitatibus, ut

† Rudem intelligit nouū, & adhuc nō firmū, ſicut & Neratius parietes nouos & recētes, rudes appellat. l. v. ſusfru. Quemadmodum vſusfruc. Eodē loquendi mō vtit̄ idē Iuſtin. in hac ipſa fere ſnia explicanda. l. ij §. ſed cū. uc vete. iu. enu. ibi, hoīes rudes & q̄ ī primis ſcpū veſtibulis ſtāt.

† alias labore ei⁹.

† concor. tex. iūcta glo. in c. oīs ętas. xii. q. j. & extra de p̄ſump. c. c. ex ſtudijs. i glo. xx. q. iij. pclinis.

vt infra de hęc.qua.& dif.§. extraneis.
a ¶ Maturius. Hic Nota prouerbium, Qui vadit plane, vadit sane.

SYL. ¶ Iuris pcepta. Tex.hic nō recipit diuisioné, summā, aut casum: & notabilia alia non colligunt nisi ea, q̄ in text.dñr.
b ¶ Iuris præcepta.i. iura p̄cipiētia: præcipiūt aliqd, qd ptinet ad aliquod istorum triū: nam non omne ius præcipit: immo quoddam punit: quoddam vetat: quoddā permittit, vt ff.de legi.l.legis.quoddam consulit, vt ff.de rei vend.l.is qui. & quoddam hortatur, vt C.de transa.l.age.

† sic in proę. decre. i gl. honeste. & i prin. decreti & humanū genus.

maturius[a] perduci potuisset.

¶ Tria iuris præcepta, ex l. iustitia. ff. eo.titu.

¶Iuris [b]præcepta† sunt hęc honeste[c] viuere: † alterum[d] nō lædere ius suū[e] cuiq, tribuere.

¶ Ius aut publicū est, aut priuatum: publicū, quod ad rem Romanā: priuatū, quod ad priuatos spectat. dicēdum est de priuato h.d. ex l.j.§. huius studij.ff.eo.titu.

¶ Hui⁹ studij duæ sunt positiones:[g] publicum, & priuatum.

† An aūt seipsū lędat offēdere vel alteri offensioné sui ponit tere, vide hic p lo. sa.& Ange. & per Are.in c. si non licet.xxxij. q.v.

SYL. ¶ Adde q̄ non intelligit, q̄ omnia iura præcipiant, sed q̄ omnia iura reducant ad ista tria: aut enim respiciunt honestatem vitæ, aut alterius læsionem, aut tribuere quod suum est cuiq;.]
c ¶ Honeste. s. quantum ad se: quæ honestas & circa matrimonia est, vt ff. de ri.nup.l.semper. & circa mores seruat; vt ff.de tu. & cur.da.ab ijs. l.scire oportet §.penul.
ADDITIO. Et ideo dicit Ang. mulierem honeste viuere quæ viuit s̄m mores loci: sed caste viuere non intelligitur quæ transit ad secunda vota s. respectu mariti defuncti, vel filiorū eius: sed respectu aliorum secus.
d ¶ Alterū nō lędere. vnde illud, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. vt in decre. in prin.
e ¶ Ius suū. vt nō solū nō lędat, sed etiā adiuuet. nā non sufficit abstinere à malo, nisi fiat qd bonū est, vt arg. in decre. lxxxvj. dist. non satis. Sed nōne hęc verba accipiun̄t hic sicut ī diffinitioné iustitiæ in fine? Rñ. nō, immo ibi hęc tria cōprehēdit: hic aūt illud solū qd extra duo prima relinquit̄. Et not. q̄ in hoc reprobo opi. Py. & aliorū, qui dixerunt,

Quęstio.

Iuris diffinitio.

q̄ in hoc titulo non diffiniebat̄ ius, qd est ars boni & æqui, cuius merito quis nos sacerdotes appellat. nā dico q̄ hęc verba, quæ hic sunt, tantūdē p̄stant: nā qd hic dicit: præcepta iuris: p hoc dicit, ars, cū ars sit collectio multorū pręceptorū. Item p hoc qd dicit; honeste viuere: alterū non lędere, valet tantum, quantū, boni & æqui. Itē p hoc, qd dicit, ius suū vnicuique tribuere, colligo, cuius meritosq; nos sacerdotes appellat, i. sacra vel iura sua cuilibet ministrantes, vt hic & ff. eo.l.j. ij. respon.
* ¶ Iuris diffinitionem, quam tradit Vlpia. in d. l. j. explicauimus hoc loco diligenter in nostris Commentarijs, post Budæum in Annot.ad d.l.j. SYL.
ADDITIO. Glo. hic loquitur inutilia & remota. vnde Py. verum dicit, q̄ hic Imperator non diffinit ius: aliud enim est ius diffinire, aliud iuris p̄cepta enarrare. Ioannes fabri.
¶ H[...]s. Diuiditur in duas partes. In prima diuidit ius: in secunda proponit dicere de iure priuato.
¶ Casus. In diuisione non figurat̄. Not. ius diuidi in publicū & priuatū: & qd sit publicū, & qd priuatū. Itē q̄ res Romana ponit̄ pro oibus rebus publicis.] SYL.
f ¶ Huius studij. idest artis adipiscendæ per studium.
g ¶ Positiones.i. species, s̄m Pla. sed s̄m Azo. sic. i. sup duob⁹ generibus, nō speciebus, ponit̄ hęc ars studio discēda. nec enim placet, q̄ ex multitudine rerum multa dicant̄ iura: sic enim diceret̄ ius aliud equi[...]ū, qd sup equo tractaret: aliud asininū: & sic de singulis: sed credo, q̄ iste nō fuit Pla. intellect⁹, sed ille, qui est præceptoris mei. Accursius.
* ¶ Ego positiones hoc loco, reiectis subti- SYL.

subtilitatibus;pro speciebus aut generibus accipi existimo: ius enim aut publicum est,aut priuatum;tametsi aliter Budęus interpretetur in l.j ff.eo.

uatum. Publicum ius[a] est, quod ad statum rei[b] Romanæ spectat.[c] Priuatum est, quod ad singulorum vtilitatem pertinet.[d] Dicendum est igitur de iure priuato:[e] quod est tripartite[f] collectum. Est enim ex naturalib.[g] preceptis, aut gentiũ,[h] aut ciuilib.[i]

a ¶Publicum ius. Et consistit in sacris, in sacerdotibus(i)& magistratib. ff.eo. l.j.§.publicũ. & in auth. vt li.ma.& auig. §.q̃a vero ītai coll viij. & C. de sum.tri, & fid.cath. inter claras.& ff.de ori.iu.l.ij.§.post originem.

* Cur publicum ius in sacris & sacerdotibus consistere dicatur, vide Alciatum lib.ij.Parer.c.xxxv.

ADDITIO.(i) Notat hic Ange. quòd cũ ius publicum consistat in sacerdotibus,sacerdos est persona publica: non potest tamen alteri stipulari,nisi de eo, quod spectat ad sacerdotis officium,vt vsuras restitui, vt notat Ioannes Andreas in capit.quanquam. extra de vsu. lib.vj.Ang.

b ¶Rei Romanæ. idest Romani imperij. sic ponitur infra de pat. pote. §. ius autem.

c ¶Spectat. scilicet principaliter. nam & singulorum est vtilitas, rempublicam conseruari.

d ¶Pertinet, scilicet principaliter. secundario autem ad publicam vtilitatẽ pertinet.expedit enim reipubli.ne quis re sua male vtatur ; vt infra de ijs ; qui sunt sui vel alieni iu.§.fin.

** ¶Annotandum est, quatuor modis publicam vtilitatem accipi: alia enim vtilis est & publice, & cuilibet singulariter, vt illa, quæ in sacris, & magistratibus consistit. d.l. j §. publicum.altera,quæ publice quidem vtilis est, non etiam singulariter, qualis est illa, quæ ad fiscum pertinet.l.penult. C. de princip. lib. xij. Alia, quę & ipsa publice quidem, sed magis singulariter vtilis est: vt quod dotatę sint mulieres, vtile est id in primis ipsis mulieribus, deinde & ciuitati, nempe vt repleatur liberis hominibus l.j.ff.solu.matri.Quarta & vltima, quæ actu singulorum vtilis est,publice vero non nisi collectim, & cuiusdam vniuersi contemplatione, cõmoditatem quandoque afferre potest: vt quòd subiecti sint locupletes: q̃ nemo re sua male utatur. d.§.fi. infra de ijs qui sunt sui vel alien. iur. Sed hæc à proxima nõ multum distat; nisi quòd à publico commodo longius abest. Alcia.

e ¶De iure priuato. Sed quid de publico?Respon.non dicet in hoc libro ; sed ff de iure fisc & C.eo.tit. & in alijs titu. sequentibus ; & fere per omnes tres libros Codicis,vbi de iure pub.tractatur. Et nunquid illud est tripartite collectum? Respon. sic vt statim dicam, & ex eisdem pręceptis. Cum ergo eadem sint exempla publici & priuati, quare de priuato tantum dixit, quòd est tripartite collectum?Respondeo, quia plura erat de eo priuato dicturus. Item cũ fecisset hunc librum causa rudium,nolebat eos multum aggrauare: quod fecisset, si tractasset de iure publico in hoc lib.

f ¶Tripartite. In iure enim priuato, vt in suo toto,tripartita sunt præcepta naturalia, vt hic,Neminem eum alterius damno fieri locupletẽ,vt ff. de cõdi. inde.l.nã hoc natura.Itẽ gentiũ: vt, Quod quisq; ob tutelam sui corporis fecerit, iure fecisse existimet,vt ff. eo. l.vt vim. Itẽ sunt præcepta ciuilia:vt præcepta de vsuca.q̃a de priuata vtilitate est vsucap. vt.j.de vsucap.in prin. ibi , Ne dñia &c. Et sic publicum est ex eisdẽ exẽplis : & pone eadem exẽpla.ut ecce, a iure naturali, vt nõ locupletetur cum iactura alterius respu.à iure gentiũ , vt liceat reipub.ꝑpulsare iniuriã. Itẽ à iure ciuili, ut respu.vsucap.sicut priuatus:quæ exẽpla posuimus s. statim in iure priuato.

Iuris priuati tripartite exẽpla.

Iuris publici tripartiti exẽpla.

g ¶Naturalibus,i iuris naturalis.

h ¶Aut gẽtiũ Idest ꝓceptis iuris gentiũ.

i ¶Aut ciuilibus s.præceptis.

iuga nostra † deductæ [a] cognoscunt: & tam Africa, [b] quã aliæ † innumerę prouinciæ, [c] post tanta temporum spatia, nostris victoriis a cœlesti numine præstitis, iterum ditioni Romanæ, nostroq; additæ imperio, † protestanť.

Omnes [d] vero populi legibus tam à nobis ꝓmulgatis, [e] quàm compositis [f] reguntur. Et cũ sacratissimas constitutiones antea confusas [g] in luculentã ereximus cõsonantiã, [h] tunc [i] nostrã extendimus curã [k] ad immẽsa [l] veteris

a ¶ Deductæ de nouo.

** ¶ Quod ait, Sub iuga nostra deductę, dictum videtur ex priscorum more, cũ victos, inermes ac discinctos transire cogebant sub iugum, quod fiebat duabus hastis in terra defixis, tertiaque superligata, vt Festus memorię prodidit.

b ¶ Tam Africa. Sub qua multæ prouinciæ cõtinenť.

** ¶ Victoriã de Africa partam, & quæ prouinciæ in ea continentur, copiose explicat Iusti. in l.j. C. de offic. præf. præt. Afri.

c ¶ Prouinciæ. Sic cõstrue, Tam Africa q̃ aliæ innumerabiles prouinciæ iterũ additæ. i. adiunctæ ditioni Ro. i. iurisdictioni, nostroq; imperio post tanta &c. † protestantur nostris victoriis à cœlesti numine præstitis, nã istæ prouinciæ prius fuerunt de Ro. imperio, post defecerunt & post centum & quinq; annos redierunt, vt hic: & hoc innuit quando dicit, iterum.

¶ Adde, q̃ aliquando significat prima vice. c. tua nobis. de appel. quãdoq; bis vt hic: aliquando pluries. l. veluti. §. hæc vox. ff. de eden.] Et quàdo dicit, Et post multa temporum spatia &c. vt C. de officio præfec. præto. afri. l. j.]

d ¶ Omnes vero. vsque huc dixit qualiter bellicam curam habuit: nunc qualiter legalem. Accursius.

e ¶ Promulgatis. Scilicet à nobis: & dic de nouo. Et est promulgare, æquitatem rudem & naturalem occultam iuris laqueis innodare. Componere autem est difficile promulgata in ordinem compendiose redigere. † Vel dic, q̃ promulgare legem est eam condere, & conditam recitare, proferre, pronunciare, patefacere, prodere, vel manifestare. Sed componere proprie est disponere & constituere, & quasi simul ponere, vt patet in glo. sequen.

f ¶ Compositis. Scilicet ab aliis, quas reformauimus in melius. Vel dic compositis à nobis: quasi diceret compilatis à nobis: quasi simul positis à nobis: quales sunt leges. ff. & C. & aliorum Imperatorum: suas enim & promulgauit & composuit.

* ¶ Dic q̃ promulgatas intellexit à se latas, compositas vero collectas atq; in ordinem digestas: quæ differentia non est perpetua; cum componere, vt hic diximus in Annota. non minus proprie significet inuenire & primo facere, quàm ab aliis inuenta aut facta colligere. l. ij. §. deinde ex his legibus. ff. de orig. iu. Promulgari vero lex proprie dicitur, cum primum in vulgus editur, quasi prouulgari, vt Festus ait.

g ¶ Confusas scilicet in tribus Codicibus positas, Gregoriano, Theodosiano, & Hermogeniano, vt C. de no. co. fac. l. j in princ.

h ¶ Consonantiam, scilicet in vnũ Codicem, quem non habemus, sed ex eo factus est iste quem habemus, vt C. de vete. iur. enu. cir. princi. & l. j. de emend. cod. Iusti.

¶ Adde q̃ hic factus est post institutiones, ille. s. quem nunc habemus. l. meminimus. C. de leg. hære. ponit Ias. in §. rursus col. xiij. de actio.]

i ¶ Tunc. i. statim post compositionem illius codicis fecimus Digesta.

K ¶ Curã. Vt nulla contrarietas posset reperiri, nullaq; superuacua, aut similitudo, vt C. de no. co. com. §. quibus.

l ¶ Ad immensa. Nam erant tricies centena millia versuum. i. legum vel §. vel responso. & duo millia librorũ, & aliæ multæ

† aliis re lactæ.
† aliis ou merosæ.
† i. testantur, vt ac cipit ẽt i c. cũ q de dolo & cõt. in vj.
† Id est testimonio sũt, cũ sit victoriorum.
SYL.
Promulgare & cõponeť qd sint.
† Verba sequẽtia non sunt Accursij.
SYL.
SYL.

prudentiæ volumina, & opus desperatũ, quasi p mediũ profundũ a euntes, cœlesti fauore b iã adimpleuimus. d

¶ Peracta. C. & ff. compilatione mandauit Institutiones componi, vt principia huius scientiæ auspicarentur à ll. Imperatoriis: qđ ante nõ nisi p quadrienniũ licebat. h. d vsq; ad §. igitur.

¶ Cũq; hoc e Deo propitio f peractũ g est, Triboniano h viro magnifico, ma

multæ leges, vt C de vet. iur. enu. l. ij. §. omnia & in procemio. ff. §. & antea.

** ¶ Veterem auté prudentiam appellat ius vetus, quod ab vrbe Roma condita, & à Romuli tempore ad seculum vsq; Iust. ferme per mille quadringẽtos annos confusissime sparsum erat: qđ postmodum idem iustin. in tit. de vet. iu.e.uc man dauit enucleari. i. exponi & in certum librorũ ordinẽ redigi.

quaginta constitutionibus secũdo Codici insertus, & post primum promulgatis, esse factũ ostendat: cuius rei scientia ex eo haberi potest, si ad finé scriptum sit, datas Lampadio & Oreste Coss. vel post Lãpadij & Orestis consulatũ semel aut iterũ, vel tertio aut quarto Iustiniani & Paulini cõsulatum, vt rectissime Alciatus nr̃ docuit in Parer.

ADDITIO. De hoc ẽt casu in l. meminim⁹. in prin. C. de leg. hęr. vbi tex. facit mentioné de hoc libro facit. l. j. C. de ve. iu. enu. quod not. quia si aduersarentur ad inuicé, debes magis stare legi. C. tanq̃ vltimæ quã huic libro: nisi in illis legibus de quib⁹ hic heret mentio. Ang.

a ¶ Desperatum scilicet à Constantino: nam Constantinus voluit hoc facere, sed non potuit. †

† cogitauit & in lius Cæs. de iure ciuili in ordiné redigẽdo, auctore suo.

b ¶ Profundum. Reperit enim omnium legum tramitem, qui ab vrbe Romana condita & Romuleis descendit temporibus, ita esse cõfusum, vt in infinitum extenderetur, & nullius humanæ naturæ capacitate concluderetur, vt C. de vet. iu. enu. l. j. in prin. Accur.

c ¶ Cœlesti fauore. Subaudi mediante.

d ¶ Adimpleuimus. Post Digesta ergo & post primam compositionem Codicis, quem non habemus, factus fuit hic liber: tñ ante compositioné secundi Codicis, qué habemus: vnde quod hic dr̃, qñq; per Codicé corrigitur, vt facit de anno vtili qui obtinet s̃m hunc librũ, & in restitutione minorũ & maiorum, vt. j. de act. §. rursus secus est per Codicé in dictis restitutionibus, vt C. de temp. in integrum restitutionis. l. fi. Item in secunda eius cõpositione facit mentioné Institutionum iam compositarum, vt C. de emen. Iusti. Cod & secunda eius editione. l. j. §. supradictis.

Institutiones factæ sũt ãcodicẽ

** ¶ Adde, q; cum Iustin. cõcordasse primum suum C. cum Digestis & Institutionibus fateatur, quisquis velit asserere, in Cod. qué hodie habemus, subesse correctionem Digestorum, aut Institutionum, oportet, vt id ab vna ex quin

¶ Cumq; ¶ Diuidit in duas partes Primo ponitur qualiter mãdauit fieri hũc librum. secundo ponit causas propter quas. secunda ibi, Vt liceat. Ange.

¶ Cumq; Casus. ¶ Pro casu hic animaduertas quaľr Iusti. declarat cur, quaľr, & p quos fecerit hunc librũ cõdi: & illius vtilitaté ostendit p modos expressos in tex. Nota igit summã. Item q; quis pluribus officiis cõpatibilibus fungi põt: & quod tria requirunt ad impléda iniũcta. scientia, diligentia, & fides. Ité nota significatũ verbi, antecessor. Ité q; scientia, diligentia, & fides, experientia comprobant, & q; ex vnico actu non dignoscuntur. Item q; Institutiones sunt principia ll. & q; introducendum est quod cõferat animæ & corpori: & q; hæc scientia habet principiũ & finé §. & quod pe ne. in procemio. ff. Item q; condere. ll. à pncipe delegari & demãdari alteri potest, dummodo id specialiter fiat.] SYL.

e ¶ Hoc. s. volumen Digest. & Codicis.

f ¶ Deo propitio. i. Deo coadiuuante.

g ¶ Peractum est, idest completum.

h ¶ Triboniano. hoc nomen & sequen-

da sunt datiui casus,& etiam dictio cōuocatis:& construuntur cum illo verbo inferius,mandauimus.

† alias questori. al.exquæstore.

a ¶ Exquæstori. Pro suo simplici ponitur scilicet quæstori. Nota quòd tribus modis dicit quæstor. Primo, ille, qui quærebat pecunias tributorū p mundum & serua bat. Secūdo, ille, qui præerat capitalibus causis. Tertio, qui stabat vt legeret libros principales, qui candidatus principis dicebatur: & ita hoc tertio modo accipio hic, vt ff. de offi.quæstoris.l.j.in fi.& de orig. iu.l.ij. §.deinde cum ærarium. Vel dic secundum Ioan. quòd iam fuit in illo officio, sed nunc non est:inde exquæstor, idest extra quæsturam positus. Vel dicas tertio, esse nomen dignitatis vt exconsul,vt C.de aduoc.diuer.iu.l. petitionem.ibi,egredientem.

Questor dr tripliciter.

† Et hic § iure diuersis nominibus nuncupatur:susceptor & opinator vt C. de suscep.et Archi. l. nisi opinatores. lib.10.

gistro, & Exquæstori [a] sacri palatii nostri, necnon [b] Theophilo, & Dorotheo, viris illustribus, [c] antecessoribus [d] nostris (quorum [e] omnium solertiam, & legum scientiam, & circa

SYL. * ¶ Quæ nam fuerit Triboniani quæstura seu exquæstura(vtroque enim nomine idem puto significari) & quantæ esset potestatis, id quod nemo fere adhuc bene declarauit, vide hic nostras Annotationes. vbi demonstratum est hanc sacri palatij quæsturam summū fuisse magistratum & principatui proximum † Eiusmodi quæstor apud græcos appellatur [greek] auctore Procopio libro primo de bello Persico. Eratq; fere eiusdem potestatis, cuius est hodie apud Gallos Cancellarius: & inter alia munera constat eum principis responsa & rescripta dictasse l. vlti. C. de diuer.rescri. Iustinianus in auth. de exhib.reis.appellat gloriosissimum quæstorem diuinis nostris ministrantem literis. in authen. vt diuinæ iussiones. colum. viij. iubet; vt diuinæ iussiones à quæstore subscribantur.in l. præcipimus.C. de appella. quæstor dicitur sacrorum iudiciorum præses. nam cum præfecto prætorio iudicabat de appellationibus,quæ ab omnibus spectabilib9 iudicibus in sacrum auditorium principis deferebantur, vt etiam colligitur ex authen. de appella. palatium autem dicebatur locus habitationi Principis dicatus. l.j.C.de pala. l. quicunque. de ope.pub.

b ¶ Necnon. Nota duę negatiōes faciūt vnā affirmationē, vt hic & ff. de verb. signifi.l.duobus.

† Alia li tera non hēt nfia.

SYL. ¶ Adde quòd Alcia.ibi optime declarat: & ex mente Ange.hic dic glo.veram, nisi de mente contraria constet:vel nisi simus in rustico,secundum Bald.in l. qui se patris.colum. iij C. vnde lib. vel nisi ad diuersa referantur, secundum Bar.in l.manifestæ.ff de iureiur.

c ¶ Illustribus. Quatuor sunt ordines dignitatum: maximi,vt superillustres: magni;vt illustres: medij, vt spectabiles:minimi, vt clarissimi: quos specifica,vt in authen.de appella.§.j. ij. iij. & iiij.coll.iiij.& in authen. vt ab illustri. & qui supra eos sunt coll.v.Sunt & infimi,vt defensores ciuitatū, & magistratus municipales & isti non habent merum imperium,sed superiores sic.

Imperiū merū certis dignitatib9 est cōcessū.

ADDITIO. Et ideo potestates & rectores ciuitatum non deberent posse in gerere pœnam sanguinis:quamuis contrarium de facto obseruetur, vt hic per Ang.sed superiores sic.

Antecessoribus. Scientia, vel ætate: vel quia fuerant cum præcedentibus Imperatoribus.

SYL. d ¶ Verius est antecessores dictos fuisse, qui ius ciuile profiterentur,ex eo quòd scholasticis quodam modo præirent illos docendo, vt manifeste deprehenditur ex prooemio. ff. in princip. versicu. Sed cum vos.

e Quorum, Hic est interpositio vsque illuc, Conuocatis &c. Et nota. quòd in tribus hic cōmendantur qui sunt huic arti intenti. Primo in solertia, idest in cautela,vel ingenij scientia, vt l. j. C. si ma.fac.alie.fac.sine decre.ra. hab. Item, in legum scientia. Eligendus est enim talis

nostras iuſſiones fidem, iam ex multis rerum argumẽtis [a] accepimus [b]) conuocatis mandauimus [c] ſpecialiter; vt ipſi noſtra auctoritate, noſtriſq; ſuaſionibus [d] Inſtitutiones [e] cõponerent: vt liceat vobis [f] prima legum cunabula [g] non ab antiquis fabulis [h] diſcere, ſed ab imperiali ſplendore appetere: & tam aures q̃ animi veſtri, nihil [k] inutile, nihilq; perperã [l] poſitum, ſed quod in ipſis [m] rerũ obtinet argumentis, accipiant: & qđ priore tẽpe vix poſt quadrienniũ prioribus cõtingebat, vt tunc cõſtitutiones impe

Magiſter qualis eſſe dět. talis magiſter, qui in ſe laudabilem vitam probis moribus monſtrauerit: & docendi peritiam, facondiam dicendi, interpretandiq; ſubtilitatem, & copiã diſſerendi ſe habere patefecerit, vt C. de profeſ. qui ĩ vr.con. doc. l j. libro x j. Item in fidelitate: nam ex quo hactenus fideles extiterunt, præſumit pro eis. ff. de re mili. nõ omnes. §. à barbaris. de præteritis enĩ ſumimus con Præſumptio a variis ſumitur. iecturã ad futura. ff. de accuſa. l ſi cui. §. eiſdem. & quandoq; occultam coniecturam ſumimus ad præteritum, vt C. ad l. Iul. de adul. l. ſi quis adulterij.

ADDITIO. Vide glo. in c. ſcribam. de præſump.

Prouerbium. a ❡ Ex multis rerum argumentis, ideſt ex multis rebus vel negocijs, quæ ſunt argumenta. Vnde dicit prouerbium. Opus laudat magiſtrum. ſic in authen. de mona §. ſancimus. colla j.

b ❡ Accepimus, ideſt recepimus.

c Mandauimus, ideſt præcepimus.

d ❡ Suaſionibus. In bona parte accipe. aliàs in mala accipitur. ff. de ſer. cor. l j. §. perſuadere. & C. de fur. & ſer. cor. l. ſi quis perſuaſerit.

e ❡ Inſtitutiones. Ideo ſic dictas, quia in ſtatum Romani iuris noſtram erigunt intelligentiam, vt infra titul. j. §. his igitur.

SYL. ❡ Adde q̧ ab inſtituendo dictæ ſunt, ſicut & opus Quintiliani. Oratoriæ inſtitutiones appellãtur. quid aũt differant inſtituta ab inſtitutionibus. vide Lau. Val. lib. elegan. iiij. cap. xj.

f ❡ Vobis. Loquitur iuuenibus.

g ❡ Cunabula. Per ſimile loquitur: q̧a ſicut in cuna infantes primo morãtur, ita iuris acceptor inſtituta primo legere debet. ſic. ff. de offi. præ. prætor l. j. §. his cunabulis.

Sic. j. de libert. §. libertinorum. ibi, à primis vrbis Romæ cunabulis.

h ❡ Fabulis. Quia in antiq̃s Inſtitutiõibus erãt fabulæ, q̃ fabulæ nec vera nec veriſimilia cõtinẽt ſ̃m Tulliũ li. j. đ Inuẽ.

SYL. * ❡ Per fabulas videtur intellexiſſe prima illa exercitamenta iuuenũ in ſcientia legali, cũ p̃ceptores rhetorum more ipſis caſus p̃ponerẽt fabuloſos, vt ita illecti deinde ad difficiliora deducerent. Aut certe ſenſit de adulterina illa doctrina quæ antea tradebat. §. Hæ autem. in proœ. ff.

i ❡ Ab imperiali ſplendore, ideſt ab Imperatore qui ſplendet.

ADDITIO. Vel dic, Ab imperiali ſplẽdore, ideſt ab imperialibus conſtitutionibus, quæ ſplendere dicuntur.

K ❡ Nihil inutile, Quo ad aĩam: vel nihil inutile, i. inuſitatũ: vt patet ex eo, qđ dicit. j. proxime, Sed quod &c.

l ❡ Perperam poſitum. quo ad aures. Vel dic. i male poſitum & contra ius.

m ❡ Theophilus vertit εἰκῆ hoc eſt, temere fruſtra: vt ſit ſenſus, nihil eſſe eſt, hiſce Inſtitutionibus ocioſum, & ſine cauſa poſitum.

m ❡ In ipſis. Ideſt in ipſa rei veritate, vel in his, quæ quotidie emergere poſſunt. Non autem inueniuntur hic ea, quæ non poſſunt euenire: quia de his non curant legiſlatores, vt in authent. vt ſine prohib. matres debi & cred. §. quia uero. coll. vij. & ff. de legib. l. iura. & l. nam ad ea.

* ❡ Melius eſt accipere argumenta, vt

&

& Quintil. sępe, pro speciebus seu casibus qui proponuntur, vt sit sensus, his libris illa solum tradi quæ in decidendis casibus obseruantur, non quæ abrogata sunt legibus, aut consuetudine abolita: quod latius hoc loco in Annotationib9 explanauimus.

† Adde, qđ eadē locutione vtit Imp. j. tit. de satisda §. vlt. & planius sensus hui9 §. pcipitur ex. §. sed cū pspeximus. l. ij. C de vet. iu. enu

ratorias legerent a, hoc vos à primordio b ingrediamini, digni c tanto honore, tantaq; reperti felicitate, vt & initium d vobis, & finis e legū eruditiōis, à voce principali f procedat.

Post cōpleta. ff. ¶

a Legerent. Nam & olim à principio legebāt imperiales cōstitutiones, s. institutiones antiquas, vt in procemio ff. §. discipuli.

** Hic locus intelligēdus est nō de institutionibus antiquis, vt intellexit Accur. sed de constitutionib9 primo Codici insertus, quæ quinto anno olim prælegebantur. §. duabus in proœ. ff.

b Primordio. idest tantum primo anno proficietis, quantum proficiebatis in quatuor. Et nota quòd adulatur nobis imperator.. S Y L.

* Inepta expositio. Sensus enim est, hodie primo anno hasce Institutiones tradi, quæ & ipsæ, propterea quòd ab Imperatore compositæ sunt, rectè Imperatoriæ cōstitutiones appellantur. §. sed & quod. infra de iu. na. gen. & ciui. cū olim nō nisi post quadriēniū prim9 Codex, q liber constōnes imperiales cōtinebat, prælegeret. § duabus. in proœ. ff.

c Digni. Vos dico digni &c.

d Initium Scilicet liber iste.

e Finis. idest Codex. Nam primo anno Institutiones legi debent, in quinto legitur Codex, vt in procemio. ff. §. duab9. ibi, Quibus si bene. Accur. floren.

f Principali. Idest principis. Et nota, quòd hęc scientia caput habet & finē: licet in aliis artibus hoc nō sit, licet vtilissimæ sint, ut in procemio. ff. §Et q; pene.

¶ Igitur. Diuiditur in duas partes: in prima ponitur commissio compilationis, cum iis, quæ in Institutionibus continentur. in secunda, vnde sint extractę, & quòd auctoritate imperiali confirmatæ sunt. ij. ibi, quas.

iussit cōponi Institutiones, in quibus principia huius sciētię sunt posita cum correctionibus iuris antiq, q bus auctoritas p ipsū data fuit. h.d. vsq; ad § fi.

¶ Igitur g post libros quinquaginta h Digestorū seu Pan

¶ Casus in narratiōe Imperatoris nō figurat. Not. q; facere dicimur quod p alium facim9 Item quòd p desuetudinē tollitur vl in umbiatur. l. Itē quod non sufficit principem committere. l compilationem, nisi postea approbet. Item quòd quotidiana diligenter sunt attendenda: & quòd breuiter dicitur, secundum subiectam materiā. l. antiquitas. in fi. C. de usufru. Item quod nō sufficit simpliciter legere, sed requiritur cognitio & examinatio. Itē quod accommodare importat idem, quod tri! uere: & obtinere, esse in uiridi robore & obseruantia. S Y L.

g Igitur. Ita continua secundū Ioan. quia prædictorum uirorum scientiam & auctoritatem probauimus, nec per alios poterant commodius expediri: igitur mandat per eos diuidi: uel quia ab imperiali splendore † approbatur, & ideo mādat diuidi, ut meli9 possint intelligi. ff. de v boru significa. l. ij. §. cuiusq;. Cōtinuatio. †alias appetit.

Adde tamen, quòd §. continuatio nō est facienda. glo. in l. Gallus in princ. in uerbo, posthumos ff. de lib & posthu.]

h Quinquaginta. qui comprehenduntur in tria. ff. uetus, & Infortiatū, & ff. nouū. S Y L.

i Digestorum. Ideo dicuntur Digesta, quia omnia ibidem decidēda digeruntur & soluuntur. Accur..

† Hoc optime declaratur ab eodē Imp. in l. ij. §. omnia igit. C. de vet. iu. enucl. Digesta vnde dict.

* Quare libri Digestorū hac nota. ff. significentur, & an recte, uide Alcia. lib. iij. Dispunct. c. xvj. S Y L.

dectarum, [a] in quibus omne ius antiquum collectum est, † quos [b] per eundem virum excelsum Tribonianū, necnon & cæteros [c] viros illustres & facundissimos confecim⁹, in † hos quatuor libros easdē [d] Institutiones partiri iussimus, [e] vt sint totius legitimę scientiæ prima elementa: [f] in quibus [g] breuiter expositū est, & quod antea obtinebat, [h] & quod postea desuetudine [i] inumbratum, ab imperiali remedio illuminatū est: quas [k] ex omnibus antiquorum Institutionibus, & præcipue ex commentariis Caij [l] nostri

Pandectarū dic.

a ¶ Pandectarum. a pan quod est totum, & decten quod est doctrina, quia ibi est doctrina omnium iurisconsultorum, vt C. de ve. iu. enuc. l. ij. §. omnia.

SYL.

¶ Adde, quod aliter interpretatur Gellius lib. xij. c. vlt.* ad quod vide Budęum in. l. j. in fi. ff. de iusti. & iu. nam hoc nomen deriuatᶜ à πᾶν i. omne, & δέχομαι idest complector, cōtineo, vt innuit etiā Impe. in d §. omnia.

† alias qd

† alias de est hos.

b ¶ Quos. Scilicet quinquaginta libros. ff. Accur.

c ¶ Et cęteros. Scilicet xv. ex permissu Iustiniani electos, vt C. de ve. iure enuc. l. j. §. ij. & l. ij §. quæ oīa.

d ¶ Easdem Institutiones. idest eadem instituta.

SYL.

¶ Adde, quód hanc expositionem reprehendit Lau. Val. lib. iiij c. xj. * ait enim instituta dici bonos mores consilio, & ratione sumptos: institutiones vero præceptiones, quibus instituimur & docemur. recte igitur institutiones iuris ciuilis appellantur hi quatuor libri, quibus ius ciuile docetur: sicuti Fab. quoque Quint. opus suum de artis oratoriæ præceptis inscripsit de institutione oratoria] Vnde collige hunc librum sumptum ex volumine Digestorum: vel propriedicit Institutiones, quas mandauit fieri. nunc mandat partiri: nam partitio animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, memoriam artificiose reformat, vt infra de leg. §. sed non vsue. & ff. de excep. doli. l. j.

Diuisio tria opaē

e ¶ Iussimus. q. d. Institutiones iussim⁹ fieri ex libris antiquorum, ita vt continerent quicquid in rebus, quæ in præsenti æuo versantur, consentaneum est vt C. de ve. iu. enu. l. ij. §. sed cum perspeximus. Accur.

f ¶ Prima elementa. Quia sicut ex quatuor elementis omnia corpora conficiūtur, scilicet vt ex terra & aqua, ex igne & aere, idest ex viribus horum quatuor elemētorum totus mūdus gubernatᶜ, ita hic liber cōprehēdit omnia iura.

Elemēta & eorum qualitates sunt quatuor.

SYL.

¶ Adde quòd melius diceretur oīa principia & fundamenta. l. ij. §. sed cū perspeximus. C. de vet. iu. enucle. simili tamen locutione vsus est ēt Cice. in Topi. vt admonuimus hoc loco in Annot.] Et nota ꝙ terra est frigida: & sicca: aqua frigida & humida: ignis calidus & siccus: aer calidus & humidus. Primum habet naturam melancholiæ: secundū scilicet aqua phlegmæ: ignis choleræ: sanguis respondet aeri.

g ¶ In quibus, scilicet institutionibus.

h ¶ Obtinebat, idest erat in vsu; & nunc desiit. Accur.

I ¶ Desuetudine. Nota legem tolli per desuetudinem.

SYL.

¶ Adde, quòd communis doct. sententia est, quòd si non vsus non habet in se actum contrarium, non tollat. l. Ias. in l. de quibus. in. vj. not. ff. de legi.]

¶ Vel per contrariam consuetudinem i & iterum eandem consuetudinem, per superuenientem legem tolli. sic. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diu⁹. & in auth. de hær. & fal. § sed quoniam. coll. j. & subiicit, Ab imperiali &c. & est optimum exemplum. C. de iudi. l. rem non nouam..

K ¶ Quas, scilicet Institutiones: & accipe legimus & recognouimus. i. esse compositas ex omnibus &c.

L ¶ Caij nostri cōmentariis. dico factis

super libros Institutionū antiquarum. a Quotidianarum. Liber erat sic appellatus, eo quod singulis diebus gerenda à magistratibus continebat, qualiter iudicarent.

SYL. Adde, vel dic rerū magis vulgatarū, & quæ quotidie in controuersiam venire poterant.] b Cum tres. Interpositio est.

SYL. Summa itaque. Cum hic §. vnicum tantū habeat cōtextum, non recipit diuisionem: & cū sit simplex cohortatio, non exigit casus figurationem. Nota ll. nostras dici ex hoc, quòd eis à nobis sit tributa auctoritas: & quòd in quolibet opere pficiendo requiritur summa diligentia. Item quòd ambitio virtuti innixa non damnatur, & sp.s & desiderium honorum & dignitatum. Item quòd nihil actum videtur, quando aliquid superest agēdum. Item quod à ll. studijs discedere non debemus nisi perfecta omnis iuris cognitione. Item quòd reipub. administratio per iuris peritos facienda est.

tam institutionū, quàm rerum quotidianarū, [a] aliisq; multis commentariis compositas, cū tres [b] viri prudentes prædicti nobis obtulerunt: & legimus, & recognouimus, & plenissimū nostrarum constitutionū robur eis accōmodauimus.

¶ Hortatur iuuenes ad studia, vt ijs pfectis possint rēp. administrare. h. d. vsque ad fin.

¶ Summa itaque ope, [c] & alacri [d] studio, has leges [e] nostras accipite, & vosmetipsos sic eruditos ostendite, [f] vt spes [g] vos pulcherrima foueat, toto legitimo opere perfecto, [h] posse etiā nostram [i] rempublicam in partibus eius [k] vobis [l] credendis [m] gubernari. † D. C. P. xj. Calend. Decemb. D. Iustinia. PP. iij. Consu.

† Hoc est Datū Cōstantinopoli. xi. calē Decēbris D. Iustinia. no patre pria tertiū Consule.

c Ope. Quantum ad corpus. vnde Virgi. lib. j. geor. Labor oīa vincit Improb9 Accursius.

d Et alacri. Affectio enim operi tuo nomen imponit, vt C. ad l. cor. de sic. l. j. ff. de fur. l. qui iniuriæ. in prin.

e Leges nostras. Scilicet Institutionū. Accursius.

f Ostendite, idest ita proficite in hoc libro: vel ita moribus informati sitis: nā boni mores plus quàm diuitiæ operantur, vt ff. de tuto. & cura. da. ab ijs. l. si te § fi. & ff. de verb. obli. l. si quis stipulatus sit stichum, in fi.

SYL. * Nihil hæc ad mores: sed plane intelligendus est hic locus. ostendite o iuuenes vos ita doctos & legum scientia excultos, vt optimā spem concipiatis, rempublicam nostram studio perfecto recte à vobis posse administrari ac gubernari.

g Vt spes, i. hæc spes sit de vobis nostram rempubli. posse gubernari.

h Perfecto. idest lectis alijs libris.

i Nostram. aliàs vestrā.

k Eius reipublicæ

l Vobis. Idest à vobis credendis, lectis etiam alijs libris. Vel si habes credendam, idest committendam, vobis datiue legitur: & hoc dico legitimo opere perfecto, idest cum quinquennio legeritis: nam tunc opus consummatur, vt in procemio. ff. §. duabus alijs. Et quod dicit in partibus eius, ideo est, quia multæ sunt partes eius, vt præfectura, consulatus, & aliæ multæ, vt patet ex tractatibus de officijs, in ff. & in C.

m Credendis, idest quia creditur secundum primam expositionem. vel si habes credendam, dic vt in gloss. supra Accursius.

SYL. * Vtro modo legatur, siue credendis siue credendam, vna est verbi credere significatio: accipitur enim pro committere: quo genere loquendi vtitur etiam in l. ij. §. Nos itaq;. C. de vet. iu. enu.

De

Iustitia est mater iu. a De iustitia & iure rubrica: ¶ Iustinianus tractaturus iura populi Romani præmittit de iustitia, quæ est mater iuris.

SYL. ¶ Adde φ Ias. hic intelligit de iustitia i actu.] Et ideo ab ea incipit: sic obligatio mater é actio nis, vt ff. de procu. licet §. ea obli. & 16 p mittitur i tra ctatu. vtj. de obli. in princ. & de ac. in princ.

† alias Institutionum Imperialium. lib. j.

¶ † Institutionum seu elementorum D. Iustiniani sacratissimi principis.

LIBER PRIMVS.

¶ De iustitia & iure. ¶ Iustinianus

veluti optimus præceptor imitatus est rectū ordinem procedendi, qui debet esse diffinitiuus, diuisiuus, & exemplorū positiuus: & primo ponit diffinitionem iustitiæ & iuris prudētiæ. ex l. iustitia ff. eo. titu.

SYL. ¶ Adde, φ iō præposuit, qa iuri operā daturum prius nosse oportet, vnde nomen iuris descendat, quod à iustitia dicitur. l. j. ff. eo. titu.

b ¶ Et iure.] quod ius iustitiam prosequitur vt minister vel filius.

SYL. ¶ Adde, φ potius vt effectus iustitiæ & vt administratū, quia si iustitia est voluntas tribuēs ius, ius non est minister iustitiæ, sed ipsa iustitia est illa, quæ ius administrat.]

Questio. Sed quare de hoc ponitur in rubrica, cū in textu nihil dicat̄ diffiniendo, licet diuidēdo sic? Rñdent qdā, ideo non posuit in textu de iure, ne grauaret rudes animos ſm Py. qđ nihil est.

Rubr. qñ que ē generalior, nigro. Vel dic hoc plerunq; fieri, vt aliquid ponat̄ in rubrica, quod in textu nō ponit̄, vt C. de relig. & sump. fu. & de lu. aleæ, nam nihil in textu ibi dr̄ de ludo aleæ.

SYL. ¶ Adde φ tunc fuerūt addita illa verba in rubrica, qñ fuit addita illa constitutio græca: antiquiores enim codices non habēt.] Vel dic (quod est verius) vt diffiniatur, vt dicemus infra eo. titu. §. iuris præcepta. in gl.

SYL. Diuisio. Vstitia. ¶ Diuidit̄ titulus in sex partes. In prima diffinitur iustitia: In secunda iuris prudentia. In tertia ostendit qualr̄ ad iuris cognitioné sit pcedendū. In quarta ponit præcepta iuris. In quinta diuidit inter publicū & priuatū. In sexta pponit dicendū de priuato. Casus figurari nō pōt cū ponat diffinitioné. rō autem dubitā di & decidēdi inde colligit̄, φ dixit Cice. j. offic. φ omnis de aliqua re dispu tatio debet à diffinitione p ficisci, vt sciat̄ id, de quo dispuiat̄. Nota diffinitioné iustitiæ. Item ibi, vnicuiq;, φ non est habēda acceptio psonarū. Itē ibi, cōstans, φ iudex non debet moueri passionibus. Itē ibi, tribuēs, φ vera iustitia consistit in administratione, nō in cognitione, Itē φ iuris prudētia versat̄ etiā in cognitione rerū diuinarū, & φ est cognitio iusti & iniusti. Itē φ enumeratio contrariorum non est superflua, nisi super vtroque detur doctrina.

Vstitia c est † constans & perpetua volūtas, ius suum

† cōcor. cum hoc prin xij. q. i. c. cū deuotissima, & gl. i c. forus ver iusti tia extra d ver. si.

c ¶ Iustitia. Hæc iustitiæ diffinitio pōt intelligi de diuina iustitia. q. d. Diuina iustitia est voluntas constans & perpetua &c. & ſm hoc hæc verba in ea posita sunt plana. Sed nōne iniustum fuit, φ tñ dauī fuit mercenario sero veniēti, quantū illi, qui mane venerat (qđ tñ Dei iustitia laudat) vt ff. de annu. leg. l. ij. & de verb sig. l. ij. §. cuiusque? Respon. illud diuinū mystice dr̄. q. d. ūm habebit de paradiso ille, qui decedit in hoc vltimo seculo, si faciat bonū, quantum & ille, qui decessit in primo seculo. Dub. Respon.

ADDITIO. Et hoc ideo est, quia ecclesia nunquā claudit gremiū redeuntib9, vt in epla, Inter claras. C. de sum. trin. c. super eo. extra de hære. lib. vj. Angel. & Iaso.

ADDITIO. Immo non fuit iniustum: quia paterfa. tanq̄ moderator rei suæ potuit in ea talem legem statuere, vt C. man. l. in re mandata. ſm Iason.

SYL. ¶ Adde q illud iustũ fuit, quia sic fuerāt conuentũ. l. j. §. si cõueniat. ff depositi. dixit eñ. Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario cõuenisti mecum?]

¶ Vel dic fm Ioan. q de fragili hominis iustitia loqui tur. q. d. iustitia hũana, uel quę est in homine, est uoluntas cõstãs &c & secũdũ hoc illa duo verba, cõstans & perpetua, abijciunt extra: q a homini nõ pñt conuenire, cũ scriptũ sit, q septies in die cadit iustus. & ideo nũquā in eodem statu permanet, vt in authẽ. de non ali. aut permu. §. ut autem.

† al. tribuendi.

†vnicuiq; tribuẽs [a] Iuris prudentia est diuinarum atque humanarũ rerum notitia, [b] iusti atq; iniusti scientia.

¶ Primo leuia, deinde difficiliora sũt docenda: ne scholares aut studium deserant, aut cum magno labore ad sciẽtiam diffidenter aut tardius perducantur. h. d. Aretin.

SYL. ¶ Adde, q intelligit quatenus homini cõuenire põt l. si quis uẽditor. ff. de ædil. edic.]Itẽ quod in h. dicit, ius suum unicuiq; tribuẽs intellige quantũ ad affectionẽ, quia ad actũ non põt q. d. habẽs affectum tribuendi, sicut s. in rubrica procemij dr de augusto: sic & de matrimonio, qd est indiuiduũ, ut j. de pa. po. in prin. licet interdũ diuidat, ut patet C. de repu. l. cõsensu. Vel tertio expone, vt in summa huius tituli, vt voluntas. i. mens: constans. i. bona, quasi habit⁹ mẽtis bonus. Sed Tullius sic diffinit, Iustitia est habitus animi, communi vtilitate seruata, suam cuilibet tribuens dignitatẽ. fm Pla. Iustitia est virtus, quę plurimum potest in ijs, quæ minimũ possunt. Vel, prout ego credo, Iustitia est animi congrua dispositio in singulis rebus recte diiudicans.

Iustitia diffõ secundum Tul.

Iustitia diffõ secundum Pla.

ADDITIO. Dicit e q hic iustitia diffinitur generali. ad argumenta vero breui distinctione facile sic respondebitis. Aliquãdo cõsideratur iustitia prout est in abstracto, tunc iustitia est constans & ppetua. Aliqñ consideratur prout est in cõcreto, ut est posita in corpore hoĩum administrantium, & tunc dr corruptibilis nõ ratione essentialitatis iustitiæ, sed ratione mali contenti, hoc est praui hominis. Exemplum posset poni in rustico, qui posuit vinum optimũ in prauo vase & destructum est. Christoph.

SYL. ¶ Adde q fuit opi Albe. in l. iustitia. ff. eo q hic diffiniretur iustitia in abstracto, secus in concreto: pro pleniore iñ & uera huius diffinitiõis intelligentia, ui de quæ hic scripsi in Annota.]

a ¶ Tribuens. vt honeste uiuat sibi: & sic alterum non lędat, immo proficiat: uel dic ius suum. i. hominis meritum.

SYL. ¶ Adde, q hic est potius effectus iustitiæ, quàm ipsa iustitia, vt dicit August. lib. xix. de ciui. Dei.

b ¶ Notitia. Potest recte legi, vt illa dictio, sciẽtia, sit ablatiui casus: vel contra sit nominatiui casus, & hæc dictio, notitia, sit ablatiui casus. † sic infra titu. j. in prin. Sed nunquid fm hoc oportet, q quicunq; vult iuris prudens vel iuriscõsultus esse, debeat theologiam legere? Rñ. non, nam in corpore iuris hæc omnia inueniuntur, vt C. de sum. tri. & fid. cath. & C. de sacrosan. eccle & de episc. & cle. & in auth. sub multis titulis: ubi specialiter de diuinis tractatur.

† Immo vtraq; ẽ noĩatiui casus secundum Chrõph. q a ptñ⁹ sub verbo, notitia, obtinet vim copulę.

SYL. * ¶ Dic uerbum, diuinarũ, positum in hac diffinitione, referendum esse ad illam iuris publici partem, quæ in sacris & sacerdotibus consistit, ut plene tam in Annota q̃ in Commentarijs hoc loco declarauimus.]Item quæ est differentia inter iustitiam, & ius, & iuris prudentiam? Respon Iustitia est uirtus: Ius est eius uirtutis executiuum.

ADDITIO. Angelus non putat hoc uerum: quia immo magistratus est ille, qui exequitur ius, ut l. ij. §. post originẽ. ff. de orig. iur. Ang.

¶ Iuris prudentia est scientia illius iuris. † Item iustitia est summum bonũ, ius medium, iuris prudentia infimum. Item iustitia uult tribuere unicuiq; ius suum, Ius uero coadiuuat, Iuris prudentia docet qualiter illud fiat.

† Hoc verũ fedm doc. hic, si cõsiderẽt hic verba quo: ad ordinem prioritatis & posterioritatis & tũc dic sũmũ bonũ. s. primum &c vt in fra d iure pso in prin. alias secus.

¶ Adde

S Y L. ¶ Adde, quod cõis resolutio est, quod hęc uerba accipiantur non quo ad essentiam, sed quo ad ordinem, quia iustitia tanquam in abstracto est primum: ius vt in concreto secundum: iuris prudentia tertiũ: sicut scientia post sabile.

b ¶ Cognitis. i. posita diffinitione iustitię & iuris prudentię. Accursius.

c ¶ Et incipientibus Datiue possunt legi cum uerbo infra, videntur: uel ablatiue, vt superius respiciát: & hec uerior.

¶ His igitur[a] generaliter cognitis,[b] & incipiẽtibus[c] nobis[d] exponere iura pp̃li Romani, ita maxime vidẽtur[e] posse tradi commodissime; si primo leui[f] ac simplici[g] via, post deinde diligentissima[h] atque exactissima[i] interpretatione[k] singula tradantur: alioquin, si statim ab initio rudẽ † adhuc & infirmũ animũ studiosi, multitudine ac varietate rerũ onerauerimus, duorum alterum, aut desertorẽ studiorũ efficiemus, aut cũ magno † labore, sæpe etiã cũ diffidentia (quæ[l] plerunque iuuenes auertit[m]) serius ad id perducemus, ad quod leuiore via ductus, sine magno labore, & sine vlla diffidẽtia

a ¶ His igitur. Diuiditur in duas ptes: in prima ponit, cõsilium suũ docendi primo læuia: in secunda ratio nem reddit p locum ab inconuenienti: secunda ibi, alioquin. Casus. ¶ Quæ rebatur visa diffinitiõe iuris prudẽtię quo ordine deueniendũ esset ad illius cognitionẽ: & respondetur vt in tex.* nec pla cet rõ dubitandi alias assignata per §. discipuli in proœ. ff. cum illa epl̃a facta fuerit post compilationẽ Institutionũ, vt ibidem apparet, unde ille §. nullã potuit prębere materiã dubitandi sed locõ casus legendum est quę in proœmio viij. li. scribit Quintil. aurea sane. & ad hunc locũ maxime pertinentia. Not. quod ea, quæ ex diffinitionibus cognoscuntur, dicunt cognita generaliter. Item quod à facilioribus est inchoandũ. Item quod rudis animus rerum multitudine onerari nõ debet. Item quod non debemus causare quod iuuenes studia deserant. Item quod facilio re via eundum est: & quod doctrina debet procedere à generalibus ad specialia: & quod ea doceri debent, quæ auditoribus cõueniũt. viij. q. j. c. oportet. Item quod diffidẽtia plerunque remouet animũ à studijs. Item quod in quacunque re est habendus ordo: quod multitudo parit confusionem quod illud est simplex, cui nihil additur.

a His igitur generaliter. Nũc uult dicere, qualiter leges sunt docendę.

d ¶ Nobis Loquuntur compilatores huius libri in persona Iustiniani, qui debet exponi p eos.

S Y L. ¶ Adde, quod immo loquitur Iustin. vt s. in proœ. §. j. ubi dicitur, perfecimus.]

e ¶ Videntur. s. iura populi Romani.

f ¶ Leui. quo ad uerba.

g ¶ Simplici. quo ad sententiam,

S Y L. * ¶ Leuem ac simplicem viam dixit. i. facilem, quem admodum etiam in §. sed quia. j. de fideicom hęre. & in l. ulti. §. Tales. C. de fur. quare probanda nõ est dñia Accur. inter verba & sententiã, nec illatio de respondendo positionibus simpliciter, quam hinc colligunt Doctores.]

h ¶ Diligẽtissima. quo ad subtilia vba.

i ¶ Exactissima quo ad subtilem materiam & scientiam.

K ¶ Interpretatione. i. facili sententia.

l ¶ Quę. scilicet diffidentia.

m ¶ Auertit. no. contra inconstantiam.

S Y L. * ¶ Variatio quando permissa sit, unde Dyn. in c. Mutare. de regul. iu. lib. vj. & Deci. in l. Nemo potest mutare. ff. eod.] Sic ff. de procu in causæ. in princ. & in auth de mon. §. si quis autẽ forte. vnde Salomon, Tria sunt mihi incognita, & quartum quod penitus ignoro: via colubri super lapidem: via auis volantis in aere: via nauis in medio maris: quartum difficilius, † via iuuenis in adolescentia sua: vnde dantur in integrũ restitutiones eorum facilitatibus, ut

† Rudem itelligit nouũ, & adhuc nõ firmũ, si- cuti & Ne ratius pa rietes no nos & re cẽtes, rudes appel lat. l. v. susfru- ctuar.* & vlusfruc. Eodẽ lo- quẽdi mõ vtiẽ idẽ Iustin. in hac ipsa fere Inia explican da. l. v. §. sed cũ uc vete. ro. enu. ibi, b̃ eies ru des & q ĩ primis sup̃ vesti bul ãit

† alias labore eius.

† concor. tex. iũcta glo. in c. ois ętas xxij. q. j. & extra de pfumpt. c. ex studijs. i gl. xx. q illis pclinis.

vt infra de hęre.qua.& dif.§. extraneis.

a ¶ Maturius. Hic Nota prouerbium, Qui vadit plane, vadit sane.

SYL. ¶ Iuris pcepta. Tex.hic nõ recipit diuisioné, summã, aut casum:& notabilia alia non colligunt nisi ea, q in text.dñr.

b ¶ Iuris præcepta.i. iura p cipiétia:præcipiút aliqd, qd ptiner ad aliquod istorum triũ: nam non omne ius præcipit: immo quoddam punit: quoddam vetat: quoddã permittit, vt ff de legi.l.legis.quoddam consulit, vt ff.de rei vend.l.is qui. & quoddam hortatur, vt C.de transa.l.age.

maturius [a] perduci potuisset.

¶ Tria iuris præcepta, ex l. iustitia. ff. eo.titu.

¶ Iuris [b] præcepta † sunt hęc honeste [c] viuere: † alterum [d] nõ lædere ius suũ [e] cuiq, tribuere.

¶ Ius aut publicũ est, aut priuatum: publicũ, quod ad rem Romanã: priuatũ, quod ad priuatos spectat. dicẽdum est de priuato h.d. ex l.j.§. huius studij.ff.eo.titu.

¶ Hui [f] studij duæ sunt positiones: [g] publicum, & pri-

† sic in proœ. decre. i gl. honeste.. & i prin. decreti c humanũ genus.

† An aũt seipsũ lædat offēdere vel SYL. alteri offensione sui poterit tere, vide hic p lo. fa. & Ange. & per Are. in c. si non licet, xxiij. q. v.

¶ Adde q non intelligit, q omnia iura præcipiant, sed q omnia iura reducant ad ista tria: aut enim respiciunt honestatem vitæ, aut alterius læsionem, aut tribuere quod suum est cuiq;.]

e ¶ Honeste. s. quantum ad se: quæ honestas & circa matrimonia est, vt ff. de ri.nup.l.semper. & circa mores seruat; vt ff.de tu. & cur.da.ab ijs.l.scire oportet §.penul.

ADDITIO. Et ideo dicit Ang.mulierem honeste viuere quæ viuit fm mores loci: sed caste viuere non intelligitur quæ transit ad secunda vota s. respectu mariti defuncti, vel filiorũ eius: sed respectu aliorum secus.

d ¶ Alterũ nõ lędere.vnde illud, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris.vt in decre.in pin.

e ¶ Ius suũ.vt nõ solũ nõ lędat, sed etiã adiuuet.nã non sufficit abstinere à malo, nisi fiat qd bonũ est, vt arg.in decre. lxxxvj.dist.non satis. Sed nõne hęc verba accipiunt hic sicut i diffinitione iustitiæ in fine? Rñ.nõ, immo ibi hęc tria cõprehẽdit: hic aũt illud solũ qd extra duo prima relinquit. Et not. q in hoc reprobo opi.Py.& aliorũ, qui dixerunt,

Quęstio.

Iuris diffinitio.

q in hoc titulo non diffiniebat ius, qd est ars boni & æqui, cuius merito quis nos sacerdotes appellat. nã dico q hęc verba, quæ hic sunt, tantũdẽ pstant: nã qd hic dicit: præcepta iuris: p hoc dicit, ars, cũ ars sit collectio multorũ præcepto rũ. Item p hoc qd dicit; hone ste viuere: alterũ non lędere, valet tantum, quantũ, boni & æqui. Itẽ p hoc, qd dicit, ius suũ vnicuique tribuere, colligo, cuius meritos q nos sacerdotes appellat, i. sacra vel iura sua cuilibet ministrantes, vt hic & ff. eo.l.j. ij. respon.

SYL. * ¶ Iuris diffinitionem, quam tradit Vlpia. in d. l. j. explicauimus hoc loco diligenter in nostris Commentarijs, post Budæum in Annot.ad d.l.j.

ADDITIO Glo. hic loquitur inutilia & remota.vnde Py. verum dicit, q hic Imperator non diffinit ius: aliud enim est ius diffinire, aliud iuris pcepta enarrare. Ioannes fabri.

¶ Hu[illegible]s. Diuiditur in duas partes. In prima diuidit ius: in secunda proponit dicere de iure priuato.

SYL. ¶ Casus. In diuisione non figurat Not. ius diuidi in publicũ & priuatũ: & qd sit publicũ, & qd priuatũ. Itẽ q res Romana ponit pro oibus rebus publicis.]

f ¶ Huius studij. idest artis adipiscendæ per studium.

g ¶ Positiones. i. species, fm Pla. sed fm Azo. sic. i. sup duob9 generibus, nõ speciebus, ponit hęc ars studio discẽda. nec enim placet, q ex multitudine rerum multa dicant iura: sic enim diceret ius aliud equi .ũ, qd sup equo tractaret: aliud asininũ: & sic de singulis: sed credo, q iste nõ fuit Pla. intellect9, sed ille, qui est præceptoris mei. Accursius.

SYL. * ¶ Ego positiones hoc loco, reiectis subti-

ſubtilitatibus;pro ſpeciebus aut generibus accipi exiſtimo: ius enim aut publicum eſt,aut priuatum;tametſi aliter Budęus interpretetur in l.j ff.eo.

a ¶Publicum ius. Et conſiſtit in ſacris, in ſacerdotibus(i)& magiſtratib⁹:ff.eo. l.j.§.publicũ. & in auth. vt li.ma.& auię. §.qa vero ſta. coll viij. & C. de ſum.tri. & fid.cath. inter claras.& ff.de ori.iu.l.ij.§.poſt originem.

uatum. Publicum ius [a] eſt, quod ad ſtatum rei [b] Romanæ ſpectat. [c] Priuatum eſt, quod ad ſingulorum vtilitatem pertinet. [d] Dicendum eſt igitur de iure priuato: [e] quod eſt tripartite [f] collectum. Eſt enim ex naturalib⁹ [g] preceptis, aut gentiũ, [h] aut ciuilib⁹. [i]

* Cur publicum ius in ſacris & ſacerdotibus conſiſtere dicatur, vide Alciatum lib.ij.Parer.c.xxxv.

ADDITIO. (i) Notat hic Ange. quòd cũ ius publicum conſiſtat in ſacerdotibus, ſacerdos eſt perſona publica: non poteſt tamen alteri ſtipulari,niſi de eo, quod ſpectat ad ſacerdotis officium,vt vſuras reſtitui, vt notat Ioannes Andreas in capit.quanquam. extra de vſu. lib.vj.Ang.

b ¶Rei Romanæ. ideſt Romani imperij. ſic ponitur infra de pat. pote. §. ius autem.

c ¶Spectat. ſcilicet principaliter. nam & ſingulorum eſt vtilitas, rempublicam conſeruari.

d ¶Pertinet, ſcilicet principaliter. ſecundario autem ad publicam vtilitatẽ pertinet.expedit enim reipubli.ne quis re ſua male vtatur; vt infra de ijs; qui ſunt ſui vel alieni iu.§.fin.

** ¶Annotandum eſt, quatuor modis publicam utilitatem accipi: alia enim vtilis eſt & publice, & cuilibet ſingulariter, vt illa, quæ in ſacris, & magiſtratibus conſiſtit. d.l. j §. publicum.altera,quæ publice quidem vtilis eſt, non etiam ſingulariter, qualis eſt illa, quæ ad fiſcum pertinet.l.penult. C. de princip. lib. xij. Alia, quę & ipſa publice quidem, ſed magis ſingulariter vtilis eſt: vt quod dotatę ſint mulieres, vtile eſt id in primis ipſis mulieribus, deinde & ciuitati, nempe vt repleatur liberis hominibus l.j.ff.ſolu.matri.Quarta & vltima, quæ actu ſingulorum vtilis eſt,publice vero non niſi collectim, & cuiuſdam vniuerſi contemplatione, cõmoditatem quandoque afferre poteſt: vt quòd ſubiecti ſint locupletes: q; nemo re ſua male utatur. d.§. fi. infra de ijs qui ſunt ſui vel alien. iur. Sed hæc à proxima nõ multum diſtat; niſi quòd à publico commodo longius abeſt. Alcia.

e ¶De iure priuato. Sed quid de publico?Reſpon.non dicet in hoc libro; ſed ff de iure fiſc & C.eo.tit. & in alijs titu. ſequentibus; & fere per omnes tres libros Codicis,vbi de iure pub.tractatur. Et nunquid illud eſt tripartite collectum? Reſpon. ſic vt ſtatim dicam, & ex eiſdem pręceptis. Cum ergo eadem ſint exempla publici & priuati, quare de priuato tantum dixit, quòd eſt tripartite collectum?Reſpondeo, quia plura erat de eo priuato dicturus. Item cũ feciſſet hunc librum cauſa rudium,nolebat eos multum aggrauare: quod feciſſet, ſi tractaſſet de iure publico in hoc lib.

f ¶Tripartite. In iure enim priuato, vt in ſuo toto,tripartita ſunt præcepta naturalia, vt hic,Neminem cum alterius damno fieri locupletẽ,vt ff. de cõ.di. inde.l.nã hoc natura.Itẽ gentiũ: vt, Quod quiſq; ob tutelam ſui corporis fecerit, iure feciſſe exiſtimet,vt ff. eo. l.vt vim: Itẽ ſunt præcepta ciuilia:vt præcepta de vſuca.qa de priuata vtilitate eſt vſucap. vt.j.de vſucap.in prin. ibi, Ne dñia &c. Et ſic publicum eſt ex eiſdẽ exẽplis: & pone eadem exẽpla.ut ecce, à iure naturali, vt nõ locupletetur cum iactura alterius reſpu.à iure gentiũ, vt liceat reipub.ꝓpulſare iniuriã. Itẽ à iure ciuili, ut reſpu.vſucap.ſicut priuatus:quæ exẽpla poſuimus ſ. ſtatim in iure priuato.

Iuris priuati tripartiti exẽpla.

Iuris publici tripartiti exẽpla.

g ¶Naturalibus.i iuris naturalis.

h ¶Aut gẽtiũ.Ideſt ꝑceptis iuriſgentiũ.

i ¶Aut ciuilibus ſ.præceptis.

Cōtinuatio.

De iure naturali.

¶ Dictum est supra, ꝙ ius priuatum est collectum ex naturalibus præceptis gentium, & ciuilibus: nunc de eis dicit. Et primo de iure naturali. Accur.

Diuisio.

Ius naturale est. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit de iure naturali. Secundo de iure gētiū & ciuili. Tertio ponit unam diuisionem iuris ciuilis. Quarto rediēs ad ius ciuile,& naturale, ponit unam differentiam inter ipsa iura. Vltimo ponit circa ꝗ uersatur ius ciuile. Secunda ibi, Ius aūt ciuile. Tertia ibi; Cōstat aūt. Quarta ibi, Sed naturalia. Quinta ibi, Omne aūt. Et hoc principium etiam diuiditur in tres partes: Primò ponit diffinitionem iuris naturalis. Secundo declarat illam. Tertio ꝓbat per effectum. Secunda ibi, Nam ius. Tertia ibi, Hinc descendit. Ange.

† vide c. ius naturale. i. distinct. cū glo. ibi. † alias solius, alias nō hūani generis proprium est, sed oīum aīalium.

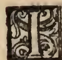
¶ De iure naturali, gentium, & ciuili.

¶ Ius naturale est quod omnibus animalibus cōmune est, vt maris & fœminæ coniunctio, liberorum procreatio, & educatio. h. d. ex l. j. §. ius naturale. ff. eod.

S Y L. ¶ Ius naturale. Caius. Quia in fine præcedentis tituli dictū fuit, ꝙ ius priuatū ex trib⁹ præceptorū generibus e collectū fuit: vz ex naturalibus, gentiū, & ciuilibus: quæsitū est ab Imp. quid eēt ius naturale: ad qđ rńdet prout in tex. declarando quare sit cōe omnibus animātibus: sed quia grā iuuenū expediebat rē apertius declarare, posuit exēpla cōiunctionis maris & fœminæ, ꝓcreationis & educationis liberorum. Not. quid sit ius naturale. Itē ꝙ ius naturale est cōe oībus aīantibus. Itē ꝙ cōiunctio maris & fœmine est de iure naturali. Itē liberorū ꝓcreatio & educatio. Itē ꝙ licita coniunctio maris & fœminę à iure ciuili mrīmoniū appellat. Itē ꝙ aīalia irrationalia ex instinctu naturę dicūtur habere peritiā iuris naturalis, & eo uti. Itē ꝙ uerbū, uidemus, refertur ad oculum intellectus, & ad ea quæ intellectualr percipiuntur: quod nō pro dictis testiū. Item ꝙ quamuis animalia ex humo cōstent ut homines, tñ genus humanum ad homines tantum refertur.]

a ¶ Ius naturale ē qđ natura. i. De⁹: † & noīatiue & ablatiue potest legi: sic s. tit. j. §. j. Et nota ꝙ quatuor modis ius naturale ponit. Quādoq; pro iure gentium, ut infra de rer. diui. §. singulorum. Quandoq; pro iure pactorum, & sic pro iure ꝑtorio, ut ff. de pactis. l. j. Quādoq; pro eius contrario. l. pro eo, quod rescindit pacta; ut in restitutione minorum, ut ff. de mi. l. j. Quādoq; pro instinctu nature, ut hic, & ff. eo. l. j. §. ius autē naturale. Sed ſm cano. ius naturale dicitur quod in lege mosayca uel in euāgelio continetur; ut in princi. decre. Et istud (quod) hic est noīatiui casus, qñ hęc dictio, natura, est ablatiui casus: & contra est accusatiui, qñ natura, est nominatiui, & tunc dic natura. i. Deus.

† Hæc nō est legis intentio: & natura hic accipit ꝓ virtute insita ciuilibet rei. Bart. Nic. Fa. & Pla. Tu dic ꝙ gl. bñ sēsit qa nihil aliud ꝓ natura itellexit text. ꝙ vim illā diuinā Deus est secundū Sene. & dixi in l. vt vim. ff. eo; sup text.

Ius ᵃnaturale †est, quod natura oīa animalia docuit. Nā ius ᵇ istud non solū humani generis propriū est, sed & omnium animaliū, quæ in cœlo, ᶜ quæ in terra, ᵈquæ

S Y L. *¶ Labit Accur. dū putat ius naturale uocari ius pretoriū: nā ut hic admonuimus in Cōmētarijs, licet Pretores ī edictis suis naturalē ęqtatē sequanť, portio tñ sunt edicta illorū iuris ciuilis, nō naturalis. §. Constat. infra eo. ti.

**Porro uerbū natura hic esse casus nominatiui, hodie inter oēs conuenit.

b ¶ Nam ius. bene dico oīa aīalia: Nam ius istud &c. non solū est hominū, sed cōmune omnium animalium. Accur.

c ¶ Humani. idest hominum.

d ¶ In cœlo. i. in aere: ut aues, quę in arboribus & aere nascuntur, ut infra de re. diui. §. apium.

S Y L. *¶ Similis expositio in l. Æquissimum. §. si tamen. ff. de usufru.

e ¶ In terra. Vt feręp bestię, quę in suis lustris, idest cubiculis nascuntur: & etiam quędam aues.

a ¶ In

a ¶ In mari.vt pisces. idem dico & si in qualibet alia aqua nascuntur.
b ¶ Hinc.i ab hoc iure naturali,s.Deo, qui primo Adam Euæ coniunxit, & in paradiso delitiarum posuit.
c ¶ Maris. id est masculi.
d ¶ Coniugatio. Scilicet animorũ non corporũ, vt ff. de re.iu.l.nuptias.
¶ Adde q; imo corporũ, qa cũ loquat de cõiũctione cõi oĩbus animantibus, nõ põt intelligi animorũ, sed corporũ: quãuis licita coniunctio restricta ad hoĩes possit dici aĩorũ pot⁹quàm corporũ.]

† alias cõiunctio. † aliàs hic educatio.

S Y L. † Nã ipse naturalis stimulus parentes ad libero rũ suorũ educatio nẽ horta tur, vt ait idem Iust. I. j. § fileat: C. de rei vx.act.

in mari[a] nascunt. Hinc [b]descẽdit maris[c] atque fœminæ † cõiugatio, [d]quã nos matrimoniũ[e] appellamus. Hinc[f] liberorum procreatio, † & † educatio.[g] Videmus etenim cętera[h] quoq; animalia istius[i] iuris peritia censeri.

¶ Quilibet popul⁹ aut suo proprio iure vtit à se statuto, quod dr ius ciuile: aut cõi omniũ hominũ naturali ratione introducto, quod ius gentium vocatur, & po. Ro. vtroq; vsus est. h. d.ex l.omnes popu li.ff.eod.

parẽs,nisi p se sit sufficiens,vt ff.de lib. agno.l.si quis.§.Sed & si filius.
¶ Adde q; intantũ est verũ, vt teneatur ad alimẽta filij,etiã si legitimã assignaset.l.Liber t⁹operarũ.ff.de ope. lib.Alex. in l. Si cũ dotẽ.§.j.ff.solut. mat. * & cõsiderando hoc mõ educationẽ, nẽpe vt redacta ẽ ad necessitatẽ, non est dubitãdũ, quin sit iuris ciuilis: inspecto vero illo instinctu naturę, quo ducimur ad educandum liberos nrõs, à iure naturali descendit,vt tradit Deci. in l.pen.nu.xxvj.C.de pact. S Y L.

ADDITIO. Est tñ dña fm Ang.qa secuto solo consensu possibilis est separatio per ingressũm monasterij,vt C.de episc.& cle.l. Deo nobis circa prin.& in decret.Ex pub.de conuer.cõiu.secus autem secuta carnali copula.

e ¶ Matrimoniũ.i.effectũ matrimonij. Et sic nota, q; matrimoniũ quo ad originẽ est de iure naturali.s.ã Deo, vt hic drĩ † de iure gentiũ ẽt dici põt,qa ab eo receptũ est. † de iure ciuili etiã dici potest; qa ei formã adiũxit & solennitatẽ vt pater j.de nup.p totũ titulũ, cũ dicit à quibus nuptijs sit abstinendũ,& ff.de rit.nup p totũ: vnde debet dici de iure ciuili,vt ff.de iusti.& iur.l.ius ciuile.
¶ Adde,q; quo ad formã verborũ dicit de iure canoni. & de iure diuino quo ad prohibitionem graduum ascendentium & descendentium.c.literas.de rest. spo. sed dici potest, q; non coniunctio sed prohibitio sit de iure diuino.
f ¶ Hinc liberorum procreatio. Nam Deus operatur ad liberorum procreationem,& naturalis instinctus.
g ¶ Et educatio.Nã hoc iure. s. naturali mouet parẽs ad educationem filiorum suorũ potius q̃ alienorũ,vt ff. unde lib. l.scripto hære.in fi. † & ad hoc ẽt tenet

Matrimonium à triplici iu. est.

† Vel sm Io. fa ne parentes sint icẽrti & filius quos ale re tenẽt, nõ naturalis dictat mẽimoniũ, ad

S Y L. † Vt quo ad substãtiã cõsensus.

† Quod lesit non ẽ Accur.

Adde, q; licet pater non teneatur alere filiũ,q ex aliquo artificio alere se põt, hoc tñ intelligendũ est,si illud artificiũ honestũ sit, & possit secundũ qualitatẽ personarũ honeste exerceri.l. Nepos.de verb.sig.& ita declarat Bar..in d.l.Siqs à liberis.Itẽ adde, q; pr non tenet alere filios illicite natos, vt not glos.§.fi.j. de nupt. secus tñ est de ęquitate canonica.
h ¶ Cętera.Scilicet aĩalia, nedũ hoĩes.
i ¶ Istius iuris.Scilicet naturalis, de quo loquimur.Ex eo enim q; auis volat, piscis natat,gallina oua calefacit, mouentur isto iure naturali.
¶ Adde pro declaratione istorũ verborũ Budęũ in suis Anno.l j.ff.eo. qui exponit verbum, censeri. i. admirationi nobis esse ob huius iuris peritiam. S Y L.
** Ego vero cũ sciam apud Latinos sępe ea dici censeri, q̃ in aliquẽ ordinẽ & numerũ referunt, & in eũ quasi cẽsum ascribunt,crediderim verũ sensum huius loci esse,quasi Iustinianus dicere voluerit,nõ solũ hominẽ, sed cętera quoque aĩalia ascribi & referri iure recẽseri inter ea,q̃ instinctu hoc naturali mouent,& legẽ hãc à nã sẽsib⁹ĩditã exequũtur: qd & ṽba Gręca Theophili hoc loco manifeste demonstrant. Vel simpl͛r

accipe uerbū censeri. i. prædita esse, vt & Iustinus dixit Scythas virtute animi & duritia corporis censeri: quo sensu ét Vlpia. accepisse vr. l. j ff. ad municip & Suet. in libello de illustr. Grāma. qui loquens de Ateio Phil. ait, multiplici variaq; doctrina censebat.

¶ Ius autem ciuile † à iure gentiū ita †distinguitur, [a] q oēs populi, qui legibus [b] & † moribus regunt partim suo pprio partim cōi [c] oīum hominū iure vtuntur. Ná qđ quisq; popul' ipse sibi ius cōstituit, id ipsius propriū ciuitatis est; vocaturq; ius [d] ciuile, quasi ius propriū ipsi' ciuitatis. Quod vero

† alias vel gentium.
† alias diuidit.
† mores quō hic accipiendi sint, vide Budæū ad l. Ius ciuile. ff. de iu sti. & iu.

¶ Ius autem. Diuiditur in iiij. par. in prima ponit dictū, q oēs populi aut proprio iure vtūtur, aut cōi omniū gētiū: in ij. declarat qd sit ius proprium & ciuile: in iij quid ius gentiū: in iiij. q po. Roma. vtroque vsus est. ij. ibi, nam quod. iij. ibi, qđ vero iiij. ibi, & populus. Casus. declaratum fuerat quid esset ius naturale: & qa dictū fuerat, q constabat ius omne ex præceptis naturalibus, gentiū, & ciuilibus, declarandū, modo veniebat, quid esset ius gentiū, & ciuile. dubiū autem faciebat, quia cū ista iura essent cōia hominibus tm̄, non uidebantur etiá in noīe diuersificanda, sed esse eiusdem speciei. Attamen contrariū decidit; & diuersitas sumit ab origine; declarādo, q quoties aliquod ius obseruat apud oēs gentes peræq; rōne quadá naturali, tunc est ius gentiū: quoties aūt ius seruat ex dispositione particulari alicui9 ciuitatis, illud vocat ius ciuile, quasi illius ciuitatis: & quia declarandū erat ius Romanorū; dicit po Rom. vtroque iure vsum esse. Not. q oēs populi possunt sibi condere statuta: & q talia statuta dicuntur ius ciuile. Itē q relatiuum, quis v. l qui, stat restrictiue sm glo. hic. Item q differunt ll. & mores & sic consuetudo. Itē q oēs populi partim vtunt suo proprio iure, partim cōi. Item q ius cōe hic appellatur gentiū. Item vnde dicat ius ciuile & quare. Item q ius gentiū introducitur naturali rōne. Itē q ius gentiū dicit qđ apud oés gentes peræq; obseruatur; & vnde dicat. Item q po. Rom. hēt suas ll. partim à iure gētiū, partim à se ipso. Itē q singulæ materiæ sunt tractādæ suis locis, & nō sunt confundendæ.]

a ¶ Distinguitur. i. vnum ab altero sic cognoscitur. Accur.

b ¶ Legibus & moribus. Ná quidá sunt qui reguntur tm̄ moribus: & etiam quidam qui nec moribus nec legib9, vt homines syluestres: & etiam quidá legibus tantū, & non moribus.

¶ Adde, quòd hæc gl. cōiter reprobat hic & in l. oés populi, quia hoc relatiuum stat declaratiue, & cōpetit cuilibet de genere. Defendi tñ potest declarādo, vt hic in nostris Cōmentarijs & Annot. ** Theophilus hæc uerba legit disiunctiue, Legib9, aut moribus: & Salomonius quoq; ita legi oportere, ex antiquis exemplaribus asseuerat: secundum quam lecturam non paucę sopiūtur difficultates, quas hinc doctores excitarunt. SYL.

c ¶ Communi. Idest eo iure, quod est in communi apud omnes, siue scriptū sit, siue non.

d ¶ Ius ciuile, Vt sunt statuta terrarum quæ iura municipalia dicuntur, vt C. de eman lib. l. j. & sic dr̄ ad drām iuris naturalis. i. iurisgentiū: & ita accipit hic. Scdo mō dr̄ ius ciuile lex xij. tabularū, vt ff. de iust. & iu. l. ius ciuile. §. hoc igit.

Ius ciuile sex mō dis dr̄.

¶ Adde hoc verū sm interpretationem glo. ibi: sed tñ non se restringit tex. magis ad xij. tab. q̄ ad aliud ius Romanorum.] SYL. Tertio dr ius ciuile oē ius, quod nō est prętoriū: & sic accipit ff. de iustit. & iu. l. ius autem ciuile in prin. & §. ius prętoriū. Quarto dr disputatio prudentū, quę fuit facta sup l. xij. tabul. vt ff. de ori. iur. l. ij. §. hęc disputatio. sm Ioá. Quinto quicquid scriptū habemus de iure, dr̄ ius ciuile: vt cū dr. Est enim sanctissima res ciuilis sapiétia, quę pretio numario nō est ęstimanda, vt ff. de va. cog. l. j. §. proinde Sexto dr quoties adijcit aliqd iuri naturali, ut in matrimonio nō diximus: vel detrahit iuri naturali, vt in vsucapionibus, vt j. de vsuc. i prin.

vel

naturalis [a] ratio inter oẽs gẽtes conſtituit, id apud oẽs populos peræq; cuſtoditur; vocaturq; ius gentium, quaſi quo iure oẽs gẽtes vtuntur. [b] † Populus itaq; [c] Roman⁹ partim ſuo [d] proprio, ptim cõi omnium hominũ iure vtitur: q̃ [e] ſingula qualia ſint, ſuis locis proponemus. [f]

¶ Ius ciuile denominatur à populo cõdente: & iuris ciuilis appellatione ius Romanũ intelligitur per antonomaſiam. hoc dicit.

† In hoc §. quia eo iure omnia erãt cõia ſm Iaſo. hic. alias ſi gl. pſup. quòd illo iure eſſet dare meum & tuũ, eſſet fal. vt p SYL.

Iaco. de Are. Bal. & Alb. i l. ius ci. ff de iuſ. & iure.

† alias & popul⁹.

† Tex. eſt not. ſm Iac in l. j § & generaliter ff de vẽ. i po. m l. quẽ Bal. reputat ſing. in l mres. C. ad tertu. & cui potius ſit parẽdum vide per Ang. are. hic.

† vel adijcit iuri gentiũ, vt in tutela inuenta à iure ciuili originalr, vt.j. de tute. in prin vel detrahit, vt i poteſtate ſeruorũ reſtricta, vt.j. de ijs qui ſui vel alieni iuris ſunt. §. ſed hoc tpe. hoc enim ius ciuile; dr̃, ut ff. de iuſtit. & iur. l. ius ciui. j. reſpõ. & hęc exempla ſunt ibi notata.

¶ Adde, quòd hæc gl. dr̃ magiſtral ab Ange. hic, tñ dicendũ eſt clarius, φ qñq; ius ciuile capit ſtricte; & ponit ad differentiã prætorij: qñq; largius, & cõprehendit prætoriũ, & oẽ id, qd̃ à po. Ro. eſt conſtitutũ: qñq; largiſſime, & capit etiam pro naturali vel gentium recepto à iure ciuili, ſiue ſit ſimpliciter receptum, ſiue aliquid additum vel mutatũ: quæ probantur in l. ius ciuile. ff. eo. tit.]

a ¶ Naturalis rõ. Nota, φ iuſgẽtiũ naturali rõne eſt inductũ, vt hic, &.j. d̃ re. diui. §. ſingulorum. vnde eſt immutabile, vt infra eod. §. ſed naturalia. Accur.

b ¶ Vtunt. Vt eſt religio erga Deum, vt parẽtibus & patrię paream⁹, & contra violentiã reſiſtamus, vt ff. de iuſt. & iur. l. j. in fi & l. ij & iij Item conuentiones ſiue pacta, quæ apud oẽs gentes valent, vt.j. eo. §. ius autem gentiũ. & ff. de pact. l. iuriſgen in princ.

** ¶ Adde, non eſſe parendũ prĩ, ſi turpia aut impia im peraris, veluti pditionẽ patriæ, matris necẽ, & id genus alia. l. minime. de reli. & ſumpt. fu. qua de re pulcherrime A. Gel. lib. ij. c. vij. Ampli⁹, ſi pater violata pace hominẽ occiderit, ei filius alimẽta pręſtare nõ tenet, e. j. §. ſi quis hominem. de pace ten. in feu.

c ¶ Itaque. Quia omnis populus vtitur partim iure communi, partim &c.

d ¶ Suo. Quod pro ſe tñ cõpoſuerunt. alias eſſet lex generalis, vt.j. eo. §. lex.

** Dic generalr ſuo iure. i. à ſe cõpoſito nõ pro ſe. Ius enim ciuile eſt, quod po. Ro. p ſe & imperio ſuo ſtatuit, ſiue lex ſit gñalis, ſiue alia pars. §. conſtat.j. eo.

e ¶ Quæ ſingula. Scilicet iura gentium, & ciuilia, quibus vtunt ciues Romani, & effectus eorũ iuriũ dicet.j. de re. diui. §. ſingulorũ. vſq; ad finẽ tituli, ubi dicit qualr acquirunt dñia iure gentiũ: itẽ.j. de vſuca. & in tit. ſequentib⁹, in quib⁹ dr̃ qualr acquruntur dñia iure ciuili, & ſm hoc refert ad proximũ dictum, & illud intelligas de iure ciuili Romanorũ generali. Vel alr dic: proponemus.j. eo. ti §. penul. vbi dicit al: erũ uariabile, vt ciuile, alterum nõ, vt gẽtiũ. & ſm hoc nõ refert ad proximum dictum, ſed ad id quod dicit s̃. Nam &c. & etiam, Quod uero &c.

¶ Adde, φ prima verior eſt propter illa uerba, Suis locis.]

f ¶ Proponemus. Sed vbi? Rñdeo: forte.j. de re. di. §. ſingulorũ. † & refert non ad pximũ dictũ, ſed ad id, quod dictum eſt: Nã qd̃ q ſq; &c. & ibi, Qd vero &c.

¶ Sed ius quidem. Diuidit in duas partes: in prima declaratur, φ ius ciuile ab vnaquaq; ciuitate cõdente appellat: in ij. qd uenit appellatione iuris ciuilis. ſecunda ibi, ſed quoties. Caſus. Quia dictũ fuerat unãquãq; ciuitatẽ ius ſibi cõſtituere poſſe, idq; vocari ius ciuile: q̃ſitum fuit, an in iure ciuili eſſet particularis aliqua appellatio. dubiũ faciebat: qã cũ eſſet poſitũ ad drĩam iuris gẽtiũ; qd̃ vno vniformi noĩe appellat, videbatur eodẽ mõ eſſe ẽt ius ciuile. Cuius contrariũ decidit, dicẽdo ius ciuile nomen recipere ab unaquaq; ciuitate cõdente. Rõ drĩæ eſt, qa cũ illud ſit ius gentium, qd̃ peręq; apud oẽs ſeruat, non põt eſſe niſi vnicũ: at ius ciuile diuerſificat ſm diuerſas qualitates diſpõnum à diuerſis populis factas. Sed tunc dubitatum fuit: qd ſi reperiat facta mentio iuris ciuilis,

SYL.

† Iſta gl. cõtradicit gl. p̃ce. ſ; ambæ ſunt bonę vt referatur ad proximũ dictũ vel ad remotũ, cũ ſm ambas expoſitiões loquimur de iure gẽtiũ & ciuili ſecundum Nico.

¶ Sed ius [a] quidem ciuile ex vnaquaq; ciuitate appellat: [b] veluti Atheniẽsiũ: nã si quis velit Solonis [c], vel Draconis leges appellare ius ciuile Atheniẽsiũ, non [d] errauerit. Sic [e] eñ & ius, quo Roman⁹ populus vtitur, ius ciuile Romanorum appellamus: vel ius [f] Quiritũ, quo Quirites vtũtur Romani. n. à Romulo: Quirites à Quirino [g] appellantur. Sed quoties nõ addim⁹ nomen cuius sit ciuitatis, [h] nostrũ [i] ius [k] significam⁹: sicuti cũ poetã dicimus, nec addimus ei nomen, subauditur apud Gręcos egregi[l] Homerus, apud nos Virgilius.

¶ Ius gẽtiũ oĩbus hoĩb⁹ est cõmune, & à gentibus factũ

uilis, inter tot iura ciuilia de quo intelligendũ erit? & dubiũ faciebat, quia cũ tot essent quot ciuitates, nomẽ videbat̃ æquiuocũ, quia casus præsupponit̃ remotis omnibus cõiecturis, & posito simplr̃ iure ciuili in ei⁹ simplici denominatione: & ideo ea videbat̃ capienda interpretatio, quæ solet fieri in similib⁹ ęquiuocis. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tut. Tñ contrariũ decidit̃ disponẽdo, q̃ intelligitur de Romano p̃ antonomasiã, quæ rõ per se tollit rõnẽ dubitandi; qa alijs cessantib⁹ excellentia ipsa est cõiectura, quæ ostendit, quæ fuerit mens disponentis, & nominantis ius ciuile Not. q̃ ius ciuile ab vnaquaq; ciuitate appellat̃. Item vnde sint dicti Romani, & vñ Quirites. Item q̃ nõ adiecto alio noĩe, iuris ciuilis appellatione, intelligit̃ de Romano: & ita intelligas hunc tex. quia quãuis à pluribus allegetr̃ hic text. nr̃, q̃ appellatione iuris veniat ius Romanorũ, tñ qui ita intelligunt, nõ bene intelligũt. decidit̃ enim hic non quid veniat appellatione iuris, sed quid veniat appellatione iuris ciui. ita enim probat aduersatiua illa (sed) quæ facit retineri eosdẽ terminos, Alex. in l. filius à patre. ff. de libe. & post. item tex. ibi, si nõ addimus nomẽ cuius sit ciuitatis. Item no q̃ verba æquiuoca in dubio intelligũtur in digniori & potentiori significatu.]

a ¶ Sed ius quidẽ &c. Diximus autẽ populos cõẽ aũt proprium ius hr̃e: Sed &c.

b ¶ Ciuitate appellat̃. i. nomẽ illius ciuitatis, vbi factum est ius ciuile, debet ei imponi.

c ¶ Solonis. Noĩa sunt cõpositorũ statutorũ in illis ciuitatib⁹: sicut si appellat q̃s ius ciuile Bonoñ. statutũ à cõpositoribus inuentũ & consilio confirmatũ.

** Solon leges scripsit Atheniensiũ Tarquinio Prisco Romæ regnante anno regni ei⁹. xxxiij. teste Gell. lib. xvij. c. xxj. primus tñ omniũ Draco tulit ll. quibus Athenienses vterent̃, aucto re eod. Gell. lib. xj. c. xviij.

d ¶ Non errauerit. immo bñ dixerit.

e ¶ Sic eñi & ius. Quod pro se tñ composuerunt. alr̃ esset gñalis lex, vt j. eod. §. lex est. & de hoc scilicet iure ciuili generali potest hic loqui.

f ¶ Ius quiritum. Pro eodem, licet nomina mutet.

g ¶ A Quirino. qui fuit eorum rex: dictus à Quiris quod est hasta: quia magna hasta in bello vtebatur. Quirin⁹ vñ dicit.

¶ Adde, q̃ Quirinus & Romulus idem est † ita dictus ab hasta, quam erat solitus gestare: quæ Sabinorũ lingua curis dr̃, sicut & Iuno curitis est appellata] S Y L. † Ex Oui di. li. ii. Fast.

h ¶ Ciuitatis. Sed simplr̃ dr̃ ius ciuile.

i ¶ Nostrum. Scilicet Romanorum. per excellentiam.

ADDITIO. Et ideo dicit Ioan. fabri q̃ in supplicando pro. prębenda ecclesię cathedralis, specificatio ipsius ecclesiæ vitiaret: quia sufficit q̃ dicatur: In ecclesia Lugdunensi: vel Parisien. & q̃ ita de facto vidit obseruari.

K ¶ Ius. Scilicet ciuile Romanorũ propriũ, vel gñale, si est factũ vt sit gñale. Diuisio.

l ¶ Virgilius. Idem in aplo. nam Paulus in diuina scriptura intelligitur. Itẽ vbi dicitur, sapiens, intelligitur Salomon.

¶ Ius autem. Primo ponitur vnũ dictũ. Secundo ponitur ratio, quare ius gentium

tium fuit inuentum. Tertio ponuntur exempla rationis. Secunda ibi, Nã ius. Tertia ibi, bella. Angelus Areti.

SYL. ¶ Ius autẽ gentiũ. Casus. ¶ Visum fuit in quo differret ius gentiũ à iure ciuili & vtrunq; satis declaratũ: vnde quęsitũ fuit, an sicut ius ciuile habebat suas dispositiões, ita & ius gentiũ; Rõ dubitandi fuerat, qa supra dictũ fuerat, q̃ illud erat gẽtium, quod naturali rõne pereq; custodiebat: nõ videbatur ergo eẽ debere aliqđ ius constitutũ in ipso iure gentiũ, sed quasi oĩbus gẽtibus à natura pariter infusum. Rñdet tñ con trariũ, & assignat rõ in tex. ibi, nam vsu. In hoc tñ differt a iure ciuili, quia hæ cõstõnes oium gentiũ cõsensu factę sũt, illę particulari alicuius vrbis. Not. ius gentiũ esse cõe oĩbus gẽtibus, & q̃ cõstõ nes iuris gẽ. vel ex cõmoditate, vel ex necessitate gentiũ sunt introductæ. Item quo iure bella & seruitutes ortę sunt, & seruitutes naturali iuri eẽ cõtrarias; & q̃ de iure naturę oẽs hoies liberi nascebant: & q̃ oẽs fere cõtractus sũt de iure gentiũ. Itẽ not. q̃ ll. & statuta debent fieri aut propter cõmoditatẽ, aut ꝓpter necessitatẽ hoĩum: itẽ q̃ ius gentiũ derogat iuri naturali; item q̃ dictio, ex, dẽ notat principium temporis.]

vsu & necessitatib⁹ ita exigentibus: ex quo bella licita oriuntur, & captiuitates, & seruitutes, & contractus quibusdam exceptis. h. d. vsq; ad §. cõstat. ex l. manumissiões, & l. ex hoc iure. ff. eo.

¶ Ius [a] autem gentium oĩ humano [b] generi cõmune est. Nam vsu [c] exigẽte, & humanis necessitatibus, gentes humanæ iura quędã sibi constituerunt. Bella [d] etenim orta † sunt, & captiuitates secutæ, & seruitutes: quæ sunt naturali iuri ↄtrarię. Iure enim naturali oẽs homines ab initio [e] liberi nascebãtur. Et ex hoc iure gentium omnes

a ¶ Ius autem. Autem pro sed: & repetit de iu. gen. vt aliquid addat.

SYL. Gen⁹ humanũ est vnicum. ¶ Adde notandum esse hanc glo. vt non dicatur superfluum, quando aliquid repetitur vt aliquid addatur.]

** ¶ Adde, q̃ repetitio eiusdẽ rei alio quoq; casu tolerat, cũ s. fit, vt qđ an dictũ est, clarius & dilucidius enarretur; gl. j. in c. canon. de elect. lib. vj. & in c. j. in ver. & filio. de sum. trin. & eo. li. qua de re late Deci. in l. ij. §. vlt. si cer. pet. & in l. quæ dubitationis. de reg. iu.

b ¶ Omni humano. Sed nunquid plura humana genera sunt? Rñ. non: expono † ergo i. omnibus hominibus. † Vel expone. i. loci ẽm Nicol. & Io. fab.

** Similis tropus apud Marcũ c. vlt. euntes in mundũ vniuersum ꝑdicate euangelium omni creaturæ.

c ¶ Nam vsu. Ab initio enĩ pauci erãt homines: idigue rũt tñ aliquo cõi vsu. & qñ plures fuerũt, tunc magis. suas cõsuetudines hẽbant & statuta: puta vt null⁹ vicineã vel hortũ alterius intraret: & hoc sequitur; & probat. ff. de iusti. & iu. l. ex hoc iure. † Primi omnium Afri pliũ cõtra Aegyptios tecere sūbus, quosphalãgas vocaot.

d ¶ Bella. Sed qũo à iure descẽdit bellũ, cum sit à iure prohibitum, vt ff. de vsufru. l. equissimum? Rñ. loquit de eo qđ à populo Rom. est indictum hostibus, vt ff. de cap. & postlimi. reu l. hostes. Bellũ est a iure introductũ

* ¶ Adde, q̃ bellũ naturali rõne inductũ est, vt pax habeat, & nos nraq; tueamur. c. milita c. noli existimare. & ca. apud veros. xxiij. q. j. de qua re abũde disserui⁹ i nřis Anno. Elegãter quoq; M. Tul. li. j. de of. docet qđ bellum sit iustũ. SYL.

ADDITIO. Immò à quocũq; etiam priuato pro suo recuperando: & de licẽtia superioris, si per ipsum recuperare non valeat: & hoc nedũ contra suũ detinentes, sed etiã eos iuuãtes: ẽm Io. & docto. ¶ Itẽ ꝓpulsare violẽtiã, qđ ẽ licitũ: vt ff. đ iust. & iu. l. vt vim. & ff. de vi & vi ar. l. j. §. vi vi. cũ moderamine tñ, vt C. vñ vi. l. j.

¶ Adde, q̃ alias declarabã hoc moderamen, esse iniuriæ illatæ vel inferendæ subitã propulsationẽ, periculo ꝓportionatã vitæ rerũ vel honoris; i d. l. vt vi.]. SYL.

e ¶ Ab initio. Sed nunquid hodie? Quidam dicunt sic; nos contra; nam seruus

nasci(?)tur,vt.j.de iu.per.§.serui.el ij. & ff. de nata.testi.l.interdum.

† Idem Barto. & Nic. & vi de gl. si. milē i l. ex hoc iu re. ff. de iu. & iu. & in l. le gitima. ff. d pac.

a ¶ Penè. Pene dicit † pp quatuor contractus,ut stipulationē,ut.j. dē act. §. de cōstituta.Itē pp literarū obligatio.ut.j.d lit. obli. Item pp contractū emphyteuticū,ut.j.loca.§. adeo. Itē propter sponsalitiam largitionem;id est donationē propter nuptias, vt in auth. ut spon. largi. §. j.& ij. collat. ix.

penè [a] cōtractus introducti sunt.: vt emptio & vēditio, locatio & cōductio, societas, depositū, mutuum, & alij innumerabiles. [b]

¶ Ius Romanū aut scriptū est,aut nō scriptū est, lex, plebiscitū, senatuscōsultū, constitutiones, edicta prętorū & prudētum rńsa.

** Non ab re Accur. exposuit spōsalitiā largitatē,i. donationem pp nuptias, quēadmodum & in d.auth.vt sponf.lar. ne forte intelligeremus de donatione, quę pprie sponsalitia dr̄, quā dubiū nō est à donationē pp nuptias differre,qā inter sponsos tm̄ fit,nō inter cōiuges: nec eā doti ęqualē esse necesse est, cū eā pp doté non deē,ut Accur.ait in d. auth. in prin. & differre inter se has donatiōes, satis arguit ēt titulus ille Codicis, de donationibus pp nuptias, & spon salitijs. id qd & Accur.ibidem annotauit.]

** Adde,q etiam obligatio, quæ ex tutela prouenit,à iure ciuili descendit. nā & hæc xij.tabul. verbis inuenta est. Alcia.in l.creditores de uerbo. significa.

Et nota,q hic dr̄ oēs contractus eē de iure gentium, sed non oēs obligatiōes: nā quæ ex maleficio vel quasi sunt,non sunt de iure gentium, sed vel à lege. xij. tabularum,vel alia lege.

ADDITIO. Prout gloss. loquit̄ in quasi maleficijs,approbat:quia in his contingit aliquē obligari ex facto alieno. qđ ius gentiū non considerat:sed prout loquitur in maleficijs, reprobatur per l.j. ff.de fur.vt per Ang.& Christo. hic.

b ¶ Innumerabiles. idest non facile ad numerandum habiles, vt infra de re.

corpo.& incorpo.in princip.

Cōstat aūt. Postq̄ doct. simul legūt usque ad §.sed & qđ principi.diuidit illuc usq; in v. partes:in prima declarat,ex quo ius nostrum constet: in secūda qđ sit ius scriptū: in tertia quid sit lex: in quarta qđ plebiscitū: in quinta qđ senatuscōsultum:partes patent. SYL. Diuisio.

Quorū lex est quæ a populo, plebiscitū a plebe, senatusc̄onsultū a senatu fert. h.d.ex l. ius ciuile. cū l.seq. ff.eo.

Casus. nō est ponédus,quia procedit partiendo & describendo.No ta ius Romanū aut.l. scripta constare aut consuetudine. Itē not. ptes iuris scripti. Itē modū ferendarū legū,plebiscitorū, & senatusconsultorū. Itē q consul dicit magistratus senatorius: & tribunus dr̄ plebeius. Itē quo differat plebs à populo. Itē qđ veniat appellatione populi.Itē q patricij & senatorij veniūt appellatione populi sec⁹ appellatione plebis. Itē qđ sit plebs. Itē q plebiscita ex lege Hortensiā sunt eiusdē potestatis, cuius sunt leges. Itē q difficile est multós sil adunare.]

¶ Constat autē ius nr̄m [c] quo vtimur, [d] aut ex scripto,aut non scripto: † vt [e] apud Græcos, [f] τὸ μὲν ἄγραφον τὸ δὲ γεγραμμένον.

¶ Scriptum autem

† alias aut scripto, aut sine scripto.

† i. partim non scriptū, partim scriptum, & legib⁹ proditū.

† Vide ad hunc locū Budēū in l. ius ciuile. ff. de iustit. & iu. & Alcia.ll. ij. ptermis.

c ¶ Ius nr̄m.Idest ciuile Romanorū, de quo diximus s̄.eo.§. sed ius.Large vocatur ius ciuile, quicqd scriptū habemus de iure gn̄ali,vidim⁹ s̄.eo in gl. Vt sunt statuta terrarū &c.ibi,q nto &c. Itē quicquid habem⁹ de moribus hic cōprehendit.i.gn̄alibus, vt patet ex inferioribus.

d ¶ Ex scripto. De hoc dicit vsque ad §. ex non scripto infra eo. & de non scripto ibi dicit.Accur.

ADDITIO. Non tamē est necessaria scriptura ad substantiām legis, sed ad probationem tantum,arg.l. cōtrahit. ff.de pigno.secundum doc.h.c.

e ¶ Vt.pro sicut,

f ¶ Apud Grecos. Nam & Gręci vtebantur iure scripto & non scripto, vt.j. cod. §.& non ineleganter.

ius [a] est, lex, plebiscita, senatusconsulta, [b] principum placita, magistratuū edicta, responsa prudentium.

¶ Lex est, [c] qđ populus Romanus senatorio magistratu interrogante (veluti [d] Consule [e]) cōstituebat.

¶ Plebiscitum est, quod plebs plebeio magistratu interrogāte (veluti [f] Tribuno) constituebat.

¶ Plebs autē a populo eo differt, quo species [g] à genere: nam appellatione populi vniuersi ci-

a ¶ Scriptum aūt ius. Scilicet ciuile Romanorū, đ quo dixit s̄. e. §. sed ius. Accur.

b ¶ Senatuscon. Quare dicti sunt consules, not. ff. de or. iu. l. j §. exactis. ij.

Legis diffinitio. c ¶ Lex est. Hæc diffinitio quo ad sententiā concordat cū ea, quæ est. ff. de leg. & senatuscon. l. j. licet quo ad verba dissentiat. Diffinitur & alio modo. Lex est sanctio scā, iubens honesta; prohibens cōtraria: quæ sumitur ex lege græca. ff. de le. & senatuscōs. l. ij. Itē diffinit̄ tertio mō vt in alia lege græca colligit̄ in eo. ti. de ll. & senatuscons. l. ij. Accursius.

SYL. ¶ Adde, q̄ hic nō diffinit̄ lex, sed describit̄ modus l. ferēdæ, quia in essentia nō differūt, sed ī auctorib9 & mō cōdēdi.]

d ¶ Veluti. Exēplificatiue ponit̄, vt. j. §. proximo. nā facta cōuocatione po. Ro. magistratus s. senatus, nō totus, sed qui maior erat oībus, interrogabat pplm. s. cōsul, an sic placeret.

** Recte ait Accur. verbū, veluti, poni cā exēpli: nā nō solū Cōsules; sed & Dictatores, Prætores, Interrex, & qdā alij, ius ferēdi leges ad populū, & rogādi habebāt: quemadmodū ex veterū monumētis facile licet intelligere, & accuratissime omniū docuit Paul9 Manutius lib. De Leg. Rom. Porro illud animaduertēdū est, q̄ licet primū quidē ex solo Senatorū cœtu Consules crearentur, vt hic quoque significatur, tamē post multas inter populum, & plebem cōcertationes obtentum fuit vt ex plebe quoque possent creari. l. ij. §. deinde cum. de orig. iu.

ADDITIO. Et iō dicit Ange. q̄ non valeret statutū in cuius cōfectione constaret, q̄ nō fuerit in cōsilio p̄ Priorē facta ꝓpositio: sec9 tñ in dubio. Ang. ate.

¶ Et sic ad libitum populi fiebat, vt ff. de orig. iu. l. ij. in prin.

e ¶ Consule. Nam Consul vice Senatorum interrogabat populum, & sic ipsi senatores videntur interrogare. Nā qui per alium facit, per se facere videtur, vt ff. de vi & vi arma. l. j. §. deiecisse. & ff. de admini. tu. l. ita autem §. gessisse.

ADDITIO. Debet tñ in libello exprimi, q̄ p̄ te vel aliū tuo noīe tale q̄d commissum fuerit: aliàs agendo cōtra te, & probando de alio tuo noīe spoliante; nō obtineret: secundū Ioan. fab. & Ang.

¶ Nam recte oīa nostra facimus, quibus à nobis auctoritas impertit̄, vt C. de vet. iur. enuc. l. j. §. sed & siquid. versi omnia.

f ¶ Veluti. Exēplificatiue ponit̄ vt s̄. §. ꝓximo. erat enim vnus noīe Tribunus: qui præerat plebeis & eorū magistratui, qui interrogabat plebeios; vt ff. de orig. iur. l. ij. §. augescente. & §. iisdem tēporib9. & multas leges habem9 de his, vt l. aquil. vt. j. ad l. aqui. §. ex hoc tamen cap. & ne præsides accipiant nisi esculenta, vt ff. de offi. procon. l. solent §. fi. & ff. de off. præsi. l. plebiscito.

ADDITIO. Sed nec hodie illa, si habent salarium vt ibi no. secus in delegatis, extra de rescri. c. statutum. §. insuper lib. vj. Iohan. fab.

g ¶ Species à genere Est autē genus, qđ prædicat̄ de plurib9 differentibus specie, vt animaliū aliud rōnale, aliud irrationale: & sic se habet populus, vt sequitur, ad nobiles & ignobiles: Species autem, quæ prædicat̄ de pluribus differentibus numero: vt hominū alius Titius, alius Seius: sic se habet plebs: nam minores tantum comprehendit, vt sequitur.

¶ Adde, q̄ melius dixisset Imperator Quo pars à toto: qa dr̄ia speciei & generis non pōt accōmodari: quia hic posita plebe nō ponit̄ populus, sicut specie posita ponit̄ genus: tuemur tñ Imperatorem hic in nostris Annotationibus. SYL.

* Nam

ues significātur, cō numeratis etiam [a] patriciis [b] & senatoribus.† Plebis autem appellatione, † sine patriciis & senatoribus cęteri ciues significantur. ¶ Sed & plebiscita [c] lege Hortēsia [d] lata non minus valere, q̄ leges cœperunt. ¶ Senatusconsultū est † qđ senatus iubet atq; cōstituit. [e] Nam cum auctus esset populus Ro. in eum modum, vt difficile esset in vnū eum conuocari legis [f] sanciendæ causa, æquum visum est, senatū vice populi consuli. [g]

¶ Principū constitutiōes, pcepta, vel decreta, quæ psonalia nō sunt, habent. l. vim. h. d. ex l. j. ff. de consti. princ.

* Nam sicuti làtior est generis q̄ speciei significatio ita latius patet populi q̄ plebis nomē: & ita interpretādus est hic locus, non aūt q̧ plebs sit spēs populi, Alcia. l. inter donū. de uerb. sign. Et sciendum est, gen⁹ alr accipi apđ Legistas, aliter apud Dialecticos, vt tradit Bar. in l. meuius. §. duo b⁹. de leg. ij.]

a ¶ Etiā. q. d. Non solū plebeij appellatione populi cōnumeranť, sed ēt pťicij.

** Adde, popli appellatione. eius urbis incolas contineri, aduenas nō cōtineri, Feli. in. c. Rhodulphus. de rescr.

b ¶ Patriciis. Qui erāt quasi patres principis, ut. j. quibus modis ius pat. po. solui. §. filius.

* ¶ Patricij qui appellarenť, uide Budęū ad l. ult. ff. de Senato. & Alçia. lib. xij. C. in tit. de cons. & non spar. pęc. Olim enī patricij dicti sunt, qui à centū patrib⁹, quos Romulus instituerat, originē traxerāt: Accursi⁹ vero cōfundit patricios veteres cū pťiciis ab Impatoribus institutis, īter quos lōgā fuisse dřiam cōstat.

c Sed & plebiscita. Videbať min⁹ valere, quasi loco & argumento sumpto ab auctoritate: qa maior est pťiciorū & senatorū auctoritas, vt C. de legi. l. hūanū, & ff. de eden. l. siqs ex argētariis. §. j. sed hoc sublatū est p legem latā ab Hortensio rege, vt sequitur, & ff. de orig. iu. l. ij. §. augescente.

d ¶ Lege Hortensia Sic dicta ab Hortensio, qui pacem composuit inter nobiles & plebeios: & inter eos sic statuit, q̧ valeret plebiscitum.

* ¶ Quo tpe lata fuerit, & q̄ lōge erret Accur. existimans Hortensiū fuisse Regem, legito quæ hoc loco dixi in Anno.

* Nam fuit Q. Hortensius Dictator, qui eam legem tulit, ut ex Lęlio Felice tradit Gellius lib. xv. c. xxvij.

e ¶ Constituit. Nā poterat facere legem ut hic & ff. de le. & se. l. nō ambigitur.

f ¶ Legis sanciendæ causa. Nam idē est si ex alia, qa difficile erat tot hoīes conueniř. Accur.

g ¶ Consuli. i. interrogari. Nā antea populus interrogabať, ut §. eo. tit. §. lex. ut sicut popul⁹ interrogabatur prius, sic postea senatores (qui centum erāt numero) interrogabantur à consule, vt l. ij. §. sed quia difficile. ff. de orig. iu. & C. de peti. hæredi. l. fi. in prin.

¶ Adde, q̧ tex. in d. l. fi. nihil pbat, quia loquiť de iudiciis centūuiralibus, quæ alia erāt à senatu, vt declarat Festus, & Budęus in suis Annot. in l. fi. ff. de sena.] SYL.

¶ Sed & qđ. iste §. diuidiť in quatuor partes Nā primo ponit dictum. Secūdo eius rōnē, Tertio ponit illationē, Quarto dictū modificat & declarat. Secunda ibi, Cum lege. Tertia ibi, Quodcunque Quarta ibi, Plane Ange. de are.

¶ Casus. Quærebať exemplū ei⁹ quod dictū fuerat de principum placitis, qūo & ipsa efficerēť lex: & responsum est, ex auctoritate l. Regiæ, quod principi placet, legis habere vigorē: sed tunc quærebatur, an oia passim, an vero cū delectu aliquo quæ principi placerent vim legis obtinerent: & rō dubitationis poterat esse; quia quod populus, plebs, aut senatus decernebat, semper erat lex in re decreta, ita ergo videbať in placitis principum, quæ in iure scripto ęquiparabanť: cuius contrariū deciditur: q̧ generales dispōnes principum vim habent legis, persōnales vero personā nō egrediunť: SYL.

ratio

† Cōcor. i c. post electionē, in glo. super ver. nulla ten⁹. post princ. ibi sic noie populi extra đ ele & gl. in c. sedes. sup ver. maiores. prope fi. ibi plebis āt appellatiōe ex. de resc.

† Pro intellectu huius loci, Vide Bar. i l. j. col. iiij. versi. Illud ergo. C. de digni li. xij. Gñis dictiō. Speciei dictiō.

† Dicit tñ Ange. qđ quauis lo co senatorū: hodie successerint consiliarij seu decuriones nō tñ possent super pricipi reseruatis statuere, puta ad famam seu ius genitur̨ aliquē restituere, spurios legitimare: aut veniā ętati concedere.

SYL.

ratio autē decidendi ea esse potest, quia actus agentiū non debent operari vltra eorū intentionē.l. non omnis.ff. si cert. peta. sed qñ princeps aliquid generaľr statuit, tunc quia vult generalē vim habere, vim. l. obtinet:quando vero vult aliquē beneficio afficere vľ pœna,non habet vim. l. qa non est illa mens condentis No. q̄ lex est quidquid animo cōdendi legē princeps disponit. Itē q̄.l. Regia trāslata est in Imperatorē omnis potestas populi. Itē no. q̄ totale imperium potest alteri concedi Itē q̄ verbū, concedo, importat translationē dominij Itē q̄ epistola,sententia, & edictū principis habēt legis auctoritatē.Itē quid sit cōstitutio. Item q̄ psonale priuilegiū psonā non egredit]

¶ Sed & qđ principi placuit, [a] legis habet [b] vigorē: cū lege [c] Regia,quę de eius imperio [d] lata est,ppľus ei [e] & in eū oē imperiū suū & ptātem † cōcessit. [f] Quodcunq; ergo Impator p epłam [g] cōstituit, vel cognoscens decreuit, [h] vel

a ¶ Placuit. Causa faciendi communē legem, † aliàs non esset lex cōmunis, vt sequitur, & C.de sent.& inter. om.iud. l.ex stipulatione. nam ibi dicitur non omnis vox iudicis est sentētia. & sic nō omnis vox principis est lex.

† Dūmōtis iustū & honestum sm Angel. & Ial. hic p ea q̄ pulchre no. Bal. in l. qđ ex li. b ra.C de ope.lib.

b ¶ Habet vigorē. idest lex est,& pro lege seruatur.

c ¶ Lege Regia. hac lege cautum fuit,vt potestas legis faciendæ trāsiret de populo ad principē,vt hic,& ff. de ori.iu.l.ij. §. nouissime & facit ad hoc.ff.de const. prin.l.j.vbi sunt eadem verba . Et hanc legem Regiā nō habemus : nā facta fuit super regno.i.imperio transferendo.

SYL. * ¶ Quæ nā esset lex regia, quod nemo fere ante hac recte explicauit, in Annotationib⁹ nostris clarissime ostēditur.].

** Meminit l.Regiæ Iustinianus etiā in l.j.§ Sed & hoc C de vet.iu. enu. eamq; fuisse legem antiquam significat, alibi dicitur lex imperij.l.iij. C. de testa.

d ¶ Imperio. Transferendo de populo ad principem.

e ¶ Ei. scilicet principi quo ad honorē: & in eum quo ad onus.

f ¶ Concessit.i. trāstulit, sic vt ipse populus amodo non habeat sibi hoc ius : sic C.de vet iu.enu.l.j. §. sed & hoc stud osum & de leg.& se con. l fi Sed alij dicunt, q̄ adhuc populus pōt facere legē. ¶ Adde tu, q̄ hodie facere potest, non sua auctoritate, sed concessā à principe. SYL. Illa enim sua auctoritas.l. Regia omnis translata est: colligit resolutio hæc ex hoc tex. & l. non ambigit ff. de legi. & l humanū.& l.fi.C.eodem. * Itē adde, q̄ licet Accur.exponat, concessit,i. transtulit, valde tñ inter se differunt, vt annotauit Deci. in l. Non vult.ff de re.iu.].

† aliàs cōtulerit,et rectius,vt hr in l.i. ff de cōst. princ. vñ hic locus sumpt⁹ē.

ADDITIO.Quod est verum.f. municipalem, vt s.eo.§. ius autem. seu particularem, dummodo habeat collegium approbatum, non autem generalem : vt per Ioan.fab & Ang.are.hic.

¶ Et quod dicitur solum principem hoc posse,verū est,solus idest nullus alius solus, secundum Ricardum.

g ¶ Per epistolam.vt infra de iis qui sunt sui vel alieni iuris. §. sed & maior. vers. dominorum. & ff. de constitu. princip. lege prima.

** Addit Vlpia. in l.j. de consti.prin. & subscriptionem. meminit eiusmodi epistolæ Paulus in l. regula.§. Siquis ius.de iu & fac. igno.intellige autem principis epistolam habere vim legis, si is princeps non recognoscat superiorē,aliàs secus, secūdū Ang. in l.j.ff.de feriis. item. adde, ita demū principis epłas obtinere vim legis,postq̄ redactæ sunt in corpore iuris, non autē,vt declarat Paul. cast. in d.l.j.de consti.prin.

h ¶ Decreuit vt C. de legi.& consti. l. fi. imperialis Accur.

* ¶ Quod rex. ait, cognoscens decreuit, intellige scilicet ,sedens pro tribunali dando sententiam diffininuam sententia enim principis habet vim legis, qñ causa cognita eam protulit , alias non. interlocutio vero principis ita demum vim habet legis, si hoc expressit à principio,alś secus, vt habetur in d.l.fi.C.de legi.& late tradit Iaſ. in l.j. in iij.not.ff. de consti.prin.

¶ Edicto

a ¶ Edicto. vt C. eo. l. iiij. & de secundis nup. l. hac edictali.
b ¶ Legē, generalē quā potes cognoscere quatuor modis, † vt C. de legi. & con sti. l. leges. vel specialem vt sequitur.

† sequitur Ni. lo. de pla. Por. & Ia. dicit in lo. sub quo i sex mod

c ¶ Hę sunt s. quas cōstituit Imperator.

d ¶ Personales. dūmodo in iuris corpe nō sint clau sæ: † aliàs omnes sunt generales, vt C. de no. Codice faciendo. l. vnica. in §. fi.

† aliàs hęc. † idē Ni. & Ia.

** Adde, nisi ea intentione clausa sint, vt sint priuilegia, vt declarat Deci. in c. j. in ij. lectu. in ij. col. de consti.]

† aliàs si quam.

edicto [a] præcepit, legem [b] esse constat. † Hæ [c] sunt, quę cōstitutiōes appellātur. ¶ Plane ex his quædam sunt personales, [d] quæ nec ad exemplum trahuntur, quoniam non hoc princeps vult. Nam quod ob meritum [e] indulsit alicui, [f] vel † si cui pœnā irrogauit, [g] vel si cui sine [h] exēplo subuenit, [i] personā non trāsgreditur. [k] † Aliæ autem, cum generales sint, omnes proculdubio tenent. [l]

¶ Edicta Pretorum habēt vim legis, & edicta Ædilium curuliū sunt pars iuris prætorij. h. d. ex l. ius autem. ff. de iust. & iu.

e ¶ Ob meritū. Quia multum seruierat principi: † & ideo aliquā pœnā, quam debebat ille pati propter delictū, quod forte fecerat, ei remisit.

† trā gl. & se. i ÿ. irrogauit sequūtur Ang. & ēt Io. d pla. & por.

** ¶ Male declarat Accur. nā de remissio ne pœnæ loquit in versi. vel si cui sine exēplo. Verus igitur sensus est: si cui ob merita quippiam concesserit, hoc enim significat verbum, indulgere, vt ostensum est hic in Annota.

f ¶ Alicui. Pœnam merenti.

g ¶ Irrogauit. Scilicet non merenti: vel merenti, sed maiorem forte, quàm esset dignus, vt pœna eius metus sit multorum, vt ff. de pœn. l. aut facta §. fin.

SYL.

** ¶ Melius est exēplificare, qn princeps pœnā aliquā legibus non statutā irrogat qd causæ intuitu nō nūquā fieri licet, l. si vindicari C. de pœnis, nec enim psumendū est principē nō merēti pœnā inferre: quoties vero grauior q per leges liceat infert, vt alij deterreant, legē generalē constituit in similibus casibus, hoc est, quandocunq; opus erit exemplo.

h ¶ Sine exemplo. idest vt alij non caperent exemplum.

** ¶ Melius Accur. in l. j. ff. de constitu. prin. simpliciter enim intelligendus est hic locus, vt si quem puta restituat, vel pœnam in eum statutam condonet.

i ¶ Subuenit Vt clericis in quib⁹ multa sunt specialia, vt in authen vt clerici apud propri. episc. & C. de episc & cleri. cū cleri. & l. oēs qui. & cu riæ & aliis, vt C. de leg. & cōsti. l. ij. Sed nunqd intelligit sine exēplo subuenire, si cui simpliciter referi bat? Rñ. sic, dūmodo non sit ibi aliqd signum ex iis quatuor quæ dñr. C. de le. & con. l iij.

† Cōcor. i pœmio decreta. liū in gl. vl. p⁹ pri. ibi, & indulgētia & e j. in gl. j. post pri. extra de calū.

K ¶ Non transgredit. ff. qd qs. iur. l. j cōtra Sed distingue: an ad sui postulationē sit cōcessum, quo casu trāsgredit, vt ibi, aliàs nō, vt hic & ff. qd q. q; iu l. iij. † Et sic soluit aliud contra. C. de fruc. & lit. expen. l. fi. Vel dic ad vtrūq; contra. qd ad aliud extendit, hoc non est dicere vt alius habeat priuilegiū. † Vel meli⁹, licet egrediat psonā, nō est tn gñale ius: nec vr alius, s. aduersarius prorsus, cum sit contingens occasione controuersiæ.

† Vallis casib⁹ no ta. hic Ang.

l ¶ Tenent. id est ligant.

† Vel dic qd illud ē spaleē in l. C. de fru. & li. expen. pp aequalitaté in iudiciis obseruandā ar. C. de post. l. qui dendum.

¶ Prætorum quoq;. Diuiditur in tres partes, in j. ponit qualr edicta ptorū habent auctoritatē. l. in ij. q appellatr etiā ius honorarium & vnde: in iij. q edicta ędiliū curuliū sunt pars iuris prætorij: partes patēt. Casus nō figurat, quia pcedit describēdo & exemplificādo. No. q edicta prætorū obtinēt vim legis. Itē q vocat ius honorariū. Itē q magistratus dicunt honores. Itē q suis edictis dabāt prætores auctoritatē, & sic contra doct. in rub. C. qui admi. qui voluerūt edicta prætorū habere auctoritatē le. dūmodo approbarent. Itē q edicta ędiliū habenda sunt vt portio iuris prętorij. Itē vnde dicatur ius honorarium: quamuis alibi

senserint

¶ Prætorum quoq; edicta[a] non[b] modicam obtinẽt iuris auctoritatem. Hoc etiam ius honorarium solemus appellare, qđ[c] qui honores gerunt, idest magistratus,[d] auctoritatem huic iuri dederunt.[e]

¶ Proponebant & Aediles curules edictum de quibusdã causis:[f] quod † & ipsum iuris honorarij[g] portio est.

¶ Prudentum respõsa sunt opiniones iuriscõsultorũ; qui habebãt à principe auctoritatem legis cõdendæ: à quorũ sñia iudici recedere non licebat. h.d.

¶ Respõsa prudentum sunt sentẽtię[h] & opiniones[i] eorũ, quibus permissum erat † iura condere Nã antiquitus constitutum erat, vt essent qui iura publice[k] interpretarẽtur: quibus à Cæsare[l] ius respondendi datum est, qui iuris cõsulti appellabantur: quorũ omniũ sententiæ, & opiniones, eam auctoritatem tenebant, vt iudici[m] recedere a responso eorum non liceret, vt est constitutum.[n]

senserint aliqui, ꝙ ideo dicerentur quia honorabantur, ex hoc ꝙ eorum edicta habebantur, pro legibus.]

a ¶ Edicta. Quæ scripta erãt in albo prætoris, vt. ff de iurisdi. om. iudi. l. si quis id quod. in prĩo respõ. Accur. * Albũ Prætoris appellabatur tabula albo colore inducta, in qua Prætores edicta sua describebant paláq; proponebant: Græce λέυκωμα dicit, non autẽ erat paries dealbat⁹, vt aliqui sensere, quos refellit Alcia lib. j. prætermissi.

b ¶ Non modicã. Sed magnam. † al's qđ edictũ iu. sis. &c.

c ¶ Quod. i. ideo quia.

d ¶ Magistratus. Scilicet ipsi p̃tores, vt ff. de iusti. & iu. l. ius aũt. §. ius aũt prætoriũ.

e ¶ Dederunt vt ff. de orig. iur. l. ij. §. eodem tempore

f ¶ Quibusdam causis, vt de morbis & morbosis & vitiosis animalibus, vt patet. ff. de ędil. edic. l. j.

g ¶ Honorarij. Quar̃? R ñdeo: qa ædiles erãt ex p̃torib⁹, vt. j. de diui. sti. §. prætoriæ. & ff. de verb. oblig. l. v. §. prætoriæ.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hoc est falsum: quia diuersitas erat in magistratu, vt patet in l. ij. ff. de orig. iur. sed bene vtebant̃ eodẽ mõ ꝓponẽdi sua edicta, vt prætores: & erat magistratus ad instar p̃turæ vñ Saluius Iulian⁹ in cõponẽdo edicto ꝑpetuo fert̃ inter edicta prætorũ retulisse et Ædiliũ edicta, sicq; appellatũ est illud ius præto. vt latius exposui hic in Commen.

SYL. ¶ Rubrica. Diuidit̃ in ij. partes: i prima ponitur dictũ. in ij. ratio. secunda ibi, nã. Casus nõ figurat̃, cũ procedat simpl'r declarãdo, & imperator ipse assignet rõnẽ decidẽdi, nimirũ quia ita constitutum erat, quæ rõ tollit omnem rõnẽ dubitãdi. Not. ꝙ opiniones iuriscõsultorũ nõ sunt necessariæ, nisi hoc disponat̃. Itẽ ꝙ interpretes iuris omniũ à publico deputabant̃: & ij. dicebantur iureconsulti: & ꝙ iudices ab eorum opinionibus recedere non poterant.] † al's & iu re cõdere.

h ¶ Sentẽtiæ. Sententia est firma & indubitata r ñsio; s̃m Ioan. Sentẽtia. Opĩo qd.

SYL. ¶ Adde, quod quãuis docto. hic approbẽt hanc d̃riam, est tñ falsa. l. eos. §. pen. C. de appell. seu exponitur vnũ pro alio.]

i ¶ Opiniones. Opinio est cũ dubitatione responsio; † secundum Ioannem. † Approbat̃ p Ni. Ang. & Io. d pla.

K ¶ Publice. Id est quorũ interpretatio fiebat publica auctoritate concessa à principe, vt Vlp. Papi. & similes qui fecerunt leges. ff. de orig. iu. l. ij. §. post originem. & §. iuris ciuilis scientiam.

ADDITIO. Hodie tñ sententia doctorũ est ꝓbabilis, & nõ necessaria, vt no. glo. in l. j. C. de leg. & legẽdi seu interpretandi licẽtia in doctoratu collata opat̃, vt hæc possint publice fieri, qđ aliàs nõ liceret. l. j. C. de studi. lib. vr. ro. lib. xj.

l ¶ A Cęsare. Augusto, vt s̃. in prima rubrica ponitur. Accur.

m ¶ Vt iudici scilicet nulli.

n ¶ Vt est constitutum. Idest sicut ipsi consti-

constituerunt.
* Intellige.i. sicut ipsi Imp.cõstituerũt.
¶ Ex non scripto. Diuiditur in tres partes.in prima ponit, quid sit ius non scriptum. in secunda qualiter ius ciuile diuidatur in has duas ptes. in tertia assignat rõnẽ. secunda ibi,& non. iij. ibi, nã origo. Casus. Quia s.dictum fuerat, ex nõ scripto ius etiam constare, hic declarat quod nam sit tale ius, quod ex nõ scripto venit, & dicitur illud esse, qđ vsus approbauit. Sed tunc dubitatũ fuit, an tacitus consensus populi. l. vim obtinere posset. Ratio autẽ dubitandi poterat esse duplex: quia minor vr̃ vis t⁹ taciti q̃ expressi l. expressa. ff. de reg.iu.itẽ quia cũ populus transtulisset omnẽ auctoritatem in principem, non videbat posse amplius cõdere nec expresse nec tacite.l. quibus non obstantibus decidit contrariũ ea ratione, quia continuatus ille & diu obseruatus mos censet habere vĩm consensum populi & voluntatẽ ipsorum: sicut habet l. expressa. Nec obstat prima ratio quia immo par est virtus taciti & expressi.l. cũ quid.ff.si cer. pet. Itẽ quia in isto tacito consensu censetur consensus etiam illi⁹ cuius auctoritate.l. condi potest: qa iste tex. & alij sic intelligi debent de illo populo, qui habet auctoritatẽ.l. cõdendæ: & in effectu rationem decidendi vide in l. de quibus. ff. de legi. Nota, ꝙ vsus diu obseruatus habetur pro le.Itẽ ꝙ diuturnũ dicitur quod constat spatio.x.annorũ. No.ꝙ duæ negationes affirmant: ibi,non ineleganter, No.diuisionem iuris ciuilis factam esse ab origine. Item ꝙ vna ciuitas potest solis consuetudinibus vel solis legibus regi. Not. ibi, scripto, argumentũ ad hoc, ꝙ l. ad sui essentiam exigit scripturam.]

¶ Quod diu vsus comprobauit. l. habet vigorẽ: & ius ciuile in scriptum & non scriptum diuiditur ratione originis ipsius.h. d. ex l. de quibus. ff. de le.

¶† Ex non scripto ius venit,[a] qđ vsus approbauit: † nam diuturni[b] mores cõ

Cõsuetudo inducitur excursu x. an.

a ¶ Ex non scripto ius venit. De iure scripto vidimus, qđ in sex partes diuiditur: sequit de non scripto, vt s. eo §. constat.
b ¶ Diuturni. Sed quanto tempore vsus facit mores vel cõsuetudinem? Respondeo;decem annis,vt ff. qui & a qui. manu.non fi. l. si cum fideicommissaria. §. Arist. licet ẽm quosdam exigatur tempus, cuius non extat memoria, argu. ff. de aqua plu.ar.l.j. in h. ff. de aqua quoti. & esti. l. iij. §. duct⁹. & C. quæ sit longa consue. l. consuetudinis. & C. de sac. san. eccl. l. fi. Item qa dicit longa, vt patet in rub. C. eod, & ff. eo. longa autem decẽ annis dicitur, vt infra de vsucap. §.j. sequitur ergo, ꝙ decem annis fit robusta.

† alias si ne scripto. cũ tex. c. ceterũ cũ glo. extra de testi. cog.

¶ Adde, ꝙ hæc opi. communiter approbatur reprobata illa, ꝙ requiratur tempus, cuius initij memoria in contrariũ non existat, vt per Ias in l. de quib⁹.col. xj.ff. de le.]Sed nunquid semel sufficit, vt infra decẽ annos ẽm eam indicetur? Respõdeo; non immo: debet ad minus bis secundum eam iudicari. vt C.de epi. audi.l. iij.in fine,vel quærimoniam vel libellum propositum contra consuetudinem talem: spernere, vt ff. de legi.l. oĩ de consuetudine. SYL.

* ¶ Ista opin. communiter improbatur hic,& in d. l. de quibus.& in c. fi. de cõsue. vbi Abb. post alios quos hic retulimus in Commen. qui cõsentiunt necessario non requiri actum vllum iudiciarium in consuetudine inducenda, sed consensum, atq; vsum populi sufficere. d. l. de quibus.] Nũquid ergo.iudicatur exemplis? Respondeo;non,vt C.de sent. & inter.om.iudi.l.nemo iudex. & facit ff. de offi.præsi. sed licet. sed ex consuetudine quæ approbatur exemplis: & sic conceditur aliquid per obliquum,quod directo non cõceditur: sic & ff. quæ res pigno.ob.poss.l. Aristo.in fine. SYL.

¶ Adde, quod potest esse ratio,quia illa exempla per receptionem dicuntur cõprobata ab habente auctoritatem.l. cõdendæ, cuius exẽpla in iudicando bene attenduntur. c. afferte. de præsumptio. gl in c. fi. xxx.di.] SYL.

* Quod dicit Accur. aliqđ cõcedi p obliquũ,ꝙ directo nõ cõcedit, itelligas verũ esse

esse; quando quod directo prohibitum est, venit necessario in consequentiam eius, quod per obliquum permittitur vt hic, aliàs non, vt in l. athleta. §. siue autem. de iis qui not. infam. vt declarat Bar. in l. j. ff. de auct. tu. nã regula est, cũ quid vna via prohibet alicui, ad id alia via eum non debere admitti. c. cũ quid. de regu. iur. lib.vi.] Sic ecõtra, peto ex permissione quæ promissio probatur ex longo vsu. vt ff. de vsur. l. cũ de I rem ver.

a¶ Consensu. Aliàs non potest esse consuetudo, cum dicatur cõsuetudo quasi communis assuetudo, & error consuetudinẽ impediat, vt ff. de le. & se. con. quod non ratione.

SYL. ¶ Adde, q immo tollit. l. consuetudo p errorem inducta, sed non trahitur ad similia. Ita loquitur d.l. & declarant communiter doct. in d.l. de quibus.]

b¶ Imitantur. Idest tantum valet consuetudo vbi lex scripta non est, quantũ lex vbi scripta est. Et nota tres virtutes consuetudinis. Imitandi legem, vt hic. Item interpretãdi legem, vbi est lex dubia, vt ff. eo. si de interpretatione, in fi. Item corrigendi, vt ff. de leg. & se. con. l. de quibus. in fi. & infra eo. §. ea vero. Quod distingue. aut est generaliter consuetudo per totum mundum; & tunc vĩcit legem vbiq;, vt ff. de l. & se. con. de quibus. §. fi. aut specialis; & tunc vincit legẽ in eo loco vbi est, vt ff. commu. præd. l. venditor. §. si cõstat. dummodo post legẽ fuerit inducta: aliàs vincitur à lege superueniente, vt ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. In alio autem loco consuetudo specialis nõ vincit legem, vt C. eo. l. consuetudinis: & hoc secundũ Ioan. & Py. licet alij aliter distinxerint.

¶ Adde, q ista distinctio approbat cõiter, vt p la. in d. l. de quibus. sup glo. fi. SYL.

sensu a vtentiũ comprobati, legem imitantur b. ¶ Et c nõ inelegãter in duas species ius d ciuile distributum esse videt: nã origo e eius ab instituti f duarum ciuitatũ, Athenarum.s. & Lacedęmoniorũ, fluxisse videtur. In his enĩ ciuitatibus ita agi solitũ erat, vt Lacedęmonij quidem magis ea; quæ pro legibus obseruarent, memoriæ mandarent: Atheniẽses vero ea, quæ in legibus scripta comprehendissent, custodirent.

¶ Ius naturale est immutabile: sed ius ciuile sępe mutatur quandoq; p aliud ius, quandoq; per contrariam consuetudinem. h. d.

c¶ Et non. Hic §. communis est ad duo supradicta, scilicet ad ius scriptum & nõ scriptum. ideo bene est hic §.

d¶ Ius ciuile. large accipe, vt no. in §. constat.

e¶ Origo. s. l. xij. tab. quæ fuit origo totius iuris ciuilis & principium.

f¶ Institutis. Idest ordinamentis. Nam Romanus populus decẽ viros pro isto iure misit; qui decẽ tabulas eburneas retulerũt tam de iure scripto Atheniensium q nõ scripto Lacædemoniorum: sed quia postea aliquid deerat, vel mendationem desiderabat, data fuit potestas per vnum annũ his decẽ viris, vt ius & leges corrigerẽt addendo & detrahendo; & si opus esset interpretarentur: qui vt ea, quæ necessaria erant, facerent, duas tabulas addiderunt: & sic lex xij. tabularum ex accidenti dicta est, vt ff. de orig. iur. l. ii. §. j. Lex xij. tabularum vñ ortum habuit.

* ¶ Imo tres tm misit, non decem, vt à Liuio lib. iij. ab vrbe condita pditũ est. SYL.

¶ Sed naturalia. Diuiditur in duas partes: in prima ponitur qualiter ius naturale est immutabile: in secunda q ius ciuile mutatur. secunda ibi, ea vero. SYL.

Casus. Positæ erant differentiæ inter ius ciuile & naturale: quæsitum fuit, an sicut ciuile ius secundum qualitates personarum & temporũ mutatur, ita mutetur ius naturale: ratio autem dubitandi potuit esse; quia cũ respiciat ipsos homines, quorũ status est in continuo motu, videbatur alterandum fm mutationem & exigentiã ipsorũ. cuius cõtrariũ deciditur ex eo, quia cũ naturalia per pro

tua rõne constent, & ab ipsa natura. & Deo regantur, & infundantur mẽtibus hominũ, certe nõ possunt recipere mutationẽ aut alterationẽ aliquam; sicut recipiunt ciuilia. No. ꝙ ius gentium est in sui totalitate immutabile. & ꝙ hic loquatur de iure gentiũ, decla. tex. in §. qđ vero. s. eo. vbi ponũtur hæc verba. Itẽ ꝙ ius gentiũ oritur ex diuina prouidentia. Itẽ ꝙ statuta & ius ciuile mutatur vel contraria le. vel consuetudine. Item ꝙ eo vinculo quid tollitur quo introducitur.]

†Vñ dicit Bal. i c. i. § vlt. q reu da. pos. quod ius natu. est poten ti⁹ q̃ principatus.

¶ Sed naturalia[a] quidem iura, quæ apud omnes gẽtes peræq; obseruanť, diuina quadã prouidentia cõstituta, semper firma † atq; immutabilia pmanent: ea vero, quæ ipsa sibi quæq; ciuitas cõstituit,[b] sæpe mutari solẽt, vel tacito consensu[c] populi, vel alia[d] postea lege lata.

gio erga Deum, cultus parentum; & id genus alia, de quibus in l. ij. & iij. ff. de iusti. & iu. Sed ius gẽtium constitutum, hoc est, non à Dẽo ipso nobis infusum principaliter & ꝓpter se, sed quod mortales ipsi introduxerunt, naturali ratione suadẽte ob bonum publicum, & cõseruandæ hominum societatis causa, aliquando mutatur propter varias humanarũ rerũ circunstantias, si id publicum bonum expostulet, & ratio conseruationis societatis humani generis suadeat, quod videre ẽst in dominiorũ distinctione, & vsucapione: in seruitute, & manumissione: in cõtractibus, & innumeris aliis exẽplis.

¶ Ius ciuile aũt ad personas pertinet, aut ad res, aut ad actiones: & pri⁹ videndũ est de personis. h. d. ex l. j. & ii. ff. de statu homi.

a Sed naturalia. Hic §. potest intelligi de iure naturali primæuo, quo mouenť omnia animalia ad aliquid faciendum, vt not. s. eo. titu. in prin. Sed quod dicit esse immutabile, est cõtra id, quod de seruitute dicitur, quæ est contra ius naturale: & tñ præualet, vt. s. eo. §. ius autẽ. Sed dic, non derogatur ob hoc, licet nõ seruetur in illo casu: nam nihilominus æquum & bonum est. † Et eodem modo respondeo ad illud, quod dicitur. j. de ca. di. §. quod autẽ. quod est contra. Vel ibi nõ tollitur cognatio, sed ius succedendi. Item eodem modo vt prius. respondeo ad illud, quod de vsucapione dicitur. j. de vsucap. in prin. quod cõstat esse contra ius naturale, vt ff. de condi. inde. l. nã hoc natura. Vel dic, ꝙ iste. §. loquitur de iur. gentium: quod patet ex illa litera. Quæ apud omnes gen. s. eo. §. quod vero naturalis. Accursius.

† Hoc est quãtũ in se est, s. in abstracto viget. sp vniformiter. sed quãtũ ẽ i concreto põt i aliquo mutari scdm Ang. hic.

¶ Adde, ꝙ ista est vera, vt dixi in primo no. & intelligitur quòd non mutatur in sui totalitate, vt dicunt docto. hic.]

SYL.

** Intellige, hic agi de eo iure gentium quod inditum appellamus, quasi mentibus nostris insitum Dei prouidentia absq; vllo hominũ decreto, vel persuasione. Hoc enim perpetuum & immutabile est, cuius exempla sunt illa, Reli-

b ¶ Constituit. scilicet de consuetudine speciali, vel l. municipali scripta.

c ¶ Tacito consensu. scilicet contraria consuetudine, vt ff. de leg. & se. con. l. de quibus in fi.

d ¶ Vel alia. i. contrario statuto: & sic redduntur singula singulis.

¶ Omne ius. Diuisio & casus p se patet. SYL.

* Cum enim supra dixerit se tractaturũ de iure priuato, quæsitum est an aliquã diuisionem huiusmodi ius recipiat: & respõdetur, ꝙ ius, quo vtimur, & in practica obseruatur, aut respicit personas distribuendo vnicuiq; functio ẽ suam, aut res vtilitate quadã vsibus personarum commutandas, aut actiones, quib⁹ incidentes controuersiæ dirimunť sed prius ait Imperator se locuturũ de personis, quarũ causa non modo ius est cõstitutum, sed omnia quoq; animalia genita. §. In pecudum. infra de re. di. No. diuisionem. Item ꝙ appellatione rerũ hic non veniunt actiones, quãuis alibi sic. l. rei. ff. de verb. signi. Item ꝙ digniora sunt præferenda. Item ꝙ cognitio eorum, quorum non cognoscitur finis, est superuacua & habetur pro nihilo.]

a ¶ Omne.

a Omne. Quid sit ius & qualiter diuidatur diximus: nunc differentiam inter ipsa iura ponit.

b ad personas. De hoc dicitur infra in toto primo lib. vsque ad titulum de rerum diui.

† Tu hic incipit t. t. de iure personarum.

c Ad res. De hoc dicitur j. lib. ij. & iij. vsque ad titu. de oblig.

** Rei appellatio ad omnē cōtractum & obligationem pertinet. l. vj. de verbo. & re. significa.

d Ad actiones. De his dicitur j. de act.

e Personæ. Nam homo est dignissima creaturarum,

† Omne [a] autem ius, quo vtimur: vel ad personas [b] pertinet, vel ad res, [c] vel ad actiones. Et prius de personis videamus: nam parum est ius nosse, si personæ, [e] quarū causa cōstitutum est, [f] ignorentur.

¶ De iure personarum.

¶ Homines aut li-

Ouid. j. Meta. vt ff. de ędi. dic. l. iustissime. Vnde Ouidius: Pronaq; cum spectent animalia cętera terram: Os homini sublime dedit, cœlūq; videre iussit, & erectos ad sydera tollere vult. Et Virgilius: Igneus est ollis vigor & cœlestis origo Seminibus. Vir. in 6. Aeneid.

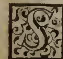
f Ignorentur. Et sic statim ponit de iure personarum. Et no. hic, q̄ digniora proponenda sunt: sic infra de bo. pos. §. aliam vero & per hoc facimus multas formationes † titulorum. † Idest cōtinuationes titulorum.

Adde, quòd quum cōcurrunt dignior & potentior, præfertur potētior. l. Queritur ff. de sta. homi. Continuatio.

De iure personarum.

SYL. Continuatur titulus per Impe. in proximo. §. finali titu. præced. ibi, & prius de personis.

Diuisio.

Summa. Totus iste titu. diuiditur in sex partes. Nam primo ponit diuisiones personarum. Secundo diffinitionem libertatis: ibi, Et libertas. Tertio Diffinitionem seruitutis: ibi, Seruitus. Quarto quare dicantur serui: ibi, Serui autem. Quinto quot modis quis efficiatur seruus: ibi, Serui autem. Sexto ponit differentiam inter seruos & liberos: ibi, In seruorum. Aretinus.

Summa itaque. Casus non figuratur, quia diuidendo & diffiniendo procedit. Not. quòd homines aut liberi sunt, aut serui. Not. quòd dictio, omnes, stat distributiue. Itē quid sit libertas, & quòd liberi a libertate dicuntur. Item quid sit seruitus: & quòd illa procedit à iure gentiū contra ius naturæ: & quod serui dicuntur à seruando: & quòd capti in bello vendi possūt per ducem. & vnde dicantur mancipia. Item q̄ licet arguere à deriuatione vocabuli. Item secundum aliquos, q̄ dictio, solet, importat necessitatem. SYL.

beri sūt, aut serui: diffinit libertas & seruitus: & serui à seruando dicūtur: sicut mancipia, q̄a manu capta. h. d. ex l. summa. & l. seq. ff. eo.

Summa [g] itaq; diuisio de iure personarum hæc est; quòd omnes homi

* Illud quoque obseruandum est, quod hic dicitur in rub. De iure personarum, in ff. dici De statu hominum: & sic ius ponitur pro statu.]

g Summa. Id est prima, quia & aliæ sequuntur? vt infra de iis qui sunt sui vel alie. iuris. in principio, & infra de tute. in princ. Vel dic summa, idest maxima: quia partim est de iure naturali, vt libertas, & partim de iure gentium, vt seruitus: quorum vtrunque scilicet ius naturale & gentium, antiquius est iure ciuili, vt infra de rerum diui. §. singulorum. Vel dic, summa, idest breuis, sic j. de oblig. §. j.

Adde, q̄ prima communiter approbatur, ex eo quia intelligitur, q̄ prima omnium diuisio hæc est, sicut infra de obliga. §. j. Dicitur autem summa, quia vt dicit Boetius in quarto Arit. maxima & minima cuiusuis rei pars, dimidia est: maxima. quia nulla maior quota pars, maior est dimidia: minima, q̄a nulla diuisio minori quàm duarum partium numero fieri potest.] SYL.

a Homines. Sed pone, quod hic sint duo homines: vnus liber, & ali⁹ seru⁹: tūc hęc propositio est falsa. Dic, quod pluralis oratio cōuertit' in singularē: & tūc ē vera & nō falsa, vt ff de cōdi. & de mō. l falsa. §. fi. & ff. de peti. hæred. l. diu⁹. in fi & de orig. iu. l ij. §. exactis & de verb. significa. nō ē. Econtra singularis per plurali, vt co. titu l. in. vsu. & ff. de testa. tu. si quis ita. §. primo. & dic has quæstiones positas. ff. eo l. iij.

†Libertatis tēplū in Auctiono colle fuerat cō structum. Fest.

nes, a aut liberi sūt, aut serui.

c † Et libertas c qui dem (ex qua etiam liberi vocantur) est naturalis facultas eius. quod cuiq; facere libet, nisi † quod vi, aut iure prohibetur.

SYL. * c Dic sm Bal. in d. l. iii nihil interesse vtrū dicat, omnes, an omnis, & sic obstāt oppositiones: sensus tamen huius loci satis patet: voluit enim dicere Imperator, quod hominum aliqui sunt liberi, aliqui serui: quē sensū & Theophilus secut⁹ ē.

ADDITIO. Dicas, quod plurale resoluit' in singulare, vbi nō potest remanere in propria significatione, quia sequeretur iniquum vel inconueniens, aliàs non resoluitur. Itē singulare in plurale, quādo nomē est collectiuū, vel rationis paritas seu cōnexitas hoc inducit: aliàs nō. Ioā. † Adde, Quando pluralitas resoluat' in singul. latissime differit Hierony. zāchus in repeti. § Cum ita l. Heredes mei. ff. ad Treb. vbi quid in substiiutionib⁹, cōtractibus, iudiciis, & alijs materijs, incipiē do à nu. 8⁊0. vsq; ad nu. 341.

SYL. b c aut serui. Sed quid de statu libero? Videt' liber ff. si ex no. causa ag l fi. Sed cōtra est. ff. de statu li. l. statuliberum † * c Statuliber est qui statutam & destinatam in tempus vel in conditionē habet libertatem. l. j. ff de statuli. nec ambigendum est, quin statuliberi comprehendantur sub membro seruorū: nam licet spes sit libertatis, tamen dum sunt statuliberi. i. donec libertas nondum venit, serui sunt. Non obstat di. l. fin. quia quamuis dicat' ibi, in eadē causa sisti, si liber sistat', hoc est ex eo, quia nil noui circa eiusmodi seruū factū est, quod nō habeat originem in tempore promissionis illū sistēdi. vt cōsiderāt ibi Doctores.] Itē qd de ascriptitio vel cēsito? Videtur quod serui sint, vt C. de agri. & censi. l. ne diutius l. fin. lib. xi. & C. in qbus cau col cē. l. h. li xj. † Sed cōtra est sm Ioan. (licet alij aliter distinxerūt) cū possint fieri clerici, & cōtra dñorum voluntatē. quod nō ē in vere seruis, vt C. de episco. & cle. l. iubemus. §. seruos & ī authē. de sān episco. §. ascriptitios. colla ix. Itē in dubio pro libertate iudicā dū est, vt ff. de re. iu. l. libertas. & quod in cōtrariis legibus cōtinet', loqt' quo ad seruitia, qbus astrictus est. quare poterāt pdicti & facere testamentū, & ferre testimoniū, & alios actus ciuiles exercere. nec alienari possunt sine solo. vt C. de agri. & cēsi l. quemadmodū li. xi. c Adde quod hæc opi. communis est, contra quam dispu iādo tenet præpo senen. in iij. cau. q. ij. * Sunt autem ascriptitij serui aut coloni, qui glebæ seu prædio colendo perpetuo ascripti atq; addicti sunt, inde nunquā recessuri, dominisq; annuos reditus omnes preter sumptum & victum reddituri.]

†Hic quo ad qdābr plibo, & quo ad q dā p ser no, vt no. in l. h ff. si ex nox. cā agat. sm o's doct. hic.

†Ifsā cōiter approbant oēs doct. hic. & ē capt. sū extra de iudi. c. ij.

SYL. Adde, quod ascriptitius seruus est portio fundi, & inter res immobiles annumeratur. l. iubemus C. de sacrosan. eccle. & l. iij ff. de diu & temp. præscri. idq; Bal. annotauit. l j col vj. C. de ser. fugi.

Item quid de monacho vel regulari canonico? Respondeo: liberi sunt, & ideo † possunt reddere testimonium: quod dic vt diximus in auth. de mona. §. cogitandum coll. j. licet quo ad actus quosdam fingantur mortui, vt in authen. de mona. §. illud. & § si quis autem. coll. j. & in authen de nup. §. secundum occasionem col. iiij. †

ADDITIO. Adde, quod licet monachi dicantur mortui mūdo, vt in c ij. extra de postulan. & l. Deo nobis C. de epsc. & cleri. tñ hoc verum est quo ad actus ciuiles, non quo ad actus naturales.

c c Libertas. Hæc diffinitio tribus modis potest legi. Primo secundum. Ir. vt diffiniatur libertas eo iure, quo inuenta est i naturali & sic etiam serui secundum hoc sunt liberi. nā & ipsi possunt facere qd volūt, nisi quod vj. j. de facto: vel

†alias & quid.

† Dūmō iurent cū licētia sui superioris ᵃ al' non valeret eorum depositio, se cundum Io. fab & Ang. hic.

† Dic sm ve. d bel. pti. qd nō reputant' mortui quāiū ad act' ciuiles, sed bñ quātū ad ea q sunt cōtra sui psessionē

vel iure s. quolibet prohibeanť: & hæc verba, Ex qua etiam liberi &c. possunt esse de diffinitione. ná & ipsi liberi vocantur ꝟm idem ius, vt.j.de libe.§. j. Alij dicunt diffiniri libertatem liberi, non libertaté serui: qa ex prima vocátur.s. hodie liberi, nō ex secunda s. quá habét serui. Est ergo libertas alia in seruo, alia in libero: & secundú eos verbum, vi, exponitur vt pri⁹. Sed nec prima, nec secunda placet; ꝙ serui sint aliquo iure liberi, cum ius gentium in hoc derogauerit iuri naturali, vt.j. §.seruit⁹. Et expone vi. idest iure gentiū: quod quadam necessitate induxit seruitutem. s. per captiuitatem, vt s̄.tit.j.§.ius autem.& iure. s.ciuili, qñ maior.xx. annis vēdit se ad pretium participandum, vt.j.§.serui.q. d liber quilibet est, nisi fiat seruus iure gétium, vel ciuili. & hæc verba, Ex qua ét liberi &c. non oportet ꝙ sint de diffinitione, sed quendam effectum libertatis demonstrant.

† Hoc est belli duces Vnde hic Theophil⁹ non vertit. ἀυτοκράτορες, sed οἱ τῶν πολέμων ἡγεμόνις.

† al. non hř iubět.

SYL. Vltimá expōnem sequunť hic Doct.

Adde, ꝙ ex quo hic diffinitur libertas ad dñam seruitutis, necessario diffiniť secundum tempus, quo erat seruitus: & sic falsa est opi. Iaco. but. Nec opin. glo. hic est vera: quia per eá non excluditur seruus, qui pōt facere ea, quæ vel iure gentiū vel ciuili eidem prohibita non sunt: vnde dicas, ꝙ non intelligitur quę prohibita sunt ipsis particulariter, sed ea quæ absolute & de se ꝓhibita sunt. Ná ita intelligendo, testari, contrahere, non sunt de se prohibita, & tñ seruo nō competunt. Intelligatur ergo vis & ius proprie, quia quamuis prohibitum alicui sit à iure homicidium, nōn per hoc minus est liber: sicut non minus est liber ꝑ hoc, ꝙ de facto ipsa vi prohibeať, & impediatur aliquid facere.]

¶ Seruitus autē est constitutio [a] iurisgentiū, qua qs dominio [b] alieno contra naturam [c] subiicitur.

¶ Serui autē ex eo appellati sūt, quòd Impatores † captiuos vēdere † iubēt ac per hoc seruare [d] nec occidere solent qui etiam mācipia dicti sunt, eo quòd ab hostibus manu capiuntur. [e]

¶ Serui vel nascuntur ex ancillis, vel fiūt captiuitate, vel vendūtur ad pretiū participandū: inter quos, sicut inter liberos, nulla est differentia h.d.ex l. v. ff. eod.

¶ Serui autem aut

a Constitutio. idest vnum de statutis iurisgentium: nam & alia multa statuit iusgentium, vt s̄.tit.j.§. ius autē. sed hodie dici potest seruitus de iure ciuili formatione: † ná alia olim. & alia hodie est hæc potestas, vt infra de iis q̄ sunt sui vel alie.iu.§ pen. & fin. quare ē de iuregentiū inuētione, sed ciuili formatione, vt ff. de ius. & iur. l. ius aūt ciuile.

† Hoc est verū quo ad id, qđ addiť: nō quo ad id cui addiť lac.

b Dominio. Aliqñ sine dominio, vt ff. de re.diui. l j. §.j.& ff.pro derelι. l.fi.& ad idem ff. de stipu. seruo.l.quod seruus. & ff. de libe. causa.l.si vsumfructum.

* Imo posito seruo, necessario ponitur dñs, & econuerso, cum sint correlatiua: nec leges per gl.allegatæ probant cōtrarium, vt late in Cōmentariis ostendi.] SYL.

c Contra naturam.i. contra ius naturale: cum eo iure omnes liberi sunt, vt.j. de libe.§.j. & s̄. titu. j. §.ius autem.

Adde, ꝙ debes intelligere.i. contra illud, quod natura dictabat in primo statu, sicut in l.ij.ff.de nata. resti.dř restitutus natalibus, qui natus est seruus: sed intelligitur.i. libertatí, quam à principio homines habebant, non in qua nascitur qñ seruus nascitur: & si vis plura circa hæc causa disputádi, vide Fortu. in l.manumissiones.ff.de iust.& iu.] SYL.

d Seruare. Nóta seruū dici à seruandó, & non a seruiēdo ꝟm Isidorum: sed tabellio dř seruus publicus à seruiēdo, vt ff.de ado.l.non aliter, & ff. rem pupilli sal.fo.l.ij qui tñ seruus non pōt esse, ut C. de tabul. l. generali. lib. x. Accur.

Seruus tabellio eē nō pōt.

* Vide similem glo.j.de adop.§. cū autē.

e Capiuntur.ff. de sta. ho.l.iiij. in fin.

Serui autem Diuiditur in tres partes. In prima poniť diuisio: in secūda: declaratio illius: in tertia, differentia inter cō

ditionē liberorū & seruorū,& declarat. scda ibi, nascūtur, tertia ibi, in seruorū.

SYL. ¶ Casus non ponit, quia diuidendo procedit, & diuisionē exemplificando. No. qualiter serui fiant, & qualiter nascant. Item q̄ ius ciuile introduxit, q̄ homo pateret se vēdi ad pretium participandū. Et q̄ quis est

nascūtur; aut fiūt [a]: nascuntur ex ancillis [b] nostris: fiunt aut iure gentiū, id

dominus suæ libertatis etiam vsque ad venditionem Item q̄ liberorum alij ingenui sunt, alij libertini]

a Aut fiunt ex accidenti

b Ex ancillis. Licet patrē liberum habeant, vt.j.titu j.& C.de rei vendi.l.partū. Quid si ex ascriptitio & libera? Rñ. sequitur ventrem, vt in auth. con quæ ex ascripti. & lib.nat § j colla v.

c Captiuitate. Quæ occasione belli cō tingit: quod est de iure gentium, vt s. titu. proxi §.ius autem.

* Adde, q̄ hodie capti, in seruitutem nō trahuntur, Bart. in l. hostes in fi. de capti. & postli reuer sed solū redemptionis precium soluere coguntur, Saly. in l. ab hostibus ij.C.de postlim.re.

d Iure ciuili. Est & tertius modus, vt C. de asserti. tol.j. §.pen. & est quartus, vt per ingratitudinem reuocationis in seruitutem, vt in authen. vt liberti de cętero. §.j. in fi. & § illud vero. colla. vj. Dic, hos modos esse iuris ciuilis, & ita comprehendi sub diuisione posita hic per imperatorem. nam quod dicitur in tex. iure ciuili seruum fieri. cum homo liber maior xx.an. patitur se venundari ad pretium participādum: exempli gratia dictum est: & ideo nō restringit hoc membrū diuisionis, quin aliter quoq; seruus iure ciuili fieri possit.

Vt liber fiat, seru9 ſ vēditionem, quatuor requiruntur.

e Maior. In quo facto sunt quatuor necessāria s. q̄ sit maior. xx annis, vt hic & C.de lib. cau.l.si ministerium.

SYL. Adde, q̄ ratio est, quia cū minor ante xx. annū libertatem seruo dare nō possit. §. Eadem lege j. quib ex cau.ma.non licet. tanto minus in se potest seruitutē constituere.d l si ministerium. & quāuis § ea. corrigatur per.§.Ergo.eo. titu. tñ non operatur in hoc casu: quia introducta fauore libertatis redūdaret in odiū, contra l quod fauore.C.de ll.] Itē & vt eo animo, vt pretij accipiat partem, vt hic,& C.de li.cau.l.non ideo. Item & q̄ vere habeat partem, vt ff. quib. ad lib. procla nō lic. l. j. Item q̄ vē datur ignotāti conditionem venditi, vt ff. de li.cau l.liberis §. siquis

est, ex captiuitate [c] aut iure [d] ciuili, cū homo liber maior [e] viginti annis ad p̄·

sciens Item & quintū, vt hic sciat conditionem suā, vt ff. si lib.ingen. esse di. l.ij & siquid horū defuerit, iure cōi prouocat in ingenuitatē: aliàs non poterit prouocare in ingenuitatē etiā si manumittatur, vt ff de sta.ho. l. homo liber. & ff de li.ca l. cum pacto. nisi redderet pretium,& dominus sponte acciperet

Adde sextū requisitū, q̄ seipsum vendat p interpositā personam: nam si seipsum venderet, nō esset emptor in bona fide: quia si credit seruum, est in mala fide; qa debet, scire esse alterius: si credit liberum, non potest d.§. siquis sciens.] SYL.

nec etiam dñs accipere compellitur pretium: licet quidā contradicāt, vt ff.si lib. ing esse di l ij.j.respon.& C.qñ licet ab emp.d.l.j &.j.tit j.in fi Sed nūquid habet in integrū restitutionē, cum sit minor xxv.annis maior tñ xx? Rñ non: qa nō est mutanda tanta solēnitas, & quia non est locus restitutioni, vbi res mutat statū, prorsus amittendo, vt ff. de mi. si ex causa.§. Papinianus.& ff de in integ. resti.l.diuus. Sed nunquid patri vel affini permittitur reuocatio, vel p offm iudicis, vel per rei vendicationē vtilem, cū ad eorū ignominiam respiciat, vt ff de rei ven.l j & de lib.ca.l.j.ii iii iiii. & v? Rñ. non, vt ff de ca. dim. l. tutelas. §.si libertatē. licet quidā dixerint contra ar. dictarum legū. Sed certe ibi non mutauerat statum sed mutare volebat. Restō in integrum nō d. minori xxv. annis q se vēdit.

Adde, q̄ hanc.q. late examinat & disputat p̄tæpo. sen.iii.q.vi per totum.] SYL.

ADDITIO. Dic glo. esse veram si parens, coniunctus, vxor, vel affinis fuerint scientes tpe, quo liber homo venditus fuit: tunc enim eorum sciētia.s.eis prę iudicat, vt non possint vendicare, quia dictæ venditioni videntur consensisse: secus

rum autē si fuerint ignorantes. quia illorum interest illū nō esse seruum : vnde pro eorum proprio interesse, etiā cōtra voluntatem dicti vēditoris, possunt agere & reduci facere illum in pristinā libertatē restituēdo pretiū. Ang. cui adde Iaf. qui tenet indistincte q̄ possit reuocari, siue parētes aut affines sciuerit, siue ignorauerint venditionem.

tium participandū sese venūdari[a] passus est.

[c] In seruorum cōditione nulla est[b] differentia, in liberis autem multæ[c] † differentiæ sunt: aut enim ingenui, aut libertini sunt.

† alias nō est, dicitur

a ¶ Venundari. Idē si quolibet alio titulo patiatur se transferri in aliū:qd verū est,si aliqd lucrū sentiat, vt C.de lib.cā. si ministeriū.& ff.de lib.ca.si vsūfr. §.i.

b ¶ Nulla est differentia. Sed videt̄ contra. nam quidam sunt in dignitate.

ADDITIO Idest in meliori statu & opinione, nō autē in dignitate propria per l. gnali.C de tab.lib.xi.Ang.] quidam nō,vt.j.de iniur §. sed pœna. & ff. de vsufru.l.sed & si qui d.la pri.Itē quidam ordinarij, quidā vicarii, vt.j. quod cū eo.§.cū autē Itē alii veterani, alii nouitii,vt ff.de ædil.ed .l. si & ff de publi. l.interdum.§ quoties Sed dic, † q̄ nullus est magis seruus q̄ alter, licet quo ad actus,& quo ad militias, & similia, sit differentia: licet olim magis vnus q̄ alter esset seruus, vt C. de nu. iure quir. toll.l.i. vnica. nam olim quidam habebant nudum dominium in seruis, quidam plenum, quidam semiplenum.

† eodem modo sol uit etiam Bar. in l. & seruorū.ff.eo.

SYL. * ¶ Quis sit seruus veteranus seu veterator, & quis nouitius, declarat Alciat. lib.iiii.de verbo signifi. & Budæus in l. vlt.ff de ædi.edi. q. vo dicāt ordinarii, itē q vicarii,expo.j.tit. qd cū eo.§. cū āt.

c ¶ Multæ. Quidam ponunt hic falsam notā,vt dūo † sint multa,ar. ff.ad fil.l i. §.hoc rescriptum.Sed certe ibi sunt tria appellata,non duo tm̄.Dic ergo, q̄ quatuor sunt dñæ liberorum hominum:vt ingenui, & libertini,& latini,& dediticii,vt hic,&.j. titu.j.de libe. §. libertinorum.ar. ff.vi bo.rap.l.iiii.§.j. ij. rñ. pro prima est in auth. de depo.& denū. ibi, Cum & alia multa.coll. vi.

† Credit hic pe qd hęc dictio duo ipor tet plura litatē p nō multitudinem.

¶ Adde tex.in §. singulorum.j. de te di. Alex.in l.i.in vii.col. ff.de leg.i. * Ceterū Accur. dū ponit quatuor dñas liberorū hominū, fallitur: cū & Latini, & dediticii comprehendāt̄ sub libertinis, & hi quoq; hodie sublati sint, vt patet ex d. §. libertinorum. Adde, q̄ ex hoc tex. nō recte colligitur, duo esse multa. nam hic vna sola dña liberorum ponitur: q̄. s. sunt aut ingenui,aut libertini: sed dixit esse multas,quia preter hanc, cuius materiam persequitur vsq; ad tit.de iis qui sunt sui vel alie.iu.sunt aliæ duæ, quarum vna tradit̄ in d. titu de iis qui sunt sui vel ali.iu.altera in tit. de tute. SYL.

De ingenuis.

¶ Ingenuus est qui ex liberis, aut libertinis nascitur, seu ex mr̄e libera, quāuis pater vel seru[*], vel incertus sit, quā sufficit aliquo tpe, dum in vtero est, liberā fuisse. h. d. ex

¶ De ingenuis. Quia supra dixit de iure personarū, quarum quędam sunt seruæ, quædam sunt liberæ: liberorū autē quidam ingenui,quidam libertini:ideo de his tractaturus præmittit de ingenuis tanquam dignioribus, Porcus.

Ngenuus. ¶Diuiditur in duas partes. Nā in prima tractat, qualiter quis dicat̄ ingenuus: in secunda qualiter ingenuitas perditur. Secunda ibi, Cum autem. Prima subdiuiditur in quinque. Nam in prima ponitur dictū: in secūda illud declaratur: in tertia respondetur tacitæ quæstioni: in quarta alteri quæstioni respondetur: in quinta decidit̄ incidens qō. Secunda ibi, Siue ex duobus tertia ibi , Sed & si quis.quarta ibi.Et ecōtrario.quinta ibi. Ex his. Porcus. Diuisio

¶ Casus. Dubitatum fuit pp proxime præcedentē distinctionē quis diceretur ingenuus: & diffinitur qui ex duob[9] ingenuis nascitur : quod nullā habet in se difficultatē: sed dubiū erat, si ex duobus SYL.

libertinis vel eorū altero; quia non videbat, q possent sibi dissimilem filium generare: nec in aliū plus dignitatis aut iuris transferre, q̄ ipsi haberent. l. nemo plus. ff. de re. iur. sed rndetur cōtrarium ea rōne: quia qualitas libertinitatis non potest cōpetere illis: q serui nō fuerūt, sunt enim liberi, dicuntur tn libertini ī memoriam illi' seruitutis, quæ qualitas cum cohæreat personæ ipsorum, non est transfusibilis in aliū: sed tunc dubitabatur. quid de eo qui matre libera, patre seruo nascebatur: dubium autem faciebat, quia cum ingenuitas species sit euiusdam dignitatis, videbatur in ea sequendus pater. l. liberos in fi. ff. de sena. sed contrarium respondetur, q quo ad libertatem; & ingenuitatem spectatur venter * quod ratione certitudinis constitutum censeo: mater enim semp est certa, pater vero nō: item vel ob maiorem partus fauorem, qui, si matrem spectes, tribus temporibus. s. conceptionis, partus, & medio tépore adipisci potest libertatem & ingenuitatem, sin auté patrem sequeretur, haberetur solum ratio temporis, quo concipitur, cum eo tātū tempore circa generationem pater agat in filium.] Sed fuit etiā dubitatum quo tempore foret necessarium matrem liberam esse: & videbatur partus spectandus: quia tunc proprie in lucem editus homo dici potest. l. Cum inter. C. de fideicom. lib. cuius contrarium respondetur, q sufficit quocūq; tempore fuisse; & ratio assignari potest, quia cum quo ad fauorabilia qui in vtero est habeatur pro nato, statim q aliquo tempore mater est libera, præsumitur tunc natus l. qui in vtero. ff de sta. ho. No. qui sit ingenuus. Item q dictio, sed & si, ponit diuersitatem in facto, & identitatem in iure. Item q sufficit matrem esse libe-

† Cōcor. cum hoc prin c. j iūcta glo. extra. de par. cau.

l. & seruorū §. īgenui. ff. de sta. homi.

Ngenuus[d] † est is, q statim, vt natus est, liber est: siue ex duobus [b] ingenuis matrimonio editus est: siue ex libertinis duobus, siue ex altero[c] libertino, & altero ingenuo.

¶ Sed & si qs ex matre nascit[d] libera, pre vero seruo, ingenuus nihilomin'[e] nascit: quemadmodū qui ex mre libe

ram, dato q pater sit seruus vel incert', vt natus dicatur ingenuus. Item q sufficit aliquo tempore liberam fuisse, etiā q conceperit & pepererit in seruitute. Itē q materna calamitas non debet nocere filiis non natis. Item q partus quo ad statum sequitur ventrem. Item q vulgo conceptus dicitur, cui' pater īcert' est.]

a ¶ Ingenuus. Quandoq; aliter: quia p sententiam, vt ff. de statu ho. l. ingenuum. Item per restitutionem natalium, vt ff. de nata. resti. l. ij. & l. patrono. §. fi.

* Dic, q hi modi nō arguunt defectiuā descriptionē ingenui huius tex. nā quo ad l. ingenuum. illud est, quia lex fingit eum natum ingenuum, vt aliquando finis litibus imponatur. Quo ad restitutionem natalium, hoc facit indulgentia principis, qui cū legibus solutus sit, minime insistendum est.

Partus seqt ventrem.

b ¶ Ex duobus. sic construe. Siue ex matrimonio: subaudi: constante ex duobus ingenuis editus &c. & sic expone omnia sequentia capitula.

c ¶ Ex altero. Sic. C. de ope. lib. l. quod ex liberta.

¶ Adde, q quandoq; nascitur liber ex duobus seruis in casu l. cum inter. C. de fideicom. lib. Item in casu l. cum Sillanianum C. de iis qui. vt indi.]

d ¶ Nascitur. secundum se.

e ¶ Nihilominus. Quia ventris status semper cōsideratur, vt hic & in auth. cō stitutio quæ ex ascrip. §. j coll. v. & C. de rei ven l. partum. † nisi in casu, vt C. de ser. fug. l. fi. & nisi in murilegulo, vt C. de murileg. l. qui aut patre. & l. ingenuæ. & l. ij. qui. lib. xj. & hoc iure Romano. secus iure Longobardorū quia semper in deteriorem statum traditur, ubi sit matrim[illegible]ium: aliud si concubinatus: nam tunc seruatur ius Romanum, q sequatur ventrem.

† Dic istā verū indistīctē in nō edito ex legitimo matrimonio: al. quo ad statū libertatis seqt matrem: sed quo ad originē, familiā, & honores, seqt prem s̄m oēs scriben. hic & rōnem diuersitatis vides ī figuratione casus

¶ Libera.

ra[a] & incerto patre natus est: quoniã vulgo cõceptus est. Sufficit[b] autem liberam fuisse matrẽ eo tempore, quo nascit͛, licet ancilla conceperit. Et econtrario, si libera conceperit, deinde ancilla facta pariat; placuit eũ, qui nascitur, liberũ nasci: † quia nõ debet calamitas[c] matris ei nocere, qui in vtero est. Ex his illud quæsitũ est: si ancilla prægnans manumissa sit, deinde ancilla postea facta pepererit, liberũ an seruum pariat. Et † Martianus ꝓbat liberũ nasci. Sufficit enim ei, qui in vtero est, liberã matrem[d] vel[e] medio tempore[f] habuisse: quod & verum est.

¶ Ingenuus natus, qui iure seruus nõ erat, si manumittatur, fit ingenu⁹ h. d.

¶ Cum autem[g] ingenuus aliquis natus sit, non officit[h] ei in seruitute[i] fuisse, & postea manumissum[k] esse. Sępissime enim constitutum est, natalibus[l]

a ¶ Libera. puta meretrice.

b ¶ Sufficit. Quantũ ad conditionem: secus quantũ ad honores vt ff. de sena. l. filiã. & l. liberos. §. fin. & secus quo ad patriã, vt ff. ad mu. l. assumptio. §. filius. & ff. mand. l. si pcuratoré. & ff. pro soc. l. si id quod. §. si filius. ff. de nego. gest. sed an vltro.

c ¶ Calamitas. quasi cadamitas: † qa iterũ fuit facta ancilla: & sic quodã modo rursus cadit in seruitutem.

† Hic accipit͛ p infortunio.

§ Y L. ¶ Adde: quod do. assignant rõné quia ius iã quæsitũ nõ debet tolli: sꝫ est necessariũ declararĩ vt dixi s. in casu. * Tu dic, ꝙ ratio est, qa nullus debet alterius odio prægranari. l. non debet. de regu. iu. puniret͛ enim partus sine culpa, quod esse non debet. c. sine. de reg. iu. in vj.

† Et sic spectatur initiũ, facit ca. ij. cũ gl. sup ∗bo conceptio. extra q fi. sunt le.

d ¶ liberam matrem. Facit ad hoc, C. si man. ita fu. vt ma. l. si iusta.

* ¶ Adde aliud seruari vbi agit͛ d̃ patria potestate, vt ẽ tex. & ibi not. glo. in §. pe. j. qb⁹ mo. ius pa po. sol. rõné aũt diuersitatis ponit ibi Aldo. i figuratione cas⁹.

e ¶ Vel. pro saltem. Accur.

* Sic j. tit. ij. §. licet. vers. valde. Exponi quoq; potest pro etiam, vt & j. titu. j. §. serui. ibi, vel in transitu.

f ¶ Medio tempore. ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. cum quis.

§ Y L. ¶ Cum autem. ¶ Diuiditur in duas partes. In prima ponit dictum, in secunda rationem. ij. ibi, sępissime.

* ¶ Casus Natus est aliquis ingenuus, qui modo reperit͛ in statu seruitutis de facto & iniuste, q̃rit͛ vtrũ si manumittat͛, libertinæ cõdõnis efficiat͛: & videret͛ ꝙ sic, qa p manumissioné libertini efficiuntur; vt. j. tit. j. in prin. & iste patiẽdo se manumitti, vr̃ quodammodo seruitutẽ hmõi approbare. l. illud. ff. de acqui. hered. at tñ rñdet͛ contrarium, quia is nõ ṽe erat seruus; sed de facto in seruitute detinebatur: vnde eius igenuitati nõ potuit obesse talis manumissio, quę re vera non est manumissio, cũ ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsi⁹ declaratio. Not. ꝙ manumissio de facto facta nõ nocet igenuitati, Itẽ ꝙ nõ sufficit aliqd d̃ facto fieri vt sequat͛ effect⁹ iuris.]

† al's Marcellus.

g ¶ Cum autẽ. s. dixit qualiter cõtingat ingenuitas, nunc qualiter perseueret.

h ¶ Non officit. Nisi post manumissioné talẽ quinquennio steterit, vt ff. si lib. inge. esse dic. l. ij. sed illud hodie correctũ ẽ, vt hic, & C. vbi cã sta. agi debe. l. fi.

i ¶ In seruitute. i. in statu serui.

* Not. ꝙ aliud est seruũ esse, aliud eẽ in seruitute. sic aliud ẽ possidere, aliud eẽ in possessione l. si qs ante. ff de acq. poss.

K ¶ Manumissum. scilicet de facto.

l ¶ Natalibus, i. ingenuitati, quæ probatur p natales. Erant autẽ natales scripturæ cũ annis dñi & pconizatę, q̃ dicebãt, Luciũ eẽ natũ & ingenuũ: & deinceps sic erat, nisi tũc cõtradiceret͛ vnde & in legendis sanctorũ intitulatur natale sancti Nicolai qñ moritur, quasi tunc nascatur nunq̃ moriturus: & scribuntur

Scriptura pconizata facit fidem apd omnes.

gesta in vita. Vel dic, q; natale appellat prima natiuitas, quæ est de iure naturali, & omnē hominem dicit esse liberum: vnde dicitur, seruus iste restituit natalibus. i. illi libertati, quā habet de iure naturali.

ff. de nat. rest. l. ii. & ff. de sta. homi. l. Imperator.

SYL. ¶ Adde, q; vocat natales statum illum hominis, in quo natus est.]

a ¶ Officere. Nisi vendiderit sese, vt s. ti.i. §. pe. tunc enim non redit in statum primum, vt ff. de sta. homi. homo liber. quæ est contra.

SYL. ¶ Adde rationē esse propter semel eius voluntate abdicatam libertatem, & qa vere erat seruus.]

nō officere [a] manumissionem.

¶ De libertinis.

¶ Libertinus is est qui manumittitur: & manumissio est datio libertatis, sie dicta à manu i. potestate qua liberatur, iure g. inuēta: quo tria hominum genera esse cœperunt vbi prius vnū erat.

Cōtinuatio. Diuisio. ¶ De libertinis. ¶ Hic ponitur secunda pars diuisiōis positæ in tex. s. tit. ii. §. fi. & ista est cōtinuatio huius rubricę. Arc.

Ibertini. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit qui sunt libertini. Secundo quid sit manumissio. Tertio quot modis serui manumittantur. Quarto q; serui inuiti possūt manumitti. Quinto qualiter de iure antiquo status libertinorum erat tripartit⁹, & correctiones status libertinorum. Secunda ibi, Manumissio. Tertia ibi, Multis. Quarta ibi, Serui vero. Vltima ibi, Libertinorum.

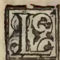
SYL. ¶ Libertini. Casus non figuratur, quia diffiniendo & declarando procedit. No. qui sint libertini. Itē quid sit manumissio. Item quod manus idem importat quod potestas: & quod seruitus, & manumissio fuit inuentio iurisgentium. item q; priuatio præsupponit habitum, & q; nihil pōt esse prius in priuatione, quin sit in habitu: & q; quicquid est cā causæ, est causa causati. Item q; infirmis est op⁹ medela: & q; quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. Itē q; iure naturali vnicū erat genus hominum, iure gentium tria: quod vide in tex.]

b ¶ Ex iusta, idest vera.

¶ Adde fm doc. hanc esse veram expositionē, quia si non sit vera seruitus, efficeretur ingenuus. §. fi. s. titu.i.] sic ecōtra, vt j. tit.i. §. semel. vel iusta, quia adeo iuste fuierunt dño, vt meruerint manumitti. Vel dic iusta, quia est de iure gentiū, vt s titu.ii. §. seruitus. & ff. de iusti. & iu.l. manumissiones.

SYL.

h. d. ex l. libertini. ff. de statu ho. & l. manumissiones. ff. de iusti. & iur.

Ibertini sunt qui ex iusta [b] seruitute [c] manumissi sūt. ¶ Manumissio autem est † datio [d] libertatis. Nā quandiu aliquis in ser-

† alias de manu datio.

c ¶ Seruitute. Et huius manumissi filius est ingenuus, vt s. tit. j. in prin. licet Grāmatici dicant eum libertinū; sed & manumissum † libertum dicunt.

¶ Adde, q; glo. æquiuocat: fuit enī olim dña inter libertum & libertinum: quia libertinum vocabāt nō manumissum, sed eius filium ingenuum, vt decl. Budæus in l. fi. ff. de sena. in Annot. quāuis hodie pro eodē supponāt: sed differunt respectu correlationis: nam libertus dr̄ respectu patroni, libertinus respectu ingenui, vt declarat Vall. lib. iiii.]

† al libertinum. SYL.

d ¶ Datio. idest detectio, secundum Ir. sic ff. de acquir. re. dom. l. adeo. §. cum quis. in fi. Vel dic secundum Pla. Ioan. & Azo. q; dat libertatem, quam prius ille seruus non habebat: aliàs, idest si diceremus dari illam, quam ante habebat, non diceretur dari, vt infra de act. §. sic itaq; Sed opponitur: aut quam habebat, ei dabat: & sic illi quidem nulla remanet, cum non habebat nisi vnam: aut quam non habebat, quod est absurdum. Sed dic, q; dat quam nō habebat: & hoc plerunque contingit, q; quis dat quod nō habet, vt infra qui. ali. lic. §. i. & ff. de vsufru. l. quod nostrum. & ff. de acqui. re. do. l. non est.

¶ Adde

S Y L. ¶ Adde q̃ est vera ratio: nec ex hoc manumittens dicitur dare aliud quàm habeat, sed bene aliter quàm habeat, sicut in l. quod nostrum. ff. de vsufru. habens causalem vsumfructū concedit formalem. Ita creditor, qui habet ius obligationis, dat liberationem.
* Sed pro recta intelligentia huius diffinitionis videnda sunt q̃ hic ĩ Annota. & Cōmentarijs scripsi.]
¶ Adde, q̃ Festus deducere videt verbum manumissionis à manu mēbro, quia scilicet dominus seruū manumissur⁹ ei⁹ caput, aut aliud membrū manu tenebat, dicēs: hūc hominem liberum esse volo, atque ita eum manu sua emittebat.

homines reducant libertatis, intra maxime fauerūt in modo relinquendi & dādi, voluerūtq; iurisdictione volūtaria expediri, ideo in quolibet loco & tēpore potest expediri & tribui. Not. q̃ datio libertatis est act⁹ pius: aliàs enim non posset fieri in ecclesia. Not. modos dandi libertatē, inter quos quæ datur per epistolam, & per cōsequens & per nūcium, quia sunt pacificata aliq̃d per epistolam vel per nūciū dari. l. j. ff. de cōtrahē. emp. secus p̃ procuratorē: rationē assignant hic doct. Item q̃ in quocunque loco & tēpore pōt exerceri actus voluntariæ iurisdictionis.

uitute est, manui & [a] potestati [b] suppositus est: & manumissus liberatur à † domini potestate. Quæ res [c] à iure gētium originem sumpsit, vtpote cū iure naturali omnes homines liberi nascerentur, nec esset nota manumissio, cū seruitus eēt incognita. Sed postquam iure gētium seruitus ingenuitatem inuasit, secutū est beneficium manumissionis: & cū vno communi nomine omnes homines appellarētur, iure gētiū tria hominū genera [d] esse cœperūt: liberi, & his ꝯtrariū serui, & tertiū gen⁹ libertini, q̃ desierāt esse serui.

† al. nō est dñi.

¶ Serui ex qualibet volūtate, & vbilibet manumittūt. h. d.

¶ Multis autē modis manumissio ꝓcedit: † aut ex sacris constitutiōibus in sacrosanctis eccl'iis, [e] aut † vindicta, [f] aut īter amicos, [g] aut p̃

† alias Aut n. ex sacris cō stitutiōibus in sacrosanctis ecclesijs

† alias vindicta. Vindicta qd sit.

a ¶ Et pro idest.
b ¶ Potestati. ff. de iusti. & iur. l. manumissiones.
c ¶ Quæ res. idest manumissio.
d ¶ Tria genera. Si erat vnum, & addita sunt tria, ergo sunt quatuor? Respon. non sequitur: nam si habes tres filios, & nascatur hodie vnus, incipis habere quatuor, & prius habebas tres, ergo septem: quod falsum est: quia quod primo erat computatur in sequentem numerum: sic ff. quemad. serui. amit. l. j.

S Y L. ¶ Multis autem. Casus. Quæsitum fuit cognito quid est manumissio, an p̃ quālibet voluntatē & vbilibet concedi posset: & dubium faciebat, quia cum libertas inæstimabilis res sit. l. ij. §. ij. ff. ad l. rho. de iac. videbatur ꝑpenso iudicio tribuenda: cuius tamen contrarium ea rōne decidit, quia vt ad statū pristinum

e ¶ Ecclesijs. s. sub aspectu populi, & antistitis, & interueniente qualicunq; scriptura vice actorum, vt C. de ijs qui in eccle. manu. l. j. & ij.
f ¶ Vindicta. i. causa cognita corā pretore: qua tantūmodo poterat antiquitus maior, xx. annis manumittere, vt j. tit. j. §. eadem. quæ ideo dicit dari vindicta, quia Vindex quidā, seruus Vitelliorū, primo sic fuit manumissus. ff. de ori. iu. l. ij. §. initiū. & § & cum placuisset. Vel (vt quidam dicunt) s̃m Boetium: vindicta erat virga pretoris, qua ter percutiebatur manumissus, & dicebat prætor ter, Aio te liberum esse more quiritū. ar. C. si aduer. li. l. ij. ibi vindi. &c.

† vi. l. l. ii. ij.

* ¶ Quæ solennitates adhiberent olim in manumissione, quæ fiebat vindicta, & q̃ efficax esset p̃ter alias manumissio nū spēs, videto hic nostros Commen.
g ¶ Inter amicos. † Et in hoc & sequēti casu

† Hoc vo- iū ĩ vltima volū- S Y L. rate, nā inter viuos fuit ciūt dno. Ioā. Fab.

epistolam, aut per testamentum, aut per aliã quãlibet [a] vltimã voluntatẽ, Sed & alijs [b] multis modis libertas seruo cõpetere potest, qui [c] tam ex veteribus [d] quàm ex nostris [e] cõstitutionibus ĩtroducti sunt. ¶ Serui [f] vero à dominis semper manumitti solẽt: adeo vt vel in trãsitu [g] manumittãtur: veluti cũ prætor, aut præses, aut proconsul, in balneum [h] vel in theatrum [i] eunt.

¶ Libertinorũ hodie vna cõditio est, sublatis antiqs differẽtiis latinorum & dedititiorũ. hoc dicit.

casu necessarij sunt quinque testes, vt C. de lat. li. tollen. l. j. §. sancimus. & §. sed & si quis.

a ¶ Quãlibet. vt in codicillis, vel in testamẽto minus soléni: quia valet inter patrem & filios vt C. de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto

SYL. *Intelligesimpliciter de codicillis & qualibet vltima volũtate perfecta, nõ autẽ impfecta: nã quãuis testamẽtũ minus solẽne valeat inter patrem & filium, tñ quoad extraneum nulli9 est momenti. d. §. ex imperfecto.]

b ¶ Sed & alijs. præter supradictos.

c ¶ Qui. scilicet modi.

d ¶ Ex veteribus. s. ex legibus aliorum Imperatorum, vt C. quib9 ex caussis ser. pro pre. liber. ac per totum † Accur.

† Et l. cũ precũ. C. de libe. cau. e ¶ Nostris. vt C. cõia de manu. l. fi. & in auth. de man. prin. § ij. coll. iij. & in authen. de mo. §. ij. coll. j. †

† Et l. j. C de lat. lib. toll. f ¶ Serui. q d. quandocunq; etiam inuiti, vt C. de testa. manumis. l. fi. §. sin vero quidã. licet secus sit in filijs, vt in auth. qb. mod. nat. ef. sui. §. generaľr. coll. vij.

g ¶ Transitu. i. dum transit: & est ratio, quia sine eo fieri poterat.

SYL. ¶ Adde, q̧ hæc gl. no. pro sing. ad hoc, vt vbi nõ requirit̃ pręsentia iudicis, si interueniat incõpetẽs & minus lrĩme, nõ obstet. vid Ias. i l. ij. i v. co. ff. d iu om. iu. Et gñaľr ex hac gl. no. q̧ vbi qd nõ ẽ necessariũ, si id fiat min9 recte, nõ iõ actus vitiat̃, Ias. j. de act. §. j. col. xxv. ver. Nomẽ aũt actiõis] vñ aliud ẽ qñ manumissio ñ poterat fieri sine Prętore, vt j. ti j. §. ea. Itẽ aliud ẽ i cõtẽtiosa iurisdõne, q̧ s. redditʼ in inuitũ, † vt ff. d uer. obli. inter stipulantẽ. § j. & C. de dila. a procedente.

† Hoc reprobat Ias. qa ẽt manumissio redditur in inuitũ, & mittit ad not. per Bartol. & Bal. i l 2. ff de off. pcon. de sendit in hic a Syl.

h In balneũ. Tũc n. videbatʼ non valere: qa p̧ gaudio quodlibet cõcederet.

i ¶ In theatrum. s. in locum ubi homines stant ad videndũ: & dicitur à theo; quod est video: & idem multo magis, si alio quocunque vadat.

Aldob. § Cõmẽtario, quẽ ad hunc lib. cõposuit.

¶ Libertinorum. ¶ Iste. §. diuiditur in sex partes. Primo tãgit qualiter status libertinorum erat tripartit9 olim. Secũdo qualr redact9 est ad vnũ, cũ correctione facta p eũ. Tertio id, qd gñaliter dixerat, specificat ĩ dedititijs q fuerunt expulsi. Quarto de latinis. Quinto qualr oẽs libertos reduxit ad vnum genus. Sexto q̧ alijs ẽt modis serui efficiunt̃ liberi. Secunda ibi, Sed dedititiorũ, Tertia ibi, Et dedititios. Quarta ibi, Latinos. Quinta ibi, Et omnes. Sexta ibi, Multus. Arc.

¶ Casus. non ponitur: quia non cadit, cũ referat suam correctionem & reductionem libertinorũ ad unã speciẽ: sed loco casus referã aliquantisper clarius qui essent latini & dedititij: & Caius lib. j. Insti. eo. ti. declarat sub his verbis. Liberti aut ciues Romani sunt, aut latini, aut dedititij. Ciues Roma. sunt, qui his tribus modis. i. testamento, in ecclesia, aut ante consulem fuerunt manumissi. Latini sunt, qui aut per epistolam aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione manumittunt̃. Dedititij vero sũt, qui post admissã crimina supplicijs subditi & publice p criminib9 cęsi sunt, aut in quorũ facie vel corpe q̃cunq; indicia aut igne aut ferro ĩpressa sunt, vt deleri nõ possint: hi si manumissi fuerint, dedititij appellant̃. Sed inter hęc tria genera libertorũ ideo ciues Rom. meliorẽ statum habent, quia & testamenta facere, & ex testamento quibuscunq; personis succedere possunt: nam & latini, & dedidititij, nec testamenta condere, nec sibi SYL.

ex testamento aliorum aliquid dimissum possunt aliqua ratione vendicare: tamen latini certis rebus priuilegia ciuium Rom. libertorum consequuntur: dedititij vero nulla ratione possunt ad ciuium Ro. libertorum beneficium peruenire: nam latini patronorum beneficio. i. si iterū ab ipsis aut testamento, aut in ecclesia, aut ante consulē manumittātur, ciuium Ro. priuilegia cōsequūtur. hæc ille. Nota statum libertinorum antea tripartitum. Item ꝙ non vsus tollit. l. Itē quòd non frequentatio l. non tollit. l. qa hic fuit necessaria derogatio vt sequitur. Item quòd ab initio vna erat libertas. Item ibi, & omnem, quòd sublato principali tollūtur accessoria, & quę ab eo pendent. Item quòd quis uere potest fieri ciuis, quam uis non sit]

quàm latini, vt infra de suc. li. §. fi. ¶ Adde, ꝙ aliter dicit & declarat Caius lib. j. Insti. tit. j. vt dixi in casu & copiosius in Commenta. S Y L.

ADDITIO. Facit l. j. §. illud. C. de lati. lib. tollen. Ange.

† i. plenā & oib' nu meris ab solu am. sic & ī su. fta volun tas infra de testa. in princ. & iusta vxor. l. si vxor. de adult. & iustę nu ptiæ, infra de nupt. in prin.

†De. l. Iu nia Norbana vid hoc loco anno. Al dobran.

¶ Libertinorū [a] autem status tripartitus antea fuerat. Nā qui manumittebant; modo [b] maiorem & iustā † libertatem consequebantur, & fiebant ciues Romani, modo minorem, [c] & latini ex lege † Iunia Norbana fiebant: modo inferiorē, & fiebāt ex lege † Aelia Sētia de dedititiorū [d] numero. Sed quoniam † dedititiorum quidē pessima conditio iam ex multis temporibus in desuetudinē abierat, Latinorū vero nomen nō frequentabat: ideoq; nostra pietas [e] omnia augere, & ī meliorem statū reducere desiderās duabus constitutionibus [f] hoc emendauit, & in pristinum statū reduxit: qa & à primis vrbis Romæ cunabulis vna atq; simplex libertas competebat, [g] idest eadem, quam habebat manumissor: nisi ꝙ scilicet libertinus [h] sit, ꝗ manumissor ingenuus.

* Adde, Latinos libertos sic fuisse dictos ad exemplū Latinorū populorū. nam vt illi deuicti à Rom. suis legib' relicti sunt, ac primum quidē ius ciuitatis Rom. non habuerunt, sed tantum spem illius adipiscē dę: ita & hi liberti non cōsequebant' cū libertate ciuitatem, sed ei' assequendæ spem, qd' eueniebat, si iterum à domino manumitterentur, vt ex Caio supra relatū fuit. At dedititij liberti appellati sunt ad similitudinē dedititiorum populorum. dedititij enim populi primū ij dicti sunt, qui cū defecissent, rursus victi sese dediderunt, & à victoribus Ro. infima quadam libertate donabantur, sed absq; vlla spe assequendæ ciuitatis Ro. quales fuerunt olim Gabij populi.

†De. l. Aelia Sētia eleganter Aldobr. hic ī suis Annot.

†De ddititijs vid Polic in Miscel c. lxxxiiij.

a ¶ Libertinorum. Idem erat de seruis, vt C. de nu. iu. quiri toll. l. j. § j.

b ¶ Modo idest aliquando.

c ¶ Minorem. i. mediam, ut ī. de ca. di. §. j. & ff. de auro & argen. leg. l. qui lancē, secundum Ioan.

d ¶ Dedititiorum numero, idest vocabantur dedititij: & erant inducti hac lege Aelia sentia, quæ & multa alia induxit. Et erant hi toto tēpore vitæ suę serui, & tunc fiebant liberi cum moriebātur: † quod prodērat, quia bona vt peculium à domino non occupabantur: sed in latinis aliter fiebat, vt colligitur hic, & ex eo, ꝙ minus habebant dedititij,

†Iris gl. seq Ang. hic.

e ¶ Pietas, i. nos qui sumus pij.

f ¶ Constitutionibus. vt C. de lati. lib. tol. l. j. & C. de ded. lib. tol. l. j.

g ¶ Competebat. Scilicet manumissis: secundum hoc nota tria tempora. i. primo & vltimo (. s. deinceps) idē iuris est: sed in medio hoc ius pessimum fuit in ductum. vt. ī. de suc. lib. §. vlt.

h ¶ Libertinus. Ex quo contingit multiplex effectus: † in primis circa obsequia les operas. s. quæ sunt in faciendo. vt de assurgendo, & seruiendo: siue in non fa ciendo

Liberti. nus quas opas dēt patrono.

† Vide cō similē & plenioré glo. in §. sed nřa. i ÿ. replea tur. infra de suc. lib. & l. vlt. C. de bo. lib.

numittit, licet manumissor īgenuus sit. Et dediritios[a] q dem per cōstitutionem nostram expulimus, quā promulgauimus inter nostras decisiones per quas, suggerēte nobis Triboniano, vio excelso, Quæstore nostro, antiqui iuris altercatiões[b] placauimus. Larinos autem Iunianos,[c] & omnē, quæ circa eos fuerat obseruantiā, alia constitutione per eiusdē Quæstoris suggestionem correximus, quæ inter imperiales radiat sanctiones. Et omnes[d] libertos, nullo nec ætatis manumissi, nec† domini manumissoris, nec in manumissionis modo discrimine[e] habito (sicut iā antea[f] obseruabatur) ciuitate Romana[g] † decorauimus:[h] multis modis additis,[i] p quos possit liber-

clendo, vt de non uocando in ius: quæ ipsa natura patrono debentur etiam sine impositione, vt C de in ius voc. l. venia & ff. de cond. inde. si non sortem. §. libertus. & si vocauerit in ius patronū sine venia, punitur ī quinquaginta aureis. ff. de ī ius vocā l. pen & vlt. qui aurei accipiunt qui libet pro vno solido, vt. j. de pœn. teme. litigan. §. fin. Et ex his iuribus sumitur argumentum, † q aureus pro solido accipitur ī iure nostro, ex quo p eodem delicto tales sentētiæ promulgant. Et eędem intelligunt esse dandæ filio emancipato, si sine venia patrem in ius vocauerit, vt C. de in ius vocan. l. fina. Item contingit reuocatio in seruitutem propter offensam, vt C. de lib & eorum libe. l. si manumissus. & alia multa. Sed hodie hæc omnia tolluntur; præter ea, quæ ipsa natura debētur, vt in authēt. vt liber. de cęte §. j. coll. vj. quæ est contra. † Tu dic vt nota. in d. l. si manumissus.

¶ Adde, q hæc glo. reprobatur per doc. in l. fi. C. de bo. liber. vbi vide glo. quæ latius enumerat hæc, & alia beneficia patroni, & qualiter amittantur.]

† Vid Budaū. ī l. qua vulgo. ff. de gdi. edi.

† Sed hic reprobāt do hic ni

S Y L. si pron renūtiet expresse.

a ¶ Et dedititios Quod dixerat in genere, nunc per species ponit. Vel quod coniunctim dixerat, nunc diuidit:

b ¶ Altercationes. quas non habemus. Sed quare non erant serui, sicut illi qui penitus sunt serui, cum toto tempore vitæ suæ seruire cogerentur? Respondeo secundum Ioan. q erant liberi, licet seruire cogerētur, ut C. commu. de manu. l. j §. fin autem proprietarius.

c ¶ Iunianos. i. ex l. Iunia Norbana inductos, vt s. eo. §. libertinorum.

d ¶ Omnes. sic construe, Et omnes libertos decorauimus. idest honorauimus ciuitate Romana, idest plena libertate, vt supra eo. §. libertinorum.

e ¶ Discrimine idest nulla differentia habita, nec ętatis manumissi, vt etiā infans possit manumitti: immo etiā in ventre: cum quantum ad hoc habeatur pro nato, vt ff. de stat. ho. l. qui ī vtero. nec dñi manumittentis: dum tamē habeat xx. annos, ut infra tit. j. § eadem. nec in modo manumittendi, scilicet in testamēto, seu inter viuos quoquo modo, vt supra eo §. multis.

† talis dñi

† als donauim.

* Adde, in hoc tex. omnino legendum esse nec dominij manumissoris, vt referat ad sublatū discrimē dñiorū, quorū alterum dicebatur in bonis esse, alterū ex iure Quiritū, de quo in l j. C. de nu. iu. qui. toll. Olim enim, vt hic Theophilus tradit, necesse erat, ex iure Quiritiū dñm esse serui, qui vellet manumittendo eū ciuem Romanū fieri, neq; satis erat eū in bonis eē. Vel legas dñi pro dominij, eo mō, quo Virg. dixit tuguri p tugurij, & peculi, p peculij, qd placet Anto. Augusti. lib. Emen. iij. c. vij.

¶ Adde no ex hac glo. q dispositio generalis restringitur per aliam le. l. quāuis. ff. de in ius voc. cum si.] S Y L.

f ¶ Antea scilicet quam veniret ista praua conditio.

g ¶ Ciuitate Romana. i. plena libertate.

h ¶ Decorauimus i honorauimus.

i ¶ Additis. scilicet à nobis eis quos habui-

Serui libertatem cõsequũt insitismo dis.

buimus supra eo.§.multis autẽ.& sunt additi nouem.Primus si dominus ęgro tantem seruum suum eiecit Secundus, si ancillam vendiderit ne prostituatur: & prostituta fuerit: vel si venditor sibi retinuerit manus iniectionem, & eam ad ipsum reuertentẽ prostituit postea. Tertius,si serui pileati defuncti funus precesserunt.

alias q & qb⁹ ex causis manumittere ñ pñt.

Quartus, si etiam expressit eum uelle esse latinum. Quintus si sub conditione relicta libertate hæres ante conditionem manumiserit. Sextus, si in iudicio liberali à domino superatus fuerit,& pretium pro eo domino solutum fuerit:& ipse postea recepit.Septimus, si ancillam suam maritauerit alicui libero. Octauus,si coram actis filium nominauerit seruum suum. Nonus si instrumenta seruitutis reddiderit coram testibus Et probantur hi modi.C.de la. libet.toll.l.unica. §. sed scimus. vsque in fi.legis.

tas seruis cum ciuitate Romana, quæ sola[a] est in p̃senti,[b] præstari.

¶† Quibus ex causis manumittere non licet.

¶ Lege Aelia Sẽtia ꝓhibetᷣ dño,q non ẽ soluẽdo, dare seruo libertatẽ.h.d.ex Insti.Casij tiņ.j.

a ¶Sola.scilicet libertas plena.

b ¶In præsenti.idest in consuetudine. Tu intelligas in præsenti.i.hodie.

SYL. ¶ Quibus ex causis manumittere non licet. Modis manumittẽdi narratis & expositis, de ijs,qui manumittere possunt;dicendum restat,& quibus casib⁹, & continuat optime glo.j.

Non tamen.Iste titulus principaliter diuiditur in octo partes.Primo, qualiter qs inter viuos ĩ fraudem creditorum seruum propriũ manumittere nõ potest. Secundo,qualiter in vltima voluntate eum libertate hæredem instituit. Tertio,qualiter in vltima voluntate instituit simpliciter. Quarto, qualiter præsumatᷣ ꝙ manumittat in fraudem creditorũ. Quinto,qualiter minor viginti annis prohibetur manumittere nisi certis causis, Sexto,quæ sunt causæ iustæ. Septimo; an causa semel approbata possit improbari. Octauo, si quis attigerit decimum & octauum annum,potest in testamento manumittere. Secũda ibi.§. Licet autem.Tertia ibi, Idemq;. Quarta ibi, In fraudem.Quinta ibi.§.Eadem lege. Sexta ibi, Iustæ autem. Septima ibi. §. Semel. Octaua ibi, Cum ergo. Are.

SYL. ¶ Casus.Quærebatur, an omnes manumittere possent: * & videbatur ꝙ sic, cum in re sua quisque sit moderator & arbiter l. In re mandata C.manda. contrarium tamen respondetur, quòd qui soluendo non est, si in fraudem creditorum seruos manumittat,nihil agit, qa l. Aelia Sentia hoc non permittit.nec obstat ratio in contrarium allegata: nam etsi vnusquisque re sua ad libitum vti possit,ita tamen vti debet, ne alterius conditionem faciat deteriorem. l non debet.ff.de reg.iur.Imo non recte dicitur disponere de rebus proprijs, qui non existens soluendo de bonis à se possessis disponit, cum nihil dicatur esse in bonis nostris, nisi quod deducto ęre alieno superfit. §.fin.infra de leg.falci. Item quæritur, an debitor in fraudem creditorum manumittens conferret libertatem:& videbatur dicẽdum ꝙ sic, ex eo quia alienata in fraudem creditorum valent, licet rescindi possint. §. Itẽ siquis in fraudẽ.infra de actio & tamen hic dicitur,ꝙ non valet ipso iure. ratio autem est,quia libertas semel collata non reuocatur nisi ex magna causa.§.semel.infra eo l.si ex causa § fi. cũ l.seq.ff de mino ideo.l. ipso iure impedit ab ipso initio * & ita ex mente aliorum doct.declarat Ias.in d.§ itẽ si quis in fraudem.col.uj. Not. ꝙ non omnis dñs manumittere potest. Itẽ ꝙ libertas data in fraudem creditorum nõ valet. Itẽ ꝙ ista uerba,Nihil agit, apposita in l.importãt ipso iur.Itẽ no.ꝙ valet hæc rõ:hoc fieri nõ potest,quia l.prohibet. Itẽ ꝙ actus pius in fraudẽ alterius non valet.Item ꝙ qñ l.resistit, facit ꝙ actus etiam pius sit ipso iure nullus.]

a Non

a ¶ Non tñ cuicunq;. Quamuis.§.titu.j. §.multis.& §.fin.dictum, sit quemlibet manumittere posse, non tamen &c. sic infra de exhęr.lib.in prin.

b ¶ In fraudem. Hoc expone, vt.j.eo.tit. §. in fraudẽ.

NON tamen cuicunque[a] volenti manumitter̃, licet. Nam is, qui ĩ fraudem[b] creditorũ manumittit,[c] nihil agit:[d] qa lex[e] Aelia sentia impedit libertatem.

¶ Dñs nõ soluẽdo seruũ cũ libertate solũ ĩstituere põt: q simplr̃ institutus oĩno liber est.h.d.

c ¶ Manumittit.s. inter viuos, vel in vltima voluntate.s. non instituendo: nam tunc esset liber & hæres, vt.j. proximo §.& ff. qui & à quibus. l. si mortis.

* Ex hac gl. quidam notant, ꝙ contractus fieri possunt in testamento: quod licet in se verũ sit, vt per doct. in l. hæredes palam. ff. de testa. tñ male elicitur ex hac gl. nam non agitur hic de datione libertatis, per viam contractus, sed testamenti, puta per viam legati vel fidei commissi iuxta tex. in d. l. si mortis.

d ¶ Nihil agit, Scilicet vt noceat creditoribus, (i) vt ff. qui & à qui. l. si mortis. domino tñ nocet si velit reuocare, vt C. de ser. pi. da. manu. l. si creditoribus.

ADDITIO. (i) Et sic est nulla ipso iure alias enim esset irreuocabilis, vt l.[e] & si sine. §. sed quod Papi. ff. de mi. secus in alijs reuocabilibus, vt l. si sciens. in fi. ff. de contrahen. emp. & ita not. glo. in l. si noxali. in prin. ff. de noxa. Ias.

e ¶ Quia lex Aelia sentia. similis est ratio, quia lex vult.j. de vsuca §. furtiuæ.

* Huius legis auctores fuisse dicuntur, Sex. Aelius Catulus, & L. Sentius Saturninus, qui tempore Augusti Consulatũ gessere. Alciat vero existimat latã fuisse ab Aelio Sentio. in l. verbis. & l. sciendum. de ver signi.

¶ Licet aũt. Diuidit̃ hic. §. in iiij. partes. In prima ponit dictũ: in secunda rõnẽ: in tertia ampliationem dicti: in iiij. rationem ampliationis, secũda ibi, idque iij. ibi, Idemq;. iiij. ibi, cum non sit.

SYL. ¶ Casus. Quia dictũ fuerat, libertatem datam in fraudem creditorũ ipso iure nullam esse, quærebatur quid si seruus institutus sit hęres, an hoc modo præiudicentur creditoribus, si eidem seruo data sit libertas cũ hæreditate: & dubium faciebat. §. præce. ibi, nihil agit. ꝯtra riũ tñ decidit̃ rõne allegata in text. sed tunc dubitabat̃, quid si sit institutus hęres, non tñ sit ei data libertas, an tunc idẽ censendũ sit? & dubitationem faciebat, quia qđ non dicimus, velle non p̃sumimus. Vnde cũ non sit dictũ aliquid de libertate, non vr̃ de mente testatoris vel le creditoribus præiudicare, nec dare qđ nõ exprimit. l. Labeo. ff. de sup. le. Contrariũ decidit̃ rõne allegata in tex. ex verisimili mẽte testãtis: & qa volendo illũ habere hęreditatẽ, quã sine libertate habere non põt, consequens est vt habeat libertatẽ: quia q vult consequẽs, vult et̃ necessarium antecedens. l. illud. ff. de acqui. hær. Not. ꝙ aliqua permittunt̃ in vltima voluntate, quæ nõ p̄mittuntur inter viuos. Item ꝙ seruus institutus, est hæres necessarius. Item ꝙ dñs nõ soluendo põt in fraudẽ creditorum, sibi hæredẽ instituere seruum: quis aũt dr̃ non soluendo. declarat Decius in ca. ex ratione col. ix. de app. Item ꝙ paria sunt quem non esse scriptum hæredem vel adire nolle aut non posse. Item ꝙ quẽque paupertas prodest, & ꝙ pauperi subueniendum est. Item ꝙ seruus institutus a dño non soluendo tenetur satisfacere creditoribus. Item ꝙ si non satisfaciat, possunt bona hæreditaria sub nomine tñ serui hęredis vendi. Item ꝙ est iniuria defunctorum, ꝙ sub eorũ nomine bona vendantur. Item ꝙ diuersitas casuum facit diuersitatem decisionum. Itẽ ꝙ qui vult consequens, vult antecedens. Item ꝙ valet argũ à verisimili. Itẽ ꝙ non est præsumptio, ꝙ quis velit facere actũ frustratoriũ: & ꝙ semper debet fieri interpretatio vt actus valeat: & ꝙ non est capiẽda interpretatio impugnatiua voluntatis alicuius Item, ꝙ mens magis quàm verba attenditur.

¶ Li-

Licet[a] autem domino, qui soluendo non† est, in testamento seruum[b] suum cum libertate hæredẽ instituere, vt liber fiat, hæresq; ei solus[c] & necessarius:[d] si modo ei nemo ali⁹ ex eo testamẽto hęres extiterit, aut quia nemo hæres script⁹ sit aut quia is, qui script⁹ est, qualibet ex causa hæres ei nõ[e] extiterit. Idque eadem[f] lege Aelia sentia prouisum est, & recte.[g] Valde enim prospiciendũ erat, vt egentes[h] homines, quibus alius hæres extiturus nõ esset, vel[i] seruũ suũ necessariũ hæredẽ haberẽt[k] qui satisfacturus esset creditorib⁹: aut hoc eo[l] non[m] faciente, creditores res hæreditarias serui[n] nomine vendant: ne iniuria[o] defunctus afficiatur. Idemq; iuris est, & si sine[p] libertate seruus hæres institutus est. Quod nostra cõstitutio[q] nõ solum ĩ dño, qui soluendo nõ est, sed gñalr cõ

a Licet, id est licitum est.

b Seruum: s. vnũ & non plures, vt ff. de hær insti. l qui soluẽdo. ĩ fi. cũ l. seq. & ẽt in fraudẽ creditorũ, vt C. de neces. ser. l j. in princi. nisi specialiter pignori dat⁹ fuerit vt ff. de hære. insti. l pignori. qui nõ potest fieri necessarius, nisi dñs creditori satisfaciat, vt d. l, pignori.

† l. cui tot bona nõ sunt, vt creditorib⁹ in totum satisfacere possit. l. soluendo ff. de ver. sign.

c Solus. Et in casu etiam cũ alio, vt ff. de hęre instit. l. si is. & l. qui soluendo

d Necessarius. Quia siue velit, siue nolit, cogitur esse hęres, vt j. de hær qua. & diff. §. j. nisi in tribus casibus, quos habes ff. de here. instit. l. si seruo.

e Nõ extiterit. Quo vltimo casu seruus substitutus est hęres.

f Eadẽ lege s. quę ꝓhibuit, eadẽ & ex iusta causa cõcedit, vt hic. & j. eo. §. eadẽ.

g Et recte. Scilicet est prouisum.

h Egentes. Nota ꝙ prodest paupertas: †quia fauet paupertati, vt ff. de transac. l. cum ij. §. si in annos. & C. de episco. & cler. si quis ad declinandã. §. pe. & ff. de offi. pręs l. illicitas. §. fi. Argu. cõtra. ff. de excus. tut. & cura. l. spadonẽ. §. fin. & in auth de testi. § j. coll. vij. & illud, Pauper vbiq; iacet, licet econtra dicatur, Cãtabit vacuus coram latrone viator.

† Imo paupertas nũq̃ prodest, sed ĩ qbusdã casib⁹ potius pauperi fauet q̃ diuiti, s̃m Pe. de bel. p tit. & dixit Cy. ĩ d. l. si qs ad declinãdã. § hn. q̃ a mali prodesse libe ret nos Deus.

* Non est verũ, ꝙ hec legis Aeliæ Sẽtiæ prouisio introducta sit intuitu paupertatis, cũ diuiti etiam liceat seruum suũ necessariũ hæredem facere, sed potius contẽplatione existimationis & famę, vt dr̃ in text. ibi, ne iniuria &c. Sunt tñ plurimi casus, in quibus fauore paupertatis à communibus iuris regulis recedimus, quos diligenter congessit And. Alcia. lib j. de ver. sign.

i Vel. pro saltem.

k Haberẽt. Sic. ff. de interro. act. leg. & quia in prin. & j. de bono. pos. §. adhuc.

l Eo. seruo nũc libero facto.

m Non faciente. i. non satisfaciente creditoribus.

n Serui. Quondã, sed mõ liber est.

Adde, ꝙ per hanc glo. colligitur. ꝙ verba quę nõ possunt verificari in præsenti verificãtur in preteritũ per subauditũ intellectum verbi, quondã: & est in simi. gl. in l. eius. ff. si cer. pet. ĩ l. viro. ff. sol. ma.] S Y L.

o Iniuria. Quo ad famam, quę etiam post mortem quandoq; damnatur, vt ff de accu. l. ex iudiciorum.

* Quàm ĩsignis apud veteres eẽt ignominia illorum, quorum bona à creditoribus distrahebantur, diserte constat ex Orat. Ciceronis pro Quintio, & dixi hic in Annota.] S Y L.

L. xij. tab. de hac re ita cõcepta erat: Defuncti iniuria ne afficiuntor.

p Sine libertate. Non ꝙ dicat, instituo tẽ sine libertate. quia tũc nõ esset hæres vt statim dicet in fine huius. §. sed prætermisit dationẽ libertatis, vt in h. §.

Adde, ꝙ rõnẽ assignat gl. in l. quoties. §. fi. in ver. de dic. ff. de hære insti. quia tunc constat de cõtraria mẽte testãtis.] S Y L.

q Constitutio, vt C. de nece. ser. hære. insti. l. quidam. in princi.

Seti-

a Scriptura. sic ex datione tutelæ, vt. j. qui da. tu. pos. in prin. † de qua prædixit modo, & C. de necessa. ser. l. quidam.
b Institutionis. Ar. quod aliquo côcesso, illud conceditur sine quo illud esse nô potest, vt ff. de iurisd. om. iud. l. ij.
c Cum nô. Hæc est noua ratio, de qua prædixit mô: sed lex ipsa antiqua fuit, vt. j. de hære. insti. §. j. quæ est contra. * Solue vt ibi p glo. in vlti ma solone.
In fraudê. Diuiditur iste §. in tres partes. Primo docet qualiter dicat manumissio i fraudê: secûdo, quâ propter fraudem impedia tur manumissio siue libertas cum ratione: tertio ex ratione infert. Secunda ibi, præualuisse. tertia ibi, (itaque.) Aretinus.

† In anti quo exê plari nô sût ista sequêtia. Et vide ibi gl. su per ista do nouatio nem: sed Chroph. hic expo nit noua j. singula ri rône: qa alia rône lex antiqua moueri n potuit, ar. c. erit aût lex, iiij. dist. & l. scire le. ff. de leg.

† In du bio. n. fa uendû est validita ti. ar. l. quoties i stipulôni bus. de ver. obli.

stituit noua humanitatis ratione: vt ex ipsa scriptura [a] institutionis [b] etiâ libertas ei competere videatur. Cum [c] nô sit verisimile eû quem hæredê sibi elegit; si prætermiserit libertatis dationem, seruum remanere voluisse, & neminem sibi hęredem fore. †

¶ In fraudem dicitur manumitti, et si manumittêdo desinat esse soluendo, & quando re & con silio fit fraus. h. d. ex l. in fraudem. ff. eod.

¶ In fraudem [d] autem creditorû manumittere videtur, qui vel iam eo tempore, quo manumittit, soluendo [e] non est: [f] vel qui datis libertatibus, desiturus est soluêdo esse. Præualuisse [g] tamen videtur (nisi animû quoq; fraudandi manumissor habuerit) nô impediri [h] libertates: quia bona eius cre-

Casus Dictum fuerat, quod qui in fraudem manumittebat, nihil agebat: quęsitum fuit quis diceretur in fraudem manumittere: & rñde prout in text. secûdo quæsitum est, an qui re ipsa fraudat, qa soluendo non est, dicatur in fraudê agere, si animus fraudandi cesset: & ratio dubitandi videbat, quia cum in fraudê committendam effectus ipse inspiciat, satis videbatur effectus ipse absque consideratione animi. l. iij. C. de institu & sub. Sed contrarium deciditur ea rône: quia fraus ipsa sine animo fraudâdi nô censetur: quia fraus sine dolo nô existimatur. l. iurisg. §. sed & si fraudandi. ff. de pact. vbi omnes not. ad rationem dubitandi respôderi potest ex his, quę not. in glo. Not. quod siue ante, siue post statum, sit non soluendo, debitor nô potest manumittere. Item quod animus & intentio distinguunt facta. Item quod quo ad libertatem nô sufficit creditores damnificare, nisi adsit animus damnificandi. Itê quod quis pôt verisimiliter ignorare vires sui patrimonij.]

SYL.

d In fraudem. sic ff. eo. titu. l. qui & à qui ma. li. nô fi. l. in fraudê.

ADDITIO. Multis modis quis præsumitur alienare in fraudem. Primo si omnia bona sua alienauit. Secundo, si alienauit in personam côiunctam. Tertio, si post alienationê nihilomin' alienans reperiatur possidere. Quarto, si alienatio ê facta clam. Quinto, si de proximo sequatur delictû vel fuga alienantis. Sexto, si alienatio est facta sub conditione; si contingat bona sua publicari, vel p creditores auferri Ang *Adde Ias. in §. item si quis in fraudem. j. de actio.
e Soluendo. Cum & sciat se habere creditores, vt ff. quæ in fraud. cre. l. omnes. §. Lucius.
Adde si sit de facto suo recenti, aliàs secus, arg l. si. ff. pro suo. sm Ange.] SYL.
f Non est. Et tunc erit peius soluêdo.
g Præualuisse. Nam quidam dicebât, quod sufficiebat solus euentus: & alij dicebant, quod exigebatur vtrunque. s. fraus & euentus: & ista sententia præualuit: tamen ex prædictis videbat sufficere euentum solum, tamen &c.
Adde nota. casum quem oîno vide in l. si qs cû haberet. ff. quę in frau cre.
h Nô impediri libertates. Hic diligenter attêde, quod si directe detur libertas, nô solum

SYL. Libertas in fraudê data an possit reuocari.

solum inter viuos,sed etiã in vltima vo luntate,duo necessaria sunt.s. consiliũ, hoc est fraus,& euentus,vt hic, & ff. eo. l.in fraudẽ & C,eo.l.j.In fideicommissa ria sufficit euentus,vt C. qui man. non pos.l.fi. Et est ratio,quia facili⁹ libertas de facto data ab herede tre uocatur, q̃ a defuncto, cuius videbatur dispositio lex vt ff. de fideicom.li.l. ij & iiij. §.fi.qs aũt exemplum. A'ia 1ō not. C.eod.l.fin.In alijs autẽ alienationib⁹, q̃ in fraudẽ creditorũ fiunt, dic vt ĩ de acti. §. item si quis in fraudem.

ditoribus non suffi ciant. Sæpe [a] enim de facultatib⁹ suis amplius, quam in ijs est, sperãt homi nes. Itaq; tunc intelligimus impedi ri libertatẽ, cum [b] vtroq; modo fraudantur creditores: idest,& cõsilio [c] ma numittẽtis, & ipsa re, eo q͂ eius bona non sunt sufficientia creditoribus.

† Quia si eañ ẽ vo luntas te statoris, vt ẽ text. not. Pan Iaf.i l. si pr. i pri ff d iis q̃ in te. l. quòd fraudenscre ditores. l. credi tor § fi. ff man Itẽ nec hẽdis, q. vñ facere ex debito non ĩ sua volũtate l.j C de

¶ Adde,q͂ ratio de qua in d.l.in fraudẽ. cõiter reprehenditur per doct. hic, alias rõnes assignat gl. in l.fi. C. qui ma non poss.quarum vlti.approbatur per doct. hic:& aliam tradit Ias.in §.Item si quis in fraudem.ĩ.de acti.col.xij.]

SYL. li. & eo li. & ita hic gl.ap probat Ia so. quis Ange.tenent glo in cõtrarium.

a ¶ Sæpe. Respondet tacitæ obiectioni, quomodo potest esse animus bonus, cũ ipsa veritate fraudet eos? Respon. Sæpe enim &c.Sed argu.contra.C. de rescin. vendi.l.quisquis.

SYL. ¶ Adde, q͂ de hac ratione assignata in hoc versi.sæpe.& de eius veritate, videnda sunt quæ ponit Bar.in authẽt.sed cũ testator C.ad l.fal.& Ias.in d.§. item si quis in frau.coll.x.]

ADDITIO. Dic ad contrariũ. d. l. q͂squis q͂ ibi loquitur in contractu inter viuos,hic in vltima voluntate.Ange.

b ¶ Cum vtroque modo. scilicet cum fraus & euentus interuenit: vt subijcit: & facit ad hoc. ff. qui & à qui. manu. lib.non fi.l.in fraudem.

c ¶ Consilio. Nota quem teneri de consilio.Sed contra.ff.man.l.ij. §. fi. sed hic fuit fraus, & ideo fuit tale consiliũ obligatorium,quia fuit fraudulentum.

¶ Adde, q͂ male sumitur hic hoc no. q͂a SYL. verbum,cõsilium, hic pro proposito sumitur, prout quando dicimus donationem re & consilio inofficiosam.*Ex cõsilio autẽ an quis obligetur, vide Decium in l. cõsilij.ff. de reg.iu.

¶ Minor vigĩti annis causa probata penes cõsiliũ vindicta manumittit: quæ approbata, licet falsa non reuocatur: & quæ sint iustæ causæ. h. d. ex l.iusta.& l. si minor. ij.cum se.ff. de man.vind.

¶ Eadẽ [d] lege Aelia sentia dño minori xx. annis non aliter seruos suos ma

¶ Eadem. Iste §.cũ § sequenti diuiditur i tres partes. Primo ponit, qualiter minor vigĩti annis nõ potest manumittere nisi ex causa. Secũdo ponit quæ sunt causæ iustæ. Tertio limitat vnam prædictarum causarũ.

Scda ibi,Iustæ.Tertia ibi,Et seruus, Are.

¶ Eadem lege. Casus elicitur ex §. seq. SYL. vbi ponitur ratio dubitandi, ibi, quod non erat ferendum. & ratio decidendi exprimitur in tex.ibi,sed tum. No.formam manumissionis minorũ, & quæ sint iustæ causæ.Item q͂ pędagogus, nutrix,& alumnus,æquiparantur consanguineis. ** Itẽ q͂ seruus nõ põt esse pcurator,nec mrimoniũ cõtrahi cũ serua.] Itẽ q͂ pcurator eẽ p̃t q excedit xvij. an. Itẽ nõ sufficere cãm allegare,nisi approbet:& q͂ semel approbatũ ñ retractat.]

d ¶ Eadem. Scilicet de qua habita est mentio supra eo.in principio.

e ¶ Minori.Sufficit ergo,si nõ sit minor xx annis,etiam si non sit maior,vt quia tengit vltimum diem vicesimi anni, vt ff.manu.l. j. sicut in testamento fauore sui;vt ff.de testa.qua ætate.

¶ Adde, q͂ in dispõne legali, in qua lo- SYL. quimur nos,debet distingui, aut loquimur de odio,& non habetur pro finita: aut de fauore,& habetur vel non secundum q͂ fauor est haberi vel non haberi pro finita: ita concludunt cõiter docto. hic & in l.iij.§.minorem.ff.de mino.

numittere permittitur, quàm si vindicta[a] apud consilium,[b] iusta causa manumissionis approbata, fuerĩt manumissi. Iustæ autem manumissiõis causæ[c] hæ sunt: veluti si quis patrem[d] aut matrem, filiũ filiãue, aut fratres sorores ve naturales,[e] aut pędagogũ[f] aut nutricem, aut educatorẽ, aut alũnum[g] alumnãue, aut collactaneum[h] manumittat, aut seruũ procuratoris habẽdi gratia, aut ancillam matrimonij habẽdi cã, dum tñ intra sex menses in vxorẽ ducat,[i] nisi iusta cã[k] impediat:

a ¶ Vindicta. Hoc expone vt supra tit. j. §. multis.

b ¶ Apud consiliũ. i. apud locũ illum, vbi habet̃ sup hoc consiliũ, i. deliberatio. & sic ponitur id, quod fit, pro eo, vbi fit, vt ff. de iusti. & iu. l. pe. §. fi. † Vel dic apud eos qui psunt cõsilio, vt sũt omnes habẽtes ordinariam iurisdictionẽ, etiã minimi magistratus, cũ hoc fit de voluntaria iurisdictiõe, vt ff. de offic. procon. & le. l. ij. & in auth. de defen. ciui. §. nulla. coll. iij.

† Et hæc vera, idem quã text. nõ supefluit cũ cõsiliũ & v̄bũ vindicta expositũ vt in gl i. § i. supra de li. sint diuersa & sic est speciale vt hic ma numissio hat i loco maiorũ: q̃ exigit plenã causæ cognitio. nem. alš secus vt ibi not.

SYL.

¶ Adde legendũ concilio, vt habet̃ in l. si minor ff. de manu. vind. * quamuis vtraq; loco defendi possit: sed declara, vt hic in nostris Annot. & Comment.]

* Consiliũ appellat conuentũ iudicum, qd' adhuc consiliũ appellamus, vt ostendit Cice. ĩ ora. pro Sex. Roscio. Theophilus aũt hoc loco scribit, consilium esse cõsessum certorũ virorũ statis anni diebus coeuntiũ: quod latissime explicat. quãuis & conciliũ recte legi possit, vt ĩ d l. si minor est autẽ concilium proprie conuentus consulendi gratia congregatus: dictũ à concalando. i. in vnum cõuocando: quo sensu accipit Virg. cũ ait, Cõciliũq; vocat diuũ pr̃, atq; hoĩum rex.]

c ¶ Iustę autẽ manumissionis causæ. facit. ff de manu. vin. l. si minor cũ l. seq. vsq; ad l. apud. vbi iustę causę connumerantur. connumeratur enim inter iustas causas manumittendi, si dominũ à periculo vitæ vel infamiæ liberauit seruus, vt ff. de man. vin. l. iusta.

d ¶ Patrẽ. Sed quær potest filius habere seruum suum patrẽ, vel econtra, vel fratet fratrẽ suũ siue sororẽ? Rñ. bene põt: vt quia instituit dñs filiũ serui sui heredem, vel filiũ ancillę, vel econtra, & sic de alijs: quo casu sic institutus heres liber est & dñs omniũ bonorũ, quorum dñs fuerat testator, vt s̄. eod. §. j. & ff. de acqui. pos. cũ heredes. Itẽ põt esse, vt si habeat quis filiũ ex ancilla sua: nam est seruus & filius, vt C. cõmu. de ma. l. fin. & econtra si seru⁹ habeat filiũ ex dña: nã filius est & liber & dñs, cũ ventrẽ sequat̃ quo ad statũ, vt C. de tei vẽdi. l. parum licet pos sint ipse & domina accusari, vt C. d̄ mu. quę seruis ꝓpri. l. j. & ĩ. de hær. insti. §. j.

e ¶ Naturales. Et legitimos: vel nãles tñ.

f ¶ Pędagogum. s. qui ab initio instruit pueros, à pedos quod est puer, & ago qd' est ducere: quasi ductor siue gubernator puerorum. — Pedagogus.

* Dic, q̃ dicitur à pais puer, & agogos ductor, quasi pueri ductor.]

g ¶ Alumnum. passiue. quem vel quam dñs aluit, vt differat à superiori. — SYL.

¶ Quis proprie dicat̃ alumnus, & q̃ cõiunctis æquipararetur in õibus, quamuis matrimoniũ inter eos non prohibet̃, vi. Deciũ in l. legem. in prin. C. de pact.]

* Recte Accur. interpretat̃ verbũ alumnum hoc loco passiue. cõprobat hoc & tex. in l. alũnos. ff. de man. vin. licet alias actiuã quoq; significationem habeat, vt tradit gl. & doct. in l. j. C. quæ res pig. obl. poss.]

h ¶ Collactaneum. qui simul mecũ lactauit: quem fratrem Bono. appellant.

¶ Adde hæc vera, dũmodo habeat plures seruos, vt est tex. in l. si collactane⁹. ff. de manu. vin.] — SYL.

i ¶ Ducat: præstito sup hoc sacro, vt ff. de man. vi. l. si collactaneus. in fine.

K ¶ Iusta cã. Vt infirmitas, q̃ tribuit dilationẽ, vt ff. si qs cau. l. ij. §. iij. & iiij. & ff. de re iud. l. quęsitũ. vel alia qualibet iusta causa, vt ff. ex qui. cau. ma. l. j. in fi.

* Tu

* Tu exēplifica secundū Theophilū, veluti si manumissor iterim fiat senator. quod innuit ē tex. in l. si rogatus. §. matrimonij. de man. vin. libertinam enim vxorē duci à senatore, l. Iulia prohibet l. lege. ff. de ri. nup. nā exemplū infirmitatis non vī bonum. quia cū nuptias nō concubit?, sed cōsensus faciat. l. nuptias. de regu. iu. excusandus nō vī ob infirmitatem, qui iurauit ducere libertam vxorem si matrimonium non contrahat. quod contrahi potest etiam à cōstituto in extremis, vt no. Io And. in c. fine culpa. de reg. iur. & Alex in l. siquis posthumos. ff. de lib. & posthu.

& seruus, qui manumittitur procuratoris habēdi gratia, non minor decem & septem [a] annis manumittatur. Semel autē causa [b] approbata, [c] siue vera sit, siue [d] falsa nō retractatur†. [e]

† alit retractat.

a * Decē & septē annis. Sed quomodo minor xxv. annis pōt esse pcurator, vt C. de procu. l. exigendi. & ff. de procura. l. si minor? Respon. hic ad negocia fuit: non autem in iudicio esse potest: † sic aliàs est differentia inter hos procuratores, vt ff. man. l. si procuratorem. §. j.

† Et hæc ē veritas hodie decisa i c. q gñaliter. de pc li. vi. fallit tñ i casu dicti l exigendi. pm doct. hic.

* Adde, q tex. iste nō potest intelligi de procuratore ad negocia, cum is cōstitui possit seruus, ē si non manumittatur. l. sed & si quis. §. parui. ff. de institu. & l. deniq;. §. fi. ff. de mino. quinimo & minor xvij. ann. l. nam. ff. de institu. Intelligas ergo de procuratore ad lites, qui licet hodie fm ius canonicum constitui nō possit nisi xxv. an. c. qui generalr. de pcu. lib. vj. tñ de iure ciuili ętas xvij. an. ad postulandum idonea est, vt dr in §. sequenti, & in l. j. ff. de postul.

b Causa. Scilicet manumissionis.

c Approbata. Scilicet apud consilium.

d Siue falsa q. d. si dixit filiū, licet non sit: vel patrē. vel similia, licet hæc ita nō sint, secundū quosdā: quod reprobo: cū id, quod falsum sit, nihil sit, nec pręstet causam, vt ff. de ver. sign. Paulus. & C. si ex fal. instru. p totū. & ff. de excep. l. qui agnitis, vnde dic vera. i. iusta: falsa. i. iniusta: vt quia dixi eū sociū meū fuisse in armis, vel in scholis: qd' inducebā p iusta causa: & fuit talis causa vel similis approbata, licet nō debuerit approbari: & sic vera ponitur pro iusta sic. ff. de le. j. si fideiussor. §. j. & ff. de in inte. resti. l. omnes. sic econtra iusta pro vera; vt i. titu. j. in prin.

¶ Qui xviij. annū attigit, potest testō seruo libertatē relinquere, q̄uis iure antiquo ante xx. non posset h d.

¶ Cum ergo certus modus manumittendi minorib⁹ xx. annis dn̄is p legem

¶ Adde p expositione huius glo. tex. in l. iusta. §. j. ff. de manu. vin. ibi, qualiscunq; cā recepta.]

S Y L.

* Adde, q tex. pōt intelligi vt iacet, per tex. in l. iusta. §. j. de man. vin. qa ut ibi dr, causæ probationi cōtradicendū est, nō ē causa iā probata retractanda. nā libertas data nō nisi ex maxima cā retractatur l. si ex cā. in fi. & seq. ff. de mi. & sic ratio fauoris libertatis tollit obiecta glo.]

e * Nō retractat sic ff. de man. vin. l. iusta. quia nihil facile immutandū est ex solennibus. vt ff. de in inte. rest. l. diuus. Sed cōtra ff. de excusa. tu. l. sed & reprobari. j. respon. sed hoc fauore libertatis, illud fauore sanitatis. Accur.

* Melior est rō, quia libertas semel collata no retractat nisi ex magna causa. l. si ex causa. in fi. cū l. seq. ff. de mino. & quia causa iam probata, quia antea poterat contradici, non debet retractari. d. l. iusta. & quia cum semel sit quęsita libertas quodammodo per sententiā approbationis causę, pīudicat quo ad omnes, sicut causa ingenuitatis, cū pro veritate habeatur. l. res de regu. iur. & l. ingenuum. de sta. homi.

* Quid de sententia lata ex falsis allegationibus, testibus, vel instrumentis, an & qñ dicat nulla, seu retractetur, videti. & ibi doct. presertim Bar. C. si ex fal. alle. & ti. si ex fal. instr.

Cum ergo. Diuidit in duas partes. In pria recitat ius antiquū, & incōueniens qd' ex eo isurgebat. In tertia ponit deci-

fionē & correctionē suā. scđa ibi, sed cū.
SXL. ** ¶ Casus. Ita figurari pōt, visum est š. pxime, q l. Ælia sentia ꝓhibet minori bus xx. ann. manumittere nisi iusta cā apud cōsiliū approbata. vñ cū indistincte loqueret', videbat' indistincte interpretāda, & ita vt nec testō quoq; alr dari posset libertas, qa l. gnāliter loquens gnāliter dbet intelligi. l. j. §. gnāliter. ff. de leg. præst. licet sit maior rō in vno, q̄ in alio. l. j. ff. d aleæ lu. & alea. Sed hinc oriebatur magnum absurdū, q posset maior xiiij. annis in testō de oīb⁹ bonis

Æliam Sentiā cōnstitutus [a] esset, eueniebat vt qui quatuordecim ānos explenerat, licet testamentum [b] facere, & in eo sibi hæredem instituere: legataq; relinquere posset: tamen si adhuc minor esset viginti annis, libertatem seruo dare non† poterat. Quod non erat ferendū † si is, cui totorum suorū bonorum in testamēto dispositio data erat, † vni seruo dare libertatē nō permittebatur: quare †non sibi ei, quemadmodū alias res, ita & † seruos suos in vltima volūtate disponere; quemadmodū voluerit, permittim⁹, vt & libertatem eis possit pręstare? Sed [c] cum libertas ĩęstimabilis res sit, & pp hoc ante xx. ętatis annum †antiquitas liberta

† alias posset.

† alias nam cui &c.

dispunere, & sic ēt oēs seruos legare: vni aūt seruo longe minoris precij libertatē relinquere nō pmitteret, si eēt minor xx. ann. Neq;. n. videbatur habendā esse in animaduersione ipsam libertatē, quā daret minor, sed damnūqđ hinc ferret, si eius dāni vitādi gra hoc constitutum erat His tñ nō obstātibus Iustin. ait motam antiquitatē ad ita decidendū ob ipsam libertatē inęstimabilem: ipse vero mediā quandā viā eligendo cōcessit, vt q̄ primū minor xx. an. attigit xviij. annū, libertatē in testō dare possit, cū hæc ætas satis iudicij habere visa sit maioribus, qui hui⁹ ętatis adolescētib⁹ postulare pmiserint l. j. §. pueritiā ff. de postu. nec nō & iudicādi mun⁹ suscipere. l. quidā. ff. de re iud. nā qui adeo sapit, vt possit alios tueri & iudicare, is vr̄ sibi cōmo de cōsulere posse. verū fuit potius hæc quædā decisio rusticana absq; rōne, q̄ q re vera tollant' supra scripta obiecta. Et ideo tandē abrogata fuit prorsus hęc dispō. l. Aeliæ senuæ, & sancitū, vt liceat

dñis seruos manumittere in ea ętate, in qua licet sibi testari, auth. vt sponsa. lar gi. §. j.]Illud tñ ēt admonere vos libet, q̄ inepta sit rō pp quam putat Iustinianus. l. Aeliā Sentiā vetuisse minorē xx. an. dare suis libertatē: nā etsi libertas inęstimabilis res sit. qđ attinet ad seruū cui dat', attñ respectu dāni qđ ex manumissione dño infert'. ad qđ lex Aelia Sentia vr̄ spectasse, certā recipit ęstimationē. singuli. n. sui olim xx. aureis ęstimabant. l. si mulier. ff. de mino. & l. Papi. j. ff. de inof. te sta. itaq; probabilior ē rō, quā perpēdisse vr̄ Vlpia in l. Illud. ff. de manu. vind. ne illecebris seruorū circūuēti, imbecillitate iudicij ad manumittendū ꝓlaberent'.]No. q argm ab incōueniēti valet. Itē q cui conceditur quod est plus, cōcedit' quod est minus. Itē q vna determinatio respiciēs pla determinabilia debet æquair determinare. Itē q libertas ē res inæstimabilis. Itē q i dubijs ex ęqtate debet eligi media via. Itē q vbi est eadē rō, idē ius debet cōstitui. Et q attingens xviij. an. pōt libertatē dare seruo. Itē q maior ann. xiiij. pōt testari & legare Itē q maior xvij. an. potest postulare, allegare, & aduocare ꝓ alio.
a ¶ Cōstitutus. Nā cū dicit sine cā non posse manumitti, ergo ecōtra cum cā valet manumissio. sic. ff. de eden. si quis ex argētarijs. §. pictor. & §. ꝓhibet. & ff. de pac iurisgentiū. §. prior. & §. dolo malo.
b ¶ Testam Scilicet si est masculus: fœmina vero in xij. vt ff. de testamen. qua ętate. & ff. de libe. le. l. Aurelio. §. Caius.
c ¶ Sed cū libertas. Vsq; huc allegando innuit

† al's nō sunt hæc verba Vni seruo dare libertatē non permittebatur
† al's nos
† alias & seruis suis.

**
† sub tragile & infirmū huius ætatis iudiciū. l. j. ff. de mino. l illud. & mā. vin.

innuit, q eodé tpe possit manumittere quo testari: nunc ecōtra duas rōnes con siderat: & quia inęstimabilis est libertas, (nā si vendat quis se, pretiū ad vēditoré non transit: immo penes emptoré eundemq; dominū remanet † vnde ę ięstimabilis, vt hic, & ff. de re.iu. libertas. & ff. de tabu. exhi. l. j. §. fin. & quia antiquitas afr sta tuebat, cui est deseruiendū, vt C. de testa. l. testamenta. quare visis allegationibus

tē seruo dare prohibebat: Ideo nos mediā [a] quodammodo viam eligentes non aliter minori xx annis libertatē in testamento dare seruo suo concedimus, nisi xvij. annum impleuerit, [b] & decimumoctauū attigerit. C I enim antiquitas [c] huiusmodi ętati & pro alijs postulare [d] cō cesserit, cu. nō etiā sui iudicij stabilitas ita eos adiuuaf credatur, vt ad libertatem dandam seruis suis possint peruenire [e]?

† sed hoc reprobat Chfo. hic per l. j. ff. q. ad li. pcl. non li. & glo. sup verbo ma ior. in §. pe. supra de iure p so. ad istū tex. rōdet q hic nō libtas, sz fuit' pratiua ę. ftimaf, cum emptor putef eum feruū, vt not. in d. glo.

soluit, mediā eligens viā. sic. j. de rerū diui. §. cū ex aliena. sed ar. cōtra. ff. de neg. gest. Nesennius. in fin. & ff. de in rem ver. si pro patre. §. idem quęrit.

ADDITIO. Dic, q si est maior psumptio pro vna parte q alia, tunc nō eligif media via, vt l. Nesennius. Secus qn non esset maior pręsumptio pro vna parte q pro alia. ita notatur in l. sed si leg. §. adeo. ff. de pet. hær. Ang.

[a] Mediam. Nota mediam viam. sic ff. si pars hæred. pet. l. antiqui. & j. de rerum diui. §. cum ex aliena.

SYL. ¶ Adde, q vbi rationes sunt hinc inde pares, & opiniones contrarię, potest eligi hęc media via, de quo late Deci. in c. j. in j. lectu. in xj. col. de consti. & in c. j. in iiij. notab. de proba.

[b] Impleuerit. Sed hodie ex quo testari pnt, & libertates relinquere pnt, vt in auth vt spon. lar. §. j. colla. ix. quod exaudio, si in vltima voluntate velit quis libertaté relinquere: qd patet ex verbo, relinquere, quod in dicta auth. positū est, quod ad morientes tantum spectat, vt ff. de tab. exhib. l. j. §. fi.

SYL. ¶ Verum est in dubio, Bart. in l. Vnū in prin. ff. de leg. ij. sed qn eadé rō esset in contractu vel actu inter viuos, tunc dispō, loqués p verbū, relinquo, vel de relictis, haberet etiā locū inter viuos vt declarat Dec. i cōs. ccccxcix. ad fi. ver. nec obstat,] Sed qd si inter viuos velit quis manumittere? Rñ non pōt, nisi habeat xx. annos: vel nisi causa cognita: cū nec liber iste, nec auth. loquanf nisi in vltima volūtate. Vnde seruaf tenor eiusdé legis Aeliç sentię, cū non sit correctus, vt C. de appel. l. pcipim' in fi.

SYL. ¶ Et sic nota, q licet als bonū sit argumentū de cō tractu ad vltimas voluntates. j. titu. j. tamen. l. noua corrigés quippiam in vno equiparatorū à l. veteri, nō trahif ad alterū. quod limita, nisi facta fuisset equiparatio per modum regulæ, vel in eo casu, super quo p cessit correctio, sm Dec. in c. Translato. in j. lectu. ij. col. de consti.]

[c] Antiqtas. vt ff. de postu l. j. §. initiū.

[d] Postulare. Id est desiderium amici sui vel clientuli sui corā iudicibus exponere, † vt ff. de postu. l. j. §. j. non aút pro se poterit esse in iure, vt C de auc. præs. l. clarū. & est rō, quia qn pro alio accedit, sibi imputet qui tali cōmittit causam suam, vt ff. de mino. l. cū mandato.

† Solā est cōtra eū lata vz sed rescidif p in te. rest. l. cū maiores. ff. si adnersus rem iud.

[e] Peruenire. Interrogatiue legas & respondeas: nō est rō, quare sit diuersum, est ergo & idem ius statuendū, vt ff. de verb. obli. l. à Titio. in fi. nā ubi est eadé ratio, idé ius statuendum est, vt ff. ad l. aqui. l. illud. & C. ad l. fal. l. vlt.

¶ De lege Fusia Canin. a tollenda.

¶ Viso ex quib' causis manu. fieri possit: & qa manumissio iterdū phibebaf à l. Fu. Can. ideo de ea nūc subdit. Por.

Lege Fusia. Diuidif in tres partes, Primo facit mentionē legis Fusię Caninię. Secundo eā corrigit. Tertio aliam rationem assignat. Secunda ibi, Quam quasi. Tertia ibi, Cum satis. Areti.

SYL. ¶ Casum figurare nō expedit, cū corrigat, & rationé correctionis adducat: sed

loco casus, libet referre veterē dispōnē l. Fusiæ, quā refert Caius lib. j. Instit. tit. j. ea enim cauebat, ꝙ habens duos seruos, ambos posset manumittere: qui tres: duos tantū: qui quatuor, duos: qui sex, tres: qui octo, quatuor; qui x. quinque vsque ad xviij. qui xviij. sex: & ab hoc numero vsq; ad xxx, tertiā partē: a xxx. vsq; ad cētū, quartam partē, & ab inde supra quintā partē; dum tñ non excedat centum, latius tñ ibi vidēdum est. * Rationē autē huius legis credo cā fuisse, quā refert Sueto. in Augusto, vt difficilior esset aditus ad libertatē, ne, s. Romana ciuitas seruili sanguine polluereť, aut ne cura rei rusticæ desereretur.] No dispōnē l. Fusiæ. Itē debere tolli impedimēta libertatis. Itē ꝙ inuidia reprobať. Itē ꝙ inhumanitas damnať. Itē ꝙ valet argūm ab incōuenienti, & ꝙ non debet minus concedi in vltima voluntate q̃ in cōtractibus & inter viuos. Itē ꝙ gnalis dispositio præsupponit oīa alia habilia: ibi, nisi alia causa.

a ¶ Certus. Vt vltra duos vel tres forte non posset manumittere in vltima voluntate, vt j. eod in fin.

SYL. ¶ Adde declarationē & numerum vt dixi in casu.]

b ¶ Modus, id est numerus.

c ¶ Quam. s. legē Fusiam Caniniā: & forte à quodam, q canis nominabať, inductam: vt in publiciana dr, vt j. de actio. §. aliæ. nā canis seruabat naturā, q stat in palea: qui nec sibi pōt habere paleam, nec alij pmittit accipe: sic nec sibi poterat tenere seruos, qa moriebať, vt j. d do na. § j. nec libertatē patiebať eis dari: vn de merito canina dr, vt sit consequens nomen rei, vt j. de don. §. est & aliud.

¶ De lege Fusia Caninia tollenda.

¶ Sicut iter viuos, ita in vltima volūtate, omnibus seruis licet hodie dare libertatem, h. d.

Lege Fusia Caninia certus[a] modus[b] cōstitut' erat in seruis testamento manumittēdis: quam,[c] quasi libertates impediētē,[d] & quodāmodo inuidam,[e] tollendam esse censuimus: cū satis† fuerat inhumanū, viuos quidē licētiā habere totā suā familiā[f]† libertati donaŕ, nisi alia causa[g] impediat libertatē, moriētib'[h] autem huiusmodi licētiam adimere[i]

* ¶ Adde, ꝙ fuit dicta Fusia Caninia à Furio Caninio ei' auctore, vt docui hoc loco in Annot. post Alciatū. in l. verbis legis. ff. de verb. sign. * Nā Fusios, & Valerios, pro Furijs, Valerijs, veteres dicebāt. l. ij. vers. inde Appius. ff. de orig. iur. Sed Ant. Aug. Hispan' iurecon sultus, rerūq; antiquarū nō icuriosus, censet à Furio & Caninio rogatam fuisse, ꝙ ambo nomina sint familiæ Romanæ; sicuti Aelia Sētia, Papia poppæa. SYL.

† alias fuerit.

† alias libertate

p ¶ Impedientem. i. impedimentum afferentem.

e ¶ Inuidam. Nota contra inuidos. sic C. de cadu tol. l. j. in prin.

f ¶ Familiā. i. oēs seruos. q familia dñr, vt ff. de ver. sig. pronuntiatio. §. j.

g ¶ Causa. Vt fraus, vel ætas manumittentis vt ĩ tit. j. in prin & §. eadem.

h ¶ Morientibus. Sed qūo pōt aliquid adimi, cū nihil habeāt: nā mors oīa abstulit, ut in authen. de nupt §. deinceps. colla iiij. Respon. dic morientibus, i. ad mortē tendentibus: quia laborabant in extremis, vel quasi: vel etiā erāt sani, sed timore mortis hoc faciebant. ff. de don. causa mor l. iij. iiij. v. & vj.

* Dic, ꝙ non dixit moriētib', vt significaret defunctos, vel in extremis laborātes, sed eos, qui aliquid dispōnūt in vltima voluntate, quemadmodū dicimus actus inter uiuos, cōtractus, quāuis & cōtract' fieri possint ĩ extremis, vt p doct. ĩ l. hæredes palā. ff de testa. & ille, qui testať, faciat ét ipse actū inter viuos, sed quia debet habere locū post mortē, & cōfirmari morte, dr fieri quasi à moriē te habito respectu ad tps, quo cōfirmať. Argum ſt de cōtractib' ad vltimas voluntates.

i ¶ Adimere. No hic arg. ꝙ ea, quæ fiūt inter viuos, trahunť ad voluntates vltimas

mas: sic ecõtra. ff. de pac. l. pactū. & C de lega. l. fi. & ff. de pign. act. l. nõ est mirū.
SYL. Adde hoc verũ, vbi est eadem ró, aliàs secus. l. seruum. § cũ qui. ff. de le. j. in dubio aũt vltimæ volũtates pleniꝰ inter pretantur. L I testaméntis. ff. de regu. iuris. nam vltimis voluntatibꝰ defunctorũ fauendũ est. l. j. C. de sacrosã. eccle.]

¶ De ijs q̃ sui vel alieni iuris sunt.
¶ Posita prima diuisione personarũ, restat videre de secũda. Textus seipsum satis cõtinuat, ponendo secundam diuisionem personarum, quæ magis specialis est.

¶ De iis, q̃ sui vel alieni iuris sunt.
¶ Personarũ aliæ sui iuris, aliæ alieni: & videndum de iis quæ alieni iuris sunt, quæ aut patri, aut domino sub sunt: quia iis cogni tis reliquæ cognoscuntur. hoc dicit

Diuisio. Equitur. ¶ Totus iste titulus diuidiť in quinq; par tes. Primo ponit duo genera psonarũ. Secundo, q̃ sunt in potestate dñorũ: & quo iure fuit introductũ eorũ dñiũ. Tertio ponit nouũ statutũ, restringens potestaté circa morté, & puniens cõtra faciétes. Quarto aliã restrictioné ptãtis, q̃tã circa seuitiã de occidendo. Quinto ponit verba nouę cõstõnis. Secũda ibi, In ptãte. Tertia ibi, sed hoc tpe. Quarta ibi. Sed & maior. Quinta ibi, Cuiꝰ. Et di uidiť hoc pt incipiũ. Primo ponit vnam diuisioné personarũ bimembré. Secundo secundũ subdiuidit membrũ. Tertio dicit se velle tractare de secũdo mébro subdiuisionis. Secunda ibi, Rursus. Tertia ibi, Videamus. Quarta ibi, Ac prius. Aret.

¶ Casus non figuratur, quia diuidendo procedit No q̃ sunt quędã personæ sui iuris, quędam alieni. Itẽ q̃ personarum subiectarũ alieno iuri, aliç sunt in pote state parentũ, aliç dñorũ. Itẽ, q̃ cognito vno de contrarijs cognoscitur aliud,

a ¶ Alia diuisio. Quæ est de iure ciuili, cũ in ea ius gentiũ distinguať, vt ff. de iust. & iur. Ius ciuile, superior aũt quã habuimus, §. de iu. perso. j. respon. est de iure gentium, cum nõ sit seruitus iure naturali cognita, vt s̃ de lib. § j.

SYL. ¶ Adde. q̃ cõiter concluditũ q̃ hæc diuisio respectu potestatis dñorũ sit de iure gentiũ inuentio. § j. j̃. eod. licet receptio ne & reforma tione sit de iure ciuili. §. fi. j̃. eo. respectu aũté ptãtis patrum sit de iure ciuili. j̃. tj. per to. & alio modo saluať gl. Bart. in l. j. ff. eod.]

ex. l. j. ff. eod.

SEquiť de iure personarũ alia[a] diuisio. Nam quędã personæ sui iuris[b] sũt, quędã alieno[c] iuri subiectæ † sũt. Rursus earum, quę alieno iuri subie-

b ¶ Sui iuris sunt. † Hic restringiť primũ membrũ primę diuisionis positę s̃. de iure pso. vt non cõprehendat quosdã liberos hoĩes. s. filiosfamilias Itẽ statim, cũ dicit, Alieno iuri, ampliat fm membrũ dictæ diuisionis, vt cõprehendat etiã quosdã liberos. i. filiosfamilias. Cũ ergo fiat additio & detractio dictæ diuisioni, iã est de iure ciuili hæc diuisio, vt ff. de iu. & iur. l. ius ci uile. At superior de iure personarũ, fuit fm ius naturale & gentium, vt ibi diximus: & ideo immutabile, vt s̃. de iur. natu. gen. & ci. §. pe. Accur.

† alr non est sunt.

† hęc gl. in aut. co dicib' est sub rub.

c ¶ Quędã alieno. Quędam neutro iure tenenť; vt filij, quorũ patres sint capti ab hostibus, vt j. qui. mo. ius pa. po. so. §. si ab hostibus. i. ã & aliæ quędã sunt in pendenti, vt ff. de vsufruc. sed & siquis §. interdũ & in auth de nõ eligen. § hoc aũté coll. j. & hoc fm quosdã. Nos contra; nã sui iuris sunt: cum enim pater sit seruus hostiũ, & in eorũ potestate, vt s̃. de iur. perso. §. serui ergo aliũm habere non põt in ptãte, vt ff de acqui. re. do. l. homo liber §. quicquid. ff. de acq. poss. l. cũ hæredes circa me. & ff. ad l. iul. de adul. l sic eueniet. & præterea eorũ ratio vel sententia est absurda, qui dicũt, q̃ hæc diuisio recipiat medium, vt C. de senten. pa. l. fi. circa prin.

SYL ¶ Adde, q̃ hæc gl. cõiter approbať: quia, licet ex futuro euétu dicant in pendẽti:

tũ attẽto pñenti statu dicuntur liberi.]

SYL. a ¶ Potestate. Hoc verbũ quinq; modis accipit, vt ff. de verb sign. l. potestatis. ¶ Adde, q̃ capit etiã pro ipsis magistratibus, quos potestates appellamus. Iuue. Gabiorũ esse potestas. accipitur etiã pro qualibet iurisdictione. l. iij. §. j. ff. de reb. eo. qñq; (vt antiqui accipiebant) pro maioribus magistratibus; iuxta illud Pauli ad Rom. c. fi. de indi. & qui merum imperiũ haberent. l. eũ qui. de iuris. om. iud. dr etiã; epm habere in ptãte bona ecclesiæ i. in cura. c. j. de re eccle. & tutorẽ in caput pupilli: quod pro auctoritate accipimus. j. de tu. in prin. & sua potestate facere dr in authen. de defen. ciui. in prin. pro sua & pro propria auctoritate: & sui potestatẽ nõ facere, pro eo, quod est latitare. l. iij. ff. ex qui. cau. in poss. ea.

† Idem dño, Ias. §. iterius. col. viij. infra de actio.

b ¶ Simul intelligemus. nã, vt dicit Aristot. contrariorũ eadẽ est disciplina, vt hic, & infra de tute. j. respon. & ff. eo. l. j. † Et est hic argu. q̃ per notitiã vnius immediatorũ peruenitur ad alterius notitiã & faciunt ad hunc. §. ff. de procur. l. Pomponius. § pen. & ff. eo. le. j. & ff. de præto. stipula. l. j. §. stipulationum istarum. j. de tute. circa prin.

Prio Topic. c. xi

† Qd est verũ i directo contrarijs, et quo ad cognitionẽ vt hic sec' quo ad effect' SYL.

¶ Adde hoc verũ, quo ad cognitionem absolute, sed quo ad iuris dispõnem ita demũ, si sit eadem ratio, vt concludunt cõiter doct. in rub. ff. de acqui. poss.]

vel iuris dispõnẽ vbi cõtraria ẽ rõ, l. iter stipulãtẽ. § sacrã. ff de verb. ob. & l. i ff. so. ma. & l. pen. C. d sol. SYL.

¶ potestate. ¶ Diuidit in tres partes. Primo ponit, qui sint in dominorum potestate. Secundo, vnde dicta potestas descendit. Tertio, duos eius effectus. Secunda ibi, Quæ quidem. Tertia ibi, Nã apud Ang.

¶ Casus. Quia dictum fuerat, q̃ aliqui erant in potestate dñorũ, quærebatur

ctæ sunt, aliæ sunt in potestate[a] parentum, aliæ in potestate † dominorũ. Videamus itaq; de ijs, quæ alieno iuri subiectæ sunt. Nã si cognouerimus quæ istæ psonæ sunt, simul [b] intelligem' quæ sui iuris sunt. Ac pri' inspiciamus de iis, quæ in potestate dñorum sunt.

¶ Olim poterãt serui à dominis impune occidi: hodie autem non sine causa legib' pmissa. h. d. ex. l j. §. 1. ff. eo.

¶ In ptãte itaque dñorũ sunt serui. Quæ quidem potestas iuris gẽtiũ [c] est. Nam apud omnes peræq; gentes ani-

cuius effectus esset hæc potestas: & refertur ius antiquum, cuius dispõ erat, q̃ dñi haberent potestatẽ vitæ & necis in seruos: ea rõne, quia cũ seruus pleno iure esset in bonis suis, videbatq; in re sua esset suo arbitrio moderator & arbiter l. in re mãdata. C. man. & abutendo. l. sed & si lege. §. cõsuluit de peti. hære. qd' hodie corrigitur rõne expressa in text. ibi, expedit enim. in §. sequen. Not q̃ serui sunt in potestate dominorũ. Itẽ q̃ talis potestas est de iure gentiũ. Itẽ q̃ illud dicit esse de iure gentiũ, quod apud oẽs gẽtes peræq; obseruat. Itẽ q̃ de iure antiquo dñi poterant occidere seruos proprios. Itẽ q̃ quicquid acquirit seruus, acquirit dño. Itẽ q̃ hodie sine causa nõ licet dñis in seruos s. modũ sęuire. Itẽ q̃ nõ sufficit cãm subesse, nisi probet. Item q̃ ita punit occidens seruum proprium, sicut alienũ. Item ibi, sub imperio nostro potes notare, q̃ ll. non ligant extra iurisdictionem constituentis]

c ¶ Iurisgentiũ i. de iuregentiũ introducta, vt s. de iure perso §. seruitus.

* Adde, q̃ seruorũ conditio, iure gentiũ melior fuit, q̃ iure ciuili, quo iure eorũ status pro nihilo habet l. quod attinet. de reg. iur. sed iure gentiũ non videntur serui pro nihilo habiti l. nec seru'. d pec. ideoq; possunt dici nalr possidere. l. stipulatio ista. §. hęc. de verb. ob'. & l. quod seruus. de acqui. pos quin etiam e iure in iudicio cõtra dños stabãt, Iob. c. xxxj. & dño sine filijs decedenti succedebãt, Genesis. c. xv. Itẽ ad militiã assumebantur, Genesis c. xiiij. & bona possidebant. ij Regũ. c. ix & xvj & si paulo honestiores erant: assumebantur ad munera publica, Aristo. lib. v. c. xv. Politices. sed &

apud

apud priscos Germanos, qui iuregentiū viuebant, non multū à liberis distabant quod Corne. Tacitus tradit.

a ¶ Animaduertere. i. in animo vertere & cogitare, vt dixit Cato.

b ¶ Esse. Improprie ponit̄ pro fuisse, vt statim colligitur, & ff.e.l.j.

SYL. ¶ Adde, quòd apud Grāmaticos locutio nō est impropria.] Et erat eadē patris in filiū, vt colligitur fm vnā literā.ff. de lib. & postu l.in su's & .j. de noxa.§. fi.& C.de pa.po.l fi.

† alias fuisse.

& alias: vt hic vadit Romā, & hic facit murū: nō est tñ verum eum iuisse, vel opus fecisse, licet sit in vltimo momēto perficiendi. similis quæstio fit. ff. quod metus causa.l. extat.

maduertere[a] possumus, dominis ī seruos vitę necisq; potestatem † esse:[b] & quodcunq; per seruum acquiritur[c] id domino[d] acquiri.[e] Sed hoc tēpore nullis hominibus, qui sub imperio nostro sunt, licet[f] sine causa legibus cognita[g] in seruos suos supra modum sęuire. Nam ex constitutione[h] diui † Pij Antonini, q sine causa seruum suum oc

d ¶ Domino. Vel quasi domino; vt fructuario,& bonæ fidei possessori: quib⁹ quęrit̄ ex duabus causis, vt .j.p quas perso. nob. acqu. §. de iis & sequen.

† alias do et, Pii

e ¶ Acquirit̄. Not. hic duo: effectus dominicæ potestatis: & est tertius, vt nō torqueatur in dñm, nisi in casibus, vt C.de quæstio.l.j & l. seruos

Prætis dominicæ triplex & effectus.

c Acquirit̄ s.iuste secundū quosdā, vt ff. de acqui poss. quod seruus. in fi. Sed certe hoc esse non pōt nā acquiritur, ergo dño: quia sibi nō, vt.j. per quas psō. nō. acqui. §.Itē vobis.& ff. de acqui.her. l.placet.Quare dic, q semp dño quærit̄; etiam siquid per dolum vel metum seruus acquirat, vt ff.pro empt. l.ij §. Celsus.& §. Pomponius. & §. si seruus.

SYL. ¶ Adde hoc verū in dño: quia recessit à priori dño, & non pōt stare in pēdenti.l. si ego ff. de neg.gest. secus in possessione, quę pōt stare absq; eo, q sit apud aliquē: quod declarat̄ per doct. in d.l qd seruus.]sed hoc solo inspecto, an quæratur puta, si seruus stipuletur operas à liberto, vt ff.de stip.ser. l.antepenu. vel si aliud factū sit in stipulatione, vt.j. de stipu.ser.§. sed cū factum. nisi in casibus: quod dic, vt.j. de stip.ser.§. sed cum. Nec ob.d.l. quod seruus quia nō quærit̄ domino, vt sibi remaneat: nā tenet̄ reddere. Sed nunquid libertas data à dño, vel à lege(quod fit interdū, vt C de ser.qui pro præmio liber.ac.per totū, & in authen.de mo.§ ij.coll.j.) dño quæritur? Respon. non: nā licet quærat̄ seruo, libero tamē non potest dari libertas, vt.j de actio.§. sic itaq; & ff. de fideicōmis. lib. generaliter.§.si homini. tñ eo ipso momento sic fit liber, vt dñm non habeat: † & sic hæc oppositio est de puncto: sic

† intelligitur ve rū in iis quæ nōq pōt quęri dño, sed bene ipsi se uo, alias secus vt d l placet. in glo. alle. & in las.

f ¶ Licet.i. licitū est legibus: quia si seruus sciat insidias dño parari, & ipse auxiliū nō tulerit, supplicitū debet præstare, quod mortē interpretamur: sed & si accusauerit eū criminaliter(excepto crimine lęsę maiestatis)vel si dñm viderit periclitantē, & eum nō adiuuerit, vel si immiscuerit se vxori suæ, vel alijs modis.

¶ Adde, q hęc glo. non est Accursij, sed quædam additio, quæ in bonis codicibus non reperitur.

SYL.

g ¶ Cognita. vt quia eum cū vxore inuenerit, vel simili delicto:quo casu etiā occidere licet, vt ff de verb.obli. qui seruum & ff. de leg.j quid ergo.§. si hæres. & ff ad l.iul.de adul maritus.§. j. si autē aliàs deliquit, vel dño non obedierit, legitime eū corrigere potest: non tamen vltra modū boni viri arbitrio comprehensum, vt C.de emen. ser.l.j. Sed nunquid sine causa verberare pōt? Respon. sic modice. fm Ioan. † vt C. de emen. ser.l.j. sed Pla.dicit q non: aliter, si nimis corripiat sine culpa tenetur vel vēdere, vel dare, vt ff. ad l.cor. de sic.l j.§.j. & hic sequitur,& ff.eo.tit.l j.

† ista opinio lo approbatur hic p Pec. d lo.ser ti & Ang.

¶ Adde. q hæc glo. cōmuniter tenetur: de quo late dixi in.l vt vim.in vj. exempla in glo.j. ff.de iust.& iur.]

h ¶ Constitutione. cuius verba sunt infra eo.§.si.

a. ¶ Alienū

ciderit[a], non minus puniri iubetur, q̄ si alienum seruū[a] occiderit.

¶ Domini, q atrocius, q̄ par est, seruos tractāt, vēdere coguntur, & pretiū recipere. h. d. ex. l. j. in fin. & l. seq. ff. eo.

¶ Sed † & maior[b] asperitas dominorum eiusdem principis constitutione coercetur. Nā Antoninus cōsultus[c] à quibusdam Præsidibus ꝓuinciarū de iis seruis, qui ad ędem[d] sacrā vel ad statuam principū confugiunt, præce-

a ¶ Alienum seruum. Sed certe qui seruum alienū occidit. l. Aquilia tenetur, vt ff. ad l. Aquil. l. ij. in princi. & j. de l. Aquil. in prin. quæ actio hic habere locum no potest: cū non dño, immo contra dñm daretur: quod esse non debet, vt ff. ad l. aquil. Itē Mela. §. legis. Sed dic, ꝙ hoc est verū quantum ad criminalē pœnā legis Corneliæ de sicariis, vt j. de pu. iu. §. item lex. quæ pœna tam in seruis q̄ in liberis locum habet, vt ff. ad le. corn. de sica. l. j. §. j. (i) interdum etiā ciuiliter tenetur si alterius interest, vt creditoris, vt ff. de pig. seruum quē quis, vel fructuarij, vt ff. ad l. aqui. sed & si proprietatis. & ff. de dolo. l. & elegāter. §. si seruū vsuariū.

† Nō esse cōtēnendā ſuorū cōditionē disputat grauissime Ma- c'o c 3j lib. j. sa- tur. vbi vide por tamento materiæ huiꝰ loci.

ADDITIO. (i) Nisi probaret eū nō ex vulneribus mortuū: vt quia post triduum surrexit, & cū baculo incessit, vt no. g o. in l. j. C. de emen. ser. ſm Ias.

¶ Sed et diuidit iste. §. in quinque partes. Primo ponit dictū in genere. Secundo illud exēplificat, & rationem reddit. Tertio ponit verba rescripti. de quo fit mentio in princi. §. Quarto concludit Quinto minat officiali nō obseruanti legē istam. Secunda ibi, Nā Antoninus, Tertia ibi, Cuius rescripti. Quarta ibi, Ideoq; Quinta ibi, Qui Sabinus.

SYL. ¶ Casus. Quia iā supra prohibitum fuerat seruos proprios occidi: dubitatum fuit, an saltē citra mortē illibata remanserit potestas dominorū: quod ea rōne videbatur dicendum, quia licet abuti re propria. l. sed si leg. §. cōsuluit. ff. de pet. hær. At contrariū respondet ex rescripto diui Antonini, inducto ea ratione, ne quis re sua male vtatur. * Nam cum serui quoq; hoies sint, indignū visum est optimo imperatori, ꝙ dm in eos ita imperium exercerēt, sicut in iumentā.] Not. ꝙ nimia seueritas dominorum in seruos damnat. Item ꝙ confugiens ad ædem sacrā, vel statuā principis, est securus. Itē ꝙ ex causa quis cogit vendere rem suā, cōtra l. nec emere. C. de iur. delib. Itē ꝙ publice interest, quē re sua non male vti. Itē ꝙ ius suū no est alicui auferendum: & ꝙ iuste precantibus non est negandus assensus. Item ꝙ seruus contra dñm potest habere recursum ad iudices. Item ꝙ punit qui aduersus l. fraudem facit: circa quod aduerte, quia aliqui (vt Ang. hic) vident intelligere hoc in officiali, quasi iste Sabinus fuerit officialis, quod est falsum. Nā Sabinus erat dñs seruorum male habitorū, vt colligit ibi, Qui ex familia Iulij Sabini &c.]

b ¶ Maior, Idest magna, vel maior, qua æquum sit.

¶ Adde, ꝙ hæc glo. not. ad hoc, ꝙ comparatiuus ponitur aliqñ pro positiuo. sed hic ponitur comparatiuus ad ostendendū magnam quandā seuitiā, sicuti appellatur vis maior in l. si merces. §. vis. ff. loca.] SYL.

c ¶ Consultus. i. interrogatus: sic. ff. de pac. l. item quia. §. fin. vnde illud: Consulo te quærens: tibi consulo consilium dans. Accur. Versus

d ¶ Aedem sacram. Ad quæ loca olim & hodie confugiunt: ci. ea quæ distingue, vt diximus in auth. de man. prin. §. neq; autem. coll. iij.

* ¶ Vnde originē duxerit mos iste confugiendi ad ædem sacrā, & ad principū statuas, exposui hoc loco in Annota. SYL.

* Idem, si quis confugiat ad sacerdotem ferentē corpus Christ., nam & is multo magis tutus est, vt not. Hosti. in c. sane. de celeb. missa. & Alex. in rub. ff. de ope. no. nun. col. iij.]

ADDITIO. Et iuuātur ſm Ioan. Fa. & Ang. qñ sine armis nullo præcedente

delicto

delicto, sed pp dñi sæuitiam, vel etiam sui criminis grauioré punitioné confugiunt, vt hic.alias nõ, vt l. si seruus, & l. fi.§.& hoc quidé. C.de iis qui ad ecclesi. cõfu.& c.inter alia extra de immu. ecc. sed de iure canonico non iuuatur delinquens in eccle. c.si extra eod. titu. aliàs sic: nisi esset publicus latro, vt d.ca.inter.& idem per omnia intelligas, de cœmiterio, vt xvij. q. iiij. c.si quis contumax.Iason.

a ¶ Cogantur, Not.hic q aliquis cogit vendere rem suã.

pit, vt si intolerabilis videatur sęuitia dominorũ, cogantur[a] seruos suos bonis[b] conditionibus vẽdere, vt precium dñis daretur: & recte.[c] Expedit enim reipublicæ, ne sua re quis male vtat.[d] Cuius rescripti ad Aelium Martianũ[e] missi v̾ba sũt hęc: Dominorum[f] quidem potestatem in seruos suos illibatam[g] esse oportet, nec cuiquã hominum ius suum detrahi: sed & dominorũ interest,[h] ne auxilium cõtra sęuitiã, vel famem, vel intolerabilẽ iniuriã[i] denegetur[k] iis, qui iuste depre-

* Hoc est contra.l.inuitũ.C de cõtrahé. emp. Sed dicas hoc tolerari ob immané dñi sęuitiá nã als quoq; pp nimiam seueritatem à cõib⁹ iuris regulis recedi vidẽmus: vt ecce, ex hac cã pater cogitur filiũ emancipare.l fi.si quis à par. vxor à viro separat̃.c.literas de resti.spol. societas dirimitur. l si conuenerit. pro soc. Sunt tamen & alij casus, quibus vẽdere cogimur ex quibus multos colligit glo. in d.l inuitum.& in l Iulianus §. idem Celsus.ff de actio.empti.& in l.Nec emere & ibi Ias C de iure deli.

b ¶ Bonis cõditionibus s.vt p̃ciũ habeat & ad dñm primum non reuertant̃, vt.j. § px.& § fi. Et ne simili pœna anteriorũ afficiant̃, vel ne exponant̃, vel prostituant̃, ab eodem, vt.j.proximo.§. & § fi.

¶ ✝ L. * ¶ Tu dicas quẽadmodũ declaraui hic in Cõmen ex Theophilo, Ideo dixisse bonis cõdıõnibus, ne forte iratus seruo dñs in venditione graues aliquas conditiones apponeret, veluti, vt aliquandiu in vinculis contineat̃, vel nunquã manumittat̃, vel in aerem insalubré ableget̃]

* Huic declarationi congruit. l. Statuliberos ij. de statulib]

c ¶ Recte, scilicet præcepit.

d ¶ Male vtatur. Quia interest principis locupletes sub se habere subiectos, vt in authen. vt iu sine quoquo suf. in princ. coll. ij. quod nõ cõtingeret, si cui libero seruos suos liceret occidere. Et nota, q illud idé, quod interest priuati principaliter, & reipublicæ interest secundario, vt s. diximus de iusti.& iur. in fi. argu. contra ff.solut.matri. etiam. § licet. ✝ & l. si constante §.si maritus Accur.

* Quod dicit de subiectis locupletibus, potest interesse reip. secundum Alex in l.j. ff. solut.matr. pp collectas imponendas, qñ resp. egeret pecunia pro expediẽdis militi.& de multiplici vtilitate publica, vide q̃ dixi s.de iusti.& iu.§.vlt.

✝ Solue s.n doct. hic & dic qd ñ tene tur de cul pa vt ioi, sz d sęui tia & do lo maxie in hoie, sic, vt hic q dol⁹ ex tacti an citate p̃.u

e ¶ Martianum. Proconsulem Eticæ aliàs Euticæ vrbis, vt ff.eo.l ij.§.si dñs.

* Legendum est Beticæ.]

f ¶ Dñorũ. Hincinde allegat, & primo duas pro dñis rationes vel dicta ponit.

g ¶ Illibatam i. non diminutam.

h ¶ Interest. i. eis proderit, vt seruos non pdant: & dic deneget̃ s. à nobis. vel dic interest i ad eos ptinet, ne deneget̃, s à se dñis: cũ forte vxor, vel filij, vel alij dñi familiares inferant hoc: sed prima v̾ior

* ¶ Verius est quod ait Theophi. in Instit. Græcis: ne serui oppressi nimia dñorum sęuitia, desperantes ab huiusmodi iugo se liberatũ iri, aut manus sibiipsis inferant, aut arrepta fuga pretium sui dño auferant: cuius rei exemplum celebre posuimus hic in nostris Annot

i ¶ Iniuriá quá patiunt̃ iure naturali inspecto, nõ iure ciuili, vt.j.de iniu.§.seruis

* Dic, q vere iniuriá patiunt̃, qa id, qd cõtra eos fit, nõ iure fit.l.j.ff.de iniu sed nõ hñt iniuriarũ actioné, qa iuris interpretatione dño fieri censetur iniuria.

K ¶ Denegetur sic.ff.de offic.præ. vt.l j. §.quod autem.

a ¶ Infami.

a Infami.i. infamata seu magna iniu. * infamem appellat; quã s. dixit intolerabilem. vel intelligit impudicã & turpem violationem.l.ij.ff.eo.
b Fraudẽ vel euidenter, quia non obedit, vel callide, dicẽs non esse istum seruum q fugit. SYL. Adde, quòd hæc glo. male intelligit: qa tex. intelligit de fraude cõmissa à dño, nõ à seruo, cu- †alias immani. i9 fraudis exẽpla vide hic per Christof. & Ias.] * Sẽsus autem huius loci est, si Sabinus non paruerit, vel callido aliquo cõmento sententiã & vim meæ cõstõnis eluserit.& põt poni exemplũ veluti si hic Sabinus submitteret emptorẽ, qui seruum pecunia ipsius Sabini emeret, & eius intuitu postea semper in vinculis haberet. Fraus enim legi fit, cum quis saluis verbis legis, sententiam eius circumuenit. leg. contra ff. de legi.

cantur. Ideoq; cognosce de querelis eorũ, qui ex familia Iulij Sabini ad sacram sta tuam cõfugerunt: & si, vel duri' habitos, quã æquum est, vel † in fami a iniuria affe ctos esse cognoueris, venũdari iube, ita vt in potestatẽ domini non reuertantur: qui Sabinus si meæ cõstitutioni fraudem b fecerit, sciat me hoc admissũ aduersus se seueri' executurũ

SYL. ¶De patria potestate ¶ Cõtinuatio clara est ex diuisione factã in prin. tit. præceden.sed circa hãc rub. cõsidera, q vĩ mnale posita: qa cũ patria ptãs sit causata ex nuptiis,vt j.tit.nostro in prin.& ex adoptione,ergo illi tituli erãt pponẽdi: quia cã debet præcedere causatũ: & ita aliàs vidi Maria. Sozi. Iuniorẽ opponere: sed rñsio est, q cã immediata est ius ciuile, non nuptiæ: aliàs patria potestas diceret de iure gentiũ: quod est falsum: & dictio, ex, posita hic in tex. exponi põt.i. propter l.j.§. ex incendio. ff.de in cen. qui nau. vel dicas, causata causis postponi quo ad ordinem intellectus,vt per doct.in rub.j.de oblig.

N potestate. Totus iste titulus diuidit' in quatuor partes. Primo ponit dictũ in genere, q sunt liberi in nostra potestate. Secundo diffinitionem nuptiarũ vel matrimonij. Tertio qui habẽt filios ĩ potestate. Quarto ex pdictis infert, specificando quod prio dixerat. Secunda ibi, Nuptiæ. Tertia ibi, Ius autem. Quarta ibi, Qui igit. Ang.

¶De patria potestate.

¶Descendentes ex iustis nuptiis in potestate nostra sunt, & qd sint nuptiæ. h.d ex.l.item.ff.de iis qui sunt sui, vel alie. iur.

N potestate c † nr̃a sunt liberi no stri, quos ex iustis d nuptiis procreauimus. † Nuptiæ e autem siue matrimo-

¶ Casus non ponit', cũ diuidendo & diffiniendo procedat. No. qui sint I potestate nostra. Itẽ quid sint nuptiæ, & quid matrimonium:& dic aliter diffiniri nuptias in l.j.ff.de ritu nup.] †concor. cum hoc tex.c.vlt. extra de cõuer.in. fid. ĩme. ibi cũ at.

c In potestate, Hoc verbũ multis modis sumitur, vt s.proxi.titu.diximus,§.j. †concor. xxvij q. ij.in sum ma.
d Ex iustis.Quæ sũt iustę,dicit' j.tit. pxi.
¶ Ex hac glo. iũcto tex.no q filij spurij, vel alr illegitimi,nõ sunt in ptãte parentis,nisi postea legitimẽt'. §. fi.j. titu j.] SYL.
* Adde, q non solum p matrimoniũ,& legitimationem inducitur patria potestas, sed etiam per adoptionem ascendentium,& arrogationem.§.j j. tit ij.
† His adde, q heretici nõ habẽt filios in potestate c.ij.in fi.lib.vj.
e Nuptiæ,& dicũt' ab obnubẽdo.i.velãdo:qa velatæ incedere debẽt, vt ait Isid. Nuptiæ vñ dicant
¶ Adde,q rõnem assignat tex.in c.hęc imago. xxxiij. quæstio.v. quia non est gloria aut imago Dei.
* Adde, q ideo velabãt,vel pudoris gra c nec illud.xxx.q.v vl' vt scirẽt semp mariris subditas futuras & humiles C.fœmi nę cad.q.v.

Matrimonii unde dicatur.

† Facit tex. in c. i de frig. & malef. ad de Gell. lib. 18. c. 6.

Sed matrimonium dicitur ideo, quia mulier nubit, ut mater fiat: † (i) & hæc duo nomina (licet diversis rationibus) idem significant. Item coniugium, & connubium, & consortium, ut ff. de ritu nup. l. in eo iure. §. hoc caput. licet hoc ultimum quandoque inter servos accipiatur, ut C. de ser. fug. l. fi. inter quos proprie dicitur contubernium, ut C. de incestis nup. cum ancillis.

nium est viri & mulieris coniunctio a

† indiuiduam b vitæ consuetudinem continens.

ADDITIO. Ideo ab eo potius, quam patre, denominatur quia maiora sustinet onera. Est enim ante partum onerosa, in partu dolorosa, & post partum laboriosa, ut extra de conuer. infid. ex literis. Ioan. fab. & Ang.

a. Coniunctio animorum, non corporum tantum, ut ff. de regu. iur. l. nuptias & illa coniunctio animorum significat unionem, quæ consistit inter Deum & iustam animam. Vnde Apostolus: Qui adhæret Deo unus spiritus est cum eo. Reliquum. scilicet coniunctio corporum, designat conformitatem, quæ consistit in carne inter Christum & sanctam ecclesiam. i. humanum genus. Vnde Euangelista, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

Ioannes.

S Y L. Adde tamen, quod sola coniunctio animi sufficit cum intentione coniungendi corpus. d. l. nuptias. ff. de reg. iu. & ultima verba gl. sunt verba tex. in c. debitum de biga.]

b Indiuiduam. Quo ad affectionem: sic s. de iusti. & iu. in prin. actu enim plerunque fit separatio, tam iure veteri, quam nouo permittente, ut C. de repu. l. consensu. & in authen de nup. §. si igitur. col. iiij. & in auth. ut li. ma & aui. §. qa vero pluri. coll. vij.

Adde hoc verum de iure ciuili, secus de iure canonico. c. de infidelibus de consang. & affi. quod ius canonicum in materia peccati seruatur. c. j. de ope. no. nun.]

** Adde, quod ad demonstrandum hanc vitæ indiuiduam, quæ esse debet inter coniuges, consuetudine, olim cingulo noua nupta præcingebatur, & illius caput comebatur hasta celibari, quæ in corpore gladiatoris abiecti occisique steterat; quod latius explicat Festus in ver. celibari. & ver. cingulo.]

Sed nunquid hanc affectionem habent aliquis ad concubinam quandoque? Certe sic: & ideo adiicias huic diffinitioni, Diuini & humani iuris communicatio, ut ff. de ritu nup. l. j. Diuini, quia eiusdem sectæ debent esse, ut non sit unus christianus, & alter iudæus, ut C. de iudæ. l. ne quis. humani, quia forum viri sequitur uxor ff. ad muni. l. fi §. ij. sed secus est in concubina, vel qualiter minus legitima uxore, ut ff. ad muni. de iure. §. fi. licet concubinatus iure permittente sit. ff. de concu. l. in concubinatu. in fi. (i) Neque valet oppositio de matre ad filium, quia ibi non est talis consuetudo qualis ad uxorem, ut infra titu. j. § ergo & in auth. quemodo opor. epis. §. j. coll. j. & §. quanta ibi, Sed aut solæ &c.

Matrimonii diffinitio al. quod addendum est.

*

† concor. 2 xxij. q. ij. c solet.

Concubinatus an sit permissus.

Adde, quod Christo. hic dicit, quod hæc glo. peccat in spiritum sanctum. l. in imperatorem, volendo supplere: ideo dicit tenendum esse tex. ut iacet: & ad oppositionem de concubina dicendum est, quod non continet concubinatus indiuiduam consuetudinem vitæ: quia ex voluntate sola dirimi potest ut per eum hic.

S Y L.

* Adde præterea, quod falsa est expositio glo. circa verbum, diuini, positum in d. l. j. de ritu. nup. Nam, ut docui hic in Annor. Modestinus loquitur de communicatione sacrorum, quod scilicet uxor tenetur seruare ritus sacrificiorum viri: olim enim quælibet familia propria sacra habebat. Quod autem dicit, concubinam non sequi forum concubini, intellige ex eo quod sit concubina, sed bene alio respectu potest effici, de eius foro, veluti, si eo conferret maiorem partem fortunarum suarum, vel ibi domicilium suum collocaret, ut declarat Bar. in d. l. ult. §. ij. ad municipa.

ADDITIO (i) Dummodo unum de quatuor, quæ habentur in l j. eo. titu. interueniat, ut ibi no. glo. & Bar. in l. fi. eo. tit. Sed hodie secundum fidem, & iura canonica, concubinatus nullo modo est permissus, immo quælibet, etiam simplex, fornicatio, est peccatum mortale ut in cle. ad nostram extra de hæreti. Io. Fab. & Ang. are.

ius autem. Diuiditur in tres partes, in prima ponitur qui habeant filios in potestate: in secunda qui sint in potestate: in tertia exceptionem in descendentibus ex femi nis. Secunda ibi, Qui igitur. iij. ibi, Qui autem.

Casus.

§ X L. ¶ Casus. Quæsitũ fuit, qui haberent filios in ptãte:& ex definitione.s. in prin. huius tit facta videbat,q oẽs,qui eos susceperãt ex iustis nuptiis:cõtrariũ decidit,q soli ciues Romani ; rõ decidendi est, quia cum hæc sit inuentio iuris ciũilis Romanorum, nõ potest talis. l. ligare extra iurisdictionem disponentis.l.fin. ff. de iur.om iud.

¶ Ciues Rom. tantũ filios habent in potestate,& descendentes ex masculis non fœminis. h.d. ex. l.item. cum sequen. ff. de iis qui sũt sui vel alie. iu.

¶ Ius autem[a] potestatis, quod in liberos habemus, proprium est ciuiũ Ro

sed tunc in secundo loco fuit dubitatũ, an nepotes vel alij descẽdẽtes essent in ptãte aui,vel patris: & videbat dicendũ, q patris,quia cũ inter ipsum & vxorem sint iustæ nuptiæ, & ij habeant in ptãte qui ex iustis nuptijs generãt,vt s in pri. videbant esse in ptãte patris generantis. Cõtrariũ tñ decidit, quia immo sunt in ptãte aui,ea rõne,q qui in potestate alterius est,nõ põt aliũ habere in ptãte §. ité vobis.j per quas perso.no.acqui. Vltimo dubitabat,an idẽ esset in descenden tibus ex filia : & dubiũ faciebat pxima decisio, cuius contrariũ rñdet ea rõne, qa filij patrisfamiliã & dignitatem sequunt,non matris.l liberos ff de sena. No q soli Ro.ciues habẽt filios in potestate lıẽ q verba non dicunt superflua, quæ ad maiorẽ declarationẽ ponũtur : non enim erat necessãria illa clausula, Nulli enim,cũ esset dictũ, propriũ . qd est quod alteri non competit,l.oẽs popu li ff de iusti. & iur. & ad hoc allegatur iste tex.p Deciũ in consi.cclxij.col.j. Itẽ q dictio igit,est illatiua. Itẽ q eandẽ potestatẽ hẽt auus in nepotẽ, quã pater in filiũ.itẽ q descẽdentes ex filia non sunt in potestate aui materni:& sic q descen dentes seq.patrem,nõ matrem. quo ad patriam potestatem & familiam.]

Ptãs pris in septẽ cõsistit. a ¶ Ius autẽ.Quod consistit in septem. Primo, quia necessitate famis pater filium vendere potest,vel obligare, vt C. de pa.qui fi.distra,l.ij.

* Caute glo.loquitur de patre nõ enim hoc licet auo,vt tradit Saly. post alios in d.l.ij]Secũdo,quia ab eo in ius vocari non potest,vt C.de in ius vo.l fi.

* Hic nõ est effectus patriæ potestatis:nã nec filius emãcipatus vocat in ius patrẽ sine venia d.l.fi.idemq; est in patre naturali,& in matre.l.iiij.& l. vj. ff. de in ius voc.hoc autem introductum est pp reuerentiã omnibus parentibus exhibendam.d.l vj.] Tertio, quia nec cum eis agendo iudicium habere, possumus, vt ff.de iudi.l. is.

* Excipe causam castrensis peculij, & alios casus:ibi relatos per gl]Quarto, qa p eum acquirimus ; vt.j per quas perso. no acqui.§. j. Quinto, quia in iudicio contra aliũ sine licentia nostra esse non potest;vt C de bo.quæ li.l.fi §.j (i)

* Limita hoc multis modis, quos prosequit Soci.in trac.reg.& fall.reg.cxcvj.in cip. filiusfa. in iudicio.] Sexto, quia eo inuito sua bona aduenticia administramus,vt.j. per quas perso. no. acqui. §. j. Quidã tñ dixerunt:q alimenta adinuicem hoc iure præstantur : quod falsum est;cũ in emancipatis etiã hoc sit,vt ff.de lib.agno.l.si quis a liberis in prin. Itẽ ciuilis obligatio inter nos esse non põt,vt infra de inuti sti.§ itẽ inutilis. † * Hinc est,q donatio pris facta filio est inutilis,eamq; reuocare põt.l donationes quas.C.de don int.vi & vx. nã alioqui videret sibi redonare, cũ quicquid acquirit filius;patri acquirat, quæ obligatio nõcõsistit.l.liber homo.ij. in prin ci de verb obl. naturalis aũt obligatio bene inter eos contrahit:sicuti etiã cum seruo.§.j.de fideiusso.] Est & octauus,vt possim petere filiũ in meam potestatẽ. Circa qd distingue,q aut à nullo detine tur,aut ab aliquo:si ab aliquo, volens ; aut inuitus,Primo casu petam cũ p officium iudicis.ff.de li. exhi.l.iij.§.hoc autem & præiudiciali actione in rem agã; vt.j.de actio.§.præiudiciales. nõ interdicto,nisi casu,vt si volo eũ adire hæreditatem,in qua factus est hæres, vt ff. de acqui.hære.siquis mihi. §. iussum. & ff. de li exhiben.si eum In secundo eadem auxilia locũ habent, & plura. s.rei vendicatio

† melius facit l. j. C. de bo. ma.

† Adde aliũ sm do.quia si atrociori b9 dlictis fili9,q est in ptãte pris, pp iussumpa tris min9 punit licet nõ ex cuset i to tũ, vt ff. de re iu. l ad ea. sm Pet.d bel perti ca hic.

dicatio de iure Romano, vt ff. de rei ven dt. l j. §. j. In tertio locum habet interdictum De libe. homi. exhi. Item actio in rem de iure quiritũ, vt ff. de rei ven. l. j. §. j. & de lib. exhĩ, l. j. j. respon.

SYL. *

Vide Rudg. in l Inauditũ ff. ad leg. cor. de sica, & Al. lib. ij. Dispun. c. xxij. & Ald. hic in Anno & Cōmē.

manorũ [a] † Nulli enim alii sunt homines, qui talē in liberos habeant potestatē, qualē nos habemus. Qui igit ex te, & vxore [b] tua nascitur, in tua [c] potestate est. Item q ex filio tuo, & vxore eius nascitur, id est nepos tu9 & neptis; æque in tua sunt ptāte: & pnepos, & pneptis, & deinceps cęteri oēs. Qui † tamē ex filia tua nascunt, in potestate tua nō sūt, [d] sed † patris eorum.

† als sūt

† als in patris.

* ¶ Adde nótium. q olim habebat in filium ius vitæ & necis. l. In suis. ff. de lib. & postu. hodie vero emēdandi & moderate corrigēdi. l. j. C. de emend. prop. Decimus est, q fili9 nō poterat vti aljis sacris atq; pater vteretur, vt inqt Alci. li. Prætermiss. j. in ver. sacra. Vndecimus q nō obligat ex voto facto reipubl. l. ij. §. voto. ff. de polli. xij. q non pōt testari, nec codicillos facere. l. pe. & fin. C. qui testa. fa. pos. xiij. q debet institui aut nominatim exhæredari. j. de exhær. lib in prin. xiiij. q non pōt donare causa mortis absq; consensu paterno. l. Tam is. ff. de don. cau. mor. xv. q non potest cōtrahere matrimoniũ secundum ius ciuile nisi patre consentiente. j. titu. j. in princ. quos suprascriptos effectus latius in Cōmenta. declaraui.

ADDITIO. (i) Scilicet. speciali: nec sufficeret gñalis siue vlis. Item nec ratihabitio postea sequēs, vt no. glo. in l. iij. §. sed vtrũ ff. de mi. Et hæc vera, nisi simul cũ patre agat vel conueniatur. Itē nisi in causa criminali, vel in casibus vbi patri nō quærit usufructus, fm Ange. hic. Itē nisi sit tutor alicuius vel procurator. c qui gñaliter. de procu li vj. Ias.

*

† Hoc inductum fuit ex cōstitutione D. Antonini, qua oēs q in orbe. Ro.

a ¶ Romanorum i. omnium † qui sunt de Romano imperio: aliæ vero gentes; quædã vt seruos tenent filios, vt Sclaui: aliæ vt prorsus absolutos, vt Francigenæ ideo caute dicit j Talem; qualem.

SYL. sunt ci. Rom esse ctī sūt. l. in orbe d sta. ho.

¶ Adde:, q ex gl. aliãs referebat Decius, q in Gallia non daret suitas, & q filij Gallorũ testari possent etiam in aduētitijs: quod tñ dicit falsum: quia in Gallia habetur ratio patriæ potestatis: Deci. in l. qui se patris. col. ij. C. vnde lib. * licet non eodem modo, de quo vide Alciat. lib. ij. Dispun. c. xxij.]

* Adde, q hoc ius potestatis moribus receptũ fuit. l. patré, ff. de iis qui sunt sui vel ali. iu. & sic à lege xij. tab. descēdit: sed cũ constitutione Antonini, de qua i l qui in orbe, de sta. ho. qui. i orbe Romano sunt, ciues Rom. effecti sint, sequit ad oēs christianos hodie illud ptinere, quapropter & Francis cõmunicatũ est, quia & ipsi pars sunt Romani imperii, eoq; iure viuunt, licet Regibus Germanorũ, quos Imperatoris titulo Romani Pontifices insigniuerunt, nō subsint, fm Alcia in l. potestatis. de verb. sign. hodie tñ ex consuetudine Franciæ filiusfa. sibi acquirit, non parentibus, vt testat And. Tiraq. in trac. de retract. lignag. §. j. glo, ix. nu. lx. ubi vide circa hanc glo.]

b ¶ Et vxore. Aliud si ex concubina, vt j. tit j. §. fi. vel incesto coitu natus, vt in auth. qui mo. na. effi. le. coll. vj. § fi.

* Adde, q si sit vxor illegitima, alter tñ coniugũ ignorauerit impedimentũ, de iure canonico filij sunt legitimi, & succedunt patri etiã scienti c ij. & c. ex tenore. qui fil. sint legi.

c ¶ In tua. Si tñ tu sis tui iuris, non aliãs vt ff. ad l. iu. de adul. sic eueniet.

d ¶ Non sunt. Quia qui nascunt patrisfamiliam sequuntur, vt j. de leg. agna. tu. §. j. & in hoc sequitur cōditionē patris, vt ff. de sta. ho. l. cum legitimæ.

¶ De nuptiis Supra titu. proxi. dictum est, q in potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex iustis nuptiis procreauim9: ideo hic subiũgit inter quos dictę iustæ nuptiæ cōtrahuntur. Aret. Cōtinuatio.

IVstas. Iste titu. diuiditur in octo partes. In prima ponit qui possunt cōtrahere matrimoniũ, & qualiter, subijciendo

ciendo. q. de filio & filia furiosi. secūda ibi, Ergo non oēs. vbi ponit quasdā esse personas, īter quas nō pōt esse matrimonium. s. inter ascendētes & descendētes. tertia ibi, Inter eas vbi ponit inter quas psonas ex collateralibus; et coniunctis per adoptionem, pōt fieri & nō fieri matrimonium, iiij. ibi, Affinitatis, vbi ponit inter quas personas non pōt fieri matrimoniū rōne affinitatis. v. ibi, Illud certū. vbi ponit: qualr matrimoniū phibetur rōne serui lis cognationis. vj. ibi, Sunt & aliæ, vbi ponit gnalr quasdam esse alias psonas, inter quas nō pōt constitui matrimonium. vij ibi, Si aduersus. vbi ānullat matrimonia contracta cōtra iuris pcepta, & quicquid secutū est exinde, & punit cōtra faciētes. Octaua ibi, Aliqñ, vbi ponit de filiis naturalib9 & qūo possūt legitimari. Itē prima pars principalis diuidit in tres partes. Nā in prima ponit dictū gnale: in secunda illud declarat: in tertia determinat incidentē quæstionem. Secunda ibi, Masculi. Tertia ibi; vnde quæsitum. fm Por.

¶ ailas de ... (margin note, partly illegible)

¶ De † nuptiis.

¶ Iustę sūt nuptię, quæ secundum ll. fiūt inter puberes, & in filiis cum consensu parentis: dato etiam modo filiis furiosi, quomodo nubere iure possint. hoc dicit ex lege secun. & sequen. ff. eodem.

SY L. ¶ ... Quærebat quæ essent iustę nuptiæ, & r ndet, q intelligunt illæ, quæ factæ sunt fm præcepta legū: quia tñ ex hac gnali declaratione non habebatur particularis doctrina, quæsitū fuit, an circa ętatē esset limitatus terminus: & cū nuptias faciat consensus, nō concubitus. l. nuptias. ff de regu. iu. videbatur cōsiderari debere tps, quo hoīes habent perfectū cōsensum, & sic tps xxv an. l j. ff. de min. quia sum9 in casu, in quo restitutio non potest ponere in pristinū. Hoc tñ non obstante decidit, q attendatur pubertas, quia hoc tpe & mulier est viripotens, & mas aptus ad generandum: & statim q quis est habilis ad generandum, dr habilis ad matrimoniū: quia hac rōne inuenta est coniunctio: quæ ętas ad obligationes habilis est. §. pupillus. j. de inut. stip. Successiue quæsitum est, an filij fa. dūmodo essent pubes res, absolute cōtrahere possent nuptias, & vr dicendū q sic: nec quicq obstare patriā potestatē, quia cum hic agat de coniunctione nāli, non vr, q patria potestas aliquid operet. §. sed naturalia ī de iu. natu. gē. & ciui. At contrarium deciditur, & rō decidendi ponit in tex. Quo factū est, vt sit dubitatū, an filij furiosi, cuius nullus est consensus, possint nubere: & dicendū videbat, q non: quia cū consensus eius sit impossibilis: * tam expressus, quia s. mente caret. §. Itē furiosi. j. qui testa fa. pos. q̄ tacitus, quia is tacendo consentit, qui contradicere posset.] lex aūt consensum paternū exigat, priuatus videbat filius ex hoc impedimento. Attñ decidit oppositū, & dr, q quanuis iure antiquo hoc esset, tñ Impator ad remouēda matrimonij impedimēta dedit modū nubendi. l. si furiosi. C. eo. * Pronior autē fuit antiquitas in pmittendo filiæ furiosi nubere absq; patris cōsensu, quia in cōseruāda eius pudicitia plus suberat periculi, tum ob naturę stimulos in mulieribus acutiores, tum ob sexus imbecillitatē. Videmus enim eadē rōne constitutū, vt in neptis matrimonio cōsensus aui sufficiat, in nepote vero tam aui q̄ patris voluntas exigat. l. oratione. ff de ritu nup.] Nor. quæ sint iustæ nuptiæ. Itē in qua etate cōtrahere matrimoniū liceat. Itē q in filio contrahente matrimoniū requirit consensus paternus ex ciuili & naturali rōne. Itē q nō solū consensus, sed iussus requirit. Itē q filij furiosi sine paterno consensu cōtrahunt nuptias. Item q statutū in filia furiosi non extendit ad filiū; contra hic no. p Ang. aliàs enim nō fuisset necessaria decisio Impatoris, nec fuisset variatū, vt dicit. Itē ibi, Ciues Roma. no. q matrimoniū est tantum inter liberos.] * Iustas nuptias dixit, hoc est legitimas & in quib9 nihil iure possit desiderari. Nam

Nā iustū dicimus, qd Greci ἀκριβὲς. i. numeris oībus absolutū, sic iustos liberos & iustam vxorem appellamus. l. si senatori. de ri. nupt. & l. cū quis. C. de na. lib. a Ciues Romani. i. liberi hoīes, vt s. de lib. §. fi. Ser ui ergo nō faciunt matrimoniū, † sed contuberniū, vt hic, & C. de incest. nup. cū ancillis & q in auth. de nup. §. si vero ab initio. coll. iiij † Sed aliud est iure canonū (i) quod prępualet, vt in auth. de eccl. ti. §. j. coll. ix. vbi dicitur, quòd canones sunt seruādi pro legibus.

Matrimoniū nō fit inter suos.

* *

† Innuit hoc & Plau. in prologo Casi.

† Si sit ei iure sana extra de cla. coniu, vbi matrimonia cōtra dicta per sacerdotes dāt cōtubernia

SYL. Adde, q de iure cano. matrimonium est inter seruos, & potest cōtrahi etiam inuitis & contradicentibus dominis. c. j. de coniug. seruo.]

b Præcepta. quæ sunt j. eo. ti. per totū, & ff. eo. & C. eo. ti. per totum. vt colligemus in magna glo. j. eo. §. sunt & aliæ.

c Puberes. i. maiores xiiij. annis, vt j. quibus modis tu. fi. in prin.

d Viripotentes. id est maiores. xij. annis j. qui. mo. tu. fi. j. respon. sed in sponsalibus vij. anni sufficiunt, vt ff. de spon. l. i. a sponsalibus.

* Ratio, cur maturius fœminæ nubant, q̄ mares, est, quia prius gñationi aptæ sunt, quod tradit Macrob. lib. vij. satur na. c. vij. in sponsalibus autē contrahendis ęquiparātur, & septē anni sufficiūt in mare & fœmina, qa in his consensus solus requiritur, qui par est in vtroq;.

Sed nunquid hodie. xv. anni sunt necessarij ad matrimoniū, vt in auth. de tem. non so. pe. §. gñalr. col. vij. Respon. lex illa consuetudinē & frequētiam hominum ponit. Ité quid si aliquis, anteq̄ illud tps attingat, inuentus sit sufficiens ad matrimoniū? Videt, q nubere possit, † vt ff. q si di. le. ce. l. pe. quasi felici diplomate vsus, vt ff. de verb. obl. l. continuus. §. cū ita. Sed contradico, immo. l. Iulia de adulterio & stupro commisso poterit puniri, vt ff. de adul. l. inter. liberas. j. respon. & est pro hoc. ff de cōcub. l. j. §. fi. Si autē de facto intra dictū tempus vxorē quis acceperit, tunc erit vxor, cum ad ætatem prædictam peruenerit, vt ff. de ritu nupt. l. minorem.

† Illa est vera. ſm oēs scrib. j. c. pube. res & c. cō tinebatur extra de despō. pu. & l. si v. xor. §. fi. ff. de adu.

ues a Romani contrahunt, qui secundum præcepta b legum coeunt: masculi quidem puberes, c fœminæ autē viri potentes: d siue pñsfamilias e sint, siue filiifamilias: dū tamen si filiifamilias sint, consensum habeāt parentum, quorū in potestate f sunt. Nam hoc fieri debere, & ciuilis g & naturalis h ratio suadet: in tantum, vt iussus

SYL. Adde hoc verū de iure ciuili, sed de iure cano. cōsideratū potentia coeūdi: & si ante ann. xiiij. vel xij. ann. inueniatur, contrahit matrimoniū.

c. puberes. c. de illis. ij. de despon. ipub.

e Patresfamilias. f. qui sunt iuris sui, cuiuscunq; ætatis sint: sic & matresfa. sed filij & filiæfamilias, q sunt in potestate, cuiuscūq; ętatis sint, vt ff. de iis q sunt sui iuris. l. nam ciuium. Accur.

f In potestate. Quid ergo de emancipatis? Vr idē, vt C. eo l. viduæ. Sed illud consilium est, † non præceptum q autē possit filius emancipatus, dr. ff. de contractab. l. iij. §. si emancipatus. & ff. de ri. nup. l. filius emancipatus.

† Si consiliū fit reuarētiæ, ē & necessitate obe. dictum, sec ſi ſpe ciōis. gl. ē ordi. i. c. ad aures. de ęta. & quali.

SYL. * Vera resolutio est, q filius emācipatus indistinctè potest absque interuetu patris contrahere matrimonium. d. l. filius. filia vero nubere debet secundum modum datum in l. In cōiunctione. C. de nup. & hoc intelligendum est ſm ius ciuile, aliud enim ſm ius cano. quod in hac materia præualet.]

** Adde, q si nepos ducat vxorē, non solum requirit consensus aui, in cuius potestate est, sed etiā patris; si vero neptis nubat, sufficit consensus aui. l. oīone. ff. eo. & ió diuersitatis est, vt ibi scribit Accur. quia mulieris oportet accelerate nuptias, ne quid turpe committatur.]

g Et ciuilis. Quia est in potestate de iure ciui. Romanorum, vt supra titu. j. §. ius.

** Quid si nolint parētes cōsentire? & vt eos cogi posse. l. qui liberos. de ri. nup.]

h Et naturalis. Quia pater, vt ff. de iu. & iu. l. ij.

a ¶ Debeat. Aliàs non valet, vt ff. de sta. ho. l. Paulus respondit. videtur tñ consentire, nisi contradicat expresse, vt ff. de spon. l. in sponsalibus. in fi.

SYL. ¶ Adde hoc falsum de iure cano. quia sine consensu patris contrahere pōt c. fi. vbi glo. xxxij. q. ij. & est cōmunis opi. cō tra quā nō valeret statutum hodie disponēs idē, quod hic dr, vt prosequitur Decius in c. eccl. sanct. ma. col. vj. de consti.

b ¶ Vnde. Quia pris consensus exigit.

c Possit. Videtur, ꝙ non, cū pater nō possit cōsentire, vt ff. de iur. co. l. ij. §. furiosus.

d ¶ Super filio. Nā de filia facile cōcessum fuit: quia forte calidior sanguis est in ea, vt in auth. de non elig. §. cū igitur coll. j. Vel verius pp fragilitatem sexus, arg. j. q. alie. li. i prin. sed pria nō placet.

SYL. ** ¶ Verā rōnē posui i figuratione casus.

e ¶ Decisio. idest sententia, vel lex. vt C. eo. l. si furiosi.

f ¶ Qua. Decisione.

g ¶ Furiosi. Idē & si captus fuerit, & ab fuit pr p trienniū: vel si nescit an viuat vel nō, vt ff. eod. l. si nepos §. fi. & l. si ita. **Adde, ꝙ tñ valet matrimoniū ante effluxum trienniū captiuitatis, vel absentię paternæ, dūmodo ducat talem, cuius cōditionē certū sit patrē non esse repudiaturum. l. si filius. ff. eo.]

h ¶ Secundū datū. Scilicet cū auctoritate curatoris patris, & dote fm quātitatē pmonij pris data, vt C. eo. l. si furiosi. in fi. sed iure canonū sufficit † cōsensus eorū, de quorū matrimonio agit: sed illud forte in aliis, & nō in filiisfamilias intelligitur. Vel credo, ꝙ hoc corrigitur qa ita honesta est res contrahere matrimoniū, sicut & intrare monasteriū, vt in auth. de san. epi. §. sed & hoc pñtī. coll. ix.

† c. sufficiat 27. q. 2.

SYL. ¶ Adde hoc corrigi per Cano vt dictum est s. in glo. in ver. debeat. ** & declarat late Dec. in l. nuptias. de regu. iu. dū aūt æquiparat gl. matrimoniū spūale & temporale, dicit verū, vt patet per tex. in c. qm̄. §. porro. vt lite nō con te. c. inter. & c. fi. de trāsla. epis. c. cum in ter. de elec. bonus tex. in authen. nisi. vbi Cy. Saly. & alij. C. ad trebell.]

parentis præcedere debeat.[a] ¶ Vnde [b] quæsitum est, an furiosi filia nubere, aut furiosi filius vxorē ducere possit: [c] cumque super filio [d] variabat, nostra processit decisio [e] qua [f] permissum est, ad exēplū filiæ furiosi, [g] filium quoque furiosi posse & sine patris interuentu matrimoniū sibi copulare, secundum datum[h] ex nostra constitutione modum.

¶ Matrimoniū nō potest contrahi inter ascēdentes & descendentes vsq; in infinitū; etiam per adoptionē: & etiā adoptione finita p emancipationem. hoc dicit. ex l. nuptiæ consistere. ij. cum ll. seq. ff. eo.

¶ Ergo. Diuiditur in quinq; partes. In prima ponit regulā in secunda exēplū: i tertia quid accidat iis, q cōtra regulā nubunt: in quarta ampliatio exēpli: in quinta ampliatio ampliationis. Secunda ibi, inter eas. Tertia ibi, & si tales. Quarta ibi, & hæc adeo. Quinta ibi, intantum.

SYL. ¶ Casus. Quæsitū fuit, an cū quocūq; in stę nuptiæ cōtraherent, & videbat dicēdū ꝙ sic: qa cū maris & fœminę cōiunctio de iure naturæ sit, & ius nāle sit inuariabile, videamusq; aīalia cętera passim cōmisceri nulla habita distinctione videbat dicēdū hoc idē in hoīnib9 esse seruādū. Cuius cōtrariū dr: qa cū aliud rō hoīs exigat, q impulsus ille naturę in regentiū & ciuili sunt phibiti certi gradus rōne honestatis, q in aīalibus nō cōsiderant. Vnde quāuis illa coniūctio naturalis sit, tñ modus cōiunctiōis de iure ciuili est. Nō variat itaq; ꝙ naturale, est sed aliqd addit inter hoīes, ꝙ ratione naturali dispositū est: veluti inter ascendētes & descendentes: & quāuis inter adoptiones nō sit tanta rō, maxime adoptione soluta, idē tñ statutum est, in memoriam reuerentiæ debitæ, & quia iā fuit iure ciuili filia: quia adoptio quantum pōt nām imitat. §. minorem. j. de adop.

Nos.

Not. q regula nuptiarũ est prohibitoria certarũ psonarũ:& iõ q non prohibent cõtrahere, intelliguntur pmissi. Itẽ q in ter ascẽdentes & descendentes in infinitũ, ẽt adoptiuos, & soluta adoptione, nõ sunt iustæ nuptiæ. Itẽ q incestus & nefarius coitus dr̃ cũ consanguineis. Itẽ q cessante cã qñq; non cessat effectus.]

a ¶ Ergo. qa secundũ præcepta legum fiũt matrimonia, ergo &c.

b ¶ Non oẽs. s. mulieres.

c ¶ Quarũdã, s. mulierum.

d ¶ In infinitum, adeo vt si Adã hodie viueret, non posset habere vxorẽ, fm Io. vt ff. de ritu nup. l. nuptiæ consistere.

ADDITIO. Et hæc vera, si ue sint ex legitimo matrimonio, siue non, vt ff. de ritu nuptiarum. l. & nihil. Apud quasdam tñ gentes aliud seruari, ait Ouid. lib. x. Metam. Gentes tñ esse feruntur, In quibus & nato genitrix, & nata parente iungitur, & pietas geminato crescit amore.

e ¶ Idem iuris, vt non possint coniungi. ADDITIO. Et est rõ fm Pet. qa licet filiatio sit finita p emancipationẽ, tñ phibet honestatis cã: qa i copulãdis nuptiis sẽp ĩspicit honestas. l. sẽp. ff. de ri nu. Are.

¶ Inter eas. ¶ Diuidit in quatuor partes. Primo ponit dictũ in genere in trãsuersalibus: secundo illud specificat in transuersalibus coniũctis per sanguinẽ: tertio de coniunctis per adoptionem: quarto infert ex prædictis vnũ casum. Secunda ibi, Sane. Tertia ibi, Sed & si. Quarta ibi, Et ideo. A rec.

¶ Inter eas. Casus. Quærebat an inter collaterales quoque seruanda esset supraścripta phibitio: & videbatur dicẽdum q non, quia cessabat ille ascẽsus & descẽsus sanguinis, qui est inter liberos & parẽtes, cuius cõtrarium decidit in fratribus & sororibus, rõne cuiusdam honestatis, quæ in nuptijs maxime spectat l. semper ff. de ritu nup. licet sint adoptiui, quia adoptio quoq; naturã imitatur. Sed tunc dubitatũ fuit, quid iuris soluta adoptione: & videbat idẽ respondendum ex pxime præcedente §. vbi dissoluta p emancipationem adoptione durat adhuc impedimentũ: sed contrariũ decidit, quia cũ adoptio sit tñ iuris ciuilis vinculũ, alio ciuili instrõ, i. emancipatione penitus est dissolutũ. l. nihil tã. de reg. iur. diuersitatis autem rõ inter hunc casum & casum præcedentis. §. illa est, quia paternum illud nomen pudori semp esse oportet, cũ maneat adhuc reliquiæ prioris potestatis, argu l. Vnius. §. seruus in eius caput ff. de quæstio. qd nõ est inter fres & sorores Abhorret. n. a publica honestate, vt quis iungat cum ea, quam loco filiæ prius habuit. l. si quis alumnã. C. eo] No. q maior est prohibitio descendentiũ quàm collateralium, quia.

¶ Ergo[a] non oẽs[b] nobis vxores ducere licet. Nam a quarundã[c] nuptijs abstinẽdum est. Inter eas enim personas, quæ parentũ, † liberorum ve † locum inter se obtinent, contrahi nuptiæ non possunt: veluti ĩter patrẽ & filiam, vel auum & neptẽ, vel matrẽ & filium, vel auiã & nepotem, & vsq; in infinitum.[d] Et si tales psonę inter se coierint, nefarias † atq; incestas nuptias contraxisse dicunt. Et hæc adeo vera sunt, vt quam uis per adoptionẽ parentum, liberorũ ve loco sibi esse cęperint, non possint ĩter se matrimonio iungi: intãtum, vt, etiã dissoluta adoptione, idem[e] iuris maneat. Itaq; eam, quæ tibi per adoptionẽ filia, vel neptis esse cœperit, nõ poteris vxorem ducere, quamuis eam emancipaueris.

Fratres & sorores iure non coniunguntur etiã adoptiui, nisi alter emancipatus sit. h. d.

¶ Inter eas quoq; personas, quæ ex trãsuerso gradu cognationis iunguntur, † est quædam similis obseruatio,

† declarat gl. ver pa ren. is. in fra tit. ii. in prin.

† Vide gl. in § ita ver. perso nis. infra de hęre. quæ ab ĩ test.

† No. q li cet als ne fariæ nu ptiæ pro prie dicãt inter ascẽ dentes & descẽdẽ tes, incestæ aũt inter collatera les & affi nes, actã qñq; his appella tionib p miscue v timur gl. i auth. de incest. & nefa. nu. coll ij. cir ca prin.

† Huiꝰ p hibitionis triplicat fert rõnẽ Plutar. ĩ pble. quã vide.

S Y L.

quia illa est in infinitũ, hæc vsq; ad certos gradus. Itẽ ꝙ inter frẽs & sorores nõ sunt iustæ nuptiæ, siue ex vtroq;, siue altero se parente contingant. Item quod adoptiua, durante adoptione, non ducitur in vxorem. Itẽ quod emancipatio inter adoptiuos collaterales soluit penitus affinitatem. Itẽ quod finita causa impedimenti finitur impedimentum.]

a ¶ Sed nõ tanta scilicet vsque ad gradũ septimum, secundum canones, vt xxxv. q.iij. c. progeniem. & c. de cõsanguinitate. & c. in copulatione. & c. nulli. sed secundum leges vsq; ad quartum, vt.j.eo. § fratris. Idem hodie † iure cano. † vt extra de consang. & affi. non debet.& c. vlt. sed tamen aliter accipitur gradus secũdum canones, quam secundum nos, vt dicetur.j. de gra.cog.

¶ Adde, ꝙ hodie de iure canonico prohibitio est vsq; ad quartũ gradũ c. nõ debet.§. prohibitio.de consang. & affi.]

b ¶ Quãdiu.Sic ff. de verb. oblig.l.si stipulatus fuero.in fin. aliàs,si stipuler.§.j. sic.ff.de lib. & posth. l. siqs postu. in fi.

** Ratio est. quia p adoptionẽ efficitur agnata fratris, vt declarat hic Theoph.]

c ¶ Dissoluta, quia ipsa est emancipata, vt differat à sequenti casu.

d ¶ Generum. Idest maritum filiæ.

e ¶ Eum.Scilicet patrem.

f ¶ Antea.Idest primo.

g ¶ Filiam hoc ideo, quia emancipatione facta desinit esse agnata patri; ergo p patrẽ non põt fieri agnata tali adoptiuo, vt ff.de adop.l.qui in adoptionẽ. hodie vero non desinit, vt infra de leg. agna. success. §. final. & ita hoc consilium hodie non valet.

¶ Adde, quod licet ita communiter teneant doct tamen hodie etiam emancipatione tollit̃ agnatio per istum tex. & §. fin.j. de leg. agn. tu. Nec ob. §. fin. quia non defert patri hæreditatem, vt agnato, sed vt emancipanti cõtracta fiducia. Nec ibi dicit, quod iure nouo sit agnatus, sed quod semper vr̃ contracta fiducia emancipare: quæ fictio manẽte agnatione non eẽt necessaria.] SYL.

h ¶ Nurum. Idest vxorem filij, vt probatur.j. e. §. affinitatis.

† Qđ elegãter deplorat Byblis apud Oui. lib. ix. Meta.

† alias ab

† Afr antiquit°, vt legit̃ de Abrahã, q habuit

SYL. vxorẽ suã cõsanguineã, Gen. c. xx. qđ institutũ deinde p hibitum fuit, vt ẽ Leu c 18.

† Scilicet īclusiue: sed d iu. ciuij. exclusiue, vt infra eo § duorũ. & iõ hãc gl̃ reprehẽdit hic Ias.

sed non tanta. [a] Sane enim inter fratrem sororemq; nuptię ꝓhibitæ sũt,† siue ab eodẽ patre, eadẽq; matre nati fuerint, siue† ex altero eorum.

¶ Sed si qua ꝑ adoptionem soror tibi esse cœperit, quamdiu [b] quidẽ constat adoptio, sane inter te, & eam nuptiæ consistere non possunt cum vero per emãcipationẽ adoptio sit dissoluta, [c] poteris eam vxorem ducere. Sed & si tu emancipatus fueris, nihil est impedimẽto nuptiis. Et ideo constat, siquis generum [d] adoptare velit, debere eum [e] antea [f] filiã [g] suam emancipare: & siqs velit nurũ [h] adoptare, debere eum antea filium suum emancipare.

¶ Fratris. ¶ Diuiditur in quatuor partes. In pima ponit dictũ: in secunda extendit in tertia assignat rõnẽ: in quarta ponit quid in adoptiuo. Secunda ibi, sed nec. tertia ibi, cuius. quarta ibi, eius.

* ¶ Casus figuratio facilis est. Dicitur enim ꝙ filia fratris sororisue vxor duci non põt, In quo nulla est difficultas, cũ sit in tertio gradu. l. Iurisc. § iij. ff. de grad. Solũ videbat̃ subsistendũ in eorũ nepte, quæ cũ sit in quarto gradu, qui regulariter est ꝑmissus, videbat̃, ꝙ cum ea nuptias liceret cõtrahere, & tñ rñdet̃ contrariũ ex regula posita in tex. cuius enim.&c, Illud preterea quæsitũ est, an vxor duci posset filia sororis adoptiuæ: & videbat̃ ꝙ non, cũ teneat tertiũ gradum: attñ decidit̃ contrariũ ex rõne in tex. allegata, quã optime declarat gloss. hic, & apertius in l. si qua.ff. eo.] Not.ꝙ inter patruum & neptẽ ex fratre, vel ẽt inter patruũ magnũ, non licet contrahere nuptias. Itẽ ꝙ de iure ciuili neptis fratris, vel sororis est in quarto gradu. Itẽ ꝙ cuius filiã prohibeor vxorẽ ducere, ita & eius neptẽ. Itẽ ꝙ filia sororis adoptiuæ SYL.

ptiuæ nō coniungitur nec ciuili, nec naturali iure mecum. Item q̧ fortius est vinculum naturale quàm ciuile. Item q̧ vinculum legale tantū est inter adoptantem & adoptatum.

tionē per patrē, in cuius potestate est. ff. de adop. l. qui in adoptionem.

SYL. ¶ Adde, q̧ glo. in l. si qua in verbo Adoptiuæ. ff. de ri. nupt. apertius declarat, & assignat aliam rationem.]

¶ Filiā vel neptem frīs naturalis vxorē ducere ꝓhibetur: secus adoptiuam. hoc dicit.

¶ Fratris ꝟo vel sororis filiam, vxorē ducere †non licet. Sed nec neptē fratris vel sororis q̃s ducere pōt, quāuis quarto gradu sint. Cuius [a] enim filiā vxorem ducere nō licet, neq; eius neptem permittitur. ¶ Eius [b] vero mulieris, quam pater tuus adoptauit, filiam nō videris impediri vxorē ducere: quia neq; naturali, neq; ciuili [c] iure tibi cōiungitur.

¶ Duorum fratrū filij iure cōiungūtur, secus in amita & matertera etiam magna. hoc d.

¶ Duorum [d] autē fratrū vel sororum liberi, vel fratris & sororis, coniungi possunt.

¶ Item amitam [e] licet adoptiuam [f] ducere vxorem nō licet: item nec mater

a ¶ Cuius. Sed opponit̄: filiā aui vel auiæ non possū ducere, tñ neptē possum, quæ est mihi cōsobrina, vt. j. eo. titu. §. duorū. ** Respon. hanc regulā stricte intelligi ĩ eo casu, in quo loquit̄, & in omni simili, s. qñ ego & ille, cuius filiā ducere ñ possum, sum⁹ in gradu primo ad stipitē, & in ptāte eiusdē: & sic, cuius, s. fratris, vel sororis meæ filiā &c. & hoc ĩ nālib⁹, sec⁹ in adoptiuis, vt. j. §. ꝓximo.

† Alter olim, vt scribit Plutar. ĩ proble.

SYL. ¶ Adde, q̧ Ia. hic alr̄ declarat: q̧ si loquimur in collateralibus ęqualibus, cessat ista: si vero in iis qui ab. j. sunt durat pp reuerētiā: quæ satis placet.* Vel dic, vt declaraui in Annot. q̧ Imperator in vers. Sed nec neptē. ibi, quāuis quarto gradu sint. docet nos rñsionē, quia cū iam sit expresse decisus ille casus, qui obiicitur, in §. duorum. non potest comprehendi sub regu. l. doli clausula. ff de verb. obl.

b ¶ Eius. Sic cōstrue: Non videris impediri ducere vxorē filiā eius, quā pr̄. &c.

c ¶ Ciuili iure. De naturali cōstat: de ciuili sic probo. Illa filia sororis adoptiuę nō est in potestate matris, vt. j. de hæredū qualit. & diffe. §. qua de cā. ergo nō transit in potestatem illius, qui adoptat matrē, licet mater trāseat: quia illi trāseūt cū aliis qui sunt in ptāte, vt. j. tit j. §. illud. & fi. de adop. l. si pater. at ipsa mater adoptata, est mihi coniuncta p agna

Diuisio ¶ Duorū Diuidit̄ in tres partes. Primo ponit de duobus consobrinis: secūdo de amita: tertio de matertera, Secunda ibi, Item amitam. Tertia ibi. Itē nec materteram.

SYL. ¶ Casus. Primo dubitatū fuit, quid in descēdentibus fratrū & sororū, an iustas inter se nuptias contraherent: & rō dubitandi oriebatur ex eo, q̧ nuptiæ prohibitæ erant in quarto gradu ĩ. §. proxi. deciditur tamē cōtrariū, quia in æqualibus nō cadit rō honestatis & reuerentiæ, quæ cadit in superioribus, qui quasi loco patris sunt: qua rōne fuit etiā idē respōsum in amita & matertera q̃uis adoptiua, & rō est assignata in tex. Not. q̧ filij duorum fratrum iure inter se nubūt. Itē q̧ amitam & materteram etiam magnam ducere in vxorem, etiam q̧ adoptiuæ sint, non possumus. Item q̧ amita & matertera sunt loco parentum.

d ¶ Duorum. Hoc secundum leges, vt hic. & C. eo. l. celebrandis. secus iure canonum. Vel dic hunc §. loqui de adoptiuis, secus in naturalibus,

SYL. ¶ Adde, q̧ loquitur in vtrisq;, & de iu. cano. hodie corrigit̄. c. non debet. §. prohibitio. de consang. & affi.]

e ¶ Item amitam. quæ est soror patris.

f ¶ Adoptiuam. Ab auo paterno.

** Exēplifica, si auus ipse paternus habē

 filiū,

filiā, qui est pater meus, adoptat puellā. hanc enim pr me⁹ habebit sororē adoptiuā, mihi vero erit amita adoptiua.]

a Materteram. Caute nō repetit, adoptiuā materteram &c. † quia matertera vel auunculus nō fit adoptio ne, vt hic, & s. eo. §. ei⁹. & ff. eo. l. si qua. §. fi. Sed contra vr. ff. de ritu nup. l. p adoptionem. §. fi. Respon. illud intelligit, q si adopto in nepotē quasi ex filia natū, vel in pronepotē quasi ex nepote nato ex filia, quod possum, sicut si nullū haberē filiū, vt j. tit. j. §. licet. tunc enim soror & frater eius, loco cuius filij facta est adoptio, est matertera & auunculus: alij mihi filij sunt, vt patet: & sic non imitat naturā: qa aliter nepos ex filia naturali & legitima nō est in potestate: hic autē cū suis cōcordātiis loquitur, qn aliquā adopto in filiā: hæc quidem nō erit matertera filij nati ex alia mea filia & naturali & legitima. Sed quæ est rō diuersitatis? Rndeo: quia altero casu. s. q n adopto in nepotē ex filia, est cōmodum materteræ & auunculo: quia maiores quidē parentes imperant minoribus. quod secus est in aduerso casu: & ex hac depēdet alia: vt naturales & legitimi sint adoptiuo subiecti: & est ridiculū: econtrario casu esset æquum.

† hoc idē animaduertit hic Theophilus in Instit. Græcis.

teram: a quia parentum loco habētur. Qua ratione verū est, magnā quoque amitam, & materteram magnā prohibēri vxorē ducere.

Non pōt aliquis contrahere matrimoniū cum nuru vel priuigna præsenti vel præterita. h. d.

liam, nulla resultat agnatio inter eā. & nepotē ex alia filia naturali & legitima adoptantis, qa illa (vt ita eā vocē p similitudinē) matertera non potest agnasci illi nepoti ex filia, cum extra familiam adoptantis sit. §. fi. s. de pat. pot. & consequēter nec eidem iure cognationis iungitur. l. patris. ff. de in ius vocan. qppe cum in adoptione pro nulla reputet cognatio, quæ natura contingit, vt scribit hic Theophilus. merito igitur non impediuntur nuptiæ.

b Matertera magnā. Magna matertera, soror auiæ maternæ est: amita magna, soror aui paterni est, vt infra de gra. cog. §. iiij. Sed qd de fratre aui materni? Respon. est patruus magn⁹, vt C. de suc. cess edi. l. j. licet Pla. contra vt ibi no. Sed cū sint in quarto gradu, quare phibentur, vt s eo. §. fratris? Respon. quia hę Personæ sunt de superioribus transuersalibus, quæ habent loco parentum, vt in hoc. §. & quia ipsa est in primo gradu stipitis, vt no. s. eo. §. sed nec neptem & sic nota caute, quia ordo transuersalium subdiuiditur in tres partes, s. infra, & ex latere, vt j. de gra. §. iij. iiij. v. & vj. & maior est abstinentia versus superiores, vt hic, & inferiores, vt s. eo. §. fratris, quàm transuersales, vt s. eo. §. duorum.

Matertera magna Amita magna Frater aui materni an dicatur patruus magnus.

SYL. * Ad declarationem istius glo. videnda sunt quæ post Ange. & Christo. dixi hic in commen. latius enim necesse est declarare, quàm capiat additio.

* Dic ex mente doct. rationē diuersitatis esse, quia in priore exēplo glo. ad d. l. per adoptionem. cū adoptatus loco nepotis efficiat de agnatione & familia aui adoptantis, in cuius potestatē transit, (qua in re adoptio non imitatur naturam) agnascitur & filiis, & filiabus, & aliis existentibus in familia eiusdē aui l. qui in adoptionē ff. de adop. qui filii & filiæ sunt auunculi & materteræ ipsius nepotis. Et hæc quidē agnatio parit impedimentū nuptiarū. At in posteriore exēplo glo. cum adoptat aliqua in fi-

Affinitatis. Diuiditur in septē partes. Nam primo ponit quandam prohibitionē in genere. Secundo illā prohibitionem exēplificat in nuru & priuigna. Tertio rationem prohibitionis factæ de nuru & priuigna assignat. Quarto dictam prohibitionē de nuru factā modificat. Quinto rationē dictæ modificationis assignat. Sexto modificat prohibitionem circa priuignam. Septimo rationē dictæ modificationis assignat. Secunda pars incipit ibi, Vt ecce. Tertia ibi, Quia vtræq;. Quarta ibi, quod ita, l. Quinta ibi, Quia eadem. Sexta ibi, Item si. Septima ibi, Quia duas. Areti.

Diuisio.

Affinitatis. Casus. Quærebatur, an prohibitio nuptiarum rōne agnationis trahe- SYL.

trahere℥ ad affines: & ratio dubitandi erat, quia affinitas, vtpore contracta per fœminas, non videbatur paris potentiæ cum agnatione: *quemadmodum nec antiquitus erant pares in successionib⁹, infra de legi. agna. suc. & de succes. cogna. in prin.] cuius contrarium uidetur ex eo, qa nurus & priuigna, de quib⁹ primo loco fuit dubitatũ, filiæ loco habentur etiã dissoluta affinitate: nã ea constante alia ratione abstinendũ est ab ipsarum nuptijs: quia qs duas vxores habere non pôt, vt hic dr̃. * Abhorret enim lex coninnctionẽ illarum personarũ, quæ inter se parentum liberorũve locũ obtinent. §. ergo. s. eo.] No. q̃ rõne affinitatis prohibentur etiã nuptiæ. Item q̃ nurus & priuigna filiæ loco sunt. Not q̃ vbi sunt duę rões finales, vna cessante, alia nõ, nõ cessat dispositio: *quod intelligas verũ esse, dum modo singulæ rões efficaces sint, & sufficiant: alioquin secus. l. si familia. de iur. om iud. Item q̃ l. in dubio debet interpretari in casu probabiliter dubio. Item q̃ nõ licet eodem tpe habere duas vxores. Item q̃ dictio, quoq; est implicatiua, Item q̃ nomina affinitatis durant ea soluta: & verba præteriti tpis sunt ab negatiua præsentis temporis.

alias de eâ. in

† alias fuit

Affinitas quid.

† Vel iõ df affinitas, quia vnus tendit ad finem alterius, & ecõ uerso, ut Ch. foto.

† socrep bat Aug. quo ad matrimoniũ prohibẽdum, p l. adoptiuus. § verfi. idẽ tñ ff. eo. & ff. de ri tu nup. l. & nihil. § Y L.

¶ Affinitatis[a] quoque veneratione, à quarundã[b] nuptiis abstinere necesse ẽ: vt ecce priuignam[c] aut nurũ † in vxorem ducere non licet: qa vtræq; filiæ loco[d] sunt, Quod[e] ita scilicet accipi debet, si † fuerint nur[f] aut priuigna tua. Nam si adhuc nurus[f] tua est: id est, si adhuc nupta est[g] filio tuo, alia[h] ratione vxorem eam ducere non † poteris: quia eadem duob⁹ nupta esse non pôt. Item si adhuc priuigna tua est, i. si mater eius tibi nupta est, ideo eã vxorem ducere non poteris, qa duas vxores eodem tẽpore habere non licet.[i]

a ¶ Affinitatis. Est autem affinitas, regularitas personarum ex nuptijs contractarũ, omni carens parentela. s. sanguinis, † vt ff. de gra. aff. nõ facile, §. affines. & §. sciendum est ideo dicir, ex nuptiis. † quia sine nuptiis cõtrahi non põt: sed secundum canones etiam sine nuptiis.

¶ Adde, q̃ affinitas est proprie personarum proximitas ex coitu prouenienns, oĩ carẽs parẽtela, ita diffinit cõiter p can.]

Sed cum vxor videat affinis viro, quare permittit matrimonio vti? Respon. non est affinis, sed causa affinitatis: sicut vn⁹ nõ est numerus, sed principiũ numeri. ¶ Adde, q̃ hæc est cõis opin. vt p doct. in l. j. C. vnde vir. & vxor.] **Adde, quod quãuis statuta loquentia de affinib⁹ nõ verificẽtur in viro & vxore secundum proprietatem verbi, tñ verificantur ex ratione, p regulam, propter vnũquodque tale & illud magis: & est tex. in proposito in d. l. j. C. vnde vir. & vxor. vt ibi declarãt Cast. & latius Alex. in prin.]

§ Y L.

† alias possit

b ¶ Quarundam. s. mulierum.

c ¶ Priuignam. Hæc nomina exponunt statim proxi. in versi, quod ita &c

d ¶ Loco sunt. Facit ad hoc. ff. solu. mat. l. quia. ij. & l. rei. in §. fi.

e ¶ Quod. id est quæ prohibitio.

f ¶ Nurus est. Quæ contineantur appellatione istarũ, dic vt ff. eo. l. adoptiuus. §. nunc videamus.

g ¶ Nupta est. Argumen. sumitur hic, & ex proximo. §. q̃ si quis habet generale auxilium, non potest petere speciale, vt ff. de mino l. in causæ. ij & de verb. oblig. doli & ff. de eden. l. quædã sunt in prin.

h ¶ Alia ratione. Non solũ suprad. ẽta.

i ¶ Non licet immo efficitur infamis, vt C. ad l. Iul. de adul. l. enim qui.

ADDITIO. Idem in habente duas sponsas, vel concubinas: seu vxorem & concubinam, vt est glo. not. in §. antepe sup verb. consistente, in authen. quibus modis na. effic. sui. licet de facto non obseruetur, vt hic per Ias

¶ Socerum. ¶ Diuiditur in quatuor partes: quia primo ponit vnum dictum pro habituuũ cum ratione: secũdo illud mo- Diuisio

dificat:

dificat: tertio modificatú declarat circa nouercam cú ratione: quarto declarat circa socrum cum ratione. Secunda ibi, Quod & ipsum. Tertia ibi, Alioquin. Quarta ibi, Item si. Areti.

d ¶ Nouerca sic dicta, quasi nocens arcus, Vel qa noua est arca, quasi sine fructu: & facit. ff. de inoffi. testa. l. iij. in fine, & l. iiij.

¶ Adde, q̃ dicit quasi quæ noua domus princeps à patre superinducatur, quasi νέαρχος. SYL.

SYL. ¶ Casus eodé modo figurari pôt, quo in superiore. §. cũ prosequat eadé exépla. Rô dubitandi erat, quia soluta affinitate, tanquã cessante cã, videbatur impedimentum deficere: cuius cõtrariũ rñdet ex eo, q̃ matris loco sũt, sicut superiores filiæ loco erant. Nota, q̃ dissoluta affinitate non licet socrũ, aut nouercã ducere vxoré. Item q̃ hæ matris loco sunt. Ité q̃ cessante vna ex causis, alia remanente, non cessat effectus.

* †nouercá esse loco m̃ris quo intelligatur, declarat Deci. I l. j. col. j. C. d in ius voc. & Alex. I l. gñalr. col. ij. ff. eo. ti.

¶ Cum socru, vel nouerca, p̃senti vel preterita, matrimonium contrahi nõ potest. Are.

¶ Socrum [a] quoq; & nouercam prohibitum [b] est vxorem ducere: quia † matris loco sũt. Quod & ipsum dissoluta demum affinitate [c] procedit. Alioquin si adhuc nouerca [d] est, id est, si adhuc patri tuo nupta est: communi iure impeditur tibi nubere: quia eadé duobus nupta esse non potest. Item si adhuc socrus ẽ, id est si adhuc filia ei⁹ tibi nupta est, ideo impediũtur tibi nuptiæ, quia duas vxores habere non potes. [e]

¶ Filij coniugũ ex alijs matrimoniis licite cõtrahunt. h. d. ex. l. gñali §. ĩter priuignos. ff. eo.

¶ Mariti [f] tñ filius ex alia vxore, & vxoris filia ex alio marito, vel cõtra, [g] matrimoniũ recte con

e ¶ Non potes. aliàs Non possis. s. eodẽ tpe subaudi, vt s̃. proxi. §.

¶ Mariti. Non diuiditur pro pter vnicá verborum structuram.

¶ Casus. Quæsitũ fuit, an filij duorũ coniugũ ex alio matrimonio iure copularent. & dubitationé faciebat: quia cum sint priuigni patris vel matris suæ, & p consequens loco filij, videbat q̃ adinuicem præsumerent loco fratrum: quia se affinitate attingunt: cuius contrariũ respondet ea rõne, quia (ut dixi) nõ ita par gradus trãsuersalis est in cõsideratione, sicut dispar, pp affinitatis venerationé, licet ergo habeantur certo mõ loco fratrũ, tñ nõ sunt, & reuerentia, quæ facit considerari qué pro patre, matre, vel filio, cessat existente gradu æquali: & qa quãuis agnati uxoris fiant affines uiri, & econtra, tñ inter affines vtriusq; non cõtrahitur aliqua affinitas impeditiua matrimonij. c. quod super his. de cõsan. & affi. Not. summarium. Ité q̃ dictio, recte, idem impo[rt]at, quod iuste & legitime: & in hoc differt à dictiõe, rite, quæ importat. i. seruatis solennitatibus l. iuste. & ibi no. ff. de acqui. poss. SYL.

a ¶ Socrum. Quę sint hæ personæ, dic vt ff. eo. tit. de ri. nup. l. adoptiuus. §. nunc videamus.

b ¶ Prohibitũ est. iure affinitatis: & ad hoc refertur illud, Quod & ipsum &c.

c ¶ Affinitate. Hæc litera sibi contraria vr̃: nã si dissoluta est affinitas, nõ ergo debẽt nuptiæ rõne affinitatis impediri. Sed dic Dissoluta &c i. dissoluto matrimonio, propter quod contingit affinitas: sed ipsa affinitas non est dissoluta.

SYL. ¶ Adde, q̃ quo ad impedimentum matrimonij & quo ad successioné durat: quo ad alia non: ita cõmuniter tenetur in l. iij. §. affinitatis ff. de postul. in l. sicut. vbi las. ff. de re iu.]

** Et ideo statutũ, q̃ affiniũ causæ compromittant, non procedit soluto matrimonio, vt tradũt doct. in l. si. C. de verb. sign. & refert las in d. l. sicut.]

f ¶ Mariti. licet inter se frater, & soror prohibeantur, vt s̃. eo. §. inter eas. tñ &c.

g ¶ Vel contra idest econtrario.

a ¶ Habeát.

trahũt, licet hẽant[a] fratrem, sororẽue ex[b] matrimonio postea[c] ɔtracto natos.

¶ Non licet in vxorẽ ducere filiã vxoris quondã tuæ natam post diuortiũ, sicut nec sponsam patris aut filij.h.d. ex.l.si qua.ff.eo.

a ¶ Habeant. illi minores.
b ¶ Ex matrimonio. maiorum.
c ¶ Postea † .i.post natiuitatẽ istorũ: & sic aduerbiũ, postea, determinat dictionem.contracto. vel dic, ꝙ determinat verbum, habeant:& dic, contracto. i. prius. Nã qui ex eo matrimonio.s. maiorũ nascunt, fratres sũt ex parte mrĩs illi, qui nat⁹ est vel nata prius ex fœmina. Idẽ dicas ecõtra, ꝙ erit frater vel soror ex parte pr̃is illi, q fuerat ex illo pr̃e natus: & tñ isti nullo iure sibi inuicẽ iungũt: viro.n.cognati vxoris iunguntur; & nõ alijs cognatis viri. Idẽ ecõtra, qa cognati viri vxori iungunt, non aũt alijs cognatis vxoris. Vñ reprobat quorundã opinio, q dixerunt, ꝙ nullus de arbore ducit aliũ: nã in ea continent cognati viri & vxoris, & tñ iungunt, vt hic dr̃, Nec inter se ante mr̃imoniũ inter duos cognatos viri & vxoris cõtractũ succedũt, vt C.cõia. d succes.l.amitę, nec postea, nisi sicut facit vir vxori, deficiẽte oĩ parẽtela, & excluso fisco, vt C.vñ uir & vxor.l.j.& ĩ authẽt. ibi signata. *Qd' inquit gl. ꝙ nullus de arbore & c.hũc hẽt sensum, Idest null⁹, q positus est ĩ arbore, ducit aliũ, ad affinitatẽ.s.ɔhendã.q̃ tñ opi.reprobat, cũ videam⁹ maritũ ducere ab arbore oẽs ei⁹ coniunctos, eosq; facere affines vxoris.
¶ Adde, ꝙ de hoc est casus in c.quod super his de consang. & affi. * & si verba d.l. amitæ. videbuntur adolescentibus subobscura, adeant hoc in loco nostros Commentarios, vbi in eorum gratiam posuimus figurationem casus.
**Adde, ꝙ dũ gl ait in fi. (vt pleriq; oẽs eã intelligũt) ꝙ cõsanguinei uxoris succedunt uiro, deficientibus consanguineis eiusdẽ, excluso fisco, & econuerso, cõiter reprobatur, vt tradũr doc. in l.j. C.unde vir & vxor. & diffuse Tiraq. in tract. de retra ligna.§.xiiij.glo.j nu.xix. optim⁹ tex.in l affinitatis. C cõ de success. vbi dr, ꝙ affinitatis iure nulla successio permittitur.]

†Dũ dicit in secũdo itellectu ꝙ verbũ, postea; posset referri ad verbũ, habeant, & cõtracto. s.pri⁹, intelligite priũs. s. q̃ isti duo contrahebãt matrimonium. Ias.

¶ Si vxor tua post diuortiũ ex alio filiam procreauerit: hæc nõ est quidem priuigna[d] tua, sed Iulianus ab huiusmodi nuptiis abstineri † debere ait. Nam constat, nec sponsam filii, nurũ esse[e]: nec patris spõ

¶ Si vxor. Diuiditur in duas partes: in prima ponit dictum: in ij. rõnẽ p locũ à simili. ij ibi, nã constat.
¶ Casus. Querebat, an filia vxoris q.meę, à qua diuortiũ feci, possit duci ĩ vxorẽ: & videbat dicendũ ꝙ sic *quia cũ non sit priuigna mea, ex quo nata nõ fuerit ante nuptias cũ ei⁹ mr̃e ɔctas, sed post diuortium, nec alio ullo iure mihi iũgat,] nõ videbat subesse aliqd' impedimentũ: cuius ɔtratium decidit pp rõnem publicæ honestatis, sicut in spõsa patris & filij obseruatum est. *Valde enim abhorret ab honestate, q̃ in primis spectãda est ĩ nuptijs, ꝙ quispiã matrẽ & filiam vxores habuerit.] No.summariũ. Itẽ ꝙ publica honestas seruat in mr̃imonijs. Itẽ ꝙ appl̃one nurus nõ uenit spõsa filij: nec appl̃one: nouerce spõsa pr̃is. Itẽ ꝙ ex hoc tex. vĩ quasi, ꝙ si ɔctũ sit matrimonium, non dirimat. qd' hodie sec⁹ ẽ.c spõsam. de spon. Itẽ q, ualet argumentum à simili.

SYL. †Idem in spõsa alicuius, q̃ nullus cõsãguineorum spõsi põt ducere vxorẽ, vt in ca. sponsam. extra de sponsa & matrimo.

d ¶ Priuigna. qa illa est priuigna mea. quę ex mea vxore est nata, anteq̃ esset vxor: & fœminę ille est priuign⁹, quĩ ex marito nat⁹ fuit, anteq̃ suus eẽt marit⁹, vt s̃.eo.§.affinitatis. & §.socrũ. sed hæc postea fuit nata: tñ dicit Iulianus abstinendũ rõne honestatis(i) vt subijcit, & ff.eo l.si quã.§.si vxor. & l. semp. & ad hoc inducit duo argumenta, Nam &c.
ADDITIO(1) Quæ oritur etiã ex sponsalibus de futuro, & de facto cõtractis, vt non possit contrahi cũ aliquo primi contrahentis consanguineo. c. j. de despon. impu.in vj Ang.
e ¶ Nurũ esse. Licet sit spõsa, tñ non est nurus, anteq̃ eius fiat vxor: & econtra.

Licet

licet sit sponsa patris, quia vxor non est patris adhuc, ideo nõ est filij nouerca, vt hic, & ff. de ri nup. si qua. §. j. & tñ licet nulla sit affinitas, est abstinendum, vt subijcit, Rectius &c.

sam, nouercã esse: rectius [a] tñ & iure facturos [b] eos, qui ab hmõi nuptiis † se abstinuerint.

¶ Inter suos & manumissos cognatio impedit matrimoniũ contrahendũ.

¶ Illud certum est,

† alias deest se

* Not. ex hac glo. ꝙ ex solis sponsalibꝰ affinitas nõ cõtrahit. Et rõ est, quia affinitas contrahitur ex copula, vt liquet ex eius diffinitione.

a ¶ Rectius. A simili concludit in casu proposito primo in hoc. §.

SYL. * ¶ Io. Fab & Ang putant hoc esse consilium, ac p hoc valiturũ matrimoniũ, si de facto cõtraheret. quorũ opin. videt huic tex. maxime repugnare: etenim si iure faciẽt qui abstinebunt ab hmõi nuptiis, nõ iure igit facturi sunt qui contrahere audebũt, & cõsequenter matrimoniũ erit inualidũ. §. Si aduersus. j. eo. de quo latissime disserui hic in Cõmẽ.]

b ¶ Facturos. f. scimus, vel constat.

* Not. facti verbo ẽt non factũ cõtineri, de quo vide Alcia. in l. facere. de ver. sig.

Illud certum est seruiles.

¶ Diuiditur in duas partes In prima ponit dictũ: in secunda remittit se ad ff.

SYL. ¶ Casus. Quæsitũ fuit, an qđ dictum est in liberis, habeat locũ in seruis & videbat dicendũ ꝙ nõ, quia cũ ista agnationis & cognatiõis iura sint à iure ciuili, ea nõ videbantur pertinere ad seruos. l. quod attinet. ff. de re. iu. ** & quia inter seruos non dat matrimoniũ. l. cũ ancillis. C. de ince. nup.]

* Quod si loquamur post secutã manumissionem, sicuti intelligendus est hic §. idẽ quoq; vr dicendũ, vt cognationis causatæ in seruitute nulla debeat haberi cõsideratio. Videmus enim, ꝙ si liber efficiatur seruus, perit ius cognationis pp seruitutẽ. §. quod autem. j. de cap. dimi. ergo multo minus dicendũ est, ꝙ in seruitute causet cognatio, cum facilius

impediat aliquid fieri. q̃ posteaq̃ factũ est tollatur. l. patre. ff. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. cuius contrariũ deciditur, quia adsunt iura sanguinis pariter i seruis sicut in liberis, quæ nullo iure ciuili

seruiles [c] quoq; cognationes, [d] impedimẽto nuptiis eẽ: si forte pr & filia, aut frater & soror manumissi [e] fuerint.

¶ Sunt & aliæ personæ, quæ propter diuersas rõnes nuptias cõtrahere pro

aut gentiũ tolli põt. Nec obstat. §. qd aũt. quia verũ est perimi cognationẽ quo ad effectus iuris ciuilis, vt quo ad successiõẽ & tutelã, non quo ad sui essentiã, matrimonijve contractũ, q fundat sup rõne naturali, q̃ dictat nõ esse honestũ. vt qui tã arcto naturæ vinculo iũcti sunt, mrĩmonio ẽt copulent.] No. ꝙ seruilis cognatio est ĩpeditiua mrĩmonij. Itẽꝙ sufficit allegare librũ, absq; eoꝙ allegetlex. Itẽ ꝙ iura sanguinis manent in seruis.

c ¶ Seruiles. i. dum durant serui. † † f contracta.

d ¶ Cognationes. i. cõsanguinitates, quæ sunt inter seruos, impediunt nuptias inter eos: itẽ affinitas, vt hic, & ff. eo. adoptiuus. §. seruiles. Sed qũo hoc, cũ nulla cognatio sit inter eos, vt. j. de ca. dim. § qđ aũt? Sed illud in iure succedẽdi, & in tutela, vel hereditate dr: hoc aũt in iure sanguinis, qđ nullo iure ciuili tolli põt, vt hic. & ff. de reg. iu. l. iura sanguinis. & p consequẽs ẽt in prohibitione matrimonij. Sed nõne & alia ratione inter eos matrimonium impeditur: quia sunt serui, vt s. eo. ti. j. respon. & C. de ince. nup. cum ancillis? Respon. durante seruitute hæc sunt duo impedimenta: & eis manumissis durat hoc vnum vt sequitur.

¶ Adde hoc de iure cano esse correctum c j. de coniu. ser, quod præponitur etiã in foro ciuili quo ad matrimonia, vt dictum est. SYL.

e ¶ Manumissi fuerint. Vel ambo, & tũc tantum est impedimentum sanguinis. vel vnus tantum, & tunc duo sunt, quæ impediunt, ut modo diximus.

De seruilibus nuptijs diserte Alcia. lib. vj. c. xxj.

a ¶ Enumerari. Poſſunt autem enumerari quatuordecim modi, cum his, quos in hoc titulo habemus. Primus eſt ratione ſeruitutis, vt s̄. eod. j. reſpon. & C. de ince. nup l. cum ancillis.

SYL. ¶ Adde, quòd hoc corrigitˀ in d. c. j. de cō- iu. ſer.] Secundus eſt rōne ętatis, vt mares minores xiiij. ann. fœminę minores xij. vt s̄. eod. ij reſpon.

hibentur: quas in libris Digeſtorum ſeu Pandectarū, ex veteri iure collectarum, enumerari a permiſimus †.

SYL. ¶ Adde, ꝙ de iure cano. attenditˀ potētia coeūdi. c. puberes. de deſpon. impub.]

Tertius rōne ſanguinis: quod in tria diuiditˀ. ſ. aſcendentes & deſcendentes, & collaterales, vt s̄. eod. §. ergo & §. inter eas. & §. fratris. & §. eius. & §. duorum.

* Adde, ꝙ inter aſcēdentes & deſcendentes prohibetur in infinitū, inter collaterales ęquales, vſq; ad quartum gradum excluſiue, ſi ſunt inæquales prohibetur etiā vlterius pp reuerentiam, vt dictum eſt s̄. eo. in §. fratris. hodie vero ſecundū ius Cano. in collateralibus prohibitio non egreditur quartum gradum. c. Nō debet. de conſan. & affi.

Quartus ratione adoptionis, vt s̄. eo. §. ergo. & §. inter eas. in fi. vtriuſque.

* ¶ Adde, ꝙ (etiam de iure cano.) eſt perpetua prohibitio inter adoptantem & adoptatū, & inter adoptatū & vxorem adoptantis; inter alios vero, dum durat adoptio tantum. c. j. de coniu. lega.

Quintus ratione affinitatis pręſentis, præteritæ, & futuræ, vt s̄. eo. §. affinitatis & §. ſocrum. & §. ſi vxor.

* Dic, ꝙ affinitas ſuperueniens non diſſoluit matrimonium. c. pen. de eo, qui cogno. conſ. vx. ſuæ. Et dum glo. allegat. §. ſi vxor. confundit impedimentū propter affinitatem, cum eo, quod introducitur propter publicam honeſtatem.

Sextus rōne matrimonij. Nā ſi habet vnam, nō debet habere alteram eodem tempore, aliàs eſt infamis, vt s̄. eo. §. ſocerum. in fi. & §. affinitatis. in fi. & C. ad l. Iuliam. de adul. l eum.

Septimus per ſenatuſconſultum, quod vetat fieri matrimonium inter tutorē & curatorē & filios eorum ad quādam pupillam & adultam ſuam vel patris, vt C. de interd. ma. inter tu. l. j.

¶ Adde, ꝙ de iure cano. corrigitur hoc c. fi. de ſecun. nup. & ibi Abb.]

Octauus p legē Papiā & Iuliā. ſ. inter ſenatores & eorū liberos, & libertas, vel alias vilis conditiōis fœminas, vt ff. de ri. nup. l. lege papia. & C. de nup l. ſi libertam. qdˀ capitulū hodie correctū ē, vt in auth. vt li. de cęt. au. §. ſi qs aūt. collat. vj.

** Limita, niſi filia ſenatoris corpore quæſtum, vel artē ludicram fecerit, aut iudicio publico damnata fuerit. l. ſenatoris, ff de ri. nup.]

¶ Adde, ꝙ & hoc corrigitˀ. d. c. fi. vbi Ab.

Nonus eſt, vt inter præſidē & ſibi ſubiectam ratione iuriſdictionis, vt C. de nuptijs. & l. contra. & C. ſi quacunque pręs. po. l. j.

** Adde, idē eſſe in filijs maſculis Præſidis vel aliorū officiū aliquod gerētiū l. qui in prouincia. ff. eod. ſecus verò in filiabus. l. ſi quis officiū. in fi. eo. tit. Limita tñ, niſi illud officium gerāt in patria ſua, quia tūc non prohibenˀ illic uxorē ducere, l. eos. ff. de ri, nup,]

Decimus eſt per conſtitutionē principis: vt cū ea, quā quis de ſacro fonte leuauit. vt C. de nupt. ſiquis alumnā. in fin. Idem ſeruatur de ipſa cōmr̄e, licet noſtro iure cautum non reperiatur.

¶ Adde idē ſeruari de iure can. c. j. & ij. de cog. ſpi de qua cognatione ſpirituali dixi pleniſſime hoc loco in Commen.]

Vndecimus eſt rōne honeſtatis, vt ſup. eo. § ſi vxor. & ff. eo. l. ſi qua. Eſt & duodecimus rōne ordinis annexi; vt cū clericis in ſacris ordinibus cōſtitutis, vt in auth. qūo opor. epiſ. §. hęc autē. coll. j. & in auth. de ſanctiſ. epiſ. §. ſiquis. coll. ix.

† Eſt & tertiuſdecimus, vt in monachis cōuerſis & monialibus, licet non ſint in ſacris ordinibus conſtituti, vt in authē. de mona. §. antepe. coll. j. & in authē. de nup. § per occaſionem. coll. iiij.

* ¶ Adde, ꝙ § per occaſionē. loquitˀ de eo, qui eſt impotēs ad coeundū. ** & ſic erit xv. caſus.]

Eſt & xiiij. in muliere rapta, quæ proprio nubit raptori; qdˀ prohibeˀ vt i auth.

de

**

† i. mādauimus vt & in l. j. § qb'. C. de n. C. c. m.

SYL.

Ordo ſacer īpedit

SYL.

mr̄imonium.

† secus ſ pſtitutis in nō ſacris vl minorib' ōrdinib' q ſi incedāt i habitu & tonſura, gaudēt priuilegio ca. ſiqs ſuadēte xvij q iiij. & priuilegio fori vt c. j. de cle. cōiuga. li. vj.

de rap.mulie.q̃ prop.rap.nu. §.j. coll.ix. SYL. ¶ Adde, ꝙ de iure cano. hoc corrigit̃ c. si de rap.& quia in his ipsum ius cano. attendit̃,dicas de iure cano. esse aliqua impedimenta,quæ impediunt cõtrahendum, & dirimunt contractũ,quæ clauduntᷓ his versibus. *

Error, conditio, votum,cognatio,crimẽ: Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas. Sexus, & affinis: si forte coire nequibis. Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

¶ Omni effectu & nomine matrimonii etiam quo ad filios carent,qui contra.ll. coeunt: nec dotes repetunt, & pœnas.ll.ĩcurrũt. hoc dicit.

¶ Si aduersus ea, quæ diximus,[a] aliq̃ coierint:nec vir, nec vxor, nec nuptiæ,nec matrimoniũ,nec dos intelligit̃.Itaq; [b]ii,qui ex eo coitu nascũtur, in potestate patris non sunt: sed tales sunt, (quantũ ad [c] patriã potestatem ptinet) quales sũt ii, quos mater vulgo [d]concepit †. Nã nec hi [e]patrem habere† intelligũtur: cũ & his pater in-

Aliqua vero impediunt, sed non dirimunt,de quibus his versibus.

Incestus,raptus,spõsari, mors mulieris: Suscept⁹ ꝓpriæ sobolis,mors ꝑsbyteraſ. Vel si pœniteat sôléniter, aut monialẽ Accipiat prohibent hæc coniugium sociandũ:Ecclesia vetitũ,necnon tp̃s feriarum,impediunt fieri, permittunt facta teneri. Quorũ versuũ declaratione ponit Henri.boyc.i c litæ. de frig.& male.]

¶ Si aduer. ¶ Diuidit̃ in tres partes. in prima ponit dictũ quantũ ad cõtrahentes contra.ll.in secunda quantum ad filios.in tertia quantum ad alias pœnas. secunda ibi.Itaq; tertia ibi, Qui autem

SYL. * Casus nõ est figurãdus nisi literaſr. Cũ Imperator diffinierit iustas nuptias esse illas, quæ fm̃ præcepta legũ cõtrahunt̃,simulq; exposuerit casus in quib⁹ matrimoniũ cõtrahi leges vetant, nunc infert:ꝙ qui aduersus suprascriptas prohibitiones coierint,iniustas nuptias cõtraxisse intelligunt̃,quo fit,vt cum iuris effectu exutæ sint,carere etiam debeant noĩe à legibus imposito l nõ putauit.§. nõ quævis.ff.de bon.possef. contra tab. Itaq; nec vir,nec vxor, nec nuptiæ, nec dos appellat̃.& qui ex eo coitu nascuntur,non sunt in potestate parentũ, cum sint ex iniustis nuptijs ꝓcreati.s̃.de pat. pot.in prin.sed quantũ ad patriam potestaté similes sunt vulgo conceptis: quia sicut illi patré non habere finguntᷓ,quia illũ habét incertũ,ita & hi perinde existimant̃, ac si patré non haberent, quia illum habét, quem habere non licet. reliqua ĩ tex. sũt plana.] No.ꝙ appellatione viri, vxoris, nuptiarũ.matrimonij, intelligit̃ de legitimis: & sic ꝙ dispositio loqués de aliquo,intelligit̃ de legitimo. Ité ꝙ filij ex coitu illegitimo non sunt in ptãte,quia non sunt ex iustis nuptiis.Item nota, ꝙ spurij æquiparant̃vulgo cõceptis:& vulgo cõcepti intelligunt̃ non habere patrem.Ité vnde dicant̃ spurij.Item,ꝙ vbi non est matrimoniũ legitimum, nõ est dos:& dissoluto tali matrimonio non est locus exactioni alicuius dotis. Item, ꝙ coitus cõtra ll.punit̃ alijs pœnis. Ité ꝙ actus contra.ll. caret non solum effectu;sed nomine.Item ibi, Nec hi patré. not.ꝙ idem operatur fictio, quod veritas,quo ad iuris effectum. Item ꝙ verbum,intelligitur,denotat fictionem.

† als nam nec hi patré hére intelligũt cũ, & ijs pr̃ incertus est.

† similis tex. in §. vulgo in fra à suc. cog.

a ¶ Diximus.vt s̃.eo.per totum,& etiam adiecimus in proximo.§.

ADDITIO Vide cle.j.de cõsan.& af.

b ¶ Itaq; bene infert̃vt s̃.tit.j.in princ.

c ¶ Ad patriam potestaté. Propter hunc casum posuit de nuptijs post titulum de patria potestate.

d ¶ Vulgo.Scilicet qui patrem demonstrare non possunt,vt illicitum, vt ff.de statu ho.vulgo.

e ¶ Nam nec hi.Scilicet vulgo concepti. Vel dic hi,de quibus loquitur, scilicet illicite concepti.

*¶ Prima expositio verior, quam intellige,vt declaraui in figuratione casus.] SYL.

sed

sed quod dr̃ de illicite; conceptis, adde hoc verũ, si vterq; sciuit: si vero alter cõ iugum ignorauit, filij legitimi sunt de iure can c.ij. qui filij sint legit. & succedunt patri et scienti. c. ex tenore. eo. ti.]

a ¶ Incert⁹ sit.

Cui pater est popul⁹, pater est sibi null⁹., & omnis, Cui pater ẽ populus, non habet ille patrem. & secũdũ hoc dic his. s. vulgo cõceptis. Vel dic his. s. incestuo sis, & tunc dic iuris fictione est incertus.

† idẽ pas sim, vulgo, & spar sim. hinc sporades, insulæ q̃ dã sic di ctæ quod in mari sparsę sint.

certus sit.ᵃ Vnde solent spurii appella ri, vel à græca ᵇ vocec† σποράδην, idest vulgo cõcepti: vel ἀπάτορες, quasi sine patre ᶜ filii. Seq̃turᵈ ergo, vt dissoluto tali coitu nec dotis, nec donatio nis† exactioni ᵉ locus sit.

¶ Qui autem pro hibitasᶠ nuptias cõ trahũt, & alias pœnasᵍ patiũtur, quæ sacris constitutionibus cõtinentur.

b ¶ A græca voce σποράδην. i. passim & sparsim: & apator dr̃ quasi sine patre: simili ratione amator dicitur sine matre.

SYL. ¶ Adde, q̃ hoc vocabulũ spurij late declarat Budæus in suis Annot in l. vulgo ff. de sta. ho. *Alciatus lib. j. Prætermiss. reponit hic sporadin, idest vulgo, passim & sparsim; cuius sententiam implexus sum hic in Annota.

* Adde, q̃ Plutarcus in Proble. aliunde trahit etymologiam spurij Cũ veteres (inquit) prænomina notis scriberent, vt Sex. pro Sextus. Ser. pro Seruius, Sp. pro Spurius, eos autẽ qui vulgo cõcepti erãt, ita notarent S.P. quasi sine patre, hoc errore factum est, vt qui sine patre dici deberent, spurij appellati sint.

c ¶ Sine patre. Iure ciuili inspecto.

d ¶ Sequitur. Bene infert: cũ enim sine matrimonio esse non põt f. dos, & vbi * non est dos; actio dotis non est, vt C. de do. ante nup. l. fi. ibi, sicut enim &c. †

† Melior est, in ppositio in l. ij. cum alijs ibi relatis p glo. ff. de in. do.

e ¶ Exactioni. s. per actionem ex stipulatu, quæ dat pro dote, vt. j. de actio. §. fuerat. Sed nunquid pr cõdictioné sine causa, vel ob causam; quasi ob causam datum fuerit, nec causa suit secuta? Rñ. Pla sic: siue ignorãs, siue sciens dederit, vt ff. de condi sine causa l. fi. Sed Io. dat talẽ condictionẽ ignoráter non scienter danti, vt C. de condi. ob causam. l. j. & ff. de condi. ob causam l. j. §. fin & l. ij. nec immerito, cũ turpiter danti nulla sit repetitio, vt ff. de condi. ob tur. cau. l. si ob turpẽ. & hæc omnia locum habẽt, q̃n non fuit secutum matrimonium.

SYL. ¶ Adde, q̃ opin glo. hic. & in l. fi. cõiter approbatur p doct. hic, & in d. l. fin. q̃ si mater sciebat matrimoniũ illicite cõtrahendũ, non repetat: si ignorabat, sec⁹, matrimonio nõ secuto: ita dicunt Ange. & Christof. hic, & nouissimi in d. l. fi.

† alias actioni.

f ¶ Prohibitas. Per aliquẽ de xiiij. modis. licet Hyrne. has pœnas imposuerit tm̃ eis, qui incestas nuptias faciũt, vel nefarias, nõ qui alias inutiles vt in auth. de incest. nup. §. j. colla. ij.

** Adde, q̃ cõis opi. est cõtra glo. quò ad pœnas cõtentas in d. auth. de incest. nup. secus quò ad pœnas contentas in l. qui cõtra. C. de incest. nup. ná eas incurrunt oẽs contrahentes nuptias cõtra ll. & sic cõtra quascunq; prohibitiones non tm̃ iure sanguinis, sed et alijs rõnibus hoc tit cõprehẽsis, ita Sali. in auth. incestas. C. de incest. nup.]

g ¶ Alias pœnas. Vt est amissio honorum, & incursus infamiæ, vt C. de incest. nupt. l. qui contra. & l. siquis incest. Hodie vero & confiscatio bonorum, & exilium, & cinguli siue dignitatis depositio, & verberatio simul eis imponitur, vt in auth. de incest. nup, §. j. coll. ij.

ADDITIO. Adde f̃m Io. Fab. q̃ con trahẽtes incestas nuptias sunt infames: & ita approbãtes & defendentes, vel patrociniũ præstantes, vt iij. q. iiij. c cõsanguineorũ, & ipso iure sunt excommunicati, vt in cle. j. de consan. & affi. Ang.

¶ Aliquãdo. Diuidit in ij. partes, prout duos casus decidit. Secunda ibi, nec non.

¶ Casus. Quæsitũ fuit, an alio modo patria potestas, q̃ ex iustis nuptiis, acquireretur iure ciuili: & videbat q̃ non, ex re gula gñali affirmatiua posita. s. in prin. titu. j. & ex negatiua posita in §. præceden. vers. itaq;, cuius contrariũ decidit SYL.

in

in duobus casibus ex constitutionibus Imperatoris.s.per oblationem curię, & per subsequens matrimonium:primū fauore curialium.§.siquis igitur. in auth. qui.mo.na.effi.sui. in fi. secundū fauore matrimonij & filiorū l.nup.C.d na. lib.Not.q ius ciuile alios modos inuenit reducendi filios in ptāte q ex iustis nuptijs,s. per oblationem curiæ,& per subsequens matrimoniū: & ita naturales fiūt legitimi.

† al. fiūt al. fiunt.

a ¶ Parētum nō fiant. Hoc mirabile per duo pbat exē pla.Accur.

† al. va. cat aūt.

Adde similē tex.j.de hær. q ab intesta. de fer.§.j ver.Quibus.vsq; in fin.§.

b . Naturalis Scilicet tantum.

c ¶ Curiæ.Cum enim vult aliquis naturalem filium tantum, qui in potestate patris non est,vt hic,& s.titu.j. in prin. facere in potestate,detur in seruitio Imperatoris,vel Præsidis puinciæ.Nā in potestate effici t loco meriti pris, & efficit ltimus loco meriti filij,†vt hic. & i authēt.qb.mo.na.ef.sui §.fiqs igit.coll. vij. ¶ Dic,q per curiam intellexit ordiné decurionum, qui erat quasi quidam se natus municipalis. fungebantur . n. in municipiis eo munere,quo Romę senatores. Hi autem inter alia munera exigebant omnia tributa,eaq; vel antea q̄ storibus mādātibus psoluebāt, vel postq ea exigissent:ita tñ,vt qđ à tenuioribus exigi nō potarat,ipsi de suo pēderēt. vñ & phibita illis erat pdiorū alienatio,ne solū verterēt euitandorū munerū causa Sed quo magis allicerentur hoīes ad dandū se ordini eiusmodi decurionū, visum fuit Imperatoribus eum ordinē

† Qđ An ge. intel. ligit vetū S Y L. hic,non vere: qđ nota pro statutis vt ē tex.i l.iij.C.d no. li. & quæ suc cedāt, vi de hic p cum.

¶ In potestatē patris redigūtur, qui per oblationem curiæ legitimātur,vel per subsequens matrimonium.h.d.

¶ Aliquādo autem euenit, vt liberi , q statim vt nati sūt , in potestate parentum [a] nō† fiant,postea† autē redigantur in potestatē patris : qualis est is , qui, dū naturalis, [b] fuerat , postea curiæ [c] datus,potestati patris subijcitur. Necnon [d] is, qui à muliere libera procreatus , cuius matrimoniū minime legibus interdictū [e] fuerat,sed ad quam pater cōsuetudinē †habuerat , postea ex nostra constitutione [f] dotalib[9] instrumentis [g] cōpositis,in potestate patris efficitur. Quod & aliis liberis , qui ex eodē matrimonio postea fuerint

plurimis priuilegijs exornare,vt legitur in nouella Maioriani & Leonis, quę hodie im pressa est cum C.Theodosiano.& inter cętera hoc quoque additū fuit à Iustinianovt naturales filij per oblationem curiæ legitimi fierēt, vt manifeste ostēdi hoc loco in Annot.

d ¶ Necnon . Nūc ponitur aliud exēplū .

e ¶ Interdictū.Nam aliā vxorē non habuit tpe cōcubinatus: aliàs cōtra, vt C.de concu.l.j.

¶ Adde,q ratio est , quia subsequente matrimonio fingitur illā semper fuisse vxorē,& maxime tpe partus,per fictionem translatiuam:& si illo tpe, quo perit,erat impedimentum tale , q cū ea matrimonium esset interdictum , non fit legitimatio: quia extremū ad quod fictio trahitur,non est habile.]

† Intelligē nō vt ad vxorē, sed vt ad meretricē, aut cō cubinā : vt declarat hic Theoph. S Y L.

f ¶ Constitutione. Vt C. de nat. libe. l. cum quis.

g ¶ Instrumentis.†Sed nunquid sine instrumentis est matrimonium tale ? Dicunt quidam q non, vt l-la & Azo, qñ decorati maximis dignitatibus faciunt matrimonium, vt in authen.vt li. ma. & auiæ.§.quia vero legē dudum. collat. viij.melius autem,quibus mo. nat.effi. legi.§.hęc ergo cāta. colla.vj. Sed dic, q matrimonium nudo consensu perficitur sine scriptura,vt in authét. de nupt. §.nuptias.colla.iiij.& ff.de regu.iuris.l. nuptias. Sed filij primogeniti non sunt legitimi , si dotalia instrumēta nō sunt facta,vt hic: & facit ad hoc . C. de natu. libe.l.cum quis.& l.nuper, & l fi. & in authen.de hæred.ab intesta.venien. §.j. colla.ix. & in authen. de filijs ante dos instru.

† Vid gl. i §.j.ver. instrumē ta.infr & hæc, quæ ab intest. de fer.

instru. nat. circa med colla. iij. & in authen. de incest. nupt. §. fina. colla. ij. & de trien. & semis. §. fi.

¶ Adde, quod hoc hodie in utroque foro de iure canon. corrigitur: secundum quod talia instrumenta nõ requiruntur. c. tanta. qui fil. sint leg. & ibi communiter docto. vt per Abb. in j. no.] ** Declara tamen hoc esse verũ quò ad legitimationem non quo ad successioné; qua ius ciuile attendit non. n. talis legitimatio operat quò ad successioné nisi cõfectis instru. dotal. vt post multa concludit Car. Alex. in d. c. tãta. in x. q. vel s. descendo ad tertium & Socin. Iun. consil. lij. col. ij. volu. j]

† Cũ hoc tex. concor §. j. ppe fi. inst. de her. quæ ab intest. defer.

procreati; similiter nostra constitutio a præbuit. †

¶ De adoptionibus.

¶ Adoptiui etiam sunt in potestate: qui sui iuris, rescripto principis arrogantur: alieni, adoptantur imperio magistratus. h. d. ex. l. j. & ij. ff. eod.

a ¶ Constitutio. vt C. de nat. lib. nuper. Sed si non fecerit eam sibi vxorem, adhuc hmõi naturales sunt alẽdi à patre. Itẽ succedũt ex testamento in totũ, si pr vult, legitimis non existentibus, vel parentibus iã defunctis, alias liberi in vnã vnciam tñ permittunt naturales succedere: superiores, quando ipsi tantũ supersunt: non impediunt eos, nisi in sua legitima, quæ superioribus debetur: ab intestato vero duas habent vncias paternæ substantiæ, cũ matre eorũ viriliter diuidendas, quando non sunt ascendentes nec descendentes alunt & ipsi patrem. & hoc in licite natis: sed si illicite nati sunt, non: immo omni beneficio sunt exclusi, ut in auth. qui. mo. na. effi. sui §. discretis. usque in fi. consti. colla. vij.

Filij naturales tantũ ab succedũt.

Adde, quod & illicite nati sũt alẽdi à pre de benignitate canonica c. cũ haber. in fi. vbi gl. d. eo quod du. mat. quã pol. p adul.

¶ De adoptionibus. Dicturus Imperator de iis qui in potestate parentũ sunt, posuit titulũ particularẽ de hoc ad cui⁹ declarationẽ fuit necessarius tractat⁹ de nuptijs: sed quia etiã p adoptionẽ iure ciuili sunt in ptãte, qui adoptantur, iõ sequitur tractatus de adoptionibus prout optime ipsemet Imper. in prin. continuat.

Non solum. Iste titulus diuiditur in nouem partes principaliter. Primo ponit quod adoptiui sunt in potestate adoptantis. Secundo, qualiter fiat adoptio, & arrogatio. Tertio primũ dictum limitat, & declarat. Quarto de impubere qui se ad arrogãdũ dedit. Quinto quòd adoptãs debet saltem adoptatũ præcedere xviij. ann. Sexto, quando aliquis vt nepos vel pronepos adoptatur. Septimo, in quibus adoptatus equiparatur naturali, Octauo, in quibus conueniũt, & in quibus non, adoptio, & arrogatio. Nono, quod serui adoptati à dominis sunt liberi. Secunda ibi, Adoptio. Tertia ibi, Sed hodie. Quarta ibi, Cum autem. Quinta ibi, Minorem. Sexta ibi, Licet autem. Septima ibi, In plurimis. Octaua ibi, Illud. Nona ibi, Apud Catonem. Are.

Non solũ autẽ naturales b liberi, secundũ ea, quæ diximus

¶ Casus non figuratur. quia partiendo & declarando terminos adoptionis & arrogationis procedit. Not. filios adoptiuos in ptãte nostra esse. Item quod adoptio sumitur dupliciter: vt genus, & cõprehendit etiã arrogationẽ: ut species, & est illa, quæ fit eorum, qui in alterius erant potestate, imperio magistratus. Item quod arrogatio est de reseruatis prin cipi. Item quod difficilius liberi & sui iuris transeunt in potestatem alterius, quam ij, qui in alterius potestate erãt: ex quo no: potes, quod in habentibus symbolum facilior est transitus.] SYL.

b ¶ Naturales subaudi & legitimi. Quarte distingue: quia filiorum alij sunt naturales & legitimi, vt ex legitimo matrimonio nati, vt hic, & supra de pa. po te. in prin. Alij naturales tantum, vt nati ex concubina, vt supra ti. j. § fina. Alij legitimi tantũ, vt adoptiui: de quib⁹ hic titu. loquitur. Alij nec naturales, nec legiti-

legitimi, iuris præsumptioné, vt incestuosi, vel aliàs illicite nati, vt in auth. qui.mo.na.effi.sui.§. fin. colla. vij. Alij sunt qui prius non fuerūt legitimi, sed nunc sunt,id est efficiunt duobus modis,vt in auth, qui. mo. nat effi. sui. §. qd vero.& ſ.tit.j. in fin.

mus, in potestate nostra sunt, verū etiam ii, quos ado

SYL. ¶ Adde tu clarius septé esse species filiorū, qui diuersimode à iure considerant:prima est legitimorū & naturaliū, qui sunt nati ex vero vel putatiuo matrimonio,ſ.titu.ij. in prin.secūda spés est naturalium tm, qui sunt nati ex vnica cōcubina in domo retenta,indubitato affectu coniuncta,si vterq;sit solutus, vt no. in rub. ff. de cōcubi.dicti naturales, quia eos natura non honestas genuit.c,liberi.xxxij.q. iiij.tertia spés dicunt spurii,nati ex coitu nō approbato nec improbato à l, vt vulgo concepti & similes quarta spés est eorū,qui ex damnato coitu nascunt, vt adulterini,incestuosi, sacrilegi, & similes.§.fi.in auth qui.mo.na.effi.sui.quinta species est legitimorum tantū, de quibus hoc tit.sexta species est legitimatorū,de quibus.§.fi.ſ.tit. prox. septima est spiritualium,quos ex sacro fonte vel cōfirmatione leuauimus, de quibus in to, tit.de cog spiri.

** Adde,φ sunt aliquot casus,quibus adoptiuus non habet pro filio, quos annotauimus in §.in plurimis.j.eo.]

a ¶ Adoptamus. f.in ptāte nostra sunt: & hoc iure veteri,vt hic, & ff.eo.l. j. sed hodie distinguitur,vt.j.eo.§. sed hodie.

** Pulcherrimū s.c.ad adoptiones pertinens.P.Mario.l.Asinio Coss, tpe Neronis factū refert Corn.Tacitus lib. xv. ex quo etiā ostenditur, quantam differentiam antiqui inter iustos filios, & adoptiuos constituerint.]

b ¶ Adoptio.Est autē adoptio fm Pla. & Io.legalis actio ad solatiū eorum,qui liberos non habent, pene.i. fere naturā imitās.sed certe & ab iis,qui liberos habent,fit adoptio,vt ff.eo.l. ec ei.§. præterea.&.j.eo.§.licet, quare pōt sic simpliciter definiri: Adoptio est legitimus actus p quem fit quis filius qui non est, pene,id est fere naturā imitās:& est hæc veritas, vt ff eo.l j.&.j. eo. §. minorem.

* ¶ Dic φ reperitur adoptio in genere, SYL. quæ postea diuidit in adoptioné in specie,& arrogationé. Adoptio in genere

ptamus. a

¶ Adoptio b autem duobus modis fit:

sic recte diffinit:Est actus, per quem,auctoritate iuris ciuilis, qui filius non est, instar naturæ filius efficit.Adoptio vero in specie hoc modo.Est actus,p quem qui in alteri potestate est,imperio magistratus instar naturæ alterius filius efficit,concurrente naturali vinculo, ī potestate nō concurrente, habilis ad succedendum.Arrogatio auté est actus, per qué qui sui iuris est,principis auctoritate instar naturæ filius efficit,& in potestate.Sed & hoc loco,libet apponere verba A.Gellii lib.v.c.xix. noc.acti. Inquit ille.Cū in alienā familiam;inque liberorū loco extranei sumunt, aut p prætorem fit,aut p populū:quod p prætorem fit,adoptio dr:quod per populum, arrogatio.Adoptantur autē, cum à parente, in cuius potestate sunt,tertia mancipatione in iure ceduntur, atq; ab eo, qui adoptat,apud eum, apud quem.l.actio est,vindicant.Arrogantur ii,qui; cū sui iuris sunt,in alienam sese potestaté tradunt,eiusq; rei ipsi auctores fiunt: sed arrogationes nō temere nec inexplorate committunt. Nā comitia arbitris pontificibus præbentur,quæ curiata appellantur.Ætas quoque eius, qui arrogat, vult,an liberis potius gignundis idonea sit,bonaq; eius,qui arrogat, ne insidiose appetita sint,consideratur: iusq; iurandum à Q.Mutio Pont.max.conceptum dicit,quod in arrogando iuraretur: sed arrogati non pōt nisi iā vesticeps. Arrogatio aūt dicta, quia genus hoc in alienam familiā transitus p populi rogatio nem fit:eius rogationis verba hæc sunt Velitis iubeatis, vt L.Val.L. Titio tam iure legeq; filius sibi fiet, q̄ si ex eo patre matreq; fami.natus esset,vtiq; ei vitæ necisq; in eū potestas fiet,vti pariēdo filio est hæc ita,vt dixi,ita vos Quirites rogo.Hæc ille, quæ in Annota. nostris late exposuimus.

*Adde,

aut prīcipali rescripto,[a] aut imperio magistratus.[b]

¶ Imperatoris auctoritate adoptare quis potest eos easue, qui quæue sui iuris sunt: quæ species adoptionis dicitur arrogatio[c].

¶ Impio magistratus adoptamus eos easve, qui quæue in ptāte parētū sunt; siue primū gradū liberorū obtinent, qualis ē fili⁹, filia: siue inferiorē,[d] qualis ē nepos, neptis, pnepos, proneptis.

¶ Per adoptionem non transit quis in potestatē nisi ascendentium, quamuis patri adoptiuo extraneo succedat. h. d. ex. l. cum in adoptiuis. C. de adop.

¶ Sed hodie ex nostra constitutione[e] cum filiusfamilias à patre naturali[f] extraneæ† personæ in adoptionem datur, iura patris naturalis minime dissoluūtur: nec quicquam † ad patrem

✱ Adde, ꝙ apud veteres de causis adoptandi Pontifi. iudices erant: deinde si causæ probarentur, curiata lex ferebatr̃ quam qui ferret, is omnia seruare debebat, quæ in cæteris legibus ferendis seruari mos fuit: atque ita adoptio fiebat. qḋ vtrunq; indicat Cicero in orat. pro domo sua, & latius explicat Paulus Manutius libro suo De leg. Rom.

a ¶ Rescripto. Hoc ē, vel ante ipsum principem, vel ante alium magistratum de legatione facta per rescriptum a principe, vt C. eo. l. ij. in fi. & l. arrogationes. Sed qḋ si Imperator non est? Respon. non potest fieri, licet imperium semper sit, vt in authen. quomodo oportet epis. §. fi. coll. j.

SYL. ¶ Hoc verum de iure ciuili, sed de iure canonico succedit vacante imperio Pont vel iud. ecclesiasticus, secundum quod habetur in c. licet ex suscepto. de fo. compet.

b ¶ Magistratus. Scilicet cuiuscunque ordinarij, etiā defensoris ciuitatis, qui minimus est, vt in authen. de defen. ciu. §. nulla coll. iij. Nec mirum, cum sit de voluntaria iurisdictione, vt ff. de offi. proc. & le. l. ij.

c ¶ Arrogatio. quia adoptator interrogatur, an velit eum, quem adoptat, sibi iustum filium esse: & adoptatus, an id fieri patiatur, vt ff. eod. l. ij. Vnde ver. Arrogo qui suus est, sed habet me⁹ esse necessē. Patris adopto suum, sed patris permanet idem.

SYL. ¶ Adde, ꝙ quamuis hanc ordinationē alleget iuriscon. in l. ij. ff. eo. tamen verisimilior videt̃ illa, quam ponit Gel. vbi supra quia fiebat p̄ populi rogationē.]

d ¶ Inferiorem. idest sequentem.

¶ Sed hodie. Diuiditur in duas partes. In prima ponit regulā prohibitiuam: in secūda dispensationē ī ascēdentibus. secūda ibi, si vero.

¶ Casus. Quærebat̃, an perpetuo verum esset, ꝙ in adoptantis potestatem transiret filius adoptatus: dubitationem faciebant verba generalia ſper. in prin. tit. nostri, & omne ius antiquū: cuius contrarium respon. ex correctione Iustin. scilicet vt nisi adoptetur ab aliquo ex ascēdentibus patris vel matris, non transeat in potestatem: ratio fuit, quia eueniebat vt adoptatus aliquando & patris naturalis & adoptiui successionem perderet: prout rationem suæ dispositionis late explicat in l. cum in adoptiuis in prin C. eo

No. quod extraneus adoptans filium, non habet eum in potestate. Item quòd per adoptionem ab extraneo factā, iura patris naturalis non dissoluuntur. Itē quòd filius adoptiuus succedit patri extraneo ab intesta. Item quod ascendentes adoptantes habent adoptiuos filios in potestate. Itē quòd duo vincula magis ligant. Item quod adoptiuus dicitur de familia patris adoptantis. Item ꝙ in vna persona naturalia, & ciuilia iura cōcurrere possunt.]

e ¶ Constitutione, vt C. de adop. cum in adoptiuis.

f ¶ Naturali. & legitimo.

SYL.

† Extraneum hic ac ipeom nē, q non sit ascendens.

✱✱

† s. iuriū pr̄is naturalis, ita vt ab eo remoueatur. aliog enim nō pauca ēt trāsirent ad patrē adoptiuum, vt ius corrigēdi, & ne vocet in ius sine venia.

adoptiuum transit, nec in potestate ei* est, licet ab intestato iura successionis ei à nobis tributa[a] sint. Si vero pater naturalis[b] non extraneo, sed auo filii sui materno,[c] vel si ipse pater naturalis fuerit emancipatus,[d] etiam auo paterno, vel proauo simili modo paterno vel materno filium suũ dederit in adoptionem: in hoc casu, quia concurrũt[f] in vnam personam & naturalia, & adoptionis iura,[g] manet stabile ius pris

a¶ Tributa. scilicet in predicta constitutione(i): & facit ad hunc. §. j. de hær. quæ ab intest. §. sed ea omnia & infra de exhæ. li. §. circa adoptiuos. & infra de inoffi. test. §. ij.

ADDITIO.

Etiam concurrentibus legitimis & naturalibus, quanuis inter se nihil habeant parentelæ: qđ no. secundum Ange. & ideo non transit in potestaté, quia per emancipationé priuaretur hæreditate vtriusq; ſm communem opinionem, vt l. cum in adoptiuis. C. eod. sed cum hodie nemo emancipetur inuitus. §. generalr. in auth. qui. mo. natu. effi. sui. vř iste §. esse correctus, de quo vide Ias. hic.

*¶ Adde, quod nec patré adoptiuum in ius vocare potest sine venia. l. generaliter. l. quia. & l. adoptiuum. vbi glo. ff. de in ius voc. & versa vice adoptiuus filius præfulget dignitate patris adoptiui quamuis extranei. l. Senatoris. ff. de senato.

b Pater naturalis. & legitimus.

c¶ Materno. in cuius potestate prius non erat, sed modo efficitur, vt subiicitur, vt s. de pa. po. in fi. Accur.

d¶ Emancipatus. Aliàs cum esset in potestate aui, quomodo adoptaret eum quem habet? Certe non potest plus esse, quã filius vel nepos, vt hic, & ff. eo. si pater. §. qui duos. & intellige emancipationis tempore filium non esse conceptum, qui nunc datur in adoptioné: aliàs in potestate aui remansisset, vt in fra tit j. §. fi.

e¶ Simili modo. i. similem facias distinctionem: nã materno proauo, indistincte: paterno vero, ſm q modo distinxit in auo, datur in adoptionem

f¶ Concurrunt. Sed si ego adoptem filiũ fratris mei, nunquid potestati meæ subiicitur? Respon. secundum Ioan. q non: & quod hic dicitur, naturalia, expone, idest naturalia, quia ab eo auo cõtrahit natiuitaté & originem: quod nõ est in filio fratris mei.

* Hoc idem significat Theophilus, qui verbum naturalia vertit τὰ ἐκ τῆς γενέσεως. sed & aliter responderi potest, q tex. dicit non simplr, non extraneo, nec non coniuncto, sed nominatim auo vel proauo, & iõ non fit extensio extra personas expressas in exceptione. l. nam quod. ff. de pos nu leg.

g¶ Iura. Vnde præferendus est ei, in quem vnum tantũ concurrit: & sic duæ rationes præualent vni, vt in auth. de consan. & vter. fra. §. j, colla vj. & C. de edi. di. adri. tol. l. fi. nisi vna sit melior duabus, vt colligitur. ff. de inoffi. test. nam & si. & ff. vnde liberi. l. scripto.

¶ Adde, q doct. qui not. hoc, q duæ rationes vincunt vnã, intelligunt vnam ex illis duabus: vt si in vna psona, vna ex illis concurrat, in alia duæ, illa præferatur: ita colligitur ex ll. allegatis, & ita intelliges: quo casu non est ad propositum limitatio glo.] SYL.

* Adde quòd alia quoq; ratione tex. in l. Nam etsi. non probat limitationé glo. Nam ibi vna ratio non est pótior duabus, sed eis æquipollet. vera tamen est ista limitatio, & probatur aperte in l. j. §. omnibus. C. de vete. iu. enu. nã nõ est nouum, vt vnum vinculum validum arctius liget q̃ duo infirmiora, vt quia aduersus illa duo stet vitium formæ. l. j. §. siquis ita. vbi Ias. vlt. not. de verb. obli. vel nõ ad idé concurrant, sed circa res diuersas distrahantur. l. spadonem. §. qui iura. de excus. tut. l. si sub cõditione. in fi. quib. mo. vsusf. amit.

* Adde, q & vnum vinculum æquiualet duobus, cum agitur de materia, in qua

adoptiui, & naturali vinculo copulatum, & legitimo adoptionis modo † constrictum: vt & in familia, & in potestate huiusmodi patris adoptiui sit.

¶ Impubes arrogatur causa cognita: & cauet arrogator, si ĩpubes decedat, de restituendis bonis pupilli, iis, q̃ illi successuri essent, si arrogatio facta non esset: nec arrogatus, nisi ex causa. emancipari exhæredariue potest: alioquin præter bona propria consequitur etiam quartam partem bonorum arrogatoris. h. d. ex l. si paterfamilias. §. fi. ex l. nec ei & l. seq. ff. eo. & ex l. fi. ff. si qd in fraudem patro.

¶ Cũ aũt † impubes ꝑ principale rescri-

quia alterum illorum duorum nullius sit considerationis. Vnde in feudis, frater ex latere patris tantum coniunctus, non minus admittitur ad successionem, quã frater vtrinq; cõiunctus, quia in feudis ad cognationẽ matris non attendimus, Bal. in c. j. vers. quæro ergo. de grad. succe. in feud.

† ars contra statutum.

¶ Cum autem ¶ Diuiditur in quinque partes. Primo ꝙ arrogatio fiat causa cognita. Secundo, quòd sit iusta causa. Tertio ponit modum, sub quo fiat. Quarto quòd non potest arrogator ipsum emãcipare sine causa. Quinto quod quartã partem bonorum suorum eidem, siue in vltima voluntate, siue inter viuos, relinquat. Secunda ibi, Et exquiritur. Tertia ibi, Et cum. Quarta ibi, Item non aliter. Quinta ibi, Sed & si. Areti.

Diuiso.

SY L. ¶ Cum autem. * ¶ Casus. Quæsitum fuit, an pupillus posset dare se ad arrogandum: & videbatur ꝙ non, quia in arrogatione in primis exploranda est mens illorũ, qui arrogantur l. In adoptionibus ff. eo. pupillum autem nullam habere mentem, traditum est l. pupillus. ff. de regu. iu. Econuerso autem videbatur, quòd talis arrogatio permitti deberet absq; aliis adminiculis, ex quo celebratur auctoritate principis, quæ omnem suspicionem summouere videbatur, & quia nihil addi posse videbatur principali confirmationi. Sed, supradictis non obstantibus, deciditur, impuberẽ arrogari posse, dum modo id fiat causa cognita, caueatque arrogator se bona arrogati, si impubes decesserit, illis restituturum, ad quos peruentura erant, arrogatione non facta. Exigitur autem causæ cognitio ea ratione, quia nisi adhiberetur, facile eueniret, vt non haberetur ea ratio honestatis, quæ in patribus & filijs requiritur. Adhibetur autem & satisdatio, vt occurrat illis, qui forte inhiantes patrimonio pupilli, illum ideo arrogare excogitassent. & ex his rationibus temperãtur quę pro rationibus dubitandi supra allegabantur. Successiue quęsitũ est, an arrogator possit quotiescũque velit, arrogatum emancipare: & videbatur ꝙ sic. §. præterea. infra titu. j Cuius contrarium deciditur illa ratione., quia', cum in constituenda arrogatione leges voluerint causæ cognitionem adhiberi, similiter voluerunt eam solui non posse absq; eiusdem causæ cognitione. l. nihil tam naturale. ff. de re. iu.] & quia cum talis emancipatio incommodum affert emancipato, quia iura omnia soluuntur, ideo eo inuito sine causa fieri non debet, & facienti pœna imponitur, vt sequitur. Nota quòd arrogatio impuberis requirit causæ cognitionem, vtrum vtilis, vel honesta sit filio arrogato. Item no. ex ordine literæ quòd prius attendenda est honestas, quam vtilitas. Item no. cautionem requiri de restituendis bonis, illis, qui ei successissent, si arrogatus non fuisset. Item ꝙ tabellio dicitur persona publica, & ꝙ per eum nobis quæritur. Item ꝙ arrogatus non potest emancipari non cognita causa. Item ꝙ arrogatus quicquid quærit, quærit patri arroganti. Item ꝙ dictio, præter, includit.]

† In hoc derogatũ fuit legi veteri, qua ñ nisi vesticeps. l. pubes arrogari poterat aut. Au. Gel. lib. v. c. xix.

ptū arrogat, causa cognita [b] arrogatio fieri permittitur. Et exquiritur causa arrogationis, an honesta [c] sit, expediat pupillo. Et cū quibusdā † cōditionib⁹ arrogatio fit, idest, vt caueat [d] arrogator personę publicæ, † hoc ē tabellioni, [e] si intra pubertatem pupillus decesserit restiturū se bona illis, qui, si adoptio facta non esset, ad successionē eius venturi [f] essent. ¶ Item non aliter

a ¶ Rescriptum Vt quia sui iuris est, vt s. eo. in prin.

b ¶ Cognita. Quæ autem in causæ cognitione vertuntur, per ordinem scripta sunt. ff. eo. l. si pater. §. in arrogationib⁹. & l. seq. vsq; ad §. fi. & quædā etiā hic dicuntur in persona impuberis, quæ & ibi dicunt.

* Adde, circa causas adoptandi, q̄ grauiter ac eleganter scribit Cicero in oratio. p domo sua, cum ait, Quod est Pontifices ius adoptionis? nēpe vt is adoptet, qui neque procreare iā liberos possit, & cū potuerit sit expertus: quæ deinde causa cuiq; sit adoptionis: quæ ratio generum, aut dignitatis, quæ sacrorum, quæri à Pontificū collegio solet &c. ex quo loco colligere etiam licet olim Pontifices de causis adoptandi notionem habuisse, de quo diximus supra eo. in prin. extat & pulcherrimū caput Au. Gellij de hac materia, scilicet. c. xix. lib. v cuius verba. s. retulimus.

† no. plu. ralem nu me. poni p sin. nō enī subij citur nisi vna cōd. sic & als, vt l. ii. §. exactis. vbi gl. de orig. iu.

Adde, q in arrogando requirit cōsensus omniū tutorū gl. j. §j. j. q. b. mo. tu. fi. SYL.

c ¶ An honesta. Idest nō eo proposito vt ei⁹ res deuoret, vt ff. eo l. nec ei. § eorū.

d ¶ Vt caueat. i. vt cautionem promittat: cum fideiussione tñ, vt ff. eo l. nec ei. §. fi. & C. de verb. sign sancimus.

¶ Adde, q hoc est ex eo, quia ab alia. l. hoc declaratur. l. his verbis. ff. eo. aliàs enim cum simus in l. ciuili, intelligit verbū, cautio, pro nuda promissione, quādo est simpliciter prolatum, vt est communis omniū doctri. in l. diuortio. §. interdum. ff. solu. mat.]

e ¶ Tabellioni. Qui seruus publicus dicitur, vt C. eo. l. ij. aliàs enim seruus purus tabellio esse non potest, vt C. de tabu. generali. lib. x. Sed certe ideo sic dicitur, quia publice seruit.

Notarius nō pōt eē seruus.

** Vnde compellitur conficere instrumenta, & si recusat est periurus, & abdicat officio, sm Bar. in l. j. §. j. ff. fur. aduer. nau. & Hosti. in summa de fide instru. §. ex quibus. & Deci. l. inuitus, de reg. iu.]

* Adde q in iure tabelliones qsq; appellant serui publici, quia antiquit⁹ serui ciuitatum præponebant tabulis, & scripturis publicis: licet postea id prohibuerit Archa. Impe. in d. l. generali. Vnde factum, vt eosdē seruos publicos tabularios, interdum seruos ciuitatis appellauerint Iurisconsulti. l. fi. ff. quod cuiusque vni. no.

† ast pro ea publ ca appel lat magi strat⁹, vt § nos āt infra de satti. tut.

Satisdatio arrogatoris q b⁹ pdest.

f ¶ Venturi. Vel iure successionis ex testō, vel ab intestato, vel ti. vli, vel singulari, vt legatarius. oībus enim consulitur hac cautione, pupillo decedente in pupillari ætate: aliàs si postea, pupillaris substitutio euanescit, vt hic, & ff. eo. non aliter. & l. his verbis. & infra de pupil. sub. §. j.

¶ Adde, q ratio est, quia per arrogationem pupillaris substitutio tanquam filij testamentum euanescit. l. nec. ei. §. eorum. ff. eo. vnde consulendū est substitutis per cautionem. alij enim substituti præter q̄ directi pupillares, quia habent actionem non ex testamento filij præsumpto, sed ex testamento paterno, non possunt aliquod præiudicium pati; de quo vide. Ang. hic.] SYL.

¶ Sed nōne sine hac cautione facta admittuntur supradictæ personæ ex testamento? Respon. non, cum testamentū sit ruptum minima capitis dimi. s. arrogatione, vt j. qui. mo. testa infir. §. nō tamen. Itē nunquid legitimi sine hac cautione admitterentur? Respon. non, quia pater arrogator omnia, iure peculij occuparet, vt ff. de cast. pec. l. ij. Hæc tamen cautio omissa, pro facta habetur. vt ff. eo. l. his verbis. in fi. vt & aliàs. C. de rei vxo. ac l. vnica. §. j.

* Adde

* Adde, φ est dña inter hanc cautionẽ præstitam, & subintellectã, quia si præstatur, adhibetur & fideiussor. si autem subintelligitur, est simplex cautio.

Sed quare legitimi non stipulantur etiã vltra pupillarem ætatem, cũ & postea erant admittendi ad successionẽ, si adoptio facta non esset? Respon. illud est de fortuna, & aduentitium erat, vnde nõ fuit considerandũ, vt ff. qui & à qui. l. Iulian⁹. potuisset enim post pubertatem testamentum fecisse, vt s. qui. ex cau. §. cum ergo.

emancipare eũ potest arrogator nisi[a] causa cognita dignus emancipatione fuerit: & tunc sua bona ei reddat. Sed & si decedens pater eum exhæredauerit,[b] vel viuus sine iusta causa cũ emancipauerit, iubetur[c] quartam[d] partem ei bonorũ suorum †relinquere: videlicet præter bona, quæ ad patrẽ † adoptiuum transtulit, & quorũ cõmodum[e] ei postea acquisiuit.

SYL. ꝗ [Adde declarando mentem glo. ſm Christo. hic, quia vult dicere, φ ideo legitimi.j. pupillarem ætatem stipulari possunt, quia non facta arrogatione, & decedente pupillo, omnino erant habituri successionẽ: & ideo, quia læduntur, stipulantur, sed in maiore, quia nõ omnino læduntur, quia poterat esse, φ conderet testamentum, ideo non stipulantur: quod tene.]

a ꝗ Nisi causa. veluti si ita hæres instituit iste adoptatus, si emancipatus fuerit: & tunc quartam perdit, quam tunc deberet habere de bonis arrogantis, vt j. proxi. respõ. & ff. siquid in fraud. pa. l. fi. ſm quosdam. Vel dic, φ tunc non perdit quartam, vt j. proxi. respon. probatur, quod cum isto continuatur: & quod. d. l. continetur, intelligitur, qñ erat iusta causa contra filium, vt quia prouocabat patrem ad irã, & intantũ, vt etiam exhæredari potuerit, & beneficium collatum vel conferendum reuocari, vt C. de reuo. do. l. fi. & in authen vt lib. de cętero. §. illud. ver. quin etiam. collatio vj. & ſm hoc intellige proxi. respon. quod sequitur.

SYL. ꝗ Adde, φ qñ filius emancipatur ex causa proueniente ex defectu ipsius, perdit quartam; aliter non, siue sine causa emancipetur, siue causa aliunde proueniat: ita resident hic doc. * ex omnibus autem illis causis emancipari potest, ex quibus & exhæredatur, nam exheredatio, & emancipatio equiparantur à iure. l. quidam cũ filiũ. ff. de ver. obl. quod latius ostẽdi hoc loco in Cõmẽ.]

b ꝗ Exhæredauerit. vel præterierit, vt ff. eo. si arrogator.

* ꝗ Male supplet. glo. tum quia præterito arrogato testãti est nullum. §. adoptiui.j. de exhęre. lib. & sic ille succederet in totũ, si filij legitimi & naturales non superessent. l. pen. §. fi. C. eo. tum quia. l. si arrogator. non loquitur in filio præterito, vt ibi admonet Ias. in iiij. col.]

c ꝗ Iubetur: Nota non cauet sic se relictũrum: tunc enim non valeret, vt C. de inuti. stipu. l. ex eo. & C. de inoffi. testa. si quando. §. j. sed ei iubetur per legem, vt sic faciat.

d ꝗ Quartam partẽ. Quid ergo si alios filios sex vel plures habeat, nunquid hic plus quã alij habet? Respon. sic, ſm Bul. quasi debeat imputari ei, quare arrogauerit. Vel dic (vt puto) quartam suæ partis per conditionem ex l. diui Pij petit, vt hic, & ff. eo. si arrogator. & ff. de inoffi. test. l. Papinianus. §. si quis impubes. & hoc ad instar naturalium & legitimorum, vt ff. de inoffi. testa. Papinianus. §. quoniã. & C. de inoffi. testa. cum quæritur. & l. parentibus. Absurdum est enim hunc legitimum plus iuris habere, q̃ naturalem & legitimũ, vt s. eo. §. sed hodie. in fi. Accur. ꝗ Adde, φ hæc opi. glo. cõis est. si enim aũt intelligeremus adoptatis quinque (quod fieri potest. l. si pater. §. fi. ff eo.) quintus remaneret sine quarta: quæ quarta ſm cõem sententiã in d. l. si arrogator. hodie nõ est aucta ad trientẽ.

e ꝗ Commodum. repete, Et præter ea

† al's relinquere vel relinque re &c.

SYL. * ti arrogatorem nã alioq adoptiu⁹ pt libere emãcipare nec te nes relinquere quartã, glo. in l. cũ i C. eo & Ias. l. si arrogator. ff. eod.

Arrogat⁹ ñ plus iuris habere debet, q̃ naturalis & legitimus. SYL.

bona. s.aduentitia, commodum quorum filius arrogatus post arrogationē acquisiuit patri.s. vsumfructum. nam & hęc acqsita restituit;nō dico vsumfructum,quem debet lucrari,pater, vt C.de bo. quæ lib.l. cum oportet. §.siquis itaq;, ad instar mariti in rebus dotalibus, vt ff.fam. ercisc. l.si filia.§.j.& sic hoc verbum, preter, non excludit, vt ff. de pign. act.l. j. in fin. & ff. de procura. sed & hæ. §.pe.& facit. ff. de vulg. sub.l.sed si plures.§.in arrogato.

¶ Maior xviij. an. esse debet adoptās adoptato.h.d.ex.l. Arrogato.§. non tātū.& ex.l. adoptio. ff.eodem tit.

¶ Minorem natu [a] maiorem nō posse adoptare placet. Adoptio enim naturā imitatur, [b] & pro[c]monstro est, vt maior [d] sit filius, q̃ pater. Debet itaque is, qui sibi filium per adoptionē vel arrogationē facit, plena pubertate, idest xviii. annis [e] præcedere.

SYL. *¶ Dic q̄ dictio,præter,iuncta termino contento sub præcedenti dispositione, stat exceptiue.l.nam quod.§.final. ff.de pen.leg aliàs stat inclusiue. l.Seio.§.vxori.ff.de ann.leg. nisi induceretur vel ꝓhibitio actus aliàs de iure permissi, vel permissio actus aliàs de iure prohibiti, secundum Curt. iu. in l. Actione, C, de transact.]

¶ Minorem natu. Diuiditur in duas partes: in prima ponit vnum dictum cum ratione:in secunda illud declarat. secunda ibi,debet.

SYL. *¶ Casus. Quærebatur,an in adoptionibus habenda esset ratio ætatis: & videbatur q̄ non, quia cum adoptio fuerit ad solatium carentium liberis introducta, eaq; solo consensu, adoptantis.s. & adoptati,expediatur, non videbatur tam benigna facultas adsciscendi sibi filios,ratione ætatis coangustanda, sed solum agentium voluntas spectanda, Quo non obstante contrarium respondetur,q̄ cum à l. inuenta hæc via sit ad similitudinem naturæ, vt qui natura liberos non haberet,posset hoc ciuili modo sibi procreare, eam debet imitari, ideoque statuitur, minorem natu maiorem adoptare non posse. Sed tunc dubitatum est, quot annis oporteret esse maiorem adoptantem, quàm is, qui adoptatur: & cum adoptio naturā imitetur,videbatur sufficere,quòd eum excederet xv. annis, quia post xiiij. annum quis censetur habilis ad generationem naturalem ī. de nupt.in princip. Quo non obstante deciditur, q̄ debet illum præcedere xviij. annis, quia licet præsumatur potétia gignendi in xiiij.an no, tamen cū per adoptionem quis certe, non præsumptiue, filium efficiat, placuit etiam illud tempus statuere ad hanc rem,quo certum est omnes à communiter accidentibus s̄m naturam generare posse,prout hanc rationem eleganter deducit Ias. in l. si is q̄ pro emptore.ff.de vsucap. dum tractat materiā fictionis inductiuæ,allegando.l.si pater famil.in fi.ff.eo.] Not.quòd minor natu maiorem adoptare non potest. * qđ pulcherrime persequitur M.Tul. in ea oratio.quam pro domo sua dixit, dum conqueritur Fōteium adoptasse P. Clodium natu grandiorem, vt Tribunus pl.in ipsius perniciem fieret.] Item q̄ ars & ius imitatur naturam inquātum potest. Item quòd plena pubertas est in xviij.ann.

a ¶ Natu,idest natiuitate.sic. ff. de min. l. j. §. j.

b ¶ Imitatur plerunq;: q̄nq; tñ non, vt ī.eo.§.sed & illud.& §.in plurimis.

* Solue, q̄ adoptio & lex ciuilis imitat̄ naturam in genere, nō in specie: quod late declarat Bar.in l.eadē. ff. de duob. reis. & in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. & ibi latissime Ias. dum tractat materiam fictionis inductiuæ.

c ¶ Pro monstro est. i. non secundum naturam, sed contra naturā, vt & aliàs ff.de sta.ho non sunt liberi,

d ¶ Maior.s.tempore.non persona.

e ¶ Xviij.annis. Idest tot annos debet habere plus adoptans, q̃ adoptatus, qui

qui faciant vnam plenam pubertatem tanti temporis. Sed nunquid qui plures adoptat, debet pluribus vicibus precedere in tanto tempore? Respon. non, (vt puto) cum secundum naturam etiã in vno anno ex diuersis feminis, vel & vna possit haber filios plures: & in hoc adoptio imitatur naturã, vt hic. Et nota pluribus modis dici plenam pubertatem. Nam interdum xiiij. annis, vt ifra qui. mo. tute. fin. §. j. & supra tit. j. pri. respon. aliàs xv. annis, vt in auth. de té pore non so. pec. super dote. §. generaliter. coll. vij. a'iàs xvij. ann. vt §. qui manu, non pos. §. fi. & ff. de postu. l. j. §. pueritiam. interdum xviij. ann. vt hic, & ff. de ali & ci. le. l. Mela.

¶ Potest quis etiã filium alienũ adoptare in nepotem, & deinceps, licet filium non habeat: & nepotẽ in locum filij: sed vbi adoptat aliquẽ in nepotem quasi ex filio, quem in potestate habet, natum requiritur consensus filij: aliud, si nepotem ex eo alij velit in adoptionẽ dare. hoc dicit ex. l. adoptare. ex. l. si pa terfami. §. q duos & l. cum nepos. ff. eo. tit.

¶ Licet autem & in locum nepotis vel neptis, pronepotis vel proneptis, vel deinceps adoptare, quamuis filiũ quis non habeat. ª Et tam filium alienũ quis in locum nepotis adoptare potest.

SYL. ¶ Adde tu, q glo. non intellexit plenam pubertatem: nam vt primum masculus implet xiiij. an. incipit esse pubes, tunc enim dicitur pubes, & ante id tempus impubes: & hoc est quod dicitur in tex. in d. §. j. j. qui. mo. tute fi. plena autem efficitur pubertas in xviij. anno: alia enim iura allegata in glo. nihil faciũt & ita decla.]

¶ Licet. Diuiditur in duas partes: in prima ponit vnum dictum: in secunda

SYL. illud modificat. secunda ibi, sed si quis.

¶ Casus. Quærebatur an liceret adoptare loco nepotis: dubium faciebat: quia, cum in defectum generationis inductus videatur modus adoptionis, non videbatur vltra filium extendendus: cuius contrarium deciditur, quia sicut optamus perpetuitatem generationis naturalis. l. liberorum. in fi. ff. de verb. signifi. ita & ciuilis, quæ illam imitatur. Tunc dubitatum est, an posset alienus filius loco nepotis adoptari: aut econuerso. videbatur enim seruandus ordo naturæ. attamen deciditur contrarium, vt latius pateat ista facultas generandi liberos ciuiliter. Item dubitatum est, an cum nepos adoptatur quasi ex filio natus, consensus filij exigatur: & videbatur q non, quia, cum adoptio fit, non requiritur voluntas eorum inter quos iura agnationis consequuntur l. cum adoptio. ff. eo. quod eo magis dicendum erat hoc casu, quia hic filius est in potestate adoptantis, vnde videbatur eius consensum non esse requirendum. Sed contrarium deciditur, & ratio assignatur in tex. Læderetur enim filius, & ideo adhiberi debet. l. nam ita. ff. eo. quod non est, vbi auus daret illum alij in adoptionem, vt patet ex glo. in ver. consentire. secũda, vbi habetur ratio dubitandi & decidendi huius dicti. Not. quod datur fictio fictionis in adoptione loco nepotis. Itẽ q is, qui lædi posset, requirẽdus est. Itẽ quòd nullus potest agnasci inuito. Item quòd nepos datur in adoptionem absque consensu filij.

a ¶ Non habeat. Vel licet vxorem non habeat. quo casu tamen est contra naturam, vt ff. eo. l. & qui vxores.

¶ Adde non esse contra naturam, quia SYL. potest habere: & quamuis actu non habeat, habet habitu. Repugnat enim natura in iis, quæ nec habitu, nec actu esse possũt, sicut in §. minorem. sed non in iis, quæ habitu, vt puta in adoptione nepotis, non existente filio, immo eo nunquam nato, vt hoc. §.]

a ¶ In locum. Item nepotem ex vno, quasi ex altero natū, vt ff. eo. si pater §. qui duos. Non autem loco fratris, vt C. de hæred. instit. nec apud.

* Ratio est. quia nec per naturā, quam adoptio imitatʳ, frater fratrē procreat.

b ¶ Consentire. Quod non est in aliis agnatis, q̄ possent sperare successionem, vt ff. eo. l. cum adoptio.

* Rō in promptu est. Licet enim agnati sperent successionem adoptantis, ea tñ spes nullius est considerationis, cū testari, & alios sibi hæredes facere possit. Sed filius, cui nepos iste agnasci debet, merito requiritur, ne inuitus eum hæredem habeat necessariū.] Et sic not. ex hoc tex. iun. glo. ꝙ in vnoquoque actu requirendus est is, de cuius præiudicio principaliter agitur, secus si per quandam consequentiam, facit. l. de vnoquoq; ff. de re. iudi. vbi doct.]

Et siquidem filius consentiat, bene est, & recidet nepos adoptiuus in potestatem suam, scilicet filij, mortuo patre, vt ff. eo. l. si quis nepotem. Si autem nō consentiat filius, tunc agnascitur seu agnatus fit ei. i. auo hic nepos, & suus efficitur hæres, etiam filio inuito: nec recidit in potestatē eius: siue dicas eum succedere vt filium, licet non sit filius, siue vt nepotē, quasi ex altero filio præmortuo natum, quo casu æqualiter cū patruo admittatur, vt j. de hære. que ab intest. §. cum autē. Alij dicunt hoc totū, Ei inuito, idest filio inuito. & Agnascatur, idest, iuxta eum quasi nascatur, quo ad successionem. quod satis in idē redit. Alij hoc totum, Ei inuito, idest auo inuito, qui voluntate filij proposuerat adoptare, nunc autem contra suum propositum facit: & sic dicitur inuitus ratione propositi primi. Et secundum istos hic nepos inuito auo & filio adoptatus nō succedit vna cū filio, sed demū eo mortuo: prima verior &c.

test, q̄ nepotem in locum[a] filii. Sed si quis nepotis loco adoptet, vel quasi ex eo filio, quē habet iam adoptatū, vel quasi ex illo, quē naturalem in sua potestate hēt: eo casu & filius cōsentire[b] debet, ne ei inuito suus hæres agnascatʳ. Sed ex contrario, si auus ex filio nepotē det in adoptionē, non est necesse filiū consentire.[c]

¶ Adde, ꝙ tex. est clarus, & intelligitur ei filio inuito, cum loquatur de adoptione nepotis facta tanquam ex eo filio, cuius consensus exigitur. * Fallitur autem gl. inquiens, hunc nepotem fieri suum hæredem auo. non enim potest, filio existente in medio §. sui. j. de hære. qua. & dif. Item & illud animaduertendū, quòd auus non prohibetur inuito filio adoptare loco nepotis: sed si adoptet, filius non habebit hunc nepotem, mortuo auo, nec in potestate, nec suum hæredem. & ideo vt adoptio pariat hos effectus, necessarius est consensus filij, aliàs non. l. cum nepos & l. seq. ff. eo.] SYL.

Sed quare hic filius impediret matrimonium sui filij etiā auo volente, & non impedit hunc ciuilem actum, vt ff. de ritu nup. l. oratione. §. j. Respon. quia matrimonij est vinculum magis indiuiduū, vt s. de pa. potesta. j. respon. ** Quinimmo concordant, quia licet filium non possit impedire adoptionem, impedit tñ ortum suitatis, quæ inde proueniret, si eo consentiente fieret ipsa adoptio, & sic cum non producat effectus ipsi filio p̄iudiciales, pro eo est, quasi facta non esset quo ad eum, vnde nihil facit ad casum ratio indiuiduitatis quam glo. perpendere videtur.]

c ¶ Consentire. Sed vr̄ ꝙ sic: nā læditur, filius in duobus, & in hæreditate siue in bonis, quæ ad filiū suū proponebat ex voto trāsmittere, vt ff. vnde libe. l. scripto, qd' non facit, vt j de hære. quæ ab intest. defe. §. at hi. & quia in potestatē illius transit: quare in patris sui naturalis potestatem non recidit iure isto veteri, vt s. eo. j. respon. Ad primū r̄ndeo, quia alio modo pōt euitare instituendo eū. Ad secundum dico, ꝙ non potest æstimari patria potestas, vt ff. de lega. j. filius-

filiusfamilias.§. secundum vulgarem. † Sed hodie vterque timor cessat:nā, & succedet,& in suam potestatem recidet, vt C.de adoptio.cum in adoptiuis.§. scimus.& ī.eo.§.sed hodie.

† Sed fa. ait cōtra gl ſm la co. qa ſi de iafti mabili a gīe pndi cio. vt ne cessarius eius con sensus.

* Adde hoc esse verum, nisi adoptio sit facta ab auo paterno vel materno, vt dicitur in d.§. sed hodie.

¶ Arrogat[a] vel adoptatus a non extraneo, potest ab codē alij in adoptionem dari.h.d.

¶ In plurimis[a] autē causis assimilatur is,q adoptat[b] vel arrogatus est, ei,q ex legitimo matrimonio natus ē: & ideo siqs p Imperatorē, vel apud Prætorē, vel Præsidē prouinciæ nō extraneū[b] adoptauerit. † pōt eundē in adoptionem alij dare.

¶ Spadones adoptare possunt, castrati aūt non. h.d. ex.l.ij §. illud. ff.e.

¶ Sed & illud vtriusque adoptionis[c], cōmune est, q & ij, qui generare non[d]

SYL.

* ¶ In plurimis. Casus. Quæsitum est an pater adoptiuus possit filium alii in adoptionē dare: & videbaſ q nō, quia cū iam sit ficte filius,si alij quo que in adoptionē traderetur, superinducereſ alia fictio,contra.l j. C. de don. prom.Sed hoc non obstante deciditur contrariū,ob simi ilitudinem,quæ inter adoptione & naturā intercedit:quæ facit,vt,sicut pater naturalis pōt filiū alii adoptandū dare,idem possit & adoptiuus.nec obstat, q sit fictio fictionis, qa cū veniat in consequentiā primæ, non incōuenit,vt tradit Bar.& alij in l.si is qui pro emptore.ff.de vsucap. Nota, q in plurimis filij legitimi tm̄ comparant legitimis & naturalibus. Item q adoptatus potest dari in adoptionem.]

a ¶ In plurimis. Qsiq; enim contra, vt j.de hære.quæ ab intesta.§.minus. ſm Azo.Itē in eo, q adoptiuus pater non tenetur eum instituere, vt j.de hære. quæ ab intest.§.Sed ea. ibi,testō autem.

* Adde duos casus, quibus adoptiuus pro filio non habeſ. Primus, cum non de successione adoptantis agitur,sed de alterius.Vnde in fideicommissis,quibus non ipsi grauato, sed teastori succeditur.l.cohæredi.§ cum filiæ. ff.de vulga. & pupil.conditio,si decesserit absque filiis, non deficit adoptione.l. si ita quis. de lega.ij. Quod & in feudis receptum est, cap. j.§. adoptiuus. si de feud. defun.& quoties de munerum excusatione agetur,non enim hæc facto adoptantis mutari possunt.§ j.j. de excu.tut.l. sextum. §. adoptiui. de vaca.mune. Secundus casus est, cum lege municipali masculi excludunt filias fœminas. intelligitur enim de masculis legitimis & naturalibus, nō de adoptiuis; vt tradit Anan. consil. xxvij. & Ias. in l. quique. §.Prætor.ff.de in ius voc.

† Hoc verū si fili vult. ff. e. l in adoptionib. Io. Fab.

b ¶ Extraneū. vt sic transeat in suam potestatem, vt ī e. §. sed hodie.

** Animaduerte, q hæc verba tex. non extraneū,referēda sunt tm̄ ad illa verba,vel apud prætorē,vel præsidem,non autē ad ver.p Imperatorem. nam si fiat adoptio apud Imp.quæ peculiari verbo appellatur arrogatio,nihil refert,vtrum sit extraneus nec ne qui arrogatur,omnes enim indifferenter transeunt in potestatem arrogatoris.

SYL.

* Sed &. Casus. Dubitatū fuit,an adoptare possit inhabilisad generandum: & dubiū faciebat, quia cum debeat imitari adoptio naturā,non videbaſ danda illi facultas generandi filios ciui iter, qui non poterat gignere naturaliter,qa fictio non potest habere locū nisi vbi & veritas,ſm Bar.in l. si is qui pro emptore.ff.de vsucap.cuius contrarium deciditur in spadone,non autem in castrato: rationem videbimus in gl.Not. q adoptio fieri non potest ab iis, qui non habent potestatem generandi de facto, secus si à natura.Item q impossibilitas de facto magis impedit quam naturalis.

c ¶ Sed. Vtriusque.Quarum vna vocatur arrogatio,alia adoptio,vt ī. eo.§.Imperatoris

d ¶ Non possunt. Quod oēs eunuchi vocanſ.sed ab hoc genere detrahit castra-

tos,qui generare non possunt i castę sic natos,vt nunquam potuerint generare. ADDITIO. Pone,ꝙ aliquis generare potest,sed illicite,vt clericus,nunquid poterit taliter adoptare? vide Christopho.hic versi. Hinc insurgit dubium vbi concludit ꝙ non,

possunt (quales sūt † spadones a) adoptare posſūt:castrati autē nō possunt.

¶ Fœminę nō adoptant nisi ex indulgētia principis ob amissos filios. h.d. ex.l.mulierē.C. eo.

¶ Fęminæ quoque adoptare non possunt, b quia nec naturales liberos in sua potestate habent: c † sed ex d indulgētia principis ad solatium liberorum amissorū e ado

Naturę forti' impedimentum est q̄ accidētis. a ¶ Spadones, quibus testiculi vel genitalia abscisa sūt cultello vel spatha: & est ratio, quia fortius impedimentum est naturæ,quàm accidētis, vt hic, & ff. de libe.& posth.l. sed est quæsitū.§.j.& ij. Et no.ꝙ vulgariter ꝓmiscui appellant.

† De varijs spēb' spadonū, vide tex. in l. spadonē. & omnino. ibi Alci. q hoc eleganter declarat.

¶ Adde, ꝙ magna fuit æquiuocatio in his nominibus glo. vt tū verum discas, dic duobus modis accipi spadonem, vt & adoptio: large, prout comprehendit oēs inhabiles ad generandum tam ex accidenti,q̄ à natura: stricte vero ad differentiam castrati, (& hoc est quod dixit tex.in l.spadonum.de verbo. sign. & l.si serua.in fi.de iur.dot.) & tunc ille significatur, qui natura inhabilis est: castratus enim a castro dicitur,cui virilia sunt amputata, facit.l.iij & iiij.ff.ad l.Corn. de sica,quod & sensisse Alcia.videtur li. j.Prætermiss.in ver.castrati,licet in d.l. Spadonum,castratum eum quoque dici putet qui sine testibus naturaliter progenitus fuerit,cuius opin. merito hic in nostris Anno.improbauimus.Intelligit ergo spadonem hic stricte, qui ideo potest adoptare, quia non est desperandū naturæ auxilium,in quibus omnino virilia nō sunt amputata.l. si quis posthumos. in prin.ff.de lib.& posthu. castrati vero, quia carent genitalibus, aliquo modo generare non possunt: ideo & nubere,& adoptare prohibentur,& hæc est veritas:quæ probatur.in l. ædiles aiunt. §.iumentorum.ff.de ædil.edic. & apertius declaraui hic in Annot.] SYL. de verb. sign.

SYL. ¶ Feminæ quoque. ¶ Casus. Dubitabatur an fœminæ adoptare possent; & videbatur,ꝙ sic, quia in l.adoptio.ff.eod. dicitur, ꝙ adoptio habet locum in ijs personis,in quibus natura potest locum habere:& ita cum vera filiatio in fœminis reperiatur, videbatur etiam posse concurrere legitima: cuius contrariū deciditur in tex. ratione in eo expressa cum limitatione. Not. ꝙ fœminæ non adoptat, nec hēt filios in potestate.] † al's sed ex cōstitutione & indulgentia.

b ¶ Fœminæ. Non possunt, sed ipsæ arrogari possunt. vt ff.eo. nam & fœminæ.

* Adde,ꝙ olim arrogari non poterant, quia cum fœminis nulla comitiorum communio erat,quod attestat A.Gellius lib.v.cap.xix.

c ¶ Habent. Nota fœminas non habere filios in potestate: & facit ad hoc.ff. de suis & le.nulla & j de hære.qua. & diffe. §.cæteri.& ff. de contrata.l.illud. §. ad testamenta.

¶ Adde,ꝙ ideo potestas in fœminis, quādo loquimur de filijs,interpretatur.i.tutela,vt pulchre Decius in ca. ex parte.el ij.de appel. SYL.

* Adde,ꝙ non videtur prima facie ratio huius tex. bona esse, fœmina adoptare non pōt,quia nec naturales filios habet in potestate. non enim quæuis adoptio trahit adoptatos in potestatem, vt s.eo. §.sed hodie Respon.ꝙ cum olim omnes adoptiui transirent in potestatem, vt in prin.huius tit.& per hoc tunc vera esset huiusmodi ratio, non ideo minus hodie etiam vera est,licet aliquo casu adoptio non pariat patriam potestatem.ad ea enim quæ frequentius fiunt,leges referende sunt.l nam ad ea.ff.de leg.

d ¶ Sed ex indulgentia.de nouo iure cōcedenda,vt C.eo.mulierem.

e ¶ Amissorū. in acie principis, vt hic innuit,& j de excu.tut.§. sed si in bello. ff.de inoffic.testa.l.si suspecta.§.fin. Sed nunquid & tunc habebit in potestate? Videtur

ptare possunt.

¶ Arrogatus trāsit in potestatem arrogantis cum liberis, quos in potestate habet. h.d. ex.l.ij. §. hoc vero. & Arrogato.ff.eo.

¶ Illud proprium est adoptionis illi⁹, quæ per sacrū oraculum[a] fit, ꝙ is, qui liberos in potestate hēt, si se † ad arrogandum dederit, non solum ipse potestati arrogatoris subijcitur, sed etiā liberi [b] eius in eiusdem fiunt potestate, tanquam nepotes. Sic etenim diuus [c] Augustus nō antea Tiberiū adoptauit, quam is [d] Germanicum adoptasset: vt ꝓtinus [e] adoptione facta [f] inciperet Germanicus Augusti nepos esse.

¶ Seruus à domino [g] adoptat⁹, vel in iudicio vt filius nominatus, efficitur liber. h.d. Aret.

Videtur, ꝙ sic, cum beneficia principum sint extendenda, vt in auth. constit. quæ de dign. § pen. coll. vj. & ff. de constitut. princi. l. fi. Sed tñ cōtradico, ad instar scilicet naturaliū: nam naturam imitatur adoptio, vt s. eo. §. minoré. † & facit ad hoc. C. eo. mulierem.

† Et ad cōtrariū rñdēt hic do.gimo

¶ Adde, quòd hęc q. decidi tur in d. l. mulierem, vbi pater, ꝙ nō conceditur aliud potestatis per dictam indulgentiā, quàm hēat ipsa mater in naturalibus & legitimis in quib⁹ non habet potestatem: * & quãuis glo. videat̄ restringere húc text. ad mortuos i acie, est tamē generaliter intelligendus, vt ꝓbaui hoc loco in Cōmen. quia vbi amittantur, luctū adferunt parentibus, (quæ est ratio tex. nostri) nec restrīgēda videt̄ principis indulgentia ad amissos in acie tantum, sed late interpretanda.

SYL. debēt mo derari ꝑm ius cōe. l. ex facto in prin. ff & vulg. & pup. sub.

alias deest ad

* ¶ Illud, Casus. Fuit dubitatū, vtrum liberi, quos in potestate habet qui arrogat̄, transeant in potestatē arrogatoris, Et videbat̄ ꝙ nō, sicut videmus in adoptione, ꝙ dato in adoptionē filio, nepotes ex eo remanent in ptāte aui naturalis. l. arrogato. ff. eo. & quia iste act⁹ vr̄ fieri solū inter arrogatorē & arrogatū: contrariū tñ deciditur, quia cū arrogatus alienæ potestati subiectus sit, aliū habere in ptāte non pōt l. sic eueniet. ff ad l. Iul. de adul & hoc est propriū hui⁹, adoptionis, quæ fit imperiali auctoritate, ideoque cessat obiectio. l. arrogato. Not. ꝙ liberi eius, qui arrogatur, transeunt in potestatem arrogatoris.

a ¶ Illud. Oraculum. idest per principem, vt de eo, qui sui iuris est: ideo transit etiam hodie in potestatem arrogatoris, vt s. eo. in prin. ideo sic dictum, qa oramus siue deprecamur eum, vt in talibus præstet auctoritatem.

* ¶ Oraculū appellat rescriptū & auctoritatē imperialem, vt lati⁹ exposui hoc loco in Annot.] SYL.

b ¶ Liberi, Oēs nati & nascituri, & etiā reuersi ab hostib⁹, vt ff. eo. si paterfamilias. in prin.

¶ Adde, quòd ꝑm Ias. itelligitur, si nati sint; secus si i vtero essent. l. fi. ff. de coll. bon. SYL.

c ¶ Diuus Augus⁹. Hic Imperator volebat adoptare quendā nomine Germanicum, & hic Germanicus noluit cōsentire: vnde nō poterat ꝓcedere adoptio, vt. j. tit. j. §, sed & si pater. & ff. eo. l. ij. in prin. vnde Augustus callide suasit cuidam nomine Tiberio, vt illum Germanicū adoptaret, quod fecit, & hunc Tiberium postea arrogauit princeps: quare & per consequens habuit Germanicum loco nepotis,

* ¶ Toto (qđ aiūt) cœlo aberrat Accur. in enarranda historia. vide Sueto. in Tiberio, & in Caligula. SYL.

d ¶ Is Tiberius.

e ¶ Protinus. idest statim, †

† sic Ifra de hær. qual. & diff. §. j.

f ¶ Adoptione facta à principe.

g. Apud Catonem. Casus. Quærebatur an ex adoptione, vel ex nominatione filij, seruus liber efficeretur: & videbatur dicendum ꝙ non, quia non videbatur hic modus dandi libertatē introductus à iure, s. qui. ex cau. ma. nō lic. per totū. cuius contrariū dicit̄ ea ratione, quia SYL.

non

non cõuenit filium seruum esse patris liberi, in cuius potestate est eum facere liberum: & quia verisimile est, vt in necessariam antecedentiam velit quis eũ esse liberum, quem sibi libero filium fecit, q̃a dans quod plus est, videtur vtiq; dare q̃d min⁹ est.* Sed inde quæsitum est, an valeret huiusmodi adoptio: dubium faciebat, quia qui voluit seruum suũ adoptare in filiũ vtiq; censetur

† Quis hic Cato fuerit, habes i l. ij. §. deinde vel hos sectatus. ff. de ori. iur.
† al's. fui si a dño adopt. sint, ex hoc ipsos &c.

¶ Apud Catonẽ † bene scriptũ refert antiquitas, † seruos, si à dño adoptati[a] sint, ex hoc ipso posse liberari. Vnde & nos erudi-ti, in nostra constitutione [b]etiam eũ seruum, quem dominis actis [c]interuenie̅tibus filium suum nominauerit, † liberum esse constituimus, licet hoc ad ius filii accipiendum ei non sufficiat.

voluisse illum prius esse liberum: sicut dicimus vbi quis scripsit hæredẽ seruũ proprium simpliciter, q̃ videtur in antecedentiam necessariam dedisse illi libertatẽ §. j. supra qui. ex cau. manu. non li. vnde videbatur dicendum, q̃ teneret adoptio vti facta de libera persona. attamen respondetur contrarium, quia iste actus non potest geri nisi inter liberas personas, vt tradit Gellius lib. v. cap. xix. quod secus est in institutione. j. de hær. instit. in prin. *Et hic est verus intellectus huius loci, quem senserunt etiam Theophilus & Harmenopolus, Græci interpretes, non autem, q̃ seruo adoptato ius filij acquireretur vt pleriq; ex Latinis crediderunt, cum solam eo nomine libertatem tribui voluerit Cato.] No. q̃ per adoptionẽ serui efficitur liber. Item q̃ libertas non solum expresse sed tacite dari potest. Item q̃ seruus, filius nominat⁹, fit liber, si nominetur in actis, licet non acquirat iura filiorum. Item q̃ verba blanda & adulatoria in iudicio emissa, fauore libertatis operantur. Item q̃ si non valet quod ago vt ago, valet vt valere potest.

*Itẽ no̅ s̃m Ang. & alios, q̃ ex sola nominatione queritur ius. Sed mihi videt̃ probari contrarium, quia non queritur ius quod nominatur. i. filiatio, sed sola libertas: ** & hoc ideo, quia hoc loco constabat hunc esse seruum Alter enim ex ipsa nominatione filij resultaret fal-

tem præsumptio iuris, vt habetur in l. si vicinis. C. de nup. & in c. p tuas. de prob. cum sim. vt ibi per Deci.]

a ¶ Adoptati. s. à domino: ab extraneo autem non potest etiã libertus, vt ff. eo. si pater. in fi.

b ¶ Constitutione, vt C. de la. lib. tollen. l. vnica. §. sin quoq; modo.

c ¶ Actis. i. coram iudice: di ce̅do hæc verba, Veni huc fili: s̃m Azo. Vel (vt puto) coram iudice agebatur, vt filius fieret adoptiuus, & inde fuit facta scriptura non tamẽ res peruenit ad perfectionẽ, vt differat à proximo casu superiori: aliud si extra iudicium talia fierent vel agerentur, vt C. de lib. cau. l. pe. & sic collige ex hoc & superiori vbr. q̃ si id, quod ago, non valet vt ago, valet tamen vt valere potest: sic. C de lati. lib. tol. l. vnic. §. similiquoq; modo. & ff. de pac. l. si vnus. §. si acceptilatio. Arg. contra. ff. de iu. codicil. l. j.

† Et sic ex noiatiõe alicui⁹ ac quirit, vt hic & in c. p tuas. cũ gl. sup ver. appel lauit post med. ibi itẽ ẽ hic arg. extra q̃ si. sim leg.

ADDITIO. Rñdẽt doctores, q̃ ibi cõstabat testantem nolle codicillari. Ang. S Y L.

*¶ Errat Accur. vt diffuse ostendi in Commen. putans in primo casu huius tex. seruum fieri filium adoptiuum, & quòd in secundo dominus intendebat illum adoptare: quare inde temere infert ad dictũ illud, Si id quod ago &c. vt animaduertit etiam Alciat. in l. j. §. si quis ita. vbi videndum de isto articulo. ff. de verbo. obli. ideo exemplifica, quando vel deliberate inter acta filius nominaretur, vel etiam enũtiatiue causa demonstrationis: vt puta, Solutionem misi per Stichum filium meum. nã talia verba fauore libertatis disponunt, vt declarat Bar. in l. ex hac. col ij. ff. de dona. vbi docet an & quando verba enuntiatiua disponant.

**Not. etiam, q̃ acta ea proprie dicunt̃, quæ fiunt in iudicio. c quoniam contra de probat. & declarat Bar. in l. quę acta. ff. de offi. proc. Cæs.]

¶ Quib' modis ius patrię potestatis soluitur.

¶ Morte naturali patris, filius sui iuris efficit̃: & nepos ita demum, si filius in potestate non su persit. h. d. ex. ti. vj. Insti. Caii.

Videamus nũc, quibus modis ij, q alieno iuri sũt subiecti, eo iure liberentur. Et quidem [a] quemadmodum liberentur serui à potestate [b] dominorũ; ex iis ĩtelligere possumus, quæ de seruis manumittẽdis superius exposuimus. Ii vero, qui in potestate parentis [c] sunt, mortuo eo [d] sui iuris fiunt. Sed hoc [e] distinctionẽ recipit. Nam mortuo patre, [f] sanè omnimodo filii filięque sui iuris efficiũtur. mortuo vero auo, nõ omnimodo [g] nepotes neptesq; sui

¶ Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur. Cõtinuat hunc tit. Imperator in prin. cum dicendum proponat de dissolutione illius iuris, de quo supra proxime dictum fuit.

Diuisio. Videamus. ¶ Tot' iste titu. diuidit̃ in sex partes, Primo qualr dissoluat̃ patria potestas morte naturali. Secundo, qualr morte ciuili ex delicto prouenĩẽte. Tertio, qualr pp dignitatẽ filio acqsitã. Quarto, qualr pp captiuitatẽ patris vel filij. Quinto, qualiter emancipatione. Sexto, qualiter p dationẽ in adoptionẽ auo paterno vel materno. Secunda ibi, Cum autẽ. Tertia ibi, Filius familias. Quarta ibi, Si ab hostibus. Quinta ibi. Præterea. Sexta ibi, Sed & si pater. Itẽ hoc principiũ subdiuiditur in quatuor, Quia primo ponit de quo est tractaturus, Secundo, qualr aliàs supra dixit de seruis. Tertiò, qualr filii liberent à patria potestate, generaliter rñdendo. Quarto dictam responsionem diuidit. Secunda ibi, Et quidem. Tertia ibi, ij vero. Quarta ibi. Sed hoc.

SYL. ¶ Casus non ponitur, quia procedit tradendo regulam, q̃ morte patris extinguit̃ potestas patria dubium tñ videbat̃ in nepote ex eo filio, qui tẽpore paterni obitus in potestate reperiebat̃: quia, cum nunquam fuisset in patris potestate, sed aui, videbat̃ dissoluto illo vinculo liberari, sicut & filius: mors enim, quæ venit ad dissoluendũ. §. deinceps. in auth. de nupt. non videbat̃ posse venire ad ligandũ. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. tñ contrarium decidit̃ ea rõne, quia bene à principio sui ortus debebat in potestate patris esse, quia tñ sui iuris pater nõ erat, non poterat habere aliũ in potestate. l. sic eueniet. ff. de adul. sublato itaque de medio illo impedimento, detegitur ptãs, nõ proprie cõcedit̃: & quod habitu erat in filio quo ad nepotem, incipit esse actu: quod non hẽt locũ vbi prius erat emãcipatus, qa hi nepotes tunc nõ fuerunt in potestate aui, tãquã sustinentes ptes filij, sed immediate. No. q̃ verbũ, videamus, refert̃ ad oculũ intellectus. Itẽ q̃ cognito quõ aliquid cõcipiat̃ vel acquirat̃, cognoscẽdũ est quõ dissoluat̃ vel amittat̃. Item q̃ morte patris vel aui. filij vel nepotes efficiunt̃ sui iuris cũ distinc. de qua ĩ sũ.

a ¶ Et quidem q. d. quid sit circa seruos de absolutione potestatis eorum, diximus. s̃. de liber. §. j & §. multis.

b ¶ A potestate. subaudi dominica.

c ¶ Parentis. Stricte accipe pro ijs tm̃, q sunt supiores ex linea mascu. nã fęminę non hñt in potestate filios, vt s̃. ti. j. §. fęminæ generalius accipit̃. s̃. tit. ij. §. ergo. Adde l. quiq; ff. de in ius voc. & q̃ parẽtes proprio vocabulo appellantur vsquẽ ad tritauum, superiores aũt, maiores. l. Iurisc. §. parentes. ff. de grad. affi.

d ¶ Eo, scilicet parente.

e ¶ Hoc. s. quod dixi morte superioris inferiores effici sui iuris.

f ¶ Patre. scilicet familias subaudi. s. supra quem nullus est ratione potestatis.

g ¶ Non omnimodo. i. generaliter.

* ¶ Adde, q̃ dictio, omnino, habet natiram SYL.

ram præcisam: non tamē excludit qualitatem à statuto requisitam, recipitque congruā interpretationem ſm alia iura Deci.consi.ccclvj.col.ij.& iij.]

a ¶ Sed ita, scilicet fiunt sui iuris.

b ¶ eorum, scilicet nepotū.

c ¶ In ptāte & non exiuit. nā si exiuit, & postea rediit, qa est arrogatus, non recideret filius in potestaté eius, vt ff. de adop. si pater filium. & est rō, vt ibi notatur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ prima ratio ibi assignata communiter approbatur hic, & ibi: ego vero in Cōmen. vtranq; rōnem coniunxi. s. ꝙ iō nō recipit iste filius filios suos in ptātem, quia p adoptionē non reuerti t in eundē gradū & in eandem cām, ita vt nepotibus sit auferendū ius iā quæsitum, cū nō vt illemet filius, qui fuit emācipatus arroget, sed vt extraneus, per iura prædicta.

d ¶ Is, scilicet filius prædictus.

e ¶ Mortuus est. s. filius prædictus.

f ¶ Sui iuris. Nisi in casu: vt quando per dignitatem filius sui iuris factus fuisset, vt in auth. constit. quæ de dign §. illud. coll vj.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ratio est, quia quod fauore introducitur, non trahitur in odium. l. quod fauore. C. de legi. & quia dignitas sicut priuilegium non tollit dignitatem aut priuilegium. l hac saluberrima. C. de præpo agen. in re. li. xij.

* Inepta th est exceptio Accur. quia Imper. non loquitur vir, quomodocunque filius exierit de potestate patris, sed vbi morte, vel emancipatione]

Diuiſio. ¶ Cum autem. Diuiditur in quinque partes. Primo de deportatione patris. Secundo de deportatione filij. Tertio de indulgentia principis. Quarto de relegatis. Quinto de seruis pœnæ Secunda ibi, Pari ratione Tertia ibi, Sed si ex indulgentia. Quarta ibi, Relegati. Quinta ibi, Pœnæ Ate.

iuris fiūt: sed ita, a si post mortem aui ī potestatē pris sui recasuri non sunt. Itaque si moriente auo pater eorū b viuit, & in ptāte c patris sui est, tunc post obitum aui in potestate patris sui fiunt. Si vero is, d quo tempore auus moritur, aut iam mortuus e est, aut per emancipationē exiit d potestate patris, tunc ii, qui in potestatem eius cadere non possunt, sui iuris f fiunt.

¶ Cum autem is. Casus. Quærebatur, SYL. an ex deportatione, relegationis, vel seruitute pœnæ, patria potestas tolleretur: & dubium faciebat, quia, cū adhuc pater viuus remaneret, non videbatur tolli, quia, cum iura filiationis sint naturalia nullo casu videbantur posse amoueri. §. fi. j de leg. agn. tu. hoc tamen non obstante contrariū decidit ur in deportatione, & seruitute pœnæ: quia, cum dictum sit hoc esse proprium ci. Roma. s. de pat. po. & per deportationem desinat esse ciuis, per seruitutem autem pœnæ & ciuis, & liber desinunt necessario omnia, quæ ex ciuilitate consequebantur, tāquam causa cessante ipsorum.

* Nec obstat quod dicebatur de filiatione, quia longe aliud est filiatio, aliud patria potestas, cum quis possit habere patrem, & in eius potestate non esse. Et ex his intelligitur, quare diuersum fuerit decisum in relegatis: nempe quia & libertas, & ciuitas salua permanet.]

Sed tunc dubitabatur quid facta restitutione: & videbatur filios semel liberatos non recidere in potestatem patris, per rationem. l. si pater. ff. de adop. cuius contrarium decidit, quia, cum per eam oīa in pristinum statū reponant. l. quod si minor. § restitutio. ff. de min. est, ac si iure postliminij reuerterent ab hostibus sicut enim illa est restitutio. l mortuæ, sic hæc est principis, & sic. l viuæ. Not. quod deportatus perdit ciuitatem.

* Sunt autē deportati, quos lingua vulgi confinatos vocamus, quibus damnatis certo spatio circunscribit pœnæ pendendæ locus. l. j. §. deportatos, de leg. iij.]

Item ꝙ qui desinit esse ciuis Rom. non habet filios in potestate. Item, ꝙ dictio, perinde, denotat similitudinē, licet non per omnia, quod maxime procedit in pœnalibus, vt per Bar in l. sacrilegij. ff.

ad

¶ Deportatio, & seruitus pœnæ, patriā potestatē soluunt, relegatio non: quæ restitutione principis recuperat. hoc dicit.

¶ Cum [a] autem is, qui ob aliquod maleficiū in insulam deportatur, [b] ciuitatem amittit, sequitur, vt qui eo [c] modo ex numero ciuium Romanorū tollit, † perinde est, ac si eo mortuo [d] desinant liberi in potestate eius esse. Pari [e] ratione & si is, qui in potestate parētis sit, in insulā deportatus fuerit, desinit esse in potestate parentis. Sed si ex indulgētia principis [f]

† al. perinde quasi eo mortuo

ad l.Iul. pecul.] Item quod mors ciuilis æquiparatur naturali. Itē ꝙ deportatione filij soluit patria potestas: ex quo notat. ꝙ patria potestas est ciuiū Roma. actiue. & passiue: exigit enim in patre & filio ciuilitatem. Itē ꝙ restitutio reponit omnia in pristinū. Item quòd relegatio non tollit patriā potestatem, secus in seruitute pœnæ. Item qui dicatur seru' pœnæ.

a ¶ Cum autē. Dictum est supra quasr solnit patria potestas morte naturali, nunc ponit quando morte ciuili.

b ¶ Deportatur. Hic no. ꝙ hæc sententiā deportationis vt valeat, idest vt statum & ciuitatem perdat, non potest dari nisi a quatuor iudicibus, scilicet ab Imperatore, vel ab eo qui eius vice iudicat, & à præfe. præto. & præfe. vr. vt ff. de pen. l. ij. §. j. & de leg. iij. l. j. §. à præfecto. & ff. de inter. & relega. l. inter pœnas. §. j.

Depōrtaē pōttantū quatuor iudices.

¶ Adde, ꝙ nisi intelligas proprie in terminis. d. l. j. §. à præfecto. glo. male diceret. si enim intelligitur de vicegerente principis, non haberet dubium: sed debet intelligi proprie s̄m terminos. d. l. vt aduertit hic Ang.]

SYL.

¶ Idem credo in senatoribus, qui parem sententiā. i. parem habēt effectum principi, vel maiorē quā prædicti, vt ff. a qui. appe. non licet. l. j. §. j. † Si autē alius iudex talē sententiā det, nō valet, nec mandatur executioni, nisi princeps approbet eam, vel insulām siue locum assignet, vt ff. de le. iij. l. j. §. ij. & §. deportatos. & ff. de iniu. ru. & irri. test. l. si quis. §. eius.

† Sed cōtra vt obstat l. j. C. de sen. pf. p̄to. p cui' sol. Ias. dubitat dicēs contra sn̄ias senatorū forte nō posse supplicari.

¶ Adde, ꝙ rationem assignat glo. in l. illicitas. §. qui vniuersas. ff de offic. præfe. quæ communis est, quamuis Ange. hic eam reprobet.

SYL.

¶ Quæ autem sunt delicta, pro quibus in insulam debeant deportari, dicemus j. de pu. iud. per totum titu. sed relegare potest quilibet qui habet merum imperium vt ff. de interd. & releg. l. relegatorum. j. respon. Et no. ꝙ primō de media, secūdo de relegatiōe, tertio de maxima dicit. Prima & vltima tollūt patriā potestatē, sed relegatio non scilicet: cū ibi status non estmutatio, nec capitis diminutio.

c ¶ Eo modo, idest p istam deportationē in insulam.

d ¶ Mortuo. Not. deportatum mortuum. s. ciuiliter: sic. ff. de contra tabulas. l. j. §. quidam filium. & ff. pro soc. l verum §. societas.

* ¶ Adde, ꝙ huius rei rōnem hāc Caius Institutionum libro primo refert, quia non potest ciuem Romanū in potestate habere homo peregrinæ conditionis effectus: vnde eiusmodi exilium hoc casu idē potest, quod naturalis mors posset. An autē alias mors ciuilis æquiparetur morti naturali, & quibus casibus, vulgaris est quæstio, quā tractant docto. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posth. & diligenter Aldobrandinus meus hic in suo Commen.

e ¶ Pari. Hic no. vbi est eadē vel similis ratio, idē ius constituat: sic ff. de verbo. obli. l. à Titio. in fi. & j. quod cū eo qui in ali. po. §. istas. & ff. de eden. l. quædam. §. numularios. & ff. ad l. Aql. l. illud Arg. contra. ff. de con. bo. l. si quis in fi. j. respō.

¶ Adde, ꝙ quamuis non sit illa eadem ratio non tn̄ est contraria, sed est aliā, p q̄ idem dicendū est: quod non inconuenit. §. affinitatis. s. de nup. & ita declarat Bar. in d. l. si quis.

SYL.

f ¶ Principis. aliās principali. Sed nunquid per alium poterit restitui. Respon. non: nisi forte per senatorem, qui potest restituere

restituere statum, vt ff. de postu. l. j. §. de qua. & §. an autem.

¶ Adde restitutioné fieri per omné, qui auctoritatem supremã & principis hét, siue sit senatus, siue ciuitas: Bar. in d. §. de qua. & in l. infamen. ff. de pub. iud.

a ¶ Statum. s. quantum ad honores, vel ordines, & similia, vt C. de sen. paf. l. j. ergo & patriam potestaté, & hoc vult hic dicere. Sed cõtradicitur. C. de sen. paf. l. in insulá. & l. si pater. Sol. hic spãtr ad oia fuit restitutus fm M. & sic facias punctũ ibi, per oía. hanc reprobo, quia semper intelligit ad oía restitui, nisi cõtradixerit expressim: nam verbũ, restituo, generale est, vt ff. de vsur. uideamus. ij. §. in Fauiana. Alii hoc intelligũt ad patré reuertenté tñ referendum, cui debet restitui filius in pãte: sed filio restituto, non, sic: quia sic noceret ei restitutio, ar. C. de le. & cõ. quod fauore. sed hanc opinioné reprobo. nam libertus deportat⁹ & restitutus, in libertinitaté recidit, vt ff. de iu. pa. siue libertus. Dic ergo interesse, vtrũ princeps dicat hæc verba, Restituo te: & tunc ad omnia restitutus uideat, vt hic: an hæc, Indulgeo tibi: quo casu de pœna tñ remittenda cogitasse videatur, ut in contrariis, arg. C. de sen. paf. l. generalis. & l. tutor. & l. cum indulgentia. & C. de gen. abol. l. fi.

SYL. ¶ Adde, q̃ hæc glo. in terminis nostris uera est, ex eo quia restitutio gñalr facta restituit oia ea, quæ trahunt immediate causam ab ipsa condemnatione: quia ipso iure perdunt: secus si essent deperdita mediante alienatione uel facto hominis: ita est cõis opi. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ubi Iaf. col. xv. in ij. lectu. ff. de lib. & posth.

* Ego tamen in Commen. aliam & pleniorẽ distinctioné posui, simulq; plurimas leges in hac materia, quæ mutuo pugnare uidebantur, houiter placaui.]

Quid auté importet indulgentia, & cuius sit uirtutis & potentiæ, ponit eleganter Decius in c. j. in prin. de rescrip.]

restituti fuerint, p omnia pristinũ statum[a] recipiunt.

¶ Relegati aũt patres in insulam, in potestate liberos retinent [b] Et ex contrario liberi relegati in potestate parentum remanent.

** Adde, q̃ quoties verba sunt dubia. ita vt referri possint ad indulgẽtiã & restitutioné, ea interpretãda sunt, vt restitutioné significent, fm Par. in l. j. §. si quis vltro. de quæstio. quem sequitur ibidem & Marf.]

Deportati & relegati dĩa. b ¶ Retinent. No. dĩam inter relegatum & deportatũ quo ad familiam, vt hic, & ĩ. proxi. §. Itẽ hic bona tenet ille nõ, ut ff. de interd. & releg. l. j. (j) Itẽ hic ciuitaté retinet, ille non, ut ff. de interd. & rele. l. relegatorũ. §. siue ad tempus. & §. ad tempus. Itẽ quia hic ad tempus uel in perpetuum, ille auté tantum in perpetuum deportatur, ut ff. de interd. & rele. l. relegati. & l. relegatorũ. §. hæc est dĩa. sed in libertate non est dĩa, nam uterq; liber remanet, ut ff. de bo. dam. l. sed si alia. §. j.

* Adde, aliquando κατακριθέντας relegatos dici, qui re uera deportati sunt. l. amissione. ff. de cap. dimi.]

Banniti q̃bus cõparentur. Sed bannitos nostri tpis quibus comparamus? Respon. si pp maleficium, ut etiam cum ciuitate & bona sua publicentur, uel de iure, uel de consuetudine ciuitatum, tunc deportato comparabo: aliàs relegato, ut ar. ff. de bo. dam l. j.

ADDITIO. Hoc uerũ, nisi esset relegatus in perpetuũ, quia posset illi pars bonorũ adimi. l. relegati. in fi. & l. relegatorum. §. ad tempus. ff. eo. tit.

SYL. * ¶ Iste articulus de eq̃paratione bannitorũ est mirũ in modũ intricatus & fm Alex. in l. i. C. de hære. i sti. repetibilis, iõ cũ nõ possit de eo doctrina cõpendiaria tradi, uideãt adolescẽtes, hic Cõmen. nr̃m, ubi illũ ita explicauim⁹ ut nemini non facilima futura sit eius resolutio.

* Adde, cõem opi. esse, ut banniti nostri tpis, etiam ex crimine, unde pœna mortis affici debean, non æquiparẽtur nec damnatis in metallum, nec deportatis, quia amittunt tantum iura municipalia illius ciuitatis, uel prouinciæ, à qua sunt banniti, nõ auté iura cõia. hanc dicunt communem omnes doct. in l. j. C. de hær. insti. & Curt. cons. lx. Dux. col. x.

Non

¶ Non autem dico, q possit deportari à præside de iure, vt s. §. proxi. diximus: nec relegari à defensore ciuitatis, cũ sit de imperio mero: vt in authẽ. de defen. ci. §. nulla. in fi §. coll. iij.

** Adde, q Bar. in l. impe riũ. coll. iiij. ff. de iur. om. iu. ponit relegationẽ in inferiore gradu imperij, cuius opi. est cõiter approbata.]

¶ Pœnæ [a] seruus effectus, filios in potestate habere desinit. Serui autẽ pœnæ efficiuntur, qui in metallum [b] damnant, & q bestijs [c] subijciuntur.

¶ Sola Patriciatus dignitas liberat à patria potestate. h. dicit.

a Pœnę. i. supplicij: supplicium enim suus dñs est, nõ fiscus, vnde ei nihil quæ rit, vt ff. de ijs, quæ pro non scrip. ha. l. iij sed nouo iure nemo ingenuus fit seruus ex supplicio, ut in auth. de nupt. §. quod autem. & § si vero. coll. iiij.

Ingenu' ex suppli cio nõ fit seruus.

ADDITIO. Dic ſm Ang. istud esse verum, si remanet viuus, aliud si in eo fiat executio mortis naturalis.

** Adde, q serui pœnę sunt peioris conditionis, q alij serui: nã non possunt manumitti. l. ij. C. qui ad liberta. procla. nõ li. item sunt prorsus incapaces. l. si in metallũ. de iis quæ pro non scri. ha. qd' non est in seruis priuatorũ, qui saltẽ ac quirunt dñis. l si pfamil de hær. inst.]

b In metallum. i. in opus metalli ad fodiendum metallum, vel ẽt deportandum: & ẽt ne fugerent ligabanť, & pondere quodã opprimebanť: vt ferro, vel alio modo Alij vero erãt, qui dicebanť camnati in opere metalli: & hi nõ tãto podere opprimebanť: & qui hinc fugiebant in metallũ ponebantur. Alij verò erãt, qui in ministeriũ, vel in seruitium metallicorũ tm ponebanť, & hoc si per petuo fieret: erat seruus: als cõtra. ff. de pę. l. aut dãnũ. §. inter eos. & §. quisqs. & §. in ministeriũ. Sed quid si puincia non habeat metalla aliqua, vel ferri, vel sitis conditionis? Respõ in vicinã puinciam mittebanť, vt ff. de pę. l. aut damnum. §. est pę. a Alij sunt in opus publicum perpetuo dati, vel ad tps, qui sunt sites relegatis, vt ff. de pœ l. quidam. Sed huiusmodi pœnę nõ sunt in vsu hodie.

c Bestijs. Deducendis forte, vel etiam vt comederet cum eis, vel alia bestialia faceret: de hac pœna dic, vt no. ff. de pœ. l. qui vltimo.

Adde, q qui bestijs subijciebanť, dabantur eisdẽ dilaniandi. hi & obijci bestijs dicebanť, vt de Daniele leonibus obiecto pditũ est. * Damnati vero ad bestias ij erãt qui in pœnã delictorũ suo rũ seruabanť, vt in publicis venationibus cũ bestijs depugnarent, cuius rei exemplũ extat memorabile apud Gel. lib. v. c. xiiij. ut eleganter hanc differentiã annotauit Budęus in l. aut damnum. ff. de pęn.]

Adde, q & pp hæresim patris filij desinũt eẽ in ei' ptãte c. ij ad fi. d hęr. li. vj.

¶ Filiustamilias. ¶ Diuiditur i quatuor ptes. Primo ponit dictũ i gñe. Scdo red dit rõnẽ. Tertio excipit a dcõ Quarto assignat rõnẽ. Scda ibi, Militia. Tertia ibi; Sed ex ɔstõne. Quarta ibi, Quis. n. Ang.

* ¶ Casus ¶ Postq visum est pœnas soluere patriã ptãtẽ, qrebať an ecõuerso di gnitates aliquę, aut militia, soluerent, quasi duorũ extremorũ dẽať eadẽ rõ: dubiũ aũt faciebat, qa cautũ est, vt seruus adeptus militiã, vel dignitatẽ, sciente dño, nanciscať libertatẽ. l. sup seruis. & l. si quis. C. qui mil. nõ pos. lib. xij. vñ multo magis deberet effici sui iuris filius: qa facilius psona libera fit sui iuris q̃ seruus liber, vt patet hoc ti. cui' tñ cõtrariũ decidiť ea rõne, qa patria ptãs impedire nõ põt filiũ, quominus militet magistratusq; gerat. l. honor. §. plebeij. ff. de mun. & hon. l. qui cũ vno. §. qui filium. ff. de re mili. & iõ cum nihil obsſet, non erat necessaria dissolutio ipsius: excipiť tñ Patriciatus, rõne in tex. allegata. Nec obstat qd' opponebať de seruo adepto militiã sciẽte dño, quia eo casu cõsequiť libertatẽ, non pp militiã, aut dignitatẽ, sed ex uoluntate dñi, qui, cũ sciat solũ liberas psonas posse militare, aut dignitatibus fungi, patiẽdo seruum militare, aut honores gerere, censeť in antecedentiã necessariã illi libertatem dare voluisse.] No. q hoc iure filiusfa.

miles non liberat à patria ptāte. Itē nec senator, nec consul. Secūdo, q̄ non incōuenit, q̄ nō sit eadē cū dicto. Sed dic, q̄ hoc est ex eo, quia intēdit dicere, q̄ manet in ptāte, quia nō hēt priuilegium, liberādi. i. quia non est tributum hoc priuilegiū: sicut dr̄ in l. fin. ff. de offic. proc. Cęsa. Itē not. patriciatū liberare à nexu patriæ potestatis. Item q̄ argumētū ab inconueniēti valet. Item q̄ argumentū de minori ad maius valet affirmatiue. Itē q̄ dignitas patriciatus est summa & maxima. Item vnde patricij dicantur.]

† al's & si
† als nō est si

¶ Filiusfamilias † si militauerit, [a] vel † si Senator, vel Consul factus fuerit, remanet in potestate patris. Militia enī, vel Consularis dignitas, de patris potestate filium non [b] liberat.

¶ Sed ex constitutione [c] nostra summa Patriciatus [d] dignitas illico, [e] imperialibus † codicillis præstitis, filiū à pa-

a ¶ Militauerit. i. miles factus fuerit: ad quod multa sunt necessaria, vt in auth. de man. prin. § si coll. iij. diximus etiam in l. pen. ff. ex quib. caus. ma. Vel dic militauerit. i. in exercitio militiæ fuerit.

Dignitates xij. liberant a patria potestate.

b ¶ Non liberat. hoc iure isto: nā nulla dignitas p̄ter patriciatū releuat filiū à potestate patris, vt subijcitur: sed hodie duodecim sunt dignitates, quæ liberant aliquē curialem à curiali cōditione, vt C. de decu. l. fi. lib. x. & illæ eædem liberant à patria potestate, vt in authē. constitu. quæ de digni. §. j. & §. generaliter. colla. vj. vnde cum sit ibi cōsul, corrigitur quod de eo hic dicitur.

SYL. ¶ Adde, q̄ & per dignitatē sacerdotalē soluitur patria potestas. s̄m Hostien. in c. Indecorum. de æta. & quali. Item per monachationem. d. c. Indecorum. & gl. in l. si ex causa §. pe. ff. de mino.]

** Adde ēt clericos, q. sunt vltra primā tonsurā, de iure cano. in ptāte patris nō esse, s̄m Ias. in l. filiæ. C. de colla. Item declara quod dr̄ de constitutis in dignitatibus predictis, vt intelligant remansisse in ptāte patris quò ad eorū cōmodum. §. fi. d. auth. const. quæ de digni. facit. l. nam quod ad sena. treb.]

c ¶ Constitutione. vt C. de consul. l. fina. lib. xij.

Patricius quis est.

d ¶ Patriciatus. Erat enī patricius quasi principis pater. Vnde Salustius: O patres conscripti. Nam scripta erant eorū nomina in aliquo loco; vel in corona capitis eorum, vel alias.

SYL. ¶ Budæus ad. l. ult. ff. de sena & Andr. Alcia. lib. xij. C. tit. de cons. & non spar. pecu. damnāt Accur. hic, q̄ confundit patriciatum, cuius fit mētio hoc loco, cum patriciatu veterum, quos plurimum inter se differre palam est.

† Codicillos appellat diplomata, cōtinentia testimoniū dignitatis à principe collatæ.

* ¶ Adde, q̄ patres conscripti dicebantur apud Romanos, quos Brut⁹ ex equestri ordine ī senatorum numerum assumpsit, & primis illis senatoribus à Romulo lectis, quorum numerus iam cędibus Regis diminutus erat, adscripsit, quod scribit T. Liuius in princip. secundi libri ab vrbe condita. Patricij autem appellabantur nobiles Romani, qui à primis Romuli patribus oriundi erant. sed apud Græcos alij fuere Patricij, qui præerant supremo consilio, quasi patres patriæ: de qua dignitate Suidas, πατρίκιος ὁ πατὴρ τοῦ κοινοῦ, Patricius (inquit) pater est communis Reipublicæ. vt non immerito eum Iustinianus hic patris nomine dignetur.

e ¶ Illico. Hoc est speciale in patricio & consule, hodie etiam, vt sola collatione, idest donatione codicillorum, idest dignitatis scriptæ, vel per aliquod priuilegium, fiant sui iuris, etiam sine administratione: in alijs decem, tunc demū cū cœperint administrare, vt in auth. constitu. quæ de digni. §. j. coll. vj. quæ est, C. de episc. & cler. authen. sed dignitas. & C. de decur. l. fi. li. x. Item in tertio casu, cum ordinatur eps, qui est etiā vltra supradictos casus, ut in authen. constit. quæ de digni. §. palam. coll. vj.

SYL. ** Imo idem est etiam in alijs ibi enumeratis, vt simulatq; codicillos seu diplomata receperint, liberentur à patria potestate, licet nondum cęperint administrare, vt ex recta trāslatione d. auth. ostendi hoc loco in Comme.

Liberat

a ¶ Liberat. scilicet dignitas.
b ¶ Quis enim? quasi dicat, si quilibet pater, et vilissimus, filiũ suũ emancipat qñ vult, vt .j.eo.§.admonendi & §.præterea. quare hoc Imperator nõ poterit facere? Vel dic in casu electi patricij: quasi dicat, cũ ipse pater patricij possit emãcipari, & ad hoc compelli cũ alapis & verberibus, ut in authen. cõsti. quæ de dig. §. respon. quare & ipse Imperator &c.

† al'. relaxare.

SYL. ¶ Adde, q argumẽtũ text. pcedit respectu dignitatis, quia alias nõ pcederet à pari: pater quilibet emãcipat filiũ. ergo Imperator vt filius non possit emancipare & liberare patrem.]
c ¶ Elegit. quòd raro fit, vt l.fi.C. de consul.lib.xij. secundum Ma.

Diuisio. ¶ Si ab hostibus. ¶ Diuidit in tres partes principales. Primo loquitur quando pater fuit captus. Secundo, quando filius. Tertio declarat, quod sit post liminium. Secunda ibi, Ipse quoque. Tertia ibi, Dictum est. Areti.

SYL. ¶ Casus. Quæsitum fuit, an captus ab hostibus retineret, vel pderet ius patriæ potestatis: & videbatur dicendũ, q perderet: quia cũ efficiatur seruus hostiũ, & sit in ptãte alterius. §. Itẽ ea .j. de re.diui. nõ potest aliũ habere in ptãte. l. sic eueniet ff. de adul. eodẽ modo in filio capto, qa trãsit in alterius potestatẽ, videbatur absolute liberari, vt in monacho dicimus, qui trãsit in ptãte Abbatis. c. indecorũ. de ætate & quali. cuius contrarium rñdetur, q immo nec perditur, nec retinetur, sed stat in suspenso, attẽto futuro euentu, vt, si reuertatur, non præsumatur amissa, pp ius postliminij, quo fingitur fuisse semp in ciuitate, si decedat ibi, præsumatur ex l. Cor. decessisse præambula hora captiuitatis. Ratio autẽ æquitatis huius fuit, ne remedio destituerentur illi, qui fortiter pro patria pugnando capti essent ita demum eis reuersis. Not. q captus ab hostibus etsi ciuis Ro. efficitur seruus hostiũ. Itẽ, q si pater capiatur ab hostibus, pendet ius liberorũ. Itẽ, q reuersi ab hostibus oĩa iura recuperant. Item no. qd sit postliminium, vnde dicatur, & eius effectus: & q licet arguere ab etymologia vocabuli, & quid sit limes.]

tria ptãte liberat.[a] Quis[b] enim patiatur, patrem quidẽ posse per emancipationis modum potestatis suæ nexibus filiũ † liberare, Imperatoriã autẽ celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem elegit,[c] ab aliena eximere potestate?

¶ Patre vel filio ab hostibus capto, pendet ius patriæ potestatis propter ius postliminij, quo omnia recuperantur. h.d. ex l. in bello. §. si quis capiatur. & §. cætera. ff. de capt. & postli reu.

¶ Si ab hostibus[d] captus fuerit parẽs, quãuis seruus hostiũ fiat, tamẽ pendet[e] ius liberorum

d ¶ Ab hostibus. Hostes sunt, quibus populus Rom. bellum indixit, vel ipsi populo Roma. vt ff. de cap. & post. re l. hostes.

Hostes q dic.

* ¶ Quod dr in tex. captus, intellige, & in præsidia hostiũ deductus. ante enim manet ciuis, & liber. l. v. ff. eo. ti. de cap.
e ¶ Pẽdet. Hic colligitur quoddam hominum genus esse in pendenti, ut diximus. s. de ijs qui sunt sui vel alie. iu. §. j. Sed certe quod hic dixit, pẽder, verũ est pp iuris fictionẽ: nam quo ad veritatẽ sui iuris est filius, vt ff. de test. l. lege Cornelia. in fi & ff. de lib. & posth. l. pen. & C. de sen. pas l. fi. ibi, quod maxime &c. & ff. ad mace. l. j. §. j. nam pater seruus est hostium, vt s. de iur. perso. §. serui. ergo aliũ in potestate habere non potest, ut ff. ad l. iul. de adul. l. sic eueniet. Dic ergo, q nulla præterita vel præsentia pendent inspecto statu præsenti, sed futuro, vt j. de ver. obl. §. conditiones.

Filij capti ab hostib' i veritate est sui iuris

SYL. ¶ Adde meliorem tex. cum glo. in l. qui res. §. j. ff. de sol. l. cum hæredes. §. j. de acqui. pos. l. pe. ff. de suis & leg. l. in bello. §. si quis capiatur. ff. d cap. & postli. reu. l. bona. §. quod si filius. eo. ti.
** Adde, q & alĩs in pendenti est, an qd acquiri debeat. l. seruus. § j. ff. de acqui. re.

re dom.& vtrum quid valeat necne.l.si sic legatum.§.vlt.ff.de lega.j.vbi Barto. Albe.& Ang] idem.quoties vna succedit in cōsequentiam alterius: quod trahit etiā ad duas specialitates, vt ita ad hoc citat per Negus. in tract. de pigno. in pri.mem.v. part.nu. xvj.

propter ius postliminij:ᵃ quia ij, qui ab hostib' capti sūt si reuersi fuerint, omnia pristina iura recipiunt: idcircoᵇ reuersus etiā liberos habebit in potestate: quia postliminium fingit eum, qui captᵉ ᶜ est, in ciuitate semp fuisse. Si vero ibi decesserit, exinde, ex quo captus est pater, filius sui iuris fuisse videtur. Ipse quoq; filius † nepos vel, si ab hostibus captus fuerit, similiter dicimus, pp ius postliminij, ius quoq; potestatis parentis in suspenso esse. Dictum est autem postliminium, à limine, & post. Vnde eum, qui ab hostibus captus est, & in fines nrōs postea peruenit, postliminio reuersum recte dicimus. Nam limina, sicut in domo finem quēdam faciunt: sic & impe rij finem esse limē veteres voluerunt. Hinc & † limen dictum est, quasi finis quidā & terminus. Ab eo postliminium dictū est: † quia ad idē limen reuertebatur, quod amiserat. Sed & q captus, ᵈ victis hostib' recuperatur, postliminio rediisse existimatur.

Postliminiū qd ē. a Postliminij. Est autem postliminiū ius amissæ rei recuperādæ ab extraneo, moribus & legibus cōstitutum: vt colligit ff. de cap. & postli. reu. l. postliminiū.j.respon. ¶ Adde tamē pro declaratione, q postliminium habet duo capita: primū, q reuersus recuperat omnia: & hoc est fundatum super veritate: secūdum, q fingatur semp fuisse in ciuitate, & semper habuisse illa iura, quod est contra veritatem.ita est de mēte Bart. in l. nec vtilem, col.fi. ex qui. ca.ma. quę distinctio I hac mā aperit mētē ad multa.

SYL.

† alias nepos vel ex eo.

*Illud quoq; animaduertendum, q Seruius (vt est relatū apud Cicero.in Topi.) aliunde deducit verbum postliminij: inquit enim dici à post, & liminium productionem esse verbi: sicut in finitimo, legitimo, ęditimo, non plus est timum, quàm in meditullio, tullium.

b Idcirco.Quia reuersi omnia iura recuperant. †

† Excepta possessione rerum suarū. l. & niq;. & l. nec vtilē ff. ex qb. cau. ma. ist.

c Captus. Et reuersus, vt ff. de capt. l.retro.

** Adde, q ex hoc tex.annotat Bar.in l. si is qui pro emptore.col.pe.ff. de vsuc. pmitti, q duæ fictiones concurrāt circa

d Captus. Infra fines nrōs nec vltra deduct': ita improprie reuersus dr postliminio. Vel dic, capt' fuerat vltra fines: & tūc dr etiā rediisse. antequā ad limina redeat, quia sic recuperat statū, licet improprie: & facit ad hunc. §. ff. de cap. l. in bello §.j.Item ad idem.ff. de vi & vi ar. l. qui possessionē.

† alias limes dictus.

SYL.

* Tex.est intelligēd' simpliciter, videlicet, q qui captus est, licet p se nō reuertatur, sed deuictis hostib' recuperetur; postliminio rediisse intelligatur.

† alš qa eodem limine reuertebat quoamissus erat.

¶ Preterea. Diuidit in sex partes.j. qualiter p emācipationē liberatur filius à patria ptāte. Secundo, qualr fiebat emancipatio de iure antiquo. Tertio, qualr fiat hodie. Quarto, q pater habet legitimam in bonis emancipati, sicut patronus in bonis liberti. Quinto, q pater legitimus est tutor filij impuberis emancipati. Sexto, q nepotē potest emancipare retento filio in potestate, & ecōtra. Secunda ibi, Sed emancipatio. Tertia ibi, Nostra. Quarta ibi, & tunc. Quinta ibi, & preterea. Sexta ibi, Admonendi. Aret.

¶ Preterea. Casus i prima parte aliter SYL.

non

non figurabiť, quia cū fauore parētum à iure ciuili fuerit introducta patria potestas,consequens est, vt eidē renunciare,ac eā à se abdicare possint l. pe. C. de pac. Sed loco casus referā ex Caio Iureconsulto modum.d. emancipationis antiquæ, vt aperiatur intellectus multorū iuriū & præcipue text.nři. Is tit.vi. lib.j. Insti. sic ait: Emācipatio, hoc est man⁹ traditio,quædam similitudo vēditionis est: quia & in emancipationibus præter illum,hoc est certū patrē, alius pater adhibeť qui fiduciarius nominať. ergo iste naturalis př filiū suum fiduciario patri emācipat,hoc est manu tradit,à quo fiduciario patreˀ naturalis př vnū aut duos nummos, quasi in similitudinē pretij,accipit: & iterū eū acceptis numis fiduciario patri tradit: hoc secūdo & tertio fit, cū fiduciario patri emācipat ac tradit: & sic de patris ptāte exit: quæ tñ emancipatio solebat antē ptæsidē fieri, modo ante curiā facienda est,vbi quinque testes ciues Ro. præsenti erunt,& pro illo., qui libripens ap pellatur,i. staterā tenens,& qui antestatus appellať,alij duo, vt numerus septē testiū impleatur: tñ cum tertio emācipatus fuerit filius à patre naturali fiduciario patri, hoc agere dēt naturalis př, vt ei à fiduciario pře mācipeť,& à naturali patre manumittať, vt si filius ille mortuus fuerit,ei in hereditate naturalis př,nō fiduciarius,succedat. Fœminæ, vel nepotes masculi ex filio.vna emācipatione de patris, vel ⸗ui excūt ptāte, & sui iuris efficiunť, & hi ipsi quamlibet vna emancipatione de patris vel aui po testate exeunt. & nisi à patre remancipati fuerint, & à naturali pře manumissi,succedere eis naturalis př nō pōt, sed fiduciarius,à quo manumissi sunt: nā si remancipatū sibi naturalis př vel auus manumiserit, ipse eis in hæreditate succedit Hæc Caius. Addam præterea verba Boetij lib.iij. cō. Topi. Mancipatio, inquit,imaginaria quædā uenditio est, qď ipsum ius proprium est Ro. ciuium. Ea res ita agitur, adhibitis nō minus quā quę testib⁹ ciuibus Rom. puberibus, & eo, qui libripens dř,is qui mancipiū accipit,es tenēs, ita dicit: Hūc ego hominē ex iure Quiritum meū eē aio,isque mihi est empt⁹ hoc ære ęneaque libra:deinde percutit librā, idq; æs dat ei,à quo mancipiū accipit:quasi pretij loco. * Pro quotū uerborū intelligētia lege quæ hic scribit Theophilus,vel si libet,nostras in hunc librū Annota.] No. modū emancipādi de iure antiquō. Item q̄ hodie emancipatione soluiť patria ptās:& q̄ idē iuris hēt pater, quod patronus:& q̄ pōt emancipari filius retento nepote in ptāte,& econuerso. Itē circuitus & fictiones reprobari.]

¶ Emancipatione tollitur patria potestas corā quocunque iudice: idemq; iuris habet emancipans, quod patronus,& tutelam filij impuberis: & pōt filius emācipari nepote retēto in potestate, vel ecōuerso. hoc d. ex l. fin. C. de emanci. libe. & l. liberū. ff de adop.

¶ Præterea [a] emancipatione quoque desinunt liberi [b] in potestate parētum esse. Sed emancipatio antea quidem, vel per antiquam legis obseruationē procedebat, [c] quæ per imaginarias [d]

a ¶ Præterea Non solū supradictis modis, sed præterea &c.

* ¶ Adde,q̄ emancipatio dř, quasi emācipio & dñio nostro emissio. Est enim mancipium, dñium. vnde emancipare fundū pro alienare, Suetonio, & Plinio.

b ¶ Liberi. Generale nomen est ad oēs inferiores, vt.j.tit.ij.§.fin. Melior tex in l.liberorū.ff.de verb sign.

c ¶ Procedebat. i. ea demū ad effectum perducebatur. Accur.

d ¶ Per imaginarias.i. fictitias. sic & ff. d re.iu l.imaginaria. nā př vēdebat filiū, ꝓ vno numo forte, & emptor eū manu mittebat, vt hic,& ff. d ca. di. l. liberos. §.j. & C. eo. l. fi. j. rñ. & sa. ad hoc j. d test. §.j. & pp hoc dicebať fili⁹ capite minui. Sed cū hodie talia nō fiāt, vt seqť, nunqd dř capite minui? †Rñ. sic: qa statū mutat

†Hāc esse dē q. mouet gl.in. § minima, super ver. vt eā. in §. Intra de cap. di. v. bi vid qa mel⁹ sēdat ipsam & darat.

SYL. ad minus vt. j. de ea. di. j. rñ & §. minima.

b Adde, quod dixit imaginarias venditiões, qa in emãcipatione quedã similitudo venditiõis interueniebat, Imaginariũ enĩ dr, quod ad imaginẽ vel similitudinẽ introductũ est, auctore Alc. lib. Parer. iij. c. xj. q et de clarat. d. l. imaginaria.

a Ex imperiali rescripto. Et hoc modo et sine venditione fiebat, vt puto.

ADDITIO.

Et est rõ fm Ange. hic, qa frustra precibus imploratur, quod dat à iure. l. j. ff. ad munic.

b Per constitutionem, vt C. de emancipa. li. l. fi.

c Fictione. alias functione.

SYL. Legendum fictione: intelligit autem Imperator imaginariã illam venditionem, de qua dixi in figuratione casus.]

d Explosa. i. expulsa. sic. j. de fideicom. hære. §. sed quia stipulationes.

e Recta via. vel indirecta, non curo. Vel dic. i. recto iure.

Dic recta via. i. nõ per antiquas ambages & circuitus: opponitur enim recta via circuitui, de quo loquitur iste tex. & l. fin. C. de eman. lib. ibi, Iubemus huiusmodi circuitu in posterum quiescente.

SYL. f Vel magistratus. quoslibet, etiam si non habent merũ imperium, vel mistũ, vt in auth. de defen. ci. §. nulla. colla iij. & et extraordinarios: vt duo Bononien. coram iudice Mutin vt. ff. de manu. vin. l. etiam. §. fi. C. de iudi. l. vlt alias pen. † Merũ, & mistũ imperium qd sit, diffinit tex. in l. imperiũ. ff. de iur. om. iu. Et nota quod emãcipatio facta corã notario sine iudice non tenet nisi aliter sit de cõsuetudine loci, Deci. consi. xiij. nu. ij.

g Intrẽt si iudex est i domo: idẽ vbicũq; sit, dũmõ nõ in loco turpi, vt ff. de iul. & iu. l. pe & ff. de arbi. l. si cum dies. § pen.

Vsus est Iustinia. verbo intrent pro adeant, sicut & in l. fi. C. de eman. lib. dixit intrare tribunal.] SYL.

h Sua manu. † id est debet capere eũ p manũ, & relaxare eũ p verba ad hoc idonea: vl dic ma nu id est ptãte nã qñq; & nõ capta manu emancipat, vt. C. de eman. li. pen.

Adde, quòd formam hodiernæ emãcipationis ponit Ange. hic.] SYL.

i Et tunc. id est ex tunc. nã prius occuparet pater oia iure peculij, vt. j. q. nõ é pmi. sa test. §. j & est simile tũc. ff. de cõdi. & demõ. l. iiij in fi. & ff. si cer. pet. l. lecta, & ff. de vul. subst. l. in substitutione. §. j.

k Ex edicto. s. posito. ff. si quis a pa. fue. man. l. j. in fi. j. respon.

l In bonis, acquirendis vel acquisitis, vel a patre sibi nunc collatis.

m Manumissus. id est emancipatus. improprie enim ponitur, vt ff. quando actio. de pec. est an. l. j. §. alienatio.

Adde, quod nõ est improprie attenta forma antiqua: quia imo erat proprie manumissio, quãuis attenta forma hodierna sit improprie dictũ, capiendo manumissionẽ in sua specie, put cõpetit seruis: sed si capiamus verbũ, manumittere, in suo primordiali significatu, ita applicat ad dimissionẽ a patria ptãte, sicut ad dimissionem a potestate dominica. SYL.

n Patrono. patronus aũt succedit liberto in totũ ab intestato, filijs nõ extãtibus: ex testõ, in tertia parte bonorũ liberti: liberis existẽtibus: in nihilũ: licet olim esset aliter, vt. j. de suc. li. §. j. & ij. & §. sed nra. sic erit hic in patre. Sed hæc similitudo: interdum fallit nã interdũ habet totum pater, vt si filius tu̇ gẽ pers. - naim

---

venditiones, & intercedentes manumissiones celebrabat: vel ex imperiali rescripto. [a] Nostra autẽ prouidentia etiã hoc in melius per constitutionem [b] reformauit, vt fictione [c] pristina explosa, [d] recta [e] † via † apud competentes iudices vel magistratus, [f] parentes intrẽt, [g] & filios suos, † vel filias, vel nepotes, vel neptes, ac deinceps, à sua [h] manu dimittãt Et tũc [i] ex edicto [k] prætoris in bonis [l] huiusmodi filii, vel filiæ, vel nepotis, vel neptis, qui quæve a parẽte manumissus [m] vel manumissa fuerit, eadẽ iura præstantur parenti, quæ tribuuntur patrono [n] in bonis

---

† als non est via trãs. ad

† medio bar l. ij. & eũ prec. & leg.

† Et ita cõiter obseruatur fm Ang. qñ fit iter psentes, sec. si fiuer

SYL. abãtes, vt hic sequ. † al. &

Patronus quãdo succedit liberto. Et in qb. casib. suc cedit fi lio, & in qbus nõ.

nam instituit hæredē,vt.ff.si a pa. quis fu.ma.l.P.Antonius.in prin.

SYL. * ¶ Ratio differētiæ potest esse,quia hæreditas debetur patrono tantū ex l. (nā non debetur nisi illa tertia pars, quam l. statuit esse debitam) parē ti vero etiam rōne miserationis:quæ rō est naturalis, & respicit totam hæreditatem.]

¶ Interdū nihil ex successione, vel alio modo, vt in sex casibus.s. quādo pretiū emancipationis accepit pater a filio.

SYL. * ¶ Potest forte esse rō, quia in liberto clarū est,q̄ pretiū,quod dabat̄,erat peculiare,& ipsius domini: vnde nec repetitur postquā fuerit datū,quāuis dominus nō manumittat.l.si liber.C.de cōd. ob cau.at in filio poterat esse peculiū castrense vel quasi, in quibus pater nullum ius habet, & ideo amplius teneat̄, quia pretium vere fit ipsius.]

¶ Item quādo filius est miles, & habet castrensia,vt ff.si a pa. quis fu. ma l.j.§. si parens &.§.est & alius. & ff. de testa. mili.l.si a milite §.fi.& l.seq.

SYL. ¶ Adde,q̄ nec patronus vllum ius habet in bonis castrensibus liberti.l. etiam.§. patronus.ff.de bo.lib.]

¶ Item filijs alijs patris,licet hæredibus, nō datur,vt.ff.si a pa.quis fue.manu.l.j. §.liberos.secus est in filijs patroni.

SYL. ¶ Ratio est illa,quā assignat Imper.j.de fid.tu.vers.quoniam filius.]

Item quando emancipauit coactus, vt ff.si a pa.quis fue.manu.l.fi.

SYL. ¶ Hæc non est proprie differentia, quia casus iste nō cadit in domino,qui si male habet seruum,cogit̄ vendere,nō manumittere:§.fi.s. de ijs qui sunt sui vel al ie.iu.& si quo casu propter necessitatē manumittit,in ipso quoq; resoluunt̄ iura patronatus.l.j.C.de lib.& eo.lib. & l.j.C.de bo.lib.vbi hoc sentit Albe. ...

liberti. Et præterea si impubes sit fili⁹; vel filia, vel cæteri, ipse parens ex [a] manumissione tutelā eius nanciscitur. [b] ¶ Admonēdi autē sumus,liberum [c] arbitrium esse ei, qui filium,& ex eo nepotē vel neptē in potestate † habebit, [d] filiū quidē de potestate dimittere , nepotem vero vel neptē retinere:& ecōuerso filium quidē in potestate retinere, nepotē vero vel neptē manumittere, [e] vel [f] omnes sui iuris efficere. Eadē

¶ Itē Caluisiana nō ita patri,vt patrono datur,vt ff.si quis a pa.fue.manu.l.j.§.si parens.& l.non vsque.

SYL. ¶ Ratio redditur in d.l.non vsque.

¶ Itē nec operas a filio,vt a liberto patronus, habet, vt ff. si quis a pa. fue. manu.l.pe.

† al. hēt

SYL. * ¶ Rōnē affert Iurisconſ. in l.pen.ff. de obseq. a lib. vel liber. par. & pat.præst.] licet hæc prædicta specialia in patrono † vera non sint, vt colligitur ex generali capite illius tituli,Si quis a pa.fue. manu.l.j.ptimo respon.& ij. & in specialibus casibus, qui in illo titulo ponuntur,vt dictum est. Sed secundū hoc semper,vr̄ pater amittere, cum semper præmiū emancipationis habeat hodie, vt.j.per quas perso. nobis acquiri:§. hoc quoq;.C.de bo.quæ li.cū oportet.§.pen. Sed dic istud legale,non conuentionale præmium esse, & ideo licitum, nec puniendum,vt.C.de admi.tut.l.sancimus. j.& C.ad l.Iul.de adul.l.Gracchus.†

† al. vero

** Not ergo ex hoc text. ibi, eadē iura, iuncta gl.in ver.patrono. q̄ nō vitiatur generalis æquiparatio,quamuis existant aliquæ differentiæ per alias leges inducte.idem probat̄ in l. illud.ff. de dona. cau.mor,iuncta.l.tam is.§.j.eo.ti.&.j.de dona.§.mortis.vbi glo.]

†Dic,q̄ ꝯ cōsuetudi ne al̄r ob seruat̄:qa p̄r in emācipatione donat ali quid filio ꝑm Ange. & Ia.h..

a ¶ Ex manumissione idest ex emancipatione.

b ¶ Nanciscit̄.concordat huic verbo.j.de leg.par.tut.&.j.de fidu.tu.in prin.

c ¶ Liberum arbitrium. nisi in casibus. vt.j.eo.in fine dicemus:& fa.ad hunc.§. ff.de adopt.l.liberum.

d ¶ Habebit.vt s̄.de pa.po §. qui igitur.

e ¶ Manumittere.i.emancipare.

f ¶ Vel omnes.repete,liberum esse.

SYL. ¶ Sed & si. Casus. non figurabit̄ aliter:quia dubitandi & decidendi rō assignata fuit.s̄.in §.sed hodie.s̄. de adopt.

Not. ꝙ dictio, sed & si, ponit diuersitaté facti, & identitaté iuris. Item, ꝙ adoptio exigit scripturã. Item, ꝙ præsentia, & taciturnitas habeť pro consensu. Ité, ꝙ eodem tpe quis transit de ptãte vnius, in ptãté alterius oĩbus viuentibus. Ité not ꝙ hæc adoptio non põt fieri eũ absẽtibus. Item, ꝙ nõ inconuenit, ꝙ vna decisio respectu diuersorũ titulorũ & sic diuersæ materiæ replicet, nec p hoc dr̃ superflua.]

a ¶ Constitutiones. vt C. de adop. cum in adoptiuis. & §. de adopt. §. sed hodie. & §. si vero.

b ¶ Præsente eo. nisi sit infans, vt C. de eman. lib. l. penul.

† Sub audi, & iti mo vt su. de adop. §. sed hodie, vbi glo. ver. naturali.

& de pronepote, & pnepte, dicta esse intelligantur.

¶ Adoptatus ab ascendente exit patriam potestaté, & transit in potestaté adoptantis. h. d. ex l. cum in adoptiuis. §. si vero pater. & l. fi. C. de adop

¶ Sed & si pater filium, quem in potestate habet, auo vel proauo naturali † sm nostras constitutiones a super his habitas, in adoptioné dederit: id ẽ, si hoc ipsũ actis † interueniẽtibus apud competentem iudicem manifestauerit, præsente b eo, q adoptatur, & nõ contradicẽte, c necnõ eo præsente, qui adoptat: soluiť quidem ius potestatis patris naturalis, trãsit d autem in huiusmodi parentem adoptiuum, in cuius persona, & adoptioné esse plenissimã antea dixim⁹. e

** Adde, ꝙ est melior tex. in l. etiam in fanté. ff. de adopt. & rõ, cur non exigať consensus in infante, est, quia nec cõsentire pt̃. reqriť. n. in iis, q cõsentire pñt.]

c ¶ Non contradicente. No. patientiam consensui comparari: sic qui tacet affirmat: sic. ff. de pig. l. fideiussor. ij. §. pater. & ff. solu. mat. l. ij. §. si. Arg. contra. ff. de adop. l. ij. §. j. † & de procur. filiusfa. §. Inuitus, Accur.

† Sed ibi sm Chri.

SYL.

¶ Adde, ꝙ hæc est materia. l. quæ dotis. ff. so. matr. ubi Ias. ponit xvij. casus, in qbus præsens sciens, & tacens hr̃ p consentiente, & vij. casus cõtrarios, ex qbus omnia iura soluunť. Ego vero in Commen. vt cõsulerem iuuenũ studijs oém hãc materiã in pauca capita reduxi, ac q̃ simplicissime explicui.]

flo. requirit expres sus cõsen sus p forma.

** Adde, ꝙ ideo in casu text. nr̃i tacens consentire vr̃, quia non poterat inuitus dari in adoptioné. l. cum in adoptiuis. ver. cũ enim. C. de adopt. Nam qui põt contradicẽdo actũ impedire, si est præsens & taceat hr̃ pro cõsentiente. l. sæpe ver. sed sciẽtibus. & ver. cur. ff. de re iu.]

d ¶ Trãsit. Ergo non tolliť patria ptás, sed transferť. Ad quid ergo hic casus in hoc titulo poniťur? Respõ. quia & si non tolliť incommutabilr̃, tolliť tñ quo ad primũ. Idẽ dico in eo, q iudicať in ptãte mea non esse: nã non efficiť sui iuris, cum snia nõ faciat ius: immo remanet in ptãte, licet quo ad me p emãcipato habeať vt ff. de cond. ind. l. Iulianus in prin. & l. vl.

† Acta dr̃ cunt scripturę q̃ fiunt in iudicio. l. acta. vbi glo. ff. de re iud.

* ¶ Vltimum dictũ gl. præter quã ꝙ est ĩpertinens, qa qui pronunciať esse sui iuris, habeť per omnia pro tali. l. res iudicata. ff. de reg. iur. quod nõ contingit in adoptato ab ascẽdente, cũ transeat in eius ptãtem, tũ est ẽt falsum, quia sententia vtpote iuris ciuilis põt patriã ptãtem tollere, quę sit est iuris ciuilis, licet non possit tollere obligationem naturalem. d. l. Iulianus.

SYL.

e ¶ Diximus. vt s. titu. j. §. si vero.

¶ Illud aũt. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo dicit de filijs ante emancipationem patris conceptis. Secundo de conceptis postea. secunda ibi, quod si post. Diuisio

* ¶ Casus. Quia dictũ fuit, ꝙ emancipato filio soluiť patria ptás, quærebať, an nepotes ex eo, q tpe emancipationis reperiunť concepti: nascantur in ptãte filij? dubium aũt faciebat, quia cũ ante q̃ nascanť, nõ possint dici esse in ptãte aut l. fi. ff. de colla. bono. postea vero q̃ nati sunt, reperiant patrem capacé patrię potestatis, videbať ꝙ deberét ei applicari. sicut videmus in ancilla prægnãte, quæ si ma- SYL.

manumittat, partus postea editus non orit dño, sed efficit liber. §. sufficit. ī. de inge. quo non obstāte decidit contrarium. quia, cum iam sit quæsitū ius ipsi auo in d. partu, si non tunc dum est in vtero, saltem postea eo nato p retrotractioné. d. l. fin. de coll. bo. liberando filiū nō censet velle liberare nepotem, sicut nec cū emancipat filiū natis iam nepotibus. §. prætere. versi Admonendi. ī. e. nec obstat. §. sufficit. ī. de ingen. quia vt ait Io. fab. illud est introductū fauore libertatis, vt scilicet sufficiat ad eam consequendam, matrem aut conceptionis, aut natiuitatis, aut medio tpe, liberam fuisse. nepoti vero supradicto necesse est oīno subiectum esse, nec ei magis expedit esse in potestate patris quā aui, imo magis aui, tum propter præsumptionem vitæ breuioris, tum quia censetur auus habere plura bona, quam pater. no. sum.

¶ Emancipato filio, vel in adoptionē dato, nepos tunc conceptus remanet in ptāte aui. h. d.

¶ Illud [a] autem scire oportet, q si nurus tua ex filio [b] tuo conceperit; & filiū postea emancipaueris, vel in adoptionē dederis prægnāte nuru tua, nihilominus qđ ex ea [c] nascitur, in potestate tua nascitur. Quod si post emācipationem, vel adoptionē cōceptus fuerit, patris sui emancipati vel aui adoptiui potestati subijcitur.

¶ Nemo inuitus cogitur emancipare. h. d. ex l. nō potest. ff. de adoptio.

¶ Et [d] quidem neq; naturales [e] liberi, neque adoptiui, vllo pene mō pnt cogere parentes de ptāte sua eos dimittere.

[a] Et quidem. Casus in §. tradente regulam non est figurandus, regula enim iuris est, q nemo inuitus cogitur iuri suo renuntiare, & sicut iura patriæ potestatis non possunt solui inuitis filijs, §. generaliter. in auth. qui. mo. na. effi. sui. eodē mō nō pōt filius rōne cū iusdā relationis cogere patrē sese emancipare. Cum eīn negotium vtriusq; agat, vtriusq; et voluntas exigit, l. pe. C. de emā ci. lib. sola. n. emācipatio infantis, vt ibidem dr, vnius tantum consensu fieri pōt Nota summarium. § Y L.

[a] Illud, hic, §. tradit duo præcepta, vt ī. de adopt. § sed hodie.

[b] Ex filio. s. naturali & legitimo: secus in legitimo tantum, vt in adoptiuo: nā tunc filio emancipato, etiā nepos ex eo emancipatus videt ꝟm quosdam, vt ff. de cap. dim. l. liberos. §. emancipato. & ff. de adopt. l. sed & nepos. Vel melius † dic in eo idem, quod in naturali, vt in fine huius tit. & ff. de adop l. liberum. & ff. de cap. & postl. reuer. l. si me ubi.

†Narropi. et tenenda.

[c] Ex ea nascitur. secus in ancilla prægnante manumissa vel alienata, vt ꝰ de inge. §. sufficit. ff. de acquir. re do. l. fin. & C. de proba. matrem.

§ Y L. [d] Adde rationem differentiæ, quam posui supra in positione casus.

[d] Et quidem. hoc est ꝟm præceptum, & repete, Scire oportet, q neque &c.

[e] Adde, q hæc subauditio non est necessaria. nam est. §. separatus a superiore, & contextus orationis per se subsistit. § Y L.

[e] Naturales. subaudi, & legitimi, nam naturales tantum non sunt in potestate, vt ī. de nup. § fi.

[f] Pœnæ hic no. talem regulam, q nullus potest compellere patrem, vt emancipet eum: quod fallit in quatuor casibus, & ideo dicit, Pœnæ: vt si pater agnouerit legatum sibi relictum hac contemplatione, vt liberos emanciparet · nam tunc compellitur extra † ordinem emācipare, vt ff. de condi. & dem. l. si cui. Itē si Titius adoptauit priuignum suum: compellitur emancipare cum eo pubere facto, si probauerit sibi non expedire esse in potestate, vt ff. de adop. l. nonnunquā. & l. seq. Idē in quolibet adoptiuo, vt ff. de min. l. iij. §. si qs minor. Itē, si filiæ peccandi necessitatem imponat, vt C. de epi. au. l. si lenones. Item, si filium male & contra pietatem affecerit, vt ff. si quis a pa. l. fi. Item econtra filius non potest

Emancipare filium pr cogit i quatuor casibus.

† l. officio in ii. cis, Parto. in d. l. fi. cui.

potest compelli, vt emancipetur, vt in authen.quib.mod.natu.effi. sui.§.generaliter.colla.vij.

SYL. ¶ Adde, quod sm opi.glo.et ex iusta cã non cogitatam e cõis opin.est in contrariũ, in l.quidã cũ filium ff. de verb.obl.in l. vtrum eo. tit. vt ibi refert Ias.qui dicit, quod sicut ex iusta cã cogitur pater emancipar, ita cogatur filius emancipari.]

¶ De tutelis.

¶ Non summatur quia pfatur de quo sit dicturus: diffinit tutelam: declarat, qui sint tutores, & vnde dicti sint, ex l.j.ff.eo.ti.

TRanseamus nũc ad aliã [a] diuisionem personarum. Nam ex ijs [b] personis, quæ in potestate non sunt, [c] quædam vel in tutela sunt, vel in curatione, quædã neutro [d] iure tenentur. Videamus ergo de ijs, quę in tutela vel in curatione sunt: ita enim [e] intelligemus

De tutelis.

Cõtinuatio. ¶ Impator cõtinuat hãc ru. Vel sic: Dictũ est s. de quadam diuisione personarum: quia quædam sunt sui iuris, quædam alieno iuri subiectæ sunt: verum quia est reperire aliam diuisionẽ, quia quędam sunt in tutela &c. ideo sequit videre de tutelis.

Diuisio. Ranseamus. ¶ Iste titulus diuidit quatuor partes. Primo subdiuidit primũ membrum personarũ positum s.ti. de ijs qui sunt sui vel alie.iu. Secundo diffinit quid sit tutela. Tertio, qui sunt tutores, & vnde dicantur. Quarto, qui sunt illi, qui possunt tutores ex testamento dare. Secunda ibi, Est autem. Tertia ibi, Tutores. Quarta ibi, Permissum. Areti.

SYL. ¶ Caius non figuratur, quia procedit diuidendo & diffiniendo. Not. quod personarum, quæ non sunt in aliena potestate aliæ sunt sub tutela, aliæ sub cura, aliæ neutro iure tenentur. Item, quod cognitis ijs, qui sunt in tutela vel cura, cognoscũtur qui neutro iure tenentur: & vtitur Impera. eodem modo arguendi, quo vsus est, s. in titu. de ijs qui sunt sui vel alie.iur. in prin. attamen hoc argumentum non vt bonum in hoc tex. quia cũ disiunctiue dicat, Cognitis ijs, qui sunt sub tutelą, aut cura, cognoscentur qui neutro iure tenentur, argu. erit fallax: quia si cognoscentur qui sunt sub cura, non cognoscẽtur qui neutro iure: quia poterunt esse sub tutela. Ideo, vt bonũ sit arg. necesse est intelligere copulatiue, non disiunctiue. Item not. quod cognito vno contrariorum cognoscit aliud. Itẽ diffinitionem tutelæ. Item, quod tutela datur principaliter personę. Itẽ quod tutela est de iure ciuili. Item quod tutor est, cui diffinitio tutelæ competit. Item, quod ppria denuatio vocabuli sumit ex diffinitione. Itẽ quod valet argu. ab etymologia: & quod tutores dicunt defensores pupillorum. Item secundũ dictam declarationem. not. quod dictio, vel, ponitur pro, &c.]

a ¶ Ad aliam. nam diximus duas, vt s. de iure pers. in prin. & s. de ijs qui sunt sui vel alieni iuris. in prin.

b ¶ Ex ijs nota ergo, quod hic distinguit illud membrũ. Quædam sui iuris sunt, quod est oppositum illi, Quædam alieno iuri subiectæ sunt, vt s. de ijs, q sunt sui vel alieni iuris.

c ¶ Non sunt. qui ergo in tutela vel cura sunt, sui iuris sunt, filiusfamilias ergo non potest habere tutorem vel curatorem, vt hic, & C. de curat.fur. l. fin. in princip.

SYL. ¶ Adde curatorem dari filiofa. vel potius eius bonis, in quibus patri non quęritur vsusfructus. l. fin. §. sin autem patre recusante, C. de bonis quæ liberis.] Sed contra C. de senten.pa.l.fi. §.j. quia filius eius, qui est apud hostes, est in tutela, & tamen non est sui iuris, vt s. tit. j.§.si ab hostibus. sed ibi vere non erat in potestate, cum pater deportatus eet, vt diximus s. tit.j.§.cum autem.

d ¶ Neutro. nec tutela, nec cura.

e ¶ Ita enim. quia contrariorum eadẽ est disciplina, vt hic, & s de ijs qui sunt sui vel alie.iur.in princ.

Intel-

a Intellige quo ad cognitionem, quia cognito vno cōtrariorum, cognoscitur etiam alterū, ut hic, non quo ad dispositionem, quia cum contrariorum sit contraria ratio, dispositio est etiam contraria. l. fi. §. fi. ff. de lega. iij. Bal. in l. fi. C. de solu.]

In tutela. sunt. de alijs dicetur infra de curat.

cæteras personas, quæ neutro iure tenentur: ac prius dispiciamus de iis, quæ in tutela[a] sunt.

b Est autē. Seruius nomen est Iurisconsulti. & facit ad hunc §. ff. eo. l. j.

c Vis atque potestas. idest violenta potestas.

SYL. Adde, quod hæc expositio reprobatur per docto. post Bart. in l j. ff. eod.] Nam datur tutor inuitus: cum enim sit munus publicum, vt j. de excu. tu. & cu. in princi. ergo inuitus datur, vt C. de decur. l. nullus. j. lib. x.

Adde cautelam, ne quis inuitus cogatur suscipere tutelam, licet non habeat aliquam excusationem, vt. f. faciat seu procuret, q nō reperiatur qui velit fideiubere pro eo pro prędicta administratione, vt docet Cæpol. cautel xvj. per tex. in l. si quis. §. fi. ff. de excus. tu. & ita ait notare Bal. in. l. j. in fi. & l. ij. C. quod cum eo.

Item inuito datur, vt ff. de tu. & cur. da ab ijs. necnō. & ff. de tu. l. ij. vnde patet, q hæc est alia potestas, q̄ patris in filium, & domini in seruum: cum illa ad commodum, vt j. per quas perso. nob. acqui. §. j. & s. de ijs qui sunt sui vel alieni iur. §. ij. hæc vero ad onus: tenetur. n. de dolo, & lata culpa, vt C arb. tut. l. ij. item per hoc, quòd datur inuito, differt a curatore, qui volenti datur, vt j de cura. §. item inuiti. & ff. eo. l. iij. §. si pupillus. Vel dic, vis, ad cogendum, potestas ad imperandum.

SYL. Adde, q doc hic, & in l. j. ff. eo. impugnant hanc glo. dum vult, quòd stante sua interpretatione tutor volens & volenti non diceretur tutor: sed tu salua: quia verba diffinitionis & ipsa diffinitio saluatur, si a communiter accidentibus comprehendas casus, & rem quæ diffinitur: text. est clarus in l. suus quoque §. puto ff. de here. institu. ponit Arē. in l. j. ff. de testa. quāuis aliter voluerunt quidā. Mod. quorum dictis alibi rndi.

Verius tamē est, duo hæc nomina idē significare, & ad maiorem expressionem potestatis tutelaris coniunᴄta fuisse. est enim honesta locutio, quam & Teren. in

¶ Est autem tutela (vt Seruius[b] † diffiniuit) vis[c] atque potestas in capite libero, ad tuen- *Talias diffinit.*

Heauton. & M. Tull. lib. iiij. de natu. deo. vsurparunt: quinetiam idem Iustinia. j. de interdi. §. Retinendæ. versicu. Quorum.]

Adde, q potestas hic accipitur pro auctoritate, secundum Alcia. in l. potestatis. ff. de verbo. signific. & recte nam alioquin pugnaret hic tex. cum eo, qđ dī superius, personas, quæ in tutela sunt minime in potestate esse. Nec est dubitandum, quin hic legi oporteat, vis, nō ius, vt quidam falso opinantur. id enim demonstrat Iustinia, paulo post ibi, tutores autem sunt, qui eam vim ac potestatem habent.

d Libero. Nam nisi sit liber pupillus, non potest habere tutorem, cum si seruus sit, non sit sui iuris: quod est necesse, vt s. eod. in princip. Item & si dubius est potest habere tutorem, vt ff. de tuto. & curato, da. ab ijs. l. ei qui. Est tamen casus, vbi seruo datur tutor, vt ff. de tuto. & curat. da. ab ijs. l. si im puberi. j. respon. cui tamen legi signatur contra ff. ad Treb. l. si res aliena. §. seruus. & l. cogi. §. fi. & his duabus est alia contra. ff. eod. titu. l. mulier. §. non est. Quæ legū contrarietas ita soluitur: cum libertas fideicommissaria & hæreditas relinquitur ab eodem præstanda poterit seruus cogere, vt institutus hæreditatē adeat: & tunc datur etiam seruo tutor: vbi vero ab vno hæreditas, & ab alio libertas relicta est: non potest, nisi prius præstita ei libertate: tunc enim coget aliū hæredem hæreditatem adire, & sibi restituere, secundum Ioan. *Tutor q̄n que ser. uo datur.*

SYL. Adde q hæc verba. In capite libero, designant personā tutoris, non pupilli, vt ap-

vt apparet ex ſequentibus, dum dicitur Ad tuendum eum &c. & apertius ex l. j. ff. eo. quemadmodum hoc loco in Cõmen. demonſtratum eſt.]

a ¶ Ad tuendum propter hoc etiam remouet patriã poteſtatem, q̃ nõ eſt ad tuẽdum (i) ſed ad gubernãdum prout vult, & ſibi acquirendum.

† aliter ſe ipſe

ADDIT. (i) Scilicet principaliter, ſed bene in conſequentiam. l. fina. §. neceſſitate. C. de bon. quæ lib. vnde non conſideratur. l. j. ff. de auct. tut. vide hic per Chri.

† aliterq; ipſa remo mẽ &c.

dum [a] eum, qui propter [b] ætatem † ſe defendere nequit: iure [c] ciuili data [d] ac permiſſa. Tutores aũt ſunt, qui eam [e] vim ac poteſtatem habẽt: † ex qua [f] re ipſi nomen acceperunt. Itaque appellantur tutores, quaſi tuitores atque defenſores, [g] ſicut ędituí dicuntur, quí ædes [h] tuentur.

¶ Filio in poteſtate teſtamẽto tutor dari poteſt: & nepoti, niſi in patris poteſtatẽ recaſurus ſit, hoc dicit ex l. j. ff. de teſt. tute.

Nõ tñ adminiſtrat negotia pupilli, niſi pri⁹ tria fecerit. ſ. ꝙ fecerit ĩuẽtariũ, & ꝙ iuret vtilia facere, & ĩutilia ꝑtermittere, & ꝙ caueat ſub hypotheca rerũ ſuarum Spe. ti. de tut. §. v. verſ. hoc aũt notandũ.

b ¶ Propter ætatẽ ad dĩfã curatorũ, qui danť furioſis & mẽtecaptis, q pp morbũ ſe dfendere nõ pñt, vt. j. de cur. §. furioſi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ talis curator furioſi dať principaliter perſonæ, prout declarat Sal. in l. in copulandis. C. de nup.]

† Et ideo differt a tutela propriæ perſonæ rerũ quæ propriarum quæ eſt de iure gentium l. vt vim. ff. de iuſ. & iu. & l. SYL. iii. ff. ad l. Aq. ꝑm Chri.

c ¶ Iure ciuili. † Nota tutelã eſſe de iure ciuili, licet oẽs fere contractus ſint de iure gentiũ, vt ſ. de iure natu. §. ius autem.

d ¶ Data ſcilicet a lege, vel iudice, ꝑmiſſa vero a teſtatore diciť vt j. eo. §. ꝑmiſſũ. Vel dic data perſonæ principaliter, permiſſa ſecundario rebus, vt infra titu. j. §. certæ. & infra de excu. tut. §. datus.

* ¶ Ego datã a l. intelligo, quãtũ attinet ad legitimã, permiſſãm aũt ab eadẽ l. vt ſ. vel a iudice, vel a teſtatore deť. §. ꝑmiſſum. j. eo. & ff. de tuto. & cura. da. ab ijs.

e ¶ Eam vim. Quæ eſt dicta. ſ. prox. §.

f ¶ Ex qua re i. vi & poteſtate.

g ¶ Defenſores. & ſecundum hoc ẽt curatores ſunt tutores, ſecundum Io. & plerunq; ſic appellanť. ff. de leg. iij. cũ filio. §. j. ff. de min. l. j. §. ij. & l. cuã. §. ex cauſa.

ADDITIO. Hanc gl. reprobat Iaſ. quia licet alluſio vocabuli conueniat, non tamen procedit, quia repugnat diffinitio, vt no. Bar. in l. j. ff de teſta.

h ¶ Qui ædes. vt eſt præfectus vigilum, & qui cum eo de nocte vadunt, vt ff. de offi. præ. vig. l. iij. §. ſciendum. Accur.

¶ Adde, quòd quamuis hæc deriuatio poſſit eos etiã in ſui generalitate comprehẽdere, tamen proprie æditui ſunt (ſi Feſto credimus, quẽ ſequitur & Papinianus noſter in l. cũ pater. §. donationis. de leg. ij.) qui ædes ſacras tuentur, non aliàs: cuius verbi ſignificatum attigi diligentius hic in An nota] SYL.

¶ Permiſſum. Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud modificat. Tertio modificationem exemplificat. Secunda ibi, Nepotibus. Tertia ibi, Itaque. Diuiſio.

¶ Caſus. Dubitatum fuerat, an teſtamẽto tutores filijs & nepotibus dare liceret. dubitationem facere poterat: quia cum (vt ſupra dictum eſt) mortuo patre vel auo, l. faciat filios ſui iuris ipſo iure. §. j. ſupra titu. j. non videbať in poteſtate eſſe illius, qui ex diſpoſitione l. priuabatur mediante morte poteſtate patria, imponere hoc onus filijs aut nepotibus ſuis eo tempore, quo non poterant eſſe amplius in ſua poteſtate: cuius contrarium deciditur: quia quamuis efficiantur ſui iuris, tamen, quia huiuſmodi impuberes egent aliquo, qui perſonam bonaq; ipſorum tueatur, quem ex ſe eligere non poſſunt ob infirmum animi iudicium, conceſſit l. paternæ ꝓuidentiæ, vt poſſet etiam prouidere eo tempore de eo, qui perſonam ipſorum regeret, gubernaret, ac tueretur. * Sed hoc diſtinctionem recipit: nam filijs indiſtincte poſſunt dari tutores a patre illorum, cuius poteſtati ſubiecti ſunt: ne-

poribus

potibus vero ita demũ poſſunt parẽtes teſtamento tutores dare, niſi poſt mortem eorum in poteſtatẽ patris ſui ſint recaſuri, quia eo caſu tũ ſint filijfamil. non poſſunt tutores habere. ſ. hoc titu. in princip.]

doc. Bar. in l. naturali. §. j. ff. de confir. tuto. vbi vidẽdum, & hic in meis Commẽ.

d ¶ Teſtamẽto. vel codicillis teſtamento confirmatis, vt ff. de teſta. tut. l. iij.

* Adde, q cum hodie ſemper cõfirmati cenſeantur. §. non tantũ. p de codicil. et codicillis indiſtincte tutor dari põt: quod intellige, ſi teſtamentum eſt factũ, aliàs ſecus, vt ait Bart. in d. l. iij.

¶ Permiſſum [a] eſt itaq; parentibus, liberis ĩpuberibus, [b] quos in poteſtate [c] habẽt, teſtamento [d] tutores [e] dare. Et hoc in filios filiaſq; procedit omnimodo: nepotibus vero neptibuſq; ita demũ parentes poſſunt teſtamẽto tutores dare, ſi poſt mortem eorum in poteſtatẽ patris ſui non ſunt recaſuri. Itaque ſi filius tuus mortis tuę tẽpe in poteſtate tua ſit, [f] nepotes ex eo nõ poterunt [g] eſt teſtamento tuo tutores [h] habere, q̃uis in poteſtate tua fuerint. ſ. quia mortuo te in ptãtem patris ſui recaſuri sũt.

Not. q quilibet aſcendens in infinitum, qui habet liberos in poteſtate, poteſt teſtamento de tutore prouidere, intellige tamen concurrentib9 requiſitis ĩ hoc tex. Item q dictio, omnino, importat idem, quod generaliter.]

e ¶ Tutores. ſed non curatores, vt j. de cur. in prin.

* ¶ Ratio diuerſitatis aſſignatur ibi in figuratione caſus.

Tutela eſt triplex.

a ¶ Permiſſũ. quia quædã generaliter vidimus de tutelis, & omnis tutela eſt vel teſtamentaria, vel datiua, vel legitima, itaque prius de teſtamentaria, vtpote de digniore videamus in hoc tit. & ſeq. De legitima autẽ dicetur infra de leg agn. tut. vſque ad titu. de atti. tu. De datiua dicetur. j. de attil. tut. per totum.

* ¶ Quod hic dicitur permiſſum, intellige. l. xij. tab. vt ſcribit Caius in l. j. ff. eo. verba autem. l. xij. tabu. refert Riuallius hæc fuiſſe, Tutores liberis in poteſtate teſtamento parentes danto.

b Impuberibus. etiam mutis, vt ff. de tute. l. muto. hoc etiam Prætori & Præſidi licet, vt ff. de tut. & cur. datis ab iis. l. nec mandante §. fi.

c ¶ In poteſtate. Naturalibus etiam dari poſſunt in ijs quæ ſibi relinquuntur, vt C. de confi. tu. l. fi.

SYL. ¶ Adde, q poteſt intelligi de naturalibus dupliciter: vel quia ſolutum ſit vinculum ciuile emancipatione, vel quia nati ſint ex concubina: & vtroque caſu dic non eſſe vim in poteſtate dandi tutorẽ: quia vtriſq; dare poteſt & in bonis per eũ relictis, & in alijs. ſed in hoc vis eſt, q in vno caſu confirmatur ſine inquiſitione, in alio cum inquiſitione: ita eſt

f ¶ Tua ſit. & nunquã exiuit: alioquin non recidit, vt ff. de adop. l. ſi pater filiũ. & de hoc dixi. ſ. ti. j. §. j.

g ¶ Non poterunt. licet miles ſit teſtator, vt ff. de teſtamen. tute. l. ij.

* ¶ Adde, q rõ eſt, qa priuilegia militũ ad alterius damnum non porriguntur, l. impuberi. ff. de admi tu. quod fieret, ſi patri auferretur ius patriæ poteſtatis.

h ¶ Tutores. Si autem filius vel emancipatus eſt, vel mortuus: tunc nepotes ex eo ſunt ſui iuris mortuo auo, vt ſ. tit. j. §. j. in fi. Vnde ex teſtõ aut poſſunt habere tutorem, vt hic innuitur.

* Intellige de natis ante. emancipationem. §. pen. ſ. tit j.

¶ Cũ autẽ. Caſus. Quia dr̃, filijs tutores dari poſſe, itẽ & nepotibus, q̃ſitũ eſt, an poſthumo tutores dare liceat: & videbatr̃ dicẽdũ q nõ, qa cũ ad hoc vt tutor dari poſſit, ſit neceſſe, q ij, qb9 datr̃, ſint ſui hæredes. i. q ſint in ptãte, & teneant primum locum, cũ poſthumus nõ ſit in poteſtate, quia nõ natus. l. fi. ff. de coll. bon. non vr̃, q ei tutor dari poſſit: cuius contrarium decidir̃ rõne expreſſa in tex. qa hr̃ pro nato, quia tutela reſpectu pupilli eſt cõmodũ, l. qd dicimus. ff de verb. ſig. SYL.

* Nec

¶ Pater potest dare tutorē posthumo, qui, si natus esset, in potestate sua esset. h. d. ex l. j. §. Itē scire. ff. de test. tu.

¶ Cum autē in cōpluribus aliis causis posthumi pro iam natis habeantur, & ī hac causa placuit: non minus posthumis, quàm iam natis, testamēto tutores dari posse: si modo in ea causa sint, vt, si viuis parētibus nascerentur, sui hęredes, & in potestate eorum fierent.[b]

¶ Tutor datus filio emancipato cōfirmandus est sine inquisitione: h. d. ex l. qui à patre, ff. de confir. tu.

¶ Sed & si emancipato filio tutor à patre datus fuerit testamento, confirmandus[c] est ex sententia Præsidis omni inquisitione.

¶ Nec obstat d. l. si. quia illud est verum, vere sed postea nato posthumo fingitur fuisse natus tempore testamenti saltem confirmati, & mortis, & consequenter fuisse in potestate: ita probat eadem l. ibi, sed nato confertur. Not. quod posthumo tutor dari potest, & quando. Item quòd tutela est commodum pupilli.]

a ¶ In cōpluribus. vt quoties de cōmodo eorū quæritur, vt ff. de sta. ho. qui in vtero. non si de commodo aliorū, vt ff. de verb. sign. quod dicimus. Vel si de incōmodo matris. vt ff. de stat. hom l. Imperator.

ADDITIO. Et est rō, quia etiā tractatur de cōmodo ventris, quia perēpta matre periret & partus sm Bart. in d. l. qui in vtero. facit. l. prægnātis. & quod ibi no. per Bar & alios ff. de pę. Ange.

b ¶ Fierēt. vt quia ex vxore nasciturus erat, vel nuru aliud si ex concubina, nisi in iis quæ sibi dimitterent, vt C. de cō. tuto. l. si tales enim tunc non nascerent in potestate. s. de nup. §. si

SYL. ¶ Adde, quod hic videtur tex. quod suitas esse possit sine patria potestate: aliàs enim tex. esset superfluus & ineptus, cū copula ponatur inter diuersa: nisi dicas hoc factū esse gratia maioris declarationis.

* ¶ Adde, quod sui hęredes appellantur liberi, qui in ptāte parentis sunt, prioremq; locū obtinent inter illos, qui eius potestati subiecti sunt. §. sui. & §. sed vt nepos. ī. de her. qual. & diff. Itē not. quod iste §. & similis tex. loquentes de tutoribus datis posthumis, intelligunt, vt sint tutores, ipsis posthumis natis. l. si nemo. § fi. de testa. tu. nā ventri tutor dari nō pōt, sed tantisper dū est in vtero, ei curator datur, qui statim, ac infans editus est, decedit suo munere. l. ventri. ff. de tuto. & cur. da. ab iis. & glo. in rub. ff. de tute. Ratio autē quare tutor non detur ventri, sed curator, ea esse vr, quia tutor datur principaliter personæ: at is, qui in vtero est, nō est psona, nec hō, nec animal, vt ait glo. in l. qui in vtero. de statu. hom. & l. cū inter. C. de fid. liber.

¶ Sed & si emancipato. Casus.

SYL. ¶ Quærebatur, an filio emancipato dari tutor testō posset: & dubiū faciebat, quia hoc videbatur tūt permissū, patribus rōne patriæ ptātis. s. eo. § permissum. * vnde cū ea extincta esset pp. emācipationē, nō videbatur illi tutorē dari posse. Quo nō obstāte deciditur verum esse, mero quidē iure & stricto dationē nō valere ex prædicta rōne, sed tn iudices necesse habere illā cōfirmare, quia licet fuerit solutū vinculū patriæ ptātis, durat nihilominus vinculū illud naturale charitatis & affectionis paternæ, quæ tā efficax est, vt credibile nō videatur aliū æque bene prospecturū esse pupillorum vtilitati: qua rōne vetitum est et inquiri de facultatibus, & moribus, ipsius, itēq; satisdationē exigi, existimātibus legibus paternū sufficere testimoniū l. de creationibus. C. de epis. aud. Hæc tamē vera sunt, quoties in pximo mortis tpe tutorem dederit pater, ita vt verisimile non sit ignorasse cōditionē illius, alioquin cōtra. l. in cōfirmando. cū duab. seq. ff. de confir. tu. No. summa.]

c ¶ Confirmandus. nō ergo valebat datio p se, cum nō esset in ptāte, vt s. eo. §. permissum. Sed nūquid hic tutor confirmatus dr testamentarius: quod si esset,

præfer-

præferretur legitimo. vt j. tit. ij. in prin. an datiuus? quod potest admitti.

SYL. ¶ Adde, q. cōis opi. est q sit datiuus: contrarium tñ disputando defendit præpo. sen. in 1. casu. q. iij. de quo articulo videndus ē me⁹ Cōmentarius, vbi illū per q̄ diligenter tractaui.

¶ Et facit pro hoc. ff. de verbo. signifi. l. lege. & in auth. de defen. ci. §. decreto. coll. iij. ita legitimus tutor huic præfertur, vt j. de atil. tut. in princ.

¶ Adde, q hęc glo. cōiter reprobatur:

SYL. ** nec obstat obiectio de tex. j. de atil. tut. quia illud procedit in mere datiuo: secus autē est in eo, qui hēt testimoniū testatoris, quia is præfert omnibus. l. de creationibus. C. de epis. aud.]eam tñ salvat præpo. senen. in j. casu q. iiij. per totum. Sed de veritate vide hoc in loco Commen. meum.

¶ Et ideo glossauit i. sine inquisitione, non q vellet eum confirmari, si alius esset legitimus, sed quia non quæritur, an sit locuples. vel non. Sed ar. contra. ff. de cur. fu. si furioso puberi.

a ¶ Sine inquisitione i. quia nō satisdat s. rem pupilli saluā fore. Itē locuples sit vel nō: hoc enim nō quærit, vt ff. de confir. tuto. l. j. Sed aliud in matre dante tutorē filio, ibi enim & si non satisdet, tñ cū inquisitione dat, vt d. l. dr, & C de confir. tu. l. j. Sed quare diuersum in matre dante tutorē filio? R. in memoriam præcedentis pr̄ris, vt ff. de quęst. l. vnius. §. seruus j. & ff. qui pe. tu. l. fi. & faciat ad hoc j. de satisda. tu. & cu. in princ. ff. de lib. ag. l. j. §. Iulianus. & C. de epi. aud. l. de creationibus. Sed argu. contra. ff. de iu. li. iuran. l. videamus.

† Similis glo. infra. de attilu § sed ex his. ver. ex inquisitione.

SYL. * ¶ Quamuis verū sit, hunc tutorē non satisdare rem pu. sal. fore, eo tñ non pertinet inquisitio; sed ad inuestigationem morum, & facultatū. Veriorem autē rationē, quare diuersum fuerit statutū in tutore à matre dato, reddit tex. in d. l.

nimodo, id est sine inquisitione.[a]

¶ Qui testamento tutores dari possunt.

¶ Etiam filiusfa. & seruus proprius dari tutor pōt, si vel expresse liberetur, vel simpliciter det, & nisi errore ductus dederit. h. d.

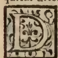

Dari autē tutor potest testamento, nō

fi. ff. qui pet. tu. nempe ob infirmitatem iudicij muliebris.

ADDITIO Dic, q licet mater ibi habeat affectionē ad filium sicut pater, tñ cū consilium matris sit fragilius paterno, vt not. gl. in l. j. C. de cō fir. tut. ideo magis patri q̄ matri concedit, q tutorem filio dare possit. Are.

¶ Qui testamento tutores dari possunt.

Cōtinuatio. ¶ Dictum est supra quibus testō tutores dantur, sequitur dicere de iis qui dari possunt.

Dari autē. ¶ Totus iste titulus diuidit in quinq; partes. Primo, qui possunt tutores dari. Secundo, qūo seruus alienus pōt in testamento tutor dari. Tertio, qñ furiosus, vel minor tutor datur. Quarto, qñ ad certū tp̄s, vel sub conditione, vel certæ rei datur. Quinto, qñ filiis vel filiabus dat, quibus datus videatur. Secūda ibi, Seruus autē. Tertia ibi, Furiosus Quarta ibi. Ad certū tempus, Quinta ibi, Siquis filiabus. Et hoc principiū subdiuiditur in quatuor partes. Primo, q pater familias, & filiusfam. potest tutor dari. Secundo, quādo seruus proprius datur cum libertate. Tertio, q, si sine libertatē, tunc tacite videtur sibi dari libertas. Quarto. quando credebatur liber. Partes de se patent. Diuisio.

SYL. ¶ Casus. ¶ Proposito tit. qui testa. tut. dari pos. quęsitū est, an filiusfami. dari tutor posset testō: & videbat dicendum, q nō, quia cū sit in alterius p̄tāte, & tutela sit p̄tās in alium, non vr̄ posse habere aliū sub sua p̄tāte. l. sic eueniet. ff. de adul. cū enim non possit ipse semetipsum regere obstante patria p̄tāte non videbat posse alios regere. Quo nō obstante decidit contrariū, quia tutela est munus publicū. j. de excu. tu. in prin. & filiusfam. in publicis causis loco patrisfami. habet. l. filiusfa ff. de iis qui sunt sui vel alie. iu. Idē quæsitū est de seruo proprio.

proprio, an recte tutor testamento dari possit: & videbatur dicēdum. q nō, cum serui ad munera publica aspirare non pñt. l. in seruili. C. qui da. tu. pos. Sed contrarium respondet, qñ datur tutor cum libertate, quia cessat tūc impedimentum seruitutis: vel ēt prætermissa libertatis mentione, qa cum non sit verisimile testatorem voluisse facere actum inutilē, & seruus tutor esse non possit. d. l. In seruili. censet in antecedentiã necessariam illi libertatem dedisse: quæ præsumptio nō fit, vbi per errorē, quasi liber, tutor datus sit, cũ nihil sit magis contrarium consensui, q̃ error. l. nihil consensui. ff. de regu. iu. & ideo tunc remanet seruus, & per hoc tutelam gerere non pōt.] Not. q filiusfa. pōt esse tutor. Item, q seruus pprius cũ libertate, vel simpliciter, recte tutor dat. Item, q dando eum tutorem, censet liberare: & sic q qui vult cōsequens, vult oē necessariũ antecedens: & q vult vnũ vult omne id, per qd' ad illud perueniri pōt. Item, q qñq; error in re ppria toleratur, & vitiat. ēt si sit error in qualitate. Itē, q libertas tacite dari potest.

solum paterfa.[a] sed etiã filiusfa.[b] Sed & seruus proprius testamēto[c] cũ libertate recte tutor dari potest. Sed sciendũ est, eũ & sine libertate[d] tutorē datum, tacite libertatem directã[e] accepisse videri: & per hoc recte tutorem esse.

a Paterfamilias. Nisi sit mutus, vel surdus: † quia tutor & loqui, & audire debet, vt ff. de tut. l. j. § pen. & fi.

† f. penitus, alias fec'. l. fi. ff. de leg. tut. Item hoc verū

SYL.

§ psonali b' vt hic, ēt si talis morb' fu perpetue.. rit qa desinit ipso iure, ēt si ad motus labiorũ intelligeret vt hic per Bal. secus tñ in muneribus psonalib'. l. oēs. §. 3. ff. de mune. & ho.

Adde secus in minus audiente. l. pe. & l. fi. ff. de leg. tut.]

** Ratio est, quia cũ mutus non loquat & surdus non audiat, auctoritatem, ob quã potissimũ dant tutores, interponere non pñt. d. l. j. §. pen. de tut. quæ ratio cũ non militet in minus audiente vel balbutiente, quia eam licet tardiuscule, verbo præstare possunt, merito ad munus tutelæ admittuntur.]

b Filiusfami. Cum enim tutela sit ius publicum, vt. j. de excu. tut. in prin. non curat ius pa. pote. vt ff. ad Treb nam qd' j. rñ. & ff. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. filiusfami. quo casu pater de peculio tenetur, nisi agnoscat, tunc enim (scilicet qñ agnouit) insolidum, vt ff. de tut. l. si filius & ff. de admi. tut. l. Lucius Titius.

** Adde sm doct. hic, q l. si filius loquitur de filiofam. tutore dato a iudice, sed l. Lucius. de tutore testamentario: & veram rationem diuersitatis harum legũ vide apud Ioan. Fab. hic. 3

** népe, q lex nō ita solicita fuerit circa obligandũ patrē tutoris testamētarij ob testimonium paternũ, quo omnis remouetur suspicio, sicut circa tutorem datiuum]

Adde, q nō obstat testm̃ esse publici iuris, & tñ impediri à patria ptāte. l. iij. ff. de testa. quia in eo non agit filiusfa. vt publica persona, vt in tutela & magistratu, sed vt priuatus.] SYL.

c Testamento sed à præside tutor dari non potest seruus, vt C. qui dari tut. pos. l. in seruili.

* Adde q ratio differētiæ est, quia nemo nisi cum libertate tutor esse potest, iudex vero seruo alieno libertatem dare non potest nisi eius dño consentiēte, arg. l. fi. ff de nat. resti. iuncta glo.

d Et sine libertate. Nō expresso hoc, q sine libertate det: sed omisit libertatis dationem, vt s. qui manu. non pos. §. licet. in fi & C. de neces. ser. l. quidam. § cum igitur.

e Directam Immo videtur, q fidei cōmissariam, vt C. de fideicom. lib. l. & si non ascripta, contra Sed certe hic testamento hoc fit, ibi alia voluntate: puta codicillis, vel per epistolam. Vel dic, q ibi alienum credebat, hic suum sciebat.

* Rectius, vt hic ostendi in Cōmen. soluit gl. in d. l. Et si non ascripta, q illa l. corrigatur per istum tex. quæ solutio placuit & Saliceto ibi, & Clau. Cantiunculæ hic.] SYL.

* Adde, q libertas directa dicitur quę ita datur à testatore, vt factum aliquod hæredis necessarium non sit: q si heres dare libertatem iussus fuerit, ea erit libertas fideicommissaria. §. pen. & vlti. infra de sing. re. per fid. reli.]

Item alia rōne non videt valere datio, quia

quia ille solus dat tutor, qui testamenti haber factioné, vt ff. de testa. tu.l. testo: (alias incipit, siquidé.) R si. illud intelli ge in passiua significatione, in qua etiam seruus dr habere testamenti factionem, vt j. de hære. quali. & diff. §. testamenti.

SYL. * ¶ Vera est re sponsio glo. q intelligat de passiua testamenti factione, & ita re- spondet etiam in d. l. Testamento. neq; enim illic dr, qui habent te stamenti factioné. sed cú quibus testaméti factio é: vt recte ibidé perpédit Bar.

Plane si per erroré, quasi liber, tutor datus [a] sit: aliud di cendum est.[b]

¶ Seruus alien' pu re tutor dari nó po test: sed cum liber erit: sic: quod í pro- prio nó potest. h.d.

¶ Seruus auté alie- nus pure ĩutiliter [c] testaméto dat [d] tu tor: sed ita: cú liber erit, vtiliter datur.

Proprius auté ser- uus, inutiliter eo [e] modo tutor datur.

¶ Furiosus, vel mi nor, dati tutores, re cedente furore, vel adueniente maiori ætate, tutores erũt. h.d. ex l. si hrditas. §. si furiosus. ff. eo.

¶ Furiosus, vel mi nor vigintiquinq; annis, tutor testó datus, tutor tunc

Sed an seruus proprius sub conditione, si liber erit, datus tutor à dño, putante alienum, detur utiliter, vi. præpo. sen. in j. casu. q. vj. per totum.]

a ¶ Datus sit. s. propri' seruus: licet hoc nó sit verisiſe, vt C. de rescin. ven. l. quis quis. sed forte ex causa hæreditaria no- uiter habebat, vt ff. de reg. iu. l. qui in al terius. & j de vsucap. §. quod autem.

* ¶ Adde, q cú hic agatur de testamen- to, & sic de actu. quo mens humana co- gitat de morte, ea etiam ratione in re li cet propria facile errare potuit, quia hu mana fragilitas mortis cogitatione tur- bata minus potest plures res memoria consequi. l. hac consultissima. §. at cum. C. qui testa. fa. poss.

b ¶ Dicendũ est. s. vt neq; liber, neq; tu tor sit: idé multo magis in alieno, vt ff. de fideicom. lib. l. generaliter. §. siquis tutorem. & ff. de testa. tu. siquis tutoré.

SYL. * ¶ Seruus autem. Casus. Viso quomo- do seruus proprius daret tutor, quæsitũ fuit, an seruus alienus possit pure testó tutor dari, ita vt consequatur directam libertaté tacite, sicut dictum est de pro- prio: & respondet q non, quia ad dñm pertinet datio libertatis directæ: conse- quetur tñ fideicommissariam ex verisi- mili mente testantis l. si hæreditas. §. fi. ff. de testa. tu. Item dubitatum est, an re cte tutor daret sub hac conditione, cum liber erit: & videbatur q non, cú tutoris datio non re- cipiat cõditio nem. l. Actus. ff. de regu. iu. cuius contra- riũ deciditur, qa præsumit ei relicta liber tas fideicom- missaria, & grauatus hæ- res illũ redi- mere, & ma- numittere, vt possit esse tu- tor. d. l. si hæ- reditas. Sed túc dubitatũ est, an pprius seruus eo mo- do vtiliter detur: & videbat q sic, arg. d. l. si hæreditas. attamé rñdet contrariũ.] Assignant doct. rationé, quia libertatis datio habet pro non adiecta, quæ est fal sa, & contra hunc tex. ideo enim vitiat hic, quia cõstat testatoré noluisse dare libertaté, qd' cum esset in potestate sua, & noluerit facere, volendo eũ esse tuto rem, qui sine libertate esse nequit, resul tat quædam perplexitas in eius volunta te, quæ est contra naturá tutelæ: ideo vi tiat. l. si Titius. ff. de cód. insti. ** Sed illa melior é rõ qa q in ptãte nra é, id í casũ cõferre nó debem', vt hic ait Theoph.] No. seruus qualiter tutor dari possit.

c Seruus auté. Inutiliter. s. vt statim fit, sed cum liber erit.

d ¶ Datur. Quia directo non e it liber, sed per fideicommissum, vt. ff. de testa. tut. l. si hæreditas. §. fi. & C. de fideicom. lib. l. & si non ascripta.

e ¶ Eo modo. s. cum liber erit: nam non erit tutor: inutilis enim dr etiá stipula- tio pp inutilem adiectioné, vt ff. de sti- pu. seruo. l. sed si sibi vel aliter inutili- ter: quia pro non adiecta habet, & erit tutor ac si nó esset adiecta, vt & alias j de hære. insti. §. impossibilis Vel dic ter

† Quæ sit opi. Pla. sit repre-hēsib. lex: ista tñ rō reprehen-sionis est fals^a p l. SYL. si hæredi-tas § fi. ff. de test. tut. Ƒm Ang.

tio ƒm P. non erit tutor nunc, sed condi tione extante. Hæc non placet, quia sic nō esset dr̃ia inter suū & alienum. † sed prima verior est, vt ff. de reg. iu. l. actus. ¶ Adde rationē, quam s̄. posui in positiōe casus: qa rationes Accursij veræ nō sunt.

SYL. ** Adde, ꝙ d. l. actus. nō facit, quia non procedit in tutela testamentaria, quā constat admittere cōditionē §. ad certu n. j. eo.]

erit, cum compos* mentis, aut maior vigintiquinq; annis fuerit factus. ¶ Ad certum tempus*, ex certo tēpore, vel sub conditione, & ante hæredis institutionē tutor dari pōt: secus autē ad rem certam vel causam. h. d. ex l. Tutor. §. tutorē. & l. Certarum. ff. eo.

SYL. * ¶ Furiosus. Casus Quæsitū est, an furiosus recte tutor detur pure in testō: & videbatur ꝙ non, cū sit inhabilis ad tuendum seipsum, nedū alios. §. furiosi. j. de cura. nec moueat, ꝙ fieri possit, vt aliqñ furor recedat. l. cū furiosus. ff. de iudi. quia ex quo inuenitur incapax tpe testamenti, & mortis testatoris, nō vr̃ referre, ꝙ ex aliquo tractu tpis possit resipiscere §. in extraneis. j. de hære quali. & dif. cuius contrariū deciditur, quia, cum furiosus tutor datur, ita datus existimatur, cū suæ mentis esse cœperit. l. furiosus. ff. de tute. quæ conditio à lege subintellecta eundem hēt effectū, quem haberet expressa à testatore, sicut dicim⁹ in seruo alieno tutore dato. l. si hæreditas. §. fi. ff. eo. cū itaq; conferatur datio tutelæ in tp̄s, quo erat compos mentis, merito sequitur, ꝙ valebit. Nec obstat. §. in extraneis. quia loquitur in hæredibus, & legatariis, de quorū commodo agitur. aliud vero in tutoribus, qui dantur ad cōmodum pupillorū, vt declarat hic Io. Fab. Tunc fuit dubitatum, an & minor xxv. annis tutor dari posset: & videbatur dicendum ꝙ sic, cū testari, & libertatē relinquere, & pro aliis postulare possit. §. fi. s̄. qui. ex ca. ma. non li. Sed contrarjū deciditur ea rōne, quia cum detur tutor principalr̃ ad tuendū personā pupilli. §. certe. j. eo. ea vero ætas fragili & infirmo consilio sit, & multis captionibus supposita, & ob id ipsi quoq; curatorum auxilio regantur, noluit lex illos aliorum tutelā subire, sed ita demum, cū peruenerint ad xxv. annos. no. sum.]

* ¶ Compos. siue hoc dictum fuerit à testatore, siue non, vt ff. eo. l. si hæreditas. §. si furiosus. & facit ad hoc. ff. de iudi. cum furiosus. primo responso.

SYL. * ¶ Intellige tñ hunc tex. in furioso, cuius speratur sanitas, vt quia hēt dilucida īterualla, vel qui ex aliqua īfirmitate ita affect⁹ est: alioquin, si perpetuo duraturus esset furor, crediderim illico inutilē eē dationē exēplo muti, surdi, & ceci. l. j. §. fi. de tut. & d. l. cum fur.] ** Adde, ꝙ tantisper dū furiosus resipiscat, & minor fiat maior xxv. annis, dabitur à iudice alius tutor, etiā si adsit idoneus tutor legitimus. l. siqs sub cōd. ff de testa. tut.]

SYL. * ¶ Ad certum tp̄s. Casus ¶ Dubitatum est, an dies vel cōditio, posset apponi in datione tutoris testamētarij: & videretur dicendū ꝙ nō, ex l. actus. ff. de regu. iu. itē quia statutū est, tutelā finiri pubertate. j. qui. mo. tu. fi. in prin. ideoq; non vr̃, vt contra legū censurā testator possit facere, ꝙ tutela filiorū suorū prius finiatur l. nemo. ff de leg. j. In eo vero quod dr̃, tutorē dari posse ante hæredis institutionē, dubiū faciebat ius antiquū, disponēs nec libertates eo mō dari posse. Quibus nō obstātibus decisum est contrariū gñali rōne, quia quæ pure fieri possunt, pñt ēt in diē, ex die. & sub conditione fieri, vt in ꝓposito tradit Deci. in d. l. actus. tm̃ enim cōfidit lex de paterno cōsilio, vt quoquo modo ꝓuiderit, habeat eius dispōnē ratam. Non obstat. l. actus. quia ꝓcedit in tutela datiua: & quæ sit rō diuersitatis, videbimus in glo. Nō obstat ēt dispō iuris antiqui circa ordinē, cū hodie sit correcta. §. ante. j. de leg. Postremo quæsitū fuit, an testator possit dare tutorem certæ rei, vel causæ, & rō dubitādi sumi pōt ex l. j. §. si ex fundo ff. de hær insti. ꝙ hr̃s quoq; in re certa institui pōt. Sed cōtrariū deciditur rōne allegata in tex] Not. ex di.

ad

ad diē, sub cōdōne, ante instōnem hæredis, recte tutorē dari: certæ aūt causæ vł rei nō recte. Itē q tutor psonæ, non rei, aut cāę, dať: & q non valet argumentum de tpe ad rem, vbi non est eadē ratio.]

¶ Ad certum [a] tempus, vel ex certo [b] tēpore, vel sub conditione, vel ante [c] hæredis institutionē, posse dari [d] tutorē non dubitatur.

¶ Certę, [e] autem rei vel causæ [f] tutor dari non potest: quia psonæ, [g] non causæ, vel rei tutor datur.

¶ Tutor datus filiabus vel filiis, etiam filię, vł filio posthumis, nō nepoti aut nepti datus intelligitur: datus, liberis, etiā nepotibus posthumis: dat' vero posthumis, oībus descendentibus posthumis dat' videť. h.d. ex l. si quis. & seq. ff. eo.

¶ Siq; filiabus suis vel filiis tutores dederit, ēt posthumæ

a ¶ Ad certū tempus. vsq; ad pascha.

b ¶ Ex certo. idest à pascha te ī antea, tvt si. de act. & obli. l. obligationū fere. §. j.

¶ Similis gl. infra, de atti. tu. §. i. ver. ex certo.

c ¶ Vel ante hæredis. cōtra videbatur. ī. de le. §. ante hæredis.

d ¶ Posse dari. à testatore, non à iudice, vt ff. de regu. iur. l. actus.

SYL. ¶ Adde, q Io. Fab. dicit rationē diuersitatis esse, quia actus iudicialis nō stat in suspenso quā rationē impugnat Bar. in l muto. §. j. ff. de tutel & rōnē glo hic, q sit actus legitimus, dānat Bal. hic, quia ēt testamentaria est actus legitimus, Præterea l. act⁹. refert actus legitimos qui non recipiūt, non disponit oēs actus legitimos nō recipere: cui non obstat c. act⁹. eo. ti. lib. vj. quia debet intelligi sm. l. actus. ex qua elicitur: rationē assignat glo. in l. j. C. de test. tu. pp confidentiā patris, quam Cy. in rub. ibi reprobat, quia ēt confidit. l. de iudice. Assignať ratio cōis, q in datiuo interim careret tutore, hie testamentario interim prouideť. sed tu dic, q illa non est vera, quia tutor dari possēt à iudice sub cōditione, vel ad diem, & interim p eum dari alius tutor: quod est inconueniens, & contra. l. actus. Præpo. senen. j cāu. q. vj. aliam assignabat, quia conferēdo iudex in tpē conditionis, euenire poterat finito eius officio, & sic dispositio esset collata in tps prohibitū, contra. l. quod sponsę. C. de dona. ante nup. de qua ipse disputat.

* Mihi vero, pbabilior vř rō, quam assignat Accur. in d. l. j. C. de testa. tu. nā & si lex non parum etiam iudici confidať, multis tñ exēplis ostendi pōt longe magis cōfidere de paterna prouisione. Videmus enim tutorē testamentariū cæteris anteferri, quinimo vetari pretorem, aliū dare: item inquisitionem ac satisdationē ei fuisse remissā. Quod cum ita sit, nihil mirū debet videri, si & in mō dandi amplior facultas tributa fuerit patri, q̄ iudici. Præterea cū pupilli nō debeant sine tutore relinqui à iudice, nonne frustra iudex ex die, ad diem, vel sub cōditione tutorē daret, cum interim oino alium substituere teneretur. §. j j. de attil. tut.]

e ¶ Certæ aūt rei. sed Africanæ vel Syriacę vtiliter datur, vt ff. eo. l. si tamē tutor.

f ¶ Causæ. s. certæ, vt ad rei vend. sed videtur contra. C. de in lit. dan. tut. l. ad litem. sed ibi tutor pro curatore ponitur.

† Item videtur contra. ff. de testa. tute. l. si tamen tutor, sed ibi vniuersitati rerum datur, non rei certæ.

†sic in l. curatores C. de suspe. tut. l. pater, §. conditionem. ff de cōd. & demon.

* ¶ Adde, q imo in d. l. si tamen, intelligitur datus certę rei, nō vniuersitati rerum: sed hæc datio vi consuetudinis & vsus sustinetur, licet secundū rigorē iuris non subsistat, quæ interpretatio colligitur ex illis verbis, hoc enim iure vtimur, quæ, vt ibi ait Bar. innuunt id vsu & consuetudine obtentum esse contra stricti iuris rationem.

g ¶ Personæ. s. pupilli, principaliter, vt eū instruat bonis moribus, & ēt salaria præstet magistris eius, vt. ff. de admi tu. cū plures. §. cū tutor & C. de alim. præstan. l. si. ad hoc enim principaliter dať, secundario autem rebus dať, vt. j. de excu. tut. § datus. sed in curatore contra: nā principaliter rebus, secundario per-

 sonæ

sonæ dat, vt C. de nup. l. in copulandis.

SYL. ¶ Siquis filiabus. Casus. ¶ Quærebat, an tutor filiis datus intelligeretur datus posthumis: dubitationē faciebat, quia tutela est onus, & ipsi diuersimode appellantur. l. si idē C. de codi. cōtrariū deciditur, quia appellatione filiorū cōtinentur posthumi: & rō est quia est potius qualitas filiorum, quā differētia realis. * Tā enim filij sūt posthumi, & quidē proprie, quàm qui iam nati sunt. Sed tunc quæsitū est, an & nepotibus posthumis datus videretur, videbatur enī φ sic, quia filiorū verbo cōprehēduntur etiā nepotes. l. filij. & l. iusta. ff. de verb. sign. Cōtrariū tñ decidit, quia aliter filij, aliter nepotes vocantur: φ si liberis datus fuisset, tūc ét nepotes includerentur, cū liberorū appellatio ad oēs pariter descēdentes pertineat. l. liberorū. ff. de verb. signi. Demū quæsitū est, cū pater tutorē dedit posthumis suis, quibus dedisse censeatur, & respondetur φ oībus posthumis, siue sint filij, siue nepotes, & deinceps & ita intelligēdus é iste tex.] No φ filiorū appellatione veniūt posthumi, & liberorum appellatione veniūt oēs descēdētes. & φ filiorū appellatione nō veniūt nepotes ex vsu. Itē φ posthumorū appellatione veniūt oēs filij & nepotes posthumi.]

† alias Quod

vel posthumo [a] dedisse uidetur: quia [b] filii vel filię appellatione, & posthumus & posthuma cōtinetur. † Quid si nepotes sint, an appellatione filiorum & ipsis tutores dati sint? Dicendum est, vt & ipsis quoque dati videantur, si modo liberos dixerit: cæterum † si filios, [c] nō continebūtur [d]: aliter enim filii, aliter nepotes appellantur. [e] Plane si † posthumis dederit, tā filii posthumi, q̃ cęteri [f] liberi continebuntur.

† alias si filios dixerit.

† alias pe teris

a ¶ Posthumo. scilicet filio.

b ¶ Quia filij. Hæc dictio, filij cōphēdit posthumū & posthumā: cū masculinū possit cōcipere fœmininū: sed hęc dictio filiæ, nō cōphēdit vtrūq;, & sic nec posthumū, cū fœmininū nō cōcipiat masculinū, vt ff. de leg. ij. si ita scriptū & ff. de l. iij. q duos. & l. seruis legatis. Itē nota, φ appellatione natorū etiā nō nati cōtinē tur cū de eorum commodo tractatur. vt ff. de sta. ho. qui in vtero. & §. tu. j. §. cum autem. & facit. ff. de test. tu. siquis ita. §. j. & l. siquis filiabus. & l. quod si.

Masculinum cōcipit fœmininū & ñ è cōuerso. Natorum appellatione continentur nō dū nati.

* ¶ An & qñ masculinū cōcipiat fœmininū, vide Dec. in l. ij. ff. de regu iur. An autē filiorū appellatione cōtineātur posthumi: & doctores distinguunt, φ vbi cōstat de mēte disponētis, illi acquiescēdū ē: in dubiis verò, si quidē sumus in materia tutelari, & tūc cōtinentur. si legatis aūt minime. Ego tñ crediderim appellatione filiorū posthumos quoq; ex sermonis proprietate cōtineri: tā in tutela, q̃ in legatis, atq; alia quauis materia, nisi de cōtraria mēte disponētis euidēter appareat, vt manifeste ostēdi hoc loco in Commen. ita enim proprie est filius posthumus, sicut iam natus.

SYL.

c ¶ Si filios. scilicet dixerit.

d ¶ Non continebuntur. s. nepotes.

e ¶ Appellantur. Ab oibus in vsu vel consuetudine: sed s̄m verā significationem verbi, (quia filius dr̄ à philos, quod est amor) etiā nepos dicitur filius, & etiam quilibet, quē aliquis diligit paterna dilectione vt ff. de verb. sign. l. liberorum. §. sed & Papirius. quæ videtur contra.

Filius vñ dicitur.

* ¶ Hæc gl. cōiter dānatur quia proprie loquēdo filij appellatiōe nō intelligitur de nepote. l. iusta. ff. de ver. sig. & quod dr̄ in d. §. sed & Papiri⁹. nō procedit ex propria significatione, sed magis ex vsu quodā, aut ex præsumpta mēte disponētis: pro pleniore tñ doctrina, an & qñ filiorū appellatiōe veniāt nepotes. vide Bar. & alios i l. Gall⁹. § instituēs & in d. l. liberorū. & Alcia. li. iij. Parado. c. xiij. illud utiq; expediētū est, filiorū appellatione cōtineri nepotē, quē au⁹ cōsueuerat nominare & tractare ut filiū. Bar. i l. alimēta. ff. de ali. & cib. lega. & quāuis deriuatio nois filij, quā tradit Accur. sit cōiter recepta, improbatur tñ ab Alciato in l. filij. ff. de ver. sig. quia syllaba retragatur, putatq; Alc. ita dcm à Græ. noie υιός, addito ex more Æol. digāmate. Fuioς

SYL.

f ¶ Cęteri. etiā nati. s̄m quosdam: quod falsum

falsum est, vt ff. de verb signifi. nomen. Dic ergo cęteri, s. ex filiis nascituri, qui sui posthumi sunt p. L. Velleiā, vt ff. de iniu. rup. te. l. posthumorū. & C. j. de exhæ. libe. §. posthumorū. & ff. de lib. & posthu. l. Gallus. j. respon.

SYL. ¶ Adde, q posthum⁹ dr pluribus modis, vt per glo. in rubrica. C. de posthu. hęred. insti.]

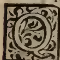
¶ De legitima agnatorum tutela.

¶ Deficiētibus testamētariis; sunt tutores, legitimi agnati: qui sunt coniūcti p virilem sexū, sicut cognati p fœmineū h d. ex l. j. & l. sunt. ff. eo.

¶ De legitima agnatorū tutela.

Cōtinuatio. ¶ Supra duob⁹ titulis præcedentibus dictū est de tutela testamētaria: hic aūt ponitur de tutela legitima, quæ sequitur testamentariam. Ange. Are.

*¶ Adde, q dicitur legitima, non quia & testamentaria & datiua non sint legitimæ. l. lege. & l. verbis. ff. de verb. sign. sed quia soli legi innixa est, neq; pēdet à dispositione testatoris aut iudicis auctoritate, quemadmodum illæ.

Diuisio. Vibus autem. ¶ Totus iste tit. diuiditur in quatuor partes, Primo ponit, qualiter lex xij. tab. dat agnatos tutores pupillis deficientibus tutoribus testamētariis. Secūdo, qui sūt agnati, & qui non. Tertio, qualr intelligenda sunt illa verba posita hic ī prin. v., Quibus autē in testō tutor datus nō est. Quarto qualiter ius agnationis perimitur. Secūda ibi, Sunt autē. Tertia ibi. Quod autem. Quarta ibi, Sed agnationis. Et subdiuiditur hoc principium in tres partes Quia primo dicit, qualiter deficiente tutela testamentaria vocātur legitimi. Secundo, qui sunt agnati. Tertio, qui cognati. Secunda ibi, sunt aūt. Tertia ibi, At qui. Areti.

SYL. ¶ Quibus autē. Castr. non figuratur ex quo tex. ponit regulā & terminos declarat, nisi dubiū faciat, q in defectū testamentarij videbatr succedere datiuus, & sic ministerium iudicis, arg. l. si quis sub conditione. ff. de testa. tute. cuius contrariū decidit ratione assignata in l. j. ff. eo. ibi, Ex summa prudentia. Not. q testamentarius præfert oībus tutoribus. Itē q his deficientibus sunt legitimi tutores agnati. Item qui sint agnati, & qui cognati, Itē q cognatio est, sicut adoptio quia ponitur species & ut genus. Item q cognati sunt naturali iure cōiuncti. Itē q dispō in uno ex correlatiuis habet locum in alio: ibi, inuicem. Item q filij sequuntur familiam patris, non matris.]

Vib⁹[a] autē testamēto tutor dat⁹ non est, his ex lege duodecī[b] tab. agnati[c] sunt tutores, q vocantur legitimi. ¶ Sunt autē agnati, cognati[d] per virilis sexus cogna-

a ¶ Quibus, scilicet pupillis.

b ¶ Duodecim tab. quos ipsa lex vocat verbis, & sentētia: & nisi gerant, eorum periculo agitur, vt ff. eo. l. legitimos. † aliàs autem qñq; ex sententia legis dantur, non ex verbis, vt j. tit. ij. & iij. † iūcta gl. j. sed melius facit. l. j. in prī. de admi. tuto.

*¶ Verba. l. xij. tab. sic se habebāt: Tutores liberis in ptāte testamento patentes danto. Si non sint dati, agnati. qui successionem sperant, tutores sunto.] SYL.

ADDITIO. Qui tñ non administrabunt, nisi prius facto inuentario, & præstito iuramēto de vtilibus faciendis, & prætermittēdis inutilibus, promittēdo etiā expresse ipsum pupillum defendere, & satisdare rem pupilli saluā fore, & decreta sibi per iudicem administratione, vt tradit hic Ang. & ante eum Bart. in d. l. legitimos. post glo ibi.

c ¶ Agnati sunt. Si sint maiores xxv. annis, vt j. de fid tu. in fi. & minores lxx. an. aliàs excusantur, vt infra de excu. tu. §. item maior.

d ¶ Cognati. Nomen ergo cognationis generale est, agnationis nomē speciale, nā omnis agnatus est cognatus: sed non conuertitur, vt hic, & j. de leg. agn. succe. j. respon. & ff. eo. l. sunt autem. cognatio & agnatio se hñt sicut gen⁹ & spēs.

e ¶ Pro intelligentia huius glo. & tex. vide. l. Iurisconsultus. §. j & l. Non facile. §. j. ff.

§. j. ff. de gradi.]

* Adde, quod nomen cognationis, potest esse nomen generis, & speciei, sicut & de adoptionis verbo dictum est nam si accipimus cognationem in genere, complectitur agnatos, & cognatos cognationem vero in specie pertinet tantum ad eos, qui per foeminini sexus personas coniuncti sunt: & hoc modo est species dicta ab agnatione, quam agnatio, & cognatio in specie, comprehendunt sub verbo cognationis generaliter sumpto: vnde sequitur, verum esse argumentationem Accursij, quam et clarissime probat in l. inter. ff. vnde leg.]

a ¶ Ex eo. filio fratris.

b ¶ Patruus Repete, si fuerit natus eodem patre cum patre tuo: alioquin est cognatus, vt C. de legi. haer. l. fi. §. sed nec. & §. cum autem.

*
¶ Vide al cia li. ii Parer c pen. & oi no Ann Aldo hic

tionem coniuncti: quasi a patre † cognati: veluti frater ex eodem patre natus, fratris filius, nepos ue ex [a] eo: item patruus, [b] & patrui filius, nepos ue ex eo. ¶ Atque per foeminini sexus personas cognatione iunguntur, agnati non sunt, sed alias naturali iure cognati. Itaque amitae [d] tuae filius, non est tibi agnatus, sed cognatus: & inuicem tu illi eodem iure [e] coniungeris: quia qui ex ea nascuntur, patris, non matris, familiam [f] sequuntur †

¶ Intestatus quo ad tutelam dicitur etiam qui in testamento de ea nihil cauit, vel si ei dispositio euanuit. h. d. ex l. intestato. ff. eo.

¶ Quod autem lex xij. tabularum ab intestato vocat ad tutelam agnatos, non hanc habet significationem, [g] si omnino [h] non fecerit testamentum is, qui poterat tutores dare: sed si, quantum ad tutelam pertinet, intestatus decesserit: quod tunc quoque accidere intelligitur, cum is, qui datus est tutor, viuo testatore decesserit.

ff. de sta. ho. Ale. l. familiae. ff. de verb. sig.

¶ Quod autem. Casus. Lex xij tab. intestato defuncto legitimis tutelam deferebat: quaerebatur qualiter verbum intestato, intelligeret & dubium faciebat propria vocabuli significatio. l. j. ff. de suis & leg. deciditur autem contrarium ea ratione, qua satis dicitur in hac materia intestatus quod de tutela nihil in testamento disposuit, vel si dispositio irrita facta est. Not. qualiter verbum, intestatus, in materia tutelae accipiatur. Item, quod limitata causa limitatum parit effectum. Item, quod paria sunt inspecto praesenti statu, aliquid factum non fuisse vel factum euanuisse. SYL.

g ¶ Significationem. s. tantum. †

h ¶ Si omnino. Vel aliud contingat, quod tantundem valeat, quod diximus j. de haer. quae ab intest. j. respon. & facit. ff. quod cuiusq; vniuer. no. l. j. §. & quidem.

† l. intestato ff. & leg. tu.

c ¶ Agnati, etiam si masculus interueniat: vt puta si sint duo fratres vterini: filius vnius, fratris sui patris non erit agnatus sed cognatus, inspecto foeminino sexu, propter quem adinuicem sunt cognati, secundum Ioan.

d ¶ Amitae. Sed ipsa amita est tibi agnata: quia per patrem tuum tibi coniungitur.

e ¶ Iure, scilicet cognationis.

f ¶ Familiam. i. agnationem, licet & ... s multas habeat significationes haec dictio familia. ff. de ver. sig. l. pronunciatio §. familiae. & facit. C. de ver. sig. l. fi. & s. de pa. po. §. fi.

* Adde, quod dicitur, filios sequi familiam patris, non matris, locum habere in legitima prole, alioquin spurij, caeterique illegitimi ventrem sequuntur. l. cum legitimae.

† Concor c. ex parte M cum gl. I prin. extra de appel. & c ii. tu. & a pgl. super verbo potestate, d coner. is

¶ Sed agnationis. Casus. ¶ Quaerebatur quia in tutelis capitis diminutionis ratio habetur. l. tutelas. ff de cap. dimin. * & fundamentum legitimae tutelae est agnatio, an, sicut capitis diminutio non perimit cognationem, ita nec agnationem perimeret. Dubium faciebat, quia videbatur fortius ius agnationis, vt pote naturali & ciuili vinculo copulatum: nam qui est agnatus, idem est & cognatus. s. eo. in prin. Item, quia videmus in multis agnatos praeferri cognatis, vt apparet j. de leg. agna. suc. & in prin. tex. nostri.] cuius contrarium deciditur, quia agnatio iuris ciuilis vin-

¶ Agnatio qualibet capitis diminutione plerunq; perimitur, cognatio vero nō qualibet. h. d. ex l. ij. ff. eo.

¶ Sed [a] agnationis quidem ius, omnibus modis [b] capitis diminutiōe plerunque perimitur. Nā [c] agnatio [d] iuris ciuilis nomen est. Cognationis vero ius non omnibus modis cōmutat: quia ciuilis ratio ciuilia quidē iura corrumpere pōt, naturalia [e] vero non vtique. [f]

vinculū est, cognatio naturalis: ciuilis ãt rō, vt ipsa capi. dimi iura naturalia non perimit, vt dr in gl. No ꝙ capitis diminutione tollit agnatio. Itē, ꝙ est nomen iuris ciuilis. Itē no. secus esse in cognatione, Itē ꝙ ius ciuile p aliud tolli, secus ius naturale ꝙ nō tollit p ius ciuile. Itē, ꝙ ea, ꝗ fortiori vinculo sunt ligata, difficilius tolluntur.]

Agnati pferunt cognatis in duobus.

a ¶ Sed agnationis. No. diligenter hunc. §. Est aūt ius agnationis, & ius cognationis siue cognatorū. Agnati enim habēt ius progatiuū ad cognatos. s. vt pferant in hrditatibus agnatorū mortuorū, vt j. de leg. agna. suc j. rñ. Itē pferuntur in tutelis, agnatorū paruulorū, vt s. hoc tit. j. rñ. His aūt deficientibus, in hæreditatibus, & tutelis, cognati suo iure admittunt, inter quos ēt agnati vocant, q. desierunt esse in iure agnatorū, vt p ca. di vt j. de hær. q ab itest. §. admonēdi. Illud ãt ius progatiuū, qđ hñt agnati (qa vltra itira cōia habēt p l. xij. tab.) facile perdūt.(

Agnatorū progatiua facile perd.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hodie, ex quo est sublata dña agnatorū, & cognatorū, quo ad successionē, ad q̄ cōmensurat tutela, est ēt sublata quo ad tutelas, auth. sicut C. eo. tit. & tradit Bar. q. cōiter approbat, in l. j. ff. e.

** Adde, & declara gl. ꝙ ita demū is, qui desinit esse agnatus i emanet cognatus, si desinit esse minima ca. dim & nō aliter, iux. d. §. admonēdi. itē nō pcedere in ijs agnatis, q. desierūt hre iura agnatorū p renūtiationē simpl̄r & sciēter factā, qa hi nō admittunt postea nec vt cognati, sed vtriq; capi renūtiasse intelligunt, arg. l. illud & l. in pluriū de acqui. hær.]

b Omnibus modis capitis diminutione. i per omnem capitis diminutionē, vt p maximā, vel p mediā, de quibus duabus non est dubium, cum & iura cognationis perdantur, vt j. ut. j. §. quod autē.

SYL. ¶ Adde, ꝙ non perdit ipsa cognatio, & hic ipsa consanguinitas, sed effectus illi, qa iure ciuili cognationi tributi sunt: vnde ius ciuile tollitur tunc, non naturale.

¶ Itē per minimam tollitur ius agnationis, vt hic dicitur, & ff. de ca. dim. tutelas. nisi in duobus casibus tantum: † vt inter fratres licet alter emancipetur, vt C. dē leg. tu. l. iiij. item inter patrem & filiū, vt j. de leg. agn. suc. §. fin. † & propter hos duos casus, qui de minima ca. di. excipiuntur dicit hic, plerunq; . at iura cognationis nō commutant omnibus modis: quia non tolluntur minima capitis diminutio. e & est ratio, vt subijcit.

† Ista glo refert ad ius nouū de quo in l. iiij. ff e. sec° de iure ãtiquo vt ibi no. Ang.

† adde gl. l. infra. ti. lij.

¶ Adde, ꝙ de iure antiquo secus est, qa penitus tollebatur illud ius; quod corrigitur per ius. C. in l. illa. SYL.

† Adde, ꝙ cum emancipatione tollatur agnatio, consequens est, vt nati post emancipationem non dicantur agnati, gloss. communiter approbata in l. qui se patris. C. vnde lib. id tamen declara, vt non procedat quo ad successionem. hi. n. succedunt instar agnatorum. l. meminimus. C. de legi. hær, Dec. consi. xiij. col. j. nu. j.

c Nam pro quia.

d Agnatio iuris ciuilis nomē est, id est à l. xij. tab. est inducta hæc prioritas agnatorum: sed ius cognatiōis est naturale nomē, ná rōne sanguinis hoc nomē impositū est: vn & vnum ius ciuile pōt p aliud facile tolli, vt hic. & ff de re. iu. l. nihil ē.

e Naturalia. i. iura cognationis: (sic dicta, quia ea quis consequit per natiuitatem, vt s. de adop. § sed hodie. in fin. §.) non sic de facili tolluntur

* ¶ Adde, ꝙ q̄uis ius cognationis cōtrahat natiuitate, nō tñ iō dr naturale, sed qa sm naturā est, q respicit pariter mares & fœminas. l. Maximū vitiū. C. de li. præter. vt latius declaraui hic in Anno.

f Vtique. i. certe non tolluntur capitis diminutione, cū sint immutabilia hęc

iuravt §.de iu.na.§.sed naturalia.

SYL. Adde, q̃ hæc ratio nõ est bona. sequeretur. n q̃ per deportationẽ non tolleret' qđ ẽ falsum. § qđ aut.j ti.j ideo dic, non vtiq;.i. non ita simpli & indistincte. qa si nõ tollere,

† asi dem.i autione. pōt limitare d.§.sed nãlia] Itẽ nec ea, q̃ naturalem æquitatem habent, vt ff. de ca.di l. eas.& l.legatum. Itẽ no. quia & cognatio est ciuilis tantum: vt per adoptionẽ, vt ff. de adop. l. qui in adoptionem. Itẽ naturalis tantum, vt ad filios naturales tantũ Itẽ naturalis & ciuilis vt ad eos, qui legitimi sunt: & de hac intelligit hic, vt ff. de gra. nõ faci le. § j Itẽ no. qa & ciuili iure hæc. s. tutela & hrditas tribus modis deferũtur: vt ex verbis & sententia legis xii. tab vt in agnatis. Itẽ ex snia tantũ, vt.j. de le.pa.tu.&.j.de fid tu. Itẽ ex alijs legibus veteribus vel nouis, vt.ff. de ca. di.l. tutelas. Nunquid ergo hæc oĩa facile perduntur p omnẽ capitis diminutionem? Rñ. sic in duobus primis tñ, non in tertio, vt hic, & in d.l. tutelas. Itẽ q̃ro, an futuras tutelas acquirendas & hæreditates tñ tollat, an ẽt præteritas adimat? Rñ. futuras tñ, vt ff. vnde lib. l. fi. quid. n. potuit diuinare lex, deferens hæreditatem vel tutelam, de futura ca.di vt. C. de test. l. iubemus. in fi. Certe nullo modo, vt ff. man. l. fideiussor. j. respon.

SYL. Adde, q̃ gl cõiter reprobatur per §. sed & capitis.j. qui. mo. tu. fi. & per tex. in l. legitimos. §. fi. ff. eo. ratio aũt differentiæ inter tutelã & hæreditatẽ est, qa hæreditas actu ipso statim acquirit', & q̃sita nõ est ampli' hæreditas l.j.§. veteres. ff. de acqui. pos. tutela vero hẽt actus successiuos, & durat eadẽ per singula tempora.] Hodie vero istã dñã agnationis quærere nõ oportet, cũ agnati ãn cognatos nihil habeãt, vt in auth. de hæ ab inte. venien. §. ex his. coll. ix. Itẽ no. q̃ licet prædicta iura cognationis tollantur maxima & media capitis diminutione, ipsa consanguinitas tamen nõ tollitur, vt. ff. de reg. iu. l. iura sanguinis. Accur.

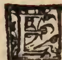
S Y L. Rõ. n. naturalis auctoritate iurisc̃õsulti mutari nõ pt. l ij. ff de vsuf. ea. re. quæ vsu cõsu & declarat Dec. in d. l. iura]

De capitis diminutione.

Cõtinuatio. Cõtinuatur: qa. s. visũ ẽ de legitima agnatorũ tutela, q̃ capitis diminutione corrumpitur. §. fi. s. tit. j. meri to sequit' vide re de capitis diminutione.

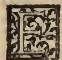
De capitis † diminutione.

Capitis diminutio est status mutatio: & est triplex: maxima, libertatẽ: media, ciuitatẽ: minima, familiã perdimus. h. d. ex l. j. & fi. ff. eo.

Est autem capitis diminutio † prioris status [a] cõ-

† asi non est prioris

Divisio. Est autem. Totus iste titulus diuiditur in quinq; partes, Primo ponitur quid sit capitis diminutio, & quotuplex sit. Secundo, de maxima capitis diminutione Tertio, de media. Quarto. de minima. Quinto remouet certa dubia Secunda ibi, Maxima. Tertia ibi, Minor. Quarta ibi. Minima. Quinta ibi, Quibus autẽ. Et hæc diuisio sufficit, licet alij aliter diuidãt. Aretin'.

SYL. Casus non figuratur: qa diffiniendo pcedit. No. quid sit capitis diminutio. Item, q̃ est triplex. Itẽ, q̃ minor & media supponunt pro eodem. Item, q̃ maxima cap. diminutione perditur libertas & ciuitas Item; q̃ seruus pœnæ, libertus reuocatus in seruitutẽ, & qui se vendit ad pretium participandum, perdunt ciuitatem & libertatem Item, q̃ deportatis, & cui interdictum est aqua & igni, remanet libertas, sed ciuitas amittitur. Item, q̃ emancipatus vel arrogatus dicitur capite minui.

a Status. Hic status consistit in tribus: in libertate, ciuitate, & familia. Cum. n. primum, idest libertatem quis perdit, p consequens & duo vltima perdit; & tunc maximam capitis diminutionem patitur. Cum vero secundũ pdit: per consequens perd. t & vltimũ, sed nõ primũ: & tunc dr media ca. di. Cum vero vltimũ perditur, nõ pduntur duo prima: & tunc minimã ca di. patitur, vt j. §.j. ij. & iij. ff. eo. l. fi. sed Pla. dicit statum hominis id est conditionem, in qua quis plurimum potest.

Adde

mutatio: [a] eaq; tribus modis accidit. Nam aut maxima est capitis diminutio, aut minor (quā †quidā mediā [b] vocant) aut minima. ¶ Maxima capitis diminutio est, cum aliquis simul & ciuitatē & libertatem amittit: quod accidit iis, qui serui pœnæ efficiuntur atrocitate [c] sentētiæ: vel libertis [d] vt ingratis erga patronos condemnatis: vel iis, qui se ad pretium participandum ve-

SYL. ¶ Adde, q̄ hāc opi Pla. probat tex. in l. fi. ff. vñ lib. q̄uis cōmuniter hic dānet.]

a ¶ Cōmutatio. non ergo accipitur hic ad literam, vt dicatur capitis diminutio, quando caput abscinditur, sed quando status mutatur, vt caput status dicatur, vt ff. ad Tertu. l. j. § capitis. Sed vide tur hæc diffinitio nō conuerti cum suo diffinito Nā morte patris filius mutat statum, qa fit sui iuris, vt. s̄. q. mo iu. pa. po. so[l]. §. j. non tñ dr̄ capite minui, vt. ff. ad ma. si filiusfamilias. j. §. h. Sed dic subaudiri hic, facto hominis interueniēte: vt emācipatione. vel deportatione pr̄is, vel simili modo: vel ēt quasi facto: qd̄ dico propter filios atrogati, qa vna cum patre mutāt statum, vt. ff. eo. l. liberos. & s̄, de adoptio §. pe. Arg. cōtra in auth. cōsti quæ de dig. §. palā. coll. vj. vbi non ab homine, sed a lege quis efficitur sui iuris. At moriēte patre nō interuenit factū hominis, immo magis Dei. Quid si interficiatur pater? Respon. idē, quia mors semper Dei † dispositione aduenit.

† intelligit d Paulo iurisc. l. vlt. ff. er

† alr pmissione

* ¶ Dic, vt plene probaui in Annot. q̄ hic non diffinit̄ capitis diminutio, sed describit̄. Ita aūt recte pōt diffiniri: Est status mutatio, libertatē, vel ciuitatē, vel familiā adimens. l. fi ff. co. Igitur cum is. qui morte patris efficitur sui iuris, neq; libertatē, neq; ciuitatē amittat, neque familiam mutet, vt contingit in emācipato, sequit̄, vt capite non diminuatur.]

b ¶ Mediam. sic. ff de aur. & arg. lega. l. qui lancem. & s̄. de lib. §. libertinorum.

* ¶ Adde; q̄ aliquando magna vocatur. l. j. ad S.C. Tertul. & l. cognitionum. de var. & extraor. cogn.

c ¶ Attrocitate. est aūt atrox & dura hęc sententia licet iuste ferat̄, vt s̄. q. mod. ius &c. § pœnæ seruus. † sed hodie propter huiusmodi pœnas nemo ingenuus fit seruus, vt in authen. de nupt. §. si ve-

† similis gl. supra q. mo. ius patr po. sol § pœna.

ro. coll. iiij. & §. quod autem prius.

d ¶ Libertis. s condēnatis, vt subijcit: & qd̄ dicit, Ingratis, aliàs est, Ingrati, id est, ingratitudinis: quæ reuocatio fit per actionem Ingrati, vt dicunt quidā, vt. C. de li. & eorū lib. l. pe vel p vtilē rei ven. s̄m alios, ad instar donationis causa mortis, quæ reuocatur, vt, ff. de dona. cau. mor. si mortis causa res. vel (quod est verius) accusatione vel actione extraordinaria, per quā officium iudicis imploratur, vt. C. de li. & eorū li. l. non est. Et fit hæc reuocatio propter omnem offensam, etiam leuem, vt. C. de li. & eorū li. l. ij. non autem fit propter omissionē, obsequij, vt C. de li. cau. l. solo. nisi in casu, vt cum denegat alimenta, vt. ff de libe. agno l. alimenta. §. Imperatoris. Nā tunc etiam occidere velle videtur eum, vt. ff. de lib. agn l. necare. & hoc nisi remisit ius patronatus, tunc enim ex ijs solum reuocatur causis, ex quib[us] & donatum, vt in auth vt lib. de cæ. §. illud. coll vj. quæ causæ sunt numeratæ. C. de reuo. dona. l. vlt. & hæc vera sunt, cum quis ex voluntate propria manumittit vt. C. de li & eorū li. l. j. sed si non ex voluntate, non reuocaret, vt. C. de lib. & eorum li. l. j Sed quid si manus in patronum iniecit? Respon. Damnatur in metallum, si vero conuitia dixerit, mittitur in exilium, vt ff. de iure pa. l. j.

Libertus ingratus qua actione i serui tute reuocatur.

SYL. ¶ Adde pro resolutione materiæ q̄ si necessario quis manumittit, quia manumittere tenebatur, non reuocat̄, qa non vtitur liberalitate. l. rē legatā. ff. de adi. leg. l. ij. C. de oper lib. Iudex autem punit s̄m qualitatem delicti. l. iure. ff. de oper. lib. si non tenebatur, & non remisit ius patronatus, & delictum sit in faciendo, reuocat̄, nisi patronus velit aliter punire, vt dicunt doc. hic: si in omittendo, ex leui non fit reuocatio: ex graui.

ui ſic d.§. Imperatoris, ſi ſit remiſſum ius patronatus, tenet gloſſ. & ſequunť alij, quòd ex illis cauſis reuocetur, ex quibus reuocatur donatio. d. §. illud. Dic tu tñ, ꝙ quo ad hoc remiſſio nihil operatur: ſed ſolum quo ad alia iura: quia ſicut remiſſio iuris reuocandi donationem ex ingratitudine non valet, vt eſt communis opi. doct. poſt Barto. in l. ſtipulatio hoc modo cõcepta. ff. de verb. oblig. eadem ratione ius reuocandi libertum remitti non debet, ne ita de facili delinquendi materia concedatur.]

nudari paſſi [a] ſunt. ¶ Minor, ſiue media capitis diminutio eſt, cum ciuitas quidem amittitur, libertas vero retinetur. quod accidit ei, cui aq̃ & igni interdictũ [b] fuerit: vel ei, qui in inſulam [c] deportatus eſt. ¶ Minima capitis diminutio eſt, cum ciuitas retinetur, & libertas, ſed status† hominis commutatur. quod accidit iis, qui cum ſui iuris fuerint, cęperũt alieno iuri ſubiecti eẽ, [d] vel ecõtra: veluti filiusfamilias, ſi

ti. fami. lia l vlt. ff. eod.

a Paſſi ſunt. hic multa ſunt neceſſaria vt ſ. de iure perſona. §. pen.

Deportatus ęquiparať excommunicato.

b Interdictum. hanc pœnam in vſu non habemus, ſed eius loco ſucceſſit deportatio, vt ff. ad le. iu. pec. l. iij. nam inſtar excommunicatorum habebãtur quibus talia denegabantur. Sed vr̃ hunc ẽt fieri ſeruũ, licet hic denegetur, vt ff. d̃ var. co. l. cognitionum in fin. contra: ſed perdit libertas, vt ibi dicitur, vt non poſſit facere teſtamentũ cui ſic eſt interdictũ, vt ff. de iniu. rup. teſta. ſiquis filio. §. eius. non ꝙ fiat ſeruus vere.

SYL.

¶ De pœna aquæ & ignis interdictionis pulchre Budęus in Annot. in l. ij ff. de pœnis. Qualiter autem eius loco ſucceſſerit deportatio, expoſui in Commẽta. in §. cum autẽ. ſ. quib. mod. ius pat. pot. ſol. Et quatenus ait Accur. eos, quibus aqua & igni interdicebatur, ſimiles fuiſſe excõmunicatis, intellige quo ad hoc, ꝙ carerent fere hominum cõmercio & ſubſidio: nam in alijs excommunicatis potius æquiparãtur relegatis: Ia. in l. fi. col. iij. C. qui admit. Qualiter autem intelligenda ſit. d. l. cognitionum. vide hoc loco Commen. meum; vbi varias interpretationes tradidi.

¶ Adde, quod dicitur in d. l. cognitionum per deportationem, & cum aqua & igni interdicitur, libertatem amitti, ita accipiendum eſſe, non ꝙ vere libertas amittatur, ſed ꝙ amiſſa ciuitate qs plenam libertatem habere nõ videtur, amittit enim quæcunq; iura ciuilis ſũt, & ſic quodã modo partẽ priſtinę libertatis, licet quę iuris gẽtium ſunt retineat. Vnde Cic. in orat. pro Cecina, Qui enim põt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt?

c In inſulam. ſecus ſi in metallum, vt ſ. quib. mod. ius par. po. ſol. §. pœnæ. in caſu tamen etiam libertatem perdit dãnatus in inſulam, vt nemo pri. l. ij. §. cũ autem.

¶ Glo. decipitur. Dicimus. n. non ſolũ deportare in inſulam, ſed etiam in metallum. l. fi. §. fin. C. de poſtlim. reuer. quinimmo cum. d. l. ij. inquit, Deportandumq́; non ſolum ciuitate, ſed ẽt libertate priuari cenſemus. apparet deportatum ſimpliciter in inſulam non amittere libertatem: ſi quidem quoties aliquis deportatur, vt libertate priuetur, ſolet in metallum deportari. d. l. fi. C. de poſtli. reu.] *SYL.*

† l. iij. ff. eo. † Connectitur tamẽ in ſolidũ pro obligatiõib' cõtractis ſub pr̃is pot. vt l. i § i. ff e. niſi i caſibus not. ſ l. i. & ij. ff quod cum eo. vbi põt excipere quòd nõ cõtẽnẽt niſi quatenus facere põt l pr̃ filio ff quod cum eos per Ange. & fo. fab. hic.

d Subiecti eſſe. vt in arrogatis. †

e Vel contra. Al'. eſt in litera, Si filius a patre emancipatus fuerit, eſt capite minutus. † & ſ̃m hoc eſt expõ huius verbi, vel cõtra: al's vero hoc totum deeſt, & tunc idem ſubintelligo. Alij dicũt, quando qui ſui iuris non eſt, transfertur in poteſtatẽ alterius: puta aui materni, vel etiam paterni, vt ſ. de adopt. §. ſed hodie. qui caſus eſt contrarius illi, quando qui ſui iuris eſt in arrogationẽ datur. Sed quare filiusfamilias cum emancipatur, capite minui dicitur? Reſpon. propter imaginariam venditionem, quæ fiebat, vt ſ. quib. mod. ius pa. po.

pa. po. sol. §. præterea. in prin. Sed cū ho die non fiat hæc venditio, vt in eo. §. cō tinetur, vñ, q̄ hodie non minuatur capi- te. sed certe illa sola nō erat rō: imo & alia, quia mutat familiam, vt ff. eo. libe ros. in prin

SYL. ¶ Adde, quòd ego aliàs ex il- lo tex. tene- bam contra gl. quia ibi ra- tio assignatur expressa & v- nica, quæ ho- die cessat. No. tamen ex hac gl. q̄ cor- recta vna ex rationibus l. remanet lex.

a patre emancipat[a] fuerit, est capite di minutus.

¶ Seruus manu- missus, vel dignita- tem mutans, non dicuntur capite mi nui. hoc dicit ex l. iij. ff. eo.

¶ Seruus autem manumissus capite nō minuitur [a] quia nullū caput habuit

¶ Quibus autem [b] dignitas magis quā status, permutatur, capite non minuun tur: & ideo senatu motos capite non minui constat.[c]

¶ Seruus Catus. Quærebatur, an sicut liber homo effectus seruus dicit̄ capite minui, ita capite diceretur minui seru⁹. quando manumittitur, cū contrariorū eadem sit disciplina: nam & seruus pōt conditionem mutare ex serui ute in libertatem, sicut filius ex p̄tāe paterna in sui iuris: (erāt. n. in pluribus æquiparati) & ex deteriore conditione in melio- rē mutatus dicitur capite minutus s. p̄- ximè: attamē dicitur cōtrariū eo, quia ñ habuit caput.* nā cū (vt dixi. s. in prin.) nō oīs mutatio status dicatur capitis di- minutio, sed ea solū, q̄ vel libertas, vel ciuitas amittitur, vel familia mutatur. l. f. ff. eo. seruus aūt nullū ex his habeat, sequitur, vt quamuis mutet statum, nō possit capite minui.] Eadē ratione fuit dubitatū de mutāte dignitatē, quia om- nino est mutatio status, sed deciditur cōtrariū: & rō assignatur in tex. quia ma gis dignitas, q̄ status mutatur, & capi- tis diminutio est mutatio potis status. No. q̄ priuatio præsupponit habitum. Item, quòd non potest perdi quod non habetur: & q̄ mutatio dignitatis non fa cit mutationem status.]

d ¶ Non minuitur. i. eius status nō mu- tatur: cum primo nullum habuerit sta- tum, vt hic & ff. eo. l. liberos. in fin. & l. seq. sed contra est. C. de bo. proscri. l. j. † Sed dic, q̄ ibi crimine capitali seruus accusatur, id est tali, quod esset aliàs in

† Ibi ca- put mi- nui tur iu- re ciuili

libero capitale. Item quid si quandoq; habuit caput, quia fuit liber, & nūc ser- uus est, & manumittatur? rñ. idem, quia præsens tempus considero. † Accur.

† Facit l moue. §. cum i- bi. uut. p glo. c. ñ ler. exp. ven.

e ¶ Quibus autem. Dixi aliquem aliquo de tribus mo- dis capite mi- nui, vt. s. eo in prin autem pro sed.

f ¶ Constat. vt. ff. de sena. l. iij. & hic, si fuerit remo- tus propter turpitudinē, non potest iu dicare, vel te- stimoniū di- cere, vt ff. ad l. Iuliā re. l. eadem. §. j. & ff. de sena. l. ij.

SYL. *¶ Adde q̄ mouebantur senatu ciues a Censoribus, vt ex M. Tullio, Sallustio, & Pædiano ostendi in Commen.]

SYL. ¶ Quod autem. Catus Dictum fuerat, ius cognationis nō perimi capitis dimi nutione. § fin. s. ti. j. quæsitum fuit, an hoc generaliter intelligeretur: & vide- batur dicendum quòd sic, propter gene ralitatem illius tex. l. j. §. & generaliter. ff. de leg. præstan. itē propter rationē in- tex. assignatā quia cognatio naturalis ē & ciuili iure perimi non potest: sed cō- trariū deciditur in hoc tex in maxima & media: tali. n. casu licet ipsum ius co gnationis non perimatur tanquā natu- rale, quia impossibile est illū nō eē aut fuisse cognatum tamen tollitur effe- ctus talis iuris datus a iure ciuili. * Nec obstat. d. §. si quia, cū loquatur per vni- uersalem dictionem affirmatiuam, cui præposita est negatio, pro eo est, ac si di ceretur, Aliquibus modis non: & ideo impletur illa oratio, dato vno ex mo- dis capitis diminutionis, qui ius co- gnationis non perimat.] Sed tunc quæsitum fuit, an manumisso seruo recuperentur cognationis iura: & vi- debatur dicendum quòd sic, quia de- tegit̄ quasi libertas, & tollit̄ impedimen tum impediuum talis effectus, & ces- sante causa effectus cessare vr. c. cum cessante, de appe. Quo non obstante deciditur

deciditur cõtrarium: qa semel extinctũ non reuiuiscit.l. qui res.§. aream.ff. de sol.etiam cessante cã extinctionis.l.si filius qui in ptãte.ff.de libe.& posth. No q l.sequens põt declarare pcedenté. Ité, q cognatio, maxima &media capitis diminutione tollitur: dico aũt media propter exẽplũ deportati. Ité, q seruus non recuperat cognationem ẽt eo manumisso. Item, q semel extinctum nõ reuiuiscit,etiã cessante causa extinctionis. Item, q a priuatione ad habitum non dat regressus.]

¶ Minima capitis diminutio non tollit ius cognationis secus in maxima, vel media. hoc dicit Areti.

¶ Quod autẽ dictũ[a] est, manere cognationis ius ẽt post capitis diminutionẽ, hoc ita ẽ,si minima capitis diminutio ĩteruẽiat, manet.n. cognatio.[b] Nam,si maxima capitis diminutio ĩteruẽiat ius quoq; cognationis[c] perit: vtputa seruitute alicui9 cognati: & ne quidem si manumissus[d] fuerit,recipit cognationẽ. Sed & si in insulam[e] quis deportatus sit, cognatio[f] soluitur.

¶ Tutela defertur proximiori in gra-

a ¶ Quod aũt dictum est.s̃.ti.proxi.§. fi.

b ¶ Cognatio, id est ius cognationis à Prætore in ductum, ex quo ad bonorũ possessionẽ vocantur per vnde cognati j.de hæreditatibus quæ ab intesta.§. admonendi.

* ¶ Dic,q manet ius cognationis,interueniente sola minima capitis diminutione,quo ad omnes effectus ex ipsa cognatione resultantes,nedum quantũ ad ius succedendi,iuxta d.§.admonendi.

c ¶ Cognationis.i ius succedendi, & ad tutelã vocãdi,pit:sed ipsa cõsanguinitas nõ pit,vt ff.de reg.iu.l.iura sanguinis,cũ sit de iure naturali, vt s̃.de iur.na.§.pe. cõtra.& s̃.de nup.§.illud,cõtra.Sed qualiter cognatis defertur:immo agnatis,vt s̃.tit.j.in prin.R si post † agnatos,vt j.de hære.quæ ab intest §.admonendi.

d ¶ Si manumissus, aliud, si restitutus, † sm lo vt ff ad Tert.l,j §. filio q mor tis.contra,& C.de sen.pas.l.fi.contra, & ff.de cõtratab.l j.§.fi. & l.ij.cõtra. Item cõtra est in eo,quod hic dicit,tolli ius cognationis per maximam & mediam capitis diminutionem. ff. de rebus dub. si cognatis Sed aliud I legato,in quo vertitur ius naturale,vt.ff eo.l.legatũ. Vel ibi loquitur de cognatione iuris ciuilis, quæ per adoptionem constituitur, vt.j. de leg.agna succ.§.per adoptioné.& ff. de adop l qui in adoptionem. hic vero de naturali cognatione, vt ff.de gra. cogna. non facile. §. j. & sic ibi de minima capitis diminutione loquitur.

* ¶ Secunda solutio est verior iuxta.l.j. & quæ ibi notat Soz.ff de reb.dub.]Item contra.j. de seruil.cogna.in fi. primi respon. Sed hic loquitur in ijs, qui primo fuerunt liberi, & postea serui: quod eorum delicto contingit:vnde nõ debent habere commodum, vt.ff.solu. mat.si ab hostibus.§ j & ff.de mino.l.Papinianus.ibi,Indignum.licet ibidem illa ratio corrigatur:ibi vero semper fuerunt serui. Vel illa noua corrigit istam: nam ex græca constitutione illa est extracta,vt ibi dicitur. SYL.

* ¶ Prima solutio verior **nam illa naturalis cognatio contracta in seruitute non perimitur per manumissionem: at vbi quis ex libero seruus fit,perit cognatio liberi hominis pp seruitutem, ampliusq; non reuiuiscit,licet is rursus manumittatur,'quia manumissio non venit ad restituendum extincta, sed ad abstergendum labem seruitutis.] SYL.

e ¶ Sed & si in insulam hic ponit exemplum de media, sed supra modo posuit exemplum de maxima.

f ¶ Cognatio.i.ius cognationis,vt. s̃,proxi.§.diximus.

¶ Cum autem. Casus. Quia dictum est.s̃.tutelam agnatis deferri, tit. proxi. in princip.quæsitum fuit, an omnibus, & quibus: & videbatur omnibus, quia illa indefinita in dispositione l.videtur æquipolle- SYL.

† Hodie nulla est inter eos differentia, glo. vlt supra ti proxi. & hoc tt. glo. ver. † Et sh .. Chr .. iterũ

intelligit vt fiat pleno iure, vt d. l. fina. Sed manumissio delet ta ntum rubeculam serui tutis. l. manumissiones. ff. de iusti. & iur.

æquipollere vniuersali. l. iura non in singulas.ff.de leg declarat Barto. in l.si pluribus.ff.de lega.ij.contrarium tamé dicitur ea ratione : quia cũ tutela commensurata sit successioni. l.j. ff. de leg. tut.debet deferri proximiori,& pluribus existentibus in eodé gradu, omnibus, vt dicitur í tex.* qa eodem modo defertur etiá successio. §. si plures.j.de legi.agna. succ. præterea cũ . l. deferat tutelam agnatis propter præsumptam affectioné,rationabile visũ est, illos prius vocari, quos verisimile est magis dilecturos esse pupillum,vt tradunt Doc. in l.Gallus.§.Quidam recte. ff de liber. & posth.]No.q tutela defertur proximiori:& existétibus pluribus in eodem gradu ad omnes. Item not.q potest sub vno titu.poni.§.qui nihil habeat cõmune cum materia tituli,dummodo pertineat ad declarationem proxime præcedentium titulorum. Item,q vocatio. l.fit ordine successiuo.]

du : & si plures sũt de eodem gradu , defertur ad omnes. hoc dicit ex l. si plures.ff.de legi. tuto. Arec.

¶ Cum autem ad agnatos tutela pertineat, ᵃ non simul ad omnes pertinet, sed ad eos tm̃, q̃ p ximiores gradu ᵇ sunt:† vel si plures eiusdé grad⁹ sunt, ad oés pertinet: veluti si plures ᶜ fratres sunt, qui vnũ gradum obtinent: †ideoq; pariter ad tutelam vocantur.

a ¶ Pertineat.vt s.titulo primo, primo respon.

b ¶ Gradu facit ad hunc.§.ff. de leg. iij. si plures.&j.de leg.agna. suc.§.si plures. & ff.de sepul.vio.l.iij.§.si ad plures.hodie vero hic,§. corrigitur, quia æqualiter tam ad agnatos,quàm cognatos, defertur tutela,sicut hæreditas,vt in auth. de hære ab inte.§.ex his coll.ix.

* ¶ Adde, q licet hodie vocentur pariter agnati & cognati, nihilominus stat & seruatur ordo hic traditus, q præferuntur proximiores gradu : & pluribus eiusdem gradus concurrentibus, omnes æque admittuntur, vnde bene titulus proxime superior corrigitur, nõ autem hic.§.

c ¶ Si plures. aliàs isti duo uersiculi desunt.Si plures fratres sunt, qui vnũ gradum obtinent; ideoq; pariter ad tutelam vocantur. sed ego habeo. Accur.

¶ De legitima patronorum tutela.

ᵃ Supra visum est de legitima agnatorum tutela,verum quia est & alia, quæ appellatur legitima. s. tutela patronorum, ideo de ea tractatur⁹ subdit. De legitima patronorum tutela.Por. † al's sel li Continuatio.

EX eadem. Diuisio.

¶ Diuiditur in sex partes. Primo qualiter tutela libertorum patronis deferatur.Secundo,quomodo vocatur: & est legitima, a lege xij. tabularum prouoniés.Tertio illud per rationem probat. Quarto cõfirmat per exemplum.Quinto exemplum probat per rationem . Sexto rationem declarat. Secunda ibi, Quæ & ipsa.Tertia ibi,Eo enim. Quarta ibi,Cũ & agnatos.Quinta ibi. Quia plerũq;.Sexta ibi,Ideo autem. Areti. † al's nõ é, ideoqs

¶ Casus. Dubitatum fuit, an inter legitimas tutelas ea,quæ patrono defertur, connumeranda esset: & dubium faciebat,qa ea dicta est legitima tutela, quæ a.l.xij.tab.deferetur.s. titu. ij. in princi. Cũ ergo in l.xij. tab. nominatim nõ sit cautum aliquid de ea,non videbatur eẽ posse legitima · cuius contrarium deciditur, & respõdet ipse Imperator obiectioni, & assignat rationem decidendi: & est no.& sing. titulus. Not. q dictio, ex denotat cãm mediatam. Item,q dicitur ex lege quid esse, quando est ex ratione ipsius Item.q ita dispositum censetur quod deciditur per rationé, sicut illud,quod deciditur per verba.Item,q dictio,perinde, est nota similitudinis. Item,q illud,quod sumitur ex ratione, dicitur venire p interpretationem. Ité, q.l. defert tutelas sm naturam successionum regulariter,q a vbi est commodum,ibi est incommodum. Item,q dictio plerunque, idem importat, quod regulariter. I té, q fœmina manumittés sic- SYL.

ſuccedit,& tamen non eſt tutrix Item, quod illud cenſetur diſpoſitum, quod veri ſimiliter poteſt eſſe de mente diſponentis. Itẽ, quòd extenſio fit de caſu ad caſum ex identitate rationis.]

¶ De legitima patronorum tutela.

¶ Patroni vocãtur ad tutelã libertorũ ex mẽte l. xij. tab. pp ſucceſſionẽ eiſdẽ tributã. h. d. ex l. iij. ff. de leg. tuto.

EX [a] eadẽ lege xii. tabularũ, libertorũ [b] & libertarũ tutela ad [c] patronos liberoſq; eorũ † ptinet: q̃ & [d] ipſa legitima [e] tutela vocatᷣ, non, q̃a noĩatim in ea lege de hac tutela caueatur, ſed q̃a perinde accepta eſt p interpretationẽ [f], ac ſi † verbis legis introducta eſſet. Eo enim ipſo, † quo hęreditates libertorũ libertarũq;, ſi inteſtati deceſſiſſẽt, iuſſerat lex [g] ad patronos liberosve eorũ pertinere, crediderũt veteres [h] voluiſſe legem [i] etiã tutelas ad eos ptinere: cum & ágnatos, quos ad hæreditatem lex vocat, [k] eoſdem & tutores eſſe † iuſſit: [l] quia plerunque vbi ſucceſſionis eſt emolumẽtum, ibi & tutelæ onus eſſe debet. Ideo autem diximus, plerunq;: [m] q̃a ſi a fœmina impu-

a ¶ Ex eadẽ. ſcilicet per interpretationem, non ex verbis eius, vt ſubijcit, & ff. de legi. tuto. l. tutela. j. reſpon.

b ¶ Libertorũ ſ. impuberũ.

c ¶ Ad patronos quocunque mõ manumittentes, niſi libertas detur a l. vt ff. de leg. tut. l. tutela vſq; ad §. fin.

d ¶ Quæ & ipſa. quaſi dicat, non ſolũ aliæ quędam legitimæ sũt, ſed & iſta.

* † ordine tamẽ ſucceſſiuo l. tutela § ij. duo verſi ſed ſi oẽs & ſeq. ff de legi. tut.

** Expone, nõ ſolum ſ ſuperior agnatorum, ſed etiã hęc dicitᷣ legitima non enim hæc verba referuntur ad infra dicenda, ſed ad iam dicta.]

† Facit. l. nois. de ver ſign.

e ¶ Legitima ſcilicet ex mente legis, nõ ex verbis: non tamen ſatiſdant, niſi eorum perſonæ ſint vulgares, & minus honeſtæ: aut modus tutelæ, quia magnum patrimonium, vel magna tutela nimis: aut perſona, quia ſuſpecta, vel non diligens pupillum, vel non honeſta: aut cauſa admittat, id eſt recipiat ſatiſd. vt ff. eodem. l. legitimos. §. j. & ij. licet alij legitimi indiſtinčte ſatiſdent, vt infra de ſatiſd. tut. §. j.

SYL ¶ Adde, quod quamuis hanc differentiam reprobet Baldus, & ſequatᷣ Porcus hic, tamen Iaſon hic defendit optima ratione gloſſam, & aſſignat rationem differentiæ inter agnatos, & patronos.

f ¶ Per interpretationem ſcilicet iuriſconſultorum.

* Not. quòd illud quoque, quod venit ex vi rationis, dicitur venire per interpretationẽ: ex quo ſequitur, quod nõ ſemper interpretatio arguit improprietatem, vt ſupponere videtur Bart. in l j q j. de ver. ſig. ſiquidem non minus ex lege dicitur, quod ducitur ex eius ſentẽtia & mente, q̃ quod ex verbis. l nominis. de verb. ſign. & diſpoſitio legis dicitur proprie comprehendere omnes caſus eãdem rationem habẽtes, non autẽ per extenſionem, vt probat hic tex. & confirmat gl. in cap. ſi poſtquam. ver. mente. de elec. lib. vj. & Bald in authen. poſt fratres ij. C. de legi. hære.

† alias q

† Alias iuſſerit.

g ¶ Lex. ſcilicet xij tabul. vt infra de ſucceſ lib. j. reſpon.

h ¶ Veteres. ſcilicet ſapientes.

i ¶ Legem. ſcilicet eandem duodecim tabularum.

k ¶ Vocat. ſcilicet lex duodecim tabularum, vt infra de legi. agna. ſucceſ. §. primo.

l ¶ Iuſſit. vt §. de leg agna. tut. primo reſpon. & ſic notabis hic, quod vbi eſt eadem æquitas, idem ius debet ſtatui: ſic ff. ad legem Aqui l. illud ff. de fur. l. j. §. j.

m ¶ Plerunque. Quare hoc dicit, ſtatim ſubijcit.

bes manumittatur, †ipsa ad hæreditatē vocatur, cū alius est tutor. [a]

¶ De legitima parentum tutela.

¶ Emancipans impuberem, exemplo patroni, est legitimus tutor. hoc d. ex.l.iii.§.fin.ff. de leg.tut.

EXemplo pfonorū recepta [b] est & alia tutela, quæ & ipsa legitima vocatur. Nā siquis filiū aut filiā, nepotē aut neptē ex filio, & deinceps, impuberes emācipauerit, legitim⁹ eorū tutor [c] erit.

subijcit: & facit ad hanc regulam ff. de reg.iu.l. fm naturā & infra de contrahen. emptio.§. cum autem. & C. de fur. l.fi.§.sed cum in secunda. C.de cad. toll. l.prima.§.pro secundo: (aliàs est.§. pro non scripto.) & ff d peri.& com. rei ven. l.id quod.

† aliàs Vt ipsa ad hæreditatē vocetur tñ alius est tutor.

* ¶ Limita hāc regulam non procedere, qn̄ adest inhabilitas personę vt in exēplo text. nostri: siquidē tutela est mun⁹ virile.l.fi. ff de tute. ita limitat Dyn. in reg. q sentit.de reg.iur. lib.vj. Itē, quando esset dinersa ratio cōmodi & incommodi, secundum Bar.& Deci.in d.l.fm naturam.de reg.iu.

a ¶ Tutor. Et ita apud alium est hæreditas, & apud alinm tutela, scilicet agnatum, vel cognatū, vt hic, & ff.de leg. tut. l.j.§.j. Itē minor xxv. ann. manumittēs succedet in hęreditate, vt patronus non tamen erit tutor vt j.de fidu.tut.in fi.& C.de leg.tu.l.vlt.§.fi.†

† adde tex. optimum. in authēt. si ent.C. d leg. tut.

¶ Adde, q hæc declaratio posita in tex. non erat necessaria nisi gratia iuuenū, ex eo quia, quando l. præsupponit regulā, p̄supponit oī alio respectu habilitatē. iō q alio respectu est inhabilis, & iō non admittitur, non corrumpit regulā. c.j de eta & quali.]

S Y L.

¶ De legitima parentum tutela.

Cōtinuatio.

¶ Supra visnm est de legitima patronorum tutela: verū qa est & alia, quæ legitima appellatur, vt parentum: ideo de ea subdit. Porcus.

Diuisio.

EXemplo. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo, q tutela, q̄ defertur emancipatori, est similis illi, q̄ defertur prono. Secundo, q ēt ē legitima. Tertio exemplificat Secunda ibi, Quæ & ipsa. Tertia ibi, nam siquis.

S Y L.

¶ Casus nō figuratur, attamen potes dicere rationem dubitandi facere, q emācipans filium videt velle eū liberare à sua potestate.§.quib.mo.ius pat.po sol. at tutela est potestas, ideo & ab ea vī liberare. Sed decid tur contrarium exēplo patroni: qa hodie semper emancipans videtur cōtracta fiducia emancipare: ideo nimirū, si ex quo defertur successio, defertur & tutela, per regulam tit.proxi. No. patrem emācipantem esse legitimum tutorem. Item, q æquiparat patrono. Itē, q ista nō est ex verbis, nec ex mente, sed per interpretationē, fm Ang. tñ dic, q exemplo patronorū, vult dicere.i.vt tutela patroni Vnde sicut illa est ex ratione l.xij.tab. propter delatam successionē, ita & eodē modo ista est ex eadem causa & ex eadem ratione introducta: & ideo eodem modo dicitur ex mente vna, sicut alia. Item, q statutum in vno æquiparatorum habet locum in alio.]

b ¶ Recepta.s.per interpretationem iurisconsultorū, vt supior, cū desinebat esse agnat⁹, †nisi cōtracta fiducia emācipa ret: quod hodie semper pręsumitur, vt j.de leg.agna.succes.§. fina. vnde hodie est semper legitimus.

† § vlti. supra de leg. agn. tut.

c ¶ Tutor erit.s.q emācipauit, si ipse est maior xxv.an.vt.j.ti.j.i fi.& facit ad hoc §.qb.mo.ius pa.po.sol.§. p̄terea.vers & pręterea si impubes.& j.ti.j. primo rñ..

¶ De fiduciaria tutela. ¶ Imperator cōtinuat seipsū in prin. ex quo dictū est de legitima parētū tutela, veniebat declarāda fiduciaria, q̄ ab ea pēdet* Fiduciariæ aūt tu.appellatio vñ fluxerit, vide Ann. nostras hic & §.ti j.vbi p̄ter alios id declarauim⁹, qd ēt retulimus in §.p̄terea. §.quib.mo.ius pa.pot.sol.& §. fina.j de leg.agn.suc.& j.hoc tit.

Cōtinuatio.

S Y L.

Est

Divisio

St & alia. Diuidit in quinque partes. Primo ponit dictum. Secundo illud exemplificat. Tertio ponit diuersum in filio patroni. Quarto diuersitatis rationem assignat. Quinto ponit aliud dictum. Secunda ibi, nã si. Tertia ibi, At qui. Quarta ibi: Quoniam. Quinta ibi, Ita tamen.

S Y L. * ¶ Casus. Facile figuratur videbatur enim quod liberi emancipantis essent legitimi tutores, sicut liberi patroni, cum exemplo patronorum esset introducta tutela parentum emancipantium: cuius contrarium dicitur, & assignatur ratio decidendi in text. No. summarium.]

¶ De fiduciaria tutela,

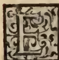
¶ Liberi emancipantis, eo mortuo fiduciarij tutores sunt impuberis emancipati, quamuis liberi patroni sint legitimi, hoc dicit ex. l. iij. §. fin. cum l. seq. ff. de legi. tuto.

a ¶ Est & alia tutela. idest alio nomine vocata.

b ¶ Fiduciaria appellatur, de qua dicetur infra vers. quo defuncto.

* ¶ Adde, q Alcia lib. ij. Parer. c. vlt. huius fiduciariæ tutelæ originem tradit, his verbis: Sed & fiduciarius pater in iure dicitur is, cui filium naturalis pater imaginaria venditione mancipat; vt ille eum manumittat, quod supra ex Caij Institutionibus retulimus. Vnde cum iste non verus patronus, & manumissor esset, vt qui imaginario contractu emancipationis causa emisset, talis emancipati, si impubes esset, non legitimus tutor, sed fiduciarius dicebatur, idemq; post eius mortem in suis filijs, vt emancipati fratris, vel filij fiduciariam tutelam gerant. Verum cum deinde hæc solénitas fiduciarij patris exoleuerit, simplexque emancipãdi modus placuerit; seruauit tamen fiduciaria tutela nomen quoties frater vel pater impuberis à patre vel auo emancipati, post eius mortem tutelam suscipit. Hæc ille. At nonnulli alij ex eo appellari tutelam hanc fiduciariam existimãt quia lex maxime confidat de fratribus. Nam post parentes nullius est certior synceriorq; fides, quàm fratris: vt merito parentis loco succedat, qua de re pcla re Plutar. in libello, † περὶ φιλαδελφίας.

† Als pr.

St & alia a tutela, q fiducia-ria appellat b. Nã sit parens filiũ, vel filiam, nepotẽ, vel neptem, vel deinceps, impuberes c manumiserit, d legitimã nãciscit eorũ tutelã. Quo e defuncto, si liberi f eius virilis

c ¶ Impuberes. Nam si puberes, non erit eorũ curator legitimus, vt ff. de excus. tuto. l. amicissimos. §. Luci9. Arg. contra in authen vt ij. qui ob. per. §. j. coll. vj. Ioan.

S Y L. ¶ Adde, q hæc glo. communiter approbatur, cum non detur curator legitimus, nisi furioso, mente capto, & prodigo.]

d ¶ Manumiserit. i. emancipauerit, ut ff. quando actio. de pec. est an. l. j. §. j. & facit supra tit. j. & ff. de leg. tut. l. Tutela. §. fi. & l. seq.

S Y L. ¶ Adde, q si attendimus ius antiquum, bene dicitur manumitti, quia uere manumittebatur, vt dixi s. in titu. quib. mo. ius pa. po. sol.]

e ¶ Quo. s. patrefamilias, qui erat tutor filiorum & nepotum.

f ¶ Si liberi. Qui remanserunt in potestate patris. Idem puto, & si filij fuerũt emancipati. si autem tam impuberes, quàm puberes, remanserunt in potestate, ipso iure recidunt in potestatem sui patris, illi, qui filij sunt; sed fratres recidunt in tutelam fiduciariam semper, vt supra qui. mo. ius pa. po. sol. §. j. & supra de tut. §. permissum.

¶ Adde, q hæc glos. secundum Ias. pessime loquit: quia imo frater fratris impuberis in potestate retenti est legitimus tutor ex mente & uerbis. l. xij. tab. l. tutor. in prin. ff. ad Velle. * Sed potest dici,

dici, q; forte Accur. voluit dicere, q; cum tex vtatur verbo, liberi, intelligi debet non solum in filijs, sed etiã in nepotib[9] ex filio emãcipato retentis in potestate, vt sint fiduciarij tutores, si maiores sint vel alterius filij, vel alteri[9] nepotis, & deinceps impuberum emancipatorum: & quod subdit in ver. sed fratres. intelligit similit, si frater emancipatus sit impubes, maior vero remãsit in potestate, ** quam Accur. sententiã plenius in commen. nostro exposuimus.

† alias tutores vel fratris vel sororis efficiũtur. ¶ alii &.

sexus existant fiduciarij† tutores filiorum[a] suorum, vel fratris, vel sororis,[b] † vel cęterorum efficiuntur.

¶Atq; [c]patrono legitimo tutore mortuo, liberi quoque eius legitimi sunt tutores: qm̃ filius quidem defuncti, si nõ esset à viuo prę emancipatus, post obitum eius sui iuris efficeretur, nec in fratrũ potestatẽ recideret,[d] ideoque

a ¶Filiorum suorum. scilicet nepotum defuncti.

* ¶Recte exponit Accur. sic & verba illa sequẽtia (vel fratris vel sororis) sunt plane intelligenda: quãdo frater vel soror à cõmuni patre fuit emancipatus & quod subijcitur (vel cæterorum) quãdo puta auus nepotem ex filio pręmortuo emancipauit, quo defuncto filius emancipantis, qui patruus est emancipato, fit eius tutor fiduciarius. Et hic videtur verus sensus huius loci, quem vna cum ratione in eo allegata diffusius explicaui hic in Annot.

b ¶Sororis. Sed certe frater videtur esse legitimus, vt C. de excep. l. aduersus. quæ est contra. sed certe qui fiduciarius est, legitimus est per interpretationem, licet aliud nomen habeat, s. fiduciarius: & illum respectum habuit ibi, vt legitimũ fiduciarium appellaret.

SYL. ¶Adde, quod hæc glos. communiter reprehenditur per hunc tex. in ver. sequẽ. cõtrarium enim loquitur in fratre nõ emancipato. * pro plena autem resolutione, quando frater sit fiduciarius tutor, & quãdo legitimus: item an iste tex. locum habeat, vbi frater maior esset etiam ipse emancipatus: & quid dicendum, cum impubes remansit in potestate, maior vero fuit emancipatus, vide hic meum Commen.]

c ¶Atqui. pro certe. alias at, quin, † & tunc dic, at, pro sed, & quin pro certe: & est oppositio, quare filij patronorũ sunt legitimi, vt supra de leg patro. tut. j. respon. & isti filij nõ sic. Ad quod respon. Quoniam filius quidẽ &c. Sed hæc ratio nõ tenet, nisi iter fratres, q; non dicuntur recidere i potestatem fratrum suorũ, sed filij, id est nepotes erant recasuri in potestatem, ergo in tutelam legitimam. Sed respondeo: non recidunt filij iure hæreditario in potestatem, sed iure paternitatis & filiationis. At setu[9], si non esset manumissus, iure hæreditario erat futurus seruus apud filios domini: & nisi essent hæredes, nõ eẽnt domini: sed filius, & si non sit hæres pris, tamen filium suum in potestate habet, vt s. qui. mo. ius pa. pot. sol. §. j. Erat & alia ratio iure veteri: quia emancipatio ne tollebat ius agnationis minima cap. dimi. etiam inter patrem & filium (nisi esset emancipatus contracta fiducia) nedum inter fratres, vt C. de leg. tut. l. iiij. & supra de leg. agna. tute. §. fi. sed hodie corrigitur, vt d l. C. & infra de leg. agn. suc §. fi. Vnde dicũt quidam, vt Azo, hodie fiduciariam esse legitimam ex verbis & sententia. l. xij. tab. ex quo hæc secunda ratio cessat: sed potest dici cõtrarium, quia remanet prima.

† similis expõ l. l. & elegãter. ff. de dolo.

* ¶Dic, q; verus intellectus est is, quem annotaui supra ad gl. filiorum. nec obstat ratio in tex. allegata, quia cum nõ sit generalis potuit esse impulsiua, Bar. in l. ij. §. fi. ff. de don. & Dec. in c. cum cessante. col. j. extra de appel. quæ autẽ sit ratio finalis hui[9] dispositionis, vide hic nostras Anno.] SYL.

d ¶Recideret. dicunt quidã, q; si non esset emãcipatus, nõ erat futurus in potestate fratris, sicut erat patris: & idẽ emãcipatus non ita erit apud fratrem, sicut erat apud patrem. i. in simili tutela, lo

a ¶ Nec in tutelam. scilicet legitimam, sed fiduciariam. Accursius.
** Adde, ꝙ contrarium est verius, quia frater, patre defuncto, est alteri⁹ fratris impuberis, qui à patre non fuit emancipatus nō fiduciarius, sed legitimus tutor l. tutor. ff. ad velleia. l. j. §. si apud. ff. de legi. tut. & ī. de legi. agn. tu. in prin.]
b Eodem iure. Seruus em̄ si non manu mittatur erit in potestate filij patroni iure hēditario: sed fili⁹ in potestate patris, iure patrię potestatis. Accursius.
SYL. * ¶ Ita. Casus clarus est: dubium poterat facere generalitas legum vocantiū ad tutelam personas in eis expressas absq; distinctione ætatis. l. non distinguemus. ff. de arbi. ratio autem decidendi ponitur in l. fi. C. de legi. tu. vnde hic. §. sumptus est. & in §. itē maior. j. de excu tū. Nota summa.]
** Item, ꝙ hæc verba. ita tamen, restringunt & declarāt precedentia, de quo est ēt tex. no. in l. Lucius. §. quæ. ff. ad treb.]
Aetas perfecta q̄ē d ¶ Perfectæ. Idest vigintiquinque annorum. Nam quoties fit mentio de ętate perfecta, vel de maiore annis, đ vigintiquinque annis intelligitur, vt C. de ijs qui veniam ætatis impetra. l. fi. & ff. de leg. iij. cum filio. §. fi.
SYL. ¶ Adde tu: ꝙ ista est vera in se, tamē verius dicetur, ætatis appellatiōe, maxime perfectæ, venire tempus secundum subiectā materiam: nam ī matrimonijs & beneficijs, ætatis perfectæ appellatione venit pubertas in vno, in alio diuersimode capitur, vt per Abb. in c. cū in cūctis. de elec. Alex. in l. quod Seruius. ff. đ condi. ob. cau.]
d ¶ Constitutio. vt C. de leg. tu. l. fi.

nec^a in tutelam: libertus autem, si seruus mā sisset, vtiq; eodē iure ^b apud liberos domini post mortem eius futurus esset.

¶ Tutor & curator esse non pōt minor xxv. annis. h. d. ex l. fi. C. de legi. tut.

¶ Ita tamen hi ad tutelam vocātur, si pfectę ^c sint ætatis: quod nostra constitutio ^d in omnibus tutelis, & curationibus, obseruari generaliter pręcepit. ^e

¶ De Attiliano tutore, & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur.

¶ Deficiente testamētario & lītimo tutore, olim datiuus dabat̄ ex lege Attilia ꝑ prętorē cum Tribunis in ciuitate, in ꝓuincijs per p̄sides ex lege Iulia & Titia. h. d. Aret.

e ¶ Præcepit, scilicet vt sit perfectæ ætatis: & est ratio, vt infra de excu. tuto. §. item maior. Accur.
Cōtinuatio. ¶ De Attiliano tutore. ¶ Supra visum est de testamentaria tutela, & de legitima, sed quia cessante testamentaria, & legitima, op⁹ est, puidere de datiua, ideo subdit de Attiliano tuto. Christo.
* ¶ De Attiliano tutore, id est de eo tut. qui dabat̄ ex l. Attilia, quæ à P. Attilio, & Cl. Martio tribunis plebis rogata fuit.]

Diuisio. Si cui nullus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit ius antiquum circa dationem tutoris. Secundo ponit ius nouum. Tertio ius nouissimum. Quarto ponit nouum casum, videlicet, ꝙ naturali æquitati cōuenit impuberes esse sub tutoribus, & ꝙ finita tutela tenentur ad rationē reddendam. Secunda ibi, Sed hoc iure. Tertia ibi: Nos autem. Quarta ibi, Impuberes. Itē prima subdiuiditur in alias quatuor partes. Primo, ex quibus legibus tutor dabatur deficiente omni tutore testamentario & legitimo: & à quibus dabatur. Secundo, quando testamentario dato sub conditione, vel in diem, vel pure, tutor detur. Tertio, quid si testamentarius tutor sit captus ab hostib⁹. Quarto, quomodo istæ leges ab vsu recesserunt. & causam propter quam. Secundā ibi, Sed & si. Tertia ibi, Ab hostibus. Quarta ibi, Sed ex his. Ang.
SYL. ¶ Si cui nullus. Casus non figurat̄, qa recitatur ius correctum, & procedit tradendo regulam. No ergo, ꝙ nō habenti tutorem testamentarium vel legitimū dabantur tutores datiui ex l. Attilia & alijs

alijs in tex.expressis ¶ Item q licet referre.l.correctam ad ponendum correctionē,& ut melius intelligatur.]

a ¶ Tutor fuerat. scilicet ex testaméto: nam quādiu testamentaria tu.superest, †non est loc⁹ alij. Item nec legitima: nā nec datiua tunc locū habet, vt C. qui dari tuto. po. l.si sororis.

b ¶ Et maiore, idest à duo bus. Erant enī tres, vt arg. C. de offi. prætto.l.ij.& ff. de orig. iur. l. ij. §.ijsdem.

* ¶ Adde, q fuerūt diuersi numeri. anno enim xvj. à regibus exactis, quo primum creati sūt, Virginio & Vetusio Coss. creati duo tantum fuerūt C.Licinius & P.Albinus, qui postea sibi tres collegas assumpserunt, vt quinque numero essent singuli ex singulis classib⁹. Deinde anno circiter xxx. rogāte L.Trebonio statutum est, vt decem crearenť: quod ex Liuio lib.ij. ab vrbe condit. deprehēdi potest. Horū igitur maior pars exigebatur in dandis tutoribus, quæ varia fuit, secūdum diuersitatem numeri Tribunorū.*Non igitur duo ex tribus, vt Accur.ait, Sed vel tres ex quinq;, vel sex ex decem, si modo præsens essent, requirebantur.

S Y L. ¶Sed & si. Casus Quærebatur, an pendente conditione, vel die, testamentarij (quia ita dari potest.§.ad certum, supra qui testa.tu.da pos.) vel subsistente aliquo impedimento, daretur datiuus: & videbatur dicendū, q potius deueniendum esset ad legitimum, tum quia ī effectu daretur à iudice ad tempus, quod non licet. l actus.ff.de reg.iu.& declaratū fuit in d.§.ad certū, * tū quia datiuo

Icui nullus omnino tutor⁹ fuerat, ei dabatur† quidem in vrbe Roma à Prætore† vrbano, & maiore [b] parte Tribunorum plebis, tutor ex lege Attilia: in ꝓuincijs vero à Præsidibus† ꝓuinciarū ex lege Iulia & Titia. ¶ Quoties spes est testamentarij tutoris, & pēdet, datiu⁹ locus non est, nisi deficiente testamentario, & legitimo, supra hoc tit. in prin. eius contrarium decidirur, q locus est datiuo, non legitimo: ratio affertur ī l. si quis sub conditione. ff. de test. tuto. q quandiu testamentaria tutela speratur, legitima cessat. ratio autē rōnis est, q cum tutela legitima detur secundum ordinem hęredi tatis. l.j. ff. de leg. tut. sicut quouſq; subest spes testamentariç successionis, cessat legitima. l. Quandiu. ff. de acqui. hęr. ita & in tutela: & ideo lex voluit deueniri ad datiuū. Non obstat.l. actus quia hic non inest vlla dies aut cōditio, nec expresse, nec tacite, sed simpliciter datur tutor: ita q in mente aut dispositione iudicis non est aliqua consideratio conditionis vel diei arg.l.si hæreditas.in prin.ff.de test.tut. Non obstat q non deueniať ad datiuū existente legitimo, quia hic cessat legitimus, cum subsit spes testamentarij.d. l. siquis sub conditione.] No. tutorem dari posse ad tempus.item, q testamētaria tutela nō confirmatur nisi adita hęreditate. Item q datus propter alterius impedimentū, durat eo durante, & non vltra.]

hēt locū: qui tutor est, quousque testamētarij impedimē tum⁹ cesset. h. d. ex l. si qs sub cōditiōe ff. de testa.tu. Aret.

¶ Sed & si in testō tutor sub conditione, aut ex die [c] certo datus fuerat: quandiu conditio, aut dies pēdebat, ex eisdem legib⁹ † tutor dari poterat.[d] Item si pure dat⁹ fuerat: quandiu ex testamēto nemo [e] hæres

c ¶ Ex die certo. vt à paschate in antea sis tutor. †

d ¶ Dari poterat. Et hodie datur, vt ff.d test. tu.l. siquis sub conditione.

e ¶ Nemo. Nam si vnus de pluribus hæredibus adierit, (i) valet tutela, vt de testa.tu.l.si nemo. idem in libertate testamento relicta vt ff de ma.testa l. testamento manumissus.§.testamento.

(i) Etiā si fuerit institutus

Marginalia: ** | † l. si qs sub.ff. de testa.tut. | † alias in vrbe quē à Prætore.&c. | * | † Qua ex cā creat⁹ fit q; ap pellatus fuerit, vi de. l.ij.§. cūq; Cōsules. ff. de ori. iu. | S Y L. | † quorū appellatione cōtinentur oēs regētes ꝓuincias. l. j. ff. de off præs. | † alias tutor alius interim dari poterat. | † similis gl. supra q testa. tut.§. ad certū. ver si. ex certo.

te certa, alijs vniuersaliter institutis nō adeuntibus, vt ibi not. Bar. per l. j. §. si ex fundo ff. de her. inst. Ang.

a ¶ Existebat. sed quid si nullus fuit institutus cum pupillo, sed tantum pupillus est hæres? Pōt dici, † q̄ auctoritate iudicis adeat, vt C. de iure delib. l. si infanti. & ex tunc valebit tutela: & incipit tutor administrarē. ¶ Adde, q̄ cōmunis practica est, q̄ tali casu det Attilianus ad adeundū per se, si institut⁹ sit īfans alias pupillus adit cū eius auctoritate, & statim definit esse tutor: ita oēs hic, de quo vide hic Cōmen. meū vbi hunc articulū attigi latissime.

† Simili gl. i d. l. si nemo.

SYL.

existebat, [a] tandiu ex eisdē legibus tutor petendus erat: qui desinebat [b] esse tutor, si conditio [c] existeret, aut dies veniret, aut hęres existeret.

¶ Tutore ab hostibus capto datur datiuus, quandiu reuertatur. hoc dicit ex. l. j. §. si apud ff. de leg. tuto.

¶ Ab hostibus quoque tutore capto, ex his legibus tutor petebatᷣ: [d] qui [e] desinebat eē tutor, si is, qui capt⁹ erat, in ciuitatem reuersus fuerat: nā reuersus recipiebat tutelam iure postliminij. [f] †

¶ In lege Attilia, & in l. Titia non cauebatᷣ de satisdatione, & compulsione tutoris: ideo ex his desierūt tutores dari. h. d. Aret.

quemadmodum si testamentarius decessisset. l. si quis sub conditione. vers. q̄ si tutor. ff. de test. tut. (in plurimis enim casibus captiuus pro mortuo habetur) vel saltē omnia in suspenso relinquenda esse. §. si ab hostib⁹. supra quib. mod. ius pat. pot. sol. cuius contrarium respondetur, quia cū speretur rediturus testamētarius ꝓpter ius postliminij tutela ad legitimum tutorem peruenire non pōt d. l. si quis sub condōne Nec obstat, quod pro alia ratio ne dubitandi adduci posset q̄ deportato tutore testamētario succedit legitimus, quāuis spes sit illū posse redire, vt dicitᷣ in eadē l. quia (vt declarat Bar. ibi) spes illa fundatur in iure speciali, hęc vero postliminij ī iure communi.] No. summarium, & q̄ cessante impedimēto cessat dispositio facta ex causa dicti impedimenti. Item, q̄ fictio postliminij habet locum etiam in tutela.]

† Nō est, q̄ fingit eū ī ciuitate sēp fuisse §. si ab hostib⁹. supra qui. mod. ius pat. pot. sol.

b ¶ Desinebat. i. ille, qui sic erat datus ī subsidium, desinebat, cum testamentarius venit, vt subijcit.

c ¶ Conditio. Hic tutor tacite vsque ad diem vel conditionē existentē datur, expresse non pōt, vt ff. de reg. iu. l. actus.

SYL.

¶ Adde hoc magis procedere, quia conditio est intrinseca, * ex natura rei proueniēs.] vt declarat hic Christo. & Deci. in d. l. actus. vbi assignat rationem, quare hęc conditio, quæ tacite inerat, si exprimatur, vitiet, propter uitium formę ſm doct. in l. iij. ff. de leg. j. * Sed melius est respōdere, vt dixi in positione casus, q̄ ab initio nō est ī animaduersione aliqua tacita cōditio uel dies, quamuis postea existente conditione, aut die adueniente, resoluatur illa datio tutoris: resoluitur enim eo modo, quo resoluitur in casu sequentis. §.]

¶ Ab hostibus. Casus. Quærebatur, an tutore capto ab hostib⁹ daretur datiu⁹, * an vero vocarentur legitimi: & uidebatur, q̄ tutela pertineret ad agnatos,

SYL.

d ¶ Petebatur. nec erat locus legitimæ, vt ff. de leg. tu. l. j. §. si apud.

* ¶ Quid iuris sit econuerso, scilicet ex pro pupillo, docetur infra quib. mod. tut. fin. §. j.]

e ¶ Qui desinebat. s. iste talis, qui erat datus in subsidium.

f ¶ Iure postliminij. quo iure etiam oīa alia recuperat, vt s. quib. mo. ius pa. po. sol. §. si ab hostibus. nec de administratis interim tenetur hic reuersus, vt arg. ff. si quis cau. l. iiij. §. illud sciendum.

¶ Adde tex. qui hoc ꝓbat, in c. j. de offi. vica. lib. vj. * ratio autem est, quia cum eius culpa factū non sit, quominus administrare posset, nec hunc tutorē ipse substituerit, sed iudex, non debet teneri SYL.

de

de gestis aut neglectis ab eo.]

SYL. ¶ Sed ex his. Casus non figuratur, quia recitatur ius antiquum. No. l. tolli p nō vsum. Item, q datiuus datur ex inquisitione, Itē, q tenetur cauere rem pupilli saluam fore. Item, q potest cogi administrare. Item no. q lex noua supp' et veterem.]

a ¶ Sed ex his. Nunc recitat secūdum ius: nam quatuor sunt iura, quę hoc tit. notari possunt.

b ¶ Legibus. scilicet Attilia, & Iulia, & Titia, vt s. eo. tit. in prin.

c ¶ Posteaquā primo. alias, q primum.

* ¶ Hoc à

SYL. Claudio statutum fuisse, cōstat ex Trāquillo: Tutelarē autē Praetorem (vt ait Capitolinus) īstituit M. Antoninus philosophus.

Tutores dās qd īquere debet. d ¶ Ex inquisitione. s. inquirendo faculrates eorū, an sint pares oneri iniuncto, vt j. de excu. tu. §. sed & propter Itē bona conuersatio requiritur, vt & aliàs in patre arrogatore, vt ff. de adopt. l. nec ei. §. eorum & s. de adop. §. cum autem.

SYL. ¶ Adde tex. in materia, in l. scire. §. h. ff. de tu. & cu. da. ab ijs. & gl. s. de tu. §. vlti. ver. fine inquisitione.

e ¶ Nā supradictis. Bñ dico, q desierūt p has leges tutores dari, postea q̄ Cōsules dederūt ex inquisitiōe: & bonū fuit pp duas rōnes, quas ponit. Nam pro quia.

f ¶ Fore. Hanc cautionem praestant tutores & curatores, vt ff. rem pup. sal. fo. l. non quasi. §. j. & l. & si ad species.

g ¶ De cōpellendis. s. captis pignoribus, vt j. de satisd. tut. §. pen.

SYL. ¶ Sed hoc iure. Casus nō figuratur, qa ponitur relatio & correctio iuris antiqui, & assignatur ratio correctionis,

*vt s. facilius eēt prouisum pupillis, nō expectato iussu Prēsidū. Correxit autē Iusti. eo solo casu ius antiquum, vbi pupilli substātia non excedit quingētos solidos: & disposuit, vt tūc possint Defensores ciuitatū absque iussu Prēsidis, vna cum epō, vel alij magistratus etiā iuridicus Alexandriae, in sua iurisdictione, tutores dare. Vñ & Romae relictū est intactū ius antiquum Praefecto, & Praetori, quātaecūq; fuerint pupilli facultates, & in puincijs ipsi Praesides dabunt, si am pliores sint quingentis solidis.]

¶ Sed ex his [a] legibus [b] tutores pupillis desierūt dari, postea quam primo [c] Consules pupillis vtriusque sexus tutores ex inquisitione [d] dare coeperunt, deinde Praetores ex constitutionibus. Nā supradictis [e] legibus, neq; de cautione a tutorib' exigenda rem saluam pupillis fore, [f] neq; de cōpellendis [g] tutoribus ad tutelae administrationē, quicq̄ cauebatur.

¶ Romę Prefectus vrbis, & Prętor, tutores hodie dant: in prouincijs Praesides, si maiores qn gentis solidis pupillorū facultates sint: si minores, Defensores ciuitatum cum Episcopo, vel alij magistrat'. hoc dicit.

¶ Sed hoc iure vtimur, [h] vt Romae quidem Prefectus [i]

No. q datio tutoris pōt fieri à Praetore, & Praesidib'. Itē, q cōsuetudo facit. l. et. l. vim hēt. Itē, q danī à magistratib'. Itē q Eps vna cū iudice seculari dat tutorē pupillis. Item, q satisdatio pupilli rem saluam fore, capitur à magistratibus eorum periculo, si non sit idonea.]

*h ¶ Sed hoc iure vtimur. Hoc ē tertiū ius, quod erat tpe Iustinianī: & hodie ē quartū additū, quod est, j. proximo. §.]

i ¶ Praefectus. Ad Praefectum cognitiones criminales, ad Praetorem ciuilia negocia veniebant, vt patet. ff. de offi. prae. vrb. p totū tit. & ff. de off. praet. per totū tit. sed tutelam dabat vterq;, vt hic.

SYL. * ¶ Adde, q Prefect' vrbis ab initio fuit creat', nō solū ad coercēda crimina, sed vt curaret quęcūq; ad mores & quietē ciuitatis spectarēt: vnde non mirū si de causis ēt ciuilib' ius dicere poterat, vt la te ostendi hoc loco in Cōmen.] & dum doct. hic volūt q Praefectus haberet cognitionē ciuiliū, per §. cura carnis. & §. quies. l. j. ff. de offi. prefe. vr. nō videt' vo-

† vrbis, vel Prætor secũdum suam iurisdictionem: [a] in prouincijs autem præsides ex inquisitione tutores † creent, [b] vel magistratus iussu præsidũ, si non sint magnæ pupilli facultates. ¶ Nos autem per constitutionem [d] nostram huiusmodi difficultates hominum resecantes, nec expectata iussione [c] præsidum, disposuimus, si fa-

rum: quia intuenda quiete ciuitatis, & in custodiẽdis carnib⁹ vertitur* nõ sim plr cognitio ciuilis, sed ẽt criminalis.]

a ¶ iurisdictionem. Præfecti vrbis est iurisdictio vsq; ad centũ miliaria, sed Prætoris Romæ tm̃, vt ff. d off. præ. vrb. l. j. §. cum vrbẽ, & ĩ sũma Azo. de offi. prçto. Dabunt ergo eum & ei qui est de sua iurisdictione, vt statim in præ si. de notabis.

† alias vrbi.

† alias creare.

* ¶ Adde, ꝙ iurisdictio pfecti vrbis nõ semper fuit eadem, sed varia pro temporum vicissitudine, qđ longe lateque ostẽdit Alexan. de Alex. lib. vj. die. genia. c. xx.]

b ¶ Creent. s. eum, qui est de sua iurisdictione, dabit, vt ff. de tut. da. ab ijs. l. ius dandi. Si vero ibi non inueniantur idonei, etiam in alio loco quæret, & Præsidi nũciabit. vt ff. eo. l. diuus. Item ei, qui sit de sua iurisdictione, vel ratione originis, vel ratione possessionis, vel rõne domicilij, vt ff. eo. l. j. §. vlt. & l. diuus. Si autem in altero horum trium locorũ non inuenitur, sed in quarto loco, reducendus est ad alterum locum de his tribus, vt ibi tutelam accipiat, vt C. vbi pe. tut. vel cura. l. j.

** Adde, ꝙ iudex originis pupilli, & sic ille, qui habet iurisdictionẽ in personã põt dare tutorẽ, qui administrabit oĩa bona, ẽt q̃ nõ sunt ĩ eius territorio, ſm Azo. cuius opi. veriorẽ esse ait Bart. in d. l. j. C. vbi pe. tut. eandẽq; dicit cõem ibi Alex. fatetur tñ Bart. & alij, ꝙ ẽt iudex bonorũ poterit dare tutorẽ de bonis, q̃ sunt ĩ territorio suo, & alius dabit quo ad alia bona, in suo territorio existẽtia, quia sic dari vr̃ vniuersitati bonorũ.]

c ¶ Iussu Præsidum. ergo delegatur. Sed contra. ff. de tu. & cur. dat. l. nec mandãte. Sed ibi mandatum est, quod non importat necessitatẽ, hic iussus, qui importat, vt ff. quod iuss. l. j. §. j. & ff. mand. l. j. Vel ibi erant magnæ facultates pupilli, hic paruæ. Sed certe & si sint paruę, adhuc videtur idem: nam datio tutelę est mixti imperij, vt ff. de tu. l. muto. §. tutoris datio. vbi dicitur, ꝙ tutoris datio illi soli competit, cui nominatim hoc dedit vel lex, vel senatusconsultum, vel princeps: ergo non potest delegari, vt ff. de officio eius cui mand. est iurisdi. l. j. primo respon. Sed dic, ꝙ nõ potest delegari non habẽti iurisdĩoñẽ, sed habẽti sic, vt ff. eo. l. ius dandi. vt hic dr̃.

¶ Adde, ꝙ ius dandi tutores non competit iure magistratus, sed ijs tantum: q̃bus specialiter a l. vel principe id tributum est. d. §. tutoris & ideo delegari nõ potest. d. l. nec mandante, obstante regula. l. j. ff. de offi. eius. in princ. nec me mouet iste tex. & similes quia (vt dixi ĩ Cõmen.) hi magistratus non ideo dabãt tutores, ꝙ id Præsides illis permitterent, sed quia * concessum erat a iure, quod tũc inualuerat, (siue originem duceret ab aliqua Principis constitutione, siue ab vsu) vt Præside iubente ius dandi tutores haberent.]

SYL.

¶ Sed quæ sunt magnæ facultates? Respõ quinquaginta aurei, vt C. de defen. ciui. l. j. Vel decem libræ auri, vt in authen. de appe. §. ij coll. iiij. Vel ccc. aureorum, vt in auth. de defen. ciuita. §. & iudicare colla. iij. Vel verius vsq; ad quingentos solidos sunt paruæ: si vltra, sunt magnæ, vt proximo. §.

Facultates q̃ dñr magnæ.

¶ Adde, ꝙ hæc disputatio hodie sublata est per tex. nostrũ: alias enim magnę, vel paruæ facultates dicũtur ex arbitrio iudicis inspecta personarum, locorum, & rerum qualitate, secundum Bart. in l. si constante. in j. q. ff sol. mat.

SYL.

d ¶ Nos autem. Per constitutionem. Quam non habemus.

e ¶ Iussione. i. delegatiõe, siue pręcepto. Nam in hoc differt a mãdato, quia mãdatum ex voluntate est, sed iussus necessitatis.

Mãdatũ & iussus differũt.

cultates pupilli vel adulti vsq;ad quingentos solidos [a] valeant, † Defensores ciuitatum vna [b] cũ eiusdẽ ciuitatis religiosissimo Antistite, vel [c] alias publicas personas, id est magistratus, † vel Iuridicum Alexandrinæ [d] ciuitatis, tutores vel curatores creare: legitima cautela secundum eiusdem constitutionis † normam præstanda: videlicet eorum [e] periculo, qui eam [f] accipiunt.

¶ Tutela ratione naturali introducta est: quia finita redditur ratio ad ministratiõis. hoc dicit.

¶ Impuberes [g] autem in tutela esse, naturali iuri [h] conueniens est: vt is, qui perfectæ ætatis non † sit, alterius tutela regatur. Cũ ergo pupillorũ pupillarumq; tutores negocia † gerunt: [i] post pubertatem, [k] tutelæ iudicio [l] rationem reddunt.

sitatis, vt. ff. qđ iussu, l.j. §.j. & ff. mãd. l.j. ¶ Dic ẽm Dec. in rub. C. de mãd. princi. ꝙ data paritate terminorum non differunt: quod late in Cõmen. declaraui.]

a ¶ Solidos. Idest aureos, vt.j. de pœ. te. li ti. §. fi. † quorũ septuaginta & duo faciunt libram auri, vt C. de suscep. & arch. quoties. lib. x.

* ¶ Solidus vnde dictus, quantum valeret, quot conficerent libram auri, explicat diligenter Budæ. libro. v. de asse. & in l. quia vulgo. ff. de ædil. edict. quibus adde, quæ annotauimus. infra, de pœn. te. lit. §. vltimo.

b ¶ Vna. i. simul.

c ¶ Vel alias. hoc, quando extra ciuitatem, vt in municipio: nam magistratus municipalis dabit.

* ¶ Tex. est intelligendus simpliciter, ꝙ non solum defensores ciuitatum, sed ẽt alij magistratus municipales, & iudex Alexandrinus, habet ius dandi tutores.

d ¶ Alexandrinæ. hoc quando tutor datur in ciuitate Alexandrina.

* ¶ De Iuridico Alexan. vide hic nostras Annota. vtitur verbo iuridicus, pro iudice, etiam Scæuola in l. Thais. §. Lucia. ff. de fideicom. lib. ** sed iuridicus Alexãdriæ erat specialis quidam iudex Alexãdriæ, & forte inferior. nam erat ibi & præfectus Augustalis, qui præerat toti Ægypto, institutus ab Augusto deuictis Antonio & Cleopatra. De iuridiei Alex. officio extant tituli speciales in ff. & C.]

e ¶ Eorum. Scilicet tabellionum & aliorum: non vero ipsorum maiorum iudicum, qui habent potestatem dandi tantum, vt infra de satis. tuto. & cur. §. pe. & fi. qui sunt contra.

f ¶ Eam. s. satisdationem. Rem pupillis saluam fore.

¶ Impuberes. Casus. non figuratur, cum ponat qualiter rõne naturali introducta est tutela, & regula, ꝙ tutor rationem reddere tenetur.

* Cũ enĩ palam esset, quanta dares occasio tutoribus nocendi bonis pupillorũ voluit. l. illos teneri ad reddẽdũ rõnem de gestis pariter & neglectis. Notandum est, ꝙ tutela ratione naturali introducta est. Item quòd ius naturale capitur pro illa ratione & dictamine rationis, quòd à natura insitum est hominibus. Item, quòd tutor tenetur reddere rationem administrationis. Itẽ, quòd non potest conueniri actione tutelæ nisi ea finita.]

g ¶ Impuberes. ¶ Hic. §. est generalis ad omnes præcedentes tit. de tutelis.

h ¶ Iuri. i. æquitati.

i ¶ Gerunt. aliàs egerunt. i. gesserunt.

K ¶ Post pubertatem. sed & ante, si finita tutela fuerit prius, vt. ff. de tu. & ra. di. l. nisi finita † aliàs. i. nisi esset finita tutela, nõ nasceĩ actio tutelæ, sed aliæ actiones natæ sunt, sed non exercenĩ, vt. ff. de tu. & ra. di. l. si tutor. §. fi. & l. sed nõ dãt. ¶ Adde, ꝙ ratio diuersitatis est, quia cũ actio tutelæ sit generalis, non potest plures nasci quod secus est in speciali actione neg. gest. secundum Bal. in l. j. pe. col. C. vt actio. ab hære. & contra hære.]

l ¶ Tutelæ iudicio. i. actione tutelæ, quæ datur in simplum. & propter dolum, & culpam

SYL. † qualeeʃ ʃet eorũ mun*, vi de Anno. Al io, hic, & pater i tit. de defen. ciuit. C.

† alias ve luti.

† Ex quo infert. ur, quod sta. tutum loquens de moneta simplr.

SYL. debet intelligi secundũ p̃sumptionem alterius statu el Sed inter cõtrahentes talis locutio intelligit ẽm coẽm cur aũ regionis.

† i. formulam & tenorem.

SYL.

SYL.

SYL.

† alias est

† alias gerant.

† vide simi. in gl. § fi. infra tit. j.

SYL. Actio tutelæ: & actio de rõnibus distrahẽdis differunt

culpam latam, & leuem. Est & alia actio, qua tutor tenetur. ff. De rationibus distrahendis: sic enim nominatur, vt ff. de contra actio. tute. l. ij. & datur in duplum, & propter dolum † tantum, & in duplo continetur rei persecutio. Prima datur contra tutorem & contra hæredes, posterior cōtra tutorem tantū, vt. ff de tut. & ra. di. l j. §. pe. & l. ij. Itē vna intentata altera denegatur, licet plus sit in ea: & econtra: secus in actione tutelæ, & furti, quæ secum competit, vt ff. de tu. & ra. di. l. j. §. in tutela.

† Imo & enim sine doloquic quā abstu lit, glo. i in l. actio ne, ff. eo.

¶ De auctoritate tutorum.

¶ Vbi pręiudicium pupilli vertitur, tutoris auctoritas est necessaria. h. d. ex. l. obligari. ff. eod. & l. pupillus. ff. de acquiren. rer. domi.

SYL. ¶ Adde pulchram rationem assignatam per gl. in l. tres tutores. §. j. in ver bo. hac actione. ff. de admini. tu. * Item adde, q; * agere actione de rationibus distrahendis, est accusare fraudem tutoris, qui rē ex bonis pupilli abstulit, nec in ratiōes retulit. d. l. ij. ff. de ratio. distrah. vnde & actio. De rationibus distrahendis ita appellatur, quia per eam rationes per tutorem datæ tanquam minus recte, vt pote in quas non retulerit quæ ipse abstulit, veniunt distrahendæ & dilaniandæ.]

* ¶ Adde, q; actio tutelæ, quæ dat̃ pupillo, vt tutor reddat rationem administrationis, est actio directa. Est autem & alia actio tutelæ contraria, quæ pariter finita tutela competit tutori cōtra pupillū, si vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus. §. tutores, infra de obli. quæ ex quasi contra. nas.]

¶ De auctoritate tutorum.

Otiatio. ¶ Dictum est s. qualiter tutores creant̃: hic quando creati sunt, qualiter se regere debeant, & auctoritatem præstare.

SYL. * ¶ Auctoritatis verbum qualiter hoc ti tu. accipiat̃, satis aperte declarat Iurisc̄ō. in l. iij. ff. eo. * accipitur enim pro approbatione eius, quod agitur.

Diuisio.

Vctoritas ¶ Totus iste titu diuiditur in tres partes principales. Primo ponit in quibus casibus necessaria est auctoritas tutoris: & in quibus non. Secundo, quando ista auctoritas debeatur impartiri. Tertio remouet quoddam dubium. Secunda ibi, Tutor autem Tertia ibi, Si inter tutorem. Item prima pars vsque ad §. neq; tamē. subdiuiditur in quatuor. Primo ponit dictum bimēbre. Secundo exemplificat quodlibet ex dictis membris. Tertio rationem annectit. Quarto infert, & illationem clarificat per exempla. Secunda ibi, Vt ecce. Tertia ibi, Nanque. Quarta ibi. Vnde in iis. Areti.

Vctoritas autē tutoris ī quibusdam causis necessaria pupillis est, in quibusdā nō est ne

¶ A uctoritas. Casus. ita figurari potest. Quæsitum est, an in singulis actibus expediendis a pupillo tutoris auctoritas esset necessaria: & dubium faciebat, quia cum in. § fin. supra tit. proxi. dictum sit, q; ratione naturali tutela inuenta est, vt qui se per ætatem regere, non potest, ab alio regatur. videbatur in quolibet casu necessaria auctoritas, * quia huiusmodi ætas neque scire, neque discernere aliquid potest l. pupillus. ff. de acqui here. Quo non obstante respondetur meliorem conditionem etiam sine tutore fieri posse, quia in hoc nullum animi iudicium requiritur, tutoris vero auctoritas non nisi in ijs, quæ animi iudicio fiūt, necessaria est. l. pupill⁹. ff. de re. iu. Quod vero subiungit̃ de contractibus, ex qbus mutuæ obligatiōes oriunt̃, in eo dubiū faciebat quod vulgo proditum est, contractus claudicare non debere. l. j. ff. de rescin. vend. cuius contrarium deciditur speciali fauore pupillorum.] No. q; auctoritas tutoris in certis casibus non est necessaria, vbi scilicet alij se obligant pupillo. Item, q; licet non possint per se pupilli facere conditionem suam deteriorem, possunt per se eam facere meliorē. Item q; vbi nascitur mutua obligatio, est necessaria auctoritas, vt pupillus obligetur, nō autē vt obligetur qui secum cōtrahit quia eo casu cessat ratio, qua- SYL.

re introducta est auctoritas tutoris, ne ætatis imbecillitate decipiantur.
a ¶ Non est necessaria. vt. C. de contrahen. & commit. stipulat. l. neq;. & l. j. C. de auctorita. præstan.
* ¶ Adde, ꝙ iste tex. intelligitur de maiore infante: nā infans nec ad suum qui dem commodū quicquam facere potest. l. j. in prin. & l. mulier. ff. de verb. obli. diffuse Tiraquel. in tract. de Retta. §. j. glo. xij. num. xx. & xxv.
b ¶ Promittant quia tūc est verisimile, quòd male agant. & facit ad hoc j. qui. all. li. vel. non. §. nunc admonendi & §. at ex contrario. & infra de inut. stip. §. pupillus. & ff. de acquir. re. do. pupillus. & ff. de pac. l. cōtra iuris. † Idem de muliere super dote paciscente, vt. ff. de pac. dot. l. de die. †

cessaria. Vt ecce, si quid dari sibi stipulentur, non est necessaria [a] tutoris auctoritas: quod si aliis promittant [b] pupilli, necessaria [*] est tutoris auctoritas. Nanq; placuit, meliorem quidem suam conditionem licere eis facere, etiā sine tutoris auctoritate, deteriorem vero non aliter, q̃ cum tutoris auctoritate. Vnde in iis causis, ex quibus obligationes mutuæ nascuntur, vt in emptionibus, venditionibus, [d] locationibus, conductionibus, mandatis, depositis, [e] si tutoris auctoritas non interueniat, ipsi quidem, qui cum his contrahunt, obligantur: at inuicem pupilli nō obligantur. [f]

fiat conditio alter. si neq; melior neq; deterior fiat. in his enim duobus casib⁹ valet ipsa transactio auctore Prætore, q̄ aliàs non valeret, sed præsumeretur damnosa. ita declarat glo. j. in d. l. cum ij. §. si prætor. quā ibi sequuntur Doct. declarā do etiā, ꝙ ita demū possit facere conditionē suā meliorē, si non mutetur forma alimentorum.]
c ¶ Necessaria est. In duobus tñ casibus obligatur pupillus sine tutoris auctoritate. ff. de actio. & oblig. l. furiosus. vbi s. ex re actio venit.

† Intelligē, qđ valet auctoritas ī cōtractibus ex quibus pōt vtilitatem reportare, alias non quia etiā cū auctoritate tutoris donatio ñ pt C de admini. tu. l. nō. oīs Iaf. & Pet.

* ¶ Adde hoc esse verum, si paciscatur mulier constante matrimonio, aliàs secus, vt not. gl. pe. in. l. cum dos. ff de pac. dot. & Bar. in. l. & hæredi. §. filiafam. ff. de pac. Item limita, nisi iusta aliqua causa subsit, l. licet. ff. de pac. dot. vt ecce, si ad commodum fratris, vel ob merita aliquid faciat in præiudicium dotis, secundum Deci. consi. 536.]
¶ Idem in alimentario transigente, vt ff de transacti. l cum. ij. §. quid ergo. Itē facit. C. de contrah. & com. stip. l. neq;
** Quod dicitur de alimentario, ita intelligendum est, vt transigendo possit conditionem suam meliorem facere, et sine auctoritate Prætoris, deteriorem vero nequaquam, ne interueniente quidē Prætore. Operatur itaq; Prætoris auctoritas duobus casibus, vnus est, cum sumus dubij, vtrum melior vel deterior

** † Adde l. Attilicianus. eod. tit.

** Adde cautelā, ꝙ volens tutò cōtrahere cū tutore faciat illū obligari tutorio noīe & suo, vt docet Cin. in. l. post. ff. qñ ex fac. iur. quem refert Cepol. cau. 142.]
d ¶ Venditionibus. Si autē pupillus petat rē ex venditione, repellitur exceptione doli mali, nisi pretiū dare velit, vt. ff. de rescin. ven. l. si id quod. §. vlti. in fi.
e ¶ Depositis. Pupillus tamen doli capax tenetur depositi, si quid doli cōmisit, vel locupletior factus sit, vt. ff. depositi. l. j. §. an in pupillum.
f ¶ Non obligantur. Et sic nota, ꝙ contractus claudicat quādoq; vt hic, † & ff. de act. empt. Iulianus. §. si quis a pupillo, Argu. contra. ff de arbit l. litigatores. §. pe. & fi. & in auth. de non elig. secūdo nu §. hoc autem col. j. Item hoc verum, nisi locupletior sit pupillus; aliàs excipitur, si agat, & contra eum poterit agi, vt ff. de admi. tu. l. si minoris & C. ꝓ emp. l. fin. & ff. eo. l. v. §. j. & de rescin. vendi. l. si id quod. §. fin.
* ¶ Adde, ꝙ hic, & in. d. §. si quis a pupillo toleratur claudicatio fauore pupilli, & in. §. hoc autem fauore filiorum. Idē

De hoc qñ contractus claudicat, est bona gl. I c de illis. extra de despō. impub. quā vide, & I c i. lōcta glo. fi. extra de co

† S Y L. qui contraxit in contri.

est & in ecclesia & in principe, vt eorũ fauore cõtractus claudicet. c.j. & ibi Felyn. & Archid. extra de proba. Praeterea in odium dolosi l. Transactione finita. C. de transac. regulariter autem contractus non debet claudicare. l.j.ff. de re. scin.vend.]

¶ Pupillus sine tutore neque haereditatem, neque bonorum possess. neq; fideicommissum licet lucrosum accipit. hoc dicit. ex. l. obligari. §. pupill. ff. eodem.

SYL. * ¶ Neq; tñ. Casus. Quaerebat, an pupillus haereditatem adire, bonorũ possess. petere, an fideicommissum capere posset sine tutoris interuẽtu, & videbatur dicendum ꝙ sic, saltẽ quando apparerent lucrosa, cum, s. proditum fuerit, posse ex se conditionem suam meliorem reddere: cuius contrarium respondetur, ne quod damnum ex ea re sentiat pupillus. Quãuis enim prima facie videantur lucrosa ex aliquo tamen temporis tractu posset grãde aes alienum emergere, aut litibus etiam vexari in exigendis nominibus, quod non paruum esset incommodum l. minoribus. ff. de minori.] No. summarium. Item, ꝙ cum auctoritate tutoris pupillus adit: & etiam de iure praetorio, Item, ꝙ haeres institutus non potest restituere haereditatem pupillo etiam lucrosam sine auctoritate tutoris. Item, ꝙ ex aditione haeres quasi contrahendo obligatur,]

Haereditas quid sit. a ¶ Haereditatem, quae ex testamento, vel ab intestato defertur, scilicet iure ciuili, vt ff. de pet. haere. l. j. ij. & iij. Et haereditas est successio in vniuersum ius, quod habuit defunctus tempore mortis suae, deducto aere alieno, vt ff. de ver. signifi. l. nihil.

* ¶ Rationem vide in glo. in ver. lucrosa &c. s. in figuratione casus. Cui adde, quod dicit Bart. in l. obligari. in secunda oppo. ff. eo. ideo non posse pupillũ adire haereditatem sua sponte, quamuis constaret esse lucrosam, quia hic acquirendi modus fit per actum obligandi, quod lex non permittit fieri nisi tutore auctore. l. more. de acqui. haere.]

Bonorũ possessio. b ¶ Bonorum possessionem. ex testamẽto, vt, Secundum tabulas,: vel ab intesto, vt, Vnde liberi, & similes, quae sunt omnes de iure praetorio, vt infra de bonor. possess. §.

¶ Neq; tamen haereditatẽ[a] adire, neque bonorũ[b] possessionem petere, neq; haereditatem ex[c] fideicõmisso suscipere aliter possunt, nisi tutoris[d] auctoritate, quamuis il-

quos autem. Et est bono. possess. ius persequẽdi retinẽdiq; patrimonij, quod cuiusq; fuerit, cum is moritur: vt. ff. de bono. possess. l. iij. §. bonorum. hoc tamen in bonorum possessione fallit in casu, cum pupillus non habet tutorem. tunc enim praetor aucto. tut. potest supplere, vt C. qui admi. ad bon poss. l. bonorum. Idẽ in haereditate, vt C. de iur. delib. l. si infanti. in fine.

SYL. ¶ Adde idem, si tutor sit absens in partibus valde remotis. d. l. si infanti. a contrario sensu, & declarat Bar. in. l. si curatorẽ. ij col. C. de in inte. resti. mi.]

c ¶ Ex fideicom. vt per senatuscon. Trebellianum, vt. j. de fideicom haere §. sed quia. (j) Idem dico & si bona velit recipere causa seruandarum libertatum, cũ & ibi possit timere damnum, quia est successio in vniuersum ius, vt. j. per quas personas nobis acqui. §. fi.

ADDITIO. (j) Si tamen sit infans potest soli tutori fieri restitutio. l. restituta §. fi. ff. ad treb. & solus tutor adire. l. si infanti C. de iure delib. aliàs secus. l. potuit C. eod. Item potest solus bonor. possess. agnoscere, quia in facto consistit; secundum Ang. & Iason

d ¶ Tutoris. i. administratoris, cui administratio sit concessa in testamento: alioquin non valet: nam & si ab eo, qui tutelam non gerit, sciens alium gerere emam, dominus non efficiar, vt ff. eo. l. iiij. Item nunquid curatoris pupilli sufficit auctoritas ad adeundam haereditatem vel bonorum possessionem delatã pupillo? Respon non, vt. ff. de appel. cũ in vna. §. tutor. vsq; in fi. legis.

Dic,

¶ Y L. ¶ Dic, q ratio est, quia tales curatores pupillis dari non possunt auctorari, vbi iuris solēnitas requiritur, & sic vbi obli *garetur pupillus l. curatorem ff. eo.]

† Al's nec vllū damnū habeat. & ita legēdū ex Theophilo, & vetustis exēplaribus: sit Anto. Aug. libr. iij. Emēd. c.vij.

a Lucrosa sit. i. appareat lucrosa: ne occasione lucro sæ adeat damnosam, quia adeūdo oneratur legatis & fideicōmis. & aliis oneribus, & ita obligat, sed non

lis lucrosa [a] sit, † ne vllum [b] damnum habeant. [c]

¶ Tutor præsens debet auctoritatē interponere, alias nō valet. h. d. ex. l. obligari. §. tutor. ff. eo.

¶ Tutor st statim in ipso negocio præ

potest obligari sine tutoris auctoritate, vt. s. eod. in princ. Sed si obiiciatur, Cessante causa &c. hoc raro accidit, q hæreditas non sit onerosa, sed frequenter cōtrarium, & ad ea, quæ frequentius accidunt iura adaptantur, vt ff. de leg. & se Y L. S natusc. nam ad ea.

¶ Adde, q alibi glo. in l. siquis mihi bona. §. si seruus, ff. de acqui. hæred declarat hunc tex. & seipsam hic, & in hęreditate lucrosa: secus in opulenta, quæ nulla habet incommoda: q licet reputetur sing. tn cōiter reprehenditur per tex. in l. pupillus. ff. de acqui. hæred. Siue enim sit hęreditas opulenta, siue lucrosa, militat illa ratio, q pupillus non intelligit causam suæ æditionis.]

b ¶ Ne vllum. est & alia ratio, etiam si sit lucrosa, quia litibus & sumptibus vexaret, vt ff. de mi. l. minorib. xxv. annis. * Adde aliam rationem, quia adiens hæreditatem debet scire causam suę aditionis. l. is potest. ff de acqui. hęr. quod à pupillo cognosci non pōt. l. pupillus. ff. de acqui. hære. Est & alia ratio, quia sine tutore alteri obligari non potest, hæreditatis autem aditio obligat nos creditoribus hæreditariis. §. hæres. j. de obli quæ ex quasi con. nascun.]

† Contrariū tenet Ias. quia pt torqri sine tutoris auctorita. quā supplet iudicis p̄sentia, vt no. Bald. in §. item sacra. in tit. de pae iur. fir

¶ Et ex eisdem etiam rationibus nec in iudiciis ciuilibus vel criminalibus † potest eē sine tutoris aucto. vt C. si aduer. rem iud. l. cum & minores & C. de aucto. præt. clarum. ** † Nisi in quatuor casibus, vt in possessione momentanea, vt C. si per vim vel alio modo. l. j. & C. qui leg. perso l. momentaneæ. ** Declara, dū modo non sit proximus infantiæ, vt dicit ibi Castr. col. ij.] Item in violato thoro minor sine curatore accusat, vt ff. de adul. l. si maritus. ij. §. lex. sed hoc in adulto. Item, si veniam ætatis impetret, vt C. de iis qui ve. ęta. imp. l j. & ij.

** Meli⁹ facit tex. in l. acta. § fin. & i con. ra ff de re. ind & l. j. C. qui legi. p̄s. hab.

** Adde, q hic casus nihil attinet ad pupillos: quia venia ætatis nō petitur nisi per maiorē xx. an d. l. ii. item neq; attinet ad iudicia.] Item in interdicto De libero homine exhibendo, vt ff. de lib. ho. exhi. l. quod & lex. §. sed & si mulier.

* ¶ Adde, q valet nihilominus sententia lata in iudicio ciuili in fauorem pupilli, licet in eo interuenerit absq; auctoritate tutoris. l. non eo minus. & ibi no. Doctores. C. de procu.]

c ¶ Damnum habeant. quia forte sub. est æs alienum latens.

* ¶ Tutor Casus. Quæsitum est, an auctoritas tutoris quocunque tempore interposita validaret actum pupilli. & videbatur q sic, quia idem operari solet ratihabitio ex post facto, quod consensus ab initio. l. quo enim. ff. rem ra hab. Item, quia uidemus, q iussus paternus potest pręire aditionem filij. l. siquis mihi bona. §. iussum. ff. de acq. hære. ex quibus videbatur sufficere, q tutor accommodaret cōsensum suum ante uel post ipsum actum. Tn̄ cōtrariū decidit, q requirit, q sit p̄sens, & in ipso negocio auctoritatē præstet. Rō est, quia tunc actus fundatur in cōmixtione harū duarum voluntatū simul, & maxime in volūtate pupilli integrata a consensu & auctoritate tutoris: quod non fieret, qn̄ p̄cederet, vel sequeret, quia tunc solum fundaret in p̄sona pupilli, quæ tn̄ nō esset integra: vnde cū talis auctoritas exigat ad habilitandam personam pupilli per modum cuiusdam solennitatis. l. curatorē. ff. eo. debet formaliter in ipso actu interponi, ne a forma recedatur Nō obstat quod dicebatur de ratihabitione, quia verum est, quoties act⁹ posset fundari in persona, quæ illū gessit, quod est hic. d. l. curatorē. Quod vero dr de iussu, illud est, quia iussus exigit ob vinculū S Y L.

patriæ potestatis, cum enim filiusfa. sit, sua sponte ad actum explicandum accedere non posset, & ideo vt actum gerere possit, præcedere debet iussus paternus. Nota summarium.

a Auctor.i. ꝓbare & laudare quod fit per pupillum vt ff. eodem l. etiam.

b Existimauerit. non. n. compellitur. Primo, quia est iniquum: secundo, quia tenetur pupillo damnum resarcire tutor, vt ff.eo.l.si tutor. Accur.

sens debet auctor[a] fieri, si hoc pupillo prodesse existimauerit: [b] post tēpus [c] vero, vel per epistolam, [d] aut per nuntiū interposita auctoritas, nihil agit.

¶ Tutor nō potest auctorare pupillo cum eo litigāti, sed dandus est curator, cuius officium finitur finita lite. Areti.

¶ Si inter tutorem pupillumque iudicium [e] agendum

c Post tempus s. non modicum, aliàs valet auctoritas, vt ff. de acq. hær. siquis mihi.§.iussum.quæ est contra. & est ratio, quia videntur inesse quæ incontinēti fiunt, vt ff.si cer.pet.l.lecta.

SYL. Et ita cōiter tenetur, dummodo vno contextu fiat, vt no.doct.in d.§. iussum. * Nam auctoritas debet statim in ipso negocio interponi, idest, vel modicū ante, vel incontinenti post, non interueniēte medio actu contrario l. continuus.de ver.obl. Aliud autem est in consensu, q potest etiam postea interuenire, vt tradit Bar.in l. obligari §.tutor.ff.eo.]

d Per epistolam. Not. caute, & redde singula singulis. Nam dixerat duo: scilicet statim, ad quod refertur, Post tempus &c. itē In ipso negocio præsens. ad quod refertur hoc, Per epistolam. quæ inter absentes mittitur, vt infra de obliga.ex consen. §. fin. Idem & si alio modo inutiliter auctorizetur, vt ff. eod.l.j. §. fin.& l. sequen.

* Ratio est, quia paria sunt, auctoritatem nō interponere, & interponere sed nulliter vel illegitime l. quoties ff. qui satisd. cog. vbi late Ias.

SYL. * Si inter tutorem.§ Casus in correctione iuris antiqui non est vt figuretur nisi literaliter. Olim, cum inter pupillum tutoremque lis erat futura, cum satis absurdum videretur tutorem illū posse in causa propria auctorari, ob vehementem suspicionem deceptionis pupilli, alius tutor a Prætore constituebatur, qui in ea re auctoritatē pupillo præstaret. Sed quia uisum est postea legib[us] aduersari, ut tutorem habenti tutor adiungeretur l. licet C. in qui bus cauf. tut. hab. tuto. da, post. placuit, ut non amplius tutor, sed curator in eius locū detur, qui eo iu dicio peracto curator esse definit,] Not. q̧ potest esse lis inter tutorem & pupillum. Item, q̧ nemo in causa propria auctoratur, Item, q̧ habenti tutorem tutor non datur, sed curator. Item, q̧ curator datus ad certam causam, ea finita desinit esse curator.]

e Iudicium. scilicet rei uendicationis, uel alterius personalis, vel realis actionis, præter actionem tutelæ, quæ contra tutorem erit danda: quę durante officio nō datur, † vt ff. de tut.& ra. dis.ni si finita.§.fina.& l.si cum tutore adhuc. & idem in utili generali negociorum gestorum, † quæ datur contra curatorem adultis, vt ff. de administratio. tut. l. cum curatore.& C.de admi. tut.& cu. l.ij.& l. rationes.

Iudicium utrū inter tutorē & pupillum possit esse † ** idē ait gl. supra tit.j. §. fi. * † vtilisne go.ge. dat vbi quis

SYL. * Dic, quòd, l. secunda loquitur quando unus curatorum vellet agere cum alio: nam id prohibetur. l. actus.ff.de administratione tutor.l.autem.Cum curatore, loquitur in adulto, qui etiā manente administratione, potest ex quacunque causa cum curatore agere, dicta l. si cum tutore. in fin.præterquam ubi curæ administratæ ratio peteretur, dicta l. rationes.] Sed certe nec aliæ videntur interim posse intendi, ut ff. de tut. & rat.distrahen.l.sed nō dantur. Sed illud intelligo, ut ipsemet exerceat, non dantur: sed per curatorem sic, ut hic dicitur.

SYL. necessitate vel necessitatis suspitiōe gessit. l. iij.§ hac. ff eo.

* Hæc gl. communiter reprobatur per Doct. ibi, ut dixi in Commē.* quia.l.sed non dantur loquitur in illis actionibus; SYL.

qua

quæ occasione tutelæ proueniunt, qualis est actio furti,& damni,quas pupillus nec ipse nec per aliū durante tutela exercere potest. tex.autem noster loquitur in actionibus extra causam tutelæ.]Ité nūquid hæc correcta sunt hodie p authen. vt ij qui ob se perhi. ha. res mi.§.j. coll.vj. cū nullus creditor vel debitor possit esse tutor vel cura-

sit: quia ipse tutor in rem [a] suam auctor [b] esse non potest, non Prætorius tutor (vt olim [c]) cōstituitur, sed curator [d] in locum eius datur: *quo curato re interueniente iudicium peragitur, & eo [f] peracto curator esse desinit.

tor?Respon.sic,nisi in tutore testamentario,in quo poterit adhuc hodie hic.§. loqui,cum fides talis tutoris ab ipso testatore sit cōprobata, vt infra de satisd. tu.vel cur.§.j.& C.de episcopali audien. de creationibus.Vel idem in eo † quod in aliis,vt in prædicto auth diximus.sed magis credo contrarium vt dixi in d.auth.vt ij qui obl.se perhi.ha.res mi.§ j.

¶ Et ista é cōis opi. si testator sciuerit ā si ignorauerit, s̄m Ange.

SYL.

¶ Adde,q̄ ista opin. est tenenda vt dicit hic Christo.cuius opin.mihi placet,& se cundum eam aliàs consului.]

** Adde,q̄ hodie quoq;mater & auia,li cet sint debitrices aut creditrices, non phibent̄ à tutela,auth ad hæc. C.quan. mul.tut.offi.fun.pos.Ité not. q̄ si durante tutela superueniat ipsum debitū aut creditū,veluti si tutor hæres fiat creditoris pupilli,non desinit esse tutor , sed ei adiungitur curator.§.sed & si quis.in d. auth.vt ij qui obli.& est gl.in ver. creditor.i auth.minoris.C.qui da.tu.vel cu.]

† Pōt tñ lo conse. quētiā ēt ad ppriā.

Item & circa reales actiones hunc.§.hodie facimus loqui,cum in eis nō sit obligatio,vnde authen.(aliàs actio) cessat,vt infra de act.§.j.

SYL. ré aucto. rari & si bi soluef ac trade re ré debi tá ēt īmo

¶ Adde,q̄ hæc glo.communiter reprobatur,quia idé timor est in actione reali,qui est in personali.]

a ¶ In rem suam,& pupilli, quæ sua dicitur,cum beneadministrat,vt ff de fur. l.interdum.ij.§.qui tutelam.

S Y L. bilē sine iudice, vt l.stulas. ff. de contrahenda emptio.

* ¶ In rem suam dixit.i.ad vtilitatem& commodū propriū.l.ij.ff. de nego. gest. quæ per quam elegans locutio est.]

b ¶ Auctor esse non potest. Facit ad hoc ff.de verb.sig.l.quod dicimus.& C.neqs. in sua causa.l.vnica. † & C.de testi.l.omnibus.& ff.eo.l.v.j.respon. Ang. contra C.de fideicom.l.fi.ibi, cū ipse sibi iudex & testis &c.Sol.ibi improprie dicitur iudex testis.Ratio autem textus præsentis est,quia sequeretur,vt in eodé negocio eét quis actor & reus, quod é incōueniés, vt patet per iura primo inducta.

c ¶ Vt olim . nam olim in tali casu dabatur tutor prætorius:quod hodie nō est,vt hic dicitur.

* ¶ Prætorius appellaba͂t,q̄a à Prætore dabat͂,vt scribit hoc loco Theophilus.]

d ¶ Sed curator.C. de in lit.dan.tu.l. j.

* ¶ Declara hoc pcedere,nisi adsint alij tutores;quia tunc altero tutore auctore agi potest.l.si plures.ff.de testa.tut.

e ¶ Datur etiam inuito,vt ff.de tut.l.iij. §.idem Cassius.

f Et eo scilicet iudicio.

SYL.

¶ Quibus modis &c. ¶ Quia dictum est qualiter,& à quib⁹ tutores dentur,& de eorū auctoritate, restat videre qualiter hæc potestas soluatur,vt fecit s̄. qui.mo. ius pa.po.sol. & sic s̄m Areti. dictū erit de principio,progressu,& fine tutelarū.]

Cōtinuatio.

Notandum est.q̄ modi , qui tutelam finiri faciunt,sunt octo,& ad istos omnes alij modi possunt reduci.Et sunt hi. Suspicio,quando tutor remouetur tanquā suspectus.Crimen,quando propter crimen deportatur,vel in seruitutem redigitur. Mors naturalis pupilli vel tutoris Conditio adimpleta.Status.i.capitis diminutio,vbi status mutatus, vt quando capitur ab hostibus,vel arrogatur.Ætas scilicet pubertas.Tempus adueniens.f.si ad certum tempus datus sit tutor , & sit finitū tempus.Causa, qñ propter aliquā causam tutor excusatur.Vnde ver.

Tutela multis modis finitur.

Suspicio,crimen,mors,cōditio,status, ætas,Tempus,causa,solent tutelæ ponere metas.

Versus

Vpilli. ¶Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Nam primo ponitur, qualiter pubertate tutela finit͂ & quæ sit pubertas.Secūdo qualiter

Diuisio.

qualiter arrogatione, vel deportatione, vel seruitute pupilli, vel temporis finitione. Tertio, qualiter morte pupilli vel tutoris. Quarto, capitis diminutione tutoris. Quinto, etiam minima capitis diminutione pupilli. Sexto, ppter aduentũ tẽporis vel cõditionis. Septimo, propter remotionẽ factam de tutore. Secũda ibi, Item finitur. Tertia ibi, Simili modo. Quarta ibi, Sed & capitis. Quinta ibi, Sed pupilli. Sexta ibi, Præterea. Septima ibi, Desinunt.

¶ Quibus modis tutela finitur.

¶ Tutela finit̃ pubertate pupilli, quę ĩ masculo ẽ statim cõpleto xiiij. anno, ĩ fœmina xij. Aret.

Pupilli [a] pupillæque, cum puberes esse cœperint, à tutela liberantur.

¶ Pubertatẽ autem veteres quidẽ non solum ex annis, sed etiam ex habitu [b] corpis, in masculis æstimari volebant. Nostra autem maiestas, dignum esse castitate nostrorũ tẽporũ existimans, bene putauit, quod in fœminis † etiam antiquis impudicum esse visum est, id est, inspectionem

Itẽ prima sub diuidit̃ in tres. Nam primo ponit, qualiter tutela finiatur pubertate. Secundo, qualiter pubertas accipiatur de iure antiquo: Tertio qualiter de iure nouo. Secunda ibi, Pubertatem. Tertia ibi, Nostra autem.

SYL. ¶ Pupilli. Casus non figuratur in l. corrigente, & rationẽ suæ correctionis assignante, & ponente regulam, cuius ratio est, quia, cum tutela introducta fuerit ad tuendum qui per ætatem se tueri nequit, sequitur vt finiatur adueniente ea ætate, quæ iudicium animi videt̃ afferre. l. adigere §. quãuis. ff. de iu. patro. Ab ea autem ætate crediderunt veteres iudicium incipere, in qua videbãt naturam virilitatis signa ĩ corpore præferre, rati cum ipso corpore animum etiã pubescere, & (vt ita dicã) maturescere] No. tutelam finiri pubertate. Itẽ quòd olim pubertas iudicabat̃ ex aspectu & habitudine corporis in masculis. Item, ꝙ pubertatem in masculis hodie dispositum est esse in xiiij. anno, in fœmina in xij. Item, quòd cum Imperator præsumat, & super præsumpto disponat, ꝙ ista est præsumptio iuris & de iure quo ad tutelas, & testamẽta & similia: secus quo ad matrimonia. Item requiri maiorem castitatem in fœminis, ꝙ̃ in masculis. Item, ꝙ hodie pubertas nõ debet probari per aspectum. Item ibi, bene posita, not. ꝙ quando recitatur aliqua opinio vt confirmet̃, d̃bet approbari & laudari.

a ¶ Pupilli. No. ꝙ pupilli sunt, ꝗ de potestate patris ĩpuberes exierunt, vel morte, vel emancipatione, vt ff. de verb. sign. l. pupillus. j. respon. licet improprie dicat̃ aliquando pupillus, qui est in potestate, vt ff. de verb. oblig. l. fi. §. si pupillus. Accur.

Pupilli. talis nõ est etiam

** Adde, ꝙ tutor, cuius tutela finitur pubertate pupilli, tenetur petere ei curatorem, aliter tenetur iudicio tutelæ. l. ita autem. §. penult. ff. de adminiſt. tut. quod nota.]

b ¶ Ex habitu. i. inspectione, vtrum haberet barbam vnam, vel alteram, vt infra innuit: & facit. ff. de mino. l. minor xxv. annis, ibi, adito præside ex aspectu &c. Et no. pro opinio. Marti. qui secundum conscientiam dicebat iudicẽ debere iudicare: & facit ff. de fer. l. ij. in fin. & ff. fin. reg. l. si irruptione. §. fi.

Iudicare an iudex debeat secundũ cõscientiã.

SYL. Adde hoc esse verũ regulariter, ꝙ tenetur iudicare secundũ acta & probata * l. illicitas §. veritas. vbi Bart. ff. de offi præs. non secundum suam opi. sed si haberet aliquod notum nõ per opinionẽ, sed certitudinarie, tunc debet iudicare ꝓm conscientiam: & hæc est veritas, de qua vi. late Feli. in c. pastoralis. §. quia vero. de offi. deleg. in fin. in glo. in ver. tenetur. vbi ponit regulam cum octo limitationibus. ea vero, quæ quidam in additionibus hic posuerũt, non pertinẽt ad cognitionem iuuenum: quia resolutio totius materiæ ponitur vbi s.]

a ¶ Hoc etiam. s. q sit iudicandum per aspectum impudicum.
b ¶ Constitutione. vt C. quando tu vel cur. esse desi. l. fi.
c ¶ Credantur. Facit ad hoc supra de nupt. j. respõ.

Item finitur habitudinis corporis, hoc [a] etiam in masculos extẽdere. Et ideo nostra sancta constitutione [b] promulgata, pubertatem in masculis post xiiij. annum completũ illico initiũ accipere disposuimus: antiquitatis normã in fœminis bene positã, suo ordine relinquentes, vt post duodecim annos completos viripotẽtes esse credantur,[c]

¶ Arrogatione, deportatione, seruitute, vel aduentu conditionis, sub qua data erat, tutela finitur. h. d. ex. l. si arrogati. ff. de tute.

SYL. Casus non figuratur in positione regulę & illius declaratione.
* Primi casus ratio est, quia cum transeat in potestatem patris arrogãtis, non potest esse in tutela, quæ in iis personis solũ habet locũ, quæ i potestate nõ sunt s. de tut. in princ. item quia minimã patitur capitis diminutionẽ, §. minima. s. de cap. dimi. q & ipsa tollit tutelam. §. sed & capitis. j. eo. Ratio secundi & tertij casus est, quia deportatione amittit ciuitas. §. minor. s. de ca. di. seruitute vero etiã libertas: quo fit vt merito pereat tutela, quæ iuris ciuilis est, & in personis liberis solum cadit. s. de tu. in prin. Vltimi casus ratio pendet à verisimili mente testatoris, qui cum dederit tutorem vsq; ad certam conditionẽ, puta donec venerit nauis ex Asia, videt voluisse, vt existente illa cõditione tutela finiatur.** sicuti idẽ videmus in dato ad certũ tempus in testamẽto §. præterea. j. eo.] Nota summa.
d ¶ Adhuc impuberes. idest in pupillari ætate adhuc existẽtes, vt hic, & ff. de ado pti. nec ei. §. corũ. & hoc cũ cõsensu omniũ tutorũ, vt C. de auctori. præs. l fi.
e ¶ Redigatur. Ex ingratitudine, † si sit doli capax: non autem ex venditione: quia non nisi sit maior. xx. annis) potest per venditionem fieri seruus, vt s. de iure perso. §. pe.

¶ Itẽ finitur tutela, si arrogati sint adhuc [d] ipuberes, vel † deportati. Item si in seruitutẽ pupillus redigatur, [e] vel si ab hostibus † captus fuerit.

¶ Sed & si vsq; ad certam [f] conditionem datus sit tutor testamento, [g] ęque euenit, vt desinat esse tutor existente conditione.

¶ Morte naturali pupilli, vel tutoris, tutela finitur. h. d. ex. l. nisi. in prin. ff. de tut. & ra. distr.

¶ Simili modo finit tutela morte [h] vel pupillorum, vel tutorum.

¶ Capitis diminu-

Contra est C. de inoffi. test. l. siquis. § fin. Sed ibi de eo dicit, qui doli capax nõ est.
¶ Adde, quòd hęc glo. cõiter approbatur p doc. post Bar. in l. ij. in prin. in iiij. col. ff. de vul. & pupil.]
* ¶ Adde, q licet finiat tutela captiuitate pupilli, eius tamen bonis curator plerunq; constituitur, ne medio tẽpore pereant. l. ab hostibus. §. j. ff. ex quib. cau. maio. & l. muto. §. vlti. de tute.]
f ¶ Certam. i. specificatã, vt quãdo Titius erit Consul.
g ¶ Testamento. No. q dixit testamẽto: nam à lege vel iudice nõ sic, vt ff. de reg. iuris. l. actus.
¶ Simili modo. Casus. non figuratur. SYL.
* Ratio decidendi est, quia cũ mors oĩa soluat. §. deinceps. in auth. de nup. soluit ẽt tutelã, quæ ad aliũ hæreditario iure transire non potest. l. Tutela. ff. de tute. Adde, q tutela ẽst ius quoddam ex relatione tutoris & pupilli constans, & ideo sublato vno correlatiuorũ, alterũ quoque cessare necesse est. Notabilia patẽt.]
h ¶ Morte. naturali: nã de ciuili iã dixit supra proxime. s. vbi dixit de deportatõ, & seruo

** † pro stet ligẽtia vide §. maxima cũ glo. i ver. libertis. supra de cap dim. vñ sumi põt extm plũ huius loci.
SYL.
* † Hoc cõtingere põt, cũ pximi sũt pubertati quia tũc sunt doli capaces & obligant ex d[illegible] l. pupillũ ff de re. iut. vbi Deci l. ex cipiũtur. ff. ad sen. cõs. sylla.
* † Quid dicendũ, in tore capto, vide supra de atti. tn §. a hostibus.

Mors oia soluit. & seruo facto per ingratitudinem, quia mors omnia soluit, nedum tutelam, vt in auth.de nup.§ deinceps.coll.iiij.
** Ex hoc loco colligitur, ꝙ appellatiõe mortis in dubio intelligit̃ de naturali.]
* ¶ Sed &c.

SYL. ¶ Casus non est figurãdus, sed potius exquirẽda ratio regularũ, quæ hoc tex. traduntur. Finitur itaque tutela per seruitutẽ tutoris, qa tutela munus est publicũ, seruus vero muneribus publicis fungi non potest, l. Cum prætor.ff. de iudi.Item per amissionem ciuitatis: quia cum tutela iure ciuili fuerit introducta, non potest geri ab eo,qui iura ciuilia perdiderit. Ratio autẽ, quare minima capitis diminutione tutoris tollatur tutela legitima, est, quia cũ is, qui vt agnatus tutelam sumpserat, desinat esse agnatus p assumptionem alterius familiæ, non põt amplius esse tutor tanq̃ deficiente fundamento legitimæ tutelæ: cæteræ autem non pereunt, quia tam filiusfami.q̃ paterfami. tutores dari possunt.§. qui testa. tu. da. pos.in prin cum in publicis muneribus patriæ potestatis ratio non habeatur.l.filiusfami. ff. de iis q sunt sui vel alie. iu. Cur autem quauis capitis diminutione pupilli tutela extinguatur,assignaui rationes.§. in § j.No. summarium.]

tione tutoris maxima, vel media, vel etiam minima pupilli, omnis tutela finitur: minima autem tutoris, solũ legitima finit. Aretí.

¶ Sed & capitis diminutiõe tutoris, per quã libertas,[a] vel ciuitas [b] eius amittitur, omnis[c] tutela perit. Minima autẽ capitis diminutione tutoris, vel uti si [d] se ĩ adoptionem dederit, legitima[e] tantum tutela perit: cætera[f] non pereũt. Sed pupilli & pupillæ capitis diminutio, licet[g] minima sit, omnes tutelas tollit.

a ¶ Libertas. & tunc maxima, vt §. de capi.d § maxima.
b ¶ Ciuitas. Et tunc media,vt §. de capi. diminutio.§,minor.
c ¶ Omnis tutela. Etiam testamentaria, vel datiua, cum ea, quæ sunt iuris naturalis tollantur,vt supra de cap dimin.§. quod autem.

SYL. ¶ Adde,ꝙ hanc gl reprehẽdit hic Ange. Sed tu dic, ꝙ intellexit de effectu iuris naturalis,non de existẽtia, vt declaratũ est in §. quod autem. §. de capi. dimi.]

* Veras autem rõnes decisionis tex. nostri,videas.§ in formatione casus.
d ¶ Si se in adoptionem. Sed emancipatione filij legitima tutela non finitur, quia filiusfamilias legitimus tutor esse non potest:cũ scilicet pater eũ præcedat, vt supra de capitis diminutio §. fi.

SYL. ¶ Adde, quòd hæc glo reprobat; quia existente impedimento perpetuo in patre, tunc succedit in iure tutelę, l. iij. §.pen.ff. de leg. tu.l.nõ solũ. §. si quis. ff. de excu. tut. eam tamen defendo in Commen.] Nisi in casu, vt cum manumittit seruum maternũ delatũ sibi, vt §. de leg. pat.tu.§.j.†& tunc defertur,cũ sui iuris erit,vt ff. fami.ercis.si maritus. † al. sed forte & tunc.

SYL. ¶ Hanc glo. reprobat hic lo. Fab sed eã defendit Christ.**& ego in commen.siquidẽ exceptio glo. intelligitur, cum filiusfa.manumittit cõsensu patris, quod quidẽ fieri potest: nec obstat tex.in §.filius autem,l.vlt.C. de bo.quæ lib qui in contrarium allegatur, quia loquitur,cũ citra voluntatem patris alienat.]
e ¶ Legitima. Sed quare hæc legitima tm̃ perit? Respon.quia agnatio perit minima capitis diminutione vt §. de legitima aga. tut.§.fi.& legitima iter agnatos tm̃ consistit, vt §.de leg.agn. tu.j.rñ.

SYL. ¶ Dic fm Ang. hoc nõ esse verũ hodie, quo tpe tutela defertur ita cognatis, sicut agnatis: remanet enim cognatus.]
f ¶ Cæteræ. s. testamentaria, & datiua: fm Mar.vel Azonem.
g ¶ Licet minima sit. Vt quia detur in arrogationem,vt §.eo.§.j.

SYL. * ¶ Præterea. Casus clarus est. Ratio dubitandi poterat esse, quia cum tempus non sit modus inducendæ aut tollendæ obligationis.l obligationum fere.§ placet.ff.de ae.& obli.nõ videbatur,ꝙ obligatio,quæ inter tutorẽ & pupillum nascitur,

finitur. §. tutores j. de oblig. quæ ex qua. con. nas. ed tempus constitui posset, aut tpe dissolui: cuius contrarium decidit duplici rōne: prima, quia limitata causa limitatum debet parere effectū, ideoq; cum tutela restringitur ad certū tempus, nō debet vlterius progredi. l. in agris. ff. de acqui. rer. do. Altera rō est, quia ad tēpus permissa, ab eo tpe censentur prohibita. l. si ita. ff. de vulg. & pupi. Nec obstat rō dubitandi, quia aliud est, q ad tēpus cōstituatur obligatio, aliud q ad tps constituatur causa, ex qua oritur obligatio, vt puta tutela ad tempus, quæ licet finiatur tpe manet tñ obligatio inde contracta.]

¶ Temporalis tutela tēpore adueniente finitur.

¶ Præterea qui ad certū a tēpus testamento dantur tutores, finito eo deponunt tutelam.

¶ Qui remouētur à tutela propter suspicionem, vel qui in perpetuū excusantur, tutores esse desinunt. Arc.

¶ Desinunt † etiam tutores esse, qui vel remouentur à tutela ob id, quòd suspecti visi sunt: vel qui ex iusta causa sese excusant, b & onus administrandę tutelę deponūt, secundum ea, quæ inferius c proponemus.

a ¶ Ad certū, Idem si ad incertum tempus, scilicet ad conditionē, vt ī eo. §. sed & si. quæ conditio ad esse & ad nō esse se habere potest, ut infra de verb. oblig. §. conditiones.

** Adde idem esse, si datus esset ad incertum tempus qñ, etiam q esset certū an, puta. vsq; quo Titius moriatur. nam eo moriente finiretur tutela.]

SYL. ¶ Desinunt. ¶ Etiam figurabitur suis locis in titulis seq. * Qui enim remotus iā est ob suspitionē, consequens est, vt deponat tutelam, quia ad hoc remouetur: & qui se excusat, cum se excuset, vt non sit tutor. ideo liberatr ab onere tutelæ.] No. duos alios modos finiēdi tutelam. Item q tutela est onus.]

b ¶ Excusant. s. in perpetuum, vt quia mutus, quod dic vt ff. de mino. l. verū. §. ex facto. nam si ad tempus, non desinunt esse tutores, † vt j. de exc. tu. & cu. §. item qui reipublicæ.

† sed inte rim dat curator.

c ¶ Inferius. vt j. de susp. tut. per totum, & j. de excusa tuto. & cur. per totum. Et nota, q eisdem modis finitur cura, si

Cura qñ finitur.

quos habeant pupilli † curatores, & eodem tempore, vt C. quādo tuto. vel cur. esse de l. j. Adultorum vero curatores tunc finiuntur, cū virilem vigorem cōpleuerit minor, scilicet xxv. annos, † vt ff. de min. l. j. in ff. & j. tit. j. respon. nisi ad certā causam vel spēm fuerint dati: nam tunc finito negocio finitr officium vt supra tit. j. §. fi. Item curatores aliorum, vt j. tit. j. §. furiosi & §. sed & mente captis. tunc desinunt, quādo sanam mentē prædictæ personæ recipiunt, vt ff. de cur. furiosi. l. j. §. j. & §. fi.

† qd mul tis casib⁹ accidit, vt infra tit. § interdum.

† nisi me iores xx. ann. veniā ætatis a pricipe impetrasf. l. ij. C. de his q vē æta. ipe & gl. i ita tit. seq † ass ãũs

ADDITIO. Nota, q eisdem modis, quibus finitur tutela, finitur etiam auctoritas officij adiuncti tutori, quod est in multis casibus, vt j. tit j. §. interdum. in verb. idone⁹. & in l. potuit. & in l. pper. C. in qui. cau. tuto. hab. Nā finito officio principalis, etiam finitur illud coadiutoris adiuncti. l. j. C. quan. tu. vel cura. esse desi. & ideo coadiutor datus debili vel suspecto epo, de quo in c. venerabili. extra de offic. delega. desinet morte prælati esse, per d. l. j. Io. Fab.

Cōtinuatio. ¶ De curatoribus. ¶ Finita tutela pupilli indigent curatoribus: ideo de ipsis subdit. Io. Fab.

Diuisio. Asculi. ¶ Totus iste titul⁹ diuidit in tres partes principales. Primo ponit de curatoribus datis puberibus. Secundo, de datis illis, qui laborāt aliquo morbo vel vitio. Tertio, de curatoribus datis pupillis. Secunda ibi. Furiosi. Tertia ibi, interdum. Item prima pars diuiditur in tres partes. Primo, qualiter puberibus dantur curatores. Secundo, à quibus dantur. Tertio, an inuitus quis cogatur curatorē acci-

¶ De curatoribus.

¶ Curatores dantur adultis vsque ad vigesimum quintum annum completũ, & ab illis magistratibus, a quibus tutores: non autem testõ dant᷑, sed dati confirmantur: inuitis aũt non dantur, nisi ad litem.

Asculi quidem puberes, & fœminæ viripotentes, vsque ad vicesimum quintum annum ᵃcõple

pere.Secũda ibi.Dantur.Tertia ibi.Item inuiti Areti.

¶ Masculi quidẽ.¶ Casus Quæsitũ fuit, dato curatore,qñ cura finiret᷑ in masculo & fœmina·& videbat᷑ adhibendã distinctionẽ, sicut ĩ tutela vt citi⁹ fœmina maior efficeret᷑, sicut videm⁹ ĩ impetratione veniæ ætatis. l. ij C. de ijs q̃ æta. ve. impe. Tñ cõtrariũ rñdetur, ꝙ immo pariter ĩ vtroque finit᷑ cura xxv.ann.*Rõ dñiæ est,qa cũ tutela det᷑,principaliter ꝑsonæ,in fœmina vero citius pubertatis signa natura oſtẽdat q̃ ĩ mare,lex quoque.vt naturæ æmula, fœminã prius fieri aptã ad se tuẽdã credidit,q̃ marẽ, iõq; nõ eodẽ tpe in mare finit᷑ tutelã quõ in fœmina,sed tũc qñ natura ostendit cõceptũ esse robur virile:at in cura aliud visum est,qa dat᷑ rebus,& fœmina est imbeciliori ingenio in illis administrãdis, tũ ob naturæ vim q̃ fortior est in viro: tũ rõne experientiæ,q̃ in fœmina nõ inuenit᷑ nisi perraro. Nec obstat qđ dr̃ de venia ætatis,qa nõ aliter concedit᷑ fœminis,nisi pri⁹ cõmendatæ fuerint & morũ honestate,& mẽtis solertiã:quo casu cũ ꝑuenerint gñalẽ sexus infirmitatẽ; nõ mirũ si parui refert quo tpe cõcedatur. Deinde q̃sitũ est,à qbus magistratibus dent᷑ curatores:& rñdet᷑,ꝙ ab eisdẽ, à qbus & tutores:in cã aũt est similitudo muneris tutelæ & curæ.Sed tũc dubitabat᷑:an testõ dare᷑ curator : & videbat᷑ dicendũ ꝙ sic,eadẽ rõne,qa cũ parificet᷑ tutelæ cura in multis,in hoc ẽt videbat᷑ parificãda.s̄.q̃ test tu da.pos. in prin.cuius cõtrariũ deciditur,qa curator datur principaliter rebus. l. In copulandis.C. de nupt.de qbus nõ põt pr̃ directe disponere post pubertatem filij,l.ij. ff.de vulg.& pup.iõq; nõ põt ẽt testõ cauere ꝑ quẽ velit.d.bona administrari.Subditur tñ,ꝙ si fuerit datus,cõfirmandus est à iudice rõ est q̃a lex de pr̃is electiõne plurimũ cõfidit. l. de creationib⁹. C. de epis.aud.ob q̃ æquiparationẽ tutelæ & curæ,cũ q̃reret᷑,an inuito curator daret᷑, videbat᷑ dicendũ ꝙ sic,qa & pupilli tutorẽ inuiti accipiũt.l.necnõ. ff.de tu.& cu. da. ab iis. Sed contrariũ rñdet᷑,qa cũ aliquẽ hr̃e intellectũ adolescẽtes iura ꝑsupponant, qbus oĩum bonorũ dispõnem cõcesserunt, merito noluerũt illis nisi petẽtibus curatores dari. Existimarũt eñ leges eo ingenio pollere id ætatis iuuenes,vt si rebus suis se minime. superesse posse cognoscãt,curatorẽ petant. Excipit᷑ tñ casus litis:qđ eo inductũ est;ne iudiciũ eludat᷑.l acta.ff.de re iudi:Quare aũt det᷑ curator ad certam causam, tutor vero non,assignatur rõ in §.ad certum.supra qui test.tu.da.pos.]No. ꝙ viripotẽs; & pubes,pro eodem supponunt.Item.ꝙ eodem tempore finitur cura masculorum & fœminarũ. Item no. rõnem introducendæ curæ.Item, ꝙ curator non datur testamento, sed datus confirmatur.Item ꝙ adultus cogitur accipere curatorem ad litem,quia non habet legitimam personam standi in iudicio. Item quod quamuis tutor non detur ad certam causam,datur tamen curator.]

a ¶ Vicesimumquintum annũ.nisi impetrent à principe veniã ætatis : masculi in xx.annis,fœminæ in xviij.vt C.de ijs qui ve.æta.impe.l j.& ij.

* ¶ Adde;ꝙ M.Antoninus philosophus, primus statuit , vt omnibus adultis curatores darentur , cum ante non nisi ex L.Lectoria vel propter lasciuiam,vel propter dementiam darentur: quod Iulius Capitolinus memoriæ prodidit: Item quod dicitur de venia ætatis impetrata vt tunc repræsententur maiores, declara non procedere in alienatione, & hypotheca rerum immobilium, quas face

re non possunt sine decreto d.l.ij.in fi. & l.iij.eo tit.

Tutores a quibus iudicibus dantur. a Magistratibus.i.à Prætore,Præside, Proconsule, Præfecto Ægypti, vt ff. de tu & cur.da. ab ijs.l.j. Item à Præfecto vrbis,& à Defensore ciuitatis, vel iudice Alexandriæ, vt s. de attil. tu.§.pen.alias fi. & in auth. de defen.ciui. §. nulla col. iij & ff.de of. præ. vr.l j.§. item solent. b Datus de facto. Adde, quod curator datus testamento nó satisdat rem minorem saluam fore, sicut nec tutor testamétarius,gl ver. pbata.j.ti.j.§ prin.

tum curatores accipiũt:quia, licet puberes sint, adhuc tamen ei⁹ ætatis sunt vt sua negocia tueri non possint.

Dantur auté curatores ab eisdem magistratibus,[a] à quibus & tutores.

Sed curator testamento non datur, † datus tamen[b] con firmaẗ decreto Prætoris[c] vel præsidis.[d]

Item inuiti adolescentes curatores nō accipiunt, præterquam in litem:[e] curator[f] † enim & ad certam causam dari potest.

† alias sed datus.

Furiosis, prodigis, vel perpetuo vitio laborãtibus, curator datur.h.d.

sicuti nec Inuitus agere cogitur. & ita procedit tex. in d.§. si pupillus. sed qñ conuenitur, tune datur ei inuito, quod tñ declara vt non cogatur ad accipiendũ hunc vel illum in specie,sed cogitur vel le in genere, ne iudicium reddatur elusorium:& ita declarat text. in l.tutori.C. de nego. gest. Illud tamen animaduerté dum, quod hæc cessant in infante, contra quem siquis agere velit,potest petere ei curatorem per iudicem dari. l.j.C. qui pet. tu.aut fit missio in possessioné bonorũ suorũ.l.hæc.ff.ex quib. cau. in pos.ea.] Adde,quod curator ad litem non teneẗ facere inuentarium,gl.in l decreationib. in ver.conscripto.C.epis.aud. & Spe. tit. de actore ab vniuersita.&e.vers.puberis aũt.iurabit tñ,quod faciet in cã vel in causis q̃ sibi pro minore vtilia videbũtur : & alia omittet d.l. de creationibus, & in auth.ibi posita,& Specu.vbi.s.

† alias aũt.

c Prætoris.scilicet in vrbe.

d Præsidis.in prouincia.

e Non accipiunt.Secus in tutore, vt ff. de tuto & cu.da l.nec non. & de tute.l. ij.vt diximus s.de tute.§.est aũt.Item vĩ contra.ff.de min.l.j.in fi.Sed qđ ibi dr, non cōmitti eis adultis res suas an̄ xxv. annũ,verum est,vt sint rata. q̃ fiunt per eos:committuntur tñ.,vt hic,sed restituũtur,vt ibi.& j.de act.§.si quis agens. ** Limita hunc tex. vt non procedat in curatore furiosi & prodigi ; quibus daẗ ex officio etiam nemine petente, glo.j. in l.hæc autem.ff.ex qui.cau. in pos.ea. idem in principe,cui etiam inuito daẗ, vt scribit Ias.post multos alios in l.licet in ij.not.C.de testa.mili.]

e In litem.Tunc enim coguntur.

Dic hoc verum,si cōueniantur : secus si agant,Bar.in d.§.si pupillus.] sed pupillus in litem non cogitur,vt ff. de tut. l.qui hét.§.si pupill⁹.qđ expone, vt ibi. ** Distingue,quod pupillus agere volés debet petere curatorem, alioquin repelleretur,quia non habet legitimam personam standi in iudicio sine tutore aut curatore.l.j.&ij.C.qui legi.perso.tunc autem non dicitur eum inuitus accipere

f Curator.q d.non dubites, de hoc,si cet aliud sit in tutore, vt.s. qui da. tut. pos.§.certæ.

Furiosi. Casus in notissimis regulis non figuratur. * Dici tñ potest, quod ex generalitate principij huius tituli nō videbatur dandus curator personis hic enumeratis,si maiores essent xxv.annis. Sed contrarium respondetur,& ratio asignatur in tex.quia licet maiores sint, res suas tñ nequeunt tueri.]No. prodigum furioso æquiparari Item.quod furiosi & pdigi cura legitima est ex l xij. tabu. Item,quod curator datiuus tunc datur, qñ legitimi deficiunt.Itẽ,quod iura subueniũt iis,qui rebus suis superesse nō possunt. * Item,quod differunt furiosus,& mentecaptus, quod declaraui.j. qui testa. fa.pos. §.præterea.Verba autem l.xij.tab.quorum meminit Iustinia.refert M. T. lib.

Rheto.j. ad Heren.in hunc modū: Prodigo bonorū suorū administratio interdicta esto: Si furiosus existet, agnatorum gentiliumq; i.i eo, pecuniaq; eius. potestas esto]

a ¶ Furiosi quoq; & ꝓdigi. Nota hos duos accipere curatorē à lege, alij omnes sunt datiui, vt caute hic colligitur, & īfra prox. §. & C. de episc. aud. l. de creationibus Accur.]

¶ Hæc glo. cōmuniter reprobat̃, ꝙ omnes habentes defectū mentis accipiant ex l. curatores quāuis Ange. hic defendat.]

¶ Furiosi [a] quoq;, & ꝓdigi, licet maiores xxv. annis sint, tamē in curatione sunt agnatorū, ex lege † duodecim tabularum. Sed [b] solent Romæ † Præfecti vrbis, vel Prætores, & in prouinciis Præsides ex inquisitiōe eis curatores dare. [c] Sed & mente captis, † & surdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant, quia rebus suis superesse non possunt, curatores dandi [d] sunt.

** † cōsonat legi Platonis d. qua lib. xj. de legi.

SYL.

† alias ꝓfectus vrbi.

† Et erūt tunc duo actus ſm Bal. s. interdictio administrationis subueniens ꝓdigalitati, & decretū tutelæ subueniens ętati: & qñ naturalis causa accēta.

SYL.

li ꝓponderat & ecōtra, vide in § pnit sem, igi ii supra d tute

b ¶ Sed solent. s. agnatis deficientibus, vel non habilibus constitutis, vt C. de cu.fu.l. fi. §. sin autem testamentum.

c ¶ Curatores dare. & hoc rōne furoris, vel dementiæ, nisi istæ personæ sint minores xxv. an & tunc ratione ętatis tutores vel cur. recipiunt, vt ff. de tu. qui habet §. quod autem. † Itē nisi sint in potestate vt C. de cur. fu l. fi. §. j.

¶ Attēditur enim causa naturalis d. §. quod autem. * Certe in prodigo secundum Alexan. in l. is cui ff. de verb. oblig. communis opin. est ꝙ interdicta prius administratione detur illi curator, non vt prodigo, sed vt minori, & ita obseruatur in practica.]

d ¶ Dandi. s. ab iis. quos modo in superiori. §. diximus.

** Adde, ꝙ per perpetuum morbū quiuis morbus intelligitur. cuius nulla sub est spes sanitatis. l. si cum dotem. §. si maritus ff. sol. matri. & l. pe i. de vaca. mu.

* ¶ Interdum. ¶ Cum s. visum sit tutores dari pupillis vsq; ad pubertatem puberibus vero curatorem vsq; ad xxv. annum, nō videbatur dari posse pupillo curatorem: cuius contrarium decidit in casibus hic expressis ob rationem in tex. allegatam. Sciendum tñ, hunc magis administratorem rerum, q̄ curatorē esse. l. solet. ff. de tute.] Nota, ꝙ tutore idoneo nō existente dat̃ curator pupillo. Itē, ꝙ habenti tutorem tutor non datur. Itē ꝙ tutori testamentario minus sufficienti adiūgitur curator. Item, ꝙ vacante tutela per excusationem ad tēpus similiter dat̃ curator pupillo.]

** † Diuersos mōs cognoscēdi mente captū ponit Deci cōs. 448

SYL.

¶ Tutore idoneo non existente, vel ad temp⁹ excusato datur pupillo curator. h. d.

¶ Interdum autem et pupilli curatores accipiunt: vt puta, si legitimus tutor non sit idoneus: [e] qm̃ habenti tutorē tutor dari [f] nō pōt.

e ¶ Nō sit idoneus. vel rōne paupertatis, vel quia non est industriosus, vt decet, fidelis tñ est & diligens: aliàs repelleret̃ prorsus, vt j. de susp. tut. §. pen. & fi. & C. de suspe. tut. l. pietatis Et bene dico curatores, & nō tutores: qm̃ &c.

f ¶ Dari nō potest. Fallit hæc regula in casib⁹ sex: vt si det̃ tutor loco tutoris surdi, vel muti, vel furiosi, vt ff. de tut. l pe. †

* ¶ Adde, hoc intelligendum esse, quādo surditas mutitas, furor, superuenerunt post susceptā tutelam. alioqui non valeret datio eiusmodi tutorum. l. j. §. vlt. ff. de tute. & §. furiosus s. q. test. tu. da. pos. Item, & si habet tutorem ratione rerū vnius prouinciæ, poterit habere alium ratione rerū, quas habet in alia prouincia, vt ff. de excusa. tuto. l. propter litem. (aliàs l. licet.) §. fi. & C. in quib. cau. tuto. ha. da. tu. non pos. l. fi. Item & mater, antequam nubat, tutrix existens alium petit tutorem dari, vt in auth. de nup. §. si autem tutelam. Sed ratio est, quia abire nūc speratur, vt C. cōia de leg. l. fi. §. ij.

† Quod est verū in p perpetuo furioso, secus i hñte dilucida interualla, vt l. nō solū § fi & l. post. ff. de exc. tu. ſm Ang. hic.

* ¶ Adde, ꝙ hæc nō est exceptio, nec in aliquo vitiat regulam, de qua in tex. nostro. nam mater tutrix simul atq; adito iudice mentē suā ei aperuit de cōtrahendis.

dis secūdis nuptiis, ideoq; prouidendū pupillo de alio tutore, illico desinit eē tutrix, ſm receptiorē opi. quam firmat Bar. in l. ſiquis ſub conditione. col. pen. ff. de teſta. tu. quo fit, vt cum iudex dat poſtea tutorē, illum nō det habenti, quia iā finita erat tutela matris: & ſic non datur, quia mater abire ſpectetur, ſed qa iam abiit & quidem vt ſuſpecta, vt declarat Bar. in d. l. ſiquis.] Item, & qn̄ ad

¶ Item [a] ſi teſtamēto datus tutor, vel à Prætore, aut Præſide, idoneus [b] non ſit ad adminiſtrationem, nec tn̄ fraudulēter negocia ad miniſtret, ſolet ei curator adiungi.

¶ Item loco tutorum, qui nō in perpetuum, ſed ad [c] tēpus à tutela excuſantur, [c] ſolent curatores [d] dari.

¶ Si pupillus ſit infans, vel abſens, & tutor īfirmitate vel alia neceſſitate impediat, poteſt actor

tempus eſt relegatus, vel excuſatus, vel remotus: nam interim tutor datur, vt C. in quib. cau. tu. ha. l. pen.

SYL. *¶ Imo. d. l. pe. vt rectius ſenſit ibi glo. loquitur in relegatis, excuſatis. & remotis in perpetuum: nā aliàs daretur curator. l. Tutor petitus. §. fi. cum. l. ſeq. ff. de exc. tu. qd' latius cōprobaui in Cōmē.] Itē ſiquis tutor ſit apud hoſtes, non vt ſeruus, ſed vt legatus, vel trāsfuga, alius datur, vt ff. de tut. l. ſiquis tutor.

SYL. *¶ De intellectu huius. l. vide noſtros Cōmen.] Item ſi reipublicæ cauſa abſit, pōt alius dari, vt ff. de tute. l. quæſitū. & ff. de ſuſpe. tu. l. iij. §. ſiquis abſuturus.

SYL. *¶ Sed verius eē putarim hoc caſu dandum curatorem. §. Item qui reipub. j. de excu. tu. non obſtātibus. ll. in contrariū adductis, vt clarius demonſtraui in Cōmen. cum ſçpe tutor pro curatore accipiatur, & econtrario, à propria enim verborū vi recedere eſt neceſſe, cū ex aliis. ll. conſtat aliam interpretationem fieri oportere.] Sed ſm Pla. in his omnibus caſibus tutor pro curatore accipitur, & hæc regula non fallit. Sed cum litera in omnibus ſupradictis legibus de tutore faciat mentionē, ab ea nō diſcedamus, vt ff. de leg. iij. non aliter. & ff. de exerci. l. j. §. ſi is. ibi, in re igitur. Sed quæ eſt ratio, cū vbiq; dari poſſit curator habenti curatorem vel tutorē, ſed tutor non poteſt dari habenti tutorem? Reſpondeo,

Tutor q̄re dari ne q̄t habēti tutorem.

q tutor, qui prius dabatur, habebat plenam poteſtatē. j. ti ij. §. datus. & ſ. de tut. §. j. ita q alium ſecū in eadem plenitudine admittere non poteſt: ſed nō ſic in curatore, qui reb' daē, vt C. de nup. l. in copulandis. Vñ tutor auctorizatur hæreditati adeū dæ: quod ī curatore pupilli non eſt, vt ff. de appel. l. cū in vna. §. tutor.

SYL. ¶ Hanc eandē rationem approbat glo in l. non omnid. ff. de legi. Sed nōne tota die inuenimus vnum pupillum plures hēre tutores, vt C. de diui. tut. l. ij? R ñ. illud eſt, qn̄ ſimul dantur, nā quædā fiunt ſimul bene, quæ non valent ſi fiunt ſeparatim, vt duorū reorū obligatio, vt j. de dno. reis ſtipu. §. j.

Tu tores poteris plures pq pill' hēre.

ADDITIO. Contra finem huius glo. facit. l ij. C. de teſ. tu. vbi ſimul non dantur, & tamē vterq; adminiſtrat: ſed dic, q ibi ſimul dicuntur dari habito reſpectu ad tempus mortis, quo vterq; tutor cōfirmatur. Sed de hac materia plenius videas hic per Ang.

a ¶ Item ſi teſtamento. Poſuit exemplum de legitimo, nunc de datiuo & teſtamentario minus idoneo.

b ¶ Idoneus. i. ſufficiens.

c ¶ Ad tempus. Excuſatur enim aliquis qñq; in perpetuum, qñq; ad tempus, vt patet per multa exempla. j. de excu. tut. §. j & quaſi per totum titu.

d ¶ Curatores, vel etiā tutores vt ſ. proximo. §. dixi. ſ. prout iudici videbitur, vt C. in quib. cau. tu. ha. l. j & ij. Sed quid ſi tutor pupillo nō ſit, an dari poſſit curator? R ñ. ſic, vt in argumento à contrario ſenſu ſumitur. ff de tut & cur. da ab iis. l. curator. quod eſt validū, ff. de offi. eius cui mand. eſt iuriſd. l. j. §. huius rei. Accur. niſi ſit cōtrarium legi. l nemo. C. de iuriſd. om. iud. vel rationi naturali, vt C. de epiſc. & cle l. conuenticula.

Argu a cō trario ſen ſu eſt valī dū niſi in duob' caſibus.

Additio.

SYL. *¶ Adde, q illa lex non probat à contrario

trario sensu, quia sensus cõtrarius illi⁹. l. est, ꝙ si absit tutor, dari possit curator, non autem, (vt glo. ait) si nullus datus si tutor, cum argumentum à cõtrario sensu sumatur iuxta limites verborum directorum, sm Dec. in d. l. j. col. xx. est tamen de hoc casus sm Di. in l. curatorem. ff. de aut. tut. quid autem possit hic curator, declarat Bar. in d. l. curator.]

† Faci. ad hunc §. c. si 2 in hu... uit. cũ gl. ii. ibi, qd si extra d appel.

pupillo cõstitui. h. di. ex. l. decreto. ff. de admi. tu.

¶Quod si † tutor aduersa [a] valetudine, vel alia necessitate [b] impediatur, quo minus negocia pupilli administrare possit, & pupillus vel absit, [c] vel infans sit, quẽ velit [d] actorem, [e] periculo ipsius tutoris, Prætor, vel qui prouinciæ præerit, decreto constituet.

¶ Quod si.

SYL.

Casus. Cum dictum sit, ꝙ tutore ita impedito, vt iustam excusationem habeat ad tempus, interim datur curator, videbatur idẽ dicẽdum, & cum infirmitas, vel alia necessitas superueniret, quæ illum impediret gerere pupilli negocia: tñ tex. distinguit, ꝙ si pupill⁹, vel infans sit, vel absit, tutor potest suo periculo sibi adiutorem decreto iudicis eligere: nã cum non sit tale impedimẽtum, quod præstet legitimam excusationẽ, vt possit dari curator, q ex psona sua bona administret, nec ẽt pupillus, q uel absens, vel infans est, possit procuratorẽ cõstituere. l. neq;. C. de procu. aut sibi curatorẽ petere, lex permisit ipsi tutori, qui aliàs teneret de male gestis & neglectis, vt actorem constituat suo periculo, & iudicis auctoritate: qui ita dictus est, ꝙ per sonã tutoris agat & ꝓ eo administret.] No ꝙ infirmitas tutoris ẽ causa, ex qua actor pupillo cõstituat. Itẽ, ꝙ necessitas tutoris est causa dandi actorem papillo. Item, ꝙ actor debet constitui a iudice.

a ¶ Aduersa valetudine. i. infirmitate, quæ valetudini & sanitati cõtraria est.

b ¶ Necessitate. Vt q̃a lõgo tpe abfuturus est: vł sua maiora negocia habet pertractare, vel aliàs similes necessitates, vt ff. de ꝓcu. l. illustam. §. si. & l. se. & l. post litẽ & ll. seq. vsq; ad l. quæ oia Et nisi huiusmodi necessitas sit, nõ potest sm quosdã, vt C. qui da. tu. vel cur. post. l. curatorem. & l. curator. immo certe & si quæcunq; alia sit iusta quoquo modo, vt ff. de admi. tu. l. decreto. † & hęc eadẽ sunt in curatore, vt C. de appel. l. si actor.

† Et ita tenet Ang. hic & Bar. in l actio. ff. rẽ ra. q̃uis idem Bart. & Dy. in d. l decreto. teneãt, ꝙ possit ẽt sine aliqua cã.

c ¶ Absit. Si enim præsens sit, & hẽt intellectũ etiã ꝓcuratorẽ cũ auctoritate tutoris facer̃ potest, vt C. de procu. neque.

d ¶ Velit. scilicet tutor.

e ¶ Actorem. Qui hic dicit̃ actor, aliàs adiutor dicit̃, vt ff. de tu. l solet † aliàs curator. ff. de tu. & cur. da. ab iis. l. in omnem. aliàs procurator, vt C. de ꝓcu. l. neque.

† Dic q̃ imo differunt sm Io. Fab.

¶ Labitur Accur. nam in l. in omnẽ. verbum, curator, proprie accipitur, cum abesset tutor reipub. causa: tunc enim datur curator. §. item ij qui reipub. ĩ. de excu. tut. nec in l. neque. procurator sumitur pro actore, imo distinguuntur, vt patet ex illis ve. bis, Neque procuratorem facere possunt, sed actorem constituere. bene verum est, ꝙ quandoq; vnũ ponit̃ pro alio, vt hic dixi in Cõmen.]

SYL. quia curator a iudice; actor vero iudicis decreto constituitur.

† Adde, ꝙ actor constituit̃ decreto iudicis, & formulã eũ cõstituẽdi ponit Spec. tit. de actore ab vni. cõst &c. vas. porro. Et nota hic varia nomina eorum, qui aliorum facta agũt: vt actor, vt hic iam dictum est. Item tutor, qui datur pupillis s̃. de tute. §. est autem. Item curator. qui datur adultis, vel etiam furiosis, vel similibus, vt s̃. eo. in prin. & §. furiosi. & § sed & mente captis. Item procurator, qui aliena gerit negoçia cum mandato, vt ff. de procu. l. j. Item negociorum gestor, qui sine mãdato gerit, vt ĩ. de obli. ex quasi cõtractu. §. j. Itẽ œconomus, cui res ecclesiast. ca gubernãda mãdatur ab Epo cũ cõsensu fratrũ vel capituli, vt C. de sacrosan. eccle. l. iubemus ij. & C de episco. & cler. l. omnes. §. hunc enim proculdubio. aliàs est. § hoc nihilominus. vers. hunc enim sine dubio. Itẽ idẽ dicitur aprocrisiarius, vt in authen. quo modo opor. episco §. si vero non. ibi, precertim. & §. si vero metropolit. coll j.

Curator. Procurator. Negociorũ gestor. Oeconomus.

Apocrisarius.

¶ De satisdatione tutorū vel curatorū

Tutores & curatores tenentur satisdare, nisi fuerint testamētarij, vel datiui ex inquisitione.

NE tamē [a] pupillorū pupillarūue, & eorū, qui quęue in curatione sunt, negocia à curatoribus tutoribusue consumantur, [b] vel diminuantur: [c] curet Prætor, [d] vt & tutores, & curatores, eo noīe satisdent. [e] Sed hoc nō est ppetuum. [f] Nā tutores

¶ At qui valde differūt, vt patet in eo. auth. §. & neq; vllum & in auth. de sanctis. epis. §. reuerendissimi. vnde colligit̄ etiam, q̄ apocrisarius est nuncius Papæ vel epi.] **Syndic⁹.** Item syndicus, qui sic græce dicit̄, latine singulorū dicens causas, vt ff de mune. & hono. l. munerum. §. defensores.

S Y L. * ¶ Sindicus ꝑprie qs sit, declarat Budęus in d. §. defensores.

* Sane in iure accipit̄ pro defensore vniuersitatis, & q ab ea eligitur ad certā cām agēdā vel defendendā, vt probāt. ll. hic allegatæ.] Quādo q; tñ actor & syndicus ꝑ eodē ponunt̄, vt ff. q̄ cuiusq; vniuer. l. j. §. qbus. & §. pe. & l. item eorū. §. actori. Facit ad hoc. ff. de aucto. tuto. vel cur. per totū. Vel etiam dic, q̄ differūt, vt ibi notat̄. s. in d. l j. qđ cuiusq; vniuersit. nomi. §. quibus.

Adde, q̄ in cōstituēdo syndico debēt interesse saltē duę partes totius vniuersitatis, & maior pars duarū partium debet concordare. Specu. tit. de Synd. col. j.

Cōtinuatio. ¶ De satisdatione tutorum. ¶ Ista rub. sic continuat̄. Dictum est s̄. de tutorib⁹ & curatoribus, & quia ipsi tenentur satisdare, ideo videndū est de satisdatiōe tutorū & curatorū eorundem. Por.

* ¶ Adde, q̄ satisdare proprie dicit̄, qui dat fideiiussores. l. j. ff. qui satisda. cogan. fideiussores autē dicuntur qui pro alio obligantur. j. de fideius. in prin.]

Diuisio. E tñ, ¶ Totus iste tit. diuidit̄ in tres partes principales. Primo ponit, q teneant̄ satisdare, & q nō. Secūdo, q̄ illi qui nō tenent̄ satisdare, si satisdāt, præferunt̄ locis in administratione. Tertio, q officiales teneant̄ de satisdatione nō exacta vel nō idonea. Secūda ibi, Sed & si. Tertia ibi, Sciendū. Itē prima subdiuidit̄ in duas partes. Nā primo ponit regulā. Secūdo ponit duas fallentias. Secunda ibi, Sed hoc. Aretinus.

S Y L. ¶ Casum figurare non expedit. Ponitur enim regula, q̄ arctat tutores ad satisdādū: & assignat̄ rō, ne cōsumant̄ aut diminuāt̄ facultates pupillorū à qua excipiūt̄ duo casus, videlicet testamētarij, & rō assignat̄, qa fides eorū a patre vel alio dāte tutorē ē approbata: itē datiui dati ex inquisitione, qa à iudice sil'r fides eorū ꝑbata fuit. Ideo autē legitimi satisdāt, quāuis approbētur à lege, qa. l. approbat gradū agnationis vel cognationis, nō mores & qualitates personarū in eo existētiū. No. tutores & curatores teneri satisdare rē pup. sal. fore. Itē q̄ talis satisdatio ē inuēta fauore pupilli, vel adulti. Itē q̄ testamētarij & dati ex īquisitione, excusant̄ à satisdatione.]

a ¶ Ne tamen. Diximus dandos tutores vel curatores rōne ætatis: ne tamē &c.

b ¶ Consumantur. in totum.

c ¶ Diminuantur: pro parte.

d ¶ Prætor. sic & Præfectus vrbis, & Præses prouinciæ, vt s̄. tit. j. §. ij.

e ¶ Satisdent. rem pupilli saluam fore, vt diximus s̄. de tute. §. fi. scilicet cum fideiussore, vt ff. rem pup. sal. fore. l non quasi. in prin. & ff. de præt. stip. l. prætoriæ. la. vlt. & ff. qui satis. cogan. l j.

** Adde, q̄ vbi lex requirit satisdationē cum fideiussoribus, omnino adhibendi sunt, & ideo nō supplebitur datione pignorum, nec depositione. secus si simpliciter satisdari iubeat. l. j. ff. qui satisda. cog. & glo. in d. l. prætoriæ. la vlti. & ita cōmuniter tenetur p doct. vt attestant̄ Alex. Sozi. & Ias. in d. l. j.]

f ¶ Perpetuum. idest generaliter verū: aliàs perpetuum, idest generale, vt C de eden. l. edita. aliàs pro tēpore ponitur. s. quādiu vita durat, vt. j. de verb. oblig. §. at si ita. & ff. pro soc. l. j. vbi de hoc. **Perpetuū multipl'r sumitur.**

* ¶ Adde, q̄ verbū, perpetuum, interpre

tatur secundum subiectam materiam, vt tradunt docto. maxime Alex. & Ias. in l.j.ff.solu.matri.& nos varia exempla posuimus hic in Commen.secundum tamen proprietatem nullam habet temporis determinationé l.pure.§.vlt. ff. de excep do.]

Curatores dati i testo liberant a satisdando.

a Probata é. Idem in curatoribus in testamento datis, licet curatores nõ dent in testaméto regulariter:tamé si dati fuerint, confirmantur decreto Prætoris,vel Presidis: sic supra tit.proximo, §.ij. & tunc liberant à satisdando, vt tutores, vt hic,& ff.de confir.tuto.l. si filio. & l. in confirmando. & l. seq. & l. vtilitatem. Secus in dato à matre,vt ff. de confirm. tuto.l.j.ad fi. legis:aliàs.C.eo.ti.l.j.

† alias approbata.

Tutor' datus a matre i testo tenet satisdare.

S Y L.

Intellige,quod dati à matre confirmantur ex inquisitione:dati à patre,simpliciter: * Et ratio diuersitatis est ea, quã hic affert Accur. Sed quo ad satisdationé paribus passibus ambulant: neutri enim satisdant.l.j.& ij.ff.de confir. tuto licet diuersa ratione:nam dati à matre ideo non satisdant,quia cum inquisitione cõfirmati sunt:dati vero à parente, ob rationem in isto tex.expressam.]

Sed quare secus? Respon. quia firmum est consilium patris, & non matris, vt † arg. infra qui.ali.li. in fi.j. respon. & infra de iniur.§.j.Et quod dicit in testamento, idem in tutoribus in codicillis datis dicam, vt ff. de testam. tute.l.iiij. (aliàs iij.)& facit ad hoc.C.de epis.aud. de creationibus.

† Pacti l. ij.§ verba. ff. ad velleia.

b Item ex inquisitione,idest dati à iudice cum inquisitione, vt supra de atti. tu.§.sed hoc iure.

c Idonei.scilicet præsumptione iuris, contra quam non admittitur probatio in contrarium:sed si contra apparet, tenebitur ille,qui dedit,vt infra eo.§. sciendum.Sed hoc fallit in curatore furiosi, qui satisdat,si non habeat idoneam substantiam, licet sit cum inquisitione data. C. de cura. fur.l.fin.§. & si quidem. & §. si vero. non talis. ¶ Itẽ fallit in dato ex inquisitione à minore magistratu:& ita intelligitur. §. nos autem. supra de attilia.tu.]

Curator furiosi & cũ inquisitiõe dat' satisdare debet.

testamento dati, satisdare non coguntur: quia fides eorũ, & diligẽtia, ab ipso testatore † probata[a] est. Item ex inquisitione [b] tutores vel curatores dati, satisdatione nõ onerantur: quia idonei [c] electi sunt.

¶ Si fuerint plures tutores dati ex testamento, vel ex inquisitione, potest vnus offerre satisdationẽ, [d] & solus administrare, nisi etiã alius voluerit satisdare. Si autem nullus satisdat, ille solus geret, quẽ testator elegerit, vel maior pars eorũ: & si discordãt, cogentur à iudice concordare. hoc dicit ex l. Testamento. ij. cum ll. sequen. ff. de testa.tu. & l. iij.ff. de admi.tut.

¶ Sed si ex testa-

S Y L.

Itẽ debent iurare isti oẽs bene agere, id est, non prætermittere vtilia,& non facere inutilia,vt in authen. vt ij qui obl. se perh ha. res mi.§.fin. col.vj. Si ergo nec testamentarij,nec datiui satisdant, qui erunt illi qui satisdant? Respon. legitimi:nisi in casu, scilicet patronus liberto, vt ff de leg. tut.l. legitimos. §.j. Item datiui, quando non fiunt cum inquisitione, † vt C. de aucto. præstan. l. fi.& nisi satisdent,non administrant, vt C.de tu.vel cur.qui non satisde.l.j. & fi.

Satisdatio a quib' tutoribus dandaest. † Idẽ & si cũ inquisitione, quã dantur a minoribus magistratib' § per supra de attil. tu.

¶ Die plenius, quòd primo exigitur, quod iudex declaret ipsum esse curatorem legitimum, & quod ipse conficiat inuentarium, quòd satisdet, quòd iuret, vt supra, quòd promittat eum defendere: tandem quòd iudex decernat eidem administrationem, prout late prosequitur hic Christo.]

S Y L.

¶ Et secundũ hoc sunt quatuor genera tutorum.s. testamentarij.Item legitimi, Item datiui cum inquisitione.Item datiui sine inquisitione,vt dictum est.

Tutorum gña quatuor.

¶ Sed si. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo, quòd contutor tenetur contutori satisdare,vt in administratione præferatur, Secundo,quid fiet, si nullus ex contu-

Diuisio.

mento,[a] vel inquisitione, duo pluresue dati fuerint, potest vnus † offerre satisdationem de indẽnitate pupilli, vel adolescẽtis, & contutori suo, vel concuratori præferri, vt solus administret: vel vt contutor, aut concurator, satis offerens præponatur ei, † vt & ipse solus administret. Itaque per se non potest petere satisdationẽ à contutore suo, vel concuratore; sed offerre debet, vt electionẽ det concuratori, vel cõtutori suo, vtrũ velit satis accipere, an satisdare.[b] Quod si nemo eorum satis offerat: siquidẽ adscriptũ[c] fuerit a testatore, quis gerat, ille gerere debet. Quod si non fuerit adscriptum: quem maior[d] pars elegerit, ipse gere-

contutoribus vult satis offerre de indemnitate. Tertio, quid agendum, cum tutores discordant in eligendo. Quarto extendit ad datiuos dictũ in testamentarijs. Secunda ibi, Quod si nemo. Tertia ibi, Sin autem. Quarta ibi, Idem & in pluribus Ange.

SYL. ¶ Casus. potest figurari. Dubitabatur, an plurib⁹ existentibus tutoribus, quorum fides vel à iudice, vel à testatore, pariter esset approbata, posset aliquis ipsorũ administrare, & præferri cæteris: & videbatur ꝙ non, quia cum essent pares, nõ videbatur cadere prælatio inter eos: cuius contrariũ dicitur ex eo, quia altero offerente satisdationem, ille præfertur in administratione: quod ea ratione factum est, vt magis pupillis cautum sit satisdatione præstita, infra de fideiuss. in prin cum potuerint falli & testator, & iudex: alij autem casus infra positi clari sunt & eorum ratio in aperto est, quia quod a maiori parte fit, præsumitur firmius & cõducibilius. * Vltimi autem casus ratiò ponitur in l iij. §. apparet ff. de admin. tuto. quòd tutela incommodius geritur per plures, quàm per vnum.] Not. quòd possunt dari plures tutores tam a testatore, quàm à iudice. Item, quòd tutor satisdans præfertur cæteris. Item, quòd tutor debet offerre satisdationẽ. Item, quòd existentibus pluribus tutoribus, vni potest decerni administratio. Item, ꝙ testator potest declarare quem ex tutoribus datis velit administrare. Item, quòd tutores inter se possunt conuenire, quis administret. Item, quòd pluribus discordantibus coguntur à iudice concordare]

★ Adde, quòd satis accipere dicitur, cui dantur fideiussores, vt hic, & l. stipulationum. §. satis acceptio. ff de verbo. obliga. Item, quòd satis offerre, idem est, quod satisdationem offerre.]

a ¶ Sed si ex testamẽto. Duo ponit, & vnũ tantum nunc prosequitur, scilicet de testamentario: (i) sed in fine. §. dicit de alio. Item hæc eadem in curatoribus pluribus locum habent, vt † ff. de administr. tuto. l. iij. §. quod in tutoribus, Itẽ quid in legitimis? Respon. idem, cum sit eadem ratio, ne deterius negocia per plures exerceantur, vt ff. de administ. tuto, l. si plures. §. apparet ergo. Vnde versus. Segni⁹ expediũt cõmissa negotia plures.

* ¶ Adde tex in terminis in l. legitimos. §. in legitimis. ver. an igitur. ff. de leg. tut.]

ADDITIO. Immo vtrunque viq; ad versic. quòd si nemo. Ang.

b ¶ An satisdare. Sic infra de inuti. stipula. §. sed & si quis.

c ¶ Adscriptũ. scilicet in testamẽto, vel aliter appareat eius voluntas euidenter, quia dixit in satisdatione quis præferri debet; ꝙ si non fuerit adscriptum: quem maior pars elegerit, ille gerere debet.

d ¶ Maior pars. dummodo omnes velint per vnum administrare: aliàs enim non compellerentur, sed omnes gerere possunt, si velint, vt ff. de administ. tuto. si plures. §. fi. & l. vel in partes. † Et nota hic arg. quòd statur maiori parti: sic ff. de pac. l. iurisgentium. & vlt. & l. maiorem.

* †s. ex contutoribus vel cõcuratorib⁹: nã aliqs extrane⁹ nõ audiretur. l. fine mo. § pri. ff. de test. tu.

† Immo & tex. os hoc apte decidit.

† Reo est postulare vnum ex eis eligi, plures sic agere nõ p̃nt, & si vn⁹ velit diuidere, & allij gerere, fiet diuisio cæteris inuitis p officiũ iudicis, argu. l. & puto. ff. fa. erc. & l. cõi diuidundo. si duo §. cõi di. ff. Ang. ad.

rem.& l.præced.§. fin. & ff. de testi. l.iij. §.ij. ibi, aliàs numerus testiū &c· Argumen. contra.ff. de serui.rust.præd.l.per fundum & ff.com. præd.l.fi.

SYL. ¶ Sed doct. intelligunt illa iura, quando aliqua sūt cōmunia pluribus vt singulis, quo casu maior ps vni nō potest præiudicare, vt tenēt doct. post glo in. c. cum omnes. de cōstitu.

a ¶ Edicto prætoris. quod nō habemus.

b ¶ Partes suas.l. se & officiales suos, & milites iustitię.

re debet, vt edicto [a] Prætoris cauetur. Sin autem ipsi tutores dissenserint circa eligēdum eum, vel eos, qui gerere debent: Prætor partes [b] suas interponere debet. Idem [c] & in pluribus ex inquisitione datis cōprobandum est, idest vt maior pars eligere possit, per quem administratio fiat.

¶ Non satisdantibus tutoribus, vel minus idonee, tenetur magistratus, q debebat cogere, & eius heredes.

¶ Sciēdum autem est, non solum tuto

SYL. * ¶ Verius est partes accipi pro auctoritate, & officio.l.iij.§.ñ.ff. de admi.tuto. sic accipitur etiam in l. Et suum §. fina. ff. de pact.] Sed cur nō committitur fortunæ, vt aliàs.C cōmu.de leg.l.fi.primo responso, & infra de lega.§.optionis? Respondeo, non ita alterius factum scilicet pupilli possunt fortunæ committere, vt suum proprium: & concor. huic. ff. de leg j. huiusmodi.§.fi. & ff. de vsufru. l.si vsusfructus.§.sed si inter duos: Arg. contra in eo.tit.l. quoties duobus.j. respon. * ¶ Adde, quòd glos. communiter approbant docto.hic,& in d.l. fi. Posset tamen & aliter responderi, quòd ideo hic forte nō dirimitur, sed recurritur ad iudicem, quia sors non habet locum nisi in casibus à iure expressis, vt voluit Bal. in l. meminimus.C. quādo & q b.quar. pars deb.lib x.quem sequitur Iaso. in d. l.vlt. in prin.col.ij.dicens hoc esse cordi tenendum.]

SYL. * ¶ An & quando iudicio sortis standū sit, & de rationibus legum allegatarum per Accur. vide Iaso. in l. fi.super glo.in ver.fortunam. C.commu. de lega.]

c ¶ Idem. Per omnia, vt supra, nisi quia hic à testatore non potuit scribi quis gereret, cum nihil dixerit de tutela: nam non darentur ex inquisitione, si essent testamentarij, vt §.de atti. tuto.j. respō:

¶ Sciendum Diuiditur in quatuor partes. Primo, quòd officialis conuenitur subsidiaria actione. Secundo, quando & in quibus casibus teneatur. Tertio ad hęredes extēdit. Quarto ponit nouū casum, videlicet q tutor cogitur satisdare. Secunda ibi, Subsidiaria. Tertia ibi, Quæ quidem. Quarta ibi, Quib9 cōstitutionibus. Ange. Diuisio.

* ¶ Casus.

SYL. ¶ Quęrebat, ex quo tutores & curatores rem pupilli adolescētisq; saluam fore satisdare tenentur supra eo. in prin. an si non satisdent, vel non idonee, negligentia doloue magistratus, qui satisdationem exigere debebat, is magistratus teneatur pupillo aut adolescenti: & videbatur quòd non, quia nec cōtraxit nec quasi cōtraxit vt tutor aut curator, §. Tutores.infra de oblig.quæ ex qua.cōtra.nas. nec aliquid promisit vt fideiussor: quòd si in administratione officij defecit, videbatur potius teneri reipub. quàm pupillo aut adolescenti: cuius cōtrarium deciditur. Visum enim est reipub. maxime interesse, pupillorum adolescentiumq; res saluas esse: & ideo quo magis illis cautum esset, hanc actionem legis latores prodiderunt, quam etiam in eorum magistratuum hęredes intendi posse decreuere. Tenentur autem ex quasi delicto, dum officio suo male funguntur, & cum damno reipu. indemnitati pupillorum & minorum non prouident.] No. ergo, quòd tutor & curator ex administratione obligātur: & nō solum ipsi, sed magistratus, qui vel receperunt satisdationem minus idoneam, vel non receperunt. Item, q paria sunt, aliquid nō fieri: vel minus idonee. Item q actio subsidiaria transit ad hæredes. Item, quod qui potest cogi à iudice, po-

test

idest cogi captis pignoribus.]
a ¶Cæteris. vt furiosis & mentecaptis, vt §.ti.j.§.furiosi.& §.sed & mētecaptis.
b ¶Accipiunt.vt magistratus:quod dic, vt diximus.j.eo.§.neque autem.
SYL. *¶Expone ac cipiunt, idest accipere tenē tur. * nō enim omnis magi stratus tene tur, sed ij tan tum, qui satis dationem ac cipere obliga ti sunt, qui te nētur, etiam si non exigant, vt his]

res, vel curatores, pupillis, vel adultis, cæterisq;.[a] personis ex administratione rerū teneri: sed etiā in eos, qui satisdationem accipiunt, [b] subsidiariā actionem esse, quæ vltimum eis [c] præsidium possit afferre. Subsidiaria [d] autem actio datur in eos, qui vel omnino à tutoribus vel curatorib[9] satisdari non

c ¶Eis idest pupillis, & similibus.
d ¶Subsidiaria.scilicet tutelæ vtilis con tra eum, qui malum dederit tutorem: vel vtilis negociorum gestorum, quādo malum curatorem: nam eadem vtilis in magistratum datur, † quæ in administratore directa dat̄, & vsuræ veniūt, vt in prima, vt ff. de magist.con.l.fin. & C.eo.l.penul,
† Côtrariū tenet glo. in l. actio. ff. d ne.ges. SYL. & ibi Bar to. vbi vi de q̄ fi. actio dire cta, & q̄ vtilis.
* ¶Dic, secundum Hugo. quòd datur vtilis actio in factum, vt dixi in Commen. quæ subsidiaria vocatur, eo quòd deficientibus alijs remedijs conceditur. * l.quoties.& ibi glo.ff.de præs.ver.]
Subsidiaria autem dicitur aptitudine, vt l.Aquiliæ actio dicitur pœnalis aptitudine, vt infra ad legem aqui.§. his autē.nā nec illa semp pœnalis est, nec hæc semper in subsidiū datur: quia quando que agitur, antequā conueniantur omnes tutores, vt colligitur ex ijs, quæ dicuntur in hac glo.circa fi.Quare ad horum euidentiā distingue: aut fuit vnus tutor, vel curator, aut plures. Primo casu, conuenitur prius tutor, vel curator, & postea magistratus, vt hic.
Tutores plures & magr̄at[9]: quo ordi ne conue niri pōt.
* ¶Adde, quòd non solum conuenitur prius tutor vel curator, verum etiam eorum fideiussor: quòd si nec ab eo satis exigi potest tunc demum agitur aduersus magistratum.l. aduersus. C. de magist.conue.]
¶Si vero plures: & tunc aut omnes gesserunt tutelam aut curam, aut nullus, aut alter tantum. Primo casu omnes

conueniuntur ante magistratum, vt ff. de admi.tu Lucius.ij.§.pen. & de magistr. con.l.duo.
* ¶Limitatur hęc conclusio secundum Doct. vt non procedat, quando tutores sūt diuersi ordinis, scilicet quia vnus sit testamētari[9], alter datiuus, d.l. Lucius. §. cum in testamento.]
¶In secundo idem. vt ff.de administ tu. si plures. In tertio subdistingue: aut fuit diuisa tutelę administratio per iudicem vel testatorem, aut non. Primo casu pro sua gestione quilibet tenetur, & non pro alterius, & postea magistratus in subsidiū. ff.de administ.tut.l.Lucius §. penul. & C.de diui.tu.l.ij.
* ¶Adde, q̄ licet hęc conclusio sit vera, non tamen hoc inferri potest ex d.l. Lucius. non enim apparet ibi diuisionē vllam factam esse per testatorem, vel iudicem: nec tex.ille se fundat in diuisione, sed in eo, quòd ille tutor testamētarius erat, & suspectum aliū fecerat ibi, Non est visum &c.
¶Sed tamē in quatuor casib[9] vnus pro alterius parte tenetur, tamen post magistratum, scilicet si tutorē vt suspectū remouendū non remouit, vel tarde remouit, vel remouendo iura pupilli prodidit, vel non exegit satisdationem rem pupilli saluam fore, cum videret eū nō soluēdo, vt in d.l.ij.C.de diui.tute. & ff. de admi.tut.l.Lucius § pen.
Tutor vnus p alt ero tene tur i qua tuor casi bus.
* ¶Adde, q̄ his casibus prius est conueniendus cōtutor, quàm magistratus, vt dicunt Docto.in d.l ij.& in specie Sa li.col.ij.in vij.q.] * Intellige primum & secundum casum interueniēte dolo vel culpa saltē leui ipsius tutoris in non remouendo, aut tarde, contutorem, iuxta tex.in d l.ij nam alioqui nō tenereẗ iudicio tutelę.l.quicquid.C.de arbi. tu. Itē adde quintū casum, qui ponit̄ p gl. in d.l ij.f. si vnus nō instruat alterū de eo, quod alter ignorat ad suā gestionē perti-
SYL.

pertinere.l.Titiū.§.tutores.ff. de admi-
nist. tuto.] Secundo casu conuenitur
primo gerens secundo magistratus: ter-
tio non gerens: nisi in dictis quatuor ca
sibus, vbi conuenitur etiam qui nō ges-
sit ante magistratum. vt C. ƌ diui.tu l.ij. & ff.de admi. tu l.etiam. & l Aemilius.in fi.& l. tres tutores. † de hoc diximº in l. j. ff. de tute. & ratio. distra. & in l.j.C. de transac.

Verba sequentia nō sunt in antiquis codicibº

SYL. *¶ Vera conclusio est, ꝙ siue non fuerit facta diuisio, siue facta fuerit, non tamen à testatore aut à iudice, sed ab ipsis tutoribus inter se, potest pupillus quē velit ex tutoribus in solidum cōuenire, d.l.ij.in j.& ij.respon. hoc tamen fallit in tribus casibus, quos attigi hic in Cōmen. post doct. in l.j.C.de transact.]

curauerunt, aut nō idonee[a] passi sunt caueri, Quæ[b] quidem tam ex prudentum responsis,[c] quàm ex constitutionibus[d] imperialibus, etiam in hæredes eorum extēdit. Quibus[e] constitutionibus & illud exprimitur, vt nisi caueant[f] tutores & curatores, pignoribus captis coerceantur.[g]

¶ Actione subsidiaria non tenentur, q tantum dant tutores: sed qui satisdationē exigunt. hoc dicit.ex.l.j.§.neq;. ff. de magist. conuen.

¶ Neq; autem Præfectus vrbi,[h] neq;

ADDITIO. Et nota quòd in omnibus prædictis casibus pupillus conueniens tutorem præfertur cęteris creditoribus, l.dabimus.ff.de priui. credi. secus si conueniat iudicem.l.j.§.priuilegium. ff. de magist.con.

a ¶ Idonee. aduerbium est: & facit ad hoc.ff.de magistra.conue.l.j.§. sciendū. & §.exigere.

b ¶ Quæ. scilicet tutelæ actio subsidiaria, vel negotiorū gestorū, vt diximus.

c ¶ Responsis. vt ff.de magist. conuē. l.j. §.sciendum.& l.quod ad hæredem.

d ¶ Ex constitutionibus. vt C.de ma.cō. l.ij.& in alijs gręcis constitutionibº: sed aliter hæres tenetur, quia de dolo & lata culpa tantum. aliter defunctus, q ēt de leui culpa tenetur, vt ff.de mag. con. l.non similiter.

e ¶ Quibus constitutionibus. s. gręcis.

f ¶ Caueant. s. rem pupilli saluam fore.

g ¶ Coerceantur. Facit ad hoc. ff. de administ. tu.l.j.primo respō.& ff. de dam. inf.e.l.iiij §.iij.& ff.de li agn si quis à liberis.§. siquis ex his. & C. de suspe. tut. l.iij.& ff de ven inspi.l.j.§.quid ergo.

*¶ Neque. Casus: Viso, quòd magistratus in subsidium tenentur, dubitabatur de quib. magistratibº intelligeret: & videbatur qd gñaliter de omnibus. cum eñ lex voluerit tutores & curatores satisdare, videbatur quòd magistratus, q tutores vel curatores darent, quasi ex delicto actiōe subsidiaria tenerentur, si satisdationem nō exigerent, vel minus idoneam. Quo nō obstante respondetur, quòd neque Præfectus, neque Prætor, neque Præses, neq; quisquam alius, cui instar eorum tutores dandi ius competit, vt puta Proconsul, vel Proconsulis legatus, hac actione tenentur: sed ij tantummodo, qui satisdationem ex legibus, vel moribus exigere solent: nam cum huiusmodi actio quasi ex delicto nascatur, non possint peccare, nisi ij, quibus incumbit satisdationem exigere: quæ quidē cura ad hos maiores magistratus nō pertinet, quippe q si dant ex inquisitione, lex adeo cōfidit de eorum electione, vt releuarit sic electos ab onere satisdandi, perinde ac si dati essent testamento à parentibus, s.j.§.eo. sin autem dant sine inquisitione, solent satisdationis exactionem minoribus magistratibus mandare l.j.§.si curatores.ff eo. SYL.

h ¶ Neque. Vrbi. Scilicet Romanæ, per excellentiam, vt supra de iure nat.§. sed quoties. Item facit ad hunc § ff. de magistr.con.l.j. Sed contra est. ff. de admi. tut.l.Aemilius. Sed distingue tria genera iudicum. Quidam possunt dare tutō rem.& non exigere satisdationē, de quibus hic loquit. Alij & dare, & exigere

de

†Et si dif ferāt acci pēt satis dationē, vel expe dire pcessum, vt hoc onꝰ transferat ad successorē, poterat cōueniri in syndicatu, vt d l. .§ sciēdū . saso

† s. simi lis, vt puta Procōsul, legatus Procōsulis, pfectꝰ Aegypti, & alij eiusmodi q instar supra scripti prętorū tutores dare pōt. l. j. C. d tu. & cu da ab ijs.

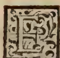
de quibus ibi dicit. †Alij exigere, & nō dare, vt tabelliones, & aliquis miles iustitiæ, cui talia committuntur, & isti tenētur in subsidium, vt supra de atti. tu. §. pen & C. de magistr. con. l. fi. Item ęstimatores patrimonij pupillorū, propter quorum prauam æstimationē viliores fideiussores accepti sunt, vt ff. de mag. con. l. j. §. duꝰ qui erant dādi pro reiqualitate, vt ff. de in ius voc. l. j. & qui satis. co gan. si vero. §. j.

* ¶ Adde tex. apertum in l. cum ostendimus. §. vlti. de fideius. tut. Et nota, q in relatione faciēda per eiusmodi ęstimatores seu approbatores requiritur partis citatio, vt concludit Roma. consi. lxxij Circa primū. in princip.]

Prętor, neque Præses prouincię, neq; quisquam † alius, cui tutores dandi[a] ius est, hac actione tenebitur: sed ij tantummodo, qui satisdationem exigere solent.[b]

¶ De excusationibus tutorum vel curatorum.

¶ Tres liberi Romæ, & quatuor in Italia, & quinq; in prouincijs, prestāt excusationem a tutela, vel cura. Adoptiui vero nō computantur. Nepotes vero in locum filij vocantur: Nec liberi mortui computantur, nisi pro rep. decesserint. Ange.

Xcusantur autē tutores, & curatores variis ex cau-

a ¶ Dandi. scilicet tantum.

b ¶ Solent. alias debent: sed isti nec debent, nec solent, vt diximus.

* ¶ Legendū, solent, vt ostendunt hic verba Theophili. intelligit enim Impe. eos qui vel ex lege, vel cōsuetudine cautionem exigūt, vt sunt magistratus municipales, Defensores ciuitatum, Iuridicus Alexandriæ, & cæteri eiusmodi minores magistratus.]

Cōtinuatio.

¶ De excusationibꝰ tutorū vel curatorū. ¶ Nunc dicit quod supra, quibus modis tut. fi. §. fi. pmisit. Accur. Vel sic: Supra visum est de tutoribus & curatoribus, verū quia ij varijs ex causis excusati solent, ideo merito subdit de excusationibus tutorum & curatorum. Porcus.

Diuisio.

Xcusantur. ¶ Diuidit hic tit. in xvj. partes. In prima ponit, qualiter quis ob numerum filiorum excuset. In secunda ob negocia publica. In tertia, propter iurisdictionem. In quarta, propter litem pręcedentem. In quinta, propter numerū tutelarum. In sexta, ppter paupertatē. In septima, propter infirmitatem. In octaua, ppter imperitiā literarum. In nona, ppter inimicitias. In decima, ppter controuersiā status. In vndecima, pp ætatē. In duodecima, ppter militiam. In xiij. ppter studium artium liberaliū. In xiiij īfra quātum tēpꝰ posit quis proponerē excusationē In xv. qualiter quis excusetur à cura pupilli sui vel vxoris. In xvj. q falsa excusatio non prodest. Partes de se patēt.

¶ Casus in toto hoc titulo nō pōt aliter figurari: sed bene possunt assignari rationes priuilegiorum, propter quę datur excusatio: ideo in hoc tantum, loco casus, instabimus: verba enim, & sensus clarissimi sunt, Dicitur ergo, q numerꝰ taxatus in tex. præstat excusationē: circa quod aduertas, quòd quo ad numerum non est ratio, quare magis tres, q̄ quatuor, vel sex posuerit: quia huiusmodi sunt positiui iuris l. j. §. pueritiam. & ibi glo. ff. de postu Sed ratio priuilegij filiorū est occupatio propria circa suos filios. Item fauor reipu. expedit enim ciuitatem, & prouincias repleri hominibus. l. j. ff. sol. mat. vnde inuitātur ad generationem propter huiusmodi immunitates & hinc est, q arrogati & adoptati præstant generanti immunitatem, non patri ciuili: * quia occupatio, quam quis propria culpa incurrit, sibi debet imputari. c. damnum. de reg. iur. in vj. Item quia quo ad patrem adoptiuum respu. alium ciuem non habet, sed eundem ab alio genitum, cui decet q præstet S Y L.

stet excusationem.] & emancipatus similiter numeratur in numero filiorū. *Nepotes aūt ideo non prosunt auo nisi patre defuncto, quia dum pater viuit, ipsi genitori prosunt. Nō enim lex voluit in hac causa quempiam duobus prodesse, vt i exéplo nepotum ex filia licet videre, q auo nō annumerantur inter liberos, vt excusetur à tutela vel cura, propterea quòd patri, q illos patriæ genuit, prosunt. Ratio autē quare defuncti non prosint, est, quia cessat ratio occupationis item & causa fauoris, cum respub. opera illorū vti amplius nō possit. Aliud tamen statutum est in ijs, qui in acie pro patria occūbuerunt, ex ratione in tex. relata. Quod vero non idem numerus filiorum vbiq; excuset, ex eo potest videri inductum, quod respub. magis vteretur opera ciuium, quàm Italorum, & magis Italorum, quàm prouincialium, in dandis nominibus militiæ: ideoque maiori fauore prosecuta est eos, qui suis necessitatibus facilius & sæpius succurrerent.]

† al. tā

Plerunq; † autē propter[a] liberos, siue ī potestate sint, siue emancipati.[b] Si enim tres liberos superstites Romę[c] quis habeat, vel in Italia quatuor, vel in prouinciis[d] quinque, à tutela vel cura potest excusari, exemplo cæterorū munerum.[e] Nam & tutelam, & curā,

No. quot liberi excusent à tutela Item, quòd emancipatus iure ciuili quo ad hoc connumeratur in numero filiorū. Item, q tutela est munus publicum. Item, quod filius legitimus tantum nō præstat excusationē patri legitimo tantum, sed naturali. Item, quòd nepotes succedunt in locum filij. Item solos viuos numerandos. Item, quòd defuncti in bello pro republica viuere creduntur per gloriam, & de eis idem quod de viuis iudicatur quo ad beneficiū patris.]

† Et ista est verior opin Ang. qa bñh cūqd habeo pp te, nō debeo vti cōtra te, fallē vbi tu raricici pas de eodem. opin Christ. p l. si iudex circūuento. ff. de mi. ab [illegible] cu, vt in d. l. amicissimos

a Propter liberos. superstites & incolumes, vt ff. de vaca. mu. l. ij.

*. Adde, liberos esse debere legitimos & naturales l. ij. ff. de excusa tut.]

b Emancipati. nisi pater filio emancipato curatorem petatur: tunc enim nō excusatur à cura emancipati, vt ff. eo. amicissimos. §. fi. † Vel dic, quòd licet faciat contra stimulos naturales, tamen bene potest, vt ibi innuitur.

Adde, q iste intellectus est verissim*, quicquid dicāt Iac. de Are. & Bartol. & aperte probatur ex verbo, oportere, ibi posito, & declarat optime Bal. ibi.]

c Romæ. Hoc est in ciuitate Romana, & vsq; ad centesimum milliariū, vt ff de offi. præ: vr. l. j. §. cum vrbem.

*. Adde, q in §. cū vrbē extenditur vrbis appellatio, non Romę: idq; ea ratione, q principis beneficia late sunt interpretanda. l. fi. ff. de constit. princ quam interpretationem nō reor in hac materia admittendam, tāquam restrictiuam commodi pupillorum.]

d In prouincijs. Sed nunquid illę prouinciæ, quæ aliàs habent ius Italiæ, & hoc habebunt? R ñ nō, quia illud pp tributa concedi fuit eis, vt ff de censi. l. j. & fi.

*. Ad interpretationem huius glo. vide omnino Alcia. lib. ij. dispunct. capit. xxj. vbi pulcherrime disserit, quale esset ius hoc Italicum, quæ commoda afferret, & quam multis nationibus olim fuerit concessum. Quæ autem dicantur prouinciæ, & vnde docet idē Alcia. in l. notionem. §. continentes. ff. de verb. signi.]

e Munerum, idest onerum ciuilium, vt decurionatus. secus si patrimonij sit onus, vt ff de vaca. mu. l. sextumdecimum. §. numerus. & §. quæ patrimoniorum. & l. his oneribus. j. respon. & C. qui num libe l. j. lib. x.

Tunc enim exigitur maior numerus secundum Barto. in l. semper. § j. ff. de iur. immu.]

** Adde, quòd munera ciuilia, & munera publica pro eodem supponunt. l. fin. § hæc. ff. de mu. & hon. præterea scire oportet, quòd gl. errat dicens, quòd hic numerus filiorum excusat in decurionatu. nā decurionatus est honor. l. à decurionatu. ff. de vac. mu. constatq; hūc numerum non excusare ab honoribus, sed solū à muneribus ciuilibus. l. ij. §. j. eo.

eo. ti. de vac. mu. & ideo aptius ponetur exemplum in muneribus personalib[9]; de quibus meminit l. j. & vlt. ff. de mu. & hono.]

¶ Item secus in honoribus, vt ff. de vac. mune. l. ij. §. numerus. & l. in honorib[9].

† Ité secus in oneribus; quę honori inhærent, vt ff. de vac. mune. l. sextumdecimum. §. numeris.

placuit publicum[a] munus esse.

¶ Sed adoptiui liberi non prosunt:[b] in adoptionem autem dati, naturali[c] patri prosunt.

¶ Item nepotes ex filio prosunt, vt in locū patris[d] sui succedant: ex filia, nō,[e]

† Abeo tū excusant xij. liberi, vt tenet gl. in l. si qs decurio. C. de decu. li. x. quā app bāt Ange l[9] & Por. hic licet gl. in l. i. C. de ijs q nu. libe. dicat quòd requiratur xvj.

a ¶ Publicū. Auctoritate nam datur in uitis, vt C. de decur. l. nulli[9] lib. x. & facit. ff. de verb. signi. l. pupillus. §. munus. & l. munus ꝓprie. & ff. d mu. & ho. l. j. §. illud. Sed contra. ff. eo. athletæ. §. tutela. Sed non est publicum munus (vt ibi dicitur) vtilitate, licet auctoritate, vt hic dicitur: sed vtilitate publi cum est secundario, quia expedit reipublicæ, &c. vt supra de ijs qui sunt sui vel alieni iuris. §. fi. Item cōtra. ff. eo. spadonem. §. qui accipit. & l. non tātum. §. nō omnia. Sed licet ibi generaliter remissionem publicorum munerum habuit, tamen in generali remissione non continetur tutela vel cura fauore pupillorum & adultorum; † sicut & aliàs de generali dicto quædam excipiuntur, vt ff. de leg. iij. l. vxorem. §. felicissimo. & ff. de procura. Pomponius ꝭ respon. & ff. de lib. leg. l. Aurelio. §. Caius.

† Et sic gnālis remissio nō extēdit ad mun[9] publicū auctorita

SYL. te, & vtilitate pri batū: & ita nec ad reale ordinari um, sed ex traordinariè sic, vt notat Barto. & Dyn. in d. § qui accipit.

SYL.

** ¶ Adde. ꝙ regula, quæ habet, quòd dispositio generalis generaliter est intelligenda, limitatur in xv. casibus, de quibus hic in nostris Commen. vberrimè differuimus.]

b ¶ Non prosunt. Et hoc dico ad excusationem: sed bene acquirebant ei. s. patri adoptiuo, vt hic, & ff. de va. mu. l. sextumdecimum. §. adoptiui. maxime hodie, cum nihil ad patré adoptiuum trāseat, vt s̄ de adoptio. §. sed hodie.

** ¶ Intellige istum tex. generaliter tam in adoptatis à quocunque, quàm in arrogatis, ex rationibus in positione casus adductis.]

c ¶ Naturali patri. Licet adoptiuo non prosint, vt supra proxi. respon. † & secundum hoc puncta ibi, dati. Vel dic, dati in adoptionē naturali pri, idest auo vel proauo, prosunt, scilicet arroganti; cū trāseant in familiā eius, vt supra de adoptio. §. sed hodie. in fi. § & §. seq. & secundum hoc fiet hic mentio illius noui iuris, & punctabis ibi, naturali patri.

† Hac vetiot.

prosunt.

¶ Filij autem superstites[f] tantum ad tutelę vel curę muneris excusationē prosunt, defuncti autem nō ꝓsunt.[g] Sed si in bello amissi sunt, quęsitū est, an prosint. Et constat eos solos pro

d ¶ In locum patris. Apparet quòd eo mortuo tantum prosunt: eo autē viuo nō prosunt, vt hic, cum dicit, In locum patris &c. & l. ij. §. non solùm. ff. eod. & C. de ijs qui numero li. l. iij. lib. x. Sed nunquid omnes loco vnius cōputantur? Respondent quidam, quòd non. Sed cōtradicūt leges expresse: nam loco vnius numerantur quotcunq; sunt, vt in græca lege. ff eo. l. ij. §. quotcunq;. nam etiā in successione loco vnius computatur. vt infra de hær. quæ ab intesta. §. cum filius. ar. ff. de contratabu. l. j. §. j.

ADDITIO. Hoc est mirabile, cū auus habeat curam & onus alendi eos: sed ratio est, quia prosunt patri suo, & nō debent prodesse duobus. Ioan. Fab.

** Ratio quare loco vnius computentur est, quia non sensit respub. beneficium ab auo nisi ex generatione vnius filij.]

e ¶ Non prosunt, Quia non sunt in potestate sua, vt supra de pa. po. §. fi. hęc ratio non est bona, vt supra eo. in prin. dicit enim de emancipato: vnde dicas, nō prosunt auo materno, qa alij † prosunt, vt C. qui num. libe. l. v & l. fi. **

† i. patri, vel eos mortuo, auo paterno.

f ¶ Superstites. idest viui.

g ¶ Defuncti. Idem & in non natis licet conceptis: quia quo ad hunc casum nō sunt pro iam natis, vt ff. eo. l. ij. § qui autem in ventre.

**Ratio

* Ratio est, quia non habētur pro iam natis, vt alij prosint, sed solum quò ad eorum cōmodum. l. qui in vtero. la j. ff. de sta. ho.]

a ¶ In acie. s. principis, vt supra de adop. §. fœminæ.

* ¶ Adde, in acie amissos etiá eos dici, q accepto vulnere in conflictu, alibi propter illud vulnus periere. l. j. § ij. ff. de incen. rui. nau.]

b Per glīam viuere. Nota mortuum viuere per gloriam, vt ff ad l. Aquil. qua actione. §. si quis in colluctatione. Et cōtra quis fingit᷑ mortuus, qui viuit per vituperium, vt deportati, vt ff. de contratab. l. j. §. j. & §. pen. in fi. & ff de do. inter uirum & vxo. l. cū hic. §. si donator. (aliàs. §. si seruus) vbi seruus viuit, & tamen pro mortuo reputatur quo ad ius ciuile, vt ff. de re. iur. quod attinet. & l. seruitutem.

¶ Præclare Cic. Philip. ix. His enim (inquit) maiores nostri, qui ob rempub. mortem obierūt, pro breui vita diuturná memoriá reliquerūt, & Plau. ī Capt. quisqs per virtuté pijt, is nūquá interit.

S Y L. ¶ Item diuus. Casus sic figuratur. Quæsitum fuerat, an administrans res fisci excusaretur à tutela: & videbatur q nō, quia cum tutela etiá ipsa sit munus publicum, vt supra ostensum est, non videbat᷑ impediri ex alio munere publico. Sed contrarium dicitur ex eo, *quia fieri non posset, quin dū rebus pupilli vel adulti operam daremus, fiscus in multis lęderetur: & econuerso: quæ ratio traditur à Theophilo in Insti. Gręcis.] No. q pcurator fisci durante eius officio excusatur à tutela. Item, q cessante causa impedimēti cessat immunitas Itē q vtilitas publica auctoritate & vtilitate pfert᷑ publicę auctoritate, sed ñ vtilitate.]

desie, qui in acie[a] amittunt᷑. Ij enim, qui pro republica ceciderunt, in perpetuum p gloriá viuere[b] intelligūtur.

¶ Administrās res fisci excusatur a tutela durante administratione. h. d. ex. l. administrātes. ff. eo.

¶ Item diuus Marcus in Semestrib[c] rescripsit: eū, q res fisci administrat, a tutela vel cura, quá diu administrat,[d] excusari posse.

¶ Absens cā reipublicæ, a tutela vl cura noua in totū excusat᷑: ab antiqua autem, durante absentia. h. d. ex. l. non solum. ff. eo. Are.

Seme-stres qd.

c ¶ In semestribus, Idest in sex mensibus, quibus dabāt operam studio. Nam alternis sex mensibus dabant operá Imperatores bello & studio, vt ff. de orig. iur. l. ij. §. ex ijs. in prin. vltimæ cartę vel dic. q nomen erat libri illis sex mensibus compositi: qd in idé recidit. S Y L. ¶ Tu dic, q sicut annales dicebant᷑ ex eo, q anni vnius res gestas contineret: ita semestres libri, * in quib[9] sex mensium rescripta constitutionesq; descriptæ erant. Hos D. Marc[9] scripsit. vt hic & in l. pactum. ff. de pact.]

d ¶ Administrat. qui dicit᷑ procurator fisci. & facit ad hunc. §. supra de cur. §. item loco.

** Extende ad omnes, quibus princeps curam alicuius rei propriæ, vel publicæ commisit, vt sunt exactores tributorū, præfecti annonæ, præfecti vigilum, mēsores frumentarij, rationales.]

ADDITIO. Idem si administrat res aliorum principum. Io. Fab.

* ¶ Item qui. Casus positio clara est, & ratio ipsius est, quia si quis & pupillaribus, & publicis rebus, vellet vacare. necessario aut pupilli aut reipu. res negligentius curarentur, ut dictum est in pręced. §. vel dic (vt alias dicebam) q tutela respicit vtilitatem publicá secundario, in exemplo autem huius & præcedé. §. vertitur vtilitas publica principalr, & ideo tutelæ præponderat.] ** ideo autē susceptá iam tutelam finita absentia recipiunt statim, nec anni vacationem habent, qa ius reponit illos in eo statu, in quo erāt ante absentiam, nec priuilegiū illud vacationis anni tributū à lege simpliciter tū ad resumendas vires, tū ad curam suarum rerum instituendam, in preiudicium tutelarum iam susceptarū ope- S Y L.

operatur, quia immunitas à tutelis ea te nus nō vires habet, quatenus nominatim priuilegium indultum est. l. nó tantum. §. non omnia. iuncta. l. spadonem. §. qui accipit. ff. eo. ti.] Not. q absentia causa reipub. præstat excusationé à munere de nouo delato: secus ab antiquo. Itē, q durante absentia dat curator.]

& ratio clara est fundata in administratione principaliter publica. Not. summarium. Item, q multa impediūtur facienda, quæ facta tenent.]

d ¶ Et qui potestatem. Vt quia sit Præfectus vigilū vel annonæ, vt ff. eo. l. administrantes. & similes, qui ptātes vocantur, vt C. de mo. mult. l. eos. secus si sit circa lat' principis: cęptam enim nō complebit, vt ff. e. l. iurisperitos.

¶ Itē qui reipublicæ causa absunt,[a] à tute!a vel cura excusantur[b]. Sed & si fuerint tutores vel curatores dati, deinde reipublicæ causa abesse cœperint; à tutela vel cura excusant,[c] quaten' † reipublicæ cā absunt: & interea curator loco eorum datur, qui, si reuersi fuerint, recipiunt onus tutelæ. Nam nec anni habent vacationem, vt Papinianus libro quinto Responsorū scripsit: nā hoc spatiū habent ad nouas tutelas vocati.

¶ Habens publicā potestatē, à tutela habet excusationē, sed nō a iam suscepta. h. d. ex l. non tātū. §. sanç. ff. eo.

¶ Et qui potestatem[d] aliquam habēt, se excusare possunt, vt diuus Marcus: rescripsit: sed[e] susceptā tutelā deserere non possunt.

a ¶ Absunt. vel absuturi sunt, vt ff. de procu. l. filius familias §. fi.

† p quādiu. sic l. j. i princ. ff. d ope. no. nur.

ADDITIO. Quia paria sunt esse, vel de pximo sperari. l. pe. ff. de test. mil. Are.

* ¶ Abesse rei pu. causa qui dicant, liquet cum ex multis alijs legibus, tum ex l. Item ij. ex l. Reipublicæ. ex l. Abesse. & seq. ff. ex q b cau. maio.]

b ¶ Excusantur. Hoc primum respōsum loquitur, qn̄ eo existēte in absentia reipublicæ causa, datus fuit tutor vel curator: quo casu, perpetuo excusat, si per viginti annos militauerit. vel compleuerit militiæ spatium, & nō ignominiose missus est. Aliàs qui infra quinquenniū missus est; puta quia infirmus, nullā hēt excusationē: qui post quinq; annos, habet annum: qui post octo annos, habet biēnium: qui post duodecim, habet triennium: qui post sexdecim, hēt quadriennium: qui post viginti. excusationem perpetuam habet, vt dictum est & ff. eo. sed & milites. §. j. ij. & iij. & iiij. & v. & §. qnq;. vsq; ad §. qui autē post.

Milites i bello missi quot annos excusatiōis habet.

c ¶ Excusant. Si hoc postulauerint pri', & etiam alium actorem, vel curatorem petierint, aliàs non, vt C. si tu. reipu. cau. l. j. & ff. de admi. tut. tutores. §. qui se.

SYL. ¶ Et qui potestatem. Casus nō figurat:

¶ Dic potestatem, idest publicum magistratum. l. potestatis. ff. de verb. signific. SYL.

*Sed in l. eos. proconsularis potestas interpretanda est imperium & auctoritas Proconsulis.]

e ¶ Sed susceptam. vt supra pximo §.

** Rationem diuersitatis inter absentē causa reipu. & magistratum, circa tutelam iam susceptam, hanc esse censeo, qa qui reipub. causa absunt, plerunq; interim quicq̄ in rem suam agere prohibētur l. legatus, ff. de lega. quæ prohibitio non cadit in gerentibus magistratū, & ideo non mirum, si legislator ipsos reipub. causa absentes ob huiusmodi incōmodū releuauerit interim ab onere tutelę iā susceptæ. l. cū qui. ff. de iureiur.]

* ¶ Item propter. Casus. Est clarus. Ratio dubitandi poterat esse periculū subtractionis instrumentorum pupilli, cęteraq; alia quæ referuntur ab Impe. in auth. vt ij qui oblig per hi. se ha. res mi. i prin. ex quibus videbatur, q tutor vel curator nō solum excusandi essent, sed remouendi: cuius contrarium decidit. nisi de omnib' bonis, vel hęreditate cōtrouersia existat, quia tunc quasi de ca- SYL.

pite agitur, capitalesque excitantur inimicitiæ, ob quas etiam quis excusatur à tutela §. inimicitiæ. j. eo & ideo puidendum fuit, ne ex hoc tutor moueretur ad subtrahendum ipsi pupillo iura sua: at in cęteris litibus aliud placuit, quia neminé tam impium fore creditum est, vt eum tāta existimat onisia ctura, fraudulēter in reb⁹ eorū, qui suæ fidei essēt cōmissi, versaretur: proinde cum vsus postea docuisset, ob lites quoq; leuiores non raro pupillos adultosque suis facultatib⁹ spoliari à tutoribus, & curatoribus, nouissime hæc regula per supradictum auth. correcta est.] No. q̃ potest esse lis inter pupillum & tutorem durante tutela. Item, q̃ ex maxima lite etiam ciuili finitur tutela. Itē, q̃ q. hæreditatis pupilli maxima est, & æquiparat̃ q. de omnibus bonis, cum verisimiliter nihil habere possit proprium, qui acquisiuit patri illucusq; quicquid quæsiuit.]

†qa eas affectasse vř. l. spadonē. § vlt. ff. eo.

Propter litē, quā quis habet cum pupillo, nō excusatur a tutela, nisi sit omnium, vel maioris partis bonorū. h. d. ex l propter. ff. eo.

Item propter litem, quam cum pupillo, vel adulto tutor vel curator habet, excusari nō potest: nisi forte[a] de omnib⁹ bonis,† vel hęreditate[b] controuersia sit.

a Nisi forte. immo & sine forte. vel ēt si de maiori parte bonorum pupilli sit controuersia, vt ff. eo l. propter litem. i. respon. & facit. C eo. l. si vt allegas. & s. de auctorit. tuto. § fi. & C. qui da. tuto. pos. l. creditorem. sed hodie non potest creditor vel debitor, esse tutor, *vt in authen. vt ij qui oblig. per. §. j. coll. vj.

* Adde, q̃ dict. authen. non habet locum in creditore modicæ summę, secūdum glo. Bar & alios. in authen. minoris. C. qui da. tu. poss & latissime Marsi. consi. ciij. nume. xxix.

b Hæreditate. scilicet ipsi pupillo à patre delata, vel à quocūq;, ñ curo: pp magnitudinē eñi litis ponit de hæreditate.

**Intellige tex. nostrū de hæreditate paterna indifferenter, siue in ea contineat̃ tota maiorue pupilli substātia, siue nō, l. si pupillum. ff. eo. etenim plerūq; omnia pupilli bona in hęreditate patris cōsistunt hucq;, veluti q̃ frequētius eueniat, legislatores respexere. l. nam ad eā. ff. de legi. in reliquis aūt litibus despiciēmus, vtrū controuertat̃ de omnibus bonis, aut plurima eorū parte. d. l. propter ff. eo. vnde recte Sali. interpretatur. d. l. si vt allegas. in hęreditate, in qua agatur de maxīa parte bonorum pupilli.]

Tres diuersæ tutelæ non affectatæ, donec durant, præstant excusationē. hoc dicit ex l. tria. ff. eod.

Item[c] tria onera tutelę nō affectatę, vel curę, præstāt vacationem, q̃diu administrantur: vt tamen pluriū pupillorū tutela vel cura eorundem bonorū, veluti fratrum, pro vna cōputetur.

* Idem in quæstione status, vt notat̃ in §, item is. j. eo. nam controuersia status mortis accusationi ęquiparatur, vt ibi inquit Accur.]

* Item tria. Casus apertus est, & rō ipsius est difficultas rationum cōficiendarum, l. si is qui. §. fi. ff. eo. & ne multitudine negociorum tutore onerato res pupillares male administrentur: quę ratio cessat in tutela cōplurium fratrū, qui idem habent patrimonium: qa, vt ibidem dicitur, non numerus personarū, sed diuersitas patrimonij, diuersęq; rationes conscribendę expendi debent. Affectatæ autem tutelæ vel curæ ea ratione nō pr[...] sunt, quia qui spōte & volens oneri se subiecit, nō est illi succurrendum. l. ij. § si quis tamen & §. fi. ff. si quis ca. & c damnū de reg. iu. in vj. No. q̃ affectatum onus non excusat. Itē, q̃ tutor plurium pupillorum fratrum dicitur tutor vnius tutelæ tantum.]

c Item tria onera Nota, dicit onera, quatuor eñi posset habere tutelas, quæ sibi excusationem non darent, si sint leues

† q̄ eas affectasse vī.l. spadonē. §. vlt ff. eo.
† Itē si alte:a ipsa rū vel ēt quar'asu puenies sit breui tp̄e finiē-da, ſ uta ista seme stre.l. cō t m.ī pri. ff.eo.

ues vel leuissimæ, † vt hic. † Itē nota, ꝙ dicit, tria onera: tres enim possent habere, & tamen pro vna computātur, puta fratrum, vt sequitur. Non enim numerus pupillorum plures tutelas facit, sed patrimoniorum sepatio, vt ff.e.tria. & l.si is. Itē q̄d dicit non affectate: nota, nā si dedisset operā, & sic affectasset eas habere, non prodessent, quia non viderentur onerosæ, vt & alias qui data opa reipublicæ cā abest, vt ff. ex quib. cau. maio. l & qui data. & facit. ff. si quis cau.l.ij.§. simili. & ff. ad leg. Corne. de fal.l.vxori. §.j. iuxta illud: Hoc portat leuiter, quod portat quisq; libenter. Item hæc tria onera in domo vna esse sufficit: vt si p̄r vel filius gerat, omnes excusentur: sed nō computentur, si ob alium tutorem teneant, vt ff.eo.l diximus §.fi. & l. seq. & ff. de ritu nup. siquis tutor.

¶ Paupertas, & infirmitas; propter quam quis non potest propriis negociis superesse, excusant. h.d. ex l. paupertas. & l. nō solū in fi. ff eo:

** Adde, ꝙ etiam vna tutela, si tam diffusa & negotiosa sit, vt pro pluribus cedat, excusat ab onere secūdæ tutelę. nā in his excusationibus attenditur ad difficultatem administrationis, l. si is qui. ver. cæterum. ff eo.] Itē honorarius hoc nomine non computatur, vt ff. eo.l. spadonem. §. si ciuitatis.

SYL. * ¶ Honorarius tutor est, q honoris tātum gratia daī, non vt administret. l. iij. §. si parens. ff. de admi. tu.]

ADDITIO. Itē duæ excusationes imperfectæ diuersi generis, puta duæ tutelæ cum duobus filijs, non faciunt vnam plenā. l. excusatur. §. amplius. ff. eo. Ang.

SYL. * ¶ Sed & propter. Casus clarus est, & in vtroque casu ratio exprimitur ī text. Noluerūt enim ll. quempiam obligari ad impossibilia, & præterquā ꝙ satis inhumanum esset, vt qui suo labore, victū sibi quærere necesse habet, aliena negocia suis posthabitis agere cogeretur, tū etiā damnosum esset pupillo hunc habere, quia vel segniter res ei⁹ gereret p̄ inopia, vel non ex fide. l. pen. ff. eo. quæ rationes militāt etiam in casu aduersæ valetudinis. Quid enim tam impiū excogitari posset, quàm si is, q ne suis quidem negocijs superesse potest, aliena cūrare compelleretur, cum summo etiam pupillorū dāno? No ꝙ paupertas nō præsumitur, sed debet p̄bari. Itē, ꝙ p̄stat excusationē à munere publico. Itē, ꝙ si oīs mala valetudo præstat excusationē, sed ea, propter quam suis rebus superesse non potest.

¶ Sed & p̄pter paupertatē excusationem tribui, tā diui † fratres, quā per se diuus Marcus rescripsit, siquis imparē[a] se oneri iniuncto possit docere.[b]

† M. Antoninus & L. Verus.

* ¶ Adde, ꝙ & in pluribus alijs casibus fauetur paupertati contra ordinarij iuris regulas, quos videre est relatos apud Alcia. lib. j. de verb. sign. quod tamen limita nō habere locum, vbi quis incidisset in paupertatem culpa sua; quæ ordinata esset ad casum paupertatis nā tūc nusquam ei subuenitur. l. bona fides. ff. depos. l. pe. de iu. do. & tradit Alex. late in l. quāuis. sol. mat. nisi aliàs fame periturus esset, vt ait Alex. vbi s̄. & Deci in c. pastoralis. §. verum. coll. iij. de appel.]

a ¶ Imparem. id est si non habeat tantū in bonis, quantum & pupillus, cui daī tutor, vt hic, & ff. eo. l. paupertas. aliàs autem dicitur pauper, qui nō habet quinquaginta aureos in bonis, vt ff. de accu: nonnulli. Vel dic verius eū esse hic pauperem & imparem oneri, qui sic laboribus est implicatus propter paupertatē, vt tutelæ superesse non possit, cū forte in agro eum tota die esse oporteat. Nec enim placet prima expositio, cum hoc munus magis obsequio personæ, quàm in aliqua erogatione cōsistat: vnde paupertas talis nō nocet, dummodo possit superesse tutelæ, vt ff de mu. & hon. cura. § inopes. & infra tit. j. §. fi.

Pauptas aliqñ nō excusat a tutela.

¶ Adde cōiter teneri, paupertatē distingui arbitrio iudicis, attēta qualitate personarū, & patrimoniorū, nisi aliter nominatim cautum sit, vt per doct in l. si constante, in j. q. Bar. ff. sol. mat.] SYL.

b ¶ Docere. id est probare.

a ¶ Aduersam valetudinē. Vt si est surdus, vel mutus, vel perpetua valetudine detentus, vt C. qui mor. l. j. qui morbus prout durauerit, excusat: sed furor non excusat, sed interim curator datur; ſm Io. vt ff eod. l. non solum. §. si & seq. duabus. ll. vsq; ad §. sunt & alij. Sed quidā ex supradictis, & si velint, non admittuntur: vt surdus, & mutus, vt ff. de tu. l j. §. pe. & §. fi. Quare dic, q quantū ad eos improprie ponit excusatio, vt infra eo. §. minores

† Intelligo suā n̄ et suorū, vt pris, & filiorū, qatūe nō excusat, sicut nec ab aliis muneribus p̄sonalib. l. vlt. C. q morbo

* * Declara hoc p̄cedere ī tutela delata

¶ Item propter aduersam [a] valetudinem, † propter quā ne suis quidē negocijs interesse pōt, excusatio locū habet.

¶ Qui literas nescit, a tutela excusatur, tametsi apt' sit negocijs gerendis. h. d. ex l. athletæ. §. fi. ff. eo.

¶ Similiter eos, q literas nesciunt, [b] esse excusandos diuus Pius rescripsit, quamuis & imperiti literarum possint ad administrationem negociorum sufficere.

¶ Datus tutor ī testaméto pp inimicitias, excusationē habet: qui vero promisit administrationē, excusationē pdit. h. d. ex l. athletę. §. dat & l. spadonē. §. j. ff. eo. Are.

¶ Itē si propter inimicitias [b] aliquem

No. ignorantiam literarum excusare à munere publico. Item, q quamuis sit quis diligens ad administrandum negocia, si nescit literas, reputaf insufficiens muneribus publicis.]

Literarū ignorantia an excuset a tutela.

b ¶ Literas nesciunt. Et sim plices sunt, vt rudes: aliud si sunt sagaces ī negocijs: tunc enim non excusanf, vt subijcit, quáuis &c. vt ff. eod. athletæ. §. pe. & fi. Et not. literatū ad aliqua admitti, ad quę nō recipitur illiterat'. † vt C. de postu. l. ij. & in auth. de iudi. §. j coll. vj. Et no meliorís cōditionis esse sapientem, quàm stultum.

† Sic iure cano illiterat' nō pt obtinere bnfciū. vt c. cū nris. extra de pręf. pb. vbi p Innocen.

postq̄ inciderint in morbum. nam alias nec volentes admitterentur. l. agnato. §. vlt. ff. de leg. tut. secus autem si fiāt surdi, aut muti, post susceptam tutelam, d. l. post susceptā. & l. etiam si tutor. ff. de aucto. tut. ratio autem est, quia hoc casu possunt constituere actorem suo periculo, qui tutelam gerat. §. fi. ī. de cur. quod non licet in priore casu, quia datio eorum in tutores nulla est.]

SYL. * ¶ Similiter. Casus. Dubitatum fuit, an qui literas nesciunt tutores vel curatores dari possent: & videbatur q sic, si apti essent ad geréda negocia l. athletæ. in fi. ff. eo. cuius contrarium deciditur, quia cum tutor facere inuentarium teneatur, & rationes scribere, qui autem literas nescit, idest, q nec legere nec scribere nouit, (ita enim hic accipiedū est) hæc non nisi per alium facere possit, ex qua re tam ipse tutor, quàm pupillus, facile possēnt damnificari: merito constitutum est, vt potius excusetur. Et hic est verus sensus huius. §. quem apertius explicaui hoc loco in Commen. & conciliaui cum l. athletæ. ff. eodem.]

* ¶ Literas nescire hoc tex. qui dicatur, declara vt in formatione casus.

* ¶ Item si propter inimicitias. Casus. SYL. In primo dicto dubium faciebat, q cū quispiam daf tutor testaméto post inimicitias contractas, videtur quodāmodo remitti odium: & ideo nō videref, q deberet excusari. l. athletæ. §. dat. ff. e. cuius contrarium respondetur. Nec obstat supradicta p̄sumptio, quia iste text. loquitur, quando ex aliquibus coniecturis apparet datū fuisse tutorem ob inimicitias, vt s. debitis & negocijs implicaretur: vnde cessat præsumptio recōciliationis. vna enim p̄sumptio tollit aliā. l. non est. ff. quod met. cau. Ratio autē decidendi habetur in l. i. C si prop. inimi. lib. x. Secundi autem d'cti ratio est, qa promittens se administraturū, vī iuri se excusandi renūciare. l. spadoné §. j. ff. e.] Notabilia clara sunt ex lectu. tex.]

c ¶ Inimicitias. Vt quia ideo eum dedit tutorem, vt debitis supponatur, & à pupil'o vexetur. Et no. q tribus casibus excusaf inimicitia: vt si sp dedit, vt dictū est,

Inimicitia trib' casib' excusat a tutela.

† ſ capitalis §. inimicitiæ infra eo. & d. l. athletę § dat

† & male, quae ex testamento psumitur facta reconciliatio.

† alſ pro miſerūt.

SYL.

eſt, vt hic. Itē & qñ interuenit † poſt teſtam. ntum. Item (ſecundum quoſdam) † etiam quando ante teſtamentum, ſi tamen fuit capitale certāmē In quarto casu non vt ſi ante teſtamētum facta fuit, & non capitalis, quia videt remiſiſſe, ex quo ī teſtamē to dedit tutorem, vt ff. eo. athletæ. §. dat remiſſionem. prout eſt ibi ī litera, Prius vi &c j. eod. §. inimicitiæ.

* Errat Acc. circa ſenſum verſi. Niſi poſtius ī d. §. dat intelligendus eſt enim in capitalibus. put loquitur regula, vt ſit bona exceptio: pro cuius. §. vera & plena interpretatione vide hic noſtros Commen. * Quod autem attinet ad non capitales, illud in vniuerſum tenendum eſt, minime præſtare excuſationem à tutela. §. inimicitiæ j. eo.]

a ¶ Promiſerant. Licèt alias habeant excuſationem, vt hic, & ff. de teſt. tuto. ex ſententia in fi. & hoc vbi promiſit, vel ſic ſe iactauit.

SYL. * ¶ Intelligēdus eſt tex. in promiſſione ſecundum quod loquitur etiam §. j in l. ſpadoné. vnde ſumptus eſt iactationes enim à legibus non conſiderantur. l. fin. & ibi doct. ff. de teſta.] Quid autem ſi in teſtamento ſe tutorem ſcripſit? Reſpon. non erit tutor, niſi vel euidenter idoneus appareat, vel pater eum confirmauerit, vt in d. l ex ſentēt a. & tunc de cętero erit tutor. ff. ad l cor. de fal. l. vxori. §. j. Acc.

SYL. ¶ Non eſſe. Caſus facile poni poteſt in tam aperta regula. * cuius dubitandi ratio potuit eſſe, quod traditur in l. illud. & l. fi. ff. eo. ſi extranei, & alterius prouinciæ homines, tutores eligantur, competere ius ſe excuſandi ſi quidem per abſurdū videbatur dari quempiam tutorem ab

teſtamento tutorē pater dederit, hoc ipſum pręſtat ei excuſationē: ſicut per contrarium nō excuſantur, qui ſe tutelā adminiſtraturos patri pupillorū †promiſerant.[a]

¶ Ex eo, quod quis nō cognoſcit patrem pupilli, nō excuſat a tutela. h. d. ex l. ſpadonem. §. fin. ff. eod Aret.

¶ Non eſſe autem illo, quem nunquam cognouiſſet: attamen deciditur contrarium: & ratio eſt quia quãnis ignotus quis ſit ex viſu (ita enim accipitur hic verbum, ignotus) poteſt eſſe cognitus aliter: veluti ex teſtimonio bonorum virorum de illius moribus honeſtate, & viię probitate:] amare enim poſſumus inuiſa: & ita intelligit tex. incognita aliquo modo nequaquam, No. ignotum tutorem dari poſſe.]

admittēdam excuſationem eius, qui hoc ſolo vtitur, quod ignotus [b] patri pupillorū ſit, diui fratres reſcripſere.

¶ Inimicitiæ capitales, ſi reconciliatio nō ſit ſecuta, pręſtant vacationem à tutela. hoc d. ex l. athletę. §. dat. ff. eo.

¶ Inimicitię, quas quis cum patre pupillorū vel adultorum exercuit, ſi [c]ca-

b ¶ Ignotus. ſed is excuſat, qui ibi domicilium nō habet, vbi datus eſt, vt ff. eod. l. fi. in fine.

¶ Inimicitiæ. Caſus. facilis eſt, & ratio manifeſta. non enim præſumunt iura tuendos eſſe pupillos ab inimico pater no: inimicitiæ enim præſumuntur durare cum filijs ex identitate voluntatis & ſanguinis. Not. nō omnes inimicitias excuſare, ſed capitales tātū. * Itē, quod ille, qui fuit inimicus patris, cenſetur etiam inimicus filij, licet pater deceſſerit.] SYL.

Inimicitię dăr capitales dupſr.

c ¶ Si capitales Capitales accipe, vt quia accuſabat eum de aliquo crimine, quod ingerebat pœnam capitis, ideſt ſtatus: vel quod ingerebat pœnam ſanguinis, vel quia inſidiabat morti ipſius: ſecundum Azo. Et no. hic fieri aliquid ratione inimicitiæ, quod non fieret aliàs. ſic ff. de arb. non diſtinguemus. § cum quidam, & l. licet autem. & ff. de li. ca. ſi pariter Nam inimicus, index eſſe non poteſt, vt ff. de procura. l. filiuſfami. §. fi. & l. vel exilio.

SYL. ¶ Quæ dicantur inimicitiæ capitales, declarat Bar. in l. iij. §. fin. ff. de adi. leg. * quod & ego latius hic in Commen. pertractaui.]

* ¶ Adde, quod ſunt & alij plurimi effectus ini-

inimicitiæ,vt,q inimicus non admittatur ad perhibendum testimonium.l testiû. ff.de testi. quinimmo si examinetur nõ facit indicium,Barto. l.maritus.in prin. de quæst. nec ad accusandum etiam in notorijs, Ro. cõs.cccxxiij.Itẽ excusatur vas sallꝰ si ex hac causa non iuerit petitum inuestituram intra annum & mensem. c.j. quo tem. mi. inuesti.pet. de. vbi gl. & plures alios effe-ctus recensuit Alcia.lib.j de ver.sign. Animaduertẽdũ tamen est, q inimicitiç ex propria culpa prouenientes nõ excusant, Deci.in c.vt debitus.col.vij.de appellat. Et quomodo probet inimicitia,est tex. vbi Ias.late hoc prosequitur,in l.liberi. C.de inoff. testa.]

pitales fuerunt,nec reconciliatio interuenit, à [a] tutela, vel cura solent excusare.

¶ Qui passus fuit controuersiã status a patre pupilli, hẽt vacationem. Aret.

¶ Item is, qui statu controuersiam a pupillorũ [b] patre passus est,excusatur à tutela.

¶ Maior septuagĩta an.à tutela se excusat minor xxv.& miles, nec volentes admittuntur. h. d. ex.l.ij. ff.eo.ex l.fi. C.de legi.tuto. & l. militiç.C. q da.tu. pos. Aret.

¶ Itẽ maior septuaginta [c] annis a tutela, & cura se potest excusare. Minores autem xxv. annis, olim quidem excusabãtur: nostra autem constitutione prohibentur ad tu-

a ¶ A tutela.vel datiua,vel legitima : si autem testamẽtaria, dic,vt supra in gl. Vt quia &c.†

† in §.hẽ si pter.

* ¶ Item is. Casus facile figuratur. Rõ huius regulæ pendet à superius dictis : nã cũ ex controuersia status oriãtur inimicitiæ capitales,vt dicit glo in §.pręcedente,super ver.capitales sequitur,q est iusta causa excusationis. § inimicitiæ, supra eod.Maxima enim ignominia afficitur is, qui super statu inquietatur, nec non eius coniuncti.l.j & ij.ff. de li. cau.No.summariũ.**Itẽ,q ille,qui passus est quęstionem status, censetur inimicus,& excusatur.]

SYL.

b ¶ A pupillorũ patre. vt quia pater pupillorum quandoq; dixit hunc,quẽ dat modo tutorem,suum seruum fuisse,vel liberum Istæ enim sunt quæstiones de statu,vt infra de actio.§.præiudiciales.† Et est ratio,quia mortis accusationi hęc quæstio similat,vt ff.quod met.cau. isti

† Adde pulchrũ tex. in l. nõ solũ, § si ratꝰ. ff. de pc.

quidem.§.j.Idem est econtra, si hic mouit quæstionem status ipsis pupillis, vt ff.eo athletæ.§.amplius.†

¶ Item maior septuaginta ¶ Casus clarus est.Ratio primi dicti est, quia senex impar putat oneri: & quia semper apud Romanos senectuti idem honor tributus est, qui & magistratibꝰ. l.semper.ff.de iu. immu. Sicut ergo dat excusatio magistratibus & potestatibus, ita,& senibus. Ratio autem secundi dicti est, quia q alterius auxilio eget, non potest alteri auxilio eẽ: & q suis rebus regendis impar est, nõ debet eidem committi administratio aliorũ. Ratio autem tertij dicti est propter publicum interesse, ne à militia distrahãtur,ob quod plurima sunt in iure priuilegia eisdem concessã. No.summariũ.]

SYL. † ita elligẽ istd verũ si sistu diole vel p casum aliã monit qõnẽ vt ibi alias secus sm Ang. hic.

c ¶ Item maior septuaginta annis.scilicet iam cõpletis,vt ff.de iur.immu.l.iij. & ad treb.qui filium & filiam.§. j. als nõ esset maior,vt ff.de mino.l.iii.§.minorem.† Sed in alio personali publico munere statuitur tempus lv.annorum, vt C.qui ætate.l.fi.lib.x.

† Qõ sũt requisiã nꝰ cõpletus vl iuf ficiat cõe ptꝰ vlqũ

¶ Ratio autẽ differẽtiæ assignatur, q administratio vnius prouinciæ est maius onus quàm vnius tutelæ.Vel secundum Christo.hoc factũ est, vt plures inueniantur tutores fauore pupillorum.] Et no.rõne senectutis aliqua fieri, quæ aliàs non fierent,vt hic,& ff.de iure immu.l.semper.j.respon.& C. de postu. puidendum.

SYL. ipsi requiẽ & momentoad momẽtũ dic vt ibi p gl. Bar. & docto. Ang.

* ¶ Adde,q in re dubia, confusisq; testimonijs,potius creditur antiquioribus, glo.& doct.in l.cum quid.in ver.nouũ. ff.si cer.pet.& in habẽda quæstione incipitur

pică iunioribus.l.j. §.j. de quæstio Tabulæ quoq; testamenti penes antiquiorem deponuntur.l.vlt. de fide instr.Sic, cęteris paribus, senior sedet digniore lo co.glo.§.aliam.j. de bon. possess. Et primus requirit in cōsiliis dandis, Rom. singu.81. per c j. ḋ cōtro. apud par. ter. Itē dispositio testatoris loquens de maioribus, interpretat de maioribus na tu.Alex. cons. iiij. li. iiij. & plura alia senectutis priuilegia tradit Fely.c. in nostra col. fin. & c. quoties.iij. no ta.de testi.]

telam vel curā aspirare: adeo, vt nec[a] excusatiōe opus sit. Qua cōstitutione[b] cauet, vt nec pupillus ad legitimā tutelam vocetur, nec adultus: cum sit in ciuile eos, qui alieno auxilio in reb' suis administrādis egere noscuntur, & ab alijs reguntur, aliorū tutelam vel curam subire.[c]

¶ Idē & in milite[d] obseruandū est, vt nec[e] volens ad tutelæ onus admittat.

¶ Docentes Grammaticā, vel Rhetoricā, vel Medicinā, vel Romę, vel in patria sua ītra numerum deputatum, excusantur a tutela. hoc d. ex l. si duas. §.j. ff. eo.

¶ Itē Romæ Grammatici,[f] Rhetores,

a ¶ Nec excusatione. Sed in larga significatione etiā qui prohibentur, excusantur, vt ff de po stu.l.j.§. initium.& C. qui morbo.l.vnica,& ff. de tute.l.j. §. pen. & fi. &.j. eo.§. penul. & fi. & facit ad hoc.ff. de re. iu. l. eius est nolle.

b ¶ Constitutione C.de leg. tu.l.fi. & facit.§.de fidu.tu.§.fi.

c ¶ Subire.facit ad hoc in authē. de san. episc.§.j.coll.ix.& ff. de eden.l. siquis ex argentariis.§. pen.

d ¶ Idē & in milite.s.in militia existente.secus in veterano:quod dic,vt diximus supra eo.§. item qui reipublicæ.

* ¶ Adde,ꝙ in hoc differunt, quia miles in militia existens nec volens admittit, vt dicitur hoc in loco: veteranus autem recte quidem datur tutor, sed potest se excusare, nisi vocetur ad tutelam filiorum conueterani, vel militis.l,vlti.C.de excus. vetera.]

¶ Ad hoc autem, ꝙ aliquis sit miles, sex sunt necessaria, vt diximus in authē. de manda.prin.§.fi.& in l. pen. ff. ex quib. cau.maio.&.j.de mili, testa.super rub.

e ¶ Nec volens. Et ita ipso iure nō tenet datio, vt hic,& C. qui da. tut. pos.l.militiæ. nisi à commilitone detur, vt ff. eod. propter magistratum, §.fi.†

** Adde, ꝙ et plura alia interdicta fuere militibus fauore militiæ, ne ea abstrahe rent, vt l. filiusfam.§. milites.ff. de proc. l.militē.l.qui stipēdia. C. de procu. l.milites.C.loca.] Aliud in cęlesti militia, vt in clerico qui admittit vsq; ad quartū gradum, vt in auth. de san. episc.§. presbyteros. quā habes. C. de epis. & cleri. super l. generaliter.

¶ Adde, ꝙ illud, quod dicitur de quarto gradu. non probat. l. sed potius eum tutela reguletur ab heredi tate, dicendum est, ꝙ sicut hodie admittitur vsq; ad x. gradum ad successionē, ita ad tutelam, l.j.§.j.ff.de leg.tut.de iure autem canon. possunt suscipere tutelam intuitu Pietatis etiam promoti, nō tamen coguntur, nisi qn alius tutor nō reperitur. c. peruenit. lxxxvj. distin.

¶ Item Romæ. Casus sic figuratur, vt s, in aliis casibus: cuius ratio est in promptu, nę distrahantur a tam proficua & necessaria disciplina; sicut dictū est de militibus. Not. ꝙ omnes hi docentes artes triuiales excusantur.]

f ¶ Grammatici. i. magistri de Grammatica:& idem dicas de sequentibus. Et ad iunge his sophistas. i. Dialecticos: ita vt omnes, qui docent triuium, excusentur vt hic.& ff. eo si duas.§.j.

** Adde, ꝙ in d. l. si duas. sophistarū verbo significantur qui oratoriam artē, Gręce docerent, sicuti & in l. vnic. C. de pro fess. qui in vr.const.lib.xij, quæ fuit interpretatio Ant. Aug. Iurisc. Hisp. ac vtriusque linguæ periutissimi. Vix enim probare possum, ꝙ significent philosophiæ professores, vt ex Cic. lib.j. de nat. deo.

† Sed hac. de are. ibi tenet com uariū & illū tex. intelligit in veterano.

S Y L.

S Y L.

Scientiæ triuiales excusant tutores.

docuit Aldob. cũ ibidem Iurisc. paulo inferius agat de Philosophis.] Et hoc si doceant Romæ, vbi est cõis patria, vt ff. ad mun. l. Roma. & hic. Itẽ si in patria sua, vt hic subiicit. Item oportet, ꝙ sint intra numerũ. Habebat enĩ quælibet ciuitas numerum ſm quantitatẽ, & Grãmaticos, & Dialecticos & Rhetores, & Physicos siue Medicos. ita tamẽ ꝙ nulla vltra decem haberet, qbus hác immunitaté daret, vt ff. eo. si duas. §. fi. Sed aliud videtur in iis, qui docent quadriuium, vt Musicã, Astronomiam, Geometriam, & Arithmeticam: nam nõ videntur habere excusationem, vt ff. eo. Geometræ.

Scẽæ quadriuiales non excusant a tutela.

Doct. Il. an excusent a tutela.

* ¶ Quid glo. appellet triuiũ vel quadriuium declarat hic Christ.] Quid de legum doctoribus? Non excusant nisi Romę, vt ff. eo. sed & reprobari. §. h. & §. pe. ** Adde. ꝙ ratio diuersitatis ea est ſm Aldob. meum, quia non ita passim permittebatur leges doceri, vti alias scientias aut artes. nam eas tradi fas erat tantum Romæ, & Constantinopoli, quę & ipsa Roma vocatur, & Beryti. § hæc autem tria. in proœ. ff vnde non mirum si alibi docentes contra decretũ principis non potiuntur priuilegiis ab eo concessis, cuius voluntati non parent. c. ex eo. de reg. iu. lib vj] vel nisi in consilium principis sint assumpti, vt ff. eo. iurisperitos. Vltra numerum autem, vel extra patriã suã, nemo excusatur, nisi sint aliqui multum disciplinati, vt ff. eo. sed & reprobari. §. amplius. Item Philosophos, qui docent in naturalibus, constat excusationem habere, vt ff. eo. sed & reprobari. §. amplius.

Philosophi a tutela excusantur.

* ¶ Not. ex hac glo. ꝙ propter excellentem scientiam à communibus iuris regulis recedim[9]. Sic ex delicto ad bestias damnatus, propter singularem scientiã

& Medici. & qui in patria sua † has artes exercent: & intra numerũ sunt, a tutela & cura habent vacationem.

¶ Proponẽs vnam excusationẽ, & non probans, potest intra statuta tempora aliam proponere & ꝓbare. h: dicit ex. l. propter. ff. eo. Areti.

¶ Qui autẽ † vult se excusare, si plures habeat excusationes, & de quibus dam non probauerit, alijs vti [a] intra

veniam consequi poterit l. ad bestias de ponis. Eadem ratione & qui aliàs illegitimus est dispensari poterit, vt in Episcopum eligi possit. c. innotuit. de elec. sicut & duplex sacerdotium consequi, c. de multa. in fi. de præb. qđ fusius explicat And. Alci. lib. j. de verb. sign.]

¶ Qui autem vult. Casus. Fuit dubitatũ, an habens plures excusationes, si vnã proponat tantum, & eã nõ probet, possit aliàs postea proponere & probare: & videbatur, ꝙ non, quia proponẽdo vnam ex pluribus, illis videtur se astrinxisse, & alus renunciasse, argu. l. si mulier. §. vlt. ff. quod met. cau. l. cũ prætor ff. de iud. l. illud. ff. de acqui. hære. contrarium tamen deciditur ea ratione, quia cum excusationes sint separatæ, nõ præsumitur quis per propositionem vnius, alteri renunciare. l. quoties duplici iure. ff. de re gu. iu. expressa enim remissio ipsius nõ extenderetur ad alia, ſm Bar. in l. si domus ff. de ser. vrb. præd. maxime quia in ducta ad excusandum, sicut est propositio vnius causæ, nõ debent inducere cõtrarium effectum. l. legata inutiliter. ff. de adi. leg. cum si. No. ꝙ proponens vnã excusationem, cum habeat plures, nõ videtur alteri renunciare, sed potest intra tempora statuta illis vti.]

SYL. † Côcor. cũ hoc. §. c. pastoralis, cũ gl. super verbo, audiãtur. § prls extra de exce.

a ¶ Aliis vti. dũmodũ in initio omnes proposuerit secundum quosdam: † aliàs non potest, vt ff. eo. scire oportet. §. scire autem. Vel (quod verius est) secundum Io. dic, ꝙ illud, quod ibi dicit, ꝙ similis est ei, qui se non excusauit, qui omnes prius non proposuit, verum est, quo ad non nominatas: quia oportet, ꝙ adhuc proponat, si non est lapsum ips, vt hic, & ff. eo. propter litem. §. j. & ff. de excep. nemo. & ff. de transac. cũ ij. §. si prætor. ¶ Et hæc solutio vera est, & tenenda, licet verba videant à principio velle omnia

† Et tunc sufficit ꝙ vnã pbet & hic ipa currũt ęe si ignorauerit ius sibi cõpetere ſm doct. hic.

SYL.

tempora ª constituta non prohibetur.
¶ Cõstitutus intra centesimum lapidẽ habet quinquaginta dies ad ꝓponendum excusationes a die scientiæ: constitutus vero vltra, habet vnam dietá pro quolibet vigesimo milliari, & triginta dies : dũmodo non sint pauciores quinquaginta. hoc dicit. ex. l. scire: ff. eo.

¶ Qui autem excusare se volunt, non appellant: ᵇ sed intra quinquaginta dies ᶜ continuos, ex quo cognouerint ᵇ se esse tutores vel

nia esse proposita.] contra. C. de inoffi. test. contra maiores. Sed ibi ab initio duas proponere non potuit, quia sibi esset contrarius. & ita verum est.

a ¶ Tempora. Quæ sunt ista tẽpora, habes. j. proxi. §.

SYL. *¶ Adde, ꝙ ad proponendum excusationes & earũ causas allegãdum dantur quinquaginta dies continui, & amplius, secundũ dispositionem. §. sequẽtis: sed ad illas propositas prosequendum probandumq;, & diffiniri hoc negotiũ faciendũ, datur quadrimestre. l. quinquaginta. ff. eo.]

SYL. ¶ Qui autem excusare. Casum non expedit figurare, quia terminus hic statutus, vt pote positiui iuris, nõ habet in se certam rationem, & litera plana est.

* Exquirenda tamen est ratio, cur nõ liceat appellari: & videtur esse in promptu: nam testamentarius ideo non appellat, quia nõ datur appellatio à facto priuati l. j, in princ. ff. de appel. legitimus vero, quia à dispositione. l. appellari non potest. l. siqua. ff. de verb. signifi. in datiuo vero potest assignari ratio ex l. fin. ff. de appel. recip.] No. ꝙ à tutela non appellatur, sed excusanda est infra quinquaginta dies. Item, ꝙ tales quinquaginta dies sunt continui. Item, ꝙ tale tempus currit à die scientiæ. Item, ꝙ quilibet tutor potest se excusare. Item, ꝙ dieta est xx. milliariorum. Item, ꝙ inductũ ad augmentũ nõ debet operari diminutionẽ.]

Appellari an possit ab institutiõe munerum.

b ¶ Non appellant. Sed contra. ff. de appella. cum in vna. §. tutor. Sed ibi appellatum fuit ab ipsa sententia lata contra excusationem. sed ab ipsa datione appellari non potest, vt hic, & ff. quando appel. sit. l. j. §. siquis tutor. sed in aliis muneribus contra: quia à datione appellatur, vt C. de appel. l. ij. qui. & C. de tẽpo. & re. l. j. & C. de decurio. l. ij. lib. x.

¶ Ratio differẽtiæ est propter maius periculum in muneribus vtilitate & auctoritate publicis, ideo celerius expediri oportet, vt assignant cõiter doct.]

c ¶ Intra quinquaginta dies. Ita tamen ꝙ infra quatuor mẽses cõtineantur isti quinquaginta dies: licet cognouerit se forte, datũ circa finem quatuor mensiũ, vt ff. eo. quinquaginta. arg. eius quod est ff. ad l. iuli. de adul. mariti. §. præterea. & hoc secũdum quosdá. Vel dic, ꝙ hi quatuor menses currunt à die cognitiõis, sicut & quinquaginta: & hoc quantum ad cursum causæ. Sed initium est vsq; ad quinquaginta dies, & sic parum vltra duos menses potest hæc causa durare post quinquaginta dies: & sic intelligitur predicta. l. quinquaginta. Et quod ibi dicit in fine, ex die nominationis. subaudi, & cognitionis: aliàs vero regulariter triennio durant lites, vt C. de iudi. properandum. in prin.

¶ Tu respon, ꝙ hic à die scientiæ intelligitur vtrunque tempus, quia aliter præscriberetur prius cognitioni iiij. mensium, q̃ propositiõni, quæ habet tempus vtile: cuius cõtrarium est in §. præterea. quia ibi vtrunque tempus datur ad incipiendam accusationem, nec potest illud inconueniens oriri quod hic.] SYL.

d ¶ Cognouerint. Sed nunquid in dubio præsumetur eum scire, vel ignorare? Respon. videtur, ꝙ semper scire præsumatur, etiam ex die nominationis, saltẽ ex tunc quãdo ad eum notitia venire potuit: nisi probet se ignorasse, vt C. de peri. tut. l. si tutor. Sed tamen contradico: scilicet, vt præsumatur semper eũ ignorasse, nisi probetur eius scientia, vt ff. de admi. tut. hoc autem. & C. qui mil. nõ pos. super serui. lib. xij & ff. de prob. verius. Nec obstat prædicta. l. si tutor. quia

ibi

ibi publice erat notum: vnde nec iste tutor potuit ignorare, vt ff. de iu. & facti igno. regula. Vel quod dicit ibi, Idq; liquidis probationibus ostéderis. scilicet eo ꝙ non probet cõtra: vel aliter, vt ibi solet dici.

* ¶ Not. ex hac glo. ꝙ licet regulariter ignorantia præsumatur, ff. præsumitur de reg. iu. li vj. hoc fallit, in publice notis, quod vsq; adeo verum est, vt ne iuramento quidem eiusmodi ignorátia probetur, secundú Ias. in §. sed istæ. col. xx. ifra de actio. Hanc tamen limitationem declara, nisi & tunc subsit probabilis causa ignorantiæ, veluti ob absentiam seu distantiam loci, in quo id notum est, aut propter diuturnum morbum præsentis in ciuitate, aut ob alia multa, quæ impedimento sunt, ne etiam publica sciantur, vt late comprobat And. Tiraquellus suo tractatu de Retractu. §. xxxvj. glo. ij, nu. 57.]

curatores datos, se excusare [a] debent, cuiuscunque generis sint, idest, qualitercunq; dati [b] fuerint tutores, si intra centesimũ lapidé [c] sunt ab eo loco, vbi tutores dati sunt: si vero vltra centesimum lapidem habitant, dinumeratione facta viginti [d] milliũ diurnorum, & amplius triginta dierum: [e] † qui tamen [f] (vt Scæuola dicebat) sic † debét computari, [g] ne minus sint, quàm quinquaginta dies.

¶ Tutor simpliciter datus, intelligitur datus vniuerso patrimonio. hoc dicit ex l. propter. §. licet. ff. eo.

¶ Datus autem tu-

ADDITIO. Quod facit, vt terminus datus ad opponendum seu excipiendũ, intelligatur etiã datus ad opposita seu excepta probandum, sm Christo.

b ¶ Dati fuerint. Siue à testatore, siue à lege, siue à iudice, vt infra tit. j. §. ij.

c ¶ Lapidem. id est milliariũ. lapidibus etenim significabãtur milliaria.

* ¶ Hoc patet ex Plin. lib. iij c. v. & passim apud T. Liuium.

d ¶ Viginti millium. Vt pro vno quoque die viginti milliaria computentur, vt ff. siquis cautio, l. j.

e ¶ Triginta dierum. s. debet dari terminus, intra quem se excusent. Vel dic excusare se debét facta dinumeratione triginta dierum &c.

f ¶ Qui tamen. Repete, debent se excusare intra illos viginti dies: qui tñ &c.

g ¶ Cõputari. Caueas, ne fallaris in hac computatione: si enim per centum milliaria abest, vel minus, tantũ habet dies quinquaginta: si autem abest vltra, etiá per vnú milliarium, habet pro quibuslibet viginti milliaribus vnam diem: & sic pro centũ milliaribus habet quinq; dies: cum quinquies viginti faciant centum: item forte † vnũ diem. quia vltra est per milliarium vnũ, vel parũ plus, ité triginta dies habet: & sic hét xxxvj. dies: & ita est in deteriori cõditione qui remotior est. Sed tamen, vt subiicit. ita est facienda computatio, ne sint minus, quàm l. dies. Et sic apparet, ꝙ nisi p xxj, dietas vel plus sit vltra centesimũ milliarium, non prodest adiectio xxx. dierum, vt hic, & ff. eo. scire §. aliud autem.

¶ Datus auté. Casus. Dubitabatur simpliciter dato tutore vel curatore, an vniuersæ hæreditatis tutor esset: & videbatur ꝙ non

a ¶ Se excusare. scilicet dando initium excusationi, vt modo diximus, & eam redigendo in scriptis per libellum, vt ff. eo scire oportet, §. oportet. non tamen solus libellus hic sufficit, nisi & probet excusationem, quæ ibi continetur, vt ff. eo. l. excusare. Accur.

** Intelligas libellos supplices, non autem libellos (vt barbare hodie nominátur in foro) quibus actor actionem suá proponit, & reo edit. sensus igitur est d. §. oportet. ꝙ is, qui se excusare velit, debet excusationé ipsam viua voce apud iudicem excusationis causam allegãdo testari, aut aliàs apud acta, aut supplices libellos dare. Deinde verò probanda est causa excusationis, demum ferenda sententia, qua admittatur aut reiiciatur excusatio.]

† als quæ

† als debet

† Est de hoc apta decisio in l. iij. ff. de verb. sig.

tor, ad vniuersum patrimonium[a] datus esse creditur.

¶ Qui tutelam alicuius gessit, non cogitur postea eiusdē pupilli esse curator. h. d. ex l. curator, C. eo.

¶ Qui tutelam alicuius gessit, inuit⁹ curator eiusdē fieri non[b] cōpellitur: intantum, vt licet paterfamilias, qui testamento tutorē dedit, adiecerit se eundem curatorem dare, tamen inuitum eum curam suscipere non cogendum,[c] diui † Seuerus, & Antoninus rescripserunt.

¶ Maritus, etiam si se immiscuerit in cura vxoris suæ, habet excusationem. hoc dicit ex. l. j. §. fi. ff. eo.

ꝙ nō censeretur datus, nisi bonis illius prouinciæ, in qua est l. non solum. §. & qui testamēto. ff. eo. Sed contrarium dicitur, si simpliciter datus est: quia ad totum datus intelligitur: cum natura tutelæ sit, vt pri⁹ personā tueatur: secundo bona, quæ cū sine distinctione aut limitatione indefinite cōmissa sint omnia intelliguntur cō missa. Illud enim, quod dicitur in d. §. & qui testamento habet locum, vt possit se excusare, nō autē ꝙ ab initio non intelligatur datus ad totū. Not. quod dicitur in tex.

a ¶ Patrimonium. facit. ff. eo. propter litem. §. fi. Sed contra. s. qui da. tu. pos. §. certæ. Solue vt ibi.

SYL.

¶ Qui tutelā. Casus sic figurari potest. Dubitabatur, an qui filij alicuius tutelam gesserat, eiusdem curā gerere astringeretur: & videbatur ꝙ sic, * quia cura est munus publicū, ad quod suscipiendum omnes coguntur. s. eo. in prin. nec eo ꝙ tutelam eiusdem gessit, videt esse excusandus, tum quia nisi sint tres tutelæ, non excusant: tum quia, quādo iniungitur cura, iam finita est tutela pubertate, & tutela finita non præstat excusationem. §. item tria. s. eo.] Sed contrarium respōdetur. sufficit enim vel in paucis amici labore consuli, l. tutori, C. de negociis gestis. No. ꝙ curator esse nō cogitur quis illius, cuius fuit tutor. Itē ꝙ curator inuitus à testatore non datur.]

b ¶ Non cōpellitur. quasi sufficiat ei tm̄ seruisse, vt C. de negociis gestis. tutori.

c ¶ Non cogendum. Facit ad hoc C. eo. titu. curator. Sed contra est ad hunc. §. C. eo. libertas. §. fin. Sed speciale est in liberto, vt non excuset, licet tutor fuerit.

* ¶ Ratio est, quia cum ab eo libertate donatus fuerit, quo nihil carius sub sole esse potest, minime ęquū visum est, vt se excusare possit, quominus psoluat gratitudinis officia illi, à quo tanto munere affectu. fuerit.]

* ¶ Limita nisi per fideicōmissum manumissus eēt, aut ꝓpria pecunia empt⁹. l. nequaquā. & l. libertum. §. qui propria ff. eo.] SYL.

† alias Verus.

* ¶ Quod dicitur in tex. diui Seuerus &c. Alciatus lib. iij. c. viij. Dispun. mauult leger, Verus, ꝙ is cum Antonino imperauit. Sed certe nihil impedit, quo minus legamus etiam Seuerus, vt intelligamus de Lucio Vero Cōmodo Marci Antonini fratre, quem cum imperij cōsortem sibi fecisset, etiam Seuerum nominandū censuit, vt diserte enarrat Bud. in l. si adulterium ff. de adul.** quem tamen reprehendit Ant. Aug. libro, quem scripsit ad Modesti. intelligens per Seuerum & Antoninum, Seuerum patrem, & Antoninum filium, fuisseq; Seuerū patrem Antonini magni, quod quidem multis testimoniis confirmat, & mihi verius videtur.]

¶ Idem rescripserunt. Casus Quærebatur, an maritus esse posset curator vxoris: & videbatur ꝙ sic, quia procurator & curator æquiparantur: at potest esse procurator. l. maritus. C. de procu. ergo & curator cuius contrarium deciditur, & intelligitur secūdum glo. ꝙ datio nō tenet. d. l. maritus. C. qui da. tu. poss. mutuus autem amor impeditiuus donationis, est etiam impeditiuus curæ, propter remissionem, & propter timorem scandali, si ante finē curæ vellet eum remouere vt suspectum. §. suspectus. ij infra. tit. j. SYL.

titu.j. quod non est in procuratore, qui ex simplici voluntate reuocatur. §. man datūm. infra mand. sed an hæc ratio cō sistat, vide quæ annotaui ad glo. super ver. excusare. vbi veram rationē attuli.

** Adde, ꝙ marit⁹ potest dari curator vxori ad litē, secūdum Specul. in titu. de curato. §. Vt autem. vers. sed nunquid vir. quem sequitur Bal. in l.j. in fi. ff. eo. dicens, ꝙ ita

¶ Iidem rescripserunt, maritum[a] vxori suæ curatorem[b] datum excusare[c] se posse, licet se immisceat.[d]

¶ Falsis excusationibus liberatus, nō est excusatus. hoc dicit ex l.j. C. si tu. vel cu. fal. alle. ex.

¶ Siquis autem falsis[e] allegationibus excusationē tutelæ meruerit, nō est liberatus[f] onere tutelæ.

seruatur in practica. idem tenet Bar. in l. siquis §. vlt. ff. de procu.]

Marit⁹ pt eē pcura tor vxo ris.

a ¶ Maritum. Idem de sponsa, vt ff. eo. l.j. §. fi.

b ¶ Curatorem. Sed procurator potest esse, vt C. de procur. l. maritus. ideo autem nō ponit hic tutorem: quia aliqua vxor nō est pupilla, vt s. de nup. in prin.

Marit⁹ nō pt esse tu tor vxo. ris.

c ¶ Excusare. Improprie ponitur. Nam & si vellet, non admitteretur, vt C. qui da. tu. pos. l. maritus. Et est ratio ꝙa propter affectū vxor oīa sibi remitteret. † ** Ista ratio reiecta est à Doc. tam in d. l. maritus. q̃ in l. ij. C. de procu. quia eadem viget in mandato, & nihilominus potest esse procurator. Vera ratio est, quam considerat ipse Imperator in l. licet. C. eo. ne scilicet fiat fraus Senatus consulto prohibēti nuptias contrahi inter curatores & adultas: sic enim ad eū casum res perueniret, in quo ab initio consistere non potuisset.] Et hæc omnia sunt vera, vbi datus sit curator, postquàm fuit sponsus vel maritus: si vero prius fuit tutor vel curator, non posset postea esse maritus, vt C. de interd. matri. per totum titu.

† Illud di ctū glo. re probat: & e rō, q̃ re uocatio pcurato ris pēdet ex mero arbitrio dñi, vt in fra man. § ītē mā datū. Bal Ang. hic.

SYL. ¶ Adde hodie secus de iure canonico, c. pen. de secun. nup.]

¶ Item hic maritus, qui post matrimonium fuit datus curator ignorās forte alium debet petere substitui, vt C. eo. l. amplissimi. & l. licet.

d ¶ Immisceat. Sed si alius, scilicet de prædictis, qui excusationem habent, se immiscuit, non posset se excusare, vt C. si tut. vel cura. fal. al. l. ij.

* ¶ Adde, ꝙ ratio est, quia suscipiendo videntur iuri suo tacite renuntiare, verum hoc fallit in multis casibus, quos enumerat gl. in d. l. ij.

¶ Siquis autē. Casus clarus est, & eius ratio** dubitandi poterat esse quod statutū est in sententia, vt s. lata ex falsis causis nō sit ipso iure nulla. l. i. SYL.

§. item cū. ff. quæ sen. sine appel rescin. l. cum putarem. ff. fam. ercis. tamen decidit contrariū: & ratio decidēdi est manifesta, ne quis ex sua improbitate cō modum cōsequatur. l. j. C. si tu. vel cur. fal. alle. ex. ** non obstat ratio dubitandi, quia illud procedit in sententia diffinitiua, secus in decreto vt hic, quia est ipso iure nullum, nec vlla requiritur restitutio.]

e ¶ Falsis. Vbi veritas fuit mutata. Nam falsum nihil aliud est quàm immutatio veritatis, vt in authen. de fide instru. in prin. colla. vj.

Falsum ē immutatio veritatis.

**Adde, legendum esse, imitatio, ex Græco exemplari, vbi habetur vox, μίμησις. & ita vertit etiam Haloan.]

f ¶ Non est liberatus. Immo ex tempore dationis tenetur, vt C. si tut. vel cur. fal. alle. l. j. in fin. & facit ad hunc. §. ff. de re iud. diuus. & de excep. qui agnitis. & C. si ex fal. instru. per totum titu. Quid si est iniusta excusatio, licet non falsa, vel non gratiosa? Respon. potest adhuc idem dici, vt non teneat in minoris præiudicium, vt C. si ex fal. alleg. l. j. Quid si per ignorantiam? Respon. idem, vt C. si ex fal. alleg. l. vlt. licet aliàs sententia gratiosa teneat, vt ff. ad trebel. seruo inuito §. cum prætor.

Cōtinuatio.

¶ De suspectis tutoribus, vel curatorib⁹. ¶ supra visum est de tuto. & cur. ac etiā eorū excusationibus: verū quia hi aliqñ non excusant, immo inuiti tanq̃ suspecti remouent, ideo de his subdit. Porc⁹.

Adde,

¶ Adde, q facere suspectum tutorem, est detegere, & iudici approbare suspicionis causas. l. ij. C. de vsu. pup. Al.c.]

Diuiso

Sciendum. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in quinque partes. Primo, vnde habuit exordium crimen suspecti. Secundo, qui possunt de suspecto cognoscere. Tertio, q possunt fieri suspecti. Quarto, q possunt accusare tutorem de suspecto. Quinto, quibus causis quis sit suspectus: & si accusatur de suspecto, quid sequit. Secunda ibi, Datum. Tertia ibi, Ostendimus. Quarta ibi, Consequens. Quinta ibi, Suspectus, Ang.

¶ De suspectis tutoribus vel curatoribus.

¶ Crimen suspecti descendit ex lege duodecim tabularum & Prætor Romæ, & Præses ī prouincia de eo cognoscit. h. d. ex l. j. ff. e.

SYL. ¶ Sciendum. Casus non figuratur vsque ad §. ostendimus. *Sed loco casus admonendi sumus, verba l. xij. tab. quorum mentio habetur hoc principio, sic se habuisse: Suspecti tutores remouentor. Et alibi: Intercessor rei malę salutaris ciuis esto. Hinc intelligitur, quomodo suspecti crimen ex l. xij. tabu. descendat: ex quo enim ea lege cautum est, vt suspecti tutores remoueantur, ex tali dispositione deprehenditur, hoc inter delicta annumerari. Quid ergo dicemus (inquit Pau. ad Rom.) lex peccatū est? absit, sed peccatum non cognoui nisi per legem: nam & concupiscentiam nō nouissem, nisi lex dixisset, Non cōcupisces.] No. q crimen suspecti tutoris descēdit à l. xij. tab. Item, q maiores magistratus de hoc cognoscunt tā Romæ quàm in prouincijs, & per consequens est delegabile.

a ¶ Suspecti crimen i. huius criminis accusationem. f. de suspecto. Vel simplicius, crimen suspecti. i. suspicionis.

** Adde, q suspecti tutoris iudiciū. l. xij. tab capitale fuit, vt apud Ciceronem annotasse ait P. Manutius lib. de leg. Ro.]

b ¶ Ex lege. Ex quo est legitimum crimen, nūquid se inscribet qui accusabit? Respon. potest dici, q sic, vt ff. de priua. delic. l. fi. & de mu. & hono. rescripto. §. siquis. Alij contra, vt ff. eo l. iij §. præterea Sed illud potest intelligi, quando sine accusatore res procedit. † Aliud est, si cum accusatore, vt dictū est supra. * ¶ Quomodo suspecti crimen ex l. xij. tab. dicat descendere, docui in formatione casus. nam ita dicitur, q ab ea lege vetetur.] * Et adde, q quamuis legitimum dicitur quodcunque ex l. descendit, non recte tamen quispiā dixerit crimen legitimum, sed ex l. descendere intelligit, eo q ab ea vetetur puniaturque; Vel interpretemur s̄m glo. præced. crimen pro accusatione. hoc enim vsitatissimum est l. ij. C. de gen. abo. & l. j. C. de ijs qui ad eccle. confu. pro resolutione autem. q. glo. dic, q aut agitur ciuiliter tantū, vt remoueat tutor: vel vt ei vti suspecto curator adiūgatur, iuxta l. si tutor. ff. e. & nulla requirit inscriptio: aut criminalr, vt remoueatur, & ob crimen condemnet & tunc exigit: & sic primo casu interuenit ꝓcurator, in secūdo nō, vt dicit Bar. quē a lij seq in l. j. ff e. in fi.]

† Quo casu iudice p inquisitionē ꝓcedē re, nō oportere ꝗ causā suspicionis exprimere, nec ꝗ formā. s̄m Bal.

Ciēdum est suspecti [a] crimen ex lege [b] duodecim tabularum descēdere. ¶ Datū est autē ius remouendi tutores suspectos Romæ [c] Prætori, [d] & in pro

SYL. ¶ Sed quæ erit hic pœna talionis, cū accusator non sit tutor, vt remoueatur? Rñ. infamia, vt j. eo §. suspectus. ij.]

¶ Adde, q per hoc non requiritur inscriptio, q̄a infamia est intrinseca, & sequit ex ipsa remotione absque sententia, vt dicit Bar. vbi s. in actione de dolo.] SYL.

¶ Itē quia q̄nque erit puniendus vltra remotionem, vt j. eo. §. sed siquis præsens. ** Et hoc casu talis erit, vt calumniose accusans suspecti tutorē, extra ordinē arbitrio iudicis puniat, ꝑut punit⁹ fuisset ipse tutor pro qualitate criminis sicūt ētus fuisset. l. & in priuatis. ff. ad turp.]

c ¶ Romæ Sic in authen. de defen. ciui. §. decreto. coll. iij.

d ¶ Prætori. Et illi, cui à Prætore mandata

data est iurisdictio, vt ff. eo.l.j. §.ij. Sed dicunt quidam quantú ad cognitioné, non quantú ad remotioné:& dicunt tátum esse speciale in legato à Procósule. vt ipse possit remouere, nó sic in legato à Præside, sed cognoscere tátum potest.

...uinciis Præsidibus[a] earum; & Legato[b] Proconsulis.

¶ Quilibet tutor potest de suspecto accusari: & etiam patronus, dummodo ei fama conseruetur, secus ī alijs. h.d.ex.l.i.§. ostédimus ff eodé. Are.

¶ Ostédimus,[c] qui possunt de suspecto cognoscere, núc videamus, qui suspecti fieri possint.

¶ † Et omnes quidem tutores[d] possunt fieri suspecti, siue sint testaméta...

a ¶ Præsidib9. Sub hoc vocabulo continetur Procósul, vt ff de offic. præsi.l.j.

b ¶ Legato Procósulis, id est delegato à Proconsule. Sed hic nó habet ordinariá iurisdictioné: ergo remouere nó potest, vt ff ad tur.l.j.§ suspecti. quę est contra. Sed dicunt quidam nomen pręsidis ibi generale esse, vt etiam hunc delegatum, & sic omné delegatum comprehendat, vt ff. de offic. præsi.l.j. Sed verius est in hoc Legato duo esse specialia: vnum est, vt de hoc crimine possit cognoscere, & diffinire, vt hic, & ff.eo.l j.§.j.& §.cui autem.& ff.de offi.eius cui man.est iuris.l. cognitio. Item & aliud, vt de omni crimine cognoscat, licet non pronunciet, vt ff de offi. procon solent. Restat ergo vt per alium delegatum hoc fieri non possit, nisi p istum, & Prætoris, vt supra proxime dixi.

SYL. ¶ Tu dic secundum Bart. in d. §. suspecti. quem sequútur communiter docto. vt tradit Alex. in d.l. cognitio. & in l. j. col.x. de offic. eius quòd suspecti tutoris postulatio habet duplicem finem: aut scilicet ad puniendum, & habet locum §. suspecti. aut ad remouendum, & tunc cognitio à quolibet & cuilibet potest mandari. d.l cognitio. in prin. remotio autem est duplex, altera, quæ remouet statim ac quis postulat. suspecti, vt §. si quis autē.j.eo. & hæc poterit declarari per quemcunq; iudicem, qui possit de causa cognoscere altera est effectualis remotio, quæ fit per senténtiá, & hæc nó potest delegari nisi delegato prætoris, vel legato procósulis, l.j.§. an autē. ff.eo. de veritate tamen dictorum hic per gl. vide hoc loco meum Commen.]

*¶ Ostendimus. Casus. Cum quærere-
tur, an omnes tutores suspecti fieri pos- 1
sent, in testamétarijs dubium faciebat, q eorú fides á testatore pbata fuisset, q optimum cósilium pro filijs capere censetur. l. consilio. C. de Cur. tur. ob quam rationé leges quoq; & satisdationé, & inquisitioné ipsis remiserút. .s. de tute. & de satisd. tut. in prin. Idem videbatur dicendum & de datis à iudice, cum tempore dationis, morum, & facultatum habita sit inquisitio, atque idonei inuenti fuerint Simili modo in patrono atque
alijs legitimis videbatur, q non essent 3
accusandi, sed potius illis adiungendus curator. l. si tutor. ff eo. Quibus non obstantibus deciditur contrarium vtilitatis pupillorú causa. Quamuis enim supradictæ approbationes inducant præsumptionem pro tutoribus tamé si postea detegatur illorum improbitas, nó est ferédum, vt in administratione diutius perseuerent, arg. l. in confirmando. & l. vtilitatem ff. de confir. tut. sed cum patrono tutore. ll. hortantur, vt modestius agatur, vel petendo curatorem adiungi, vel temperando talibus verbis accusationem, vt fama integra remaneat, quod & in alijs tutoribus pupillo coniunctis obseruandum erit. l. si tutor. ff. eo. Not. summarium.]

† alias Et quidé omnes, &c.

c ¶ Ostendimus vt s̄. proxi. §.& ff de suspe. tuto. l.j. §. ostendimus.

d ¶ Omnes quidem tutores. idest omnis generis tutores, siue sint testamentarij, siue datiui, siue legitimi, non autē omnes, idest boni & mali: quia boni, ēt si pauperes sint, non remouentur, vt.j. eo.§. vlt. ponit ergo genera singulorum tutorum.& non singula sub generibus posita, seu singula generum. sic & alijs.

Oēs tutores pōt fieri suspecti an sit vera ppō.

vt

Et ſupra quib. mod. tu. fin. §. ſed & captis, & infra de fideiuſ. in prin. & ff. de pecul. quem Tuberonis. §. peculium. & ff. de iuſt. & iur. l. j. § ius naturale. Sed nunquid eadem ſeruantur in quolibet alio

tia, † vt ff. eo. l. hæ enim. in prin. j. reſpō. ¶ Item nec in libello, ſed temperatis verbis & habita bonæ fidei mentione her; ſm Ang. h. c. * Vel petēdo remoueri ob animi ſegnitiem. vel ruſticitatem, vel ineptiam: vel vt

rij, ſiue nō ſint, ſed alterius [a] generis tutores. Quare & ſi legitimus fuerit tutor, accuſari poterit. Quid ſi † patronus? Adhuc idem erit dicēdū, [b] dūmodo meminerimus famæ patroni parcendum [c] eſſe, † licet vt ſuſpectus remotus fuerit.

¶ Quilibet admittitur ad accuſandū tutorem de ſuſpecto, ēt mulier, ſi ex pietate pupilli mouetur: aliàs ſecus h. d. ex. l. j. § conſequens. ff. eo.

¶ Conſequens eſt, vt videamus, q poſſint ſuſpectos poſtulare. Et ſciendum eſt, quaſi [d] publicā eſſe hanc † accuſationem, hoc eſt, omnibus patere q immo & mulieres admittuntur ex reſcripto diuorum Seueri & Antonini: ſed eæ ſolæ,

curatore, puta furioſi, vel prodigi? Rñ. ſic, vt ff. eod. l. iij. §. non tantum. & §. ſed & ſi quis.

a ¶ Alterius, puta datiui.

b ¶ Dicendū. Scilicet vt poſſit accuſari, & remoueri. Sed certe immo videtur debere curator adiungi tam patrono, q̄ cuilibet legitimo non autem remoueri, vt ff. eo. l. ſi tutor. quæ eſt huic contraria Reſpon. illud eſt conſilium, non præceptū: ſic & aliàs C. de nup. l. viduæ. * ¶ Quod dicitur patronum tutorē ſuſpecti poſſe accuſari, intellige ab alijs, q̄ a ſuis libertis: hi enim non poſſunt accuſare. l. iij. §. liberti. ver. ſed ſi. ff. eod. qui verſi. non recte interpretatur à docto. vt loquatur conſulendo, cum verba ad iudicem, non ad libertum poſtulatorem dirigantur. Multo minus igitur libert⁹, cuius tutela geritur, ad accuſandum poterit procedere, cum & alia ratione impediatur, quia ſcilicet impubes. §. impuberes. j. eo. * Quiſquis autem (præter libertum) videt patronū, aut aliàs legitimum tutorem, non ex fide tutelam gerere, debet vel poſtulare ei curatorem adiungi, iuxta d. l. ſi tutor aut ſi velit eum omnino remoueri, ita petitionem ſuam concipere, ne eius fama lædatur, vt dicitur in tex. noſtro.]

c ¶ Parcendum. Sed qualiter parcetur? cum cōdemnatus ob dolum ſtatim ſit infamis, vt infra eo. §. ſuſpectus autem. Reſpon. cauſa nō exprimetur in ſententia.

illi adiungatur curator. l. iij. § fin. cū l. ſeq. ff. eo]

* ¶ Cōſequēs. Caſus. Quæſitum eſt, vtrū ſuſpecti accuſatio publica eſſet, necne, & cum omnib⁹ pateret, videbatur dicēdū, q ſic cuius cōtrariū reſpondetur; nō publicam, ſed quaſi publicā eſſe, q̄a ea ſolū iudicia vere publica ſunt, quæ ex l. publicorum iudiciorum veniunt. l. j. ff. de pub. iud. quæ ibi enumerātur. Tunc dubitatum eſt, an mulieribus liceret ſuſpectos poſtulare: & videbatur dicendū q non, cū regulariter accuſare prohibeantur. l. j. & ij. ff. de accu. ne contra pudorem ſexui muliebri maxime congruentem virorum cœtibus immiſceantur l. maritus C. de procur. cuius contrarium deciditur in ijs, quæ affectu quodam pietatis erga pupillos ad accuſandum accedunt. Placuit enim pupillorum fauore ab ordinario iuris tramite declinare, vt facilius tam perfidioſum crimen ex hominum euellatur ſocietate.] Not accuſationem tutoris quaſi publicam eſſe. Itē, q & mulieres de ſuſpecto accuſant, quas veriſimile eſt pietate moueri, etiā ſi ſint extraneæ]

d ¶ Quaſi publicam. Ideo dicit, quaſi, q̄a non cuilibet indiſtincte accuſare permittitur, vt ſtatim probatur.

¶ Adde hoc falſum, vt dicatur quaſi publicum, quia mulieres non admittunt: nam omnia alia non dicerentur pūb cū fœminæ.

†alias patron' ſit.

† E ſic patronus remot' a tutela non efficit infamis, vt hic, & in e p tnas. in gl. ſup ver. amoueri. in me. extra de ſym. S Y L.

Vel etiā exprimēdo qd cō remotiec ob culpā vl ſimilē cām, ſic vt doli mētionē nō facias

S Y L.

† als actionem.

quæ pietatis †necessitudine ductæ ad hoc procedunt: [a] vt puta mater: † nutrix quoq;, & auia: potest & soror. Sed & si qua alia mulier fuerit, † quam Prætor propensa [b] pietate intellexerit, sexus verecundiam nō egredientē, [c] sed pietate productam, nō sustinere [d] iniuriam †pupillorum, admittet eā [e] ad accusationem.

¶ Impuberes de suspecto nō accusant: sed puberes sic ex consilio coniunctorum. h.d. ex. l. impuberibus. ff. eo.

¶ Impuberes non possunt tutores suos suspectos postulare: puberes autem, curatores suos ex consilio necessariorum [f] suspectos possunt arguere; & ita diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

fœminæ non admittantur, vt aduertit hic Christo. vnde tene rationem, quam tradidi in figurando casu.]

¶ Publica autē dicitur quasi populica, idest cuilibet de populo competens, vt infra de pub. iudi. §. j.

† De verbo necessitudinis vide Au. Gell. li. x. c. iij.

a ¶ Procedūt. etiam impudicæ: & facit ad hoc. C. eo. pietatis. §. fin. & ff. eo. l. j. §. consequens. & ff. de procu. l. fœminis. secus in aliis accusationibus, vt ff. de accus. l. qui accusare. & secus in postulatione, vt ff. de postu. l. j. §. sexum.

† als nutrix quoque & auia pōt: pōt & soror.

† als cui' Prætor ꝓpensā pietatē intellexit, non sex' verecundiam egredientis, s3 pietate ꝓductæ nō cōtinere iniuriā &c.

SYL.

* ¶ Adde, ꝙ interdum pro qualitate criminis admittuntur ad accusandum: item cum suam suorumve iniuriam persequuntur. l. j. & ij. ff de accus. & in aliquot alijs casibus relatis per glo. in d. l. qui accusare. & latius p Saly. in l. de crimine. C. q. accu.]

† i. dānū, vt ista de leg Aqui. in prin.

Sed contra ff. de regu. iur. l. ij. cum suis concord. Solu. hoc est speciale. Item in eo, quod dicit matrem admitti, est contra ff. de in lit. iuran. videamus. §. sed nec. Sed certe si iuraret in litē pro filio, plus matri committeretur: quia quasi esset iudex, quàm si filij nomine accusaret, cum magis sit in iudicis arbitrio, vtrum sit suspectus iudicandus, vel non. Sed non sic sacramētum est in arbitrio iudicis, maxime iure nouo, secundum quod no; refrenatur secundum quosdam, postq̄ est præstitum, vt in auth. de iudi. §. oportet. coll. vj vel licet postea taxetur, raro vel parum minuit de eo, quod iurauit.

SYL.

¶ Dic arbitrariū esse iudici, vel primo iuramentum taxare, vel postea limitare. l. videamus. §. penult. ff. de in lit. iur. * Ideo verior est ratio, quam tradit Bar. & cæteri in d. l. videamus in princ. quia iuramentum illud nō defertur nisi domino, vel quasi dño. l. vulgo. ff. de in li. iur.] qua ratione solet etiam matri deferri, quando tutrix existeret, quia tunc est quasi dña rerum pupillarium, aliàs non, vt declarat Bar. & Ia. in d. l. videamus.

b ¶ Propensa. id est magna.

c ¶ Egredientem. Quod fecit Calphurnia, vt ff. de postulando. l. j. §. sexum.

Calphurnia fuit mulier inverecūda.

d ¶ Sustinere. Subaudi, posse.

e ¶ Eam. s. fœminam.

* ¶ Impuberes. Casus. in tam aperta regula nō figuratur: rationem tamen dubitādi elicere possumus ex superiorib9. Cum enim viderimus fauore pupillorum psonas aliàs inhabiles ad accusandum admitti, videbatur dicendū, vt eadem via aperienda esset etiam impuberibus, saltem vbi accederet consensus necessariorum, aut cū essent proximi pubertati cuius contrariū decidittur ob suspectam infirmitatem iudicij illius ætatis, quæ ad accusandū facile proruerer, vt se tutorū potestate subtraheret: adultis vero, quia firmioris sunt ętatis, accusare permittit̄, dummodo interueniat voluntas coniunctorum: cum enim id ætatis adolescētes adhuc non satis maturo sint cōsilio, constitutum est, vt ita demū accusare possint, si necessarij consentirent, quos vtique consensuros credendum non est, nisi re adolescētium fore cognoscant, argu. l. transactionem. C. de transact. Nota summarium.]

f ¶ Necessariorum. s. parētum. & facit. ff. de in lit. iu. l. videamus. §. adolescens. * ¶ Adde, ꝙ & tenentur sequi cōsilium necessa-

necessariorum, vt scribit Bar. in l.j.§. si plures.col.iij.ff.de exerci.act. quòd si ab sunt, vt assentire non possint, iudex sup plebit.l.iij.§ præterea.& l.h.ff.eod. Sin autem adsunt, nolunt tamen consentire, siquidem id malitiose & fraudulenter agunt, poterit nihilominus iudex tutoré suspectum remoueré, si ei videbitur iusta causa suspicionis secúdum Angel. hic post Bar.in l. si cú doté.§. eo autem.ff.sol.matri.de quo videnda sunt q̃ ponit idé Bar to.l d.§. si plures. & Dec. in c.ex parte.col.ij.de consti.]

¶ Qui non administrat bona fide, (licet aliàs sit soluẽdo) potest, vt suspectus remoueri. Et iussus à iudice administrare, ante, q̃ administret, potest vt suspectus remoueri. Ang.

¶ Suspectus [a] autẽ est, qui non ex fide [b] tutelam gerit, licet soluendo sit, vt Iulianus quoque scripsit. Sed & ante, quàm incipiat tutelam gerere tutor, posse eum quasi suspectũ remoueri, [c] idem Iulianus scripsit, & sm eum constitutum est.

¶ Remotus ꝓpter dolum est infamis: propter culpá, nõ. h.d.ex.l.fi.C.eo.

¶ Suspectus autem remotus, si quidem ob dolum, [d]

SYL. * ¶ Accipit glo. parentes secúndum vulgaré sermoné, quo parentes vocamus quicúq; aliquo necessitudinis vinculo coniunguntur, de quo vide hic nostrũ Commen.]

SYL. * ¶ Suspectus. Casus. In prima parte, qa dicitur, ꝙ suspectus est, qui non ex fide tutelam gerit, licet soluẽdo sit, dubium faciebat, ꝙ suspecti accusatio ideo inducta est, vt consulatur indemnitati pupillorum: quando autem tutor est soluendo, non videtur vllum posse fieri præiudicium pupillo, quia, siquid nõ ex fide gestum fuerit, cú eo agi postea poterit actione tutelæ. Sed contrarium respondetur:& ratio est, quia longe melius est anteuertere damnum, quàm per vexationem litium id postea consequi.l.j.C. quádo lic.vni.si.iudi.se vind. Sed in secúda parte dubitationem faciebat ipsa diffinitio, quia si suspectus dicitur, qui non ex fide gerit, ante, quàm gerat, non debet posse remoueri: cuius cõtrarium deciditur fauore pupillorũ, & subsistente legitima causa suspicionis, quæ si arbitrio iudicis videatur potens ad cú re-

mouendum, remouetur etiam ante susceptam administrationem. No. qui sit suspectus. Item, ꝙ etiam ante susceptá administrationé qs potest remoueri.]

a ¶ Suspectus. sic infra eo.§. nouissime.

b ¶ Ex fide. s. bona.

c ¶ Remoueri. Quia forte i alijs tutelis male sit versatus vt ff. eod. l.iij.§.idé eri t ibi, si autem & dic remoueri, sed non accusari, vt ff. eo l.hę enim. in fi.quę huic est contraria. † Vel ibi non pṫt accusari suspecti ex verbis. l. xij. tab.sed ex sententia sic, vt hic dicit. Vel dic, ꝙ ante, quàm gerat, ex dolo tantum accusatur suspectus, vt C.eo.l.iij.pro culpa non. † Et quod dicitur in d.l.hæ enim.hoc verum est, qñ ob ignauiam fecerunt, ideſt administrauerunt: postquam vero cœperit gerere, & propter dolum, & propter culpá, potest accusari suspectus, vt j.proximo.§.

¶ Hæc vltima solu. communiter tenet per docto qui tamen latius eam declarant in l.ij.C.eo. & de eius veritate vide hic nostrum Commen.]

¶ Suspectus. Casus in tam notissima regula nõ est aliter figurãdus. Quis enim ęgre ferat famosum fieri tutorem, qui pupillum fidei suę commissum fraudauit: remotum vero ob animi segnitiem inertiam, vel simplicitatem, integrę existimationis remanere? In nulla enim parte iuris culpa & dolus pariter afficiunt.l.j.C.si aduer.delic.& l.iij.§. fi. ff. eo. & quamuis infametur remotus ob culpam, infamatur infamia facti, non iuris vt dicetur in glo.No. quod dicitur in summario.]

d ¶ Ob dolũ. Expressũ in sñia: puta sic, Remoueo te, qa in dolo tali fuisti. Acc.

† Ista solutio nõ est bona pp tex. i l.iij.ff.e. Ang.

† Et hęc ẽ bóa, sm quã accusatiões tñ, nõ in remotione sit diff erentia. SYL. qa ita pp culpá sicut pp SYL. dolũ remoueri poterit, hus spe. dicit administrare: iuxta diffinitioné Ange. hic si aũt de suspicione accusari, nã si pp dolum, sm Ias.

¶ Adde, idem esse, & si in sentẽtia nõ exprimatur causa remotionis; dummodo ĩ libello petitum sit eum remoueri propter dolum. Nam cum verba sententiæ ita interpretentur, vt relationẽ habeant ad petitionem secundum Bart. in l. hę enim. §. si Prætor. ff. eo. videt sententia prolata ex causa expressa in petitiõe, l. vt fundus. ff. commu. diui.]

famosus [a] est: si ob culpam, [b] nõ ęque. [c] ¶ Pendente accusatiõe de suspecto, interdicit accusato administratio, qui si decesserit, extinguitur accusatio. h. d. ex l. eum quem. C. eo. Ang.

a ¶ Famosus est. Excepto patrono, vt s. eo. §. ostendimus. in fin. §. & ff. eo. l. j. §. ostendimus.

SYL. ¶ .Hæc gl. falsa est, qñ ob dolum remouetur, vt tradit Bar. in l. si tutor. ff. eo.]

¶ Sed quid si remouetur simpliciter, nõ expresso dolo vel culpa? Videtur, ꝙ semper remaneat integræ famæ, vt ff. eo. l. iij. in fi. & l. hæ enim §. qd ergo. Potest tamẽ distingui, vtrum accusatus fuerit ob dolum, an ob culpam, aut ob vtrunque. In primo fit famosus. in secũdo, nõ æque In tertio intelligit semper ob culpam, nisi in contrarium probet. pœnæ enim non sunt augendæ, sed molliẽdæ, vt ff. de pœn. l. pen. & de excep. rei iudic. si cum testamẽto & ff. de lib. & posthu. l. cũ quidã & ff. eod. l. iiij. in ij. & iij. rñ.

SYL. ¶ Ratio omnium prædictorũ est, quia ad acta assertoria sententia debet referri, l. in summa ff. de re iud.]

b ¶ Ob culpam. Scilicet leuẽ, vel leuissimam.

SYL. ¶ Hæc gl. reprehenditur, quia tutor nõ tenetur de leuissima. l. quicquid. & ibi glo. & doct. C. arbi. tut.]

* ¶ Adde, ꝙ sub nomine culpæ, quãdo sic simpliciter profertur à lege, intelligit de leui, nisi subiecta materia aliud suadeat, vt docuit Deci. in l. contractus. nu. xviij. de reg. iu. * quid autem sit dolus lata culpa, leuis, leuissima, declarat in §. prętterea. j. quib. mo. re ꝯtrah. obli.]

¶ Secus si propter latam, quia tunc videtur infamis, vt ff. eo. l. impuberibus. § si fraus. Et est ratio, quia dolo comparatur. vt ff. si men. fal. mo. dixerit. l. j. §. hæc actio. & ff. de præcar. l. quæsitum. §. eum quoq;. & ff. deposi. l. quod Neruia; nisi in duobus casib⁹: Primus est in criminibus publicis, vt ff. ad legem Cor. de sic. l. in lege.

Culpa lata, an dolo cõparetur.

** De veritate huius dicti, quod est communiter receptum, ꝙ scilicet ĩ criminalibus, præsertim vbi agit de pœna corporali, lata culpa nõ ęquiparatur dolo; vide Deci. in c. ij. in j. lect. in glo. fi. de cõsti. & in l. in actionibus. in glo. in verb. culpam. ff. de in lit. iur.] Secundus in delatione sacramenti in litem, vt ff. de in lit. iur. l. in actionibus. §. sed iudex]

** Ratio est, quia in delatione iuramẽti lex nominatim exigit dolũ, quo casu culpa lata non æquiparatur dolo, vt cõmuniter tenent doct. in d. l. quod Nerua. post Bar. in fi.] his enim casibus lata culpa dolo non comparatur. Vel dic secundum Azo. & de lata etiam intelligi vt sicut in perditione personæ, dolo nõ comparatur, vt dictum est: sic in perditione famæ, vt non fiat infamis. Nec obstat. d. l ff. eo. impuberib⁹. quia de dolo intelligitur. † Vel dic; vt infra statim dicam in glo. j. non similiter in fine.

Famæ periculũ ęquiparat periculo vitæ.

† Immo ibi lata culpa ęquiparat dolo, quoad remouendũ tutorẽ, ñ quo ad ifamãdum, sm Ang. hic.

c ¶ Non æque. Idest non similiter fit famosus damnatus ob culpam leuem, sicut ille, qui remouetur ob dolum: fit tamen infamis de facto: sicut & aliàs quis fit famosus de facto solo, vt in cõdictiõnibus ex turpi causa descendentibus, vt ff. de act. & oblig l. cessat. Item in interdictis ex famosa causa similiter venientibus, vt ff. de vi & vi arm. l. neque. vnde vi. Sed videtur, ꝙ etiã ex culpa leui quis fit infamis, vt ff. de ijs qui no. infa. l. liberorũ. §. notatur. quæ est huic cõtra in eo, quod ibi dicit, ignorantiã iuris non excusare ab infamia. Sed certe potest dici, q; iuris ignorãtia sit lata culpa: quod sic probo: quia omnes debẽt scire iura, exceptis paucis, scilicet, mulieribus, minorib⁹, & militib⁹, vt ff. de iuris & fac. igno. l. regula C. de leg. & con. l. leges sacratissimæ. & C. de iur. & facti igno. l. cõstitutiones. ergo siquis ignorat, est ĩ culpa

Ignorantia est lata culpa.

pa

¶ Siquis autem suspectus postulatur, quoad[a] cognitio finiatꝰ, interdicitur[b] ei administratio, vt Papiniano visum est. Sed si suspecti cognitio suscepta[c] fuerit, posteaq; tutor vel curator decesserit,[d] extinguitꝰ[e] suspecti cognitio.

¶ Si tutor latitat, ne pupillo per iudicem decernãtur alimenta, pupillo in possessionem bonorum misso, & dato curatore, vt suspectus remouetꝰ. hoc dicit. ex l. impuberibus §. prꝗterea. ff. eodem. Ang.

¶ Siquis tutor co-

pa lata, cum culpa lata sit id ignorare, quod omnes sciunt, vt ff. de verb. signif. l. latæ culpæ. Non est ergo mirum, si est infamis, vt ff. eo. l. impuberibus. §. fi. Vel verius secundum Azo. lata culpa nõ infamat per sententiam damnatum, sed ipso facto sic, si est tale factũ, vt in d. l. liberorum. §. notaꝰ. Et sic sunt tres casus, vbi lata culpa nõ cõparatur dolo: vnus hic, duo in glossa superiori, quꝗ incipit, Scilicet leuem &c.

SYL. ¶ Et hæc declaratio de lata culpa cõmuniter tenetur hic per doct. & in l. quod Nerua. ff. depo. *Zasius tamẽ in intel lecti. singul. c. ij. scribit duas esse latæ culpæ species: vnam versutiæ, alteram ignauiæ: & latã culpam versutiæ, dolo comparari: ignauiæ vero nequaquam: quꝗ distinctio verissima videtur, & innumeris exemplis in nostris Commen. comprobata est]
**Adde, ꝙ non pauci sunt effectus infamiæ facti, quos colligit Deci. in ca. licet causam. col. vj. de proba inter quos est, vt huiusmodi infames repellanꝰ prorsus à testimonio in causis criminalibus & alijs arduis: & similiter in casibus, in quibus requiruntur testes integræ opinionis, alias etiam minus creditur eis.]

SYL. ¶ Siquis autem. Casus. Quærebatur, an pendente iudicio suspecti tutoris, administrare teneretur aut posset tutor iam accusatus & videbatur ꝙ sic, quia quousq; nõ est declaratus suspectus per sententiam, non debet ex sola accusatione priuari, ne medio tempore eidem præiudicium in administratione tutelꝗ generetꝰ *Nam quid prodesset sentẽtia, si sola accusatio remoueretꝰ? arg. c. venerabili. de offi. deleg. contrariũ tamen respõdetur, ꝙ immo interim administratio interdicitꝰ fauore pupilli. voluit enĩ l. prius pupillo prouidere, postea remedia quærere, ar. l. fi. C. in qui. ca. re. in inte. non est necess. non enim administratio de facto aufertur, sed potestas iuris de facto interdicitur seu suspẽditur pupilli fauore, prout declarat Saly. in l. eũ quem. C. eod. * ne irritatus multo minus ex fide, quàm ante in posterum tutelam gerat. Sed tũc quærebaꝰ, an iudiciũ suspecti trãsiret ad hꝗredem: & videbatur ꝙ sic l. si cũ hominem. ff. de fideiuss. Lite. n. contestata crimẽ morte nõ extinguitur. l. j. C. ex del. defun cuiꝰ contrarium respondetur ea ratione, quia causa finalis huius iudicij est terminata, nam tutor, qui petebatur remoueri per iudicem, remotus est per mortẽ, & sic causa iudicij reperitur finita quod non est in d. l. si cum hominem. *Præterea nihil damni hac ex re pupillo irrogatur, quippe qui quodcũq. sibi debebitur, poterit tutelæ aut negociorũ gestorum actionibus consequi.] Not. ꝙ interdictio administrationis propter accusationem suspecti durat durante lite. Item, ꝙ morte accusati extinguitur accusatio suspecti.]

a ¶ Quoad, idest donec.

b ¶ Interdicitur. Argumẽtum, vt donec prælatus accusatur, ꝙ non debeat administrare ecclesiastica bona. & facit ad hoc. C. de sent. pas. l. fi. & ff. eo. impuberibus. C. eo. l. eum quem vt suspectum. & ff. de sol. quod si forte. §. j. — *Prælatus suspectus an sit ad ministratione remouẽdꝰ.*

SYL. * ¶ Ad q. de prælato vide. c. venerabili. vbi Abb. & alij, extra de offi. deleg. & de similitudine, quæ est inter tutorem & prælatum, vide Deci. in l. pactum curatoris. nu. ij. C. de pact. post gloss. notabi. in c. vlti. v. q. iij.

c ¶ Suscepta. idest incœpta.

d ¶ Decesserit. s. accusatione pendente.

e ¶ Extinguitur. quia non nisi vt ab ea

remoueatur, intēditur: sed ex quo mortuus est, vere remotus est: & quod hic dicitur, si tutela morte tuto. finiatur, idē est, si quocunque alio modo finita tut. sit, vt ff. eo. l. pe. §. pe.

SYL. * ¶ Siquis tutor. Casus. Quęrebat' cū erant pupillo aliméta decernéda, si tutor latiret, ne decernātur, an vt suspect' remoueri possit. & qd agendum: & cum decretum alimentorū spectet ad iudicem. l. ius alimentorū. ff. vbi pup. edu. deb. non videbat' imputandum tutori, si latitaret: cū enim iudex possit tutore inuito aliméta decernere multo magis eo latitante. l. qui potest inuitis. ff. de reg. iu. cuius contrariū decidit, quia cum alimenta sint decernenda pro modo patrimonij. d. l. ius alimentorum. & in hoc versetur maxime officiū tutoris, qui & vires patrimonij nouit, & æris alieni summam merito quando tutor in hoc deficit in officio suo, iudex rerū seruandarum causa mittit pupillum i possessionem bonorum tutoris, & quæ ex illis mora deteriora futura sunt, dato curatore, distrahi possunt: immo & tanquā suspectus remoueri potest, cum latendo se suspectum sua sententia fecerit. l. impuberibus. §. fi. ff. eo. Nota summarium.]

piam sui nō faciat: vt aliméta pupillo decernantur,[a] cauetur epistola diuorū Seueri & Antonini, vt [b] in possessionē bonorum eius [c] pupillus mittatur:[d] & quæ mora deteriora futura sunt, dato curatore distrahi iubentur. Ergo vt suspectus remoueri poterit, qui nō prçstat alimenta.

¶ Tutor psens, qui per mendatium negat alimenta pupillo posse decerni, remittitur ad Præfectum puniēdus. Idem in eo, qui per pecuniam tutelam acquisiuit: Et in liberto, qui male administrat. hoc dicit ex l. ij. & iij. §. tutor qui. ff. eo. Aret.

a ¶ Decernantur per iudicem.

ADDITIO. Ita q semper ex reditu patrimonij aliquid supersit. l. ius alimentorum. ff. vbi pu. edu. de. Ang.

b ¶ Vt in possessionem. Sed & multa in dici poterit, vt ff. de arbi. l. non distinguemus. §. si arbiter. & facit. ff. eo. impuberibus. §. fin.

SYL. * ¶ Puto ego vel remouendum, vel seruandum modum traditum hic, aut in l. fi. ff. vbi pup. edu. deb. vt scilicet curatore addito decernantur alimenta.]

c ¶ Eius. Aliàs est tutoris in textu: aliàs non est: sed tamen subauditur, vt ff. eo. impuberibus. Sed alij dicunt eius, scilicet pupilli: vt ita administratio tutori auferatur.

¶ Hæc opin. falsa est: quia non esset contumacia tutoris punita: ió tene primá. prætereа non eēt bona grāmatica, si verba ad pupillū referantur. SYL.

d ¶ Mittatur. Causa custodiæ: nō vt ex eis alatur, sed vt cautum sit pupillo, si male gessit tutor, sed de suo, vt ff vbi pup. edu debe. l. fi. in fine.

¶ Sed si quis præsens. Casus clarus est: ratio enim dubitandi in singulis tribus casibus erat, quia satis videbatur tutorem vt suspectum remoueri, & pupillū mitti in possessionem bonorū, vt supra proxi. sed contrariū respondetur, q immo vlterius punitur: ratio autē primi dicti est, quia cum delinquat hic tutor circa vitam pupilli, cū dicitur necare qui aliméta denegat l. necare. ff. de lib. agn. merito venit magis puniendus. SYL.

* In secundo vero casu hoc operat' odiū illius, qui corruptis iudicis ministris, vt negligenter de vita, & moribus, inquirerent, tutelam redemit: neq; enim interest id agere quenquam, vt corrupta fide inquisitionis tutor cōstituatur, an bona fide constitutū velut prædonem bonis alienis incūbere. l. iij. §. tutor qui. ff. eo. In tertio autem maius vinculum. quo tenet' & astringitur filijs patroni libertus, facit vt qui plus tenet', plus delinquat. l. si mandato. §. j. ff. mand. Not. q tutor mentiens de facultatibus pupilli, vt careat alimentis, punitur. Item, q iudex non habens alicuius rei vel facti

Iuris-

¶ Sed si quis [a] præsens negat propter inopiã alimẽta posse decerni: [b] si hoc p mendaciũ [c] dicat, remittendum [d] eum eẽ ad Præfectũ † vrbi puniendum, placuit: [e] sicut ille remittit' [f] qui data pecunia ministerium tutelæ acquisierit, vel redemerit.

¶ Libertus quoq; si fraudulẽter tutelam filiorũ vel nepotum patroni gessisse probetur, ad Præfectum † vrbi remittitur [g] puniendus.

¶ Qui fraude administrat, remouetur, etiã si satisdet: & mores, non diuitiæ in tutoribus attenduntur, hoc dicit ex l. suspect' fieri. cum l. seq. & l. suspectum ff. eo.

¶ Nouissime [h] autẽ sciendum est, eos, qui fraudulẽter tutelã administrant, etiã si satis offerãt, remouendos esse à tutela: q a † satisdatio tutoris ꝓpositũ maleuolũ non mutat, sed diutius grassandi [i] ĩ re familiari facultatẽ pręstat. [k]

Iurisdictionem remittit ad competẽtẽ. Item, ꝙ tutela non potest redimi pecunia, alias punitur. Item, ꝙ idem est in liberto, qui fraudulenter gerit.]

a ¶ Siquis. scilicet tutor.

b ¶ Decerni. Puta si negat alimenta posse decerni. i. dari: & quod sequit', si hoc per mẽdaciũ &c. fit de responsione.

c ¶ Per mendacium. Quid si non dicat p mendacium, immo verum dicat, nũquid de suo alere tenetur? R ñ. non, vt ff. vbi pup. educ. d̃b. l. iij. § fi.

** Adde, ꝙ hoc casu ei debent præstari alimẽta ex vẽditione mobiliũ, & si hæc quoq; nõ sufficiunt immobiliũ, vt Iacobo ab Arena visum est. & recte, nam si licet ea distrahere æris alieni soluendi gratia, quanto magis id licere debet necessitate famis?]

† alias vrbis

† alias vrbis.

d ¶ Remittendum. Sed non remouendum, vt ff. eo l. tutor §. tutor.

e ¶ Placuit hoc ideo, quia maior pœna imponetur, quàm remotio, vt ff. de offi. præ. vrb. l. j. § item solent.

f ¶ Remittitur, scilicet puniendus extra ordinem, vt ff. de tut. l in eos.

** Adde, ꝙ cognoscẽs extra ordinem de crimine potest imponere pœnam arbitrio suo, vel grauiorem vel leuiorẽ pro qualitate delicti. l. hodie. ff de pœn.]

Et nota hic arg. contra eos doctores, qui pecunia data sibi acquirunt scholares, vt ff. de offic. præfect. vrb l j. §. item solent, & in auth. vt ea quæ dicuntur insi nua. §. j. col. v.

g ¶ Remittitur. ob hoc & vt ingratus accusari põt, vt C. de lib. & eorum. lib. l. liberti. & fa. C. eo l. j. & ij. & ff. e. l. libert'.

¶ Nouissime. Casus. Quærebatur, an satis offerẽte eo, qui tutelam dicitur fraudulẽter administrare, sit remouendus: & videbatur ꝙ non, quia cũ satis sit satisfactum indẽnitati pupilli non est curandum quis administret. mala enim administratio resarciet' per tutorem. contrarium dicit' ratiõe satis morali allegata ĩ hoc pulcherrimo tex. quã no. * Itẽ quia longe melius est in tempore damno occurrere, quam postquam fuerit illatum, cõfugere ad remedia, quibus resarciatur l. fi. C. in qui. cau. in integ. resti.] No. non esse standũ cautioni, vbi periculum apparet Item, ꝙ non est danda occasio delinquendi. Itẽ, ꝙ plus valẽt boni mores, q̃ diuitiæ.]

S Y L

† Cõcor. c ij. ĩ gl. fin. extra de fo.

h ¶ Nouissime, .idest in vltima parte huius tit. sic ff. de insti. l. nouissime. nam & ibi in vltima parte tractatus sui Vlpianus ponit. Nouissime.

† Adde similẽ gl. j. de vsuc. §. nouissime.

i ¶ Grassandi. i. delinquendi, vel idest animandi ad delinquendũ: sic ff. de pœn. l. capitalium. § grassatores. inde grassor grassaris, idest nitor ad malum.

Grassor grassaris.

*¶ Grassari ẽ impetu & auiditate quadã ferri ad nocẽdũ: vñ & qui vias obsessas tenẽt grassatores dicti vñr, d §. grassatores. quod plenius in Anno. declaraui.]

S Y L.

K ¶ Præstat. facit ff. eo. l. suspectus. & l. quia satisdatio. Et facit in arg. ad q. talẽ

si emi

si emi librū,& ante,quàm soluam pretium,comperiam alienū,vel vitiosum, q non teneat soluere pretiū, quia expedit potius non soluere, quàm cautioné de reddédo in causam euictionis vel vitij recipere: quibus consonat ff.de cōpensa. l.ij. aliàs. iij. Præterea lex dicit,q nō debet quis se cōmittere fragilitati cautionis.ff. ad Trebel.l.cogi.§.idem quærit. & C. in quib. cau.in Integ.resti.& l.fi. & C. quādo li. vnicuique.l.j.

†alias suspectū etenim eum putamus.

S Y L. * ¶ Adde, q & vbi compertum est rem esse alienam,& super ea mota est lis,dato mihi fideiussore, teneor soluere pretium.l.si post. C. de euic. qui fideiussor non solum obligari debet pro illa lite, sed pro quacunque euictione in futurū vt est tex.notab.in l.vlt.ff.de rescin. vendi.vbi Bar.si vero no sit mota lis,potest emptor venditori pretium petenti opponere exceptionem rei non liberæ. secundum glo.in l.qui rem.C.de euic. de qua materia,item quid si res vēdita,reperiatur alij obligata,vide Ang. & Iaso. hic,& Sali.in d.l.si post.qui tangit quæcunque in dubiū venire possunt in hac materia. Sed quoties res empta detegit esse vitiosa,dic q si emptor eā non fuisset empturus,si vitium sciuisset, hēt locum actio Rhedibitoria:sin autem empturus quidem fuisset, sed minoris, & tunc datur actio Quantominoris.]

ADDITIO. Nota q quotiescunq; imminet euictio in limine cōtractus ante solutionem pretij, emptor non tenetur soluere pretium;, nisi venditor det idoneos fideiussores.d.l. si post perfectam. C.de euictio.per Bar.de quo in l j.§. stipulatio duplæ ff.de præto.stipula.& an venditor compellatur satisdare iure actionis,vel ope exceptionis,dic q ope exceptionis, & solum tenetur respectu illius dumtaxat mouentis quæstionem.

Suspectum a †enim eum putamus, qui morib' talis est, vt suspect' sit. Enimuero tutor vel curator,quāuis pauper sit, fidelis tamen & diligens,remouendus b non est quasi suspectus.

¶ Finis primi libri.

d.§.stipul.& ibi per Bar.Ia.

a ¶ Suspectum. nam tutorem suspectū non facultates paruę,sed fraudulēta vel callida conuersatio in rebus pupillaribus commendat,idest probat: hęres vero solis facultatib' paruis suspectus habetur creditoribus,vt hic& ff.de priuileg. cred.l.si creditores.

* ¶ Ratio dñię est,qa creditores nihil aliud agūt cum hærede,nisi vt eis satisfiat de eorū creditis, & statim atque satisfecit,nihil p̄terea possunt prætendere:At tutores nō pecuniā præstare debent,sed fidem: ideo ex motibus & fide æstimandi sunt.]

b ¶ Remouendus non est. Immo videt̃ q sic,vt C.de tut.& cur.qui non satisde. l.ij.quę est huic contra. Sol. ibi non repellitur propter paupertatem, sed quia non satisdabat,hic autem satisdedit.

¶ Dic,q sol.glo.est vera,& patet ex tex. nostro ibi, Remouendus non est quasi suspectus.non enim dicit nō esse remouendum, sed non esse remouendū quasi suspectum si fidelis,& diligens sit:potest tamen repelli eo, quia ob nimiam egestatem satisdare non valet:& ita cōcordat cum l ij.*Et hæc,cum agitur de remouendo seu repellendo tutore, procedūt.nam alioqui potest inops,qui ad tutelæ onus vocatur,se excusare si velit, vt subdit glo ex.§.sed & s̃.titu.j.& ideo grauissime errarūt, qui non distinguentes casum remotionis à casu excusationis,solutionem nostrā,immo Accursij, impugnare tentarunt,]Posset tamē iste se excusare quod dic,vt s̃.titu.j.§.sed & propter paupertatem. Est tamē huic curator adiungendus, vt supra de cura. §. interdum.& C.eo,l.pietatis.& C. de pori.tuto.l.j. S Y L.

Finit liber Primus.

Cõtinuatio,

INCIPIT SECVNDVS LIBER.

¶ De rerum diuisione. & c.

¶ Dictum est de personis, sequitur de rebus, vt promisi supra de iure natu. gen. & ciui. §.fi. de quibus dicit vsq; ad titu. de oblig. Et in hoc medio dicitur, qualiter acquiruntur res iure naturali, vt à. §.singulorũ. vsque ad titulum de vsucapionib. Item qualiter iure ciuili, vt ab inde in antea. Item qualiter iure singulari, vt vsq; ad tit. de test. Item qualiter per † vniuersitaté, vt ex testamento, vel ab intestato, vel simili modo, vt à titulo de testamentis vsque ad titulum de obligationibus. Accur.

†Trã glo. tenet & sequitur Ang. hic.

INCIPIT liber secundus.

¶ De rerũ diuisione & acquirendo ipsarum dominio.

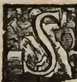
¶ Quia principiũ hui' tituli ponit cõtinuationẽ, & duas rerum diuisiones, ideo non summatur.

Diuisio

Vperiore libro. ¶ Iste titu. diuidit principaliter in duas partes. Primo cõtinuat istũ librum ad præcedenté. Secundo incipit tractatum. Secunda ibi, Modo videamus. Item ista secũda subdiuidit principaliter in duas partes. Nam primo ponit, de rebus communibus iure naturali, de publicis, & de iis quæ sunt vniuersitatis, & de iis quæ in nullius bonis sunt, & omnia ista per exempla clarificat. Secundo ponit, qualiter res acquirãtur de iure gentium, & efficiantur priuatorũ. Secunda ibi, Singulorũ auté. Et illa secunda subdiuidit loco suo. Redeo ad primã, quæ subdiuidit in quatuor partes. Primo ponit exépla de communibus. Secũdo de publicis. Tertio de iis, quæ sũt vniuersitatis. Quarto de iis, q̃ nullius sũt. Secunda ibi, Flumina. Tertia ibi, Vniuersitatis. Quarta ibi, Nulli' autem. Aret.

Sumptũ est ex l. ij. ff. eo. Areti.

Vperiore libro de iure p̃sonarũ exposuim': modo [b] videamus de reb' quæ vel in nr̃o patrimonio, [c]

¶ Casus in distinctione & diuisione nõ figuratur. Not. est distinctio tex. Item, q̃ continuatio facienda est. Item, q̃ dictio, modo, est demõstratiua præsentis tp̃is.] SYL.

a ¶ De iure personarum. Ab illo tit. de iure personarum vsque huc.

b ¶ Modo. Sicut promisimus. s̃. de iure natu. §. fina.

c ¶ Patrimonio. Scilicet: aptitudine. aptæ enim sunt esse in patrimonio, vt res pro derelictò habita.

¶ Hanc suppletionem aptitudinis reprehendit hic Ang. ostendens, q̃ litera de se plana est.] SYL.

a Res in patrimonio nostro, seu in bonis nostris eę esse dicuntur, quas possidentes, exceptionem: amittétes autem ad eas recuperandas actioné habemus, l. Rem. ff. de acqui. re do. vbi vide aureã glo. distinguẽtem, quasdam res dici in bonis nřis, aliàs extra, al's nec in bonis nec extra, aliàs ex bonis.

vel extra [a] patrimonium nostrum habentur. [b] Quædam [c] enim naturali iure communia [d] sunt omnium [e]. quædam publica, [f] quædam vniuersitatis, [g] quædam nullius, [h] pleraq; singulorum: quæ [i] ex variis causis cuiq; acquiruntur: sicut ex subiectis [k] apparebit.

a ¶ Vel extra. Scilicet aptitudine: quia nõ sunt aptæ, vt sint in patrimonio vt sunt res sacræ, vel religiosæ, vt. j. eo. §. nullius. Interdũm tamen dictæ res sunt in patrimonio, vt si ab hostibus captæ sint, vt ff. de religio. l. cum loca.

b ¶ Habetur. Talis diuisio hic sumitur. Rerum enim aliæ sunt in patrimonio, aliæ extra: quæ videtur insufficiés: nam aliæ sunt nec in patrimonio, nec extra, vt seruitutes, vt ff. de vsufru. le l. j. cõtra. Sed Io. dicit, q hic pueris loquitur simpliciter: nam quædam pro docendis pueris dicuntur, quæ aliàs non dicerentur; vt ff. de ac. & obli. l. obligationum. in fi. quod non est verisimile, q propter pueros malè loquatur: vnde nõ placet. Alij dicunt, hic de corporalibus rebus tantũ loqui: quod est falsum: quod colligitur ex cõtinuatione huius titu. ad sequẽtes.

Seruitutes sunt in bonis nostris. Nos dicimus seruitutes esse in bonis, cũ earum nomine agamus, & excipiamus, vt ff. de acqui. re. do l. rem. & l. statuas. quod autem in d. l. dicitur, eas non esse in bonis, nec extra, dicit ideo, quia per se non censentur: vt est possessio tigni in domo positi: quia non intelligitur tignum, dum durat domus, per se, vt ff. de vsucap. eum qui,

SYL. ¶ Et hæc glo. communiter approbatur. * seruitutes enim in bonis computãtur: verum dictio (id) quæ habetur in dicta l. j. non est referenda ad seruitutem, sed exponere oportet, id, scilicet ius, cuius vsusfructus legabatur, dum est apud dominum. non potest tanquã seruitus annumerari bonis illius, cum rei suæ nulla possit esse seruitus. l. in re communi. ff. de serui. vrb. præd. & cum non sit, nec potest consequenter dici extra bona, q a non entis nullæ sunt qualitates: & iste est verus intellectus illius. l. qui plenius expositus est hic in Commen.]

ADDITIO. Quia non pñt stare sine re, vel psona, cuius sunt. l. si aliena. §. hoc iure cũ si. ff. de vsuca. Ange.

c ¶ Quædam. hic fit alia diuisio.

d ¶ Communia sunt. Non tamẽ agitur communi di. secundum Pla.

SYL. * ¶ Nam iudicium communi diuid. inductum fuit ad diuidendas res, ex quarum communione poterãt oriri discordiæ: hæ vero, quæ hic enumerantur, cũ dominia distinguerẽtur, relictæ sunt in naturali illa communione, quia ex eorum vsu non videbatur perturbari tranquillitas humanæ societatis, sed potius earũ diuisio præbuisset materiã rixarũ.]

e ¶ Omnium. scilicet vsu, non proprietate, vt dicitur. j. eo. §. & quidem.

f ¶ Publica. idest quasi populica scilicet omnium populorum, vt s. tit. j. §. consequens & j. eo. §. flumina. Aliàs dicitur publicum, quod est huius populi vel illius tantum, vt campus Martius, vt C. de sacrosan. eccle. l. fin. & hoc dicitur magis vniuersitatis.

g ¶ Vniuersitatis. vt. j. eo. §. vniuersitatis.

h ¶ Nullius. vt infra eo. §. nullius.

i ¶ Quæ s. quæ sunt singulorũ: nec enim ad superiora refertur.

K ¶ Ex subiectis infra eo. §. singulorum. vsque ad fi. titu.

Diuisio. ¶ Et quidem. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit dictum. Secũdo ex dicto infert. Tertio illationem restringit. Quarto rationem restrictionis assignat. Secunda ibi, Nemo. Tertia ibi. Dũ tamen. Quarta ibi, quia non sunt. Ang.

¶ Casus in declaratione primæ partis distinctionis nõ figuratur aliter, cuius ratio in aperto est, quia cum huiusmodi, natura ita comparata sunt, vt omnibus pateãt, in diuisione dominiorũ de iure gentium

gentium communia remanserunt. No. quæ dicantur cōmunia de iure gentiū. Item, ꝙ ius gentium appellatur ius naturale. Item, ꝙ accidentia cōcreta debēt regulari ſm eorum ſubiectum. Item, ꝙ litt⁹ maris nō prohibeť alicui, dummodo ab ędificiis ibidē poſitis abſtineat.]

a ¶ Naturali iure. i. iure gentiū, quod eſt naturali rōne inductum, vt ff. de iuſt. & iu. l. omnes. §. quod vero, de quo hic loquitur, vt. j. eo. §. ſingulorū. † & in fi. huius §. nam iure naturali primęuo etiā alia eſſent communia.

¶ Aer, aqua profluens, mare, & littora sūt cōmunia, quibus quiuis vti poteſt, dummodo a reb⁹ ſingulorum abſtineat. hoc dicit ex l. ij. & l. nemo. ff. eo. tit.

¶ Et quidem naturali[a] iure communia[b] ſunt omnium hæc, aer, † aqua profluens,[c] & mare,[d] & per hoc[e] littora maris. Nemo igitur ad littus maris accedere prohibeť: dū tn̄ † villis,[f] & monumētis,[g] & ędificijs[h]

† tn dic, qđ ſmode iure natu rali primeuo, qa qđ Impatori placuit de iure gē tiū ſ telligere: illud expreſſit, ſvt in § ripa rū. & § littorū. iſta eod. nec ob. arg. gl. qa iuſ gentiū iuri naturali deroga uit quātū ad alias res: alſ̄ nō eſſet dr̄ia inter ius cōe & publicū ſm oēs doct. hic.

¶ Quamuis Chriſt. hic dicat glo. ſolere reprobari: pro ea tamē eſt tex. clarus hic in fi vbi poſtea dicit ędificia iuriſg. non eſſe ſicut eſt mare.]

S Y L.

b ¶ Communia. Non tamen agitur cōi diuidundo, ſm Plac. niſi poſtquā facta fuerint occupantium. Et quod dicit omnium, ſ. vſu, non proprietate, vt prædixi.

* ¶ Adde tamen, ꝙ in mari poteſt quis ius proprium acquirere, vel ex longa cōſuetudine, vel ex priuilegio. l. ſane. vbi glo. ff de iniu & ideo videm⁹ Dominos V enetos ex longa conſuetudine habere iuriſdictionem in eorū mari, quod tradit Bar. in l. vlti. §. ſiquis. eo. titu.]

c ¶ Profluens. ideſt de cęlo cadens.

* ¶ Adde, ꝙ Theophilus vertit, τὸ ὕδωρ τὸ ἀέvναον, quod ſonat, aqua ſemp fluēs ne quis putet hic agi de aqua pluuia.]

d ¶ Et mare. Sic ff de iniur. l. iniuriarū §. ſiquis me prohibeat. †

e ¶ Et per hoc. i. per conſequēs, † cum ſit acceſſio maris, arg. j. eo. §. ſi tamē. Sed cōtra. ff. ne quid in loc. pub. l. littora. vbi dicitur littora eſſe populi Romani. Sed illud eſt verum quo ad iuriſdictionē; vere tamen ſunt communia, vt hic. ſic C. de quadri. præ. l. bene à Zenone. ſecus in ripa fluminis, quæ non eſt publica, licet flumen ſit publicum, vt. j. eo. §. riparum,

† Sl. vēdi tor. ſp. ſ. cōmu. prēd. † ſimilis locutio ff de ſ. p. ſu. § pric.

ibi, ſed ꝓprietas. Et poteſt eſſe rō: quia inundatio fluminis raro venit: & ideo eſſe poteſt vtilitas in proprietate ripæ: at mare aſſidue inundat: vnde paruula eſſet vtilitas; non ergo proprietas quæritur, vt C de bo. quæ lib. l. fi §. fi.

¶ Dic tria cōſiderāda: prīo vſus: & hic eſt de iure naturali primæuo cōmuni omnib⁹ animantibus: ſecundo poteſtas acquirēdi dominiū per occupationē: & hæc eſt de iure g. & ſolis hominibus cōuenit: tertio iuriſdictio & protectio: & hęc eſt populi Romani. ſolutio tamen glo hic cōmuniter tenetur.]

S Y L. † Cōcor. l. iniuriarū § vlt. ff. d iniu.

† alias in villis

f ¶ Villis. ab alio poſitis: & habet duas ſignificationes dicitur enim caſa vel inſula quædam, in qua non habitatur, ſed vel retia ponuntur, vel propter aquā il luc confugitur, vel fructus reponuntur, vt hic, & ff. de vſuf. a boribus. in princ. Si vero habitaretur, eſſet prædium vrbanum, vt. j. de ſerui. præ. §. prædiorum. Itē dicitur villa congregatio hominum.

* ¶ Villas accipe hic & in d. l. arborib⁹. quecunq; ędificia in littore facta vel ad habitandum, vel ad piſces aut fructus reponendos, vel alia quauis cauſa: in §. vero, Prædiorum. villa accipitur pro rure. S Y L.

g ¶ Monumentis. Quid ſit monumentum, habetur. ff. de relig. l. ij. §. monumentum.

* ¶ Latius hoc declarať in l. monumentum. eo. tit. dicitur q; à monēdo: ſed munimentum a muniēdo. nam munimentum eſt quod alicuius loci muniendi cauſa factum eſt. l. funeris. eo. tit]

h ¶ Ædificiis, ſcilicet alus.

** Hinc igiť not ꝙ licet ędificare in mari & littore, & ædificiū fieri ædificātis. quod intellige, niſi vſus publicus impediretur. l. in littore. ff. ne quid in loc. pub. aut ædificando aliquis damnum ſentiret. l. ij. §. aduerſus. eo. tit.]

Non

† Dũ mõ iuste ędificauerit, l. cu decreto p̃toris. als p quẽ libet iure publico prohiberi põt, ſm Ang. hic.

a ¶ Nõ ſunt iuriſgentiũ, ideſt cõmunia de iuregentiũ, ſicut eſt marè: immo eorũ, q ibi ędificauerũt, † vt ff. eo. l. intãtũ.
b ¶ Sicut eſt mare. hic continua quod eſt j. ſtatim. §. eſt autem &c.
¶ Flumina.

† abſtineat: quia non [a] ſunt iuriſgentiũ, † ſicut ē mare.[b]

¶ Flumima & portus ſunt publica: ideoq; ius ē ibi om nib' piſcandi: & littus dicitur quatenus hybernus fluctus maxime excurrit h. d. ex l. nemo in fi. ff. eo. & l. litt'.

S Y L.

† alias ſe abſtineat.

† als ſicut & marę.

Caſus non figuratur, quia ponitur mera declaratio terminorũ, quæ ſcilicet publica ſint. Ideo autem volunt ll. hęc remanere publica, qa nullum cõtrouertendi locũ hẽre videbat illorum communis vſus.] No. flumina & port' eſſe publica. Itẽ, q piſcãdi ius in eis omnibus cõmune ẽ. Itẽ, quid ſit littus.]
c ¶ Flumina autem omnia. Scilicet perpetua, vt Padus, & Rhenus: quædã enim ſunt priuata, vt foſſata in agris poſita, quæ creſcunt, & decreſcunt, quæ qñq; currunt, qñq; non, vt ff. de flumi. & ne qd in flumi. l. j. §. ij & ff. eo. nemo. in fi. Idẽ iuris eſt in foſſatis exiſtẽtibus inter fundũ & viã. nã & ea ſũt illorũ, quorũ ẽ fundus, cui ſunt contigua. Bar. in tract. Tiber. ver, agro. nu. vj.
d ¶ Omnibus. Nec qui fuit primo longo tempore piſcatus, aliũ ſuperuenientem repellere poteſt, vt ff. de vſucap. l fi, niſi forte ſpatio triginta ãnorum, vt ff. de diuer. & tempo. præſcrip. ſi quiſquã. Vel ſm Ioan. intellige hanc. l. ſi quisquã quando erat in poſſeſſione piſcandi.

SYL.

¶ Adde, q ſi volumus acquiri ius ex præſcriptione, & nõ acquirit: aut cõſuetudine, & acquirit; ita cõmuniter reſoluunt docto. de quo latiſſime vide Io. Frã. Balbũ in trac. pręſcrip. in vj. q. iiij. par. v. par. prin. col ccxv. niſi ſit p̃ſcriptio tãti tpis, cuius initij memoria in contrariũ non exiſtat. *Verior tñ eſt intellectus ad l. fi. quẽ ibi tradit Pau. de caſt. q qui ſolus pluribus annis piſcatus fuerat, tẽpore p̃hibitionis iam deſierat eſſe in quaſi poſſeſſione piſcãdi: hunc enim intellectum innuere videtur illa diſiũctiua (vel) quæ ſm Bal. in l. filiæ. C. de coll. diuerſitatẽ inducit eiſdem retentis terminis.]

ADDITIO: Et dicitur cõſtitui in poſſeſſione piſcãdi, quãdo iſte, qui primo piſcatus eſt, prohibuerat alios volentes accedere piſcatũ, & iſti prohibiti acquieuerant prohibitioni, nec cõtrauenerãt. Et hæc facit ad q. verũ ille, qui tenuerit molendinum p triginta annos ĩ aliquo flumine, poſſit alios p̃hibere, ne ibi molendinum habeant Chriſt.

ff. de ver. ſig.

¶ Flumina autem omnia,[c] & † portus, publica ſunt: ideoque ius piſcãdi omnibus [d] commune [e] eſt in portu fluminibuſque. † Eſt fautem littus maris, quaten' hybern' [g] fluctus maxim' excurrit.[h]

† Diſtinit i l. port. ff. de ver. ſign.

† ſ pu. alr ſecus. l. in iuriarũ. ĩ fi. ff. de in iu.

e ¶ Cõmune ideſt in cõmuni oĩb' patet nõ aũt ẽ cõmune, imnio publicũ, ſm Io.
f ¶ Eſt autem littus. vt ff. de verb. ſigni. l. littus.
g ¶ Hibernus. ideſt hyemalis, q ſi vento vndę trahunt: quaſi dicat, quãtumcunq; mare aliquo tempore plus extenditur in hyeme, vel ęſtate, tantum eſt littus eius.
h ¶ Excurrit. hic continua quod eſt infra eo. §. littorum.

S Y L.

* ¶ Riparum. Caſum non expedit figurare, dubium tamen poterat facere, q exemplo littorum, quæ (vt dicitur in §. ſequen.) eiuſdẽ iuris ſunt quo ad vſum & proprietatem, cuius eſt mare, ripæ quoq; naturam fluminum etiam quo ad proprietatem ſequi deberẽt. Quo nõ obſtante dicitur, q vſus quidem riparũ publicus eſt, ſicut & fluminis, eo q aliàs vſus fluminis inutilis eſſet, niſi liceret ad ripam accedere. aliquo enim conceſſo intelliguntur cõceſſa eſſe omnia, ſine quibus illo vti non poſſemus. l. ij. ff. de iuriſd. om. iud. ſed proprietas earum illorum eſt, quorum prædiis adherent: cuius rei rationem reddit Bal. in l. riparum, ff. eo. quia & ſi ruant, vel aliter vitientur, ex eorũdem prædiis reficiendæ ſunt. l. ſi locus. in fin. ff quẽad. ſer. amit. * nam cuius eſt onus, eiuſdem & cõmodum

dum esse debet. c. qui sentit. de re. iur. lib. vj.] Nota summarium.]

a ¶ Riparum. idest fluminis.

* ¶ Discrimen ripæ, & littoris expressit etiam Ouid. lib. j. Metamor. cũ loquens de fluminib⁹ influẽtibus in mare, ait, Cãpoq; recepta, liberioris aq̃. pro ripis littora pulsant. Ripam autẽ diffinit Vlpia. l. j. de flumi. & neqd i flu. esse id, qd flumen cõtinet, naturalem rigorem cursus sui tenens.]

** Adde, q̃ cõfinia ripæ sũt à loco, quo primum à plano vergere ĩcipit vsq; ad aq̃. l. pe. ff. de flu. & ne qd in flu.]

† al's publicus est & iuris gẽtium. ** † facit l. fluminũ. ff. d dam. infect. in prin. † alias applicare

¶ Vsus riparum publicus est: proprietas vero illorũ est, quorum prædijs adhærẽt. hoc dicit. ex l. riparum. ff. eodẽ Aret.

¶ Riparum[a] quoq; vsus † publicus est iure gẽtium,[b] sicut † ipsius fluminis. Itaq; naues ad eas † appellere, funes arboribus ibi natis religare, onus aliquod in iis reponere, cuilibet liberum est, sicut per ipsum flumen nauigare. Sed proprietas earum[c] illorum[d] est, quorũ prædijs † adhærẽt:[e] qua de causa arbores quoque in eisdem[f] natæ, eorundem[g] sunt.

¶ Vsus littorum est publicus de iure gẽtium, sed proprietas eorum nullius est, sicut ipsius maris. Areti.

¶ Littorũ[h] quoq; vsus publicus[i] est &

b ¶ Iuregentium. i. de iure gẽtium: vel idest omnibus gentibus publice patet.

c ¶ Earum. scilicet riparum.

d ¶ illorum. s. hominum, quorum &c.

* ¶ Rationem reddit Aldo. in figuratione casus.]

e ¶ Adhærẽt. Sed quid si via publica est in medio inter flumen & agrum? Respon. idem quod hic, vt ff. de acqui. re. do. l. Martius.

** Idem de fossis existẽtibus inter viam publicam & agrum, secundum Veron. de serui rusti. præ. c. de ripa. Item declara hunc tex. vt licet riparum proprietas sit illorum, quorum prædiis adhærent, tamen non possunt disponere de ripis, sicut alij domini de re sua. quia vsus est publicus, & ideo deteriorare non possunt, arg. l. pen. & fi. ff. de vsu & hab.

f ¶ In eisdem. scilicet ripis.

g ¶ Eorundem. Sed quid si piscator vult ligare, dominus vult incidere? Videtur dominus præferẽdus, vt s. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. in fi. ibi, nec cuiquã &c.

& C. de iudę. nemo exterus. & ff. solu. matri. etiam. §. licet. Sed contra credo, vt ff. de vsu & ha. l. h. & de vsufru. si cuius. §. item Nerua. (al's est in l. equissimum. ¶ Et hæc verior ratione publicæ vtilitatis, si simul veniunt: secus si vn⁹ post aliũ, gl. in l. nemo. ff. eo. & declarat hic Christ. SYL.

¶ Littorum. Casus. Querebatur de littoribus, & eorũ vsu, cui⁹ iuris sint, & videbantur cõmunia, vt s. dictũ erat in §. j. Tamen cõtrariũ dicitur, q̃ immo eorũ vsus public⁹ est: & hoc est ex eo, quia ibi non loquit' de vsu sed de ipsa re, & de ipso mari, & littoribus. illa enim sunt communia; vsus vero eorum est publicus, prout declarant Bal. & Christoph hic. No. q̃ vsus littorum publicus est, sicut maris. Itẽ, q̃ licet ædificare, siccare retia, & huiusmodi. Item, q̃ proprietas littorum in nullius bonis est. Item, q̃ illud, quod est omnium, potest dici esse nullius.] † aliàs hærent SYL.

h ¶ Littorum Scilicet maris, vt sequit'.

i ¶ Publicus. s. eo. §. & quidem. ibi, & per hoc &c. contra. So. dicit Pla. omnia cõmunia esse publica. & ecõtra, scilicet ratione quorundam vsuum: vt ecce tã mare, quàm flumina, & littora, & ripæ, in vsu animantium sunt, & in bibendo, & in abluendo, & commorando, & similibus, quæ exigit natura: sed ius piscandi, quod in his est, solum cõpetit hominibus, & retia siccandi, & quædam similia: portus tamen dicit esse publicos, nõ communes. Sed Ioan. dicit nulla cõmunia esse publica, vel econtra. ea enim demum sunt cõmunia, quæ cum sunt in vsu omnium animantium, occupãtibus conce-

conceduntur: vt lapilli: & gemmæ in littore maris.vt.j.eo §.item lapilli.& ff. eo. item lapilli. Sed publica non solum nõ conceduntur occupanti, immo interdicta proponuntur, nequid in eis fiat, vt ff. nequid in loco publi. & de flumi. & aliis ubi. Præterea quomodo potest esse quod ait Pla. cũ in diuisione supra posita velut duæ spẽs oppositæ ponantur, communia, & publica, vt s. eo. in prin. & qd' dicit hic publicus. i. communis: vel publicus quo ad vsum, † cõmunis vero quo ad proprietatem.

† Als iure gentium.

† Als imponere

† l. dñiñ. fic istu §. interdõ. hoc.eo.ti

† Et tunc vera ẽ opi ni Pla vt SYL. cõia dicũ publica, sed ñ cõi a, nisi respectu quoad vsum.

† iurisgentium[a], sicut & ipsi[a] maris:[b] & ob id cuilibet liberũ est casam ibi † ponere, in quã se recipiat, sicut retia[c] siccare, & ex mari deducere. Proprietas † autem eorum[d] potest intelligi nullius[e] esse, sed eiusdem iuris eẽ, cuius & mare, & quę subiacet mari, terra, vel arena.

¶ Quæ sunt communia ciuitatum, dicuntur vniuersitatis hoc dicit, ex.l. intantum. §. vniuersitatis. ff. eo.

¶ Vniuersitatis[f] sũt non singulorum, † quæ ĩ ciuitatibus[g] sunt, theatra,[h] stadia,[i] & his similia,[k] & si qua alia[l] sunt cõmunia ciuitatũ.

¶ Et hæc opi. tenenda est: & sic opi. cuiuslibet in casu suo vera est, vt declarat hic Christo.]

a ¶ iurisgentium. i. de iure gentium.

b ¶ Maris. scilicet est

c ¶ Sicut retia. Hysteron proteron, idest ordo conuersus, vt ff. eo. riparum.

d ¶ Forum. scilicet littorum.

e ¶ Nullius, idest hominis singularis; omniũ autẽ sunt: & sic differt ab illo §. nullius. j. statim posito.

SYL. ¶ Vniuersitatis, casus non figuratur in positione declarationis seu descriptionis. si tamen vis formare, dic quòd ista videbantur publica, non vniuersitatis. l. inter publica. ff. de verbo. sign. quasi populica, idest illius populi. sed contrariũ dicitur, quòd immo sunt vniuersitatis, quia publicum in hac materia non capitur pro eo, quod est vnius populi, sed vniuersorũ populorũ, vt declarat glo. j. infra.eo.§.No. summa. Item no. quæ dicantur vniuersitatis.

f ¶ Vniuersitatis. Quæ etiã publica quãdoq; dicuntur, idest vnius populi, vt C. de sacrosan.eccle.l.fi.in prin. Sed aliter accipitur supra eo. §. flumina. nam loquitur ibi de illo, quod est publicũ omnium populorum.

g ¶ In ciuitatibus. Et ciuitatum sunt.

h ¶ Theatra. A theorando, idest inspiciendo, vt in arena Veronensi. — Theatrũ

SYL. ¶ Dic, quòd est dictum à θεάομαι hoc ẽ, video: latinę dici potest spectaculum.]

i ¶ Stadia. stadium est octaua pars milliarij, qd' Hercules currebat vno anhelitu, vt legitur in historiis. — Stadium. † alias velut quo

SYL. ¶ Hic accipitur pro loco, in quo homines, vel equi, ludorum causa currũt: quẽ Latini curriculum vocant. sic Cice. in Tuscu. In stadio Censores exclamant.]

K ¶ Similia. Quæ sunt ad delectationem populi, vt latæ viæ, & picturæ ĩ palatio.

l ¶ Et si qua alia. scilicet necessitatis causa facta, vt curia communis, palatium, nauigium: & sunt supradicta vniuersitatis dominio, & vsu. Sed Pla. dixit vsu tantum esse vniuersitatis: alia sunt quæ dominio & fructu sunt vniuersitatis, nõ vsu: vt fundi ciuitatis, & serui, vt ff. de in ius vo sed si hac §. qui manumittit. & ff. de verb sign.l inter publica. & de contrah.empt. sed Celsus § j.

ADDITIO. Dicite ex mente docto. hæc omnia dicũtur vniuersitatis & quo ad dominium, & quo ad vsum commu nem, vt hic, & l. sicut. §. j. ff. quod cuiusq; vniuer. Est tamẽ differẽtia inter res vniuersitatis: quia quædam vniuersitatis appellantur, & quo ad dominiũ & quo ad vsum communẽ, vt sunt theatra, & stadia. Quædam vero sunt vniuersitatis quo ad dominium, & quo ad vsum particularia, vt sunt prata vniuersitatis, ex quibus commodum percipitur in particulari: & ita dicunt doct. Christo.

¶ Nullius. ¶ Ista pars vsque ad §. singulorum. — Diuisio

lorum diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, quæ sunt in nullius bonis. Secundo ponit exemplum de rebus sacris. Tertio de religiosis. Quarto de sanctis rebus. Secunda ibi, Sacræ. Tertia ibi, Religiosū. Quarta ibi. Sanctæ, Et quamlibet partem summabo per se. Are.

a ¶ Nullius. Scilicet hominis, vel hominum, nec possunt esse: sed sunt in bonis Dei censura siue dispositione: & sic non obstat qđ posset dici de cōmunib⁹ & publicis reb⁹ vniuersitatū, quæ videntur nullius esse: quia esse possunt, & sunt hominū, licet non hominis singularis. Item contra infra eodem. §. feræ. So. vt ibi.

SYL. ¶ Sacræ res Casum non expedit figurare, quia sumus in declaratione terminorum, & litera clara est. Not. quid sit sacrum. Item, quòd sacra etiam imperialibus decretis prohibentur alienari, excepta causa redemptionis captiuorum. Item, quòd nemo sibi sacrū propria auctoritate cōstituit. Item, quòd locus, vbi est ecclesia, ea diruta, remanet sacer.]

b ¶ Sacræ. Pontifices, scilicet Papas, & episcopos. Sed nunquid Imperator dedicare potest? Videtur quòd sic, vt ff. eo. l. sacra. § j. vbi dedicat, idest potestatē dedicandi dat. nā olim Imperatores erant sacerdotes, vt in canonibus dicitur: † Vel dic dedicat, alij (supra episcopo) permittendo sine requisitione: vel concedit, scilicet requisitus.

† c. Cleros. § fō s. 21. distinct.

SYL. ¶ Vera solutio est, quòd loquitur secundum tempora antiqua; quādo potestas religionis non erat restricta ad Pontifices, vt hodie.]

c ¶ Ædes sacræ. Hic locus dicitur sacer, vt hic, & sanctus, vt C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. item religiosus, vt i. in authē. vt religiosæ domus.

¶ Ea, quæ sunt diuini iuris, in nulli⁹ bonis sunt. hoc dicit ex l. intantū. § sacræ. & l. j. § j. ff. eo. Angel.

¶ Nullius[a] autem sunt res sacræ, & religiosæ, & sanctæ, qđ enim diuini iuris est, id nullius in bonis est.

¶ Res sacræ sunt, quæ rite per Pontifices Deo dedicatæ sunt, seu ad diuinū ministerium deputatæ: quæ non possunt nisi pro captiuis redimēdis alienari. h. d. ex l. intantum. § sacræ. ff. eo.

¶ Sacræ res sunt, quæ rite per Pontifices[b] Deo consecratæ sunt: veluti ędes sacræ,[c] & † dona,[d] quę rite ad ministerium Dei dedicata sunt: quæ etiam[e] per nostram constitutionem[f] alienari & obligari prohibuimus, excepta[g] causa redemptiōis captiuorū. Si quis autem auctoritate sua quasi sacrum sibi cōstituerit, sacrū nō est, sed ꝓfanū.[h]

d ¶ Et dona. (al's donaria) idest thuribula, & cruces, & calices. Accur.

† al. donaria.

e ¶ Quæ etiā, scilicet donaria: nō aūt referas ad ædes sacras: nā illæ nullo modo possunt alienari, vt in authen. de alie. & emphy. §. & quoniam cognouimus. coll. ix.

f ¶ Constitutionem, vt C. de sacrosanc. eccle. l. sancimus.

SYL. ¶ Dic tamen, quòd illa constitutio nihil valet: quia communiter concludunt doct. in c. ecclesia. S. Mariæ. de consti. q, etiam illæ ll. quæ in beneficiū ecclesiarum sunt factæ ab Imperatore; ex defectu potestatis non valent.

g ¶ Excepta. Nam homini animæ quibuslibet rebus præponendę sunt, vt C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. in fi. Item pp debitū. si quod hēt ecclesia, vt in authē. de alie. & emph. §. hoc autem sup ipsis. coll. ix Item propter alimēta pauperum vt xij. q. ij. c. aurum habet ecclesia.

Sacræ res aliqñ alienari pñt.

SYL. ¶ Vide tex. in authen. hoc ius porrectū. C. de sacrosan. eccle. & ibi doct.

* ¶ Adde, quòd tradit hic, licere pro redemptione captiuorum alienare donaria ad ministerium Dei deputata, extendi per doct. etiā ad carcere inclusos pp delicta: quod atestatur Crot. in repeti. l. si constante col. xviij ff. solu. matr.

K ¶ Profanum. id est non sacrum.

Sacer-

¶ Locus autem, in quo ędes sacrę sunt ædificatæ, etiam diruto ædificio, sacer adhuc manet, vt & Papinia. scripsit. †

¶ Religiosus locus fit ex mortui illatione: fieri autem non potest nolente domino, vel habente ius cõmunis ꝓprietatis vel vsusfructus: sufficit autem semel cõsensisse. hoc dicit ex. l. in tantum. §. religiosum. ff. eodem.

¶ Religiosum locũ vnusquisque [b] sua voluntate facit, dũ mortuũ [c] infert in locũ suum. In communem autem locum purum [d] inuito socio inferre [e] nõ licet In commune vero sepulchrũ etiã inuitis [f] † cæteris licet inferre. Item si

Locus de nouo esse desinit duplr.

a ¶ Sacer adhuc manet. desinit tamen esse sacer, si ab hostibus capiatur, vt infra de inuti. stipul. § j. & ff. de reli. cum loca. Item locus esse religiosus definit, quando ea remouentur, quæ talem eum reddebant, vt ff. eo. sacra. §. illud. & de reli. l. antepen. in fin.

SYL.

¶ Religiosum. Caius. figuratio non esset necessaria in declaratione termini: * si tamen vis ponere, dic, ꝙ primi responsi poterat esse dubitandi ratio, quòd in §. præce. vidim⁹ res sacras priuatorũ auctoritate constitui non posse: at diuersum statuitur in religiosis, propterea ꝙ tũc minus afficit locus, q̃ cum efficitur sacer, idque ex regu. l. in re mandata. C. mand.] & dum dicitur, quòd inuito socio non potest inferri in communem locum vel alienum, quamuis sepulchro communi quis inuito socio vti possit: ratio dubitandi erat fauor religionis, & quòd satis erat solui pretium loci. Videmus enim aliàs fauore religionis quem ita astringi. l. fi. §. j. C. de com. ser. manu. & ibi Bal. sed contrarium dicitur, quia non debet vni per alium iniqua conditio inferri. l. non debet. ff. de regu. iur. nec astringi quis ad vendendum. l. nec emere. C. de iure delib. & sine facto nostro nostra à nobis non abdicantur. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur. * res enim religiosa (vt dictum est) nullius in bonis est. In commune autem sepulchrum idcirco etiam inuito socio licet inferre, quia cum iam locus sit religiosus, non debeo prohiberi vti re communi ad vsum destinatũ, veluti re mea. vltimi autem respõsi illa est ratio, quia volenti nõ fit iniuria neque dolus. l. nemo videtur. de regu. iur.]

† in l. & de ff. de cõ. emptio.

No. quæ dicuntur in summario.

b ¶ Vnusquisque. Aliud in sacro, vt supra eodem. §. sacræ.

SYL. ¶ Nunquid autem secundum canones hoc dicatur religiosum? dic quod nõ, vt dicit Dec. in c. quanto col. pe. de iud. vbi alios refert.]

c ¶ Mortuum. scilicet totum † vel saltẽ caput, cui⁹ imagine cognoscimur, vt ff. de relig. cum in diuersis. Quid si partialr caput est in diuersis locis? Respon. illum eẽ religiosum vbi est maior pars, vt arg. ff. de statu ho. l. quæritur. & infra de vul. sub. § & si ex disparibus. Si autem æqualiter, neuter: secundum Io.

† Non tñ fundũ totum, sed locũ cadaueris solũ efficit religiosum Ang.

† Cõcor. c. cũ ol[illegible] gl j. post medium, ibi, nisi rẽ concedãt. extra de conse.

ADDITIO. Et nota ꝙ si pars anterior appareat, illa tanquam nobilior inspicitur, ar. l. quod conclaue. ff. de dam. infec. Ang. * sed verior est ratio, quia inde cognoscitur cuiusque imago. d. l. cum in diuersis. Syl.

Locus purus qs est.

d ¶ Locum purum. i. qui neque sacer, neque sanctus, neque religiosus est ff. de relig. & sump fun. l. ij. §. purus autem.

e ¶ Inferre non licet. Extraneos: nam ipse socius recte ibi sepeliri potest, etiã sine consensu cæterorum: maxime cum non est alius locus, in quo sepeliatur, vt ff. de relig. & sump. fun. l. si plures.

f ¶ Inuitis. Hoc fauore religionis iã facte, aliàs contra, vt s. proxi. §. & ff. commu. diui. l. Sabinus.

ADDITIO. Hoc non videtur verum: & glo. melius soluit in d. l. Sabinus. Vnde dic latius, ꝙ aut socius vult vti, facere, seu reficere in re cõmuni ad eum vsum ad quem parata est, & potest alio prohibente, aut ad vsum, ad quem res parata non est, & tũc subdistingue: quia aut interest prohibentis non vti, & est melior

conditio

conditio prohibentis: aut non interest: & tunc melior est conditio facientis; Ioan. Fab. post Dy. in regula, in re communi de reg. iur. lib. vj.

alienus vsusfructus[a] est, proprietarium[b] placet, (nisi consentiente[c] vsufructuario) locum religiosum non facere. In alienum locum cõsentiẽte domino licet inferre: & licet postea ratum non habuerit, quàm illatus est mortuus; tamẽ locus religiosus fit.

¶ **Res sanctæ sunt portæ & muri ciui-**

a ¶ Vsusfructus. scilicet loci puri; argu. ff. de vsu & hab. l. fi.

b ¶ Proprietarium. Nisi consentiat fructuarius: vel nisi testatorem, q vsumfructum legauit, velit sepelire hæres, vt. ff. de relig. l. ij. §. si vsumfructum.

c ¶ Cõsentiente. Quid si primo consensit, post pœnituit añ illationẽ? Respon. sufficit semel voluisse, vt. ff. de aqua plu. arcen. l. in diem &. j. proximo respon.

*¶ Adde, in tex. ibi, Ratum non habuerit, expungendam esse negationem: idq; ex Pandectis Florentinis, & Theophilo hic manifeste probat Ant. August. lib. j. Emenda. c. ij. sensus autem erit, locum religiosum fieri, quamuis non concedẽte domino illatus sit mortuus, si modo postea id ratum habuerit: nam in maleficiis quoque ratihabitio mandato comparatur. l. hoc iure de reg. iur.

¶ Sanctæ. Casus. Quærebatur quid sanctum diceretur & respõdet Imperator, quòd portæ & mœnia ciuitatis: cuius cõtrarium videbatur: quia non videbantur ea esse in bonis nullius, sed publica; sicut viæ, theatrum, & similia, seu magis vniuersitatis. contrarium tamen dicitur ex ratione assignata in tex. * non quidem abnegando quin sint vniuersitatis vel publica: sed quia addita est his alia qualitas, quòd sanctione quadã firmata sunt, idcirco sancta dicuntur; exemplo earum partium legum. quæ sanctiones appellantur.] No. quæ dicantur res sanctæ, & quare. Item, quòd valet argumentum ab allusione vocabuli. Item, q pœna capitalis est in transcendente muros ciuitatis Romanæ. Itẽ, quæ propriè dicantur sanctiones: quam quidem deriuationem approbat etiam Macrob.

tatũ, quasi pęna legali firmati. Item leges pœnales propriè vocantur sanctiones. hoc. d. cxl. sanctum. & l. sacra ff. eo. Ang.

¶ Sãctæ † quoq; res veluti muri[d] & portæ ciuitatis, quodãmodo diuini iuris sunt: & ideo nullius in bonis sunt. Ideo autem muros sanctos[e] dicimus quia pœna capitis

lib. iij. Saturna. c. iij. quid autem & vnde dicat sanctum, docet Bud. in titu. ff. eo. in suis annota.* vt autẽ rectè percipiatur qd sit sanctio, sciendum est olim moris fuisse, cum aliqua l. rogabat, & in scriptis redigebatur, vt postea quã apposuissent omnia legis capita, in extrema parte adderẽt quoddam aliud caput, quod sanctionem vocabant, in quo pœna aduersus illos statuebatur, qui contra capita suprascripta fecissent.]

d ¶ Muri. scilicet ciuitatis Romanæ.

¶ Et tunc est pœna capitis. l. fi. ff. eodem. & ibi nota.] SYL.

* ¶ Adde, quòd vetus lex Romuli fuit his verbis. Mœnia sacrosancta sunto: quam videtur Cice. significasse lib. xj. de natu. Deo cum ait, muros à Pontificibus habitos esse sanctos, quos violare nefas esset. Sane, licet Iustinianus dicat & portas sanctas esse, olim tamen sanctas non fuisse, sicuti muros, liquet ex Plut in Problema. qui plures huius differentiæ caussas recenset.

¶ Quid de ciuitate alia, vel castro? Respon. nec ibi quicquam facere licet sine auctoritate Præsidis, vt ff. eo. sacra. §. muros. † Vel forte vniuersitati licet, nõ priuato, vt C. de ope. pub. l. omnes.

¶ In tali casu punitur extra ordinem arbitrio iudicis. l. j. in fin. ff. ne quid in lo. sacro.

e ¶ Sanctos, idest firmos, à sancio sancis

a

*

† ad hunc § vide Bud in Annotat. ad Pande. in l. j. in prin. de iust. & iu. vbi agit de verbo sanctum.

† Adde, l. sanctu. § vlt. eo. ti.

non calce vel lapidibus, sed lege firmatos, vt sequitur.

a ¶ Deliquerint. scilicet transcendendo, vel rumpendo: sicut fecit Remus frater Romuli, vt hic, & ff. eo. l. fi. vnde Lucanus: Fraterno primi madue runt sanguine muri.

b ¶ Constitui mus, vt C. de le. & con. l. nō dubiū. Accu.

* ¶ Declara, vt docui in figuratione casus: nihil enī facit. l. nō dubium. ad verum ītellectū huius loci.

c ¶ Sāctiones. in strictasignificatiōe. Quādoq; ponitur largius pro qualibet imperia li lege, vt C. de no. co. fa. §. quibus. ibi, colligētes vero &c. Quandoque largissime pro collectione totius iuris ciuilis, vt in proœ. ff. in prin.

Lucan*. SYL.

cōstituta est in eos, qui aliquid in muros deliquerint.[a] ideo & legū eas partes, quibus pœnas cōstituimus[b] aduersus eos, qui contra leges fecerint, sanctiones [c] vocamus.

¶ Res fiunt nostræ aut iure naturali, aut iure ciuili: & à vetustiori inchoandum est. hoc dicit ex l. j. ff. de acquir. re. do. Angelus.

¶ Singulorum autem hominū multis modis res fiunt. Quarūdam enim rerū dominiū nanciscimur iure naturali, quod (sicut diximus[d]) appellatur ius gentium, quarūdā vero iure ciuili.[e] Cōmodius est itaque à vetustiore[f] iure incipere. Palam est autem vetustius esse ius naturale, quod cū ipso genere humano rerū natura[g] pdidit.[h]

Divisio. ¶ Singulorum Ista est secūda pars principalis huius tituli, quæ diuiditur in quinque partes principales. Primo, qualiter acquiruntur nobis res, quæ in nullius bonis sunt. Secundo, qualiter acquiruntur ea, quæ sunt alterius, ex facto nostro, ex permistione, vel fabricatione. Tertio, quando vsufructuarius, vel bonæ fidei possessor facit fructus suos, & quid contineatur appellatione fructuū. Quarto ponit vnum casum exceptiuū à prima parte: videlicet quòd ea, quæ sunt in nullius bonis, non tamen in totum efficiuntur occupantis. Quinto quando per traditionem vel non in personam certam vel incertam dominium transfertur. Secunda ibi in §. Cum ex aliena materia. Tertia ibi, Siquis autē. Quarta ibi, in §. Thesauros. Quinta ibi in §. Per traditionem. Ang.

SYL. ¶ Casus non figuratur in diuisione. No. quòd appellatione multorum, veniunt duo, secundum communem intellectū. Item, quòd ius gentium appellatur ius naturale. Item, quòd ius gentium est antiquius iure ciuili. Item, quòd à vetustiori inchoandū est. Itē, quòd iusgen. productum est cum ipso gñe humano à natura. Itē, qñ iura ciuilia locum & principium habuere. Itē, ibi ll. scribi cœperunt, quod ad substātiam l. nō requiritur scriptura: sed tamē hic tex. probat cōtrariū. quia etiā magistratus creari cœperunt, qui ante nō erāt: ergo ll. scribi, quæ ante nō erāt, non dico scriptura, sed ipsæ ll. & ita intelligit Deci. in rub. de consti. in iij. col. Tamen hic tex. potest optime probare vtrunque intellectum.]

d ¶ Diximus. Sed vbi? Respon. supra de iure natura §. j. ibi, quod vero naturalis. Vel s. de iure natu. §. sed naturalia. Vel melius s. eo. § & quidem.

* ¶ Vltima opi verior est: nam nec in §. quod vero. nec in §. sed naturalia. ius naturale appellatur ius gentium, sicut in §. & quidem.] SYL.

e ¶ Iure ciuili. Vt vsucapione, arrogatione, successione, deportatione, monachatione, de quibus incipiet dicere, infra de vsucap.

* Adde gl. in ver. nostræ. l. j. ff. de acqui. re. dom. & Bar. in l. in rem. in prin. ff. de rei vendi. Et quibus modis probetur dominium, docet ampliter. Ias. j. de actio. §. j. col. xiij.

f ¶ Vetustiore. sic ff. de iur. immu. l. sp.

g ¶ Rerum natura, i. est Deus.

h ¶ Prodidit. idest statum cū procreauit

Deus gentes, statim fuit iurisgentium.

XL. * ¶ Adde, quod prodit hoc loco exponendum est pro dedit, & in esse emisit, sicut infra si quad. pau. fe. di. prodita actio dicitur, idest data & concessa, non autem inuenta: & simili modo accipitur in §. huic autem j. de actio.]

¶ Feræ. Casus.

SYL. Quærebatur exēplū eorū, quę iuregentiū nostra efficiebantur: & respōsum est, quod aucupiū, piscatio, & venatio, acquirebant nobis iuregen. feras, aues, & pisces. & assignatur ratio, quia, cum natura ipsa mūdi decori, & vtilitati hominum, ea omnia creauerit, nec huic aut illi loco ascripserit, voluit ea omnibus cōmunia esse, & ita quòd nullius sint, possint tamē omnium effici, & ideo occupanti concedantur. Sed tunc fuit dubitatum, an si capta sint in fundo alieno, sua sint: & dubitandi ratio erat, quia tunc, cum erant in illo fundo, videbantur quasi accedere fundo, & esse quædā pars & accessorium ipsius: vnde videbatur iniquum, quòd ex fundo alieno quid commodi domino inuito caperetur. cuius contrarium dicitur ea ratione, quia nulli particulari loco sunt ascripta hęc animalia, adeo quòd, quàmuis in alieno fundo capta fuerint, non per hoc erant minus in bonis nullius ante capturam. Sed & fuit adiectum, an dominus posset venatorem aut aucupem prohibere, ne fundum suum ingrediatur: & videbatur quòd non, gratia exercendi aucupij, & persequendi feram, quam persequi quocunque iuregen. licebat: tamen contrarium dicitur de iure ciuili, si prouideat: est enim iniuriæ species contra voluntatem domini ingredi ipsius fundum. l. iniuriarum. §. fin. ff. de iniur. *Deinde fuit quæsitum, an perfecte per occupationem heres acquirantur, ita vt sine facto nostro illas non amittamus: & videbatur quòd sic per d. l. id quod. ff. de regu. iu. attamen deciditur nostras esse desinere, si rursus se in naturalem libertatē receperint: hoc autem statutū est, vt auferatur occasio rixandi. quia captus, postea eisdem ab alijs, facile in contentionem veniret, verū illius essent, qui prius ceperat illas, an nullius, vt nunquam ab aliquo captæ.] No. eliciantur clare per te ipsum.

Ciuilia autem iura tunc esse cęperunt, cum & ciuitates cōdi, & magistratus creari, & leges scribi cœperunt.

¶ Feræ, volucres, & pisces capientibus etiā in alieno conceduntur: quæ durāt capiētis, quousq; custodiā eius non effugerint: & dominus potest prohibere, nec venandi aut aucupandi gratia fundum eius ingrediaris, si præuiderit. h. d.

¶ Feræ [a] igitur bestiæ, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, cœlo, [b] & terra nascuntur, simul atq; [c] ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim illius esse incipiūt. Quod † enim ante nullius est, id

a ¶ Feræ. Quia a vetustiori incipiēdum est, igitur &c.

* ¶ Adde, feras bestias accipiendas esse ex præsenti magis feritate, quàm ex animalis genere. nā quid si leo sit, sed mansuetus, vel alia dentata mansueta? vtiq; feræ bestiæ non sunt. l. j. §. bestias. ff. de postul.

b ¶ Cœlo. idest aere.

c ¶ Simul atque, idest statim postquam &c. Sed nunquid res sacræ conceduntur occupanti, vt supra eo. §. nullius? Respon. Res dicitur esse in nullius bonis sex vel septem modis. Natura, vt hic. Facto, vt infra eo. §. penul. Item tempore, vt ff. de acqui. re. do. l. nunquam. §. thesaurus. & in his tribus locum habet hæc regula: nisi quòd in thesauro de ęquitate dimidium domino soli restituitur, vt infra eo. §. thesauros. Itē censura, vt supra eod. § nullius. Item casu, vt in hæreditate iacente, quæ vicem domini representat, vt infra de sti pu. ser. in princ. Itē culpa hominis, vt si eijciam seruum ægrotantem, vt C. de lat. lib. toll. l. j. §. sed scim.

† Intellige, si id veniret per in hominū commerciū: regula. n. supponit cętera habilia. c. j. de ætat. & qua.

Res dicitur esse in nullius bonis septē modis.

& etiam hic. Item iuris naturalis cōstitutiōe, vt liber homo, vt ff. de verb. obl. inter stipu. §. sacram.

a ¶ Nec interest. quo ad acquirendum dominium.

b ¶ Venandi. Aliud si causa reqrēdi fugitiuū meū, vt C. de ser. fu l. ij.

* ¶ Melius facit. l. j. §. hoc autem. ff. de ser. fugi.] qđ in odium seruorum inductū est: secus in alijs rebus, nisi sint indicia: quia non perquiruntur in fundis, aut domibus alienis. vt hic per doct.]

¶ Vel glandis colligēdæ causā, vt ff. de glan. le. l. j. vel vt recipiā pecuniam, quā ibi abscondi, vt ff. ad exhi. thesaurus. vel si vindemiam quā emi, tollere me venditor phibeat vt ff. d ae em. q pendētem.

SYL. ¶ Adde idē, si via erat diruta. l. si locus. §. fi. ff. quemad. ser. amit.]

Adde ꝯplures alias tallētias, quas tradit Cępo. ti. de serui. rust pred c. j. nu. xxiiij.

c ¶ Ingrediatur. Quid si post prohibitionem quid ceperit? Respon. non facit suum, † vt C. de rei vend. si fundum & l. certum & facit. j. eo §. apum. vers. plane.

SYL ¶ Hæc gl. cōiter dānatur: tenet tñ actione iniuriarū. l. iniuriarū. §. fi. ff. d iniu.

** Ratio aūt est, quia solus ingressus est prohibitus, nō etiam captura. Floria. tñ in l. diuus. ff. de ser. rusti. præd. vt refert Cępol. in tract. de serui. c. de aucup. tradit hanc gl. defendi posse; si fundi fructus cōsistat in venatione vel aucupio, vt tunc captū prohibente domino fundi, non efficiatur capiētis, per l. venatio nē. ff. de vsuc. & l. vsufructuariū. ff. de vsufru.

† alias id

† vid. pulcherrimū text. in l. diuus. ff. de ser. rustic. prædio.

† ꝯtrariū tenet gl. sl diu. SYL de ser. rusti. præd. & l. § apū. it. eo.

naturali ratione occupanti cōceditur. Nec [a] interest feras bestias, & volucres, vtrū in suo fundo quis capiat, an in alieno. Plane qui alienū fundum ingreditur venandi, [b] aut aucupandi gratia, potest à domino, si † is prēuiderit, prohiberi, † ne ingrediatur. [c] Quicquid autem eorum ceperis, eousqe tuū esse intelligitur, donec tua custodia coercetur. Cūm vero tuā euaserit custodiam, & in libertatem [d] naturalem sese receperit, tuū esse desinit, & rursus occupantis fit. Naturalem autem libertatem recipere intelligitur, cū vel oculos tuos effugerit, vel ita sit in conspectu tuo, vt difficilis [e] sit eius persecutio. [f]

¶ Sola vulneratio feræ non facit eam suā, nisi capiatur. h. d. ex l. naturalem §. illud. ff. de acqui. re. domi.

¶ Illud [g] quæsitum est, an si fera bestia ita vulnerata sit, vt capi [h] possit; statim tua eē intelligatur. Et quibusdam placuit statim eē tuā: & eousq; tuam videri, donec eam persequaris: ꝙ si desieris persequi, desinere esse tuam, & rursus fieri occupātis. Alii vero putauerūt, nō aliter tuam esse,

d ¶ In libertatem. idest laxitatem, vt statim sequitur. vt ff. de acqu. re. do. naturalem. & l. Pomponius.

e ¶ Difficilis: idest impossibilis: sic ff. ꝓ soc. l. de illo. & econtra. ff. de ijs q deie. vl effude l. ij.

¶ Male exponit glos. quia arbitrariū est cognoscerē an ita effugerit: vt libertatem receperit, vt ē de mente gl. in seq. §. i verbo capi.] SYL.

f ¶ Persecutio. Sic ff. de acquir. poss. l. iij. §. Nerua.

¶ Illud. Casus. non figurabitur, quia in tex. disputatur, & assignatur ratio dubitandi & decidendi. Not. modum consulendi, vt primo adducātur rationes partis cōtrariæ, postea suæ, tertio ponatur opinio. Itē no. inspici quod euenire potest. Item, ꝙ vulnus etiā tale, vt fera ita affecta sit ꝙ capi possit, non facit eā vulnerantis, sed exigitur captura.] SYL.

g ¶ Illud. Sic ff. de acqui. re do. naturalem. §. illud.

h ¶ Capi possit. Considerata natura hominis,

minis, & animalis, non diuina possibilitate: sed nec oīno facilitatē considero.
a Sed posteriorē. Sic. ff. eo in laqueū.
* Adde, quòd priorem sententiā, quæ fuit Trebatij, amplexa est consuetudo, & ita seruat̃,

q̃ si eam ceperis. Sed posteriorē[a] sententiam nos confirmamus, q̄ multa accidere[b] soleāt, vt eam non capias.

¶ Apes occupanti conceduntur, & eatum faui: potest tamen dominus fundi prohibere ingredientē. & quod ex alueo tuo examen euolauerit, eousq; tuum est, quousq; persequeris. h. d. ex l. naturalē. §. apū. ff. de acqui. re do.

¶ Apū[d] quoque fera[e] natura ē. Itaq; apes, quæ ī arbore tua consederint, ante q̃ a te alueo[f] includantur, non magis tuæ intelligunt̃ eē, q̃ volucres, quæ in arbore tua nidū fecerint: ideoq;, si alius eas īcluserit,[g] is earū dominus[h] erit. Fauos quoq;, si quos effecerint, eximere qlibet potest. Plane integra[i]

vt etiā attestatur Accur. in §. seq. sup ver. examen. & in d. l. naturalē. in ver. vers.]
b Accidere. licet enim pbetur vnum, idest eam vulneratam, non tamē sequit̃, vt capi possit, vt C. de pbat. l. neque natales.
c Non capias. Nota q̃ inspicitur qd euenire pōt: sic ff. loc. siqs domū. §. idē quęrit, si sumptus. & ff. ad treb. l. Lucius. §. pen. & ad l. falci. l. in quantitate, §. magna. & ff. ex qui. cau. ma. sed & si per prætorem. §. si feriæ. & ff. de ser. rust. præ. qui sella. §. ij. & de dam. infec. qui bona. §. inter arg. tamen contra. ff. de pecul. l. eo. tempore. j. respon.

S Y L. Dic, quòd ideo ibi nō inspicitur, quia secundum naturam non erat possibile. cū nihil esset in peculio, secundū Ange. hic, vel non erat ciuilis aut honestus, secundum Christo. hic.
** Adde, quòd & fera bestia exempta ex alieno laqueo, in quem inciderit, fit occupantis l. in laqueum. ff. eo ti. quod tamen declara verum esse, nisi adsit statutum, vel consuetudo loci in contrariū. Circa vero id, quod inspiciat̃ quod euenire potest, intellige id maxime procedere, cū est ex dispositione legis aut statuti. d. §. si feriæ. quod multis alijs comprobat auctoritatibus Tiraq. de retra. lignag. in §. j. gl. xviij. nu. xlj. & xlij.]
g Apum. Casus. Dubitabatur, an si apes in arbore mea consederint, meæ intelligantur factæ, ac si ceperim: & videbat̃ quòd sic, quia ex quo se in arbore mea incluserunt, & ibi fauos fecerunt, videbantur effectæ pars & fructus arboris meæ cuius cōtrariū respondetur, quia earū natura fera est, & non magis fiunt meæ, q̃ aues, quæ nidū posuerunt in arbore: qua ratione oīa sub sequentia deciduntur.
* Hoc tamen intelligendū de apib⁹, quas natura absq; hominum cura produxit: nā quæ hominū studio pascuntur, inclusæq; seruātur, tanquā occupatæ illorum esse intelliguntur, donec reuolare non desinunt. No. q̄ in apibus quarū natura fera est, necessaria est occupatio ad translationem dominij. Itē q̄ eousq; dominiū retinetur, quousque non est difficilis persecutio.]
d Apum. Cōcordat. ff. de acq. rer. dom. l. naturalem. §. apum.
e * Fera idest non mansueta.
* Adde, q̄ Plin. natura. histo. lib. xj. c. v. scribit apes esse mediæ naturæ, idest nec mansuetæ, nec feræ.]
f Alueo. Vas est, vbi apes manent. Quādoq; pro loco, vbi flumen currit, ponitur, vt j. eo. §. insula. Alueus duo significat.
g Incluserit. quod Bul. facere noluit, ī his similibus dicens: Magis timeo scandalum, q̃ futurum iudicium, vt no. ff. d acqui. re. do in l. in laqueum. Scandalū timendū est.
Et hæc communiter tenetur, vt attestatur hic Christo.] S Y L.
h Dominus erit. Nec furti tenetur, vt ff. de fur. si apes.
i Integra re. idest antequā intret, vel

priusquam eximantur.

**Adde, quòd potest prohiberi propria auctoritate. l. quẽadmodum. circa prin. ff. ad l. aquil. & not. glo in l. iij. in versi. planè de acquiren. re. dom. potest etiam ciuiliter agi actione iniuriarum si me inuito ingrediatur. l. iniuriarum. §. si quis me. ff. de iniur.

a ¶ Præuideris. quid si fuerit ingressus, an poterit retinere eum, vt det quod acceperit: cũ homo quilibet possit prohibere, ne quis intret fundum suũ? Respon. cum dominus factus sit per occupationem non video quare desinat esse dominus argumen. huius §. qui tantum præuidẽti consulit.

Examen triplr acipitur

b ¶ Examen. idest vniuersitas apũ; aliàs pro approbatione ponitur: aliàs pro iudicio, vt C. de aduo. diuer. iudicio. l. nemini. Et forte seruatur aliud de cõsuetudine i hoc §. & in superioribus duobus.

* ¶ Dic, quod hic accipitur pro fœtu apum, & noua illa sobole, quam, cum grandiuscula est, parentes alueo emittunt, vt nouas sedes sibi compareret: non autem accipitur pro collectione apum aluearibus inclusa, quę mellificat, & iam nostra est. Et dum dicit gloss. quod forte aliud seruatur de consuetudinę, adde quod non est crecendum Doctori testanti aliquid esse de consuetudine, secundum Alexand. in l. post dotem. colum. penul. ff. soluto matrimo.] SYL.

re, si præuideris [a] ingredientẽ fundum tuum, poteris eum iure prohibere, ne ingrediatur.

¶ Examen [b] quoq; quod ex alueo tuo euolauerit, eousq; ĩtelligitur esse tuũ, donec in cõspectu tuo est, nec difficilis persecutio eius est, alioquin occupantis fit.

¶ **Pauonũ, columbarũ, & ceruorum fera natura est: & animum reuertendi hẽre desijsse creduntur, quando reuerti desueuere. h. d. ex. l. naturalem: §. pauonum. ff. de acqui. re. do.**

¶ Pauonum quoque & columbarũ fera [c] natura est: nec ad rem [d] pertinet, q̃ ex cõsuetudine euolare & reuolare solent: nam & apes idem faciunt, quarum [e] constat feram esse naturam. Ceruos quoq; quidam ita mansuetos habent, vt in syluam ire, & redire soleãt, quorũ [f] & ipsorũ [g] feram esse naturã, nemo negat.

¶ In ijs autem animalibus, quæ ex cõsuetudine abire & redire solent, talis [h] regula comprobata est, vt eousq; tua esse intelligantur, donec animũ reuertẽdi habeant. Nam si reuertendi animũ habere de-

* ¶ Pauonum. **Casus** non aliter figurandus, quia text. ex se planus est, & Imper. ipse ponit rationem dubitandi, & respondet. Not. summarium. Item, quòd actus sequens demonstrat, qualis fuerit intẽtio præcedens.]

c ¶ Pauo. Fera, idest non prorsus domestica vel mansueta.

d ¶ Nec ad rẽ pertinet, idest non obstat ijs, quę diximus.

**Not. ex hoc text. & gloss. quod data instãtia corruit argumentum.

e ¶ Quarũ. scilicet apũ.

f ¶ Quorum. Scilicet ceruorum in genere.

g ¶ Ipsorum. scilicet, & singulorum in specie.

Aĩalium tria sunt genera

h ¶ Talis regula. Hic nota tria genera animalium Mansueta, vt sunt gallinę, in quibus habet locum hæc regula, vt vbicunq; sint, domini esse intelligãtur. vt infra proxi. §. Item fera prorsus, & in his habet locum alia regula, quia occupanti conceduntur, supra eo. §. ferę. & §. illud. & § apũ. & §. examen. Itẽ fera naturalr, sed accidẽtalr mãsueta: † & i his obtinet hæc præsens regula. & facit ad hoc. ff. eo. l. naturalẽ p totã, vsq; ad §. fi.

† Ista gl. reprehẽditur p doc. hic: q̃a apum na ura ñ ẽ adeo fera, q̃n mãsuescere possit sed mãsuescit. hic

De-

a* Deserint. exteriora indicant animi secreta interiora: facit. ff. de edil. edic. l. si tamen. §. ij.

*· Not. q̃ actus sequés demonstrat qualis fuerit intentio præcedens. ita not. ex hoc tex. Deci. in l. peteés. nume. xi. C. de pact.]

ADDITIO.

Et hoc cõprehenditur, si vi so domino vł familiaribꝰ si redeũt, vt solebãt, nisi per aliquos dies hinc inde nõ tamé si in syluis aberrassent, sm Ang. († al. non est tunc.)

¶ Gallinarũ. Casus Apum, ceruorum, palumbarũ exẽplum dubitationem faciebat ĩ casu nostro cuius cõtrariũ tamen deciditur, eo q̃ natura earum non est fera: & iõ non minus suæ sunt, cũ euolant, quàm quãdo stant: & in eis furtũ fit Not. gallinarũ & anserũ duplicem esse speciem. Itẽ q̃ gallinarũ dominium non amittimꝰ eo q̃ exeant conspectum: ratio est, quia nunquam fuerunt liberæ, & ideo nõ reuertuntur ad libertatem Item, q̃ furtũ non committitur sine animo: & potest fieri etiam in vna gallina.] (SYL. † alias quoque † alias id quod)

fierint, a etiam tua esse desinũt, & fiũt occupantium. Reuertendi autẽ animum videntur desinere haberé† tunc, cũ reuertẽdi consuetudinẽ deseruerint.

¶ Gallinæ, & anseres, quãuis conspectum exierint, non desinũt esse nostrę: & q̃ animo lucrandi ea retinet, furtũ facit. h. d. ex l. naturalem. § si ff. de acqui. re do.

¶ Gallinarũ b †autem & anserum nõ est fera natura: † id que ex eo possumꝰ intelligere, quòd aliæ sunt gallinæ, quas feras c vocamus: item alij sunt anseres, quos feros appellamꝰ. Ideoq; si anseres d tui, aut gallinę e tuę aliquo modo turbati f tur bataue euolauerĩt, licet conspectũ tuũ effugerint, quocunque tamẽ loco sint, tui tuęue esse intelliguntur: & qui g lucrãdi animo ea animalia detinet, furtum cõmittere intelligitur.†

b ¶ Gallinarum. Scilicet omniũ. vt statim innuit. Vel dic singularũ in specie.

c ¶ Feras vt phasianos.

* Varro lib. de rusti iij. c. ix. & Colum. li. viij. c. ij. tradũt tria genera gallinarũ.]

d ¶ Anseres. scilicet domestici.

e ¶ Gallinæ. scilicet domesticæ.

f ¶ Turbati. vt per vulpẽ, vel miluum.

g ¶ Qui lucrandi animo. Scilicet vt habeat pennas vel oua: aliàs enim non cõmittitur furtũ, nisi lucrandi animus in-teruenia, vt ff. de fur. l. j. §. fi. Sed nunqd dolus fit in vno ouo? Respon. sic, sed de dolo nõ agitur in re minori duobus aureis, vt ff. de dol. l. si oleum. §. fi. & l. seq. (Furti actio ĩ me dico non aũt actio de dolo.)

¶ Sed quare non agitur de dolo cũ quo agitur furti, vt hic? Respon. furtũ fit plerunq; & ideo frequẽtius puniendum, sm Ioan. vt ff. de pœn. l. aut facta §. fi.

¶ De hac ratione & eiꝰ veritate dixi latiꝰ ĩ l. vt vim. ff. d iust. & iu. *at Io. Fab. ait q̃ actione de dolo agit ad rescindendũ actum cõsensu partiũ firmatum, quod difficilius est tollere: & iõ nõ datur pro modico. l. scio. ff. de in ite. rest. l. res bona. ff. de contrahen. emp. quam rationem approbat Ang. pro cuius cõfirmatione,* & illud addi potest, q̃ furtũ habet nescio quid casus fortuiti, qui vix humana ratione præuidetur. gl in l. cũ duobus. §. damna. ff. pro soc. & dolus autem à contrahentibus facilius præcaueri potest.] (SYL. † alias casu † Facit in pœm. decret. in gl. vl vbi dicit q̃ pro vna galli na furtũ cõmittitur post me. diũ gl & gl. fi. ĩ fi. in c cum te, extra de re iu.)

¶ Et not. ex hoc §. quòd quælibet actio etiam pro vno numo datur, vt ff. de dam. infec. l. si proprietarius. in fi. j. respon. & ff. de coniun. cum eman. lib. l. j. §. illud. sed fallit in casibus: vt ecce, si commodo tibi seruum, & tu eum alis, non reperis à me expensas modicas, vt ff commo. in rebus. §. possunt. & ff. de impẽ. in re. do. fa. l. omnino. Et excepta actione doli, vt dictum est. Item excipe quod est. ff. de dam infe. ex damni. in princ.

¶ Item, quod est in l. scio. ff. de in integ. rest. quia ibi remedium est extraordinarium (SYL.)

rium: regulariter enim pro quacunque minima re datur quælibet actio competens de iure communi. *Sed de isto articulo vtrum & quádo minimi ratio habeatur, vide Deci. in c. de appellationibus. in ij. not. de appella. & Alcia. lib. j. de verb sign.]

SYL. *¶ Itē ea quæ ex hostibus. Casus in regula huius §. dubiū faciebat, quòd cum nihil tam cōtrarium sit iuri, quàm violentia, non videbatur esse legitimus modus dominiū acquirendi. Itē cū ius naturale sit immutabile, nō videbatur posse hominem liberum ab eo statu deijci, in quo illum natura creasset. Contrarium deciditur ea ratione, quia & bella ratione naturali suscepta sunt ad propulsandam iniuriam, resque nobis ablatas recuperandas. Quod vero statutum est de liberis hominibus, vt fiát serui hostium capientium, summam habet æquitatem, cum naturæ magis conueniat eos seruari, quàm interfici. §. serui. supra de iur. perso.] Not. q̃ capta in bello, etiam si liberi homines sint, nostra fiunt. Item quòd captus recuperat libertatem, statim quòd ad suos redit et euadit custodiam: quæ not. quia ambo requirunt̄, cū copulatiue hic ponant̄.]

a ¶ Quæ ex hostibus. vt quibus populus Romanus bellum indixit, vel ipsi populo Romano, vt ff. de capt. & postli. reuer. hostes. & ff de verbo. sign. hostes. & l. quos nos hostes.

*¶ Amplia hunc text. vt locum habeat etiam in locis sacris, & religiosis. l. cum loca. ff. de relig. Quod vero subijcitur de liberis hominibus, vt capti fiant hostium serui, hodie non seruatur si bella inter christianos sunt, vt ad[?]ponet Bar. in d. l. hostes. in fi. ff. de capt. sed [?] idest redemptionis pretiū coguntur soluere: quod tradit Saly. in l. ab hostibus. ij. C. eod.]

¶ Capta in bello iuregē. nostra fiūt, etsi liberi homines sint: & eatenus durant, donec à nobis aufugiūt. h. d. ex l. naturalē. §. fi. & l. adeo. ff. de acq. re. do.

¶ Item ea, quæ ex hostibus[a] capim⁹, iuregētium statim nostra fiunt: adeo quidem, vt & liberi homines in seruitutem nostram deducātur; qui tamē, si euaserint[b] † nostram potestatē, & ad suos reuersi fuerint, pristinū statū recipiunt.[c]

¶ Inuenta in littore maris, & nata ex animalib⁹ nostris, nobis quęrūtur. h. d. ex l. item lapilli. & l. item quæ. ff. de acqui. re. dom.

¶ Item lapilli,[d] & gēmę, & cętera, quę in littore maris inueniūtur,[e] iure na-

† als n. in ptāte.

b ¶ Si euaserint. animo & corpore, vt ff. de cap. l. nihil in prin.

c ¶ Recipiūt. iure postliminij, vt supra qb. mod. ius pat pot. sol. §. si ab hostib⁹. **Adde, idem esse in alijs rebus in continenti recuperatis ex hostibus, arg. l. iij. §. cum igitur, & l. qui possessionem. ff. de vi & vi arm. sunt eni prioribus dn̄is eas agnoscētibus restituendæ arg. l. Pomponius. de acqui. re. do. Idē si ex interuallo, dummodo res immobilis sit. l. si captiuus. §. j. ff. de cap. vel etiā mobilis, in qua tamē ius postliminij sit, vt seruus. l. ab hostibus. ij. C. de cap. & res in vsum belli quæ sine dedecore amitti potuerunt. l. ij. ff. de capt. in continenti autem intelligitur res recepta, antequā intra præsidia hostium ducatur. l. postliminij. ff. de cap. arg. l. si quis in seruitutę. ff. de furt.]

¶ Item lapilli. Casus non figuratur in tam noto & claro exemplo; cuius ratio est, quia ea, quæ in littore maris sunt, ĩ nullius bonis sunt, sicut & ipsum littus. §. littorū. s̄. eo. In secūdo vero casu, ideo nostra efficiunt̄, quia rei nostræ fructus sunt. §. in pecudū j. eo. No. summariū]. SYL.

d ¶ Item lapilli. Scilicet pretiosi. Et quæ sit inter eos lapillos, & gemmas, & margaritas differentia, dic vt ff. de au. & ar. le. l. & si non sunt. §. fi.

e ¶ Inueniuntur. quæ tamen nō sunt alicuius, alias contra, vt j. eo. §. fi.

**Adde aliud esse, si in agro alieno, secun-

turali [a] statim inuétoris [b] fiunt.

¶ Item [c] ea, quæ ex animalibus [d] dominio tuo [e] subiectis nata sunt, eodem [f] iure tibi acquiruntur.

¶ Per alluuionem fluminis, idest per incrementũ latens, res nobis acqrunt; nõ autem per vim ipsius terrã euellentis, nisi radices arbores emiserint. h. d. ex Ladeo. §. j. ff. de acq. re. do. Aret.

¶ Præterea quod per alluuioné agro tuo flumen adiecit [g] iure gentium tibi acquirit. Est autem alluuio icremétũ [h] latés, Per alluuionem auté id vr adii

sundum Bal. in l. j. ff. eo. col. j.

a ¶ Iure naturali. idest gétium, vt supra eo. §. singulorum.

b ¶ inuentoris. ita demũ si occupet siue apprehendat, † non aliàs, secundũ Azo. nam in superiori. §. & in aliis præcedétibus de iis, quæ per occupationem quæruntur, tractatur. vnde quod idem prosequatur hic vicinitas scripturæ innuit, vt ff. de testa. l. hæredes. §. sed & si notá, & ff. de le. j. si serui plurium. §. fi. & aduerbium similitudinis, scilicet ité, quod est in prin. §. aperte dat intelligere aliud esse i thesauro, cuius tractatus est valde ab hoc separatus, vt. j. eo. §. thesauros. & ideo primum videntu & inuenienti, non capienti queritur.

† Hoc verũ in vacantibus vt hic. & l. si barsatorũ. C. de fideiuss. Quod no. pro statuto loquéte de eo q inuenerit bannitũ, i. e. nõ vacantib. si possideret is anim nõ côcurrat, alias solo acq irũt aspectu.

SYL. * ¶ Opinio Azo. verissima est, & probatur apertissime in l. j. in prin. ff. de acqui. ren. possess.

c ¶ Item ea. Nunc mutat stylum & materiam, & dicit de iis, quæ acquiruntur per accessioné discretam, & in sequenti §. præterea. dicit de decessione concreta.

d ¶ Ex animalibus. fœ. generis: siue rationabilib9, vt ex ancillis, vt supra de iu. perso. §. serui & C. de rei vendi. l. partũ. siue irrationabilibus, vt ff. de rei ven. l. si frumentum (aliàs incip. idem Pompo.) §. idem scribit.

e ¶ Dominio tuo. Vel quasi, vt si bona fide possides animal irrationale, vt ff de acqui. re. domi. l. bonæfidei. §. fi. non ita in rationali, vt infra eo. §. in peculum. & est ratio, vt ibi.

* ¶ intellige húc tex. de dominio, quod cum proprietate, coniunctũ habet vsum fructum, nam alioquin ad vsufructuarium pertineret. §. in pecudũ. j. eo. & quod dr hic, nata sunt, declara, ét si apud aliũ côcepta sunt. l. vlti. ff. de acqui. re. do.

f ¶ Eodem iuré, scilicet gentium.

¶ Præterea. Casus non figuratur aliter. cum optime declaret seipsum tex. * siqs tamen velit figurationem, sumi potest ratio dubitandi ex regula. l. id quod ff. de regu. iu. ratio autem decidendi in alluuiõe fuit incertitudo, quæ cuiusq; esset terra & quanta, quod non est vbi vi fluminis pars fũdi alicuius applicatur fundo vicini. vltimi autem dicti eadem est ratio, quæ & vsucapionis, nempe negligentia patientis terram suam cũ fundo vicino coalescere. No. quod alluuio est acquisitio iurisgen. & quid ea sit Item, quod impetus fluminis non potest alteri applicare fundum meum. Item, quod emissio radicũ facit quæri, quod non esset aliàs quæsitũ. SYL.

g ¶ Adiecit. ponendo iuxta tuum prædium.

* ¶ Adde, quod generaliter qualecunq; ius habes in fundo, illud habebis & in ea parte, quæ per alluuioné, accessit. Vnde alluuionis vsusfructus ad fructuarium pertinet. l. item. §. huic, ff. de vsufru. sic pignus alluuione crescit. l. si fundus, de pigno. itidem & fundus seruiens. l. hoc iure. §. ij. de aqua quoti. eadem ratione redempto fundo ex pacto, trãsibit in redimentem etiam incrementum alluuionis, Pau de cast. côsi. ccclxxxviij. videt. li. j. & legatum, cuius dies nondum cessit, dicitur interim alluuione augeri. l. quod in rerũ. de leg. j. Idem in multis aliis iuris articulis apparet, quos hic referre operæ pretium non est.]

h ¶ Incrementum, idest augmentum.

** Materiam alluuionis plene tractauit Bar. in tract. Tyberiadis, ad quem vnusquisq; recurrere potest. vbi inciderit aliqua dubietas in hac materia.]

ci, quod ita paulatim adiicitur, vt intelligi [a] non possit, quantum quoq; temporis momēto adijciatur. Quod si vis fluminis de tuo p̄dio aliquam partē detraxerit, & vicini prædio † applicuerit, [b] palam est eam tuam permanere. Plane si longiore [c] tempore fundo vicini tui hęserit, arboresque, quas secum traxit, in eum fundū radices egerint, ex eo tempore † videntur vicini fundo acquisitæ [d] esse.

† al's appulerit al's attulerit.

† alias vī vicini fūdo acqsita esse.

a ¶ Intelligi non possit, licet tota die ibi figas intuitum: & hoc propter imbecillitatem naturalis visus, qui tam subtilia perpendere non potest, vt in cucurbita patet, quæ cito crescit, quæ tamen percipi, nō potest, quantum crescit quoquo momento tēporis. Sed in quodam genere agrorū cessat ius alluuionis, vt in agris militib⁹ assignatis à principe, qui limitati dicūtur, vt ff. eo l. in agris. quæ sit ratio diuersitatis, dic vt ea. l. in fi.

SYL. ¶ Ex quo enī agros limitatos certo numero iugerum princeps concessit militibus, ex hoc videtur alluuionem prohibuisse, qua is numerus augeretur. l. testam. C. de testa. *Qui autem dicantur agri limitati. & cur ita vocentur, & de intellectu. d. l. in agris. vide Alcia. lib. j. Prætermis. & lib. j. Parer. c. xxxviij. *& de huiusmodi prædiis: quæ q̄nq; à principibus assignabant veteranis in præmia, habes tex. in l. Lucius. ff. de euict.

b ¶ Applicuerit. Aliàs appulerit. i. apposuerit, vt subiicit, puta crustam terræ forte vineatæ & arboratæ.

** Quid verò, si in fundū alicuius delata sint vi fluminis ligna, vegetes, vel aliæ res, velitq; dominus agri efferri, quia forte damnum dent agro, quid agere debeat, docet Vero. de serui. rust. p̄d c. xxvij.

c ¶ Longiore. idest longo, scilicet tanto, vt faciant radices, vt sequitur: vel etiam ipsa terra apposita vnitionem alteri terræ fecerit: cui apponitur, vt ff. de dam. infe. l. hoc amplius. §. ita demum. † Sed quomodo scitur, quādo hæc vnitio vel immistio erit facta? Respon. p̄ rusticos, qui talia sciunt, vt in authen. de nō alie. aut permu. §. quod autē dictū est. coll. ij.

† Qd si non fecerit, poterit d directo vendicari.

** Ex hac glo. collige standum esse peritis in arte, facit. l. j. ff. de ven. inspi. & l. semel. C. de re mili. lib. xij.

d ¶ Acquisitæ. Vtilis tamen rei vendicatio priori dn̄o datur, s̄m M. vt ff. de rei ven. si frumentū. (aliàs est. l. idem Pomponius.) §. de arbore. Sed nos contra, sed in factum ad æstimationē damni, vt ff. de rei vendi. l. in rem. j. §. itē. Sed rei ven. non datur, vt ff. de dam. infect. hoc amplius. §. Alphenus.

SYL. ¶ Dic, q̄ aut facto fluminis applicuit, & cessant omnes actiones: aut facto hominis, & procedit disputatio præsens.]

YSL. ¶ Insula. Casus sic figurari potest. Quęrebatur cuius esset insula in mari nata: & videbatur effici illorum principum. qui dominiū vicinioris terræ haberet, vel saltem q̄ efficeretur cōmunis, sicut & mare est. contrarium respondetur, q̄ immo,* quia nullius, est, efficitur occupantis. §. feræ. s̄. eo. q̄ autē nullius sit: ex eo probatur, q̄ nihil aliud est insula q̄ terra in mari apparens, quæ à natura sublata est è p̄fundo maris ad superficiē. Sicut igitur cum mari subiacebat, nullius in bonis erat. §. littorum. in fi. s̄. eo. ita & postquam emersit, eodem iure debet censeri, & per hoc concedenda occupanti] Iterum videbatur, q̄ nata in flumine publici iuris fieret, sicut & flumē. contrarium deciditur, q̄ efficitur eorū qui habēt vicina prædia, *ea fortasse ratione, q̄ præsumatur nata ex terra ipsorum vicinorum: vel in quoddam præmium oneris, quod illis incumbit, ripę muniendæ, & reficiendæ. Nec obstat, q̄ alueus fluminis publicus sit, sicut & flumen. ideoq; insula etiam, quæ dum subsidebat, aluei loco erat. iuris publici eē deberet: quia verum est alueum fluminis publicum esse, donec flumen super illo labitur, non etiam vbi ad aliam partem fluere cœperit, vt dicitur in §. seq.] Ideo autem disponitur in tertio casu do

minium

dominium conseruari, quia non mutatur forma agri. Nota; q insula nata in mari in nullius est bonis. Item, q ideo conceditur occupanti. Item, q ad raro contingentia iura etiam aptantur. Item, q insula nata in flumine efficitur vicinorũ pro modo latitudinis: cetera dic vt habetur ĩ summario.]

Insula dicta significet

a ¶ Insula. Dicitur locus vndiq; circundatus aqua, vt hic, & ff. eod. l. adeo. §. insula. & l. insula. (j) aliàs quandoq; pro domo ĩ mari posita, quæ in salo, idest, salso posita est, secundũ Isidorum. Itẽ quandoq; pro qualibet domo, vt ff. de eo quod certo loco da. l. iij. §. si quis insulam.

SYL.

¶ Dic, q quando capit pro domo, pro ea accipitur, quæ vndiq; via circundatur, ad similitudinem insulæ circundatæ ab aqua.] Itẽ nota diligenter ista vj. responsa vsque ad §. alia sane &c.

ADDITIO. (j) Dic q insularum alia est naturalis, vt Corsica & Sardinia, alia casualis vel accidentalis, quæ in flumine sępe nascitur, in mari perraro. Naturales insulæ sunt principis, nõ in dominio patrimoniali, sed in dominio iurisdictionali, vt l. insulæ. ff. de iudi. l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de officio præsidis. sed de hac materia plenius videas hic per Ang. & Bar. in tract. de insula. & Veron. de serui. rusti. præd. c. xxxiij.

b ¶ Quod raro accidit. Sed opponam: ad eã, quæ frequentius accidunt, potius iura adaptantur, vt ff. de leg. & senatuscõ. l. nam ad ea. Respondeo, q illud verbũ potius, solutioné inducit: nam bene infertur potius, ergo ad alia.

¶ Insula nata ĩ maris efficit occupantis: secus si in flumine, sed est eorum, qui habent prædia vicina, pro modo latitudinis fundi, si est in medio: aliàs illius, cuius prædio est vicinior. Si verò ex diuisione fluminis vnius fundus includatur, remanet antiqui domini. hoc dicit ex l. adeo. §. insula. ff. de acqui. re. do.

¶ Insula,[a] quæ in mari nata est, (quod[b] raro accidit) occupantis fit: nullius enim esse creditur.[c] At insula in flumine[d] nata, (quod frequenter accidit) si quidẽ mediam partẽ[e] fluminis tenet, cõmunis est eorum qui ab vtraque parte fluminis prope ripam prædia possident, † scilicet pro modo latitudinis[f] cuiusq; fundi, quæ latitudo prope ripã sit. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, q ab ea parte[g] prope ripã prædia possident. Quod si aliqua parte[g] diuisum sit flumẽ, deinde infra[h] vnitũ,[i] agrũ alicuius in formã insulæ redegerit, eiusdem permanet is ager, cuius & fuerat.

¶ Item hoc dictum fuit, ne ex decisione ponẽda in fluuiatili insula argueretur ad ortã in mari.] SYL.

c ¶ Creditur. scilicet antea.

d ¶ In flumine. idest ĩ medio fluminis. **Adde, trib9 modis in flumine insulam fieri, quos eleganter docet Iurisc͠on. in l. ergo. §. tribus. de acqui. re. dom.]

† f. iure dñi nam adfructuariũ nõ pertinet. l. item. §. huic ff. de vsufru.

e ¶ Mediã partem. Scilicet quod poterit sciri accepta chorda & pũcto posito in medio inter vtrumq; agrũ: & tũc si punctũ est ex vna parte tãtum, alij cedat: aliàs secundum q punctum extenditur, vt colligitur. ff. de acqui. re. do. inter eos. & l. seq. Ex his patet, q pro diuiso possident insulam, & habent dominium circundantes flumen, vt ff. eo. pro regione.

f ¶ Latitudinis. existentis ab vna parte, cũ plures sint ex vna parte, & vnus fundus alicuius latior est, q̃ fundus alterius: & in hoc tantum frontem agri considero, vt ff. eo. insula in prin.

g ¶ Parte. scilicet superiori.

h ¶ Infra. scilicet inferiori parte.

i ¶ Vnitum, Scilicet flumẽ, idest coadunatum. & hic fit punctum. † Vel dic vnitum agrum &c. & tunc puncta ibi. † Hæc verior.

Quod

8YL.

¶ Alueus nouus efficitur publicus, sicut ipsum flumen est: vetus vero dominis fundorū propinquorum cōceditur. Idem de nouo alueo, si flumen in antiquum redeat. Item inundatio fluminis nō mutat dominium fundi. h. d. ex l. adeo. §. q si toto. ff. de acq. re. do.

¶ Quod si naturali † alueo in vniuersum derelicto, † ad aliam partē fluere cœperit, prior quidem alueus [a] corū est, qui prope ripā ei[9] prædia possidēt, pro modo scilicet latitudinis cuiusq; agri, quæ latitudo prope ripam sit: nouus autem alueus eius iuris esse incipit, cuius & ipsum flumē ē idest public[9]. Quod si post aliqd tēpus ad priorē alueum reuersum fuerit flumē, rursus nouus † alueus eorū eē incipit, [b] qui prope ripam eius prædia possident.

¶ Alia sane causa est, si cuius totus ager inundatus fuerit. neq; enim inundatio fundi speciē [c] cōmutat: & ob id, si recesserit aqua, palam est eum fundum eius manere, cuius & fuit.

¶ Quod si naturali. ¶ Casus positio facilis est.* Videbatur enim alueum à fluuio destitutum debere publicum manere, sicut erat antea: vel in bonis nullius. quasi pro derelicto habitum à flumine, & consequenter occupanti concedendū, aut reuerti velut iure quodam postliminij ad priores dominos, quibus à fluuio fuerat ablat[9] quibus nō obstantibus statuitur eorum fieri; qui prope ripam præ dia possident pro modo latitudinis cuiusque: quod non alia rōne dispositū fuisse arbitror, nisi quia ad illos etiam spectat onus ripæ muniédæ: nouus autem alueus ideo publicus fit, qa fluuii censitorum vice funguntur, & ex priuato in publicum adducunt. l. ergo. §. flumina. ff. de acq. re. do. circa casum inundationis ratio assignatur in tex. Nota. clara sunt; & eliciuntur de facili ex summario.

**

† i. antiquo, ad dřiam noui.

† als alia defluere, cęperit.

a. Alueus. à quo nunc vltimo recessit flumen.

** Alueus prior appellatur in comparatione sequentis, arg. l. j. §. priorum ff. de aqua quoti. & æsti. nouus autem alueus dicitur ad differentiam veteris. vnde & si per multos annos steterit, appellatur nouus donec alius nouus superuenerit, arg. l. ex vsu. cum seq. ff de vi. tri & ole. leg. aliquando demonstrationis gratia appellatur nouus, qui nō est modo, sed iam fuit, vt j. ver. quod si post aliquod. arg. l insula, in fi. ff. de acqui re. do.]

b. Incipit. quantum ad strictam rationem. nam de æquitate vix obtinet, idest nō obtinet, vt ff. eo. l. adeo. §. insula. in fi. Et not. hic, q flumina vicē judicū tenēt: & dant, & auferunt dominia, vt hic, & ff. eo. ergo. §. alluuio. Acc.

** Collige ex hoc tex. ibi, nouus tamen alueus eius iuris &c. vnum speciale nota dignum, nempe q licet regulariter quicquid solo sup imponitur, cedat solo. §. cū in suo. j. eo. tamen secus est in aqua, quæ est s. solum, quia solum ei cedit. & ē speciale in mari, flumine, & qbusdā aqs in quibus hēt locum ius alluuionis. secundum Bar. in tract. de alluuio. col. vj.]

**

† i. q paulo añ erat nouus.

c. Speciem. idest faciem fundi. Sed contra. ff. de flu. & ne quid in flu. pu. l. j. §. si fossa. in fi. §. Solu. ibi totum occupauit, hic partē. Vel hic eodem impetu recessit, quo venit: ibi non, sed diu coopertum tenuit.

* Dic, q imo, §. si fossa. concordat cū tex. nostro, vt ēt Ang. hic animaduertit.]

d. Manere, Fuit ergo dñs etiam tunc temporis, qñ aqua inundabat. Sed contra. ff. quib. mo. vsusfr. ami. l. si ager. sa. ibi improprie dicit amitti. s quãtum ad commodum fruēdi. Vel hic inundauit propter impetum aquarum, ibi vt faceret alueum, vt probatur prædicto titu. l. quid

l. quid tamen. §. agri. Et hæc vera sunt quantum ad proprietatem: sed possessio indubitanter tẽpore inundationis amitteretur, vt ff de acqui. pos. l. iij. §. Labeo. & l. qui vniuersas. §. ij. & l. Pomponius. j. respõ. tamen. aqua recedente etiam possessio restituẽda est, vt ff. de iti. actuq; priua. l. j. §. sed & siquis.

¶ Speciem nouam ex aliena materia faciens, eius dominus efficitur, nisi possit ad pristinam reduci. hoc dicit ex. l. adeo. §. cum quis. ff. de acqui. re. dom.

¶ Cũ ex aliena materia species aliqua facta[a] sit ab[b] aliquo,

* ¶ Si spectat tempus inundationis, verũ est tunc dominium amissum intelligi. d. l. si ager. ib: amittit vsus fru. nisi simus in casibus, quibus nec possessio per inundationẽ amittatur, quos refert Ias. in l. iij. §. Labeo. ff. de acq. pos. sin tempus recessus aquæ, vt hic, & tũc verũ est intelligi dominium durasse, quia l. restituit omnia in pristinum statum, & per subductionẽ temporis inundationis dominij continuationem inducit. d. l. si ager. ibi, quẽadmodum diuersum est autem in possessione, quia solo animo amittitur. l. cum vnus. §. fi. ff. de bo. aut. iud. pos. dominium vero non. l. siquis vi. §. differentia. ff. de acqui. pos.]

¶ Cum ex aliena. Diuiditur in quinq; partes. Primo ponit thema. Secũdo quęstionem. Tertio per exempla thema declarat. Quarto ponit responsionẽ. Quinto per exempla responsionem declarat. Secunda ibi, Quæri solet. Tertia ibi, Vt ecce. Quarta ibi, Et post multam. Quinta ibi, Vt ecce vas.

SYL. ¶ Casus figuratio plana est: ponit enim in tex. rationes autem dubitandi plures allegabantur: quia illius nouæ speciei confectæ nunquã ille fuerat dominus, cuius erant ea, ex quibus erant confectę contra videbatur, quia quamuis species fuisset in nullius bonis, tamen materia erat in alterius dominio: vt autem tolleretur hæc ambiguitas, media via electa est, scilicet ꝙ aut reducibilis est species ad priorem, & remaneat domini, quia est ac si species non sit alterata, & materia in dominio alterius fuerit: aut nõ est reducibilis, & cedat specificãti: quia illa species non fuit in alicuius bonis. Nota, ꝙ specificans quærit dominium rei specificatæ non reducibilis ad priorem formam: intellige si bona fide specificauit, ignorans alienam. Item no. iura concordanda, & mediam viam eligendam]

a ¶ Aliqua facta. Facta autem intelligit etiam cœpta, licet non perfecta, vt ff. de aur. & arg. lega. l. & si non sunt. §. quid ergo. † Ratio huius est, quia quæ in opere sunt, inesse videntur. ff. si cer. pe. l. lecta. &c. officij. extra de elect. † F. deest q; leg.

SYL. * ¶ Licet hæc glo. communiter improbetur, tamẽ verissima videtur, dummodo declaretur secũdum distinctionem tex. nam si opere incœpto res ad priorẽ materiam reduci non possunt, vt in calcatis vuis videmus, cur dominium acquisitum non vere quis dixerit? est vtiq; noua quædam species constituta, tametsi illa non sit, ad quã opera facientis principaliter tendebat.

* ¶ Speciem hic & sequẽtibus paragraphis accipit Impe. pro re, quę ex rudi cõficit materia, & noua quasi facie assumpta simul & nouum accipit nomen, deposito ipsius rudis materiæ noĩe. ** materia autem est vnde quid cõficitur, vt in scypho metallum, in contractu consensus at forma est quę certæ illi speciei nomen dat.]

b ¶ Ab aliquo. Scilicet bona fide, vt ff. ad exhiben. de eo. §. si quis. & suo nomine, vt ff de acqui. re. domi. adeo. §. cũ quis. in prin. & l. quicquid. §. Vbi Item & tertium, scilicet ꝙ nõ possit redire ad priorem materiam, ẽm Ioan. vt in fi. huius §. Quid si duo specificauerunt, vnus bona fide, alius mala fide? Respon. communis est domini, & specificãtis bona fide: non autem mala fide, † vt ff. qui ad li. proclama, non licet. si duo. Azo. Eodem modo quæro, & soluo ea, quæ sequunt. Quid si ex diuersorum materiis speciẽ fecit, & in vna habuit bonam fidem, & in alia malam fidem? Itẽ, quid si in materia vnius partim bonam, partim malã fidem † Immo noĩe proprio & bona fide secundum Christ.

fidem habuerit? Item, quid & ſi partim ſuo ſpecificantis nomine, partim nomine domini?

* Intellige ſecũdum Doct. hic dum ſit æqualitas in pretio & in portionib[9], iuxta. l. quicq d. §. vlti ff. de acq. re. do & dum modo ĩ ea parte, in qua ſuo nomine agit, bonam fidem habeat, aliàs ſecus.]

ſed diſtinguit vt ſequitur. Et nota medium ſeruandum: ſic ĩ. quib. ex cau. ma. non licet. §. penul. Argu. contra ff. de ne. ge. l. Neſennius. in fi.

ADDITIO. Dic, ꝙ media via eſt eligẽda, quãdo nõ pot magis ius ad vnã partẽ adaptari, quã ad aliã, vt hic: aliàs diceretur diuiſio ruſticana, vt d. l. Neſennius. in fi. cũ gl. Aret.

quæri ſolet, quis eorum naturali[a] ratione domin⁹ ſit: vtrũ is[*], qui fecerit,[b] an potius ille, qui materiæ dominus fuerit. Vt ecce, ſi quis ex alienis vuis, aut oliuis, aut ſpicis, vinum, aut oleũ, aut frumẽtum fecerit: aut ex alieno auro, vel argento, vel ęre, vas aliquod fecerit: vel ex alieno vino & melle mulſũ[c] miſcuerit: vel ex medicamentis alienis emplaſtrũ, aut collyrium[d] compoſuerit: vel ex aliena lana veſtimentum fecerit: vel ex alienis tabulis nauem, vel armarium, vel ſubſellia fabricauerit. Et poſt multam Sabinianorum[e] & Proculianorũ ambiguitatẽ, placuit[f] media[g] ſententia exiſtimantiũ, ſi ea ſpecies ad priorẽ & rudem materiã reduci poſſit, eũ videri dominum eſſe, qui materiæ dominus fuerit: ſi non poſſit reduci, eum potius intelligi dominũ, q fecerit.[h] Vt ecce, vas conflatũ poteſt ad rudem materiã ęris, vel argenti, vel auri reduci: vinum autẽ, vel oleũ, aut frumentũ, ad vuas, vel oliuas, vel ſpicas[i] reuerti non poteſt: ac ne mulſum quidem ad vinũ & mel reſolui poteſt.

a Naturali ratione. Ideſt iure gentiũ.

b Fecerit. i. detexerit quo ad ſpicas, vt ff. eo. l. adeo. §. cum quis. in fi. ſic ĩ. de liberti. §. j.

c Mulſum. ideſt nectar, ſiue ſtalladiã.

SYL. * De mulſo vide Pallad. lib. xj. & Pli. lib. xxij. c. 24.]

d Collyriũ. ideſt vnguentũ ad oculos.

e Sabinianorum. i. Sabini & ſuorũ fautorum, qui dixerunt ſpeciẽ cedere dñ materiæ. Sed Proculus cũ ſuis ſequacibus contra, ſcilicet vt ſpecificanti tantum cedat, vt ff. eo. l. adeo. §. cum quis.

** Hic ille eſt Maſſurius Sabinus, qui publice primus reſpondit. l. ij. prope fi. de orig. iu. à quo Sabiniani appellati, qui ei in ſcola ſucceſſere. Sic Proculiani à Proculo, qui & ipſe magnæ fuit auctoritatis, & plurimũ potuit, vt refertur ibidem in d. l. ij.]

f Placuit. ſcilicet nobis

Mediũ eſt ſeruandũ g Media ſententia. quæ nec vni in totum, nec alteri concordat, vel diſcordat:

h Fecerit. Si & alia duo interuenerunt, quæ in princ. huius. §. diximus.

i Vel ſpicas. Et ita apparet ꝙ frumẽtum cedit ſpecificanti. Sed contra. ff. eodẽ. l. adeo. §. cũ qs. ĩ h. §. Sol. hæc poſuit gratia exempli pro pueris, ſecundũ Pla † quædam enĩ gratia docendi dicuntur, quæ aliàs non dicerent, vt ff. de actio. & obli. l. obligationũ ſubſtantia. §. fi. Vel dic ſecũdo ſm Azo. illam per iſtam corrigi.

† qui ſe ir hædit. ſup ĩ prĩc. tit. in gl. ver habẽt.

SYL. * Melius eſt ſupplere iſtũ tex. ex verſi. videntur tamen. poſito in d. §. cũ quis. qui incuria Triboniani huc relatus nõ eſt, Ridiculum enim eſt dicere, ꝙ propter iuuenes male exẽplificet, vel ꝙ iſte tex. ſit correctorius §. cum quis. cum Iuſtinia. vbicunq; ius antiquum corrigit, id apertiſſimis verbis ſoleat indicare.]

Item ad hæc omnia exempla, in quibus dicitur ſpeciem ſpecificanti cedere, eſt contraria regula, quæ dicit, Quod ex re

mea

Meum est quod ex meo nascitur.

mea est;vel nascitur,meum est, vt ff. ad exhiben.de eo.§.si quis.in fi.ff de rei vē di.solum.§.meum.Solu.illa regula locū habet in quinque casibus,scilicet,vbi dominus specificauit. Item, vbi alius eius mandato. Itē, vbi sine mandato, sed ratū habet. † Item, vbi alius mala fide, & suo nomine.Item, vbi bona fide, sed res potest ad priorē materiam reduci, quorum nullum hic est. Itē, si hæc vera sunt, quod specificanti cedat, contra est regula; quæ dicit, Neminem cū alterius iactura fieri locupletiorem, vt ff.de condi. indeb. nā hoc natura? Respon.licet fiat sua spēs quo ad dominium. tamē actione in factum tenetur ad æstimationē,vt ff.de rei ven, l.in rem.j.§.itē quacunq;.& ff.de dona. inter vir.& vxo.l.si mulier,§.j. & l.seq.

† Intelligas gl.quā hoie dūt spec.ficauit, al. si nō fuisset specificata nomine cātū non posset habere ratū sic, tandū in sui fauorē vt l. si pupil li.§.sego ff.de neg. gest.

¶ Speciem constituēs partim ex sua, partī ex alienā materia, sibi speciem quærit.h.d.

¶ Quod si partim ex sua materia, partim ex aliena,[a] speciem aliquā fecerit quis: veluti ex suo vino & alieno melle mulsum miscuerit; aut ex suis & alienis medicamentis emplastrum aut collyriū, aut ex sua lana & aliena[b] vestimentum fecerit, dubitandū non est, hoc casu eū esse dominū,[c] qui fecerit: cū non solum operam suam dederit, sed & partē eiusdē materiæ præstiterit.

¶ Aliena purpura intexta vestimento cedit vestimento. ille autem, qui dominus fuit, habet actionem contra furem. Ang.

¶ Si tamē alienam purpurā[d] vestimen

SYL. ¶ Quod si partim. Casus positio pendet ex superiori, ideoq; minus dubitabile deciditur, vt innuit Imperator ibi, dubitandum non est, cuius decisionis ratio eadē est,& maior, quia duo vincula arctius ligāt,auth.itaq;.C. com de success. Intellige tex. tamen in terminis,in quibus loquitur, scilicet quando non posset reduci ad priorem materiam, vt declarat.glo.fi.No.summarium.Itē. quod duo vincula potentius ligant. Item argumētum de minori ad maius affirmatiue.]

a ¶ Ex aliena.scilicet materia.

b ¶ Ex aliena.scilicet lana.

c ¶ Dominum. Sed si possit reduci ad priorem materiam,fit communis,habita ratione materiarum,vt non cedat specificanti,vt ff.eo.l.quicquid,§.fi. in fine. Idem forte erit,& quando mala fide fecit,licet reduci non possit,vt ff.ad exhiben.l.de eo.§.si quis.

¶ Imo amittit dominium suæ materiæ, §.ex diuerso.j.eo. SYL.

¶ Si tamē. Casus. Si purpura vestimento intexta sit, dubitabat, an vesti accederet, vel econuerso: nō autē, quod vestimentū ipsi cederet,videbat, quod pretiosior ipsa veste videbatur ad se trahere minus dignū, l. præcipimus. in fi. C. de appel. contrariū tamen decidit Imperator, ex eo.quia, cum purpura vesti accedat, debet à pricipali trahi, non econuerso, & ita patet ibi, accessionis vice. * Sed quia iniquū est, vt alterius facto res nostræ efficiantur alienę.l.id quod.ff. de reg. iu. ideo domino purpuræ datur furti actio.item & condictio,in eū,qui illam surripuit.]No.summarium.Item quod accessorium, & si pretiosius & dignius eo,cui accedit, sequitur principale.Item, quod sicut per confusionē dominium rerum alienarū nobis quæritur,ita per accessionē.Item, quod quamuis dominium sit translatum in furē, omnino datur saltem cōdictio furtiua. Item,quod rei suæ potest committi furtum.] SYL.

d ¶ Purpuram. vt manicam vel gyronem: si autem ipsa fila, puta in tela, tūc alia ratione est dominus factus purpuræ, scilicet iure specificationis, vt supra proximo.§.& præcedenti.Hic autem. §. aliquid vult dicere supradictis, scilicet de acquisitione iure accessionis: ne ergo nihil operetur, adiungit hoc; quod nunc dixi,vt ff.de leg.j. si quandō. in prin.

a ¶ Pretiosior. Not. pretiosius accedere viliori, sic. ff. de contrah. emp. l. si in emptione. Sed cōtra. ff. de adil. edic. l. iustissime. Sed ibi speciale in homine. Sed cō tra, infra de fideiuss. §. fideiussores. Sol. vt ibi. Item loquitur hic. §. quando dicta purpura gratia ornādi, vestimento fuit apposita: sin autē econtra, vt vestimentū seruiret purpuræ, vt forte eam seruaret; tunc cedit vestimentū purpuræ, vt i. dua bus legib⁹ contrariis, vt ff. de vsuca. l. rerum mistura, §. quid ergo & ff. de auro.

† alias in ac.

to suo qs intexuerit, licet pretiosior[a] sit purpura, tamen accessionis† vice cedit vestimento: & qui dominus fuit purpuræ, aduersus eū, qui surripuit,[b] habet furti actionem, & condictionem,[c] siue[d] ipse sit, qui vestimētum fecit, siue alius. Nam extinctę[e] res, licet vendicari non pos-

sunt, condici tamē a furibus, & quibusdā† aliis possessoribus[f] possunt.

¶ Commistio voluntaria, vel fortuita, facit rem esse cōmunem. h. d. ex. l. adeo §. voluntas. ff. de acqui. re. do.

¶ Si duorū[g] materiæ ex voluntate dominorum[h] cōfusæ[i] sint, totū id corp⁹, qđ ex cōfusione fit,

Casus. clar⁹ est, & nullam,

& arg. leg. l. & si non sunt §. perueniamus. Si autem neutrum causa alterius apponatur, tunc neutrum alteri cedit, & vtrunque possidetur, vt ff. de vsuca. l. rerum mistura. §. quid ergo.

ADDITIO. Dic secūdum doct. quòd neutrum possideatur communiter, sed quodlibet de per se sic, vt nota. in dicto §. quid ergo. Ange.

b ¶ Surripuit. si surripuit alias istis actionibus famosis non tenetur.

SYL. * ¶ Dic quòd condictio furtiua non infamat, sicut actio furti. l. cessat. ff. de act. & oblig. & de rōne diuersitatis vide Ias. in l. certi in prin. col. viij. ff. si cer. pe.

c ¶ Et cōdictionem. s. furtiuam, vel sine causa, vt ff. de cōdi. sine causa per totū.

d ¶ Siue ipse. scilicet fur: nam forte erat sartor.

e ¶ Extinctæ. quantum ad dominium, quod pdidit domin⁹ eius: & ideo quantum ad eum extinctum est: quia quandiu est intexta purpura, extincta est: nec potest vendicari: sed agi potest ad exhibendum, vt exhibeatur, & post vendicetur, vt ff. ad exhiben. l. gemma & ff. de rei ven. l. in rem actio.

f ¶ Possessoribus. veluti à prædonibus & malæ fidei possessoribus, vt iste fuit vt hic, & ʒ. de act. §. sic itaq; & ff. vsufru. quemad ca. l. fi. in fi.

¶ Si duorum. Diuiditur principaliter i duas partes. Primo, quando voluntate dominorum: secūdo, quando casu sunt cōfusæ. Secunda ibi, Quod si fortuitu. Itē primia subdiuidit. Primo quādo eiusdē generis materiæ cōfundun tur. Secundo quādo diuersi generis Secunda ibi, Sed & si diuersę. Are.

† al' quibusq; & ita legit Theophilus q vertit κατὰ πάντων τρόπων intellige τῶ de mala fidei possessoribus.

prorsus habet dubitationem. cum enim inconueniat, quē priuari dominio suo eo inuito, siquid ex voluntate vel casu cō fundat, debet fieri cōe: & hęc est regula: in qua rō dubitandi non exigitur, cū loquat in casu, in quo separatio est impossibilis, vt dr in glo. No. ex commistione voluntaria vel casuali quæri & cōicari dn̄ia rerum. Itē no. dn̄iam inter confusionem & commistionē. Item, q̄ casus fortuitus & volūtas dn̄i in hoc æquiparant.

SYL.

g ¶ Si duorum. Acquiritur dominium non solum specificatione, vt supra eo. §. cum ex aliena & §. quod si. & accessione, vt ʒ. eo. §. si tamen. sed etiam confusione, vt hic. Item immissione, vt infra proxi. §. quod si frumentum.

Dn̄iū variis mōis quæritur

h ¶ Dominorum. bene dicit dominorū voluntate. Nam si vnus dominus fecit inde speciem. i. mulsum: vel vas ex argēto meo & suo: sua est iure specificationis, non cōis, vt ʒ. eo. §. quod si partim. & ff. de rei ven. l. si frumentum. §. j.

ADDITIO. Hoc intellige bona fide & suo nomine, vt vidistis in §. cū ex aliena. ʒ. eo. per glo. vt hic. Ang.

i ¶ Confusæ, idest simul fusæ.

Electrum

Electrum quid est. a ¶ Electrū. genus est vasis, vel species metalli: & ad hoc est. ff. de au. & arg. lega. l. pediculis §. Neratius.

SYL. * ¶ Electrum teste Plin. lib. xxxiij. c. iiij. vocatur aurū, in quo quinta portio est argenti.]

b ¶ Idē iuris. vt sit commune, vt subiicit.

c ¶ Placuit. s. vt sit commune, nisi separari possit: veluti si ex aere meo, & plumbo, vel argento tuo species facta sit, quibus casibus separari pōt, & quilibet vendicat suum, vt ff. de rei ven. si frumentū. §. sed si plumbum, & ff. de acqui. re. do. l. lacus. §. fin. († alias & ex his) († alias fortuito.)

vtriusq; cōe est: veluti si qui vina sua cōfuderint, aut massas argenti vel auri conflauerint.

¶ Sed & si diuersae materiae sint, † & ob id ꝓpria species facta sit, forte ex vino & melle mulsum: aut ex auro & argēto electrum, [a] idē iuris [b] est. nā & hoc casu cōem esse speciē non dubitatur.

¶ Quod si † fortuitu, & non volūtate dominorum confusae fuerint, † vel eiusdem generis materię, vel diuersae, idē iuris esse placuit. [c]

¶ Species duorum a volentibus mistae cōes fiunt: secus si casu. h. d ex l. idem Pompo. in prin. ff. de rei vend.

¶ Quod si [d] frumentum Titij frumēto tuo mistū fuerit: si quidē ex voluntate vestra, cōe est: quia singula corpora, id est, singula grana, quae cuiusq; ꝓpria fuerunt, ex consensu vestro cōmunicata sunt. [e] Quod si casu id mistū fuerit, vel Titius id miscuerit sine tua voluntate, non videt cōe esse: quia singula corpora in sua substantia durant. [f]

SYL. ¶ Quod si frumentū. Casus facilis est, siquidem formatur in tex. * ratio autem dubitādi in primodicto non est quaerenda, quandoquidem dominorum consensu facta est communicatio, cum etiā in confusis supra proxi. §. Imperator dixerit non esse dubitandum. Sed quoties mixtio fortuitu fit, tunc dubium facere poterat §. praecedēs, vbi idem statuitur, siue ex consensu, siue casu, materiae confundantur.] Quamuis enim nō fiat realis commistio, fit tamen talis in granis frumenti, vt impossibilis sit separatio: magis enim facile separatur aurum ab argento, quàm frumētum à frumento: dicitur tamen contrarium.* Ratio decidendi assignatur in tex. ibi, quia singula &c. & confirmatur per simile. Hinc infert Iustin. ꝙ cum frumentum non fiat commune, competit in rem actio pro quantitate communicata: sed iudicis erit aestimare, quatenus excedat, vel minor sit aestimatio bonitatis vnius vel alterius frumenti. Not. collige per te.] († als vel diuersae materiae, vel q̄ eiusdem generis sunt, idem &c.)

d ¶ Quod si frumentum. † Diximus q̄ñ confundūtur ita, vt separari non possint nūc videndum est quando singula corpora in sua substantia durant, quo casu dicuntur immisceri. (Cōtinuatio. † istā gl. nō credo eē Accur. qa non reperit i antiquis originalib⁹: nec de ea doct. ali quam faciūt mentionem.)

e ¶ Communicata sunt, & ideo locū habet Communi diuidundo actio, vt ff. de rei vend. l. si frumentum. ij. respon.

f ¶ In sua substantia durāt. Sed nunquid idē, si nostra voluntate fuissent immista? Videtur, ꝙ sic nostra enim contemplatio vel voluntas non potest mutare substātiam granorum, quin semper discreta sint à se inuicem, quod videtur esse contra. §. praecedentem. Sed respon. non est mirū: aliàs enim simile reperimus: nonne tempus continuum est sui natura, cum tempus sit mensura motus primi mobilis, qui motus est vniformis, & continuus, vt dicit Arist. in vij. Physi. & tamen partes in ipsa contēplatione distinguimus & assignamus, dicentes quoddam praesens, quoddam praeteritum, quoddam futurū? sic in granis frumenti dicimus, quòd licet eorum corpora sint discreta in suis terminis, commonia tamen ea possumus facere ita, quòd aliqua nō sit particula in tuo grano, quam tu non cōmunices mihi: nulla in meo, quam ego tibi (Frumētū duorū sacorū voluntate posse fieri cōe.) (Tempus quid est.) (Tēporis diuisio.)

tibi non communicem: quod non esset deficiente nostra voluntate: sicut nec in tempore distincto generarentur hæ diuersitates. nostra significatione vel respectu deficiente.

† Sed nec magis istis casibus commune fit frumētū, q̄ grex intelligitur esse communis, si pecora Titij tuis pecoribus mista [a] fuerint. Sed si ab alterutro vestrum totū id frumentū [b] retineatur, in rem quidem actio pro mō [c] frumenti cuiusque competit: [d] arbitrio autem iudicis continetur, vt ipse æstimet, quale cuiusq; frumentum fuerit.

¶ Materia ædificij cedit solo: duplū tamen soluit per ædificantem, nec vendicatur nisi diruto ædificio. hoc d. ex l. adeo. §. cum ī suo ff. de acq. re. domi.

a ¶ Mista. qd̄ fit per errorē, quo casu dominium non transit, vt ff. eo. l. si procurator ij. vel vt melius pascantur: & facit. ad l. Aquil. in prin. vbi dicit, quòd gregatim pascuntur. Sed contra. ff. de sol. si alieni. So. ibi est speciale in pecunia numerata, vt ibi dicitur, vt ff. si cer. pet. singularia.

talias de eo sed

SYL. ¶ Et hic & ibi hæc glo. communiter approbatur.]

b ¶ Frumentum. nondum bona fide cōsumptum: tunc enim in factū actio datur, vt ff. ad l. Aquil. qui occi. §. si quis alienum vinum.

c ¶ Pro modo. id est mensura.

d ¶ Competit. idest quod cuilibet tantum frumentum restituatur, quantum fuit suū, quando non apparet quod fuerit suum: & hoc propter impossibilē discretionem, vt ff. de vsufru. l. vsufructuarium. §. si in viuarijs. si autem apparet quod cuiusque fuerit, hoc iudex æstimet, vt subijcit, secundum Azo. & secundū hoc dic quale, idest quod, & sic cuilibet sua grana restituantur. Vel dic, p xi. respon. arbitrio &c. esse de eo, de quo est istud, scilicet quando non apparet q̄ fuerit suum: & hoc innuit hoc verbum quale: non enim dicit quod, sed quale, vt in qualitate officium versetur & quātitate, non autem in corpore: cum illud sit impossibile discernere: & sic probabit: qui dicit suum fuisse melius.

SYL. ¶ Tu dic clarius, q̄ aut à volentibus cōmiscetur, & efficitur cōe: & datur actio cōi diuidundo: aut præter voluntatem, & tunc si facilis est separatio, vendicari sua grana à quolibet poterunt. l. si frumento. §. sed si plumbū. ff. de rei vend. Aut est difficilis, & iudex tam circa qualitatem, q̄ circa quātitatem arbitrabitur dūmodo non faciat separari grana, vt hoc tex.] Et no. triplicem esse differentiā inter hunc. §. & superiorem, species enim dicunt misceri, vt hic, materia confundi, vt s. sed Pet. contra. Item hic remanet ī eadem substātia, ibi non. Item coufusa fiunt cōia etiā sine dñorū voluntate, vt. s. pxī. §. hic nō.

SYL. * ¶ Cum in suo. Casus. Quærebatur, si in solo meo ex materia aliena ædificē, vtrius ædificium esset: & cum noua species fiat partim ex re facietis, partim aliena, videbat. q. decisā. s. in §. quod si partim. attamen traditur noua regula, q̄ ędificium cedit solo. nam cum solum à Deo creatū sit, vt firmamentū quoddā, sine quo ædificia non consisterent, merito placuit, vt tanquam pars potentior ædificij cæteras ad se traheret. Sed cūm quum esset queq̄ re sua absq; eius voluntate priuari, subditur, q̄ nihilominus eominus materiæ desinit esse dominus illius. Nam quemadmodum possident domum non censetur res singulas possidere. l eum qui ædes. ff. de vsuca. ita non debet absurdū videri, siquis intelligatur dñs totius ædificij, non huius vel illius rei, & consequenter ū is, qui dñs erat materiæ, remaneat dñs eiusdem, cū non concurrat cum domino totius integralis. Cæterum quia si daretur vendicatio, necesse esset ædificium rescindi, ex quo vrbs deformaretur, idcirco constitutum est, vt tantisper, dum ædificium cōstat, is suam materiam vendicare nō possit, sed duplum pro ea consequi.]

No.

No. ædificium solo cedere. Item, q̃ nemo cogi potest eximere tignũ alienum iniunctum suis ędibus. Item, q̃ quamuis dominus soli hat dominus totius, tamen dominus materiæ remanet dominus. Itẽ, quòd rei vẽdicatio non datur domino. Item, q̃ actio de tigno iniũcto est ex l. duodecim tab. & quòd licet sit ciuilis, est pœnalis. Item, quid veniat appellatione tigni.

¶ Cum in suo [a] solo aliquis ex aliena materia ædificauerit, [b] ipse intelligit̃ dominus ędificij: † quia omne, quod ĩ solo ędificat̃, [c] solo cedit. Nec tñ ideo is, qui materię dñs fuerat, desinit [d] dñs

† Hoc limitat sing. doc. in tract. fallẽtia reg. cccx. limitat. &.

a ¶ Cum in suo solo. Suum est, etiam si alius habeat ibi vsumfructum, vt infra de hæred. insti. §. j. vbi proprius seruus dicitur, in quo proprietatem nudã habet testator.

* ¶ Adde, quòd hoc casu fructuarius agit cum proprietario: siquidem ei non licet quoquo modo rei speciem mutare: etiam in meliorem statum eam cõmutando. l. repeti. §. vlti. cum duab[9] ll. seq. ff. quib. mod. vsusfr. amit. & l. vlt. de vsu. & habi.]

b ¶ Aedificauerit. scilicet bona fide: aliàs non, immo tignum suum vendicare, vt ff. de rei ven. l. in rem. §. tignum. tar. à contrario sensu. Vel ex ea exceptione quæ ibi ponitur, & iurabitur in litem, vt ibi nota.

† Et quãuis ñ possideat malę fidei existẽs p l. eũ q ędes ff. de vsu ca. cõue. SYL. nit tñ, qa dolo desiit possidẽ. l. is q do. ff. de rei vẽ. Et vendicabitur q dẽ nõ vt eximat, sed vt in litẽ iuret, ßm Chri. hic

* ¶ Imo & si mala fide ędificarit. l. ij. C. de rei ven. nã nec actio de tigno iniũcto, quæ in casu huius. §. ad duplũ conpetit, aliter datur, quàm si mala fide iniunctũ fuerit tignum. l. de eo. ff. de do. inter vir. & vxo & l. j. ff. de tig. iniunc.]

c ¶ Aedificatur. idest in ipsa terra configitur. Quid ergo de domo non affixa solo? Respon. non cedit solo, vt ff. de acqr. re dom. l. Titius. & facit ad hanc regulam. C. de ędi. pri. l. si is contra quem.

* ¶ Adde, aliud esse in ędificio sine calce constructo, (quod materia seu maceries dicitur, vulgo paries siccus.) nam & hoc cedit solo l. si precario. ff. comm. pręd. vbi Bal. not. & Alex. in l. j. §. nunc in fin de oper. no. nunc.

Idem in satis, & plantatis, quod hic in ędificatis dicitur, vt intra eo. §. si Titi[9].,

& §. qua ratione. Vnde versus, Quicqd plantatur, seritur, vel inędificatur: Omne solo cedit, radices si tamen egit.

¶ Dicas hoc verum regulariter vt hic, tamen primo non procedit vbi ędificium est illicite cõstructũ, & veniret destruẽdum. l. fideicõ missa. §. siquis illicite. ff. de le. iij. vbi Bal. Item in clerico ædificante de pecunia ecclesiæ, glo. in cap. apostolicos. xij. q. ij. Item quando dominus soli & ædificans essent tales, inter quos cadere non posset expressa donatio, gl. in l. si vxor. ff. de dona. inter virum & vx.] SYL.

* ¶ Has, & alias complures limitationes vide latius apud Soci. in suo tractatu de Regu. & fallen. regula. cxj. in ver. Aedificium.]

¶ Sed contra hanc regulam est ff. de re. diui. l. intantum. in princ. So. illud speciale est.

* ¶ Dic, quòd non est aliqua specialitas immo & ibi ędificium cedit solo: quia quando ędificatur in littore, solum, super quo ponitur ędificium, cum sit nullius, efficitur proprium occupantis, licet diruto ędificio rursus in pristinam conditionem reuertatur: in qua senten tia. Ang. quoq; Are. fuisse videtur.] SYL.

d ¶ Desinit. scilicet ex causa ædificationis: sed alia causa potest desinere, vt ff. de vsucap. l. rerũ mistura. §. Labeo. quæ huic regulæ figitatur contraria.

* Declara, q̃ verbum (ideo) positum in hoc tex. tollit contrarium, quia in §. Labeo. qui materiæ dominus fuerat, non desinit esse dominus eius propter ædificationem, sed ex præterita negligentia: nam licet vere nõ posset perfici vsu capio, quia possessor ædificij non intelligitur possidere singulas res in ædificium coniectas, ex quo tamen possidetur corpus illud, cui insunt res particulares, noluit lex interrumpi vsucapionem ob id, quòd adhuc decem dies requirerentur ad illam perficiendam, cũ in tam diuturna mora aduersarius antea fuisset.] SYL.

eius esse, sed tātisp[a] neq; vēdicare eam potest, neq; ad exhibendum de ea re agere, propter legē Duodecim tabularum,[c] qua cauetur, ne quis tignū alienū ędibus suis iunctum, eximere cogatur, sed duplum pro eo præstet, per actionē, quæ vocatur, De tigno[d] iniūcto. (Appellatione[e] autē tigni, omnis materia[f] significatur, ex qua ædificia fiunt.) Quod ideo prouisum est, ne ædificia rescindi necesse sit. Quod si aliqua ex causa dirutum sit ædificiū, poterit materiæ dn̄s, (si nō fuerit duplū

a ¶ Tantisper. idest interim.

b ¶ Ad exhibendum. Scilicet vt eximatur, nisi mala fide fecerit, vt ff. de rei vēdi. l. in rem. §. tignum. & ff. de tigno iniun. l. j. in fi. sed tunc non eximitur, sed in litem iuratur, vt ff. de solutio. l. q res. §. fi. quia arbitrarię sūt istæ actiones, vt ff. de in litē iur. l. in actionib⁹ &. j. de actio. §. præterea.

SYL. c ¶ Duodecī tabularū. lex quædam fuit, de qua dic, vt supra de iur. natu. § & non ineleganter.

* ¶ L. Duodecim tab. refert Fes. Pompeius in hæc verba: Tignum iunctum ędibus vineęve ne vendicato, nec soluito.]

* ¶ Riualius lib xj. historiæ iu. ciui. hāc legem his verbis tradit: Tignum alienū furtiuum ędibus vel vineis suis iniunctum nequis eximere cogitor, sed duplū pro eo per actionem de tigno iniuncto præstare compellitor.]

Actio de tigno iniuncto. d ¶ De tigno iniuncto. qua actione tenetur & qui iniunctum habet, licet nō iniunxerit, & qui iniunxit, licet non possideat, sed altero soluēte alter liberatur, vt ff. de ijs qui deie. cē. vel effu. l. si vero. §. si id quod. & de flu. l. j. in fi. & quod vī aut clam. l. competit. §. fi. Sed quid si velit magis rem reddere & eximere, q̄ duplum pręstare? Respon. non audit, quia propter publicā vtilitatem hoc fuit statutum, vt. j. eod. §. quod ideo &c. & ff. de ope noui nunc. l. prætor. & ff. de leg. j. l. cętera. §. si duobus. Item nunquid hæc actio competit etiā contra eum, qui bona fide iniunxit? Respon, sic, vt hic, licet contradixerint quidam.

SYL. * ¶ Opi. istorum verior est. L. enim. xij. tab. loquebatur solū de tigno furtiuo, l. j. ff. de tig. iniun. credendum tn̄ est legem voluisse, vt & qui bona fide iniunxisset teneretur saltem ad verā ęstimationem rei, non etiā ad duplum. l. de eo. & ibi glo. ff. de don. int. vir. & vxo. & in l. in rem. §. tignum ff. de rei ven facit. l. bona fides ff. de regu. iu.] Sed cōtra mala fide iniungentē, alia pręter hæc auxilia cōpetunt, vt rei vendic. Item, ad exhibendū. Item, furti Itē furtiua cōdictio.

¶ Sed dic dari, vt æstimet, non vt vendicetur, cum l. vetet interim eximi. l. q res. in fi. ff. de solu. & iō quasi dolo malo desierit possidere, iurabit in litem. l. j. in fi ff. de tig. iniunct. l. in actionibus. ff de in lit. iur.] SYL.

¶ Item hæc actio de tigno iniuncto, vt infra de actio. §. sic itaq.. & ff. de tigno injuncto. l. j. in fi. & l. fin.

e ¶ Appellatione. Facit ad hoc. ff. de verbo. sign. l. tigni. & ff. ad exhi. l. gemma. & l. tigni. & ff. eo. adeo. §. cum in suo. Item quod in domibus dicitur, idem dic in †capanna. siue domuncula, vt subijcit, quod ideo &c. ad hoc. ff. de ver. sign. vrbana prędia. Quidam tn̄ contra. Itē idē in vinea, vt ff. de tigno. iniun. l. j. †Alias caupona.

f ¶ Materia. vt cęmenta, & lapides.

** Valla. li. vj. c. lij. reprobat Accur. hic, inquiens à Iurisconsultis exponi materiam pro ligno ad ędificia vtili. & quidem materia ita diffinitur ab Vlpia. dū eā distinguit à ligno: vt materia sit, quæ ad ædificandum fulciendumq; necessaria est. lignum, quicquid cōburendi causa paratum est. l. ligni. ff. de leg. iij. verū, quod ad hunc locū attinet, fallitur Valla, recteq; locutus est Accur. vt patet ex l. j. ff. de tigno. iniun. nam tex. non dicit simpliciter materia, sed omnis materia, sicuti. d. l. tigni. ff. de verb. sign. omne genus materiæ, ad denotandum qualemcunque materiam nedum lignorum.

Con-

iam cõsecutus[a]) tũc eam vendicare,[b] & ad exhibendum de ea re agere.

¶ Aedificãs de sua materia in alieno solo scienter dominiũ amittit: bona vero fide ædificãs, si possidet, repellit dominum agẽtem exceptiõe doli, nisi soluat impensas. h. d. ex l. adeo. §. ex diuerso. ff. de acquir. re. dom.

†a P. & ex diuerso. ¶ 1 † Ex diuerso, si quis in alieno solo ex sua materia domũ ędificauerit, illius† fit domus, cuius & solum est. Sed hoc casu, materiæ dominus proprietatem eius amittit, quia volũtate eius intelligit[c] esse alienata: vtique si non ignorabat se in alieno solo ędificare. & ideo licet diruta sit domus, materiam tamẽ vendicare nõ potest.[d] †a B. fit

¶ Certe illud constat, si in possessiõe cõstituto ædificatore, soli dominus petat domũ suam esse, nec soluat pretiũ materiæ, & mercedes fabrorum,[e] posse eũ per exceptionem[f] doli mali re-

a ¶ Consecutus. Hic est contra. ff. de tigno. iniun. l. fi. Sed ibi non cum effectu fuit cõsecutus duplũ, quia licet egit, nõ tñ percepit adhuc duplũ, vt argu. ff de iis qui deie. vel effu. l. perceptione.

b ¶ Védicare. Nulla temporis pręscriptione obstãte in rei védicatione, vt ff. de rei vendi. l. in ré. §. fi. quia nec pri⁹ agere potuit, vt C. de anna. excep. l. j. §. fin. Aliud ergo si mala fide iniunxit, qa tunc agere potuit: vñ triginta annis repellitur à rei vendicatione, vt C. de pscri. triginta ann. sicut.

ADDITIO.

Quá commoditaté non ex sua mala fid, sed ex negligétia non petentis consequit': aliàs esset absurdum, secundũ omnes doctores hic.

SYL. ¶ Ex diuerso. Casus. Quærebatur econtrario, si ex sua materia in alieno solo ædificatum sit, quid iuris: & videbatur idem, quod s. cederet solo, daretur' tñ actio ædificãti ad pretium materiæ, quia nõ præsumitur donatio. l. campanus. ff. de ope. liber. Sed contrarium deciditur distinguendo, quod s. si ędificetur à sciẽte, cũ sciat se cõtra iuris regulas ędificare, priuatùr cõmmodo ędificij ex præsumpta donatione, sicut in soluente scienter indebitũ. §. j. J. quib mo. re contrah. oblig. Si vero ędificetur bona fide, datur exceptio doli,* si dominus agens nolit soluere pretium materiæ, & mercedes fabrorum. videtur enim dolo facere, qui vult aliena iactura locupletari.] ratio autem quare det' potius exceptio, quàm actio, est, quia actio conceditur de rigore iuris, exceptio non, sed de ęquitate & facilius. l. j. §. præterea. ff. de superficie. Not. quod ędificans in solo alieno ex sua materia videt' materiam alienare & donare si scienter ędificat. Item, quod facilius datur exceptio & retentio, quàm actio.]

c ¶ Intelligit'. sic C. de ædi. pri. l. si is contra quem.

d ¶ Non pót. Quæ alienata est, nõ pót vendicari. Sed contra. C. de rei ven. l. ij. in fi. Sed ibi ex aliena materia, & in alieno ædificauit, hic de sua. in alieno. Quare dic: aut d mea materia & in meo ædificio, & tunc planũ est: aut d aliena in meo: vt supra proxi. §. aut de meo in alieno. vt hic: aut de aliena ĩ alieno, vt in d. l. contraria continetur. Aedificari pt quadruplr.

* ¶ Dic, quod iste tex loquit', qñ nulla suberat causa, ex qua posset præsumi aliqd aliud agere voluisse ædificantem q̃ donare: nam si alia coniectura capi posset, pręterq̃ donationis, tũc verũ est, quod ædificãs, siue bonę fidei sit, siue malæ, diruto ędificio sit dñs suæ materiæ. d. l. ij.] SYL.

e ¶ Fabrorum. i. magistrorum de lignamine, vel murorũ, sic. ff. de eo quod cer. loco. l. ij. (aliàs iij. §. item Iulianus.

f ¶ Per exceptionem. quæ locum habet, vbicunque ęquum sit exceptionem locum habere, siue alia cõpetat, siue non, vt ff. de excep. do. l. ij. §. & generaliter. & arg. J. eo. §. literæ.

a ¶ Bonæ fidei. Scilicet ab initio, & ex post facto, cum ædificauit. nam si ante, q̃ ędificet, sit bonæ fidei & cum ędificat malę fidei sit, eligitur quędam media via, ita vt neq; malæ fidei puniatur, neque vt bonæ fidei expensas conseruet: qa permittit' abrasio, vt ff. de rei vendi. l. Iulianus. si ĩ aliena q̃ ẽ huic cõtraria. & facit ad hoc ff. de mi. l. intra. §. vendentib⁹. b ¶ Aedificauerit. Cũ d̃ no

pelli: vtiq; si bonæ fidei [a] possessor fuerit, qui ędificauit. Nam scienti alienũ solũ esse, põt obijci culpa, ꝙ ędificauerit [b] temere in eo solo, quod intelligebat alienum esse.

luptarias per abrasionẽ seruamus, nisi dñs vellet tantum dare, quantum posset habere his ablatis, & corrasis, vt ff. d rei ven. l. in fundo. Si vero mala fide, necessarias per officiũ iudicis, cum tamen possideo, vtiles p abrasionem cõseruo, voluptarias nullo modo, vt C. de rei vẽdi. domũ hinc est, quòd dicit Bul hic, ꝙ expensas repetã qñq; per a. i. per actionẽ: vt ff de neg. gest. l. si pupilli. §.

¶ Planta statim ac radices egit, cedit solo. h. d. ex l. adeo. §. fi. ff. de acquirẽ. re. do.

¶ Si Titius alienã plantã in solo suo posuerit, ipsi⁹ erit. Et ex diuerso, si Ti

Expensæ repeto p a. c., & o.

Impēsę ĩ alienis negocijs factę qualiter recuperat.

uo ædificat. Et vt hæc plene sciant', dic: Cum impendi ĩ rem alienam, aut suo, aut meo nomine Primo casu loquitur ille tit. de neg. gest. & ff. & C. eo Si meo, tunc aut fructuum gratia, & tũc ex fructibus deducit': aliàs nullus fructus intelligitur, vt ff. solu. mat. l. fructus. & ff. fami. erc. fundus qui. †Aut causa rei seruandæ: & tunc aut de nouo faciẽdo, aut non. Primo casu, si bona fide, habeo exceptionem, non actionem, secundũ Ioã. vt supra proxi. §. & ff. de condi. inde. si ĩ area. & ff. de excep. do. Paulus. sed M. ẽt actionem dabat: & est pro eo. ff. de pet. hær. l. hæreditas. §. j. & ff. si pars hær. pe. l. fi. & C. de rei vendi. l. ij. & l. domum. Sed ibi ipso gestu negocium fuit hæreditarium, quod necesse habuit facere, vnde actionem dabat. Sed Io. contra, vt dictũ est: & facit etiam pro eo. ff. de rei vendi. sumptus. & ff. de actio. empt. idemq;. & ff. de pet. hære. l. plane. Si vero mala fide, tunc nec excipiendo, nec agendo cõseruo, vt hic. nam neminem mihi volui obligare. vt ff commu di. in hoc iudicium secundum Io. sed M. etiã dabat negociorum gestorum actioné, vt ff. de neg. gest. si pupilli. §. sed & si qs. Sed ibi nomine alieno gerebat. Item & pro eo. C. de rei ven. l. ij. Sed ibi loquit', quando ex aliena materia, & in alieno impendi, vt ibi plene notatur. Si vero ĩ reficiendo: aut bona fide, & tunc necessarias & vtiles per doli exceptionem, vo

† Est tñ dria pm Ange. qa p peti. hę re. malæ fidei possessor nõ deducit expensas si fructus nõ extẽt, sed bonę fi. sic.

Impensæ necessariæ, vtiles, voluptariæ.

sed & si quis. Item per e. idest, per exceptionem, vt hic. Item & per o. idest, per officium iudicis, vt per l. C. de rei vend. l. domum. vt modo diximus. Et hæc in rei vend. locum habent. In petitione vero hęreditatis bonæfidei possessor seruat omnes. At malęfidei possessor necessarias & vtiles per officium iudicis, aliàs per exceptionem doli re existente meliori in qua factæ sunt, voluptarias vero abradit, vt ff. de pet. hære. plane.

¶ Adde, ꝙ quia glo. non declarat perfecte, & materia excedit vires additionis, videnda sunt quæ ponit Bar. in l. i fun do. ff. de rei ven. SYL.

** Adde Negusan. in tract. de pigno. in iij membro v. par. nu. ix. vbi hanc omnem materiam in xij. conclus. digessit, & quidẽ diligentissime, ita vt nihil desiderari possit.]

¶ Si Titius. Casus facile figuratur. videbatur enim in hac q. concludendũ plantam eius durare, cuius erat: & posse potius agi pro interesse soli à dño eius, qa non mutabatur forma ipsius: quemadmodum in materia, ex qua ędificium conficiebatur, cum nostra sine facto & volũtate nostra, vt diximus, à nobis nõ abdicentur: contrarium tamen decidit, quia cum arbor ex radicibus ipsis viuificetur, merito videtur potius attendendum, quo ad dominiũ ipsius, solum, ex quo durat, q̃ dominiũ primum ipsius arboris, quod sine illo solo esset corru SYL.

ptum

prium & parum durabile. No. summa.] a Commutatur. sed videtur non commutari, cum primo dño rei vendicatio detur vtilis, vt ff. de rei vendic. si frumētum (aliàs incip. idem Pomp.) §. de arbore. quæ est cōtra. Solu. licet ibi dicat Varus, & Nerua dabant: nō tamē sequitur, nos damus: † vel damus deæstimatione, sed nō de plāta, vt diximus, s. eo. §. prætérea. ver. plane si longiore tēpore.

Facit l. Hoc § Alphen'. ff. de dam. infect.

ADDITIO. Et hęc vltima communiter approbat per l. in rem. §. ité quæcunq;. ff. de rei vendic. Christo.

b Radices. oēs, vt differat à sequéti. c Dicamus. Immo videt eius, in cuius fundo originem, duxit, vt ff. ar. fur. cæ. si plures. §. fin. Solu. hec corrigit illá. Vel dic, ibi poterat viuere arbor ex fundo primo, hic non. Vel efficitur Titij, pro parte. s. vt hic, non in totum, vt ibi.

SYL. *Dic, q iste tex. loquitur, qñ arbor posita in confinio egit radices tam in meū q vicini fundum. §. vero fi. qñ arbor alicuius egit in agro eius radices, postea illas etiā in vicini fundum porrexit, quo casu credibile est principale alimētum ab ipsa origine elici, non autem à fundo vicini, in quem extremas duntaxat radicum partes coniecit.]

**Adde secūdum Cępol. de ser. vrb. præ. c. lxxxj. nu. x. q §. fi. l. si plures. intelligit, qñ arbor alitur à solo vicini, non tñ occupat, vt quia tangit per longitudiné & latitudinem, & qñ potest viuere ex radicibus. quę sunt in solo, vnde ducit originé, aliàs secus, vt hic.]

tius suam plantam in Męuij solo posuerit, Męuij plāta erit: si mō vtroque casu radices egerit. Ante enim, q̄ radices egerit, eius permanet cui fuerat. Adeo autem ex eo tempore, quo radices egerit plāta, proprietas eius cōmutat, a vt si vicini arbor ita terram Titij presserit, vt in eius fundū radices b egerit, Titii effici arborem dicamus. c Ratio d enim non permittit, vt alterius arbor esse intelligatur, q̄ cuius in fundum radices egerit. Et ideo prope confinium arbor posita, si etiā in vicini fundū radices e egerit, communis fit.

Sata, sicut plantę, & ędificatum, cedūt solo, & ijsdem regulis procedunt. h. d. ex l. qua ratione. ff. de acq. re. do.

Qua ratione autem plantæ, quę terræ coalescūt, solo f cedunt: eadem ratione frumēta quo que, † quæ sata sūt solo cedere intelliguntur. Cæterum sicut is, qui in alieno solo ædificauit, si ab eo dñs petat ędificium, defendi pōt per exceptioné doli mali, fm ea, q diximus: g ita eiusdē exceptionis auxilio tutus esse pōt is, qui alienum fun

d Ratio. Facit ff. eo. s. de acqui. rer. do. l. adeo. in fin. & l. seq & l. qua ratione. e Radices. pro parte. **Adde, quòd si arbor vicini porrexerit radices in fundū meū, non licebit mihi ppria auctoritate eas recidere, sed agere oporte ne gatoria, ei nō esse ius sicuti tignū aut protectū immissum hēre d. l. si plures. §. vlt. ff. arb. fur. cæs. Cępol. vbi s. nu. ij. & ix.] Qua rōne. Casus figuratur, vt in §. pcedenti: quia omnia dependent ab eadē ratione dubitādi & decidendi. No. sum. Item, q faciés aliquid in alieno fundo, si quod facit, ab eo petat, recuperat ex pensas ope exceptionis]

† cōcor. l. q feit §. i alieno. ff. d vsuc.

SYL.

f Solo cedunt. vt supra proxi. §. **Coalescere terræ est vnitatem cū terra facere. l. hoc. §. Alphenus. ver. ita demum. de dam. infec.] g Diximus. s. eo. §. certe. Sed quid si aliquis ex semine meo in alieno fundo seminauit, cōtra quem agam? Respōdeo, contra seminantem nō, quia non possidet, nec dolo fecit, quomin9 possideret.

Si qs seminauit ex semine meo i alieno fū do, agam cōtra dominum fundi.

dũ ſua impenſa bona fide conſeuit.[a]

¶ Scriptura cedit chartis: quas ſi dñs petat, repellit͛ a bonæfidei poſſeſſor͛ exceptione doli. h. d. ex l. qua ratione. §. literæ. ff. de acquir. re. dom.

¶ Literę † quoq;, licet aureę ſint, perinde chartis[b] membranisue[c] cedũt, ac ſolo[d] cedere ſolent ea, quæ inędificantur, aut † ſerunt͛: ideoq; ſi in chartis mẽbranisue tuis carmẽ,[e] vel hiſtoriam,[f] vel orõnẽ[g] Titius ſcripſerit: huius corporis[h] non Titius,[i] ſed tu dñs eſſe videris. Sed ſi a Titio petas[k] tuos libros, tuaſue mẽbranas, nec impenſas ſcripturę ſoluere paratus ſis, poterit ſe Titius defendere per exceptionẽ doli mali: vtiq; ſi earũ chartarũ mẽbranarũue poſſeſſionẽ bona[l] fide nactus eſt.

¶ Tabula cedit picturæ: repellitur tamen pictor doli exceptiõe, niſi ſoluat tabulę pretium: ſicut & dominus tabulæ, niſi picturæ impẽſam perſoluerit: niſi tabula ſit furtiua: tunc enim dat͛ domino furti actio. h. d. ex l. qua rõne. §. literæ. ff. de acqui re dom.

¶ Si quis in aliena tabula pinxerit,[m] quidam putant tabulam[n] picturæ cedere

Item nec contra poſſidentem, quia eius facto nihil actum eſt. Sed tñ dic eum teneri inſtar tigni iniuncti, qui tenetur ẽt ſi poſitum ab alio habeat, vel teneat, vt diximus ſ. eo. §. cum in ſuo. per l. ff. de ijs qui deie. vel effu. ſi vero. §. ſi id qđ poſitum. † Et eadẽ quæſtio fit in plantis, & eodem modo ſoluit͛, cũ ſit ratio ſimilis, vt ff. manda. Lucius. in fi. j. reſpon.

a ¶ Conſeuit. ideſt plantauit, vel ſeminauit.

¶ Literę quoque. Caſus figuratio accõmodetur ſm ſuperiores caſus. eadem enĩ cõſtant rõne. No. ſumma.]

b ¶ Chartis. vt de bombyce, vt sũt hę, q̃ de Piſis veniunt.

c ¶ Membranis. quę de mẽbris animaliũ eripiuntur.

* ¶ De mẽbranis vide Plin. lib. xiij. ca. xj. & xij.]

d ¶ Solo. vt ſupra eo. §. cum in ſuo.

e ¶ Carmen. metrice.

f ¶ Hiſtoriam. noui & veteris teſtamẽti. idem dicam in fabula, vel chronica, vel quolibet libro proſaico.

g ¶ Orationem. ad Deum, vel ad populum, vel ad principem.

h ¶ Corporis. ideſt libri.

i ¶ Non Titius. ſ. ſcriptor bonę fidei.

K ¶ Petas. directa in rem.

l ¶ Bona fide. Si autem mala, laborẽ donaſſe videtur, vt ſ. eo. §. certe. Sed nunquid actionem ſcriptor hẽt reddito lib. † Reſpon. ſic, ſi bonã fidem habuit: actionem dico. ſ. in factum. vt ff. de rei vendi. l. in rem. §. item quæcunq; ſi malam fidem habuit, nõ hẽt actionem: quia nec exceptionem habet, vt hic. Sed cũ hodie prætioſior ſit ſcriptura, q̃ charta, nunquid mutatur hoc? Reſpondent, quidam vt Azo, ꝙ ſic: nos, ꝙ non † ar. C. de teſtamen. ſancimus. & C. de appel. pręcipimus. in fi.

¶ Hęc opin. vera eſt, vt late declarat ꝑpo. Senen. in iij. caſu. in j. q. col. ij. & iij.]

* ¶ Siquis. Caſus. Quæſitum eſt, vtrũ tabula cedat picturæ, an econuerſo: & cũ ſ. viſum fuerit, rẽ alij rei cedere, ſine qua eſſe non poteſt, videbatur dicẽdum ſimili modo picturam cedere tabulæ. l. in rem. §. ſed & id. ff. đ rei vendi. cõtrarium nihilominus decidit͛, & ratio aſſignatur in tex. reliqua autẽ, quæ in tex. diſponuntur, pendent ex rationibus allegatis in præcedentibus paragraphis, quas repetere nimis ſuperfluum eſſet. Nota valere arg. ab abſurdo remouendo.]

m ¶ Pinxerit. ſiue bona fide, ſiue mala fide, ſm Pla. nos contra, quia bona fi. vt infra eo. §. ibi, vtique &c.

n ¶ Tabulam. Quid ſi in marmore? Reſpon.

† Intellige totam hanc gl. qñ & ſerens & ſatum hũs ſunt i bona fide.

† Limita ſm Ioã.

SYL. And. i ſpecu. i rub. de inſtr. edit. col. iij. i add. † aũs inſeruntur.

Mẽbrana vnde dr̃.

† ſi aũt ſic ſcriptor id mercedẽ, & ſibi đ ſuo labore non ſatisfiat, põt retinere quaternos, vt no. gl. in l. ſi nõ fortẽ. § ſi centũ. & ibi Bart. & Bal. đ cõdi. ind. de Ang.

† Et bene ſm Ang. hic ꝑ iſtũ tex.

SYL.

. Respon. contra seruari forte: argumen. tamen cōtra, infra de testamen. §. pen.

SYL. *¶ Dic, secundum Ange. idem & si in tabula marmorea pingatur, dum tamē non sit affixa parieti: nam tunc pictura cederet marmori ex mente pingētis, velut causa ornatus ædium posita. l. & si non sunt. §. perueniamus. ff. de aur. & arg. lega.]

a ¶ Cedere. ff. de rei vendic. l. in rem. §. sed & id quod in charta. cōtra. Solutio: hæc corrigit illam Vel distingue an pretiosior sit illa scriptura, q̄ tabula, ſm Placen. q ait locum habere quod hic dicitur, si pictus est homo, non vrsus: bono colore, non atramento.

SYL. *¶ Prior solutio verior est, non quidem vt Imperator corrigat, sed quod ex variis veterum altercationibus sententiā Caii comprobarit, vt tabula cedat picturæ, dicta. l. qua ratione §. literæ. ff. eo.]

ADDITIO. Quod glo. dicit de homine vel vrso. non bene loquitur: quia nō est requirendum quid depictum, dūmodo honestū: vtrunq; enim habet exornare materiam: sed bene est inquirendum, qualis sit color. Christoph.

b ¶ Apellis vel Parrhasij. propria nomina pictorum.

SYL. *¶ De quorum præstante artificio vide Plin. lib. xxxv. c. x.]

c ¶ Eam petat. s. directa rei vēdicatione, vt ff. de acqui. re. dom. l. qua ratione. §. sed non vt literæ, ſm Azo.

Vendicat aliqñ nō dñs a domino.

d ¶ Vtilis actio. In rem, non directa, qa desiit dñs esse. & sic est mirabile, quod non dñs à dño vendicat. sic cōtingit aliàs in publiciana in quibusdā casibus, vt not. infra de ac. §. aliæ. aliàs. §. nanq; si cui. e ¶ Imposuit. Hoc mirabile contingit hic, quod conditio possidentis est deterior, quàm petētis: aliàs cōtra, vt. j. de interd. §. commodum. sic & aliàs ff. de noxa. si quis à multis. & ff. si ex noxa. cau. aga. l. j. in fin. & l. ij. ff. de petit. hęr. cum idē. Sed ad hoc responde quod ī causa noxali esse poterit, quod secundo agens nō probabit. Itē in petitione hęreditatis si bona iura habuit in vincendo, hæc eadem habuit ī defendēdo: & sic non est eorum conditio deterior. Item cū hic habeat actionem pictor, si non possideat: multo magis exceptionem debet habere soluto pretio, vt ff. de superfi. l. j. § quod autem. & ff. de regu iur. l. cui damus. Sed nunquid domino quondam tabulæ idem conceditur, si possideat, si pretium picturæ soluat? Respondit Ro. quod sic, cum sibi actio detur. Ego contra vt sit differentia inter dominum & pictorem. Item quis præfertur, si ambo cōtra extraneum possidentem agant? Respon. is, qui directā habet actionem. i. pictor: ſm Io. Sed nunquid si tabula fuerit abrasa, remanet pictoris? Respon. sic, vt ff. de rei vendi. l. in rem. §. item quæcunq;. vers. & quod semel. Sed quare aliud in picturis, quā in scripturis? Respon. quia pictura pretiosior est, q̄ scriptura, ſm Io.

Possidentis conditio qñq; deterior q̄ petētis.

Pictura p̄tiosior est scriptura.

*¶ Aliam rationem tradit Bar in l. qua ratione. §. literæ ff. de acqui. re do. nempe, quia non occupatur tota charta: & ideo ei cedunt literæ tanq̄ minor pars.]

f ¶ Surripuit Antequàm pingeret.

g ¶ Alius. post picturam.

dere: alijs videt, picturā (qualiscunq; sit) tabulæ cedere. sed nobis videt melius esse, tabulam picturæ cedere. [a] Ridiculum est enim, picturam Apellis, [b] vel Parrhasij in accessionem vilissimę tabulæ cedere. Vnde si a dño tabulæ, imaginem possidēte, is qui pinxit, eā [c] petat, nec soluat p̄tium tabulæ, poterit per exceptionem doli mali summoueri. At si is, q pinxit, eā possideat, cōsequēs est, vt vtilis [d] actio domino tabulę aduersus eum detur: quo casu: si nō soluat impēsam picturæ, poterit p exceptionem doli mali repelli; vtiq; si bonęfidei possessor fuerit ille, qui picturā īposuit. [e] Illud enim palam est, quod siue is; q pinxit, surripuit [f] tabulas, siue alius, [g]

SYL. *¶ Accur. male subaudit, quia etiā ante picturā si surrepta sit, competit dño tabulę furti actio. potuit enim ēt res furti ua bona fide venire in ptātē pictoris.]

a¶ Tabularum. Etiam, subaudi. nam & pictori cōtra extraneum furem dat̃, fm Azo. Vel melius, (vt mihi videt̃) hic loquitur quādo fuit surrepta ante, q̃ eēt picta: sed etiam contra dominum tabulæ, sibi surripientem posset dari pictori furti actio, facto furto tabula iam picta, vt ī.de obl. quæ ex delic. nascun. §. aliqñ.

cōpetit domino tabularū[a] furti actio.

¶ Bonęfidei possessor facit fruct⁹ suos, nec eos cōsumptos cogitur restituere: secus si fuerit malę fidei. Areti.

¶ Si quis a non domino, quem dominū esse crediderit, bona[b] fide fundum emerit, vel ex donatione, aliaue qualibet iusta[c] causa æque bona fide acceperit, naturali[d] ratione placuit fructus,[e] quos percepit, eius esse pro cul

SYL. ¶ Siquis à non domino. Casus. Quærebatur, an possessor, quamuis bonæfidei, faceret fructus suos, si re vera alius sit dominus: & videbatur q̄ non: quia fructus ex ipsa re illius esse vident̃, cuius est res, cōtrarium deciditur in iis fructibus, in quib⁹ labor & industria possessoris vertitur. Æquitati enim naturali consonū est, quod quisque fecit sua impensa, labore, & cura, vt fructus percipiat. credés rem ad se pertinere iustis de causis, lucretur eos pro sua cura & labore. l. bona fides tantum. ff. de regu. iu. secus est autem in malæfidei possessore, quia operas suas creditur donasse qui eas exposuit scienter in re, quam sciuit alienam. No. bo. fidei possessorem facere fructus suos. Itē, q̄ malęfidei possessor restituit rem cum fructibus.]

† Dic hoc verum in aliis contractibus pterq̄ in emptionibus: qa in illis reqrit, q̄ duobus tpib⁹ hēat bonā fidem, videlicet tpe cōtract⁹, & tpe traditionis. l. ij. ff. pro empto. & q̄ fit rō dif ferentiæ, ibi no. Ang.

b¶ Bona fide. quæ in initio exigitur. l. vt credat sibi dantem habere ius distrahendi, vt ff. de vsur. qui scit. §. fi. † Nec obstat quod est. ff de acqui. re. do l. bonęfidei §. in contrarium. quia ibi opponendo loquitur, non ponendo.

*¶ Adde, q̄ bonæfidei emptor non solum dicitur is, qui credidit venditorem esse dñm, verum etiam si eum putauit ius vendendi habere, puta procuratorē aut tutorem esse. l. bonæfidei. ff. de ver. sign. & l. qui à quolibet. de cōtrah. emp.

c¶ Iusta Cum multæ sint causæ siue tituli acquirendi, vt in ff. colligitur in variis titulis sub tit. de vsuc. vsque ad tit de re iudi. idem tamen & si titulum nō, hēat, vt arg. ff. fi. regun. l. iiij. §. sed ante. ¶ Ratio autē est, quia in accessoriis præscribendis satis est titulus pro suo. Bald. in l. j. col. ij. C. d̄ vsur. & fru. lega.]

SYL. d¶ Naturali ratione. Idest iure gētium: de quo loquitur hic titul⁹, cui naturalis insita ratio est.

*¶ Adde. q̄ nō solum facit suos fructus iam perceptos, sed etiam illos, qui tantū à solo separati sunt. nec interest, siue ipse bonæfidei possessor eos perceperit, siue alius l. bonæfidei. ff. de acqui. re. do & l. qui scit. §. præterea. ff. de vsur. & not. glo. j. & ij. in §. seq. ī. eo.

e¶ Fructus. ¶ industriales. aliud in naturalibus, vt ff. de vsur. l. fructus Non obstat. ff. de acqui. re. dom. l. bonæfidei. in prin. quod enim ibi dicit, omnes, exponitur siue facto possessoris, siue alterius pcepti, industriales tamē, vt ff. de vsur. qui scit. §. præterea.

SYL. ¶ Regula enim est, q̄ quilibet possessor etiam cum titulo tenetur restituere fructus naturales etiam consumptos: & ratio est, quia in eis agitur de mero lucro, cum acquirantur sine impensa & industria hominis: & ideo cessante ratione curæ, & solicitudinis, nō cadit etiam disputatio an error iuris sufficiat. cōmunis ē hæc resolutio doct. in l. & ex diuerso. ff. de rei ven.]

¶ Sed naturalibus fructibus cōsumptis an teneatur possessor? Respon. non tenetur possessor rei vendicatione: quia nō possidet, nec dolo desiit possidere: sed cōdictione sine causa tenetur inquantū locupletior ē, arg. ff. si cer. pe. l. si & me.

** Adde, q̄ fructus naturales sunt poma ficus, & similia: industriales, qui industria

Ang. y. val. fuy

-ftria hominis quæruntur, vt segetes, vinũ, & consimilia, glo. l. & ex diuerso. ff. de rei vend. & in c. grauis. de resti spo. Et in materia fructuũ, de qua in hoc tex. & in glo. vide pulcherrimã glo. j. de offi. iu. §. j. vet. cũ fru.]

ADDITIO. Sed si si sit esse q⁹ locupletior nõ tenet, nisi esset malæfidei. Ang.

a Pro cultura. vt segetes.

b Et cura. vt lac, & pilus, & lana.

SYL. * Adde, q iudex ipse æstimabit qui fructus sint naturales, & q industriales, Bar. i l. & ex diuerso. ff. de rei ven.]

tura, a & cura. b Et ideo, si postea dominus superuenerit, & fundum vendicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest. c Ei vero, qui alienũ fundum sciens possederit, non b idem cõcessum est: itaq; cum fundo etiam fructus, licet consumpti sint, cogit e restituere.

c Non pot. nec ad pretiũ, vt j. de offic. iud. §. si vero. & ff. h. regũ. l. iiij. §. sed ante si tamẽ extant, nõ rei ven. quia percipiẽtis sunt, sed officio iudicis tenet reddere, vt C. de rei ven. certũ. §. bonæfidei.

Et ita cõmuniter tenetur, vt late Cur. in consi. lxxj. per totum.]

d Non idem. vt faciat fructus suos.

Fructus percipiendi sunt quatuor quibus restituendi a malæfidei possessore et titulũ habente.

e Cogitur restituere. Distingue tamẽ: quia si habet titulum malæfidei possessor, de consumptis condictione sine causa: de extãtibus, rei vendicatione tenetur de percipiendis, propter titulum excusatur: vt C. de rei ven. si fundũ. nisi in quatuor casibus. Primo, quãdo emit ab eo, quẽ scit vẽdere in fraudẽ creditorũ, vt ff. quæ in frau cre. l. ait prætor. §. per hanc Secũdo, qñ emit ab eo, qui metu cõpulsus est, vt ff. quod met. cau. sed & partus.

SYL. * Adde, quòd in primo casu rõ est, qa titulus habet pro nõ titulo. d. §. per hãc. vbi Albe.] in secũdo vero hoc introductũ est in odiũ inferentis vim vel metũ.]

Tertio, quando emit cõtra interdicta legum sciens C. de agri. & cen. quemadmodum. lib. xj.

SYL. Adde, q hoc operatur contumacia ementis rem à l. prohibitam.]

Item in quarto, scilicet qñ emit à fisco non solenniter vendente, vt C. de fi. instru. & iu. hastæ fi l. j. lib. x. (j) Isti quatuor casus etiam not. ff. quod met. causa. l. sed & partus. & l. si fundum. C. de rei vend. Si nõ habet titulũ: de cõsumptis, cõdictione sine causa: de extantibus, rei vendicatione, vt C. de cõdi. ex lege. l. pen. & C. de rei vẽ di. si fundum. de percipiendis, officio iudicis. ff. de rei ven. si nauis. §. fi.

¶ Fructuarius non facit fructus suos, nisi sint à solo separati, vel per se, vel per alium eius nomine. Et ideo non collectos nõ transmittit ad hæredes suos. Et idem in colono Aret.

f Is vero, ad quem vsusfructus fundi pertinet, non aliter fructuũ dominus efficitur, q̃ si ipse f

ADDIT. (j) Hoc enim procedit: quia ille emit circunscripta solennitate iuris secundum Chrift. *idem tamen, & si ematur ab alio, non adhibitis solennitatibus requisitis.]

* Adde, q licet malæfidei possessor restituat fructus etiam consumptos, hoc tamen intelligendum est deductis impensis factis, præsertim in cultura & collectione. l. fruct⁹ qui dotis ff. fam. ercis. & l. si à domino. *. vlti. ff. de peti. hær.

SYL. Is vero. Casus. Quærebat, an fructuarius vel colonus facerent fructus suos: & videbatur eadẽ ratione q sic, pro labore, & cura, cũ teneant bona fide, & ideo pendentes transmitti ad hæredes, cũ in eis sit illis ius quæsitum. Contrarium tñ dicitur ea ratione: quia cum habeãt ius vtendi & fruendi durante tantum vita, §. finitur. j. de vsufru. statim eo mortuo, fructus illi, qui pendent, censentur pars ipsius rei. l. fructus. ij. ff. de rei vend. & spectant ad dñm: quia ius percipiendi eos morte est extinctum No. summa.]

f Ipse. alio enim percipiente nõ fiunt sui: sed hunt bonæ fidei possessoris, etiã si eos alius percipiat, vt ff. de vsur. qui scit. §. præterea.

Adde,

eos perceperit. Et ideo licet maturis fructibus, nondum tamen perceptis, * decesserit, ad hæredes eius non pertinent, sed dño [b] proprietatis acquiruntur. Eadé ferè & de colono [c] dicuntur.

¶ In fructu pecorű sunt fœtus, lac, & lana: fœtus vero ancillæ in fructu non est: & fructuari9 tenetur in locum demortuorű supplere gregem, agrum, vł vineas. hoc dicit ex l. in pecudum. ff. de vsuris.

¶ In pecudum † fructu etiá fœtus est: sicuti lac, pilus, [e] & lana. Itaque agni hœdi, & vituli, & equuli, & suculi statim naturali [g] iure dominij fructuarij sunt. Partus vero ancillę in fructu nő est: † itaq; addo

SYL. ¶ Adde, quòd ibi glo. limitat, nisi alius nomine vsufructuarij percepisset.] Vel aliter, si ipse percepit, non etiam hæres eius. nec enim ad hæredem transmittit.

a ¶ Perceptus. vt si in horreo repositi sűt, facit suos fructuari9: sed bonæ fi. possef. statim vt à solo separati sunt, vt ff. quib9 modis vsusfru. ami. si vsufructuari9.

SYL. ¶ Idem si non sint repositi, dű tamé sint excussi & per cepti actualiter. d.l. si vsufructuarius messem.] Et é alia differentia, quia fructuarius facit suos naturales fructus, bonæ fi. possef. non, vt ff. de usufru. l. usu fructu. lega. & de vsur. l. fructus.

Fructuarius & bonæ fidei possessor diuersimode faciunt fructus suos.

*¶ Percepti fructus æque in fructuario, atque in bonæ fidei possessore dicűtur, simulatq; à solo separati sunt, etiam si adhuc excussi aut repositi non fuerint: sed fructuarius ita demum eos suos facit, si suo nomine a solo separati fuerint: bonæ fidei autem possessor, à quocunque à solo separentur, vt est tex. in d.l. si vsufructuarius. & declarat ibi Bar. & Tiraq. de retrac. conuen, §. v. glo. iiij. nume. j.

b ¶ Domino. Sed per quam actionem? Respon. per rei vend. cum dominus sit uel condictione ex hac lege.

c ¶ De colono. Qui numis colit: ná omnes fruct9 facit suos, vt vsufructuarius: sed differunt, quia colonus talis facit fructus suos, vt à solo decerpti sunt, vt ff. de fur. l. si apes. §. fin. secus in vsufructuario, vt hic dicitur. Vel dicas de partiariis, vt ff. loca & condu. cum in plures. §. messem. ꝑm Azo.

Colonus & vsufructuarius differűt.

SYL. * ¶ Adde, quòd etiam vsufructuarius fit dominus fructuum, simul atque percepti sunt, vt dixi supra ad glo. in ver. perceptis. dummodo percipiantur ab eo uel alio eius nomine: & §. messem. potest intelligi generaliter tam in colono numis colente, quàm in partiario: quare uerius est, verbum (fere) eá ob causam additű esse, quæ postremo loco. ab Accur. refertur: qui autem si partiarius colonus, exposui l. §. item seruiana. j. de actio.] Ité dicit, ferè, ꝑpter aliud: quia colonus tráſmittit ad hæredé, vt infra de loc. §. fi. sed fructuarius nő, vt hic.

† Similis tex inf. de vsu & habi. §. sed & si pecorum.

¶ In pecudű: Casus facile figurari potest, in primis enim ponitur regula, ex qua videbatᷣ inferri ad casum ancillæ in qua contrarium deciditur ex ratione posita in tex. in tertio vero casu dubitabatur, an teneretur summittere in locum demortuorum: & videbatur ꝙ nő: quia cum dominium esset penes alium, videbatur illi perire. l. incédium C. si certum peta. unde onus supplendi ad dominum videbatur spectare: cuius contrarium dicitur ea ratione, quia debet vti fructuarius bona fide, salua rerű substãtia, infra de vsufruc, in prin. quod nő est, nisi supplerentur vt dixi: & quia sicut bonus paterfa. vti debet, vt dicitur in tex. Not. ꝙ fœtus animalis irrationalis est in fructu. Item, ꝙ omnes fructus sunt producti gratia hominum: & ꝙ homo nő est in fructu. Item, ꝙ fructuarius supplere tenetur gregé, agrű. & vineas.]

S Y L. † hæc fuit Bruti sententia, quã obtinuit aduersus P. Scæuolá, & M. Maniliű; Cice. l. j. de Fin. Vltia l. Vetus de vsu fru.

d ¶ Fœtus. q. d. ita fœtus sicut &c.

e ¶ Pilus. Bouis, vel etiam caprarum, ad borram sellarum.

f ¶ Et suculi. idest parui sues,

g ¶ Naturali iure. i. gentium. de quo loquitur s. eo. §. singulorum.

a Pertinet, quantum ad plenam proprietatem, nisi etiam & in partu sit vsusfructus legatus, vt ff. de vsufru. vetus

* Adde, quòd & ad bonæ fidei possessorem pertinet partus ancillæ saltẽ vtiliter, vt not. glo. in l. in pecudum. ff. de vsufr. quia pro domino habetur: & ideo ei cõpetit actio Publiciana ad persequẽdum ipsum partũ. l. si ego. §. partus. de publi. nam vsucapit, §. sed tamen. ver. item, si is. q̃. de vsuc.

minũ proprietatis pertinet [a]Absurdũ[b] enim videbat̃, hominẽ in fructu [c] esse: †cum omnes fructus rerum natura[d] gratia† hominis cõparauerit.

Sed si gregis [e] vsũfructum quis habeat, in locum demortuorũ capitũ, ex fœtu[f] fructuarius summittere[g] debet, vt & Iuliano visum est: & in vineatũ demortuarũ vel arborum locũ alias debet substituere †recte enim colere, & quasi bonus paterfamilias vti debet.

Thesauri in loco proprio, sacro, vel religioso, casu inuẽti, cedunt inuentori: in alieno, diuiduntur inter dominum & inuentorẽ. hoc dicit.

†Idẽ Cic. lib. i. offi. vbi tractat de iu sti. & co. prol. i. de legi. & lib. ij. de Nat. Deo. † al. hominum.

b Absurdũ: sic ff. de vsur. l. in pecudũ.

c In fructu scilicet vt ipse sit fructus: sed tamen in eo relinquitur vsusfructus

d Rerum natura. idest Deus: sic supra de iure natura. in prin. vnde dicit̃ apud Ouidium: Pronaque cum spectent animalia cætera terram: Os homini sublime dedit, cœlumq; videre iussit, & erectos ad sidera tollere vult⁹. sic ff. de ædi. edic. l. iustissimæ. & ff. de fur. qui vas. §. ex furtiuis. & ff. de pet. hær. l. ancillarũ.

* Huc pertinent quæ scripta sunt Genes. c. j. quæ omino leganrur, vt admirabilia Dei Opt. Max. beneficia erga hominem agnoscas.]

*Lib. j. Metamorph.

Grex qd comprehendit.

e Gregis. grex est numerus decẽ ouiũ, vel quinque porcorum simul & congregatim consistentium, vt ff. de abig. l. oues. & tacit. ff. de vsuc. l. rerum mistura. §. tertium.

f Ex fœtu. Aliunde enim nõ summittitur, secundum quosdam: vel forte sum mittet etiam aliunde, arg. ff. de vsufru. quid ergo. §. sed quod dicitur. in fi.

ADDITIO. Hæc glo. communiter approbatur. vt nõ solum ex fœtu aliarum suppleat capita: sed etiam opus habeat aliunde quærere & supplere. Christ.

g Summittere. Quæ summissio nõ fit, si in singulis capitibus sit vsusfruct⁹, vt ff. eo. quid ergo. §. sed quod dicit̃. in fi.

* Ratio, quare fructuarius in vinearum vel arborum demortuarum alias debeat substituere, illa est, quia ad eum pertinent. vn de aliud in deiectis vi veterum quæ pertinent ad proprietarium. l. agri. & l. arbores. & ibi glo. ff. de vsufru.]

† Facit ff. de vsuf. in prin.

Thesauros. Casus Reuocabatur in dubium, thesaurus cui concedendus esset, & cui⁹ fieret. In primis enĩ videbatur, q̃ cum in bonis nullius esset, cederet totius occupanti. §. nullius. supra eo. ex ad uerso vero videbatur, quòd ne pars quĩ dem illi deberetur, sed in totum acquireretur hæredibus illius, qui eam pecuniam deposuisset, cum non ideo condita esset, vt pro derelicto haberetur; sed quo tutius custodiretur: Adrianus tamen naturalem æquitatem intuens, qa nõn extat qui sibi fieri præiudicium dicere possit, cum thesaurus sit pecunia à dominis ob vetustatem ignotis condita. l. j C. de thesau. lib. x. statuit, vt inuentus in suo, inuentoris totus esse debeat: in alieno vero, vt diuidatur æquis portionibus inter inuẽtorem & dñm loci.] No. thesaurum inuentum in loco proprio proprium effici: in alieno. siue ille locus sit publicus, siue religiosus, siue sacer, cedit pro dimidia inuentori, pro dimidia domino.]

S Y L.

* Adde, quid de thesauro ab emptore inuento in re vendita, durante tempore præstituto ad reuenditionem, & antequam res redimatur, vtrum pertineat ad ipsum emptorem, an ad venditorem redemptione facta, an ad vtrunq; : vide tex.

tex in l. diuortio. §. si fundum.& ibi gl. Bar. Bal.& alios.ff. sol. mat. & latius remissiue apud. And. Tiraq. in tract. de retrac. conuentionali. in fi. nu. lxxxxvij.

Thesaur' quid est.

a ¶ Thesauros. Est autem thesaurus pecunia ab ignotis dominis vetustiori tempore abscondita, vt C. de the sau. l. j. lib. x. in prin. vel depositio pecuniæ, cuius memoria non extat, vt ff. de acquir. re. do. l. nunquã. §. thesaurus quandoque improprie dicit. vt ff. de acquir. pos. l. peregre. in prin. & ff. ad exhib. l. thesaurus.

† Vide Aeliũ Spart. in Adriano.

¶ Thesauros, [a] quos quis in loco [b] suo [c] inuenerit, diuus Adrianus † naturalem æquitatem secutus, ei concessit, qui eos inuenerit. Ideq; statuit, si qs in sacro, aut religio so [d] loco fortuito [e] casu inuenerit. At si quis ĩ alieno loco, non data [f] ad hoc opera, sed fortuitu inuenerit, dimidiũ domino [g] soli cõcessit, & dimidium inuentori. Et conuenienter, si qs in Cæsaris [h] loco inuenerit, dimidiũ inuentoris, & dimidiũ eẽ Cæsaris statuit. Cui conueniẽs est, vt si quis ĩ fiscali loco, [i] vel publico, [k] vel ciuitatis [l] inuenerit, dimidiũ ipsius esse

* ¶ An in dispositione huius. §. sufficiat sola inuentio sine apprehensione, est glo. supra. eo. titu. §. item lapilli. in ver. inuentoris, quòd sic. Sed Bar. contra, in l. j. ff de acqui. possess. in prin. cuius sententia recepta est.]

** Adde, q hic §. non habet locum in pecunia perdita, si ab aliquo reperiatur, nam illius permanet, cuius fuerat. l. à tutore. ff. de rei vend. sed quid si non inuenitur, cuius sit, licet fuerit diligenter perquisitum, nunquid possum retinere? & Bal. in l. j. col. j. ff. eo. tenet, q debeat cõsignari epo loci, qui eã det pauperibus, arg. auct. oẽs peregrini. C. eo. de success.]

b ¶ Loco. aliàs solo.

c ¶ Suo. iure directo, vel vtili: vt si feudatarius, vel emphyteuticarius, vel similes: licet Pia. aliud dixerit in his.

SYL. ¶ Opi. glo. approbatur in casu posito: & infertur, q si dominus directus in fundo emphyteuticario inueniat, pro dimidia spectabit ad emphyteutam: q si extraneus inueniat, dimidia erit extranei, alia emphyteutæ.] Quid si mercenarius, dum laborat in alieno, vel creditor in pignore inuenit thesaurum? Respon. dimidium eius est, in cuius fundo inuenitur & dimidiũ sibi acquirunt, vi. ff. de acquir. re. do. l. si is qui. §. q si creditor.

* ¶ In mercenario contrarium tenent Ang. & Ioan. Fab. & recte.] SYL.

** Adde, q & fructuarius nõ acquirit sibi thesaurum inuentum in fundo, in quo hẽt vsumfructum, nisi pro dimidia, perinde ac si in alieno loco illum inuenisset. siquidem thesaurus in fructu nõ est. l. fructus. §. si fundum. ff. so lu. matri.]

d ¶ Religioso. ff. de iure fisci. l. iij. §. pe. cõtra. Sol. hic corrigit fm Bulg. vel hic fm naturalẽ rõnem, vt patet in litera, ibi fm ciuilẽ rõnẽ, quę pualet: sic in vsucapione cõtingit, fm Ioan.

SYL. ¶ Hęc vltima tenetur secũdum Christ. hic. Hodie autem dimidia erit inuentoris, alia prælati.]

Casus fortuitus.

e ¶ Fortuito casu. Casus est inopinatæ rei euentus, ex diuersis causis proueniẽs, ob aliud & aliud inceptis.

f ¶ Non data ad hoc opera. aliàs totum redditur dño. in suo loco tñ potest operã dare, non tñ magica arte, aliàs esset fisci, vt C. de thesau. l. vnica. lib. x. Accur.

g ¶ Domino. Sed per quam actionem? Respon. per rei vendicationem, cum dominus sit vel condi. ex hac. l.

ADDITIO. Pecunia tñ recondita in muro domus venditæ nõ cedit emptori sed remanet reconditoris. Ang. An autem sufficiat so'us oculorum aspectus, vel etiam requiratur apprehensio, & qs præferatur, vide Christ. hic.

h ¶ In Cæsaris loco. i. patrimoniali.

i ¶ Fiscali loco. non tamen publice deputato.

K ¶ Vel publico. i. publice deputato.

l ¶ Ciuitatis. quæ loco priuatorũ sunt,

vt

vt ff.de verb.sign.eum qui vectigal.

a ¶ Fisci.sed si fisci partem suppresserit, cum altero tantum reddit, vt.ff. de iu. fisc.l.iij §.fi.

SYL.

¶ Per traditionem. Casus in tam generali regula nõ est ponendus: cuius ratio assignatur in tex. ibi, nihil enim No. traditione dominiũ quæritur* quod intellige secundum rationem, si tradẽs dominus sit, & velit dominium transferre. Item quod nihil cõuenientius est, quàm quod voluntas domini impleatur circa alienationẽ rei suæ. Item, quod naturali rationi conuenit, quod quilibet rerum suarum sit moderator & arbiter. Itẽ, quod stipẽdiaria & tributaria prædia per traditionem alienantur. Item, quid sint stipendiaria & tributaria prædia.]

¶ De iure canonico transfertur beneficiũ per personam papæ, etsi fit traditione, vt ic. proposui, cũ gl. sup ver. vacare. extra de cõce. pb.

debeat, & dimidiũ fisci, [a] vel ciuitatis.

¶ Ex traditione dominiũ quæritur quorumcunque bonorum, etiam stipendiariorũ, & huiusmodi. h.d.

¶ Per traditionẽ: [b] quoq; iure naturali [c] res nobis acquiruntur. [d] Nihil [e] † enim tam conueniens est naturali æquitati, quàm voluntatem [f] dñi volentis rem suam in alium trãsferre, ratam haberi. & ideo cuiuscunq; [g] generis sit corporalis [h] res, tradi potest, & a dño [i] tradita alienatur. [k] Itaque stipendiaria [l] quoque & tributaria [m] prædia codẽ modo alienantur. [n] Vocãtur autẽ stipẽdiaria & tributaria prædia, quæ in prouincijs [o]

b ¶ Per traditionem quoq;. Non solum inuentione, vt supra.§.proximo.

c ¶ Iure naturali.idest gentium, vt infra.§.proximo.

d ¶ Acquiruntur.causa præcedente, vera vel putatiua, † aliàs non, vt ff. eo.l. nunquam.& infra hoc.§.ibi, sed si quidem &c.

† In qua & tradẽs & accipiens cõuenit putatiua, qa ambo eã sciant vel credãt subesse.

* ¶ Quod dicitur de causa putatiua, declara procedere, si traditio sit vera, non etiam ficta, vt per constitutum: Cyn. & alij in l.qui rem.C.loca.]

SYL.

e ¶ Nihil immo Deo seruire.sed hyperbolice loquitur.sic.ff.de pac.l.j.in prin. & ff.de act.emp.l.ex emp. in prin. & C. de transac.non minorem.

f ¶ Voluntatem.dum tamen legitimã: nam cui bonis interdictum est, nõ alienat, vt ff.de cur.fur.l.j.in prin.

* ¶ Adde, quod verbum voluntas, excludit errorem, & ideo si rem meã, existimans esse tuam, tibi tradiderim, dominiũ in

te non transferam.l. si procurator.ij. ff. de acqui.re. do. & l.iij.§. subtilius.ff. de cond.cau.da. Item declara regulam huius tex.non habere locum, vbi lex prohibet alienationem.l.vlti.C.de reb.alie. non alie.]

g ¶ Cuiuscunque. idest siue mobilis, siue soli.

h ¶ Corporalis.incorporales enim tradi non possunt, vt ff. de acqui. re. do. seruus. §.incorporales

i ¶ A domino. hoc quandoq; fallit, & eius contrariũ inuenitur verũ, vt ij qui. ali. licet vel non. Sed hoc est regulare, vt hic, & ff.eo.traditio.

K ¶ Alienatur.i.dñium trãsfertur Accur.

** Alienatio enim est omnis actus, per quem dominiũ transfertur.l.j.C.de fun. dot. Illud quoq; est maxime notandũ quod licet dominium non transferatur nisi re tradita, tamen secuta ipsa traditione dominium intelligitur translatum statim tempore contractus, Albe. in l. si filiu.fa.§.cum fundum.de verb. oblig. & Saly.post Cy.in l.contra.C. de inof.tes.]

l ¶ Stipendiaria.s. quæ militibus pro stipendiis dantur, vt ff. de rei vend. item si verberatum §.ij. & de euictio.l. Lucius. & de acquir.rer.do.in agris. Prędia stipẽdiaria.

* ¶ Stipendiaria seu tributaria prædia (idem enim sunt) vocabantur illa, pro quibus à prouincialibus tributum po. Ro.pendebatur.] SYL.

m ¶ Tributaria.quæ tributa Romæ reddunt. Prędia tributaria.

n ¶ Alienantur.per traditionem.

ADDITIO. Quæ quot modis fieri intelligantur, vide Ange. Et an per verbum, tradidit, positum in instrumento probetur, vide Bar.& Christ, hic.

o ¶ In prouincijs.quasi dicat talia prædia

sunt: inter [a] quæ nec non & Italica prædia, ex nostra constitutione [b] nulla ẽ differentia: [c] sed si quidem [d] ex causa donationis aut dotis, aut qualibet alia ex causa tradantur, [e] sine dubio trãsferuntur. [f]

¶Dominiũ rei vẽditæ non transit in emptorem, ẽt si res tradat, nisi pretium sit solutũ, vel aliter satisfactum, aut habita sit fides de pretio. h. d. ex. l. qua rõne. §. hæ quoq;. ff. de acqu. re. do. Are.

¶ Venditæ† vero [g] res [h] & traditæ, non aliter emptori acquiruntur, q̃ si is vẽditori pretiũ soluerit, vel alio modo ei satisfecerit: veluti †expromissore, aut pignore [i] da-

dia non sunt in Italia.

*¶ Recte interpretatur Accur. Nam stipendiariæ seu tributariæ omnes prouinciæ popu. Roma. erant, Italia non erat, & si quæ vrbes ius Italicum haberet: vel cõfœderatæ essent. l. vlti. C. sine censu. & l. j. ff. de censi.]

a¶ Inter quæ. scilicet prouincialia.

b¶ Constitutione vt C. de vsucap. transf. l. vnica.

c¶ Nulla est differentia. s. quantũ ad dominij translationem, vt C. de vsuc. transfor. l. vnica. sed quantum ad tributa est differẽtia C. de epi. & cle. de his.

** Adde pulcherrimam glo. in l. vlt. C. sine censu vel reli.]

d¶ Sed si qdẽ. vere nulla ẽ dr̃ia, sed si &c.

e¶ Tradantur. scilicet stipendiaria prædia & tributaria.

f¶ Transferũtur. s. prouincialia prædia, sicut italica: & est verum in omnibus: nisi scriptura necessaria sit. sm Io. vt C. de suffra. l. vnica. §. q si prædia. Itẽ sunt vera, si accipiens inducatur in vacuam possessionem, secundũ quosdam, vt C. de prob. cum res. Io. contra, vt ff. de fundo. si fundum. & de acqui. rer. do. homo liber. §. quicquid sufficit enim induci in possessionem, licet non vacuam. Quod autem in d. l. de proba. dr̃, demonstratiue, q sic euenerit, non causatiue dicitur.

SYL. ¶ Et hæc cõiter approbatr̃ sm Christ. hic.

¶ Venditæ. Quia dictum erat, q ex iusta causa facta traditio transferebat dominium: fuit dubitatum, an hoc haberet locum in emptione & venditione cuius contractus frequentissimus est in dominij translatione. l. j. ff. de contrah. emp. & videbatur q sic: causa enim venditionis erat iusta, & contractus erat talis, qui solo consensu contrahitur: ideo videbatur ex sola voluntate, iuncta traditione, dominium transferri: cuius contrarium dicitur, *q quanquam sit perfecta venditio, simul atq; de pretio cõuentum est, licet nondũ numerato. j. de empti. in prin tamen dominiũ non transfert, nisi vel pretiũ sit soluũ, vel alio modo satisfactum, vel de eo habita fides. lex enim voluit tantisper quasi pignus rem venditã apud venditorem manere. l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empt. licet als suæ rei pignus non cõstituatur. In vers. nihil autem. casus est in facili: ratio decidendi sumitur ex reg. qui per aliũ facit &c.] No. in contractu emptionis pretium necessarium, vel q de eo fides habeatur, vt dominium ex traditione trãsferatur. Item, q idem operatur procurator vel negociorum gestor in transferendo dominio, quod operatur ipse dñs. Itẽ, q qui per aliũ facit, per se facere videt.]

† Facit ad hũc § gl. j. in c fi. extra de pig.

† l. fideiussore. l. § satis acceptio ff de ver. obli.

g¶ Vero. pro sed.

h¶ Res quæ loco pignoris à venditore teneri possunt, vt ff. de act. emp. Iulianus §. offerri.

SYL. ¶ Intellige improprie, quia dominium & pignus non concurrunt. l. neque pignus. ff. de regu. iur. est enim dominiũ reuocabile & quasi pignus & sic dominiũ & pignus fere improprie.]

** Adde post traditionem, non posse dici hypothecatam pro pretio, nisi ita ab initio venditor pepigisset, secundum Bal. in l. vlti. C. commo. & in l. eum cui. C. de actio. & oblig.]

i¶ Pignore. Quod sic intelligo, si placeat venditori aliud, quàm pretium accipere, aliàs non, vt ff. si cert. pet. l. ij. §. j.

¶ Dato

a ¶ Dato. poterit ergo vendicare. venditor. C. si nō fuit de pretio satisfactum, vt ff. de tribu. l. procuratoris. §. sed & si dedi mercem. nisi emptor tunc pretium offerat, vt ff. man. diligenter. §. j. in fi. & ff. de prec. l. ea

Tali quidem quæ.

* ¶ Adde, ꝙ pretio soluto transferē dñiū rei venditæ & traditæ, si venditor fuerit dñs: vt s̄ §. præced. alias n. solum transferť in bonæfidei emptoré ius cā vsucapiendi. l. de ptio ff. de publicia.]

b ¶ Lege xij. tabu. quæ est ius ciuile, vt ff. de iust. & iur. l. ius ciuile. C. hoc igitur. nō solū gentium.

to: a quod † quãquã cauetur lege b duodecim tabularũ, tñ recte dicitur, & iure gentium, idest, iure naturali c id effici. Sed si is, qui vendidit, d fidé emptoris e secutus fuerit, dicẽdum est statim rem emptoris f fieri. Nihil g autem interest, vtrũ ipse dominus tradat alicui rem suam, an voluntate eius alius, cui eius rei possessio permis-

SYL. ¶ Hæc verba ostendunt, ꝙ gl. non meretur declarari & suppleri, vt p Christ. hic, q debuit aduertisse dum dixit, ꝙ non solum iure g. sed etiam iure ciuili, receptione scilicet & approbatione dominiū transfertur.]

* ¶ Verba L. xij. tab. hoc modo concepta fuisse Riuallius scribit. Venditæ res & traditæ, post pretiū solutum, aut si alio modo satisfactum existat, emptori acquiruntur.]

c ¶ Iure naturali. sic dictum est, ꝙ naturali ratione inductum fuit, vt s̄. de iure natu. §. quod vero & §. sed naturalia.

d ¶ Vendidit. & tradidit.

e ¶ Fidem emptoris Quid si dedit diem ad soluendum? Respon. non facta solutione vendicat. fm Io. † vt C. de pact. inter empt. & vend. l. commissoriæ: potest tñ contradici: quia aliud est simpliciter diem solutioni statuere, aliud pactũ legis cōmissoriæ ponere. Item, quid si simpliciter tradat? Rñ videtur sequi fidem, nisi contra probetur, vt qa forte dicebat emptor præsenté habere pecuniam, vt

† In cōtrariū é veritas: quia hic videť habēdem d ptio, & transfert dñiū, etiā si pactatus est se nō concedere vltra de cem dies fm Ang.

arg. ff. de pig. act. l. ij. Et arg. contra. ff. de trib. procuratoris. § sed & si dedi.

¶ Hæc gl. cōiter approbať, vt dicit hic Christo.] SYL.

f ¶ Emptoris fieri. Nisi in casibus. vt ff. de iu. fi. l. si pro curator. § fi. & ff. de re iudi. à diuo Pio. §. sed si emptor.

sa h sit. Quarōne ı̄ cui libera i vniuersorum negociorum administratio permissa fuerit a dño, isque ex his negociis rem vendiderit, & tradiderit, faciet eam accipientis.

¶ Venditione, vel alio titulo habili, transfertur dñium in eum, penes quē res erat sine traditione. h. d. ex. l. qua ratione. §. interdũ, ff. de acqui. re. do.

** Sed quid si ita vendatur, vt nō transfeat dominium in emptoré nisi prius soluto ꝑtio, vtrum teneat hoc pactũ? & est hic arg. ꝙ sic: sed in cōtrarium videtur tex. in l. pen. §. vlt. ff. de contrah. empt. de qua. q. vide Bal. in rub. C. eo. ti. & latius Tiraq. de retrac. ligna. §. ij. gl. nu. xxxiiij. cum seq & receptius est, valere eo modo conceptum, sed si concipiatur simpliciter, ne transfeat dominiū rei emptæ, secus est, vt in d §. fi.]

g ¶ Nihil. Quod enim quis per alium facit, ipse facere videtur, vt ff. de vi & vi. ar. l. j. § deiecisse & j de iniur. §. non solum. & ff. de iniur. l. item apud. §. fecisse.

h ¶ Permissa sit. Vel ab ipso domino, vel ab alio domini voluntate.

i ¶ Libera Secus in gñali procuratore, q nōn habet liberã, vt ff. de procu procurator cui & l. procurator totorũ. sed Mar. distinxit inter procuratorem totorũ bonorum. vt ibi. & vniuersorum, vt hic.

¶ Prima opi. verior est fm Christo. hic.] SYL.

ADDITIO. Dic plene p Bar. in l. procurator cui libera ff. de pc. & q ñ, & quō dicatur libera concessio, vide ibi Bar. & Ang.

Limita húc. §. nō procedere, vbi lex inhibet alienationé, licet cōcurrat oīa req̄sita in hoc. §. gl. ver. si vult. in c. eos. j. q. j.

¶ Interdum. Casus. Quærebatur, si tibi commo- SYL.

commodaueram, vel in depositum rem meam dederam, quam postea tibi vendam, an sine noua traditione dominiū quæreretur?& videbatur q nō;quia traditionibus,non nudis pactis,dñia transferri solent.l. traditionibus. C.de pac Contrarium deciditur:quia reuera traditio fuit facta:& licet facta fuit ex causa inhabili ad dominium transferendū, tamen cū postea successerit titulus & causa habilis,ex quo concurrit volūtas mea intendentis rē in alium transferre,cōiungit traditio præcedens cū tit.sequenti, & mediū ipsius non nocet.l. sed & si §. solemus. ff.de hær. insti. No. q traditio ex causa inhabili conualidat ex causa habili sub sequenti.Item,q titulus dotis est habilis ad dominium transferendum.]

¶ Interdū etiā sine traditione, nuda [a] voluntas dñi sufficit ad rem transferendā : veluti si rē, quam tibi aliquis cōmodauerit, aut locauerit, aut apud te deposuerit, postea aut vendiderit, tibi,aut donauerit, aut dotis nomine dederit. q̄uis enim ex ea causa tibi eam non tradiderit, eo tamē ipso quod patitur tuā esse, [b] statim tibi acquiritur proprietas, † pinde ac si eo † nomīe tradita tibi fuisset. † i. dñiū sicut & supra eo. ti. §. litterū & infra seq. pe. † i. causa

¶ Traditio clauiū transfert dominiū mercium repositarum sub clauibus, hoc dicit. ex l. qua ratione. §. item si quis. ff.de acqui. rerum domi.

¶ Itē si quis [c] mer-

Dñiū sine traditiōe aliqñ trāsfertur. a ¶Nuda.Scilicet à traditione: sic. C. de pact.l.traditionibus. Itē in alijs casibus dominiū sine traditione datur,qui possunt his legibus notari, vt ff. de acquir. possess.l.j.§ si iusserim.& §. idemque respon.& l.quod meo. §.si venditorem.

SYL. ¶Ratio,quia eo casu iussus est loco traditionis.]Et l.quarundam.

SYL. ¶Ratio, quia persona custodis sustinet vicem personæ meæ.]Item.C.de acquir. pos.minus.& C.de dona.l.j.

SYL. ¶Quia illa traditio instrumentorū subrogatur vice traditionis rei.]Et l.quisqs

SYL. ¶Ratio,quia constituendo me vsufructuarium, in necessariam antecedentiā dicor transferre dñium, quod alter esse non potest.] Item si volens tibi tradere dñium,nomine tuo me constituā possidere,vel cōducā à te,vt ff. de acquir.pos. quod meo.& de rei ven. quædā mulier.

SYL. * ¶Ibi non agitur, q dominiū sine traditione trāsferatur,sed q traditio facta censeatur.Limita tñ hunc tex. vltra glo. non procedere in transactione.Ias. in l. postq liti.in princ. C de transac. nec qñ ex illo titulo orit obligatio naturalis, nō etiā actio, Soc. in l.j. col. ij. ff. de condi. indebi. nec in contractu conditionali, Areti. in l. certu condictio. §. deposui. ff. si cert. pet.nec vbi vēditor ignorat rem esse apud emptorem, secundū Ias. in d. §. deposui. col.ij. Item declara, sufficere titulum habilem ad transferendum dominium sine noua traditione, cum res ab initio existebat apud te ex voluntate mea,non si citra voluntatem meā, Bar. in d.§.deposui.]

b ¶Tuam esse.Si res est præsens, vt ff.de rei ven.eius. & l. hæc si. Vel hic in vera venditione,ibi in ficta,vt ff. ꝑ empt.l.ij.

* ¶Declara ꝑm gl.& Doct.in d.l. hæc si rem intelligi præsentē ,.si est penes possessorem,licet nō sit coram partibus, cū contrahitur ad transferēdum dñium.] Item hoc est verum,si pretium sit solutum,vel satisfactum, vt s̄.eo.§. venditæ SYL.

¶Itē siquis. Casus. Quærebat an ex traditione clauiū puta domus, merciū ibi inclusarū traditio recte facta intelligeret: & videbat q nō:quia cū claues non sint qd cohærēs mercibus, nō videbatur ex eis inferri posse ad traditionē realem ipsarū merciū. Cuius contrariū decidit hic,& in l.clauibus.ff.de contrah. emp. quia ex traditione clauiū tradit instrumentū immediatum,per quod ingredimur ad possidendū. Not. q ex traditione clauiū censetur tradita possessio eorum,quæ clauduntur sub clauibus.] SYL.

c ¶Item siquis. † Hic est casus, vbi sine possessione

† Ista gl. nō est Ac cur.sed est additio

ces in horreo depositas[a] vendiderit, simul atque [b] claues horrei † tradiderit emptori, transfert [c] proprietatem mercium ad emptoré.

¶ Missilia & habita pro derelicto fiũt occupantis. hoc dicit, ex l. qua ratione §. hoc autem. ff. de acquirendo rerum dominio.

¶ Hoc amplius; [d] interdũ & in incertam [e] personam collata volũtas domini transfert rei proprietatem. Vt ecce, Prætores & Consules, † cum missilia [f] iactant in vulgus, ignorant † quid eorum quisque sit excepturus: & tamen quia volunt, quod quisque exceperit, eius esse, statim eũ dominũ efficiunt. Qua ratione veri⁹ esse videtur, si rem pro derelicto a dño habitam occupauerit quis, statim eũ dominũ effici. Pro derelicto autem habetur, qđ dominus ea mente abiecerit, vt id in numero rerum suarũ esse nolit: [g] ideoq; statim dominus eius esse desinit. [h]

possessione tradita acquirit dominiũ & alios habes notatos. ff. de rei vendic. l. si ager.

a ¶ Depositas. idest repositas.

b ¶ Simul atq;. Idest statim postq̃, vt s. eo. §. ferę. & j. de emptio. & ven. in prin.

c ¶ Transfert proprietaté, et possessionem.

† alias ẽ sui.

Et quod dixi de proprietate, verum est, si dñs est tradens: aliàs causam pstat vsucapiẽdi, si hęc fiát corá horreo, & hoc ppter pręsenté visionem rei, vt ff. de contrah. emp. l. cla uib⁹. & de acqui. poss. l. j. §. si iusserim.

SYL.

¶ Limita p. c. contingit. de dol. & contu. si non potest venire in conspectũ rei iusta ex causa.]

† alias qui

Et sunt hæc in ar. vt si vendam equum, quem tradam per frenum, vel capistrum, vt dominiũ transeat. Accur.

SYL.

* ¶ Hoc amplius. Casus. Quærebatur, an ex traditione i incertá personam facta dominium transferatur: & videbatur dicendum, q non, cum in dominio transferẽdo concurrere oporteat animũ ab vtraq; parte cõtrahentium. l. in omnibus rebus. ff. de actio. & obli. cuius cõtrarium deciditur, quia cum dñs omnino velit dominium in quemcunq; accipientem conferre, nihil magis cõuenit ęquitati naturali, q̃ vt eius volũtas rata habeatur. Quod vero subditur de re p derelicto habita, manifestam habet rationem: nam cum dñs eam abiecerit eo animo, vt nolit esse in numero rerum suarũ, & p hoc effecta sit in bonis nullius, consequens est, vt occupanti concedatur.] Not donationé collatam in personam incertam valere, quáuis legatũ non valeat. Item, q inueniendo vel accipiẽdo rem habitam pro derelicto, statim efficitur dñs. Item, quando dicatur haberi res pro derelicto.]

† alias qd.

d ¶ Hoc amplius. s. est hic quàm supra i alio casu: qa supra semper i personá certam, hic in incertam.

e ¶ In icertá. arg. cõtra j. de leg. §. tutor.

Missilia vñ dñr.

f ¶ Missilia. Sic dicta, quia in populum mittũtur siue proijciuntur, vt illuc curré te multitudine possint Prętores vel Consules pertransire, vt i coronatione dñi Papę vidi, vt ff. pro derelic. l. si id quod. §. id qđ & in auth. de cõsul. coll. iiij. §. hęc itaq;. ibi, argentum &c.

* ¶ Antiquit⁹ principes Romanos spargere solitos esse missilia non solum pecuniarum, sed etiá aliarũ rerum, obseruare licet ex Sueto. in Nerone.]

g ¶ Nolit vere, vel legis interpretatione vt in authen. de nup. § & multo potius. coll. iiij. & C. de infan. expo. l. ij. & C. de lat lib. toll. l. j. §. sed scimus.

h ¶ Definit. si abiecit, vel habere desijt rem immobilem: alioquin possessioné perdere potest, non dominium, vt ff. de acquir. poss. l. si quis. §. differẽtia. & ff. pro derelict. l. j. & ij.

* ¶ Adde, diuersum esse in missibilibus: quorũ dominium manet prioris dñi, donec

Instit. P

donec ab aliquo excepta sint. neque enim regulariter quisquam dominium rei suæ ante amittit, q̃ alteri, cui velit, acquisitum sit, vt no Bar. in l. si ego. ff. de nego. gest. per l. nec vtilem. ff. ex quib. cau maio.]

Adde, quod hodie extat noua constitutio Imp. Friderici, in authét. nauigia. C. de fur. qua tuetur res naufragio eiectas, dominisq; integras conseruari iubet.]

b Fluctibus idest vndis.

S Y L. * Pro declaratione istius gl. & materiæ vide Alex. in d. §. differentia. in prin glo. j. quam optime declarat.

ADDITIO.

Aut stat in possessione, & habet animum habendi pro derelicto, & non perdit dominium, vt l. si quis vi. §. differentia. ff de acquir. posses. Aut exiuit de possessione: & tunc etiam perdit dominium, & habet pro derelicto, & ita tenet glo. secundum vnam opi. in d. §. differentia. quam ibi seq. Bar & doct. Ang.

Proiecta in mari tempore tempestatis, vel cadentia de curru alicuius, non fiunt occupantis. hoc dicit ex l. qua ratione. §. fi. ff. de acqui. re. do. Are.

Alia [a] sane causa est earum rerum, quæ in tempestate † leuandæ nauis causa eijciuntur. Hæ enim dominorum permanent: quia palam est eas non eo animo eijci, quod quis eas habere nolit, sed quo magis cum ipsa naui maris periculum effugiat. Qua de causa, si quis eas fluctibus [b] expulsas, vel etiam in ipso mari nactus, lucrandi animo abstulerit, furtum [c] committit,

Nec longe [d] videntur discedere ab his, quæ de rheda [e] currente non intelligentibus [f] dominis cadunt.

† alias ē maris.

c Furtum. ff. de furt. l. falsus. §. si iactum. contra. Solut. distingue animum projicientis, quod patet, vt si librum apertum proijciam: secundum Ioã. vt ex hac l. & illa colligitur, & argu. ff de dam. infect. si finita. §. siqs metu. * Dicas secundum Alcia. in l. interdum. §. quod ex naufragio. ff. de acquir. pos. quod res naufragio amissę val eiectę remanent domini in dubioque non videntur pro derelictis habitę: ad euitandam tamen criminis suspicionem, ne furti actione quis conueniatur, plerunque credendum est existimasse reum talem rem pro derelicta habitam fuisse d. § si iactum.]

S Y L. Alia sane causa. Casus aliter non figuratur, quia clara est decisio. * Cum enim dictum sit res pro derelicto habitas heri occupantium, videbatur idem iuris esse debere in proiectis in mare nauis leuandæ causa, cum proijciens verisimiliter credat esse perituras.] Cuius contrarium respondetur, & ratio assignatur in tex. ibi. quia palam est. non enim habentur pro derelicto hæc: ideo non conceduntur occupantibus. No. quod factum gratia periculi euitandi, vel necessitatis eui tandę mortis, nõ dicitur factum animo amittendi rem, quamuis appareat primo aspectu contrarium. Item, quod siue quid sciente, vel ignorante domino ceciderit de naui, vel de curru, aut ipsi domino, si quis animo lucrandi accipit, committit furtum.]

a Alia sane causa. Alias alia causa. scilicet proijciendi: & ideo aliud ius statuitur. l. qua ratione. §. fi. ff. de acqui. rerum domi.

Item quid distat hoc furtum ab illo ti. ff. de incen. rui. nau. Respon. hoc locum habet, quando non in ipso naufragio aliquid quis furatur, ibi in ipso naufragio, vt ff de incen ru. nau. l. j. in fi. & l. ij. & iij. & ff. pro dereli. l. j. ij. & iij.

d Nec longe. Nã in aliquo distat: quia hoc sciente, illud ignorante dño fit, vt ff. de acquir. poss. interdum.

e De rheda. Id est de curru ducto ab equis.

f Non intelligentibus. id est non videntibus.

* Adde idẽ iuris esse, & si hi scientes, cum nimis onerati essent, in viam rem aliquam abiecerint, mox reuersuri, vt eandem auferrent, d. l. qui leuand. ad L. Rho. de iac.]

SYL. ¶ De reb. corporalib. & incorporalib.
Cõtinua tio. ¶ Cõtinua hunc titulũ vt p gl. j. j. eod.]
Pulcher rimũ de hac diui sione M. T. lib. To pic. vbi Doc. lib. iij.
Diuisio.
Vedam. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinq; partes Primo ponit vnã diuisionẽ rerũ. Scdo diffi nit res corporales, & p exẽpla demonstrat. Tertio diffinit res in corporales, & per exempla demonstrat. Quarto respõ det cuidã taci tæ quæstioni. Quinto prędi cta extendit. Secunda ibi, Corpales sũt. Tertia ibi, In corporales. Quarta ibi, Nec ad rem. Quĩta ibi, Eo dẽ numero.

¶ De rebus corporalibus & incorporalibus.

¶ Corporalia tãgi possunt de sui natu ra, incorporalia vero non, licet in eis cõtineantur corporalia, siue sint serui tutes reales, siue p sonales. h. d. ex l. j. §. q̃dã. ff. d re. di. Ar.

Vedã prę terea[a] res corporales[b] sunt, quædã incorporales.[c] Corporales eę sunt, quæ sui natura[d] tangi possunt: veluti fundus, homo, vestis, aurum argentũ: & deniq; aliæ res innumerabiles.[e] Incorporales autem sunt. quę tangi non possunt: qualia sunt ea, quæ in iure[f] consistunt: sicut hæreditas,[g] vsusfructus,[h] vsus, & obligatiões[i] quo

SYL. ¶ Casus non figuratur aliter in declaratione duorũ terminorum notissimorũ: præsertim cum in membro incorporalium respondeat Impe. tacitæ obiectioni, ibi, Nec ad rem pertinet, sed loco casus non mireris, vt facit Io. Fab. j. de act. in iiij. col. q; hic non ponãtur actiones: quia satis fuit Iusti. ponere aliqua exẽpla, non enumerare singula: non p hoc q; alia iura non enumerata non sint in corporalia qa exẽpla non restringũt re gulam. l. n̄ quod liquidæ. ff. de pen. Te. No. q̃ sint corporalia, & q̃ icorporalia.]

Rerũ diuisiones quot sũt.
a ¶ Præterea. i. præter prędictã diuisionem. s. tit. j in prin. est. & alia: quia quædam cões, quædam publicæ, quædã vniuersitatis, quædam nullius, quædã singulorum. Item quædam corporales, & quædam incorporales vt hic subijcit.
** Adde, q; Impe. j. tit. de aqui. p arrog. in prin. constituit nomina debitorum tertiam speciem inter res corporales & incorporales.
b ¶ Corporales. Sic ff. de rerum diui. l. j. §. quædam.
c ¶ Quædam incorporales. Quid de hac diuisione nos Iurisconsulti egemus? Rñ. quia multa in corporalibus locum habent; quę nõ seruantur in incorporalib. Incorporalia enim non traduntur, nec vsucapiuntur regulariter † vt ff. de acq re. do l. seruus. §. incorporales. & de vsuca. l. vsucapionẽ
¶ Ex quo enĩ non traduntur, quia tangi nõ possunt, possi deri etiã non possunt, & cũ nõ possideantur, non vsucapiũtur p se s. sed cũ corporalibus aliqñ sic. l. si aliena. §. hoc iure. ff. de vsuca.].
¶ Non vendicantur, vt ff. de rei ven. l. vendicatio. ac nõ transferũtur penitus, vt ff. pro soc l. j. ij. & iij. non possidentur, vt ff. de acquirẽ. pos. l. iij. in princ.

† Scilicet p se, sed cũ rebus corpalib. sic: dũmõ cõcurrat

SYL. Ict. ad uersaris licet in alijs prę scriptiõi bus ã req raf, vt l. si C de p scr. lõ. tẽ. sm Ang. hic.

** ¶ Adde, quòd & incorporalia vendicantur, quando veniunt accessorie ad corporalia. d. §. hoc iure.] SYL.
d ¶ Sui natura, Nã secus, si propter difficultatẽ: vt res in profundo maris, vel cœlo affixa.
¶ Rei enim natura, non facti accidẽtia consideratur. l. si quis posthumos ff. de lib & posth.] SYL.
e ¶ Innumerabiles. id est non habiles ad numerandum. Io.
¶ Hanc eandem expositionem habes. s. in titu. de iu. na. gen. & ciui. in §. ius autem gentium.] SYL.
f ¶ Quæ in iure cõsistunt. i. sub hoc prędicabili, ius continentur: in quarũ diffinitionibus ponitur hęc dictio, ius, in prædicato: qualia sunt omnia iura s. incorporalia, vt ff. de re. diui. l. j. §. quædam.
g ¶ Hęreditas. vt ff de verb. sig. l. nihil.
h ¶ Vsusfructus. j. de vsufru in prin.
i ¶ Obligationes. infra de obligatio. in princip.

a ¶. Quoquo modo. ideſt ſiue ex contractu, vel quaſi, vel maleficio, vel quaſi, vt infra de oblig. §. fin.
b ¶ Nec ad rem. Reſpondet tacitæ obiectioni. q.d. quomodo hęreditas ẽ incorporalis, cũ in ea ſint res corporales.
c ¶ Ex fundo. in quo vſum fructum habemus.
d ¶ Plerunq;. propter ſerui tutes, quę per actionem vel obligationẽ debentur, vt. j. de actio. §. ij. & propter actionũ ceſſionẽ, vt ff. mād. l. ſi procurato rem. §. fi. & ff. de rei vendic. l. ſi hominẽ. alias, Julian⁹. §. vſq; adeo.
e ¶. Nam. pro ſed.

quo [a] modo contractæ. Nec ad rem [b] ptinet, quòd in hęreditate res corporales continentur: nã & fructus, q ex fundo [c] percipiuntur, corporales ſunt: & id quod ex aliqua obligatione nobis debetur, plerunq; [d] corporale eſt: veluti fundus, homo, pecunia. †nam [e] ipſum ius [f] hæreditatis, & ipſum ius vtẽdi, fruẽdi, [g] & ipſum ius obligatiõis, [h] incorporale eſt. Eodem numero [i] ſunt iura [k] prędiorum vrbanorũ & ruſticorum, quæ etiam ſeruitutes vocantur.

†alias tamen.

& ideo à ſeruitutibus initium facit, quę ſunt incorporales, vt. ſ. tit. j. in fi. Ang.
* ¶ Seruitus prædiorum, vt diffinit Bar. l. j. ff. de ſerui. eſt quoddam ius prædio inhærens, qđ eius vtilitatẽ reſpicit, vicini diminuit.
**Adde, ꝗ appellantur ſeruitutes p̄diorum, quoniã ſine p̄dijs conſtitui nõ poſſunt. §. ideo. infra eo.]

¶. De ſeruitutibus prædiorum.

Itinere homo tãtum, actu & via homo etiã cum iumẽto & vehiculo vtiť. Aquęductu vtimur aquã per alienũ ducẽdo. h.d. ex l. j. ff. de ſerui. ruſt. p̄d.

Rvſticorũ [m] prędiorũ

R Vſticorũ. Iſte titul⁹ diuidiť ĩ quinq; partes. Primo ponit de ſeruitutib⁹ ruſticorum prædiorum. Secũdo, de ſeruitutib⁹ vrbanorũ prędiorũ. Tertio redit ad ſeruitutes ruſticorum. Quarto ponit, quare appellanť ſeruitutes prædiorũ. Quinto ponit qualiter dictæ ſeruitutes conſtituantur. Secunda ibi in §. Prędiorum. Tertia ibi in §. Inter ruſticorum. Quarta ibi, Ideo autẽ. Quinta ibi in §. Si quis velit. Are.

SYL. ¶ Poteſt etiã hic ſtare pro quia: tamen hanc expoſitionem ſequitur Dec. in l. ſi donatione. col. j. C. de colla.
f ¶ Ipſum ius hæreditatis. i. ipſa hæreditas: & ſic intranſitiue hæc tria legũtur.
g ¶ Fruendi. ſcilicet vſusfructus.
h ¶ Ipſum ius obligationis. ideſt obligatio ipſa.
i ¶ Eodem numero. Id eſt incorporalia.
K ¶ Iura. ideſt ſeruitutes.
* ¶ Recte exponit, ſunt enim & alia iura prędiorũ. l. quid aliud. ff. de ver. ſig.]
Fum⁹ & aer corporalia ſunt. l ¶ Vocantur. De quibus infra tit. proximo dicitur ſtatim. De quibuſdam quæritur, licet ad nos non pertineant, vt de aere, fumo. & de flatu animalis. R. ſ. ſm Philoſophos, hęc eſſe corporalia. Item qd de angelis bonis & malis, & anima hominis? R. eſpon. hæc incorporalia eẽ.
Cõtinuatio. ¶ De ſeruitutibus prædiorum. ¶ Dictum eſt ſupra de rebus incorporalibus in genere: ſequiť videre in ſpecie:

¶ Ruſticorum. Caſus non figuratur in definitione terminorum. Not. quatuor ſpecies ſeruitutum ruſticarum. Item, ꝗ iter eſt tantũ ius eundi hominis: actus etiam iumenti vel vehiculi via, iter & actum cõtinet. aquæ ductus vero eſt ius aquæ ducendæ. quæ autem ſit differentia inter actum & viam, cum ex declaratione tex. idem videātur importare, dic vt in gl. in ver. continet. SYL.
m ¶ Ruſticorum, ſic, & ff. eo. l. j.
* ¶ Adde, ꝗ ſeruitus denominatur vrbana, vel ruſtica, à prædio vt bano vel ruſtico, cui debetur, vt docet Accur. in l. j. in glo. vlti. ff. de ſer. vrb. præ. vnde licet via ſit ſeruitus ruſtica, tamen ſi debeať domui,

Iura[a] sũt hęc,: iter actus, via, aquæductus. Iter ẽ ius[b] eundi ambulandi[c] hominis: non etiam iumentum[d] agẽdi, vel vehiculũ, Actus est ius † eundi ambulandi hominis, agendi iumẽtum,[e] vel vehiculũ. Itaq; q habet iter, actũ[f] non habet qui habet actum, & iter habet,[g] eoque[h] vti potest etiã sine iumento, Via est ius eundi,[i] & agendi, & † ambulandi. nã & iter & actum via in se cõtinet.[k] Aquæductus est ius aquæ

domui,& sic prædio vrbano, censebit seruitus vrbana, glo.in l.pater.in versi, plenum.de ser.lega.]

a ¶ Iura i.seruitutes. Et nota hic tria genera seruitutũ: quædã à psona personæ debentur, de quib⁹ dicit s. de iure perso.

S Y L. ¶ Et ista regulariter nõ est seruit⁹ formalis, sed causalis, nisi operæ serui legarent alteri, vt tradit Ias. in §.æque. col.j.j. de actio.]

† al's non sunt ista verba eũdi ambulandi hominis.

¶ Quædã ab vna re alteri rei. de quibus dicitur in hoc tit. † quædam à re personæ, vt vsusfructus,& vsus,& habitatio, vt.j.tit.j.& ij. Potest & quartum dici: vt à persona rei debeatur, vt ff.de condi. & demon. Titio.§.Titio.ij. & de alimẽ. & cib.leg.l.seruos.

† Quæ postq̃ sũt cõstitutæ trãseunt cũ re ipsa ad quẽcũque va-

S Y L. dat: secus si esset p missa tm̃ Et l ipsa rũ cõstitu tione dẽt tã consti tuẽs fundi seruiẽtis, q is

* ¶ Dic,q ibi nulla est seruitus, sed inuitatio ad onus sub certo cõmodo: siquidem & liberi hominis operæ legari possunt, nec tamen ob id libertas infringit l.tertia.ff.de vsufruc.lega. Potest & de alijs concessionibus quæri de quibus per Iaso in d.§.æque col.j.in fi.

b ¶ Ius eundi. Solus, vt per hoc discreper à sequenti.

S Y L. cui cõstituit fundi dñan tis insolidum hẽt dominiũ Ang.

¶ Approbant hanc differentiam Pau & Ang.in l.j.ff.eo *quæ tamen non est vera, quia qui iter habet, eo & eques commeare põt, & lectica gestari: quę olim à pluribus seruis lecticarijs ferebatur. l.inter.& l.qui sella. ff. de ser. rust.prę sed ire est commodi & vtilitatis causa, ambulare autem etiam voluptatis.]

c ¶ Ambulandi. s cum alio.

* ¶ Declara, vt dictum est in proxima annotatione.]

**Adde,q iter ab eundo dictum est, & ideo ius est eũdi hominis. Actus ab agẽdo, vnde ius est iumentum agendi. via à vehendo: & ideo continet in se ius etiã vehiculum ducendi, tametsi & qui habet actum, in consequentiam iumẽtorum etiã vehiculum adducere possit.]

d ¶ Iumentum. s separatum à se: vel armenta separata à se: sed super equo ire potest, vt ff. de serui rust. præ. qui sella. in prin.& l.inter.

f ¶ Non autem mittere ante vel post se, vl ire super curru aut rheda onerata, si principaliter intẽdat ducere qd super impositum est, non ipse aduehi: glo.in dicta l. qui sella.& declarat Vero. in cap. de ser. itine.]

S Y L.

† al's ambulandi hoĩs.

**Veteres à iungẽdo iumenta dixerũt, q currui iungerentur: ea erant equi, & muli: bones vero armenta potius appellabantur arando. l.boues.de verb. signi, & ideo traditum est, eos iumentorũ appellatione non cõtineri.l.legatis. §. vlti, de leg.iij & l.ędiles.§.iumentorum. de ædi.edi.]

¶ Quandoque iter nõ est seruitus vt si vsufructuario detur a domino alterius prædij, vt ff si seruitus vendi.l.ii.§.ij.

* ¶ Quia seruitus seruitutis esse non potest, l.j.ff.de vsufruc.lega.] Tertio grosse dicitur quælibet via per quam itur.

S Y L.

**Vt est tex.cum glo.fi.in l.quantum. de verb.sign.]

e ¶ Iumentum. Vel subtus vel ante se:& idem si in vehiculo.

**Idem de armentis.l.inter.de ser.rust. præd.]

f ¶ Actum non habet. Per cõsequentiã.

g ¶ Iter habet. quo ad commodum, nõ quo ad seruitutem. sunt enim duæ seruitutes diuersæ, vt ff. si ser.ven.loci. §.j. & ff de adi.leg.l.j.

h ¶ Eoq;. s. itinere contento sub actu.

i ¶. Eundi hæc verba expone, vt s eo.§.j.

K ¶ Continet. Sed quæ est differẽtia firma, hoc inter actũ & viam? Respon. qui habet viam, potest trahere trabem, & lapides,& recte ferre hastam: (i) quæ nõ permittuntur haberi actũm, vt ff. de ser ui. rustic.

Actus & via differunt.

rustic. præd. l. qui sella. §. j. Itẽ certa viæ latitudo est viij. pedum in directum, in angulis xvj. nisi maiorem vel minorẽ placuerit facere constituentibus, quod non est in actu, vt ff. de serui. rustic. p̃d. l. viæ. & l. cer to. § latitudo. & l. via consti tui.

per l. eo iure. §. stabula. ff. q̃b. cau. pig. ẽ ¶Vicinus. idest domus vicini.

** ¶Adde, q̃ distãt inter se hę seruitutes oneris ferendi, & tigni immittẽdi: quia q̃ tenet̃ sustinere onera ędiũ vicini, pót cõpelli ad reficiendũ pariete seruiẽtem: alter vero tenet̃ pati, vt tigna immittant. l. eũ debere. de ser. vt ba. pręd. iũctal. sicut. in prin. vbi gloss. ff. si ser. vendi.]

ducendæ[a] per fundum alienum.

¶Seruitutes, quæ ędificijs debentur, licet in villa constitutæ, dicuntur seruitutes vrbanorũ prædiorum. hoc dicit ex l. j. ff. de seru. rusti. præd. & l. vrbana prædia. ff. de ver. signi.

¶Prædiorum vrbanorũ seruitutes sũt eę, quæ ędificijs inhærent: ideo vrbanorum prædiorum dictæ, quĩ ædificia omnia vrbana prædia appellamus, & si in villa[b] ædificata sint. Itẽ vrbanorum prædiorum seruitutes sunt hæ, vt vicinus[c] onera vicini sustineat: vt in parietem eius liceat vicino tignum immittere: vt stillicidiũ[d] vel flumen recipiat qs in ędes suas, vel in areã, vel in cloacam, †vel non[e] recipiat: & ne altius qs

¶Hęc glo. cõmuniter approbatur, vt p Vero. in titul. de serui. act⁹. col. ij & in ti. de serui. viæ, in prin.]

** Quanta autẽ debeat esse act⁹ latitudo, vide eundem Vero. in d. tit. de ser. actus. vers. tertio videam⁹. & quã ta itineris in ti. de ser. itin. nume. x.

d ¶Stillicidium. Qđ stillat, & interdũ directo cadit, interdũ nõ, p pter vẽtũ forte: sed flumen directo cadit; & maxime p dochiã. i. cãnale, vt ff. d seru. vrb. præd. seruitutes §. stillicidium. Accur.

† a & non sunt hec verba l. vt non reci piat.

ADDITIO.

¶j. Dummodo ciuiliter gerat, & nõ deuastet fructus. Ang. & Iaco.

a ¶Aquæ ducendæ. Siue inuentæ, siue inueniendæ, vt ff. eo. l. Labeo.

** Intellige, vt sit seruitus, aqua inuẽta, non ante, vt dicit ibi glo. & in l. fi. si ser. ven. & sequuntur doct.]

SYL. ¶Prædiorum. Casus non figuratur in declaratione terminorum nisi literalr. *Solũ. n. videbat̃ subsistendũ, cur dicerẽ tur seruitutes vrbanę, qñ ędificia ruri essent. sed rõ assignatur in l. vrbana pdia. ff. de ver. sig. quia vrbanũ prædiũ nõ locus facit, sed materia.] Not. q̃ seruitutes vrbanæ dicunt̃ ẽt illæ, q̃ ruri sunt, dummodo ędificijs cohęreãt. Item quæ sint seruitutes vrbanorum prædiorum.]

b ¶In villa. non enim locus, sed materia facit vrbanũ p̃diũ: qđ dic. vt ff. de. ver bo. significa l. vrbana pradia.

* Intellige de ędificijs habitandi hoĩs cã factis. cũ. n. pro pecorũ cõmoditate, aut fructuũ cã structa sunt, naturã rusticorũ sequunt̃, vt declarat Alci. in d. l. vrbana.

SYL. * ¶Adde, q̃ stillicidiũ dr̃ proiectũ tegularũ, vñ aqua decidit guttatim, quasi stillarũ cadium: flumen vero, qñ non guttatim, sed filo quodã ppetuo defluit: qđ accidit vel ob collectionẽ aquarũ in tegulis factã, vel quia ex humili loco cadens ventorũ vi frangi dispergiq; nequit. Dic aũt, q̃ duplex est seruit⁹ stillicidij. s. auertendi vel non auertendi super domum tuam: vna est seruitus proprie, altera proprie libertas l. j. & ibi no. ff. eo. & dicitur hic, recipiat vel nõ recipiat.]

e ¶Non recipiat, hoc scilicet non recipere est ius, nõ seruitutis, immo potius libertatis: & hãc neganuam referas ad omnia exempla proxime dicta. Vel dic, sicut recipere talia est seruitus: ita econ tra, si desinit recipere, est mihi quondã recipiẽti seruitus & onus: & sicut in pręscribenda seruitute indigebã aliquo facto, sic econtra in præscribenda sua libertate indiget facto. s. vt foramina obturet, vel similia faciat, q̃ non sunt necessa-

necessaria in præscriptione libertatis cōtra rusticā seruitutē:& ideo tñ in affirmati ua lex dicit de eis.s.ius eūdi agēdi &c. vt ff. de ser.vr. præd.l.v.& s̄.eo.circa prin.

SYL. ¶Ratio assignat̃,qa seruitus vrbana lōge nobilior est rustica: ideo difficile pdit̃: pscribit̃ aūt ta lis libertas in vtraq; seruitute x.ann.inter psentes, vigīti inter absentes. l.pe.C.de seru. &aqua.de quo late Veron de se.vr.c.xxiiij.]

a ¶Tollat.vel tollat,q pōt p desse mihi ad lumina refulgēda: vnde dicit̃ in lib. Machabæorū. Refulsit Sol ī clypeos aureos.& resplēduerūt mōtes ab eis vt ff.eo.si arborē.§.interdū.Vel dic,q tollat, vt sit seruitus,vt mō in aliis diximꝰ. Dic,q duæ sunt seruitutes, altiꝰ tollēdi, & altius nō tollēdi nā pōt multis modis nr̄a interesse, vt vicinus tollat altiꝰ ędes suas,veluti ne noceat vētus,vel ne videamur ab aliis;vel si sis mercat̃,ne merces ab emptoribus tam bñ inspiciant̃:vel vt habeatur lumē ex reuerberatione magis q̄ p directū, vt in exēplo glo. quæ latius declarat Cæpo. de ser.vr. præ. c.xxvj.

tollat[a] ædes suas,ne luminibus vicini † officiat.

¶ Inter rusticas seruitutes numerātur hic descriptæ. sumitur ex.l.j.in fi. ff.de ser.rust. præ.

¶Inter rusticorum prædiorū seruitutes quidam computari recte putāt aquæ haustum, [b]pecoris[c] ad aquam appulsum, ius pascendi, calcis coquendæ, [d] arenæ fodiendæ.

¶ Seruitutes prędiorū ideo dicūt̃, quia vtrinq; prædia requirunt̃.h. d.ex.l. j. in princ.ff.cōmu.pd.

¶Ideo autē hæ seruitutes prædiorum appellātur,qm̄ sine prædijs cōstitui nō possunt. Nemo.n. seruitutē potest acquirere vrbani vel rustici prędii,nisi q

SYL. * ¶Inter rusticorū.Casus Videbat̃,q seruitutes hic enumeratæ essent potiꝰ iura quędā psonalia, q̄ hominibus debeant̃, q̄ seruitutes; nā pōt quis habere ius hauriēdi aquā ex fonte,eoq; vtendi,iuxta. §. fi.in.l.Mela.ff.de ali.& cib.leg.itē & pecoris ad aquā appellēdi vel pascēdi;& tñ hic nō potest cōsiderari vllū prædiū dominans,sed tñ cōmodū dñi pecoris, vel gregis,aut armēti attamē cōtrariū decidit: quia quatenus sunt seruitutes: psupponūt nō ius aliqd psonale,sed merā seruitutē,quæ nullo mō deberi pōt, nisi qs vicinū prædiū habeat.l. ergo. in prin.ff. de seru.rusti pr̨ę ex quo tollunt̃ ea,quæ in cōtrariū adducebant̃. Not. summa.]

b ¶Aquæ haustum.s. ius hauriēdi aquā necessariam agro meo, vel laborātibus in eodem, ex fonte vicini.

ADDITIO Dic quatenus est necessarium pro vtilitate fūdi mei, vt l.ergo.§.Neratiꝰ.ff.de serui rust. præd, **Adde,quòd cui cōceditur aquæ haustus, ei iter quoq; ad hauriendū concessum intelligitur.l.iij. §. Qui habet. ff.de ser..rust. præd.]

c ¶Pecoris, s. constitutti ad stercorandum agrum meum & sic bibent, vel pascentur in tuo vicino agro: & sic sunt reales seruitutes.Sed contra.ff.de ali.& ci.le.l. Mela.§.fi Rñ.ibi personales dicuntur, quia cū persona durant,& arg ff. de ser. rust. præd,pecoris vel si non habeo prædiū, cui supradicta expediant, nō erit seruitus, sed magis aliud ius,s. pactionis, vel conuentionis, vt ff. de ser.vt pomum. ** Hæc glo.cōiter approbatur,vt per Veron de ser,rust.præ.c.vij. & viij.pecoris autē appellatione continentur oēs quadrupedes quæ gregatim pascuntur. l.legatis.§.pecoribus.de leg.iij.Et not. multum interesse, vtrum sit seruitus realis, vel personalis obligatio tantum. nā ex hoc sequuntur multæ vtilitates,quas an notauit Cæpol.de ser. vr.præ.c.ij.ver. itē prædicta sunt magni effectus.]

d ¶Calcis coquendæ. necessariæ ad domūculam in agro meo conficiendam propter fructus percipiendos. Idem dicas de arena fodienda.

* ¶Ideo. Casus non esset figurandus in ratione denominationis: tamen pro ratione dubitandi illud potest adduci, q. & qui prædium non habet,viam potest pmittere.l.hęrædes.§.an ea.ff.famil.erc, SYL.

quo non obstante deciditur, q ideo dicuntur seruitutes prædiorum, quia sine prædiis constitui nõ possunt. & ad §. an ea. respondet gl. j. No. summarium. Itẽ, q interdum nomen imponitur ſm materiã, ex qua res constat.] 2 ¶ Nec quisquam. s. vt ser uitus sit, obligatio tamen esse potest, vt ff. de euict. fundum. §. j. & ff. fam. erc. hæredes. §. an ea. vers. cõtra si promissor viz &c.

† al's non sunt hæc verba: nec qs quãdebere nisi q pdiũ hẽt.

ADDITIO. Et no. q debent esse dñi insolidũ, aliàs fundo cõmuni non potest per vnum ex sociis libertas acquiri, nec seruitus imponi, quamuis sibi præiudicet, aliis potest ẽt singulr cõ sentientibus, pôt tñ præscribere, seu petere declarari ipsam deberi. Itẽ pluribus sociis, pmissam vnus ex eis in aliorũ prę iudicium remittere potest: ſm Ang. hic. *¶ Adde, q nec fructuarius acquirere aut imponere potest prædio seruitutẽ. l. sed & si qd. § vlt ff. de vsuf. ** & ibidẽ dicitur quid in proprietario. sic nec maritus imponere potest seruitutẽ prædio dotali. l. Iulianus. de fun. dot. secus in emphyteuta. l. iij. vbi gl. de serui.]

habet pdiũ: † nec[a] quisquam debere, nisi qui prædiũ habet.

¶ Per omnem contractum, & etiam per vltimam voluntatẽ, potest seruitus constitui. h. d. ex. l. potest. ff. cõmunia præd. Arc.

¶ Si quis velit vicino aliquod ius [b] cõstituere, pactionibus [c] atque stipulationibus id efficere debet.

SYL. ¶ Siqus. Casus tam generali regula nõ ponitur: quia ea, quæ in commercio sũt hominum, possunt tam ex contractu, q̃ testamento, acquiri & concedi, vt toto tit. ff. de acqu. re. do. Ratio deciden di sumitur ex §. per traditionem. supra. de re. diu. & l. j. C. de sacros. eccle.] Not. q tã pactis, q̃ stipulationibus, & vltimis volũtatibus seruitutes cõstitui possũt.] b ¶ Ius. i. aliq̃ seruitutẽ de superioribus. c ¶ Pactionibus. i. pactionalibus stipulationibus. similis expositio est ff. de ac. poss. l. si rem. in fi. † Vel pactionibus. i.

† Hæc verior.

contractibus aliis, vt venditione, & donatione & qđ subiicit, stipulationibus. i. obligationibus verborum tantum. ¶ Ædes suas. Quibus seruitutibus nõ impositis cuilibet vsq; ad celum liberum est ędificare, vt ff. quod vi aut clam. l. fi. §. penul. & de serui. l. fi. e ¶ Ducere. His deficientibus, cuilibet res sua libera est: & poterit alium prohibere volẽtem ĩgredi in suũ agrũ, vt s. de re rũ diuisio. §. fe rę. & §. plane ¶ Nec obstat. c. oẽs. j. distin. quia loquitur quãdo iter est noxiũ, aliàs secus: pôt tñ ingrediens prohiberi exceptis quibusdã casibus nota. s. tit. ij. dd. §. & ita intelligit tex. in l. per agrũ. C. de serui. & aqua. & glo. ibi, dũ oppo. de. d. c. omnes. communiter reprobatur, vt per Christ. hic.]

Ædificare licet vsque ad cęlum.

† al's. sit lcididiũ aduersus eũ hẽre.

re debet.

¶ Potest etiam testamento quis hæredem suum damnare, ne altius tollat ædes[d] suas, ne lu minibus ædium vicini officiat: vel vt patiatur eũ tignũ in parietem suum immittere, † vel stil licidiũ habere: vel vt patiatur eũ per fundum ire, agere, aquam ue ex eo ducere.[e]

SYL.

¶ De Vsufructu. Visum est de seruitutibus realibus, sequitur videre de personalibus: ideo sequitur de vsufructu, quæ est seruitus personalis, vt l. j. ff. de seruitutibus. quia plures sunt species seruitutis, vt notat glo. s. tit. j. in prin. Ang. aret.

Cõtinuatio.

Vsusfructu. ¶ Totus iste ti. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit diffinitionẽ vsusfructus. Secundo, qualiter vsusfructus cõstituat. Tertio, super quibus rebus constitui debeat. Quarto, quomodo finiatur. Secunda ibi, Vsusfructus. Tertia ibi constituitur autem. Quarta ibi, Finitur autem.

Diuisio.

SYL. ¶ Vsusfructus. Casus non figuratur in definitione. dum vero dicitur vsumfructum perimi fundo perempto, dicas q ratio, est quia cum talis seruitus debeat à re personæ, extincta re non potest deberi, quia non entis nullæ sunt partes, & remoto

remoto subiecto accidentia esse nō possunt. No. quid sit vsusfruct⁹. Itē, q̄ vsusfruct⁹ extinguit extincta re, q̄ dēt vsumfructū: sicut etiā extincta psona, cui debetur j. eod. §. finitur.]

a ¶ Vsusfructus. sic ff. eo. l. j. & ij.

b ¶ Est ius. i. seruitus. & p hoc patet, q̄ non loquitur de ipsis fructibus fundi, q̄ sunt corpora les: immo de iure vtēdi, vt s̄. de reb. cor. & incor. §. j. sicq; p hoc uerbū. s. qa expono ius i. seruitus, remouet uasallus, superficiari⁹ & q̄ alias vtile dñium habet.

¶ De vsufructu.

¶ Qualitas nō est sine subiecto. h. d. ex l. j. & ij. ff. codē. Aret.

**¶ Adde, q̄ superficiarius dr̄, qui ī alieno solo supficiē possidet. est aūt superficies oē, qd̄ supra faciē terrę est: vt in prędijs vrbanis, parietes & tecta in rusticis, arbores, herbæ, frutices & supficiari⁹ q̄dē hoc distat ab emphyteuta, q̄ ille & solū, & meliorationes suas à dn̄o recognoscit, certaq; ex hac cā pensionē prębstat: hic plerunq; nihil pēdit, nec meliorationes à dño habere dr̄, nisi superficiē quoque conduxerit, immo finito cōtractu indistīncte eas illi auferre licet. Alcia. l. bonorum. de verb. sign.]

¶ Item hoc ius est ēr personale; quia cū persona extinguitur, vt j. eo. §. finit. Itē

Vsusfructus formalis. Vsusfruct⁹ cālis. est forma quædā à ꝓprietate separata: cū apud vnū possit eē ꝓprietas, apud aliū vsusfruct⁹, vt ff. de acq. poss. l. pmisce ri. Ius aūt, qd̄ dñs fundi hēt ī fructib⁹ pcipiēdis, est cū cā. i. cū proprietate, & ff. de excep. rei iud. si cum testamento. §. pen.

SYL. ¶ Et tūc nō est seruit⁹. l. vti frui. ī ptin. ff. si vsusfr. pet. vbi tex. assignat rōnem. Est igit vsusfructus duplex: formalis, q̄ est separatus à ꝓprietate, & hic est seruitus. de quo ī hoc tit. tractat: & cālis, q̄ cō iunctus est cū proprietate, à qua dependet tanq̄ à sua cā lau j. d act § neq;. col. j.

c ¶ Alienis. nā sua res nemini seruitutē debet, vt ff. de ser. vrb præ. l. in re cōi. & ff. si usufru. pe. l. vti frui. in prin. Itē qd̄ subijcit, rebus, dic. s. quibuslibet, nisi vsu consumantur, vt j. eo. §. constituitur & ff. si cer. pet. l. j in fi.

d ¶ Vtendi ad differentiam creditoris, qui vti non debet pignore, vt j. de obli. quæ ex delic. nascun. §. furtum.

e ¶ Fruendi. ad differentiā nudi vsus, in quo tantū vti & non frui permittitur, vt j. titu. j. in princip.

Vsusfructus [a] est ius [b] in alienis [c] rebus [c] vtendi [d] fruendi, [e] salua [f] rerū substantia.

**Adde q̄ fructuarius ēt ꝓpria auctoritate fruct⁹ capere pt̄. l. fundi. Treb & ibi not. ff. d vsuf. leg qd̄ nō est in emptore fructuum etiam pendētiū, l. qui pendentem. ff. de actio. emp.]

† Hęc dis finitio vsusfruct⁹ ponit̄ ēt i glo super ver. vtas in c. si ex tra d pigno ratis alias nis vtēdi fruēdi re bus.

f ¶ Salua rerum substātia. i. pręstita cautione vel satisdatione de saluanda substantia rei, fm quosdā, & sic dicunt cautionem esse de substantia vsusfructus, argu. pro eis. C. eo. l. j. & ff. de vsufr. leg. l. vxori. Nos cōtra. dicimus enim, q̄ hæc cautio non est de substantia vsusfruct⁹: nam sine ea vsusfructus est. plus dico, quia in casibus nullo modo præstatur. ff. vt le. vel fideicom. no. ca. l. j. §. si ad fiscū. & C. de bonis quæ lib. l fi. §. hoc pro culdubio. & ff. vsufru. quemad. ca. l. si vsusfructus. §. illud. & §. planē. †

† Dēt. n. vsufructuari⁹ re cte colere & quasi bon⁹ pf. vti. § sed si gregis. in fi sup. de re. di. Cautio ā est d sub stantia vsusfruct⁹

¶ Et hæc opi. communiter approbatur regulariter. in l. j. C. eo.]

† Quod ē verū re.

**Adde, q̄ vsusfructuarius nō facit fructus suos, nisi præstita cautione de vtendo fruendo arbitrio boni viri: quod intelligas nisi fruatur sciente & patiente proprietario, secundum Barto. in l. hac edictali. § his ill ud. C. de secun. nupt. Itē not. q̄ licet vsufructuarius teneatur pręstare idoneam cautionē de vtendo arb. bo viri, iux. l. j. ff. vsufruc. quemadmo. cau. hoc tamē non habet locum in eo, qui donasset retento vsufructu, quia tūc satis erit promittere cum hypotheca bonorum, vt tradit Deci. post alios ī l. diuus. ff. de reg. iur.]

§ Y L. spectu re rū, q̄ v'ū oñ cōsumuntur pls secus vt ifr. eo. § constituit. ī fi. quis tac. dubitet p l. hoc se pnt⁹. § j. ff. de vsu fr. ea. re. q̄ vsu eō su. & pp specialia huius gl.

¶ Dic ergo salua rerum substantia. i. ne pereat rerum substātia. q. d. tādiu durat vsusfructus, quādiu durat substantia. & hoc statim probatur ibi est autem &c. & sic verba sunt de diffinitione, sed non cautio.

¶ Dic, q̄ verba sunt posita ad differētiā SYL. vsusfru-

vsusfructus earũ rerũ. q̃ vsu cõsumunt̃ in qbus proprie vsusfructus nõ cõstituit̃: * vl' ad excludẽdũ abusum: ita enĩ vti frui debemus, ne lędat̃ ꝓprietas l. vsuf. C. eo.]

*. Adde, legatariũ habere totũ vsumfructũ, nisi vsusfructus legatus excedat æstimationẽ dodrãtis hæreditatis. nã & vsũ fructũ p legẽ Falcidiã minui cõstat: & sic ꝓ ea portione illũ suæ ꝓprietati accedere cõsequẽs ẽ. l. omnium. & l. v. ff. eo.]

stantia. Est autem[a] ius[b] in corpe, quo[c] sublato & ipsum[d] tolli necesse est.

¶ Vsusfructus põt constitui tam inter viuos, q̃ in vltima volũtate: & ne proprietas perpetuo sit inutilis, certis modis finitur. h. dicit ex l. vsusfruct⁹ pluribus. & l. iij. ff. eod. Areti.

¶ Vsusfructus[e] a ꝓprietate separationẽ recipit: idq; pluribꝰ modis accidit: vt ecce, si qs vsumfructũ alicui legauerit: nã hæres nudã[f] habet proprietatẽ, legatarius vero vsumfructũ: & cõtra, si fundũ legauerit deducto vsufructu, legatarius nudam habet proprietatẽ, hæres vero vsumfructũ. Item alij vsumfructum, alii deducto[g] eo fundum legare[h] potest. Sine testamento vero si qs velit vsumfructum alii constituere,[i] pactionibꝰ[k] & stipulationibꝰ id

a ¶ Est autem. s. vsusfructus.

b ¶ Ius. i. seruitꝰ, vel forma corpori inhærens.

c. ¶ Quo. s. corpore perẽpto † vt domo destructa, vel fũdo chasmate perẽpto, vel iumẽto mortuo ĩ quo vsusfructꝰ habeb̃, vt ff. ꝓsu. verũ § pe.

† vel mutato l. repet. §. rei. ff. eo. ti.

d ¶ Ipsũ. s. ius vtendi fruẽdi.

¶ Vsusfruct⁹. Casus. non potest nisi literaliter figurarii quia cum hoc jus vsusfruct⁹ sit ĩ cõmercio hominũ, ẽ sub regula, q̇ põt deduci in pactionẽ & cõtractũ, & ẽt in testõ relinqui quæcunq; enim nr̃a sunt, in aliũ trãsferri possunt, ẽt aliter, q̃ apud nos sint: qa tñ proprietas remãsisset inutilis, semper abscedẽte vsufructu, placuit nõ solũ interẽpta re, (vt dictũ est s̃. in prin.) quo casu nulla adhuc esset vtilitas ꝓprietatis finiri vsumfructũ, sed ẽt aliis modis, j. notatis. No. vsũ fructũ tã in vltima volũtate legari posse, q̃ trãsferri inter uiuos. Itẽ not. rationem, quare inductum sit, vsumfructum certis modis finiri.]

e ¶ Vsusfructus. Sed oppono: ante separationẽ nõ est vsusfructus: sed nec post separationẽ recipit separationẽ? Rñ. vsusfructus. i. qui postea dicitur vsusfructus.

SYL. ¶ Dic, q̇ ẽ idẽ vsusfruct⁹ sed aliter penes illũ, qñ ẽ separat⁹: tũc enĩ hẽt formã subsistentẽ de se pri⁹ tñ nõ erat nisi cau· sed rẽ verã idẽ ẽ ante separationẽ, & postea.]

f ¶ Nudã. sic C. de muli. quæ ser. prop. l. j. §. fin. sic & C. comm. de man. l. j.

g ¶ Deducto. Not. deducto. si enĩ vni simpliciter fũdũ, alij vsumfructũ legauerit, ãbo cõcurrũt ĩ vsufructu, vt ff. de vsufr. accres. l. idẽ Neratius. §. nõ solũ. & de vsufr. ea. re. q̃ vsu cõsu. l. si tibi.

* ¶ Idẽ dicẽdũ & si sit vsusfructuarius oĩum bonorũ? Bar. in l. Sẽpronio. in princ ff. de vsufru. leg. & est cõis opin, vt p Pa. de mõte pico ĩ rep. l. Tit. § Tit 22. q. ff. de le ij.]

** Sed quid si leget̃ fundus ad vsumfructum vel ad vsufructuandum; vtrũ tũc videatur relictus vsusfructus, an proprietas? Dic, q̇ proprietas l. libertis. in prin, & ibi per Bar. & alios. ff. de ali. & cib. leg & p Veron. de ser. vr. c. iiij. & ibidẽ, q. d iuris si leget̃ fundus ĩ gaudimentũ.]

h ¶ Legare põt. Itẽ & aliis modis, vt ff. eo. ti. l. Proculus. dat̃ autẽ, cũ inducit̃ in possessionẽ fructuarius, & proprietarius patitur eũ vti frui. vt ff. eo. l. iij. in prin.

¶ Adde, q̇ vsufructuarius regulariter debet accipere possessionẽ bonorũ vsufructui subiutorũ ab hærede, vel executoribus testamẽti, & nõ ꝓpria auctoritate ingredi possessionẽ, al's amitteret vsumfructũ, vt scribit Caual. trac. d vsu: mul. rel. num. viiij. post multos ab eo citatos.

i ¶ Constituere. inter viuos.

K ¶ Pactionibus. expone, vt supra titu. j. diximus. in §. si.

Absce-

efficere debet. Ne tamen in vniuersum inutiles essent proprietates, semp abscedēte [a] vsufructu, placuit certis [b] modis extingui vsumfructum, & ad proprietatem reuerti.

¶ Vsusfructus cōstituitur in omnibus rebus, exceptis iis, quæ vsu consumuntur, in quibus quāuis realiter non cōstituatꝰ, præstita cautione, ex senatuscōsulto quasi cōstituitur. h. d. ex. l. iii. § cōstituitur. ff eo.

¶ Constituitur autem vsusfructus nō tantū in fundo [c] & ędibus, verum etiā in seruis, & iumentis, & cæteris rebus, exceptis iis, quæ ipso vsu consumūtur Nam hę res, neque naturali [d] ratione, neque ciuili [e] recipiunt vsumfructū: quo in nūero sunt, vinum, oleum, frumentum, vestimenta: [f] quibus proxi-

Opas suas an possit q̄s ī perpetuum locare.

a ¶Abscedente, idest separato existēte. Et erit pro quęstione illa, quòd liber homo nō poterit locare operas suas in perpetuum, ne libertas sit inutilis; quod Ir. concessit, argu. ff. de condi. & demon. Titio. §. Titio cētum. & de li. ho. ex. l. j. Sed Io. contra, cū possit per substitutum seruire, (j) vt C. de epis. & cle. quisquis censibus. & l. ad similitudinem, cum hoc non agatur, vt per se tantū operetur. vt C. de cad. tol. l. vnica. § ne autē, & ff. de duo. re. l. nemo est. Vel etiam possit ītéresse præstare, vt ff. de re iudi. si quis ab alio §. si. ¶Et hæc glo.

SYL. in principali q. communiter approbatꝰ, vt per Christ. hic.]

ADDITIO. (j) Periculo tamē suo, etiā si fuerit approbatus à iudice, prout requiritur. Item debet esse talis, qui aliàs principaliter per se esset idoneus. Itē verum si non fuit electa industria personæ, & non possit per semetipsum seruire, aliàs secus. Ang.

b ¶Certis mo. vt. j. eo §. finitur.

¶Constituitur.* Casus similiter nō figu-

SYL. ratur nisi literaliter, quia cum vsusfructus constat in iis, quæ in cōmercio nostro sunt debet in singulis posse tale ius constitui, exceptis iis. quæ vsu cōsumuntur: quia interēpta substāria cessat vsusfructꝰ, nec proprietas ab vsufructu separari potest, quia nullam affert vtilitatē nisi consumatur: quia tamen potest aliqua vtilitas cōsiderari ex dilatione temporis, & commoditate ipsius, dicitur ꝙ quamuis essentialiter nō constituatur, tamen senatusconsulto vtilitatis causa introductū est, vt satisdatione præstita quasi cōstituatur vsusfructus, & sic vsufructuarius vti poterit, & substantia salua remanebit proprietario, & hæc declaratio sit loco casus. No. vsumfructū in qualibet re cōstitui posse: exceptis iis, quæ vsu cōsumuntur. Item ꝙ in iis, quę vsu cōsumūtur, nec naturali nec ciuili ratione cōstituitꝰ vsusfructus. Itē, ꝙ pecunia cōnumeratur ī iis, quæ vsu cōsumuntur quia assidua pmutatione quasi extinguitꝰ. Itē, ꝙ ex senatusconsulto vtilitatis causa per cautionē quasi cōstituitur vsusfructꝰ. Itē no. formam cautionis:]

c ¶In fundo, etiam sterili, vt ff. eodem. l. statuæ §. j.

* ¶Intellige sterilitatem, cum plus impenditur, q̄ de eo acquiratꝰ: alioquin rei omnino infructuosæ vsusfructus nullus esset. l. si infans ff. eo.] SYL.

d ¶Naturali, quia non potest esse salua substātia: quod esse debet, vt s̄. e in prin.

* ¶Sic Cic. lib. Topic. vbi agit de loco à cōtrario. Non debet (inquit) ea mulier, cui vir bonorum suorum vsumfructum legauit, cellis vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad se ptinere: vsus enī, non abusus legatus est. ea sunt inter se contraria]

e ¶Ciuili. quia transit in dominium legatarij: vnde sibi seruire nō potest, vt ff. si vsusfru. per l. vti frui. in prin.

f ¶Vestimenta. ff. eo. sed & si quid. §. & si vestimentorum. cōtra. Sol. ibi loquitꝰ de quibusdam vestimētis, quæ perpetuo durabant, hic de temporalibus Loquitꝰ.

Vide

SYL. ¶ Vide gl. ibi, q meli⁹ intelligit & loquit fm Io. Fab. hic, aliter tñ itelligit hic Ias.] Dic q ille tex. loquit in vestibus scenicis, & funebribus, quæ cũ solũ ad spectacula exhibeant, non facile cõsumuntur.]

a ¶ Permutatione, nã quæ hodie é mea, cras erit tua: sic extinguit quo ad dominium meum, quod definit sic supra de re. diui. §. si tamen. Item, si cum alia misceatur, extinguitur, vt ff. d so. si alieni.

† Hæc veritas reccitat in gl. pr. ibi, item pec. nomé. i. e. si. extra de signo.

SYL. ¶ Aduerte qa bñ dixit, quodãmodo, qa de se pecunia est de rebus, quæ seruando seruari põt, vt in proposito Alex. in l. j. § fuit quæsitũ. ff. ad Trebel. & quod dicit Accur. de cõmistione, declara si id bona fide fiat: Bar. in d. l. si alieni.]

*¶ Imo pecunia computatur inter ea, quæ seruando seruari nõ possunt: facit tex in authen vt ij, qui obl. se perhi. res min. & in l. Aristo. §. vlt. & l seq ff. de iure delib. & ita communiter tenent docto. vt tradit And. Tiraq. in tract. de Retra. lignag. glo. j. §. j. nu c. iiij. & c. v.]

b ¶ Senatus. cuius nomé non habemus.

c ¶ Satisdet Sed nonne hæc satisdatio, vel illa, qua satisdat legatarius vel vsufructuarius se vsurum arbitrio boni viri, potest rémitti à testatore? Respõ. nõ, vt ff. vt in pos. leg. l. si pecuniæ. & C. de vsufru. l. j. & C. vt le. no. ca. le. pe.

Satisdatio de legato soluédo põt remitti a testatore, sed nõ de vtendo fruédo arbitrio boni viri.

** Ratio, quare cautio, quæ pro vsufructu rerum consumptibilium præstatur, non possit remitti à testatore, est, quia pertinet ad substãtiam vsusfructus l. ij. ff. de vsufru. ea. re. in alia verò de vtẽdo fruendo arbitrio boni viri, ratio est, qa hét inclusam causam, dolũ malũ abesse absuturũq; esse l. v. in prin. vsufru. quẽ-

ma est pecunia numerata: † nanque ipso vsu assidua per mutatione[a] quodã modo extinguitur. Sed vtilitatis causa Senatus[b] censuit posse etiam earum rerum vsumfructũ constitui: vt tamen eo nomine hæredi vtiliter caueatur. Itaque si pecuniæ vsusfructus legatus sit, ita datur legatario, vt eius fiat, & legatarius satisdet[c] hæredi de tanta pecunia restituẽda, si morietur, aut capite minuet.[d] Cæteræ quoque res ita tradunt legatario, vt eius fiãt: sed æstimatis his satisdat,[e] vt si moriatur, aut capite minuatur, tãta pecunia restituatur quanti hæ fuerint æstimatæ.[f] Ergo Senatus non fecit qui dé earũ rerũ vsum

ad. cau. quæ doli remissio inuitaret ad delinquẽdũ. l. cõuenire de pact. dot.]

¶ Communiter tenetur, q quamuis testator non possit remittere, hæres tamé possit, Bart. in l j. C. de vsufru.] Illa auté satisdatio, quam præstat hæres de legato soluẽdo, bene potest remitti, vt ff. vt le no. ca. licet. & l. fin. Et est ratio, qa hæc satisdatio cõtéplatione hæredis interponitur, illa aũt de legato præstando, gratia testatoris, vt sua voluntas adimpleatur, vt C. vt le. no. ca. (aliàs, vt in pos. lega.) l. ij. Non est ergo. mirum, si illud, quod sua gratia introductum est, testator põt remittere: aliud auté nõ, vt C. de pac. siqs in cõscribẽdo, & ff. de pac. l. pactũ. & de oper lib. l. cerdonem. & ad l. Fal. quod de bonis §. si.

SYL. Fauori prioris renũciare licet.

SYL. ¶ Hæc ratio est falsa: quia ita potest testator rem hæredis remittere, sicut propriam. l. vnũ ex familia. §. si rem. ff. de lega. ij. Nec etiã est vera alia ratio, q sit de substantia: quia supra est cõtrarium ostensum. Dic ergo, q ratio est, quia legatarius inuitaretur ad delinquendum, & dolus futurus remitti non potest. l. si vnus §. illud. ff. de pact.]

d ¶ Morietur, aut capite minuetur. His enim duobus modis tantum amittitur vsusfructus, vt ff. de vsufru. ea re. quę vsu consu l. in stipulatione. & l. quoniam,

e ¶ Satisdatur, à legatario.

f ¶ Æstimatæ. s. eo tempore, quãdo dantur legatario. sic ff. de vsufru. ea. re. quę vsu consu. l. si tibi vini.

* ¶ Quid si finito vsufructu malit, non æstimationé, sed eiusdem qualitatis res restituere: vel etiã easdem res, quia forte vsus nõ sit vino aut oleo legato, cum eiusdem

eiusdem sint bonitatis an possit? Et Alcia. lib. vij. ἀπαργυρῶν hoc ei licere scribit per l. si tibi vini. de vsufru. ea. re. & arg. j. quib. mod. re contra. obl. ver. quandoq;. glo. l. ij. in princ. si cer. pet. Idem putat, etiam si imminuta esset bonitas, dummodo id detrimentum resarciat pecunia, vt qd de simplicib[9] pditum est, ad casum mistũ extendat. l. ij. de verb. obl.]

fructum, (nec enim poterat[a]) sed p cautionē[b] quasi vsum fructum constituit.

Finitur vsusfructus cessione, consolidatione, extinctiõe rei, morte naturali vel ciuili vsufructuarij, & non vsu. h.d.

¶ Finitur autē vsusfructus† morte[c] vsufructuarij, & duabus capitis[d] diminutionibus, maxima,[e] & media, & nõ vtēdo per modum[f]

a ¶ Poterat. s. cũ substantia in his non saluetur, & dominium mutetur, vt s. dictum est.

b ¶ Cautionem. Improprie: nam satisdare debet, vt C. de verb sign. l. sancimus. & ff. de vsufru. ea. re. quæ vsu con l. Trib. in fi. quæ cautio loco proprietatis erit apud hæredem.

SYL. ¶ Finitur. Casus. Quærebat, quia dictũ fuerat per extinctionem subiecti finiri vsumfructum, & alijs modis, ne proprietas esset inutilis, an essent & alij modi finiendi: & respondetur vt in tex. Ideo enim morte extinguitur, quia interijt illa persona, cui debetur, sicut interempta re, ex qua debetur, cessat & resoluitur illud ius. *Qua ratione & si vsufructuari[9] maxima aut media capitis diminutione afficiatur vsusfructus finitur, cũ ciuiliter moriat, quæ mors ciuilis naturali similis est l. verũ, §. societas. ff. pro soc finitur etiam vtendo per decennium inter præsentes, inter absentes vero per vicennium, quia eodem modo tollitur & dñium, cuius pars est vsusfructus. l. vsusfructus in multis. ff. eo.] Idem si renunciet ur, quia omnia, quæ in dñio nostro sunt, in alium transferri possunt. *nam vnusquisq; iuri suo potest renunciare. l. pen. C. de pac.] & sicut dñs potest in re sua constituere vsumfructũ, ita ab vsufructuario cedi in eũ potest, in alium vero extraneum cedi non potest, quia est ius personale, quod à persona euelli nõ potest. No. vsumfructum finiri morte, & duabus capitis diminutionibus: item abutendo. Item, si vsufructuarius domino proprietatis cedat, vel si vsufructuarius acquisiuerit proprietatem. Item interitu rei.]

c ¶ Morte. s. naturali. Sed cõtra. ff. de noua. si vsusfructus. Solu. non cõtradicit. ibi enĩ ante, quã essem vsufructuarius, delegaui. vnde ex eius persona, cui delegaui, finit: quia in eius psona incœpit: si autē postea delegassem, ex mea persona finiretur, vt ff. de peric. & commo. rei vend. l. necessario. §. fi.

† Sic etiã clerici cẽsent vsufructuarij rerũ beneficiorum suorũ, vt in c si extra de pig. & c. vlt. in glo. ij. de pecu. cle. & eorum morte finit. vsuf.

* ¶ Adde sm Bar. in d. l. si vsusfructus. q sicut vsusfructus non potest cedi, ita nec actio ad illũ consequendũ, nisi accedat voluntas proprietarij: quo casu etiã nõ transfertur ille vsusfructus, sed alius nouus constituitur in personã illius, cui facta est cessio: & ita intelligēda est. d. l. si vsusfructus. sm Pau. de Cast ibi.]

SYL. fruct[9], vt in dictis capi.

* ¶ Quid si plures fructuarij sint, & eorũ aliquis moriatur: vide l. j. ff. de vsufru. accres. & n. m. glo. vlti. j.. eo. Item quid si vsusfructus patri per filiumfam. acquisitus sit, vtrum finiatur morte patris, an filijfam. vide. l. vlt. C. de vsufr, & habi.]

d ¶ Capitis. s. de cap. dim. § j. ij. & iij.

e ¶ Maxima & media. quæ mortes ciuiles sunt, vt ff pro so. verum. § societas. nõ autem minima capitis diminutione, vt j. de acqui per arro. in prin.

f ¶ Per modũ & tempus. s. vt bonus paterfamilias. † Vel melius per modum & tempus. i. per moderatum tempus. s. decem annorum inter præsentes, xx. inter absentes, vt C. de vsufru. l corruptionem Sed relictus ciuitati durat centũ annis, vt ff. eo. tit. an vsusfructus. Actio vero cõpetens pro vsufructu non ipso iure tollitur, cũ tempus non sit modus tollendæ obligationis, sed per exceptionem dicto tempore tollitur, licet in alijs modis q tempore finiendi ipso iure etiã actio tollatur.

† Immo cũ ñ finitur, sed agi cõtra actio. l. aquilia cautione interposita, vt l. eq si mum. §. j. cũ duabus seq & devlut.

latur,vt ff.de actio.& oblig.l. obligationum fere §.placet.

SYL. ¶ Et licet aliàs actiones personales non tollantur nisi spatio xxx ann.tñ ex quo tollitur ipsum ius vsusfructus intra dicta tēpora,debet tolli etiā actio, quæ ex eo prouenit.]

& tempus:quæ omnia, nostra statuit constitutio.[a]

¶ Item finitur vsusfructus , si domino proprietatis ab vsufructuario cedatur: (nam cedendo[b] extraneo nihil agit) vel ex contrario, si vsufructuarius proprietatem rei acqui sierit.[c] quæ res[d] cōsolidatio appellat. †

¶ Eo amplius constat, si ædes incēdio

** ¶ Adde, q hunc locū ita vertit Theophilus, τῶν πρό- σωρήτω, καὶ ὁρισμένω χρό- νω quasi hic dictum sit,per modum conuentū, & statutum tēpus. Et sane quod ad tempus atti net, potest cōmodissime intelligi de tpe à testatore, & cōtrahētibus ipsis præstituto.l.si vsusfructus mihi. de vsufru.leg.& l. quæsitum. ff.eo.& l & puto.fam.ercis.]

† l ij §. cū q°. de hære vel ac.ven & l.ilii § si solum,de vsufruct. accresc.

a ¶ Constitutio. C. de vsufruc. l. corruptionem.

b ¶ Cedēdo.j.tit.j.in fine primi casus,cōtra.Solu.hic dicit de iure vtēdi,quod cedi non pōt:immo tūc ad proprietatē redit,vt hic,& ff. de iure do si vsusfructus. ibi de ipsa fructuum perceptione, argu. de pe.& com.rei vend.l. necessario. §.fi.

** Adde hanc distinctionē sine resolutionē glo.videri cōiter receptam. Quantum tñ attinet ad verum sensum huius loci,animaduertendū est,q Imper. non prohibet fructuariū cedere vel alienare vsumfru.extraneo,sicuti plerisq; visum est,immo permittit:(nā aliàs repugnaret.l. arboribus §. vsufructuarius.l. non vtitur.cū seq.& l.cui vsusfru. ff. de vsufru.& .j.tit.j.in fi.prin.)sed intellige, q ita cedendo nihil agit respectu s.consolidationis,de qua hic tractat, aut quo ad præiudicium proprietarij, & ad effectū cōstituēdi in ipso extraneo nouū vsumfru.qui ex eius psona durat: & cēseri debeat nam nihilominus attēdi debet ius & vita(vt ita dixerim)ipsi⁹ vsusfruct⁹ ex psona primi vsufructuarij,nec ex mutatione psonæ fructuarij quicquā in hoc nocet proprietario,quin ad eū reuersurus sit vsusfr. eodem modo & tpe,quo reuerteretur, si mansisset primi fructuarij. Et hanc interpretationem , quæ verissima est , eleganter & docte declarat & tuetur Ari Pine. Lusit in l.j.C. de bo.mat.]

cōsumptæ[e] fuerint, vel etiā terræmotu, vel vitio suo corruerint,extingui vsumfructum,& ne[f] areæ quidē vsumfructū deberi.

¶ Cum aūt finitus fuerit totus[g] vsusfructus , reuertitur scilicet ad proprietatem,& ex eo tempore nudæ proprietatis dominus incipit plenam in re habere potestatem.

c ¶ Acquisierit. s. finitur vsusfructus. Accur.flo.

d ¶ Quæ res. i. talis acqsitio.

e ¶ Consumptæ fuerint.scilicet in totum,vt ff.eo. si cui insulæ.

f ¶ Ne areæ.sic.ff. quib. mod.vsusfruct. amit.l.repeti.§. pen. Argu. contra ff. de pig.actio.l domo.

SYL. * ¶ Dic,q loquitur in pignore,quod eū detur,vt creditum magis sit in tuto,erit vtiq; cautū saltem pro parte etiam in area:vsusfruct⁹ vero domus ideo perit, quia non durat ille vsus , ad quem fuerat concessus,cum domus amplius inhabitari non possit.]

g ¶ Totus.Nota totus : si enim pro parte,non redit ad proprietatem, vt ff. quibus mod. vsusfru.amit.l. excepta. Item si sunt duo confructuarij, vno perdente alteri accrescit,vt ff.de vsufru.accrescen. l.j.§.pen.

¶ De vsu & habitatione. ¶ Supra tractatum est de vna seruitute personali,vide licet de vsufr. hic sequit de alijs.Arc. Cōtinua- tio.

Isdem illis. ¶ Totus iste tit. in tres partes diuiditur.Primo ponit de vsu. Secundo, de seruitute habitationis. Tertio facit quoddam pæambulum Diuisio.

ambulum tranſiens ad alias materias. Secunda ibi, Sed ſi cui. Tertia ibi, Hæc de ſeruitutibus.

SYL. ¶ Iiſdem. Caſus. non figuratur in decla ratione terminorũ, niſi iuxta literam. No. q vſus & vſusfruct⁹ parificantur in modo conſtituendi, & finiendi. Itē, q plus iuris eſt ĩ vſufructu, q̃ in vſu. Itē, q vſuarius poteſt morari in fundo, dũ tamen non ſit moleſtus dño, aut cultorib⁹. Itē, q vſuarius ius ſuũ alteri cedere nō pōt.]

De vſu & habitatione.

Vſus iiſdem regulis procedit, quibus vſusfruct⁹: minus tamen iuris habet. nō enim poteſt dño, neq; cultorib⁹ impedimento eſſe, nec ius ſuũ in aliũ trãsferre. h. d ex l. j. ex. l. plenũ §. j. ex l. denique. & ex. l. ſed neque. ff. eo.

Iſdē illis modis, quibus vſusfructus conſtituitur, [a] etiã nudus vſus cō ſtitui ſolet: [b] iiſdem que illis modis [c] finit, quibus & vſuſfructus deſinit. Minus [d] autem † iuris eſt in vſu, quàm in vſufructu: nam is, qui fundi nudũ habet vſum, nihil vlterius habere intelligit, quàm vt oleribus, pomis, floribus, fœno, [e] ſtramẽtis, [f] & lignis ad vſum quotidianũ [g] vtat: [h] in eoq; fun-

a ¶ Cōſtituit. ſ. in teſtamento, & inter viuos, vt ſupra tit. j. §. j.

Seruitutes ſunt īdiuiduæ pter vſũfructum. b ¶ Solet. Niſi q vſus p parte cōſtitui non pōt, vt ff. eo. l. vſus pars. ſed aliud in vſufru vt ff. de vſufr. l. vſuſfructus ab initio. Et rō eſt, quia diuiduus eſt, qđ non eſt in aliis ſeruitutibus, vt ff. ad l. Fal. l. j. §. ſi vſusfructus. Nec obſt. ſi duobus vſus cōſtituit, q cōcurſu partes fiunt: qa occaſione. i. neceſſitate magis, q̃ rōne contingit, vt ff. de riuis l. Labeo.

SYL. * ¶ Rationē iudicio meo reddit tex. in l. vſus pars ff. eo. titu. quia frui pro parte poſſumus, vti pro parte non poſſumus, ratio autē quare pro parte vti non poſſimus, illa eſt, quia, cum vſus diffiniatur eſſe ius alienis rebus vtendi pro neceſſitate vtentis, non etiã fruendi, ſalua earũ ſubſtãtia, vt ex hoc tex. colligitur, & ait glo. in l. j. in prin. ff. eo. diffinitio autem oſtendat ſubſtantiã & eſſentiam rei, ſequitur, q ſi vſus diuideretur, ita q non eſſet pro neceſſitate vtentis, neceſſario corrumperetur, cum à quocunq; remouetur diffinitio, intelligatur remota & ſubſtantia. l. ſtipulationes non diuiduntur. ff. de verb. oblig.]

c ¶ Modis. quos ſupra titu. j. §. finitur. habuimus.

Vſuarius & fructuarius quãdo ſũt æquales. d ¶ Minus iuris. Sed in caſibus æquales ſunt fructuarius & vſuarius, vt in vſu pecuniæ, vt ff. de vſufru. ea. re. l. hoc ſenatuſ. §. fi.

SYL. ¶ Rō eſt, quia legato vſu harum rerum videt legata proprietas. l. quoniã. ff. de vſufru. ea. rer. & ideo quod ex his prouenit, ſuũ facit vſuarius, quod nō eſt in alijs.]

† Cōcor. cũ hoc §. c. h. in j. l. ſup verb. fruat. extra ǭpig. vbi ponit tenor huius. §. Itē in fundo, de quo tantũ fœnum tollit, quantum ſoli ſibi ſufficit? vt ff. eo. fundi. Itē in ſylua remota, ex qua vterque ligna vendere poterit, vt ff. eo. ditius.

SYL. ¶ Ratio eſt. quia aliàs inutilis aliquando eſſet vs⁹ ex diſtãtia & loci remotiõe, vt dr̃ in d. §. Sabinus, ibi, pter hæc bona.]

e ¶ Fœno. ideſt herba.

f ¶ Stramentis. i. melega, genus eſt bladi.

SYL. * ¶ Stramenta vocantur calami ex tritico, ordeo, & id genus frugibus, poſt quã grana ſunt excuſſa: quod autem hodie vulgus melegam appellat, veteres, vt ex Plinio cōſtat, miliũ nigrum vocabant.]

* ¶ Stramentũ pprie dr̃ ſtipula, a ſtãdo, vel à ſtratu, q ſolo ſubſternat pecori qeſcendi gr̃a, auctor Var. lib. j. de re ruſt.]

g ¶ Quotidianum. Quid ſi hodie vſus, qui mihi ſufficit, cōſtituatur, & cràs ab alio in alio fundo conſtituatur? Reſpō. locus erit electioni, vel gratificationi in toto vel in parte: arg. j de leg. §. ſi generaliter & ff. de relig. l. fi.

h ¶ Vtatur. Nunquid in vino, vel in frumento, & oleo? Rñ. quidã, nullo modo. Alij contra, quorũ ſententia eſt verior: vt ff.

vt ff.eo.l. plenũ.§ pter.Itẽ q̃s colet agrũ? Respõ.proprietarius si vult,taliàs vsuarius,vt ff.eo.li domus vsus.& ff.de vsufr. l.hactenus.

a ¶ Impediméto,aliàs.i.si alia de causain ueniat dominiũ & eius familiã, poterit prohibere, vt ff.eo.l. si habitatio.§.fi. Intellige hũc tex.qñ operarij operantᵉ ad petitioné proprietarij:qa si operarẽtᵘʳ ad petitioné vsuarij, eos quoq; remouere posset, nedum eis molestus esse. Ang.

suetudine,ibi, vix receptũ est. & ex bono & æquo,pp id q̃ nimis durum vr ab vxore & familia separari. Not. q̃ vsuarius ipse tantum vti potest.Item,q̃ vsuarius ædiũ põt ipse cũ familia habitare.

†Vt puta quia sua dat plus fructuũ affert q̃ sit de necessitate vsuarij.

¶ Cócor. c.quæ in ecclesiarũ in gl. sup verb. alienandi. circa princip. extra. de costit.

do hactenus ei morari licet, vt neque domino fundi molestus sit,neq; iis, p quos opera rustica fiũt,impediméto : [a] nec vlli alij : [b] ius, quod habet, aut locare, aut † vendere, aut gratis concedere potest : cum [c] is, qui vsumfructũ habet, possit hæc omnia [d] facere.

¶ Habẽs vsum domus potest ĩ ea habitare cum marito, vel vxore, & familia.& hospitem recipere:sed tale ius nõ põt alteri cedi.h.d. ex.l.ij.§.dom⁹.ff.e. Ang.

¶ Itẽ is,qui ædium vsum habet, hactenus ius habere intelligitur, vt [e] ipse tantum inhabitet :

nec hoc ius ad aliũ transferre potest:& vix receptũ esse videtur, & hospitem ei recipere liceat: & cũ vxore, liberisq; suis,itẽ libertis, nec nõ personis alijs liberis, q̃bus non minus,q̃ seruis vtitur, habitandi ius habeat:& conuenienter, si ad mulierem vsus ædium pertineat,cũ marito [f] ei habitare liceat.

¶ Qui habet vsum serui,ipse tm̃ vti potest : & idem in iuméto: sed si pecoris vsum hẽt,solũ vtetᵘʳ ad impinguádum agrum. h.d.ex l.plenũ.§.si vs⁹.& §.sed si pecoris.ff.eo. Are.

¶ Item is, ad quem serui vsus pertinet, ipse tantum opera,

b ¶ Alii.q.d.nisi pprietario.

c ¶ Cũ.i. quis.

d ¶ Hæc oĩa. ĩ.tit.j.§. finiᵗ. contra. Solu. vt ibi.Itẽ ff.loca.l.locare. cõtra. Sol. ibi in pdialib⁹ serui tutib⁹ loquitᵘʳ, hic ĩ psonalib.

¶ Itẽ is.Casus. Quærebatᵘʳ, an vsuarius ædiũ posset secũ habere vxoré,familiã,& hospites: & videbatᵘʳ q̃ non, qa cũ tale ius in aliũ transferri nequeat,vt dictũ est ĩ.prox.§. nõ vr quo quo mõ cõicabile:qa quod vna via phibetᵘʳ,p aliã non conceditᵘʳ.*Præterea,cum vsus,vt dictũ est.ĩ.sit ius alienis reb⁹ vtẽdi p vtentis necessitate,non videtᵘʳ,q̃ debeat deseruire aliorũ necessitatibus, cũ hoc ius ita cohæreat personæ, vt in aliũ transmitti nõ possit.l.vsus aquæ.ff.eo.] Contrarium tñ decidituʳ,non de rigore quia militant rõnes prædictæ,sed ex cõ

e ¶ Vt ipse tãtum. ff.eo.l.ij, §.j.contra.Solu.ibi ponitur solus pro solummodo, vt ff. de vulga. subst.l.qui liberis.i.a principio.

* ¶ Adde., q̃ etiam inquilinum recipere potest, dũmodo & ipse quoque vsuarius inhabitet. l. iiij.ff.eo.]

f ¶ Cum marito. præsenti & futuro, vt ff.eod.l. cæterũ.§. mulieri. & generaliter oẽs recipiet, quos & masculus, dũmodo honeste, vt ff.eo.l. non solum. & l.non aliter.

¶ Et est ratio, quia testator vr hoc prohibuisse,vt dicit gl. in d.l.non aliter.]

ADDITIO. Et inducitᵘʳ iste tex.vt statuta & sententiæ,quamuis sint stricti iuris,tamen recipiant interpretationé extensiuam, qñ aliàs non possunt sortiri effectum,quod not.ſm Ang.

¶ Item is. Casus. figuratio pendet à prædictis:est enim illatio regulę,q̃ ipse tantum vti possit, vt habeat locum in iumento,& seruo : quod vero dr de pecoribus,& ouibus,habet rationé positã in tex.ibi,qa ea in fructu suntᵘfructus ausẽ non

non pertinent ad vsuariũ, vt dr in prin. s. eo. ratio autem dubitandi ea poterat esse, quia videbatur deseruire debere omnib9 familiarib9, vt in ędib9 dictũ est.] tio differt ab vsu, & vsufructu. Item, q qui habet habitationem, non tantum ipse cũ familia ibi habitare potest, sed etiam alteri locare potest. Item, q l. sub congruo titulo ponenda est.]

atq; ministerio ei[a] vti[a] potest: ad aliũ vero nullo mõ ius suũ trãsferre ei concessũ est. Idẽ s. iuris est & in iumento.[b]

¶ Sed & si pecorũ, vel ouium vsus legatus sit: neque lacte,[c] neque agnis, neque lana vtetur vsuarius: qa ea in fructu[d] sunt. Planè ad stercorãdũ agrũ suum pecorib9 vti potest.

¶ Habitatio est ius distinctũ ab vsufructu, & vsu; & ideo eã habẽs locare potest. hoc dicit ex l. cum antiquitas. C. eo. Angel.

¶ Sed si cui habitatio[e] legata, siue aliquo[f] modo constituta sit: neq; vsus[g] videtur, neq;[h] vsusfructus, sed quasi proprium aliquod ius: quanquam habitationem habentibus, propter rerũ vtilitatem, sm Marcelli sententiã, nostra decisione[i] promulgata, permisimus, non solum in ea degere, sed etiã alijs locare.

a ¶ Vti potest, non aũt locare pot: si tñ aliquid cõducat faciendũ, in eo poterit vti opa vsuarij serui. Item ipse eidem seruo suas opas poterit locare: acquiritau tem ex re, nõ ex opera vsuarij, vt ff eod. plenum. §. si. & l seq.

b ¶ Et in iumento. facit ff. eo. plenũ. §. sed si boum. & §. equitij.

c ¶ Neque lacte. nisi modico, vt ff. eo. plenum. §. sed si pecoris, alijs nullo modo, sm P. Io. contra. dicit enĩ omnibus his ad suum vsum & suorum posse vti, vt in fundo. s. diximus.

§ Y L. ¶ Et hæc communiter approbatur i d. §. sed si pecoris: secundum Ang. hic.

d ¶ In fructu. sic supra de re. diui. §. in pecudum.

¶ Sed si cui. ¶ Casus. * Dubitabatur vtrũ

§YL. seruitus habitationis idem esset, quod vsus, vel vsusfructus. Videmus enim eã cõuenire vsufructui in hoc, q & ipsa locari potest, sicuti vsusfructus, prout hic dicitur: itẽ vsui. q̃nquidem is, qui habet habitationẽ, easdem personas recipere potest, quas vsuarius. l. si habitatio. ff. eo. & respondet q cum neq; vsui, neq; vsufructui, p omnia similis sit, imo quædã singularia habeat, neutri eorũ competẽtia, vt quæ nec diminutione capitis amittatur, nec per non vsum. d. l. si habitatio. §. ad hęredem. est propria species seruitutis ab eis distincta.] No. q habita

e ¶ Habitatio. Siue dicatur habitatio, siue vsusfruct9 habitationis, idẽ est, vt C. eo. cũ antiquitas.

f ¶ Aliquo modo. s. inter viuos pactionibus & stipulationibus: sic s. de ser. § fin. & de vsufruc. §. j.

g ¶ Neq; vsus. quia locat, vt C. eo. cum antiquitas. sed vsuarius, non vt s. eod. circa prin. Accur.

* ¶ Rõnẽ differentię poni Bal. in d. l. cũ antiquitas qa s. vsus constitutus vr ob necessitatem personæ cohærentis. & ideo ab ea seorsum esse nõ potest: habitatio autem est species alimẽti, quæ non minus locando, quàm habitando percipitur.

h ¶ Neque vsusfructus. quia hæc nõ finitur nisi † morte, vt ff. e. si habitatio. circa prin. licet vsusfructus multis modis, vt s. de vsufru. §. finitur. † Et idõ ñ trãsit ad hæredes nisi relicta eẽt in gaudimẽtum.

** Ratio autẽ, quare habitatio nõ perit capitis diminutione, est, quia est species alimentorum. l. legatis. ff. de ali. & cib. leg. in quibus potius inspicitur factũ, q̃ personæ conditio l, legatum. ff. de capi. dimi. Eadem ratione, nempe, quia est pars alimentorum, non finitur non vtẽdo vsusfructus autem quia denominatur ab actu & vsu, ideo per non vsum tollitur, Veronen capitu. vj. de ser. vrb. præd.]

i ¶ Decisione. vt C. eo. cum antiquitas.

a ¶ Hæc de seruitutibus. Excusat se, quare de hæreditatibus, & obligationibus non dicit, cum videtur hic dicere debere, vt s. de re. corp. § j.
b ¶ Proponemus. s. infra de hæred. inst. vsq; ad titu. j. de obligat. & exinde vsque ad titu. de act.
c ¶ Exposuimus. Hæc cōtinuatio refertur. s. de re. diui. §. singulorum.
d ¶ Et proid est.

Cōtinuatio. ¶ De vsucap. &c. Hæc rubrica cōtinuatur p Imperatorem ad præcedētia, vt visum est. s. tit. proxi. in fine. Quia s. dictū est, qualiter res iure gentiū nobis acquirunt, nunc sequitur videre, qualiter iure ciuili nobis acquiruntur. Acc.

¶ Hæc[a] de seruitutib[b], & vsufructu, & vsu, & habitatio ne dixisse sufficiat: de hæreditatib[c] autem, & obligationibus, suis locis proponemus.[b]

¶ Exposuim[c] summatim quibus modis iure gentiū res acquiruntur: modo videamus, q bus modis legitimo &[d] ciuili iure acqrūt.

Vsucapio & re rū mobiliū, præscriptio immobilium. e ¶ De vsucap. s. mobiliū: sed pscriptio, immobilium, vt patet. j. eo. in prin. & C. in qui. ca. ces. lon. tempo. præ. l. ij. sed in ff. eo. vsucapio large sumit per totum titu. & maxime in l. quare. Accur.

* ¶ Adde, q vsucapio nihil aliud est, q̄ capio i. acquisitio, quę fit p vsum i. possessioné. l neq. l. deniq;. ex qui. cau. maio l. quæstio. de verb. sign. & l. iij. ff. eod. Item sciendum, veteres appellasse vsucapionem ét immobiliū rerū. d. l. iij. l. si fur. in fi. l. eū. de vsucap. præscriptionem vero accepisse pro exceptione ipsa, quæ ex vsucapione descendit. vnde glo. xvj. q. j. in summa, diffinit præscriptionem esse exceptioné, quæ ex tpis lapsu substantiā capit, & actioni obiicitur. Alc.]

Diuisio. Vre ciuili. ¶ Totus iste tit. diuiditur in noué partes. Nā ponit primo, q ad vsucapioné requirit bona fides, & iustus tit. & spatiū tpis. Secundo, q licet prędicta interueniant, non th procedit vsucapio pp naturam vel vitium rei. Tertio; rediens ad primā regulā ponit quali in re aliena mobili poss t tradens habere bonā fidē. iiij. q in rebus immobilibus non vitio possessis mala fides auctoris non nocet successori. v. ponit casum in quo res furtiua pōt vsucapi. vj. an res fisci possit vsucapi. vij. q̄lis debeat esse res vel ti. viij. an possessio auctoris prosit successori. ix. quāto tpe res aliena alienata à fisco, vel donata ab Impatore vsucapiat. Secunda ibi, Sed alī qñ. Tertia ibī Sed th. Quarta ibi, Quod autē. Quinta ibi, Aliqñ. Sexta ibi, Res fisci. Septima ibi; Nouissime. Octaua ibi, Diutina. Nona ibi, Edicto. Item prima subdiuiditur. Nam primo ponit ius antiquum. Secūdo illud corrigit. Secunda ibi, Et cum.

¶ De vsucapionib[*] & longi temporis præscriptionibus.

¶ Hodie res mobilis triēnio cum tit. & bona fide vsucapit: res vero immobilis. x. annis inter præsentes, & inter absentes. xx. annos vbique locorū. hoc dicit. ex l. j. C. de vsucap. trāsfor.

¶ Iure ciuili. Casus non solet in l. correctoria figurari. Atth iuuenū gratia ita dici posset, q ratio dubitandi illa esset, q sicut tempus nō solet esse modus tollendę obligationis, multo minus debet esse modus auferendi dominium: quia plus est dominiū, q̄ obli. l. qui actioné. ff. de re iu. Contrarium th dicitur inductum in vsucapione & præscriptione, quia alias dnia rerum essent ī incerto, vt dr hic in tex. Ratio aūt tpis assignari nō potest: quia hoc est inter ea, quę sunt positiui iuris, glo. in l. j. §. pueritiam. ff. de postu. est igitur introducta vsucapio fauore publico principaliter, ne rerum dnia sint in incerto, & vt sit litiū aliqñ finis. l. fi. ff. pro suo. & rationes propter quas fuit introducta, vide late p Pet. de Anch. in reg. possessor. in ij. col. de reg. iu. lib. vj. Not. q vsucapio est introducta de iure ciuili. Item, q in ea regulariter requi-

requiritur titulus,& bona fides. Itẽ no. rationẽ introductionis vſucapionis. Itẽ, ꝙ dñs de facili iure ſuo priuari non debet. Itẽ,ꝙ l.debet eſſe generalis. Item, ꝙ mobilia iij.ann.immobilia.xx. inter abſentes x.inter præſentes vſucapiuntur.]

IVre [a] ciuili cõſtitutum fuerat, vt q bona [b] fide ab eo,q dominus nõ erat, cum crederet eum dñm eſſe, rẽ emerit, vel ex donatione aliaue [d] quauis iuſta cauſa acceperit, eam rem, ſi mobilis erat, anno vbique vno: ſi immobilis, biennio tantum in Italico [e] ſolo vſucaperet: ne [f] rerum † dominia in incer-

a ¶ Iur. ciuili. idest lege xij. tabularũ, vel Romanorum ꝑ excellentiã, vt ſ. de iure nat.§ ſed ius.

* ¶ M Cicero. ĩ orat. pro Cecinna, Lex (inquit) vſum & auctoritatem fundi iubet eſſe bienniũ. Idem in Topicis: Auctoritas vſus fundi biennium eſt, ſit ergo & ædium.]

b ¶ Qui bona fide. quod præſumitur, ſi à domino credat ſe emere, vt ff. de contrahen. empt. l. qui à quolibet. vel ꝙ putat vendentem habere ius vendendi, vt ff. de ver. ſign. l. bonæ fidei emptor.

SYL ¶ Adde tex. in l. ſi exiſtimãs. & ibi Bart. ff. pro ſol. & Azo. in ſumma. in tit. C. de vſuc. pro empt. col. iij.] Quæ bona fides præſumiſ ſemper. vt ff. de prob. verius.

SYL. ¶ Et ita cõiter tenetur, qñ concurrit titulus. l. pen. C. de euic. declarat Bar in l. Celſus. ff. eo. vbi Balbus. col. xxx.] Exigiſ autẽ in venditione duobus temporibus bona fides, ſcilicet tpe cõtractus, & tpe traditionis: in alijs autem contractibus tps traditionis ſufficit: nec nocet poſterior ſcientia: (i) ſecus in petitione hæreditatis, vt ff. pro ſolu. l. pe. & pro emp. l. ij. C. de vſuca. transfor. l. vnica. §. hoc tantummodo & ff de pet. hære. ſed & ſi. §. quod ſi ab initio.

Bona fides in cõtractibus quo tpe exigitur.

ADDITIO. (i) Dic hoc verum de iure ciuili, vt l. j. C. de vſuc. transfor. ſecus de iure cano. quia omni tpe, donec præſcriptio ſit cõpleta, requiriſ bona fides, extra de præſcri. c. vigilanti. c. ſi diligenti. c. veniens. & c. fi. & c. ſanctorũ. & in reg. poſſeſſor. de regu. iu lib. vj. Quid autẽ ſi in principio & ĩ fine habuit bonã fidẽ, ſed medio tpe malam. Itẽ, quid ſi poſt bonam fidem, incipit dubitare verũ res fuerit tradẽtis vel nõ. Item, quid ſi poſt completã præſcriptionem ſuperueniat mala fides, vide hic per Ang & per Panor. in d. c. fi. & per Io. And. in d. reg. poſſeſſor. in mercurialibus.

* ¶ Quo tẽpore exigatur bona fides ĩ præſcriptione. vide latiſſime apud Balbũ in ſuo Tract. de præſcrip. in ſecunda part. tertiæ par. prĩcip. quæſtiõe vij. & ſeq.

** Adde, ꝙ nõ obſtãte mala fide ẽt de iure can. præſcribiſ actioni, qñ is, q debet, nõ teneſ offerre, nec aliud facere, niſi ab eo petaſ. Abb. in c. eccleſia. col. xv de conſti. & in ca quod clericis. col. pen. de fo. compe. & plures alios refert Tiraq. in l. ſi vnquã. in ver. reuertatur. nu. cccxc. & gñaliter præſcribit actioni nondũ ortæ, cum eſt in facultate partis illã oriri facere, vt in legatario ante agnitionẽ legati, vt tradit Soc. ĩ ꝯſ. lxiij. col. iiij. & Balb. in tract. præſcrip. in iij. q. v. par. v. par. princ.

† Hæc nõ recitaſ in c. vigilanti cũ gl. ſup verb. ſegnitiẽ. extra de ꝑſcript.

c ¶ Dominus nõ erat. Si enim erat dñs, accipiens fit dñs per traditionẽ: vnde nõ vſucapit, vt ff. eo. ſequitur. §. lana. & de capti. l. in bello. § ſiquis ſeruum. & ſ. de rer. diui. §: per traditionem.

d ¶ Aliaue. Cum ſint multæ cauſæ iuſtæ, ſiue tituli, vt ff. de publicia. l. j. §. ſed cur. vſque ad l. eum qui.

e ¶ In Italico ſolo idest in Italia: nõ ergo etiam in prouinciali, vt C. de vſucap. transfor. l. vnica.

f ¶ Ne rerum dñia. hæc eſt ratio, quare vſucapio ſit inducta. † eſt & alia, ſcilicet vt aliquis ſit litium finis, vt ff. pro ſuo. l. fin. Accur.

† ꝯtra q ſine ipſa ſemp hñs rẽ aliquo titulo eẽt incertus, an eẽt eſſect⁹ dñs: vel quia aliás eſſet difficile ꝓbare dñiũ. Iaſ.

* ¶ Et ſic propter bonũ publicum, vt ait l. j. ff. eo. nam ſi rerum dñia ĩ incerto eſſent innumerabiles exiſterent cõtrouerſiæ de ipſo dñio. & ita ſcopus omnium legum deſtrueretur, qui eo maxime ꝑtinet, vt pax & concordia vigeat inter mortales, vt docetur in proœ. Decre.]

a ¶ Et cùm hoc placitum erat. id est cū istud placebat.
b ¶ Putantibus.s.iureconsultis.
c ¶ Ad inquirendas vel amittendas.
d ¶ Præfata tempora.s.anni,vel biēnij.
e ¶ Resedit. s. in animo.
f ¶ Maturius. idest mature.
g ¶ Defraudētur.Quod iura nolunt, vt C.de vsufruc. corruptionē, & de pscript. xxx.ann. l. fi.
h ¶ Certo loco.s. solo Italico, vt olim, vt s̄.eo.
i ¶ Constitutionem. C.de vsucapio.trās. l.j.
K ¶ Qua.s.cōstitutione.

n ¶ Idest.quandoq; longum tempus aliter ponitur, vt ff.de dam.infe. si finita. § nō autem . Item aliud in personalib⁹ actionibus,vt C qui.nō obst.lon. temp. præscrip.neque.& de consti.pec.l.ij.

to essent. Et cum hoc[a] placitū erat, putātib⁹[b] antiquioribus, dñis sufficere ad[c] inquirēdas res suas præfata[d] tempora: nobis melior sentētia resedit,[e] ne dñi maturius[f] suis rebus defraudent,[g] neque certo[h] loco beneficiū hoc concludatur. Et iō constitutionem[i] super hoc pmulgauim⁹, qua[k] cautum est, vt res[l] quidem mobiles, per[m] triēnium: immobiles vero p longi temporis possessionem (id est[n] inter præsentes[o] decennio, inter absentes .xx. annis) vsucapiantur:[p] & his modis non solum[q] in Italia, sed etiam in omni terra, quę nostro imperio gubernatur, dominia[r] re

¶ De iure ciuili est regula, q (siue cū bona, siue cū mala fide) prę scribatur spatio.xxx.anno. l.ij.C.de cōst. pecu.* de quo vide Balb. in tract.præscri. in .iiij. part. iij.part. prin. in j.q.]
o ¶ Presentes. s.in eadē prouincia degentes: sed absentes in alia, vt C.de presscrip. long.tem.l.fi. SYL.

¶ Et ita cōiter tenet: & eadē prouincia quæ dicat, ponit gl.in d.l.fi. in verb.j.]
* ¶ Adde, q si quis fuerit partim psens, partim absens :ad prescriptionem complendam tot alij anni addi debent ad decennium, quot ex ipso decennio absens fuit.§.rursus.in fi.in auth.vt spon. largi.coll.ix.]

l ¶ Res quidem mobiles. & se mouentes,vt ff.de verb.sign.mouentium.
m ¶ Per triennium.Quæ tempora tam præscriptionis,q̄ vsucapionis, continua sunt,vt ff.eo.nunquam.ij.§.j.
* ¶ Adde vsucapi res mobiles triennio, qñ hæc tria cōcurrunt,titulus,bona fides,& possessio continua : q si aliquod ex his deficeret,puta titulus non prescriberentur minori tpe,q̄ res immobiles, l.seruum.cū ibi not.C.fam.ercisc.& ibi hoc not.Ang.dicens requiri xxx.annos. qd ét obseruauit Cępol.cautel. cxxxij.]
SYL. ¶ Communis est hæc opin.gl.in rub.ff. de diuer.& tēp.præscri.& ibi Bart. Pau. in d.§.j.] Et in vsucapione sufficit tetigisse vltimum diem , in præscriptione vero queritur de momento ad momentum,vt ff.eo.l. in vsucapionibus. & ff. de actio.& obli.l.in omnibus.Et est iō , quia vsucapio fauorabilis est , præscriptio vero odiosa,vt C.de edi.di.adr.tol. l.fi & ff.de lib.& posth.l.cum quidam .
SYL. ¶ Intellige de prescriptione xxx. annorum:aliæ enim procedunt vti fauorabiles sicut vsucapio : & ita vbique tenent doct.l.iij.§.minorem.ff.de min.].

p ¶ Vsucapiantur. Proprie pro mobilibus accipit: improprie pro immobilib⁹ quātum ad hunc titulum; sic ff. de offi. procon.l.ij.
**Adde, q actiones competentes ad res siue mobiles, siue immobiles eodē tpe. quo res ipsæ vsucapiuntur, vt tradit Tiraq.de retract.lignag.§.j glo. vij.nu. ij. Et ideo etiā de iure can quod requirit xl.ann.ad prescribendū rem immobilē ecclesiæ,idem tps requiritur ad præscriptionem actionis,quæ pro ea competit, c.ad aures.de præscrip.]
q ¶ Non solum in Italia. ex dña enim locorum &c.vt C.de tempo.in inte.rest. superuacuam.
r ¶ Dominia rerū. Ex hac litera voluit dicere M.q prescriptione.x.vel xx.ann. dñium quæratur,pro eo est.ff.eo.l.eum. Præscriptiōe an dñiū quęratur.

rum, iuſta [a] cauſa poſſeſſionis præcedẽte, acquirantur.

¶ Homo liber, res ſacra, vel religioſa, & ſeruus fugitiu⁹, non poteſt vſucapi etiã bona fide. h. d.

¶ Sed aliquãdo et ſi maxime quis bona fide rem poſſederit, nõ tamen illi vſucapio vllo tempore[b] procedit: veluti ſi quis liberũ hominẽ, vel rem ſacram, [c] vel religioſam, vel ſeruum [d] fugitiuum poſſideat.

¶ Furtiua res, vel vi expulſiua poſſeſſa, non põt vſucapi, vel præſcribi, etiam p bonæfidei poſſeſſorẽ. Et vendens rẽ alterius ſcienter, cõmittit furtum. Arc.

¶ Furtiuæ quoque

¶ Quẽ ſequunẽ vl tramontãi, vt refert Chriſtoph. hic & pcedẽt ſcdm aliquos, qñ pſcribit dño patiẽte & ſciẽte: als pcedit opi. Bul. vt refert Ang. opin. tñ gl. ẽ cõis.

qui. in fine. j. rñ. B contradicit, † arg. ff. de iureiur. ſi duo. §. j. & C. de præſc. xxx. ann. ſiquis emptionis. in prin. & eſt arg. pro B. ff. de pigno. l. j. §. cum prædium. & C. de pig. l. vſucapio. & quod hic dicit, Et his modis. referas, ſm B. ad vſucapionem tantum, per quam, ſm omnes dominium quærit, vt C. de pact. l. traditionib. Vel quod dicit dñium ponitur proprie quantum ad vſucapionẽ, improprie vero quantũ ad pſcriptionem hoc eſt pro effectu dñij, ſcilicet vt poſſidentes habeamus exceptionẽ, non poſſidentes habeamus actionem vtilem, vt ff. de acqui. re. do. rem in bonis & C. de præſcrip. xxx. ann. ſiquis emptionis. in prin. Et eſt ratio, quare vſucapione magis dominium quæratur: quia mobiliũ rerum vilis eſt poſſeſſio, vt ff. de acquir. poſ. ſi rem.

SYL. ¶ Dic, q quæritur regulariter vtile dominium in præſcriptione, vſucapione directum: & ita cõiter tenetur, late Fely. in rub. extra eo. col. j. in vj. limita. plenius Balb. in tract. pſcr. in ij. par. princi. q. ij. & Iaſ. & Dec in l. traditionibus. ſup glo. in ver. vſucapionibus. C. de pact.]

a ¶ Iuſta. Vel quaſi, vt dicemus infra eo. §. error.

SYL. ¶ Sed aliqñ. Caſus. Quærebatur, an hic enumerata pſcribi aut vſucapi poſſent: & videbatur q ſic: cum ſ. poſita ſit regula vniuerſalis, vel ſaltem indefinita, quę in ll. æquipollet vniuerſali, res mobiles triennio, immobiles longo tpe vſucapi: necnon militet rõ, qua introducta eſt vſucapio, ne dominiũ ſit in incerto, & vt litium ſit qñq; finis, vt dictum eſt, præſertim cũ liberi hominis venditio conſtet ab ignorante. l. liberi. ff. de contrah. empt. contrariũ deciditur: quia cũ tales res non ſint in cõmertio noſtro, vt ſ. de re. diui. in prin. & j de inuti. ſtip. in prin. cũ non poſſint p aliquem cõtractũ tranſire in dominiũ alterius, non vſucapiuntur: quia præſcriptiões ſunt inuentę, vt ius creatũ in alium trãſferant, non vt ius nouum inducant, & vt aliorũ iura & dñia, quæ i rebus habẽtur, præſcriptionibus mediantibus acquirantur, & in præſcribentẽ trãſferãtur. vnde cum nullum ius ſit in libero hoĩe, immo nec ipſe in ſeipſo ius habeat, l. liber homo. in prin. ff. ad l. Aquil. & idem ſit in rebus ſacris. § ſacræ. ſ. de re. diui. quo ergo &. Itẽ quia talia poſſideri non poſſunt. l. qui vniuerſas. ff. de acqui. poſſ. ergo nec præſcribi. l ſine poſſeſſione. ff. de vſuca. in ſeruo autẽ fugitiuo ratio eſt, quia ſui ipſius committit furtum, ideo tanq res furtiua non vſucapitur, vt dicetur in § proxi. Not. ſummarium.]

b ¶ Vllo tempore. etiam. xl. annorũ, vt C. de præſcri. lon. temp. quæ pro lib. l. fi. SYL.

¶ Immo nec tanto tpe, cuius initij memoria in contrariũ non exiſtat, ex quo l. afficit rem, ſm Bald. in l. omnes C. de præſcrip. xxx anno. Fely. in c. accedẽtes. col. iiij. de præſcrip.]

c ¶ Rem ſacram vel religioſam, niſi deſinant eſſe ſacræ, vel religioſæ: quod fieri poteſt, vt ff. de reli. cum loca.

d ¶ Seruum fugitiuum. qui facit furtũ ſui ipſius, vt C. de ſer. fug. l. j. Sed nunqd xxx. annis fugitiuus vſucapitur? Reſpõ. non, cũ poſſeſſio retineatur, vt ff. de acquir. poſ. l. j. §. per ſeruum. & l. rem quę. in fi. ergo nõ currit vſucapio poſſideri, vt C. de præſcrip. xxx. vel xl ann. l. malę. niſi ex tũc, qñ ab alio cœperit poſſideri, vel

Seru⁹ fugitiu⁹ an xxx ann. vſucapiatur.

† Scilicet pro libero bona fide: ité si para⁹ sit

SYL. subire iudiciū lib rale fm doc. hic.

† Afs Atinia & redituus, vt colligit ex A. Gel. lib. xvij. c. vij.

vel steterit diu: † quia ex tūc desinit possideri, vt ff. de acqu. poss. l. iij. §. si seruus. & l. per eum. §. per seruum.

¶ Tria fm Christo. hic debent cōcurrere: primū, ꝙ diu moratus sit in libertate: secundū, ꝙ exhibuerit se reale aduersum dominū pro libertate obtinenda: tertiū, ꝙ fuerit ab alio possessus. l. si is qui pro emptore. §. si seruus. ff. eo. **Fugitiu⁹ diffinitur in l fugitiuus. ff. de ver. & re. sign.

¶ Furtiuæ res, & quę vi[a] posseſſę sunt, nec si prædicto longo tēpore[b] bona fide possessæ fuerint vsucapi possunt.[c] Nā furtiuarū[d] rerū lex xij. tab. & lex † Attilia inhibent vsucapionē: vi[e] posseſſarum, lex Iulia, & Plautia.

¶ Quod autem dictū est, furtiuarū, & vi posseſſarum rerum vsucapionem per leges prohibitā esse, non eo[f] pertinet, vt ne ipse fur, quiue per vim possidet, vsucapere possit, (nam[g] his alia[h] rōne vsucapio non competit, quia. s. mala fide possidēt)

* quæ autem sit vis expulsiua. & quæ cōpulsiua, exponit glo. in l. j. C quod met. cau.]

* ¶ Nā vi possessa res hoc loco accipienda est, quæ vi ablata sit, de quo extat tit. j. vi bo. rapr. vel de cuius possessiōe qs vi eiectus de-

SYL. ¶ Furtiuæ. Casus. Quęrebatur, an furtiuæ res, & vi possessæ, possent vsucapi: & quāuis ex regula generali, ꝙ malæfidei possessor vllo tpe non pscribat, ipse fur videretur impediri vsucapere, tñ si bona fide quis ab eo emat, credens eum dñm, videbatur saltem in eū transire vsucapiendi cōditio, ex reg. posita in prin. huius titu. cuius contrarium dicit hic: ratio autem assignatur, quia l. inhibet & prohibet præscriptionem. l. vbi lex. ff. eo. ratio autē quare. l. prohibuerit, est, quia iam res est affecta vitio reali: & (vt dicebat Bal. in l. inciui le. C. de fur.) titulus habitus à fure habetur pro nō titulo, nec patrocinatur emptori, & sic nō præstat vsucapiēdi cām. Not. furtiuas & vi possessas res vsucapi non posse. Item, ꝙ sufficit ratio, quia l. dicit. Itē, ꝙ ex duabus rationibus si vna remanet, illa sufficit. Item, ꝙ malę fidei possessor non præscribit. Itē, ꝙ in rebus mobilibus nō facile procedit vsucapio. Item, ꝙ vendens scienter rem alienam dicitur eius committere furtum.]

a ¶ Vi. s. expulsiua, non compulsiua, vt C. quod me. cau. l. si vi vel metu.

SYL. ¶ Dic, ꝙ ratio dr̄ç est, quia si est possessa per vim expulsiuā, est impræscriptibilis, donec purget illud vitium, & res pueneri t ad priorem d[illegible]m, si mobilis est, vel antiquum possessoré, si immobilis, sm Bar. in l. certæ. §. Iul. ff. de preca. secus per vim compulsiuā, quia non afficitur vitio reali, nec impedit vsucapio. dūmodo alia extrema concurrant. l. iij. vbi glo. Barto. & docto. C. quod me. cau.

turbatus; sit, vt in §. Recuperand. j. de interdict. Aliud enim esset, si quis vi rē distrahere cogatur, vt declarat Accur. & post eum Aldebran. meus.]

b ¶ Prædicto longo tempore. s. triennij, vel viginti ann. sed triginta vel quadraginta annis possunt, vt C. de præscript. xxx. vel quadraginta ann. l. omnes, & l. sicuti, & de ann. excep. l. j. §. ad hæc.

ADDITIO. Quod procedit in eo, qui ab ipso emit bona fide: aliàs secus de iure canonico, vt dixi s.

c ¶ Pñr nisi purgato vitio, vt j. e. §. aliqñ.

d ¶ Nam furtiuarū. Similis ratio, quia lex vult, est s. quib. ex cau. manu. non li. cer. in prin. vnde illud: Sic volo, sic iubeo: sit pro rōne volūtas. Est & alia rō: qa res vitiosę sunt, vt j. eo. §. nouissime.

Volūtas è p rōne.

* ¶ L. xij. tab. verba, vt scribit Riuallius, erant hęc. Furtiuæ res nō vsucapiūtur, Legis autē Atiniæ verba referr hæc Gellius li. xvij. c. vij. Quod surreptum erit, eius rei æterna auctoritas esto, idest ꝑetuum tempus, anteꝗ vsucapiatur.]

e ¶ Vi possessarum. s. si expulit & posse dit: nec sufficit expulisse, vt ff. eo. sequitur. §. si tu vi.

f ¶ Non eo pertinet. Scilicet tantum.

g ¶ Nam his. scilicet possessoribus violentis, & furibus.

h ¶ Alia rōne. No. ꝙ prævalet generalis ratio

ratio specialis.sic §. de nup.§.affinitatis. & §.socrũ. Ar contra.ff.de eden quædã. Coacta a ¶ Sed ne vllus C. quod met.causa l. si voluntas & vi vel metu.contra. Sol.hic de vi expulvoluntas. siua;ibi de compulsiua,quæ voluntatem licet coactam habet in se, vt ff. quod met⁹ causa. si mulier. §.pen. ** Non tamé dicit proprie volũtas.l. vel le. ff. de regu. iu. vbi hoc latæ explicat Deci.] b ¶ Vnde Quia in rebus mobilib⁹ alienis fit furtum contrectando, vt.j.de obliga. quæ ex delic. nasc.§. j. & ex eo fit furtiua, & sic nõ vsucapibilis, vt.§ pxime: unde sequitur, q in rebus mobilibus.&c.

sed ne [a] vllus alius, quamuis ab eis bona fide emerit, vel ex alia causa acceperit, vsucapiendi ius habeat. Vnde [b] in rebus mobilib⁹ nõ facile procedit, vt bonæ fidei possessoribus vsucapio cõpetat. [c] Nam qui sciẽs alienã rem vẽdiderit, vel ex alia cã tradiderit, furtum eius cõmittit. ¶ Hæres alienando bona fide rem alienam inuentam in hæreditate, nõ committit furtũ : & in ea procedit vsucapio. Idẽ in fructuario ancillæ alienam re partũ ipsius, quẽ ad se spectare putabat. Areti.

¶ Sed tamen id aliquãdo aliter se habet. Nam si hæres [d] rem defuncto commodatam, aut locatam, vel apud eum depositã, existimãs hæreditariam esse, bona fide accipienti [e] vendiderit, aut

Balb. in tract. præscrip. in ij. par. iij. par. princip. in xij. q. vbi limitat xij. modis. ADDITIO. (j) Et quæ sint realia. & q personalia vitia, & an contra successoré agentem in iudicio possit opponi de uitio auctoris, vi de Ang. hic.

¶ Sed tamen. Casus. facile ponit. dubiũ enim faciebat posita superi⁹ regula in reb⁹ alienis vendítis : ratio auté decidendi est, quia cũ furtũ non committatur sine animo furãdi, nõ impedit transferre vsucapié di cõditioné. Not. q hæres vendẽdo rem inuentã in hæreditate, quæ tñ nõ erat defuncti, non facit furtum, & transfert vsucapiendi conditioné, si hoc bona fide faciat. Item q hæres præsumit ignorare ea, quæ in hæreditate sunt quo iure ad defunctũ pertineant. Ité, q error iuris non impedit vsucapioné. Ité, q partus ancillæ ad fructuarium nõ spectat] d ¶ Nam si hæres. sic ff. eo. titu. potest. & l. sequen. SYL.

Auctoris c ¶ Competat. Sed videt, q culpa auctouitiũ an ris non comitetur.i.non sequat accipiésuccesso rem, vt ff. de diuer. & temp. pre. l. an virẽ comitium. & ff. de excep. do. l. apud Celsum. tetur. §. si cum legitima. Rñ. si uitium est rei, comitatur vt hic. si personæ, comitatur in uniuersũ successoré vt. C. de acqu. pos. l. vitia. & C. cõia de vsuca. l. fin.

SYL. ¶ Heres enim est successor vitiorũ ; etiã si velit incipere præscriptioné ex persona sua, pm com. opi. contra Dyn. & seq. Ias. in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acqui. pos.

¶ Sed si in rem singularé succedat, non comitatur, vt ff. de except. do. l. apud. §. de auctoris. & C. de pe. & com. rei ven. l. dolũ, nisi qñ vtetur accessione tpis eius auctoris, vt ff de acq. pos. l. Pomponius. §. fi. (j) Sed hodie vitium personæ nocet singulari successori, p auth. malæ fidei.

SYL. ¶ Declara & limita vt per doct. in d. l. Pompon. ius. §. cũ quis. ff. de acq. pos. * &

e ¶ Accipienti. An ipse hæres vsucapit titulo pro hærede? Rñ. non, ut ff. de diuer. & tẽp. præscr. l. cum hæres. Alij contra, si vellet ex sua persona continuare possessioné, vt C. de præ. long. temp. l. j. quod falsum est. Qn ergo locum habet vsucapio pro herede; cũ nec in suis hæredibus locũ habeat, vt ff. pro hære. l. ij. §. filium, & C. pro hær. l. nihil? R ñ. quando defunctus retinebat aliquam rem, eredens suã, sed non vsucapiebat, quia deficiebat titulus, & heres est extraneus. Vsucapio Pro herede qñ hét locum.

¶ Ratio autem, quare in suis non habet locum, est quia bona continuantur, non de nouo quæruntur, l. in suis. ff. de libe, SYL.

dotis [a] nomine dederit: quin is, q acceperit, vsucapere possit, dubium non est: quippe cum ea res in furti vitiũ nõ ceciderit: cũ vtiq; hæres, qui bona fide tanquam suam alienauerit, furtũ non committat. Itẽ si is, ad quem ancillę vsusfructus pertinet, partum suum esse credens vendiderit, aut donauerit, furtũ [b] non committit furtũ [c] enim sine affectu furãdi non committitur. [d]

¶ Aliis [e] quoq; modis accidere potest, vt qs sine vitio furti, rem alienam ad aliquem trãsferat, & efficiat, vt a possessore vsucapiatur.

¶ Malæfidei possessor trãsfert in bonæ fidei possessorẽ rem nõ vi possessam cũ vsucapiendi conditione. Item in reb⁹ soli non cõmittitur furtum: sed illi, qui possidet cum titulo & bona fide, principalibus constitutionib⁹ subuenitur h. d. ex l. furtũ. & l. quare. ff. eo. Are.

¶ Quod autem [f] ad eas res, quæ solo cõtinẽtur, expedit, ius ita ꝓcedit: vt si quis loci vacantis [g] pos-

& posthu. quod declara verum esse, qñ filij veniunt vt sui, non etiam quando vt agnati vel vt cognati, per successoriũ ædictum; Soci. in reg. cxcvij. Filius hæreditatem, in j. limit.]

ADDITIO.

Aduertas tamen, ꝙ licet hæres possit inchoare pscriptioné in persona sua, & vsucapere, tñ tenetur exonerare conscientiam defuncti, & sic rem restituere; Anto. de but. in c. si diligenti. de præscri. & Io. de Imo. in c. fi. in iiij. col. eo. tit. Ang.

a ¶ Dotis. pro filia, vel alia: nam & hic iustus est titu. vt ff. ꝓ dote. l. j.

b ¶ Furtũ non committit & ita vsucapit᷑. Sed nõne fuit in iure erratum, vt s̄. de rerum diui. in pecudum⁹ ergo vsucapio non procedit, vt ff. eo. nunquam. in prin. & l. si fur. §. j. Respon. hic errauit tradens, ibi accipiẽs vt ex illis legibus colligitur. † Vel non prodest vt ibi, sed non nocet, vt hic.

† Et ẽrõ diuersitatis, qa in SYL. pscribẽte reqrit᷑ nedũ bona fides, sed & iust⁹ti. quẽ hic error ipedit: sed in tradente suffi. it bona fides.

¶ Ratio differẽtiæ est, quia in possidente requirit᷑ boná fides & iustus titulus, sed in tradente solum bona fides: & ita communiter tenetur ẽm Christo. hic. & sic tenenda est prima solu.]

c ¶ Furtum enim sine affectu. Sed probo, ꝙ sine affectu furtum committitur. Nam in interdictum Vnde vi incidit sine affectu: quod simile est furto, ergo & furtum fit sine affectu, vt C. vnde vi. cũ quærebatur. ibi, & generali. & ibi, cum talis &c. Respon. in interdicto est affectus, licet non contra personam certam sed hic suam esse credebat.

d ¶ Non committitur, sic j. de obliga. quæ ex delic. nascun. §. placuit.

e ¶ Aliis. Vt si iusto errore credam me hæredem, cũ nõ sim, vt ff. eo. potest. Itẽ mihi legatũ, cũ sit ademptum, vt j. de actio. §. si qs agẽs. sic ff. pro leg. l. iiij. in fi. & al's vbicũq; quis putat rẽ suam.

SYL. ¶ Quod aũt Casum ita potes figurare. Quærebatur, an si fundum ad me nõ pertinenté sciens absq; vi occupaui, tradẽdo illum alij bona fide accipienti, præsté vsucapiẽdi facultaté: & videbat᷑ ꝙ non, propter malá meá fidé, qui rem quasi vitiosá feci, qđ uitium trãsit etiá in singularem successorem. Sed contrariũ deciditur, quia vitium reale rem afficiens. l. vitia. C. de acquir. pos. non contrahitur ex L. xij. tab. & Atinia, nisi ob furtum aut violentiá expulsiuam, quæ qualitates cum hic nõ adsint, merito cessat inhibitio vsucapionis. No. summa.]

f ¶ Quod autem. hucusq; de vsu rerum mobilium dictum est, núc procedit ad ius immobilium.

g ¶ Loci vacantis. Locus interdum dicit᷑ plenus. vt qui possidetur. Interdũ semiplenus: vtile, in quo aliquis est causa legatorum, vel rei seruãdæ causa, vt ff. de acqui pos. l. iij. §. fi. & de act emp. l. ij. §. j. interdum vacuus: & hoc tribus modis,

vt

sessionem propter[a] absentiam aut[b] negligétiam dñi, aut qa sine successore[c] decesserit, sine vi nãciscatur: quãuis ipse mala fide possideat, qa intelligit se † alienum fundũ occupasse; tamen si alij bona fide accipiéti tradiderit, poterit ei longa[d] possessiõe res acquiri: quia neq; furtiuũ, neque vi possessum accepit.[e] Abolita[f] est enim quorundã † veterum sentẽtia, existimãtium[g] etiã fundi, locive furtum[h] fieri. Et eorũ vtilitati, qui res soli possident, principalibus constitutionibus prospicitur:

vt hic: sic ff. de acqui.poss. l. si id quod. Istã glo.multũ cõmẽdat Alex.in l.in cõuẽtionalibus.§ vlti.ff.de ver.obli.]

a ❡ Propter absentiã.Sed hoc videt̃ falsũ, ꝙ ꝓpter absentiã amittat̃ possessio,vt ff. de acq.posses. clam §.qui ad nundinas.Sed responde, hoc ꝓpter effectũ absentię dicit̃. s.obliuionem: vt qa lõgo tpe abfuit, præsumit̃ ꝙ ꝓ derelicto habuit. tẽpus enim inducit obliuionem, & possessio obliuione amittitur, vt ff. de dam. infec.l. si finita. §. non autem. quod tempus erit in arbitrio iudicis, vt ff.de iure deli.l.j.§.si & l.se.dũmodo lõgum sit, & obliuionem inducat, & animum retinẽdi habere desinat, vt ff. eo. l. furtum.§.j.& ff.de acq. pos. quemad.

† oẽs enĩ scire debẽt, qđ ñ suũ ẽ hoc ad aliũ ptine.l.vlti. C. vnde vi.

SYL ❡ Quod intelligit̃ spatio.x.an.l.j. vbi gl. & do.C.de ser.fu.* de quo vide late apud Balb.in repe.l.Celsus.ff.eodẽ. num.lxv.]

b ❡ Aut negligentiam tantã, vt respuat rei possessionem, quod facile fit, vt ff. de acq. pos.l.siquis vi.§.differentia.

SYL. * ❡ Declara vt per Bar. in l. si de eo. §.si forte.ff de acqui.poss.]

c ❡ Sine successore.Idem, & si cum successore,dummodo non fuerit apprehensa,vt ff.de acqui.poss.cum hæredes.

* ❡ Collige igit̃ notabiliter ex hoc tex. illum dici malæ fidei, qui scit, vel scire debet rem non esse suam. quod tamen limita &declara ƒm Bar.in l.ij.§.sed si. ff.pro emp.vbi dicit, ꝙ in materia vsucapionis, licet quis non putet se dñm,tamen est bonę fidei, si credidit tradentẽ esse dñm.& ibi sequuntur Ang. & Imo. sane regulariter bonã fidem habere dicitur, qui domini cogitatione possidet, l.apud antiquos.in ver.dñi cogitatione. vbi Bar. C. de furt. quãuis autẽ sit dare mediũ inter bonam fidem,& malam fidem.s.non bonam fidem, quæ cadit in dubitante, vt est tex. cum glo.in l iij.§. genera.ff.de acqui poss.& in ignorante, vt in eo, qui acquisiuit per procuratorẽ, ante notitiam, & per eũ possidet, vt declarat ibidem Alexan.col. j. attamen dicit Bal.in c. vigilanti. de præscri. ꝙ vbi nõ ẽ bona fides, nec mala, potius præsumit̃ bona per l.ei⁹ qui.vers quod si stipul. cum glo. parua. ff. si cer.peta.]

† Vide A. Gell. lib. xj.c.xviij

d ❡ Longa. s. decẽ uel xx. ann. Sed hic §. duabus rationibus ẽ hodie correctus:nam præsumitur hodie talis possessio violenta, vt C.vnde ui cum quærebatur. ergo non habet locum hæc præscriptio,vt s̄.§.furtiuæ Item alia ratione: quia bona fides desiderat̃ ab vtraque parte,aliàs xxx. an tantum præscriptio currit, vt in authen. vt spon. lar.§. rursus·coll.ix.

❡ Hæc glo. communiter reprobatur ƒm Balb.in tract.præscrip.in ij.part,iij.ipar. princip.q.xij. nume.vj.] SYL.

* ❡ Adde,ꝙ licet iste tex. non sit correctus,recipit tñ declarationem ƒm distinctionẽ auth. malæfidei.C.de p̃scri. lon. tem.& d §.rursus vt tradit Balb vbi. s̄.]

† Qđ verũ ẽ, sive debitor scrupule siue alias ƒm cõem opi. licet gl i vltio casu variauerit vt hic per Ch-ist. *

e ❡ Acceperit. vere,non furtiue.†

f ❡ Abolita.i.perempta. inde abolitio.i. accusationis peremptio.

g ❡ Loci ue.i.partis fundi: sed fundus totus dicitur, vt ff.de ver.sign.l.locus.

h ❡ Furtum. & est simile.ff.eo. l. quare. Sed contra ff. de furt. siquis vxori. §.si sulphurariæ.& l.si cretæ. Sol. ibi non loci, sed terræ, quæ eximebatur, furtũ fiebat.Et quod subiicit, & eorum &c.sic cõstrue: & prospicitur principalibus constitutionibus ne cui eorum,qui possidẽt res soli, longa &c. † & tunc non est necesse,ꝙ in textu sit, vtilitati. Vel sic & clarius:

† Quæ se quũtur, vs que ibi, & sunt, ñ extant in antiquis exẽplaribus.

clarius:& prospicitur prin.' consti. vtilitati eorum. qui pos. res soli, ne cui.i.ne alicui, ipsorum subaudi.pos. long.& indu.de auferri.& sunt hæ principales cõstitutiones.vt C. de præscri. long. temp. per totum tit.
Accur.

¶ Aliquãdo.
S Y L. Casus in notissima regla nõ figuratur, cu ius ratio elicitur ex tex. qa res ipsa ab initio erat affecta, quæ qñ reuersa ẽ ad dominũ, purgat^e co vitio, & ad priorem naturam redit: & ideo secundũ glo.j.hic est vsucapibilis quod declara, ut dixi.s.in §.furtiuæ.in gl.j. No.sum.]

ne cui lõga & indubitata possessio debeat auferri.

¶ Furtiua & vi possessa possunt vsucapi vitio purgato.h. dicit. Are.

¶ Aliqñ etiam furtiua, vel vi possessa res vsucapi[a] potest: veluti si ĩ domini[b] potestatẽ reuersa[c] fuerit: tunc enim vitio rei purgato procedit ei' vsucapio.

¶ Res fisci usucapi non possunt: ante tamẽ, q̃ denunciatę fuerint, usucapiuntur.h d. ex.l.quam uis.ff.eo. Are.

¶ Res fisci[d] nostri usucapi non põt[e] Sed Papinian' scri-

a¶ Vsucapi. duabus rationibus stare nõ potest quod hic dicitur. Prima, quia desiit esse uitiosa: vnde non erit mirabile, quod videtur uelle inducere contra id quod est s.eo.§.furtiuæ.R ñ.dic furtiua, uel ui possessa.§.quondam.†

S Y L. ¶ Adde in simili glo. in l. eius. ff. si certum peta.]

† Et hoc facit pro saluando dcõ textu deponentis dñ alio alicui', q iã sit mortuus quia subaudit quondã.

¶ Secunda, quia dñs non usucapit. cum sua sit:nec alius ab eo accipiens, cũ transferat dominium, vt ff. eo. sequitur. §.lana. & §. tunc in potestatem. Sed rñ.usucapi potest.i.usucapibilis est:ut si ab aliquo non dño alienatur, non committente furtum eius, usucapiet emptor.

b¶ Domini. Vel quasi, vt tutoris, uel creditoris, si alienam rẽdebitor obligauit, vt ff.eo. sequitur. §. si pupilli. & pro sol.l. si.aliud si suam, ut ff. eo. sequitur. § si rem.Accur.

*¶ Adde, q satis est, rem ui possessam reuerti in potestatem expulsi. l. certe.§. Iulianus.de preca, at res furtiua omnino reuerti debet in potestatem dñi,non eius, cui surrepta est.4.l. sequit. §. quod autem. cuius diuersitatis ratione affert Bar.in §.si dominus.ead.l.]

c¶ Reuersa.uel quasi,ut ff.de furt.quãuis.& ita quod non possit ab eo auelli,

ut ff.eo.sequitur.§.tunc.

*¶ Intellige,dummodo dñs, qui sciuit rem fuisse sibi subtractam, sciat etiã reuersam.l.qui fundũ.§.pe.ff.pro empt.]

¶ Res. Casus. Quærebatur, an res fisci usucapi possent, intelligẽdo de bonis, quæ possidentur: & uidebatur,q sic.quia in huiusmodi utitur iur priuati fiscus, gl. in l. item veniunt.§.in priuatorũ. ff. de pet.he.sed contrarium deciditur ea ratione,quia talia fiscalia alienari regulariter non possunt.c.intellecto. de iureiur. licet sm quosdam hoc fit in priuilegium fisco tributum. Túc fuit dubitatum,moritur aliquis sine hę rede,quo casu bona dicuntur vacantia, utrum si quis ea uendiderit bonę fidei emptori ante,q̃ fisco denuncientur,usucapio procedat?& uidebatur q nõ, quia cum uacent, & l.deferat fisco successionem mortui absque hęrede, non deberent tanquam bona fiscalia usucapi post se cuius contrarium respondetur, quia cum nondum denunciata sint, non videntur uersa in patrimonium fisci; & ideo ęquius est, ut non gaudeat eo priuilegio, quod sibi concessum est in bonis delatis,& quę sua irreuocabiliter facta sunt.No.summa.]

S Y L.

d¶ Res fisci.id est imperij.

*¶ Proprie tamen veteres ęrarium dixerunt pecuniam publicam & Imperij, fiscũ uero pecuniam Imperatoris:quod uerbũ ductum est a fiscis,idest sportulis ut docet Asconius.]

e¶ Non potest.triennio mobilis:vel decem uel uiginti annis immobilis. Idem in patrimoniali principis,vt C.ne rei dom.vel temp.l. j. Idem in re ciuitatis,vt C.de sacrosan. eccle.l.fi. Idem in re ecclesiastica, vt C. de sacrosan. eccle. l.hn. Præscribuntur tamen dictę res spatio Præscribi nõ possũt multę res

quadraginta

quadraginta annorū, excepta re mobili ecclesiastica, nō sacra, quæ triēnio vsucapitur, vt C.de præscr. triginta an oēs. & ī auth. de eccle. tit. §. pro tēporalibus. coll. ix. & tit hæc cōsti. īno. cōstitutiones. coll. viij. ītē excepris publicis, q sūt vsui publico deputata, vt ff. de via pu. Iuliam.

SYL. ¶ De hac materia vi Bar. ī l. in oībus. ff.

psit, bonis vacantibus fisco nondum nunciatis, *bonæ fidei emptorē traditā [b] sibi rem ex his

de diuer. & tēp. præscrip.* Cōtra ciuitatē autē cōis opi. doc. est in d. l. fi. q currat præscriptio sicut cōtra priuatos, præterquam in quatuor casibus ibi expressis. Quāto aūt tpe pscribat ꝯ ecclīam, & qd ī hospitalibus. ac pauperib⁹ & miserabilibus psonis, & in ecclesia ꝯ ecclīam, vide latissime Balb. d. tract. in j. par. v. par. princ. q. j. vbi ponit regulā cū ampliationibus & limitationibus.

† ipse tñ in re aliena ¶ Itē res pupilli ñ vsucapiť, vt ff. de acq. re do. bonæ fidei. ī prin. ver. nec īterest. †

SYL. ¶ Ratio est, quia alienari non potest. l. lex quæ tutores. C. de admi. tut.]

na pstat vsucapiēdi facultatem. Et not. q ex pta cū ma ¶ Itē res filij à patre alienata: nisi xxx. an. à tpe quo ē sui iuris, vt C. de an. exce. l. j. ī fi. & ī auth. de nu. §. si uero. ex pe. coll. iiij. ¶ Ratio est, quia durāte patria ptāte non potest agere. l. j. in fi. C. de ann. except]

SYL. lore cōtinuaē con tra minorē: sed ex eis gñali restitui pt ¶ Itē res data Præsidi cōtra legē Iuliam repetūdarū, vt ff. ad leg. Iul. repe. q ꝯ leg. ¶ Ex quo enim lex resistit traditioni, vsucapio currere non pōt. l. vbi lex. ff. eo.] ¶ Item fundus dotalis, vt ff. de fundo dotali. l. si fundum.

SYL. nisi fit lōgissimi tēporis, q dormit durāte pupillari ętate. Arc. ¶ Rō est pp prohibitā alienationē eius l. j. §. & cum lex. C. de rei uxo. actio.]

a ¶ Nondum nunciatis. ab aliquo: cum variæ sint causæ, q bus ad fiscū denunciatio fieri solet, vt ff. de iure fisci. l. j. ī prin.

SYL. ¶ Adde, q bonis vacātibus nunciādis prę scriptū est quadriennium l. intra. ff. eo.]

b ¶ Traditam. s. ab eo qui acceperat possessionem horum bonorum.

c ¶ Bonis. s. alicuius morientis sine hærede, cui successit fiscus: nō idē in ciuitate, vt C. de bo. va. l. j. & l. vacantia. lib. x.

SYL. † ¶ Intellige in ciuitate recognoscēte superiorē. alioquin idē iuris esset, quod in

fisco: Bar. in l. j. §. de qua. ff. de postul.]

d ¶ Vsucapere posse. s. triennio, uel decem uel xx. ann. cum habeat titulum. si autem titulum non habet, & vult ex tēpore delationis sibi computare tempus, hēt quatuor ann. vt ff. de iure fisci. l. j. §. diuus & de diuer. & tēp. præ. l. intra. §. j. Sed si ex tēpore, ex quo cœperunt ad

bonis [c] vsucapere [d] posse: & ita diuus Pius, & diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

fiscum peruenire. xx. ann. habet, vt ff. de iure fisci. l. j. §. præscriptio† & hæc uera sunt, siue in re singulari, siue in vniuersitate: & sic loquit. ff. de peti. hære. l. etiam si putauit. §. item si quis à fisco. † Verba sequentia non sunt Accursij.

* ¶ Dic secundum Balb. in tracta. præscrip. in ij par. v. par. princip. q j. q regulariter bona vacantia, nondum fisco denuntiata, siquidem possidentur bona fide tantum, absq; titulo, præscribuntur xx. annis. l. in omnibus. ff. de diuer. & temp. præscrip. si cum tit. & bona fide, sufficiunt decem vel xx. anni. l. quāuis. ff. eo. Si vero præcessit denuntiatio, præscribuntur quadriennio. d. l. intra. nisi sint fisco incorporata, nam tunc requiritur spatium. xl. annorum. l. cōperit. C. de pręscrip xxx. uel xl. ann. & ita procedit glo. nostra in verbo, non potest. s. hoc. §. fallit tamen in quibusdam casibus de quibus per Bar. in d. l. in omnibus. & per Balb. ubi s. in d. j. q.]

SYL. ¶ Nouissime. Casus. Quamuis in tam generali regula ex superioribus pendente non fuisset necessaria casus positio, tamen ita dici potest, q dubitatum fuit, an res vitiosa impediret præscriptionē, quamuis hic tradatur pro regula generali. & uidebatur q non, per tex. in l. j. C. de præscrip. long. temp. in l. si nulla. C. de acqui. pos. ubi res uidetur uitiosa, & tñ non impedit præscriptionem inchoari in psona singularis successoris; cuius cōtrarium hic deciditur, q immo impediat vsucapionem: sed loquitur de vitio consistente in re, vt constat ex illis verbis, In se nō habeat vitiū. Sunt enim quædā uitia realia in hac materia, quæ dicuntur realia, quia ad quemcunq; va dat

¶ Res vitiosa non potest vsucapi, vel præscribi: & facti error iniustus vsucapionem non parit. hoc dicit.

¶ Nouissime a sciendum est, rem talem esse debere, vt in se non habeat vitiú, b vt a bonæ fidei emptore vsucapi possit, vel q ex alia iusta causa possidet.

¶ Error c auté falsæ causæ vsucapioné non parit: veluti si quis, cú nó emerit, emisse se existimás, possideat: vel cú ei

dat res, transit cum eo, donec sit purgatum, vt dictum est s. sunt & alia vitia personalia, prout vitium litigiosi, in d. l.j. & ingressus possessionis vacátis: quæ non afficiunt ipsam rem: & non impediunt præscriptioné inchoari. Secúdo dubitabatur, an error impediret pscriptionem & videbatur q non l. sed & si lege. §. scire. ff. de pet. hære. vbi Bar. cuius contrariú dicitur hic in errore iniusto facti, vt declarabit inferi9. No. summa.]

a ¶ Nouissime. i. in vltimis, vt breuiter dicam: sic s. de suspe. tu. §. nouissime.

b ¶ Vitium vel quasi, vt s. proxi. §. & §. aliqñ. sunt autem vitia, vt quia furtiua, vel vi possessa, vt s. eo. §. furtiuæ. Nunquid precaria possessio est vitiosa? Rñ. non, arg. ff. comm. di. l. communi diuidundo. § inter prædones.

SYL. * ¶ Declara fm Bart in l. Pomponius. §. cum quis ff. de acqui. pos.] Nunquid litigiosa? Rñ. non, vt C de præ. lon. temp. l. j. Nunquid clandestina? Rñ. non dicit res clãdestina aliqua lege, sed possessio. Quidam tamen dicunt omnia supradicta esse vitia rerum, vt arg. ff. de acqui. pos. Pomponius §. cum quis.

SYL. ¶ Communis doct. resolutio est, q vitiú precarij & clandestinitatis sint personalia: item & vitium litigiosi: ita tradunt in l. Pomponius. §. cú quis. ff. de acquir. pos. & in l. ij. in fi. C. de eden. vbi Ias.]

Error duplex est. c ¶ Error. de errore facti loquitur: idem magis in errore iuris, vt ff. e. l. nunq. ij. Sed hic error facti quandoq; prodest, vt ff. pro emp. quod vulgo & ff. pro lega. l. pro legato. & ff. pro solu. l. iij & ff. pro suo. l. hominé. in quibus casibus dicunt quidam locú habere titulum pro suo, & tantum in his. & aliis, qui à lege specialiter inueniuntur, vt ff. de iu. do. l. Proculus. secundum Azo Nos idem secúdum Ioan. † in omnibus: & de his gratia exempli posuit lex: & deinde emptionis, vel simili vsucapietur, non pro suo tantum, vt tamen in emptióne iustioré errorem exigamus, vt ff. pro emp. l. ij. & iij. in prin.

† Ista opi. cómunis est.

SYL. ¶ Non discedendo à terminis tex. nostri dicas, q cum loquatur de errore facti proprij, dicitur error iniustus, nisi facto aduersarij ita crederet: ita distinguit & firmat Bar. qué cæteri sequun. in l. Celsus. ff. de vsucap.]

¶ Item quid si non errat, sed scit? Respó. non potest sibi causam possessionis mutare, (j) vt ff. de acqui. poss. l. iij. §. illud. & ff. eo. non solum. §. quod vulgo.

ADDITIO. Et not. q ad hoc, vt ex iusta causa quis possit mutare, fm glo. in d. l. nemo. oportet, q primam pos. penitus à se abdicauerit fm Ang. hic.

SYL. ¶ Diutina. Casus. Quærebatur, an superueniens mala fides in persona successoris impediat præscriptionem cœptam bona fide in persona auctoris: & videbatur quòd sic c. possessor. de reg. iur. lib. vj. si enim mala fides auctoris corrumpit possessionem successoris, licet bona sit fide, multo magis deberet corrumpere propria. Contrarium dicitur hic, quòd mala fides superueniens non nocet: quod verum est de iure ciuili: rationes ponunt docto. in l. ij. §. si defunctus. §. si eam. pro empt. in præscriptionibus enim solet initium spectari. l. cum hęres. in fi. ff. de diu. & temp. præscrip.] De iure autem canonico, secundum quod fides bona continua exigitur, iste. §. procedere hodie non potest Not. q attenditur initium possessionis in auctore. an sit vitiosa, vel non. Item, q hęres vtitur accessione temporis ex persona defuncti. Item, q mala fides superueniens in persona hęredis non rumpit præscriptionem de iure isto.

donatum non fuerit, quasi ex donatione posſideat.

¶ Poſſeſsio defuncti continuatur in hæredem, etiā malę fidei: mala fides vero defuncti nocet hæredi, tam in præſcriptione, q̃ in vſucapione. Are.

¶ Diutina [a] poſſeſſio, quæ ꝓdeſſe cœperat defuncto, & hæredi, [b] & bonorũ poſſeſſori cõtinuatur, [c] licet ipſe ſciat [d] prædiũ alienũ eſſe. Quód ſi ille initiũ iuſtũ non habuit; hæredi, & bonorũ poſſeſſori, licet ignoranti, poſſeſsio non † prodeſt. Quod noſtra [e] conſtitutio ſimiliter [f] & in vſucapionibus obſeruari cõſtituit, vt tempora cõtinuentur.

¶ Tempus venditoris coniungitur, cũ tẽpe emptoris. Are.

¶ Inter venditoré quoque & emptorem coniungi tempora, [g] diui Seuerus & Antonin⁹ reſcripſerunt.

a ¶ Diutina. ſcilicet decem annorum inter præſentes, vel viginti inter abſentes, vel triennij, vt ff. qui & à qui. ſi cum fidei. §. Ariſto. & ſupra. eo. in prin. titu. & C. eo l. diutina.

SYL. * ¶ Diutinam poſſeſſioné acœpit pro continuata, non vt Accu. expo nit. etenim cœpta vſucapio per defunctũ poteſt perfici per hæredem, etiá ſi defunctus vno tantum die inueniatur poſſediſſe tempore mortis.

* ¶ Præſentes & abſentes intellige, vt ſ. p. glo. in §. j. in ver. pſentes.]

b ¶ Et hæredi. Hæres iure ciuili, bonorũ poſſeſſor iure prætorio, vt. j. de bo. poſ. §. quos autem.

c ¶ Continuatur. niſi ipſi hæredi tradita ſit poſſeſſio, vt ff. eo. l. hæres eius.

SYL. ¶ Et ratio eſt, quia tunc incipit præſcriptio in perſona hæredis.

* ¶ Adde, poſſeſſionem teſtatoris ita hæredi prodeſſe, ſi medio tempore à nullo poſſeſſa ſit. l. poſſeſsio, ff. eo.]

d ¶ Sciat. ff. de acqui. re. domi. queſitum. ij. reſpon. contra. Sol. ibi hæres ſciebat rem eſſe eius, qui cauſam à teſtatore habet, vt legatarij: qd̃ nocebat: hic alterius ſciebat: quod non nocet ad vſucapioné.

* ¶ Sol. vt hic per Iaſ. cuius ſolu. eſt ve-

SYL. riſſima.]

e ¶ Noſtra cõſtitutio. vt C. de vſucapione transfor. l. j.

f Similiter. nõ ſolum in præſcriptione

* ¶ Inter. Caius. Quærebať, an ſi emi

SYL. rem ab aliquo bona fide poſsidente, poſſim vti eius poſſeſsionis acceſsione ad implendam vſucapionem, dubium faciebat, quia per traditionem mihi factá generata eſt in me noua poſſeſſio l. j. §. ſi vir. vbi hoc no. Cuma. ff. de acquir. poſſ. & ideo videbatur interrupta præſcriptio, l. naturaliter. in princ. ff. eo. cuius contrariũ deciditur; ꝙ duæ hæ poſſeſſiones coniungunť, idq; ex quadá ęquitate. l. de acceſſionibus. in princip. ff. de diu. & temp. præſcri. Not. quòd ſucceſſor ſingularis vtiť acceſſione téporis ſui auctoris ad pficiendam prę ſcriptionem.]

† cõcor. l. cũ hr̃s. ff de diuer. & tẽpo. pſcri.

g ¶ Inter. Tépora. ſcilicet vt continuentur: ſed in hoc differt, qa in titulo ſingulari vtrunq;, ſcilicet emptoré & venditoré boná fidem habere oportet, vt ff. pro empt. l. ij. § ſi eá rem. aliàs contra. ſecus in vniuerſali titu. vt hic. Et eſt ratio: quia ſi hæres non adiret, hæreditas compleret, vt ff eo. nunquam. ij. §. vacuum. quia eſt eadem perſona, vt in auth. de iureiur. à mo. præ. coll. v. cõcor. cum hoc. §. ff pro emp. l. ij. §. emptori. & §. ſi defunctus. & fit hæc coniunctio ad lucrum & ad damnum. vt ff. quemad. ſerui. amit l. ſi quis alia. §. tempus.

Præſcribit hrs cũ malą fide.

¶ Edicto. Caius. figuratio non eſt neceſſaria in l. poſitiui iuris: * dici tamen poteſt, ꝙ dubium faciebant leges omnes, quę longum tempus requirunt, vt quis eius negligentia dominio rei ſuæ priuetur: & quia permiſſum eſt ius euincendi res noſtras ab emptorib⁹. l. rem alienã. ff. de contrahen empt. ſed ratio deciſionis conſiſtit in ſola principum voluntate, qui id priuilegium ſibi permittendũ rati ſunt ob labores, quos continue ſuſtinent SYL.

¶ Emēs a fisco rem alienam ut fisci, statim est securus: sed dat domino regressus contra fiscum quadriennio. Idem in rebus habitis ab Imperatore, vel ab Augusta. h.d. ex.l. bene a Zenone. C. de quad. præscr.

¶ Edicto [a] diui Marci cauet, eum, qui a fisco [b] rem alienā emit; [c] si post uenditionem quinquennium pterierit, posse dominum rei exceptione repellere, Cōstitutio [d] autem diuæ memoriæ Zenonis bene prospexit [e] iis, q a fisco per uenditionē, aut donationē, uel alium titulū accipiunt aliquid: ut ipsi quidē securi statim fiant; [f] & uictores existāt, siue experiantur, siue conueniantur. Aduersus autem sacratissimū † ærariū usque ad quadriennium [g] liceat iis intendere, qui pro dominio uel hypotheca earum rerū, quæ alienatæ sunt; putauerint sibi quasdā

stinent pro tuendo imperio: translatum autem postea fuit etiam ad Augustam quia eadem censetur persona cum ipso Imparatore, l. bene à Zenone. C. de quadr. præscri.] Not. est, q emens hodie à fisco statim habet vt dns actionem & exceptionem, quāuis res sit aliena: sed domino ius reseruatum est cōtra fiscum infra quadrienniū. Itē, q hoc beneficium tributū est emētib⁹ ab Imperatore, vel Augusta.]

a ¶ Edicto i. præcepto generali: aliàs prætorum dicūtur edicta, vt quod me. causa, & similia, vt ff. quod met. cau. l. si mulier. circa princ. De edictis prætorum habetur. s. de iu. nat. gent. & ci. §. prætorum.

b ¶ A fisco. Vt à pcuratore Imperialiū rerū: nā de patrimonialibus dr̄ j.e. in fi.

Fiscus vēdit rē vel vt suā vel vt alienā.

c ¶ Emit. scilicet à fisco vendēte vt suā, à quo edicto res minorū excipiunt, vt C. si aduer. fiscū. l. fi. Si aūt vt alienā, vt qa cessatū est in solutione tributorū, tria exigunt: & q sit debitū: & q sit cessatū, vt C. si aduer. fis. l. fi. & C. si pp pu. pen. l. fi. ij. resp. forte biēnio, vt ff. loca. l. q̄ro. §. inter. Itē tertio, q res subhastetur. i. præconizetur, vt C. si propt. pub. pen. l. fi.

SYL. ¶ Vt autem perfectā habeas doctri. breuiter dic, quod regula est iuxta istum tex. quæ procedit in Imperatore, & quocunq; principe habente regalia, secūdū. Bal. in c. ad apostolicā. de re iudi. lib. vj. Item interueniente traditione, Bald. in c. j. §. fi col. fi. de no. for. fide. Item, quando fiscus tempore alienationis possidebat, Barto. in l. fi. C. si contra ius vel vti. pub. Item, quando fiscus bona fide vendidit, glo. in l. ij. C. de com. rerum alie. Item, quando princeps vendit iure proprio, nō creditoris, Bal. in secundo proœmio: decr. col. iiij. Item non procedit in ecclesia. glo. in c. quicunque xj. q. ij. Itē prætcedentib⁹ subhastationib⁹, vt per glo hic Bald. in l. j. colum. ij. C. de hær. vel actio. ven. Item de iure canonico, glo. in c. ij. de re. eccle. nō alie. Item si fiat de plenitudine, secundum Bald. in d. proœm. decre. Item non procedit in pjudicium minoris vel dotis, vt hic.]

† De dñis fisci & ærarij vide Budę. in annot. ad Pand. tit. de offic. quæst.

* ¶ Adde, idē esse, cum fiscus vendit rem sibi cū alio communem. l. ij. C. de com. re. alie.]

d ¶ Constitutio. C. de quadrien. præscri. omnes.

e ¶ Prospexit corrigendo edictum diui Marci.

f ¶ Statim. vt ff. de peti. hære. etiam si. §. item si quis. contra. Solu. ibi in vniuersitate, hic in re singulari loquitur. Alii dicunt, quòd hic corrigitur. (i) Et eodem modo (scilicet primo, & non secundo) respon. ad legem C. de hær. vel act. ven. l. j. Item ibi erat res fisci.

ADDITIO. (i) Et istam cōiter approbant oēs, quia illo iure hæc præscriptio erat incognita. Ad l. j. rñ q ibi conueniebatur ex natura rei, quæ continet credita & debita, non ex eo q esset aliena: qa ad rem ipsam. s. hæreditatē, nō emptor, sed fiscus conueniretur. Ias.

g ¶ Quadrienniū. nisi sit minor, vel reipublicæ

publicæ causa absens,vt C. de resti.mili. l.neque.

a ¶ Actiones.Sed quæ?Respon.conditio ex hac.l.secundum Io. sed P. in rem dabat híc non dño contra dominum.

S Y L. ¶ Hæc glo.negligit à doct. & si simpliciter intelligit, male loquit: ideo declara vt per Christ. hic.]

b ¶ Constitutio.C. de quadr.præ bene à Zenone.

c ¶ A nostra, id est à priuata nostra substantia:sed supra de fiscali dixit, vt C. de quadr.præ. be ne à Zenone.

Cōtinuatio. ¶ De donationibus

¶ Ista rub.continuat per Imperatorem.Dictū est supra de quibusdam modis acquirēdi.f.de acquisitione, quæ fit per vsucapionem & præscriptionem nunc dicendum est de alio modo acqui rendi,qui fit per donationem.

** Donatio proprie loquēdo ita diffiniri potest:est concessio ex mera liberalitate & munificentia proueniens, p quā quis aliquid ei merite dat, vt statim velit accipientis fieri, nec vllo casu ad se reuerti.l.j.& l.donati ff.eo.]

competere actiones. a Nostra autem diuina cōstitutio, b quā nuper promulgauimus, etiam de ijs; qui a nostra c vel venerabilis Augustæ domo aliquid acceperint, hęc statuit; quæ in fiscalib' aliēnationibus præfatæ Zenonianæ cōstitutionis continentur.

¶ De donationibus.

¶ Donationis duplex est genus:mortis causa,& inter viuos. Mortis causa ea dicit, quæ ppter suspicionem mortis fit: qua non secuta,in donante remanet : reuocatur que per pœnitētiā, vel prædecedētiam donatarij: eqparaturq; legato. h. d. ex l.i.&l.senatus.§. sed mortis. ff. de do na.cau.mor.

Est & aliud genus acquisitionis, d donatio.

¶ Donationum autem duo sunt genera:mortis causa, & non e mortis causa.

Diuisio. Et & aliud. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinq; Partes.Primo ponit continuationem cum distinctio ne bimembri.Secundo, de donatione causa mortis.Tertio, de donatione inter viuos. Quarto de donatiō ne propter nuptias. Quinto,de vna acquisitione de iure ciuili, quæ est correcta.Secunda ibi,in §.Mortis causa. Tertia ibi,in §.Aliæ autē.Quarta ibi,in §.Est & aliud.Quinta ibi,in §.Erat olim. Ate:

¶ Est & aliud. Casus in diuisione & declaratione non figuratur nisi literaliter.Not.duplex genus donationis.Item, quid sit donatio causa mortis. Item notatribus modis donationē causa mortis reuocari : expressa pœnitētia, per conualescentiam, & per prædecedentiam donatarij.Item, quia fere p omnia æquiparat legatis.Item, quia q causa mortis donat, vult magis ipsum habere, quàm donatariū : & magis donatarium, quàm hæredem.] S Y L.

d ¶ Acquisitionis. scilicet de iure ciuili; nam p stipulationem tam tum cōtrahebatur,scilicet donatio,quæ scilicet stipulatio est de iure ciuili : sed hodie fit nudo pacto, † vt C.eo.si quis argētum. §.fi. &.j.de actio.§.de constitutā.Vel dic eam esse iuris ciuilis approbatione, non intentione,sed iuris gentium, vt supra de re.diui.§.per traditionem.

† Est & fit donatio cau. mortis, & m cōiter.

* Dic,quamuis donatio sit iurisgentium, acquisitio tamen, quæ fit per donationem,est iuris ciuilis, cū hodie fiat immediate ex donatione per stipulatio nem vel pactū nudum ex dispositione; d.l.si quis argentum olim enim acquisitio,quæ fiebat ex donatione, ita demū, si res tradita fuisset,non ex donatione, sed potius ex traditione fieri dicebatur. d.§.per traditionem.]

S Y L. Secūd quod vide Ang. in § to p. sonā ista de actio. & Christ. infra eo. in gl ma nifestaue rit.

e ¶ Et nō mortis.Si large hæc duo membra accipiuntur,in textu nihil deest, & proprie ponuntur genera : nam multæ species sub quolibet continentur:& hoc approbo.

approbo. Vel accipe ſtricte pro duabus ſpeciebus tantum donationum, ſcilicet ſimplicis inter viuos,& ſimplicis cauſa mortis:& adde alias donationes, vt legatum,vt.j.de leg.in prin.Item donationes ꝓpter nuptias,vt.j. eod. §. eſt & aliud. Item & quod eſt.j.§.ſi.

SYL. ¶ Communiter approbatur prima ſecundum Chriſto. hic. * Verius tamen eſt hic ſumi gen⁹ pro qualitate, ſicut & in l.iij. §.genera.ff.de acqui. poſ. & ſ.de excu.tu.§.q aūt. vt declarat Zaſius ī intellec.ſing c.j.ná cū genus ꝓprie cōtineat ſpecies,Bal.l.ij.C.de iu.au.an.donatio cā mortis nō pōt eſſe ſpecies donationis,q̄a nō eſt proprie donatio.l.j.ff.eo.]

**Adde,an & q̄ñ verbo donatiōis ſimpl'r veniat donatio cā mortis,late doceri per Tiraq.in l.ſi vnq̄.ver.donatiōe largitus. nu.ccxlv.vſq; ad nu.cclix.C de reu.don. vbi omnino videas:& eſt pulcher tex.in l.alienatum.§.vlti. vbi optime declarat Alcia.de verbo.ſig.]

¶ Mortis[a] cauſa donatio eſt, quæ propter mortis fit ſuſpicionē: cum quis ita donat, vt ſi qd[b] humanit⁹ ei contigiſſet, haberet is, qui accepit: ſin autem ſuperuixiſſet,[c] is, qui donauit, reciperet: vel ſi eū donationis pœnituiſſet:[d] aut prior deceſſerit is, cui donatum ſit.

¶ Hæ mortis cauſa donationes ad exēplum[e] legatorū redactæ ſunt per omnia.[f] Nam cū prudentibus ambiguū fuerat, vtrum dona

Mortis in certus eſt dies.

a¶ Mortis.ſ.iſtātis vel futuræ,vt ff.e.l.ij. iij.iiij.v.& vj.Si quidē vbiq; mors timēda eſt,cū eius dies incertus ſit,vt ff.eo.ſenatus.§.mortis.& de cond & demon.l.j.

b¶ Si qd humanitus ei cōtigiſſet.i.ſi moriatur,vt ff.de verb.ſign.l.in vulgari.§.ſi.& debet hoc exprimi:aliàs non eſt mortis cauſa donatio,vt ff.eo.Seia.§.ſi Accur.

Donatio cāmortis nō ē niſi exprimatur mors.

*¶ Siquidem non facta mentione mortis,intelligitur donatio inter viuos, vt no. glo.Bar.& pleriq; alij in d.l.Seia. & idē Bar.& alij in l.cōtra dotes.ff.ſolu mat.]

c¶ Superuixiſſet.i.conualuiſſet:& ita tribus modis reuocatur,vt hic ſubiicitur.& ff.ſi cer.pet.non omnis.

Volūtas ē ambulatoria vſque ad mortem

Addime q̄uū Doc.ī d.l.nō ois.videlicet p alienationē factā d re donata, qa & hoc mōreuocatur legatā.l.fideic.§.ſi rē d le.iij.

d¶ Pœnituiſſet.Quia voluntas eſt ambulatoria vſq; ad mortem, vt ff. de adi. leg.l.iij.in ſi.& l.ſeq & quia donatio eſt ob cauſam,ſcilicet ſi moriar, & ſic poſſum pœnitere,vt ff eo ſenatus.§.j. in ſi. & ff.de cond.cauſa da l.iij.§.ij.

* ¶ Quod dictū eſt de pœnitentia, limita vt non habeat locū, qñ in inſtrumento donationis extant illa verba, quę p notarios apponi ſolent. ſ. promittens dict⁹ donator omnia & ſingula ſupraſcripta attendere, obſeruare, & in aliquo nō cōtrauenire, qa p hæc verba donatio cā mortis efficitur irreuocabilis,& aſſumit naturā donationis inter viuos l.ſi alienā.i in fin.& l.vbi. ff.eo.& not.Bar.in d.l.vbi quod abſque dubio veriſſimum eſt,cum præter clauſulam,de qua ſupra,interuenit etiamiuramentū donantis de quo tñ vide oīno Dec.in d.l.nō ois.vbi hoc declarat nu.xi. Secundo limita hūc tex.vt nō procedat, cum in inſtrumento fit mentio hæredum donatarij,ſm Iaſ.in l.Non omnis. ff.ſi cer.pet.& latiſſime tradit Tho, Ferra.in tracta. ſuo caute cautela xxx. vbi omnino vide de his tribus cautelis.]

e¶ Ad exemplum legatorum quantum ad vim & poteſtatem:quia ſicut legata morte confirmātur,ita donationes cauſa mortis,vt reuocari non poſſint

**Adde,q̄ don.cau.mor.nō eſt ꝓprie vltima volūtas,& iō non cōprehenditur in ſtatutis loquētibus de vltimis voluntatibus,quorū verba ꝓprie interpretari debēt,vt ex facto belliſſime rñdit Dec.cōſi. cxcvj.niſi rō ipſi⁹ ſtatuti aliud ſuadere videatur,vt tradit Alc.lib.ij de verb.ſign]

f¶ Per omnia ſubaudi fere,vt ſtatim dicet: nam in multis differunt.

*¶ No.ex iſta glo & tex.q̄ non vitiatur generalis æquiparatio legis,etiam perdictiones vniuerſales facta,[l] cet æquiparata in aliquibus caſibus differant,q̄ñ eiuſmodi differentiæ inducuntur per alias leges

tionis,[a] an legati instar eam obtinere oporteret: & vtriusque causę quędam habebat [b] insignia & alij ad aliud genus eá retrahebát:[c] a nobis constitutū est, vt per omnia ferè legatis [d] connumeretur, & sic procedat, quemadmodum nostra cōstitutio[e] eam formauit.

¶ Et in summa,[f] mortis causa donatio est, cum magis se quis velit[g] habere,[h] quàm eum, cui donat: magisq; eū, cui donat q̃ hęredē suum. Sic[i] & apud † Homerū Telemachus donat Piræo.

legęs. hoc idem notatur s. quib. mo. ius pat. pot. sol. §. præterea. iuncta gl. in ver. patrono. & in l. j. ff. de lega. j.

a ¶ Donationis. Scilicet simplicis & inter viuos: alias nulla eēt huiusmodi distinctio: cum omne legatū sit donatio, vt patet ex diffinitione eius, vt ff. de leg. ij. l. legatum.

Donationes cā mortis & legata differunt in multis.

b ¶ Habebat. s. donatio causa mortis. nā cū donatione inter viuos habet insignia, vt sit liberalitas: cum legato, vt morte confirmetur, & vt detrahatur Falcidia, vt C. ad leg fal. l. fi.

c ¶ Retrahebát. subaud: & alij ad aliud.

d ¶ Ferè legatis. dicit ferè, quia in quibusdam discrepat à legatis: ecce enim, si donas in annos singulos, donatio vna est, sed legata plura, vt ff. de donat. cau. mor. senatus. §. fi. Item legatum ab hęrede semper traditur, vt patet ex diffinitione legati. j. de leg. in prin. donatio autem vel ab hoc, vel ab alio.

SYL. * ¶ Adde idem eē etiam in legato. l. Lucius. ff. de lega. ij. nec in emendatis exéplaribus habentur illa verba in diffinitione legati, ab hærede &c,] Itē in donatione obligatur donans, in legato non.

SYL. * ¶ Declara, vt per Bar. in l. j ff. de don. cau. mor.] Item si testā accuso, perdo legatum, non donationē: si tā accuso vt falsum, arg. ff, de ijs quib, vt indig. post legatum §. qui mortis. †

SYL. * ¶ Ratio est, vt ibi ait gl. quia donatio morte, non testamento confirmatur.] Item aliter substituitur in legatis secundum quosdam, vt ff. de don. causa mortis, si cui mortis & de le. ij vt hęredib⁹. Item filiusfamilias donat, sed nō legat vt ff eo. tam is & j. quib. nō est permis. fac. test, in prin Item in legato tria tempora considerantur, vt sit capax legatarius, vt j. de hær. qua. & diffe. §. in extraneis. in donatione nō, vt ff, de don cau. mor. l. in mortis.

† Hoc intelligas, vt dicit glo. in l. etiā ff. de inoff. testa & plene p lo. d Imo. i l. fin. ff. de do cau.

SYL. * ¶ Atqui etiam in legatis spectatur capacitas vel incapacitas legatarij solum tempore mortis, Bar. in l. non oportet. ff. de leg. ij.] Item quia pro legato datur interdictum, Quorum legatorū, nō p donatiōe: qd dic vt in summa. C. quorū legat. l. j. & in l. Marcell⁹. §. Paulus. ff. de do. cā mor.

SYL. ¶ Dicas tu, q̄ cōis omnium resolutio est, q̄ si consideramus donationem prout in esse producitur, illa æquiparatur magis cōtractui, q̃ ultimæ voluntati: si vero loquimur de donatione, postquā est in esse producta, tunc talis donatio magis æquiparatur vltimæ voluntati: quam resolutionem totus mundus sequitur, vt dicit Iaso. in l. ij col. iij. ff. de leg. j.

ADDITIO. Immo habet locum. Quorum legatorum, saltem in eo quod excedit Falcidiam: vel si per donatariū sit occupata, secundum Ioan. Fab. & Ange. * quod declara secundum Ripam. in l. j. §. siquis ex mortis. ff. quo. leg. & Deci. consi. xcvj. col. ij Syl.]

** Adde aliam differētiam, q̄ tacita hypotheca inducta à lege pro legatis, vt. j. de leg. §. j. nō censetur inducta in dona. causa mor. vt habetur per Alex. & alios in l. ij. ff. de leg. j. & Negus in tract. de pigno. in iiij. mem. ij. par. prin. nu. clxij.

e ¶ Constitutio. s. coram. v. testibus, scriptura interueniēte. vel nō, vt C. eo. l, fi. Adde, q̄ licet. v. testes requirant in donādo, tā duo sufficiūt ī donōnē reuocādo p pęnitētiā, Dec. ī l. fi oīs. nu. x. si cer pe.

f ¶ Et ī summa. i. breuiter de hac donatione expediamus, vt ff. eo. l. j.

g ¶ Velit. id est vellet.

h ¶ Hre. Scilicet, si supuixerit, vt ff. e. senatus. §. j.

i ¶ Sic & apud Homerum, idest sicut recitat poeta Homerus, q̄ Thelemachus di

† Carmina Homeri refert & latine vertit Alcia. in l. alienatū. §. j. ff. de ver. sig.

¶ Donatio inter viuos non cōparatur legatis: quæ pfecta non reuocatur: & perficitur sola volūtate: necessitatēq; habet traditionis: & excedens ccccc. aureos insinuationem plerunq; exigit: & per ingratitudinē reuocatur. hoc dicit.

¶ Aliæ[a] autē donatiōes sunt, quę sine vlla mortis cogitatione fiūt, quas inter viuos appellamus: quæ non omnino comparantur legatis: quæ, si fuerint pfectę, temere[b] reuocari † non possunt. Perficiuntur autem, cum donator suam voluntatem[c] scriptis, aut sine scriptis manifestauerit.[d] Et ad exēplum venditionis,[e] nostra constitutio[f] eas etiam in se ha-

ctis verbis expressis donauit.

S Y L ¶ Aliæ autem. Casus non figurabitur aliter, cum hic solū declarentur termini notissimi donationis inter viuos, reciteturq; constitutio Iustiniani tam respectu perfectionis donationis, vt s. nudo cōsensu pficiat, q̄ φ vsque ad cccec. solidos insinuatione nō egeat. Not. φ donatio simplex nō habita mortis mē tione dicitur īter viuos, nec ęquiparat legato. Item, φ donatio perfecta non reuocatur nisi ex modis expressis in l. Itē, φ scriptura nō ē de substātia donōnis Itē, φ donator rē donatā pstare tenet, vt vēditor rē vēditā. Itē, φ donatio excedēs ccccc. aureos eget insinuatiōe. Item, φ donatio q̄uis pfecta reuocatur per ingratitudinem. Itē φ non conuenit ab eo iniuriam pati, ī quem beneficium est collatum.]

a¶ Aliæ aūt. Nunc prosequitur aliud genus donōnis. dictū est de do. ca mor. nūc de don. simplici. i. interviuos dicit.

b¶ Temere. Ideo dicit temere, qa qn̄q; reuocantur. vt. j. eo. §. sciendum.

S Y L. *¶ Temere dixit. i. sine causa & passim. sic in l. j. ff de dolo. & in l. prætor. §. sed & siquis ff. de iniu]

c¶ Voluntatem. etiam nudo pacto, vt C. eo. siquis argentum. §. fi. Accur.

Donatio an possit fieri sine stipulatione. ADDITIO. Si tamen donatur factū, requirit stipulatio & traditio sicut olim. Itē presentia donantis & donatarij, vbi fit certæ personæ secus si incertæ.

** Adde, φ don. fieri nō potest absenti sine epistola, aut nūtio. l. absenti. ff. eod. nisi ob benemerita, vt per Alberi. in l. ambitiosa. nu. iij. ff. de decr. ab or. fac.]

d¶ Manifestauerit. Scilicet p verba futuri temporis: vt dabo, vel donabo, ad instar stipulationis, vt ff. de verb oblig. l. v. §. stipulatio. Vel pręsentis temporis: vt do, vel dono: cum nudo pacto fiat, & pactum etiam fiat per verba præsentis tēporis, ut C. eo. siquis argentum. §. fi. ff. de pactis. l. tale.

*¶ Tu dic p verba præsentis tēporis: nā per verba futuri temporis non contrahitur donatio, sed pactū de donādo, quæ sic lōge lateq; distant, Alexan. in l. iurisgen. ī prin. col. iij. ff. de pact.] S Y L.

† Vt hic & cap. fi. in gl. j. ī fin extra eo. ti.

e¶ Venditiōnis. ex hoc vērbo dicebat M. venditorem præcise teneri ad rem tradendam: sic ff. de verb. obli. vbi autem non apparet. in fi. Io. contra. s. vt interesse dando liberetur. vt ff de act. emp. l. j. & similitudo, quæ hic fit, est in hoc: vt sicut necessitas imponitur vēditori ad aliquid, sic & donanti, licet à principio null⁹ cogebat, vt C. de act & obl. l. sicut.

† Nisi de ipsa ēēt pmissum. S Y L.

¶ Dicas quod de hoc est glo. communiter approbata in verb tradatur. infra de empt. & vend vbi dicetur.] Sed nunquid donator de euictione tenet? Resp. si incœpita traditione, non, vt ff. eod. l. Arist. in fin: † si à pactione, sic, vt C de iure dot. l. j.

de eēt pmissum, vel l. j. C. de euic. §. in Ang. & Ias. Idē debet intelligi, φ pcesserit cōuentio saltē ordine intellectus cū actus ex sola traditione nō trāsferat dñiū sm Chri. hic S Y L.

¶ Et hæc distinctio cōmunis est, secundum Ang. hic:* quam limites in donatione ob merita: nam tali casu tenetur de euictione, etiam si incœperit à traditione, Bart. & Ias. in l. Iulianus §. q fundum. ff. de verb. obli. Itē declara, φ nunquam tenetur de euictione, quoties illa fit culpa donatarij, Ruyn. in consilio clxxxiiij. nu. xiij. lib. j.]

f¶ Constitutio. vt C. de dona. si quis argentum. §. fin.

bere necessitaté traditiouis voluit: vt etiã [a] si non tradantur, habeant plenissimum & perfectũ robur, & traditionis necessitas [b] incũbat donatori. Et cũ retro principũ [c] dispositiones insinuari eas actis interuenientibus volebãt, si maiores fuerant ducẽtorum solidorum: constitutio [d] nostra eam quantitatem vsq; ad quingentos solidos ampliauit, quam stare etiam sine insinuatione [e] statuit. Sed & quasdam donationes inuenit, [f] quæ penitus insinuationem fieri minime [g] desiderant, sed in se plenissimam habẽt firmitatem. Alia [h] insuper multa ad vberiorem exitum

a ¶ Etiam si non tradantur i. si tradere nolit donator.

* ¶ Remanet tamen dominus donator ante traditionem: & sic potest rem donatam alteri obligare. l. vlt. §. Lucius. ff. de dona. glos. in verb. perfectam. in l. j. & ibi Bart. C. de iu fisci.]

b ¶ Necessitas Per condictionem ex lege, quæ stricti iuris est. ff. eo. cum qui. & C. eod. si quis argentum. §. fin.

* *Adde, quod q ex donatione sua conuenitur, solum in id, quod facere potest, condemnãdus é, l. diuus. ff. de regu. iu. propter quod beneficium donator deducit æs alienum. ité & ratio habetur ne egeat. l. inter. ff. de re iud. & §. sunt præterea. ver. idé est, si quis ex don. vbi gl. in ver. conueniatur. j. de act:o.]

c ¶ Retro principum. i. eorum qui ante nos fuerunt, & nostra etiam prima, vt C. eo. l. sancimus. in fi.

d ¶ Constitutio. vt C. eo. l. pen. in fi.

e ¶ Insinuatione. Idest scriptura facta i præsentia publicarũ personarum, (1) & in actis, vbi superfluum est testes adhiberi. cum publica monuméta sufficiãt, vt C. eo. l. data & l. in donationibus.

SYL. * ¶ Dic, quod nil aliud est insinuare, q̃ redigere in actis donationem, seu eam intimare, vel publicare apud acta iudicis: vel ipsam donationé facere apud acta, iudice præsente & auctorante.]

ADDITIO. (1) Puta qualiscunq; iudicis et extranei: nec habet necesse decretum interponere. Et possunt hec omnia fieri etiam ex interuallo: quæ si non interuenerint, nõ annullant totam donationé, sed pro parte tãtum in qua excedit. Ange. Et an insinuationi possit renunciari, & sine ea donatio validari: & an in simplici remissione ipsa insinuatio, item in cessione debitoris citatio requiratur, vide Ang. & Ias. hic.

* ¶ Insinuatio introducta fuit, ne quis facile circumueniretur. in prodiga maioris alicuius rei donatióe.]

f ¶ Inuenit. Scilicet nostra constitutio: vt si donetur in redemptioné captiuorum: vel à magistro militum donet militibus.

SYL. * ¶ Quia videtur quædã remuneratio laborum, quos pertulerũt in bello: quæ quidem donatio remuneratoria nõ eget insinuatione. l. Aquilius. & ibi gl. in vers. metam. ff. eo.] vel in refectioné domus donetur alicui vt C. eo. l. penul. idem & si donet Imperator.

SYL. ¶ Siue per modum donationis, siue priuilegij l. j. iuncta gl. C. de quadrien. præscrip.] vel ei donetur, vt in auth. de non alie. §. finimus. coll. ij. & in auth. vt non fiant pi. §. fi coll. v. Idé in donatione propter nuptias: vt in authen. vt spons. lar. col. ix. in prin. Idé in remissione vsurarũ futuri tpis, vt ff. eo. Modestinus. Acc.

* ¶ Adde, quòd nec donatio causa mortis requirit insinuationem. l. vlti. C. de dona. cau. mor.]

SYL. * ¶ Plures alios casus, quibus nõ requirit insinuatio, videre potes apud Anto. de Canna. in tracta. de insinuatione.]

* ¶ Generaliter. si vis, quod donatio valeat, licet non fuerit insinuata, dicatur in instrumento, quod donator facit ipsam donationem pp benemeritum donatarij, & ita recenseantur in specie ipsa merita, vt est apud Tho. Ferra caute. xxxiij.]

g ¶ Minime desiderant. licet quingentorum solidorum summam excedant.

h ¶ Alia. veluti, ne plures donationes di

uersis téporibus factæ coaceruentur, vt C.eo.sancimus.§.si quis autem.

S Y L. *¶ Intellige, qñ sunt factæ in diuersis contractibus & diuerso tempore, alioqn secus, Bar. in d.l. Modestinus. q.pe.]

coll.vj.& ff.de libe.agno.l.alimenta.

¶ Dic tria principaliter requiri, vt donatio reuocetur; ꝙ probatio fiat in iudicio, ꝙ sit ingratus: ꝙ sit plena: itē ꝙ causa cognita fiat, vt dicit hic Ange. & tale ius reuocandi non trãsit ad heredes d.l.fi. vbi Bald. & Sal. & docto. hic.] S Y L.

donationum inuenimus: q̃ omnia ex nostris constitutionibus, quas sup his exposuim⁹, colligenda sunt.

¶ Sciendum est tamē, ꝙ & si plenissime sint donatiōes, si tamē ingrati existant homines, in quos beneficiū collatum est, donatoribus per nostram constitutionem[a] licētiā pstitimus certis ex causis[b] † eas reuocare: ne illi, q suas res in alios cōtulerint, ab ijs quãdam patiantur iniuriam vel iacturã secundum enumeratos in cōstitutione nostra modos.

¶ Olim constante matrimonio donatio ante nupt. non fiebat hodie & ante, & post fit, & augetur, & vocat̃ propter nuptias. h. d. ex l.fi. C.de don.ante nup.

¶ Est & aliud gen⁹ ĩter viuos donationis, quod veteribus quidē prudentibus penitus erat incognitum, postea autem à iuniorib⁹ diuis prĩcipibus † introductū[c] est, quod ante nuptias vocabatur: & tacitã in se conditionem habebat,[d] vt tunc ratum esset, cum ma

Item vt ij, qui pecuniam recipiunt in redemptionem captiuorū, iurent se ibi bona fide expendere. Item vt sacramēto domini domus quæstio dirimatur vt C. eo.l.pe.in fin.

a ¶ Constitutionē vt C. de reuo do.l. fin.

*¶ Adde, ꝙ donatio remuneratoria nō reuocatur ob ingratitudinem.l. si pater.§. vlti.iuncta gl. in vers. irreuocabilis. ff.de dona.nisi quaten⁹ excederet merita, Barto.in l. frater.&ibidē Ias ff.de cōdi. indeb.]

** Adde & ꝑpetuò not. ꝙ reuocata donatio non reuocantur fructus, glo. in l. generaliter.§. planè si minus.in ver. ex causa ff.d hd. lib. quod late cōprobat Tiraq.in l.si vnquã. in ver.reuertatur. nu. cclxxxj. C. de reuo don.]

¶ Est & aliud. Casum ĩ recitatione iuris antiqui, & ei⁹ correctionis. cum exprimatur p̃ciertim ratio pricipis corrigētis, nō est necessariū figurare nisi literaliter. Nota.dispositionem iuris antiqui circa donōnes añ nuptias. Itē, ꝙ ↄstante mr̃imonio licet augere doté & dona.pp nuptias. Itē, ꝙ æquiparant̃ inter se. Itē, ꝙ nomē dēt esse ↄsonū rei: *qđ Fely.i ꝓœ. Grego.col.vj.dicit ꝓcedere in noīb⁹ appellatiuis, nō in proprijs. Item, ꝙ dos & don. pp nupt. non solum potest augeri ↄstãte matrimonio, sed de nouo fieri.]

b ¶ Ex causis quinq;, s. vt si atroces iniurias in eum effundat: vel impias manus inferat: vel graue damnum in bonis, vel vitę periculum intulit: vel si legi dictę in donando non paruerit, vt C.de reuo.dona.l.fina.

S Y L. *¶ De causis reuocatorijs donationum legito Ripam, qui repetijt. d.l.fi. in iij. lib. interpreta. vbi plenissime attingit omnia quę in hac materia à docto. tradita sunt.] Sed donatio liberto facta, solo obsequio non pręstito reuocat̃: aliud in libertate, vt C.de reuo. don.l.j. & de lib causa.l.solo. Et est hic arg. pro domino, vt his causis possit reuocare feudū: sic in authē. vt lib.de ęęte.§. illud vero.

c ¶ Introductū. vt C.đ do.añ nu.ꝑ to. ti. Hanc donationē fuisse de iure.ff. sentit. gl.in l.j.ver.si sit.ff.de colla.dot.

d ¶ Habebat Et hodie habet, si fiat donatio prius: nam & postea fieri potest, vt infra eo.§.

Donatio nes inter viuos certis ex causis reuocantur.

† Scilicet pp ingratitudinē vt hic dr̃ & xvj.q. vij.c. inuentū. & lvj. dist. ea satis p uersum & ext̃ de donat. c. vlt.

S Y L. † Per iuniores prĩcipes. Ferre. existimat intelligi Aurelium Diocletia. & Maximianum.

Insecu-

a Insecutum.de iure & de facto.
b Quod id est quia.
c Pater noster. Sic infra quib.non est permis.face.testa.§.cæcus.
d Cũ augeri.i.cũ hoc nõ esset.Accur.
e Fuerat.ēt ante se.
f Tale.puta. quia augeat dos.
g Permisit. scilicet diuus Iustinus,vt C. de dona.ante nup.l.pen.
h Et consequentia.aliàs cõuenientia: sic C. de episcopis & cler. l.decernim9. & de offi. præfec.vrb. l.j.in fi.& de defen. ciui. l.defensores.ij.Argu. contra.C. de cõstit. pe.l.ij. §.pen.& ff. de adim. le.l.iij. §.conditio.
i Constituimus.C.de dona.ante nupt. l.fina.
K Exequẽt. Si d̃ nouo fiat donatio,vel dos post matrimoniũ, vel vetus augeat, est æqualitas,vt C. de don. ante nup.l.fi.§.si igit dote. Si ante matrimonium, poterat esse inæqualitas,vt C.de pact.con l. ex morte. Sed † hodie æqualitas est ante & post in constituendo,& in pactis lucrorum,vt quantũ dat vxor in dotem tantum det in donationem propter nuptias maritus: & sicut hic fit dominus dotis, sic illa donatiõis propter nuptias.

Addẽ,ꝙ cautela est,ꝙ dicta pacta ẽt inæquales valeãt,videlicet,ꝙ fiant ante, q̃ contrahatur matrimonium de præsenti, quia tunc bene valebunt & est ratio, quia pacta inæqualia sunt ꝓhibita constante matrimonio, ne mutuo amore se spolient.l.j.ff de don.inter vi.quæ ratio cessat ante contractum matrimonium:& ista est de doctrina Innoc.in c. donatio. extra de donat.inter vi.quam valde extollit Ange. in l. ex morte. C. de pact. con. & tradit Bar. Cępol. caute. lxij.]

Verum autẽ habeat eadẽ priuilegia dotis,videnda sunt, quæ ponit Bald. nouel. in Tract. de dote ĩ viij. par.in vj. priuileg.in h.] Vsumfructũ tamẽ habeat maritus:ne ac cidat, matrimonij oneribus doté non seruire. Nam æquitas sugge rit, ꝙ dos debeat esse ibi, vbi sunt onera matrimonij,vt ff.de iure dot l. dotis fruct9.& l. plerunq,.§. si serui.cum tantundem reddatur vxori:ex qua donatione consulitur mulieri soluto matrimonio,si res dota les non existant:& quia non potuit alienare maritus etiam ea consentiẽte,† vt infra tit.proxi.in princi. licet aliàs iuri hypothecæ possit renunciare,vt C. ad Velleia.l.etiã.& l.iubemus.& in authẽ. siue à me.Et sicut dos vxori, sic & talis donatio iure redditur viro, soluto matrimonio,cum sit æqualitas, vt in auth. de æqualitate do.§.j.coll.vij.

Potest tamen mulier retinere,donec sibi soluta sit dos, nec dominium retro trãsfertur,aut hypotheca perditur,quia non tñ datur propter lucra nuptialia,

trimonium esset in secutum.[a] Ideoque ante nuptias appellabatur,quod [b]ante matrimoniũ efficiebatur,& nũquã post nuptias celebrata talis donatio procedebat. Sed primus quidem diuus Iustinus pater [c]noster,† cum [d]augeri dotes, & post nuptias fuerat[e]permissum: si quid tale [f] eueniret,† etiã ante nuptias augeri donationem,& cõstãte matrimonio, sua cõstitutione ꝑmisit.[g] Sed tñ nomen inconueniens remanebat,cũ ante nuptias quidẽ vocabat, post nuptias autem tale accipiebat incrementum. Sed nos plenissimo fini tradere sanctio nes cupientes,& cõsequentia[h]nomina rebus esse studẽtes, cõstituimus,[i] vt tales donationes nõ augeãtur tantum, sed etiam constãte matrimonio initiũ accipiãt:& non antenuptias, sed propter nuptias vocentur: & dotibus in hoc exæquẽtur,[k] vt queadmodũ dotes constante matrimonio non solum augentur, sed etiã fiunt:ita & istæ donationes,quæ pro-

† adoptiuus fuit autem vere nepos Iustini ex sorore vt dictũ fuit.sup. in procœ. †als &

Dos & donõ pp nupt. debẽt eẽ in æqualitate.

† tantũ eu. æqualitas.C. de pact con. ueu.

SY L.

Dos dat vt idem matrimonij onera sup portent.

† Nisi post bienniũ iterũ cõ sentiat: & ex aliis bonis, ꝙ supsunt, sibi sit cõ sultũ nec tunc sibi ꝓiudicat nisi quatenus pro. bet versũ i tẽ suã. Ang. Hodie tñ de cousuetu dine talis donatio nõ cõ stituit,vt vult gl. i authẽ. æqualitas. C.de pactis cou. & Bal. i SYL. auth.dos data. C. co.Iaf.

pter nuptias introductę sunt, non solum antecedāt matrimonium, sed eo etiā contracto [a] augeantur, & constituantur.

¶ Hodie si vnus ex dominis manumisit seruum communē, seruus efficitur liber, & socius conseruatur īdemnis, dato sibi pretio partis suę. hoc dicit. ex l. j. C. de com. ser. man. Aretinus.

¶ Erat olim & ali9 modus ciuilis acquisitionis, per ius accrescendi: quod est tale: Si communem seruum habēs aliquis cum Titio, solus libertatem ei imposuerit, vel vindicta, vel testamento: eo casu pars ei9 amittebatur, & socio accrescebat. Sed cum pessimum fuerat exemplo, [b] & libertate seruum defraudari, & ex ea humanioribus quidem dominis damnum inferri, † seuioribus autem dominis lucrum † accrescere: hoc, quasi inuidia plenum, pio remedio per nostrā cōstitutionem [c] mederi necessariū duximus: & inuenimus viam, per quā & manumissor, & socius eius, & q libertatē accepit, nostro bñficio fruantur: libertate cum effectu procedente, (cuius [d] fauore antiquos legumlatores multa etiam cōtra cōmunes [e] regulas statuisse manifestū est) & eo, qui eam † libertatem imposuit, suæ liberalitatis stabilitate gaudente: & socio indēni conseruato, pretiūq; serui secundū partē dominij, qđ nos definiuimus, [f] accipiente. [g]

sed pro maiori securitate dotis, secūdū Ang. hic] Est & sponsalitia largitas, qñ sponsus sponsæ per verba de futuro, vel econtra donat pure, non respectu dotis: quæ similiter conditionem matrimonij hēt, vt C. de do. añ nup. l. cum veterū. & l. si a sponso. Accur.

SYL. ¶ Dicas secundū Ange. hic, q aliquando fit ex mera liberalitate hoc expresso, q reuocari nō possit, & hēt locum. l. si mater. C. de don. ante nup. aliquādo fit simpliciter, nullo expresso, & tūc olim erat irreuocabilis, & præsumebatur ex mera liberalitate. l. ij. l. si filiæ. l. si tibi. C. eo. hodie vero ob causā futuri matrimonij. l. cum veterū. eo. ti.]

a ¶ Sed eo et cōtracto. Hodie hoc corrigit in auth. de æqualit. do. coll. vij.

SYL. ¶ Erat olim. Casus in lege corrigente & assignante rationem correctionis, aliter non figurabitur: satis enī erit literalis figuratio casus. No. q licet olim portio dñi liberantis serui accresceret alteri pro parte, hodie tñ secus est: & seru9 fit liber, soluta portione sua alteri domino. Item no. q fauore libertatis cogitur qs vendere rem suam. Item q laudāda est humanitas. Item, quòd inuidia remouenda est.]

b ¶ Exemplo. sic. C. de probationi. l. exēplo.

c ¶ Nostram cōstitutionē. C. de cōmu. ser. manu. l. j. §. ne autem. & §. sin autē socius.

d ¶ Cui9. Scilicet libertatis.

e ¶ Communes. scilicet, vt libertates per legē Falc. non minuant. Itē vbi non valet testamētum, libertates nō reuocātur. ff. de inoffic. testa. Papinianus. §. sed an & libertates. §. si. Itē & ff. de fideicō. lib. l. generaliter. §. si qs seruo.

f ¶ Definiuimus. C. de cōmu. ser. manu. l. j. §. ne autem. & §. sin autem socius.

g ¶ Accipiente. vel eo deposito, vt C. de communi seruo manu. l. j. §. ne autē. & §. sin autē socius. Et nota, q compellitur quis vēdere: quod est speciale † contra regulam, vt C. de cōtrahen. emptio. inuitū. & C. de iure delib. l. nec emere.

† al. seuerioribus.

† al. accrescere

Libertatis fauor quib9 cōsistit.

† al. liberalitatē.

Vendere qs cōpellitur aliqñ.

† fauore libertatis, vt dicitur in tex.

quod

qđ plene not.in auth. de fideiuss. §.pen. * Vide ad hoc quæ annotaui. 3. titu. de iis qui sunt sui vel alie.iu. §. vlt.]

Cōtinuatio. ¶ Quibus alienare &c. ¶ Supra dictum est quomodo quis efficitur dñs iure gētiū, vel ciuili, hic tractare intendit de qua dam speciali tate, q contingit circa eos, qui dñia rerū acquirunt, generale enī est vt qui dñs est, possit alienare: & qui dñs nō est, aliena re non possit: hic, & in specialibus casibus contingit contrarium. Accur. vel sic continua secundum Aret. Dictum est supra de acquisitione facta per vsucapionem, vel per donationem, nunc dicit per quos alienatio possit fieri, & per quos non.

¶ Quibus alienare licet, vel non.

¶ Maritus non pōt alienare vel obligare prædium dotale, etiam consentiente muliere, non solū in Italia, sed etiā in prouincia. Aret.

Diuisio. Ccidit. ¶ Tot⁹ iste titulus diuidit in tres partes. Primo, quādo dñs non potest alienare res suas. Secundo econtra, qñ non dñs alienat. Tertio, redit ad primum casum Secunda ibi, Contra autē. Tertia ibi, Núc admonēdi sumus. Vel diuide subtilius. Primo, quando prohibet alienatio propter rem, quæ est inalienabilis. Secūdo, quādo permittitur ex pactione, vel propter publicam vtilitatem. Tertio, quando prohibetur ratione personæ alienantis, vel ratione personæ, in quam fit alienatio, quia pupillus est. Ang.

SYL. ¶ Accidit. Casus Quæsitum fuit, an viro alienatio rei dotalis permitteret saltem consentiente vxore; & videbatur q sic: primo, quia ipse erat dñs. l. in re mandata. C. mand præsertim consentiente vxore, quia vnicuiq; licitum est renunciare fauori pro se introducto l. pen, C. de pact. sed contrarium respondetur: & assignatur ratio in tex. ibi:, ne sexus mulliebris fragilitas &c. Item quia interest reipub. mulieres dotatas esse ad sobolē procreādam. l. j. ff. solu. mat. Not. q dñs regulariter potest alienare: nō, non dñs. Item, q res dotales, vel quasi, prohibent alienari etiam volente vxore, ex rationibus allegatis. Item no. dispositionem. l. Iuliæ, quæ approbatur in iis, quæ dicto disponit:

 Ccidit aliquādo, vt q. domin⁹ rei sit, alienare nō possit & cōtra, qui dominus non sit, alienandæ rei potestatē habeat. Nā dotale prædium ᵃ maritus

I iis vero, quæ à cōtrario sensu colligi poterant ex ea, corrigitur. Itē, q l. Iulia facilius permittebat fundum alienari, q̄ obligari. posset forte ipsius ratio colligi ex tex in l. si pupillorum. §. si prætor. ff de reb. eo. Item nota fragilitatem sexus mulierum.]

a ¶ Dotale prædiū. Scilicet inæstimatū, vt C. de rei vxo. act. l. j. §. & cum lex. † ¶ Si vero interueniat iuramentum, de iure canonico alienatio procedit. c. licet. de iureiur. lib. vj.]

† Et ī his SYL. casibus, vbi nō ṗe alienari an fideiuss ior datus a viro obliget, vi. de n. hic.

* ¶ Adde, q, cū talis alienatio iuramento vxoris vallata est, cautela est, vt com pateat filius, & contraueniat tali cōtractui: quod potest, quia illud iuramentū matris non afficit hæredem, Bar tho. Cæpol. cau. cxxxviij. Item alio modo sustinetur alienatio rei dotalis, licet vxor nō iuret; nempe si ipsa cū marito recipiat pretium, quia videtur illud habere loco dotis, vt post glo & Bar. tradit idem Cæpol. cautę. clxxiiij. incip. omnes. Et adde aliam cautelam eiusdem Cæpol. qua fit tutus emens fundū dotalem, nu. cxxxj. incip. Qui vult.]

¶ Aliās, si æstimatum esset, posset alienari: nisi æstimatio fiat, vt sciatur quantum valet, vt C. de iur. do. l. quoties. & l. si inter virum. & de fun. do. l. j. Et dic dotale, vel quasi, vt ff. de fun. dot. l. iij. & iiij. Quid si res mobilis est? Respon. potest alienari, si maritus est soluendo, C. de ser. pig. da ma. l j. facit. l. si ex lapidicinis. ff. de iur. do. Accur.

¶ Adde, q contrarium tenuit glo. in l. j. SYL. §. & cum lex. C. de rei vx act. & in l. ū. C. de fun. do. cuius opin. communiter ap- probat

probatur vt per Christo. hic]
** Adde, q pleriq; tenent, nouissima Iustin. lege, quæ est authẽ. vt immob. ver. & multo potius. etiam rerum mobiliũ alienationem prohibitam censeri, vetat enim generaliter, ne quid rerũ dotaliũ alienetᷣ. qđ tñ intelligũt de reb⁹, quæ seruãdo seruari potuissent, ar. l. lex quæ tuto res. in fi. C. de admi. tuto. Al cia. tñ cẽset d. auth. solũ loq de immobilib⁹, qñ verba præcedẽtia, rubricaq; ipsa id indicat, & veteres, q ei⁹ cõtextũ Codici inseruerunt, ita existimasse videntur, authen siue. C. ad velle. ver. immobile.]

inuita [a] muliere per legẽ Iuliam prohibetᷣ [b] alienare, [c] quãuis ipsius [d] sit, dotis causa ei datum. qđ nos legem Iuliam corrigentes, [e] in meliorem statum deduxim⁹. [f] Cũ enim lex [g] in solis tantũmodo rebus locum habebat, quæ Italicæ [h] fuerãt: & alienatiões inhibebat, quæ inuita [i] muliere fiebant, hypothecas autẽ earum rerum, etiã volente [k] ea: vtrique [l] remedium imposuim⁹, vt etiam in eas res, quæ in prouinciali solo positæ sunt, interdicta [m] sit aliena

a ¶ Inuita muliere. ergo ea volente poterat, vt innuit: quod corrigitᷣ statim.
b ¶ Prohibetᷣ. Nisi prouocetᷣ ad diuisionẽ fundi dotalis, vt C. de fun. dota. l. fi.
SYL. ¶ Secus si ipse prouocet aliũ, ſm Chri. hic.]
¶ Itẽ nisi ex necessitate, vt C. de lib. cau. l. j Item nisi cum vniuersitate vt ff. de fun. dot. l. j. Item nisi vertatur ad vtilitatem mulieris, vt ff. de iu. do. l. fi.
c ¶ Alienare. Hoc large accipias siue dominium mutetur, siue ius aliis constituatur, vt C. de reb. alie. non alie. l. fi. & in auth. de nõ alie. §. alienationis. coll. ij. & ff. de fun. do. l. Iulianus. Accur.
** Quod dicitur in d. l. Iulianus. maritũ non posse fundo dotali imponere seruitutem, intellige de inęstimato, quia ille reputatur vxoris. l. in reb⁹. C. de iu. dot. secus si esset æstimat⁹ tali æstimatione, quæ faceret emptionem, vt ibi not. qđ in dubio præsumitur, vt est glo. not. in l. si inter. C. de iu. do. & tenet Veron. de ser. vrb. præd. c. xiiij.]
Dotis dominiũ an sit mariti vł vxoris.
d ¶ Ipsius sit Scilicet de iuregen. vt per traditionem: & ciuili. s. approbatione, ſm Io. Alij dicũt de iure ciui. s. fictione, non iuregentiũ, vt C. de iure do. in rebus. Sed quod ibi dicitᷣ de iure naturali vxorem dñam esse, verũ est primæuo iure, quo dicitur, Quicquid calcauerit pes tu⁹ &c. non naturali. i. iure gentium: sed rerum domina dicitᷣ quo ad spem, & quantum ad hoc, vt ex eis sustẽtetur: sicut filii dicuntᷣ dñi rerũ paternarũ, vt. j. de here. quali. & diffe. §. sui. & C. de fur. l. quãuis. & C. rerũ amo. l. j. vł dña ẽ inspecto exitu: sicut filius dicitur dñs, vt ff. de li. & post hu. l. in suis.
¶ Concluditᷣ communiter, q si data sit ęstimata, solus maritus sit dñs l. quoties. C. de iur. dot. si inæstimata, tũc opi. Mar. fuit, eã dñam de iureg. maritũ vero de iure ciuili, ꝯriũ tñ tenet gl. in l. in rebus C. de iure do. cuius opi. cõis & vera est ſm Saly. ibi. SYL.
e ¶ Corrigentes. in duobus capitulis, & in aliis non
f ¶ Deduximus. vt C. de rei vxo. actio. §. & cum lex.
g ¶ Lex. scilicet Iulia.
h ¶ Italicæ. i. in Italicis prohibebat alienationem, & hoc erat primũ eius vitiũ.
i ¶ Inuita muliere. sed ea volente concedebat, & hoc erat secundum vitium.
K ¶ Volente ea. similiter prohibebat.
l ¶ Vtrique s. vitio. **
m ¶ Interdicta. Quid si fiat? R fi. vẽdicat maritus constante matrimonio. contra factũ suum veniens. cum fuerit cõtra legem, vt C. de agri. & censi. quẽadmodũ. lib xj. & de rei ven. l. doce, sed dissoluto eo mulier repetit, vt C. de iu. do. l. in rebus. † Idem in prælato ecclesiæ alienante rem ecclesię, quia potest eam repetere prælatura durante, vt extra de rebus eccle. non alie. c. siquis presbyterorum. Alienans quoque repetit qđ alienauit **
** Redde ſm glo. in l. j. C. de rei ux. act. ver. alienare, & est cõmuniter recepta, secundũ Ar. Pinel in l. j. C. de bo. mat. in iij. par. sub num. lxxiij. Et collige ex hac glo. quod licet venire contra factum pro-
† Qđ sequẽ nõ est Accur. vt apparet ex vetustis libris.

proprium, quando ei legis prohibitio resistit & secundum hoc limita tritam illam reg. quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, de qua in le. vendicantem ff. de euict. vt nõ procedat,

tio, vel obligatio: vt neutrum eorum neque[a] consentientibus mulierib⁹ procedat, ne sexus muliebris fragilitas† in perniciem[b] substantiæ earũ cõuertatur.[c]

¶ Creditor, licet nõ sit dominus, potest tamen pignus alienare ex pacto, vel sine pacto, seruata forma legis. Arc.

qñ alienatio fuit contra legem, ita declarant Alber. & Sali. & Iaso. alios referens in l. ius iurandum §. procurator nu. xxx. ff. de iureiur.]

† Idest ne fragilitate occurra in repētinã deducant inopiã l. j §. & cũ lex. C. de rei vxo. act.

a¶ Neq; consentientibus. Speciale, vt suo fauori nõ possit renunciare quia etiam reipublicæ interest, vt ff. soluto matr. l. j. sic ff. de pactis do. l. de die.

*¶ Adde modos aliquot, quibus emens fundum dotalem securus esse potest, quos tradit Bartho. Cępol. caute. cxxxj.

b¶ In perniciem. i. destructionem.

c¶ Conuertatur. similia sunt. vbi etiam dñs non alienat. vt C. ad l. Iul. ma. l. fi. & C. de hær. & ma l. manicheos §. pen. & C. de prædi. decu. l. fi. lib x. & infra eod. §. nunc admonendi.

ADDITIO. Vnde versus: Coniunx, ecclesia, furiosus, menteq; captus: Prodigus, atque minor, existens sub patre natus, Aduersans fidei, maiestatis reus: isti Res alienare proprias de iure vetantur. Prætacto debet sub iure decurio scribi.

SYL. ¶ Contra autem. Casus. Quærebatur, an creditor, penes quem erat pignus debitoris, posset alienare ex conuentione: ratio autem dubitandi erat, quia cum penes ipsum rei dominium non sit, non videtur q̃ in aliũ transferre possit. l. nemo plus iuris. ff. de reg. iu. nemo enim dat quod non habet. sed contrarium respondetur: hoc autem virtute conuentionis. sicut enim dñs ipse alienare posset, ita & ipse creditor ex voluntate dñi potest. No. casum, in quo non dominus transfert dominium. Item, q̃ eo ipso q̃ debitor noluit pignus, videt̃ dare licentiam vendendi. Item, q̃ creditor non est impediendus ius suum prosequi. Item, q̃ ex abrupto non debet amitti res sua à domino debitore.]

¶ Contra[d] autẽ creditor pignus ex pactione, quãuis eius ea res nõ sit, alienare†[e] potest. Sed hoc forsitan ideo videt̃ fieri, quòd voluntate debitoris intelligitur pignus alienari: quia ab initio contractus pactus est, vt liceret creditori pignus vendere, si pecunia non

d¶ Contra. i. econtrario.

**Adde, quòd res pignori data pleno iure manet debitoris l. generalr. ff. qui & à qb. & ideo eã alienare põt etiã inuito creditore. l. si debitor C. d distr. pig.]

† Et sic plus iuris transfert in aliũ, q̃ ipse hēat de quo vi de glo. fi. 1, c. pastoralis. ex. tia de iure patr.

e¶ Alienare potest. Idē in iudice, vt ff. si ex nox. causa aga. l. ij & J. de offi iudi. in fi.

SYL. ¶ Ratio est, quia quod iudex facit cõtra partem contumacem, censetur factum ab ipsa parte. l. si ob causam. de euic.

¶ Idem in flumine. vt ff. de acqu. re. do. l. ergo. §. alluuio. Idē in Imperatore, & Augusta, vt s̃. de vsuc. §. vlt. Idem in prælatis ecclesiarũ, vt in auth hoc ius porrectum. C de sac. eccl. Idem in tutorib⁹, qui dominorum locum obtinent, vt ff. de furt. interdum. § qui tutelam, Idem in procuratore, qui habet liberã administrationē, † vt s̃. de rerũ diui. §. vēdite vers. nihil aũt. Idem in seruis habētibus liberã peculij administrationem, vt ff. de pig. ac. si. conuenerit §. fi. & l. seq.

† In qua nõ venit dolus nec qđ possit donare,

SYL. nisi exprimatur: & tũc itelligit de donatiõe inter viuos nõ causa mortis, Et quasi libera administratio conceda, vide Aug. hic.

¶ Dic, q̃ rationes omnium prędictorum sunt, quòd aut à l. quamuis non dominis tributa est hęc potestas, quia vice dominorum sunt: aut ab homine, ita q̃ effectus trãslationis dominij fundatur in persona domini, non serui, vel procuratoris, aut tutoris.]

ADDITIO. Vnde versus: Princeps, Augusta, iudex, ac officialis, Tutor curator, procurator, fluuiusq; Creditor, exactor, prælatus, seruus: habentur Hi numero bis sex alienantes aliena.

Non

† soluatur. [a] Sed ne creditores ius suum ꝓsequi impedirentur, [b] neque debitores temere[c] suarum rerum dominium amittere viderētur: nostra constitutione[d] consultum est, & certus[e] modus impositus est, per quē pignorū distractio possit procedere: cuius [f] tenore vtrique parti creditorum & debitorū satis † abūde prouisum est.

¶ **Pupillus sine auctoritate tutoris nō alienat: & si det mutuo, non obligat accipientē, si pecunia extet: si consumpta sit bona fide, condicitur: si mala, agitur ad exhibendū. hoc dicit.**

¶ Nunc † admonendi sumus, neque pupillum, neq; pupil-

a ¶ Non soluatur. s. tempore constituto.
* ¶ Intellige in totum. nā alioquin creditori liceret pignus distrahere, tametsi creditū suum pro maiore parte consecutus esset. l. quandiu. C. de distra. pigno.]

b ¶ Impediretur. vbi nō esset pactio de pignore vendendo.

† al's solueretur.

c ¶ Temere. i. nimis cito, vt s. de vsuca. in prin.

d ¶ Constitutione. C. de iure do impe. l. fi. § j. & ij.

e ¶ Certus modus. vt si actū sit de vendendo, iuxta conuentionē vendere † possit. Sed si nihil fuit dictū de hoc nūciabit semel: & tūc elapso biennio vēdet, vt C. de iu. do imp. l. fi. §. j. & ij. Si aūt dictū fuit, vt nō vendat, ter nūciabit, & tūc vēdet, vt ff. de pig. ac. si conuenerit. ¶ Cui beneficio creditor renunciare nō posset, quia est contra publicam vtilitatem, sm Bart. in d. l. si conuenerit.]

† Et per pactū nudū, nec ē necessaria aliqua denūcia tio de pignore luēdo: qđ no. ꝑ limitatio

S Y L. no. i. l. si cō uenerit, ff. de pig. actio. Ange.

ADDITIO. Et inter denūtiationes quę interualla sint necessaria: itē qđ si ēptor nō reperiat, vel pignus plus vel minꝰ valeat, q̄ creditū. itē qđ ī pignore iudiciali vel ꝑtorio: & an huic bñficio de vēdēdo pignore possit renūciari, vide Ang. hic.
* ¶ Adde, ꝙ non solum valet pactum de vendendo pignore, si pecunia ad tēpus præscriptum non soluatur, vt dicit hic: sed etiam vt creditor ipse iure emptionis possideat pignus iusto pretio tūc æstimandum l. si fundus. §. vlt. ff. de pigno. Cæterum ita pacisci non liceret, vt si debitor non soluerit, pignus fiat creditoris, nam pactum illud: (quod legis commissoriæ appellatur) in pignoribus reiectum est. l. vlt. C. de pact. pig. Quæ autem requirantur priusq̄ deueniatur ad venditionem pignoris, vide apud Negus. in tract. de pigno in primo memb. vj. par. princi. nu. iij. & seq. vsque ad vij.]

f ¶ Cuius. s. constitutionis.

¶ Nunc. Casus. Quæsitum fuerat, an pupillus dominiū rei suæ in aliū transferret alienādo: & videbat ꝙ sic, ex d. regula generali, ꝙ in re sua quilibet est arbiter & moderator. l. in re mādata. C. man. cōtrariū decidit propter facilitatē ætatis pupillaris, quæ non consulto agit: sicut ex fragilitate mulierū inducta est decisio posita in prin. supra eod. Secūdo dubitabat. an ex mutuo obligaret sibi alium: & videbatur ꝙ sic, qa pupillus contrahendo alterum sibi obligare potest, ipse vero non potest obligari. §. pupillus. j. de inuti. stipul. cuius cōtrariū decidit, quia ex quo in mutuo requirit ad sui essentiā, ꝙ fiat de meo tuū, & sic dominium transferatur, ipse autem transferre facilitate ætatis prohibeatur, sequitur quòd non potest contrahi obligatio ex mutuo: & hoc est, quod tex dicit, Quia pecuniam non facit accipientis. hinc sequitur, ꝙ cum remaneat dominus, vēdicare nummos poterit: si vero bona fide consumpta sit pecunia, quamuis à principio nō valuerit, tamē cōsumptione bona fide facta dicitur mutuū recōciliari. l. quamuis ff. si cer. pet. Si vero mala fide cōsumpta sit, poterit agi ad exhibendum, nō quòd possit exhiberi, si consumpta sit vtendo & expendendo, & in alium translata: sed vt iuretur in litem, eo exhibere non valente l. ad exhibendum. C. ad exhiben. Not. collige per te, quia clara sunt inter, quę illud ꝓcipuū est, ꝙ pecunia, licet trāseat p plures manꝰ, tñ si extat, non dr̄ cōsumpta. ꝙ annotauit Deci. in l. nō oīs. §. si pupillus. nu. iij. si cer. pet.

Y S L S

† al's abūdeq;

† al's nūc autem

Vllam

Villam rem. Neq; ratione proprieta tis neq; ratione possessionis, quæ animo retinetur: licet corporalem sine tutore perdere possit, vt ff. de acquir. re. dō. l. pupillus. & de acquir. pos. l. possessionem.

SYL. ¶ Ratio clara est, quia quæ meri facti sūt potest sine tutore. l. quāuis. §. j. ff. de acqui. pos.]

* ¶ Adde, q nec tutore au ctore alienare quiduis potest sed ea tantū, quæ commode seruari nō possunt. nam in aliis requiritur etiam iu sta causa, & iudicis decretū. l. lex quæ. C de admi. tu. & l. j. ff. d reb. eo, q sub tut.]

†§. seq vers. vlt.

Adultus an possit alienare.

¶ Quid i adul to? Rñ. si non habet curatorē, potest alienare quæ seruando seruari nō possunt: si habet curatorem, similis est prodigo, vt C. de inte. rest. mi. l si curatorem.

lam, vllā[a] rem sine tutoris auctoritate alienare[b] posse. Ideoq; si mutuam pecuniā sine tutoris auctoritate alicui dederit, [c]non cōtrahit obligationem,[d] quia[e] pecuniam nō † facit [f]accipientis: ideoque vendicari nummi possunt, sicubi extant. Sed si nummi, quos mutuo minor dederit, ab eo, q accepit bona fide[g] cōsumpti[h] sunt, condici[i] possunt: si mala fide, ad exhibēdum[k] de

SYL. ¶ Dic, q mobilia valide alienat. sed ex lęsione restituit. exceptis iis, quę seruan do seruari non possunt, in quibus non ex simplici lesione, sed ex immodico tātum damno restituitur in immobilib[9] non valet alienatio, nisi iuret, auth. sacramenta puberum. C. si aduer. ven]

† Pro hac expositio ne est l. j. in princ. istiā glo. ff. deposi. de quo plene per Bar o. & alios in l. f. ff. de condi. ob cau.

b ¶ Alienare posse. Sic ẽ de auct. tuto in prin. & ff de sol. l. q si forte in fi. & l. pupillo. & ff. si cer. pet. l. non omnis, § h.

c ¶ Dederit. i. tradiderit: † cum daro sit accipientis facere, vt infra de actioni. §. sic itaq; si poneres proprie, nnn haberet locū quod sequitur, ideoq; vēdicari &c.

d ¶ Obligationem. Scilicet personalem ex mutuo.

e ¶ Quia pecuniam. Bona est ratio, vt j. quibus mod. re. cō. ob. in prin. & ff. si cer

tum pet. l. ij. §. appellata.

f ¶ Non facit. Quod est necesse, quia dicitur mutuum, quia de meo fit tuum, vt ff si cer. pet. l. ij.

g ¶ Bona fide. Credens eum maiorem, vt ff. pro emp. l. ij. §. si à pupillo. vel etiā errās in iure: licet sit argumentum contra. ff. pro em pto. l. ij. §. si à pupillo.

SYL. ¶ Ratio diuer sitatis est, quia ibi de vsucapienda pupilli re, & sic de lucro tractabat, hic sec[9]. error enī iuris tunc nō excusat, vt ĩ. de vsuca. §. sed tamē ver. item si is ad quem.]

his agi potest. ¶ Si debitor soluat pupillo cum tutoris & iudicis auctoritate, habet plenissimā liberationē: si vero soluat sine iudice, & sine tutore, liberatur ope exceptionis, si pecunia est salua, vel pupillus factus fuit locupletior: aliter vero soluens non liberatur vllo modo: & pupillus soluendo creditori sine tutore non liberat. h d.

¶ At ex contrario, omnes res pupillo

h ¶ Consumpti. Quod fit expendendo. vel cum aliis immiscendo, vt supra de vsufru. §. constituitur. & ff. de sol. l. si alieni.

* ¶ Et sic hoc casu cōualescit mutuum, quod ab initio non valuit, quod & aliis modis accidit, vt not. in glo. seq.

Mutuum triplici ter recōciliatur.

i ¶ Condici possunt. Scilicet condictione certi ex mutuo recōciliato per consumptionē, vt ff. si cert. pet. si à furioso. & l. sequen. Item stipulatione reconcilia tur, vt C. si cer. pet. l. quamuis. Item vsucapione, vt ff. de iure dot. Proculus. & no. j. qui. mo. re. con. oblig. in prin. †

** † In uer. tuū fiat, & me ius in §. itē is. ver. mutuū.

K ¶ Ad exhibendum. quia tenetur qui dolo fecit, quo minus possit exhiberi, vt C. ad exhiben. l. ad exhibēdum. & sic iuratur in litem, ex eo q interest pupilli, citius pecuniam redditā esse vt ff de in litem iur. l. in actionibus. & l. nummis.

SYL. ¶ At ex contrario. Casus. Quærebat, an econtrario pupillus recipiendo obligaretur, & cautum esset soluenti: & videbatur

& pupillæ sine tutoris auctoritate recte [a] dari [b] possunt. Ideoq; si debitor pupillo soluat, necessaria ē debitori tutoris auctoritas: aliōq̄n nō liberabit̄ [c] Sed hoc ēt euidētissima rōne statutum ē in cōstitutione, [d] quā ad Cæsariēses aduocatos ex suggestōe Triboniani viri eminentissimi, Quæstoris sacri palatij nr̄i, ꝓmulgauimus: qua dispositū est, ita licere tutori vel curatori debitorem [e] pupillarē † soluere, vt prius iudicialis sententia, [f] sine [g] omni dāno celebrata, hoc pmittat: [h] quo subsecuto, si & iudex ꝓnunciauerit, & debitor soluerit, sequatur huiusmodi solutionem plenissima securitas. [i] Sin autem

batur indistincte, ꝙ nō, per d. §. pupillus .j. de inu. sti. quia ipse cōtrahendo alteri non obligatur: sed contrarium respondetur in certis casibus. s. quādo pecunia extat, vel est factus locupletior. ratio est, quia licet ex æqtate introductū sit pupillo soluentem non liberari, ne præiudicium afferatur pupillo, æquissimū tamen est ipsum cum aliena iactura locupletiorē nō fieri: ideo datur exceptio doli ex. l. qui æquitate. de except. doli. No. summarium.]

a ¶ Recte. vt res fiat accipientis nō vt debitor liberet̄: & hoc seq r:

b ¶ Dari. Ex quacunq; causa.

ADDITIO. Quod in pupillo procedit indistincte. Infans, vero obligationē iuris sine tutore non acquirit: item nec possessionē ex sua occupatione tantum, sed ex traditione possessoris sic nec dominium: sed est necesse, ꝙ alij nomine ipsius tradatur. l. si quis in emancipatū. C. de dōna. Angel.

c ¶ Non liberabitur. Scilicet debitor pupilli. Sed contra. ff. de solu. si stipulatus fuero. Respon. ibi pupillus erat adiectus, nec quicquā sibi debebatur: cū ad solonē tantū ponatur, vt in eo. tit. de solu. quod stipulatus. & l. qui res. §. at vbi.

d ¶ Constitutione. vt C. de admi. tut. l. sancimus. & l. constitutionem.

* ¶ Cęsarienses aduocatos accipere debemus, qui in Cęsarça, Metropoli Cappadociæ, domicilium habebant, quæ Archelao pulso hoc nomen sortita est à Tyberio, aut certe ab Augusto. prius aūt appellabatur Mazace, quam Strabo lib. xij. scribit vel maxime celebrē egregiis iuris peritis fuisse. ab his sæpe cōsultus fuit Iustin. ad eosq; multas scripsit constitutiones, vt l. si maior C. de pact. §. item verborum. j. de inuti. stip.]

e ¶ Debitorē. Ex mutuo vel simili causa, non expensione vel reditu, vt C. de admi. tu. l. sancimus. & l. cōstitutionem.

ADDITIO. Tunc enim sine iudice plenissimā securitatē cōsequitur, dū modo pēsio nec duos annos, nec cētū flo. summā excedat secundū Angel.

† i. liberare

f ¶ Sententia. Scilicet īterlocutoria: qu m præceptū vulgariter appellamus: vt si dicat, Decerno vel præcipio tibi soluere vel deponere; vt ff. de mi. l. ait prætor. §. quid tamen.

Snia iterlocutoria & præceptū iudicis idē.

g ¶ Sine omni dāno. Vel sportularum, vel pretiorum tabellionum.

¶ Hoc vr̄ expressum in l. in sacris. C. de proxi. sacro. scri. lib. xij.] S Y L.

¶ Sed nunquid debitor pro sua parte soluet? Rñ. non, vt C. de fruc. & li ex l. fin. & facit sic C. de epis. aud. l. tam de. mentis. §. h. & in aut. de sanc. epi. §. sportularum. coll. ix. Accur.

ADDITIO. Priuilegiū enim litis ordinationem siue processum respiciens, vni concessum, transit ad aduersarium: secus si decisionem, nisi verba rescripti hoc sonent. Are.

h ¶ Permittat. nota, ꝙ tutor, & iudex necessarij sunt. secundum P. sed s̄m nos solus iudex sufficit, vt ff. de mino. ait prætor. §. quid tamen. & l. ꝙ si minor. in fi. Accur.

ADDITIO. Et hoc est verum in casu nostro. & in alienatione rerū mobiliū: aliàs in alienatione immobilium opus est vtroq;. Are.

i ¶ Securitas. Vt nec restitutio detur: secus

Solutio fit de necessitate.

secus in prædio alienato cum decreto: quia emptio ex voluntate, solutio de necessitate fit, vt ff. de minor. ait prætor. §. quid tamen. & l ꝗ si mincr. in fi. & C. de præd. mino. si quidem. Accur.

a ¶ Solutio. Vt soli pupillo, vel adulto curatorem habenti sine eo: vnde ipso iure non liberatur, vt. j. ibi, nihil proderit. &c.

b ¶ Locupletior. Quod ē, & si nō est factus pauperior, vt ff. de solu. in pupillo. Accur.

SYL. ¶ De veritate huius gl. vide Decium in l. ex pœnalibus, in fi. ff. de regu. iu.

aliter, quàm dispo-suimus, solutio [a] facta fuerit, pecuniam autem saluam habeat pupillus, aut ex ea locupletior [b] sit, & adhuc eandē pecuniæ summam petat, [c] p exceptionem doli mali poterit summoueri. Quod si male consumpserit, aut furto aut vi amiserit, nihil [d] proderit debitori doli mali exceptio, sed nihilominus cō demnabitur: [e] quia temere sine tutoris auctoritate, & non secundum nostram dispositionem soluerit. [f]

¶ Sed ex diuerso, pupilli vel pupillæ soluere sine auctoritate tutoris nō possunt: [g] qa id, quod soluunt, nō fit accipientis, cum scilicet nulli rei alienatio eis sine tutoris auctoritate cōcessa sit.

mus. & l. constitutionem.

¶ Quod ex nimio labore introductum est in huiusmodi exceptis, vt per Christo. hic.] SYL.

¶ Quod enim legitime factum est, ex euentu retractari non debet, vt C. ad senatusc. Tre. sancimus. Plenissima ē, si iudex interueniat cū tutore vel sine eo, vt. ff. de min. ait prætor. §. quid tñ. Et de hac materia ibi plene notatur.

g ¶ Non possunt. Distingue: aut id, qđ erat soluēdū, non poterat alienare sine decreto: quo casu decretum interponendum est in soluendo, vt. ff. de reb. eo. qui sub tu. l. magis. §. si pupillus. aliàs non tenet, & potest vendicari quod solutum est, nisi consumpserit creditor, vt hic, & ff. si cer. pet. non omnis. §. fi. Aut poterat: quo casu solus sufficit tutor, vel curator, vel adultus non habens curatorem: nec restituuntur, cum non sint decepti. Si sine tutore soluerit, non liberatur, nec dominium trāsit nisi per consumptionem, vt hic, & ff. si cer. pet. non omnis. §. fi. Et hoc, quādo debitum erat ciuile & naturale: si autem naturale tantū, per restitutionem poterit repetere si legitime soluerit: aliàs suo iure cōdicet, vt ff. de condi. inde. interdum.

ADDITIO. Et tūc quia minor ætas facit medium concludendi, satis est dicere se minorem indebite soluisse, & si nō exprimat per ignorātiam: quod aliàs in maiore requiritur, ne donasse videatur, quod no. secundum Ange.

c ¶ Petat. Et sic est de præda solicitus: vnde non audietur, vt C. pro emp. l. eum qui. Accur.

d ¶ Nihil proderit. Apparet ergo, ꝙ ipso iure non est liberatus: si autē cum auctoritate tutoris, ipso iure liberaretur: sed tunc restitueretur minor perdita pecunia, vt C. si aduer. so. l. j.

e ¶ Condēnabitur. Scilicet ipso minore petente, vel alio suo nomine, † non extraneo, vt. ff. de solu. l. filius.

¶ Vel ab eo causā hñte, qa bñficium restōnis cedi pōt, & transit ad hrdē extraneū, vt. l. qd si mino. ff. de mino. Ang.

f ¶ Soluerit. Circa hanc diffusam materiam distingue. Cum debitor pupillo soluit, aut consequitur plenam, aut pleniorem, aut plenissimam securitatem. si soluat pupillo sine tutoris auctoritate, & pupillus habeat saluam pecuniā, vel ex ea locupletior est, liberatur, non ipso iure, sed exceptione: nisi esset adultus sine curatore, vt hic: & ff. de solu. l. in pupillo. Si autē soluat tutoris auctoritate, ipso iure liberatur: potest tamen in integrum restitui, si non habeat rem saluam, vt. C. si aduer. sol. l. j. nisi in quatuor casibus, vt. C. de admi. tut. l. sanci-

¶ Per quas personas. &c. ¶ Ista rubrica sic continuatur. Dictum est. s. de multis modis acquirēdi dominia, nunc sequitur videre Cōtinuatio.

videre de personis, per quas dominia ac quiruntur. Unde dicit hic Accursius, allegans duos versus Horatij in primo sermonum: † Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos vltra citraq; nequit consistere rectum. Nã licet multis modis res acquirantur, vt a §. illo, Singulorũ dererũ di. vsq; nũc traditũ ẽ, tñ certi sunt homines, per quos acquiritur: & sunt sex. s. p nos, p filios p seruos nros, per alienos, in quibus vsumfructum habemus: per alienos, quos bona fide possidemus: per liberum hominem, quem bo. a fide possidemus. Et est septimus. s. ille, in quo nudũ vsum habemus. Est octauus quandoque vt liber homo. i. procurator: de quibus hoc tit. dicit. Differt autem a quodam alio. j. per quas personas nobis acquiritur obl. quia ibi de obligatione acquirẽda, hic de rebus tractatur. Accur.

ADDITIO. Adde, q; ẽt sunt alij, qui ac quirũt alijs: vt religiosi suo monasterio, vt extra de statu monac. cũ ad monasteriũ circa prin. & bñficiati suis beneficijs C. de epis. & cle. auth. licentiam. Aret.

Cquiritur. Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit p quos nobis acquiratur. Secundo illud exequitur sigillatim & in specie. Tertiò facit pręambulum transiens ad alios titulos & materias. Secunda ibi, Igitur liberi vestri. Tertia ibi, Hactenus.

¶ Casus nõ figurabitur in traditione regulæ No. per quas personas nobis q̃ratur. Itẽ, q; liber homo bona fide possessus ita nobis acquirit, sicut seruus.]

a ¶ In potestate habetis. vt. j. eo §. j. & §. item vobis.

b ¶ Vsumfructum vt. j. eo. §. de ijs. Quid si nudũ vsum? Rñ. ex re nostra acquirit, (i) non aũt ex opera, vt. ff. de vsu, & habi. per seruũ. & j. per quas perso. no. obl. acqui §. per eum quoque.

Vide ĩ §. itẽ is ad quẽ. in gl. j. de vsu & hab. & j̃ hoc titu. §. de ijs in glo. j.

¶ Intellige ex opera exposita in re aliena, quia illa est in fructu, secus in re vsuarij. l. plenũ. §. si. eo. ti.]

ADDITIO (i) Dũmodo stipuletur mihi: aliàs acquiritur stipulãti, quamuis is teneatur mihi restituere per cõdictionem sine causa, vt l. pe. ff. de stip. seruo. Ang.

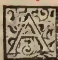
c ¶ Bona fide. vt. j. eo. §. idem placet, quæ bona fides in possidente, non in possesso requiritur, vt ff. de acquir. pos. cum hæredes. §. si & ff. de stipu seruo. l. si seruus ex testamento. & de acqui. rer. dom. homo liber. in princ. & exigitur bona fides in principio possessionis, & cõtinua in libero homine, quo ad aliquid acquirendum per eum, non in vsucapione; quia non vsucapitur, vt ff. de acqui. rer. dom. l. qui bona fide. § j. & C. de præscr. lon. temp. quæ pro liber. l. sola. Sed in seruo sufficit, & quo ad vsucapionem, & quo ad fructus, in initio bonam fidem habere, vt. ff. de vsur qui scit § vltimo. & C. de vsuca. transfor. l. vnica. §. hoc tantummodo Accur.

ADDITIO. Sed de iure canonico requiritur bona fides continuata vsq; ad perfectionem præscriptionis. c. fin. cum ibi not. extra de præscri. Et facit iste textus, q; monachus transiens de vno monasterio ad aliud acquirat secundo bona fide possidenti. * monachus enim & seruus æquiparantur. ca. cum olim. de priuil. Ang.

¶ Igitur. ¶ Diuiditur in tres partes. Nã primò ponit de acquisitione facta per libero

¶ Per quas personas † nobis acquiritur.

¶ Acquiritur nobis non solum per nosmetipsos, sed etiã p personas hic descriptas. Are.

Cquiritur vobis, non solum per vosmetipsos, sed ẽt per eos, quos in potestate [a] habetis, Item per seruos, in quibus vsumfructum [b] habetis. Item per homines liberos, & per seruos alienos, quos bona [c] fide possidetis: de quibus singulis diligentius dispiciamus.

liberos,& per quos, & quid acquiratur, Secundò,quando per seruos nostros, & per quos,& quid acquiratur.Tertiò, de acquisitione per liberam personam, an possit acquiri,& quid.Secunda ibi.Item vobis Tertia ibi, Ex his. Itē prima subdiuiditur in tres partes. Nā primo ponit ius antiquum.Secundò rationē correctionis.Tertiò ponit suum statutum. Secunda ibi, Quod nobis, Tertia ibi, Sancitum. Aretinus.

¶ Quicquid quærit filius, quærit patris,exceptis castrēsibus, vel quasi:& profectitia pertinēt pleno iure ad patrem: aduentitia, tantum quo ad vsumfructū correcto iure antiquo.h.d.

¶ Igit[a] liberi vestri vtriusq; sexus,quos in potestate habetis,olim [b] quidē quicquid ad eos perueniebat(exceptis videlicet castrensibus [c] peculiis) hoc parentibus suis acquirebāt,sine vlla distinctione: [d] & hoc ita parentum fiebat, vt etiam esset eis licentia , quod per vnum vel vnam eorū acquisitū esset, alij [e] filio, vel extraneo donare,vel vendere, vel quocunq; modo voluerāt applicare. quod nobis inhumanū visum est:& generali constitutione [f] emissa , & liberis pepercimus,& patribus honorē debitū reseruauimus. Sācitum etenim a nobis est, vt si quid ex re [g] pa-

SYL ¶ Igit[ur] liberi. Casus; figurari non debet, nisi literaliter , in §. tradente regulā, & referēte correctionē iuris antiqui. totū enim pendet ab hac regula , quod quicquid filius quærit, quærat patri ab hac regula excepta sunt tam de iure antiquo,quā nouo , castrensia, vel quasi . ratio autem fuit,quia in his patria potestas nō fuit in consideratione , quæ causa est talis acquisitionis : profectitia autem pertinent , prout antiquitus,pleno iure ad patrem : & ratio assignatur ibi,Quæ enim inuidia est . non enim est inhumanum aut odiosum , vt quod ex re patris quæsitum est,ad eum reuertatur,redeuntibus facile rebus ad naturam suam.l.si vnus §.pactus. ff. de pact.ibi,quod in spem. Aduentitia vero quæruntur patri quo ad vsumfructum: remanet tamen proprietas penes filium & ratio assignatur in tex. ibi , Ne quod ei suis laboribus. No.summarium.Item inhumanitatem fugiendam.Item, quod patri debitus honor seruandus est.Item, quod nemini iniuria fit, si res reuertitur vn-de profecta est. Item , quod nemo debet ex alienis laboribus ditari.Item,quod prospera fortuna debet cedere beneficio eius , cui fauere voluit.]

a ¶ Igitur.quia de singulis dicere vult , de filijs vt de dignioribus , primò dicit. Accur.

b ¶ Olim antiquitatē primò recitat: & hoc ideo , vt nihil antiquitatis penitus ignoretur , vt j.titu.prox.in prin. nam id, quod tollitur, vel reformatur, nō debet esse incognitū , vt C. de cad. tol. l. j. §. & cum triplici.

† Quod est verum, si dētur necessaria ad bellū alias distingue ā deē a nostis pp castra , an aliās , vt in l. si forte in gl. alleg & i a pōt intelligi l. j C. de castren. pec.

c ¶ Castrensibus peculijs. idem in quasi castrensibus , etiam iure veteri , vt ff. de coll. bo. l. j. §. nec castrense.non solum iure nouo , vt C.de bon. quæ liber. cum oportet §. exceptis & §.eadem obseruando. Est autē castrense , quod filiusfamilias a quolibet in castris acquirit, non acquisiturus aliàs, † vt ff. de castren. pecu l. si forte. & l.castrense. Quasi castrense est, quod magistri liberalium artium,medici, clerici,& aduocati de publico acquirunt, vt C de inoffi.testa.l.fi. & C de episcopis & clerici.l.sacrosanctæ.& l.cum lege ¶ Dic idem,si non ex publico. sed particulariter a clientibus,gl.in l. fori. C. de aduo.diuer.iud.]

SYL. cum libr. xij vbi latius ponitur hæc distinctio, per Ang.

Peculiū castrense.

Peculiū quasi castrense.

d ¶ Sine vlla distinctione. aduētitij , vel profectitij:proprietatis, vel vsusfructus.

e ¶ Alij.scilicet fratri , quod grauius esse vr, vt C.de bo.quæ lib.l. cū oportet.§.j.

f ¶ Constitutione.vt C.de bon. quæ lib. cum oportet.

g ¶ Ex re.large pone,idest, propter rem. vt fructus

tris ei [a] obueniat, hoc secundū antiquam obseruationem totum parenti acquiratur:(quæ enim inuidia [b] est, quod ex patris occasione profectum est, hoc ad eum reuerti[c])quod autem ex alia causa sibi filiusfamilias acquisiuit, huius vsumfructum [d] patri quidem acquirat, dominium autē apud eum remaneat: ne quod ei suis laboribus, vel prospera [e] fortuna accesserit, hoc in alium perueniens, luctuo

vt fructus ex rebus patris, vel occasione patris quocunque modo quæsita, (i) vt ff.de incen rui. naufrag.l.j.§.ij. & ff. de vsu.l. in fideicōmissi. § cum Pollidius. & de vulg.substitu. sed & si plures. §. in arrogato. & de castr. pec. si forte & l. castrense, nisi & aliunde filius sit habitur⁹ p se, vt ff, de iure doti. l v. §. si pater. Et sic ponitur ex re, idest, pp rem. ff. de acq. hær. l aditio. in fi. Arg.contra.ff. de pecul. eo tē pore.in fi.Arg. similiter contra ff.de actio.emp.Iulian⁹

Additio. §.si quid seruo.Accursi. Sol. dictio, ex, proprie & stricte sumpta denotat, immediate,vt ibi:secus si large,vt hic.

ADDITIO.(i) Scilicet licite: & tunc id, ꝙ tribueret persona pp laborē, & industriā,censetur aduentitium & ipsius filij proprium:aliàs ex delicto (puta vsuris) nec pri q̄rit,nec fratrib⁹ cōfert,sicut nec cætera aduentitia,vt l.fi.C. de col. Ang.

* ¶ Adde,ꝙ hic.§.non habet locū in ijs, q̄ immediate a pr̄e obueniunt filio:nam ea non ptinent ad patrē,vt ex Ias &alijs tradit Tiraq.in Tract.de retract lignag. §.j.gl.ix.nu.lxv.p no.p gl.magnā in fi. i l.frater.ff.de cōd. inde. facit optime tex. in l.verū.§.si seruo cōi.& ibi gl. & Bald. ff.p soc.& l.si eros. de optio lega.l.sicut §.Idem Papi.quib.mo.vsusfru.amit.]

a ¶ Ei.s.filio.

b ¶ Inuidia est. Scilicet filio qui acquisiuit.

* ¶ Inuidiā hic accipias p obtrectatiōe, vt sæpe apud Latinos:quasi dicat (ust q̄s hoc iure reprehēdere vel dānare queat?]

Pr̄ quandoque in aduentitijs non habet vsum fructum.

c ¶ Reuerti.q.d.nulla.

d ¶ Vsumfructum. Quem habet in aduentitijs,nisi remiserit,vt C.de bo. quæ lib.cum oportet § sinautem res,vel nisi ab aliquo sibi detur, vel relinquatᷣ hoc pacto,vt ad patrem non pertineat vsusfructus, vt in auth. vt li. ma. & aui. in prin.coll.viij.Vel nisi succedat filiusvna cum patre in hæreditate fratris vel sororis.vt in auth.de hęr.ab inte.ven.§ si vero.coll.ix.Vel nisi seruus donetur filiofamilias eo pacto, vt manumittatur statim, vt C de bo. quæ lib. l. vlt.ad fin. Vel nisi qn̄ pr̄ noluit consentire filio adeūti hæreditatē aliquam,vt C. de bo. quæ lib l. fi.in fi.§.j.&ij. Vel nisi parente minus legitime diuertente bona filijs applicentur,vt in auth.vt nulli iu.§.quia vero aliqui. colla. ix Item, quando pater cōtraxit incestas nuptias, vt in auth.de incest nup §.j.coll.ij.†

† Adde SYL.

¶ Adde quādo filio relinquitur vsusfructus.quia seruitus seruitutis esse nonpotest.l.j.ff.de ser.lega.]

optimam glo. quæ alios casus refert in auth. idem est. C. de bo. quæ lib.

ADDITIO. Et alios casus vide per Angel.hic:in quibus omnibus licet nō habeat pr̄ ius vsufr. debet tamen habere commoditatem ipsius iuris,nisi de ipsa in pacto, vel permissione fiat expressa mentio,vt hic per eum.

Adde,ꝙ hic tex. non habet locum in clerico etiam existente in minoribus, nam in eius bonis aduentitijs patri nō acquiritᷣ vsusfruc.auth. presbyteros C.đ epis.& cler.Dec.late.c. in præsentia.col. xxxiiij.versi ex supradictis de prob.

e ¶ Prospera fortuna. Quid dicemus in dubio vn̄ puenerit? Rn̄. quidā ex bonis patris p̄sumitur habuisse: sicut si vxor habet,psumitur ex bonis mariti,vt.C.de do.inter virum & vxo l.ēt & ff.de don. inter virum,& vxo.l.Quintus. Nos contra,†& distingue,an filius sit diligēs,vel diues pater,inops:vel econtra:vt ex bonis diligentis (alias diuitis)quæsitū fingamus,vt C.arb.tu.si defunctus. & ff. de hær.vel act.vend,venditor ex hæreditate,ibi,pretium enim hominis &c. & ff. a d l Fal.si hæres institutus.in prin.

† Simil. glo.est in l.cū oportet§ prin. in ver.ex ei⁹ C. de bon quæ lib

¶ Dic clarius. ꝙ præsumitur quęsitum in dubio

SYL.

In dubio ex propria industria, quando propria industria non haberet secū præsumptionem delicti.d.l.Quintus.

ADDITIO. Et hæc est cōmunis secūdū Ang licet Io.Fab.hic sentiat contrariū, & male: quia in dubio non præsumit delictum, vt l. merito.ff.pro soc.Ang.

a ¶ Procedat. Collige peculium aliud castrense, aliud quasi castrense, aliud rusticanū siue paganum, quod diuiditur in profectitiū, & aduēctitiū, vt C.de inoff. test.l. fina. in princ.de quibus omnibus dicitur in hoc tit.quid iuris sit,& C.de bo quæ li.l.cū oportet.

* ¶ Adde, q peculiū profectitium dicit, qd filiusfami.habet propter patrem:ad uentitium,quod aliunde.Habent & ser ui peculium, qd illis dominus administrandum permittit Illud quoque animaduertendum, q peculij nomē in ijs tātum cadit:qui in aliena sunt potestate:& cum sui iuris fiunt,amplius peculiare non est.d.l.vlt.in fi.& l. paterfam. ff.de verb.sign.]

sum ei procedat. [a]

¶ Emancipans filium potest retinere dimidiam vsufruc. aduentitiorū, quamuis olim posset tertiam bonorū h.dicit,

¶ Hoc quoque [b] à nobis dispositum [c] est,& in ea specie, [d] vbi [e] parens emancipādo † liberū suū, ex rebus,quę † acquisitionem [f] effugiebant, sibi tertiā partē retinere(si volue rat) licentiā ex anterioribus constitutionibus habebat, quasi pro prio quodammodo emancipationis. Et inhumanum quiddam accidebat, vt filius rerum suarum ex hac emācipatione dominio pro parte

† Alias liberos suos.

† Alias acquisitionē pris effugiunt.

SYL. ¶ Hoc quoque, Casus. Quærebatur, an pater emancipando priuaretur cōmodo patriæ potestatis iam quæsito in bonis aduentitijs:& videbatur q sic: quia deficiente patria potestate,quæ est causa acquisitionis, vt dictum est, deficit etiam ius, quod ex ea procedit. cuius contrarium deciditur; & recitatur ius antiquum, quod volebat patrem posse retinere tertiam bonorum, quasi portionem quandam legitimam in bonis filij:quod tamen a Insti. corrigitur, & datur dimidia vsusfructus; sicque magis vtique cautum est: quia pater ampliori parte vtitur eo viuente, & filius dominium suorū nō amitut.Nō sumarium. Itē speciem p casu & thema te poni.Item,q hic ponitur liber,p filio in singulari,qd rari est exempli. Itē, q honor est eē sui iuris.Item,q honor nō debet afferre incommodum bursale.]

b ¶ Hoc quoque. Scilicet vt parentibus honorem seruemus, & filijs parcam[9].

c ¶ Dispositū est.C. de bon. quæ lib. cum oportet. §. cū autem.

d ¶ Specie. i. casu. Accur.

e ¶ Vbi.Idest in quo. Accu.

f ¶ Quæ acquisitionē effugiebāt i.patri nō acqrunt quātum ad proprietatem.Sed fm quę tempora locum habebat qd hic dicit? secundum antiqua non.quia sola castrensia, & quasi non acquirebantur,de quibus nihil de tinebat pater,vt C.de bo.quæ lib. cum oportet §.j. fm moderna vero nō,quia non erat adhuc statutum in aduentitijs,vt non acquirantur patri, tempore huius legis antiquæ,quæ recitatur hic. Respon.quatuor iura hic successiue cōsiderari: antiquissimum, quo sola castrensia,vel quasi,nō acquirebantur,vt supra §.j.antiquum,vt tempore Cōstātini,quo res maternæ, & ex materna linea delatæ,vt non acquirantur patri, statutū est,vt C. d bo.mater.l.j.ij.& iij. tertium,qd hic recitatur,vt pater emācipādo filium de his maternis tertiam teneat pro præmio:quartum, quo caue tur, vt omnia aduentitia acquirantur filijs quantum ad proprietatem, patri quantum ad vsumfructum: ex quo corrigitur illud, quod iure antiquo cautum erat,vt hic,& supra §.j.& C. de bo.quæ lib.cum oportet.§.cū autem.

Pater fm diuersa tempora diuersa iura habuit i bonis filij.

g ¶ Constitutionibus.Scilicet Constantini ante Iustinianū, vt recitatur. C.de bo.quæ li.cum oportet.§.pe.

a ¶ Decresceret Arg. contra. s. de le. pa. tute. per totum, &. C. de cadu. tol. l. unica. §. pro secundo. Accu. Floren.

ADDITIO Tu dic: quòd onus cum emolumento pecuniario potest causare honoré: sed honor sine emolumento non potest esse cú oneris. quamuis quãdoque contingat honoré esse sumptuosum. Ioa. Fab.

b ¶ Dimidiá. quam semper retinet, nisi expresse remittat, vt. C. de bo. quæ li. cum oportet. §. cum autem Accur.

* ¶ aliud est in peculio profectitio. quod nisi expressim adimatur, donati censetur. l. donationes in concubiná... §. pater. ff. de dona. cuius diuersitatis ratio est secundum Fab. quia patri liberum erat ante emancipationem vno uerbo adimere peculium profectitium, cum ad eum pleno iure spectaret, secus in aduentitio, cuius proprietas est filij.]

te tertia defraudaretur, & quod honoris ei ex emancipatione additum erat, quod sui iuris effectus esset, hoc per rerum diminutioné decresceret a ideoq; statuimus, vt parens pro tertia parte dominij, quam retinere poterat, dimidiá b nó dominij rerum, sed vsusfructus retineat. Ita etenim res intactę apud filiú remanebunt, & pater ampliore súma fruetur, pro tertia, c dimidia potitur*.

¶ Seruus domino inuito & ignoranti acquirit: hæreditatem tamen sine eius iussu nó adit: quærit & possessionem, & ideo vsucapit. h. d.

¶ Item vobis † acquiritur; quod serui vestri ex traditione, nanciscútur, siue quid stipulentur, d vel ex donatione, vel ex legato, siue ex qualibet e alia causa acquirant. Hoc enim vobis ignorátibus & inuitis f obuenit. Ipse enim seruus,

ditionis satis fuit admonuisse.]

¶ Item vobis. Casus, in tain nota regulá non figuratur nisi naturaliter. ratio autem primi dicti assignatur in text ibi, ipse enim seruus. ratio autem iussus domini in hæreditate adeunda est, nó quia sit actus iuris ciuilis, sed quia nó debuit esse potestate serui facere conditionem domini deteriorem adeundo hæreditatem damnosam. No. regulam, quod seruus quærit domino nó solum ex traditione, sed verbis etiam. Item, non solú dominium, sed possessionem, quæ tamen est facti. Itẽ, quod seruus adire non potest non præcedente iussu.] S Y L.

Alias Incipit hic § itẽ quod serui, & ita cómuniter allegatur sed tunc sub audi, vobis acquiritur.

d ¶ Pro tertia i. loco tertiæ, quam habebat olim in bonis maternis ratione proprietatis, habet hodie dimidiam vsusfructus in omnibus aduentitiis, vt. C. de bo. quæ lib. cum oportet. §. pe.

S Y L. ¶ Sed dubium est, an habeat dimidiam vsusfructus bonorum iam quæsitorum tantum, an vero etiam quærendorum post emancipationem: & oés indistincte tenent, quod in iam quæsitis tantum. Ego tamen aliàs legendo & disputando defendebam contrarium: & idem defendit Præp. sen. in v. casu quæst. v. in ij. colum. vbi vide quia materia excedit vires ad-

d ¶ Stipulentur. Et ita obligationẽ domino quærit, vt infra per quas perso. nobi. obli. acquir. circa prin.

e ¶ Ex qualibet. Vt per occupationem, vel specificationem, vel inuentionem, vt. s. de rer. diui. §. feræ. & §. cum quis, & §. thesauros. Y 8

f ¶ Inuitis obuenit. Sic ff. de acq. rer. do. etiam inuitis. sic & ff. de uerb. obl. seruus vetante. arg. contra. ff. de do. hoc iure, §. non potest Accur.

Beneficiũ cóferri in inuitũ.

¶ Dic quod quæritur inuito, sed non retinetur, quia remittere potest, & ita aliàs respondet gloss. in d. l. seruus vetante. sed aliter respondetur, & melius: quod inuito directe non acquiritur, sed per indirectum sic. Sed quomodo potest quærere inuito, quia ideo quęrit seruus, quia eius vox præsumitur vox domini. §. ei vero. infra de inuti. stipu.? Respon. quòd repręsentat S Y L.

sentat

sentat seruus dominum generaliter, nō specialiter. l. debitor. §. seruo ff. de leg ij. quia res domini potest legari seruo, & tamen non posset legari domino. non potest ergo effectum dñicæ potestatis impedire dñs. l. nemo potest. ff. de leg. j.

SYL. ADDI. Sol. dic, ꝙ inuitis acquirit ipso iure. sed non incommutabiliter vt ibi arg. l. inuito. ff. de re iu Ange.

† facit ad hoc l. j. f. § i vbi ēt glo. ff. si qs omis. cau. test.

a ❡ Nihil suum. s. ad suam vtilitatem: sed ad dñi vtilitatem pōt: vt. j. de stip. ser. §. sed cū factū. quæ est contra immo etiam ad suā vtilitatē qñque, vt si dñs seruo legatū relinquat, vt C. de nece. ser. quidam. §. illo. Rñ. illud de æquitate, nō rōne dr̄, quia in alimenta erat relictum, vt. C. de leg. l. seruis. & ff. de alimen & cibar. leg. seruos. aliàs autē non tenetur hæres nisi velit.

Seru⁹ an possit habere aliquid suum.

SYL. ❡ Melius respondet gloss in contrario, cuius opin. communiter approbatur, vt per Christo. hic]

ADDITIO. Quod facere debet de vrbanitate, si suam grauare nolit opinionem vt ibi not. gl Ang.

❡. Hoc verum secundum ius ciuile: nam iure gentium serui non omnino aliquid habere vetabantur, vt annotauimus. §. de ijs qui sunt sui. §. j.]

b ❡ Sed si hæres Nota in hæredit. adeunda a seruo tria esse necessaria, quæ sunt, iussus, vt hic, & ꝙ præcedat, vt. ff. de acq. hær. si quis mihi. §. iussum, & serui voluntas, vt. C. de hær. insti. cum proponas. In Trebellianica restitutione seruo faciēda solius domini sufficit voluntas.

Hereditas p seruum acquiri nō pōt nisi tria concurrant.

SYL. ❡ Rationē diuersitatis hic assignat Christo.] At in bonorum possessione seruo delata seruum consentire, & dominum velle, siue ante, siue post, oportet, vt ff ad Treb. seruo inuito. † & rem ratam hab. l. pen, in legato non est opus iussione,

† Adde l. si delegat⁹.

SYL. § si filio. fa. ço. ti.

qui in potestate alterius ē, nihil[a] suū habere potest. Sed si[b] hęres institutus sit, non aliàs, nisi vestro iussu, hęreditatem adire potest. Et si vobis iubentibus adierit,[c] vobis hæreditas acquiritur, perinde[d] ac si vosipsi hæredes instituti essetis. Et cō ueniēter. l. vobis legatū. per eos acquiritur [e] Non solum autē proprietas per eos, quos in ptāte habetis vobis, acq rieur. sed etiam possessio. Cuiuscūque enim rei possessionē adepti[f] fuerint, id vos possidere videmini.[g] Vnde etiam per eos vsuca

cum emolumentum tantum contineat vt. ff. man. si hæreditatem.

* Quasi dicat, hæreditas vero etiā damnū, & ideo requiritur voluntas domini, ne inuitus æri alieno obligetur, & damnum sentiat. argum. l. qui in aliena. in prin. ff. de acq. hær. & §. neque. s. de auct. tu.]

c ❡ Adierit. s. seruus.

d ❡ Perinde. Qñq; nō perinde: vt si filio meo substituā eos, quos hæredes mihi fecerim: nam vocantur ex substitutione qui per se, non qui per seruos hæredes sunt, vt. ff. de vulgar. & pupil subst. l. qui liberis. §. hæc verba. item alibi, vt. ff. de legatis. j. cum filio. §. ipsi verò & §. ideo Accur.

e ❡ Acquiritur siue seruus tantum velit, siue dñs tantum, vt. ff. de don. cau. mor. l. fin. & de adimen leg. si seruo.

f ❡ Adepti fuerint si iuste, † sm̄ quosdā. Vel aliter: quod dic, vt diximus. s. de ijs qui sunt sui vel alieni iur. §. j.

† Et hoc tenet Ange. si q̄ seruus. ff. de acqui. poss q̄ facit, vt lucrū ex usuris nō quæratur pr̄i nec fit fratribus cōferendū; nisi sit ut cautela & qua p eū hic.

g ❡ Videmini etiam ignorantes, vt. ff. de acq. pos. l. iij. §. saltus. †

* Distingue tres casus. aut. n. in peculiaribus loquimur. & dubium non est, ignoranti domino acquiri possessionē, & vsucapiendi conditionem. l. j. §. item acquirimus ff. de acq poss aut in non peculiarib. & si possessio sit iuste à seruo quæsita, idē erit l. quod seruus eo. ti. cum verisimiliter dñs, sit concessurus, vt iuste acquirat l. non solum. ff. de pecu. aut loquimur in poss iniusta, & hæc ignoranti non quæretur d. l quod seruus. nec enim verisimile est, dominum consensurum. l. si procurator. de cond. ind Quod ergo hic dicit, de possessione iusta intelligendum est. iniustam n. quatenus corporalis & facti est sibi tenet, nobis vero nō acquirit, cū animus nr̄ non adsit At dominium siue iustum, siue iniustū, nullo

† Idem

SYL. dr̄ in l. s. § ite acquirim⁹ ff. eo. tit.

modo in persona serui consistere pōt; quia iuris est, cuius incapax est seruus. l. quod attinet. de reg. iuris.]
¶ Non tamen inuiti, sicut in dñio. l. j. §. hæc quæ de seruis. ff. de acq. poss.]

qui fructuario restituet: & si nolit iubere, coget, vt no. cod. tit. l. si quis mihi. in prin. & ff. de vsufr. leg. si serui.
g ¶ Quid. i. aliquid.
¶ Idē placet. Casus figuratio clara est: ideo forma literaliter, cum tradat Impe. regulā dependentem ex supradictis No. q̄ seruus alienus bon. fide possessus, & liber homo similiter bo. fide possessus: & ille, in quo habemus vsumfructum, paribus passibus ambulāt, excepto casu in tex. expresso. cętera nota. collige per te, quia pendent ex summario.] SYL.

pio,[a] vel longi temporis possessio[b] vobis accidit.

¶ Seruus, in quo hēm⁹ vsumfructū, acqrit nobis ex re nra, & operis suis: ex alijs vero causis acquirit domino ꝓprietatis. Arc.

¶ †De ijs autē seruis, in quibus tantūmodo[c] vsumfructum[d] habetis, ita placuit: vt quicqd ex re[e] vestra, vel ex operis suis acquirunt, id vobis adijciatur: quod vero extra eas cās † consecuti sūt, id ad dominum proprietatis[f] ꝑtineat. Itaque si is seruus hęres institutus sit, legatūve quid[g] ei aut donatū fuerit: nō vsufructuario, sed dño ꝓprietatis acqrit.

¶ Liber homo, & seruus alienus, bona fide possessus, acqrit possessori ex re ipsius, & opibus suis: ex aliis vero causis liber homo acquirit sibi, & seruus domino suo: & non tantum per ꝓdictos acquiritur nobis dominium, sed etiam possessio. fi. d. Arc.

¶ Idē placet[h] & de eo, qui à vobis bona fide possidetur: siue is[i] liber sit, siue alienus seruus. Qđ enim placuit de vsufructuario, idem placet & de bonę fidei possessore. Itaq; qđ extra istas duas causas[k] acquiritur, id vel ad ipsum pertinet, si liber[l] est: vel ad dominum, si seruus est. Sed bonæ fidei possessor cum vsuceperit ser-

a ¶ Vsucapio. I reb⁹ peculiarib. statim: in dñicis, post q̄ dñs scit, vt ff. ꝓ sol. l. ij. & đ vsuc. l. Labeo.
b ¶ Possessio. i. ꝓscriptio, q̄ est effectus lōgę possessiōis, vt ff. de vsuca. l. iij.
c ¶ De ijs. Tātummō. vt ff. de do. cā mor. l. vlt. & đ adi. le. l. si seruo.
d ¶ Vsumfructum. de eo, in quo vsum tātummodo habem⁹, dic, q̄ ex operis tātum non acquirit: quia operę serui in fructu sunt, vt ff. de vsu & habi. ꝑ seruū. Adde gl. ij. s. eo. in prin. & .j. ꝑ quas ꝑso. no. obli. acq. §. per eum.
e ¶ Ex re. expone vt s. §. j.
f ¶ Ad dominum proprietatis: nisi † contemplatione vsufructuarij sit institut⁹ vel aliud sibi datū fuerit; quo casu ex re eius. s. vsufructuarij sibi quæsitū esse videt', vt ff. de vsufru. leg. sed & si quid. nō tñ vsufructuarij iussus sufficit ad adeūdam hæreditatem, vt ff. de acq. hęred. l. aditio, §. præterea. Accur.

ADDITIO. Sed adibit iussu domini;

h ¶ Idem placet, s. quo ad acquisitionē, vt statim sequitur; nam ī alio differt, vt. j. eo. §. versi. sed bonæ fidei.
i ¶ Is liber. hic dic qđ diximus s. eod. in prin.
k ¶ Extra istas duas causas. veluti si fuerit hæres institutus, vel legatum fuerit ei aliquid, vel donatum.
l ¶ Si liber est. Præter possessionē, quæ sibi. s. libero possesso quæri non potest, cum ipse ab alio possideatur, vt ff. ad l. Iul. de adu. l. 1 sic eueniet. Item præter vsucapionē, quæ sibi non quæritur sine possessione, vt ff. de acquir. re. do. homo

liber

†Cōcor. cū hoc. §. l. si serui. ff. de vsufru.

†Alias ꝑ seruū.

†Vt sicū nominauerit testator in institutione. l. cū aliqs. C. de iu. delib.

Possessionem possessus nō quærit.

liber.§.quicquid.& de vsucap.l.fine pos sessione. † Sed in hæreditate per liberũ hominẽ mihi quærenda sex sunt neces saria,quorũ si q̃d defuerit, non quæritur.s. vt mei cõtemplatione instituaẽ. Itẽ, vt sciat cõ ditionẽ suã in stitut⁹. Itẽ, q̃ iussu meo adeat.Itẽ, q̃ volens adeat. Itẽ q̃ velit mihi q̃rere. Itẽ, q̃ bona fide possideã. Bñ dico oportet,vt sciat condõnem suã:nam ignarus suæ conditionis nulli acqrit. sibi.n. non, vt ff. de acq. hęre. qui putat.§. q bonafide & l.vj. §.j. qa se obligare non voluit. itẽ possessori nõ, si nõ iteruenia iussus, vt ff. de acq hære. si q̃s mihi bona. §. iussum. Idem & si iteruenit

pôt esse verum in quo iussus non interuenit:quia tunc non vĩ sibi velle acquirere in dubio,vt ff de acq hæred.l. q in aliena. §. j. sed de hac materia plenius videas hic Ange.

† Similis gl. hĩ in l homo liber. in ver. tñ. ff. & acq. re.domi Hæredi. tas non quęrit p hoĩem li berũ bo na fide possessũ, nisi sex concurrunt.

uum; (quia eo modo dñs^a fit) ex omnib.causis per eum sibi acquirere pôt. Fructuari⁹ vero vsucapere non pôt:primũ,quia non [b] possidet,sed habet [c] ius vtendi fruendi: deinde,quia [d] scit seruum alienum esse. Non solum autem proprietas per eos seruos, in quibus vsumfructum habetis, vel quos bona fide possidetis, aut per liberã psonã, quæ bona fide vobis seruit, vobis acquirit̃,sed ẽt possessio. Loquimur aũt in vtriusq; [e] p-sona fm distinctionem, quã [f] pxime exposuimus:idest, si quã possessionẽ ex re vestra, vel ex suis operis adepti fuerint.

¶ Per extraneã personã nihil pôt nobis acquiri: per pcuratorẽ vero acqrit̃ nobis possessio, & dominiũ, & vsucapio h.d. Ang.

¶ Ex his itaq; apparet, [g] per liberos homines,quos neq; vestro iuri subiectos habetis, neq; bona fide possidetis: item per alienos seruos, in quibus neq; vsumfru-

a ¶ Dñs fit. sic.C. de pact. traditionib⁹. b ¶ Non possidet s. ciuiliter, sed naturaliter, vt ff. de acq. pos. l. nãliter. † Vñ vtile interdictũ. Vñ vi sibi daẽ, vt ff. de vi & vi arma.l.iij.§. vn de vi. ** Alcia. l. j. nu.xxxj. ff. de acq. poss. cẽset fructuarium ius ipsum vtẽdi fruendi ciuiliter & nãliter quasi possidere. l. vtifrui. si vsufr. pet.l.iij. in fi. ff. vñ vi. iõq; & illud vsucapere. l.fi. C. de pscrip.lon.

† Hæc est cõis opi. licet Ral. ibi ptra. cuius et opinioni inheret Ang. hic quem vide.

vt ff.de acq hær.l.vj.§. Celsus. & §.j. nã seruili necessitate credit̃ hoc fecisse,vt ff. de neg.gest.l.q.§.si libero.quare nõ potest acquirere,vt ff de hære.instit.l.liber homo in prin. Si sciat condõnem suã & volens quærere mihi,quærit sibi: sed restituitur mihi possessori per cõdictionẽ sine causa,cuius intuitu fuit institutus: sicut volens quærere possessori. cuius intuitu fuit institutus,† iussu eius adeundo quærit:sed si non eius cõtẽplatione, nihil fit,vt ff.de acq.re.do.l.liber hõ. & l.hõ liber.in prin. (i) Itẽ pôt dici,q̃ ignarus quærit sibi,vt ff.de acqui.hær.l. qui putat.§.de eo. cũ nõ contẽplatione possessoris instituaẽ,vt ff.de acq. hær.l. qui in aliena.in fi.& §.cum autem.†

† l. adi tio. in fi ff.de acq hæred.

† Et in l. cũ aliqs. C. de iu delib.

ADDITIO.(i) Dic fm Ioan.Fab. q̃ hoc

tẽp.& l ait pror.§.itẽ.ff.ex qui. cau.ma. fundum verò ipsum non possidere,sed tantũ detinere,vt hic.pt tñ latiore sensu dici possidere.vñ d.l.naturaliter.vbi verbo vĩ,qd denotat improprietatẽ. nã & detẽtio improprie,& crassiore minera possessionis naturalis appellatione cõprehendit̃,l ij.§.qd vulgo.ff.pro hær. & l.communi.§ neque.com.di.]

c ¶ † Sed hẽt.sic.ff.de acq. poss.l.j.§. per eũ.sic ff.qui satisd.cog.l.sciendũ.§. ij.

d ¶ Quia scit. Vñ nõ vsucapit cũ malã fidem habeat,vt s. de vsuca.in princ.

e ¶ In vtriusq;.no.de tribus, vtriusq; dici.Vel melius dic,vtriusq; fructuarij, & bonæ fidei possessoris.

f ¶ Proxĩe.vt s.e.§.de iis & §.idẽ placet.

g ¶ Ex hoc Apparet.s.argu. a contrario sensu

† Ista & sequens gl. nõ hñ iurĩ ve teri⁹ co dicibus.

sensu sumpto. Nam si tantum per dictos homines acquiritur, ergo non per alios, vt. ff. de offi. eius cui manda est iur. l. j. in prin. & s. de tut. in prin.

SYL. ¶ Dic melius, quia exceptio firmat regulam in non exceptis. l. nam qd liquidæ. ff. de pen. leg.]

Azo per solam possessionẽ acquiri dñiũ, vt hic. & C. e. l. j. Sed ibi non dicit simplr, excepta possessione: sed dicit excepta cã possessionis. i. dñio, qd est cã possessionis scda post vsucapionem. vt. ff. de vsuc. l. iij.

a ¶ Acquiri. Fallit in tutore. & curatore, & similibus personis, vt dicem⁹ infra de inutili. stipu. §. si quis alii.

ADDITIO. Vide ibi gloss. plenã, qui potest pro alio stipulari, & ibi dicam, de quo late per Bartol. & doct. in l. stipulatio ista. §. alteri. & §. si quis insulam. ff. de verbor. obligat. Ang.

b ¶ Possessionem. C. de acq. poss. l. j. & ff. de acq. poss. l. possessio quoque. §. & si possess.

c ¶ Constitutionem. quæ est. C. per quas perso. no acq. l. j.

SYL. ¶ Hæc gl. male loquitur, quia il. la. l. nõ est Seueri, vnde debuit allegare l. j. C. de acquir. poss.

d ¶ Per hanc. Ita

ctũ hẽris, neq; possessionẽ iustã: nulla ex cã vobis acqri[a] posse. Et hoc est qđ dr̃, p extraneã psonam nihil acquiri posse: excepto eo, qđ per liberã personã (veluti p pcuratorem) placet non solũ sciẽtibus, sed & ignorãtibus vobis acqri possessionẽ[b], sm diui Seueri constõnẽ:[c] & per[d] hanc possessionẽ ẽtdñiũ, si dñs fuerit qui tradidit: vel vsucapionẽ aut lõgi tpis pscriptionẽ,[e] dominus non sit.

¶ Epilogãdo transit ad alias materias cum quodã præambulo Areti.

¶ Hactẽn⁹ tãtisper admonuisse[f] sufficiat queadmodum singulę res vobis acqrant[g]. Nã legatorũ[h] ius, quo & ipso singlæ res vobis ac

qrũt. itẽ fideicõmissorũ: ubi sĩgulę res vobis relinquũtur, opportuni⁹ inferiore loco referemus.[i] ¶ Videam⁹ itaque nũc, quib modis p vniuersitatẽ res vobis acqrant. Si cui ergo hrdes[k] facti sitis, siue cuius bonorũ[l] possessionẽ petieritis, vel si quẽ arrogaueritis,[m] vel si cuius bona libertatũ cõseruãdarũ cã vobis addicta fuerint,[n] eius res, oẽs ad vos trãseunt. Ac prius de hæreditatib. dispiciamus: quarũ duplex cõditio est. nã vel ex testõ,[o] vel ab intestato ad vos pertinent. Et prius ẽ, vt de ijs dispiciamus, quæ ex testamento vobis obueniunt: qua in re necessariũ est initiũ de ordinãdis testamentis exponere.

e ¶ Præscriptionem. Vobis scientibus: vt. C. de acq. poss. l. j.

f ¶ Hactenus. Admonuisse. supra de rer. di. §. singulorum.

g ¶ Acquirantur. Per vos, & alios, vt in tit. isto.

h ¶ Nam legatorum. Rñ. ta. obiect. quæ fieri posset de singularibus acquisitionibus legatorum.

i ¶ Referemus. Vt infra de leg. per totum, vt infra de sing. reb. per fideic. relict. per totum.

k ¶ Hæredes. Scilicet de iure ciuili, vt infra de hæred. instit. vsque ad titul. de bonorum poss.

l ¶ Bonorum. Scilicet de iure prætorio. vt infra de bonorum possess. per totum tit.

Possessio sola non quærit. aliàs itaque, qđ per procuratorem nãque sola possessio (cũ res inanimata sit) mihi non quærit nã & per traditionẽ res mihi quæritur, & possessio sed illa eadem & per me acquiritur, vt s. de re. di. §. per traditionẽ: & s. eod. in prin. Alij dicunt, vt

m ¶ Arrogaueritis. Infra de acq. per arro per totum.

n ¶ Addicta fuerint. Infra de eo cui li. causa bona addi. per totum.

o ¶ Ex testamento. De quibus vsque ad tertium librum dicemus.

De testamentis ordinandis.

Continuatio. ¶ Ista rubrica, & sequentes, continuantur per Impe. vt s. tit. j. §. fi. dic vt ibi. ADDITIO. Vel dicas sic, & familiari us. Dictũ est. s. in fi. tit. praecedenti, quia per vniuersitatem res nobis acquiruntur, vt per haereditatem, & alios modos ibidem positos: verũ quia hãditates quãdoq; deferuntur ex testamento, & qñq; ab intestato, id primò sequitur videre de testamentis.

¶ De testamentis ordinandis.

¶ Testamentum dr a mentis testatio ne: & triplici forma ãtiq testi subla ta fit hodie i scriptis testm cũ subscriptione testatoris, & testium: item & sigillo eorum, vnoq; cõtextu. h. d.

Diuisio.

Testamentum. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in tres partes. Nam primò ponit deriuationẽ siue etymologiã testamenti. Secundò, de testamentis in scriptis tam de iure veteri, quàm de iure nouo. Tertio, de testamento nuncupatiuo. Secunda ibi, Sed vt nihil. Tertia ibi, Sed il la quidem. Item secunda pars principalis subdiuiditur. Nam primò recitat ius antiquum, & multiplicem ordinationẽ testamentorum, & eorum nomina cum eorum correctione. Secundò, de sigillatione facienda per testes. Tertiò, qui testes possunt adhiberi, & qui repellũtur in testamento. Quarto, quòd non refert, in qua materia testm scribatur. Quintò ponit vnũ casum, quòd de vno testamẽto possunt fieri plures scripturae. Secunda ibi, Possunt autem. Tertia ibi, Testes autẽ. Quarta ibi, Nihil autẽ. Quinta ibi, Sed & vnum. Item haec prima & secunda pars subdiuiduntur in quatuor partes. In prima ponitur etymologia vocabuli. In secunda refert processum antiquitatis, ponendo tria genera testamentorum fuisse olim de iure ciuili, quae in desuetudinem abierunt. In tertia, qualiter fiebant de iure praetorio, & quid a iure ciuili fuerit additũ. In quarta ponit additionem Iustiniani. Secunda ibi, sed nihil. Tertia ibi, postea vero. Quarta ibi Sed his omnibus.

§ I. L. ¶Testm. Casus non figuratur, quia procedit recitando ius antiquũ, & eius correctionẽ: qui. n hic figurant casum, potius declarãt tex. quàm quòd causam dubitandi & decidendi assignent. Fuit. n. praeposita deriuatio vocabuli ex eo, quia necessaria, est ad intelligentiã testamẽti vt inquit Iuriscon in l. j. ff. de iusti. & iur. Ideo aũt recitatur ius antiquum, vt nihil antiquitatis ignoretur, & quia praestat interpretationẽ ad noua iura. l. j. ff. de orig. iur. Not. etymologiã testi: diffinitio aũt ponitur in l. j. ff eo. Itẽ, quòd ll. correctę pñt allegari, vt cognoscamus in quo sit correctio secuta, sicut & cõ. l. correcta ẽt allegari põt, gl. in ver. quicunq; in c. nouit. de iudi. Item, quòd pace ocium, bello calamitates quaerũtur l. j. C. de cad. tol. in princ. Item ibi, ad ius ciuile. no. quòd testm est de iure ciuili. Item ibi, in vnã consonantiã, quòd iura iuribus concordari debent. Item ibi, adhibitis, quòd in testõ testes debẽt eẽ rogati. Item ibi. Vno contextu, quòd testm debet vno cõtextu fieri, & vno cõtextu in eo testẽs adhiberi. Item, quòd de iure isto requirebatur expssio nois hrdis p manũ testatoris vel testiũ. Item ex fine no. quòd forma tradita a l. debet seruari. Itẽ no. formã testi in scriptis. Item ẽm Ang. quòd valet argm ab etymologia vocabuli: quod limita multis modis, vt p las in l. ij. §. appellata. ff. si cer. pet. vere th hic allusio est nõ etymologia. Item, quòd l. per nõ vsum tollitur. Itẽ, quòd numer⁹ septẽ testiũ est de iure ptorio. Itẽ, quòd ex duobus cõtrarijs fit optimũ temperamentum.]

* ¶Adde, quòd testandi ius l. xij. tabul. est introductũ, quae adhuc extat his verbis: vti qsq; legassit (.i. legauerit) suae rei, ita ius esto. l. verbis. de ver sig. & j. de l. fal. i prin.** iure. n antiqssimo soli successioni ab itestato locus erat. indulsit aũt id lex ex quadã humanitate & per viam dispensationis, l. in tps de haer. insti. quia secundũ naturalem rõnem nemo põt disponere de re in casum, quo sit mortuus: ne amplius ipsius rei dominus, gl. I. illa. de haer. institu.].

Lapis vñ dicitur. Argñ vñ dicitur Mutuũ.

a ¶ Testm̃ ex eo appellatur. Ponit etymologiã: vt dr̃ lapis, quasi lædens pedẽ: & argm̃, quasi argute inuentum: & sic mutuũ; ꝙ ex meo tuum fit, vt ff si cert. pet.l. ij. § appellata. & scdm hoc codicillus † potest dici testm̃. Diffinitur autem sic: Testm̃ est voluntatis nostræ iusta snia de eo, quod qs post mortem suam fieri voluit, vt ff.e.l. j. & est addendũ, cũ institõne hæredis, vt j. de leg. §. ante hæredis. quia sine hæredis institutione nullum dr̃ testamentum, vt ff. de iur.cod.l.fi.&.j.de fideic. hę. § prin.

† tñ non est testm̃, vel fi.idẽ C.de cõdic.Ang. † Hãc diffinitionẽ testi reicitat.gl. in c. j. extra de testa & ibi vide cõcordan. † Hanc etimol. irridet Au Gell. lib. vj. c. xij. & Valla lib. vj. Elegan. c. xxxvj. Al ciatus tñ defendit

Testamẽtum [a] † ex eo appellatur, † ꝙ testatio mẽtis sit. ¶ Sed vt [b] nihil antiquitatis penitus ignoretur, sciendũ est, olim qdẽ duo gña testamẽtorũ in vsu fuisse, quorũ altero in pace & ocio vtebãtur, quod Calatis [c] comitijs appellabãt: altero, cũ in prœlium exituri [d] essent, qd Procinctum [e] dicebatur. ¶ Accessit [f] deinde † tertium gen' testõ rũ, qd dicebatur, p æs [g] & librã. [† quia per † mancipationem, idest, imaginariam quandam venditionem [h] agebatur, quinq; testibus, & libripende, [i]

SYL. lib. iiii de verb. sig. & lib. ix. Par r c. xx j. nõ n. etymologia hic. traditur, sed aliuñ do.

¶ Adde, ꝙ hæc gl. cõiter reprehenditur hic, & in l. j. ff. eod. quia verbum, iusta, tollit difficultatem. l. cum filio. §. fin. ff. de leg. iij.]

* ¶ Adde, ꝙ verbum, iusta, positum in diffinitione testamenti, accipitur pro solenni & perfecta.]

b ¶ Sed vt. C. de cadu. tol. l. vnic. §. & cũ. triplici, arg. contra, in eo. tit. §. in pro nõ scriptis Accursi.

SYL. ¶ Adde sol. secundum Io. Fab. & Are. ꝙ aut ius antiquum est prolixum & onerosum: & non debemus legere: aut breue & tale, quod per cognitionem ipsius deueniamus in cognitionẽ iuris noui: & bonũ est scire. Vel dicas, ꝙ relato iure antiquo per Imperatorem non debem⁹ vlterius quærere: & ita procedit contrarium: aut non facit mentionem de iure antiquo: & possumus videre.]

ADDITIO. Sed dic, ꝙ licitũ est scire & allegare ius correctum ad declaratio nem iuris noui, non ad decisionem. l. j. in prin. C. de latina liber. tollen.

Calos. Calendæ Cõmitia. c ¶ Calatis comitiis. i. bonis initiis, vel bonis conuentibus. calos. n. bonum interpretatur: comitia sunt cõuentus. Vel a calo, qđ est voco: qa vocatio p̃sonarũ fiebat: vnde calendæ dictæ sunt. Accur.

SYL. * ¶ Calata comitia q̃ essent, docet Au. Gel. lib. xv. c. xxvij. * ubi vide de his tribus generibus testamentorum.]

d ¶ Exituri essent. de domibus.

e ¶ Procinctum. Eo forte, ꝙ succincte fiebat. & in his duob. testamẽtis hæ res erat, vt. j. e. §. sed neq; * ¶ Adde, ꝙ sic dicebatur, quia fiebat a milite iam p. cincto. i. præcincto. nam apud ãtiquos pugnaturi togis se præcinxisse dicunt, vt essent ad prælium expeditiores: quod Festus scriptũ reliquit, & aperte ostendit Plu. in Coriolano. Vnde in procinctu versari dicit apud Vlp. l. j. de bon. pos. ex test. mili. qui eo loci est, vbi iam castra hostiũ sunt in propinquo, & ad præliũ accincta instructaq;.]

† De his trib. generib. testamẽtorum lege Au. SYL. Gel. lib. xv c. 27. † Al's qđ † Alias emancipationem.

f ¶ Accessit. Similiter de iure ciui.

g ¶ Per æs & libram. Proprium nomen testamenti.

SYL. * ¶ Vide Au. Gell. d. c. xxvij. & Bu. tam in ij. lib de Asse, quàm in Annota. ad Pand. l. ij. de orig. iur. vbi agit de mancipatione.]

h ¶ Venditionem. Sic supra quib. mod. ius patriæ pot. sol. § præterea.

Libripẽs quis dr̃ i ¶ Libripende. Idest æstimatore. qui libripendebat vel æstimabat familiã vno nũmo, deinde emptor manumittebat totam familiam cũ omnibus bonis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ non manumittebatur, sed vendebatur familia æstimata hæredi futuro: vel si habebat filios, illi emancipabant antiquo iure, vt declarat hic Ias.]

* ¶ Adde: ꝙ ** libripens dr̃ põderator, a libra & pẽdendo: & olim in omnibus alienationib. interueniebat libripens. siquidẽ prisci ære graui & rudi vsi sunt. neq;

neq; numerabant, sed pretiũ appendebant: fiebatq; omnis alienatio sub imagine venditionis. Proinde, & futurus hęres, qui familiæ. i. hæreditatis emptor dicebar, fingebat se emere, & aliquid æris loco prætii dabat.]

a ¶ Ciuib. Romanis. i. liberis hominib. vt s. de liber. §. fin.

b ¶ Puberib. Supra quibus mod. tu. si. in princ.

c ¶ Familiæ. idest hæreditatis, vt ff. de verborum signifi. pronunciatio §. familiæ.

d ¶ Emptor. qui erat loco hęrdis, vt j. §. sed neq;.

† Als &

e ¶ Libram. Scilicet adæquatá, id est æstimatá ré: & dicitur libra hæreditas quia sicut libra diuiditur in duodecim vncias, ita & hæreditas, vt j. de hær. insti. §. hæreditas, vnde dicitur adæquata libra. i. hæreditas æstimata.

† Alias emancipatio.

f ¶ Partim. quia numerus testiũ remásit

ciuibus Romanis[a], puberibus[b] præsentibus, & eo, qui familiæ[c] emptor[d] dicebatur.

¶ Sed illa quidem priora duo genera testamentorum, ex veteribus temporibus in desuetudinem abierunt: qđ vero per ęs & librã[e] fiebat, licet diutius permãsetit, attamẽ partim[f] & hoc ĩ vsu esse desijt.

¶ † Sed prædicta[g] quidem nomina testiũm ad ius[h] ciuile referebãtur. Postea[i] vero ex edicto Prætoris forma alia faciendorum testamẽtorum introducta est. Iure enĩ Honorario[k] nulla † mancipatio desiderabatur, sed septem testium signa sufficiebãt: cũ iure ciuili signa testium nõ essẽt necessaria.

¶ Sed cum paulatim tam ex vsu hominum, q̃ ex cõstitutionum emendationibus, cœpit in vnã consonantiam ius ciuile & Prætoriũ iũgi, constitutũ est, vt vno eodẽq; tempore (qđ ius ciuile quodãmodo[l] exigebat) septẽ testib. † adhibitis, & subscriptione[m] † testium (qđ ex constitutionibus[n] inuentũ est) & (ex edicto Prætoris) signacula testamentis imponerẽtur: ita vt hoc ius tripartitũ esse videatur: † & testes quidem, & eorum præsentia, vno contextu[o] testamẽti celebrãdi gratia, a iure ciuili descendãt: subscriptiones autem testatoris[p] & testium,[q] ex sacrarũ cõstitutionũ obseruatione adhibean-

l ¶ Quodãmodo. Quia cõputato libripende & emptore vij. erant.

¶ Adde, quòd hæc gl. cõiter reprehenditur, q emptor nõ erat in numero testiũ §, sed neq; j. e. Itẽ nec iure antiquo septẽ erant, qa nũc a Prætore inuentũ est, vt hic dr̃, ibi, & testiũ numerus ex edicto prætoris.] SYL.

** Huic loco cõuenit, quod. ex Liuio tradit Prisc. lib. viij. q impubes libripẽs esse nõ poterat. nam nec testis esse põt. §. testes. j. e. gl. l. iij. §. leges ff. de testi.

† Idẽ dicitur in c. cũ esses. extra eo. tit.

m ¶ Et subscriptione. Vt subscribãt se testamẽto affuisse, & cuius sit, vt ff. e. l penul. & antepenul.

† als subscriptio.

n ¶ Constitutionibus. Vt C. de testam. hac consultissima.

† Als vt

o ¶ Vno contextu. i. nullo actu inter posito, nisi necessario naturæ, vt ff. e. hr̃des. in fi. & C. eo. cum antiquitas. Accur.

Vno contextu q̃n dicaf qđ fieri

ADDITIO.

Propter quẽ si aliqui recedant ante, quam loco ipsorum alij subrogẽtur, potest aliquid fieri, si imminet periculum vitæ testatoris, aliàs non.

g ¶ Sed prædicta. Aliàs præfata: & ita allegatum quandoq; inuenitur.

h ¶ Ad ius ci. quia ius ciuile inuenit.

i ¶ Postea. s. de media iuris prudentia.

K ¶ Honorario. i. prætorio. vt s. de iu. natu. §. prætorum.

p ¶ Testatoris, si põt. vt C. eo. iubemus,

q ¶ Testium. Si non põt testator scribere. Sed

te. Sed hodie indistincte per alium scribere pōt nomen hæredis, vt in auth. vt sponsa. larg. §. quia vero. coll. ix.

a ¶ Tenorem. Est aūt tenor: si pōt scribere, faciat; alīs dicet corā testib⁹, & scribetur per alium, vel p aliquos de eis, aliàs non valet, imo falsi pœna tabellio tenetur: vt C. eo. iubemus. in fi. Accur.

ADDITIO. Quod est verum: qn solénitas non fuit obseruata, nec scripta in testō, secus si fuit obseruata, licet non scripta, vt l. si librari⁹. ff. de reg. iur. Ang.

tur signacula autē & testiū numer⁹, ex edicto Prętoris.

¶ Sed his omnibus a nostra constitutione propter testamēto⊄ synceritatē, vt nulla fraus adhibeatur, hoc additū est, vt per manus testatoris, vel testiū, nomen hr̄dis exprimatur, & oīa ſm illius cōstitutionis tenorem [a] procedant.

¶ Adde, q̄ est piculosū facere huiusmodi testamēta in scriptis, quia si moreret̄ vnus ex testib⁹ ante aperturā, q̄ nō posset recognoscere suā subscriptionē & signū, nō valeret, vt no. Bar. in l. ij. ¶ prin. ff. quead. testa. aper. verū ad euitandum hoc periculum, adhibeas cautelas quas tradit Bar. C. ꝑpol. caut. lxxxviij.]

§ Y L. ¶ Possunt. Casus Quæsitū fuit, an vno annulo ōm testiū signari posset q̄ testib. & videbat̄ dicendū q̄ non. cū signacula facta sint: vt difficilius falsificari possit inuenta. n. est ad hoc tanta iuris solénitas in testō l. fi. & ibi no. C. eo. Tn̄ decidit contrariū: assignat aūt Imperator rationē a possibili, ex quo possibile est annulos vnicam & eandem habere imaginem, quo casu liceret, ita liceat vnico vti. Sed tunc quæsitū est, an alieo annulo signari possit: & dubiū faciebat q̄ aliàs vr̄ propriū signū apponendū, c. inter dilectos de fide instr. l. decernimus. C. de aquędu. lib. xi. cuius contrariū deciditur, quia satis est hoc attestari & recognosci a teste, vt ī. dicetur. No. q̄ testm̄ ab omnib. testibus, vel plurib. ex eis pōt vno annulo signari. Itē, q̄ si sint septem annuli vnā sculptura, valet sigillatio. Item, q̄ valet argm̄ a possibili. Itē q̄ alieno annulo signari pōt testm̄.]

b ¶ Annulo. s. habente characteres: qui signatorius dr̄, & sic est in eo sigillum, non aūt alio signo, vt ff. eo. ad testiū. §. signū. & de ver. si. l. signatori⁹ Adde, q̄ signās alieō annulo seu sigillo debet in ei⁹ subscriptiōe id dicere. Specu. de prob. §. videndū. vers. & no. quod & Ang. hic tradidit.

c ¶ Testm̄. vel ēt litteū. s. quo iuolutū ē testm̄, vt ff. e. ad testiū. §. fi.

d ¶ Visum ē. Hac rōne & cū trib⁹, vel paucioríb⁹ vel plurib⁹ pōt signari testm̄ arg. ī. man. §. is q exequtur. Alij dicunt tantum cum septem vel vno debere signari.

¶ Vnico etiam annulo, & alieno; pōt ab omnibus testib⁹, testamentum signare, h. d.

¶ Possunt † autem, oēs testes & vno annulo [b] signare testamentū. [c] † Quid enim si septem annuli vna sculptura fuerint, secundum quod Papiniano visum [d] est? Sed & alieno quoque an-

† Cātor. cū hoc §. cap. post cessionē in glo. j. post pric. ibi, et alie no annulo. extra de prob.

† Alias qd enim si septem annuli vna sculptura fue sit? scdm quod (vt

§ Y L. Papin. visum est: & alieno quoque &c.

¶ Adde, q̄ hæc vltima opin. est falsa ex arguméto Papiniani: quia ¶ septē signis possent esse tres eiusdē imaginis & tn̄ valeret testm̄. eodē mō si sunt plures annuli arguēdo: vt arguit Imperator hic.

§ Y L. ¶ Testes autē. Casus non figuratur, qa procedit tradēdo regulā in hac materia: dubiū tn̄ faciebat, qa edictū de testib⁹ ē prohibitoriū certarū psonarū. l. j. ff. de testi. ideo q cūq; nō phibebātur, videbātur admitti. R̄. ñ. tn̄ Imp. put in tex. tōnes aūt videbunt̄ sigillatim in glo. Not. q̄ ille pōt esse testis in testō, qui pōt heres institui. Item, q̄ mulier non pōt esse testis in testō propter sexus fragilitatē. Item impubes ꝑpter imbecillitatē ætatis: seruus, quia testm̄ est iuris ciuilis, de quo iure ipse pro nihilo habetur: furiosus, quia non est mētis cōpos; mutus, qu a non potest exprimere mētē conceptum, surdus, quia non pōt audire nomen hr̄dis: is, cui bonis ē interdictū, qa filis ē furioso. Itē ifamis, ex l. phibiōe. ¶

Testa

nulo licet signare testementum

¶ In testō pōt esse testis q̄libet, q̄ pōt hæres institui, exceptis hic enumeratis. Ang.

¶ Testes aūt adhiberi possunt ij, cū q̄bus testamenti [a] factio ē Sed neque mulier, [b] neq; impubes, [c] neq; seruus, neq; [d] furiosus, neque [e] mutus, neque surdus, neq; is, cui bonis interdictum [f] ē: neq; ij, quos leges iubent īprobos intestabilesq;[g] esse: possunt in numerū testium adhiberi,

¶ Seruus cōi opinione reputatus liber potest in testō esse testis. Are.

¶ Sed cum aliquis ex testib' testamēti

a ¶ Testamēti factio. Passiue accipe hic: vt bona sit exceptio, i; neq; mulier &c.

SYL. ¶ Adde secundū Io Fab. & bene, q̄ hic Impe. non procedit excipiendo, sed addendo per illa verba, sed neq;.]

¶ Aliàs ēt accipitur actiue. vt j. de hæred. qual. & diffe. §. testamenti.

Mulier vbiq; testificari pōt p̄ter quam in testis.

b ¶ Neq; mulier. In alijs aūt casibus omnibus recipitur, preterq̄ in testamentis, vt ff. eod. qui testamento. §. mulier.

SYL. ¶ Adde hoc verū, nisi sit, testū inter liberos. vel militis, glo. in auth. quod sine C. eo. Item in testamento ad pias causas, vt est cōmunis opin. in l. j C de sacrosan. eccl.]

¶ Ratio est, vt C de fideicom. l. si & est timor falsitatis.

SYL. ¶ Adde hoc esse propter fragilitatem sexus, s̄m glo. in d. §, mulier.

Hermaphroditus an in testō possit eē testis. ¶ Quid de hermaphrodito? R̄ñ. si præualet in masculino sexu, recipitur, vt ff. de statu homi quæritur. & de testi. l. repetundarum. §. j.

Testificamur de iis quę vidimus in pueritia.

c ¶ Neq; impubes. Quid de eo quod vidit in pupillari ætate? Respon. aliàs. i. preter quam in testamento, posset † testificari: sicut & seruus, vt ff. de verbo. sig. l. notionem. §. instrumentorum, & C. de hæred & manich. quoniam, in fi. sed hic non, quia faciunt ad substantiā testamenti, vt hic dicitur.

† Quod ē verum de eo qd vidit proximus pubertati, secus si p̄ximus infantię. Ioā. Fab. & Ang.

SYL. ¶ Adde hoc verum, si proximus est pubertati, aliàs secus, s̄m doct. hic, argu. l; excipiunt. ff. ad silla. * de quo vide Dec. in l. ij §. impuberes. ff. de re iu.]

** Add: ad id, quod dr̄ in tex de seruo; quod ait Geta apud Teren. in Phorm. seruū hominem orare leges nō sinunt, nec testimonij dictio est.

d ¶ Neq; furiosus. Nisi habeat dilucida interualla, vt ff. eod. qui testamento. §. nec furiosus.

¶ Adde, & q̄ tempore actus gesti & examinationis factæ non esset in furore. aliàs secus. l. j. & ibi no. C. eod.] SYL.

e ¶ Neq; mutus. Qui nihil loqui. vel audire pōt, vt. j. quib. non est permis. fa. te. §. itē surdus.

ADDITIO

Etiam si talē morbum habeat a casu, & sit literatus: quamuis tūc possit testari s̄m Ioan. Fab. hic,

f ¶ Interdictū est. Vel à lege, vt quia comisit in legem iuliam maiestatis, vt C. ad l. Iul. maiest. l. fin. Vel a iudice, vt ff. eod. is cui. in fin j. respon.

g ¶ Intestabilesq;. Vt de crimine famoso damnatus, vel muliebria passus. vt ff. eo. is cui §. h. i. & l. cum lege, & ff. de testib ob carmen in princ,

¶ Adde hoc verum, quando notorie erat infamis, alias secus. s̄m glo. in l. cum lege in fi. ff. eod.] SYL.

* ¶ Adde, q̄ intestabilis dicitur, qui nec testis adhiberi, nec testamentum facere, nec ex testō aliquid consequi potest, cuiq; alius testimonium dicere prohibetur. d. l. is cui; & l. cum lege ff. eod.] SYL.

¶ Sed cum aliquis. Casus. Quærebatur, an seruus cōmuniter pro libero habitus, posset adhiberi in testem, & dubiū faciebat, quia seruus prohibetur esse testis, vt s̄. dicitur proximo §. & ipsa veritas opinioni præualere solet. §, siquis rē suam. j. de lega cuius contrarium r̄ndetur, quia cum tunc cōiter liber reputaretur ab omnibus, nec aliquis eidem status q. inouisset, sed esset in quasi possessione libertatis, non est quod imputetur ipsi testatori. No ergo, q̄ non sufficit probare ad inualidandū testamentum, q̄

tum, q͡ aliquis ex testibus esset seruus, sed necesse est dicere, q͡ ita cōmuniter reputabat: ita Bar. in l. ad testiū. §. cōditionē ff. de testa. quamuis cōtrariū magis cōiter teneant ibi doct. Itē, q͡ debet reputari liber oīum cōsensu: intellige eū cognoscētiū, nō aliorum: facit gl. I ver. subtilitatē in l. j. C. de sent. quæ pro eo quod inter Item, q͡ debet probari communis opin. hominum tēpore signati testamēti; nō aliter. Item, q͡ cōis opin. quandoq; præualet veritati. Itē, q͡ communis error facit ius.]

† Respō. hoc Adriani extat l. j. C. eod.

quidem faciendi tēpore liber[a] existimabatur, postea autē seruus apparuit: tā diuus Adrianus † Catonio Vero, q̄ postea diui Seueri & Antoninus rescripserunt, subuenire se ex sua liberalitate testō, vt sic † habeatur firmum [a], ac si, vt oportebat, factum esset: cum eo tempore, quo testamentum signaretur, [b] omnium consensu, [c] hic testis † li

a ¶ Libertate s. putatiua.

S Y L. ¶ Adde, q͡ glo. rectius hoc loco ponitur, & ita habetur in vetustis codicibus. nā inepte super ver. liberalitate, quasi Accur. fuerit tā hebetis iudicij. vt ibi legēdū censuerit libertate, nō enim illic legi debet, libertate, sed liberalitate; quia hoc intendit imp. q͡ licet de rigore testamentū, in quo seruus esse testis adhibitus, non subsisteret tñ hi principes rescripserunt se ex benignitate subuenire testamento pp communem errorem.]

Opinio p̄fertur veritati. ¶ Et sic valet plus quod est in opinione q̄ qđ est in veritate. sic. ff. de leg j. l. iiij. ī pri. Argu. cōtra. j. de leg. §. si q̄s ī rē suā.

S Y L. ¶ Adde, q͡ sol. est, quia ibi opinio erat vnius tantū, quo casu plus operatur veritas: hic verò oīum sic ēt pfert cōis error veritati, qñ reip. interest, prout ī casu tex. nostri pp conseruationem testamēti. l. vel negare. ff. quemad testa. aper. & propter validitatē actus, vel euitationē dāni, l. iij. ad macedo. aliàs n. magis attenditur veritas. l. fi. ff. de hæred. instit.

ADDITIO. Dic, q͡ aut veritas patens est: & attenditur: aut occulta, & tunc non. vel dic, q͡ aut attendendo opinionem fauor ampliatur: & attenditur, vt hic, & ibi: aut non, & tunc non. dic vt ibi. Ioan. Fab.

b ¶ Signaretur. Quidam hoc intelligūt generaliter verum, vt siue ostendatur testamentum in scriptis conditum, siue nuncupatiuum, debeat ei credi: siue desierint testes esse, siue non: & sic se habet consuetudo, vt arg. C. de edi. di. adri. tollen. l fi. & C. de dona. l. in donationibus. & arbitri. tute. l. fin. Nos contra. C. in nuncupatiuo de iure: & quod hic dicitur, in testamento condito in scriptis loquitur.

† Alīs haberetur.

† Alias liberorum loco fuerit.

¶ Adde hoc verum in testamēto in scriptis redacto per publicum tabellionem: alias enim quamuis esset in scriptis, oīno debetēt recognosci signa. ita hanc glo. intelligit Bar. in l. j. C. eod.] S Y L.

¶ In nuncupatiuo enim si proferatur, non debet ei credi sine testibus: cum in eis consistat tantum substantia testamenti.

¶ Adde, q͡ glo. communiter reprobatur in l. hæredes palam. in prin. ff. eod.] S Y L.

¶ Ipsum tamen valet, licet probatio deficiat. (i) vt ff. de test. tut. l. duo Quid si seruus factus est, vel infamis, & velit recognoscere sigillum suum? Rñ. nō admittitur, vt ff. de Carb. edi. l. Carbonianum. §. duæ autem sunt causæ.

¶ Adde, q͡ hæc glo. cōmuniter reprehēditur: quia quando testis adhibetur ad solennitatem, conditio eius inspicitur tempore quo adhibetur, secundū doct. in l. j. C. eodem.] S Y L.

ADDITIO. (i) Nisi de eo sit facta publica scriptura. vel pars confiteatur testamentum sic fuisse factum: aut testes deponant ante, quàm ipsorum defectus appareant: quia tunc scriptura probabit absque eo, quòd testes producantur. Angelus.

c ¶ Omnium consensu. Not. errorem prodesse, vt ff. de sup. le l. iij. in fin. & C. de lat. lib. tol. l. j. §. sed & siquis. & ff. de offi præto. Barbatius. Error cōmunis facit ius.

¶ Pater. Caius Querebat, an in eodem testa S Y L.

beri loco fuerit, neque quisquam esset, q ei questioně status mouisset † ¶ Potest in vno & eodem testamento esse testis pater cũ filijs & fratrib⁹, dũmodo sit alienum: secus autem si proprium, vel domesticum. Are.

¶ Pater, † nec non is, qui in ptãte eius est: itẽ duo fratres, qui in eiusdẽ pr̃is potestate sunt, vtriq; testes in vno testõ fieri possunt: quia nihil nocet, ex vna domo plures testes alieno [a] negocio adhiberi.

¶ In testibus autẽ non debet esse is, qui in potestate testatoris est. † Sed si filiusfamilias de castrensi peculio post missionem [b] faciat testamentum, nec pater eius recte adhibetur testis, nec is, qui in potestate eiusdem patris est. reprobatũ est enim in ea [c] re domesticũ testimonium.

testamento pater & filius, vel duo fratres, adhiberi possent testes. dubium faciebat, quia suspectum videbatur testimonium plurium, & aliqualiter periculosum, quod euitant. ll. in testamenti confectione, ·l. fin. C. eodẽ. quo non obstante deciditur contrarium: & assignat text. rationem, quæ est eadem cũ dicto: vnde potes dicere rationem esse: quia cum nihil eorum intersit, & testamentum sit extranei, non est in consideratione talis suspicio, cum vocentur a testatore, quamuis enim inter se sint domestici, non sunt domestici testatoris, vel hæredis Not. summarium. Item, q ex vna domo plures vni negocio recte adhibent' in testes. Item, q ratio eadem cum dicto tolerat'. Item, quòd filius non est idoneus testis in testamento patris, nec pater in testõ filij testantis extra castra, nec frater in testõ fratris. Itẽ, q domesticũ testimonium reprobatur in testamentis.]

† als mouerет.

† Hic. §. sumptus ẽ ad verbũ ex l. pater. ff. d testi.

a ¶ Alieno aliud si in suo, vt j. proxi. §. & ff. de testibus. testis.

b ¶ Post missioně i. remissioně: aliud si ante, vt ff. e. qui testõ. §. per contrarium. ADDITIO. Et est rõ sm gl. ibi, quia tunc testes nec rogati, neq; ad solennizãdũ actũ exiguntur: quãuis duo requirantur ad probandum veritatem. Ang.

† Sic M. T. ti. iiij. Rbero. Domesticus quis dicatur.

c ¶ In ea re. idem & in alijs, † vt C. de testib. l. ij. (i) Sed quis est domesticus? R ñ. colonus, & ascripititius, vel similes, vt C. de ijs q ad eccl. cõfu. l. fi. §. sane enim si seruus, & C. de q̃õ. l. pridẽ. Itẽ vxor marito, & econtra, vt supra de vsu & habitã. itẽ is. l. itẽ † seruientes, siue dapiferi. vt ff. de pœnis. l. respiciendum. §. furta.

† Intellige istud verum, si sint seruitores cõmẽsales, vt quia viuãt expẽsis domini, als cõtra, nisi habuissent licẽtiam sine spe reuertendi, tps. n. productionis & depositionis inspicitur secũdũ Io. lab. hic.

¶ Adde meliorem gl. in c. in literis. de testi. (vbi doc. maxime mod. tractant, an, & qñ domesticus possit pro domestico testificari) & in summa. iij. q. v. q illi dicuntur domestici, quibus ratione priæ, vel dominicæ potestatis imperari potest: & oẽs, q in domo habitant. Adde, q de cõsuetudine colonus admittitur pro dño, sed minor fides ei adhibetur, Nell. in tracta. de testi. ver. Domestici. quod sumpsit a Spe. tit. de teste. §. j. col. iij,

† Alias ed & si

SYL.

ADDITIO (i) Tu dic, q filius qñ nihil sibi quærit, põt pro patre testificari, secundum Io. Fab. idem econtra in eo negocio, ex quo nec patri, nec filio resultat commodum, vel interesse: & quid de matre, & fratribus, vide Ang. hic.

* ¶ Domesticum testimonium. hic accipiendum esse non tam ex sanguinis coniunctione, q̃ ex ea vnione, quæ per potestatem contingit, docet hic Theophilus his verbis. τὴν δὲ οἰκειακὴν μαρτυρίαν οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ὑπεξουσιότητος λαμβάνομεν. Vnde colligitur filium emancipatum testem adhiberi posse testamento patris, & versa vice patrem, filij emancipati testamento. nam & magis agitur de hæredis, q̃ ipsius testatoris cã.]

¶ Sed neque. Casus non figuratur, quia ponitur iuris antiqui correctio ex rõne SYL.

assignata

assignata per Impe. quia cum totum negocium agatur hodie inter hæredes & testatores, domesticū testimonium repellitur. No. q; hæres non potest esse testis in testamento: & sic, q; quis in causa propria testificari prohibetur: & eadem ratione nec pater: quia cum ei acquiratur, agitur de eius commodo: & eadem ratione frater. q̃a cum talia bona patri quærātur, p consequens quæruntur postea etiam filio. Item not. q; ll. correctæ non sunt scribendæ in libro ll. Item, q; principale negocium testandi agitur inter hæredē & testantem.]

a ¶ Neque is. † Als n. no. q; his tribus modis dicitur quis non tingere me per potestatem.

b ¶ Adhiberi. Quia eorum negocium est; cum & lucrum & damnum ad eos pertineat. ff. quando appel. sit. l. j. §. in propria. (i) & vere eorum, quia &c.

¶ Adde q; militat etiam ratio præsumptæ affectionis, quæ non cessat cessante commodo patris. & ideo in ijs, in quib. hodie nihil quæritur patri, omnino repelleretur, vt per Are. hic.]

SYL. ADDITIO. (j) Monachi tame in monasterio possunt esse testes. cap. insuper. extra de testibus. Idem in hominibus vniuersitatis pro ipsa vniuersitate, vel castro, in negocijs, ex quibus non resultat commodum in particulari, sed in communi Angel.[1]

c ¶ Agi. Caute ponit, agi, cum sit generalissimum, vt ff. de verbo. sign. l. labeo. ij. in princ. & l. verba. habet enim se ad ius testandi, & contractus.

d ¶ Conturbatum. Nam olim hæres duobus primis generibus testamentorū poterat esse testis: in tertio vero, ille, qui erat loco hæredis, non poterat esse testis: & sic erat turbatio iurium: & ad eius similitudinem verus hæres hodie testis non erit, vt sequitur.

e ¶ Familiæ emptorem. dicitur ille, qui constituebat hæres per æs & libram.

f ¶ Hæredi. q erat ex primis duobus generibus testamentorum.

g ¶ Abuti. sic. C. de caduc. tollen. l. j. §. j. & ff. si fa. fur. fe. di. l. fin. & §. quib. ex causis ma. non li. § j. Accur.

¶ Hæres, filius, pater, aut frater hæredis prohibentur esse testes in testamento, sublata iuris antiqui dispōne. h. d.

¶ Sed neq; hæres scriptus: neque is,[a] qui in potestate ei' est: neque pater ei', qui in potestate eū habet: neque fratres, qui ĩ eiusdem patris ptāte sunt, testes adhiberi[b] possunt: q̃a hoc totum negociū, quod agitur testamenti ordinandi gratia, creditur hodie inter testatorem & hæredem agi.[c] Licet† autem totum ius tale conturbatū[d] fuerat, & veteres quidem familię[e] emptorē, & eos, qui per ptātem ei coniūcti fuerant, a testamentarijs testimonijs repellebant: hæredi'[f] autē, & ijs, q p potestatē ei coniuncti fuerāt concedebant testimonia in testamentis præstare, licet ij, qui id permittebāt, hoc iure minime abuti[g] eos dēre suadebant: nos tamen eandem obseruationem corrigētes, & quod ab illis suasum est, in legis ne

SYL. ¶ Legatarijs. Casus Dubitatum fuit: an legatarij, & fideicommissarij, recte adhiberentur testes in testamento. & ratio erat in promptu, q; non, propter eorum cōmodum: quia inualido testamento corrumpuntur legata. l. j. § j. ff. de leg. iij. quo non obstante deciditur contrarium, ex eo, quia commodum eorum est in consequentiam, non principaliter, cum totum negocium cum hærede agi credatur. s. proxi. §. Not. q; valet legatum factum testi adhibito in testamento: & q; legatarius est idoneus testis, quamuis de eius commodo agatur. Item & fideicommissarius particularis: secus vniuersalis, quia est loco hæredis.

cessitatem trãsferẽtes, ad imitationẽ pristini familiæ emptoris, meritò nec hæredi, q imaginẽ vetustissimi familiæ emptoris obtinet, neq; alijs p̃sonis, q̃ ei (vt dictum est) cõiunctæ sunt, licentiam concedimus, sibi quodammõ testimõia p̃stare: ideoq; nec eiusmodi veteres cõstõnes nr̃o Codici inseri permisimus.

¶ Legatarij; & fideicõmissarij, & eorũ coniuncti, testes adhiberi põt. h.d.

¶ Legatariis [a] autem, & fideicõmissariis, quia non iuris [b] successores sũt, & aliis personis eis coniunctis, testimonium † nõ denegamus: imo in quadã nostra cõstitutiõe [c] & hoc specialiter eis concessimus. Et multo magis iis, qui in eorum potestate sunt, uel qui eos habent in potestate, [d] huiusmodi licentiam damus. [e]

a ¶ Legatariis. Discrepant hi iure veteri a fideicom. vt. j. de fideicõ. hære. §. prætere a. sed hodie non: vt. j. de leg. §. sed non vsq;. † quidam. §. hunc intelligunt quã do legatum fuit repetitum a succedẽtibus ab intestato, ut nũc non uideatur ferre testimoniũ in testamẽto iure; qa iuris successor est, qui in quota parte hæres institutus est.

† Hoc qd sequitur usque ad finem gl. non repe rit in ve tustis codicibus.

b ¶ Nõ iuris. sed rei, & sine onere, vt ff. mand. si hæreditatem.

¶ Adde, q dẽt intelligi iuris scilicet vniuersalis, quia legatarius ẽ successor iuris. l. id tempus. ff. de vsucap.]

SYL.

ADDITIO. Et p hoc patet secus esse in fideicõmissario vl̃i, quia habetur loco hæredis. §. restituta. j. de fideicõ. hær. Io. Fab.

c ¶ Constitutione. Græca: vel dic de illa, quæ est ff. eodem. l. qui testamento. in princip. quæ est Iustiniani per approbationem, ut C. de vete. iure enucle. l. j. §. sed neque. uersicul. omnia enim. prima uerior.

d ¶ In potestate. Item tabellioni, ut ff. eod. l. Domitius.

SYL.

¶ Declara hanc glo. ut per Ioan. de Pla. hic.]

e ¶ Damus. C. de testibus. l. omnibus. cõtra. Solut. hic agitur de vitibus testamenti inter heredẽ. & alium agentẽ cõtra testamentũ alias cõiunctus cõiũcto nõ ferret testimoniũ, & minus unus legatarius alij. Et ẽm hoc falso hic sumit argumentum, q socius in causa socij admittitur in testimoniũ. Vel dic hoc speciale, † vt coniunctus pro coniuncto admittatr̃ quasi in re sua, fauore testamenti & ultimæ voluntatis, quæ debet dominari, si legitima est, ut C. de lega. cum questio. in fi. & erit bonũ argumentũ supra dictum. Sed argumentũ cõtra est. C. de testibus. quoniam. in fi. Sed respõdeo: finis illius legis nõ refertur ad totum, quod erat dictum. Distingue tñ, an legatũ redeat ad eũ socium, vt tũc nõ admittatur, al's sic, vt ff. quãdo appel sit. l. j. §. in propria.

† Istam approbat Bar. in l. qui testã. ff. eod. & idem hic Ange. & Placen.

¶ Adde, q cõmunis solut. est, quia non interrogatr̃ directò super legato, sed in cõsequẽtiã, secundum gl. in d. l. omnibus. quæ communiter approbatur.]

† Sic etiã clericꝰ p̃t ferre testimoniũ in causa suæ ecclesiæ ut in c. cũ nuntius. extra de testi. ubi vide gl. unicã de illa materia.

SYL.

Adde Lãfran. de Oria. in c. quoniam cõtra uer. testiũ nu. cxviij. extra de p̃b. & Soc. in l. si qs ita. ff. de reb. dub. & Io Dilec. de arte testam. tit. ff, de testa caut. ix.

¶ Nihil: Casus. Quæsitũ est, an in qualibet materia testamentũ scribi posset: & videbatur q non; sed q deberet scribi in chartis, uel mẽbranis, tanq̃ quod cõmune sit, ex insolitis enim fraus præsumitur, de qua valde timetur in testamẽto: cuius cõtrarium deciditur, ex eo, quia in testamẽtis ipsis volũtas quomodocunque cum debitis solẽnitatibus expressa est satis. Item fuit dubitatum, an plura exempla fieri possent testamẽtorum: & videbatur dicendum q nõ, propter ambiguitatẽ: & quia vnicum faciẽdum est testamentum, non plura. cuius contrarium deciditur: quia cum sit quid intellectuale testamentum, & si fiant mille exempla, semper vnum est. Not. testamentum in qualibet materia scribi

SYL.

scribi posse. Item, q de vno eodemq; testamento plures scripturæ confici possunt: quia semper intellectualiter erit vnum testamentum. Item, quòd pluralitas scripturarum non facit præsumi pluralitatem factorũ. Item, quod quandoque est necessariũ confici plures scripturas. Item, quòd in multis est periculum homini. Item, quòd innumerabile dicitur, quod difficile numeratur.]

a ¶ In chartis. sic.s̃.de rerum di. §. literæ.

† Accursi.

† Adde l. j, in prin. & l char. tæ. ff. de bon. pos. secũ. tab.

ADDITIO Et dic in chartis etiam rasis: secus tamen in alijs instrumentis.

b ¶ Et vnum. sic. ff. eod. l. vnum.

c ¶ Quod scilicet vt pluribus fiat codicibus.

¶ Testamentũ potest ĩ qualibet materia scribi, & ĩ pluribus codicibus. Areti.

¶ Nihil autem ĩterest, testĩn ĩ tabulis an ĩ chartis,[a] membranisue, vel in alia materia fiat.

¶ Sed & vnum[b] testam entum pluribus codicibus conficere quispotest, secũdum obtinẽtem tamen obseruationem omnibus factis: quod[c] interdũ etiam necessarium est: veluti si qs nauigaturus & secũ ferre, & domi relinquere iudiciorum suorum cõtestationẽ velit: vel ꝓpter alias innumerabiles causas, quæ humanis necessitatib' imminent.[d]

d ¶ Imminẽt. Sic in auth. de consang. & vte. fra. § quia vero. coll. vj. †Sed nunqd ex his exemplis probatur? Resp. non, sine authẽtico, vt in auth. vt spõ. lar. §. & hoc insuper. coll. ix. & ff. de fide instr. l. quicũque. & ff. de bo. pos. sm tab. l. j. §. sed & si vnum: sed hic ambo sunt principalia.

† Add. pul crũ tex. i l. vlt. C. de præsc. xxx. ann.

¶ Adde, q hæc opin. communiter tenetur, non enim ita disposuit hic testator, vt in l. j. §. si quis in duobus. ff. de bon. possess. secun. tab.

SYL.

¶ Sed hæc quidem. Casus non figurat, quia datur regula, & modus condendi testamentum nuncupatiuũ. Not. duplicẽ speciem testamentorum, in scriptis, & nuncupatiuum. Item, q in eo requiruntur septem testes. Item, q debent esse in præsentiã testatoris. Item, q testamentũ nuncupatiuum totum est de iure ciuili nec participat cum iure prætorio.]

SYL.

e ¶ Sed hæc. Septem testibus. quandoque nullus vocatur: vt si miles moriatur i bello, vt no. C. de mil. test. l. milites. quãdoque vnus: vt Imperator, vt C. eod. omnium. quandoque duo: (i) vt inter filios, vt C. eo. hac consultissima. §. ex imperfecto. Vel si in tẽtorio faciat testamentum miles, vt ff. de militi. testa. Lucius. quãdoq; tres, vel quatuor, vel pauciores, vt C. eo. si non speciali. quandoque quinque: vt in testamento rustici, † vt C. eo. l. fin. §. fin autem. quandoq; septem, vt genera liter, vt hic, & C. eod. hac consultissima. quandoque octo, vt C. qui test. fac. possunt. hac consultissima.

Testium numerus qui in testamentis est adhibendus.

† Duplicẽ testandi modũ in dicat idẽ Iustin. in auth. de hæred. & Falcid. §. penul. † Alias deest in.

† Biterap probetur ... Alex. & ias. in d. l. §.

Adde, q & in testamentis ad pias causas sufficiunt duo, secundum communem opi. vt inquit Iul. Clar. de testa. q. vj. & tempore pestis quinq; vt p eundẽ. q. lvj.

ADDITIO. (j) Etiã si sint mulieres & q aliàs non essent idonei, vt ibi no p Ang.

¶ Iure testatur & quis sine scriptis, declarata volũtate corã septẽ testibus. hoc dicit.

¶ Sed † hæc quidẽ de testamentis, quę † in scriptis conficiuntur, sufficiunt. Si quis autem sine scriptis voluerit ordinare iure ciuili testamentum: septem testibus[e] adhibitis, [f] & sua vo-

f ¶ Adhibitis. id est rogatis vt intersint, & sint attenti, vt ff. eo hæredes. §. pen. & in auth. de testi. §. & licet. in fi §. coll. vij.

Testes debent rogari.

¶ Adde, q ita communiter tenetur in l. hac consultissima. C. eod. q in testamẽto nuncupatiuo requiratur rogitus test. ũ, quamuis aliqui contrarium senserint.]

SYL.

ADDITIO. Et sic debet articulari & probari.

a ¶ Coram. palam nominando hæredes, vt ff. eod l. hæredes.

† ¶ Adde, q. si præsens sit is, quem hæredem esse volumus, satis erit eum demõstrare, & dicere, Hic mihi hæres esto. l. nemo. ff. de hære. insti. & facit l. certũ. ff. si cert. pet.]

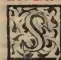
b Nuncupata. inde dicit nuncupatiuũ testamẽtum.

* ¶ Alciatus lib. ij. Parer. c. xxx. ij. hanc vocem a nũcupandis testibus deriuat, sed (vt opinor) rectius Accursius a nuncupãda, id est viua voce notificanda voluntate.]

luntate coram [a] eis nuncupata, [b] sciat hoc perfectissimũ testamentum iure ciuili, firmumq; cõstitutum.

¶ De militari testamento.

¶ Voluntas militis in expeditione existentis, quoquo mõ declarata, vim obtinet testamenti hoc dicit.

Vpradicta diligens obseruatione examinetur.

Cõtinuatio ¶ De militari testamento.

¶ Visum est §. de testamentis in genere, nunc sequitur videre de testamentis in specie. Vel aliter: Visum est supra pra de testamentis, que fiunt secundum communis iuris dispositionem, nunc sequitur videre de illis, quæ fiunt iure priuilegiato, vt est testamentum militare, ideo.

SYL. ¶ Adde q. continuatio fit hic per Imperatorem in princ dicendo, quòd a supra dicta regula excipitur testamentum militum, propter eorum imperitiam: & ideo dicto de his in genere, subijciuntur exceptiones, & de testamento in specie, arg. l. item apud §. hoc edictum. ff. de iniu.] Est autem miles, qui iurauit a signis non recedere, vt ff. ex quib cau. ma. l. pen & scriptus est in matricula, vbi & alij milites scripti sunt, vt ff. eod. l. antepenul. & per totum titul. sunt & alia necessaria, vt aliquis sit miles, vt diximus. ff quib. cau. ma. l. penult. & in auth. de mand prin. §. fin coll. iij. Item miles dicitur a malo, quod sustinet pro alijs; vel a mille, quia ex numero mille hominum eligitur, vt ff. eod l. j. §. miles. Accursius.

Miles vñ dicitur.

Miles cognoscit p sex signa

ADDITIO. Aduertendum est, quod in milite sex sunt necessaria ad hoc, q. habeat priuilegia militibus concessa, Primo, quod ense cingatur. ff. de testa. mili. l. pen. Secundo quòd in numero aliorum ponatur, & in matricula, scribatur. ff. de testa. mil. l. ex eo tempore. Tertio, q. præstetur sacramẽtum, quòd mortem nõ euitabit pro republica. nẽ que a signis recedet. ff. ex quib. cau. ma. l. penul. & de ijs qui no. in fa. l. ij. §. miles. Quarto, q. stigma. i. no. ta publica brachiis suis inscribat. C. de fabri. l. iij, lib. xij. Quinto, q. examinetur. C. qui milita. non poss. l. j. lib. x ij. sexto q. non sit negociator. C. neg. nemi. l. j lib. xij. † † Adde l. milites. C. de loc. & cõdn.

Diuisio.

Vpradicta. ¶ Totus iste titulus diui. princ. in duas partes Primo ponit de militibus testantibus in territorio, vel in peculio castrẽ, Secundo de testamento in quasi castren. st. secunda ibi Sciendum. Item prima subdiuiditur. Nam primò ponit continuationem per modum remotionis siue exceptionis cum positione noui statuti. Secundo, qualiter priuilegium cõcessum militibus, quòd possunt testari, quomodo volunt, intelligatur. Tertio, quòd etiam miles mutus, & generaliter defectiu. potest testari. Quarto, qualiter post missionem testatur. Quinto, q. mutatio status ipsius militis, dummodo interueniat noua voluntas, non vitiat testm̃ factũ. Secũda ibi, Plane. Tertia ibi, Quinimmo. Quarta ibi. Sed hactenus. Quinta ibi, Sed & siquis. Aret.

¶ Supradicta, Casus. aliter non esset figurandus, cum procedat Imperator tradendo doctrinam excipiendoq; a regula dubium enim faciebat generalis dispositio supra facta: ratio autem decisionis ponitur in tex. propter imperitiã militum. quos scire magis decet arma quàm. ll. l. fin. C. de iur. delib. No. quòd voluntas militis in expeditione quoquo modo declarata, habet vim testamenti. Item, q. miles præsumitur ignorare

rare iura,& sic q in milite iuris ignorantia toleratur. Item, q in testamento militis numerus testium, neque alia solennitas requiritur.]

a ¶ Obseruatio, quæ consistit in quatuor, vbi est in scriptis testamentũ con ditum. vel in sola nuncupatione hæredis coram septem testibus, vt. I. tit j. §. sed cũ paulatim & §. fin. & ff. de hæred. instit. l. j. §. qui neque.

† Horum confitẽdũ dilerte meminit Vlpia l j. §. eo†.

b ¶ Imperitiã. C. de iur. delib. l. fi. in prin. & de iu. & fac. ign. l. j.

** Adde, & propter militiæ occupationes, vt colligitur hoc eodem loco paulo infra, ibi. videlicet cum in expeditionibus occupati sunt: & §. seq. alioquin minoribus quoque, & mulieribus, & rusticis, in quibus tolerabilis est iuris ignorantia hæc tam diligens in testando solennitas remittenda fuisset, quod factum non fuisse credendũ est, quia saltem peritiores consulere possunt; quod non licet militibus in expeditionibus occupatis.]

tio in ordinãdis testamentis, militibus, propter nimiã imperitiam [b] eorũ, constitutionib principalibus † remissa est. Nam quamuis ij neque legitimum numerum testium adhibuerint, neque aliam testamentorum solennitatem [c] obseruauerint, recte nihilo minus testantur. videlicet cum in expeditionibus occupati sunt: quod merito nostra constitutio introduxit, [d] Quoquo enim modo voluntas eius supprema inueniatur siue scripta: siue † sine scriptura, valet testamentum ex voluntate eius.

¶ Miles testando extra expeditionẽ debet testari scdm ius cõe, & licet filius familias sit, testari tamen potest Are.

¶ Illis autem temporibus, per quæ citra expeditionũ necessitatẽ in alijs locis, vel suis † ædibus degunt minime ad vendicandum tale priuilegium adiuuantur. [f]

c ¶ Solennitatem. s. circa sigilla, & subscriptiones.

d ¶ Introduxit. sed tunc demũ cum in militia sunt, habet priuilegium, vt. C. eo. l. pen. & hic subijcit.

** Diuersimode tamen. nam plenius habent priuilegium, cum sunt in cõflictu, quã in castris non congredientes, vt per gl. l. j. eo. §. plane.

** Adde, q in dubio interpretamur militem iure communi vti voluisse l. iij. & l. in testamento. C. de testa. mil. quod intelligẽdum si modo actus valeat. alias enim præsumemus potius priuilegio vsum fuisse l. iij. ff. de mil. test.

¶ Illis autem. Casus. Quærebatur, an miles extra expeditionem testari posset iure militari sine solennitatibus & videbatur dicendum & sic ratio. n imperitiæ assignata militat in expeditione. sicut extra. Cuius contrariũ deciditur ex eo, quia tunc possunt consulere peritiores, & ita excludere ignorantiam. & ea quæ ratione occupationis militiæ conceduntur, cessant, vt dicitur in gl. Sed tũc quæritur, an filiusfam. miles testari possit: & videbatur, quòd nõ, per l. pen. & fin. C. qui testa. fac. poss. cuius contrarium deciditur. ratio autem assignatur in text. propter militiã: quia hoc militiæ tributum est, vt in castrensibus filij pro partibus fam. habeantur. Not. q cessante causa priuilegij cessat priuilegium; Item, q miles extra expeditionem debet testari iure communi. Item q filiusfam. miles testari potest, dummodo testetur iure communi. Itẽ, q illi, qui non sunt milites appellantur pagani.

SYL.

† Ab. sue non scripta.

† Ab sedibus, & ita legisse vi Theophilus significatur in hyberna.

e ¶ Autem pro sed.

f ¶ Adiuuatur. Et nota, q cessante causa cessat & effectus.

¶ Adde, q causa expressa supra, propter nimiam eorum imperitiam, cessare non videbatur etiam extra expeditionẽ. Idem die.

SYL.

dic, quod illa est causa remissionis in genere: sed causa constitutionis Iustinia. de qua meminit ibi, quod meriro. est occupatio circa rem mili.] Et potest hic sumi argum. quod cessante clerico ab ecclesia, † cessat præbenda, sic C. de Epis. & cleri. l. generaliter. ij.

† Scilicet contumaciter, vt quia circatus a superiore minime in

• Adde, quòd hæc q. hodie deciditur in c. relatum & in c. inter quatuor. & in c. fi. de cleri. non resi] Sed arg. contra ff. de postu l j. §. sexum. qa Calphurnia dedit causam edicto: vnde cessante causa cessare debet edictum: quod non est verum. Sed hoc vltimum generale de causa impulsiua dicit: dictum primũ de finali, sine qua res esse non potest.

S Y L. fra tẽpus cõuenientẽ veniat, sm doct. hic.

¶ Sed testari quidem & si[a] filijfamilias sint, propter militiam conceduntur: iure [b] tamen communi, eadem obseruatione & in eorum testamentis adhibenda, quam in testamentis paganorum [c] proxime exposuimus.

¶ Priuilegia militum tunc habẽt locum, qñ cõstat militẽ testari voluisse, aliter non. h. d.

¶ Plane de testamẽtis militum diuus

S Y L. ¶ Adde, quòd in dubio causa si est expressa in l. finalis præsumitur, vt dicit gl. in l. cum tale. §. falsam. in ver. cohæret. ff. de condi. & demon. aliàs secus glo. in l. ij. §. h. de don. & illa dicitur causa finalis, quæ est generalis, vt per Bart. in d. §. fin.]

a ¶ Et si filijfamilias. Licet hi aliàs prohibeantur, vt j. tit. j. in prin. & ff. de do. causa mortis. l. tam is. §. j.

b ¶ Iure tamen communi. Scilicet quantum ad solennitatem, non quo ad hoc, vt detur querela contra eius testamentum, sicut in alio veterano, qui sui iuris est, vt. C. de inoffi. testa. l. fin. §. in his. & ff. de inoffi. test. l. Papinianus. §. si quis in militia. Item hoc est verum, quando est domum reuersus, sicut s. proxi. dixit aliàs sicut miles alias vtitur speciali iure, sic & iste arg ff. eo. ex militari. §. j.

& l. testamenta eorum. §. fi.

Adde, quod si loquimur de iure. ff. & C. glo. vera est. si de iure nouissimo, communis opinio est, quod subiaceat querelæ, secundum gloss. in l. aduersus ff. de inof. testa.]

Traianus † Catilio Seuero ita rescripsit.[d]

† Alij hic Catilius proauus materni Marcilii pera.

¶ Id priuilegium, quod militantibus datum est, vt quoquomodo facta ab his testamenta, rata sint: sic intelligi debet, vt vtique prius constare debeat, testamentum factum esse: quod & sine scriptura, & a non militantibus fieri potest † Si ergo miles, de cuius bonis apud te quæritur, † conuocatis

† Als Io ergo

† alias si conuocatis

c ¶ Paganorum. A pagot rum. A pago quod est villa dicit: quasi dicat non militum.

* ¶ Erantque proprie ij. qui domi relinquebantur ad agrorum culturam, & reliqua ciuilia munera. [vt infra tit. j. § vlt. item.

¶ Plane.

Casus. Quærebatur, an illa verba (quoquomodo voluntas constet, habeatur pro testamento) generaliter intelligerentur: & videbatur dicendum quòd sic. quia indefinite dicitur, quoquo modo inueniatur voluntas cum scriptura, vel sine, valeat. Tamen dicitur contrarium, declarando quod intelligitur, quando re vera constat voluisse testari: quia aliàs illa non est voluntas: puta si per iocum. aut aduiatorie quid dictum sit. Not. quòd priuilegium concessum alicui actui intelligitur, si ille actus fit. Item, quòd per priuilegium militum tam latum non remittitur numerus duorum testium, quod est de iure naturali. Item, quòd mulier potest esse testis in testamento militis. verbum enim homo, ad eam trahitur. Item, quod in testamento militis requiritur rogitus testium Item, quod nomen hæredis debet exprimi a milite. Item, quod verba iocosa non disponunt] S Y L.

d ¶ Plane. Rescripsit. Vt ff. eodem diuus.

a ¶Hominibus saltem duobus, vt ff. eo. Lucius. & ff. de testi... vbi. & hoc est, qñ in tentorio: si autem in conflictu belli, nullo etiam teste vocato, vt C. eod. milites. (i) si át est domi, iure cõi, vt s. eo. §. illis.

Adde similé gl. iij. ti. j. §. ul

ADDITIO (i)

Debet tamen aliquo modo de voluntate constare, vel per duos testes, vel per cõparationé literarum, vel alio modo, & facit vt remissa penit⁹ omni solennitate, non de naturali, sed ciuili tantũ intelligat᷑ Ang.

b ¶ Sermonibus. Forte causa demonstrádi, vt magister discipulo, vel ludi causa, vt ff. de act. & obl. l. obligationum. substátia. §. fi. vel affectionis, vt ff. de iure codicil. literæ. †

¶ Adde vel per antiphrasim. l. cum quidam. cum glo. in verbo. affectionem, C. de lega. vel oblatiuis: gl. in l. ij. C. in quibus ca. col. capi. censi. lib. xj. vel cómendatiuis. l. si vero non remunerandi. §. cum quidam. ff. mand. vel enuntiatiuis. l. ex hac. ff. de dona.]

c ¶ Nec vllorum. Sic. j. ad l. Falcid. circa prin. sic. C. de rescin. ven. l. ratas.

¶ Quinimmo. Casus. Quærebatur, an mutus vl' surdus, milites, testari possint: & dubium faciebat tex. in §. item surdus. j. tit. j. Tamen contrarium decidit᷑: quia in milite testante non requirit᷑ formalitas solénitatũ, sed sufficit quoquo modo de voluntate constare: de qua ét constare potést per signa & nutus. Ideo miles surdus, vel mutus, testari possunt

ad hoc hominib.[a] vt voluntatem suã testaretur, ita locutus est, vt declararet, quem vellet sibi hæredé esse, & cui libertaté tribueret: pôt videri sine scripto hoc mõ eẽ testatus, & voluntas ei⁹ rata habenda est, Cæterũ si (vt plerũq; sermonibus[b] fieri solet) dixit alicui, Ego te hæredé facio, vl', Bona mea tibi relinquo: non oportet hoc pro testamento † obseruari. Nec[c] vllorum magis interest, q̃

† Als seruari.

† Tu dic q̃ nulla verba operanẽ testám, nisi appareat qđ voluerit testari & ad hoc se disposuerit, secus in contracti

S Y L. bus vbi in dubio verba præsumuntur obligatoria: nisi aliud ex coniectu ris appareat.

S Y L. In verbũ relinquo, importet institutioné, legatũ vel fideicõ. vide Io. Fab. hic.

No. summarium: Item, q̃ miles potest nutu instituere hæredem, intellige, nisi aliter nominare possit. Item q̃ nõ solũ mutus, vel surdus testari possunt, sed mutus & surdus simul.

ipsorum, quibus id priuilegium datũ est huiusmodi exémplum nõ admitti: alioquin non difficulter post morté alicuius militis testes existerent, qui affirmarent se audisse dicentem aliqué, se relinquere bõa, cui visum sit: & p hoc vera iudicia subuerterétur.

¶ Miles, licet sit mutus, vel surdus, tamen testat᷑. Aret.

¶ Quinimmo[d] & mutus,[e] & surdus miles testamétum facere potest.

d ¶Quinimmo. Hét priuilegiũ circa solénitatem: quinimmo & circa substantiam testi: vt qui aliàs testari non posset, hic tamé possit, vt ff. eod. l. iiij.

e ¶ Mutus. siue natura, siue casu, vt sit priuilegiũ aliquod, vt C. q̃ te. fa. po. l. discretus. & hoc iure naturali, vt ff eod. iure militari. Accursius. Dum modo appareat ipsũ sic voluisse testari p signa sua quæ per notos potuerunt interpretari.

Additio.

* ¶ Adde similem glo. §. Item surdus. in ver. cęteris. & ibi Aldobran. j. tit. j.]

¶ Sed hactenus. Casus. Quæsitum fuit, an post missionem durét priuilegia militum: & videbatur quòd sic, in memoriam pristinæ militiæ, quasi hæc perpetuo concessa sint. Cuius contrarium deciditur: quia cum ratione occupationum militarium concedantur, his cessantibus cessát priuilegium. datur aũt anni spatium ad mutandum testamétum: & ideo conditio veniens post annum non vitiatur, quia retrotrahitur ad diem mortis, vel aditę hæreditatis, vt dicitur in gl. Not. quòd priuilegiũ concessum respectu certę qualitatis durat ea duráte. Item, q̃ cessante causa priuilegij cessát priuilegium. Item, q̃ miles non exercens militiam non gaudet i[...]

[...]litum

militum priuilegio. Item, quòd testamentum iure militari factum durat p annum post missionem. Item, quòd cõditio retrotrahitur. Item, quòd ad validitatem testamenti inspicitur tempus mortis non cõditionis existentis.]

a Sed hactenus. Quidam ducũt hic nõ esse § & asserunt, quod omne priuilegium, quod habet miles, perdit, cum redit de militia. Sed nos dicimus. § hic esse, & distinguimus inter priuilegiũ, quod habet vt testet qui aliàs testari non potest, vt filiusfamilias, & mutus, vt illud duret post reuersionem, vt supra proxi. §. & §. sed testari. & ff. eod. Tribunus. in princ. Alia vero priuilegia, quę habet in testando, finiãtur, vt hic, & s. eodem. §. illis autem.

† Idem Pla. hic.

Adde, quod opin. glo. communiter tenet hic, quod etiam post missionem filiusfam. & mutus testentur.]

Ad hanc gl. uide Iul. Clar. de testa. q. xix. attestatur esse communiter approbatã.

b Illis. s. militibus, vt reliqua priuilegia. s. de numero testiũ habeãt in testãdo: & & sic nõ refertur ad proximũ. §.

c Post missionẽ honestã. s. finito tpe militiæ: vel causariã, si ante tempus ex necessitate recessit: † si aũt ignominiosa est missio, desinit statim valere, vt ff. eo. testamenta eorum. & C. eod l. ex testõ. Sed si miles de capitali crimine damnatus fuerit: si quidem de cõmuni: vt homicidio, & simili, non poterit amplio testari. ff. de ve. & mi. suc. l. j. in fin. Si autem militari vt quia alienauit arma vel similia, quæ numerantur ff. de re mil. l. ij. & iij (& idem etiam de fide rupta) non potest testari, vt ff. eodem l. ex militari. aliàs poterit in castrensibus tantum, si ei hoc in sententia permissum fuerit, aliàs non, † vt ff. de iniu. rup. testa. l. si quis filio exhæredato. §. sed & si quis fuerit capite & de leg. iij. l. si quis in prin. §. miles.

† Et dicit Angel. quod scholaris absens a studio p quinquẽnium per dit priuilegium.

Miles post missionem iure cõmuni testatur: & ante factũ testamẽtum valet ĩtra annũ, et quod cõditio in eo adiecta duratur post annum. h. d.

Sed hactenus[a] hoc illis[b] a prĩcipalibus constitutionibus cõceditur, quatenus militãt, & in castris degunt. Post missionẽ[c] vero veterani, vel extra castra alii, si faciant adhuc militantes testamẽtum, communi omnium ciuiũ Romanorũ iure id facere debent. Et quod in castris fecerint testamentum, non communi iure, sed quomodo voluerint, post missionem, intra annum tantum valebit. Quid ergo si intra annum quis decesserit, conditio autẽ hæredi adscripta post annum extiterit, an quasi militis testamentum valeat? Et placet valere[d] quasi militis.

† Facit ad hoc text. in l. cum hic. §. si miles. ff. de dona. inter vir. & vxo.

Adde. quod hoc in pagano fieri non posset. d. §. miles nisi ex causa, vt per Alex in l. & milibus. C. eod. & dicunt doctores hic]

d Valere. Quia conditio retrotrahitur, vt ff. de peri. & com. rei vend. l. necessario. §. j. & q. po. in pig. hab. l. vlt. & facit. ff. eo. quod dicitur & l. quod constitutum.

Sed & si quis ante militiam. Casus. Quæsitum est, an testamentum non iure factum a pagano, si miles efficiatur, & aliquid addatur, confirmetur: & videbatur quod non: quia cum a principio non valuerit, non videtur, quòd possit ex tempore aliquo modo confirmari. Cuius contrarium respondetur ea ratione: quia cum aliquid addat vel minuat, videtur nouum quid facere. l. Ius ciuile. ff. de insti. & iu. vnde sicut si ita disposuisset tunc valeret, ita debet valere, quando constat, quod illam voluit esse suã voluntatem. Item dubitabatur, nunquid capitis diminutione, testamentũ prius factum irritaretur in milite: & ratio dubitandi colligitur ex §. ex alioq. quib. mod test. infir. Tamen contrarium deciditur fauore militiæ, quia si durauit

sauit in eadem voluntate, facit testamentum valere. Not. quòd testamentum non iure factum ante militiam nô valet, etiam eo effecto milite, & nihil aliud faciente. Item: quòd aperiens testamentum ante factum videt illud velle inualidare, nisi alia adijciat: & ita colligitur hic in ver. & quædam adiecit: ex quo nota imperitiâ aliquorum hic, qui intelligebant resignare, idest sigillare: nam resignare importat aperire. Itê, quod addens aliquid & detrahens in cæteris videtur approbare. Item quòd addens vel detrahens dicitur de nouo facere. Itê quòd agitur ex confirmante, non ex confirmatio. Itê, quod militis testamentum capitis diminutione non irritatur.]

* ¶ Male notat hoc ex ipso tex. quia hîc est noua voluntas, & consequenter nouum testamentum.

e ¶ Valet. quod resignauit postea. Vel dic, sicut nunc de nouo facere potest, vetus non rescinditur & secundum hoc dic, noua voluntate tacitâ. licet tacitâ aliud in pagano, vt infra quibus mo. test. infir. §. alio:

¶ Sciendum. Casus non est figurandus, cum referat concessionem & priuilegium quasi castrensibus tributum. Nota quòd filiusfamilias in quasi castrensibus recte testatur, si iure communi testamentum cô faciat. Item quòd quando aliquid facere conceditur in priuilegium alicui, intelligitur concessum, vt illud faciat secundum legum ordinationem.]

¶ Testm factû ante militiâ sine solênitate valet, si post militiam apparet de militis voluntate. idem, si miles post. testm fuerit capite minutus. Accr.

¶ Sed & si quis ante militiam nô iure fecit testamentû, & miles factus, & in expeditione degês resignauit[a] illud, & quædam adiecit,[b] siue detraxit,[c] vel alias manifesta est militis volûtas hoc valere volentis: dicendum est valere hoc testamentum, quasi ex noua[d] militis voluntate. Deniq; & si in arrogatione datus fuerit miles, vel filiusfamilias emâcipatus est, testamentû eius †quasi ex noua militis voluntate valet: nec videtur[e] capitis diminutione irritum fieri.

† Al's quasi miles ex noua voluntate valet.

¶ Filiusfamilias in quasi castrensi potest facere testamentû §m ius commune Acc.

S Y L.

¶ Sciendum tamê est, quod ad exêplû castrensis peculij, tâ anteriores leges[f], quâ principales constitutiones[g] quibusdam[h] quasi castrensia† dederunt peculia, & horû quibusdâ permissum erat, êt

† Al's deinde.

a ¶ Resignauit. idest sigilla aperuit, & remouit, vt ff. eodem. l. Tribunus. §. cum aliquis.

b ¶ Adiecit Vt. ff. de iure cod. l. conficiuntur. §. si miles.

c ¶ Detraxit. †Nota ex hoc verbo, quod detrahens in vno articulo, in alijs confirmare videtur. Et sic nota inducta ad vnum finem operari contrarium: quod facit, vt per instrumentum emphyteuticum probetur dominium. Ioan. Fab.

† Alia glo. non est Accu. sed Io. Fab.

d ¶ Ex noua. Nota, quod ab initio non valuit ex post facto tamen conualescit.

f ¶ Leges. s. Digestorum, vt. ff. de col la. bon. l. j. §. nec castrense.†

† Adde l. j. §. hoc autê. ad Sen. Tertul.

g ¶ Constitutiones. vt C. de assesso. l. velut, & C. de aduocatis diuerso. iudicio. lege, Fori. & aliæ plures. Accursius.

h ¶ Quibusdam, vt Consulibus, & præfectis legionum, & prætidibus prouinciarum, qui sunt filijsfamilias, vt C. de inof. test. l. si.

* ¶ Adde alias personas, quas enumerat Accur. in §. j. in ver. castrensibus: S. tit. ij.

a ❡ Constitutio. C. de Inoff. test. l. fin. b In huiusmodi. Scilicet cas. & quasi: nã in aduentitio non potest, licet habeat proprietatem, vt C. de bon. quæ lib. l. fi. §. filiis autem familias.

SYL. c Adde hoc verum etiam in ijs aduentitijs, in quibus patri non quæritur vsusfructus, secundum communem opin. in l. j. §. in filij. ff. ad Treb.] De hoc latissime Iul. Cla. de testa. q. xviij.

† Ad. qd infa co-stituit io laci' &c.

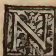
† Ad. in his tãtũ modo ps culiis.

e ❡ Iure cõi. Nisi sit miles i castris, vt s. e. in prin. Ité tale testamétum non expugnatur per querelam inofficio. si testamentu - vt C. de inoff. testa. l. fina.

in potestate degentibus, testari: † nostra id constitutio a latius extendens, permisit omnibus † in huiusmodi b peculiis testari quidé, sed iure cõmuni: c cuius constitutionis tenore perspecto, licentia est nihil eorum, quę ad præfatum ius perti nent, ignorare.

¶ Quib' nõ é pmissum facere testm.

¶ Filius in potesta te testari non potest, etiam patre cõsentiente, nisi de pe culio castrensi, vel quasi: de quo & veteranus, patre etiã inuito, disponere potest. h. d.

On d tamé omnibus licet facere testm. Statim e. n. ij, qui alieno iurisubiecti sũt, testĩ faciendi ius nõ habẽt: adeo quidé, vt quã

ADDITIO. Dic, q hodie hoc nõ est verum: immo subiacet querelæ, pm cõmunem sententiam, si parentes præterreat, vel exhrdet sine cã vt §. & hæc q dé. in auth. vt cum de appel. cognosci. Ang.

SYL. Cõti nua tio. ¶ Quibus non est permissum facere testamentum. ❡ Quia continuatio fit per glo. j. quę communis est, non expedit aliter continuare: præsertim cum Imp. ipse annectat titulum hunc præcedenti bus in primis verbis.

Diuiſio. N Oñ tamen. ❡ Iste titulus diuiditur in septem partes: quia enumerantur septem gradus personarum. Et primò ponit de filiofamilias. Secundò de impubere. Tertiò, de furioso. Quartò, de prodigo. Quintò ponit de surdo & muto. Sextò, de cæco. Septimò, de capto ab hostibus. Secunda ibi, Præterea. Tertia ibi, Item furiosi. Quarta ibi, Item prodigus. Quinta ibi, Item surdus & mutus. Sexta ibi, Cæcus. Septima ibi, Eius qui. Aret.

Casus non figuratur aliter cum tradat doctrinam, & enumeret personas prohibitas testari. sola enim difficultas videbatur, quòd quamuis quis filiusfam. testatus sit, si tamen cum tali testamento decesserit iam effectus paterfa. profecto videbatur testm valere: quia cũ testamentum accipiat confirmationem ex morte, illud tempus videbatur inspiciẽdum: quia eo tempore re vera potest dici testatoré id disponere, qd facit. Cuius contrarium deciditur ex regula, Quę ab initio non valent, tractu temporis non confirmãtur: cum hic nõ præsupponatur aliqd aliud interuenisse, nisi cursus temporis nõ aliquis actus positiuus, vt in §. sed & si quis. s. ti. j. No. q edictum de testamentis est prohibitorium certarum personarũ. Item, quòd filiusf. nõ testat nisi in peculio castrẽsi, vel quasi. Item, q per militiam quis nõ liberatur a potestate patris. Item, q creditores patris non habent regressum cõtra peculium castrense filij ratione debitorum patris. Item, q testamentũ nullum, tractu temporis, etiã cessãte impedimento, ob quod non valet, non reassumit vires.]

d ❡ Non tamen. Videbatur quemlibet seruantẽ. s. dicta posse testari: sed cõtrarium est in tredecim casib. qui in titulo isto pro parte dicunt. † Et hoc est, qd dicit, non tñ &c. & no. j. eo. § fi. Accur.

† Ista gl. c'' appro bata per Ang. hic

e ❡ Statim, id est in primis: vel statim. i. eo ipso.

te Sed hodie indistincte per alium scribere pôt nomen hæredis, vt in auth. vt sponsa.larg.§.quia vero coll.ix.
a ¶ Tenorem. Est aût tenor: si pôt scribere, faciat; als dicet corā testib⁹,& scribetur per alium, vel p aliquos de eis, aliàs non valet, imo falsi pœna tabellio tenetur: vt C. eo, iubemus. in fi. Accur.

ADDITIO. Quod est verum: qñ solénitas non fuit obseruata, nec scripta in testō, secus si fuit obseruata, licet non scripta, vt l. si librari⁹. ff. de reg. iur. Ang

tur signacula autē & testiū numer⁹, ex edicto Prętoris.

¶ Sed his omnibus a nostra constitutione propter testamētorū̃ synceritatē, vt nulla fraus adhibeatur, hoc additū est, vt per manus testatoris, vel testiū, nomen hŕdis exprimatur, & oīa fm illius cōstitutionis tenorem [a] procedant.

** Adde, q̃ est piculosū facere huiusmodi testamēta in scriptis, quia si morereť vnus ex testib⁹ ante aperturā, q. nō posset recognoscere suā subscriptionē & signū, nō valeret, vt no. Bar. in l. ij. I ptin. ff. quęad. testa. aper. verū ad euitandum hoc periculum, adhibeas cautelas quas tradit Bar. C. ę pol. caut. lxxxviij.]

SYL. ¶ Possunt. Casus Quæsitū fuit, an vno annulo tm̃ testēs signari posset a testib. & videbať dicendū q̃ non. cū signacula facta sint: vt difficilius falsificari possit inuenta. n. est ad hoc tanta iuris solénitas in testō l. fi. & ibi no. C. eo. Tñ decidit contrariū: assignat aūt Imperator rationē a possibili, ex quo possibile est annulos vnicam & eandem habere imaginem, quo casu liceret, ita liceat vnico vti. Sed tunc quæsitū est, an aliēo annulo signari possit: & dubiū faciebat q̃ aliàs vř proprium signū apponendū, c. inter dilectos de fide instr. l. decernimus. C. de aquędu. lib. xi. cuius contrariū deciditur, quia satis est hoc attestari & recognosci a teste, vt j. dicetur. No. q̃ testm̃ ab omnib. testibus, vel plurib. ex eis pôt vno annulo signari. Itē, q̃ si sint septem annuli vna sculptura, valet signatio. Item, q̃ valer argm a possibili. Itē. q̃ alieno annulo signari pôt testm̃.]
b ¶ Annulo. s. habente characteres: qui signatorius dř, & sic est in eo sigillum, non aūt alio signo, vt ff. eo. ad testiū. §. signū. & de ver. si. l. signatori⁹ Adde, q̃ signās aliēo annulo seu sigillo debet in ei⁹ subscriptiōe id dicere. Specu. de prob. §. videndū. vers. & no. in glo. j. quod & Ang. hic tradidit.
c ¶ Testm̃. vel ēt liteū. s. quo inuolutū ē testm̃, vt ff. e. ad testiū. §. fi.
d ¶ Visum ē. Hac rōne & cū trib⁹, vel paucior ib⁹ vel plurib⁹ pôt signari testm̃ arg. j. man. §. is q exeqtur. Alij dicunt tantum cum septem vel vno debere signari.
¶ Adde, q̃ hæc vltima opin. est falsa ex argumēto Papiniani quia I septē signis possent esse tres eiusdē imaginis & tñ valeret testm̃. eodē mō si sunt plures annuli arguēdo: vt arguit Imperator hic.
¶ Testes autē. Casus non figuratur, qa procedit tradēdo regulā in hac materia: dubiū tñ faciebat, qa edictū de testib⁹ ē prohibitoriū certarū psonarū. l. j. ff. de testi. ideo q cūq; nō phibebātur, videbātur admitti. R. ñ. tñ Imp. putin tex. rōnes aūt videbunť sigillatim in glo. Not, q̃ ille pôt esse testis in testō, qui pôt heres institui. Item, q̃ mulier non pôt esse testis in testō propter sexus fragilitatē. Item impubes pter imbecillitatē ætatis: seruus, quia testm̃ est iuris ciuilis, de quo iure ipse pro nihilo habetur: furiosus, quia non est mētis cōpos: mutus, qu a non potest exprimeremēte conceptum, surdus, quia non pôt audire nomen hŕdis: is, cui bonis ē interdictū, qa sitis ē furioso. Itē ifamis, ex l. phibiōe.]

¶ Vnico etiam annulo, & alieno; pôt ab omnibus testib⁹ testamentum signare, h. d.

¶ Possunt † autem, oēs testes & vno annulo [b] signare testamentū. [c] † Quid enim si septem annuli vna sculptura fuerint, secundum quod Papiniano visum [d] est? Sed & alieno quoque an-

† Cōcor. cū hoc §. cap. post cessionē in glo. j. post pric. ibi, etalie no annulo. extra de prob. † Alias gd enim [b] septem anuli vna sculptura fuerit? scdm quod (vt Papin. visum est: & aliquo quoque &c.

SYL.

SYL.

a ¶ Testamẽti factio. Passiue accipe hic: vt bona sit exceptio, i; neq; mulier &c.

SYL. ¶ Adde secundũ Io Fab. & bene, ꝙ hic Impe. non procedit excipiendo, sed addendo per illa verba, sed neq;.]

¶ Aliàs etiã accipitur actiue.vt j.de hæred. qual. & diffe. §. testamenti.

intervalla, vt ff. eod.qui testamento.§. nec furiosus.

SYL. ¶ Adde,& ꝙ tempore actus gesti & examinationis facta non esset in furore. aliàs secus.l.j.& ibi no.C.eod.]

nulo licet signare testamentum

¶ In testõ põt esse testis qlibet, q põt hæres institui, excepis hic enumeratis. Ang.

¶ Testes aũt adhiberi possunt ij,cũ quibus testamenti[a] factio ẽ. Sed neque mulier,[b] neq; impubes,[c] neq; seruus, neq;[d] furiosus, neque[e] mutus, neque surdus, neq; is, cui bonis interdictum[f] ẽ: neq; ij, quos leges iubent ĩprobos intestabilesq;[g] esse: possunt in numerũ testium adhiberi,

¶ Seruus cõi opinione reputatus liber potest in testõ esse testis. Are.

¶ Sed cum aliquis ex testib' testamẽti

Mulier vbiq; testificari põt ꝓter quam in testis.

b ¶ Neq; mulier.In alijs ãt casibus omnibus recipitur: preterꝗ in testamentis, vt ff eod.qui testamento. §. mulier.

SYL. ¶ Adde hoc verũ, nisi sit, testiũ inter liberos. vel militis, glo. in auth.quod sine C.eo. Item in testamento ad pias causas, vt est cõmunis opin. in l.j C de sacrosan.eccl.]

¶ Ratio est, vt C de fideicom.l. fi.& est timor falsitatis

SYL. ¶ Adde hoc esse propter fragilitatem sexus,ſm glo.in d.§.mulier.

Hermaphroditus in testõ potest eẽ testis.

¶ Quid de hermaphrodito? R fiẽ,si prævalet in masculino sexu, recipitur,vt ff. de statu homi quæritur.& de testi.l.repetundarum. §. j.

Testificamur d iis quæ vidimus in puerítia.

c ¶ Neq; impubes. Quid de eo quod vidit in pupillari ætate? Respon. aliàs.i. preter quam in testamento,posset † testificari: sicut & seruus, vt ff. de verbo. sig. l. notionem. §. instrumentorum,& C.de hæred & manich. quoniam, in fi. sed hic non, quia faciunt ad substan tiã testamenti, vt hic dicitur.

† Quod ẽ verum d eo qd vidit proximus pubertati, secus si proximus infantiæ. Ioã. Fab. & Ang.

SYL. ¶ Adde hoc verum, si proximus est pubertati, aliàs secus, ſm doct. hic, argu.l. excipiunt.ff. ad silla.* de quo vide Dec, in l.ij §. impuberes. ff. de re iu.]

** Adde ad id, quod dr̃ in tex de seruo; quod ait Geta apud Teren. in Phorm. seruũ hominem orare leges nõ sinunt, nec testimonij dictio est.

d ¶ Neq; furiosus. Nisi habeat dilucida

e ¶ Neq; mutus.Qui nihil loqui. vel audire põt, vt j. quib. non est permis. fa.te. §. itẽ surdus.

ADDITIO

Etiam si talẽ morbum habeat a casu, & sit literatus: quamuis tũc possit testari ſm Ioan.Fab. hic,

f ¶ Interdictũ est. Vel à lege, vt quia cõmisit in legem Iuliam maiestatis,vt C.ad l.Iul.maiest.l.fin. Vel a iudice,vt ff.eod. is cui.in fin j. respon.

g ¶ Intestabilesq;. Vt de crimine famoso damnatus, vel muliebria passus.vt ff. eo. is cui §. ba.& l.cum lege, & ff.de testib ob carmen in princ.

SYL. ¶ Adde hoc verum, quando notorie erat infamis, alias secus.ſm glo.in l.cum lege in fi ff.eod.]

SYL. * ¶ Adde, ꝙ intestabilis dicitur,qui nec testis adhiberi, nec testamentum facere,nec ex testõ aliquid consequi potest, cuiq; alius testimonium dicere prohibetur.d.l.is cui;& l.cum lege ff.eod.]

¶ Sed cum aliquis. Casus. Quærebatur, an seruus cõmuniter pro libero habitus, posset adhiberi in testem, & dubiũ faciebat,quia seruus prohibetur esse testis,vt s. dicitur proximo §. & ipsa veritas opinioni prævalere solet. §, siquis rẽ suam.j.de lega cuius contrarium rñdetur, quia cum tunc cõiter liber reputaretur ab omnibus,nec aliquis eidem status q.mouisset, sed esset in quasi possessione libertatis, non est quod imputetur ipsi testatori. No ergo, ꝙ non sufficit probare ad inualidandũ testamentum,ꝙ

tum, q; aliquis ex testibus esset seruus, sed necesse est dicere, q; ita communiter re putabatur: ita Bar. in l. ad testiu. §. côditionê ff. de testa. quamuis côtrariu magis côiter teneant ibi doct. Itê, q; debet repu tari liber oium côsensu: intellige eu cognoscêtiu, nô alio rum: facit gl. I ver. subtilitatê in l. j. C. de sent. quæ pro eo quod inter Item, q; debet probari communis opin. hominum têpore signati testamêti; nô aliter. Item, q; côis opin. quandoq; prævalet veritati. Itê, q; communis error facit ius.]

quidem faciendi têpore liber[a] existimabatur, postea autê seruus apparuit: tâ diuus Adrianus † Catonio Vero, q̃ postea diui Seuer. & Antoninus rescripserunt, subuenire se ex sua liberalitate testô, vt sic † habeatur firmum[h], ac si, vt oportebat, factum esset: cum eo tempore, quo testamentum signaretur, [b] omnium consensu, [c] hic testis li

† Resc. pti hoc Adriani extat l. j. C. eod.

a Libertate s. putatiua.

S Y L. Adde, q; glo. rectius hoc loco ponitur, & ita habetur in vetustis codicibus. nâ inepte super ver. liberalitate, quasi Accur. fuerit tâ hebetis iudicij, vt ibi legêdu censuerit libertate, nô enim illic legi debet, libertate, sed liberalitate: quia hoc intendit imp. q; licet de rigore testamentu, in quo seruus esse testis adhibitus, non subsisteret tn̄ hi principes rescripserunt se ex benignitate subuenire testamento pp communem errorem.]

Opinio præfertur veritati. Et sic valet plus quod est in opinione q̃ qd est in veritate. sic. ff. de leg j. l. iiij. i pri. Argu. côtra. ĩ. de leg. §. si qs i rê sua.

S Y L. Adde, q; sol. est, quia ibi opinio erat vnius tantu, quo casu plus operatur veritas: hic verò oium sic êt pferr côis error veritati, qñ reip. Interest, prout i casu tex. nostri pp conseruationem testamêti. l. vel negare. ff. quemad testa. aper. & propter validitatê actus, vel euitationê dâni, l. iij. ad macedo. aliàs n. magis attenditur veritas. l. fi. ff. de hæred. instit.

ADDITIO. Dic, q; aut veritas patens est: & attenditur: aut occulta, & tunc non. vel dic, q; aut attendendo opinionem fauor ampliatur: & attenditur, vt hic, & ibi: aut non, & tunc non. dic vt ibi. Ioan. Fab.

b Signaretur. Quidam hoc intelligût generaliter verum, vt siue ostendatur testamentum in scriptis conditum, siue nuncupatiuum, debeat ei credi: siue desierint testes esse, siue non: & sic se habet consuetudo, vt arg. C. de edi. di. adri. tollen. l. fi. & C. de dona. l. in donationibus. & arbitri. tute. l. fin. Nos contra. s. in nuncupatiuo de iure: & quod hic dicitur, in testamento condito in scriptis loquitur.

† Alias habe. retur.

† Alias liberorum loco fuerit.

Adde hoc verum in testamêto in scriptis redacto per publicum tabellionem: alias enim quamuis esset in scriptis, oîno deberêt recognosci signa. ita hanc. glo. intelligit Bar. in l. j. C eod.]

In nuncupatiuo enim si proferatur, non debet ei credi sine testibus: cum in eis consistat tantum substantia testamenti.

S Y L. Adde, q; glo. communiter reprobatur in l. hæredes palam. in prin. ff. eod.]

Ipsum tamen valet, licet probatio deficiat. (i) vt ff. de test. tut. l. duo Quid si seruus factus est, vel infamis, & velit recognoscere sigillum suum? Rñ. nô admittitur, vt ff de Carb. edi. l. Carbonianum §. duæ autem sunt causæ.

S Y L. Adde, q; hæc glo. cômuniter reprehêditur: quia quando testis adhibetur ad solennitatem, conditio eius inspicitur tempore quo adhibetur, secundu doct. in l. j. C. eodem.]

ADDITIO. (i) Nisi de eo sit facta publica scriptura. vel pars confiteatur testamentum sic fuisse factum: aut testes deponant ante, quàm ipsorum defectus appareant: quia tunc scriptura probabit absque eo, quòd testes producantur. Angelus.

Error cômunis facit ius. c Omnium consensu. Not. errorem prodesse, vt ff. de sup. le l. iij. in fin. & C. de lat. lib. tol. l. j. §. sed & si quis. & ff. de offi præto. Barbarius.

S Y L. Pater. Casus. Querebat, an in eodem testa

beri loco fuerit, neque quisquam esset, q ei quęstioně status mouisset †

¶ Potest in vno & eodem testamento esse testis pater cũ filijs & fratrib⁹, dũmodo sit alienum: secus autem si proprium, vel domesticum. Arc.

¶ Pater, † nec non is, qui in pŕãte eius est: itẽ duo fratres, qui in eiusdẽ pŕis potestate sunt, vtrq; testes in vno testõ fieri possunt: quia nihil nocet, ex vna domo plures testes alieno [a] negocio adhiberi.

¶ In testibus autẽ non debet esse is, qui in potestate testatoris est. † Sed si filiusfamilias de castrensi peculio post missionem [b] faciat testamentum, nec pater eius recte adhibetur testis, nec is, qui in potestate eiusdem patris est. reprobatũ est enim in ea [c] re domesticũ testimonium.

testamento pater & filius, vel duo fratres, adhiberi possent testes. dubium faciebat, quia suspectum videbatur testimonium plurium, & aliqualiter periculosum, quod euitant. ll. in testamenti confectione, l. fin. C. eodẽ. quo non obstante deciditur contrarium: & assignat text. rationem, quæ est eadem cũ dicto: vnde potes dicere rationem esse: quia cum nihil eorum intersit, & testamentum sit extranei, non est in consideratione talis suspicio, cum vocentur a testatore, quamuis enim inter se sint domestici, non sunt domestici testatoris, vel hæredis Not. summarium. Item, ꝙ ex vna domo plures vni negocio recte adhibent' in testes. Item, ꝙ ratio eadem cum dicto tolerat'. Item, quòd filius non est idoneus testis in testamento patris, nec pater in testõ filij testantis extra castra, nec frater in testõ fratris. Itẽ, ꝙ domestici testimonium reprobatur in testamentis.]

a ¶ Alieno aliud si in suo, vt.j.pro.xi. §. & ff. de testibus. testis.

b ¶ Post missioně i. remissioně: aliud si ante, vt ff. e. qui testõ. §. per contrarium.

ADDITIO. Et est rõ sm gl. ibi, quia tunc testes nec rogati, neq; ad solennizãdũ actũ exiguntur: quãuis duo requirantur ad probandum veritatem. Ang.

c ¶ In ea re. idem & in alijs, † vt C. de testib. l. ij. (i) Sed quis est domesticus? R ñ. colonus, & ascriptitius, vel similes, vt C. de ijs q ad eccl. cõfu. l. fi. §. sane enim si seruus, & C. de qõ. l. pridẽ. Itẽ vxor mari-

to, & econtra, vt supra de vsu & hãbitã. itẽ is. l. itẽ † seruientes, siue dapiferi. vt ff. de pœnis. l. respiciendum. §. furta.

¶ Adde meliorem gl. in c. in literis. de testi. (vbi doc. maxime mod. tractant, an, & qñ domesticus possit pro domestico testificari) & in summa. iij. q. v. ꝙ illi dicuntur domestici, quibus ratione pŕiæ, vel dominicæ potestatis imperari potest: & oẽs, q in domo habitant. Adde, ꝙ de cõsuetudine colonus admittitur pro dño, sed minor fides ei adhibetur, Nell. in tracta. de testi. ver. Domestici. quod sumpsit a Spe. tit. de teste. §. j. col. iij.

ADDITIO (i) Tu dic, ꝙ filius qñ nihil sibi quærit, põt pro patre testificari, secundum Io. Fab. idem econtra in eo negocio, ex quo nec patri, nec filio resultat commodum, vel interesse: & quid de matre, & fratribus, vide Ang. hic.

* ¶ Domesticum testimonium. hic accipiendum esse non tam ex sanguinis coniunctione, q̃ ex ea vnione, quæ per potestatem coniungit, docet hic Theophilus his verbis. τὴν δὲ οἰκειακὴν μαρτυρίαν οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ὑπεξουσιότητος λαμβάνομεν. Vnde colligitur filium emancipatum testem adhiberi posse testamento patris, & versa vice patrem, filij emancipati testamento. nam & magis agitur de hæredis, q̃ ipsius testatoris cã.]

¶ Sed neque. Casus non figuratur, quia ponitur iuris antiqui correctio ex rõne assignata

† als mouerět.

† Hic. §. sumpsius ẽ ad verbũ ex l. pater. ff. d testi.

† Sic M. T. ti. iiij. Rhero. Domesticus quis dicatur.

† Intellige illud verum, si sint serui tores cõmẽsales, vt quia viuãt expẽsis domini, als cõtra, nisi habuissent licẽtiam sine spe reuertẽdi, tps .n. pductionis & depositionis inspicitur secũdũ Io. tab. hic.

† Alias ed & si

SYL.

SYL.

assignata per Impe. quia cum totum negocium agatur hodie inter hæredes & testatores, domesticū testimonium repellitur. No. q hæres non potest esse testis in testamento: & sic, q quis in causa propria testificari prohibetur: & eadem ratione nec pater: quia cum ei acquiratur, agitur de eius commodo: & eadem ratione frater, qa cum talia bona patri quærātur, p consequens quærunrur postea etiam filio. Item not. q ll. correctæ non fuit scribendæ in libro ll. Item, q principale negocium testandi agitur inter hæredē & testantem.]

¶ Hæres, filius, pater, aut frater hæredis prohibentur esse testes in testamēto, sublata iuris antiqui dispōne. h. d.

¶ Sed neq; hæres scriptus: neque is,[a] qui in potestate ei' est: neque pater ei', qui in potestate eū habet: neque fratres, qui ī eiusdem patris ptāte sunt, testes adhiberi [b] possunt: qa hoc totum negociū, quod agitur testamenti ordinandi gratia, creditur hodie interte statorem & hædem agi.[c] Licet† autem totum ius tale conturbatū [d] fuerat, & veteres quidem familię [e] emptorē, & eos, qui per ptātem ei coniūcti fuerant, a testamentarijs testimonijs repellebant: hæredi' autē, & ijs, q p potestatē ei coniuncti fuerāt concedebant testimonia in testamentis præstare, licet ij, qui id permittebāt, hoc iure minime abuti [f] eos dēre suadebant: nos tamen eandem obseruationem corrigētes, & quod ab illis suasum est, in legis ne

a ¶ Neque is. † Als n. no. q his tribus modis dicitur quis non tingere me per potestatem.

b ¶ Adhiberi. Quia eorum negocium est; cum & lucrum & damnum ad eos pertineat. ff. quando appel. sit. l. j. §. in propria. (t) & vere eorum, quia &c.

¶ Adde q militat etiam ratio præsumptæ affectionis. quæ non cessat cessante commodo patris. & ideo in ijs, in quib. hodie nihil quæritur patri, omnino repelleretur, vt per Are. hic.]

SYL. ADDITIO. (t) Monachi tamen in monasterio possunt esse testes. cap. insuper. extra de testibus. Idem in hominibus vniuersitatis pro ipsa vniuersitate, vel castro, in negocijs, ex quibus non resultat commodum in particulari, sed in communi Angel.'

c ¶ Agi. Caute ponit, agi, cum sit generalissimum, vt ff. de verbo. signif. l. Labeo. ij. in princ. & l. verba. habet enim se ad ius testandi, & contractus.

d ¶ Conturbatum. Nam olim hæres duobus primis generibus testamentorū poterat esse testis: in tertio vero, ille, qui erat loco hæredis, non poterat esse testis: & sic erat turbatio iurium: & ad eius similitudinem verus hæres hodie testis non erit, vt sequitur.

e ¶ Familiæ emptorem. dicitur ille, qui constituebat hæres per æs & libram.

f ¶ Hæredi. q erat ex primis duobus generibus testamentorum.

g ¶ Abuti. sic. C. de caduc. tollen. l. j. §. j. & ff. si fa. fur. fe. di. l. fin. & s. quib. ex causis ma. non li. § j. Accur.

SYL. ¶ Legatarijs. Casus Dubitatum fuit: an legatarij, & fideicommissarij, recte adhiberentur testes in testamento. & ratio erat in promptu, q non, propter eorum cōmodum: quia inualidato testamento corrumpuntur legata. l j. § j. ff. de leg. iij. quo non obstante deciditur contrarium, ex eo, quia commodum eorum est in consequentiam, non principaliter, cum totum negocium cum hærede agi credatur. s. proxi. §. Not. q valet legatum factum testi adhibito in testamento: & q legatarius est idoneus testis, quamuis de eius commodo agatur. Item & fideicommissarius particularis: secus vniuersalis, quia est loco hæredis.

cessitatem trāsferētes, ad imitationē pristini familiæ emptoris, meritò nec hæredi, q imaginē vetustissimi familiæ emptoris obtinet, neq; alijs psonis, q ei (vt dictum est) cōiunctæ sunt, licentiam concedimus, sibi quodammō testimōia pstare: ideoq; nec eiusmodi ueteres cōstōnes nro Codici inseri permisimus.

¶ Legatarij; & fideicōmissarij, & coniuncti, testes adhiberi pñt. h.d.

¶ Legatariis [a] autem, & fideicōmissariis, quia non iuris [b] successores sūt, & aliis personis eis coniunctis, testimonium † nō denegamus: imo in quadā nostra cōstitutiōe [c] & hoc specialiter eis concessimus. Et multo magis iis, qui in eorum potestate sunt, uel qui eos habent in potestate, [d] huiusmodi licentiam damus. [e]

a ¶ Legatariis. Discrepant hi iure veteri a fideicom. vt j. de fideicō. hære. §. prætere. sed hodie non: vt j. de leg. §. sed non usq; † quidam. §. hunc intelligunt quādo legatum fuit repetitum a succedētibus ab intestato, ut tūc non uideatur ferre testimoniū in testamēto iure, qa iuris successor est, qui in quota parte hæres institutus est.

b ¶ Nō iuris. sed rei. & sine onere, vt ff. mand. si hæreditatem. ¶ Adde, q dēt intelligi iuris scilicet vniuersalis, quia legatarius ē successor iuris. l. id tempus. ff. de vsucap.]

ADDITIO. Et p hoc patet secus esse in fideicōmissario vñi, quia habetur loco hæredis. §. restituta. j. de fideicō. hær. Io. Fab.

c ¶ Constitutionē Græcā: vel dic de illā, quæ est ff eodem. l. qui testamento. in princip. quæ est Iustiniani per approbationem, ut C. de vete. iure enucle. l. j. §. sed neque. uersicul. omnia enim. prima uerior.

d ¶ In potestatē. Item tabellioni, ut ff. eod. l. Domitius. ¶ Declara hanc glo. ut per Ioan. de Pla. hic.]

e ¶ Damus. C. de testibus. l. omnibus. cōtrā. Solut. hic agitur de vitibus testamenti inter hęredē. & alium agentē cōtra testamentū: aliàs cōiunctus cōiūcto nō feret testimoniū, & minus unus legatarius alij. Et ēm hoc falso hic sumitur argumentum, q socius in causa socij admittitur in testimoniū. Vel dic hoc speciale, † vt coniunctus pro coniuncto admittatur quasi in re sua, fauore testamenti & ultimæ voluntatis, quæ debet dominari, si legitima est, ut C. de lega. cum quęstio. in fi. & erit bonū argumentū supra dictum. Sed argumentū cōtra est. C. de testibus. quoniam. in fi. Sed respōdeo: finis illius legis nō refertur ad totum, quod erat dictum. Distingue tñ, an lucrū redeat ad eū socium, vt tūc nō admittatur, als sic, vt ff. quādo appel sic. l. j. §. in propria. ¶ Adde, q cōmunis solut. est, quia non interrogat directò super legato, sed in cōsequētiā, secundum gl. in d. l. omnibus. quæ communiter approbatur.] Adde Lāfran. de Oria. in c. quoniam cōtra uer. testiū nu. xxviij. extra de pb. & Soc. in l. si qs ita. ff. de reb. dub. & Io Dilēc. de arte testam. tit. ff. de testa caut. ix.

¶ Nihil. Casus. Quæsitū est, an in qualibet materia testamentū scribi possit: & videbatur q non, sed q deberet scribi in chartis, uel mēbranis, tanq quod cōmune sit, ex insolitis enim fraus præsumitur, de qua valde timetur in testamēto: cuius cōtrarium deciditur, ex eo, quia in testamētis ipsis volūtas quomodocunque cum debitis solēnitatibus expressa est satis. Item fuit dubitatum, an plura exempla fieri possent testamētorum: & videbatur dicendum q nō, propter ambiguitatē: & quia vnicum faciēdum est testamentum, non plura. cuius contrarium deciditur: quia cum sit quid intellectuale testamentum, & si fiant mille exempla, semper vnum est. Not. testamentum in qualibet materia scribi

† Hoc qd sequitur usque ad finem gl. non reperitur in vetustis codicibus.

SYL.

SYL.

† Illam approbat Bar. in l. qui testō. ff eod. & idem hic Ange. & Placen.

† Sic etiā clerici fit ferre testimoniū in causa suæ ecclesiæ ut in c. cū nuntius extra de testi. ubi vide gl. unicā de illa materia.

SYL.

SYL.

scribi posse Item, q; de vno eodemq; testamento plures scripturae confici possunt: quia semper intellectualiter erit vnum testamentum Item, quòd pluralitas scripturarum non facit praesumi pluralitatem factorũ. Item, quod quandoque est necessariũ confici plures scripturas. Item, quòd in multis est periculum homini. Item, quòd innumerabile dicitur, quod difficile numeratur.]

a In chartis. sic. §. de rerum di. §. literae. † Accursi.

ADDITIO Et dic in chartis etiam rasis: secus tamen in alijs instrumentis.

† Adde l. §. in prin. & l charta. ff. de bon. pos. secũ. tab.

b Et vnum. sic. ff. eod. l. vnum.

c Quod scilicet vt pluribus fiat codicibus.

Testamentũ potest ĩ qualibet materia scribi, & ĩ pluribus codicibus.

Areti.

Nihil autem ĩterest, testm̃ ĩ tabulis an ĩ chartis,[a] membranisue, vel in alia materia fiat.

Sed & vnum[b] testamentum pluribus codicibus conficere quis potest, secũdum obtinẽtem tamen obseruationem omnibus factis: quod[c] interdũ etiam necessarium est: veluti si qs nauigaturus & secũ ferre, & domi relinquere iudiciorum suorum cõtestationẽ velit: vel ,ppter alias innumerabiles causas, quae humanis necessitatib' imminent.[d]

Iure testatur ẽt quis sine scriptis, declarata volũtate corã septẽ testibus. hoc dicit.

Sed † haec quidẽ de testamentis, quę † in scriptis conficiuntur, sufficiunt. Si quis autem sine scriptis voluerit ordinare iure ciuili testamentum: septem testibus[e] adhibitis, [f] & sua vo-

d Imminet. Sic in auth. de consang. & vte. fra. §. quia vero. coll. vj. †Sed nunqd ex his exemplis probatur? Resp. non, sine authẽtico, vt in auth. vt spõ. lar. §. & hoc insuper. coll. ix. & ff. de fide instr. l. quicũque. & ff. de bo. pos. sm tab. l. j. §. sed & si vnum: sed hic ambo sunt principalia.

† Adde pul crũ tex. i l. vlt. C. de praesc. xxx. ann.

SYL. Adde, q; haec opin. communiter tenetur, non enim ita disposuit hic testator, vt in l. j. §. si quis in duobus. ff. de bon. possess. secun. tab.

SYL. Sed haec quidem. Casus non figurat, quia datur regula, & modus condendi testamentum nuncupatiuũ. Not. duplicẽ speciem testamentorum, in scriptis, & nuncupatiuum. Item, q; in eo requiruntur septem testes. Item, q; debent esse in praesentia testatoris. Item, q; testamentũ nuncupatiuum totum est de iure ciuili nec participat cum iure praetorio.]

e Sed haec. Septem testibus. quandoque nullus vocatur: vt si miles moriatur i bello, vt no. C. de mil. test. l. milites. quãdoque vnus: vt Imperator, vt C. eod. omnium. quandoque duo: (i) vt inter filios, vt C. eo. hac consultissima. §. ex imperfecto. Vel si in tẽtorio faciat testamentum miles, vt ff. de militi. testa. Lucius. quãdoq; tres, vel quatuor, vel pauciores, vt C. eo. si non speciali quandoque quinque: vt in testamento rustici, † vt C. eo. l fin. §. fin autem. quandoq; septem, vt generaliter, vt hic, & C. eod. hac consultissima. quandoque octo, vt C. qui test. fac. possunt. hac consultissima. Adde, q; & in testamentis ad pias causas sufficiunt duo, secundum communem opi. vt inquit Iul. Clar. de testa. q. vj & tempore pestis quinq; vt p eundẽ. q. lvj.

Testium numerus qui in testamentis est adhibendus.

† Duplicẽ testandi modũ indicat idẽ Iustin. in auth. de hered. & Falcid. §. penul.

† Alias deest in.

† Cõiter approbetur, vt p Alex. & Iaf. in d. l fi.

ADDITIO. (i) Etiã si sint mulieres & q alias non essent idonei, vt ibi no p Ang.

f Adhibitis. idest rogatis vt intersint, & sint attenti, vt ff. eo haeredes. §. pen. & in auth. de testi. §. & licet. in fi §. coll. vij. Testes debent rogari.

Adde, q; ita communiter tenetur in l. hac consultissima. C. eod. q; in testamẽto nuncupatiuo requiratur rogatus testiũ, quamuis aliqui contrarium senserint.] SYL.

ADDITIO. Et sic debet articulari & probari.

Coram

¶ a ¶ Coram.i.palam nominando hæredes,vt ff. eod l.hæredes.
† ¶ Adde,q. si præsens sit is,quem hæredem esse volumus, satis erit eum demõstrare,& dicere, Hic mihi hæres esto.l. nemo. ff. de hære.insti. & facit l.certi. ff.si cert.pet.] b Nuncupata. inde dicit nuncupatiuũ testamẽtum. * ¶ Alciatus lib. ij. Parer. c.xxx.ij. hanc vocem a nũcupandis testibus deriuat,sed(vt opinor) rectius Accursius a nuncupãda,id est viua voce notificanda voluntate.]

luntate coram [a] eis nuncupata, [b] sciat hoc perfectissimũ testamentum iure ciuili,firmumq; cõstitutum.

¶ De militari testamento.

¶ Voluntas militis in expeditione existentis, quoquo mõ declarata, vim obtinet testamenti hoc dicit.

Vpradicta diligens obseruatione ... mili.l.pen. Secundo quòd in numero aliorum ponatur, & in matricula,scribatur.ff.de testa. mil.l.ex.eo tempore. Tertio,q. præstetur sacramẽtum, quòd mortem nõ euitabit pro republica, nec que a signis recedet. ff. ex quib.cau.ma, l.penul.& de iis qui no. in fa.l.ij. §. miles.Quarto,q. stigma. i. nota publica brachiis suis inscribat. C. de fabri.l.iij,lib. xij.Quinto,q. examinetur.C. qui milita. non poss.l.j, lib. xij. sexto q. non sit negociator.C. neg.nemi.l.j lib.xij.† († Adde l. milites. C.de loc. & cõdu.)

SYL. Cõtinuatio

¶ De militari testamento.

¶ Visum est s.de testamentis in genere,nunc sequitur videre de testamentis in specie.Vel aliter: Visum est supra de testamentis,quæ fiunt secundum communis iuris dispositionem, nunc sequitur videre de illis, quæ fiunt iure priuilegiato, vt est testamentum militare, ideo. SYL.

¶ Adde q. continuatio fit hic per Imperatorem in princ dicendo,quòd a supra dicta regula excipitur testamentum militum,propter eorum imperitiam; & ideo dicto de his in genere, subijciuntur exceptiones,& de testamento in specie,arg.l. item apud §. hoc edictum. ff. de iniu.] Est autem miles, qui iurauit a signis non recedere,vt ff. ex quib cau. ma,l.pen & scriptus est in matricula, vbi & alij milites scripti sunt,vt ff.eod. l.antepenul. & per totum titul. sunt & alia necessaria, vt aliquis sit miles, vt diximus.ff quib.cau. ma.l.penult.& in auth.de mand prin. §. fin coll. iij. Item miles dicitur a malo,quod sustinet pro aliis;vel a mille, quia ex numero mille hominum eligitur, vt ff.eod l.j.§.miles.Accursius. (Miles vñ dicitur.)

ADDITIO. Aduertendum est,quod in milite sex sunt necessaria ad hoc, q. habeat priuilegia militibus concessa, Primo,quod ente cingatur. ff. de testa. (Miles cognoscit p sex signa)

Vpradicta. ¶ Totus iste titulus diui.princ. in duas partes Primo ponit de militibus testantibus in tenrorio,vt in peculio castrẽ, Secundo de testamento in quasi castren. ff. secunda ibi Sciendnm. Item prima subdiuiditur. Nam primò ponit continuationem per modum remotionis siue exceptionis cum positione noui statuti.Secundo, qualiter priuilegium cõcessum militibus, quòd possunt testari, quomodo volunt, intelligatur. Tertio, quòd etiam miles mutus, & generaliter defectiu9, potest testari. Quarto,qualiter post missionem testatur.Quinto,q. mutatio status ipsius militis, dummodo interueniat noua voluntas, non vitiat testm̃ factũ. Secũda ibi,Plane. Tertia ibi,Quinimmo.Quarta ibi. Sed hactenus. Quinta ibi, Sed & siquis. Aret. (Diuisio.)

¶ Supradicta, Casus. aliter non esset figurandus,cum procedat Imperator tradendo doctrinam excipiendoq; a regula dubium enim faciebat generalis dispositio supra facta: ratio autem decisionis ponitur in tex. propter imperitiã militum. quos scire magis decet arma quàm,ll.l.fin.C.de iur.delib. No.quòd voluntas militis in expeditione quoquo modo declarata, habet vim testamenti.Item,q. miles præsumitur ignorare

rare iura, & sic q in milite iuris ignorantia toleratur. Item, q in testamento militis numerus testium, neque alia solennitas requiritur.]

& l. in testamento. C. de testa. mil. quod intelligēdum si modo actus valeat. alias enim præsumemus potius priuilegio vsum fuisse l. iij. ff. de mil. test. SYL.

tio[a] in ordinādis testamentis, militibus, propter nimiā imperitiam[b] eorū, constitutionib principalibus † remissa est. Nam quamuis ij neque legitimum numerum testium adhibuerint, neque aliam testamentorum solennitatem[c] obseruauerint, recte nihilominus testantur. videlicet cum in expeditionibus occupati sunt: quod merito nostra constitutio introduxit,[d] Quoquo enim modo voluntas eius suprema inueniatur siue scripta: siue † sine scriptura, valet testamentum ex voluntate eius.

† Horum constitutionū diserte meminit Vlpia. l. j. ff. eo t.

† Al. siue non scripta.

¶ Miles testando extra expeditionē debet testari secūdum ius cōe, & licet filius familias sit, testari tamen potest Are.

¶ Illis autem[e] temporibus, per quę citra expeditionū necessitatē in alijs locis, vel suis † ædibus degunt minime ad vendicandum tale priuilegium adiuuantur.[f]

† Al. sedibus, & ita legisse vr̄ Theophilus significatur ā hyberna.

a ¶ Obseruatio, quæ consistit in quatuor, vbi est in scriptis testamentū conditum. vel in sola nuncupatione hæredis coram septem testibus, vt. s. tit. j. §. sed cū paulatim & §. fin. & ff. de hæred. instit. l. j. §. qui neque.

b ¶ Imperitiā. C. de iur. delib. l. fi. ī prin. & de iu. & fac. ign. l. j.

* ¶ Adde, & propter militiæ occupationes, vt colligitur hoc eodem loco paulo infra, ibi. videlicet cum in expeditionibus occupati sunt: & §. seq. alioquin minoribus quoque, & mulieribus, & rusticis, in quibus tolerabilis est iuris ignorantia hæc tam diligens in testando solennitas remittenda fuisset, quod factum non fuisse eredendū est, quia saltem peritiores consulere possunt; quod non licet militibus in expeditionibus occupatis.]

c ¶ Solennitatem. s. circa sigilla, & subscriptiones.

d ¶ Introduxit. sed tunc demū cum in militia sunt, habet priuilegium, vt. C. eo. l. pen. & hic subijcit.

* ¶ Diuersimode tamen. nam plenius habent priuilegium, cum sunt in cōflictu, quā in castris non congredientes, vt per gl. j. ī eo. §. plane.

** Adde, q in dubio interpretamur militem iure communi vti voluisse l. iij.

¶ Illis autem. Casus. Quærebatur, an miles extra expeditionem testari posset iure militari sine solennitatibus & videbatur dicendum & sic: ratio. n imperitiæ assignata militat in expeditione. sicut extra. Cuius contrariū deciditur ex eo, quia tunc possunt consulere peritiores, & ita excludere ignorantiam. & ea quæ ratione occupationis militiæ conceduntur, cessant, vt dicitur in gl. Sed tūc quæritur, an filiusfam. miles testari possit: & videbatur, quod nō, per l. pen. & fin. C. qui testa. fac. poss. cuius contrarium deciditur. ratio autem assignatur in text. propter militiā: quia hoc militiæ tributum est, vt in castrensibus filij pro patribus fam. habeantur. Not. q cessante causa priuilegij cessat priuilegium, Item, q miles extra expeditionem debet testari iure communi. Item. q filiusfam. miles testari potest, dummodo testetur iure communi. Itē, q illi, qui non sunt milites appellantur pagani.

e ¶ Autem pro sed.

f ¶ Adiuuatur. Et nota, q cessante causa cessat & effectus.

¶ Adde, q causa expressa supra, propter nimiam eorum imperitiam, cessare non videbatur etiam extra expeditionē. Ide⁊ SYL.

dic, quod illa est causa remissionis in genere: sed causa constitutionis Iustinia. de qua meminit ibi, quod merito. est occupatio circa rem mili.] Et potest hic sumi argum. quod cessante clerico ab ecclesia, † cessat præbenda, sic C. de Episc. & cle. ri. l. generaliter. ij.

¶ Scilicet contumaciter, vt quia circa a suspiciore mi nims to

¶ Adde, quòd hæc q. hodie deciditur in c. relatum & in c. inter quatuor. & in c. si de cleri. non resi] Sed arg. contra ff. de postu l j. §. sexum. qa Calphurnia dedit causam edicto: vnde cessante causa cessare debet edictum: quod non est verum. Sed hoc vltimum generale de causa impulsiua dicit: dictum primũ de finali, sine qua res esse non potest.

SYL. fra tépus educiés veniat, fm doct. blc.

¶ Sed testari quidem & si[a] filijfamilias[c] sint, propter militiam conceduntur: iure [b] tamen communi, eadem obseruatione & in eorum testamentis adhibenda, quam in testamentis paganorum[c] proxime exposuimus.

¶ Priuilegia militum tunc habét locum, qñ cõstat militẽ testari voluisse, aliter non. h. d.

¶ Plane de testamẽtis militum diuus

SYL.

¶ Adde, quòd in dubio causa si est expressa in l finalis præsumitur, vt dicit gl. in l. cum tale. §. falsam. in ver. cohæret. ff. de condi. & demon. aliàs secus glo. in l. ij. §. h. de don. & illa dicitur causa finalis, quæ est generalis, vt per Bart, in d. §. fin.]

a ¶ Et si filijfamilias. Licet hi aliàs prohibeantur, vt j. tit. j. in prin. & ff. de do. causa mortis. l. tam is. §. j.

b ¶ Iure tamen communi. Scilicet quantum ad solennitatem, non quo ad hoc, vt detur querela contra eius testamentum, sicut in alio veterano, qui sui iuris est, vt. C. de inoffi. testa. l. fin. §. in his. & ff. de inoffi. test. l. Papinianus. §. si quis in militia. Item hoc est verum, quando est domum reuersus, sicut ſ. proxi. dixit aliàs sicut miles alias vtitur speciali iure, sic & iste arg ff. eo. ex militari. §. j.

& l. testamenta eorum. §. fi.

Adde, quod si loquimur de iure. ff. & C. glo. vera est. si de iure nouissimo, communis opinio est, quod subiaceat querelæ, secundum glos. in l. aduersus ff. de inof. testa.]

Traianus † Catilio Seuero ita rescripsit.[d]

¶ Id priuilegium, quod militantibus datum est, vt quoquomodo facta ab his testamenta, rata sint: sic intelligi debet, vt vtique prius constare debeat, testamentum factum esse: quod & sine scriptura, & a non militantibus fieri potest † Si ergo miles, de cuius bonis apud te quęritur, † conuocatis

c ¶ Paganorum. A pagot quod est villa dicit: quasi dicat non militum.

¶ Erantque proprie ij. qui domi relinquebantur ad agrorum culturam, & reliqua ciuilia munera. [¶ Plane.

Casus. Quærebatur, an illa verba (quo quomodo voluntas constet, habeatur pro testamento) generaliter intelligerentur: & vi debatur dicendum quòd sic. quia indefinite dicitur, quoquo modo inueniatur voluntas cum scriptura, vel sine, valeat. Tamen dicitur contrarium, declarando quod intelligitur, quando re vera constat voluisse testari: quia aliàs illa non est voluntas: puta si per iocum. aut adulatorie quid dictum sit. Not. quòd priuilegium concessum alicui actui intelligitur, si ille actus fit. Item, quòd per priuilegium militum tam latum non remittitur numerus duorum testium, quod est de iure naturali. Item, quòd mulier potest esse testis in testamento militis. verbum enim homo, ad eam trahitur. Item, quod in testamento militis requiritur rogitus testium Item, quod nomen hæredis debet exprimi a milite. Item, quod verba iocosa non disponunt]

d ¶ Plane. Rescripsit. Vt ff. eodem diuus.

† Post hic Catilius pronunc materno Marcellum pera.

vt infra tit. j. § vltim.

† Alt. ergo

† alias & conuoca. tis

SYL.

a ¶ Hominibus saltem duobus, vt ff. eo. Lucius. & ff. de testi... vbi. & hoc est, qñ in tentorio: si autem in conflictu belli, nullo etiam teste vocato, vt C. eod. milites. (i) si at est domi, iure cõi, vt s. eo. §. illis. No. summarium: Item, q miles potest nutu instituere hæredem, intellige, nisi aliter nominare possit. Item q nõ solũ mutus, vel surdus testari possunt, sed mutus & surdus simul.

ad hoc hominib.[a] vt voluntatem suã testaretur, ita locutus est, vt declararet, quem vellet sibi hæredẽ esse, & cui libertatẽ tribueret: põt videri sine scripto hoc mõ eẽ testatus, & voluntas ei9 rata habenda est. Cæterũ si (vt plerũq; sermonibus[b] fieri solet) dixit alicui, Ego te hæredẽ facio, vl', Bona mea tibi relinquo: non oportet hoc pro testamento † obseruari. Nec[c] vllorum magis interest, q̃ ipsorum, quibus id priuilegium datũ est huiusmodi exẽplum nõ admitti: alioquin non difficulter post mortẽ alicuius militis testes existerent, qui affirmarent se audisse dicentem aliquẽ, se relinquere bõa, cui visum sit: & p hoc vera iudicia subuerterẽtur.

¶ Miles, licet sit mutus, vel surdus, tamen testať. Aret.

¶ Quinimmo[d] & mutus,[e] & surdus miles testamẽtum facere potest.

Adde similẽ gl. iij. ti. j. §. ul

ADDITIO (1)

Debet tamen aliquo modo de voluntate constare, vel per duos testes, vel per cõparationẽ literarum, vel alio modo, & facit vt remissa penit9 omni solennitate, non de naturali, sed ciuili tantũ intelligať Ang.

b ¶ Sermonibus. Forte causa demonstrãdi, vt magister discipulo, vel ludi causa, vt ff. de act. & obl. l. obligationum. substãtia. §. fi. vel affectionis, vt ff. de iure codicil. l. literæ. †

¶ Adde vel per antiphrasim. l. cum quidam. cum glo. in verbo. affectionem, C. de lega. vel oblatiuis: gl. in l. ij. C. in quibus ca. col. capi. censi. lib. xj. vel cõmendatiuis. l. si vero non remunerandi. §. cum quidam. ff. mand. vel enuntiatiuis. l. ex hac. ff. de dona.]

c ¶ Nec vllorum. Sic. j. ad l. Falcid. circa prin. sic. C. de rescin. ven. l. ratas.

d ¶ Quinimmo. Hẽt priuilegiũ circa solẽnitatem: qnimmo & circa substantiam testi: vt qui aliàs testari non posset, hic tamẽ possit, vt ff. eod. l. iiij.

e ¶ Mutus. siue natura, siue casu, vt sit priuilegiũ aliquod, vt C. q te. fa. po. l. discretis. & hoc iure naturali, vt ff eod. iure militari. Accursius. Additio. Dummodo appareat ipsũ sic voluisse testari p signa sua quæ per notos potuerunt interpretari.

* ¶ Adde similem glo. §. Item surdus. in ver. cæteris. & ibi Aldobran. j. tit. j.]

¶ Quinimmo. Casus. Quærebatur, an mutus vl' surdus, milites, testari possint: & dubium faciebat tex. in §. item surdus. j. tit. j. Tamen contrarium decidiť: quia in milite testante non requiriť formalitas solẽnitatũ, sed sufficit quoquo modo de voluntate constare: de qua ẽt constare potest per signa & nutus. Ideo miles surdus, vel mutus, testari possunt

¶ Sed hactenus. Casus. Quæsitum fuit, an post missionem durẽt priuilegia militum: & videbatur quòd sic, in memoriam pristinæ militiæ, quasi hæc perpetuo concessa sint. Cuius contrarium decidit: quia cum ratione occupationum militarium concedantur, his cessantibus cessãt priuilegium. datur aũt anni spatium ad mutandum testamẽtum: & ideo conditio veniens post annum non vitiatur, quia retrotrahitur ad diem mortis, vel aditę hæreditatis, vt dicitur in gl. Not. quòd priuilegiũ concessum respectu certę qualitatis durat ea durãte. Item, q cessante causa priuilegij cessãt priuilegium. Item, q miles non exercens militiam non gaudet [p]ri-

litum

† Als seruari.

† Tu dic q nulla verba operãť testam, nisi appareat qd voluerit testari & ad hoc se disposuerit secus in contractib9 vbi i dubio verba præsumuntur obligatoria: nisi aliud ex coniectura appareat. S Y L.

† S Y L.

In verbũ relinquo, importat in dõnẽ, legatũ vel fideicõ. vide Ro. Fab. hic.

militum priuilegio. Item, quòd testamentum iure militari factum durat p annum post missionem. Item, quòd cõditio retrotrahitur. Item, quòd ad validitatem testamenti inspicitur tempus mortis non cõditionis existentis.]

a ¶ Sed hactenus. Quidam ducũt hic nõ esse §. & asserunt, q omne priuilegium, quod habet miles, perdit, cum redit de militia. Sed nos dicimus §. hic esse, & distinguimus inter priuilegiú, quod habet vt testet qui aliàs testari non potest, vt filiusfamilias, & mutus, vt illud duret post reuersionem, vt supra proxi. §. & §. sed testari. & ff. eod. Tribunus. in princ. Alia vero priuilegia, quę habet in testando, finiũtur, vt hic, & §. eodem. §. illis autem.

† Idem Pla. hic.

¶ Miles post missionem iure cõmuni testatur: & ante factũ testamẽtum valet ĩtra annũ, & q cõditio in eo adiecta duraret post annum. h. d.

¶ Sed hactenus[a] hoc illis[b] a prĩcipalibus constitutionibus cõceditur, quatenus militãt, & in castris degunt. Post missionẽ[c] vero veterani, vel extra castra alii, si faciant adhuc militantes testamẽtum, communi omnium ciuiũ Romanorũ iure id facere debent. Et quod in castris fecerint testamentum, non communi iure, sed quomodo voluerint, post missionem, intra annum tantum valebit. Quid ergo si intra annum quis decesserit, conditio autẽ hæredi adscripta post annum extiterit, an quasi militis testamentum valeat? Et placet valere[d] quasi militis.

ma vel similia, quæ numerantur ff. de re mil. l. ij. & iij (& idem etiam de fide rupta) non potest testari, vt ff. eodem l. ex militari. aliàs poterit in castrensibus tantum, si ei hoc in sententia permissum fuerit, aliàs non,† vt ff. de inin. rup. testa. l. si quis filio exhæredato. §. sed & si quis fuerit capite & de leg. iij. l. si quis in prin. §. miles.

† Facit ad hoc text. in l. cum hic. §. si miles. ff. de dona. inter vir. & vxo.

¶ Adde. q hoc in pagano fieri non posset. d. §. miles nisi ex causa, vt per Alex in l. & miliribus. C. eod. & dicunt doctores hic]

d ¶ Valere. Quia conditio retrotrahitur, vt ff. de peri. & com. rei vend. l. necessario. §. j. & q. po. in pig. hab. l. vlt. & facit. ff. eo. quod dicitur & l. quod constitutum.

¶ Adde, q opin. glo. communiter tenetur hic, q etiam post missionem filiusfam. & mutus testentur.]

Ad hanc gl. uide Iul. Clar. de testa. q. xix. attestatur esse communiter approbatã.

b ¶ Illis. s. militibus, vt reliqua priuilegia. s. de numero testiũ. habeãt in testãdo: & & sic nõ refertur ad proximũ. §.

c ¶ Post missionẽ honestã. s. finito tpe militiæ: vel causariã, si ante tempus ex necessitate recessit: † si aũt ignominiosa est missio, desinit statim valere, vt ff. eo. testamenta eorum. & C. eod. l. ex testó. Sed si miles de capitali crimine damnatus fuerit: si quidem de cõmuni: vt homicidio, & simili, non poterit amodo testari. ff. de ve. & mi. suc. l. j. in fin. Si autem militari vt quia alienauit ar-

† Et dicit Angel. qd scholaris absens a studio p quinquẽnium perdit priuilegium.

¶ Sed & si quis ante militiam. Casus. Quæsitum est, an testamentum non iure factum a pagano, si miles efficiatur, & aliquid addatur, confirmetur: & videbatur q non: quia cum a principio non valuerit, non videtur, quòd possit ex tempore aliquo modo confirmari. Cuius contrarium respondetur ea ratione: quia cum aliquid addat vel minuat, videtur nouum quid facere. l. ius ciuile. ff. de iusti. & iu. vnde sicut si ita disposuisset tunc valeret, ita debet valere, quando constat, q illam voluit esse suã voluntatem. Item dubitabatur, nunquid capitis diminutione, testamentũ prius factum irritaretur in milite: & ratio dubitandi colligitur ex §. ex aliquib. mod. test. infir. Tamen contrarium deciditur fauore militiæ, quia si du-

 rauit

zauit in eadem voluntate, facit testamentum valere. Not. quòd testamentum non iure factum ante militiam nō valet, etiam eo effecto milite, & nihil aliud faciente. Item: quòd aperiens testamentum ante factum videt illud velle inualidare, nisi alia adijciat: & ita colligitur hic in ver. & quædam adiecit: ex quo nota imperitiā aliquorum hic, qui intelligebant resignare, idest sigillare: nam resignare importat aperire. Itē, quod addens aliquid & detrahens in cæteris videtur approbare. Item quòd addens vel detrahens dicitur de nouo facere. Itē quòd agitur ex confirmante, non ex confirmato. Itē, q militis testamentum capitis diminutione non irritatur.]

* Male notat hoc ex ipso tex. quia hæc est noua voluntas, & consequenter nouum testamentum.

e Valet. quod resignauit postea. Vel dic, sicut nunc de nouo facere potest, vetus non rescinditur & secundum hoc dic, noua voluntate, scilicet tacita. aliud in pagano, vt infra quibus mo. test. infr. §. alio: † Als quasi miles ex noua voluntate valet.

¶ Testm̄ factū ante militiā sine solēnitate valet, si post militiam apparet de militis voluntate. idem, si miles post. testm̄ fuerit capite minutus. Accr.

¶ Sed & si quis ante militiam nō iure fecit testamentū, & miles factus, & in expeditione degēs resignauit[a] illud, & quædam adiecit,[b] siue detraxit,[c] vel alias manifesta est militis volūtas hoc valere volentis: dicendum est valere hoc testamentum, quasi ex noua[d] militis voluntate. Deniq; & si in arrogatione datus fuerit miles, vel filiusfamilias emācipatus est, testamentū eius †quasi ex noua militis voluntate valet: nec videtur[e] capitis diminutione irritum fieri.

¶ Filiusfamilias in quasi castrensi pōtest facere testamētū sm̄ ius commūne Ang.

¶ Sciendum tamē est, quod ad exēplū castrensis peculij, tā anteriores leges[f], q̄ principales constitutiones[g] quibusdam[h] quasi castrensia† dederunt peculia, & horū q̄busdā permissum erat, ēt

¶ Sciendum. Casus non est figurandus, cum referat concessionem & priuilegium quasi castrensibus tributum. Nota quòd filiusfamilias in quasi castrensibus recte testatur, si iure communi testamentū cōficiat. Item quod quando aliquid facere conceditur in priuilegium alicui, intelligitur concessum, vt illud faciat secundum legum ordinationem.] SYL.

a ¶ Resignauit. idest sigilla aperuit, & remouit, vt. ff. eodem. l. Tribunus. §. cum aliquis.

b ¶ Adiecit. Vt. ff. de iure cod. l. conficiun tur. §. si miles.

†Ha glo. non est Accu. sed Io. Fab. c ¶ Detraxit. †Nota ex hoc verbo, quod detrahens in vno articulo, in alijs confirmare videtur. Et sic nota inducta ad vnum finem operari contrarium: quod facit, vt per instrumentum emphyteuticum probetur dominium. Ioan. Fab. † Fs de detraxit.

d ¶ Ex noua. Nota, quod ab initio non valuit ex post facto tamen conualescit.

f ¶ Leges. s. Digestorum, vt. ff. de colla. bon. l. j. §. nec castrense.† † Adde l. j. §. hoc aut. c. ad Sen Treb.

g ¶ Constitutiones. vt C. de assesso. l. velut, & C. de aduocatis diuerso. iudicio. lege, Fori. & aliæ plures. Accursius.

h ¶ Quibusdam, vt Consulibus, & præfectis legionum, & præsidibus prouinciarum, qui sunt filijsfamilias, vt C. de inof. test. l. si.

* Adde alias personas, quas enumerat Accur. in §. j. in ver. castrensibus: S. tit. ij.

a ¶ Constitutio. C. de Inoff. test. l. fin.
b In huiusmodi. Scilicet cas. & quasi: nã in aduentitio non potest, licet habeat proprietatem, vt C. de bon. quæ lib. l. fi. §. filiis autem familias.

SYL. ¶ Adde hoc verum etiam in iis aduentitiis, in quibus patri non quæritur vsusfructus, secundum communem opin. in l. j. §. in filij. ff. ad Treb.] De hoc latissime Iul. Cla. de testa. q. xviij.

† Ars qd infa co... Ritur io laci⁹ &c.
† Ars in his tãtũ modo pe culiis.

c ¶ Iure cõi. Nisi sit miles i castris, vt ĩ. e. in prin. Itẽ tale testamẽtum non expugnatur per querelam inofficio, si testamenti - vt C. de inoffi. testa. l. fina.

in potestate degentibus, testari: † nostra id constitutio [a] latius extendens, permisit omnibus † in huiusmodi [b] peculiis testari quidẽ, sed iure cõmuni: [c] cuius constitutionis tenore perspecto, licentia est nihil eorum, quę ad præfatum ius pertinent, ignorare.

¶ Quib⁹ nõ ẽ pmissum facere testm̄.

¶ Filius in potestate testari non potest, etiam patre cõsentiente, nisi de peculio castrensi, vel quasi: de quo & veteranus, patre etiã inuito, disponeř potest. h. d.

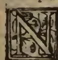

On [d] tamẽ omnibus licet facere testm̄. Statim [e]. n. ij, qui alieno iurisu biecti sũt, testĩ faciendi ius nõ habẽt: adeo quidẽ, vt quã

ADDITIO. Dic, ꝙ hodie hoc nõ est verum: immo subiacet querelæ, ꝑm cõmunem sententiam, si patentes præteriat, vel exhćdet sine cã vt §. & hæc qdẽ. in auth. vt cum de appel. cognosci. Ang.

SYL. Cõtinuatio. ¶ Quibus non est permissum facere testamentum. ¶ Quia continuatio fit per glo. j. quę communis est, non expedit aliter continuare: præsertim cum Imp. ipse annectat titulum hunc præcedenti bus in primis verbis.

Diuisio.

On tamen. ¶ Iste titulus diuiditur in septem partes: quia enumerantur septem gradus personarum. Et primò ponit de filiofa milias. Secundò de impubere. Tertiò, de furioso. Quartò, de prodigo. Quintò ponit de surdo & muto. Sextò, de cæco. Septimò, de capto ab hostibus. Secunda ibi, Præterea. Tertia ibi, Item furiosi. Quarta ibi, Item prodigus. Quinta ibi, Item surdus & mutus. Sexta ibi, Cæcus. Septima ibi, Eius qui Aret.

Casus non figuratur aliter cum tradat doctrinam, & enumeret personas prohibitas testari. sola enim difficultas videbatur, quòd quamuis quis filiusfam. testatus sit, si tamen cum tali testamento decesserit iam effectus paterfa. profecto vide batur testm̄ valere: quia cũ testamentum accipiat confirmationem ex morte, illud tempus videbatur inspiciẽdum: quia eo tempore re vera potest dici testatorẽ id disponere, qđ facit. Cuius contrarium deciditur ex regula, Quę ab initio non valent, tractu temporis non confirmãtur: cum hic nõ præsupponatur aliqd aliud interueniſse, nisi cursus temporis nõ aliquis actus positiuus, vt in §. sed & si quis. ĩ. ti. j. No. ꝙ edictum de testamentis est prohibitorium certarum personarũ. Item, quòd filiusf. nõ testat̃ nisi in peculio castrẽsi, vel quasi. Item, ꝙ per militiam quis nõ liberatur a potestate patris. Item, ꝙ creditores patris non habent regressum cõ tra peculium castrense filij ratione debitorum patris. Item, ꝙ testamentũ nullum, tractu temporis, etiã cessante impedimento, ob quod non valet, non reassumit vires.]

d ¶ Non tamen. Videbatur quemlibet leruantẽ. ĩ. dicta posse testari: sed cõtrarium est in tredecim casib. qui in titulo isto pro parte dicunt̃. † Et hoc est, qđ dicit, non tñ &c. & no. j. eo. § fi. Accur.

† Ista gl. est approbata per Ang. hic

e ¶ Statim, id est, in primis: vel statim. i. eo ipso.

Filiusfamilias, licet veterani non possit, benè potest donare causa mortis.

a ¶ Permiserint. Sed causa mortis filius donare potest patre consentiente, vt ff. de donation. causa mort. l. tam is in fin. Et ratio diuersitatis est, quia testamentum ex libero sit alieno arbitrio debet procedere, vt. ff. de hæred. instit. l. illa institutio.

S Y I.

¶ Adde, quod hoc non procedit ad pias causas cap. licet de sepul. lib vj.

¶ Adde Cœpol. cau. cxiij. qui docet duas cautelas, per quas filiusfam. potest facere testamentum. vna est, quòd fiat clericus, & suscipiat saltem primam tonsuram. altera, quod pater emancipet filium quantum ad istum actum testandi; & in reliquis retineat eum in potestate.

Traianũ, optimi principis cognomine decora tũ fuisse a Senatu populoq; Rom. consensu omnium testatur Plinius in Pane. y

uis parentes eis permiserint,[a] nihilominus[b] iure testari possint exceptis ijs,[c] quos antea enumerauimus, & præcipue militibus, q in potestate parentum sunt: quibus de eo, qđ in castris acquisierũt, permissum est ex constitutionibus[d] principũ testm̃ facere. Quod quidẽ ius[e] ab initio tm̃ militantib. datum est: tam ex auctoritate diui Augusti, fquã Neruç, necnõ optimi† Imperatoris Traiani: postea vero subscriptione[g] diui Adriani, ẽt dimissus a militia. i. veteranis[h] cõcessum est. Itaq; si quidẽ fecerint de castrensi peculio testamẽtũ, pertinebit hoc ad eum, quem hęredẽ relinquerũt: si vero intestati decesserint, nullis[i] liberis: vel fratribus superstitibus, ad parentes eorum iure[k] cõi pertinebit. Ex hoc intelligere possumus, quod in castris acquisierit miles, qui in potestate patris est, neque ipsum patrem adimere posse, neque patris creditores id vendere, vel aliter inquietare, neq; patre mortuo cũ fratribus cõmune[l] esse; sed scilicet propriũ eius eẽ, † q id in castris acqsierit: quãquã iure[m] ciuili, omniũ, q in pote

Nihilomagis & nihilominus differunt.

b ¶ Nihilomagis, id est, non ideo magis: habet enim in se negatiuam sicut nihilominus, affirmatiuam. Accursius.

c ¶ Iis. s. castrense vel quasi castrense peculium habentibus vt supra tit. proxi. §. fin.

d ¶ Constitutionibus. Extrauagantibus.

e ¶ Quod quidem ius. s. posse testari in castrensibus.

f ¶ Augusti quàm Neruç &c. quorum dicta non habemus.

g ¶ Subscriptione, cuius verba non habemus.

h ¶ Veteranis. Scilicet filijsfamilias, de quibus hic loquitur.

** Veteranus diffinitur etiã à iureconsf. ferè eodẽ mõ quo hic ab Imp. I l. sed & milites. §. qui autẽ. ver. veteran[9] de excu. tut.]

i ¶ Nullis liberis, vel frattib. superstitibus. Nam liberi defuncti militis & fratres patrẽ excludebant, vt C. cõ. de suc. l. fi. hodie soli liberi militis, vt in auth. de hær. ab intesta. veni. in prin. versic. si quis igitur col. lat. xi.

ADDITIO.

Quibus nõ ex tantibus succedit vna cũ fratribus, vt eod. titul. §. si vero cũ. dum modo castrensi se deferatur tan quã hrditas, vt j. pxi. Ioan. Fab. & Ang.

† Alias id, quod in

K ¶ Iure cõmuni non hæreditario, sed tanquã occupanti peculiũ profectitium, vel aduentitium, vt. ff de castren. pecu. l. ij. hodie videtur ẽt iure hæreditario, vt in auth. de here. ab intest. ve. §. si igitur defunctus. coll. ix.

¶ Adde, q idem erat de iure. C. l. quod scitis. & ibi Bar. C. de bon. quæ lib.]

l ¶ Cõmune Sic. ĩ. per quas perso. nob. acqui. §. j.

m ¶ Iure ciuili scilicet antiquo, sic ĩ. per quas perso. nob. acqui. §. j.

a ¶ Peculia.s.aduentitia & profectitia: nam castrensia vel quasi etiam iure veteri non acquirebantur patri, vt. ff. de coll.bon j.§.nec castrense.
b ¶ Nostris.Et alienæ & nostræ sunt.vt C.de bo.ma & C. qđ bo. quæ lib.per totū.
c ¶ Nō acquiruntē. Scilicet nobis patrib.
d ¶ Inutile ē. Quia qđ ab initio non valet, ex tractu temporis non cōualescit ar-gu.j.tit.j.circa prin. (i)Argu. cōtra.C.de nuptī.& si cōtra. Sol.ibi. nō valuit matrimoniū ex primo, sed ex nouo post matrimoniū consensu.

† Alias ac si.

Tēporis tractus ñ conualidat, Ima Ildem.

Alias nō merentur

state parentū sunt, peculia pinde ī bonis parentum computentur, † ac seruorum peculia in bonis dominorum † numerantur: exceptis videlicet ijs, quę ex sacris constitutionibus, & pręcipue nostris,[b] ꝓpter diuersas causas nō acquiruntur.[c]

¶Prçter hos igitur, q castrēse peculiū, vel quasi castrense habēt, si quis alius filiusfa. testm̄ fecerit, inutile est, licet suæ potestatis fact9 decesserit.[e]

¶ Impuberis, aut furiosi testamentū non valet, etiam si pubes, vel sanus decesserit, nisi ante furorem, vel eo tēpore; quo intermissus est, sit factum. h. d.

¶ Prætérea † testamentum facere nō possunt īpuberes:[f] quia nullum eorū animi iudiciū[g] est:

ADDITIO.(1)
Et hoc verū indistincte, si defectus sit in persona hęredis: idē si in persona testantis, vt quia sit in testabilis: secus si oneratus creditorib. seruos instituere nequeat, vt l.ei qui soluendo.ff.de hæred.inst.defectus quoq; solennitatis, vt in numero septē testiū rogatorū, ex post facto confirmari non potest. nisi in casu l.j. C.de fideicom.& l.testō. C. de fideicom. lib. secus si respiciat fauorem priuatum. l. filio præterito.ff.de iniu.te.Ang.
e ¶ Decesserit. Nō idē de seruo testāte, si fideicom.sit relictum: quia valet, si durat voluntas, vt.ff.de leg.iij.l.j.§.j.
S Y L. ¶ Adde tamen, q hanc durationem voluntatis oportebit probare per quinque testes, vt per Bar in d.§.j.
Amplia, vt nec filia, q̄ ē ī ptāte patris possit testari de dote sua aduētitia, Ale.in l. seniū nu.iij.C q test.fac.poss.nisi ad pias causas, & patris cōsensu Io. Dilec.de arte testan. tit.de his q nō hab.fact. test cau.j.
S Y L. ¶Præterea testm̄. Casus eodē mō figura vt ī.§.superiore, qa ex eisdē rōnib.decimo cōstat & dū q̄ritur an superueniēte furore testm̄ irritetur: dubiū faciebat, quia res deuenerat ad casum, a quo incipere non poterat: & ideo videbatur nō valere. Cōtrarium ius contrariū dr ea rōne, quia inspiciēdū est respectu habilitatis psonæ testātis tēpus ɔditi testi, qn sum9 ī eo, qđ fauore publico est introductū. No. q impubes testari nō pōt, & rō nē quare. Itē, q testamentū nullū respectu personæ testātis non reconualescit, licet psona fiat habilis. Item, q testm̄ recte factum nō irritatur per furoré superueniē té. Itē q facilius quid impeditur faciendum, q̄ factū tollatur: & q qn furiosus habet dilucida interualla, potest testari.]

† Facit ad istum. §. quod dr in c. sicut tenor iū. & ta gl. super versi. mentem. extra de reg.

f ¶ Impuberes. sed ex quo tetigerunt de vltimo die xiiij.vel xij. Annis, satis est fauore testi, vt.ff.eo. qua ætate. Idē in vsucapione, vt ff.de vsuca.l. in vsucapionib. Secus in pscriptionib odiosis, vt ff.de act. & obl.in oīb.Itē secus: vbi est fauor eius, qui vult prorogare, vt in contractibus a minore factis, vt.ff.de mi.l.iij.§ minorē.
S Y L. ¶ Adde, q qn q̄ritur, vtrū dies cœpta habeatur ꝓ cōpleta, concludēdū est in fauorabilib., q sic in odiosis, q nō, in mixtis attēditr fauor: ita Io.de Pla.& alij hic.& est gl.in l.iij.§.minorem.ff.de mino.]
Adeo quidem verum est, quod dr hic de impuberibus: vt licet proximi sint pubertati, si tamen testari possunt ad pias causas, Bar.l.j.C.de sacros.eccl.
g ¶Iudiciū est.i.discretio: vt.ff. de iud.cū ptor.§.nō aūt. Qñque ponit ꝓ sentētia: vt, rei iudicatæ stādū est, vt. C.de rei iud. l.j. Qñq; ꝓ instātia causæ triennij, vt.C. de iud.l.pperādū.p to. Qñque ꝓ actione, vt iudiciū familiæ erciscū. vel cōmuni diui-

diuidundo,vt.j.de offi.iud.§. si familiæ erciscun.& §.fin.

S Y L. * ¶ Hanc glo sequitur & cōmendat Ias. .j.de actio.in princ.col.j.& Dec. in rubr. extra.de iud.col.v.]

† Etiā ad pias causas Bar. in l.j.in q C. de sacrosan.eccle.

† al., itē furiosi nō possunt.

ADDITIO.

Quādoq; pro lite siue controuersia, vt iudicium pendet super hæreditate, vt ff. ad Trebel. l.j. ij.respō. Quādoq; pro auctoritate, vt negocia ecclesiastica si sunt disponēda laicorum iudicio. i. auctoritate. extra de iudi. c. decernimus Quandoq; pro foro, vt causa iuspatronatus definiri debet ecclesiastico iudicio,.i. foro.c.quanto.extra de iudi.Q̄nq; pro arbitrio ff. qui satisd cog.arbitrio.Si n. arbiter est iudex, ergo arbitrium est iudicium.Quandoq; pro vltima voluntate,vt, iudicium testatoris cassum esse nō debet. C. de sacros. eccle.l.j.Quandoq; pro q̄ōne, vt ciuilis causa in iudicium.i. in q̄ōnem deducta cū criminali, post criminalē est distinguenda.C.de ordi.iudi.l.fin. Q̄nq; pro discussione siue iuris disquisitione,vt in rubr.de iud.ff.& C. Quandoq; pro potestate iudicandi,vt ff. de iudi l. iudicium soluitur vetāte eo, qui iudicare iusserat. Quandoq; pro pernicie siue damnatione,vt ibi,Qui māducat & bibit indigne corpus & sanguinem Domini,iudicium sibi manducat & bibit.Quandoque pro pœna,vt ibi, Qui bona egerunt, ibunt in vitā æternā: qui vero mala in resurrectionē iudicij.i. pœnæ æternę.Q̄nq; ꝑ processu iudiciali,vt c.j.de iud.lib.vj.

† Ad hoc vide Dec. in l. in negociis. ff. de reg. iu.

j. Corin. xi. 10 an. r.

Item † furiosi,ᵃ† quia mente carent. Nec ad rem pertinet, si impubes, postea pubes: aut furiosus, postea compos mentis factus fuerit,& decesserit. ¶ † Furiosi ᵇ autē, si per id tempus fecerint testamētum, quo furor eorū intermissus est, iure testati esse ᶜ videntur:certe eo, quod ante furorem fecerint testamēto † valente. Nam neq; testamentum † recte factum,neque vllū aliud negociū ᵈ rēcte gestū, postea furor interueniēs perimit.

¶ Non valet testamētum prodigi factum post interdictū:sed prius factū. sic.Angel.

a ¶ Item furiosi.Repete, non possunt testamentum facere.

* * Adde,q furiosus,dum viget furor,nō solum testū facere prohibetur,sed etiā nullū aliud negotium gerere pōt: quia non intelligit quod agit.§. Mutū. versi. furiosus.j de inuti.stip.

b ¶ Furiosi. Hac ratione idem in mentecapto dicam,vt argum.ff. de verb obl. a Titio.in fi.

S Y L. * ¶ Adde, q furiosus, & mentecaptus ita differunt. q furiosus rabie quadā animi agitatur,mētecaptus magis in qete est, nullaque extrinsecꝰ signa ostēdit,idēque est qui & demens,**quod discrimen ex Cice. quoque lib. iij. Tuscu. & ex Bal. l. ij. C. de cur.furi. & in l. si furiosi.C. de nupt. cognoscitur: quamuis Alc lib. Parer.ij.c.xvj.eos aliter differre censeat.]

† Tametsi illud superueniēte furore fecerint l. vlt. ff de iniu.rup.

†.Alias H te

c ¶ Testati vt C.e.furiosum.in prin.

ADDITIO.Idē in dubio,si tempus testamenti erat remotū a tēpore furoris. sed si vicinum, tunc ex qualitate ipsius actus præsumitur fuisse sanæ mētis,vel nō. Et qualiter probetur furor,vide Ang.hic.

d ¶ Negocium,vt vsucapionem inchoatam,vt ff.de vsucap.iusto,§.eum. vel possessionem quæsitam,vt ff. de acqui.pos. si is qui animo.sic.ff.de pecu.l.quam Tuberonis.in princ.

¶ Item prodigus. Casus non figurabitur in hoc & seq.§.quia idem poni potest, qui in superiorib.cū eadē penitus sit dubitatio quo ad confirmandū testamentum ante vitium factū Quando.n.interdictū est bonis:vel quis surdus aut mutus est a natura,ꝓhibetur testari ex impossibilitate iuris aut facti.No. q ꝓdigus, cui interdicta est suorum bonorum administratio,testari non pōt.Item q hoc interdictum debet fieri per iudicem. Item q qui audire potest:sed cum difficultate,non impeditur testari. Itē quòd aliqui non loquuntur a natura, aliqui S Y L.

ex ac-

ex accidenti: Item q. hæc vitia muti & surdi non tollunt testamentum iam factum. Item q; ille propriè dicitur mutus, qui nullo modo pōt loqui: propriè surdus, qui nullo modo potest audire]

ADDITIO (i) Et hoc verum, quando datur est simpliciter curator impuberi tanquā puberi, vt l. si tutor petitus. ff de tut. & cur. da. ab ijs. secus tanquā prodigo, cum non sit, vt hic in fi & est ratio, quia pupillū declarat natura, sed prodigum ipse iudex: vel quia curatoris datio facilius. i. solo tractu tēporis perdit vires, q prodigalitas, vbi exigitur certitudo reditus ad sanam mentē Ang.

¶ Item prodigus, [a] cui bonorū suorū administratio [b] interdicta est, testamentum facere nō potest: sed id, quod ante fecerit, quā interdictio bonorum suorum ei fiat, ratum [c] est.

¶ Mutus, & surdus possunt certis casibus condere testamentum: sed non semper. h.d. primo Et vitium superueniens post testamētum perfectum nō nocet. Are.

¶ Item surdus, & mutus, nō semper [d] testamentum facere possunt. Vtique autem de eo [e] surdo loquimur, qui oīno non exaudit, non qui tarde exaudit. Nam & mutus is intelligitur, qui eloqui nihil potest, nō qui tarde loquitur. Sæpe enim etiā literati & eruditi [f] homines varijs casibus & audiendi & loquendi facultatē amittunt. [g] Vnde nostra constitutio [h] etiam his subuenit, vt certis casibus & modis secūdum normam eius possint testari, aliaque facere, quæ eis per-

Prodigus quis est. a ¶ Itē prodigus. prodigus est. qui neq; finē, neq; modū habet in expēsis, vt. ff de curat fur. l. j.

* ¶ Not. q furiosus, & prodigus æquiparantur. l. furiosi. vbi hoc Deci. declarat ff. de reg. iur. Et vsque adeo verū est qd dr̄ in isto text vt nec ad pias cās testari possit. Ba. l. j. nu. xvij. C. de sac. eccle. Ale. cōs clxxxij sub nu. vi. li v.

b ¶ Administratio interdicta est. si dicas a iudice, planū est: si dicas a lege, vt qa crimē l. Iuliæ ma. cōmisit multominus testat: sed & tūc prius factum rūpitur, vt C. ad l. Iul. ma. l fi.

¶ Adde, q etiam si notorie sit prodigus, nisi ei sit interdictū, poterit testari, alienare, & cōtrahere, nisi hoc faciat ī vsum manifestæ prodigalitatis: & sufficit, pclama factū cū causę cognitione ita cōiter cōcludūt doct. in l. is cui. ff. de verb. obl.]

c ¶ Ratum est. Quid si fiat interdictio, cū tñ non sit prodigus? R ñ. forte nō valet īterdictio, arg ff de tut. & cura. da. ab ijs. l. Seiæ. (i) Sed ɔtrariū verū est, cū sit facta ɔtra ius litigatoris tñ, nō contra ius legis. ff. quę sen. sine appellatio. re. l. j. in pn̄ & §. j. & C. quando prouo. non est necesse l. ij. Vide c. cū iter. extra de re iu.

Additio. ¶ Adde, q hæc est communis opin. in l. is cui. ff. de verb. obl. & hic.]

d ¶ Itē surdus. Non semper, sed quādoque possunt secundū distinctionem sequentem.

e ¶ De eo surdo. sic j de inuti. stip. §. mutum.

f ¶ Et eruditi s. in moribus.

* ¶ Literatos & eruditos accipe, literis & doctrina præditos.]

g ¶ Amittunt. Et maxime impij aduocati.

ADDITIO. Vt in eo puniātur in quo deliquerunt. c. literas. de tempo. ord. c. pastoralis. de iu. pa. & c. fi. de immu. eccle. cum si. quia per quæ quis peccat, per hęc & torquetur.

h ¶ Constitutio, vt C. qui testa. fac. pos. discretis.

i ¶ Certis vt mutus & surdus casu, vel mutus tantum, siue natura, siue casu, si scribere nouit, sua manu scribat testamentum. Si autem per alium scribere velit, impetret hoc a principe, vt. ff. eod. si mutus. Item si surdus tantum casu est vel etiam natura testetur si vult, si potest loqui articulate, vt C. qui test. fac.

pos

pos.discretis.si autem natura est surdus & mutus non potest, nisi sit miles, vt. s. tit. j. §. quinimmo.

SYL. ¶ Adde, q surdus & mutus a natura nō pōt testari, nisi sit miles, vel ad pias causas secundum aliquos vel ex dispensatione principis: si vero ex accidēti, & sciat scribere, & sua manu scribat, valet testm̄: surdus autē siue a natura, siue ex accidenti, siue sciat scribere, siue non, pōt. l. discretus. & ibi per oēs. C. eo.] a ¶ Sed si qs sic. s. eo. §. praeterea. & §. furiosi.

SYL. ¶ Cœcus Casus figuratur sic. Quaerebat, an cęcus testari posset inre cōi: & videbatur dicendū q sic, quia in eo nullus erat animi defectus: sed tantum corporis. cuius contrarium deciditur, sed adhibetur sua solēnitas vt. s. testetur per nuncupationē, per modū traditum in l. hac consultissima. C. eo. Itē quaerebat, an captus ab hostibus posset testari: & videbatur q sic, saltem eo redeunte, quasi iure postliminij censeatur sp fuisse in ciuitate & libertate cuius contrariū deciditur: quia cum tpe conditi testamenti sit seruus, non pōt testari, nec remoto impedimēto confirmatur, vt dictum est supra in alijs, secus in facto prius, per rōnem positam in tex. Not. summarium.]

b ¶ Cęcus Naturaliter, vel casu, & orbatus vtroque lumine: secus si vno tātum. vt C. de excu. tut. l. frater,

Testi per cęcum faciendi solennitas. c ¶ Per obseruationē s. vt corā vij. testib. & tabellione, vel alio loco ei⁹, si nō inueniat tabellio, dilucidi⁹ volūtatē suā declaret, & in heredib. & i legatis: & oīa in scriptis referāt, vt C. eo. hac cōsultissima.

** Adde, q de forma testi cęci est, vt pōsdat haeredis institutio, & ideo si sec⁹ fiat, non valet, vt tenēt Cy. & alij in d. l. hac consultissima, & Bart. Cepol. cautel. xc.] Vide circa formā testi. cęci omnino q̄ scribit Io. Dilec. d arte testā. tit. de ijs qui non hn̄t fac. test. caut. viij. dicet q ēt in testō cęci inter libe ros duo sufficiāt testes, nec requirit aliqua alia forma vel solēnitas. tradunt Doct. maxime Bal & Ias. in d. l. hac consultissima.

d ¶ Patris nrī: aliàs mei. sic. s. de don. §. est & aliud.

**Adde: q cęcus nec p alio postulare, nec iudicādi officio fungi, nec magistratum petere potest, sed ante adeptū retinet, l. j. §. cęcum. ff. de postul. quā vide, quia est pulcherrimus.]

e ¶ Eius. Apud hostes. s. vt captus, vel obses, vt ff. eodem l. obsides.

*. Bene admonet Accur. vt hūc locū intelligamus de illis q apud hostes sunt captiui, vel obsides. nā q apud hostes aliter sunt, vt q ibi legatione fungunt, vtriq; testari pñt. l. qui à latronibus. ff. de testa.]

f ¶ Nō valet. Quia serui sūt, vel quasi, vt s. d iure pso. §. sui. & ff. de li. ho. exh. l. ij.

* ¶ Aliud est in codicillis apud hostes factis, si confirmati fuerint testamento ante captiuitatem condito, si q; testator redierit. l. in bello. §. codicilli. ff. de capt.

g ¶ Fuerat ante captiuitatem.

h ¶ Postliminij. Q d fingit eū sp i ciuitate fuisse, vt: s: qb. mod. i⁹ pat. pote. sol. §. si ab hostib. nō āt l. Cornel ia ita fingit: & qd dr̄ C. de capt. l. j. & l. captū. i. proprie ponitur

missa sunt.

¶ Sed si quis [a] post testm̄ factū, aduersa valetudine, aut quolibet alio casu mutus aut surdus esse cœperit, ratum nihilominus manet eius testamentum.

¶ Cęcus cū solennitate cōi nō potest facere testm̄, sed seruādo quādā solēnitatē specialiter ad hoc assignatā. Are.

¶ Cęcus [b] autem nō potest facere testamentum, nisi per obseruationem, [c] quā lex diui Iustini patris [d] nostri introduxit.

¶ Captus apud hostes testamentum facere non potest: sed prius factum, si ibi moriatur, ex lege Cornelia valet, si redeat, ex postliminio Areti.

¶ Eius, qui apud hostes [e] ē, testm̄, qd ibi fecit, non [f] valet, quamuis redierit. Sed qd, dū in ciuitate fuerat, [g] fecit: siue redierit, valet iure postliminij: [h] siue il

nitur lex Cornelia ꝓ iure postliminij.

Legis Corneliæ fictio. a ¶ Ex lege Cornelia. quæ fingit eũ prima hora captiuitatis mortuum, & sic liberum, vt ff. eo. l. lege Cornelia. aliud esset si nulla esset fictio, vt in seruo pœnæ facto, vt ī. quib. mod. te. sta. infirm. §. non tamen.

* ¶ Lex hęc Cornelia dicitur lata primo Punico bello, cũ tot Romanorum milia cum Regulo capta essent, nec redi merent, vt eorũ testamenta ante captiuitatem facta valerent: quasi hi præuia hora captiuitatis decessissent.]

Adde ꝙ si pr̄e existēte apud hostes filius faciat testm̃, deinde pr̄ redeat, tale testamentum non valet, ita dicit glo. cõiter approbata in l. vlt. §. ita. C. de sen. paſ.

Testm̃ facere multis prohibetur. ¶ Vltimo nota, ꝙ xiij. sunt pſonę & plures, q̃ testari nõ pñt. Filiusfamilias. Item seruus, vt ī. eo. in prin & ff. eod. si filius. Itē impubes. Itē furiosus. Itē mētecapt⁹. Itē prodigus. Itē mutus. Itē cæcus. Itē surdus: vt ī. eo. §. ꝑterea. & §. itē furiosi. § itē ꝓdigus. §. itē surdus, & §. cæcus. Itē dānatus ad mortē naturalē, vel ciuilē, vt ff. e. l. eius q. §. j. vsq; ad finē. Itē obses, vt ff. e. ti. l. obsides.

S Y L. ¶ Adde, nisi sint obsides inter ciuitatem & ciuitatem, inter quas capti non fiunt serui. l. si quis ingenuam. § pen. de cap.]

¶ Itē de crimine famoso dānatus, vt ff. eo. is cui. §. fi. & l. cũ lege. Itē de statu suo dubitātes, vt ff. eod. de statu. & l. q. in dominī. Itē monachus, vt in auth. de monach. §. illud. sed hodie fm̃ quosdā corrigit, vt ī auth. de sanc. Epiſ. §. si qua mulier. Itē is, cui interdicit bonis a lege, vt C. de hær. & manich. l. manichæos. & ad l. Iul. mai. l. vlt. Vnde versus: Testari nequeunt, impubes, religiosus, Morti dam

Versus. nat⁹, & sub pr̄e filius, obses, Prodigus, & stultus, dubius, seruus, furiosus, Crimine dānatus, cum muto, surdus, & illũ, Qui maiestatem læsit, cæcum quoq; iungas.

In monachis distingue, ꝙ nouitius ante professionē pōt testari, post vero professionē non, nisi inter liberos, siquidē est professus in monasterio capaci bonorũ immobiliũ, ita Clarus de test. q. xxviij.

¶ De exhæredatione liberorum.

Cõtinuatio. ¶ Ista rubrica cõtinuat ꝑ gl. j. ī. in nigro. Ang. Vel sic: dictũ est ī. de testis & eorũ ordinatione, verum quia in testamentis quandoque liberi exhæredantur, idō sequitur rub. de exhær. lib.

** Exhæredare est, dñio, ꝙ qs iā habebat, priuare, & extra hæredium, idest, dominium ponere. hæres. n. idem est, ꝙ dñs. §. vlt. infra de hæ. qual. & dif.]

¶ Filius aut institui, aut noīatim exhæredari debet, alīs testamentum non

Diuisio. Non tamen. ¶ Totus iste titulus diuidit principaliter in tres partes. Primo ponit, qd iuris erat d̄ iure antiquo circa exhęredationem liberorũ, & qua forma exhæredabant. Secũdo qualiter hodie exhæredari debeāt. Tertio aliqua dubia circa ꝑdicta subinfert. Secũda ibi, Sed hęc quidē. Tertia ibi, Sed si in expeditione. Itē prima subdiuidit. Nā primò ponit quādā cōtinuationem ad ꝑcedētia. Secũdo ponit, qualiter exhæredationē fieri de iure antiquo sufficiebat de liberis natis & in pr̄āte, & primũ locũ siue gradũ obtinentibus. Tertio de liberis nascituris vel de natis nõ obtinētibus primũ gradũ. Quarto de emācipatis. Quintò de liberis ciuilibus tm̃, & de eorũ exhæredatione. Secũda ibi, Sed qui filiũ. Tertia ibi, Posthumi. Quarta ibi, Emācipatos. Quinta ibi, Adoptiui. Arc.

¶ Non tamen. Casus ita poni potest: Quæsitum est, an filius præteriri posset: S Y L & videbatur ꝙ sic, quia satis constat de mente testantis, voluisse illum exhæredem facere, si præterierit: cuius contrarium dicitur, ꝙ immo debet nominatim exhæredari, ratio autem est forma ipsa, quæ vt in pluribus non habet particularem rationem. Item quia posset qs mortis angustia aut cogitatione impeditus præteriisse filium ignoranter & incõsulto. l. inter cętera. ff. de lib. & posthu. & ideo clare de mente testantis cõstare non dicitur. No. testm̃, in quo fili⁹ est præteritus, esse nullum, tanq̃ non seruata forma. Item, ꝙ testm̃ nullum ex præteritione filij, eo mortuo nõ reconualescit. Item, qualiter quid dicatur nominatim

minatim fieri. Item, q nomen appellatiuum, quod nō verificatur nisi in vno, habet vim nominis proprij]
a ¶ Nō th. Licet dicta obseruatio. s. de te sta. ord solénis sit, nō th &c. Vel sic. s. de ea obseruatione, q est circa fidē & pbatione satis dictū est: nūc de ea, q est circa pietatē, dicendū est, & licet ea obseruatio, q circa fidē est, satis diligens sit, non th &c.
b Supra. s. i ti. de testa. ord.
c ¶ Filiū ēt militē. vt ff de lib. & posthu. filiusfamilias.
d In ptāte. Secus in emācipato iure ciu. sed idē iur ptorio vt infra eo. ti. §. emancipatos. Accur.

valet, ēt si postea decesserit: filiæ vero & alii descendētes de iure antiquo præteriti habebāt ius accrescendi, & inter cæteros exhæredabantur: exhrdatio autem nōminatim fit dupliciter. hoc dicit.

On tamen, [a]vt omnino valeat testamentum, sufficit hæc obseruatio, quam supra [b]exposuimus: sed qui filium [c]in potestate [d] habet, curare debet, vt eum hæredem instituat, vel exhæredē eum nominatim faciat. Alioquin si eum silentio præterierit, [e] inutiliter testabitur: adeo [f] quidem, vt si viuo patre filius mortuus sit, nemo [g] hæres ex eo testamēto existere possit: quia. s. ab initio non constiterit [h] testamentum.

ADDITIO Immo hodie præteritus dicit nullū etiam de iure ciuili, sicut in potestate cōstitutus, vt per gl. in § exhæredatos. in auth. de hær. & falc. Ang.
Adde idem esse in legitimatis, vt late p Iul. Clar. de test. q. lxxxiiij. naturales aūt pnt preteriri, vt p eundē q. xlij. p gl. cōiter approbatam. in l. j. ver. naturales ff. de bon. poss. contratab.
e ¶ Præterierit. s. nec instituēdo, nec exhrdādo vtrā q hær. q ab itest. §. eadē. nec ip so iur valet, † vt C. de lib. pte. l. maximū.
* ¶ Et sic collige, q dr preteritus, licet de eo fiat mētio intestō, si id fiat aliter, qua vel instituēdo vel exhæredādo, q ēt not. las in l. inter ij no. ff. eo. Rō aūt, cur filiusfa debeat vel nominatim exhæredari, vel institui: est, qa p preteritionē, respectu qdē institutionis omissæ filio fieret iniuria, q lex abhorret. §. aliud. versi. sola. n. in auth vt cū de appel. cog. respectu vero exhæredationis hoc sequeret absurdū, q cū filius viuo patre sit quodāmō dūs, & eo mortuo cōtinuet in filio dnīū in suis de lib. & posth. adita hrditate p hæredē institutū, duo reperirent dni insolidū. s. hrs, & filius, q fm regulas iuris esse nō pōt. l. si vt certo. §. si duob. ff. com mo. merito igitur, vt pcidat hæc dnij continuatio, debet filiusfa. si non instituatur, exhrdari.]
f ¶ Adeo. Scilicet inutiliter testabitur. Declara nullū esse testm, sive lit filius dicere nullū: non si semp taceat. l. filio pterito. vbi gl. ff. de in in. rup. & irri. testa.
* ¶ Legata tīde bent, auth. ex cā. C. de lib. pt. q th itelligas, cū nullū aliud pcessit testm. alias secus, vt tradunt ibi Doct. & in l. si filius eius. ff de lib. & posthu.]
Adde, q miles pōt pterire filiū cū cā, & talis pteritio hr p exhæredatione, la. s. in l. si cum quam legit cū. l. præced. post nu. viij C de test. mil.
g ¶ nemo ff. de iniu. rup. testa. filio. §. fin. contra Sol. ibi filius viuit, hic non. Vel hic de iure stricto, ibi æquo.
¶ Adde, q sol. est, q aut filius morit viuo pre: & testm oīno est nullū vt hic aut su peruixit pri: & si dixit testm nullū, non valet: si vero tacuit & approbauit, licet de subtilitate sit nullū, de æquitate recō ualescit: & ita cōmuniter tenetur. hic.]
h ¶ Nō cōstiterit aliud si constitit, licet postea rumpat, vt in posthumo, si postea idē moritur, vt ff. de iniu. rup. testa. posthumus. i ptin †&. j. eo. §. posthumi. ibi, q &c. † Nec est mirū. qa si ab initio rūpitur agnatione posthumi, eo mortuo cōualescit, arg. tr de reg iur. l. q ab initio.
¶ Adde hoc verū, si posthumus moriat ciuili-

† cōiter approbat. D. d. in l posthumo C. de con tratab.

† Et ibi l est casus hodie necessaria e bon. pos. & alios vigetit...

S Y L. de p Ang. quod est m gna vtilitatis quia eam liberi infra ... cognati vero ... centū dies tantū, & nō solo, sed curā præstoi agno scent.

S Y L. † At de- est quod sequitur vsq; in § glo.

ciuiliter & naturaliter, secus si ciuiliter tantum, quia testamentum non recôua lescit. l. vxorem. ff. de iniu. rup. test.]
a ¶ Sed non ita. Nota, ex vna parte ponit filios tm, ex alia filias & omnes ex masc. vel fœ. descendentes.
b Non infirmabatur, contra. j. eod. §. sed fœminini. Sol. vt ibi.
c ¶ Ad certam portionē. Scili cet dimidiam eius, qd ab intestato habitu ri essent, vt C. de lib. pte. maximũ circame diũ. ibi, cũ n.p cõtra tab. &c.
d ¶ Sed nec. Hæc est secũda dña inter pdictas personas.
e ¶ Inter cæteros. s. hoc mõ. Vnũ de filiis meis exhrdo. vel vno instituto sic dico, Reliquos exhr do. nã nisi dice ret, cæteros exhrdo, licet dicat filiũ meũ exhrdo, cũ pluresha beat, ne mo exhrdatus vr, vt ff. de libe. & posth. l. ij. † sed secus erit ĩ istis nã bene valet. vt hic dicitur.

¶ Als ius tñ. alias ius an. f

Exhæredatio inter cæteros quali ter fit.

† sequentia nõ sũt in antiquis codicibus

SYL. ¶ Adde, q tunc rõ incertitudinis filij exhæredati est in cã, quare nõ valet. * Vñ aũt dicta sit exhæredatio inter cæteros, declarat Alc. lib. iiij. Parer c vj.]
** ¶ Adde, q iõ exhrdatio noiatim. i. spãliter seu singlr, nõ aũt gnali verbo fieri debet, qa nõ nisi certo iudicio filij abhę reditate pris excludi pñt l sub cõdõne. ff. de bon. pos. con. tab & qa exhrdatiões odiosæ sunt, & in dubio aduersus eas pnunciamus. l. cũ qdã. de lib. & posth. merito igit in hac materia odiosa certitudo req̃rit exhæredatioq; inter cæteros,

¶ Sed non ita [a] de filiabus, & alijs per virilem sexum descendentibus liberis vtriusq; sex° antiquitati fuerat obseruatum: sed si nõ fuerant script: heredes scriptæve, vel exhæredati exhæredatæve, testamentũ quidem non infirmabatur,[b] † sed ius accrescendi eis ad certam portionem[c] præstabatur. Sed nec [d] nominatim eas personas exhæredare parentibus necesse erat, sed licebat inter cæteros [e] hoc facere.

¶ Nominatim autem quis exhæreda ri videtur, siue ita exhæredetur, Titius filius meus exhæres esto: siue ita, Filius meus exhæres esto: non adiecto proprio nomine: scilicet, si alius filius non extet. f

¶ Etiam posthumi debēt ĩstitui, vel exhæredari, aliasnato posthumo rũpitur testm̃: sed valet prius Et fœmina posthuma olim inter cęteros poterat exhæredari cum legato, mascul° vero posthum° noiatim. Arc.

¶ Posthumi quoque liberi, vel hrdes

q̃ interpreta hic Teophilus, ἀδιορίστως seu indifinite factã, nõ sufficit, qualis est hæc, cæteri exhrdes sunto, cũ. s. plures ad sunt filij, nõ si vn° tm̃. d. l. Titi°, in prin.
** Nã q gnali noie exprimit, non adeo certũ est, sicut q spãliter, seu singlr fit. l. si qs. in fi. C. de inoff. testa. ca. nonnulli. de rescrip.]
f ¶ Non extet. Item alijs mo dis, vt, Oẽs liberi sint exhrdati, & si sit vn° tm̃, vt ff. de lib. & posthu. Titius s prin. Ité si dixerit alia verba qcũ que, dummõ certa, vt ff. si cer. pet. l. certũ. & ff. de iniu. rup testa. posthumi. §. noiatim & ff. de libe. & posthu. l. j. & ij. sed secus si dicat filiũ meũ instituo, cæteros liberos exhæredo. vel Seium extraneum instituo, liberos auté exhæredo, & hic non dicit, omnes, vt nõ contradicat princ. glo.
¶ Adde, q hæc gl. cõiter reprehenditur, quia non differunt, omnes, & cæteri. l. cæterorum ff. de verb. sig.] SYL.
¶ Nã dicor exhæredare filiũ inter cęteros, quia mistio fit cũ cæteris in remotiorib. gradibus cõstitutis: vñ nõ valet; cũ debeãt exhrdari noiatim, vt hic dicit.
¶ Posthumi quoq;. Casus. Quærebat, an idẽ eẽt in posthumo: & videbat idẽ, quia cũ quo ad sui cõmoda habeat pro iam nato, videbat pariter ab initio nũ lũ testm̃ cuius contrariũ decidit, qa ma gis odiosum est preterire filiũ iam natum, q̃ nondũ cognitum, maxime. quia SYL.
in eo

in eo facilior cadit obliuio. Item dubitabatur quid in posthuma: & videbat̃ dicendũ non rũpere testm̃, quia si iã nata non rumpit, & maius sit vitiũ præterire filiũ iã natũ q̃ nasciturũ, multominꝰ ipsa rũpere

instituiᵃ debent, vel exhæredari. Et in eo ᵇ par omnium ᶜ conditio est, ꝙ & filio posthumo, † & quolibet ex cæteris liberis, siue fœminini sexus, siue masculini, ᵈ præterito, valet quidem testamẽtum, sed postea agnationeᵉ posthumi siue posthumæ

vr̃ cuiꝰ ɔ̃trium dr̃. rõ est, quia in nõ nata p̃sumit̃ potius p̃ris obliuio, q̃ voluntas, q̃ colł̃r in iã nata ex p̃teritione: & ꝓbatur ex illis verbis ibi, ne p obliuionẽ. No. ꝙ posthumo p̃terito valet testm̃, sed rũpit̃ natiuitate illius. Itẽ, ꝙ posthumo p̃terito testm̃ totũ quo ad oĩa olĩ infirmabat̃. Itẽ, ꝙ abortiuus nõ rũpit testm̃. Itẽ, qualr̃ fœminæ olim exhr̃dari poterãt: & qũo posthumi recte exhr̃dent̃]

** Adde, varias esse spẽs posthumorũ, gl. rub. C. de posth. hær. inst. ex quib. illi sũt ꝓprie posthumi, qui post humationẽ. i. mortẽ p̃ris nascunt̃. l. iij. §. j. ff. de iniust. §. posthumi. vbi gl. j̃. de hæred. q̃ ab intes. alia est spẽs eorũ, q ante mortẽ quidẽ testatoris nascunt̃, sed post cõditũ testm̃ l. iij. ver. posthumos. ff. de li. & post. sed ita vocant̃ improprie, glo. in d. §. posthumi. Tertia est spẽs eorũ q post testm̃ adoptãtur l. filius à patre §. j. de lib. & posth. qđ hodie intelligẽdũ est de arrogato vel dato in adoptionẽ ascendenti. l. pen. C. de adop. & j̃. quib. mod. test. infir. in princ. Quarta spẽs est illorũ, qui post cõditũ testm̃. legitimant̃ nã & hi iura suorũ hæredũ nãciscuntur. s̃. j. j̃ de hær. q̃ ab intest. Quinta spẽs ea tradit̃, cũ quis facto testõ monasteriũ ingreditur. vr̃ n. monasteriũ loco filiorũ esse c. in præsentia. de ꝓb & §. sed hæc. in auth. de sanct. Episc.]

a ¶ Institui. ista institutione ex præsenti mr̃monio nascituri, & ex futuro, instituti videntur, vt. ff de lib. & posth. l. placet & l. ideoque. †

†Et ẽt si. lij postea ¶ Adde: ꝙ hoc est fauore testi, alias verba indefinite prolata referunt̃ ad tp̃s testi, l. si ita quis ff. de auro & arg. leg.]

¶ Quid in exhæredatione posthumorũ an oẽs, siue ij; qui sunt in vtero tantum, an alij q sunt nasciturl ex præsenti mr̃imonio vel futuro intelligũtur exhr̃dati? Rñ. nõ cũ masculi debeant noĩatim exhæredari, vt. j. eo. §. masculos.

rumpitur, ᶠ & ea ratione totum infirmatur. ᵍ Ideoque si mulier ex qua posthumus, aut posthuma sperabatur, abortũʰ fecerit: nihil impedimento est scriptis hæredibus ad hæreditatẽ adeundam.

¶ Sed fœminini quidẽ sexus ꝑsonæ ⁱ vel

¶ Adde, ꝙ licet sint opi. circa istã glo. pp gl. cõtrariã in l. placet. tñ ista q. nullius est vtilitatis, qa hodie posthumus exhr̃dari non p̃ot vt no. in l, maximũ vitiũ, C. de lib. p̃te.]

b ¶ In eo. s quod sequitur: ꝙ & filio &c.

c ¶ Omniũ. s. posthumorũ ex se nascitu- rorũ, & ex filijs suis, licet in iam natis non sit par conditio, vt. s̃, eo. sed nõ ita.

d ¶ Masculini. siue ex masc siue ex fœm.

e ¶ Agnatione i. natiuitate: sic j̃. quibus mod. test. infir. in princ.

f ¶ Rumpit̃. Si vero exhæredabat̃, de inofficioso agebat̃, vt. j̃. de inof. testa. §. posthumi Hodie vero exhæredari non possunt, vt C. de inof. testa. l. si quis. §. legis.

¶ Adde hec esse ex eo, qia cũ exhr̃edatio non valeat sine iusta causa posthumus aũt non possit committere, non p̃ot exhæredatio illius valere, & ponit gl. fi.]

g ¶ Infirmatur. Hic adde quod est. ff. de test, mil l, si filiusfamilias.]

h ¶ Abortũ. Qui ẽ ꝓ nõ nato, vt. ff. đ ver. sig. l. q mortui. & C. de posth. hær. l. ij. Acc. Idẽ, si posthumꝰ natꝰ post testm̃ p̃ris in quo fuit p̃teritus decedat viuo patre, qa tale testm̃ ab initio nullũ đ iure ciuili, reconualescit de æquitate præterea. l. posthumus de inin nup.

ADDIT. Idẽ i seminato mortuo, anteq̃ ꝑfecte extrahat̃. Secꝰ tñ in nato ex secto vẽtre, q nõ declinat ad mõstrũ, dũmodo hẽat pulsũ, ẽt si vocẽ nõ emiserit, Ang.

i ¶. Personæ. Scilicet posthumæ. nam iam

adoptati qui dicũtur posthumi ciuiles. Si siqs posthumos. ff eo An avt naturales tm̃, & quid si intituat ventrẽ vxoris suæ. vide per Ang. hic

S Y L.

S Y L.

Posthumi hodie exhr̃dari non p̃nt.

S Y L.

Iam natis fœminis non erat necesse lega ri, vt C. de lib. præte. l. maximum. in fi. & ī. eod. §. sed non ita.

a ¶ Inter cæteros, hodie per constitutionem omnes nominatim, vt infra eo. §. sed hæc. versic. nostra. Sed nouissimo iure non, cum non sint ingrati, vt in authē. vt cum de appel. cognosc. §. aliud. colla. viij. Accursius.

ADDITIO. Quæ causa debet exprimi, & per hæredem probari, vt in auth. ex cā. C. de libe. præte. Ang.

suitatis dicuntur quasi posthumi, & sic non vere. Item, q̃ suus hæres dicitur, qui obtinet primum gradum suitatis. Item, q̃ semper debemus interpretari, vt testamentum saluetur.

YYI. ¶ Posthumorum. Casus. Quærebatur, an hoc esset generaliter in quolibet posthumo, & q̃d in posthumis nepotibus scilicet ex filio subducto de medio agnascentibus: & videbatur dicendum, q̃ non deberent exhæredari, vel institui: immo q̃ non possent. §. posthumo j. de leg. cuius contrarium deciditur ex eo, quia illud ius antiquum: hodie fauore conseruandorū testamentorum est introductū, quia multa rumpebantur agnatione ipsorum: & id ex l. Velleia introductum est, vt hic dicitur. No. q̃ hi nepotes subintrantes gradum

nominatim, vel inter cæteros exhæredari solebant: dum tamen si inter ᵃcæteros exhæredarentur, aliquid eis legaretur, ne viderentur præteritæ esse p obliuionē. Masculos vero posthumos, idest filios, & deinceps, placuit non aliter recte exhæredari, nisi nominatim exhęredarentur, hoc. s. modo, Quicunq; mihi filius genitus fuerit, exhæres esto.

¶ Nepos ex filio, moriente patre viuo auo, succedit in locum eius: ideo institui, vel exhæredari debet, ne aliter præteritus rumpat aui testamētum: q̃ modus est introductus a lege Velleia. Areti.

¶ Posthumorum ᵇ autē loco ᶜ sunt & ij, qui in sui hæredis ᵈ locum succedēdo, quasi agnascēdo, ᵉ fiūt parentibus ᶠ sui hæredes. vt ecce, si quis filiū, & ex eo nepotē neptemve ī potestate habeat: q̃a filius gradu præcedit, is solus iura sui hædes habet, q̃uis nepos quoq; & neptis ex eo in eadem ptāte sint. Sed si fili' eius, viuo eo moriat, aut qualibet alia ratiōe exeat de potestate eius, īcipit nepos neptis' ue † ī eius locū succedere: & eo modo iura suorū hæredū quasi agnatiōe† nanciscitur. Ne ergo eo modo rūpatur eius testamētū: sicut ipsum filium vel hæredem instituere, vel noīatim exhęredare debet testator, ne nō iure faciat testamentū: ita

b ¶ Posthumorum. Sic ff. de iniusto rup. testa. l. posthumorum.

c ¶ Loco. Non tamen veri posthumi sunt. vt infra eod. §. hoc in fine.

d. ¶ In sui hæredis. infra de hæred. qualit. & diffe. §. sui.

e ¶ Agnascendo, Idest subtus vel postea nascendo, sicut posthumus. verus, non enim nascitur, cum natus sit, vt s. de adoptio. §. j. Vel dic agnascendo, idest incipiendo esse agnati, quo ad effectū succedendi.

f ¶ Parentibus. Scilicet masculis. nam testamentum fœminæ non rumpitur per legem Velleiam, vt ff. de libe. & posth. Gallus. §. nunc

† Nepos q̃d succedat in loco patris quo ire ligatur, vid Thō. Grāma. decis 61. num. 5. & seq.

† alis non dicitur.

de lege. ibi, nam & si ita verba sunt, (i) sed per querelam irritatur, vt C. de inof. testa. l. ii. & j. eod. §. mater.

ADDITIO. Nota præteritionē matris factam de liberis non annullare testamentum: quod ideo procedit, quia

præteritio matris habetur pro exhæredatione, vt videbitis in §. mater. infra eod. Christo.

a ¶ Necesse est. Causatiue. s. ne rumpatur testamentum. vt sequitur, non præcise, vt C. de adopti. l. pen. §. quæ in filio.

b ¶ Eo viuo. secus si post, vt ff. de iniust. rup. testa. si quis filio. & in hoc differt a vero posthumo. † ¶ Adde, q ratio est, quia testamentum viuente filio confirmatur. licet enim postea decedat, non potest inualidari: qd secus est ī posthumo vero.]

& nepotē neptemue ex filio necesse est ei vel hæredē instituere, vel exhæredare: ne forte eo viuo b filio mortuo, succedendo in locum eius nepos ne ptis sue, quasi agnatione rumpat testamentum. Idq; lege †Iulia† Velleia c prouisum ē: ī qua† similis d exhęredationis modus ad similitudinē posthumorum demōstratur.

† scilicet

SYL. testatoris secus in nepote, post mortem veri usq; nato, vt hic per doc.

* † Al's in nia

† Alias: Velleia.

Item differt ab ascendentibus, vt ff. de inoffi. testa. pater filium.

† Al's simul.

c ¶ Velleia. nomen est cuiusdam nouæ legis: sed ius Galli Aquilij antiquius est, & loquitur ī vero posthumo, vt statim dicam, vt ff. de libe. & posthum. l. Gallus. §. si eius qui filium.

d ¶ Similis. In veris posthumis talis erat modus: Si me mortuo nascetur mihi filius infra decem menses, vt ff. de libe. & posthum. Gallus. j respon. & §. j. ij. iij. & iiij. sic ergo & hic per legem Velleiam: Si suus hęres esse desierit viuo testatore, vt ff. de libe. & posthu. Gallus. §. nunc videndum. & in hoc habet locum lex Velleia. (i) sic etiam est paritas ab intestato, vt infra de hæred. quæ ab intestato. §. cum autem.

* ¶ Sensus huius loci est, L. Iuniam Velleiam non modo prouidisse, quemadmodum nepotes agnascendo non rumperent testamentum, sed simul etiam modum eos exhæredandi tradidisse, vt scilicet eo modo exhæredarentur, quo & veri posthumi.

ADDITIO. (l) Cuius legis difficultatem euitabis apponendo talem clausulam: oēs natos & nascituros, qui mihi agnasci poterunt, in tali te instituo. Quo autem ad exhæredationem quasi posthumorū, qui sunt iam nati, & quæ debet fieri nominatim, sic dices: Talem nepotem, vel pronepotem, si quando me ūs erit, ex tali causa exhæredo. proprie enim posthumi exhæredari hodie non possunt, vt p Ioan. Fab. & Ang. hic.

¶ De iure pretorio filij emancipati debent hēdes institui, vel exheredari masculi noīatim, feminę vero qualiter cunq; : alias datur eis bonorum possessio contra tabulas: secus de iure ciuili, hoc d.

¶ Emancipatos liberos, iure e ciuili neq; hæredes instituere, neq; exhęredare necesse est: f quia non sunt sui

¶ Emancipatos. Casus nō figuratur, cū recitetur cen sura iuris antiq. No. emācipatos ī cognitos eē a iure ciuili. Itē, q iō pteritio nō valet, pp suitatē: & sic q suitas est cā hui9 solēnitatis, quāuis cōiter reprehēdat hoc ī l. ī suis. ff. de lib. & post. Itē, q emācipati de iure ptorio phit ꝯtra tabulare testm̄. Itē, q testm̄, in quo emācipatus est pteritus, nō est ipso iure nullū. Hodie tn̄, ex quo differentia emācipationis & patriç ptātis sublata est, nō est differētia īter ipsos.]

SYL.

e ¶ Iure ciuili. sic. j. de hæred. quę ab intest. §. emancipati.

f ¶ Necesse est. Nam nihilominus tenet testamentum, aliud in eo, qui est in potestate, vt supra eo. in prin.

Distingue, q si filius emācipatus pterit9 sit sine insertione causę, testm̄ ēt de iure ciui. est ipso iure nullū: si vero cū insertione causæ, valet mero iure, Sed pōt p bon. poss. ꝯtra tab. impugnari, glo. cōiter approbata ī §. exhrēdatos. ver. noluit. in auth de hęr. & Fal. sed filio ī ptāte pterito indistincte, testm̄ patris est nullū, vt in d. gl nisi ī milites cuius pteritio filij cū cā hr̄ p exhrēdatione. vt. j. e. §. sed si.

Sui

hæredes.[a] Sed Prætor omnes tam fœminini[b] sexus, q̃ masculini, si hæredes non instituantur, exhæredari iubet: virilis sex⁹, nominatim: fęminini vero, inter cęteros. Quod si neq; hæredes īstituti fuerint, neq; ita vt dixim⁹, exhęredati,[c] permittit eis Prætor cõtra tabulas testamenti bonorum possessionem.

¶ Fili⁹ adoptiuus adoptione durante habetur pro extraneo quo ad patrē naturalē: & habet idem ius, quod haberet fili⁹ legitim⁹ & naturalis, quo ad patrē adoptiuum: sed emãcipat⁹ à patre adoptiuo est extraneus quo ad eũ, & hr̄ pro emãcipato quo ad patrē naturalem. Ange.

¶ Adoptiui liberi, q̃diu sunt in potestate patris adoptiui, eiusdē iuris habētur,[d] cuius sunt iustis nuptijs q̃siti. Itaq; hęredes instituendi,[e] vel exhr̄dã di sunt, secundum ea, quæ de naturalibus exposuimus. Emancipati verò

a ¶ Sui hęredes. supple, & quia desierũt esse hæredes sui: alias non esset bona ratio: cum filij necesse habeant patres instituere, licet non sint patres sui hęredes ad filios? Filius autem emancipatus per capitis diminutionem desinit agnatus esse, & remanet cognatus, qui non cognoscitur à iure ciuili, vt infra de hæredit. quæ ab intesta. defer. § emancipati. & supra de legit. agna. tut. §. fina. & ff. de bonorũ possessionib. sed cum patrono §. primo. Accursius.

b ¶ Fœminini. licet in suis esset differentia inter masculos & fœminas iure ciuili, vt sup. eod. §. j.

c ¶ Exhæredati. scilicet ritè: alias autem exhæredato datur Contra tabulas, vt ff. de bonorum possess. contra tabul. l. non putauit. §. non quæuis. Item etiam institutis datur Contra tabulas, si alius committat eis edictum, (1) vt ff. de contra tabulas. l. iij. §. planè. † & ff. de lega. præstan. l. si duo.

Cõmittere edictũ quid S Y L. fi, enarrat ibidē glo.

¶ Adde, quòd institutus beneficio præteriti poterit contra tabulare, siue apertum fuerit edictum: quia emancipatus sit præteritus, & institutus suus d. l. non putauit. §. fina. siue vnus emancipatus præteritus, alter institutus. l. nonnunquam. ff. de lega. præstand. siue suus vel emancipatus institutus, & venter pręteritus. l. illud. §. fina. cum l. sequen. ff. de contra tabu. Nec expectat, q per pręteritum intentetur, dicta l. non nunquam. & idem est, si suus præteritus sit, & emancipatus institutus. l. si duo. ff. de legat. præstand. exhæredatis autem nunquam cõmittitur edictum per fratrem pręteritum. l. post mortē. §. fin. ff. de cõtra tabul. sed bene ius dicendi nullũ l. fin. ff. de libe. & posth.]

ADDI.

Quam potest intētare, etiã committente inuito, vt l. nonnunquã. ff. de legat. præstand. Angelus.

¶ Adoptiui liberi. Casus figuratio non est necessaria, cum hodie per adoptionem iura patris naturalis minime dissoluantur. l. cum in adoptiuis. C. de adop. Ideo autem eos emancipatos Pręt or non cognoscebat: quia cum iure ciuili filij essent, & iuris ciuilis vinculum sit dissolutum, Prætor autem naturalem sequatur æquitatem, eis aliter nõ succurrit vt legitimis, in quibus per emancipationē iura naturalia non dissoluuntur. Nota summarium. Item, q durante adoptione, quo ad patrem naturalem habentur loco extranei. Item secundum aliquos, q adoptiui non dr̄ sui Item, q adoptiui emancipati nõ redeũt sui patri naturali: sed pinde sunt, ac si ab eo fuissent emancipati. debent ergo institui vel exhæredari propter remedium prætorium.] S Y L.

d ¶ Habentur. quo ad adoptiuũ prēm.

e ¶ Instituendi. ab adoptiuo.

V ij Iure

a patre adoptiuo, neque iure ciuili, neq; eo iure, quod ad edictum Prætoris attinet, [b] inter liberos connumerantur. Qua ratione accidit, vt ex diuerso (quod ad naturalem parentem attinet) quandiu quidem sunt in adoptiua familia, extraneorum [c] numero habeantur: vt eos neque hæredes instituere, neque exhæredare necesse sit, cũ vero emancipati fuerint ab adoptiuo patre, [d] tunc incipiũt in eã esse: in qua futuri essent si a naturali patre emãcipati fuissent.

¶ Circa institutionẽ & exhæredationem liberorũ, non est hodie differẽtia in effectu, inter masculos, & fœminas, & cæteros descendẽtes, posthumos, vel iam natos, suos, vel emancipatos. Arc.

¶ Sed hęc [e] quidem vetustas [f] introducebat. nostra vero constitutio [g] inter masculos & fœminas in hoc [h] iure nihil interesse [i] existimans, quia [k] vtraq; persona in hominum procreatione simili † naturæ officio [l] fungitur, & lege antiqua [m] duodecim tabularũ omnes similiter ad successionẽ ab intestato vocabant, (quod & Prætores postea secuti esse videntur [n])

a ¶ Iure ciuili. quod scilicet ius ciuile. s. adoptionis, quo vocantur sui adoptiui ad hæreditatem, alio iure ciuili scilicet per emãcipationem sublatum est, quod esse potest, vt supra de leg agn tu. §. fi.

b ¶ Attinet. qd vocat emãcipatos, vt s. proxi. §. & est ratio, quia desinunt esse filii: sed naturales non possunt desinere esse filij per emancipationem, vt infra de hære quæ ab intesta. §. minus ergo.

c ¶ Extraneorum. ff. de con tratabulas. l. j. §. & sui iuris.

d ¶ Patre. ff. de contratabulas. l. si emancipatus. §. penult. in fine.

SYL. ¶ Sed hæc quidem. Casus aliter non figuratur: quia ius antiquum corrigitur: dubitationem facit ipsa antiqua dispositio: ratio autem decidendi allegatur in tex. propter similitudinem respectu naturæ, & propter dispositionem. l. xij. tabu. ad quam facilis fuit reditus: attendit enim Imperator in filijs ipsam naturalitatem, vt faciebat Prætor in casibus per eum consideratis No. quòd quo ad formam exhæredationis sublata est differentia sexus, emancipationis & patriæ potestatis, & posthumorum & iam natorum, & in adoptiuis seruat regula. d. l. cum in adoptiuis. & §. sed hodie. s. de adop.]

e ¶ Sed hæc. scilicet supradicta a principio tituli vsque ad §. emancipatos. Et dic hæc scilicet differentiã sexus, & gradus, & modi exhæredationis, vt supra eod. §. j. & §. posthumi. & §. sed fœminini. non autem dicit de ijs, quæ postea vsque modo dicta sunt a §. illo, emancipatos.

f ¶ Vetustas. idest media iuris prudentia, vt statim sequitur.

g ¶ Constitutio. C. de lib. præte. vel exhæreda. l. maximum.

h ¶ In hoc. Aliàs enim multæ differentiæ sunt, vt ff. de statu hominum. l. in multis.

i ¶ Nihil interesse. In authẽ. quib. mo. nat. effic. sui. §. non autem. coll. vij. † Al. si. [illegible]

K ¶ Quia. prima ratio.

l ¶ Officio. Idest, simili officio. vna enim indiget altera ad procreationem sobolis. & hæc est prima ratio legis. xij. tabularum, vt C. de legi. hæred. l. lege duodecim tabularum.

m ¶ Lege antiqua. † argumentatur ex. iure antiquo: sic s. qui ma non pos. §. fin. & hæc est secunda ratio. † Vetus quod etiã ex l. xij. tab. ita admittebat ab intestato fœmina sicut masculus fin Ang.

n ¶ Videntur. scilicet dando filiæ bon pos. contratab. in totum, licet non possit dicere nullũ vt suus, vt C. de lib. præt. l. maximum. ibi, Et si præteritus &c. & hæc est tertia ratio.

Adde

¶Adde,ꝙ hæc omnia latius ponit gl.& seq.doct.in d.l.maximum vitium.]

a ¶Simplex. Ad differentiam antiquæ distinctionis,vt s.eod.

b ¶Per virilẽ sexũ.Quid de descẽdẽtib° p fœmininum? Rñ.admittuntur, sed cũ diminutione tertiæ ptis,vt ifra de hær.q ab in testa.§.diui. & C de coll.bon. Lillam.

SYL. ¶Adde, quòd hodie sublata est hæc dñia,& æqualiter & sine diminutiõe succedunt, authen. quæ tertia.C.de col.]

c ¶Eundẽ habeãt effectum, quoad cõmodũ:diuerso tñ iure.nã suus p̃teritus & dicit nullũ, & Contratabulas habet,si nõ vult dicere nullũ, qñ p̃teritus est.Sed emancipatus,tñ habet Contratabulas,vt C.de lib. p̃te. maximũ. §. sancimus itaq; &c & ff. de leg. p̃stan. is q.Si aũt exheredent,habẽt q̃relã omnes vt ff.de contratab.l non putauit.§. non quæriis.& de inoff.test.Papinianus.

ideo simplex [a] ac simile ius,& in filijs & ĩ filiabus, & ĩ cæteris descendentibus per virilem [b] sexũ personis,non solum iam natis, sed etiã posthumis,introduxit:vt omnes siue sui,siue emãcipati sint, vel hæredes instituantur, vel nominatim exhæredentur,& eundem [c] habeant effectum circa testamẽta parentum suorum infirmanda, & hæreditatẽ auferendam, quem filii sui,vel emancipati habent,siue iam nati sint, siue adhuc in vtero constituti, postea [d] nati sint. Circa adoptiuos autem filios certã induximus diuisionem,quæ in nostra constõne, [e] quã super adoptiuis tulimus,continetur.

SYL. Hæres suus præteritus hẽt duo remedia,emancipatus vnicũ. Quęrela dat emancipatis.

¶Adde,ꝙ si suus est præteritus a p̃re vel ei° linea, testñ est funditus nullũ,&habet duplex remediũ,de quo in gl.sifuit exhæredatus nõ rite, habet Cõtratab l. nõ putauit.§.nõ quis ff de contratab. si rite cũ cã,cã p hæredẽ debet pbari:qua probata,repellitur,aliàs rescindit̃ institutio,cætera firma manent.§. aliud. in auth.vtcũ.de appel.cogn. Si loquimur ĩ emãcipato,idẽ quod in suo.si exhrdatus sit:si eñ minus rite,dicit nullũ : si rite, habet q̃relã.d.§.aliud si vero emancipatus fuit præteritus:si sine causa, idem ꝙ in suo.nã habet vtrunq; remediũ : si cũ cã,est dñia:nã suus habet vtrunq;, emancipatus habet tñ contratab.gl.in §.exhęredatos,in auth. de hær. & Falc. si vero loquimur in linea materna,non est differentia:sed si sint p̃teriti aut exhr̃dati cũ cã,veniunt p q̃relã , §. mř.j.eo. si sine cã,dicunt nullũ.d.§.aliud. In posthumo vero,cũ non possit exhæredari , non cadit ista dubitatio,vt dictũ. Et ita cõiter resident doct.]

d ¶Postea nati sunt.Qui exhr̃dari non pñt vt diximus su pra eodem. §. posthumi. Adde. non rũpi testñ agnatione posthumi,q naturaliter non possit viuer̃,veluti si natus sit sexto vel octauo mẽse,Soci. lun.cõsil.xxxv.num. xv. lib. ij. qui attestatur hãc esse communẽ conclusionem

e ¶Constitutione.C.de adopt.l.cum in adoptiuis.& recitatur.s.de adopt.§.sed hodie.

Adde,ꝙ licet,ex cã p̃teritionis, vel exhęredationis testñ reddatur nullum vel impugnari possit,hodie tñ præter institutionẽ hęredis cetera contenta in testõ firma pmanẽt,auth.ex cã C. de lib p̃te.

SYL. ¶Sed si in expeditione. Casus.Quærebatur,an miles,q in pluribus priuilegiat° est in cõdẽdis testamentis,vt s. de mili. test.p to. hoc eodẽ iure vtat̃: & dubitationem faciebat , qa q̃uis ea,q̃ iuris ciuilis sunt,remissa sint militi occupato in expeditione in cõfectione testi, tñ ea,q̃ iuris naturalis sunt,vel ab eo originẽ trahũt,nõ remittunt̃,vt no.est s. de mil.testa.§ plane. vñ cũ institutio filiorũ vel exhr̃datio respiciat ipsos filios, qa filios, vt pbatũ est s. in §.adoptiui.nõ videbantur priuilegia militũ ad hoc extẽdi.Cuius contrariũ deciditur ex eo,qa illa p̃teritio scienter facta facit constare de volũtate ipsius:adeo ꝙ quamuis in pagano pariter cõstare posse dicatur , tamen cũ pro forma requiratur a iure ciuili expressio,in ea dispensatur miles, vt dictũ

 est

eſt.§.in prin. Not.ſummarium · & dic quòd ſumitur hic argumentum a contrario ſenſu: quia ſi ignoranter faciat, teſtamentum eſt nullum.]

a ¶ Occupatus. Quid ſi non eſt in expeditione? Reſp. ius commune obtinet, vt §. de teſta.mil.§. illis.

b ¶ Non ignorans. Si enim ignorat, non valet teſtamentum, vt C. de teſta.mil. l. ſicut certi iuris.† niſi fuerit eius animi, vt ſi filiú haberet, eſſet exhæres, vt ff. de teſta. mili. l.qui iure militi.

† Et ſi verba eſſent generalia apta comprehendere oém naſciturum ſm Bald. licet Ange. dubitet hic, ſecus tñ in pagano vt hic per eum.

c ¶ Pro exhæredatione. Ideoque querela inofficioſi teſtamenti agitur, ſed hoc, cum miles eſt paterfamilias. nam tunc nõ poteſt habere locum caſtrenſe peculium? ſi.n. eſſet filiusfamilias, non haberet locum querela, vt C. de inof. teſt.l.fi.§.fi.

SYL. ¶ Adde rationem quia cum filiusfa. nõ teſtetur niſi in caſtrenſibus, vel quaſi, non ſubiacent talia bona & tale peculium querelę. l.fin.C. de inoffic. teſtam. Hodie vero indiſtincte ſubiacet querelæ, vt per Barto.& alios in auth. ex cauſa.C.de lib.præte.

ADDITIO Iſta glo.hodię eſt falſa, vt no.§.de teſt.mil.in gloſſ. ſuper verbo communi.

SYL. ¶ Mater. Caſus. Querebatur, an quod dictum eſt.§.in patre, & aſcendentibus paternis: haberet locum in matre vel maternis; & videbatur dicendum quod ſic: quia cum pariter ſint filij & deſcendentes vtriuſque, idem ius in eis videtur ſtatuendum ſaltem quo ad edictum Prętoris, quod naturali ęquitati innititur? cuius contrarium dicitur: & quod immo præteritio habetur pro exhęredatiõe & ratio eſt, quia ius iſtud conſiderauit ſuitatem.§.emancipatos.§.eo. Hodie vero ratio in contrariú adducta obtinet: quia debent pręteriri cum inſertione cauſę, quod idem eſt. Not. ergo pręteritionem maternam haberi pro exhęredatione. Item de hoc iure nõ dari Contratabu. contra teſtamentú matris prętereuntis. Item quòd nec de iure ciuili, nec prętorio, requiritur exhęredatio in teſtamento matris vel eius lineę. Item, quòd Prętor non annullat teſtamentum, in quo filius eſt prętcritus, ſed dat contratab. Item, quòd pręteritus a matre non datur ius dicendi nullum, aut contratabulandi, ſed q̃rela inofficioſi. Item, quòd dictio, paulo poſt, verificatur in magno interuallo.]

¶ Præteritio militis ĩ expeditione teſtantis, ſi ſcit ſe habere liberos, pro exhæredatione habetur. Ang.

¶ Sed ſi in expeditione occupatus[a] miles, teſtm̃ faciat, & liberos ſuos iá natos: vel poſthumos, nominatim nõ exhæredauerit, ſed ſilẽtio præterierit, nõ ignorás[b] an habeat liberos: ſilẽtiũ eius pro exhr̃datiõe[c] noĩatim facta valere, cõſtitutionibus principum cautum eſt.

¶ Præteritio materna, vel per maternam lineá aſcendẽtiũ, habetur pro exhęredatione. Aret.

¶ Mater[d] vel auus maternus neceſſe ñ habẽt liberos ſuos aut hæredes ĩſtituere, aut exhæredare, ſed poſſunt eos ſilẽtio omittere. Nam ſilentium matris, aut aui materni, & cæterorum per matrem aſcendentiũ, tantum facit, quantum exhr̃datio patris. Neque.n. matri filium filiamve neq; auo materno, nepoté neptem ve ex filia, ſi eum eam ve hæredem non inſtituat, exhæredare neceſſe eſt: ſiue

Intellige quod traditur hic, pręteritionem matris. & aliorum aſcendentium per matrem, haberi pro exhæredatione, vbi fuit appoſita cauſa legitima: nam nulla inſerta cauſa, tale teſtamentum eſſet nullum, vt ait, Iul. Clar. de teſta.q. xlvij. prope fi.

d ¶ Mater. Idem intelligo in ſilentio liberorum ad maternam lineam, vt C. de inoffi.

inoffi. testa. l. cum filium. A ceur.

SYL- ¶ Adde secus de iure nouissimo. si enim mater vel alius ascendens fuit præteritus cum causa, competit querela, vt hic dicit gl. aut sine causa, & testm̃ est nullum, auth. sed licet. C. de lib. præte. Idem in patre, & alijs per patrem ascendẽtibus, præteritis à filio emãcipato Si verò à filiof. semper testamentũ est ipso iure nullum, Clar. de test. q. xlviij.

de iure [a] ciuili quæ ramus, siue de edicto [b] Prętoris, quo Prætor præteritis liberis contra tabulas bonorũ possessionem † permittit: sed aliud eis [c] adminiculũ seruatur, qđ paulo post [d] vobis

† Alias permittit

* ¶ Ratio, quare præteritio matris habeatur pro exhæredatione, est, quia respectu matris suitas non consideratur. l. Illud. §. ad test. de contra tab. quę ratio fuit Bar. in l. in suis ff. de lib. & posth.

a ¶ De iure ciuili. Quia non habet eos i pt̃ate, vt j. de hær. qual. & dif. §. cæteri.

b ¶ Edicto. Quo emancipati vocantur, vt s. eod. §. emancipatos. quia eos non potest emancipare: vnde Contra tabulas locum non haber, vt hic, & ff. de contratabu. illud. §. ad testamenta.

c ¶ Eis. s. descendentibus per lineam fœmininam: datur tamen & alijs, sed his maxime, vt C. de inoffi. testa. l. filiam.

d ¶ Paulo post. vt j de inof. test. per totũ.

* ¶ Scilicet querela inofficiosi testamenti. nam bon poss. contra tab. non datur: quia præteriti a m̃re habent̃ pro exhęredatis, exhr̃dati aũt non habent eiusmodi bon. poss. l. non putauit. ff. de bono. poss. contra tab.]

¶ De hæredibus instituendis.

Cõtinuatio. ¶ Continuatur hoc modo. Vidimus s. de ordinatione testamentorum, in titu. de test. ordi. verum quia causa efficiens fuit necessaria, ideo postea posuit de personis testantiũ, vt in tit. de test. mili. & qui testari non pñt, in tit. quib. non est per. facere testm̃. Verum quia in testis hæredes instituunt̃, videndum est, ergo de hoc titulo. Aret. Vel sic. Visum est. s. de filijs tam natis qua nascituris hæredibus institue. vel exhæredandis, nũc sequitur videre gñaliter de extraneis hæredibus instituendis.

¶ Continuatio huius tituli hr̃ per gl in rub. ff. eo. Dictum est s. qualiter filij alij que descendentes instituant̃, mõ videndum est de institutione extraneorũ, de qua in hoc tit. tractandũ est. vel aliter: q̃a testã olim ab instõ ne hæredis incipere solebãt §. ante hæredis j. de leg. iõ consequẽs est,

manifestum fiet.

De hæredibus instituendis.

¶ Hæredes institui pñt liberi, & serui tã pprij q̃ alieni, & pprij sine datione libertatis, q. ẽt respectu solæ proprietatis dicuntur. h. d.

vt post tractatum de ijs, qui possunt testari, & de modo testandi, dicat de ijs, qui possunt hæredes institui.

e ¶ Instituendis. i. qui possunt institui, † vt j. eod. vsq; ad §. si plures. & §. fi. l tem & qualiter debeant institui, vt j. eod. §. si plures vsq; ad §. fin.

† Hoc dicit rõne cõtrarij, quia gerundium denotat necessitatem, & hic ãt agit de iis, quos liberum est instituere vel non instituere.

* ¶ Hæredes instituere, est scribere, vel nuncupare hæredes. l. j. §. j. ff. eo]

** Adde, q hæres sic dictus vr̃, q hæreat i. q proxime & cõtinenter successionem post mortẽ eius, cuius hæres est: capiat, & dominus constituatur. §. fin. j. de hær. quali. & diffe.]

Diuisio.

Adde, q vt institutio valeat, hæres debet nominari ore proprio testatoris. l. hæredes palam. ff. de testa. quod docte limitat & declarat. Clarus, de test q. xxxvj.

Æredes. ¶ Totus iste titulus diuiditur in septẽ partes. Primò ponit regulam generalẽ, q non solũ liberi, sed etiã serui, & non tantum proprij, sed etiã alieni pñt hæredes institui Secundò declarat, qualiter proprius seruus potest institui, & quis dicat̃ proprius seruus. Tertiò quis dicat̃ alienus, & qũo pñt institui. Quartò, q non tm̃ vnus, sed etiam plures pñt hæredes institui. Quintò ponit diuisionem portionũ hęreditatis, & de effectu ipsius. Sextò, de institutione sub conditione. Septimò, q etiã ignotus testatori potest

 hęres

hæres institui. Secūda ibi, Proprius aūt. Tertia ibi, alienus seruus. Quarta ibi. Et vnū hoīem. Quinta ibi. Hæreditas plerunq;. Sexta ibi. Hæres & pure. Septima ibi, ij. quos Vel diuidas vt diuidit hic glo. rub. Are.

SYL. ¶ Hæredes. Caius. Quæsi tum fuit qui possint hæredes institui & respōsum est generaliter oēs tam liberi q̃ serui. in seruis autem quæsitū est, an passim, an verò certa data regula instituerentur, & videbat non aliter hæredes institui posse ꝓ prios seruos, quàm cū libertate alias. n. capaces hæredi tatis minime videbantur l. quod attinet. ff. de reg. iur. contrarium deciditur, ꝙ etiam non adiecta mentione liberta tis possunt institui: ratio est: quia l. interpretatur mentem testātis; vt in necessariam antecedentiam velit heredem institutum esse liberum. Tunc quæsitum est, quis diceretur proprius seruus, vt in eo haberet locum hæc dispō: & videbatur dicendum, illum esse seruū propriū, in quo plenū dñiū habemus, iuxta ea, q̃ habentur in l. certum. § j. ff de conf. At tñ contrariū dr. quia proprium qd dr ne dū ex cā ipsius proprietatis, sed et nudæ possessionis, & declaratur vt in tex. No. quemlibet tam liberum q̃ seruū institui posse. Itē, ꝙ hodie pōt quis sine mētione libertatis hæres institui. Item ꝙ libertas tacite dari pōt. Itē, ꝙ propriū dr respectu nudæ proprietatis. Item, ꝙ opinio vnius doct. qñ est fulcita melioribus rōnibus, attēditur cōtra opinionem pluriū.

†Declara vt per gl. in § in fine. Ver. sine libertate supra qb. ex ca. ma. nō licet.

HÆredes institue re[a] permissū[b] est tam liberos homines, q̃ seruos: & tā proprios, q̃ alienos[d] Proprios autem olim quidē secundū pluriū sententias non aliter, quā cum libertate, recte instituere licebat: hodie vero etiam† sine libertate, ex nostra constitutione[e] hæredes eos[f] instituere permissum est. Quod non per innouationem[g] induximus: sed quo niā æquius erat, & Attilicino placuisse Paulus suis libris, quos tam ad † Massurium Sabinum, q̃ ad Plautium scripsit, refert. Proprius

a ¶ Hæredes institue. e. q. d. dominos institūs in bonis suis facte e. nam hæres. i. dominus. vt. j. de hæred qual. & diff. §. fin. Item ideo dixi: intus quia ita subintrat hus in dominium rerum defuncti, ac si eadem persona esset, vt in auth. de iureiur. à mori. §. j. coll. v. & ff. quib. ex cau. ma l. cum miles Accur.

SYL. ¶ Adde gl. que hæc optime declarat in l. omnium. C. de testa. secus tamen est in possessione. l. cum hæredes. ff. de acquir. possess.

ADDITIO. Non tamē est, idem dñium quod erat penes defunctū, sed fingitur esse idē. Secus autē in possessione, quā volens perdere, & in aliū trāsferre: statim perde & noua renascitur statim ꝙ est apprehensa: & intelligitur semper fuisse continuata si interim a nemine fuit occupata Ang.

Possessio hrdis an sit eadē cū possessione defuncti.

b ¶ Permissum est. s. a iure.

c ¶ Proprios. s. seruos.

* ¶ vt. s. ex ipsa institutione intelligātur etiam libertatē adepti. quod non habet locum: si eis legatum vel fideicōmissum sine libertate relinquatur. l. quidam. §. illo. C. de neces. ser. hær. inst. vbi. vide Bal. de ratione diuersitatis.]

†Intelligede Anotarioīb. Pau li in lib. Sabini, & Plauti ijā de dedicatione operis cōstat n. Paulū diu post Sabinum & Plautū vixisse.

d ¶ Alienos. Sic. ff. eod. non minus.

e ¶ Constitutione. vt C. de ne. ser. hæ instituen. l. quidam cum.

f ¶ Eos. s. proprios seruos.

g ¶ Non per innouationem. q. d. non induximus hoc de nouo, sed apud antiquos hoc idem dixerat Attilicinus, vt subijcit sed contra. §. qui. ex cau. ma. nō licet. §. idemque iuris. ibi. Nona humanitatis & c. Sol. iste Iustinianus non inuenit, sed rationem reddit, cum non sit verisimile & c. vt ibi. Vel aliter. Attilicino placuit: & Paulo, sed in leg s necessitatem non deduxerunt. sic & §. de testa sed neque hęres. Iustinianus vero in legis necessitatem induxit, vt ex ipsa institutione liber esse videatur. †

† Tu dic ꝙm doct. qd primo fuit ius legis necessitatis, postea ab rogatum, tertiò p Iustinianū iterū ad legem redactū.

¶ Adde, ꝙ hanc sol. seq cōiter doct. hic,

quicquid dixerit Pet. & Iac.

¶ Item nunquid corrigitur quod aliàs dicitur, ſ q. pure inſtitutus, & ſub conditione liber: quia expectatur conditionis euētus, vt ff. eo. l. ſeruus j. §. j. l. quoties. §. fi. & l. q filio. §. j. Rñ. non, quia iſtud locum habet qd hic dr; qñ libertas nec eſt data expreſſe, nec fuit retardata: at ibi expreſſe fuit retardata.

S Y L. ¶ Adde, quod hæc glo. communiter tenetur: ſi tamen expreſſe inhiberetur, vitiaretur inſtitutio d. §. idéque iur. & ſi eſſet ſeruus cum libertate inſtitutus hæres, & poſtea libertas adempta, omnino valet inſtitutio: ita no. in l. ſi ita ſcriptum. §. regula. ff. de lib. & poſth.]

† Aſs aſe

autem ſeruus etiā is intelligit, in quo nudā proprietatē[a] teſtator habet, alio vſumfructū hñte.

¶ Seruus a domina, quę ſecum adulterium commiſiſſe dicitur, ob quod ipſe accuſatus eſt, an te ſententiā nec manumitti, nec hæres inſtitui poteſt. hoc dicit.

¶ Eſt† tamen caſus, in quo nec cū libertate vtiliter ſeruus a domina hæres inſtituit, vt cōſtitutio ne[b] diuorū Seueri & Antonini cauetur: cui[c] verba hęc ſūt:[d] ¶ Seruum adulterio maculatū,[e] non iure teſtō manumiſſū[f] ante ſnīam ab ea muliere videri, quæ rea fuerat eiuſdem criminis poſtulata,[g] rationis

[a] ¶ Nudam proprietatem. vt iſte liber & hæres neceſſarius ſit, vt ſ. eo j. rñ. ſed rñ vſufructuarius perinde vtetur, ac ſi eſſet ſeruus adhuc, vt. C. cōia de manu. l. j. §. ſi autem proprietarius.

S Y L. ¶ Eſt tamen. Caſus Quæſitum fuit, an ſeruus accuſatus de crimine adulterij cum dña cōmiſſi, poſſet ab eā hæres inſtitui; & videbatur q. ſic, ex regula permiſſiua. ſ. eo. in prin. ſed contrariū decidit pendente iudicio: ne ex ſuo delicto præmium conſequatur. l. itaque fullo. ff. de fur. No. ſeruum dominæ non debere operas carnales. Item, quod pendente iudicio criminali nihil eſt innouandum. Item, q. mulier non poteſt manumittere ſeruum aut inſtituere, ſecum adulterio maculatum.]

[b] ¶ Conſtitutione. ſcilicet Græca, quam non habemus.

[c] ¶ Cuius ſcilicet conſtitutionis.

[d] ¶ Verba hæc ſunt, quæ ſequuntur.

[e] ¶ Maculatum. id eſt accuſatum: nam aliàs eſt in litera accuſatum: vt. ff. eo. his verbis. §. interdum vbi de verbo ad verbum ſunt iſta, quæ hic dicuntur. ſimilis expoſitio dicitur in lib. Sap. de Ioſeph: Maculauerunt me impij. Et alibi in diuina ſcriptura: Mendaces oſtendit, qui maculauerūt eū. i accuſauerunt eum. Sap. etiā. Ibidem.

[f] ¶ Manumiſſum. ſcilicet videri, vt poſtea ſubijcit: & dic manumiſſum ſimpliciter, non inſtitutum: & ex hoc infert, quod, ſequitur, quod nec cum inſtitutione fieri poteſt liber, vt ſubijcit, quare ſequitur &c.

[g] ¶ Poſtulata, id eſt accuſata ex eodem adulterio cum ſeruo proprio cōmiſſo: pro quo grauiter punitur vterque, vt C. de muli que ſer. pro. ſe iunx l. j. in prin. (i) Quid ſi cum extraneo cōmiſit adulterium? Reſpon. nec tunc manumittit vſq; ad lx. dies, vt C. de adult. l. iij. & ff. de adul. l. ſi poſtulauerit. §. iubet.

¶ Adde, q. ratio eſt, quia eis manumiſſis non poſſunt torqueri ad probandū delictum. l. proſpexit. ff. qui & a quib.] S Y L.

¶ Item quid ſi adulterium tale commiſit, non tamen accuſatur adhuc? Rñ. bene poteſt manumittere: ſed in crimine læſæ maieſtatis eſt ſpeciale, vt poſt commiſſum crimen tale non poſſit manumittere: vel teſtari, vt C. ad l. Iul. ma. l. fi. & ff. de don l. poſt contractum. & l. donationes. §. fin.

¶ Adde, q. hoc eſt verum, niſi maritus ſecerit diuortium gra accuſandi. d. l. pſpexit. §. fi. cum l. ſeq. ff. qui & a quibus.]

ADDITIO (i) Puniuntur aūt & dña. & ſeruus quia verberati traduntur igni. & idem non eſſet in dño qui cognouiſſet ſeruam, vt notat. gl. in l. j. & probatur in l.

in l. fin. C. com. de ma. propterea, quia maior honestas requiritur in muliere, quàm in masculo. Christo.

a ¶ Nullius momenti habeatur, quia si valeret institutio, valeret libertas, vt s. eod. j. respon. & s. qui ma. nō pos. §. j. & ita nota arg. vbi aliquid prohibet, fieri directò, similiter & per obliquum prohibet; sic † ff. de condi. insti. l. quæ sub conditione. §. si quis. Item argumentum, quod cassato principali, cassatur quicquid sequitur ex eo, vel ob id, vt C. de legi. & constitu. l. non dubium.

† Ab hæreditatis, ab neutrum nec hæredis, nec hæreditatis.

† Concor C. cū q̄ vna via. de te. iu. lib. vj.

est. Quare sequitur, vt in eundem à domina collata hæredis institutio nullius momēti habeatur.[a]

SYL. ¶ Adde hoc verum, vbi est eadem ratio. l. si is. C. de prædi. mino. Item vbi cassatum est quid ratione temporis. l. ij. & ibi glo. ff. de luit. pigno. Aduerte tamen, quia videbatur probari contrarium ex hoc tex. quia institutio non sequitur ex libertate, sed potius libertas ex institutione, cum libertas sine ea esse possit: nisi respon. quod attendatur ordo intellectus; quod ad hoc, vt institutio sequatur, requiritur libertas præcedens tacita vel expressa.

* ¶ Quid si domina & seruus absoluantur, quasi iniuste rei facti? Et videretur institutionem & libertatem sustineri, quia res iudicata pro veritate habetur. l. res. de reg. iur.]

¶ Alienus. Casus. Quæsitum fuit, an vsufructuarius serui posset illum hæredem instituere quasi proprium: & videbatur dicendum quòd sic: quia cum domini pars ita sit vsusfructus, sicut proprietas. l. iiij. ff. de vsufru. ex quo id concessum videmus proprietario, idem vsufructuario quoque concedi debet. Cuius contrarium deciditur: ratio autē ea est, quia dñs proprietatis sua proprietate priuaretur, quod non est in vsufructuario, l. j. §. sin autem, C. com. de manu. Not. quod nostrum non dr illud, in quo tantum habemus vsumfructum. Item, quod seruus a domino vsusfructus sui non pōt manumitti nec institui.]

b ¶ Testator, & ideo non potest eum cum libertate instituere, vt ff. eod. si alienum. in prin. (i) Sed contradicit ad hūo §. ff. de bon. au. iu. pos. l. in venditione. Sed certe quo ad alia est loco domini.

¶ Non potest breuius summari.

¶ Alienus seruus etiā is intelligitur, in quo vsumfructū testator [b] habet.

non quò ad hoc vt possit fieri liber. Sed cū aliàs manumiss' a fructuario simpliciter sine institutione, erit tanquam liber, quādiu duraturus erat vsusfructus, vt C. communia de ma. l. j. §. sin autem fructuarius. nunquid & hic erit tanq̄ liber, licet vere liber non sit? Respon. non, quia ex morte testatoris protinus erat futurus quasi liber, si valeret hoc, quod ageretur, vt j. de hæred. quali. & dif. in prin. Item & tunc erat vsusfructus perdendus, vt s. de vsufru. §. finitur. vnde etiā si esset quasi liber, donec duraret vsusfructus, quia nihil duraret post mortem testantis, nihil valeret talis institutio, vt sit liber, sed domino suo hæreditatem quærit, vt infra eodem. §. alienus. Sed quid si erat vsusfructus repetitus in persona primi hæredis, vel etiā vlterius, quod potest, vt ff. quib. mod. vsusfru. amit. l. repeti. in princ. Respon. tunc erit quasi liber toto illo tempore. vt in d. l. communia de ma. l. j. §. sin aūt fructuarius.

¶ Adde quod cum hac glo. transeunt communiter doct. hic.] SYL.

ADDITIO. (j) Et ff. ad silla. l. j. §. domini. de quo vide gl. in l. recte dicimus. ff. de verb. sign. Ang. SYL.

¶ Seruus autem. Casum figurare non expedit litera enim plana est. ratio dubitandi per se patet, & rationes decidendi ponuntur expresse in text. Not. quod seruus institutus fit liber, & hæres necessarius. Item, quòd si manumissus sit in vita, omnino remanet hæres sed voluntarius. Item, quòd vbi duo ad actum copulatiue requiruntur, non sufficit alterum eorum. Itē, quòd per alienationem serui instituti videtur reuocata voluntas dandi libertatem, nō autem hæredi-

¶ Seruus a dño institutus fit liber & hēs necessarius, nisi in vita testatoris fuerit manumiss', aut ab eo alienat'. h d. Are.

¶ Seruus autem a dño suo hæres institutus, si quidem in eadē causa [a] mā-serit, fit ex testō liber,[b] hęresq; ei necessarius: si verò a viuo testatore manumiss' fuerit, suo arbitrio adire hæreditatē potest: qa non fit hęres necessarius, cū vtrunq; [c] ex domini testamēto nō cōsequatur. Quód si alienatus fuerit, iussu noui domini adire hęreditatē dēt: & ea rōne per eum dn̄s fit hęres. nam ipse alienatus, neq; liber, [d] neq; hęres eē pōt, etiam si cū libertate hæres institutus fuerit. destitisse. n. a libertatis datione videtur dn̄s, qui eū alienauit.[e]

reditatem. Item, q̄ quælibet dispositio, quantumcunq; pia, in testamēto facta, potest reuocari.

a In eadem causa. i. seruus eiusdem domini. lo. vt ff. si ex noxa. causa aga. l. j. §. j.

b Liber. nisi aliqua lex impediat libertatem, vt ff. e. l. si non lex. vel conditio, vt ff. eod. quoties. §. fin. Vel quia ex lege peruenit ad libertatem, vt ff. eo. l. testō. sm lo. † ¶ Adde not. ex illo tex. q̄ vt quis seruus sit hæres necessarius, exigitur vt sit seruus non tantum tempore mortis, sed aditionis.] ¶ Item fit liber a semetipso; nisi institutus fuerit ita, Cum quis mihi hæres erit, Stichus liber & hæres esto. nam tunc à cohærede accipit libertatem, vt ff. de acquir. hæred. l. ex partę. Item & ignorans fit hæres & liber, vt ff. si cert. pet. l. eius qui.

† Ex hac gl. & l. in S Y L. ea allegata colligi re secūdū Bald. q̄ vox publica præferē priuatæ, vñ dicit, q̄ ꝑ statutū posset derogari vltimæ voluntati, ꝓpterea q̄ vox statutium voci testōrū est pręferēda vt d. l. testō. ff. e. Christoph.

c ¶ Vtrunq;. i. hæreditatē & libertatē. nam vt liber sit, & hæres necessarius, hæc duo consequi debet ex testō dñi. vt. j. de hæred. quali. & dif. §. j.

d Neq; liber. directa enim libertas in seruo alieno non potest habere locum: sed institutio potest habere effectum, vt hic. sed aliud in legatis, quæ adimuntur hoc ipso. q̄ alienantur serui, vt ff. de adimen. lega. l. si seruo cum libertate. & est ratio, quia in legato spectatur dies, quo cedit, an sit manumissus, vt ff. quando dies lega. ced. si post. §. si cum.

ADDITIO. Hæc ratio nō est bona: quia siue inspiciamus diem cedentis legati, siue diem aditę hęreditatis, vtroq; casu reperitur alienus: vnde quemadmodum etiā hæreditas venit acquirenda nouo domino, ita & legatum: & propterea noua redditur ratio: quia facili' legata reuocantur, q̄ hæredū institutio l. ex parte. ff. de adimen. lega. cum. n. faciliùs legata instituantur facili' destruuntur, vt in authen. ex causa. C. de liber præter. Christopho.

e Alienauit. Scilicet alicui habenti factionem testamenti, vt ff. eo. l. seruum meum. in fi. ꝑimo respon. & hoc nisi redimatur ab eodem testatore, qui eum instituit, & postea eū alienauit. tūc enim reuiuiscit libertas, vt ff. de ma. testa. l. verum. & ff. eo. quoties. §. fin. & l. si non lex. & l. antepe.

Alienus quoque. Casus. Dubitatum fuit, si seruus alienus institutus, a domino alienetur, iussu cuius domini adire debeat hæreditatem. & videbatur, q̄ iussu illius, cuius erat dominium serui tempore mortis testantis, sicuti dicimus in legato l. si post §. ij. ff. quando di. leg. ced. Contrarium respondetur ea ratione, quia in legato cum statim secuta morte dominium eius transeat, & quæratur, merito statim quæritur domino per seruum: at in hęreditate, in qua requiritur aditio ad quærendum dominium, quousque non est adita hęreditas, non dicitur quæsitum domino aliquid. l. pretia rerum. ff. ad l. Falcid. ius enim adeundi seruo proprie quæritur, non domino. l. cum proponas. C. eod. Not. q̄ seruus iussu domini tempore S Y L.

pore aditionis debet adire. Item, quod si institutus seruus liber efficiatur, nihilominus consequitur hæreditatem.

a ¶Alienus. Qui sic institui potest, cum liber erit: prius non, vt. ff. de cond. inst. seru⁹ alienus. & l. quia.

b Iussu præcedente aditionem, vt ff. de acqui hæredit. l. si quis mihi bona. §. iussum. † & ita domino quæritur: alias si seruus nolit adire (quod potest esse, etiam domino iubente) non quæritur, vt. C eod. l. cum propona.

† Qd fa. cit, si ex statuto vel ex lege requiratur iussus auctoris, consensus, vel volūtas, an præcedere debeāt vel sequi. Et vide no. in l. fin. §. necessitate. C. de bo. quæ lib. Aret.

ADDITIO. Si tamen coactus adeat, valet aditio: sed pater filia recusante, item monasterium monacho recusante adire, vel ante aditionem mortuo, possunt adire suo iure. vt per Ang. hic.

c ¶Post mortem eius. Etiam post iussum eius, antequam tamen adiret. vt. ff. de acq. hæred. Antistius §. j.

d ¶Noui domini. Hoc est enim in hæreditate: vt illi acquiratur, qui tempore aditionis est dominus: vel sibi: si liber est tunc: sed in legato spectat dies cessionis, vt si tempore mortis legantis sit meus licet alienem, tamen mihi debetur legatum. vt ff. quando dies lega. ced. si post. §. ij.

SYL. ¶Adde rationem diuersitatis positam in figuratione casus]

e ¶Suo arbitrio sic supra eo. §. seruus autem. versi. si verò.

SYL. ¶Seruus. Casus. Quæsitum fuit an seruus alienus post mortem domini recte institueretur, & videbatur dicendum

¶ Seruus alienus hæres institutus si quærit domino suo hæreditatem, si iussu suo hęreditatē adit. Si vero fuerit alteri alienatus: dēt iussu noui dñi adire. Si vero ante, quam adeat, fuerit manumissus, pōt suo arbitrio adire. Are.

ᵃAlienus ᵃ quoque seruus hæres institutus, si in eadē cā durauerit, iussu ᵇ ei⁹ domini adire hæreditatem debet si vero alienatus fuerit ab eo, aut viuo testatore, aut post mortem ᶜ eius ante, quam adeat, debet iussu noui domini adire. At si manumissus est uiuo testatore, vel mortuo an̄, quam adeat, suo arbitrio ᵉ adire pōt hæreditatem.

¶ Seruus alienus pōt institui etiam post mortem domini sui, & ēr seruus hæreditarius, vel eius, qui est in vtero. Areti.

¶ Seruus ēt alienus post dñi mortem recte hæres in

quòd, non quia talis institutio ex persona serui valere non poterat quia incapax. l. quod attinet ff. de regulis iuris, nec ex persona domini, quia mortuus. Contrarium tamen deciditur ea ratione, quia hæreditas iacens sustinet vicem personæ, & repræsentat defuncti, vt dicitur in tex. No. quod seruus potest institui post mortem domini. Item. quòd hæreditarius seruus recte instituitur, sicut ille qui est in vtero. Item, quod hæreditas iacens repræsentat personam defuncti, non hæredis. Item quod quamuis de iure antiquo posthumus alienus non posset hæres institui, seruus posthumi alieni recte instituebatur, & sic quod aliquis potest consequi per alium; quod non consequitur per seipsum.]

f ¶Post domini mortem. verba legis sunt omnia, & secūdum hoc planū est: vel testatoris: quia sic dicat, Instituo seruum hęredem post mortem domini. & probatur hæc lectio secunda. ff. eod. qui filio. j respon. nec ob. quòd videatur in diem fieri hæc institutio, vt infra eodem §. hęres: quia incertus est dies mortis, vt. ff. de condi. & demon. l. prima. vnde valet, vt. ff. eod. l. in tempus. in princ. Mortis dies ē incertus.

* ¶Potest dici hic vtrunque casum decisum esse, & quod verba illa, quia & cum hæreditariis &c. sint reddititua rónis, cur institutio serui alieni post mortem dñi collata valeat, quasi dicat, hoc non

stituitur: qa & cũ hæreditarijs seruis est testamenti factio.[a] Nondum [b] enim adita hęredi tas, personæ vicem sustinet, non hæredis futuri, sed defuncti.[c]

† ¶ Quin etiã eius,[d] qui in vtero est, seruus recte hæres† instituitur.

¶ Seruus plurium capacium ab extraneo institutus, acquirit vnicuiq; pro parte dominica. Aretinus.

¶ Seruus autẽ plurium, cum quibus[e] testaméti † factio ẽ, ab extraneo[f] institutus hæres vnicuiq;

non est nouum, quia & defuncto quoque ipso domino, necdum adita hæreditate institui potest.]

a ¶ testamenti factio. Scilicet passiue, non actiue. infra de hæred. quali. & differen. §. testamenti. & iussio hæredum spectatur, si modo cum defuncto fuit, licet cum hærede instituto non sit testamenti factio, vt. ff. eo. seruus hæreditarius.

† Ab,... etiam

† Als in- stituatur.

b ¶ Nondum. bene dico seruum hæreditarium posse institui, qa non est nullius, sed alicuius scilicet hæreditatis, quæ vicem defuncti obtinet.

c ¶ Defuncti. & est forte ratio, quia defunctus est certus qui fuerit, sed non sic de hærede, quia & si certus sit institutus, poterit esse, quòd non adeat hæreditatem: quia potest desistere multis de causis, vt infra quibus mod. testa. in fi. §. posteriore.

SYL. ¶ Adde, quod quousque non aditur, repræsentat personam defuncti: adita autem, hæredis, & retrotrahitur, ita quòd fingitur repręsentasse hæredem a morte defuncti. l. hæres quandoque ff. de acquir. hær. & dicit hic Are. & hanc rationem glo. seq. communiter doct. hic, & in l. si is qui pro emptore. in vlt. not. ff. de vsu. * In aliquibus tamen casibus non sustinet vicem personæ defuncti, quos not. gloss. infra, de stipulat. seruo. in princip.]

¶ Et facit ad hunc. §. infra de stipul. ser, in prin. & ff. de acqu. rer. dom. l. in eo. in fi. & l. seq.

* ¶ Adde, quòd in ijs, in quibus, factum personę, operæue substantia desideratur, hæreditas non obtinet vicem personæ. l. hæreditas. ij. de acquir. rer dom. Item in materia, quæ stricte intelligẽda sit, vt in lege municipali, vel pœnali, qđ disponitur de persona, ad hæreditatem non trahitur vt eius ius perimatur, Ias. in l. si is. qui pro emptore. in vltim. not. ff. de vsucap. & post eum Alcia. ibidem, & li. ij. de verb. signi. nec enim hæreditati negligẽtia imputari potest. Vnde & contra eam non currit præscriptio. l. si seruus hæreditatis. de stipul. ser. doct. l. licet C. de iu. delib.]

d ¶ Eius, qui in vtero est. Cum pro nato sit habend[9] quo ad commodum vt. ff. de statu homi. l. qui in vtero & ff. eod. l. eius.

† Passiue i. qui ex alieno e[x] tº capere pōt.

¶ Seruus Casus. Quærebatur quomodo seruus communis institutus hæres acquireret hæreditatem, & videbatur quod æqualiter, quia institutis pluribus absque partium assignatione, æqualiter instituti censentur. §. si plures. infra eod. vnde instituendo seruum plurium, cum videantur quodammodo domini effectualiter instituti, videbatur quòd pro numero personarum hęredes essent. Cuius contrarium dicitur, quòd immo pro portione dominica, cum illa hæreditas videatur quodãmodo effici serui, & fructus ipsius serui debeant domini consequi pro rata bonorum, & sic pro rata dominij, vt dicitur in text. Not. summa. Item, quòd capacitas serui pendet à capacitate domini. Item, q[uod] seruus institutus non omnibus quærit indistincte, sed tantum dominis pręcipientibus.] SYL.

e ¶ Cum quibus. s. dominis.

f ¶ Ab extraneo. Si vero ab altero ex dominis sit institutus, acquiritur cæteris socijs hęreditas: quod dic, vt. ff. pro soc. l. verum. §. si seruo communi.

¶ Adde, quòd idem est in contractibus, l. j. §. seruus communis. de stip. ser. l. proinde. §. j. eo. tit.] SYL.

Iussu

a ¶ Iussu dic, quod sufficit vna iussio, licet sint plures domini, vt ff. de acqui. hæred. l. seruus duorum.

* Intellige, vt illi, cuius iussu adierit, pro sua portione acquiratur. Vnde hic eueniet, vt sæpius eadem hæreditas adeatur. l. cum solus, de acq. hær. Verum cæteris dominis adire non iubentibus, eorum partes accrescunt ei, cuius iussu adierit, l. seruus cōis. ff. de acquir. hær ne cōtingat, defunctū pro parte intestatū decessisse, contra l. ius nostrum. de reg. iur. quę ratio cum cesset in legatis & stipulationibus, merito in eis aliter constitutum fuit, l. si seruus plurium de leg j. & §. seruus communis. j. de stip. ser.

dñorum, cuius iussu [a] adierit, pro portione dominij acquirit hæreditatem.

¶ Quot quis vult potest hæredes facere h.d.

¶ Et vnum hominem & plures vsque in infinitū, [b] quot quis hæredes velit [c] facere, licet.

¶ Hæreditas proprie diuiditur in xij. vncias siue partes, quarū quælibet suo proprio nomine nuncupatur. Potest tamen diuidi in pauciores, vel in plures, prout voluntas extiterit testatoris. Areti.

¶ Hæreditas † plerunque [d] diuiditur in duodecim vncias [e], quæ [f] assis appellatione continentur. Habent † autem & hæ partes [g] propria nomina ab vncia vsque ad assem † hæc: sescunx, [h]

Oēs homines mūdi, nō simul hæredes institui.

b ¶ Et vnum. In infinitum. Quid ergo si instituam oēs hoīes quicunq; sint in mūdo? Vr nullū esse cum effectū hēre nō possit. puto tñ valere, vt hic. sed tñ non poterit confirmari aditione pp nimiam difficultatem vel impossibilitatem.

SYL. ¶ Adde, quod hanc glo. cōiter reprehendunt vltramon & intelligunt, quod dictio, vsq; in tex. nostro intelligatur exclusiue. Alij verò dñt institutionem valere, sed reprehendunt gl. qñ dicit, quod pp nimiam difficultatem adiri non poterit, quia sm eos sufficit aditio vnius ad confirmationē testi, vt no. in l ij ff si pars hære. peta.] [c] ... elit cum sua voluntas sit lex, vt in auth de nup. §. disponat coll. iiij.

SYL. ¶ Hæreditas. Casus. Quæsitum fuit, quo hæreditas in iure diuideretur: & responsum est regulariter in xij. vncias, at statim quæsitū est: an in potestate testantis sit aliter diuidere: & videbatur dicendum quod non, quia cum esset a iure statuta diuisio non videbatur voluntatē testātis contra illam admittendam esse l. nemo potest. ff de leg. j. Contrarium deciditur: quia quāuis in plures aut pauciores diuidat, effectus idē est, quia oīno ad assem hæreditas semper reducitur. Not. diuisionē hæreditatis in xij. vncias & earū noīa. Itē quod dictio, plerunque, facit regulā. Item quod institutus in parte non dato cohærede, habet totum. Itē quod quis nō pōt decedere pro parte testatus & pro parte intestatus, nisi miles.

† Cū hoc § concor. ca. Raynaldus i gl. super ver. explesit, extra de testa.

† als. hbc n. hę par.

† Als, vt puta; has

d ¶ Hæreditas. Plerunq;. ideo dicit plerunq;. quia qñq; in plures, vt j. e. § & si plures. qñq; in pauciores diuidit, vt. j. eo. §. vers. non autem.

e ¶ Quæ. s. vncię simul collectæ.

f ¶ Appellatione i. significatione.

g ¶ Hæ partes. j. positæ, in quantitate differentes. Vel dic melius, hæ partes. s. vnciæ xij. ad partes redactæ. est. n. ad superiora facienda relatio.

h ¶ Sescunx. i. vncia & dimidia, vt. ff. de inoff. testa. Papinianus. §. qm aūt quarta. Sed quare non posuit nomen, quod vnciam signaret? Respon. quia plura sunt negocia, quàm vocabula, vt. ff. de præscrip. verb. l. natura.

† Sed hoc nō est verū, quia sescūx nō

¶ Adde satis posuisse, dum dixit assem diuidi in xij. vncias. quælibet. n. pars, & sic pars vna, vncia dicitur.]

SYL. a quota, cū sit octaua pars assis, dr, sed a numero vnciarū sm Ioā Fab. assis partes] declaratur.

* Verbum sescunx: aut sescuncia, non est in Tusco libro, neq; in Theophili institutionib. vt testatur Ant. Aug. c. viij. lib. xj. Emendat.

Et no. quod † primum, & secundū, & tertium, & quartū nomen interpretationē sumit ex eo, quod quotam designat hæreditatus portionem. Sescunx enim dicitur, quasi

quasi semiuncia & vncia · & est tertia eius litera, s. non, x. Sextans, quia sextã partem signat. i. duas vncias. Quadrans, quia quartam, & ita tres vncias signat. triens, quia tertiam partem: & ita quatuor vncias signat. Sequentia vero nomi na etymologiam habent ex eo, quod certũ numerum vnciarũ signant. dr̃ enim quincunx nõ quia quintam partem hẽt, sed quinq; denotat vncias: semis, quia sex & sic de singulis per ordinem.

sextans,[a] quadrãs,[b] triens,[c] quincunx,[d] semis,[e] septunx,[f] bes,[g] dodrans,[h] dextãs,[i] deũx,[k] as.[l] ¶ Non autem vtique semper duodecim vncias eẽ oportet: nã tot vnciæ assem efficiunt, quot testator voluerit. Et si vnum tantũ quis ex semisse (verbi grã) hẽdem scripserit; totus[m] as in semisse erit. Neque enim idem ex parte testatus, & ex parte intestatus[n] decedere potest nisi sit mi

SYL. ¶ Adde veram etymologiam & deriuationem horum nominum per M. Varronem lib. v. linguæ latinæ, vbi melius declarat, & dicetur infra.]

¶ Item no. quod non omnes vnciæ, quæ significantur per ista nomina, continentur in asse, licet hoc innui videatur. sic.n. contineret as lxxviij. vncias, & dimidiam. Ideo autem ponit has partes, quia; quælibet potest in asse contineri. hac rõne & homo dicitur risibilis, & actio legis Aquiliæ pœnalis dicitur, vt. j. ad l. Aqui. §. his verbis Item no. ista tria nomina, as, pondus, libra idem signare. Itẽ quandoque as ponitur pro obolo: vnde illud Nonne duo passeres asse veneunt? vnde versus: Ab obolus, pondus: as est possessio tota. i. hæreditas, vt hic: sed & pondus large dr̃ omne: quod est in statera positum: sed hic stricte accipitur pro pondere xij. vnciarum: vnde dupondiũ quasi duplex pondus. s. xxiiij. vnciarum, vt. j. eo. §. videamus. vers. & si plures. & facit ad hunc §. ff. eo seruum meum. §. fin.

Ac tria significat.

a ¶ Sextans idest, duæ vnciæ, quasi sextã pars assis.

b ¶ Quadrans. i. tres vnciæ, quasi quartã pars assis.

c ¶ Triens. id est quatuor vnciæ, quasi tertia pars assis.

d ¶ Quincunx, i. quinque vnciæ.

e ¶ Semis. i. sex vnciæ. s. dimidium assis.

f ¶ Septunx. idest septem vnciæ.

g ¶ Bes. i. viij. vt olim des, quasi dempto triente.

h ¶ Dodrans. i. ix. quasi dempto quadrãte.

i ¶ Dextans. i. x. quasi dempto sextante.

K ¶ Deunx. i. xi. quasi dempta vncia.

l ¶ As. i. duodecim, quasi æs.

m ¶ Totus as. Nam in totũ præsumit instituisse defunctus, cum alium non instituit, vt hic, & ff. eod. l. in terdum. §. j.

Idem quoq; præsumitur in milite, vt C. de testam. mili. l. iij. §. nam cum.

¶ Adde, quòd ita est communis opin. quicquid voluerit hic Ange. secundum doct. maxime Ia. Cin l. j. in glo. fi. C. de testam. mil.] SYL.

¶ Hoc ergo nisi, quod hic sequitur, non ad superius prox. respõ. sed ad hoc, quod sequitur. refertur. s. neq;. n. &c. Sed si miles fecit testm̃ in castrensibus, potest decedere intestatus in paganicis, vt. C. de testa. mili. l. j. & ij.

n ¶ Intestatus decedere. Immo videtur quod sic, vt. ff. de inoffi. testa. l. nam & si parentibus. §. pen. & fi. quæ est contra. Sed hoc est verum ab initio: sed ex post facto potest, vt. C. de inoffi. testa. l. cum duob. Et not. hic idem iuris non esse in parte quò ad partem, quod est in toto quò ad totum, vt. ff. fami. ercisc. l. in hoc iudicio, arg. contra. ff. de pact. l. iurisgentium. §. adeo & §. seq.

¶ Adde, quod solũ. est ſm omnes, quod vbi eadem ratio in parte habet locum regula, aliàs secus.] SYL.

¶ Et facit ad hunc. §. ff. de reg. iur. l. ius nostrum Accur.

ADDITIO. Et procedit iste tex. indistincte, siue simpliciter sit facta institutio in re certa vel parte, de reliquo non facta mentione: siue dixerit testator, in residuo sese velle intestatum decedere. Io. Fab. Ang.

Nisi

les,[a] cui⁹ sola voluntas ī testādo spectat

¶ Et econtrario potest quis † in quantascunq; [b] voluerit plurimas vnicas suam hæreditatem diuidere.

¶ Non distributis partibus à testatore, æqualiter succeditur: & institut⁹ sine parte, habet reliquum assis: qui si expletus sit, habet dimidiam, h.d.

¶ Si plures instituātur hæredes, ita demũ in hoc casu partiũ distributio[c] necessaria est, si nolit testator eos ex æquis[d] partibus hæredes esse. Satis enim cōstat, nullis partib⁹ nominatis, ex æquis partibus eos hæredes esse: Partibus autem in quorundam personis expressis, si quis alius sine parte nominatus erit: si quidē aliqua pars assi deerit, ex ea parte hæres[e] sit: & si plures sine parte scripti sunt, omnes in eandem partem cōcurrunt: si vero totus as completus sit, † in dimidiam[f] partem vocantur,[g] & ille vel illis oēs[h] in alterā dimidiā. Nec interest,[i] primus, an medius, an nouissimus sine parte hęres script⁹ sit. ea enim pars data intelligitur, quæ vacat.

a ¶ Nisi sit miles. nam miles bene potest pro parte testatus decedere, & pro parte intestatus, vt C. de testa. mil. l. ij. Vide de hoc latissime & distincte apud Iul. Clar de testa. q. xvj.

SYL. b ¶ Quantascunque. Idest quotcunq;. & facit. ff. eo. l. in terdũ. §. pater familias. & l. seq. vsque ad l. ex facto.

† S. quotcunque

¶ Si plures. Casus. Quæsitũ fuit, institutis duob. aut plurib. sine partis assignatione, quō succedetur, & respōdetur, æqualiter: & hoc nō habet dubiũ. pp voluntatē defuncti, q̄ nō pōt magis vni q̄ alteri accōmodari: si vero in aliquib. sint expressæ partes, in aliqbus nō, habet locũ distictio tex. vt si quid deest ad assē, id cōsequantr, quasi voluerit testator tacite ī reliquo illos sibi succedere: & si expletus sit, in dimidio, propter transitum ad dupondiũ. Not. q aliquib⁹ vocatis simpliciter, intelliguntur vocati æqualiter. Itē sum marium, & quod in tex. exprimitur.]

c ¶ Distributio i. assignatio partiũ, quā partem velit testator quemlibet habere.

d ¶ Ex æquis partibus. facit. ff. eo l. quoties. §. hæredes.

e ¶ Hæres sit. eadem est ratio in dupondio vt. ff. eo. item quod Sabinus. & j. eo. §. videamus. ver. & si plures. Item est hoc verum si testator non ignorat, vt. ff. eo. quo loco. §. j. quæ est contra.

f ¶ In dimidiam partem. aliter enim si asse expleto scripsit. Ex reliqua parte hæres esto. tunc. n. cũ nihil reliquum sit, ex nulla parte hæres institutus est, vt. ff. eo l. item qđ Sabinus. §. sed si asse.

g ¶ Vocantur. s. illi, qui erāt instituti in tota hæreditate partibus expressis.

h ¶ Omnes. q erant instituti sine partib.

i ¶ Nec interest. hoc refertur non ad proximum casum, sed ad superiorem. s. quando pars vacat. idem tñ in secũdo, sed non haberet locum ratio, q̄ redditur, Ea enim &c. Vel dic, q ad proxi. & statum cum sic, fit institutio, intelligitur pars vacare. & facit ad hoc. ff. eo. l. quo loco j. respon.

† Al. si qui noiatim expssas partes habēt in dimidiā partē vocantur.

¶ Videamus. SYL.

Casus. Dubitatum fuit, quid si portio aliqua vacet: & videbatur dicendum remanere penes hæredes ab intestato, qua si ita voluerit testator, qui non disposuit l conficiuntur. de iure codi. sed contrarium respondetur, q accrescit institutis, ne contingat pro parte testatorem decedere testatum, pro parte intestatum, cōtra. §. hęreditas. s. eod. sed tunc ambigebatur quid econuerso, si vltra assem sit distributum: & videbatur q vltimo loco institutus, cuius portio assem transcendebat, haberet illud minus, cum nemo

¶ Pars non distributa alijs accrescit, sicut amplius erogata decrescit: distributis autem vltra assem partibus, fit transitus ad dupondium, h. d.

¶ Videam⁹, [a] si pars aliqua vacet, nec tamen quisq̃ sine parte sit hæres institutus, quod iuris sit: veluti si tres ex quartis partibus hæredes scripti sunt. Et constat vacantem partem singulis tacite pro hæreditaria parte accedere, & perinde haberi, ac si ex tertijs partibus hæredes scripti essent. & ex diuerso, si plures hæredes scripti in portionibus sint, tacitè singulis † decrescere: vt si (verbi gratia) quatuor ex tertijs partibus hæredes scripti sunt, perinde habeantur, ac si vnusquisq; ex quarta parte scriptus hæres fuisset.

¶ Et si plures vnciæ, q̃ duodecim, distributæ sint, is qui sine parte institutus est, quod dupondio [b] deest habebit. Ideq; erit, [c] si du-

nemo plus iuris in alium transferre soleat, q̃ ipse habeat. l. nemo plus. ff. de reg. iur. sed contrarium deciditur, & q immo attéditur computatio assis, & q ad eam reducuntur portiones, ita q attéditur quod proportionabiliter ex mente testatoris consequi qlibet debebat. Not. summarium quia vltra ipsum nó sunt aliqua no.]

a ¶ Videam⁹, vt ff. eo. l. interdum. §. pr̃ familias. vsq; in finem l.

Dupondium, pondus. tripõdium quadripondiũ.

b ¶ et si plures. Dupondio. dr̃ autem dupõdiũ pondus siue hæreditas i xxiiij. vncias diuisa. sic. n. pondus dr̃ ea, quæ in xij. diuidit̃: & tripondiũ, qđ in xxxvj. & quadripõdiũ quod in xlviij. & sic de singulis.

* ¶ Hinc in procemio. ff. dupondij iuuenes vocantur, studijs legalibus tantum initiati: vel a dupondio nũmo, qui duos asses siue librales nũmos pendebat, quasi tunc iuuenes duob. assibus æstimentur. sunt. n. adhuc modici valoris. Alcia. lib. iiij. de verb. sign.]

† Hęc gl. diuidit̃ i quatuor partes In prima declarat textũ. In secũda format vnũ cõtrariũ ad istum versiculũ, ideq; & soluit. In tertia format aliud contrariũ nõ ad istum versi. sed ad ver. &.

c ¶ Idemq; erit. † scilicet quod dixim⁹, si quis expleto asse fuit institut⁹ hęres, in dimidiam vocatur: vel non expleto asse, in vacantem partem vocatur, vt s. eo. §. prox. ver. partibus aũt. vel transcédente, in vacanté vsq; ad dupondiũ, vt s. proxi. respon. Idem est ẽt, si dipõdius sit expleuis. Sed contra ff. eo. item quod Sabinus in fin. l. vbi dicit expleto dupõdio institutum non habere partem vacantem vsq; ad tripondiũ. Sed certe immo dicit, q sic, si recte illa litera intelligitur: & ita concordat. Item videtur contra. ff. eod. l. ex vnciis vj. Sed certe & illa est concordantia, si recte ibi fiat cõputatio vnciarũ. Sed magis videtur contra C. de leg. l. cũ quæstio. vbi dicit non fieri transitũ ad dupondiũ vel tripondium, sed tantũ videt̃ adimi primo, quantum cõfertur secundo. Sed distingue: aut voluit testator excedere assem vel dupondium, qđ potest, vt s. eod. §. nõ aũt, & ita hic intelligit̃. Aut noluit, & tũc habet locum lex cõtraria. Item & tunc quando dubium est, similiter locũ habeat. l. cũ quęstio. quæ est contra.

si plures proxime pręcedentem. In quarta format aliud cõtrarium, qđ potest eẽ cõe ad vtrunq; versic.

† Ass decrescere incipiũt

¶ Adde, q hæc solu. cõmuniter approbatur, vt dicit Ias. in d. l. cum quæstio. in j. parte gl. Et p resolutione dic, q aut testator voluit ad dupondiũ transire: & fit transitus: vt hic. aut noluit, & hoc constat, & non fit. d. l. cũ quæstio. aut sumus in dubio: & attendunt̃ coniecturæ, quibus deficientibus nõ præsumitur voluisse trãsire, sed quantum dedit secundo, adimere a primo. d. l. cũ quæstio.] Alij dicunt hanc corrigi per illam. Accursius. SYL.

ADDITIO. Aduerte diligenter, q si nominatim assem expleuit, videt̃ transire ad dupondium: alias non, vt l. qui nõ militabat. §. filijs. ff. eo. Et de effectu, an fiat trãsitus ad dupondiũ, vel non, vide Io. Fab. hic, q infert, q si Papa ex certa scientia prouideat duobus de eadem præbenda, vterq; admittatur: extra de rescriptis. c. duobus. in fi. lib. vj.

a ¶ Reuocantur. Hæreditas. n. non ideo augetur, q in plures diuidit vncias sicut nec libra, licet per solidum, vel aliũ numerum diuidatur: & ideo quotam partem quis debet habere in dupondio, totã pt partẽ hẽre de asse, vt hic, & ff. eod. ex vncijs.

SYL. ¶ b Hæres. Casus. Quia ĩ. visum fuerat, voluntatẽ testantis attendi ĩ erogatione sui patrimonij, fuit dubitatũ, an etiam in qualitate & ꝯdõne posset: & videbať q sic ratione prędicta. diciť autẽ q siue pure, siue sub conditione instituat, valet institutio: in diẽ vero, vel ex die, secus: sed q detracta diei mentione est, ac si pure hæres institutus esset: ea ratione, quia prout prohibitum est testatorem pro parte bonorum intestatũ & testatum decedere, ita ẽt pro parte temporis: & quãuis in instõne condõnali videbatur hoc esse, non est verũ: quia eueniente conditione retrotrahitur ad tẽpus mortis non eueniente: sed deficiente, est, ac si nunq̃ fuisset institutus. Not. summariũ, q non valet institutio facta ad certũ tempus: secus ad incertũ: Item, q dies certa de medio tollitur. Item, q superuacua non vitiant, sed vitiãtur.]

b ¶ Ex certo tempore. sed in diem incertum quis pōt institui heres, puta, cũ ipse poterit capere ex testamẽto (i) vel, cum ipse morieť. vel, cũ Titius morieť. vt ff eo. l. in tempus. & in l. qui filio. j. respon. & ff. de l. b. & posth. filius à pře. j. rñ. & C. eo. l. extraneũ. Miles autẽ pōt extraneũ ex certo tempore, vel in certũ tempus instituere, vt ff. de mi. testa. l. miles ita. in prin. & facit ad hunc. §. ff eod. hæreditas. argu. tñ est contra. ff. de regu. iu. actus. sed ibi non loquiť de hoc actu scilicet factionis testamenti, vnde interpretandũ est, vt magis valeat, q̃ pereat, vt ff. de reb. dub. l. quoties.

pōdi' expletus sit: quæ omnes partes ad assem postea reuocantur, a quãuis sint pluriũ vnciarũ.

¶ Hæres pure vel sub cõditione institui pōt, non ex die vel in diem. h. d.

¶ Hæres & pure & sub cõditione institui pōt: ex b certo tempore, aut ad certum tempus nõ pt: veluti, Post quinquéniũ q̃ moriar: vel, Ex calẽdis illis: vel, Vsq; ad calẽdas illas hẽs esto. Denique diem adiectũ haberi pro superuacuo placet, & perinde esse, ac si pure hęres institutus esset.

¶ Conditio impossibilis in vltimis voluntatib' vitiať: & plẽs copulatiuæ appositę, oẽs dẽnt concurrere: secus in alternatiuis. h. d.

¶ Impossibilis c con...

ADDITIO. (i) Quod est verum, quãdo incapacitas est respectu hẽdis tm̃ secus si etiam respectu testãtis, vt in spurio de quo vide Ang. hic.

* ¶ Rationẽ diuersitatis inter diẽ certum, & incertum seu conditionem, affert Bart. in l. hæreditas ex die. q j ff. eõ.]

c ¶ Impossibilis. Casus. nõ est figurãdus: cũ tradat regulas. iõ autẽ decisum est impossibiles conditiones vitiari in vltimis voluntatibus, fauore earum, vt dicit glo. ij. quæ vero in versi. si plures. ponuntur, deciduntť ex manifesta voluntate testãtis collecta ex verbis & modo prolationis No. Impossibilem conditionem vitiari. Item, q alternatiuæ sufficit alteram partem impleri, copulatiuæ requiritur vtraque.] SYL.

c ¶ Impossibilis conditio. Tribus modis potest dici conditio impossibilis: vel de natura, vt, Si cœlum digito tetigeris, hæres esto. vt j. de inuti. stip. §. si impossibilis. (i) Cõditio de impossibilis tribus modis.

¶ Adde, q hoc est verum, nisi conditio sit de præterito vel pñti. tunc. n. vitiať dispõ. l. ij. ff. de hær. insti. quę tñ reputať impossibilis l. verum ff. de regul. iur.] SYL.

Item de iure, vt, Si patrem ab hostibus non redemeris, vel similis: nam hoc facere nos non posse pręsumit ius, vt ff. de condi. insti. l. conditiones. & l. filius. & in his duabus habet locum iste §. impossibilis.

¶ Adde verum hoc, quando l. resistit, secus si l. non assistat, vt in captatoria insti- SYL.

institutione: tunc. n. vitiat l. si quis Sempronium. ff. eod.] Itē de facto: vt si montem aureum dederis, hæres esto. & hoc casu nō valet institutio, vel libertas, cū nec animus dandi fuerit iuris præsumptione, vt ff.

stitutionibus in persona vnius: quo casu prima purificata: non est expectāda purificatio alterius: quia iam est hæres pro rata, & cōsequitur reliquum iure accrescendi.]

ditio ī institutionibus, & legatis, necnon in fideicōmissis, & libertatibus, † pro non scripta [a] habetur.

¶ Si plures conditiones in institutionibus ascriptæ sūt: si quidē cōiūctim; vt puta, Si illud & illud factum fuerit. oībus parēdū [b] est: si separatim, [c] veluti Si illud aut illud factū erit. cuilibet conditioni obtemperare satis est.

¶ Etiā penit⁹ ignotus, & quē testator nunq̄ vidit, pōt hæres institui. Ang.

¶ Ij, quos nunq̄ testator vidit, hr̄des

† Impossibilitas qñ vitiet actum, & qñ p nō scripta habeat, vide Dy. in regul. nemo pt de regu. iu. in vj.

de statu. libe. l. cum hæres §. j. Item est quędā quarta impossibilitas pp perplexitatem: quæ vitiat: vt hęc, si Titius hæres erit, Seius hæres esto. vt ff. de cond. instit. si Titius. quę. l. ē huic cōtra. Sed certe hic de impossibilitate naturæ dicit, vt .j. de inuti. stip §. si impossibilis. Sed certe idem videtur in primis duabus, q; vitietur institutio, vt .j. de leg. § si. qui est contra. sed solue, vt ibi. Item facit. ff. de leg. j. si mihi. §. j. ff. de condi. insti. l. j.

ADDITIO. (i) Et ista impossibilitas aliquando ponit̃ in dispositione: & tūc si sit circa substantialia, semper vitiat: si circa accidentalia, in vltimis voluntatibus vitiatur. Idem in contractibus bonęfidei, & in iudicijs, si a principio inerat, saltem vbi iudex eam nō expressit. Aliquādo ponitur in conditione: & tūc in cōtractib. vitiat̃, vt hic: sed in iudicijs vel arbitrijs, vitiat sententiam. Ange.

a ¶ Pro non scripta. Sed cur secus in cōtractibus, vbi uitiat contractū impossibilitas, vt .j. de inuti. stipu. §. si impossibilis. & ff. de actio. & oblig. l. non solum? Respond. hoc solum est fauore vltimæ voluntatis.

Condō ē triplex.

b ¶ Parendū ē, si sit potestatiua: vt hæc, si decem dederis, vel mista, vt, si iueris Romam. vt ff. eod. l. suus quoq;. §. puto generaliter. si autem casualis, tunc sufficit primam existere, vt ff. de condi. insti. l. si plures institutiones.

SYL. ¶ Adde, q; hæc gl. cōiter reprobatur: & ad tex. in d. l. si plures. r̄ndet, q; ibi erāt plures conditiones adiectę pluribus in-

c Si separatim. Idest sub disiūctiua cōditione. Idem in legato seruatur, quod hic in institutione dicitur. Sed si in diuersis partib. testamenti inserantur, † nouissimæ debet obtemperari. Sed in libertate directa, cuilibet obtēperari sufficit, vt ff. d cōd. & demō: sub diuersis. in fideicōmissaria, nouissimę, vt ff. de cōd & demō. per fideicōmissum. & l quod traditum. secundum Io. & facit ad hunc. §. ff. de verb. obli. si ita quis stipuletur.

† Qđ est verum ī legatis. sed in institutionib. vt qđ priori q̄ extiterit, vt d. l. si plures. & isto casu pōt verific. gl. pręcedent. SYL.

¶ Adde hoc verum in legatis, vt nouissimæ pareatur: sed in institutionibus alteri sufficit parere, ita cōcludūt hic oēs.

** ¶ Illud maxime ex hoc tex. annotandū est, q; dictio, quęlibet, nō est vniuersalis, sed particularis, opponitur enim hęc vox superiori verbo, omnibus, & proprie significat vnam e multis, quam velis. vnde Theophilus recte vertit, οἵαν βούλεται]

**Adde, q; in multis casibus coniūcta accipiuntur pro disiunctis, & econuerso, cuius rei doctrinam facili methodo ac egregijs exemplis tradit Alcia. in l. sæpe ita. de verb. sign.]

¶ Ij quos. Casus ita figurari pōt. Quæsitum fuit, an ignotum penitus instituere liceret. & ratio dubitādi fuerat, quia institutiones solent plerunque fieri ob benemerita l. nec adiecit. l plerunq;. ff. pro soc. sed contrarium decisum est, q; possumus etiam penitus ignotos diligere, quos vel virtus vel vinculū, aliquod necessitudinis nobis coniūgit: & quando hic dr̄, ignotos, intellige secundū alī

quos.i.inuisos,non eos, quorũ nullam habemus cognitionem:inuisa.n.amare possumus,incognita nequaq. No.inuisos institui & amari posse.Item,q; peregrinus institui potest.]

a.¶ Fratris filios.vel etiam suos seruos,vl quẽcunq; aliũ,vt C eod. l.extraneum.. b.¶ Peregrinãtes.puta,quia visitant limina S. Iacobi, vel S. Petri; aliud. si esset peregrin⁹, id est, deportatus:tunc.n.institui non pòt,vt C.eo.l.j. q̃ est huic contra.& ff.eo. l. sed & si in condõne.§.solemus.Itẽ sunt & alij,qui nõ pñt institui hẽdes, vel hẽe cõmodũ ex testõ,quos notaui.j.de leg.§.legari.

institui pñt:veluti si fratris filios[a] peregrinantes,[b]ignorãs qui essent, hęredes instituerit. Ignorãtia enim testantis inutilem institutionem non facit.

¶ De vulgari substitutione.

Cõtinuatio.

¶ De vulgari substitutione.

¶ Supra dictũ est de institutionib. primis,vt s.tit.j.§ j.nunc de secundis: quę substõnes dicunt,†siue primo gradu fiant,vel alio,vt.j.eo.in prin. (i)& qa vulgaris est magis cõmunis, quia & a quolibet,& cuilibet fieri potest, ideo de ea vulgari præmittit Accur.

†Facit gl. sub.C de secũ. nu.

*¶ Substõ(vt diffinit Alcia.lib.iiij.Parer.c.vj.*ex ij.lib.Inst.Caij.)]est secundi vel vlterioris grad⁹hẽdis institutio.]

SYL. **Adde,q; vulgaris substitutio ita dicta est, quia omnib. vulgò permissa esset, omnibusq; cõueniret. olim.n.ante prudentiũ cõsuetudinẽ nulla fuerat pupillaris,l.ij.ff.eo.ti.§.his legibus. de ori.iu. sicut & ante Iustin nulla exemplaris. l. antep.C.eod. nec ante Augustũ nulla fideicõmissaria.§.j.j.de fideic.est aũt vulgaris alia expressa, alia tacita.expressã, quæ verbis aut specialibus, aut saltem generalib.comprehendit.tacita,quæ nihil ex verbis, sed plurimũ à legis auctoritate sumpsit.exempla ponit gl.in §.j. ver.ad exemplũ.j.tit.j. Est itẽ alia mixta, vt quę alicuius casus respectu tacita sit, alicuius vero expressa, veluti, si Titius hæres esse nolit, Seius hęres esto includitur enim & casus impotentię tacitus

Barto.l.prima.ff.eodem.]

ADDITIO. (i)Differunt tamẽ,quia substitutus in re certa per verbum cõmune nunquam trahitur ad totum, vt l.cogi. §. qualiter, ff. ad Trebel. nisi esset substitutus in quo ta, alio non existente hærede: secus autem est in institutione, vt l.prima §. si ex fundo,ff. de hæred. instituend. Angelus.

† Deforma hui⁹ subftõnis vulgaris ut in gl. c Raynutius, sup verb. liberis. post prin. glo.extra de testa.

¶ Pòt quis plures gradus hęredum facere, & in subsidiũ substituere seruũ necessarium hęredem. Ang.

Otest † aũt quis in testõ[c] suo plu-

Diuisio.

Potest. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primò ponit, q; cuilibet liberum est facerę pluralitatem graduum hæredum. Secundo,quòd loco vnius instituti possunt plures substitui,& econtra.Tertiò qñ partes sunt in institutione expressæ,& non in substitutione.Quartò, qñ seruus alienus vt paterfamilias instituitur.Secunda ibi, Et plures. Tertia ibi, Et si ex disparibus. Quarta ibi, Si seruum.Angelus.

¶ Potest. Casus non figuratur, quia hic traditur regula,q; quis non solum primo gradu instituere potest, sed secundo,& deinceps:cuius facultatis ratio esse pòt quod alias in simili dixit Imper. in l.j.C.de sacrosan.eccle.tauent.n.iura causæ testati.l vel negare. ff. quemad, test.aper.quæ eluderetur, si primus institutus nollet aut nõ posset hæres esse. Not.est ex hoc tex.forma substitutionis vulgaris. Item,q; quis plures hæredum gradus facere potest. Item, q; in subsidium fauore testamẽti pòt vltimo loco necessarius hęres institui seruus.] SYL.

c ¶ In testõ.In alia aũt voluntate, q̃ in testõ,vt i codicillis,vl aliqua alia,nõ fit scilicet hujusmodi substõ, vt directò valeat sicut nec instõ fieri pòt † vt.j.de codic.§.penul.& C.de codicil.l. hæreditatem.fit tamen in codicillis ex certa sciẽtia, vt per fideicommissum saltem directò substitutus per hæc verba, substituo,

† Fallit i ca.u.l. as te toto, ff de hęr. insti.

stituo, admitteretur, vt ff. ad Treb. l. Scęuola. j. r. h. nisi testator putaret se facere testm̃. & facere codicillos non destinasset, licet posset. nam tũc substitutus ex his nec directo; nec per fideicõmissum admitteretur,

res gradus[a] hęredũ facere: vt puta Si ille hæres non erit, ille hæres esto. & deinceps, in quãtũ[b] velit testator† substituere.[c] ¶ Et nouissimo[d] loco in subsidium vel[e] seruum necessariũ hæredem instituere† potest. ¶ Possunt plures in locum vnius, & vnus in locum plurium, & singuli singulis, vel oẽs inuicẽ substitui. Aretinus.

¶ Et pl̃es in vnius locũ p̃nt substitui, vel vnus[f] ĩ pluriũ, vel singuli in singulorum, vel inuicẽ[g] ipsi,[h] qui hæredes instituti sunt. ¶ Substituti reciproce veniunt pro portione institutionis. h. d. ¶ Et si ex disparibus[i] partibus hære

licet posset, vt C. de eod. l. fi. §. illud quoq. & facit ff. eo. l potest.

SYL. ¶ Adde, q̃ ita se habet cõis opin. in l. Scęuola. s. allegata. & in l. verbis ciuilibus. ff. e. Et die p̃sumi voluisse testari, qñ in sua dispositione adest institutio, vł exhæredatio, quæ non fiunt in codicillis, aľs præsumitur voluisse codicillari, vt per Aret. & alios hic.]

† Alias si est verbũ substituere.

† Als vt

† Alias si est verbũ pôt. alias legitur, possit.

a ¶ Gradus. Ad similitudinẽ. n. graduũ sic dicunẽ, qui faciunt scalas. sic & diciẽ gradus consanguinitatis, vt ff. de gradibus. l. Iurisconsultus §. gradus.

b ¶ Inquantum. i. quot. Sic supra tit. j. §. & econtrario.

c ¶ Substituere. s. potest.

** Sciẽdũ est, illa vulgaris substõnis verba, si hęres nõ erit, duo capita cõtinere, nẽpe, q̃ hæres non sit, qa nolit eẽ, vł qa nõ possit. l. cũ p̃ponas. C. de hęr. institu. Estq; receptũ, vt vulgaris cõcepta in alterũ casum vel nolũtatis, vel impotentię, ad alterũ quoq; ex tacita testõris voluntate p̃ducaẽ, arg. l. vlt. C. de instit. & subst. l. iiij. ff. eo. qd Bar. tradidit ĩ l. j ff. eo. col. iij. & ĩõ appellaẽ hmõi vulgaris mixta, qa partim expressã, ptim tacita.]

d ¶ Nouissimo. i. vltimo sic. s. de suspec. tut. §. nouissime. Sed nunqd in alio nisi in vlt. fieri põt? R̃ñ. nõ. eũ. n. ipse seruus oĩno eẽ hřs cõpellaẽ, vt hic subijcit. & j. de hęr. qual. & dif. §. j. patet aliũ, q cẽt ei substitut[9], ñ admitti, vt C. e. l. post aditã.

SYL. ¶ Adde, q̃ hoc est verũ quo ad caput vo

litatis, quia nõ põt nolle esse hřs: sed si nõ posset esse, vel qa p̃decessisset, vel qa esset incapax, valeret substõ: & hæc glo. cõiter cõmendaẽ ad hoc, q̃ datio substituti vulgaris ĩ seruo ñ tollit necessitatẽ, quis ĩ filio tollat suitatẽ.]

e ¶ Vel p̃ saltem

¶ Et plures. Casus. Ambigebaẽ an posset esse difformis substõ in stõni respectu p̃sonarũ: & videbaẽ q̃ nõ si qa cũ substitut[9] subrogeẽ loco primi instituti, videbatur q̃ eẽ dẽret eiusdẽ modi & qualitatis. sed contrariũ dr̃: quia grad[9] ipse subrogaẽ loco primi, nõ p̃sona. Itẽ qa libera est suarũ rerũ disp̃õ vnicuiq;. Not. formã substõnis breuiloquæ seu reciprocæ. s. vos inuicem substituo.] SYL.

f ¶ Vel vn[9]. s. substitui p̃ ĩ locũ pluriũ.

g ¶ Inuicem. sic. j. tit. j. §. substituiẽ & p̃ talia verba fit substitutio compẽdiosa.

h ¶ Ipsi. s. possunt substitui.

¶ Et si ex disparib. Casus. Fuit dubitatũ, an inuicẽ substituti, qui instituti dispariter fuerãt, succedãt æqualr̃: & videbaẽ dicendũ q̃ sic: quia cũ substõ sit secũda institutio, qñ in institutione non sunt adiectæ partes, equaliter succediẽ, vt s. tit. j. §. si plures. ita videbatur dicẽdũ hic. Cuius contrarium dr̃ ea ratione, qa non sumus p̃prie in dubio. portiones. n. instõnis indicãt mentem testãtis fuisse, vt s̃m eas succedaẽ in substõne, quę voluntas totũ facit. l. ex facto. ff. de hær. insti. No. sum.] SYL.

** ¶ Collige ex hoc tex. q̃ substõ recipit declarationem ab instõne. idem p̃baẽ ĩ l. j. C. de impub. & alijs subst. vbi extat D. Fij rescriptum, cuius mentio fit hoc in loco.]

i ¶ Disparibus partibus. puta vnum in

sex vncias, alium in iiij. aliud in ij. institutũ ponas. nam si non adeat institutus in vj. vncias, iiij. accrescunt habenti iiij. & duæ habenti duas. vt hic. & ff. eo. si in testo. & l. si plures. & C. eo. l. j.

a ¶ Expressit. contra ff. ad Trebel. quoties. & l. non nunq̃. sed hic loquitur, cũ non expressit proprio noie, (i) nec pecuniá ex æquis partibus substitutos dare iussit.

ADDIT. (i) Scilicet ipsos substitutos: quia tunc admitterentur pro virili. idẽ si appellatiuo quando sie fuisse apparet de voluntate testatoris, vt l. vtrum. §. fin ff. de rebus dub. quid aũt si aliquos proprijs, aliquos appellatiuis vel omnes simul vtrisq; nominibus appellauerit: & quid si aliqui fuerint in substitutione coniuncti, & vnus separatus, vide hic Ang. Aret.

† Als fecerit.

† Alias coh. side substituto dato alii ei substitut' &c.

des scriptos inuicẽ substituerit, & nullá mentionẽ in substitutioẽ† habuerit partium: eas videtur in substitutioẽ partes dedisse, quas in institutione expressit:[a] & ita diuus Pius rescripsit.

¶ Substitutus instituto, q cohæredi suo fuerat substitutus, ad vtriusq; partem admittit. h. d.

¶ Sed si instituto[b] hęredi, †[c] & cohr̃di[d] suo substituto dato ali[e] [e]substitutur[e] fuerit, diui Seuerus & Antoninus sine distinctione[f] rescripserunt, ad vtrãq; partem substitutũ admitti.

Si substitutio vulgaris facta fuerit suo alieno, quem testator liberũ putabat, substitutus venit ad partem hr̃ditatis, q̃uis seruus adierit hæreditatẽ iussu dñi. Areti.

S Y L. ¶ Sed si instituto. Casus figuratur per glo. j. ratio dubitandi erat voluntas testantis, secundum quam non videbatur substitutus nisi vni. Tamen contrarium deciditur, ne contingat quem & testatum & intestatum decedere. Not. quod in summario dictũ est. Item ibi, ad vtranq; partem, secundũ Ang. hic videri casum, q substitutus admittatur iure substitutionis, non iure accrescendi.]

S Y L. b ¶ Sed si instituto. Casus est: Titius & Seius instituti sunt hæredes, & Titio Seius substitutus, & Seio fuit substitutus Męuius: primò Titius, secundò Seius repudiauit: admittitur Mæuius in partem vtriusque hæredis, vt hic, & ff. eodem. l. si Titius. & l. cohęredi. in princip.

¶ Vtrum iure substitutionis, an iure accrescendi, vide ibi Barto. & alios & Aret. hic.]

c ¶ Hæredi. s. Seio.

d ¶ Cohæredi suo. s. Titio.

e ¶ Alius. s. Mæuius.

f ¶ Sine distinctione. s. ordinis pupillaris, vel vulgaris substitutionis. q. d. nõ distinguitur si fuerit pupillaris vel vulgaris substitutio. & quę fuerit primo facta, vel institutio, vel substitutio. & idem in vulgari. Sed hãc reprobát quidam, quia debet ibi esse ordo, vt primo principalis. & postea substitutio fiat, vt ff. de vulg. & pupil. substitu. l. ij. §. prius. Sed certe ille. §. prius corrigitur per seq. §. vsque in finem dictæ l.

† Et in ea tñ procedit iste tex. vt ẽ i casu suo, vbi. l. coh'rdi substituto ẽ facta sub nõ: tunc in quia p partẽ illius accrescẽdi hẽret substitutus, cui nõ fuit substitu-

¶ Adde, q hæc communiter hic damnatur per doct. qui aliter distinguunt.] Sed ego hoc reprobo, quia non est hęc huius literæ intentio, sed hæc, quia sic fuit de facto, q non distinxerunt, cum ab eis quęreretur. Est tamen distinguendum a nobis. sic & aliàs. ff. de iudi. non alias. in fin. & de postu l. Imperator. in fin. Item non dicitur hic de pupillari, sed de vulgari tantum, † vt patet ex serie tit. Per quod etiam reprobatur superior sententia. s. quia in princ. gl. fuit dictum, secundum quosdam, non distinguitur, an fuerit pupillaris, an vulgaris substitutio. Distingue ergo, vtrum institutus adierit, vel cohæres, vel ambo, vel null[9]. si vterq; adiuit, substitut[9]? repellitur. si cohęres tñ. s. Seius, idem quia Męuius repellitur. Item si neuter, habet locum quod hic dicit. s. q Męuius ha-

S Y L. tus, tamẽ nulla tali in eis facta distinctióe hoc ẽ distinctióe cũ hẽbit iure substitutionis & hęc fuit sententia illius lřę secũ. si esset in pupillari, vel alias vbi ius accrescendi locũ hẽre nõ posset, vt per doct. hic.

habeat totum. Si autem Titius obm.f.primus hæres adeat, & Seius non, in partem repelli r. f. Mæuius. ná in parté répel lit, quá adiit Titius, vt C. e.l. post aditá. & ff. de vulg. sub. qui hébat filium. j. rñ.

SYL. ¶ Si seruum alienú. Casus. Dubium insurrexit, instituto a testatore seruo, quem tamen liberum putabat, eique dato vulgari

¶ Si seruum alienum quis paterfamilias [a] arbitratus, hæredem scripserit: & si hæres nó esset, Mæuium ei substi-

substituto, quid iuris esse deberet, & prima facie videtur nihil venire in substitutum, cuius substitutio expirauit aditione. l. post aditam. C. eo. sed econtrario quoq; videbatur seruú nihil habere debere: quia cum putasset illum liberum, intellexit vt tunc substitutus admitteretur, quando non posset esse hæres. at eo existente seruo, non potest: igitur videtur, ꝙ omnia ad substitutú trásseant. Deciditur tamen propter conflictum rónum, ꝙ vtriq; dimidiæ vendicatio cópetat, electa media via, prout in obscuris fieri solet. l. Nesennius. de neg. gest. No. quod dr in summa. Ité, ꝙ existentib. hinc inde rónib. & dubiis, eligitur media via. Item, ꝙ error in persona hæredis instituti, ꝙ sit liber vel seruus, non vitiat. Item, ꝙ illa verba, si hęr. s nó erit. in seruo intelliguntur, vel si alium hæredem non fecerit. Item, ꝙ princeps fuit iudex in causa propria.

a ¶ Patremfa. i. liberum hominem.

ADDITIO. Et hoc verum, nisi error esset in ea personæ qualitate, quæ pręsu meretur causa finalis ipsius institutionis: puta in consanguinitate, vt l. si pater. C. de hæredi. instituen. Ang.

b ¶ Iussu. Qué iussum necessarió oportet præcedere, vt ff. de acqui. hæred. l. si quis mihi. §. iussum.

c ¶ In partem sed in quam? Respon. hęreditas in duas partes diuiditur, & iterum vnus semis diuiditur in duas partes, quæ sunt duæ quartæ totius: & vná harum particularum habet dominus instituti, aliam substitutus, vt ff. de hæred. institu. l. si paterfami. in fi. Sed dę

alio semisse quid erit? Respon. quidá, ꝙ substitutus habet inspecta opinione testantis, scilicet qui credidit institutú liberum fuisse: & ita per consequens credidit substitutum admitti, si hæreditatem sibi insti

tuerit: isq; seruus iussu [b] domini adierit hæreditaté: Mæuius substitutus, in parté [c] admitttitur. Illa enim verba, [d]

tutus non acquisierit, vel alij, cuius iuri postea subiectus foret, vt in fi. huius. §. ergo si aliquod istorum duorum non

contingit, debet habere substitutus secundum opinioné testantis totam hęreditatem: sed quia non erat liber, vt testator credidit, de æquitate datur dño ipsius quarta hæreditatis. & facit ꝓ hoc illud generale, opinionem considerandam, vt ff. pro empt. l. ij. §. si a pupillo. & ff. de acqui. hære. l. is qui putat. Alij dicunt, ꝙ domino datur, considerata veritate magis: q̃ opinione: quia vere seruus eius domini factus erat ille, qui institutus fuit. quod verius esse vr, veritate magis attenta. vnde facit & illud generale, veritatem spectandam, vt. j. de leg. §. si quis tem. Accur.

Opinio an sit veritati perferenda.

¶ Adde, ꝙ hæc glo. communiter approbatur, tamen contraria sententia taliter disputando sustentabilis est: cuius tota vis est in l. si paterfam. ff. de hęred. instit. vbi proprie deciditur dubitatio gl. pro substituto, & sic contra glo. dr. n. in prin. substitutú admitti in parte, & cú nó declaret in quam, de dimidia est intelligendú. l. nomen. §. portionis. ff. de ver. sig. ponit postea rónem ille tex. quare substitut⁹ admittit: tandé dicit duos semisses fieri, vnum diuidi inter eos, de altero vr nihil dicere: quod ideo fecit, quia iam s. dixerat ad substitutum pertinere: & stante tali intellectu oia argumenta glo. facillime resoluuntur.] SYL.

ADDITIO. Dic ꝙ vltima opin. gl. est verior: & ita no. glo. & doct. in d. l. si paterfa. videlicet ꝙ dominus serui habeat totum a ium semissem. Aret.

d ¶ Illa. n. verba. nunc mutat casum, nā s. dixit qñ aliud arbitratur testator, & aliud erat: in his aut duobus responsio

quæ sequuntur, idem est, id quod arbitratur testator.

a ¶ Si hæres non erit. quæ apponuntur in substitutionibus vulgaribus.

b ¶ Testator scit. & verum scit. als n. nõ diceretur scire, nisi esset, vt ff. de aqua pluuia arcen. l. ij. §. item Labeo ait.

c ¶ Erit. scilicet liber factus.

d ¶ Neque alium. i. si neq; sibi, si liber fieret, vel domino suo præsenti, vel etiã futuro quærat.

e ¶ Effecerit. nam tunc q̃si non est aliq̃d istorum duorum, admittitur substitutus.

Si hęres[a] non erit. in eo quidem, quẽ alieno iuri subiectũ eẽ testatorb scit, sic accipiuntur, si neq; ipse hæres erit, ᶜneq; alium[d] hęredem effecerit: ¶i eo vero, quem patremfamilias esse arbitrat,[f] illud significant: si hæreditatẽ sibi, vel ei, cuius iuri postea subiectus[g] esse cœperit, non acquisierit:[h] † Idq; † Tiberius Cæsar in persona Parthenij serui[i] sui constituit.

† Vide Alcia. lib. j. Dispunc. c. ij.

† Als Titius.

f ¶ Arbitratur. s. testator: subaudi, & verum arbitratur.

g ¶ Subiectus. puta quia vendidit sed ad pretium participãdum: vel quia dedit se in arrogationem: quod potest.

h ¶ Acquisierit. supple in litera, At in nostro casu primo. s. huius. §. aliud est, & aliud arbitratur: vnde ibi in partem admittitur, vt ibi diximus. & hæc oĩa sic distinguendo seruauit princeps, q̃si seruus suus fuit institutus, & alius substitutus, vt hic dicit, & ff. de hær. insti. l. & hoc. Tiberius. Collige ergo talem distinctionem: quia cũ hæredẽ aliquem instituo, & si his non erit, substituo: aut scio liberũ, aut scio seruũ: & tunc seruatur quod in ij. & iij. rñ. huius. §. dr: aut puto liberum falsò, cũ sit seruus, & tunc subdistinguo: aut per eũ volui aut noluit alium fieri hęredem, qnia hoc expressi, & tunc seruatur mea voluntas, vt C. de hæred. insti. l. cum proponas. quæ est huic contraria: aut est dubium volui vel non alium fieri hæredem per eum; & tunc seruatur quod in princ. huius §. dicitur. Si autem puto seruum eũ fit liber, (i) hic casus indubitabilis est. s. q̃ erit liber hæres.

ADDITIO. (i) In dubio autem error non præsumitur. & tũc hoc consistit in animo testatoris, qui non probatur nisi ex coniecturis. quid aũt in filio vel monacho institutis cum datione substituti vulgaris, quos testator credebat esse sui iuris, vel etiam sciebat esse alieni: & an hæres primi instituti ex iure deliberandi præferatur: an substitutus vide Ang. hic.

¶ Cuius distinctio virtualiter est eadem cum distinctione glo.] SYL.

i ¶ Serui. s. instituti.

ADDITIO. Cui fuerat alius substitutus. Nam diuisa fuit hæreditas inter Tiberium dominum serui, & inter ipsum substitutum, vt patet in l. & hoc Tiberius. ff. de hęred. instit.

De pupillari substitutione.

¶ Liberis impuberibus & in potestate testatoris existentib᷒ põt substitui non solum vulgariter, sed etiã pupillariter: per quã substitutiõem substitutus efficitur heres ipsius pupilli. Arc.

De pupillari substitutione.

Cõtinuatio. ¶ Continuatur: quia s̃. visum est de vulgari substitu. verum quia parentes non solum vulgariter verum etiam pupillariter liberis substituere possunt, ideo sequebatur videre de pupillari substitutione. Christopho.

Diuisio. Iberis. ¶ Totus iste titulus diuiditur in sex partes. Primo ponit, qualiter quis possit facere pupillarẽ substitutionem. Secundò, de exemplari substitutione, cui fieri põt. Tertiò redit ad pupillaris substitutionis materiam. Quartò, quòd etiam exhæredatis potest fieri illa substitutio. Quintò circa pupillarem substitutionem aliquos casus ponit, & potissime vsque ad

quam

quam quantitatem possit fieri. Sextò, quòd maiori, vel puberi, vel extraneo fieri non potest pupillaris. Secunda ibi, Qua ratione. Tertia ibi, Igitur. Quarta ibi, Non solum. Quinta ibi, Quæcunq;. Sexta ibi, Extraneo.

SYL. ¶ Forma huius pupillaris substitutionis ponit in e Raynaldius. i gl. super verbo, liberis, post princ. extra de testam.

¶ Casus figurari nõ debet nisi literaliter prout ponit text. cum declaret primos terminos, & quomodo substõ pupillaris cõficiatur. No. quòd parentes filijs suis impuberibus possunt nedum vulgariter, sed pupillariter substituere. Item not. ad essentiam pupillaris substitutionis quæ requirantur. Item not. formam concipiendæ substitutionis. Item, quòd substitutio aliquando duplex est, aliquãdo simplex. Item, quòd per vulgarem succeditur testatori, per pupillarem pupillo. Item, quòd pupillaris expirat adueniente pubertate. Item, quòd hæc substitutio inuenta est moribus & consuetudine. Item, quòd consuetudo potest tribuere formam testõ condendo. Item, quòd cõsuetudo postq̃ est redacta in scriptis, adhuc dicitur consuetudo. Item, quòd substitutio pupillaris inducta est ex equitate, vt qui sua imbecillitate impediuntur testũ cõticere, possint hẽre ex testõ hẽdem sibi datũ a patre.]

Liberis † [a] suis impuberibus, quos in potestate quis habet, non solum ita, vt supra diximus, [b] substituere potest, idest, vt si hẽdes ei nõ extiterint, alius sit ei hæres: sed eo amplius, vt si hæredes ei extiterint, & adhuc impuberes mortui fuerint, sit eis aliq̃s hẽs: veluti si q̃s dicat hoc mõ, [c] Titius filius meus hẽs mihi esto: [d] & si filius [e] me[9] hẽs mihi non erit, siue hæ resferit, & prius moriatur, quàm in suã tutelã venerit, †(.i. añq̃ pubes [f] factus sit) tũc Seius hæres erit; non valet testũ, cum in eo casu sint, vt eorum testamenta non valeãt, etiam si ipsi essent maiores.

SYL. ¶ Dic, quòd sunt octo requisita secundũ Bar. I l.ij. ff. eod in ij. q̃õ. quẽ alij seq. quinque hic posita: & quòd non desierint eẽ. in ptã te ante mortem testatoris. vt ff. eo. l. cohæredi. § cum filię. Itẽ, quòd pater sibi faciat testũ. l.j. in fi. vltimo, quòd patris adeatur hẽreditas. d. l.ij. versi. adeo ff. eod.]

† Alr de. sunt hæc verba ex. positiua.

& ff. eo l.j. in fi. vnde nec pupillare valeret, vt. j. eod. §. liberis & hæc omnia similiter in nepotibus seruantur, si non sint recasuri in sui patris potestatẽ, vt ff. eo. l. ij. §. posthumus. alś cũ sint recasu

Subſtitutio pupillaris hẽt ilj. necessaria.

a ¶ Liberis. No. ex hac litera tria esse necessaria, vt pupillaris substitutio teneat primũ, vt sit de liberis cui substituitur. nam extraneo substitui non potest, vt. j. eo §. extraneo. Secundũ, quòd sint impuberes, nam puberibus non põt substitui, vt. j. eod §. masculo. Item tertium, quòd habeat in potestate, vt in hac litera probat per ordinem: emancipatis aũt non põt substitui, vt ff. eod. l. ij. §. j. (1) Item est necessarium quartum, quòd filij sint instituti vel exhæredari: aliàs nullũ esset principale testũ, vt s. de exhęr. lib. in prin.

ADDITIO. (1) Et est ratio: quia substitutiones sunt de iure ciuili. ſm quod emancipatus habetur pro extraneo. fallit tamen hoc in milite, vt l. miles ita. §. exhæredato. ff. de testa. mil. dummodo filius non sit in potestate aui, aliàs secus l. cum filius. ff. eod. tit.

b ¶ Ita, vt s. diximus. s. vulgariter. s. tit. j. & hoc idem hic subiicit, vt si hẽdes &c.

c ¶ hoc modo. hic caute nota, quòd primò ponit verba institutionis Secundò substitutionis vulgaris. Tertiò substitutionis pupillaris. Accur.

ADDI. Aliqui dicunt, quòd oĩa sunt verba pupillaris substõnis, quæ ẽt non hęredi, vt exhæredato, fieri potest: cum hic textus non intendat exemplificare vulgarem. Ioan. Fab.

d ¶ Esto. hęc est institutio tantum.

e ¶ Et si filius. Ecce vulgaris.

f ¶ Siue hæres Ecce pupillaris.

g ¶ Pubes factus sit. Bene facit, quòd exponit, aliàs interdum pro xiiij. annis: interdum pro xxv. annis ponitur hæc oratio, cum in suam tutelam venerit. ff. de leg. iij. cum filio.

Quo

a ¶ Quo casu. supradicto.
b ¶ Patri fit hæres, & solius patris habebat bona, secundum Azonem.
c ¶ Ipsi filio. & nihilominus patri, vt ff. eo. pater familias. & bona pupilli, vndecunq; quæsita sunt, habet, vt ff. eo. sed si plures. §. ad substitutos.

S Y L.

Quod dic verum, etiam si substitutus pupillariter sit substitutus in certa re, qa detracta illius mentione admittitur in totū, tex. est singu. in l. cohæredi. §. fin. ff. eod.]

† Et sicut pr pōt facere filio impuberi testm̄. ita eidem pōt eligere sepulturā. c. de viore eū. gl. i ver. definitū. extra de sepul.

Nisi in duobus casibus: ut in testamēto militis, & arrogatoris, ut ff. eod. sed si plures. §. in arrogato, & §. ad substitutos. in fi.

esto. Quo a casu, si quidem non extiterit hæres filius, tūc substitutus patri fit hæres: b si verò extiterit hæres filius, & ante pubertatem decesserit, ipsi filiò c sit hæres substitutus. Nam moribus d institutū est, vt cū eius ætatis e filij sint in qua ipsi sibi testm̄ facere non possunt, parētes eis faciāt. †

¶ Ad exemplū pupillaris inuenta est exēplaris, qua substituitur mentecapto: quo resipiente euanescit. h.d.

¶ Qua ratione excitati, f etiam constitutionem g posuimus in nostro Codice, qua prospectum est, vt si qui mente captos habeant filios, vel nepotes, vel pronepotes, cuiuscunq; sexus vel gradus, liceat eis, et si puberes sint, ad exemplū pupillaris substitutionis, certas personas h substituere: sin autem

vsq; ad pubertatem permittebat, postea ad furiosos Iustiniani humanitate extensum fuit. l. antepen. C. eod & j. §. seq. nec hac in re ampli b̄ficio principis opus est, quod olim erat. l. ex facto. in princ. ff eo. vñ subdit Iustinia.]

S Y L.

Qua rōne. Casus figurari potest hoc mō quamuis poni non deberet in l. tradente primos terios. Quęrebat, an substō fcā puberi mētecapto valeret? & videbat q nō: quia nō vr permitti a l. q aliquis alicui pñt testm̄ condere, ita q substantia eius, ab ipso pendeat. l. captatorias. ff. de hęr. inst. Sed contrariū dr, q ad exemplum pupillaris substōis inuēta est exēplaris faciēda mentecapto: quia qua rōne iura concesserunt, q pr possit testari pro filio, qui testari phibeat respectu ætatis, durāte ætatis impedimēto, eadem rōne concesserūt, quod durante impedimēto impediēte testandi facultatem, hoc fieri possit in mentecapto. Quę no. sunt in hoc tex. clara collige p te.

d ¶ Moribus. a\s à maioribus, vt C. de impub. & ali. substit. l. humanitatis.
* ¶ Expone verbū moribus. i. consuetudine seu iure illo, quod sine scripto, ex auctoritate tñ prudentium venit, introductū est. l. ij. §. his legibus. de orig. iu. §. media j. de legi. agna. suc. non autem intelligitur de Lacedæmoniorum moribus, vt Accursio alibi visum est, quod late confutat Alcia. in l. ij. ff. eod.]
e ¶ Ætatis. ut masculi ante xiiij. an. fœminæ aūt ante xij. an ff. de testa. l. qua ætate. & j. qui ma. non pñt. §. cū ergo.
** Adde, q ita consuetudine per prudentium interpretationē institutū fuit, pp vim patriæ potestatis, paternitq; testamēti cum pupillari coniunctione. l. patris & filij ff. eo. non. n. videbatur pater facere testm̄ alienę voluntatis, cū lex haberet patrem & filiū pro eadem persona l. vlt. C. de impub. & quod de pupillo

f ¶ Excitati. s. nos Iusti.
g ¶ Constitutionem. C. de impu. & ali. substitu. l. humanitatis.
h ¶ Certas psonas. s. filios mētecaptorum si hēa. tals fratres mētecapti: tals quoscūq; volet, vt i d. l. humanitatis cōtinet.
¶ Et in hoc discrepat a pupillari: & tō ēi qa pupillaris introducta est sm iuris ciuilis rigorē rōne patrię ptātis, q durat ēt si extraneus substituat: sed exēplaris fit ex q̄dam humanitate & pietate, q cessat substituendo extraneos, cū furiosus haberet filios: vel fratres, & hęc est ratio Bart.

† Intelli. qd cęteris exhēdatio, vt ext.

S Y L.

iusta causa prætermissis, vnū tantū mō substituere potest. Ang.

Bar. in l. ex facto. ff. eo. col. vij. quæ dispu tatiue patitur difficultatem.]

ADDITIO Etiam supradictis existen tibus, qui sunt spurij, vel naturales tan tum, aut etiam mentecapti. Ang. Are.

† Ab. sub nedii ver bū sanci. enuc. † Simile & pleniorem glo. habes in c. Reynu cius. ex. tra de te. sta.

a ¶ Resipuerint. i. cū compotes mentis, vel sani facti fuerint.

resipuerint, a eandem substitutioné infirmari: † & hoc ad exemplum b pupillaris substitutionis, quę, c post q̃ pupillus adoleuerit, d infirmatur.

b ¶ Ad exemplum. & ita hæc vocatur exemplaris substitutio. Vn de vt plene de his habeas notitiam, † di stingue quinq; genera substōnum: quia alia est vulgaris, alia pupillaris, alia exé plaris, alia breuiloqua, alia cōpendiosa: Prima. s. vulgaris subdiuidit: quia alia expressa, vt q̃ fit verbis negatiuis: vt, si hēs non eris, Titius erit hēs. vt ī. proxi. Alia tacita, quæ fit verbis affirmatiuis, vt hic, vos inuicé substituo, vt ff. de hær. insti. cū in testō. §. j. Item hæc, quisquis erit mihi hæres, sit filio meo impuberi hæres, vt ff. eo. l. qui liberis. §. hęc verba. Hæc vulgaris adita hēditate expirat, vt C. eo. l. post aditā. Secunda aūt. s. pupillaris sīr subdiuidit: quia alia expressa, q̃ fit verbis affirmatiuis, vt hic, si hæres eris, & morieris in pupillari ętate, Titi⁹ sit hēs, vt ī. proxi. Alia tacita s. vt si vulgariter tm̄ pupillo substituat, quo casu tacita subintelligit pupillaris: sic & sub pupillari tacita vulgaris intelľr, vt ff. eo. l. nam hoc iure. (alias; iam hoc iure.) in prin. & C. de impub. & aliis subst. l. quāuis. Et hæc adueniéte pubertate expirat, vt in fi. huius. §. Tertia. s. exéplaris, sic 1ō dr̄, quia ad exemplū pupillaris substōnis est inducta, vt hic dr̄. In multis tñ differunt, quia hæc ét maiorib. fit, sed illa tm̄ impuberib. Item vsq; ad certam ętaté fit pupillaris. s. quartumdecimum annū, vel duodecimū in fœmina, vt j. eo §. masculo. vel ét minus tépus certū, non maius, vt ff. eo. l. si ita quis substituerit. & l. in pupillari. at hæc exéplaris in incertū. Item in hac. s. exéplari, certæ personæ substituunt. vt C. eo. l. humanitatis. in pupillari aūt qlibet pt substitui.

Substitutio vulgaris. Substitutio pupillaris. Substitutio exemplaris.

S Y L. ¶ Item illa fuit introducta morib. hæc]Ité pupillaris non pōt fieri naturalib⁹ tm̄, hæc sic. Item soli parentes masculi substituunt pupillariter, hic ét matres. d. l. humanitatis. Ité pupillaris pōt fieri exhæredato, hæc non, quare saltem debet habere legitimam. differunt etiam in aditione hæreditatis.

¶ Quarta ăt. idest breuiloqua, fit ita duobus hæredibus institutis, Vos inuicé substituo. & si ambo pupilli sunt, quatuor substō nes his verbis breuibus cōprehenduntur & appellat lex hanc reciprocam substitutionem, vt ff. eo. l. nam hoc iure. §. j. Quinta. s. cōpendiosa, † fit his verbis aliquo instituto, Qñcunq; decesserit, Titium substituo. & si quidem hæc fiat à milite, pupillo vel nō pupillo, valet iure directo, qñcunq; decedat institutus, vt ff. de mil. testa. miles ita heredé. §. j. nisi mr̄ sit in medio: quo casu iure fideicom missi valet, si pubes iam factus decedat institutus, vt C. eo. precib. Si vero paganus siue non miles faciat eam, valet iure directo, si moritur institutus in ętate pupillari: si vero postea, tunc aut p hæc verba fit, Substituo illū. & tunc trahitur ad fideicō. vt ff. ad Treb. Scæuola. aut per hæc verba, Te instituo, & si decesseris qñcunq;, tibi illū facio hæredé. & hæc non valet, vt ff. eo. l. verbis ciuilibus.

Substitutio breuiloqua alias reciproca. Substitutio cōpendiosa. † sic dicta quia in verborū cōpendio substitutiones & tépora cōprehendit.

S Y L. ¶ Materia huius glo. excedit vires additionis. & modum, & etiam captum iuuenum, ideo pertranseo.]

** Adde, q̃ compendiosa ita diffinitur, est quædam substōnum adiectio, quæ sub mortis, vel alia condōne, plura cōprehendit tempora. dr̄ aūt adiectio, quia vulgari, vel pupillari, vel militari, vel p̄catię seu fideicōmissatię qualitatem cōpendij adiicit, quo plura tépora. i. plures casus substōnum complectitur, com plectitur n. ante aditā hæreditaté vulgarem, post aditā vsq; ad pubertaté pupillarem, deinde ab hoc tempore militarem, vel precariam.

c ¶ Quæ. s. pupillaris.

d ¶ Adoleuerit. Item finitur arrogatione impuberis, vt ff. de adopt. nec ei. in fi. (i) Ité si patris non fuit hēditas adita, vt ff. ecd. sed si plures. §. si ex asse.

Intellige,

¶Intellige, nisi substitutus veniat per edictum siquis omi. ca. testa. vt ibi, vel nisi existentia sui hrdis cõfirmet tabulas pupillares. l. si filius qui pri.ff. eod.
¶ Item si nascitur posthumus testatori, vt ff. eod. l. si pater filium.

hæreditatibus possint dici duo testamenta, ex quo talis substitutio trahitur ad bona pu pilli. Not. ꝙ dictio, quodãmodo, denotat improprietatẽ Item, ꝙ hæreditas accipitur pro causa. f. materiali testamenti.

¶ Substitutio pupillaris habetur ꝓ duobus testamentis, pris & filij. hoc dicit.

¶ Igitur in pupillari substõne fm prefatum modum [a] ordinata, duo[b] quodammodo sunt testamenta: alterũ patris, alterum filij, tã q̃ si ipse filius sibi heredẽ instituisset: aut certe vnũ testm̃ est duarum causarum, idest, duarum hæreditatum.

SYL. ¶ Dic hoc verum olim, hodie secus, authen. ex causa C. de lib. præte.]
¶Item per secũdum testamenũ, quod tamen valeat vt ff. eod. l. siquis cũ. §. fin. Item si testamentum paternũ rumpatur per querelam in totũ, aliud si pro parte, vt ff. eo. in substitutione. & de inoffi. testa. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. sed contratabul. bon. pos. mota non facit pupillarem substõnem cessare, quia ibi non quæritur de viribus testamenti, vt ff. eo. ex duob. §. fi. & de inof. test. filius. §. 1.

SYL. ¶Item si testm̃ patris fiat irritũ. l. siquis filio. §. irritum. ff. de iniu. rup. Item si substitutus tempore mortis fit incapax, l. si is qui hæres. ff. de hæred. insti. Item, si ante mortem patris fuit emancipatus. l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. eod. Item, si daretur filius pupilli ante pubertatẽ, quod videtur impossibile finiretur. l. ex facto. in prin. ff. eod.]

ADDITIO. (1) Et est ratio, quia tunc impeditur arrogat[9] nõ solum ex defectu ętatis testari, sed ex alio defectu, qa est subiectus alterius potestati, cui per dationem pupillaris substituti non potuit prouideri, fm Christoph. Por.

SYL. ¶Igitur in pupillari. Casus. Quærebat[r], an substõ pupillaris faceret censeri vnũ vel duplex testm̃: & videbatur ꝙ vnum quia cũ filius in virtute propriæ personæ non possit testari, non vr posse etiã per alium. cuius contrarium dr: non ꝙ pr testet nomine filij, quia hoc non posset ex ratione opposita, sed pr dr testari nõie ꝓprio in virtute potestatis a l. tributæ; & ideo dr potius vnum testm̃ duarum hæreditatum, quãuis consideratis

Not. etiam, ꝙ substõ pupillaris dr quasi testamẽtũ patris & filij.]
a ¶Præfatum modum. vt s. eo. in princ.
b ¶ Duo No. ꝙ duo dicuntur quò ad quid, qa duobus fit, nam instituitur hæres duobus patri. f. & filio. Item duarum hæreditatum. vnũ verò dr, quia ab vno factum. & facit ad hoc. ff. eo. l. patris & filij. & ff. de condi. & demon. l. hæc scriptura. & ff. de bon. pos. fm tab. si ita scriptum. §. fin. & l. vt bonorum.

¶ Dic clarius: ꝙ dicitur vnum respectu vnius testatoris, vnius solennitatis, & validitatis, & iuris accrescendi. l. qui patri. ff. de acqui. hæred. dicuntur aũt duo respectu hæreditatum: & quia duobus prouidetur: & quia possũt diuersimode repudiari: & quia duobus temporibus confici possunt. l. si quis eum. §. fin. ff. eod. est tamen re vera vnum: quia ais cõcurrerent tres fictiones: ꝙ factũ a patre censeatur factum à filio. Item, ꝙ impubes posset testari. Tertia, ꝙ factũ ante mortem censeretur factũ post mortem. SYL.

¶ Sin autem quis. Casus. Quærebatur primò an substitutio pupillaris posset fieri diuerso tempore, & diuersa seri ptura à testamento paterno: & videbatur ꝙ non, quia cũ re vera sit vnicum testamentum, debet fieri vno contextu, & vna solennitate. l. hæredes palam. ff. de testa. sed contrarium dicitur, quia id, quod dicitur in d. l. hæredes palam. habet locum, quando est vnum testamentum omni respectu, secus si diuersis respectibus. nam tunc diuerso tẽpore fieri potest, vt in hoc casu. Secundò dubitabatur, an si eodem cõtextu fiat, valeat. & poterat esse dubitatio ex eo, quia fie bantur

videbantur quasi parari insidię pupillo. contrarium deciditur, quia .l. nō præsumit hoc in eo, qui per patrem substituitur. Not. summarium.]

cum tantam constitutione n.l. ordinationem videat, & propter se? Respō. hoc ignorabit, an propter alium facta fuerit illa ordinatio. Accur.

a ¶ Formidolosus .i. dolosus multiformiter: vel .i. timid⁹ & meticulosus.

b. ¶ Subiaceat. quibus insidijs eum subijceret, substitutus, vt haberet eius hæreditatem, vt fecit Zacharel lus.

c ¶ Substitutionem .s. cum ipsa institutio ne. nam hic est ordo, vt primò institutio, secundò vulgaris substitutio, tertiò pupillaris fiat, vt s. eod. ti. in prin.

d ¶ Vocatur .. quæ est pupillaris.

e ¶ Scribere. Vel etiam alia charta: quia & hoc fieri potest, vt ff. eodem l. patris & filij.

¶ Pupillaris substitutio separatim a testō p̄no fcā, & ī eo etiā, valet. h. d.

¶ Sin autē quis ita formidolosus [a] sit, vt timeat, ne filius suus pupillus adhuc, ex eo, q͡ palam substitutū acceperit, post obitum ei⁹ periculo insidiarū subiaceat: [b] vulgarem quidem substitutionem [c] palàm facere, & in primis testamēti partibus ordinare debet: illam autem substitutionem, per quā, si hęres extiterit pupillus, & intra pubertatem decesse-rit, substitutus vocatur, [d] separatim in inferiorib⁹ partibus scribere, [e] † debet, eamq; partem proprio lino, [f] propriaq; cera cōsignare, & in priore parte testamenti cauere, [g] ne inferiores tabulæ viuo filio & adhuc impubere aperiantur.

¶ Illud palàm est, non ideo [h] minus valere substitutionem impuberis filii, q͡ in eisdē tabulis [i] scripta sit, q̄bus sibi quisq; hæredē īstituisset: q̄uis pupillo hoc periculosum sit.

ADDITIO. Nec ideo inualidabitur istud consilium, quia sub expressa vulgari tacita pupillaris continea tur, quia † illud verum nisi de mente tacita vel expressa testantis contrarium appareat vt hic, & l. iam hoc iure. ff. eod. † vl' non est debet.

g ¶ Cauere. Idem est, & si hoc non caueat, dùm tamen separatim signet.

h ¶ Non ideo minus. quasi dicat, dixim⁹, quòd sic caute fieri potest: sed si non ita fecerit, nunquid valet iō minus? Respon. nō ideo minus &c. vt hic dicit.

i ¶ Tabulis .s. apertis.

¶ Ex hoc tex. colligi potest, vnde substitutionis verbum fluxerit. nam solebant testatores primò hæredis nomen scribere. §. ante. j. de leg. deinde alios subt⁹ statuere, idest, quod Sueto. ait, in ima cera & Imp. hic, in inferiorib. partibus.]

f ¶ Proprio lino. Linum appellat ipsam chordulam. quę fit de li..o. vt videmus fieri in literis domini papæ, in qui bus chordulis testamenti apponebantur vij. sigilla de cera. Et ideo dicit proprio lino, quia si alieno, vēdicaret dominus, † & ita aperiretur, & consilium legis, nullum esset. Vel dic proprio, idest, separato ab alijs partibus testamenti. Sed nonne magis insidiabitur substitutus,

† Doctores cōtra pp publicam vtilitatem ad similitudinem signi insiti, vt per loā Fab. & Ange. hic.

¶ Non solum autem. Casus Querebatur, an exhęredato posset substitui pupillariter. & videbatur q͡ non, quia cū substitutio pupillaris introducta sit intuitu cuiusdam pietatis, & humanitatis in patre, vt scilicet filio testamentum facere possit eo tempore, quo propter ętatem impeditur testari, exhęredatio huic pietati aduersa videbatur, l. Titia. l. ij ff. de inoffic. testamen. Non videbatur igitur patri concedendum testamētum facere pupillo, quem ita odio pro sequebatur, vt a paterna hęreditate excluderetur. videbatur enim tunc cessare fides illa, in qua .l. confidit. Sed cōtra- SY L.

rium deciditur, quia quãuis negauerit hæreditatem propriam, non tamen per hoc debet denegari aliud beneficium ex alio capite competens, cum inconuenientia non sint multiplicanda. l. j. §. j. ff. eod. Not. exhæredatis substitui posse. Item, quòd i pupillari veniunt omnia bona pupilli. Item, quod substitui potest non tantum iam natis, sed posthumis.]

a Exhæredatis. Scilicet, substituere possunt.

* Scilicet pupillariter. nã per fideicommissum non possunt. Et ratio differentiæ est, quia per pupillarẽ substitutionẽ prospicitur pupillo, ne intestatus decedat. §. igitur. s. eod. at per fideicommissum oneraretur a patre: cum autem sit onus, non potest ei imponi, cui nihil relinquitur, secundum Din. quem refert & sequitur Par. in l. j. §. pen. ff. eod.]

¶Pupillaris fit etiã exhæredatis: & in ea veniunt omnia bona pupilli: & habet locum i posthumis. h. d.

¶ Non solum aũt hr̃dibus institutis impuberibus liberis ita substituere parẽtes possunt, vt si hę redes eis extiterint, & ante pubertatem mortui fuerint*, sit eis hæres is, quem ipsi voluerint: sed ẽt exhr̃datis.[a] Itaq; eo casu [b] si quid exhæredato pupillo ex hæreditatibus, legatisve, aut donationibus ꝓpinquorum † atq; amicorũ acquisitum fuerit,[c] id oẽ [d] ad substitutum [e] pertinebit.

¶ Quęcunq; diximus de substitutione impuberũ liberorũ, vel hæredum institutorum,[f] vel exhæredatorum,[g] eadẽ etiam de posthumis intelligimus.

¶Non potest pater pupillo suo substituere pupillariter, nisi sibi faciat

b Eo casu. Scilicet, quando exhęredato substituitur.

c Fuerit. Vt quia gratiosus erat hic pupillus, sic vt ei donaretur, vel legaretur.

d Id omne. Immo videtur, quòd tantum in eis bonis valet substitutio, quę a patre peruenerunt ad filium exhæredatum, vt ff. de milita. testamen. l. miles. . exhæredato. quæ est huic contraria. Solu. ibi miles emancipato substituebat, quod in alio, scilicet pagano, nõ toleratur, vt infra eod. §. extraneo. & ideo cum vnum pro eo inducitur, scilicet quod potest substituere emancipato, & aliud contra eum inducitur, scilicet quod non potest substituere emancipato, nisi in ijs bonis, quæ sibi dedit, vt argum. ff. de iureiur. cum qui. in princ.

c Pro solu. vide Christopho. hic, quia Ang non bene intelligit. S Y L.

e Ad substitutum. Qui substitutus nullo potest grauari legato, etiã in ea re, quæ pupillo fuit relicta, vt C. de leg. cum quidam. sed ipse exhæredatus sic in re sibi relicta, vt ff. eod. l. cohæredi. §. cum filiæ. in fin. §. (i) Et no. hũc §. nõ posse hodie habere locum, nisi talis sit impubes, qui possit esse ingratus, vt proximus pubertati, vt notat s. quib. mod. tut. fin. §. item finitur. versi. item si in seruitutem. aliàs non potest exhæredari, vt C. de inoffi. testa. si quis in suo §. legis.

† Ab

ADDITIO. Et est ratio diuersitatis, quia substõ exhæredati est simpliciter testamentum filij, ita quòd non patris, a quo nullam quotam hæreditatis accepit: & ideo in alieno testamento legare non potest: secus si ex eadem volũtate quotam hæreditatis haberet substitutus, & substitutioni locus esse posset, vt hic Ang.

f Institutorum. vt s. eod. in princip. vsque ad proximum. §.

g Exhæredatorum. vt s. proximo. §.

* Ratio est, quia pupillaris substitutio instituta fuit fauore liberorum impuberum, vt supra eod. titu. in princip. versi. nam moribus &c. posthumi autem habentur pro natis, cum de eorum commodo agitur, l. quod dicimus. de verbo. signifi.]

Liberis.

testamentū: & si nō valet testamentum patris, non valet etiam dicta substitutio. Ang.

¶ Liberis aūt †suis testm̄ nemo facere pōt, nisi & sibi [a] faciat: [b] nam pupillare testm̄, pars [c] & sequela est paterni testamenti: adeo vt si patris testamētum nō valeat, [d] nec filij quidem valebit.

¶ Pupillaris substitutio potest fieri singulis pupillis, vel ei, q vltimus morietur. Ang.

¶ Vel singulis [e] liberis, vel ei, qui eo-

¶ Liberi. Casus Quæsitum fuit, an substitutio pupillaris posset fieri, quāuis testamentum paternum factum non sit. videtur ꝙ sic, quia ex quo potest fieri separatim, vt dictum est s. videtur ꝙ possit fieri etiam absque eo, ꝙ fiat testm̄ paternum, contrarium tamē deciditur, & assignatur ratio in tex. quia substō pupillaris est pars & sequela testamenti paterni, iō non potest stare sine eo. Not. summa. Item ꝙ nullitas testamenti paterni influit in nullitatem tabularum pupillarium.]

†Facit ad hunc § c. j nostra. in gl. j. in fin. extra de sepul.

a ¶ Et sibi. Hic nota, ꝙ si filium exhæredat cui substituit, prius sibi, deinde debet facere filio testamentum. Si aūt eū instituat, tunc vel ante, vel post, valet institutio, vel substitutio, vt ff. eod. l. ij. §. prius. & §. sed siquis. & §. sed & si. & §. fi.

SYL. ¶ Hanc gl. seq. Bar. Ang. Albe. & Sal. in d. §. prius. tamen communiter damnaē, quia non potest reddi bona ratio diuersitatis, quamuis Bar. assignet coloratam quæ tamen damnatur.]

b ¶ Faciat. hoc fallit in milite: qui potest substituere pupillo, licet non instituat sibi aliquem hæredem, vt ff. de vulg. & pupil. subst. l. ij. §. quisquis.

c ¶ Pars. sic. ff. quemadmod. testamen. aper. l. penul.

d ¶ Non valeat. s. a principio: vt quia filius fuit præteritus, vt ff. eo. l. si quis eū. in fi. l. Vel als. s. non valet testm̄ a principio: cum multi sint modi, quibus testamentum non valet, vt ff. de iniu. rup. testa. l. j. Idem etiam, si ex post facto rūpatur in totum. s. testm̄ patris: secus si pro parte tm̄: quia tunc substitutio remanet, vt ff eod in substitutione. & ff. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. sed nec. Item hæc sunt vera, si iure ciuili expugnetur testm̄: aliter autem: si iure prætorio: vt si per contratabulas expugnetur testm̄: quia remanet substitutio, vt ff eo. l. ex duobus. in fi. & l. seq. quæ huic l. cōtrariæ sunt.

¶ Ratio est quia vltimo casu testm̄ de iure ciuili valet, ideo sustinetur substitutio pupillaris.] SYL.

¶ Sed certe aliud est, cum expugnaē iure ciuili, vt hic: aliud cum iure prætorio vt ibi. nā prætor non potest facere esse, nec desinere hæredem. j. de bon. possess. §. quos autem.

** Receptior est sentētia, hodie si testm̄ ex causa præteritionis nullius sit momenti, pupillarem substōnem ipsi instituto factā conseruari, auth. ex cā. C. de lib. præt. qđ tn̄ quibusdam casibus non procedit. vt cū pr̄ nesciens se aliū habere filiū, illū præterijsset, vel filio impuberi instituto datus esset extraneus substitutus. Idem, si contra tab bo. pos. impetrata sit d l. ex duobus §. fi. quia prætor non pōt facere quin adhuc institutus iure ciuili hæres sit, d. §. quos aūt at secus, si testm̄ ex querela veluti inofficiosum expugnatum sit. d. §. sed nec impuberis. ad causam enim intestati omnia tunc redigūtur.] Item no. hic. ꝙ de alienis rebus quis testatur: vt pr̄ de bonis filij. sic & als. ff. de don. inter vir. & vxo. cū hic. §. si miles & ff. de iniu. rup. testam. si quis filio. § sed & siquis fuerit. Est & alius casus secūdū quosdam, vt C. de secun. nupt. fœminæ. §. fin. Sed de iure communi aliter est, vt ff. de testam l. eius qui. §. j. & de codicil. l. conficiuntur. §. si post.

†Et isti vni ca orone quod facit, vt si filiab. legatur certum pro qualibet q̄uis verbis sint coniūcte nō tn̄ habeāt ius accresc ēdi, vt l. hmōi. §. qbus ita ff de leg. j. Ang.

¶ Vel singulis. Casum non expedit figurare in tā aperta rā. No summariū. Itē, ꝙ substituēdo vltimo vr̄ mēs testatoris esse cōseruare ius legitimarū hereditatū SYL.

e ¶ Vel singulis. Pōt. n. esse, ꝙ quis habeāt plures filios. & oēs Ipuberes si cuilibet substituere vult, †poterit: sin autē vltimo loco morienti, & hoc potest, vt hic, & SYL.

hic,& ff.e.l.vel singulis.& hoc casu,vno moriẽte, deferẽ sua portio iure lĩmo.s. per l.xij.tab.ad fratres,vt hic,&.j.de legi agna.suc.§.j.Sed certe ex eo, q̃ vñ vl timo morienti.substituit, vr̃ eos inuicẽ substituisse vs que ad vltimũ & ita iure sub stõnis magis, q̃ lĩmo inter eos succedi vr̃, vt ff. de lega. secundo l. Titia Scio. §. Seia. ĩ fi. quæ est huic contra. Sed certe ibi dixit plus.s. q̃ nõ alienarent quod testator eis dimittebat & ex hoc ibi dr̃ iure substitutionis succedere, si qa vltimo tñ substituit,vt ff.de lega.iij.is q. ĩ fi.

rũ nouissimus[a] impubes moriet̃, substitui[b] põt: singulis quidem, si neminẽ eorũ intestatũ decedere voluerit: nouissimo, si ius legitimarũ hæreditatũ integrũ inter eos custodiri velit.

¶ Substõ pupillaris: põt fieri nominatim, aut gñaliter quo casu vocantur scripti hæredes pro rata institutionis. hoc dicit.

SYL. ¶ Dic,q̃ cõis solu.est,quia hic simpl'r est facta sub.stõ,ibi in toto, scd̃m Bar. in d. l.vel singulis.vbi cõiter approbatur.]

* ¶ Non.n.posset tota hæreditas per eũ, qui vltimus moriat̃,restitui, nisi ad eũ puenerit:peruenisse aũt nõ potuit, nisi inuicem factã substõnẽ proponamus.]

a ¶ Nouissimus.i.vltimus:puta his verbis,Qui ex liberis meis impubes vltim⁹ morietur,ei Titius hæres esto.

* ¶ Idem,si duobus impuberibus institutis,his verbis substituat, Si vterq; impubes decesserit.l.cum quidam C.eod.]

b ¶ Substitui.s.pupillariter.

SYL. ¶ Substituitur. Casus in nouissima regula nõ figuratur nisi literaliter: cuius rõ est libertas vltimarum voluntatũ. ideo autem admittuntur pro rata,quia cum non designent portiones,& certũ est illum voluisse hẽe portionẽ, debet præsumi eũ ita dilexisse in substõne, sicut dilexerat in institutione.No summa.]

c ¶ Substituitur. Nominatim. sic s̃. de exhæred.lib.§.nominatim.

d ¶ Hr̃s erit.Subaudi,sit hr̃s filio meo.

e ¶ Quibus.s.generalibus verbis:

f ¶ Hæredes.scilicet patris.

g ¶ Extiterunt.s. ipsimet hæredes. nam secus si alijs quæsitũ:vt puta patri vel domino.ná tales.s.pater & dominus, qui sunt hęredes per filium,vel per seruũ, ex his verbis generalibus non admittuntur ex substõne. idem dicas de hærede hæredis:vt hæc notantur. ff.eod. cum filio. & l. qui liberis. §. hæc verba. & l.sequen.

¶ Substituit̃ autem ĩpuberi aut nominatim,[c] veluti, † Titius.aut gñal'r, vt, Quisq́s mihi hęres erit.[d] Quibus[e] verbis vocãtur ex substitutione, impubere mortuo filio,illi, q † & scripti sunt hęredes,[f] & extiterũt,[g] & p qua[h] parte hæredes facti sunt.

† Aũ Titius hęs esto.

† Qui et scripti hęredes extiterunt.

* ¶ Rationem vide in d.l. q liberis. ff. eo. & in l. sciendum. de verb. sig. vbi Alcia. eá doctissime explicat.]

¶ Pupillaris substitutio expirat adueniẽte pubertate.

¶ Masculo igitur

h ¶ Pro qua parte.prout.n.dilexit testator eos,instituit æqualiter vel inæqualiter:sic in substõne p̃sumit̃,vt hic, & ff.e. si pater & s̃.tit.j.§.& si ex disparibus.

* ¶ Animaduertendũ est, q̃ tex. noster dicit substitutos succedere p qua parte hr̃des facti sunt,non,pro qua hr̃des scripti sunt.fieri.n.põt,vt maiorẽ habeãt ex hr̃ditate testõris portionẽ,q̃ ex qua scripti fuerunt:veluti si portio alicuius cohr̃dis repudiantis eis accreuerit. in diuisione itaq; hr̃ditatis pupilli hoc casu hr̃ ratio tam acquisitarum portionum, q̃ scriptarum.l.si in testamento.ff.eo.]

¶ Masculo. Casus hic etiam non figurabitur,cum notissima sit regula inducta cessãte ratione finali introductionis ipsius pupillaris substitutionis: quia cũ ideo introducta sit,vt suppleatur per patrem defectus ætatis filiorum, profecto adueniente ætate, qua sibi possunt testãdo prouidere, debet cessare dispõ ex cã præterita introducta.l. Titia. §. vsuras. ff de leg.ij.No.quando expiret substitutio in masculo,& fœmina. SYL.

Vsque

vsq;[a] ad quatuordecim annos substitui pôt, fœminæ vsq; ad xij. annos: & si hoc tempus excesserint, substitutio[b] euanescit. †

¶ Extraneo vel filio puberi non potest fieri substitutio directa post aditã hẽditatẽ, sed solum per fideicommissum potest grauari de hẽditate alteri restituẽda ĩ totũ vel in partẽ. Are.

¶ Extraneo vero, vel filio puberi hæredi instituto, ita substituere † nemo potest, † vt si hæres extiterit, & ĩtra aliquod tempus decesserit, alius ei sit hæres: sed hoc solum permissum est, vt eum per fideicommissũ[c] testatõr obliget[d] alij hẽditatem eius, vel totam, vel ꝓ parte restituere; qđ ius quale sit, suo loco trademus.[e]

a ¶ Vsque ad quatuordecim annos.s.cõpletos: nã pupilli esse desinunt, vt ĩ. qb. mod. tut. fi. in prin. sed ĩ. hos annos pôt substitui, vt ff. eo. si ita qs. & l. q plures.

b ¶ Substõ.s. directa: si tñ aliqua verba inueniant̃ fideicõmissi in testõ, iure fideicõmissi valebit, vt C. de fideicom. l. si frater tuus.

¶ Extraneo. Casus figuratio nõ est necessaria in regula notissima ĩ mã substitutionũ, ꝙ post aditã directo a pagano nõ substituit̃: cuius rõ ĩ promptu ẽ, qa cũ semel factus sit hẽs, non pôt desinere postea esse hæres, sicuti nõ pôt ex die vel ad diẽ hæres quis institui, quod tñ concessum est per fideicõmissum. vt dicetur. ĩ. de fideicom. hær. No. summarium.]

S Y L. † Cõcor. s. Raynerius. ĩ gl. sup verb. liberis. ꝑa med. ibi, pupillaris est, extra de test.

c ¶ Per fideicõmissum. quod semper fecisse vr̃, cũ dicit, Si filius meus qñcunq; decesserit, substituo ei Vitalẽ. quia verbum, substituo, cũ sit gñale verbum, & ad directã & ad fideicõmissariã substõnem possit trahi, ad id restringet̃, quod est rei aptius. i. ad fideicõmissum, quia directa nõ habet locũ, qñcunque decedit. & ꝓbat̃ hoc. C. de impu. & alijs substi. l. precibus. §. si vero substitutio. (i) & ff. de vulg. subst. l. cohæredi. §. cũ filię. & ff. de legi & senatuscon. l. ĩ ambigua. forte idẽ si dicat, Vitalis hæres esto. nã trahitur ad fideicõmissariam. quia de hæreditate restituenda rogasse vr̃, vt ff. ad Trebel. l. ex facto. ȷ. rñ. & l. Scęuola. Sed contra est, vt no. s. in distinctione.

Substituo est verbũ gñale.

¶ Dic, ꝙ verbũ. heres esto est verbũ directũ, quod non obliquatur, vt dicit glos. & tradit Bar. in l centurio. col. fi. ff. eo.]

SY L.

** Adde, verba directa seu ciuilia dici, quæ sui natura ius siue vniuersale, siue particulare ĩ aliquẽ à testõre cõtinẽter transferunt, nec ministeriũ hoĩs requirunt, sed ipso iure effectum hñt, qualia sunt, hẽs esto, accipiat, capiat, accrescat, moriat̃ ei etsi milia. c. si pr̃. de test. in vj. vbi doc. Infle xa verò, seu obliqua, vel p̃caria, q̃ ministerio hoĩs indigẽt, veluti, restituas: qđ verbũ ꝓprię pertinet ad fideicõmissa. l. cohẽdi. §. cũ filiæ. ff. eo. ti. Illud tñ admonem⁹ nullũ adeo directũ verbũ eẽ, quin fiat p̃cariũ seu obliquum, si ita à testõre conceptũ sit, vt indigeat hominis ministerio, quod elegãter Bal. censuit. l. fi. col. pen. C. de sacrosan. eccl. facit l. filiofam. §. vt quis. de leg. ȷ. & l. Lucius. §. fin de leg. iij. Obserua ꝑterea, ꝙ vbi substõ pôt valere iure directo nõ trahit̃ ad fideicõmissum. d. c. si pr̃. & gl. in l verbis ff. eod.]

† Non tñ inutilis erit hmõi substõ, cũ tacitã vulgarẽ: cõtineat, ꝑm Bar. in l. i. col. fin. ff eod.

† Nisi sit miles. l. cẽturio. & ibi no. ff. eo.

ADDITIO. (i) No. ꝙ substõ cõpendiosa facta verbis cõibus valet omni tẽpore vt fideicõ. & idem tenuit gl in d. l. p̃cib⁹. & est cõis opi. licet aliqui dixerint, ꝙ ĩtra tẽpora valeat iure direc. post tpa uero iure fideic. dicatis vt ibi Christop.

d ¶ Obliget. rogando eũ per fideicommis. vt restituat.

e ¶ Trademus, vt ĩ. de fideicommis. hæred. per totum.

* ¶ Adde multũ interesse, an qs substituat̃ directò, an p fideicõmissũ. nã priore casu succedit̃ in totũ: posteriore, detracto quadrãte ex. S.C. Trebelliano.]

Cõtinuatio.

¶ Quibus modis &c. Vsq; nunc quaſr firment̃ testã. nunc quaſr infirment̃. nã nihil est adeo firmũ, quod non rũpat̃. ut in auth. de nupt. §. nuptias. coll. iij.

Diuiſio.

Eſtamentum. Totus iſte titu. diuiditur in quinque partes. Primò ponit, qualiter teſtamentum tollatur agnatione ſui hæredis nouiter adoptati. Secundo, qualiter p ſecundũ teſtamentum tollatur primũ. Tertiò, qualiter teſtamentum irritetur capitis diminutione teſtãtis. Quartò an voluntas ſolẽnis poſſit tolli nuda volũtate teſtantis. Vltimo, ꝙ ẽt Impator non capit ex teſtõ imperfecto. Secũda ibi, in §. Poſteriore. Tertia ibi, alio quoq;. Quarta ibi, Ex eo autem. Quinta ibi, Eadem oratione. Aretinus.

†Alias adeo.

SYL. ¶ Casus in §. diffiniente, & procedente tradendo regulam, non eſt figurandus poterat tñ dubitari, ꝙ cum teſtm̃ iure factũ eſſet, non poſſet tolli niſi ſaltẽ cõtraria expreſſa voluntate & ſolẽni: per reg. l. nihil tam naturale. ff. de regu. iu. Cuius ↄtrariũ dr̃, ꝙ rumpitur teſtamentum agnatione filij adoptati vel arrogati. cuius rõ eſt, ꝙ cũ a l. ciuili æquiparentur filijs legitimis & naturalibus, & agnatione filij poſthumi teſtm̃ rumpatur, quia de eo nulla eſt facta mẽtio, & tamen ad validitatem teſtamenti debet inſtitui, aut exheredari: ita rumpitꝰ in caſu iſto. No. teſtm̃ nullũ rumpi nõ poſſe: quia priuatio preſupponit habitũ Item, ꝙ ſolenne teſtm̃ põt rumpi & irritari. Itẽ, ꝙ tunc rumpitꝰ, qñ manẽte teſtatore in eo ſtatu, ius teſtamẽti vitiatur. Itẽ, ꝙ arrogatione filij rumpitꝰ. Itẽ, ꝙ dictio, quaſi, ẽ nota improprietatis.]

a ¶ Adoptauerit. i. arrogauerit.

* ¶ Idem, ſi legitimauerit filium, Deci. ↄ l. lij. ĩ pri. & Iul. Clar. ð teſtã. q. lxxxiiij.

b ¶ Conſtitutionem. Puta auus eſt qui adoptat, vt C. de adopti. l. cum in adoptiuis. & §. de adopt. §. ſed hodie.

c ¶ Rumpitur. ſi aũt prius eum inſtituiſſet, non rumperetur, licet poſtea arrogetur, vt ff. de libe. & poſth. filio. § ſi.

¶ Quibus modis teſtamenta infirmentur.

¶ Teſtamentũ valet, donec rũpatur aut irritum fiat. rũpitur autem agnatione filij adoptati vel arrogati. h. d.

Eſtamẽtum iure factũ vſque † eo valet, donec rũpatur, irritũue fiat. Rũpitur autem teſtamẽtũ, cum in eodem ſtatu† manẽte teſtatore, ipſius teſtamenti † ius vitiatur. Si qs enim poſt factũ teſtamentum adoptauerit[a] ſibi filium per Imperatorem, eum, q eſt ſui iuris: aut per Prætorẽ (ſm noſtrã conſtitutionẽ[b]) eum, q in poteſtate parentis fuerit: teſtm̃ eiꝰ rũpitꝰ,[c] quaſi agnatione[d] ſui hæredis.

† Aliqui

SYL. malũt legere, nõ manente ſed deciplunẽ de hoc. n. agitꝰ in §. alio. infra eod.

† Alias via.

¶ Ratio eſt, quia iam reperitur inſtitutus: & cum teſtm̃ ſortiatur effectũ ſecundũ tẽpus mortis, illo tẽpore reperitꝰ inſtitutꝰ, quo ſolet eſſe cauſa rupturæ. Si autem fuit exhæredatus filius emancipatus, & poſtea arrogetꝰ, tunc non rumpitꝰ. aut extraneus, qui poſtea arrogatur: & tunc rumpitur, vt ff. de contratab. l. non putauit. §. ſi quis emancipatũ. Extraneum autẽ nepotem accipe, qui non eſt ſuus hr̃s, cũ alius eũ præcedat: † alias fruſtra tũc exhæredaretur, vt ff. de verb. obli. quidã cum filium. & de libe. & poſth. l. ſi quis poſthumos. §. ſi filium.

† Et intellige extraneũ extraneitate qua filius emãcipatꝰ ẽ: & ſic nõ inepte eſt hr̃dat immo lex ↄſuluit, vt § poſthumorũ. ſupra de exhær. lib. & ita bñ ſequitꝰ in gl. a. Ictra ſtra &c. to. Fab.

ADDITIO. Et hęc vera, qñ ante teſtamentũ fuit facta exhæredatio. quid aũt ſi in eodem, vel ĩ vno teſtõ inſtituatur in alio poſtea ſimpliciter exheredetur: aut ſi poſt ius quęſitum exhęredatio cõferatur, vide Ang. hic.

d ¶ Quaſi agnatione. Ideſt: ſicut natiuitate alicuius poſthumi. nam tunc certum eſt rumpi, vt ff. de iniuſt. rup. teſta. l. j. in fi. & l iij. ĩ prin. & l. certum. (i) Et hoc in maſculi teſtamento: ſecus in teſtamento fœminæ, vt ff. de lib & poſth. l. Gallus. §. nunc de lege Velleia. in fi. §. & eſt ratio, quia præteritio matris hr̃ p exhęredatione, vt §. de exhęr. lib. §. fi. ſed de inoffi teſta. agit talis poſthumus, vt C. de inoffi. teſta. l. iij.

Adde

¶ Posteriore testõ, ēt q ex eo hēditas nõ adeatur, primũ rumpitur h.d.

¶ † Posteriore quoq; testamento, † qđ iure perfectum est, superius rumpit̃: a nec interest, extiterit aliquis hęres ex eo, b an non. hoc enim solum spectatur an aliquo casu existere c potuerit.

** Adde, quod ait gl. de posthumo, non habere locũ in posthumo nepote cõcepto & nato post mortẽ testõris: quia is nõ rumpit testm̃. l. si quis filio. in prin. vbi Bar. de iniust. rup. test. & idẽ Bartol. in l. nam ad ea. de legi.]

ADDIT. (i) Testamẽtum tamen rite factum postea p ingressum mõasterij nõ irritatur, sed regulatur secundũ authẽ si qua mulier. C. de sacrosanct. eccle. dic vt per Ange. hic.

† Pl'es notabiles amplia tiones & decl'ones ad istũ §. ponit Deci. i cõs. 475. & S Y L. Clar. de test. q. 94

*

¶ Posteriore. Casus. Tritissima regula est in materia vltimarum volũtatum, posteriore testõ primũ rumpi. Hoc tñ dubitandi materiã in tex. nr̃o faciebat: qa videbat̃ ex uolũtate testm̃ pẽdere, ita q quoquo mõ ɔstaret de noua volũtate ɔtraria, primũ testm̃ videbat̃ rũpi: qa iã liquido apparebat à priori voluntate recessisse. sed ɔtrariũ dr̃, q necesse ẽ s̃m testm̃ iure factũ esse, vt primũ tollat̃ qđ .n. solenniter factũ est, eodẽ mõ dissolui dẽt. l. nihil tã naturale. ff. de reg. iur. nisi ɔcurrat longũ tp̃s cũ voluntate minus solenni: qa tunc cursus tẽporis facit p̄sumi obliuionẽ prioris volũtatis. l. sancimus. C. de testa. No. testm̃ primum tolli ipso iure per s̃m perfectũ. Item, q est necesse, q ex secundo possit adiri hr̃ditas, licet effectualiter nõ adeat̃. Itẽ, q tollit̃, dato, q in secũdo sit institut⁹ hr̃s sub conditione, quæ etiam defecerit.]

† Secus i codicillis §. vlt. in. fra de codi.

a ¶ Rumpitur. hoc est verum secundũ quosdam, quando secundum non concordat cũ primo, & alias durat primũ, vt C. de testa sancimus. Sed certe hoc stare non potest. nam si valet secundũ, non valet primum, cũ idem non possit duo testamenta facere: cum ex secundo tantum adeatur hæreditas. (i) Econtra in sententia, nam valet prima, non secũda ab eodem & super eodem lata, vt ff. de re iud. l. Iudex.

¶ Ratio est, quia lata sententia expirat officium quodammodo iudicis, qui functus est officio suo: in testamento

S Y L.

vero voluntas est ambulatoria vsq; ad mortem.]

ADDITIO. (i) Hoc verum vbi fiunt ex interuallo: alias in eodẽ contextu & corã eisdẽ testib. possent duo originalia cõfici. Io. Fab.

* ¶ Adde, q posterius testamentũ, et minus legitime factũ, tollit primũ, qñ in posteriore testõ sunt instituti hr̃des qui ab intestato venire possunt. l. ij. ff. de iniu. rupt. & not. Bar. in l. omnes. col. xiij. in princip. ff. de iust. & iur.]

* ¶ Item intellige hunc §. procedere in testamentis paganorum. aliud enim est in milite, qui potest relinquere duo testamenta æque valida. l. quærebatur. ff. de testa mili. Sed qđ iuris, si pducantur duo testamenta eodẽ die ɔfecta, nec appareat vtrũ prius factũ sit? R ñ. neutrũ valere pp ĩcertitudinẽ. gl. ver. missus. l. fi. C. de edi. di. Adr. tol. Clar. de testa. ad fi.

b ¶ Ex eo s posteriore testamento.

c ¶ Existere potuerit. Nota non considerari quod est, sed qđ esse põt, vt hic, & ff. de hær. insti. l. pr̃ filio. & ff. de iniust. rup testa. l. cũ in scđo. in prin. & §. in futurũ. Sed cõtra ff. de lib. & posth. si fili⁹. j Solu. ibi secundum testm̃ non valuit etiam in principio: hic autem valuit, licet ex eo non adeatur hæreditas. Item nota, q id, quod valet plus, rumpit̃ per id, qđ minus ualet sic. ff. de adimẽ leg. l. legatũ sub conditione. §. j. Arg. contra ff. de rescinden. vend. si id qđ. in prin. & §. fin. Dic, vt ibi notatur.

¶ Aliud est in legato, in quo sola vnius voluntas spectatur: aliud in contractu, vbi duorum consensus exigitur, secundum Io. Fab. hic.] S Y L.

* ¶ Testamentum an ita fieri possit, vt nullo modo possit reuocari, vide latissime apud Bart. in l. si quis in principio de legat. iij. Sali. in l. sancimus. C. de testa. & post eos apud Cæpol. cautel. cxvij. incip. si pater. & Clar. de testa. q. xciiij. & xcix. vbi omnino videas.]

Idq; si qs[a] aut noluerit hęres esse: aut viuo testatore, aut post mortem eius ante, q̃ hæreditatẽ †adierit, dcesserit:[b] aut† cõditione, sub qua hæres institutus est, † defectus sit: in his casib' paterfamilias intestatus moritur. Nam & prius testamentum non valet ruptum à posteriore: et posterius æque nullas habet vires, cũ ex eo nemo hæres extiterit.

¶ Primum testm̃ iure perfectũ tollitur per secũdũ perfectũ, ẽt si in eo sit in re certa hæres institut': nisi in secũdo asseruerit se velle valere primum: quo casu institutus in re certa, oĩa per fideicommissum restituit. Ang.

¶ Sed & si qs [c] prio re[d] testõ iure perfecto, posterius ęque iure fecerit: ẽt si ex certis rebus[e] in eo hęredẽ instituerit, supi' tñ testm̃ sublatũ esse, diui Seuerus & Antoninus rescripserũt: cuius constitutionis verba etiam hic inseri[f] iussimus, cũ aliud[g] quoque pręterea in ea constitutione expressum sit.

¶ Imperatores [h] Seuerus & Antonin' AA. Cocceio Campano.[i] Testm̃ scdo loco factum, licet

† Ars adiret.
† Ars ante condõ nem.
S Y L.
† Ars defunctus.

a ¶ Ideoq; si quis. Scilicet institutus hæres in secundo testamento. Et iste versus est exemplum, quando valet secundum testamentum, & non extitit in eo hæres. & vide tria exempla.

b ¶ Decesserit. quare nõ transmittit nec olim nec hodie ad hæredes, vt C. de cad. tollẽ l. j. §. in nouissimo.

¶ Sed & si qs. Casus. Quærebatur, an condito solenniter testamento, si fiat secundum in quo non vniuersaliter hæres instituatur, sed in certa re, dicatur validum & videbatur, q non, quia posterius testamentum nõ æque pfectum est vt primũ, nec de toto disponit. cuius contrariũ deciditur: nã aut instituit in re certa nihil addito: & tunc detracta rei certæ mentione, trahitur institutio ex dispositione. l. ad eum. l. j. §. si ex fundo. ff. de hære. instit. si vero dicitur, velle adhuc primum valere, tunc primum ipso iure tollitur, & l. exequit officium suum, & applicantur hæredi in certa re omnia: sed vt seruetur voluntas testãtis, tenetur primis hæredibus restituere retenta re, in qua est institutus, si ascendit ad quartam, aliàs retenta quarta. Nota summariũ, & q̃ in positione casus dicta sunt.]

c ¶ Sed & si quis. Iste §. est lex. ff. ad Trebel. & incipit, si quis priore. Accursius.

d ¶ Priore testamento, Nota hic argumentũ pro sentẽtia appellationis, vt rũ ex ea, vel ex prima agatur. ¶ Dic, quòd aut prima sẽtentia confirmatur per lapsum temporis, quia appellatio deseritur: & agitur ex prima: aut confirmatur a secunda: & ex ea agitur: glo. in l. eos. ybi Bar. C de appel.] Sed contra argu. C. de don. inter vir. & vxo. l. ex verbis. & simile potest notari in l. penul. eiusdem titu. Accur.

Sñia si ge mĩnet, et qua tunc agetur. S Y L.

e ¶ Ex certis rebus. Quia totum habet, licet ex certa re sit institutus: & ideo rumpitur primum testamentum, vt hic, & ff. de hæred. instit. l. prima. §. si ex fundo.

ADDITIO Et hoc verum, quãdo in eodem testamento non est datus alius cohæres: aliàs haberetur loco legatarij, præterquam in querela inofficiosi testamenti, de quo dic, vt per Ang. hic.

f ¶ Inseri iussimus. hoc titulo statim.

g ¶ Aliud. C. q expresse confirmari potest primum in secundo, & alia, vt patet in sequentibus.

h ¶ Imperatores. Ecce verba dictæ constitutionis.

i ¶ Campano. s. rescripserunt salutem. In eo.

in eo [a] certarum rerum hęres scriptus sit, perinde iure valere,[b] ac si rerū mētio facta non esset: sed teneri hęredem scriptū,[c] vt cōtētus rebus sibi datis, aut suppleta[d] quarta ex lege Falcidia, hrēditatem restituat ijs, qui in priore testamento scripti fuerāt, pp inserta †verba secundo testamento, quib⁹, vt valeret prius testamētū, expressum[e] est; dubitari ñ oportet.

¶ Et ruptum qdē testamentum hoc ſ modo efficitur.

¶ Per capitis diminutionem testamētū ꝓprie fit irritū. Et largo modo testamentum ruptū vel iniustū dicitur irritum, & ecōtra, Aretinus.

¶ Alio† quoq; mō testamenta iure facta infirmantur: veluti cū is, qui fecit testamentum, capite diminutus[g] sit: quod qbus modis accidat, prīo libro retulim⁹.[h] Hoc autem casu[i] irrita fieri testamēta dicuntur:[k] cū alioquin[l]

a ¶ In eo. s. secūdo testamento.
b ¶ Valere. Accipe, dubitari non oportet, quod est .j. Accur.
c ¶ Scriptum. s. in secundo testamento.
d ¶ Suppleta quarta. s. si res sibi datæ non faciant quartam.
* ¶ Annota ex hoc text. Falcidiæ nomine etiam quartā, quam vocant Trebellianicam, designari, qd & aliàs sepissime obseruauimus, vt in l. cum filium versic. deniq; de leg. j. l. pater filiam. ff. ad l. Fal. & l. j. §. si is qui. ad Trebel.]

† Als fideicōmissi verba.

e ¶ Expressū. est. Nam testator voluit primum testamentum manere. & tamen nō potuit, nisi iure fideicōmissi. ex tacita tñ voluntate, quę ex secūdo testō percipitur, remanet primū. vt si dicā in secundo, Jō instituo talem: quia mortuus est quē instituerā in primo. nā si errauit, remanet primus hęres, & legata ex vtroq; pstant. s. a primo hrēde vt ff. de hæredi. instituen. l. fin.

SYL. ¶ Ille tex. probat contrarium, vt aduertit hic Christoph.]

ADDITIO. Et sic ex qualitate præfationis colligitur causa finalis ipsius dispositionis, & tunc ab ea licitum est arguere. Angel.

f ¶ Hoc modo. s. tribus modis, per arrogationē, & agnationē, vt s. eo. §. j. Itē & per secundi testamenti cōpositionem, vt s. eo. § posteriore quoq;. vsque huc.

SYL. ¶ Alio quoque modo. Casus. Quærebatur, an capitis diminutione rumperet, testamentum: & videbatur ꝙ non, saltem qñ postea decedebat sui iuris, quia media ipsa non vr̄ nocere testatori, sicut non nocent hrēdi. §. in extraneis .j. de hæred. qual. & diffe. contrariū decidit: & ratio esse pōt, quia venit ad casum, i quo non posset testari. l. q in potestate. ff. de testa ꝗ ratio per aliquos hic reꝓbatur. Tñ potes eā defendere. Nec ob. §. in extraneis. qa defect⁹ causæ efficientis non est purgabilis, sicut in causa suscipiente, vt dicit hic las. per ea, q̄ hr̄r in §. si cui fundus. .j. de leg. Not. q̄ dr̄r in summario.]

† als aūe

g ¶ Alio. Diminutus sit. licet minima capitis diminutione, vt .j. eo §. non tñ. in fi. & ff. de codicil. l. cōficiunt. §. si post factū. sed contra. s. de milita. test. §. pen. Sed illud speciale est in milite. Pōt & alius modus irritandi testm̄ adijci: quia per legē quandoq; cassatur in duobus casibus. vt in auth. vt cū de app. cogno. §. si quis de prædictis. & §. si vnum ex parentib. col. viij. †

† Primus casus est, qñ ille, q cognouit se hrēdem scriptū I testō, testatorem inopia laborātem nō alimētauerit: immo illum passus est fame necari. Secundus casus est, qñ testatorem ab hostibus captū hrēdem itune indignatione quadā hrēdis testm̄ viribus vacuat: propterea qd hrēditas ex eo nō adit, ſm Christo.

Quid ergo si quis ingrediatr religionē, an irritū fiat ei⁹ testm̄ antea factū? vide Bar & alios Doc. in auth. si qua mulier C. de sacros. ecc & Clar. de test. q. lxxviij. vbi distinguit.

h ¶ Retulimus. vt supra de capit. diminu.

i ¶ Hoc autem casu. s. cum quis capite diminuitur.

K ¶ Dicuntur. s. proprie.

l ¶ Alioquin. Scilicet si improprie dicere velim & large.

a ¶ Causas.i.differentias.
b ¶ Singulis appellationibus.i. proprijs nominibus.& facit. ff.de sup.leg l. Labeo.§.fin.
c. ¶ Non iure facta. † vt sunt illa, quæ carent solennitate testiũ. Vel quando testator non habuit testamenti factionem, & facit. Vel quando filium in potestate constitutum præteriuit,vt l.j. ff. de iniust.rup. test.
**Adde.ꝙ his tribus casibus testm̃ iniustũ dr.proprie tñ illud iniustũ appellaẽ, cui desunt solennia.]
d ¶ Rumpi.§ tribus modis, videlicet per arrogationẽ, per agnationem,& per secundi testamẽti compositionẽ. Accu.
e ¶ Irrita fieri.vt per capitis diminutionem testatoris,vel qñ hæres institutus non adit hæreditatẽ: qa tunc testamentum constituitur irritũ, vt l,j.ff.de iniust.rup.testa.

† Illa gl. cũ duab' sequenti bus non sunt Accu.sed additiones.

† Als pro pter.

& quę rumpuntur, irrita fiãt:& ea quę statim ab initio nõ iure fiũt,irrita sint. Sed & ea, quæ iure fcã sunt, & postea † per capitis diminutionem irrita fiunt, possumus nihilomin⁹ rupta dicere. Sed quia sane commodius erat, singulas causas[a] sin gulis [b]appellationi bus distingui: ideo quędam non [c]iure facta dicuntur,quædam iure facta rũpi,[d] vel irrita[e] fieri.

¶ Testm̃ iure factũ qđ postea fit irritũ capitis diminutione testatoris, recõualescit de æqtate Prętoris, si testator tempore mortis fuerit ciuis Romanus & sui iuris. Angel.

¶ Nõ tñ p oĩa inutilia sũt ea testamẽta,quæ ab initio iure facta, † per capitis diminutionẽ irrita facta sunt. Nã si septem testium signis signata' sunt, põt scriptus hæres fm tabulas testĩ bonorum possessionẽ agnoscere: si mõ defunctus, & ciuis Romanus,[g]& suæ[h] ptãtis mortis tpe fuerit.[i] Nã si iõ irritũ factũ sit testm̃,quia ciuitatem, vel ẽt libertatẽ[k] testõr amisit, aut quia ĩ adoptionẽ se dedit, & mortis tpe ĩ adoptiui pr̃is ptãte sit, nõ potest scriptus hr̃s fm tabulas[l] bonorũ possessionẽ petere.

f ¶ Signata sunt & postea testator capite diminutus est.
g ¶ Ciuis Romanus. vt quando maximam vel mediam capitis diminutionẽ passus fuerit,& postea restitutus.
h ¶ Suæ potestatis.vt ĩ minima.
i ¶ Fuerit & aliquo iudicio voluntatẽ primam retineat, vt ff. de bon. pos. sm tabu.l.qui ex liberis. §. testamento.
¶ Hæc gl. cõicter approbatur: quæ voluntas, debet declarari saltem corã qnque testibus. l. hæredes. §. sed & si notã, ff. de testa. & ibi doct.]
K ¶ Libertatem. Immo etiã facto seruo testatore, vt quia capiatur ab hostib. & ibi seruus moriatur: nã tunc valet testm̃,vt s̃. qui. nõ est per. fa. te.§.fi. qui est contra.sed illud est propter fictionem.l.Cornelię, vt ibi,& ff.de vulg.substi.l.lex Cornelia.
ADDITIO. Et tunc quando impedimẽtum tollitur per viam fictionis, vt ibi, vel restitutionis in integrum à principe,vt l,siquis filio.§. pen.ff.de iniust.testa. reconualescit testamentum etiam de iure ciuili, nisi quõ ad relictum rali damnato factum, vel ipsius institutionem secundum Ang.
l ¶ Secundum tabulas. Nota, ꝙ de iure ciuili non admittitur: cum sit irritũ testamen-

† Als pro pter.

SYL.

¶ Non tñ. Casus. Ratio dubitandi in pñti casu erat dispõ prętę.§.& rigor iuris ciuilis:ratio aũt decidendi fuit ęquitas prætoria. No. ꝙ reconualescit quod alias non valuit, cessante impedimento, saltem de ęquitate. Item,ꝙ ad hoc, vt bonorum possessio secundum tabulas detur,necesse est,ꝙ testamentum sit solenne de iure ciuili.

SYL.

SYL.

¶ Posterius testm̃ imperfectũ, vel alia vltima volũtas non solennis, non tollit primum. Are.

¶ Ex eo autem solo[a] non potest infirmari testamentũ, quòd postea testator id noluerit[b] valere: vsq; adeo, vt & si quis post factũ prius testamentum posterius facere cœperit, & aut† mortalitate præuentus, aut quia eum eius rei pœnituit, id non† perfecisset: diui Pertinacis oratione cautum sit, ne alias tabulæ priores iure factæ, irritæ fiant, nisi sequẽtes iure ordinatæ & perfectæ[c] fuerint. Nam imperfectum testamentum sine du--

† Als morte

†' Als. per, fecerit

stamentũ, sed iure prætorio, quo inspecto nõ potuit infirmari q̃ erat factũ, cũ circa talia ius prætoriũ nõ habeat vim, vt infra de bonorũ possessio. §. quos aũt.

§ Y L. ¶ Ex eo autẽ solũ. Casus nõ figurabitur, quia de rõne dictũ fuit in §. posteriore s̃. eo No. testm̃ solenne nõ tolli nuda volũtate cõtraria. Itẽ, q̃ illud nõ dicitur testm̃, qd' qs post aliquarũ rerũ dispõnem morte præuentus perficere non potuit. Not. regulã, de qua in summario.]

a ¶ Solo. bene dicit solo: qa si plus interueniat, licet nõ sit pfectũ, secundũ tñ qñq; rumpit primũ, vt in fi. huius §. dicemus.

* ¶ Adde, quòd & legatum vel fideicõmissum relictum primo testamento solenni non intelligitur tacite reuocatum per sequentem voluntatem inualidam, nisi sit inualida ex causa præteritionis vel exhæredationis, ideoq; debebit, nisi expressè ademptũ sit in secũdo minus solẽni, vt tradit Bart. in l. si iure. de leg. iij.]

b ¶ Noluerit. Scilicet dicendo hæc verba, Nolo testm̃ quod feci, valere.

c ¶ Perfectæ fuerint. Immo quandoq;, si sint imperfectæ secũdæ, rumpunt primò factas. vt C. de testa. sancimus quæ est contra. Sed ibi tam ex cursu decennij, q̃ mutatione voluntatis, illud euenit, non sola mutatione Declara, si talis reuocatio fiat post lapsum decennium à die cõditi primi testamẽti: nã si fiat intra decenniũ, nihil operabit, sm gl. fi. in d. l. sancim⁹. vbi Ia. & Cla. de test. q. lxxxxj.] Itẽ cõ. ff. de test. mili, l. ei⁹ militis. §. si militia missus. sed ibi primũ erat min⁹ solẽne iure communi inspecto: vnde facile potuit rumpi. (1)

§ Y L. ¶ Facilius. n. tollitur actus subnixus iure singulari quàm iure communi, l. iiij. ff. de fideicommis. liber.] Item contra. ff. de iniust. rup. testa. l. ij. Sed ibi secundum, licet non sit perfectum iure communi, est tamen perfectum iure militari, vnde rumpit primum. Item contra, C. de testa. l. hac consultissima. §. siquis autem. Sed ibi in secundo fuerunt instituti, qui & aliàs ab intest. successuri erant: vnde facile rũpitur primũ testamentum, in quo extranei sunt instituti: & facilius admittuntur venientes ab intestato, vt argum. ff. de vulg. & pupil. substit. l. si filius Item contra. C. de testamen. l. nostram. & ad idem contra. ff. si ta. testa. nullæ ex. l. j. §. si hæres. Sed in istis legibus plus fecerat testator, vt rumperet primum quia incidit: quod magis est, quàm si aliud testamentum facere voluisset, argu. ff. de iis quæ in testa. delen. l. ij. Item contra, ff. de acqui. hæred. l. Claudius. Sed ibi non valet primum, non quia ruptum sit a secundo, sed quia hæres institutus in primo non adiuit ex eo hæreditatẽ. vnde non valet testm̃, quod hæredem non habet. vt ff. de iis quæ in test. del. l. proxime. nec potuit eam transmittere suo hæredi adeundam, vt C. de cad. tol. l. vnica. §. in nouissimo. Itẽ contra. C. de iis quib. vt indig. l. hæreditas. Sed ibi dixit talia verba, q̃ hæres erat indignus. vel similia: quæ plus faciunt, q̃ si simplr diceret, nolle prius valere: vel quã si aliud cœpisset facere: & ideo ibi recedit à primo. Vel dic illud, qd' hic dr̃, esse verum de iure directo, vt nõ rumpatur primũ: sed tñ aufert ei hereditas vt indigno, vt ibi: cũ hoc cogitauerit testator, vt argu. ff. de condi. insti. l. quidam in fine.

ADDITIO. (1) Vel dic, q̃ ille casus nõ

est proprie exceptus a regula: quia hic primum erat validum de iure communi, sed ibi primum erat validum iure speciali ex priuilegio. Ange.

a ¶ Nullum est. No. nihil esse quod per fectu non sit, C.† ad syllan. l. cum sylla- niani. in fin. Sed contra. ff. quemad. test. ape. l. ij. §. testamentum Sed ibi abusiue dicitur aliquid, quod nõ erat perfectum. Item contra. C. de testa. l. hac cõ sultissima. §. ex Iperfecto. Sed illud speciale est fauore liberorum, vt ibi dicit: si eut & illud est speciale in illis, vt difficilius rumpat testator illud, in quo ipsi instituti sunt, vt in auth. de testa. imper fe. §. pen. coll. viij.

Nihil & imperfectũ æquiparant.

† Hæc rubri. incipit, De iis quib vt indig. &c.

bio nullum est.[a]

¶ Etiam princeps non capit ex testõ imperfecto. h. d.

¶ Eadem oratione expressit,[b] non admissurum se hæreditatem eius, qui litis causa principẽ reliquerit[c] hæredẽ: neq; tabulas non legitime factas, in quib' ipse ob eam causam[d] hæres institutus erat, probatum:[e] neq; ex nuda voce hæredis nomen admissurũ:[f] neq; ex vlla scriptura, cui iuris auctoritas[g] desit, aliquid adepturũ. Secundũ hoc diui Seuerus & Antonin' sępissime rescripse runt.[h] Licet enim (inquiunt[i]) legibus soluti[k] simus, attamen legibus viuimus.[l] †

* ¶ Quod dicitur in hoc tex. testamentum imperfectum esse nullum intellige quò ad infirmandum prius testamentum perfectum: est tamen vtile ad demonstrandam testatoris mentem, l. vlt. ff. de reb. eo. & l. legatum sub conditione. ff. de adimen. leg. quod ad multa prodesse potest.]

SYL. ¶ Eadem orone. Casus. Figura per te. rationem dubitandi faciebat auctoritas principis: quia quò ad eũ seruatur ius gentium potius, q̃ ius ciuile. Ratio decidendi assignat in tex. No. summarium. Item, ꝙ quis princeps sit solutus legib. illis tamen viuere vult.

b ¶ Expressit. s. diuus Pertinax.

* ¶ Huius orationis siue S C. meminit Capitolinus in Pertinace his verbis: Legem sane tulit, vt testamenta priora nõ prius essent irrita, q̃ alia perfecta essent nè ve ob hoc fiscus aliquando succederet. Ipseq; professus est, nullius se aditurum hæreditatem, quæ aut adulatione alicuius delata esset, aut lite perplexa, aut legitimi hæredes & necessarij priuarentur.]

c ¶ Reliquerit. Scilicet in solenni testamento: quod facit, vt duriorem faciat aduersariuñ suis aduersariis: quæ inſtõ est odiosa, & inuidiosa, vt ff. de hæ. insti. l. pen. †

d ¶ Ob eam causam. scilicet litis: nam si legitimas nõ probat sci licet princeps, multominus probabit non legitimas.

e ¶ Probaturum. i. commendaturũ.

f ¶ Admissurum. Idest nisi solenniter sit institutus, nollet etiam nomen hæredis habere.

† Et ita in dubio presumitur ff. sci extremã prætereo secus in priuato, vt l. ex hoc. § sed hæredẽ. ff. de alf. in. mut. causa. fa. Angẽ.

† Cõcor. c j. in gl. sup verbo ab ofbus. in ſ. extra de cõstitu.

g ¶ Auctoritas desit. Vt quia aliquid desit, propter quod testamentum non valet, cum multa sint in eius factione necessaria, vt s. de test. §. j. & ij.

h ¶ Rescripserunt. vt C. de testam. l. ex imperfecto.

i ¶ Inquiunt, Imperatores.

K ¶ Soluti. vt ff. de legi. & senatuscon. l. princeps. & facit. ff. de iure fisci. l. fiscus j §. fin.

l ¶ Viuimus. Idest viuere volumus, vt hic, & C. de leg. & consti. prin. l. digna vox. & facit. ff. de leg. ij. quod principi. & l. seq. & ff. de leg. iij. l. ex imperfecto. & ff. de inoffi. test. l. Papinianus. §. si imperator.

* ¶ Intellige quòd volunt vti iure communi. s. in testamentis aliorum, non in suis, hoc est, cum ipsi testantur, secundũ Pau. de Cast. & Ias. in l. ex imperfecto. C. de testa.] SYL.

ADDITIO. Immo contra fiscũ in dubio est ferenda sententia, si causa sit mere lucratiua: aliàs secus, vt hic. Angelus.

¶ De inofficioso testamento.

Ex. illata. ¶ Qualiter ipso iure testamenta infirmentur. s. tit. j. dictum est: nunc autem qualiter officio iudicis. i. per sententiã iudicis intentetur querela inofficiosi testamenti.

** Inofficiosum testm̃ dicere, est allegare, quare exheredari, vł praeteriri non debuerint l. iij. ff. eodem. Est. n. contra officium pietatis, ꝙ vel parentes liberos suos, qui sunt quasi portio viscerũ suorum, vel contra liberi genitores suos sine causa exhaeredent, & dominio rerũ suarũ priuent, vel tanquã sui met imme mores (sunt. n. veluti eadem persona) praetereant. vsq; adeo, vt nec fas videat ecclesiam instituere, excludendi filios gratia, gl. l. Papin. §. si imp. ff. eod.]

De inofficioso testamento.

¶ Solis liberis praeteritis, vł exheredatis parẽtib. quoq; & fratrib. vel sororib. turpi psona institu ta, dat quaerela inofficiosi testi. h. d.

Diuisio Quia plerunq; ¶ Totus. iste titulus diuiditur principaliter in duas partes. Primò ponit quibus personis competat querela. Secundò, quãdo querela cessat. Secunda ibi, Sed haec ita. Item prima subdiuiditur. Nam primò de querela descendentium contra testamenta ascendentium. Secundò econtra, de querela ascẽdentiũ contra testamẽta descendentiũ. Tertiò de querela collateralium Quartò, ꝙ querela est remediũ subsidiariũ. Secunda ibi. Non autem. Tertia ibi, Soror. Quarta ibi, Tam autem. Are.

S Y L. ¶ Quia plerunq;. Casus positio facilis est: stat enim tex in declaratione terminorum, cui. s. competat querela inofficiosi: & quia. s. de exhaer. lib. visum est clare filiis competere, cum hoc sit indubitatum, praetereundũ est: sed in parentibus videbatur, ꝙ non posset compete re querela, quia filij non possunt condere testm̃. l. qui in potestate. ff. de testa. immo quando praeteriret ascendens, videbatur ꝙ non haberet locum querela, sed bon. poss. contra tab. l. j. ff. si quis a pa. fue. ma. Cuius contrarium rñdetur, ꝙ immo competat querela, vt dr̃ hic in tex. ea ratione, quia contra officiũ pietatis filij fecere quasi furiosi, qui parentes exhaeredauere, vel praeteriere. Nec obst. obiectum de patria potestate, quia iste tex. debet intelligi in emãcipatis testantib. quia si intelligeret de filiis in potestate, testm̃ esset nullum. Itẽ qđ dr̃ de querela, hẽt locũ indistincte, qn parentes exhaeredãtur: sed dñia est in praeteritione: quia si praetereunt ascendentes per lineã matrernam, habet locũ querela, qa hr̃ pro exheredatione s. de exhęr. lib. §. fi. si per lineam paternã, habet locũ bonorũ poss. contra tab. vt in contrario. De fratre aũt & sorore rõ introductionis pietas fuit, non simplr̃, sed quãdo est admissa odio turpis personae institutae. Notabilia collige. per te.]

Quia plerunque parentes sine causa liberos suos exheredãt, a vel omit tũt: b inductũ est, vt de inofficioso testõ agere possint c li-

a ¶ Exhrdãt. Hoc refert ad eos, qui ascẽdunt per lineã masculinã & faemin. sed sequẽs clausula respicit tñ faemininam. b ¶ Vel omittunt. Hoc tñ ad faemininã lineam refert. Nam illarũ praeteritio pro exhaeredatione hr̃, vt s. de exhaered. lib. §. mater Si aũt aliquis de linea masculina omitteret filiũ in ptãte, nullum ipso iure eẽt testm̃: si emancipatũ filiũ omitteret, valeret, sed per contra tab. rũ pitur, vt s. de exhę. lib. in prin. & §. emãcipatos. hodie ẽt emancipatus praeteritus põt dicere nullum ipso iure, vt s. de exhęr. lib. §. nostra ais, sed haec quidem, & C. de lib. praet. maximum. Accur.

¶ Declara hoc verum, qn nõ esset inserta causa, quia tunc ẽt hodie haberet ius dicendi nullum: sed inserta causa: necesse est ꝙ veniat per contra ta. sicut de iure antiquo secundum gl. in l. si filius. ff. de min. quae communiter approbatur per doct.]

c ¶ Agere possint. s. ab adita haereditate. j. quinquenniũ, † vt C. eo scimus § fi. & l. si quis filium. in fi. & ff. eo. Papinianus. in

S Y L. † supplementum autẽ litiget etiam separatũ transmittit & durat X X X. ann. secũ opinionem. Ang.

nus. in fi. & C. in quib.cau.in integ.re-stit.nō eſt neceſ l.ij.& hoc ꝓpoſita qua dā petitione ad hoc, vt teſtm̄ reſcindat: q̄ nō eſt actio prorſus nec accuſatio, ſed mediū tenet,&q̄nq; actio,quādoq; accuſatio dicit: ſed propriè dicit q̄rela,vt no.ff. eo. poſthumis §. ſi quis.

a ¶ Qui. ſ. liberi.

b ¶ Querunt. Ideſt cōq̄runt.

c ¶ Se exhære datos. a qualibet linea.

d ¶ Præteritos. Ab aliquo de linea fœminina.

** illud tamé oportet meminiſſe, ꝙ nō licet agere de inofficioſo te. niſi poſt aditā hrditatē.l.Papin.§.ſi cōditioni ff.eod. & vt exhęredatio valeat,duo requirunt. primū ꝙ inſerat eā legitima in teſtō,ſm ꝙ ea probet ab hæredem Curt. iu. auth. non licet.C.de lib.præteri.

beri,[a] qui querun-tur [b] aut inique se[c] exhæredatos, aut inique præteritos,[d] hoc colore,[e] quasi non sanę mentis fuerint, cum testamentum ordinarent. Sed hoc dicitur non quasi vere furiosus sit: sed recte quidem † fecerit testamentum, non autem ex officio pietatis. Nam si vere furiosus sit, nullum[f] testamentum est.

† Al. ſecit

e ¶ Hoc colorę.i. hac honeſtate verborū.

* ¶ Sic & Rhetores, probabilē rōnem, q̄ ad defenſionē cōmenti ſunt, colorē appellāt. hinc color q̄ūtus dicit,cū id, ꝙ vere agimus,ſimulatione aliqua obtegim⁹ ſiue fraudandæ legis gratia,ſiue alia ex cauſa fiat.l.ſed Iul,ff.ad Maced. metaphora a Rhetoribus accepta, qui verborum coloribus veritatem plerunque offuſcāt.]

f ¶ Nullum teſtm̄.vt ſ.qui. non eſt permiſ.fa.teſta.§.item furioſi.

g ¶ Liberorum parentibus.ſ. eſt permiſſum accuſare filiorū teſtm̄ , q̄ñ ſunt ab eis exhæredati: & hoc accipe in filio pagano emācipato:aliàs ſi eſſet miles, non ſubiiceret querelæ, vt C.eod. l. fin. in fi.

¶ Quod hodie correctū eſt ſm glo. quę cōis eſt,in d l.fi. quia datur querela.]

Itē ſi eēt in ptāte, teſtm̄ ipſo iure non valeret,vt ſ.quib.non eſt permiſ.fa.te.in prin,& facit.ff eo, l, nam & ſi parentib,

* ¶ Qd̄ mī quoq; agat de inofficioſo teſtamēto filij, licet inſtituiſſet fratrē vel ſororē,eſt text.in l.cū filiū.C.eo.Illud tn̄ meminiſſe oporter, q; in querela inofficioſi teſtamēti liberi pferunt parētibus. l.nā.ff.eod.an aūt patri pteri to cōpetat hoc remediū, cum habeat bō.poſ. ꝫ tab.traditus in l.pſ. eo. ti.]

¶Non autem liberis tantū permiſsū est testamentū parentū inofficiosum accusare: verum etiam liberorū,[g] parētib⁹. ¶Soror autem[h] & frater, turpibus[i] personis scriptis hæredibus, ex sacris constitutionibus prælati[k] sunt. Non ergo[l] contra omnes hæredes agere possunt.[m] Vltra[n] fratres igitur & soro-

h Soror aūt & frater. Hoc accipe. in con ſanguineis & vterinis vl cōſanguineis tm̄ (1) nā vterini nō poſſunt, vt C.eo.l.fratres. Et not. ꝙ duo dicit iſte.§.primū,ꝙ frater& ſoror poſſunt agere querela. Secūdū,ꝙ hoc verū ē,q̄n turpes pſonæ inſtituūt hrdes.

ADDITIO.(1)Dummodo ſint ex legitimo mr̄imonio nati: aliàs ſecus ēt ſi per reſcriptū principis eſſent legitimati. Itē ꝓcedit iſte tex. ſiue ſint exhæredati, ſiue præteriti: dūmodo legitimā in totū vel in partē nō habeant, quia tunc agūt ad ſupplementum, vt hic per Ang.

i ¶ Turpibus.ſ.infamibus ipſo iure, vel per ſententiam,vel etiam de facto.]

¶ Vt C.e.l.fratres.& ibi Iaſ. declarat i fi. ADDI. Et talis īfamia iuris vel facti ēt, excludit a querela,vt l.ſi arenā C.eo. An.

K ¶ Prælati ſunt.i. admiſſi ſunt. & ſic, turpibus perſonis, ablatiui ſunt abſoluti. Vel dic prælati ſunt.i.præpoſiti turpibus perſonis,datiue legendo.

Adde,ꝙ hoc caſu rūpit teſtm̄ in totum, idq; odio turpis pſonę inſtitutæ, vt dicit Iaſ.in d.l.fratres.& in fratrib & ſor.nil eſt mutatū p ius nouū quò ad quartam,

l ¶ Non ergo hoc refertur ad primum reſponſum, vel potius ad ſecūdū.

m ¶ Poſſunt.ſ.de iure.

n ¶ Vltra. Hoc ad ſcdm , vel potius ad primū, ſi rite inſpiciat ſeries textualis,

Agentes

res cognati nullo mõ aut agere possunt, aut agentes [a] vincere.

¶ Cessantibus aliis remedijs agit querela, & quando nihil est relictum: alias agitur ad supplementum. hoc dicit.

¶ Tam autem naturales [b] liberi, quã secundum nostræ constitutionis diuisionem [c] adoptati, [d] ita demũ de inofficioso testõ agere possunt si nullo alio iure ad defuncti bona venire possunt. Nã qui ad hereditatẽ

a ¶ Agentes vincere. scilicet etiam de facto agentes non vincerent: melius ergo facerent, si se sumptibus inanib9 nõ vexarent, vt ff. eodem. l. j. Sed contra. ff. eod. posthumus. §. siquis ex his. Sed ibi nemo repulit agẽtem: repelli tamẽ potuit, vt hic. Sed an filij fratrũ agant? Videt ex hac litera eos excludi. Sed cũ hodie vocentur ab intestato, & fratribus æquiparentur, forte & ipsis querela datur, vt in auth. de hæredit. ab intesta. venienti. §. reliquum. & in authen. vt frat. filij. §. primo. collat. ix. quæ est in C. de leg. hæred. auth. cessante. & argu. ff. de inofficioso testamen l. posthumus. in princip. Sed respondent quidam, quod non admittuntur ad querelam: & tamen vna cum eo, qui potest agere, admittuntur ab intestato, vt C. de inoffi. testamen. fratris. & C. cõmunia de succes. auth. itaque. Vel posset responderi, quòd admittuntur iure diuerso: nam frater agit querela, & rumpit. & filius alterius fratris, cum sit ruptum testamentum, admittitur ab intestato. Accursius.

SYL. ¶ Opin. glo. hic communiter tenetur, quia subintratio illa locum habet ab intestato, non facto testamento.]

ADDITIO. Si autẽ esset solus, à querela excluderetur. Ang.

SYL. ¶ Tam autem. Casus figuratio non est necessaria in declaratione notissimæ regulæ in hac materia. potest tamen pro ratione dubitandi adduci, quod quanuis filius habeat legitimam, & vltra, iure legati, vel alio modo, potest agere querela, dummodo non habeat iure institutionis. §. aliud quoque capitulum. in auth. vt cum de appellat. cogno. Contrarium dicitur hic. Sed dic, quod illud procedit de iure nouissimo, hoc autem est de iure antiquo: nam quo ad hoc. §. hic est hodie correctus. Not. quòd filii, tam naturales, quàm arrogati, vel adoptati ab auo paterno vel materno, qui transeunt hodie in potestatem patris adoptantis, habent querelam. Item, quod talis querela competit etiam posthumis. Itẽ, quod hæc querela est remedium subsidiarium, deficientibus aliis. Item, quòd ad excludendum liberos a querela. sufficit aliquid eis relinqui: quo casu agunt ad supplementum arbitrio boni viri.]

b ¶ Naturales. Scilicet & legitimi: nam naturales tantum non agunt in bonis patris, sed matris, vt ff. eod. si suspecta. §. j.

¶ Ratio est, quia ab hæreditate matris non excluduntur, a patris, sic. l. humanitatis. C. de na. lib. l. placet. C. ad Orfi. vel quia contra votum patris non succedunt, glo. in l. prima. §. primo. ff. de contratab.] SYL.

* ¶ Dic idem in spurijs, nisi mater sit illustris. §. sciendum. infra de senatusc. Orfi. vel nisi procreati sint ex eo coitu, qui possit accusari, vt puta adulterii, incestus. & simili, nam cum tales filii capere non possint etiam volente matre, multo minus contra eius voluntatem, vt inquit ibi glo. & in d. l. si suspecta.]

c ¶ Diuisionem. Vt ab auo paterno. vel materno.

d ¶ Adoptati. idest † arrogati: qui habent quartam ex cõstitutione diui Pij, vt ff. eodem. Papinianus. §. si quis impubes. Item adoptati, si auo paterno dati sunt, vt C. de adop. cum in adoptiuis. supra de adop. §. sed hodie & hoc prædixit.

† Ista expõ ẽ mala, quia arrogatis cõsulitur alio remedio. i. per cõdictionem ex l. vt ibi, & l. si arrogator. ff. de adopt. igitur &c.

Partem.

totam, vel partem[a] eius, alio iure veniunt,[b] de inofficioso agere non possunt.

¶ Posthumi[c] quoque, qui nullo alio iure venire possunt de inofficioso agere possunt.

¶ Sed hæc[d] ita accipienda sunt, si nihil eis penitus à testatoribus testamẽto[e] relictum est: quod nostra constitutio[f] ad verecundiá naturæ introduxit. Si verò quantacunq; pars hæreditatis, vel res eis, fuerit relicta. de inofficioso querela quiescente, id, quod eis[g] deest, vsq; ad quartam legitimæ partis repleatur, licet non fuerit[h] adiectum, boni viri arbitratu debere eam †compleri.

¶ Tutor legatum petẽdo nomine pupilli, nõ repellitur a querela. Idem, si q̃rela nomine pupilli egerit, ñ amittit legatum sibi relictum. Arec.

¶ Si tutor[i] nomine pupilli, cuius tutelam gerebat, ex testamẽto patris tui legatũ accepit, cum nihil erat relictum

† A lb impleri ab repleri.

a ¶ Partem. Scilicet quartam: si autem minus, tunc ad supplementum agitur, vt.j.proxi.

b ¶ Veniunt. Idest venire possunt: vt iure legati vel donationis: vt.j.eo. §.pen. vel quia eorũ filij vel serui sunt instituti, vt ff.e l.nihil.

c ¶ Posthumi. Scilicet exhæredati: nam si præteriti, ipso iure rumpitur testm̃, vt s. de exher. libe. §. posthumi. sed hodie nõ possunt exhæredari, vt C. eo. si quis in suo §. legis.

d ¶ Sed hæc. Hoc refert ad s. dicta a prin. vsq; huc,

e ¶ Testõ. Scilicet iure institutionis, cum testm̃ facit, vt in authen. vt cũ de appel. cog. §. aliud. sed si aliá volũtatẽ facit, sufficit quoquo relinquatur ti. vt in auth. de trien. & semis § j. coll. iij. Similis glo⌣n §. igitur ver. iure legati. j. eo.

f ¶ Constitutio. vt C. eo. omnimodo.

g ¶ Eis. Scilicet exhr̃datis, vel præteritis.

h Non fuerit adiectum. vt C. eod. scimus. in princ.

SYL. ¶ Si tutor. Casus. Quærebatur an præterito vel exhr̃dato filio, qui alterius pupilli tutelam gerebat, cui in testõ paterno erat aliquid relictũ, si acceptabat legatum, an excluderetur a querela: & videbatur q sic, quia statim approbato testõ, excluditur a querela: sed acceptando legatum videbatur approbare testm̃, ergo &c. Contrariũ dr̃ ea ratione: quia quanuis vna persona sit & eadem: tñ gerit vices duarũ: qñ ergo approbat testm̃ vt tutor non censetur approbare vt ipse: quando verò improbat vt tutꭒr, similiter non vr̃ improbare vt ipse: & sic diuersitas hæc facit rõnem decidendi in text. nostro, cum sit officiũ necessariũ vt in gl. Not. qd̕ dcm̃ est in summario. Itẽ, quòd dictio, sed si, non aduersatur secũdum suã naturã in iure & in facto, sed in facto tantum.]

i ¶ Si tutor. Testõr extraneũ instituit, & filium exhæredauit, & cuidam pupillo existenti in tutela filij sui legatum reliquit: quod petiit filius noĩe pupilli sui; nõ tñ ideo repellitur à querela suo nomine. Sed cõtra. ff. eod. l fin. j. respõ. Sed ibi certe aduocatus vel procurator sponte faciebat, cum illa officia sint spontanea, vt.j. manda. §. mandatũ. at hic etiam ex necessitate. quia tutela ex necessitate suscipitur, vt ff. de tutoribus & curat. datis ab ijs l. necnon. & necessariò geritur, vt ff. de admini. tuto. l. j. in princip.

Aduocati & procuratoris officium est spontaneum.

* ¶ Excusandus.n.est, qui officij sui necessitate adactus aliquid facit, cum satis iniquum sit damnosum esse cuiquam officium suum. l. sed & siquis. ff. queád. testa. aperi. quod latius ex multis iuris decisionibus comprobat Alcia. noster lib j. de verb. sig. car. vlt.]

¶ Quando autem etiam officium aduocationis esset necessariũ iuxta l. prouidendum. C. de posthu. cum si. tunc nõ submoueretur a querela.] SYL.

Nihilo-

ipsi tutori a patre suo; nihilominus[a] † poterit noīe suo de inofficioso pr̄is[b] testamento agere. Sed si [c] econtrario pupilli noīe, cui nihil relictū fuerat, de inofficioso egerit, & superatˀ est: ipse tutor, quod sibi in testaméto eodem legatum relictū est, non amittit ¶ Sufficit, ꝙ filius habeat vnam quartam quoquo relicti titulo, ad hoc vt excludatᷣ a querela: siue sit vnus, siue plures. Angel.

¶ Igitur [d] quartam quis debet habere, vt de inofficioso agere non possit, siue iure hr̄ditario, siue iure legati,[e] vel fideicommissi, vel si mortis causa ei quarta donata fuerit, vel inter [f] viuos, in ijs tantummodo casibus, quorū mentionē facit no-

a ¶ Nihilominus. Nam videbatur paternum iudicium approbasse: & sic non posse postea querela agere. sed tñ nihilominus potest, vt hic dicit.

S Y L. ¶ Rō fuit assignata in positione casus.]

b ¶ Patris. Scilicet ipsius tutoris; immo erat exhæredatus.

†Ars posse **Adde, ꝙ datur minori restitutio in q̄rela inof. test. l.j. C. de in integ. resti. secus in alia accusatione. l. auxilij ff. de min.]

c ¶ Sed si econtrario. Hic testator filium suum pupillū exhæredauit, & tutori, quē ipsemet pater filio dabat, legatū dimisit: licet ergo agat de inofficioso noīe pupilli, & succumbat, tñ ad legatū admittitᷣ. Et ita nota argu. ex hoc & superiori rñso, ꝙ quis agit aliquid interdū non vt ipse, sed vt alius. simile. ff. de adop. si pr̄. § qui duos, & ff. eo l. si is qui. §. si hæres. & l. aduersus. §. j. & C. de admin tut. cū quædā & ff. de cōpen. l. pe. C. de dolo. l. j.

S Y L. ¶ Igitᷣ quartā. Casus. Quærebatur, an habens quartā excluderetᷣ a querela: & videbatᷣ ꝙ non. per auth. nouissima C. eo. vbi requiritᷣ tertia vel semis ſm numerum filiorū, vt quis agere non possit Item dubitabatᷣ ex eo, quod dicitur in d. auth. vt cū de appel. cogn. §. aliud quoq; ꝙ requiratur titulus honorabilis instōnis, non autem sufficerent tituli hic expressi. Item dubitabatur ex alio, ꝙ quāuis non haberet quartam, dūmodo haberet aliquid, nō posset agi querela, sed ad supplementū vt s̄. dictum est. Contrarium vero hic decidit, vt vides: de quo ibi dic, ꝙ aliud est de iure nouissimo, ſm quod p̄dicta immutata sunt, aliud de iure antiquo, vt hic dr̄, & in glo. j. & ij. Not. collige per te quia clara sunt.]

d ¶ Igitur quartā. Contrariū formatᷣ ex eo quod habes. s̄. eod. §. sed hæc ita vbi dicit, ēt si minus quarta habet, non agit querela, sed ad supplementū. Sol. hic loquitᷣ ante Iustinianum, vt C. eo. cum quæritur. & ff. eo. Papinianus. §. qm̄ aūt quartam. at supra ſm Iustiniani tempora, per l. C. eo. omnimodo. Et illud, igitur, ꝙ est hic, ponitᷣ incœptive, nō illative. sic. ff. de iusti. & iur. ius ciuile. §. hoc igitur. vel lege illatiue, ex eo quod habes s̄. eo §. tam autem. in fi. Igitur inceptive & illatiue sumitur

* ¶ Adde, ꝙ sunt aliqui modi priuandi filiū sua legitima, quos tradit Barth. Cœpol. in tracta. cautelarū. caut. xxj. vbi oīno vide.]

e ¶ Iure legati. sed hodie iure instōnis, si facit testm̄, vt in auth. vt cū de appel. cog. §. aliud. (i) si vero alia sit voluntas, sufficit quoquo relicti titulo, vt in auth. de trien. & semis. §. j.

¶ Quod introductū est tam respectu honoris, quia titulus est honorabilior, q̄ vtilitatis propter ius accrescendi.] S Y L.

** Verior ratio est, ne ei videatur facta iniuria, si non instituatᷣ, vt aperte significat idē imp. in d. §. Aliud ver. hæc autē.]

ADDITIO. (1) Quod est verū ēt in legitima, q̄ debetᷣ parentib. Et an sit necesse, ꝙ expresse relinquant iure instōnis an sufficiat relinquere pro legitima vel, Falcid. vide Ang. hic.

f ¶ Inter viuos. s. data ea cōdōne, vt hæc donatio inter viuos in quartā cōputetᷣ, vt C. eo. si qn̄. §. gn̄aliter. & hic subijcit.

ADDITIO. Quod satis vr̄ exprimere si dixit, Dono tibi hoc p̄ parte tua arg. l. peto. in prin. ff. de leg. j. Et ē rō istiꝰ gl. quia

quia legitima debet ex bonis, quæ repe riunt tpe mortis, in quib. nō reperit hæc donatio, cū iam in vita patris patrimonium perfecte exiuerat. Ang.

a. Alijs modis. vt dotis causa, & donationis pp nuptias. vt C. de inof testa. qm̄ nouella.

b. Diximus vt §. proximo. §.

c. Pro virili portione. Vt .s. qlibet hēat quartā huius partis, quā habiturus erat ab intestato, vt C. eo. l. parentibus & l. cum quis. hoc tn̄ est hodie iure autem mutatum. s. vt tertia det, si sunt quatuor vel pauci: si verò plures sunt filij exhēdati, hn̄t dimidiā, vt in auth. de trien. & semis §. j. quæ est. C. eod. auth. nouissima. Vnde versus. Quatuor aut q. dant natis iura triente: Semissem vero dant natis quinq; vel vltra. Et nota in fine huius tituli, q quidā dn̄t hunc titulū hodie non habere locū nisi inter fratres turpibus personis hēdib. institutis: & hæc fuit sn̄ia M. per auth. quæ est. C. de l b. præt. authen. non licet. & auth. ex causa. Sed nos dicimus, q hēt locū, vt olim: qd plene diximus in auth. vt cum. de app. cog. §. aliud in fi. & in d auth. ex cā. nisi q qdam capita in d auth. circa querelā sunt innoua ta: vt. qa olim non transmittebat ad hæredem et suū, nisi esset pparata, vt ff. eo. posthum. §. fi. & l. seq. hodie sic ad suū hēdem, vt C. eod. scimus. in fi. Item olim quarta dabat, hodie triens, vel semis, vt dictū est. Itē olim filij se gratos esse probabāt, hodie hēdes probant ingratos, vt C. eo. omnimodo. Itē nota hunc titulū loqui de gratis filijs: si. n. essent ingrati, nihil tenet pr eis dimittere, vt in auth. de hæred. & Falcid. § exhæredatos. & in auth. de immen. dona. in filios. §. fin. Et sunt causę ingratitudinis xiiij. quibus filij exhæredant, & septem, quib. patri a

Portio si lijs debita iure na turæ q ę est

† Intelligē quartā bonorum, nō hēditatis .i. dedu. ęn ære alieno, fu neris im pensis, & seruis li bertate donatis. l. Papinian. §. quarta. ff. eod

† Idē, in quarta debita personis. Secus in dbita fratribus.

An augē portio vnius filij separatis accrescat alijs, vid Ang. hic.

† Cōcor. gl i §. cū sūt, infra de hæ. q ab intest.

† Adde l liueri. in prin. eo tit

Pr filiā xiiij. cās bus, fi j.

stra constitutio, vel aliis [a] modis, qui in nostris constitutionibus continentur. Quod autem de quarta diximus, [b] ita intelligendum est: vt siue vnus fuerit, siue plures, quibus agere de inofficioso testamento permittitur, vna quarta eis dari pos sit: vt ea pro rata distribuat eis; id est, p virili portione. [c]

¶ De hęredū qualitate & differentia.

¶Triplices sunt hę redes. Ange Are.

Aeredes autem, aut necessarij [d] dicuntur, aut sui & ...

filijs, vt in auth. vt cū de appel. cogno. § & causas & §. iustum autem. Et tres quib. frater a fratre, vt in auth. de nup. §. ingratitudinem.

¶ Plures aūt in filio sunt, q in alijs, quia magis tenetur l an tibi C. de in litem dan. rut. l. altius. si ser. vend.]

**Animaduertite, q d. auth. vt cum de app. cog. §. aliud. quatuor habet capita noui iuris inducta. Primum, q nō sufficit hodie quoquo titulo legitimam filio relinquere vt exhæredari possit, aut ea pteritione omitti, quę vim hēt exhēdationis; vt olim d. l. Pap. §. si q mortis de inof test. & l. oīmō. C. eo. sed oīno instituēdus ē: sufficit tn̄ vel in obo loco eū instituere, gl. l iij. §. sed vtrum. ver. pimoniū. de min. nā poterit agere nihilominus ad supplementū. Alterum, q causas exhēdatiōis enumerat, q olim variæ, nec certo numero traditę erant. l. cū rō de bo. dam Tertiū, qd iubet eas exprimi a testtōre, ne alias hēdi pbeatur occasio falsas accusationes cogitādi, qd prius non fuerat cōstitutū. d. l. oīmodo. ver. dixisset in gl vltimū, qd expugnato testō p qrelā legata cfiōrmat, q inre veteri deficiebant d l. Papin. § fi. His addendū, q non solū pmittit exhēdare ex causis relatis in d. auth. sed ēt ex alijs æque grauib, vt tradūt doct. in auth. licet. C. de lib pt. & Crot in l si cōstāte. col. xxx fol mat.]

pr e mē & frater fratrē in bus exhēdare pōt S Y L.

† Als deiunt sequentia verba.

¶De hæredū qualitate & differentia.

¶ Quia hēdes, de quib. s. dictū est, diuersi sunt, ideo de eorū dr̄ia & qualitate. i. d [illegible] qualitate videam. Accur. Flo.

Cōtinuatio.

HEredes. Totus iste notabilis. est tu diuidit principr in ij. partes Primō ponit rl̄am, q hēdū sunt tria gn̄a Sc̄dō illa genera psequit, & declarat seriatim. Scda ibi, Necessarij hēs. d ¶ Necessarij. s. tantum.

Diuisio.

Aut

a Aut extranei. De his autem omnib⁹ hic tit. dicit per ordinem, vt j. proximo §. & §. sui. & §. cæteri.

Diuisio. Necessarii. Diuiditur in tres partes. Nam primò prosequitur primum genus hæredū. s. qui sunt necessarij hæredes tantum. Secundò prosequitur secundū membrum siue genus, videlicet q sunt sui & necessarij. Tertiò prosequitur, qui sunt extranei hæredes. Secunda ibi, Sui autem. Tertia ibi, Cæteri. Item subdiuiditur prima pars in quatuor partes. Primò quis sit hæres necessarius tantum: Secundò rationem assignat, quare sic vocatur. Tertiò infert consulendo testatori, qui non est soluendo. Quartò prouidet ipsi seruo. Secunda ibi, Ideo. Tertia ibi, Vnde qui. Quarta ibi, Pro hoc tamen. Aretinus.

necessarij, aut extranei. a

¶ Seruus proprius hr̄s a dño institut⁹, dr̄ necessarius: qa est hr̄s velit nolit: bona tñ, quæ post mortē domini quærit, propria sibi reseruant. Ano. Are.

¶ Necessarius b hr̄s est seruus hæres institutus: ideoq; sic appellat, † qa siue velit, siue nolit, omnino post mortem testatoris ꝓtinus c liber & necessari⁹ d hr̄s fit. Vnde e qui facultates suas suspectas f habent, solent seruū suū primo, aut secūdo, aut etiā vlteriore gradu hæredē instituere: vt si creditorib⁹ satis g non fiat, potius eius hr̄dis h bona, q̄

† Als qa velit: nolit omni modo.

S Y L. Casus. non figuratur in declaratione terminorum nisi literaliter: ratio autē quare dicatur necessarius, exprimitur in versic. quia siue velit. Not. triplicem esse hæredum differentiam: Item quis dicatur necessarius hæres. Item quare dicatur necessarius. Item nō. consilium eorum, qui nolunt bona sua post mortem distrahi sub noīe suo. Item, q hæreditas adita non dicitur amplius hæreditas: ibi, potius heredis bona, q̄ testatoris. Item, quod bona quæsita post mortem non sunt obligata creditoribus. Itē q qui in vno grauatur, in alio releuat. Item a speciali hic, q hæres tenetur de suo creditoribus hæreditarijs.]

† Dic hoc verū siue insolidū siue pro parte sit hæres, vt ibi not. glo.

b Necessarius. Ad hoc vt sit necessarius, est necesse vt sit seruus testatoris tempore testamenti, vt hic, & ff. de hær. instit. si alienum. in prin. † Item & tempore mortis, vt s. de hæred. insti. § seruus. Item, q non sit alteri legatus: tunc etiam legatario quæreret hereditatem, & ipse eius esset: nisi idem seruus sibi substitutus esset hæres & liber, vt ff. de vulg. & pupil. subst. l. fi. §. j. * Adde, q nec tunc erit necessarius, cum ei omnino testator libertatem debebat, vt puta ex causa fideicommissi, vel alijs modis, qui continentur in l. si seruo. ff. de hæredib. instituen. ** Itē nec cui dat⁹ est substitutus. l. si is qui soluendo. ij. eod. tit.]

c Protinus. i. statim. & si quidem pure institutus est, a seipso libertatem consecutus videtur, vt ff. de acqui. hered. ex parte. & ff. de hæred. instit. sed & si in conditione. §. fi. & et ignorans, vt ff. si cert. pet. eius qui. & ff. de testa qui in dñi.

d Et necessarius. Nisi sit institutus sub hac condōne, si vellet: quæ verba faciūt eum voluntatium: sed in extraneo nil operantur, vt ff. de cond. institu. verba. & ff. de hæred. insti. Cornelius.

e Vnde. Quia necessarius.

f Suspectas, vt quia sciunt se non esse soluendo: & facit, s. quib. ex cau. ma. nō lic. in prin. & s. de vul. subst. in prin.

g Satis non fiat. s. ab hoc seruo hærede & libero instituto.

h Hæredis. i. serui instituti: & hoc ne defunctus iniuria afficiatur, vt supra q. ex cau. ma. non licet. §. j. in fi.

** Not. q bona olim testatoris appellat bona hæredis. nam hæreditas adita non dr̄ proprie amplius hereditas, sed bona propria hæredis. Illud quoque obseruandū, q valde ignominiosum erat apud veteres, cuiusquam bona publice a creditorib. distrahi, vt apparet ex H. T. S Y L.

ixoiar

in orat pro P. Quintio.& s. qui. ex cau. man.non li.§.j.]

a ¶ Incommodo.quia inuitus hæreditati astringitur.

Grauat' i vno debet in alio releuari.

b ¶ Commodum præstatur. Sic & aliàs inuenitur in multis locis, vt qui in vno casu grauatur, debet in alio releuari, vt ff. de iureiur. l. eum qui. in princ.

c ¶ Post mortē.f. ante aditam hæreditatem, vt C. ad silla. l. cum sillanianum. Vel certe hic protinus videtur adita hæreditas: & dicta.l. cum sillan.in alio casu loquitur.

ADDI Scilicet quando libertas est legata sine institutione,quæ statim nō cedit, vt l.vnica §.libertatibus.C.de cad.tol.

d ¶ Patroni.i.qui esset patronus, si esset liber in vita illius.

e ¶ Reseruentur. Separatione impetrata,si bona patroni non attingat, id est, non incœperit administrare,vt ff.de sepa.l.j.§.fin.aliàs,idest, si incœpit administrare, non poterit postea impetrare separationē,nisi sit minor,vt ff.de min. l.ait prætor.§. non solū. quo casu tñ.s. cum est minor,separationē impetrabit, ēt.si iam attigerit hæreditatē,nō autem vt ab hēditate se abstineat, vt ff. de acq. hæred. necessarijs.§.fin.

SYL. ¶ Vide gl.in l.j.ff.de separa.quæ enumerat octo casus.]

f ¶ Non veneunt.i.non venduntur.

Diuisio

¶ Sui autem. Iste §. diuiditur in quatuor partes. Primò ponit, qui sunt sui & necessarij hæredes.Secundò hoc limitat & restringit. Tertiò rationem reddit,quare dicuntur sui hæredes. Quarto rationem ponit, quare dicuntur necessarij.Secunda ibi, Sed vt nepos.Tertia ibi,Sed sui quidem.Quarta ibi, Necessarij.

ipsius testatoris, à creditoribus possideantur, vel distrahant, vel inter eos diuidātur. Pro hoc tñ incōmodo[a] illud ei cōmodū[b] præstat, vt ea,quæ post[c] mortē patroni [d] sui sibi acquisierit, ipsi reseruent.[e] Et quāuis bona defuncti non sufficiant creditoribus, iterum tamen ex ea causa res eius quas sibi acquisierit,non [f] veneunt. ¶ Filius, vel alius, quem nemo præcedit,in potestate, dr̄ suus & necessarius hēs. Suus ideo dr̄, q̄a est quasi dominus in vita patris. Necessarius iō dr̄, q̄a idem de iure ciuili hæres est ēt inuitus, habet tñ de iure ptorio beneficiū abstinendi.Arc.

¶ Sui aūt & necessarij hæredes sunt, veluti fili',filia,nepos: neptisue ex filio,& deinceps cæteri liberi, qui in ptāte [g] morientis modo fuerint.

¶ Casus similiter non figurabitur in declaratione, & quasi descriptione huius terminis, sui & necessarij. ponas igitur literaliter vt iacet. No. q̄ sint sui & necessarij. Item, quòd nepotes ita demū suitatem nanciscuntur, si obtinent primū locum. Item not. qui dicantur sui. Item vnde necessarij. Item,q̄ de iure ciuili cogebantur esse hæredes.Item, quòd ius abstinendi habent à prætore. SYL.

* His adde,quòd suitas ita diffinitur ab Alcia.lib.v.Parer.c.xix. Est qualitas hæredum,qui primum in potestate paterna locum tenent, continuationem dominij, necessitatemque successionis ipso iure inducens.

** Adde item duos esse præcipuos effectus suitatis, alterum transmissionis l.prima. C. de ijs qui ante aper. tabul. alterum confirmationis tabularum pupillarium.l.si filius qui patri. de vulga. & pupil.]

g ¶ In potestate. Aliàs si sunt emancipati,extranei sunt, vt infra eodem.§. cæteri.

* ¶ Adde, quòd filia quoque, quæ ex l. municipali extantibus filijs masculis excluditur ab hæreditate patris, non est sua, sicuti nec filius exhæredatus, Barto in l.prima.§.sciendum.ff.de suis. & legit.hæred.]

Desieris

Sed vt nepos neptisue sui hæredes sint, nõ sufficit eũ eamve in ptãte aui mortis tpe fuisse: sed opus est, vt pr̃ eius viuo pr̃e suo desierit[a] suus hęres esse, aut morte† interceptus,[b] aut qualibet alia rõne[c] liberatus a pr̃is ptãte. Tunc.n. nepos neptisue in locũ pr̃is sui succedit.[d]

Sed sui quidẽ hæredes iõ appellant̃,[e] quia[f] domestici hæredes sunt, & viuo quoq; pr̃e quodam mõ dñi existimantur.[g] Vñ ẽt si quis intestatus moriat̃, prima causa est in successione liberorũ.[h] Necessarij vero iõ dicunt̃.[i] quia oĩno, siue velint; si-

a ¶ Desierit. Improprie ponitur : quia viuo patre non fuit hęres. sed dicitur desinere quantũ ad id, quod futurũ erat. sic & alias, vt ff. vsufruct. quemad. caue. l. iij. §. desinere.

b ¶ Interceptus. Scilicet fili⁹ † & alias est interẽpt⁹. aĩs iterceptus, idest remot⁹ ab hoc seculo. Vnde Ouidius ĩ sua Metamorphosi loqués de ranis dicit Colla intercepta videntur.

† Sequen tia vacát in antiqs codicib⁹.

† Aĩs inte rẽptus.

c ¶ Alia ratione. Veluti emãcipatione. vl̃ deportatione, vt s̃. qui. mo. ius pr̃iæ pot. sol. §. præterea. & §. cum autem.

* ¶ Adde, q & patre exhæredato nepos fit suus hr̃s & necessarius. l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acqui. hæred.]

d ¶ Succedit. Ita vt ẽt filius emancipatus repellat̃, & nepos, qui remãsit in potestate, ex eo, vel alio filio natus, admittatur, & hoc iure ciuili, quod nõ cognouit emancipatos: quia erant capite minuti, vt ĩ. de hær. q̃ ab intest. de. §. emancipati. de iure aũt p̃torio soli filij emãcipati admittunt̃, non nepotes, vt d. §. emancipati. sed per edictũ de coniungendis cũ emancipatis liberis eius, admittitur simul filius & nepos, vt ff. de coniũg. cum emancip. lib. l. j. ij. respon. Quod (idest q simul nepos cũ patre vel fratre patris admittatur) locum hodie non haberet, cum sit sublata omnis differentia, quæ fiebat occasione emancipationis, vt in auth. de hæred. ab intest. veni. §. j. coll. xj. Accur.

ADDITIO. Quod est verum, quando ab intestato succedit̃, nullo facto testamento: vel facto, sed nõ solenniter: aut eo per querelam penitus expugnato, secus si per contratabulas de iure prætorio filius succedat, quia etiam hodie p-cedit dictus tit. de coniungen. Ang.

e ¶ Appellantur. Scilicet supradicti filij & nepotes.

** ¶ Declara, q ideo dicuntur sui hæredes, quia vñr quodãmodo sibi ipsis succedere, cũ viuẽre quoque pr̃e dñi censerent.] l. i suis ff. de liber. & posthu.

** Adde, q ne substõ corruat, ẽt in fœmina suos hr̃des intelligemus, quos ipsa i potestate si hẽt, nec hr̃e põt: veluti si quis Titiã & suos ĩstituat. Gui. Pap. dec. 548.

f ¶ Quia domestici. Nota filiũ domesticũ patri. Sunt & alij multi domestici, vt C. de ijs qui ad eccle. cõfu. prçsenti. § sane. Accur.

Domesti ci q sunt

** Vide gl. s̃. de testa. § pr̃. ver. in ea re. & in c. in lr̃is, de testi. & s̃. q. j. in summa.]

ADDITIO. Et iõ ex furto facto p filiũ seruũ aut vxorẽ, nõ orit̃ actio ciuilis vel criminalis, cum sit domesticum, nisi esset magnum: quod nota s̃m Ange.

g ¶ Existimant̃. s. ex artificio iuris ciuilis, q̃d fingit eandẽ personã patrẽ & filium, vt C. de impu. & ali. sub. l. fi. Itẽ eandem vocẽ vtriusq; ĩ. de inuti. stipu. §. ei qui. Itẽ & ideo vt dñs, quia in illis bonis patris alitur sicut ipse pr̃: sicut vxor dña dotis dr̃, & habere possessionẽ, † vt C. de iure dotiũ. in rebus. & C. qui po. in pig. l. fin. Itẽ & possessionẽ viuo pr̃e hr̃e vr̃ filius, vt ff. pro hær. l. ij. in fi. hinc est, q sola administratio dr̃ trãsire ad filiũ, cũ pr̃ morit̃, vt ff. de li. & posth. l. ĩ suis.

Pater & filius eadem psona fingũtur.

† Dic q imo maritus est dñs, & possessor cõstante mr̃imonio, non vxor, vt l. doce cũ ibi not. p gl & doc. C. de rei vẽdi. sed mortuo viro dotiũ trãsfertur s

* ¶ Bene inquit Iustin. quodãmodo. Et ideo viuente adhuc patre, generali dominorũ appellatione non intelligetur actum de filijs, Bar. l. sciẽdũ. qui satisd. cogan. Alcia. lib. ij. de verb. sig.]

h ¶ Liberorũ vt ĩ. de hęr. q̃ ab intest. §. j.

i ¶ Dicuntur. s. dicti filij.

vxorē & pinde est ac si semper fuisset apud eā, vt d. l in reb⁹ C. de iv. do sed in filiū non transfertur, sed cōtinuatur, vt l. i suis ff. de lib. & posth.

a ❡ Hæredes fiunt. Scilicet iure ciuili inspecto: aliud de prætorio, vt subijcit: qđ præualet.

b ❡ Prętor permittit. Scilicet liberis in potestate positis, non vt habeant necessitatem adire prætorem. sed sufficit, si se non immisceant, vt ff. de acqui. hæred. si qui se. & C. si mi. ab hær. se abst. l. j.

S Y L.

† als vacat: ab.

* ❡ Est tamen casus. in quo suus hęres nō potest se abstinere ab hr̄ditate, quem ponit Ludo. Goza. in repe. l. qui se patris. colum. xxxij. C. vnde lib.]

ue nolint, tā ab intestato; q̄ ex testō, ex lege duodecim tabularū hr̄des fiunt.[a] Sed his Prætor pmittit[b] volentibus abstinere ab† hæreditate, vt potius parentis, q̄ ipsorū bona similiter à creditoribus possideantur.

❡ Qui non est in potestate moriētis tēpore mortis, dicitur hr̄s exeraneus. Angelus.

❡ Cęteri, qui testatoris iuri subiecti non sunt, extranei hr̄des appellant.[c] Itaq; liberi quoque nostri, qui in ptāte nostra nō sunt, hæredes a nobis instituti, extranei hr̄des nobis videnť. Qua de causa & qui hæredes a mr̄e instituuntur, eodē numero sunt: qa fęminæ in ptāte liberos nō hn̄t.[d] Seruus quoque hæres a domino īstitutus, & post testamētum factū ab eo manumissus eodem numero habetur.[e]

❡ Extraneus debet

S Y L.

❡ Cæteri. Casus. Quærebatur quis diceretur extraneus hæres. & videbatur dicendum, quòd ille, qui nullo iure testatori coniungeretur: ita enim sonat hæc vox. extraneus. cuius contrarium dicit, q in hac materia extraneus hæres dr̄, qui non est in potestate: sicut alibi extraneus dr̄, qui non habet in potestate: nam extraneus dicitur aut à cognatione: aut à filiatione, aut à suitate: hic aūt capitur pro extraneo à suitate. Not. qđ dictum est in summario.]

c ❡ Appellantur. sic. C. de rei vxo. actio. §. extranei.

ADDITIO. Alio modo dicit extraneus ille, qui nihil attinet: vel nō est de ascendenti aut descendenti linea. Quæ faciunt ad quæstionem de eo, qui promisit non alienare in manū extraneā, ſm Io. Fab. & Ang. hic.

d ❡ Non habent. Vt supra de adopt. §. fœminæ.

e ❡ Habetur. Scilicet vt sit hæres extraneus: nam non consequitur istē vtrūq; scilicet libertatem & hæreditatē ex domini testamento, quod est necesse, vt sit hæres necessarius, vt supra de hæred. instit. §. seruus autem. j. versic. si verò à viuo.

S Y L.

❡ In extraneis. Casus. nō solet figurari in regula generali. Tamē ratio dubitandi poterat esse quia in cōditione testamenti videbantur quò ad capacitatē hæredis inspici solum duo tempora; nō tria. scilicet tēpus mortis, quo die testamentum sumit vires, & tempus aditionis: nam tempus conditi testamenti non videbatur requiri, cum pendeat à confirmatione, & sic a morte: prout in simili videmus in legato, quòd sufficit capacitas tempore, quo dies legati cedit, glo. in l. si alienum. §. j. ff. de hęredi. inst. quod tempus in legatis reprę̄sentat tempus mortis, quo die cedit institutio, & tempus aditionis propter translationem dominij factam a lege. l. a Titio. ff. de fur. vnde ita pariter & in institutione videbatur attendi non debere nisi illa duo tēpora. Tamen contrarium deciditur ex eo, quod allegatur in text. vt scilicet constiterit institutio, idest, ad substantiandum testamentum: secundo autem tempore, & sic tempore mortis, propter cōfirmationem & effectum ipsius institutionis: tertio tempore aditę; quò ad executionem & effectum verum. illius. n. effectus tempore delationis, & sic mortis est factus. l. hæres quāq;. ff. de acquir.

esse capax tempore testamēti, mortis, & aditionis: & testamēti factio accipiť actiue & passiue: & incapacitas medij temporis nō nocet h.d.

¶ In extraneis [a] hæredibus illud obseruatur, vt sit cū eis testamenti factio, [b] siue hæredes ipsi instituanť, siue ij, qui in potestate eorū [c] sūt: & id [d] duobus [e] temporibus inspicitur: [f] testamēti quidem facti tempore vt constiterit institutio: mortis verò testõris, vt effectū habeat. Hoc amplius, & cū adit hæreditatē, esse debet cū eo testamēti factio: siue pure, siue sub conditione hæres institutus sit. Nam ius heredis eo maxime tēpore inspiciendū est, quo acquirit hēditatē. Medio autem tempore inter factū testamentum, & mortē testatoris, vel conditionē instõis existētē, mutatio [g] iuris non nocet heredi: quia (vt diximus) tria tempora [h] inspici debent.

¶ Testamenti autē

quirend. hæred Not. in extraneis hæredibus tria tēpora obseruari debere quò ad capacitaté. Item, ꝙ mutatio status facta medio tempore non nocet. Item, ꝙ testamenti factio accipitur actiue & passiue. Item, ꝙ mutus, surd⁹, furiosus, posthumus, infans, filiusfami. & seruus, habent testamenti factionem passiuā, quamuis non habeant actiuam.]

† Ista gl. non est Accur.

a ¶ In extraneis. † iste §. habetur sub eadem verborum forma ī l. si alienum seruum. ff. de hæred. instit. circa princip. vsque ad fi. legis.

b ¶ Testamēti factio. Passiue accipe. i. vt possit capere ex testamēto, quod pōt quilibet, exceptis quibusdam, quos no. infra tit. j. §. legari.

c ¶ Eorum. Nam seruo instituto domini persona inspicitur, vt s. de hær. insti. §. seruus autem plurium.

d ¶ Id. s. ꝙ sit capax.

e Duobus temporib. Alias tribus, & alias duobus: sed tñ tria spectantur tempora, vt subijcit.

† Ista gl. non est Accur.

f ¶ Inspicitur. † Testamenti facti, vt constiterit institutio: & mortis testatoris, vt effectū habeat: ita est textus in l. si alienum, ff. de hæred. instit. & re vera melius & ornatius quàm hic.

g ¶ Mutatio iuris. Vt quia medio tēpore efficiatur nō capax. tñ his trib⁹ tēporibus bene inuenitur capax, † vt hic, & ff. de hæred. institut. sed & si in condō-

† Nisi ex tali mutatiōe ta

nē. §. solemus. & l. si alienū. §. in extraneis. Sed contra, ff. de acq. hær. si seruus eius qui. Sed certe. ꝙ seruus in seruitute non dicebať capax, vt ibi, ex persona domini principaliter erat: nam dñs erat nō capax. Vnde eo manumisso nō nocet ei manumissio, cū præsumatur nūc, ꝙ & tunc fuerit capax. Itē sunt arg. contra. ff pro empt. l. ij. ī prin. & in authen. vt cum de appe. cogn. §. generalem.

cite Iud cereť repudiatio hēditaria vt q̃ faceret actū cōtrariū incōpassibilē puta intrādo religionē fratrū minorum: Idem in eo q̃ impetrauit primum bñficium vacaturū & interim duxit vxorē vel habitū dimisit: quo reassumpto, vel mortua vxore, vacat bñficium, vt hic p Io. Fab.

ADDITIO. Dic prout loquitur ibi in cōtractu emptionis, concordat: sed cū loquitur in alijs contractibus, cōtradicit. sed ibi loquitur in capace, qui non patiebatur defectum in psona sua: sed hic secus.

¶ In secundo vero contrario dicunt, ꝙ loquitur fauore furti, vt pœnitentibus remittatur. S Y L.

h ¶ Tria tempora. s. in extraneo hærede: sed ī suo necessario exigitur vnū secundum Io. s. tempus mortis, vt supra eod. §. sui. Vel secundum Azo. etiam tēpus testamenti inspiciť: tempus autem aditę hæreditatis non inspicitur, quia statim sunt hæredes patre mortuo. s. de iure ciuili, vt ff. de suis & leg. in suis. In necessarijs autem tantum duo tempora inspiciuntur. s. testamenti & tempus mortis, vt ff. de hæred. instit. si alienum. j. respon. & l. seruum.

¶ Hæc glo. communiter approbatur secundum Christo. hic. S Y L.

a ¶ Factionem. Scilicet in actiua significatione.
b ¶ Acquirere. s. potest.
c ¶ Factionē. In passiua significatione.
d ¶ Sibi. si sunt sui iuris.
e ¶ Alij. Si sunt in aliena potestate, vt hic, & ff. de testa. l. filiusfamil. & facit ff. de flu. l. j. §. fin.

XL. ¶ Extraneis autē. Casus. Quærebatur, an qui semel se immiscuit, vel adiuit hæreditatē, posset, postea repudiare. & videbat' quòd sic: nam repudiatio & aditio paribus passibus ambulant. l. is pōt. ff. de acquiren. hære. sed ille, qui abstinuit, potest postea salutem intra triennium adire. l. fin. C. de repud. hæred. immo olim perpetuò. l. si quis suus. ff. de iur. delibe. ergo pariter videtur posse reuocare aditionem. j. dictum tempus. cuius contrarium dicitur hic etiam in suo. ratio est differētiæ, quia vnus casus est fauorabilis filio, alius damnosus, secundum doct. quæ ratio est falsa: quia potest esse vtile & filio repudiare damnosam hæreditatem: sed ratio est, quia suus de iure ciuili est necessarius. Vnde quanuis a prætore habeat ius abstinendi, & abstineat, tñ remanent reliquiæ suitatis. quæ etiam satis sunt ad cōfirmandum testamentum, quemadmodum aditio, l. cum quali. §. sed & si quis. ff. de fideicom. liber. vnde l. pp illas reliquias permittit posse reuocari abstensionem, cū res de facili ad pristinum reducatur, quæ ratio cessat in contrario. Not. habere extraneum ius deliberandi. Item quòd hęres, siue suus, siue extraneus, post aditā nō repudiat, nisi sit minor. Itē quòd minori data est restō ob facilitatē, & ne decipiatur. Itē, quòd speciali priuilegio alicui tributa non trahuntur ad alios. Itē not. effectum inuentarij, qd' facit non teneri vltra vires hæreditarias.]

factionē[a] nō solum is habere videtur, qui testamentū facere potest, sed etiā qui ex alieno testamēto vel ipsē capere pōt, vel alij acquirere, [b] licet non possit facere testamentum. Et ideo furiosus, & mutus, & posthumus, & infans, & filiusfamilias, & seruus alienus, testamenti factionē[c] habere dicunt'. Licet enim testamentum facere nō possint, attamen ex testamento vel sibi, [d] vel alij [e] acquirere possunt.

¶ Extraneus hæres hēt ius deliberādi. Quilibet hrs post aditā nō repudiat, nisi sit minor q restituit: qđ extēsum fuit etiā ad milites maiores. Hodie tñ adeundo cū beneficio inuentarij securus est hæres nō teneri vltra vires hereditarias. h.d.

¶ Extraneis autē hęredibus deliberandi ptās est de adeunda hæreditate, vel nō adeunda. Sed siue is, cui abstinendi[f] ptās ē, īmiscuerit se bonis hæreditatis: siue extrane', cui de adeūda[g] hereditate deliberare[h]

f ¶ Abstinendi. vt est suus hęres, cui datr abstinendi facultas p prętorem, vt s. e. §. sui aūt. I fi.

g ¶ De adeunda. Nota hic quatuor proportionabilia, s. immiscere, & abstinere: quæ duo pertinēt ad suos hæredes. Item adire & repudiare, quæ duo pertinent ad extraneos, vt hic dr. Sed qnq; suus dicitur adire & repudiare, vt C. de legi. hæred. defunctis.

¶ Confunduntur. n. qñq; vt l. & si sine, §. sed quod Papin. ff. de mino. in l. siue. §. fi. ff. de iur. pa.]

h ¶ Deliberare. Infra annum deliberationis petito tempore, & indulto ab imperiali culmine, a nostris autem iudicibus infra nouem menses: & non nisi semel peti potest, vt C. de iure delib. scimus. §. & hęc quidem.

*¶ Adde, q nihilominus creditores hęreditarij pnt, si vident hæredem differre aditionem, petere, vt ei statuatur tempus

† Sic in l. apud. & l sed & is ff qb. ex cā i poss. ea. & in l ac figs. § plerūq; ff. de religio.

Hęredes sui immiscent & abstinēt, adeunt, & repudiant extranei.

§ Y L.

Deliberā dū tēpus.

licet, adierit: postea relinquẽdę hr̃ditatis facultatẽ nõ hẽt nisi minor sit xxv. annis. Nam huius ętatis hominibus, sicut in cęteris omnibus [a] causis, deceptis, ita & si temere dãnosam hæreditatẽ susceperint, Prætor succurrit.[b]

¶ Sciendum est tamen diuũ Adrianũ etiam maiori [c] xxv. annis veniã [d] dedisse, cũ post aditã hr̃ditatẽ grãde [e] ęs alienũ, qđ aditę hęredi tatis tpe latebat, emersisset. Sed hoc quidẽ Diuus Adrianus cuidam speciali beneficio præstitit: diuus autem Gordianus [f] postea militibus tantummõ hoc concessit.

¶ Sed nostra beneuolentia cõe omnibus subiectis imperio nostro p̃stitit [g] hoc [h] beneficiũ: & constitutionẽ [i] tam æquissimã, [k] q̃ nobilissimã [l] scripsit, cui⁹ tenorẽ si obseruauerint hoĩes, licet eis adire hr̃ditatẽ, & in tm̃ teneri, quãtũ valere bona hr̃ditatis cõtingit. vt ex hac cã neque deliberõis auxiliũ sit eis necessariũ, nisi omissa obseruatiõe nr̃ę cõstõnis, [m] & deliberãdũ existimauerint, & sese veteri grauamini [n] adi

tempus ad adeundam hæreditatem, idq; arbitrio iudicis statuitur: quo tempore præterito amplius hæres non audietur, glo in l. quandiu institutus. in ver. instituto. post mediũ & ibi quoq; oẽs fere scribentes. ff. de acq. hæred.

** Adde etiã, q̃ pendẽte tẽpore deliberãdi possunt illum cohæredes prouocare ad diuisiones. l. nisi ex plurib. si pars hær. pet. & ita aliàs obtinui, quod not. qa proderit, si videbis cohęredem velle deliberare animo differendi.]

a ¶ Omnib⁹. Nisi sint vsi iure cõi, vt ff. de mi. l. verũ. §. item nõ restituitur.

SYL. ¶ Intellige. i. facit id, quod quilibet diligens paterfa. fecisset, non iure cõi pro ut sonat, s̃m Christo. hic] Item nisi iurauerit adultus super contractũ, vt in l. Federici, Hac edictali. in tit. de pace tenenda. §. item sacramenta. lib. ij. feud. Ad tex. vide pulcherrimã gl. in c. ex parte ver. quãuis. ext. de resti. spol.

h ¶ Succurrit. Vt ff. de min. ait prætor. §. sed & si hæreditatem.

c ¶ Maiori. s. cuidam pro priuilegio.

d ¶ Veniã. abstinendi. Accu. (& l. iij.

e ¶ Grãde ęs. sic. ff. đ cd. inde. l. ij. §. si qđ

f ¶ Gordianus. Sed vbi sunt leges istorũ Imperatorũ? R. ñ. nõ hẽmus, sed hr̃ mentio earũ, vt C. de iu. deli. scim⁹. in princ.

Inuentarij faciẽdi tẽpus. g ¶ Præstitit. alias præstauit.

h ¶ Hoc. s. vt aliqs nõ grauet pp̃ improuisum debitũ, vel ẽt p̃uisum. si est non sufficiẽs hr̃ditas, vt C. de iur. deli. scim⁹. § ex oibus. & hoc facto inuẽtario, si re p̃ntes sunt. j. tres mẽses: si absfuerint, intra annale spatiũ, vt C. đ iu. deli. scim⁹. §. fin ãt dubi⁹ & §. fin ãt a locis

ADDITIO.

Quot & quæ requirant in inuentario, vł de plene & ordinate p̃ Angel. Are.

Adde, q̃ satis est incipi & p̃fici inuẽtariũ infra tres mẽses à die aditę hr̃ditatis, Bar. & alij. ĩ l. ñ. §. cũ igit. & §. si verò postquã. C. de iu. deli. & Rol. à valle tract. de cõfect. ĩ ver. cij. & lv.

i ¶ Constõnẽ. vt C. de iure deli. scimus.

K ¶ Aeqssimã quantum ad tractatum. Inuentarium nõ facientes ĩ quo grauantur.

l ¶ Nobilissimam quantum ađ sententiam.

m ¶ Constitutionis. Quæ de compositione dicti inuentarij loquitur.

n ¶ Veteri grauamini. Sed qđ erat grauamẽ? R. ñ. tenebat insolidũ oĩb. creditorib. & legatarijs, ẽt si excedãt mẽsurã hr̃ditatis, vt C. de iu deli. l. fi. §. si verò postquã. Si aũt petit tp̃s ad deliberãdũ, & fecit ẽt inuẽtariũ, creditorib. qdẽ tenet in solidũ, sed de legatis detrahit Falcidiã, siue adierit hr̃ditatẽ j. deliberõnis tp̃s, siue nõ recusauerit: sed si nõ fecisset inuẽtariũ, oib⁹ ĩsolidũ, teneret, vt C. đ iur. deli. l. fi. §. si aũt hoc aliqs. & §. siqs aũt.

* ¶ Adde, q̃ rõ est, qa lex p̃sumit, q̃ hr̃s

ripuerit de bonis hrditatis,vt ī auth. de hær.& Falc.§.sancim⁹.q̄ psumptio ē iuris & de iure, q̄ nō recipit pbōnē ī ɔ̄riū nisi p ɔfessionē partis,vt late tradit Cępol.cau.vij.vbi vide,qa tradit caut.excusandi hrdē q. nō fecit, aut minus lītme fecit inuentariū.In foro tñ ɔsciæ hrs non tenet vltra vires hrditarias. sm Bar.ī rub. ff.de acq.hær. ét non ɔfecto inuētario, vt scribit Iaso. post Barto. & Bal. ibi p eū relatos in §. sed istæ. colū. antepen.j. de actio.]

tionis supponere maluerint.

¶ Hæres dr adire hęreditatem gerendo se pro hęrede in aliquo actu,vel nuda voluntate re vel verbis declarata: & ita potest repudiare, dummodo sciat hæreditatē sibi delatam, quamuis sit mutus. Aret.

¶ Item extraneus hęres testamēto institutus,aut ab intestato ad lītmam[a] hæreditatem vocatus, potest aut pro hærede gerēdo, aut etiam nuda[b] volūtate suscipiendę hęreditatis hæres fieri. Pro hærede[c] autem gerere quis videtur, si rebus hęreditarijs tanq̄ hæres vtatur, vel vendendo res hęreditarias vel prędia colendo locandove, & quoquo modo voluntatem suam declaret, vel re,vel † verbo, de adeunda hrditate:dūmodo sciat eū, in cuius bōnis p hrde gerit,testatum intestatūve obijsse,[d] & se ei hr-

SYL. ¶ Item extraneus. Casus ī rā gnali regula nō figurat nisi literalr : cuius rō ē, qa iste quasi cōtractus a sola voluntate hrdis dependet: & iō qualrcunq; constet,satis est. Not. q solo aīo aditur & repudiatur hęreditas, siue verbis,siue factis ostendatur.Item no. quid sit pro hęrede gerere.Item, q nihil impedit,quominus mutusvel surdus gerat pro hærede,si intelligat quod agit.Item quòd ad hoc,vt possit adiri, necesse est, q sit certus de morte ipsius testatoris, & sciat sibi delatam hæreditatem.

a ¶ Item. Ad legitimam. s. iure ciuili; aliud si iure pretorio: tunc.n.necesse habet corā prætore agnoscere,vt C. de iure delib.l.j.& l.puberē. & l.suū. & C. q admit.ad bon.poss.l. vlt.

ADDITIO Dic, q sola agnitio bonorum possessionis facta coram pręt ore ét nō auctorante sufficit, siue sit bonorū possessio sm tab. siue ab intestato siue ét contra tab.vt est gl.singularis in l.si, §.j.C.de cur.fu.in ver. p antiqua.Ange.

b ¶ Nuda voluntate. oportet tñ, q extrinsecus declaret.si quid ergo pro hærede velut hrs gessit, vt hic dr,tunc voluntatem illā declarat, nisi protestetur (i) se non vt hrdem facere,vt hic,& ff.d acq.hær l.pro hrde. in prin. & l.gerit. Sed cōtra id, qd dicit hic, nuda voluntate est C.de iu.de lib.l potuit. Sed certe est necessaria voluntas & act⁹ si ab actu incipias.sic & alias.ff.de acq. pos.quemadmodum.

ADDIT.(i) Quę protestatio non est necessaria, vbi facit actum ... pium, qui dilationem nō recipit: nec releuat, vbi facit actum contrarium, vt c. cum M.Ferrariensis.de consti. secundū Io Fab & Angelum.

† Alias verbis vel literis.

*¶ Quod igitr dictū est, quempiā nuda voluntate seu solo aīo hrdē fieri,ita declarati dēt,hoc est, licet nihil attingat hæreditariū,dum tamen de aīo cōstet, vel ex aliquo actu, qui citra ius & nomen hæredis fieri non pōt, vel verbis neq; enim sola nudaque cogitatio hæredem facit.]

c ¶ Pro hærede.i. factis ipsis gerendo p hærede.

d ¶ Obijsse Alias.n.nisi hoc sciat, non præiudicat sibi aditio:nam non vr adire,vt hic,& ff.de acq.hęredi. si is ad quē. & l.eum qui duobus.

¶ Dic tñ, q nō requirit scientia positiua causata ex actu corporeo, sed satis est vehemens opinio ipsius hęredis, vt declarat Bar.in l.is potest.ff.de acq. hæred.& ibi moder.] SYL.

Hære-

Hæreditatē adire volēti mul. ta sūt necessaria.

a ¶ Hæredem esse. etiam pure: nā si sub conditione, non potest ante existentem conditionem adire, vt ff. de acqui. hæred. is qui hæres. Sunt & alia necessaria scilicet vt sit liber,& sui iuris,q adit: alś nō poterit nisi iussu patris vel dñi pcedēte, vt ff. eod.si quis mihi. §. iussum. & l. quoties. Item oportet, q̄ sit cōpos mentis, vt in fine huius tituli. Itē, q̄ sit maior quatuordecim annis: alś non pōt adire. vt C.de iu. deli. l. potuit. & l.si infanti. Itē,quòd sciat mortuum esse testatorem: aliàs non pōt adire, vt ff.de acquit. hær. is qui hæres. §. si quis dubitet.& l. qui hæreditatem. & l. neminem. & l. qui superstitis. Item certus de conditione testatoris esse dēt, vt ff. de acq hær.l.hřs.j. §.fi.& l.seq.

ADDITIO. Si mile in l.illud.si pars hř. pet.& l.is qui putat. de acquiren. hære. hinc est, quod vulgo dicitur,q̄ ille, qui vult adire hæreditatem, debet scire causam,ex qua defertur,vt l. si is ad quem. de acquit.hæred.fm Christo.

b ¶ Pro domino. vnde hærus, idest,dominus,vt ff.ad leg.Aquil.l.item Mela.§. legis autem Aquiliæ.Itē dicunt teuthonici her.i.dominus.

** Fallitur Accur. repugnat,n.syllaba,q̄ in hærede pp vim diphthongi producit, in hero corripitur. dictus aūt vř potius ab hærendo, eò q̄ hęreat. i. proxime & continenter capiat successionē,& dominus constituatur.]

c ¶ Destinatione. dūmodo & hoc actu extrinseco declaretur • arg. tñ contra.ff. de pecu.lega. non statim.

ADDITIO. Sed ibi erat acqsitū dño. vel ibi in actu,q realitatē reqrit Io. Fab.

deᵃesse. Pro hřde.n. gerere ē p dñoᵇgerere. Veteres.n.hřdes p dñis appellabāt. Sicut āt nuda volūtate extraneᵉ hęres fit, ita cōtraria destinatione ᶜ statim ab hřditate repellit.

¶ Eum,qui surdus, vel mutus natus ē, vř postea factus, nihil prohibet p hærede gerere, & acqrere sibi hřditatē: si tñ ītelligitᵈqđ agit.

d ¶ Intelligit. non ergo demens vel furiosus.

¶ De legatis.

¶ Dic, q̄ tex. continuat istam rubricā. Vel sic: Dictum est.s.de testamentis, in quibus legata relinquuntur, nunc sequitur de ipsis legatis. Cōtinuatio.

¶ De legatis.

¶ Ex causa licet immiscere in vna materia aliam materiā, licet nō sit omnino similis, dummodo vna materia trāseat, & cōformitatem habeat cum alia materia. Arc.

Post hæc videamus. Diuisio.

¶ Totus iste tit.diuidit principaliter in quinq; partes. Primò cōtinuat se ad præcedentia. Secundò ponit diffinitionem legati. Tertiò recitat quot genera legatorum olim erant. Quartò illud corrigit. Quintò incipit tractare materiam legatorum. Secunda ibi, Legatū. Tertia ibi,Sed olim. Quarta ibi, Nostra autem Quinta ibi, Non solum autem. Et illa quinta suo loco subdiuiditur.

Post hæcᵉ videamus de legatis, quæ parsᶠ iuris extra propositāᵍ qui-

¶ Post hæc. Casus non est figurandus, quia tantum continuat hunc titulum Imperator. Poterat,n. dubitari, cum essemus in tractatu de ius iuris figuris, quibus per vniuersitatem nobis res acquiruntur. quare præposita esset rubrica de legatis:& respondetur, non fine causa fieri, cū simus in materia testōrum, supponere tractatum de legatis. Not. q̄ materiæ sunt subordinandæ vna alteri, non q̄ titulus situ. continuetur. Itē ibi, quæ pars. q̄ aliquādo appellatione partis non venit dimidia. Item,q̄ in hoc titu.nō vř tractari de legatis v̄ſibus.] SYL.

e ¶ Post hæc. Scilicet quæ diximus,s. de testa ordinan.hucusq;

f ¶ Pars s. quæ est circa legata, & longa est, vt patet.ff.eo. per multas rubricas.

g ¶ Propositam.s. per quas perso.nobis acquir.§. fin,

dem materiam. vt: (nā loquimur [a] de ijs iuris figuris, [b] quibus p vniuersitatem res nobis acquiruntur) sed cum omnino [c] de testamentis & de hæredibus, [e] qui in testō instituũtur, locuti simus, nō sine causa sequẽti [f] loco pōt hæc iuris materia tractari.

¶ Diffō legati. An.

¶ Legatũ [k] itaq; est

a ¶ loquimur. i. locuti sumus. Et sic tẽpus pro tempore ponitur, vt C. ex qui. ca. infa. irro. l. si possidonium

SYL. ¶ Adde, q̃ hæc expositio est falsa: quia, cum supra tantum tractatum sit de testamentis, nō verificaretur numerus pluralis dicendo de iis iuris figuris. Intendit ergo Imperator, dum dicit loquimur, idem ac si diceret. nos sumus in tractatu.] Vel loquimur, idest, loqui deberemus, si materiam præcedentem prosequeremur. (i) sic in auth. de consanguin. & vter. fra. §. igitur coll. vj.

ADDITIO. (i) Dic quòd præteritum perfectum subiunctiui in contractibus, quando non potest verificari in præterito, trahitur ad futurum, vt l. cum stipulamur. ff. de verborum oblig. sed in testamentis & legibus, quæ dant formam & essentiam, capiunt a futuro, secundum Angel.

b ¶ Figuris i. partibus vel formis: quæ quatuor sunt: per successionem ciuilem, per prætoriam, per arrogationem, per addictionem conseruandæ libertatis causa, vt supra per quas perso. no. acqui. §. fin.

SYL. ¶ Adde. q̃ videbatur, q̃ essent tantum duæ nominandæ s. ciuilis & prætoria: quippe aliæ duæ sunt de iure ciuili, vt patet in illis titulis. Attamen q̃a sunt illæ multum dissimiles, cum sint successiones in vniuersum ius viuentis, illę in vniuersum ius defuncti, sunt separatim positæ a gl. quanuis sint etiam de iure ciuili.]

c ¶ Omnino. i. diligentissime.

d ¶ Testamentis. vt s̃. de testamen & tribus sequen. tit.

e ¶ Hæredibus. Vt supra de hæred. instit. vsq; huc.

f ¶ Sequenti quia nec debentur nisi in testamento relicta, & post hæredis institutionem. Sed hodie contra in vtroq;, vt j. de fideicō. hære. §. præterea. & j. eo. §. sed non vsq;. & §. ante.

SYL. ¶ Potest & alia ratio assignari: quia voluit prius supra tractare de acquisitione directa vniuersali, postea de particulari directa, deinde de vniuersali obliqua, vltimò de particulari obliqua.]

¶ Legatum. Diuiditur in septem partes. Primò ponit qualiter diffiniatur legatum. Secundò, quot erãt olim genera legatorũ. Tertiò, qualiter vnumquodq; genus legatorũ fiebat, q̃a erãt certa verba assignata. Quartò, qualiter dicta verborũ solẽnitas est hodie sublata. Quintò, qualiter per Iustinia. oẽs isti modi legandi vel omnia ista genera legatorũ sunt redacta ad vnã materiã: & legatariis datur ius prosequẽdi legata altero de tribus modis. Sextò remouet differentiã, quæ erat inter legata & fideicõmissã, & ea adæquat. Se primò respõdet cuidã tacitæ obiectioni. Secũda ibi, Sed olim. Tertia ibi, Et certa q̃dã. Quarta ibi, Sed ex cõstõnib[9]. Quinta ibi, Nostra. Sexta ibi Sed nō vsque. Septima ibi, Sed ne in primis. Aretinus.

SYL. ¶ Casus in diffinitione non ponitur: præmittitur enim diffinitio, vt sciatur id, de quo disputatur, vt inquit Cice. in lib. j. Officio. No. ergo diffinitionẽ legati. Itẽ aduerte, quia (meo iudicio) illa verba, ab hærede pręstãda. nõ debẽt esse in text. quia in l. legatum. ff. eod ij. non sunt & glo. ibi, quæ hæc verba supplet, non allegat hũc tex. & glo. hic dicit legatum hic diffiniri vt in d. l. legatum. & alr diffiniri in l. legatum. de leg. j. Item Angel. hic dicit sup. ab hærede præstanda. quæ omnia ostendũt, q̃ in antiquis codicibus prout in meo non erant dicta verba.

a ¶ Legatũ. sic ff. de leg. ij. l. legatũ. sed aliter diffinitur. ff. eo. j. l. legatum est.

¶ Adde, q̃ nulla ex his diffinitionibus habet partes diffinitionis, vt disputando defendit Prępo. sen. in vij. q. ij. casu in suis disput.]

Donatio

donatio [a] quædã a defuncto relicta, † ab hęrede præstanda.

¶ Antiqua solēnitate verborū, q̃ in legatis obseruabat͛, sublata, necnon legatorū fideicōmissorumq; differētia, hodie eorū vna eademq̃; est natura, & q̇buscūq̇; verbis relicta trib⁹ actionib. persequi possumus hoc dicit.

¶ Sed olim quidē erāt legatorū genera quatuor: p̱ vendicationē, p̱ damnationē, p̱ sinēdi modū per præceptionē. Et certa q̃dam [b] verba cuiq; generi legatorum assignata erāt, per q̃ singula gñā legatorū significabant͛: sed ex constitutionib⁹ [c] diuorū principū solēnitas hmōi verborū penitus sublata est.[d]

a ¶ Donatio quędã. Sūt.n. tres donatiões, vt ff.de don.l.j. Et differt hęc à donatione causa mortis, vt dixim⁹. s.de don. §.j.in fi. Itē à donatione īter viuos, cū legatū reuocari possit vsq; ad mortē, vt ff. de adimen.leg. l.iij. in fi. & l. iiij. Sed in donatione inter viuos nō ē ita, vt s.de don.§. aliq. (1) Itē differt ab hæreditate, cū hoc singulare, & sine onere sit, illud vero vniuersale, & cū onere, vt ff. mand. si hæreditatē. & argu ff.de edē. quędã. §.nihil interest.

† Verba ista ab hǣde præstanda. ñ sunt in antiquis & emendatis exēplaribus, & certe subuertunt diffinitionē cū videamus, a testatore quoq; ipso, nedū ab hǣde legatū præstari. l. Lucius. de lega.ij.

A D D I T. (1) Et hæc inducūtur ad q̃ōnem si testator, dicat, dono Titio fundū pñti & recipiēti. ã cēseat͛ legatū vl̃ donō, vt p̱ Io.Fa & An.

SYL. * ¶ Legata quo differãt ab aliis donationib⁹. tradit elegãter An.Tiraq.in rep l.si vnq̄.sup ver.libertis.nu.cv.C.de reu.dō.] Adde, q̧ legatarius capiēs rē legatã ꝓpria auctoritate, illã amittit.l. nō est dubiū. vbi oēs doct. tradūt, C.eod. pōt tñ testōr ei licentiã cōcedere illã capiēdi propria auctoritate, Bar.in.l.nemo pōt de leg. j. & tūc illã nō amittit, & ita est cōis cup. vt dicit Ripa in l.Centurio.nu.lij.& seq. ff.de vulg.Plott. l.si qñ.nu.liiij.C.vñ vi.

SYL. ¶ Sed olim quidē. Casus non figuratur quia ꝓcedit corrigendo ius antiquū: rō aūt corectionis in l. corrigēte assignat͛. No. formã & obseruationes iuris antiqui circa legata Itē, q̧ voluntates defunctorū debent validiores, q̃ fieri possit, effici. Itē, q̧ ll. debent imponi rebus non verbis. Itē, q̧ legatis vna est natura. Itē, q̧ legatario cōpetit nedū actio p̱sonalis, sed realis, & hypothecaria. Si.n.res legata erat testōris, & cōsistebat in specie, cōpetit rei vendicatio, & actio ex testō: hypothecaria aūt dat͛ in aliis rebus, quæ peruenerunt à defuncto in hæredē: Item, q̧ qñ duo æquiparant͛, illud, quod est plus in vno, tribuit͛ alteri. Itē, q̧ verbū, studiosis, accipit͛ in bonam partē. Itē, q̧ inerudici adolescētes sūt distincte docēdi, nec onerãdi multitudine materiarū. Itē, q̧ à facilioribus. est inchoandū.]

b ¶ Quædam verba. Vt si dicat legatario, Vendica tibi rem talē. vel hæredi dicat, Dãno te illū ære alieno liberare, vt.j.eo. *. sed & tale. Itē si dicat, Sinito illū hēre talē rē. Itē si dicat vni hæredū: Præcipito rem illã. i. ante partem capito, vt ff.eo.j.l.si a pluribus.

SYL. ¶ Adde, q̧ Ang. ampliat, siue fiat verbis directis, siue obliquis: & nihil allegat. est tex.in l.ij.C. com.de leg.in prin. Quæ autem in legatis dicantur verba directa, quæ precaria, est glo.in d. l. ij. vbi Pau.de Cast.optime declarat. * Sed vt recte discas quib. verbis quatuor hæc legatorū genera conciperentur, & quomodo inter se differrent, legito Alciatū lib. Parer. iij.c j.

** Seruius quoq; nobilissimus Grãmaticus lib.v. Æneid. Virgil.super illo versu. Sume pater &c. exponit verbum sume. i. præcipe, aitq; verbum esse peculiare Iurisconsultorū, quo vtunt͛, quoties legatum nō ab hærede datur, sed ex accipientis arbitrio: vnde conijcere licet, id verbum assignatū fuisse legato per vēdicationem, vt cū testator dicebat legatario, tibi sume illam rem. in quo genere legati non erat expectanda manus hæredis, sed ipse legatarius possessionē rei legatæ ꝓpria auctoritate capiebat.]

c ¶ Ex constōnibus. Quas non hēmus.

d ¶ Sublata est.s. dudum retro.

Nostra

a ¶ Nostra autem constitutio. Quę est C. communia de leg.l.j.
b ¶ Lucubratione.i. vigilatione, maxime nocturna. nā ſm Philosophos luna dr̄ hr̄e radios lugubres, sed sol claros, sic in auth. vt iudi. sine quoquo suffra. in prin.coll.ij.

SYL. ¶ Adde legendū lucubratione & expone, i. studio.]

¶ Nostra aūt cōstitutio, a quā cū magna fecimus lucubratiōe, b defunctorū voluntates c validiores d esse cupiētes, & non verbis, sed voluntatib9 eorū fauētes, disposuit

e ¶ Volūtates. Interdūnō est volūtas validior scriptura vt ff. de vsuf. leg.l.si alij.& ff.de sup.le.l. Labeo. (i)Et facit ad hoc qd' i tex dr̄.s. q volūtas sit validior scriptura, qd' ē verū, vt ff. de le.ij. l.cū pr̄.§.cū imperfecta.!& de le. j. l. iiij. ſm Ioā & hoc nisi sit impossibilis vel probrosa, vt j.eod.§.fin. vel inepta, vt ff. eod.j.l.seruo alie.§.fin.

ADDITIO. (i) Nō ob. hęc lex, si alij: qa rn̄det solū cōtradicere, qa ibi attēdit scriptura, qa volūtas testōris erat ambigua. Cęterū si eius fuisset clara voluntas, ab ea nō recederet; immo obseruaret, scripturę reiecta interpretatione, vt l.iij.C.de lib.præt.& hic. Ias.

d ¶ Validiores.quā sint verba solennia; vel quā sit scriptura. Accur.

** Nam ēt à propria verborū sighatione recedimus: cū manifestū est, aliud sensisse testatorē l. nō alr̄. de leg. iii. qd' & in contractib. obseruari videmus.l. si tibi.si cer.pet.idq; lati9 cōprobat Alcia. lib.ij.de verb.sig. nō.n. semp ꝓpriis verbis vti possumus, eaq́; intentioni proferentis subseruire conuenit.]

e ¶ Oībus legatis. j. omni gn̄i legatorū.
f ¶ Vna sit natura. quātū ad hoc, vt dēantur: sunt tn̄ quædā fauorabiliora aliis, vt j de oblig. quæ ex quasi cōtractu.§ fi.
g ¶ Quibuscūq; verbis. Aptis tn̄ ad hoc. sic.ff.de cōstu.pec.q aūt.in fi.& l.seq.

ADDITIO. No.q lex gn̄alr loquēs recipit restrictionē de habilitate concordat gl.j.in l.j.§.nūciatio. & ibi doct. ff. de ope. no.nu.& in l.vt gradatim, §. sed si lege.ff.de mu.& hono, & Bart. late in l. oēs populi.ff.de iusti. & iu.Ang.

h ¶ Per actiones psonales.s.ex testō.
i ¶ Per in rem i.per rei vendicationē. nā recta via transit dn̄ium in legatariū rei legatę, vt ff. de fur.l à Titio.Accur.

vt oībus legatis, e vna sit natura: f & quibuscunq; verbis g aliquid relictū sit, liceat legatariis id psequi nō solū per actiōes psonales, h sed ēt p in rē, i † & p hypothecariā: k cu-

** Etiā ignorātem l. cū pr̄.§. surdo. de leg. ij.. secus ī fidei commissario vniuersali, ad quē nō transit ante restōnē, l. restituta. ad treb. glo.in §. sed qa. versi. restituerit j.de fide.hæred.]

† Cōcor. c. Raynutiua i gl. sup verb. dote. post me, extra de testa.

SYL. ¶ Adde, q qn̄ dicimus dn̄ium trāsire in legatis, aut ḡrim9 quò ad trāsmissionē: & ḡrit legatū à morte.l.j.§. cū igit. C.de cad. tol.loquēdo de puro: aut quò ad acquisitionē dn̄ij: & hæc est triplex ficti, à morte testantis.d.l.a Titio. veri sed reuocabilis, ab adita ante agnitionē legati. l. seruo legato.ff. eo j. veri irreuocabilis, agnito legato.l. proinde.ff.si cer.pet.]

† Hec gl. diuidit in quatuor ptes. In prima declarando.

K ¶ Per hypothecariam. † scilicet in rebus aliis, quæ fuerunt defuncti.

SYL. ¶ Adde, q hæc opi. gl.cōiter reprobat: ego aliàs disputando defendi sn̄iam gl. quę verior est in puncto iuris, quā ēt defendit Præp.Sen̄.in x.q.viij,casu]

** Immo opi. Accur.est cōiter recepta. vt p Neguſ.tract.de pign. in iiij.mēb. ij. par.nu.clviij.nā cū dn̄ium rei legatę trāseat in legatariū, illa haud quaq̄ sibi esse pt obligata.l.neq; de reg.iu.sciendum tn̄ est, hāc hypothecā esse naturæ diuersæ ab alijs hypothecis.illæ.n.dant in solidū cōtra quēlibet ex hr̄dib. hæc vero ꝓ ratis pro qbus sunt hr̄des. l.j.C. si vn9 ex plur. hær.& l.j.in fi.cōmu.de leg.]

tea.remouet quod dā cōtrariū taciuū. i fide p modū notabilis remouet aliod cōtrariū. In tert. remouet aliud cōtrariū in quarta & vlt p modū q̄stionis remouet aliud cōtrariū. sed a ibi, & nota. tertia ibi nō tā oībus. quarta ibi. si legatarius.

¶ Et no. q si legatū sit in spē, & sit res testatoris, cōpetunt illæ tres actiones. Si in gn̄e, vt seruus, cōpetunt duæ.s. testi, & hypothecę: sed in casu tm̄ vna actio.s. ex testō, & vna exceptio cōpetit: vt si lego debitori liberationē, vt ff. de lib leg. l. qd' mihi.& ff.vt in pos.leg.l.j §. si debitori. Si aūt sit res aliena, duæ tm̄ competunt.s.psonalis & hypothecaria, vt C. cō. de leg. l.j. Nō tn̄ oibus aget. i. actione in

ius conſtōnis ppenſum [a] modū ex ipſi⁹ tenore pſectiſſime accipere poſſibile ē.

¶ Sed non vſq; ad eā [b] conſtōnem ſtādum eē exiſtimauimus. Cū. n. antiquitaté inuenimus legata quidē ſtricte [c] cōcludentē, fideicōmiſſis aūt, q̄ ex volūtate magis [d] deſcēdebāt defunctorum pinguiorē naturā īdulgenté neceſſariū eē duximus, oīa legata fideicōmiſſis exæquare: [e] vt nulla ſit inter ea dīa, ſed qđ deeſt [f] legatis, hoc repleat ex natura fideicommiſſorū: & ſiqd amplius [g] ē in legatis, p hoc creſcat fideicōmiſſorum natura.

¶ Sed ne in primis [h] legū cunabulis permiſtim de his exponēdo, ſtudioſis adoleſcētibus quandā

ne in rē, & ex teſtō: ſed vna, q̄ elegerit, vt ff. de le. ij. cū fili⁹. §. variis. ſed ſi legatari⁹ ſit dñs: qualr pſonali aget, vt. j. de actio. §. ſic itaq; ? R ſi. ratione poſſeſſionis, vt ff. de condi. triti. l. ij.

* ¶ Adde, q ista hypotheca remitti pōt p teſtatoré, gl. & Bal. in l. ij. C. vt in poſ. le. Dec. in l. j. in gl. j. in prin. C. de inſtitu. & ſubſtit.]

Adde, q iſtæ actiones perſonales oriūtur ex quaſi cōtractu, qa hęres adeūdo hrditaté quaſi contrahere videt cū legatariis, gl. i. §. hæres. j. de obli. q, ex quaſi ꝯ. naſ.

ADDIT. Et ſic ex teſtō agit ad pſtandū ſeu tradédū, nō aūt ad dandū. vr dic q §. ſic itaq; loqnit in vero dño, facto p tradōnē de iure cōi, hic verò de iure ſpāli ſine tradōne: igit non eſt mirū ſi dat cōcurſus, vt l. in reb⁹. C. de iu. do. ſm doct.

a ¶ Perpenſum. i. deliberatum.

b ¶ Sed nō vſq; ad eā. i. nō fuim⁹ cōtenti ſ. d. cōſtōne: īmo aliā fecim⁹ circa iſtā & eādē materiā, vt C. cōia de le. l. ij. Prima tñ remouet dīam quatuor generū legatorū ſ. ī quo erat dīam īter ſe. Scda verò remouet dīam inter legata & fideicō.

SYL. * ¶ Quęnā eēt olim dīa legatorū & fideic. belliſ. explicat Alc. li. iij. Parer. c. j.]

c ¶ Stricte. i. ſtricto iure; ſic vt ex teſtō tm̄ debeant, vt. j. de fideicō. hær. §. ptereа.

d ¶ Magis. ſ. q̄ legata, vt ab inteſtō ér debeant, vt. j. de fideic. hæ. §. pterea. Vel dic ex volūtare magis, q̄ ex. ſolénitate teſti.

e ¶ Exæquare. quātū ad ſnīam & tractatū, nō quātū ad verba. nā nō dr hodie legataria libertas, & hæreditas, licet fideicommiſſariæ appellentur.

** Adde, (pprie loquendo) fideicōmiſſa plerūq; dici, q̄ verbis pcariis fiūt. l. ij. C. cōmunia. de leg. qualia ſunt rogo, mādo deprecor, cupio, deſidero, fidei tuæ cōmitto, & ſilia. §. fi. j. de ſing. reb. p fid. rel. l. & eo mō. l. ét hoc mō ff. eo. cū. n. teſtōr de re principlr nō diſponat, ſed factū hrdis verbis ſuis imploret, ei⁹ fidé ſecut⁹ cēſet, & iō fideicōmiſiſ ſe. l. Titia. j. de le. ij. idé, ſi dicat teſtōr, peto vt cōtétus ſis, dirigés hoc verbū ad ipſum honoratū. l. peto. de leg. ij. At legatū plerūq; pceprius verbis cōcipit. l. Sépronius. đ vſufr. leg. non eſt tñ dubiū, quin verbū, lego, fideicommiſſo quoq; conueniat. l. Cai⁹. ī fi. de leg. ij. l. vxoré. §. fęliciſſimo. đ le. iij. lataq; legati ſignatione, & fideicōmiſſa, & mortis cā donatiōes cōtineant l. & fideicommiſſam. de leg. iij.]

Itē pp legatū nō cogit quis adire, ſed pp fideicō. vniuerſale ſic, † vt. j. ad l. Falc. §. quantitas. verſi. ex diuerſo. & ff. ad Trebel. l. quia poterat & j. de fideicom. hær. §. ergo. verſi. ſed ſi recuſet.

† Intellige iſtam adęquationē pcedere i legatis particularibus quo ad particularia, & in vlībus quo ad vlia, & ñ alr vt p doc. hic & in l. j. ff. de leg. i.

¶ Adde, q gl é falſa, qa ſunt plures dīę, & ſaluant iura exequātia: vidéda ſunt q̄ ponit Iaſ. in l. j. ff. e. tit. ī gl. in ſi. ver. ego nouiſſimus. & ad vltimā parté gl. dic rōnem diuerſitatis eē, qa in ſcđo caſu hrs ſ. patit dānū, qa oīa iura actiua & paſſiua trāſeunt in fideicōmiſſariū. l. apud Iul. §. Antiſtia. ff. ad Trebel. in j. no. no. in l. i. §. ſi hæres. ff. eod. titu.]

SYL.

f ¶ Sed qđ deeſt. In trib. n. deeſt. vt. j. e. §. poſt morté & j. de fideic. hær. §. pterea. & j. de ſing. rebus per fideicō. re. in prin.

g ¶ Ampli⁹. ſ. vt ex neceſſitare détur, qđ ñ erat ī fideicō. vt. j. de fideic. hæ. i prin.

¶ Adde, q hæc gl. é falſa qa tpe Iuſt. fideicō. erāt neceſſaria, vt. j. de fidei. hę. p totū]

SYL.

h ¶ In primis legū cunabulis. i. hoc volumine.

lumine,vt ī eo in ꝓœmio,circa mediū.
a ¶ Operęprętiū eē duximus. i. pulchrū putauimus & vtile,vt dr̄ in Salluſtio.
b ¶ Interim.i.anteq̄ veniamus ad illam conſtōnem, vbi tractant̄ cōia eorum.
c ¶ De legatis. vt hoc titulo & duob. ſeq.
d ¶ de fideicōmiſſis. vt.j. de fideic. hær. & alio ibi ꝓxi. tit.
e ¶ Cognita. ſ. ſeparatim.
f ¶ Eruditi. Sic. ſ. de iuſt. & iu. §. is igit̄ generaliter.
SYL. ¶ Nō ſolum. † Alī per cipere. Caſus. Quæſitum fuit, an ſicut res teſtōris & hæredis, ita & aliena

Introducamus difficultatem, operęprętium[a] eē duximus, interim[b] ſeparatim prius de legatis,[c] & poſtea de fideicommiſſis[d] tractare: vt natura vtriuſq; iuris cognita,[e] facile poſſint permiſtionē eorū,eruditi[f] ſubtilior. auri.† accipere.

¶ Legatū rei alienæ valet ſaltē quò ad ęſtimationem,ſi res ſit in commercio hominū, & ſciat teſtator alienam, cuius probatio incumbit legatario: hoc dicit.

¶ Non ſolū autē † teſtatoris, vel hæredis[g] res, ſed etiam aliena[h] legari pōt: ita vt hæres cogat̄ redimere[i] eam, & præſtare: vel ſi eam

legati poſſet:& videbat̄ q̄ nō, q̄a nr̄a ſi ne fcō nr̄o à nobis nō abdicant̄.l id qd̄ nr̄um.ff.de regu.iur. & nemo cogit̄ ſuū vendere.l.nec emere.C. de iur.delib. igit̄ videbat̄ legatū tanq̄ fruſtratoriū nō valere. Cōtrariū decidit̄, quia tūc eius mē tis fuiſſe teſtōrem præſumimus, vt velit æſtimationē ſaltē pſtari. hinc eſt, q̄ eo ignorāte rem alienā, alr̄ decidit̄ in text. No.q̄ res hr̄dis legati pōt, ſicut res teſtatoris.Itē,q̄ licet aliàs qui tenet̄ ex diſpoſitione teſtōris, teneat̄ præciſe.l fideicōmiſſa.§.fi.ff.de leg.iij.nec liberet̄ ſoluendo intereſſe, tñ in caſu nr̄o præſtat̄ æſtimatio pp impoſſibilitatē. l. impoſſibilid.ff.de leg.iu.Itē,q̄ legatū rei, quæ nō eſt in cōmercio, nō valet.rō eſt, q̄a hr̄s nō grauat̄, niſi idem vel quid ſi'e ex teſtō conſequat̄.l. plane §.fi.ff.eod.j.Itē,q̄ legatū rei alienæ factū à teſtōre ſciente valet,ſecus ſi ab errante aut ignorante. Itē,q̄ actori icūbit onus probandi.]
g ¶ Hr̄dis.Et in his nil refert, ſi ſciuerit hoc defunctus, vel ignorauerit,vt.j. eo. §. ſi quis rem ſuā & ff.de leg.ij.l.vnū ex familia.§.ſi rē tuā. Idē de re cōi legata, ſm Io.vt ff.eo.l.v.§.j.& ij.ſed certe ibi ſi valet legatū,niſi ꝓ ea pte,ꝓ qua ſi ē error.

¶ Adde, q̄ Io. Fab. hic intelligit, q̄ vbi credidit totā ſuam,nō valeat niſi in parte: ſi verò ſciret cōmunem, non valeret niſi in totū: quod non voluit dicere gl. ſed ſolū ampliare text. dum dicit poſſe legati,rē teſta toris & hr̄dis, vt & hēat locū in re cōi. ſed q̄ in cōi valet tantū in parte: & hoc probat tex.aſ legatus, ea rōne, quia cū legatū valeat in parte, non eſt veriſimile voluiſſe in plus grauare hæredē: & q̄a præſumit̄ tātum legari ius, qd̄ q̄s hēt l.ſi dom⁹.§.ſi.ff.e.j.] SYL.
† Cōcor. cū hoc §. e. filius. cū glo.ſi. extra de teſt. & iſ. tit. de ſin gu. re. per fideicom. § j.

Adde Ioā Dilec de arte teſtan.tit. de leg. cau.iiij.vbi docet quib⁹ verbis legari debeat,cū teſtōr vult rē cōem ī totū legare.
** Amplia hūc tex.tametſi hr̄s,cui⁹ ē res legata,ſolū ꝓ parte hr̄s exiſtat,Bar. cōſi. lj. ad fi.q̄ allegat no.in l.cū filius.§.dīs de leg ij.Itē qd̄ ait gl.de re cōi legata,intelligēdū eſt, niſi ſit cōis cū hærede: tūc. n,receptior eſt ſn̄ia totā deberi,d.§. dīs. cū nō minus de re hr̄dis videatur diſpoſuiſſe teſtōr,q̄ de ꝓpria fecerit.d.§.ſi rē.]
h ¶ Aliena. Etiam hoſtiū, (i) vt ff. e j.l. ab omnibus.§.ēt. ſm Io. Itē ab hoſtibus capta, vt.ff.e.l.ſeru⁹ab hoſtib.& l.id qd. ADDI. (i) Siue nr̄a q̄nq; fuerit,ſiue nū quā,dūmodo leget̄ ſub cōdōne,ſi nr̄a effic.vl.ſit ſpes,q̄ effic.al's ſec⁹.Io.Fa.&An.
* ¶ Amplius cēſuit Bal.in l.j C.ꝓ empt. furtiuā quoq; rem legari poſſe, illiuſq; æſtimationem præſtandam eſſe.]
i ¶ Cogatur redimere, ſpeciale propter prǽceptū teſtatoris.ſic.ff.communi diui. l.communi diuid.§.fin.Regulariter con tra,vt C. de contrahen.empt inuitum.
** Adde hoc procedere, ēt ſi nō ideo res tota poſſet auocari, veluti quia pars rei indiuiſę tm̄ pro dote eſſet obligata, ſm doct.in l.ſi domus §.j.de leg.j.]

Non

a ¶ Non pôt redimere. Vllo mô: qa nô vult vendere: vel si vult, tñ nimium petit pro pretio, vt ff. eo. non dubiû, §. fi. & de leg. j apud Iulianum. §. constat. Not. q hîs dânatus a testôre emere, in tel ligit iusto p̃tio emere dânatus. facit. l. alienus. ff. ad l. Falci. & habes similé glo. j. de sing. re p fid. reli. §. libertas super ver. non vendat.

b ¶ Cômerciû nôest Ideft, nô pôt sup ea re ɔ tractus héri.

* ¶ Cômerciû gñale nomen est, ptinês ad oês ɔ̃tus. gl. sup. ver. cômercium. §. j. j̃. de inuti. stipu.]

c ¶ Adipisci. Passiue accipit. i. acqri vel hri

d ¶ Nec æstimatio. Si apud nos nullû é rei cômerciû: vel ẽt est, sed cû grãdi difficultate, nô valet legatû, vt hic, & ff. eo. l. apud Iulianû. §. fi. nisi testôr voluerit ɔ̃ riû manifeste, vt ff. eo. si qs inquilinos. & nisi in alio casu: vt si liber hô sibi legetur, q fuerat redẽptus ab hostib⁹: quo ca su a pignore eximit, vt ff. eo. senatus. §. fi. Si aût cômerciû est in côi, sed nô est ei. s. a quo relinquit, valet vt ipsum det, vel æstimatio, vt ff. eo. ij. l. mortuo boue. §. Labeo. ij. rñ. & sic intelligit. ff. de leg. j. l. sed si res. Si aût tñ ei nô est, cui pstari debet: si pp suû delictû, vel sectæ diuersitatem, vt in Iudæo, & mãcipio Chriano, vt C. ne iu. chistia. man. l. j. nô valet, nec æstimatio dat, vt ff. de leg ij. mortuo boue. §. Labeo. j. rñ. & de verb. obl. multû interest. Si pp status condône, vel corporis vitiû: vt quia seruo militia, vel côtracto leget stipendiû cursoris: si testôr scit vitiû inesse, dat æstimatio: alr nô, vt ff de le. iij. fideicômissa. §. si seruo alieno & ff. e. j. l. filiusfamilias. §. si qd alicui. Accur.

ADDIT. Vide gl. ferè similé. ff. e. j, l. sed si res aliena. facit gl. l l. multû ff d ver. ob.

e ¶ Basilicas, Basilica græce, latine dom⁹ regis dicitur.

* ¶ Basilicarû loca adiûcta fuisse foro, indicant Vitruuius, Cicero, & alij: sic dicta, q ab initio eo principes conuenirẽt ad ius dicêdû. postea vero tribunali magistratibus extructo, basilicæ negociatoribus cessêrût: qd idem Vitruuius tradit. porrò ecclesiastici scriptores basilicas vsurpât p sacris ædib.]

non potest redimere, aæstimationê ei date. Sed si talis res sit, cuius commercium b non est, vel adipisci c non pôt: nec æstimatio d eius debet: veluti † si campum Martium, vel basilicas, e vel templa, vel quę publico vsui destinata f sût, legauerit: nã nulli⁹ momenti tale legatum est. Quod autem diximus alienã rem posse legari, ita intelligendû est, si defunct⁹ sciebat alienam rem esse, non si ignorabat. † g Forsitan. n.

f ¶ Destinata sunt Vt via publica.

g ¶ Ignorabat Quæ ignorantia nocet, nisi coniunctæ personæ sit relictû, vt C eod. cum alienam.

¶ Adde, q con iuncta persona dr vsque ad quartû gradû successibilé, sm Bar. in l. ij de accus. sed quò ad terminos nostros stat arbitrio iudicis, sm doct. in d. l. cum alienâ. Adde, idê esse, si legat valde amico. l. cû allegas. C. de Castr. pec. Ias. in l. si res. obligata. ff. eo. j. Et quod dr de coniuncto, ita accipe, nisi hæres sit coniunctior, vt tradit Io. Dil. de ar. test. ti. iij de leg. cau. 35. vbi vide optimam cautelã p legatario.

¶ Et nisi cû relinquit libertas seruo alieno, vt ff. de fideic. lib. Paulus. j. rñ. Quid si res legata fuerit euicta? R. si in spẽ, non dẽt teneri hrs de euictione, vt ff. de euictio. l. hrs. & ff. de leg. j. l. si à substituto. §. hrs. si in gñe. siue extra iudiciû, siue in iudicio tradita fuerit legatario nô stipulanti, de euictione agit, ac si nihil sibi datû esset, si est extraneus. s. iste legatarius, vt ff de leg. j. l. si domus §. j. & l. non quocunq; & de leg. iij. qui concubinam. §. si hæres. & ff. de euict. hæres.

¶ Adde, q rô pôt esse duplex: quia cum genus sit in abstracto, nô est qualificabile, cû non magis hoc q̃ illud censeat legatû. l. Mæuius. §. duorû ff. de lega. ij. In legato vero speciei talis pstari dẽt, qualis est d. §. hrs. Itẽ quia in legato generis, tû hêat hrs latas habenas, dẽt eligere talé, quo liceat vti effectualiter legatario: at in legato speciei tenetur ad illud pcise.]

¶ Si de coniûctis est legatarius, vt si vni de

Als sigs

Legatum rei, cuius cômerciû non est, nô valet.

† quia scie bat esse suam.

§ Y L. debat esse suam.

Legatû si euincat, an hæres defuncti teneatur

Basilica.

si scivisset [a] alienam rem esse, non legasset: & ita diuus Pius rescripsit. Et verius [b] est, ipsum, q agit, idest, legatarium, probare oportere, sciuisse alienam rem † legasse defunctum, nō hæredem probare oportere, ignorasse alienam: quia semper necessitas pbandi incūbit illi, qui agit. [c]

¶ Hr̃s tenet̃ luere rem testatoris alteri obligatā, si testator sciuit esse obligatam: nisi probetur de contraria voluntate testatoris. Angel.

¶ Sed & si rē † suam obligatā creditori aliqs legauerit, necesse hēt hr̃s eam † luere, [d] Et ī hocquo q; casu idē placet, qđ in re aliena: vt ita demū luere necesse habeat hr̃s, si sciebat defunct⁹ rē obligatā esse: & ita diui Seuer⁹, & Antoninus rescripserunt. Si tñ defunctus voluerit legatariū luere, & hoc expresserit, non dēt

de frib⁹ est p̄legatū: nō agit, ne crescat inuidia inter eos, vt C de bo. q̄ lib. cū oporret. & ff. de leg. ij. cū pr̄. §. euictis. Sed qñ. oibus est p̄legatū, oés agūt, siue distributio p̄legatorū sit p iudicē facta, siue per partes. Si aūt a testōre, excipiēdo seruār, non agendo. vt. C. cōia vtri. iudi. l. si fratres. & ff. de leg. ij cum pr̄. § euictis.

SYL. ¶ Adde, q̄ hęc gl. debet intelligi, q̄ distinguat de coniūctione in legato generis: q̄đ rñ est falsum, & aduertēdū est ad §. euictis in quo est tota vis, q̄ ille tex. loquit̃ in legato spēi: primò, qa dicit, q. se dñm esse crediderat. qđ ostēdit legatum esse in spē. Itē, qa ibi pdiūm fuerat legatū si fuisset in gñe nō valuisset, cū potuisset dari gleba terræ. l. cū post §. gener. ff. de iure dot.]

† Als legare. als neutrum nec legasse, nec legasse.

Nunqd & q̄bus casibus agi possit cū hr̃de de euictione. vide Bar. in d. l. si dom⁹. §. de euictiōe. post gl. ibi, q quatuor axiomatis hunc articulū discurrit, & nouissime Gasp. Caball. in tract. de euict. §. iiij. nu. ix. cum plurib seq.

a ¶ Si sciuisset. In eo casu quo ignorauit

b ¶ Et veri⁹ ē. vt ff. de pb veri⁹. C. de rei ven. res. & C de edē. qui accusare. C. de excep. si quidē. j. de interdi. §. cōmodū. C. de act. & obl. l. negantes. & C. de pb. actor.

c ¶ Qui agit. Nisi qui negat, negetius: & nisi pręsumeret ius pro actore tunc. n. probat reus negans, vt ff. de prob. ab ea parte. & ff. de do. inter vi. & vxo. Quint⁹.

¶ Sed & si rem suam. Casus. Quæsitum fuit, an res alteri obligata legari possit, ita q̄ hr̃s teneat̃ luere, & videbat̃ q̄ nō

qa testōr vr̃ solū legare ius, q̄ hēt ɔ̄trium in decidit, dūmō testōr sciuerit, & ɔ̄triū nō disposuerit: qa sicut legando alienā sciēter, hr̃s tenet redimere, ita qñ obligatā. Nec ob. rō dubitādi, qa s̄m doc. cōiter intellr̃, qñ ius testōris nō est tale, p q̄ tota res possit auocari: ita rñdet Bar. in l. si domus. §. de euictione. ff. eo. j. & seq. cōiter doc. q̄ nō vr̃ vera: qa qñ testator legat, vr̃ legare solū i⁹, q̄ habet, ēt si legatū reddatur inutile. l. vxor C. eo. Pōt dici, illud iō verū esse, qa p hr̃dē nō poterat fieri, quominus ius, q̄ habebat testōr, p mortē eius non extingueret̃: sed in casu isto bene est in facultate hæredis facere, ne res legata obligata possit p hypothecā auocari, eā liberādo, iō imputaret̃ hr̃di, si eā noluisset, ex quo testōr sciebat eā obligatā. No. q̄ dictio, sed & si, importat diuersitatē facti, non iuris Itē, q̄ legatū rei obligatæ debet relui p hr̃dē. Itē, q̄ si testōr vult exp̄sse legatarium luere, quòd ipse luit.

† Als nō est suam.

† De varijs significationibus verbi, luo, & gl. no. in l. licet. C. de loc. & cond. sed hoc loco significat liberare, l. licet. ff. de do. p̄le.

d ¶ Luere. Tribus casib⁹ luit hr̃s. Si sciebat testōr rē esse obligatā, vt hic Item si ignorabat, sed relinquit cōiunctæ p̄sonę vt C. de fideic. l p̄dia. Vel si p tāto erat res obligata. quantū valet: vel pro maiori sūma, vt ff. de leg. j. si res obligata. §. j.

Legata res obligata per hæredem in tribus casib. est luenda.

¶ Adde, q̄ opi. gl cōiter approbatur, contra quam tenēt Ang. Peru. Rapha. Alex. in d. l. si res & quia tota vis est in intellectu dictæ l. si res. in illis verbis, Vel nisi potest esse aliquid superfluū exsoluto ære alieno. dic, q̄ potest aliter intelligi: primò, q̄ illa verba veniant declaratiue

ad

ad præcedentia,& sic dictio,vel exponatur pro,et,& verbũ,nisi, resoluatur in,si nõ,& sit sensus, quod non solũ qñ coniunctæ legatũ est,sed et si nõ pôt esse aliquid sup fluũ debito soluto,hæs teneatur Secũdò dici pôt, quod dictio,vel, stet proprie alternatiue,& verbũ,nisi,pro,si nõ,sine subauditione:& sm hoc est intelligendũ,quod dictio posita in prima fallentia referatur ad vtranq; & sit sensus, si nesciat rẽ obligatã, à fideic. est luenda,nisi vbi hãc,vel aliã relictur⁹ fuisset,si sciet esse obligatã: vel si nõ pôt esse et aliquod superfluum ex soluto ære alieno.

hæres eam luere.

¶ Si legatarius factus fuerit dñs rei legatæ ex causa lucratiua, non debetur legatum: secus si ex causa onerosa. Angel.

¶ Si res aliena legata fuerit, & eius rei viuo [a] testatore legatari⁹ dominus factus fuerit: si quidẽ ex cã emptionis, ex testamento actione pretium consequi[b] pôt: si vero ex causa lucratiua, veluti ex donatione, vel ex alia [c] simili cã, agere non [d] pôt. Nam traditum [e] est, duas

q̃ nõ est in obligatione sm nos: æstimatio tñ datur pp defectu rei, vt ff. de verb. obl. si seruũ. §. effectus. Sed cõtra nos est ff. de leg. iij. l. si res mihi. Resp. ibi pp defectum iuris petendi, ex præsumpta voluntate defuncti rem legatam legatarius amisit: sed hic non ex voluntate defuncti amisit emendo. Quidam tamen dicunt æstimationem esse in obligatione, vt ff. de cond. furt. l. in re furtiua. §. sed verũ in fi.

* Adde, quod rõ vltimi casus est, qa credẽdũ nõ est, testatorẽ voluisse inutili legato legatariũ ludificari. Præterea animaduertendũ est, quod hic. §. non habet locum, vbi qs accepit in dotẽ res pignoratas, deinde dotẽ vxori plegauit. hæs. n. tales res liberare nõ cogetur. l. licet. ff. de do prælegata.]

SYL. ¶ Si res aliena. Casus. Quæsitũ fuit, an effecto legatario dño habeat ius petẽdi legatũ rõ dubitãdi potuit esse, qa in legato rei alienæ vr esse in obligatione æstimatio, q̃ nõ impedit, quominus rẽ possim cõsequi, vt in secũdo casu tex. nostri contrariũ rñdetur distinguendo. & rõ assignatur ibi, nã traditũ est. Not. quod si legatarius effectus est dñs rei legatæ ex causa onerosa, pôt agere ad æstimationem contra hæredẽ: quia cũ pretium absit, non vr quasi rem habere. Item, quod titul⁹ legati dr lucratiuus. Item, quod legatarius potest emere rem sibi legatã. Itẽ, quod duæ causæ lucratiuæ non possunt in eundẽ hominem & eandem rem concurrere.

a ¶ Viuo testatore. Idem est, & si post mortem, vt. j. §. si cui.

SYL. * Adde sm Io. Fab. quod melius probat tex. in l. huiusmodi. §. q seruuũ. ff. de leg. j.]

b ¶ Consequi pôt. No. caute ponit, cõsequi: nã pretium petere non pôt, sed rẽ,

SYL. * Adde, quod communis opin. in d. §. effectus, est, quod vtrunque peti possit.]

¶ Et nota quatuor casus, quibus peto id quod habeo. Primus est. vbi res mihi data potest auferri, vt ff. de solut. si rem. & l. qui res. j. respon. (1) Item, si habeo ex alia causa, quàm debeam habere: quia non videor habere, cum pretium absit; vt hic. Item, si aliquid iuris rei deest, id adhuc tradendum est, vt. ff. de sol. l. etiam. & de verbo. obliga. Iulianus. § fin. Item, si res deterior est dolo dantis, ex causa stricti iuris datur actio de dolo, licet habeat rem. ff. de dolo. l. & eleganter. §. non solum. Sed in bonæ fidei agitur ex primo contractu, vt ff. commod. l. iij. §. si reddita. Peto id, qđ habeo quatuor casibus.

ADDITIO. (1) Quæ leges nõ faciunt ad propositum. quia cum res sit euicta, non potest dici, quòd eam habeat & petat: sed facit. ff. de leg. j. l. non quocunque. in prin. Est & alius casus, quando res traditur, forma tamen mutata, vt l. mulieris. §. res abesse. ff. de verbo. sig. secundum Io. Fab.

c ¶ Ex alia. vt legati, vt ff. mard. si hæreditatem. non dotis promissionis, vt ff. de actio. & oblig. l. ex promissione.

d ¶ Agere non potest. Etiam si sua postea esse definit, vt ff. de leg. ij. Mæuius. §. duobus.

e ¶ Traditum est. A iure, vt ff. de actio. & oblig.

& oblig.omnes & ff. de leg.j.l. si seruus legatus.§.Stichum.

* ¶ Causæ lucratiuæ enumerantur in l. prima.C.de impon.luc descrip. lib x.C. & d his diffuse tractat Ias.in §.itẽ siquis in fraudẽ. col. v. infra de actio.]

lucratiuas causas in eundem hominem[a] & eandẽ rẽ[b] concurrere nõ posse.[c] Hac ratione,[d] si ex duobus testamẽtis[d] eadẽ res eidem debeatur., interest vtrum rem, an æstimationem ex testamento consecutus sit. Nam si rem habet, agere non potest:[f] quia habet eã ex causa lucratiua: si æstimationẽ, agere potest.[g]

¶ Etiam res futura, quæ tamen esse speratur, legari potest. Angel.

¶ I. Ea[h] quoq; res, quæ in rerum natura nõ est, (si modo futura est[i]) recte legatur, veluti fructus, qui in illo fundo nati erunt: aut quod ex illa ancilla natum erit.[k]

a ¶ In eundẽ hominem . ff. eod.j. l. si seruus.§. primo, contra.Sol.ibi per obliquum concurrunt, non directò; vt hic, argu. ff. de vulgar. substitut. qui liberis.§.fin.

b ¶ Rem. id est speciem: aliud si quantitatem, vt ff. de le.ij.l.Titia Seio, in princ.

c ¶ Non posse. Sed cur secus qñ emit? Responde, quia nec rem habere videt, cum pretium ei absit, & loco rei successerit, vt ff. de petit. hæred. si & rem. & quod metus causa.l. videamus. & l. si ipsa.

d ¶ Hac ratione .s.supradictę regulæ.

e ¶ Ex duobus testamentis. Scilicet duorum hominum: si enim vnius essent; primum per secundum † corrigeretur, vt s.quibus mod.testa.infir.§. posteriore Quid si in eodem bis legauit? Respõ. distingue speciem à quantitate, vt ff. de lega.j.plane.j. §. si eadem. vsque ad §. si coniunctim.

† Aliud i codicillis.§ vlt. infra de eod.

f ¶ Agere non potest.vt ff.de lega.j. plane.j.§.sed si duorum contra, vt sequitur ex eodem testõ.Sol. illa intelligitur secundum huius.§.distinctionem.

g Agere potest.ff.de leg.j.hmõi.§.j.contra.Sol.ibi testatoris & hæredis testantis est eadem persona vt in auth. de iureiur.a mo.in princip. collat. v Vel ibi in secundo legato commodum repræsentationis primi legati relictum vr̃, vt j.eod.§. ex contrario. quia non videtur legari bis in duobus testamentis: & ideo non habebit nisi semel.

¶ Ea quoq; res. Casus. Quæsitum fuit, an quod in rerum natura nõ erat, q̃uis esse speraretur, recte legari posset. dubitandi ratio fuerat, quia non entia nõ solent considerari. l. diuus. ff. de testa.milit. Contrarium deciditur ea ratione, quia cum spes sit futura, esse ratione spei considerant & legant, l. spem. C. de donat. Not. summarium, & aduerte, quod hoc legatum est tacite conditionale. l. interdum.ff. de verbo. oblig. quæ tamen non impedit transmissionem.l. cum illud.§.fin.ff.quando di.le.ced. Itẽ, q spes est in cõsideratione, & legari põt, quod intellige, quando habet aliquod fundamentum de præsenti, Bar.in l.si vxor.§ j.ff.de dona.] S Y L.

h ¶ Ea quoque res. Sic.ff. de leg. j. quod in rerum.& de leg.iij.l.etiam.

i ¶ Futura est. Si autem nec fuit res, nec est in rerum natura, nec erit, vt chimera: vel fuit, sed non est, vt homo mortuus: non potest legari, vt j. de inutil. stipula.in princ. Si autem est dubium, an sit vel non sit in rerum natura: cauet hæres de prosequendo & restituendo, vt ff.de leg.j.seruo legato.§.fi. Idem in seruo legato, qui fugerat ante testm̃: aliud in eo, qui fugerat post testm̃, qui.s. est periculo legatarij, vt ff.eo.tit.l.cum seruus.& l.si seruus legatus.j.respon.

¶ Adde, q de hoc est glo. cõiter approbata in l.cum seruus.ff.de lega.j quæ distinguit iiij.tempora.s.testamenti, mortis, aditionis, & post aditam: de quo vide quę disputando dixit Pręposi. sen.in iiij q.v.casus.] S Y L.

K ¶ Natum erit. Et tunc competit sibi exa-

bi exactio, vt ff. de verbo. obligat. interdum. j. respon.

SYL. ¶ Si eadem res. Casus non esset figurandus, quia tradit regulam, cuius ratio est, quia vocatus quis ad partem, de dimidia intelligitur. l. nomen. §. portionis. ff. de verbor. significa. No. quòd plures legatarij eiusdem rei faciunt sibi partes per concursum, quando omnes legatum acceptant, siue disiunctim siue coniunctim legatum sit. Itē quòd inter legatarios habet locum ius accrescendi & portio deficiēs eis accrescit, nō āt remanet penes hrdē. Itē no. quomodo disiunctim, & quomodo coniunctim legetur.]

¶ Si vna res ab eodem duobus legat' cōiunctim vl' disiūctim, si ambo concurrunt ad legatū, medietas datur vni & medietas alteri: sed deficiente legato in p̄sona vnius, totū ad collegatarium ptinet. Aret.

Si eadem res duobus [a] legata sit, siue coniunctim, [b] siue disiūctim: [c] si ambo perueniāt ad legatum, scinditur [d] inter eos legatum: si alter deficiat, qui aut spreuerit legatum, aut viuo [e] testatore decesserit, [f] vel alio quoque mō defecerit, [g] totum ad collegatarium pertinet. Coniunctim [h] autem legatur, veluti si quis dicat, Titio & Seio hominē Stichum do lego. Disiūctim [i] ita, Titio Stichum hominem do lego: Seio hominem Stichum do lego: [k] Sed & si expresse rit, Eundem hominem Stichū: æque

a ¶ Duobus. Quid si dicat, Illi aut illi lego? Respon. duo rei stipulandi esse videntur, vt ff. de lega. ij. l. si Titio aut Seio.

SYL. ¶ Adde, q vrget in contrarium text. in l. pen. C. de verb. sig. Ideo distinguit, q aut electio datur hęredi: & procedit l. si Titio. & hoc verum, qn alternatiua eēt expressa: secus si tacita, quia tunc hære de non eligente admittunt' omnes pariter ad legatum. l. si quis Titio §. fi. ff. eo. Aut non datur electio, & resoluitur in coniunctam & copulatiuam, & omnes pariter admittunt. d. l. pen. nisi ponatur inter personas, inter quas cadit affectio, l. cum pater. §. pen. ff. eo. ij.]

b ¶ Coniunctim. Scilicet per copulatiuam coniunctionem, vt ff. de hære. inst. si ita quis.

c ¶ Disiunctim. i. separatim, vt. j. pxi. §.

d ¶ Scinditur. Viriliter, nisi simul duo coniuncti essent, qui locū vni[o] obtinent, vt ff de hær. instu. Titius. & l. interdum.

e ¶ Viuo testatore. Nā si testatore mortuo legatarius decedat, ad hæredem suum legatum transmittit, vt C. de cadu. tol. §. cum igitur.

f ¶ Decesserit. Post testamentum tamen: vt differat a sequēti.

g ¶ Defecerit. f. legatarius: vt per mortem ciuilē. † Vel dic legatum, quod tribus casib. deficit, & accrescit legatario præter duos qui ponūtur hic, Primus, si non est collegatarius in rerum natura tempore testamenti, vt C. de cad. tol. §. in primo. Secundus. si mihi & posthumo, qui postea aboriatur, vt ff. eod. l. si duobus. §. fin. Tertius; si mihi & hęredi suo legat, vt ff. eod. j. plane vbi §. si duobus & sic sunt quinq; casus. Econtra sunt tres casus, quibus deficit legatum, sed collegatario non accrescit. Primus. si mihi & seruo suo legat, vt ff. eo. j. l. plane vbi. §. si coniunctim Secundus, si mihi & tibi res tua legatur, vt ff. eod. j. l. huiusmodi. §. si Titio. j. Tertius, si mihi & non capaci legatur, vt ff. de leg. ij. l. si Titio.

† Similis glo est in l. huiusmodi. §. si Titio. ff. de le. j. Legatum qnq; casib. deficit, & legatario accrescit.

Legatū ī trib. casibus deficit, nec legatario accrescit.

SYL. ¶ Adde & declara p duas regulas positas ī l. hmōi. §. si Titio. ff. de le. j. p Bart.]

h ¶ Coniunctim. f. re & verbis, vt ff. de leg. iij. l. re coniuncti.

SYL. ¶ Adde, q hæc gl cōiter approbatur per doct. in l. re coniuncti. ff. eo. tertio.]

i ¶ Disiunctim. f. verbis tantum: nam re sunt coniuncti.

k ¶ Do lego. Sed nonne dando Seio adi-

adimit Titio,vt ff.de pupil.substitut. si quis eum.& de adimen.leg.l.iij. & l. sicui? Rñ. sic, si probat testatorē hoc. s. adimere Titio,& dare Seio voluisse: nō alias.vt ff.eod.j.l.si plurib.§.j.

SYL. ¶ Adde, quod in hac materia ita dicendum est. Quando testator legat vni rem, quā alteri legauit sine commemoratiōe primi legati: & tunc amboꝝ currunt. d. l. si pluribus. quando vero testator legat cum aduersatiua sub com

disiunctim [a] legatū intelligitur.

Si ad legatarium peruenerit proprietas fundi eidem legati ex causa onerosa, & vsusfructus ex cā lucratiua, potest peti totus fundus, tamen officio iudicis æstimatio ꝓprietatis tm̄ deducitur.

memoratione primi, censetur in totū ademptum,secundum docto.in l.si fortidianum.C.eod.& idem, qn̄ in diuersa voluntate legat alteri sub cōmemoratione primi,eidem cēsetur ademptū, l.non ad ea.§.fi.de cond.& demō.qn̄ verò legatur alteri res prius legata,sub cō memoratione primi, totum videt ademptum:quando verò in eadem volūtate rem legatā vni alteri legat sub cōmemoratione primi, censetur facta ademptio pro parte.l.Iul.de hęre.instit. & d l.si pluribus. & ita communiter tenetur.quāuis in hoc vltimo als disputando contrarium defenderim.]

Legatariorū qui dam sunt cōiūncti re tantū, alij verbis tantum, alij re & verbis; alij prsus disiuncti.

a ¶ Disiunctim.s. verbis tm̄, re tñ coniuncti sunt,vt ff.de leg.iij.re.coniuncti. Sunt & alij re & verbis disiuncti: vt si ita dicam, lego Titio dimidiam serui, Sempronio lego dimidiam eiusdem serui,vt ff.eo.ij.l.& Proculo. Nec obstat in eo.tit.l.Męuio.in prin.quia illa intelligitur,quando vnam dimidiam vtrique legauit. Et in istis non hēt locū accessio, idest ius accrescendi,vt d.l. & Proculo. Sunt etiam re disiuncti,sed verbis coniuncti: vt si dico, lego tibi & Sempronio pro ęquis portionibus. Sunt & alij re & verbis coniuncti, vt s̄. proxime. Et coniuncti vtroq; modo præferuntur disiunctis vtroq;: vel altero tantū modo coniunctis Coniuncti vero vno modo tantum,simul admittuntur.s. re tm̄ coniuncti cum verbis tm̄ coniunctis, & disiunctis re & verbis præferuntur, vt ff.de hære.instit.l.si ita quis hæredes.& ff.de leg.iij.l.re ꝯiuncti.§.pen.& §.fi. Si gl.habes in l.j.§.hna.ff.de vsufruc. accrescen.

SYL. Additio

betur. Arc.

¶ Si cui fundus alienus legatus sit, & emerit [b] proprietatē deducto vsufructu, & vsusfructus ad eū peruenerit, [c] & postea ex testamento agat, rectē eum agere, & fundum [d] petere, [e] Iulianus † ait: quia vsusfructus [f]

¶ Si cui fundus. Casus. Quærebatur, si peruenit proprietas fundi legati ad me ex causa onerosa, vsusfructus autē ex causa lucratiua,an possim petere fundum. & videbatur dicendum quod non: quia cum duæ causæ lucratiuæ nō possūt concurrere, videbatur quod sola proprietas peti posset,vel eius æstimatio.tamen contrariū decidit,quia ipse vsusfructus est tanquam seruitus,vnde non impedit petitionē: sed bene in ponenda ratione ęstimationis, debet eius haberi rō vt dr in tex. No.summarium. Itē,quod quāuis appellatiōe fundi veniat plena proprietas,tamen libellus,in quo peto fundum,cuius vsusfructus est apud me,saluat. Item,quod vsusfructus,qui reuertitur ad proprietatē, quia finit, dr reuerti ex causa lucratiua, quis ꝓprietatem habeā ex titulo oneroso.]

† Extat hoc Iuliani respōsum in l. nō quocunq;. §. fund°. ff. de leg. j.

b ¶ Emerit.s.legatarius.

c ¶ Peruenerit. s. morte vsufructuarij, vel capitis diminutione, vel simili causa,lucratiua tñ,vt s̄ de vsufru.§.finitur. & sic factus est causalis.

d ¶ Et fundum.i. proprietatē plenā, de iudicis tñ offō aliter fit,vt j sequitur.

SYL. ¶ Adde,quod de hoc est casus in l. si Titio fundus.ff de vsufru.lega.]

e ¶ Petere.hic repete quod diximus. s. eod.§.si res.

f ¶ Quia vsusfructus.Dixit fundum peti,& sic in plena proprietate. sed opponit.plena proprietas ꝯstat ex duobus. s. ex nuda ꝓprietate & vsufructu: & iam habet

habet partem, idest, vsumfructũ ex causa lucratiua: quomodo ergo petiť fundus in plena proprietate? Respon. vsusfructus hoc casu, cũ fundus petitur in plena proprietate, non obtinet partem dominij, sed vicem seruitutis prædialis, quæ non est pars rei, cum non possit eẽ sine re: & ideo nõ vr peti ea pars rei, quæ obuenit ex cã lucratiua. s. vsusfruct⁹: & hoc de rigore, sed cõtra de ęquitate, vt subijcit

Vsusfruct⁹ an sit pars dñij.

§. dictum est, q̃ si emam rem legatam, valet nihilominus legatum, & tñ testm̃ non capit vires nisi à morte, quo tépore res ipsa legatarij est, quo casu nõ vr differentia inter casum huius §. & præced. & sic vr q̃ tal tẽ in casu isto debeať æstimatio, si ẽ legatarij ex titulo oneroso. sed contrarium dr, quia attenditur tẽpus testamenti confecti: q̃a s̃m illud tempus debet iudicari voluntas testantis. & ideo si tũc res est sua, nõ debetur, rõne

† Als q̃ ei

† s. pure: nam sub condõne legari pt mihi res mea. l. mea ff. & condi & demon.

in petitione [a] seruitutis [b] locũ obtinet: sed officio iudicis continetur, vt, deducto [c] vsufructu, iubeat æstimationem [d] præstari. [e]

Legatum rei propriæ legatarij non valet, etiã si post testamentum sua esse desierit. Ang.

¶ Sed si † rẽ legatarij q̃s † legauerit, † inutile est legatũ, [f] quia quod ꝓpriũ est ipsius, amplius eius fieri non põt. [g] Et licet alienauerit [h] eam non debeť nec ipsa res, nec ęstimatio eius.

Valet legatũ rei testatoris, licet testator putauerit alienam.

¶ Si quis rem suã

† Cõcor. cũ hoc §. c inter di lectos. añ si cũ gl. l ver. meß. extra de fid. instr.

a ¶ in petitione. s. tali. i. prędicti fundi per actionem ex testamento: als in multis locum dominij habet, vt ff. de damno infe. qui bona. §. & superficiarium & ff. de bo. auct. iu. pos. in venditione. & ff. fam. ercisc l. & puto. §. ij. & ff. de vsufruc l. iiij. & v.

Vsusfruct⁹ ĩ multis locũ dñij hẽť

S Y L. ¶ Adde, q̃ non est pars prædicatiua seu subiectiua. sed integralis, s̃m gl. in l. recte. ff. de verb. sign. ita dicunt hic docto. sed tu dic q̃ si loqueris de formali est pars subiectiua, si de cãli est integralis.]

b ¶ Seruitutis. s. realis.

S Y L. ¶ Adde, q̃ põt defendi, quia debeť a re personæ, tñ proprie dicitur personalis.

c ¶ Deducto vsufructu. i. æstimatione vsusfructus: quem. s. vsumfructum ex causa lucratiua habet: & iõ non debet plus habere, vt s̃. eod. §. si res.

d ¶ Aestimationẽ Scilicet proprietatis.

e ¶ Præstari. s. ab hærede suo.

S Y L. ¶ Sed si rem legatarij. Casus. Fuit dubitatum, an res propria legari posset: ita q̃ saltem si postea ꝓpria esse desijsset, valeret in æstimatione & videbatur dicendũ q̃ sic: quia cum legatum rei alienæ valeat, & res legatarij testatori sit aliena, videbatur valere debere. contrariũ deciditur ratione assignata in tex. quia dñium non debet multiplicari. Potest & alia ratio dubitandi esse. supra prox.

assignata in tex. Not. primò, q̃ legatum rei suæ non valet. Item, q̃ illud, quod est meũ, non potest amplius effici meũ. Item, q̃ legatum ab initio inualidũ nõ reconualidatur, licet veniat ad casum. à quo posset incipere.

f ¶ Legatũ. ff. de libe. leg. l. j contra. Sol. ibi liberatio relinquiť, quę nõ erat debitoris.

g ¶ Non potest. sic j. de act. §. sic itaq;. ff. de lega. iij. cum quis. j rñ. & ff. de excep. rei iud. l. & an eadem. §. actiones. & de acqui. pos. l. iij. §. ex pluribus.

**Declara tex. nostrũ ꝓcedere, si res legata ita sit legatarij, vt ab eo auelli nõ possit, als sec⁹. l. apud Iul. §. si Titius. & l. nõ quocunq;. j de leg. j & vbiq; docto. Itẽ intelligas, si res sit plene sua. nã si quid deesset in ea perinde foret, ac si simpliciter rem alienã legasset, ideoq; valeret legatum Imo. & Alex. in l. si domus. §. fin. eod tit. Idem si legeť sub conditione gl. §. j ver. sua. j. de inuti. stip.]

† Hæc rñsio nõ est bona, q̃a quãtum ad conualescentiam legati nihil refert an viuo testõre rẽ sibi legatã ꝓpriã alienauerit,

* ¶ Limitat regulam tex. nostri multis modis Soc. in regu. 100.

S Y L. an vero post eius mortem, vt l cætera. § j. ff. d lega. j.

h ¶ Alienauerit. ff. de reg. Cato. l. j. in fi: ꝯtra. Sol. s̃m B. † vbi viuo testatore alienauit, hic postea. Vel hic purũ fuit, ibi condõnale, s̃m Io. arg. ff. eod. cętera. §. ij.

¶ Adde, q̃ secunda sol. vera est: quia legata

S Y L.

 gata

gata conditionalia sunt suspensa ex cõditione, ideo talis regula non potest in ea locum sibi vendicare.

S Y L. ¶ Si quis rem suam. Casus. Quærebat, an si testor putans rem alienã, cũ esset sua, legauerit, valeat, legatũ & videtur dicendũ, q̃ nõ, quia in superioribus semper vidimus aium legãus attẽdi. cui9 cõtrariũ decidi tur rõne ex pressa in tex. Not. q̃ error testõris circa

quasi [a] alienã legauerit, valet legatũ. Nam plus valet qđ in veritate est, q̃ qđ ĩ opinione. [b] Sed & si legatarij eẽ putauit, valeř cõstat: q a exitũ [c] volũtas dfun cti habere potest.

dñiũ rei suę, nõ vitiat & si erret ĩ eo, qđ si verũ eẽr, legatũ eẽt inutile. Itẽ, q̃ plus valet qđ est in veritate, q̃ qđ est in opinione. Itẽ, q̃ dictio, quasi, relata ad pſonã dispõnẽtis, importat opi. illi9. Itẽ, q̃ ſp dẽt fieri interpretatio, vt act9 valeat.

a ¶ Quasi alienam, i. credens alienam.

b ¶ In opinione. No. sic. ff. de manu. vin. si pr. §. quoties. & ff. de iur. & fac. ign. l. regula. §. q ignorauit. ar. ℨ. ff. d acq. hę. is q putat. † solu. ibi de re, q̃ ɔsistit ĩ animo.

† Dic qđ ibi opinio pua. S Y L. let verita ti fauore testi, vt ex eo adeat hẽdi tas, & ita testm cõfirmet.

* ¶ Circa hoc Brocardũ vide Pręp. Sen. j. q. ij. ĩ fi col. vbi plenissime distinguit.

** ¶ Bar. in d. l. is qui putat. post Accur. & Din. ab eo relatos, concludit, q̃ in ijs, quæ consistunt in animo, potius attẽditur opinio, q̃ veritas, alias secus.]

c ¶ Exitũ. i. effectum, vt ff. quemad. tes. ape. l. vel negare. ibi, publice. n. expedit suprema hominũ iudicia exitũ habere. i. res talis legatario acquiri potest.

S Y L. ¶ Si rẽ suã. Casus. Quæsitũ fuit, an alienatione rei legatæ legatũ reuocatũ censeret. & videbař dicendũ q̃ sic: q a alienõ ostendit intẽtionis testatoris eẽ aliũ hře rem, q̃ legatariũ. l rem legatã. ff. de adi. le. Contrariũ decidit cũ distinctione, de qua hic, ea ratione, quia põt deberi æstimatio, nec alienatio tẽdit necessariò ad adẽptionẽ: n datione. n. est clara voluntas testantis, in alienatione est dubia: iõ certa dispõ per incertã tolli nõ dẽt. No. q̃ p alienõnẽ aut pignoratiõnẽ nõ adimiť legatũ. Itẽ, q̃ in casibus, in quib9 hřs

teneť luere rẽ legatã, legatarius põt in libello ɔcludere sup ipsa luitione, idest, petere hřdem cõpelli, vt luat. Itẽ, q̃ per alienationẽ partis alia pars non censeť adẽpta. Itẽ, q̃ idẽ iuris ẽ ĩ pte, q ẽ ĩ toto.]

¶ Alienatiõe rei legatæ à testõre fcã nõ amittiť legatũ, nisi probetur animus adimendi.

¶ si rẽ suã legauerit testõr, posteaq̃; eã alienauerit, [d] Cels[*] putat si ñ adimẽdi [e]

* ¶ Adde, q̃ hic. §. locũ hẽt in legato, puro. nã si inesset ɔditio, vti que legatum mereť. l. vj. de leg. j. & l scribit. §. vl. d au. & arg. leg.]

d ¶ Alienauerit. vendẽdo: sed donando indistincte vř adimere, nec distinguiť, an valeat donatio; vel nõ: & ẽt si teuocet, vt ff. deadim. le. l. cũ seruus. & l. rem legatam. & l. legatum sub cond. §. j.

** Quid si locauerit ad longum tẽpus? Et vř idem dicendũ cũ ɔpareť ea locatio vẽdõni, gl. in l. vlt. vbi Bal. & alij. C. de pact. pig. plenius Tiraq. de retrac. lignag. §. j. gl. xiiij. nu. viij. & trib. sequẽt.]

¶ Adde, q̃ hæc gl. cõtter approbať, dispu tando tñ Prępo. Senẽ. in v. q. ij. casus, tenet, q̃ eadem distinctio tex. nři adhibeatur in donõne, sicut in qualibet alia alienatione.] Si ex alia cã à donatiõe, distingue animũ, vt hic: & in dubio pbat hæres mutatam voluntaẽ, vt ff. de leg. iij. fideicõmissa. §. si rẽ. & ff. eod. l. j. l. Lucius. § pen. & ff. de proba. eum qui. S Y L. 3

¶ Adde, q̃ hæc glo. intelligenda est in alienatione necessaria: & ratio, quare hæres probat: est, quia habet iuris præsumptionẽ contra se, quã ẽt legatarius nec allegare tenetur: quia non resultat ex facto suo, per doct. Alex. in l. qui in aliena. col. iiij. de acquir. hæred.] S Y L.

e ¶ Non adimendi aio. Qui aius ex hoc probať, quia si necessitate rei familiaris † non vř reuocasse: aľs sic, q̃ distinctio ĩ donationẽ non cadit, vt ff. de adim. leg. l. rem legatã & no C. eo. l. qui post.

† Bã facit text. in l. scribit §. itẽ. ff de au. & ar gen. leg.

* ¶ Quod sent. t. Acc. de alienõne vo'ũtaria, ita demũ verũ est, si vere alienatio, q̃ per traditionẽ fit, interuenit. l. traditionib9. C. de pact. aľs ex nuda venditio-

tione nō intelligeref ademptū legatum l. prædia. §. liberto. de fun. instr. lega.]
Adde, q vbi alienatio fit titulo oneroso nō præsumif testōr habuisse aīum adimendi, l. Lucius. ff. eo. ij. cū alijs allegatis p Alex. ɔsi. clxviij. lib. vi. & ɔs clvij. li. vij. Io Dilec d arte testan ti. de mut. testa. caut. vij.

a ¶ Deberi. Scilicet rē legatario, argu. eo. §. non solū. vbi ab initio fuit aliena.
Adde, vel æstimationē, ꝑm distinctionē glo. ibi.
b ¶ Idemqꝫ. s. iuris esse.
c ¶ Ijdē. s. Imperatores Seuerus & Antoninus.

animo vendidit, nihilomin[a] deberi:[a] idemq;[b] diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

¶ Iidē[c] rescripserūt eū, q post testm̄ factū ꝑdia, quæ legata erāt, pignori[d] dedit, ademisse legatum non videri:[e] & ideo legatarium cum hærede eius agere posse, vt prædia à creditore luantur.

¶ Si vero[f] quis[g] partem rei legatæ alienauerit, pars, quæ nō est alienata, omnino debetur: pars aūt alienata ita debeť, si nō adimendi animo alienata sit.

¶ Legatum liberationis valet, & potest fieri in perpetuum, & ad tempus. Et econtra non valet legatum factum à debitore suo creditori, nisi afferat sibi aliquam vtilitatem. Ange.

¶ Si q̄s debitori † suo liberationē le-

* ¶ Extat adhuc horum Imper. rescriptum in l. qui post. C. de lega.]
d ¶ Pignori dedit. Quid si rem obligatā creditori debitor legauerit, nunqd valet legatū? R ñ sic, & nihilominus poterit petere debitū, nisi voluntas testōris ostendatur volentis compensare, vt ff. de leg. ij. l. creditorem.
SYL. ¶ Adde hoc nō ꝓcedere in eo, q teneť ex dispōne. l. vt in pñe, q tenetur dotare filiam l. si cum dotem. §. si pater. & ibi Bar. ff solut. mat.]
e ¶ Nō videri. (1) Nisi sub dicta distinctione. s. an habuit aīum adimēdi, vel ñ. Vľ dic nullo mō, vt hic, & C. eod q post. & hoc qa primo valuit relictū, aſs ɔ̄. vt C. d do inter vi. & vx. si marit[9]. ij. & ff. d do. inter vi. & vx cū hic status. §. si maritus.
ADDITIO. (1) Nisi pro tanta pecunia esset pignorata, q nō sit verisiľe eā redimi, vt l. qui habebat. ff. de leg. iij. Ang.
** Adde idē esse, & si testōr tanti pignorasset rē quāti valeret, quia tunc nō est verisiľe, q velit aut speret redimere eā rē tanti pignoratā nō magis, q̄ si ipsam penitus alienasset, vt voluerūt Cy. Fulg. Cast. Alex. & alij in l. q post. C. de leg. & Bar. in l. rē legatā. in fi. de adi lega. & iō ne videaf inutiľr factū legatū. luēda erit ab hřde.]
f ¶ Si verò. No de toto † ad partem.
g ¶ Quis. s. testator.
¶ Si quis debitori. Casus. Vertebaf. q. an legatū liberōnis factū debitori valeret, qa res sua eidē quasi legata videbaf. & deciditur q valet: qa legata intelľr liberatio & remissio obligōnis, q̄ creditoris ē & iō non hēt locū. §. sed si rē. s. eo. sed tūc maior īsurrexit dubitatio, an legatū factū creditori de credito valeat: & eadē rōne videbaf q sic. Itē, qa multiplicabanť actiōes, qd nobis expedit l. si actor. in prin. de in reiu. Contrariū dř, qa hoc legatū est ɔ̄. substantiā legati. q̄ est donatio, vñ cum nō afferat vtilitatē aut cōmodū. nō dēt dici legatū. Nec obstat multiplicatio actionū, qa non ɔsideraf, vbi nihil aliud afferrēt. l. j. §. lex Falcidia & ibi no. ff. ad l. Falc. Nota, q legatū liberōnis valet. Itē, q ꝓdest nō solū legatario, sed hřdi, & cuicunq; loťū hřdis tenēti. Itē, q legata liberatione nō solū cōpetit legatario exceptio, si ab eo petaf, sed hēt actionē ad petēdū, vt creditoris hřs liberet eū p acceptilationē. Itē, q legatū factū a debitore creditori, si nullā afferat vtilitatē, est inutile. Itē, q legatū ab initio validū pp cōmodū repræsentationis, nō fit īualidū, quanuis viuo testōre deueniat ad eū casum, a quo incipere nō posset. Itē,

† Facit l. q de tota ff. de rei vendi.
SYL.
† l. a quo inuito exigi pōt. l. debitor ff. de ver. sig. ɔ̄s se c°. l. si creditor ff. de liber. lega.

q̄ factū ltime nō retractat̃ et si veniat ad casum, à quo īcipere nō potuisset.] a ¶ Legauerit. Qd trib⁹ modis fit Prim⁹ Peti nolo. vel, Qd dēt, relinquo vl̄, Actio nē remitto. & sic liberādus est legatari⁹ ab oī debito, vt hic, & ff. de lib. leg. si quas rōnes. & l Aurelio. j. respō. ¶ Adde, q̄ cōiter gl. tenet, q̄ hoc mō relicta liberō includat ēt dolū: qd falsum est, & ego al's legēdo latissime reprobaui: & vid Pręp. Sen. in vj. q. v. casu, vbi latius explicat.] Scds est, si negociū testōr. s gessisset, & testōr dixerit, Rōnes reddere nolo. & hic ab oī liberat̃, nisi ab eo, qd penes eū sit, & ab eo, qđ dolo fecit, vt ff. de lib. le. l. Aurelio. §. si. cū suis cōcor. †Tertius si dānauit hrdē, ne exerceat actiones. quo casu si bonā cām hēt testōr, litis euentus & sumptus ab aduersario facti legatu vīr, vt ff. de lib. lega. petitor. si malam cām, nihil vī legare. vt in eadem l. †

¶ Adde nō esse dīam inter hunc tertiū modū, & fin, vt patet ex ijs, quæ ponit Pręp. Sen. i vj. q v. casu, in ij. col. & seq]

b ¶ Vtile est. licet res sua sibi legari videat̃, vt ff. d li. leg. l. j. j. rñ. & ē hoc verū, nisi testōre viuo exactio fiat, vt j. eo. u. §. tā aūt & ff. eo. iij. l. fideicōmissa. § si rē.

**Adde multū interesse, vtrū leget̃ liberatio, an hrs iubeat̃ liberaī debitoiē. nā primo casu ipso iure debitor cēsebit̃ sitq̄ liberat⁹: scdo liberād⁹ erit ex ꝯctu ab hrde, Bar. l. Aurelio. §. Cai⁹. q. iiij. ad fi. d lib. leg. Alex. l. si dignū. ad l. Falc. Alcia. i rub. ff. e. Notādū quoq; est, q̄ si legat̃ res pignori data ipsi debitori, censet̃ remissum solū ius pignoris, nō ēt debitū principale. l. j. vbi gl. de lib. leg. Neguſ. d pig. iij. mēb. vj. part. nu. xx facit l. Labeo. & l. postquā. d pac. sec⁹ si leget̃ chirographū, q̄a censet̃ legatū etiam debitum, vt per Neguſ. vbi supra.]

c ¶ Hrs, vel hrs loco hrdis, vt ff. d li. le. l. ij. i fi.

gauerit, ^a legatū vel le ^b est: & neq; ab ipso debitore, neque ab hærede eius potest hæres ^c petere, ^d neq; ab alio, qui hæredis ^e loco sit: sed & pōt à debitore conueniri vt liberet ^f eū. Potest† etiā quis vl̄ ad tempus ^g iubere, ne hæres petat. Ex contrario, si debitor ^h creditori suo, ^i quod debet, legauerit, inutile est legatū, si nihil plus est in legato, q̄ in debito, quia nihil amplius ^k per legatū

d ¶ Petere. Cū effectu pp exceptionē, vt ff. de lib. le. l. iiij. al's iij. §. nō de effectu. e ¶ Hrdis loco. sicut ē bonorū possessor, & fideicōmissari⁹ vl̄ si. j. d bo. pos. §. quos aūt & de fideicōmiss. hæred. §. restituta.

f ¶ Vt liberet. Per acceptilationē, si sol⁹ ē debitor: si hēt correū socium, idē: al's correo socius pacto est liberādus, vt ff. d li. le. l. iiij. al's iii. §. nūc de eff. ctu. in fi.

Adde circa primū casum hoc verū, si liberatio fuit facta i ppetuū: si vero ad tp̄s tūc sufficit: q̄ legatari⁹ offō iudicis ꝯsequat̃, q̄ sibi silētiū īponat̃ vsq; ad illud tp̄s. l. Aureli⁹. §. cētū. ff. eo Circa pmveiō qñ debitor hēt correū h sociū, dic, q̄ nō ē, q̄a acceptilatio extingueret oblōnē, & ꝯñr ēt corre⁹ libraret: dcm̄ hoc verū, nisi legatū eēt factū ꝯtēplatione vtriusq; vt per Barto. in d. §. nunc de effectu.]

g ¶ Ad tempus. vt ff de libe. legat. non solum nostrum. §. ij.

h ¶ Si debitor. Sec⁹ si ali⁹: q̄a īterest creditoris plēs reos hēre, vt ff. d lib. le. si qs decedēs. §. fi. al's incip. Iulian⁹. al's ē l. iij. ¶ Adde hoc verū in vltimis voluntatibus, vbi pręcise cogit̃. secus in contractibus, vt declarat Bar in d. §. fi.]

Adde, q̄ si debitor aliqd aliud legat creditori, h̄ id qđ dēt, ita demū ꝯpensat̃ cū debito. si debitū sit necessat iū, vt si vxor legat viro aliquā summā cōpensabit̃ legatū cū lucro, qđ ex legis necessitate descendit. l. si cū dotē. § si pr. ff sol. matr. & ibi p doc. dixi aūt, si legar aliquā summā, q̄a si relinqueret spém, nō fieret ꝯpēsatio, vt p Bar. & alios doc. ī l. hmōi. §. cū pr. d leg. j. cū debito aūt volūtario ꝯtcto facto hois legatū nō ꝯpēsat̃. l. j. §. sciēdum. C. de rei vx. act. Doc. in d. §. si pr.

i ¶ Creditori suo. ciuiliter & naturalr & cum effectu, & pure, al's valet, vt ff. de leg. j. l. si creditori. p totā l. & l. fin aūt.

k ¶ Nihil amplius. Sed nunquid hodie

Sem-

† Al's aūt

S Y L.

† Tenebitur sī pure vel in grosso rōnes reddere omiſſa scrupulosa inquisitiōe, vt l. si ser. uus veti tus. ff. de leg. j.

† simile gl. habet

S Y L. in l. Aurelio. ff d lib. leg.

S Y L.

S Y L.

semper est plus, cũ habeat statim rei legatæ, dñiũ, & hypothecariã aliatũ rerũ defuncti? Rñ. non, vt ff. de leg. iij. l. iij. §. si rem. quia plus tñ quatuor modis dr. vij. de actio §. plus autem. Et iste modus non ẽ aliquis de iis.

dote. quæ est falsa, quia verba vnius orationis nõ debent in aliã transferri. Mihi aũs visum fuit, qđ l. esset correcta, quia l. verbis ad l. falc. Est Papin. & tex. nr approbat opin. Pap. & sic concordat, & ex verbis, Nõ. n. placuit, hic positis, colli fuisse qui cõtrariũ tenuerũt, iter quos potuit esse Pau.]

habet. Quòd si in diem vel sub conditione debitum, ei [a] pure legauerit, [b] vtile est legatũ: ꝑpter repræsentationem. Quòd si viuo testatore dies venerit, vł cõditio extiterit, Papinianus † scripsit, vtile [c] esse nihilominus legatũ, qa semel constitit: [d] qđ & verũ est. Non n. placuit sentẽtia existimantium extinctum esse legatum, quia [e] in eã causam peruenerit, à qua ĩcipere non potest. [f] ¶ Legatum dotis factum à marito vxori valet, etiã si maritus nullã dotẽ habuit: dũmõ in legato certũ exprimat'. ¶ Sed si vxori maritus dotem legauerit, valet legatum: quia plenius est [g] le

SYL. ¶ Adde, qđ dũ prío glo. vult, qđ pp solã dominii translationẽ legatum speciei nõ efficiatur vtile, cõis. opi. est in contrariũ. dũ vero scdo loco dicit, qđ pp cõmodum hypothecæ nõ valet legatũ, cõis opi. est cũ gl. contra quã disputãdo tenuit Præp. Senen. quæstio. viij. in quarto casu.]

* † L. verbis. ff ad l. falc.

d ¶ Constitit. idest valuit.
e ¶ Quia id illius falsęq; opinionis.
f ¶ Non pôt. Nota arg pro vtraque parte ad hanc rlam vt ff. de verb. obl. existimo. & l. pluribus. § & si placeat. & de iis q̃ pro nõ scrip. ha. l. si in metallũ. §. itẽ si seruo. & de serui. l. ꝑ parte.

a ¶ Et scilicet creditori.
b ¶ Legauerit. s. debitor.
* ¶ Repręsentationem hoc tex. accipe. i. præsentẽ solutionem. proprie aũt repręsentare, ẽ, ante diẽ soluere: qđ apud Græcos dr ἀρ: καταβάλλειν quanq̃ & repręsentari dr quod pure debet', si præsenti statim pecunia soluat', vt apud Tranquil. in Augusto.]
c ¶ Vtile esse. ff. de lega ij. l. debitor. in prin. cõtra, vbi est inutile. Sol. hic corrigitur. Vel ibi dicit inutile. i. non vtile, cũ & aliam habeat actionem: † potest tamen & ista agi, vt hic.

†Illa ẽ vera, quã ẽt sequitur SYL. Par. in d. l. debitor. Angel.

¶ Adde, qđ Præpo. Sen. in vij. q. viij. casus, reprobat oẽs rñsiones aliorũ, & ipse ponit duas: primò qđ ibi vitiat' legatum, quia erat detentũ sub pignore, vñ bene veniẽte die nõ remanet vtilitas quò ad repręsentationẽ, nec quò ad hypo. secus qñ non esset pignorata: q̃ est falsa: quia tex. nr solũ considerat repræsentationẽ, nõ hypo. scdò, qđ ibi intell'r esse inutile quo ad cõmodũ medij tẽporis, & qđ illa verba. Tota. x. debeant'. ponant' post verbũ. Quòd si viuo. añ verbum, Sic & in

ADDITIO. De isto brocardo dic vt p Dynũ in reg. factũ ltime. de regu. iur. in vj. & p Bar. i l. plurib. §. j. ff. de verb. obl.
¶ Sed si vxori. Quærebat' an legatũ dotis valeret: & videbat' dicendũ qđ non: quia cũ habeat vxor actionem ad dotẽ, nec multiplicatio actionũ operet' validitatẽ, nõ vr aliquod cõmodũ, & id debet censeri vt dictũ est s. §. pxi. Cuius cõtrariũ decidit' pp cõmodũ repręsentationis, quia erit plus tpe legatũ. § plus. j. de actio. Not. qđ legatũ dotis factũ à viro vxori valet pp cõmodũ repręsentationis. Itẽ, qđ legatũ sub falsa demõstratione debiti, si nõ exprimat' certa quantitas, vel al'r constet quid aut quantũ legetur, non valet, si legans nullo mõ ẽ debitor. Itẽ. qđ falsa cã non vitiat legatum.]
g ¶ Plenius est. s. in cõmodo repræsentationis, cũ legati statim, dos vero annua bima trima die tolim: hodie post annũ mobilia, sed immobilia statim, vt C. de rei vxo. actio. l. j. §. cum autem. & ff. de do. præle l. j. §. verum est.
¶ Adde, qđ hodie habeat annum, etiam si

SYL.

* † l. trib' annis, ꝑ singulos ãnos tertia parte, l. iij. de an. leg.

Dotis legatum à marito vxori relictum valet.

SYL.

habeat facultatem rei restituendæ statim, quanuis multi voluerint contrarium, moti, quia annus datur gr̃a miserationis, q̃a cũ maritus in d. §. cũ aũt hẽat dilationẽ in iuribus, q̃ semp sunt in facultate mariti, & ea solo verbo pôt restituere, patet φ quãuis habeat facultatem rei restituẽdæ statim, omnino habet annum pdictũ] Itẽ pdote datur actio inquantũ maritus facere pt, vel eius hrs, vt ff. sol. mat. l. etiam.j.rñ.

†Als acceperit

SYL. ¶ Adde hoc verum in hrde filio cõi. secus in aliis, vt cõmuniter tenent doct. in d. l. etiã] At legatum in solidũ: nisi in Falcidia p beneficiũ inuentarij, vt in auth. de hær. & Fal. §. si verò non fecerit. coll. j. Item si qua pacta in præiudiciũ mulieris facta sunt, beneficio legati tolluntur, vt ff. de do. præle l. j. j. respon.

*¶ Adde aliud cõmodũ huius legati, quia non minuitur ob res donatas vxori à viro. d. l. j. §. est & illud. de do præl. an autem deducant̃ impensæ, dic φ sic, si dos simpliciter leget̃, vt in, eo. §. aliud, si leget quicquid ad eum dotis nomine peruenisset, quia intelligitur sine deductione impensarum, vt scribit Bar. in l. iij. C. de fal. cau. quo in loco etiam. glo. & Bal materiam cõmodi huiusce legati dotis tractarunt.]

a ¶ Dotem. i. illam dotem, quam non recepit.

b ¶ Instrumenta dotis. s. in quibus confessus fuit se recepisse dotem, quam nõ recepit, vt ff. de do. præleg l fin. § fin. & l. cum scriptum. §. item ei, quæ.

c ¶ In prælegando. i. legando. abũdat. n. pre, vt ff. de dote præ. l. j. j. rñ.

SYL. ¶ Si res legata. Casus. Quæsitum fuit, an si res legata decedat, aut pereat, cui pereat: & videbatur perire hæredi tanquã domino. l. incẽdiũ. C. si cert. pet. sed deciditur contrarium ex eo, quia cũ sine culpa hæredis res legata pereat, non est quod illi imputetur, cum non præstet. Casus in aliis partibus facile figuratur. No. φ debitor speciei legatæ liberatur, si illa intereat, vel fiat insolubilis, & desinat posse præstari sine facto & culpa ipsius. Item, φ debitor speciei legatæ non liberatur, si facto suo mediato vel immediato interueniẽte desinat posse præstari, siue scienter siue ignoranter fecerit. Item, φ mora debitoris perpetuat obligationem.]

... gatum, q̃ de dote actio. Sed si quam nõ†accepit dotẽ, ᵃ legauerit, diui Seuerus & Antonin⁹ rescripserunt, si quidem simpliciter legauerit, inutile esse legatum: si verò certa pecunia, vel certum corpus, aut instrumenta ᵇ dotis ĩ prælegando ᶜ demõstrata sunt, valere legatum.

¶ Si res legata facto hæredis ẽt ignorantis præstari nõ pôt, hæres tenet̃: secus si nõ suo facto. h. d. Ans.

¶ Si res ᵈ legata sine facto ᵉ hæredis perierit, ᶠ legatario decedit. ᵍ Et si seruus alienus legatus, si-

d ¶ Si res. Puta seruus Stichus.

e ¶ Sine facto. i. mora, quo casu de interitu. tenet̃, (i) vt ff. de verbo. obl. si seruum. j. rñ. & de leg. j. cum res. §. fin.

SYL. ¶ Rationem vide per glo. in l. diuortio. in glo. iij. ff. de neg. gest.] Vel quia sine causa occidit, vt d. l. si seruum. Aliud, si cum causa, vt ff. de leg. j. l. quid ergo. §. si hæres, tenetur enim de dolo: & lata culpa, & leui, vt ff. eo. j. l. cum res. §. sed si culpa. & §. culpa.

ADDITIO. (i) De negligentia vero non tenetur debitor actione personali, nisi fuerit in mora, vel petatur res, quæ fuit creditoris: vel negligentia sit circa rem seu peremptionem substantiæ rei debitæ. Angel.

f ¶ Perierit. Vel non compareat: quo casu caueat hæres de dando, si ad eum redierit: & suis sumptibus recuperatur, quando post mortem fugit: alias, id est, si in vita, sumptibus legatarij, vt ff. de leg. j. cum res §. item si res. & de lega. ij. si quis seruum.

g ¶ Decedit. quia qui in specie tenetur, eius interitu liberatur, vt hic, & ff. de verb. oblig. l. si ex legati.

ne facto [a] hæredis manumissus [b] fuerit, nõ tenetur hẽs. Si verò hæredis seruus legat[9] sit, & ipse eum manumiserit, teneri [c] ipsum Iulianus scripsit: nec[i] re rest, [d] sciuerit, [e] an ignorauerit à se legatũ eẽ. Sed & si alij donauerit [f] seruũ [g] & is. cui donatus ẽ, eũ manumiserit, tenetur [h] hæres, quáuis ignorauerit [i] à se eũ legatum esse.

¶ Extincta persona primò legata, remanet legatum in accessoria, quando fit per dictionem, cum: secus in rebus. hoc dicit. Aretinus.

¶ † Si quis ancillas

** De materia huius. §. vide pulcherrimam distinctioné gloſ. de lege Falc. in §. quantitas. vers. solida.]

a ¶ Sine facto. in hoc quoque s. alieno seruo potest admitti culpa: puta non certificauit hæres dñm, q si sciuisset se posse védere, nõ mãumisisset, s. forte cũ videret eũ velle manumittere vt ff. eo. j. l. cũ res. §. sed si alien[9]. & §. pe. & fi. l. té si fuerit í mora emédi, vt ff. de verb. ob. si seruũ. §. si aũt alienus. & dic facto. i. culpa vl mora,

b ¶ Manumissus. nã manumissus similis ẽ mortuo, vt ff. de sol. si mihi alienũ.

c ¶ Teneri. s. ad æstimationem, vt ff. eo. l. si quis inquilinos. §. j. & ff. qui & a quibus. hæres. Sed hic non dicit tenere manumissioné, sed dicit, q non minus valeat legatũ. s. quò ad æstimationé.

ADDITIO. Et valet etiam manumissio: quia dñium serui hæredis nõ transit in legatariũ, vt hic, & d. l. si quis inquilinus. secus i seruo hẽditario ét sub conditione legato, l. si seruum qui sub condõne. ff. de manumis. Ange.

d ¶ Nec interest cur secus vbi seruum indebitum sibi solutũ quis manumiserit, vt ff. de cond. indeb. in summa. §. si seruũ. quæ est contra lo. rñ. quia debuit scire, cũ factũ suũ censeatur, vt in auth. de iureiur. à mo. j. respon.

SYL. ¶ Adde, q hæc rõ non est gñalis, quia si ne sua culpa posset hæres ignorare, si in codicillis postea repertis legatus esset. l. iij. §. cũ transactio. de transa. Ideo dic, q ideo est, quia natura condõnis indebiti est, vt quis teneatur tantum quatenus est locupletior. l. si non sortem, §. libertus. ff. de condi. indeb. vnde cum nihil lucri sentiat, qui indebitum recipit, non habet locum: secus in hærede qui sentit commodum ex hæreditate: & ita communiter resoluitur in d. l. in summa. & hic per Angel.

e ¶ Sciuerit. s. ipse hæres.

f ¶ Donauerit. s. hæres.

g ¶ Seruum. A testatore legatum, & erat hæredis.

h ¶ Tenetur. ad æstimationem, vt supra proxime dixi.

i ¶ Ignorauerit. s. hæres.

¶ Si quis ancillas. Casus. Vertebat dubitatio, an si quis legasset ancillam cum natis, ea extincta, extingueretur legatum etiam partus, & videtur quòd sic: quia cum essent coniuncti per dictionem, cum, tanquã accessorij, extincto principali videbatur accessorium extingui. l. cum principalis. ff. de regu. iur. Sed contrarium deciditur: quia licet in his duobus primis exemplis nati & vicarij videantur nominati per modum accessorij, tamen re vera non est ita: nam præpositio, cum, coniungit accessorie solum illas res, quarum vna alteri accedit: sed quando ponitur inter personas quarũ natura est, vt vna alteri non accedat, tunc non coniungit accessorie, sed sunt duo legata separata: & ex his habes rationes diuersitatis secundi casus hic positi. Not. q legatum hominis per modum accessorij ad aliũ hoiem principalé nõ extinguit. licet extinguat legatũ hois principalis. Ité, q hõ homini non accedit. Item, q accessoriũ non debet esse maius suo principali. Item, q legatum rei accessoriæ ad hoiem principaliter legatum, si exprimatur verbis accessionem importantibus, extinguitur extincto legato hois. Item, q dictio, cũ, quando ponitur inter res, quæ possunt vna alteri accedere, stat accessorie, aliàs secus. Item, q extincto principali extinguitur accessorium.]

SYL. † Al. sed si quis

Suis

cũ ſuis[a] natis legauerit, etiã ſi ancillę mortuę fuerint, partus legato cedũt.[b] Idem[c] eſt, & ſi ordinarij[d] ſerui cum vicariis legati fuerĩt: qa licet mortui ſint ordinarij, tñ vicarij legato cedũt. Sed ſi ſeruus fuerit cum peculio legat⁹, mortuo[e] ſeruo, vel manumiſſo, vel alienato, peculij legatum extinguitur.[f] Idem eſt, ſi fundus inſtructus,[g] vel cũ inſtrumento[h] legatus fuerit. Nã fundo alienato[i] & inſtrumẽti legatũ extinguit.

¶ Grex etiã in vna oue retinet, & legato grege veniũnt oues adiũctæ gregi poſt teſtm̃ Idẽ ẽ in legato ædium. Arc.

a ¶ Suis natis. aliàs ſuo nato.

b ¶ Cedunt. quia duo legata ſunt ſeparata. vt ff. de pecu. le. l. & ſi ancilla. quæ eſt l. iij. Sed contra, ff. de ventre inſpi. l. j. §. ex hoc. vbi dicitur, ꝙ partus eſt portio viſcerum matris. Rñ. ibi loquitur, donec in ventre eſt.

c ¶ Idem eſt. ſic. ff. de pecu. leg. l. iiij.

d ¶ Ordinarii. Qui ſunt hi? Dic vt infra quod cum eo. §. cum autem.

* ¶ Declara, vt ibi annotatum eſt ex Alcia. in l. vrbana. de verbo. ſign.]

e ¶ Mortuo. ſ. viuo teſtatore, nõ ſi poſt, vt ff. de pecu. lega. tunc inutile.

f ¶ Extinguitur. quia acceſſio eſt, vt ff. de pec. le. l. j. & ij. Sed quare nõ ita in ſuperiori caſu? Rñ. propter hominis dignitatẽ, quia nõ ita accedit, vt ff. de ędi. edi. iuſtiſſime in prin. † Item quid ſi vicarij erant tantũ in peculio, & legatus eſt cũ peculio? Rñ. idem, vt exprimere peculium noceat, vt ff. de condi. & demon. ſi in diem in fine.

ADDIT. Idem & ſi alię res erant in peculio eadẽ ratione. Si verò leget ordinarium cum vicariis & peculio, obtinet, quaſi ſeparet vicarios à peculio, vt l. ſi peculium. §. ſi ſeruus ff. de pe. lega.

g ¶ Inſtructus. Huic primo articulo cõtradicit ff. de fund. inſtru. ſi cui. in fine. Solu. ſm Ro. hic ſimpliciter ꝓpter rudes ſic loquitur. Vel dic, ꝙ ſit idem qđ in partu & vicariis, & quod ſequitur, Cum inſtrumento, referatur ad proximum de peculio. Vel ſubtilius, refert inter inſtrumentum fundi, quod perit ſemper perempto legato fundi, & inſtrumentum patrisfamilias, quod non perit licet legatum fundi pereat: & hoc caſu loquitur lex contraria, & alia contraria in eo. tit. l. j. Arg. cõtra. ff. de fun. inſtr. l. quæſitum. §. ſed ſi fundus & §. inſtructo. quibus dicitur, ſi fundus inſtructus legatus ſit, inſtrumentum patrisfamilias continetur, non agri. ſed ibi ſubaudi, tantum.

¶ Adde, quòd hæc ſolu. tenẽda eſt, quæ fuit Azo. aliæ enim falſæ ſunt.] Vel dic illã eſſe Pauli ſententiam. in l. ſi cui. iſtã Labeonis a Iuſtiniano probatam: & ſic corrigitur illa.

* ¶ Inſtructi legatũ, quid differat a legato inſtrumenti, vide Ant. Auguſti. lib. Emend. ij. c. iiij. ** qui etiam priorem Accurſij interpretationem de voce, tantum, ſubaudienda in d. §. ſed ſi fundus probat.]

h ¶ Inſtrumento. Eſt autem inſtrumentum apparatus rerum diutius permanſurarum, ſine quibus non poſſet exerceri poſſeſſio; vt ff. de fundo inſtruc. quæſitum. j. reſpon. Et ſunt inſtrumenta fundi quæ fructus quærendi, cogendi, ſeruandi gratia comparata ſunt; vt ff. de fund. inſtruc. l. inſtrumenta. quæ ſunt illa, ibi habes.

i ¶ Alienato. a teſtatore.

Si grex. Caſus. Reuocabatur in dubium legato gregis facto, ex eo ꝙ grex ad vnã tantũ vel pauciores oues reduct⁹ fuerat, an in remanentib. ſubſiſteret legatum: & videbatur ꝙ non, quia ex quo non erat amplius grex. l. oues. ff. de abige. & legatus erat grex. videbatur extinctum legatum. contrarium reſpondetur: quia eo legato legatur quid totale: & ideo ſingulæ eius partes legatæ intelliguntur, & ideo vna ſola ouis debetur vt hic. Nota, ꝙ ſi grex legatus ad vnam ouem reducatur, nihilominus debetur. An verò hoc idem ſit, qñ deficit

† Sec⁹ aũt eſſet ſi eq.. ra aialiũ biuorũ, & in iis q̃ nõ veniunt p modũ principalis & acceſſorij vt ſi legetur equ⁹ cũ aſino: quia duo legata cẽſent. Et hæc inducitur ad q̃nẽ de ingrediẽte monaſteriũ, vt vitiato ingreſſu nõ valeat bonorũ dedicatio, niſi expreſſe ſe & ſua dedicaſſe. ſecũdum doct. hic.

SYL.

Inſtrumẽtum qd.

SYL.

ficit grex ante mortem testantis, disputat late Praep Sen. in j.q.v casu. Item, quod legatum vniuersale recipit augmentum & diminutionē. Item quid sit grex. Itē domus ex quibus constet.]

mistura. §.j. & ff. de rei vendi. in rem. §. at in iis.

f ¶ Cedere. Sed columna vel tignum domus legari pure non potest, vt ff. de leg. j. l. cætera. ne vrbs deformetur. †

¶ Si[a] grex legatus fuerit, & postea ad [b] vnā ouem peruenerit: quod super fuerit, vēdicari potest. [c] Grege autem legato, [d] etiam oues eas, quæ post testamentū factum gregi adiiciuntur, legato cedere Iulianus ait. Est † enim gregis vnum corpus [e] ex distantibus capitibus, sicut ædium vnum corpus est ex cohærentibus lapidibus.

¶ Ædibus deniq; legatis, columnas & marmora, quæ post testamētum factū adiecta sūt, legato dicimus cedere.[f]

¶ Augmentum vel diminutio peculij legati viuo testatore ad legatariū spectat: sed si post mortem ante aditā hæreditatē, cedit legato, si est legatū ipsi seruo: secus si extraneo. Aret.

a ¶ Si grex, Qui ex decem ouibus constat, vel quatuor vel quinque porcis, vt ff. de abigeis. oues.

ADDITIO. Tres autē homines constituunt collegium. l. Neratius. ff. de verbo. sign.

b ¶ Ad vnam ouem. sic. ff. qd cu. vni. l. sicut §. fin. & ff. eod. tit. j. l. si grege.

SYL.

¶ Adde tñ, quòd grex ad vnam ouem redactus nō est grex: & tñ collegiū ad vnū redactum remanet collegium. d. § fin.]

c ¶ Vendicari potest. ff. quib. mod. vsusfructus amit. l. fin. contra. Solu. facilius perditur legatum vsusfructus, quā proprietatis, vt argu. ff. eod. tit. repeti. §. rei mutatione. & ff. eod. l. si grege. in fi.

SYL.

¶ Adde, quod solu. gl. cōiter tenet, licet aliàs publice disputādo cōtrariū tenuerim.]

ADDI. Hoc verū ē, qñ ē relictus vsusfructus, vt gregis, secus si singulorū capitū An.

d ¶ Legato Sic. ff e. l. grege. fin. j. §. proximo Adde secus esse, si testator leget equos suos, nō. n. debetur fœtus editus post testamentū. Ioan. Dilec. de arte testan. tit. de lega. caut. x.

e ¶ Corpus ex distantibus capitibus. Tria enim sunt corpora rerum. Vnum quod vno spiritu, idest elementatione continetur; vt homo, lapis. Secundum, quod ex cohærentibus constat: vt domus, & armarium. Tertium, quòd ex distantibus corporibus: vt grex, & populus, vt hic, & ff. de vsucap. rerum

¶ Si peculium. Casus. Quæstio fuerat, an quod accederet, vel decederet peculio legato, pertineret ad legatarium: & videbatur dicendum quod non, quasi de eo peculio testator voluerit intelligere, quod erat tempore testamenti, arg. l. si cognatus. ff. de rebus dub. contrarium respondetur. quia cum peculium sit quid vniuersale, quamuis recipiat augmentum vel diminutionem, tamen est semper idem. Sed tunc quæsitum fuit, quid de eo, quod contingit post mortem testatoris. & videbatur quod cuicunq; legatum sit, cum legatum cedat à morte testatoris, tale augmentum vel diminutio spectaret ad hæredem. sed contrarium deciditur in seruo: & ratio est, quia quando datur libertas seruo testamento: & sic directa, ita demum ei competit, quando aditur hæreditas, & idō proprie pp cōmodum serui non dicitur cedere nisi tempore aditæ. l. hæredem. §. fin. ff. quando di. le. ced. Not. quòd legatum peculii recipit augmentum & diminutionem viuo testatore. Idem, quòd augmentum peculij legati seruo, contingens post mortem ante aditam, cedit lucro serui. Item, quòd dies legati peculii seruo cedit ab adita. Item, quod augmentū contingens ex rebus peculiaribus post mortem ante aditam spectat ad legatariū, aliter

† Facit. l. vlt. ff re qd in lo. pu.

SYL.

aliter non. Item q. verbum, extraneus, diuersimode accipitur.]

a ¶ Legatum fuerit. seruo, vel extraneo.

* ¶ Peculium serui est, quòd seruus domini permissu separatum à rationibus dominicis habet & 'administrat. l. depositi. ff. de pecul.]

b ¶ Peculio. Nam & fumrum peculiũ legari potest, vt ff. de pecu. leg. l. ei quoq; & facit ad hoc. ĩ, prox. §.

c Legatario. eidemq; manumisso. Accursius.

d ¶ Cedere. Nota tria tẽpora: ante mortem testatoris: & post, ante aditam hæreditatem: item & post.

¶ Si peculium legatum [a] fuerit, sine dubio quicquid peculio [b] accedit vel decedit viuo testatore, legatarij lucro vel damno est. Quòd si post mortem testatoris ante aditam hæreditatẽ aliquid seruus acquisierit, Iulianus ait, si quidem ipsi manumisso peculium legatũ fuerit, oẽ, qđ añ aditã hr̃di tatẽ acquisitũ ẽ, legatario [c] cedere: [d] qa [e] huiusmodi legati dies ab adita hr̃ditate cedit: sed si extraneo peculium legatum fuerit non cedere ea legato, nisi ex rebus peculiaribus auctũ [f] fuerit.†

¶ Legata libertate non venit peculiũ: secus si manumittat: & legato peculio nõ intelligitur legatũ quod dominus debet.

In primo tempore scilicet quo non inuenitur cessisse dies legati, omnes sunt legatarij pares. nam quicquid eo tempore acquirit seruus talis, ei, cui hoc peculium est legatum, acquirit: siue ipsi seruo, siue alij extraneo sit relictum: quia non cedunt legata. similiter in tertio. s. sunt pares. In secundo distinguitur extraneus a seruo: vt hic. Nam quod legatum cedit extraneo à morte, hoc seruo ab adita hæreditate: quia nec libertas sibi prius debetur, vt C. de cadu. tollen. § cũ igitur. & §. in nouissimo & §. libertatibus. Nã pura legata vel in diẽ certam relicta, à morte cedunt: nisi in sex casibus, vbi ab adita hæreditate, vt C. de cadu. tollen. §. cũ igitur. & §. in nouissimo. & ff. quando di. leg. ced. l. ij. † inter quos legatum seruo manumisso relictum est vnus, vt hic. Conditionalia vel in diem incertum relicta, ex die vel conditione existente cedunt. i. transmittuntur ad hęredes. † Et hæc vera. qñ dies ẽ certa an & qñ si vero certa an, sed incerta qñ: vt in diẽ mortis: tunc si legatarij, hr̃ ꝓ puro: si extranei vl̃ hr̃dis, hr̃ ꝓcõdõnali: e sicut qñ ẽ dies penitus incerta: sed qñ oĩo ẽ extitura: vt si sol vel ante Christus nasceretur, hr̃ ꝓpuro, scdm Ang. hic. ¶ YL.

¶ Adde hoc verum in re de sui natura non transmissibili, quia tunc transit ab adita: vt in legato seruitutum personalium. l. si post diem. ff. quan. dies leg. ced. & idem in realibus. l. receptum. in fi. ff. com. prædio. & in pluribus casibus not. in d. §. in nouissimo.]

¶ Nam ante conditionem vel diem venientem si decedit legatarius, non trãsmittitur, vt C. de cad. tollen. §. fin. autẽ. Nisi in tribus casibus. Primus, vt ff de condi. & demon. conditiones. Secundus. ff. eod. j. l. iij. Tertius, ff. quando di. leg. ced. si cũ præfinitione. Item verbum, cedere, duas habet significationes. i. incipere deberi, vt ff. de verb. signi. l. cedere Item cedere quantum ad transmissionem, vt accipitur. C. de cadu. tollen. per totum. & in vtraq; potest hic accipi. † a. l. si fuerit pecu. l. um.

¶ Adde, quòd dicitur cedere quatuor modis: aut quò ad transmissionem, aut quò ad obligationem, aut quò ad petitionem, aut quò ad dominij translationem: de quo per docto in l. j. C. com. de leg.] § YL.

¶ e Quia Bona est ratio: si enim prius cederet, idem esset quod in extraneo. Est & alia ratio, vt ff. de pecu. leg. l. denique; §. fi. vbi dicitur, q. verisimile est, eũ omne augmentum ad ipsum pertinere voluisse cui &c.

f ¶ Auctum fuerit s. peculium.

¶ Peculium autem. Casus. Dubitabat, an legata libertate deberetur peculiũ. & videbatur quod sic, quia seruo manumisso, si non adimitur, remanet peculium, & valet argumentum de actu inter viuos ad vltimas voluntates: sed con- § YL.

contrarium respondetur,& ratio ponitur in gl.in ver. quãuis. No. ꝙ argumentum de contractibus ad vltimas voluntates non valet, vbi est diuersa rõ. Item ꝙ manumissio inter viuos tribuit peculium, secus in vltima voluntate. Item, ꝙ in legato peculij seruo facto in dubio non continentur debita à domino ipsi seruo ratione peculij. Item, ꝙ si legata est libertas seruo, si rationes reddiderit, censetur legatum peculium.

¶ Peculiũ [a] autem, nisi legatum fuerit, manumisso nõ debetur: quamuis, [b] si viu' manumiserit, sufficit, si non adimat: & ita diui Seuerus: & Antonin' rescripserunt. Iidẽ rescripserunt, peculio [c] legato, nõ videri id relictum, vt petitionẽ [d] habeat pecuniæ, quã in rationes dñicas impenderit, Iidem rescripserunt, peculiũ videri legatum, cum rationibus [e] redditis liber esse iussus est, & ex eo reliqua [f] inferre. [g]

a ¶ Peculium. Sic. C de pecu. eius qui libe.me.l.j.

b ¶ Quamuis. Cur tam varie? Respon. quia secundo casu.s.quãdo inter viuos, opera eius manumissor erat habiturus: vnde conuersa donatio præsumitur, secundum Io. vt ff. mand. si verò non.§. inde Papin.(i)vel secundum P. propter præoccupationem mortis. quia præsumitur auferre, si potuisset, vt in auth.de trien. & semis. §.illud quoq; ibi, Præ tumultu mortis angustiatus &c. & C. qui testa.fa.pos.hac consultissima.§.j.

SYL. * ¶ Istam q. late examinat Præpo. Senen.vj.q.viij.

ADDITIO.(i) Istam rationem reputat inefficacem Io.Fab. hic, cum per manumissum debeant operæ exhiberi filio: nec nisi ex conuentione debeantur. l.j.C.de oper.lib & l. si operarum iudicio.ff eod. vnde dicit ipse, ꝙ inter viuos est maior affectio dñi, qa se priuat dominio serui, & eius seruitio, quod retinere poterat: non sic vbi moriens dat quod sibi retinere non potest. Alĳ rationes vide per Ang. hic

c ¶ Peculio legato. scilicet seruo: & etiã libertas fuit legata: aliud si extraneo, vt ff. de pecu. leg.l.vl.§.fi. & l. si Sticho. Accursius.

d ¶ Petitionem. Nisi testator fuerit huius consuetudinis, vt redderet seruo quæ sibi debebat, vt ff. de pe.leg. dominus Sticho.§ j.in fi.

e ¶ Cum rationibus. Quasi diceret, si relinquo seruo libertatem rationibus ab eo redditis, eo ipso & peculium legare sibi videor.

* Quia alioqui non posset seruus soluere de peculio suo, quæ debet ex rationibus dominicis, nisi ei peculium legatũ interpretaremur, l. denique.§.interdum.de pec.leg.]

¶ Adde, ꝙ hanc glo. disputatiue reprobat Præposi. Senen. in viij.q.6.vj.casus, colum.fi.] SYL.

¶ Aliud econtra, si libertatem relinquo,& rationes reddere veto: quia non videtur legatum peculiũ, vt ff. de lega.j. si seruus vetitus. Rationes autem reddere dicitur, quãdo amoto dolo & fraude reddit, vt ff. de fideicom. libe.l. Thais. §.Stichus.

ADDITIO Et sic nota, quòd remissio redditionis rationum non comprehendit reliqua, nec dolum, seu latam culpã sed scrupulosam tantum inquisitionẽ, secundum Ang. hic.

f ¶ Reliqua. aliàs reliquas.i. alia, quæ erant reddenda, reddere, cum iam quædam reddiderat vel etiam si nihil, vt ff. de verb.sign.l. cæterorum.

* ¶ Dic, quòd reliqua inferre est ex peculio persoluere, quæ rationibus redditis apparebit seruum domino debere. Nam appellantur reliqua, quæ, facta collatione dati & accepti, soluenda restant. vnde & reliquari dicitur qui æs alienum integre non soluit: & reliquatores vectigalium, qui reliqua publico debent. l. Lucius Titius curator. ff. de admin. tut. & l. rescripto. ff. de mun. & hon.]

g ¶ Inferre. Repete: iussus est.

SYL. ¶ Tam. Casus in regula tradita in tex. nostro non figuratur. Not. quòd omnia iam corporalia q̃ incorporalia legari possunt. Item, quod edictum de legatis est permissorium. Item, ꝙ qui legat qd sibi debetur, censetur legare ius, qd habet. Item, ꝙ si quis legat nomen debitoris, & postea exigat, censetur reuocare legatum. Itē, quod hæres potest grauari ad aliquid faciendum in fauorem legatarij Item, quòd liberatio à debito alieno valet.]

¶ Iura, & facta legari possunt h d.

¶ Tā aūt corporales res legari pn̄t, q̃ incorporales:[a] & ideo quod defuncto debetur, potest alicui legari, vt actiones suas hæres legatario præstet,[b] nisi exegerit viuus testator pecuniam: nam hoc casu legatum extinguitur.

a ¶. Tam autem. Incorporales. Idest actiones & seruitutes, vt supra de reb. corpo. & incorpo & ff. de lega. j. l. j. & l. cætera in prin.

b ¶ Præstet. Sine cessione tamen vtiles habet legatarius, vt C. eod. l. ex legato. Accursius.

ADDITIO. Nisi res sit litigiosa, vel lis cępta. l. quicunq;. & auth. nunc si hæres C. de liti. secundum Ang. & nota, ꝙ quamuis directam personalem exercere non possit, nisi cedatur: poterit tamen exercere directam realem, quę; qa non ossibus affixa est, transfertur in eū directa via. l. siue. §. fin. cum l seq. ff. de cond. furti. Angel.

c ¶ Nisi exegerit. Nam si exegerit, semper in dubio præsumo voluisse legatū extingui, vt ff. de adimen. leg. l. penul. §. fi. & de libe. leg. non solum. §. liberatio. nisi probetur contrarium, vel quia debitor vltro obtulit eo non petente: vel quia exacta pro legatario deposuit, vt ff. de leg. iij. l. fideicommissa. §. si rem.

d ¶ Ære alieno liberare. Nam vtilitatem habet.

SYL. ¶ Si generaliter. Casus per se patet: ratio autem dubitandi colligit ex. l. comprehensum. ff. de contrahen empt. quia in dubio electio debitoris videtur contrarium deciditur rationes sunt in gl. colligitur. n. diuersitas ex distinctione ipsius Not. summarium.

¶. Sed & tale legatum valet, Damnas † esto hr̄s meus domum illius reficere: vel illum ęre[d] alieno liberare.

† Syncopa p dānatus. Alciat.

¶ Legati in genere in dubio electio est legatarij.

¶ Si gn̄aliter † seruus, vel res alia[e] legetur, electio[f] legatarij est, nisi aliud testator dixerit.

† Cōcor. cū hoc. § inter cæteras, cū gl sup verb. qcunq; ex tra de rescrip.

e ¶ Res alia. vt equus.

f ¶ Electio legatarij. Et à principio, & ex postfacto, sm̄ B. vt hic & ff. de lega. j. si seruus legatus. §. cum homo. Sed Ro. a principio dabat electionē hæredi, sed ex contumacia transferebatur in legatarium argu. ff. de seru. si cui. & C. de solu l. j. lo. distinguit: aut in genere generalissimo; vel subalterno: vt si substantia, vel corpus, vel animal legatur. quo casu non valet, cum festucam vel muscam dando libereiur: vel in eo genere, quod Dialectici speciem appellant: vt homo, & similia: & tunc subdistingue: aut habebat in hæreditate seruos: & tunc legatarius eligit, dummodo non meliorem, (i) vt hic, & ff. eod. j. l. legato. j. rñ. & l. qui duos. & de opt. le l. ij.

Legatum gn̄is an valeat.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rō est, quia ex quo cōperit rei vendicatio ad vnū ex illis. l. huiusmodi §. si cui homo. ff. de leg. j. si non haberet electionem, non posset ea agere.

Aut non habebat, & tunc hæres eligit, vt ff. de vi. tri. & oleo. le. l. iij. j. respō. & l. iiij.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ideo est, quia ex quo censetur legata res aliena, non vr̄ electio legatarij. l. ij ff. de opt. lega.]

¶ Si autem testator ex certis reliquit incertum: aut ipse sensit de certo, (quod patet expresso nomine eius) & tunc eligit hæres, & eius voluntatem interpretatur: aut non sensit, & tunc legatarius, eligit, vt ff. de leg. j. l. si quis a filio. §. si quis plures. & l. qui duos,

Adde.

SYL. ¶ Adde, q in eo casu secundum communem opin. haeres potest dare deteriorem, quia dicunt hanc esse declarationem voluntatis, quae de minimo intelligitur.]

¶ In domo aut in genere legata, si habet testator domos unam ex ijs eligit haeres: si non habet, & relinquit, derisorium est legatum, ut ff. eo. si domus. In fundo in genere legato dic non valere legatum, cum unius digiti possit fieri fundus, ut ff. de iure do. cum post §. gener. & ff. eo. l. l. quod in rerum. §. si quis. & l. locus. ff. de verbo. sig.

SYL. ¶ Adde, q ut eadem distinctio facienda: q aut habet fundos: & unum ex eis legasse intelligitur: & ita intelligitur. §. gener. aut non & procedat glo. nam ratio assignata non releuat, si praesumimus testatorem de uno suorum sensisse. non enim poterit haeres diminuere contra mentem testantis.]

ADDITIO. (i) Quia non est verisimile testatorem voluisse id legare, quod non fuisset in specie concessurus: sed ubi electio est haeredis vel debitoris, poterit dari vilius: dum tamen non sit omnino inutile, quia potuit testator vel creditor cogitare quod daret minus. Io. Fabr.

SYL. ¶ Optionis legatum Casus sic figurari potest. Quaerebatur, an haeres illius, cui optio relicta fuerat, posset optare, & videbatur, q non, quia cum tale legatum habeat in se tacitam conditionem, a ut q transmitti possit cuius contra

¶ Haeres legatarij optionis optare potest: & pluribus in optione discordantibus, sorte dirimitur hoc dicit.

¶ Optionis legatum, idest, ubi testator ex seruis suis vel alijs rebus optare legatarium iusserat, habebat olim in se conditionem: [a] & ideo[b] nisi ipse legatarius viuus optasset, ad haeredem legatum non transmittebat Sed ex constitutione [c] nostra & hoc in melius rem statum reformatum est: & data est licentia heredi legatarij optare seruum, licet viuus legatarius hoc non fecerit. Et diligentiore tractatu habito, & hoc in nostra[d] constitutione additum est, siue plures legatarij extiterint quibus optio relicta est, & dissentiant in corpore eligendo, siue unius legatarij plures heredes sint, & inter se circa optandum dissentiant, alio aliud corpus eligere[e] cupiente: ne pereat legatum, (quod plerique prudentum contra beneuolentiam [f] in- ...rium hodie decidit quauis. n. de rigore hoc esset de iure antiquo, placuit tamen Imper. hoc corrigere, ut plenius voluntates defunctorum implerentur: a quo etiam cautum est, ut pluribus discordantibus sors ipsa sit arbitra. Not. quod legatum serui vel alterius rei, quam legatarius optauerit, erat conditionale. Item, quod legatum conditionale non transmittitur. Item, q dissensio plurium sorte dirimitur.]

a ¶ Optionis legatum. Conditionem. s. si eligeret.

¶ Haec interpretatio est ex l. iij. §. ult. ff. qui & a quib. man.]

b ¶ Et ideo. Bona ratio, ut C. de cad. toll. §. sin autem.

¶ Adde, q quauis docto. hic reprehendant glo. decipiunt: nam bene tacita, q inerat, si exprimatur, non vitiat quo ad transmissionem, tamen non sequitur, q non sint aliqua legata, quae habeant tacitam conditionem, quae subaudiatur a l. quae impediat transmissionem, ut dicimus in legato annuo. l. in singulos. de annu. leg.]

c ¶ Ex constitutione. Quae est. C. Commu. de leg. l. fin. in prin.

d ¶ In nostra constitutione. Scilicet praedicta.

e ¶ Eligere cupiente. Et alio aliud subaudi.

f ¶ Contra beneuolentiam. Idest contra aequitatem. s. quod perirent, idest de iure stricto perire deberent, ut ff. eod. j. l. huiusmodi. §. fin.

Et sorte

a Et forte. Vel cum taxillis, vel alio modo. sic ff. de iud. in tribus. † Sed quare iudex nō compellit eos ad consentien dum, vt ff. eod. huiusmodi. in fi. Rñ. immo hoc modo compellit: vel ibi compellit in actio ne eligenda, quæ datur a iure hic autē nō compellit in eo, qd datur a testatore.

† Et hoc verū, qn dub. ā ex primis iu pat iure, nec a l. decidit, & discor dāt in ƥ iudiciū sui, alī si ad ƥiudi ciū tertij iudex cō pellit ad cōcordiā. aliqn ƥci se, & aliqn causa tiue: du ... super fcā ƥbōne di rimit, vt l. actor. C. de pb. Ang.

* Adde, ꝙ in iure rarum est, vt iudiciū hoc per sortes admittat, nisi cum res adeo perplexa incertaque est, vt alium exitum non habeat, lege si duobus. C. cō. de leg. & Bal. in l. meminimus. C. qn & quib. quar. pars scribit, sorti locū nō esse præterq̄ in casibus lege expressis. sane vbi agitur de ƥiudicio tertij, palam est rem sorte non dirimi, glo. in ver. partes §. j, s̄. de satisd. tut. quā doct. ibi & in d. l. si duobus. communiter sequuntur.]

b Sententia, vt tñ cæteris æstimationem præstet suarum partiū, vt C. com. de lega. l. fin. in prin.

troducebāt) fortunā eē huius optionis iudicē, & sorte[a] hoc eē dirimendū: vt ad quē sors peruenerit, illius sententia [b] in optione præcellat.

¶ Illi possūnt ex ti tulo legati capere, qui possunt hrdes institui. Ang.

¶ Legari autem illis solum[c] pōt, cum quibus testamēti[d] factio est.

¶ Incertæ pſonę le gari, libertas dari aut tutela nō poterat, nisi eēt incerta de certis: ea tñ solu ta ñ repetebāt. h. d.

¶ Incertis vero personis, neque legata, neque fideicommissa olim relinq

SYL. Legari autē. Casus non figuratur nisi literaliter in tam generali regula. Not. duas regulas: vnā affirmatiuā, ꝙ qui testari potest, ille potest legare, altetā negatiuam, ꝙ qui non potest testari, non potest legare, & quod dr̄ in summario.]

c Solum. Et econtra. i. solus legat, vt ff de leg. j. l. ij.

d Testamenti factio. In passiua significatione accipe, vt s̄. de hæred. quali. & dif. §. testamenti. Sed qui sunt isti, qui non habent testamēti factionē? Rñ. incerta persona, vt j̄. proxi. §. Item peregrinus siue deportat᷒, vt C. de hær. inst. l. j.

SYL Adde, ꝙ rō est, quia hæreditas, siue ex te̅.ō, siue ab intestato deferatur, est de iure ciuili. l. lege obuenire. ff. de verbo. sig. & deportatus, licet naturaliter viuat tamen perdit ea, quę sunt iuris ciuilis, l. j. §. pen. ff. de contratabu.]

Item in metallū dānatus, vt ff. de ijs, quæ pro non scrip. ha. l. si in metallum.

Rationem assignat ibi tex. quia efficitur seruus pœnæ, non Cæsaris.]

SYL. Item seruus de adulterio cum domina cōmisso accusatus vt s̄. de hær. insti. §. ij. Itē collegium, nisi probetur licitum, vt C. de hære. insti. l. collegium. Itē incestuosi, vt in auth. quib. mo. na. effi. sui. §. vlt. col. vij. Item hæretici maioris hæresis, vt C. de hære. l. manichæos. Itē apostatæ, vt C. de apostā. ij. qui sanctam. Item mulier nubens īannum a tempore mortis mariti, & in auth. de nup. §. soluto. versi. si qui vero prioribus.

Adde, ꝙ hodie hoc est correctum. c. fi. de secun. nup.

** Adde, ꝙ supramemoratæ personæ si eis legetur, non vsucapiunt rem legatā tametsi ex errore facti putauerint se legitimos. l. nemo. vbi gl. de vsuc. pro leg. quod latius cōprobat Ari. Pinel doctiss. I. C. Lusitanus in rub C. de bon. mat. sub num. 43.]

Incertis. Casus non figuratur, quia ius antiquum corrigit. No. ꝙ legatum incertæ personę non valebat de iure antiquo ēt in milite. Item, ꝙ incerta persona ea dr̄, q̄ incerta est testatori, licet alijs ex post possit fieri certa. Itē, ꝙ hoc erat etiā in libertate. Item, ꝙ rō fundat᷑ aliqn in sola voluntate. Item, ꝙ incertæ de certis & olim & hodie recte legatur. Item, ꝙ licet quis metu pœnæ non possit cogi ad matrimoniū contrahendū, pōt tñ inuitari speluctri. Itē, ꝙ licet hrs ciuiliter olim non teneretur ex legato facto incertę personę, tñ obligabat᷑ naturaliter: & ideo non dabatur repetitio soluti.]

A co

concessum [a] erat. Nam [b] ne miles quidem incertæ personæ poterat relinquere, vt diuus Adrianus rescripsit. Incerta autem persona videbatur, quã incerta opinione testator animo suo subiiciebat: veluti si qs ita dicat, Quicunq; filio meo filiam suam in matrimoniũ dederit, ei hæres meus illũ fundum dato. Illud quoq;, quod iis relinquebatur, qui post testamentum scriptum primi Consules designati [c] essẽt æque incertæ personæ legari videbatur. Et denique multæ aliç huiusmodi species sunt.

¶ Libertas quoq; incertæ personę nõ videbatur posse [d] dari, qa placebat noĩatim seruos [e] liberari.

¶ Sub certa [f] vero demõstratione, id est, ex certis personis incertæ personę recte legabatur: veluti; Ex cognatis meis, q nũc sunt, si qs filiã meã vxorẽ duxerit, ei hrs meus illam rem dato.

¶ Incertis autem personis legata vel fideicommissa relicta, & per errorem soluta repeti [g] non posse, sacris constitutionibus cautum erat.

a ¶ Concessum erat, Hodie contrà etiã ante legem Gręcam inferiorem, in pauperibus. vt C. de episcopis & clericis. l. id quod.

ADDIT. Tu dic, q̄ aut incertitudo est in persona legantis: & valet legatum, quia hæredi onus iniũctũ intelligitur: aut in persona legatarij, & tũc aut certificanda ex futuro euentu, aut non: primo casu valet, etiam si erat incerta de incertis, vt l. si qs ita scripserit ff. de re. dub. Secundo casu valet, si p l. certificatur, vt l. id quod C. de episc. & cler. sed de hoc vide Angelum.

b ¶ Nam nec miles. Cuius scilicet militis voluntas seruatur pro lege alias, vt C. de testamẽto militari. l. prima.

c ¶ Designati essent. In calend. Ianuarij sortiebantur. i. incipiebãt honores administrare, & ante per tres menses designabantur: vt ff de cond. & demon. l. Publius. & C. de ma. numi. l j.

d Libertas. Posse dari Vt si dicat ita. Illum liberum esse volo, qui Capitolium primò ascenderit, vel simile fecerit: vt supra pximo. §. incertis. Vel Stichũ liberum esse volo; cum habeat duos Stichos, vt ff. de manu. testamen. cum ex pluribus.

e ¶ Seruos liberari.

ADDITIO. Aduerte, q̄ in aliquibus libris sequitur illa clausula. Tutor quoque incertæ psonæ dari nõ pōt. quam non inuenies in emendatis codicibus, & si ea, quæ sequuntur in tex. & glo. diligenter pspexeris, pfecto eam prorsus superuacuam iudicabis.

f ¶ Sub certa. Sic. ff. de leg. præst. l. iij. §. hoc amplius. sic. ff. de leg. j. l. si seruus, legatus. §. huiusmodi. sic ff de reb. du. l. quidã. sic ff. eo. j. l. legato. §. j.

g Incertis. Repeti n posse. quasi naturale debitũ, vt ff. de cõdi. ind. Iulianus. in fi. & l. frater a fratre. & l. si id, quod dñs in fi.

* ¶ Nam naturalis obligatio licet sit inefficax ad exigendum, impedit tñ soluti repetitionem. l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiuss. Porrò regulariter fideicõmissum vel legatum indebitum, per errorem facti solutum repeti posse, explorati iuris est. l. fideicommissum. C. de condi. indebi.

¶ Posthumo quoque. Casus similiter SYL.
non figuratur, cum ponatur correctio, iuris antiqui, de quo iure quare nõ posset institui posthumus, summe laborãt Doc. in l. Gallus. in pri. ci. ff. de liber. & posth. solum loco casus aduertendum puto ad versic. posthumus autem alienus. quia quicquid dicat. ¶ Doc. ientus

¶ Hodie posthumo alieno relinqui pōt, nisi in vtero ei⁹ sit, q̄ iure vxor esse nō potest: tutor aūt incertus nec hodie datur. h.d.

¶ Posthumo quoque † alieno īutiłr antea legabat̃. [a] Est aūt alienus posthumus, q natus inter suos [b] hr̃s † testõris futur⁹ [c] nō est. Iōq; ex emācipato filio conceptus nepos, extrane⁹ erat posthumus auo.

¶ Sed nec [d] hmōi spēs penitus est sine iusta emēdatione relicta: cū ī nr̃o Codice cōstitutio [e] posita sit, p quā & huic [f] parti medemur, nō solū in hr̃ditatibus, sed ēt in legatis & fideicommissis: qđ euidēter ex ipsius constõnis lectione clarescit.

¶ Tutor aūt nec p nostrā [g] constitutionem incertus [h]

Illius est, q illepost humus alienus institui nō pt, q in vtero eius est, q̄ de iure vxor eē nō pōt, nō testātis, sed illius ex quo cōcepit. & rō est, qa quāuis possit filio incestuoso vel spurio alterius relinq. l.j. C. de na.lib. hoc verū, qñ iam natus est: sed qñ est adhuc in vtero, qa necessario instituēs mouet̃ cōtēplatione parētū, cēset̃ cōseq a pr̃e, l. sed si plures. §. ī arrogato. ff. de vulg. & pu. vbi Aret. vnde sicut nō pōt conseq a patre, ita nec ab alio mediāte pr̃e & ītuitu ipsi⁹: & ita al̃s dicebā disputādo, q̄uis īuenerim quosdā mod. postea idē sensisse. Not. q olim posthumo alieno legari non poterat. Itē, q dicat̃ posthumus alienus. Itē, q hodie incerta psona pt hr̃s institui, & ei legari. Itē, q illud euidēter apparere dr̃, qđ cōstat ex lectura alicuius rei. Itē, q tutor incertus nec antiquo nec nouo iure dari pt. Itē, q posthum⁹ alienus de iure ptorio olī īstitui poterat.]

† Posthumus alienus quot modis dicat̃, declarat Alci. li. iij. Pari c. ij & lib. ix. Parer. cap. j. quē vide ad p intelligentia ..ius §

† alias testatoris.

a ¶ Legabat̃. Sed nec instituebat̃ iure ciui. vt ff. de li. & post. l. gall⁹. §. ille casus.

¶ Adde, q de iure ciuili antiqssimo. l. xij. tab. solū institui poterat posthum⁹ futurus sui⁹ tpe testī, vt hic. Fuit postea tp̄s C. Aquilij, quo concessum est institui posse posthumū futurū suum tēpor mortis. Secutū est tp̄s primi capitis. l. Vell. quo inductū est institui posse illū, qui testamēti tempore erat alienus, tpe mortis erat futurus suus. Quartum tp̄s fuit. Iul. Iurecō. quo cōcedit̃ institui illū, qui tpe testamenti est alienus, & nascit̃ nō suus, sed ex post facto eēt suus, succedēdo in locū pcedentis. Quintum tp̄s est iuris ptorij, quo alienus poterat institui, & habebat bon. pos. Vltimum tp̄s est constitutionum, quo indistincte potest institui ēt non futurus suus.

b Suos. s. quondam ante emancipationem, vt sequitur.

* ¶ Eruditiores hunc tex. ita interpungunt, qui natus, īter suos hæres & cęt. quasi dicere velit, quòd posthumus alienus, (qui extrane⁹ quoque posthum⁹ hic appellat̃) is est, qui cū nascet̃, nō est futur⁹ su⁹ hęres testatori. sanè apparet tex. loqui de concepto, nōdum nato posthumo.

hoc īnuit vbū, ꝯcept⁹, & exceptio posita in ver. posthumus autē alienus. ibi, nisi in vtero eius sit &c. iuxta dictum vulgatum, q exceptio debet esse de regula. cōprobat̃ ēt ex eo, qa collocatus fuit inter incertas personas, qđ cōiunctio simitudinis, quoq;, ośdit, & diserte Theoph. tradidit. natus. n haud quaq̄ dici potest incerta psona: sed dū gerit̃ in vtero, pp dubiū natiuitatis. neq. ē nouū. posthumum dici q adhuc in vtero est. l. cum pr̃. đ neg ge. l. si nemo. §. testō. đ tes. tu.

c ¶ Futurus. s. hæres.

d ¶ Sed nec q. d. non solum in posthumo, sed omnia supra dicta ab illo. §. incertis. correcta sunt, vt arg. ff. eod. iij. l. hoc legatum. j. respon. & l. ea tamen.

e ¶ Constitutio. Quam non habemus.

f ¶ Huic. s. posthumo.

g ¶ Tutor aūt. Per nr̃am cōstōnē. s. supradictā cōstōnē Græcā, nec veteri iure, vt ff de test. tu. tutor incertus.

Lege qđ scribit Alcia. li. vj. Parer. c. xliij.

h ¶ Incertus. vt si ita dixit, Illum tutorem do, qui prius de Tuscia venerit,

nec

aut incertæ personæ datur, vt ff. de testa. tu. l. tutor ita.

ADDIT. Et est rō s̄m Ioā. Fabr. q̄a q̄uis postea certificet̄, th̄ poterit venire talis ribaldus, q̄ pupillo ꝑuisum nō erit, cō trā id, q̄d iura intēdūt. in certę th̄ psonę post certifi cādę testamētarius dari p̄t nō datiu⁹, vt hic per eum.

a ¶ Posteritati. Idest, filijs.

b ¶ Posthumus. Poterat. f. de iure p̄trorio, nō ciuili, vt. j. d̄ bo. poss. j. th̄. contra. et ff de liber & posth. l. gall⁹. & illæ Accur.

ADDITIO. Sol. ibi loqūī posthumo alieno tpe testamēti nato, rō suo, q posthea succedēn do in locum primi suus efficitur: hic uerò etiam in eo, qui nunquam efficitur suus. Angel.

c ¶ Nostro. i. Romano.

d ¶ Nō p̄t. Sed q̄ est illa, q̄ vxor eē non pōt? R̄. multę sunt illę, quę vxores esse non possūnt, vt s̄. de nup. diximus. §. si aduersus. C. de ince. nup. l. iiji.

Si quidem in noīe. Casus. Quærebat̄, an error noīs vitiaret. rō dubitationis eē poterat incertitudo cuius contrariū decidit̄ rōne assignata in tex No. q̄ error noīs legatarij, vel hæredis, si de cor pore constet, non vitiat. Itē ibi, 'seruat̄: & recte q̄ non sufficit aliquid eē ꝯsuetum, nisi sit bonum. Item, q̄ noīa sunt imposita ad dignoscendum homines. Item, q̄ non curamus de modo, dummodo sequatur effectus.]

e ¶ Si quidē. sic. C. de testa. l. si in noīe.

f ¶ In noīe. Nomē est genus, sed ponit̄ hic ꝑ specie sui: vt Albertus, quod dr̄ proprium psonæ nomēn. Cognomen, quasi cōe cognationis nomen: vt Asinellus. Prænomen est quod cā dr̄iæ ponit̄: vt si sint duo Tullij, & vni superad dat̄, Marcus, & dicatur Marcus Tullius. nam Marcus est p̄nomen. Agnomen est q̄d imponit̄ ab euentu: vt Africanus, q vicit Africā: Alemanicus, & Gothicus, vt s̄. in rubr. ꝓœmij huius libri. * ¶ Hæc explicat plene Alc. li. iiij. Dispū. c j. ostendens proprie apud latinos nomē referri ad familiā: cognomē ꝓpriū eē cuiusq; hoīs appłonē: p̄no mē, quod noī gētilitio p̄ponit̄. Et in M. Tul. Cic. Cice ro eē proprium nomē. Tullius cognomen M. pręnomen.]

g ¶ Valet legatum sic. ff. si cer. pe. l. certum. & C. eo. l. si fortidianum.

h ¶ In hǣdibus s. si erret in eorū noīe.

i ¶ Intelligant̄. s. a testatore: & hoc in proprijs. In appellatiuis distingue s̄m Io. an parū erret, vt si libros mēbranas appellet: quo casu valet, maxime cum fuerit cōsuetus sic appellare, vt ff. de lega. iij librorū. §. q̄d th̄ Cassi⁹. an multū erret, & tunc contra, vt ff. eo. ti. l. iiij. & de sup. lega. l. Labeo. in medio legis.

¶ Adde, q̄ vera rō dr̄ię est in l. quoties in fi. prin. de hæred. insti. & dic q̄ data paritate terminorū non est dr̄ia: quia in ꝓprio, si constat de corpore, valet: alias secus: idem est in appellatiuo, gl. cōmuniter approbata. in d. l. iiij.]

k ¶ Nihil interest. vnde liber homo sibi nomen mutare potest, licet seruus non

dari debet: quia certo iudicio debet ꝓ tutela quis suæ posteritati[a] cauere.

¶ Posthumus autē alienus † hęres instituī, & antea poterat,[b] & nūc pōt: nisi in vtero eius sit, quæ iure nr̄o [c] vxor esse non potest,[d]

¶ Error noīs, p̄noīs agnominis, cognominis, nō vitiat, si d̄ corpe cōstat. Arc.

¶ † Si quidē [e] ī nomine,[f] cognomine p̄noīe, agnomine legatarij testator errauerit, † cū de persona cōstat, nihilo min⁹ valet legatū[g] Idēq; in hæredib⁹[h] seruat̄: & recte. Nomina. n. † significandorum hoīum gratia repta sunt: [i] qui si alio quolibet modo intelligantur,[i] nihil interest,[k]

¶ Falsa demonstratio ñ vitiat legatū.

¶ Huic ꝓxima est illa iuris regula, falsa demonstratione † legatū nō perimi: velut; si quis ita legauerit, Stichum

Margin notes: † In hūc locū vid Alc. li. ix Parer. c. j. Alij autē sunt q in telliguut hūc locū i posthumo prorsus alieno. i qui nō est ex posterita te. — † alias si qui⁹. — † Ant. Au gu. li. iii. emend c. viij sen bit hic abundare vocem agnomine quod & Theophilus sēsit. — SYL. — Nomē, cognomen. — † nomē & agnomen differūt. — † alias si de — † alias sigmado-rum. — † Cōcor. c. quiacir ca. cum glo. super verbo fal sa. extra de cōsan. & affi. — SYL.

non possit, vt C. de mu no. l. j. ff. de falsis. l. falsi.

¶ Huic proxima. Casus in huiusmodi regulis nõ solet figurari: ratio tñ dubitandi erat, quia cum demõstratum sit aliquid falsò, videt. ea demonstratione nõ existente vera, cessare volũtas testantis. cuius contrariũ dr ex eo, qa rei satis demonstratę frustra adijcitur demonstratio. & superflua adiectio non vitiat. l. j. C. de rei vxoriæ actio. No. sum manũ. Item, q relatiuũ, quis vel qui. adiectum prę terito tẽpori facit demonstrationem.]

seruũ meũ vernã [a] do lego. Licet eñ non verna, sed emptus sit: si tamen de seruo constat, vtile est legatum. Et ecõ uenienter, si ita demonstrauerit, Stichum seruum, quẽ à Seio emi. sitq; ab alio emptus, [b] vtile est legatũ, si de seruo constat.

¶ Falsa causa non vitiat legatum, nisi per modum conditionis fuerit prolata. h. d. Are.

Verna qd sit

a ¶ Vernam. Verna est seruus ex ancilla testatoris natus.

* ¶ Intellige hunc textum secundum exempla, hoc est, cum certa aliqua species legatur. nam si generi falsa demonstratio apponatur, aliud est: vt si dicat testator, lego vxori vestes, quas eius causa comparaui. etenim legatum nõ valet, si nullæ vestes, eius causa comparatæ sunt. l. Quintus. j. ff. de auro & argento legato.]

b ¶ Emptus. idem & si non emit, vt argumen. ff. de vsuc. nunquam. §. fin. secus in venditione, vt ff. de contrahen. empt. si quis fundum. S Y L.

¶ Adde, q resolutio esse solet, q aliud est in contractibus procedentibus ex mera liberalitate, in quibus procedit hic tex. aliud in vltro citroq; obligatorijs: in quibus procedit contrarium. S Y L.

¶ Longe magis. Casus sic figurari põt. Quærebatur, an falsa causa adiecta legato uitiaret: & videbatur q sic: quia cessante rõne legati videbatur cessare legatum. contrarium tamen deciditur ea rõne, quia talis cã nõ est finalis: (hoc enim importat dicere qd dicunt Doct. legato non cohæret) secus autem si esset finalis. l. ij. ff. de dona. Ideo autem conditionaliter adiecta vitiat, quia tũc non ponitur aliquod certum, sed dubiũ & incertum, quãuis apponat verbo pterito vel pñtis temporis: ideo volũtas pẽdet ab ea, secundum Bart. in l. demõstratio. §. quod autem. ff. de condit. & demõ. No. q falsa causa non vitiat legatum, nisi sit posita cõditionaliter. Item, q valet argumentum de falsa demonstratione ad falsam causam.]

¶ Lõge magis [c] legato falsa causa adiecta non nocet: veluti cum quis ita dixerit, Titio, qa me absẽte negociamea curauit, Stichum do lego. vel ita, Titio, qa patrocinio eius capitali crimine liberatus sum, Stichũ do lego. Licet enim neque negocia testatoris vnquam gesserit Titius, neq; patrocinio eius liberatus sit, legatũ tñ valet.

c ¶ Magis. Ideo dicit magis, quia verba falsæ demonstrationis sunt de substantia ipsius legati: vt cum dico, Stichum vernam do lego. sed verba falsæ causæ non ita.

¶ Adde declarando glo. q demonstratio nõ significat substantiã legati: quia plerũq; significat accidẽs: sed itelligas de substãtia. i. apponunt a testatore ad demonstrandam substantiam i. corpus ipsum rei legatæ, & sic causam materialem: sed verba causæ apponũtur ad denotandum finem, quo fuit motus testator: & ideo lõge minus vitiat falsa cã. si quidem importat finẽ impulsiuum.] S Y L.

¶ Item quia causæ legandi non cohærent legato, vt ff. de condi. & demon. cũ tale. §. falsam causam (i) Item quia hic donare præsumitur, vt ff. de cond. inde. in summa. § id quoque.

ADDITIO. (i) Puta quia de necessitate dispositio non consequitur ex causa, alias secus, vt hic per Ang.

[Códit. o.] a ¶ Sed si conditionaliter. Not. conditio per, si, apponitur, & per, cum, vt hic, & ff. de condit. inde. qui promisit. & ff. de verbor. obli. quodcunque §. nó solú. nisi in casu, vt ff. de tut. l. mirro §. sub conditione. [Modus.] Modus p, vt, vt C. de iis quæ sub mo. l. ii. [Causa.] Causa per, qa, vt hic. [Demonstratio.] Demonstratio fit ostendo aliquid, qđ nó est. vt §. pxi. §. & ff. eo. si sic. §. j. Circa hæc quatuor sic dicas: & primo: Falsa cã non nocet, vt hic. Conditio nocet, si deficiat, vt hic, & ff. si cer. peta. cũ ad pñs. & l. itaq;. Modus idé quod conditio operatur: excepto q id, qđ datur sub modo, etiam ante, quam modus impleatur, petitur cautione tñ interposita de modo implendo: quod non est in conditione, vt ff. de condi. & demon. qui hæredi. §. fi. & de ann. lega l. liberto. § Lucius. & ff. eo. iij. si tibi. In demonstratione distingue, vt ff. eod. si sic. §. j. & l. non quocunque Accur.

Sed si conditionaliter[a] enunciata fuerit causa, aliud iuris est: veluti hoc modo: Titio, si negocia mea curauerit, † fundum meum do lego.

¶ Seruo hęredis pure non recte legatur, et si postea alienetur, secus si sub conditione:

[† Hoc verbum accipiédũ est in præterito tpe, non in futuro: vnde & qui dã veteri codices hñt, curauit, & ita se legisse vide tur Theophilus. SYL. vsus verbo]

¶ An seruo hæredis. Casus. Quærebatur, an vtiliter seruo hæredis legaretur? & videbatur dicendum, q si tempore mortis testantis esset seruus alterius, valeret: quia tunc consistere posset: & cum possit dari casus, q sit vtile, vr à principio et valere, vt in scđo casu dr. sed rñdetur contrariũ: qa alsdñs reperiretur hrs & legatarius: qđ eé nó pt: nã a semetipso legari nó pt. l & qđe. ff. e. j. nec conualidatur tale legatũ, qa Cato habuit p absurdo, q legatum purum penderet ex casu f. q testator superuixerit. Ideo autem decidiiur contrarium in legato facto dño serui, quia si tunc decederet testator, inueniret acquisitio dñij vbi quiesceret, quia nó reperit in dño alia repugnantia, vt in primo casu, cum nó reperiat illum hæredem: & ideo regula Catoniana non habet locum.]

b ¶ Inutiliter. sic C. de neces. ser. hære. insti. l. quidam. §. illo. cõtra. Sed ibi non imponitur necessitas dãdi. Vel in alimétis loquitur, vt ff. de ali. & cib. le. seruos. † nam cum sit purũ, à morte testatoris cedit, vt C. de cadu. tol. §. cũ igitur. & domino ex persona serui acqrit, vt supra per quas per-

ne: Legatum verò dño serui valet, si tpe aditæ in alteri' potestate sit. h. d.

¶ An seruo hæredis recte legemus, quæritur. Et constat pure inutiliter[b] legari:[c] nec quicq̃ pficere,[d] si viuo testatore de potesta-

[† Vel dic s̃m Ioan. Fa. qđ ibi testatoris pauerat seruo pprio, hic vero seruo hrdis.]

so nob acqui. §. item quod serui. (als est. §. item vobis acquiritur quod serui.) sed idem dñs erit hæres: ergo non valet legatum, quia idem non potest esse hæres & legatarius, vt ff. de leg. j. l. legatum est. §. j. Accur.

ADDITIO Qđ est verũ, si legatur sine libertate seruo testatoris vel hrdis: secus si alieno, quia cederet ab adita hæreditate: nisi dies mortis & aditionis essent idem, vt l. fi. optio. ff. de opt. le. quãdo verò cum libertate legatur, cedit vel a die competentis libertatis, si sit sub conditione relicta: vel ab adita hæreditate, si vtrunq; sit purũ, vt §. in nouissimo C. eo. ti. de cad. tol. Ang.

c ¶ Legari. Propter confusionem hæredis & legatarij, quia eadem persona sibijpsi debere non potest.

d ¶ Nec qcquã pficere. quia actus morientium non possunt esse in suspéso, vt ff. commu. prædi. l. fi. & propter regulam Catonis, quæ sequitur.

¶ Adde hoc verũ in simplici voluntate defuncti, q nó pot stare in suspenso: secus in actu ex coniectura ta mente defuncti. l. j. §. si pendeat. ff. ad Macedon. Item in executione vltimę voluntatis, q pt stare in suspéso. l. hæres qñq;. ff. de acq. hære Ité procedit regula post aditam, non ante, s̃m Bar. in d. l. fi. i fi. [SYL.]

 Exierit

a ¶ Exierit. Seruus legatarius.
b ¶ Quia qđ &c. hęc est rła Catoniana.
c ¶ Valere. Exceptis q̃busdã casibus: vt cum res tua sit tibi legata, & ante mortem testatoris alienata.

non quæritur: secus i restitutione, quæ est iuris quæsiti executio.]
¶ Et licet hr̃ditatis dies cedat ea adita, tñ legatum a morte testatoris cedit, vt C. de ca. to. §. in nouissimo vnde apud dñm erit legatũ, sed hæreditas apud nullũ, quę po teiit esse vel apud hunc, vel apud aliũ si alienabit. f. seruus prius. vt sequitur. — Legati dies ce- dit a mor te testato ris.

d Non fit. Nam si est ad huc suus, nõ valet legatũ; alias valet: sic ff. ad l. Falc. l. si a seruo.
e ¶ Apud eũ. Idest, apud eũ dẽ. s. dñm qui fit hæres per seruum: quia adhuc nõ est. Accur.
f ¶ Hr̃s. hoc ẽ dicere, mortuo testatore statim post testamẽtũ, non iõ statim dñs serui erit hr̃s p seruũ, & legatarius p se: & ita nõ erit apud eũ. i. eũ dẽ hr̃dẽ hr̃ditas & legatũ: qđ erat superiori. §. imo ad hoc, vt sit hr̃s p seruũ, oportet iussum dñi: & obedientiã serui: & interim serui cõditio poterit variari: sed legatũ tñ interim habebit dñs. sunt ergo separata hr̃ditas & legatũ interim, cũ legatũ apud dñm sit, hr̃ditas apud nullũ, donec suus vel manumissus, sibi, vel iussu alicui9 dñi eã adeat.

† Et sic qđ ab ini tio nõ va luit, tra- ctu tẽpis nõ cõva- lescit. sic in c. nõ firmatur, cũ glo. si ex- tra de eo qui duxit in matri. quã pol- lu. p adul te.

te hr̃dis exierit: a qa qđ b inutile foret legatũ, si statim post factũ testm̃ decessisset testõr, ñ dẽt hoc iõ valere, c quia diutius testõr vixerit. † Sub cõdõne verò recte legat̃ seruo: vt reqramus, an quo tpe dies legati cedit ĩ ptãte hr̃dis ñ sit. d Ex diuerso, hr̃de ĩstituto seruo, quin dño recte, ẽt sine cõditione, legetur, nõ dubitat̃. Nã & si statim post factũ testamentũ decesserit testator, nõ tñ apud e eũ, q hæres f sit, dies legati cedere intelligit̃: g cũ hr̃ditas à legato separata sit, & possit p eũ seruũ alius hæres effici, si prius, q̃ iussu dñi adeat, in alteri9 ptãtẽ translatus sit: vel manumissus ipse hęres efficit̃: qbus casi busvtile est legatũ. Qđ si in eadẽ cã p mãserit, & iussu legatarij h adierit, eua nescit legatum.

¶ Legata & liber- tas hodie relĩq pñt ante hr̃dis institu- tionẽ, & postea, & inter ĩstitutionẽ & substitutionẽ. Aie.

¶ Ante hr̃dis institutionem inutiliter ante legabat i. C. qa testamenta vim

h ¶ Legatarij. Qui & dominus est.
¶ Ante hæres. Casum figurare nõ expediret in l. corrigente. rõ enim dubitãdi assignatur in tex. videlicet qa caput & fundamentum totius testamenti est institutio, sine qua quicquid factum erat, inualidũ reputabatur. Corrigitur tñ hoc per Iusti. — S Y L.

Seru9 hę res insti- tutus nõ acquirit dño, nisi duo con- currant.

g ¶ Intelligit̃. nã nemo ẽ hæres adhuc, cum & dñi iussus, & serui debeat sequi volũtas, vt C. de hær. insti. cũ proponas.
SYL. ¶ Adde & declara hoc verũ in directa institutione, secus in obliqua & fideicõmissaria. l. seruo tuito. ff. ad Treb. & rõ est, quia iura quęrenda non q̃runt̃ nobis p seruos, sed bene iura q̃sita, pseq̃ndi ius. & iõ aditio, q̃ est ius quærendi,

rõne expressã in hoc text. quia incongruum vr̃; potius ordinem scripturæ inspicere, q̃ voluntatem testantis. alia rõ põt assignari, quia, cum testm̃ volun tate sit indiuiduum. l. Pædius. ff. de arbi. non est dare in eo prius & posteri9. quia oĩa vnico puncto claudunt̃, licet in scriptura sit ordo. Not. institutionẽ esse de forma substantiali testi. Item, q ordo scripturæ cõtra voluntatẽ testãtis nõ attẽdit̃. Itẽ, q libertas ẽ fauorabilis]
i ¶ Legabatur. aliud in tutore ẽt olim, vt §. qui. da. tut. poss. §. ad certum.
¶ Rõ aũt iuris antiq erat, quia legata debebant capi de manu hęredis, iõ debebat instĩõ pcedere, qđ ñ erat ĩ tutelą.] — S Y L.

**Ad-

** Adde, q vero propius est idem fuisse in tutore et olim: qa rō iuris antiq rela ta in hoc tex. est generalis, & ita cōuenit tutelę sicut legatis; pariq; modo & rō iuris noui, q.s. attēdi non debeat ordo scripturæ, sed testatoris voluntas. nec moueat coniectura, quam facit glo. ex. d. §. ad certum. forte quia ibi nulla fit mentio correctionis vt hic, cū ante compilatione institutionū fuisset iā hoc dispositum per ipsum Iustin. vt hic testat. vn de si erat amplius necessaria mentio correctionis.]

† Contra. cum hoc. tex. c. ray nald⁹ iun cta gl. sup ver. legauit, prope fin. extra de usu.

ex institutione hæredis accipiunt: & ob id veluti caput atq; fundamentū[a] intelligit† totius testamēti, hrēdis institutio. Pari rōne nec libertas ante hrēdis īstitutionē dari poterat. Sed, qa inciuile esse putauimus, scripturæ ordinē[b] quidē sequi, (qd & ipsi antiqtati vituperandū fuerat vi-

sum) sperni aūt testatoris volūtatē,[c] p nostrā cōstitutionē,[d] & hoc vitium emēdauimus: vt liceat & ante[e] hæredis institutionē, & inter medias[f] hrēdū istōnes legatū relinqre, & multo magis libertatē, cuius vs⁹ fauorabilior[g] ē.

¶ Hodie aū & post mortē hæredis & legatarij & pdie mor

redem instituere.

*¶ Adde, q hodie quoq; in testō cæci requirit, q præcedat hæredis institutio, & nisi præcedat, non valet. l. hac consultissima. C. qui testa. fa. pos. vbi Cyn. & alij hoc tenét, vt refert Barth. Cæpol. caut. xc.]

f ¶ Medias. Quia primū instituit hrdē & postea legauit, & postea aliū hrdē instituit & ita legat inter medias hęredum institutiones.

g ¶ Fauorabilior est. Nisi ī duob⁹ cab⁹bus vt. ff. de man. testa. cum ex pluribus. & de le. j. si qs à filio. § pe. & ad Treb. si patroni. § qui fideicom.

Libertas fauorabilis est.

a ¶ Fundamētū. Cū sine illa nullū dicatur, vt. ff. de iure cod. l. fi. & j. tit. iij. §. in primis & ff. de iis quæ in test. delē. l. pen. ibi, Calphurnius.

Ordo scripturæ an sit seruandus.

b ¶ Scripturæ ordinem. No. ordiné scripturæ non seruādū. sic ff. de sol. non. n. Sed contra arg. ff. de fideicō. li. l. generaliter. §. quid ergo. & in auth. de hære. & Fal. §. inordinatum,]

** Ordo scripturæ attendendus est, vbi non apparet de contraria volūtate testatoris vel cōtrahétiū. Et id voluit Ang. in d. §. inordinatū. ver. etenim. q si in eodem instrumento, bona sunt obligata primo Titio, deinde Seio, hypotheca Seij censetur posterior pp ordiné scripturę, quia prior in ordine scripturæ est prior, tpe, fm Bal. i. l. aduers⁹. C. de fur.]

c ¶ Volūtatē. Repete, vituperandū erat,

d ¶ Constōnem. Quā non habemus, fm quosdam. Vel dic verius, q loquitur de ea, quæ est j. n. C. de testa. l. ambiguitates. & qd ibi dicit, non ex mente referas ad alia, non ad hunc ordinem.

e ¶ Ante hæredis institutionem. Quia primo potest legare rem, & postea hæ-

¶ Adde, q dū doc. dicunt, q l. cū ex pluribus. non facit, dic q pbat, qa ibi pariter viciatur legatū libertatis: sicut quod liber aliud cuius contrariū videbat bñ verū ē, q tex. in. §. pe. nō facit, quia ibi ī certitudo est in re legata: quo casu electio est hæredis, si testōr sensit de certa: sed in casu. d. l. cū ex pluribus, incertitudo est in persona legatarij: quo casu qñ constat, q testōr sensit de vno solo, & ille incertus est, legatū fit inutile, siue legatū sit libertatis, siue alterius, rei. si verò constat testatoré velle pluribus debeti, nec pōt nisi vni, tunc forte dirimitur, Item dum doct. sitr dicunt text. in l. si patroni: non facere, dic q glo ita induxit: si cogit primus fideicōmissarius à secūdo, quādo est retenturus quartā, cum tractet de commodo pecuniario, multo magis erat cogendus, quando habuit libertatem, quæ est inæstimabilis.

¶ Post mortē. Casus non figuratur, cum sumus in iuribus corrigētibus: dubitationem aūt faciebat ius antiquū: rō vero decidēdi allegat in tex. ex quo. n. exę-

 quat

tis ipſorum legari poteſt. Arc.

¶Poſt mortẽ quoq; hæredis, aut legatarij, ſimili modo inutiliter legabať: veluti ſi quis ita dicat, Cum hæres meus mortuus fuerit, do lego. item, Pridie, q̃ hæres, aut legatarius morietur. Sed ſimili modo & hoc correximus, [a]firmitatem huiuſmodi legatis [b] ad fideicõmiſſorum ſimilitudinem præſtantes: ne in hoc caſu deterior cauſa legatorũ, quã fideicommiſſorum, inueniatur.[c]

¶ Hodie põt pœn. nomine legari, & legatũ transferri, vel adimi, niſi præcipiatur aliqd impoſſibile, vel legibus interdictum, vel probroſum. Ang.

Pœnę quoq; nomine inutiliter antea, legabatur, & adimebatur, [d] vel trãſferebatur. Pœnæ autem nomine legari videtur, quod coercendi hæredis cauſa relinquitur, quo magis aliqd [e] faciat, aut non faciat: [f] veluti ſi quis ita ſcripſerit, Hæres meus, ſi filiam ſuam in matrimonium Titio collocauerit: [g] vel ex diuerſo, ſi non [h] collocauerit, dato decem aureos Seio. aut ſi ita ſcripſerit, Hæres meus: ſi ſeruum Stichum alienauerit: [i] vel ex di-

ta ſunt legata fideicommiſſis, inconueniens erat hãc inter ea dĩam remanere. Not. Fideicõmiſſa & olim & hodie fieri poſſe poſt mortẽ hĩdis vel fideicommiſſarij & idẽ eſſe hodie in legatis, quãuis olim fuiſſet contrariũ: verũtñ aduertẽdũ puto, q̃ nõ pariter valẽt, Cũ moriet̃ hæres. & Cũ moriet̃ legatarius. Primũ enim eſt cõdõnale pp poſſibilitatem pdecedentiæ legatarij: ſm eſt purũ, quia nõ conditione ſed mora ſuſpendit̃ ita declarat tex. in l. hĩs meus. ff. de cond. & demon.

a ¶ Correximus. vt C. vt ac. ab hære. & contra hære. l. j.

SYL. ¶ Aduerte, q̃a ibi nõ corrigit̃, ſed recitat̃ correctio. vt hic: originalis autẽ correctio ponit̃ ĩ l. ſcrupuloſã. C. de contrah. & cõm. ſtip.]

b ¶ Legatis. in ſtipulationibus idem, vt d. l. j. C. vt ac. ab hæ. & contra hære. Caue tamen, quia legatũ ſic incipit ab hærede vel hæredi deberi, quod primo nullo mõ fuit: ſed ſtipſo fuit, licet ineſficax, vt ff. de euic. qui à pupillo. & l. ſi per imprudentiam. §. non mirum.

SYL. ¶ Adde, q̃ quãuis alibi cõtrarium ſentiat gl. & multi ſeq. tamen p opi. glo. hic, eſt caſus in l. ſiquis ſpoponderit. C. de contrahen. & commi. ſtip.

e ¶ Inueniatur. vt ff. eo. l. j. & ĩ. eo. tit. §. ſed non vſque.

¶ Pœne quoq; noĩe. ¶Caſum nõ expedit aĩr figurare: ſed dubitãdi & decidendi rõ colligit̃ ex hoc tex. & l. j. C. de iis q̃ pę no. No. q̃ de iure antiquo pœnæ noĩe ĩutiliter legabať. Intellige tñ, q̃ hoc erat de media iuris prudentia, p text in l. j §. itẽ ſi ita. ff. ad l. Fal. Itẽ, q̃ pœnæ noĩe dr̃ legatũ, qđ coercẽdi hæredis gr̃a relinquit̃. Itẽ, q̃ hodie p̃t adiici onus libertati. Itẽ, q̃ legatũ pœne noĩe valet hodie ẽt in hr̃ditatibus. Itẽ, q̃ militis voluntas ſolet attentius quã cęteræ obſeruari. Item no. ſũmariũ.] SYL.

* ¶ Iulius Capitolinus ſcribit, Antoninũ Piũ Imp primũ conſtituiſſe, ne pœnę cã legatum relictũ maneret.]

d ¶ Adimebatur. hæc verba expone, vt. j. tit. j.

e ¶ Aliquid faciat. qđ fieri vult, ſm Io. hoc adiecto. ſ. in pœnam hæredis ſe committere: alias eſt cõditio, & valet, vt ff. de iis quæ pœn. no. l. j. & ij.

f ¶ Non faciat. qđ fieri nõ vult. Accur.

g ¶ Collocauerit. ſ. quod fieri nolo. ſ. eam collocari.

h ¶ Non collocauerit. ſ. qđ fieri volo. ſ. eam collocari.

i ¶ Alienauerit. quod nolo.

Non

a ¶ Non alienauerit. Nam vt alienet volo.
b ¶ Per quam.i.valde.
c ¶ Agnoscere.s.posse, vt supra quibus mod.test infir.§.fin in fine.

litatē. Qñ legatario siue honorato: vt, Tibi relinquo, si cælum tetigeris digito & hæc nõ vitiat, sed vitiatr, & pro nõ adiecta hr. Et est rõ, quia non debet auferri beneficiũ honorato, cui prouidere voluit testator Vide glo.notabilē i l.j ff. de condi. insti.

uerso, si non alienauerit.[a] Titio decem aureos dato. Et in tantum hæc regula obseruabatr, vt † per quá [b] pluribus principalibus constitutionibus † significaretur, nec principé qdé agnoscere [c] qđ ei pęnę noĩe legatū sit nec ex militis q̃dem testamento talia legata valebant; quamuis aliæ militum voluntates in ordinandis testamentis valde obseruabantur. [d] Quinetiam nec libertates pœnæ noĩe dari posse placebat. Eo amplius nec hæredem pœnæ nomine adijci posse, Sabinus existimabat: veluti si quis ita dicat, Titius hæres esto: si Titius filiá suá in matrimoniũ Seio collocauerit, [e] Seius quoq; hæres esto. Nihil eñim intererat, qua ratiõe Titius coerceretur, vtrum legati datione, an cohr̄dis adiectione. Sed huiusmodi scrupulositas nobis non placuit: & gñaliter ea, quæ relinquunť, licet pęnæ noĩe fuerint relicta, vel adempta, vel in alium tráslata, nihil distare à cęteris legatis, constituimus, † f vel in dádo, vel in adimẽdo: vel in trásferendo: exceptis videlicet iis, q̃ impossibilia [g] sunt, vel legibus interdicta, [h] aut aliàs

d ¶ Obseruabátur. vt C. de testa. milita.l.j.
e ¶ Collocauerit.s. qđ fieri volo.
f ¶ Constituimus. vt C. de his q̃ pœn. no. l.j.
g ¶ Impossibilia ff. de le. j. l. si mihi & tibi. §. j. contra. Solu. ibi non erat impossibile. poterat.n. eẽ, q̃ diu viuerer, & ĩ. triduum posset id fieri, qđ fieri volebat. Vel dic, q̃ ibi voluit testator hærede cõstituere se soluturũ, si decederet. s. testator intra triduũ: qđ potuit: non auté soluere. † Ité cõtra s. de hære insti.§. impossibilis. Solut. quidã dicunt nõ valere, sicut testator voluit, vt hic: valet tñ pure, vt ibi. Vel distingue fm Io. aut apponiť conditio impossibilis hr̄di, aut legatario. Si hr̄di, nõ valet legatũ, vt hic. Si legatario, valet, vt ibi. & quære exẽpla. C. de his quæ pœ. no. l.j Exemplum, q̃ñ apponitur conditio impossibilis hæredi siue onerato: vt, Det hæres, si cœlum digito non tetigerit. & tunc vitiat, quasi non stet per eũ, quominus impleat: sed per impossibi-

g ¶ Impossibilia. De impossibili dic. præcepit hæredé trásferre montem: aliàs ei adiecit cohæredé, vel aliá pœnam imposuit. De legibus interdicto: vt, præcepit hæredi vel legatario, vt daret inquilinos sine prædiis. De probroso. vt, præcepit reliquias suas in mare proiici, vel secũ vestib9 sepeliri: aliàs pœná imposuit, nam in prædictis & similibus remanet hæres & legatarius: nec teneť ad impossibile, vel legibus interdictum, vel probrosum, nec ẽt ad pœnam, ideo q̃ impossibile, vel legibus interdictum, vel probrosum non impleuit.
h ¶ Legibus interdicta.. Vt inquilinos sine prædiis, vt ff de leg j. si q̃s inquilinos vt patuit.s̄.

ADDITIO Et hoc verum, vbi aliqd est per ius dispositum vel consuetudinem, quod testator immutare non potest: vt quia forte ob ius publicum vel fauorem: aliàs secus, Io. Fab.

† aliàs quá plurimis

† aliàs significet

† Istas solutiones reprehendit Ioan Fab hic, & dicit, qd ibi iõ valeat gatũ quia ñ contineat impossibile, sed adiectio epistẽ impossibilis, q̃ non vitiat. Additio.

† Sic ergo pœne nomine legari põt, vt hic, & in c. Raynaldus, vnde glo sic per verbo adiiciens extra de testa.

Probro-

a ¶ Probrosa. Vt vestimenta in funus, vt. ff.e.j.l.seruo alieno.§ fi. vel reliqas i mare,vt.ff.de condi. insti.l.pen.in prin.
** Quid si testator nolit cũ fletu tumulari,sed cum cantu,& alacritate,& ornamentis dignioribus, quod Enniũ poetã iussisse tradũt? Et sunt q hãc volũtatẽ minime obseruãdã arbitrãt arg.ll.in glos. alleg. alij contra, quasi conueniãt in funere signa lætitiæ ob melioris vitæ ingressum: qua rõne & cum psallẽtiũ cantu & sono tumulari mortuos moris est, Alexan.l. si cum dotem, §. si maritus. sol.matri.

probrosa. a Hmõi enim † testatorum dispõnes valere secta b meorum tẽporum non patitur.

† alias testamentorum

¶ De ademptione legatorum.†

† alias sequitur,& translatione eorum.

¶ Adẽptio & translatio c legatorum potest fieri in eodem testamento, vel alia scriptura. Angel.

Dẽptio legatorũ, siue eodem testamento adimantur, c siue codicillis d firma e est: sed & siue cõtrariis verbis fiat ademptio: veluti si quis ita quid le

b ¶ Secta meorũ tẽporũ. Idest ego, qui sequor iustitiam, hoc tpe non patior. sic ff.de pact.l.fi.in fi.
* ¶ Secta apud latinos ponitur ꝓ certa quadam viuendi disciplina, vel institutorum ratione:quo sensu & hic locus interpretari potest.]

¶ De ademptione legatorum.

Cõtinuatio. ¶ Quia ambulatoria est defuncti voluntas vsq; ad supremũ vitæ exitũ,vt ff. de adim.le.l.iij §. fin.& l. seq. iõ post data legata, & de eis adimẽdis videamus.Ac.

Diuisio.

Demptio. ¶ Diuiditur in duas partes. Primò loquit de ademptione. Secundò de translatione.Secũda ibi Transferri.Aret.

Casus in tradẽtibus gñales rẽas, vt hic, nõ solet figurari. rõ tñ dubitandi poterat esse, quia non videbat,q nec in eadẽ volũtate,nec in diuersa posset fieri ademptio aut traslatio legatorũ, quia quatenus est in eadẽ cum quid nõ censeat illo testõ datũ,nisi in vltimo puncto clausi testamenti, non põt dici ademptũ aut translatũ quod datũ non est,eius tñ cõtrariũ decidit quia saus dr datũ ex verbis: & ideo põt dici adimi. Rursus dubitabatur, quõ codicillis possent adimi data in testõ,cũ incongruũ videret posse tollere illud,qd cõtinet in eo testõ,à quo ipsi sumũt vires & cõfirmationẽ.sed hoc nõ obstante dr contrariũ,quia nõ aduersat subæ testi sed accñti. pt enĩ adeõ & abesse legatũ i testõ, iõ dr accidens. Preterea videmus actionem ex cõtractu cõ. petere ad destructionẽ cõtractꝰ.l.sed Celsꝰ.§.j.ff.de contrahen. empt. No. q ademptio, siue i eadẽ voluntate, siue in diuersa facta sit,valet.Itẽ, q adẽptio & trãslatio fieri põt quibuscunq; verbis.Itẽ,q trãslationis virtus est date adimẽdo, ita q si ille, in quem translatio facta est:non accepterit,omnino dicitur ademptum]

c ¶ Adimantur.s.legata.
d ¶ Codicillis.s. testamentꝰ confirmatis, fm quosdam: non aliter:Sed nos cõtra,vt in auth.de resti. fideicõ. §. manifestum,coll.ix.Accur.

ADDIT. Et est rõ, qa non est ridiculũ codicillos ẽt cõtrarios per testm confirmari: quia videmus agi ex cõtractu, vt contractus rescindatur.l. sed Celsus. §. j. ff.de contrahen emp. Io.Fab.

e ¶ Firma est.Vt si codẽ testõ fiat, videat nec datũ:si alia volũtate videat datũ,sed postea ademptũ,vt ff.de his q in testa.de. l.j.& ff.de le.j.l.si ita scriptũ. Sed vñ, q nulla talis volũtas valeat, cũ videat sibi repugnare,vt ff.de regu. iur. l. vbi repugnantia, quæ est huic contraria. Sed dic,q ibi dicit de repugnantia, quæ fit propter perplexitatem verborum, vt ff.de cond.insti.l.si Titius. Vel habet locum prædicta regula, quando non apparet quæ sit vltima, quo casu neutra valet. Si autem apparet, vltima valet, vt.ff.eo.l.nihil prohibet. Accur.

Adde, q legata adimi nõ possunt nisi cũ quinq; testibus l.fi.in fi.C.de codicil.

Aliis

Legatario a lucrate p sumpta reuocatur. a Aliās(vt adimo, vel pœniteo eius, qd dedi:vel fifia.immo ēt nuda voluntate psumpta: vt si inimicus postea fact⁹ sit legatarij,vt ff.de adi.le.l.iij.§ fi.l.iiij.
ADDIT. Idē, si ab ignorāte fiat tectōri ignoranti aliquid etiā post mortē, qd si sciuisset testator, nō fuisset legaturus. Angelus.
b Transferri. Facit. ff. eo. translatio.
c Et Seio dari. Sed si Seius est non capax, nunqd ademptio à primo facta valet? Rsd. sic, vt.ff. de lega.j. planè.in prin.
* Intellige, legatū trasferri eadem lege & conditione, qua relictū fuerat priori legatario l. legatum sub conditione.ff.de adim.lega.]
** Sed qd, si ita scriptū sit, Quod Titio legaui, idē Seio do lego? Rñ.legatū non intelligi adēptū & translatū in totū, sed ambos Titiū & Seiū ad illud admitti, qa pnomen idē hēt īclusiūm copulā, pp quā censent̄ cōiūcti.l.Iulianus. in princ. de hær.inst. secus si dictū eēt, id Seio do lego,nā pnomen id.qd,ad totū refertur iō totū videret̄ adēptū l.sicut. de ad. leg. qd Alc.pceptor meus docuit in l. re cōiū-cti.de le.iij.& lib.iij.Parer.c.viij.]

De lege Falcidia.

Continuatio. ℥ Quar̄ minuant legata adēptione, vel translatione,dictū est: nūc quar̄ l.Falc. minuantur:& iō dicit, Superest.Accur.

SYL Vetus. ℥ Adde, q hæc continuatio pbat̄ l.l.ij.§. Quintus.C. de ve.iur. enu. vbi dr̄ nihil esse tā conueniens, q̄ q post tractatum legatorum ponatur trac.l.Falc.]
ADDIT. Dīa inter hunc titulū & sequentem hr̄ per hos versus: Tunc defalcabis, si per legata grauaris. Sed trebellabis, cū reddere cuncta rogaris.
** Scire oportet, q in iure falcid.noīe s̄ pissime appellar̄ ēt ea quartæ detractiō quā vulgò Trebel. vocant, nūq̄ verò appellar̄ Trebelliani. vt annotaui in §. sed s̄ qa.j. ti. j. cui⁹ rei rōnē ibidē attuli.]

a. ℥ : I as adimat. gauerit, Do, lego. ita † adimat, Non do, nō lego. siue nō cōtrariis, sed aliis[a] qbuscunq; verbis.

Trāsferri[b] quoq; legatum ab alio ad aliū pōt: veluti siqs ita dixerit, Hominē Stichū, quem Titio legaui, Seio do lego. siue in eodem testamento, siue in codicillis hoc fecerit: quo casu simul & Titio adimi videtur, & Seio [c] dari.

¶ De lege Falcidia.

¶ Ne testatores sine hærede decedāt, L. Falcidia cautum est, non posse eos legare vltra dodrantem.h d.

Vperest vt de lege Falcidia[d] dispi-

Diuisio. ℥ Totus iste ti.diuidit̄ principalr̄ in.v.partes. Primò cōtinuat se ad pcedētia. Scdò ponit effectū l Falc. tā de iure le. xij. tab. q̄ de iure, quo nos vtimur. Tertiò ponit vnū dub. s.an his si grauatus respectu sui cohērdis grauati possit detrahere Falci. Quartò, adqd pūs tps redigatur, vt inspiciat̄, an.l. Fal. hēat locum. Quinto, qñ.l.Falc. sponit̄, qd est añ deducendū. Scdā ibi Cū.n. Tertia ibi Et cū q̄situ Quarta ibi, Quantitas aūt. Quinta ibi. Cum autem.

Casus ℥ Superest. Quesitum fuerat post tractatū de legatis, an sicut qlibet cuilibet & quodlibet legare pōt, vt visum est, nisi sit expresse phibitū, ita in q̄titate pīmonij erogāda sit aliqua rāa, qua phibeat̄ qs legare, vel non legare. & videbat̄ q non ex.l.xij. ta. qua cautū erat, Vti quis legasset, ita ius esto. l verbis.ff. de ver.sig.& qa in re sua qlibet est moderator & arbiter.l.in re mādata.C.mā. sed rñdetur contrariū rōne expressa in tex.Not. antiquam dispositionem l.xij. tab.Itē, q quilibet in re sua est moderator & arbiter. Item not.rōnem introductionis l.Fal. Itē, q testatorū interest decedere testatos. Itē, q legata vltra dodrantem dñr facta contra l. Falc. Item q quāuis sint plures hæredes, satis est, q quarta remaneat inter omnes.]

Falcidia lex vnde dicatur. d ℥ Falcidia. Iō sic dicta, qa vt falx fœnū, sic hæc lex legata resecat. Vel dicā Falcidio auctore, vt & Publiciana à Publicio dicta, vt j.de act. §.aliæ.

Adde

ciamus, qua [a] modus nouissime legatis impositus est. Cum enim olim lege duodecim tabularũ libera erat legandi ptãs, vt liceret vel [b] totũ patrimoniũ legatis erogare, (quippe cum ea lege ita cautum esset, Vti [c] quisq; legasset suæ rei, [d] ita ius esto) visum est, hanc legandi licentiã coarctare: idq; ipsorum [e] testatorũ gratia puisum est, ob id, q plerũq; intestati moriebãtur, recusantibus scriptis hæredibus pronullo aut minimo lucro hæreditates adire. [f] Et cum sup hoc [g] tam lex † Furia, q̃ lex † Voconia latę sũt, quarũ neu tra sufficiens ad rei consummationẽ videbat, nouissime [h] lata est lex Falcidia qua cauetur, ne pl' legare [i] liceat, q̃ do-

* Adde dictã esse a C. Falcidio tribuno plebis. c qdã ij. dist. tpe Octauiani, ex quo cessat cõtrariũ lo Fab. vt hr in epistola Philelphi ad Fedéricũ Cornelium. Verba ãt. l. falc. refert Alex. ab Alex. lib. v. die genia. c. xxiij. & Alcia. libro. v. Parer. cap. xxiiij. ex Dione li. xxxxviij. hist. Rom. & Eusebio i chronicis: qua in re tñ eos plurimũ ã vero aberrasse idẽ Alcia: demonstrat.]

SYL. * Lata pcul dubio fuit. l. Falcidia a C. Falcidio trib. pleb. Cn. Domicio Caluino, &. C. Asinio Pollione Coss.]

a Qua. f. Fal.

b Vel. pro etiam.

c vt quisq; legasset &c. Hæc sunt verba legis xij. tabularum.

* Alci. l. verbis. de verb. sig. legit legassit. i. legauerit.]

d Suæ rei. Idem in sua re tota, quã ipse legauit: vel ẽt aliena: nã & aliena res legari poterat & põt, vt hic & ff. ad. l. Fal. l. j in prin. & §. de le. §. non solum.

e ipsorũ testatorũ. Nõ tñ licet testatoribus eam renunciare, nisi in casu, vt ff. eo. qd' de bonis. §. fi, & l. si debitor. ar. cõtra. C de pac. l. pe. ibi, cũ & alia regula sit &c. Sed hodie per auth. sed cum

SYL. testator. quæ est. C. ad l. Fal. contra.

Adde, q cõis opi. est, testatorẽ posse prohibere detractionẽ falc. & rõ ẽ, qa hodie nõ pt venire casus destitutionis testi. au thẽ. hoc amplius. C de fideic. q̃ rõnẽ cõsiderat tex. in auth. sed cũ testator. quicqd voluerit Bar. ibi. * Quare autẽ olim nõ liceret renũciare. l. Falcidiæ, affert rõnẽ Alc. lib. Parer. v. c. xxv. quia legi prohibitiuæ renũciari nõ põt. gl. fi. ver. item an põt. col. fi. n. l. j. C. ne fid. dot. den.]

† Adde re. facit. j. ti j. §. sed qa hrdes. Ae.

** Opæ ptiũ autẽ visum fuit puidere, ne intestati morerent, eo q publice expedit, supma hoium iudicia irrita non fieri. l. vel negare. quemad. test. aper.]

g Sup hoc. Idest sup coarctanda legã di licentia.

* Quid cau tũ esset L. Furia. & L. Voconia, & a qbus latæ fuerint, declarat Alc. libr. v. Parer. c. xxiij.]

SYL. † A C. Furio lata.

† Sic dicta a Q. Voconio, Cice. in orat. p Balbo.

h Nouissime. l. vltimo. Accur.

i Legare. Vel etiã cã mortis donare. nã & ibi locum hẽt Falcid. Item & i mortis cã capione, vt C. e. l. pen. licet de hac qdã contradicãt; & est p eis ar. ff. eod. l. acceptis. Item in fideicommissis, vt C. eo. l. ij. †

† Quod fi verũ sia fideicõmif fis partic laribus, nõ vr b', vt infra di tu. proxi. §. ij.

** L. Fal. ab initio intelligebat solũ de legatis particularib', qa eo tpe adhuc fideicõmissa nõ erãt. j. de fideic. hære in prin. eis vero deinde approbatis, ad fideicõmissa quoq; particularia extensa ẽ arg. l. i testõ. ij. C. de test. l. si tacitũ. ff. eo. tit. idq; vi extẽsionis, quã vocant passiuã l. ij. de le. j. vbi doc. cui hodie maxime est loc', cũ exęquata sint legatis fideic.]

SYL. Adde, q Fal. hẽt locũ in legatis, Trebe. vero i fideic. ẽm veriorẽ snĩa: qa nec origine fuit introducta Falc. pp fideicõ. nec postea circa eam aliqd immutatũ: & ita semper & legẽdo & disputãdo firma ui. & idẽ tenet Præpo. fen. in. xj. q. ij. casu: licet opi. cõis sit, q Falcidia hẽat locũ in legatis & fideicõ. particularibus Trebe. vero. in legatis & fideicõ. vlibus.

Itẽ in donatione inter viuos, q morte cõfirmat, nõ alias, vt C. e. in donationib. & in his hẽt locũ qd hic de legatis dr.

Dodrantem

drātem *totorū bonorū: idest, vt siue vnus hæres institutus sit, siue plures, apud eū eosue pars quarta remaneat.

¶ Pōt nedū ex tota, sed ex parte hr̄ditatis detrahi Falc. per hæredem in parte institutum. h.d.

¶ Et, cū [b] q̄sitū eēt, duobus hr̄dibus institutis, (veluti Titio & Seio) si Titii pars aut tota exhausta sit legatis, quæ noīatim ab eo data sunt, aut supra modū [c] onerata: a Seio vero aut nulla relicta sint legata, aut q̄ partē ei⁹ dūtaxat in partē dimidiam minuāt: [d] an q̄a is [e] quartā [f] partē toti⁹ hęreditatis aut amplius hēt; Titio nihil ex legatis, quæ ab eo relicta sunt, retinere † liceat, vt quartā p̄tē suæ partis saluā habeat: [g] placuit posse [h] retinere. Etenim in singulis hr̄dib. rō legis Falcidiæ ponēda ē.

¶ In ratione legis Falcidiæ considera tur quantitas patrimonii, quæ erat tēpore mortis testatoris: nec augmentū vel diminutio contingēs postea ante aditam hæreditatē legatariis prodest vel obest. Ang.

a ¶ Dodrantem. i. nouem vncias totius hæreditatis: sic enim dodrās dr̄, vt s̄. de hær. insti. §. hæreditas. Si ergo fiat contrariū, de singulis pōt fieri sectio, idest quartæ partis detractio, & ipso iure, p̄posita etiam rei vendicatione, vt ff. eo li. neā, in fi. j. rñ. & l. Plautius. & C. eo. l. ij. ¶ Adde hoc verum, quando res est penes legatariū sine voluntate hæredis. si enim tradidisset hæres, errans in iure vel facto, nō repeteret; ita hr̄ in d. l. lineam.]

SYL.

* ¶ Adde, q̄ detractio, quæ fit ex l. Falcidia, & S. C. Trebelliano, non habet locum in foro cōscientię, fm Bal. in l. cum à matre. C. de rei ven. & pro hoc est text. optimus & notabilis de iure ciuili in §. sin autem hæres. in authen. de eccle. titu.]

Falcidia vna re nō pōt ret. pars.

¶ Iā ergo non est q̄ō, an hr̄s possit retinere Falcidiā in vna re: nā nō pt, vt in d. l. Plautius. (1) Sed aliud, qn̄ q̄s legat partē bonorum tunc. n. succurrit hæredi, siue rerū partes, siue æstimationē dare maluerit, vt ff. de le j. non amplius. §. j.

ADDIT. (1) Hoc verum est, si plures sint legatarij: secus si vnus: quia pōt ex rei necessitate, vel legatarij voluntate, vt ibi, & l. plane. & l. seq. §. si solus. ff. e. Vbi autem non cadit commoda diuisio, diuidi! ad arbitriū iudicis, vt l. non amplius. ff. de le. j. §. fi. De Trebellianica verò vel legitima, dic vt habetur in l. filium quem habentem C. fa. er. Ange.

¶ Et cū q̄sitū. Casus. Quæsitū fuit, an hr̄s institutus in parte, & grauatus vltra dodrātē suę partis, si cohr̄s in nullo vel modico sit grauatus, possit Falcidiam detrahere. & videbat̄ q̄ non, q̄a cū considerata tota hæreditate nō legauerit testā̄r vltra dodrantē, nō videbat̄ hēre locum. l. Falci. vt patet ex tex. in prin. huius titu. sed contrariū dr̄. & rō est eadē, q̄ fuit introductionis. l. Falcid. ex quo enim si in singulis hr̄dibus locū nō haberet. l. Falc. hæredes grauati non adirēt: vt habeant testatores hæredes, quos elegerit, fuit interpretata. l. Fal. habere locum ex ratione ipsius in parte etiam hæreditatis. Not. l. Falcidiam habere locum, quando portio vnius est onerata, quamuis portio alterius non sit.]

SYL.

† alias lā ceret.

b ¶ Et cum quæsitum esset: Facit. ff. eo. in singulis.

c ¶ Supra modum. i. supra quartam. Accursius.

d ¶ Minuāt. Et sic remanent ei tres vnciæ, quæ sunt quarta totius assis. Accur.

e ¶ Is. scilicet Seius.

f ¶ Quartam partem. i. tres vncias.

g ¶ Habeat. Hoc interrogantie lege; & postea responde, & placuit &c.

h ¶ Posse retinere. Scilicet quartā partem

tem suæ partis, quám iure hæreditario habet: non autem datum cá adimplendæ conditionis sibi ab aliquo imputabit sibi in quartam, nisi a statulibero esset datum, & de pecunia hęreditaria, de qua ei dare permittit, vt ff.eo. id aūt & de dona. cā mor. l. qđ statuliber. Item nec legatum à cohærede relictū sibi imputat, vt. ff. eo. in quartam. nisi testator hoc cauerit, † vt. ff. eod. qđ autem. j. respon.

† aliás habeat.

† Hic glo. sequun. Iac. Flac. & Ang.

¶ Adde, quod hæc gl. cōiter approbatur, ea tamen nō habet locū, & limitatur ex æquitate. l. Nesennius. de neg. gest. & nisi de voluntate testantis appareat. l. cū quo. § fi. ff. eo.

¶ Quantitas autē patrimonii, ad quā rō legis Falcidiæ redigitur, mortis tempore [a] spectatur. Itaque (verbi gratia) si is, qui centū aureorū pr̄imoniū in bonis † habet, cētum aureos legauerit, nihil legatariis prodest, si ante aditam hæreditatē per seruos hæreditarios: aut ex partu ancillarum hæreditariarum, aut ex fœtu pecorum tantū accesserit hęreditati, vt centum aureis legatorū nomine erogatis, hęres quartam partem hæreditatis habiturus sit: sed necesse est, vt nihilomin⁹ quarta pars legatis detrahatur. Ex diuerso, si septuagintaquinque legauerit, [b] & ante aditam hæreditatem in tantum decreuerint bona, (incendiis forte, aut naufragiis, aut morte seruorum) vt non amplius quam septuagintaquinq; aureorum substantia, vel ēt minus relinquatur, solida legata [c]

SYL. ¶ Quantitas aūt. Casus qōnis fuerat in ponenda rōne. l. Falc quod tp̄s attenderetur quò ad inspiciendam patrimonij quantitatē: & videbaᷣ, q̄ tp̄s aditionis: quia eo tempore hæres efficiebatur verus dn̄s, & eorum, quæ tunc reperiebantur: attamen contrarium dr̄ ea ratione quia cum testator non possit legare nisi dodrantem, quantitas patrimonij debet attendi eo tempore, quo est testatoris, secuta enim morte non est testatoris, sed hæredis: vere ab adita ficte à morte. l. hæres quandoq; de acqui. hær. cum si. No. attēdi tempus mortis in ponenda rōne. l. Fal. Item, q̄ prouentus ex rebus etiam hæreditarijs ante aditam non augent patrimonium quò ad Falcidiam. Item, q̄ legatarij particulares non possunt cogere hęredem adire.]

a ¶ Quantitas. Mortis tpe. ȝ. de leg. §. si peculium. contra. Sol. ibi remanet seruus quasi peculii dominus.

ADDITIO. In æstimatione tamē debitoris est sec⁹: quia si post mortem testatoris & ante aditam hęreditatem efficiatur non soluendo, cedit dāno hæredis: si econtra, cedit lucro legatariorum quò ad Falcidiā, vt. l. cum quo. ff. eodem. Et est ratio, quia est spes. q̄ de inopia deueniat ad pinguiorē fortunam. F. si defunctus. C. arbi. tu. Io. Fab.

* ¶ Hic. §. de scriptus est ex respōso Caij, l. in quantitate. ff. eo. tit. vide ibi, & l. In ratione. ij. eodem titulo. si plenius noscere cupis huius loci tractatum.]

b ¶ Legauerit. f. tres partes hæreditatis; & quarta remanet: ita quòd non habet locum Falcidia; quia centum habet in bonis, vt ȝ. dictum est.

c ¶ Solida legata debentur. Aliàs dentur. Hoc locum habet: quando res hæreditariæ non legatæ perierunt.

¶ Adde, q̄ in contrarium est text. in l. cum quo. ff. eodem. tamen tu reiectis aliorum solu. dic, q̄ ratio l. cum quo. est, quia licet propter inopiam debitoris non posset exactio fieri, tamen ius debiti non deficiebat, sed integrum erat apud hæredem.]

¶ Si autem legatæ pereant, distingue: aut erant in pondere, numero, vel mensura, & tunc idem quod hic dicitur. †

† Nisi to... lla essent... lega'a v... fi.. pote...

SYL. talē vege... tē vini. L... si vero §... bo. cū l... seq. ff. lo... lu. matt...

Legata rei pereu... lā ad quē pertinet...

Adde

SYL. ¶ Adde, q ratio est, quia cum sit debitor generis, quod perire non potest, non liberatur. l. incendium. C. si cer. pet.]

¶ Aut non, & tunc aut incertum: vt puta hominem: & tunc idem quod hic: aut incertum ex certis: vt vnum de seruis suis: & tūc si omnes pereant, legatarij damnum est, vt. ff. eod. in ratione. §. diligenter. & § incertæ. aut penitus certa vt Stichus. & tunc perit legatario, vt ff. de lega. §. si res legata. Accur.

SYL. ¶ Aduerte, q Bar. in l. in 16 ne. dicit hæc omnia hodie esse correcta, si hæres faciat inuentarium: quia tunc damna post mortem non obueniunt hæredi: & ita communiter tenetur, quamuis ego aliàs contrarium tenuerim: quia principium. l. in rõne non est correctũ: & l. scimus §. & si præfatam. C. de iure delib. probat oppo. dum dicit hæredes teneri, quatenus res deuoluuntur: & sic tempore mortis: & licet dicatur, q non tenetur amittere aliqd de substantia, illud est verum respectu onerum ante mortem: nam de obuentis postea ibi nihil dicitur.]

debentur. Nec ea res [a] damnosa est heredi, cui liberũ est non adire hæreditatem: quæ res efficit, vt sit necesse legatariis, ne destituto testamento nihil consequãtur, cum hærede in portione pacisci. [b]

¶ **In ratione legis Falcidiæ prio deducitur ęs alienum, funeris impẽsa, & pretia seruorũ: & de residuo quarta pars legatorũ: & si plus [c] est legatum, q̃ sint patrimonii vires, id primo deducit, postea patrimoniũ defalcatur: Are.**

¶ Cum autẽ rõ legis Falcidiæ ponitur, ante deducitur æs alienum: [c] itẽ funeris [d] impensa, & pretia seruorum [e] manumissorũ: tũc

a ¶ Nec ea res. Rñdet tacitæ obiectioni. q. d. nonne erit iniquum compelli adire, & non lucrari, & ita dãnum sentire?

b ¶ Pacisci. i. aliquid oportet eos dare hęredi, vt adeat. Et ita nota, q non per omnia etiam hodie sunt exęquata fideicom missa legatis, nec legata fideicommissis. nam fideicommissarius compellit hrẽdẽ scriptum adire, & nil ei dat, vt. j. tit. j. §. ergo. ver. sed si recuset. Sed illud est in generalibus fideicommissis, hoc in specialibus Quæ aũt sit differentia inter legata & fideicom. dixi in l. j. ff. de leg. j.

¶ Cum autẽm ratio. **Casus.** Quærebatur, an de tota substantia defuncti detrahenda esset Falcid. vel aliquid prius deduceretur & videbatur de vniuersa, cum defalcatur hæreditas, quæ est successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit tẽpore mortis. sed contrariũ dicitur traden do regulam, quæ sint detrahenda: & ratio est, quia cũ bona sint ea, quæ remanent deducto ære alieno. l. subsignatum. §. bona. ff. de verbo. significatio. necesse est prius detrahi æs alienum, & quod ad eius similitudinem debetur, q̃ ponatur ratio d. l. Falc. quia æs alienum non censetur esse in patrimonio. No. summarium.] SYL.

c ¶ Æs alienum. Etiam quod ipsi hæredi debebatur tempore mortis, † licet con fusione sit factum indebitum. vt ff. eo. qui fundum. & C. eo. l. irritum nisi expresse prohibeat, vt. ff eod. titu. si debitor creditore.

† Quod a ver. li. hodie. si fecit inuentariũ, . . . fecus. l. fi impensa da. C. eo.

d ¶ Funeris. non monumenti, vt. ff. eo. l. j. §. si. Accur.

ADDITIO. Nisi esset impensa necessaria: puta quia esset dedecus sepeliri in terra, secundum Ang.

e ¶ Seruorum. Mos erat antiquitus, vt qui seruos non habebat, vnum vel plures emeret, qui honoris causa funus testatoris pileati antecederent: quo facto statim intelliguntur manumissi: & sic illorum manumissorum detrahitur pretium: & facit ad hanc positionem C. de la. lib. tol. §. sed & qui domini. Vel dic, q testator alicui decem legauit, vt alienum seruum redimeret legatarius, & manumitteret. de hoc enim legato non detrahitur Falcidia.

Legatum alicui, vt seruũ manumittat non defalcatur.

dia, nisi de eo, quod superest forte facta emptione, vt ff. de fideic. liber. l. decem. & ff eo. sed & si non seruus. Si autem vt suum proprium legatarius manumitteret, tunc nullam patitur Falcidiam legatarius. † & ita hæc pretia deducuntur, vt Falcidiam nō patiantur, vt ff. eo si seruus, & l. si Iulianus.

† hodie tamē ea clarum, q. d. rea to libertatis... pio non detrahit Falcidia, auth. si militer. C. eo.

ADDITIO. Ex quibus legibus nota, q̄ quando vni leg antur duo, quorum alterum tātum est defalcabile, q̄ de illo Falcidia pro vtroque deducitur secus autem si diuersis essēt legatū, vt not. gloss. in auth. similiter. C. eod. Angel.

demum in reliquo ita ratio[a] habeatur, vt ex eo q̄rta pars apud hæredem maneat, tres verò partes inter legatarios distribuantur, pro rata [b]. s. portione eius, quod cuiq; eorum legatū fuerit. Itaque si fingamus quadringentos aureos legatos esse, & patrimonij quantitatem, ex qua legata erogari oportet, quadringētorū eē, quarta pars legata riis singulis dēt detrahi. Quòd si trecētos quinquagīta legatos fingam[c], octaua[d] debet detrahi. Quòd si q̄ngentos[e] legauerit: initio quinta, deinde quarta detrahi[f] debet. Ante enim detrahēdum est qđ extra bonorū quantitatem est, deinde quod ex bonis apud hæredem remanere oportet.

& improprie ponitur, vt ff. de off. procō. l. ij. Item nota, q̄ hæc Falcidia cessat in multis casibus, quos dicas vt diximus in l. in testamento. C. ad l. Falcid. & in auth. de hære. & Fal. §. hinc nobis.

proprie & porpe ei.

¶ Adde, quòd hi sunt casus, sub q̄b cessat: primus si testator phibeat, auth. sed cū testōr. C eo. scđs, in milite iure militari testante, & decedēte in militia, vel ī. annum. l. in te stō. C. eod. tertius, si testōr vetet rē legatā alienari, auth. sed in ea. C. e. quartus, si hřs aliqd egerit, ob qđ sit indignus. l et. C. e. licet tūnc non cesset, sed ad fiscū princat. v. si hřs solidū soluat: non errās in iure aut facto l. error. auth. sed cum testōr. C. eo. vj. si non fecerit hodie inuentariū. d. auth. sed cū testōr. vij. si fiat legatum ad funus necessariū. l. j. §. fin. ff eo. viij. si leget libertas vel pecunia ad seruum manumittēdū, vt s̄. in glo. ver. seruorū. ix. si leget ad cām piam. d. auth. si fr. C. eo x. si leget dos excepto cōmodo repřsentationis l. cum dotē. ff. eod xj. si legent instra & cautiones fundi. l. si prædiorū. C. eod. xij. si leget usūm fundi. i apparatus rerum prædij exercendi cā. d. l. si prædiorum. secundum alium intellectum.)

S Y L.

a ¶ Ratio habeatur. Habita æstimatione rerum non ex affectione, sed communi æstimatione, vt ff. eo. l. pretia.

b ¶ Pro rata. Vt ita quartum detrahat hæres, si nihil ei dimiserat testator. Vel si aliquid erat residuum penes eum, adhuc detrahat ad supplectionem, vel quintam, vel etiam millesimam, vt ff. eo. in quantitate. §. fina. & facit ad hoc. C. eo. l. ij. & ff. eo. l. Plautius.

c ¶ Fingamus retento casu, quòd habebat in bonis quadringenta.

d ¶ Octaua. s. quadringentorum, quę est quinquaginta: & ita habebit hæres prima quinquaginta, & hæc alia quinquaginta detracta: & sic cētū: & sic quartā.

e ¶ Quingentos. Retento casu, quòd habebat in bonis quadringenta: & hic legat vltra quàm haberet. s. centum.

f ¶ Detrahi debet. Impropriè aūt ponitur, detrahi, quò ad id, qđ excedit: & ppriè quò ad quartam, quæ est in bonis: & sic semel positum verbum proprie

Verbū semel positum pro pri. & i.

¶ De fideicommissarijs, &c.

¶ Iustiniani s post tractatum legatorū, de l. Falcidia prius, quàm de fideicommissis tractauit, quia lex Falcidia in legatis prius fuit inuenta, quàm in fideicōmissis secundū P. Vel sic: Dictū est de legatis: sed quia de fideicommissis sumus polliciti dicere, vt s̄. de lega. s. sed ne in primis. ideo de fideicommissis tractamus. Et quia fideicommissorum aliud

Cōtinuatio

aliud generale, aliud speciale, generale vero dignius, de generali primo videamus, vt.j.eod.in princip.. & j. titul. j. in prin. Accursius.

SYL. ¶Vera continuatio est: Imperator in tit.de leg. pro posuit se tractaturũ de legatis & fideicõmissis separatim, & dixit de lega. & l.Fal. quia nihil magis cõuenit tractatui legatorũ, l ij.§.qnr⁹.C. d ve.iur. enu. vnde modo sequitur institutum, & dicit de fideicommissis, & bene declarat ibi, Nunc transeamus ad fideicommissa.]

Talis est solũ. De h. deicom.

¶ De fideicõmissariis hæditatibus & ad senatusconsultũ Trebellianum.

¶ Olim fideicõmissa non erant necessaria, quæ postea facta sunt, & Prætor creatus, qui de eius ius diceret. h d.

Nunc transeam*ad fideicõmissa: sed prius est, vt de hęreditatibus fideicõmissariis videam*. Sciendũ*itaque est, omnia fideicõmissa primis temporibus infirma fuisse: quia nemo inuitus cogebat̃ pſtare id, de quo rogat* erat. Quibus ᵇenim nõ poterant hæreditatem, vel legata relinquere, si relinquebãt, fidei committebant eorũ, q capere ex testõ poterãt hæreditatẽ. Et iõ fidei

tribuit senatusconsulto Trebelliano, tanq̃ antiquiori. Septimo circa materiam fideicommissorum certos casus dubitabiles ponit. Secũda ibi, Postea. Tertia ibi, In primis. Quarta ibi, Restituta. Quinta ibi, Sed quia hæredes. Sexta ibi Sed qa stipulatiões. Septima ibi, Nihil autem interest. Ange.

Nũc trãseamus. Casũ nõ ponit̃; qa nihil decidit̃, sed solũ ius antiquum recitat̃. non.n. erant necessaria ab initio fideicõmissa, qa, vt ex eorum appõne cõstat, sola fide nitebant̃: facta aũt sũt necessaria ex eã in tex.expressa. Not. fideicõmissa vñia tanq̃ digniora pferri, qa est tit.vñis. Item, q de iure antiquo fideicõmissa nõ hẽbãt necessitatẽ. Item, q fuerunt olim inducta ex mala cã, qa fiebant in fraudẽ. ll. phibẽtium incapacibus relinqui. Itẽ no. etymologiã vocabuli. Itẽ, q princeps ex cã põt, vel ex gratia iubere aliquo casu id obseruari, & effectũ hẽre, qd de se est inualidum. Itẽ, q iurisdictio datur tacite. Item, q olim fuit prætor fideicommissarius.] SYL.

Diuisio

Nunc transeamus. ¶Totus iste titu. diuiditur in vij. partes. Primò ponit, qualiter iure vetustissimo non de necessitate, sed verecundia quadam fideicommissa præstabantur. Secundò, quo tpe Augusti certis personis ex necessitate præstabantur, vt ẽt de iure prætorio. Tertiò, quo fideicommissum fieri debeat vt valeat. Quartò, qn restituta erat hæreditas, q ex senatusconsulto transibant actiones omnes in fideicommissariũ. Quintò, qualiter ex senatusconsulto Pegasiano hæres institutus poterat detrahere quartam & qualiter dicto iure hæres rogatus de tota hẽditate, vt transirent actiones pro rata in fideicommissarium, stipulatio interponebat̃, si hæres volebat adire: si vero recusabat, ex dcõ senatusconsulto cogebatur. Sextò, Iustinianus ista duo senatusconsulta æquiparat: & omnia, quæ senatusconsultum Trebellia. statuit, eidem reseruat: & quæ senatusconsultum Pegasianum statuit, at-

a ¶Sciẽdũ itaq; est q. d. tractaturis nobis de fideicommissis, quia eorum apud antiquos aliter se habebat tractatus, ne quid antiquitatis penitus ignoretur, itaque dicamus de fideicõ. gñalibus & specialibus, vt arg. §. de testa. in prin.

b ¶Quibus. vt spurijs: & in his nil innoua [illegible] nec hodie valet fideicommissum, vt ff. de iure fi. nõ intelligit̃. §. j. ij. & iij. & C. de nat. lib. l. j, & ij. & C. ad l. Falc. l. ẽt. fm Azo. Sunt & alij, q capere non poterãt, nec pñt, vt §. de leg. §. legati dixim⁹. & i his oibus nil innouat̃. vt

in muliere, q̃ transit ad secũda vota. j. ipsi luctus, cui ab extraneo relinq nõ pt, vt C. de ince. nup. l. si quis incesti. & C. de secun nup. l. j.

Quib. remedijs possit pr̃ in filios nõ lu̾mos sua bona trãsferre: docet Io. Dilect. de arte testã. tit. de his qui nõ hab. fact. test. cau. xiiij.

a ¶ Nullo vĩculo i. nulla actione, sed p offm̃ iudicis, vt ff. de verb. sign. pecuniæ verbum §. actionis.

* ** Primis illis tpib⁹ testõres pcarijs v̾bis vtebant cũ hr̃de, vt tale qd pticul'r vl' vl'r daret, & fideicommissa tunc oĩ iuris auxilio destituta erãt, qa a sola hr̃dis fide pudoreq; pẽdebãt. nã hr̃dis factũ verbis suis ĩplorabãt, fidẽ illi⁹ sequẽtes: postea vero q̃ D. Aug. ex Trebatij ↄsulto fideicõmissa ad iuris necessitatẽ pduxit vt dr̃ i §. h. j. e. & de codi. in prin. implorato iudicis offõ. (qd' i iure psecutio appellat, solaq; suggerẽte ęq̃tate ↄcedit) effectui tradebant. d. §. actiõis. Demũ exęquatis legatis & fideicõmissis ẽt actiões dari cœperunt s̃. de leg. in prin.]

† Iurisiurãdi p salutẽ suã meminit Vlpia. l. qui p salutẽ. ff de iure iu.

† Graue .n. est fidẽ fallere l. j ff de cõ. pec.

cõmissa appellata sunt, qa nullo[a] vinculo iuris, sed tãtũ pudore eorum, qui rogabantur, continebantur. Postea diuus August⁹ primus, semel iterũq; gratia personarũ[b] mot⁹, vel qa p ipsi⁹ salutẽ † rogatus qs diceret, aut ob insignẽ quorundã † perfidiã, iussit Cõsulibus auctoritatẽ suã ĩterponere.[c] Quod qa iustũ videbatur, & populare[d] erat, paulatim, cõuersũ est in assiduã[e] iurisdictionẽ: tantusq; eorũ[f] fauor factus est, vt paulatim ẽt Prætor ,pprius crearet,[g] qui de fideicõmissis ius diceret, quem fideicõmissarium appellabant.

¶ Heres solẽniter institutus grauari pt fideicõmisso ĩ totũ, vel in parte, pure sub conditione, vel ex certo die. h. dicit.

¶ In primis[h] igit̃ sciendum est, opus esse, vt aliqs recto † jure testõ hr̃s instituat, [i] eiusque fidei

c ¶ Interponere. I. vt fideicom. præstent̃ tur generaliter in omnibus.

d ¶ Populare. i. populo expediens.

e ¶ In assiduã iurisdõnem. i. vt assidue de hoc ius reddat̃ ẽt ab alijs, q̃ a Consulibus. Accur.

f ¶ Eorũ. i. fideicõmissorũ.

g ¶ Crearet. vt ff. de orig. iu. l. ij. §. post deinde diuus.

SYL. ¶ In primis. Casus. Dubitatũ fuerat, an in fideicõdãdis aliq̃ reqreret̃ solẽnitas. & videbat̃ q̃ nõ, qa ĩ eis sola testantis volũtas inspicit̃ l. cũ virũ. C. de fideic. ↄriũ decidit, q̃ necesse ẽ hr̃dẽ grauatũ recte eẽ institutũ. si .n. eẽt istõ nulla, s̃m hoc i⁹ annullaret̃ ẽt fideic. sed tñe dubitatũ fuit, an ex certa die, vl' q̃ũo, relinqui posset & videbat̃ dicẽdũ q̃ non, cũ hoc mõ hr̃ditas dari nõ possit. §. hr̃s. s̃. de her. insti & fideicõ. & hr̃s ęq parent̃ l. j. §. de illo. ff ad Treb. tñ contrariũ dr̃, qa iõ illud cõtingit i hr̃ditate, ne ,p pte tpis cõtingat illũ decedere intestatum & qd nõ ↄtingit in fideicõ. vl'i, iõ cessante rõne ĩpeditiua cessat lex. No. legatũ relictũ ab eo, q oino volebat testari sine instõne hr̃dis, esse nullũ. Item, q̃ fideicõmissũ vl'e dr̃ tã de parte q̃ de toto. Itẽ, q̃ potest relinqui, vt in summar.

* † i. qui agta viaab ipso testatore, non ẽt ab alio hr̃ditatẽ accipiat arg § pe. infr. ti. j.

SYL. ¶ Adde tñ, q̃ psecutio hẽt vinculũ iuris: licet extraordinariũ vt ,pbat̃ ex definitione obligõnis iũc. l. obligõnũ. §. lege, ff. acti. & obl vñ dicẽdũ, q̃ fideicõmissa iur̃ prisco nec ẽt offm̃ iudicis hẽbãt: sed hodie vniuersalia habẽt psecutionem: particularia, quia legatis exęquata habent actionem: & ita intelligo.]

b ¶ Personarũ. capaciũ duntaxat: non earũ, q̃ sunt nõ capaces, de qbus. s̃. locutus est: & dic personarũ, quarundam.

h ¶ In primis. s. qa ius fideicõ expositur sum⁹: qñ autẽ fideicommissa vl'ia & singularia hoc. s. ut hr̃s primo instituat̃, in sua hñt natura cõiter: igit̃ & de eo ĩ primis notandũ est. sic & ecõtra dr̃: & ↄtinuat̃. s̃. de leg. §. sed ne in primis.

i ¶ Hr̃s instituatur. potest etiam ab intest. vt j. cod. § preterea, qui est contra.

Inuti-

committatur, vt eã hereditatem alij restituat: alioquin inutile[a] est testm̃, in quo nemo heres instituit. Cũ igit aliquis scripserit, Lucius Titi' hr̃s esto. põt adijcere, Rogo te Luci Titi, vt, cũ primũ poteris hereditatẽ meã adire, eã Caio Seio reddas, restituas. Potest autẽ qsq; & de parte restituenda heredem rogare. Et liberum est, vel pure, vel sub cõdõne [b] relinquere fideicommissum vel ex certo die.

¶Qui restituit hereditatem, remanet hæres nomine, & in fideicommissariũ transeunt omnes actiones. Are.

¶ Restituta autem hæreditate, is quidẽ, qui restituit, nihilominus hr̃s permanet: [c]is verò, qui recipit hæreditatẽ, aliquando [d] hr̃dis, aliqñ [e] legatarij loco† hẽbat. Et Neronis quidem tẽporibus Trebellio [f] Ma-

a ¶ Inutile. Nota non valere testũ sine hærede: sic ff. de iis quæ in test. delen. l. proxime. & ff. de codi. l. fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ aut constat quem velle codicillari: & tunc licet ibi non sit institutio valet fideicommissum et verbis directis datũ ex mente disponentis l. Scæuola. ff. ad trebellia. & hoc tunc dr̃ apparere, qñ apposuit clausulã codicillarem. aut cõstat uoluisse omnino testari: & tunc omnia sunt ĩualida sine instõne, l. ij ff. de iure codi. & ita debet intelligi hic text. aut sumus in dubio: & verbis directis factũ nõ valet. d. l. j. aut obliquis vel communibus: & valet, dicta. l. Scæuola.

**Adde ẽt, ꝙ herede nõ adeunte, fideicommissum vr̃e euanescit, vt est receptior sententia, s̃m Iaso l. eam. nu. x. & xxj. C. de fideicom.]

b ¶ Sub conditione. quæ & a quo sunt implendæ cõditiones, dic vt ff. ad Treb, facta. § si sub conditione.

SYL. ¶ Adde ꝙ gl. non intellexit text. hic. n. loquitur de conditione adiecta fideicõmisso. in d. §. si sub conditione. de conditione adiecta hæredi.

SYL. ¶ Restituta. Casus. Quærebatur, an facta hæreditatis restitutione restituens remaneret heres. & videbatur ꝙ non: quia ex quo a l. ciuili, in cuius potestate est aliquem facere hæredem, introducta est restitutio hæreditatis, non videtur, ꝙ aliquis possit esse hæres sine hereditate. contrarium deciditur ex regula communi, ꝙ qui semel est hæres, non desinat esse heres. l. ei qui soluendo ff. de hæred. instit. Nota quem non desinere esse hæredem etiam facta restitutione hæreditatis Item no. quòd vtiles actiones transeunt in fideicom.]

e ¶ Restituta. Hæres permanet. Nota, qđ semel ẽ, semper erit: sic ff. de minori. l. etiam si si-ne. §. sed qđ Papinianus. & ff. de heredib instituendis. l. ei qui soluendo in fine. Accur.

ADDITIO. Hoc obtinet in immutabilibus de natura vel constitutione iuris, aliàs secus, argumẽt. §. vt autem. in authentic. de non alien. Ioan. Fab.

†alias habetur.

*¶ Adde, quòd restituta hæreditas intelligitur, aut re ipsa, si forte hæres passus est possideri res hæreditarias à fideicommissario: aut verbo, si dixit se restituere. l. restituta. ff. ad Trebellianum. & est glo. in §. sed quia. in ver. restitueritj eod.]

d ¶ Aliquando. idest, secundum vnum ius; vt per Treb. vt statim dicet: nam omnia transibant.

e ¶ Aliquãdo. Idest, secundũ aliud ius non erat loco hæredis, sed legatarij: vt per Pegasianum, secundum quod retinet institutus quartam, vt j. eod. §. sed quia. & §. post quod.

f ¶ Trebellio. & hinc dictum fuit Trebellianum senatusconsultum, vt & Macedonianum a Macedone, vt ff. ad Maced. l. prima.

*¶ Verba Senatusconsulti Trebelliani extant apud Vlpianum. l. prima. ff. eodem.]

a ¶Consulibus.ſ.exiſtentibus.
b ¶Oēs. immo non oēs ēt p Trebellianū,vt.j.eo.§.ergo.cōtra.Sol. licet hic dicat,oēs:nō tñ dicit totę, vel in totū, ſm Io.†Vel dic, ꝙ qñ de toto erat rogatꝰ, hēbat locum qđ hic dr̄: ſi āt retēta quarta de cætero erat rogatus, hēt locū qđ dr̄.j.Accur.
¶Adde, ꝙ vtraq; solu. p̄t eſſe bona: & dña inter oē & totū eſt, ꝙ oē eſt pluriū, totū vnius.j.p ſoc. i prin. & ibi gl.]
c ¶Iure ciuili. vel ēt p̄toriæ, dūmodo tales ſint p̄toriæ,quæ ſunt tráſitoriæ, vt ſunt pſecutoriç, vt ff. de actio. & obli. ſ honorarijs. & ff.eo.l.j. §. q̄q̄.ſecus i pœnalibus, vt.j. de actio.§.pœnales.
¶Adde, ꝙ eatenus eſt hrs abſq; aliqua cautione tutus aduerſus creditores, reſpectu actionum deſcendentium à defuncto,vt per Ange.hic & alios.]

ximo & Annęo Seneca Cōſulibus[d] ſenatuſcōſultū factū eſt,quo cautū ē, vt, ſi hr̄ditas ex fideicōmiſſi cā reſtituta ſit oēs [b] actiones, quæ iure ciuili [c] hr̄di & ī hæredē cōpeterēt, ei, & in eū darenť, cui ex fideicōmiſſo reſtituta † eſt hr̄ditas. Poſt qđ ſenatuſ cōſultū Prætor vtiles actiones ei & in eum, qui † recipit hr̄ditatem, [d] quaſi hęredi & in hęredē dare cœpit.

¶ Hæres rogatus de fideicōmiſſo vniuerſali vel particulari, per ſenatuſcōſultum Pegaſianū poterat quartā deducere. & in hęrede omnes actiones remanebant,niſi cautio fuerat inter poſita inter eū & fideicommiſſarium de actionibus diuidendis. Areti.

¶ Sed quia hæredes ſcripti, cum aut totā hæreditatem, aut penè totam plerunq; reſtituere rogabanť, adire hęreditatem ob nullum vel minimū lucrū recuſabant, [e] atque ob id extinguebantur fideicommiſſa: poſtea Veſpaſiani Auguſti tpibus, Pegaſo & Pulione Cōſulibus, [f] Senatus cēſuit, vt ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, per inde [g] liceret quartam partē † retinere, atq; ex lege Falcidia ex legatis retinere conceditur.

cōſul.Pegaſiano. Itē; ꝙ ipſo iure ex Pegaſiano dimittunť fideicōmiſſa, ſicut legata ex l. Fal.Itē, ꝙ detractio de fideicōmiſſis nō eſt ex l.Fal. ēt de particularibus,ſed ex Pegaſiano. Cętera no. vide hic per doc.]
e ¶Recuſabant.ſic. ſ.ti.j.in princ.
f ¶Cōſulibꝰ.ſ.exiſtentibꝰ.
g Perinde liceret quartā, &c. i. dicere, ſicut p l.Falc. defalcanť ſpecialia legata, vt ſ.tit.j.§. cū aūt.& §. j. ita & gnāle fideicō.defalcať p Pega. ſenatuſ con.vt hic. Et no. triplicem eē quartam. Vna dr̄ iure naturæ debita, vt q̄ debeť hliis & hliabꝰ,& inferioribus & ſuperioribus, & q buſdā tranſuerſalibus, vt C.de inoff.teſta. cū q̄rit. & l. parentibus. quę eſt aucta in authen. de trien. & ſem. §.i. & hæc dr̄ debitū bonorū ſubſidiū, vt C.de inoff.don. ſi totas. Alia eſt, q̄ debeť iure inſtōnis. vt ex ſingularibus legatis & fideicōmiſſis,vt ſ.ti.j. Alia quæ dr̄ Trebellianica,vt.j..e.§.ſed quia. licet fuerit p Pegaſianū inducta, vt hic. Itē eſt quarta quædam,quę debetur ex cōſtitutione diui Pij filio arrogato, vt ſ. de adop.§.cum autem.
ADDITIO. Itē eſt & alia,q̄ debeť cōcubinę, quā quis acceperat ea intentione,

d ¶Hr̄ditatē.nō facta ceſſione actionū. aľs.n.ēt directas hēt ex noīe cedentis.
**Actio directa quæ dicať, & q̄ vtilis, docet gl.in l.actio ff.de neg.geſt.]
¶Sed quia. Caluunō figurabiť, cū receſſus antiquū aſſignať. n. rō introductionis in tex. No. ꝙ defalcatio ex fideicommiſſo fuit introducta ex ſenatuſ-

†Et ſic ꝙ bū, oīs,ē diſtribu tiuū vſ:ū toť vero particula rium: qđ nota ſm Ang. ſed Io. Fab, SYL. hic reprobat, & tenet ſeq. ſolanē.

†aliās ēt.

† alias recœpit.

Quarta ē multiplex.

† Concor. cum hoc tex eray nutiue, i gl. ſuper ver trebellianā. ante mediū extra de taſta.

¶ Ex singulis quoque rebus, q̃ per fideicõmissum relinquuntur, eadem retẽtio permissa est.[a]

¶ Post [b] qd' senatuscõsultũ ipse hęres onera [c] hæreditaria sustinebat: ille autẽ, qui ex fideicommisso recipiebat partem [d] hæreditatis, legatarij partiarij loco erat; idest, eius legatarij cui pars bonorum [e] legabatur: quæ species legati, partitio vocabatur, quia cũ hærede legatarius partiebatur hæreditatem. Vnde quę solebant [f] stipulationes inter hæredẽ, & partiariũ legatariũ interponi, [g] eædem interponebãtur inter eum, qui ex fideicommisso recepit hæreditatem, & hęredem i. vt lucrũ & damnum hæreditarium pro rata parte inter eos commune [h] esset.

¶ Rogat' restituere dodrãtẽ, actiões diuidit pro rata: si

¶ eã duceret in vxorẽ, qñ si postea aiõ murato illã expellat, tenet ei quartam partẽ suę sub̃stãtię dare, vt ĩ auth. qui. mod. na effi legi. §. sit igit. aliàs & melius. §. qm̃ aũt. quasi circa fi. tit. coll. vj. Et vide aliàs plures quartas p lo. Fab & Ange. hic.

** Adde, q̃ iurisc. hãc quoque quartã, q̃ ex fideicom. vñibus deducit, falcidiæ noĩe designãt idque sepissime, vt l. cũ filiũ ver. denique. de le. j. l. pr̃ filiã. ad l. falc. l. j. §. si is qui. & §. inde. ad Treb. Trebellianicã vero nunq̃ appellãt, nec id sine rõne. nã verba S.C. solũ de translatiõe actionũ loquebantur deductio verò quartę vere ex l. fal. fiebat, quã vespasianus & Pius Imper. ad hunc casum pp siĩtudines extẽderunt, vt dr̃ in hoc. §. & p̃cedẽti. & l. filiusfam. ff. ad l. fal. Sunt tñ aliq̃ inter has quartas drĩę; ex quibus illa singularis. q̃ hæres detrahit trebellianicã ẽt non confecto inuẽtario, falcidiã nõ, Bar. l. Marcellus. in prin. nu viij. eo. ti. Differũt & circa imputationẽ, qua de re tractãt iurisc. & Doct in l. in quartã. ad l. falc.]

a Permissa est p senatusc. Pegasianum .s. ab hr̃de, nõ à legatario grauato alij dare vel restituere, vt dicẽm'. j. ti. j §. j.

SYL. * Vide quę ibi dixi & Bart. in l. j. §. denique. ad fi. ff eod.]

b Post qd senatusc. s. Pegasianum.

c Onera. s. omnia.

d Partem. s. dodrantem.

e Pars bonorum.

ADDITIO. Intelligas tñ sub noĩe hæreditario: alias aũt iste tex. nõ p̃cederet quia ille, cui relinquit pars bonorum, nõ sustinet aliqua onera, vt l. bonorũ. ff. de ver sig. & not. in l. nõ amplius. §. fi. cũ l. seq. & ibi Bar. ff. de lega. j & facit tex. cũ glo. & Bar in l. mulier. §. fi. ff eo. Ang.

f Solebant. s. iur̃ vetustissimo, s̃m Pla. nã legatarius nõ sustinebat onera: & ideo hęc stipl̃o interponebat. Sed cũ hodie legata fideicõmissis sint adęquata, vt s̃. de le. §. sed nõ vsq; & in fideicom. diuidant onera inter hr̃dem & fideicom. vt. j p̃xi. §. ergo. & §. sed qa stipl̃ones. patet, q̃ hæc lega. vl̃ia seu particularia sine stipl̃one debent transire cum onere. & facit ad hunc §. ff. de leg. ij. si quis seruum. §. fi. & l. seq.

¶ Adde hoc non p̃cedere legata parte bonorum s̃m Bar. in d. §. fin. etiam facta exæquatione] SYL.

g Interponi puta qñ legabat dodrãs.

h Cõe esset Sed hac stipl̃one non interposita omnia onera erant hæredis rogati occasione quartę, quam retinebat, vt. j. eo. §. proxi. ver. at si plus.

¶ Ergo si quidem. Casus. Quærebat, an rogatus restituere esset oĩno immunis s̃m ius antiquũ: & r̃ndet prout in text. corrigit. n. hoc qd hic dr̃ ex §. p̃xi. seq. & assignat ibi rõ decisionis, lõ nõ expedit alr̃ casum figurare, qa lr̃a plana est. No. q̃ quãuis iuris ciu appl̃one veniant illę v. partes de quibus. s̃. de iu. nat gen. & ci. tñ in spẽ sumẽdo nõ cõprehendit ẽt senatuscõsulta. ita est text. hic dũ dr̃. SYL.

vero vltra dodrantē, ex Pegasiano remanēt actiones penes hr̄dē, nisi stipulatio sit īterposita, si spōte adit: alās oēs transeunt in fideicōmissarium. h d.

¶ Ergo[a] siquidē nō plus, q̄ dodrātē hr̄ditatis scriptus hæres rogatus sit restituere, tūc ex Trebelliano senatuscō. restituebat hr̄ditas, et ī vtrūq; actiones hereditariæ pro rata [b] parte dabant: in hæredem quidem iure ciuili, in eum verò, q̄ recipiebat hæreditatem, ex senatusconsulto Trebelliano, tanq̄ in herede. At si plus, q̄ dodrātē, vel ēt totam hereditatē restituere rogatus esset, locus erat Pegasiano senatusconsulto: & hæres, q̄ semel adierat hr̄ditatē, (si modo sua volūtate adierat) siue retinuerat quartā partē, siue retinere noluerat, ipse vniuersa onera[c] hr̄ditaria sustinebat. Sed quarta quidē retēta, quasi partis, & p̄ parte stipulationes interponebant, tanquā inter partiariū legatariū, & hr̄dē. Si verò totā hæreditatē restitueret, [d] emptæ & vēditę hr̄ditatis stipulationes interponebant.[e] Sed si † recusabat script' hæres adire hereditatē ob id, q̄ † diceret eā sibi suspectā esse quasi dānosam, [f] † cauebat Pegasiano senatusconsulto, vt desiderāte eo, cui restituere rogatus † eēt, iussu Prætoris † adiret, & restitueret hereditatē: perindeq; ei, & in eū, q̄ reciperet hr̄ditatē, actiones † darentur, ac iuris est ex Trebelliano senatuscōsulto. Quo casu [g] nul-

in hæredem, quidē iure ciuili, in fideicom. ex senatusc. Itē, q̄ hæres recusans adire cogitur ad petitionem fideicommissarij adire & restituere. Itē, q̄ tali casu hæres est immunis ab oī dāno. Item q̄ nihil lucri sentit. Itē, q̄ regulr̄ hæres grauatus cogit inuit' adire & restituere, nisi testātor contrariū disposuerit, gl. In l. debitor. in prin. ff. e.]

a ¶ Ergo si q. dē. Tunc demum locum hēt senatusc. Pegasianum, qn̄ vel totū vel vltra dodrātem heres rogatus est restituere. ergo &c.

b ¶ Pro rata parte s̄. eo. §. restituta. con tra. Solut. vt ibi.

c ¶ Vniuersa onera. Nisi stipulationem supradictā īterposuisset, vt s̄. e. §. post qd̄ & hic subijcit.

d ¶ Restitueret. s. sponte. Nam poterat quartā retinere p̄ Pegasianū, vt s̄. eo. §. post quod.

e ¶ Interponebant. Facit ff. de pecu. si creditor. & ff. manda. hæredem. §. fi.

¶ De stipulatione partis & p̄ parte, Paulus. lib. iiij sent. inter heredē (inquit) & fideicōmissariū, cui ex Pegasiano hæreditas restituit', partis & p̄ parte stipulatio interponit': vt hæredi instituto p̄ quarta actiones, p̄ cæteris verò portionibus fideicommissario competāt. De stipulatione autē emptæ & venditæ hæreditatis vide Accur. in l. vēditor ex hr̄ditate. sup verbo interposita. vbi optime d̄clarat. ff de hr̄d. vel acti. vend.

f ¶ Quasi dānosam. Licet cāın non assignet: qa varię sunt hominū volūtates, vt ff. ad Treb. l. qa poterat. Accur.

¶ Adde, q̄ isto casu est voluntas pro ratione: quia hic agit' principaliter vt se exoneret, nō vt alium grauet: alioquin sola voluntas si tenderet ad aliquem grauandum, ex vanis suspicionibus mota non sufficeret. l. hæc autem satisdatio. in principio. ff. si cui plus quā per l. Falc.]

S Y L

† alias recuset.
† alias dicat.
† alias cauetur.
† alias esset.
† al. adeat & restituat.
† alias recipit.
† alias dātur.

g ¶ Quo casu. i. cum per Trebell. restituitur tota. Vel dic per Pegasianum. S.

in

lis stipłonibus est opus: qa sit & huic, qui restituit, securitas dat, & actiones hẽditariç ei & in eũ trásferuntur, q recipit hẽditatẽ, vtroq; [a] senatusconsulto in hac cõcurrẽte spẽ.

¶ Oĩs virtus Pegasiani senatuscõsulti tributa est Trebelliano: & hæres restituit hodie retenta quarta, actionibus diuisis ꝓ rata: & hęres hodie ex eodem senatusconsulto cogitur adire. h. d.

Sed quia [b] stipłones ex senatuscõsulto Pegasiano descẽdẽtes & ipsi antiquitati displicuerunt, & quibusdã casib' [c] captiosas † eas homo excelsi ingenij Papinianus appellat, & nobis in legibus magis simplicitas, [d] q̃ difficultas placet: iõ oĩbus nobis suggestis [e] tã sisitudinibus, q̃ drĩis vtriusq; senatuscõsulti, placuit, explosso senatusconsulto Pegasiano, qđ postea supuenit, oẽm auctoritatẽ † Trebelliano senatuscõsulto pstare, vt ex eo fideicõmissariæ hẽditates restituãtur, siue hẽat hæres ex voluntate testatoris quartã, [g] siue plus, siue minus, siue nihil penitus: vt tunc quando vel nihil, vel minus quarta apud eum remaneat, liceat [h] ei vel quartam, vel qđ deest, ex nostra auctoritate retinere, vel

In casu proposito, vbi coactus adiit: si verò non coactus, sed sponte, secus, vt ĩ. eo. §. versi. si verò totam.

a ¶ Vtroq;. s. Treb. quia nil retinebat & Pegasiano, qa cogebatur: & ita quò ad sñiam cõcurrunt, quò ad verba nõ concurrũt: cum alio casu vnũ & alio aliud loquebatur.

Sed quia stipłones. Casus nõ pt figurari qa ponit correctio iuris antiq. ẽ. n. ꝓ rõne dubitandi ipsum ius antiquum. rõ aũt correctionis ponitur in text ibi, sed qa. in princi. Not. igit simplicitatẽ amicã. ll. calliditatẽ inimicam: qđ intelligendũ est de prudẽti, nõ de supina. l. nec. ff. de iu. & fact. ign. Itẽ no. ꝙ oĩs virtus Pegasiani senatuscõsulti est hodie tributa Trebe. etiã illud, in quo magis valebat. cætera nota. dic vt per Angelum. & alios.]

b ¶ Sed quia. Dixi interponi stipulationes ex senatuscon. Pegasiano &c.

c ¶ Quibusdã casibus. s. pp solennitatẽ verborũ vt hic dicunt qdam: vel tunc, quando is, cui restitutura erat, non erat soluendo: vnde inutilis erat stipulatio. Vel verius, hos captiosos modos nescimus qui sint. Accur.

d ¶ Simplicitãs. No. simplicitatem amicã legibus: & facit. j. de leg. ag. succe. §. nos verò. & ff. de dolo. l. j. in prin.

* ¶ Declaraui. s. ti. de iu. & iu. §. his igit.

ADDIT. Intellige de simplicitate, quç est contraria fraudi, nõ aũt de fatuitate: quia illa est damnabilis: l. iij. §. fi. ff. de suspe. tu.

e ¶ Suggestis. hic not. ꝙ in sñia sunt allegationes repetendę.

Aduerte tñ, qa arg. nõ cõcludit, qa licet istæ simitudines sint rep tæ, tñ nihil inferunt ad sententiam.]

f ¶ Qđ postea qa prius fuit Treb.

g ¶ Quartã. s. de bonis hẽditatis: detracto tñ alieno ære, vt. C. eo. & sine scriptura,

ADDITIO. Põt tñ fideicommissario volente quartã totius hẽditatis deducere: & tũc tenetur creditoribus ꝓ sua rata de quo, & qualiter legatariis teneatur. vide Ang hic.

h ¶ Liceat. Etiã contra volũtatẽ defuncti iure isto. s. Institutionũ, vt. C. ad l. Fal. si vt alleg. hodie forte contra fm quosdã, vt ĩ auth. de hẽ. & fal. §. si verò expssim.

¶ Adde, ꝙ cõis opi. hodie est, ꝙ prohiberi possit, cum hoc sit clarum. in Falcidia, auth. sed cũ testator. C. ad l. Falc. quæ hodie est æquiparata. l. Marcellus. §. quod autem. ff. ad Treb.

SYL.

* † tdẽ ait Iustin in §. quint'. C. de vet. iu. enu. & in § inordinatẽ, in authẽ. de hẽ. & fal

Simplici

tas est legib' amica.

SYL.

In sñia sunt allegationes repetẽdę.

SYL.

* † Sic in authẽ. de hẽ. & fal. §. inordinatum. & l. j § quartus. C. de veter. iu. enuc.

SYL.

** Addi pōt & hæc rō, quia hæres cogi pt à fideicōmissario ad adeundū hēditatē sine eius dāno, vt dr̄ hoc. §. & in l. qa poterat ad Treb.

a ¶ Solutū. Propter factū, nō iuris ignorātiā, vt C. ad l. fal error.

b ¶ Actionibus. Scilicet creditorū, nō legatorū, ſm B. vt ff. eod. l. j. in fi. & l. apud. j. rñ. ſed & legatariis rñdet hæres, cū eis fideicō- missaria portio nō sufficit: sic tñ vt totius hæreditatis quarta sibi reseruetur, vt ff. ad Treb. l. j. §. fi. is quis. ſm Ioā. Sed Azo. contra. C. ad Treb. l. ij. Sed illa secundum supradictam distinctionem intelligitur.

repetere solutum, a quasi ex Trebelliano senatusc̄ōsulto: ꝓ rata portione actionibus b tā in hęredē, q̄ in fideicommissarium competentibus. Si verò totam hæreditatē spō te restituerit, c oēs hæreditariæ actiones fideicōmissario & aduersus eū † cōpetunt. d Sed & id, qđ ꝓcipuum Pegasiani senatusconsul

† alias cō petunt

¶ Adde, ꝙ aut hr̄s cogiť adire, quo casu nihil retinet, & tunc non tenet. j. ver. si verò totā. aut erant facta tot legata, qđ fuit necessaria detractio quartæ, & sic in nihilo teneť legatariis. l. j. §. fi. ff. eo. quia dēt hr̄e quartā saluam. aut habebat hr̄s plus quarta sub noīe quotæ: veluti si erat restituenda. puta, dimidia tātū: & tūc tenetur legatariis ꝓ rata tm̄. intellige tñ pro rata totius, dūmodo quarta non lædať. l. j. §. pe ff. eo. Aut testator assignauit hr̄di aliqd, vt deducto eo totū vadat ad fideicōmissarios: nam tunc q̄uis habeat plus quarta, non teneť legatariis, nisi bona fideicōmissarij nō sufficerent. l. j. §. si is qui cccc ff eo.]

§ VL.

c ¶ Restituerit. Quæ restō fit re & verbo. † Re: vt si patiatur res hr̄ditarias à fideicommissario possideri, vel totas, vel aliquas earum, hac mēte, vt restituať hr̄ditas. Verbo aūt sic Restituo hr̄ditatem tibi. licet corporalr̄ rerum possessionē ñ tradā: & ex tunc res fiūt fideicōmissarij

† ꝓbať in l. restitu- ta. ff eo.

in vtroq; casu. vt ff. ad Treb. facta. Sed nūquid ét añ factā restōnē est fideicommissarius dn̄s, vt C. cōia de lega. l. fi. §. sed qa: R̄ñ non, qa añ restōnē oīa facit hr̄s: & ét manumittit seruū hr̄ditarium: qđ nō faceret si ali' eēt dn̄s. vt ff. ad treb. Marcellus. §. hæres. & l. si hr̄s institutus §. si hr̄s. Nec ob. d. l. cōia de le. quæ dicit dari rei vēdicationē fideicomissario ġnali s nā est intelligēdū, ex quo hr̄ditas est restituta. Vel spāle in rebus alienatis, vt ante restitutā hr̄ditatē detur fideicōmissario vtilis rei vendicatio.

ti fuerat, e vt, q̄si recusaret hæres scriptus sibi datam hæreditatem adire, necessitas ei imponeretur totam hr̄ditatem volenti fideicō missario restituere, & oēs ad eū & cōtra eum trāsferre actiones: & hoc transposuimus ad senatusconsultū Trebellianum, vt ex hoc solo necessitas hæredi imponať, si ipso no

d ¶ Cōpetunt. Quia ꝓ oīa est vt hęres, vt ff. quod cum eo l. si filius. §. fi.

*¶ Intellige si restituerit ita, vt rogat' est à testatore: alioquin non transferunť actiones, puta si ante diem: vel pendēte cōditione restituat. l. sed & si ante. ff. e.]

** Dictum glos. vtiq; procedit quò ad effectum. propter enim iuriū translationem, quæ fit ex. S. C. T. hæredi æquiparatur. l. postulante. §. pen. eo. ti. & iō quæ de hærede dicūtur ad eum vtiliter extēduntur. l. j. §. de illo. eod. tit. vbi Docto. At secus ex proprietate verbi: & ideo in dispositione hominis hæredis appellatio ad fideicommissarium non trahitur. repugnat enim vis verbi, quæ intelligitur de eo, qui continenter & directò est dominus; non de eo, qui facto alieno indiget. Idem, si materia odiosa pœnalisque fit l. si ante. & seq. ad Sillanianum, Alciatus l. hæreditatis. de verborum signifi. & in l. verbis. in prin. de vulg & pup.]

e ¶ Fuerat. Vt. s. eod. §. ergo. versi. sed si recusabat.

Apud

¶ Apud hrdē. Cui ēt cauebit fideicommissarius de pſtādo eū indēnē futurum occasione hrditatis. vt ff. ad Treb. cum hrditas & ēt pro futuris hēt exceptionē. vt ff. ad Treb. l. j. §. q̄quā. Sed hæc cautio, de qua hic dr̄ quaṙr fit? Rñ. per offm iudicis pstulante eo, cui est restituēda hrditas, vel quota pars: non autē si singulare fideicōmissum sit relictū, vt ff ad Treb. l. nā qd. §. non oīs, vel ēt postulāte ꝓcuratore eius, cui fit mādatum: nec sufficit cauere de rato, vt ff. ad Treb. quidam. §. j.

ADDITIO. Et no. ꝙ ꝓcuratori simplr̄ & hñti spāle mandatū pōt fieri restō hæreditatis, non autē ꝓcuratori in rē suam siue cessionario l. cum mulier. § ex asse. ff. de iure do. Aret.

quādo est eadē rō in pte, q̄ in toto: aliās nō, vt in cōtrario. vt ibi declarat gl. iij.

¶ Adde, ꝙ quoties hæres rogat restitue re pro parte, si is suspectā habeat hæreditatē, eam adire cogi non pōt, nisi totam restituat & ita in fideicōmissarium omnes actiões transeant. l. co gi. §. si qs hæres ff. eo.]

lente adire fideicōmissarius desideret restitui sibi hrditatem: nullo nec dāno, nec commodo apud [a] hæredem remanente.

¶ Quæ de tota hæreditate cauta sunt, habent locum in parte. h d.

¶ Nihil autē interest, vtrū aliquis ex asse hæres īstitutus, aut totā hęreditatē aut ꝓ pte restituere rogat: an ex parte hæres instittutus, aut totā eā partem, aut partē partis restituere rogat. Nā & hoc casu eadem obseruari præcipimus, quæ in totius hæreditatis restitutione diximus. [b]

Si retenta certa re ascēdēte ad quartā rogatus sit reliquū restituere, restituta hęreditate oēs actiones insolidū transeunt in fideicōmissariū, & hrs ad nul la onera hæreditaria tenetur. h d.

¶ Si qs vna aliqua re deducta, siue ꝑcepta, q̄ quartā conti net (velut fundo vl̄ alia re) rogatus sit restituere hrditatē, simili modo ex Trebelliano senatuscōsulto restitutio fiet, perinde ac si quarta parte retēta rogatus eēt reliquā hęreditatē restitueṙ Sed illud ītereſt, † ꝙ alt ro casu. i. cum deducta siue ꝑcepta aliq̄ rā: quod secus est si relinquitur quota.

¶ Siqs. Casus. Dubitabaṙ, re licta aliqua re particulari hæredi, si rogabatur reliquū restituere, an teneret actionibus hæreditariis, & an habebit quartā: & videbatur ꝙ sic: ga cū debeaṙ sub noie quotæ, & de ipsa hrditate: non videbatur de aliis dādū: contrariū decidi tur in vtroq: ratio est, quia satis est, ꝙ habeat iudicio testatoris. l. in quartā. ff ad l. Falci. habet tamē rūc libe

SYL.

† Idē dī l. si legatū ſ. mul tū ff. eo.

SYL. ¶ Nihil āt. Casus non figuraṙ in rā gña li rīa. modicū. n. dubitationis hēbat, qd̄ illud, qd̄ de toto dicebaṙ, hēret locū in pte. l. q̄ de tota ff de rei vē. No. summariū, & ꝙ idē est iuris ī fideicō. quotę ptis, qd̄ in fideicōmisso totius hæreditatis.

b Nihil aūt. Diximus. vt. ī. eo. §. sed quia stipñones, & prox. §. Et nota, ꝙ idē iuris est in toto quò ad totū, qd̄ in parte quo ad partem: vt ff. de acqui. hære. seruus & ff. de vsur. qui scit. in princ. Arg. contra ff. de eui. ex mille.

ADDITIO. Tu dic, ꝙ hæc rīa ꝓcedit,

Nū idē ē in toto quo ad totū, qd in pte quo ad ptē, & econtra.

No summarium. Itē, ꝙ quādo hęredi assignatur vna vel plures res, hr̄ loco legatarij, & oīa onera remanent apud fideicommissarium. Itē, ꝙ liberum est fideicōmissario fideicommissum futurū inutile repudiare.]

¶ Quartam. vel etiam minus † quarta: sed tamē agitur ad supplemētum, vel retinebit, vt ff. eod. l. prima. §. si hæres præcepto. in fi.

¶ Adde, ꝙ in eo supplemento, quia hēt sub noie quotę: subibit onera, vt dicunt

† Quid si plus ? dic vt in l. §. sed si cere ff. eo.

SYL.

cunt glo. & doct. in d. §. si hæres. Et hic etiam, q̃ si coactus adierit, restituit etiã rem sibi à testatore relictam. l. ita tamẽ. §. si præceptis. ff. eo.

a ¶ Remanet. facit. C. de hære. instituen. quoties.

fideicommisso possunt. Item, q̃ legata de iure antiquo ab intestato relicta non valebant. Item, q̃ fideicommissarius & legatarius grauari possunt.

d ¶ Rogare. in codicillis.

b ¶ Actiones. Scilicet creditorũ, non legatorum: qđ dic vt. s. eod. §. sed quia. in fin.

c ¶ Institutus. Vt restituat retenta certa re.

¶ Præterea. Casus. Quærebatur nunquid venientes ab intestato grauari possent. & videbatur q̃ nõ quia hñt a. l. non à testatore, & quem non honoro. nec onero. l. ab eo. C. de fideicom. Contrarium deciditur: quia satis dicit̃ saltẽ tacite honorare, ex quo poterat alios instituere, & ipsos excludere. l. conficiuntur. de iu. codi. & quia eũ grauet, in consequentiam videtur honorare, & eis relinquere. No. q̃ non solum ex testamento, sed ab intestato hæredes grauari

re restituit hr̃ditas, insolidũ ex eo senatuscõsulto actiones transferunt̃: & res, quæ remanet [a] apud hæredem, sine vllo onere hæreditario apud eum remanet, quasi ex legato ei acquisita. Altero verò casũ, id est cum quarta parte retenta rogatus est hæres restituere hæreditatem, & restituit, scinduntur actiones: [b] & p̃ dodrãte quidẽ trãsferũtur ad fideicõmissariũ, p̃ q̃drante remanẽt apud hr̃dẽ. Quinetiam licet vna re aliqua deducta aut præcepta restituer̃ aliquis hæreditatẽ rogatus sit, ĩ qua maxima pars hæreditatis contineat̃, æque insolidũ transferũtur actiones: & secũ deliberare debet is, cui restituitur hæreditas, an axpediat sibi restitui. Eadem scilicet interueniunt, & si duabus plurib' vel

deductis præceptis. ve rebus restituere hæreditatem rogatus sit. Sed & si certa summa deducta præcepta ve, q̃ quartam, vel etiã maximam partem hæreditatis continet, rogatus sit aliq̃s hæreditatem restituere, idem iuris est. Quæ autem diximus de eo, qui ex asse institutus [c] est, eadem transferimus & ad eũ, qui ex parte hæres scriptus est.

¶ Hæres ab intestato & fideicõmissarius grauari possũt de restituendo. h. d.

¶ Præterea intestatus quoq; moriturus potest rogare [d] eum, ad quem bona sua vel legitimo iure, vel honorario pertinere intelligit, vt hæreditatem suã totam, partem ve eius, aut rẽ aliquã (veluti fundum, hominẽ, pecuniã) alicui restituat: [e] cum alioquĩ legata nisi ex testõ nõ valeãt. [f]

e ¶ Restituat. ideo potest ab his fideicommissum relinquere, quoniam sua sponte relinquere legitimam hæreditatem videtur non instituendo aliũ, vt. ff. de iure codicillo. l. conficiuntur §. primo.

f ¶ Non valeant. Sed quo iure hoc est verum? antiquo non, vt ff. de legat. j. l. j. Item, nouo non, vt. C. com. de leg. l. ij. Dic ergo antiquiori iure locum habere quòd hic dicitur.

¶ Adde. quòd Bartol. in d. l. j. seq. hanc sol. in. ij. col. sed hic text. videtur obstare, cum dicat, non valeãt. designando tempus, quo loquitur: nisi subaudias scilicet iur̃ antiquiori, prout glos. in verbo, possit. ri. seq. ĩ princ. vel ponatur tẽpus

SYL.

Eū quoq;, cui aliqd restituit, † pōt rogare, vt id rursū alij aut totū, aut p-tē, vel etiā aliquid aliud restituat.[a]

¶ Qui primò negauit fideicomissum esse relictū, postea conuictus non potest dicere in minꝰ solenni voluntate fuisse relictum. h d. ſm opi. Ioā. Vel sic: Qñ testator noluit solenniter dispone re, sed in fide hrdis cōmittere, hæres tenetur iurare nō esse relictum, vel soluere. h d. Aret. Et hāc opinionem approbant doctores in l. fi. C. eo. tit.

¶ Et quia prima fideicōmissorum cunabula à fide hæredū pendent, & tam nomen [b] q̄ substantiam acceperunt, ideo diuus Augustus ad necessitatē iuris ea retraxit.[c]

Nuper & nos eundem principem superare contendentes, ex[d] facto, quod Tribonianus vir excellētissimus, † & Quæstor sacri palatij suggessit, constitutionem[e] fecimus, per quam disposuimus, si testator fidei hęredis sui commisit, vt vel hæreditatem, vel speciale fideicōmissum restituat, & neq; ex scriptura, neq; ex quinque testiū numero (qui ī fideicommissis legitimus [f] esse noscitur) possit res manifestari, sed vel pauciores, q̄ quinq; vel nemo penitꝰ testis interuenerit, tūc (siue pater hęredis, siue aliꝰ q̄cūq; sit, q̄ fidē hrdis elegerit, & ab eo restitui aliqd voluerit) si hrs pfidia tentus adimplere fidem recusat, negādo rein

tēpus pro tpe vt sæpe. Hodie vero cōis resolutio est, q̄ valeant relicta ab intestato, quia non remanet hodie dña inter fideicommissa & legata, nisi voce, nomine, & verborum conceptione, vt nota. in. d. l. j. excepto legato libertatis.] ¶ Vel dic, q̄d d. l. de lega. j. ſm noua iura loquit̄, ſm quæ æq̄parata sunt legata fideicommissis vt. s. de leg. §. sed non vsque.

a ¶ Restituat. Etenim in quantum q̄s honorat̄, † & onerari pōt, vt. j. titu. j. §. j. ver. hoc solū. Sed nunquid quartam retinebit? Rñ. vt. j. tit. j. §. j. versi. hoc solum.

¶ Et, quia prima. Casus. Quęsitū fuit, si hæres grauatus sit, de onere tñ fidei cōmissi nō cōstet, an saltē iurare teneatur se nihil scire de fideicōmis. & videbat̄ q̄ nō: quia iuramentum hoc purgatorium nō solet deferri nisi aliquo pbato. l. admonendi. & ibi doc. ff. de iureiu. contrariū decidit̄ ea ratione, quia cum in fide hæredium fundata sint fideicōmissa, voluit Imp. fidem exuberare in his, & hrdé. si non ad præstādū ex verbo fideicommissarij, ex eo saltē iurare teneri. No. q̄ nomen, substantia, & receptio fideicōmissorum cām habuerūt à fide hæredis. Item, q̄d non est malæ inuidiæ crimen, sed bona æmulationis affectio, contendere: alios virtute superare. Item no q̄ hæres, qui asseritur grauatus, cogit̄ aut soluere, aut iurare. Itē, q̄ codicilli facti coram quinq; testibus valēt. Itē, q̄ q̄ primò negauit, nō pōt postea cōfitendo se tueri prętextu sualidæ dispōnis.]

b ¶ Et quia, Nomen. No. nomē consequēs rei, vt. s. de don. §. est & aliud.

c ¶ Retraxit. Hæc iura sūt. s. eo. in princ.

d ¶ Ex facto. i. ex q̄ōne de facto.

e ¶ Constitutionem. vt C. de fideic. l. fi.

* ¶ Adde aliā cōstitutionē, quæ est. l. vlt. C. de reb. cre. q̄ cautū est, vt si cui legatum aut fideicommissū petenti hrs vltro detulerit iusiurandū, & is iurarit: deinde ex testō reperto appareat nil esse relictum, nihil deberi, quis iuratum sit.]

f ¶ Legitimus. Not. testes quinq; in codicillis

† cōtor. l. j. § le il do. ti. e.

† Amplia & declara vt dicet i fra ti. px. i pr. n. super gl. nō pulsat.

SY L.

† alias ex q̄stor als exq̄store

codicillis

ita esse subsecutā, si fideicōmissari[a] ius iurādū ei detulerit, cum prius ipse de calūnia iurauerit,[a] necesse[b] eum habere vel iusiurandum subire, q nihil tale à testatore audiuerit, vel recusanté ad fideicōmissi vl † vl'is vel specialis solōné coarctari:[c] ne depereat vltima voluntas testatoris fidei hæredis commissa. Eadem[d] obseruari censuimus, & si à legatario vel fideicōmissario aliquid similiter relictum sit. Quòd[e] si is, à quo relictum dicit. post quam negauerit, cōfiteatur quidem aliquid à se relictū eē, sed ad legis subtilitatem[f] recurrat, omnino soluere[g] cogendus est.

¶ De singulis reb' per fideicōmissum relictis.

¶ Etiā res singularis, pōt per fideicōmissum relinqui, & tā ab hǣde, q̃ a legatario. h.d Ang.

dicillis necessarios esse, vt C. de codic. l. fin. §. fin. & de fideicommis. l. fi. ibi, sed siue quinque &c.

a Iurauerit. Nam in omni casu erat olim iurandum & in omni capitulo, vt C. de iura. calum. l. j. in princi. hodie sufficit semel iurare, vt in auth. de iis q ingre. ad appel. §. fi.

SYL. ¶ Adde & intellige in iis, quę obueniūt post litē contestatā: sed in iis, quæ contingunt ante, † & hodie iuratur in singulis, Bar. in authen. hoc sacramentum. C. de iureiurand. propter calū. dā.]

† al. vniuersitatis

b ¶ Necesse eum habere: sed nunquid hodie corrigitur hoc, cum nulli deferatur inuito, vt C. de iureiurando. l. fina. & l. generaliter. §. sin autem? Respondeo non, quia hęc est posterior constitutio Iustiniani, vt C. de fideicommis. l. fina. & ita est iste specialis casus, in quo quis compellitur iurare.

SYL. ¶ Adde, q ratio specialitatis ponitur in l. fina. C. de fideicommiss. quia defertur iuramentum de conscientia sua, quod non potest referri. & licet Ange. ex opin. Salyce. videatur discedere ab opin. gloss. tamen dicendum est, q si hæres probabiliter ignorat: puta quia erat absens, & fideicommissarius potest probabiliter scire, potest referri: si fideicommissarius absens fuerit, vel aliàs probabiliter nesciat, non poterit, prout in fin. in casu. l. lex Cornelia. §. hac. l. ff. de iniur. secundum distinct. Barto. ibi.]

c Coarctari. Nota propter contumaciam non iurantis eum cōdemnari, vt C. de iuram calum. l. ij. §. fi.

d Eadem. s. vt compellatur iurare, vel soluere.

e Quod si. dixi, quando cōtumax fuit non iurando, nunc q̄ñ iurauit, & per sacramentum fuit cōfessus: vel etiam ānequā iuret, sed prius negauerat relictum, vt in fi. huius titu. dicemus statim.

f Subtilitaté. Quæ est, vt ex quo est voluntas non solēnis, non valeant ea, quæ facta sunt, vt C. de fideicō. l. si veritas. & C. de testa. nō dubium. §. illud.

g Soluere cogendus est, sed quō coarctatur ex non solenni voluntate? sic ergo soluuntur inutiliter relicta, sicut & vtiliter, qd' esse non debet, vt. C. de fideicom. l. si veritas. quæ est cōtra. Sol. quidam dicunt, q vbi solenniter testari voluit, & nō fecit, habet locum lex contraria: aliàs si noluit testari solenniter, habeat locum quod hic dr̄, † vt ar. ff. de iure cod. l. j. sed hæc falsa est: quia & hic de testatore loquitur, qui solenniter facit, vt ibi, Si testator fidei hæredis sui commisit.

¶ Adde, q ista opin. communiter reprobatur hic, & in l. fi. C. de fideicommis. & probatur ex illis verbis, neq; ex scriptura.]

¶ Alij vt B dicebant esse distinguendum an dicat hæres, Non est verum tibi legatum esse. quo casu cogitur probare esse verum & solenne, vt in contrario:

† E. hæc lectio vs. fatis probari p istum text. quē sequunt Frāc Acc. Marc Sil. & alij do. vt refert Bar. § l. fi. C. eo. & Angel. hic. sed quā erit practica, qd hr̄d iab initio nō egisset de ferat fidei commissario iusiu. si testor, volēs solēniter testari fidei suæ commisisset tale legatum quo

SYL. iurare esse secutus: cōtra recusanté vero agetur cōdictione ex isto §.

gratio:eo saluo,vt si deferatur sacramē-tum iuret,vt s. proxime: an dicat, Non potes petere,quia est minus solenne. In quo casu cogitur, vt hic. Sed hoc non valet quia secundum hoc expediret ei negare, quod esse non debet, vt ff. de trib l. illud. §.pen. Dic ergo secundum Ioan. aut ab initio confitetur relictū: & tunc nō tenetur ex non solenni volūtate, vt in illa. l. contraria.

¶ Adde hoc verum, dummodo non sit relictum ab eo,qui solēniter nolebat testari, sed solum hæredis integritati confidere, dicta l.finali.]

† ¶ Aut negauit, sed postea fuit per sacramentum vel per probationes conuictus,vt delato iuramento confiteatur relictum: tunc iurare compellitur vt ita ratione sui mendacij teneatur, vt hic, & argu.in auth.de trien. & semis.§. studium.& §.ad hoc.

¶ Adde & corrige hanc gl. quia corrupta est,secundum gloss. in l. fina. C. de fideicommi.]

* ¶ Ita demum enim ei qui semel negauit, responsum reuocare licet, si nulla sit alteri captio ex eiusmodi pœnitentia.l. de ætate.§. vlti. de inter actio. Nec audiendus est hæres, si ad legis subtilitatem recurrat, causando testamentum esse imperfectum.siue minus solenne,& per hoc non deberi quæ in eo relicta sunt,cum ipse iam ex eo adierit hæreditatem.l.j.§.pro secundo.C.de caduc. tollen.]

¶ De singulis reb⁹ p fideicōmissum &c. ¶ De fideicom.generalibus. s. titu.j. dixit,nunc de specialibus dicit.Accur.

¶ Re[illegible] is dt in isto S Y L. membro opi. Ioā. sit cōis,tamē lo Fa bic[illegible] impugnat, et si in re stō vel co dicitis[illegible] ctis reli ctū.& rō det ad l fi veritas qd qn hæres negat li[illegible] legatarij hēt duo S Y L remedia, vel qd deferat iuramētū: & obtinetur § & d l n vel qd onerat se p[illegible] quæ: & tūc si bi ipu[illegible] qd ei p[illegible] bari ī spō nē solem nē, vt ibi Cōmunis op.

Potest tñ quis etiā singulas[a] res per fideicommissum relinquere:veluti fundum,argētum, hominem, vestem, & pecuniam numeratam: vel ipsum hǣdē rogare, vt alicui restituat,vel[b] legatariū,q̄uis a legatario legari n̄ possit. [c]

¶ Res hǣdis & aliena potest per fideicōmissum relinqui in qua potest fideicōmissarius grauari, dummō nō oneretur vltra commodū:& re aliena relicta,ipsa, vel æstimatio danda est. h.d.

¶ Potest autē non solūm proprias res testator p fideicommissū relinq̄re, sed & hǣdis, aut legatarii,aut fideicōmis-

Divisio. Potest tamen. Totus iste tit diuiditur in tres partes. Primò ponit de fideicommisso pecuniario. Scdò de libertatibus, Tertio p quæ verba fieri debeāt.Scda ibi, Libertas quoque. Tertia ibi,Verba.

¶ Casus non figurat. cū tradat r̄la ḡnalis. No. q̄ quali-bet res,quę tñ sit in commercio, p fideicō-missum relinqui pōt.Item, q̄ non solū hęres grauari pt, sed legatari⁹: Itē, q̄ olim à legatario non legabatur.]

a Singulas. nō solum generaliter,vt s.titu.j.

b ¶ Vel legatarium.s. rogare, vt aliquid alicui restituat.

c ¶ Non possit. Antiquo iure inspecto, sed nouo iure aliter est. nam potest a quolibet, qui commodum quocunque modo hēt, legari & fideicōmitti,vt.C.cōmunia de le l.j.§. fi. & hoc stati subijcit.

¶ Adde,q̄ non solū ipsi grauari pñt, qui commodum sentiunt,sed eius hæredes, l.si fuerit,§.fi ff. de lega.iij & intellige de commodo æstimabili.l. plane.ij.§.fi. cum l.seq.ff.de leg.j.

¶ Nōt. Casus. Quærebatur,an res hæredis vel aliena fideicōmitti posset, & videbat̄ q̄ non,quia nra sine facto nro à nobis non abdicant̄.l. id quod nrm ff. de regul. iur. & nemo cogitur vendere suum l.nec emere.C de iure del. Contrariū dr̄, quia eius mentis dicimus testatorē fore,vt velit æstimationē solui, vt dictum est in §.non solū s de leg.No. summ. Itē,q̄ legatū vel fideicōmissum non valet in eo pluri,quo grauamē excedit cōmodum. Itē,q̄ grauatus fideicō. tenetur saltem ad æstimationem.] S Y L.

Alterius

sarij, aut cuiuslibet alterius. [a] Itaque & legatari[*], & fideicõmissari[9], nõ solũ de ea re rogari põt, vt eã alieni restituat, q̃ ei relicta sit: sed ẽt de alia, siue ipsius,[b] siue aliena sit. Hoc solum obseruandũ est, ne plus q̃s q̃ rogetur alicui restituere, q̃ ipse ex † testõ ceperit. Nam quod amplius est, inutiliter [c] relinquitur. Cũ aũt aliena res per fideicõmissum relinquitur, necesse ẽ ei, q rogatus est, aut ipsam redimere & p̃stare, aut æstimationem eius soluere.

¶ Etiam libertas seruo per fideicommissum potest relinqui: & non tãtum seruo proprio, sed etiam alieno, vt, qñ poterit, emat, & manumittat.[h] d. Are. ¶ Libertas † quoq;

a ¶ Alterius. Refert tñ, an leget rem extranei, an hæredis. primo casu distinguitur, an scierit alienam, vel credidit suam: scdo nõ, vt s̄. de leg. §. non solum. versicu. quod autem. & ff. de lega. ij. l. vnum ex familia. §. si rem.

* Adde, quòd non intelligitur cepisse ex testamento, ita vt rogari possit aliquid p̃stare, nisi apud eum certũ remaneat emolumẽtum l. quidam testamento. §. si tibi. ff. de lega. j. & ideo nec cui seruus legatur manumittendus, fideicommisso grauari potest, vt quid eius rei gratia præstet. l. plane. §. vlti. de legatis primo. l. nemo. §. primo, de regu. iur.]

b ¶ Ipsius. s. legatarij.

c ¶ Inutiliter. facit ff. de leg. j. plane. ij. §. fi. & l. videndum. & ff. de lega. iij. l. j. §. sciendũ. & l. iij. §. Iulianus. & l. si legatarius. Sed contra in d. l. plane. §. si cui. Sed ibi steterper legatariũ, quomin[9] meliorẽ acceperit: vel melior vr̃ eẽ quẽ elegerit, licet deteriorem elegerit, vt argum. j. de act. §. p̃terea. Itẽ arg. cõtra. ff. de leg. ij. Imperator § j ibi, enim vero &c. Sed hoc, quod hic dicit, intellige, qñ in quantitate legat alicui, & in quantitate oneratur, ibi aũt, qñ quantitas datur, & in spẽ grauatur, quo casu tũ vr̃ æstimasse spẽm suã legatarius accipiendo quantitatem. vt ex eadem. l. colligitur †

¶ Adde tñ, q̃ qñ grauatus debet restituere post aliquod tp̃s quantitatem, & fuit honoratus in quantitate, licet iure ciuili teneatur computare vsuras fm illud tp̃s. d. l. Imperator. §. si centũ. quæ hodie sunt p̃hibitæ. c. j. de vsur. poterit tñ hodie grauari in plus vsq; ad quantitatem honesti lucri. vt tradit Barto. in d. l. imperator. § cũ quidam. si vel d. lucrum p̃ceperit, vel percipere potuerit.

¶ Item contra. ff. ad l. Fal. sed & si non seruus. in prin. Sed & ibi eodẽ modo r̃ñde quia quantitas erat legata, & onus erat positũ in faciendo. Sed cũ quantitas legat, & in quãtitate grauat, sicut hic loquitur, nunquid quartam iure Falcidiæ potest oneratus retinere, siue sit legatarius siue fideicõmissarius, qui sit grauatus? qui dam dicũt, q̃ sic, vt argu. ff. ad l. Fal. l. pœnales. §. si. Nos contra, vt in eo. tit. l. ex Falc si interueniat. §. nunquã & de vulg. subst. cohæredi. §. cum filiæ.

¶ Adde hæc vera, nisi ex præsumpta mẽte defuncti aliud appareat, puta si partem sit rogatus restituere: secus si totam fm distin. quæ fit in d. § fin. vel nisi ex liberalitate expressa vel præsumpta hæredis, qui dum possit Falc. detrahere, totum soluit: nam tunc legatarius illud retinebit. l. j. §. inde Neratius. ff ad Treb. & ibi Bar. in fi.]

** Illud, quod dr̃ prope fi. tex. nostri, q̃ re aliena p̃ fideicõmissum relicta, oportet hæredem aut ipsam redimere & p̃stare, aut eius æstimationem soluere, intelligi debet fm tex. in §. non solum supra de lega.

¶ Libertas quoq; Casus non esset figurandus, quia prosequitur regulam, quã in prin. posuit: tñ videbatur relictum libertatis alieno seruo non valere: quia cũ non cogatur quis vendere, nec seruus noster sine nostra voluntate à nobis abdicari possit, non vr̃ valere, & si dr̃, præstabitur æstima-

† Idem in codicillis j.
§ p̃terea supra. ti. proxi.
† Et hoc qñ species era sua si vero aliena p̃cedit text. hic. Vbi aũt relinquitur species, si sim pli grauatur, hét
S Y L. locũ iste text. si alternatiue procedit text. in d. § si cui.
† Ex. l. libertates ff de fid. li ber.
S Y L.
S Y L.

æstimatio, vt s. prox. §. fin. quod cum libertas sit inæstimabilis, non poterit præstari, & per consequens nec re ipsa, nec in æquiualenti poterit adimpleri fideicommissum cuius contrarium dicitur ea ratione, quia posset esse, quod dominus ex voluntate venderet, præstita eidem æstimatione, ad quod tenetur grauatus, & tali casu libertas conferri posset, quamuis regulariter aliter sit. No. quod fideicommissaria libertas dicitur, quasi grauatur qui grauari potest, vt manumittat. Item, quod fideicommissaria libertas potest relinqui etiam seruo alieno. Item, quod grauatus dare libertatem seruo alieno tenetur emere, & præstare, si potest. Item, quod dominus serui, cui libertas est relicta, non cogitur manumittere aut vendere, nisi aliquid consecutus sit à testatore. Item, quod tale fideicommissum non extinguitur, si dominus nolit vendere, sed pendet. Item no. quod illud, quod differtur, non aufertur.

seruo per fideicommissum dari potest vt hæres eum rogetur manumittere; vel legatarius, vel fideicommissarius. Nec interest, vtrum de suo proprio seruo testator roget, an de eo, qui ipsius hæredis, aut legatarij, vel etiam extranei[a] sit. Itaq; & alienus seruus redimi & manumitti debet. Quod si dominus eum non vendat,[b] (si modo[c] nihil[d] ex iudicio eius, qui reliquit libertatem, † recepit[e]) non statim extinguitur fideicommissaria libertas, sed differtur,[f] quia possit, tempore procedente, vbicunque occasio serui redimendi fuerit, præstari libertas.

¶ Manumissus per fideicommissum fit libertus manumittentis; directo, testatoris: & directo libertatem non capit, nisi tempore testamenti & mortis fuerit testantis h.d.

¶ Qui autem ex fi

a ¶ Extranei. licet etiam crediderit suum, vt. ff. de fideicom. liber. Paulus. j. resp. & l. alieno. in princ. Sed in pecuniario legato distinguitur, sciuerit vel ignorauerit rem alienam, vt s. de legat. §. non solum. ver. quod autem.

¶ Adde tamen, quod in contrarium facit tex. in l. alieno. ff. de fideicom. lib.] SYL.

** ¶ Adde, quod licet text. noster videatur indifferenter loqui, est tamen aliqua differentia vtrum quis rogetur manumittere seruum suum, an alienum, quam eleganter docuit Vlpia. in l. generaliter. §. si quis alienum. ff. de fid. liber.

b ¶ Non vendat. vel etiam si vendat, sed vltra iustum pretium vendere vult, nam tunc perinde est, ac si non vendat, vt. ff. de leg. iij. non dubium. §. fi.

** Similis gl. s. de leg. §. non solum. versi. non potest redimere.]

¶ Adde, quod si dominus dixerit se velle vendere certo pretio, quod grauatus dicat immodicum: iudice declarante, tenetur postea dominus vendere pro pretio declarato, secundum Barto. in d. §. fin. qui mouetur per text. in d. l. non dubium. §. si is cuius. qui videtur potius dicere contrarium, ibi, idem & si plus iusto. & ibi, volenti domino.] SYL.

c ¶ Si modo. interpositio est.

d ¶ Nihil. si enim aliquid etiam modicum relinquitur alicui; vt vendat, & ille legatum accepit, compellitur vendere, vt hic, & C. de fideicom. libe deberi. & l. si te donatam. & C. ad l. Falcid. si ea cu ius filium.

e ¶ Recepit. s. dominus illius. † aliter percepit.

f ¶ Differtur. quod differtur, non aufertur. sic. ff. de iud. cum furiosus. Argumen. contra. C. de inoffi. testamen. scimus. §. finali. Quod differtur non aufertur.

¶ Adde, quod ibi erat in potestate filij præparare querelam: & ideo ea delata aufertur, vt non transmittatur ad extraneos.] SYL.

¶ Et. ff. de vsufr. si vsusfructus.

¶ Adde, quod ibi aufertur propter moram & culpam suam.] SYL.

Item

¶Item nota, q̃ inspicitur quod eueni-re potest. † sic ff. de iurisd. omn. iudic. si idem. §. fina & ff. de adimen. lega. l. si seruo.

¶Qui aũt. Casus. Quærebatur cuius esset libertus ille, qui per fi deicõmissum manumitte-bat: & videba-tur testatoris quia per fidei-commissum testatori suc-ceditur, non grauato. l. co-hæredi. § cum filiæ. ff. de vul ga. & pup. con trarium deci-ditur: quia inspi cit manumit-tens, & huius mentus videt fuisse testator non dando li bertatem dire cto, sed per fi-deicõmissum & aliàs ĩ. di-ctum fuit. Itẽ videbatur, q̃ non solum illa duo tpa essent inspiciẽ-da, sed tpe aditæ hæreditatis, cum liber tas non cedat nisi ab adita. l. ij. §. in no-uissimo. C. de cad. toll. sed dic, q̃ suffi-ciunt hæc duo tempora tantum: nam seruo alieno non potest directa liber-tas relinqui. l. seruo tuo C. de testamen. ma. Vnde nisi esset testatoris tempore te stamenti, non posset ei relinqui directa libertas, & idẽ si alienaretur ante mor-tem, quia res ad casum deuenisset, à quo no posset incipere: sed qñ his duobus tpibus est testatoris, non põt ante aditã cadere hæc difficultas: quia non est qui eum aliẽ et. ita declarat las. hic No. q̃ manumittens efficitur patronus. Item, q̃ directo manumissus fit libertus ma-numittentis. Item quis dr libertus or-cinus. Itẽ, q̃ non potest directam liber tatem consequi, qui duobus tempori-bus non fuit testatoris. Item quis dici-tur dare directò libertatem.]

a ¶Eius qui manumittit. i. hæredis, vel legatarij, vel fideicom. C. de fideic. liber. l. ij. quibus.

* ¶Adde, q̃ manumissus ex causa fidei-commissi in quibusdã non habet pro li-berto, vt quã-tum ad ope-ras, & quædã alia, quæ an-notauit. Ac-cur. in l. pen. ff. de diuor.]

b ¶Orcinus. sic dictus ab orco. i. manu missus ab eo qui tendit ad orcũ. i. infer-nũ. Vel ab or-thos, quod est rectum: vnde orthin⁹. i. di-recte manu-missus. Vel ab orco, quod est capio, (nam & inde archior-cus) q̃a mul-ta capiũt ma-numissi in testõ, in quo multa fiunt.

* Alc. lib. j. Prætermi. contend t legen-dum esse orthinus, de quo lauissime dis-serit And. Tiraq, in repe. l. si vnq̃. in ver. libertus. nu. 107. C. de reuo. don.]

* ¶Adde, q̃ Theophilus vertit χαρωνιτ νόν. i. charontium, a Charonte infero-rum portitore: vnde huic textui magis congruit vox orcinus, quam orthinus.]

c ¶Ex suo. non expectata manumissio-ne ab alio facienda.

d ¶Testõ. vel ẽt codicillis testõ confir-matis, vt ff. de ma. test. libertas.

¶Hodie tamen etiam in codicillis ab intestato dari potest libertas directus verbis.]

e ¶Competere quæ competit hæredita-te adita etiam ab vno ex pluribus hære dibus, vt ff de manu. testa. l. testamento. §. testamento.

f ¶Verba. Maxime, id hoc dicit, quia quibus.

fi deicõmissi cã manu mittitur, nõ testato ris fit libertus, ẽt si testatoris seru⁹ sit, sed eius, qui manu mittit.[a] At is, qui di recto testõ liber eẽ iubet, ipsius testato ris libertus fit, qui etiam orcinus[b] ap pellat. Nec alius vl lus directo ex testõ libertatem habere põt, q̃ qui vtroque tempore testatoris fuerit, & quo face ret testm̃, & quo moreretur. † Dire-cto aũt libertas tũc dari vĩ, cum nõ ab alio seruum manu mitti rogat, sed ve lut ex suo[c] testamẽ to[d] libertatem ei cõ petere[e] vult.

¶ Siue præceptiuis siue rogatiuis ver-bis fideicommis-sum fiat, valet Are.

¶ Verba † autem fi deicõmissorũ hæc maxime[f] in vsu ha bentur: peto, rogo, volo, mando, fidei tuę committo: quę pindesingula firma sunt, atq; si oĩa in vnũ cõgesta essent.

¶De isto Bruocardo vide late apu iSar SYL. in l. inter stipulãtẽ § sacrã. ff. de verb. obli.

† alias di recta

Orcinus qs & vn de dr.

† In hoc locũ vide lib. iij. Parat. in a.

SYL.

SYL.

quibuscunq; verbis relinqui pñt, vt s. de leg. in prin. siue directis, siue pcarijs vt C.com.de leg. omne verbum & facit ff.ad Treb.l.Scæuola.

SYL. ¶ Adde.l.vnũ ex familia.§.fi.ff. de lega. ij.l. peto. in princ.l. codicillis §. mře. eo.titul. & de verbis enunciatiuis vide Bart.in l.Lucius.§.filiam. ff ad Treb. & in d §.fi.

** Immo dixit maxime, qa sunt, & alia, de qb⁹ diximus. s̃ d le. §.j.vix.n. est, vt verbis directis fideicommissum cõcipiat, quod à fid sola & pudore hæredis sumpsit denominationem Nec mouet. l.oẽ verbũ. qa nõ hẽt illũ sensum, sed q oẽ verbũ volũtatẽ testatoris demonstrãs exequi debet, nec referre directũ sit,an precarium.]

ADDIT. Et hoc verum, si verba importẽt dispõnẽ,itẽ fideicommissum, vel ad hoc extẽdi possint ex cõiectura ta mente testõris,s aľs,vt l.pŕ.§ pe. ff. d leg.iij.

* ¶ Adde.q & nutu, nedum verbis, fideicõmissum relinqui põt.l. nutu.ff.de leg.iij.l.& in epistola.C.de fideicom.

¶ De codicillis.

Cõsuatio. ¶ Quia testaméta, & eorũ accñtia dicta sunt,nũc de codicillis i. de paruula vel de minima scripta volũtate. Nã iõ codicilli dñr, qa in breuiori chartula vel codice,q̃ testm̃,fiebãt. & solũ in eis qdã fideicõmissa relinquebanť: & tales sunt ad testm̃, qualis est scapha ad nauẽ. Sed nunqd scdm hoc pñt fieri sine scriptura? Quidã dñt q non: sed tñ dico etiam sine scriptura hodie fieri posse, licet forte olim in scriptis tãtũ fierent. Cod cilli sine scriptura fieri possunt.

¶ De Codicillis.

¶ Olim Codicilli non erant in vsu: hodie vero eorum vsus est vtilis & necessarius: & illis primum robur diuus Augustus de prudẽtum consilio attribuit. Areti.

Ante Augusti tẽpora cõstat codicillorum ius in vsu nõ fuisse: sed prim⁹ Lucius Lẽtulus (ex cuius persona etiã fideicõmissa esse cœperunt) codicillos introduxit. Nã cũ decederet in Africa, scripsit codicillos testamẽto confirmatos,[a] qbus ab Augusto[b] petiit p fideicõmissum, ut faceret aliquid. Et cum diuus Augustus volũtatẽ eius implesset, deinceps reliqui eius[c] auctoritatẽ secuti, fideicõmissa præstabãt & filia Lentuli, legata, quæ iure nõ debebat,[d] soluit Di

vt C.de bon.lib.l.fi.in prin.Accur.

Ante Augusti. ¶ Iste titu.diuidiť in iiij.partes. Primò, qũo fuerit introduct⁹ vsus codicillorũ. Scdò, qñ codicilli testõ cõfirmati valẽt. Tertiò, an hrditas directo possit dari vel adimi in codicillis. Quartò, anqs possit facere codicillos. Secũda ibi, non tñ. Tertia bi, Codicillis. Quarta ibi, Codicillos. Diuisio.

¶ Añ. Casus h figurať cũ tatũ ius antiquũ recitet. No. q ius codicillandi ab Augusto traxit originẽ. Itẽ, q exẽpla principũ sũt imitanda.] SYL.

a Confirma tos. Hic not. q quatuor modis codicilli cõficiunť. aut. n. in futurũ cõfirmanť: veluti testõ prius facto, in quo dictum ẽ, Quicquid dixero in codicillis, valere volo: & postea codicilli facti sunt. Aut in pteritũ: veluti codicilli prius facti, testõ facto postea cõfirmati sunt: & hi duo Casus sunt C.eo.l.siue in initio. Codicilli sunt post testm̃. Codicilli sunt ante testm̃.

¶ Et sic cõfirmatũ pcedit confirmans in dispõne, sed non quò ad intellectum & voluntatẽ, quia ea censeť pcedere: & facit ad plures qq. quas mouet hic Ang. SYL.

¶ Tertiò fiũt cũ testõ: veluti cum testator, qui testm̃ implere nequierit, addiderit vt vim codicillorum haberet, vt C.eod.l.fi.§.illud planè ibi, nisi id ille &c. Quartò sine testõ.s. ab intestato vt ff.eo.conficiuntur.&.j.eo. §.non tñ. & C.eo.non idcirco. hic autem fuerunt cõfirmati vel ante, vel post.

b ¶ Augusto. cui aliquid relinquebať.

c ¶ Eius.s.Augusti.

d ¶ Nõ debebat. Quia legata non debe

bantur nisi ex testamēto iure antiquo, vt diximus.s̄.ti.ij.§.præterea.

a ¶ Non posset. Propter impotentiam facti, vt quia non habet tot testes, qui testamento conficiendo sufficiant: secus si ꝓpter impotētiam iuris, vt ff. e. l.diuus. §. codicillos. quæ est contra. Et ꝓbat͛ hæc solutio.ff.e.con ficiuntur. §. codicilli.

†alias in terq;eos.

SYL. ¶ Nō tantū. Casus similiter non figuratur, cum recitetur correctio iuris antiqui. No. codicillos fieri posse ab intestato: qa venientes ab intestato vidētur tacite instituti, vel eis relicta hæreditas l.ꝯficiunt͛. ff. de iure codi. Item, ꝙ codicilli qñcunq; facti valent, dūmodo ab eis non sit exp̄sse recessū.] b ¶ Confirmentur scilicet exp̄ssim, vel ēt si quo iudicio retineatur prima voluntas, vt ff.eod. l.ante tab. testi. Sed Io.contra. nā siue ante, siue post fiāt, semper vnr confirmati, vt hic dicitur statum, & ff.eo. si quis cum §.An.

citur autem Augustus conuocasse sapientes viros, † inter quos Trebatiū quoq;, cuius tunc auctoritas maxīa erat: & quæsisse, an posset recipi hoc, nec absonans à iuris rōne codicillorū vsus esset: & Trebatiū suasisse Augusto, ꝙ diceret vtilissimū & necessariū hoc ciuibus esse ꝑꝑ magnas & lōgas peregrinationes, quæ apud veteres fuissent: vbi si quis testamentū facere nō posset,[a] tñ codicillos posset. Post quæ tp̄a cum & Labeo codicillos fecisset, iam nemini dubiū erat, qn codicilli iure optimo admitterentur.

¶ Etiā ab intest. codicilli fieri pñt: sed qñ ante testm̄ fiebāt, nō alr̄ valebāt, nisi erant in testō confirmati: hodie verò semper vident͛ confirmati. Ang.

¶ Non tantum autem testō facto pōt quis codicillos facere, sed & intestatus quis decedens fideicōmittere codicillis pōt. Sed cū ante testm̄ factum codicilli facti erāt, Papinianus ait, nō aliter vires hr̄e, q̄ si speciali postea voluntate confirmentur.[b] Sed diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, ex ijs codicillis, qui testamētum præcedūt, posse fideicommissum peti, si appareat eum, qui testamentum fecit, à volūtate, quam in codicillis expresserat, non recessisse.

¶ In codicillis hæreditas directò dari vel adimi nō potest, nec cōditio institutioni apponi, nec substitutio fieri: sed per fideicommissum sic. Ang.

¶ Codicillis autē hęreditas, neq; dari,[c] neq; adimi po-

& Lab intestato. Accur.

¶ Adde, ꝙ in libertatibus remanet differentia s̄m Io.Fab.hic. SYL.

¶ Codicillis autem. Casus non figurat͛ in regula, cuius rō sola est obseruatio testamētorū inducta, ne confundant͛, vt hic dr̄. quare autem nō possit adimi hæreditas in codicillis, declarat hic Ia. Not. hereditatem nec dari nec adimi directo posse in codicill. nec exhęredationem fieri, nec substitutionē directam, secus si per fideicommissum. Itē not. plures codicill. fieri posse, quāuis fieri non possit nisi vnicum testm̄. Itē codicillos nullā iuris solennitatem desiderare.] SYL.

c ¶ Neq; dari. directò: sed per fideicommissum, siue ab eo, quē prius fecerat hęredē, siue à legitimis, bene potest relinqui vt ff.eod. l.ij.§. fi. & C. eo. hæreditatem. & .j. proxi.vers.

ADDITIO.

Et assignat glo. in d.l. hæreditatem. ratio-

tionem differentiæ: quia non tantum aufertur per fideicommissum, sicut directo aufertur. Vel dic s'm Salyce. ali qua virtus attribuitur vni, quæ non attribuitur alteri, vt l.fin. C.eod. & maio ré uim testamenta, q̃ codicilli, habét, propter maiorem solennitatem in eis requisitam. Ang. Vt adéptio facta codicillis efficax sit, ponit cautelam Ioá. Dilec. de arte test. tit. de mut. testa. cau. viij. * ¶ Quod dr̃, directò hære ditatem codicillis dari nõ posse: id verũ est ĩ codicillis pagani, nõ etiam militis l. qrebat & l. militis. ff. de milit. testam.]

test: ne confundatur[a] ius testamentorum & codicillorũ: & iõ nec exhedatio scribi.[b] Directò autem hęreditas codicillis neq; dari, neq; adimi põt. Nam per fideicommissum hæreditas codicillis iure relinquitur[c]. Nec conditioné hęredi instituto[d] codicillis adijcere,[e] necesse

a ¶ Ne cõfundat. i. ne istę duæ volũtates sic misceantur, vt vna ab altera discerni non possit: nã si idé significarét, quare diuersa noĩa darentur, vt C.eo.si idem. *¶ Adde aliã rõné in l. qd p manus. ff. eo. & s̃. ti. ij §. pterea. qd & q̃ nec legata codicilliis iure veteri dari poterãt, vt In stitutionũ lib. ij Caius scribit, & ex recé tioribus Raph. & Are. ĩ l. j. de leg. j. nisi hi codicilli testõ confirmati essent, qd & Alcia. annotauit. l. verbum erit. de verborum significa.]

b ¶ Scribi s. vt de iure valeat.

c ¶ Relinquitur. Sed qua actione hæc hæreditas, vel etiam alia in codicillis relicta petentur? Rñd. quidam condictione ex l. vt ff. de cõdict. ex le. l. j. Vel dic, vti li actione ex testõ, cũ ad instar testĩ codicilli sint inuenti, vt ff. eo. l. ij. §. j.

d ¶ Instituto. s. in testamento.

e ¶ Adijcere. Et cui conditioni adiectæ necesse parere non habet, sed in eius cõdõnis defectũ de adéptione hẽditatis cogitasse vr̃, vt ff. de cõdi. insti, l. pe. ĩ fi. (i) Sed forte in vanũ cogitauit, vt ibi dixi.

ADDIT. (i) Idem econtrario quia cõditio apposita in testõ nõ põt in codicillis remoueri, qa tunc pure hẽditas darĩ vr̃, cõtra istũ text nisi forsan ob fauoré liberorũ per no. in l. diuus ff. eod. cl'a tñ derogatoria apposita ĩ testamenro põt in codicillis reuocari, vt p Ang. hic.

que substituere directò[f] quis potest. ¶ Plures codicillos vnus facere potest, omnes habentes effectum: secus in pluribus testamentis. Aret.

¶ Codicillos autẽ etiam plures[g] quis facere potest: & nullam[h] solennitatem ordinationis desiderant.

f ¶ Directò. s. tñ substituere, vr̃ rogasse per fideicõmissum vt restituat, vt ff. ad Trebell. l. Scæuola. Adde tñ, q̃ tutius est, ĩscri in codicillis clam hác Et uoluit hác suã voluntatem valere iure codicillorum, & omni alio iure vltimæ voluntatis, quo meli* & efficacius valere poterit. nam tũc valebit institutio & substitutio directa in vim fideicommissi, vt per Bar. in l. j. ff. eodem. & Io. Dilect. de art. testan. tit. de testa. caute. x.

g ¶ Codicillos. Plures. Vt etiam omnes valeant, nisi contrariam contineát voluntatem, vt C. eod. l. cum proponas. aliud in testamentis, vr̃ s̃. quib. modis testa. infir. §. posteriore. & facit. ff. eo. di uus. §. primo.

h ¶ Et nullam. s. de illis quatuor, quæ in testõ desiderantur: vel septé testiũ, vel sigillorũ, vel q̃ sua manu scribant: vel q̃ subscribant testes, vt s̃. de testa. §. j Sed quædam solennitates & hic desiderantur: vt sunt quinque testes, vt diximus. s̃. titu. ij. §. fin. **Adde, q̃ his solis licet facere codicillos, qui & testari possunt de iure. l. diui. §. penultimo, eodem titulo. Aliud in donatione causa mortis. l. tam is. de mort. causa donationibus.]

Explicit liber secundus.

** Addi pōt & hæc rō, quia hæres cogi ꝑt à fideicōmissario ad adeundū hǣditatē sine eius dāno, vt dī hoc. §. & in l. qa poterat ad Treb.

a Solutū. Propter facti, nō iuris ignorātiā, vt ⁊. ad l. fal error.

b Actionibus. Scilicet creditorū, nō legatorū, ſm B. vt ff eod. l. j. in fi. & l. apud. j. rñ. sed & legatariis rñdet hæres, cū eis fideicōmissaria portio nō sufficit: sic tñ vt totius hæreditatis quarta sibi reseruetur, vt ff. ad Treb. l. j. §. fi. is quis. ſm Ioā. Sed Azo. contra. C. ad Treb. l. ij. Sed illa secundnm supradictam distinctionem intelligitur.

†alias cō petant

8 YL. Adde, ꝙ aut hr̄s cogitᷣ adire, quo casu nihil retinet, & tunc non tenetᷣ. j. ver. si verò totā. aut erant facta tot legata, qđ fuit necessaria detractio quartæ, & silr in nihilo tenetᷣ legatariis. l. j. §. fi. ff. eo. quia dēt hr̄e quartā saluam. aut habebat hr̄s plus quarta sub noīe quotæ: veluti si erat restituenda. puta, dimidia tñ: & tūc tenetur legatariis ꝓ rata tñ. intellige tñ pro rata totius, dūmodo quarta non lædatᷣ. l. j. §. pe ff. eo. Aut testator assignauit hǣdi aliqd, vt deducto eo totū vadat ad fideicōmissarios: nam tunc q̄uis habeat plus quarta, non tenetᷣ legatariis, nisi bona fideicōmissarij nō sufficerent. l. j. §. si is qui cccc ff eo.]

c Restituerit. Quæ restō fit re & verbo. † Re: vt si patiatur res hǣditarias à fideicommissario possideri, vel totas, vel aliquas earum, hac mēte, vt restituatᷣ hǣditas. Verbo aūt sic Restituo hǣditatem tibi. licet corporalr rerum possessionē nō tradā: & ex tunc res fiūt fideicōmissarij in vtroq; casu. vt ff. ad Treb. facta. Sed nūquid ēt añ factā restōnē est fideicommissarius dñs, vt C. cōia de lega. l. fi. §. sed qa?Rñ non, qa añ restōnē oīa facit hr̄s: & ēt manumittit seruū hǣditarium: qđ nō faceret si ali⁹ eēt dñs. vt ff. ad treb. Marcellus. §. hæres. & l. si hr̄s institutus §. si hr̄s. Nec ob. d. l. cōia de le. quæ dicit dari rei vēdicationē fideicomissario gñali s nā est intelligēdū, ex quo hǣditas est restituta. Vel spāle in rebus alienatis, vt ante restitutā hǣditatē detur fideicōmissario vtilis rei vendicatio. 12

†pbatᷣ in l. restitu-ta. ff eo.

repetere solutum,[a] quasi ex Trebelliano senatusc͠osulto: ꝓ rata portione actionibus[b] tā in hęredē, q̄ in fideicommissarium competentibus. Si verò totam hæreditatē spōte restituerit,[c] oēs hæreditariæ actiones fideicōmissario & aduersus eū †cōpetunt.[d] Sed & id, qđ ꝑcipuum Pegasiani senatusconsulti fuerat,[e] vt, qñ recusaret hæres scriptus sibi datam hæreditatem adire, necessitas ei imponeretur totam hǣditatem volenti fideicōmissario restituere, & oēs ad eū & cōtra eum trāsferre actiones: & hoc transposuimus ad senatusconsultū Trebellianum, vt ex hoc solo necessitas hæredi imponatᷣ, si ipso no

d Cōpetunt. Quia ꝑ oīa est vt hęres, vt ff. quod cum eo l. si filius. §. fi.

* Intellige si restituerit ita, vt rogat⁹ est à testatore: alioquin non transferunᷣ actiones, puta si ante diem: vel pendēte cōditione restituat. l. sed & si ante. ff. e.]

** Dictum glos. vtiq; procedit quò ad effectum. propter enim iuriū translationem, quæ fit ex. S. C. T. hæredi æquiparatur. l. postulante. §. pen. eo. ti. & iō quæ de hærede dicūtur ad eum vtiliter extēduntur. l. j. §. de illo. eod. tit. vbi Docto. At secus ex proprietate verbi: & ideo in dispositione hominis hæredis appellatio ad fideicommissarium non trahitur. repugnat enim vis verbi, quæ intelligitur de eo, qui continenter & directò est dominus; non de eo, qui facto alieno indiget. Idem, si materia odiosa pœnalisque sit l. si ante. & seq. ad Sillanianum, Alciatus l. hæreditatis. de verborum signifi. & in l. verbis. in prin. de vulg & pup.]

e Fuerat. Vt. s. eod. §. ergo. versi. sed si recusabat.

Apud

Apud hrdē. Cui ēt cauebit fideicōmissarius de pstādo eũ indēnē futurum occasione hrditatis. vt ff. ad Treb. cum hrditas & ēt pro futuris hēt exceptionē. vt ff.ad Treb.l j.§.q̄quā. Sed hæc cautio, de qua hic dr quar fit? Rñ. per offm iudi cis pstulante eo, cui est restituēda hrditas, vel quota pars:non autē si singulare fideicōmissum sit relictũ, vt ff ad Treb. l. nā qd. §. non oīs. vel ēt postulāte pcuratore eius, cui fit mādatum: nec sufficit cauere de rato, vt ff.ad Treb. quidam. §. j.

ADDITIO. Et no. φ pcuratori simplr & hñti spāle mandatũ pōt fieri restõ hæreditatis, non autē pcuratori in rē suam siue cessionario l. cum mulier. § ex asse. ff. de iure do. Aret.

lente adire fideicōmissarius desideret restitui sibi hrditatem: nullo nec dāno, nec commodo apud [a] hæredem remanente.

¶ Quæ de tota hæreditate cauta sunt, habent locum in parte h d.

¶ Nihil autē interest, vtrũ aliquis ex asse hæres istitutus, aut totā hereditatē aut p pte restituere rogat: an ex parte hæres institutus, aut totā eā partem, aut partē partis restituere rogat. Nā & hoc casu eadem obseruari præcipimus, quæ in totius hæreditatis restitutione diximus. [b]

quādo est eadē rō in pte, q̄ in toto: alias nō, vt in cōtrario. vt ibi declarat gl. iij.

¶ Adde, φ quoties hæres rogat restitue re pro parte, si is suspctā habeat hæreditatē, eam adire cogi non pōt, nisi totam restituat & ita in fideicōmissarium oñnes actiões transeant. l.co gi. §. si qs hæres ff. eo.]

¶ Si retenta certa re ascēdēte ad quartā rogatus sit reliquũ restituere, restituta hereditate oēs actiones insolidũ transeunt in fideicōmissariũ, & hfs ad nulla onera hæreditaria tenetur. h d.

¶ Siqs vna aliqua re deducta, siue pcepta, q̄ quartā conti net (velut fundo vł alia re) rogatus sit restituere hrditatē, simili modo ex Trebelliano senatuscōsulto restitutio fier, perinde ac si quarta parte retēta rogatus eēt reliquā hereditatē restituer. Sed illud īterest, † φ alte ro casu.i. cum deducta siue pcepta aliq̄

SYL. ¶ Siqs. Casus. Dubitabat, re licta aliqua re particulari hæredi, si rogabatur reliquũ restituere, an teneret actionibus hæreditariis, & an habebit quartā: & videbatur φ sic: qa cũ debeat sub noie quotæ, & de ipsa hrditate: non videbatur de aliis dādā: contrariũ decidi tur in vtroq;: ratio est, quia satis est, φ habeat iudicio testatoris. l.in quartā. ff ad l. Falci. habet tamē tūc libe rā: quod secus est si relinquitur quota. No summarium. Itē, φ quādo hęredi assignatur vna vel plures res, hr loco legatarij, & oīa onera remanent apud fideicommissarium. Itē, φ liberum est fideicōmissario fideicommissum futurũ inutile repudiare.]

† Idē dr l si lega. § mul tū. ff. eo.

SYL. ¶ Nihil āt. Casus non figurat in rā glia li rña. modicũ. n. dubitationis hēbat, qd illud, qd de toto dicebat, hēret locũ in pte. l. q̄ de tota ff de rei vē. No. summariũ, & φ idē est iuris ĩ fideicō. quotę ptis, qd in fideicōmissō totius hæreditatis.

b Nihil aũt. Diximus. vt. s. eo. §. sed quia stipłones, & prox. §. Et nota, φ idē iuris est in toto quō ad totũ, qd in parte quo ad partem: vt ff. de acqui. hære. seruus & ff. de vsur. qui scit. in princi. Arg. contra ff. de eui. ex mille.

Tus idē ē in toto quo ad to tũ, qd in pte quo ad ptē, & econtra.

ADDITIO. Tu dic, φ hæc rña pcedit,

c Quartam. vel etiam minus † quarta: sed tamē agitur ad supplemētum, vel retinebit, vt ff. eod. l. prima. §. si hæres præcepto. in fi.

† Quid si plus? dic vt in l. i. § sed si cre. ff. eo.

¶ Adde, φ in eo supplemento, quia hēt sub noie quotę: subibit onera, vt di- cunt

SYL.

eunt glo. & doct. in d. §. si hæres. Et hic etiam, q si coactus adierit, restituit etiã rem sibi à testatore relictam. l. ita tamẽ. §. si præceptis. ff. eo.

a ❡ Remanet. facit. C. de hære. instituen. quoties.

fideicommisso possunt. Item, q legata de iure antiquo ab intestato relicta non valebant. Item, q fideicommissarius & legatarius grauari possunt.

d ❡ Rogare. in codicillis.

b ❡ Actiones. Scilicet creditorũ, non legatorum: qd' dic vt. §. eod. §. sed quia. in fin.

c ❡ Institutus. Vt restituat retenta certa re.

❡ Præterea. Casus. Quærebatur nunquid venientes ab intestato grauari possent. & videbatur q nõ quia hic a. l. non à testatore, & quem non honoro, nec onero. l. ab eo. C. de fideicom. Contrarium deciditur: quia satis dicit saltẽ tacite honorare, ex quo poterat alios instituere, & ipsos excludere. l. conficiuntur. de iu. codi. & quia cũ grauet, in consequentiam videtur honorare, & eis relinquere. No. q non solum ex testamento, sed ab intestato hæredes grauari

re restituit hẽditas, insolidũ ex eo senatusc͠ōsulto actiones transferunt: & res, quæ remanet [a] apud hæredem, sine vllo onere hęreditario apud eum remanet, quasi ex legato ei acquisita. Altero verò casu, id est cum quarta parte retenta rogatus est hæres restituere hæreditatem, & restituit, scinduntur actiones: [b] & pro dodrãte quidẽ trãsferũtur ad fideicõmissariũ, pro q̃drante remanẽt apud hẽdẽ. Quinetiam licet vna re aliqua deducta aut præcepta restituer aliquis hęreditatẽ rogatus sit, ĩ qua maxima pars hæreditatis contineat, ęque insolidũ transferũtur actiones: & secũ deliberare debet is, cui restituitur hæreditas, an expediat sibi restitui. Eadem scili cet interueniunt, & si duabus pluribꝰ ve

deductis præceptisue rebus restituere hæreditatem rogatus sit. Sed & si certa summa deducta præcepta ve, q̃ quartam, vel etiã maximam partem hæreditatis continet, rogatus sit aliqs hęreditatem restituere, idem iuris est. Quę autem diximus de eo, qui ex asse insti tutus [c] est, eadem transferimus & ad eũ, qui ex parte hæres scriptus est.

❡ Hæres ab intestato & fideicõmissarius grauari possũt de restituendo. h. d.

❡ Præterea intestatus quoq; moriturus potest rogare [d] eum, ad quem bona sua vel legitimo iure, vel honorario pertinere intelligit, vt hæreditatem suã totam, partem ve eius, aut rẽ aliquã (veluti fundum, hominẽ, pecuniã) alicui restituat: [e] cum alioquĩ legata nisi ex testã nõ valeãt. [f]

e ❡ Restituat. ideo potest ab his fideicommissum relinquere, quoniam sua sponte relinquere legitimam hæreditatem videtur non instituendo aliũ, vt. ff. de iure codicillo. l. conficiuntur §. primo.

f ❡ Non valeant. Sed quo iure hoc est verum? antiquo non, vt ff. de legat. j. l. j. Item, nouo non, vt. C. com. de leg. l. ij. Dic ergo antiquiori iure locum habere quòd hic dicitur.

❡ Adde. quòd Bartol. in d. l. j. seq. hanc sol. in. ij. col. sed hic text. videtur obstare, cum dicat, non valeãt. designando tempus, quo loquitur: nisi subaudias scilicet iurẽ antiquiori, prout glos. in verbo, possit. ti. seq. in princ. vel ponatur tẽpus

SYL.

tẽpus pro tpe vt sæpe. Hodie vero cõis resolutio est, q valeant relicta ab intestato, quia non remanet hodie dña inter fideicommissa & legata, nisi voce, nomine, & verborum conceptione, vt nota.in.d.l.j.

ad præstãdũ ex verbo fideicommissarij, ex eo saltẽ iurare teneri. No. q nomen, substantia, & receptio fideicõmissorum cãm habuerũt à fide hæredis. Item, qđ non est malæ inuidiæ crimen, sed bona æmulationis affectio, contendere alios virtute superare. Item no q hæres, qui asseritur grauatus, cogit aut soluere, aut iurare Itẽ, q codicil li facti coram quinq; testibus valẽt. Itẽ, q q primò ne gauit, nõ põt postea cõsiten do se tueri ptę textu inualidæ dispõnis.]

excepto legato libertatis.] † Vel dic, qđ d. l. de lega. j. fm noua iura loquit, fm quæ æqparata sunt legata fideicommissis vt. s. de leg. §. sed non vsque.

a ¶ Restituat. Etenim in quantum qs honorat, † & onerari põt, vt.j.titu. j. §.j. ver. hoc solũ. Sed nunquid quartam retinebit? Rñ. vt. j.tit.j.§.j. ver. si. hoc solum.

¶ Et quia prima. Casus. Quęsitũ fuit, si hæres grauatus sit de onere tñ fidei cõmissi nõ cõstet, an saltẽ iurare teneatur se nihil scire de fideicõmis. & vide batq nõ: quia iuramentum hoc purgatorium nõ solet deferri nisi aliquo pbato. l. admonendi.

† rãcor. l.j.§ le.il lo.ti.e.

† Amplia & declara vt dicet i fra ti.px. I pr.n.iu. per gl.nõ pulsic.

SY L.

Eũ quoq;, cui aliqd restituit, † põt rogare, vt id rursũ alij aut totũ, aut pté, vel etiã aliquid aliud restituat.[a]

¶ Qui primò negauit fideicõmissum esse relictũ, postea conuictus non potest dicere in min. solenni voluntate fuisse relictum.h d. fm opi.Ioã. Vel sic: Qñ testator noluit solenniter dispone re, sed in fide hrdis cõmittere,hæres tenetur iurare nõ esse relictum, vel solue re.h d.Aret. Et hãc opinionem approbant doctores in l. fi.C.eo.tit.

¶ Et quia prima fideicõmissorum cunabula à fide hæredũ pendent, & tam nomen [b] q̃ substantiam acceperunt, ideo diuus Augustus ad necessitatẽ iuris ea retraxit.[c]

Nuper & nos eundem principem superare contendentes, ex[d] facto, quod Tribonianus vir excellẽtissimus, † & Quæstor sacri palatij suggessit, constitutionem[e] fecimus, per quam disposuimus, si testator fidei hęredis sui commisit, vt vel hæreditatem, vel speciale fideicõmissum restituat, & neq; ex scriptura, neq; ex quinque testiũ numero (qui i fideicommiss is legitimus [f] esse noscitur) possit res manifestari, sed vel pauciores, q̃ quinq; vel nemo penit. testis interuenerit, tũc (siue pater hęredis, siue ali. qcũq; sit, q fidẽ hrdis elegerit, & ab eo relicti tui aliqd voluerit) si hrs pfidia tentus adimplere fidem recusat, negãdo rem

† alias ex qstor als exq̃store

b ¶ Et quia. Nomen. No. nomẽ consequẽs rei, vt. s. de don. §. est & aliud.

c ¶ Retraxit. Hæc iura sũt. s.eo. in princ.

d ¶ Ex facto. i. ex qõne de facto.

e ¶ Constitutionem. vt C. de fideic. l fi.

* ¶ Adde aliã cõstitutionẽ, quæ est. l. vlt. C. de reb. cre. q̃ cautũ est, vt si cui legatum aut fideicommissũ petenti hrs vltro de-

& ibi doc.ff.de iureiu. contrariũ decidit ea ratione, quia cum in fide hæredum fundata sint fideicõmissa, voluit Imp. fidem exuberare in his, & hrdẽ. si non

tulerit iusiurandũ, & is iurarit: deinde ex testõ reperto appareat nil esse relictum, nihil deberi, quis iuratum sit.] codicillis

f ¶ Legitimus. Not. testes quinq; in codicillis

dicillis necessarios esse, vt C. de codic. l. fin. §. fin. & de fideicommiss. l. fi. ibi, sed siue quinque &c.

a Iurauerit. Nam in omni casu erat olim iurandum & in omni capitulo, vt C. de iura. calum. l. j. in princi. hodie sufficit semel iurare, vt in auth. de iis q ingre. ad appel. §. fi.

SYL. Adde & intellige in iis, quę obueniūt post litē contestatā: sed in iis, quæ contingunt ante, & hodie iuratur in singulis, Bar. in authen. hoc sacramentum. C. de iureiurand. propter calū. dā.]

† al. vniuersitatis

b Necesse eum habere. Sed nunquid hodie corrigitur hoc, cum nulli deferatur inuito, vt C. de iureiurando. l. fina. & l. generaliter. §. sin autem? Respondeo non, quia hęc est posterior constitutio Iustiniani, vt C. de fideicommiss. l. fina. & ita est iste specialis casus, in quo quis compellitur iurare.

SYL. Adde, q ratio specialitatis ponitur in l. fina C. de fideicommiss. quia defertur iuramentum de conscientia sua, quod non potest referri. & licet Ange. ex opin. Salyce. videatur discedere ab opin. gloss. tamen dicendum est, q si hæres probabiliter ignorat: puta quia erat absens, & fideicommissarius potest probabiliter scire: potest referri: si fideicommissarius absens fuerit, vel aliàs probabiliter nesciat, non poterit, prout in fin. in casu. l. lex Cornelia. §. hac. l. ff. de iniur. secundum distinct. Barto. ibi.]

ita esse subsecutā, si fideicōmissari[a] iusiurādū ei detulerit, cum prius ipse de calūnia iurauerit,[a] necesse [b] eum habere vel iusiurandum subire, q nihil tale à testatore audiuerit, vel recusantē ad fideicōmissi vl'is † vl'is vel specialis solōnē coarctari: [c] ne depereat vltima voluntas testatoris fidei hæredis commissa. Eadem [d] obseruari censuimus, & si à legatario vel fideicōmissario aliquid similiter relictum sit. Quod [e] si is, à quo relictum dicit. post quam negauerit, cōfiteatur quidem aliquid à se relictū eē, sed ad legis subtilitatem [f] recurrat, omnino soluere [g] cogendus est.

De singulis reb' per fideicōmissum relictis.

Etiā res singularis, pōt per fideicōmissum relinqui, & tā ab hæde, q̃ a legatario. h. d. Ang.

c Coarctari. Nota propter contumaciam non iurantis eum cōdemnari, vt C. de iuram. calum. l. ij. §. fi.

d Eadem. s. vt compellatur iurare, vel soluere.

e Quod si. dixi, quando cōtumax fuit non iurando, nunc qh iurauit, & per sacramentum fuit cōfessus: vel etiam ante quā iuret, sed prius negauerat relictum, vt in fi. huius titu. dicemus statim.

f Subtilitatē. Quæ est, vt ex quo est voluntas non solēnis, non valeant ea, quæ facta sunt, vt C. de fideicō. l. si veritas. & C. de testa. nō dubium. §. illud.

g Soluere cogendus est, sed quō coarctatur ex non solenni voluntate? sic ergo soluuntur inutiliter relicta, sicut & vtiliter, qd esse non debet, vt. C. de fideicom. l. si veritas. quæ est cōtra. Sol. quidam dicunt, q vbi solenniter testari voluit, & nō fecit, habet locum lex contraria: aliàs si noluit testari solenniter, habeat locum quod hic dr. † vt ar. ff. de iure cod. l. j. sed hæc falsa est: quia & hic de testatore loquitur, qui solenniter facit, vt ibi, Si testator fidei hæredis sui commisit.

Adde, q ista opin. communiter reprobatur hic, & in l. fi. C. de fideicommis. & probatur ex illis verbis, neq; ex scriptura.]

Alij vt B dicebant esse distinguendum an dicat hæres, Non est verum tibi legatum esse. quo casu cogitur probare esse verum & solenne, vt in contrario:

† E. hæc lectio vsq. facta phi ri pistum text. quæ sequunt Frāc Acc. Mar. Sil. & alij de Ro. vt refert Bar. l. 6. C. eo. & Angel. hic quā erit practica, qd hodie ab initio nō cogiti de ferat fidei commissa rius infra si testator volēs solēniter [illegible] fidei suæ commisit tale legatum: quo iurante [illegible] contra recusantē vero agetur cōditione ex isto §.

SYL.

grario:eo saluo, vt si deferatur sacramétum iuret, vt s. proxime: an dicat, Non potes petere, quia est minus solenne. In quo casu cogitur, vt hic. Sed hoc non valet quia secundum hoc expediret ei negare, quod esse non debet, vt ff. de trib l. illud. §. pen. Dic ergo secundum Ioan. aut ab initio confitetur relictū: & tunc nó tenetur ex non solenni voluntate, vt in illa. l. contraria. ¶ Adde hoc verum, dummodo non sit relictum ab eo, qui solénizer nolebat testari, sed solum hæredis integritati confidere, dicta l. finali.]

† ¶ Aut negauit, sed postea fuit per sacramentum vel per probationes conuictus, vt delato iuramento confiteatur relictum: tunc iurare compellitur vt ita ratione sui mendacij teneatur, vt hic. & argu. in auth. de trien. & semis. §. illudium. & §. ad hoc.

¶ Adde & corrige hanc gl. quia corrupta est, secundum gloss. in l. fina. C. de fideicommi.]

* ¶ Ita demum enim ei qui semel negauit, responsum reuocare licet, si nulla sit alteri captio ex eiusmodi pœnitentia. l. de ætate. §. vlti. de inter actio. Nec audiendus est hæres, si ad legis subtilitatem recurrat, causando testamentum esse imperfectum, siue minus solenne, & per hoc non deberi quæ in eo relicta sunt, cum ipse iam ex eo adierit hæreditatem. l. j. §. pro secundo. C. de caduc. tollen.]

¶ De singulis reb⁹ p fideicōmissum &c.

¶ De fideicom. generalibus. s. titu. j. dixit, nunc de specialibus dicit. Accur.

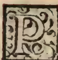
¶ Ar. q̄ h⁹ sit in illo SYL. membro opi. Ioā. fideicōmis. tamē lo fa hic tā impugnat, & si in te nō vel co dicitis. u erit reli ctū: & nō dat ad l. veritas qd q̄ h̄r ses negat legatari⁹ hēt duo SYL remedia, vel qd deferat iu. ramētū: & obti. nēt sie s & d l n vel qd o. neret se p batione: & tūc si bi iputet qd dēt p bari ispō ne soleni nē, vt ibi Cōuenit. uo.

Potest tamen quis etiam singulas[a] res per fideicommissum relinquere: veluti fundum, argentum, hominem, vestem, & pecuniam numeratam: vel ipsum hæredem rogare, vt alicui restituat, vel[b] legatarium, quāuis a legatario legari nō possit.[c]

¶ Res hæredis & aliena potest per fideicommissum relinqui in qua potest fideicommissarius grauari, dummodo nō oneretur vltra commodū: & re aliena relicta, ipsa, vel æstimatio danda est. h.d.

¶ Potest autē non solum proprias res testator p fideicommissū relinqre, sed & hr̄dis, aut legatarii, aut fideicōmis-

Potest tamen. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò ponit de fideicommisso pecuniario. Scdō de libertatibus, Tertio p q̄ʒ verba fieri debeāt. Scda ibi, Libertas quoque. Tertia ibi, Verba. Diuisio.

¶ Casus non figurat. cū tradat r̄la gn̄alis. No. q̄ qualibet res, quę sit in commercio, p fideicōmissum relinqui pōt. Item, q̄ non solū hę res grauari pñt, sed legatari⁹: Itē, q̄ olim à legatario non legabatur.]

a Singulas. nō solum generaliter, vt s. titu. j.

b Vel legatarium. s. rogare, vt aliquid alicui restituat.

c Non possit. Antiquo iure inspecto, sed nouo iure aliter est. nam potest a quolibet, qui commodum quocunque modo hét, legari & fideicōmitti, vt C. cōmunia de le. l. j. §. fi. & hoc stati subijcit.

¶ Adde, q̄ non solū ipsi grauari pñt, qui commodum sentiunt, sed eius hæredes, l. si fuerit, §. fi. ff. de lega. iij & intellige de commodo æstimabili. l. plane. ij. §. fi. cum l. seq. ff. de leg. j.

¶ Not. Casus Quærebatur, an res hæredis vel aliena fideicōmitti posset, & videbat q̄ non, quia nra sine facto nō a nobis non abdicant. l. id quod nrm ff. de regul. iur. & nemo cogitur vendere suum l. nec emere. C. de iure deli. Contrariū dr̄, quia eius mentis dicimus testatoré fore, vt velit æstimationé solui, vt dictum est in §. non solū s de leg. No. summ. Ité, q̄ legatū vel fideicōmissum non valet in eo pluri, quo grauamé excedit cōmodum. Ité, q̄ grauatus fideicō. tenetur saltem ad æstimationem.] SYL.

Alterius

a ¶ Alterius. Refert tñ, an leget rem extranei, an hæredis. primo casu distinguitur, an sciuerit alienam, vel crediderit suam: scdo nõ, vt. s. de leg. §. non solum. versicu. quod autem. & ff. de lega. ij. l. vnum ex familia. §. si rem.

* Adde, quòd non intelligitur cepisse ex testamento, ita vt rogari possit aliquid præstare, nisi apud eum cer tũ remaneat emolumẽtum l. quidam testamento. §. si tibi. ff. de lega. j. & ideo nec cui seruus legatur manumittendus, fideicommissso grauari potest, vt quid

†Idem in codicillis j. § pterea supra. ti. proxi.

sarij, aut cuiuslibet alterius. ᵃItaque & legatari*, & fideicõmissari*, nõ solũ de ea re rogari põt, vt eã alicui restituat, q̃ ei relicta sit: sed & de alia, siue ipsius,[b] siue aliena sit. Hoc solum obseruandũ est. ne plus q̃s q̃ rogeṫ alicui restituere, q̃ ipse ex † testõ ceperit. Nam quod amplius est, inutiliter [c] relinquit. Cũ

eius rei gratia præstet. l plane. §. vlti. de legatis primo. l. nemo. §. primo, de regu. iur.]

b ¶ Ipsius. f. legatarij.

c ¶ Inutiliter. facit. ff. de leg. j. plane. ij. §. fi. & l. videndum. & ff. de lega. iij. l. j. §. sciendũ. & l. iij. §. Iulianus. & l. si legatarius. Sed contra in d. l. plane. §. si cui. Sed ibi stetit per legatariũ, quominº meliorẽ acceperit: vel melior vr̃ eẽ quẽ elegerit, licet deteriorem elegerit, vt argum. j. de act. §. p̃terea. It̃ arg. cõtra. ff. de leg. ij. l. Imperator § j. ibi, enim vero &c. Sed hoc, quod hic dicit, intellige, qñ in quantitate legaṫ alicui, & in quantitate oneraṫ, ibi aũt, qñ quantitas datur, & in spẽ grauatur, quo casu tñ vr̃ æstimasse spẽm suã legatarius accipiendo quantitatem. vt ex eadem. l. colligitur. †

† Et hoc qñ species era: sua fi vero alie na species tenet hic. Vbi sic re linq̃ spe cies, si fim ple graue tur, hẽt.

S Y L. ¶ Adde tñ, q qñ grauatus debet restituere post aliquod tps quantitatem, & fuit honoratus in quantitate, licet iure ciuili teneaṫ computare vsuras s̃m illud tps. d. l. Imperator. §. si centũ. quæ hodie sunt p̃hibitæ. c. j. de vsur. poterit tñ ho-

locũ iste text. si alternatiue procedit text. in d. § si cui.

die grauari in plus vsq; ad quantitatem honesti lucri. vt tradit Barto. in d. l. imperator. § cũ quidam. si vel d. lucrum p̃ceperit, vel percipere potuerit.

¶ Item contra. ff. ad l. Fal. sed & si non seruus. in prin. Sed & ibi eodẽ modo rñ de quia quantitas erat legata, & onus erat positũ in faciendo. Sed cũ quantitas legaṫ, & in quãtitate grauaṫ, sicut hic loquitur, nunquid quartam iure Falcidiæ potest oneratus retinere, siue sit legatarius siue fideicõmissarius, qui sit grauatus? qui dam dicũt, q sic, vt argu. ff. ad l. Fal. l. pœnales. §. si. Nos contra. vt in eo. tit. l. ex Falc si interueniat. §. nunquã & de vulg. subst. cohæredi. §. cum filiæ.

aũt aliena res per fideicõmissum relinquit, necesse ẽ ei, q rogatus est, aut ipsam redimere & p̃stare, aut æstimatio nem eius soluere.

¶ Etiam libertas seruo per fideicommissum potest relinquit & non tãtum seruo proprio, sed etiam alieno, vt, qñ poterit, emaṫ, & manumittaṫ.[h] d. Are.

¶ Libertas †quoq;

† Et. l. libertates. ff. de fid. li ber.

¶ Adde hæc vera, nisi ex præsumpta mẽte defuncti aliud appareat, puta si partem sit rogatus restituere: secus si totam s̃m distin. quæ fit in d. § fin. vel nisi ex liberalitate expressa vel præsumpta hæredis, qui dum posset Falc. detrahere, totum soluit: nam: tunc legatarius illud retinebit. l. j. §. inde Neratius. ff ad Treb. & ibi Bar. in fi.]

S Y L.

** Illud, quod dr̃ prope fi. tex. nostri, q re aliena p̃ fideicõmissum relicta, oportet hæredem aut ipsam redimere & p̃stare, aut eius æstimationem soluere, intelligi debet s̃m tex. in §. non solum su pra de lega.

¶ Libertas quoq; *Casus* non esset figurandus, quia prosequiṫ regulam, quã in prin. posuit: tñ videbaṫ relictum libertatis alieno seruo non valere: quia cũ non cogatur quis vendere, nec seruus noster sine nostra voluntate à nobis abdicari possit, non vr̃ valere, & si dr̃, præstabitur æstima-

S Y L.

æstimatio, vt s. prox. §. rñ. q̃ cum libertas sit inæstimabilis, non poterit præstari, & per consequens nec re ipsa, nec in æquiualenti poterit adimpleri fideicommissum cuius contrariũ dr ea rõne, q̃ posset esse, q̃ dñs ex voluntate venderet, præstita eidẽ æstimatione, ad quod tenetur grauatus, & tali casu libertas conferri posset, quãuis regulariter aliter sit. No. q̃ fideicõmissaria libertas dr, qñ grauatur qui grauari potest, vt manumittat. Item, q̃ fideicommissaria libertas potest relinq etiam seruo alieno. Item, q̃ grauatus dare libertatem seruo alieno tenetur emere, & præstare, si potest. Itẽ, q̃ dominus serui, cui libertas est relicta, non cogitur manumittere aut vendere, nisi aliquid consecutus sit à testatore. Item, q̃ tale fideicommissum non extinguitur, si dominus nolit vendere, sed pendet. Item no. q̃ illud, quod differtur, non aufertur.

§. si quis alienum. ff. de fid. liber.

b ¶ Non vendat vel etiam si vendat, sed vltra iustum pretium vendere vult nã tunc perinde est, ac si non vendat, vt. ff. de leg. iij. non dubium. §. fi.

seruo per fideicõmissum dari potest vt hæres eum rogetur manumittere; vel legatari[a], vel fideicommissarius. Nec interest, vtrũ de suo proprio seruo testator roget, an de eo, qui ipsius hæredis, aut legatarij, vel etiam extranei[a] sit. Itaq; & alienus seruus redimi & manumitti dẽt. Qđ si dñs eum nõ vendat,[b] (si modo[c] nihil[d] ex iudicio eius, qui reliquit libertatẽ, † recepit[e]) non statĩ extinguitur fideicommissaria libertas, sed differt[f], quia possit, tpe procedente, vbicunque occasio serui redimendi fuerit, præstari libertas.

¶ Manumissus p fideicõmissum fit libertus manumittentis; directo, testatoris: & directo libertatem non q̃rit, nisi tempore testamẽti & mortis fuerit testantis h.d.

¶ Qui autem ex fi

** Similis gl. s. de leg. §. non solum. versi. non potest redimere.] † alias percepiẽ

¶ Adde, q̃ si dominus dixerit se velle vendere certo pretio, quod grauatus dicat immodicũ: iudice declarante, tenetur postea dominus vendere pro pretio declarato, secundum Bart. in d. §. fin. qui mouetur per text. in d. l. nõ dubium. §. si is cuius. qui videtur potius dicere contrarium, ibi, idem & si plus iusto. & ibi, volenti domino.] SYL.

a ¶ Extranei. licet etiã crediderit suum, vt. ff. de fidẽicom. liber. Paulus. j. rñ. & l. alieno. in princ. Sed in pecuniario legato distinguitur, sciuerit vel ignoraue rit rem alienam, vt s. de legat. §. non solum. ver. quod autem.

SYL. ¶ Adde tamen, q̃ in contrarium facit tex. in l. alieno. ff. de fideicom. lib.]

*¶ Adde, q̃ licet text. noster videatur indifferenter loqui, est tamen aliqua differentia vtrum quis rogetur manumittere seruum suũ, an alienum, quam eleganter docuit Vlpia. in l. generaliter.

c ¶ Si modo. interpositio est.

d ¶ Nihil. si enim aliquid etiam modicum relinquitur alicui, vt vendat, & ille legatum accepit, compellitur vendere, vt hic, & C. de fideicom. libe deberi. & l. si re donatam. & C. ad l. Falcid. si ea cu ius filium.

e ¶ Recepit. s. dominus istius.

f ¶ Differtur. quod differtur, non aufertur. sic. ff. de iud. cum furiosus. Argumen. contra. C. de inoffi. testamen. si mus. §. finali. Quod differtur non aufertur.

¶ Adde, quòd ibi erat in potestate filij preparare querelam: & ideo ea delata aufertur, vt non transmittatur ad extraneos.] SYL.

¶ Et. ff. de vsufr. si vsusfructus.

¶ Adde, q̃ ibi aufertur propter moram & culpam suam. SYL.

Item

¶De isto brocardo vide late apud Bar.

SYL.

in l. in eter stipulātē

§ sacrā. ff. de verb. obli.

¶Item nota, q. inspicitur quod eueni- re potest. † sic. ff. de iurisd. omn. iudic. si idem. §. fina & ff. de adimen. lega. l. si seruo.

¶ Qui aūt. Casus. Quærebatur cuius esset libertus ille, qui per fideicōmissum manumittebat̄: & videbatur testatoris quia per fidei- commissum testatori succeditur, non grauato. l. coheredi. § cum filiæ. ff. de vulga. & pup. contrarium decidit: quia inspicit̄ manumittens, & huius mentis videt̄ fuisse testator non dando libertatem directo, sed per fideicōmissum & aliàs ē. dictum fuit. Itē̄ videbatur, q. non solum illa duo tpa essent inspicienda, sed tps aditæ hæreditatis, cum liber tas non cedat nisi ab adita. l. j. §. in nouissi no. C. de cad toll. sed dic, q. sufficiunt hæc duo tempora tantum: nam seruo alieno non potest directa libertas relinqui. l. seruo tuo C. de testamen, ma. Vnde nisi esset testatoris tempore testamenti, non posset ei relinqui directa libertas, & idē si alienaretur ante mortem, quia res ad casum deuenisset, à quo no posset incipere: sed qñ his duobus tpibus est testatoris, non pōt ante aditā cadere hæc difficultas: quia non est qui eum alie. et. ita declarat Iaf. hic No. q. manumittens efficitur patronus. Item, q. directo manumissus fit libertus manumittentis. Item quis dr̄ libertus orcinus. Itē, q. non potest directam liber tatem consequi, qui duobus temporibus non fuit testatoris. Item quis dici-

¶alias di recta

deicōmissi cā manu mittitur, nō testato ris fit libertus, ēt si testatoris seru⁹ sit, sed eius, qui manu mittit.ᵃ At is, qui di recto testō liber eē iubet̄, ipsius testato ris libertus fit, qui etiam orcinus ᵇ ap pellat̄. Nec alius vl lus directo ex testō libertatem habere pōt, q̄ qui vtroque tempore testatoris fuerit, & quo face ret testm̄, & quo moreretur. † Directo aūt libertas tūc dari vr̄, cum nō ab alio seruum manu mitti rogat, sed velut ex suoᶜ testamē toᵈ libertatem ei cō petereᵉ vult.

¶ Siue præceptiuis siue rogatiuis ver- bis fideicommis- sum fiat, valet Are.

¶ Verba † autem fi deicōmissorū hæc maximeᶠ in vsu ha bentur: peto, rogo, volo, mando, fidei tuę committo: quę pinde singula firma sunt, atq; si oīa in vnū cōgesta essent.

tur dare directò libertatem.]

a ¶Eius qui manumittit. i. hæredis, vel legatarij, vel fideicom. C. de fideic. liber. l. ij. quibus.

* ¶Adde, q. manumissus ex causa fidei- commissi in quibusdā non habet̄ pro liberto, vt quā- tum ad operas, & quædā alia, quæ annotauit. Accur. in l. pen. ff. de diuor.]

b ¶ Orcinus. sic dictus ab orco. i. manu missus ab eo qui tendit ad orcū. i infernū. Vel ab orthos, quod est rectum: vnde orthin⁹. i. directe manumissus. Vel ab orco, quod est capio, (nam & inde archiorcus) q̄a multa capiūt manumissi in testō, in quo multa fiunt.

Orcinus q. & vn de dr̄.

† In hūc locū vide .le. lib. iij. Parer. in a.

SYL.

* Alc. lib. j. Prætermi. contend t legendum esse orthinus, de quo latissime dissent And. Tiraq, in repe. l. si vnq̄. in ver, libertus. nu. 107. C. de reuo. don.]

* ¶Adde, q. Theophilus vertit χαρωνίτας νῦν i. charontium, a Charonte inferorum portitore: vnde huic textui magis congruit vox orcinus, quam orthinus.]

c ¶ Ex suo. non expectata manumissione ab alio facienda.

d ¶ Testō. vel ēt codicillis testō confirmatis, vt ff. de ma. test. libertas.

¶Hodie tamen etiam in codicillis ab intestato dari potest libertas directis verbis.]

SYL.

e ¶Competere quæ competit hæreditate adita etiam ab vno ex pluribus hæredibus, vt ff de manu. testa. l testamento. §. testamento.

f ¶ Verba. Maxime. id hoc dicit, quia quibus

quibuscunq; verbis relinqui pñt, vt s. de leg. in prin. siue directis, siue pcarijs vt C. com. de leg. omne verbum & facit ff. ad Treb. l. Scæuola.

SYL. ¶ Adde. l. vnū ex familia. §. fi. ff. de lega. ij. l. peto. in princ. l. codicillis §. mře. eo. titul. & de verbis enunciatiuis vide Bart. in l. Lucius. §. filiam. ff ad Treb. & in d §. fi. ** Immo dixit maxime, qa sunt, & alia, de qb⁹ diximus. s d le. §. j. vix. n. est, vt verbis directis fideicommissum cōcipiat, quod à fid sola & pudore hæredis sumpsit denominationem. Nec mouet. l. oē verbū. qa nō hēt illū sensum, sed q oē verbū volūtatē testatoris demonstrās exequi debet, nec referre directū sit, an precarium.]

ADDIT. Et hoc verum, si verba impor tēt dispōnē, itē fideicommissum, vel ad hoc extēdi possint ex cōiectura ta mente testōris, ñ als, vt l. pñ. § pe. ff. d leg. iij. * ¶ Adde. q & nutu, nedum verbis, fideicōmissum relinqui pōt. l. nutu. ff. de leg. iij. l. & in epistola. C. de fideicom.

¶ De Codicillis.

¶ Olim Codicilli non erant in vsu: hodie vero eorum vsus est vtilis & necessarius: & illis primum robur diuus Augustus de prudētum consilio attribuit. Areti.

Nte Augusti tēpora cōstat codicillorum ius in vsu nō fuisse: sed prim⁹ Lucius Lētulus (ex cuius persona etiā fideicōmissa esse cęperunt) codicillos introduxit. Nā cū decederet in Africa, scripsit codicillos testō confirmatos,[a] qbus ab Augusto[b] petiit p fideicōmissum, ut faceret aliquid. Et cum diuus Augustus volūtatē eius implesset, deinceps reliqui eius[c] auctoritatē secuti, fideicōmissa præstabāt & filia Lentuli, legata, quæ iure nō debebat,[d] soluit Di

¶ De codicillis.

Cōsinuatio. ¶ Quia testamēta, & eorū accñtia dicta sunt, nūc de codicillis i. de paruula vel de minima scripta volūtate. Nā iō codicilli dñr, qa in breuiori chartula vel codice, q testm̄, fiebāt. & solū in eis q̄dā fideicōmissa relinquebanē: & tales sunt ad testm̄, qualis est scapha ad nauē. Sed nunqd scdm hoc pñt fieri sine scriptura? Quidā dñt q non: sed tñ dico etiam sine scriptura hodie fieri posse, licet forte olim in scriptis tātū fierent.

Cod cilli sine scriptura fieri possunt.

vt C. de bon. lib. l. fi. in prin. Accur.

Nte Augusti. ¶ Iste titu. diuidit in iiij. par tes. Primò, qūo fuerit introduct⁹ vsus codicillorū. Scdò, qñ codicilli testō cōfirmati valēt. Tertiò, an hdītas directo possit dari vel adimi in codicillis. Quartò, anqs possit facere plures codicillos. Secūda ibi, non tm̄. Tertia bi, Codicillis. Quarē ta ibi, Codicillos.

Diuisio.

SYL. ¶ Añ. Casus ñ figurat cū tatū ius antiquū recitet. No. q ius codicillandi ab Augusto traxit originē. Itē, q exēpla principū sūt imitanda.]

a Confirmatos. Hic not. q quatuor modis codicilli cōficiunt aut. n. in futurū cōfirmant: ve luti testō prius facto, in quo dictum ē, Quicquid dixero in codicillis, valere volo: & postea codicilli facti sunt. Aut in pteritū: veluti codicilli prius facti, testō facto postea cōfirmati sunt: & hi duo Casus sunt. C. eo. l. siue in initio.

Codicilli fiunt post testm̄.

Codicilli fiunt ante testm̄.

SYL. ¶ Et sic cōfirmatū pcedit confirmans in dispōne, sed non quò ad intellectum & voluntatē, quia ea censet pcedere: & facit ad plures. qq. quas mouet hic Ang.

¶ Tertiò fiūt cū testō: veluti cum testator, qui testm̄ implere nequierit, addiderit vt vim codicillorum haberet, vt C. eod. l. fi. §. illud planè ibi, nisi id ille &c. Quartò fine testō. s. ab intestato vt ff. eo. conficiuntur. & j. eo. §. non tm̄. & C. eo. non idcirco. hic autem fuerunt cō firmati vel ante, vel post.

b ¶ Augusto. cui aliquid relinquebat.

c ¶ Eius. s. Augusti.

d ¶ Nō debebat. Quia legata non debe

bantur nisi ex testamēto iure antiquo, vt diximus.s̄.ti.ij.§.præterea.

a ¶ Non posset. Propter impotentiam facti, vt quia non habet tot testes, qui testamento conficiendo sufficiant: secus si ꝑpter impotētiam iuris, vt ff. e. l.diuus. §. codicillos. quæ est contra. Et ꝓbatʳ hæc solutio.ff.e.con ficiuntur . §. codicilli.

†alias in terq;eos.

SYL. ¶ Nō tantū. Casus similiter non figuratur, cum recitetur correctio iuris antiqui. No.codicillos fieri posse ab intestato:qa venientes ab intestato vidētur tacite instituti, vel eis relicta hæreditas l.ꝯficiunt. ff. de iure codi. Item, ꝙ codicilli qn̄cunq; facti valent, dūmodo ab eis non sit expsse recessū.]

b ¶ Confirmentur scilicet expssim, vel ēt si quo iudicio retineatur prima voluntas, vt ff.eod. l.ante tab. testi. Sed Io.contra. nā siue ante, siue post fiāt, semper vñr confirmati, vt hic dicitur statim, & ff.eo.si quis cum §.an.

citur autem Augustus conuocasse sapientes viros, † inter quos Trebatiū quoq; , cuius tunc auctoritas maxīa erat: & quæsisse, an posset recipi hoc, nec absonans à iuris rōne codicillorū vsus esset: & Trebatiū suasisse Augusto, ꝙ diceret vtilissimū & necessariū hoc ciuibus esse pp magnas & lōgas peregrinationes, quæ apud veteres fuissent: vbi si quis testamentū facere nō posset,[a] tn̄ codicillos posset. Post quæ tpa cum & Labeo codicillos fecisset, iam nemini dubiū erat, qn codicilli iure optimo admitterentur.

¶ Etiā ab intest. codicilli fieri pn̄t: sed qn̄ ante testm̄ fiebāt, nō alr valebāt, nisi erant in testō confirmati: hodie verò semper videnť confirmati. Ang.

¶ Non tantum autem testō facto pōt quis codicillos facere, sed & intestatus quis decedens fideicōmittere codicillis pōt. Sed cū ante testm̄ factum codicilli facti erāt, Papinianus ait, nō aliter vires hr̄e, q̄ si speciali postea voluntate confirmentur.[b] Sed diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, ex ijs codicillis, qui testamētum præcedūt, posse fideicommissum peti, si appareat eum, qui testamentum fecit, à volūtate, quam in codicillis expresserat, non recessisse.

¶ In codicillis hæreditas directò dari vel adimi nō potest, nec cōditio institutioni apponi, nec substitutio fieri: sed per fideicommissum sic. Ang.

¶ Codicillis autē hęreditas, neq; dari,[c] neq; adimi po-

& Lab intestato. Accur.

¶ Adde, ꝙ in libertatibus remanet differentia s̄m Io.Fab.hic. SYL.

¶ Codicillis autem. Casus non figurať in regula, cuius rō sola est obseruatio testamētotū inducta, ne confundanť, vt hic dr̄. quare autem nō possit adimi hæreditas in codicillis, declarat hic Ia. Not. hęreditatem nec dari nec adimi directo posse in codicill. nec exhęredationem fieri, nec substitutionē directam, secus si per fideicommissum. Itē not. plures codicill. fieri posse, quāuis fieri non possit nisi vnicum testm̄. Itē codicillos nullā iuris solennitatem desiderare.] SYL.

c ¶ Neq; dari. directò: sed per fideicommissum, siue ab eo, quē prius fecerat hęredē, siue à legitimis, bene potest relinqui vt ff.eod. l.ij.§. fi. & C. eo. hæreditatem. &.j̄.proxi.vers.

ADDITIO.

Et assignat glo.in d.l. hæreditatem. ratio-

tionem differentiæ: quia non tantum aufertur per fideicommissum, sicut directò aufertur. Vel dic s̄m Salyce. aliqua virtus attribuitur vni, quæ non attribuitur alteri, vt l. fin. C. eod. & maiorē uim testamenta, q̄ codicilli, habēt, propter maiorem solennitatem in eis requisitam. Ang.

Vt adēptio facta codicillis efficax sit, ponit cautelam Ioā. Dilec. de arte test. tit. de mut. testa. cau. viij.

test: ne confundat[a] ius testamentorum & codicillorū: & iō nec exhędatio scribi. [b]Directò autem hęreditas codicillis neq; dari, neq; adimi pōt. Nam per fideicommissum hæreditas codicillis iure relinquitur[c]. Nec conditionē hęredi instituto [d]codicillis adijcere, [e] ne-

*¶ Quod dr̄, directò hæreditatem codicillis dari nō posse: id verū est ī codicillis pagani, nō etiam militis l. q̄rebat̄ & l. militis. ff. de milit. testam.]

a ¶ Ne ꝯfundat̄. i. ne istę duæ volūtates sic misceantur, vt vna ab altera discerni non possit: nā si idē significarēt, quare diuersa noīa darentur, vt C. eo. si idem.

*¶ Adde aliā rōnē in l. qd̄ p manus. ff. eo. & s̄. ti. ij §. p̄terea. qd̄ & ꝙ nec legata codicillis iure veteri dari poterāt, vt Institutionū lib. ij Caius scribit, & ex recētioribus Raph. & Are. ī l. j. de leg. j. nisi hi codicilli testō confirmati essent, qd̄ & Alcia. annotauit. l. verbum erit. de verborum significa.]

b ¶ Scribi s. vt de iure valeat.

c ¶ Relinquitur. Sed qua actione hæc hæreditas, vel etiam alia in codicillis relicta petentur? Rn̄d. quidam condictione ex l. vt ff. de ꝯdict. ex le. l. j. Vel dic, vtili actione ex testō, cū ad instar testī codicilli sint inuenti, vt ff. eo. l. ij. §. j.

d ¶ Instituto. s. in testamento.

e ¶ Adijcere. Et cui conditioni adiectæ necesse parere non habet, sed in eius cōdōnis defectū de adēptione hr̄ditatis cogitasse vr̄, vt ff. de ꝯdi. insti. l. pe. ī fi. (i) Sed forte in vanū cogitauit, vt ibi dixi.

ADDIT. (i) Idem econtrario: quia cōditio apposita in testō nō pōt in codicillis remoueri, qa tunc pure hr̄ditas dari vr̄, cōtra istū text nisi forsan ob fauorē liberorū per no. in l. diuus ff. eod. cl'a tñ derogatoria apposita ī testamento pōt in codicillis reuocari, vt p Ang. hic.

que substituere directò[f] quis potest.

¶ Plures codicillos vnus facere potest, omnes habentes effectum: secus in pluribus testamentis. Aret.

¶ Codicillos autē etiam plures[g] quis facere potest: & nullam[h] solennitatem ordinationis desiderant.

f ¶ Directò. si tñ substituerit, vr̄ rogasse per fideicōmissum vt restituat, vt ff. ad Trebell. l. Scæuola. Adde tñ, ꝙ tutius est, īseri in codicillis clam hāc Et uoluit hāc suā voluntatem valere iure codicillorum, & omni alio iure vltimæ voluntatis, quo meli⁹ & efficacius valere poterit. nam tūc valebit institutio & substitutio directa in vim fideicommissi, vt per Bar. in l. j. ff. eodem. & Io. Dilect. de art. testan. tit. de testa. caute. x.

g ¶ Codicillos. Plures. Vt etiam omnes valeant, nisi contrariam contineāt voluntatem, vt C. eod. l. cum proponas. aliud in testamentis, vt s̄. quib. modis testa. infir. §. posteriore. & facit. ff. eo. diuus. §. primo.

h ¶ Et nullam. s. de illis quatuor, quæ in testō desiderantur: vel septē testiū, vel sigillorū, vel ꝙ sua manu scribant̄: vel ꝙ subscribant testes, vt s̄. de testa. §. j Sed quædam solennitates & hic desiderantur: vt sunt quinque testes, vt diximus. s̄. titu. ij. §. fin.

**Adde, ꝙ his solis licet facere codicillos, qui & testari possunt de iure. l. diui. §. penultimo, eodem titulo. Aliud in donatione causa mortis. l. tam is. de mort. causa donationibus.]

Explicit liber secundus.

LIBER TERTIVS.

De hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur.

Cõtinuatio. Aliquã rubri.est generalior tex.

Hæc rub. est gñalis ad oés sequentes titulos vsque ad titu. de bonorũ possessione, vbi mistim tractabit ex testõ & ab intestato: sed tex. huius titu. loquitur tñ de suis hęredibus. sic & als. ff. si cert. pe. de reb. credit. vbi tractat de mutuo ĩ specie tantum. Accur.

¶ Liber Tertius.

¶ De hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur.

¶ Intestatus dicitur quis decedere pluribus modis, qui hic describuntur. Angelus.

Ntestatus decedit, q aut omnino testamentum

SYL. ¶ Cõtinuat hæc rub. per Iusti. s. in titu. qb. alie. li. vel nõ in §. fi. vbi inqt: visis modis, quibus particulares res acqruntur, sequit videre quib⁹ acquirant per vniuersitaté, qd̃ fm eũ ibi fit iiij. modis: p hr̃ditaté, bo. possessio. arrogationé, & addictioné cã libertatũ conseruãdarũ. subdit, pri⁹ ergo é, vt videamus de hr̃ditatib⁹. quarũ duplex é condõ: ex testõ, & ab intesta. subiũgit se statĩ dicturũ de ijs, q̃ ĩ testis nobis relinquunt: qd̃ cũ pfecerit Imp. subdit alterũ mẽbrum intestatorũ: p quo é casus ĩ l. j. ff. si ta. testa. nul. exta. q mod⁹ cõtinuandi, licet fit ad remota, cõtra. l. ij. ff. de sta. ho nõ est ad remota respectu materiæ: & Impera. alias hoc modo continuãdi vtit in tit. de leg. & in tit. de vsu & hab. in fin. & j. de obli quæ ex delic. nasc.

Ntestatus. ¶ Tot⁹ iste titu. diuidit in iiij. partes principales. Primò ponit, qs dicat decedere intestatus. Secũdò, q prima cã est libero rum: & q sũt liberi & sui. Tertiò de emancipatis, qũo admittũtur, & de adoptiuis. Quartò ponit aliquas suas correctiones. Secũda ibi, Intestatorũ autẽ. Tertia ibi, Emancipati autem. Quarta ibi, Sed ea omnia. Ang. Are.

¶ Intestatus. Casus non figuratur, cum hic ponatur definitio seu descriptio in testati. Nota hic esse textum contra illam regulam, quòd qualitas adiecta verbo intelligitur secundum tempus verbi: nam qualitas decedentiæ non competit viuenti, cũ dicat, qui testamentum non fecit: cum fieri possit vltimo vitæ spiritu. l. quarta. ff. locati. tamen non est hoc inconueniens, vt est text. in l. si quis posthumos. §. quòd si moriente. ff. de lib. & posthu. Item not. q intestatus dicitur ille, qui omnino testamentum non fecit. Item, qui non iure fecit testamentum. Item q paria sunt, testamentum non esse factum, vel factum & non legitime. Item quod dicitur intestatus ille, cuius hæreditas nõ est adita.] SYL.

Non

non fecit, [a] aut non iure† fecit: [b] aut id, quod fecerat, ruptum [c] irritumve [d] factū ē: aut si ex eo nēo hr̄s extiterit. [e]† ¶ Prima cā successionis est suorum: qui dñr, qui primū locum obtinent: si ue naturales sint, si ue legitimi. h.d. ¶ Intestatorū autē hęreditates ex lege xij. tab. primum ad suos hr̄des ptinēt. Sui autem hæredes existimātur (vt su-

Testari aliqui volunt aliq non pñt.

a ¶ Non fecit. Vel quia non vult, vel quia nō pōt vt pupillus, furiosus: licet hi improprie intestati dñr esse, quia & si vellent testari, non possunt, vt ff. de suis & legi. l. j. in prin.

S Y L. ¶ Adde, q̄ hi quantum ad hunc tractatum sunt intestati, sed de pprietate nō, l. j. ff. de suis & legit. quod facit ad statutum, q̄ mater non succedat filio intestato statibus agnatis, an vendicet locum in intestabili: de quo per docto. maxime Deci. in l. generaliter. C. de insti. & substi.]

*

†Not. paria ee, q̄d ñ fieri. & nō legitime fieri facit l. nō putauit § nō quis. ff. d bon. poss cōt tab. † i. hr̄ditatē non adierit. l. j. ff. d suis & leg hę. cōcor cū tex. hic §. cū aūt. infra eo. & § pximo. instit. ij.

S Y L. b ¶ Non iure fecit. Quia caruit solennitate testium, vel non habuit testamēti factionem, & fecit.

¶ Adde tex. in l. j. ff. de iniu. rup. & dum gl. ponit exemplū in eo, qui de facto fecit testm̄, pōt adduci tex. in l. si quæramus. ff de testa. Item in illo, qui præterijt. s. de exhære. libe. in prin.

Testm̄ p duo rumpitur.

c ¶ Ruptum. Arrogatione, vel agnatione posthumi, vt s. quib. mod. testa. infirm. j. respon. †

S Y L. ¶ Adde, q̄ de hoc est tex. in l. iij ī princ. ff. de iniust. rup. & in §. posthumi. s. de exhære. lib.]

†Intellige vt ibi p Io Fab. Porc. & Ang.

¶ Et nota, q̄ non est per omnia idem, q̄ñ rumpitur, ac si nullum factū esset, si tñ fecit codicillos: cum primo casu s. q̄ñ rumpitur, legatum, vt ex codicillis non valeat, vt C. de codic. l. j. secundo sic, vt s. de fideicom. hære. §. præterea. & ff. de iure codicil. si quis eum. in fin. j. respon. & in l. ab intestato. & s. tit. j. §. non tantum.

S Y L. ¶ Adde, q̄ in primo casu ratio est, quia codicilli pēdent à testamento. l. ab intestato. in fi. ff. de iure codicillo. quod nō esset, quando expresse vel tacite essent grauati venientes ab intestato, l j. C. de codicil. Item hodie non procedit hæc differentia, per auth. ex causa, C. de libe. præte.]

d ¶ Irritumve. Vt per capitis diminutionem testatoris, vt s. quib. mod. testament. infir. §. non tamen. & facit ff. de verb. sign. intestatus.

¶ Adde, q̄ dr̄ irritum et quod non iure factum est. §. alio quoque modo. s. qui. mo. test. infir. Item q̄ñ sibi mortē consciuit ob crimē, l. si quis filio. §. eius. ff. de iniu. rup. S Y L.

e ¶ Extiterit. Sunt & alij duo modi: vt per querelā, vel contra tabulas testamento rescisso, vt C. de col. vt liberis. Accur.

ADDITIO. Hoc verum si sit mota ante aditam hęreditatem: secus si post: quia prætor non potest facere desinere quem esse hęredem. §. quos autem. j. de bono. poss. Ang.

¶ Intestatorum, Casus literaliter tantum figuratur; quia procedit describēdo & tradendo regulam. Not. quòd prima causa successionis est suorum. Item, q̄ hęreditas intestati primò debetur liberis ex l. xij. tabularum. Item nota qui sint sui. Item, q̄ dictio, supra, denotat ex interuallo: ibi, supra diximus. ex quo nota, quòd sufficit allegare in genere ad probationem alicuius rei. Item, quòd patria potestas requiritur tempore mortis in suitate. Item, quòd viuens moritur. Item, q̄ verbum naturales, importat aliquando legitimos & naturales. Item, q̄ per oblationem curię quis legitimatur. Item, q̄ filij per subsequens matrimonium legitimantur, & efficiuntur legitimi hæredes parentibus suis. Item, quod quis debet consequi meritum & honorem ex eo bono, cuius est causa.]

* ¶ Verba. l. xij. tabula. cuius mentio habetur in hoc tex. hæc fuisse traditum est, intestatorum hæreditates, primò suorum hæredum, velint nolint, sunto: his deficientibus, proximus agnatus familiam habeto.]

a ¶ Supra diximus.s.de hære.qualita.& diffe.§.sui.

b ¶ Fuerint.Item aliud est necesse:vt ne mo eos præcedat,vt ibidem dicitur,vt s. de hær.quali.& differ.§.sui.

c ¶ Ex filio nato.Aliud si ex filia, vt s. de patr. pote. §.fin.

Prognat⁹ & abnepos.

d ¶ Prognatus.Idest procul à me natus: quia in quarto† gradu est mihi, qui vocatur abnepos, vt j. de gradib. §. quarto. Vel dic† composi tum poni pro simplici.i.na tũ vel natá: & sic pone p pronepote p-dicto. Vel dic melius,loqui tur de omnibus descédentibus vlterioribus,& ideo dicit pgnatus: qa vsq; in infinitũ succedũt,vt in auth.de hær.ab intest.§.j. & sic pprie ponit pgnatus.i.pcul natus.

†immo v gradu sm Nic.

†Prima e melior se cũdũ eun dé Nic.

†Simili-ter.l.ap.d nupt. §. vlti.

pra diximus[a] (qui in ptáte morientis fuerint: [b] veluti filius filiave, nepos neptisve ex filio, p nepos proneptisve ex nepote ex filio nato[c] pgnat⁹[d] pro gnatave. Nec inter est,vtrũ nãles[e] sint liberi,an adoptiui[f] ¶ †Quib⁹[g] cõnumerari necesse é éteos, q ex legitimis qdé nuptiis vel mrĩmo nijs ñ sunt pgeniti curiis[h] tñ ciuitatũ dati,fm diualium[i] cõstõnũ,quæ super his positę sũt, teno ré,hrdũ suorũ iura nanciscuntur : nec non[k] eos,quos no stræ amplexæ sunt cõstitutiones:[l] per quas iussimus,† siqs mulieré in suo cõtubernio copulauerit, nõ ab initio affectione maritali eá tñ, cũ qua poterat hre cõiugiũ, & exea liberos sustule rit:[m] postea vero, af

SYL. ¶ Adde,q media approbat:facit tex. i l. cui eorũ.§ itẽ Pomponi⁹.ff.de postu.]

* ¶ Adde, q cum simplr fit mentio de prognatis,seu pgenitis,proprie nepotes intelliguntur. præpositio enim pro, hoc inducere videtur, sicut cum pronurum:prosocerum,pronepotem,dicimus.Alc.l.natorum.ff.de verb.sig.]

e ¶ Naturales.i.& legitimi.

f ¶ An adoptiui. Quo ad hoc vt sui dicantur:(j) nisi emancipati fuerint.tunc enim interest, cũ naturales emancipati iure prætorio succedant,adoptiui non, vt ff.eo.l.j.§.suos.&.j.eo.§.minus.

ADDIT. (1) Scilicet ab intestato, secus ex testõ:de quo dic,vt per Ang.in §.sed hodie.s.de adop.Itẽ hoc non obtinet i feudo ẽt nouo, ẽt si cũ cõsensu dñi adoptet agnatus.c.adoptiuis. i tit. si de feudo fuerit cõtrouersia.& de succes. feud.

c.j.& per Io.Fab.& per Ang.Are. hic.

g ¶ Quibus.s.suis hæredibus.

h ¶ Curijs. Erat.n. curia siue corpus in qualibet ciuitate: quæ curia indigebat officialibus,vt negocia expedirentur,vt in auth.de defen.ci. §. nulla.i si.coll.iij. vñ quicunq; vellet natura lem suũ filiũ dare illi curiæ; vel ipsemet fili⁹ post morté patris se offerre, nõ extantibus le gitimis: vt pr testõ illud di cat: legitim⁹ fiebat, vt in auth. quibus mo. nat effi. sui. §. quod verò. & §. si quis igitur.

†tal's ve si

SYL. ¶ Intellige subsequente ratihabitione.§.cũ semel.d.auth.Nec põt pr vnum ex ita legitimatis facere melioris condi tionis filijs legiti.& natura.§.& qñ va riæ eod.authẽ *Erant autem hæ curiæ decurionum,vt copiose ostendi in Anno.s.tit.de nup.§ fi.]

Peccata remittũ peregrinãtibus.

¶ Sicut fit remissio peccatorum ijs, qui vadunt vltra mare.

* ¶ Adde, q etiam per ingressum religionis quis efficitur legitimus, exemplo oblationis curiæ, quia a pari procedunt curia diuina,& humana, secundũ Alexand.in rubr.ff.de ope no.nun nu. ix.& in l.necessarijs.de acquirenda hæ redi.& Iaso. in l. j.C. quando non pet. par.nu.xxx.]

i ¶ Diualium. Idest principum. id est Theodosij & Leonis,vt C.de na.lib.l.si quis.& l.quoniam.

k ¶ Nec nõ eos.s. necesse est connumerari inter suos.

l ¶ Constitutiones.C.de natu.lib.e. cum quis.& l.nuper.

m ¶ Sustulerit.i.habuerit.

Instru-

a ¶ Instrumenta. In quibus contineatur matrimonium inter Titiũ & Bertam esse contractũ, & dotẽ datã esse: quæ instrumenta dotalia vel nuptialia dicunt. & sine his duobus. s. scriptura & dote dicit P. nõ valere matrimoniũ: quia lex plerũque de his dixit tali casu, vt hic, & s. de nup. §. fi. non ass, vt. ff. de reg iu. nuptias Nos† dicimus valere matrimoniũ, † vt. C. de nuptii. si vicinis. & in auth. de nupt. §. nuptias. coll. iiij. sed non fieri liberos legitimos, vt in authen. de trien. & sem. §. fi. coll. iij.] lij. li. j. vbi multa allegat ad hoc, & attestatur hanc esse cõem opin.]

M Finoviũ siue scriptura & dote ve valet, sed nõ filij: e gitimari.

† Adde gl. su. de nupt. § vlti. ve. instrumentis.

† Idẽ Angel in. §. fin. supra de nup.

† Cõcordant hoc tex c. tanta. cũ gl i extra qui filij sint legit. & supra de nup. §. vl.

SYL.

fectione pcedente, etiam nuptialia instrumenta[a] cum ea fecerit, & filios vel filias habuerit: non solũ eos liberos, q post dotẽ editi sũt, iustos,[b] & in ptãte eẽ patris, sed etiam anteriores,† q & iis q postea nati sunt, occasionẽ legitimi nõis pstiterũt.[c] Qd obtinere cẽsuim⁹,[d] & si nõ pgeniti fuerint post dotale instrumentum confectum liberi, vel etiã nati ab hac luce fuerint subtracti.

¶ Ad hoc, vt nepos & alij vlteriores liberi i ptãte, sui hẽdes sint, reqrit, q alius nõ præcedat eos in gradu. hoc dicit. Aretinus.

¶ Ita demũ tamen

o ¶ Præstiterunt. s. primi. nã & ob hoc retinent qdã prius cõcubinas, vt experiãt an ex eis possint filios hẽre, vt postea accipiant eas in vxores, vel repellant: qd. s. vt repellãt, in vxore phibitũ ẽ, vt ĩ auth. q. mo. na. eff. leg. §. qm. colla. vij.

A DDIT. No. cautelã gl. pro eo q vult hẽre filios: sed nõ est bona quo ad aĩam, qa oĩs fornicatio ẽ hodie phibita, vt dixi. s. de nupt. s. si aduersus & §. fina. Angelus.

Mulieres aliq retinẽt ad se bolis experimentum.

¶ Adde, q si loquimur de iure canon. opi. glo. est vera. c. tanta qui fil. sint legi. si de iure ciuili, & in illustribus non requirunt. §. illud in auth. q. mo. na. eff. le. In libertabus requiruntur. §. siquis igitur. in auth. vt lib. de cęt. in aliis autẽ communiter tenetur requiri.]

b Iustos. Repete, iustissimus.

* ¶ Iustos appellat filios, quos hodie dicimus legitimos & naturales.]

** Adde, q talis legitimatio procedat, multa requirunt. primum. q sit pcreatus ex muliere libera. ij. q cum ea non eẽt phibitũ mrimoniũ. §. vlt. s. de nup. iij. q tpe, quo illũ suscepit pr̃, non hẽret affectũ nec consuetudinẽ cũ alia, vt ait Bart. l. vlt. in fin. de cõcub. licet ad hoc iij. reqsitũ non attendat de iure canon. sm glo vbi Abb. in c. innotuit. de elect. & in d. c. tanta. iiij. q conficiantur dotalia instrũ, vt hic, & in d. §. vlt. s. de nup. Sed hodie de iure cano. in vtroq; foro contrarium tenet sm Abb. in. d. c. tanta in. j. not. quod tamẽ declara vt dixi. s. i d. §. vlti. de nupt. v. q non sit inter ipsos tã dispar conditio, quin honeste nuptias contrahere possint, vt inqt Soc. in cõñ.

d ¶ Cẽsuim⁹. q. d. non solũ si nascãt postea. & viuant cũ primis, sed & si non nascant aliq, siue ẽt nascant & moriant, vt C. de na. lib. l. nup. Et no. q ẽt si ltimos hẽt ex vxore quodã, tñ hæc valẽt: † & si ue ex libera, siue serua, quam postea manumiserit, & in vxorẽ duxerit, hæc seruant, vt in auth de ince. nup. §. fin. & in auth. de tri. & se. §. fi. col. iij. & ĩ auth. de filiis añ do. instra na. p totũ. ti. co. iij.

¶ Adde nõ reqri manumissionẽ in tua. auth noua alia. C. de nat. lib. Idem ex meretrice hodie, si proles est certa. c. inter opera, de sponsa.

* ¶ Quib⁹ modis filij natural. effic. legiti. & de variis (vt vocãt) cautelis quas adhiberi possum⁹, vt legitimatio ifringi nequeat, vide Cæp. cau. 223. 250 & 251.]

¶ Ita demum. Casus non esset figurandus, cum pendeat hic versiculus à præcedenti; ibi; nepos neptis ve ex filio, pronepos proneptis ve. Illa enim verba faciebant dubitationem, cum esset dictum eos etiam suos hæredes esse. respondetur tamen declaranda illa verba, ita demum hoc esse, si nemo eos in suitate pcedat. & rõ decidendi fuit, quia

† Qd vero intelligẽ et sine ip orũ cõsensu, & nulla de ipsis iin. fiũ facta SYL.

mẽtione: sec⁹ tamẽ in legitimatione fiendaper rescriptũ, sm Ang. hic.

SYL.

suitas ñ capit nisi vnũ gradũ. l. posthumorum.ff.de iniu.ru.in ver. posthumi. rõ dubitãdi fuerat, q̃. s̃. dictũ erat, necesse esse ĩ ptãte p̃ris fore tp̃e mortis,qđ nõ reperit̃ in posthumo.rõ aũt decidendi fuit, qa nato eo fit retro tractio ad tp̃s mortis p̃ris. No. suitatẽ ñ capere nisi vnũ gradũ.Itẽ, q̃ nepos ita d̃mũ est suꝰ, si p̃r eũ nõ p̃cedat in gradu. Itẽ, q̃ q̃uocũ[illegible] qs exeat p[illegible] ptãtẽ, ta[illegible] locũ scd̃o in su[illegible]ate. Itẽ, q̃ posthumus est suus.]

a ¶ Desierit. Sed nõne filiꝰ p̃cedit nepotẽ ex altero filio vno gradu , vt.j.de gra.eod. §. primo grado.&.§.ij.& tñ non excludit,† vt.j.e. §.cũ filius? Rñ.non vr̃ p̃cedere,cũ sui patris locum obtineat,vt in.d.§.j eo.

†Idē Fab. placeu & Ang.

* ¶ Qđ dr̃ in tex.siue alia rõne, declara nisi id accidat per dignitatẽ, quia tunc retinetur ius suitatis. §. illud quoq;. in auth.consti quæ de digni.]

b ¶ Emancipatione. Vel capitis diminutione maxima vel media, non autem captiuitate.vt.s̃.q.mo.ius pat. pot. sol.§. si ab hostibus.&.ff.eo.l.j.§.si filius.

ADDIT. Aduerte qđ dr̃ hic de emancipatione,est hodie correctũ, qa sublata est dr̃ia emãcipatiõis & p̃ris ptãtis. Ang.

d ¶ Nam si per id tempus.Contra.j.eod. §.cũ aũt quæritur.in prin. Sol. vt.j.tit.j. §.proximus.Accur.

** Collige ex hoc tex. eum dici p̃ximiorẽ defuncti, q proximior est tp̃e mortis, non q postea nascit̃:qua de re late Soci. in cons.j.li ij & nouissime Tiraq. de retrac.lignag.§.j.gl.j.nu.xlviij. Et iõ si ex statuto in locũ d̃mortui subrogari d̃eat ad aliqđ munus p̃ximior , p̃ferer̃ tp̃e mortis proximior ei,q postea natus est, vt pꝰ Old.cẽsuit Alb.in.j.pt. sta.q.134.]

nepos neptis ve, pronepos proneptis ve, suorũ hr̃dũ numero sunt, si p̃cedens psona desierit [a] in ptãte parẽtis esse: siue morte id acciderit, siue alia rõne, veluti emancipatione. [b] Nã[c] si per id tẽpus, quo quis[d] moritur, filius in potestate eius [e] sit, nepos ex [f] eo suus hæres esse non potest: idq; & in cæteris deinceps liberorum personis [g] dictum esse intelligimus.

¶ Posthumi quoq; q si viuo parẽte nati essent, in ptãte eiꝰ futuri forẽt, sui hæredes [h] sunt.

¶ Suus h[illegible] statim post mortẽ parẽtis efficit̃ hęres,ẽt ignorãs, licet sit pupillꝰ vel furiosus, & sine auctoritate sui administratoris. Arc.

¶ Sui autem hære-

d ¶ Quis. Veluti auus.

e ¶ Eius s.aui.

f ¶ Ex eo.s.auo.

g ¶ Personis. Cũ oẽs liberi appellentur, licet post trinepotẽ ipro-prie, vt. ff. de gra.l. iurisconsultus.§.parentes &. ff. de verb.sign.l.liberorum.

8 Y L

¶ Adde, q̃ doctõ. cõiter sequi n hãc glo. Tñ al's cõtrariũ dicebã per text. in. l appellatione. j. ff. de ver.sign. ĩ.l.liberorum. eod. titu. in.l. q.q;.§. parẽtes ff. de. in iꝰ vo. vbi casus, ĩ.l. j.§.gñal'r.ff.de le.p̃stan.Nec tex in §. parentes. vr̃ intelligi à doc. dicit n. q̃ vsq; ad illũ gradũ p̃prio noĩe appellãtur. i. hñt noĩa propria,non q̃ vlterius nõ sint proprie parentes & liberi:& ita teneas.]

h ¶ Sui hr̃des sunt. Cũ habeant̃ pro natis, quoties de corũ cõmodis quęrit̃, †vt ff. de stat. homi.qui in vtero. Et no. qđ posthumus dr̃ proprie , q post humationem p̃ris nascitur:& dr̃ ẽt improprie ille, qui facto testõ nascit̃, vt. ff. de iniur. rup. testa.l.ij § j.

†Idē Ange.i §. cũ añt supra de tu.

Posthumꝰ dicit̃ dupl'r.

** Adde posthumũ interdũ accipi p eo, q adhuc ẽ in vtero.l.cũ p̃r de neg. ge. & l. si nemo.§.fi de test.tu. s̃m quã significationẽ hũc ẽt locũ accipit Ias. in. l.si à primo &.l. posthumo nato. de libe. & posth.& in.l.q se p̃ris.C.vñ libe. quòd & Accur.sentit. Receptior tñ est sententia posthumũ non dici suũ h̃dẽ ãnquã nascat̃.l.fi.de collat. bon.& l. fin.de assign. lib.iõq; spes tñ,non exñtia sui hæredis tũc cõsiderari põt.l.j. §. totiens. de ven. in poss. mit quibus adde meliorẽ tex. in. l.posthumus.in princ.de inoff. testa. cũ aũt nascitur , eius natiuitas retrotrahitur

hitur ad ip̃s quo p̃r viuebat.l. intelligẽdus.de verb signi.tex.verò nr̃o argute & docte rñd.Arius Pinel.in rub. C. de bono.mat.i ij.par.nu.xxxvij.post Cur. d.l. posthum. & Gozad. in.l. q se p̃ris. vt.ff. iste text. loquat de posthumo nato, quod declara vt per eos.]

SYL. ¶ Sui autẽ Casus Quærebat, an ignorãs vel furiosus efficeret suus. & rõ dubitãdi erat qa in his p̃sonis non cadit obl̃o regul̃r, qa deficit con sensus. l.in negociis. ff. de re.iur. sed isti obligant̃ oneribus hereditariis, ergo &c. Cõtrarium decidit ea rõne, quia obl̃o p̃uenit à.l.sine aliquo facto ipsorũ. Not.ignorantem quasi contrahere. Itẽ,q̃ nõ dat medium inter aditionẽ sui & mortẽ. Item, quòd quò ad acquisitionem æquiparantur furiosi & ignorantes.]

† cõcor l. in suis ff. de libe. & posth.

a ¶ Etiã ignorantes. & inuiti, & statim licet de iure p̃torio abstinere possint, vt s̃.de hr̃d. qual.& diff. §. sui. & ff. si quis

SYL. omis. causa test.l.j.§.qui sunt.

¶ Etiã hodie, s̃m cõem opin.doc.]

ADDITIO. Qd prætoris bñficiũ, ẽt si nõ impetret, competit ipso iure.l.ei,qui se immiscuit.ff.de acq.hære.Ang.

b ¶ Hr̃des.Scilicet sui: aliàs non nisi per curatorẽ, s̃m quosdam, vt. C.de curato.

SYL. fu.l.si §.tali itaq;.

¶ Rõ autẽ, quare est diuersum in furioso quo ad hr̃ditatẽ alienam, & p̃nã,est, quia hr̃ditas in suo acquiritur ipso iure, cæterę non sic: & ideo transmittit, sicut & legata,licet secus sit in hæreditate: & ita declarat Bal.in.d.§.tali,]

c ¶ Acquiri p̃ot.Sic.ff.de actio.& obl.l.si à furioso.& ff.si cer.pe.l.si à furioso.

** Adde, q̃ furiosus, absentis loco est.l. vbi non voce.de reg.iu.]

Possessio d ¶ Quasi. Hoc iõ, qa in corporalibus dr̃ p̃prie continuatio, sed dñium est incorporale. hoc reprobo, quia & possessio est res incorporalis, † & tñ vna cum alia continuat,vt.ff.de acq.pos. Põponi⁹ j.§. præterea. &. §.in dotem. &.§. se iussu &. §. sed & legatario. & §. pen. Dic ergo improprie fieri continuationẽ, quia inter diuersa, si inter eadẽ fieri dẽt: sed p̃r & filius vnum fictione iuris sunt, vt. C.de impu. & aliis sub.l.si.§.si.

est res in corporalis. † hoc verum sm̃ Bar de iure ciuili, sñ aũt de iure gẽtiũ, Figit iur p̃rem & filiũ eẽ eã dem personam.

SYL. ¶ Adde q̃ hic iõ nõ cõtinuatur vere, quia dñiũ, qd erat apud filiũ viuente p̃re, erat fictũ:qñ verò succedit,est verũ:iõ dixit quasi continuari:quia alteratur qualitas subiecti, qd continuatur ideo est impropria continuatio: & ita bene declarat hic Christ.]

** Dic,q̃ tex.ait,quasi cõtinuari dñiũ in suos hr̃des,per mortẽ p̃ris,ad significãdũ eos quoq; in eius vita quodãmõ dños fuisse.l.in suis.de lib.& posth.]

e ¶ In pupillis.Als si est hr̃ditas extranei & nõ p̃ris, tutoris auctoritas & pupilli actus necessarius est: nisi sit infans, quo casu sufficit tutor, vt. C.de iure delibe. potuit.&.l. si infanti.§. parente. &.ff.de tu.& cur.da ab iis.l. impuberi.

SYL. ¶ Interdũ. Casus. In prima p̃te q̃rit. an existens i p̃tate hostiũ tp̃e mortis,reuersus,sit suus:& vr̃ q̃ nõ,qa q nõ ẽ i p̃tate, nõ est suus, vt.s̃.Contrariũ dr̃,quia quis re vera non fit.l.tñ fingit eũ esse.in s̃cda aũt p̃te dubitabat ex eo, quia qui semel est hr̃s,perpetuò est hr̃s.l. & si fine.§. sed qd Papi. ff.de min. cuius cõtrariũ dr̃ ex eo,qa non desinit,sed auferunt bona ab eo, tanq̃ ab indigno. No.q̃ dictio,interdũ,ponit regulã in cõtrariũ, Itẽ,q̃ captus ab ostibus desinit esse in p̃tate p̃ris, Itẽ, q̃ sufficit aliquẽ eẽ vere vel ficte in p̃tãte tp̃e mortis. Itẽ, q̃ hoc est ex fictione

des fiunt etiã ignorantes: a & licet furiosi sint, hæredes b p̃nt existere: qa quibus ex causis ignorantibus nobis acquirit, ex iis causis & furiosis acquiri c p̃t. Et statim a morte parẽtis † quasi d cõtinuatur dñiũ, & iõ nec tutoris auctoritate opus est pupillis, e cũ ẽt ignorãtibus acquirat suis hæredibus hæreditas. Nec curatoris assensu acquirit furioso, sed ipso iure.

¶ Reuersus ab hostibus fictione post liminij efficitur suus hæres, ẽt si reuersus fuerit post mortem patris: sed si testator p̃duellione dan

ne postliminij. Ité, q̃ dānatus ob crimē lęsę maiest. nō amittit ptāté, quā hét in filios. Item, q̃ in crimine lęsę maiesta. memoria damnatur. Item, q̃ est casus, in quo quis desinit esse hæres.]

a ¶ Interdum.. sic. ff. de suis & legit. l. j. §. interdum.

b ¶ Su⁹. ff. de test. l. lege corne. i fi. cōtra. Sol. ibi ille, q fuit capt⁹, nō fuit reuersus, sed hic sic.

c Postliminij Qd fingit eū semper in ciuitate fuisse, vt s.q. mo.i⁹. pa. po.sol. §. si ab hostibus.

natus fuerit, hæres suus eē desinit. An.

¶ Interdum [a] autē, licet ī potestate parentis mortis tempore suus hæres nō fuerit, tamen suus [b] hæres parenti efficit: veluti si ab hostibus qs reuersus fuerit post mortem prs sui. Ius.n postliminij [c] hoc facit.

fm Pla. Et pt dici hoc, & defendi: qa & fm iura Romana vr posse fieri dēre pugna. (1) & sunt aliqua argu. vt ff. ad. l. Aq. qua actione. §. siqs in colluctatione. &. ff. de re iud. cōmodis. &. ff. de iis, qui no inf. athletas. C. de athl. l. j. &. ff. de excu tu. l. athletę in princ. & C. q res pign. ob. pos. spē. & ff. de don donationes. i fi. his. n. legibus hr mentio de tali pugna, q̃ nō fieret. nisi de iure esset. Vl dic pduellionis. i. hostilis criminis: nā perduelles hostes dūr. vt. ff. de ver. si quos nos.

Per cōtrariū āt hoc euenit, vt licet qs ī familia defuncti sit mortis tpe, tñ suus hrs nō fiat: veluti si post mortē [d] suā pr iudicatus fuerit per duellionis [e] reus, ac p hoc memoria [f] ei dānata [g] fuerit. suū enim hæredem habere non potest, cū fiscus ei succedat.

† Vide fi mi gl [?] ex iudicio rum. ff. de accus.

† Scilicet Romanorum, ar. l. eum q vectigal. ff. de ver. si. Idē in aliis ciuitatibus, fm gl. i. l. fallaciter C. de abol.

d ¶ Post mortē. † No. qdā delicta transire contra hrdē ēt lite nō cōte. vt lęsę maiest. in duob. casi. qñ qs contra principē, vel rēpub. † fuit molitus, alīs non, vt. ff. ad. l. Iul. ma. l. fin. & his duob. casib. tūn loqt. Itē de residuis, & peculatus, & repetundarū, vt. ff. ad. l. Iul. pecu. l. fin. Item apostatatus, vt. C. de aposta. l. ij. & l. apostatarū. in fi. Quædā ēt non trāseunt lite contesta. vt oia alia publica: vt. ff. de accu. ex iudiciorū. Alia cōtestata lite transeunt, aliàs non, vt oia priuata delicta, vt C. ex delict. defun. l. j. & .j. de perpe. & tempo. actio §. non autem.

SYL. Qd est verū, si non recognoscit superiorē, aliās secus, vt est gl. i l. j. in prin. ff ad l. Iuliam ma. dic vt per Aug. hic.

¶ Adde, q̃ rła est, q̃ delicta, siue publica, siue priuata sint, non trāseūt ī hrdes, nisi lis sit contestata. d. l. ex iudiciorum. fallit in crimine lęsę mai. d. l. fi. fm tex. illius. l. In hrīs. l. manichęos. C. de hære. In apostatis, vt in gl. In crimine repetūdarū. l. ij. ff. ad l. Iul. repe. Itē in peculatu. l. fi. eo. tit. Itē de residuis. l. fi. ff. ad l. Iul pecu. Item qñ vxor successit viro, & est accusata de morte viri, vel econtra. l. Lucius. de iur. fis. Itē in desertore militiæ. l. defunctorū. C. de re mi. li. xij.

Pugna an sit licita

¶ ¶ Perduellionis. Iō dicit perduellionis qa p duellū fiebat certamē, si aliquis criminis huius dicebat reus, q aliqd in ipsum principē vel rēpub. fuisset molitus.

¶ Adde q̃ hæc ē vera, & dclarat Alc. ibi. SYL.

* ¶ Perduellionis reus hic intelligēdus est q contra principē vel rēpu. aliqd hostili aīo molitus est. l. vlti. ff. ad. l. Iuli. maiest. Sed apud veteres, q ciuē interfecisset, is quoq; pduellionis reus erat, & perduellis appellabat, vt Horatius occisor sororis apud Liuium lib. j.]

ADDITIO. (1) De iure can ē phibitū talibus pugnātibus in duello ministrari scra, maxime q puocant, vt no. Spec. de accus. §. sequitur. ver. quid si.

f ¶ Memoria. nam ipse cum sit mortuus, non pōt dānari nisi à Deo, vt. ff. quę sententiæ sine appel. re. l. pe.

g ¶ Dānata Hoc. s. mō: pnuncio cōtra īperiū Luciū fecisse, & iō bona in fiscum inferri. † nā p hoc memoria dānat, & infamia quadā defunctus afficit, vt. s. qui. ex cau. ma. non h. §. j. & ex ipe commissi delicti alienationes ab eo facta non valebunt, vt C. ad l. Iul. ma. l. pen. in fin. & ff. de dona. l. donationes. §. fi. Accur.

† Vide Tho. Grāmati. decis. vi. vbi hoc singulariter limitat, & declarat.

ADDITIO. Ex hoc loco notari pōt, q̃ de crimine alicuius ēt post mortē qrere licet: qd verum est, si agitur pp bona, vel contra personam & bona: secus si contra personam, vel de persona tanū: quia tunc non licet, cum crimina morte

Crimina an post mortem puniant. quin.

te extinguantur. Vide pro hoc gl. not. in.c.à nobis.ij.de sen.excom. in notula, puta in hæresi.&c.

a ¶ Potest dici. Scilicet verius.

b ¶ Desinere.s. lata sententia.Nam non facit ipso iure desinere hæredem suum esse tale delictum.

SYL. ¶ Adde tamē, quod interim est interdicta administratio rerū propriarum. l. quæsitum. ff. qui & a quibus.

SYL ¶ Cum filius. Casus. sic figuratur. Quæsitum est, an nepos vna cum alio filio succedat. & videbatur quod non: quia semper proximior præfertur. §. si plures.j. tit. j. contrarium dicitur, quia subintrat locum patris, nec succedit ex persona sua, sed patris, quæ ē in gradu æqualis personæ alterius filij. Nota, quòd ita succedit auo nepos, vt filius. Item, quod vsque ad pronepotem qs succedit in locum patris, vlterius, non secūdum doc cuius contrarium tenui aliàs per tex.in.§.ita demum.i.eo. & per alia plura liē, quod tali casu succedit in stirpes. Item, quod quādo plures inter se succedūt auo, similiter succedunt in stirpes.]

c ¶ Ex altero filio. sec⁹ si ex filia, vt infra eodē.§.itē vetustas. & infra eodē. §.diui.

ADDITIO. Hodie secus, vt ibi no. & in.l.lege.C.de legi.hære.

d ¶ Aequū. vt i auth quib.mod.nat.effi. sui.§.ergo.ibi, qd enim legalius. coll.vij.

e ¶ Vocantur. Idem est, & si per bonorum possessionem vocentur, vt. ff.de cōtratab.l.j.§.vocantur. (j) Sed contra.ff. de contrata. l.iij. §.j. solu. non est contra, quia ibi præcedit filius, quia patris

sed pōt a dici ipso quidem iure eē suū hæredem, sed desinere.b

¶ Nepos ex filio præmortuo succedit simul cum alio filio viuente: qa assumit locum patris sui: & ideo succedit cum patruo & filiis patrui ī stirpes, & nō in capita. Are.

¶ Cum filius filiave, & ex altero filio c nepos neptis ve exi stūt, pariter ad hæreditatem aui vocantur: nec quia gradu proximior ē, vlteriorē excludit. Aequū d enim esse vr, † nepotes neptes ve in pris sui locū succedere. Pari rōne, & si nepos neptis ve ex filio sit, & ex nepote pronepos pneptisue, sic vocant.e Ergo placuit nepotes neptes ve, itē pnepotes pneptes ve ī parētis sui locū succedere, cōueniens esse visum est, ñ in capita, sed in stirpes f hæreditatē diuidi: vt filius partem dimidiā hæreditatis

loco est adoptatus ad nepotem, vt supra. §. ita demum.

ADDITIO. (j) Et sic nepos assumit psonam patris nedum ab intestato, sed ēt facto testamēto, quod postea impugnatur. Quod est verum, si succeditur titul. hæreditario, quia tunc iuris dispositio, quæ talis est consideratur secus si tit. fideicommissario, quia cōsideratur affectio, quæ naturalr est maior erga filios quā nepotes. Ang.

† An & quō idē in dicetur de nepote qd de filio, & an nepos ex filio primogenito excludat filium secundo genitū, et patruū, vide Tho. Grāmati. deci.j.

* ¶ Adde hūc. §. non habere locum in tutela. l. tertia. §. si duo. secundo respon. ff.de legit. tut. nec in iure patronatus. l. si libertus præterito.de bo.lib.]

f ¶ In stirpes.j.tit. j.§. hoc etiam addendum.in fi.contra.Sol vt ibi.

* ¶ Adde, quod in capita succeditur, cum hæreditas in tot æquales partes diuiditur, quot sunt succedentium capita. In stirpes, cum hr rō tm vnius stirpis, cuius iure nitunt qui succedunt: vt in tex.nro, vbi in pluribus nepotibus consideratur eorum pater, & sic stirps: non autem ipsorum nepotum numerus.]

** Adde, quod generaliter in successione ascendentiū descendētes cuiuscūque gradus subeunt locum patris.glo §. multis uer.vsque ad quintū.j.de succ.lib. & semper in stirpes vocantur.§. vlti.j. eod. l.ij. vbi Alb.& auth.in succ. vbi Pau. Castr. & Corn.C. de suis & leg. latius Tiraqu. de retrac.lignag.§.xj.gl. xij. Aliud verò est in fideicōmissis, successione in collateralium vt late per Rubr. Alex. cons. xxxvij.xxxviij.xxxviiij.& xxxx.]

Ex

habeat, & ex [a] altero filio duo pluresue nepotes alteram dimidiam, Item si ex duobus [b] filiis nepotes neptes ve existāt, ex [c] altero vnus [d] forte aut duo, ex altero tres aut quatuor: ad vnum aut duos dimidia pars ptineat, ad tres vel ad quatuor altera dimidia.

¶ Cōdito testō, quod postea destituitur, ille dr ppinquior [*], qui tpe destituti testamēti est pximior, etiam si nascatur post mortē illius, de cuius hrditate agitur: dum modo fuerit cōceptus in vita eius. Aret.

¶ Cū autē [e] quæritur, an qs suus hrs existere † possit, eo tēpore quærendū est, quo certum [f] est aliquem sine [g] testō decessisse: quod accidit [h] † & testamēto † destituto. Hac ratione, si filius exhæredatus fuerit; & extraneus hæres institutus, &. filio mortuo, [i] postea certum fuerit hæredē institutū ex testamento non fieri hæredem, aut quia noluit eē hæres, aut quia nō potuit, [k] nepos auo suus hæres existet: quia quo tpe certū est intestatū decessisse patrēfamilias, solus [l] inuenitur nepos. & hoc certū [m] est Et licet post mortē aui natus sit, tn̄ auo viuo cōceptus, mortuo [n] patre eius, po-

† alias potest

† alias e

† alias deserto

a ¶ Ex altero. sic j. eod. §. fi. sic. ff. de inoffi. test. l. Papinia. §. proinde si ex duobus. sic. &. C. de suis & leg. nepotes.

b ¶ Ex duobus filiis. præmortuis.

c ¶ Ex altero. s. filio.

d ¶ Vnus. s. nepos.

SYL. ¶ Cū āt. Casus Quærebatur, an quo quo mō ex pdictis qs decedat intestatus, attēdatur idem tps quo ad suitatē? & videbatur, q nō; qa si requiritur pria ptās, qn volumus inspicere an qs sint suus: si qs moriatur, clarū ē q post mortem nō hēt filios in ptāte. contrariū dr, qa satis ē pria ptās tpe mortis: qa ad illd tps retrotrahitur ex dispo. l. no. q an qs sit suus, inspicitur tps destituti testi. Itē, q nepos cōceptus tpe mortis aui, quāuis natus post mortē, dr suus: secus in cōcepto & nato. Itē, q ille, quē filius emācipatus adoptauit, non est inter liberos aui. Itē, q qui non pōt petere hrditatē vt agnatus & cognatus, non pōt petere bon. pos. Itē, q hic est tex. q emancipatus & adoptiuus non est suus: & pbatur optime in illis verbis, hæc de suis hrdibus: q tex. q viderim, non est ab alio ponderatus.]

e ¶ Cùm aūt. Eo diligenter notato qui sunt sui hrdes, nunc nota quo tpe quærendum est qui suus hæres sit.

f ¶ Certum est, s. eo. §. ita demum, contra. Sol. vt ibi. dixi.

g ¶ Sine testamento. Qd contingit vij. modis, vt. s. eo. in prin. diximus.

* ¶ Nā qdiu subest spes hrdis testamentarij, nullus locus est successioni ab intestato. l. quādiu ff. de reg. iur. Destitutū aūt siue desertū testm̄ hic accipe, ex quo nemo hrs factus est, vl qa noluit, vel qa nō potuit, forte morte pueniens, aut deficiente condōne instōni adscripta.]

h ¶ Qd accidit. s. vt videatur qs sine testō decessisse.

i ¶ Filio mortuo. s. exhæredato.

K Non potuit morte pueniens, vt. s. eo. §. ita demum.

l ¶ Solus. s. suus hæres.

m ¶ Certū est s. nepotē suū hrdē esse, cum nullus pcedat eū, vt s. e. §. j.

n ¶ Mortuo. Anquā adeat ex testō hrditas. Vn̄ constat non transmitti ad filiū de inofficioso querelam: immo etiā ea adita non transmittebatur olim, sed hodie contra, vt. C. de inoff. testa. l. scimus. §. si &. l. si quis filium ibidem.

Querela inoffōsi an ꝓosse ad hrdem trāsmitti

¶ Adde, q conclo huius gl. limitatur in hęreditate ascēdentis, sm cōem opi. in. d. l. scimus. §. fi. C. de inoff. testa. Itē in filio exhæredato, sm Ang. in. l. nā & si. ff. de inoff. test. Itē vbicunq; non potuit pparari, Ias. in. l. cū mota. C. de transac. Item quo ad extraneos. d. §. fi. Itē qn tales liberi

SYL. ** Cōco. gl. supra de inoffi. test. §. vltim. in glo. pen.

steaq; deserto [a] aui testō, suus hrs efficitur. Plane si & cōceptus & natus fuerit p' mortē aui, mortuo patre suo, desertoq; postea aui testō, suus hrs auo nō existet: qa nullo iure cognationis patrē sui prīis † tetigit.[b] Sed nec ille est inter liberos aui, quē filius emancipatus adoptauit. Hi autem [c] cum non sint sui (q̃tum ad hæreditatē) liberi, neque bonorum possessionem petere possunt quasi proximi cognati.[d] Hæc de suis hæredibus.

¶ Emancipatus de iure ciuili īcognit' ad successionē parētis nō venit, Prætoris tñ bñficio p bonorū possessionem Vñ liberi pinde admittes, ac si in eius ptāte māsisset. Are.

¶ Emancipati autem liberi iure ciuili nihil iuris habēt (neq; enim sui hr̃des sunt, † quia [e] in potestate desierunt parentis esse) neq; vllo alio iure [f] per legem xij. tab. vocātur. Sed Prætor naturali æquitate motus, dat eis bonorū possessionem Vnde liberi, perinde ac si

†alias attigit

†Sequuntur Ioa. Fa. & Ange.

beri essent sui, glo. in verbo hr̃des. in l. si, qs affirmauerit. ff. de dolo. Itē nisi essent hæredes, Pau. in d. l. si quis filium.]

a ¶ Deserto. s. ab hr̃de, q non vult adire

b ¶ Tetigit Nec. n fuit pximus cognatus ei. s. auo viuo, quo viuo nondum animal, erat, vt ff. vnde cog. l. j. §. si quis proximus. Sed nunquid hodie per authen. succedit, vt in auth. de hære. ab intest. veni. §. j. colla. ix? P. dicit q̃ sic, quia naturalis cā tā tū spectat. Io. contra, † quia nec de iure p̃torio, quo casu naturalis inspiciebat, admittebat, vt sequit & j. eo. §. emancipati. & ff. de suis. & legit. l. Titius. & l. pe.

ADDITIO. Et hæc est cōis opin. vt per Io. Fa. & per Ang.

** Adde hos post mortē conceptos non comprehendi in statuto loquēte de nepote vel cognato, quia nulla iura consanguinitatis cū auo habuerunt, Bal. consi. 397. punctus. lib. iij. & consi. cxj. ad conseruationem, col. j. lib. ij. Et quod dr̃ hic de auo procedi tēt in aliorum successionibus, vt post moltos tradit Tiraq. de retrac. lignag. §. j. gl. ix. num. 81.]

c ¶ Hi autem scilicet cōcepti & nati post mortem aui.

d ¶ Quasi proximi cognati. i. tanquam agnati. nam agnati sunt proximiores, q̃ cognati. Nunquid ergo tertio ordine inter cognatos vocantur? Respon. M. q̃ sic, vt. ff. e. l. j. in fi. Io. contra, quia ibi de conceptis prius, natis postea, loquitur, secus si postea concipiuntur & nascuntur, vt hic, (j) & ff. de iniusto rup. testa. si quis filio. §. non fuisse.

ADDIT. (j) Et hæc cōiter tenetur: quę hodie pcedit, qñ filius fuit rite & iuste exheredatus, nec secuta aditio, iuxta glo. singu. in §. exhæredatos. in authen. de hære. & Falcid. aliàs virtute transmissionis bene admittitur, vt per Io. Fab. & Ang.

¶ Emancipati aūt. Casus non figuratur, qa recitat ius prætorium. Ius. n. ciuile non cognoscebat, qa erat solutū vinculum ciuile patriæ ptātis: sed qa prætor naturalem æquitatē sequitur, & ipsi filij non desinunt naturaliter esse filij, vt aliàs fuit declaratum, ideo eos prætor admisit. Nota, q̃ de iure. ff. & C. vsque ad tempora Iusti. emancipati reputabantur extranei, & non succedebant. Item nota consequentiam non sunt sui, quia desierunt esse in potestate. Item prætorem moueri naturali æquitate. Item, quòd de iure prætorio admittuntur sui & emancipati simul.] SYL.

e Emancipati. Quia. bona ratio, vt. s̃. de hære. quali. & diffe. §. sui. & s̃. eo. §. j ibi, sui autem. &c.

f ¶ Neq; vllo alio iure. s. neq; vt patroni, neque vt agnati, quos vocat lex xij. tabularum, vt. j. tit. j. in prin. & j. de successio. liber. in prin. aliud econtra, vt. j. tit. j. §. fina.

a ¶ Soli sint.f.emancipati.
b ¶ Cum suis hæredibus.f.cum alijs, qui remanserunt in potestate.
c ¶ Pro parte. Scilicet dimidia, vt.ff. de verbo. signific. nomen filiarum.§. portionis.

valuit adoptio, sm Ioan. sed hic valuit. Vel distingue, an detur extraneo, vt hic, an detur in adoptionem nepos ex filio emancipato patri eiusdem, vt ibi, arg.š.de adoptio.§.sed hodie.

in prāte parētis tpe mortis fuissent: siue soli sint,[a] siue cum suis hæredibus,[b] concurrant. Itaque duobus liberis † extantibus, emancipato vno, & eo, qui tempore mortis in potestate fuerit: sane quidē is, qui in potestate fuit, solus iure ciuili hæres ē, & solus suus heres: sed cū emancipat⁹ bñficio Prætoris in partē admittit, euenit, vt suus hr̄s ꝓ[c] parte hæres fiat.

¶ Filius emācipatus, & postea arrogatus ab alio, ñ pt venire etiā de iure prætorio ad hęreditatem patris naturalis, nisi ante mortē suā fuerit emācipatus ab arrogatore. Si vero emanciparetur post mortē naturalis p̄ris, haberetur vt extrane⁹ quo ad hæreditatē vtriusq;. Are.

¶ At ij,[d] qui emancipati a parente in adoptionem[e] se dederunt, non admittunt[f] ad bona naturalis patris quasi liberi: si modo, cū is[g] moreretur, in adoptiua familia † sint. Nam viuo[h] eo emancipati ab adoptiuo patre, perinde admittuntur ad bona naturalis patris, ac si emancipati ab ipso[i] essent, nec vnquam in adoptiua familia fuissent:[k] & conuenienter, qd̄ ad adoptiuū patrem pertinet, extraneorū loco eē incipiunt. Post mortem vero naturalis p̄ris emancipati ab adoptiuo patre, & quātū ad hūc adoptiuū patrem pertinet, æque extraneorum[l] loco fiunt, & quātū ad naturalis patris bona pertinet, nihilo magis liberorum gradum

SYL. ¶ At ij, qui. Casus non figurabitur aliter, cum recitetur ius antiquum hodie correctum. No. igitur, ꝙ emancipatus, qui de iure ciuili habebatur pro extraneo, & admittebatur de iure prætorio, si dabat se in adoptionem, carebat beneficio prætoris cū distinctione de qua in hoc text. Item ꝙ adoptiuus emancipatus ab adoptante est penitus loco extranei. Item, quòd dictio, nihilo magis, hic stat proprie. Item, ꝙ sicut voluntas captatoria reprobatur ex testamento, ita ab intestato.]

† alias existē. ib

d ¶ At ij.f.vocantur emancipati ad successionem patris, sed non oēs: & hoc sequit, at ij &c.
e ¶ Adoptionem.i.arrogationem.
f ¶ Non admittuntur. ff. de contratab. l.iij §.si quis filio, contra. Solu. ibi non

¶ Adde, quod glo. errat, sm Io.Fab. & Ange. hic: iō declara vt per eos.] SYL.
¶ Item. C. de adopt. l. pe. §. sed si quidem. quæ est cōtra. Sol. illā intellige, vt.j. eo.§. admonendi.

† Alias fuerint.

g ¶ Cum is.f. pr̄ naturalis.
h ¶ Viuo eo. f. patre naturali.
i ¶ Ab ipso.f. pr̄e naturali.
K ¶ Fuissent. vt.š. de exhære. lib.§. emancipatos.
l ¶ Extraneorum. Si autem morte patris adoptiui facti essent iuris sui, durat agnationis ius inter eos, id est inter adoptiuum, & naturalem filiū adoptātis non emācipatum, vt sibi succedat, vt. ff. de gra. co. l. si filium naturalem, & ff. vnde cognati. l. prima. §. cognationem. & de adoptio. l. antepen. M. Item & ipsi adoptiuo patri succedunt, vt.j. eod.§. sed ea.

Adoptiui,

nãciſcũtur. Quod ideo ſic placuit, q̃a iniquum erat, eſſe in poteſtate patris adoptiui,[a] ad quos bona naturalis patris † pertineant: vtrum ad liberos eius,[b] an ad agnatos.[c]

¶ Naturalis emancipatus de iure prætorio retinet gradũ liberorum: adoptiuus nõ, & nullo iure ſuccedit h.d.

¶ Minus[d] ergo iuris habent adoptiui filij, q̃ naturales. Namq; naturales[e] emancipati, beneficio Prętoris gradũ liberorum retinẽt, licet iure ciuili perdant: adoptiui vero emãcipati, & iure ciuili perdũt gradum liberorum, & a Prætore ñ † admittuntur:[g] & recte. Naturalia enim iura ciuilis rõ[h] perimere non poteſt:[i] nec q̃a deſinunt ſui hr̃des eſſe, poſſunt deſinere filii filięve, aut nepotes neptesve eẽ. Adoptiui vero emãcipati[k] extraneorũ loco incipiũt eſſe:[l] q̃a ius noméq; filii filiæve, q̃d per adoptionem conſecuti sũt, † alia ciuili rõ-

† alias ꝑtinerent.

† alias adiuuantur.

† Hic locus ſumptus e ex l. ij. ff. vñ lib.

a ¶ Adoptiui. poſt emancipationem, non prius, vt ſupra eodem. §. j. verſicu. nec intereſt.

b ¶ Eius. ſ. naturalis patris.

c ¶ Ad agnatos. Nam ſi non emancipat, certum eſt, q̃ filij non ſuccedunt naturali patri; & ita agnati ſuccedunt, vt ſ. proxime, &. ff. vnde liber. l. j. Si autem emanciparet, ſuccederent filij, vt. ſ. proxim. §. & ſic in eius poteſtate eſſet ad quem bona naturalis patris pertinerent, quod eſt abſurdum & contra regulam iuris, vt hic, & ff. de hæred. inſtit l. illa inſtitutio.

ADDITIO. Itẽ quia tunc videtur auferre ius quæſitum agnatis, quod eſt inconueniens. Et ex his nota, quòd neque ex teſtamento, neque ab inteſtato poteſt eſſe voluntas captatoria. Ange.

¶ minus ergo iuris. Caſus. Quæſitum fuit, an æquipararentur naturales, & adoptiui emãcipati: & videtur quòd ſic ea ratione, quia quaſi etiam reſpectu iuris habentur pro eiſdem, ſupra de adoptionibus, per totum: & idem operatur fictio in caſu ficto, quod veritas in vero. Contrarium reſpondetur ex ratione expreſſa in textu. emancipatio enim iuris ciuilis vinculum tollit, non naturalis. Nota, quòd plus iuris habent naturales, quàm adoptiui. Item, quòd naturales emancipati, quamuis iure ciuili gradum liberorum amittant, de iure prætorio eis reſeruatur: quod ſecus eſt in adoptiuis. Item, quòd ius ciuile non tollit naturale. Item, quòd iura ſanguinis deleri non poſſunt. Item quòd emancipatio eſt actus ciuili, ſicut adoptio.]

d ¶ Minus. ergo iuris. Quia naturales emancipati iure prætorio vocantur, ſed adoptiui emancipati non, vt ſupra proximo. ergo, &c.

e ¶ Naturales. & legitimi.

f ¶ Emancipati. Ab adoptiuo patre.

g ¶ Non admittuntur. Niſi ſint de ſuis: quia auus adoptauit nepotem in filium, & poſtea emancipauit, vt. ff. ad Tertullia. l. ij. §. adoptiui.

h ¶ Ciuilis ratio. Ideſt emancipatio. quæ de iure ciuili eſt, vt. ff. de regulis iuris. actus.

¶ Non poteſt. ſic ſupra de leg. agnat. tut. §. finali. ſic. ff. de regulis iuris nihil tam.

K ¶ Emancipati. ab adoptiuo patre, & poſt mortem naturalis, vt. ſ. proxi. verſ. poſt mortem.

l ¶ Incipiunt eſſe. Nota, q̃ ſi emancipetur filius vel filia vel deinceps, non ſunt ſui hæredes: non tamen deſinunt eſſe filij vel filiæ.

¶ Eadem hæc. Caſus. Quærebatur, an idem obſeruaretur in bonorum poſſeſſio contratabulas, & videtur quòd non, propter iniuriam à parente factã

in

in præteritione ; ob quā mouetur prætor, cuius contrarium dicitur ex eadem rōne, quæ multo magis militat in cā te stati, q̄ intestati. No. ꝙ Contra tab. datur præteritis, non exhæredatis. Item, ꝙ ille est p̄teritus, q vel non est in stitutus, vel est institutus, sed nō rite. Itē, ꝙ bon. poss. contratab. inducta est ēt pro filijs in ptāte. Itē, ꝙ ptor nō admittit ad cō tratab. emancipatos existētes tpe mortis in aliena familia. Item, ꝙ ad Contratab. vocant̃ filij, q de iure ciuili solent vocari & eo ordine, ſm Angel. qđ tñ nō probat̃ hic, sed potius ꝙ iis, quibus prætor subuenit ab intestato. subuenit facto testamento.]

ne idest, emancipatione p̄dunt.

¶ Filius legitimus & naturalis ī ptāte, vel emācipatus, habet Cōtra tabulas d̄ iure p̄torio, si sit p̄terit[e], nisi fuerit in adoptiua familia tūc tpis: adoptiuus vero secus, Ang.

¶ Eadē [a] hæc obseruant̃, & ita bonorū possessiōe, quā cōtra tabulas testī parentis liberis p̄teritis, .i. neq; hr̄dibus institutis, [b] neque, vt oportet, [c] exhæredatis [d] Prætor pollicetur. Nā eos quidē, qui in ptāte [e] mortis tēpore fuerint, & emācipatos, vocat Prætor ad eandē bonorum possessionē: eos vero, q̄ in adoptiua familia fuerint p hoc tps, quo naturalis parens moreretur, repellit. [f] Item adoptiuos liberos emācipatos ab adoptiuo patre, sicut

a ¶ Eadem. Quę obseruantur in bonorum pos. Vnde liberi, & in Contra tabulas bonorum pos. seruantur.

Præterit' q̄q; committit edictum.

b ¶ Institutis. His enim institutis non datur hæc bonorum poss. nisi prætertus rumpat testm̄, & huic. f. instituto viam aperiat: & hoc est, quod dicitur, nisi prętéritus committat edictum, vt. ff. de contratab. l. iij. §. siquis ex liberis. j. si autem prętéritus nolit vti, postquam semel agnouit, † institutus habet Contratabu. iure suo, & ſm tabulas: quod est mirabile: nec expectat præteritum, vt. ff. de contrata l. si post mortem. § fin. & de le. præstan. l. nonnunquam.

† Immo idē est, ēt si repudiat, vt est casus, i l. nōnūquā

S Y L.

¶ Adde, ꝙ verior ē opi. cōtraria & cōior, ꝙ non sit necessaria petitio: & pbat̃ cōcludenter in d. l. nōnunquā. & in l. non putauit. §. à primo. ff de contratab.]

ff. de leg. p̄st. Ang.

c ¶ Vt oportet. Scilicet masculi nominatim, fœminæ inter cæteros, vt s̄. de exhęred. li. §. j.

d ¶ Exhæredatis. Cum ergo mat ris præteritio pro exhæredatione habeat ur, vt s̄. de exhæred libe. §. vlti. cessat ibi Contratabu. bono. poss. vt ff. de contratabu. illud. § ad testamenta.

Matris ꝑ teritio hr̄ ꝓ exhæredatione.

S Y L.

¶ Adde, ꝙ assignat̃ rō in §. ad testamenta quę declaranda est vt p gl. aīr non esset vera. hodie verò si mater p̄tereat sine īsertione cāæ, hñt contra tabu. sicut ius dicendi nullū, ſm cōem sententiam, vt p las. in l. posthumo. in. iiij. col. C. de contratab.]

e ¶ In ptāte. Emancipatis cōmittentibus edictum. non alias, secūdum Mart vt. ff. de contratab. l. iij. §. si quis ex liberis Sed Io. contra. nam nullum dicere possunt, & contratabu. suo iure habent, (j) vt. ff de leg. præst. l. si duo. & C. de lib. præ. maximum. Accur.

ADDITIO. (1) Dic vt. l. is qui in ptāte. ff. de leg. præstan. nam, vt hic est text. clarus, licet pro emancipatis p̄tor adinuenerit bon. pos. qa erat eis necessaria, non tñ voluit eam denegare suis: immo concessit in casu quo voluit. vt dictis iuribus: quia vocant̃ ad contrata non vocantur de iure ciuili, vt. l. j. §. vocant̃. ff. de contratabu. Angel.

f ¶ Repellit. f. prætor. nisi sint instituti, & eis cōmittat̃ edictū. vt. ff. de cōtratab. nō putauit. §. in adoptione. & §. vt autē. Item contra. ff. de contratabu. l. iij. §. si quis filio. Sol. vt. s̄. eo. §. at ij. Accur.

S Y L.

¶ Admonendi tamen Casum non expedit figurare, quia ista verba veniunt ad declarationem eorum, quæ dicuntur in §. at ij. Not. summarium. Item qualiter procedit successio prætoria.]

Admo-

a ❡ Admonendi tñ. Licet hos duos, qui ſequuntur, non admiſerim de iure ciuili, vt ſ. eod. §. at ij. tamen admonendi ſumus. i. admonemus &c.
b ❡ Ad bonorum poſſeſſionem. ſ. Vnde liberi.

ratio aſſignatur in text. Item, quòd neceſſitas exhæredandi & inſtituendi prouenit ex ſuitate. Item, ꝙ adoptatus ab aſcendentibus tranſit hodie in poteſtatem ſicut de iure antiquo. Item, quòd duo vincula arcti⁹ ligant. Item, ꝙ arrogatus tranſit in poteſtatē arrogantis, & ei ſuccedit.]

c ❡ Emancipati. Qui sūt ſui per prætorem, vt ſ. e. §. emancipati.
d ❡ Legitimos. i. agnatos, vt. j. titu. j. j. reſpon.
e ❡ Proximos Sic. ff. li ta. teſtam. l. j. ſic ff. quis or. in bon. poſſ. ſer. l. j.

§ XL. ❡ Sed ea omnia. Caſus non figuratur, qa. §. hic ponit correctionē Iuſti. nō enim dubitandi erat ius antiquū: ratio verò decidendi ponitur in verſicu. inuenim⁹. Not. ꝙ filius datus in adoptionem extraneo retinet iura pr̄is nālis. Item, ꝙ adoptatus ab extraneo ei ſuccedit ab īteſtato. Itē, ꝙ adoptatus ab extraneo nō habet remedium contra teſtm̄ patris adoptiui, ſi p̄teriatur vel exhæredetur

nec ab Iteſtato, ita lōge min⁹ cōtra tabulas teſtī, ad bona ei⁹ admittit: qa deſinūt ī numero liberorum eius eſſe.

❡ Licet filius emācipatus adoptatus nō poſſit venire ad bona pr̄is naturalis p Vñ liberi, vel Vñ agnati, venit tñ per vñ cognati. h. d.

❡ Admonendi[a] tñ ſumus, eos, q ī adoptiua familia ſunt, qui ve poſt mortē naturalis parentis ab adoptiuo patre emācipati fuerint, inteſtato parēte nāli mortuo, licet ea parte edicti; qua liberi ad bonorum[b] poſſeſſionē vocanť, nō admittanť, alia tñ parte vocari. ſ. q̃ cognati defūcti vocanť. Ex qua parte ita admittuntur, ſi neq; ſui hæredes liberi, neq; emancipati[c] obſtent, neq; agnatus qdē vllus interueniat. Ante enim Prætor liberos vocat, tam ſuos hr̄des, q̃ emancipatos: deīde lt̄imos[d] hr̄des: † deinde pxi mos[e] cognatos.

❡ Adoptatus ab extraneo hodie non tranſit in poteſtatē ſuā: & iō nec q̃relā habet, neq; Contra tabulas, licet ab īteſtato ſuccedat: ſed quo ad patrem naturalē vetera iura ſeruantur, niſi fuerit adoptat⁹ ab aſcēdente naturali. hoc dicit Ang.

❡ Sed ea oīa[f] qdem antiquitati placuerūt: aliquā[g] āt emēdationē à nr̄a cōſtōne[h] acceperūt, quā ſup ijs pſonis † cōpoſuim⁹, q̃ à pr̄ibus ſuis naturalibus[i] ī adoptionē aliis dātur. Inuenimus etenī nōnullos[k] caſus, ī qb⁹ filij & naturalium parentum ſucceſſionem propter adoptionē amittebant, & adoptione facile per emācipationem ſoluta,[l] ad neutrius[m] pr̄is ſucceſſionē vocabāť.[n]

❡ Sed ea omnia. Quæ ſupra eodem. §. at ij. dicta sūt & ſ. proxi.
❡ Aliquam. quaſi dicat, q̃dam correximus, quędam reliquimus.
❡ Conſtitutione. Vt. C. de adop. l. penult.
i ❡ Naturalibus. & legitimis. Accur.
K ❡ Nonnullos. Ideſt aliquos. Accurſius.
l ❡ † Soluta. Scilicet poſt mortem: ſecus ſi ante, vt ſ. eodem. §. at ij. Accur.
m ❡ Ad neutrius. vt ſupra eodem §. at ij. Accur.
n ❡ Vocabantur. Hoc idē videtur etiā cōtingere hodie in caſu, quem habemus infra eodem. §. verſic. noſtra autē. C. de adopt. l. pe.

† aliás teo tio.
† Alias expoſuim⁹.
† Iſta glo. nō eſt Accur.

Hoc solito more corrigentes, constitutionem [a] scripsimus, per quam definiuimus, quando parens naturalis filium suum adoptandum alij dederit, integra omnia iura ita seruari, atq; si in patris naturalis potestate permansisset, [b] nec penitus adoptio fuisset subsecuta: nisi in hoc tantummodo [c] casu, vt possit ab intestato [d] ad patris adoptiui venire successionem. Testamento autem ab eo [e] facto, neq; iure ciuili, [f] neque prætorio, [g] ex hæreditate eius aliquid persequi potest, neque contra tabulas bonorum possessione agnita, neq; inofficiosi [h] querela instituta: cum nec necessitas patri adoptiuo imponatur, vel hæredem eum instituere, vel † exhæredatum eum facere, vt pote nullo vinculo naturali copulatũ: neq; si ex Sabiniano senatusconsulto [i] ex tribus maribus fuerit adoptatus. Nã & in hmôi

Adop'ãs su' quam tam rel'. quit ado ptato. SYL.

l. penul. §. sed hæc Sed dic, q auus adoptans tenetur ei relinquere quartam, vt filio arrogato, vt j. eodem. §. in versi. nostra. ibi, quemadmodum &c.

¶ Attende, quia loquuntur in arrogato, non enim redit in casu illo ad successionem patris naturalis aliquo modo: quia iam alteri quæsita est hæreditas, & quia pater testatus est rite, nec debet decipi.

ADDITIO. Sed hanc reprobat gloss. in dicta l. penul. quia vbi destituit omni remedio, sibi imputet, qui se emancipari permisit.

a ¶ Constitutionem. s. præ dictam.

b ¶ Permansisset. Nunqd ergo non permansit? Respond. immo permansit, vt supra de adoptio. §. sed hodie. Sed hoc dicit referendo se ad factum. q. d. ac si de iure & de facto in eius familia permansisset.

c ¶ Tantummodo. Nunquid eũ in ius vocabit sine venia? Item nunquid alimenta tali filio dare tenetur? R. n. non, per hanc literam, vt s. de adopti. §. sed hodie. †P. dicit contra.

† Opinio nẽ ist'gl. SYL. contra P. approbat Ang. hic quo ad § mã qõne indistin cte, licet Io. Fa. vi-

¶ Adde quo ad Veniam, q tenetur petere, quia non potest negari, q ei nõ debeatur reuerentia: & licet non sit in potestate, non obstat: patet in matre: sed quo ad alimenta non tenetur, patet in versiculo tantummodo. Nec ratio Ioan. Fab. obstat. quia acquirit naturali patri.

d ¶ Ab intestato. Idest simul cum alijs naturalib°, vt C. de suis & legitimis. si testa. non tamen succedit alijs consanguineis sui patris adoptiui, vt C. de adoptio. l. penulti. §. sed si quidem. in fine. Accur.

ADDITIO. Hoc verũ de iure nouo: secus de iure antiquo; vt ff. de adopti. l. qui in adoptionem.

deat Ast cũ P. itẽ quo ad se cũdã, nisi operaret ipsi patri adoptiuo argu. l. in rebus. §. pöt. ff. cõ mod vel nisi pater naturalis egeret, & adopta. non hẽat vñ se ale re possit. arg l pe. ff de lib. agno.

e ¶ Ab eo. sel licet adoptiuo patre.

f ¶ Neque iure ciuil. Quia non est in potestate sua.

g ¶ Neq; prætorio. Quia non est emãcipatus ab eo vt s. de exhæ re. lib. i princip. & §. emãcipatos, & §. fina.

† aliis et hæredem factre.

h ¶ Inofficiosi. s. de inoffi cio. testamẽt. §. tam autẽ contra. Solu. illa intelligitur secundum distinctionem huius. §. vt ibi dicitur.

i ¶ Sabiniano senatuscon. Quod non habemus: sed dicebat, q tres iuuenes arroganti offerebantur, vt vnum eligeret: quo casu magna erat hec solennitas: vnde ex constitutione diui Pij quartam ei dabat arrogator: quod hodie nõ est in vsu: immo idem hoc casu, vt & alias, vt hic, & C. de adopt. l. penul. §. quæ autem.

* ¶ Alcia lib. iiij Pater. c. iij hic legendum putat, Tribus manibus, quòd sci licet de patris naturalis manu in fiduciarij manum traderentur, qui deinde in manum, & potestatem adoptiui parentis dabat. vnde in l. vltim. C. de adoptio. dicitur. per tres mancipationes

tiones adoptionem fieri. Verum Theophilus videtur legisse, maribus; vt plerique codices habent, intelligitque de dante in adoptionem vnum ex tribus suis filiis maribus.

a ¶ Ad eius. s. quartæ.

b ¶ Constitutione. vt C. de adoptio. l. pen. §. si verò pater.

c ¶ Parens. Hoc in infinitum accipe, vt ff. de grad. l. iurisconsultus. §. parentes.

SYL. † al's hic persona. † alias i tali adoptiōe seruauimus.

¶ Pro intellectu vide Præpo Senē. I iij. casu, quæstio. fin.]

d ¶ Seruauimus. Vt siue loco filij, siue nepotis adoptetur, habeatur ac si vere naturalis esset, scilicet, filio præcedente nepotem: vt C. de adoptio l. penul. §. quæ autem in filio.

† al's singulatim.

e ¶ Quemadmodū. Quasi dicat, sic transit, vt in hoc casu, qui sequitur.

SYL. ¶ Item vetustas. Casus ß ponitur in §. correctorio iuris antiqui. Ius enim vetus dubitationem facit: ius nouum habet rationem expositam in text. ibi, nō passi sunt talem contra naturam iniuriam. & ibi, qui non solū naturæ, sed & veteris iuris suffragijs muniunt. Not. quod iniuriā naturæ facit, q plus diligit nepotes ex filio & descēdētes, quā ex fœmina. Itē, quod appone nepotū veniunt nepotes tam ex masculis, quā ex fœminis. Itē quod stātibus descendentibus nullus transuersalis admittit. Itē, quod qn nepotes inter se succedunt, admittuntur in stirpes.]

casu neq; quarta ei fuat, nec vlla actio ad ei* prosecutionē ei cōpetit. Nostra aūt constitutione [b] exceptus est is, quē parens [c] naturalis adoptandum susceperit. Vtroq; enim iure tam naturali, quā legitimo, in† hac persona concurrente, pristina iura† tali adoptioni seruauimus, [d] quemadmodum [e] si paterfamilias sese dederit ad arrogandū. quæ specialiter &† sigillatim ex pfatæ constitutionis tenore possunt colligi.

¶ Olim nepos ex filia, vel pronepos ex nepte, vocabantur ad hęreditatem demum post agnatos; sed ex aliquibus constitutionibus vocabantur cum diminutione tertię partis simul cum aliis descendentibus: quam partem etiam minuebant agnati trāsuersales hodie vero est sec*. Et isti tales descendentes succedūt in stirpes, non in capita. h. d. Are.

¶ Item [f] vetustas ex masculis progenitos plus diligēs, solos [g] nepotes vel neptes, qui quęve ex virili sexu descēdunt, ad suorū vocabat successionē; & iuri agnatorum eos anteponebat: [h] nepotes autem, qui ex filiabus nati sūt & pnepotes ex neptibus, cognatorū loco connumerās, post agnatorum lineam eos vocabat, [i] tam in aui vel proaui materni, [k] quàm in auiæ vel proauię, siue paternę, siue mfnæ [l] successionem. Diui aūt [m] principes nō passi sunt talem cō trat naturā iniuriā sine cōpetenti emē

f ¶ Item vetustas. Correxit mutius antiquūm circa liberos primi gradus naturales, siue adoptiuos: nunc circa vlteriores.

g ¶ Solos nepotes. in hoc male.

h ¶ Antepōnebat. In hoc bene.

i ¶ Vocabat. Scilicet vetustas, non ciuilis iuris auctoritas; vt s. sed prætorij, vt j. d. j. §. sed quia.

k ¶ Mfnl. s. moriente masculo, de cuius bonis agitur, vt j. §. proximo.

l ¶ Maternæ. s. moriēte fœmina, vt j. proxl. §. Accur.

m ¶ Diui aūt principes. vt C. de suis & legi. si defunctus. & C. de coll. l. illam.

SYZ

† Facit. s. maximū vitiū. ibi q. n tales dřias idu cōt. C. de lib. præ.

a ¶ Donauerunt. s. principes: sed non idem commodum, vt sequitur.
b ¶ Veteris iuris Idest legis xij. tab.
c ¶ Muniuntur. Nota duas rões vincere vnam, vt s. de adoptio. §. sed hodie. in fin.
** Declara vt ibi annotaui mus.]
d ¶ Diximus. s. q nullo modo nisi in tertio ordie succederent, vt supra proxime hoc. §.
e ¶ Paulo. Non est parum de tertia parte totius rei di. sic in auth. de exhib. & intro. reis. §. sancimus.
¶ Adde, q als ét quarta ps dr. minuscula. l. si quis in suo. in princ. C. de inoffic. test. regulariter tñ dicitur arbitrio iudicis tanq̃ quid à iure indeterminatum, sed determinandum pro qualitate rerum, persona rum loci, & temporis, & materiæ de qua agitur.]
f ¶ Existimauerũt. s. principes.
g ¶ Mortua sit. Not. duos casus. Si. n. morit fœmina, nepotes vel neptes ex masculis vel fœminis in nihilum olim, nisi post agnatos: hodie cum diminutione succedũt tertiæ partis. Si moritur masculus, nepotes ex filio tantum vocantur cum diminutione tertiæ partis, vt hic dicitur.
** Adde gl. in ver. huiusmodi. in l. illã. C. de colla.]

Rõ duplex vnã vincit.

SYL.

† Si agitũ hæditate pris auię. † si agitũ hæditate auię pr̃a. † si agitũ hæditate pauię pr̃ nę vl ma terng.

datiõe relinquere: sed cum nepotis & pronepotis nomen cõe sit vtrisq;, tam qui ex masculis, q̃ qui ex fœminis descendunt, ideo eundem gradum & ordinem successionis eis donauerunt.[a] Sed vt aliquid amplius sit eis, qui nõ solũ naturæ, sed ét veteris iuris[b] suffragijs muniuntur,[c] portionem nepotũ vel neptum vel deinceps (de qbus supra diximus[d]) paulo[e] minuẽdam esse existimauerunt,[f] vt minus tertia parte acciperent, q̃ mater eorum vel † auia fuerat acceptura; vel † pater eorum, vel † auus paternus siue maternus, qñ fœmina mortua sit,[g] de cuius hęreditate agitur: ijsq;[h] (licet soli sint) adeuntibus, agnatos minime vocabant. Et quemadmodum lex duodecim tabularum filio mortuo nepotes vel neptes, vel p nepotes vel pronep tes in locum patris sui ad successionem aui sui vocat:[i] ita & principalis dispõ in locum mřis suę, vel auię, eos cũ iam designata partis tertię[k] diminutione vocat.

¶ Sed nos, cum adhuc dubitatio maneret ĩter agnatos & memoratos nepotes, quartam partem substantiæ defuncti agnatis sibi vendicantibus ex cuiusdam constitutionis[l] auctoritate, memoratã quidem constitutionẽ à nostro Codice segregauimus, neq; ĩseri eã ex Theodosiano Codice in eo cõcessimus: nostra

h ¶ Ijsq;. s. q descendũt ex fœmineo sexu.
i ¶ Vocat. Vt s. eod. §. cum filius. Accur.
K ¶ Partis tertiæ diminutione. Quod de hac diminutione tertię dr, corrigitur p sequentẽ. §. fm Mar. sed nos fmB. dicimus seq. §. loq in qua dam alia pte, q̃ debebat agnatis. s. quartam: nõ autẽ de hac tertia: sed per auth. dicimus de hac tertia correctũ. s. vt ęqualiter hodie veniãt vt in auth. de trie. & sem. §. neq; illo. col la. iij. Accur.
l Cõstõnis. Quã non habemus, vt sequitur.
* ¶ Extat tñ ét hodie lib. v. Cod. Theodosiani, clausula subnexa s. memoratæ l. si defunct. C. de suis & legi. in hæc verba. Qd si hic defunctus, de cuius bonis loquimur, habebit ex filia nepotes, & p̃terea filios non habebit: sed q p̃ferri nepotibus nõ possint, habe-

habebit agnatos. hi in quandam Falcidiam, & in dodrantē nepotes iure ſuccedant. quę quidem cl'a omiſſa fuit in C.Iuſtiniani,vt dicitur hoc loco.]

a ¶ Cōſtōne. Vt C.de ſuis & leg.l.fi.

b ¶ Tranſuerſa linea. Sic ī auth. de h eli gē.§. cū igitˀ. circa fi. col.j.

c ¶ Ijs.ſ.nepotibus & ꝓnepotibus ex filia.

d ¶ Et tpa. vt in futuris caſibus tm̄ valeat,vt C. đ ſuis & legi. l. vlt. Accur.

e ¶ Ita tm̄ vt quēadmodū. Hoc,qđ ſeqˀ, eſt referendū ſ. ad verſ. diui.nō ad proximum.

f ¶ Antiqtas ſtatuit.ſ.eod. § cū filius.

g ¶ Diminutione.ſ.quartę, quæ debebatˀ agnatis, nō tertię,quę debebatˀ patruis, vt ſ. ꝓxi.§.diximus.

h ¶ Habeant. Immo in capita vr̄ diuidi vt.j.ti.j.§. hoc ēt addēdum. in fi §. Sed ibi de collateralibus,hic de deſcēden tibus loquitur.

ADDITIO. No. ꝙ nō tm̄ nepotes, ſed pronepotes ſuccedunt in ſtirpes, & veniunt per repręſentationem: cuius contrariū vr̄ dici in auth.de hær. ab inteſt. venientibus.§.huiuſmodi.Ang.

autem conſtitutione[a] promulgata toti iuri eius derogatū eſt;& ſanximus, talibus nepotibus ex filia,vel ꝓnepotibus ex nepte,& đ inceps, ſuperſtitibus, agnatos nullā partem mortui ſucceſſionis ſibi vendicare: ne ij, qui ex tranſuerſa [b] linea veniunt, potiores iis [c] habeantˀ,qui recto iure deſcendūt. Quam conſtitutionem noſtram obtinere,ſm ſui vigorē & tpa, [d] & nūc ſancimus: ita tamen,[e] vt quemadmodū īter filios & nepotes ex filio antiquitas ſtatuit,[f] non in capita, ſed in ſtirpes diuidi hæreditatē, ſilr nos inter filios & nepotes ex filia fieri diſtributionē iubeamus,vel inter omnes nepotes & neptes, & inter pronepotes & pronepotes, & aľs deinceps perſonas: vt vtraq; progenies, matris vel patris, auiæ vel aui portionem ſine vlla diminutione[g] conſequaturˀ: vt ſi forte vnus vel duo ex vna parte, ex altera tres aut quatuor extent, vnus aut duo dimidiā, alteri tres aut quatuor alteram dimidiam hæreditatis habeant.[h]

De legitima agnatorū ſucceſſione.

Cōtinuatio. ¶ Supra titulo proxi. dictum eſt, qualiter ſuccedāt ſui hæredes ſiue liberi: verū qa poſt ſuos vocanˀ pri⁹ agnati, q̄ cogna. vt.j.e.§.fi.& l.j.§.poſt ſuos. ff.đ ſuis & leg.iō poſt ti.ꝓced.poſuit iſtū.Areti.

SI nemo. ¶ Totus iſte titu.diuiditˀ in vij.partes.Primò,qn admitti aďagnatus.Scđò,quis eſt agnatus.Tertiò, vſque ad quotū gradū agnati veniūt, & vſque ad quotas perſonas fęminas deuoluanˀ tam de iure vetuſtiſſimo & de iure prętoris,q̄ ēt media iuris prudentia, xij.tabul. & tpe Iuſtinia. Quartò, ꝙ generi agnatorū Imperator addidit vnum cognatū.Quintò,ꝙ l.xij.tabul. proxim⁹ agnatus vocatur, & quis dicatur ꝓximus.Sextò,ꝙ ex leg.xij. tabul.proximō repudiante ſequens nō admittebaˀ,hodie verò ſic. Septimò, ꝙ filij emancipati hæreditas ē legitima pri. Scđa ibi, Sūt autē. Tertia ibi,Cęterum. Quarta ibi, Hoc etiā addendum Quinta ibi,Si plures ſint. Sexta ibi,Placebat Septima ibi, Ad ltimā. — Diuiſio.

¶ Caſus non figuratur in prin tanq̄ in l. tradente regulam notiſſimam in materia ſucceſſionum, & definiente qui ſint agnati.ſed in verſi.ij ēt. dubitatio fuerat ex eo,quia ille,qui nondum natus eſt,non poteſt dici agnatus morienti, quia non entis nullæ ſunt qualitates.ſed cōtrarium dicitur, ꝙ immo debet dici proximior, quia hic.§. intelligendus eſt,vt intelligit gloſ. in eo, qui tempore mortis cōceptus eſt: quo ſtante qui in vtero eſt, hr̄ fictione iuris pro — S Y L.

iam nató quò ad commoda sua: & reuera ést in rerum natura, licet non sit editus: & sic q̃ dñr hic, locũ hñt in iam ꝯcepto tpe mortis:, quæ dñr in ꝯ̃rio, in nõ ꝯcepto, put optime declarat Iurisc. in l. j. §. siqs proximior. ff. vnde cog. No. ꝙ prima causa successionis est suorum qualitercunq; sit su⁹. Item, ꝙ deficientibus descendentibus ex l. xij. tab. vocãtur priores agnati. Itẽ qui sint agnati. Item, ꝙ sufficit allegare librum. Item qui sit frater cõsanguine⁹. Item, ꝙ qualitas adiuncta verbo debet determinari sm tempus verbi. Item, quòd inter naturalem & adoptiuum ẽ agnatio.]

† alias vñ legitimi. & ñ cognati.

† Quę li. j. Rheto. ad Hęrẽ. in hęc v̇ba referẽ: si pr̃sa. intesta. moriẽ, familia pecuniaq; ei⁹ agnatorũ gẽtiliũq; esto.

¶ † De legitima agnatorum successione.

¶ Deficiẽtib⁹ suis, hæreditas defertur ad proximos agnatos, qui dñr coniuncti per masculos ẽt adoptiuos: dũmodo sint proximiores. h.d.

SI nemo[a] suus[b] hæres, vł eorũ, quos inter suos hæredes Prætor,[c] vel constitutiones[d] uocant, existat,[e] qui successionem[f] quoquo modo[g] amplectatur, tunc ex lege † duodecim tabularum ad agnatum[h] proximum[i] pertinet hæreditas.

¶ Sunt autem agnati[k] (vt primo quoq; libro[l] tradidimus) cognati per virilis sexus personas cognatiõe[m] coniuncti, quasi à patre cõnati. Itaq; ex eodem patre nati fratres, agnati, sibi sunt, q & consanguinei[n] vocantur: nec requirit̃, an ẽt eandem matrẽ habuerint. Itẽ patru⁹ fratris filio, & inuicem[o] is illi agnatus est. Eodem nume-

a ¶ Si nemo. ẽt vn⁹. vt ff. d te. tu. si nemo

b ¶ Suus. s̃. tit. j. §. j. Accur.

c ¶ Prætor. s̃. ti. j. §. emancipati.

d ¶ Constitutiones. s̃. titu. j. §. j. versicu. quibus connumerari. & §. item vetustas. versi. diui.

e ¶ Existat. Dico & amplectatur: nam hæc duo necessaria sunt.

* ¶ Quod ait, existat, intellige, si nec existere speret. l. ij. i pri. ff. de su. & le.]

f ¶ Successionem defuncti.

g ¶ Quoquo modo. Scilicet ciuili, vel prætorio iure.

h ¶ Agnatum. Capite ñ minutum, vt ff. de suis & legi. hær. l. capitis. Verba L. xij. tab. extãt in l. pronũtiatio. §. j. de ver. sig. & lib. j. Rhet. ad Hęren.

i ¶ Proximũ. Idest qui pximior est defuncto. j. c. §. si plures. & §. proximus: Intellige s. tpe mortis, vt d. §. pxi. & s̃. ti. j. §. ita demũ. & no. gl. Bart. & alij i l. q se patris. C. vnde liber.

** Vtrũ pbãda sit pximitas, an sufficiat pbare se agnatũ eẽ, dicas, ꝙ si extrane⁹ possideat, satis erit pbare simpl'r. se eẽ fratrẽ, aut aľs agnatũ. si ꝯtrouersia sit inter duos agnatos vtiq; q obnnẽ velit ei incũbit pbare se propinqorẽ esse. Alc. l. pximi. d ver. si. & latı⁹ Tiraq d retrac. §. xj. gl j. nu. v. & vj.

K ¶ Sũt ãt agnati. Sic ff. d le. tu. l. sũt ãt.

l ¶ Libro. Vt s̃. de leg. agn. tut. §. sunt.

m ¶ Cognatione. Cognatioẽ genus, agnatio spẽs. Vñ qsqs ẽ agnat⁹, est cognat⁹ sd ñ ꝯuertit̃.

Cognatio est ge⁹ & agnatio species.

n ¶ Cõsãguinei. Quasi ex eodẽ sanguine nati: cæterĩ agnati † non dñr cõsanguinei, vt ff. de suis & legi. l. ij.

¶ Veterini. n. ñ dñr ꝯsanguinei. l. post ꝯsãguineos. i pri. ff. d suis & le. d clarat Bar. & Are. i l. cũ qdã. §. qd dr̃. ff. d acq. hære.]

** Hic ẽ, ꝙ alibi dr̃, ꝯsãguinitatis ius eẽ spẽm agnatiõis. §. vulgo. j. d suc. cogn. aľs ꝯsã. appellãt quoquo mõ sãguine ꝯiũcti siue ex lateř pr̃is, siue mr̃is, siue quocũqs alio gradu & sexu se attigãt, vt tot. ti. x. d ꝯs & af. & ita itelligit cõis vs⁹ loquẽdi Bar. & alii. i l. cũ qdã. §. qd dr̃. d acq. hę. ĩde ꝯsãguinitas, p ꝯiũctiõe sãguinis & pr̃ni & mr̃ni. l. j. & l. ꝯsãguinitatis. C. d le. hær. & j. ti. ij. in prin. versi. ꝯsanguinei.

† Vide gl. a. l. ra de succ. cog.

S Y L. § vulgo. i ver. spẽ.

o ¶ Inuicem. s. hlius fratris patruo.

Etiam

rò ſunt fratres patrueles, ideſt, qui ex duobus fratribus procreati ſunt: qui ẽt cõſobrini [a] vocã tur. Qua rõne ẽt ad plures grad⁹ agnationis puenire poterimus.

¶ Ii ẽt, q poſt mortẽ pr̃is naſcuut̃, iura conſanguinitatis [b] nanciſcuntur. ¶ nõ tñ [c] oĩbus ſil' agnatis dat [d] lex hæreditaté, ſed iis, [e] q tũc † ꝓximiores gradu ſuut, cũ certũ 'eẽ cœperit aliquem in teſtatum deceſſiſſe.

¶ Per adoptionẽ [g] quoq; agnationis ius cõſiſtit: veluti ĩter filios naturales [h] & eos, quos pr̃ eorũ adoptauit: nec dubium eſt, † quin improprie conſanguinei appellent̃. Itẽ [i] ſi quis ex cæteris agnatis tuis, veluti frater, aut patruus, aut deniq; is, qui lõgiore gradu eſt, adoptauerit aliquẽ † agnatus inter ſuos [k] † hæredes eſſe non dubitatur.

a ¶ Etiam conſobrini. Improprie, vt .j. de gra. cogna. §. ſtui.
b ¶ Iura conſanguinitatis. Scilicet ad ſuos fratres prius natos: ad reliquos verò agnatos agnationis tantum ius acquiritur, vt ſ. proxime diximus. Et eſt verum hoc, ſi viuente eo, de cuius hæreditate agitur, concepti ſaltem erant, vt ff. de ſuis & legi. hæ. Tertius. & ff. vnde cog. l. j. §. ſi quis proximior. Accur. ** Adde. §. cũ aũt. vbi glo. ſ. tit. ij. & latius Tiraq. de retra lignag. §. j. gl. ix. num. lxxxj.]

† alias ꝓ el mio ĩ

ADDITIO. Alias ex perſona ſua non ſuccedit, ſed bene ex perſona patris. Ang.

c ¶ Non tñ. q̃uis agnati vocentur ad hæreditatem, non tamen &c.

ADDIT. Et ſic no. ſm Ang. diſpõnem abſolutam debere intelligi ſm ordinis prerogatiuã. Quod facit ad eũ, qui accipit in emphyteuſim, vel cui legat̃ aliqd pro ſe & filiis ſuis, vt videantur eſſe vocati ſecundum ordinem charitatis.

d ¶ Dat lex. i. xij. tab.

e ¶ Sed iis. Et oib⁹ iis, vt .j. eo. §. ſi plures.

f ¶ Certum. Quod eſt etiam. ſ. facto teſtamento, quod euanuit: quod dic, vt .j. §. proximus.

g ¶ Per adoptionem quoque. q. d. non ſolum iure naturali conſtituitur agnatio, ſed ẽt ciuili; vt p adoptionem. ſ. quã libet iure iſto, vt. ff. de adop. l. j. & ſ. de adop. in princ. ſed hodie per eam tantum, ex qua tranſit in poteſtatem arrogatoris, vt. ſ. ti. j. §. ſed ea. verſic. noſtra autem. ſed tñ licet non fiat agnatus. ſ. hodie; quia non tranſit in pr̃atem extranei arrogantis: ſuccedit tñ ab inteſtato patri tñ, non aliis patris agnatis, vt C. de adop l. pe. §. ſed ſi quidẽ. Accur. ** Animaduertas, ꝙ Accur. confundit verbũ arrogãdi cum verbo adoptandi. nã arrogatus trãſit ſemper in ptatẽ arrogantis. §. pe. ſ. de adop.

h ¶ Naturales. Ex lũmos, nõ tñ ẽmãcipatos vt. ff. de gra. co. l. ſi filium.

† alias q̃ hi

i ¶ Itẽ ſiquis. Non ſolũ pr̃, de quo dictũ eſt.

K ¶ Suos hæredes eſſe. Id eſt, agnaſcitur aliis agnatis adoptantis, & eis cognatus fit, vt. ff. de adopt. qui in adoptionem.

† alias agnatos
† al. deeſt hæredes

¶ Cæterũ. Caſus ſi figurat̃ in l. corrigẽte. Hẽs. n. in tex. rõnes vniuſcuiuſq; l. declarat, n v. iura. Ius xij. ta. qd̃ pariter vocabat maſcu. agnatos & agnatas fœmiñ. i. ex virili ſexu deſcẽdenetes, ẽt vltra ſorores. Scd̃m ius erat media iuris prudentia, q̃ reſtrinxit ſucceſſionẽ agnatorũ, vt vltra ſororẽ ñ ſuccederẽt, qa cõmodius erat &c. vt dr̃ in tex. ĩõ ſorores ex benignitate ſucceſſibiles fecit, qa in .j. gradu, reliquas excluſit. Tertiũ fuit ius prætoriũ, qd̃ cõpatiens fẽminis nõ vocauit eas inter agnatos, ſed illis deficiẽtib⁹ inter cognatos. Quartũ fuit conſtõ Iuſtiniã. q cõſiderata idẽtitate grad⁹ & naturæ voluit, ꝙ agnatæ, ẽt vltra ſorores, pariter ſuccedãt cũ maſcu. Quintũ ẽ ius authẽticorũ hodie vigẽs, qd̃ remouit dr̃iã ſexus, & pariter ſuccedere voluit, ſm gradus ꝓrogatiuã. Not. collige ex prædictis & ex ſummario. Itẽ ꝙ bona ſimplicitas eſt amica. ll. Itẽ q dicat̃ germanus.]

a ¶ Cæterũ. Ideſt certe: vel aĩr, lex q̃dẽ xii. tab. deferebat hr̃ditatẽ agnatis proximis, ſed media iuris prudentia cũ diſtinctione: & iõ hic dixit cæterũ, pro ſed.
b ¶ Longiſſimo gradu. Ideſt decimo, vt .j. de ſucc. cognato. § fi.

item vetuſtas.
* Quia noſtra intereſt & priuatim & publice, vt ſalua ſit familiariũ dignitas. l. j. §. ſed & ſi ſeruus. de vent. inſpi. quæ abſq; diuitiis conſeruari non põt, Bal. l id. multa allegans inter cõſ. Ang. cõſi. lxviij repetito cõſil. cclxxxj. col. ii. facit. l ſi in emptionẽ. ff. de min.]

c ¶ Fœminas. Agnatas
d ¶ Ita placebat. No. Caute dicit, placebat, & nõ placet, vt .j. eo. §. ṽ. nos ṽo. & hoc erat per mediam iuris prudẽtiã, non p. l. xij. tabu. neq; p p̃torẽ, vt .j. eo. §. verſ. & hæc quidẽ. & ver. media.
e ¶ Conſanguinitatis. i. agnationis.
** Pro hac expoſitione facit l j. C. de legi. hær.]
f ¶ Earum. ſ. fœminarum.
g ¶ Tua. ſ. hæreditas.
h ¶ Plerumq; Hoc pp conſanguineas ſorores, de q̃bus modo dixit.
ADDITIO.
Et hinc ſumitur rõ ſtatutorũ cõiter per Italiã, q̃ ſtantibus maſculis fœminę ſi ſuccedãt: q̃a ſtatuta ex parte maſculorum ſunt fauorabilia, & ex p̃te fœminarum odioſa, vt hic p Ang.

¶ [i] Agnata p̃ter ſororẽ ad ſucceſſionẽ defuncti ab inteſtato p mediam iuris prudẽtiam excludebaẽ, licet beneficio Prætoris per Vñ cognati ſuorũ & agnatorũ gradibus deficientibus, admittebaẽ: poſteà verò p conſtõnes imperiales in ſucceſſione Vñ agnati ſublata eſt dĩa ſexus: cõnumerantur autẽ inter agnatos deſcendentes ex ſororibus ẽt vterinis, ſi primo gradu ſunt h. d.

¶ Cæterum [a] inter maſculos quidem agnationis iure hæreditas, ẽt ſi longiſſimo [b] gradu ſint, vltro citroq; capiẽ. Quod ad fęminas [c] verò attinet, ita placebat, [d] vt ipſæ conſanguinitatis [e] iure tm̃ capiãt hæreditatem, ſi ſorores ſint, vlterius nõ capiãt: maſculi autẽ ad earũ [f] hæreditates, ẽt ſi lõgiſſimo gradu ſint: admittantur. Qua de cã fr̃is tui, aut patrui tui filię, vel amitæ tuæ hęreditas ad te pertinebat, tua [g] verò ad illas nõ pertinebat. Qđ iõ ita cõſtitutũ erat, q̃a cõmodius videbatur ita iura conſtitui, vt plerunque [h] hæditates ad maſculos [i] confluerẽt. Sed q̃a ſanè iniquũ erat, in vniuerſum eas [k] quaſi extraneas repelli, Prætor eas ad bonorũ poſſeſſionẽ admittit ea parte, qua proximitatis [l] nõĩe bonorũ poſſeſſionem pollicetẽ: ex qua p̃te ita. ſ. admittunẽ, ſi neq; agnatus vllus, neq; proximior cognat' ĩteruen iat. [m] Et hæc quidẽ [n] lex xij. tabularũ nullo modo introduxit, ſed ſimplicitatẽ [o] legibus amicam amplexa, ſimili modo omnes agnatos, ſi-

K ¶ Eas. i. agnatas fœminas.
l ¶ Proximitatis. Ideſt cognationis.
** Adde pro hac interpretatione text. ĩ §. vl. & ibi gl. .j. de ſucc. cogna. & in tit. de ſer. cog. in prĩ. vbi ẽt gl. In vſu. n. iuris eſt, vt p̃ximitatis nõĩe, de cognatione ſpãlr intelligamus l. j. & l. ad inteſtati. C. de leg. hær. & .j. hoc. §. ibi. & cognationis linea proximitatis nomine introdũcta.]
m ¶ Interueniat. nec aliquis ſuorum, vt. ſ. ti. j. §. admonendi. in fi. §.
n ¶ Et hæc q̃dem. quæ. ſ. in §. cæterum. & §. ſed quia. dicta ſunt.

i ¶ Ad maſculos. ſic. ſ. titulo primo. §.

o ¶ Sed ſimplicitatem. remota differentia agnatorum inter maſculos & fœminas.

ue maſculos, ſiue fœminas, cuiuſcunq; gradus, ad ſimilitudinem ſuorũ inuicẽ ad ſucceſſionem vocabat. Media aũt iuris prudẽtia, quæ erat quidẽ lege xij. tab iunior,[a] Imperiali autẽ diſpõne † anterior,[b] ſubtilitate quadã excogitata; ꝓfatã[c] dñiam inducebat, & penitus eas[d] à ſucceſſione agnatorum repellebat, oĩ[e] alia ſucceſſione ĩcognita: donec Prætores paulatim aſperitatem iuris ciuilis[f] corrigentes, † ſiue quod deerat adimplentes, humano propoſito alium ordinem ſuis edictis addiderunt, & cognationis linea ꝓximitatis noĩe introducta, per bonorum poſſeſſionẽ eas adiuuabant, & pollicebant̃ iis[g] bonorũ poſſeſſionẽ, quæ Vñ cognati[h] appellat̃ Nos[i] verò legẽ xij. tabu. ſequentes & eius veſtigia in hac parte conſeruãtes, laudamus quidẽ Prætores[k] ſuę humanitatis, non tñ eos in plenũ huic cauſæ[l] mederi inuenimus. Quare[m] etenim vno eodemque gradu naturali cõcurrente, & agnationis titulis[n] tã in maſculis, q̃ in fœminis, æqua lãce cõſtitutis,[o] maſculis q̃dem dabat̃[p] ad ſucceſſionẽ venire omnium agnatorũ, ex agnatis autem mulieribns nulli penitus, niſi ſoli ſorori, ad agnatorum ſucceſſionem patebat aditus?[q] Ideo nos in plenũ omnia reducentes, & ad ius xij. tabularum eandem † diſpoſitionẽ exæquantes, noſtra conſtitutione[r] ſancimus, omnes legitimas perſonas. i. ꝑ virilem ſexũ deſcẽdẽtes, ſiue maſculini gñis, ſiue fœminini ſint, ſimili[s] mõ ad iura ſucceſſiõis

fœminas. ſic. ſ. de fideicommiſ. hære. §. ſed quia ſtipulationes.

a ¶ Iunior. Et ſic no. q̃ lex xij. tabularum eſt vetuſtior, q̃ media iuris prudentia, & quã ius prætorium.

* ¶ Viglius. per mediam iuris prudentiam intelligit prudentiũ interpretatiões, quas communi nomine ius ciuile vocamus.]

b ¶ Anterior. ideſt conſtitutione anteriori.j ſcripta, q̃ eſt. C. de legi. hæred. l. lege xij. tabu. Accurſi

c ¶ Pręfatam. ſ. dictã. ſ. eo. §. cæterum.

d ¶ Eas. agnatas fœminas, niſi ſorores.

e ¶ Omni. Nã ordo cognatorũ non erat adhuc. Vel dic ẽt, deficientibus agnatis † ipſi tñ non vocabantur.

f ¶ Iuris ciuilis. i. mediæ iuris prudentiæ. quę. ſ. ciuile dr̃, vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. hæc diſputatio. Accur.

g ¶ Iis. ſ. mulieribus agnatis vltra ſorores.

h ¶ Vnde cognati ſic dicta, quia per eam cognati vocantur. Accurſius.

i ¶ Nos vero. Hic Iuſtinianus loquitur.

K ¶ Laudamus quidem prætores.

ADDIT. No. q̃ ille eſt laudãdus, qui ẽ inuentor alicui⁹ ordinarionis ſiue diſpõnis, licet non ꝗ́ ꝑfectæ adĩuenerit, qa facile eſt inuẽtis addere, vt l. j. C. de vet. iure enuc Ang.

l ¶ Huic cauſæ. i. expulſioni agnatorũ.

m ¶ Quare. etenim. Benedico fore prouidendum agnatis fœminis, quare etenim &c.

n ¶ Titulis. i. nominibus. Accur.

o ¶ Conſtitutis i. ordinatis Accur.

* ¶ Aequa lãce prouerbialiter dicimus de iis. quæ ſimilia ſunt.]

p ¶ Dabat̃. i. concedebatur Accur.

q ¶ Adit⁹. Certe non erat iõ iuſta vel ſufficiens licet aliqua ſit, vt. ſ. e. §. cæterum. in fine.

r ¶ Conſtitutione vt. C. de legi. hær. l. lege. xij. tab. Accur.

s ¶ Simili modo. i. hincinde Vel dic. Ita fœminæ vt mares.

¶ alias anteqnior,

† Epanorthoſis.

† alias ipſæ

Inuentis addere facile eſt.

† Hinc n. t. Doct. qd̃ illa interpretatio ẽ tãq̃ benignior amplectãda, qua reuertimur ad ius antiqus & cõe.

a ¶ Cōſanguinitatis. Ideō, licet nō ſint ſorores, quæ germanæ vocantur, quaſi ex eodem germine natæ.
b ¶ Exiſtimauimus. vt. C. de le. hære. l. lege. xij. tab. §. j. & §. in his.

ſante. C. de leg. hęr. q̄ a cū hīs admittun tur. Itē & in alio, qđ ſubiicit, hic. §. cor rigit, q. a in ſtirpes fit diuiſio hodie; ſed poſt hos filios fratrū fit diuiſio in capi ta, vt in auth. de hær. ab inteſtato ve. ai. §. reliquum. colla. ix. & in authē. vt fratrū filij. §. j. colla. ix. Vel dic, quod dicitur in auth. in ſtirpes diuidi, verū eſt qñ cū alijs. ſ. patruis vocan tur nepotes; aliàs in capita, vt hic.

succeſſ. cū patruo & in ſtirpes fit diuiſio.

c ¶ Tātumodo. i. non vlterior: proximior tñ ſic: vt ipę ſorores vel frēs, vterini vel vterinę, vt ſeqr. vt. C. de leg. hęr. l. fi. §. ſed neq.
d ¶ In lrimā ſucceſſionē. ſ. agnatorū.
e ¶ Germanæ. i. natæ ex eodē pr̄e & mr̄e cū defuncto.
* ¶ Verius eſt hic intelligi de ſorore ex eodē pr̄e nata, licet nō ex eadē mr̄e, qđ indicat verbū, conſanguineę, dictioni germanæ annexū. Iuſtinian. n. mō germanæ mō ſororis noīe vtir, vt vitet tantologiā, nō q. ex ſe diuerſa ſignificent.]

† Supra e. §. iun:.

legitimæ ab inteſtato vocari ſecūdum ſui gradus prærogatiuam: nec ideo excludendas, quia cō ſanguinitatis [a] iura, ſicut germanæ, non habent.

¶ Hoc etiam addēdum nr̄ę cōſtitutioni exiſtimauim[b], vt transferat̃ vnus tātūmodo [c] gradus à iure cognationis in legitimam [d] ſucceſſionē: vt nō ſolū fratris filius & filia (ſm qđ iam definiuim†) ad ſucceſſionē patrui ſui vocēt̃, ſed ēt germanæ, [e] cō ſanguineæ, vel ſororis vterinæ [f] filius & filia ſoli, & n̄ dei ceps [g] perſonæ, vna cū his ad iura auūculi ſui perueniāt: & mortuo eo, q. patruus quidē eſt ſui fratris filiis, auūculus autē ſororis ſuæ ſoboli, ſimili modo ab vtroq; latere ſuccedāt, tanq̄ [h] ſi omnes ex maſculis deſcendētes, legitimo iure veniant. ſ. vbi frater & ſoror ſuperſtites [i] non ſunt. His etenim perſonis præcedentibus, & ſucceſſionem ad mittentibus, cęteri gradus remanent penitus ſemoti: videlicet hr̄ditate nō in ſtirpes, ſed in capita [k] diuidenda.

¶ Dic q. ī hoc articulo variæ fuerūt doctorū ſnīæ, an ſ. qñ filij plurimū fratrū ſuccedūt patruo ſuccedant in ſtirpes vel in capita. lo. Fab. hic dicit communé opini. eſſe, q. inter filios fratrum hęreditas in ſtirpes diuidat̃. inter cæteros vlteriores gradus in capita. Bal. verò dicit hic opin. cōem. eſſe gloſ. hic. Tu verò tene opin. gl. quam defende vt per Præpoſi. Senen. in. vij. caſu q. vj. per totum. & ego aliàs diſputaui hanc concluſionem.

SYL.

f ¶ Vterinæ. i. natæ ex eadem mr̄e tñ.
g ¶ Deinceps. i. vlteriores ſiue in gradu remotiores.
h ¶ Tanquàm.
ADDI. Not. ex hoc tex. q. iſti improprie ſunt agnati: & iō non cōprehēderēt̃ in ſtatutis loquētibus de agnatis Ang.
** Adde idē eſſe in fr̄e vterino. itaq; ſi (v. g.) lex municipalis pręferat agnatos quocūq; gradu cognatis, exteriq; cōſanguineus, & fr vterinus, rn̄ſum eſt vterinum nō ſuccedere, ceſſat. n. in eo agnationis conſeruādæ rō, q̄ ſola legiſlatorē mouit, Bal. l. lege. C. de legi. hęr.]

Filii tuis

i ¶ Superſtites. Hoc corrigit̃ p auth. ceſ-

K ¶ In capita. ī. tit. j. in fine. contra. Solu. ibi de deſcendentibus loquitur, hic de collateralibus.

¶ Si ergo vis ſcire, qñ in capita, & qñ in ſtirpes hr̄ditas deferat̃, dic, q. qñ deſcendentes vocant̃ ad hr̄ditatē aſcēdentium diuidit̃ in ſtirpes. §. cū filius ī. tit. j. qñ verò aſcendentes ſoli vocantur, ſeruatur diſpō §. conſequens. in auth. de hæred. ab inteſtato veni. quādo verò aſcendentes cum tranſuerſalibus, diuiſio fit in capita.

SYL.

capita. §. si verò. d. auth. nisi essent etiam præmortui fratris filij, qui vocantur ad partem patris, auth. vt fra. filij. quādo verò succedūt plures collaterales in diuersis gradibus, fit diuisio in stirpes: quādo verò sūt eiusdem gradus, est. q. gl. præce. dic vt ibi. ** Varias opinio. Doct. circa hoc refert Tiraq. i trac. de retra. ligna. §. xj. gl. xij. quē oīno videas, quotiescunq; inciderit aliqua qō huius rei: qa diligentissime oīum hāc materiā p tractauit.]

† verba l retulim⁹. supra t.t. j §.j.

a ¶ Si plures sint. sic i auth. de hęre. ab intest. venī. §. si verò neq; fratres. coll. ix. & ff. de suis & legi. hær. l. ij. §. hæreditas.

b ¶ Habet. hoc corrigit, vt. s. dixi p auth. cessante. Accur. Nota, q hęc correctio non hēt locū in fideicōmissis, & sic in dispōne testamētaria, Rub. Alex. cōs. 37. 38. 39 et 40 ** Adde huic tex. q proximus est, quem nemo antecedit: & pximi appellatione etiā ille cōtinet, q solus est. l. proximus. & l. pximi. de verborū significatione.

SYL. ¶ Proximus autē. Casus in. §. regulā tradēte nō esset figurādus, tn̄ rōdubitādi poterat esse ex eo, qa videbatur semper inspiciendum tempus mortis illa ratione, quia quamuis testamentum destituatur, postea tamen re vera non dicitur tunc decedere intestatus, sed defertur hæreditas à morte. l. hęres quandoq;. ff. de acquiren. hær. cuius contrarium dicitur, quia tunc est inspiciēda proximitas, quando hæreditas defertur. No. summar. & tex.]

¶ Lege xij. tab. gradus proximior vocat: & si in eo gradu plures sunt, oēs admittuntur. h. d.

¶ Si plures[a] sint gradus agnatorū, apte lex xij. tab. pximū vocat. Itaq; si (verbi gr̄a) sint defuncti frater, & alteri[a] fratris filius, aut patruus, frater potior hr̄.[b] Et quanuis singulari numero † vsa lex xij. tabu. pximū vocet, tn̄ dubiū nō est, quin si plures sint eiusdē gradus, oēs admittant. Nā & pprie proximus ex plurib⁹ gradibus intelligit: & tn̄ nō dubiū est, q licet vnus sit grad⁹ agnatorū, ptineat ad eos hæreditas.

¶ Proximus inspicitur tpe testi destituti, qn̄ testm̄ factū est: alias autem tempore mortis testantis. Aretinus.

¶ Proximus[c] autē (si quidem nullo testamēto facto qs q̄ decesserit) per hoc tp̄s requiritur, quo mortuus est is, de cuius hæreditate q̄ritur.[d] Quòd si facto testamēto qs q̄ decesserit, per hoc tp̄s requiritur, quo certum esse cœperit nullum ex testō hæredem extiturum. Tunc. n.[e] pprie q̄ sq; intestatus decessisse intelligitur. Quod quidē aliqñ longo tempore[f] declarat. In quo spatio temporis sæpe accidit, vt pximiore mortuo pximus esse incipiat, q moriente testatore nō erat proximus.

¶ Hodie locus est successorio edicto de persona in perso

c ¶ Proxim⁹. sic. s. titu. j. §. cum autem.

d ¶ Quæritur. sic supra eodem. §. nō tamen.

e ¶ Tunc. n. scilicet cum non adit hæreditas ex testamento.

* ¶ Adde, q in quibusdam vetustis codicibus verba textus ita se habent: Tunc enim etiam proprie &c. cui congruit quod scribit Vlpianus in l. j. in princi. ff. de suis & legiti.]

f ¶ Longo tempore. Id est post mortem.

SYL. ¶ Placebat. Casus solum literaliter figuratur in. §. corrigente, præsertim quia habet rationes correctionis, ibi, cum satis absurdum. Nota summarium, & bene attendantur verba text. quia sunt satis obscura.]

Place-

a ¶ Placebat. s. ex lege duodecim tabularum.
b ¶ In eo genere. Scilicet iure successionis.
c ¶ Successionem non esse. Idest successoriū edictū inter agnatos locū non hēt s. de psona in psonā, sed inter cognatos sic, vt. j. sequitur, et. ff. de success. edi. l. j. §. quibus, sed de ordine in ordinē, seu de capite in caput sic: † vt de liberis in agnatos, de agnatis in cognatos, & post in virum & vxorem, vt sequitur, vt ff. si tab. testa. nullæ extab. l. j. j. respon. ¶ An antem iste §. habeat locū in suis, ē pulchra disputat. quam late attingit post alios Ludo. Gozad in repe. l. qui se patris. C. vnde li. in xxiiij. col. & seq.]
d ¶ Nihilo magis. i. non ideo magis.
e ¶ Sed nos. loquitur Iustinia.
f ¶ Protulimus. Scilicet in græco.
g ¶ Cum satis. ratio prima.
h ¶ Apertum est. s. successorium edictum de persona in personam.
i ¶ Maxime. ratio secunda.
K ¶ Gradu. agnatorum.
l ¶ ad legitimam. Est enim filius agnatus patri proximus, vt. ff. de suis & leg. l. filius. quod ius non tollit per capitis diminutionē, sicut neque inter fratres, vt hic, &. C. de legi. tu. l. iiij. Accur. ¶ Adde, quòd Doct. ex hoc tex. inferunt patrem vt agnatum succedere filio emancipato: quod est falsum, vt late probat & interpretatur hūc tex. Præp. Sen. i viij casu q. ix.]
m ¶ Parens. secus ecōtra, vt. s. titul. j. §. emancipati.

ADDITIO.
Et erat rō diuersitatis: qa pater multū conferebat filio per emancipationem se expoliando priuilegiis patriæ potestatis: ideo in recompensationem admittebatur ad eius hæreditatē. Ang.

n Constitutione, vt. C. de emancip. liber. l. finali. Hoc idē refertur. j. de bon. poss §. quę aūt.
o ¶ Contracta fiducia. Sic dicendo & ius

nam, licet olim esset de ordine in ordinem h. d.

¶ Placebat [a] autem in eo genere [b] percipiendarum hæreditatum † successionē [c] nō esse: idest, vt quamuis proximus, qui sm ea, quæ diximus, vocat ad hæreditatem, aut spreuerit hæreditatē, aut anteq̄ adeat decesserit, nihilo magis [d] legitimo iure sequentes admittantur. Quod iterum Prætores imperfecto iure corrigētes, nō in totū sine adminiculo relinquebāt sed ex cognatorum ordine eos vocabāt, vtpote agnationis iure eis recluso. Sed nos [e] nihil perfectissimo iuri deesse cupiētes, nr̄a constitutione, quam de iure patronatus humanitate suggerente protulimus, [f] sancimus successionē in agnatorum hæreditatibus non esse eis denegandā: cū satis [g] absurdum erat, qđ cognatis à Prætore apertum [h] est, hoc agnatis eē reclusum, maxime [i] cum in † onere quidem tutelarū & primo gradu [k] deficiente, sequens † succedit: & qđ in onere obtinebat, nō † erat in lucro pmissum.

¶ Hodie parēs præsumitur contracta fiducia emancipare semper: & ideo vocatur ad successionem, licet olim secus esset, h. d.

¶ Ad legitimam [l] successionem nihilominus vocat etiā parēs, [m] qui contracta fiducia filiū vel filiam, nepotem vel neptē, ac deinceps emācipat: quod ex nostra constitutione [n] omnino inducitur, vt emācipationes liberorū semp videantur quasi cōtracta [o] fiducia fie-

Successorium edictum.

† al's successionum

† Nota p euidētia, qđ caput siue ordo ē gradus, & sunt q̄tuor, vz liberi, vz agnati, vz cognati, & vz vir, & v.

S Y L. nisiqq; decōrū cōtinet sub se plures grad's: puta in Vn libe. sunt primo filii, sedo nepotes, tertio pnepotes & deinceps, & eodē modo i quo liberi capite.

Filius est agnatus patri.

S Y L. † alias onus

† al's succedat

† alias erat

Ius succedendi in bonis tuis mihi reseruo. vel etiam sic, Emancipo te contracta fiducia.

SYL. * ¶ Declara vt dixi.§.tit. de leg par.tu. & ti.seq. tam in Commen. q̃ in Anno. nam fiducia vocatur is contractus, quem vulgo pactum de retrouendendo dicimus. itaque quoties pater in emancipatione, q̃ olim per imaginarias venditiones fiebat, de quibus dixi late in Annot. & retuli,§.qui bus mod. ius pat.pot. sol. §. præterea cum emptore illo imaginario paciscebatur de remancipando sibi filio, vt.s. ipse, non autem emptor illum manumitteret, contracta fiducia emancipare dicebatur: quo casu pr̃ naturalis, q̃ filiũ ita in seruilem cám deductum recipiebat receptúq; manumittebat, loco patroni habebatur: eademque iura in eius bonis acquirebat, q̃ a l xij. tabu. tribuuntur patrono in bonis liberti. Hinc successio filiorum sic emancipatorum hoc loco vocatur legitima, quia ex l xij. tabu. deferri intelligitur exẽplo successionis libertorum.j.de succ.lib. in prin. sicut & ipsa tutela.§.de leg.par.tut.]

† Ista gl. nõ est ac cursij, sed additio ponenda ad hũc text. pertinẽs. a ¶ Non aliter. †qd non erat rectum, vt ff.de reg.iur.l.sm naturam.& §. de legi. patro.tut.in fi.&.j.de emp.& ven.§. cum autem.circa med.nam qui sentit incõmodũ, sentire debet cõmodũ, vt dicunt iura superius allegata: & econuerso.non est enim ferendus qui lucrum amplecti tur, onus autem subire recusat.C.de cadu.tol.l.vnica.§.pro secundo.in fi.

b ¶ Manumisisset.i. emancipasset.sic, ff. quando actio de pecul. est an.l. prima. §.alienatio.

SYL. ¶ Dic, q̃ stat proprie, quia de iure antiquo manumittebatur, quando fiebat per imaginariam venditionem, vt alias suo loco declaraui.]

ri: cum apud veteres non aliter [a] hoc obtinebat, nisi specialiter contracta fiducia parens manumisisset. [b]

¶ De senatuscõsulto Tertulliano.

† ad. Tertullianũ.

¶ Lege xij. tabularum mater nõ succedebat filio ab intestato, nec ecõtra filius matri: sed ex constitutione senatusconsulti Tertulliani si ĩgenua tres, libertina quatuor liberos enixa fuerat, illis ab intestato succedebat, Aretinus.

Ex duodecim tabula. ita strictoiure vtebatur, & ppo-

¶ De senatusconsulto Tertulliano. Cõtinuatio.

¶ Post agnatos de qb⁹.§. succedunt cognati: ideo sequebatur videre de cognatis: verum licet mater & filius sint cognati, tamen ex speciali prouisione sibi ad inuicem vt agnati succedunt, vt.j. de succe. cognat. in princ. ideo post alios agnatos ante cognatos ponit de successione matris ad filium, & econtra. Areti. Dña huius tit & sequentis notari põt in his versibus: Matri dat mœstæ geniti bona Tertullianum. Fili maternas tibi res dabit Orficianum. Versus.

Ex duodecim. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primò, q̃ ex lege duodecim tabularum mater ad hæreditatem filij, & econtra non admittebatur. Secundò, qualiter admittebatur ex senatusconsulto Tertulliano. Tertiò, quæ personæ præponebantur tunc matri. Quartò constitutionem. Tertulliani remouet. Quintò remouet alias constitutiones. Secũda ibi, Et primus. Tertia ibi, Præferuntur. Quarta ibi, Sed nos. Quinta ibi, Sed cum antea. Diuisio.

SYL. ¶ Casus non figuratur aliter, quia hoc princip. refert iuris antiqui dispositionem; quod hodie tanquam correctum non est in consideratione. Nota summarium. Item, q̃ strictum ius est, quod spreta æquitate & humanitate rigorem imitatur. Item, quòd vbi rigor & æquitas scripta sunt, præfertur æquitas. Item, quòd ius quibusdam matribus à Claudio tributum, non trahebatur ad omnes.]

Prapone-

a ¶ Præponebat. Improprie (1) nam cognatos nullo mõ vocabat, vt sequitur.
ADDIT. (1) Nã ꝓprie ñ dr̃ ꝑponi illi q nõ sequit̃: quãuis ꝓprie ꝓximus dicat̃ quẽ nemo sequit̃, vt. ff. vñ, cog. l. j. §. proximus. Ang.

nebat[a] Masculorũ[b] ꝓgeniẽ: & eos, q ꝑ fœminini sexus necessitudinẽ[c] sibi iũgunt̃, adeo expellebat, vt ne quidẽ inter matrẽ & filiũ[d] filiamve vltro citroque hr̃ditatis capiẽdæ ius† daret, nisi ꝙ Prætores ex ꝓximitate cognatorũ eas ꝑsonas ad successionẽ, bonorũ possessione Vnde cognati accommodata, vocabãt. Sed hæ iuris angustię[e] postea[f] emendatę sunt. Et primus quidẽ diu[*] Claudius matri ad solatiũ liberorum amissorum,[g] legitimã eorum[h] detulit hæreditatẽ. Postea autẽ senatusconsulto Tertulliano, qd̃ diui Adriani tp̃ib[*] factum est, plenissime de tristi †successione matri, non ẽt auiæ,[i] deferẽda cautũ est: vt mr̃ ingenua triũ liberorum ius habẽs,[k] libertina quatuor, ad bona filiorũ[l] filiarũve admittat̃ †intestato mortuorũ, licet in ptãte† parẽtis[m] sit:

†aliãs daretur

b ¶ Masculorũ ꝓgeniem. Id est agnatos, vt. s. titu. j. in prin.
c ¶ Necessitudinẽ. i. cognationẽ: nã dñr cognati necessarij, vt. ff. de iust. & iu. l. fi.
* ¶ Quid proprie significet necessitudo, & qualr̃ in iure accipiatur, explicauimus. s. de suspe. tuto. in Annot. post Aul. Gel. lib. xiij. c. iij.
d ¶ Mr̃em & filiũ. q adinuicẽ. sunt cognati, vt. j. de succes. cog. §. vulgo.

Ius quoq; dicit̃ iniquum.

e ¶ Iuris angustiæ. Not. ius dici angustiosum: alias iniquum dr̃, vt. j. de suc. lib. in prin. & ff. quod quisq; iu. l. iij. in princ.
f ¶ Postea. s. post legem xij. tabu. & per diuum Claudium, & per senatusconsul. Tertul. vt sequitur.
** Rõ S.C. Tert. fuit, vt mulieres magis operã darent liberis, eisq; ciuitas repleret̃: qd̃ maxime veteres procurabant, & ob id multa fœcundis mulieribus præmia constituebãt. Hinc L. quoq; Colum. scribit, moris apud veteres fuisse, vt ancillis, q̃ tres liberos peperissent, vacationem, quæ plures, libertatẽ cõcederẽt. Eadẽ rõne, olim matronis, quæ filios ꝓgenuissent, lecticarũ ac margaritarũ vsum ꝑmissum fuisse crediderim, cũ alijs esset lege ꝓhibitus, vt apud Eusebium relatum extat.]
g ¶ Amissorũ. s. in acie principis, vt argũ. s. de excu. tut. in prin. vel dic, ꝙ generaliter statuit, vt. C. de inoffi. test. liberi. prima verior est.
¶ Et ista ẽ cõis: si. n. gñalr̃ eẽt à Claudio ꝓuisum, frustratoria esset dispõ Tertul.
* ¶ Tranqll[*] scribit Claud. Cæs. cõstituisse fœminis ius quatuor liberorum.]
h ¶ Eorum. s. filiorum.
i ¶ Auiæ. Etiã hodie auia succedit sicut mr̃, vt ĩ auth. de hæ. ab inte. veni. §. consequens. coll. ix.
K ¶ Triũ liberorũ ius hñs i. tres habẽs filios, nõ aũt in ptãte, vt s. de ado. §. fœminę quos tres hr̃e vr̃, ẽt si tergeminos peperit, f̃m loã. vt ff. de verb. sig. l. ter enixa.
* De iure triũ liberorũ Dion. li. lv. in hũc sensũ scribit: Liuia in numerũ matrũ, q̃ tres liberos peperissent, relata est. qb[*]. n. fortuna seu virorũ seu mulierũ non ꝑmisit toties parere, harũ qbusdã lex primũ qdẽ ꝑ Senatum, nũc aũt ꝑ Imp. in bñficij loco iura earũ, q̃ toties peperũt, tribuit, vt neque ipsæ sterilũ pœnis subijciant̃, & ꝓmia fœcũdissimarũ, ꝑter pauca qdã, cõsequãtur, q̃ nõ hoĩes tm̃, sed ẽt Dij inuenerũt, vt siqs moriẽs aliqd eis reliqrit, id illæ accipiãt. ** Extat ẽt de iure triũ liberorũ pulcherrima ep̃la Pl. secũdi li. x. ep̃la. epis. ij. Sed nec illud quoq; ꝑtereũdũ vr̃ qd̃ apud A.G. li. iij. c. xvj. legi. hoc iusmr̃ibus ꝓfuisse, tã & si filij stati decessissẽt.]
l ¶ Filiorum. qd̃ dic, vt. s. de hæred. quæ ab intesta §. j. & ij. & §. emancipati. & §. item vetustas. vers. diui.
m ¶ Parentis. Scilicet mater. Et ita no-

†sic l. fin. C. de in. & subst.

†aliãs intestatorũ.

* † Cõcor. l. filij. ff. eo.

rū de iure Romanorum vxorē alicuius esse in ptāte parentis, (j)non mariti nisi quò ad debitū carnis:aliud de iure Longobardorū.vt hic, & C. de condi. inser. si vxor & in Lōgobarda. quałr mulieri alienare permissum sit. l. j. Tenetur tñ operari viro vxor, vt. l. sicut. cū ibi notatis. ff. de oper.lib.

Vxor nō ē in ptāte mariti

ADDIT. (l) Et ideo non potest testari nec codicillari etiam cum consensu patris, vt per Ange hic.

a ¶ Iussu. Scilicet iure antiquo: cum quilibet hæreditas patri peteretur, filium quærerentur, vt ff. de acquir.hæred. qui in aliena. Sed hodie in sola profectitia non aduentitia.f.exigitur iussus, vt C. de bon.quæ lib.l.fi.§.siue econtrario.

vt scilicet cum alieno iuri subiectá est, iussu [a] ei adeat hæreditatem, cuius iuri subiecta est.

¶ Filij defuncti excludūt mrem vsq; in infinitum. Idem in patre & fratre, q̄ etiam matrem excludunt. Soror autē defuncti vna cū matre admittitur. Aretinus.

¶ Præferuntur autē matri liberi [b] defuncti, [c] q sui sunt, quiue suorum [d] loco sunt, siue primi gradus, siue [e] vlterioris. [f]

Sed & filiæ [g] suæ mortuę filius, vel filia præponitur [h] ex cōstitutionibus matri defunctæ, [i] idest, auiæ suæ. Pater [k] vero vtriusque, [l] non etiam auus,& pauus,matri anteponitur: scilicet cum inter eos solos [m] de hęredita te agitur. Frater autem consanguineus tam filij q̄ filięexcludebat [n] matrem, soror autem consanguinea pariter cum matre admittebatur. [o] Sed si fuerant frater & soror cōsanguinei, & mater liberis [p]

SYL. ¶ Et sic hodie in eis ita iussus exigitur sicut olim: concor.glo. in l. fin.§.j.C. de bon.quæ libe.]

SYL. ¶ Præferuntur. Casum non figurabo nisi literaliter eadem rōne, quia ius antiquū hodie correctum refert Nota quod continetur in summario.]

b ¶ Liberi. Etiam adoptiui: & ita demū si ipsi succedere velint,vt.ff.eo.l.ij.§.libe ri.& § ita demum.

c ¶ Defuncti.f.filij, de cuius hæreditate nunc agitur.

d ¶ Suorum.qđ dr vt.s̄.de hær. quæ ab intesta.§.j.& ij.& §.emancipati. & §ilē vetustas.verf di ui.

e ¶ Primi gradus.vt filij.

f ¶ Vlterioris.vt nepotes,& similes.

g ¶ Sed & filiæ.q.d.non solum nepos ex filio masculo excludit matrem defuncti,sed & nepotes ex filia.

h ¶ Præponitur. f. præfertur.

i ¶ Defunctæ.f.filiæ.

K ¶ Pater. Nō adoptiuus, vt ff.eo. l. ij. sed neque auus.

l ¶ Vtriusque. f.filij & filiæ, hoc est maritus huius mulieris volentis succedere filio suo mortuo.

m ¶ Inter eos solos.f. auum, & mrem defuncti. Si autē sit auus, & pr & mr defuncti, pferr auus mri & et pri, ff. eo. æquissimū.§.j. Et nota,q hic regula fallit, Si vin co vincentem te, vinco &c. vt.ff. de d uer. & tempo.præscrip l. de accessionibus.

* Sniamba i°loci explicat latius idē semper.in authē de nup § & qm̄ infi coll. iiij. Si vinco vincentē te, vinco te, quæ fallit.

nam auus patri defuncti præfertur, vt ff.eo.l.æquissimum.§.j & pater matri, non autem auus præfertur matri, qn̄ soli sunt. Sic fallit in authen de æqualit. do.§.his consequens coll.vij.Item in authen.q.mo na.effi.sui.§.discretis. coll. vj Itē.ff.qui po.in pigńo.ha.l.Claudius.sic. ff.de iniu.rup.test.l.pe.

SYL. ¶ Dic sm Christ hic, q tunc militat dicta regula, qn̄ sunt termini pares, alias secus:declara vt per eum hic.]

n ¶ Excludebat.sed male hodie, vt.j. eodem.§ sed cum.

o ¶ Admittebatur.& bene,vt.j.eodem.§. sed cum.

p ¶ Liberis. tribus vel quatuor, vt.s̄. eo. in prin.vers.postea autem.

Sed nos constitutione. Casum non figurabo SYL.

figurabo,q̃a ius antiquũ rõne dubitandi faciebat: ius aũt nouum fundatũ est in rõne posita in text. ibi, respicientes, ad naturã. No. matrem hodie liberis suc cedere non habita distinctione numeri filiorum. Itẽ not. rationem, quia mulieres multa onera & pericula ꝓpter filios tolerant. Item, ꝙ non dẽt imputari alicui qđ à fortuna procedit.

a ¶ In codice. non in eo, quẽ hẽmus, sed in primo. C. remansit, quęest C. de iure lib. l. ij.

b ¶ Fortuitũ. s. hr̃e vel non hr̃e tot filios, cum ex diuina gratia hoc descendat.

c ¶ Peccauit. nã si peccatũ est, magis fuisset mariti, vt C. de leg. hær. l. lege xij. tab. in fi. j. respon.

d ¶ Eũ. n. s. cui succedere vult.

e ¶ intercepti. aliàs interempti.

** Et sic nihilo differre à fœcunditate virginitatem sanc. tum fuit, quod Procopius auctor gręcus ad nodum culpat causam que euersionis Rom. imp. inde ortam censet, ꝙ cum hoĩes ꝓpagationi plus non cõsulerẽt, in

onerata: frater qui dem matrem exclu debat, cõis aũt erat hæreditas ex ęquis partibus fratribus & sororibus.

¶ Hodie mr̃ nõ attento numero filiorũ admittit̃ ad hæreditatẽ filij h.d.

¶ Sed nos cõstõne, quã in Codice[a] nostro noĩe decorato posuimus, mr̃i sub ueniẽdũ esse existimauimus, respiciẽtes ad naturam, & puerpiũ, † & piculũ, & mortẽ sępe ex hoc casu matribus illatam Ideoq; impiũ eẽ credidimus, casum fortuitum[b] in eius admitti detrimentũ Si n. ingenua ter, vel liber tina quater non pe perit, immerito defraudabat̃ successio ne suorũ liberorũ; Quid n peccauit,[c] si n plures, sed paucos peperit? Et dedi mus ius legitimũ plenũ mr̃ib[9], siue ingenuis, siue liberti nis, & si ñ ter enixę fuerĩt vl̃ quater, sed eũ[d] tm̃ vel eam qui quæ ve morte † intercepti[e] sunt, vt sic vo centur in liberorũ suorum legitimam successionem.

¶ Mr̃ præfert̃ omnibus aliis agnatis exceptis fratrib[9] & sororibus: & cũ sororibus solũ venit ad dimidiã, & cũ sororibus & fratrib[9] pro virili. Are.

¶ Sed cũ ante constõnes[f] iura ltĩ ęsuc cessionis ꝑscrutãtes. partim mr̃em adiu uabãt partim eã ꝑ grauabãt, † & nõ in solidũ eã vocabãt, sed in quibusdã casibus tertiã ei partẽ abstrahentes, certis legitimis dabãt ꝑsonis,[g] in aliis aũt cõtrariũ faciebãt:[h] nobis visum[i] est recta & simplici via matrem oĩbus per sonis[k] legitimis anteponi; & sine vlla

frequentiores factę ciuitates, à barbarorũ igẽtib[9] exercitib[9] se tueri nequerũt.]

¶ Sed cũ antea. Casus. nõ figurat̃ nisi literalr̃, q̃a recitat̃ constõ imperatoria, q̃ tanquam carens ꝓbabili rõne est hodie correcta. Not. summarium,]

f ¶ Cõstõnes. quas nõ habemus, fm̃ Ioan.

g ¶ Personis. patruo, & filio, & nepoti patrui, vt. C. eo. l. fin. in fi. j. respon.

h ¶ Contrarium faciebant. i. nil dabant nisi prædictis.

i ¶ Visum est. vt. C. eodem. l. fin.

K ¶ Omnibus personis. cuiã patri defuncti, nisi in vsufructu & toto, quando habebat defunctum in potestate, alias in bessem tantum. sed & in hoc casu hodie etiam in totum habet, vt. C. eod. l. fin. & de legi hær. l. de emancipatis. Iure vero authenti. ascendentibus defertur æqua liter paternis & maternis, vt in authen. de hære. veni. ab intest. §. si igitur defunctus descendentes. coll. ix.

ADDIT. Dic, ꝙ hodie filio defuncto relicta

S Y L.

† alias in tercmptiꝰ

† cõcor. l. vlt. versi. siquis n. C. q. pot. in pign. hab.

† alias non in solidũ

relicta matre & ſorore, vel fratre aliter ſucceditur, auth. defuncto. C. eodem. Angelus.

a ¶ Diminutione. quæ fiebat per agnatos ſupradictos in prin. illius. §.

nam ibi loquitur in filijs, & tamen veniunt nepotes.]

h ¶ Proſpeximus in ſucceſſione.

i ¶ Cōſulere. ſ. in tutore petēdo. Accur.

ADDITIO. Et dic petendo, ſcilicet infra annum, vt hic. Et iſtā opinionē dicit Ange. eſſe communem, & eam tenet tanquam magis æquam, per l. ſciant. C. de legi. hæred. quamuis Bar. ibi & docto. velint, q teneat petere ſtatim cū pōt niſi fuerit impedita legitima cauſa, ita q annū nō trāſcendat.

Commodum ſentiens ſentiat onus.

b ¶ Quemadmodum. quaſi dicat, qui ſ vno honorat, in alio grauetur. ſic. ff. de iureiurando. l. cū q. in princip. †

†Facit optime proximus. §. infra in prin.

c ¶ Eam. Scilicet matrē.

d ¶ Simul ſcilicet cum matre.

e ¶ Sorores. hoc caſu eſt hodie idem quod in ſequenti. §. vt ſ auth. de nup. §. pen. & §. & quoniam. colla. iiij.

f ¶ Legitima. quia ſunt ſorores ex vtroque parente.

g ¶ Cognationis. quia sūt tantum ex matre ſorores.

SYL. ¶ Sed quemadmodum.

diminutione[a] filiorum ſuorū ſucceſſionem accipere, excepta fratris & ſororis perſona, ſiue cōſanguinei ſint, ſiue ſola cognatiōis iura hñtes: vt quemadmodū[b] eam[c] totialij ordini legitimo præpoſuimus: ita omnes fratres & ſorores, ſiue legitimi ſint; ſiue non, ad capiendas hrēditates ſimul[d] vocemus: ita tamen, vt ſi qdem ſolæ ſorores[e] agnatæ vel cognatę, & mater defuncti vel defunctæ ſuperſint, dimidiā quidem mater, alterā verò dimidiā partē omnes ſorores habeant: ſi verò matre ſuperſtite, & fratre vel fratribus ſolis, vel etiā cum ſororibus, ſiue legitima,[f] ſiue ſola cognationis[g] iura hñtibus inteſtatus quis vel inteſtata moriat, in capita diſtribuat eius hæreditas.

¶ Mater ab hæreditate filij repellitur, niſi infra annum tutorem eidē poſtulauerit, vel ſuſpectum remoueri petierit.

¶ Sed quemadmodum nos matribus proſpeximus,[h] ita eas oportet ſuæ ſoboli conſulere:[i] ſcituris[k] eis, q ſi tutores liberis non petierint, vel in lo-

K ¶ Sciturıs eis. Scilicet matribus negligentibus: alias non perdūt, vt C. qui petant tut. l. cū à matrib⁹. & maiorib⁹. alīs ſimiliter nō perdunt, vt C. ſi aduer. delic. l. ij. Accurſius.

¶ Dic, q ad hoc vt perdat, requirit, q ſit maior xxv. ann. q moriatur filius impubes: q eēt vtile pupillo tutorem habere: q mater nō fuerit diligens: q nulla cauſa excuſari poſſit, ſm Chriſtoph. hic & pro declaratione videnda eſſent quæ ponit Dec. in c. ex parte, in iiij. colū. de appellatio. * & Pariſ. conſi. lxxxvj. nu. xxj. volu. j. q refert caſus, in quibus non amittit ſucceſſio ob non petitionem tutoris.

*¶ Adde, q diſpoſitio huius. §. loquentis de matribus habet locū etiā in auijs, l. ij §. quid ſi nepotibus. ff. eo.]

SYL.

Caſus ita figurari pōt, licet in §. tradente notiſſimam regulam non eſſet figurandus: q videbatur matrem non teneri ad petendum, quia hoc iudicis officium eſt. ſ. de Atti. tu. in princ. tñ contrarium dicitur rōne expreſſa in tex. in princ. Not. matrem teneri petere tutorem filio, aliter perderet legitimá filij ſucceſſionem. Item, q mater etiam vulgò quæſitis ſuccedit. Itē no. ex hoc tex. iuncta. l. ij. §. ſi mater. ij. ff. eod. q appellatione filiorum veniunt nepotes, ſicut appellatione ſobolis & liberorum.

a ¶ Impuberum. aliud si puberes moriantur, vt C. eod. matres.
b ¶ Licet. Vulgo quæsitus. nisi hæc mater sit illustris. Sic econtra talis filius illustri matri nõ succedit, vt C. ad Ort. si. qua illustris.

ADDITIO. Idem, si esset natus ex damnato coitu: secus si ex concubina, etiam illustri, vt p Ang. hic.

* ¶ Vulgo q̃sitos hic appellat, quos §. in tractatu d nuptijs vulgo conceptos nominauit; nempe. quib. pater incertus ẽ, vt pote natis ex muliere, quæ palam sui corporis copiam facrat.

etiam remoti vel excusati intra annũ petere neglexerint, ab eorum impuberum [a] morientium successione merito repellentur.

¶ Filio non tantũ legitimo, sed ẽt vulgo quæsito mater succedit. Ang.

¶ Licet autem vulgo quæsitus [b] sit filius filia ve, pôt tñ ad bona ei' mr̃ ex Tertulliano senatusc̃osulto admitti.

¶ De senatuscõsulto Orphiciano.

¶ Filij etiam in potestate parentũ succedunt matri ex senatusconsulto Orphiciano: quod ex cõstõnib. extẽsum est ad nepotes. h. d.

PEr [c] contrarium autẽ liberi [d] ad bona matrũ [e] intestatarũ admittunt ex senatusconsulto Orphiciano, quod Orphicio & Rufo Cõsulibus factum est diui Marci tẽporib. & data est tam filio, q̃ filiæ, legitima [f] hæreditas, etiã

Item, q̃ ex tali senatusconsulto nõn vocabantur nepotes, sed fuit extensum ad nepotes per constitutiones. Item, quòd appellatione filij in materia legali nõ veniunt nepotes: nam aliter non fuisset necessaria talis extẽsio: Item, q̃ liberorum appellatio stricte aliquando p filiis accipitur.

g ¶ Per contrariũ. idest ecõtrario. nã supra titul. j. tractatum est qualiter mater filio succedit: nunc dicit ecõtra. Vnde versus: Mri succedes o nate p Orphicianũ. Inuidiam portans econtra Tertullianũ. Accursius.

ADDITIO. An autem in correlatiuis seruetur æqualitas, vide Bartol. in l. ij. C. de cupres. ex lu. lib. xj. Angelus.

¶ De senatusconsulto Orphiciano.

Cõtinuatio. Continuatio fit per glo. j. & satis patet in tex. in princip.]

Diuisio. PEr contrariũ. ¶ Totus iste titulus diuidit in quatuor partes. Primo ponit, qualiter filij ad hæreditatem matris, & nepotes ad hæreditatem auæ admittunt. Secũdò, nunquid capitis diminutione tale ius succedendi tollatur. Tertiò, qui sunt illi filij, qui ad hæreditatem matris admittuntur. Quartò subnectit nouũ casum ad materiam ab intestato. Secunda ibi, Sciendum. Tertia ibi, Nouissime. Quarta ibi, Si ex pluribus.

§ Y L. ¶ Per contrarium. Casus positio non cadit. declarat enim, qualiter filij matri succedunt per Orphicianum. Notã filios vocari ex senatusconsulto Orphi. ad successionem matrum intestatarũ.

** Not. itaq; q̃ licet ex S C. Tertul. mater filio succederet, non tamen econuerso filius matri, donec deinde ex Orphi. ei quoque prouisum fuit: & cõsequenter obseruandũ est, quòd quãuis equũ sit successiones esse reciprocas. §. filiũ. in auth. quib. mod. nat. effi. sui. id tamen non sufficit, vt extensio fiat, nisi quatenus noua lege caueatur.]

d ¶ Liberi. stricte ponitur pro filijs tantum. vt. j. eod. §. j. alias contra, vt ff. de verb. sign. l. liberorum.

e ¶ Matrum. Ingenuarum vel libertarum, vt ff. eod. l. j. j. respon immo & ancillarum, dummodo sit sibi facta mora in fideicommissaria libertate, vt C. eod. l. fin.

f ¶ Legitima. Non quia lege xij. tabularum

larum daretur, immo denegabatur, vt s. tit. j. in princ sed senatuscõsultũ dat, quod vicem legis obtinet, vt j. de except. §. hæc exempli causa

a ¶ Et præferuntur. s. filij.

Not. summarium.]

e ¶ Capitis diminutione. scilicet minima: nam per alias omne ius etiam cognationis tollitur, vt supra de capi. dimin. §. quod autem.

si alieno iuri subiecti sint: &[a] preferũtur cõsanguineis[b] & agnatis defunctæ matris. Sed cũ ex hoc senatusconsulto nepotes & neptes ad auię successionẽ legitimo iure non vocarentur, postea hoc constitutionibus[c] principalibus emendatum est, vt ad similitudinẽ filiorum, filiarũq;, nepotes[d] neptesq; vocentur.

¶ Successio ex Tertulliano vel Orphiciano ñ tollię capitis diminutione.

¶ Sciendum autẽ est huiusmodi successiones, quæ ex Tertulliano & Orphiciano senatusconsultis deferũtur, capitis diminutione[e] nó perimi, propter illã regulam,[f] qua nouæ hæreditates legitimæ capitis diminutione non pereunt, sed illę[g] solæ, quæ ex lege xij. tabularum[h] deferuntur.[i]

¶ Vulgo q̃siti mr̃i succedunt. h. d.

¶ Nouissime sciendũ est, ẽt illos liberos, q vulgò[k] q̃siti

b ¶ Consanguineis. Idest, cognatis. Accursi.

SYL. ¶ Adde tamen, q in l. j. C. eod. exponitur pro fratribus: quæ expositio communiter tenetur: sed circa expositionẽ huius glo. vide aliquid p Lud Goza. in repet. l. qui se patris. C. vnde liber. colum. xxvj. circa medium.]

c ¶ Constitutionib⁹. quas non habemus.

d ¶ Nepotes. Idem in alijs descendentibus ex hac linea dicam. Sed quid si nepos iste fuit conceptus post mortem auiæ? Respond. vt supra de hæredi. quæ ab intest. §. cum autem. diximus.

f ¶ Regulam. Tenor cuius est hic, & ff. de capi. dimi. tutelas. j. respon.

g ¶ Sed illæ solæ. ff. vnde liberi l. fi. in fine contra. Solu. hic dicit solę, vt excludat eas tãtum, quæ ex senatusconsulto deferũtur, non prętorias successiones, vt ibi nota.

h ¶ Ex lege xij. tabularũ: sic. ff. eod. l. j. §. capitis. sic. ff. de suis & legitimis. l. capitis.

i ¶ Deferuntur. Quare magis lege xij. tabularum data hæreditas perditur per capitis diminutionem minimam, quàm senatusconsulto delata? Respon. quia illa agnatis defert, quæ agnatio per capitis diminutionem minimam tollitur: at senatusconsultum filio, qui matri est cognatus: & cognatio non tollitur per capitis diminutionem minimam, vt supra de leg. agn. tute. §. fi.

Hr̃ditas p capitis diminutionẽ minimã q̃ñq; pdit, quque nõ.

SYL. ¶ Sciendum autem. Casus. Quærebatur, an minima capitis diminutiõe hæreditates perderentur. & videtur dicendum, q sic, quia sicut delatæ per leg. xij. tab. perduntur, ita & hæ perdi videbãtur. quę ad illarum similitudinem datæ sunt, & pariter legitimæ dicuntur contrarium tamen dicitur ex eo, quia lex. xij. tabularum fundata est super agnatione, & secundum eam tribuit successionem: vnde ea extincta merito perditur successio: sed nouæ hæreditates legitimæ deferũtur attenta cognatione, quæ capitis diminutione non perimiẽ & ideo nõ pditur successio ex ea data.

SYL. ¶ Nouissime. Casus non figuratur in regula, quæ modicam habet rationem dubitandi & ratio decidendi clarissima est ex eo, quia semper mater est certa: vnde cum non sit admissum aliud impedimentum illegitimitatis, certe possunt succedere matri, cui coniunguntur, non aliter quàm legitimi & naturales. Not. summarium.]

K ¶ Vulgò quæsiti. Quia non habent cer-

certum patrem, vt s. de nup. §. si aduersus. multo magis in naturali tantum vt C. eod. l. penul.

a ¶ Hæreditatem s. vna cum legitimis, nisi erat mater illustris. tūc enim cum legitimis ab intestato nō veniunt: sec⁹ in naturalibus ex licita consuetudine procreatis, vt C. eod. l. penul.

sunt, ad matris hæreditatem [a] ex hoc senatusconsulto admitti.

¶ Portio hæreditatis deficiēs alijs accrescit: qđ ius ad heredes transmittitur. hoc dicit.

¶ Si ex pluribus [c] legitimis hæredib. quidam omiserint hæreditatem, vel morte, vel alia causa[d] impediti fuerint quo minus adeāt: reliquis, qui adierint,[e] accrescit [f] illorū portio: † & licet añ decesserint,[g] ad

Fili⁹ vulgo qũi⁹ an succedat de iure nouo.

b ¶ Admitti. Nunquid hodie succedit vulgo quæsitus? videtur quod non, vt in auth. quib. mod. nat. effi. sui. §. vlti. Sed tamen distingue: aut est ex tali coitu, qui possit damnari, vt incestus, adulterij, nefarij, & similis: quo casu non succedit, cū ob hoc ipsum damnandus est, vt in dicta auth. & ff. solu. mat. si ab hostibus. (i) aut non: & tunc succedit matri: vt hic non patri, cum sit incertus. nam & si habet certum patrem naturalem, non tamen succedit ei nisi in duabus vncijs ab intestato, non extantibus legitimis: alias in nihilum, vt in authē: quib. mod. nat. effi. sui. §. discreus. collat. vij.

ADDITIO. (i) De æquitate tamen canonica à parentibus sunt alendi. c. cum haberet. de eo qui dux. in ma. quā pol. per adul. ex quo inferunt doct. quod pater potest relinquere bastardis pro dote & alimentis: sed vltra in fraudem non relinquat, secundum Angel.

SYL. ¶ Si ex pluribus. Casus ita figurari potest. Quæsitum est, an portio vnius hæredum venientium ab intestato deficiens ex causis in text. allegatis accrescat alteri: & in hoc, quia est regula notissima, modica est ratio dubitandi. Nam ideo introductum est ius accrescēdi in hæreditatibus intestatorum, ne contingat pro parte decedentem habere hæredem, pro parte vacantem hæreditatem esse: bene poterat dubitari, vtrum tale ius ad hæredes transmitteretur: & vide

batur quòd non: quia sicut hæreditas nondum quæsita non transmittitur, ita nec pars eius. cuius contrarium decisum est ex eadem ratione, quia cum accrescat ipso iure portioni, videtur eadē portio quæsita: quod pater, quia non requiritur noua aditio vt dicitur in glo.]

c ¶ Si ex pluribus. Iste §. est communis ad omnes titulos, quos in hoc tertio libro habuimus, non tm̄ ad hunc titulum: & de iure accrescendi inter legitimos tm̄ tractat, vt hic, & ff. eod. l. j. §. si nemo. & C. de cad. tol. §. his ita. idem etiā est in ijs, qui de iure prætorio succedunt, vt ff. de bon. poss. l. iij. in fi. & l. iiij. & v.

† Añ & licet añ decesserit quā adierint a c.

ADDITIO. Nota, q iste §. est lex ff. de suis & legiti. hæred. & incipit, si ex pluribus.

d ¶ Alia causa. vt si defecerit conditio, sub qua instituti erant, vt s. quib. mod. testa. infir. §. posteriore.

e ¶ Adierint. Sic ff. de leg. ij. cum pater. §. libertis. ibi, cæterum prout.

f ¶ Accrescit. Sed pro qua parte? Respon prout erant instituti, vt C. de cadu. tollen. §. his ita. & s. de vulg. substit. §. j. (i) Item nunquid est necesse iterum adire? Respon. non, nisi quando ex alterius persona, puta serui, fiat mihi augmentum, vt ff. de acqui. hære. si solus. in fi. j. respon. & in fine l.

ADDITIO. (i) Dic, q in hæditate pars deficiens accrescit etiam inuitis. Fallit primò, si iure speciali deficiat. Item si ope exceptionis. Itē si iure diuerso succedat. Item in pluribus partibus prouenientibus ex pluribus hæreditatibus etiam ex eodem testamento, secūdum Angelum.

g ¶ Ante decesserint. quàm accresceret eis. Vel dic, antequam illi repudiarent: vel antequam adirent illorum

portionem: non autẽ antequam suam partem adirent: immo adiuerant, vt sequitur, aliàs non transmitterent olim vel hodie, vt C. de caducis tollendis. §. in nouissimo. nisi in personis liberorũ, vt C. de ijs q ante aper. tabul. l. j.

hæredes tamen eorum pertinet. [a]

SYL. † Ascẽ cognati. ¶ Intellige succedẽtium ascendentib. vt ibi.]

ADDITIO. Hoc verum in hæreditate ascendentium ex vtraque linea, nõ in hæreditate transuersaliũ vel extraneorũ; quia non adita ad posteritatẽ non trãsmittitur. Suus transmitit ad quoscũ que etiam extraneos. dic vt per Ange.

¶ De successione cognatorum.

¶ Post suos & agnatos vocantur cognati de iure prætorio: qua parte veniunt emancipati agnati, nisi sint frater & soror defuncti, quia veniũt cũ agnatis. Arc.

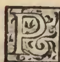
a ¶ Pertinet. s. augmentum supradictũ vel portio illorum.

Cõtinuatio. ¶ De successione cognatorum.

¶ Continuatur per istum textũ in principio ad præcedentia. Vel sic & clarius. Supra de successione suorum & agnatorum dictum est; verum quia post illos vocantur cognati, ideo sequitur de successione cognatorum. Porcus.

Diuisio. P Ost suos. ¶ Totus iste titul. diuiditur in tres partes. Primo, quando cognati admittantur, & quo iure. Secundò, qui sunt cognati. Tertiò, vsq; ad quotum gradũ cognati & agnati admittuntur. Secunda ibi, Qua parte. Tertia ibi, Hoc loco.

SYL. ¶ Casus non figuratur, quia procedit tradendo regulam totã in materia successionũ, dubitandi tamen ratio poterat esse duplex: altera, q. agnationis successio fundata est in nobilitate & dignitate familiæ. § cæterum. ĩ. de leg. agna. succ. cognatio autẽ super iure naturali, & naturali coniunctione: ideo videbatur præferenda. cuius contrarium factũ est: quia antiquo iure est magis habitus ille respectus quàm naturę, licet male, vt in l. maximum vitium. C. de libe. præt. Alia ratio poterat fundari ex tex. in authen. de hære. ab intesta. §. j. vbi fit æquiparatio agnationis & cognationis. sed hoc non poterat facere dubitationem in hoc tex. quia non erat, cum sit ius nouissimum secundum qd' corrigitur totus hic titulus. Ideo doct. sicco pede pertrãseũt. Not. ordinem successionũ. Itẽ, quòd fratres, quãuis emancipati, connumerabantur etiam inter agnatos ex l. Anasta. Item, q. capitis diminutio tollebat agnationem tanq̃ vinculum ciuile, & per cõsequens hęreditatem & successionem ex illo capite.

Ost suos [b] hæredes, eosque quos inter suos hę redes Prætor [c] & cõstõnes [d] vocant, & post lẽtimos († quo numero sũt agnati, [e] & ij, [f] quos in locũ agnatorum tam supra dicta senatusconsulta, [g] q̃ nostra erexit cõstõ [h]) proximos [i] cognatos Prętor vocat: qua parte nãlis † Ist. quorũ in numero.

b ¶ Suos. Vt supra de hæred. quæ ab intestu. § j.

c ¶ Prætor. vt ĩ. de hæred. quę ab intest. § emancipati.

d ¶ Constitutiones. vt supra de hæred. quæ ab intest. §. j. ver. necnon & §. item vetustas. ver. diui.

e ¶ Agnati. Vt supra de leg. agna. succ. in principio.

f ¶ Et ij. scilicet qui sunt de numero legitimorum.

g ¶ Senatusconsulta. Vt supra proximis duobus titu.

h ¶ Constitutio. vt ĩ de lega. agna. succes. §. hoc etiam.

i ¶ Proximos. Scilicet quos nemo cognatus antecedit vel pręcedit, siue vnus sit, siue plures: & inspicitur quis proximior sit eo tpe, quo bonorũ possessio defert. vt ff. e. l. j. §. proximus & §. gradatim.

cognatio [a] spectatur. Nā agnati capite diminuti, quiq; [b] ex his progeniti sunt, ex lege xij. tabularū inter legitimos nō habent, [c] sed a Prætore tertio ordine [d] vocantur: exceptis [e] solis tātummodo fratre & sorore emanc patis, nō ēt liberis eorū, quos [f] ex Anastasiana [g] cū fratribus integri [h] iuris cōstitutis vocat q- dem ad lītmā fratris hrditatem, siue sororis: non æquis tñ partibus, sed cū aliqua diminutione, [i] quam facile est ex ipsius constōnis verbis colligere. Aliis vero agnatis inferioris gradus, licet capitis diminutionem passi nō sunt, tñ anteponit eos, [k] & pculdubio cognatis. [l]

¶ Transuersales p lineā fœmininā, & liberi in alterius familia adoptiua existentes, vocantur ex isto ordine. Are.

¶ Eos ēt, [m] qui per fœminini sex* pso nas ex trāsuerso cognatione iungunt, tertio gradu [n] pximitatis noīe Prętor

a ¶ Cognatio. Nunquid ergo inter seruos datur hæc bonorum possessio? Respond. etiam si fiat postea liber, non datur, vt. ff. eod. l. j. §. pertinet & l. is qui. Sed nunquid adoptiuus, scilicet quia non videtur ibi naturalis causa? Respon. sic: quia quibus agnascitur, & cognascitur, vt. ff. eodem. l. prima. §. cognationem. Accursius.

ADDITIO. Sed hoc non obtinet iure nouo. Vide supra de hæreditatibus quæ ab intesta §. at ij. versicu. post mortem. in fin. Io. Fab. & Ange.

b ¶ Quiq; Breue debet esse illud, que.

c ¶ Non habentur. Vt supra tit. j. §. sciendum.

d ¶ Tertio ordine. Nam sunt quatuor ordines succedendi, vt. ff. si tabulæ testa. nullæ ex l. prima.

e ¶ Exceptis. Nam isti inter legitimos numerantur.

** Concor. §. fin. j. de ser. cog.]

f ¶ Quos. Scilicet fratres emancipatos & sorores.

g ¶ Lex Anastasiana. Quam non habemus, sed de ea habetur mentio. C. de legi. tut. l. iiij & de leg. hæred. l. fin. §. primo Accursius.

h ¶ Integri iuris i. non emancipatis.

** Eadem expositio infra de ser. cog. §. amotis.]

i ¶ Diminutione, tertiæ partis forte.

** Hoc hodie correctum est. l. vlt. §. cū igitur. C. de leg. hæred.]

K ¶ Eos. s. fratres emancipatos. Accur.

l ¶ Cognatis. s. anteponit: & sic vocantur cum fratribus, & agnatis & cognatis vlterioribus præferuntur.

¶ Eos etiam. Casus in prima parte tex. SYL. nō figuratur, cum notissimum sit ius cognationis in transuersalib. esse: sed in secunda parte dubium faciebat, quia adoptionis vinculum ciuile est: vnde non poterat acquirere ius cognationis, qd naturale est: ideo non videbatur, q efficerentur cognati alicui etiam parenti, quia cognationem facit natura, non voluntas. Contrarium tamē respondetur: hoc tamen secundum intellectum Ange. qui intelligit hunc tex. vt efficiantur cognati ēt patri adoptanti: sed secundū intellect. Christo. qui intelligit, vt vocentur scilicet per Vnde cognati ad successionem patris naturalis, prædicta ratio non obstat, sed conuenit, quia vinculum ciuile non potest tollere naturale vinculum inter patrem naturalem & filiū. quamuis transierit in alienam familiā per adoptionem & ita intelligit glo. in ver. liberi. dum allegat. §. admonendi. s. de hæred. quæ ab intesta.]

m ¶ Eos. Non solum agnatos capite minutos, vt. s. &c.

n ¶ Tertio gradu. s. cognationis.

* ¶ No. q verbū pximitas accipit p cognatiōe. sic in §. seq & i l. ad ifestati C. d leg. hæ. & i hac signatiōe magis i vsu ē.]

Liberi

a ¶ Liberi.vt §. de hæred. quæ ab intest. §. admonendi.
ADDITIO. Hoc hodie immutatum est, vt habetur. C. de adoptioni. l. penul. Angelus.
b ¶ Eodem gradu. Scilicet tertio, puta cognationis.
SYL. ¶ Vulgo. Casus non figuratur, quia text. assignat rationem decidendi, & dicit nullam esse rationem dubitãdi, ibi, manifestum est. Not. collige vt per Angelum.]
Agnatio & consanguinitas differunt. c ¶ Species est. Nam agnatio genus est, consanguinitas est illa, quæ inter fratres tantũ est, vt ff. de suis & legit. l. ij. primo respon. & supra de leg. agna. successi. §. primo.
d ¶ Cognati sunt sibi. sic ff. eodem. l. si spurius.
e ¶ Itaq; omnibus. Inter se & cum matre, vt ff vnde cogna. hac parte.
SYL. ¶ Hoc loco. Casus non figuratur in regula, cuius ratio est maior fauor debitus agnationi & familiæ q̃ cognationi secundũ ius istud: ratio autem exceptionis sobriuorum est propter frequen tiam, No. si- ... na.]

ad successionem vocat.

¶ Liberi[a] quoq;, q̃ i adoptiua familia sunt, ad naturaliũ parẽtũ hẽditatẽ hoc eod. gradu[b] vocant.

¶ Vulgo quæsitus non habet agnatio nẽ sed cognationẽ: ideo succedit m̃ri & aliis ex sua linea descendentib. isto ordine. Ang.

¶ Vulgo quęsitos, nullos hẽre agnatos manifestũ est: cum agnatio à patre sit, cognatio à matre; hi autem nullũ patrem habere intelliguntur. Eadem rõne nec inter se quidẽ p̃nt videri consanguinei esse: q̃a cõsanguinitatis ius species[c] est agnatiõis. tñ ergo cognati sunt sibi,[d] sicut & m̃ri cognati sunt. Itaq; oĩbus[e] istis ex ea parte con

f ¶ Hoc loco. Iste. §. communis est ad totum istum titulum, & illum §. de legi agna. succ. sic. §. tit. j. § fin.
g ¶ Legitimis. s. agnatis.
h ¶ Proximitatis. i. cognationis.

petit bonorũ possessio, qua p̃ximitatis nomine cognati vocantur.

¶ Agnati vsque ad decimum gradum, cognati vsq; ad sextũ succedunt, inclu so filio sobrini & sobrinæ. Ang. Are.

¶ Hoc loco[f] & illud necessariò admonẽdi sumus, agnationis q̃dẽ iure admitti aliquẽ ad hẽditatẽ, & si decimo gradu sit: siue d̃ lege xij. tabularũ q̃ramus, siue de edicto, quo Prętor legitimis[g] hẽdib. daturũ se bonorũ possessionẽ pollicetur. Proximitatis[h] verò nomine ijs solis Prætor[i] promittit bonorũ possessionem qui vsq; ad[k] sextũ gradum cognationis sunt, & ex septimo, [l] sobrino sobrinaq;nato natęvę.[m]

i ¶ Prætor, caute tacet hic de iure ciuili. Nam cognati de iure ciui. non vocantur.
K ¶ Vsque ad sextum. immo videtur, quòd vsq; ad quintum tantum vocentur tam agnati q̃ cognati, vt ff. de vetera. mi. suc. l. ij. §. fin. Sed respon. illa etiam in castrensibus loquitur, hæc in aliis.
SYL. ¶ Hæc sol. cõmuniter tenetur s̃m Christo. hic.]
¶ Vel dic, q̃ ibi ita erat de facto. s. quidã in quinto gradu: & ita factum narrat.
SYL. ¶ Ex verbis huius gl. not. q̃ non licet sumere argumẽtum à verbis enunciatiuis legis, quod sę pe accidit: hr in l. ex his. C. d̃ test. mil. *de quo multa tradit Dec. cõsi. xiij. col, iiij.]
l ¶ Ex septimo. Subaudi, qui sunt.
* ¶ Sobrini, sobrinęq; sunt, qui quę ve ex fratribus vel sororibus patruelibus; vel consobrinis: vel amitinis progenerantur. §. sexto q̃. tit. j.]

 m Natęvę

¶ Natçvr. Sed nūquid sunt alij in se primo gradu? Respon. multi & alij esse possunt, vt colligitur infra tit.j.§. sexto. Item & quare magis hi vocanť, q̄ alij, in septimo gradu? Respon. quia hi respiciunt inferius lineā transuersalē, alij omnes superius, vt argu. ff. vñ lib. scripto. in fine.

SYL. ¶ Communis ratio differentiæ est frequētia, vt testatur Angel. hic.

¶ Sed nunquid corrigiť hodie distinctio huius. §. per authē. de hæ. ab intest.

¶ De gradibus cognationum.

¶ Omnis agnatio est infra, aut supra, aut ex transuerso: & superior & inferior incipit à primo gradu: ex transuerso verò incipit à secundo gradu.

§. si verò neq;. ver. nullā vero vbi nulla inter agnatos & cognatos differētia fit? P. dixit oēs in infinitū succedere, & sic corrigit quod hic dr. Nos oēs vsq; ad x. gradum vocamus: non autem trahimus agnatos ad cognatos: cum extendere successionē debeamus, idest velimus, vt .j. de bon. poss'§ adhuc.

Cognati & agnati pariter succedūt hodie vsq; ad decimū gradum.

SYL. ¶ Hæc gl. cōiter approbať, fm doc. hic.] ** Intellige hanc gl. in aliis successionibus, q̄ comitū & baronū. nā in his succeditur in infinitū, donec sint agnati primi stipitis, Bal. i c. j. col. vlt. & ibi quoq; Matt. Laud. & Card Alexan tit. de feud. march. & Deci. consi lxxxv.]

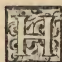
¶ Argu. contra. C. de pactis con. l. lege. & in authen de nupt. §. deinceps. colla. iiij. (j) Quod dictum est, patet in auth. in successione. C. de suis & legit.

Additio ADDITIO. (j) Sol. ibi maior trahitur ad minorem, quia constat partes in hoc tantū conuenisse: & hoc satis constat de mente legis successionem ampliare volentis. Præterea cū textus hodie vocet cognatos & agnatos, constat eos censeri legitimos, & vt legitimos succedere vsq; ad decimum gradum, vt hic, arg. ī. eod. in princip. Angel.

¶ De gradibus cognationum.

Continuatio. ¶ Quoniam in succedendo admittitur qui est proximior in gradu: vt comprehendatur quoto gradu quis sit, ponitur iste titul. Ang.

Diuisio Hoc loco. Iste titulus diuiditur in plures partes. Primò cōtinuat materiam. Secūdò incipit dinumerare gradus. Tertiò dat vnam regulam generalem in gradibus ad cognatos. Quartò ponit, quomodo numerentur gradus agnatorum. Secunda ibi, Quare in. Tertia ibi, Hactenus. Quarta ibi, Agnationis.

Hoc loco necessariū [a] est exponere, quemadmodū grad[b] cognationis numerenť. Quare in primis admonēdi[c] sumus, cognationem aliā supra numerari, aliā inf. aliam ex transuerso, [d] quæ etiā à latere, quæ etiā à latere

SYL. ¶ Necessarium est. Casus non figuratur in hoc titulo: quia procedit per viam regulæ & declarando terminos. Noi. triplicem lineam. Item, quòd duę primæ à primo gradu, tertia vero transuersalium incipit à secundo gradu, qui gradus primus est respectu transuersalium.]

a ¶ Necessarium. Sed quid ad nos de his? Respond. propter hæreditates, quæ per gradus deferuntur, & tutelas, & propter testimonia non dicenda, vt ff. eod l. iurisconsultus.

SYL. ¶ Adde, item propter matrimonia, & propter iudicium iniuriarum ex l. Cornelia. l. lex Cornelia. ff. de iniur. quæ computatio quo ad matrimonia abrogata est: quò verò ad hæreditates & tutelas attenditur etiam in terris ecclesiæ & inter personas ecclesiasticas, secundum communem sententiam in l fi. C. de suc edict.]

b ¶ Gradus. Quid sit, dic vt infra eod. §. hactenus.

c ¶ Admonendi. Sic. ff. eod. l. j.

d ¶ Aliam ex transuerso. Hæc superflua videtur, vt ff. eo. stēmata. contra. Solu. ibi in directa linea tantum loquitur, hic in indirecta.

A secundo

tere dicitur. Superior cognatio est parentũ: inferior liberorum: ex transuerso fratrũ sororũ ve, & eorũ, qui quæ ve ex his generant: & cõueniẽter patrui, amitæ, auunculi, materteræ. Et superior quidem & inferior cognatio á primo gradu incipit: at ea, quæ ex transuerso numeratur, à secundo.[a]

¶ Ponit personas primi gradus tam ascendendo, quàm descendendo.

¶ Primo gradu est supra pater,[b] mr: infra filius,[c] filia.

¶ Auus, & aliæ personæ hic enumeratæ sunt in secundo gradu. Aret.

¶ Secundo gradu supra auus, auia: infra nepos, neptis: ex transuerso[d] † frater soror.

¶ Proauus & aliæ personæ hic positæ sunt in tertio gradu cognatiõis Angelus.

¶ Tertio gradu supra proauus, proauia: infra pronepos, proneptis: ex transuerso[e] fratris sororisque filius, filia: & conuenienter † patruus, amita, auunculus, matertera. Patruus est frater, patris, qui græce[f] † πατράδελφος appellatur. Auun-

a ¶ A secundo. Sed quare non à primo? Respond. cum ego patri meo sim in vno gradu, & ipse pater fratri meo in alio, sumus ergo in duobus gradibus ego cum fratre, facto ascensu ad patrem quasi per quendam gradum, vt ff. eodem. l. iurisconsul. §. gradus. (i) sed nullus ex transuerso proximior fratre inuenitur, ergo non potest inueniri primus gradus à latere, vt hic, & ff. eodem. l.j. in princ.

ADDIT. (j) In plano. n. de iure ciuili non est gradus: & itẽ à patre descendis ad filium, & est secundus gradus de iure autẽ canono. non ascenditur ad stipitem, immo per saltus etiã in linea plana fit computatio, vt per Angelum.

b ¶ Primo. Pater, mater. Si pater est mihi in primo, & ego sibi in alio primo, ergo sumus in duobus. Respond. Non sequitur: nam sum ei in primo, ita quòd in eodem: & inter me & ipsum vnum tantum gradum facimus ad similitudinem fenestræ: nam duæ columnæ ex lateribus vnam faciunt fenestram tertia etiam adiecta fiet alia fenestra: & ita in gradu persona adiecta, etiam vna, deinceps facit gradum, vt infra eod. §. hactenus.

ADDITIO. Nota hanc glossam, quòd ad faciendum vnum gradum primum non sufficit ponere vnam personam: sed duæ personæ primæ faciunt vnum gradum: quo primo gradu facto ex duabus personis, vnaquæque persona sola, quæ postea adiungitur, facit alium gradum ad similitudinem fenestræ: quia necessariò ad perficiendum vnam fenestram requiruntur duæ columnæ, postea vnaquæque columna superaddita facit aliam fenestram. Angelus.

c ¶ Filius, filia. Qui licet multi sint omnes sunt patri in primo, inter se autem in secundo, vt. ff. eodem. l. iurisconsultus. §. transeamus.

d ¶ Secundo gradu. Ex transuerso. nunc de hoc gradu incipit, cũ nemo ex hoc ordine in primo gradu inueniatur, vt ff. eodem l.j. in princ. †

e ¶ Tertio gradu. Ex transuerso. Not. caute, q̃ etiam illi, qui sunt ex transuerso, diuiduntur in superiorem & inferiorem lineam: & sic reperies in sequentibus gradibus, & quandoq; in parentibus, v. ij. eod. §. iiij.

f ¶ Græce. † Patradelphos, vt clare patet ex tex. dicitur frater patris: & mitradelphos frater matris: & vterq; potest dici theios. Similiter patradelphi est soror patris, mitradelphi verò soror matris: & vtraq; theia dicitur.

Cognatio ex transuersa lis quare non incipit à primo gradu.

† al's Frater & soror

† al's patruus & amita, auunculus & mrtera.

† alias, πατράδελφος.

† Et supra eod. ver & superior quidem.

† Sic ... tenet ista gl. nõ est ... Accur.

a ¶ Quarto gradu. Nepos. Hoc inferius respicit.
b ¶ Patruus magnus. hoc refertur ad superiorem lineã transuersalem.
c ¶ Auunculus magnus. hic autem constat, quòd qui est mei patris patruus, mihi erit magnus patruus: qui meæ matris auũculus est, mihi erit magnus auunculus. Sed quid si erat patruus matris meæ, vel auunculus mei patris? Respond. Ioan. omnem illum mihi esse patruũ vel auũculũ magnũ, q é meo patri vel mři simplex, vt ff. eodem. l. iurisćõsultus. §. patruus. & C. de success. edic. l.prima. Sed Ro. contra.
d ¶ Quinto gradu. Filius filia. Isti nominatiui regunt superiores ge ...uos ab illo versiculo, item fratris &c.

† alias μητρά-φς.

Patruus patris est mihi patru° magnus.

† alias nepos, neptis

† alias ex fratribus progenerant aut sororib.

culus est frater matris, qui grçce † μητράδελφος dicitur. Et vterque promiscue θεῖος appellatᷓ. Amita est patris soror, q̃ græce πατραδέλφη appellatᷓ: mřtera vero mřis soror, q̃ grçce μητράδελφη dř: & vtraque promiscuę θεῖα appellatur.

¶ Qui distat à stipite per tres personas vel gradus, tam in linea ascendenti quàm descẽdẽti directo, est in quarto gradu: sed in linea trãsuersali, si distat per duas personas. Angel. Are.

¶ Quarto gradu supra abauus, abauia: infra abnepos, abneptis: ex transuerso fratris sororisq; † nepos [a] neptis ve: & cõuenienter patruus [b] magn°, amita magna, idest, aui frater & soror: itẽ auunculus [c] magnus, & matertera magna, idest, auiæ frater & soror: consobrinus, consobrina. i. qui, quæ vel † ex sororib° aut fratribus procreantur. Sed quidam rectę consobrinos eos pprie dici putãt, q ex duabus sororibus progenerantur, quasi cõsororinos: eos verò, q ex duobus fratribus progenerantᷓ & proprie fratres patrueles vocari: si ãt ex duob. fratribus filiæ nascuntᷓ, sorores patrueles † appellari. At eos, q ex fratre & sorore pgeneiãtur, amitinos pprie dici putant. Amitæ tuæ filij cõsobrinũ te appellãt tu illos amitinos.

¶ Atau°, & atnepos & aliæ personæ hic enumeratę sunt in qnto gradu. Ange.

¶ Quinto gradu supra † atauus, atauia. ifra † atnepos, atneptis: ex trãsuerso fratris sororisq; pronepos, proneptis: & cõuenienter propatruus, pamita. i. proaui frater & soror: & proauunculus, & promatertera i. proauiæ frater & soror: itẽ fratris patruelis, vel sororis patruelis, consobrini & consobrinæ, amitini & amitinæ filius [d] filia: † propior [e] sobrinus,

Et sunt omnes isti in qnto gradu lineæ collateralis respectu descendentium.
e ¶ Propior sobrinus. Quasi dicat, qui filius dicitur propior sobrinus, & quæ filia dicitur ppior sobrina.

ADDITIO.

Vel dic & forte melius sensum textualem esse, q pprior sobrinus & ppior sobrina sunt in quinto gradu & qui sint tales, declarat textus subiungens, hi sunt patrui &c. Est enim propior sobrinus filius patrui magni, vel amitæ magnæ; & idem dicas de propiore sobrina, quod scilicet sit filia &c. vt clare patet in arbore. Qui aliter intelligeret, arborem corrumperet. Gloss. male exponit, & text. seipsum declarat, dũ dr, hi sunt.] * ¶ Adde, q propior seu propius sobrino, qui

† alias appellant

† alias adauus ad, auia

† alias adnepos ad neptię

SYL.

† alias propius sobrino, propius sobrina ab ppior sobrino.

no, qui etiam propius sobrinus appellatur, sic dicitur, quasi vno gradu nobis propior sit, quàm sobrinus: sobrini autem sunt inter se duorum consobrinorum filij. Vbi igitur alter consobrinus filios nõ habet, alter habet: ille huius filiis propior sobrino est; sobrini verò mei filius sobrino na tus appellatur.]

a ¶ Hi sunt. Subaudi, in quinto gradu lineæ collateralium ex parte ascendentium: scilicet filius patrui mei magni, & similium, de quibus dicitur hic, & ff. eodem. l. prima in fi. & l. secunda.

SYL. ¶ Hactenus. Casus nou figuratur, quia stat in traditione regulæ: & notanda sũt verba tex. & summarij. Item, ꝙ facilius percipiun tur ea, q̃ oculis subijciuntur, quã quę auribus.

b ¶ Generata persona gradum. Hoc est verum si vna ab vna non si plures ab vna, vt ff. eodẽ. l. iurisconsultus. §. transeamus.

SYL. ¶ Et sic in linea directa non est differẽtia, sed fit computatio pariter secundum quod in hoc versu continetur: Personas numera quot sunt à stipite demptoque: idest quot sunt personæ generatæ à stipite computatis etiam omnibus inter medijs, & iis, de quorum gradu & coniunctione quæritur, dempto tñ. i. non computato stipite, tot sunt gradus, & toto gradu distant eç, de quibus quærimus. quæ regula de iure ciuili etiam procedit in collateralibus: sed de iure canonico procedit solũ inter ascendentes & descendentes.] ¶ Et hoc est verũ ex omni erd ne graduum, secundum nos † Sed secũdum canones ex latere transuersο aliud est: nã quem nos dicimus in secundo, ipsi dicũt in primo: & quem nos in quarto, ipsi in secundo, & sic de singulis vt in decret. xxxv q. v. c. ij. Sed fuit eorũ consideratio bona propter matrimonia: † nostra etiam bona propter hæreditates. quæ per gradus deferuntur, vt intra de bono. poss. sess. §. adhuc, autem. & ff. eodem. l. iurisconsultus. in princip.

¶ In linea ergo transuersali secundum cano accipe hanc regulam: quoto gradu alteruter eorũ, de quibus quæritur, distat à stipite, si ambo ęqualiter distẽt vel quoto gradu remotior à stipite distat, si distant inæqualiter, toto gradu inter se distinguuntur. Regula autem secundum ius ciuile est, vt computatis iis de quibus quærimus, & omnibus intermedijs, à quib. ipsi pcedunt, dempto stipite

ppior sobrina: hi[a] sunt patrui magni amitæ magnæ, auũculi magni, matertetæ magnæ filius filia.

¶ Tritauus & aliæ personæ hic enumerate sunt in sexto gradu. Ang.

℗ Sexto gradu supra tritauus, tritauia: infra trinepos, trineptis: ex transuerso fratris sororisq; abnepos, abneptis: & conuenienter abpatruus, abamita, idest, abauifrater & soror: abauunculus, abmatertera, idest, abauiæ frater & soror; item propatrui, pamitæ, proauunculi, proamrteræ filius filia: (item † pro pioris sobrini sobrinęve filius, filia) item sobrini, † sobrinę: qui quæve ex fratribus vel sororib' patruelib. vel consobrinis, vel amitinis progenerantur.

℗ Vnica persona adiectu alteri personæ per carnis propagationem facit gradum tam in cognatis, q̃ in agnatis. Aret.

¶ Hactenus osten disse sufficiat, quemadmodum gradus cognationis numerentur. Nanque ex his palam est intelligere, quemadmodũ vlteriores quoque gradus numerare debeamus: quippe semper generata[b] psona gra-

Marginal notes (left): † Anton. Aug. lib. ij. emẽd. c. v. ait hæc verba parentheſi inclusa, nõ esse in ve stustis codicibus & recte nã alias verba sequentia effent superflua eũ propioris sobrini filij sunt ijdem qui sobrini.

Marginal notes (right): † alias se lũ inter ascen- † Et sic in directa linea ascendentiũ & descẽdentiũ nõ est differentia: quoto quis gradu distat à suo stipite, quo to gradu distat inter se: sed in transuersa est differentia: quoto gradu distat, quoto remo tior. † Ipsi. n. incipiũt a persona ex qua descendunt illi d quo rũ gradu agit. Sed de iure ciuili incipi t ab vno ex istis, de qb agit, extẽdẽdo ad stipitẽ & ab eo iterũ descẽdẽdo ad aliũ: & quoto gradu distat remotior, toto gradu distat inter se vt hic per dõct.

SYL.

ſtipite, quot ſunt perſonę, tot ſunt gradus: & ita teneas, quia regulæ veriſſimæ ſunt: & quæ præſtant facilé intellectum graduum, & eorum computationis.

ADDITIO. Idem in ſtatutis & pactis, vbi de pacto non agitur, ſecundum Angel. hic. Et not. hanc glo. quæ allegatur quotidie, quòd in concernentibus peccatum præualet ius canonicum etiam in terris imperij, & econtra in nō concernentibus peccatum præualet ius ciuile etiam in terris eccleſiæ vt p Ange.

dum adiicit: [a] vt longe [b] facilius ſit reſpondere quoto [c] gradu quiſque ſit, quàm propria cognationis appellatione quenquā denotare.

¶ In gradib⁹ agnationis & cognationis ſimilis eſt computatio. Et quia facilius oſtendit res ad oculum corporalem quàm intellectualem, ideò neceſſariū eſt hic arborem conſanguinitatis inſcribi. Angelus, Aret.

¶ Agnationis quoque gradus eodem mō [d] numerantur. Sed cum magis veritas oculata fide, q̄ per aures [e] animis hominum infigatur, ideo neceſſariū duximus poſt † narrationē graduum eos etiam præſenti libro inſcribi: quatenus poſſint & auribus, & oculorum

tiones: & quia vltra trinepotem vel tritauum vocabula non inueniuntur ſpecialia, ſed ſuperiores & inferiores vocantur, vt. ff. eodem.l. fin. §. parentes. & quia ſunt plura negocia quàm vocabula, vt ff de præſcri. verb. l.iiij. Sed vſq; ad quem numerabimus? Reſpon. vſq; ad ſeptimum cognatorum, & vſq; ad decimum agnatorum, vt ff. eodem. l. non facile. & ſ. tit. .j.§.fi. niſi rōne demōſtrandi vellemus vlterius numerare, non vtilitatis: licet decretiſtæ hic aliter dicant.

Negocia plura ſūt q̄ vocabula.

† al. enarrationē

ADDITIO. Not. q; decretiſtæ cōtrariū dicunt ſolū in colleterali linea: non aūt in directa, vt ſ. dixi. Si vis ergo ſcire de duobus agnatis quoto gradu diſtant de iure ciuili, incipe ab vno, & cōputa ab illo aſcēdendo ad perſonā mediā, ex qua oēs deſcendunt: & poſtea deſcende ab illa vſque ad illam, quā vis computare, & apparebit quoto gradu ſit. Sed de iure canonico incipias à perſona, ex qua deſcendunt perſonæ: de quarum gradu agitur: verbi gratia vis ſcire quoto gradu ſunt filij duorum fratrum de iure canonico, incipe ab auo, & fac vnum gradum ad filium, & de filio ad nepotem ex alio fratre, qui ſimiliter eſt in ſecundo gradu. Vnde quoto gradu quilibet diſtat à ſtipite, tali gradu ſunt inter ſe: remotior autem addit gradum, vt in c. ad ſedem.xxxv.q.v. Ange.

a ¶ Adiicit. Hic poteſt colligi diffinitio gradus, vt dicatur: Gradus eſt numeratio ſingularum perſonarum cognatione vel affinitate ſibi coniunctarū, quoto gradu vna perſona diſtat ab altera, optime indicans. Dictus quaſi lapideus gradus, vt ff. eodem.l. iuriſconſultus. §. gradus. Accurſius.

SYL. ¶ Glo. male loquitur, quia numeratio eſt actus numerandi, non genus, & gradus non eſt actus numerandi. Itē dum ponit verbum, gradus, in diffinitione. cum illud ſit diffinitum. Vnde dic gradum cognationis, quantitatem eſſe propinquitatis, qua perſonæ cognatæ inuicem diſtinguuntur.]

ADDIT. Gradus ſecundum doct aliter diffinitur. Gradus eſt diſtantia vni⁹ perſonæ ab alia in linea conſanguinitatis. Vel eſt habitudo diſtantium perſonarum, qua cognoſcitur quota agnationis, vel cognationis, ſeu affinitatis diſtantia.

b ¶ Longe facilius ſit. Propter duas ra-

c ¶ Quoto gradu. Scilicet octauo vel decimo.

d ¶ Agnationis. Eodem modo. ſ. adiecta perſona.

e ¶ Per aures. Vnde Horatius in arte poe-

te poetica: Segnius irritant animos demissa per aures, Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

a Adipisci. Vnde quidam habent hic arborem.

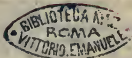
ADDITIO.

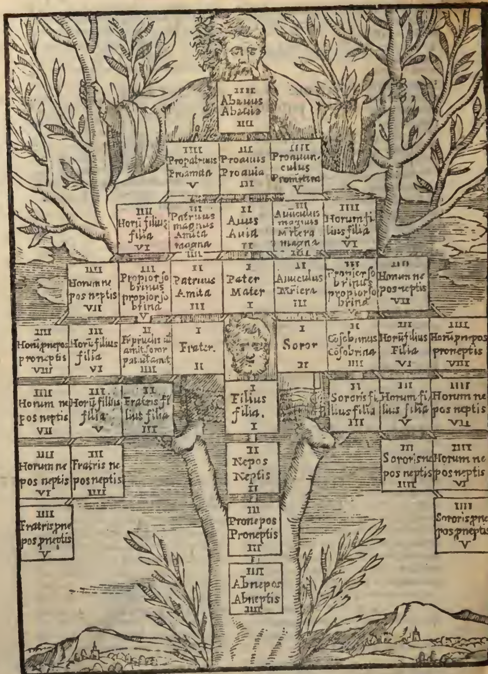
Et in veritate esse debet, cũ tex. & glo. illá requirant.

inspectione adolescentes perfectissimã graduũ doctrinam adipisci.[a]

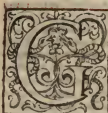
Figura hæc arborea licet ad decimum deberet gradũ agnatorum protendi, aut saltem vsq; ad septimũ cognatorum, cũ vsq; ad eũ per leges deferantur successiones §. de succ. cog. §. fin. & ff. de grad. l. nõ facile. eam tamen vsq; ad quartum duntaxat gradum impressori persuasimus extendendam, vt & aptiorem posset sedem occupare, & lectoribus quibusq; faciliorem suiipsius cognitionem exhibere. Nec id ipsam graduũ notitiam quoquo pacto impediet: qui enim duorum, trium ve computationem agnouerit, illam etiam in centesimum vsq; gradum & eo amplius (si opus sit) deducere poterit. Quippe semper generata persona gradum adiicit, vt longe facilius sit respondere, quoto gradu quisq; sit, quàm propria cognationis appellatione quenquam denotare, dicit §. hactenus. supra eodem. plura enim sunt negocia quàm vocabula, vt ff. de præscriptis verb. l. quarta.

Sequitur arbor ciuilis.

IIII Abauus Abauia IIII
IIII Propatruus Proamita V
III Proauus Proauia III
IIII Proauunculus Promatera V
IIII Horũ filius filia VI
III Patruus magnus Amita magna IIII
II Auus Auia II
III Auunculus magnus Matera magna IIII
IIII Horum filius filia VI
IIII Horum nepos neptis VII
III Propior sobrinus propior sobrina V
II Patruus Amita III
I Pater Mater I
II Auunculus Materа III
III Propior sobrinus propior sobrina V
IIII Horum nepos neptis VII
IIII Horũ pronepos proneptis VIII
III Horũ filius filia VI
II Fr. patruelis amitinus soror patruelis amitina IIII
I Frater II
I Soror II
II Cōsobrinus Cōsobrina IIII
III Horũ filius Filia VI
IIII Horũ pronepos proneptis VIII
IIII Horum nepos neptis VII
III Horũ filius filia V
II Fratris filius filia III
I Filius filia. I
II Sororis filius filia III
III Horum filius filia V
IIII Horum nepos neptis VII
IIII Horum nepos neptis VI
III Fratris nepos neptis IIII
II Nepos Neptis II
III Sororis nepos neptis IIII
IIII Horum nepos neptis VI
IIII Fratris pronepos proneptis V
III Pronepos Proneptis III
IIII Sororis pronepos proneptis V
IIII Abnepos Abneptis IIII

Arboris ciuilis declaratio peculiaris.

Radus, lineę, & cōsanguinitatis, diffinitionibus omissis sciēdū, ꝙ numeratio pūctorū, q̄ sunt ī cellulis, est numeratio graduū habito respectu ad cellulā vacuam. à qua omnes sumūt nomen exceptis ijs qui per genitiuum nominantur. Hanc Ioan. And. nomine sui bidelli Petrucium vult vocari. Puncta, quæ superiora sunt, cōputationem iuris canonici denotāt: illa autem, quę inferiorem locum retinent, computationē ciuilis iuris exprimunt: quod canonico sub esse ipsa graduū situatio declarat. Ex prædicta cōputatione si diligenter inspicitur, apparet, ꝙ in ascēdentium & descendentium numeratione ius vtrunq; concordat: quia in eis persona additæ personæ per carnis propagationem gradum adijcit.

Vt autem hæc arbor cunctis innotescat, notandæ sunt tres regulæ.

¶ Prima: Ascendentium & descendentium quot sunt personæ, de quib⁹ quæritur, computatis intermedijs, vna dempta; tot sunt gradus inter eas. Verbi gratia, abau⁹ distat à Petrució quatuor gradibus: & sic de alijs.

¶ Secunda (secundum ius ciuile, cuius tantū gratia hæc arbor fuit hic impressa) talis est. Collateraliū in linea ęquali quoto gradu qs distat à cōmuni stipite, toto duplicato distant inter se, vel sibi attinent: vt P. & pronepos propatrui distant octo gradibus, cū abauum stipitem facis. Nam secundū leges quælibet persona gradum facit in collateralibus. Vnde duo fratres duos efficiunt gradus.

¶ Tertia: Collateraliū in linea inequali quot sunt personæ (stipite dempto) tot sunt gradus. Vñ Petrucius distat à propatruo quinque gradib⁹, ab eius filio sex, & sic de alijs.

¶ Non inutile forsitan iudicabitur, si quid de computationis diuersitate inter ius ciuile & canonicum subiunxerimus. In legibus ob nihil aliud ipsa graduum mentio facta est, nisi, vt hæreditas vel successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In canonibus verò ob hoc progenies cōputatur, vt apte monstretvsq; ad quotam generationem à cōsanguineorum nuptijs sit abstinendū. Hac ergo de causa, quia hæreditates nequeunt deferri nisi de vna ad alteram personam, idcirco curauit secularis Imperator in singulis personis singulos perficere gradus: quia verò nuptiæ sine duabus nō valēt fieri personis, ideo sacri canones duas in vno gradu constituere personas. Hæc habentur plene. c. ij. xxxv. q. v. & fermè per totam illam quæstionē. Et hoc idē notat hic Christophorus Porcus in versiculo, Circa primum. ibi, secunda differentia. & Ioannes And. in declaratione huius arboris.

Multa dies, variusq; labor, huiusce parauit
Artis notitiam, quę modo clara patet.

CHRISTOPHORI Porcij in arborem & ipsius intelligentiã quæstiones plurimum vtiles.

RO declaratione iuris canonici & ciuilis, & etiam intelligentia huius materiæ:& eorum, quæ pertinent ad illã,quædã videnda sunt. Primò, qualiter fiat dinumeratio graduum de iure ciuili, & de iure canonico secundum vtriusq; iuris rationum diuersitatem. Secũdò,vsq; ad quem gradum deferunt hæreditates & tutelæ. Tertiò vsq; ad quem gradum copula matrimonialis impediatur. Quartò, vsque ad quem gradum possit Papa dispensare.

¶ Circa primũ dicite ꝙ quò ad lineam ascendentem nulla est differentia inter ius ciuile & ius canonicum, vtroque.n. iure pater & mater sunt in primo gradu ascendentium, & similiter filius & filia descendentium: & sic supra & infra in infinitũ: quia in dinumeratione graduum in linea ascendentiũ & descendentiũ vtrunq; ius habuit respectum ad stipitẽ.s.ad primũ parentem, vt hic, cũ gl.xxxv.q.v.ad sedem. In linea transuersali inter ius ciuile & ius canonicũ duplex est dña. Prima:quia iure ciuili frater & soror sunt in secundo gradu. iure canonico sunt in primo Ratio differentiæ sumitur ex regula iuris ciuilis, quæ dicit,ꝙ vnaquæq; persona adiecta nouũ gradum generat, vt hic in versi. hactenus.vnde cum ego sim in primo gradu patri meo, si nascatur mihi frater vel soror,ex generatione huius personę causatur nouus gradus, & consequenter appellatur in secundo. Sed iure canonico ideo appellatur in primo,quia ius canonicum non considerauit dinumerationẽ graduũ in linea trãsuersali hãbito respectu ad stipitem.i. cõem parentem: sed considerauit,ꝙ duo fratres, duæ sorores,tribuunt initium lineæ transuersali ideo in primo gradu illius lineę illos constituit. Secunda differentia est, quia iure ciuili regula traditur, quòd in linea transuersali sola persona adiecta facit nouum gradum, vt hic; iure autem canonico pro regula traditur, vt ad causandum nouũ gradum duæ personæ requirantur.d.c. ad sedem. Ratio differentiæ, quia ius canonicum dinumerat gradus ratione copulæ matrimonialis. Vnde cum ad causandum copulam matrimonialem requiratur concursus duarum personarum,ita ad causandum gradum quò,ad eam. Sed ius ciuile dinumerauit gradus quo ad hæreditates & tutelas: vnde cum tutela & hæreditas deferatur de vna persona in aliam, nimirum si vnaquæque persona generat nouum gradum. Ista fuit ratio posita in d.c. ad sedem. Quò igitur ad inhibendam vel permittendam copulam matrimonialem dinumerabuntur gradus secundum ius canonicum:quò autem ad tutelas & hæreditates deferendas connumerabuntur secundum ius ciuile.

¶ Circa secundũ dicite, ꝙ vsq; ad x.gradũ deferunt hẽditates & tute. vidistis.§. tit.j.§.fi.cũ sua glo & §. de capi. dimi.§. fin.& de legi.agn.tu.in tex.& in gl.

¶ Circa tertium dicite,ꝙ olim erat prohibita copula matrimonialis vsque ad septimum gradum agnationis vel cognationis inclusiue: hodie autem est prohibita vsq; ad quartum gradum inclusiue,dinumeratione facta secundum ius canonicum.c non debet.extra de cõsanguinitate & affin. Mrimoniũ vsq; ad quem gradu ꝓhibetur.

¶ Sed hic dubitatur, Pone, ꝙ vnus sit quinto gradu trãsuersalium,alius sit in quarto, an impediatur copula mrimonialis? Si inspiciamus personam existẽtem in quarto gradu,illa impedit.si inspiciamus personam existentẽ in quinto gradu,permittit. Dicite, ꝙ copula est permittẽda, qa quoto gradu remotior distat à stipite, eodẽ gradu distat à quolibet descẽdente c.fi extra de cõsang. & affin.Illud tñ est palam, ꝙ inter ascendentes & descendentes est prohibita copula mrimonialis in infinitum. Vnde si Adam viueret,vxorẽ habere non posset.§.ergo.& ibi glo.§.de nup.

Sed

¶ Sed quid de gradu affinitatis? Dicite ꝙ licet olim ratione affinitatis esset ꝓhibita vsque ad tertium gradum, vt ali qui dixere, veritas tamen hodie est, ꝙ solum prohibetur quò ad gradum primum, vt no. gl. in c. non debet. extra de consang. & affin.

Affinitas an côtrahatur ex coitu illicito.

¶ Sed nunquid per coniunctionem illicitam causatur affinitas? In hoc articulo non parcam in totum verecundiæ. Archi. xxxv. q. iij c. extraordinaria dixit per hanc dissolui matrimonium, & in hoc bene: sed nô causari affinitatem propterea, quia affinitas est regularitas personarum ex nuptijs descendêtium, l. non facile. §. affines. ff. de gradi. vbi ergo non sunt nuptię, ibi non causatur affinitas. Sed glo. tenuit contrarium in §. affinitatis. s. de nupt quæ cômunitet comprobatur per c. tuæ. & per ca. Iordanæ. & per ca. discretionem. extra de eo qui cogn. consang. vxo. suæ. Stat igitur conclusio, ꝙ per illicitam coniunctionem contrahitur affinitas. Sed quid si quis non intrauit claustra vuluę, in circuitu tamen palpitauit, vel seras resera uit, sed opus non expleuit, an contrahatur affinitas gl. in d. ca. extraordinaria. dicit, ꝙ non. Item dicit illud, quod non dico. Dicit Inno. ꝙ ad causandum affinitatem requiritur concursus vtriusq; sanguinis. sed tamen causa euitandi peccata, ius canonicum & sancta mater ecclesia in dubio pręsumunt ex copula côcursum vtriusque sanguinis & maris & fœminę interuenisse. c. iuuenis. extra de sponsalibus.

¶ Addite prædictis, ꝙ si aliquis promiserit alicui illam accipere in vxorem, postmodum habeat copulam cû ea sine alijs verbis, intelligitur validum matrimonium extitisse contractum: nec cum alia contrahere posset, sed matrimonium postea contractum esset dissoluendû c. is qui fidem. extra de spon.

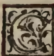
¶ Circa quartum dicite breuiter, quòd in gradu ascendentium & descendentium non posset Papa dispensare, vt copula matrimonialis contrahatur. Non posset enim Papa dispensare, ꝙ filia patri copularetur. Idem in linea transuersali in gradu. j. vnde non posset Papa dispensare, quòd fratęr sorori nubat. Item nec in gradu ij. linea existente inęqualiter. Vnde non posset dispensare, ꝙ neptis patruo nuberet vel auunculo. In linea vero æquali bene posset dispêsare, vt consanguinea consanguineo copularetur. ita communiter côcludit in c. literas. extra de rest. spo. facit c. gaudeamus. extra de diuor.

Mrimonium semel consũmatũ an possit p Papá dissolui.

¶ Sed an Papa posset dispensare, vt matrimonium semel contractum dissolua tur? Dicite breuiter, aut matrimonium fuit per copulam carnalem consumma tum, aut non. priore casu nô pôt, posteriore autem sic: quia primo casu effecti fuere duo in carne vna, secundo verò non. Item, quia matrimonium consummatum sortitur naturam ex côstitutione diuina, contra quam Papa non potest dispensare c. proposuit. extra de concess. præben Sed matrimonium non consummatum sortitur naturâ ex constitutione ecclesiæ, contra quam Papa bene potest dispensare. ista est glo. ordi. in c. ex publico, ext. de côuer. coniuga.

¶ Sed nunquid maritus & vxor possint se separare? Dicite, aut copula non est subsecuta: & tunc quilibet corû altero inuito potest separare matrimonium per ingressum religionis: secus si copula fuerit subsecuta, nisi vterq; côcordauerit, ꝙ vterq; pariter intret religionê vel alter, qui remanet in sęculo, sit talis conditionis & qualitatis, ꝙ nulla suspicio fornicationis sinistra sit contra eû: vt quia sit ætate confectus. c. quidam. c. verû. c. vxoratus. c. cum sis prædictus. extra de conuer. coniuga.

Cognationis spiritualis studiosissimis quibuscũq;, præsertim ecclesiasticis, apta & vtilis materia.

CHRISTOPHORVS Porcus iuris vtriusq; professor acutissimus, quia difficultates aliquas circa cognationis spiritualis materiâ hic luculenter tractauit, eius mentem verbis ferme non mutatis referre non erit absonum, neq; à proposito alienû: quæ verba talia sunt.

¶ Queritur primò, an ratione cognationis spiritualis matrimonium impediatur. Circa quem articulum dicite breuiter, quòd inter compatrem & commatrem impeditur matrimoniũ, ac etiam inter patrem spiritualem & filiã susceptam ex sacro fonte: & hoc, si ista cognatio spiritualis fuerit causata siue p sanctum baptisma, siue per sanctũ chrisma xxx.q.iiij.c.si quis vnus.

¶ Addite prædictis, quòd si maritus vel vxor tenuerint aliquem vel aliquã ad baptismum, vel chrisma, quilibet eorũ efficitur compater vel commater. d. c. si quis vnus. Et hoc verum, quando tempore cognationis spiritualis contractæ constabat inter eos matrimonium: secus si ex post facto fuerit contractum. c. Martinus. extra de cogn. spiri. cum sua glo. Econtra autem, si tenueris ad sacrũ chrisma vel sanctum baptisma filiũ vel filiam meam ex alia muliere q̃ vxore, non efficitur tibi commater mea vxor. c. qui spiritualem xxx.q iiij. Ratio, qa in contrahenda cognatione spirituali maritus & uxor copulant sibi actiones & non passiones. Quod igitur agit vn⁹ coniugũ, intelligitur a lius agere: quia sunt duo in carne vna. d. c. si q s vn⁹. i h.

Cognatio spũalis an cõtrahatur ex concubinatu.

¶ Quæritur secundo, si fornicator teneat aliquem ad sacrum baptisma, an concubina efficiatur commater. Videtur ꝙ sic. nam sicut vxor in hoc casu efficitur cõmater, quia est eadem caro cũ marito. d. c. si quis vnus. ita dicendum videtur & de concubina: quia qui adhęret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea, xxxij. q. iiij. c. in eo. Alij ibi tenuerunt contrar. um: quorum sententia magis placet: quia absurde dictum videretur, ꝙ spiritualitas super re improbata causaretur, ex vtraq; scriptura & hominũ opinione. Non obstat, ꝙ concubina & fornicator dicant duo in carne vna, quia illa verba exponuntur. duo conueniunt in eodem opere carnali: & ita exponit glo. in d. c. in eo.

¶ Sed an vxore mea mortua potero mihi copulare eam, quæ fuit sibi cõmater ante matrimonium? Dicite ꝙ sic. c. post vxoris obitum. xxx. q. iiij.

¶ Sed quid de filijs duorũ compatrum an poterunt simul matrimonio copulari? Dicite ꝙ sic, siue nati fuerunt antè compaternitatem siue post: dum modo matrimonium non contrahatur cum eo vel cum ea, per quorum alterum deuentum fuit ad compaternitatem, c. j. & c. super eo de cognatio. spiri. Christophorus Porcus iuris vtriusq; doctor acutissimus.

¶ Quæritur tertiò ad propositum materię præsentis de quæstione quotidiana & apud vulgares satis dubia. Pone, ꝙ duo vel plures tenent aliquem in baptismo, nunquid isti inter se efficiãtur compatres? Innocentius (& bene) dicit ꝙ non: vnde possunt adinuicem contrahere matrimonium. Nam quemadmodum compatres carnales, ut concubinarius & concubina, non prohibentur matrimonium contrahere, vt in c. tanta. qui filij sint legitimi. ita & isti, qui sunt compatres spirituales respectu baptizati, non debent prohiberi contrahere matrimoniũ. Et pro hoc facit text. & ibi glo. in c. fi. xxx. q. iiij. vbi dicitur, ꝙ maritus & vxor non debent aliquem simul de sacro fonte leuare, ne infamẽtur de facto: nam vulgares existimant illos esse compatres. Hæc sunt verba Abbatis Siculi in c. Martinus. de cogna. spirit. de hoc in summula pauperũ. Masculus & mulier puerũ de fonte leuantes, Iungi poterũt nec sunt ꝓhibẽdi.

¶ Quæritur quartò. Pone, ꝙ tenui aliquam puellam in baptismo: volo contrahere cum eius sorore, an possim? Dicendum ꝙ sic. pater. n. spiritualis si copuletur sorori filiæ spiritualis, bñ tenet matrimonium, xxx q. iij. c vlti. Vnde versus, Duco meæ natæ germanam spiritualis.

¶ Quæritur quinto. Pone, ꝙ filius meus tenuit in sacris fontibus filiam: volo cum illa filia, postq̃ ad annos nubiles peruenit, contrahere, an liceat? Dic, ꝙ sic. Potest enim pater sumere filiã spiritualem filij sui carnalis, quia licet cognatio spiritualis de patre ad filios descendat. vt c. j. & c super eod. de cogna. spiri. non tamen ascendit de filijs ad patrem, cum iure cautum non reperiatur: & edictum de matrimonio prohibitorium est, adeo ꝙ cuilibet licet cõtrahere, nisi expresse prohibeatur. c. cũ apud.

de

de sponsa & matri. Hoc notat Ioannes Teutonicus glossator Decreti in c.fina. xxx.q.iij. Hoc idem recitat & pbat Io. And.in c.j.de cogn.spirit lib.vj. Vnde versus: Esse mei nati coniunx mihi spiritualis Filia legitimæ poterit, nec iure vetatur. Descendunt & non ascendunt talia vincla.

¶ Quæritur sextò,an per procuratorem talis cognatio spiritualis possit cõtrahi. Pro solutione recurras ad Bar. in l.Gallus.§.forsitan.ff.de lib. & posth.ad Angelum Aretinum in § illud, supra de nup.ad Io. And. in regula, potest quis per alium.de reg.iur.in vj & ad Pan.in c.ueniens.de cogna spi. Decisionem tñ communem & magis approbatam potes notare per versus sequentes;in quibus patet, q licet matrimoniũ per procuratorem possit contrahi.c fin.de procu.li.vj. non tamen cognatio spiritualis:vnde versus. Procurator habet nodos vincere iugales,non tamen hos nexus domino dat spirituales. Adde, q licet non debeat à principio quis admitti per procuratorem ad contrahẽdum hanc cõpaternitatem,si tamen admittatur, contrahitur ipsa compaternitas, vt tenet Abb.Panor.in d.c.veniens.

Cognatio spiritualis p procuratoré non contrahitur.

¶ Quæritur septimò ex quot sacramentis descendit cognatio spiritualis. Rñd. q cognatio spiritualis,quę impedit matrimonium contrahendum,& dirimit post contractum,oritur ex datione duorum sacramentorũ duntaxat, quę sunt baptismus,& confirmatio.: non autem ex aliorum datione seu ministratione: patet in c.fi.de cogna.spiri.lib.vj. ratio est,qa in baptismo renascimur, & crismatio frontis ipsum confirmat: qđ nõ est in alijs sacramẽtis.Io.And.in d. c.fi.

Cognatio spiritualis oritur ex duob sacramẽt.

¶ Quæritur octauò & vltimò inter quot personas oritur impedimentum matrimonij ratione cognationis spiritualis.

Cognatio spiri-

Rñ. q ex hac cognatione xx. sunt casus prohibiti: decem ratione baptismi ; & decem ratione confirmationis. Ratione.n.baptismi cõtrahitur cognatio spiritualis impediens & dirimens, vt dictum est.

tualis orit inter xx. personas.

¶ Primò inter has personas Baptizatũ & baptizantem : Baptizatum & vxoré baptizantis prius cognitam : Baptizatum & filios baptizantis : Parentes baptizati & baptizantem:Parentes baptizati & vxorem baptizantis prius cognitam.

¶ Secundò inter has personas; videlicet inter baptizatum & suscipientem : Baptizatum & vxorem suscipientis prius cognitã: Baptizatum & filios suscipientis: Parentes baptizati & suscipientem: Parentes baptizati & vxorem susscipientis prius cognitã.Ecce decem casus prohibiti ratione baptismi.Totidem in cõfirmatione reperies : in qua sunt cõfirmatus,& confirmans,& tenens ante cõfirmationem, qui scilicet ponit fasciolam supra frontem post confirmationé episcopalem . de hoc vide textum cum gl.in c.j.de cognatio.spi lib.vj.Ista clarissime referantur per carmina sequentia. Gignitur his sacris cognatio spiritualis: Quæ sunt baptismus, ac confirmatio frontis, Personasque decem connectit quodlibet horum.Baptizans: huius vxor si cognita primò , Ac eius nati sunt abluto sociati.Cũ ꝯsorte thori baptizans,atq; parentes . Fonte sacro loti sunt tali fune ligati.Baptizans & suscipiens hic equiparantur. In confirmatõ totidem reperire licebit.

Versus

¶ Hęc nota diligenter,quia singularia sunt, & plurimũ vtilia : nęc est plures casus reperire, qui matrimonium diriment.

Cōtinua tio.

¶ De seruili cognatione.

¶ Quia supra de cognatione & successione cognatorū liberç condōnis dictū est, nūc quia nāli iure inspecto inter seruos ēt cadit cognatio, & dubitari posset an inter seruos esset successio, ideo de seruili cognatione merito subdit. Nec obst. q inter illum titulū de successione cognatorū & istum sit titul⁹: intermedius de gradibus, quia ex quo pertinet ad materiam horum tit. cōtinuatio non vitiať. l. duos reos. §. fi. ff. de duobus reis. Porcus.

¶ De seruili cognatione.

¶ Filij manumissorum, etiam in seruitute cōcepti, excluso patrono pri succedunt, & inuicem sibijpsis h. d.

Llud[a] certum est, ad seruiles cognationes illā partem edicti,[b] qua p ximitatis nomine[c] bonorum possessio† permittitur, nō pertinere.[d] Nā nec vllā antiqua lege talis cognatio computabatur.[e] Sed nostra constitutione, quam pro iure patronatus fecimus, (quod ius

Diuiso.

Llud certū. ¶ Totus iste titulus diuidit' in tres partes. Primò ponit, nūquid serui habeant ius cognationis contractæ in seruitute. Secundò infert ex rationibus præpositis, videlicet quòd non semper sequitur, quòd qui prior est in gradu, potior sit in iure. Tertiò illa melius declarat. Secunda ibi, Repetitis. Tertia ibi, Amotis.

SYL. ¶ Illud certum. Casus non figuratur hic, cum ponatur correctio iuris antiqui, quò dispositum fuerat seruos successores habere non posse, nec cognationem habere, non tantum dum serui erant, sed etiam postea eis manumissis, quia iure patronatus omnia patrono quærebantur. Sed contrarium dispositum postea est: quia ipsa cognatio tan quàm quid naturale in ipsis seruis esse potest: sed fit impedimentum propter seruitutem effectu ipsius & ab ipsa prouenjente. vnde illa cessante cessat etiā impedimentum: & ideo potest dari cognatio & successio. No. summarium & alia vt per Ang. hic.

a ¶ Illud. alias est hic rubric. de seruili cognatione. al iàs non. Accur.

b ¶ Edicti. Sunt enim iiij. partes successionis ab inte. vt ff. quis ord. in bon. possess. ser. l. j.

c ¶ Proximitatis noīe. i. cognationis, vt sequitur, & ff. vnde cog. l. j. §. pertinet.

d ¶ Non pertinet. Sed nec aliam aliquā vt vel ipse succedat, vel ei succedatur, vt C. cō. de suc. seruus, nisi in trib. casibus, vt C. ad syl-la. l. pen. & C. de suis & leg. l. apud hostes & C. ad Or. l. fin.

¶ Dic fm Angel. q in d. l. pen. & in l. fin. erat liber lege auctoritate, ne mora alterius libertati noceat in l. apud hostes. illud procedit fictione postliminij, vt ibi no.]

† Als permittitur.

SYL.

e ¶ Computabatur. Hæc videtur mala rō, cum magis iure ptorio, qđ naturalem causam intuebať, deberet ɔputari, vt ī. de hære. quæ ab in te. §. emancipati. q ciuil. Sed dic, q etiam ad alia, vt ad tutelas, & similia, nisi quò ad nuptias, vt ī. de nup. §. illud. & ff. de ri. nup. l. ad optiuus. §. seruiles.

ADDITIO. Not. q in seruis quò ad matrimonium impediendū etiam post manumissionem dř esse cognatio, vt d. §. illud. quia etiam dř esse affinitas, vt d. §. seruiles. Ang.

¶ Sed nunquid dñs ex sui persona succedit cognatus serui? Respon. non, vt hic dicitur. Accur.†

† Simile glo est in d. l. seruus. C. com. de suc.

ADDITIO. Not. ergo non acquiri domino ab intestato sicut ex testamento: & est ratio, quia ius solum defert hæreditatem ab intestato, fm quod seruus nihil est. l quod attinet. ff. de reg. iu. sed ex testamento defert volūtas testantis, quam ius sequitur. Aliud tamen est in monacho, & monasterio, vt l. Deo nobis. C. de episc. & cler.

No-

a ¶ Nostra tempora. Loquitur Iustinianus.
b ¶ His. s. parentibus.
c ¶ Ipsi. s. parentes.
d ¶ In seruitute. i. donec serui erant.

vsq; ad nostra tempora [a] satis obscurum, atq; nube plenum, & vndiq; cõfusũ fuerat) & hoc humanitate suggerente concessimus: vt si qs ĩ seruili cõstitutus cõsortio liberum† vel liberos habuerit, siue ex libera, siue ex seruilis condicõnis muliere: vel contra, serua mulier ex libero vł seruo habuerit liberos cuiuscunq; sexus: & ad libertatẽ his [b] peruenientib⁹, ij, qui ex seruili ventre nati sunt, libertatẽ meruerint: vel dum mulieres liberę erant ipsi [c] in seruitute [d] eos habuerint, & postea ad libertatem peruenerint: [e] vt hi oẽs ad successionem patris vel matris veniant, [f] patronatus iure in hac parte sopito. Hos enim liberos nõ solum in suorum parentum successionem, sed etiã alterum in alterius [g] successionem mutuam vocauimus, ex illa [h] lege spãliter eos vocãtes: siue soli inueniantur qui in seruitute nati, & postea manumissi sũt siue vna cum alijs, qui post libertatẽ parentum concepti sunt: siue ex eodẽ patre, siue ex eadem matre, siue ex alijs nuptijs, ad similitudinẽ eorũ, q ex iustis nuptijs procreati sunt.

¶ In successionib⁹ ab intestato primò vocantur sui hæredes, & ij qui inter suos nominantur: qui etiam remotiori gradu constituti præcedunt omnes ascẽdentes, vel collaterales, etiã proximiores Aret.

e ¶ Peruenerint. Scilicet parentes.

f ¶ Veniant. aliud si liber factus seruus iterum manumittatur, vt ff. vnde cog. l. is qui. contra.

SYL. ¶ Secus si restitutus. §. seruus. supra de capi. dimi. & declarat gl. ĩ d. l. is qui.]

¶ Et supra de capi. dimi. §. quod autem. qa est ibi qđ sibi imputet. vide quod ibi annotauim⁹. Sed nunquid ẽt iste, qui est in l. is qui. hodie succederet ei nãli cã inspecta, vt C. de suis & legitimis hæredi. authẽ. in successione? Rñ. non, secundũ Io. quia prætor naturalẽ causam intuebatur, & tamen non vocat eum, vt dictũ est. Itẽ contra. C. de suis & legitimis. l. ex libera. Solu. † hic nouum ius. Vel ibi loquitur, quando nec de facto erat matrimonium.

SYL. ¶ Hæc glo. semper allegatur, q spurius natus in figura matrimonij, licet de facto, põt legitimari per subsequẽns matrimoniũ, secus si nullo modo ẽt de facto erat: de quo per Ang. hic.]

¶ Vel ibi quo ad honores loquitur, hic quo ad successiones.

g ¶ In alterius successionem. idest parentes liberis, & econtra, excluso patrono: & hoc secundũ omnes. Item libertum vnũ alteri eidem fratri suo: & ita frater liberti præfertur patrono: & hoc secundum quosdã vt hic. Sed Ioannes cõtra: præfert enim patronũ fratri, vt ff. de bonis liber. l. liberto. & ff. de suis & le-gitimis: l. intestato. & infra titulo primo. §. sed nostra. versicul. sin autem sine

SYL. ¶ Hæc opin. Ioan. communiter tenetur vt per Angel. hic. ratio est, quia patronus, si legitima ei non relinquatur, habet contra tabul. & potest impugnare iudicium liberti, quod non est in fratre. §. foror. ĩ. de inofficio testa.]

h ¶ Ex illa lege. Scilicet ĩ. dicta græca.

SYL. ** † . i. filiũ sic in l. ius agnatiõis. de pact. vbi Ias. & Alciat. in l. nõ est sine đ verbo. signi. eodẽ mõ accipitur in l. nemo pđo. de regul. iur.

† Hæc nõ est, bona quia non apparet ex; ffe de correctione vt ar gu. l. præcipimus. in fin C. de ap. Angel.

 Acj⁰

SYL. ¶ Repetitis itaque. Difficultatem faciebat in hoc text. regula generalis tradita in §. si plures. supra de leg. agna. succ. vbi habes, quòd prior in gradu est potior in successione: sed hic contrarium dicitur, quia regula prædicta procedit cæteris paribus, & in ijs qui eiusdem sunt ordinis: sed quia causa successionis prima est liberorum, mox ascendentium, tertiò transuersalium: nec datur aditus ad secundã causam nisi deficiente prima. nõ pòt habere locũ regula nisi in existentibus in eadem causa successionis: & ita declara loco casus.]

a ¶ Repetitis itaque. Hic §. cõis é ad omnes tit. s. hoc lib. iij. positos: & idẽ in sequenti pro xi. §. sic & alis supra de successio cogna. §. vltimo. & ad Orph. §. fi.

b ¶ Tradidimus. A prin. iij. lib.

c ¶ Enumerauimus. Vt curiæ datos & emancipatos, vt s. de hæred. quę ab intest. §. j. & §. emancipati.

d ¶ Fuerit. Hoc subdiuiditur.

e ¶ Ex fœmineo sexu. Qui tamen cum diminutione tertiæ partis succedit huius legis tempore, supra de hæred. quæ ab intesta. §. item vetustas. versic. diui. hodie sine diminutione, vt in auth. de trien. & semis. §. necnon.

¶ Amotis. Casus figuratio pendet ex ijs, quæ supra dicta sunt in §. repetitis itaque.]

¶ Repetitis[a] itaq; oĩbus, q̃ iam tradidimus,[b] apparet nõ semper eos, qui parẽ gradũ cognationis obtinent, pariter vocari: eoq; amplius, † nec eũ qdé qui ꝓximior sit cognat[9], semp potiorem eẽ. Cũ.n. prima cã sit suorũ hẽdũ, & eorũ, quos Ĩter suos hẽdes enumerauimus,[c] apparet ꝓnepotẽ, vel abnepotẽ defuncti potiorẽ esse, q̃ fratrẽ, aut patrẽ matrẽq; defuncti: cũ alioquin pater qdẽ & mr̃ (vt supra quoq; tradidimus) primum gradum cognationis obtineãt, frater verò fm ꝓnepos autẽ tertio gradu sit cognatiõis, & abnepos quarto. Nec in tereſt in potestate morientis fuerit,[d] an non, qp vel emãcipatus, vel ex emãcipato, aut ex fœmineo[e] sexu propagatus est.

¶ Post suos vocantur agnati, & post agnatos vocanť cognati proximi, exceptis fratrib[9] & sororib[9] emãcipatis: q licet cognati sint tñ cęteros agnatos vlterioris grad[9] excludunt. Aret.

¶ Amotis[f] quoq; suis hẽdib[9], & quos inter suos hẽdes vocari diximus, agnatus, q integrũ[g] ius hẽt agnationis, ẽt si lõgissimo † gradu sit, plerũq;[h] potior habetur, q̃ proximior cognatus. Nã patrui nepos,[i] vel ꝓnepos,[k] auũculo[l]

f ¶ Amotis. SYL. Idest, cessantibus suis fallit adhuc hæc regula, Qui prior est in gradu &c. vt. §. eod. versic. toties.

g ¶ Integrum ius habet. i. capite minutus nõ est. sic s. de succ. cognat. primo respon. in fi. nam secus esset, si esset capite minut[9]: quia illæ successiones, quæ veniunt ex lege xij. tabularum, pereunt per minimã capitis diminutionem, vt supra ad Orphi. §. sciendum.

h ¶ Plerunque. Propter fratrem & sororem emancipatos, vt in fra eodem §. ibi, exceptis. Item propter quosdam cognatos, qui vocantur vt agnati, vt s. de leg. agn. succ. §. hoc ẽt. Itẽ pp patrẽ, q filiũ emãcipauit, vt s. de legi. agn. suc. §. fi.

† i. decimo. §. vl. ti. supra d succes. cog.

i ¶ Nepos. Qui est ĩ quinto gradu agnationis.

K ¶ Pronepos. Qui est in sexto gradu agnationis.

l ¶ Auunculo vel mr̃teræ. Qui sunt in tertio gradu cognationis.

† Nota singul're illã l. quia post nepoté, qñ cõcurrit cum patruo vel auũculo, qui prior est in gradu iure: nec assumit p̃sonã patris sui: patet ibi, quod auũcul9, qui est in tertio gradu, p̃ferẽ fratri cõsobrino, qui est in quarto, licet glo. infra tit.) §. multis. ĩ ver. vsque ad quĩtũ gradũ aliter dicat: sed ibi dicemus. Angel.

† aẽs suorũ hr̃dũ iure.

a ¶ Præfertur. In successione eius, qui tales habet agnatos.

b ¶ Toties. Nota regulam bonam, vt C. Commu. de succes. l. auunculo. † & C. vnde libe. l. ij. Et ad eius euidentiam nota tres esse ordines succedendi: scilicet inferiores, & superiores, & ex latere venientes, vt in authen. de hæred. ab intesta. in princi. Primò descendentes in infinitum vocãtur, vt supra de hæred. quæ ab intesta. §. primo. & in authen. de hæred. ab intesta. § primo. His cessantibus vocantur ascendentes: primò pater & mater: secundo auus & auia: & sic deinceps: sic tamen vt fratres ex vtroque parente defuncto coniuncti cum his superioribus vocentur: licet quidam dicant eũm patre & matre tantum eos vocari, & alios inferiores per fratres excludi: & pro nobis est authen. de hæred. ab intestato. §. si verò cum ascendentibus. & ff. de su. & legiti. l. ij. §. hæreditas.

SYL. ¶ Hæc opin. communiter tenetur hic, & in auth. defuncto. C. ad Tertul.]

¶ Superioribus cessantibus, primò frater ex vtroque parente, & soror, & eorum filij. Secundò, ex altero tantum, & eorum filij. Tertiò hæc r'ła obtinet, vt qui prior est in gradu &c. vt hic, & in authen. de hæredit. ab intest. §. reliquum. & §. si verò neque fratres. & in authen. vt fratrum filij. §. primò. coll. ix. Accursius.

ADDITIO. Dic, q̃ hodie est sublata differentia agnationis & cognationis,

vel materteræ præfertur.[a] Toties[b] igitur dicimus aut potiorem haberi eũ, qui p̃ximiorẽ gradũ cognatiõis obtinet, aut pariter vocari eos: q̃ cognati sunt, quoties neq; † suorũ hæredum, quiq; inter suos hæredes sunt, neque agnationis iure aliquis p̃ferri debeat, ſin ea, quæ tradidimus,[c] exceptis[d] fratre & sorore emãcipatis, qui ad successionem fratrum vel sororum vocantur: qui & si capite diminuti sunt, tamen præferuntur[e] cæteris vlterioris gradus agnatis.

¶ De successione libertorum.

¶ Olim patronus habebat ex lege xij tabularum ius in bonis liberti solum ab intestato, nullo suo hærede relicto. Angel.

Vnc[f] de libertorum bonis vicedatur eis'.' non actiue, idest qualiter ipsi succedant aliis.

vt in d. § j. in authen. de hær. ab intesta. veni Christoph.

c ¶ Tradidimus. vt s̃. proxim. §. & hoc eod. §. Accursi.

d ¶ Exceptis. Excipit ab eo, quod s̃. dixerat, qui integrum &c.

e ¶ Præferuntur, vt s̃. de succes. cogn. j. respon.

¶ De successione libertorum.

¶ Supra d̃ successione ingenuorũ visum est: & quia in bonis libertorum est dare successionem, ideo de his subdit. Cõtinuatio.

ADDITIO. Vnde nota. qd̃ dicit hic Accur. De successione libertorum, passiue accipi, idest qualr̃ succedatur eis'.' non actiue, idest qualiter ipsi succedant aliis.

Vnc de libertorum. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primò circa successionem libertorum ponit duplex ius antiquum. Secundò ponit suum statutum circa successionem: & quòd vsq; ad quintum gradum agnati patronorum succedunt liberto. Tertiò ponit aliam nouam constitutionem circa personas, & genera libertorum. Secunda ibi, Sed nostra. Tertia ibi, Sed hęc. Diuisio.

SYL. ¶ Casum figura literaliter, quia sumus in iure correcto. No. dispositionem iuris antiqui in successioné libertorum. Item, q̃ contra tab. patrono competebat tantum pro dimidia.

f ¶ Nunc. Quia hucusq; de bonis ingenuorum dixit.

a ¶ Olim. s. lege xij. tabul. & hoc est primũ ius: quatuor. n. sunt, vt hic, &. j. §. j. & §. postea. & §. sed nostra.

* ¶ Legis xij. tab verba (vt Riuallius ait) erant hæc: Si libertus ab intestato moriatur, nullũ hæredẽ suum relinquens, patronus ei succedito.

b ¶ Impune testõ. i. sine timore testi rũpendi. Accur.

SYL. ¶ Ex hac glo. iũcto tex. no. ꝙ ruptela testamenti põt dici pœna.]

c ¶ Ita demũ lex xij. tabu. Et nõ aliter,

d ¶ Hęredem. Naturalẽ, vel adoptiuũ, vt. j. innuit.

e ¶ Nihil. i. nullum, secũdum Io.

f ¶ ex naturalibꝰ. ad differentiã adoptiuorum.

g ¶ Querela. idest non poterat pronus conqueri. Accursius.

h ¶ Qua de causa postea. Secundũ ius.

i ¶ Iuris iniquitas. Dic vt

deamus. Olim[a] itaque licebat liberto patronum suũ impune [b] testamento præterire. Nam ita demum [c] lex duodecim tabularum ad hæreditatem liberti vocabat patronum, si intestatus mortuus esset libertus, hæ rede suo nullo relicto. Itaq; intestato mortuo liberto, si is suũ hrẽdẽ [d] reliquisset, patrono nihil [e] in bonis eius iuris erat. Et si quidẽ ex naturalibus [f] liberis aliquẽ suũ hrẽdẽ reliquisset, nulla videbatur querela. [g] Si verò adoptiuꝰ filiꝰ fuisset, aperte iniquũ erat nihil iuris pronoꝫ superesse.

¶ Prætorio iure patronus in liberti bonis dimidiã habeat, nõ solũ hærede instituto, sed ẽt ab intestato, relicto filio adoptiuo. Ipsum tamen patronum excludebãt liberi, siue essent in potestate, siue emãcipati, siue etiã in adoptionem dati: dummodo instituti essent, aut præteriti bonorum possessionẽ petiissent. Angelus.

¶ Qua de causa postea [h] Prætoris edicto hæc iuris [i] iniquitas emendata est. Siue enim faciebat testamẽtũ libertus, [k] iubebatur ita testari, vt patrono partem dimidiã [l] bonorũ suorũ relinqueret: & si aut nihil, aut minus parte dimidia reliquerat, dabatur prono contra tabulas testamenti partis dimidię bonorum [m] possessio: siue intestatꝰ moriebatꝰ, suo hærede relicto filio adoptiuo, dabatꝰ æque patrono cõtra hunc suum hæredem partis dimidiæ bonorũ possessio.

¶ Prodesse autem liberto solebant [n] ad excludendum [o] patronum naturales [p] liberi, non solum quos in potestate mortis tempore habebat, sed etiã emãcipati, & in adoptionẽ dati [q] si mõ ex aliqua parte scripti hæredes erant, aut præteriti cõtra tabulas bonorum

supra ad Tertul. in principio.

K. ¶ Libertus. nullum filium habẽs legitimum & naturalem, vt infra eodem. §. prodesse.

l ¶ Dimidiam. Nisi in castris sint bona quæsita, vt ff. de bonis liber. l. tertia. §. patronus.

m ¶ Bonorũ possessio. Vnde legitimi, vt infra de bonorũ possessio. §. cunque.

n ¶ Solebant. Hoc iure prætorio. nam de primo non erat dubium, vt supra ibi, itaque intestato &c.

o ¶ Ad excludẽdum patronum. Scilicet in totum.

p ¶ Naturales. Et legitimi.

q ¶ In adoptionem dati. Si instituti erant, vt sequitur: aliàs nec Contratabulas datꝰ eis, vt ff. de contratabul. non putauit. §. in adoptionem.

Repel-

poſſeſſionẽ ex edi-
ćto prætorio petie-
rant: nã exhr̃dati
nullo modo repel-
lebant [a] patronum.
¶ Per legẽ Papiam
pr̃onus vocabat̃ ad
ſucceſſionẽ liberti
vnà cũ filiis ipſius
liberti ꝓ virili, niſi
tres vel plures fuiſ-
ſent liberi, vel liber
tus minus centum
aureis habuiſſet in
bonis: ſiue deceſſe-
rat inteſtatus, ſiue
cõdito teſtõ. Ang.
¶ Poſtea [b] vero lege
Papia adaućta ſunt
iura pr̃onorũ q lo-
cupletiores libertos
habebãt. Cautũ [c] eſt
.n. vt ex bonis eius,
q ſeſtertiorũ centũ
milliũ † pr̃imoniũ
reliquerat, & pau-
ciores quã tres libe
ros hẽbat, ſiue is te
ſtõ facto, ſiue inte-
ſtatus mortu⁹ erat,
virilis pars pr̃ono
deberet̃. [d] Itaq; cum
vnũ q dẽ filiũ filiã-
ve hr̃dẽ reliquerat
libert⁹, ꝑinde pars,
dimidia debebatur
pr̃ono, ac ſi is ſine
vllo filio filiave in-
teſtat⁹ deceſſiſſet: cũ
vero duos duas ve
hæredes reliquerat,
tertia pars debebat̃
pr̃ono: ſi tres reliq̃-
rat, repellebat̃ pa-
tronus.
¶ Hodie ſi libertus
hẽat minus q̃ cẽtũ
aureos in bonis, &
fuerit teſtat⁹, pr̃on⁹
excludit̃. Si ãt teſta
tus nõ fuerit, ei ſuc-
cedit̃ in totũ, nõ ex
ſtãtib liberis. Siverò
vltra centũ aureos
habuerit pr̃onus, à
liberis excludit̃: li-
beris verò nõ extan
tib. ſuccedit in totũ
ab Iteſtato, ſed ſcõ
teſtõ pr̃onus habet
tertiam ſine onere.
h.d. Angel.
¶ Sed nr̃a [e] conſtõ,
quã ꝓ ſoĩ natione [f]
Græca lingua cõpẽ
dioſo tractatu habi
to cõpoſuim⁹, [g] ita
hmõi cãm defini-
uit: vt ſi q dẽ libert⁹
vel liberta minores
cẽtenariis ſint. i. mi
nus cẽtũ aureis ha-
beãt ſubſtãtiã, (ſic [h]
.n. legis Papię ſum

[i] Repellebãt. Quia ꝓ mortuis hñr, vt
ff. de cõiung. cũ emancip. libe. l. j. ſed & pa
truus (j) nec à iure ciuili reſpiciunt̃, vt in
authen. de hæred. & Falcid. §. exhr̃datos.
ADDITIO. (j) Niſi qñ tractat̃ de por-
tione ſua cui
accreſcat: con
putat̃. n. in nu-
mero filiorũ,
vt faciat auge
ri legitimã fra
trũ: ſec⁹ in fra
tre minore &
filia dotata ꝑ
ſtatutũ ſucceſ-
ſione priua-
ta, q a nõ pro-
ſunt. Ang.
b ¶ Poſtea.
Tertiũ ius.
c ¶ Cautum.
Scilicet lege
Papia, & ma-
le, vt & al̃s C.
de cad. toll. in
prin. Accur.
** Sic appella
ta à C. Papio
Cõſule eius la
tore c. q̃dam.
diſt. ij. cuius
mẽtionẽ facit
& M. Tull. de
offic.]
d ¶ Deberetur
Ex lege Papia.
¶ Sed noſtra
conſtõ. Caſus
põt literal̃r fi
gurari, q a hæc
conſtõ Iuſti.
vr̃ eſſe quiddã
ins poſitiuũ.
Hęc.n. ſua di-
ſtinćtio licet
habeat rõnẽ
in ſe reſpicien
tẽ tã filios quã
pr̃onos, tñ ꝙ
magis elege-
rit vnam ſum
mam q̃ aliam
hoc totũ fuit,
arbitratiũ, & de quo aliquę coloratę po-
tius rõnes q̃ fundamentales excogitari
pñt. No. igit̃ totã hanc diſpoſitionẽ. Itẽ
no. ꝙ paria ſunt filiũ non eſſe, vel eſſe &
exhr̃datũ. Itẽ, ꝙ præteritio mr̃is hr̃ pro
exhr̃datione.
Item ꝙ ltima
pr̃onorũ ẽ ter
tia hodie, ſi-
cut liberorũ
& parentũ.]
e ¶ Sed nr̃a cõ
ſtitutio. Quat
tum ius.
f ¶ Omni na-
tione. Al̃s om
niũ nationũ,
al̃s, omniũ, ã
notitia.
* ¶ Theophi-
lus legiſſe vr̃,
omniũ notio
ne: vel, oĩum
notitia, vt Ac
cur. quoq; le-
git: verba The
ophili ſunt,
διὰ τὸ πᾶσιν
εἶναι πρόδηλον
g ¶ Cõpoſui-
mus. & huius,
vt credo, hr̃
mẽtio in mul
tis locis, vt ſ.
titu. j de ſer.
cogn. in prin.
& ſ. de legi.
agna. ſuc. §. fi.
h ¶ Sic, n. In-
terpoſitio eſt.
** Quaſi velit
dicere Iuſti.
quod diſpone
bat l Papia in
liberto poſſi-
dẽte mille ſe-
ſtertios, eũ di-
ſpoſuiſſe ĩ eo,
qui ſua tẽpe-
ſtate vnũ au-
reum poſſide
bat̃. nã ſi intel
ligeremus, ꝙ
ſenſerit,

SYL. †. i. mille aureorũ.

† Al̃s om nium.

fenserit, tp̃e quo lata est l. Papia, mille sestertios vno aureo æstimatos fuisse, cũ nimiæ imperitiæ antiquitatis arguerentur, cũ nemo vel mediocriter doctus ignoret, mille sestertios valuisse decem aureos, sicuti singula sestertia neu. gen. & consequenter centum mille sestertios æqui ac dena sestertia. i. mille aureos. Itaq; Iusti. retraxit summã l. Papiæ ad decimã partẽ, cũ suo tempore lõge minores diuitiæ essent, q̃ ætate Augu.]

† Vide in hũc locũ Budę. li. ij. de Asse. & Alcia. lib. iij. Dispunc. c. ix.

a¶ Nullũ locũ. Et in hoc nõ corrigitur lex Papia. Et nota, ꝙ ꝓdest paupertas filio liberti. sic & aliàs C. de Epis. & cler. si qs ad §. finãt.

* † Idem si sint centenarij, vt in gl. in l. j. C. de bon. pos. con tab. lib.

ADDITIO. Nota, ꝙ paupertas ꝓdest. de quo in l. cũ non facile. ff. si cui plus q̃ per l. Falc. & in d. l. si quis ad declinandã. § j. & in authen. cui relictum. C. de indi. vid. tollen. Angel.

** Adde, ꝙ in multis fauet̃ paupertati, eiusq; gratia sæpe a generali lege recedimus. hinc est, ꝙ in multitudine causarũ, in primis pauperũ controuersias iudex definiet. c. in primis. ij. q. j. Eorũ alimoniæ, si in carcere detineant̃, ꝓuidebit. l. iudices. C. de epis. & cle. tabellionẽ. vt documẽta illis et gratuito edat, ex officio coget. l. iam dementis. C. de epis. aud. Si quis ob inopiã nõ appellauerit, vel post ꝓuocationẽ fatalia labi permiserit, eũ restituit. §. alij, in auth. de iis qui ingre, multã et, si ei⁹ portio collitigatori debeat̃, abolebit. l. illicitas ĩ fi. de of. pś.]

b¶ Fecerint. Scilicet isti liberti minores centenariis.

niá interpretati sumus, † vt ꝑ mille sestertiis vnus aureus cõputet̃) nullũ locũ[a] habeat pr̃onus ĩ eorũ successione: si tñ testm̃ fecerint[b] Sin aũt intestati decesserint, nullo liberorũ relicto, tũc pr̃onat⁹ ius, qđ erat ex lege xij. tabularũ, integrũ reseruauit.[c] Cũ verò maiores † cẽtenariis sint, si hẽdes vel bonorũ[d] possessores liberos habeant,[e] siue vnũ, siue plures cuiuscũq; sexus vel grad⁹, ad eos[f] successiones parentũ deduxim⁹, pr̃onis oĩbus[g] modis vna cũ sua ꝓgenie semotis. Sin aũt sine liberis decesserint: si qdẽ intestati ad omnẽ hẽditatẽ pr̃onos pr̃onasq; vocauim⁹:[h] si verò testm̃ qdẽ fecerint:[i] pr̃onos aũt aut patronas pterierint, cum nullos liberos haberẽt, vel hñtes eos exhẽdauerint, vel mr̃[k] siue auus maternus eos pterierint, ita ꝙ nõ possint[l] argui inofficio

c¶ Reseruauit. s. nr̃a consti. s. vt in tũ succedat, vt s. eod. in princip.

d¶ Bonorũ possessores. Idest filios emãcipatos, vt s. d hęr. q̃ ab itest. §. emãcipati.

e¶ Habeant. scilicet liberti.

f¶ Ad eos. Scilicet liberos libertorũ: q. ũn hẽdes instituti si se abstinuerint, vel missi hẽditate, in integrũ restituti fuerint, dabit̃ patrono ius succedẽdi, vt ff. de bo. lib & si ex modica. §. si filius.

g¶ Omnibus modis. Sed nunquid cõtra moriẽte filio, q. est libertus, præponit̃ pr̃ prono? Rñ. sic, vt s. titu. j. de ser. cogn. in fi. j. respon.

ADDITIO. Not. ꝙ sicut pr̃onus excludit̃ p filios liberti, ita etiã p parentes liberti: & idẽ no. gl. s. tit. j. in fi. in verbo, in alterius Angel.

h¶ Vocauim⁹. Etiã ante fratres liberti: quod dic, vt s. tit. j. in fi. j. rñ.

i¶ Fecerint. s. ad extraneos.

K¶ Mr̃ siue auus. Quorũ pteritio ꝓ exhẽdatione hẽ, vt s. de exhær. libe. §. mr̃.

l¶ Nõ possint. Quia iusta cã ingratitudinis intercessit. q̃ sunt xiiij. vt in auth. vt cũ de app. cog. §. causas. quo casu nullo iure agunt, vt in auth. de immensis do. § fin. in fi. Sed quid si filiũ emãcipatum pr̃ pterea sine cã, vñ cõtra tabulas hẽt, nõ aũt q̃relam? Vr̃ admitti pr̃onus. Sed rñ. hic large accipi inoff. vt et contineat cõtra tab. sic C. fami. ercis. l. filij. Accur.

¶ Dic, ꝙ põt et dici inofficiosum testm̃, in quo filius fuit præteritus, gl. in l filij. C. fami. ercisc. in l. cum in adoptiuis. in prin. C. de adop. quia inofficiositas tribus

Testm̃ inofficiosũ qñq; continet exhẽdatione & pr[illegible] SYL. [illegible]

...tus modis committitur, sm Bald. in l. pater filium. ff. de inoffi. testa. ADDITIO. Nec obst. quod hodie ad istar filij in potestate præteriti videatur posse dicere nullũ &c. cũ sit sublata differẽtia emancipationis & patriæ potestatis quia illud est verũ ab intestato, non aũt ex testõ. Ang.

a ¶ Constõne. s. græca.

b ¶ Vt antea. Sicut erat de iure prætorio, vt s. eo. §. qua de cã Accur.

c ¶ Cõsequantur. s. quocunq; tit. relicti, vt ff. de bo. lib. l. iij §. fin.

d ¶ Constõne. s. conditione ex. l. græca, vt ff. de conditio. ex leg. l. j

sa eorum testamenta, tũc ex nostra cõstitutione* per bonorũ possessionem cõtra tabulas nõ dimidiam, vt antea,[b] sed tertiam partem bonorũ liberti consequantur: [c] vel quod deest, eis ex constitutione [d] nostra repleatur, [e] si quando minus tertia parte bonorum suorũ libertus vel liberta eis reliquerit: ita sine onere, [f] vt nec liberis [g] liberti libertęve ex ea parte legata vel fideicommissa præstentur: [h] sed ad cohæredes [i] eo-

Ius patronat' in multiscũ sistit.

e ¶ Repleatur. Præter hoc ius succedendi est & aliud ius patronatus. s. vt non vocet ab eo in ius sine venia, vt C. de in ius voc. l. ij. Item vt alat eũ, vt ff. de libe. agno. si quis à liberis. §. solent. Item vt turpem actionem vel exceptionem contra eum non proponat. vt ff. de except. do. apud Celsum. §. aduersus. & ff. de obseq. l. honori. & l. parens. Item vt possit eũ in seruitutẽ reuocare, vt in auth. vt. lib. de cętero. §. j. coll. vj. Itẽ vt vbi eum inuenerit, faciat ei reuerentiã, vt ff. de in ius voc. gñaliter. Et hæc iura multis modis perdunt. Primò si patronus remiserit, vt in auth. vt lib. de cętero. §. illud. (j) Item si compulit libertũ iurare, ne acciperet vxorem, vel libertã. ne nubat, vt ff. de iure patro. qui contra legem. & l. adigere. Item si denegat ei alimẽta, vt ff. de bo. libe. si patronus. Itẽ ꝓpter tertię partis concessionẽ, vt hic, & ff de bon. lib. etiam. §. toties Item si alteruter eorum relegatus fuerit, vel deportatus, vt ff. de iure patro. fine. Item si natalibus restitutus est libertus, vt ff. de bo. libe. l. etiã. §. j. Item si mercedem pro futuris operis ab initio liberto extorsit. vt ff. de libe. agno. l. si quis. §. si quis. Item si libertus domini mortẽ vendicauerit, vt ff. de iure patron. l. pen. Item si patronus eũ capitis accusauerit, vt ff. de bon. liber. qui cum maior. j. rñ. Item si non suis nũmis emptus est, vel à principe factionem liberam testamenti impetrauerit, vt ff. de bon. lib. l. ét. §. ij Accur.

Ius patro nat' multipliciter perditur.

¶ Adde gl. in l. fi. C. de bon. lib. & ibi doc. & signa hanc glo. ad quam semper recurritur. SYL.

ADDIT. (j) Dic hoc verũ quo ad ius succedendi: remanet tñ sibi ius reuerẽtiæ, quãuis remiserit sibi ius patronatus: ac etiã tali casu ex iniuria, non verbalis sed illata in personam tñ, potest etiam eũ in seruitutẽ reuocare. l. fi. C. de lib. & eo. lib. Angel.

f ¶ Sine onere. Sic in auth. de hæred. & Fal. §. non autem.

g ¶ Liberis liberti libertęue. Quib' dantur alĩs legata, etiam rupto testamento per Contra tab. vt ff de lega. præstan. cõtra tabu. bon. possess. pe. l. j.

h ¶ Præstentur. Sed cum filij, sint, quare non excludunt patronum, vt supra eodem. §. versi. cum verò maiores? Respon. Hi filij erant ingrati, vt s. eod. §. versi. si verò. Vel dic, quòd hi liberi erant nepotes, qui & liberi dicuntur, vt ff de verbo. signifi. liberorum. & eos præcedit eorum pater, & eis talia legata dabantur, vt ff. de leg. præstan. l. j. §. generaliter.

i ¶ Ad cohæredes. Sed nunquid insolidum tenebuntur cohæredes? Respond. non, vt ff. de leg. iij. l. fi. §. fi. & de vulg. substi, & si contra tabulas.

¶ Multis aliis casibus. . . Quæsitum fuerat, an patroni tantum ius in bonis libertorum haberent, an verò etiã descendentes vel coniuncti patrono. & videbatur, quòd patronus tantum, quia cum hæc successio detur intuitu libertatis concessæ, videbatur solum residere in persona ipsius, vel saltem filiorum SYL.

rum hoc onus redundet.

¶ Liberto non tantum patronus succedit, sed etiam cō iuncti ipsi patrono vsq; ad quintū gradum, in capita tamen: & q ꝓximior est patrono, præfertur. Ang.

¶ Multis alijs casibus[a] a nobis in ꝑfata constitutione congregatis, quos necessarios esse ad huiusmodi dispositionem iuris perspeximus, vt tam p̄roni patronęq́;,[b] q̄ liberi[c] eorum, necnō qui ex transuerso latere veniūt, vsq; ad † quintum[d] gradum, ad successionem libertorum libertarumve vocētur:[e] sicut ex ea constitutione intelligēdum est. † Et, si eiusdem patroni vel patronæ, vel duorum duarūve, vel pluriū liberi † sunt: qui proximior est, ad liberti vel libertæ vocetur successionem & in capita,[f] non in stirpes diuidatᷓ successio: eodem modo & in ijs, qui ex trāsuerso latere veniūt,[g] seruando. Pene[h] enim consonantia iura ingenuitatis & libertinitatis

filiorum, quibus debentur ex iure patronatus obsequia: vel saltem si transmittendum erat hoc ius, debuerat etiā in eos, qui hæredes erant illius. cuius contrarium dicitur hic, quia quamuis maior reuerentia debeatur patrono, quàm cæteris, tamen eo deficiente, illi, qui sanguine coniunctiores sunt, in maxima reuerentia esse debent liberto in memoriam receptæ libertatis: vnde hoc potius iure sanguinis quàm successionis procedit: quia tamen successio ipsa datur in tuitu libertatis iam concessæ, datur ad instar iurium sanguinis, & ideo in aliquo diuersificatᷓ ab ordinario iure succedendi. Ratio autem, quare sit restricta successio ad quintum gradum, ponitur per Iustin. j. de bon. pos. §. cunque antea. Not. summarium.

a ¶ Multis alijs casibus. Qui sequuntur statim.

b ¶ Patronæq;, vt ff. de bonis liber. patronę.

ADDITIO. Ex qua l. not. ꝙ licet filij patroni vt succedant liberto, non sit necesse ꝙ sint hæredes patris, debent tamē esse tales, qui patri vel matri succedere possint. Ang Are.

c ¶ Liberi. Vt ff. de bonis liber. si pater exhæredato. & l. si ex patronis. §. Iulianus.

d ¶ Vsque ad quintum gradum. Nunquid filius trinepotis ipsius patroni, vel etiam ipse trinepos admitteturᷓ: Videtur ꝙ non, quia hic dicit vsque ad quintum gradum. si quis tamen velit contradicere, illud pro se inducet, ꝙ omnes descendentes sui patris loco succedunt, vt supra de hæred. quæ ab intesta. §. cum filius. & in authenti. de hæredi. ab intesta. § j.

¶ Et hæc est vera, & communiter tenetur, quòd descendentes in infinitū, transuersales vsq; ad quintum gradū succedant ſm Christo. hic, & Ioan. de Pla.

* hanc tñ glo. improbat & declarat Are. in d. §. cū filiꝰ. in iij. not]

e ¶ Vocentur. Per nostram cōstitutionē: licet olim per bonorum possessionem tanq̄ ex familia vocarentur, vt. j. de bon. posses. §. sunt autem. versi. quinto.

f ¶ In capita. Cum eodem gradu plures inueniantur, aliàs patruus nepotem ex fratre excludit, vt ff. de bon. lib. si libertus prætérito. §. si libertus.

g ¶ Veniunt. s. ab ipsis patronis.

h ¶ Plene enim. Propter tria dicit plene & quia hic vsque ad quintum gradum succedunt, vt hic dicitur: aliàs vsque ad decimum vel sextum, vt s̄. de successio. co. §. fin. Item quia hic in capita succedunt, vt hic dr̄, aliàs non ita, vt. s̄. de hęred. quæ ab intest. §. & quia placuit. alias est uersi. in §. cum filius. † Item quia vnus patroni filius excludit nepotes ex altero

† Cōcor. cum hoc tex. infra. de bono. pos. § cūque.

† alias ve S Y L.

† alias sue

Successio libertinorū & ingenuorū tripliciter differt

† Et ē rō, q̄ in successione ingenuorū plures descendētes ex vno hñtur vt vnus: secus in successione liberti, vt hic fallit in patronis ecclesiæ, vt l c. cū plures, de iure patronatus.

alterò, quod non est ita in ingenuis, licet M contradixerit, vt ff de bon. lib. si libertus præterito. §. si libertus. & de leg. tut l. tutela. §. si duo.

SYL. ¶ Sed hæc. Caius non ponitur, quia refert correctio né iuris antiq ex rõnib⁹ alias. §. in tit. de liber. deductis, Not. omnem dñiam libertinorū sublatā esse. l. tē no. antiquā spēm libertorū. Itē, q̄ dictio, quasi, & dictio, quodāmodo: importāt improprietatē. l. rem, q̄ l. censet perpetua.]

a ¶ Peruenerunt. i. qui facti sunt plene liberi

† alias & Latino. tum.

b ¶ Quodammodo, non n. est vere peculiū, cum sint liberi, vt C. de ios. test l. fi. in fi.

c ¶ Noīatim. q̄d hoc sit, dic vt ī. de exhær. lib. §. j.

† alias si mul cū aia liber tatē amit tebant.

d ¶ Eorum. i. manumissorum.

† als ita bona.

e ¶ Quibus. i. latinis.

f ¶ Ad ciuitatē Romanā. s. vt ciuis Romanus efficeretur impetrando i⁹ aureorum annulorum, vel natales: quod inuito prono nō est faciēdū, vt ff. de na. re.

in successionibus fecimus.

¶ Differentia inter libertos ē hodie sublata: & ideo prædicta ꝓcedunt in omnibus libertis, quia hodie omnis manumissus efficitur ciuis Roman⁹, Arec.

¶ Sed hæc de iis libertinis hodie dicenda sunt, qui in ciuitatē Romanā peruenerunt,[a] cum nec sint alij liberti, simul & Dedititiis & Latinis sublatis. † cū Latinorū lūmę successiões nullę penit⁹ erāt: q̄a licet vt liberi vitā suā pera gebāt, attñ ipso vltimo ipū † spīrā at q; libertatē amittebāt, & quasi seruorū † bona eorum iure quodāmō [b] peculii ex lege Iunia Norbana manumissores detinebant. Postea vero senatuscō sulto Largiano cautū fuerat, vt liberi manumissoris non noīatim [c] exhēdati extraneis hēdibus eorū [d] in bonis Latinorū ꝓponerent. Quibus [e] ēt super uenit diui Traiani edictum, q̄d eundē hoīem, si inuito vel ignorante patrono ad ciuitatē [f] Romanā venire ex beneficio principis festinarat, faciebat quidē viuum ciuem Romanum, Latinū vero morientē. Sed nostra cōstōne[g] ꝓpter hmōi cōditionū vices, & alias difficultates, cum ipsis Latinis ēt legē Iuniā, & senatuscōsultū † Largianū, & edictū diui Traiani, ī perpetuū deleri [h] cēsuimus, vt oēs liberti ciuitate Romana fruantur: & mirabili modo quibusdā adiectionibus [i] ipsas vias, quæ in Latinitatem ducebāt, ad ciuitatē Romanam capiendā trāsposuimus.

¶ De assignatione libertorum.

¶ Assignato liberto vni ex patroni li

l. ij. in fi. & l. penul. & fi.

g ¶ Constōne. vt C. de la. li. tol. p totum.

h ¶ In perpetuum deleri.

ADDITIO No. q̄ qñ fit derogatio alicuius iuris, intell' esse ꝑpetua, q̄a lex sp loquit, & est ī viridi obseruantia, vt l. arriani. C. de hære. An.

i ¶ Quibusdā adiectionib. s. x. vel xj. casibus, vt. C. de la. lib. tol. p totū.

* ¶ Aliter interpretat Alciar. lib. j. Parer. c. xvj. accipit. n. adiectiones pro modis assequendi ius Romanæ ciuitatis familiarumque Romanarum.] SYL.

¶ De assignatione libertorum.

¶ Supra visum est, queadmodum p̄oni & eorum liberi succedāt liberti s: verū q̄a liberti interdū consueuerunt assignari liberis patronorū ideo de hac assignatione subdit. Porcus.

Cōtinua tio

*

† Hoc S. C. fer i bīt Imp. in auth. vt li. de ce sublatū fuisse, quia fru stra abui tio rotro ductū fue rat.

* ¶ Assignare libertū est testificari cuius ex liberis libertū eū esse velit. l. assignare. ff. de verb. sign.]

N summa. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primò, ꝙ pater potest vni ex liberis libertum assignare, & ille solus liberto succedit. Secundo declarat quibus liberis hic fieri potest. Tertiò, quib. verbis & in qua volũtate. Secũda ibi, Datur autem. Tertia ibi, Nec interest. ¶ Casus non figuratur in declaratione terminorũ habẽtium rationẽ manifestã, ꝙ ius patronat' possit, tanquã apud se existens & in cõmercio, distrahi vt lubet, & assignari vni ex filijs, sicut & legari possunt alia. Ratio autem dubitandi ea excogitari poterat, ꝙ in iure patronatus non succeditur titulo hæreditario, sed iure filiationis: succedunt enim filij vt filij, non vt hęredes. l. vt iurisiurandi. §. si liberi. ff. de ope. libe. Tñ assignatio cõcessa est, quia l. operatur non operante patrono, & non aliter. No. summarium. Item, ꝙ res de facili redit ad naturam suam pristinam. Item, ꝙ cessante impedimento cessat effectus ipsius.]

a ¶ Senatũ. Cuius verba sunt. ff. eod. l. j.

Diuisio.

SYL.

† alias vt quamuis

beris, siue filiis, siue nepotibus in ptãte, ille sol' liberto succedit, exclusis alijs etiam ĩ eo gradu cõstitutis. Acc.

IN summa (qđ ad bona libertorũ attinet) admonẽdi sum' censuisse senatum, †[a] quamuis ad omnes patroni liberos, qui eiusdẽ gradus sunt, æqualiter bona libertorũ pertineant,[b] tñ licere parenti, vni ex liberis assignare libertũ, vt post mortẽ eius[c] solus is patronus habeat, cui assignatus est: & cæteri liberi, qui ipsi quoq, ad eadem bona, nulla assignatione interueniente, pariter admitterentur, nihil iuris ĩ his bonis habeant, sed ita demũ pristinũ ius recipiant, si is, cui assignatus est, decesserit nullis liberis relictis. Nec tm̃ libertũ, sed etiam libertã: & non tantũ filio,[d] nepotive, sed ẽt filiæ, neptive assignare permittitur.

¶ Vni ex liberis in ptãte põt libert' assignari in omni volũtate, & quibuscũq; verbis.

¶ Datur autẽ hæc assignandi facultas ei, q duos pluresve liberos[e] in ptãte hẽbit, vt eis, quos in potestate habet, assignare libertũ libertamve liceat. Vnde quærebaẽ, si eũ, cui assignauit, postea emãcipauerit, num[f] euanescat[g] assignatio. † Sed placuit euanescere: qđ & Iuliano, & alijs plerisque visum est.

b ¶ Pertineant. Nulla scilicet facta assignatione.

c ¶ Eius scilicet patroni.

d ¶ Filio. Etiam posthumo, vt. ff. eo. l. fi.

¶ Datur autem. Casus non figuratur nisi vt. s. Not. collige per te.]

SYL.

e ¶ Pluresve liberos. Nam in vno nõ est necesse.

f ¶ Num. id est an.

g ¶ Euanescat. ff. eodem. l. vtrum ei. cõtra. Sol. secundum Pla. ibi: valet assignatio facta emãcipato, vt ibi: licet emancipatione hoc perdatur, si antea facta fuerit assignatio, vt hic, argu. ff. de arbi. non distinguemus. §. sacerdotio. Vel dic secundum Azo. ꝙ in l. contraria non dicit fieri assignationem in emancipatum, sed an soli fieri in potestate possit. sed nec in d. l. de arbit. dicit solui cõpromissũ, sed non compelli sententiam dicere. Accursius.

† alias &

¶ Prima solu. verior est, secundũ Christoph. quia quando assignatio fit filio emancipato, pater est iam certus de conditione ipsius, & valet: sed si fuit in potestate, existente eo emancipato euanescit.]

SYL.

Quibus-

† Qđ facit vt obligatus assignare reditus, nō teneatur tradere fundos nec dñiū eorū, sed sufficiat dicere, fu pᵱali suo do recipiatis, & quo hic p lo. Fab.

† Alis etiā

† alis Suillo Ruffo & Hosto. rio Scapula Cōsulibus sed ī l. j. ff eo legit Vel leio Rufo, & Hosterio Scapula Coss. idque rectius ivt ex Pand. Flor atte stat Ant. Augu. li. iij. emē. c. vij.

a ❡ Quibuscunq; verbis, etiam nutu, † vt ff. eod. l. j. § assignare. & pure vel sub cōditione, vt. ff. eod. assignare.

** Quid si paterfa. assignauerit in testō libertos suos vni ex filijs, deinde codicillis post aliqđ tēpus factis libertatē Titio legauerit, nū is quoque assignatus erit? & videretur q non, cū non sit verisimile đ eo testatorē intellexisse, qui, cū assignatio scripta est, adhuc libertus non erat. Sed Scęuolæ. l. C. aliud visum est. l. Scæuola. de verb. sign. vbi videas Alcia. circa rationē decidendi.

ductū ius bon. pos. ratio dubitandi erat, quia posthumus alienus tāquā non ens non vr̄ adhuc esse talis, vt in eo cadere possit institō. sed cōtrariū decidit prætor ex eo quia conceptus quo ad cōmoda hr̄ pro iam nato l. qui in vtero. ff. de statu homi. si tñ vis subtilius inuestigare intelligētiam hui9 tex. præter mentē doc. vide Fortu. in l. Gallus. §. j. ī vij. & viij. col. ff. de liber. & posth. Not. summarium. Item quid sit emendare. Itē, q de iure antiquo posthumus alien9 nō poterat hīs institui. Itē ex fine q nr̄a interest admitti ex plurib9 capitibus ad successionē]

❡ Nec interest, an testamento quis assignet, an sine testō. Sed † & quibuscunq; verbis [a] patronis hoc permittitur facere ex ipso senatusconsulto, qđ Claudianis tēporibus factū ē † Sabellio Ruso & Asterio Scapula Consulibus.

¶ De bonorū possessionibus.

¶ Non solū emendādi, sed cōfirmādi iuris ciuilis cā bon. pos. inuentæ sunt a Prætore: q vocat suos & agnatos h d.

IVs bonorum possessionis [b] introductum est a Prætore emendandi [c] veteris iuris gr̄a Nec solū in intestatorū hæreditatibus vet9 i9 eo modo Prætor emēdauit, [d] sicut supra dictū est, sed in eorum quoq;, qui testamēto facto decesserint. Nam si aliens [e] posthumus

¶ De bonorū possessionibus.

❡ Supra visum est de hrēditatibus, quæ ex testō, & ab intest. deferunt iure ciuili & partim iure prætorio: verū quia prætor interdū emendauit, interdū confirmauit ius ciuile in successione testati & intestati, dando bonorū possessionem, ideo subdit de bonorum possessionibus.

IVs. ❡ Totus iste titulus diuidit in quatuor partes. Primò ponit causas, pp quas fuit introducta bonorū possessio de iure prætorio. Secundò ponit quas bonorū possessiones prætor facit. Tertiò Imperator quasdā corrigit & emendat. Quartò, quantū tps & quale statutū sit ad agnoscendam bonorū possessionē Secunda ibi, Sunt autē bonorū Tertia ibi, Sed eas quidē. Quarta ibi, Cum igitur plures.

SYL. ❡ Ius bonorū. Casus non videbat figurari posse in tit. tradente principia bo. pos. Attamen in exēplo posito in princ. dum dr̄, q emendādi gratia fuit intro-

b ❡ Ius bonorum possessionis. idest bonorum possessio, quæ est ius persequendi retinendiq; patrimonij, qđ cuiusque, cum is moritur, fuerit, vt. ff. eodem. l. iij. §. bonorum. Bonorū possessio quid est.

c ❡ Emendandi. i. supplendi: quia minus plene dixerat ius ciuile non cognoscens emancipatos, vt. s̄ de hære. quæ ab intest. §. emancipati. sic. ff. ad legē Rho. de iactu. l. vlt. §. j. & fin. Vel dic emēdādi proprie, vt in agnatis fœminis, vbi ius prætorium contra ius ciuile induxit, vt s̄. de legi. agna. succes. §. sed quia. & in posthumo, vt j. versi. proxi.

❡ Dic, q aliter resoluit Fortu. in l. Gallus. in prin. in x. col. ff. de lib. & posthu. vt s emendetur in vniuerso. l. xij. tabu. tanq̄ quæ prætermisisset, non quæ contrariū disposuisset. *Et ad hanc glo circa verbū, emendare, vide Decium in l. edita. col. v. in h. C de eden.]

d ❡ Emendauit. expone. vt s̄.

e ❡ Alienus posthumus quis sit, dic vt supra

supra de leg.§.posthumo.
a Non poterat.§. de leg.§. posthumus. contra Sol.vt ibi.
b Honorario.ff.eo non est.§.vbicunq; contra.Sed hic specialiter ex illa regula excipitur per ipsum prætorem, & quò ad hoc derogatur illi regulę generali,q̃a non est dubium, quin generi per speciem derogetur, vt ff. de pœn.l.sanctio.

Gñi p spe ciem de rogatur.

SYL.

¶ Communis sol.doct est, q̃ regula illa loquitur, q̃n in odium ipsius aliquis prohibetur succedere, non ex rigore iuris ciuilis, vt in posthumo.Tamẽ solu. gloss. ibi semper pl⁹ placuit, q̃ ius ciuile non resistebat institutioni posthumi alieni,quãuis non assisteret:& ita,dum essem scholaris,disputando defendebam.]

hæres fuerit institutus,quãuis hæreditatem iure ciuili adire nõ poterat,[a] cum institutio non valebat, honorario [b] tamen iure bonorum possessor [c] efficiebatur, videlicet cũ a Prætore adiuuabať. Sed & is[d] a nostra constitutione [e] hodie recte hęres instituitur, qua si & †iuri ciuili nõ incognitus.[f] ¶Aliquãdo tamen neq; emendandi,[g] neq; impugnandi[h] veteris iuris,[i] sed magis confirmãdi gratia, Prætor pollicetur bonorũ possessionẽ. Nam illis quoq;,qui recte testaméto facto hęredes instituti sunt, dat ſm tabulas bonorũ possessionẽ.[k] Item ab intestato suos hæredes & agnatos ad bonorũ possessionẽ vocat. Sed & remota[l] quoq; bonorũ possessione, ad eos pertinet hæreditas iure ciuili.

¶ Prætor solus nõ facit quem hæredem, sed loco hæredis. Aret.

¶Quos autem solus vocat Prætor ad

c Bonorum possessor. secundũ tabu.
d Sed & is.s.posthumus alienus.
e Constitutione.s.græca.vt §. de leg.§. posthumus.
f Non incognitus.sed cognitus. Nam constitutiones sunt de iure ciuili, vt.ff. de iustitia & iure.ius autem ciuile.
g Neq; emendandi,vt §.eo.j.rñ.Et dic emendandi i.supplendi,
h Neq; impugnandi,vt §.prox. rñ. Et dic.i.corrigendi.
i Veteris iuris.s.ciuilis.
K Bonorum possessionem. Nota tres vias prætoris.
l Remota. Quare ergo fecit prætor? Rñ. vt successoribus vias ampliaret, vt infra eo §.quos sic.& ff.de leg ij. cum filius.§.varijs.Ar.contra.ff.nau.cau.stab. l.idem (alias incip.& ita)§.sed an sit.& §.sed si gratis.

ADDITIO.Dic,q̃ immo concordant:q̃a ibi & si nõ necessariũ, vtile tñ fuit ꝑiorẽ se intromittere:q̃a qui teci pit,oĩno tenetur, vt ibi: q̃d nõ semp erat de iure ciuili, ſm Ang.hic.

¶ Quos autem Casus sic figurari potest.Visum est.§. in §. prætorum. edicta. de iu. natu. gen. & ciui q̃ prætorũ edicta sunt portio iuris ciuilis vnde videbať dicendũ q̃ pariter illi efficerentur hę redes ipso iure,qui ab edicto ꝑtoris vocabantur, sicut ij, qui vocabanť ab aliqua alia parte iuris ciuilis.arg.l. quæ de tota.ff.de rei vendi. Contrariũ dř, assignatur autem cõis ratio, quia prætores non habent ius cõdendi.l.per prius, sed per posterius.i. sequente receptione,vel cõprobatione iuris ciuilis, ꝓponebãt.n. ꝑtores edicta durante suo magřatu;quæ si postea recipiebanť, efficiebantur portio iuris ciuilis,ita cõiter tenent doc in rub.C.qui admi. vel dic q̃ ipsa simplici vocatione non efficiuntur hæredes, sed statim q̃ est eis data bon.possess. sunt in omnibus loco hæredũ, prout intelligit hunc text.Fortu.in l.iurisgen §. prætor. ait.col.iiij.ff de pact. vbi videndum est pro declaratione huius tex. quia loquitur satis subtiliter.* Aliam tamen hui⁹ scię rationem tradit Alcia.lib.iij. Parer.

SYL.

c.iij. quæ verior videtur.
a ¶ Ad hæreditatem. i. ad successionem: vt emãcipatos ab intestato, & cognatos.
b ¶ Per senatusconsulta. Ter. & Orph.
c ¶ Constituuntur. vt C. de suis & legit. hæred l. si.

te. maximum. circa prin. Accur.
ADDITIO. Nõ tñ datur exhæredatis. Itẽ nec institutis, nisi cõmisso edicto per præteritos, vt l. nõ putauit. in princ. & §. fi. ff. de contra tab. licet adhuc dictus p̃teritus nõ petat, nec amplius petere possit Contra tabulas, secundũ Ange.
h ¶ Cõtra tabulas. Sed quare datur suis Contra tabulas, cũ ipso iure nullum sit testm̃, vt s̃. de exhær. lib. in princ. Rñ. duas habet vias: vnam de iure ciuili, p quã pt dicere nullum: aliá de iure prætorio p quam non dicit nullum sed annullandũ: cũ nec fieri, nec desinere possit hẽs de iure prętorio, vt C. d li. prętę. l. fin. & s̃. eod. §. quos autem.

hęreditatem:[a] hęredes quidẽ ipso iure non fiunt: nam Prætor hęredem facere nõ † põt: per legem n tñ, vel simlem iuris constõnẽ hẽdes fiũt, veluti p senatuscõsulta,[b] & constõnes principales) sed cum eis Prætor dat bonorũ possessionem, loco hæredũ cõstituuntur,[c] & vocant̃ bonorum possessores.

¶ Prætor ampliat successionis materiã vlterius, q̃ fit p l. xij. tabularũ. h. d. Aretin.

¶ Adhuc autem & alios compl'[d] gradus Prætor fecit in bonorũ possessionibus dandis, dum id agebat, ne qs[e] sine successore moreret̃. Nã[f] angustissimis finibus constitutũ p legẽ xij. tabu. ius pcipiẽdarũ hẽditatũ, Prætor ex bono & æquo dilatauit.

¶ Decem bonorũ possessiones hic numetãtur: quarum duæ primę competunt testõ facto, reliquæ vero ab intestato. Ang.

¶ Sunt autem bonorum possessiones ex testõ quidẽ hę: Prima, quæ præteritis liberis[g] dat̃, vocaturq; Contra tabulas.[h] Secunda,

** Non ergo proprie hæredes sunt. Atñ cũ non solũ quo ad nomen, sed etiã quo ad effectũ pro hẽdibus habeant̃, qlibet dispositio de hẽde verba faciens bonorũ quoq; possessoré cõplectetur. l. in condit. §. si patronus. de cond. & dem. l. j. §. bonorũ. ad Trebel. qđ procedit etiã si mã odiosa pœnalisq; sit. Alciat. l. hęreditatis. ij. de verb. sig.]
ADDITIO. Idem in succedentib⁹ ex constõne alicuius baronis vel marchionis: quia censet̃ esse ius prætoriũ. Et no. q̃ nõ hñt nisi actiones vtiles nec ciuiles efficiunt̃ ptorię. sm Ang.
¶ Adhuc autem, Casus non figuratur quia procedit enumerando. bon. pos. a prætore introductas, quas no.]
d ¶ Complures. q̃ lex xij. tabularũ, vel quàm dixerat.
e ¶ Ne qs. sic. ff. de interro. actio. & qa.
f ¶ Nam angustissimis. nam sui hẽdes & agnati tñ succedebant de iure ciuili ius integrũ habẽtes, qa non sunt emãcipati: de alijs. n. nõ dr̃, vt s̃. de hęr. quę ab intest. § j. & de leg. agna. suc. in prin.
g Sunt autem Præteritis liberis. siue emancipatis, siue non, vt C. de l. b. præ-

¶ Adde pro intelligentia huius opp. q̃ quãuis articulus sit valde disputabilis, tñ cõis doct. resolu. est, q̃ testm̃, in quo filius in potestate est p̃teritus, sit ipso iure nullũ, in l. posthumo. C. de bon. poss. contra tab. Datur tñ contra tab. diuersimode ad rũpendũ. Nam si præteritus sit emancipatus, tunc dat̃ proculdubio ad rũpendũ testm̃, quia testm̃ valet iure ciuili: si prçteritus sit filius in ptáte, tunc licet sit nullũ, tñ datur ad rumpẽdum, pur de facto, pcessit, & ad declarandũ nullũ Nõ. n. erat necessaria filijs ĩ ptáte talis bo. possessio, sed occasione emancipatorũ ipsis ẽt concessa fuit sub vna determinatione. §. eadẽ. s̃. de hære.

† Rõnem asse c A c. Ii. iij. Pa zer. c. iij.

Liberi preteriti habent duo remedia ad impugnidũ testm̃.

SYL.

SYL.

quæ ab intest. & ita resoluit pluribus verbis Deci. in d. l. posthumo. in iij. dub. in xj. col. & ita tene.]

Bonorū possessio cōtra tabulas & sm tabulas cōpetit ex te stō.

¶Item quare Cōtra tabulas dicitur ex testamento, cum magis contra testm̄ dici deberet, cū rumpit testm̄, vt C. de colla. vt libe ris? Rñ. ideo sic dr̄, quia si ne testō com petere nō po test. Itē quare hanc præmi-sit, cū Secundum tab. dignior sit? Rñ. qa donec ista competit illa dari non pōt, vt ff. de cōtra tab. l. illud. §. fi. & de secū. tabul. l. j. §. æquissimū. j. rñ. als ē. l. ij.

talias ta bulas te stamenti talias te staměti. taliastēt

quā omnibus iure scriptis heredibus Prætor pollicetur: ideoq; vocatur Secundum † tabulas.[a] Et cum de † testatis prius locutus † est, ad intestatos transitū fecit [b] Et primo loco [c] suis hæredib[s], & iis, qui ex edicto Prętoris inter suos hæredes connumerantur,[d] dat bonorum possessionem, quæ vocatur Vnde

S Y L. ¶Respectu ergo bon. poss. contra tabu. non est dignior: respectu aliarum, quia datur, sm voluntatē testātis, dr̄ dignior prout declarat Deci. in rubri. C. de contra tab. in fin.]

¶ Item nunquid hęc parenti datur con tra tab. filij emācipati? Rñ. sic ad instar patroni, vt ff. si a pa. quis fu. manu. l. j. & arg. ff. de bo. dā. l. fin. sic. ff. si tabu. testa. nul. exta. l. prima.

a ¶ Secundū tabulas. sic. ff. si ta. te. nullę ext. l. j. Item hoc quando testamentū factum est in scriptis, aliàs sm nuncupationem, vt C. de secun tab l. ij.

b ¶Fecit. sic. ff. si. tab. te nullę exta l. j.

c ¶Primo loco. s inter eas, quæ ab intestato deferunt. Et no. hunc ordinē, qui sequitur in edicto fuisse. licet non i ob seruando, vt. j. sequitur.

d ¶Connumerantur. vt s̄. de hære. quæ ab intest. §. emancipati.

Pr̄ quo iure ve nit ad bo na filij emancipa ti.

e ¶ Vnde liberi. Quid erit econtra filio emancipato mortuo? Rñ. pr̄ hēt bonorum possessionē. Vn̄ parentes, vel Vn̄ liberi vtiliter: cū ęqua rōne vocent pŕem ad hęreditatē filij, vt ff. de inof. testa. nā

etsi & ff. vnde li. scripto. Vel dic Vnde lib., cū semper cor tracta fiducia eum emācipet, vt s̄. de leg. agna. suc §. fi.

S Y L. ¶Cōis conclo docto. citramon est cōtra gl. hic. Tenet. n. q dei vtilis Vn̄ liberi; vel Vn̄ parentes: vl tramō. tenēt contrariū que opin. disputādo sustineri pōt, vt p Lud. Goza. in l q se pŕis. col. xxxvj. C. vn̄ liber. post alios: in quo aduerte, quia maxima ē vtilitas. Nam si pr̄ venit p Vn̄ liberi; poterit venire ex triplici capite. & sic habet tres annos vtiles ad succedendū filio. s. per Vn̄ liberi, per Vnde agnati, & per Vnde cognati. l. j. §. sed uidendū. ff. de success. edict alias haberet tantum duos.]

liberi [e] Secūdo, legitimis [f] hæredibus. Tertio,[g] decē personis, quas extraneo manumissori pfere bat; Sūt aūt decem personę hę: pr̄, mr̄, auus, auia, tam paterni, q̄ materni: item filius, filia: nepos, neptis, tam ex filio, q̄ ex filia: frater, † soror, consanguinei, vel vterini. Quarto, cognatis[h] proximis, Quinto,

talias so rorve

¶Item nunquid filio in bonis mr̄is datur hæc bonorum possessio? Rñ. nō, vt C. de suis & legi. hær. l. fi. Item nunquid in alijs vl terioribus ex linea descendentibus supradicta seruantur, scilicet vl tra filios? Respon sic, cum omnes inferiores dicantur liberi, vt ff. de verbo. sign. l. liberorum.

f ¶Secundo legitimis. i. agnatis, & eis, qui eorum loco sunt, vt s̄. de legi. agna. suc §. j. & §. hoc etiam. & ff. vnde leg. l. ij. §. hæc autem. ij. & l. iij.

g ¶Tertio x. personis quas extraneo manumissori. idest ei, qui emebat filium à patre & postea eum manumittebat. † Nam sic fiebat olim emancipatio, vt s̄. quibus modis ius patriæ po testa. solui. §. præterea. Vel melius, vt. j. eodem §. quæ autem.

† Placet fabr. & Ang.

S Y L. * ¶Pro vera declone vide Ann. nr̄as s̄. tit. de leg. par. tu. & ti. seq. & quæ docuimus ex Caio. s̄. in d. §. pręterea.]

h. ¶Quarto cognatis. Qui iure ciuili nō vocan-

tanq̃ ex [a] familia. Sextò, [b]† patrono patronęq́; , liberisque eorū, & parentibus. Septimo. [c] viro & vxori. Octauo, † cognatis manumissoris.

¶ Bonorū possessiones contra tabulas, & secundum tabulas, item Vnde liberi, & Vnde legitimi siue agnati, hodie sūt necessarię. Are.

¶ Sed eas [d] quidem ꝑtoria introduxit iurisdictio: á nobis tñ nihil incuriosum [e] prętermissum est: sed nostris constitutionibus [f] omnia corrigentes, cōtra tabulas quidē, & ſm tabulas, bonorū possessiões ad misim⁹, vt pote necessarias [g] constitutas, necnon ab intestato Vnde liberi, & Vñ legitimi, bonorū possessiones.

¶ Bonorum possessio, Vñ decem ꝑsonę, est hodie sublata, & in eius locum bonorū possessio, Vñ cognati, est collocata. Angelus.

¶ Quæ aūt in Prætoris edicto, q̃nto loco [h] posita fuerat, idest, Vnde decem ꝑsonæ, eā pio proposito, & cōpendioso sermone superuacuā ostēdimus. Cum enim præfata bonorum possessio decem personas præponebat extraneo manumissori, [i]

vocantur, vt ff. vnde cog. l. j. j. respon. & s. de leg. agna. suc. j. respon.

Bonorū possessio tanq̃ ex familia cui daī.

a ¶ Quinto tanq̃ ex familia. quæ dabatur patrono: liberto moriēte intestato. sequens dabatur eidem, liberto moriente cum testō, scdm quosdam. Vel dic, q† hæc familiæ. i. agnatis transuersalibus ꝑroni datur vsque ad quintum gradum, vt ff. de verb. sig. pronunciatio. §. familiæ & j. eod. § cunq; . & s. de succ. lib. § multis. sequens patrono, & descendentib⁹, & ascendentibus vsque ad quintum gradum. prima enim non valet, cū hic tractetur tātum de ijs, quæ ab intestato deferuntur.

† Idē lo. Fr. Ang. & Ia.

† alias patroni pro neq; liberis eorūq; parentib⁹.

† Vide Alciā. lib. i. Parer. c. xlj.

SYL. * ¶ Vide Alciat lib. j. Parer. c. xij. qui hunc locum intelligit ī iure gētilitatis: quod verò sequitur de cognatis manumissoris, in iure stirpis, cuius meminit Cice. lib. j. de Orato.]

b ¶ Sexto patrono. Quare primo agnati patroni vocantur, q̃ ipsi patroni? Rñ. †Hic ordinem edicti seruat, non quasi succedi de facto debeat: & hic error in alijs casibus inuenitur.

†Idē Angel.

c ¶ Septimo. Deficiente parentela, etiā fisco excluso, vt C. vnde vir & vxor. l. 1.

SYL. * ¶ Idem videť Alcia. loco. s. citato.

¶ Sed eas. Casus non figuratur nisi literaliter in l. corrigente. quę habet in se rationem correctionis, ibi, cum enim. Not. summa. Item, q̃ superuacua sunt eradicanda Item, q̃ sublato fundamento tollitur ędificatum.

d ¶ Sed eas. s. supradictas decem bonorū possessiones.

e ¶ Incuriosum. i. sine cura.

f ¶ Constitutionibus. quę remanserunt in græco. Accur. De quibus vide Alc. lib. vj. Parer. c. xiiij. prope fin.

g ¶ Necessarias. Idest vtiles. sic. ff. de offi. præf. præto. l. prima in prin.

ADDITIO. Dic, immo aliquæ sunt necessariæ, vt infra eodem, §. fin. &c. Angelus.

h ¶ Quæ autem. Quinto loco. Scilicet connumeratis bonorum possessionibus ex testamento & ab intestato.

i ¶ Manumissori. Expone vt s. §. sūt ver. iij. Vel dic q̃ extrane⁹ manumissor ē ipse pr̃, qñ non ɔtracta fiducia emācipat. Sed si q̃ras quare sibiipsi ꝑfert? Rñ. sane intelligas, vt pr̃ auū emācipātē nepotē ꝑcedat: vel si ipse pr̃ emācipauit, inueniūtur tñ nouę personæ, quæ eū ꝑcedunt.

* ¶ Declara vt docui in Anno. in locis s. adductis.] SYL.

* ¶ Appellat extraneū manumissorem, imaginarium illum emptorē filii emācipandi, qui post tres patris naturalis

venditiones, quæ vt scribit Theophilus supra quib. mod. ius pat. pot. sol. in emancipationibus antiquitus interueniebant, ipse tertia manumissione talem filium emptum quodammodo in seruilem causam deductũ manumittebat. is enim manumissor propter eiusmodi libertatis dationem acquirebat iura legitimæ successionis ĩ filio instar patroni, ita vt omnibus cognatis ab intestato præferretur. quod ius postea Prætor restrinxit & decem personas ei anteposuit.]

a ¶ Constitutio. C. de emãcipation. liberorum. l. finali.

b ¶ Manumissoribus. idest emancipatoribus.

c ¶ Cõtracta fiducia. i. saluo iure succedendi.

* ¶ Hoc declaraui. s. de legit. agnat. suc. §. fin Contracta enim fiducia emancipare dicebatur pater, cũ id pacto agebat cum imaginario filij emptore, vt sibi patri tandem filium remanciparet: vt non emptor, sed pater manumitteret, sicq; haberet omnia iura, quæ alioqui competijssent emptori, si ipse manumisisset.]

d ¶ Manumis. i. emancipationem.

§ VI.

nostra cõstitutio,[a] quam de emãcipatione liberorum fecimus, oĩbus parentibus, eisdemq; manumissoribus,[b] contracta fiducia[c] manumissionẽ[d] facere dedit:[e] vt ipsa manumissio[f] eorũ hoc in se habeat priuilegiũ, & superuacua fiat supradicta[g] bonorũ possessio, Sublata igit prædicta quinta bonorũ possessione, in gradũ eius sextã antea bonorum possessionẽ induximus, & quintam fecimus, quã Prætor ꝓximis cognatis pollicetur.

¶ Bonorũ possessio Tanq̃ ex familia, & Vnde liberi & parẽtes p̃roni, sunt sublatæ Ang. Are.

¶ Cũq; antea fuerat septimo loco bonorũ possessio Tãq̃ ex familia, & octauo Vñ † liberi patroni patroneq;, & parẽtes eorum, vtranq; per constõnem[h] nr̃am, quã de iure p̃ronatus fecimus, penitus euacuauimus. Cum. n. ad similitudinẽ successionis ingenuorũ, libertinorũ successiões † posuim[9],[i] (quas vsq; ad quintum gradũ tãtummõ coarctauimus, vt sit aliqua inter ingenuos & liberti nos dr̃ia) sufficit[k] eis tã cõtra tabulas bonorũ possessio, q̃ Vnde legitimi, & Vnde cognati: ex quibus possunt sua iura vendicare, omni scrupulositate & inextricabili errore istarũ duarũ bonorum possessionum † resoluto.

¶ Etiã hodie viget bono. possessio Vñ vir & vxor, & sextũ locũ occupat. Et bonorũ possessiõe, Vñ cognati manumissoris, prorsus sublata, remanẽt tm̃ sex bonorũ possessiões ordinariç. Ang.

¶ Aliã verõ bonorũ possessionẽ, quæ Vñ vir & vxor ap-

e ¶ Dedit. i. concessit.

f ¶ Manumissio. i. emancipatio.

g ¶ Supradicta bonorum possessio. Vnde decem personæ.

¶ Cumq; antea, Casus literaliter figurandus est, qa correctiones enumerat, quarum ratio est superfluitas nõ necessaria. quæ ponitur in illis verbis, sufficit eis &c. No. ergo iura & bo. posses. antiquas esse sublatas. Itẽ ꝙ hodie sex sunt bo. possessiones, & septima, quæ sequitur.

h ¶ Constitutionem nostrã. De qua habuim[9] mẽtionem. s. de successio. libe. §. sed nostra.

i ¶ Posuim[9]. Vt s. de succes. lib. §. multis.

K ¶ Sufficit eis. Scilicet tã cognatis, q̃ agnatis p̃roni,

† al's non est liberi

† al's posuerim[9],

† al's resoluta.

pellat, & nouo loco inter veteres bonorũ possessiones posita fuerat, & ĩ suo vigore seruauimus & altiore [a] loco .i. sexto eã posuimus: decima [b] † verò bonorũ possessione, q̃ erat Vñ cognati manumissoris, pp causas enumeratas [c] merito sublata: vt sex tantũ modo bonorũ possessiones ordinariæ pmaneãt, suo vigore pollẽtes.

¶ Si lex dat alicui bonorũ possessionem, de nouo, ex testamento, vel ab intestato, illa dicitur septima extraordinaria. Ang.

¶ Septima eas secuta, quã optima rõne Prætores introduxerunt. [d] Nouissime enim † pmittit edicto ijs ẽt bonorũ possessio, quib[us] vt detur, [e] lege, [f] vel senatusconsulto, [g] vel constitutione [h]

ADDITIO. Qui excludunt agnatos & cognatos ipsius liberti, vt l. liberto sine liberis. ff. de bo. lib. nec eis fit iniuria: quia si stetissent in seruitute, nõ habuissent cognationem.

Digniores altiori loco sedere debent.

a ¶ Aliã vero. Altiore. Hinc trahe, q[uod] digniores altiori loco sedere debẽt: (i) & ẽ altior. q proximior dñõ ẽ * Vide Cassan. in Catal. gl. mũ. in prima part. q. xj. & xij. & Grãma. dci. clxiiij nu. x. & xj.] Tyrones verò posteriori, vt C. de tyro. l. fi. lib. xij. & ff. d aqua plu. arc. l. j. §. pe. & C. d of. rec. pro. l. potiores. Accursi.

* † alias veteri. alias quoque.

ADDIT. (i) Et ad hoc implorari põt officium iudicis, non autem agi actione iniuriarum, secundum lo Fab. hic:

b ¶ Decima Bñ diço sexto poni, & hoc dico sublatã decima Accur.

c ¶ Enumeratas. s. eod. §. cumq;.

d ¶ Septima Introduxerunt. vt ff. vt ex legi. & senatusc. l. j. j: respon.

Bonorũ posso septima extraordinaria, vt cõpetat, duo sunt necessaria.

e ¶ Vt detur. s, bonorum possessio. Et nota duo esse necessaria. vt hæc bo. pos. competat. s. vt lege caueatur, vt bonorum possessio detur: & q[uod] de iure ciuili nõ possit succedere: alias competit Vnde legitimi, vt ff. vñ leg. l. iij. & ff. vt ex legi. & se. con. l. j. §. fin.

SYL. ¶ Dic tu scdm Ias. in l. certum. C. vnde leg. quatuor necessaria: primò, q[uod] deferatur ex. ll. nouis, & senatusconsultis: secundò, q[uod] tales sint. ll. ciuiles, & non prętorię: tertiò, q[uod] per illas ll. nouas deferat' bo. pos. expresse & specia[li]r, nõ autẽ in indiuiduo nec nominatim: quarto, q[uod] non sit uocatus per l. xij. tabu. ad hæreditatem. quæ colliguntur ex dictis omnium doct.]

f ¶ Lege. Ponunt quidam exemplum ex testamento, vt C. de inoffi. testamẽ. l. iij. §. sed cum eam. ex eo q[uod] filius natus in puerperio, institutus præsumitur. Ab intestato ponũt exemplum ĩ agnatis fœminis, & in quibusdã cognatis, qui efficiunt agnatis similes, vt supra de legi. agna. succes. §. hoc etiã. Vtrunq; reprobo, † qa nulla lex expresse dat supradictis bonorum possessionem, sed eos succedere dicit ergo nõ datur hęc septima, sed Vn de legitimi vt ff. vnde leg. l. iij. Pone ergo exemplum ex testamẽto in posthumo alieno instituto, vt s. eod. §. j. Item tam ex testamento q̃ ab intestato pone exemplum in eo, qui decessit apud hostes: in cuius bonis datur bo. pos. ex l. noua Cornelia, vt ff. de bo. possessio. l. iij. § sed & eius.

Bonorũ posso septima qñ hẽt locũ.

† Placet Alexã. in l. fina. C. vñ leg. in iiii col. tal[is] promittitur.

SYL. ¶ Hęc exempla reprobantur per docto. maxime per Alex. in l. certũ C. vñ leg. vbi Ias. ponit alia exempla, quæ ẽt iudicio meo difficile saluari põt: tñ non est materia pro iuuenibus.]

g ¶ Senatusconsulto. Orphi. & Tertu. vt ff. vnde legi l. ij. in princip. & §. fi. nam eis datur bon. posses. ibi, & non succedebant de iure ciuili, vt supra ad Tertul. in princip debet ergo dari hæc, vt ff. vnde leg. l. iiij.

SYL. h ¶ Constitutione. Ponunt exemplum supra de leg. agna. succes. §. hoc etiam. Item. C. de eman. lib. l. fi. Sed hoc reprobo. cum lege non caueatur eis dari bo. poss. vnde habent Vnde legitimi, vt ff. vnde le. l. iij. Potest tamen dici, q[uod] ibi

subaudiatur, maxime. Vel melius dic, si aliqua noua constitutio fieret de nouo, quæ daret bonorum pos ex ea daretur hæc septima.

¶ a Et extraordinatium. Nota duobus modis fieri bonorū possessionem extra ordinariam; quia vaga, vt hic. Item, q a nō tribuit ius vt Carboniana: & si venter mittatur in possessionem: & illa, q datur gratia agnoscēdæ litis: quæ danť sine causę cognitione, vt ff. de Car. edic. l. iij. §. cæç. & de vētre in pos. mit. l. vbicunq;. §. interdū. & de inoff. testa. Papinianus. §. j. & aliç cū causæ cognitiōe, (i) vt ff. de bo. poss. l. iij. §. si causa. & quis ordo in bonor. possess. ser. l. ij. §. dies. & §. in bonorum.

Carbōiana posses sio ius si tribuit.

ADDIT. (i) Hodie autem sine petitione, & sine causæ cognitione, & datione, coram iudice agnoscuntur, argu. l. penul. & fin. & quod ibi not per glo. & doct. C. qui admit. ad bon. possessio. &c. Angelus.

comprehēsum est: quā neq; bonorū possessionib⁹, quæ ab intestato veniunt, neque ijs, quæ ex testamēto sunt, Prætor stabili iure connumerauit, sed quasi vltimū & extraordinarium[a] auxilium (prout res exegit) accōmodauit. s. ijs q ex legib. senatusc̄ōsultis, cōstitōnibus ve principum, ex nouo iure, vel ex testō, vel ab intestato veniunt.

¶ Liberi & parentes hñt annum ad petendā bonorum possessionem: alij agnati habent centū dies: & portio deficiens accrescit pari in gradu, vel ad alium deuoluitur per successoriū edictum. Aretin.

¶ Cum igit plures[b] spēs successionum Prætor introduxisset, easq; p ordinē disposuisset,[c] & in vnaquaq; spē successiōis sępe plures extēt dispari gradu personæ: ne actiones creditorum differrētur,[d] sed haberent quos conuenirent: & ne facile in † possessionē bonorū defuncti mitterētur, & eo mō sibi cōsulerent: ideo petēdę bonorum possessioni certū tps pfiniuit. Liberis itaq; & parētibus, tā nālibus,[e] q̃ adoptiuis in petenda bonorum possessiōe anni[f] spatium: cęteris autem agnatis, vel cognatis, centū die

SYL. ¶ Cum igitur. Casus in regula generali non ponitur: quæ habet suam rationem ibi, ne actiones &c. Ideo autem ius accrescendi introductum est in bo. poss. quia inductum est in hæreditatib⁹ ab intestato, poterat tamen pro ratione dubitandi allegari, q aditio hæreditatis durat perpetuo, id est xxx. annis. vnde eadem ratione videbatur durare ius agnoscendi bon. poss. Tamen restrictum est ex causa prædicta: quia etiā q hēret ius deliberandi hīs tñ pōt statui tempus à iudice ad instātiam creditorum ad deliberandū, non minus c. dierum, & regulariter anni, vel triū mēsium, secundum alios: iō quod necesse erat facere iudicem in hærede, in bon. poss. taxatū ē edicto. Not. q non debet præiudicari creditoribus differendo solutionem, & alia vt per do. hic.]

† Not. q̃ Iusti. supra dixit bon. poss. cū significaret ius succedendi: hic vero cōuerso ordine verborū dicit pos. bo. cū significat nodū factum solūq; naturalē detētionē.

b ¶ Plures. Quia decem. quarum sex remanserunt ordinariæ, vt supra eodem. §. aliam. vsq; ad §. septima.

c ¶ Disposuisset. Alio modo in edicto, quàm de facto competit, vt diximus supra eod. tit. § sunt autem. versic sexto.

d ¶ Differrentur. Sic. ff. de successio. edi. l. j. j. respon.

e ¶ Naturalibus. & emācipatis, & emancipantibus, vt ff. de succe. edic. l. j. §. fin.

f ¶ Anni. In honorem sanguinis; immo non videntur coarctandi, cum velut ad propria bona veniant, vt ff. e. l. j. §. largius. & de lib. & posth. l. in suis.

Accre-

¶ Et hoc verũ etiá ipso iure qñ eodẽ iure succedunt, sec⁹ si diuerso, vt hic p Angel.

a ¶ Accrescit. Partes enim non petentium accrescunt petentibus, † vt C. quando non pe. par. pe. accresc. l. j.

b ¶ Ex successorio edicto. Hoc intellige in cognatis: sed inter agnatos successorium edictum locum non habebat: sed hodie vtiq; locum habet, vt s. de legiti. agnato. succes. §. placebat.

c ¶ Pollicetur. Scilicet pretor.

d ¶ Nõ esset. Exclusus tñ iá quá filius admitti põt vt agnatus: & exclusus vt agnatus Admittitur vt cognatus, vt sibi succedere videatur, vt ff. de success. edic. l. j. §. sed videndum.

rum dedit. Et si intra hoc tempus aliquis bonorum possessionẽ non petierit, eiusdẽ gradus personis accrescit: ᵃ vel si null⁹ sit deinceps cæteris bonorum possessionẽ p inde ex successorio edicto ᵇ pollicetur, ᶜ ac si is, qui præcedebar, ex eo numero non esset. ᵈ

¶ Primo repudiáte bonorũ possessionẽ, statim sequenti incipit currere tempus. Ang. Are.

¶ Si quis itaq; de-

ADDITIO. Tu dic, q̃ simplex repudiatio, relata ad hẽditatem, concernit omne ius & oẽs vias succedendi, qñ habet substitutum: secus si ad ius adeũdi, quia ad illud nõ refertur, quod exprimitur: nisi esset adiecta causa generalis: puta quia hereditas est damnosa, vel similis. nam ex tali rõne repudiatio ad vtrunq; refertur, fm Ang. Are hic. ** Sed nũquid audiẽdi sint remotiores si nõ expectato tẽpore præfinito à Pretore, de quo. s. hoc §. petant proximioribus. statui certũ aliqd tps arbitrio iudicis ad petendũ seu agnoscendũ bon. poss. Et vr dicendũ, q̃ sic, ex deductis p Tiraq. de retrac lignag. §. j. gl. x. nu. 57. 58. & 59.]

SYL. ¶ Si quis itaq;. Casus ita potest figurari. Querebatur, an tempus secũdo in gradu inciperet currere statim primo repudiãte, an verò expectandũ sit tẽpus, quo ter minus primo constitutus à l. finiret. & videbatur exp[illegible]

quia in præiudiciũ sequentis nõ vr posse primũ renunciare dilationi & tẽpori dato ad agnoscẽdum. iux. ea. quæ ponit Bar. in l. si arrogator. col. vij. ff. de adop. Contrariũ dr, eo quia cessat cá dilationis, q̃ erat tps cõstitutũ primo: iõ eo repudiante statim admittitur sequens: quia frustra expectatur tps cuius euentus nihil operatur. l. aliquãdo. i fi. ad Vell. no. regulam tex nři.

latã sibi bonorum possessionem repudiauerit, ᵉ non quousq; tps bonorum possessioni p̃finitũ excesserit, expectatur, sed statim cæteri ex eodem edicto admittuntur. ᶠ

¶ Tempus petendi bonorum possessionem est vtile: & hodie bonorũ possessio põt qualitercunq; sine solẽnitate peti. Are.

¶ In petenda autẽ bonorum possessione dies vtiles ᵍ singuli cõsiderantur.

e ¶ Repudiauerit. intra suum tempus.

f ¶ Admittuntur, vt C. e. l. fi.

¶ In petenda. Casus in regulis gñalib⁹ in materia bon. pos. nõ figuratur quatũ rõ est, qa licet alias tps sit cõtinuum regulari- SYL.

ter. l. i. ff. de diuer. & tẽp pscr. tñ qa sicut nõ admittitur ad adeundũ, qui nescit sibi delatã hẽditatẽ. & ex quo capite, ita nec admittitur ad petendũ bo. pos. cũ ergo agere nõ possit, nõ debet posse ei currere p̃scriptio. l. j. C. de ann. excep. q̃ aũt sine solẽnitate hodie bon. poss. agnosci possit, hoc à principibus introductũ est, solũ in memoriã decreti, quod olim interponebatur, est introductũ, vt fiat coram iudice, & sic quasi equiparata est aditioni. quæ quoquo modo fiat, valet, l. pro hẽde. ff. de acq. hær. No. summar.

g ¶ Dies vtiles. In quibus tria cõcurrere oportet. s. q̃ iudicis copia sit. Itẽ actoris. Item rei, vt ff. de diuer. & temp. pscr. l. j. & ff. quis or. in bon. poss. ser. l. j. in prin. & §. dies.

ADDITIO. Hoc verũ intellige de iure antiquo. Itẽ in illis bon. pos. q̃ tribuũt [illegible] in aliis: vt est bo. pos. quæ datur

gratia litis agnoſcendæ. Itē Carboniana, & quæ ventris nomine: de quibus, an tribuant ius in poſ. & an hodie procedant, & in eis locū habeat iſte text. vide Io. Fab. hic. Hodie aūt indiſtincte in omnib. bo. poſſ. dies dicuntur. vtiles, ēt ſi iudex pro tribunali nō ſedeat & incipiunt currere à die ſciētiæ: & currunt quandiu non dubitat. an ſibi cōpetat bono. poſſeſſio, ſm Angelum.

† al. currat

*

† al. ſed ſi quorū q; modo admittē- di eā, voluntatem demonſtrarit, & iudicium intra &c.

† alias in dicium.

*

† hoc eſt declarauerit.

a ¶ Principes. C. qui admit. ad bon. poſ. l. penul. & fin.

b ¶ Pro petenda. Erat enim alia edictalis, quæ ex edicto mortui prætoris cōpetebat: hanc non erat neceſſe peti, vt ff. de bon. poſ. l. iij. §. ſed ſi nemo. Alia decretalis, quæ à prætore viuo decernitur: (j) & hoc olim ſolenniter hodie ſufficit quocunq; modo dicat ſe velle agnoſcere: quæ iudicialis dici pōt, quia in iudicis præſentia agnoſcit, vt hic. & C. qui admitti ad bo. poſ. l. pe. & fin. Item nunquid hodie bonorum poſſeſſiones locum habent? Reſpon. ſic: nā & eas proponere quis pōt, & contra tab. neceſſaria ēt eſt filio emancipato & præterito. Item Vnde vir & vxor neceſſaria vſ. & vt olim aliæ non erant neceſſariæ, ſic nec hodie: eis tñ vti poſſumus. Alij contra, cū nouus modus ſuccedendi ſit inuentus, vt in auth. de hæred. ab inteſt. per totum.

Bonorū poſſ. ē duplex.

SYL. * ¶ Tu dic ſm Alcia. in l. delata. ff. de verbo. ſignif. bon. poſſeſſiones edictales eſſe quas ordinarias vocamus, de quibus hoc tit. tractatur, quæ ius tribuunt: decretales aūt extraordinarias, q̄ ſunt facti, nec Prętoris edicto deferuntur, ſed cauſa cognita eius decreto dantur, vt Carboniana, & quę litis agnoſcendæ gratia decernitur.]

ADDITIO. Hodie tamen receſſit ab aula: quia nec decreto, nec partis citatione opus eſt, vt d. l. fin. ſecundum Angelum.

Sed bene anteriores principes [a] & huic cauſæ prouiderunt, ne quis pro petēda [b] bonorum poſſeſsione † curet, ſed † quocunq; modo admittētis eam † iudicium (intra ſtatuta tñ tēpora) oſtenderit, † [c] plenum habeat earum beneficium.

¶ De acquiſitione per arrogationē.

¶ Olim omnia bona arrogati acquirebantur arrogatori, exceptis iis, quæ per capitis diminutionē ꝑdunt: hodie verò acquirit ſolus vſusfructus, vt par ſit pri. naturali. Ar.

Est & alterius generis per vniuerſitate ſucceſsio, [d] q̄ neq; lege xij tabularum, neq; Prætoris edicto: ſed eo iure, quod conſenſu [e] receptum eſt, introducta ē. Ecce enim cum paterfamilias

c ¶ Oſtenderit. Corā quocunq; iudice.

¶ De acquiſitione ꝑ arrogationē.

Cōſtitutio.

¶ Quia bona, quæ nobis acquiruntur ti. vſi, aut acquiruntur per additionem hæreditatis, aut per bon. poſſ. aut per arrogationē, aut per addictionem bonorū cauſa libertatum conſeruandarū. §. fin. ſ. per quas perſo. no. acquir. ideo viſo. ſ. de hæred. & bon poſſ. ſequitur videre de acquiſitione per arrogationem. Porcus.

Diuiſio

Est & alterius. ¶ Totus iſte tit diuiditur in tres partes. Primo, vnde fuit introducta acquiſitio per arrogationē. Secūdo poſtea illud declarat tam de iure antiquo, q̄ moderno, & quid arrogatori acquiratur. Tertio, an arrogator teneatur ad debita arrogati. Secunda ibi, Ecce enim. Tertia ibi, Sed ex diuerſo.

¶ Caſus in l. corrigente vel correctionē referente non ponitur niſi literaliter: cuius ratio eſt, ne plus iuris habeat ciuilis pater, q̄ naturalis, auth itaq;. C com. de ſuc. No. qd' dictū eſt in ſummario.] SYL.

d ¶ Succeſſio. vt ff. pro ſocio. l. actione. §. ſocietas.

e ¶ Conſenſu. Scilicet arrogantis & arrogati.

Alij

a ¶ Alij interpretantur pro moribus & cōsuetudine: quæ sententia & Theophilo, Græco interpræti, placuisse, videtur.]
a ¶ Omnes res. Et etiam filij, vt s. de adoptio. §. illud.

net cognatio: & ideo agnatus retinet successionem patris naturalis.
¶ Item ius petendæ bonorum possessio. petit, si ante eam petitam ad arrogandum se dederit. Aliud si iam petiit, vt ff. vnde li. l. fi. & de cōtra tabu. l. iij. §. si emancipatus. Accursi. Floren.

sese in arrogationē dat, omnes res [a] eius corporales, & incorporales, quæque ei debitę sunt, arrogatori antea [b] quidem pleno iure acquirebantur, exceptis ijs, quæ per capitis [c] diminutionē pereūt, quales sunt operarū [d] obligationes, & ius agnationis: [e] (vsus etenim & vsusfructus licet his antea cōnumerabantur, attamen capitis diminutione minima eos tolli prohibuit nostra constitutio. [f]) Nūc aūt [g] nos eandē acquisitionem, q̄ p arrogationē fiebat, coarctauimus ad similitudinē naturaliū [h] parētū. Nihil n. aliud, nisi tātūmō vsusfruct⁹, tā natura lib parētib. q̄ adoptiuis, p filios familias acquirit in jis rebus, quæ extrinsecus [i] filiis obueniunt, dominio eis integro seruato.

¶ Arrogator succedit arrogato, nisi sint certæ personæ, quæ ipsum excludant Angel.

¶ Mortuo autē filio arrogato ī adoptiua familia, ēt dominiū rerū eius ad arrogatorē pertransit, nisi supsint aliæ personæ, q̄ ex cōstitutione nostra patrē in iis, q̄ acquiri

Not. ex hoc loco, q appellatione rerū corporaliū & īcorporaliū, nō cōtinētur res debitæ quod est singulare.
b ¶ Antea. idest, iure veteri.
c ¶ Per capitis diminutioné. scilicet minimá. ná dando se ī arrogationem, minimá capitis diminutioné patit vt s. de cap. dimi. §. minima.
* ¶ Adde, q nec societas transit ad arrogatoré, sed ipse arrogatus permanet socius, ne alioqn inuitus qs socius fiat cui si vult ī actione. § societas. ff. pro soc.]
d ¶ Operarū. Hoc intellige de operis, quæ à libertis debētur, & nō transeunt ad hæredé extraneū: vt sunt obsequiales, quę in faciendo cōsistunt. f. assurgere, & similia, vt ff. de ope libe. l. liberti. Item in fabrilibus ī certis, vt ff. de ope. libe. si operarum iudicio. Aliud si conduxerit ille arrogatus operas alicuius: nam istę arrogatori quęruntur.
e ¶ Ius agnationis. Ius succedendi, qd quis per agnationem consequitur: & hoc hodie est, vt j. eod. §. mortuo.
¶ Hoc tamen fm Ang. non est verum, quia stante æquipatatione cognationis & agnationis, sublata agnatione rema-

ADDITIO. Ius tñ adeundi de iure ciuili indistincte retinet: & forte ēt inuitus adire cogi poterit ad instar naturalis.
f ¶ Constō C. de vsufr. l. corruptionem.
g ¶ Nūc autē. Aduersatur ei quod s. dixerat, q omnes res acquirebantur arroganti.
h ¶ Naturalium parentū. Vbi in aduentitiis tñ vsusfructus quæritur, vt C. de bonis q̄ libe. cum oportet.
i ¶ Quæ extrinsecus, Idest in aduentitiis.
¶ Mortuo aūt. Casus non ponitur in regula gnali. No. qñ succedat arrogator: & q̄ sint psonæ excludētes, dic vt in gl.]
K ¶ Alię personæ. Vt descendentes ex filio arrogato, vt C. cōia de succes. l. fin. vbi est constitutio, de qua hic fit mentio. Item si hic arrogatus esset impubes & impubes decederet, admitterentur etiam alij ex stipulatione, vt ff. de adopt. l. non aliter. & l. his verbis. & l. hæc autem. & s. de adopt. §. cum autem. Sed quid in patre naturali, à quo his arrogatus erat emancipatus? Responsio

Operas obsequiales debēt liberti patronis

SYL.

SYL.

Arrogato qua psonæ succedere debent.

ſpon.Tlacen.eum præterit arroganti.(j) ſed hodie fratres vtrinq; coniuncti vocantur cum arrogante, vt in authen. de hæred. ab inteſta. §. conſequens. colla. nona.

ADDITIO. Quod verum intellige, vbi arrogatus eſt ſibi in ſecundo gradu: vt quia eſt arrogatus tanquã nepos: aliàs ſecus, ſm Ang. hic.

a ¶ Non poſſunt. Vt in ad uentitiis: profectitia enim ſibi non auferuntur.

SYL. ¶ Sed ex diuerſo. Caſus. Quærebatur, an arrogator de debitis ante contractis teneat.& vř q ſic, quia cum bona omnia tranſeant in eũ, debet teneri, vt fiſcus.l.iij. C.ad l. Iul. de vi. Item in eo, cui bona addicunť gratia conſeruandarũ libertatũ, quia vtilibus teneť l.iij. ff.de fideicõ. lib. Tamen contrarium dř hic: non tamen q non poſſit conueniri, ſed habet facultatem releuendi ſe, permittendo bona arrogati poſſideri, prout dř etiam in fiſco.l.j.§.an bona.ff.de iu.fiſ.& ibi Bar.]

b ¶ Conuenitur. de facto. nam non tenetur de iure: ſed de ijs, quæ contraxit poſtq̃ fuit arrogatus, tenetur de peculio, vt ff.de pecu in arrogatorem. (j) & ſi tunc non defendat pater, in bonis ipſius patris fit miſſio, vt ff. quibus ex cauſis in poſ. eatur. Fulcinius. §. ſi quis Accurſi.

non poſſunt, [a]ante cedant.

¶ Arrogator non tenetur nomine ꝓprio ad debita arrogati prius contracta, ſed noĩe filij tenetur. Angel.

¶ Sed ex diuerſo, ꝓ eo, qđ is debuit, qui ſe ĩ adoptionẽ dedit, ipſo quidẽ iure arrogator nõ tenetur, ſed noĩe filij cõuenitr.[b] & ſi noluerit eum defendere, permittitur creditoribus per competentes noſtros magiſtratus, bona, q̃ eius cum vſufructu futura fuiſſent, ſi ſe alieno iuri nõ ſubiecisſet, poſsidere, & legitimo modo ea diſponere.

¶ De eo, cui libertatis cauſa bona addicũtur.

¶ Si hæditas illius q libertates reliq̃t, nõ adeať, ꝑt ille, cui libertas ẽ relicta, vľ ali', petere ſibi addici bona defuncti, & ſatisfacere creditorib': & erit tãq̃ ſucceſſor defuncti: & ſerui, q bus libertas directò vľ p fideicõmiſſum eſt relicta, erũt liberi, ẽt ſi bona forent à fiſco occupata. Angel.

Cceſſit nouus[c] cas' ſuc ceſsio-

ADDITIO.(j) Quod verum, ſi cõtraxit de peculio: alioquin ſi ſibi hæreditas delata fuerit, diſtinguitur, an iuſſu patris quæſiuerit, vel non: & an filius repudiet, & pater adiuerit pro ſe: & econtra: ſicut fit in naturali legitimo, vt l.fin. §.j.C. de bon. quæ li.Ang.

¶ De eo cui libertatis cã bona addicunť. cõtianstio.

¶ Supra viſũ eſt de acquiſitione, q̃ fit p arrogationẽ & ſic titu.vniuerſali: verũ qa eſt & alia q̃ fit per addictioné bonorũ libertatum cõſeruandarũ cauſa.§.fi. ſupra per quas perſonas no. acqui. iõ ſubdit de eo, cui libertatis cauſa bona addicunť. Chriſt.

SYL. * ¶ Addicere quid proprie ſignificet, declarat Bud. in anno. ad Pand. tit. de in diem addi. eſt enim hoc tit. addici idem ferè, quod adiudicari: vnde Prætoris verba erant, Do, dico, addico.

Cceſſit nouus caſus &c. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quatuor partes. Primò ponit acquiſitioné cã libertatis conſeruandæ. Secũdò ... p reſcriptum diui Marci probat. Tertiò verba dicti reſcripti interpretať. Quartò illud ſupplet, Secũda ibi, Et ita diui. Tertia ibi, Hoc reſcripto. Quarta ibi, Sed cum multas. Diuiſio

c ¶ Nouus. Et eſt hic quartus ſuccedendi

di modus, vt supra, per quas personas nob. acqui. §. fin.

a ¶ Ex constitutione diui Marci. Cuius verba sunt j. e. §. si Virginio.

b ¶ Acceperunt destinatione.

nomine omnium, (j) vt ff. de fideic. lib. l. iiij. §. creditoribus.

ADDITIO. (j) No. casum, vbi priuatus pôt stipulari pro altero, contra l. stipulo ista. §. alteri. ff. de verb. obl. & in §. alteri. j. de verbo. obli. & est rō fauore libertatis, vt facilius possit dari expedimentũ, quo libertatẽ serui cõsequãtur. Ang.

nis ex constitutione[a] diui Marci. Nã si ij, qui libertatem acceperunt[b] à dño in testō,[c] ex quo nõ aditur[d] hr̃ditas,[e] velint bona sibi addici libertatũ conseruandarũ causa, audiũtur. Et ita diui Marci rescripto ad Pompiliũ Rufum continet. Verba rescripti ita se habẽt. ¶ Si Virginio Valenti, qui testō suo libertatẽ quibusdã ascripsit, nemine successore ab intestato existẽte, in ea cã bona eius eẽ cœperunt, vt venire[f] debeant, is, cui[g] de ea re notio est, aditus, rõnem desiderij tui habebit: vt libertatũ tã earum: quæ directò, q̃ earum, quæ p̱ speciẽ fideicõmissi relictæ sunt, tuendarũ gratia addicant tibi, si idonee[g] creditorib[h] caueris de solido, quod cuiq; debet, soluendo. Et ij quidem, quib. directa libertas data ẽ, perinde liberi erunt, ac si hr̃ditas adita[i] esset: ij autẽ, quos hr̃s manumittere rogatus est, à te libertatẽ consequentur; ita, vt si nõ alia conditione velis tibi bona addici, q̃ vt ij etiam, qui directò libertatem acceperunt, tui[k] liberti fiant. Nam huic[l] etiã voluntati tuæ, si ij, quorũ de statu agitur, cõsentiãt,[m]

c ¶ In testamẽto. Idest priuilegium dat cuilibet petẽdi bona hac contẽplatione, vt C. de testa. ma. l. fin. Accur.

ADDITIO. Et is pfert, q præueniet, vt ibi in d. l. fi. §. sancimus.

d ¶ Non aditur. s. ab hærede.

e ¶ Hr̃ditas, quomodo ergo valet, qđ in eo relictũ est. vt C. de fideicommis. l. eam quã. Respon. hic speciale est.

f ¶ Venire, i. vendi.

† al's venundari

* ¶ Dic idem esse, & si bona ipsa iã venierint nam fauore libertatũ sustinendarũ, eiusmodi venditio rescinditur intra annum. d. l. vlt. §. j. de testa. man.

g ¶ Idonee. fideiussoribus, vel pignoribus, vel fide habita, vt ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. addici.

§ Y L. ¶ Et sic verbũ cautio, qđ sui natura importat nudã cautionẽ, pp adiectũ verbũ, idonea, exigit fideiussores, vel pignora: & ita cõiter interpretat: patitur tñ plres exceptiones, de quibus late per Ias. in l. sancimus. C. de verb. sign.]

h ¶ Creditoribus. Vel omnibus, vel vni

i ¶ Adita eẽt. Not. mirabile, q̃ ex hac pactione serui fiunt liberi vt orcini, vt hic, & ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. ij. q ad. Qui sint orcini, & vnde dicantur, dictũ est. s. de sing. re. per fideic. reli. § pen.

K ¶ Tui liberti fiant. subaudi, hoc tibi concedimus. sed operas neq; orcinis, neq; ab eo manumissis imponet, vt ff. de ope. lib. l. si qs hac l.

l ¶ Nã huic. Subaudi, concedimus.

** Non est opus aliquid subaudire, cum huc referantur verba illa sequentia, auctoritatem nostram accõmodamus.]

m ¶ Consentiant. Al's in seruitute remanent, & quẽ nolunt hr̃e patronũ, habebunt dñm. C. de manu. testa l. fi §. iiij.

ADDITIO Vide quod not. in d. l. fin. quia qđ dr̃ hic, obtinet vbi extraneus petit addici: secus si sit aliquis de illis: cui sit relicta libertas: quoniã et potest petere dissentientibus aliis. Angel.

Accom-

† al. accommodauimus.

a ¶ Accômodam⁹. d fidei. li. l.iiij. §.ij. q. b ¶ attêdunt. vt procuratores nostri. c ¶ Praferêdâ. hoc ê, q a côpetêt libertates. d ¶ Cogêda. i. accipiêda per fiscum. **Cogere. pter alia, ê corradere, & in vnum colligere. vtûtur peculiariter Iuriscôsulti, cû loquunt de bonis in fiscû transferendis. l. diuus. & l. in fraudê. §. eius. de iure fisci.] e ¶ Adita eêt. Olim prius fiscus admittebat bonis nô aditis ab alio, & êt aditis, dû mô esset bona soluêdo: aliàs aditio ab alio fcâ valebat, vt ff. de fideic. li. l. iiij §. pe hodie idistinctê admittunt vt C. de test. ma. l. fin. §. pen. f ¶ Hoc rescri pto. Veneât. i. vendantur. g ¶ Fam. libertatem. Accur. h ¶ Successor. Nûquid ex testô vel ab intestato erit iste hrs? Rñ. neutrû dici pôt. Dic ergo hûc

† hæc ea dê rô mouit quosq; iusti. supra tit. ii § cum igitur.

Successor

auctoritatê nostrâ † accômodamus. [a] Et ne huius rescriptionis nostræ emolumentum alia ratione irritû fiat, si fiscus bona agnoscere voluerit, & ij, qui rebus nostris attendunt, [b] sciant cômodo pecuniario præferendâ [c] esse libertatis, causam, & ita bona cogenda, [d] vt libertas iis salua sit, qui eam adipisci potuerunt, ac si hereditas ex testaméto adita [e] eêt.

¶ Bonis addictis cessat venditio ipso rum Are.

¶ Hoc rescripto subuentum est & libertatib⁹, & defunctis, † ne bona eorû à creditoribus possideant; & veneât. [f] Certe si fuerint hac de causa bona addicta, cessat bonorû vêditio. existit enim defuncti defensor, & quidê idoneus, qui de solido creditorib. cauet.

¶ Addictio bonorû tunc demum hêt locum, cum defunct⁹ reliquit liberta tes ex testô, vel ab intestato. Ang.

¶ In primis hoc re scriptû toties locû hêt, quoties testô libertates datæ sunt. Quid ergo si qs intestatus decedens, codicillis libertates dederit, neq; adita sit ab intestato hr̄ditas, an fauor con stônis debebit locû habere? Certe si intestat⁹ decesserit, & codicillis dederit libertatê, côpetereeâ [g] nemini dubiû est. Tunc. n. constôni locû eê verba osten dunt, cû nemo successor [h] ab intestato existat. Ergo quandiu îcertû erit, vtrû existat, an nô: cessabit constô: si verò certû eê cœperit neminê [i] existere, tûc erit constôni loc⁹.

¶ Licet ille, qui re pudiauerit hæredi tatê, possit in inte grû restitui, & iterû adire, tñ addictio semel facta, & libe tates nô cessabunt

¶ Si is, qui in inte grum restitui pôt, abstinuerit hr̄ditate, † an quâuis po test in integrum re stitui, † pôt admitti côstitutio, & bono rû addictio fieri? [k]

anomalû suc cessorê esse, si cui illû. qui succedit hære di nô impleti defuncti voluntatê, vt in authêtico de hær. & Falcid. § i oibus. collat. j. & iura sepulchrorum habet vt bonorû possessor, vt ff. de fideicô. liber. l. iiij. §. is aût cui. *¶ Hanc glo. multû cômêdat Bar. in eo. authen. §. & hoc. ad fin. & de isto hide anomalo vide Zasium in Intellec. sing. fol. j. i ¶ Neminê. hæredem ab intestato.

ADDITIO.

Puta quia repudiauit, vel lapsus est terminus præfixus ad instan tiam petentis bona sibi addici: sed si solum ad instâ tiam creditorum fuisset pfixus, haberet pro hærede. Angel. K ¶ Si is qu Fieri. Et respondeo sic, vt ff. de fideicom. libe. l. iiij. §. j. Accursius.

anomal⁹ ius.

S Y L.

† in nonnullis ve terib erê pluribus deest, an. ¶ lectio. forte melior & pbabilior est. ita. n. tollitur interrogatio sequens sponsius hoc rñsi ne.

† al. pe fit.

† Et sic colligere hoc text. Fin Ang. g concur rentibus duob. remediis ex trio dina ri s, poterius habe tur q; ha buit effe. ctum Cōstitu. tio.

Diuisio.

† Nota lo cū esse genus diuisionis, cuius verba deficiant, dum mō vigeat etc. rō. † Not. q sæpe verbū, venditio ponit pro emptione, & econtra, & ad uerte, qd

a ¶ Sed cum. Diuisiones. i. casus.
b ¶ Constitutio. C. de test. manu l. fin.
c ¶ Species. i. casus.
¶ De successionibus subla-tis. Rubr.
¶ Supra visum est de multiplici spē successionū, sed quia sunt quędam, quæ hodie sunt sublatæ, vt est illa, quæ fiebat per bonorum venditionem, vel senatusconsultum Claudianum: ideo subdit de successionibus sublatis. Christoph.
E Rant ante. ¶ Totus iste titu. diuidit in duas partes. Primò tollit venditiones & successiones, quæ ex eis fiebant. Secundò, quæ fiebant ex senatusconsulto Claudiano. Secūda ibi, Erat. d ¶ Emptio. i. venditio, † vt sequitur: sic & ff. de actio. em pti. veteres, Accur.
ADDITIO.
Quod facit, vt pœnale dispositum in vno, puta vendēte

Quid ergo, si post addictionem libertatum conseruādarum causa factam, in integrū sit restitutus? Vtiq; nō erit dicēdum reuocari libertates, q semel competierunt.†

¶ Si libertates datę fuerint inter viuos dat addictio bonorum: sed reuocatur in dubiū, an datæ fuerint in fraudem creditorum. Are.

¶ Hæc cōstitutio, libertatum tuendarum causa introducta est. Ergo si libertates nullæ sunt datæ, cessat hæc constitutio. Quid ergo si viuus dederit libertates, vel mortiscā, & ne de hoc quęrat vtrum in fraudem creditorū, an nō factum sit, idcirco velint sibi addici bōa an audiēdi sint? Et magis est vt audiri debeāt,† & si deficiant verba cōstōnis.

¶ Supplet rescriptum diui Marci. Angelus.

¶ Sed cum multas diuisiones[a] eiusmodi constitutioni de esse pspeximus, lata ē a nobis plenissima constitutio,[b] in† qua multęspēs[c] collatæ sunt, quib[9] ius huiusmodi successiōis plenissimū est effectū: quas ex †ipsius lectione cōstitutionis pt quis cognoscere,

¶ De successionib[9] sublatis, q̄ fiebāt p bonorum vēditiones, & ex senatusc. Claudiano.

¶ Successio facta p venditionē bonorū debitoris est hodie sublata. Are.

ERant † ante prædictam successionem olim & aliæ p vniuersitatē successiōes: qualis fuerat bonorū emptio,[d] q̄ de bonis debitoris vendēdis, p multas ambages[e] fuerat introducta: & tūc locū hēbat, qn̄ iudicia ordinaria[f] ī vsu fuerant:† sed cū extraordinariis iudiciis posteritas vsa est, iō cū ipsis ordinariis iudiciis etiā bonorū vēditiones expirauerūt:[g] & tm̄ modo creditoribus dat officio iudicis bona[h] posidere, &

habeat locum etiā in emente, cum sint correlatiua.
e ¶ Ambages. Nam proponebat creditor actionem: & si cadebat a syllaba, cadebat à cā: si verò non cadebat, bona debitoris absentis vel præsentis vendebat sua auctoritate: qd hodie non est, vt hic, & C. de formu. & impe l. j. & ij.
f ¶ Ordinaria idest solennia
* ¶ Hoc est in quibus conceptio formularum obseruabatur. l. actio. ff. de neg. gest.
g ¶ Expirauerunt. idest recesserunt.
h ¶ Bona. f. omnia, vt. ff. qbus ex cau. in pos. eat. l. j. sed hodie pro mensura debiti declarari, vt in authen. de exhi. & intro. re §. si vero. coll. v.
ADDITIO.
Dic hoc verū, qn̄ agitur personali: secus si agatur ēt hodie reali, vel hypothecaria, quia iura antiqua remanent

forti[9] dicu, qd licet sim. † fi dicat vnū ... ligatur de vtroque, quia sūt correlatiua, vt l. fin. C. de in i. vid. tolli. & l. scptila. Ang. † al. quā ** † al. ipsa ** † al. erāt aūt iter dictā succ.

* † cōcor. §. vit infra de iterdi.

nent incorrecta: & sic fit missio insolidum in pos. vt no gl. in auth. ei qui. C. de bon. auctori iud. po. & in l. iij. C. de procura.

a ¶ Libris. vt ff. quib. ex cau. in possessio ea. per totum. & de bonis auct. iud. poss. per totũ.

b ¶ Erat Bacchata .i. capta. vel decepta. Vt enim vino qs capitur vel baccho, ita & amore. Item furore amoris nil vehementius inuenitur, vt in auth. quib. mo. natu. effic. legi. §. illud. col. vj.

Ebrius & mulier'n suriosa aqu pará tur.

**Bacchari. n. veteres dici voluerunt & quicquid vehementius commouetur. Non Marc.]

ADDITIO Et maxime in iuuenibus: vnde vers. Militat in teneris annis amor hospes amoenus. Est in caniele ridiculo sa venus Facit. c. cum in iuuentute. extra de præsumptio.

c ¶ Substantiam. Si coniungebat se alieno seruo contra domini nunciationẽ, vt C. ad senatuscon. Claudianum. l. j.

* ¶ Corne. Tacitus lib. xij. scribit Cl. Cæsarem retulisse ad patres de pœna fœminarũ, quæ seruis cõiungerent, statutũq; fuisse, vt ignaro d ño ad id prolapsa, in seruitutẽ sui consensisse intelligeret, & qui nati essent, p libertis haberentur.]

¶ De obligationibus.

Cõtinua. tio Angeli.

¶ Hic incipit tertia pars principalis diuisionis totius istius operis gratia commodioris diuisionis, & ẽt materiarũ: facit. l. Caius. §. 1. ff de leg. iij. cũ si. ibi not. qm hic tractatur de tertia parte, siue de tertia materia, in qua versatius nr̃i: qm versatur circa tria: aut circa psonas, aut circa res, aut circa actiões & obligaões: vt ĩ de iur. nat. gẽ. & ciui §. fi. V[s]q; huc tractauit de psonis & rebus, vt dicit glo. rub. igitur aliam & tertiam partem faciemus de obligationib. & actionibus, & per consequens de tertia materia totius iuris ciuilis. Are.

put vti'e eis visum est, ea disponere: qđ ex latioribus Digestorum libris[a] perfectius apparebit.

¶ Successio, quæ fiebat per senatusconsultum Claudianum, est hodie sublata. Angel.

¶ Erat & ex senatusconsulto Claudiano miserabilis per vniuersitatem acquisitio: cũ libera mulier seruili amore bacchata,[b] ipsam libertatẽ per senatusconsultum amittebat, & cum libertate substantiam:[c] quod indignum nostris temporibus esse existimantes, & a nostra ciuitate deleri, & non inseri nostris Digestis concessimus.

¶ De obligationibus.

¶ Cõtinuat & diffinit obligationẽ. Angel. Aret.

d ¶ De obligonib. Dictũ ẽ s. de psonis, lib. j. de rebus in secundo & tertio vsque huc. nunc de actionibus debet dicere, vt supra de iure natu. §. fin. sed quia obligatio mater est actionis, vt ff. de proc. licet. §. ea obligatio. ideo præmittitur de his obligationibus & ideo dicit hic, Nũc &c. Accursi.

Cõtinuatio Accu.

¶ Aduerte qa hoc dictum est falsum. Si enim esset materia, posita matre poneretur filia, quia sunt correlatiua, quod tamẽ est falsum, quia est dare obligationem sine actione. l. nisi l. si tutor ij. §. fin. ff. de tut. & ra. distra. vbi statim, q̃ tutor incipit administrare, nascitur obligatio, & tñ actio non oritur nisi finita tutela. Nec obst. §. licet. quia verbum, parit, non stat proprie, sed prout stat in l. si bene collocatæ ff de vsur. in c. si p fodiens de hom. in c. dilecto de præben. *Litanda itaq; est gl. vt procedat in actione psonali, nõ in reali. Itẽ in actione natiua, non in datiua, q̃ datur à lege sine vlla obligatione, Ias. j. de actio. in prin. In iij. col. ad fi.

Nunc transeamus. ¶ Totus iste tit. diuidit' in quatuor partes. Primò ponit diffinitionem obligationis. Secundò ponit vnam diuisionẽ obligationũ. Tertiò ponit secundã diuisionẽ. Quartò illã diuisionẽ in aliã subdiuidit. Sc̃da ibi, Oĩum aũt. Tertia ibi, Sequens. Quarta ibi, Prius est.

Casus

SYL. Casus ita figurari potest. Cum simus aggressi tractatu de obligationibus, prius est, vt cognoscat id, de quo disputatur & eius diuisiones, vt ordinate i ipsa materia pcedi possit: ad quod rndetur put in text. & casus est literalis. Not. quid sit obligatio, Ité, q est ius. Ité, q ius vigore quis dr victus Item, q astringit ex virtute sibi a iure ciuili tributa Item, q oblones aut ciuiles sunt, aut prætoriæ: & q sint ciuiles, & q prætoriæ. Ité, q sunt ex cótractu vel quasi, delicto, vel quasi: & illę, quæ ex cótractu sunt contrahunt aut re, aut verbis, aut literis, aut consensu.]

Vnc transeamus ad obligationes. Obligatio [a] est iuris [b] vinculum, quo necessitate [c] astringimur alicui

Oblonũ, qdã é ciuilis tm qdã natu ralis tm, a ¶Obligatio. Vr, q nulla obligatio diffiniatur, Nam ciuilis sola non habet effectũ exigendi, vt patet in oblone literarum ante biennium, vt. j. de liter. oblig.

SYL. qda ciuil lis & na turalis si mul. ¶Hæc opin. cõis est, quãuis vltramon. velint nec naturalé nec ciuilé natam, de quo in l. cũ qs. C. de iuris & facti ignor.]

¶Item patet in obligatione ciuili & naturali simul: nã si pactum fieret de non petendo, tollitur naturalis & remanet ciuilis, vt. ff. de solu. Stichũ, aut Pãphilũ. §. naturalis. & tñ nõ habet effectũ istũ, vt. j. de except. §. preterea Item nec naturalis, quia nec per eam fit exactio, licet impediatur repetitio, † vt ff. de dona. l. hoc iure. § pen. & ff. de cond. indeb. l. iudex. & l. Iulianus. Sed dic, q simul vtraque hic diffinitur. item si bona est d. diffinitio, ergo conuertitur cũ suo diffinito vbicunque ergo est iuris vinculum, est obligatio: & econtra, vbi non est tale iuris vinculum, nõ est obligatio, ergo nec fideiussor adhiberi potest, vt ff. de verb. obl. l. j. §. ij. in fi. quod est falsum, quia naturali obligationi accedit, vt. j. de fide iuss. in prin. Sed dicas q hic est deceptio, nã si dicas non est obligatio s. ciuilis & naturalis, verũ est: si dicas obligatio. s. nullã, ét naturalis, falsa est. & sic vis est i dictione, obligatio. Vbicunq;. n. dico, q naturali obligatione quis tenetur, intelligo de iure gentium, quia conuenit solis hominibus & omnibus.

*

† secus é in ciuili, q a nõ impedit re petitiõe l credito n. C. de pact.

Diffni tio bona cõuertĩ cum suo diffinito

SYL. Adde, q hæc opin. cõis est: contra quã disputando tenet Fortu. in l. si vnus. §. pactus. in vij col. ff. de pact. vbi tenet, q hic sola ciuilis diffinjatur.]

b ¶Iuris vinculum. i. ius vinciens: & sic est res incorporalis, vt. s. de rebus corpo. & incorpo. in fi. vt n. boues funibus visualiter ligant, sic homines verbis ligantur & intellectualiter vt. ff. de verbo. sign. l. rei. §. j. †

† Forte volui al legare l a nominie & re. §. j. e. ti. vel l. obliga mur. ff. & adio. & oblig.

ADDITIO Iuxta illud: Verba ligant homines, taurorum cornua funes. Cornu bos capitur, voce ligatur homo.

c ¶Necessitate. Tũc n. vere debitor est, cũ necesse habet soluere, vt ff. de verbo. sign. l. debitor. & ita secundũ hoc nulla obligatio, cui opponitur exceptio, diffinitur hic. l. non vr cœpisse de reg. iu. qd, verũ est. si opponatur exceptio ideo, q a desijt esse vinculũ naturale vel ciuile: nã quædam exceptiones proponunt etiam, qñ vtrunq; vinculum adest: vt Macedoniani, & Velleiani.

SYL. ¶Rationem assignat Bart. in l. j. in pen. col. ff. de condictio indeb.]

¶Sunt. n. effectualis obligationis duæ radices: vna naturalis. s. quæ consensu nascitur: quæ inter omnes fieri potest, ét inter seruos: & hęc naturalis dr, vt ff. de pact. l j. §. adeo. hęc radix contrario consensu tollitur, vt ff. de solu. l. Stichum. §. naturalis: qa nil tam naturale &c. vt ff. de re. iur. l. nihil tã naturale. sed hęc naturalis vim nõ hét exigẽdi: impedit tñ soluti repetitioné, vt ff. de fideius. l. fideiussor. §. fideiussor. Huic qñq; accedit ciuilis ét radix, q illi naturali facié dat, vel formã, vel vesté, vt possit parere actioné. Et hæc ciuilis tollit cótrario ciuili actu, nõ naturali: vt per acceptilationé, vt. j. quibus modis tol. obli. §. j alias. §. ité per acceptilationé. Item per sñiam remané te naturali. sed hoc nõ est ipso iure, sed p exceptioné, vt ff. de cond. indeb. l. Iulianus. sñia. n. est de iure ciuili, cũ omnia iudicia sint de iure ciuili, vt diximus. s. de iure nat. §. ius auté in gl. vi sunt &c. per l. ff. de orig. iur. l. ij. §. hæc disputatio.

Obl. esse duas sũt radi ces natura le & ciuilem.

Obl. ciuilis tol litur per acceptila tioné & sñiam.

SYL. ¶Hæc gl. cõiter approbat, quicquid volueris gl. in l. j. ff. de condi, indebiti.]

Et hæc

Oblo ci. uilis qui haſ à perſonis no adhæret. ¶Et hæc ciuilis non adhæret ſeruis, cũ nil ſint inſpecto iure ciuili, vt ff de reg. iur. l. ſeruitutem. & l. quod attinet, Itẽ filio contra patrem, vel econtra nõ naſcitur, vt ff de cond. indeb. l. frater a fratre. §. quælitũ. cum inter eos non poſſit eẽ iudiciũ, vt ff. de iudi. l. lis. iure ciuili impediente rõne patriæ poteſtatis, vt. ſ. de patria pot. § ius autẽ. Accur.

rei [a] ſoluẽdæ ſecundum [b] noſtræ ciuitatis iura.

SYL ¶Adde q̃ vera ratio eſt, quia inſpecto iure ciuili filius eſt eadem perſona cum pře, & ecõtrario: & iõ actio & paſſio in eodem ſubiecto nõ cadit, quæ talis vnitas nõ eſt cõſiderata ſm ius gentiũ: hoc aũt verũ de iure antiquo, exceptis caſtrẽſibus vel quaſi, & hodie aduentitijs: de quib. vidẽda eẽnt, quæ ponit Bart. in l. ſi quis ꝓ eo. §. item ſi filius ff. de fideiuſ.]

ADDIT. Hodie tñ in aduentitijs ſoite naſcit̃ ciuilis obligatio, quáuis durante pña prãte cõtra eum nõ exerceat̃. Ang.

a ¶ Rei. Vel etiam facti, quia verbum rei generale eſt, vt ff ſi certum peta. l j. in fi & ff. de verb. ſign l. rei.

* ¶ Adde, q̃ & verbũ, ſoluẽdæ, poſitum in hoc text. pertinet ad oẽm ſatiſfactionẽ, non ad eá tñ, q̃ nũmis fit. l. ſolo. 1s. ff de ſol. & l. ſolutionis de verb ſign.]

ADDITIO. No. appellatione rei factum contineri: ex quo dixerunt aliqui, q̃ ſi ſtatuto caueat̃, q̃ pro quacunq; repetita ſoluat̃ ſolidus pro libra, q̃ habebit locũ in facto petito: qđ ve unt limitat hic Bal. qñ tale factũ petitũ erat æſtimabile, vt librũ ſcribi, domũ ædificari, & ſoſſam fodi. Si aũt eſſet inæſtimabile, vt facere vxorem conſentire, tunc nihil eſſet ſoluendũ, quia verba ſtatuti debent intelligi in caſu poſſibili, hoc eſt, quo res æſtimari poſſit l. nõ ſolũ. ff. de actio. & oblig. & l. ſi ideo. C. ad Sillani. Chriſt

b ¶ Secundũ. Illud, ſecundũ, põt referri ad totam diffinitionẽ: quaſi dicat, obligatio ſic diffinitur ſecundũ iura Romana. i. ſecundũ leges, & ſic ciuilis & naturalis hic ſimul diffinitur.

SYL. ¶ Adde, q̃ hæc expoſitio eſt bona, quia eſt vltima dña perficiens diffinitionem quæ reſpicit cãm formalẽ: & excludit illud iuris vinculũ, quo quis aſtringitur alicuius ſoluendæ rei non ſm noſtræ ciuitatis iura, q̃ verba important, vt v neulum obligationis, licet habeat naturalẽ cãm, velut primã materiã & præexiſtẽtẽ, tñ formaliter cauſet̃ ſecũdum nřæ ciuitatis iura, ita vt ciuilis obligatio naturali iũcta, tanquã cã formalis materialis, & mas fœminæ, efficiat vinculũ neceſſitate aſtringẽs ſm noſtræ ciuitatis iura, vñ tenetur ſeruus dño operari, & tñ nõ eſt hæc obligatio, ſed vinculũ iuris gentiũ quod ius ciuile recipit nihil tñ ei ad iungit aut tribuit formale.]

¶ Ponit primam diuiſionem obligationũ: quia aliquæ

¶Vel dic, q̃ refertur tñ ad principiũ. ſ. iuris vinculũ. & quod dicit, quo aſtringimur. ſ qñq; , vt qñ eſt ciuilis & naturalis, qñq; nõ: vt qñ eſt naturalis ſola, vel ciuilis ſola. & ſm hoc q̃l bet diffinit̃ hic, nõ ẽt naturalis vel ciuilis ſola. Vel dic, q̃ ponitur remotiue hæc dictio, ſm q̃ d. illa obligatio eſt iuris vinculũ, quæ eſt ſm ius, non contra ius ff de verbo. obl. gñaliter & l. veluti. & ſm hoc refertur ad primũ. Vel dic, q̃ refertur tñ ad illã dictionẽ ſoluẽdæ. nam ſm ius ſunt faciendæ ſolutiones: vt res æque bona ſoluatur, vt ff. ſi cert. peta l cum quid. & ff. commo l. iij. §. ſi reddita. Item congruo loco & tempore, vt ff. de ſolu. l. ſi ſoluturus. Item de euictione promitti, aliâs non vř ſoluere, vt. ff. de verb. oblig. l Iulianus. §. qui fundum & ff de cond. cauſa da. l finali. & de euictio. l. ij.

** Adde, q̃ & ſi res ſoluta poteſt auferri vt quia alteri pignorata, vel ſub conditione legata, non vř ſoluta. l. ſi rem. l. q̃ res de ſolu. l. non quod. de lega j. Idem, ſi non eo titulo habuerim, quo mihi debebat̃, ſed pretiũ præſtiterim, qđ docet Alcia. l. Labeo. & Sabinus. de verb ſign.] Itẽ per cõpetẽtes actiones & iudices fiat ſolutio: aliter nõ valet ſnia. nec ſolutio fieri debet, vt. C. ſi à non cõpe. iud. l. fin.

* ¶ Iſtam vltimam partem gl. dicit ſingularem laſ. in §. j. col. pen. num. clxviij. de actio. & Soc in rub. ff. ſolu matr col. vij. ad hoc, q̃ ſententia lata ſuper inepto libello ſit ipſo iure nulla.]. SYL.

Intellige

sunt ciuiles, aliquæ prætoriæ.

¶ Omnium autē obligationū summa[a] diuisio[b] in duo genera diducitur: nanq; aut ciuiles sunt, aut prętorię. Ciuiles sunt, quæ aut legibus[c] constitutæ, aut certo iure ciuili comprobatæ[d] sunt. Prætoriæ sunt, quas Prætor ex sua iurisdictione constituit:[e] quæ etiam honorariæ[f] vocantur.

¶ Ponit secundam diuisionem obligationū, quæ est quadruplex.

¶ Sequens[g] diuisio in quatuor species diuiditur. Aut enim ex cōtractu[h] sunt, aut † quasi ex contractu:[i] aut ex maleficio,[k] aut † quasi ex maleficio.[l]

¶ Obligationes ex contractu sunt in quadruplici differentia. Ange.

¶ Prius est, vt de

**Intellige glo. qn̄ ex facie libelli appa ret, q nullo mō ↄpetit ius agēdi, vt si dicat, peto talē fundū, q a rex est in Frācia, Bar. & Alex. ī l. edita. C. de edē. vel si qs agēdo rei vēdicatione ↄ̄. Titiū, narret eū nō possidere, Abb. c. cū dilecti. ī iij. no. de empt. & vēdi. sec[9] aūt ē, q n̄ narrat qdem apta cā in libello, sed exprimit īepta actio, veluti si dicā mutuaui Titio cētum, iō peto eū mihi ↄdēnari actiōe ex locato. nam tunc cōis opi doct. est, q sustineatur talis libellus, viresq; habeat snīa sup eo ferēda, Alex. l. j. col. fi. ff. d edē. & ita distinguit no uissime Maranta in sua practica in iij. par. vj. par. nu. lxvij. lxviij. & lxix.]

a ¶ Omnium. Sūma. i. prima: vel summa. i. breuis. sic. s̄. de iure perso. in prin. est. n. qn̄q; maior, vt. j. eod. §. fin.

**Summa. i. præcipua potiorq́;, & qua nulla sit superior.

Diuisionis diffinitio.

b ¶ Diuisio. Diuisio est innumerabilis materiæ breuis cōpositio. & diuisio ad multa facit, vt dixim[9] in ꝓœmio. §. pe.

S Y L. ¶ Tu rectius dic, q diuisio est alicuius torius vniuersalis aut integralis sufficiens & distincta partium assignatio.]

Adde legendū hoc loco, deducit, p diuiditur, vt in l. idem. ff. de rei ven. non aūt deducitur, qui error & alibi irrepsit: vt docet Bud. in Pand in l. testiū. de testi.

c ¶ Legibus. vt legis Aquilię obligatio, vt. j. ad leg. Aquil. ī prin. Itē de pauperie p legē xij. tabularū, vt ff. si qua pau. fe. di. l. prima. j. rū. Item furti nec manifesti, vt infra de noxa. §. sunt autem. secus autem est de furto manifesto: quia illa obligatio est prætoria, vt īfra de perpe. & tempo. act. §. furti quoque.

d ¶ Iure ciuili comprobatę, vt sunt obligationes iure gentium inuentæ, vt s̄ de iur. nat. §. ius autem. quæ à iure ciuili sunt comprobatæ, vt ff. de iust. & iur. l. ius ciuile. S Y L.

* ¶ Vide Fortu. in l. iuris gentium in j. not. in princ. ff. de pact.]

e ¶ Constituit. Vt obligatio de furto manifesto, vt infra de perpe. & tempo. act. §. j. Item ex rapina, & vbicunq; prętor aliquam obl'onem inducit, vt patet per multos titulos, vt ff. de iusti. & iur. l. ius autem ciuile §. ius prætorium.

talias ex quasi

talias ex quasi

f ¶ Honorariæ. Quia prætores honores gerebant, quod dic vt s̄. de iur. nat. §. p̄torum.

g ¶ Sequens diuisio. s. obligationum.

h ¶ Ex contractu, vt. j. vsq; ad tit. de obl. quæ ex quasi contractu.

i ¶ Quasi ex contractu. vt. j de oblig. ex quasi contractu. Sequentes duo tit. vsq; ad quartum lib. sunt communes scilicet per quas perso. no ob acqui. & quot mo. tol. oblig.

K ¶ Ex maleficio. vt. j. de obli. ex malefi. vsque ad ti. de obl. ex quasi malefi.

l ¶ Quasi ex maleficio, vt. j. de oblig. ex quasi maleficio. Et subaudi, aut ex varijs figuris causarum, vt ff de actio. & oblig. l. j. in princ.

* ¶ Decipitur Accur. nam in d. l. j. per obligationes, quæ nascuntur ex varijs causarum figuris, intelligunt quæ sunt ex quasi cōtractu, & ex quasi maleficio quam interpretationem & veriorē &

crebriori calculo receptam ait Iac.j.tit. de actio.§.j.in glo.super ver alijs.]

a ¶ Prius est Ex contractu propriè ponitur:quò ad illos contractus,vbi hinc inde nascitur obligatio,impropriè quò ad alios,vt ff. de verbo. sig. l.Labeo ij.sic. ff. si cert. peta.l. certi con dictio.in princip.& de offi. procō. & leg. l.ij.

ijs, quæ ex contractu[a] sunt, dispiciamus. Harũ æque[b] quatuor sunt species: aut enim re[c] contrahuntur, aut verbis,[d] aut literis,[e] aut consensu:[f] de quibus singulis dispiciamus.

ADDITIO. Not. appellatione contractus intelligi propriè contractũ vltro citroq; obligatorium. Ex quo dixit Bald.ꝙ si statuto caueatur, ꝙ qui non petierit debitũ ex contractu infra decem annos, cadat à iure suo, non habet locum in credito re ex mutuo:quia ille nō est propriè cōtractus. cum solum recipiēs obligetur, nō autem numerans.Christophorus.

b ¶ Aeque.vt s̄.Accursi.

c ¶ Re contrahunt vt.j.tit.proximo.

d ¶ Verbis.vt infra tit.ij. vsque ad titu. de lit.oblig.

e ¶ Literis.vt.j.de lit.oblig.

Contractus, obligatio, & actio differunt, f ¶ Consensu vt.j.de oblig. ex consen cũ seq.tit.Sed q̃ est differentia inter actionem,& obligationem, & contractum? Respon. contractus est verborum conceptio vel cōsensus,vt patet.ff.de verbo. oblig.l.stipulationũ.§ stipsō.& est facti, vt ff.de cur.fur.l consilio.in fi.

S Y L. ¶ Adde,ꝙ non est verum, conceptionē verborum esse qualitatem & formam essentialem omnium contractuum;sed illorum tantum, qui verbis perficiuntur.vt stipulatio: nam aliorum essentialis forma est consensus, aut res, aut literę.vt hic dr̄. & verba in eis interueniunt vt causa instrumentalis accidentalis,& iō sine eis esse possunt.l.mutus. ff. de iure dotium.& declarat hic Ange.& no.ꝙ illa verba posita in gloss. vel consensus non sunt Accursij, sed sunt addi tionalia & imperfecta, quia consensus sine alia forma non diceretur contractus eo modo, quo hic accipitur, sed esset conuentio seu pactum simplex.l.j. ff.de pact.]

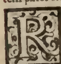
¶ Obligatio est, quæ inde nascitur, vt arg.ff. si cert. pet. l ij. circa finem. Actio est q̃d postea inde surgit:et sic nullũ est alterũ, vt ff. de proc.licet. §. ea & infra tit.ij.in prin. & hæc duo sunt iuris, vt in diffinitionibus patet. **Hinc fluxit quod vulgò iactatur,Ex contractu actionem dari,ex obligatione verò nasci.]

¶ Quibus modis re contrahitur obligatio.

Obligatio ex mutuo contrahit̄ re, & in ijs rebus, q̃ pondere, numero, vel mensura consistũt. Et dr̄ mutuũ, quia de meo tuum fit. Ange. Are.

¶ Quibus modis re contrahitur obligatio.

Cōtinuatio. ¶ Continuatio istius tituli ad præcedētem patet s̄.tit.proximo.in fi.Are.

RE contrahitur. ¶ Tot⁹ iste tit.diuiditur in quinq;partes. Primo ponit d̄ mutuo. Secundò de indebito soluto. Tertiò, de commodato. Quartò,de deposito.Quintò, de pignore dato. Secunda ibi,in §.Is quoq;.Tertia ibi,Item is. Quarta ibi, Præterea. Quinta ibi,in §.Creditor quoque. Diuiſio.

¶ Re contrahitur. Casus non est aliter figurandus, cum fletur in declaratione terminorum. Declarat enim, qualiter re obligatio contrahatur, & in quibus mutuum consistat,& ad quid detur, & vnde dicatur, & quę actio ex eo nascatur. Not. mutuum re contrahi. Item,ꝙ res existentes in pondere, numero, vel mensura, sunt illæ, in quibus mutuũ consistit. Item,ꝙ in his rebus ita demũ mutuum contrahitur, quando dantur ad pondus,numerum, vel mensuram: & hæc est forma antecedens ipsius. Itē in prædictis rebus non contrahitur ēt mutuum, nisi ita dentur vt accipientium fiant: & hæc est vna ex causis finalibus ipsi⁹. Item in prædictis rebus simi liter S Y L.

liter non contrahitur mutuum, nisi ita dentur, vt factæ accipientiũ non eędem reddantur, sed aliæ non diuersi generis sed eiusdem: & hæc est alia finalis causa eiusdem. Item qui mutuũ accipit debet rem eiusdem generis æque bonam reddere. Item not. mutui etymologiã. Item ꝙ ex cõtractu mutui oritᶜ certi condictio.]

a ¶ Re cõtrahitur in primis nota vestiri pactũ id, quod est nudum. vj. modis. (i) Re, vt hic Verbis, vt. j. titu. primo. Literis, vt infra de liter. obligatio. Consensu, vt infra de oblig. ex consen. Cohærentia contractus: vt si iuxta contractum apponatur aliquod pactum ante vel post, vt C. de pactis. petens. & ff. de pact. l. iurisgen. § quinimmo. Item interuentu rei: vt in contractibus innominatis, ex quibus nascitur actio demum re secuta, vt C. de rerum permu. ex placito.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ille tex. non probat nisi à cõtrario sensu: bonus tex. ĩ l. j. §. item emptio ĩ ij. respon. ff de re. permu.]

¶ Sed quid differt ea, quę vestitur re, ab ea, quæ interuentu rei vestitur? Respon. prima habet vestimentum & robur statim, cum nascitur: nam tacite agitur, ut reddatur mutuum vel commodatum, ff. si certum. pet. cum quid. sed ĩ alia du dum forte postea, quando res traditur. C. de pact. petens. & C. de re. permuta. ex placito. Et adde duos modos, vt not. d. §. quinimmo. scilicet quãdo vestitur legis auxilio: quod est, quoties nudum pactum actionem parit: vt in donatione, vt ff. de pact. legitima. Item rei principio: vt in pollicitatione facta reipublicæ, vt ff. de pollici. l. j. Accur.

ADDITIO. Item vestitur pactum auctoritate legis. vt C de donat. siquis ar gentum. sed iste modus comprehendit sub prædictis Item iureiurando, vt ff. de ope. libe. vt iusiurandi.

¶ Adde, ꝙ m Ias in l. iurisgen. §. quinimmo. in vj. colũ. ff. de pact. quòd vestitur etiam cohærentia voluntariæ traditionis. l. legẽ. C. de pact. Item implemento conditionis. l. cum ad præsens. ff. si certum petatur. * Et de istis vestimẽtis vide Fortu. ind. §. quinimmo colum. xxiij. vbi latè banc materiã persequitur.] SYL.

ADDIT. (i) Et dicitur pactũ nudũ, qđ stat in puris finibus conuentionis: alias si transit in proprium nomen contractus, vel formam seu solennitatem, vel causam, per quam robur & efficaciam assumit, erit vestitum. Angelus.

** Pactum nudum quod dicatur, colligitur ex l. si tibi. C. de loca. & cond. vbi est pulcherrimus tex. ad hoc.

Re cõtrahitur[a] obligatio, veluti mutui datione. Mutui[b] autẽ † datio in iis rebus consistit, quæ pondere,[c] numero, mẽsurave constant: veluti vino, oleo, frumẽto, pecunia numerata, ęre, argento, auro: quas res aut numerando,[d] aut metiẽdo,[e] aut appendẽdo[f] in hoc damus, vt acci-

† Re obligatio.

Pactũ nudum sex modis vestitur.

b ¶ Mutui. Nota, quòd quatuor debẽt esse in mutuo. Natura, vt ad hoc sit inuenta, vt mensuretur, vel ponderetur, vel numeretur, sicut est in pecunia, vt ff. de contrahen. empt. l. j. Item consuetudo. Item aptitudo: vt ad numerum, vel ad pondus suæ naturæ aptetur. Item actus, scilicet vt detur secundum naturam suam. nam si dedero pecuniam in sacculo non numeratam, vt tantumdem reddas, non erit mutuum, sed innominatus contractus, Vide hos casus. ff. si cer. pet. l. ij. §. ij.

Mutuo quatuor sunt necessaria.

c ¶ Pondere. ff. si cer. pet. l. ij. §. item mutuum contra. Solut. ibi large accipitur nomen pecuniæ, vt ff. de leg. j. talis. Accursius.

d ¶ Numerando. Vt pecuniam.

e ¶ Metiendo. Vt vinum, oleum, frumentum.

f ¶ Appendendo. Vt ęre, & argento, & auro. Sed quid si librum ad pondus dedero? Respon. non est mutuum, quia consideratur consuetudo, & aptitudo, & natura rei talis. sic. ff. eod. l. ij. §. j. Item quid si pecuniã in sacculo vt speciem? Respon. non est mutuum, quia

Cõsuetudo & alia tria ĩ mutuo sunt cõsideranda.

actus mutuo similis exigitur, vt ff. de leg.j.plane.j.§.ij.

a ¶ Et qñq;.Incidéter.n.qñq; eadé, qa nõ indiget ea,vt ar.ff.si cer.pe.l.q pecuniã.sed cũ accipit,eius dét esse ꝓpositi, vt aliud reddat, vt ff. si cer.peta. l. ij. i prin.Accur.

†alias qm

pientium fiant. Et † qñq;[a] nobis non eędem res, sed aliæ eiusdé nãę & qualitatis [b] redduntur. † Vnde[c] etiam mutuum appellatum est,qa ita à me tibi dať, vt ex meo tuũ fiat: [d] & ex eo contractu nascitur actio, quę vocatur cõdictio.[e]

¶ Si soluiť nõ debitum p errorem, recõtrahiť obligatio,sicut ex mutuo. pupill⁹ tamen sine tutoris auctoritate non obligať. Arc.

¶ Is†quoq;,q non debitũ accepit ab

¶ Add.,ꝙ sem p placuit intellect⁹ Decij in l.ij.ff.eo.ꝙ intelligamus qñque. i. aliquo tpe, per text.in l. res i doté.ff.so.matri. q in fuit antea Fulg.in d.l.ij. * facit l.j.in §.j.ff.quod quisq; iur.]

†Alias in de

SYL. * ¶ Ant.Aug. lib.iij. emen. c.vij. hunc locum ita ex antiqs codicib⁹ legendum & distinguendũ ait,Quas res aut numerando,aut metiẽdo, aut appẽdẽdo i hoc damus,vt accipientiũ fiãt,& qñque nobis nõ eędé res, sed aliæ eiusdé naturæ & qualitatis reddanť.inde ét mutuũ appellatũ est.interpretaturq;,qñq; ꝓ qñcunq;.hoc est,qñcunq; reddendæ sunt. ita reddanť.quã scripturã & interpretationé ꝯprobat ét auctoritate tum Caij, tũ Pauli.Quòd verò,qñq;, pro qñcũq; vsurpetur,extant exẽpla.l.res.de iu.do. l.si vini de vsufr.ea.re.& alibi passim.]

b ¶ Qualitatis.i.bonitatis: quod tacite semper præsumitur agi.vt ff. si cert.pet. l.cum quid.§.ij.

Mutuũ vnde cõponitur. c ¶ Vnde.Quia fit accipientis.Accur.

d ¶ Tuum fiat.Componitur.n. ex integro.& corrupto,vt hic,& ff si cer.pet. l. ij.§.appellata. Et no. ꝙ licet deseruire nomini,quia noĩa debét esse ꝯsonantia rebus,vt s. de don.§. est & aliud. Et no. recõciliari mutuũ trib⁹modis,vt no.ff. si cer. pe.l.ij.§.ij.&.j.eõ.§. item is.in glo. Adde,ꝙ ex æqtate qñq; & ex cã mutuũ ꝯhitur,licet nõ fiat de meo tuũ,cui⁹ exéplũ ponit Deci.tn l.cũ filiusfa. ꝑpe fi.ff. eo.Sed qd si res ita deť,vt fiat accipiẽtis, vt tamen eadem reddať?vide Alc.lib.ij. Parad.cap.xix.

ADDITIO.Quibus adde duos alios modos, scilicet propter superuenientiam dominij in mutuantem ex causa de præterito, vt l. proinde.ff. si cer. pet. Item ratihabitione secuta, vt l. si procurator.ff. de condi. indeb. & hæc vera i mutuo mere naturali: als i mere ciuili, cursu biẽnij. Item ciuile, cui nã cooperatur, reconciliatur stipulatione: siue præcedat, siue sequatur, vt per Angelum hic.

†Facit ad hunc §.c. vlt cũ gl. i an me. extra de solu vbi optima gl in materia repetitiõis indebiti.

e ¶ Condictio. Scilicet certi specialis, quæ de mutuo datur, quæ appellatur à quibusdam, Si certum petatur, vt ff.de triti.l.j.Sed dic,quòd condictio certi ex mutuo specialis dicatur. Est & alia generalis, quæ datur ex omni causa, & ex omni contractu, ex quo certum petitur, vt ff. eodem.l.certi condictio. in princip.

Cõdictio certi spãlis.

Cõdictio certi gñalis.

¶ Hæc opi. communiter approbatur in l.certi condictio.in princ.ff.eod.quamuis vltramõ. tenuerint vnam esse certi condictionem.] SYL.

¶ Sed nunquid ad interesse datur certi condictio? Quidam dicunt quòd non vt ff. si quis in ius vocat. non ie. l. fina. Nos dicimus quòd sic, & quod d. l. dicitur,incerti condictio, dic, idest certi condictio, quæ datur ad interesse, qď est incertum: & est ratio, quia licet prima facie sit incertum, certificatur tamen per iudicem,vt infra de actio.§. curare.†secus si ad factum: quia etiam in sententia non certificatur quãtitas, vt ff. de verbo. oblig. vbi autem. §. qui id quod. & ff. de re iud.siquis ab alio. §. fina.

† Et pro hoc allegat Ang. hic casũ in l ij. C. de inuti. stip. Non est. n. in potestate actoris q̃ SYL. titas interesse, sed spectat ad iudicem.

¶ Hæc opin.communiter tenetur in d. l.certi condictio in prin. quando inter esse petitur simpliciter.

¶ Is quoq;.Casus. Quærebatur, an aliter re contraheretur obligatio, quàm

ex

ex mutuo:& respondetur ꝙ sic, ex receptione indebiti soluti per errorem. cuius tamen contrarium videbatur, tū quia qui soluit magis distrahere intendit, quàm contrahere: tum quia non soluit animo sibi obligandi illum: vnde non videtur, quòd aliquo mō possit nasci obligatio sine cōsensu. Tamen contrariū dicitur, eo quia solutum est per errorem & sponte, obligatio autē; sicut in quolibet quasi contractu, subintelligitur a l.& oritur ex ipsa re solu ta. Not. quando quis obligetur ex indebito recepto. Item, ꝙ soluenti datur cōdictio indebiti. Item, ꝙ valet argumentum de mutuo ad indebitum. Item, ꝙ pupillus sine tutoris auctoritate nō obligatur. Item; ꝙ licet solutio indebiti effectu producat obligationē, quæ ipso effectu considerato dicitur obligatio ex contractu, tamen inspecta intentione agentium talis actus non est contractus, sed distractus.]

eo, qui per errorē [a] soluit, re obligat: datúrq; agenti cōtra eū ꝑ repetitionē cōdictitia [b] actio Nam † pinde ei, [c] & ab eo [d] cōdici ꝑt, si apparet [e] eum dare oportere, ac si mutuum accepisset. [f]

a ¶ Per errorem. Aliud si ex certa scientia, vt ff. de cond. indeb. l. j. & ff de regu. iur. cuius per errorem. & C. de iuris & fac. ignoran. cum quis. Accursius.

*¶ Adde, idem esse, licet sciens indebitum soluit hac mente, vt postea repeteret. l. quod quis. ff. de condi. indebi. Itē intellige, hoc loco agi de errore facti, nō iuris. l. si ꝑ ignorantiā. & l. seq. C. e.]

ADDITIO. Ex quo not. modum concludendi esse, ꝙ indebitum soluit per errorem iuris, vel facti, prout fuerit: & est necesse hoc exprimere: nisi qualitas personæ agentis esset causa dandæ cōdictionis; vt in pupillo, in demente, vel furioso. Ange.

Cōdictio indebiti ad quid datur. b ¶ Condictitia actio. Idest condictio indebiti, quę datur propter indebita soluta si facta sint accipientis, vt ff. eod. l. indebiti. §. j.

S Y L. ¶ Condicuntur enim respectu dominij quatenus dominium translatum est. l. si pœnæ. §. si falso. ff. de condictio. inde. & ibi gloss.]

¶ Alias nulla condictio datur, nisi dominium sit translatum, vt ff. vsufr: quē admo. ca. l. fi. & §. j. de actio. §. sic itaque. & §. appellamus.

¶ Intellige ratione ipsius. d. ll. nam ratione possessionis translatę cōpetit cōdictio d. l. indebiti. §. sed & si numi. vbi vide Bar. i prima not. omnino. ff. d cond. indeb. q̄ enim acturus est condictione indebiti, si diffidit de probatione dominij, debet petere tantummodo possessionem, & libellum de possessione sola concipere.] S Y L.

† alias proinde ab eo cōdici pōt. alias pinde ei condici &c.

¶ Item ad augmenta naturalia, vt ff. eo. l. indebiti. non ad ciuilia, vt C. eodem. l. prima.

¶ Intellige, nisi debitor ageret de lucro ciuilis accessionis: nam ad accessiones, in quarum præstatione non agit de dāno vitando, tenetur. d. §. sed & si numi; versi. sed & si possessionem.] S Y L.

¶ Et in quantum locupletior est accipiens, si bona fide percepit, vt ff. eod. si non sortem. §. libertus. aliàs si sciens acceperit, in totum, vt ff. eodem. l. in summa. §. si seruum. & quandoq; furti. vt ff. de cond. fur. l. quoniam. Vel dic vt ibi.

c ¶ Ei cui solutum est.

** Similis locutio est. j. quod cū eo. §. fi. Est aūt condicere idem quod repetere.]

d ¶ Ab eo. f. qui soluit.

e ¶ Si apparet. Si, idest quia. Sed videtur hic dici, quòd primo appareat indebitum, & sic probetur, antequā actio proponatur: & ita ante litem contestatam: quod est falsum, nisi in casu, vt C. de testi. in auth. si quis. Sed respond. hoc verbum, potest, quod hic est, intelligitur cum effectu, scilicet vt condemnetur reus.

*¶ Adde, hæc verba, si apparet &c. esse verba veteris condicendi formulæ; & ideo ὁρικῶς siue enunciatiue accipienda sunt: sicuti & Theophilus innuit.]

f ¶ Accepisse. Vnde tenetur nisi in casi-

Indebitũ accipiens in certis casib⁹ restituere nõ tenet

casibus:vt si soluitur ex causa,quæ infitiatione crescit,vt C.eod ea quæ. Item ex causa pietatis,vt ff. eod. cum is. §. si mulier. Item transactionis,vt ff. eodem in summa. Item rei iudicatæ, vt C.eod. l.j. Item scientiæ, vt ff.eod. l.j. & hic dicitur. Item iuramenti, vt ĵ. de actio. §. itẽ si quis postulante. Et aliàs vt no.ĵ.de oblig ex quasi contract.§ fin.& etiam in l.eleganter.§. fin.ff.de cond indebi.

Vnde [a] pupillus, si ei sine tutoris auctoritate ĩdebitum p errorem datum est, non tenebit' indebiti cõdictione, non magis q̃ mutui [b] datione. [c] Sed hęc species oblĩonis non vr̃ ex contractu [d] cõsistere: cum is, qui soluẽdi animo dat, magis distrahere voluit negotium, quàm contrahere.

de p̃d.mi.& dum dr̃ restitui, dic q̃ hoc est verum,si lęsus sit,etiam si interuenisset auctoritas iudicis.l.si quidem. ij. rñ. C.de præd.mi.]

¶ Et in adulto habente curatorẽ idem quod in pupillo,vt C. de in inte.rest. mi. l.si curatorẽ. aliter.i. si curatorẽ nõ hẽt ciuilr̃ & nãliter tenet. (i) sed restituit', & hęc omnia sunt vera,nisi factus sit locupletior.

a ¶ Vnde pupil. Sed si pupillo solueris indebitum per errorem,credens teneri non poteris cõtra pupillũ agere conditione indebiti,nec certi cõdõne ex mutuo. sed ista obligatio non vr̃ ex condõ ne descendere: quia soluit pupillo per errorem.]

S Y L. ¶ Hęc est inepta additio, quã dispungere tñ noluimus,sed aduertere.]

* ¶ Adde,q̃ illatio quam facit hic Imp. pendet ex parificatione mutui, & indebiti soluti superius facta.]

b ¶ Mutui. Quia neutra, nisi sit factus locupletior.

† Vide si. mi gl. in l.pupill⁹. ff. de reg. iur, & in

c ¶ Datione. Sed qualiter tenet' ex mutuo? † Distingue, aut est infans & tunc nullo modo tenetur, † vt ff.eo.l.qđ pupillus.& ff.de actio. & obli.l.pupillus.

S Y L. l.j. ff. de noua. ¶ Adde idem in proximo infantię.§.pupillus ĵ.de inut.stip.& cõiter tenetur.]

† Scilicet actiõe ex eo contractu, ẽt si ad eum aliqd peruenit: tenetur tñ tunc condictione sine causa, vel ad exhibẽdũ vt l iij. i pri. ff.cõmod. §.n Ang.hic.

¶ Aut maior infante & tũc si tutori p̃mittat,nullo iure debetur, vt ff.de auct. tut.pupillus.

S Y L. ¶ Rõ est,q̃a l. p̃hibet & resistit. d.l. pupillus.vñ nec nãlis nascit',vt no.in l. cũ lex.ff.de fideiuss.& est communis.]

¶ Si alij p̃mittat, & sine tutore, nãliter tñ tenet,vt ff.de noua.l. j. si cũ tutore, ẽt ciuilr̃ & naturaliter obligatur:sed restituitur,vt ff. de aucto.tut.l. impuberes.& C.si tut.vel cur.inter.per to.

¶ Intellige ĩ actibus, in quibus tutoris auctoritas sufficit: secus in contractib⁹ rerũ p̃hibitarũ alienari sine decreto.. sunt.n.ipso iure nulli ẽt interueniente tutoris aucto.l.& si is. l.si prædium, C.

S Y L. ¶ Aduerte tñ,q̃ q̃ñ.l. resistit cõtractui, vt dictũ est ĩ.licet locupletior factus teneat' ciuilr̃ & naturalr̃, tñ 5̃ctus à prin. fuit nullus, nec produxit aliquã obligationẽ ẽt naturalẽ: & 5̃fr nõ põt tractu tp̃is conualescere:vñ obligatio in d.casibus nõ põt dici descendere ex 5̃ctu,sed est fundata super l. nam hoc natura. ff. de condi.indeb. In aliis verò casib⁹, quia actus à princi.non est nullus,põt conueniri actione ciuili ex illo contractu. l. iij.in prin. ff. cõ. In prædictis verò aget' ad exhibendũ. l.ij.eo.ti.aut condõne sine cã.l.j.vlt. rñ.de condi.sine causa.]

¶ Vel quia sit salua pecunia, vel in aliã rem versa,vt ff de sol.l.in pupillo. tunc enim tenetur & ciuiliter & naturaliter, & cũ effectu,vt ff.eo.l.naturaliter.§. fi. & l.seq & ff.cõmod. l.iij. His ergo eisdẽ modis & de indebito tenet',vt hic dr̃. Et nota similitudinem inter mutuum & indebitũ,qđ valet ad m̃ulta,vt ff.eod.in debiti.§.j. & ij. vbi reconciliatur indebitũ eisdem modis,quibus mutuum.

d ¶ Ex cõtractu,nec est, immo ex quasi contractu,vt ĵ.de oblig. ex quasi cõtrac. § item is. Aliquid tñ tacite geritur, pp quod est positus hic casus inter obligationes ex contractu,vt ff.e. si in area. j. respon.& ff.commo.si is qui.§.vlt.

S Y L. ¶ Aduerte,quia glo.non videtur intelligere.nam verum est, q̃ in solutione indebiti tacite nascitur obligatio, non tamen ex tacito negocio, sed expresso, d l.si in area.de quo videnda essent,quę subtiliter considerat Fortu.in l.j.§.j.in iij.no.ff.de pact.

Item

mo dat, magis velit negociū distrahere, q̄ cōtrahere.

¶ Qui recipit commodatum, obligat͛ re: & differt à mutuo, quia in cōmodato non transfertur dominium, nec tenetur de casu fortuito, nisi culpa ei⁹ præcedat casum: & hoc si gratis concedit, alias si cū mercede, esset locatio vsus Aret.

¶ Item is,[a] cui res aliqua vtenda datur,[b] idest commodatur; re obligatur, & tenetur cōmodati actiōe. Sed is ab eo, q mutuū accepit, lōge distat. Nanq;[c] non ita res dat͛, vt eius fiat:[d] & ob id de ea ipsa re[e] restituenda[f] tenet͛.

SYL. ¶ Item is cui. Casus Querebatur, an conmodatarius, qui re quoq; obligatur, teneretur, vt mutuo accipiens. & videbat͛ q̄ sic: vterq;.n. re obligat͛: vtriq; res traditur: & vterq; de re restituenda tenetur: & ita fit gratia mutuatarij mutuū, sicut cōmodatū gr̄a cōmodatarij. Rn̄detur tn̄ contrariū, q̄ immo mutuo accipiens tenetur d̄ casu, de quo cōmodatarius non tenetur. Item quia in mutuo transfertur dn̄ium, in cōmodato non: & sic in effectu in hoc tn̄ distat. teneri.n. vel nō teneri de casu, hic est effectus dn̄ij, q̄a res perit dn̄o l. incendiū. C. si cer. pet. & hæc sint loco positionis casus: in declarationibus.n. terminorū nō solet figurari. No. q̄ finalis causa cōmodati est datio vtēdi gratia. Itē, q̄ cōmodatarius re obligat͛, & tenet͛ actione cōmodati. Itē q̄ dn̄ium nō transfert͛ in cōmodatariū. Item, q̄ tenet͛ ad idem indiuiduū restituendū. Itē, q̄ mutuatarius tenetur de casu, cōmodatarius, de omni culpa. Itē, q̄ qui culpā in alienis rebus committit, nō excusatur, q̄ in suis sit ita solitus versari. Itē, q̄ cōmodatarius tenet͛ de omni casu contingēte pp culpā suam, Item, q̄ de forma essentiali cōmodati ē liberalitas & vt gratis det͛. Item, q̄ conuentio rei ad vtendū dandq; mercede in pecunia cōstituta ē locatio: in alia verò re, q̄ pecunia, est cōtractus innominatus. l. j. §. si quis seruū ff. deposi. Itē incendiū cōputari inter casus fortuitos. Itē, q̄ qui al's nō tenet͛ de casu, si culpa sua incidat in casum tūc tenetur etiam de casu.]

a ¶ Item is cui. q. d. non solum in duobus superioribus casibus. s. quando aliquis accipit mutuum, vel quando accipit indebitum, obligatur re, sed etiam in hoc casu. Accursius.

b ¶ Datur. Idest traditur, quia dare est dominium transferre, vt l. vbi autem. §. fin ff. de verb. oblig. & j. de actio. §. sic itaq; q̄d non fit in re cōmodata Christ. Ista gl. nō est Accu.

* ¶ Nō ab re addidit Imp. hæc verba i. commodat͛: ne forte intelligeremus de precario, q̄d est simile commodato. nam & qui precario concedit, rem vtendam permittit, sicut & commodās: & vterq; sic tradit, vt non faciat rē accipientis. l. j. ff. de preca. Differunt tn̄ in multis, vt annotat Accursi. ibi, & inter alia in hoc, quia precarium reuocari potest quandocunq;, commodatum autem nō nisi expleto vsu in quem conceditur l. in cōmodato, §. sicut. ff. cōmo. sufficit n̄ tn̄ temporis pręteriisse, quo potuerit perficere vsum ad quē fuit cōmodata, etiam si inciderit impedimentum, vt ibidem not. Barto post gloss. Item commodatum debet esse gratuitum, & datur ad certum vsum etiā tempore siue expresse, siue tacite præfinitū: quod non est in precario, quod conceditur ad libitum concedentis. Bar. d. l. j. & Deci. l. contractus. de regu. iur. Vnde non male diffiniunt quidam, commodatum esse gratuitam rei concessionem ad certum vsum tempore limitatum, vt mox ipso vsu finito eadem res eiusdem qualitatis reddatur.]

c ¶ Nanq;. Prima differentia inter mutuum & commodatum.

d ¶ Vt eius fiat. Quod est in mutuo.

e ¶ De ea ipsa re. Quod nō est in mutuo.

f ¶ Restituenda. Etiam non deteriore: aliàs non vr̄ reddita: vn̄ tenetur ad interesse, vt ff. com. l. iij. §. si reddita.

¶ Qua aūt actione prosequi debeamus SYL.

interesse deteriorationis, & libellū cōcipere declat Bar. in d. l. iij. §. si reddita.]

* *Declara gl. pcedere, nisi sit deterior facta siue culpa cōmodatarij, illa vtendo ad id, ad qd fuit cōmodata, vt ait pulcher tex. in l. vlt. ff. cōmo.]

a ¶ Et is q dē. Scda dña.

Mutuum ē triplex. b ¶ Mutuum accepit. Hic nota mutuū eē triplex. Naturale tm̄. s. qñ fit numeratio sine stipl'one dsoluēdo. Ciuile tm̄, qñ stipl'o īter uenit de soluē do sine numeratione. Ciuile & naturale, qñ numeratio & stipulatio interuenit. vt ff. si cert. pet l. ij. Itē no

Mutuum deficit tri pliciter, ta, q deficit mutuū tōne rei: vt in fure, vt ff. eo. l. ij. §. mutui. & §. appellata & rōne personæ, vt ff si cert. pet. l. si à furioso. & ratione dissensus, vt ff. si cert. pet. l. si ego pecuniam. & l. si & me. & Titiū.

Mutuum reconciliaē pluribus modis. Reconciliatur † aūt mutuum consumptione, vt ff. si cert. pet. l. nam & si fur. stipulatione, vt C. si cert pet. l. quanuis. vsucapione, ad instar alienæ pecunię data in dotē, vt ff. de iure do. l. Proculus.

S Y L. ¶ Adde, q hæc non est glo. Accursi. sed additio transferens importune materiā

* mutui ad hunc locum.]

† Similis glo. in §. nunc. in ver. consum- dici. su- pra quib. alie. li. ** Adde, q cōsumptio fieri intelligitur non solum expendendo, sed etiā immiscendo cū aliis, glo. §. nunc. ver. consumpti. s quib ali. li.]

c ¶ Naufragio. Hoc not. fortuitos casus melius q in aliqua lege. sic enumerant aliqui casus. C. de pign actio. q fortuitis.

S Y L. ¶ Adde meliorem text. in l. in rebus. in princip. ff. eod,

† Similis est glo. in l in re C. d ¶ Exactam. † Al's exactissimam: & sic ponitur positiuus pro superlatiuo.

S Y L. mand. ¶ Adde, q aliqui tex. emendati habēt, exactam. Expone ergo diligentiam exactam. i. solertiam, non vulgarem, neq; mediocrem, sed hominis diligentissimi. diuersimode ergo accipitur hic & j. eod.

Et is quidem, [a] qui mutuū [b] accepit, si quolibet fortuito casu amiserit qd accepit, veluti incendio, ruina, naufragio, [c] aut latronum hostium ve incursu, nihilominus obligatus remanet. At is, qui vtendum accepit, sanè quidem exactam [d] diligentiam custodiendę rei præstare iubetur: nec sufficit ei [e] tantam diligentiā adhibuisse, quantā suis rebus adhibere solitus est, si modo alius diligētior poterat eam rē custodire: sed propter † maiorē vim,

§. fin. vt ibidem dicit glo. & pro litera, quæ habet exactissimam, est text. in l. j. §. is verò qui. ff. de actio. & oblig. vbi ponunt verba tex. nři, & dr̄, exactissimā.]

¶ Et distingue, quia interdū solus dolus venit in commodato: vt si cōmodo vxori meæ, ut cō pta veniat ad me, vt ff. eod. si vt certo. §. nūc videndū, & § interdū. Quandoq; dolus, & culpa leuis: vt si commodo tibi scyphum, vt communes amici inuitentur ad cœnam, vt ff. eod. in rebus. §. hoc ita. Interdū leuissima. & hoc generaliter, vt hic. Interdū, casus. vt si culpa pcedit casum, vt hic sequitur, & ff. eod. in rebus. in prin. versi. alioquin.

† Vis maior q̄ fit enarrat Budæ in Annot. ad Pand. II. si mercés. § vis de loca. Græci vo cāt θεοῦ βίαν.

ADDITIO. Si quæratur, an in cōmodato commodatarius teneatur de dolo, lata culpa, vel leui, dic ex mente docto. in dicta. l. si vt certo. q si contractus celebratur gratiā dantis, tunc recipiens tenetur solum de dolo & lata culpa. Sed si gratia recipientis tantum, tunc tenetur de dolo & omni culpa, sed non de casu fortuito, nisi culpa pcedat casum, vt hic. Si gratia vtriusq; tunc de dolo, & lata culpa, & leui. Quid si rēs commodata sit æstimata, antequam cōmodetur? Dic q æstimatio semper addit vnam speciem obligationis primæ, vt p glo. & Bar. in d. l. si vt certo &c. fm Iac. & Christ. Porcum.

Commodatarius de quib tenetur.

* ¶ Adde, cōmodatarium non solum teneri adhibere diligentiā rei cōmodatæ, sed ēt illis reb9, q rei cōmodatæ accedūt, d. l. si vt certo. §. vsq; adeo. Itē sciendum, impensas cibariorū pertinere ad cōmodatarium. d l. in rebus. §. possunt.]

** Adde, q in dubio cōmodatū censetur factū rogatu cōmodatarij, Bart. d. l. si vt certo. §. interdum. & Aret. hic.

e ¶ Ei. s. commodatario.

Casus

maiores ve caſus[a] non tenetur : ſi modo nõ ipſius culpa is caſus interuenit. Alioquin ſi id, qđ tibi commodatum eſt domi. peregre tecum ferre malueris, & vel incurſũ hoſtium, prædonũ ve, vel naufragio amiſeris, dubium non eſt, quin de reſtituenda ea re tenearis. Commodata autem res tunc proprie intelligiť, ſi nulla mercede[b] accepta vel cõſtituta res tibi vtenda data ẽ: alioqui mercede interueniente, locat' tibi vſus rei videtur. Gratuitũ enim debet eſſe cõmodatum.[a]

¶ **Depoſitari' obligatur re, & tenetur de dolo. hoc dicit. Aretinus.**

¶ Præterea[d] & is, apud quem res aliqua deponitur,[e] re obligať, teneturq́; actione depoſiti : qa & ipſe de ea re, quam accepit, reſtituenda tenetur. Sed is ex eo ſolo tenetur, ſi quid† dolo[f] commiſerit: culpæ[g] autẽ nomine, ideſt, deſidiæ ac negligentiæ, nõ tenetur. Itaq; ſecurus eſt, qui parum diligenter cuſtoditam rem furto amiſit : quia qui negligẽti amico rẽ cuſtodiẽdam tradit, non ei, ſed ſuæ facilitati id

a ¶ Caſus.ſcilicet alios.

b ¶ Mercede.Sic.j.loc. §.j ſic.j. man. §.fi.

Additio a ¶ Cõmodatum. Cõmodatũ eſt, ſi dedi tibi rem meam, vt vtaris, nec inde acce

Cõmodati deſcriptio ğnalis. pi mercedẽ: ſi verò merces, interueniat, erit locatio & cõductio. gratuitũ.n. debet eſſe cõmodatum : iõ teneris ad exactiſſimã diligentiam. ſic.j. locati. §. j. ſic.j. man.§.fi.

Supraſcripta gl. ñ ẽ Accur.

SYL. ¶ Præterea. Caſus. Rationẽ dubitãdi faciebat caſus p̄cedẽs, ĩ quo re obligabať, & dñium nõ trãſferebať. quo tñ nõ obſtãte cõtrariũ dř rõne allegata in tex. & quia cõmodatũ fit gřa cõmodatarij, depoſitũ verò gřa deponẽtis. No. ꝙ ad eſſentiam depoſiti requiritur res quia re cõtrahiť obligatio ex depoſito. Item ex eo naſciť actio depoſiti. Item depoſitarius tenetur ad idem indiuiduũ reſtituendũ. Item teneť ſolum de dolo & lata culpa, nec regulariter teneť de leui aut leuiſſima. Item negligentia depoſitarij imputatur deponenti. Item mala electio diciť in culpa. Itẽ ibi, ex eo ſolo teneť, ꝙ taxatiua excludit caſum ęquiparatũ, ſecundum Angel. hic.

d ¶ Præterea. Ideſt præter ſupradictos modos accipiens depoſitũ re obligatur. Vñ ſi depoſui penes te rem meam, mihi obligaris, & poſſum agere contra te actione depoſiti ad rem mihi reſtituendam & teneris ex ſolo dolo, ſi dolũ cõmiſeris: ſed ſi negligenter cuſtodieris; nõ teneris. Et iõ ſi depoſitarius rem ſibi depoſitã per negligentiã ſuã amiſerit furto, debet ſibi imputare qui cuſtodiẽdã rẽ ſuam amico ſuo tradidit negligenti, vt dř ĩ fi. huius. §.

e ¶ Deponiť. Ideſt cuſtodienda datur, vt ff. depoſiti. l. j.

f ¶ Dolo. nota in depoſito ſolũ dolũ venire, vt hic, & ff. depoſi. l.j.§. illud. Itẽ venit lata culpa, q̃ pro dolo accipiť, vt ff. eo quod Nerua. Quandoq; leuiſſima, vt ſi hoc fuerit pactũ. vt ff. e. l.j. §. ſępe. Itẽ ſi fuit in culpa, quia portauit rem depoſitã per locum periculoſũ, vt ff cõmo. l. in rebus. §.j. & l. ſi vt certo. §. interdũ Item mora facta in reſtõne, vt ff. depoſi. ſi in Aſia. § fi. Et hic, & ſuperior ſimiliter tenetur de caſu.

† Cõcor. tex in §. ſed is if. de obli. q̃ ex delic.

SYL. ¶ Adde gl. in l.j. §. ſępe. ff depo. cui adde alium caſum, qui ponitur in text. vt ibidem not. Bar.]

†Pro hac expoſitione facit gl. I ver. ex culpa in l. ĩ vẽditione. ff de bo. aucto. iu. poſſi.

**Intellige tex. nřum ĩ depoſito gřa đponẽtis facto, ſicuti plerũq; fit. ſi.n. fiat gřa depoſitarij, vel vtriuſq;, idẽ dicendũ qđ in cõmodato, Bar. l. qđ Nerua col. vlt. verſi. xij. quæro. ff. eo. Deci. l. cõtractus. num. i. & ij. de reg. iu.]

g ¶ Culpæ autem. ſ. leuis. †

Obſerua

* ¶ Obſerua ex hac glo. ꝙ appellatione culpæ,cũ profertur à lege,intelľr de leui vt annotat Deci.in l.cõtractus.nu.xviiij. de regu.iu.qđ eſt verũ niſi ſubiecta materia aliá exigat interpretationẽ, vt ex Bal.& Alex.tradit idẽ Dec.eo. in loco. culpã aũt leuẽm ſic definit Alcia. ĩ l.latę.đ verb. ſig. vt ſit negligentia,qua qs in rebus alienis eam curã nõ adhibet,quá cæteri patresfa. ſolent, tametſi in ſuis minime diligentior ſit]

imputare ᵃ debet. ᵇ

¶ Creditor ex pignore recepto obligatur re, & tenetur ſolũ de leui culpa. Angelus.

¶ Creditor ᶜ quoq;, q pignus accepit, ᵈ

a ¶ Imputare. ſic ⁊ pro ſocio. §. fin. & ff. de mino.l.cum mandato.§.fi.

** Adde notabiliter. tex.noſtrũ non habere locũ,cũ fit depoſitũ in pecunia numerata,& cõuenit,vt tantundẽ reſtituať tũc. n. egrediť fines depoſiti,& cõparať mutuo:& iõ depoſitari⁹ ñ excuſať ob caſum,veluti obligatus ĩ gñe,qđ' perire nõ põt,l.Lucius.j.depo.l.incendiũ. C. ſi cer. pet.& tradit lati⁹ Deci.d.l cõtract⁹.n.v.]

Dol⁹.Culpa lata: Culpa leuis: Culpa leuiſſima.

b ¶ Debet. Hic nota aliud eſſe dolũ: vt qñ eſt machinatio ſtudioſa, vt ff.de do. l.j.§.ij.aliud latã culpam: vt non intelligere quod oẽs intelligunt vt ff. de iu. & facti igno.l.regula.§.ſi filius. & de verb. ſign.l.latæ.aliud leuẽ: vt deſidię & negligentiæ,vt hic: aliud leuiſſimã· vt ſi quocunq; mõ potuit præuidere,& nõ præuidit. Vñ furtũ fieri † non põt ſine leuiſſima culpa, vt ff. pro ſoc.l. cũ duobus. §. dãna.verſi.qđ ſi. vel incendiũ † naſci:licet nõ noceat inculpabilib.vt ff. de offi. præfe.vigi.l.iij.§.j.& ff.de peri.& cõmo. rei vend.l.ſi vendita.& ŝ.proximo.§.

† An furtũ dicať caſus fortuit⁹ vid. Iaſ. in §. ſed iſtæ. col. viij.

S Y L. inf a de actio.

¶ Adde,ꝙ iſtæ illationes non ſunt gñaliter veræ:de furto vide bo.glo.in l.cum duobus.§.damna.in ver. ſubreptum. ff. pro ſoc.incendiũ verò numerať inter caſus fortuitos, vt no. Ang.ŝ.proxi.§. Sed conſidera, quia caſus põt accipi duobus modis: vno, qñ habet culpá antecedentem,aut concomitantẽ:& tale plerunq; dř incendiũ,l.iij.§.j.ff.de offi. præfe. vigi.altero, qñ contingit ſine culpa ipſius, de cuius obligatione quærič:& hoc modo proprie dicitur caſus quò ad illum. Verificantur ergo ſecũdum d. modum primum quæ hic dicuntur per glo.]

† Circa dictũ gl. de incendio, vid oino Thomá Grãma i iiij deciſi.

Adde,ꝙ leuis culpa in rebus cõibus alr cõſideratur,q̃ in rebus alienis,quod elegãter declarat Dec.d.l.cõtract⁹.nu.xxxv.

¶ Aliud caſum fortuitũ, qui ſ.præuideri ñ põt,vt ŝ. proxi.§.& C. de pig. actio. l.quę fortuitis. S Y L.

* ¶ Adde pulcherrimũ tex. in l. ij. §. ſi eo tempore. ff.de admi.re. ad ciui.perti.]

¶ Creditor, Caſus. Rationẽ dubitandi faciebant p̃cedentes diſpoſitiones:in quibus re oblĩo contrahebať, dñium nõ tráſferebať,& gratia recipiẽtis fiebant:vt in cõmodato,Pari.n. rõne videbať materia pignoris accepti decidenda.recipiť.n. pignus,vt ſibi ſit cautũ:& ſic gratia recipiẽtis.Contrariũ deciditř, ꝙ immo recipiẽs nõ teneť niſi de leui. rõ eſt,quia ĩ eo nõ tm̃ recipientis, ſed dantis cõmodũ verſatur:& ſic celebrať gřa vtriuſq;. Quemadmodũ ergo in dictis caſibus qñ hi contractus celebranť gratia vtriuſq; cõtrahentiũ,nõ teneť recipiens niſi de leui,vt no gl.in.§.item is cui, in verb. exactã. ŝ. eo tit.ita in caſu iſto. No.ꝙ obligatio pignoris ex parte creditoris recipientis cõtrahiť re:ex parte debitoris dantis cõſtituitur ſolo conſenſu,& ex ſolo pacto nãdo iure prætorio naſciť actio. l. ſi tibi.§. de pignore.ff.de pact. Itẽ, ꝙ creditor teneť actione pignoratitia (intellige directa)ad reſtõnem eiuſdẽ rei, quam accepit:cõtraria verò pignoratitia teneť ipſe debitor creditori.Itẽ, ꝙ cõtractus pignoris dř celebrari gřa vtriuſq;. Itẽ, ꝙ in iis cõtractibus,q gratia vtriuſq; celebranť, venit regulariter leuis culpa.Itẽ,ꝙ creditor ñ amittit ius crediti,q̃uis amiſerit pignus caſu fortuito,aut culpa leuiſſima.]

c ¶ Creditor. Creditorem accipe ex omni cauſa,vt in auth. de fideiuſſ. §.fin. & ff.de verb.ſign.l.ſi cui.

d ¶ Accepit. Nota caute poni, accepit; aliter non dř re obligari:ſed pignus creditori ẽt nuda conuentione teneť, vt ff. de pigno. actio. l.j. & hypothecaria ſibi naſcitur ad pignus illud perſequendũ, vt ⁊.de actio.§.Item Seruiana.Accur.

* ¶ De differentia pignoratitiæ. & hypothecariæ,vide Bart.in l ſi rem.§. proprie, S Y L.

prie. ff. de pign. actio & in l. pignore. C. de pign. & Aret in § Actionū. j. de actio. & lati⁹ Neguſ. tract de pig. j. mēb. vij. pt.]
* ¶ Inter pignus & hypothecā quæ dr̄ia ſit, vide tex. & ibi glo. in d. §. Itē ſeruiana. verſi. inter pignus. infra de actio.]

ADDITIO.
Pro hac gl. vide tex. ī l. grege. §. & in ſuperficiariis. ff. de pign.

a ¶ Actiōe pignoratitia. Quæ naſcitur demum ſoluta pecunia, vl̄ al's ſatisfacto, vt ff. de pign. actio. ſi rem. §. omnis. Sic ī actione tutelæ, quæ demū finita tutela naſcit̃, vt ff. de tute. & ra. diſtra. ſi tutor. §. fin. & l. ſeq. licet quidā dicant etiā prius eam naſci, ſed non intentari, vt no. in d. §. omnis.

Actio hypothecaria, & actio tutelæ, qñ naſcuntur

† alias q ad

re obligatur: qa & ipſe de ea re, quam accepit, reſtituēda tenetur actione[a] pignoratitia. Sed qa pign⁹ vtriuſq; gratia datur: & debitoris, quo magis pecunia ei credatur: & creditoris, quo magis ei in tuto ſit creditum: placuit ſufficere, † ſi ad eam rem cuſtodiēdam, exactam[b] diligentiam adhibeat: quam[c] ſi p̄ſtiterit, & aliquo fortuito[d] caſu rem amiſerit, ſecurum eſſe,[e] nec impediri creditum petere.

¶ De verborū obligationibus.

¶ Per ſtipulationē contrahitur verbis obligatio: ex qua orit̃ certi cōdictio, ſi eſt certū in ſtipulationē deductum: aliàs actio ex ſtipulatu. Aret.

Erbis obligatio contrahitur ex

b ¶ Exactam. proprie ponit̃, non pro ſuperlatiuo, vt ſ. eo. §. at is. non n. tenet̃ de leuiſſima, vt ff. de pigno. actio. l. ſi cum venderet. §. venit. & l. ſeq. Accurſius.
** Hoc verū in pignore cōuentionali, ſecus in p̄torio vel iudiciali, in quo creditor ſolum de lata culpa tenet̃. l. p̄tor. §. eſt p̄terea. de bo. auct. iud. poſſ. Bart. l. j. ff. de pig. act.]
c ¶ Quā Scilicet exactā diligentiam.
d ¶ Fortuito caſu. Sed quis ꝓbabit hunc caſū? R̄ñ. creditor ꝓbat ſe amiſiſſe, vt C. de pig. act. l. ſi creditor. Item debitor ꝓbabit dolū vel culpā creditoré cōmiſiſſe, vt ff. de ꝓb. l. ī exceptionib. & l. quoties. § q. dolo. Sed tertio creditor ꝓbat caſū, ſi vult euadere, licet Bulgarus aliter diſtinxerit, vt no. d. l. ſi creditor Accur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ vera eſt prima determinatio per §. oīs. ꝙ naſcit̃ tunc, cum ſolone vel alio quolibet modo diſſolutū ſit pign⁹: nō tñ naſcit̃ ex ipſa ſatiſfactione, ſed ex cōtractu pignoris re jam antea celebrato. naſcitur ergo hodie, ſed ex contractu præ exiſtente. vt ibi declarāt Bar. & alij, ſi tamen exercendi ingenij gratia videre vis circa hoc, vide Fortu. in l. iuriſg. in prin. col. xxxi. ff. de pact]
** Adde duplicē eſſe pignoratitiā: vnā directā, quæ datur debitori ad repetēdū pignus ſoluto debito, vt hic: alterā cōtrariā, quæ dat̃ creditori, veluti ſi ei res aliena, vel alij obligata, data fuerit. l. Tutor. de pig. actio. itē pro expenſis factis in pignore. l. ſi neceſſarias. ff. eo. & in plurib. aliis caſib. de qb. late Neguſ. d. tract. iij. mēb. vij. par. nu. xiij. & plurib. ſeq. & has duas ſpecies act. pignorat. tangit ēt gl. j. d actionib. §. actionū. ver. pignoratitia.]

¶ Adde, ꝙ ordo ꝓbōnis eſt iſte, ꝙ primò dēt cōſtare ré, q̄ perii, fuiſſe penes illū, à quo petit: & ſi cōuētus negat, onus actori incūbit: néc pōt actor aliá à reo ꝓbōnem exigere, q̄ iuramēti. Hoc conſtito, vera, & cōis eſt rñſio glo. ꝙ onus ſpectat ad creditoré. d. l. ſi creditor. ſiue ſit actor, ſiue reus. Probata igit̃ amiſſione, cū dolus non præſumat̃, clarū eſt illius ꝓbōnem incumbere dicenti. de culpa autē diſtinguendū eſt, vt per Bar. in l. ſi quis ex argētariis. §. an verò. ff. de eden.] SYL.
e ¶ Securum eſſe. Repete placuit.

¶ De verborum obligationibus.

Cōtinuatio ¶ Iſta rub. continuat̃ ad præcedentia, vt patet in textu. ſ. de obl̄o. in ti. Aret.

Diuiſio

V Erbis. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quatuor partes. Primò ponit qualiter obligatio verbis contrahitur,

trahitur, & quæ actio ex ea resultet. Secundò quibus verbis olim & hodie concipiť. Tertiò, quot modis stiplõ fieri põt. Quarto, illud per exẽpla declãt. Secũda ibi, in hac re. Tertia ibi, Omnis stiplõ. Quarta ibi, Pure veluti.

interrogatione[a] & rñsione. cũ quid dari fieri ve[c] nobis stipulamur.[d] ex qua[e] duę proficiscuntur actiones, tam condictio[f] certi, si certa sit stipulatio: quã ex stipulatu,[g] si incerta[h] sit: quę[i] hoc nomine inde vtiť, ꝙ stipulum[k] apud

SYL. ¶ Verbis obligatio. Casus in declaratione simpliciũ terminorum non figuratur nisi literalr. No. ꝙ ad essẽtiam stiplõnis requirunť verba interrogantis & rñdentis. Item, ꝙ in stiplõnem deduci põt non solum datio, sed factũ. Item, ꝙ ex stiplõne certæ rei oritur certi condõ: incertæ vero, actio ex stipulatu. Item, ꝙ stipulatio dr̃ à stipulo, qđ apud veteres significat firmum.]

a ¶ Ex interrogatione. s. præcedente, & rñsione sequente, vt hic, & C. de vsur. l. j. aliàs non valeret.

SYL. ¶ Sunt. n. hæc formula stipulationis: primò, iterrogatio & rñsio: scdo, ordo. s. vt interrogatio præcedat: tertiò, verborũ auditus: quartò, intelligẽtia verborũ. s. consensus, qui est basis & fundamentũ oĩum contractuũ, probantur hæc oĩa ex tex. nostro, & ex l. j. ff. eod.]

* ¶ Adde sm̃ Alcia. lib. viij. Parer. c. ij. ꝙ licet nostri Doct. vnam tantũ speciẽ ponant obligationũ, quæ verbis cõtrahuntur, illã. s. quæ oriť ex stiplõne: Caius tñ lib. Instit. ij. aliam addit, quæ dictio dotis vocatur, quæ hodie abolita vr̃. Affert & tertiam, quæ ex iureiurando oritur, quod libertus patrono pręstat, cum donũ, munus operã daturũ se iurat: quam tñ subiicit non tam verborũ solennitate, q̃ religione confirmari.]

b ¶ Dari. s. certũ, qđ appareat qđ. quale, vel q̃antũ sit in oblõne, vt ff. eo. stipulationũ quædã certæ. & l. seq Accur.

c ¶ Fierive. Vel ẽt non fieri, vt ff. eo. vbi aũt §. id quod. & ĩ. eo §. fin. Accur.

SYL. ¶ Adde satis fuisse dicere, dari fierive: qa facti applõ cõphẽdit ñ facta. l. ij. §. itẽ si i facto. ff. e. late Dec. ĩ l. id ꝙ n. ij. đ re. iu.

d ¶ Stipulamur. Est autem stipulatio verborum conceptio, qua aliquid dare vel facere promittimus &c. ff. eod. l. ij. §. stipulatio.

e ¶ Ex qua. s. obligatione verborum.

f ¶ Condictio. s. certi generalis: de qua dic vt s̃. tit. j. diximus circa princip. Itẽ & Triticaria locum habet, vbi petiť certum vel incertũ, nisi petať pecunia numerata, vt ff. de tritica. l. j. — Cõdictio triticaria

g ¶ Ex stipulatu. Si autem incertum quid mihi debeatur, non ex stipulatione, sed ex alio cõtractu, agitur condõne incerti. nã dico, ꝙ est propriũ nomen actionis, vt ff. de condi. indeb. l. sed & si me. §. j. vbi de hoc notaui. Accur.

h ¶ Si incerta. nisi in casu, vt C de rei vxo. actio. in prin. Sed quid si promitto aliquid in genere? Rñ. non valet: nam dando muscam liberarer. Oportet. n. ꝙ aliqua certitudo ibi sit, vt homo, vel equus, quæ certis finibus contineatur, aliàs non valet, vt ff. eod. l. ita stipulatus. in prin. & ff. de iure do. cum post. §. gener à socero. Accur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ q̃uis doct. excipiant certos casus, puta studij, dotis, alimentorũ, & intelligant incerta valere, male sentiunt. Ex quo n. secundum qualitatem regionis & personarum dispositum est iam à iure hæc deberi, non sunt omnino incerta illa incertitudine, quæ vitiat: sed sunt incerta incertitudine, quæ certificari potest. quod nota.]

i ¶ Quæ. s. stipulatio.

K ¶ Stipulũ. Alludit vocabulo. sic. s̃. de testa. in princ. & ff. de acquir. pos. l. j. in princ. nam nomina consonantia debẽt esse rebus, vt s̃. de do. §. est & aliud.

SYL. * ¶ De etymologia verbi stipulatio, vide, Alci lib. j Parer. c. xxxix. * qui mauult hic legere, ἀπὸ τοῦ στιπτοῦ, hoc est firmo & solido. quid enim (inquit) cõe habet stipes seu truncus cũ contractu?

* ¶ Sed Iustinianus potius deducere voluit à verbo stipulo; secutus Iuliũ Paulum Iurisconsul. qui libro sententiarũ c. viij. ita scriptum reliquit: Obligationum firmandarum gratia stipulationes inductę

inductæ sunt, quæ quadam verborũ solennitate concipiuntur, & appellatæ, quia per eas firmitas obligationum constringitur. Stipulum enim veteres firmũ appellauerunt, hæc Paulus. Varro autẽ stipulationẽ, à stipe. i. pecunia deducit: quam etymologiam. Festus ẽt probat, dicens, stipem esse nũmum signatum, testimonio, est & id quod datur in stipendium militi, & cum spondetur pecunia, quod stipulari dicit.]

Inuestituræ forma.

a ¶ Firmum. Nam & baculum vel stipitem paleæ dabat vnus alteri pro inuestitura, vt hodie fit in Marchia sed in Lõgobardia bibunt: alibi per mã tellũ inuestiũt. sic. ff de pac. l. j. §. j. Accu.

* ¶ Adde, quod inuestitura est præcedentis actus confirmatio, Dyn. in regu. beneficium. de reg. iur. in vj.]

ADDITIO. Ista tamen inuestitura non est necessaria de iure ciuili sed de consuetudine sic. Idem in beneficialibus de iure canonico, per eam tamen possessio non acquiritur, vt hic per docto.

veteres firmum [a] appellabatur, forte a stipite descendens.

¶ Olim requirebatur quædam solennitas in stipulatione, quæ hodie est sublata: nec refert ex qua lingua fiat interrogatio & responsio, dummodo se intelligant. h. d. Aretin.

¶ In hac [b] re olim talia verba tradita fuerunt: Spondes? spondeo. promittis? promitto. fide promittis? fidepromitto. fideiubes? fideiubeo. dabis? dabo. facies? faciam. [c] Vtrum autem Latina, an Græca, vel qualibet alia lingua [d] stipulatio concipiatur, nihil interest: scilicet si vterque stipulantium [e] intellectum eius lin-

SYL. ¶ In hac re. Catus figurari non solet in l. corrigente. Erat enim ratio dubitandi ius antiquum: iuris autem noui dispositio ideo inducta est, quia quamuis verba sint de substantia stipulationis, satis est, quod sint talia: quæ deseruiant intentioni contrahentium, siue vnius sint, siue diuersæ linguæ. Nota, quod verba stipulationis possunt concipi qualibet lingua, quam contrahentes intelligant, quod intellige siue per se, siue per interpretem. l. j. in fi. ff eod. Item, quod diuersitas linguæ non vitiat stipulationẽ. Item, quod contrahentes aliena lingua stipulari possunt. Item, quod verborum solennitas sublata est. Item, quod in eis attendi-

tur mens & intentio contrahentis idoneis verbis expressa.]

b ¶ In hac re. Scilicet stipulatione contrahenda.

c ¶ Faciam. Quæ omnia dici debebant in stipulatione, vel aliqua de his. sic supra de singu. reb. per fideicõmiss. relict. § fin. Sed hodie vel vnum ex his, vel etiã aliud dũmodo aptum, sufficit, vt j. eod. §. sed hæc. qui continuari debet cũ isto. §. vel olim per idem fiebat respõsum, hodie etiam per aliud.

d ¶ Lingua, Vt Assyria, Latina, Græca, vel alia, vt ff. eod. l. j. §. fin.

ADDITIO. Dummodo se intelligant: aliàs erit necessarius interpres. Idem in Teutonico, cuius lingua non intelligitur, quia iudex eum interrogabit per interpretem. Et si ipse iudex & notarius vel etiã notarius solus sit interpres, sufficit. Immo ipsius scriptura vel instrumẽtum faceret fidem etiã cõtra nuncium vel testem dicentes aliter denunciasse vel deposuisse quàm scriptum sit. & hæc vera in iudicijs ciuilibus, secus in criminalibus, vt Ang. hic.

e ¶ Stipulantium. Proprie & improprie dr, sic in auth. de æquali. do §. j. collat. vij. & sic improprie etiam promittens dicitur stipulari, vt hic, & ff. de condi. in deb. l. si non sortem. §. si decem.

¶ Adde, quod æquiuocat gl. quia secundum Grãmaticos, stipulor, est verbum commune, & æque proprie pro promitto accipitur: Iuue. Quantum vis stipulare. & protinus accipe quod do. & Sueto. li. iiij. Prætorũ, Lætoria, quæ vetat minorẽ xxv. anni. stipulari. Plau. Nisi dolo malo stipulatus sis. quod rõne manifesta SYL.

proba-

probatur, quia si stipulatio est interrogatio & rñsio simul iuncta, quare non tam bene debet dici stipulator promittens, sicut interrogans, cum in ea vterq; sit agens, *& idem videtur Fortu. in l. iurisgentium. in princi. col. xx. ff. de pact.]

a ¶ Sed hæc. quæ diximus s̃. eo. §. in hac.

b ¶ Constitutio. vt C. de contrahen. & commit. stip. l. omnes.

c ¶ Sensum. aliàs consensum s. verbis expressum ab vtroq; , & in continenti, vt ff. eod. l. j. in prin. & §. qui præsens. & §. siquis ita interroget. licet verba inutilia fuerint inserta, vt ff. eo.

guæ habeat: nec necesse est eadem lingua vtrũq; vti, sed sufficit congruenter ad interrogata respondere quinetiam duo Græci Latina lingua obligationem contrahere possunt. Sed hæc solennia [a] verba olim quidem in vsu fuerunt: postea autem Leonina constitutio [b] lata est, quæ solennitate verborũ sublata, sensum [c] & consonãtem intellectũ ab vtraque parte solum desiderat, † licet quibuscunq; [d] verbis expressum † sit.

quæ extrinsecus. aliàs si diceres verba expressa non exigi, non differret ab ijs cõtractibus, qui consensu contrahuntur, vt j. de oblig. ex cõsensu. j rñ. Accursius.

d ¶ Quibuscunq;. Habilibus tñ ad hoc. Quid. n. si dicam, a, & velim repræsentare, promittis, tu dicas, b, & velis repręsentare, promitto, non valet, vt ff. de consti. pec. quiautem. §. fi. & l. seq & ff. de mune. & ho. vt gradatim. §. & si lege.

Stip̃ro fieri dẽt verbis aptis

¶ Adde, q̃ rõ est, quia tunc constaret solo consensu stipulatio, quæ tñ verba requirit. s̃. eod in prin *& ista gl. communiter recipitur á doct. ſm Ias. in l. j. §. eadem. col. j. ff. eod.]

SYL.

¶ Omnis stipulatio. Casus. non figurat̃ quia termini sunt, & clari. ideo autem cũ adijcitur dies, nisi elapso toto die nõ petitur, quia dilatio fuit adiecta fauore debitoris, cui suũ ius auferri non debet, peteret̃. n. plus tẽpore. §. plus. j. de actio. Not. diuisionẽ qualitatũ ipsius stipulationis respicientium causam formalem ipsius. Item, q̃ pura est, quæ neq; diem, neq; conditionem hẽt. Item, q̃ ex stipulatione pura statim orit̃ oblĩo & actio. Item, q̃ stipulatio in diem est, quæ hẽt diem appositũ gratia differendæ solutionis. Item, q̃ ex stipulatione in diẽ obligatio statim nascitur, non rñ potest effectualiter intẽtari, nisi totus dies præterierit.]

SYL.

¶ Stipulatio vbi est pura, statim potest peti: si vero est ĩ diem, nõ põt peti, nisi prætereat tota illa dies. Aret.

¶ Omnis stipulatio, aut pure, aut in diem, aut sub cõditione fit. Pure, veluti, Quinque aureos dare spondes? idq́; confestim [e] pe-

e ¶ Confestim idest statim, vt ff. eo. l. cum qui calendis. §. fi. & hoc nisi rõne loci sit in diem, vt. j. eod. §. loca.

¶ Hæc tamen respectu conceptionis verborum est pura, licet inspecta mente & sententia sit in diem. d. §. loca.]

**Dictum gl. de tacito tempore ratione loci haber locum etiam respectu fideiussoris. l. si testamento. §. fi. & l. si vt proponitur. de fideiuss.]

¶ Vel rõne rei, q̃ adhuc nõ est in rerum natura, vt j. de exce. §. antep. & ff. e, ĩterdũ in prin. (i) & ff. de cond. & demõ. l. j. §. fi.

** Adde, ex qualitate actus q̃nq; tẽpus tacite intelligi. Et ideo siquis promittit dotem puellæ, tacite intelligitur, cũ erit nubilis ętatis, vt hic ait Christ. Porc per l. qui filium. vbi pup. edu. deb. q̃d alijs pulcherrimis exemplis ostendit Deci. l. in omnibus, oblig. de reg. iu.] Sed ad q̃d fit promissio, cũ nõ incontinenti soluitur? Rñ non est sic praue intelligendũ verbum, confestim, vt veniat statim cũ sacco paratus, vt ff. de solu. q̃d dicimus. sed aliquod spatiũ puta x. dierum dandum est, vt. j. de inuti. stip. §. fin. & ff. de consti. pecu. promissor. Sic ẽt fere vbiq; consuetudo interpretatur, vt infra x. dies

fiant

† aliàs quibuscunq; tãdem verbis expressũ sit
† aliàs est

Obligat' puræ an possit statim conueniri.

SYL.

fiant præcepta à Potestatibus, quę est bona legum interpres, vt ff de leg & senatuscon. l. si de interpretatione. & c. cum dilectus. extra de consue.

¶ Adde, q hæc glo. falsa est in taxatione x. dierũ: verius loquit̃ glo. in §. fina. j. de inuti. stipu. arbitrio. n. iudicis statuit̃. l. ratũ. ff. de solu.]

ADDITIO.

Non est tñ ibi nata actio vel obligatio: qa cum sit incertũ, an fructus nascantur vel non, dies, quæ tacite inest habetur pro condõne, vt l. j. ff. de condi. & demon. Angelus.

ti pōt In diē, [a] cum adiecto die, quo pecunia soluat̃, stipulatio fit: veluti, Decē aureos primis [b] calēdis Martiis dare spondes? Id aūt, quod in diem [c] stipulamur, statim quidem debet̃: sed peti prius, q̃ [d] dies venerit, non pōt. [e] At ne eo [f] quidem ipso die, in quē stipulatio facta est, [g] peti potest: † quia totus is dies arbitrio soluentis tribui [h] debet.

Stip. poterit fieri sub cõditione.

a ¶ In diem. Scilicet fit stipulatio. Sed nũquid stipulatio est actus ciuilis? Rñ. sic, vt. j. de actio. §. de constituta ergo non dẽt recipere diem. nec ẽt conditionem, vt ff. de re. iu. actus. Sed dic, q hic actus ibi nõ cõputat̃: sic in nouatione, vt dr̃. ff. de nouat. l. nouatio. Et illa regula, actus. habet locum in suis numeratis casibus.

* ¶ Pro intelligencia. d. l. actus. lege quæ ibi scribit Decius.]

¶ b Primis. superflue hoc dr̃. ff. eo. cũ qui calendis. in prin.

In diē & ad diē teneri differunt.

c ¶ In diem. Aliud si ad diem: nam tũc vsq; ad diē tenet̃. & non post, vt ff. d act. & oblig. l. obligationũ fere. §. j. & dic, q idem est dicere, ex die, quod, in diem, vt d. l. in princ. & hic.

d ¶ Prius q̃. Nam cessit, sed non venit dies: quod dic vt ff. de verb. sign. cedere.

e ¶ Non pōt sic. ff. si cer. pet. certi condictio. in princ. & si petat, repellitur per exceptionem, vt. j. de excep. §. præterea.

** Adde ſm Alcia. in d. l. cedere. q ĩ obligatione in diē expressam receptior est opin. ante diē & oblonem & actionem ortã esse, sed obstare exceptionem, cui⁹ snĩæ illa est rõ, q tempus adiectum, ipso iure effectum obligationis nõ tollit d. l. obligationum. §. placet.]

SYL. ¶ Hanc gl. disputatiue reprobat Fortu. in l. item quia col. ix. in prin. ff. de pact.]

f ¶ Ne eo quidem ipso, Nisi ab initio sic dicat, Hodie dare spondes? quo casu pura est, vt ff. eod. liber homo. §. decem. sed si est pura, ergo peti non pōt an x. dies, ita. n. determinat̃ verbũ, cõfestim. ĩ. eo. §. omnis. & in d. l. ff. eo. liber homo. dr̃, q eadem die, ergo male. Sed ibi expressa est dies.

Confestĩ determinat̃ p x. dies.

SYL. ¶ Adde glo. verã, qa in dubio talis adiectio nõ vr̃ apposita gr̃a differendæ solonis, sed repræsentandæ pro missionis, aut solonis accelerandæ. d. § decẽ secus. si aliter de mente constaret, vt dicit ibi Bar. & sequuntur doct.]

† Cõcor. tex. in §. appellantur. inf. de excep.

g ¶ Facta est. s. vt soluatur.

** Adde, q regulariter cũ simplr̃ de aliquo die actum est, intelligit̃ de die naturali xxiiij. horarũ, vt docet Tiraq. post alios ĩ tract. d retrac. legn. §. j gl xj. nu. 7.]

h ¶ Tribui debet. Hic no q. de facto. Iudex statuit terminũ peremptoriũ partibus ad audiendã snĩam: puta diem Iouis: vna partiũ non veniente eadem die q̃ro qñ debeat ea snĩa ferri, an die statuta, vel sequenti? Et vr̃ q nõ die statuta: quia, vt in contractibus, tota illa dies vr̃ sua, vt hic. & pro hoc est. ff. de fer. l. more Romano. per quã legem ẽt si media nocte venisset, satis sufficeret. vñ patet, q ea die ferri non debuit. Item aliã rõne, quia post peremptoriũ debet eã partem absentẽ citare iudex, vt ff. de iudic. l. & post edictũ. & inter vnam citationẽ & aliam debet esse spatiũ decem dierũ olim, vt ff. de iud. l. per interuallum. hodie xxx. dierum, vt in authen. de liti. §. omne. coll. viij. & secundũ cõsuetudinẽ Bononien. vnius diei. Vnde patet, q in die peremptorij non debet ferri. Sed in illa. l. & post edictum. exponit̃, debet. i. potest. Item vr̃ econtra, q in die peremptorij debeat iudicari, vt C. qñ puo. nõ est necess. l. cũ non eo die. Item si sit ita prope sero, vt certũ sit eam partem amplius nõ posse venire, debet iudicare in die peremptorij, vt ff. de verb. obl. l. cum stipu-

Snĩa die pfixa dẽt ferri etiã absẽte altera partium.

stipulatus sum mihi à Proculo. & l. liber homo. in fi. Et est verior opinio.

SYL. ¶ Adde hoc esse hodie expressum in ca. consuluit, de offi. deleg. & tenent communiter doct. in d. §. decem.]

¶ Sed tamen post vesperas statim, vel in ipsis vesperis debet ferri, vt in auth. de iudi. §. sedebunt. coll. vj. sed nec innocte debet ferri snīa: & ita paulopost excessum vesperarum debet iudicari. Et ita quidã electi, ad quoddam consilium de facto iudicauerunt.

bet. Neq; enim certũ est eo die, in quẽ ꝓmissum ẽ, datũ [a] non esse, priusq̃ [b] is præterierit.

¶ Stipl'o annua quo ad q's viuet, pura & ppetua est: sed post mortẽ stipulatoris obstat exceptio hæredis Are.

¶ At si ita stipuleris, Decem aureos annuos, [c] quoad vi-

SYL. ¶ Adde, ꝙ ita cõiter tenet in d. c consuluit & in d. §. decẽ. nisi accẽdant tria luminaria. ſm Bar. in l nõ minorem. C. de transa. vbi quid ī interlocutoria, de qua Ang. hic ẽt, ꝙ ferri potest de nocte.]

*¶ Adde, ꝙ aliud est in contractibus, nam etiã noctu fieri possunt. l. non minorem. C. de transactio.]

a ¶ Datum non esse. i. non est hoc verũ incommutabiliter.

b ¶ Priusq̃ vt. ff. eo. quicquid. §. fin. & de pig. actio. si necessarias. §. si annua.

Hoc ptinet illud Spurinæ aruspicis de fato. C. Cæsaris venisse, nõ pterijsse idus Martias, de quo meminit Suet in C. Iulio Cæsare. & Valerius. lib. viij c. xj.

SYL. ¶ At si ita stipuleris. Casus. Proponebat stipl'one hoc mõ ꝯctã: Promittis x. ãnua quoad viuã, qrebat an talis obligatio pura esset, & ad hẽdẽ trãsiret, & videbat cõ dõnalis vltra primũ annũ, sicut & sunt legata. l. ī singulos. ff de ann leg. & ꝙ ad hẽdẽ nõ trãsiret, vt ibidẽ; ꝯtriũ tñ decidit ea rõne, qa ex quo statuim⁹ ad tps vitæ, nõ pterit⁹ peti: qa ita cẽset tacitæ cõuẽtũ, ne post tps petat. trãsmittit ergo obligatio, qa tps nõ ẽ mod⁹ tollẽdę obl'onis. l. obl'onũ fere. § placet. ff. de act. & obli. sed dat exceptio ex tacita cõuẽtione, vt dixi. quare aũt sec⁹ sit ī legato, videbim⁹ ī gl. No. ꝙ stipl'o annua puta ẽ, qa tps ap ponit grã multiplicãdæ obligatiõs. liẽ ꝙ licet stipl'o annua limitet tpe vitæ stipulatoris, tñ ipso iure ẽ ppetua, & trãsit ad hẽdes. Itẽ, ꝙ obl'o nõ põt limitari tpe. liẽ, ꝙ quis ipso iure transeat ad hæredes tñ de æquitate datur exceptio.

c ¶ Annuos. aliud si dixeris, singulis annis. Nã primo casu in initio cuiuscunq; anni, scdo in fine cõmittit stipulatio: qa sic est in legato sic relicto, vt. C. qñ dies leg. l. j. & ff. qñ dies leg. ced l. nec semel. vnde versus: Annua si debes, tunc respicies caput anni. Anno si debes, in fine teneberis anni. vt dices j. de inuti. stip. §. qui hoc anno. & ff. eo. l. qui hoc anno. — Promissor ad annuos & singulis annis differunt.

SYL. ¶ Rõ est, quia in primo casu tps non apponit gratia solutionis differendæ, sed ad multiplicandã obligatiõnẽ: in scdo verò tps apponit gratia differendæ solutionis. Excipe tñ à primo casu relictũ respectu certæ necessitatis, d. l. nec semel. §. si in habitatione. Itẽ relictũ fructuum vel pecuniæ ex fructibus percipiendis. l. Firmio. §. pater. ff. qñ dies leg. ced.]

¶ Sed nunquid est vna stipl'o, vel plures? R̃ñ. vna est, vt. ff. eo. si Stichum. §. j. licet legata sic relicta sint plura, vt ff. de do. cau. mor. l. senatus. §. fin. Sed quæ est rõ? R̃ñ. quia semel in stipl'one inspicit conditio stipulantis vt si sit filius, acquirat patri: & vna est actio, vt. ff. eod. si filius. sed in legatis pluries consideratur. s. singulis annis, cũ singulis annis cedat dies legati, & plures sint actiones, vt. ff. de ãn. leg. l. cũ in annos. & qñ dies leg. ced. l. cum in annos Sed M. dicebat hanc esse differentiam: quia in stipulatione est vna verborum conceptio: sed quantum ad rei veritatem plures sunt, sicut legata: & facit pro eo. ff. eod. pluribus. §. j. Sed ibi certe per alia verba fuit factũ. s. p hæc, annũa bima trima die. vel dic, ꝙ ibi quorũdam sententia recitatur. Nec obst. ꝙ vna est conceptio, nam & in legato vna est conceptio.

SYL. ¶ Adde, quòd rationes differentiæ assignatæ in gloss. sunt potius illationes: vnitas enim actionis est effectus vnitatis·

uam,[a] dare ſpõdes? & pure [b]facta obligatio intelligitur, & perpetuatur:[c] qa ad tempus non poteſt deberi: ſed hæres petendo, pacti exceptione ſummouebitur.

tatis ſtipulationis, non ratio. Vnde ab alijs aſſignatur ratio, quod cum ſtipulatio pendeat a conſenſu duorum, eſt firmior, & nõ ita multiplicabilis, ſicut legatum: ſicut uidemus debilius legatum, quod ef ficitur caducum per mortem legatarij: quod non eſt in ſtipulatione. Vel qa legata dãtur ob benemerita. l. nec adiecit. ff. pro ſocio. & regulã tur a mente teſtãtis: quæ uidetur eſſe, vt hic habeat, donec viuit, & nõ ultra: & ideo ſubeſt conditio, ſi uiuat: ſecus in ſtipulationibus, vbi nõ merita, ſed ſonus verborum attenditur. l. quicquid aſtringendæ. ff. de verborum obligatio. vel quia in legatis ĩ dubio fit interpretatio pro hærede contra legatarium, in ſtipulatione contra promiſſorem. l. veteribus. ff. de pactis.
* Alciat. autem lib. parad. j. cap. xv. ait, in ſtipulatione quàm maxime verba operari, in legatis voluntatem & præſtationes: quo circa cum ſtipulationis verba ita concepta ſint, vt vnum dictum vnamve formam comprehendãt, merito vna eſt ſtipulatio: in legatis verò non verba, ſed præſtationes, quæ plurimæ ſunt, & voluntas, quæ multas dationes ordinauit, conſiderantur.]

a ¶ Quoad viuam. i. donec viuam.

b ¶ Pure facta. ſ. rõne primi anni: ſed ratione ſequentium eſt in diẽ quo ad quid, qa ante annum non debet̃, & conditionalis quo ad aliud: nam aſs non debetur, niſi uiuam, arg. ff. eo. l. hoc iure. & l. in illa. Vel dic, ꝙ eſt pura abnegatiue, ideſt non conditionalis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ gl. eſt falſa, qa ſi illa verba facerent conditionẽ, ſequeret̃, ꝙ obligatio, qua poſt mortem ſtipulatoris tenetur ꝓmiſſor ipſo iure hrdi non poſſet naſci. eſt ergo conditionalis inſpecto effectu propter æquitatem pacti.]

c Perpetuatur. i. donec viuat. ſic. ff. ꝓ ſoc. l. j. ſecundum quoſdam. immo dic per omnia ſecula etiam poſt mortem: nam tempore non tollitur obligatio ipſo. ſ. iure, (i) vt ſequitur. & ff. de acti. & obli. l. obligationum fere. §. placet. & ff. de ſerui. ſeruitutes. ſed per exceptionem, vt ſequitur. ſed hæres petendo &c. & ff. de actio. & obliga. l. obligationum. fere. §. placet. & ff. de ſerui. l. ſeruitutes.

¶ Stipulatio collata in aliquem futurum euẽtum incertum eſt conditionalis Areti.

¶ Sub cõdõne ſtipulatio fit, cũ ĩ [d]aliquẽ caſum differt[e] obligatio: vt, ſi ali-

ADDIT. (i) Niſi expreſſe vel tacite ex ſtipulantis paupertate ꝓ alimentis deducta cenſerentur: & ita ſm Bar. põt ſaluari gl. in l. ſi Stichũ. §. hmõi. ff. eod licet ſit magna diuinatio. Vel dic, quòd quoties agit̃ de multiplicanda obligatione, infinitas eſt euitanda, vt l. fideicõmiſſa. §. ſi decem. ff. de le. iij. Ange.

¶ Sub cõdõne. Casus nõ figurabit̃ niſi lr̃aliter, qa eſt declaratio nouiſſimi termini, in quo nulla eſt difficultas. Not. ꝙ in ſtipſone cõdõnali obligationis natiuitas differt̃ in euentũ cõdõnis Item, ꝙ ſtipulatio conditionalis eſt illa, quæ differt̃ in aliquẽ caſum futurũ vel non futurũ. & ꝙ fit per cõiunctionem, ſi. SYL.
* ¶ Adde, ꝙ ſtipulatio dicitur committi, cum ex ea agi poteſt, & peti quod in ſtipulationem deductum fuit.]

d ¶ In aliquẽ caſum. i. in aliquã fortunam inopinatam, vt poſſit ſe habere ad eſſe, & non eſſe, quod in futuris uũ eſt, vt j. eo. §. conditiones.

e ¶ Differtur obligatio. Nam ante euẽtum cõditionis obligatio ceſſat, vt ff. ſi certum petatur. l. non omnis. & ſic ea pendente non eſt debitor, ſicut nec hæres ſub conditione inſtitutus interim eſt hæres, vt ff. familiæ erciſcundæ. ſi maritus.

¶ Adde, ꝙ nec pure inſtitutus dicitur hæres ante aditam. l. hæres quandoq;. ff. de acquir. hære.] SYL.

Argu. contra. C. de cōsti. pec. l. ij. in eo quod dicit conditionale debitum posse constitui: qd nō posset, nisi eēt debitum, vt ff. de consti. pe. l. j. Sed dic, q̄ sufficit debitū spe. Itē nec illud interim debeť, vt ff. de consti. pec. id qd. Itē arg. cō tra. ff ex qb. cau. i poss. ea. l. in possessio ne & ff. d ver. sig. l. credito res. Sed rōne spei credito res dñr, vt j. e. §. ex ɔdōnali. * Adde tex. in l. ɔdōnales. & seq. d ver. si. & l. is cui. d a ctio. & oblig. post euētū tñ ɔdōnis censenť vsq; à principio credito res fuisse, qa ɔdō retrotrahiť in ɔ̄tibus qd in legatis regulariter nō est, Alc. I l. creditorum de ver. signi.

qd factū fuerit, vel nō fuerit, cōmittať stiplo: veluti, si Titius Consul fuerit factus, quinque aureos dare spondes?

¶ Conditio negatiua impletur morte hoc dicit.

¶ Si qs ita stipuleť Si [a] in Capitolium nō ascendero, dare spōdes? [b] pinde erit, ac si stipulatus eēt, cum† morietur, [c] si bi dari.

¶ Stipulatio cōditionalis trāsmittiť ad hæredes. Are.

¶ Ex cōdōnali stipl̄one tm̄ † spes [d] est debitū iri: eāq; ipsam spē ī hr̄dē† traſ mittim⁹, [e] si pri⁹ q̄ cōdō extet, mori nobis contigerit, [f]

Creditor pprie qs dicatur. ADDITIO. Improprie tñ, pprie aūt creditor ē, q fidē alteri⁹ credēdo secut⁹ est: & ita intelligiť statutū de eo, q credidit faciēs mētionē, secus si de creditore sim pl'r. quia intelligitur quōcunq; alium habeat obligatum, dummodo non in diem vel sub conditione. Ange.

S Y L. Siqs ita. Casus. Quærebatur, si promiſ sum sit, si nō ascēderis Capitolium. qñ hęc cōdō verificareť. & videbať q̄ in vita, q̄ primū ascēdere potuit, & nō ascendit, qa vr̄ eius animi eē. cuius cōtrarium rñdeť, qa cū sit in ptāte mea quotidie ascēdere, nō pñt verba stipl̄onis verificari: nisi secuta morte: & iō est, ac si pmiſ sum esset, cū morieris. No. summa.]

a Si in Capitolium non ascendero. s̄. posuit in affirmatiua conditione, nunc in negatiua tantum.

b Dare spondes. s. v. aureos, vel aliquid aliud.

c Cum morietur. Similes sunt istæ duæ stipl̄ones, in hoc, quia mortuo stipulante in vtroque casu cōmittiť, vt hr̄des agāt: nā pōt obligatio ab hr̄de sic incipere, vt C. vt act. ab hr̄d. & ɔtra hr̄d. l. i. dissimiles in hoc, qa prima ɔdōnalis. se cunda in diē, ouē diē certū est euenire, vt ff. de ɔdi. indeb. nā si. licet nesciamus qñ, vt ff. de cond. & demon. l. j. & in authen. de nup. § deinceps. colla. iiij.

Adde, q̄ nō est intelligenda í diē, vt s̄. eo. §. oīs. sed ī diē īcertum: quia alias diceret nata obligatio & actio, quod est falsum. l. dies incert⁹. ff. de condi. & demon. S Y L. † alias moreref.

Ex cōdōnali. Casus. Quęrebať, an stipulatio ɔdōnalis pmoriēte stipulatore, añ ɔdōnis euētū trāsiret ad hr̄des. & videbať q̄ nō, qa cū ante euentū ɔdōnis nō sit nata nec obligatio, nec actio, nō vr̄ posse ī aliū transferri, qd q s nō hēt. l. nemo pl⁹ iuris. ff. de reg. iu. maxime cū hoc videam⁹ ī legatis, vt pmoriēte legatario nō transmittať spes legati ɔdōnalis. l. j. §. finaūt sub ɔdōne. C. de cad. tol. ɔ̄rium deciditur ex rōne posita in glos. in ver. contigerit. quæ communiter approbatur, quanuis & aliæ assignētur. No. quòd spes futuri debiti ex contractu conditionali transmittitur ad heredes.]

S Y L. † Cōtra. l. cōdōnales. ff. de ver. sig. † Sic econuerso, si promiſ. sor pēdēte cōdōne moriatur eius hrs remanet obligat⁹. l si quis. Titi⁹. ff. eo.

d Spes est. non autem cessit vel venit dies: sed in pura statim cedit & venit, ff. de verbo. signi. cedere. sed in illa, quæ est in diem, statim cedit dies legati, sed non venit. s̄. eo. §. in diem. Diē cedere, & venire, diff. ferunt.

e Transmittimus. Sic. C. de ijs qui ante apertas tabulas l. j.

f Contigerit. Sed quare legatarius conditionalis legati spem ad hæredem nō transmittit, vt C. de ca. tol. §. finautem? Rñ. in stipulatione interuenit factum stipulātis volētis sibi prospicere, & sic hęredi, vt ff de proba. l. si pactum. quod non est in legatario, cuius nullum factum interuenit: & eodem modo rñde in hæreditate conditionali. legatari⁹ condōnalis legati spē non transmittit.

Circa

¶ Circa hanc rationem vide Deci. in l.j.col.v.C.de pac.nu.xix. Alcia. verò.li. iij.de uer.signif.aliam affert rationem, quia scilicet firmius vnicuique acquisitum id censetur, quod propria ope cõsecutus est, quàm quod alieno beneficio adipiscitur, gloss.l.j. C. si aduers. vend.]

¶ Loca etiam inseri. Casus. Quia ex pura stipulatione statim agi potest. §.omnis. ĩ. eo. dubitabatur, an si in pura stipulatione sit adiectus loc⁹, quo dari praestari ve qd debeat per hoc impediatur natiuitas obligationis & actionis. & videbatur, ꝙ non, qa (vt dicit hic tex.) pura est: dicit tamen contrarium ratione assignata in text. non enim est verisimile contrahentes voluisse impossibile. l.non solum.de actio. & obli. iõ coniectura fit, ꝙ voluerũt inesse tacite tp̃s, quo ad locum perueniri possit. Et hinc est, ꝙ si promisi dare hodie Carthagini, quia mens apparet vitiatur rõne impossibilitatis. No. summa.]

† aliás Carthagine.

† Sic & Paulus. l. interdũ. §. eo.

a ¶ Loca etiam. Non solum conditio, vel dies.

b ¶ Tempus Quod bonus iudex arbitratur: quod dic vt ff. eod. continuus. §. cum ita.

ADDIT. Nota, ꝙ licet in actibus iudiciarijs tempus itinerandi sit statutum certum, vt xx. milliarium singulo die, vt l.j.§.si quis cautio. (& dic. vt ibi per Barto.& docto.) tamen in contractibus non est determinatum, sed totum residet in pectore iudicis: qui multa debet considerare, & locum, & periculũ, & qualitatem personae, vt l. continuus. §.j. & ibi vide Barto.& Imo.ff.eodem. Ange.

¶ Locus solutioni adiectus afficit stipulationem in illã diem, qua verisimiliter possit ad locũ perueniri, & impossibilitas vitiat stipulationem. Ang.

¶ Loca a etiam inseri stipulationi solẽt: veluti, † Carthagini dare spondes? quae stip̃lo licet pure fieri videat̃, † tñ re ipsa habet tẽp⁹ b adiectum, quo promissor vtatur ad pecuniã Carthagini dandã. Et iõ si qs Romae ita stipulet̃, Hodie Carthagini dare spõdes? inutilis erit stip̃lo, cum impossibilis c sit repromissio. †

† i. rei promissę praestatio.

¶ Conditio de praeterito, vel de praesenti, nõ suspẽdit obligationem. Are.

¶ Cõdõnes, quę ad praesens vel praeteritum tp̃s referũtur, aut statim ĩfirmãt obligationem, aut omnino non differunt: veluti, Si Titius Consul d fuit; vel, Si Maeuius viuit, dare spondes? Nã si ea ita ñ sunt, nihil valet stip̃lo: sin autem ita se habent, statim valet. Quę enim per rerũ

c ¶ Impossibilis. Ratione enim impossibilitatis stipulatio vitiatur, vt infra de inutil. stipulationi. §. si impossibilis. nisi vterque haberet ibi procuratorem, & egisset quilibet cum suo, vt eadem die fieret solutio vt ff. eodem. l. finali. §. si inter eos.

¶ Adde hoc non procedere in contractibus bonae fidei, vel etiã stricti iuris habentibus naturam bonę fidei. l. insulam. §.j. ff. loca. l si mihi & tibi. §. siqs. seruos. ff. de leg. j. SYL.

¶ Conditiones. Casus non figuratur in notissima regula: nisi rationem dubitandi dicas esse ignorantiam nostrã, quę videtur suspendere quousque sciatur: quod tñ est falsum, qa conditio refertur ad veritatem rei, quae licet incerta nobis sit, legi tñ est certa. No. ꝙ conditio de pręsenti vel de praeterito falsa statim infirmat obligationem, sicut vera facit statim stipulationem validam. Item no. ꝙ certa in contractibus nõ suspendunt obligationem, dũmodo sint certa in rerum natura.] SYL.

d ¶ Consul fuit. sic. ff. si cer. pet. itaque. & l. cum ad praesens tempus. patet etiã in l. conditio. ff. de ver. obl.

naturā a sunt certa, nō morantur b obligationē, licet apud nos incerta c sint.

¶ Etiam facta p̄nt in stip̄lonem deduci: in quibus vtile ē adijcere pęnam, ne alias stipulator habeat probare inter esse Aretinus.

¶ Non solum d res ī stipulatum deduci possunt, sed ēt facta: vt si stipulemur aliqd fieri, vel non fieri: & ī huiusmodi stipulationibus optimum erit pœnam e subijcere,

Natura ē duplex.

a ¶ Naturā. Ergo nec futura morantur obligationem: nam etiam illa per rerum naturam certa sunt, vt ff. de iudic. sed & si restituatur. § si. contra. sed dic, q̄ aliud est esse certum per rerum naturam. i. per naturalē cursum naturæ: per quā sola præterita & pręsentia sūt certa: & ita hic accipit̄. & etiam illa futura certa sunt, quę non habent se ad vtrumlibet: vt, si moriar. nam & hæc non morantur oblōnē, vt ff. de cond. in de. nā si. & l. p̄ced. & seq. & ff. de noua. si pupillus. §. qui sub conditione. (i)

SYL. ¶ Adde, q̄ gl. est falsa, quia in diem incertum suspēdit. l. dies incertus. de condi. & demon. & l. quodcunq;. §. ij. ff. eo. quamuis videretur dicendum, q̄ promittendo, si moriar, ista sit pura, quia certum est me moriturum; promittendo, cum moriar, suspendatur obligatio, quia videtur facta adiectio causa differendæ solutionis.]

¶ Et aliud est in natura rerum. i. in sciētia Dei, in qua oīa, quæ sunt, vel fuerūt vel futura sunt, (teste Boethio) tanq̄ p̄sentia sunt. Item & alias, sunt mille anni ante oculos eius tanq̄ hesterna dies quę pręterijt. & dr̄ prima, natura naturata. sed secunda, natura naturans, qđ idem est, quod ipse Deus.

SYL. ¶ Adde, q̄ hanc glo. disputatiue reprobat Fortu. in l. iurisgentium. §. & ideo, xvj. col. ff. de pact.]

* ¶ Hic addi p̄nt quæ scribit Bart. in l. cum quidam. §. suum. de acqui. hæredi. vbi dicit, q̄ lex certa est de omni eo, de quo pōt esse certus homo, licet apud hunc vel illum hominem particularē id sit incertum: non ēt de eo, de quo solus Deus est certus, quale est id, quod pendet a futuro euentu, quia illud scit solus Deus. & de hoc est lex incerta.]

ADDIT. (i) Nota ex glo. conditiones in futurum collatas, quæ necessariam habent existentiam, non differre obligationem: quod verū limita, si proferantur per tale quid, quod tempus significat: promitto cum morieris. §. ita autem. j. de inuti. stip. Christopho.

b ¶ Non morantur. idest non suspendunt siue differunt. Accursius.

c ¶ Incerta sint. ff. de reg. iuris. l. in totum. contra. Solu. illa loquitur in ijs, vbi præsens solennitas exigitur, vt vij. testes in testamento, vt s̄. de testament. §. j. Vel loquitur in illis casib9, vbi certa sciētia & intellectus de præsenti exigitur in contractibus puris, vt C. de donation. nec ignorans. hic autem in conditionali.

¶ Vltima verior, & patet ex verbis. l. in totum. SYL.

¶ Non solum. Casus in notissima regula non ponitur nisi literaliter. Hoc tamen vnum aduertendum putaui, q̄ ideo pœna non apponitur in stipulatione rerum, quia ad ea præstanda cogitur præcise promissor: quod cum non sit in stipulatione factu vel non facti, * quia soluendo id, quod interest, liberatur. l. stipulationes non diuiduntur. ff. eodem.] vtile consilium est apponere. Nota etiam facta in stipulationem deduci: & dicuntur facta etiam non facta. Item, q̄ vtile est in his stipulationibus subijcere pœnam. ratio assignatur hic, & alia ponitur in l. fina. de præto. stipulatio. Item, quòd petenti interesse incumbit onus probandi quantitatem certam.]

d ¶ Nō solum. de stipulationibus, quæ in dando consistunt, hucusque diximus: nunc de ijs quæ in facto consistunt. Accur.

e ¶ Pœnam subijcere. Sic. s. consilium simile. ff. de præto. stip. l. fin.

Quan-

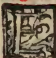
a ¶ Quantitas. ff. de arbi. l. non autem. contra. Solutio. non interest quò ad hoc, vt valeat compromissum: interest tamen: quò ad vtilitatem stipulationis.

secundum Ioannem Fab. hic. Et nota, quòd iuramentum de non contraueniẽdo habet vim istius clausulæ. Item facit, vt actus valeat eo meliori modo, quo potest. Ange.

ne quantitas[a] stipulationis in incerto sit, ac necesse sit actori probare[b] quod eius intersit. Itaq; si quis, vt fiat aliquid, stipuletur, ita adijci pœna debet. Si ita factum non erit, tunc pœnæ nomine decẽ aureos dare spondes? Sed si quędam[c] fieri, quædam non[d] fieri, vna eademq; cõceptione stipuletur quis, clausula[e] erit huiusmodi adijcienda. Si aduersus ea factum erit:[f] siue qd ita factum[g] nõ fuerit, tunc pœnæ nomine decẽ aureos dare spondes? talias de est ita.

¶ De duobus reis stipulandi & promittendi.

¶ Duo rei stipulandi fiunt, qñ separatim interrogant debitorẽ, & ipse simul vtrique respondet. Ang. Are.

ET stipulandi[h] & promittẽdi duo plures ve rei fieri pos-

¶ De duobus reis stipulandi, & promittendi.

Cõtinuatio. ¶ Quia in stipulatione, de qua dictum est supra titulo primo, plures psonæ interueniunt quandoque, quarum quædam dicuntur rei stipulandi, alię rei promittendi, ideo dicit de duobus reis stipulandi ac promittendi. Accursius.

b ¶ Probare. sed quomodo interesse probatur? Respon. p testes, vt hic innuitur, & C. de sen. quæ pro eo. l. j. §. j. nisi petat ex dolo alterius: tunc per solũ sacramentũ; vt ff. quod vi aut clã. l. sem per. §. in hoc interdicto. & §. seq. & C. vnde vi. l. si quã do.

c ¶ Quædam fieri. Puta ire Romam.

d ¶ Quædam non fieri. puta per Floren. non ire.

e ¶ Clausula. Scilicet pœnalis. Accursius.

f ¶ Factum erit. Hoc redditur secundo dicto.

SYL. ¶ Adde, qđ si voluisset singula singulis referre, non præposterasset. Vnde dicas vtramuis conceptionem debere ad vtrunque referri, ita ut vnaquæuis earum sufficiat in pœnali stipulatione subiecta stipulationi vtriusq;. s. facti & non facti, licet etiam ambæ conceptiones subijci possent.]

g ¶ Factum non fuerit. Hoc refertur ad primum. Et si ex vno capite sit pœna commissa, non committetur plus, vt ff. de arbi. l. si duo. §. fi. nisi hoc actũ sit, vt pluries committatur, vt ff. de transactio. qui fidem.

ADDITIO. Item nisi sit apposita super facto iterabili vel continente plura capitula, si ratione interesse petatur,

ET stipulandi. ¶ Totus iste titu. diuidit in iiij. partes: Primò ponit de duob. reis stipulandi, qualr fiãt. Scdò de duobus reis pmittendi. Tertiò ponit effectus ipsius obligationis plurium reorum. Quartò redit ad duos reos pmittendi. Scda ibi. §. duo pluresve. Tertia ibi, Ex huiusmodi. Quarta ibi, Ex duobus. Diuisio.

SYL. ¶ Et stipulãdi. Casus in declaratiõe terminorũ nõ figurat nisi literalr. & Impera. ipse lraliter format casum exẽplificando: verba. n. & modus constituendi est clarus. No. qđ in cõstõne pluriũ reorum stipulandi debet pcedere oium interrogatio, & seq promissoris rñsio vna oibus. Itẽ, qđ duo stipulatores, quibus separatim pmissor distinctis actibus promittendi rñdet, non sunt duo rei stipulandi: quæ intellige in dubio.]

h ¶ Et stipulandi. Hic dr reus stipulandi ille, Reus stipulandi.

di ille, qui rem aliquã, vt pecuniam stipulatur: à re, non à reatu dictus. Et econtra reus promittendi, qui aliquã rem promittit, vt ff. eod. l. j. alias reus tantum debitor dicitur, vt patet. C. de iur. calum. l. ij. alias dicit reus qui conuenitur, vt C. de iudic. l. ꝓperandũ. §. & si qdem. & dic vt ff. eo. l. j. Pōt dici & alio respectu reus stipulan di, & ꝓmitté di, vt dr̃ in gl. Accur.

Reus pro mittendi

*¶ Ex his apparet reos hic non lõge aliter accipi, atque apud Cice. qui. lib. ij. de Orato. Reos (inquit) appello nõ eos modo qui arguuntur, sed omnes quorum de re disceptatur. & rursus paulo post, reos appello, quorum res est. Sic in l. v. §. conuentionales. ff. de verbo. ob. reorum verbo intelliguntur contrahẽtes, & tam stipulator q̃ promissor. Dicitur & reus debendi, & reus credendi, vt reus debendi accipiatur pro obligato ex quocunque contractu vel obligatione quis debeat: qua de re diserte Alcia. in l. nominis. de verb. signi

sunt. Stipulãdi ita, si post omniũ inter rogatiõem promissor respondeat, Spõdeo.[a] vt puta cum duobus separatim stipulantibus ita ꝓmissor respondeat, Vtriq; vestrum dare spondeo. Nam si prius Titio spoponderit, deinde alio in terroganti spondeat,[b] alia atq; alia erit obligatio, nec creduntur [c] duo rei stipulandi esse.

¶ Si duo ꝓmittãt eidẽ eãdẽ pecuniã, efficiunť duo rei ꝓmittendi. Ang.

a ¶ Spondeo. Hoc adiecto, vt sint duo rei insolidum, etiam iure veteri, vt ff. eo. l. reos. §. si & §. cum in tabulis.

¶ Adde, vel si aliter constat contrahentes voluisse facere duos reos, quia erũt nihilominus, vt patet ex cõi opin. post Bar. in l. ij. ff. eo. in j. & ij. q.

S Y L.

b ¶ Spondeat. Ex interuallo: puta si diuerterũt ad alios actus extraneos, vt ff. e. l. duos. §. fi. al's si nõ est extrane[9] act[9]. eõ tradiceret. d. l. ei, q̃d mõ dixerat ibi, nã si prius. & q̃d dr̃. ff. eo. l. iij. Accur.

Reorũ debendi vel credendi

conñõ an p interuallum im pediatur.

¶ Dic q̃ magnum interuallum, nedum vitiat constitutionem duorum reorum, sed impedit respondentem obligari. l. si ex duobus. in princi. vbi Barto ff. eod. Hoc si intercedat inter interrogationẽ & responsionem: secus si inter vnã obligationem ꝑfectã & aliã, & constat de voluntate. l. iij. in prin. ff. e. sec[9] in modico tempore non interueniẽte actu extrinseco. Longum autem aut breue spatiũ taxãdum est arbitrio iudicis vt no. in l. cõtinuus. ff. de verb. oblig.]

S Y L.

¶ Duo pluresve rei promittendi ita fiunt: Mæui, decem aureos dare spondes? & Sei, eosdem decem aureos dare spondes? si respondeãt singuli separatim, Spondeo.[d]

¶ Nã duorũ reorũ est, vt q̃libet teneať insolidũ: sed vni[9] solutione & receptiõe tolliť obligatio vtriusque. Aretinus.

¶ Ex hmõi obligationibus,[e] & stipulationibus, solidũ singulis debeť: & pro mittẽtes singuli in solidum tenentur.

c ¶ Nec creduntur duo rei. s. vt vna sit obligatio. & vnius rei, sed sunt creditores duo, & diuersarum rerum, vt. j. eo. §. ex huiusmodi.

¶ Duo pluresve. Casus similiter non ponitur, quia text. exemplificat. Nota, qualiter constituantur duo pluresve rei promittendi.]

S Y L.

d ¶ Spondeo. Hoc acto, vt fiant duo rei, & insolidum, vt ff. eo. reos. § fi.

¶ Ex hmõi. Casum figurare non expedit, cum regula clara sit. Statim. n. q̃ tenentur insolidum, vel habent obligatos insolidum plures reos debendi sequit, q̃ solutio vel receptio vnius alium liberat, vt infert Iuriscõ. in l. ij ff. e. Notabilia clara sunt: q̃ duo rei debẽt, vel eis debeť insolidum: & q̃ solutio vel receptio vnius liberat omnes.]

S Y L.

e ¶ Obligationibus. Hoc refertur ad eos

reos promittēdi:& q̄ sequit̄,ex stipulatio nib⁹,ad reos stipulādi, vt pbat̄.j. statim.

a ¶ In vtraq;.i.vtr:usq; obligatione: nā vna ē quo ad vnū effectū, vt.ff. e.l.iij.in fi.sed plures sunt,qa plures tenēt̄,vt hic.

Obl'o ea dē pōt e' se vna & plures.

SYL.

¶ Dic plures ēt distinctē essentialiter l.eā dē.in fi ff.eo.

b ¶ Alter.s.reo rū stipulandi.

c ¶ Alter.s.reo rū pmittēdi.

d ¶ Perimit obligationē.il le,q accipit.

e ¶ Liberat. il le, qui soluit. Similis lectio seu implicatio verborū est.ff. de arb.l.si duo Vel dic,q̄ qui libet istorū re ferē ad vtrunq;, supradictū.

Tot⁹ hic § sumpt⁹ ēe ex l.ex duobus. ff.eo.

In vtraq; [a] tñ obligatiõe vna res verti tur:& vel alter [b] debitum accipiendo, vel alter [c] soluendo, oīum petimit [d] obligationem, & omnes liberat.[e]

¶ Diuersitas tēporis adiecti solutioni non facit cessare constitutionē duorum reorum. Arc.

¶ Ex† duobus reis promittendi, alius pure, alius in diem vel sub conditione obligari potest: [f] nec impedimento erit dies, aut conditio, quo minus [g] ab eo, qui pure obligatus est, petatur.

¶ De stipulatione seruorum.

¶ Etiā seruus hæreditarius potest stipulari, & acquirit hēdi futuro. Ang.

Et possunt fieri ī stipulatione duo rei,& ī quolibet gñre obligādi,vt ff.e.l.eandē.

SYL.

¶ Intellige, dummodo constet contrahentes id agere velle.]

Adde,q̄ duo rei ī solidū obligati videnē inuicē fideiubere,& iō si alter solidū sol uat,pōt actiōe mādati cōseq. dimidiū so luti ab altero cor reo Bar.in l. reos.ff.e. M.Ant.Natta conf. cccccclviij.vol.iij.

¶ Ex duobus. Casus. Fuit dubitatū, an si ex plurib⁹,reis alter simpliciter &pure, alter sub cōditione vel in diē promittat vitietur cōstitutio duorū reorū. & videbat̄ q̄ sic;qa clarū est imparitatē vitiare talē cōstitutionē.l.eādē.§.sed siquis. ff.e. Item quia cum debeant insolidum, vel eis debeatur, non possunt pariter conuenin,quia alterius nata erit obligatio & actio,alterius non.Contrariū tamē re spondet̄.rō autem est,quia disparitas est in qualitate,non insubstantia.Itē à prin cipio speratur. q̄ reducatur ad æqualitatem: quo casu talis imparitas non vr̄ quo ad.l.imparitas ab initio, & iō cessat rō dubitandi. Nor.summar.Item, q̄ dies vel condō alterius non erit impedimento, quo minus ab alio petatur.]

f ¶ Potest. Sed nōne est hic imparitas. quod esse non debet,vt.ff.eodem. l. eandem.§. sed si quis? Respondeo secundum M. quod ibi regulariter dicit̄,fallit hie, & ff.eod.si ex duobus.§. fin. Alij vt P. dicunt, q̄ hic nō est imparitas, cum adueniente, cōditione vel die ambo eq̄liter teneātur. sed adhuc me dio tēpore remanet imparitas.Quare dic, q̄ in quantitate debita, vl̄ re quæ debetur, non potest esse imparitas,vt ibi,sed in aliis potest vt hic,& ff. eo. l.si ex duobus. §.finali.

obligatio an possit imparitatē continere.

¶ Dic rōnem,vt dixi in positione casus.]

SYL.

¶ Adde, q̄ decisio huius tex. non habet locum in pluribus fideiussoribus, quorum vnus pure,alius in diē,vel sub condōne acceptus sit.nā qui pure fideiussit, pendēte condōne non nisi p virili cōue niri pōt.l.si plures.ff de fideiuss.

g ¶ Quo minus. Sed adueniente conditione socium poterit conuenire manda ti,s̄m quosdam:vel verius neg.neg.vt,C. e.l.j Patet ergo cōstitui posse pure duos reos debendi:& quēlibet insolidū cōueniri,vt.C.eo.l j.Hodie cōtra, etiā si hoc actū est expressim:nisi altero absente, vl̄ inope existente,vt in auth.de duob.re.§. j & authen.hoc ita.eo.tit C. nisi renunciatum fuerit illi constitutioni, vt.C.de pact.l.pen & ff.de mino.l.iudex.

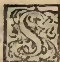
Rei debē di in'oli dū nō pōt conueni-ri.

Intellige absentē q ab ē à ciuitate seu iurisdictione iudicis.sub qua facta est obligatio.Marsi.in rub,de fideiussō.nu.xiiij.

¶ De stipulatione seruorum.

¶ Supra tit j. & tit, præcedictum est de stipulatione liberarum personarum: verum quia interdum serui stipulātur, ideo de his tractaturus intitulauit,de stipulatione seruorum.

Cōtinuatio.

Eruus ex persona domini[a] ius stipulandi habet.

¶ Sed & hæreditas in plerisq;[b] personę defuncti[c] vicē sustinet: ideoq; qđ seruus hæditari ante aditam hæreditatē stipulatur, acquirit hæditati,[d] ac p hoc etiā hæredi postea facto acquiritur.

¶ Seruus siue filius familias à quocunque stipuletur, & in cuiuscūq; persona stipulationem cōcipiat, acquirit domino & patri. Aret.

¶ Siue † autem domino, siue sibi,[e] siue

Diuisio

Eruus. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò, q seruus stipulādo acquirit dño, in cuiuscunq; psona stiplo cōcipiat. Scdò excipit à rła, q factū nō acqrit. Tertiò si sint plures domini, p dñicis portionib9 acqrit. Scda ibi, Sed cū factum. Tertia ibi, Seruus cō munis.

SYL. ¶ Seruus. Casus. Dubitabatur. an seruus stipulari posset, & stipulādo cui acqreret: & vř, q non possit stipulari, cū stipulatio sit actus merus ciuilis §. de constituta. j. de actio. quorum solet esse incapax seruus. l. quod attinet ff. de regu. iur. cuius contrariū dř, quia in ipsa stipulatione non consideratur vt seruus, sed stipulatur ex persona dñi. Tūc dubitabatur quid in seruo hæreditario ante aditā: nam tunc non pōt sumere vires ex persona dñi, qui non est. & si dicatur hereditas repræsentat defunctum: hoc est per fictionem: vnde non vř, q alia fictio possit superinduci, q factum serui dicatur factum hæredis. Sed contrarium rńdetur ex rōne posita in tex. qa hæreditas &c. Nec rō duarum fictionū obst. quia non procedūt ex eodem fonte. l. sub conditione. ff. de sol. Not. seruum ex persona dñi ius stipulandi habere. Item. q hæreditas est persona imaginaria sustinens vices defuncti. Item, q seruus hæreditarius acquirit stipulando hęreditati. Item, q quicquid hæreditati acquiritur, hæredi postea adeunti quęsitum est]

Dñs est caput serui — a ¶ Domini. Qui dominus caput est serui, vt. j. de noxa. §. omnis. ex sua. n. persona nihil pōt, vt. ff. de regu. iu. l. seruitutem. & l. quod attinet nisi ex quo manumittitur: tunc. n. incipit habere caput, vt. ff. de capi. dimi. l. hodie.

b ¶ In plerisque: Hoc propterea dicitur, quia hæreditati furtum fieri non potest, nisi in tribus casibus, vt. ff. de fur. hæreditariæ & l. sequen. Item propter vsumfruct. qui seruo hæreditario promitti non potest, vt hæreditati quærantur, vt ff. e. l. vsusfructus. — Hæditati furtū fieri nō pōt nisi in tribus casibus.

SYL. ¶ Adde. q ratio est, quia p sona ficta nō est capax illius iuris, qđ si prius defuncto quæsitum esset, morte extingueretur vel quia vsusfructus nō potest esse sine persona vera, aut ficta, certa tamen & permanente. & constante ex vir is. vt puta collegio, vel populo.] — † Sic ff. e. l. 1. prin.

** ¶ Adde, q ratio illa est, quia hæreditas non sustinet personam defuncti in iis, quæ facti sunt, quia quæ facti sunt, in hæreditariis rebus non sunt, vt animaduertit gl. in d. l. vsusfructus. & Alcia. l. nihil. de verb sign.]

c ¶ Defuncti. Non hæredis, vt hic: &. s. de hæred. insti. §. seruus. & ff. de acquir. re. do. hæreditas. Et quæ sit ratio quare personam defuncti, & non hæredis, dic vt d §. seruus.

d ¶ Hæreditati. Sic ff. de iniu. l. j. §. quoties autem.

SYL. ¶ Siue aūt dño. Casus non ponitur in manifesta rła & clara, quam quodāmodo exemplificat Imp. hic. Not. q quocunq; modo seruus stipulationem concipiat, dño acquirit. Item, q filij in potestate stipulando ęquiparantur seruis. Item, q valet argumentum de filio ad seruum, & econuerso.]

e ¶ Siue sibi. Nisi in casibus: vt cum factum est in stipulatione: quo casu domino non acquiritur, vt. j. proxim. §. & cum operas à liberto stipulatur, vt ff. eod. l. antepen. (j)

SYL. ¶ Intellige de incertis: & ratio ponitur in l. operæ in rerum in. j. & vltimo rń. ff. de

.ff. de ope. liber. quicquid voluerit gloss. in l. seruus patroni.eo.ti.]
¶ Et in aliis casibus, quos no. ff. eodem l.j.& l.sequen.†Sed nunquid frater potest stipulari fratri suo in eadem potestate existenti? Dic quod sic, quia seruus conseruo suo stipulari potest, vt hic: igitur frater fratri. argumen. C. de diuersis rescrip. l. prima.Item quia vox filij vox patris intelligitur:& vox serui vox domini intelligitur, vt.j.de inutil. stipul. §. ei vero qui. & §. post mortem.

†Quod se quis non potest. Accursii.

ADDIT.(j) Nec valet talis stipulatio: quia cum per sonæ cohæreat, de persona serui in dominum transire non potest. Item quia operas nemo nisi dominus stipulatur: valeret tamen si eas vel impersonaliter, vel domino stipularetur, vt per Angelum hic.

conseruo suo, siue impersonaliter [a] seruus stipuletur, domino acquirit. Idẽ iuris est & in liberis, qui in potestate patris sunt, ex quibus causis acquirere [b] possunt.

¶ Si seruus stipulatur ire agere licere, solus ipse, non etiã dominus ei[9] ire potest. Aret.

¶ Sed cum factũ [c] in stipulatione continebitur, omnimodo [d] persona stipulantis continetur: [e] veluti si seruus stipuletur, vt sibi ire[f] agere liceat ipse. n. tantum prohiberi non debet, non etiam [g] dominus eius.

¶ Seruus communis acquirit dominis suis pro portione dñica: nisi iussu vni[9], aut vni fuerit stipulatus. Aret.

¶ Seruus [h] communis stipulando, vnicuique domino rũ pro portione dominij acquirit, nisi iussu vnius eorum,

a ¶ Impersonaliter. Nullius facta mentione: idest, vel proprio nomine. vel appellatiuo: vel facta mentione de nomine appellatiuo, sed non proprio, vt j.de exhær.lib.§.j. Accur.

SYL. ¶ Absona. est hæc expositio, quia verbum, impersonaliter, excludit etiam appellatiui mentionem, vt declaratur in l. proinde.ff eo. ti.]

ADDITIO. Idem per omnia dici potest in monacho stipulante.Ang.

b ¶ Acquirere. Vt ex cã pfectitia & aduentitia isto iure: qđ dic vt. s. per quas perso.nob.acqui.§.j.

SYL. ¶ Sed cum factum. Casus. Fuit dubitatum quid in stipulatione meri facti: & ex regula generali.s. eo in princ. idem videbatur:cuius contrarium deciditur: quia cum facta sint naturalia, eorum est capax seruus. l. cum proponas. C. de hære. insti. Not. quod stipulatio meri facti ex plicandi à seruo non potest per alium explicari. Itẽ, quod stipulatio itineris & actus in seruo est merum factum.]

c ¶ Sed cum factum. Sed si stipulatur seruus sibi scribi librum, & sic factũ, nonne acqrit domino? Respõ. sic: & quod hic dicitur, sed cum factum &cæt. i. à seruo faciendum, & non ab alio, vel ẽt à domino.

SYL. ¶ Adde tñ secus esse, si dñs ipse seruo stipulet ire agere, qa inutilis est stipulatio.l. quod dr pmem.ff. de verb. oblig.

d ¶ Omnimodo. sic. ff de vsu & habi. plenum.§.si vsus.Accur.

e ¶ Continetur.sic ff. de condi.& demõ. qui hæredi.Accur.

f ¶ Ire agere. hæc verba expone vt. s. de serui.in prin & ff.de serui. rusti. prædi. l.j.Et no.qa hic per verba loquit: aliud si per nomen, puta iter,tunc n. dño acquiritur,vt ff.eo.l.si communis.

Stipulari ire, & stipulari iter differunt.

g ¶ Nõ ẽt dñs. subaudi, prohiberi non debet: quasi diceret,dẽt prohiberi. Sed contra s.per quas perso.no. acq. §. non solum & s. de iis qui sunt sui vel alie. iur.§.j.Sed non est contra: quia & hic acquiritur dño commodum: nam ad sui domini vtilitatem ibit seruus.

h ¶ Seruus communis stipulando. impersonaliter: vel sibi, vel dominis suis sub nomine appellatiuo: aliud si pro-

pria nomina expressit: nam tunc acquirit pro virili, non pro portione dominij. Sed quid si proprium nomen & appellatiuum? Respon. si præponat proprium, pro virili: si appellatiuum præponat, pro dominica, vt. ff. de stip. seruo. l. si communis seruus ita. & ff. de statu lib. l. ita, §. j. Accursi.

SYL. ¶ Adde hæc vera eé in dubio, secus si constaret de intentione agentium. d. l. si communis seruus. quæ probatur ex cõiecturis collectis ibi & hic per doc.]

¶ alias solidum a ¶ Nominatim. Proprio nomine vt. ī. de exhære. libe. §. j. vel appellatiuo, dummodo intelligatur de quo domino dicat, vt C. de liberis præteritis. l. ij & iij. & ff. si certum peta. l. certum. Accursius.

b ¶ Stipulatus est. hoc disiunctim. i. diuisim exaudi. Sed quid si vnus iussit seruo, & ipse alteri stipulatus est nominatim? Distingue ex cuius re: vt si ex re iubentis: sibi quæratur: aliàs noïato, vt C. per quas perso. no. acq. l. fi. §. fi. & ff eo. proinde. §. h. & l. sequenti: licet antiqui aliter distinguant.

c ¶ Quod seruus. Vnius domini fit. Nã cum sua sit, amplius queri ei non potest, vt. ī. de leg. §. sed si rem. & infra de actio §. sic itaq;. restat ergo, vt soli alteri quæratur. Aliud si ex re vnius stipuletur: tunc omnibus quæritur, sed Con muni diuidundo iudicio reddetur. l. cum aget Communi diuidun. pro isto seruo, potest etiam deducere quod socius suus lucratus erat ex stipulatione facta ex rebus suis, & redditur illi, ex cuius re quæritur, vt. ff. eodem si ex re. §. primo.

aut nominatim[a] alicui eorũ stipulat[b] est. tũc enim soli ei acquiritur.

¶ Seruus cõmunis stipulãdo rem, quę nõ potest vni ex dominis acquiri, ac quirit insolidum alteri. Arc.

¶ Quod seruus cõmunis stipulatur, si alteri ex dominis acquiri nõ potest, † insolidum alteri acquiritur: veluti si res, quam dari stipulatus est vnius[c] domini sit.

¶ De diuisione stipulationum.

Cõtinuatio ¶ De diuisionem stipulationum. ¶ Supra dictum est de stipulationum materia: verum quia earum multiplex est species, ideo subdit de diuisione stipulationũ Por.

¶ De diuisione stipulationum.

¶ Iudiciales stipulationes sunt, quæ à mero iudicis officio: Pretoriæ, a Pretoris oriuntur: conuentionales à conuentione partium: communes quæ ab vtrisque. hoc dicit.

Tipulationũ[d] aliæ sũt iudiciales,[e] aliç prætoriæ,[f] aliæ

Diuisio Stipulationum. ¶ Totus iste titulus diuiditur in duas partes principales. Primò ponit diuisionem stipulationis. Secundò illam per exempla declarat. Secunda ibi, Iudiciales:

SYL. ¶ Stipulationum. Casus. non figuratur nisi literaliter in declaratione, definitione, & exemplificatione terminorum. est enim textus per se clarus. Nota igitur diuisionem stipulationum, & earum species, & exempla.]

d ¶ Stipulationum. simile per omnia ff. de verborum obligation. stipulationum. ij.

e ¶ Iudiciales. quando iudex cognoscit de aliqua causa, & pendente causa principali incidenter facit interponere cautionem: & dicuntur iudiciales a iudice.

SYL. * ¶ Alio modo declarat Alc. li. Parad. j. c. j. qui eas stipulationes iudiciales dictas validis argumentis asseuerat, quæ non coram Prætore, sed apud alius iudices expedirentur: tametsi ex edicto Prætoris descenderent.]

f ¶ Prætoriæ, quando non aditur iudex alia de causa, sed principaliter vt talis cautio interponatur: veluti damni infecti, & cautio legatorum præstandorum;

cõuẽtionales, [a]aliae communes, [b]tã praetoriae, q̃ iudiciales. Iudiciales [c]sunt duntaxat, quę à mero iudicis officio proficiscuntur: veluti de dolo [d]cautio, vel de persequendo seruo[e] qui in fuga est, restituendove [f]pretio. Praetoriae [g] sunt, quae à mero [h] Prae-

rum & talis est differentia inter ea, quae dicta sunt.

SYL. * Alciatus vero. d. c. j. eas ait praetorias esse, quae solius Praetoris iurisdictioni relinquuntur, nec alterius iudicis notioni suppositę sunt] Sed cum hic ponatur praetoriae, vt species opposita iudiciali, qua re. ff. de praet. stipula. l. j. in princ. ponitur vt genus, scilicet prętorię? Rn. ibi aliter accipitur iudicialis. s. a iudicio: hic a iudice, vt ff. mand. l. Lucius.

SYL. Dic, q̃ fuit hęc gl. male collocata: qa ab illo ver. sed cum hic. vsq; in fin. glo. est Accur. & dēt stare j. post gloss. in ver. communes. & circa d. l. contrariam dic, q̃ ibi non ponitur diuisio omnium stipulationum, sed duntaxat praetoriarum: vnde illa est subdiuisio secundi membri diuisionis hic positae. Iudicialis ergo ibi stricte sumitur pro iis, quae à praetore introductae sunt, vt iudicium sit ratum, idest effectum suum cõsequatur.

ADDITIO Glo. ita non intellexit bene dñam: sed melius dixit j. eod. in verbo, veniunt. Christoph.

a Conuentionales. quae ex conuentione partium fiunt: & de his certum est & planum.

Cautio rẽ pupilli saluam fore est cõmunis. b Communes. Veluti, rem pupilli saluam fore: quia principaliter potest adiri iudex: vt interponatur cautio, cũ pupillus habet tutorem, qui non satisdedit rem pupilli saluam fore: & sic dicetur praetoria. potest verò adiri iudex non principaliter vt cautio illa interponatur, sed ex alia causa: veluti cũ pupillus non habet tutorem, potest petere coram iudice: & iudex, qui dat tutorem, ex officio suo facit interponi cautionem, rem pupilli saluam fore: & ita dicitur iudicialis. Item quidam

Cautio rẽ ratã hri ẽ cõmunis. dicunt illam cautionem, rem ratam haberi, esse communem: quia quandoq; interponitur à procuratore actoris, quandoq; à procuratore rei, vt. ff. de procura. l. Pomponius. §. sed & is qui. Vel alia ratione dicitur communis: veluti, cum procuratorio nomine quis alium conuenit, iudex ex officio suo debet facere, vt cautio, rem ratam haberi, interponatur: & tunc est iudicialis. Praetoria est, quando quis promisit mihi, q̃ promitteret rem ratam haberi modo volo, quod promittatur: & sic principaliter ob istam stipulationem vado ad prętorem, vt ipsa interponatur.

Haec glo. in antiquis codicib. Accursi. non reperitur, & est additio quaedam. SYL. * Vtcunq; th sit, adde sm. Alci. loco. s. relato, cõmunes stipulationes esse, quae tam apud Pretorem q̃ coram aliis iudicibus expedirentur.

ADDIT Residuum gl. quę in aliis impressionibus hic cõiter ponitur, in fin. glo. huius tit. habetur.

c Iudiciales. s. stipulationes.

d De dolo cautio. Vt si ago pignoratitia, caueas ne seruitutes dolo perdideris, vel rei ius in aliquo laeseris, vt. ff. de pig. actio. creditor. Item si rei ven. agam pro re, quam vsucepisti iam lite contestata, caues, ne dolo alienaueris, vel manumisens seruum, vt. ff. de rei vend. si post. sic & ff. mand. si procurato rem. §. pe. & l. seq.

e De persequendo seruo. vt si metu mihi abstulisti seruum, quem postea perdideris, caueas de eo persequendo, vel eius pretio restituendo, vt. ff. qđ met. cau. si cum exceptione. §. q̃ si homo. Item emptor, qui redhibet, & non habet seruum, qué reddere dēt, quia aufugit, debet cauere de persequendo seruum: & si hre poterit, restituat venditori vt. ff. de ędil. edi. l. redhibere. §. fi. sic & ff. de condi. causa da. si pecuniam. §. pen.

f Ve. pro vel.

g Praetoriae. stipulationes.

h A mero. i. puto: sic q̃ non iudicis officio

probatur,quia si stipulatio est interrogatio & rñsio simul iuncta, quare non tam bene debet dici stipulator promittens,sicut interrogans,cum in ea vterq; sit agens, *& idem videtur Fortu. in l. iurisgentium. in princi. col. xx. ff.de pact.]

a ¶ Sed hæc. quæ diximus s̄.eo.§. in hac.

b ¶ Constitutio. vt C. de contrahen. & commit. stip. l.omnes.

c ¶ Sensum. aliàs consensum s. verbis expressum ab vtroq; ,& in continenti, vt ff. eod. l. j. in prin. & §. qui præsens. & §. siquis ita interroget. licet verba inutilia fuerint inserta,vt ff.eo. quæ extrinsecus.aliàs si diceres verba expressa non exigi,non differret ab ijs cõtractibus, qui consensu contrahuntur, vt.j.de oblig. ex cõsensu.j rñ. Accursius.

d ¶ Quibuscunq;.Habilibus tñ ad hoc. Quid.n si dicam,a, & velim repræsentare,promitus,tu dicas,b,& velis repręsentare,promitto,non valet,vt ff.de consti. pec.quiautem.§.fi.& l.seq & ff. de mune.& ho.vt gradatim.§.& si lege.

Stip.lo fieri dēt verbis aptis

¶ Adde,q rō est,quia tunc constaret solo consensu stipulatio,quæ tñ verba requitit.s̄.eod in prin *& ista gl. communiter recipitur à doct. fm Ias. in l.j.§. eadem.col.j.ff.eod.]

SYL.

¶ Omnis stipulatio. Casus non figurat quia termini sunt, & clari. ideo autem cũ adijcitur dies,nisi elapso toto die nõ petitur,quia dilatio fuit adiecta fauore debitoris,cui suũ ius auferri non debet, peteret.n.plus tẽpore. §. plus.j. de actio. Not.diuisioné qualitatũ ipsius stipulationis respicientium causam formalem ipsius.Item,q pura est, quæ neq; diem, neq; conditionem hét.Item, q ex stipulatione pura statim orit oblo & actio. Item,q stipulatio in diem est, quæ hét diem appositũ gratia differendæ solutionis.Item, q ex stipulatione in dié obligatio statim nascitur, non tñ potest effectualiter intétari, nisi totus dies prætererit.]

SYL.

e ¶ Confestim idest statim, vt ff.eo.l. eum qui calendis. §.fi. & hoc nisi rõne loci sit in diem, vt.j. eod.§.loca.

¶ Hæc tamen respectu conceptionis verborum est pura,licet inspecta mente & sententia sit in diem.d.§.loca.]

SYL.

**Dictum gl.de tacito tempore ratione loci habet locum etiam respectu fideiussoris.l si testamento.§.fi.& l. si vt proponitur.de fideiuss.]

¶ Vel rõne rei,q̃ adhuc nõ est in rerum natura,vt.j.de exce §.antep.& ff.e,iterdũ in prin.(i)& ff.de cond.& demõ.l.j.§.fi. ** Adde,ex qualitate actus qñq; tẽpus tacite intelligi.Et ideo siquis promittit dotem puellæ,tacite intelligitur,cũ erit nubilis ętatis,vt hic ait Christ.Porc per l.qui filium.vbi pup. edu. deb. qđ alijs pulcherrimis exemplis ostendit Deci.l. in omnibus,oblig.de reg.iu.] Sed ad qd fit promissio,cũ nõ incontinenti soluitur? Rñ non est sic praue intelligendũ verbum,confestim ,vt veniat statim cũ sacco paratus,vt ff. de solu. qđ dicimus. sed aliquod spatiũ puta x. dierum dandum est,vt.j.de inuti. stip.§. fin. & ff. de consti. pecu.promissor.Sic ét fere vbiq; consuetudo interpretatur,vt infra x.dies fiant

---

guæ habeat:nec necesse est eadem lingua vtrũq; vti, sed sufficit congruenter ad interrogata respondere quinetiam duo Gręci Latina lingua obligationem contrahere possunt. Sed hæc solennia [a] verba olim quidem in vsu fuerunt:postea autem Leonina constitutio [b] lata est, quæ solennitate verborũ sublata, sensum [c] & consonãtem intellectũ ab vtraque parte solum desiderat, † licet quibuscunq; [d] verbis expressum † sit.

† aliàs quibuscunq; iisdem verbis expressũ sit † aliàs est

¶ Stipulatio vbi est pura, statim potest peti: si vero est ĩ diem, nõ põt peti, nisi prætereat tota illa dies. Aret.

Obligat° puræ an possit statim conueniri.

¶ Omnis stipulatio, aut pure, aut in diem, aut sub cõditione fit. Pure, veluti, Quinque aureos dare spondes? idq; confestim [e] pe-

ti pōt In diē, [a] cum adiecto die, quo pecunia soluatur, stipulatio fit: veluti, Decē aureos primis [b] calēdis Martiis dare spondes? Id aūt, quod in diem [c] stipulamur, statim quidem debetur: sed peti prius, q̃ [d] dies venerit, non pōt. [e] At ne eo [f] quidem ipso die, in quē stipulatio facta est, [g] peti potest: † quia totus is dies arbitrio soluentis tribui [h] debet.

…etu … le… …in… …nes. fiant præcepta à Potestatibus, quę est bona legum interpres, vt ff de leg & senatuscon. l. si de interpretatione. & c. cum dilectus. extra de consue.

…Y L. ¶ Adde, q̃ hæc glo. falsa est in taxatione x. dierū: verius loquit̃ glo. in §. fina. j. de inuti. stipu. arbitrio. n. iudicis statuit̃. l. ratū. ff. de solu.]

ADDITIO. Non est tñ ibi nata actio vel obligatio: qa cum sit incertū, an fructus nascantur vel non, dies, quæ tacite inest habetur pro condōne, vt l. j. ff. de condi. & demon. Angelus.

Stip. poan possit fieri sub cōditione. a ¶ In diem. Scilicet fit stipulatio. Sed nūquid stipulatio est actus ciuilis? Rñ. sic, vt. j. de actio. §. de constituta ergo non dēt recipere diem, nec ēt conditionem, vt ff. de re. iu. actus. Sed dic, q̃ hic actus ibi nō cōputat̃: sic in nouatione, vt dr̃. ff. de nouat. l. nouatio. Et illa regula, actus. habet locum in suis numeratis casibus.

* ¶ Pro intelligentia. d. l. actus. lege quæ ibi scribit Decius.]

¶ b Primis. superflue hoc dr̃. ff. eo. cū qui calendis. in prin.

In diē & ad diē teneri differunt. c ¶ In diem. Aliud si ad diem: nam tūc vsq; ad diē tenet̃. & non post, vt ff. d̃ act. & oblig. l. obligationū fere. §. j. & dic, q̃ idem est dicere, ex die, quod, in diem, vt d. l. in princ. & hic.

d ¶ Prius q̃. Nam cessit, sed non venit dies: quod dic vt ff. de verb. sign. cedere.

e ¶ Non pōt sic. ff. si cer. pet. certi condictio. in princ. & si petat, repellitur per exceptionem, vt. j. de excep. §. præterea.

** Adde s̃m Alcia. in d. l. cedere. q̃ ī obligatione in diē expressam receptior est opin. ante diē & oblōnem & actionem ortā esse, sed obstare exceptionem; cui9 sniæ illa est rō, q̃ tempus adiectum, ipso iure effectum obligationis nō tollit d. l. obligationum. §. placet.]

SYL. ¶ Hanc gl. disputatiue reprobat Fortu. in l. item quia col. ix. in prin. ff. de pact.]

f ¶ Ne eo quidem ipso, Nisi ab initio sic dicat, Hodie dare spondes? quo casu pura est, vt ff. eod. liber homo. §. decem. sed si est pura, ergo peti non pōt an x. dies, ita. n determinat̃ verbū, cōfestim. §. eo. §. omnis. & in d. l. ff. eo. liber homo. dr̃, q̃ eadem die, ergo male. Sed ibi expressa est dies. Confestī determinat̃ p x. dies.

SYL. ¶ Adde glo veram, qa in dubio talis adiectio nō vr̃ apposita grã differendæ solōnis, sed repræsentandæ pro missionis, aut solōnis accelerandæ. d. § decē secus. si aliter de mente constaret, vt dicit ibi Bar. & sequuntur doct.] † Cōcor. tex. in §. appellantur -inf. de exce.

g ¶ Facta est. s. vt soluatur.

** Adde, q̃ regulariter cū simpl̃r de aliquo die actum est; intelligit̃ de die naturali xxiiij. horarū, vt docet Tiraq. post alios ī tract. d̃ retrac. legn. §. j gl xj, nu. 7.]

h ¶ Tribui debet. Hic no q. de facto. Iudex statuit terminū peremptoriū partibus ad audiendā sniam: puta diem Iouis: vna partiū non veniente eadem die q̃ro qñ debeat ea snia ferri, an die statuta, vel sequenti? Et vr̃ q̃ nō die statuta: quia, vt in contractibus, tota illa dies vr̃ sua, vt hic. & pro hoc est. ff. de fer. l. more Romano. per quā legem ēt si media nocte venisset, satis sufficeret. vñ patet, q̃ ea die ferri non debuit. Item aliā rōne, quia post peremptoriū debet eā partem absentē citare iudex, vt ff. de iudic. l. & post edictū. & inter vnam citationē & aliam debet esse spatiū decem dierū olim, vt ff. de iud. l. per interuallum. hodie xxx. dierum, vt in authen. de liti. §. omne. coll. viij. & secundū cōsuetudinē Pononien. vnius diei. Vnde patet, q̃ in die peremptorij non debet ferri. Sed in illa. l. & post edictum. exponit̃, debet. i. potest. Item vr̃ econtra, q̃ in die peremptorij debeat iudicari, vt C. qñ prouo. nō est necess. l. cū non eo die. Item si sit ita prope sero, vt certū sit eam partem amplius nō posse venire, debet iudicare in die peremptorij, vt ff. de verb. obl. l. cum stipu- Snia die pñxa dēt ferri etiā absēte altera parte ium.

stipu-

stipulatus sum mihi à Proculo. & l. liber homo.in fi. Et est verior opinio.

SYL. ¶ Adde hoc esse hodie expressum in ca. consuluit,de offi.deleg. & tenent communiter doct.in d.§. decem.]

¶ Sed tamen post vesperas statim, vel in ipsis vesperis debet ferri, vt in auth.de iudi.§.sedebunt. coll.vj.sed nec in nocte debet ferri snia: & ita paulopost excessum vesperarum debet iudicari. Et ita quidã electi,ad quoddam consilium de facto iudicauerunt.

bet.Neq; enim certũ est eo die,in quẽ ꝓmissum ẽ, datũ [a] non esse, priusq̃ [b] is prӕterierit.

¶ Stiplo annua quo ad qs viuet,pura & ꝑpetua est: sed post mortẽ stipulatoris obstat exceptio hӕredis Are.

¶ At si ita stipuleris, Decem aureos annuos, [c]quoad vi-

SYL. ¶ Adde,ꝙ ita cõiter tenet in d.c consuluit & in d.§.decẽ.nisi accẽdant tria luminaria.ẽm Bar.in l nõ minorem.C.de transa.vbi quid ĩ interlocutoria,de qua Ang.hic ẽt,ꝙ ferri potest de nocte.]

*¶ Adde, ꝙ aliud est in contractibus. nam etiã noctu fieri possunt.l. non minorem.C.de transactio.]

a ¶ Datum non esse.i. non est hoc verũ incommutabiliter.

b ¶ Priusq̃ vt.ff.eo.quicquid.§.fin. & de pig.actio.l.si necessarias.§.si annua.

Hoc ptinet illud Spurinӕ aruspicis de fato.C.Cӕsaris venisse, nõ pteriјsse idus Martias,de quo meminit Suet in C.Iulio Cӕsare.& Valerius.lib.viij c.xj.

SYL. ¶ At si ita stipuleris. Casus. Proponebat stiplone hoc mõ ꝯcẽtã: Promitus x.ãnua quoad viuã,qrebat an talis obligatio pura esset,& ad hrdẽ trãsiret,& videbat cõ dõnalis vltra primũ annũ, sicut & sunt legata.l.ĩ singulos.ff de ann leg.& ꝙ ad hrdẽ nõ trãsiret,vt ibidẽ;ꝯriũ tñ decidit ea rõne,qa ex quo litauim⁹ ad tps vitӕ, nõ ꝑtvlteri⁹peti:qa ita cẽset tacita cõuẽtũ,ne post tps petat trãsmittit ergo obligatio,qa tps nõ ẽ mod⁹ tollẽdӕ oblonis. l.oblonũ fere.§ placet.ff. de act. & obli. sed dat exceptio ex tacita cõuẽtioue, vt dixi.quare aũt sec⁹ sit ĩ legato,videbim⁹ ĩ gl.No.ꝙ stiplo annua pura ẽ,qa tpsap ponit gra multiplicãdӕ obligatiõs. Itẽ ꝙ licet stiplo annua limitet tpe vitӕ stipulatoris,tn ipso iure ẽ ꝑpetua,& trãsit ad hrdes.Itẽ,ꝙ oblo nõ põt limitari tpe. Itẽ,ꝙ quis ipso iure traneat ad hӕredes tñ de ӕquitate datur exceptio.

c ¶ Annuos.aliud si dixerit,singulis annis.Nã primo casu in initio cuiuscunq; anni, [c]do in fine cõmittit stipulatio: qa sic est in legato sic relicto, vt. C. qñ dies leg. ced. l.j. & ff.qñ dies leg. ced l. nec semel.vnde versus: Annua si debes,tunc respicies caput anni. Anno si debes,in fine teneberis anni.vt dicesj.de inuti.stip.§.qui hoc anno.& ff. eo.l. qui hoc anno.

Promittos aureos annuos & singulis annis differunt.

SYL. ¶ Rõ est,quia in primo casu tps non apponit gratia solutionis differendӕ, sed ad multiplicandã obligationẽ: in scdo verò tps apponit gratia differendӕ solutionis. Excipe tñ à primo casu relictũ respectu certӕ necessitatis, d.l. nec semel. §.si in habitationẽ.Itẽ relictũ fructuum vel pecuniӕ ex fructibus percipiendis. l. Firmio.§. pater. ff.qñ dies leg.ced.]

¶ Sed nunquid est vna stiplo,vel plures? Rñ.vna est,vt.ff.eo. si Stichum.§.j. licet legata sic relicta sint plura, vt ff. de do. cau.mor.l.senatus.§.fin. Sed quӕ est rõ? Rñ.quia semel in stiplone inspicit conditio stipulantis vt si sit filius ,acquirat patri & vna est actio,vt.ff. eod. si filius. sed in legatis pluries consideratur.f. singulis annis, cũ singulis annis cedat dies legati, & plures sint actiones, vt.ff. de ãn.leg.l.cũ in annos. & qn dies leg.ced. l.cum in annos Sed M.dicebat hanc esse differentiam:quia in stipulatione est vna verborum conceptio:sed quantum ad rei veritatem plures sunt, sicut legata: & facit pro eo. ff. eod. pluribus. §.j. Sed ibi certe per alia verba sunt facta.f. p hӕc,annũa bima trima die. vel dic, ꝙ ibi quorũdam sententia recitatur. Nec obst.ꝙ vna est conceptio, nam & in legato vna est conceptio.

SYL. ¶ Adde,quòd rationes differentiӕ assignatӕ in gloss. sunt potius illationes: vnitas enim actionis est effectus vnitatis

tatis stipulationis, non ratio. Vnde ab alijs assignatur ratio, quod cum stipulatio pendeat a consensu duorum, est firmior, & nō ita multiplicabilis, sicut legatum: sicut uidemus debilius legatum, quod efficitur caducum per mortem legatarij: quod non est in stipulatione. Vel qa legata dātur ob benemerita. l. nec adiecit. ff. pro socio. & regulātur a mente testātis: quæ videtur esse, vt hic habeat, donec viuit, & non ultra: & ideo subest conditio, si uiuat: secus in stipulationibus, vbi nō merita, sed sonus verborum attenditur. l. quicquid astringendæ. ff. de verborum obligatio. vel quia in legatis ī dubio fit interpretatio pro hærede contra legatarium, in stipulatione contra promissorem. l. veteribus. ff. de pactis. * Alciat. autem lib. parad. j. cap. xv. ait, in stipulatione quàm maxime verba operari, in legatis voluntatem & præstationes: quo circa cum stipulationis verba ita concepta sint, vt vnum dictum vnamve formam comprehendāt, merito vna est stipulatio: in legatis verò non verba, sed præstationes, quæ plurimæ sunt, & voluntas, quæ multas dationes ordinauit, considerantur.]

uam,[a] dare spōdes? & pure [b]facta obligatio intelligitur, & perpetuatur:[c] qa ad tempus non potest deberi: sed hæres petendo, pacti exceptione summouebitur.

a ¶ Quoad viuam. i. donec viuam.

b ¶ Pure facta. s. rōne primi anni: sed ratione sequentium est in diē quo ad quid, qa ante annum non debet̃, & conditionalis quo ad aliud: nam aſs non debetur, nisi uiuam, arg. ff. eo. l. hoc iure. & l. in illa. Vel dic, ꝙ est pura abnegatiue, idest non conditionalis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ gl. est falsa, qa si illa verba facerent conditioné, sequeret̃, ꝙ obligatio, qua post mortem stipulatoris tenetur ꝓmissor ipso iure hrdi non posset nasci. est ergo conditionalis inspecto effectu propter æquitatem pacti.]

c Perpetuatur. i. donec viuat. sic. ff. ꝓ soc. l. j. secundum quosdam. immo dic per omnia secula etiam post mortem: nam tempore non tollitur obligatio ipso. s. iure, (i) vt sequitur. & ff. de acti. & obli. l. obligationum fere. §. placet. & ff. de serui. seruitutes. sed per exceptionem, vt sequitur, sed hæres petendo &c. & ff. de actio. & obliga. l. obligationum. fere. §. placet. & ff. de serui. l. seruitutes.

¶ Stipulatio collata in aliquem futurum euētum incertum est conditionalis Areti.

¶ Sub cōdōne stipulatio fit, cū ī [d]aliquē casum differt[e] obligatio: vt, si ali-

ADDIT. (i) Nisi expresse vel tacite ex stipulantis paupertate ꝓ alimentis deducta censerentur: & ita sm Bar. pt saluari gl. in l. si Stichū. §. hmōi. ff. eod. licet sit magna diuinatio. Vel dic, quòd quoties agit̃ de multiplicanda obligatione, infinitas est euitanda, vt l. fideicō missa. §. si decem. ff. de le. iij. Ange.

¶ Sub cōdōne. Casus nō figurabit̃ nisi lr̃aliter, qa est declaratio notissimi termini, in quo nulla est difficultas. Not. ꝙ in stipłone cōdōnali obligationis natiuitas differt̃ in euentū cōdōnis item, ꝙ stipulatio conditionalis est illa, quæ differt̃ in aliquē casum futurū vel non futurū. & ꝙ fit per cōiunctionem, si. SYL.

* ¶ Adde, ꝙ stipulatio dicitur committi, cum ex ea agi potest, & peti quod in stipulationem deductum fuit.]

d ¶ In aliquē casum. i. in aliquā fortunam inopinatam, vt possit se habere ad esse, & non esse, quod in futuris uñi est, vt j. eo. §. conditiones.

e ¶ Differtur obligatio. Nam ante euētum cōditionis obligatio cessat, vt ff. si certum petatur. l. non omnis. & sic ea pendente non est debitor, sicut nec hæres sub conditione institutus interim est hæres, vt ff. familiæ ercíscundæ. si maritus.

¶ Adde, ꝙ nec pure institutus dicitur hæres ante aditam. l. hæres quandoq; ff. de acquir. hære.] SYL.

Argu. contra. C. de cõsti. pec. l. ij. in eo quod dicit conditionale debitum posse constitui: qd nõ posset, nisi eẽt debitum, vt ff. de consti. pe. l. j. Sed dic, q͏ sufficit debitũ spe. Itẽ nec illud interim debet, vt ff. de consti. pec. id qd. Itẽ arg. cõtra. ff ex qb. cau. i poss. ea. l. in possessione & ff. d ver. sig. l. creditores. Sed rõne spei creditores dñr, vt. j. e. §. ex ꝯdõnali.

Adde tex. in l. ꝯdõnales. & seq. d ver. si. & l. is cui. d actio. & oblig. post euẽtũ tñ ꝯdõnis censent vsq; à principio creditores fuisse, qa ꝯdõ retrotrahit in ꝯ̃ctibus qd in legatis regulariter nõ est, Alc. i l. creditorum. de ver. signi.

dissimiles in hoc, qa prima ꝯdõnalis, secunda in diẽ, quẽ diẽ certũ est euenire, vt ff. de ꝯdi. indeb. nã si. licet nesciamus qñ, vt ff. de cond. & demon. l. j. & in authen. de nup. § deinceps. colla. iiij.

qd factũ fuerit, vel nõ fuerit, cõmittat stipl'o: veluti, si Titius Consul fuerit factus, quinque aureos dare spondes?

Conditio negatiua impletur morte hoc dicit.

Si qs ita stipulet Si [a] in Capitolium nõ ascendero, dare spõdes? [b] pinde erit, ac si stipulatus eẽt, cum † morietur, [c] si bi dari.

Stipulatio cõditionalis trãsmittit ad hæredes. Arc.

Ex cõdõnali stipl'one tm̃ † spes [d] est debitũ iri: eãq; ipsam spẽ ĩ hr̃dẽ † trãsmittim' [e] si pri' q̃ cõdõ extet, mori nobis contigerit, [f]

Adde, q͏ nõ est intelligen da ĩ diẽ, vt. s. eo. §. õis. sed ĩ diẽ ĩcertum: quia alias diceret nata obligatio & actio, quod est falsum. l. dies incert'. ff. de condi. & de mon.

Ex cõdõnali. Casus Quærebat, an stipulatio ꝯdõnalis pmoriẽte stipulatore, añ ꝯdõnis euẽtũ trãsiret ad hr̃des. & videbat q͏ nõ, qa cũ ante euentũ ꝯdõnis nõ sit nata nec obligatio, nec actio, nõ vr̃ posse ĩ aliũ transferri, qđ qs nõ hẽt. l. nemo pl' iuris. ff. de reg. iu. maxime cũ hoc videam' ĩ legatis, vt pmoriẽte legatario nõ trãsmittat spes legati ꝯdõnalis. l. j. §. finaũt sub ꝯdõne. C. de cad. tol. ꝯ̃rium deciditur ex rõne posita in glo. in ver. contigerit. quæ communiter approbatur, quanuis & aliæ assignẽtur. No. quòd spes futuri debiti ex contractu conditionali transmittitur ad heredes]

Creditor pprie qs dicatur. ADDITIO. Improprie tñ, pprie aũt creditor ẽ, q fidẽ alteri' credẽdo secut' est: & ita intelligit statutũ de eo, q credidit faciẽs mẽtionẽ, secus si de creditore sim pl'r. quia intelligitur quõcunq; alium habeat obligatum, dummodo non in diem vel sub conditione. Ange.

SYL. Siqs ita. Casus. Quærebatur, si promissum sit, si nõ ascẽderis Capitolium. qñ hęc cõdõ verificaret. & videbat q͏ in vita, q̃ primũ ascẽdere potuit, & nõ ascendit, qa vr̃ eius animi eẽ cuius cõtrarium rñdet, qa cũ sit in ptãte mea quotidie ascẽdere, nõ pñt verba stipl'onis verificari: nisi secuta morte: & iõ est, ac si pmissum esset, cũ morieris. No. summa.]

a Si in Capitolium non ascendero. s. posuit in affirmatiua conditione, nunc in negatiua tantum.

b Dare spondes. s. v. aureos, vel aliquid aliud.

c Cum morietur. Similes sunt istæ duæ stipl'ones, in hoc, quia mortuo stipulante in vtroque casu cõmittit, vt hr̃des agãt: nã põt obligatio ab hr̃de sic incipere, vt C. vt act. ab hr̃d. & ꝯtra hr̃d. l. j.

d Spes est. non autem cessit vel venit dies: sed in pura statim cedit & venit, ff. de verbo. signi. cedere. sed in illa, quæ est in diem, statim cedit dies legati, sed non venit. s. eo. §. in diem. Dies cedere, & venire, differunt.

e Transmittimus. Sic. C. de ijs qui ante apertas tabulas l. j.

f Contigerit. Sed quare legatarius conditionalis legati spem ad hæredem nõ transmittit, vt C. de ca. tol. §. finautem? Rñ. in stipulatione interuenit factum stipulãtis volẽtis sibi prospicere, & sic heredi, vt ff de proba. l. si pactum. quod non est in legatario, cuius nullum factum interuenit: & eodem modo rñde in hæreditate conditionali, Legatari' condõnalis legati spẽ non transmittit.

SYL. † alias morerer.

SYL. † Cõcor. l. cõdõnales. ff. de ver. sig.

† Sic econuerso, si promissor pẽdẽte cõdõne moriatur eius hr̃s remanet obligat'. l si quis. Titi'. ff. eo.

Circa

¶ Locus solutioni adiectus afficit stipulationem in illã diem, qua verisimiliter possit ad locũ perueniri, & impossibilitas vitiat stipulationem. Ang.

¶ Loca a etiam inseri stipulationi solẽt: veluti, † Carthagini dare spondes? quæ stipulatio licet pure fieri videatur, † tñ re ipsa habet tẽp[9b] adiectum, quo promissor vtatur ad pecuniã Carthagini dandã. Et iõ si qs Romæ ita stipulet, Hodie Carthagini dare spõdes? inutilis erit stipulatio, cum impossibilis[c] sit repromissio. †

¶ Conditio de præterito, vel de presenti, nõ suspẽdit obligationem. Are.

¶ Cõdõnes, quę ad præsens vel præteritum tp̃s referũtur, aut statim ĩfirmãt obligationem, aut omnino non differunt: veluti, Si Titius Consul [d] fuit; vel, Si Mæuius viuit, dare spondes? Nã si ea ita ñ sunt, nihil valet stipulatio: sin autem ita se habent, statim valet. Quę enim per rerũ

† aliás car thagine.

*

† Sic & Paulus. l. interdũ. ff. eo.

*

† i. rei promissę præstatio.

* ¶ Circa hanc rationem vide Deci. in l. j. col. v. C. de pac. nu. xix. Alcia. verò li. iij. de uer. signif. aliam affert rationem, quia scilicet firmius vnicuique acquisitum id censetur, quod propria ope cõsecutus est, quàm quod alieno beneficio adipiscitur, gloss. l. j. C. si aduers. vend.] non est determinatum, sed totum residet in pectore iudicis: qui multa debet considerare, & locum, & periculũ, & qualitatem personæ, vt l. continuus. §. j. & ibi vide Barto. & Imo. ff. eodem. Ange.

¶ Loca etiam inseri. Casus. Quia ex pura stipulatione statim agi potest. §. omnis. s̃. eo. dubitabatur, an si in pura stipulatione sit adiectus loc⁹, quo dari præstari ve qd debeat per hoc impediatur natiuitas obligationis & actionis. & videbatur, q̃ non, qa (vt dicit hic tex.) pura est: dicit tamen contrarium ratione assignata in text. non enim est verisimile contrahentes voluisse impossibile. l. non solum. de actio. & obli. iõ coniectura fit, q̃ voluerũt inesse tacite tp̃s, quo ad locum perueniri possit. Et hinc est, q̃ si promisi dare hodie Carthagini, quia mens apparet vitiatur rõne impossibilitatis. No. summa.]

a ¶ Loca etiam. Non solum conditio, vel dies.

b ¶ Tempus Quod bonus iudex arbitratur: quod dic vt ff. eod. continuus. §. cum ita.

ADDIT. Nota, q̃ licet in actibus iudiciarijs tempus itinerandi sit statutum certum, vt xx. milliarium singulo die, vt l. j. §. si quis cautio. (& dic. vt ibi per Barto. & docto.) tamen in contractibus

c ¶ Impossibilis. Ratione enim impossibilitatis stipulatio vitiatur, vt infra de inutil. stipulationi. §. si impossibilis. nisi vterque haberet ibi procuratorem, & egisset quilibet cum suo, vt eadem die fieret solutio vt ff. eodem. l. finali. §. si inter eos.

¶ Adde hoc non procedere in contractibus bonæ fidei, vel etiã stricti iuris habentibus naturam bonę fidei. l. insulam. §. j. ff. loca. l si mihi & tibi. §. sigs. seruos. ff. de leg. j. SYL.

¶ Conditiones. Casus non figuratur in notissima regula: nisi rationem dubitandi dicas esse ignorantiam nostrã, quę videtur suspendere quousque sciatur: quod tñ est falsum, qa conditio refertur ad veritatem rei, quæ licet incerta nobis sit, legi tñ est certa. No. q̃ conditio de pręsenti vel de præterito falsa statim infirmat obligationem, sicut vera facit statim stipulationem validam. Item no. q̃ certa in contractibus nõ suspendunt obligationem, dũmodo sint certa in rerum natura.] SYL.

d ¶ Consul fuit. sic. ff. si cer. pet. itaque. & l. cum ad præsens tempus. patet etiã in l. conditio. ff. de ver. obl.

naturā a sunt certa, nō morantur b obligationē, licet apud nos incerta c sint.

¶ Etiam facta pñt in stipłonem deduci: in quibus vtile ē adijcere pęnam, ne alias stipulator habeat probare interesse. Aretinus.

¶ Non solum d res ī stipulatum deduci possunt, sed ēt facta: vt si stipulemur aliqd fieri, vel non fieri: & ī huiusmodi stipulationibus optimum erit pœnam e subijcere,

Natura ē duplex.

a ¶ Naturā. Ergo nec futura morantur obligationem: nam etiam illa per rerum naturam certa sunt, vt ff. de iudic. sed & si restituatur. § si. contra. sed dic, q aliud est esse certum per rerum naturam. i. per naturalē cursum naturæ: per quā sola præterita & pręsentia sūt certa: & ita hic accipit. & etiam illa futura certa sunt, quę non habent se ad vtrumlibet: vt, si moriar. nam & hæc non morantur obłonē, vt ff. de cond. inde. nā si. & l. pced. & seq. & ff. de noua. si pupillus. §. qui sub conditionē. (i)

S Y L. ¶ Adde, q gl. est falsa, quia in diem incertum suspēdit. l. dies incertus. de condi. & demon. & l. quodcunq;. §. ij. ff. eo. quamuis videretur dicendum, q promittendo, si moriar, ista sit pura, quiá certum est me moriturum; promittendo, cum moriar, suspendatur obligatio, quia videtur facta adiectio causa differendæ solutionis.]

¶ Et aliud est in natura rerum. i. in sciētia Dei, in qua oīa, quæ sunt, vel fuerūt vel futura sunt, (teste Boethio) tanq̄ pśentia sunt. Item & alias, sunt mille anni ante oculos eius tanq̄ hesterna dies quę pręterijt. & dr̄ prima, natura naturata: sed secunda, natura naturans, qđ idem est, quod ipse Deus.

S Y L. ¶ Adde, q hanc glo. disputatiue reprobat Fortu. in l. iurisgentium. §. & ideo. xvj. col. ff. de pact.]

* ¶ Hic addi pñt quæ scribit Bart. in l. cum quidam. §. suum. de acqui. hæredi. vbi dicit, q lex certa est de omni eo, de quo pōt esse certus homo, licet apud hunc vel illum hominem particularē id sit incertum: non ēt de eo, de quo solus Deus est certus, quale est id, quod pendet à futuro euentu, quia illud scit solus Deus. & de hoc est lex incerta.]

ADDIT. (i) Nota ex glo. conditiones in futurum collatas, quæ necessariam habent existentiam, non differre obligationem: quod verū limita, si proferantur per tale quid, quod tempus significat: promitto cum morieris. §. ita autem. j. de inuti. stip. Christopho.

b ¶ Non morantur. idest non suspendunt siue differunt. Accursius.

c ¶ Incerta sint. ff. de reg. iuris. l. in totum. contra. Solu. illa loquitur in ijs, vbi præsens solennitas exigitur, vt vij. testes in testamento, vt s̄. de testament. §. j. Vel loquitur in illis casib⁹, vbi certa sciētia & intellectus de præsenti exigitur in contractibus puris, vt C. de donation. nec ignorans. hic autem in conditionali.

¶ Vltima verior, & patet ex verbis. l. in totum. S Y L.

¶ Non solum. Casus in notissima regula non ponitur nisi literaliter. Hoc tamen vnum aduertendum putaui, q ideo pœna non apponitur in stipulatione rerum, quia ad ea præstanda cogitur præcise promissor: quod cum non sit in stipulatione facti vel non facti, * quia soluendo id, quod interest, liberatur. l. stipulationes non diuiduntur. ff. eodem.] vtile consilium est apponere. Nota etiam facta in stipulationem deduci: & dicuntur facta etiam non facta. Item, q vtile est in his stipulationibus subijcere pœnam. ratio assignatur hic, & alia ponitur in l. fina. de præto. stipulatio. Item, quòd petenti interesse incumbit onus probandi quantitatem certam.]

d ¶ Nō solum. de stipulationibus, quæ in dando consistunt, hucusque diximus: nunc de ijs quæ in facto consistunt. Accur.

e ¶ Pœnam subijcere. Sic. s. consilium simile. ff. de præto. stip. l. fin.

Quan-

a ¶ Quantitas. ff. de arbi. l. non autem. contra. Solutio. non interest quò ad hoc, vt valeat compromissum: interest tamen: quò ad vtilitatem stipulationis.

b ¶ Probare. sed quomodo interesse probatur? Respon. p testes, vt hic innuitur, & C. de sen. quæ pro eo. l. j. §. j. nisi petat ex dolo alterius: tunc per solú sacramentú; vt ff. quod vi aut clã. l. sem per. §. in hoc interdicto. & § seq. & C. vn de vi. l. si quá do.

ne quantitas[a] stipulationis in incerto sit, ac necesse sit actori probare[b] quòd eius intersit. Itaq; si quis, vt fiat aliquid, stipuletur, ita adijci pœna debet. Si ita factum non erit, tunc pœnæ nomine decẽ aureos dare spondes? Sed si quędam[c] fieri, quædam non[d] fieri, vna eademq; cõceptione stipuletur quis, clausula[e] erit huiusmodi adijcienda. Si aduersus ea fa-

c ¶ Quædam fieri. Puta ire Romam.

d ¶ Quædam non fieri. puta per Floren. non ire.

e ¶ Clausula. Scilicet pœnalis. Accursius.

f ¶ Factum erit. Hoc redditur secundo dicto.

SYL. ¶ Adde, q si voluisset singula singulis referre, non præposterasset. Vnde dicas vtramuis conceptionem debere ad vtrunque referri, ita ut vnaquæuis earum sufficiat in pœnali stipulatione subiecta stipulationi vtriusq; s. facti & non facti, licet etiam ambæ conceptiones subijci possent.]

g ¶ Factum non fuerit. Hoc refertur ad primum. Et si ex vno capite sit pœna commissa, non committetur plus, vt ff. de arbi. l. si duo. §. h. nisi hoc actú sit, vt pluries committatur, vt ff. de transactio. qui fidem.

ADDITIO. Item nisi sit apposita super facto iterabili vel contineate plura capitula, si ratione interesse petatur, secundum Ioannem Fab. hic. Et nota, quòd iuramentum de non contraueniẽdo habet vim istius clausulæ. Item facit, vt actus valeat eo meliori modo, quo potest. Ange.

ctum erit:[f] siue qd ita factum[g] nõ fuerit, tunc pœnæ nomine decẽ aureos dare spondes?

¶ De duobus reis stipulandi & promittendi.

¶ Duo rei stipulandi fiunt, qñ separatim interrogant debitorẽ, & ipse simul vtrique respondet. Ang. Are.

Talias de eã ita.

¶ De duobus reis stipulandi, & promittendi.

Cõtinuatio. ¶ Quia in stipulatione, de qua dictum est supra titulo primo, plures psonæ interueniunt quandoque, quarum quædam dicuntur rei stipulandi, alię rei promittendi, ideo dicit de duobus reis stipulandi ac promittendi. Accursius.

ET stipulandi[h] & promittẽdi duo pluresve rei fieri pos-

Diuisio. ET stipulandi. ¶ Totus iste titu. diuidit in iiij. partes: Primò ponit de duob. reis stipulandi, qualr fiãt. Scdò de duobus reis pmittendi. Tertiò ponit effectus ipsius obligationis plurium reorum. Quartò redit ad duos reos pmittendi. Scda ibi. §. duo pluresve. Tertia ibi, Ex huiusmodi. Quarta ibi, Ex duobus.

SYL. ¶ Et stipulãdi. Casus in declaratiõe terminorũ nõ figurat nisi literalr. & Impera. ipse lralr formar casum exéplificando: verba. n. & modus constituendi: est clarus. No. q in cõstõne pluriũ reorum stipulandi debet pcedere oium interrogatio, & seq promissoris rñsio vna oibus. Itẽ, q duo stipulatores, quibus separatim pmissor distinctis actibus pro mittendi rñdet, non sunt duo rei stipulandi: quæ intellige in dubio.]

Reus stipulandi. h ¶ Et stipulandi. Hic dr rçus stipulandi ille,

Reus pro mittendi

di ille,qui rem aliquā,vt pecuniam stipulatur: à re, non à reatu dictus. Et econtra reus promittendi, qui aliquā rem promittit,vt ff. eod. l.j. alias reus tantum debitor dicitur, vt patet. C. de iur.calum. l. ij. alias dicit reus qui conuenitur, vt C. de iudic. l. ꝑperandū. §. & si qdem.& dic vt ff.eo. l. j. Pōt dici & alio respectu reus stipulandi,& ꝓmittēdi,vt dr̄ in gl. Accur.

*¶ Ex his apparet reos hic non lōge aliter accipi, atque apud Cice.qui. lib.ij. de Orato.Reos(inquit) appello nō eos modo qui arguuntur, sed omnes quorum de re disceptatur. & rursus paulo post, reos appello,quorum res est. Sic in l.v.§.conuentionales.ff.de verbo.ob. reorum verbo intelliguntur contrahētes,& tam stipulator q̄ promissor. Dicitur & reus debendi, & reus credendi, vt reus debendi accipiatur pro obligato ex quocunque contractu vel obligatione quis debeat: qua de re diserte Alcia.in l.nominis.de verb. signi

a ¶ Spondeo. Hoc adiecto, vt sint duo rei insolidum, etiam iure veteri, vt ff. eo.l.reos.§.si &§.cum in tabulis.

SYL. ¶ Adde, vel si aliter constat contrahentes voluisse facere duos reos, quia crūt nihilominus, vt patet ex cōi opin. post Bar.in l.ij.ff.eo.in j.& ij.q.

Reorū de bendi vel credendi

b ¶ Spondeat.Ex interuallo: puta si diuerterūt ad alios actus extraneos, vt ff. e.l.duos.§.fi. al's si nō est extrane⁹ act⁹, cōtradiceret.d.l. ei, qd̄ mō dixerat ibi, nā si prius.& qd̄ dr̄. ff.eo.l.iij.Accur.

¶ Dic q̄ magnum interuallum,nedum vitiat constitutionem duorum reorum, sed impedit respondentem obligari. l. si ex duobus. in princi. vbi Barto ff. eod. Hoc si intercedat inter in terrogationē & responsionem: secus si inter vnā obligationem ꝑ fectā & aliā, & constat de voluntate. l. iij.in prin. ff. e. sec⁹ in modico tempore non interueniēte actu extrinseco. Longum autem aut breue spatiū taxādum est arbitrio iudicis vt no.in l.cōtinuus. ff. de verb.oblig.]

sunt. Stipulādi ita, si post omniū inter rogatiōem promissor respondeat, Spōdeo.[a] vt puta cum duobus separatim stipulantibus ita ꝓmissor respondeat, Vtriq; vestrum dare spondeo. Nam si prius Titio spoponderit,deinde alio in terroganti spondeat,[b] alia atq; alia erit obligatio, nec creduntur[c] duo rei stipulandi esse.

¶ Si duo ꝓmittāt eidē eādē pecuniā, efficiunť duo rei ꝓ mittendi. Ang.

¶ Duo pluresve rei promittendi ita fiunt: Mæui, decem aureos dare spondes? & Sei, eosdem decem aureos dare spondes? si respondeāt singuli separatim, Spondeo.[d]

¶ Nā duorū reorū est, vt qlibet teneať insolidū:sed vni⁹ solutione & receptiōe tolliť obligatio vtriusque. Aretinus.

¶ Ex hmōi obligationibus,[e]& stipulationibus,solidū singulis debeť: & promittētes singuli in solidum tenentur.

c ¶ Nec creduntur duo rei.s.vt vna sit obligatio. & vnius rei, sed sunt creditores duo, & diuersarum rerum,vt.j.eo.§.ex huiusmodi.

SYL. ¶ Duo pluresve. Casus similiter non ponitur,quia text. exemplificat. Nota, qualiter constituantur duo pluresve rei promittendi.]

d ¶ Spondeo.Hoc acto,vt fiant duo rei, & insolidum,vt ff.eo.reos.§ fi.

SYL. ¶Ex hmōi. Casum figurare non expedit,cum regula clara sit.Statim. n.q̄ tenentur insolidum, vel habent obligatos insolidum plures reos debendi sequitur q̄ solutio vel receptio vnius alium liberat,vt infert Iurisc̄ō.in l.ij ff.e.Notabilia clara sunt: q̄ duo rei debēt, vel eis debeť insolidum: & q̄ solutio vel receptio vnius liberat omnes.]

e ¶ Obligationibus. Hoc refertur ad eos

reos promittẽdi: & ꝙ sequit̃ ex stipulatio nib⁹, ad reos stipulãdi, vt ꝓbat̃. j. statim.

Obl'o ea dẽ pôt esse vna & plures.

a ¶ In vtraq;.i. vtrãq; obligatione: nã vna ẽ quo ad vnũ effectũ, vt. ff. e. l. iij. in fi. sed plures sunt, qa plures tenẽt̃, vt hic.

SYL.

¶ Die plures ẽt distinctẽ essentialiter l. eã dẽ. in fi. ff. eo.

b ¶ Alter. s. reo rũ stipulandi.

c ¶ Alter. s. reo rũ ꝓmittẽdi.

d ¶ Perimit obligationẽ. Ille, q accipit.

e ¶ Liberat. ille, qui soluit. Similis lectio seu implicatio verborũ est. ff. de arb. l. si duo

Tot⁹ hic ꝗ sumpt⁹ est ex l. ex duobus. ff. eo.

Vel dic, ꝙ qui libet istorũ refert ad vtrunq; supradictũ.

In vtraq; [a] tñ obligatiõe vna res vertitur: & vel alter [b] debitum accipiendo, vel alter [c] soluendo, oĩum perimit [d] obligationem, & omnes liberat. [e]

Diuersitas tẽporis adiecti solutioni non facit cessare constitutionẽ duorum reorum. Arc.

Ex† duobus reis promittendi, alius pure, alius in diem vel sub conditione obligari potest: [f] nec impedimento erit dies, aut conditio, quo minus [g] ab eo, qui pure obligatus est, petatur.

De stipulatione seruorum.

Etiã seruus hæreditarius potest stipulari, & acquirit hrẽdi futuro. Ang.

f ¶ Potest. Sed nõne est hic imparitas. quod esse non debet, vt. ff. eodem. l. eandem. §. sed si quis? Respondeo secundum M. quod ibi regulariter dicit̃, fallit hic, & ff. eod. si ex duobus. §. fin. Alij vt P. dicunt, ꝙ hic nõ est imparitas, cum adueniente cõditione vel die ambo æq̃liter teneãtur. sed adhuc me dio tẽpore remanet imparitas. Quare dic, ꝙ in quantitate debita, vl' re quæ debetur, non potest esse imparitas, vt ibi, sed in alijs potest vt hic, & ff. eo. l. si ex duobus. §. finali.

obligatio an possit imparitatẽ continere.

Et possunt fieri ĩ stipulatione duo rei, & ĩ quolibet gñre obligãdi, vt ff. e. l. eandẽ.

SYL.

¶ Intellige, dummodo constet contrahentes id agere velle.]

Adde, ꝙ duo rei ĩsolidũ obligati vident̃ inuicẽ fideiubere, & iõ si alte- solidũ sol uat, pôt actiõe mãdati cõseq. dimidiũ so luti ab altero cor reo Bar. in l. reos. ff. e. M. Ant. Natta cons. cccccclviij. vol. iij.

¶ Ex duobus. Casus. Fuit dubitatũ, an si ex plurib⁹, reis alter simpliciter & pure, alter sub cõditione vel in diẽ promittat vitietur cõstitutio duorũ reorũ. & videbat̃ ꝙ sic, qa clarũ est imparitatẽ vitiare talẽ cõstitutionẽ. l. eãdẽ. §. sed si quis. ff. e. Item quia cum debeant insolidum, vel eis debeatur, non possunt pariter conueniri, quia alterius nata erit obligatio & actio, alterius non. Contrariũ tamẽ re spondet̃. rõ autem est, quia disparitas est in qualitate, non insubstantia. Itẽ à prin cipio sperat̃ur. ꝙ reducatur ad æqualitatem: quo casu talis imparitas non vr̃ quo ad. l. imparitas ab initio, & iõ cessat rõ dubitandi. Not. summar. Item, ꝙ dies vel condõ alterius non erit impedimento, quo minus ab alio petatur.]

¶ Die rõnem, vt dixi in positione casus.]

SYL.

¶ Adde, ꝙ decisio huius tex. non habet locum in pluribus fideiussoribus, quorum vnus pure, alius in diẽ, vel sub condõne acceptus sit. nã qui pure fideiussit, pendẽte condõne non nisi ꝓ virili cõueniri pôt. l. si plures. ff. de fideiuss.

g ¶ Quo minus. Sed adueniente conditione socium poterit conuenire manda ti, s̃m quosdam: vel verius neg. neg. vt, C. e. l. j. Patet ergo cõstitui posse pure duos reos debendi: & quẽlibet insolidũ cõueniri, vt. C. eo. l. j. Hodie cõtra, etiã si hoc actũ est expressim: nisi altero absente, vl' inope existente, vt in auth. de duob. re. §. j & authen. hoc ita. eo. tit C. nisi renunciatum fuerit illi constitutioni, vt. C. de pact. l. pen & ff. de mino. l. iudex.

Rei debẽdi in solidũ nõ pôt conueniri.

Intellige absẽtẽ q. ab ẽ à ciuitate seu iurisdictione iudicis, sub qua facta est obligatio. Marsi. in rub, de fideiussõ. nu. xiiij.

¶ De stipulatione seruorum.

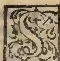
¶ Supra tit j. & tit. præce. dictum est de stipulatione liberarum personarum: verum quia interdum serui stipulãtur, ideo de his tractaturus intitulauit, de stipulatione seruorum.

Cõtinuatio.

Diuisio

Eruus. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò, q seruus stipulãdo acquirit dño, in cuiuscunq; psona stiplo cōcipiat. Scdò excipir à rf̄a, q factū nō acqrit. Tertiò si sint plures domini, p dñicicis portionib⁹ acqrit. Scda ibi, Sed cū factum. Tertia ibi, Seruus cō munis.

Eruus ex persona domini[a] ius stipulandi habet.

Sed & hæreditas in plurisq;[b] personę defuncti [c] vicē sustinet: ideoq; qđ seruus hr̄ditari⁹ ante aditam hæreditatē stipulatur, acquirit hr̄ditati, [d] ac p hoc etiā hæredi postea facto acquiritur.

¶ Seruus siue fili⁹ familias à quocunque stipuletur, & in cuiuscūq; persona stipulationem cōcipiat, acquirit domino & patri. Aret.

Siue † autem domino, siue sibi, [e] siue

SYL. ¶ Seruus. Casus. Dubitabatur. an seruus stipulari posset, & stipulã do cui acqreret: & vr̄, q non possit stipulari, cū stipulatio sit actus merus ciuilis §. de constituta.j. de actio. quorum solet esse incapax seruus. l. quod attinet ff. de regu. iur. cuius contrariū dr̄, quia in ipsa stipulatione non consideratur vt seruus, sed stipulatur ex persona dñi. Tūc dubitabatur quid in seruo hæreditario ante aditá: nam tunc non pōt sumere vires ex persona dñi, qui non est. & si dicatur hereditas repræsentat defunctum: hoc est per fictionem: vnde non vr̄, q alia fictio possit superinduci, q factum serui dicatur factum hæredis. Sed contrarium rñdetur ex rōne posita in tex. qa hæreditas &c. Nec rō duarum fictionū obst. quia non procedūt ex eodem fonte. l. sub conditione. ff. de sol. Not. seruum ex persona dñi ius stipulandi habere. Item. q hæreditas est persona imaginaria sustinens vices defuncti. Item, q seruus hæreditarius acquirit stipulando hęreditati. Item, q quicquid hæreditati acquiritur, hæredi postea adeunti quęsitum est]

Dñs est caput serui

a ¶ Domini. Qui dominus caput est serui, vt.j. de noxa. §. omnis. ex sua.n. persona nihil pōt, vt.ff. de regu.iu.l. seruitutem. & l. quod attinet nisi ex quo manumittitur: tunc.n. incipit habere caput, vt.ff. de capi.dimi.l. hodie.

Hrdītati furtū fieri nō pōt nisi in tribus casibus.

b ¶ In plerisque: Hoc propterea dicitur, quia hæreditati furtum fieri non potest, nisi in tribus casibus, vt.ff. de fur. hæreditariæ & l. sequen. Item propter vsumfruct. qui seruo hæreditario promitti non potest, vt hæreditati quærantur, vt ff. e. l. vsusfructus.

SYL. ¶ Adde. q ratio est, quia persona ficta nō est capax illius iuris, qđ si prius defuncto quæsitum esset, morte extingueretur vel quia vsusfructus nō potest esse sine persona vera, aut ficta, certa tamen & permanente. & constante ex vir is. vt puta collegio, vel populo.]

† Sic ff. eo l. j. ad prin.

** ¶ Adde, q ratio illa est, quia hæreditas non sustinet personam defuncti in iis, quæ facti sunt, quia quæ facti sunt, in hæreditariis rebus non sunt, vt animaduertit gl. in d. l. vsusfructus. & Alcia. l. nihil. de verb sign.]

c ¶ Defuncti. Non hæredis, vt hic: &. s̄. de hæred. insti. §. seruus. & ff. de acquir. re. do. hæreditas. Et quæ sit ratio quare personam defuncti, & non hæredis, dic vt d §. seruus.

d ¶ Hæreditati. Sic ff. de iniu. l. j. §. quoties autem.

SYL. ¶ Siue aūt dño. Casus. non ponitur in manifesta rf̄a & clara, quam quodãmodo exemplificat Imp. hic. Not. q quocunq; modo seruus stipulationem concipiat, dño acquirit. Item, q filij in potestate stipulando ęquiparantur seruis. Item, q valet argumentum de filio ad seruum, & econuerso.]

e ¶ Siue sibi. Nisi in casibus: vt cum factum est in stipulatione: quo casu domino non acquiritur, vt.j. proxim. §. & cum operas à liberto stipulatur, vt ff. eod. l. antepen. (j)

SYL. ¶ Intellige de incertis: & ratio ponitur in l. operæ in rerum in. j. & vltimo rñ.

ff. de

conseruo suo, siue impersonaliter [a] seruus stipuletur, domino acquirit. Idē iuris est & in liberis, qui in potestate patris sunt, ex quibus causis acquirere [b] possunt.

Si seruus stipulatur ire agere licere, solus ipse, non etiā dominus ei' ire potest. Aret.

¶ Sed cum factū [c] in stipulatione continebitur, omnimodo [d] persona stipulantis continetur: [e] veluti si seruus stipuletur, vt sibi ire [f] agere liceat ipse. n. tantum prohiberi non debet, non etiam [g] dominus eius.

Seruus communis acquirit dominis suis pro portione dñica: nisi iussu vni'], aut vni fuerit stipulatus. Aret.

¶ Seruus [h] communis stipulando, vnicuique dominorū pro portione dominij acquirit, nisi iussu vnius eorum,

.ff. de ope. liber. quicquid voluerit gloss. in l. seruus patroni.eo.ti.]

¶ Et in aliis casibus, quos no. ff. eodem l.j.& l.sequen. †Sed nunquid frater potest stipulari fratri suo in eadem potestate existenti? Die ꝙ sic, quia seruus conseruo suo stipulari potest, vt hic: igitur frater fratri. argumen. C. de diuersis rescrip. l. prima. Item quia vox filij vox patris intelligitur:& vox serui vox domini intelligitur, vt.j. de inutil. stipul. §. ei vero qui. & §. post mortem.

† Quod sequit non est Accursij.

ADDIT.(j) Nec valet talis stipulatio: quia cum personæ cohærear, de persona serui in dominum transire non potest. Item quia operas nemo nisi dominus stipulatur: valeret tamen si eas vel impersonaliter, vel domino stipularetur, vt per Angelum hic.

a ¶ Impersonaliter. Nullius facta mentione: idest, vel proprio nomine. vel appellatiuo: vel facta mentione de nomine appellatiuo, sed non proprio, vt s.de exhær.lib.§.j. Accur.

SYL. ¶ Absona est hæc expositio, quia verbum, impersonaliter, excludit etiam appellatiui mentionem, vt declaratur in l. proinde.ff eo.ti.]

ADDITIO. Idem per omnia dici potest in monacho stipulante.Ang.

b ¶ Acquirere. Vt ex cā pfectitia & aduentitia isto iure: qđ dic vt. s. per quas perso.nob.acqui.§.j.

SYL. ¶ Sed cum factum. Casus. Fuit dubitatum quid in stipulatione meri facti: & ex regula generali.s. eo in princ. idem videbatur: cuius contrarium deciditur: quia cum facta sint naturalia, eorum est capax seruus. l. cum proponas. C. de hære. insti. Not. ꝙ stipulatio meri facti explicandi à seruo non potest per alium explicari. Ité, ꝙ stipulatio itineris & actus in seruo est merum factum.]

c ¶ Sed cum factum. Sed si stipulatur seruus sibi scribi librum, & sic factū, nonne acqrit domino? Respō. sic: & quod hic dicitur, sed cum factum &cæt. i. à seruo faciendum, & non ab alio, vel ēt à domino.

SYL. ¶ Adde rñ secus esse, si dñs ipse seruo stipulet ire agere, qa inutilis est stipulatio.l. quod dr̄ prem.ff. de verb. oblig.

d ¶ Omnimodo. sic. ff de vsu & habi. plenum.§.si vsus.Accur.

e ¶ Continetur.sic ff. de condi.& demō. qui hæredi.Accur.

f ¶ Ire agere. hæc verba expone vt. s. de serui.in prin & ff.de serui. rusti. prædi. l.j.Et no. qa hic per verba loquit: aliud si per nomen, puta iter; tunc n. dño acquiritur, vt ff.eo.l.si communis.

Stipulari ire, & stipulari iter differunt.

g ¶ Nō ēt dñs. subaudi, prohiberi non debet: quasi diceret, dēt prohiberi. Sed contra s. per quas perso.no. acq. §. non solum & s. de iis qui sunt sui vel alie. iur.§.j.Sed non est contra: quia & hic acquiritur dño commodum: nam ad sui domini vtilitatem ibit seruus.

h ¶ Seruus communis stipulando. impersonaliter: vel sibi, vel dominis suis sub nomine appellatiuo: aliud si propria

pria nomina expressit: nam tunc acquirit pro virili, non pro portione dominij. Sed quid si proprium nomen & appellatiuum? Respon. si praeponat proprium, pro virili: si appellatiuum praeponat, pro dominica, vt ff. de stip. seruo. l. si communis seruus ita. & ff. de statu lib. l. ita, §. j. Accursi.

SYL. ¶ Adde haec vera eē in dubio, secus si constaret de intentione agentium. d. l. si communis seruus. quae ꝓbatur ex coiectūris collectis ibi & hic per doc.]

aut nominatim[a] alicui eorū stipulat[us][b] est. tūc enim soli ei acquiritur.

¶ Seruus cōmunis stipulādo rem, quę nō potest vni ex dominis acquiri, acquirit insolidum alteri. Arc.

¶ Quod seruus cōmunis stipulatur, si alteri ex dominis acquiri nō potest, † insolidum alteri acquiritur: veluti si res, quam dari stipulatus est vnius[c] domini sit.

† alias solidum

¶ De diuisione stipulationum.

¶ Iudiciales stipulationes sunt, quae à mero iudicis officio: Prętoriae à Prętoris oriuntur: conuentionales à conuentione partium: communes quae ab vtrisque. hoc dicit.

Tipulationū[d] aliae sūt iudiciales,[e] aliae praetoriae,[f] aliae

a ¶ Nominatim. Proprio nomine vt. s. de exhaere. libe. §. j. vel appellatiuo, dummodo intelligatur de quo domino dicat, vt C. de liberis praeteritis. l. ij & iij. & ff. si certum peta. l. certum. Accursius.

b ¶ Stipulatus est. hoc disiunctim. i. diuisim exaudi. Sed quid si vnus iussit seruo, & ipse alteri stipulatus est nominatim? Distingue ex cuius re: vt si ex re iubentis: sibi quaeratur: aliàs noīato, vt C. ꝑ quas perso. no. acq. l. fi. §. fi. & ff eo. proinde. §. h. & l. sequenti: licet antiqui aliter distinguant.

c ¶ Quod seruus. Vnius domini fit. Nā cum sua sit, amplius queri ei non potest, vt. s. de leg. §. sed si rem. & infra de actio §. sic itaq;. restat ergo, vt soli alteri quaeratur. Aliud si ex re vnius stipuletur: tunc omnibus quaeritur, sed Communi diuidundo iudicio reddetur. i. cum aget Communi diuidun. pro isto seruo, potest etiam deducere quod socius suus lucratus erat ex stipulatione facta ex rebus suis, & redditur illi, ex cuius re quaeritur, vt. ff. eodem si ex re. §. primo.

Cōtinuatio ¶ De diuisionem stipulationum.

¶ Supra dictum est de stipulationum materia: verum quia earum multiplex est species, ideo subdit de diuisione stipulationū Por.

Diuisio Stipulationum. ¶ Totus iste titulus diuiditur in duas partes principales. Primò ponit diuisionem stipulationis. Secundò illam per exemplum declarat. Secunda ibi, Iudiciales:

SYL. ¶ Stipulationum. Casus. non figuratur nisi literaliter in declaratione, definitione, & exemplificatione terminorum. est enim textus per se clarus. Nota igitur diuisionem stipulationum, & earum species, & exempla.]

d ¶ Stipulationum. simile per omnia ff. de verborum obligation. stipulationum. ij.

e ¶ Iudiciales. quando iudex cognoscit de aliqua causa, & pendente causa principali incidenter facit interponere cautionem: & dicuntur iudiciales a iudice.

SYL. * ¶ Alio modo declarat Alc. li. Parad. j. c. j. qui eas stipulationes iudiciales dictas validis argumentis asseuerat, quae non coram Praetore, sed apud alius iudices expedirentur: tametsi ex edicto Praetoris descenderent.]

f ¶ Praetoriae, quando non aditur iudex alia de causa, sed principaliter vt talis cautio interponatur: veluti damni infecti, & cautio legatorum praestandorum;

rum & talis est differentia inter ea, quæ dicta sunt.

SYL. * ¶ Alciatus vero. d. c. j. eas ait prætorias esse, quæ solius Prætoris iurisdictioni relinquuntur, nec alterius iudicis notioni suppositę sunt] ¶ Sed cum hic ponatur prætoriæ, vt species opposita iudiciali, quare. ff. de præt. stipula. l. j. in princ. ponitur vt genus, scilicet prętorię? R. ibi aliter accipitur iudicialis. s. a iudicio: hic a iudice, vt ff. mand. l Lucius.

coǔetionales, [a]aliæ communes, [b]tã prætoriæ, q̃ iudiciales. ¶ Iudiciales [c] sunt duntaxat, quę à mero iudicis officio proficiscuntur: veluti de dolo [d]cautio, vel de persequendo seruo[e] qui in fuga est, restituendove [f]prætio. ¶ Prætoriæ [g] sunt, quæ à mero [h] Præ-

SYL. ¶ Dic, q fuit hęc gl. male collocata: qa ab illo ver. sed cum hic. vsq; in fin. glo. est Accur. & dēr stare j. post gloss. in ver. communes. & circa d. l. contrariam dic, q ibi non ponitur diuisio omnium stipulationum, sed duntaxat prætoriarum: vnde illa est subdiuisio secundi membri diuisionis hic positæ. Iudicialis ergo ibi stricte sumitur pro iis, quæ à prætore introductæ sunt, vt iudicium sit ratum, idest effectum suum cõsequatur.

ADDITIO Glo. ita non intellexit bene dñam: sed melius dixit j. eod. in verbo, veniunt. Christoph.

a ¶ Conuentionales. quæ ex conuentione partium fiunt: & de his certum est & planum.

Cautio rē pupil li saluam fore est cõmunis. b ¶ Communes. Veluti, rem pupilli saluam fore: quia principaliter potest adiri iudex: vt interponatur cautio, cũ pupillus habet tutorem, qui non satisdedit rem pupilli saluam fore: & sic dicetur prætoria. potest verò adiri iudex non principaliter vt cautio illa interponatur, sed ex alia causa: veluti cũ pupillus non habet tutorem, potest petere coram iudice: & iudex, qui dat tutorem, ex officio suo facit interponi cautionem, rem pupilli saluam fore: & ita dicitur iudicialis. Item quidam

Cautio rē ratã hři ē cõmunis. dicunt illam cautionem, rem ratam haberi, esse communem: quia quandoq; interponitur à procuratore actoris, quandoq; à procuratore rei, vt. ff. de procura. l. Pomponius. §. sed & is qui. Vel alia ratione dicitur communis: veluti, cum procuratorio nomine quis alium conuenit, iudex ex officio suo debet facere, vt cautio, rem ratam haberi, interponatur: & tunc est iudicialis. Prætoria est, quando quis promisit mihi, q promitteret rem ratam haberi modo volo, quod promittatur: & sic principaliter ob istam stipulationem vado ad prętorem, vt ipsa interponatur.

SYL. ¶ Hæc glo. in antiquis codicib. Accursi. non reperitur, & est additio quædam. * Vtcunq; sit, adde fm. Alci. loco. s. relato, cõmunes stipulationes esse, quæ tam apud Prętorem q coram aliis iudicibus expedirentur.

ADDIT Residuum gl. quę in aliis impressionibus hic cõiter ponitur, in fin. glo. huius tit. habetur.

c ¶ Iudiciales. s. stipulationes.

d ¶ De dolo cautio. Vt si ago pignoratitia, caueas ne seruitutes dolo perdideris, vel rei ius in aliquo læseris, vt. ff. de pig. actio. creditor. Item si rei ven. agam pro re, quam vsucepisti iam lite contestata, caues, ne dolo alienaueris, vel manumiseris seruum, vt. ff. de rei vend. si post. sic &. ff. mand. si procurato rem. §. pe. & l. seq.

e ¶ De persequendo seruo. vt si meum mihi abstulisti seruum, quem postea perdideris, caueas de eo persequendo, vel eius pretio restituendo, vt. ff. qd met. cau. si cum exceptione. §. q si homo. Item emptor, qui redhibet, & non habet seruum, qué reddere dēt, quia aufugit, debet cauere de persequendo seruum: & si hře poterit, restituat venditori vt. ff. de ędil. edi. l. redhibere. §. fi. sic &. ff. de condi. causa da. si pecuniam. §. pen.

f ¶ Ve. pro vel.

g ¶ Prætoriæ. stipulationes.

h ¶ A mero. i. puro: sic q non iudicis officio

officio.s. tali quali in superiori casu, vt statim dicam. Accur.

SYL. ¶Hanc glo. pro sing. allegat Ange. in l. vt ff. de verbo. obli.]

a ¶Damni infecti. vt. ff. de dam. infec. l. prætor ait. §. in eum qui. Dicitur & alio respectu prætoria illa, quæ ab initio exigitur: siue sit ptoria inuentiōe, siue ciuilis, siue quocunq; modo inuenta: ex eo.s. q prætor eā approbat, vt. ff. de verbo. sign. l. lege. & hoc sensu con prehēdit prætorias, & iudiciales, & communes, & oēs præter conuentionales: & ita accipit ff. de præt. stipu. l. j. sic est de adoptione, vt. ff. de adopt. l. ii.

toris officio proficiscuntur: veluti dāni [a] infecti vel legatorum. [b] Prætorias autem stipulatiōes sic exaudiri oportet, vt in iis etiam contineātur ædilitiæ: [c] nam & hæ a iurisdictione Prætoris veniunt. [d]

¶ Conuentionales sunt, quæ ex cōuentione vtriusq; partis concipiuntur; hoc est, neque iussu iudicis, neq; iussu Prætoris, sed ex conuentione contrahentium: quarum [e] totidem genera sunt, quot (penè [f] dixerim) rerum contrahendarum, [g]

SYL. ¶Adde, q inquantum glo. vult prætoriam stipulationem duobus modis accipi, non bene sentir hic, & in. l. j. ff. de præto. stip dic ergo eo modo sumi hic. & in l. j. sed solum diuersificatur significatio iudicialis, quę hic accipit, vt species compar. & coæqua prætoriæ, ibi vt species subiecta.]

b ¶Vel legatorum. vt ff. vt lega. vel fideicom. no. ca. l. j. j. respon.

c. ¶Aedilitiæ. scilicet stipulationes: vt si animal tibi vendo, de vitiis eius cauere debeo, vt. ff. de ędili. edi. l. itaq;. & l. si venditor.

* ¶Eiusmodi cautionis priscam formulam in emendis ouibus tradit M. Varro lib. ij. c. j. de re rust.]

d ¶ Veniunt. cū Aediles erāt ex Prætoribus, vt. s. de iur. na. §. proponebant.

SYL. * ¶ Errat Accur putans Aediles fuisse ex Prætoribus. l, ij. §. deinde cum placuisset. ff. de orig. iur. siquidem, vt in Commen. admonui in. §. Prætorum. s. de iur. na gen. & ciu. ideo dr ædilitias stipulationes à iurisdictione Prætoris proficisci, quia in colligendis Prætorum edictis, vt perpetuum edictum constitueretur, atq; ita illud ius, quod Prætorium vocamus, componeretur, recepta sunt etiam Aedilium curulium edicta, quippe quæ instar Prætoriorum edictorum proponi solerent.] Sed quæ erit intelligibilis differentia inter ptorias & iudiciales, cū hoc titu. accipiatur prætoria vt iudicialis? Respondeo, quia prætoria à Prætore mortuo inducta est, sed iudicialis à Iurisconsultis aliis. Item in prætoria inuenies iudicem ob hoc ipsum principaliter adiri, sed in iudiciali per consequentiam, vt patet ex supra dictis exemplis. Item iudiciales vagę sunt per totū corpus iuris: sed prætoriæ, licet & ipsę sint vagę, comprehensæ tn̄ sunt simul in vno titu. vt. ff. de præt. stip. l. j. Item potes notare quartam drīam, vt notatur ff. de verb. obli. l. v. §. ij. Accur.

Stipulationes prætoriæ & iudiciales multipliciter differunt.

ADDITIO. Hanc drīam Io. addit, dicens, quia prætoriæ sunt quæ per solū iudicem ordinarium interponuntur, † & iudiciales quæ per quemlibet aliū iudicem.

†Hāc quoque damnant aliq vt p Ioā. Fab. hic: qa cautio de dā. infect. q̄uis sit ptoria p quem libet ēt animū magistratum expediri pt, vt l i. &. l. iiij. § j. ff de dā. infect. Nisi forte dicas ibi spāle pp periculū mole. Angel.

e ¶Quarum. s. conuentionalium.

f ¶Penè. Ideo dicit, penè, quia in quibusdam valet alius contractus, vt venditio in libero homine & similibus, vt ff. de contrahē. emp. l. & liberi. & j. de contrah. emp. § fi. in quibusdam non valet stipl̄o, vt j. tit. j j. respon. & §. j.

g ¶Rerum cōtrahendarum. s. esse genera. i. quot possumus dicere esse genera contractuum, tot sunt genera stipulationum. i. vbicunq; potest contrahi, ibi potest stipulatio interuenire: nam stipulatio proprie non est contractus, vt ff. de ver. signi. l. Labeo.

SYL. ¶Intellige large, non proprie, vt declarant doctor. in l. v. ff. de verborum obligation.]

¶ Cōes abnegatiue lege. i. non prætoriæ tantum, vel iudiciales tantum, vel conuentionales tantum.

SYL. Hoc non erat addendum ex ratione j. dicenda super gl. fi.]

¶ Communes a sunt, veluti rem saluam fore pupillo, (nam & Prætor b iubet rem saluam fore pupillo caueri, & interdum iudex, c si aliter hæc res expediri non d pōt) vel de rato e stipulatio.

¶ Sed partim ex vno, partim ex altero naturam accipiunt. nam si non cauerit tutor pupillo, hoc ipsum peti potest: & quò ad hoc habet naturam prætoriæ. si petitur tutor, & per consequēs præstatur satisdatio: & in hoc habet naturam iudicialis, vt supra de satisd. tuto. §. j. Sed de hoc dic plenius, vt ff de verb. oblig. l. v. §. prætoriæ. vbi est hic titulus de verbo ad verbum. Item si petatur hæc satisdatio ab altero tutorum vel curatorum, ex consequentia petitur, & non præcise: vnde & in hoc habet naturam iudicialis, vt ff de administ. tut. l. iii. j. respon. & s. de satisdat. tut. vel cur. § j. & ij. Vel dic cōes alio modo, vt j. eo. §. sed secundum hoc ois prætoria potest esse communis.

ADDITIO. Dic, q hæc gl. secuta fuit errorem suum, q illa appellatur cautio prætoria, propter quam interponendā iudex principaliter aditur; illa verò appellatur iudicialis, pp quā interponēdam iudex non principaliter, sed in cōsequentiam aditur, quæ opi. ibi fuit reprobata secundum Christoph.

b ¶ Prætor. s. mortuus, cuius verba non habemus, sed sententiam, vt s. de satisd. tut. in prin & §. j.

c ¶ Iudex. s. viuus.

d ¶ Non pōt. Quia sponte nō vult satisdare ex præcepto mortui ptoris, vnde in uitus compellitur à iudice viuo.

SYL. ¶ Non bene exponit, quia ois prætoria esset communis, quod est falsum.]

e ¶ De rato. Hæc est cōis alia cā, q supe sio: Nam hæc est cōuentionalis qnque. si fiat extra iudiciū ex conuentione, vt ff. rem rat. hab. interdum.

SYL. ¶ Hæc gl. falsa est, qa cōis non dr respectu conuentionalium, sed ptoriarum & iudicialiū, vt patet ex tex. nostro.]

¶ Item iudicialis, qñ interponitur à procuratore actoris, cum dubiū est, an sit procurator, vt C. de procu. l. j. & de satisdā. l. j. aliàs non pōt res expediri, cum non admittatur, vt j. de satisd. §. pen. Alij dicunt eam cōmunem. s. de rato, quia & à procuratore rei præstitr qñq;, nō solū actoris, vt ff de procu. l. non solū. §. si sta t. & §. est & ali casus. & §. vlt. & l. Pōponi. §. ij. & l. si defunct. § vlt. Accur. Quando dicatur dubium de mandato. vide j. de satisd § si autem. in addit.

ADDITIO. Et hæc melior, q iō dicātur cōes, quia partim per Prætores, vt in pcuratore actoris, partim per Iurisconsultos, vt in procuratore rei, fuerint inuentæ, vt hic. Cautio autem, quæ ex forma statuti inducitur, sit factum à toto populo vel repræsentantibus ipsum, dicetur ciuilis, si verò ab episcopo, duce, vel marchione, diceitur prætoria. Ang. Cautio a statuto inducta an sit ciuilis aut prætoria.

¶ De inutilibus stipulationibus.

¶ Omnia dominio nostro subiecta stipulari possumus: quæ vero per rerū naturam impossibile est haberi, nō. hoc dicit.

De inutilibus stipulationibus.

¶ Supra in tit de verborum obligationibus dixit in genere de stipulationibus interpositis ab vno: verum quia tamex parte creditoris, q ex parte debitoris aliquando plures personæ interueniunt, & sunt duo rei, & ideo subiecit titulum de duobus reis. Verum quia non tantum stipulatio interponitur a libero, sed etiam à seruo, ideo subiecit titu. de stipulatione seruorum. Verum quia stipulatio non est simplex, sed multiplex, ideo postea annectit titulum de diuisione stipulationum, vt s. tit. proxi. Verum quia aliquando stipulatio est inutilis, & hoc potest contingere multis modis, ideo ponit hic istum titu. de inutilibus stipulationibus. Aret. Cōtinuatio.

Omnis

Diuisio.

Mnis res. ¶ Quoniam iste titulus est valde longus, & habet plurimos. §. & vnusquisq; habet materiam de per se, ideo non diuidam, quia esset valde longa diuisio.

Mnis res, quæ dominio nostro subiicitur, [a] in stipulationem deduci potest, siue mobilis [b] sit, siue soli. At si quis rem, quæ in rerum natura [c] nō est, aut esse non potest, dari stipulatus fuerit: veluti Stichū, qui mortuus sit, quē viuere credebat: [d] aut hippocētaurū, [e] qui esse nō possit: inutilis [f] erit stipulatio. †

† Fac. l. si ita stipulatus fuero. de ver. obli.

SYL. ¶ Omnis res. Casus non figuratur aliter quia ponitur regula: cuius ratio est, q̄ titu. de stipulationibus est prohibitorius certarum rerum. Ideo autem non valet stipulatio hominis mortui, aut hippocentauri, quia præstatio est impossibilis de natura. l. impossibilium. ff. de reg. iur. Not. igitur, q̄ quælibet res stipulari pōt siue, mobilis, siue immobilis. Item, q̄ stipulatio rei, q̄ impossibile est esse in rerum natura realiter, est inutilis, quamuis ipsa res sit imaginabilis intellectu.]

Dñium in quibusdam rebus hēre non possumus, &

a ¶ Subijcitur Idest subijci potest. Sunt enim quædam res, quæ non possunt esse in nostro dominio: velquia nec sunt, nec fuerunt s. in rerum natura, vt. j. proxi §. vel si sunt, impossibile est de natura † vt in Sole, & Luna, & similibus, vt. j. eodem. §. si impossibilis, vel de facto: vt aureum montem, vt ff. de statuli. cum hæres. §. j.

† s. esse in dominio nostro.

SYL. ¶ Intellige s̄m exemplum gl. quia text. in d. §. j. non ponit impossibilitatem simpliciter, vt no. in l. Arethusa. in fi ff. de stat. homi.]

¶ Vel de hominum dispositione: vt res sacræ & religiosæ, & sanctæ, & publicæ. in vsu publico existentes, & aliæ similes, vt liber homo ex sui natura, vt. j. proxi. §. & s̄. de rer. diui. j. respon. & §. nullius. & ff. de verb. obli. inter stipulantem. §. sacram. Accur.

b ¶ Mobilis. Cuius appellatione & per se mouentia, vt equi, continentur, vt ff. de verbo. sign. l. mouentium.

ADDITIO. Iura auté & actiones sub simplici bonorum appellatione continentur: & sunt quædā sp̄es de per se, q̄ s̄m rem, cui adijciuntur, mobilia vel immobilia esse iudicantur, secundum Ang.

c ¶ In rerum natura. s. apud aliquos homines sic. s̄. de verb. oblig. §. conditiones. Accursius. floren.

d ¶ Credebat. Maxime sub audi. ná idē si sciret mortuū: nisi mora debitoris p̄cessisset mortem, vt ff. de constitu. pecu. l. promissor Stichi & ff de verbo. obligatio. inter stipulantem. §. Stichum. quæ est contra.

ADDITIO. Et tunc res ipsa & in stipulationem, & in petitionem, & in condemnationem deduci debet: in eius tñ æstimatione het executio. l. si seruū. §. effectus. vbi gl. & doct. ff. de verb. obl. Ang.

e ¶ Hippocentaurnm. Animal forte natum ex equa & tauro: quod nunquam fuit visum. Vnde Horatius: Humano capiti ceruicem pictor equinam Iungere si velit. &c.

* ¶ Non posse esse hippocentauros, demonstrant Lucre. libr. v. & Galen. libro iij. de vsu partium. cuius sententiæ fuit & M T. qui libr. ij. de natura Deorum sic inquit, Quis. n. hippocentaurum fuisse, aut chimeram putat? licet Plinius lib. vij. aliter sensisse videatur.]

f ¶ inutilis. idest vitiosa: quia est contra ius.

SYL. ¶ Intellige ita vitiosam, vt ex ea nec naturalis, nec ciuilis oriatur obligatio, l. impossibilium. ff de reg. iur.

¶ Idem iuris. Casus. Quærebatur, an stipulari posset res, q̄ nō erat in commercio, quam tamen contrahentes putarent esse & videbatur quod sic, haberet tamen stipulatio tacitam illam conditionem, si effecta esset res illa humani iuris, vel commercij hominum, argum. l. fi. ff. com. prædio cōtrariū tñ r̄ndetur, ex eo, quia talis expectatio est vitiosa & reprobata. l. inter stipulantem. §. sacram.

tiam.ff.eod. quia nunquam debet malus euentus esse in consideratione. d. §.sacram.No.ꝙ stipulatio rei sacrę, religiosae publico vsui destinatae, liberi hominis, rei, cuius stipulator sit incapax, vel rei suae, non valet à principio. Item, ꝙ talis stipulatio non suspenditur, vt tractu temporis cessante causa inualiditatis, reconualescat. Item, ꝙ stipul. validā ab initio, tractu temporis fit inualida, si sine culpa aut facto promissoris superueniat vna ex causis stipulationem vitiantibus. Itē quod stipulatio ex causis praedictis inutilis, est etiam si contrahentes expresse velint differre illius effectum in casum cessantis impedimenti.

si stipularer ex cā onerosa, vel ex causa lucratiua, si promissor est in dolo, valet stipso quantū ad interesse euictionis secundum communem sententiam in l. liber homo.j.ff.eo.

¶ Stipulatio rei, quae ī dominio nostro nō est: vel quae est, sed postea desinit: licet possit effici in nrō cōmercio, non valet: siue pure, siue conditionaliter, fuit concepta.

. Aretinus.

¶ Idē † iuris est, [a] si rem sacram, [b] aut religiosā, [c] quā humani iuris esse credebat: vel publicā rē, quae vsibus [d] populi ppetuo exposita sit, vt forum, [e] vel

** ¶ Quod ait Accur. rē alienam obligari non posse, recipit non paucas limitationes, quas tradit idē Accursius. in l.j. in gl. ver. difficilius, vbi etiam Bart. de pign. & post eos Negus. in tracta. de pign.iij.mem.ij par. nu.lij. & pluribus sequen.]

† Tol' §. hic sumpt' ē etiā inter stipulātem § sacram ff. de verb. oblig.

a ¶ Idem iuris est.s.vt fit inutilis.

b ¶ Sacram.Licet non valeat stipulatio, vt hic, valet tamen venditio inter ignorantes, vt actio detur, vt.j. de contrahen. emptio.§.fin. & ff. de contrahen. empt. l. liberi.& l.sed Celsus. Sed quae est ratio? Respond quia in venditione non est necesse † transferri dominium, in stipulatione sic.vt ff.de contrahen.empt & ven.l si ita.§.fi. Et est similis rō, quare quis potest rem alienam vendere, vt ff. de contrahen. emp.l. rem alienam, sed nō obligare, vt C.quae res pig. obl.pos.l. qui filios. †quia in pignore debet ius cō stitui creditori, qd sibi det hipothecariam actionem, in venditione sola traditio cū obligatione euictionis sufficit, vt ff.de pig.l & quae nondum.§.quod dr & de actio.empt.l.ex empto.Accur.

Sacrae rei venditio valet inter ignorantes.

† filiis gl. infra. de emp § 1.

Aliēa res vēdi pōt, sedū obligarī.

† Nisi fit bonae fidei possessor.l si ab eo. ff. de pig Et est rō, quia il

SYL.

l e reputatur quasi dñs, vt infra de actio § alia.

¶ Haec gl. in princ non est vera simplr sed qñ stipularer liberū hominem mihi dari, vel simpliciter, quia intelligitur dari.l si ita distrahatur.§.j ff.de contrahen.emp.sed si stipularer mihi tradi, valet stipulatio, si ignorem liberum, quia possideri potest ab ignorante. §. idem placet.s. per quas perso.no.acquir.Item

c ¶ Religiosam.Haec verba, sacram, & religiosam, expone vt s.de rer.diui.§.nullius.& §.religiosum.

ADDITIO. Dic hoc verum, qñ res in totū est sacra vel religiosa.Sin autē est set ꝑ parte, an valeat stipso, emptio, vel alia dispositio, vide.l.hanc.& l. in modicis.ff de contrahen.emp.Ang.

d ¶ Vsibus.ais si nō est ī vsu publico, pōt alienari, vt ff.de ꝯh.emp.sed Celsus.j.rñ.& l.pacta.§.fi.sic.ff.de via pub.l.viam.

¶ Dic, dum tñ eius cōparatio nō sit multum difficilis.l.apud Iul.§.fi.ff. de leg.j. SYL.

e ¶ Forum.s. vbi redditur ius, vt ff. de iust.& iur.l pe.vel rerum venalium. sed forus est bursa.Accur. Forum.

ADDI. Itē forus dr locus exercendarū litiū, vt c.forus.extra de verb.sign. Item calcatoriū.i. locus vbi vua calcat, ꝙ pede calcantis feriat. Dñr ēt fori tabulata nauium, ab eo ꝙ incessus ferant. Itē spectacula, hoc est loca erecta, vt ex ijs spectet.Itē forus dr foramen illud, p qd remus immittitur:à forando. Vnde vers'. Forus.

Causatur, venditq; forum, signatq; foramen. Altari loca sunt, datque carina foros. Hosti. dicit, ꝙ forum in neutro genere ponitur pro territorio cuiusque iudicis, intra quod potest in facinorosos homines animaduertere. Vnde tota dioecesis dicitur territorium episcopi.xvj.q.vij.omnes basilicae.

Theatrum.

a ¶ Theatrum. expone vt ī. de rerum di ui. §. vniuersitatis. Accur.

b ¶ Credebat. Idem si sciebat; vt ī. proxi. §. & ff. de verb. obli. inter stipulantem. §. sacram. ibi, casum enim, &c.

c ¶ Commercium. Generale nomen est ad oēs contract9 † Vñ dr̄ aliqs hr̄e commerciū rei, qñ per emptionem vel alio modo potest eam habere. Quare iudæus nō habet commerciū christiani mancipij, vt C. ne christianū man. Iud. &c. Vñ si Iudæus Iudęo ꝓmittit talem mancipium, non valet: vel christianus Iudęo, vt hic. si autē Christiano ꝓmittat Iudæ9 valet, vt ff. de verb. obli. multum interest. & de leg. j. apud Iulianum. §. fi.

Commerciū cōprehēdit oēs cōtract9.

† Add. gl. supra de leg. §. nō solum. i ver. commerciū.

† Cōcor. cum hoc tex. c. ad audiētiā. iunctā gl. sup verb. hr̄e circa me. extra de spōsal. Scriptores Iudæo va leat.

theatrum:[a] vel liberum hominē, quē seruū eē credebat:[b] vel cuius commercium[c] nō habuerit, vel rem suam[d] dari quis stipulet. Nec in pendenti erit stipulatio ob id, q̄ publica res in priuatam deduci, & ex libero seruus fieri potest, & commercium adipisci stipulator potest, & res sua stipulatoris desinere esse potest: sed protinus[e] inutilis est.†

¶ Itē[f] contra, licet initio vtiliter res in stipulatū deducta sit, si tñ postea ī aliquā eorū[g] causam, de quibus supra dictum ē, sine facto[h] promissoris deuenerit, extinguit[i] stipulatio. At nec statim ab initio talis stipulatio valebit, Lucium Titium, cū seruus erit. dare spondes? & similia.[k] Quæ enim natura sui dominio nostro exempta sunt, in obligationem[l] deduci nul

d ¶ Suā. Nam cum sua sit, plus sua fieri non potest, vt ī. de leg. §. sed si rem. & ī. de actio. §. sic itaq; nisi ratione possessionis apud alium constitutæ, vt ff. de contrahen. emp. l. si in emptione. §. uj. vel nisi sub conditione, dum tamen adueniente conditione stipulatoris res esse desierit, vt ff. de verb. obli. si rem meā. & l. existimo.

** ¶ Adde plures alias limitationes ad hāc reg. quas tradit Soc. in tract. de reg. & fall. reg. 100.]

e ¶ Protinus. Idest, statim, quia pura stipulatio suspendi non potest, vt ff. de stipu. seruo. l. vsustructus. secus in alijs actibus viuorum, vt ff. commu. præ. l. fin. in fin. Accur.

Stipl'o pura non in spēdit. sed bene alij act9.

§ Y L.

¶ Aduerte, qa nulla est dr̄ia inter stipulationē & cæteros cōtractus: qa ēt illi nō pñt pēdere ex euētu, cui9 expectatio sit illicita. l. si in emptione. §. oīum. ff. de contrah. emp. lir qñ vitiū est in substātia. l. vsusfructus. de stip. seru. sed qñ nō est defectus in sub̄a, ita pōt pendere. stipl'o sicut alij cōtractus quo ad acqsitionem iuris realis, vt in d. l. fi. & ibi Bartol.]

f ¶ Itē contra. i. econtrario. nam. ī. dixit, qñ ab initio res erat sacra vel similis, sed postea desijt: nunc econtra, qñ prius non sacra, sed postea fit.

g ¶ Eorū causam. i. sacra, vel religiosa, vel similis, vt ī. proxi §.

h ¶ Sine facto. Quod est cum etiam res aliena, aliās si sua, semper suo facto factum videtur, etiam si alienauerit post tempus stipl'onis. idem & si erat aliena, dummodo post moram, vt ff. de verbo. oblig. si seruum. §. j. & ij.

i ¶ Extinguitur. Arg. contra ī. de lega. §. si quis debitori. vers. quòd si viuo.

K ¶ Similia. Puta rem sacram, cum erit profana: & sic de singulis. s. sacra, vel religiosa, vt ī. proxi. §.

l ¶ In obligationem. s. istam, hoc est stipulationem.

¶ Si quis. Casus. Quærebatur an stipulatio facti alieni valeret? & videbatur quòd sic, quia prom ittendo, quòd alius faciet, videbatur saltem eo non faciente succedere obligatio ad interesse: & sic virtualiter stipulatio pendet à promissore, cuius contrarium deciditur, quia stipulationes sunt inuentæ, vt vnusquisque stipuletur quod sua interest, eo quia impossibile est alium cogere ad faciendum. Tu declara q̄ sicut illud, qđ S Y L.

non

non est in cõmercio, in stipulatum nõ deducit,dato q posset cadere: ita factũ alienũ,qd in ptãte nr̃a nõ est, nõ pt de duci,quãuis esse posset vel mera coactio ne vel pcibus.Satis.n. est, q factũ tertij nõ est ĩ ptãte nr̃a tũc,cũ sti pulamur: qd̃ hĩc pbat̃, qa hic. § sequit̃ ad pcedẽtẽ,in quo ,ppie cõ, tinuat̃ mã p̃ cedẽs. Not. q stipl̃o, p quã agit̃, q alius obliget̃, non ualet.Item,q ,pmittens operã suã circa factũ aut dationẽ alterius obligatur.]

lo modo possunt.

¶ Factum alienũ non potest in stipulationem deduci.

Aretinus.

a ¶ † Si quis alium[a] daturũ facturũ ve qd promiserit, non obligabitur:[b] veluti si spõdeat, Titiũ quinq; aureos daturũ Quòd si effe-ctũrũ[c] se, vt Titius daret,spoponderit, obligatur.

¶ Alteri stipulari

¶ Pro declaratione huius § atq; ei us materiæ vidẽdus est Pa rif.in cõ. cis.cũ sequẽ.li.j. & Soc.in tract. de reg.et fall, reg.326.

a ¶ Alium.prorsus extraneum.

b ¶ Nõ obligabitur.Et est rõ, qa nemo alienũ factũ ,pmittere pt, vt hic, & ff. de verb.obl.stipl̃o ista,in prin. nisi pœna ,pmittat̃,vt.j.eo.§.uersa vice. Nisi in casibus, in quibus p̃sumit lex interesse ,pmitti,nisi fiat:ut in cautione, iudicio sisti,vt ff.de verb.obl.quoties quis.

SYL. ¶ Dic hoc eẽ gñale in qbuscunq; pretoris stipl̃onib[9]. d.l. quoties.qa ĩ his magis ẽqtas,q̃ subtilitas iuris attendit̃.]

* ¶ Adde,q nihilominus promissor facti alieni euitabit pœnam, si pbauerit oẽm diligentiã adhibuisse,vt factum ,pmissum sortiretur effectum, vt latissime comprobat Tho. Ferra. in tract. cautelarum,cau.xliij.]

† Et hoc idẽ ibi, qa factũ ẽ cõtrahẽtiũ ẽm ptionis, de cuius natura te net ex fa cto alieni ẽt extraneorũ:pu ta de cui ctiõe, Pm Ange.fed Io.Fa cõtra: qa ẽt tũc nõ ni fi de fcõ suo v̄l hæ redis te ne tur, nisi vel quãti interest, vel pœnã ,pmiserit

¶ Item in stipl̃one ista,hr̃e licere, vt ff. de verb.obli.stipl̃o ista.j.rñ. † Item in stipl̃one de rato,vt ff,rẽ ra.hab. l. in stipl̃one.Item in stipl̃onibus ędilitijs, vt sanum esse seruũ venditũ,vel non furẽ, & similia,vt ff.de euic.l.si ita quis. Itẽ in stipl̃one,rem pupilli saluã fore: nã cum sit pretoria,exigitur fideiussor, vt ff.de pto.stipu.prætoriæ, Stipulat̃ ergo pupillus his verbis:à fideiussore, Promittis rem meam saluam fore per tutorem vel curatorem? nam & his verbis ab eis stipulatur, vt ff. rem pup. sal. fo l.j.& l.cum pupillus. Prætetea nonne quis semper promittit per se & suos hæredes ea facta, quæ per alium pñt ex plicari,vt C.de cõtrahen.stipu.l. fin. licet contra sit, si nõ põt per alium fieri, vt ff.eod.centesimis. §.id quod. & C.de cadu.tol l.j. §.ne aũt ? Respond.non est alius hæres,q̃ testator: immo idem præsumitur, vt in authent. de iureiuran. à mo.præ. §. j. colla.v.

ADDITIO.

Add̃ alios casus:puta, quã do promittit aliũ dare vel facere, ad qd̃ promissor tenebatur. Itẽ, quando iurauit: quia facit valere omni meliori modo quo pt vt.l.eũ pr̃. §.filius ff.de leg.ij.Ang.

c ¶ Effecturum. Tunc.n.suum factum manifeste ,pmittit. idẽ si dixit se curaturum,vt hat,vt ff. si cer.pet.l.fi.§.fi.

** ¶ Adde idem esse, si promissor facti alieni, spondeat dolum malum abesse,absuturumve esse: nam perinde erit quasi spoponderit se curaturum, q ille,cuius factũ promisit, faciet. l. inter. de verb. oblig. alioquin stipulator decepturus remaneret. Alcia.l.hęc verba. de verb.sign.]

SYL. ¶ Si quis alij. Casus.Quærebatur, an si cut quis alienum factum stipulari non potest,ita nec alteri promittere. & videbatur saltem, q hoc posset stipulari vt alteri daret̃. quia factum tuum, qd̃ promittitur,est in commercio tui promittentis.cuius tamen contrarium respõdetur ex eo,q.j.in §.alteri . dicitur, q stipulationes inuentæ sunt, vt vnusquisq; quærat sibi quod sua interest: quod non est in stipulatione alteri facta, nisi adijciatur extraneus solutioni: quo casu obligatio fundata est in persona stipulatoris, & habet contra adiectum actionem mandati. Nota, q stipulatio alteri facta regulariter non valet, & nullam parit obligationem. Vide tamen ad intelligentiam huius tex. fortu.in l j. in prin.in xiij.colũ.ff. de pact. vbi notabiliter declarat. Item q ex stipulatione, in qua persona solutioni adijcitur, ius stipulatori tantum quæritur Item, q adiecto soluere. pro-

nemo potest, nisi ei cuius potestati sit subiectus.

¶ Si qs alij, quàm ei, cuius iuri[a] subiectus sit, stipuletur, nihil[b] agit.

¶ Potest extraneus solutioni esse adiectus, licet sibi non quæratur obligatio ...

missor potest etiam stipulatore inuito, & quod tunc liberatur ipso iure. Item q adiectus recipiens tenetur stipulatori mandati, aut neg. gest.]

a ¶Iuri. Idest dominio: vt seruus domino, cui acquirit, vt s. p quas person. nob. acquiri. §. item quod serui. aliâs, item uobis. Item reuerentia paterna: vt filius patri vt supra, per quas person. nob. acquiri. §. i. Item obedientia: vt monachus monasterio, cui quærit & se alia, vt in authenti de mona. §. illud, collat. j. Idem dicas de seruo fructuario. Idem de vsuario. Idem de seruo bona fide possesso, & libero bona fide possesso; qui ex duabus causis quærunt, vt supra per quas personas nob. acqui. §. de his. & §. idem placet.

b ¶Nihil agit. Et est ratio, quia inuentæ sunt &c. vt s. eodem. §. alteri. & ff. de verbo. obliga. stipulatio ista. §. alteri. Fallit tamen in casibus. xvj. In primis, si stipulantis interfit: vt quia sit tutor eius, cui stipulatur rem pupilli saluam fore. Secundo, quia procuratori stipulatur domin⁹. Tertio, si stipuletur creditori, ut infra eodem. §. sed & si quis. & ff. de verborum obligat. stipulatio ista. §. si stipuler. & §. si quis insulam. Quarto fallit in omnibus pretorijs stipulationibus, vt ff. de preto. stipula. in omnibus vt est damni infecti, vt ff. de damno infecto. damni. prima. §. fina. Item iudicatum solui, & similes: vt ff. de procurato. in causæ. § fina. † Item fallit in procuratore præsentis, vt ff. de verbor. obligatio si procuratori. & ff. de procuratore. l. quod procurator. † Item fallit in actore municipum, ex cuius pacto quæritur municipibus. Idem in curatore furiosi, & consimilium personarum, & tutoribus, vt ff. de constit. pecu. l. eum qui. §. si actori. Item fallit in institore: nam sibi actio ex pacto institoti quæritur, vt ff. de insti. l. prima. in fin. & l. ij. Item fallit in iudice, vel notario, vel simili persona publica: ex quorum pactis & stipulationibus alteri quæritur, vt ff. rem pupilli saluam fore. l. secunda & tertia, & quarta, primo respon. & in authenti. de execu. & iis qui con. §. primo. colla. septima & in authentic de hæred. ab intesta. §. ex his. collat. nona. Item fallit in creditore, ex cuius pacto q̄ritur actio debitori, vt ff. de pignorati. actio. l. si cum venderet. primo respon. Item fallit, si alius paciscatur dotem reddi nepti, quam etiam in potestate non habet, vt ff. soluto matrimonio. Caius Seius.

¶Adde idem in omnibus pijs locis, fm Bal. qui cōiter approbatur in l. illud. in j. col. C. de sacrosan. eccl.]

¶Item fallit in procuratore vendentis, vt ff. de actio emptio. Iulianus. §. si procurator. Item fallit in deponente, si paciscatur alij rem restitui. Item fallit in commodante faciente simile pactum; vt ff. deposi. publia. & C. ad exhiben. si res. Item fallit in donante simile pactum faciente in euentum alicuius conditionis. vt C. de donat. quæ sub modo. l. quoties. † Item fallit, si pater stipuletur filio, uel alij posito sub sua potestate post mortem suā, scilicet patris: nam & filio quæritur, licet hæres nō sit, ut ff. de verbo. oblig. l. quodcunque. §. si quis ita. si vero purè. & non post mortem, ipsi stipulanti quæritur, vt ff. de verborum obligat. dominus seruo. His enim casibus ex pacto vel stipulatione alterius alteri quæritur, non als, vt hic, & C. per quas personas nobis acqui. l. j. cum enim sint speciales, non sunt trahendi ad consequentiam, vt ff. de leg. & senatuscons. quod vero. Sed M. dicebat hos casus facere regulam: & si quis casus esset contra, illud speciale esse: & quod hic regulariter dicitur, & s. eo. § alteri. & C. per quas perso. nob. acqui. l. j. dicebat iure directo non valere, sed viriliter acquiri posse. & sic sm cum

Stipulaf. alter alteri fexdeci cafibus.

†Etiamsi formétur verba i p sona dñi: & é rō au ctoritas iudicialis p quā in terponūt supra de diui. stip cir. prin. Io. Fab.

† Nec refert in eu ius perso na verba cōcipiāt, vt p Ioā. Fab. hic.

†Hoc opa tur dūiū rei, q̄ est i psona il lius, q hi pulat. Ex quo colli ge stipulanē alteri factā fuge re sua valere, & té nete, Sm Chris.

enim semper ex pacto alterius queritur: quod falsum est, cum parū interesset, directo, vel vtiliter quęreret, vt ff. de nego. gest. l. actio. Accur. floren.

¶ Adde, q̄ hodie de iure canonico indistincte alteri stipulamur vtiliter, gl. in ca. quoties. j. q. vij. quę tn̄ cōiter reprobat. & sic iste tex. ēt de iure canonico ꝓcedit in d. l. stipꝰo ista. §. alteri. vnde dic hoc verū apposito iuramento, per d. gloss. quæ in hoc communiter approbatur.]

SYL.

Planè solutio etiam in extraneā personam conferri potest: veluti si quis ita stipulet, Mihi aut Seio dare spondes? vt obligatio quidem stipulatori acquiratur, [a] solui tamē Seio, [b] etiam inuito [c] eo, recte possit: vt liberatio ipso iure cōtingat, [d] sed ille [e] aduersus Seiū habeat mandati [f] actionem.

* ¶ Adde, q̄ hic. §. loquitur de stipulatione, & sic de modo, quo ciuili iure acquiritur: & ita intelligendus est. nam alioq qđ natr acqrit ꝑ quēlibet, ēt nō suppositū ptāri nr̄e: volētibus nobis acquirimus, l. ea quæ. ff. de acqui. re. do.] Add. q̄ ēt amicus amico stipulari pt gl. i l. si vniꝰ. §. j. ff. d pac & alii multi, quos citat Tiraq. i l. si nunquàm. verss. Libertis. nu xlix. C. de reuocan donat.

a ¶ Planè. Acquiratur. Scilicet tātum.

Solo an pofsis fie ri adiecto

b ¶ Seio. non tn̄ hæredi eius, vt ff. de ver. ob. cū qs. Itē hoc intellige statu huiꝰ adiecti nō mutato: al's §. vt ff. de solu. cū qs Itē hoc intellige añ litem ꝯtestatā à stipulāte, alias §. vt ff. de solu. si qs stipulatꝰ fuerit. x. §. j. Itē licet solui possit adiecto, nō th agere pōt adiectꝰ, vt ff. de cō stit. pec. l. sed & si filiosa. i fi. & l. si uerò.

c ¶ Inuito eo Qui stipulatur.

d ¶ Contingat. Nisi in casu, vt ff. de eo qđ cer. loc. l. iij. §. idē Iulianꝰ. Sed ibi facta fuit solu alibi, q̄ fieri debuit: vn̄ venit interesse, vt j. de act. §. loco. i quo nō potuit dn̄o piudicare accipiēdo sortem adiectus, vt ff de reg. iur. non debet alteri. licet & ipse dn̄s posset, vt ff. de eo quod cer. loc. l. centum. in fi. & l. ti. i fi.

e ¶ Ille. s. stipulator.

Adiectus, cui solui tur, diuersa actiōe teneatur.

f ¶ Mandati. Nunquid adiectus mandati semper tenetur? M. dicit q̄ sic, vt hic, & ff de ver. obliga. Iulianus. §. final. Nam semper tacitum mādatū, & si nō expressum, interuenire dicebat, & in absentia, & sine nūcio, vel epistola: qđ est contra. l. ff. de procur. l j. §. j. Quare dicemus, quod mandati agitur, si inter cessit mandatum: vt quia prǽsente adiecto fuit stipulatus, vt hic, & ff. de verb. obliga. Iulianus. §. fi. & ff. mandati qui fidem. aliàs agit nego. gestorum. cum non sit procurator, vt ff. de sol. l. vero ꝓcuratori. §. interdum. & j. de oblig. quæ ex quasi contrac. in princ.

SYL. ¶ Glo. hæc communiter approbatur, nisi adijciatur animo donandi. d. l. Iulianus. §. fin. l. sed & si quis. in princi. ff. de vsufruc.

SYL. ¶ Quod si quis. Casus. Quæsitum fuit an si mihi & Titio dari stipuler, valeat stipulatio. & videbatur non valere, qa cum sit sub vna & eadem verborum conceptione, & quò ad Titium non valeat, cum sit alteri stipulatum, non videtur valere quò ad me: qa quod vnū est, non uidetur scindi posse. deciditur tn̄ contrarium, q̄ Titio valet, ea ratione, quia sicut in stipꝉone pluriū rerum censentur tot stipꝉones diuisę intellectu iuris, ita q̄si mihi & Titio ꝓmittitur aliqua, est, ac si vnicuiq; nostrū dimidia realiter & distincte promissa sit, l. j. §. sed si mihi. ff. eod. vnde vtile non vitiatur per inutile, cum simus in diuiduis & hinc est, q̄ nō hēt locū ius accrescendi, q̄ realiter iuris itellectu censetur stipulatum ꝓ dimidia vnicuique. Sed tūc fuit dubitatum, an hęc regula procederet passim ēt in patre stipulante filio. & rationē dubitandi faciebat regula. §. alteri. cuius contrarium respondetur ratione apposita in text. & quia non cessāt ratio interesse stipulātis, de qua in dicto §. alteri. quia cum filius patri quærat, interest patris filio quæri, quia sibi quęritur. Not. q̄ stipulatio rei diuiduę, in qua persona con-

 pu-

pulatiue adijcitur stipulatori, est vtilis solũ ex psona stipulatoris pro dimidia, p alia est inutilis. Itẽ, q̃ si dñs stipulat seruo, vel pr̃ filio, sibi q̃runt. Item, q̃ pr̃is & filij eadẽ psona & vox fingitur.]

a ¶ Valet. s. pro parte dimidia, vt subijcit, vt ff. de eo q̃ cert. lo. l. iij. §. si qs Et collige, q̃ si uitiat vtile p inutile: sic ff. de ver. obl. l. j. §. sed & si mihi. Arg. cõtra ff. de arb. l. parui. aliàs, Pedius. §. j. Et dic ut ibi.

Vtile per inutile si vitiatur.

SYL. ¶ Dic hoc verũ idiuiduis, secus i indiuiduis, vt p doc̃to. i d. §. sed & si mihi.

b ¶ Non plus q̃ dimidiã. vt ff. de ver. obl. l. si mihi. Sed cõtra ff. de cõtrahẽ. emp. l. fundi. Sed dic vt ibi.

SYL. ¶ Dic, q̃ secũda sol. glo. in d. l. si mihi, cõiter approbatur.]

e ¶ Acquiri psit. Vt profectitio peculio, & aduentitio quò ad vsumfructũ vt s. per quas pers. no. acq. §. j. Accur.

* ¶ Pro pleniore & clariore intelligentia huius loci vide. l. quod dicitur per patrem. ff. de ver. obli.]

¶ Si quis sibi & alteri copulatiue stipulat, dimidia tm̃ stipulatori debet.

¶ Qd si qs sibi, & alij, cui iuri subiect nõ sit, dari decẽ aureos stipulatus est, valet[a] qdẽ stipulatio: sed vtrũ totũ debeatur stipulato ri, quod in stipulationem deductum est, an verò pars dimidia dubitatum est: sed placuit, non plus,[b] q̃ dimidiam partem ei acquiri.

¶ Si pr̃ stipulatur filio, acquiritur sibi. h. d. Are.

¶ Ei verò, qui iuri tuo subiectus est, si stipulatus sis, tibi acquiris:[c] quia vox tua, tanq̃ filij[d] † sit: sicuti & si lij vox tã quam tua itelligit in iis rebus, quæ tibi acqri[e] possunt.

¶ Diuersitas ĩ quãtitate inter interrogationẽ & respõsionem vitiat stipulationẽ, quatenus est discordia: sed diuersitas ĩ qualitate vitiat in totum: & re spõsio simplex intelligit qualis præcessit interrogatio. h. d. Are.

¶ Præterea inutilis[f] est stipulatio, si quis ad ea, q̃ interrogatus fuerit, non respondeat:[g] veluti si quis decẽ aureos

¶ Præterea. Casus. Quæsitum fuit an diuersitas quãtitatis vl qualitatis stipulationem vitia ret. & videba tur pariter vitiar: qa cũ stipulo p forma hẽat interrogationẽ & rñsionẽ, hæ si discordẽt, facer vñr aliam & aliã stipulõnẽ, & p cõsequẽs nõ cõuenire, & nõ perficere stipulationem. Cuius cõtrariũ dr̃. Q̃ n. est diuersitas in qualitate, tũc quia illa qualitas ita qualificat, & respicit totã stipulõnem, sicut defectus formæ uitiat in totum: qa q detrahit qualitati, detrahit stipulõni: sed diuersitas in quãtitate nõ respicit totã, sed solũ ptẽ ipsius. Not. q̃ diuersitas quãtitatis vitiat catenus, quatenus est diuersitas: sed diuersitas i qualitate inter interrogationẽ & respõsionem, reddit stipulationem in totum inutilem. Item, q̃ absoluta & simplex respõsio in dubio nõ intelligit discordare ab interrogatione, sed in ea censentur repetitæ virtualiter omnes qualitates interrogationis.]

SYL. † Quia pr̃ & fili⁹ cẽsent vna p ona & gl. in ca. sup eo. ibi, & pr̃ & fili⁹ extra de test. & c. tua nobis in gl. sup ver. lucro cir. med. extra de decimis.

c ¶ Acquiris. Sic ff. de verb. obliga. l. dñs seruo & C. de contrah. & cõmit stipu. l. ij. & ff. de pac. l. & hæredi. §. nos autem.

d ¶ Filij sit. Cũ una persona censeatur pr̃ & fili⁹, vt C. de impu. & ali. sub. l. fi. sic & in seruo & domino est eadẽ vox, vt j. eo. §. post mortem.

SYL. * ¶ Adde, q̃ filius non censetur eadem persona cum patre in præiudicium ipsius patris, vt tradit Deci. in l. filius. in prin. C. de pact.

* ¶ Adde auream tex. in l. eum scimus. C. de agric. & cen. ubi dicitur, filiũ quo dãmõ partẽ esse corporis pr̃ni: & quo loco pater est, ibidẽ & filiũ esse cẽseri.]

f ¶ Inutilis est. interdũ in totum, interdum pro parte.

g ¶ Non respondeat. Scilicet congrue dili-

à te dari ſtipuletur, tu quinq; promittas: vel contra: aut ſi ille pure ſtipuletur, tu ſub cõditione ꝓmittas: vel cõtra: ſi modo ſcilicet id exprimas. ideſt, ſi cui ſub conditione, vel in diẽ ſtipulanti, tu reſpondeas, Pñti die ſpondeo. Nã ſi hoc ſolũ reſpõdeas, Promitto. breuiter videris in eãdem diem vel conditionẽ ſpopondiſſe. Neq; enim neceſſe eſt in reſpondendo eadẽ omnia repeti, quæ ſtipulator expreſſerit. [a]

¶ Inter dominum & ſeruum, patrẽ & filium, non contrahitur ſtipulatio. h. d. Aretinus.

¶ Item [b] inutilis eſt ſtipulatio, ſi vel ab eo ſtipuleris, q tuo iuri ſubiectus eſt: vel ſi is à te ſtipuletur. [c] Sed ſeruus quidẽ non ſo-

diligenter tñ attende, ꝙ vbicũq; eſt diuerſitas, ſi incõtinenti placet diuerſitas ſtipulatori, valet ſtipſo, vt ff. de verbor. obli. l. j. §. cum adijcitur. Si autem non placeat, † aut eſt in qualitate, aũt in quantitate, aut in ſpẽ diuerſitas. In primo caſu nullo mõ valet, vt hic, ibi, aut ſi ille &c. & ff. eo. l j. §. cũ adijcit̃. & §. ſi quis ſimplr. Si verò in quãtitate: in eo, qđ conſonat, valet: ſiue detrahat, ſiue adijciat, † vt ff. de verbor. obliga. l. prima. §. ſi ſtipulanti. quæ eſt contra. in alio non, vt hic; ibi, veluti &c. Si autẽ in ſpecie: aut promittitur vna ſpecies pro altera, & tunc non valet, vt. j. eod. §. ſi de alia. aut alia adiecta, & ita copulatiue: & tũc non valet in alia, non in adiecta, vt ff. de verbo. oblig. l. j. §. ſed ſi. Si autem plures res ſtipuletur: tunc aut copulatiue fuit facta interrogatio: & valet in eo, quod reſponſum eſt: aut diſiunctiue, vt, Illam aut illam promittis? quo caſu valet, ſiue ad vtrunq; ſiue ſimpliciter reſpondeat, & in vtraque. Si verò in vna, non ualet etiam in ea, licet in ſummis non vitietur alternatiua, ſi reſpondeatur ad vnam tantum, vt ff. de verborum oblig. l. j. §. ſi quis. & l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante. Accurſius.

ADDIT. Et eſt ratio diuerſitatis, ſm Ioan Fab quia in ſpeciebus talis reſponſio facit diuerſitatem in qualitate: qa in qualibet ſub conditione interrogaſſe videtur. Sed in alternatiua ſummarum minor eſt in obligatione. l. ſi ita ſtipulatus fuero decem aut. v. ff. eodem.

ideo de ea interrogatum & reſponſum eſſe videtur.

a ¶ Expreſſerit. Quæ enim in præfationibus dicuntur, in contractibus repetita creduntur, vt ff. de verbo. obliga. l. Titia. §. idem reſpondit.

¶ Item inutilis. Caſus nõ figuratur in tam nota regula, cuius ratio eſt inutilitas. fruſtra enim fieret ĩ caſibus ſtipulatio, in quibus eidem q̃reretur, & effectuaſr idem eſſet ſtipulator & promiſſor. Nota, ꝙ ĩter patrẽ & filium ſtipulatio non cõtrahitur. Itẽ, quòd inter dominum & ſeruum obligatio ciuilis contrahi non poteſt. Item, quòd ſeruus nemini poteſt ciuiliter obligari. Item quòd filiusfamilias excepto patre poteſt alijs ciuiliter obligari & naturaliter.]

b ¶ Item inutilis. Quantum ad ciuile vinculum, ſed naturale contrahitur, vt ff. de condi. indebit. ſi id quod. & l. frater à fratre. §. primo. vnde fideiuſſor accedit, vt infra de fideiuſſorib. in principio. Et hæc vera ſunt, niſi in caſtrenſi peculio, vel quaſi: nam tunc eſt loco patrisfamilias, vt ff. ad Maced. l. ij & ff. de colla. bonorũ. l. j. §. nec caſtrenſe. tunc enim & cum patre obligatur, & agitur cum effectu, vt ff. de iudic. l. lis nulla.

¶ Intellige petita venia. l. adoptiuum. in prin. ff. de in ius voc.]

c ¶ Stipuletur. C. de pac. con. l. pactum dotale. contra Solu. maxime, ibi poſitum abundat. ſic C. de teſt. ma. l. fin. §. j. Accurſius.

† Subaudi neceſſe diſpliceat: qa tũc ſi eſſet loc° d. §. cum adijcitur nec huic materiæ Io. Fab.

† Niſi eſt actũ ſtipulation m nõ valere niſi ſub toto: vel niſi validitas ſtipſonis noceret ſtipulãti, vt l. ſi decẽ. ff loca & hæc vera qñ ſtipſo & rñſio ẽ đ toto & ptenumerabili. Alias ſi de toto integrali, & parte propria vł impropria, dic, vt p Io. Fab. & Ang. hic.

Oblĩo naturalis ĩ ter prẽm & filiũ pt cõſiſtere.

a Obligari non pt.s.ciuilr. Accur.

b Obligari pnt. Ex oī cā, vt ff. de iudic. l. tā ex contractibus. & ɔueniri insolidū durāte pria ptāte, auctoritate tñ pris interueniéte: ad qd pr cōpellit offo iudicis, vt C. d bo. quæ lib. l. cū n solū. §. j. (i) & postea nisi in sex casib. q sunt. ff. qd cū eo. l. ij. Excipe duos casus: ut ī mutua pecunia, ex qua n tenet cū effectu pp exceptionē Macedoniani neqȝ pr, vt C. ne h lius p pre. l. j. Itē ī voto vel Deo vł reipu. facto, vt ff de polli. siqs rē. §. voto. Nā licet al's. f. ex cōtractu vel q̄si cōueniat à plato maiore loci illi⁹, hic tñ nō cōuenit vt C. de episc. & cle. l. nulli. & in auth. de eccl. tit. §. si quis. coll. ix.

in quo req̄ rat cōsensus, gerere potest.]

* Concor. huic §. tex. in l. j. ī princi. de ver. oblig. & l. j. §. ulti. de act. & oblig.]

c Furiosus. Nullū negociū. f. obligatorium. Idē est ī pdigo, cui bonis interdictū ē, vt ff. e. is cui. qa furioso silis est, vt ff. de cu. fu rio. l. j. j. rñ. & ff. de reg. iur. l. furiosi idē ī mētecapto, vt s. de cura. §. j.

† dūmō n sint ipu beres als sec⁹ § pupill⁹. ver. vlt. intra eod.

lū dño suo obligari non pōt, * sed ne quidē vlli alij. Filij verò familias alijs obligari[b] possunt. †

¶ Mutus & surdus oīno non possunt stipulationem contrahere. h. d. Are.

¶ Mutum neq; stipulari, neq; pmittere posse, palā est; quod & in surdo receptū est: qa & is q stipulatur, verba pmittentis: & is, qui promittit verba stipulantis audire debet. Vnde apparet, nō de eo nos loqui, qui tardius exaudit sed de eo, qui omnino non audit.

¶ Furiosus neque stipulari, neq; aliter contrahere potest. Are.

¶ Furiosus nullū negociū[c] gerere potest: [d] quia non intelligit quod agit.

¶ Pupillus maior infante potest aliū sibi obligare etiam sine tutoris auctoritate: sed ipse alij nō obligatur, nisi sit pximus pubertati, & tutoris auctoritas interueniat. Filij vero familias ī ætate pupillari non obligātur ētcū consensu patris. Are.

SYL. Hoc verū quō ad obligandū pdigū alteri, secus econtra. d. l. is cui.

* Sed pro ampliore declaratione istius §. & materiæ vide Deci. in l. in negocijs. ff. de reg. iur. q̄ ē lex cōsilis sententiæ.]

ADDIT. Idē in fatuo. Et intellige de ijs q oīno nihil rōnis sapiūt, al's sec⁹, fm Ang. Itē intellige glo. de prodigo, vel mētecapto, cui bonis interdictū sit: alioq̄n obligarentur, fm Bald.]

SYL. Dic fm doc. hic, nō pcedere in voto religionis. l. Deo nobis. §. hoc ēt. C. de episc. & cler. & in mrīmonio de iure canoni. qd attendit c. j de coniu. feruo.]

ADDIT. (1) Scilicet capitis pignoribus. Et si nullo modo velit cōsentire: si fili⁹ agat, & pr sit pñs, repellitur à iudicio: secus si pater sit absens longa absentia, vel filius conueniatur. Ang.

SYL. ¶ M . Casus positio ñ est necessaria, qa rña clara ē, & ei⁹ rō apte assignat in text. Not. mutū & surdū oīno stipulonē cōtrahere nō posse: ita q̄ de forma stipulonis est, q̄ audiat son⁹ verborū à contrahētibus. Itē, q̄ q tarde audit vł loquit nō p hoc phibet contrahere. Item, q̄ furiosus nullū contractū aut negocium,

d Potest. f. ciuiliter.

SYL. Pupill⁹. Casus. Hi, q enumerāt, ī qb⁹ stiplō inutilis ē, tales sunt, vt pon⁹ rlę q̄ dā ī hac mā dici possint: vt sola eorum rō pquirenda sit ī positione casus: q̄ in §. nro exq̄ rēda nō est. cū in eo assignet, pter q̄ in vlt. rñ. cuius rō ponit in glosi. No. pupillum obligari sine auctoritate tutoris nō posse. Itē, q̄ q excessit infantiā, aliū sibi obligare pōt sine tutore, secus ī infante. Itē, q̄ infans cōparat furioso. Itē, q̄ q̄uis hoc verū sit in multis, tñ quō ad obligandū sibi aliū cōparat pximo pubertati. Itē, q̄ pria ptās non est potēs ad filiū impuberē obligandum.]

Pu-

† Ad istū ...
a Pupillus.) pubertati ꝓximus, vt sequitur: & est ratio, quia intellectum habet, vt. ff. de regu. iu. l. in negociis.
** Adde pulchrū tex. in. l. pupillum. e. ti. vbi hr, pupillū ꝓximū pubertati capacē esse & furandi & iniuriæ faciendæ.]
b Obligetur.) alij.
* Nā. l. Lætoria minoré annis. xxv. stipulari vetabat, vt scribit Suet. lib. iiij. Prætorū apud Priscianum Grammati. li. viij. quo i loco Priscianus ait verbū stipulari à Suet. passiue. placui. i. iterrogari, an alteri stipulāti ꝓmittat idē significat Labiax leno apud Plau. in Rudente.]
** Adde, ꝙ ét impuberis obl° admittit sine tutore, qñ ex ea sequit vtilis liberatio, glo. l. ij. de accepti. quā extollunt Soci. in l. condōnibus pupillus. de cōdi. & demon. & Iaf. in l. cōtra. de pac. & alibi sæpe & Alex. in. l. mutū de acq. hær.]
c Auctoritate. sic. s. de auctor. tut. in prin. sic. ff. de pac. l. contra iuris ciuilis.
d Infans. i. vsq; ad vij. annos, vt. C. de iure delibe. l. si infanti. j. respon.
e Infantiæ ꝓximus. i. vsq; ad x. annos & dimidiū: & sic proximus respicit ꝗ sed cum dico pubertati ꝓximum, à x. annis & dimidio, s. intellige. nam sic in masculis dēt fieri dimidiatio. in fœminis in ix. & dimidio, vt. s. qui. ex cau. manu. non li. §. fi. & s. quib. mo. tute. finl j. rñ.
*f Limita hoc procedere in ciuilib°, nō in criminalib°: i qb° qsꝗ nō dr ꝓximus pubertati, nisi qñ est ꝓpe p sex menses, Iaf. in authē. sacra puberū. num. xv. C. si aduer. vend. & in. l. ꝓperandū. §. j. in ij. no. C. de iudi. vbi & limitat aliud esse, ...

Proxim° pubertā, ...

SYL.

¶ † Pupill° a oē negociū † recte gerit: ita tñ, vt vbi tutoris auctoritas necessaria sit, adhibeat tutor: veluti si ipse obligetur. b Nā aliū sibi obligat ēt sine tutoris auctoritate c pt. Sed qđ dixim° đ pupillis, vtiq; de iis verum est, qui iam habent aliquē intellectū. Nā īfans, d & q infantiæ ꝓximus e est, nō multū f à furioso distāt: qa huiusmodi ætatis pupilli nullum hñt intellectū. Sed in proximis infantiæ, pp vtilitatē eorū, benignior g iuris īterpetatio fcā ē: vt idē iuris hēant, h qđ pubertati ꝓximi. Sed qī ptāte parētis est impubes, i ne auctore qdem pře k obligat.

¶ Conditio impossibilis vitiat stipūnē: condō verò necessaria facit eam hři pro pura. Aret.

qñ malitia suppleret ætatem.]
f Nō multū. Nā distat aliquantulū, vt in hēditate quā trāsmittit itans, vt. C de iu. deli. l. si infanti. §. j. sec° ī furioso, vt. C. de cur. tur. l. fi. §. finaut. & hoc fm Azo. Sed certe sic posset dixisse qa vn° paru°, alter magnus: alteri cōtinuū tps, alter hēt ī tetualla dilucida. Dic ergo distāt I stipulādo i hoc: qa Ifans sine itellectu interdū stipulat, sed furiosus nūquā vt. ff. ré pupi. sal. fore. l. seruum pupilli.
g Cōter tñ te netur, ꝙ ille tex. loquatur. in maiore infante.]
g Item dicit non multum, propter proximum infantiæ, qui intellectum habet: & ideo corrigitur statim, quod hic dřibi, sed in proximis.
g Benignior. q. s. dictum est.
h Idem iuris habeant. vt alios sibi obligent, aliis vero non obligentur sine tutore, vt. s. proxi. §.
i Impubes. Aliud si pubes: nam obligatur, ac si esset sui iuris, vt. ff. eod. l. fin. §. j. nisi in duobus casibus, vt. s. eod. §. itē inutilis, diximus.
K Patre. Sed quæ ē ratio de hoc ad pupillum, cum tutore auctore obligetur? Rñ. quidā, ꝙ ob hoc ipsum datur tutor: sed patria ptās est ad corrigendū: & est pro eis. C. de bo. quæ lib. l. fi. §. finaut. Vel dic, ꝙ tutoré hēt obligatum, si male auctorat, patré non, vt. C. de bōn. q̄ libe. cū oportet. §. sub hac tamen. vers. non autem hypothecam. Accur.

ADDITIO. Hoc verū, quādo de pupillo mere obligando tractatur: secus si de mera vtilitate, quia pōt etiā sine patre. Si verò potest esse vtilitas & damnum

Hēditatē trāsmitti tur p infantē, sed nō per furiosum.

Stipulat qnque infans, non aūt furiosus.

SYL.

Filius impubes & cū auctoritate patris nō pt obligari.

puta qñ vsusfructus vł aliqd pri q̃ri p̄t, quo casu de iure nouo pr̄ legitimā administrationem hēt; sufficit ipsi⁹ auctoritas nō in aliis, vt. l. si infanti. C. de iure deli.

*¶ De ratione adducta ab Accur. vide Bar. in l. vlti. §. j. ff. de verb. obl. vbi, similis tex.

¶ Si ĩpossibilis conditio oblĩonibus [a] adiiciatur, nihil valet stipl̃o. † Impossibilis autē cōdō habetur, cui natura [b] ĩpedimēto est, quo min⁹ existat: veluti si qs ita dixerit, Si digito cœlū attigero, dare spondes? At si ita stipuletur, Si digito cœlū non attigero, dare spondes? pure [c] facta ob-

S Y L. † Quia ĩpossibiliū nulla est oblĩo, vt hic, & ĩsc. ad audiē. iūcta glo. sup verb. hēc. post princ. ex-tra d spō & ma. Et facit c. vl ti. cū glo. sup. ver. impossibilis. extra de condi. apposi.

¶ Si ĩpossibilis. Casus. Fuit dubitatū, an cōdō ĩpossibilis vitiaret: & vr̃ ꝙ sic. §. pen. s̃. de hr̃. insti. valet. n. arg. de contractibus ad vltimas voluntates, & econuerso. cuius cōtrariū deciditur: rō est, qa talis adiectio ĩpossibilitatis remouet mentē disponētis ab actu: quia ille, qui adiicit cōdōnē ĩpossibilē, non vr̃ hēre animū obligandi, nec alteri stipulandi: vñ contractus tanq̃ euacuatus consensu partium est nullus. ad illud, qđ dixi de vltimis volūtatibus, rñr in gl. j. Not. stiplōnē cōceptā sub impossibili condōne inutilem esse, sub necessaria verò purā esse. Itē, ꝙ ea, quæ per rerū naturā existere non possunt, dñr impossibilia.]

a ¶ Obligationibus. quibuscunq;, vt hic, &. ff. de actio. & obli. non solum. (j) Secus est in vltimis voluntatibus: quia tunc pro non apposita habetur, vt. s̃. de hære. insti. § impossibilis.

S Y L. ¶ Dic vt p Bar. in l. j. ff de cōdi. insti.]

ADDIT. (j) Et dū gl. ibi soluit contrarium de. l. si militē. C. de condi. ob cau. ē contraria huic gl. ista tñ est verior. Nec ob. contra. qa cōcord. cū hic & ibi cōdō & cā impossibilis annullet effectū. non enim ad conficiendum agitur, sed solū ad reuocanda data, fm io. Fab.

b ¶ Cui natura. Nō ita si verborū perplexio sit, vt. ff. de condi. insti. si Titius. Io. contra. tunc. n. qñq; non diceret impossibilis, licet non posset existere, vt. ff. de verb. obli. si Titius. fm Azo.

¶ Declara, ꝙ idem est hoc, qđ dicere, ꝙ condō impossibilis in casu. d. l. si Titius. non vitiat stiplōnē. qa ibi nō est oĩmoda perplexitas, qa est dissolubilis p pocupationem iudicij litem contestādo.] S Y L.

ligatio ĩtelligit̃: idq; statim [d] peti p̄t.

¶ Stipulatio non potest contrahi inter absentes. Etsi in instrumento contineatur partes fuisse p̄sentes, vel stipulationi interfuisse, statur scripturæ, nisi contrarium probetur. Aret.

¶ Item verborum [e] obligatio inter absentes [f] cōcepta inutilis est.

*¶ Adde impossibilē condōnē hri etiā cui ius repugnat, vt cum quis ita stipulat̃ si rem sacrā Titi⁹ vendiderit. l. continuus. §. cum qs. ff. de verb. obli. & j. hoc titu. §. cū qs. vbi Accur.]

¶ Et facit ad hūc. §. ff. de regu. iur. l. impossibilium. &. ff. e. l. impossibilis. §. j.

c ¶ Pure. i. sine condōne, ēt si dies eēt apposita, vt ff. eo. l. in illa stiplone. §. si.

d ¶ Statim. Cum spatio tñ quo solui possit, vt. j. e. §. si. & ff. eo. eū qui calēdis. & de hoc dixi. s̃. de verb. obli. §. oĩs stiplo.

S Y L. *¶ Vide Deci. in l. quod te. col. iiij. ff. si cer. peta.]

¶ Item verborū. Casus non figurabitur, quia regula clara est fundata in defectu formæ substantialis ipsius stipulationis, q̃ ē p̄ñtia & verborum cōceptio. correctio autē Iusti. hēt rōnē in virtute instri. No. stiplōnē inter absentes non contrahi. Itē contētionū lites amputandas. Item, ꝙ instr̃o statur, si contrarium non probatur. Item, ꝙ improba allegatio dici potest respectu initij, licet ex post facto dicatur iusta. Item, ꝙ instrumentum non solum per aliud instrumentū, sed per testes reprobari potest. Item modum probandi negatiuam eius, qđ continetur in instrumento.

e ¶ Itē verborū. Sicut p condōnē ĩpossibilem, ita p absentiā fit inutilis stiplo.

f ¶ Absentes. Ita intellige absentem, vt audire nō possit. Vnde si est in turri

vel.

tilis est. Sed cū hoc materiam litiū contentiosis hoīb' præstabat,[a] forte post[b] tempus tales [c]allegationes opponentibus, & nō [d]pñtes fuisse vel se vel aduersarios suos cōtēdentibus: ideo nostra constitutio[e] propter celeritatē dirimendarū litiū itroducta est, quam ad Cæsarienses† aduocatos scripsim'[f]: p quā disposuim', tales scripturas[g], q̄ p sto[h] esse partes indicant, oīno[i] esse credendas: nisi is, q talibus vtiť iprobis[k] allegatiōib', manifestissimis[l] pbōnibus, vel per scripturam,[m] vel per testes idoneos[n] approbauerit, † toto eo die,[o]

vel à remotis, & clamet, valet stipso si se audiant,† arg. ff. ad syl. l. j. §. e. aĩs accipitͬ multis modis, vt ff. de verbo. sign. l. absentem. & notatͬ in auth. de fideiuss. §. j. Sed contra ē. ff. de don. inter vi. & vx. ea q. Sed ibi i terceßerat stipso ante absentiam, cuius verba ēt inter absentes nunc repetuntur. Itē contra ff de pac. Labeo. in prin Sed aliđ in pacto quolibet alio, qđ sine hmōi solennitate fieri pt, sed stipso non vt. ff. de pac. l. j. in fi. & j. de act. §. de cōstitu. Itē cōtra ff. d spō. l iiij. & l. v. Sed pt dici ibi spāle, vt valeant inter absētes. Vel dic, q & p stipsonē fieri pñt spōsalia, & tūc inter pñtes, vt hic. Item consensu. s. solo pñt fieri sponsalia & tunc ēt inter absentes. vt. d. l. iiij.

ADDITIO. Et hæc vltima cōiter tenetur in. l. j. i pri. ff. e. facit. c. vlt. d pc. li. vj.

a¶ Præstabat. Antiquitus.

b¶ Post tempus. Post iō dicit, quia qñ conueniuntur post tempus contractus, talia opponuntur.

c¶ Tales. Quales subiicit statim, & non &c.

d¶ Et non. Ecce allegationes.

e¶ Constitutio. vt. C. de contrahen. & com. stip. optimam.

f¶ Scripsimus. Loquitur Iustinian. auctor illius constitutionis.

g¶ Scripturas. Sed quid si vnus pferat instrum, in quo contineatur contrahentes esse præsentes Romæ tali die: alter, q Bon' Dicunt quidam, q neutri creditur. Alij, q bonus iudex debet animaduertere cui potius credendum sit: vt si stipulator ipso tempore tenebat scholas Bon. stabitur illi instro, quo continetur ipsum fuisse Bon.

h¶ Presto. i. præsentes.

i¶ Oīno. No. stādum scripturæ, nisi contra pbetͬ: sic C. de pb. cū pcibus & j. eo. §. si scriptū & j. ti. j. §. fi. & hoc qñ formam hēt publicā: al'às si priuatā, si p scribēte nō valet: si cōtra scribētem, valet, si ē cū cā, vt i authē. de iureiurā. à mo. §. j. & C. de non nume. pecun. gnalr. Accur.

ADDITIO. Scilicet sola: sed cum adminiculis sic: puta si à tribus testibus sit annotata: p tertio tñ, si psona scribens sit legalis, scriptura priuata facit semiplenam probationem, vt per Io. Fab. & Ang. hic.

K¶ Improbis. s. prima facie: q forte probæ apparebunt tandē. sic. C. de episc. & cleri. l. oēs q circa prin. sm Ioan.

l¶ Manifestissimis. quia cōtra scripturā.

*¶ Nam stat instro, donec contrarium pbetur. l. cū precibus. C. de proba. qd verò in scriptura priuata, dic vt j. de fideiuss. §. vlt. in gl. & ti de lit. obli. in princ. in gl. super ver si quis.

m¶ Scripturā. s. aliā: quod est melius.

*¶ Annota hoc loco, æquiparari probationem, quæ fit per testes, & illam, quæ fit scriptura.]

n¶ Idoneos. Oī exceptione maiores. s. q nulla exceptio poterit eis opponi, vt C. de contrahen. & commit. stip. l. optimam. Accur.

o¶ Eo die. † No. q dies debet inferi in instro: & alia sunt necessaria, vt dixi in auth. vt præpon. nomen Impera. & facit C. de diuer. resc. si qua. Sed quō hoc pbabit, cū dies instri non debeat exhiberi, vt ff de eden. l. j. §. editiones? Rñ. Tribus modis petitur instrumentum edi. Primo, vt fundet intentionem ex instrumento rei actor, vel reus ex instro actoris fundet exceptionem.

† Subaudi & ite'a ligant.

Spōsalia inter absentes & pñtes fieri possunt.

Instrumēta duo si sint eiusdē diei, sed diuer. si loci, ñ abitur.

Scripturæ semp stādū sit.

† De Cęsariensib aduocatis, d l xi supra ti q. alia. ii. §. at. er.

† alias ipso toto die

† Adde planiorē el. circa solēnitates istrōrū. in l pe. C. de tabul. a.

Hæc

SYL. Hæc falsa est. l. fi. C. de eden. fm communem intellectum.]

Cũ neutro casu aduersarius vteretur: q̃d non dẽt eẽ: & tũc nulla pars instrũ de bet exhiberi, vt. C. de edẽ. l. fi. i fi. & C. de testi. l. nimis.

SYL. Secus intellige, si ad fundatã adiuuandam, Bart. in d. §. editiones.

Scdo. l. q̃n aduersarius vtitur nam tunc edit, vt videatur, an aliqd possit ei opponi: & tunc exhibetur, sed sine die & Cõsule, ne materia det falsum fabricandi, vt d. l. ff de eden. l. j. §. editiones &. ff. quemadmo. testam. aper. l. j. §. j. Tertio, vt de falso accusetur: †& tũc etiam cum die & Consule est exhibendum, vt hic, &. C. de contra lien. & commit. stipula. l. optimam &. C. de fide instru. l. fi. Aliis autẽ modis petuntur instrũ edi vel tradi per varia genera actionum, vt. ff. de eden. l. quædam personæ sunt. sed dictis tribus modis petuntur edi vel demonstrari. Item quõ hoc est, ꝙ hic probat reus, contra iuris ordinem vt. C. de eden. l. qui accusare? Respondeo. hoc propter præsumptionẽ, quæ est con tra eum ꝑpter scripturã, vt. ff. de pac. iurisgentium. §. quod ferè. Item nunquid duo testes hoc probantes, s. alterum contrahentium abfuisse, sufficiunt? Respon. sic, vt. ff. de testi. l. vbi. Sed non ne instrumentum vicem duorum tenet, vt. C. de fide instrumen. in exercendis. quare vĩ, ꝙ in dubio pro instrumento stetur. Sed certe non directe contradicetur instrumento, sed per obliquum. scilicet se fuisse in scriptura quadam facta Romę, vel vt testis vel vt contrahens. Si vero contra eam directe dicitur, plures quã duo exiguntur, vt vincant scripturam, vt. ff. de testi. l. iij. ibi, aliàs numerus &c. ** Adde, requiri quatuor testes, cum qs vult directo probare contra instrũm, glo. in. §. si verò tale. in authen. de instr. cau. & fi. at simulationẽ contractus ẽt duob⁹ testib. probari, vt tradit Specu. in titu. de instru. edi. §. restat & Bal. in d. l. in exercendis.] Vel dicas: etiã hic exigi tres. Sed nunquid, si aliqui testes dicant pro instrumento, vel in eo scripti, vel non, tot vel plures erunt necessarij contra instrumentum? Respon. sic, quia instrumentum per se vicem duorum tenet, vt dictum est. Item præter ipsum sunt probationes, vt ponis, vt ff. de pignor. con trahitur. Item quod dicit, eo die, idem dicas si alio tali, quod hic esse non potuit, vt arg. s. de verbo. oblig. §. loca. Accur.

Marginal notes (left): ‡ alias esse · † siue criminaliter, siue ciuiliter, & contra quãcũq; ptẽ instri falsitas opponatur, si alio bono mõ ꝓbari ñ pos fit: ast illa ps tũ edit, contra quam opponit, det tñ añ exhibitio nẽ accusator se sub scribẽ ad pœnã talionis, vt p lo. Fab. & Angel. hic.

quo[a] conficiebatur instrumẽtum, sese vel aduersariũ suũ ĩ aliis locis † fuisse.[b]

¶ Stipulatio concepta post mortem stipulatoris vel pro missoris, vel pridie q̃ alter moreretur, olim non valebat: hodie valet. Ange.

¶ Post mortem suam dari sibi nemo stipulari potest.

ADDIT. Ex hac glo. not. ꝙ duo testes probantes per indirectum contra instrumentum, faciunt vacillare instrumẽtũ: qa probant affirmatiuã: & ẽt voci viuæ magis creditur, q̃ mortuæ, authen. si qs aliquid. C. de testi. Christ.

a ¶ Quo. vel etiam alio, dummodo sit tantum remotus locus, in quo dicitur fuisse tempore, quo dicitur instrumentum esse factum, ꝙ hic non potuit esse, vt. ff. de ver. oblig. l. vlt. §. fi. &. s. de verbo. obli. §. loca. Accur.

b ¶ Fuisse, aliàs, esse, & tunc expone profuisse, sic. s. de iis qui sunt sui vel alieni. iur. §. in potestate. Accur.

¶ Post mortem, Casus. non figuratur, eum simus in. l. corrigente. Ratio enim dubitandi erat ius antiquum. quod mo uebatur, quia executio talium stipulationum videbatur impossibilis: & quia q̃n conferebatur in pridie mortẽ cõfere batur in diẽ oĩno icertã: cũ nõ posset sci ri, q̃n futurus esset ille dies, cũ nesciret dies mortis, à quo pendebat. Correctionis autẽ rõ, est quia tales stipfones pñt ha bere effectũ, cum inductum sit eas posse hẽre locum in persona heredum, & posse ab heredibus incipere. No. ꝙ stiplo con cepta pridie vel post mortem stipulatoris, vel patris eius, aut dñi aut ipsius pro missoris, licet olim esset inutilis, hodie valet. Itẽ, ꝙ vox filij vel serui ingit vox pris aut dñi. Itẽ, ꝙ in stipulationibus atꝫ tẽdit potissime consensus contrahẽtiũ.] SYL.

Nemo

a ¶ Nemo stipulari poterat. Scilicet iu re vetustissimo: quod hodie corrigitur, vt in fin. huius. §.

SYL. ¶ Adde, quod immo iure ff. alioquin superflua esset correctio. l. fi. C. de contrahen. & committen. stipu. Nec ob stat. l. quodcunq;. §. non solum. ff. eod. qa loquitur i stipulatione, Cum moriar. de qua in seq. §.]

b ¶ Nō magis. Quia nec hæc valebat. Accur.

c ¶ Eius. f. patris vel dñi.

d ¶ Videretur. Vnde sicut patre vel domino sic stipulā te erat stipulatio inutilis, ita & seruo talia verba dicēte vel filio, vt hic, & s. eo. §. ei verò qui. & facie. C. de impu. & aliis substi. l fi.

e ¶ Pridie. i. die præcedente mortem, vt. ff. de feri. pridie.

† alias videretur

† alias stipularetur

rat: [a] non magis, [b] q̄ post eius mortem, à quo stipulabatur. Ac nec is, q in alicuius potestate est, post mortem eius [c] stipulari poterat: quia patris vel domini voce loqui † videretur. [d] Sed & si qs ita † stipularetur, Pridie [e] q̄ moriar: vel, Pridie q̄ morieris, dare spondes? inutilis erat stipso. Sed cum, [g] (vt iam dictum [h] est) ex consensu contrahentiū stipsones valeant, placuit [i] nobis etiā in hunc iuris articulum necessariā inducere emendatio

nē: vt siue post mortem, siue pridie q̄ moriat stipulator, siue pmissor, stipulatio cōcepta sit, stipulatio valeat. [k]

Rōne præposteræ cōceptionis non vitiatur stipulatio. Aretinus.

¶ Item si qs ita stipulatus erat, Si nauis † cras ex Asia venerit, [l] hodie dare spōdes? iutilis erat stipso: qa præposte re [m] cōcepta est. Sed cum Leo inclytę recordationis in dotibus eandē stipulationē, quæ pręposte ra nūcupatur, non esse reiiciēdam existimauerit, [n] nobis

f ¶ Erat. f. olim.

g ¶ Sed cum vt iam. Nunc corrigit.

h ¶ Dictum est. f. s. de ver. oblig. §. j. versi. sed hęc.

i ¶ Placuit, vt. C. de contrahen. & cōmit. stip. l. scrupulosam.

ADDITIO. Et si quando constat de mente contrahentium, secundum eam fit interpretatio etiam in iis, quæ stricti iuris sunt: quod facit, vt statutum recipiat interpretationem extensiuam etiam actiuam, si sic constet de mente statuentium, aliàs secus, vt per Ang. hic.

K ¶ Valeat. f. statim: efficax autem erit post mortem: vnde ab hærede & contra hæredem incipient actiones hodie: qd olim non erat, vt. C. vt actio. ab hær. & contra hær. l. j.

¶ Item si quis. Casus in. l. corrigente non figuratur. ratio autem. l. antiquæ erat ipsa præposteratio, quod semper videtur vitiare. ratio autem. l. corrigētis est, quia in iis, quæ coniunctim fiunt, nō curatur quod prius, quodve posterius fit. l. quidam. ff. de pecu. lega. cum ordo nō est formalis. Not. quod stipulatio, quæ habet executionis diem præueniētem ortum obligationis, hodie valet, licet olim esset inutilis. Item, quod præposteratio non vitiat stipulationem nec alios contractus. Item, quod stipulatio, cum moreretur promissor aut stipulator, etiam iure ff. valebat. Item, quod stipulatio concepta post mortem tertij omni iure valida est.]

SYL.

† alias si è cras. & in li. quo quē acc. vē h esci tisse: vt colligit ex gl. j. ex Theophi lo in apparet debere esse.

l ¶ Item. Venerit, post hoc verbum, venerit, est punctum: & subaudi, quandoque vel vsq; ad annum. si autem esset post illam dictionem, hodie, non esset stipulatio inutilis etiam iure veteri, sed vtilis & conditionalis, vt. s. de verbor. oblig. §. sub conditione.

m ¶ Præpostere. Primò enim debet venire natura secundum naturam conditionalis stipulationis vel conditionis, q̄ dari hodie.

n ¶ Existimauerit. f. cum ita stipulabatur mulier,

¶ Quoties plures † res vna ſtipulatio ne comprehendun tur, ſi quidem promiſſor ſimpliciter reſpondeat, Dare ſpondeo. propter omnes tenetur: ſi vero vnam ex his, vel quaſdam daturum ſe ſpoponderit,ᵃ obligatio in iis, pro quibus ſpoponderit, contrahitur.ᵇ Ex pluribus enim ſtipulationib⁹ vna, vel quædā vīr eſſe perfectę. ſingulas enim res ſtipulari, & ad ſingulas reſpondere debemus.ᶜ

¶ Stiplo de dando alteri non valet, niſi fuerit apposita pęna. h. d. Ang.

¶ Alteri ᵈ ſtipulari (vt ſupra dictū ē ᵉ) nemo poteſt. Inuētæ enim ſunt huiuſ modi ſtipulationes

formā ipſi⁹, cui⁹ cōtrariū dr̄. qa tot cenſent̃ eſſe virtualr̄ ſtiplones, quot sūt res in ſtipulatū deductæ: iō vna p̄ aliā nō viciat̃. No. rn̄ſionē ſimplicē referri ad oīa interrogata. Itē, ꝙ ſi rn̄ſio fiat ī aliqua ex reb⁹ ſpecificatis, valet in eis Itē, ꝙ ſi plures res copulatæ ī ſtipulatum deducunt̃ tot cē ſent̃ eſſe ſtiplones, quot res. a ¶ Spopōderit. aīs, rn̄deat. b ¶ Contrahit̃ Immo vr̄ non valere, cū ſit diuerſitas in rn̄dendo, vt ſ. e. §. præterea. Sed diſtingue, vt ibi diximus. c ¶ Reſpōdere debem⁹. Si volumus ī oībus teneri, alias tenemur tm̄ in ijs, in qbus rn̄demus, vt hic Item & ſufficit ſimplex rn̄ſio, vt diximus, cū æquiparetur ei qn̄ ad oēs rn̄det. ſic. ff. de verb. obl. l. Titia §. idem reſpondit. & ſ. eo. §. pręterea.

* Adde, multū intereſſe vna ſi plurium rerum ſtipulatio, an plures, quod docet Accur. in l. ſcire debemus, vbi tex. multum faciens ad hūc nr̄m. ff. de ver. obli.

¶ Alteri. Caſus nō figuratur aliter: qa poſita eſt ſupra figuratio ipſius in §. ſi quis alij. & in tex. aſſignat̃ rō, No. igit̃, ꝙ ſtiplo, per quā ſtipulator id agit, vt nō ſibi, ſed alteri acquirat, rl̃ariter non valet niſi apponat̃ pœna. Itē, ꝙ ad validitatē ſtiplonis pœnalis non attenditur, an ſua interſit. Item, ꝙ in ſtiplone pœnali, quæ ſub conditione cōcipit̃, inſpicitur quantitas à partibus expreſſa Item, quod ſi ſua interſit, valet ſtipulatio.]

d ¶ Alteri. Sic, ff. de ver. oblig. ſtipulatio. iſta § alteri.

** Adde. ꝙ hmōi ſtiplo facta alteri vſq; adeo inutilis eſt, vt non ſolū non pariat actionem, ſed nec exceptionē quoque, l. ſi actionem, ſm̄ lect. Iac Ra. Pe. Cyn. & Saly. C. de pact. Ex quo fit, vt ſi ſtipulatus ſim, ne à me neue à Titio qd petat̃, nō ꝓderit Titio, ēt ſi mihi hr̄s extiterit. l. ſi tibi x. §. ſi pactus. de pact.]

* Valet tn̄ ſtiplo in vim pacti: & ſic ſm ius canonicū dabitur actio: de quo vide Fortu in l. legitima. colū. xxx. ff. de pac. Sed aduerſus hunc tex. adhibet multa remedia Fel. in ꝓœm. Decre. col. v. ver. circa qđ dicunt.]

e ¶ Vt ſupra dictum eſt. Supra eo, §. ſi qs alij. hoc tamē fallit in multis caſibus, vt ibi diximus. Et not. ꝙ hic tribus modis alteri ſtipulamur. Nam interdum directam acqrimus actionē (ſub audi alteri ſtipulando) vt filius pr̄i ſeruus dn̄o, & econtra, vt ſ. eo. §. ſi quis alij & §. ei vero, qui qn̄q; vtilem: vt tutor pupillo, & in ſimilibus ratione officij, vt ſeruus publicus, vt ff. de conſti. pec. l. eum qui. § pe. & ff. rem pu. ſal. fo. l. iiij.

¶ Hoc verum etiam in conuentionalibus, & in quolibet publico officiali, Bar. in l. ij. ff. rem pu. ſal. for.]

¶ Interdum nullam, & tunc neceſſaria eſt pœna, vt hic dicitur Item not. ꝙ hoc vltimo caſu verba ſtiplonis & fortis & pœnæ pn̄t formari tribus modis. Aut enim ſic dico, Promittis mihi, ꝙ dabis illi? & eodem modo pœnam, Aut ſic, Promittis illi, ꝙ dabis ei? & eodem modo pœnam. Et in his duobus caſibus nō valet neque fortis, neq; pœnæ promiſſio, ſed aliud, qn̄ deberet vtilis vel directa acquiri. vt in primis duobus caſibus, vt ff. de conſti. pe. l. eum. § ſi actori. & §. Iulianus. & hic Aut ſic, Promittis mihi, ꝙ dabis illi? at pœnam mihi tm̄ ſtipulor: quia & tūc hēt locū qđ hic dicit̃. Aut quarto mō dico, Promittis, ꝙ dabis mihi recipienti noīe eius? quo caſu valet vtrunq.

¶ Facit ad hūc. §. ſ. cetera cū gl. ij. ibi, & ſic arg. extra de ver bo. ſig.

§ Y L.

Stipulando alteri qn̄q; ſibi actionem quærim⁹ qnq; nō.

†; Facit. l. § Y L. l. ij. § plane ij. ff. & magiſt. cōueni.

Stipulatio alteri facta pōt trib mo. disformari,

a ¶ Spōdes. s. mihi, aliàs non valet hoc, vt modo diximus. Accur.
b ¶ Cōmittit stipulatio. s. pœnæ, eo nō dante, nō autē illa inutilis efficit vtilis, sed pœnæ metu & illis stat, vt aliàs. C. de arb. l. j. Acc.
* ¶ Neq; n. cō uenit, vt adiectio pœnæ, q̄ ē quædam quasi accessio, cōfirmet stipl'o nē principalē l. q̄ p manus. de iu. codicil.
c ¶ Sed & si q̄s. Ei⁹. s. stipul'āds
* ¶ Hic. s. supt⁹ est ex d. l. stipl'o ista. §. si stipuler. ff. e. cui⁹ dispositionē extēde, vt idē sit, & stipl'o recon ualescat, si post stipl'onē incipiat interesse stipulatoris, licet ab initio sua non interesset, vt placet Bar. in d. §. alteri. & ibi Alex. ī fi. q aliosmul tos adducit: id q̄ & ex hoc loco manifeste deprehenditur.

reos dare spondes?[a] tunc committitur[b] stipulatio.

¶ Stipulatio, q̄ de tur ei, cui dari mea interest, tenet. Ang.

¶ Sed & si quis stipuletur alij, cū ei⁹ interesset, placuit stipulationem valere. Nam si is, qui pupilli tutelam administrare cœperat, cessit,[d] administrationem contutori suo, & stipulet rem pupilli saluam fore: qm̄ interest stipulatoris fieri q̄d stipulatus est, (cū obligatus futurus esset pupillo, si male res gesserit) tenet obligatio.[e] Ergo & si quis procuratori suo dari stipulatus sit, habebit vires stipulatio. Et si creditori suo quis stipulatus sit, q̄[g] sua interest, ne forte vel pœna cōmittatur, vel prædia distrahātur, quæ pignori data[h] erant, valet stipulatio.[i]

¶ Promissio facti alieni non valet, nisi apposita sit pœna. h. d. Ang.

¶ Versa[k] vice, qui alium facturum p̄misit, videtur in ea esse causa, vt nō teneatur, nisi pœnā[l] ipse promiserit.

¶ Nemo pōt stipulari rem suā. Ange.

¶ Item nemo rem, suam futuram,[m] in

ei, p̄spectū fuit priore stipl'one, qua is, q̄ nō cessit administrationē, dū sibi fuit ab initio decreta administratio, satisdedit pupillo rem eius saluam fore.]
f ¶ Habebit vires. Interest. n. mea procuratori meo sol ui q̄ in rē meā expendit, vt j. ma. §. tua gratia & mandantis. g Q̄d suaiter est. q. i. q a Acc. h ¶ Data. Ab isto qui nunc stipulatur.
i ¶ Valet stipl'o Nō vt pcuratori vel creditori actio cōpetat, sed q stipulat⁹ est aget actione ex stipulatu ad interesse, quāti sua interest creditori vel pcuratori fuisse solutū, vt C. de inuti. stip. l. si & ff. de ver. oblig. l. liber homo. §. fi. & C. d do. cū res. Vel s̄m nos aget certi cōdōne ad interesse, q̄d pbamus. s. qb mod. re con. obl. in

Et l. ee mo ij. ff. de verb. oblig.

Adde, q̄ hic q̄d de interesse, intelligi de pecuniario gl. Bar & alij in l. fideiussoris. ff. de pact. Itē, q̄ si post stipulationē desinat interesse stipulatoris, non committit stipulatio nec ex ea agi pōt. l. pr dotem. in prin ff. rem rat. hab. Roma. consi. 193. incip. negari. versi. vlti.
d ¶ Cessit. Sic. s. de sat. tu. §. ij. aliàs iij.
e ¶ Tenet oblo. Nā vtilis actio pupillo datur, vt ff. de ma. conue. l. j. §. pe. Itē ipsi stipulanti directa acquirit, vt hic dicit.
* ¶ Vide Bar. in d. §. si stipuler. col. ij. ver. ij. fallit. ** & dictū gl. nō applices ad exēplū tex. nī, qa in hoc casu nulla acquiritur actio ipsi pupillo ex hac stipl'one, sed

prin. Accur.
¶ Versa vice. Casus. figuratio pēdet ex dictis in §. alteri. & nihil notandum est vltra summarium.]
K ¶ Versa vice. Ad superiorem. §. alteri.
l ¶ Pœnā. Sed & tūc ad pœnam tm̄ tenetur. & facit supra eodem. si quis alium.
¶ Item nemo. Casus non figuratur nisi literaliter, rō autem decisionis est, quia stipl'ones inuentæ sunt, vt q̄sq; stipulet quod sua interest. §. alteri. s. eo. stipulari autem quod meum est, mea non interest. cum non possit amplius effici meū. No. nihil est vltra summarium.]
m ¶ Item nemo. Futuram. Vt patuit

tum ancillæ, vel fœtum animalium suorum, quæ sua futura sunt, vt supra de rerum diuisio. §. item ea. Item multo minus si stipuletur rem, quæ nunc est sua, vt ī. eodem. §. j.

a ¶Quo sua sit. Hoc ideo, quia in eo casu, quo sua futura non est, valet stipulatio, vt ff. de verbo. oblig. si rem meam. Accur.

† al. stipulatus est.

* ¶Huc pertinent quæ scribit Accurs. ī. eodem titu. §. primo. in ver. suam.]

† vt sup. eo. § præterea.

b ¶Stipulatur, Scilicet dari. Et est ratio, quia quod suum est, amplius suum fieri non potest, vt infra de actio. §. sic itaque. restitui tamen possum stipulari, vt ff. de verbo. obliga. nemo. j. respon. & ff. vsufruct. quemadmodum caue. l. prima. §. sed quod diximus.

eum casum, quo sua sit, ᵃ vtiliter† stipulatur. ᵇ

¶ Dissensus in corpore vitiat stipulationem.

¶ Si de alia re stipulator senserit, de alia promissor, perinde nulla cōtrahitur obligatio, †ac si ad interrogatū responsum nō esset: veluti si hominem Stichum a te quis stipulatus fuerit, tu de Pamphilo senseris, quem Stichum vocari credideris. ᶜ

¶ Stipulatio turpis, vel ex turpi causa descendens, non valet. h.d. Ang.

¶ Quod turpi ex cā promissum est, ᵈ veluti si quis homicidium, vel sacrilegium se facturum †pmittit, nō valet. ᵉ

¶ Stipulatio conditionalis trāsit ad hæredes stipulatoris & promissoris. Aretinus.

¶ Cum quis sub aliqua conditione stipulatus fuerit, licet ante conditio-

SYL. ¶Adde, q quamuis docto. varie distinguant de datione & possessione pura vel conditionali, omnia ad hoc reducūtur, an ex tali stipulatione tunc interest: & valet: aut interesse speratur: & attenditur euētus ille, ex ratione huius tex.

SYL. ¶ Si de alia re, Caius. Quærebatur, si ab altero in stipulatione esset erratum, verba autem sint apta ad concipiendā stipulationem, vtrum valeat, & videbatur quod sic, quia cum forma verborū clara sit, & ipsa stipulatio ex verbis ipsis essentiam capiat, valere videtur. cuius contrarium deciditur, quia cum deficiat consensus in illo, quod vere promittitur, quāuis verba ipsa aliud indicent, non potest conuentio subsistere. No. summarium.]

c ¶ Credideris. Hoc est verum, quando certum est eos dissensisse, vt ff. de verbo. obli. continuus. §. j. alias autem si potest sm vtriusq; intellectū valere, valet sm intellectum promissoris, vt ff. de verbo. oblig. qui ex pluribus. & l. stipulatio ista §. cum qui. † Nec obstat quod dicitur minorem præstari debere, vt ff. de lega. j. apud Iulianū §. scio, quia minor est, quā dare vult promissor, vt ī. de action. §. præterea. Si autem secundum vnius intellectum tantum valere potest, secundum eius intellectum valet: vt, Hodie dare mihi Bononiæ x. promittis? si enim de hac Bononia, in qua sum* intelligatur, valet: alias non, vt ff. de verborum obl. l. quoties in stipulationib. & de rebus dubijs l. quoties. ij.

† Nisi fauorabilior esset sm stipulatorē interp tar. l. in ambiguis ff. de reg. iur.

§ alias p mittat.

* ¶Intellige hunc §. locum habere, vbi dissensus est in re, de qua principaliter agitur, non in accessoris. l. si in emptione, in prin. ff. de contrahen. empt.

SYL. ¶Quod turpi. Caius in tam manifesta regula non figuratur, quia tex. seipsum exemplificat. No. q stipulatio concepta ex turpi causa præterita vel futura non valet. Item, q promissio facti turpis omnino est inutilis.]

d ¶Promissum est. Siue dicam, Promittis homicidium facere? siue dicā, Promittis x. quia promittis facere homicidium, vt ff. de verb. obl. l. generaliter. Adde, quòd nec fideiussio tenet l. si à reo. §. vlt ff. de fideiuss.

e ¶Non valet. Huiusmodi enim conditiones turpes, impossibiles præsumuntur

Stipu°o non valet pp turpitudinem.

muntur a iure, vt ff. de condi. instit. l. si filius, vnde non valet stipu°, vt s. eodé. §. si impossibilis. Circa quod tamé dic, q aut ipsum, quod promittitur, est turpe: vt facere homicidium: & tunc non valet, nec etiá poena apposita, Bar. i l. si à reo, § si ff. de fideiuss. vt ff. d ver. ob. gñalr. & l. veluti. & l. si plagij. idé dico & si sub códitione turpi, vt hic. Aut si honestú promittat, sed tñ turpiter: vt da re decé, sed p metum, vel p dolum, & túc valet promissio facta, sed exceptione eliditur, vt C. de inuti. stipu. l. dolo. nisi in casu, vbi ipso iure non valet promissio facta per metum, vt ff. quod metus cau. l. si mulier. § si dos. fm Io.

* † Sic. ff. d ver. ob. l. si qs. Titius.

nem decesserit, postea existente conditione hæres eius agere a potest. Idem est † & ex promissoris parte.

¶ Qui promittit certo tpe dare, non pôt conueniri, nisi totus terminus sit elapsus.

¶ Qui hoc anno, b aut hoc mense dari stipulatus est, nisi omnibus partibus anni vel mésis præteritis, c non recte petet.

¶ Promissori datur tempus habile ad soluendú. Aretinus.

¶ Si fundum dari stipuleris, vel hominem, nó poteris cótinuo agere nisi tantum spatiú prætererit, quo tradi-

ver. ob. §. ex códitionali, aliud in relictis, vt C. de cad. tol lé. §. sinaút aliquid. & ff. de man. test. l. si ita scriptú fuerit. in fi. l. Et facit ad hunc. §. ff de peri. & có. rei ven. l. necessario, §. q si pendente. j. respon.

S Y L. ¶ Qui hoc anno. Casus. Dubitationé faciebant quæ habentur. s. de verb. obli. §. ar si ita. de stipulatione annua. decidédi ratio est, quia tempus hoc est appositum gratia promissoris: vnde necesse est, vt transeat ad eius beneficium. In secúdo casú dubitationé faciebat tex. in §. omnis. s. de verb. oblig. ibi, confestim peti potest. decidendi ratio est equitas, quæ non præsumit aliquem venisse cum sacco paratum. Not. collige per te, quia facilia.

b ¶ Qui hoc anno. Idest, qui stipulatus est his verbis, Promittis hoc anno, vel hoc mense? Et nota quòd iste. §. est lex. ff. de verb. oblig. & incipit, qui hoc anno.

c ¶ Præteritis. idest elapsis: sed secus est in relictis, fauore vltimæ voluntatis: nam in capite anni præstatio fit, vt C. quando dies leg. ced. l. j. Vel distingue aut promittit per hæc verba, hoc anno. vel, quolibet anno. & tunc in fine anni fit solutio, vt hic, & ff. de verborum obligat. qui hoc anno. & l. cú qui certarum.

Solutio qñ fiet, si hoc anno promissum sit.

S Y L. ¶ Aduerte in exemplo de quolibet anno: quia tunc idem est, ac si singulis annis sit promissum: quo casu tempus interpretatur appositum gratia multiplicandæ obligationis.]

¶ Aut annuum: & tunc in capite anni fit solutio, siue legatum sit, siue in contractu hæc repromissio secundum Ioan. & B. vt ff. de conditio. & demonst. l. si

S Y L. ¶ Dic, q ratio specialitatis est, quia cum pactum dotis remaneat nudum (debet enim intelligi, vbi sine stipulatione promissio facta est) producat autem actionem non propter se, sed auxilio. l. non est mirum, si tunc. L. noluit ipsam actionem pducere: & quáuis hodie tale pactum habeat stipulationem, hoc est fictione iuris, q cessante eq tate nó hét locú. si vero esset facta per stipulationé, tunc fm Bar. non hét locú ille text. cuius opin. mihi placet ex rationibus suis.

*¶ Dispositio huius. §. intantum est vera, vt ne accedente quidem iureiurádo hmói promissio teneat. l. iurisgen. §. si paciscar in fi. de pact.]

Adde p ornaméto materiæ hui⁹. §. ea q eleganter scribit M. T. lib. iij. de offic.

S Y L. ¶ a qs. Casus figuratio elicit ex ea, quá posuim⁹ i §. ex códitionali. s. de verb. obl. No. q spes futuri dbiti actiue & passiue trásmitti t ad hrdes. tá stipulatoris q promissoris ex stipulatione códitionali.]

a ¶ Agere pôt. Hoc i cótib⁹, vt hic, & s. d

l. si in annos & ff. q si dies leg. ceden. nec
†Adde l. j. C eod. Versus. semel. †Vn versus: Annua si debes, tunc
implicies caput anni. Anno si debes, in
fine teneberis anni. Sed quid si vsq; ad
forum re pmiseris? Vt, quod statim incœpto
foro possit agi, vt ff. ad Treb. l. qui filium. §. Sabinus.
S Y L. ¶ Adde, quod §. Sabinus non pbat, qa non loquitur in termino. q. Itẽ quia illa decisio est spẽalis fauore filij. l. non putabã. ff. de condi. & demon.]

tio fieri [a] possit.

De fideiussoribus.

¶ Fideiussor est, qui accessorie obligatur ad maiorem cautelã creditori. Angel.

Promissor an statim cõueniri possit. a ¶ Si fundum. Fieri possit. cum commodo promissoris, vt ff. de verb. signifi. l. Nepos Proculo. nec tamen nimium expectatur, licet prius non possit solue-re, vt ff. de verbor. obliga. continuus. §. illud. Item & si incontinenti potest. nõ tamen ideo statim exigitur, vt ff. de solu. quod diximus. quoddam ergo tempus medium exigimus. s. x. dierum secundum quosdam, vt ff. de constitu. pecu. l. promissor. Vel dic, arbitrio iudicis, cum lege non sit determinatum: vt ff. de iure delib l. j. in fi. qui iudex statuet tempus quoddam nec nimium nec modicum, vt ff. de solu. l. ratum. & rem ratã habe. l. quo enim. §. j. & j. de officio iudi. j. respon.
S Y L. ** ¶ Vide ad hoc Barto. in l. cedere diẽ. ff. de verborum signi. qui distinguit.]
Item nunquid idem in quantitatibus quod in speciebus hic dr? R. si. non, immo tempore tanto, quantum iudicatis datur, expectatur, vt ff. de iudic. l. si debitori. s. iiij. mẽsium, (1) vt C. de usu. rei iudic. l. ij. secundum quosdam. vel verius, dic vt notat. s. de verb. obliga. §. omnis. in gl. j. statim. &c.
ADDIT. (1) Quibus pendentibus capi poterit, nisi satisdet, quod adueniente termino satisfaciet: nec interim compensare vel aliquid exponere poterit: quia tale tempus miserationis causa cõceditur, secundum Ang.

¶ De fideiussoribus.

Cõtinuatio. ¶ Continua sic. Visum est de ijs, q principaliter obligant ex pluribus contractibus. uerum quia; vt hic dicit text. in prin. pro eo, q obligatus est, solet accedere fideiussor, ideo post illos titulos subijcitur iste de fideiussorib. Aret.

Pro eo, qui promittit, [b] solẽt alij obligari, q fideiussores appellanẽ: quos hoĩes [c] accipere solẽt, [d] dũ curãt, vt diligentius sibi

** Fideiussores ex eo appellantur, quod pro alijs fidẽ suã astringãt, glo §. exceptiones. j. de replic.]

Diuisio. Pro eo. ¶ Totus iste titulus diuiditur in v. partes Primò, qualiter fideiussores accipiunt. Scdò, in qua obligatioẽ accedere possunt. Tertiò, q si sunt plures fideiussores; an insolidum vel pro parte quilibet obligetur. Quartò, quòd non potest fideiussor in plus obligari, quàm principalis: & quando dicitur in plus obligari. Quintò quando solennitas intrinseca præsumitur. Secunda ibi, In omnibus. Tertia ibi, Si plures. Quarta ibi, Fideiussores. Quinta ibi, In stipulationibus. S Y L.
S Y L. ¶ Pro eo. Casus non figuratur in declaratione terminorum nisi literaliter, præsertim cum ponat text. rationẽ introductionis legis, vt sit eis magis cautum, qui recipiunt: vtile enim est duplici spe niti. l. iij. §. primo. ff. de liber. leg. Not. quod fideiussor est qui pro alio obligatur. Item, quod inueniri sunt, vt diligentius & cautius res creditoris geratur.]
b ¶ Promittit. Scilicet principaliter: s. per stipulationem: & idem si quocunque alio modo quis obligetur: vt. j. eod. § j & ff. eo. l. j. Nunquid autem accessoriæ obligationi accedere fideiussor potest? Respon. sic, vt ff. eod. l. græce §. fi. & de pig. act. si rem. §. j. S Y L.
c ¶ Quos homines. Idest, fideiussores.
d ¶ Solent. s. creditores.

Cau-

a ¶ Cautum sit. Et est cautum sine dubio, vt.j.de replica §.fi.
Adde, q̄ ꝓmittēs ꝓ alio aīo nouādi nō dr̄ fideiussor, Bal. in l.i ꝑsonā.§.q. pecuniā.ff.de pa.ꝯ.& Dec.cons.vij.uol.pen.

Cautio quæ dr̄ plena vel plenior vel simplex.

ADDITIO.
Vñ plena cautio dr̄ cū fideiussorib⁹: sed plenior cū pignorib. simpl'r vero ꝓlata ab hoīe intelligit̄ sine fideiussorib⁹: secus si a lege vel à p̄tore, nisi ꝓcederet vl tua declarādo nudā cautionem sufficere. Ange. Are.

cautum [a] sit.

¶ Omni oblīoni accedere p̄t fideiussor, & ciuili tm̄, & naturali tantū: & non tātum pro homine libero, sed ēt pro seruo Are.

¶ In oībus [b] † autem obligationib⁹ assumi possunt: idest, siue re, siue verbis: siue literis, siue consensu [c] cōtractę fuerint. Ac nec [d] illud quidem interest, vtrum ciuilis, [e] an naturalis [f]

† Sic. ff. e. l.j.

S Y L. ¶ In oībus aūt. Casus. Quærebat̄ cui obligationi fideiussor accederet: & iam dictū erat ꝓ ꝓmissore obligari: & videbatur obligari tm̄ ꝓ ꝓmittēte, & sic ex stipulatione, iuxta tex. i § si scriptū.s̄.titu.j. Itē solū ꝓ eo, q efficaciter tenebat̄, quia accessoriū dēt eē eiusdē naturæ, cuius est principale l.cū principalis.ff.de reg.iu. nec in plus teneri pōt ea rōne q̄ p̄cipalis. §.fideiussores.j.eo. tn̄ dr̄ ꝯ̄rium, qa ṽ bū, ꝓmittit, capit̄ large in dispōne l. Itē obligatur naturalr̄ & ciuilr̄ pro obligato naturaliter tantum: quia pōt efficaci⁹ teneri, licet non in plus, vt.j.]

b ¶ In oībus autem obligationibus. Idest in omni specie obligationū, dūmodo non sit contra legē, vt ff.eo. cū lex.

S Y L. ¶ Et rō est, quia qñ.l. resistit, non orit̄ nec ciuilis nec naturalis: & ideo nulla subsistente oblīone non pōt oriri accessoria oblīo: & quanuis naturalis oblīo oriens ex consensu ā.l. non impediat̄, impeditur illius effectus quò ad iuris dispositionē, quod idem est, vt dictū est sæpius, & maxime in §. sed naturalia.s̄ de iur.nat.gen.& ciui.]

¶ Sed contra.C.ne fideiuss. do.dentur. l.j. Solu. illud speciale est. (i)

S Y L. ¶ Ratio aūt sp̄alitatis est, quia si persona commissa est sine fideiussore, turpe essēt non committi pecuniam.]

ADDITIO.(j) Hoc uerum in fideiussore de dote conseruanda, propter perfidiā euitandā inter eos; vt ibi dicit text. Quid aūt de dote restituēda, vide in l.si constāte.§.quoties.ff.sol.matr. Ange..

** Adde, q̄ pro dote danda marito pōt accedere fideiussor, sed non pro dote vxori reddenda, vt late per Bal. Nouel. in tract. dot. in vj. part xxj. priuileg.]

¶ Item in p̄ñtibus & futuris negocijs potest accedere fideiussor. vt ff. de iudic. l.non quemadmodū. & .j.eodem.§.fideiussor.

**Adde, q̄ fideiussor simpliciter intercedens tenetur etiā de accessionibus & vsuris, quæ ueniunt officio iud. mercenario s̄m naturā actionis bonæ fidei, secus aūt in actionibus stricti iuris. Et iō cū actio de dote sit bonæ fidei, tenebit̄ fideiussor simpl'r assumptus ēt ꝓ alimētis. l. quęro. ff. loca. Neguf. de pigno. in iiij.memb.ij.par.nu.lvj.

c ¶ Consensu. Siue ēt ex maleficio, vel qsi, vt ff.e.l.gręce.§. sed & si ex delicto.

S Y L. ¶ Hæc gl. vr̄ uelle ampliare tex. qd̄ non est necessariū, qa oblīones ex maleficio cōprehenduntur, sub illis, quæ veniunt ex consensu, vt no. per glo. in l. seruus. ff.de ijs qui notan.infa.

d ¶ Nec.i.non.

S Y L. ¶ Expositio gloss. est defectiua, quia dictio, nec includit copulā: cuius effectus est, q̄ ponatur diuersitas in facto, nō in iure: cuius contrariū dicendū esset, si non adesset copula, s̄m Bar. in l.patris & filij.ff.de vulg.& pup.]

e ¶ Ciuilis.s.tm̄: vt ꝓ eo, q fuit confessus spe futurę numerationis, vt.j.ti. pro xi. hēt tñ eādem exceptionem, quā reus, vt C de non nu.pec.l.pe.in fin. & l.tam mādatori Et sic nota ciuili tm̄ oblīoni accedere fideiussorem, vt hic, & d.l. dr̄, & ff.eo.l. fideiussor obligari.§.ij.

f ¶ Naturalis.s. vt ꝓ seruo, vt subijcit, & ff.eod.l. fideiussor obligari.§.fideiussor accipi. ergo quātum ad dationem fi-

 deius-

deiussoris non interest: sed quo ad alia multa interest s. inter ciuilē & naturalē oblonē, vt ff. de cōsti. pe. l j. §. debitū & l cp si maritus. §. si quis autem.

S Y L. ¶ Ratio diuersitatis est, quia actio de cōstituta fuit inuēta à ptore ex equitate, qua cessante cessat oblo: sed fideiussoria fuit inuēta a. l. pervim & puncta rationis, secundū Chri. hic.

a ¶ Cui. s. obligationi.

b ¶ Adeo. i. intantum.

sit obligatio, cui [a] adijcit fideiussor: adeo [b] quidē vt pro seruo [c] quoque obligetur, [d] siue extraneus sit qui fideiussorē à seruo accipiat, siue ipse dominus [e] in id, quod sibi naturaliter debetur.

Seruus ci uilr. neqt obligari.

c ¶ Pro seruo. Qui seruus de iure naturali tenet tñ, non ciuili, vt ff. de condi. inde. si id quod. & s. de liber. §. j. & sup. de inutil. stip. §. itē inutilis. & huic naturali accedit hic fideiussor. At ipse seruus fideiubere non potest, vt ff. e. l. seruus inscio. & l. seq.

* ¶ Adde, cp pro pupillo quoque fideiussor obligatur. l. Marcellus. ff. eo.

d ¶ Obligetur. Fideiussor, qui pro eo intercedit.

e ¶ Dominus. Non idem econtra, vt do minus seruo possit fideiussorē dare. Et est rō, quia talis fideiussor obligando se seruo per pñs dño obligatur. Item pro eo dem. s. dño obligat, qd esse non pōt, vt idē pro eodē & apud eundem possit obligari, vt ff. eo. si quis pro eo. §. j. & l. Vranius. & ff. ad Velleia. tutor.

S Y L. ¶ Fideiussor. Casus in prima parte tex. facile poni potest. eius enim ratio est ex illa gñali regula, quæ habet, cp obligationes ex contractibus transeunt in hæredes promittentium: sed bene dubitatio erat, quo posset præcedere obligationem principalem: quia cū adhuc non sit dare oblonem, cui accedat, non vr posse accessoriū sine principali stare, sicut diximus, qñ. l. annullat vel resistit obligationi. cuius contrarium deci dit ea ratione, quia quanuis ex forma verborum præcedat obligatio fideiussoris, tamē ex ordine intellectus sequitur in mente contrahentium. Nō. summa.

f ¶ Relinquit obligatum. siue hoc dictum sit, siue non: & idem in omni obligatione ex contractu, vel quasi, in ipso reo principali, vt ff. de actio. & obli. l. ex contractibus. Sed quid si ad pœnam nā furti obligatus est, vel alia actione, vel obligatio ne, quæ non transit ad hæredes? Rñ. nō puto teneri ex hoc casu hęredē, quasi naturam mutet hoc casu

Fideiuss. an semp teliquat hęrdē obli gatum.

¶ Obligatio fideiussoris est transitoria ad hæredem. h. d. Are.

¶ Fideiussor non tantum ipse obligatur, sed etiam hæredem relinquit [f] obligatum.

¶ Fideiussor potest

stipso, ut arg. ff. si qs cau. l. si eum. §. qui iniuriarum. & c. j. de act. § fuerat autem.

S Y L. ¶ Communis docto. resolutio est, cp si fideiussor accedit pro delicto commisso & sit promissa certa quantitas, transit cōtra hęredē fideiussoris, vt hic, & in l. ad diē. ff. de verb. oblig. vbi doc. aut fuit promissum, cp delinquens in iudicio sisteret, vel iudicatū solueret, si culpabilis reperiretur: & fm Io. Fab. hic procedit dictum gl. nostræ: quia hæc obligatio non transit contra hęredem fideiussoris: sicut nec contra hæredem principalis: facit. l. iiij. in fi. ff. eod. nisi esset facta vel condemnatio, vel litis contestatio, quia tunc transiret contra hęredem principalis. l. j. & ibi docto. C. ex delict. defun. tñ tu dicas, cp etiam si lis nō sit contestata in terminis gloss. nostrę, obligatio fideiussoris transit in hæredem, per tex. nostrum. qui generaliter loquitur. si enim fideiussoris morte finiretur obligatio fideiussoria, non sequeretur naturam principalis, contra. d. l. iiij. sequitur ergo naturam principalis quantum ad hoc, vt extincta principali, ipsa quoque finem habeat. l. si decesserit. qui satisd. cog. non autem sicut finitur obligatio principalis morte principalis, ita fideiussoria morte fideiussoris, quia in ea mors principalis spectatur, non fideiussoris: & rō est, qa viuente principali quanuis fideiussor decedat

decedat, non extinguit fundamentum obl'onis: & ideo transit obl'o in hæredẽ fideiussoris: sed vbi morit principalis, secus est, qa si fuit extincta penitus obligatio pœnæ, non est fundamentũ quo ista obl'o transeat in hrdẽ: & si bene inspiciat, hæc pbant in l. si cũ. §. qui iniuriarũ. ff. si qs cau. vbi obligatio accessoria non finit ante principalẽ, & quò ad finẽ obl'onis spectat mors principalis, nõ fideiussoris. & ita teneas.] ¶ Et facit ad hunc §. ff. eo. l. iiij. §. fin.

† Cõcor. cum hoc §. bñ quẽ admodũ. ff. de iud.

a ¶ Fideiussor & pręcedere. Puta, fideiubeo in id, qd sibi credes, vel credidisti, vel credis. nam his trib⁹ tpibus pôt accipi, vt hic. & ff. de vsufr. ea. re. quę vsu con. l. qñ. §. fin.

S Y L. ¶ Si plures. Casus. Quærebatur si plures intercederent, quomodo tenerent: & videbatur q pro virili: qa sic etiã tenentur debitores plures obligati alteri pro aliqua summa. l. reos. ff. de duo. reis. cuius contrarium respondetur, q fideiussores insolidum tenentur. & rõ est, quia cum accipiantur, vt magis cautum sit creditori, magis est cautum, si insolidum teneantur: quæ rõ cessat in duobus reis, vt dr hic in gl. Not. fideiussores insolidum teneri. Item, q creditor potest quemlibet insolidum conuenire. Item. q fideiussores habent beneficium epistolæ di. Adri. quam opponunt in modum exceptionis. Itẽ, q imputatur ei, qui nõ vtit beneficio legis.]

b ¶ Tenentur. idem est in pluribus mãdantibus, vel iubentibus, vt ff. quod iuss. l. fina. Sed vr iure nouo, q pro parte sua tantum quilibet teneatur ipso iure, vt iam non sit necessaria epistola de qua subijcitur hic, nisi expresse insolidum promittatur: & sic videtur corrigi qd hic dr, vt in auth. de duob re. §. j. col. vij. Vel verius (vt puto) dicta auth. loquitur in pluribus reis debendi, in quibus etiam iure veteri vi detur fuisse cautum, vt pro partibus teneantur, vt ff. de duo. re. l. reos. At secus sit in fide iussoribus, quorum quilibet tenetur insolidum, vt ipse reus pro quo intercedit: & ita habebit locum epistola hodie, vt olim.

ADDITIO. Et ista communiter approbantur. adhibentur eñ isti pro securitate, vt s. eod. in prin. sec⁹ in duob. reis: ideo &c. Io. Fab. & Ang.

* ¶ Adde, q licet olim liberum esset creditori prius agere cum fideiussore. l. iure. C. eodem. & innuit tex. in §. j. versi. tua gratia infra mand. hodie tamen ante conueniendus est ipse reus, si præsens sit, vt habetur in authentic. de fideiuss. & mand. in principio. nisi & fideiussor constituerit se debitorem principalẽ, renũciaueritq; bñficio illi⁹ legis, quod pôt, vt ibi scribit Acc. & intellige pñtẽ, q est in iurisdõne iudicis, sub qua cõtra fuit obl'o. Mar. s. i rub. d fideiuss. n. 14.

** Illud quoq; annotãdũ, q quãuis creditor egerit cũ vno eorũ, & aduersus eũ obtinuerit sñiam, pôt nihilomin⁹ eo relicto alterũ conuenire. l. creditor. man. quod tene perpetuò menti.]

† Qd si is quẽ elegerit satis nõ faciat, sic cõtra quẽ uis aliorũ agẽ. l. vl ti. C. eo.

† Nõ ipso iure, sed hoc petẽte q insolidum cõuenit. l. iter. ff eo. & hoc. §. in fi.

c ¶ Ex epistola. Sed vbi est hęc epistola? Rñ. nõ hẽm⁹ eã scriptã: multoties tñ de ea mẽtionẽ facit lex, vt hic, & C. d cõsti. pe. l. fi. & ff. e. l. inter fideiussores. & l. se.

adhiberi etiam pro futura obligatione Aretinus.

¶ Fideiussor a† & præcedere obligationẽ, & sequi pôt.

¶ Si plures pro eodem fideiubeãt, quilibet tenet insolidũ: sed beneficio epistolę fit diuisio inter eos, qui soluẽdo sunt tempore litis contestationis. Et si vnus ex fideiussoribus, qui sit soluendo, soluat insolidum, à confideiussore repetere pôt. Aretinus.

¶ Si plures sint fideiussores, quotquot erũt numero, singuli insolidum tenentur.b Itaque liberum est creditori, à quo † velit, solidum petere. Sed ex epistola c diui Adriani compellitur † creditor à singulis, qui modo soluendo sunt litis contestatæ tẽpore,

partes[a] petere. Ideo que si quis ex fideiussoribus eo tpe soluẽdo nõ sit, hoc cæteros onerat.[b] Sed si ab vno fideiussore creditor totũ cõsecutus fuerit, huius solius detrimẽtũ erit, si is,[c] pro quo fideiussit, soluẽdo nõ sit: & sibi imputarẽ dẽt, cũ potuerit[d] iuuari ex epl'a diui Adriani, & desiderare, vt ꝓ parte in se detur actio.

¶ Fideiussor nõ pt in plus obligari, q̃ principalis: & ĩ pl' obligari dr̃ ẽt qui citeriori tpe obligatur. Aretin

¶ Fideiussores ita obligari nõ pñt, vt plus debeant, q̃ dẽt is, pro quo obligantur.[e] Nam eorum

Exceptio diuisiõis fallit in v. casib.

a ¶ Partes. Hec tñ epl'a fallit in v. casib⁹: vt in fideiussoribus tutorum, qui non implorant beneficium, licet tutores implorent, vt ff. rem pup sal. fo. l. fin. & ff. de tu. & ra. dis. l. j. §. nũc tractemus. Itẽ fallit in fideiussore fideiussoris, vt ff. eod. si plures. § fi. Itẽ fallit, qñ cæteri fideiussores soluẽdo nõ sunt tpe litis contestatæ, vt j. subijcit statim. Itẽ fallit, qñ eiusdem summe sunt fideiussores, sed nõ ꝓ eodẽ debitore, vt ff. eo. si a Titio. Item & qñ inficiantur, vt ff. eo. si dubitet. §. ita.

S Y L. ¶ Rõnes singularum fallentiarũ, vide in d. ll. allegatis in glo. & per Christop. hic & Ias. q sigillatim prosequuntur.]

¶ Sed nunquid hęc exceptio epistolę est peremptoria, vel dilatoria? vr̃ peremptoria, quia prorsus perimit id, in quo opponitur. Item econtra vr̃ dilatoria, qñ ante litem contest. opponi debet; vt hic, quare vr̃ dilatoria, vt C. de prob. l. exceptionem. Sed dico eã quasi anomalam, cum nec peremptorias prorsus imitet̃, quæ vsq; ad sentẽtiam opponũtur: nec dilatorias, quæ tñ differunt, vt j. de exceptio. §. hęc exempli. & C. sen. resoind. non po. l. peremptorias.

Exceptio epistolæ Adriani ẽ anomala

S Y L. ¶ Communis opin. est, ꝙ vsq; ad sentẽtiam opponi possit: post sententiã nõ, nisi sit appellatum. ita communiter tenent doc. in l. si dubitet in prin. ff. eod. post Bar. & Imo. ibi.

¶ Sed quid si soluit, nunquid repetet quasi sit fauorabilis exceptio? Vr̃ ꝙ sic, vt in Velleiano, vt ff. de condit. inde. l. qui exceptionem. & ff. eod. l. si contendat. Sed contradico: quia nõ inuenio, ꝙ sit sic fauorabilis, & quia suũ recipit, vt ff. de condi. indeb. repetitio.

b ¶ Onerat. argu. contra. ff. ad l. rho. de iac. l. ij. § si quis. Accur.

ADDIT. Solu. ibi non erat fideiussor obligatus nisi pro sua parte.

c ¶ Si is. s. reus.

d ¶ Iuuari. facit. ff. e l. vt fideiussor:

S Y L. ¶ Fideiussores. Casus nõ figuratũ t'a: cuius rõ ponitur in text. ibi, nam eorũ & ibi, plus est enim. No. summarium. Itẽ not. ꝙ plus dr̃ non solũ re, sed tpe. Itẽ, ꝙ pl⁹ est statim dare, q̃ post tẽpus. Itẽ, ꝙ valet argum. de re ad tps: cętera dic vt per doct. hic.

e ¶ Obligant. sed nunqd in idipsum, in quo reus tenet̃, saltẽ remanet obligat⁹, qñ in plus fideiussit? Quidã dicũt, ꝙ sic; ꝓ quibus est hoc gñale, Vtile per inutile non vitiat̃, vt ff. eod. si a reo. §. j. & C. de don. si quis argentũ. §. sed in his omnibus. Nos contra. s. ꝙ in nihilum teneatur & est pro nobis. ff. eo. gręce. §. illud.

S Y L. ¶ Et hęc opi. approbat̃ hic & in d. §. illud. Nec ob. r'a in cõtrariũ adducta, qa nõ hẽt locũ in indiuiduis, put ostendit Bar. in §. illud. ꝙ est obl'o fideiussoria: & licet oẽs so. ad l. si a reo. impugnari possint. tñ sol'o ultra oẽs est, ꝙ ibi sunt duę obl'ones, cũ vnaquęq; condõ habeat suã obl'onẽ, ideo remota vna non vitiatur alia: sed in §. illud. sumus in quantitate & vna tantum obligatione.]

**Adde, ꝙ And. Alci. lib. v. Pater. c. xvij. cõtrariã opi. vti veriorem, ac magis bono & æquo cõsonã, nitit̃ defendere, ꝙ s. fideiussor teneatur saltẽ eatenus, quatenus tenet̃ debitor principalis, confutatq; erudite ac nõ ĩ subtilr̃ argumẽta ĩ cõtrariũ adducta: & pro eius opin. valde vrgere videtur tex. in §. is qui. versicul. adeo. j. manda.

Nec

obligatio accessio est principalis obligationis; nec plus [a] in accessione eē potest, q̄ in principali re. At ex diuerso, vt minus debeant, obligari pōt. Itaq; si reus decem aureos promiserit, fideiussor in quinque recte obligatur: contra [b] verò obligari non potest. Itē si ille pure promiserit, fideiussor sub cōditione ꝓmittere pōt; cōtra [c] verò nō potest. Non solū autē in quātitate, sed ēt in tempore minus aut plus intelligitur. Plus [d] est.n. statim aliquid dare: minus est, post tēpus dare.

¶ Fideiussor soluēs pro reo hēt contra eum mandati actionem. Ang.

¶ Si quid autem fideiussor pro reo soluerit, [e] eius recuperādi cā habet cum eo mandati [f] iudi-

a ¶ Nec plus. Contra hanc regulam est ī. de rerū di.§.si tñ alienam. Item ff. de contrahē.emp.si in emptione. in princ. Item.ff.de sol qui res.§.mihi.x.& §. qui stipulatur. &c.§. mihi Romæ. Sed his omnibus da generalem solutionem, vt sic exponas hanc literam; non plus esse potest in accessione &c. i. in accessoria obligatione, sm Ioan. Item contra. ff. de iudi. nō quemadmodum. Sol. ibi non est plus, quia licet fideiubeat ante reum, non tñ prius tenetur. Item contra. ī. eod §.j. versic. at nec. Sed ibi non est plus eo modo, quo dr̄ plus. Dr̄. n. plus quatuor modis, quorum nullus est ibi, vt.j.de actu.§,plus autem. Accur.

SYL. ¶Dic, q̄ aliqñ tenetur in plus, qñ reus habet priuilegiū personale, vt magistratus: quod non extenditur ad fideiussorem.l.si reus.ff.iud.sol.

ADDIT. Et est rō quia in dictis quatuor modis disparitas prouenit ex facto stipulatoris, id sibi imputet. Disparitas verò in efficacia seu substantia obligationis ex iuris ordinatiōe prouenit, ideo sibi magis succurritur.

b ¶ Cōtra.si reus.v.ꝓmisit, fideiussor x.

c ¶ Contra. si reus sub conditione promittat, & fideiussor pure.

d ¶ Plus est.n.tacit ad hoc. ff. de verbo. signi.si cui.§.si &.j.de actio.§, plus autē. &.ff de sol.l.solidū.&.ff. sol. ma.l.j constante.§. quoties.Accur.

* · Huc spectat vetus prouerbium, Bis dat,qui cito dat.]

SYL. · Si quid. Casus in regula non figuratur nisi literaliter ; debet. n. fideiussori cōpetere actio, si soluat pro principali. Ideo aūt competit mandati, quia fideiussor ex mandato & prece principalis tenetur. No.summarium. Item, q̄ fideiussor obligatur ex stipulatione, non simplici pacto, sm doct. hic.]

e ¶ Soluerit. siue per iudicem, siue non, vt. ff. manda. idemq;. §. fideiussores. Sed ēt in casibus quatuor, antequam soluat, agit mandati: vt si hoc dictum sit, vt ad tempus teneat. Item, si fuerit cōdēnatus. Itē, si cœpit bona sua dissipare reus. Itē, si diu stetit fideiussor in obligatione,vt.C.manda.si pro ea. &. ff. manda. l.Lucius.(j) aliàs non agit ante,q̄ soluat sed soluere debet, vt.ff. de condi.inde. l.indebitū. Sed ēt in casibus nullo modo agit: vt si pro inuito, aut donandi animo,aut in rem suā fideiussit, vt.ff. manda. si remunerandi §. si passus. & l.si pro te præsente. Item si hoc actum sit, vt non agam, vt.ff.man.si remunerā di,§.Marcellus. Item si mandatum non sit obligatorium, vt.j.mand.§.illud. Itē, & si fideiussor non opposuit exceptionem,quam debuit opponere, vt.ff.manda.si fideiussor.Accur.

Fideiussor i quatuor casibus agit an q̄ soluerit.

SYL. ¶ Vide similem glo.in.d.l. si pro ea. vbi docto. late prosequuntur singulos casus:non est materia additionis.

ADDITIO. (j) Intellige diu arbitrio iudicis,secundū cōem opin. & no. q̄ debuit stetisse i obligatione: nec sufficeret, q̄ stetisset in promissione tantum vel fideiussione.& alios casus adde ad istam glo.vt per Ang.hic.

f ¶ Mandati iudicium. i. actionem, si in-

si intercessit mandatū:vel etiā eo pñte fideiussisset,vt.ff.mā.q. fide.&l.ex māda. ** Nā si mādatū nō intercessit, vt qa ꝑ absente fideiussit,actio Negociorū gestorū,nō Mādati cōpetit,vt.d.l. q fide. Et ꝙ dr̄, mandati actionē dari, vbi qs ꝑ præsēte fideiussit, ita intelligas, si reo si inuito id faciat:nā si eo vetāte nec Negociorū gestorū nec Mādati cōpetit l. si ꝑ te.ff.mād.] a Græce. Fa. cit.ff.eo.grçce. j.rh.&.j.quib. mo.tol. ob.§. sed & græce &.s̄.de verbo.oblig.§. j.ver. vtrum autem.Accur.

ciū,† Græce a fideiussor ἐγγυητὴς dicitur: qui plerunq; ita accipitur, λέγω ὅτι ἐγγυῶμαι θέλω. quod pro eo est,ac si dixerit, Dico, ꝙ fideiubeo,volo.

In stipulationibus solēnitas ītrinseca p̄sumit. Areti.

ADDITIO. Et aduerte ꝙ (vt ēt tex.aperit) Engyitis græce, dicit latine fideiussor.Deinde sequit in tex. lego oti engyo me thelo:quod sic exponitur: lego,dico: oti:ꝙ:engyome,fideiubeo:thelo,volo. dico,ꝙ fideiubeo volo.& hoc est,qd̄ latinū statum exprimit.

¶ In stipulationibus. Casus. Quærebat, qa solēnitas stipl'onis reqrit in fideiussione,an si simpliciter scriptū reperiat,quē fideiussisse, dicamus præsumi stipl'onē præcedētem interuenisse, & oīa solēnia. & videbat ꝙ nō:qa cū hęc facta sint non p̄sumuntur.l. in bello.§. factæ. ff. de capti.contrarium dr̄ ea rōne, quia cum sit solēnitas intrinseca, præsumitur. Item potes dicere noua rōne, quia cū fideiussio nō sit sine stipl'one. l.blanditus C. e. si scriptum reperiat fideiussisse.ex vi verborum scriptū ē stipl'onē interuenisse.]

b ¶ Etiā actū.q.d.si ita dicit scriptura,ac si vere ita fuisset factū,quod forte fuit vl' nō fuit actū,certe p̄sumit ꝑ scriptura,vt sic videat actū,& est hæc scriptura priuata:dicit enim, si q sse &c.& ex causa:vñ incontinēti præiudicat, nisi contra probet,vt.C.de nō nume.pecu. generaliter. & facit ad húc 9.ff.de verb.oblig.l. sciendū.&.C.de contrahē.stipula.l j. &. s̄.ti.j. §.si scriptū.In scriptura autē publica cōstat ei standū multo magis,nisi cōtra ꝑbetur,vt.C.de probati. cum precibus.& in authen.de fide instrumē.§.si vero motiauit.in princ.§.coll·vj.(j. Item not.hic p̄sumi oīa solenniter acta:qd̄ ꝑbāt supra dictę ll.Acc.

¶ In stipulationibus fideiussorū sciēdū est hoc gn̄aliter accipi, vt quodcūq; scriptum sit quasi actum, videatur ēt actum. b Ideoque constat, si quis scripserit se fideiussisse, videri omnia solenniter c acta. a

ADDIT.(j) Not. secūdum Ange. hic, ꝙ falsitas instri, itē solennitas, vel error scribentis, pñt ꝓbari per testes. Idem in simulatione: dummodo contractus fuerit sine scriptis celebratus, licet in scriptis redactus fuerit :aliàs si in scriptis sit celebratus, non probatur nisi per contrariam scripturam: de qua materia vide s̄. ti.j.§.item verborum.Aug.

c ¶ Solenniter.i.ēt interrogationem factam fuisse: quā necesse est pcedere, vt. s̄.de verbo.obliga.in prin. &.C.de contrahen.& commit stip.l.j.

d ¶ Acta. Sed contra.ff.de publi.in rem actio. quæcunq;. §. fina. Sol. ibi sunt ex trinsecæ solennitates de tutore & iudice, qui debent adesse, cum pupillus vendit.At hic actus promissionis nullus est sine actu interrogationis. Vnde ex quo dixi,fideiubeo,vel promitto, intelligitur interrogatio facta esse quasi pars promissionis:& sic nō est extrinseca solennitas,cum sit pars stipulationis,

¶ Et ita communiter distinguitur in d. l.sciendum.ff.de verb.obl.vbi est materia sua ordinaria.]

Adde, ꝙ solennitas intrinseca est quæ sine ꝓlatorū verborū natura nō pōt verificari extrinseca verò,q̄ ꝓlatio verborū.nō cōprehēdit,Bar.in d.l.sciēdū col.j. &satis colligit ex exēplis positis hic p gl.

De literari m obligatione.

¶ Ista rub. continuatur ad præcedentia. Qd̄ia. s̄.visum. est de obligationibus, q̄ contrahuntur re & verbis, nunc ponit de iis, quæ contrahuntur literis Aret.

** Adde, ꝙ hæc species contractus ortum

Marginalia: Don erceb̄ trariū de betur. — Et Græce & fide iussor ita accipitur τῷ ἐμὴ ἀσοτει κελεύω ἐγὼ.Sed & sic dixerit θέλω siue βούλομαι, sed & φημὶ:ꝑ eo erit, ac si dixerit λέγω. — Expositio græci. — Cōtinuatio. — Scripturæ & priuatæ & publicæ staē

tum habet à iure ciuili, non à iure gentium vt ferè oẽs cõtractus. §. ius aũt. vbi glo. in ver. penè. s. de iusti. & iure.

Diuisio

OLim scriptura, ¶ Totus iste titulus diuiditur in duas partes. Primò ponit, quali ter olim scriptura obligabat, & ei⁹ correctionẽ, & nouum statutũ. Secundo ponit. j. quãtum tempus olim, & hodie põt opponi exceptio non numer. pe. Scda ibi, Multum.

¶ De literarum obligatione.

¶ Scribens se debere ex mutuo, qđ nõ recepit, sperans recipere, obligatur literis cũ effectu: olĩ post quinquennium hodie post biẽniũ.

Lim scriptura[a] fiebat obligatio, q̃ nominibus fieri dicebatur: quæ nomina hodie non sunt in vsu. Planè[b] si quis[c] debere[d] se

S Y L. ¶ Olim scriptura. Casus. erit solum literaliter figurandus: quia declarat tantum terminos huius obligationis literarum, & narrat rationem restricti tẽporis ad biennium. * Verum ad pleniorem declarationem vide Fort. in. l. legitima. col. v. ff. de pac.] Not. q̃ confitens se ex mutuo recepisse quod. non recepit, obligatur effectualiter. Hodie post biennium. Item, q̃ multum tempus dicit aliq̃s quinquennium, aliquãdo biennium. Itẽ, q̃ oblõ oritur ex ipsa scriptura cõcurrente lapsu tpis. Itẽ, q̃ ex ea nascit oblõ. Itẽ, q̃ exceptio nõ nume. pecu. vltra bienniũ nõ opponitur.]

a ¶ Scriptura. i. solennitate quadã scripta, quæ per quædam nomina specialia fiebat, vt subdicit.

b ¶ Planè. Licet dicta verba in vsu esse desierint, planè &c.

c ¶ Si quis. s. homo priuatus. Idem est, & si fiat per alium, dummodo per publicam personam.

S Y L. ¶ Quæ s. scribat ipsum confessum esse recepisse: nam si scriberet ipsum recepisse, probaret instrumentum. l. cum precibus. C. de proba.]

Scriptura priuata q̃ fidem faciat.

¶ Aliud si per priuatam, vt. C. de prob. instra. Arg. tamen contra. ff. de pign. l. si fideiussor. §. j. Sed ibi inscribentis præiudicium creditur. †

†Vide gl. in §. item verborũ in ver. omnino

ADDITIO. Not. regulariter scripturam priuatam non facere fidem. Fallit, quando hæc scriptura aliquid continet contra scribentem: quia non est verisimile aliquem scribere contra se, quod veritati non innitatur, arg. l. exemplo. cum ibi nota. C. de probatio. Fallit secundò, si talis scriptura priuata habet subscriptionẽ trium testiũ fide dignorũ, authen. si quis vult caute deponere. C. qui pot. in pigno. hab. Christ.

supra de inutil. sti pul.

d ¶ Debere. scilicet ex † cã mutui, & sine stipulatione. Hæc enim verba non sunt apta ad stipulationem, vt. s. de verbor. obligatio. §. j. si autem sine causa, non præiudicat, vt. ff. de probatio. cum de indebito. in fi. Quid si stipulatio interuenit? Respon. & tunc habet locum effectus huius titu. nam exceptionem in factum potest opponere, vt. C. eo. l. cum vltra. & hoc si spe futuræ numerationis: aliàs si tanquam iam esset debitũ, cum non esset, scienter confitetur, videtur donare: aliàs. i. si non vult donare sed quia credit se ei debere, non valet stipulatio: quia obiicitur exceptio, vt ff. de regu. iur. l. cuius. & ff. de exceptio. dol. l. ij. §. ij. Et no. caute hic, q̃ per verba præsentis temporis fit hæc obligatio: vt per hæc, Scribo me debere. vel, Confiteor me debere. vt hic dicitur. & sic est contra opinionem nostram, quã dicimus obligationem literis debere fieri per verba futuri temporis tantum, vt C. de postu. l. si sub specie. vt, Scribo me daturum tibi. x. ex causã mutui. ad instar stipulationis, quæ per verba futuri temporis tantum fit, vt. ff. de verbo. obligatio. stipulationum. j. §. stipulatio. Sed certe nec hoc dico, q̃ per hæc verba nascatur nunc, & vt nunc, sed quasi etiam prius nata sit, si confiteor per verba præsentis vel præteriti temporis: & facit. C. de episco. audien. l. si præsens. &. C. eod. in contractibus. in prin. Vel apertius, non faciunt hæc verba, vt obliger, sed vt obligatus præsumar.

† Facit. l. aduersus. C. de non num. pec. & vide oĩ no glo. in ver. extendat cũ ad dit. ibi po sitis. ista hoc tit.

Stipl̃o q̃ fit p verba futuri tẽporis.

scripserit[a] quod sibi numeratum[b] nõ est, de pecunia minime numera. post multum[c] temporis exceptionem[d] opponere non † potest. hoc enim sæpissime constitutũ[e] est. † Sic fit, vt & hodie,[f] dum[g] queri non potest, scriptura[h] obligetur:[i] & ex ea nascat

mar, licet habeam exceptionem. Vel verius, licet apponam verba præsentis vel præteriti temporis, tamẽ semper intelliguntur futura. Quid enim prodest dicere, Confiteor me accepisse x. vel, debere x. ex causa mutui. & hoe scribã, nisi intelligatur, & idõ reddam. Itẽ quid si dicam, Recepi ab illo x. ex cã mutui. & hoc scribam? Respon. quidam non teneri propter supradictam rationem, quia per verba futuri temporis debet fieri. Sed certe satis puto, ꝙ præsumar obligatus: sicut & cum scribo me debere, vt hic. non, n. verbis immo rebus legem imponimus, vt. C. cõia de leg l. ij. Vel dic, ꝙ ibi intelligitur futurum, vt prædixi.

† excipe eos, q spãli aliquo, iure admittunt, vt minores, & absentes in sta ex cã l. in contractibus. in princ. vbi gl in ver. potituris, C. eo.

Lex nõ est imponenda verbis sed reb'

a ¶ Scripserit. Idest scriptura confessus fuerit.

* ¶ Intellige, qñ hoc fit spe futuræ numerationis, vt placet Accur. s. in proxima alia glo. & in l. in contractibus. C. de non nume. pecu.]

b ¶ Numeratum non est aliàs. n. si numeratum esset, non literis, sed re obligatus esset, vt. s. quib. mo. re contrahi. obli. j. responso.

* ¶ Quod ait, numeratum, subaudi, vel datum. s. ex iis rebus, quæ pondere, numero, mensura ve cõstãt nam hec exceptio habet locum non solum in pecunia, sed in omnibus rebus, quæ in cã mutui cadere possunt, s. si cas quis confiteatur ex causa mutui habuisse. l. in contractibus. in prin. vbi Accur. C. eo.]

c ¶ Multum. Hoc exponitur. j. proxi.

d ¶ Exceptionem. s. non numeratæ pecuniæ, quæ põt proponi, siue petat actor, siue non [illegible] si qu [illegible] & in scriptis, fm quosdã, vt in authen. de tẽ non so. pe. super dote. §. j. coll. vij. vel forte illud speciale in dote. Primum tamen fm io. verius est Accur.

* Et ita cõiter tenetur fm Christo. hic: & fm Ang. hoc proceditur, quando non prouocatus opposuit, quia tunc sustinet

S Y L.

partes actoris.]

e ¶ Constitutum est. A multis Imperatoribus, qui fecerunt leges tales. C. eod. per totum vsq; ad. l. generaliter. nam postea Iusti. sunt.

f ¶ Hodie. Hic loquitur, quasi supradicta loquantur ante tẽpora Iusti. & nunc subiicit, ꝙ hodie sit idem. Vel dicit hodie. i. postquã cucurrit hoc tp̃s. s. quinquẽniũ olim, hodie bienniũ, vt. j. proxi. & secundum hoc non debet esse, &, in tex. Accur.

† Hũc ver. declarat subtiliter Soz. in l. i col. ij. nu xviij. ff. de condi. indeb.

g ¶ Dum queri non potest. idest dum querimoniam proponere nõ põt de exceptione nõn nu. pe. qa ex quo cucurrit tp̃s, obligabitur per scripturam ad dandum pecuniam non numeratam.

h ¶ Scriptura i. per scripturam. Sed certe videt neminẽ scriptura vel literis obligari, sed intellectu, qui ex literis percipitur & verbis, vt ff. de actio. & obligatio. l. non figura. quod quidam concedunt. Sed certe vtrunq; facit ad obligationem, & ipsa figura literarum, & consensus quem exprimunt, & quòd d. l. dicit, nõ figura. s. sola. Item nunquid & per contrariã scripturã oblo ciuilis nata poterit tolli: vt si creditor sic scribit, Confiteor me non numerasse, vel te confessum non fuisse, vel illum soluisse? Rñ. sic, vt. ff. de regu. iur. l. nihil tã naturale. Accur.

Literarum oblo tolli p. p cõtraria scripturam.

i ¶ Obligetur. s. ciuiliter, & naturaliter post biennium quasi biennium pariat naturalem oblonem. nam ante erat ciuilis tantũ nõ naturalis, cum nihil numeratum fuerat. Itẽ si ciuilis non esset, frustra diceret hre locũ exceptio. Dicimus ergo, ꝙ sola ciuilis sit ante biennium, sed post biennium naturalis adiicitur. Vel, qđ est verius, non adiicit, sed prima ciuilis incipit hre vim naturalis & ciuilis. nã & ipso ẽ de iure ciuili, habet in effectũ naturalis oblonis & ciuilis. nam ciuilis per se nõ valet ad exigendum, vt diximus. s. de oblig. §. j.

Cõis

SYL. ¶ Cõis doct. conclusio est q statim oriatur ciuilis, & naturalis post biennium, glo. in l. cum quis. C. de iur. & fac. igno. si tamen disputando cupis contrarium defendere, vide For. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pactis. col. xviij.] ¶ Item sic est in re iudicata. Adhuc tñ dicũt quidam, vt Ioã. & Hu. q si vult post biennium exceptioné opponere, & probare sibi non numeratã pecuniam, q ad mittitur: sed ante bienniũ probat creditor, vt C. eod. l. si ex cautione quod certe est æquum: & ita biennium hoc solum operatur, q probationis conuertatur onus: & etiam pro his facit quod aliàs dr, q non fiant illicitæ exactiones, vt. ff. de offi. præsi. l. illicitas. Sed certe aliter de iure videtur. s. vt nullo modo amittat etiã probans: nam tacẽm non põt deferre, quod est species probõnis, vt. C. eo. l. in cõtractibus. §. illo. & C. de iure delib. l. fin. §. licentia. Sed certe satis credo primum verum & æquum. Nec obst. quod de iuramento dixi, quia ex tpe illius. l. in cõtractibus. non habet iurm vim probõnis, si non vult aduersarius, vt. C. de iureiu. l. generaliter. §. fin autem.

SYL. ¶ Et sic lapsus biennij solum operatur translationem oneris probandi in aduersarios.]

condictio, [a] cessante scilicet verborum obligatione.[b]

¶ Multum [c] autẽ tempus in hac exceptione antea quidẽ ex principalibus cõstitutionibus [d] vsq; ad quinquennium pcedebat: sed† ne[e] creditores, diutius possint suis [f] pecuniis forsitan defraudari, per constitutionem[g] nostram tẽpus coarctatum est, vt vltra [h] biẽnij metas huiusmodi exceptio minime [i] extendatur.†

¶ Hic rõ ẽe sufius explicat Imper. in auth. de tẽpo. non sol. pecu. sup. do. § prin.

Exceptio nõ num. pe. ét post biẽnium põt opponi iurm eẽ spẽs probationis.

a ¶ Condictio. s. ex illa. l. C. de nõ nume. pecu. l. in contractibus.

b ¶ Verborum obligatione. i. stipulatione, quæ verbis fit: nam tunc titulus iste cessat, & habet locum. ff. de verbor. obliga. quando accepit: vel habet locum exceptio in factum, vt C. eod. titu. l. cum vltra. quando non accepit.

c ¶ Multum. Quia post multum temporis exceptionem proponere non potest, vt. s. modo dixit. quid sit multum, exponit hic. Et nota, multum, pro quinquennio poni: sed, diu, pro decennio ponitur, vt. ff. qui & à qui. si cũ fideicommissaria. §. Aristo.

Multum quinquen.

d ¶ Constitutionibus. Quas non habemus.

* ¶ Si quis vult nosse tempora olim ob bus cautionibus tributa, p legat constitutionem Diuorum Honorij, Theodosij, & Constantij, quæ adhuc extãt li. xj. C. Theodosiani, titulo, si certum petatur chirographis.]

nium, & diu decẽniũ comprehẽdit.

e ¶ Sed ne creditores. Non solum isti, sed veri.

† Cõcor. cum hoc ?? gl. i. aõ me ibi ?? hoc est verũ. i. e. vlt. extra de solu.

f ¶ Suis pecuniis. Subaudi etiam. Nam occasione huiusmodi si daremus longum tempus, etiam veri debitores interdum talia opponerent: & ita occasione liciti committeretur illicitum, quod esse non debet: immo etiam licitum coarctatur, vt videtur illicitum, vt hic, & in authen. de eccle. re. immo. alie. in prin. colla. v.

Liciti oc casione il licitũ nõ debet cõ. mitti.

g ¶ Per constitutionem. Vt. C. de nõ nu. pecu. l. in contractibus.

h ¶ Vltra biennij metas. Sic. C. de omni agro deser. l. qui agros. lib. xj.

i ¶ Minime extendatur. Et hoc in causa mutui: si verò ex alia causa confiteat in scriptis, veluti emptionis, vel simili, incontinẽti piudicat sibi: nec põt contra probari, nisi per aliam scripturam, vt. C. de non num. pec. l. generaliter.

¶ Et ratio diuersitatis est propter facilitatem petentis pecuniam mutuam, vt declarat Christ. hic.] SYL.

¶ Item hoc in debitore confitente: sed in creditore confitente sibi solutum xxx dies statuuntur: nisi in casibus, vbi incontinenti præiudicatur, vt. C. de non nu. pec. in contractibus. §. super cæteris. & §. sed quoniam.

¶ Ratio diuersitatis est, quia. l. præsumit debitores egentes magis inclinare ad confitendum, vt suscipiant pecunias, quã creditores, qui non ita egẽt, vt SYL.

tenet Christopho. hic. Volo tamen te notare aliquos casus, in quibus non habet locum talis exceptio. Primò, si confiteatur se in veritate recepisse. talia enim verba faciunt, quod talis exceptio non potest opponi, Bald. in c. ex insinuatione. col. fin. versi. si confiteor. de proc. de quo per Deci. in c. quoniam contra. in. iiij. nota. de probat. in l. ij. in. ij. no. C. de edē. Secúdò, si verba fuerint geminata: de quo per Decium in. l. j. col. pen. C. de pact. Tertiò, si quis in mortis articulo confiteatur: de quo per Hippol, Marsi. in l. j. §. praeterea. in. ij. col. ff. de quaestio. Quartò, si confiteretur in iudicio: de quo per Decium in c. j. in. xj. col. in princ. de iudic. Et plura alia in proposito vide per Ias. in l. qui pecuniam. ff. si cer. peta. * & Fely. in c. si cautio. col x. de fide instrum. qui latissime omnem hanc materiam prosequuntur.]

¶ De obligationibus ex consensu.

¶ In quatuor cōtractib' hic enumeratis solo cōsensu cōtrahit' oblīo hincinde, ēt inter absentes, mediāte nūcio vel epistola. Areti.

Onsensu [a] fiūt obligatiōes i emptionibus, [b] venditionibus, locationibus, [c] conductionibus, societatib' [d] mādatis [e] ¶ Ideo autem istis modis obligatio dicitur consensu contrahi, qa neq; scriptura, [f] neq; praesentia omnimodo op' est: ac nec dari quicquam necesse est, vt substātiam capiat obligatio: quippe in singulis aliis supra numeratis consensus exigitur. sed contrarium dicitur ex illa ratione, quia quanuis consensus in illis requiratur, tamen non requiritur solus, sed vnà cum aliis solennitatibus verborum vel rei, vt dicitur in textu. Nota, qui sunt contractus, qui consensu solo cōtrahantur. Itē, quare hi dicantur solo consensu constare. Item, quod in his venit omne, quod aequum & bonum est. sed in contractibus stricti iuris, & praesertim in stipulatione venit quod est expresum. l. quicquid astringendę. ff. de verb. obli.]

a ¶ Consensu. Sic. ff. de actio. & oblig. l. consensu.

b ¶ in emptionibus. Vt. ff. de contrahen. emptio l. prima. §. fina. & .j. titu. j. in principio.

c ¶ Locationibus. Vt infra tit. secundo in principio.

d ¶ Societatibus. Vt. j. de societ. in princ. Sed contra. ff. pro socio. l. iiij. primo respon. Sed certe ibi non negatur, quin consensu contrahatur societas: vnde nō est contra.

e ¶ Mandatis. Sed nonne in stipulatione consensus debet interuenire, vt supra de verborum obligatio. §. primo, versic. sed haec &. ff. de pactis. l. prima, §. penultimo? Respondeo, ibi expressis verbis debet esse consensus, vt. ff. de verborum obligation. l. prima, primo responso: hic autem † etiam sine verbis: & inter absentes, vt infra proxime; ibi inter praesentes tantum, vt. s. de inutil. stip §. item verborum. † Alias animo.

f ¶ Nec scriptura. Hic caute nota differentiam, quam facit inter hunc titulum,

Cōtinuatio. ¶ Supra dictum est de obligationibus, quae verbis & literis contrahuntur, verum, quia sunt aliae, quae consensu contrahuntur, ideo de his subdit. Porcus.

Diuisio.

Onsensu. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primò ponit quot casibus quis obligetur ex consensu solo. Secundò, quare in his magis consensu solo, quam in aliis, obligatio contrahitur. Tertio ponit effectum huius obligationis ponendo differentiam inter hunc contractum & stipulationem. Secunda ibi, Ideo autem. Tertia ibi, Item in his.

SYL. ¶ Consensu fiunt obligationes. Casus. ita figurari potest. Dubitabatur, an in his contractibus hic enumeratis solo

tem, & superiores. Nam quod dicit, neque scriptura. in hoc discrepat ab obligatione literarum, vt supra titu. primo. Item in eo, quod dicit, neque praesentia. dicit propter verborum obligationem, quae inter praesentes fit, vt supra de inutili stipu §. item inutilis. Item in eo, quod dicit, non esse necesse quid dari, ideo dicit, vt discrepat ab illa, quae fit re, vt §. quibus modis re contrahitur ob. per totum. Vel secundum Io. Fab. ad differentiam contractus innominati, qui rei interuentu contrahit. l. ex placito C. de re permuta.]

† Dic certe idē vt posse dici in cibus pactis, quibus contrahit obligatio ex consensu, vt ff. de so lu. l. in iis §. imperator. & tū similiter nō reqrit scriptura, nō cū i quatuor casibus hic descriptis, vt l. pactū qd bona fide. C. de § Y L. pac. & sic vt qd iste tex fit de fectionis. dic secundum Io. Fab. quod hi cōtrahunt obligationes efficaces, ibi, non: vñ hic de obligationib⁹ efficacib⁹ loq intendit. Ang.

ligatio: sed sufficit eos, qui negocia gerunt, consentire, vnde inter absentes quoque talia negocia contrahuntur, veluti per [a] epistolam, vel per nuncium.

Item in [b] his contractibus [c] alter alteri obligatur in id quod alterum alteri ex bono & aequo [d] praestare oportet: [d] cum alioquin in verborum obligationib⁹ alius [e] stipuletur, aliud promittat.

De emptione & venditione.

Emptio contrahitur eo ipso, quod de pretio cōuentum est, licet nondum numeratum sit, vel aliqua arrha data, si sine scriptura fiat. ali

a Per epistolam. Vt ff. de rei vend. l. quaedam mulier.

b Item in his. Fuit superior differentia ad tria genera obligationū, hic autem fit differentia ad stipulationem, vel verborum obligationem.

c Contractibus. Qui fiunt consensu.

d Oportet. Quasi dicat hincinde contrahitur obligatio etiam in iis, quae non sunt dicta nam veniunt vsurae post moram, vt ff. de actionibus empti. Iulianus. §. ex vendito idem est & in omnibus bonae fidei iudiciis, licet non ex contractu sed quasi nascantur, vt j. de actio. §. in bonaefidei.

* Aptius accommodari possunt exempla ad hunc textum, ex l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. emptio. l. insulam. §. vltimo, locati l. si verò non remunerandi §. vltimo, manda. l. si non fuerunt. pro soc.

* e Alius stipuletur. Quasi dicat, necesse est, quod omnia deducantur in stipulationem. Nam aliàs nihil venit in talem obligationem, vt ff. de negoeijs gestis, l. si pupilli. in fi. & l. quia tantundem. †

† Adde. l. qcqd. ff. d verb. obl.

De emptione & venditione.

Supradictum est de obligationibus, quae consensu contrahuntur: verum, quia illae consistunt aut in emptionibus & venditionibus, aut locationibus & conductionibus, vel societatibus, vel mandatis, vt supra titulo primo, in princip. ideo de his tractaturus incipit de emptione & venditione Christophor. Porcus. Cōtiuatio.

* Materiam emptionis & venditionis tractat plene Are. in § actionum infra; de action. § Y L.

* Venditionis verbo quaeuis [illegible] tio continetur. l. statuliberi. ad fine de statuliber. & l. sicut. §. venditionis. quibus modis pignus vel hypothe. sol. quod ea videtur ratione introductum quod olim nullus prope contractus absque venditione vel vera vel imaginaria fieret, quin etiam testamenta quae per aes & libram dicebantur, per imaginariam quandam venditionem fiebant. Verum vbi mentio fit pretij, de venditione proprie & stricte sumpta accipi debet. l. vltima, & ibi gloss. & Barto, C. de praed. cur. lib. x. & glo. in l. cum dotem. C. de iure do. & de hac agitur hoc tit.

Mptio. Totus iste titul. diuiditur in quinque partes. Primò, quādo emptio & venditio contrahatur, & quando ab ea possit recedi. Secundò, quod pretium debet interuenire. Tertiò, quando emptio est perfecta, ad quem spectat periculum rei venditae. Quartò, an sub conditione possit emptio celebrari. Quintò, quibus casibus emptio esse non possit, Secunda ibi, Pretium autem. Ter- Diuisio.

tia ibi, Cũ autem. Quarta ibi, Emptio tã sub conditione. Quinta ibi, Loca facta.

¶ Emptio & venditio. Casus deberet potius literalr poni. tradit. n regulã, qualiter emptio contr ahit, distinguendo q̃ si contrahitur si ne scriptis, satis est ad substãtiandã venditioné prij cõ uentio. Nulla eñ requiritur ipsius rei tradi tio, qa aliàs nõ consensu, sed contrahcretur

SYL.

† Ad hoc prin. vide oino Fer. in l iurif gentiu m. col. iiij. i fin. ff. de pact.

ter ãt scriptura celebrata, erit emptio p̃fecta, & ñ pri⁹. Arc.

Mptio † & venditio contrahitur[a] simul atque [b] de pretio conuenerit, quamuis nondum pretium numeratum [c] sit, ac ne arrha quidem data fuerit. Nam quod

nec requirit aliqua forma verborũ vt in stipĺone, sed solus consensus sufficit. Si verò fiat in scriptis, requirit pfectio scripturæ publicæ vel priuatæ, añ cuius pfectioné licet resilire cuilibet ex 9hentib⁹ à 9ctu, nisi quid arrharũ noíe datum sit tunc. n. quia res nõ est integra, nó licet recedere à contractu. & sic habes ex his [ratio]nes decidendi huius prin. ex quo no. [quod em]ptio solo consensu perficitur, & iõ [non re]c rei traditioné, aut numerationé pretij, aut dationé arrharũ exigit, quia hoc non ad substantiã, sed ad probationem & executioné ipsius contractus requiritur. Ité, q̃ arrha est argumentũ emptionis, non substantia. Ité, q̃ scriptura non est de substãtia huius cõtractus. Ité, q̃ aliq ñ 9ctus emptionis fit cũ scriptura, & tũc nõ dr̃ pfectus nisi pfecta scriptura. Ite, q̃ paria sunt scripturã factã esse manu ꝓpria, vel aliena & subscriptã a 9hẽtib⁹. Ité, q̃ si aliqué pœniteat, pdit arrhas si é emptor: si vẽditor, restituit duplum.

a ¶ Contrahitur. Hic not. tribus modis perfici emptionem.

SYL. ¶ Intellige, quando est facta sine scriptis & datione arrharum., q̃a aliàs ꝓcedunt quæ. j. dicuntur in ver. in iis]

¶ Vno modo. f. ex quo nõ pñt discedere cõtrahentes, vt. C. de act. & oblig. l. sicut in initio secundũ qué modum . etiã conditionalis emptio est perfecta.

SYL. ¶ Aduerte quia illa l. sicut. vr̃ potius facere in 9triũ, quia dicit, q̃ constitutæ obligationi non pôt renunciari, sed conditionalis non est constituta. l. cedere dié. ff de ver. sig. ergo &c. Tñ in contrariũ fa cit. l. necessario. §. q̃ si pendente. j. vbi dicitur, q̃ transmittitur, ergo est: & ad l. si cut. rñ. qa est constituta non orta.

*¶ Adde, q̃ impleta cõditione, sub qua 9cta fuit vẽditio, pinde est ac si ab initio 9ctus fuisset pu rus, l. vlt. §. j. & ibi Ang. & Alex. q adfert cõ cor. ff. de vulg. & pup. Dec. in l. pecuniam ij. no ff. si cer. pe.

¶ Secundo mõ qñ est pura. & tunc incipit periculum rei ad emptorem pertinere, vt ff de peric. & cõmo. rei vendi. l. necessario. in prin. & ita contrahitur hic siue pficitur. Tertiò, qñ rés traditur, dr̃ plus perfici adhuc siue impleri, vt ff. de actio. empti. si quis rem alienam.

*¶ Nam contractus non oĩno perfect⁹ est ante traditionem, sed ab ea vltimã perfectionem accipit l. j. vbi glo. & Cyn. C. de peri. & com. rei ven. Vnde videm⁹ simplicem venditionem sine traditione, non impedire, quin alij possimus rem eandem vendere, & eiusdominium tradendo transferre, l. quoties. C. de rei vendi. atque etiam alteri obligare. l. vltima. §. Lucius. & ibi gl. in ver. obligauit. ff de dona. Hinc publicatis bonis cuiuspiam, publicatur & res ab eo vendita, necdum tamen tradita. l. si fundus. ibi, nam & si vendideris. ff. loca,]

ADDITIO. Et ista inducit Io. Fab. ad decisionem q̃onis, an & qñ ex consuetudine dño vel proximo per rei vend. ius aliquod quæsitum esse censeatur.

b ¶ Simul atque. i. statim postquam, vt š. de re. diui §. feræ.

c ¶ Numeratum sit Nec aliquid datum loco pretij, vt š. tit. j. in prin.

*¶ Nam pôt, si placeat venditori. §. venditæ & ibi gl. š. de rer. di. non tñ. dñium transfertur, nisi prius numerato pretio, vt ibidem dr̃, vt in l. q̃ vendidi. ff eod.

¶ Hæc gl. sentit, q̃ possit dari res pro pretio, & male: quia tunc esset permutatio, vt. j. eod. § item pretium. Nec obstat tex. allegatus, quia si referatur ad emptioné de qua hr̃ ibi in prin. debet intelligi fm §. item

§.idē ꝑtium si ad alios cōtractus, stat ꝓprie. & simpliciter procedit vt loquit.]
a ¶ Arrhæ. Vt ff eod. q. sæpe in prin.
b ¶ Emptionis & venditionis ꝯtæ. Non autem est de substantia contractus.
*¶ Nam arrha é veluti quoddam pignus: hincq; legislator quandoq; arrhas & pignora ꝓ eodē ponit l. j. C. si rector prouin. idq; (vt ego arbitror) exēplo Græci sermonis. nā qd nos pignus dicimus, illi τὸν ἀρραβῶνα appellant.]
c ¶ Sine scriptura. Idest sine solēnitate scripturæ.
d ¶ Venditionibus. s. quæ fiunt sine scriptura.
e ¶ Scriptura conficiuntur. Patet hic, q̄ alia est emptio siue venditio in scriptis, alia sine scriptis. In scriptis dr̄, q̄n hoc agunt ꝯtrahentes, vt non aliter valeat contractus, nisi fiat scriptura, s̄m quosdam qd non vidimus in vsu. Alij dicunt, vt P. q. sufficit, q. contrahentes, vt aliqs eorum dicat in principio contractus, q. iā de scriptura fiat, licet non dicat, q. aliter non valeat nisi fiat: & hoc approbo, vt. C. de fide instr. l. contractus. ibi, illos tñ quos in scriptis fieri placuit &c. Si autem simpliciter fiat contractus, sed post ea ad probationē fiat scriptura, valēt q. actum est, & etiam valuisset sine ea, vt ff. de pig. contrahitur. Et eodem mō dico esse intelligendum vbicunque dr̄ lege, contractum aliquem in scriptis fieri, vel distractum, vt. C. de testi. l. testium. & in auth. de test. §. & licet. coll vij.

Venditio & in scriptis & sine scriptis.

¶ Et hæc opi. Plac. cōior vr̄ s̄m Christo. hic, quia act⁹ in scriptis dr̄ ille, ad cuius substantiam requiritur scriptura, non quando fit ad probationem.]

*Y L.

Verius est, contractum dici in scriptis fieri quando partes noluerunt eū habere pro confecto, donec de illo nō fieret scriptura. Lanfr. in c. qm̄ ꝯ. ver. instrumētorum. nu. lxvj. vbi apostil. allegans consi Soc. de probat.

arrhæ[a] nomine datur, argumētum est emptionis[b] & venditionis contractæ. Sed hoc quidem de emptionibus & venditionibus, q̄ sine scriptura[c] cōsistūt, obtinere oportet: nam nihil a nobis in huiusmodi emptionibus & venditionib⁹[d] innouatū est. In ijs autē, quæ scriptura conficiuntur,[e] non aliter per fectam esse venditionem & emptionem constituimus,[f] nisi & instra[g] emptiōis fuerint conscripta, vel manu ꝓpria cōtrahentium, vel ab alio qdē scripta, a cōtrahētib⁹[h] autē subscripta: & si per tabellionem fiunt,[i] nisi & completiones[k] acceperint,[l] & fuerint partibus

¶ Sed cū fiat i. scriptis hmōi venditio, & sine scriptura si valeret, quare non dr̄ obligatio literarum? Rn̄. quia aliud habet nomen. s. emptio: & verum est hoc nō mē: at in mutuo † nō é verū mutuatū esse, tñc. n. re esset obl. ꝯtā, vt. §. de lite. obli. in princ. versicu. plane.

† De quo s. agitur i obligatione lrāru.

f ¶ Constituimus. P[...] tpis est: & dic, vt C. de fide instru. ꝯt[...]
g ¶ Instra emptionis. Quæ vulgo rogationes dicuntur, secundum Ioan.
Ex hoc tex. nō. instri appellatione ēt scripturā priuatā cōtineri. idē nō. in l. hotio nē. §. instrorū de ver. sig. Tiraq. de retract. lignag. §. ij. gl. ij nu. xxix. Lanf. in c. qm̄ contra. ver. instrumentorū. nu. 8. de ꝓb.
h ¶ A contrahentibus. s. vtroq;. s. emptore & venditore: & talis subscriptio fit & alias, vbi contractus fit alias inscriptus, vt in authen. de fide instrum. § si quis igitur. & §. sed & si quis aut mutui. & sequen.
No. q. subscriptio eandē vim hēt. q̄ hēt scriptura si esset tota scripta à subscribēte quia subscribens dr̄ virtualiter scribēre oīa pcedentia decis. Pedemō. 17. nu. 3.
i ¶ Fiunt. s. hæc instra. & subaudi, non aliter valeant, nisi & comple. &c.
K ¶ Completiones †. i. mundū cōpletū.
** ¶ Mundū vocat instrm̄, in quo post factā rogationem oīa cōprehendunt, à mundicia, eo q. sine vituperatione esse debet, gl. in d. l. contractus ver. mundū]
l ¶ Acceperint. Scilicet ab eodem tabellione, & a partibus, vt subijcit.

† alias. & completionem.

Absolute

absoluta. [a] Donec enim aliquid deest ex his, & pœnitentiæ locus est, & potest emptor vel vẽditor sine pęna [b] recedere ab emptione & venditione. Ita tamen impune eis recedere concedimus, nisi iam arrharũ nomine aliquid fuerit datum: Hoc.n. subsecuto, siue in scriptis, siue sine scriptis, siue vẽditio celebrata ẽ, is, qui recusat adimplere contractum, si quidem est emptor, perdit quod dedit: si vero venditor, duplum restituere cõpellitur, [c] licet super

a ¶ Absoluta, ut quia lecta fuerint partibus, & laudauerint. Vel dic absoluta. i. sub scripta,

SYL. ¶ Vide glo. in l. fideicommissa. §. primo. ff. de legatis iij.

b ¶ Sine pœna. Sed quomodo sine pœna, cum statim in arrhis eum puniat? Rñd, sine pœna interesse, & iurisiurandi in litem. Nam hæc pœna esset quantum ad soluentem, licet non quantum ad accipientem, vt ff. si quis ius dicen. non obtempera. l. j. §. finali.

SYL. ¶ Vide ibi glo. in ver. meram pœnam. [illegible]dic ꝙ huiusmodi pœnæ respectu sol[illegible]is tantum debentur etiam in foro conscientiæ, vt per Deci. in c. j. in j. lect. in xj. col. de consti.]

¶ Non autem ab arrhis aliter liberatur, vt subijcit, ita tñ &c. Item iste talis non facit contra legem. C. de act. & oblig. sicut. cum hoc lex sibi permittat. Et not. ꝙ huius legis permissio est cum aliqua pęna. Arg contra in authen. constitutio quæ de dig. §. illud, coll. vj. Sed si non est subscriptum, & tñ res est tradita, an valeat translatio? Quidã dicunt ꝙ non, vt C. de suffrag. l. vnica. Alij contra, vt. C. si quis alteri vel sibi. l. multum interest. & ff. de dolo. l. & eleganter. in princip. Distingue, aut per errorem, aut scienter.

** Adde, ꝙ communis opin. est Docto. in l. contractus. C. de fide instrumen. ꝙ transeat dominium rei venditæ & traditæ in emptorem, licet nondum sit absolutus contractus: & ratio est, quia sufficit, quòd adsit consensus, qui est causa immediata translationis dominij, vt declarant ibi Bal. & Salyce. & refert ac probat Neguſ. in tract. de pigno. in iiij. par. prin. nu. 39.]

c ¶ Compellitur. Sed qua actione? Rñ, condictione ex l. ista. & ex l. illa. C. de fide instrum. contractus. Vel etiam per officium iudicis. vt argum. C. de rescin. vend. l. ij. Item per actionẽ ex empto, si tñ fiebat venditio sine scriptis, nã si fieret in scriptis, nec esset non dum cõpleta, non ageretur actione ex empto, cũ nõ eẽt adhuc venditio, vt hic dr̃, sed per condictionem ex l. vel officio iudicis, vt dictũ est. Sed nunquid vltra hãc duplicationẽ arrharũ tenet venditor ad interesse, si nõ tradat, vt ff. de act. emp. l. j. & l. exempto. §. idem ait? M. & azo dicunt ꝙ non, quia sibi præiudicauit accipiendo arrhas; sicut & aliàs sibi præiudicat, quis sibi eligendo, vt ff de tribu. act. quod in hærede. §. eligere. Item qa hoc vĩr agere contrahentes inter se, vt amissione & duplicatione arrharũ debeant esse cõtenti, ergo pro expresso est habẽdũ. vt. ff. si certũ pe. cũ quid Item facit. ff. de leg. ij. l. cum filius. §. varijs. B. & Io. contra. Dicunt. n. adhuc posse agi ad hoc vt tradatur, vel ad interesse, ita vt arrhæ in interesse cõputentur. † & facit pro eis. ff. de test mili. l. iij. & ff. de inoffi. testa. mater. & C. de pact do. l. ñ. facit melius. ff. de actio. emptio. & vendi. prædia in fi.

Vẽditor virum vltra arrharũ. duplicationẽ tenea[tur] ad interesse.

† Et sic ad interesse agit, quatenus est vltra arrhas: q̃ opi. verior est, secundum Ang.

¶ Prima opi. communiter tenetur, ſm Christoph. hic.]

SYL.

¶ Sed quid si dederit pro arrhis & ꝓ pagamento? Rñ. pactũ seruandũ. i. non põt discedere, vt ff. de pact. in traditionibus Et no. duo operari: vnum, vt arrhæ debeant duplicari venditore pęnitente. Itẽ vt emptio remaneat firma, & agatur ad interesse. Item emptore pœnitente eadẽ duo operatur. Accur. flor.

ADDIT. Et tunc non totum, sed qđ pro arrhis duntaxat datum est, duplicat̃. Et nota, ꝙ vbi venditor se noĩe emptoris possi-

possidere cõstituit, nõ põt agere ex empto, vt tradatur: sed aut rei vendicatione, vel publiciana simul, aut vti possidetis, vt dicit gl. in auth. sacramẽta puberum. C. si aduer. vendi. Ange.

a ¶ Nihil expressum est. Idest nihil dictũ fuit à partibus qd super arrhis hat altero pœnitẽte.

§ Y L. ¶ Pretiũ. Casus ita figurari põt in scda parte. nã prima, ꝙ pretiũ debeat eẽ certum, cum sit notissima regula requisita ad pfectionẽ vẽditiõis, non exigit casus figurationem. Quęsitũ fuit, an valeret emptio ꝓ pretio declarando per Titium & videbatur ꝙ non, quia tunc non erat certũ pretium. sed decidit contrarium, ꝙ immo emptio non est pura, sed condõnalis, si ille arbitrabit: & sic non est perfecta, sed eius perfectio pendet. Sed tunc obstare videbat, qa afs habemus, ꝙ eo non arbitrante, in cuius arbitriũ remissa erat decĩo, recurrit ad iudicem: vnde sic in emptione, eo non arbitrante non erit condõnalis emptio, quasi expiret si non arbitret, sed ibitur ad iudicem, qui declarabit ipse, iuxta l. si quis arbitratu. ff. de verb. obliga. & sic emptio susciperet perfectionẽ. sed contrariũ dr hic: ꝙ immo expirat emptio, quia cõmissa in casu nostro est substantia cõtractus in arbitrium personæ certæ. tunc. n. nõ recedit a persona certa, sed euanescit act⁹ vt hic dr. Nota, ꝙ ad substantiã emptionis requiritur certitudo pretij. Item, ꝙ paria sunt pretium ab initio certum apponi, & ex post facto certificari. Itẽ, ꝙ declaratio quantitatis pretij conferri põt in arbitrium tertij. Item, ꝙ eo non arbitrante deficit contractus. Itẽ, ꝙ valet argumentũ de emptione ad cõductionẽ.]

b ¶ Esse põt vt ff. eo. l. ij. & C. eo. l. empt.

arrhis nihil expressum a † sit.

¶ Emptio non potest, eẽ sine certo ꝓtio: sed si pretiũ in alterius arbitrium conferatur, tunc videtur emptio facta sub cõditione: vt si ille fuerit pretiũ arbitratus, valeat emptio: aliàs secus, & idem in locatione. Aretinus.

¶ Pretium autem cõstitui oportet: nã nulla emptio sine pretio esse b potest. Sed & certum c esse pretiũ d debet: alioqn si inter aliquos ita conuenerit, vt quanti Titius rem æstimauerit, tãti sit empta: inter veteres satis abũdeq; hoc e dubitabatur, † constaret ne venditio, an non. Sed nostra decisio f ita hoc constituit, vt quoties sic composita sit vẽditio, Quanti ille æstimauerit, g sub hac conditione staret contractus: vt si quidẽ ille, q nominatus h est, pretium

† aliàs si cõstet venditio, si ue non.

c ¶ Sed & certũ. Not. duo: & ꝙ pretium debet esse, & ꝙ certum.

* ¶ Vnde & si quispiã rem emat ꝓ marcha, aut libra auri, vel argẽti, nõ erit emptio vt scribũt hoc in loco Faber, & Are.

** Adde, ꝙ pretiũ põt esse in parte icertũ. hinc est, qđ tradunt Doc. pactũ, qđ apponit in contractu venditionis ad cõmodũ venditoris, esse partem pretij, ob idq; rem vilius vendi. l. fundi. ff. eo. & l. si sterilis. §. si tibi. de act. empt.]

d ¶ Pretium. Repetit de pretio ꝙ debet interuenire, vt addat duo. s. ꝙ sit certũ, item in pecunia numerata.

e ¶ Hoc dubitabatur. i. de hoc.

f ¶ Decisio. Vt C. de cõtrahẽdã em. l. fin.

g ¶ Aestimauerit. No. ꝙ caute ponit de tertia persona: nã secus si in cõtrahẽtis arbitriũ, vt dicemus j. eod. §. emptio.

h ¶ Nominatus est. Quid si in innominatum contulimus vt, Vendo pro quãto ęstimabitur? Respon. non valet, instat locationis sic factæ, vt ff. loc. si merces. in prin. nisi in vno casu, qui est de pig. l. si fundus. §. fi. Accursi.

ADD. TIO. Sol. ex præcedentibus contractibus, quorum occasione deuenitur ad venditionem, potest super declaratione pretij officiũ iudicis implorari, ut ibi: secus si nullus præcessisset contractus, vt hic. Ang.

a ¶ Definierit. Etiam inique: quia a persona inserta non receditur, vt ff. de verbo. oblig. si quis arbitratu. (i) & hoc verum est, quando id, quod est de substantia contractus, apponitur: sed secus si conferatur quod est de acciden te contractus: nam tunc ad arbitrium boni viri recurritur, vt ff. eod. hęc venditio. & ff. pro socio. l. si ita coita. & l. societatem. ij. & ff. loca. l. si in lege: in princ. quæ omnes huic sunt contrariæ, & hoc secundum Ioan.

† Abs omnino.

definierit, [a] tunc † omnimodo secundum eius æstimationem & pretium persoluatur, [b] & res tradatur, [c] & venditio ad effectum [d] perducatur: emptore quidem ex empto [e] actione, venditore ex vendito agente. Sin autem ille, qui nominatus est, vel noluerit, vel non potuerit pretium definire tunc pro nihilo [f] esse venditionem.

S Y L. ¶ Hæc opp. communiter approbatur, & in glo. in l. in vendentis. in gl. magna. C. eo. ti.]

¶ Sed secundum Azo. hoc redigitur ad arbitrium boni viri & sic non contradicunt dictæ leges. Nec obstat dicta lex. ff. de verbo. oblig. si quis arbitratu. quia ibi non fuerat arbitratus quo casu concedo non recurri ad boni viri arbitrium. Sed quando dicitur Notabilis quo. inique definiri? Respon. forte vltra dimidiam iusti pretij, vt arg. C. de rescin. ven. l. si volutate. & l. ij. Vel (Vt puto) iudicis officio expeditur, et si minor sit deceptio, dummodo non minima, vt ff. de in inte. rest. l. scio. nam non tantum sibi committitur in alienis, quantum ipsis dominis liceret, vt ff. solu. mat. l. etiam. §. j. & l. si constante. §. si maritus.

S Y L. * ¶ Ad istam gl. in versic. vel vt puto. vi de Tiraq. in repet. l. si unquam. super ver. omnia vel partem. nu. xxx. C. de reu. do.]

ADDITIO. (i) Hoc reprobant doct. quia quando non fuit arbitratus, receditur ab eius persona, etiam si de stado suę sententiæ iuratum fuerit. l. si libertus iurauerit. ff. de oper. libe. & ca. quintauallis. extra de iureiu. Ange.

b ¶ Persoluatur. Ita quod fiat accipientis, vt ff. de actio. emp. ex empto. §. j. et vsuræ post moram, vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. ex vendito.

** Obserua verbum, persoluatur: necnon quod incontinenti subijcitur & res tradatur. debet enim prius integrum pretium solui, quam res vendita tradatur, quod indicat verbum persoluatur. l. vrbana familia. §. vlt. de verb. sign. alioquin si pars tantum offeratur, non cogetur venditor rem tradere. d. l. Iulianus. §. offerri.

c ¶ Tradatur. Caute dicit, tradatur, & non detur. nam non tenetur facere accipientis † sed de euictione se obligare, vt ff de act. empt. ex empto. in prin. † Idem sic sup. de inuti. stip. §. i. in ver. sacrami.

¶ Cōis & fere omnium est hęc sententia. in l. fina. ff. de cond. causa data. contra quam tamen disputando tenet Fort. Hi spa. in l. iurisgentium in pri. in v. col. ff. de pac.] S Y L.

Venditor an teneatur pcise ad rem tradendam vel ad interesse.

¶ Sed nunquid precise tenetur ad rem tradendam? M. dicit quod sic: & facit pro eo quod hic dicitur, omnino tradatur &c. & ff. de rei vendi. qui restituere. & s. de do. §. aliæ. Sed B. contra. dicit enim um liberari præstando interesse: & facit pro eod. ff. de actio. empti. l. j. primo respon. & l. ex empto. § idem ait: & C. de act. emptio. l. iiij. Sed forte hic posset distingui, an venditor habeat rem, & tunc sententia M. tenet per suas. ll. an non habeat rem, & tunc aut dolo vel culpa desiit eam habere in fraudem puta emptoris, & tunc sententia B. tenet: aut sine dolo & culpa, & tunc non tenetur venditor, vt j. eod. cum autem. esset n. valde mirum quod ait B. vt sic compellatur æstimationem pro re recipere, vt ff. si cer. pet. l. ij. §. ij. & C. de fideicom. lib. l. fin. Item sic improbe pacta rumperes, cum prætor dicat, Pacta seruabo. vt ff. de pact. iurisgentium. §. ait pretor.

¶ Cōcordia gl. communiter tenetur a doc. quam gl. multum extollit, & confirmat doct. Art. Pinel. in l. j. in iij. par. n. xxv. C. de bon. mat. S Y L.

d ¶ Ad effectum perducatur. s. iam dicto modo. s. per traditionem rei & pretij, vt j. quib. mod. tol. ob. § fin.

e ¶ Ex empto. No. quod ex empto emptor, ex vendito venditor agit, vt hic, & ff. de act. emp. l. ex empto. j. respon & l. Iulianus § ex uendito.

f ¶ Pro nihilo. vt nec ad boni viri arbitrium recurratur, vt mo diximus: sed legatum non ideo est pro nihilo sic relictum, vt C. com. de leg. si duob. §. sed & si quis sed ibi fauo-

ditionē; quasi nullo pretio statuto.[a] Qđ ius cū in venditionib⁹ nobis† placuit, non est absurdū & in locationibus[b] & in conductionibus trahere.

¶ In emptiōe & vēditione ꝓtiū debet esse in pecunia numerata: alr̃ est permutatio, q̄ ē cōtractus separatus ab emptione. Arc.

¶ Itē[c] pretiū in numerata pecunia cōsistere dēt. Nā† & in cæteris rebus an ꝓtiū esse posset, veluti an hō, aut fund⁹, aut toga, alteri⁹ rei pretiū eē posset, valde q̄rebat̄. Et Sabinus & Cassius ēt in alia re† putabāt[d] ꝓtium posse cōsistere: vn̄ illud est qđ vulgo dicebat̄, permutatione rerum emptionē & venditionē contrahi: eāq; speciē emptionis & venditionis vetustissimā esse: argumentoq; vtebant̄ † Græco poeta[e] Homero, qui aliquam partē exercit⁹ Achiuorum vinum sibi comparasse ait per mutatis quibusdā

† al's placuerit.

† al's non est, &

† al's putant

† al's Græci poetæ Homeri.

favore vltimæ uoluntatis, ne pereat. ADDITIO. Hoc uerū ītellige cū distinctione, an fuit datū arbitriū ɔdōnal'r, an nō, iuxta l. j. cū mā. ff. de lega. ii. Itē quò ad substātiā legati, nō quo ad pęnæ commissionē; vt l. multa. in prī. ff. de cond. & demon. Ang.

a ¶ Pretio statuto sine quo esse non pōt venditio, vt ī prin. huius. §.

b ¶ Et in locationib⁹, vt ff. loc. si merces. in prin.

SYL. ¶ Itē pretiū. Casus alr̃ nō figurabit̄, qa tex. ipse ponit casum, & arguit ad partes & approbat sn̄iam Proculi rōne ipsi⁹, quæ hic nōal legat̄, sed in l. j. in fi. ff. eod. quia sicut aliud est vendere, aliud emere: sic aliud est pretiū, aliud merx: ꝙ in ꝑmutatione discerni nō pōt, vter sit emptor vel vēditor. No. ꝙ pretiū dēt eē in pecunia numerata, al's est ꝑmutatio, & sic dēt discerni à revēdita. Itē, ꝙ auctoritates poetaꝝ pn̄t allegari. Itē, ꝙ illa sn̄ia ꝓualet, q̄ ualidioribus fulcitur rōnib⁹.]

c ¶ Itē pretiū. Dixit pretiū debere certū esse, nunc dicit ꝙ ī numerata pecunia.

* ¶ Prudentissime Impe. cū superius dixerit pretium in venditione constitui oportere, nunc declarat pretium ipsum in pecunia numerata consistere debere. nam aliàs pretij appellatione continetur, quicquid ꝓ re datur. l. fundi partem. ff. eo. vbi Bal. qui multa allegat, & tradit Tiraq. de retract. lign. §. j. gl. xiiij. num. xlj. Quod autem hic dr̄, intellige quo ad essentiam venditionis, nō quò ad numerationem. simulatq; enim de pretio ɔuenit, aliud loco pretij dari ꝑt assentiēte vēditore. l. pretij. C. de rescin. vēd. nā ɔuētio nō numeratio, ꝑficit emptionem sine scriptis. l. ij. ff. eodem. Adde, ꝙ & si aliqua res æstimata detur pro alia, ē vēditio, nō ꝑmutatio, vt late docet Tiraq. loco s̄. citato. nu. xix. & xl.

d ¶ Putabāt. sed male, vt. j. dicam.

ADDITIO. Pro illorū tn̄ opin. facit qđ scribit Iustinus. lib. iij. Emi singulas res n̄. pecunia sed compensatione merciū Lycurgus iussit, auriq; & argēti vsū velut omniū scelerū mām sustulit]

e ¶ Poeta. Homero. Not. ar. ꝙ auctoritas auctoꝝ & philosophorū sunt in causis allegādæ. sic ff. de solu. si pr̄. & ff. de iud. ꝓponebat̄. & ff. de sta. hom. l. septimo. Sed interdum redarguuntur, vt hic. & ff. de re. di. in tantum. §. n̄. & l. sed diui.

SYL. ¶ De hoc vidēda sunt q̄ ponūt doc. ī l. j. ff. si cer. pet. & ibi Deci. col. vj. Tn̄ aduerte, quia hic merito allegabatur, quia tractabatur de proprietate verbi, emptio quorum verborum significatione poetæ sępe abutuntur.]

* ¶ Hoc dictum Accur. qđ ad hūc locū attinet. falsum est. non. n. hic redarguit̄ dictū Homeri, sed quorundā Iuriscōsultorū dictū alia Homeri auctoritate ɔfutat̄. certe summa semꝑ fuit ēt ī iudicijs Homeri auctoritas, vsq; adeo vt vl' vnicō eius versu Megareos ab Atheniensibus, cū de Salamine, celebri insula, contenderent, victos esse traditum sit.]

reb⁹,ᵃ his verbis: ᵇ

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.

Diuersę scholęᶜ auctores cōtra senticbant: aliudq; eē existimabāt ꝑmutationē rerū, aliud emptionē: & vēditionē alioq nō posse rē expediriᵈ ꝑmutatis rebus, q̄ videaťres venisse, & q̄ ꝑtij noīe data eē: †nā vtrāq; videri & venisse, & pretij noīe datam esse, rōnē nō pati. Sed Proculi snīa dicentis permutationem propriam esse speciēᵉ contractus à venditione separatam, merito prævaluit: cum & ipse alijs Homericis † versib⁹ †adiuuabať, & validioribus rōnibus † argumētabať qđ & anteriores † diui principes admiserūt, & in nostris Digestis ᶠ latiusᵍ significatur.

**Addé, ꝙ nec in d.l. sed diui. redarguiť auctoritas Virg. sed Martianus.l.C.qui parū ad rem vtebatur argumento Vir. non n. Virg. i illis versib⁹.li.iij. Aeneid. ad quos allusisse videť Mart. (libabat cineri Andromache, manesq; vocabat Hectoreū ad tumulum, viridi quem cespite inanem Et geminas causam lacrymis sacrauerat aras.) loqtur đsimplici cenotaphio.i. inani tumulo vt intellige bat Martian⁹ sed de eo, ad quē geminæ aræ factæ extructæ erant, & ad quem sacrificiis factis eliciti vocati q; erant manes Hectorei, vt ex eo loco Virg. colligit, & declarat doctiss. Alciat. lib.x. Parer.c.xij.]

†Facit ad hoc pulcherrim⁹ text. in l. sciendū. §. vlt. de ędil. ędl.

a ¶ Rebus. puta equis.

b ¶ His verbis. s. gręcis, quæ legi non possunt. Accursi.

SYL. * ¶ Vide Budę. in Anno. ad Pand. in l. j. eod. tit. & Alcia. lib. ij. Prætermiss. qui Homericos versus Latinos fecere.]

Expositio gręci in textu positi.

ADDITIO. Hi Homeri versus sunt in septimo Iliados, quorū sensus est: Enthē arinizonto caricomoontes Achei. i. Tūc iam vinū emebant comati Achiui. Alli menchalcho, alli de ethoni sidiro. i. alij certe ęre, alij splēdido ferro. Alli de rhinis, alli dautisi boessin. i. Alij vero corijs, alij ipsis bobus. Alli dandrapodessi. Alij mancipijs. Vides igiť mentē textus optime ꝓbari ꝑ istud græcū. Gręci n. ꝓ vino dederunt aliqui ęs, alij ferrū, alij coria, alij ipsos boues, alij mancipia.

c ¶ Scholæ. singularis numeri est hic. sic ĵ. mand. §. is qui exequitur.

d ¶ Expediri. i. cognosci.

e ¶ Speciē contractus. s. innoīati: nā non habet nomen suū. vt ff. de re pm. l. j. §. itē emptio. Sed quare dr̄ innoīat⁹, cum ita curiale nomen habeat? R̄ñ quia illi cōtract⁹ sunt noīati, q statim vt fiūt pariūt actionē; vt ff. de pact. l. iurisgētium. ī pri. siue fiāt cōsensu, vt vēditio, vt s̄. eo. in princ. siue re, vt mutuū, vt s̄. qb mod. re contra. ob ī prin. At permutatio nec ex pacto parit actionē, nec ex re, sed parit ex vtroq; s. postea dudū re interueniē te ex pacto primo, vt substātiaľr colľr. C. de rerū pmu. ex placito. Et ex hoc contractu oriť actio ꝑscrip. verb. vt. ĵ. de act. §. actionē. & condō ob cām, vt ff. de præscr. verb. l. naturalis §. j.

Cōtract⁹ noīati q sunt.

†Vide Al ciat. lib. Pręter. ij. tit. de cōtrahenda empt. vbi Homeri versus reponit.

†Is adiuuaretur

†Is augmētaret.

†Vt Diocletianus & Maximian⁹. l. emptionē. C. de re. pmu.

Permutatio duas actiones parit.

SYL. ¶ Cōis opi. est hic, & ī l. iurisgē. ff. đ pac. ꝙ pmutatio sit contractus innoīatus cuius contrarium disputādo tenet Fortu. Hisp. ibi in prin. col. xv. melior tñ rō ē, quare dr̄ innoiatus, illa, quā ponit gl. in rub. C. de rer. permu. & illam magis cōmuniter seq. doct.]

* ¶ Adde inter cętera hoc quoq; differre permutationē à venditione, ꝙ q permutat, oīno dñium rei transferre dēt, l. j. in fi. ff. de re. permu. at venditori sat est, si eam tradat. l. rem. ff. eo. & de al. js differētijs vide Accur. in d. l. j. de re. pm. vbi colligit quinq; differentias.]

f ¶ Digestis. vt ff. eo. l. j. §. j. Accur.

g ¶ Latiu⁹. i. meli⁹ & aperti⁹ ī ff. dr̄ q̄ hic.

SYL. ¶ Cum aūt emptio. Casus ita figurari pōt. Quæsitū est ante tradōnem (ꝑfecta nihilominus venditione) cuius sit peri-

cu-

culum & videbatur esse venditoris, qa res perit dño. l.incēdium.C.si cert. pet. dñs aūt est venditor ante tradōnem, vt hic dr in fi. ergo ipsi perire, & dānū ei⁹ esse debet. Contrariū decidit hic ea rōne, quia cum teneat vendi- tor ad tradendū, si res desinat posse tradi absq; dolo & culpa sua liberat: & iō quanuis quo ad dñium pereat ipsi, nō tenet ad prestationē talis rei quia liberat, vt dixi. No. q emptio dr pfecta, statim ac de pretio conuentum est. Item, q perfecta venditione ante tradōnem, periculum transit in emptoré, siue in totū, siue in parte res pereat. Item, q commodum alluuionis spectat ad emptorem. Item, q eius sunt commoda, cuius incōmoda. Itē, q venditor ēt recepto pretio remanet dominus quousq; non tradit, & per consequens habet actionem persecutoriam, sed tenet eam cedere.]

a ¶ Diximus.s̄.eod in princ.

b ¶ Statim. Sed certe immo nō statim, sed nouem sunt necessaria.

S Y L. ¶ Io.Fab. hic dicit hęc non necessaria, sed q regula simpl'r procedit, sed fallit in quolibet casuum subscriptorum.]

Venditione scā nō pertinet ad emptorē periculū rei vēditæ nisi iz. cōcurrant.

¶ Primo, q vēditio fiat non in scriptis: aliàs. i si fiat in scriptis venditio, nō tn̄ sit ad emptoré periculū, nisi mundū esset cōpletum, vt hic. & C.de fid.instr.cōtractus. & C.de peri. & cōmo.rei vendi. cū inter. Item, q fiat pure, als non perit emptori, licet secus si facta sit deterior, vt ff.de peric.& cōmo.rei uend.l. necessario. §.q si pendente. †Item, q sit facta venditio in specie: nam si in genere, vt puta vēdo hominem, † nō perit emptori ante traditionem, vt ff.de peric. & cōmo.rei vend.l. eamq; & l.q si neq;. Itē, q sit certa species: quia si sub incertitudine sit vendita, licet sit species, non tn̄

† Quia pēdente cōdōne venditio adhuc pfecta nō est l hæc vēditio. ff.e.

*

† Quia ge

¶ Rei venditæ in specie commodum & incommodū spectat ad emptorem etiam ante traditionem, nisi in ea dolū vel culpam vēditor commiserit, cuius nomine conuenit, & quoties qs ideo tenetur, quia actionem habet, eam cedendo liberatur. Ang Aret.

spectabit semper periculū ad emptoré: puta vendo Stichum aut Pamphilum. primus. n. morit periculo venditoris, vt ff.de contrah.emp.si in mētione. §. pe. nus perire nō pōt l.incendium. C. si cer.pet.

* ¶ Aliquando tn̄ & sub incertitudine vēditio tenet, veluti cū quasi alea emit: quod fit, cum piscium, vel auium captus emitur: vsque adeo vt & si nihil captum sit, nihilominus venditio firma permaneat, qa spei venditio est l. nec emptio. ff.eo.tit.]

¶ Cū aūt emptio & vēditio cōtracta sit, (qđ effici diximus,[a] simul atq; de ptio conuenerit, cū sine scriptura res agit) periculū rei vēditæ statim [b] ad emptorē ptinet, tāetsi adhuc ea res emptori tradita non sit.

¶ Item q alio modo pereat, q̄ publicatione rei: nam tūc nō perit emptori, vt ff.loc si fund⁹.

* ¶ Declara vt p Bar. in d.l. necessario.]

Item q nullum pactum sit insertum, quòd periculum venditorem respiciat: nam tunc non periret emptori, vt ff.e. si in venditione. & J. proxi. versic. q si fugerit &c. siue specialiter eēt de casu fortuito dictum, sm B. siue gnaliter, scdm M. vt diximus. ff. si quis cau. sed & si qs. §. quæsitum. S Y L.

ADDITIO. Cautela tn̄ est, vt maximi casus & terribiles exprimantur: quia clausula generalis subsequens non nisi ad alios minores vel ęquales refertur: immo: vbi quis tenetur de casibus, intelligit solum de solitis & consuetis. l. fistulam. § fi. ff. eo. Ang.] Itē q uenditor nō fuerit in culpa vel dolo quare res peat vt. J. prox. versic. q si. Item, q non sit in mora. nam tunc qui vltimā fecit morā, sibi perit, vt ff.de peri.& cōmo rei vēd. illud. & hoc est verū hoc casu. siue res peritura erat penes emptorem, siue nō, sm Io. vt ff.de leg. j. cū res. §. fi. licet M. distingueret, arg. ff.de rei vend.l. item si verberatū. §. fin. Item, q non sit res, quę degustationé desideret, vt vinū, & zinziber, & similia. Nam tunc distinguitur, an vendatur in specie: & tunc post degustationem est periculum emptoris:

dita non ſit. Itaq;[a] ſi homo mortuus ſit, vel aliqua parte corporis læſus fuerit, aut ædes totæ, vel aliqua ex parte, incendio cōſumptæ fuerint, aut fundus vi fluminis totus, vel aliqua ex parte, ablatus ſit, ſiue etiā inundatione aquæ, aut arboribus turbine deiectis, longe minor aut deterior eſſe cœperit, emptoris dānum eſt: cui neceſſe eſt, licet rē non fuerit nactus, pretium ſoluere. Quicquid, n. ſine dolo & culpa venditoris accidit, in eo vēditor ſecurus eſt.

¶ Sed & ſi poſt emptionem fundo aliquid p alluuionem acceſſerit, ad emptoris cōmodum pertinet. Nā & cōmodū eius eſſe dēt, cuius periculū[b] eſt.

¶ Quod ſi fugerit hō, qui venit,[c] aut ſurreptus fuerit. ita vt neq; dolus, neq; culpa[d] venditoris interuenerit: animaduertendū[e] erit, an cuſtodiam eius vſq; ad traditionē vēditor ſuſceperit.[f] Sanè .n. ſi ſuſceperit, ad ipſius periculum is[g] caſus pertinet: ſi non ſuſceperit, ſecurus eſt. Idē & ī cæteris aīalib9, cæteriſque rebus intelligimus. Vtriq; tamen vendicationē rei, & condictionē[h]

an in genere: & tunc ſunt duo neceſſaria, vt ſit emptoris piculo, ſcilicet deguſtatio, & menſura ſiue pōdus: & hoc ſecundum Io. & B. & Pla. vt ff. de peric. & commo. rei vend. l. j. in princip. & §. j. Sed Azo dicit, ꝙ in vino ſit ſpeciale, ꝙ ſtatim facta vēditione et ante deguſtationē ſit emptoris periculum, ſi ſit in ſpecie venditio, vt ff. eod. l. quod ſæpe. §. in ijs. Sed nunquid diſtinguitur periculum per emptionis à deterioratione, vino vendito in menſura; † vt in vēditione cōditionali diximus modo per. l. ff. de peric. & cōmo. rei vend. l. neceſſario. §. ꝙ ſi pendente. vt ſic effuſionis ad venditorem, acoris, & mucoris ad emptorem ptineat? Bul. ait, ꝙ ſic, quia hoc ſub quadam conditione ſit. ſ. ſi deguſtetur. Sed certe ipſemet mutauit conſiliū poſtea, & merito: quia aliud eſt in alia conditione, quæ non eſt in poteſtate venditoris, aliud ī hac, quæ in ſua poteſtate eſt, cum poſſit denunciare emptori, vt guſtet & accipiat: alias poteſt effundere, (i) vt ff. de pericu. & commo. rei vend. l. j §. fina. Et ſic indiſtincte periculum ante menſurā eſt venditoris.

¶ Qñ dicatur fieri venditio ad mēſurā, declara ſcdm Bart. in l. Iulian9. §. ſi Titi9. ff. de act. empt.

SYL. * ¶ Vide ad id, quod dicitur de deguſtatione, glo. in l. j. ff. de peri. & commo. rei vendi. quæ ſecundum Ang. hic diſſentit ab iſta.]

ADDITIO: (i) Vel ab eo die in antea petere penſionem vaſis. Et hoc verum, quando eſt appoſitum tempus ad menſurandū, aliàs debet conſeruare, donec vaſa erunt ſibi neceſſaria. & hæc procedūt in vino: ſecus autem in alijs reb9, quia propter hoc effundi non poterūt. Ange.

a ¶ Itaque. Nunc ponit exempla.

b ¶ Periculū eſt. facit: ff. de peri. & cōmo. rei vend. l. id quod. & de reg. iur. l. ſcdm nām. & ī. de leg. patro. tu. §. ſi.

c ¶ Venit. ſ. venditus eſt.

d ¶ Neq; culpa. Etiam tālis, qualis in commodato gratia vtriuſq; partis contracto uenit, vt ff. de pe. & com. rei uend. l. cuſtodiam. & ff. cōmod. ſi ut certo. §. interdum.

e ¶ Animaduertendū i. diſtinguendū.

f ¶ Suſceperit. quod pactū ualet, vt hic, & ff. eo quod ſæpe. §. ſi res. & ff. de peric. & commo. rei ven. l. j. §. j.

g ¶ Is caſus. Etiam leuiſſima culpa contingens, ſecundum Io. non uero fortuito, licet M. contra, vt C. de pig. act. quæ fortuitus.

h ¶ Condictionem. ſ. furtiuam, quæ ſ. ſoli domino dabatur, vt hic, & ff. de cond. furt. l. j.

Vel

SYL. ¶ Vel quasi, secundum Bart. in l.j.ff.de condi.fur.]

a ¶ Exhibere. s. cedendo actiones istas: &hoc quãdo nõ fuit in culpa, aliàs nõ liberatur cedendo, vt ff.pro socio.l.de illo. in princ.quæ est contra.

b ¶ Et de damni. Puta si fuerit res vendita venditori subtracta, vel in ea datũ sit dãnum, vt in prin. huius. §. ná hæc actio damni iniuriæ domino dat; vt ff. ad legem aqui. ıié. Mela.§.legis.

† Facit § venditæ supra de re,diui.

SYL. ¶ Intellige de directa: nam vtilis datur ét non dño d. l. item Mela. §. fin. & not. gl. in d.§. legis.in ver.hero.

SYL. ¶ Emptio tá ... Casus in tá notissima regula nõ figuratur. Not. summa. Item & exempla posita in tex. φ venditio põt cõferri in alterutrũ ex contrahentibus.

† als fit

Emptio an potuit in alterius contrahentium arbitriũ conferri.

c ¶ Placuerit Sed vř, φ in alterius cõtrahentis arbitriũ conferaẽ emptio, quod esse non põt, vt C.eod.l in vendentis vel ementis.& ff.eod.l. qđ sępe. §.j. quę sunt contrariæ. Sed dic rem ipsam hic cõferri in arbitriũ emptoris: aliud si cõmerciũ: vt, Sit tibi empta, si vis: vel pretium pro quanto voles. vt dictis legibus cõtrariis. (j) Item opponitur hæc venditio, quæ hic fit, non vř condõnalis, vt ff.eo. l.iij. quæ est contra. Sed certe ibi fuit empta pure, sed resolutio debebat sub condõne fieri: at hic sub cõdõne facta fuit: vñ non põt impleri nisi impleta condõne, vt ff eo. hec venditio. in prin.

SYL. * ¶ Vide gl. no. in d.l. in vendentis.C.e.]

exhibere[a] debebit emptori: qa sanè q nondum rẽ emptori tradidit, † adhuc ipse dñs est. Idẽ ẽde furti, & de dãni[b] iniuriæ actione.

¶ Etiã sub cõdõne põt ẽptio celebrari: & accidẽtalia cõtractꝰ pñti ĩ alterutrum ex contrahentib. celebrari. Aretinus.

¶ Emptio tam sub conditione, q̃ pure, contrahi põt. Sub conditione, veluti, Si Stichus intra certum diem tibi placuerit,[c] † erit tibi emptus aureis tot.[d]

¶ Emens ignoranter rem, quæ nõ est in commercio, habet cõtra venditorẽ actiõem ex empto ad interesse Ang.

¶ Loca † sacra,[e] vel religiosa, item publica (veluti forũ, basilicã) frustra qs sciens emit: quæ tamen si pro pphanis vel priuatis[f] deceptꝰ à vẽditore quis emerit, habebit actionem ex empto, φ[g] non habere ei liceat: vt cõsequatur quod sua interest eum deceptum nõ esse. Idem iuris est, si hominẽ liberũ, pro seruo emerit.[h]

ADDITIO. (j) Tu dic, φ oĩa ista sunt de substantia contractus, quę in voluntatem alterius contrahentiũ cõmitti non põt, ẽt per verba importantia arbitriũ boni viri: hic aũt non substantia, sed accidens vř qualitas cõmittitur. Ang.

d ¶ Aureis tot. Puta x. SYL.

¶ Loca sacra. Casus, ita posset figurari. Valet argũ ď contractibus ad vltimas volũtates, & ecõtra: sed legatũ rei, q̃ non est in cõmercio, siue sciẽter, siue ignoranter fiat, nõ valet, §. non solũ. s. de lega. etiam quò ad præstatioñe interesse. eadem rõne idem videbatur in emptione. sed cõtrariũ dicitur illa rõne, qa q se obligauit ad tradendam rẽ, q̃ tradi nõ poterat, in culpa est, & pp culpam tenet ad interesse. Not summa.

† Facit ad hunc.§ c. de iure. cum glo. ff de iu. pro. & c. ıı. cũ gl. j de reli. & ve. san.

e ¶ Loca sacra. quæ sunt ista, habes. s. de rer. diui. §. flumina. & §. nullius & §. religiosum.

f ¶ Priuatis. Redde singula singulis: nam priuata cõtraria est publicæ, profana sacræ & religiosę. & facit. ff. e. l. & liberi. & l. quia & l. liberi.

g ¶ Quòd. i. quia.

h ¶ Emerit. Ignorans, vt ff. de contrah. empt. l. liberi hominis.

* ¶ Quid dicemus, si quis vendat rem vitiosam, veluti pecus morbosum, aut qd simile, & traditum est? Si sciens distraxerit, eũ teneri ad omne interesse emptoris etiã extra rẽ contingens si ignorans, pręstabit quanto minoris empta res esset.

set.

ſet, ſi hoc ſciſſet qui emit.l. Iulianus. ff. de act.empt. Sanè ſi vitium palàm appa rebat, aliud iuris erit.l.ea.ff.eod.]

¶ De locatione & conductione.

℃ Locatio perficitur cōſenſu eo ipſo ꝙ de mercede cōuenit: & in voluntatē tertij merces cōferri poteſt quēadmodum in emptiōe, & ſecundum eius naturā quaſi per omnia locatio regulatur Incertà verò mercede conſtituta, cōtractus innominatus efficitur. hoc. d. Aretinus.

Locatio[a] & cōductio pxima[b] eſt emptioni & venditioni, eiſdēq; iuris regulis conſiſtit. Nam vt emptio & venditio ita contrahitur, ſi de prætio[c] cōuenerit: ſic & locatio & conductio ita cōtrahi intelligitur, ſi merces[d] conſtituta ſit: & cōpetit locatori qdem[e] locati actio, condu-

¶ De locatione &c.

Cōtinuatio. ¶ Textus cōtinuat rub. Quia locatio eſt ſtīs emptiōi, vt in tex.& ff. l. ij. igit poſt emptionē ſequitur videre de locatione. Aretinus.

Diuiſio. Locatio. ¶ Totus iſte tit. diuidit ī quinq; partes. Primò ponit, ꝙ iſte cōtractus habet ſimilitudinē cum contractu emptionis. Secūdo illud per exempla declarat. Tertiò, quid veniat in iſto contractu. Quarto, ad qd tenet conductor. Quintò, an iſte contractus trânſeat ad hęredē Secunda ibi, Nam vt emptio. Tertia ibi in §. Conductor. Quarta ibi, Qui pro vſu. Quinta ibi in fi. Mortuo.

¶ Locatio. Caſus. in declaratione terminorum & ſimplici æquiparatione nō figurabitur aliter niſi literaliter. No. ęquiparationem contractus emptionis & locationis, & ꝙ valet argumentū de vno ad alium. Itē, ꝙ qñ merces eſt incerta, agitur præſcriptis verbis.]

a ¶ Locatio. Sic ff. eod. l. ij.

b ¶ Proxima. quo ad tract. & quò ad ſententiam.

* ¶ Hincq; videmus legem loquentem in venditione trahi ad locationē. §. pretium. in fi. ſ tit. proxi. vbi & hoc protrahit Ang. in vlt. not. ad ſtatutū ēt exorbitās & correctoriū, per gl. in l. qd verò. ff. de legi & in l. ſi qs ſeruo. & ibi Bar. & alios. C. de fur. in plurimis tñ caſib. differūt, vt ecce p vēditionē trāsfert dñium, aut certe vſucapiendi condō. l. ex empto. de actio. empti. p locationē ne poſſeſſio quidem mutat. l. non ſolū. §. quod vulgo. de vſuc. venditor nō tenetur rem amplius q̄ ſemel tradere. l. qui pendentem. in fi. de actio. empt. cōductor toties agere poterit ex cōducto, quoties ſibi re locata frui nō licebit. l. ſiquis domum. l. ex conducto. ff. loca. Edictum quoq; ædilitium emptori, non cōductori proſpexit l. ſciēdū. de edi. edi Præterea multa ſunt q̄ locari permiſſa ſunt, nō ēt uendi, vt bona eccleſiaſtica & ex diuerſo quædā ſunt quæ vēdi poſſunt, quæ tñ locari prohibentur, vt ius ſeruitutis. l. locare. ff. loc.]

c ¶ Si de pretio. vt. ſ. tit j. §. pretiū antē.

d ¶ Si merces. ſ. certa, & in pecunia numerata, vt. ff. depoſi. l. j. §. ſi quis ſeruū. & ff. de pſcri. ver. naturalis. §. at cū do. vñ partiarius colonus, qui partem dño reddit fructuum, impropriē dr̄ conductor, immo ſocius magis, vt ff. eod. l. ſi merces. §. vis maior. Accur. Colonus partiarius nō eſt cōductor.

¶ Et agit actione perſonali contra eū, vt vult ibi Bart. vide tñ tex. in l. j. §. ſi quis ſeruū. ff. depo. & Bal. in l. certi. in iij. q. C. eo. q tenet, ꝙ agat præſcriptis uerbis.] S Y B

** Quid ſi conueniat, ut certa quantitas tritici, vel vini, aut alia res præſtetur domino in ſingulos annos, quotcunq; fructus percipiat colonus? Et receptum eſt eſſe contractū innominatū do vt des, qui tñ ab ſimilis non eſt locationi: & idō quæ de locatione tradita ſunt, eadē hic ſeruari oportere, glo. l. excēpto. & l olei. C. loca. & in c. pp. extra eod. tit & tradit Pet. de Vbal. in tract. de ſociet. in xj. par. qō ix.]

e ¶ Locatori quidem locati. Sicut venditori

ditori ex vendito, & emptori ex empto actio cōpetit, vt s̄. tit. j. § pretium in fi.
a ¶ Supra diximus. Vt s̄. tit. j. §. pretiū.
b ¶ Arbitrio. ff. eod. si merces j. rñ.
c ¶ Qua de causa. Quia dixit certum debere pretium interuenire.
d ¶ Si fulloni. Est autem fullo qui lauat, siue tingit, siue polit. Accur. Floren.
e ¶ Sarcinatori. Sarcinator est qui facta uestiméta resarcit, † vt dicemus j. mād. in fi. Et prius dixisset sartor secundum aliquos a sarcio, cis. Tamen etiam bene stat sarcinator: & dicitur à sarcina: & est proprie ille, qui plurimum vestium sumit: & aliquando ponitur p̄ futore, vt hic.
f ¶ Postea. Nota, postea: nam prius re non secuta, idest nondum tradita ad reaptandum, actio non datetur, vt C. de rerum permuta. ex placito.
g ¶ Nomine. Quasi ex nouo contractu innominato, vt ff. de præscrip. verbis. l. prima.
h ¶ Præscriptis verbis. infra mand. §. fin. contra. Sed distingue: aut certa merces interuenit: & tunc agitur locati, vt s̄. eodem. in princi. aut incerta: & tunc præscriptis verbis agitur, vt hic: aut nulla: & tunc est mandatum, vt. ff. de præscript. verb. si tibi polienda. & in contrario.

† al's permissum

† al's permissa

† Sarcire .n. est integrū facere: ꝑ eq. Pomp. Additio

Merces q̄nq; est certa, q̄nq; incerta, q̄nq; nulla.

ADDITIO Intellige si res erat solita locari: aliàs secus, vt l. naturalis. §. at cum do. ff de præscrip. verbis Ang.

ctori verò conducti. Et quæ supra diximus,[a] si alieno arbitrio[b] pretium † p̄missum fuerit, eadē & ď locatione & conductione dicta esse intelligimus, si aliéo arbitrio merces † promissa fuerit. Qua de causa[c] si fulloni[d] polienda curanda ve, aut sarcinatori[e] sarcienda vestimenta quis dederit, nulla statim mercede constituta, sed postea[f] tantū daturus, quātum īter eos cōuenerit, nō proprie locatio & cōductio cōtrahi intelligitur, sed eo nomine[g] actio præscriptis verbis[h] dat.

¶ Si merces consistit in specie, nō locatio, sed īnominatus contractus nascitur: ex quo actio p̄scriptis verbis datur. Areti.

¶ Præterea sicut vulgo[i] quærebatur, an permutaris reb⁹ emptio & venditio contraheretur: ita quęri solebat de locatione & conductione, si forte rem aliquam vtendam siue fruendam tibi aliquis dederit, & inuicem à te vtendam siue fruēdam aliam rem acceperit. Et placuit non e sse locationem, & conductionem, sed proprium genus cō tractus: veluti si cū vnum quis bouem haberet, & vicinus eius vnum, placuerit inter eos, vt per denos dies inuicē boues commodarent,[k] vt opus facitur.

¶ Præterea sicut &c. Casus ponit' in text. dum Iustin. exemplificat quotidiano rusticorū exēplo: in quo prima fronte videbatur dicendum non esse agendum p̄scriptis verbis, sed potius esse societatem. d. bonum, vel commodatū, quia & commodatū gratia vtriusq; quandoque celebratur, vt est no. s̄. in §. ij. quib. mod. re contra. obl. sed cōtrarium decidit, quia societas non est, q̄a dominiū aut vsus non sunt communicata: nec commodatū, quia debet esse gratuitum, vt dr̄ in textu: nec ēt ē permutatio eadē rōne, quia retentum est dominiū. Not. summariū. Itē not. quotidianū exemplum bonum rusticorum. Item commodatum gratuitum debere esse.]

i ¶ Præterea. Vulgo quærebatur. vt s̄. ti. j. §. item pretium.
K ¶ Commodarent. Improprie ponitur vt sequitur.

a ¶ Bos perierit. . Sua culpa : aliàs nõ tenetur, cum vtriusq; gratia contractum sit, vt hic, & ff. de præscr. verb si gratuitam. §. si margaritas, & ff. commo. si vt certo. §. nunc videndum. j.

† Rẽ periit.

b ¶ Quia non fuit. Bona ratio, vt. s. quib. mod. re contrahi. obliga. §. ij. vers. commodata.

Præscriptis verbis agit tripl.

c ¶ Præscriptis verbis. Quæ cõpetit ex cõtractibus tribus innominatis, do vt des : facio vt facias : do vt facias, vt ff. de præscri. verbis. l. naturalis. §. ij. & iij.

cerent, & apud alterum alterius bos[a] † perierit, neq; locati, neq; cõducti, neq; commodati cõpetit actio, qa non fuit[b] commodatũ gratuitum: verum præscriptis[c] verbis agendum est.

¶ Contractus emphyteutic⁹, qui pficitur cũ alicui res cõceditur mercede in pecunia vel ĩ specie constituta, à locatione & ab emptione in aliquib⁹ differt, & multipliciter cõuenit cum eis : qui iure ciuili fuit ĩtroductus. Et interitus totius rei pertinet ad dñm, & particularis ad emphyteutam. hoc. d. Angelus.

¶ † Adeo[d] autem

** De natura huius actionis plenius tractat idẽ Accj de actiõ. §. actionũ ãt. 1 ver. de æstimato. & in ver. ex pmutatione.]

* ¶ Præscribere lingua Latina est statuere & certo modo ante ordinare. hinc actio prescriptis uerbis dicta, quę datur ex contractibus innoĩatis, in quibus certa forma verborum erat statuta, vt videlicet quemadmodũ se res haberet, describeretur, tum quæ species contractus esset : referretur : quod non erat in formulis actionum aliorum contractuum, quas ex facti differentia pletunq; Prætor immutabat, vt diserte docet Alciat. noster. lib. vlt. dispunct. c. vlt.]

¶ In facio. n. vt des, datur actio de dolo, & Bar. i. d. l. naturalis. §. q. si faciam. assignat rõnem: quæ omnia sunt secundum cõmunes doct. sententias. Vide tñ quæ disputando contra dicunt Fort. in l. iurisgen. §. & ideo col. v. ff. de pact. & Præpo. Sen. in iiij. casu q. vj. col. ij.]

¶ Aliàs datur ex pactis incontinenti appositis, vt C. de re. per mu. rebus. (j) aliàs datur, quando dubium est de nomine contractus, vt ff. de præscri. verb. l. j. §. fi. & l. ij. iij. & iiij.

ADDIT. (j) Hoc verũ si super accidẽtalibus apponatur, secus si super substantialibus: vt l. pacta. ff. de contrahen. empt. Angelus.

¶ Adeo autem. Casus in prima parte huius tex. non necessario ponendus est, SYL.

quippe q declarat terminos contract⁹ emphyteutici. Cum. n. antiquitus dubitaretur, an certa mercede cõstituta si concedebatur perpetuo fundus, esset vẽditio, quia vtile dominium transferebatur : an locatio, quia remanebat dominus. fuit hæc controuersia sopita per declarationem factam : qua vocatus est contractus emphyteuticus, quasi meliorationis. sed bene dubitari poterat eueniente damno uel interitu rei, ad quem spectaret : & primò uidebatur ad ipsum emphyteuticarium pertinere interitum totius rei, statim ac perfectus erat contractus : non aliter ac in emptore, vt supra titu. primo. §. cum autem. cuius contrarium dicitur ex eo, quia cum dominus remaneat dominus, ei perit. Item quia in emptione ille, qui vendit, tenetur ad tradendũ : & ideo liberatur interitu sine culpa sua secuto : is vero, qui dat in emphyteusim, tenetur ad patientiam, & sic ad factum successiuum. l. ex conducto. ff loca. & ideo cum habeat tractum in futurum incertum, periculum semper est ipsius domini. Secundò videbatur, quod damnum partis rei spectaret ad dominum sicut in locatione, in qua fiebat remissio ob similia damna. cuius contrarium dicitur ex eo, quia in emphyteusi merces est modica, quæ traditur in recognitionem dominij, ideo non est in dãno sicut in locatione.]

† Ad interpretationem huius § vid Fortu. in l. legitima colũ. v. ff. de pact.

d ¶ Adeo autem. Quia iisdem regulis & con-

aliquā[a] † familiaritatē inter se videntur habere emptio & venditio, [b]itē locatio & cōductio, [c] vt in quibusdā causis qri soleat, vtrū[d] emptio & venditio cōtrahatur, an locatio[e] & cōductio: vt ecce de prędiis, quæ perpetuò[f] quibusdā fruenda tradūtur†.i. vt quādiu pēsio[g] siue reditus[h] ꝓ his domino præstetur, neq; ipsi conductori, neq; hæredi eius, cui ve conductor hęres ve eius id prædiū vendiderit, aut donauerit, aut dotis nomine dederit, alio ve quo cūq; modo alienauerit, [i]auferre[k] liceat: Sed talis contractus, qa inter veteres dubitabatur, & à quibusdā locatio, à quibusdā venditio existimabat̄, lex Zenoniana[l] lata est; quæ emphyteuseos[m] contractus † ꝓpriam [n]sta

& constitutionibus consistunt, multa ergo habent inter se communia.

a ¶ Aliquam. Aliàs non est in litera, aliquam.

b ¶ Et venditio. f. ex vna parte.

c ¶ Et conductio. Scilicet ex alia.

d ¶ Vtrū emptio. Quòd videbatur, cum talis datio alienatio sit, vt in auth. de nō alie. §. alienationis. coll. ij. quod locatio non facit, vt ff. eod. l. non solet.

e ¶ An locatio. Quod videbat̄, cū mercedē soluere teneretur.

f ¶ Perpetuò. Aliter accipitur. ff. pro socio, l. ij.

* ¶ Simili modo exponit Paulus Iurisconsu. in l. j. si ager vecti. vel emphy. pet.

g ¶ Pensio in pecunia.

h ¶ Reditus in specie.

i ¶ Alienauerit. Cum multi sint modi alienādi, vt ff. de pub. l. iij. iiij. v. & vj.

* ¶ Intellige text. nostrū, cū alienatio fit consentiente dño directo, aľs ei auocare liceret debuit.n. primò id ipsi dno denunciare l. vlt. C. de iu. emphy.]

K ¶ Auferre liceat. Interdū autē datur ad certū tēpus, interdū in tertiam personam vel generationē: cum omnia pacta super hoc cōtractu habita valeant, vt. j. proxi. Sed ecclia dat in emphyteusim vsq; ad tertiā generationem tm̄, vt in auth. de non alie. coll. ij. §. emphyteusin, Vel (vt puto) ēt in perpetuū dabit vt qlibet priuatus, vt hic, & in auth. de alie. & emph. §. licentiā. coll. ix. Accur. Flor.

SYL. ¶ Angel. hic distinguit, q᷑ aut seruatur in alienationē solēnitas requisita: & valet, & transiret ad omnes: aut non, & nō valet, e. j. de reb. eccl. non alie. lib. vj.]

l ¶ Lex Zenoniana, vt C. de iure emphy. l. prima.

m ¶ Emphyteuseos. Emphy græce, latine dr̄ melioratio: hoc ideo, quia olim tantū sterilia dabantur, vt meliorarent̄; sed hodie nō tantum sterilia dātur, sed etiam fertilia nisi in ecclesia, quæ dat sola ea, quæ congrua videntur œconomo & aliis gubernatoribus ecclesiæ. sic C. de sacrosan. eccle. authen. perpetua quoq; Aecursius.

* ¶ Emphyteusis descendit à verbo Græco ἐμφυτεύειν, quod est plantare seu inserere. Vnde Alciat. noster φυτεῖον dici posse ait emphyteuticam pensionem seu mercedem meliorationis, quæ pro plantis penditur: hincq; vulgus corrupte fictum dicere.

n ¶ Propriam. Agitur ergo condictione ex lege ad omnia obseruanda. quæ conueniunt. Sed nunquid emphyteuta pōt alij dare in emphyteusim? Respondeo sic, vt in hoc. §. & in authen. de non alie. aut permu. §. alienationis. coll. ij. Item nunquid illud vtile dominium, quod solum habet, transfertur in eum? Respon. sic, cum rei vendicatio vtilis sibi detur, vt ff si ag. vect. l. j. & iij. Sed qualiter aget primus emphyteuta contra secundum, vt eum expellat? Respon. rei vendicatione, quæ licet de iure sibi non competat, exceptio tamen opponi non potest, quia replicaretur: & sic non dominus dominum vincit, Vt C. de trans. l. vbi. vbi de facto tantum agit & vincit, & ff. de except. rei iud si quis rem. Vel

verius

Margin notes: † l. si mi. laudaue. — † Sic ex ponit gl. 3 q. ii. in § perpe. tua. quæ pōit quot modis accipit hæc dictio ꝑpetuo. — Emphyteusis da tur ad vā ria tēpora. — Emphyteusis vñ dicitur. — † Cōcor. um hoc tex. c. vl. ti. cū gl. j in ptin. ex ea eo. tit.

verius, aget præscriptis verbis. Vel dic, ex lege Zenonis ad mercedem.

S Y L. ¶ Cõmunis doct. resolutio est, q̃ si requisit. domino primus emphyteuta fecit secundũ,& eũ induxit in possessionẽ iux ta formã. l. fi. §. necessitatẽ., C.eo.tũc domi nus agit cõdi ctione ex d. l. fi.si verò propria auctoritate,& tũc domi nus põt eũ expellere,& agere rei vẽdicatione, nõ cõdĩne ex l.qa illa est actio personalis.§. sic itaq; ſ.de actio.]

tuit naturã.neq;ad locationẽ, [a] neq; ad venditionẽ [b] inclinãtem, sed suis pactionib fulciendã: & si quidẽ aliquid pactum fuerit, hoc ita obtinere, ac si naturalis [c] esset contractus: sin autem nihil de periculo

Adde,q̃ vbi emphyteuta cõcedit alij p̃diũ emphyteuticũ, p certa pẽsione ãnua dr̃ cõtract⁹ libellarius: vbi verò cõcedẽs est dñs, pprie dr̃ cõtract⁹ emphyteutic⁹ Iaſ.l.j.nu.xxviij.C.eo sed ex cõi vsu loquẽdi p synonimis habẽt cõtract⁹ẽphyteutic⁹ & libellariu⁹, Clar.ĩ iu.ẽp.pag.j.

Emphyteusis a locatione in sẽpem' dif fert. a ¶ Neq; ad locationẽ. Immo differt in vij. Nã hic ẽt in specie pstat pẽsio, sed ibi in pecunia tm̃, vt hic scripsimus. Itẽ hic possidet naturaliter sicut fructuarius, vt ff.de acq.pos.l.natr̃.sed cõductor fi, vt C. cõmu.de vsuc.l.j. Item hic habet dñium

† nisi con duxisset ad non modicũ tẽpus, vt ff. si ager vecti. per totum. Fab. vtile, sed cõductor nõ, vt ff.eo.l.nõ solet. † Itẽ hic cõtractus fit ĩ immobilibus tm̃ ille ẽt i mobilibus, vt in authẽ.de alie.& emphy.§.licẽtiã.coll.ix. Itẽ hic agit cõdictione ex lege, ibi ex conducto. Item hic cõtractus iuris ciuilis est, ille naturalis, vt hic dr̃. Itẽ est hic in scriptura, ille etiã sine ea, vt C.de iu.emphyt.l.j.& ſ.de oblig.ex consensu.& ſ.eo.in prin.

S Y L. ¶ Hæc procedũt in cõductione ad modicũ tẽpus, sed in cõductione ad lõgũ tẽpus adhuc sunt dr̃iæ: qa ĩ locatione remittit pẽsio ob sterilitatẽ, in emphyteusi nõ. Itẽ in caducitate, qa emphyteuta nõ cadit, nisi per triẽniũ steterit q̃ nõ soluerit, cõductor verò secus. Itẽ quò ad meliorantẽ ta: quia colonus reperit, emphyteuta verò nõ, vt tradit Iaſ. in l.j.in glo. C.eo.]

Emphy. b ¶ Neq; ad venditionẽ, quia hic pensio præstatur, ibi res libere transit. Item ab hoc res reuocatur, sed ab emptore non per venditorem, vt C. de.rei vend. l. in ciuile. Itẽ hic vtile trãsit dominium, ibi directũ, vt ſ.de re.diui.§. per traditionẽ.

teusis dif fert a vẽditione ĩ tribus.

rei fuerit pactum, tũc si quidẽ totius rei interitus accesserit, ad dominũ [d] super hoc redundare periculum: sin aũt particularis, [e] ad emphyteuticarium huiusmodi dãnum venire: quo iure vtimur. [f]

c ¶ Naturalis. Idest iurisgentiũ, qd natura li rõne est inductũ, vt ſ. de iu.na.§.qd verò.hic. n. ẽ de iure ciuili, vt & alij, vt j. de act.§. de cõstituta pecunia.

Ius gentium dr̃ ius naturale.

d ¶ Ad dñm. Vt pensionẽ non habeat.

e ¶ Particularis. Idest medietatis vl̃ minus, s̃m M & Io.argu.ff.de vsufruct.ẽt &de verb.sig.nomẽ filiarũ.§. potrionis.& ff.de dam.infe. inter quos §.damni.& de cõtrahẽ.empt.domũ. Nos dicimus, si aliqd etiã parũ remãsit, dãnũ emphyteutæ esse, targ.huius.§. & C. eod.l.j. De hoc dant tales versus: Res perit tota, tunc nihil dabit emphyteuta Si pro parte perit, non ita liber erit.

Emphyteutica res si perear, cuius erit damnum.

Additio † Idẽ vt Alcia. in d § portionis.

¶ Alij dicunt iudicis arbitrio relinquẽdum, vt dicit hic Chris.]

S Y L.

f ¶ Vtimur. Sunt & duo alia naturalia siue tacita pacta in hoc contractu: vt de eiiciendo emphyteutam, si non soluerit pensionem per triẽnium, vt C. eod.l.ij. §.j.& in auth. de nõ alie.§.scire coll. ij.

Emphyteusis duo tacita pacta continet.

¶ Adde q̃ potest expelli vel si per vnũ tantum annum soluere cessauerit, vbi in instrumento contractus emphyteutici adest iuramentũ emphyteutæ, qui iurauit attendere & obseruare omnia & singula in ipso instrumento contenta,& in aliquo non contrafacere, vt tradit Tho. Ferratius caut xx.]

S Y L. ¶ Hæc vera, nisi celeri satisfactione morã purgauerit. c. potuit. de locat. quæ arbitrio iudicis remittitur attenta qualitate personarum & temporis.]

¶ Adde, q̃ si dominus lapso triennio vbi sumus in emphyteusi priuati: vel biennio, vbi agitur de emphytheusi ecclesiastica, protestatur etiam absente emphyteuta

phyteuta, q nō intēdit ipsum hīc ampli⁹ ꝑ emphyteuta, nō pōt emphyteuta purgare morá nisi celeri satisfactione: nō facta verò protestatione admittit̃ ad purgandū morá, fm Barth. Cæpo. caut. 135. q oīno vide. incip. Tuscis.] ** Expelli quoq; poterit, si arbořs frugiferas cędat, vel ré dteriore faciat, vt no. Bal. in l. dinor. §. si fundū. sol. matr. cuius opi. attestat̃ esse cōem Pau. Pic. ī §. Titia cū nuberet. num. 120. de leg. ij. & latissime cōfirmat erudit⁹ Pinel. I C. Lusita. in l. j. in ij. par. sub nu 60 C. de bo mat.] ¶ Item & si velit emphyteuta vendere, q dño primo. denūciare, dēt, vt C. e. l. fi. §. j. Ac. * ¶ Vide cautelam, vt possit alienare irrequisito dño quam tradit Cœpol. caut xxij cōsiliū] ** Adde, q nisi sit processium ad traditionē emphyteuta ꝑ simplicē veditionē nō incurrit pœnā caducitatis, Spe in tit. de loca. § nūc aliqua. & latius Neguſ. ī trac. de pign. in ij. par. tertij mēb. nu 79. Tiraq. de retrac lignag. § j. gl. ij nu 43 Sed qd si emphyteuta rē venditā recuperet? Et Bar. censuit nō iō liberari à pœna, in quam vendendo incurrit, in l si à me. ff. ad l. Falci. de quo latissime disserit ibi Alex & multo latius Iaſ. in l. vlt. car. pe. ver. xx. quæro C de iu emphy.]

ADDITIO. Qd dictū est emphyteutā posse expelli nō soluta pēsione ꝑ triēniū, verū est in emphyteuta priuati: qm emphyteuta ecclesię cessans ꝑ biēniū in solutione expelli pōt. auth q rē. C. de sacrosan. eccl. & nō. C. de iu. emphy. l. ij. &

¶ Cū dominiū rei cōcessæ transit pecunia pro mercede cōstituta, emptio non locatio dicitur. Arc.

¶ Itē quæritur, si cū aurifice Titius conuenerit, vt is ex auro suo[a] certi ponderis certæq; formæ[b] annulos ei faceret, & acciperet (verbi gratia) decē aureos vtrū emptio & venditio, an locatio & conductio, cōtrahi videat? Cassius ait, materiæ quidē emptionem & venditionē cōtrahi, operæ aūt locationē & conductionem. Sed placuit tantum emptionem & venditionē contrahi Qđ si Titius suū aureū dederit, mercede ꝑ opera constituta, dubium non est, quin locatio & conductio sit.

¶ In hoc cōtractu veniunt quæ de natura ipsius venire debent, licet nō fuerint expressa.

¶ Conductor autem omnia secundum legē[c] conductiōis facere debet: & si qd in lege prætermissū fuerit, id

extra. de loc. c. potuit. & in auth. de non alie. §. scire. coll. ij. Sed in simplici colono indistincte biēniū expectat̃, vt ff. loca. quæro, §. inter locatorem.

Adde, q dñs direct⁹ non cogit̃ accipere pēsionē ab alio q̃ ab emphyteuta, ēt si velit soluere noīe emphyteutæ, qa solo canonis nō solū fit cā liberationis sed ēt recognitionis dñi, vt tradit no. Iaſ. l. ij. nu. 77. C. eo. Et hac rōne nō pōt ēt cogi accipere pēsionē ab emphyteuta ꝑ pluribus annis futuris Dec l. cū eps nu. 7. de re. iu.

¶ Itē qrit̃, Cas⁹ ponit ī tex sed prior decisio videbat̃ magis iuridica: nā auri, cui⁹ dñium trāsferebat̃, emptio erat, operāt ad cōficiēdos annulos loc emp. n opa rū nō videbat̃ cōsiderabilis. Sed dic, q iō decidēdi fuit, qa finis rei spectat̃. ille. n. nolebat emere auru, sed ānulos: vñ q̃uis dñiū auri trāsiret, nō operarū, venditio erat in effectu annulorū, qa cōstabāt ex mā & opa: iccirco dicta est poti⁹ emptio q̃ locatio, qa ānuli nō aurū videbāt̃, & sic declares, qa als eēt vera prima distō tex. SYL.

* ¶ Interp̃tatio hui⁹. §. accipiēda ē ex l. ij. ff. eo. vbi oīno videat̃, qa inde sumpt⁹ ē.]

a ¶ Suo s artificis.

b ¶ Formæ. Scilicet demōstratæ. Sed qd si certa nō est materia demōstrata? Rñ. nō interest, vt ff. de ꝯh. emp. conuenit. & l. Sabin⁹, Vel facies punctū ī dictione, suo.

¶ Conductor aūt. Casus. in tam notissima regula non est figurandus nisi litera litei, & no. facile colligunt̃ ex sūmario. SYL.

c ¶ Conductor. Legem. Idest pacta, vt ff. de

ff..deposi.l.j.§.si conueniat.

*. Qd̄ pactū sæpe in iure appellat' lex, vide latissime apud Decium in l. legem. primo not. C. de pact. & quod hic dicitur de conductore, idem est & in locatore, l. ex cōducto. ff. eod.]

ex æquo[a] & bono præstare.

Conductor de leui culpa tenetur. Angelus.

Qui pro vsu aut vestimentorū, aut argenti, aut iumenti, mercedē aut dedit, aut ꝓmisit, ab eo custodia talis desideratur, qualem diligentissimus[b] paterfamilias suis rebus adhibet: quam si præstiterit, & aliquo casu fortuito eam rem amiserit,[c] de restituēda ea nō tenebitur.

Contractus locationis ad hæredes

a Ex equo & bono. Vt vsuras post moram, vt C. eo. præses. Idē econtra. nam conductor agit vt domus & ostia sibi reparentur, vt ff. eod. ex conducto.

SYL. * De expensis in re conducta factis, vide Bald. in l.j. col.j. C. de iu emphy.]

Qui pro vsu. Casus. facile figuratur, quia litera clara est, cuius ratio est, quia contract⁹ vtriusq; gratia cō trahitur. Ideo casum figura literaliter, & no. text.]

Superlatiuus pro positiuo qńq; ponitur. b Diligentissimus. Idest diligens. sic exponitur. ff. eo. si merces. §. qui columnam. nam cum vtriusque gratia fiat locatio, non venit exactissima diligentia. vt ff. commo. si vt certo. §. nunc videndum. Alij proprie ponunt, & dicunt speciale in ijs rebus, quæ facile possunt frangi.

SYL. Hæc vltima videtur communior, s̄m Christo. hic. In alijs. n. tenetur solum de leui, vt tradit Deci. in l. contractus. in v. no. de regu. iur.]

c Amiserit. Vel damnum datum sit, quod præuideri non poterat, vt ff. eod. sed & de damno.

SYL. * Adde an conductor teneatur de incendio, Tho. Gram, decis. iij.]

transit cōductoris, Angel. Aretinus.

Mortuo conductore[d] intra tempora conductionis, hæres eius eodem iure in conductione succedit.[e]

De societate.[f]

Omnium bonorum, & vnius negociationis tantū contrahi potest societas, in qua damni & lucri sunt partes equales, nisi inter socios aliter cōuentum fuerit. Aret.

Societaté coire solemus aut to-

d Mortuo conductore proprietatis: secus in vsufru. vt C. de vsufruct. si domina. Vel dic vt ibi, & de iure do. si socrus. in fin.

SYL. Et hæc vera vbi ius vsusfruct. constituitur, secus si fructus vsque ad certum tēpus vendantur, vel locentur, vt hic per doct.]

e Succedit. vt C. eodem. viam. Sed an moriēte scholari vel recedente substituere potest? Respon. sic de iure conductionis, sed ratio societatis prohibet quæ præualet, vbi certa persona eligitur, vt j. tit. j. §. soluitur.

SYL. Hoc verum, nisi subroget socius æque idoneus. l. idē q;. ff. pro soc.]

De societate.

Ista rubr. sic continuatur. Dictū est s. de quibusdam contractibus, qui fiunt consensu: verum quia societas est etiam contractus, qui fit consensu, vt patet. s. de obligat. ex consensu. §. j. ideo sequitur rubrica de societate.

f De societate. Est autem societas (vt ait Marcus Tullius) duorum plurium ve conuentio honeste contracta ad vberiorem quæstum, & commodiorem vsum. Accursius.

Societatem. Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit in quibus rebus possit contrahi societas. Secundò, quæ partes possunt esse in lucro & damno, &

si non

si non fuerunt à partibus expressæ, quæ intelliguntur. Tertiò, quando societas & quomodo finitur. Quartò, ad quid socius tenetur. Secunda ibi, Et quidem Tertia ibi, Manet autem. Quarta ibi, Socius socio.

SYL. ¶ Societatem coire. Casus in declaratione terminorū non figuratur, nisi literaliter, cæteris enim paribus in societate damnum & lucrum debet esse commune. l. si non fuerint. ff. eo. Not. summarium.

† Alias. κοινο-πραξίαν

a ¶ Totorum. Idest omniū, & expresse, vt ff. eod. l. j. §. j. & l. iij. §. primo. † Nam hoc nomen, scil'cet totus tota totum, totitatem ad vnam rem signat.

† Et tunc & socij i me, & meorum bonorum in sociū per medietate dñi-

SYL. um sine traditione transfertur: & ofa lucra vnde cunq; et si ex publicis & pēd iis ᵽ uenient cōicātur: damnum tñ ex delicto cau satum in parte tñ delinquē tis cōpu tabit, vt l. cū duo bus §. si. & e ang.

SYL.

totorum [a] bonorum, quam Græci specialiter † κοινωνίαν appellant: aut vnius alicuius negociationis, veluti mancipiorū vendendorum emendorumq; aut olei, aut vini, aut frumenti emendi [b] vendendique. ¶ Et quidē si nihil de partibus lucri & damni noīatim cōuenerit, æquales [c] scilicet partes & in lucro & ī dāno spectantur. Qđ si expressæ [d] fuerint partes, hæ seruari debent, Nec n. vnq̄ dubiū fuit, quin valeat cōuentio, [e] si duo inter se pacti sint, vt ad vnū quidē duæ partes & lucri & dāni pertineant, ad alium tertia. [f]

¶ Valet conuentio inter socios, vt maiorem partem lucri ferat alter q̄ dāni: & econtra & etiam. q; lucrū participet alter, & dānum nō sentiat. Et lucrū dr̄ qđ superest oīdāno deducto. Arc.

quandoque inter socios est conuentum de quota lucri & damni: & illud seruandum est, vt hic, si modo ille, qui plus lucri ferre debet, plus contulerit, l. si non fuerint. ff. eodem. aliquando est conuentum de lucro vel de damno tantum. & conuentio facta in vno habet locum in alio, §. illud. infra. eodem. aliquando conuentum est, vt lucrū equaliter diuidatur, & alter nullum damnum patiatur & tunc aut is, qui operam posuit, est ille, qui damnum pati non debet, & valet societas & conuentio. d. l. si non fuerint. §. ita coiri. aut econuerso, & communiter tenetur non valere, si quis vult non pati damnum, qui posuit tantum pecuniam. aliquando nihil est conuentum, sed vnus posuit pecuniam, alter operam: & habet locum. q. posita in l. j. C. eod. ita decla. Saly & bene in d. l. si non fuerint.]

¶ Omne verò ad plura, quod declara vt per Deci. in l. omnia in j. not. ff. si cert. pet.]

ADDITIO. Hoc verum, si ad vnam adijcitur: aliàs si ad vniuersitatem, de il la tanquam de vno prædicatur. Io. Fab.

* ¶ Nota ex hoc loco, ibi, aut vnius alicuius negociationis, q; dictio, aliqua, ex propria sui natura & vi refertur ad rem quampiam singularem, vel particularem. ad idem tex. in §. præterea intestatus. ī. de fideicom. hæred.]

b ¶ Emendi. Item duobus alijs modis, scilicet simpliciter, vt ff. eod. l. coiri. & l. nec adiecit. Item vnius rei, vt ff. eod. l. societas.

c ¶ Æquales. Sic. ff. de hæred. institu. l. quoties. §. hæredes. & ī. de hæred. instit. §. si plures. & ff. eod. l. si non fuerint. & dic æquale fuisse capitale, Accur.

¶ Vt ergo liqueat materia, dic, quòd

d ¶ Expressæ. Etiam in solo lucro, vt. ī. eod. §. illud.

e ¶ Conuentio. Scilicet talis vt sequitur.

f ¶ Tertia. Scilicet pars lucri & damni. SYL.

¶ De illa. Casus positio non est necessaria, quia text. eam facit. Ratio enim dubitandi erat natura societatis, in qua omnia deberent esse communia l. si nō fuerint. ff. eodem. contrarium deciditur ex ratione expressa in textu. quia opera vnius quandoque est pretiosior & vtilior societati, quàm sors & capitale alterius. Notabilia clara sunt, & ea optime colligit hic. Angel.

Ad

De illa sane conuentione quæsitum est: si Titius & Sei⁹ inter se pacti sunt, vt ad Titium [a] lucri duæ partes pertineant, damni tertia: ad Seium duæ partes damni, lucri tertia: an rata debeat haberi conuentio. Quintus Mutius contra naturam societatis talem pactionem esse existimauit, & ob id non esse ratam habendam. Seruius [b] Sulpitius (cuius sñia præualuit) contra sensit: qa sæpe quorũdam ita pretiosa est opera in societate, vt eos iustum sit cõdõne meliore in societatẽ admitti. Nã & ita coiri posse societatẽ non dubitat, † vt alter pecuniã conferat, alter nõ cõferat, & tñ lucrũ inter eos cõe sit, qa sæpe opera alicuius pro pecunia valet. Et adeo [c] contra Quinti Mutij sententiã obtinuit, vt illud quoq; cõstiterit posse cõuenire, † vt quis lucri partem [d] ferat, de dãno nõ teneatur: qđ [e] & ipsum Seruius conuenienter [f] †sibi† fieri existimauit. Qđ tamen ita intelligi oportet, vt si in alia re lucrũ, in alia dãnum illatum sit, cõpẽsatione facta solũ qđ superest intelligatur lucro esse.

a ¶ Ad Titium. Computatio hic ita expedita fiat, vt si lucrum in vna re, in alia verò damnum contigerit, vt si deducto omni damno lucrum superest, vnus in duas partes, alius in tertiam partem admittatur eius lucri. Si verò tãtum damnum superest: is, qui duas partes damni ferre debet, in rebus, quæ supersunt, tanto minus quã alter accipiat, quantũ faciat tertia pars dãni, vt ff. eod. Mutius.

b ¶ Seruius. Hic Seruius sibimet cõtradicere vr̃, vt. ff. eo.] Mutius. Sed nõ est verũ: nã ibi dicit de facto hoc esse non posse. s. vt dãnũ & lucrũ sit in eadẽ societate, cũ damnum lucro, & cõtra lucrũ dãno deducto intelligat᷑, vt ibi dicitur, & infra eo. §. versi. & adeo.

¶ Huic affine est quod tradit Accursi. in d. l. illud. ver. lucrum. & ver. poterat. per illum tex. & ibi Bald. & recentiores C. de coll. lucrum id dici, quod superest deductis oneribus.]

c ¶ Et adeo. Hæc pacta inæqualia tunc demum locum habent, quando alter plus contulit operæ vel industriæ quàm alter, vt ff. eod. si non fuerint. in princip. versi si verò placuerit. secundum Azo. cum societas sit fraternitatis ius, vt ff. eod. verum Ioan. contra, & subaudit in l. illa, si non fuerint. maxime. Alij idem quod Io. sed tali ratione, qui a iure conuentionis valent, non societatis. ff. de pos. l. j § si conueniat. Are.

¶ Hæc communiter approbatur, vt per Christo. hic: de quo dic, vt dixi. s̃. super glos. in verbo, æquales, in prin. & opin. Ioã. tenet Decius. in l. si paciscenda. in ij. not. C. de pact. vbi vide pro declaratione huius text. docto.] SYL.

d ¶ Partem. non totũ, alias esset leonina, (j) vt dicitur in fabula Aniani vel Æsopi, † & ff. eo. si non fuerint. §. fin. & l. si vnus. §. sed si p̃tium. in fin.

ADDIT. (j) Idem si nõ habito respectu ad lucrum de certa quantitate cautum sit; puta volo x. annuatim, etiam si concedens pecuniam in se periculum suscipiat, secundum Angelum hic.

* ¶ Adde secundum doct. in c. nauiganti de vsur. q̃ hic tex. non debet intelligi de damno in capitali, sed in aliis lucris & damnis, vt s. in illis valeat pactum, vt quis lucri partem ferat, de damno autẽ non teneatur.]

e ¶ Quod & ipsum. s. dictum hoc proximo casu.

f ¶ Conuenienter. Idest conueniens esse suæ sententiæ, quã dixit s̃. eo. §. de illa.

¶ Illud. Casus. Sic figurari potest Conuẽtum fuit, q̃ vnius pars lucri sit tertia, SYL.

alterius

† l. C. & loc.

† Vide in hunc locũ Abb. in c nauigãti col. ij. vertic. nec obstat § de illa, extra de vsur.

† Ex apologo Aniani, vulpis & leonis.

† als ibi alias neutrũ, nec sibi, nec ibi.

† als deest hec.

¶ Particula adiecta in lucro, tacite vr̄ adiecta in dãno, & econtra. Are.

¶ Illud expeditum est, si in una causa pars fuerit expressa, veluti in solo lucro, vel in solo dãno: in altera verò omissa: in eo quoq;, quod prætermissum est, eandem partē seruari.[a]

¶ Societas soluitur renūciatione: qua soluta, lucrū, quod post renunciationē acquiritur, nō communicatur; nisi dolosè fuerit renūciatum. Aretinus.

¶ Manet autem societas eousq;, donec in eodē consensu perseuerauerint. At cum aliquis renunciauerit[b] societati, soluitur societas. Sed planè si q̄s callide[c] in hoc renunciauerit societati, vt obueniens aliquod lucrum solus habeat: veluti si totorum[d] bonorū socius, cum ab aliquo hæres esset relictus, in hoc renunciauerit societati, vt hǣditatem solus lucrifaceret, cogit̄ hoc lucrum cōmunicare. Si quid[e] verò aliud lucrifaciat, quod nō captauerit,[f] ad ipsum so-

alterius reliquum, nec aliquid cautum expresse fuit de damno contingente: dubitabatur quomodo partiendū esset dãnum. & videbatur ꝙ æqualiter, qa vbi in societate partes lucri aut damni nō sunt adiectæ, æquales sunt, s. eo. in prin. cōtrarium dē ex illa rōne, quia eadē debet esse ratio lucri & dãni, & scdm̄ nām est, vt eatenus incōmoda ferantur, quatenus feruntur cōmoda. l. sm̄ nām. ff. de regu. iur. regula. n. in cōtrariū allegata procedit cęteris paribus, & nullo sup hoc conuento: sed qñ data ē forma lucro vel damno, censetur pariter data vtrique. Not. summarium.]

a ¶ Seruari. Not. eandem rationem contrariorū. sic. ff de lega. iij. l. fin. §. si & ff. fam. ercis. si filia. alias est l. si uni. §. item Papinianus. Argu cōtra ff. de lib. & posth. cōmod: ssime. & ff. loca. l ea lege. j. respon. & ff. de neg. gest. si quis negocia.

S Y L. ¶ Sol. ex distinctione Bar. in l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. obliga. & dic ut per Ang. hic.

¶ Manet autem, Casum non expedit figurare: quia plana est rō, ꝙ ea, q̄ consensu contrahunt̄, eodem consensu distrahātur. Nec obstat qd̄ pro rōne dubitandi posset adduci, ꝙ in contractibus re non integra, non licet alteri resilire à cōtractu inuito socio. l. sicut. C. de act. & oblig. quia hoc est verum in contractibus habentibus certum & determinatum finem, vt emptio, & huiusmodi: secus in societate, quæ aliquando finiri eadem voluntate potest, nisi sit contracta ad determinatū tempus. notabi. collige vt hic p doct.]

b ¶ Manet. Renunciauerit. præsenti socio, (i) non absenti, vt ff. eod. sed & socius. §. si absenti.

¶ Intellige secundū glo. in d. l. allegata ꝙ nō valet quo ad renunciantem.] S Y L.

ADDIT. (i) Vel eius procuratori: aliàs non tenet nisi in præiudicium renunciantis. Ange.

c ¶ Callide. Idem & si intempestiuè renuntiet.

** Adde, ꝙ ex causa licitum est ēt ante tēpus renuntiare veluti si pmissa non seruentur: si socius sit rixosus & dãnosus: si ea re frui non liceat, cuius gratia contracta est societas: si socius renuntiãs diu & inuitus reipub. gratia absfuturus sit. l. si conuenerit. l. vel. l. idemq;. ff. eod. ut.] Item & si expedior non renūciari, vt ff. eo. actione. §. Labeo. & l. sed & socius. §. si.

d ¶ Totorū. i. oīum, hoc expresso, vt ff. eo. l. iij. §. j. al's cōtra, vt ff. eo. nec adiecit.

e ¶ Si quid. Al's, si quidem sic. ff. ex quibus causis in possessio. ea. l. Fulcinius. §. ꝙ si aduersus. sic. ff. e. actione. §. diximꝰ.

f ¶ Nō captauerit. i. nō precogitauerit.

* ¶ Al's captare est illecebris. obsequio, donis, spe maiorū aucupari. inde captatoria institutio, quæ hac ex causa facta

lũ pertinet. Ei verò cui renunciatũ est, q̃cquid oĩno post renunciatam societatem acquiritur, soli conceditur.[a]

¶ Morte vnius ex socijs soluitᷣ societas. Itẽ interitu rei, vel publicatione bonorũ. Item si vnus ex socijs bonis cesserit. Aret.

¶ Soluitur adhuc societas etiam morte[b] socij: quia qui societatem contrahit,. certam personam sibi eligit. Sed & si consensu pluriũ societas cõtracta sit, morte vnius socij soluitur, & si[c] plures supersint: nisi in coeunda societate aliter conuenerit[d].

¶ Item si alicuius rei[e] cõtracta societas sit, & finis negocio impositus est, finitur societas.

¶ Publicatione[f] quoque distrahi societatẽ, manifestũ est, scilicet si vniuersa bona socij publicentur. Nam cũ in eius locũ alter[g] succedat, ꝓ mortuo[h] habetur.[i]

¶ Item si quis ex sociis mole debiti prægrauatus bonis suis[k] cesserit, & idõ ꝓpter publica aut

est, vt ab aliquo q̃s instituatᷣ, vel legatũ cõsequatᷣ l. captatorias. de hær. insti qua de re Alcia. meus. c. xxxj. lib. ij. Parer.]

Societas multis modis solui.

a ¶ Conceditᷣ. Not. hic q̄nq; modos soluẽdę societatis, hic & sequẽtib. quatuor §. Sunt & alij duo: ut inter emptiõe rerũ nãli vl' ciuili, vt ff. e. verũ. §. fin. Itẽ cũ ab alio stipulor aĩo nouandi, vl' iudiciũ cũ aliquo dicto aĩo nouandi, vt ff. eo. actione. j. rñ.
** Adde tres alios modos. vn⁹ ẽ, cũ separatim socij agere & negociari cęperunt. l. itaq;. eo. ti. al. ter, cũ vn⁹ ex socijs agit, vt sua portio sibi detᷣ l. actiõe jn prin. eo. ti. terti⁹, si seru⁹ socius manumittitᷣ vl' alienatᷣ. l. si id. §. vlt. e. ti. quos modos & alios relatos a gl. lati⁹ tractat Pet. Vbal. in trac. d̄ socie. ĩ xj. par. maxĩe ĩ j. ij. & ȝ. co.

S Y L.

¶ Soluitᷣ. Casus figuratio clara est. Enumerat. n. quib. mod. societas finiatᷣ, & assignat tex. rõnẽ ibi, q̄a qui societatẽ. & ĩ casib⁹ similiter inferius positis: & quia sunt termini, eos nota.]

b ¶ Morte. idẽ ẽ in tutela: sec⁹ ĩ deposito & mãdato, vt ff. d̄ ijs q̄ no. ĩfa. fur. §. illd

S Y L.

¶ Ratio aũt d̃ñ́ę assignatᷣ ibi per gl. quæ tñ nõ est vera, nec concludit: sed bñ posset reddi rõ hui⁹ rei: q̄a qui coit societatẽ, vł eligere sibi personã. idẽ in tutela: nõ sic in deposito. sed in mãdato idẽ vł. tñ põt dici, q̄ nõ requiritᷣ illa diligẽtia, quę in tutela & societate, in ꝑsona mãdat. & deposit. vel dic, vt dicit Bar. in l.

adeo. ff. eo. q̄ impediretᷣ libera testandĩ facultas. l. cũ duob. §. idẽ rñdit. ff. eod.]
**Quod d̃r de morte nãli, extende etiã ad mortẽ ciuilẽ, q̃ accidit maxima & media capi. dimi. l. verũ. §. fi. ff. eod.]

c ¶ Et si. i. quãuis. Accur..

Societas trãsit ad hr̃dẽ nisi in duob⁹ casibus.

d ¶ Conuenerit, f. vt duret interᷣ superstites etiam vno moriente: nõ autem ad hæredem trãsit † ẽt ex pacto, vt ff. e. l. adeo. & l. nemo. j. nisi in societate vectigaliũ, vt ff. eod. l. verum. §. in heredẽ. & l. adeo. j. respon.

† Oportet tñ hr̃dẽ perficere inchoata a defuncto. l. hæres socij. ff. eo.

S Y L.

¶ Intellige tñ q̄ transit ad primũ hæredem tantum, nõ ad alium, glo. in l. nulla. ff. eod.]

¶ Et nisi denuo consentiant, vt ff. eo. l. plane.

S Y L.

ADDITIO.

Item nisi iuramento hincinde apposito: quia forte de iure canonico teneret ẽt in ꝑsona hr̃dis. nec morte vni⁹ ex socijs solueretᷣ. pc. cũ ꝯtingat. extra de iurei. ẜm Io. Fa. hic.

e ¶ Item si alicuius rei. Vt duo tabernarij de vendendo vinum in foro.

f ¶ Publicatione. quæ publicatio fit ꝑ ꝑ delicta, vt ff. de bo dam. l. j. j. respon.

g ¶ Alter. Alias, alius. f. fiscus.

h ¶ Pro mortuo. Sic. ff. eo. actione. §. publicatione.

i ¶ Hr̃. Sed q̄d si hic soci⁹, cui⁹ bona publicata sunt rõe operę soci⁹ erat, ñ rerũ q̄d eẽ p̃t, vt s̃. e. §. d̄ illa. ver. nã. & ita? R ñ. idẽ, cũ libertatẽ, vl' vitã, vl' ciuitatẽ amittat, vt ff. de bo. dã. l. j & j. ꝑx. §. ĩnuitᷣ. ĩ fi.

Cessio bonorũ quare fit

K ¶ Bonis suis cesserit. Quod facere potest.

† Non tñ semp vt S Y L. per Soc. I trac. fall. reg. xlvj. test, †ne in carcerem detrudatur, vt j. de actio. § fi. & C. de cessio. bono. l. j. *¶ Non tñ omnino liberaẽ, sed in postea quæsitis quatenus facere potest cõuenitur. & §. fin.

a ¶ Debita. Quia fisco vl̃ priuatis debebat, vt ff. eod. actione. §. j. b ¶ Veneat. i. vendatur. c ¶ Sed hoc casu. q. d. non sicut superiori proximo. s. qñ bona fuerunt publicata: nam hic viuens & in ciuitate existẽs sibi postea acquirere põt, vt ff. d cessio. bono. l. v.

priuata debitaᵃ sub stãtia eius veneat,ᵇ soluit̃ societas, sed hoc casuᶜ, si adhuc consentiant in societatem, noua videtur incipere societas.

¶ Socius tenetur de leui culpa, vl̃ de tali diligentia; qualem suis rebus soli tus est adhibere. Angelus.

S Y L. ¶ Soci⁹ socio. Casus figuratio clara est. nam rõnem dubitandi ponit tex. noster rõnem aũt decidendi colligere potes ex tex. i §. fi. s̃. q. mod. re contrahi. obliga. vbicunque. n. cõmoditas est cõis, vl̃ tm̃ ꝙ leuis culpa in eo ɔ̃tu consideretur. No. sociũ de leui culpa tm̃ teneri. Itẽ, ꝙ mala electio socij ẽ in culpa. & imputari dẽt eligẽti.]

¶ Socius socio vtrũ eo nomine tantum teneatur pro socio actione,ᵈ si quid dolo cõmiserit, sicut is, qui deponi apud se passus ᵉ est, an etiam culpę, idest desidiæ atque negligentiæ nomine, quæsitum est: præualuit † tñ etiam culpæ nomine teneri ᶠeum. Culpa autem non ad exactissimam diligentiam dirigenda est. Sufficit enim talem diligentiã communibus rebus adhibere socium, qualẽ suis rebus adhibere solet. ᵍ Nam quiʰ parum diligentem socium sibi assumit, de se† quæri, sibiq; hoc imputare debet.

d ¶ Pro socio actione. Quæ est directa ab utraq; pte, vt j. d pę. te. li. §. ex q busdã. & finita societate nasciẽ, vt C. e. tãdiu. nisi in casu, vt ff. eod. actiõe. §. nonnunq̃. e ¶ Passus est. Qui de solo dolo teneẽ, & lata culpa, q̃ dolũ repręsentat, vt ff. dep. l. quod Nerua. & ff. si quis test. lib. eẽ iuss. fue. l. j. §. non autem. Depositarius solũ teneẽ de dolo & lata culpa. Adde tex. in §. pręter ea. s̃. q. mod. re ɔ̃hi. ob. & §. sed is j. de obli. quæ ex deli. f ¶ Teneri. nisi alter tãtã culpã p̃stiterit quantã & iste, & afferret par dãnũ: quo casu ɔpensatur culpa: itẽ dolus cũ dolo, vt ff. de ɔpẽ. si ambo. & de dolo. l. si duo. ¶ Intellige vt declarat Alexan. in d. l. si ambo. in addit. ad Bar.

S Y L. **Ad illd̃, qd̃ dr̃ in text. sociũ teneri no mine culpæ, vide Deci. in l. cõtractus. versi. ix. de regu. iu. vbi infert ẽt, ꝙ cum socius teneaẽ de leui culpa teneẽ de furto. l. cũ duob. §. dãna. ff. eo.] * † l. cum duobus. §. venit. l. socius. socio. ff. eod.

g ¶ Solet. Ante cõtractam societatẽ. † & in hoc discrepat à deposita rio, qui ut in p̃senti tenetur. sic ff. dep. l. qd̃ Nerua. sic est in eo, cũ quo habeo rem cõem sine societate, vt ff. fa. ercisc. l. hr̃des. §. non tantum. † Scilicet si cõtraxerat diligentior: alias secus, vt p gl. in l. cũ duob. §. j. ff. eo.: talis q̃ri debet, hoc est sibi impu tare dẽt. ¶ Declara hãc gl. vt per glo. in l. cum duobus. §. j. ver. uenit. ff eod.] S Y L.

h ¶ Qui parum diligentem. Sic s̃. quib. mod. re contrah. obli. §. præterea. **Adde, ꝙ socius nõ condẽnaẽ socio nisi inquãtum facere põt. i. deducto ne egeat, §. sed & si quis. j. de actio. glo. in l. verum. in uer. debetur. ff. eodem.]

¶ De mandato.

¶ Mandatum obligatorium cõtrahitur plurib. modis: nec obligaẽ quis, si mandatarij gratia tãtum mandet. h. d. Are.

¶ De man[illegible]

Cõtinuatio. ¶ Obl̃onum aliæ re ɔ̃hũtur, aliæ verbis, aliq; l̃ris, aliæ cõsensu, vt s̃. de obl. Itẽ earũ, quę ex cõsensu, aliq p venditionẽ aliq p locationẽ & conductionẽ, aliæ p societatẽ, aliq per mandatũ, vt s̃. de obl. ex cõsensu. in prin. de trib. primis dixit nunc de quarta. s. de mandato. Accur.

Diuisio.

Andatum. ¶ Totus iste titul⁹ diuidit' i quatuor partes. Primò ponit quot modis mãdatum contrahitur & illud per exempla declarat. Secundò, q fines mandati non sunt prętereundi. Tertiò, quomodo mãdatum finiatur, & quãdo mãdatum possit renunciari. Quartò, q mãdatum debet esse gratuitũ. Secunda ibi, Is qui. Tertia, ibi, Recte. Quarta ibi, In summa.

¶ Mandatũ. Casus nō ponitur nisi literaliter in declaratione terminorum. Not. quibus modis mãdatum contrahatur. Item, q gratia mandatarij tantum non contrahitur.

Mandatũ [a] contrahit' qnque modis: [b] siue sua tantũ gratia aliquis tibi mandet; siue sua & tua, siue aliena tm̄, siue sua & aliena, siue tua & aliena. At si tua tãtum gratia† mandatum sit, superuacuum est mandatum: & ob id nulla ex eo obligatio, [c] nec mãdati inter vos actio nascitur.

¶ Ad cognoscendũ cuius grã mandatũ fiat, inspiciendum est cuius vtilitatem concernit illud, quod mandatur: & dicitur illius gratia celebratum. Aretinus.

¶ Mandantis tantum gratia interuenit mandatum, veluti si quis tibi mandet, vt nego-

Mandatũ diffinitio. a ¶ Mandatum. Mandatum est offm̄ gratuito ab eo, qui susceperit, exhibendum. Nisi enim fiat gratis, incipit esse locatio, si non erat facturus alias tale factum: ideoq; locari consueuit, ut infra eodem. §. fi. & fit per verbum rogo, volo, mando, supplico, & similia, vt ff. eod. l. j. §. primo.

S Y L. * ¶ Adde, q Accursi. in l. j. in versic. sed ego. ff. quod iussu. constituit dñam inter mandatũ, iussum, & rogationẽ. sed aliud uisum est Decio in rub. C. de mãda. prin. vbi tenet, q data terminorum similitudine nihil interest.]

Mandatũ qnque modis cõtrahitur. b ¶ Quinque modis. Immo videtur q sex, ut sequitur. Sed dic quinque, scilicet obligatorijs. Vltimum enim, scilicet quando tantum tua gratia, non est obligatorium, vt ff. eod. ti. l. ij. § fi. Item fm̄ Io. est quoddam aliud sextum obligatorium: vt cum sua gratia, & tua, & aliena aliquis tibi mãdat, vt emas fundum pro se, & te, & Titio. Accur. & exẽplifica, vt ff. eod. si procuratorem. §. si tu tores. vbi tutor mandat contutori suo, vt seruum necessarium emat pupillo: & sic gratia mandantis, & mandatarij, & pupilli, cõtrahitur mandatum. Additio.

S Y L. ¶ Reprobatur hęc opin. fm̄ Christop. per doct. quia talis casus tanquam mistus comprehenditur sub simplicibus: quæ rñsio est falsa, quia pariter esset super flua positio casuum compositorũ hic facta: nec te leuat respon. Christo. quòd hic de duab⁹ personis tãtum: quia eadem ratio erat in compositione plurium personarum, quæ erat in duabus: quia omnino dicitur casus mistus, quando mutatur vel additur noua persona. l. ius ciuile. ff. de iustitia & iure.]

Ialis tibi mandatũ fit. c ¶ Obligatio. Nisi dolus & calliditas intercedant, (i) vt ff. de regulis iuris. consilij.

S Y L. * ¶ Declara secundum Decium ibi.]

ADDITIO. (i) Intellige si sit cõsilium vel honestæ, nec esset aliàs facturus. Et tamen tertio, qui ex hoc damnificatus fuerit, indistinctè tenetur, vt per Angelum hic.

S Y L. ¶ Mandantis. Casus similiter hic non figurabitur nisi literaliter, cum declaret terminos propositos. Not. quando contrahatur mandatum gratia mandantis tantum. Item, quòd credere sub vsuris potest esse gratia mutuantis & recipientis mutuum. Item, quòd hoc tempore poterat prius conueniri fideiussor, quàm principalis: cætera dic vt per Angel. hic, qui sigillatim ea persequitur.]

cia eius gereres, [a] vel vt fundũ ei emeres, vel ut pro eo sponderes.

¶Tua gratia & mãdantis, veluti si mãdet tibi, vt pecuniam sub vsuris [b] crederes ei, [c] qui in rẽ ipsius [d] mutuaretur: aut si uolente te agere eum eo ex fideiussoria causa, mandet [e] tibi, vt cum reo agas periculo mãdantis: vel vt ipsi⁹ periculo stipuleris ab eo, quẽ tibi † deleget in id, qđ tibi debuerat.

¶Aliena autẽ tantum causa interuenit mandatum, veluti si tibi aliquis mandet, vt Titij negocia gereres: vł vt Titio fundum emeres, vel vt pro Titio sponderes.

¶Sua & aliena, veluti si de communibus suis & Titij negocijs gerendis tibi mãdet: [f] vel vt tibi & Titio fundum emeres, vel vt ꝓ eo & Titio sponderes.

¶Tua & aliena, veluti si tibi mãdet, vt Titio sub vsuris crederes: † quia si sine vsuris pecuniã crederes, [g] aliena tantum gratia intercedit mandatum.

¶Mandatũ gratia mandatarij tm̃ nõ est obligatorium, sed dr̃ proprie consiliũ. Aretinus.

¶Tua tãtum gratia [h] interuenit mãdatum, veluti si tibi mandet, vt pecunias tuas ĩ emptiones potius prædiorum colloces, q̃ fœneres: vel ex diuerso, vt pecunias tuas fœneres, potius, q̃ in emptiones prædiorum colloces. Cuius generis mãdatum magis consilium, q̃ mandatũ est: & ob id non est obligatorium, † qa nemo ex consilio [i]

a ¶ Gereres. & tunc qa suscepit mandatum, non quia gessit, tenetur, vt ff. eod. si remunerandi. §. j.

b ¶ Sub usuris. In hoc est vtilitas mutuãtis propter vsurarium lucrum. Sed contra, ff. de vsur. cum quidam. §. si pupillo ĩ fin. Sed ibi debet subaudiri, tãtum. Vel dic, non sunt propter lucrũ inductæ. scilicet principaliter, vt ibi: secundario tamen sic, vt hic dicitur. Accur.

¶ Verior est sol. quam ponit hic Christopho ꝙ aliquando vsuræ veniũt ex stipulatu: & dicuntur lucrum: aliqñ propter moram: & secus quia tunc veniunt tanquã interesse & dãnum.]

c ¶ Ei puta ꝓcuratori mãdantis.

d ¶ Ipsius. Scilicet mandantis: & in hoc ẽ vtilitas mãdantis.

e ¶ Mandet. s. fideiussor. & hoc casu agetur contra fideiussorẽ mãdantem actione mandati, non ex stipulatione prima, si nouandi animo hoc mandatũ intercessit, vt ff. e. si mandato meo, in fi. l. Si aũt non nouandi animo, agitur ex prima causa, vt ff de procu. l. licet. §. ea oblig. in fi.

* ¶ Quod hoc textu significatur, posse creditorem, omisso reo principali, agere cum fideiussore, id iure veteri obtinebat: sed hodie reo præsente non permittitur prius intercessorẽ cõueniri, q̃ reus inuentus sit minus idoneus, auth. præsente. C. de fideiuss.]

f ¶ Mandet. hic agi pt̃ duabus actionib. mandati. s. cõtra mandãtẽ & negociorũ gesto. contra Titium, quæ datur & mandanti, vt C. de neg. ges. si mãdatum.

g ¶ Crederes. scilicet mandauerit.

h ¶ Tua tantũ gratia. hic autem addũt doctores: sextum modũ: quod dicvt s̃. e. in prin. ĩ gl. immo vř &c. in fi. glo.

i ¶ Ex consilio. Nota bonam regulã, quem de consilio nõ teneri. Fallit tamen in casib. qui his legibus dicuntur vt ff. de dol. quòd si cum scires. & ff. de proxene. l. ij. Sed certe ibi fuit fraudulentum consilium, vt ff. de regu. iur. l. consilij. Item

SYL.

*

† Delegare est vice sua aliũ dare reũ creditori vel cui is iusserit. l. delegare. ff. de nouat.

† l. qđ si vt fine.

Consiliũ non facit quem teneri nisi in casib⁹ qbusdã.

*

† Magis delinqt mandãs, q̃ consulens Bal. l. j. col. ij. C. de ser. fugit.

fallit,vt ff. ad l.aquil.l.liber homo j. respon.& intra de iniur. §.non solum. & ff.de iniur.l.non solum.in princi. & §. Proculus.& ff. quod vi aut clam. semper.§.j.& ff de fur.si quis vxori. §. cum Titio.& ff. de ser.cor. l.j.j. respon. & §. persuadere. Sed hoc i maleficijs: ideo nō datur mādati: tenetur tamen vel de dolo, vel alijs actionibus. Item aliàs facturus nō erat in prędictis casibus: alias obtinet hęc regula, vt hic, & ff.eodem. si remunerandi. §. plane. Sed certe nec his casibus videtur teneri, vt infra prox. §.Sed dic, nō tenetur illi, cui tale consilium præstatur, vt ibi: sed illi, in cuius læsionem consulnit, vt hic dicimus. Vnde dici potest, quòd nec his casibus fallit dicta regula, cum dicat non teneri illi.s. cui consilium præstitum est, nisi in casu illius l.ff.de dolo.ꝙ si cum scires. & illius l.ff.de proxene.l.ij. Eandem glo. habes.

Additio. ff.eod l.ij.§.fi.

SYL. ¶ Dic,ꝙ regula est, quòd consilium nō obligat:& ratio est, quia consilium nō necessitat c.cum olim.de arbi.& explorare quis debet &c. vt hic dicit in text. & ideo si consilium necessitaret, vt in officiali, teneretur. Item si consilium sit dolosum,etiam si dolus sit causa impulsiua. Item in delictis, etiam si alias erat facturus, omnino puniretur, licet mitius, prout latius declarat Deci. in l.consilij. ff. de regu. iur. * Et ibi etiam docet quis dicitur consilium pręstare. Quomodo autem cognoscatur, an qui consilio paruit, aliàs fuisset facturus,vide Ang.in l.j. ff. de eo per quē fac.erit.]

mandati a obligatur,etiam si nō expediat ei, cui mandabatur: cum liberū b cuiq; sit apud se explorare; an sibi expediat cōsiliū. Itaq; si ociosam pecuniā domi te habē tē hortat' fuerit aliqs,vt rē aliquā emeres,vel eā crederes: quamuis non expediat eam tibi emisse,vel credidisse,nō tamen tibi mandati tenetur. Et adeo hæc ita sunt,vt q̄situm sit,an mandati teneatur,qui mādauit tibi, vt pecuniam Titio fœnerares. Sed obtinuit Sabini sententia, obligatorium esse in hoc casu mandatum: quia non aliter c Titio credidisses, q̄ si tibi mandatum esset.

a ¶ Mandati.s.actione.

b ¶ Liberum.s.suscepto consilio: sed suscepto mandato necesse est consummari, sm lo.nisi congruo tempore renūcietur, vt infra eod.§. mandatum.& ff. eo, si mandauero. §. fina. & ff. commo. l. in commodato.§.sicut.

c ¶ Non aliter. Hoc esse vē ꝑ opi. Pla. qui dixit duo, scilicet vbi cō sulo cerię personę mutuari, teneor ita demum,si aß facturus non erat. Vbi aūt non est designata aliqua persona, non teneor, etiam si aliàs facturus nō erat. Sed Ioan.in vtroque casu dicit contra. Nam primo indistincte teneor, siue aliàs eras mutuaturus,siue non.Secundò aūt cum distinctione:non alias:& facit pro eo.ff.eod.si remunerandi.§. planè. & §. eo.§.tua & aliena.in fi. & ff. de negot. gest.l.iij.in fin.& l. iiij. Nec obstat qđ hic dicitur:quia & si alias etiam facturus erat,tenetur qui mandauit,vt dictū est:vnde potest subaudiri,maxime quia non aliter &c.

¶ Mandatum rei turpis, vel contra bonos mores, non valet.Angel.

¶ Illud quoq; mandatum nō est obli-

ADDITIO. Hæc opin Ioā. veluti cōior approbatur,de quo in l. si remunerandi.§.planè.ff.eod.Christ.

SYL. ¶ Illud quoque. Casus in notissima regula non esset figurandus: tamen pro ratione dubitandi posset adduci tex. in l.non solum.§.si mandato. ff. de iniur. vbi tenetur mādans iniuriam alteri inferri. sed responsio facilis est, teneri ex iniuria offenso,non offendenti: hic autem agitur de obligatione, quæ oritur

inter

Inter mandantem & mãdatarium. No. dic vt per doct.]

a ¶ Non est obligatorium. Etiam si iuramentum intercederet, vt in authẽ. scenicas non solum. §. j. collat. v.

gatorium, [a] quod contra bonos mores [b] est: veluti si Titius de furto, aut de dãno faciendo, aut de iniuria facienda mandet tibi. Licet enim pœnam istius facti nomine præstiteris, [c] non tamen vllam habes aduersus Titium [d] actionem.

¶ Mandatarius nõ debet excedere fines mandati: & quatenus excedit, non habet actionẽ mandati. Angelus Aretinus.

¶ Is, qui exequitur mandatũ, [e] † nõ debet excedere fines mandati: vt ecce, si quis vsque ad centum aureos mandauerit tibi, vt fundum emeres, vel vt pro Titio sponderes, neque pluris emere debes, neque in ampliorẽ pecuniã fideiubere: alioqui nõ hẽbis cũ eo

S Y L. * Facit. c. non est obligatorium. de regu. iur. lib. vj. & intellige contra bonos mores de iure canonico, qui. s. inducunt ad peccandum, vel contra bonos mores qui contineãt turpitudinem: secus si sit contra bonos mores non continentes turpitudinem de iure ciuili: ita declarat Dec. in l. pactum quod dotali. in fin. C. de pact.]

¶ Et facit ad hunc. §. ff. eodẽ. si remunerandi. §. rei turpis. & l. si mandauero. ij. §. qui ædem. & ff. de arbi. l. si cum dies. §. compromisso. & s. de inuti. stipulat. §. quod turpi. & ff. de verbor. obligat. l. generaliter. & l. seq. & ff. de cond. instit. l. conditiones.

b ¶ Contra bonos mores. Hic quæritur, quid si mãdaui tibi, vt illi nomine meo iniuriam inferres, an teneor? Respon. vtiq; argu. ff. de dam. infect. l. damni. §. si mandato.

* ¶ Tenetur & mãdans & mandatarius l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur.]

c ¶ Præstiteris. s. ei, cui commissum est maleficium: vt pœnam dupli: & ita licet interfit mãdatarij, tñ nõ agit: quia nec interesse fingitur, vt ff. de condi. insti. filius. & melius. ff. de reg. iu. l. quod quis ex culpa in fi.

d ¶ Titium. s. mandantem.

S Y L. ¶ Is qui. Casus figuratur in exemplis positis in tex & ratio clara est primi dicti. Sed dubitabatur, quia excedebant fines mandati, an in concurrenti quantitate valeret. & videbatur, quod non Sabino & Cassio, ea rõne, qua dictum est. s. in §. fideiussores. de fideiuss. at contrarium decidit: quia hic non est: indiuiduitas vt ibi, & maiori summæ inest minor: & qui sine voluntate dñi in re aliena facit aliquid, censetur potius donare. Præterea rationem dubitandi maximã faciebat tex. in l. diligenter. ff. eod. vbi dicitur, quod qui excedit fines mandati, aliud facit: vnde si aliud est, quod factum est, non potest dici valere in concurrenti quantitate, quia illud totum est aliud, quod non debet scindendo aliud postea effici sed rõ iam allegata decidendi fuit, quia maiori summę inest minor, & summa diuidua est. nec obstat ratio dubitandi, quia dr aliud quatenus excedit. vel dic, quod ibi erat aliud tam respectu rei quam summæ, vt in exemplis positis declaratur. Not. regulam, quæ quotidie allegatur: quod mandati fines custodiendi sunt. Item, quod mandati excessus valet in concurrenti quantitate.]

† Vide in hunc locum Au. Ge. lib. j. c. xiij.

e ¶ Mandatũ. s. certæ formæ. Nam quãdoq; habet certã formam: & tunc habet locũ qd hic dicitur: & ff. eod. diligenter. quãq; nõ: & tunc bona fide facere debet, vt ff. eod. l. iij. & probatur etiam hæc distinctio ff. eod. si quis pro eo.

* ¶ Pro plenissima cognitione materiæ huius. §. vide Ias. in l. si procurator C. de pcu. qui diligentissime illã persequit.]

* ¶ Adde quod non dicitur excedere fines mandati, qui exequitur connexa mandatis, Marsi. l. j. §. Diuus Hadrianus. de quæstio.] S Y L.

a ¶ Mandati actionem. Sed nec certe neg.gest. fm B.& Io. & est pro eis C. de neg.gest.l.vlt.& ff. de neg. gest. qui aliena.§.libertos. & de pecu. si creditor. §.j. Sed M.dabat vtilem neg.gest actionem, & respōdebat illi.l.si ð neg. gest. quia specialis ibi fuit prohibitio (j) Sed certe miror ð hac opinione, cū videatur lex expedita, quæ ēt vtilem denegat expresse, vt ff.eo. si pro te,& ff.ð ædil. edi.l.j.§..cā.

SYL. ¶ Mihi semꝑ placuit opinio Sal. in l. ꝑterea.ff. eod. ꝙ ille, qui excedit fines mādati, non habeat actionem mandati, vt hic: de alia verò actione sit dicendū, ꝙ aut emptio est facta nomine mandatarij: & non compellitur tradere: non mandati actione, quia in tali summa non est mandatum non neg. gest. quia suo nomine non est gestum: aut nomine mādantis: & potest habendo ratum, & offerendo pretium, rem habere: ꝙ si tradita iam sit res, dicendum ꝙ aut in traditione notificauit pretium: & censetur rata habita, & tenetur ad totum neg.gestorum: aut non: & tenetur approbare totum.]

ADDITIO. (j) Quo casū non habet ēt vtilem nisi in causis piis & necessariis: puta alendo liberos, vel faciendo quod tendit ad exonerationem vel euasionē personæ seu infamiæ mandantis, vt per Io.Fab.& Ang.hic.

b Mandati actionem. pro pretio dato, vt ff.de in rem ver.si fundum.

c Emeretur. Est autem illa ratio, quia maiori summæ minor inest, vt hic, & ff. de verb.obl.l.j.§.ij.& l.inter stipulantem.§.ij.& ff.de arbi.diem.§.si plures.

**Generaliter permissum vr mandatario declinare à forma mandati, vt maiorem vtilitatem afferat mandatori. l. si quis mihi bona.§. sed si mandauit ver. ꝙ si ex parte. ff.de acq.hær. vbi doct.

ADDITIO. Et hæc vera, vbi negocium quod mandatur, respicit dānum vł vtilitatē mandātis vel mandatarij: secus si tertiū tm: qa non pōt ampliari, nec restringi tanq odiosum, vt in c. cū de nō sacerdotali. ð præben. in vj. Io.Fab.

mandati [a] actionē: adeo quidem vt Sabino & Cassio placuerit, etiam si vsq; ad centum aureos cū eo agere volueris, inutilr te acturū. Sed diuersę scholę auctores recte vsq; ad centum aureos te acturum existimant: quæ sententia sane benignior est. Quòd si minoris emeris, hēbis. scilicet cū eo mandati [b] actionem: quoniā q mandat, vt sibi centum aureorū fundus emeret', is vtiq; mandasse intelligitur, vt minoris (si possit) emeret.[c]

¶ Mandatum re integra potest reuocari: & re integra finit morte: succurritur tñ ei, q ignorauit mandatū reuocatum. Aret.

¶ Recte [d] quoque mandatum contractū, si dum adhuc integra res sit reuocatum fuerit, euanescit.[e]

SYL. ¶ Recte &c. Casus ita figurari pōt. quærebatʳ an mandatū reuocari posset saltē re integra. & videbatʳ ꝙ nō: ratio est: quia cū in cōtractu requiratʳ voluntas mandantis & mādatarii, non videbatur altero inuito per vnū reuocari posse. l. sicut. C. de actio. & obl. contrariū decidit, & rō assignatur in glo.in ver.euanescit.]

d ¶ Recte. Nam si non recte, non est necesse reuocari, vt.s.eo.§.illud.

e ¶ Euanescit. Speciale est in mandato: vt sic facile reuocetur per voluntatem vnius partis tantum: in aliis enim contractibus non sic, vt C de actio. & obl. l.sicut. quæ est contraria huic Et est ratio, quia hic nō statim interest: & ideo nō statim hincinde nascitur obligatio, quæ ex interesse datur, vt ff eo.si ꝓcuratorem. §. mādati actio. & facit ad hunc §.ff.de iu.om.iu.& quia. & ff. de mino. ꝙ si minor.§.Scæuola.& C.de repu. hæ. l. fi.& ff.de ritu nupt.l.plerisq;. — Mandatū facile reuocatū ꝙ alii contractus.

SYL. * ¶ Limita hunc tex fm Dec.in l. singularia.num.xxiiij.ff.si cert.pet. nisi mandatum

datum interuenerit cōtēplatione mandatarij: quia tunc non potest reuocari.]
a ¶ Item si adhuc integro Sed vsq; quo dr̄ integrū? Rń. si mandata fuit emptio, donec arrhas dederit: vel al's se emptori obligauerit : & idē in similibus. Et (vt breuius accipias) si iā cœperit interesse mādatarij, nō est res integra, al's sic, arg. ff. e. si procuratorem. §. mandati. Si verò non est res integra, nō finit mandatū nisi in iudicio. vt ff. de iudi. tā ex cōtractibus. § fi. (j) Sed quid prodest, si non finit mandatū re nō integra? Rń. quia per hæredē cœpta negocia debēt consummari, vt ff. pro soc. l. fi. licet noua inchoare necesse non sit, vt ff. de neg. gest. nam & Seruius. §. si viuo. & ff. pro soc hæres socij. quod non est re integra, cū nullū cœptum sit.
*. ¶ Adde, q posterior litem contestatam nō nisi causa cognita potest mandatum reuocari. l. post. ff. de procur.]
* ¶ In quib9 casib. extinguat morte mādantis, & ī quib. nō ońdit Ias. in l. more. col. iij & iiij. ff. d̄ iurisd om. iud. & Dec. in c. relatū. in j. & ij. col. de offi. deleg.]
** Adde, q mandatū extinguitur morte prælati vel rectoris, licet procurator effectus fuisset eo viuo dn̄s litis, text. est in clem. fi. de procu. secus in procuratore personæ secularis l. nulla, C. de procu. quomodo ergo hoc casu concipienda erit sn̄ia, quia si noīabitur defunct9, vr̄ sn̄ia nō tenere? Alex. in d. l. nulla. elicit cōem & tutioré opin. esse, vt iudex dicat, con-

Mandatū quandiu dr̄ integrū.

† Sil'r in c. in cau. fin. ibi, cū res nō esset integra. cū gl. sup verb. integra. extra de elect.

† Verū decisio ist9 § locū habeat in mādato ad pias cās, vide Bal. l. si ff. de sol & in l. mandatum. C. mand.

† alias vi si

† ¶ Item si adhuc integro[a] mandato mors alterutri9 interueniat, idest, vel eius, qui mandauerit, vel illius, q mandatum susceperit, † soluit mandatum Sed vtilitatis causa receptum est, † si eo mortuo q tibi mādauerat, tu ignorans eum decessisse, executus fueris mandatum, posse te agere mandati actione : alioqui[b] iusta & probabilis[c] ignorantia tibi dānum afferret.[d] Et huic[e] simile est qđ placuit, si debitores manumisso dispensatore Titij, p ignorantiam liberto[f] soluerint, liberari eos :[g] cū alioq stricta iuris ratione nō possent liberari,[h] quia alij soluissent, q̄ cui soluere debuerint.

Mandatum potest ab initio nō acceptari : sed postq̄ est susceptū, debet executioni mandari: nisi ex iusta causa, & congruo tempore recusetur. h. d. Aretinus.

¶ Mandatum non

dēnō talē procuratorē, quōdā Titij defuncti, procuratorio noīe hæredū, vel eorum, ad quos ea res ptinet & ita valebit sn̄ia.]
ADDITIO. (j) Tu dic, q in mādata iurisdōne res desinit esse integra ét per solā citationē. In mādato verò procuratoris ad iudicia, si sit actoris, per lit. contesta. si rei, sufficit q dn̄s p eo sciēte vl' volēte satisdederit. In procuratore aūt ad negocia sufficit fecisse præparamenta necessaria? puta sine quib. principale negociū expediri nō pōt. Ang.
b ¶ Alioq. i. si non posses agere. Accur.
c ¶ Probabilis ignorantia Quæ est in facto alieno, † vt ibi & ff. e. idemq;. §. pen. al's nō est pbabilis, vt ff. ad Velleia. quāq̄. & C. de rescin. vendit. quisquis & ff. de ędil. edict. l. j. § causa.
d ¶ Afferret. Quod esse non debet.
e ¶ Et huic simile. Scilicet pximo casui.
f ¶ Liberto. primo dispēsatori & seruo. SYL.
* ¶ Dispensator, vt ait Alci. in l. vrbana familia. ff. de verb. sig. est qui impendia dom9 curat, & victui pest. dict9 ex eo, q pecuniā expēdat, vel q rōnes dispēdat. i. pcuret & cōsideret, calculūq; ducat.]
g ¶ Liberari eos. Facit. ff. si cert pet. eius qui in prouincia. & C. de sol si cū seru9.
h ¶ Nō possent liberari. Nisi in casib vt j. quib. mod. tolli. oblig. in prin. dicem9. SYL.
¶ Mandatū nō suscipere. Casus in tam notissima regula nō figurat nisi literaliter: cuius ratio est. l. sicut. C. de actio. & obl. & sicut reuocari pōt re integra, ita renunciari, qñ iam non incœpit interesse.

**

† l. vlt. ff. pro suo.

teresse. Nota, q͂ ea, quæ ab initio sunt voluntatis, ex post facto sunt necessitatis. Item, q͂ pôt renúciari re integra: & q͂ in diem & sub conditione differri & mandari potest.]

a ¶ Quam primum. s. potest fieri.

Mandatarius quando teneatur

b ¶ Iusta causa. Puta casus fortuitus. Nã de dolo tenet, & lata culpa, & leui, & leuissima, s̃m B. & Io. vt C. eo. l. in re mãdata. & l. à procuratore. Alij dicunt de leuissima mandatarium nõ teneri, sed de dolo tñ, qñ gratia tñ mãdantis fit: vel de leui culpa, qñ vtriusque gratia, instar aliorũ contractuũ, vt ff. de re. iu. contra ctus. Sed primum videtur verius, cum hic contractus multum discrepet ab aliis contractibus.

suscipere cuilibet liberũ est: susceptũ autem consummãdum est, aut q̃ primum [a] renunciandum, vt p semetipsum, aut per alium eandem rẽ mandator exequatur. Nã nisi ita renunciet, vt integra cã mãdatori reseruet candẽ rẽ explicandi, nihilominus mandati actio locũ hẽt: nisi iusta cã [b] intercesserit, aut nõ renũciãdi, aut intempestiue renunciandi, diem differri, & sub cõdone fieri pôt.

¶ Se summat.

¶ Mandatum & in

¶ Mãdatum dẽt esse gratuitum: als transit in alium cõtractum. Areti.

¶ In summa [c] sciendũ est, mandatum, nisi gratuitum † sit, in aliam formã negocij [d] cadere: nam mercede [e] constituta incipit locatio & conductio esse. Et, vt generaliter dicamus, quibus casibus, sine mercede suscepto offõ, mandati siue depositi contrahitur negocium, his casibus,

c ¶ In summa. i. breuiter amodo hunc titulum expediamus.

d ¶ Negocij. i. contractus.

e ¶ Mercede. s. vt mercede, vt quia aliàs non erat pariturus mandato: si autem aliàs pariturus erat, & cõstituatur aliquod salariũ gratia remunerandi, non min9 erit mãdatũ, vt ff. eo. l. si remunerandi. j. respon. Et ad huius rei euidentiam distingue. Quia aut est incertum re & genere, puta si dicam tibi, Bene retribuã tibi hoc seruitium, vel recognoscã; & tunc non pôt peti quicq̃, vt C. eod. salarium. & ff. eodem. qui mutuam §. salarium. (j) Aut certum genere, licet incertum specie; vt dabo tibi equum, vel par vestimentorum: & tunc potest dici, quòd valeat conuentio salarij, cum non sit prorsus incertum, vt ff. eodem. l. fideiussor. secus in iis quæ pondere, vel numero consistunt, vt ff. de lega. j. l. si hominem. Si autem certum omnino; tunc aut stipulatione promittitur, & tunc certi condictione petitur. Si autẽ sine stipulatione & incontinenti ante mandatum vel post, petitur actione ex eo contractu, scilicet contraria mandati informata. Si autem ex interuallo, scilicet postquam contrahentes ad alia diuertissent negocia, petitur officio iudicis, vt C. eod. l. j. & ff. eod. salarium. & C. de pact. petens. & ff. de duob. reis. l. duos in fi. Accur.

† Qualiter intelligatur gratuitũ, vide Alex. in l. j §. si. ff. eo. in addi. ad Bar.

Salarium interueniens in mandato an petam possit, & qua actione.

SYL. ¶ Adde, q͂ communis conclusio secundum Deci. in l. contractus. versic. primo in mandato. ff. de regu. iur. est, quòd regulariter in mandato veniat dolus, lata, & leuis, in iis scilicet quę mediocrem exigunt diligentiam: in iis vero, quæ maximam, etiam leuissima. In iis, quæ modicam, veniat tantum dolus & lata. quæ vera sunt in actione directa, secus in contraria, quia venit leuissima l. si seruus communis. §. quod verò. & ibi Bart. ff. de fur.]

SYL. ¶ In summa. Casus in tam nota regula non figuratur nisi ad literam: nam tex. ipse sui ipsius rationem ponit dicen do, q͂ vbi merces constituitur. transit in aliã spẽm contractus: qđ notandũ est.]

ADDITIO. (j) Potest tamẽ officio iudicis

dicis peti, sicut quando nullo modo fuit promissum : dummodo non constet ; quod sine præfatis verbis gratis fuisset pariturus Angel.

a ¶ Interueniente mercede. Scilicet in pecunia numerata, vt diximus supra loca. in princip. Item hæc regula generalis est vera, nisi sit talis persona, quæ non consueuerat locare operas suas : vel res talis, quæ non consueuerat loca ri. tunc enim non locati, sed præscriptis verbis agitur, vt ff. de præscri. verb. l. si tibi. & l. naturalis. §. at cum do.

b ¶ Fulloni. Fullo est, qui lauat & tingit pannos, & etiam polit eleuando superflua. Sed sarcinator econtra, qui sarcit & addit vbi est scissum vestimentum vel pannus, & consuit : vnde & dicitur, iste habet sarta tecta : quia cum essent fracta, sunt reparata ex quibusdam adiunctionibus, vt ff. de vsufruct. hactenus.

¶ ars de obligationib. ¶ quasi ex contractu nascuntur alias de obligationibus quæ si ex contractu.

Fullo.

Sarcinator.

interueniente mercede; a locatio & conductio intelligitur contrahi. Et ideo si fulloni b polienda cu rādave quis dederit vestimenta, aut sarcinatori sarcienda, nulla mercede constituta neq; promissa, mandati competit actio. c

¶ De obligationibus, quæ ex quasi cōtractu nascuntur.

¶ Valet argumentum à sufficiēti partium enumeratione. Aretinus.

SYL. ¶ Aduerte obiter, quia, docto. non videntur intelligere quid sit sartum tectum. Nihil enim aliud importat nisi integrum, non diminutum. Qui ergo locabat ædes sibi fieri sartas tectas intelligebat integras, & quibus nihil desit. ita declarat Festus, & latius Budæus in d. l. hactenus.

c ¶ Actio. Immo videtur præscriptis verbis competere, vt supra loca. §. j. Solut. vt ibi.

¶ De obligationibus quæ ex quasi contractu nascuntur.

¶ Rubricæ istius continuatio sumitur ex §. sequens. supra in titu. de obligat. vbi dicitur, q obligationū quædam sunt ex contractu, quædam ex quasi contractu &c. Et qa dictum est supra de oblig. ex contractu, sequitur de obligationibus ex quasi contractu : & etiam hic continuatur in textu. Angelus. Continuatio.

¶ Et hæ omnes obligationes, quæ oriuntur ex his quasi contractibus, sunt penitus de iure ciuili, vt declarat Deci. in c. j. in ij colum. de probat.] SYL.

Post genera d cō tractuū enumerata, dispiciamus ēt de iis obligationibus, quæ quidem nō proprie nasci ex cōtractu intelligun tur : sed tñ quia nō ex e maleficio substantiam capiunt, quasi ex contractu nasci videntur.

¶ Ex gestione negociorum absentis orit hincinde actio negociorū gestorū: q dat directa dño etiā ignoranti, contraria verò gerenti. Angelus.

Post genera, ¶ Totus iste ti. diuidit principalr in duas partes. Primò ponit continuationē rub. & de quo ē tractatur. Scdō illud p exēpla declarat. Scda ibi, Igitur cū quis. Diuisio.

d ¶ Genera. i. maneries vel diuersitates cōtractuū, vt s de obl. §. si vsq; huc.

e ¶ Ex maleficio, Subaudi, vel quasi, vt sit bona argumentatio sic, de obl. quæ ex quasi male. in princ.

¶ Igitur. Casus literaliter tantum figuratur in declaratione terminorum. No. summarium. Item, quòd vbi datum est mandatum, non competit actio nego. gest. Item, quòd sicut gestor habet dominum obligatum, si bene gerat : ita dominus habet obligatum gestorem, si male SYL.

ſi male gerat. Item, ꝙ in redo...da ratio ne à nego. geſtore habetur ratio exactiſſimæ diligentiæ: & ſic venit leuiſſima. Item, ꝙ non ſufficit in alienis adhibere eandem diligentiam quam in ſuis, ſi modo diligētius adminiſtrari poterant.]

Hic locus ſumptus ē ex l. ex malefici is. §. i. ff de act. & obl.

† Igitur [a] cū † qs negocia † abſentis geſſerit, vltro citroq; [b] inter eos naſcūtur actiones, q̄ appellant Negociorū geſtorum. Sed domino quidem rei geſtæ aduerſus eū, qui geſſit, directa cōpetit actio: negociorū [c] autē geſtori, contraria: quas ex nullo contractu ꝓprie naſci manifeſtū eſt. Quippe ita naſcunt iſtæ actiones, ſi ſine mandato [d] quiſq; alienis negociis gerendis ſe obtulerit: ex qua cā ii, quorum negocia geſta fuerint, ēt ignorantes obligātur. Idq; [e] vtilitatis cā † receptū eſt, ne abſentiū, q ſubita feſtinatione coacti nulli demādata negociorum ſuorum adminiſtratione, peregre profecti eſſent, deſererentur [f] negocia: q̄ ſanè nemo curaturus eēt, ſi de eo, qd quis impendiſſet, nullam [g] habitur⁹ eſſet actionem. Sicut aūt is, q vtiliter geſſit negocia, dn̄m habet obligatum [h] nego-

a Igitr. Quia de iis obligationibus, quæ ex quaſi contractu ſunt, dicere debemus, incipiamus de hac, q̄ ex ſola prouenit amicitia, vt. j. eo. §.

*

† Tā maſculos q̄ fœminas cōplectit l. iij ff. e. l. verbum hoc. de verb. ſig.

b Vltro citroq;. i. hinc inde, poſſibile eſt eas naſci. nam ex vna parte tm̄ quādoq; agitur: vt ſi alterius non interſit, ſed ſua tm̄.

*

† Idem ſi p̄ſentis, abſq; ei⁹ mandato gl. l. i. ff. eod.

ADDITIO.

Nota verba legalia ſignificare, habilitatem & potentiam, licet ſemper ſignificare non poſſint, vt no. ſ. de iuſti. & iure, in prin. ſm Chriſt.

c Negociorum autem geſtori. Licet ēt vnum negocium ſit geſtum. ff. de neg. geſtis. l. iii. §. negocia. ſic. j. vi bon. raptor. in princ & ff. vi bono. rapt. l. ij. §. quod ait Prætor.

* Directa actio quandoq; in iure appellatur principalis. l. in commodato. ff. commo. ſciendum eſt aūt actionē directam dici bifariam. aliqñ. n. dicitur ad differentiam actionis contrariæ vt hoc tit. aliquando eius, quæ vtilis appellat. Directa eſt, quæ datur ex verbis & mente legis. vtilis quæ ex mente tm̄, gl. l. antepen. ff. de nego geſt.]

d Sine mandato. Scilicet eius, cuius negocia geſſerit: & ſic ſoluit. C. de neg. geſt. ſi mandatum.

Dic vt hic per Chriſtoph. ꝙ aliquādo quis mandat geri negocium ad ſe tantum pertinens: & habet locū actio mandati, & ceſſat actio neg. geſt. aliqñ mandat geri negocium cōe cum alio: & quatenus eſt reſpectu ſui, oritur actio mandati reſpectu alterius, negoc. geſtorum: & ita procedunt tex. allegati.] S Y L.

*

† Adde. l. j. & ſi. ff. de nego. geſt.

e Idq;. Scilicet, vt repetat qd impendit: niſi denunciatio inhibeat, vt C. eo. de nego. geſt. l. fin. vel paterna affectio, vt C. eo. ſi paterno. & l. quod in vxorem. & ff. eo. is qui. Vel obſequium: qd eſt, ſi libertus patroni negocia gerat, vt C. e. l. officio. His enim caſibus nil reperitur: alioquin quandoq; reperitur inquantum locupletior eſt, vt dicemus. j. §. proximo.

Negociorum geſtor certis in caſib⁹ nō repetit quod impēdit.

* Similis gl. eſt in d. l. ſi paterno.]

f Deſererentur negocia. Quod in multis noceret, vt ff. eod. l. j.

** Negotiorum alienorū quatuor genera eſſe ait & exponit gl. in l. ſi pupilli. §. idem ait. in ver. ipſo geſto. ff. eod. tit.]

g Nullā. Cum neminem ſit veriſimile ſuam pecuniam iacere vel effundere, vt ff. de prob. cum de indebito. §. j.

Iactare ſuum nemo præſumitur.

h Obligatū. ſ. inſolidū: dummodo ſit vtiliter cœptum negociū: licet diuerſus exitus ſit ſecutus, vt ff. e. ſed an vltro. §. j. In caſibus tñ non tenetur inſolidū. vt ſi pupillus eſt, cuius negocia ſunt geſta.

Negociorū dn̄s nō ſemp inſolidū tenetur

Cōſidera an requirat ꝙ ſit geſtū, non cœptū, vt vr̄ de mente Iuriſ. in d. §. j.] S Y L.

Item

Item si animo depredandi gessit, vt ff. eo. si pupilli. j. rñ & §. sed & si quis negocia mea. Itẽ & si ad noua negocia † gerenda accessit, vt ff. eod si negocia Itẽ si pacto hoc actũ est, vt C. eo. negocium. Item & si fuit in culpa gerens, vt ff. eod. l. siue hæditaria. Itẽ si fuit in mora, vt ff. de leg. j. cum res. §. fi.

† Idest q nõ solit⁹ fidẽs facere.

ADDITIO. Et est rõ, quia in oibus istis casibus gerens tenet' ét de casu fortuito: & in eis non sufficit esse cœptum vtiliter, nisi vtilitas p durer, vt not. gl. in l. si negocia. in verb. sit solitus. ff. de neg. gest. Ang.

Negociorũ gestor de quo teneatur.

a ¶ Ad exactissimã. No. gestorẽ interdũ de dolo solo & lata culpa teneri: vt si ad deserta negocia accessit. ff. de neg. gest. l. iij. §. interdum. Quandoque de dolo, lata culpa, & leui, & hoc regulariter. vt C. eo. tutori. & ff. eo. l. si pupilli. §. fi. Qñq; de leuissima, vt qñ alius diligentius volebat administrare vt hic dicitur, & ff. eo. si pupilli. §. videamus.

* Regulariter tñ de leuissima culpa nõ tenetur, vt facilius inducant' hões ad gerẽdũ negocia absentiũ. q pirẽt, ſm Bar. in l. quod Nerua, col. fi. in xj. q. ff. depos.] Qñq; de casu, vt in ijs casibus. vbi agit' inquantum dominus locupletior est, vt modo supra diximus, eod. §. Accursius.

ADDITIO. Et hæc vera in gestis: de neglectis autem tenetur, siue gerere incœpit, & postea dimisit: siue non incœpit, dũmodo a principio vt omnia gesturus accesserit. Idẽ si nõ vt oia gesturus, si alius diligẽs erat gestur⁹, al's secus. Ang.

ciorũ gestorũ: ita & cõtra iste quoq; tenetur, vt administrationis reddat rationẽ, quo casu ad exactissimã [a] quisq; diligentiã compellitur reddere rõnem, nec sufficit talẽ diligentiã adhibere, qualẽ suis rebus adhibere solet: si modo alius diligentior eo commodius administraturus esset negocia.

¶ Actio tutelæ directa & contraria oritur ex quasi contractu.

¶ Tutores [b] quoque, qui tutelæ iudicio tenentur, non proprie ex contractu obligati esse intelliguntur: (nullum enim negocium inter tutorẽ & pupillum contrahitur) sed quia sane non ex maleficio [c] tenentur, quasi ex contractu teneri videntur. Hoc autẽ casu mutuæ sunt actiones. Non tantum enim pupillus cũ tutore habet tutelę actionem, [d] sed † & contra tutorcũ pupillo habet contrariam [e] tutelæ, si

¶ Tutores quoq;. Casus figuratio non exigit, cum perstet tñ in declone terminorũ. Not. q tutor tenet' ex quasi cõtractu. Itẽ, q valet argm à sufficienti dinumeratione. Itẽ, q actio tutelæ ẽ mutua: & q directa competit pupillo, contraria tutori. SYL.

b ¶ Tutores. s. quondam. Nã quandiu est tutor non oritur oblig. vt ff. de tut. & ra di. si tutor reip. §. fi. & l. sed non dantur. Azo.

¶ Gl. est falsa, ſm Bart. in l. nisi finita. ff. de tu & ra. di. quæ opin. verior est.] SYL.

c ¶ Ex maleficio. Subaudi, vel quasi, vt bona sit illatio.

d ¶ Actionẽ. scilicet directã tenetur ẽ taliis actionibus tutor, vt diximus. s. de atti. tut. §. fin. Et ita habes hoc. §. actionem tutelæ directam & contrariam esse ex quasi contractu.

Alias ex cõtrario.

** Adde, q in tutela obligatur tutor de dolo lata culpa & leui l. contractus. de verb sig. & no. Bar. in l. qd Nerua. col. pen in x q. vbi tñ excipit duos casus, in quib. tenet' tñ de lata culpa, rationẽque affert, quare nõ teneat' de leuissima, qa. s. tale officiũ sumit' ex necessitate. At hẽdes tutoris de lata tñ culpa conueniri possũt. l. j. & toto tit C. de hær. tu.] Quid de actione p tutelæ? Rñ. idẽ, cũ ad instar actionis tutelæ sit inducta, vt ff. de eo q pro tut. neg. gest. l. j. § pro tutore.

e ¶ Contrariam. Quam finita tutela demum intendit vt modo diximus de directa, vt ff. de contra acti. tut. l. j. §. finito

Actio pro tutelæ directa & contraria est ex quasi cõtractu.

* Quoties par est ratio in vtroque cõtrahente, vtrinq; nascit' actio directa, vt

in

in emptione,& venditione,in quã æque interest emptoris habere rem, ac venditoris habere pretium.idẽ in locatione & conductione,societate,& similib.At vbi potior est cã alterius contrahentis , qui potiore iure censet̃, hẽt directã, alter contrariam , vt in commodato , deposito,mandato . potior enim cã est cõmodantis, deponentis , & mandantis. Sic licet pign⁹ tam creditoris q̃ debitoris causa detur.§. vlt.ĩ.qb.mod. re cont. obli. quia tñ potiore in cã versat̃ debitor, à quo res ipsa prohciscit̃, ei datur directa pignoratitia , creditori contraria.

a ¶ Obligatus. Vnde absuturũ est,qđ petinde est,ac si iam abesset,vt ff.de nego. gel. l.ij.in fi.& l.si quis mandato.in fi.

vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus ,[a] aut rẽ suam creditoribus eius obligauerit.

¶ Actio communi diuidundo, & familiæ erciscundæ,non oritur ex contractu sed ex quasi contractu. Aret.

¶ Item si inter aliquos cõmunis res sit sine societate ,[b] veluti ꝙ pariter eis legata donatave essent, & alter eorum alteri ideo teneatur communi diuidundo iudicio, ꝙ solus

SYL. ¶ Item si inter. Casus nõ figuratur nisi literal̃r,cum declaret notissimos terminos fam.ercis.& cõi diuidundo. Notabilia collige vt per docto.hic.]

b ¶ Sine societate. Tunc.n. ageret̃ ꝓ socio,(i).s.si esset societas. Vñ tñ ꝙ hic.§. sibiipsi contradicat:nã nunc dicit, ꝙ nõ est societas,& postea dicit, soci⁹ eius &c. Sed dic,ꝙ nõ est societas vera,sed quędã incidens,nam vera contrahitur cõsensu vt ĩ.de oblig.ex consensu. in princ hæc autem præter spem,vt in hoc.§. dicitur.

ADDITIO. (i)Et sic p̃supponit,ꝙ nõ cõi diuidundo,qđ est falsum, per l.ij.ff. cõmu.diuidun. Igit̃ dicit tex. sine societate,quia al̃s esset cõtractus, & nõ quasi, de quo hic intendit.An aũt expensæ per vnũ ex fratribus factæ debeant sibi postea ĩ diuisione imputari,vidẽ Io.Fa.hic.

c ¶ Socius.i.consors eius. improprie. n. ponitur.vt modo diximus.

* ¶ Vide Deci.in c.cũ M.Ferrar.in prin. de constitu.] SYL.

fructus ex ea re perceperit, aut ꝙ socius[c] eius solus in eã rem necessarias impensas fecerit, non intell̃r ex cõtractu proprie obligatus esse: quippe nihil inter se cõtraxerũt: sed quia ex maleficio[d] non tenet̃, quasi ex contractu teneri videntur.

¶ Idẽ iuris[e] est de eo,qui cohæredi familiæ erciscũdæ iudicio ex his causis[f] obligatus est.

¶ Hæres tenet̃ legatariis & creditorib. ex quasi cõtractu.

d ¶ Ex maleficio . Subaudi, vel quasi . vt sit bona illatio.vt ĩ.e. in princ. & facit ad hunc. §. ff. fam.ercis. hæredes . §. non tñ. in fin.§. & ff.cõi diuidun. l.ij.inñ.j.rñ.& ff.pro soc l. vt sit pro socio.& l. actione. §. si post distractũ.

** Adde, ꝙ in hac rerũ cõione quis tenet̃ de dolo culpa lata & leui. l. contractus.vbĩ Dec. de regu. iu & not.ꝙ leuis culpa al̃r consideratur in rebus cõib. al̃r in alienis. nam in cõibus sufficit talem præstare diligentiã,qualẽ is rebus suis adhibere solet.in alienis aũt exigitur ea,quã diligẽs paterfa e.usdem condõnis & ꝓfessiõis p̃stare solet.& ita declarat Bar. in d.l. qđ Nerua.col.ix.ver.ad primũ.& ver.ad secundum & sequitur.Dec.in d.l. contractus.versi.decimo.]

e ¶ Idẽ iuris.Non ꝑ oĩa:quia superius.s. cõi diui.ꝓ rebus singularib.cõpetit, hoc aũt ad vniuersitatẽ,vt s̃.§.proximo.&ff. ꝓ soc.l.ꝓ socio arbiter. Itẽ supi⁹ pluries intendi põt,hoc aũt semel tñ,vt ff.fam. ercis.l.si filia.§.familiæ.& C.eo.l.j.

f ¶ Ex his causis.Quas supiori.§ dixim⁹.

¶ Hæres quoq;. Casus eadem rõne non ponit̃,quia stat in simplici declaratione terminorũ.quicquid.n. gerit̃ adeundo, dr̃ tacite geri:ideo nõ cõtract⁹, sed quasi contractus dicitur,No.summarium.] SYL.

Hæres

¶ † Hæres quoque legatorũ noĩe non proprie ex cõntractu obligatus intelligitur: (neq;. n. cũ hærede, neq; cum defuncto vllum negocium legatarius gessisse proprie dici potest) & tamen quia ex maleficio [a] non est obligatus, quasi ex contractu debere intelligitur. [b]

¶ Qui recipit indebitum solutum per errorẽ, ex quasi contractu dicitur obligatus ad restituendũ illud. Aretinus.

¶ † Itẽ is, cui quis per errorem nõ debitum soluit, quasi ex cõtractu debere videtur. [c] Adeo enim non intelligitur proprie ex contractu obligatus esse, vt si certiorẽ rationem sequamur

a ¶ Hæres. Ex maleficio. Subaudi, vel quasi.

b ¶ Intelligitur. scilicet actione ex testamento, vt sup de leg. §. nostra. Rei vendicatio autem, quæ datur, vt in eod. §. dicitur, nunquid est ex quasi contractu? Respon. non puto: quia non est obligatio, vnde non debet dici ex contractu vel quasi, vt. j. de actio. §. j. Idem. s. qd in rei vendicatione, † de hypothecaria dico, quæ similiter legatarijs datur, vt C. commu. de lega. l. j. & in d. §. nostra. §. de lega. (i) Sed vnde nascitur hic quasi contractus, vel vnde oritur actio ex testamento? Respon. adeundo hæreditatem hæres quasi contrahere videtur, vt ff. qui. ex cau. in posses. ea. apud Iulianum. §. fin. & l. sequen. Item quid de petitione hæreditatis? Respon. & hæc est ex quasi contractu: cum is nõ contraxerit, qui possidet pro hærede, vel pro possessore: nec etiam deliquit vel quasi, vnde sequitur ex argumentis, quæ fiunt in hoc titulo, quòd sit ex quasi contractu. Item quid de actione finium regundorum? Rñ. idem, quia & illa hẽt similitudines multas cũ actione familiæ erciscundæ, & cõi diuidundo, & cũ petitione hæreditatis, vt. j. de actio. §. quædam. & ff. de peti. hæred. si bonæ fidei. §. petitor autẽ hæreditatis. & l. sed & si lege. §. petitiõ hæreditatis.

Rei vendicatio, § daf legatariis nõ est ex quasi cõtractu.

* † Ex l. ex maleficiis § hĩs. ff. de act. & oblig. *

† Hæc gl. hoc loco summopere extollit Pãl. Are. in l iiij. §. cato. colum. vij. versi sed ista ã ver boobli.

Actio finium regundorũ ex quasi contractu.

ADDITIO. (i) Immo differunt, quia rei vendi. nulla præcedente oblig ex solo dominio causatur: sed hypothecaria ex conuentione, & præsupponit obligationẽ personalem esse vel fuisse: ideo in ea dic idem, quod in actione ex testamẽto, secundum so. Fab. & Ang hic.

* ¶ Sed nunquid prohibitus ex iure municipali contrahere, prohibitus intelligitur adire hæreditatem? & communiter traditum est non prohiberi, in l. more. de acquiren. hære. aditio enim hæreditatis et ex lata significatione verbo cõtractus non continetur, Alciat. j. lib. de verb. sig.]

¶ Item is. Casus sic figurari potest quãuis eadem ratione, qua superius, non esset figurandus. Contractuum alij cõtrahuntur re, alij verbis, alij literis, alij consensu. Inter contractus suprá. §. primo. quib. mod. re contra. oblig. est positus contractus indebiti: ergo non ex quasi contractu; sed ex contractu obligatur. Sed contrarium dicitur hic, & distinguitur, quòd aliud est contractus, aliud obligatio. vnde stant ista simul, quòd ex tacito negócio expressa surgat obligatio, vt in toto hoc titulo, illa autem obligatio non ex contractu est, sed quasi: sed quomodo contrahatur ipsa obligatio; hic dicitur, quòd contrahitur re. idest, ipsa solutione & ideo ponitur inter illas obligationes, quæ re ipsa contrahuntur, sed quia in ipsa solutione non agitur de obligando, immo magis de dissoluenda obligatione, non potest dici contractus, sed quia ipsa. l. vult propter errorem dare repetitionem, obligat ipsa tacite recipientem: & sic est quidam quasi contractus: & ita declara, Notab. collige secundum. Ang.

SYL. * † Ex l. et maleficiis. §. is quoque. ff. de act. & oblig.

c ¶ Debere videtur. Nam eo ipso quòd soluit, aliquid negocij contrahere videtur, vt ff. de condi. indebi. si in area.

Cum

Cum ergo sit ex quasi contractu, ad qd ponit hæc cōdictio indebiti inter actiones siue oblones ex contractu. s. quib. mod. re contra. obliga. § j. quæ est huic contra. Respon. vt ibi in fine. §. diximus.

¶ Ex quibusdam causis &c. Casus figuratio facilis est, ratio n. dubitandi surgit ex cōi regula, quæ habet, q indebitū solutum per errorem repetitur condōne indebiti. §. j. s. quib. mod. re contrah. oblig. decidit tñ contrariū in ijs, quæ crescunt per inficiationem, ea ratione, quia si ab initio soluo, videor transigere, & potius velle soluere, q̃ in dubio litis ponere: & ideo sicut solutum ex causa transactionis non repetitur. l. eleganter. §. j. ff. de condi. indeb. ita in hoc casu non repetuntur et soluta legata pia, generali ratione fauoris religionis. l. sunt personæ. ff. de relig. & sumpt fu No. collige vt hic per Angel.]

magis (vt supra diximus [a]) ex distractu, q̃ ex contractu possit dici obligatus esse. Nam qui soluendi animo pecuniam dat, in hoc dare videtur, vt distrahat potius negocium, q̃ contrahat. Sed tamen perinde is, qui accipit, obligatur, [b] ac si mutuū ei daret: & ideo condictione [c] tenetur.

¶ Indebitum solutum ex causa, quæ crescit p infeciationem, non potest repeti: & legata indebita soluta venerabilibus vel piis locis non possunt repeti Aretinus.

¶ † Ex quibusdā [d] tamen causis repeti non potest quod per errorem [e] non debitum solutū fit. Sic nanq; definierunt veteres, ex quibus causis inficiando lis crescit, ex iis causis non debitū solutum repeti nō

† De hoc §. & gl. facit mentionē gl. i. in c. vlti. extra de solu.

1. * ¶ Immo vere geritur negocium solutionis, nedum geri. videtur, secundum Fortu. in l. j. §. j. in iiij. not. ff. de pact.]

ADDITIO. Responde; q ideo hæc condictio indebiti fuit apposita inter obl. quæ re contrahuntur, nō quia dicatur prouenire ex contractu, sed quia non potest sine re sustentari. ibi igitur posita fuit, vt eius substantia denotetur, hic autem etiam posita fuit, vt eius insinuetur origo, quia ex quasi contractu trahit originē Christoph.

a ¶ Supra diximus. vt s. quib. mod. re cōtrahitur obligatio. §. is quoque.

Locupletari nemo debet cū aliena iactura.

b ¶ Obligatur. Scilicet benignitate inspecta, quæ præualet, vt C. de iud. placuit Nam nemo debet locupletari cum aliena iactura, vt ff. de cond. indeb. l. nam hoc natura.

Error an impediat dñii translationē.

c ¶ Condictione. Scilicet indebiti, & ita transit dominium in accipientem, aliàs enim condictio nulla daretur, nisi contra furem., vt ff. vsufruct. quemadmodum ca. l. fin. sed contra ff. de acquir. rer. do. si procurator. ij. Sol. multum interest, an error sit in obligatione, an in re, primo casu transit dominium, vt hic dr & condictio oritur, secundo verò nec transit dominium, nec oritur actio, vnde agens exceptione repellitur, vt ff. mā. seruum Titij.

d ¶ Ex quibusdam. Iste §. non facit ad hunc tit. sed ponitur hic gratia vberioris doctrinæ ad proximam materiam de indebito.

Solui si per errorem indebitū, quæ repeti nō pōt

e ¶ Quod per errorem. Licet ponat vnū casum tantum, in quo solutū per errorē indebitum non potest repeti, tamen & alij sex sunt, vt si scienter soluit indebitum, nam nō habet locum repetitio, vt ff de condi. indeb. l. prima. Itē propter sententiam solutum etiam indebitum non repetitur, vt C. de cond. indebi. l. j. Item propter transactionem, vt ff. de condi. indeb. in summa. in princ. vers. & quidem. & C. eo. l. ij. Item si iurauit qs sibi deberi etiam indebitum deferente aduersario, & fuerit solutum, non repetitur, vt ff. de iureiuran. nam postea. §. primo. Item quando soluitur in causa, quæ per inficiationem crescit, vt ff. e. l. ele-

posse: veluti ex lege Aquilia,[a] item ex legato:[b] quod veteres quidem in ijs legatis[c] locum habere voluerunt, quæ certa constituta per damnationem[d] cuicunque[e] legata fuerant. Nostra autem constitutio[f] cum vnam naturam omnibus legatis & fideicommissis indulsit, huiusmodi augmentum in omnibus legatis[g] & fideicommissis extendi voluit: sed non omnibus legatarijs[h] hoc præbuit, sed tantummodo in iis legatis & fideicommissis, quæ sacrosanctis ecclesiis, & cæteris venerabilibus locis, quæ religionis[i] vel pietatis[k] intuitu honorantur, relicta sunt: quæ si indebi

l. eleganter. §. fin. & C. eod. ea quæ. & hic dicitur. Item causa pietatis solutum indebitum non repetitur, vt ff. de condi. inde. cum is. §. si mulier. Item si est ab alio debitum, licet sit indebitum ab eo, qui dedit, vt C. de petit. hære. l. de hæreditate.

ADDITIO. ¶ Intellige si nomine debitoris soluerit: alias secus l. si pœnæ. §. j. ff. de cond. indeb. Ang.

a ¶ Ex lege Aquilia. Vt si soluam emendando damnum ab alio datum, quasi ego dedissem. videor enim confiteri me damnum dedisse, quod ab alio datum est. †Nam si a nullo datum est, non impediar repetere: sicut nec mihi præiudicat confessio mea, si à nullo datum esset damnum, vt ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. fi. & l. seq. & ff. de inter. act. qui seruum. §. j & §. ij. in fin. Sed nunquid hęc sunt vera, siue in iure, siue in facto erret is, qui soluit? Respon. cum lex illa. C. eod. titu. ea quæ. non distinguat, nec ego distinguam: & est argu. ff. vt in posse. lega. l. j. Sed quidam distinxerunt: vt si errauit in iure, non repetat: si in facto, repetat: primæ tamen sententiæ sto, vt ff. eodem sed si & me putem. Sed contra hunc §. est. ff. de condictio. indebi. eleganter. §. fina. Solut illa erat pœnalis à principio, hæc autem ex inficiatione, vt hic dicitur, & infra de act. § sed furti.

†Vel dic tunc, quia vt solui se pp dubium p'ō nis, vt euitet dolum: ex quo insurgit quædam fictitia actio, quæ repetitionem impedit.

b ¶ Item ex legato. Quod & ipsum per inficiationem crescit, vt j. de act. §. item mista. Accur.

c ¶ In iis legatis. Scilicet indebite solutis quantum ad soluentem, debite tamen quantum ad alium, vt & modo diximus in l. aquilia. & hoc secundum quosdam. Sed B. contra. dicit enim de indebito à quolibet: & sic differt à superiori proximo casu: & est speciale in hoc legato, de quo hic dicitur. (i) alias autem, idest in alio legato distinguo: aut soluitur scienter indebitum legatum quocunque modo: & tunc non repetitur, vt ff. de condi. inde. fideicommissum. Si autem per errorem iuris, idem est, vt non repetatur† sicut debitum naturaliter, sed ciuiliter indebitum, vt C. ad l. fal. l. error. nisi sit minor, qui repetit vtroque casu per restitutionem in integrum, vt C. si aduer. solu. l. ij. Si verò per errorem facti, repetitur, vt C. de cōdi inde. fideicommissum.

†. Et sic d

ADDIT. (i) Et est ratio, quia licet cesset causa indebiti, non cessat tamen coniectura pietatis, quæ impedit repetitionem. l. cum is. §. si mulier. ff. de condi. indebi. præsertim cum non sic euidenter relictum non esse, sicut damnum datum non esse, apparere nō possit, Angelus.

d ¶ Per damnationem. Vt per hęc verba, Dānas esto hęres illum ęre alieno liberare vt s. de leg. §. sed & tale.

e ¶ Cuicunq;. Alias, cuique.

f ¶ Constitutio. vt C. commu. de lega. l. secunda.

g ¶ In oībus legatis. i. in omnibus generibus legatorū, quorum quatuor erant genera, vt s. de leg. §. j.

h ¶ Legatarijs. Vt eis solutum indebitum non repetatur.

i ¶ Religionis. Vt monasterijs.

K ¶ Pietatis. Vt hospitalia, & similia quæ nominantur in auth. de non alie. §. nos igitur. coll. ij.

Per quas personas nobis obligatio acquiritur.

Cōtinua tio. ¶ Continua istam rubricam vt hic in nigro in princip vel sic. Dictum est supra de obligationibus, tā de illis, quæ contrahūtur re verbis, literis, & consensu, q̄ de alijs: nunc sequit̄ videre p quas personas nobis acquiritur oblig atio.

Diuisio. ¶ Tot⁹ iste titulus diuiditur ī tres partes. Primò ostenditur, quomodo nobis acquiritur per illos qui sunt in totum in dominio vel potestate nostra. Secundò, quomodo per illos, in quibus habemus aliquod ius, vel qui seruiunt nobis bona fide. Tertiò, quomodo acquiritur per illos, qui sunt in dominio nostro pro parte. Secunda ibi, Item per liberos. Tertia ibi, Communem.

¶ Expositis &c. Casus non figurabitur nisi literaliter in traditione regulæ, de qua s̄. late dictum fuit in titu. per quas personas nob. acqui. in princ. Notanda collige ex summario.)

a ¶ Quæ. scilicet obligationes. Sed quid differt hic titul. à superiori, supra per quas personas nobis acquiri. Respond. ille dicit de rebus acquirendis, hic autem de obligatione, vt ibi diximus in rub. Item quid differt iste ab alio supra de stipulatione seruor. cum ibi de obligatione dicatur? Respondeo ille specialis est in obligationibus quæsitis per stipulationem: hic autem in omni genere obligationum loquitur acquirendo per filium vel per seruum. præterquā si sint ex castrensi peculio vel quasi: quibus casibus nec quò ad proprietatem, nec quò ad vsumfructum patri acquiritur, vt C. de bonis quæ lib. cum oportet. §. secundo.

b ¶ Vt tamē. Aliàs est, attamen. alias, vt quod. & hic similiter subauditur, tamen.

c ¶ Acquiritur. Nisi ab alio possideatur seruus: qui possessori nec dominium nec possessionem q̄rit, si non ex re eius cōparauit, uel ex opera sua: nec domino, si ex re bonæfidei possessoris, vel opera sua acquisiuit: quia eum non possidet, ut ff. de acquirend. rerum do. si seruus. j. respon. & l. homo liber. §. fina. & infra prox. §.

d ¶ Secundum imaginem. q. d. fiat hæc diuisio imaginarie & intellectualiter: nam visibiliter fieri non potest, cum sint incorporalia, quæ non diuiduntur, vt ff. de acquiren. rerum do. seruus. §. incorporales. & supra de re. corpo. & incorpo. j respon. & supra de vsufru. in prin.

e ¶ Constitutio. vt C. de bon. quæ libe. l. fi. §. vbi autem.

SYL

ta soluantur, non repetuntur.

¶ Per quas personas nobis obligatio acquiritur.

¶ Obligatio acquiritur ēt per seruum vel filium: per seruū quidē in totū: p filium autē quò ad commodum vsusfructus. Arg.

Xpositis generib⁹ oblōnū, quæ [a] ex contractu, vel quasi ex contractu nascuntur: admonendi sumus acquiri nobis non solum p nosmetipsos, sed per eas quoque personas, quæ in nr̄a ptāte sunt: veluti p seruos, & filios nostros, vt tn̄ [b] qd̄ per seruos nostros nobis acquirit̄, [c] totū nostrū fiat: qd̄ autē per liberos, quos in ptāte habemus, ex oblōne fuerit acq̄situm, hoc diuidat̄ s̄m [d] imaginem rerum ꝓprietatis & vsusfructus, quā nostra decreuit constitutio: [e] vt qd̄ ab actione cōmodū perueniat, hui⁹ vsumfructum quidē habeat pater, proprietas autem filio seruetur: scilicet patre

a ¶ Actionẽ. Proprietas tñ ipſius actionis eſt filij, vt hic dr̃. & hoc obtinet hodie in omnibus aduentitijs. Sed olim tñ v. actiones filiofamilias competebãt ratione proprietatis: vt iniuriarum, qđ vi aut clã depoſiti, cõmodati, & actiones in factũ vt ff. de actio. & obli. filiuſfamilias. & l. in factum.

Filiofamilias olim, vt actiões cõpetebant ratiõne proprietatis, quas tñ nõ exercebat.

SYL. ¶ Item de dote. ff. ſolu. matri. l. ij. & ĩ gl. in l. ſi lõgius §. j. in uer. dignitatẽ ff. de iudic.

¶ Has tñ pr̃ exercebat vel ſuus procurator, non filius, vt ff. de iniuri. ſed ſi vnius. §. ait p̃tor. & § filio. & l. pater. in fin. niſi pater abeſſet, vt ff. de iudi. ſi longius. §. j. qđ etiam in mutuo erat, vt ff. ſi cer. pe. cum filius. Sed hodie ex omni cauſa aduentitia acquiritur ipſi filio proprietas, vt hic dicitur.

Aduentitiorũ proprieta, ſi ij eſt.

ADDITIO. Dic, vndecũq; dictæ actiões in factũ deſcendunt, vel ex edictis prætorum, vel ex interdictis: & eſt rõ, quia prætor vſus eſt æquitate, & illa tñ motus & in illis nõ tñ q̃rit p̃ri. qn aliquid non remaneat penes filiũ, vt l. j. cũ ibi no. C. qui admit. ad bono. poſ. ergo non eſt mirũ, ſi oẽs actiones in factũ filiofamilias competebant: & ita dicit Bar. in d. l. in factum. Ang. Aret.

b ¶ Diuiſionem. Quã diuiſionẽ lõgum eſſet hic dicere, ſed dr̃ plene p ordinẽ in d. l. C. de bonis quæ lib. l. fi.

SYL. ¶ Item per liberos. Caſus in traditione regulæ non figuratur niſi literaliter, No. ſummarium: & ſigna, q̃ ex duabus illis cauſis tãtum nobis bona fide poſ ſeſſi acquirunt.]

actionẽ a mouente, ſecundum nouellæ noſtræ conſtitutionis diuiſionem. b

¶ **Liberi & ſerui alieni bona fide poſ ſeſſi, & ſerui vſufructuarij, & vſuarij, acqrũt nobis ex re noſtra, & ex opera ipſorum. Ang.**

¶ Item per liberos c homines, & alienos ſuos, quos bona fide poſſidemus, acquiritur nobis: ſed tantum ex duabus cauſis, id eſt, ſi quid ex operis ſuis, vel ex re noſtra acquirant.

¶ Per eum quoq; ſeruũ, in quo vſum fructum d vel vſum habemus, ſimiliter ex duabus iſtis cauſis nobis acquiritur.

¶ **Seruus communis acquirit dominis cõiter pro portione dñica, niſi vni vel iuſſu vnius fuit ſtipulatus. hoc dicit. Aret.**

¶ Cõmunẽ ſeruũ

* ¶ Itẽ p liberos hoẽs. Not. q̃ liber homo qñq; bona fide poſſidet: vt qñ poſſeſſor credit eum ſeruũ eẽ & ſuũ: qñq; mala fide: vt qñ credo eũ ſeruũ eſſe, & ſcio meũ nõ eẽ, vt B. de acq. poſſe l. j. §. ſed & per eũ. quãdoq; nullo modo poſſidetur, licet detineatur: vt qñ ſcit liberum eẽ, vt ff. de acq. poſ. qui vniuerſas. §. j. & ff. de prob. ſi qs liberum.

Liber hõ qñq; bona, qñq; mala fide poſſidet.

d ¶ Vſumfructum. in quibuſdã libris eſt in litera, vſumfructũ, vel vſum, & ſm hoc vr̃, q̃ per eum ſeruum, in quo habeo vſum, ex duab9 cauſis acquiram. Sed contra. ff. de vſu & habi. per ſeruum. in princip. Solu. dicunt quidam illud corrigi. Vel dic ſm lo q̃ illud verbum, ex duabus, referatur ad ſolum vſumfructum, alterum verõ ſ. ex re, ad vſuariũ: & ſic erit. in lrã cõfuſio, ſicut C de colla. illam. & ſ. qui da. ru poſ §. ſi quis Sed in alijs libris non eſt. vel vſum. & tũc planũ eſt, & nullum eſt contrarium. Accur.

Seruus vſufructuarius q̃rit nobis ex re & operis: ſed vſuari9 ex re tantũ.

SYL. ¶ Quod declara vt dixi ſ. per quas pſo. no. acqui. in prin. in glo. ij.]

ADDITIO. Tu dic ſm doct. vſuariũ poſſe vti operis ſerui in ſuis fundis; nõ autem cas alteri locare. Ang.

* ¶ Theophilus rñdet, ipſum ſeruum vſuariũ poſſe ſaltẽ operas ſuas alij locare. Adde, ex operis quoque, quas in cultu agrorum noſtrorũ præſtabit: nobis acquiri poſſe.]

SYL. ¶ Cõem ſeruum. Caſus ſimiliter non figuratur, cum tradat regulam: cuius ratio eſt, q̃ ſi ſimpliciter ſtipuletur ſeruus, dẽt fieri diuiſio, ſicut fructus rei im-

immobilis, ꝑ portione dñij, non personarũ, ẜm declarationé tex. in l. seruus cõis. ij. ff. de stipula. ser. sed bene dubiũ videbaŕ, ꝙ non esset in potestate serui quærere vni tm̃ eidem stipulando, qa quantum attinet ad ciuilia nõ habet volũtaté l. qđ attinet. ff. de reg iu. nec vř ꝙ possit distribuere obligationé, cuius ipse nõ est dominus aut capax, in quem vult ex dominis cuius contrarium dř: & rõ assignari potest, quia stipulari est quid facti, facta autem ut pote naturalia non sunt abdicata a seruis. l. cum proponas. C. de hæredibus instituendis. cogita, & no ta summarium.]

* † § seru' cõis. sup. & stip. ser. no.

† a. s. dubi taretur.

* † l. vl. C. ꝑ quas p. nob. acq.

pro dñica a parte dominis acquireŕ certum est: † excepto eo, ꝙ nominatim vni stipulando, aut p traditioné accipié do, illi soli acqrit; veluti cũ ita stipulaŕ, Titio dño meo dare spondes? Sed si dñi vnius iussu seruus fuerit stipulatus, b licet antea † dubitabaŕ, tñ post nostrã † decisioné res expedita est, vt illi tm̃ acquirat, q hoc ei facere iussit, vt supra dictum est. c

a ¶ Pro dominica. Nisi cum propria nomina eorum stipulationi inseruit: ubi pro virilibus portionibus acquirit, ut ff. de stip. ser. si communis seruus.

b ¶ Stipulatus. s. simpľr, vel sibi nõ domino iubenti, vt statum sequiŕ, als nullum esset dubiũ, vt s. de stip. ser. §. pe.

c ¶ Supra dictum est. s. de stipul. seruo. §. penult.

¶ Quibus modis tollitur obligatio.

Cõtinuatio. ¶ Visum est. s. de obligatione inducenda, sequitur videre de obligatione dissoluenda siue tollenda: quia nihil tam naturale est, q̃ vnumquodque vinculo, quo ligatur, dissolui posse. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iu. Ar. c.

Diuisio.
Ollitur. ¶ Totus iste titul. diuidiť in iiij. partes. Primò poniť, qualiter tollaŕ obligatio solutione. Secundò, qualiter acceptilatione. Tertiò, qualiter nouatione. Quartò qualiter consensu. Secũda ibi, Item per acceptilationem. Tertia ibi, Præterea nouatione. Quarta ibi. Hoc amplius.

¶ Tollitur. Casus In tam vulgata regula non esset nisi literaliter figurandus: tñ in hoc vř dubitandũ, ꝙ solutio pro ignorante & inuito fieri nõ possit, ex eo ꝙ beneficiũ regulariter ñ confertur in inuitum. l. in uito. ff. de reg. iu. contra riũ tñ dř ex eo, quia hic agitur nõ solum de inter esse debitoris pro quo soluitur, sed & creditoris: & ideo põt beneficium in inuitum conferri; sed qñ vertitur interesse tantum alicuius, tunc bene beneficium in eum inuitum non cõfertur, vt dř in regula. Nota, ꝙ solutione eius quod debetur, omnis tollitur obligatio. Item, ꝙ aliud pro alio inuito creditore solui non potest, sed eo consentiéte sic. Item, ꝙ quis potest soluere pro alio sciente, & ignorante, & inuito: qa naturalis simul & ciuilis ratio dictat, vt quis possit alterius conditionem facere meliorem. l. soluendo. ff. de neg. gestis. Item. quòd quamuis principalis & fideiussoris duæ sint obligationes, tamen vnica solutione dissoluuntur: qa altera est accessoria, & sublata principali etiam ipsa tollitur.]

§ Y L.

¶ Si soluitur id, qđ debeŕ, vel aliud loco illius, consentié te creditore, omnis tollitur obligatio, tam rei principalis, q̃ fideiussoris.

Ollitur d autem † omnis

† Cõcor. cũ pri. e. j cumtua gloss post med ibi, itẽ tollit solone ex ua de ie. iur. in an tiq.

d ¶ Tollitur. Aliàs, tollitur. alias, soluitur. si tollitur, ergo non renasciť de cæ tero, vt ff. de sol. qui res. §. aream. & de noxa. l. si alienus. & C. de remis. pig. cũ ex cauſ. sed contra. C. de seru. fuž si debitor. vbi magis suscitaŕ obligatio eius, quod debet, q̃ tollaŕ, vt ff. de nox. l. electio. §. h Sed ibi equitatis rõne nec sublata dicitur.

* ¶ Ad regulam istius text. vide Iaso. in §. equæ.

§.eque. col.vj. de actio. vbi illam limitat & declarat.]

*. Adde hanc regulam nõ habere locum, vbi res, quæ debetur, corrupta redditur. Idem si res soluta pôt auferri, vt quia alteri pignorata, vel sub cõdi'one legata. Sed & si aliqd ius extrinsecus deficiat, vt qa de euictiõe cautum non sit, vel non eo titulo habuerim, quo mihi debebat', sed soluerim pretium, res abesse videtur, & cõsequéter durat obligatio, Alci. l. Labeo. & Sabinus. de verb. sig.]

** Circa glo. an actio extincta resuscitetur, & an in ijs casibus, in quibus suscitatur, sit eadem cum prima, an alia, recurre ad Bar. in l. Mœuius §. duob'. colú. iij. ver. sexto oppono. de leg. ij. & tangit Deci. in l. debitori. ad fi. C. de pac.]

a Omnis obl'o. Siue re, siue verbis, siue literis, siue consensu. nam de his. s. dictum est à tit. de oblig. vsq; huc. Sed núquid est idem in ijs quæ ex maleficio sunt, vel quasi? Respon. sic.

SYL. Hec vera quò ad pœnam parti applicandam, secus in applicanda fisco. l. ius publicum. ff. de pac.

Obligõ ci uilis tñ solutiõe tollitur. Item hęc sunt vera, siue ciuilis & náturalis fuerit obl'o simul, siue naturalis tm, vt hic. & ff ad leg Falcid. si pupillus. in prin. Sed nunquid ciuilis tantum tollitur solutione eius, quod debetur? Videtur q non, vt ff. de solut. qui hominem. §. fina & hoc quidam dicunt. Sed contradico; si enim sciens me debere ciuiliter tantum, soluam: sicut econtra, si nudo pacto tibi decem debeam, & soluam causa meæ fidei implendæ, quare non liberor, vt ff. de condictio. inde. l. fideicommissum? Quod autem in d. l. qui hominem. dicitur, ideo est, quia aliud operabatur solutio, q crederet soluens. s. repetitionem, cum errabat credens se teneri naturaliter. non ergo mirum si non facit quod credebat soluens s. liberationem.

SYL. Produceret enim contrarios effect', s. liberationem & obl'onem, contra. l.

obligatio a solutione eius, † quod debet', vel si quis cõsentiente b creditore aliud p alio soluerit

*
† Solonis verbũ pertinet ad oẽm obl'oné, nedũ ad eã quæ requirit numerationem l. solutionis d ver bo. sign.

Nec interest qs soluat, vtrũ ipse, q dẽt, an alius p eo: liberat' n. & alio soluente, siue sciente, siue

eum is. §. j. ff. de condi. inde.]

Itẽ est cõtra ad hoc. j. rñ. in authẽ. vt ij qui obli. se habe. per. res. §. si verò tacuerit coll. vj. (1) Sol. illud speciale est. Item contra. ff. de solu. l. si rem meam. Itẽ contra. ff. de verb. obli. Iulianus. §. q fundũ. Itẽ cõtra. ff. cõmo. l. iij. §. si reddita. Sed his legibus licet fuerit facta solutio, nõ tñ fuit facta sicut debuit fieri: vñ pro nõ facta quátũ ad hoc hĩ. Itẽ cõtra ad id, qd' subijcit, q demũ sciente creditore. soluit' aliud pro alio. ff. de leg. j. nõ am plius. §. fin. & l. si domus. §. ij & iij. & ff. de aur. & arg. leg. l. j. §. fi. & C. de dona. l. si quis argentũ. ff. de sol q. hoiem & ff. de ver. oblig. l. inter stipulantẽ. §. pe & l. si seruus. in quibus legibus dr, q liberat' quis soluẽdo aliud pro alio. Sed hæc specialia sunt, hoc autem regulare. SYL.

Quia hæc materia videnda est ab oĩbus iuuenibus necessario in lectura ordinaria in l. ij. §. j. ff si cer. pe. ideo remittimus ad locum ordinarium.]

ADDITIO. (1) Dic q iõ in pdictis legibus sol'o nõ parit liberationẽ. qa fuit facta aut aliter q̃ debuerit, aut alteri q̃ debuisset. Formáda est igit' r'a per hũc modũ. Solone ei', qd debet', facta pleno iure p'one, cui debet'. debitor liberatur. & cessabunt omnia contraria. Christo.

*. Qd dr, debitorẽ liberari, & et alio p eo soluẽte, extẽde vt idẽ sit, & si ali' pro eo offerat & deponat qd debet', fm Bar. Bal. & Salic. in l. cũ & postliminij. C. de cap. & postlim. re. Limita tñ singulariter hunc text. vt non habeat locum in emphyteusi, non enim [illegible] potest dñs ab alio recipere solutio[illegible] canonis', q̃ ab ipso emphyteuta, cũ eius intersit, pp recognitionem dñij, fm Bald. in l. acceptam. vlt. col C. de vsu. &: Ias. l. ij. col. xx. q xxvj. C. de iur. emphy]

b Consentiente credi[illegible]re, [illegible] tamen etiam aliud pro a[illegible] cre ditori etiam inuito, vt diximus in authen. de fideiuss §. pe. & quosdam ex his notauimus. s proxime.

a ¶ Solutio fiat. Patet hic, quod beneficium cofertur in inuitum. Sed contra. ff. de reg. iuris. l. inuito. Solu. illa tamen in priuilegijs loquitur, hec aut in alijs. Vel dic, quod no po test directo, pot tamen per medium. † Prima verior est. (1) Sed nunquid econtra poni fie ri alij solutio inuito credi tore? Rn. non vt ff. de noua. l. si Stichu §. fin. nisi credi tori creditoris soluatur, vt ff. de neg. gest. si liber. vel pro curatori creditoris, vel ei cui extiterit heres creditor, vel futuro debitori, vel filijs psonis, qui numerantur. ff. de solu. solutam. & ff. de pign. actio. solutum. §. solutam.

† Eodem modo soluit in l. nec. C. de iu. delib.

ignorante debitore, vel inuito eo scilicet[a] fiat. Ite si reus solue rit, et ij, qui pro eo in teruenerunt,[b] liberantur. Ide ex contra rio cotingit, si fideiussor soluerit: non n ipse[c] solus liberatur sed etiam reus.

¶ Per acceptilationem tollitur oblo verbis cotracta: aliquando aut pnt in stipulatione deduci per Aquilia na stipulatione, & demu per acceptilatio nem in totu vel pro parte tolli, cuiuscu que forme vel materie existant. h. d. Angelus.

¶ Item per accepti latione tollitur oblo.

ADDITIO. (1) Tu dic, quod contrariu loquitur, vbi beneficium respicit commodum contradicentis tantum: secus si et alterius, vt in toto titu. de muner. & hone. & hic Ang.

* ¶ Plau in Trin. beneficium nullu esse duco id, quod cui facias, non placeat.]

b ¶ Interuenerut. Vt sunt fideiussores, madatores, & sposores, vt ff. de except. l. oes. & C. de no nu. pec. l. tam madatori:

** Not. dtiam inter istos. na fideiussor & ante oblone & post accipi pot. mandator solu ante. sposor est qui sponte & a nemine rogatus pro alio intercedit, gl. in auth. de fideiuss. §. j. sed hi oes fideiussoris appellatione continentur, glos. in §. fi. ij. de excep.]

c ¶ Ipse solus liberatur. s. fideiussor: & si quide soluat noie suo, (i) liberat ipso iure: reu aut liberat per exceptionem, vt ff. ma. si qs. & l. Papinianus. & ff. de pet. he re. l. si qd possessor. Si vero noie rei, liberat ipso iure reu, vt ff. de neg ge. soluendo. & ff. de nou. l. si Stichu. in fin. Sed si hoc verum est, quod liberatur reus soluente fideiussore, quo cedet actionem creditor fideiussori, qd facere debet, vt ff. de

sol. Modestinus. & ff. de fideiuss. l. fideiussoribus, quae sunt contra hac lege? Rn. il lud pot fieri ante solone. s. cessio: vel et postea, hoc acto prius: qnia vr inesse, probatur hec solo. ff. de fideiuss. cum is.

¶ Tu dic sm Christ. quod illa iura loquutur, quod ille, cui soluitur, det cedere act. oes soluenti, qn soluet ti no eet pui sum de alia actione: sed hic erat puisum de actione mandati, ergo.] SYL.

¶ Ite not. hic vna oblonem parere plures liberationes. & facit. s. de duob. reis. §. ex huiusmodi. & ff. de arbi. si duo.

ADDIT. (1) Qd in dub. psumitur nisi essent eq principaliter obligati: vt duo rei & duo tutores: quia simplr soluendo tota lem actionem, que ambos ligat, dissoluit, secundum Ang. hic.

¶ Ite p acceptilatione. Casus satis esset, quod figuraret lrar, qa stat in declaratione terminoru: tn in vno videbatur dubiu du valde, quare acceptilatio no tolleret als oblones, sicut tollit eas q verbis contrae sunt: & io affirmatiua posita hic no tn det huic obiectioni, qa bn fateor, quod eo de vinculo dissolui naturalissimum sit sed quod volutas tollendi oblone deducta in acceptilatione no tollat als obliones, hoc videbatur absonu: & licet videatur esse de iure ciuili, & io non tollere oblones de iure gentium, hoc est falsum: quia quauis forma sit de iur ciuili, tn consesus, q i ea est, est de iure getiu, qa coniunet pa ctu & conuetione, quo n obstate hoc decidit qd vides i tex. sed dic vt dicit glo. in vet. ceterae. q tagit hac difficultate, licet no ita late, quod uetum est, quod no tollit iure acceptilationis, sed bene iure pacti & conuentionis in ea contentae.] SYL.

* ¶ Acceptilatione sic diffinit Modest. i l. j. ff. eo. ti. e liberatio p mutua interro gatio-

gationem, quæ vtriusq; contingit ab eo dē nexu absoluno.]

a ¶ Item Imaginaria.i. ficta: sic. ff. de reg iur.l.imaginaria.

SYL. ¶ Hæc interpretatio vera est.]

¶ Vel dr imaginaria. i. per momētū duratura: sic in auth. quo oportet epis. §. j.coll. j. & in psal. In imagine pertrāsit homo &c. Psal.38

ADDITIO. Ipsa acceptilatio tñ hr pro solone, vt.l. si ex plurib9. ff de accepti. vt in sīli etiā dicimus de iuro, q? hr loco solonis inter deferentem & iurātē: nō tñ ēt est proprie solo, vt.l.duob. §.j.& ibi glo & doct.ff.de iureiu. Ang.

Est autem acceptilatio imaginaria[a] solutio. Quod. n. ex verborum obligatione Titio debetur, id si velit Titi[9] remittere, poterit sic fieri, vt patiatur[b] hæc verba debitorem dicere: Quod ego promisi tibi habes ne acceptū?, & Titius respondeat, Habeo. Sed & græce[c] potest fieri acceptilatio, dūmodo sic fiat, vt Latinis verbis solet exigi: †ὅπερ ὑπεσχέθην σοι ἔχεις πρόσδεκτον; ἔχω. Quo gñe vt (diximus[d]) tm̄ eę soluūtur oblones, quæ ex verbis consistūt, non etiam cæteræ.[e] Consentaneum[f].n. visum est, verbis factā oblonē aliis posse verbis dissolui. Sed & id, qd ex alia[g]

† alias ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα ἔχω λαβών. i. habes acceptos 10t denarios? habeo acceptos.

lere.vt.s.de leg ag. tu.§.fin.q̄ sunt vetustiora & firmiora. vt.s. de re. diu. §.singuloru. Sed nunqd aliàs oblones iuris ciuilis tollet acceptilatio: vt lrarum, & emphyt. & similes, vt diximus s.de iure nat.gen. & ciui. §. ius aūt? Rñd. non, cū solā obligationē verbis induētā tollat, vt hic dicit. Sed certe licet nō possint tolli iure acceptilationis. f. ob lo iurisgentiū & aliæ ciuiles, tñ possūnt iure pacti etiam acceptilatione facta, vt in lo.vt. ff. de rescin. vend. & emptio. l.cum emptor. Quod gñaliter ēt dicebat M. q vbicunq; fieret acceptilatio inutilis, q habeat vim pacti: & facit pro eo.ff.de pac.l. si vnus.§.penul.vbi de hoc. At B. totū contrariū: & est pro eo.ff. de accep. an inutilis.j.rñ. & ff. de consti. pecu. l.i. §. eum qui. Sed nos dicimus idem quod M.vbi fuit inutilis ratione rei. vt dictum est. Item idē quod Bulg. vbi est inutilis ratione conceptionis: & facit pro nobis. ff. de accepti si acceptolatum.

Acceptilatio non tollit obsones iurisgētiū.

* ¶ Solonis verbo an & qñ cōtineatur acceptilatio, docet eleganter Alci. meus.l. liberationis de verb. sign. Et no. ex hoc loco, q tñ operat fictio, quantū veritas: facit.l.qui ad certū. ff. loca. de quo vide Dec.l.singularia.vlti.no.si cert pet.]

b ¶ Vt patiatur. Et ēt rñdeat ei, vt sequit &.j.eo.§. in fin. nam sola patientia non prodest Accur.

c ¶ Sed & græce. Nō solum Latinis, sed ēt Græcis verbis, dum tñ aptis ad hoc: vt sequitur.& facit s de verb.obli. §.j. ver. vtrum.&.ff.de verb.obli.l.j §.fin. Vnde verba Græca in tex. posita sunt huic proposito apta, si recte exponantur. Sunt aūt talia, Oper hyposchethin si echis prosdectōecho. Et sic intelligūt: Oper hypo schethin si.i. quod promisi tibi, echis prosdecton?i. habes acceptum? & respondeatur, echo.i. habeo. Additio.

d ¶ Vt diximus. Supra eodē. §.ibi, quod enim ex verborum &c.

e ¶ Cętera. Scilicet quæ sunt de iure gen. cū acceptilatio, quæ ē ciuilis actus, vt ff. de reg iur.actus. non possit iura gen. tol

SYL. ¶ Et est ratio, quia defectus formæ circonscribit consensum, secus in defectu materiæ. * Et latius quādo acceptilatio inutilis valeat in vim pacti vide Alexā. & Imo.in l.j. §. si quis ita. ff. de verbor. obli.& similem glo.habes in d. §.penul. & in d.l.an inutilis.

Acceptilatio inutilis rōne rei habet vim pacti: secus si inutilis rōne conceptionis inepta.

ADDIT. Et est ratio diuersitatis, quia minus est peccatū qđ non prouenit ex propria culpa, vt in primo casu, q̄ quod prouenit ex propria culpa, vt in secundo casu lo.rab.

¶ Cōsentaneū. & facit ad hoc j. eo.§. fin. & ff.de reg.iur. nihil tam. & C. qñ lice, ab emp.discl.l.ij.& ff.de pac.ab emptione,

g ¶ Ex alia causa.f.q̄ verbis.

a ¶ Dissolui. s. ipsum debitum. Et not. mirabilē ꝓditionē. Nā cū non pateret cōtractus alius tolli suo contrario actu. s. per acceptilationē, decipitur, & deduci tur in quendā nō protsus cōtrariū actū, vt ī stipulationē: qđ est obligatoriū: & sic fit nouatio in distincte iure isto, vt.j.eo. §. præterea. & ff. de actio. & obli. oblonū ferè. §. fi. & ipsa stiplo patitur se tolli p acceptilationem, vt hic dicitur.

Solo pcl. cularis an creditore inuito fieri posit

b ¶ Recte soluitur. s. volente creditore. Sed nunquid eo inuito debiti pars solui tur. Rñd. aut confitetr de toto debito: & tūc nō pōt soluere nisi totū, vt. ff. de vsur. tutor. §. Lucius quæ est huic contra. nisi volenti creditori, vt hic dr. ** Ratio est, quia particularis solutio non minima incommoda solet afferre. l. planè. fami. ercis. Et dictum glo amplia quinq; modis. primò, vt procedat ēt si solutio esset facienda in diuersis debitis ex eadem tñ cā. l. iij. §. si reddita. ff. commo. glo. & ibi Bar. in l. eleganter §. nō solū. in fi. de dolo. Scđo, vt procedat ēt econuerso s. vt nec creditor possit cogere debitorē ad faciendū particularem solonē, Ias. & Alex. in l. quidā. si certum pet. Tertio, vt si cogatr recipere ne totū quidē debitū principale sine interesse, vt per oēs doct. in d l. quidā. Quarto, nisi ēt soluantr expensæ litis, & gabella soluta per creditorē, Saly in. l. ij. C. si anti. cred. Quinto, non cogitur recipere rem debitā deterioratā, nisi & simul soluatur estimatio deteriorationis. d. §. non solum. Bal. l. ij. C. de cond. fur.]

causa debetur, pōt in stipulationē deduci, & per acceptilationē dissolui.[a] Sicut autem quod debetr, ꝓ parte recte soluitr:[b] ita in parte debiti acceptilatio fieri pōt. Est aūt ꝓdita stiplo, q̄ vulgo Aqliana appellatr: p quā contingit, vt oīum rerū oblo in stipulatū deducatr; & ea p acceptilationē tollatr. Stiplo. n. Aquiliana renouat omnes oblones, & à Gallo Aqlio ita[c] cōposita est: Quicqd te mihi ex quacūq; cā dare[d] facere oportet, † vel oportebit, pñs in diē ve, † aut sub condōne: quarūcūq; rerū mihi tecum actio[e] est, queq; † aduersus te petitio,[f] vel aduersus te psecutio est, † vel erit, qđque tu meū hēs, tenes, possides, dolo ve[g] malo fecisti: quominus possideas: † quāti q̄ q; earū rerū res[h] erit tātā pecuniam dari stipulatus[i] est Aul⁹

† als oportebit ve

† alias desunt hæc verba aut sub cōdōne, sed vetro mō legat certū est idē eē ī cōdōne li oblone l. si sub. ff eo

† alias s Y L. abs te

† alias erit ve

† alias quod ve

† als quāticunq; earum

Aut diffitetur: & tūc pars confessata tātum recipietr ab initio, vt. ff. si cer. peta. qdā existimauerunt. & hoc etiam casu potest intelligi quod hic dicitur.
** Adde als xj. fallé. quibus cogitr creditor particularé soloné admittere, quarū x. tradūtur à Ias. post Alex. in d l. qdā. xi. verò ē, qñ illud, qđ debetr, debetr ex dispōne. l. non hoīs, Alex. & Ias. in. l. ī executione. §. j. de verbo. obl. & Negus. in tract. de pign. iij. memb. v. par. nu. xxvj.]
¶ Hæc gl. cōiter approbatur.]

c ¶ Ita composita est. i. his verbis quæ sequuntr, qcqd te &c. Et no. q̄ non potest sic legi, quin aliqua verba sint hic superflua. Item nunquid vnū solum ex his duobus. s. dare vel facere, sufficit s. dare, cum solum quod erat dandum, in hanc stipulationem deducitur, vt. j. ibi, tantam pecuniam, &c. Respon. sic, arg. s. de ver. obli. §. sed hæc solennia, &. C. de don l. fi.

d ¶ Dare. Vbi debet dñium transferre, vt. j. de act. §. sic itaq; & ff. de verbo. obli. l. vbi autem non apparet. §. fi.

e ¶ Actio. In personam: at petitio in rē. persecutio vtrunq; continet, vt. ff. de ac. & obli. actio in personam.

Persecutio continet actionē & petitionem.

f ¶ Petitio. In rem.

g ¶ Ve. pro vel.

h ¶ Res. i. æstimatio.

i ¶ Stipulatus. Nunc mutat personas. de secunda n. transit ad tertiam. Et not. q̄ etiā realis actio deducitur in stipulationem facta rei æstimatione: & ita ipsa pecunia siue rei æstimatio deducitur in

Actio realis pōt in stipulationē deduci.

in stipulationem & in acceptilationem nam ipsa res non põt, cum nemo rem suam possit stipulari sibi dari, vt.s̃.de inutil.stipu. §.j.Sed quomodo deducam ęstimationem,cum non debeatur? Rñd. Immo quasi debita est: liberatur enim exceptione quasi à rei vẽdicatione, si præstat æstimationem, vt. ff. de rei vendic. eius rei. & l. sequ. Si autem ipsam rem in acceptilationem deducam,valet iure pacti,secundũ B. vt diximᵒ s̃. eodẽ.§.i vers. quo genere Accurs.

† Alias A gerius † alias Negidius † alias Qd numeriᵒ Nigidius A Agerio spopõdit, id bẽatne acceptũ, Numeriᵒ Nigidius A Agerio rogauit: A Agerio Numerio Nigidio acceptum erit.

† Augerius, spopõdit Numeriᵒ† Nigidiᵒ. † Item ex diuerso Numerius Nigidiᵒ interrogauit Aulũ Augeriũ: Quicquid tibi hodierno die p Aqlianã stipulationẽ spopõdi, id ne oẽ habes acceptũ? Rñdit Aulᵒ Augerius: Habeo, acceptumq; tuli.

¶ Interuentu nouę psonæ olim fiebat nouatio, & si à pupillo stipulabar, qđ alius mihi deberet, nõ aũt à seruo: hodie verõ nõ psumiť nouatio, nisi expresse hoc agat. Are.

¶ Præterea [a] † nouatione [b] tolliť obligatio: veluti si id, quod tibi Seius debebat, à Titio dari stipulatus sis. Nam interuentu nouæ, [c] personæ noua nascitur obligatio, & prima tollitur translata in posteriorem: ...

ADDIT. Tu dic, q̃ quamuis actio realis nec obligationem, nec officium iudicis præsupponat, præsupponit tamen quãdã æquitatem, ex qua datur actio: & illa æquitas nouatur per acceptilationem. Ang.

SYL. ¶ Præterea nouatione. Casus non figuratur nisi literaliter, quia ponit tãtum declarationem terminorum: item quia est.l.corrigens, quæ habetur pro ratione dubitandi: ratio autem decidendi ponitur hic per Iusti. ad tollendas difficultates, quæ apud antiquos oriebantur. Nota, q̃ promissio eius, quod alius debebat, ipso iure obligat promittentem. Item, q̃ ex inutili obligatione fit nouatio antiquæ oblõnis efficacis. Itẽ, q̃ si secunda oblõ est penitus nulla, prima non nouatur. Item, q̃ oblõ conditionalis ita demum nouat primam,cõditione existente. Item,q̃ hodie non fit nouatio nisi expresse.]

a ¶ Præterea. Non solum solutione, vel acceptilatione,vt dictum est s̃.

SYL. ¶ Et quia doct. passim dicere solent, q̃ naturalis obligatio tolliť per ius ciuile in hoc casu.s.per stipulationem, aduerte, quia non intelligunt, q̃ naturalis oblõ tollitur per ius ciuile, idest per solennem stipõnẽ: nam cõsiderandum est,q̃ & si naturalis oblõ transfundatur in stipulationem, vel tollatur per stipulationẽ, tamẽ ius ciuile vel solennis stipulatio non tollit obligationem naturalem: (à iure enim ciuili tolli non põt.l. eas obligationes. de capit. dimi.) sed tollitur vinculum naturale ex alio naturali, qđ inest ipsi stipulationi: quia in stipulatione est cõuentio, & q̃libet conuentio habet vinculum naturale l. prima. ff. de pactis. itaque ius ciuile non tollit ius naturale, quia stipulatio inquantum est solennis contractus à iure ciuili introductus non tollit ius naturale; sed inquantum est conuentio, quæ ab eodem iure naturali habet vinculum: & ideo ius naturale tollit ius naturale,non ciuile:& ita declares.]

† Nouatio est prioris debiti in aliã oblõ nẽ vel ciuilem vł naturalẽ trãsfusio atq; trãslatio. l. I. ff. de no.

b ¶ Nouatione. Si fiat per stipulationem:vt subiicitur:siue per iudicem: vt si alius nomine meo iudicium suscipiat animo nouandi, vt ff.de sol l solutionem. &.ff.de in rem vers. si pro patre. &.ff.de verbo.oblig. scire debemus in fi. j respon.

* ¶ Adde tolli non solum principalem obligationẽ,sed etiã omnes accessiones, veluti hypothecam, fideiussionem, vsurarum obligationem,fortius, & periculum moræ commissę. l. nouatione. l. si stichum. de noua. l. nouatione m C. de fide.& l.vnius.C.etiã ob chiro.pecu.]

c ¶ Nouæ personę. Etiã si hoc non agiť, vt fiat nouatio iure isto: hodie contra, vt.j.eo.§.vers.sed cum.

A pupillo,

scitur obligatio, & prima tollitur, trāslata in posteriorē: adeo vt interdum, licet posterior stipulatio inutilis sit, tñ prima nouationis iure tollatur: veluti si id, qđ tu Titio debes, a pupillo sine tutoris auctoritate stipulatus fuerit: quo casu res amittitur: nam & prior debitor liberatur, & posterior obligatio † nulla est. [b] Nō idem iuris est, si a seruo qs fuerit stipulatus: nam tūc prior perinde obligatus manet, ac si postea nullus stipulatus [d] fuisset. Sed

a A pupillo. Qui naturaliter tenetur. vt ff. de nouation. l. prima. in fine, si est maior infante: aliàs nec naturaliter, vt ff. de actionibus & obligationibus. l. pupillus.

SYL. Et est ratio, quare quando sequens obligatio est penitus nulla, nō potest habere locū nouatio, quia cessat subiectū, in quod prior obligatio transfundatur.]

b Nulla est. Sed nunquid restituitur creditor in priorem debitorem? Quidam dicunt q sic, vt C. de repu. l. j. §. j. & ff. de fideiuss. l. si Titius §. huic quæ est contra & quòd hic dicitur, Res amittitur, scilicet iure communi: sed non per restitutionem, vt dictum est. Alij. vt Pla. dicunt hanc in impubere (quasi stulte acceperit hic creditor tam paruulum) illam in pubere loqui. Vel verius, refert an minor iuuetur: vt non teneatur, per beneficium restitutionis: & tunc etiam restituitur creditor in veterem debitorem, vt ibi. An verò non restituatur, quia non est necesse, cum tantum naturaliter sit obligatus, vt ff. de noua. l. j in fi. & tunc nec creditor restituitur, vt hic: nec etiam tunc quando dolo creditoris, minor fuit obligatus. vt ff. de fideiussor. si Titius. §. fina. (vnde huic doloso non succurritur: quia frustra legis auxilium inuocat qui committit in legem, vt ff. de mino. l. auxilium. in fi. & l. si ex causa § nunc videndum. & ad Velleian l. si decipiendi.) Quod etiam in muliere distinguitur. nam restituitur in primum debitorem actio, ea subducta per Velleianum Vt C. ad Velleia. si mulier. nisi fuerit dolo inducta, vt ff. ad Velleia. quidam. & d. l. si Titius in fin. At secus esset, vbi nulla esset secunda obligatio, vt in seruo subijcitur, qui non potest etiam naturaliter teneri fideiubendo, vel intercedendo quoquo modo, vt ff. de fideiuss. seruus inscio. & l. sequen. Idem etiam in infante dicam, qui secundò se obligauerit. Nam cum nulla sit, non tollitur prima, cum nō habeat in quem transeat. quidā tamen dixerūt naturaliter eum teneri etiā fideiubendo: quod falsum est: nam nec aliter tenetur nisi naturaliter: cuius occasione dominus tenet de peculio: at hic nō tenet, vt ff. de pec. l. iij. § si filius. & facit ad hūc §. ff. de fideiu. si Titius §. huic similis.

Et hæc gl. cōmuniter approbatur, sm Christ. hic: quod intellige, vt non obligetur naturaliter quo ad effectus naturalis obligationis, sed quo ad ipsas obligationes essentialiter obligatur, qa inspecto iure naturali est liber, & habet consensum. l. j. ff. de pact.]

c Non idem. Sed quæ est ratio diuersitatis inter hunc §. & superius similem? Respon. quia ibi saltem naturalis obligatio fuit, hic nulla in seruo. vt ibi diximus. Item hoc ideo, quia pupillus potuit obligari naturaliter & ciuiliter cum auctoritate tutoris: & per eum. s. creditorem stetit: quare sibi imputet. Vnde prior actio tollitur, & posterior non manet. Seruus autē nullius auctoritate potest obligari ciuiliter: ideoq; nō imputatur, scilicet creditori: vnde etiā actio prior durat.

ADDIT. Dic, quòd seruus non potest esse fideiussor alicuius nisi ex causa peculiari, vt. l. iij. §. si filiusfam. ff. de pecul. Ange.

d Stipulatus. Id est interrogatus. Stipulor enim. i. interrogo, secundum Priscianum: sic accipitur. ff. de condi. indeb. l. si non fortean. §. si decem.

Hæc

Seru⁹ nō pōt obligari fideiubendo.

† Limita hoc dcm nisi pupillus pmit teret pro eo, cui erat obligatus: nā tunc effi cax esset eius oblo ₽m gl. in l. certi cō dō. §. quū in ver. stipulatus. ff si ce cā pet.

SYL.

Stipulor significat interrogo.

S Y L. ¶ Hæc expositio non est necessaria, cum possit referri ad interrogantium ꝓprie: & vide quæ posui s. de verb. oblig. §. j. in gl. in ver stipulantium]

Nouatio gtplici iure fit.

a ¶ Nouatio fit. Not. hic tria iura circa nouationem. Antiquissimum, vbi et si nihil noui interueniret, fiebat tamē nouatio, vt ff. de actio. & obligatio. obligationum fere. §. fi. Item nouum, vbi nouatio præsumptiue fiebat, quoties noui quid interueniret, & semper intelligebatur hoc agi, vt hic, &. ff. de noua. l. ij. Item tertium, q̃n hoc expresſim diceretur, vt. C. de noua. l. fina. Vel dic tñ (& verius) duo esse. Primò fiebat, si hoc agebatur expresse vel tacite, vt ff. eod. l. ij. & nouo iure, si id exprimatur vt. j. eo. §. proxime: & in d. l. obligationum fere nouum interueniebat, scilicet stipulatio pœnalis. & facit ad hoc supra qui bus modis testamen. infirmen. §. j. & ff. de re iudi. l. iiij. §. si ex conuentione & §. sed & si pignora.

Tali, q̃n

· Dic q̃ tria sunt iura in hac materia

S Y L. consideranda, secundùm primam opinio. quæ communiter approbatur secundum Christ. hic.

ADDIT. Et nota, q̃ casus, in quibus olim ex verbis expressis insurgebat tacita coniectura nouationis, hodie non corriguntur, quia in illis fit nouatio saltem ope exceptionis. Angelus.

si eadē persona sit, à qua postea stipuleris ita demū nouatio[a] fit, si quid in posteriore stipulatione noui sit: forte si cōditio, aut dies, aut fideiussor adiiciatur, aut detrahatur. Quod[b] autem diximus, si cōditio adiiciatur, nouationē fieri, sic intelligi oportet, vt ita dicamus factā nouationē, si cōdō extiterit alioqn si defecerit, durat prior obligatio. Sed † cum hoc quidem inter veteres cōstabat, tūc fieri nouationem, cū nouandi[c] animo in secundam obligationem itum fuerat: per hoc autem dubium erat, quando nouandi[d] animo videretur hoc fieri, & quasdam de hoc ꝓsumptiones alij in aliis casibus introducebant:[e] ideo nostra processit constitutio,[f] quę apertissime definiuit, tunc solum nouationem prioris obligationis fieri, quoties hoc ipsum inter contrahentes expressum fuerit, q̃ propter nouationē prioris obligationis conuenerunt: † alioquin & manere pristinam obligationem, & secundam ei accedere,[g] vt maneat ex vtraque causa obligatio s̃m nostræ cōstitutionis definitionem, quam licet ex ipsius lectione apertius cognoscere.

¶ Contractus, qui consensu contrahit cōtrario consensu, re nō secuta, dissoluitur. Ater.

¶ Hoc amplius, cę

* ¶ Text. ibi. Ita demum nouatio fit, intellige scilicet prioris obligationis. verbis initæ. alioquin si alia esset obligationis species, vtique fieret nouatio, licet nil noui sit in posteriore obligatione, quod & Theophilus hoc loco tradidit.]

† Limita qd sequit nō ꝑcede re in coa tractibus in ōpati bilibus, l qbus ipso facto absque ali. qua expſ sione nouationis intelligit per ponte rius ꝓcñ esse dero gatū prio ri, vt per Dec in l. pacta nouiss. in. j. not. C. de pac.

b ¶ Quod autem facit. ff. de nouatio. l. quoties.

c ¶ Cum nouandi. expresse, vel tacite.

d ¶ Quando nouandi. s. tacite.

e ¶ Introducebant. & alij in alijs, vt quia forte aliquid noui in obligatione erat adiectum, vt supra eod. §. versicu. sed si eadem.

f ¶ Constitutio. vt C. de nouatio, l. fina. A ccursius.

g ¶ Accedere. Fit tamen exactio tantum semel de eodem, vt. ff. de regu. iur. bona fides.

¶ Hoc amplius. Casum non expedit

obligationes, quæ cõsensu[a] contrahuntur, cõtraria volũtate dissoluuntur. Nã si Titius & Seius inter se cõsenserint, vt fundũ Tusculanũ emptũ Seius haberet cẽtũ aureis: deĩde re nõdũ secuta, idest, neque p̃tio [b] soluto, neq; fundo tradito, placuerit inter eos, vt discederetur ab ea emptione & venditione, inuicẽ liberãtur. Idem est in conductione & locatione, & in oĩbus contractibus, qui ex cõsensu descendũt, sicut iam dictũ est. [c]

dit figurare in rẽ naturali: quæ hẽt, q̃ eodẽ vinculo dissoluitur qd, quo colligatũ est. l. nihil tã naturale. ff. de re. iu. intelli ge ergo tex. re integra, qa tũc nudus consensus non reuocaret traditionẽ secutã vel p̃tiũ solutũ, sed necessaria est retro traditio. Tñ n. destruit cõtrarius consensus, quantum primò ædificatũ erat à cõtrario cõsensu, vt dicit gl. a. Quæ consensu. s. solo. Sed quæ sunt hæ? R ñ. numerantur. s. de obli. ex consensu. Itẽ in quibusdã ex maleficio, vt nudo consensu ẽt tollantur ipso iure: vt iniuriarũ, item furti, & similes, vt. ff. de pac. si tibi x §. qdam actiones. (j) aliæ non ipso iure tollũtur cõsensu. s. pacto de non petendo, sed per exceptionẽ, vt. ff. de pac. l. si vnus. §. pactus.

Vide ãnotata. j. tit. j. ĩ pri. sup ver. iniuria.

ADDIT. (j) Hoc verũ intellige quò ad præiudiciũ partis, nõ fisci vel reipu. sicut ecõtra princeps faciẽdo gratiam malefactori nõ tollit ius pœnę q̃site parti. An.

b. Neq; prætio soluto. Sed quid si partẽ prætij soluit? R ñ. non est res integra: & iõ non receditur nudo consensu, sed ita demũ si hincinde facta sit retrotraditio, vt. C. qñ lic ab emptio di. l. j. &. ff. de pac. l ab emptione. & est ratio vtrobique, quia, nil est tã conueniens naturali æquitati, q̃ eodẽ gñe qdq; dissolui, quo ligatũ est, vt. ff. de re. iur nihil tã. Accur.

c. Dictũ est. s. eod. § Et not. in fi. huius tit. xij. esse modos, per quos tollitur oblo tam ciuilis q̃ naturalis ipso iure, vt nullę maneant reliquię. Per solonem, vt. s. eo. in princi. Item per acceptilationem, vt. s. eod. §. Item per acceptilationẽ. Itẽ per nouationem voluntariam, vt s. eodem. §. præterea. Item per nouationem necessariam, vt per sententiam, & contestationem litis: vt si alius meo nomine subeat pro me iudicium animo nouandi & liberandi me, vt. ff. de noua. l delegare. j. §. j. &. l aliam. Item per compensationem, vt. j. de actio. §. penul. & §. in bonæ fidei. Item per delegationem, vt ff. de noua. l. delegare. j. respon. Item per confusionẽ del iti, vt. ff. de fideius. l. si debitori creditor. Item per oblationem (j) consignationem, & depositionem, vt C. de solu. l. obsignatione. & etiã ipso iure, vt. ff. depositi. l. j. §. si pecunia. in fi. §. Item per interitum speciei, vt. ff. de verb. obli. l. si ex legati. Item maleficio suo mora non p̃cedente, vt per confessionẽ. l si quis in tantã. vel per edictum diui Marci, vt C. vnde vi l. si quis in tantã. &. ff. qd me. causa. l. extat. & ff ad l. iu. de vi pri. l pen. Itẽ nudo consensu qñq; vt in hoc. §. Item nudo pacto, vt in maleficiis. Sed aliis modis tollitur nõ vtraque. s. ciuilis & naturalis, sed interdum ciuilis tñ, & remanet naturalis: vt per sñiam, vt. ff. de condi. inde. l. Iulianus. Itẽ remanet ciuilis, & tollitur naturalis: vt per pactum, & chirographi redditionem & iusiurandum, vt. ff. de sol. l. Stichum. §. naturalis. ipsa ẽt ciuilis sic eliditur, vt nõ habeat vigorem. j. de excep. § p̃terea. Item sunt & alij modi quibus tollitur obligatio per exceptionẽ, quos habemus. j. de excep per totum. Accur.

Obl° tã naturalis q̃ ciuilis ipso iure multis modis tollitur.

Obliga so ciuilis so. la qñq; tollitur. Oblo naturalis sola qñque tollitur.

ADDIT. (j) Intellige factam congruo loco & tempore: & sola sufficit in iudicio. Idem extra iudicium: si res sit immobilis: aliàs secus, quia requiritur consignatio & depositio. Ang.

** Adde, q; vsq; adeo oblatio pecuniæ debitæ effectualiter fieri debet, vt non sufficiat habere pecuniam in marsupio, nisi extrahatur, & numeretur coram testibus, Bar. l. cum seruus. de condi. & demonst.]

¶ Explicit liber tertius.

LIBER QVARTVS.

Cōtinua tio. ¶ De oblīonibus, q̄ ex delicto nascuntur.

¶ Hāc continua vt in prin. huius tit. cōrinet. Dictū est. s. de oblīo. ex contractu, & ex quasi cōtractu, verū q̄a ē reperire oblīones, q̄ sunt ex delicto, & ex quasi dlicto, iō vidēdū est de ipsis. Sed quia oblīones ex delicto sunt maiores & generaliores, ideo de ipsis prius videndum est.

Liber Quartus.

¶ De obligationibus quæ ex delicto nascuntur.

¶ Omnis obligatio ex delicto nasci tur ex re.i. maleficio.h.d. Are.

** Adde, q̄ quędā delicta sunt noīata, vt furtū, falsum, & similia, q̄ sunt noīa iuris, q̄dā innoīata, q̄ tñ denoīant ab ipso actu, vt pcutere, vulnerare. q actꝰ pñt fieri cū dolo, & sine dolo. primo casu sunt maleficia. secundo nō. sed prima nō pñt fieri sine dolo, vt no. Bar. l. j. §. j. ff. si quis test. lib. esse iuss. fue. & l. j. in prin. ad Turp.]

Diuisio.

Vm sit. ¶ Totus iste tit. in ix. partes diuidit. Primō cōtinuat istū lib. ad lib. pcedentē. Sedō ponit diffinitionē, allusionē, & diuisionē furti, ibi, Furtū est cōtrectatio. Tertiō ponit duo gña furtorū eorū pœnam an nectendo, ibi. Furtorū. Quartō, in q̄bꝰ re bꝰ fiat furtū, & q̄ñ fur excusetur, ibi, Furtū aūt fit. Quintò, q̄ñ qs pstat opem, ibi, Interdū quoq; furti. Sextò, q̄ñ illi, qui sunt in ptāte alterius, dño vel pri furantur, ibi, lj q. Septimò, cui competit actio furti, ibi, Furti aūt actio. Octauò, an impubes cōmittens furtū teneatur, ibi, In summa. Vltimo ponit quæ sit vera pœna furti manifesti.

Vm sit ex positū superiore libro ď obligationibus, ex cōtractu, ᵃ & † ex quasi ᵇ contractu: sequitur, vt de obligationibus ex maleficio, ᶜ & quasi ex maleficio.

a ¶ Ex contractu. vt sup. de obli. ex contractu, vsq; ad tit. de obliga. ex quasi contractu.

† als quasi ex.

b ¶ Ex quasi contractu. vt s. de oblig. quę ex quasi contractu.

c ¶ Ex maleficio. Caue tibi, quia licet hic pmittat dicere de oībus his, † non tñ de cit in hoc tit. de ijs, q̄ sunt ex quasi maleficio, sed dicet. j. de obli. ex quasi malefic. Nec ēt de oībus, quæ ex maleficio, sed de solo furto agitur in hoc titu. sicut & aliās rubrica est gnalior, quam sit text. vt ff. si cer. pe. & de cer. cond. & C. de rebus cre. & iuretur. Nam non dicit ibi de reb. cre. sed in seq. tit. post illum.

† Dic, q̄ ista gl. nō fuit necessaria; qa impator ñ dicit, q̄ in isto titu. sit de oībus maleficiis tractaturus, sed in isto lib. Ang.

¶ Inepta est gl. quia nullibi hoc pollicetur Imperator dicere. s. in hoc titu. sed bene in sequen. & hoc seruat.]

SYL.

ADDITIO. Not. q̄ non est inconueniens, q̄ rubrica sit aliquando generalior

lior text. de quo dic vt dictum est. §. in rubr. de iust. & iur Ang.

a ¶ Sed illæ. Scilicet quæ sunt ex contractu, non autem repetit eas, quæ sunt ex quasi contractu.

b ¶ Diuiduntur. s. re, verbis, literis, & consensu, vt §. de obl. § fin.

c ¶ Hæ. scilicet quæ sunt ex maleficio vel quasi.

Iniuria quis fit. d ¶ Iniuria. Sed nonne fit iniuria verbis & conuicio, vt. ff. de inin. l. j. § iniuria ? Item literis infamatorijs, vt ff. de iniur l lex. Cornel. a. §. si quis librum. & infra de iniur §. j ? Sed certe & tunc ex maleficio fit, & sic re fit quia maleficium fit verbis vel literis, & sic habet locum quod hic dicitur. Accur sius floren.

lescio dispiciam[a]. Sed illæ [a] quidem vt suo loco tradidimus) in quatuor genera diuidunt: [b] hę [c] vero vnius generis sunt: nam omnes ex re nascuntur. i. ex ipso male-

* ¶ Et sic ex hoc text. iuncta gloss. obseruandum est, q licet maleficium dicatur quasi malefactum: attamen, & q dicta, scripta, consultave mala sunt, maleficia appellantur, qua de re pulcherrime Bar. in l. aut facta. ff. de pœnis & Alcia. in l. verbum facere de verbo. signifi.

SYL. *. ¶ Vtrum autem in delictis oriatur obligatio naturalis ex consensu, vide gl. §. tit. prox. §. vlt. ver. consensu. & Fortun. in l. legitima col. xxiiij. ff de pac. (vbi præter alios censet potius oriri ex eo, quod æquum est delicta puniri, læsisq; satisfieri) & Dec. in c. j. col ix. in j. lect de consti. & Ari Pinel. in auth. nisi nu. xxxij C. de bo. mar qui melius cæteris hoc explicat.

SYL. ¶ Furtū &c. Cæ... in diffinitione & etymologia non ponitur, & notanda clara sunt, & circa illud verbum rei, positum diffinitione, essent videnda quæ ponit Carol. Ruynus in rubr. ff. de oper. nou. nun. in prin nu. xv. & xxij.]

e ¶ Furtum est contrectatio &c. Et facit extra de electio. ca. dudum. ij, hæc exigitur in furto, & sine ea non sit furtum, licet voluntas, vel alia verba, vel scriptura interueniant, vt ff. eo. si quis vxori. §. si quis asinum. & l. inficiando. in prin. & l. j. § sola. Quandoque tamen sine contrectatione, vt in charta rasa, vt ff. eodem, qui tabulas. § fi. & l. si quis vxori. §. si quis asinum. Sed certe ibi contrectatio intercessit, cum generaliter cō trectationem accipiamus, licet non fuerit ibi amotio. Accur.

ficio: veluti ex furto, rapina, damno, iniuria. [d]

¶ Hic ponitur diffinitio, & allusio furti Ang. Are.

¶ Furtum [e] est cōtrectatio [f] rei [f] fraudulosa [g] lucri facien

f ¶ Rei. Subaudi mobilis, Nam de immobili non potest fieri furtum, vt §. de vsucap. § quod autem. nisi in casu, vt in creta. Sed certe iam illa est mobilis, vt ff. eo. l si cretæ Item subaudi, corporalis. nam de incorporalibus non fit furtum, cum nec contractio in his esse possit, vt ff. de acqui. rer. domi. seruus. §. incorporales. Item subaudi, alienæ. quia rei meæ non facio furtum in eo, quod est meum: sed secus in communi, vt ff. eodem si socius (j) Idem & si est nullius: vt hæreditariæ non fit furtum, vt ff eodem. l hæreditariæ. & ideo dixi sub audiri, rei alienæ.

† F. non ad, rei furarinō possum rē imobilē incorporalē & meam.

SYL. ¶ Declara totam hanc diffinitionem vt pulchre per Gandi. in tract. de malefi. in c. de furibus.]

ADDITIO. (j) Dic tamen, q licet socius possit committere furtum. tamen non præsumitur, vt l merito. ff. pro socio. quod est verum, qn socius vtitur re ad eum vsum, ad quem est destinata, vt l. Sabinus & l. si ædes ff communi diuidun. Secus si aliter vteretur. ita quod auferetur socio commoditas partis suæ, vt d. l. Sabinus. ita dixit Barto. in d. l. si socius Ang.

g ¶ Fraudulosa. Hoc ideo dicit, quia si credat sibi licere, non facit furtum. j. titu. j. §. quia tamen. Item si credat dominum permissurum, non facit furtum j. eod §. placuit. In duobus tamen casibus videtur furtum fieri etiam sine fraude furandi, vt in eo, qui saccum pecuniæ surripuit. Nam etiam sacci

nomine

nomine furti tenètur, licet ſaccum non propoſuerit furari, ſed pecuniam, vt ff. eod qui ſaccum. Sed certe licet non principaliter, ſecundariò tamen voluit ſaccum ſurripere. Alius caſus eſt, vt. ff. de condi. ob cau. l. pe. Item ſubaudi ad diffinitionem, quę fit inuito, domino. nam eo volente nō poteſt committi furtum, vt.j. eo. §. placuit.

* ¶ Adde, ꝙ Alciat. libr. j. Diſpu. c. x. negat ſubaudiendum, idque ex l. inter. §. pen. ff. eo]

a ¶ Vel ipſius rei. i. proprietatis ipſius rei.

b ¶ Vſus. vt habes exemplum.j. eodem tit. §. furtum autem fit. Sed qualiter quadruplicatur hic? Reſpon. vſus æſtimatio tantum quadruplicabitur, vt non plus extendatur pœna quã delictum, vt C. de pœn. l. ſancimus. & facit ff. eodem. l. vulgaris & l. ſi quid fur. j. reſpon. §. j. & §. ij. & l. verum eſt. Alij dicunt etiam ipſam proprietatem debere æſtimari, quia non poteſt ſeparari vſus à proprietate. vt ff. eodem. qui iumenta. & l. ſi vendidero. §. cum autem. Prima tamen verior eſt, vt not. in l. ij. C. de ſer. fug.

ADDITIO Primam opi. ꝙ vſus tantum quadrupleiur, tenet gloſſ. in l. ij. C. de ſer. fug. & ibi Cyn. & docto & glo. in l. qui furtum. ff. de condi. fur & iſtam opin ſequitur Bart. in d. l. qui iumenta. ff. eo Angel.

c ¶ Poſſeſſionis. Ex hoc dico ipſam poſſeſſionem duplicari. cum aliud ſit pretiũ rei, aliud poſſeſſionis, vt ff. vti poſſ. ſi duo. §. fi. & ſubaudi, ꝙ hoc fecerit animo lucrandi, aliàs non eſt verum, vt ff. eo l. j. §. j. Accur.

d ¶ Lege naturali. i. diuina vnde illud, Non facies furtum &c. Item illud, Quod tibi non uis fieri, alij ne feceris.

¶ Reprehendit Bar. & alij ſequen. in l ex hoc iure ff. de iuſt. & iur. tñ ſaluat Fortu. in l. legitima in xxij. colũ. ff. de pact. de quo vide Deci. in l. penul. ver. prima concluſio eſt. C. de pac.]

* ¶ Immo verba illa, lege naturali, proprie accipienda ſunt. eſt. n. furtum natura turpe. l. probra. de verb. ſignifi. ſiquidem qui furtum committit, tria illa iuris præcepta violat, quo quid magis iuri & iuſtitiæ contrarium fingi poteſt? nec mouet, quod & l. quoque diuina, & ciuili prohibeatur. hoc. n. non tollit, quin natura ꝓhibitum ſit: de quo doctiſſime diſputat Ant. Aug. lib. iiij. emend. c. iiij.]

di gratia, vel[a] ipſius rei, vel etiam vſus[b] eius, poſſeſſionisve:[c] quod lege[d] naturali †prohibitum eſt admittere. Furtum autem †vel a furuo: ideſt, nigro dictum ē, ꝙ[e] clã & obſcure †fiat, & plerũq; nocte: vel a fraude: uel a ferendo, ideſt auferendo:[f] vel a Græco[g] ſermone, quo fures appellantur φῶρες. Imo & Græci, † ἀπὸ τοῦ φέρειν φῶρας dixerunt

¶ **Hic ponuntur duo gñа furtorũ. Et fur dr̃ manifeſtus, q̃ cũ furto inuẽtus eſt, vel in loco priuato, vel publico, añq̃ ꝑueniat ad locũ deſtinatũ ꝓ reditu. & ex hoc facile cognoſcit̃ fur nõ manifeſtus. Are.**

¶ Furtorũ autem duo ſunt genera: manifeſtũ, & † nec manifeſtum. Nam cõceptũ, & oblatũ, ſpẽs[h] potius actionis ſunt furto cohęrentes, q̃ gñe furtorum, ſicut inferius

e ¶ Quod. i. quia.

f ¶ Auferendo. Quia fur aufert.

g ¶ A græco. phor græce, dicitur fur latine: & phores. i. fures, & epautophoro. i. manifeſtus fur. ſ qui cum re deprehenditur: & eſt indeclinabile. Nam apud Græcos aduerbium eſt.

¶ Furtorum autem. Caſus in § diuidente & declarante furtorum ſpecies ſeu genera, & corrigente & ſeu magis exponéte ius iam abrogatum, non eſt figurandus niſi literaliter. & nõ. ſatis colliguntur ex ſummario.]

h ¶ Species. i. caſus.

Marginal notes (left): † Sic iuſtinus. Nul. lũ crimẽ apud ſcythas, furto grauius q iure naturali tm̃ vtebãtur. † Vide in hõc locũ Au Gell. lib. j cap. xviij. † al. fit † al. ab eo qd eã ferre, φῶρας ai ſecuint.

Marginal notes (right): SYL. † Hoc ex verbis. l. xij. tabu. ſumptũ eſt. olim n nec pro non dicebant, vt annotauit Bud. in l. nec manifeſtu. ff eo. Expoſitio græci. TAS

Appar.

apparebit [a]Manifestus fur est, qué græci † ἀυτόφωρον appellât: nec solũ is, q in ipso furto deprehẽdit, † sed &ẽt is, q ĩ eo loco dep̃hedit. quo † furtũ fit: veluti q in domo furtum fecit, & nondũ egressus ianuá deprehẽsus fuerit: & qui in olivueto, oliuarum: aut in vineto, vuarũ furtũ fecit, quádiu in eo olivueto aut vineto dep̃hensus fuerit. Imo vlterius furtũ manifestũ est extédédum, quádiu eá ré fur tenés visus vel deprehẽsus fuerit, siue in publico, siue in priuato, vel a dño, vel ab alio, [b]antequam eo peruenerit, quo deferre vel deponere [c]destinasset. Sed si ptulit quo destinauit, tametsi dep̃hendat̃ cũ re furtiua, nõ ẽ manifestus fur. Nec [d]manifestũ furtũ qd sit, ex iis q̃ diximus, intelligit̃. ná qd manifestum non est, id. s. nec manifestum est.

Actiones furti cõcepti, & furti oblati, & furti ꝓhibiti, & furti nõ exhibiti recesserunt ab vsu. Et qui scienter rem furto subtractá recipit & occultat, tenetur furti non manifesti. Ang. Are.

¶ Cõceptũ † furtũ dr̃, cũ apud aliqué testib[9] [e]p̃ntibus furtiua res q̃sita & inuẽta sit. ná in eũ ꝓpria actio constituta est, quamuis fur non sit, quæ appellatur concepti.

¶ Oblatũ furtũ dr̃, cum res furtiua ab aliquo tibi oblata sit, eaq; apud te cõcepta sit, vtiq; si ea méte tibi data fuerit, vt apud te poti[9], q̃ apud eũ, qui † dedit, cõciperet̃. ná tibi, apud qué concepta sit, ꝓpria aduersus eũ, qui obtulit, quamuis fur nõ sit, cõstituta est actio, q̃ appellatur oblati.

¶ Est &ẽt prohibiti

a ¶ Apparebit. vt. j. eo. §. conceptum. & §. oblatum.

b ¶ Ab alio. Per hoc vr̃ infringi r̃la, p libera p̃sonã nihil acq̃ri, vt C. p quas p̃s. no. acq. l. j. qd falsum est, qa magis ex delicto suo ꝓprio, q̃ alteri[9] facto hoc euenit, vt ff. de vi. fur. l. si qs sufoni. §. fi. & ff. qd vi aut clá l. ꝓhibere. Et sunt hæc vera nisi in casu s. cũ se occultauit ille, cui fiebat. Nam licet fur visus fuerit, tñ est fur non manifestus, vt ff. de fur. l. si quis in seruitute. §. cæterum.

* ¶ Nanque solus visus non sufficit, vt qs cẽseat̃ esse fur manifestus: Bartol. in l. si vendidero. §. cum captor ff. eo.]

c ¶ Deponere destinasset. Inũn (fm H.) vt si vltra mõtes pferre destinasset, tñ si dep̃hendat̃ añ, erit fur manifestus.

¶ Dic tñ, ꝙ in seq. casu. qñ s. pertulit iá licet non dicat̃. manifest[9] fur, est tñ fur, & furti actione tenet̃. qd tñ ñ procederet in honesta persona, vt declarat. Dec. in l. qui accusare in ij. col C. de eden.

d Nec manifestũ. s. qa cõtrariorũ eadé disciplina, vt s̃. de iis qui sui vel alie. iur. sunt. §. j. & facit ad hunc. §. ff. eod. l. ij. iij. iiij. v. vj. vij. & viij.

c ¶ Conceptũ. Testibus p̃ntibus. Nota. ꝙ magis dr̃ notus ille, q p̃sentibus testib in delicto deprehendit̃. facit. l. hr̃des palam in prin. ff. de testa. Ang.

Caius aũt li. ij. Insti. c. vlt. scribit, ꝙ conceptum furtum dicitur cum res furtiua alicui ita à fure datur, vt apud ipsum furé inueniri nõ possit.]

t ¶ Constituta est. s. olim.

** Adde, ꝙ si qs sit hõ bonæ cõditionis & famę, tollit̃ suspicio furti, licet res furtiua apud eũ inueniat̃, vt no. Salyc. in l. ij col. pen. de quæst. qué refert & sequit̃ Dec. in l. qui accusare. nu. 7. C. de eden.]

* ¶ Adde, ꝙ olim res furtiua quærebat̃ ĩ domo aliena p lancem & licium. q n domum alienã furtum quæsiturus

Libera p̃sona alii non acq̃rit.

† alias ἀυτόφωρον, quasi dicas in ipso furto. Al. li. ij. Præter. ti tu. de furtis, legit. κλέπτην φανερόν.

† Vide ad hũc locũ A. Gel. li. xj. c. xviij

† als furtum factũ sit.

SYL.

Disciplina eadem est cõtrariorum.

Ista gl. nõ est Accur.

† Vide ad hũc. § A. Gel. li. xj. c. xviij. & Alex. li. v. Parer. ca. viij.

† alias de cerni.

turus, ītrabat licio se cingebat, lanceq; ante oculos tenebat, pp matrum fam. aut virginū pñtiā: cuius rei Fest. Pompo. auctor est. Licio aūt cingebant ad indicandū nō id ꝓpria auctoritate facere, sed magistratuū iussu. nā q magistratibus præministrabāt, licio trāsuerso cincti erant, Au. Gel. lib. xij. c. iij.]

a Non fiat. Imo fit, vt ff. de ser. fugi. l. j. §. hoc autē. Sed illud est spāle i pſona serui.

SYL. Hęc ẏa cessantibus indicijs; nā his cōcurrētibus fit ſm Bart. in l. requirēdi. C. de ser. fug.]

b Ex consequētia. Hęc ñ est semp bona cōsequētia vt sublata solēnitate iō id tollat, quod cum solennitate fit, vt ī. de uer. ob. § sed hæc, & C. de formu. & pe. ac. sub l. j. & ij. Accur.

c Pœna manifesti. q est de iure pictorio, vt j. de perpe. & tem. ac. §. j.

SYL. * Add ſm Iasō §. sed iste. col. xxij. de act. q iste pęnæ nō debent i foro ɔscię.]

** Adde, q ex l. xij. tab. fur manifest⁹ addicebat i seruitutē ei, cui furtū fecisset, A. Gel. li. xx. c. j. Quinimo & ex eadē l. eū occidere ius erat. Hui⁹ l. ẏba. iia refert P. Manuti⁹ lib. de leg. Si qs nocte furtū faxit, & im aliquis occisit, iure cæsus esto. Fur manifesto furto præhensus interdiu, si se telo defenderit, & im aliquis occisit, iure cæ⁹ esto. Macrob aūt tātum, li. j. c. iiij. aſr refert verba primi vers. nē pe, Si nox furtū factū sit & c. & exponit nox pro noctu.

d Ex serui. Hoc ū casu seruus pro noxa dari poterit, vt j. de noxa. act. in prin.

e Nec manifesti. s. q descēdit ex le. xij. tab. vt j. de nox. §. sunt aūt. Sed quari minor pęna iure l. xij. tab. īponit q p prorē? Rñ. Quia mai⁹ delictū ē, vt j. ti., pxi. in pri. ptereā tpe legis. xij. tab. paupiores erāt hoīes, vñ minores pœnę imponebātur, vt j. de iniur. §. pœna.

Prætor plus punit quam lex xij. tabu.

* Legē hāc xij. tab. existimo ē Solonis lege accepiā, qua, vt Gel. testat, dupli pœna furtū vidicandū existimauit. sūt. n. & alia ñ pauca ex eiusdē legi. sumpta, l. vlt. fi. reg. l. vlt. de colle l. ij. §. exactis. de orig. iu. §. sed ius. & §. & nō inelegāter. ī. de iure nat.]

f Dupli. nisi in casu, vt C. de ser. fu. l. mancipia.

furti actio aduers⁹ eū, q furtū qrere te stibus pñtibus volētem prohibuerit.

¶ Prætérea pœna cōstituit edicto prętoris p actionē furti non exhibiti, aduersus eū, q furtiuā rē apud se qsitā & īuentā nō exhibuit.

¶ Sed hæ actiones s cōcepti, & oblati, & furti prohibiti, necnō furti nō exhibiti, in desuetudinē abierūt. Cū. n. requisitio rei furtiuæ hodie ſm veterē obseruationē non fiat,[a] merito ex cōsequētia[b] ēt pſatæ actiones ab vsu cōi recesserunt: cū manifestū sit, † q oēs, q sciētes rem furtiuā susceperint & celauerint, furti nec manifesti obnoxij sunt.

¶ Pœna[c] manifesti furti quadrupli est, tā ex serui[d] q ex liberi persona: nec manifesti,[e] dupli.[f] †

† l. cos. C. d fur.

† Quā variæ pęnæ olim statutæ fuerint infures, lege A. Gel. li. xj c. 18.

¶ Contrectatio rei alienæ inuito dño furti actionem parit. Ang. Aret.

¶ Furtū aūt fit, nō solum cū qs intercipiēdi cā rē alienā amouet, sed generā

Rōnē diuersitatis pęnę iter furtū manifestū, & nec manifestū, posuit gl. j. d. act. §. ex maleficiis. verū. quadrupli.

¶ Furtū aūt fit. Casus ita figurari pōt i ij. pte: (prima. n. clara ē, q a ex ẏbis diffinitiōis decidebat) videbat, q cōtrectans iuito dño, dato q nesciret id heri iuito dño, vel crederet cōtrariū, oīno deberet fur ti tēneri: rō est, q a cū actio ipsa oriat ex re, ñ aūt ex voluntate & ɔsēsu, vt dcñ ē, nō vr attēdēdū nisi qd est i veritate, nō aūt qd' sit ī opinione, aut credulitate ɔtrectātis. ass. n. eēi apta uia fraudib⁹, sp n. posset furās dicere se credidisse dñm vo luisse, pserim cū ẏ ba diffinitiōis videātur verificari. Cōtrariū dr, q a imò ver ba diffinitionis non conueniunt pp illud verbū, fraudulosa. necesse est autem q ex probabilibus causis credat, vt de-

clarat glo. in versi. permissurum.

a ¶ Inuito dño. Et qñq; volente, vt j. eo. §. vnde illud. Accur.

* ¶ Inuitũ hic accipere debemus nõ cõsentientẽ expresse. l. quas. §. vetare. & l. pe. ff. eo. tit.]

vt idẽ sit & si id ĩtelligere deberẽt, fm Aul. Gel. lib. xj c. vlt. ad fi.]

e ¶ Permissurũ. Quid si hoc credidit. i. dñm pmissurũ, sed stulte credebat Rñ. furti nõ tenet, cũ non fiat furtum absq; affectu, vt hic subijcit, & s. de vsuc. §. itẽ si is. & facit. ff. de fur. l. iter oẽs. §. recte. sed actione ex eo contractu, vt cõmodati, vl' sibi bñ tenet, vt ff eo. l. qui re sibi cõmodata. sed sec° si stulte opinor te pmissurũ rẽ tuam accipere, vt ff. de fur. q. vas. §. vetare.

** ¶ Qd hr ĩ text. depositariũ vtẽtem re deposita furtũ cõmittere, fallit in pecunia deposita ĩ numerato, & si signata, qa tũc transfert dñiũ & possessio, & intelligit data licẽtia depositario illa vtẽdi, isq; tenet ad tãtũdẽ in gñe vt est text. i l. Lucius Titius Sẽpronio. & ibi not. Paul. de Ca. iuncta l. die. §. fin. ff. depo. gl. in §. in bonæ fidei ver. depositi. j. de actio. tradit Negus. in trac. de pign. in ij. part. iij. mem. v. part. num. xiij. & ĩ iij. pt. n. viij.]

† Ad oĩa infra scripta exempla vide Aul. Gel. lib. vij. c. 17.

liter cũ quis alienã rẽ inuito [a] dño contrectat. † Itaq; siue creditor pignore, siue is, apud quẽ res deposita ẽ, ea re vtatur: siue is, q rẽ vtẽdã accepit, in aliũ vsum eã trãsferat q̃ cuius grã ei data ẽ, furtũ cõmittit: veluti si qs argẽtũ vtẽdũ acceperit, quasi amicos ad cœnã inuitaturus, & id peregre secũ tulerit: aut si qs equũ gestã di [b] cã cõmodatum sibi, lõgius aliquò duxerit: quod veteres scripserunt † de eo, qui in aciẽ equũ perduxisset.[c]

** †Vide A. Gel. li. v. c. xvij. & Vale. Maxi. li. viij. c. ij.

¶ Contrectans rẽ, quã cõtrectare credit pbabilr dñi voluntate, furti non tenetur. Are.

¶ Placuit tñ eos, q̃ rebus commodatis aliter vterentur, q̃ vtẽdas acceperint, ita furtum cõmittere, si se intelligant [d] id ĩuito dño facere eũq;, si intellexisset nõ permissurũ: atsi permissurum [e] credant, extra crimen videri: optima sanè distinctiõe: qa furtũ sine affectu furãdi nõ cõmittitur.[f]

¶ Contrectãs rem domini voluntate, licet credat dñm inuitum, furti non tenetur, nisi in vno casu, scilicet in corrumpẽte seruũ aliẽ

¶ Declarat hoc versũ, qñ ab initio habuit dñi volũtate, als est pũsumptio iuris cõtra furẽ: & nisi doceat qualr iur credidit, tenetur furti. & ita als cõsului & obtinui.]

SYL.

* ¶ An & qñ stetur assertioni alicuius in dependentibus ab eius animo, vide Ang. in §. sed istæ. j. de actio.

b ¶ Gestandi causa. Idest ducendi.

ADDIT. Nõ cõtra illos, qui accipiunt in cõmodatũ equũ vsq; ad villã, & postea ducũt eum Bononiam: tunc furtũ committunt. Ang.

c ¶ Perduxisset, Idẽ est & si alij commodauit. species enim furti est de alieno largiri, vt ff. eo. si pignore. §. j.

Furtum facit qui de alieno largitur. Maleficia volũtate distiguũtur.

d ¶ Placuit. Intelligãt. Et est rõ, qa volũtas distinguit maleficia, vt ff. eo. q in iuriæ. in fi. j. rñ. & facit. C. ad l. corn. de sica. l. j. & ff. si cert. pe. l. qđ te. patet in c. cũ voluntate. extra de senten excom.

SYL. * ¶ Qđ ait, intelligãt, ita accipiendũ est,

f ¶ Non cõmittitur. Nisi in duob. casibus, vt dixi s. §. j. †

† in gl. in SYL. ver. fraudulosa.

¶ Sed & si credat. Casus ponitur in tex. & ratio suæ decisionis ponitur ibi, tñ consilium corruptoris. vbi rñdetur rõni dubitandi assignat & aliam rõnem ibi, ne ex hmõi impunitate. Not. summarium. Item q consilium tendens ad perniciem alterius punitur. Item no q hic punitur affectus: quanuis non sequatur effectus.]

num. Angel.

¶ Sed & si credat aliqs inuito dño se rē cōmodatam sibi cōtrectare, dño aūt volēte id fiat: dr furtum non fieri.[a]

¶ Vnde illud quæsitū est, cum Titius seruum Mæuij solicitauerit, vt quasdā res dño [b] surriperet & ad eum [c] perferret: & seruus id ad Mæuium ptulerit:[d] Mæui' aūt, dū vult Titium in ipso delicto deprehēdere, pmiserit seruo quasdam res ad eum perferre: vtrum furti; an serui corrupti iudicio teneaturTitius, an neutro. Et cū nobis super hac dubitatione suggestū est, & antiquorum prudentiū sup hoc altercationes pspeximus, qbusdā neq; furti, neq; serui corrupti actionē præstantibus, quibusdā furti tantum modo: nos hmōi calliditati obuiā eūtes per nostram decisionē [e] sancimus, † non solum furti actionē,[f] sed & serui corrupti contra eum dari. Licet [g] n. is seruus deterior à solicitatore minime factus † sit, & iō nō cōcurrant regulæ,[h] quę serui corrupti actionem introducunt: tamen consilium corruptoris ad perniciem [i] probitatis serui introductum est, vt sit ei pœnalis actio īposita, tanq̄ si re ipsa fuisset seruus corruptus: ne ex hmōi impunitate [k] & in aliū seruum, q facile posset corrumpi, tale facinus à qbusdam [l] perpetretur.

a ¶ Fieri. vt furti actio nascatur: furtū tñ fit, s̄m quosdam. Sed certe imo nec furtum fit, vt ff. eo. l. inter oēs. §. pen.
b ¶ Dominio. s. Mæuio. Accur.
d ¶ Et ad eum. Scilicet Titium.
d ¶ Pertulerit. i. dño hoc renunciauerit, vt C. d furtis. l. siqs seruo alieno.
e ¶ Decisioné vt C. de furt. & ser. corrup. l. si quis seruo alieno.
f ¶ Furti actionem. Speciale ē quod hic dicitur: *Furtū nō fit volēti.* aliàs non fit furtum volēti, vt supra pxi. §. & ff. de donation. inter uirum & vxor. l. de eo. in fi. q̄ est contra. Sed vr̄ q nec hoc casu debeat eē spāle, vt C. d ser. fug. l. qcunq;. §. fina. Sed ibi incœpit malitia a dño, hic autem ab ipso corrumpéte.
g ¶ Licet. Id est quanuis.
h ¶ Regulæ. Quas regulas habemus. ff. de ser. corrupto. l. j. ī prin. & per totum tit.
i ¶ Perniciem. i. destructionem.
K ¶ Impunitate. sic. j. tit. j. §. quia tamē. ibi, sed nedum talia. Accur. flor.
l ¶ Quibusdam. Item & vt vnius pœna sit metus multorum, vt C. ad legem Iuliam repetundarum. l. prima. Et nota *Pœna vnius est metus multorū.*

in hoc. §. puniri affectum, & si non sequatur effectus. sic. C. de episcopis & clericis. l. si quis non dicam. & C. de ijs qui ad eccle. confu. l. præsenti. Argument. contra. ff. de pœnis. l. cogitationis. Sed certe hæc cogitatio iam deuenerat ad aliquē actum: vnde non erat nuda. Accur. floren. *Affect' punit,' & si nō sequatur effectus.*

*¶ Adde, q quibus casibus punitur affectus sine effectu, non eadem pœna punitur, sed leniore, vt late Thom. Grāmatic. in decisione. ij. & lxxiiij.]

S Y L. †Quidam tēi filiofa vxore, viro, vel monacho corruptis an hēat locū pœna [illegible] § dic vt p Ang. hic, tals est.

ADDITIO.

Tu dic circa istam materiam, q aut quis non cogitat delinquere, nec agit, nec perficit: & regulariter non tenetur. fallit in casu. l. quisquis C. ad legem Iuliam maiestatis, & l. secunda, C. de liber. & eodem liber. Aut cogitat tantum: & iure poli punitur, non fori. Aut cogitat & agit, sed non perficit: & tunc ciuilis actio non datur, nisi delictum de facili transeat in exemplum, vt hic. In criminali autem distingue, quia pro delicto accessorio (puta quia fregit ostium vel fenestras) punitur, non pro prin-

 cipali,

cipali, nisi processerit ad actum proximum ipsi delicto, qđ ex facti impedimento non perfecerit. Aut egit,& perfecit,sed non cogitauit: & tunc siue cul pa id euenerit,siue casu, semper tenet: dũmodo culpa præcesserit casum: mitiꝰ tamen punitur quatenus ex leuiori culpa fuit obnoxius.Quando autem agit, cogitat,& perficit, el atum est ipsum fore puniendũ, nec est locus pœnitentiæ.

¶ In filijs in ptãte potest ẽt furtum cõmitti. Aret.

Interdũ ẽt liberorũ hoĩum furtũ fit: veluti si quis liberorũ nřorum, q in ptãte nřa sunt, surreptus fuerit.

¶ Debitor,q surripit rẽ pignoratã creditori, furti tenetur. Areti.

Aliquando aũt etiam suæ rei furtum quis committit: veluti si debitor rem, quã creditori pignoris causa dedit, subtraxerit.[b]

l.qui ea mente.ff.eod.fallit in l.ij.ff. de crim stel.Are.

S Y L. ¶ Interdum etiam &c. Casus. Ratio dubitandi erat,quia liber homo,quamuis sit in potestate patris,non tamen est in dominio patris: ideoque non potest dici contrectatio rei alienæ,quia non est res aliena: item nec inuito domino, cũ non sit dominus: & ideo vbi non verificantur verba diffinitionis, ibi nec diffinitum.l.j.ff.de dolo.sed contrarium dicitur,ꝙ quamuis non habeat dominiũ verũ, tñ ad ipsum recuperandum proditæ sunt actiones, ac si esset in dominio ipsius.l.j.§.j.ff.de rei uendi.Ideo nĩ mirum si datur furti etiam.

a ¶ Furtum fit. Non ratione dfiij, sed maleficij.Et ideo ex hoc maleficio non ciuiliter,sed criminaliter agitur. Nam cum sit liberum corpus, non recipit æstimationem,vt j.de obli.quæ ex quasi delicto.§.j.ver.ob hominem. criminaliter autem extra ordinem agetur, vt ff. eo.l.si & de priua.deli.l.fi.

Corpꝰ liberũ est inæstimabile.

S Y L. ¶ Hæc gl.reprobatur, quia loquit̃ contra hunc tex.qui dicit,furtum fit. vnde die vt in figuratione casus.]

¶ Mater verò non agit. sed & pẽ non agit cõdictione furtiua,eum ipsa ad possessionem vel proprietatem competat: quorum neutrum in filio hẽt locum vt ff.e.l.eum qui.§.si filius. & l.mater. in prin.& §.liberarum.& ff. de acquit.

Cõdõ fur tiua ad possessionẽ vel proprietatẽ cõpetit.

post.l.eum hæredes.§.fi.& ff.de rei vend. l.j.§.per hanc.

ADDITIO. Istã glo.reprobant doc. qa immo similiter agitur, & duplicantur operæ vel dãna,q pater sustinuit, qui licet non proprie, largo tñ modo habet in filium dominiũ & possessionem:qđ patet, qa habet rei vend. de iure Romano, vt l. j. §. j. ff. de rei vend.

S Y L. ¶ Aliqñ aũt. Casus. Ratio dubitandi erat verbum,alienæ, positum in diffinitione.Item potest colligi ex text. in l.si socius.ff.de fur.cõtrariũ dr: & est ratio qa cũ creditor excepto vsu pignus possideat.l.serui noie.& ibi Bar. ff. de vsucap. ergo debitor subtrahẽdo furtum cõmittit,tum respectu possessionis, vt s.eo.§.j. tum respectu iuris & cautiõis, quã hẽt creditor in incumbẽdo pignori,qa sua interest.l.itaq;. §. j. ff.eod. & hęc actio dat̃ ei,cuius interest.l. manifestissimi.in prin cum ibi no.C.eo.]

b ¶ Subtraxerit.Sed hęc res nõ efficitur furtiua,vt ff.de vsuca.sequit̃.§.si rem.& ff.pro empt.si rem.Vnde die, ꝙ qñque est res furtiua,& fit furtum,& nascitur actio furti, vt ferè in toto hoc titu.& ff. eo.& C. eod. Interdum nullum eorum est:vt si re mea vtar, Interdum furtum fit,& res furtiua, sed actio furti non nascitur,vt j.eo.§.ij qui.Interdum furtum fit, & actio nascitur, † licet non sit res furtiua,vt hic dicitur.

Fur,furti ua res & cõdõ fur ti qñq; separant. † facit §. furti aut infra eo.

¶ Similiter est gl.in l.sequitur.§.si rem. ff.de vsucap.

* ¶ Idẽ erit, & si vna aliqua res ex pluribus pignori datis surripiatur, licet in ijs, quæ relicta sunt, saluum sit creditum:quia nõ pignus,sed delictum perpetratum attenditur.l.eum.§.Papinianus.ff eo.fortius,furtum fit,etiam si loco pignoris subtracti aliud supponatur.l.cum æs.eo.titu.]

Inter-

¶ Interdum furti. Casus figuratio clara est,& rõ ẽt decidendi, cum tota pendeat ex animo, voluntate, & affectu furandi. Cætera dic vt per Ang. hic.]

a ¶ Interdũ. Furti tenetur. Nõ manifesti, licet ẽt deprehendatur, vt ff. eod. l. is qui.

b ¶ Alius. Facit ad hoc. ff. ad legẽ aqui. si seruus seruum. §. si qs de manu mihi. & ff. eo. l. furti. §. pe. & l. qui seruo.

c ¶ Per lasciuiam, i. stultitiam.

*¶ Lasciuia quid sit, declarat eleganter Budæ. in annot. ad Pãde. l. ex conducto. §. sed & si labes. de loc.& cõdu.]

d ¶ In factũ i. vtilis legis Aqliæ, si corpora læsa sint alioquin sub sidiaria, vt j. ad legẽ aqui. §. fi. & § pen.

e ¶ At vbi. Aduersatur pro xi. dicto, vbi dixit dari in factum.

† al. nõ ẽ quoque. † De materia hu-ius §. vid in c. q. cũ SYL. furt. iun-cta gl. ex tra d fur.

Nõ solũ principalis furtũ ꝯmittit, sed ẽt opem pstans furti tenet. Et q p lasciuiã, non ut fur tũ fiat, furto pstat opẽ, non obligatur furti. Are.

¶ Interdũ † quoq; † furti tenet[a] qui ip se furtum nõ fecit: qualis est is, cuius ope & consilio furtum factum est. In quo numero est q tibi numos excussit, vt alius eos raperet: aut tibi obstiterit, ut alius [b]rẽ tuã exciperet: aut oues tuas vel boues fugauerit, vt alius eas acciperet. Et hoc veteres scripserũt d eo, qui pãno rubro fugauit armẽtũ. Sed si quid eorũ per lasciuiã,[c] & nõ data ope ra, vt furtũ admittere t factũ est, in factũ [d] actio dari dẽt. At vbi [e] ope Mæuij Titius furtũ fecerit, ambo furti tenent. Ope † & cõsilio eius quoq; furtũ admitti vr, qui scalas forte fenestris supponit, [f] aut ipsas fenestras vl ostiũ effringit, vt alius furtum faceret: quive ferramenta ad effringẽdũ, aut scalas, vt fenestris supponerẽt, cõmodauerit, sciẽs cuius rei gra cõmodauerit. Certe qui nullã opẽ ad furtũ faciendũ adhibuit, sed tm cõsilium dedit, atq; hortat[*] est ad furtũ faciẽdum, non tenetur [g] furti.

¶ Consilium accipitur duobus modis, hoc. §. vno, pro animo,& dolosa adiuuãtis intentione, vt ibi ope & consilio. &c. iuncto ver. sciens cuius rei &c. altero modo accipitur pro suasione, & ita accipitur in ver. certe.]

g ¶ Non tenetur furti. Cũ alias esset facturus furtũ etiam sine cõ silio huius: alias. i. si non erat alias facturus, tenetur vterque, ff. de furt. qui seruo. & de verb. signif. l. sępe. (i) A liud vr in actione serui corrupti, vbi tenet ẽt si als esset facturus. nec enim oportet laudãdo augeri malitiã, vt j. ad l. aql. §. cæterũ. & j. de actio. §. in quadruplum & ff. de seruo corrup. l. j. §. persuadere. Sed quæ est rõ? Respon. quia hic agit de delicto secuto post persuasionem, non autẽ ex ipsa persuasione: & ideo distinguit an erat als facturus vel non: sed in alijs casibus ex ipsa persuasione agitur, quicquid postea sequat, vt s. e. § vñ illud. dũmodo nõ ex interuallo nimio sequat, † vt ff. de ser. corr. l. in hoc & l Neratius. Itẽ est contra j. de iniur. §. non solum. Sed ibi non erat alias facturus & fecit.

† Cõcor. cũ hoc §. ca. si culpa. ibi & gl. super ver. tuli-ti. extra de iniur. & dãda.

f ¶ Supponit. Not hic dari consilium solo facto: alias dicitur consilium hominis intentio vel propositum, vt ff. e. si quid fur. §. j. Item dicitur consilium qd alij dat bonũ vel malũ, vt ff. eod. in furti. §. pe. † si. Itẽ cõsiliũ dr, qd capit a multis, vt C. de leg. & cõsti. l. humanũ.

Cõsilium sumitur multipl.

SYL. *¶ An & quando quis teneatur ex consilio, & quis dicatur consilium præstare, tradit late Decius in l. consilij. ff. de regulis iuris.

*¶ Circa istã gloss. vidẽdus est Alex. in l. nõ solum. §. Proculus. ff. de iniur. & facit ad q. vtrũ si mãda tũ sit alicui, vt com-

† Hoc dictũ gl. ap pbat Decius in l. pacta nouissima. nu. x. C. de pac.

committat homicidium, deinde ex in teruallo homicidiũ fiat, censeat̃ factum vigore dicti mãdati, de qua tractat Inno. in c. ad audientiã. de homic. & tãgit Deci. in l. pacta. nu. x de pac. quõ autem cognosci pos- sit, q̃ al's factu rus nõ fuisset docet. Ang. in l. j. ff. de eo p quẽ fac. erit. & Alexã. vbi supra]

* ¶ Adde, q̃ q cõsuluerit ad furtũ faciendũ, furti tenetur, nisi ipse ostdat, ẽt sine ipsius suasione furem idẽ fuisse facturũ. nã tũc leuiore pœna arbitrio iudicis cõi sñia afficiet̃, Ang. l. in furti. §. ope. ff. e. ti. c. sicut dignũ. §. qui verò. extra de homi.]

ADDIT. (i) Dic vt p Bar. in l. non solũ. §. si ex mãdato. ff. de iniur. aduertas tamen q̃ isto casu cõcedendum est, q̃ tenetur de dolo vt l. q̃ si cũ scires. ff. de dolo. Angelus.

vt §. seq. quia effectualiter ageret cõtra se. Hinc est, quòd si filius habet peculiũ vt dr̃ in glo filius tenetur, quia potest interesse habere actionem. Not. collige vt per Angel.]

¶ Fili⁹ & suus surripiendo patri vel dño furtum cõmittunt, & res efficitur furtiua, licet actio furti nõ nascatur: qui tñ opem vel cõsilium dederit, tenetur furti. Aret.

Ij, qui in parẽtũ vel dñorum ptãte sunt, si rem eis surripiũt, furtum quidẽ faciunt, & res in furtiuã cãm cadit, (nec ob id [a] ab vllo vsucapi põt, anteq̃ in domini potestatem reuertatur) sed furti actio nõ nasci tur: [b] qa nec ex alia vlla causa potest inter eos actio nasci. Si verò ope & consilio alterius furtũ factũ fuerit, qa vtiq; furtum committit̃, cõueniẽter ille furti tenet̃: qa verũ est ope & consilio eius furtum factum eẽ.

¶ Actio furti cõpetit illi, cui⁹ interest furtum factum nõ esse. Ang.

Furti autẽ actio ei competit, cui⁹ interest [c] rem saluam esse, licet dñs nõ sit. Itaque nec dño aliter competit, q̃ si eius intersit rẽ non perire. Vnde constat creditorem de pignore † surrepto furti actione agere posse, etiam si idoneum debitorẽ habeat: q̃a expedit ei pignori † potius incumbere, q̃ in personam agere: adeo quidem, vt quãuis ipse debitor eam rẽ surripuerit, nihilominus creditori

a ¶ Nec ob id. Qd verũ ẽ s. rẽ furtiuam nõ posse vsucapi, nisi fuerit lis æstimata, vel dñs vẽdiderit furi, † vt ff. eodẽ. l. quannis. Accur.

b ¶ Nõ nascitur. Nisi sit filius habẽs castrẽse peculiũ vel quasi castrense: vbi filius tenet̃ patri, & pr̃ filio. Idẽ de vxore, qd hic de filio dr̃, vt ff. e. l. si quis vxori. ĩ princ. & §. j. ¶ Hoc declara nisi furtũ sit graue, qa filij pñt puniri de furto: qd dr̃ ẽm qualitatẽ psonarũ arbitrio iudicis. l. respiciendum. §. furta. ff. de pœnis. & ibi doc.

c ¶ Furti autem. Cuius interest ẽt modice vt. j. tit. j. §. final. & ff. vi bo. rap l. ij. §. & gñalr̃. Item oportet, q̃ intersit ex iusta cã & probabili. † nam si est malæ fidei possessor, vel hui⁹ rei fur furti non aget, vt ff. e. l. itaq;. circa prin. & l. eum qui emit. §. is autẽ. † sed si bonum initium habuerit, vt quia sibi cõmodaui vel locaui, habet actionẽ furti. & hic est casus, in quo fur furti agere põt, vt ff. eod. qui vas. §. si ego tibi.

† Idẽ si reddeat ĩ cãt pcipitẽ; de quo dt vt p An. ĩ § aliqñ supra eo.

† Aliud si res debitoris sub tracta nõ esset obligata creditori. l. ĩ terdũ. ff. eod.

† Cõtor. l. pl⁹ cautionis de regu. iur.

Furti agit cuius interest.

† l. is cuius ff. eo.

† adde l. q. ff. § j eo ti Fur furti quãq; agit.

SYL. ¶ Si quis. Casus figuratio literalis sit. dubitandi enim ratio erat, quia contrectabatur res aliena ĩuito dño, ideo furtum, vt hic dicitur: & vbi furtum, videbatur esse debere actio furti: sicuti vbi est obligatio, est actio. contrarium dicit & rõ est non infamia oriens ex actione furti, vt aliqui dicunt: sed quia non interest patris vel dñi habere actionem,

Com-

a ¶ Competat. contra debitorem qui surripuit.
b ¶ Actio furti. Res tamé nõ fit furtiua vt dixi s.eo §.aliquando.
c ¶ Item si fullo. Fullo & sarcinator qui sint, dic vt.s. mand.§.fi.
d ¶ Cõstituta.

dem hoc constitutum vr, ne cõpellatur dñs ex vno iudicio duo facere, vt videlicet contra fullonem ex locato agat, & quanto minus consequet, aduersus furé condicat. id.n.ei damnosum esset.]

ADDITIO. Supple in pecunia numerata: als át nõ eét locatio, vt l.j.§. siqs seruũ.ff.depo.
e ¶ Sed & bonę. facit ff.eo. l.itaq;.
† Ex l.i-a que fullo & l.tullo ff eo.
* ¶ Sec° si malæ fidei, qa nemo de improbitate sua actioné cõseqt, vt dř in d. l. itaq;.]
f ¶ Possint. Imo vř, q̃ sp dñs debeat furé conuenire, vt. ff. locat. & cõdu. l. cũ in plures.§. vestiméta. Sed ibi de actione in ré vel cõdõne furtiua dicit, hic autem de actione furti.
† Et éptã acceperit alioq̃ cõ peteret actio vedi tori con emptori. l eu qui. ff.tit.
g ¶ Idé est. vt furti actio cõpetar dño. & facit ad hunc § ff. de cõd. si ne cã, l. si fullo.
h ¶ Siquidem soluẽdo eẽ nemo intelligit nisi q̃ solidũ poteſt soluere. l. soluendo. de ver. signi. & recte q

competat [a] actio furti.[b]
¶ Ille, qui tenet ex locato in aliqua re, si surripiat, habet furti actioné. Idem i bonæ fidei emptore.h.d. Areti.
¶ † Ité si fullo[c] polienda curandave, aut sarcinator sarcienda vestiméta mercede certa cõstituta [d]accepit, eaq; furto amiserit, ipse furti hét actioné, ñ dñs: qa dñi nihil ĩterest eã rem non perire, cum iudicio locati á fullone aut sarcinatore rem suam persequi possit.
¶ Sed & [e] bonæ fidei emptori surrepta re, quã emerit, † q̃uis dñs nõ sit, omnino cõpetit actio furti, quéadmodũ & creditori.
¶ Fulloni verò & sarcinatori non alr furti actioné cõpetere placuit: q̃ si soluẽdo fuerint, hoc é si dño rei ęstimatio né soluere possint.[f] Ná si soluendo nõ

sint, tunc qa ab eis suũ dñs cõsequi nõ possit, ipsi dño furti cõpetit actio, quia hoc casu ipsius interest ré saluã esse. Idẽ é,[g] & si in parte soluendo fuerit fullo aut sarcinator.
¶ Si res cõmodata fuerit commodatario surrepta, dñs habet electioné, vtrũ velit agere cõtra furem actione furti, an contra cõmodatarium m̃ cõmodati: & vno electo scienter alius liberat, secus si fuerit ignorãs vel dubitans. Areti.
¶ Quæ de fullone & sarcinatore diximus, eadé & ad eũ, cui cõmodata res est, transferenda veteres extimabant. Nam vt ille fullo mercedem accipiendo custodiam præstat, ita is quoque, qui cõmodatũ vtẽdi causa accepit, similiter necesse hét custodiã præstare. Sed nřa prouidentia etiã hoc in nřis

¶ Quæ de fullone. Casus. SYL.
Isfatr potius é figurãdus: tñ p rõne dubitãdi poteſt adduci quod hr in præcedentibus, q̃ creditori & vsufructuario datur actio furti: vnde & commodatario cadẽ ratione videbatur danda. cuius contrarium dř ea ratione, quia cõmodatatius nullum habet ius in re: illi verò habent. & si replicetur, fullo nullum habet ius in re: & tamé ei competit: respondetur, q̃ ideo hic contrarium dicitur, quia commodati contractus fit tantũ gratia cõmodatarij: fullonis auté contractus fit gratia vtriusq;: ideo simplicr ter subuenitur. ita respõdet Bartol. in l. finali. C. de furtis. §. primo. Nota. collige vt hic

per

per Ang. spāliter nota q eligens vnum ius non vr renunciare alteri, qd' ignorat vel de quo dubitat: qd' non est alibi.]
a ¶ Quæ de tullone Decisionibus. vt C. de fur. & ser. corrup. l. fina. §. tales itaq;.
b ¶ Ad alterā vnde actio furti hoc casu non est ambulatoria.
c ¶ Ipsi. s. commodatori.
d ¶ Hāc actionē. Et pœnam exactam dño restituere non cogit: qa vbi periculū, ibi cōmodū. vt C. de furt. l. fi. § sed cum.
e ¶ Peruenit. Agendo cōtra eum actione commodati.
f ¶ Ab eo. s. commodatario.
g ¶ Supposită. s. furem.
h ¶ Ei. s. commodatario.
i ¶ Cum manifestissimū. Bene dico, q eligendo vnā repellit ab altera, si sciens à principio fuit.
* ¶ Facit optimè. l. quod in hærede. in princi. de tri-

On' sentiens habeat lucrum.

decisionibus[a] emēdauit: vt ī volūtate dñi sit, sine cōmodati actionē aduersus eū, q rē cōmodatā accepit, mouere desideret, siue furti aduersus eū, q rē surripuit: & alterutra earū electa, dñm n posse ex pnia ad alterā[b] venire actionē: sed si qdē furē elegerit illū, q rē vtēdā accepit, penit⁹ liberari: sin aūt cōmodator veniat aduersus eū, q rē vtēdā accepit, ipsi[c] qdē nullo mō cōpetere posse aduersus furē furti actionē: eū aūt, q p re cōmodata conuenit, posse aduersus furē furti hre[d] actionē: ita tñ, si dñs sciens rē esse surreptē, ad uersus eū, cui res cōmodata fuerit, pue nit, [e]sin aūt nesciens & dubitās rē eē surreptā, apud eū commodati actionem ī stituerit: postea aūt re cōperta voluerit remittere qdē commodati actionē, ad furti autē actionem puenire: tūc qdē licentia ei cōcedit & aduersus furē venire, obstaculo nullo

ei opponēdo: qm̄ in certus cōstitut⁹ mo uir aduersus eū, q rē vtēdā accepit. cō modati actionē: ni si dño ab eo[f] satisfa ctū fuerit: tunc etenim oīno furem à dño qdē furti actio ne liberari, supposi tū[g] aūt eē ei, [h] q pro re sibi commodata dño satisfecit: cum manifestissimū[i] sit, ēt si ab initio dñs actionē cōmodati in stituerit, ignarus rē eē surreptā, postea aūt hoc ei cognito aduersus furē transierit, oīno liberari eū, qui rē cōmodatā acceperit, quēcūq; causę exitum do min⁹ aduersus furē habuerit: eadem definitione obtinēte, siue in parte, siue ī solidū soluendo sit is, qui rē commodatam acceperit.

Depositarius, qui tenetur de dolo, nō habet furti actionē sed dominus. h. d. Aretinus.

Sed is, apud quē res deposita est, custodiā non prętat: sed tantū in eo obnoxius est, si quid ipse dolo[k] malo fe-

bu. & l. sed si ex parte. §. vlti. ff. quod cū eo.]
¶ Sed is. Casus. non figurat, quia traditur illatio ex. §. furti autem. cuius ratio est, quia si dolo caret, eius non interest, quia tantum de dolo tenetur: si dolū commisit, non dēt ex suo dolo consequi actionē, vt dicitur in l. eum qui. §. is autem. ff. eod.]
K ¶ Dolo. s. quib. mod. re contra obli. §. præterea. & C. depo. l. j. & l. * pe. & l. fi. idem, qd hic, habemus. ff. eo. eum qui. §. is autem.
¶ In summa. Casus figuratio non est necessaria, quia habetur ratio in text. affectus enim est qui furtū facit, vt hic dicitur, & visum est. s. in §. furtū autē. & patet ex diffinitione ibi, fraudulosa. vbi ergo non est dolus aut fraus, non est furtum.

SYL.

SYL.

In

Pı
Mq
Pī

a In summa.l. vt breuiter hunc titul. expediamus.
B Proximus pubertati.a x. anno & dimidio.§.vt.§.diximus de inu. stip. §. furiosus.& facit ad hunc.§.ff. eod.l.impuberé.&. ff.ad illa l. excipitur & ff. de reg.iur. l. pupillum.

* Hæc iterpretatio crebrio re calculo recepta vr, vt scribit Are. in §. pupillus. in ver.pxi. §. de inut. stipu. de quo vide Doci. in d.l. pupillum.]
furti act.
Casus figuratio in declaratione terminorum nō requirit.Not. summarium.]
c Vēdicādo
i dñiū petendo,si extet.
d Condicendo.i.ipsonam agendo cōdóne furtiua, si cōsūpta sit. & facit ad hunc §.ff. de condi. fur.l. si pro fure. §. furti. & l.in condône. &.j. de actio. §. sic itaq; & C. de fur.l. an cillæ.

† Nisi sua interesset rē nō esse furto amissam: veluti si ī re depo-sita culpā pmisisset vel furtū

S Y L. depositio ols ñ qua si mercedē accepisset l ij.§. dicet. ff. vi bo. ra. & ifra ti. j.§.6.

† Et sic et si delictis doli capa citas sup plet etatē vt hic, & in c.si. iōsta glo. super ver. prudētia. extra de despō.impub

Cōdó fur tiua.

cerit. Qua de cā si res ei surrepta fuerit,qa restituēdę ei rei noīe depositi ñ tenet, nec ob id ei intereſt rē saluā eē. furti ageī† ñ pt, sed furti actio domino competit.

Impubes nō tenet furti, nisi fuerit doli capax. Aret.

In sūma scīedū ē,q̄situ eē,anīpubes rē alienā amouēdo furtū faciat. Et placuit,qa furtū ex affectu furādi cōsistit ita demū obligari eo crīe īpuberē,si pximo pubertati sit, & ob id intelligat se delinquere.†

Actio furti ēmere pœnalis: sed condō furtiua & rei vendicatio cōpetūt p rer & rei vēdicatio dat cōtra possessorē, & cōdō furtiua cōtra

** Adde, q re furtiua nō extāte dat cōdō ad illius ęstimationē. l. in re furtiua ff.de condi. furt. Et q hrs furis defuncti tenet ex eius furto solum vsq; ad vires hēditarias,& nō vltra, ēt nullo facto in uētario.ita tenēt cōmunitér doct. vt tradit. Negu.in trac.de pig.in iiij.mem.ij. par.n.cxxiiij,vbi ēt scribit,q bōa delīqn

tis sunt tacite obligata p male ablatis.]

De vi bonorum raptorum.

Viso de furto sequit de rapina, & consequēter. vt potes videre.§.tit j. in prin.
* Verbū rapere, q late pateat, vide. l. Marcellus. vbi Alci. de verb. signi.

Cōtinua tio.

furē & eius hrdem. h.d. Aret.

Furti actio, siue dupli,siue q̄drupli, tm̄ ad pœnæ psecutionē ptinet. Nā ip sius rei psecutionē extrinsec' hēt dñs: quā aut vēdicādo,c aut cōdicēdo,d ptau ferre. Sed rei vēdicatio quidē aduersus possessorē est: siue fur ipse possidet, siue alius qlibet:con dictio autē aduers' furē ipsum † hrdē ve eius, licet non possideat, competit.

De vi bonorum raptorum.

Rapiēs per vim rē alterius tenet fur ti,& ēt actiōe vi bo norū raptorū, quæ dat in quadruplū ī fra annū, postea vero in simplum: & in quadruplo inest simplum.h.d.Are.

Q Vi res. To- tus iste tit. di uiditur in tres partes. Primò q raptor & fur inæqualr puniuntur. Secundò, qñ qs rapit rē suam vel alienā putās eē suā.Tertiò, quid sit subiectum in hac actione, videlicet quid dēt deducere actor.Secunda ibi, Quia tñ. Tertia ibi, Sanè in hac.

Qui res. Casus nō figurat in declaratione terminorū nisi līalr,p sertim stante positura in tex. ibi, Quis .n. magis. & ibi, Ridiculū n. est. sed loco casus aduerte ad ver. quadruplum. quia ibi est si. modica difficultas pp ilīā aduer satiuā, sed extra pœnā,licet in mrīis sit dictio,& loco dictio nis,sed,q vr contrariū importare ei',qd dr in tex.nisi exponat pro &, dictio autē sicut,nō stet exemplicatiue, sed demonstratiue:vt dicamus, quadruplū non est totum pœna, vt est in furto, sed &c. & ita intelligendo erit minor difficultas in tex.

Diuisio

† Al'ud ē in actiōe furti; q̄ ñ

S Y L. dat ieñere hrdē rapris. §. nō aūt.infra de perpe. & temp. actio.

in text. vide tñ text. in .l.j.§. dixerit. de publica.qui vĩ æquiparare, licet glo. ibi intelligat ſm tex. noſtrum.

Raptor qua actione tenea.

a ¶ Alienas. Large accipe,vt etiam ſi ſint cões,idem ſit quo ad ſocij partẽ,vt. ff.de fur.l.ſi ſoci⁹. Accur.

† alias qui vi

Quĩ res alienas rapit, tenet̃ quidẽ ẽt furti:[b] (qs.n. magis alienã rẽ inuito dño cõtrectat, q̃ q vi rapit? [c]iõq; recte dcm̃ ẽ,eũ ĩprobũ furẽ eſſe) ſed tñ ꝓpriã actionẽ eius delicti noĩe Prętor ĩtroduxit, q̃ appellatur Vi bonorũ raptorũ: & eſt ĩtra annũ[d] q̃druplĩ,[e] poſt annũ ſimpli: q̃ actio vtilis[f] ẽ, ẽt ſi quis vnã rẽ, licet minimam, † rapuerit. Quadruplũ autem non totum pœna eſt, † & extra

b ¶ Furti. ſ.nõ manifeſti, ẽt ſi deꝑhendat̃, ſm P. qđ falſum eſt: timo ſi deꝑhendat̃, manifeſtus eſt & in quadruplũ põt cõueniri, vt. ff. de fur. ſi vẽdidero.§. cum raptor. (j) alĩs ſi ñ deꝑhẽdat̃, nõ manifeſti tenetur: qua actione ſi fuerit actum tollit̃ vi bo. rap. niſi ĩ id qđ excedit,vt.ff.eo.l.j.Itẽ in caſu nec manifeſti, nec non manifeſti tenet̃: vt ſi quis ex domo,in qua nemo erat,rapuerit, ſed tantum hac actione vi bo. rap. tenetur ſm P.vt ff.de furt.l.ſiquis ex domo. Sed hoc eſt falſum;quia ibi erat† actum furti ñ manifeſti,† & ideo amplius ceſſat actio furti, & ideo datur hæc actio vi bono. rap. quia excedit, & in id quod excedit, vt d.l. ff.eod.l j.&.ff.de actio. & oblig.l. qui ſeruum.§.fi.

** † Sim.gl. ſ̃fra de actio. §. ex maleficijs ver. qua druplo.

† alias actio

‡ Ecõtra. uo ĩnder gl.ĩ. §. ex maleficijs ĩ ver. quadruplo.ĩnfra eo. & ſ.d.l. ſiqs de domo. q. ſ. illic actu fuerat vi bo. rapt. & iõ ſublata era: actio furti non manifeſti actio vi bo.ra. eſt duplex.

ADDIT. (j) Sed hoc ẽ falſum,ſm Bar, in d.l.ſi vẽdidero. qa opus ẽ vt acclamet̃ l.ij.& l.ſiqs in ſeruitute.ff. de furt. Ang.

c ¶ Qui vi rapit.q d.nullus,vt hic, & ff. qđ me.cauſa.l ſi cũ exceptione.§.q vim.

d ¶ Annum.ſ.vtilẽ,vt.C.eod.l.fi. & l.res. & C.de noxa.l.pe.

* ¶ Prætoris edictum de vi bo.rap. eiuſque interpretatio hñr in.l.ij.ff.eo.

** Annus vtilis qui dicatur,docet gl. in. §.rurſus.ver.annum.ĩ.de actio.]

e ¶ Quadrupli. Niſi in caſu quo agit̃ ad duplũ tñ,vt.C.de pagan.l.chr̃ianis.quæ eſt huic contra.Sed illud eſt ſpeciale.

f ¶ Vtilis.i.efficax & directa. Vel dic, ꝙ directa cõpetit, quando plures res raptæ ſunt:ſed vtilis, qñ vnũ tm̃ bonũ raptum eſt.i.vna res rapta eſt. Et facit ad hoc, ꝙ pluralis õro.ſ.raptorũ, trahat̃ ad ſingularẽ.ff.de condi.& demõ. l.falſa. §.vlti.&.ff.de nego.geſt.l.iij.§. negocia. ff.de pet.hære l. regulariter.& l licet.

¶ Quæri ſolet cõiter ſuper hoc qđ dr̃ in fi.§.ꝙ ridiculũ eſſet,ꝙ ille, q rapit, eſſet melioris cõditionis, q̃ ille, q rẽ clã ſurripit. Cõtrariũ videmus: maior.n.pœna inflig it̃ furibus q̃ raptoribus: cũ ĩ pœna furti mãifeſti totũ quadru. ſit pœna, ĩ pœna autẽ raptoris ſolũ triplũ eſt pœna. Ad hoc autẽ diuerſimode rñdet. Quidã.n. cõcedunt, ꝙ maior pœna furibus q̃ raptoribus p.l. infligit̃,& non ſine cã: videlicet qa ſæpius fit furtum,q̃ rapina: vñ ne hmõi maleficio impunito facilius talia facinora perpetrent̃,vt vnius pœna ſit metus multorũ, vt C.ad.l.iul.repe.l.j. talis.pœna ꝓ furto maior q̃ pro rapina introducta eſt. Alij aſr dicẽtes rñdent,ꝙ q in vno grauat̃, in alio dẽt releuari:vñ pœna raptoris plus cõtinet Nã ſi criminalr̃ agit̃ cõtra eum, ſuſpendi dẽt. Vocat.n.l. raptores famoſos latrones.ff.de pœn.l.capitaliũ. §. famoſi. In furto aũt non dẽt aliqs mortẽ pati,vt in auth. ſed nouo iure. C. de ſer. fu.ꝓpea ſi cõueniatur ciuilr̃ raptor,æquũ eſt vt ei minor pœna ĩfligat̃ q̃ furi. Dñs Guido lr̃æ adhęrens dicit,ꝙ q ĩ vno grauat̃ in alio dẽt releuari, vt. ff.de iureiu. l.eũ q.Raptor.n. in hoc releuat̃, quia ſi cũ rapina deprehendat̃, tenet̃ ſolũmodo ad triplũ ſed grauatur in hoc,quia non hẽt remediũ aliqđ, ſi non deprehendat̃ cũ furto,qa ſemper tenet̃ ad triplũ: ſed fur in hoc releuat̃, ꝙ ſi nõ deꝑhẽdat̃ cũ furto,anteqũ deueniat ad locum deſtinatũ,non tenet̃ niſi in duplũ: & iõ in alio grauat̃.ſ.ꝙ ſi deꝑhendat̃ cũ furto, teneatur ad quadruplũ Et ſi dicat quis, qualr̃ põt raptor nõ deꝑhendi? Hanc qõnẽ habes ſufficiẽter ſolutã in gl. ſignata ĩ iſto eodẽ §.ſuper illis verbis, Siue cõprehendatur,

SYL.

† Idẽ ſeribit Imp. in nouella ſua cõſti.lxiij.q̃ inſcribit̃ de o: ũis operibus cõtra proſpectũ in mare. in exẽplari Græco, & in verſione latina Haloãdri; † alĩs ſed. alĩs deſijt ibi verba & extra pœnã rei pſecutio eſt.

dat, siue non. Alij ad hoc afr rñdēt dicē-
tes, ꝙ nunq̃ est melioris cōdōnis raptor
quã fur: eo ꝙ semper potest actio. furti
conueniri, vt. ff de fur. l. si vendidero, §.
cum raptor. Sed hic notādū, ꝙ si fur fur-
ti manifesti
acti. cōueniaṫ
in quadruplū
cōdēnaṫ. Rap-
tor quoq; in
quadruplū p
ac. vi. bo. rap.
cōdēnaṫ. & si-
miliṫ p actio.
furti manife-
sti puniṫ con-
uictus: & ita
adhuc restat
primū, ꝙ plus
venit in ac-
tio. furti q̃ in
ac. vi. bo. rap.

pœnā [a] rei psecutio est, sicut in actione furti manifesti dixi m[9]: [b] sed ī quadruplo†inest rei psecutio, vt pœna tripli sit, siue cōprehenda tur [c] raptor in ipso delicto, siue non. Ridiculū [d]. n. †e leuioris conditionis esse eū, q vi rapit, q̃ qui clam [e] amouet.

Actio vi bonorū raptorū cōpetit, p violētia dolo cōmisſa: secus si rem suā bona fide rapuit: tñ raptor, si dñs est, ca dit à dño suo: si verò nō est dñs, teneṫ ad tantūdē, siue res fuerit mobilis, siue immobilis. Aret.

a ¶ Extra pænam. Repete, non. vt sit sensus, ꝙ rei persecutio non est extra pœnam, sed in quadruplo &c.
** Nō est opus hac repetitione, qa inest copulę q̃ dependet cōtinuatiue à priori parte esse, vbi est ipsa negatiua: si quidem hæc vox, &, cōnectit tā sensum q̃ verba pcedentia, cū sequentib. quibus adiicitur, vt notissimum est.]
b Diximus. vt. s. ti. j. in fi.
c ¶ Cōprehēdatur raptor. Sed qūo potest raptor nō deprehendi, cū dicaṫ eripere quasi de manū auferre, vt ff. ne quis eū qui in ius. l. iiij. §. j. ? Rñ. distingue animum auferentis: vt si erat animus ei pa lā & quasi per vim auferendi, licet ibi neminem inueniat, tñ est raptor. Sed fur est, qui hēt animū vt faciat clā, licet interdum deprehendaṫ, ex qua deprehensione efficiatur manifestus, vt. s. ti. tu. j. §. j. vṣr. furtum autem vel à furuo.
ADDITIO. Vult dicere gl. ꝙ manifestus semper tenetur vi bonorum rapt. sed non manifestus ita demum, si habuit animum &c. Ang.
d ¶ Ridiculum. Bene dixi, siue non. ridiculum enim &c.
e ¶ Qui clam. i. fur nec manifestus. Nā raptor tenetur in quadruplū hic autem, s. fur non manifestus, in duplum tñ. vel triplum cum re: sed qui palam fu-

ratur, certum est in plus teneri quā raptorem, cum in quintuplum cum re teneatur. Accur.
* ¶ Argutam differentiæ rationē affert Alcia. in. l. Marcellus. ff de verbo signi. quia ex furto potuit maius dānum inferri dño, quippe qui nisi tu rē deprehendisset, nesciuisset aduersus quem ius suū psequeretur: raptor autē dñm latere non pōt: & ideo leui⁹ punitur.]
ADDITIO. Et è rō diuersitatis sm Angel. quia raptor se exponit morti: & ideo cum incurrat maius periculum in persona, leuius punitur in pœna pecuniaria, arg. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de inta. Vel dic, ꝙ ex rapina inducitur crimen publicum, & in hoc grauatur, quia à quolibet de populo potest accusari, ideo in alio alleuiatur, argu. l. eum qui in princ. ff. de iureiu. Quare aūt in vi bon. rap. ptor eandē pœnā in manifesto, & non manifesto imposuerit, cū lex xij. tab & ipse prætor in furto diuersas imposuerit: dic esse rōnem propter eundem animū rapiē di, qui semper requiritur.
¶ Quia tñ. Casus figuratio facilis est: rō. n. dubitandi erat, qa cū maleficia ex affectu distinguantur, vbi dolus malus, & animus rapiendi non adest, cessare dēt dispositio. l. declarantis & punientis raptorē. qui ergo nō vt alterius rem rapiat, sed vt suā recuperet, tē propriam rapit, vi bo. rapto. teneri debere non videbaṫ. Cuius cōtrarium dr, nō ꝙ vi bo. rap. teneatur, sed ꝙ amittat rē, & incidat ī pœnas de quibus in text. rō assignatur in tex. ibi, sed ne dum talia excogitantur &c. non enim decet. l. præbere materiam scandalis & rapinis. vt ergo remoueatur inconueniens, quod sequi posset, quādo violenter propria auctoritate quis

quis rē suā acciperet, statutū est, vt medio iudice rem suam recuperet agendo, alias incidat in pœnas prædictas.

a ¶ Quia tñ Istud,qa,vř supfluū.Vel pone,qa, ꝑ sed.Alij,ita tñ.& tūc ē planior.

† al's ita tñ cōpetit &c. q̄ lcā probabilior ē.

b ¶ Absolui. s.ab actione vi bonorū rapto. iudicis snīa, vt qdā dicūt: vel ipso iure, ſm Azo † arg ff de public. & vec. l. cōmissa.§.fi.

† l. i. §. doli.ff eodem ti.

c ¶ Sed ꝑ tamē ſm quosdā: vř pone proprie.

† Et vtraque ꝓpō ē vera. s. prima, si fuerit in iudicio deducta. 2ᵃ sedā, si ñ fuerit deducta i iudicio, vt ꝑ do.

d ¶ Inueniatur via.Sic.s̄.titu.j.§ vñ illud

e ¶ Cōstōnib⁹. vt C. vñ vi. si quis ī tantā.& in aliis sequētib. vsq; ī finē titu. sed hic ꝑsequit' tm̄. tenorē illius. l. si qs in tantā. sup qua materia lōgū esset hic dicere, cū plures quęstiones ibi notēt' sup p̄dicta.l.

* ¶ Extat & nouella cōstō lx. in auth. q̄ huc ptinet: vulgo iscribit', Vt de fūcti, seu funera eorū &c]

† Sīlis textus in: § recuperandæ. versi. sed ex cōsti.infra de inter dic.

f ¶ † Cadere. repete,prospectū est,& ēt ibi,præstare. nec est necesse ponere,cogitur,vel debet:quæ verba nō inuenies in libris emendatis.

† Hæc gl. nō est Accur.

Limita hūc tex,vt no.ꝑcedat, vbi est pactū de ingrediēdo & accupādo ꝓpria auctoritate,gl.in.l. pignoris. ver. pręsidalē. C.de pign.actio.& in l.iij. c. de pigno.& latius Neguſ. in trac. de pigno. in iiij. par.princ.num.viij.

¶ † Quia tñ[a] ita cōpetit hæc actio, si dolo † malo qs rapuerit. Nam qui aliquo errore ductus rem suā esse existimans, & imprudēs iuris, eo aīo rapuerit,quasi dn̄o liceat ēt p vim rē suā auferre à possessorib⁹, absolui[b] debet. Cui s cōueniens est, nec furti teneri eū, qui eodem hoc aīo rapuit. Sed[c] ne,dū talia excogitant', īueniat'[d] via, p quā raptores impune suā exerceant auaritiā. melius diualib⁹ cōstōnibus[e] hac parte ꝓspectū † est, vt nemini liceat vi rapere, vel rē mobilē, vel se mouētē, licet suā eandē rē existimet: sed si quis contra statuta principū fecerit, rei quidē suę dn̄io cadere:[f] sin autē alienā res sit,† post restitutionē eius, ēt æstimationē eiusdem rei ꝑstare. Quod nō solū in mobilibus rebus, quæ rapi possunt, cōstitutiones obtinere cēsuerūt, sed ēt in inuasionibus, q̄ circa res soli[g] fiunt: vt ex hac cā ab oī rapina homines abstineant.

¶ Actio vi bonorū raptorū nō solū cōpetit illi, qui dn̄iū habet in re, sed ēt illi, qui habet aliqđ ius:& istud ius esti matur Areti.

¶ Sanè ī hac actione[h] non vtiq; † spectatur rē in bonis[i] actoris esse:nam siue in bonis, sit siue nō; si tñ ex bonis[k]

g ¶ Res soli. ꝓprie: q̄ñq; tñ īpropriè vt, C.de actio.emp.l.ij Sed rei mobilis dicit' occupatio,licet ēt q̄ñq; īmobilia dicant' occupari,vt.C.de rei vēdicatio.l. domū.

¶ Sanè in hac actio. Casus. Dubitationē faciebat principiū huius tituli,dum dicit' Qui res alienas rapit. videbat' enī exigi in pœnalibus, vt verba. l. in potiori significatu intelligerētur, ita q̄ si res rapta,nō erat mea propria & de bonis meis, non cōpeteret mihi actio bonorū raptorū. Cuius contrarium dicitur: quia hæc actio non datur respectu dominij, sed respectu interesse, vt actio furti. Iccirco omnibus, quorum interest, competit, & datur à.l. non ad rem, sed ad ius, quod in rē illa rapta competebat, vt dicitur in textu.]

S Y L.

*

† Facit ff. ex iiii. ff. qd met. cau.

† al's expe ctatur

h ¶ Sanè in hac actione. scilicet vi bonorum raptorum.

i ¶ In bonis, idest in dominio,vt.ff. de acqui.re.dom.l.rem in bo. & l. statuas &.ff. de verbo.signi. l. bonorum appellatio. Vel si etiam bona fide possideantur,idem est

Rē esse in bonis. & ex bonis di'ferūt.

K ¶ Ex bonis sit. vt si aliqđ ius habeat, vt statim per exempla probat.

Hæc

a ¶ Hæc actio. s. vi bonorum raptorum. b ¶ Deposita. Promissa custodia à depositario, vt s. tit j. §. antepe. Vel etiam promisit culpam, vt sequitur. Vel etiam si pretium acceperit depositionis, non tñ quasi mercede, tenet, vt ff. eo. l. ij. §. dicetaliquis alio quin esset locatio, vt supra. mand. §. fi.

ADDITIO. Dic vt hr in l. naturalis. § ij. ff. de præsc. ver. & facit. l. j. §. si quis seruũ. ff. deposi Ange.

c ¶ Dñium. i. dñij æstimationé, vt ff. qđ met. cau. l. si mulier. §. qui possessionem & ff. vti poss. l. pe §. fi.

d ¶ Hanc actioné. facit ff. vi bon. rap. l. ij. §. & gñalr.

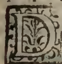
*¶ Colligitur ergo ex hoc text. raptum & furtum æquis passibus ambulare: quæ tñ æquiparatio nõ omnino admissa vř in statutis seu legibus municipalibus, in quibus extẽsioni locus nõ est. Et iõ si lex municipalis ait, De oĩbus delictis pax fieri possit, excepto adulterio homicidio, furto, cum raptore pacé fieri posse, receptius est Al. c. li ij. de verb. sig.

sit, locũ hæc actio [a] habebit. Quare siue locata, siue commodata, siue ẽt pignorata, siue deposita [b] sit res apud Titiũ, sic vt intersit ei eam ré p̃ vim non auferri, (veluti si in deposita re culpam quoq; p̃misit) siue bona fide possideat, siue vsumfructũ q̃s habeat in ea, vel q̃d aliud iuris: vt intersit eius nõ rapi, dicẽdũ est, ei cõpetere hanc actionẽ: nõ vt dñium [c] accipiat, sed illud solũ, qđ ex bonis eius, q̃ rapinã passus ẽ. i. qđ ex suba eius ablatũ eé p̃ponat. Et generaliter dicendum est, ex q̃bus causis furti actio cõpetit ĩ re clã facta, ex eisdem causis oẽs habere hanc actionem. [d]

¶ De lege Aquilia.

¶ Post maleficiũ rapinæ, sequit̃ de dãno quod per legem Aquiliã punit̃. Accur.

Cõtinua. Diuisio.

Damni. ¶ Totus iste tit. diuiditur in ij. partes & primo tractat de primo capite legis Aquil. Sc̃do tractat de tertio capite. Secũda ibi, Capite tertio. Item prima subdiuiditur, quia primo ponit verba primi capitis legis Aquil. Secundò illa interpretatur. Secunda ibi, Quod auté non. Item secũda prin. subdiuiditur in ij. par. nam primo ponit verba, secũdò iter pretat̃. Secunda ibi, Itaque si quis.

¶ De lege Aquilia.

¶ Qui occidit seruum alienũ, vel pecudem alienam, tenetur ex primo capite legis Aquiliæ ad eorũ æstimationem, quanti plurimi fuerit ab anno retro. Et pecudis appellatione continẽtur animalia domestica, quæ gregatim pascuntur.

Damni iniuriæ actio [e] constituitur per legem Aquiliã:

¶ Damni iniuriæ. Casus literaliter est figurandus, quia tex. primò ponit verba primi capitis. l. Aquiliæ. sc̃dò quia poterat esse dubitatio propter verbũ quadrupedem exponit de q̃bus quadrupedibus intellexerit: & dicit intellexisse de ijs, quæ gregatim pascuntur, & exẽplificat. Not. colligit hic Angé Are.

SYL.

e ¶ Damni iniuriæ actio. i. actio legis Aquiliæ, quæ cõpetit pro damno dato. i. destructione alicuius rei facta. (j) nam sic dicitur damnum diminutio patrimonij, vt ff. de dam. infec l. iij. si autem rem alterius surripes, licet videatis damnum inferre, tñ non infers tale, q̃ per hunc tit. tenearis, sed actione furti, vt ff. eo. l. si seruus seruum §. si oliuam. & §. idem & in sylua.

** Iniuriæ verbum, quomodo hic accipiendum, docet tex. §. ti. j. in prin.

ADDITIO. No. differentiam inter actioné furti vel bon. rapt. & hanc, quia actio furti vel bon. rapt. competit, quando rem [illegible] aſportat secus

secus qñ occidis vel destruis, quia tunc competit hæc actio, licet vtroque modo sit damnum, & sic diminutio patrimonij, quod bene no. Ang.

a ¶ Primo ponit. Habebat. n. hæc tria capita siue capitula: & de primo capite dr̄ hic. Scdm autē non est in vsu. De tertio dicit̄ .j. eod. §. caput scdm. & §. capite tertio. & ff. eo. l ij. Acc.

simul in stabulo includebant̄. qd̄ rarō fit in animalibus diuersi pastus.

¶ Iniuria autem. Casus in declaratione terminorū non ponit̄ nisi lr̄alr: tñ potes dicere rōnem dubitandi esse, quia verbum, iniuria, alr accipi solet. l. j. i princi. ff. de iniur. Rō autem decidendi colligitur ex eadē l. prima vbi habetur, q̄ verbum, iniuria, quantum attinet ad legem Aquiliam, diuerso modo intelligitur, quā regulariter intelligatur: & sic ex eadem l. vtranque rationem potes sumere, & not. quod sola culpa spectatur, vt quis teneatur. l. Aq̄lia, & quod supra culpam est, veluti dolus.] S Y L.

† talias cō rōnibus.

† Vide Al ci. li. Præter. li tit. de leg. lij q hūc locū alr legēdū esse existimat

cuius primo capite [a] cautum est, vt si quis alienū hominē, alienam ve quadrupedem, quæ pecudum numero sit, iniuria [b] occiderit, [c] quanti ea res in eo anno [d] plurimi [e] fuerit, tm̄ dño [f] dare dānetur. Quod autē non præcise de quadrupede, sed de ea tm̄, quæ pecudum numero est, cauet, eo pertinet, vt neq; de feris bestiis, † neq; de canibus cautum esse intelligam⁹: sed de iis tm̄, q̄ gregatim ꝓprie pasci dñr: quales sunt eq, muli, asini, oues boues, capræ. De suib⁹ quoq; idē placuit. nam & sues pecudū appſone continent: qa & hi gregatim [g] pascuntur. Sed denique & Homerus in Odyssea ait, (sicut Aeli⁹ Martianus in suis † Institutionibus, refert [h])

† λαγγὴ δ' ἄσπετος ὄρτο συῶν αὐλιζομενάων.

Quoad legē Aq̄liam iniuria dr̄ occidisse, q dolum vel culpā cōmisit occidendo: qm̄ in actione legis Aquiliæ venit læuissima culpa Casus vero occidētem excusat.

¶ Iniuria [i] autē occidere intelligit̄, q nullo iure occidit Itaq; qui latronē [k]

b ¶ Iniuria. i. non iure, vt .j. eo. §. iniuria.

c ¶ Occiderit. not. occiderit, nā si alio mō læserit, ex tertio capite agitur, vt .j eo. §, capite tertio.

d ¶ In eo anno. s. præterito

† quæ sint explicat. l i. § bestias. ff. de postul.

e ¶ Plurimi. Habita æstimatione non ex affectione singulorū, sed cōi æstimatione, vt ff. eo. si seruū meum.

f ¶ Dño. vt ff. eo. item Mela. §. legis vel quasi dño, vt fructuario, vel alij, qui habet ius in re, vt ff. eo. item Mela. § si & l. seq.

g ¶ Gregatim pascuntur. Facit ff. de leg. iij. l. legatis seruis. §. pecoribus.

h ¶ Refert. Illud carmen græcum ex Odyssea Homeri depromptum. s. Clangidaspetos orto syō aulizomenaon. latine exponitur per hæc verba: Grumnitus autem ingens excitabatur suum stabulantium. Clangē n. est grūnitus. daspetos. i. autem ingens. Est. n. ibi vna collisio vocalium, in qua hæc particula, aūt, includit̄ orto, excitabat̄. syon. i. suum siue porcorū. aulizomenaon: i, stabulantium, siueq

Græcī expositio.

i ¶ Iniuria. Facit. ff. eod. sed & si quencunque. §. iniuriam.

ADDITIO. Ex quo tex. not. differentiam inter hanc actionem, & actionem iniuriarum: quia in illa non sufficit culpa, sed requiritur contumelia & dolus. Est & alia differentia: quia in hac agitur ad damnum: sed in actione iniuriarum agitur ad vindictam, & sapit instar causæ criminalis, vt ff. de iniur l. prætor edixit. §. j.

† Adde tex. infra de iniur. in princ.

K ¶ Latronem s. diurnum, vt tamen clamet, & ille se defendat. sed furem nocturnum, et si se non defendat, vt hic subijcit, & ff. eo. l iiij. Accur.

Fur nocturn⁹ occidi pōt, sed non diurnus.

¶ Pro resolutione huius. q. quam ego la S Y L.

te

te examinaui in l. vt vim. ff. de iustit. & iur. in gl. dicas, q̄ q̄n queritur, an pro defensione rerū liceat hominem occidere, q̄ nō licet, cū non reperiatur hoc pmissum, alio nō concurrente. sed q̄n ego video res meas exportari, nisi in defensione rerū incido in periculū, quia fur vult se defendere gladio vel offendere, tūc nō propter periculū rerū, sed psonæ offendere licet: & iō bn̄ in tex. nr̄o duo ponū tur, quæ hocin ferunt. s. latronem & insidiatorē: & ita teneas, q̄a hæc est veritas vt ibi ostendi, quāuis cōmunis opin. doctor. sit, q̄ pro defensione rerum sit licitum homicidium.]

a ¶ Alioquin. Si culpa interueniat. Collige ex hoc tex. q̄ qui alias nō tenetur de casu, tunc tñ tenet vbi culpa præcessit casū.

b ¶ Nō minus. i. nō pl⁹ ex dolo, q̄ ex culpa, cū ēt leuissima culpa in hac actionē veniat, vt ff. e. l. in lege. ij. (1) Vel ,ppriē lege, & cōuerte lram: nō minus &c. i. nō min⁹ ex culpa q̄ ex dolo. sic & alias. ff. de pac. l. iurisgen. §. pactorū. & C. de secun. nup. l. cū aptissime & ff. de pig. Paulus. §. domus. & est figura † hyperbaton, secundum Ioan.

¶ Hæc gloss. est contraria gl. in d. §. pactorū. & in d. l. cū apertissime. vbi dicit, quod est hysteron proteron.

ADDITIO. (1) Pone exēplū fm̄ Old. in leuissima; si Titius aggreditur te, tu resistis: venit alius ad diuidendum vos, & tu resistendo volens percutere aggressorem percussisti mediatorem, teneris, vt l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. eo. Ang.

insidiatorē occiderit, non tenet: vtiq; si aliter periculum effugere nō potest. Ac ne is quidē hac lege tenetur, qui casu occidit: si modo culpa eius nulla inueniatur: nam alioquin[a] † n̄[b] minus ex dolo, q̄ ex culpa, q̄ sq; hac lege tenetur. Itaq; si quis dū iaculis ludit, vel exercitatur, transeūtem seruum tuū traiecerit, distinguit. [c] Nā si id a milite in eo campo, vt solitum ē exercitari, admissum est, nulla[d] culpa eius ītelligitur. Si alius tale quid † admisit, culpę reus[e] est. Idē iuris est de milite, si in alio loco, q̄ qui ad exercitādum militibus destinatus est, id admiserit.

¶ Ex qualitate loci iudicat dānū datū dolo vl culpā īci denti. h. d. Vel sic: In putante dr̄ adesse culpa, quando diligentia potuit pro uidere, & non fecit.

¶ Item si putator ex arbore deiecto ramo seruū tuū transeuntē occiderit, si ,ppe viam publicā, aut vicinalē † id factū est, neq; † ,pclamauit, vt casus euitari posset, culpæ reus est: sed si proclamauit, nec ille curauit præcauere, extra culpā est putator. Aeque extra culpam esse intelligitur, si seorsum à via forte, vel in medio fundo cædebat licet non proclamauit: [g] quia in eo lo-

c ¶ Distinguitur. Vtrū com miserit dolo vel culpa, vel non.

d ¶ Nulla culpa. Nisi data opera factū est, vt ff. eo l. item si obstetrix. in fi. & l. nam sicut.

e ¶ Reus est. Quia hoc non est ei deputatū, argu in authen. vt ij qui ob. ha. se per. res mi. §. si vero iacuerit. col latio vj. & ff. eod l. idem iuris. § fi.

¶ Item si putat. Casus satis figuratur in tex. cuius ratio est manifesta, q̄a cum in l. Aquilia propter culpam quis teneatur, culpa est quod à diligente præuideri potuit, & non est prouisum, aut tunc denuntiatum est, cum periculum euitari non potest. quæ fuit ratio Mutij vt habetur in l. si putator. ff. eo]

f ¶ Putator. i. qui putat vites sū arboribus positas, vt in quibusdam terris sunt vel etiam ipsas arbores, nam & arbores putantur.

g ¶ Licet non proclamauit. Nisi forte dolo,

† alias nō minus, q̄ ex dolo, ex culpa &c.

† alias ad miserit.

† al. est hy sterō pte ron.

S Y L.

† quæ sine viæ publicæ, & vicinales, & clarat sic. in l. si. § vi vrū. neq; loco publi.

† alias de clamauit

S Y L.

Putator.

dolo, vt ff. eo. si putator.

S Y L. Præterea si medicus. Casus clarus est, & ratio assignatur in tex. Culpa enim facit quem teneri. l. Aquilia. imperitia autem culpæ annumeratur, & negligentia non minus. Nota medicum, qui suscepit curationem teneri etiam ad prosequendam curationem. Item, quod nõ prosequendo; dicitur in culpa. Item, quòd imperitia culpa est: intellige hoc præsertim in ijs, qui profitentur se scire aliquid. quod ignorant.]

† facit. sup. de re diui. § seug. & § apũ.

† Ex l. idẽ iuris. ff. e. † alias cũ † Cõcor cum hoc text. ca si culpa: cũ gl. super ver. imperitia. extra de iu iur.

a ¶ Præterea. Imperitia. Facit. ff. de regu. iur. l. imperitia. & ff loca. si quis fundũ §. Celsus. & §. si quis vitulos. & ff. de susp. tutor. l. tutor quoque. §. fin.

† Ex lege qua actio ne. §. vlt. & l. seq §. eo.

¶ De hoc vide Fely. in ca. tua nos. de homi. vbi ponit an & quando medicus teneatur de imperitia, & adquid teneatur.]

ADDIT. In isto casu medicus non tenetur. de Sicar. qa illa. l. requirit dolũ, vt l. j. C. de sicar. iuncta l. in l. ff. eod. titu. Et no, singulariter leges per glo. allegatas: quia probant non tantum in literatis, sed in hominibus aliquod artificiũ profitentibus: quia asserere videntur se esse peritos in illo ministerio. Et sic

co nulli extraneo i[a] fuerat versandi.]

¶ Si medicus serui curationem reliquerit: aut imperitę curauerit, lege Aquilia tenetur. Aretinus.

¶ † Præterea si medicus, q seruũ tuũ secuit, dereliquerit curationem eius, & ob id mortuus fuerit seru[9], culpæ reus † erit. Imperitia[a] † quoq; culpæ annumerať. veluti si medicus † ideo seruum tuum occiderit, qa male eum secuerit, aut perperá ei medicamẽtũ dederit.

¶ Si mul[9] vel equ[s] ppter imperitiã vel imbecillitatẽ mulionis vel æquitantis seruũ alterius occiderit, teneť mulio vel eqtans lege Aq

lia h d Ang Are.

† Impetu quoq; mularũ, quas mulio pp imperitiã retinere nõ potuit, si seruus tuus oppressus fuerit, culpæ re[9] est mulio: Sed & si † pp infirmitatem[b] eas retinere nõ potuerit, cũ alius firmior eas retinere potuisset, ęque culpa teneť. Eadẽ placuerũt de eo quoq; qui cũ equo veheretur,[c] impetum eius aut pp infirmitatẽ, aut propter imperitiam suam retinere non potuerit.

¶ Actio legis Aquiliæ est pœnalis, qa ęstimať quanti plurimi valuerit ab anno retro, & iõ non transit contra hęredes. Ang. Arc.

His aut verbis

imperitia ascribitur culpæ etiam vsque ad caprarum vel vitulorum custodem. Aretinus.

¶ Impetu quoque. Casus & notabilia clara sunt. totum enim, quod tendit ad culpam, facit quem teneri. l. Aquilia. & sicut imperitus & sic imbecillus in doctrina est in culpa, profitendo eam artem, quam ignorat, ita imbecillus mulio est in culpa, quia debuit præcogitare casum, quem præuidere potuit.] S Y L.

† Ex d. l. idẽ iuris. §. mulionẽ. eo. tit.

† alias p

b ¶ Infirmitatem. Non. n. debet infirmitatem suam in alterius læsionem cõuertere, vt ff. eod. idem iuris. Accur.

ADDITIO. Dic hoc verũ in infirmitate antiqua: nã secus si in itinere superuenerit infirmitas, quia non tenetur, cum non fuerit in culpa, vt l. si ex plagis, §. in cliuo. ff. eo. Areti.

c ¶ Veheretur. Puta in rheda, vel vehiculo, vel etiam ipso equo.

ADDIT. Intelligas tamen istum textũ, quando talia animalia dant damnum sẽm naturam sui generis: si autem contra naturam suam agitur actione in factum de pauperie, vt ff. si quadrupes pau. fecisse dica. l. j. §. itaque. Ar.

His

SYL. ¶His aūt verbis. Caius pōt figurari po nēdo rōnē dubitādi ex verbis.l. Aqliæ, de qua in princ. qua cautū videbať, vt qs dati dāni aut iniuriæ pœnas lueret. itaq; videbať occiso seruo vel quadrupede, q̄ ad id tenereť tm̄ occidēs, qđ dānū datū eēt. cui⁹ cōtrariū decidiť nō aliqua rōne, sed tm̄ volūtate statuētiū ex tēdētium verba.l. Aqlię ex præsumpta mēte q̄ mes, vt dixi non hēt rōnē nisi pœnā, vt.j. §.seq. ī princ. q in pœnā induxerūt vt n̄ solū dānū datū resarciret, sed ēt id restitueret, qđ valuisset res occisa eo anno: q̄ cōstō eū positiua sit, vt oēs aliæ pœnę, non hēt in se spālē rōnē. & hoc est qđ dixit text. qua rōne creditū est pœnalē eē huius.l. actionem. Not. collige vt per doct hic.

† Cōtor. §.ex maleficiis. versi. sed & legis infra de actio.

legis, Quāti id [a] in eo āno plurimi fuerit. illa snīa exprimitur, † vt si qs hominē tuū, qui hodie claud⁹, aut mācus, aut luscus erit, occiderit, qui in eo anno integer, aut ꝓtiosus fuerit, nō tāti teneatur, quanti hodie erit, sed quāti in eo anno plurimi fuerit. Qua ratione creditum est, pœnalē esse huius legis actionem: qa nō solū tāti quisq; obligatur, quātum damni dederit, sed aliqn̄ longe pluris. Ideoq; constat in hæredē eā actionē non transire: [b] quæ transitura fuisset, si vltra dānum nunq̄ lis æstimaretur. [c]

¶ In actione legis Aquilię nō solū venit æstimatio rei, sed ēt ęstimatio extra rem. h. d Arc.

¶ † Illud nō ex verbis legis, sed ex interpretatione placuit, non solum ꝑempti corporis æstimationem habēdā esse s̄m ea, quę dixim⁹, [d] sed eo ampli⁹, quicquid præterea perempto eo corpore damni vobis illatum fuerit: veluti si seruū tuū hæredem ab aliquo īstitutū antea qs occiderit, q̄ is iussu tuo hęreditatem † adierit: nam hæredita-

ridet actuaľr, tn̄ est aptus ridere vel videre nāľr, vt arg. ff. de aqua quotidi. & ęstiua. l.j. §.quotidiana. & ff. de flum. l.j. §.item fluminum.
* Similis gl. in §.præiudiciales. in ver. præiud. versi. item quid si nulla. & in l. vēdicatio. ff. de rei vend.]

¶ Pretetea dici pōt, q̄ non trāseat ad hæredes ex eo, qa est ex maleficio, vt.j. de perpe. & tēp. act. §. nō omnes aūt.] SYL.

† Ex.l. ait lex. & du abus seq. eo. tit.

ADDITIO.

Et sic inspicimus ꝓpriā & primęuā naturā actionis, & s̄m illā iudicamus, non aūt s̄m accidētalem. facit qđ no. glo. in l. si creditori. ff. de leg. j. qn̄ actio subrogať, & capit naturam alterius, intelligitur s̄m nām ordinariā & ꝓpriā & primęuā. qđ no.

† ass adiret.

a ¶ Quanti id in eo anno. naturaľr hęc verba ponunť & hēs ea. s̄. eo. ti. ī princ.

b ¶ Non transire. Nisi ex damno locupletior factus esset, vt ff. eod. inde Neratius. §. hanc rationem.

c ¶ Aestimareť. Opponiť de eo, qui hodie plurimi fuerit q̄ olim, & occisus ē ab aliquo. Nā nō vř in hoc casu esse pœnalis hęc actio: ergo vř trāsire debere in hoc casu ad hæredes. Sed nō sequitur. licet.n. reperiať in hoc casu, q̄ nō sit pœnalis, tn̄ nō est apta nata vt trāsire dēat vt in hoc exēplo: aliqs nō videt vel nō

¶ Illud nō ex verbis legis. Caius ita figurari pōt, ꝓut exemplificatur in text. dubitabatur tn̄ ex eo, quia in l. Aquilia tm̄ cauebatur damnum dantem teneri quanti plurimi homo vel animal occisum eo anno fuerit. & in pœnis non vř facienda extensio, reg. in pœnis. de regu. iur. cuius cōtrariū dr, & fatetur Imperator, q̄ nō ex uerbis, sed interpretatione l. introductū est hoc ex eo, qa cum damnū resarciendum sit, nō pōt dici nō esse illatum damnum extra rem, ēt secūdum decisionem huius tex. SYL.

d ¶ Diximus. per totum hunc tit.

a Nam hæreditatis. in lege. n. Aquilia dānū cōsequimur: & amisisse dicimur qđ aut consequi potuimus, aut erogare cogimur, vt ff. eo. l. proinde si seruum occidisti. & l. si seruum meum. bon. rap. l. j. §. j. sed peracto vno aget rēliquo, vt C. qñ ciui. actio præiudi. crimi. l. j. & ff. vi bon. rap. l. ij. §. j.

Limita, nisi fuerit secuta sententia absolutoria, secundum Bar. in l. j. C. quando ciu act.

S Y L.

tis[a] quoq; amissæ rōnem esse habendam cōstat. Item si ex pari mulaɾū, vnā: vl'ex q̄drigis equorū, vnū qs occiđrit: vl'ex comędis[b] vn⁹ seruus occisus fuerit: nō solū occisi fit æstimatio, sed eo ampli⁹ id quoq; computatur, quāti depretiati sunt, qui supersunt.[c]

¶ Actio legis Aquiliæ non solū ciuil'r, sed ēt criminaliter potest intentari. h. d. Ang. Are.

¶ Liberum autem est ei, cuius seruus occisus fuerit, & iudicio priuato legis Aqliç dānū[d] p̄seq, & capitalis criminis[e] eū reū facere.

¶ Caput scđm legis Aqliæ ī vsu ñ ē.

¶ Ex tertio capite legis Aqliæ cōpetit actio pro alio dāno q̄ mortis illatione, & p oī re, in qua citra mortē dānū datū sit: & fit æstimatio q̄ti plurimi fuit a 30. dieb. sup. Are.

¶ Capite tertio de omni cætero dāno[f] cauetur. Itaque si quis seruum, vel eā quadrupedem, quæ pecudū numero ē, vulnerauerit: siue eā quadrupedē, quę pecudum numero non est, veluti canē aut ferā bestiā vulnerauerit, aut occiderit, hoc capite ac- tio constituitur. In cæteris quoq; oīb⁹ aīalibus, item in omnibus rebus, quæ anima carent, damnum per iniuriam

b Vel ex comędis. Qui cātabant de comędia, & vn⁹ sine altero cātaɾ nesciebat.

c Qui supersunt. Facit argu. cōtra. ff. đ act. emp. si sterilis. §. cū p vēditorē. † & de peric. & cōm. rei vend. l. si.

Liberū. Casus nō est nisi lɾaɫr figurād⁹ ī tā clara rɫa. Quoties. n. seruus meus iniuria & dolo occisus ē, possum nedū agere ciuil'r ad dānū ex l. Aqlia, sed etiā possum agere & accusaɾ ex l. Corn. de sica. non tñ simul pponendo, vt dr ī gl. & declarat & limitat Bar. ī l. j. C. qñ ciui. actio q̄ nota.

d Dānum. s. quāti fuerit in anno retro, vt s̄. e. ī pri. ** Adde, q actio L. Aquiliæ interdum datur in duplum, nēpe contra inficiantem §. sed furti. j. de actio.]

e Capitalis criminis. Scilicet legis corneliæ de sica. vt ff. eo. l. inde Neratius. §. si dolo seruus. & §. sed & si. Nam & p seruo occiso ea l. agitur. vt pro libero, vt ff. ad legem Corn. de sica. l. j. § j. donec tñ agiɫ una, nō poterit agi reliqua vt ff. de public. iudic. l. quarta & ff. vi.

† Solut q ibi in cōtractu hic

S Y L. ī delicto in quo venit oē interesse, vt ff. de fur l. inficiando. §. primo, & ibi Ba. ff. de cō di. furt. l. iiij. & ff đ vi & vi arma. l ī interdicto. & ad istū tex. facit l apud Iulianū. § i. ff. de le. j. vbi post mortē, & sic post dlictū hrs tenet nō solum ad seruum mortuū, sed ēt ad hēreditatē, ī qua erat institut⁹. l. si seruū ff. de ver. oblig. in princ.

¶ Capite tertio. Casus figuratio in declaratiōe terminorum nō ponitur, præsertim cū tex. seipsum exēplificet. Pone igiɫ s̄m exempla tex. literaliter: & ratiō huius capitis est naturalis, vt culpa damnum datum ab eo resarciatur, qui damnū dedit: cū alteri per alterū non dēat iniqua conditio īferri. dū verò restringitur ęstimatio damni ad triginta dies, (vt dixi) non habet aliquā specialem rationem, nisi voluntatem plebis sanciētis. not. quid continetur in tertio capite l. Aquiliæ, quia in eo agitur de omni damno pręter mortem. Item quid contineatur appellatione verbi, rumpere. Item, q ita dolus vel culpa exigitur in hoc capite, sicut in primo. Item, q plus delinquēs plus punitur. Item, q l. quātuncunq; pęnalis habens plura capitula censetur repetere in sequenti quod dictum est in præcedenti.

f Cætero dāno. Q đ. s. non continetur in primo capite, vt s̄. eo. in princ.

datũ, hac pte vindicaṫ. Siqd.n vstũ aut ruptũ, aut fractum fuerit, actio ex hoc capite ↄstituiṫ, q̃q̃ poterat sola rupti[a] appellatio in omnes istas cãs sufficere. [b]Ruptũ.n. intelgiṫ. qđ quoquo mõ corruptũ est. Vnde non solũ fracta, aut vsta, sed ẽt scissa, & collisa, & effusa, & quoquo mõ perẽpta, atq; đteriora facta, hoc verbo cõtinenṫ. Deniq; rñsũ est, † si qs ĩ alienũ vinũ aut oleũ, id miscuerit, quo nãlis bonitas vini aut olei corrumpereṫ, ex hac parte legis Aquiliæ cũ teneri. Illud palã est, sicut ex primo capite ita đmũ q̃sq; teneṫ, si dolo aut culpa[c] eius hõ aut quadrupes occisus occisave fuerit: ita ex hoc[d] capite, de dolo aut culpa, & de cætero dãno[e] quenq; teneri. Ex hoc tñ capite ñ quanti in eo anno, sed quãti in diebus xxx[f] ꝓximis res fuerit, obligaṫ is, qui damnum dederit. Ac[g] † ne (plurimi) q̃dem verbum adijcitur: sed Sabino recte placuit, † perinde habendã ęstimationẽ, ac si etiã hac parte (plurimi) verbum adiectum fuisset: nam plebẽ Romanã,[h] q̃ † Aquilio Tribuno † interrogãte hãc legẽ tulit, contẽtam fuisse, ꝙ prima parte[i] eo verbo vsa † esset.

a Rupti. Quod verbum est legis tertij capitis.
b Sufficere. Sed non est nouum, vt specialiter quibusdam enumeratis generaliter subijciatur verbum, in quo singula complectantur, vt ff. eod. l. si seruus seruum. §. inquit lex.
c Culpa. Etiã leuissima, vt ff. eod l. in lege Aquilia & leuissima. aliàs nõ, vt s. eo. §. iniuria.
d Ex hoc capite. s. tertio, qđ est loco secundi.
e Damno. s. dato in cæteris rebus.
f Triginta. Sed quare minus spatium in tertio capite q̃ in primo apponitur? Respon. quia in primo grauius deliquit; & ideo grauius punitur, vt ff. de offic. p̃s. l. diuus. & melius facit lex præcedens.
g Ac ne plurimi quidem verbum adijcitur. Idest nõ est positum in hoc tertio capite.
h Plebem Romanam. Ergo est plebiscitum: quod est verum, vt ff. eod l. j. & s. de iure natura. §. plebiscitum.
i Prima parte. Quæ enim in præfationibus dicuntur, in contractibus repetita esse creduntur. vt ff. de verb. obliga. l. Titia. §. idem respondit. & l. qui sic. & ff. de reb. dub. l. fi. & C. fami. erciscun l. quoties. & ff. de condi. instit. l. cum seruus. & ff. de action. empt. l. si venditor hominis. & ff. de contrahen. empt. qui fundum j. & de legat. iij. l. in repetendis. & de condi. & demonst. l. auia. & l. libertis & ff. de lega. ij l. Latinus. & ff. de fun. instr. l. iij & l. Seiæ. §. Caio. & ff. de pac. do. cũ pater. Sed argu. contraria sunt. ff. de an. lega. l. Seio §. pe. & ff. de fideic. lib. l. fi. §. fin & ff. de hęr. insti. l. itẽ qđ Sabinus. ſm Ioan.

¶ Aduerte prã circa hãc glo. Primò ꝙ glo. ĩ d. l. cum seruus. signat hunc tex. pro contrario Secundò ꝙ d. l. Latinus. potius facit ĩ cõtrariũ: qa ibi non censetur facta repetitio fideicommissi nisi a ↄtrario sensu, vt p Bart. fit ĩ summa. & ad de. l. seruo alieno. §. ij ff. de lega. ij. Itẽ & tertiò, ꝙ illa. l. fi. non facit. est tamen contra. l. sub conditione. ff. de hære. instit & l. Iulius paulus ff. de condi. & demon. Sol. vt per gl. in d. l. auia.] S Y L.

¶ Cæterum placuit. Casus non figuratur, nisi literaliter, cum declaret in quibus casibus detur directa, in quibus vtilis: & sic dicitur, ꝙ qui suo corpore damnum dat, directa actione. l. Aquiliæ tenetur, quia incidit in verba l. quando verò non corpore datũ damnum S Y L.

† A Celso l. si seruus. § cũ eo. ff. eo.

† als nec

† l quẽad modũ. §. vlt. ff. eo.

† Facit. §. studiũ in auchẽ. de trien. & semiss.

† alias rogante

† als est.

nũ eſt,ſed cũ corpus fuit dãni illati, qa tũc nõ verba.l.ofidunt,ſed mẽs ipſa,qa credẽdũ ẽ.l.q̃ tũ dãnũ cõſiderauit, vo luiſſe dãnũ & effectũ reſpicere, nõ modũ:iõ dat vtilis actio ex mẽte.l. Aqliæ. quoties autẽ neutra dãda vr, & damnũ datũ eſt,vt in vlt.exemplo, tũc dat actio in factũ ad in tereſſe ei⁹ cui dãnũ illatum eſt,quæ notãda ſunt.

a ¶ Mortuus. Quia q occaſionẽ damni dat. dãnũ dediſſe vr, vt ff. e.l.q occidit. §. in hac quo que actione.

ADDITIO. Tu dic ſcdm Flo.ibi,ꝙ aut qs dat operã rei licitæ & adhibet illã diligentiam quã pt,& tũc ñ tenet de iis quæ poſtea ſe quunt, vt d. §.I hac.ĩ fi.ſe-c⁹ ſi nõ adhibeat diligentiã,aut det operã rei illici tę: qa tenet, arg. ff.e. l. itẽ Mela.ĩ pri. & ẽ gl. ĩ c. ſicut nobis. extra de teſti. Ang.

b ¶ Vtilis actio in eũ dat ſ.l.Aqliæ:& nihilomin⁹ in factũ, vt ff. eo.item ſi obſtetrix. §. ſi quis hominẽ.

* ¶ Vtilis actio dat, quoties deficiunt quidem verba legis,ſed tñ,vt detur, & mens legis, & æquitas ſuggerit.l. quia

Dãni dãs cãm dam nũ dediſ ſe vr.

†l.qui⁹l. quãuis.l. ſi boues. eo.ti.

** ¶ Eſt.n. p ſuadere plus quã cogi pare re.l.j.§.p ſuadere. de ſer.cor rup.

¶ Dãnũ datũ ð corpore in corpus purgat p directã actionẽ legis Aqliæ. Sed ſi dat de nõ corpore in corpus, hẽt lo cũ vtilis actio. Sed ſi ex nõ corpore ĩ nõ corpus dãnũ datũ ſit,habet locũ actio in factum, Ang.

¶ Ceterũ placuit, itẽ demũ directã ex hac lege actionẽ eẽ ſi qs pcipue corpore ſuo dãnum dederit. Ideoq; in eũ, q alio mõ dãnum dederit, vtiles actiões dari ſolẽt: veluti ſi qs hoĩem alienum aut† pecus ita ĩcluſerit,ut fame necaret: aut iumẽtũ ita vehementer egerit, vt rũperet;aut pec⁹ intm̃ exagitauerit, vt pcipitaret: aut ſi quis alieno ſeruo p ſuaſerit,† vt ĩ arbo rẽ aſcenderet,vel in puteũ deſcẽderet,& is aſcẽdendo vel deſcẽdendo aut mortu⁹,[a] aut aliqua pte corporis læſus fuerit: vtilis actio[b] in eum dat. Sed ſi qs alienũ ſeruũ aut de põte, aut de ripa in flumen deiecerit,& is ſuffocatus fuerit eo ꝙ piecit, corpo re ſuo dãnũ dediſſe non difficulter[c] intelligi põt: iõq; ipſa lege Aquilia[d] tenet. Sed ſi nõ cor pore damnum fuerit datum, neq; cor pus lęſũ fuerit, ſed alio mõ alicui dam num contigerit: cũ nõ ſufficiat neq; directa,neq, vtilis legis Aqliæ actio pla cuit eum,qui obno xius fuerit,ĩ factũ[e] actione teneri: veluti ſi quis[f] miſeri cordia ductus, alienum ſeruum compeditum[g] ſoluerit, vt fugeret.[h]

& l.quoties.ff.de pręſcri. ver. gloſſ.in l. antepe.de neg.geſt.]

c ¶ Non difficulter.imo facile,vt ff.eo. qua actione.§.pen.

d ¶ Lege Aqlia. i. directa actione legis Aquiliæ.

e ¶ In factum actione.i. ſub ſidiaria: q̃ p damnis,dat,q̃ l.Aqlia nõ cõ prehendunt, vł nõ tenent, vt ff.eo. ſi ſer uũ.§.fin.& vł hęc eẽ ptoria vt ff. de pſcri. verb. l. qa actionum.

f ¶ Si qs miſe ricordia ductus.Sed ſi nõ ductus miſericordia, dat furti, vt ff. de dolo.l. & eleganter. § idẽ Labeo.

g ¶ Compeditũ. Eſt enim dolo pximũ, vt ff. depoſi. ſi hominem, j.reſpon.

* ¶ Compeditus ſeru⁹ quõ accipiat, vide j.ti.j.§ pœna autem.]

h ¶ Vt fugeret. Hic nota, qñq; dãnum dat à corpore in corpus: & tũc locũ hẽt actio legis Aquiliæ directa. Quandoque a non corpore in corpus: vt patet p multa exempla.s.pxi.§. Qñque econ trario de corpore in non corpus: vt ſi annulum excuſſi,vt in aquam caderet, vt ff.eod. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi quis de ma-

manū. Et in his duobus casibus hēt locū vtilis actio.l Aquiliæ, & nihilominus in factū, ſm Io. vt ff.eod.l.quemadmodū.§. magiſtratus municipales. cū vtroq; ca ſu vtrāq; reperiā dari, ſm Io. vt ff.vi bo.ra. l.ij.§. ſi publicanꝰ. Q̄n̄q;ā̄n corpore ī nō corpus: & tūc ſubſidiaria in factū cōpetit, vt ff.eo.ſi ſeruū.§. ſi.d qua actione in factū quot hēt nās, dic vt ff. de præſcript. verb.in rubr. & vt dicemꝰ. j.de inter. §. fin.

† De iniuriis pclare M Tul. lius. li.j. de Offic. vbi agit de duobꝰ gñibus iuſtitiæ.

† alias ἀδικημα.

• Vide ſim. gl.in l. pe. C. eo.q̄ latiꝰ hoc explicat.

¶ De iniurijs.

Cōtinuatio.

¶ Poſt alia p̄uata delicta, & de iniurijs ponit, quod

¶ De iniurijs.

¶ Iniuria pōt capi generalr̄; & ſpālr̄: & ſpāliter ſumitur tripliciter. Arc.

Generalr̄ª iniuria dr̄ oē, † qđ n̄ iure fit: ſpālr̄ alr̄s contumelia, q̄ à cōtemnēdo dicta eſt, quā Græci. ᵇ ὕβριν appellāt: alr̄s culpa, quam greci † ἐγκλημα dicūt ſicut in lege Aqlia dānū iniuria datū accipit: alr̄s iniqtas & iniuſtitia, ᶜ quam greci ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν vocāt. Cū enim Prętor vel iudex n̄ iure † cōtra quē p̄nunciat, iniuriam accepiſſe ᵈ dicitur.

¶ Iniuria committitur nō ſolū facto, ſed & verbo, & ſcriptura, & aliis multis modis. Arc.

¶ Iniuria ᵉ autem cōmittit, † non ſolū cum q̄s pugno pulſatus, aut fuſtibus ceſus, vel etiam verberatus erit: ſed & ſi cui cōuicium ᶠ factum fuerit, ſiue cu

priuatum eſt delictum. i. non publicum: nec enim cuilibet competit, ſed iniuriato tantum. Accur.

* ¶ De formula concipiendi libellum in actione iniuriarum, pulcherrime Iaſ.j.tit.de actio.in prin.col.viij.]

Diuiſio.

Generaliter. ¶ Totus iſte titul. diuiditur in vj. partes principales. Primò ponit̄ quot modis accipitur iniuria, & qualr̄ p̄mittat̄. Secūdò, ex cuius perſona nobis iniuria illata intelligit̄. Tertiò, q̄ eſt pęna actionis iniuriarum. Quartò, q̄n̄ iniuria atrox ęſtimatur. Quintò, q̄ p̄ iniuria pōt etiā criminalr̄ agi, & an tūc poſſit interuenire p̄curator. Sextò, q̄n̄ tollat̄ iſta actio. Scda ibi, Patit̄ aūt, Tertia ibi, Pœna aūt. Quarta ibi, Atrox. Quinta ibi, In ſumma. Sexta ibi, Hæc actio.

SYL. ¶ Generalr̄. Casus in declaratione terminorū non figurat̄ niſi lr̄alr̄. No. ſum marinm & totum text. q̄ ſunt omnes termini neceſſarij.]

a ¶ Generalr̄. Facit.ff.eo.l.j. Accur.

b ¶ Greci hybrin appellāt. hybris græce dr̄ cōtumelia latine, vt aſſerit tex. En clima eſt culpa. Anomia iniquitas. Adicia eſt in iuſtitia. Inde adiceo.i. iniuria afficio.

Expoſitio græci.

† facit in fra tit. h in prin.

c ¶ Iniuſtitia. Iniquitaté cō mittit iudex, q̄n̄ cōtra ęqtaté p̄nunciat iniuſtitiā, q̄n̄ cōtra ſtrictū ius: iniquitatem & iniuſtitiam, q̄n̄ contra vtrunque p̄nunciauit. Accur.

Iniqtas & iniuſtitia diuerſa ſunt.

† Huc pertinet qđ Cic. li 4. Rhetori. ſcribit: iniuriā eē, q̄ aut pulſatione corpꝰ aut conuicio aures, aut aliqua turpitudı ne vitam alicuius violat.

d ¶ Accepiſſe dr̄.ſ.ille, contra quem iudicat̄. Vel dic accepiſſe.i. feciſſe iudicē: ſic.ff.de dam.infec.Proculus Accur.

* ¶ Non tamen datur actio iniuriarū, l.iniuriarum.§.idem Labeo.ff.eo.]

e ¶ Iniuria. Hic proſequitur prout hoc titu.accipitur.

* ¶ Inter pulſare & verberare hoc intereſt, q̄ verberare eſt cum dolore cædere, pulſare ſine dolore.l. lex. §. inter. ff. eo. verberaſſe quoq; abuſiue dr̄ & q̄ pugnis cęciderit l.itē.§.v̄beraſſe eo.tit.

f ¶ Conuicium. Quaſi conuociū, cū in vnum plures voces proferuntur, vt ff. eo.itē apud Labeonem.§.conuicium.

Conuicium.

ADDIT. No. q̄ verbū iniurioſum dicatur, ſiue in genere, ſiue in ſpē improperatur aliquod delictum commiſſum, vt not. Bar. Bal & doc.in l.iij.in prin.ff.de liber.& poſthu.

* ¶ Quid ſi quis alteri, ſaluo (inquit) honore tuo mentiris? Et Bar. Din. ſecutus iniuriam fieri ait.l. ſi q̄s extraneus. de acqui.hæred. verbū.n. ipſum iniuriam

ſro-

Irrogat, quia honoris illa seruatio non extinguit. si qs tn̄, q alicui verba dixerit iniuriosa, euadere velit actionem in iuriarū. obseruet cautelā, quam ponit Tho. Ferr. cau. xxxix. si quis dicit &c.]

a ¶ Quasi debitoris. Cū nō eēt, vt hic, & l. si iniuriæ. ¶ Glos. voluit potius allegare. l. itē apud Labeonē. §. si quis bona.

b ¶ Qui itelligebat. Ex affectu.n. fit iniuria, vt ff. eo. l. iij. Sed qd si erat uere debitor? Adhuc vr̄ idē, cū nihil adeo durū sit, q̄ familiarē pompā ōndi, Quid.n. tā durū tāq; inhumanū, q̄ publicatione pōpaq; rerū familiarium, & paupertatis detegi vtilitatē &c vt C. qn̄ & quib. deb. quarta ps ex bo. defun. l. ij §. j. Sed dico cōtra ī seq. casu, si iure eū prouocaui, vel meū debitorē appellaui, cū esset vt arg. ff. eo. cum qui. in prin.

ius bona quasi[a] debitoris; q nihil deberet, possessa fuerint ab eo, qui intel ligebat[b] nihil eū si bi debere: vel † si qs ad infamiam alicu ius libellū, aut carmē aut historiā scripserit, cōposuerit, ediderit, dolove ma lo fecerit, quo quid eorū fieret: [c] siue qs matremfami. [d] aut ptextatū [e] prætexta tamue affectatus[f] fuerit: siue cuius[g] pudicitia attentata esse dicet: & deniq; aliis plurimis[h] modis admitti iniuriā manifestum est.

S Y L.

† Ex. l. lex Cornelia §. si quis liberi. ff. eo.

Paupertatē detegere durū est.

¶ Si sit iniuria filio vel vxori, alicuius, ēt pr̄, maritus, vel socer dr̄ eā pati, vt habeat actionē iniuriarum. Arc.

¶ Patit aūt quis in iuriā non solū p se

**Sed verius est, iniuriam quoque fieri si cuius bona quasi debitoris, q vere sit debitor, eo nō satisfaciēte à creditorib⁹ possideantur & vendantur, vt ī. quib. ex cau. man. nō l. j. §. licet. ver. valde. sed in iuriarū actio nō dat, qa non vr̄ iniuriæ faciendæ cā hoc facere, q iure suo vtit. nā iuris executio non hēt iniuriam. l. nullus. de regu. iur. & l. iniuriarum. in princ. ff. eodem.]

* ¶ Adde vtiq̄ teneat iniuriarum, qui aliquem appellauit spuriū, cū vere spurius sit, Tho. Gram. in decis xxxvij.]

c ¶ Fieret. nisi nocens erat. Nam peccata nocentium nota esse expedit, vt ff. e. eum qui. in prin.

Mřfamilias.

d ¶ Matrēfa. Matrēfamilias dicim⁹, q̄ ē notæ auctoritatis, & honestæ vitę ī domo sua, vt ff. d lib exhi. l. iij. §. fi. ff. d ijs qui sunt sui vel alie. iu. l. nam ciuium. Adde l. pronunciatū. §. j. ff. de verb. sig.

* ¶ Adde Au. Gel. lib. xviij c. vj.]

S Y L.

Prætexta quid est.

e ¶ Prætextatū. Prætexta genus est vestis, qua nobiliores ciues Romani solebant vti. Vnde si alius, q̄ cui pmissum erat deferre; deferebat in alicuius psonę certę ignominiam, iniuriarū tenebat illi, quē infectabat. Accur.

S Y L.

¶ Pessime enarrat Accur. qd sibi voluerit Iustinian⁹ dū inqt, prætextatū prætextatāve affectatus fuerit. nā intellexit pro eo, quod est pudorē pueri igenui aut puellæ suggil lare, & notā infamię tanq̄ scorto masculo fœmininoque inurere. Solēt n. hodie quoq; perditi hoīes, dum suggillare volunt puellæ aut mr̄one opinionem, īprobiore petulātia ī publico eis obambulare, quasi scortū ad constitutum assectātes. Prętexta aūt erat genus vestis, qua pueri vsque ad xvij. annū vtebant, quo tpe togā uirilē sumebāt, puellæ verò ptextā deponebant nubētes. inde ptextata ætas. pi ętextati mores, ptextat⁹ sermo à latinis dicitur. Bud. in Annot. in Pand. super. l. fin. de sena.

Adde pulchrum tex de ætate ptextati, l. iij. §. vlt. de lib. exhib.

f ¶ Affectatus. Affectari est frequenter sequi. Sed attentare est blando sermone pudicitiam alicuius impetere, vt ff. eodem. item apud Labeonem. §. aliud.

* ¶ Adde, eum quoque iniuriarum teneri, qui turpibus verbis vtitur, licet pudicitiam non attentet. d. l. item. §. qui turpibus.]

g ¶ Cuius. i. alicuius.

h ¶ Plurimis modis. Qui notant. ff. eo. per totū & C. eo per totum.

Patitur

¶ Patitur. Casus figurat facile in tex. rō- ni.n. dubitandi rńdet tex. dū dicit. patitaūt quis iniuriā. & rō decidēdi in primis verbis ex dictis verbis sumit. Item ex aliis postea positis ibi, id. n. magis preualuit & ibi, defendi enim vxores à viris &c. Et no. ex hoc tex. q dispō facta de vno correlati uorū nō hēt locū in alio, vbi cadit diuersa rō: ita ex hoc text. not. Dec. in. l. humanitatis colū. iij. C. de impub.]

a ¶ In ptāte hēt. Si ille, qui iniuriā facit, scit eos esse in ptāte: licet ignoret in cuius potestate sint: alioquin non, sicut nec marito, si mulierē viduam credat, vt ff. eo. l. cū q nocentem. §. fi. Accursius.

b ¶ Per vxorem suā. Vel sponsam, vt. ff. eo. item apud. §. Sponsum quoq;.

c ¶ Sed etiā patris. licet in ptāte pris eius non esset, vt. ff. eo. l. j. §. item.

¶ Cū hac glo. trāsit Bar. i. l. sed si vni⁹. §. filiofa. ff. eo. qcqd dicat hic Ang.]

ADDIT. Ista glo. nō est vera, per. l. sed si vnius. §. ait prætor. ver. idem est & si emancipatus. ff. eo. & ibi vide glo. ptērea si non cōpetit patri actio iniuriarū, qn credit pulsatum fore patremfa. vt d. l. eum qui. §. fin. ff. eo. ergo multo fortius non competit sibi quādo in veritate est pater fam. s. quādo est emācipatus, sm lo Fab. quod credo verum. Ang.

d ¶ Cuius s. fœminæ vel nurus.

¶ Seruis autē. Casus. Lrā ifr figurari pōt, qa ifr enumerat & declarat, quō p ser-

† Et l. ij. ff. eo.

SYL.

SYL.

metipsum, sed ēt p liberos suos, quos in ptāte[a] habet: itē per vxorē[b] suā: id enim magis præualuit. Itaq; si filię alicuius, q Titio nupta est, iniuriā feceris, nō solū filiæ nomine tecū iiuriarū agi pōt, sed etiā patris[c] quoq; & mariti nomine. Cōtra autē, † si viro iniuria facta sit, vxor iniuriarum agere nō pōt. Defendi enim vxores à viris, non viros ab vxoribus, æquum est. Sed & socer, nurus nomine, cuius[d] vir in ei⁹ ptāte est, iniuriarū agere potest.

¶ Ex iniuria facta suo ń agit suus, sed ei⁹ dńs, si iniuria in suā cōtumeliā fiat, vł fuerit atrox. Ar.

¶ Seruis autem ipsis quidem nulla[e] iniuria fieri intelligitur, sed dño per eos fieri vř, nō tamē iisdem modis quibus † etiam per liberos & vxores, sed ita, cū qd atrocius[g] cōmissum fuerit, & qd aperte[h] ad contumeliam dńi respicit:[i] veluti si quis

uos dńi iniurientur. i. qualr iniuriatum agant dńi p iniuria facta seruis ppriis, & ponunt in tex. rōnes decidēdi, ibi, qd apte ad cōtumeliā dńi & in fin. tex. vbi dī, q nō pro portione dńica, sed p personarum numero actio cōpetit dńis: qa nō rē ipsam & sic seruū respicit iiuria, sed ipsos dños, & in dńis radicatur & fundatur.]

e ¶ Nulla iniuria. quantū ad hoc vt agant. s. inspecto iure ciuili, sed sic ispecto iure naturali, vt. ff. e. l. eū qui. §. j. &. ff. de iis q sunt sui vel alien. iur. l. ij. & §. de iis q sunt sui vel alien. iu. §. fi. q sunt contra.

*¶ Adeo, vt nec postea manumissus eo nomine iniuriarum agere possit l. seruo. eod. tit.]

f ¶ Per liberos. i. filios.

¶ Et alios ēt, q liberorum appellone veniunt. l. liberorum. ff. de ver. sig.

g ¶ Atrocius. q æquum sit.

h ¶ Et qd apte. Repete, & cū id commissum fuerit qd &c. Si aūt non in dńi contumeliā sed serui tm, tū adhuc non dēt iniuria relinqui à ptore, (j) vt ff. eo. item apud Labeonem. §. si quis. sic fecit.

ADDIT. (j) No. q maleficium nō debet remanere impunitū. l. ita vulnera tus. ff. ad. l. aql. Ex quo nota q si iniuria passus non pōt agere ex forma statuti, quia forte non soluit collectas, tū iudex ex suo offō pōt iniuriantē punire, vt. d. § si qs sic fecit & ē bonus tex & ibi Bar. in. l. non solū. § quanquā. ff. eo. Ang.

i ¶ Ad contumeliam dńi respicit. Hic

† al. deest etiam

SYL.

duobus casibus dño daf actio hoc est, siue ad eius contumeliam fiat iniuria, siue seruus atrociter verberef: & sic dominus aget pp iniuriam seruo factam, non tñ serui noie, (j) quasi seruo cōpetat actio: sed in primo casu suo nomine pro iniuria s. sibi cōmissa.

SYL. ¶ Dic ex mente Ange in ij. notabi. hic, ꝙ hæc glo. male loquif, quia text. hic duo copulatiue exigit. s. ꝙ quid atrocius sit cōmissum, & ꝙ aperte ad contumeliam dñi respiciat: vnde vnum tātū non sufficit, ꝑ vt vult glo. in l. si hrdi plures. ff. de condi. insti.]

** Imo Ange. Itelligit hunc text. disiūctī. vt patet ex eius summario.]

ADDIT. (j) No. modum libellandi & agendi: quia dñs debet dicere seruum fuisse verberatū in contumeliam suam & ideo quia sibi iniuria illata est, suo noie iniuriarū agit: sin aūt alio modo ageret, succumberet. Ang.

a ¶ In hunc casum. Non solum in superiori casu quando ad contumeliam domini facta est iniuria.

SYL. ¶ Adde ꝙ ex rōne š. assignata in gl. præced. hæc gl. quoq; falsa est.]

alienū seruum atrociter verberauerit: & in hūc casum[a] actio proponitur. At si quis seruo conuicium fecerit, vel pugno eum percusserit, nulla ī eū actio domino competit.

¶ Pro iniuria illata seruo cōi agit vterq; dñs, habita distinctione dignitatis vtriusq; Aret.

¶ Si cōi seruo iniuria facta sit, equū ē nō ꝓ ea parte, qua dñs[b] quisq; est, æstimationē iniuriç fieri, sed ex dñorū[c] ꝑsona: qa ipsis fit iniuria. Qđ si vsusfructꝰ in seruo Titij ē, ꝓprietas Mçuij, magis[d] Mæuio[e] iniuria fieri intelligit.

¶ Pro iniuria facta libero hoī, & seruo alieno, qui seruiūt nobis bona fide, si

b ¶ Si cōi seruo. Dñs. Imo pro parte dominij, vt. ff. eo. l. sed non esse. cōtra. Sol. non contradicit, si recte intelligaf. Nā quilibet agit rōne dimidiæ: vt si duo sunt, vnus nobilis, alius ignobilis: si seruus eēt totus nobilis, ageret iniuriarū in xx. nunc ergo aget in x. ignobilis autē ageret in x. si eēt totus suus seruus: nunc ergo aget in quinq;: & ita qlibet pro parte sua: & ratio dignitatis hr. Vel ibi erant pares per oīa domini.

*¶ Bart. autē in l. item. §. fina. ff. eo. inqt, ꝙ vera solutio est, ꝙ iste tex. procedit cum iniuria fit ad contumeliam dñorum: lex autē cōtraria, cum simplr seruo iniuria facta est.]

c ¶ Ex dñorū persona. q. d. non ex serui persona.

d ¶ Magis. q̄ Titio.

e ¶ Mçuio. nisi ad cōtumeliam vsufructuarij facta sit, vt. ff. e. l. itē. § si vsumfructum. &, §. item si liberum.

scā fuerit ī despectū cōpetit nobis actio iniuriarum. Are.

¶ Sed si libero hoī, qui tibi bona fide seruit iniuria facta sit, nulla tibi actio dabif, sed suo noīe is experiri poterit: nisi ī cōtumeliā tuā pulsatus sit: tūc. n. cōpetit & tibi[f] iniuriarū actio. Idē ergo est & ī suo aliēo bona fide tibi fuiēte, vt toties admittatur īiuriarū actio, quoties in tuā contumeliam[g] iniuria ei facta sit.

¶ Pœna iniuriarū est pecuniaria q̄ti fuerit æstimata, & ꝑ iudicē taxata, q̄ æstimatio & taxatio crescit, vł diminuif fm ꝑsonarū dignitatē & cōdōnē. Are.

¶ Pœna autē iniuriarum ex lege xij.

f ¶ Sed si libero. Et tibi. Non solum ei.

g ¶ In tuam contumeliam. Nec minus ipse iniuriarū aget: ideo in fructuario distingui oportet, vt. ff. eo. tit. item. §. item si liberum. Accur.

SYL.

¶ Pœna autem iniuriarum &c. Casus clarus

tab. † propter membrum [a] quidem ruptum [b] talio [c] erat: propter os verò fractũ numariæ pœnæ erãt constitutæ, † q̃ si in magna [d] veterũ paupertate. Sed postea Prætores † permittebãt ipsis, qui iniuriã passi sunt, eam æstimare, vt iudex vel tãti reũ condẽnet, quanti iniuriã passus æstimauerit: [e] vel minoris, prout ei visum fuerit. Sed pœna quidem iniuriæ, quæ ex lege xij tabul. introducta est, in desuetudinem abiit: quã autem Prætores introduxerunt, quæ etiã honoraria [f] appellatur, in iudicijs frequentatur. Nam secundum gradũ dignitatis, vitæq; honestatẽ, crescit aut minuit̃ æstimatio [h] iniuriæ: qui gradus cõdemnationis & in seruili psona nõ immerito seruat̃: vt aliud in seruo actore, [n] aliud in medij act⁹ hoĩe, [l] aliud in

†Videtur no A Ge. l. ix. c.i. & Alex. li. [illegible] Parer. ca. viij.

†alias vt

†Vide A. Gell vbi supra.

tis est, & ratio dubitandi nascebatur ex ipsa.l.xij. tab. qua constituta fuerat pœna talionis: hoc autẽ introductũ fuerat in.d.l.xij. tabu. vt Iustinian. asserit, ob magnam veterũ paupertatẽ. rõ autẽ decidendi sumitur ex ratione naturali, quæ habet, vt iuxta modũ iniuriæ, qualitatẽ personæ iniuriate & iniuriantis, bonus vir & sic iudex æstimet. fiebat. n. q̃ ex l. nasceret̃ iniuria, vt puta si rupto membro vilis & inutilis psonæ ab honesta & vtili nedum familiæ ppriæ, sed ciuitati & vrbi, vt puta insignis alicuius artificis, datum fuisset membrum illud, non esset vera æstimatio iniuriæ, qa non erat paritas & æqualitas subiectorum. decuit igitur id corrigi per prætores, qui æquitatem habentes ante oculos statuerunt, vt in text dicitur.]

a ¶ Membrum. Puta manũ vel pedem. ADDIT. No. ex tex. & glo. quid dicat̃ membrũ: & hr̃ in.l. non sunt liberi. ff. de statu ho. per glo & doc. & an dens dicatur membrum, hr̃ in.l cui dens. ff. de ædil. edic. de quo vide Bart. & Io. de Imo. in l.ij. ff. de pub. iud. Ang.

b ¶ Ruptum. i. detruncatum.

c ¶ Talio. i. similitudo supplicij: vt mẽbrum pro membro.

* ¶ Verba L.xij. tabul. hęc sunt, si membrum rupit meũ, ẽ pacto talio esto propter os verò fractũ numariæ pœnę cõstitutę sunt. pœnã aũt talionis & vetus lex diuina ĩfligi iubebat, Exodi xxj. Deutero nomij xix. De aliis iniuriis, ĩ q̃b⁹ numariæ pœnæ impositæ erant, eadem lege xij. tabu. ita scriptum erat, Si iniuriam alteri faxit, xxv. æris pœne sunto, Aul. Gel. l. xx. c. j.

d ¶ Quasi in magna. Hæc est ratio non ad proximum, sed ad illud, quod erat pœna talionis.

e ¶ Æstimauerit. per sacramentum taxatione iudicis.

* ¶ Qualiter fiat æstimatio tradit Angel. in consi. xcv. & Roma. consi xcvij.] SYL.

f ¶ Honoraria. facit supra de iur. naturali gentiũ & ciuil §. prætorum.

g ¶ Æstimatio, Proposita actione iniuriarum prætoria quæ anno continuo tollitur, vt. C. eod. l. si non conuicij, nisi in casu, vbi anno vtili datur. (j) vt. ff. qđ met. cã. l. si cum exceptione §. post annum.

ADDIT. (j) Dic q̃ licet glo. j. px. §. & in d. l. si non conuicij. ponat multas opi. & nullã approbet, tñ hic & in. l. lex cornelia hanc approbat, q̃ ista actio sit ciuilis in trib. casib. §. proxi. j. eo. Ang.

h ¶ In seruo actore. i. castaldo. SYL.

* ¶ Actor hoc loco pro villico accipit̃. quem lingua vulgari hodie factorem vocamus, vt dixit in Commen. S. tit. de curat. in princ.]

i ¶ Medij actus homine. qui mesonauta, aliàs mediastinus dr̃. ff. nau. cau sta. l. j. §. qui sint. &. §. caupones. SYL.

* ¶ Budæ. ibi exponit quis dr̃ mesonauta, & quis mediastinus. * nam mesonauta ita in naui vile mancipium est, vt mediastinus domi, qui ita dictus videtur, q̃ in media domo ad imperia omnium nutusq; præsto sit.]

Compe-

a ¶ Compedito.i. eo seruo, qui nullam aliam affert vtilitatẽ, sed tñ ligat⁹ stat.

§ Y L. ¶ Non bene intelligit glo. quia text. voluit intelligere de iis, qui compediti fodiunt terram vel metalla.

¶ Sed & lex.

Casum nõ ex pedit figurare, quia ponit tñ tres casus, q̃ cõprehẽdũtur i. l. Corn. de sicar. quos no. & significatio domus ita extẽditur, qa cõliderat non dñiũ rei, sed refugium cuiuscunq; in eo loco ĩ quo habitatur.]

† Ex l. lex Corne. ff eo. tit. l. Cornelia vñ dr.

b ¶ Sed & lex Cornelia. Iõ sic dicta, quia Cornelius Syl la p̃fect⁹ prius eã tecit, vt ff. de acc. l. hos accu. in fin. l.

vilissimo vel cõpedito[a] ius ęstimationis constituatur.

¶ Lege Cornelia de iniuriis tenetur quis etiam in trib⁹ casibus hic specificatis: & domus nostra dicitur etiam conducta. Aret.

¶ † Sed & l. Cornelia[b] de iniuriis loq̃t & iniuriarũ actionẽ introduxit:[c] q̃ cõpetit ob eam rẽ, q̃ se pulsatum[d] q̃s, verberatumve, [e] vel domũ[f] suã vi introitã eẽ dicat Domũ † autem accipimus, siue in ꝓpria domo quis habitet, siue in cõducta, siue gratis, siue hospitio receptus sit.

¶ Atrox iiuria æstimat ex qualitate facti, loci, & personarum. Ang. Aret.

¶ Atrox † iniuria

c ¶ Introduxit. s. d. lex Corn. in qua actione cõdẽnatio fit ęstimatione iudicis iureiur. in litem, vt. ff. eod. constõnibus.

Actio in iuriarum an sit in patis in oibus rasibus.

Sed nunquid his casibus, qui tres sunt ex. l. Corn. est hæc actio perpetua? Dicunt quidam, vt M. q̃ sic, cum omnis actio ex lege descendens sit perpetua, vt. j. de perpe. & tem. ac. in prin. Sed lo contra. dicit: n semper eam anno continuo tolli, vt. C. eodẽ l. si non conuicii. (j) Et no. q̃ his tribus casibus est ciuilis, alias est vbiq; prætoria, cum à prætore sit inducta, vt. s. eo. l. prætor.

§ Y L. ¶ Aduerte, quia gloss. §. proximo, in versicu. æstimatio. & Bar. in. l. iniuriarum. ff. eod. ex opin. Azo. contrarium sentiunt.]

ADDIT. (j) Io. Fab. dicit, q̃ doc. tenẽt opi. Mar. & q̃ vidit seruari de facto. vi de Henri. bo. in. c. olim. extra eod. in. ij. distin. vbi vr̃ inclinare in partem Ioan. & idem tenet Iõã. And. in addition. ad Spe. tit. de iniur. in verbo, actio.

d ¶ Pulsatum. Sine dolore.

e ¶ Verberatum. Scilicet cum dolore.

vt. ff. eo. l. lex Corne. §. j.

* ¶ Adde, iniuriarum actione teneri & qui tantum manus aduersus aliquem leuauerit, licet non percusserit. l. item apud. §. j. ff. eo. quod est notandum.]

f ¶ Domum suã. (j) Facit. ff. de iis qui deiec. vel effu. de. l. j. §. habitare.

* ¶ Nã cuiq; dom⁹ suã tutissimum refugiũ ac receptaculũ eẽ dẽt. l. plerìq;. de iius voc. Quod autẽ dr̃ hic, siue quis hospitio recept⁹ sit, intellige, animo ad longũ aliqd tps ibi morãdi ñ mo mẽto, vt viator. d. l. lex Corn. §. domũ. vers. ego puto.** Et no. q̃ appllone domus siue habitationis ẽt naui, cõtinet. l. pe. §. vlt. iuncta. l. j. ibi, in eũ q̃ ibi habitauerit. ff. e. qd ꝓcedit ẽt ĩ materia statutaria & pœnali, vt no. Tiraq. de retrac. lignag. §. j gl vij. nu. lxxxviij.]

† Ex d. l. lex. Corn. §. domũ.

† Cõcor. cũ hoc §. ca. vlt. in glo. super verbo atroces. et tra uc do na vbi te citãt tenoré huius §. & gl. j. paulo post me. & in c si. extra de conse. eccle. vel alia.

ADDIT. (j) No. q̃ relatiuum, suus sua suum, non sp importat dñiũ: facit qđ not. Bart. in l. Quintus. ij. §. argento. de au. & arg. leg. Ang. Aret.

¶ Atrox iniuria æstimatur. Casus faci- le figuratur: nam tex. seipsum declarat. & assignat sui ipsius declarationem, & euidentiam exemplorum: & cum sit declaratio huius termini, atrox iniuria, nõ expedit aliter laborare. Nota text]

§ Y L.

g ¶ Atrox. ideo atrox iniuria ab alia separatur, quæ sit minor, vt p hoc magis puniatur vt. s. eo. §. pœna autem. & facit ff. eod. l. prætor edixit. §. atrocem. & §. fi. & l. vulneris. & l. seq.

¶ Quæ dicatur atrox iniuria, declarat Specu. in titu. de aduo. §. vij. vers. fi.* & Alex in consi ccij. vol. ij.]

l. xij. tab. hæc fuisse refert Spieg Re, pſo- na, tpe, loco, atrociores iiuriæ inducãtur.

Ex fa-

a ¶ Ex facto. Magis, quā ex ptio rei, vt. ff. de incen. rui nau. l. Pedius. § j.

b ¶ Humili persona. Quæ sit persona humilis, dic vt. C. de incestis nuptiis. l. humilem.

c ¶ A liberis vel libertis. Quibus aduersus parentes & patronos agere permittitur, si sit atrox iniuria facta eis à parentibus & patrōis, vt. ff. eo. l. prætor edixit. § pterea. puta in oculo vel in ore, vt. ff. eo. l. prætor. §. fin. & l. seq.

† al's existimatur.

ADDITIO. Dicas fm Sal. in. l. iniquum C. qui accusa. non poss. q̃ licet pro leui iiuria filius in potestate non potest patrem solenniter accusare, vt. l. lis nulla. ff. de judic. tamen judicis officium potest implorare p graui, vt. l. si lenones. C. de episcop. aud. Emancipatus vero filius p leui delicto non accusat. sed pro graui sic, dummodo ciuiliter agi non possit, alias secus, vt hic per doc.

d ¶ Nonnunquam. Idest, aliquando: & sic duæ negationes faciunt vnam affirmationem.

* ¶ Facit. l. duobus. ff. de verb. sig.

e ¶ Filiofamilias. Nisi quia facta iniuria filio duæ actiones nascūt̃: & vtriusq; exercitium cōpetit patri, vt. ff. eod. l. sed si vnius. §. filiofamilias. & l. pr. sed facta iniuria patri, non ideo filius aget.

¶ In summa. Casus clarus est, cum stet in traditione regulæ & relatione ad cōstitutionem Zenonis, quæ haberet suam rationem in dignitate personarū: quæ in actione iniuriarum totum potest. SYL.

† æstimat̃, vel ex facto:[a] veluti si qs ab alio vulneratus sit, vel fustibus cæsus: vel ex loco: veluti si cui in theatro, vel in foro, vel in cōspectu Prætoris iniuria facta sit: vel ex psona: veluti si magistrat[9] iniuriā passus fuerit, vel si senatori ab humili[b] persona iniuria facta sit, aut parenti patronove fiat à liberis[c] vel libertis. Aliter enim senatoris, & parentis, patroniq;, aliter extranei, & humilis psonæ iniuria æstimatur. Nōnunq̃[d] & locus vulneris atrocem iniuriā facit: veluti si ī oculo qs percussus fuerit. Parui autē refert vtrū patrifamilias, an filiofamilias[e] talis iniuria facta sit: nā & hæc atrox iniuria existimabit̃. ¶ Ex qualibet iniuria potest agi ciuilr ad æstimationē, & criminalr ad cōdēnationē extra ordinē: in quo iudicio criminali nō pōt interuenire procurator, nisi pro illustri persona Aret. ¶ In summa sciendum est, de omni īiuria eū, qui passus est, posse vel criminaliter agere,[f] vel ciuiliter. Et si quidē ciuiliter † agit̃, æstimatione facta secundum quod dictū[g] est, pœna[h] reo imponitur: sin autem criminalr, offō iudicis extraordinaria[i] pœna reo irrogat̃: hoc videlʒ ob-

f ¶ Agere. Et sic tollit̃ vnū judicium per aliud, cum vtrunq; sit proditum ad vindictam, vt. ff. eod. ptor. §. j. & l. quod Senatusconsul. secus si alterum esset de re familiari, vt. C. quando ciuilis actio crimina. præ. l. j. Et ideo si de iniuria atroci actum est iniuriarū, nihilominus potest agi. l. Aqlia ad dannum: & econuerso: nec. n. in actione iniuriarum agitur ad damnum, vt ad damnum, sed vt ad contumeliam, vt. ff. eod l. itē apud Labeonem. §. si quis seruo verberato.

† alias agatur.

¶ Hæc glo. sentit idem, quod gloss. in. l. dn̄m. C. eo. quæ reprobatur à Bar. in l. qui seruum. ff. de act. & obli.] SYL.

g ¶ Dictum est. Vt supra eodē. §. pœna. in fin. §.

h ¶ Pœna. pecuniaria. s. actori danda.

i ¶ Extraordinaria. Scilicet capitis, vel

vel status, si iudici sedeat, vel pecuniaria inferenda fisco, non actori, vt. ff. eod l. fi. Accursius.

SYL. ¶ Late disputat de hac glo. Vero. in. l. si fugitiui. C. de ser. fu. in vij. col. & Deci. in c. ex lris. de cõsti. vbi limitat octo modis, & in. l. cũ filiusfam. ff. si cer. pet. in. ij. nota.]

Pœna arbitraria ad mortẽ extẽdi. ADDITIO. Et sic vbi pœna est in arbitrio iudicis, põt suũ arbitriũ extendere vsque ad morté qd est verũ pensata & arcta facti qualitate. l. Pædius. §. j. ff. de incen. rui. nau. Item ex hac glo. elici põt, ꝙ si agaẽ de crimine ad pœnã pecuniariã fisco applicandam, iudicium dicitur esse criminale.

† Ex lege non solũ ff. eo.

seruãdo, quod Zenoniana cõstitutio[a] ĩtroduxit, vt viri illustres, [b] quiq; super eos sunt, & per ꝓcuratores possint actionem [c] iniuriarũ criminaliter vel persequi vł suscipere, ſm eius tenorẽ, qui ex ipsa manifestius apparet.[d]

¹ Faciens fieri iniuriam ita punitur, si cut faciens. Aret.

¶ † Non solũ autẽ is iniuriarũ teneẽ, qui fecit iniuriam, idest, qui percussit: verum ille quoque † tenebitur, qui dolo fecit iniuriam, † vel qui † procurauit, vt cui [e] mala [f] pugno percuteret.[g]

¶ Actio iniuriarũ nõ nascitur, nisi ab initio iniuriatus in animum suũ iniuriam reuocauerit. Vel sic secundum glossam: Actio iniuriarum iam nata tollitur dissimulatione. Ang. Aret.

¶ † Hæc actio dissimulatione [h] aboleẽ: & ideo si qs iniuriã dereliqrit, hoc est, statĩ pass' ad aĩum

a ¶ Constitutio. vt. C. eod. l. fi.

a ¶ Illustres. Hi sunt, qui tantum nomine illustres sunt, & non dignitate. Illi autem sunt supra eos, qui dignitatem & administrationem habẽt, supra quos nemo est nisi Imperator: (j) quod dic, vt notaui in auth. vt ab illustri. & qui super eam digni. sunt. colla. v.

ADDITIO. Dic vt per glo. & omnes doct. in. l. fi. C. eo. Ang.

c ¶ Actionẽ. i. accusationem. Et est speciale in accusatione: aliàs contra, vt. ff. de procur. l. licet. §. ad actionem. & ff. de pub. iudi. l. pe. §. ad crimen.

* ¶ Est & aliud priuilegium in his, qui illustri dignitate præditi sunt: vt. s. non nisi ex scripto in ius vocari possint. l. quoties. C. de digni.

** Hinc annotari põt, ꝙ pp dignitatẽ nõnunq̃ à regulis gñalibus recedimus: quod multis exemplis ostendit Alciat. lib. j. de ver b. signifi.]

d ¶ Appet. Dic ergo hic casum ei⁹ legis.

¶ Non solum. Casus clarus est, quia ratio manifesta. qui enim per alium facit, per se facere videtur.] SYL.

† alš tenetur † alš velut qui † alš curauit

e ¶ Vt cui. Id est, alicui, vel cuius. i. alicuius.]

f ¶ Mala. i. maxilla.

g ¶ Percuteretur. Sed vł ꝙ ex tali cõsilio nõ teneaẽ, vt s. de obl. q̃ ex deli. nasc ũ. §. ope in fin. Sed dic, vt ibi diximus. Itẽ argu. cõtra. s. mã. §. tua tñ ibi, qa nemo ex consilio.

SYL. ¶ Hæc actio. Dic loco casus, ꝙ tõ, quare si semel animo remissa est iniuria, non põt recoli, est, qa principalr aĩo tenetur. l. j. §: ait ptor. ff. si qua. pau. fe. di & iõ dissimulatione aboletur, vt hic dr, & declarat Fortu. qui ex hoc multa infert notãda, in. l. ltima. col. xxiiij. ff. de pact.]

† Ex d. l. non solũ §. j.

h ¶ Dissimulatione. Vt si risi, vel lusi, vel comedi cum eo postea.

Actio iniuriarum quõ tollitur. SYL.

¶ Hoc verũ, si voluntate, nõ si ex necessitate vel honestate aliter fieri non potuit: vt si inuitatũ in conuiuio vel aliter.

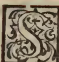
* Et de aliis modis, quibus aboleẽ iniuria, vide Alex. in. l. j. in prin. ff de pac.]

¶ Item tollitur etiã nudo pacto ipso iure, vt. ff. de pac. si tibi. §. quædam actiones. Sed nunquid est nata etiam statim facta iniuria, an ita demum si dicat, Ad animum reuoco. quod vltimum dixit B. vt dicunt. Sed certe imo est nata statim. nec. n. ex reuocatione ad animum vel ex verbis talibus nascitur hęc actio. sed ex cõtumelia, vt. ff. de pac l. si vnus. §. pactus.

suum nõ reuocauerit,[a] postea ex pœnitentia remissam iniuriam non poterit recolere.

¶ De obligationibus quæ † ex quasi delicto nascunt.

¶ Iudex, qui p̃peritiã male iudicat, facit litẽ suã, & ex quasi maleficio tenet in quãtum æquum vi debitur iudicanti.

I † iudex[b] † litem suam.[c]

¶ pactus. Item qũo aboleretur hæc, nisi esset nata certe nullo modo, vt ff. de iniu. rup. testa. l. nam & si. §. post defectum & ff. de verb. obl. l. decem.

a ¶ Non reuocauerit. Idest, aboleuerit. Non enim oportet dicere, Ad animum reuoco: sed sufficit si remaneat iratus & ei non recõcilietur. (j) Sed quid si in vltima voluntate in pœnitentia remittit, quasi coactus morte, & postea cõualet, nunquid renascit? Vr q sic vt argu. s. de don. §. mortis causa. Item quia coactus remisit: vnde pretor ratum non hẽt, vt ff. qd me cau. l. j. Sed cõtradico, qa fuit semel extincta: vñ in ppetuũ resuscitari nõ põt, vt ff. de sol. qui res. §. aream. Item p̃sumo, q ppetuo voluerit remittere, siue conualuerit, siue non: nã als non potuit bene pœnitere. p̃sumam ergo eum non fuisse immemorem suæ salutis, vt C. ad l. Iul. repe. l. fi. (Casus qua fide delicto.)

SYL. ¶ Et ita communiter tenent doc hic.]

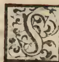
¶ Item est contra ad id, quod dicit nuda voluntate tolli hanc actionem. ff de nego. gest. l. Pomponius. ibi, Nam qũo &c. Sed certe ab initio tollitur nuda voluntate & simplici, vel vnius tñ: sed si semel ad animum reuocauerit, non remittitur per nudam voluntatem, sed p volũtatem nudã verbis vel pacto expressam sic, etiam ipso iure, vt dictum est p l. si tibi. §. quædam. ff. de pact.

SYL. ¶ Dic tñ, q si quis in confessione sacramentali remisit iniuriam, põt nihilominus agere, qa rancor remissus est, non interesse. ita est cõis opin. docto. in l. si tibi § j. ff. de pac.]

ADDIT. (j) Dic vt ff. de adim. leg. l. filio §. Seia. & vide l. iij. §. fin, & ibi Bar. eo. ti. Ang.

¶ De obligationibus.

(Cõtinuatio.) ¶ Quia de obligationibus ex maleficio diximus, sequitur de ijs, quæ ex quasimaleficio sunt, Accur.

I iudex.[a] Totus iste titul. diuiditur in duas partes principales. Primo ponit casus, in quibus qs obligat ex quasi maleficio. Secundò, qua actione his casibus agatur. Secũda ibi, In his aũt. (Diuisio.)

¶ Si iudex. Casus. Quærebatur, qũo teneretur ex malo iudicio suo per imperitiã facto iudex: & vtique cum p fiteatur scientiam iudicandi, videbatur ex maleficio teneri. §. præterea. s. ad l. Aquil. cuius contrarium hic dr, q tenet ex quasi maleficio, non ex maleficio ratio autem diuæ est, qa actus medendi est volũtarius, actus iudicandi & munus iudicis est necessariũ. l. munerũ. §, iudicandi officium. ff. de mune. & hono. No. collige vt per Are. hic.] (SYL.) (* † Ex l. ex maleficiis § si fu dex ff & action. & oblig.) († Vide ad hunc tex. Dec. in l. si qsin cõ scribẽdo. in vj. no. & in fin. C. de pac.)

b ¶ Iudex. siue sit pr̃familias iudex, siue filiusfamilias: sed qñ est filiusfamilias, pr̃ de peculio tenet inquantũ fuit in peculio, cũ filiusfamilias litẽ suã fecit, vt ita sint duo specialia, & quia dat de peculio, licet sit quasi maleficium; quod non est alias, vt ff de ijs q deie. vel effu. l. j. §. si filiusfa. Itẽ quia inspicitur tẽpus, quo fecit litem suã in condemnando, licet alias rei iudicatæ tp̃s spectet, vt ff. de pecu. l. quæsitum. & pbant hæc. ff. de iud. l. si filiusfamilias. Vel dic, q filius conuenitur, † vt no. in d. l. si filiusfamilias.

SYL. ¶ Adde, q cõis doct. resolutio est, q qñ p imperitiam iudicat, peculio tenus teneatur: quando verò dolo, teneatur insolidum. ita doct. in d. l. si filiusfa.] († De peculio, cũ pr̃ cõsueuit conueniri.)

Adde gl. in §. si filiusfa. ver. litem. j. eod.

ADDITIO. Not. q iste tit. non habet locum, qñ iudex per dolum vel corruptelam tulit sententiam, quia tunc tenetur proprie ex delicto, vt etiã no. Bar. in d. §. si filiusfa, Ang.

c ¶ Litẽ suã. i. controuersiã. vel litigium, vt in id teneat ipse, in quo læsit aliquẽ: & hoc, qñ per ignorantiã vel imperitiã,

vt. j.

vtij sequitur Nam si dolo, tunc non habet locum hic titu. sed ex maleficio tenetur. & sit infamis, vt C. de pœna iu. qui male iu. l. fi. Sed núqd hæc oia in arbitro locum hnt? Dicit Io. q sic, vt C. de pac. l. si qs in cōscribendo. Alij contra. cū possit pœna peti tantū, & nec snia valear, vt C. de arbit l. j. & l. ij & maxime secundum noua iura, quę loquuntur, cū est iuratū ab arbitro vel à partibus secundū quæ nihil eis erit præter sacramentum vt in auth. de iu §. quia vero. ij. coll. vj. Sed certe sententia prima vera est. nec obst. hoc authen. quia nihil erit ei. i. arbitro præter sacramentū &c. s vt possit cogere partes suo stare iudicio. vel eis i. partibus: nā vocabit alteram partem per iurm: sed & contra arbitrum nihilo minus aget, vt dictum est, & per actionem in factum, vtj. eo. §. fi.

Arbiter si facit litē suā an sit puniēdus sicut iudex.

† Facit supra titu. j. in prin.

fecerit, [a] nō proprie ex maleficio obligatus vr: sed qa neq; ex maleficio, neque ex contractu [b] obligatus est, & vtique peccasse aliqd intelligitur, †licet per imprudentiam, ideo vr quasi ex maleficio teneri: & inquātum de ea re æquū religioni iudicātis videbitur, [c] pœnam sustinebit.

¶ Ille ex cuius domo aliquid pijcit, quod alteri noceat, ex quasi maleficio obligat ad duplum æstimationis damni. Qui vero habet supra viā aliquod appēsum, quod possit alteri nocere, tenetur pœna decem aureorum. Pro homine vero libero occiso est pœna quinquaginta aureorū: sed si viuit, & fuerit sibi nocitum, tenet inquantum iudex æstimauerit. Arc.

¶ † Itē is, ex cuius cœnaculo, † vel proprio ipsius, vel cōductō, vel ī quo gratis

* Dic, q in arbitro cōpromissario decisio gl. non procedit. l pen. vbi oēs. C. de arbi. In arbitratore magis communiter videntur tenere, si dolo iudicauit. quod declara (iudicio meo) in dolo ex proposito, non in dolo re ipsa.]

SYL.

a Fecerit i male iudicauerit.

* Litē suam facere quid sit, lege Bud. in annot. ad Pand in l. fi. de ædil. edic.]

b Ex contractu. Vel quasi.

c Videbitur. Vt si dubitauit circa legem Fusiam Ganinianam, durius punitur: si autem in l. illa, Gallus Aquilius. mitius punitur. (j)

SYL. * Hanc glo sequitur Iaf. in l. quod te. eolum. penul. ff. si certum petat. quem. vide. & q, error probabilis faciat iudicem in nihilo teneri parti læsæ, dicit gl. xj. q iij. temerarium.

* Et hoc, quando non fuit data pecunia iudici vel promissa: alias graues pœnas sequerentur, vt C. de pœn. iudi. qui mal. iudi. authenti. nouo iure. & facit ad hoc respon. ff. de vari. & extraord. cogni. l. fi.

ADDIT. (i) Et idem si fuerit secutus intellectum multorum doctorum in vna lege, quæ habet plures intellectus, licet ille non sit cōis vt dicit Barto. in l. cum pro latis. in fin. de re iudic. valeret enim talis sententia: vnde opus esset appellatione: & iudex appellationis posset sequi aliam opin. & alium intellectum, & retractare vel confirmare sententiam, vt not. Barto. in l. iiij. §. hoc autem iudicium. in fi. ff. de dam. infec. De hac materia vide latius per Angel. hic.

† Ex c. l. ff de iis qui deiec. vel effud.

† Cęnaculū qd sit explicat Budæ. in annot. ad Pād in l. aqsimū. de vsufr.

SYL. * Item is. Casus clarus est, & rationes sunt manifestæ. cum. n. culpa propria vel alterius interueniat, conueniens est damnum datum sarciri. cur autem ex maleficio non teneatur. probat text. in verli. ideo autem. vbi assignat rōnem à communiter accidentibus, ad quæ ll. se accommodant l. nam ad ea. de legi. Nota summarium & tex. & præsertim. in ver iudex enim. ex quo habes, q vbi homini nocitum est, licet non sit occisus, debet per iudicem impensa medicorum ac medicinarum, & merces operarum, quibus caruit is, cui nocitum fuit, fieri refici.]

Habitat,

a ¶ Habitat. Hospes plane non tenetur: sed is, qui hospitium dederit, vt ff. de iis qui deie. vel effu. l. j. §. pe. Accur.

ADDIT. (i) No. q̃ q̃ñ quis debet citari ad domum solitæ habitationis, nõ sufficit citari ad hospitiũ, iuxta. l. iiij. §. prætor. & ibi late Bar. ff. de dam no infect.

** Habitare, vbi quis dicat, docet Thom. Grãma. decis. lxxxvij. Et no ta, q̃ decis. huius §. procedit etiã in naue. l. pen. ff eo.]

b ¶ Id positũ. Licet ipse non posuerit.

c ¶ Si ceciderit. Non. n. spe ctatur, vt noceat.

d ¶ Pœna. Præ standa.

e ¶ Decem aureorum. Vel so lidorum, vt ff. de ijs qui deie. vel effu. l. si vero. §. prætor j. & §. fi. & tunc dicas actiones in factum fore annales, vt ff. de popu. actio. l. fin.

habitat, [a] deiectum effusumve aliquid é, ita vt alicui noceret, quasi ex maleficio obligat[9] intelligitur. Ideo aũt non proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerunque ob alterius culpam tenet, aut serui, aut liberi. Cui similis est is, q̃ ea parte, qua vulgo iter fieri solet, id positũ [b] aut suspẽsum habet, quod potest, si ceciderit, [c] alicui nocere: quo casu pœna [d] decem [e] aureorũ cõstituta est. De eo vero, quod deiectũ effusumve est, dupli, quantũ damni datum sit, constituta [f] est actio. Ob hominẽ vero liberũ occisum, q̃nquaginta [g] aureorũ pœna cõstituit. Si vero viuat nocitũq̃; ei esse dicat, q̃tũ ob eam rem æquũ iudici vr̃, actio [h] datur, Iudex. n. † computare debet mercedes medicis prællitas, cæteraque impẽdia, quæ in curatione facta sunt: p̃terea operas, quibus caruit, aut cariturⁿ est ob id, q̃ inutilis est factus. [i]

¶ Si ex cœnaculo filij habitantis seorsum a p̃re aliq̃d fuerit p̃iectũ, vel aliq̃d fuerit appensum, vel fecerit litẽ suã, pater non tenetur.

effu. si verò. §. quæ antem.

ADDIT. (1) No. illũ tex. q̃ñ fit cõtributio pp iactũ, nõ fit cõputatio liberi hoĩs. facit. l. sed addes. §. siquis mulierẽ. ff. loc.

h ¶ Actio daᵗ ppetua sibi: sed alij, puta hæredi pro eo, si mortuus est, annalis daᵗ, vt ff. de ijs qui de ie. vel effu. l. si verò plures. §. hæc autem actio. ibi, sed si libero. &c.

** Adde quòd hæc cl̃a, inq̃ũ iudici æquum videbiᵗ, de quã in hoc tex. & s̃. hoc. e. ti. ĩ pri. continet id, q̃d interest, Alci. l. inter hæc ver. ba. de ver. sig.]

i ¶ Est factus. Quia difficillimũ é æstimare futuras operas.

¶ Si filiusfam. Casus clarᵘ est, q̃a per impaiorẽ ponit, cuius rõ est in j. casu q̃a iõ tenetur, pr̃ pro filijs secũ habitantibus in titu. de effusis, pp præsumptã culpã in aduertẽdo eiᵘ familiã; nequid ex domo sua nocuũ alijs exeat, cũ veiò pr̃ non habitat in eadem domo sed alibi, tunc deficit præsumptio illius culpæ. In scdo verò casu necesse est, q̃ interpretatio fiat s̃m glo. j. eo §. in versuam. quod præsumendum est ex benignitate potius accidere, quia omnino cũ stodia patris, qui nullas nouit literas, nihil põt facere circa filiũ iudicẽ: nec põt prærendi aliqua p̃sumptio culpæ in p̃re: licet verba tex. parificẽtia secũdũ casum ad primum inferant; q̃ pr̃ in hoc casu nullam actionem patiat unnec etiamde peculio

† l. vlt. ff. de ijs qui deiec. vel effu.

f ¶ Constituta est actio. Perpetua; quæ hæredi datur, sed in hæredem non daᵗ, vt ff. de ijs qui deiec. vel effu. l. si vero. §. hæc autem actio.

¶ Nisi iam lis fuerit contestata, vel aliud simile factum.

g ¶ Quinquaginta. Iõ certa pœna statuit, q̃a nõ põt æstimatio liberi corporis fieri, vt ff. ad l. rhod. de iac. l. ij. §. ij.

** † (j) Et cõpetit hæc actio intra annũ & nec hr̃di nec in hr̃dem daᵗ, cũ sit pœnalis & popularis, quæ prius daᵗ ei, cuius magis interest, vt ff. de ijs qui deie. vel

† l. vl ff. de Actio.

peculio, pp illa verba, quod & ī filio &c. videntur.n. ponere præcise identitatem iuris propter naturam copulæ.]
a ¶ Seorsum.i. separatus a patre.
b. ¶ Nullam esse. Etiā de peculio, vt ff. de ijs q deiec. vel effud. l. j. §. si filiusfamilias.
c. ¶ Litem suā fecerit. C. si sine patre habitauerit: al's pr de peculio tenetur, vt ff. de iud. si filiusfami. sm Ioan. Vel dic, idem C. vt teneat ipse filius, habitet eum patre vel non sed ēt sm Azo pr hic tenetur de peculio, vt dictum est, per l. de ijs qui deiec. vel effud. l. j. §. si filiusfa. Filio verò condemnato, & ibi pater tenetur de peculio, cum videatur quasi contrahi cum filio per sententiam, (j) vt. ff. de nox. actio. l. & si condemnatus. & ff. de pecul. l. iij §. idem scribit.

Vide gl. j. supra. eod. in prin.

ADDIT. (j)
Dic sm Ang. q ista vltima videtur verior: quia ex cōtractu vel quasi pater tenetur de peculio, non autem de delicto vel quasi.

enim culpę reus est, & in culpa dicitur, qui opera malorum hominum vtitur, quæ culpa licet non faciat aliquem teneri ex maleficio, saltem facit teneri ex quasi maleficio: quem textus not. in fi.]

¶ Si filiusfamilias seorsū [a] a p̄re habitauerit, & q̄d ex cęnaculo eius deiectū effusumve fuerit, siue q̄d positū suspēsumve habuerit, cuius casus periculosus est, Iuliano placuit, in p̄rem nullā esse [b] actionē, sed cū ipso filio agendum esse. Quod † & ī filio familias iudice obseruandū est, qui litem suam [c] fecerit.

¶ Pro furto vel dolo commisso in naui, vel in stabulo, vel in caupona, tenentur domini eorum ex quasi maleficio, si damnū datum fuit per aliquē cuius opera vtant. Aretinus.

¶ Item [d] exercitor nauis, aut caupone, aut stabuli, de dolo, aut furto, quod in naui, aut caupona, aut stabulo factum erit, quasi ex maleficio [e] teneri v̄r: si mō ipsius nullū est maleficiū, sed alicuiuseorū quorū opa nauē, aut cauponam, aut stabulum exercet. Cū.n. neq; ex maleficio, neq; ex contractu [f] sit aduersus eū constituta hic actio, & aliquatenus [g] culpæ reus † sit, q opa malorū hoīum vteret, ideo quasi ex maleficio teneri videtur.

¶ Ex quasi maleficio agitur actione in factum, quæ nō transit contra hæredem. Aretinus.

¶ In his autem casibus [h] in factum actio cōpetit, quæ hæredi [i] quidē dat,

d ¶ Item exercitor, quis sit, dic vt. j. quod cum eo. §. ij.
e ¶ Quasi ex maleficio. id est actione in factum in duplum, vt. ff. nau. caupon. stabu. l. fina. & ff. fur. aduer. naut. cau. stabula. l. j. Item est & alia in factum actio, quæ est ex eo contractu de recepto, vt ff. nau. caupon. stabula. l. j. in prin.

† alias h.

ADDITIO.
Et hic dicit Io. an. Fab. quod si dñs fuit condemnatus ex facto nautarum, ab eis potest repetere, arg. l. si colonus. ff. de aqua plu. arcen. & l. si verò. §. cum autem. ff. de ijs qui deiec. vel effu.

f ¶ Ex contractu. Vel quasi.

S Y L. ¶ Item exercitor. Casus clarus est: & ratio dubitandi esse poterat, quia videtur iniquissimum genus pœnæ, vt quis ex facto alterius teneatur. C. j. de iniur. & dam. da. lib. sexto. sed ratio decidendi exprimitur in tex. nostro. aliquatenus

g ¶ Aliquatenus culpę reus. Facit. ff ad legem Aquiliam. si seruus seruum. §. Proculus. & ff. fur. aduer. nau. cau. stab. l. j. §. penul.
h ¶ In his autem casibus. C. supradictis omnibus
i ¶ Hæredi. Patientis iniuriam. Sed in casu de suspenso non datur hæredi, vt diximus

Actio ex maleficio & quasi ex maleficio differunt.

diximus. s. eo. §. j. ver. ob hominē. Et no. hic differētiam inter actionem ex maleficio & quasi ex maleficio. nā ubi ex maleficio si plures sunt, quilibet insolidum conuenitur: sed secus in hac actione ex quasi maleficio, vt C. de condi. furt. l. j. ff. nau. cau. sta. l. j. & l. fi. §. si plures. Itē in actiōe ex maleficio vnus soluendo nō liberat aliū, sed in hac sic

aduersus[a] hæredē autem nō cōpetit.

De actionibus.[b]

Nō summatur. qa Imperator diffiniendo pcedit: nec possunt diffinitiones breui[e] summari. Aretin.

Superest,[c] vt de actionib' loquamur. Actio † autē[d]

vt ff. nau. ca sta. l. licet. §. possumus. & d. l. j. de condi. fur. Item iure non ceduntur actiones ex maleficio, vt ff. nau. cau. stabu. sed & ipsi. sed in actione ex quasi maleficio ceduntur, vt d. §. possumus. Datur etiam hęc actio non cessa, vt ff. de iis qui deie. vel effu. l. si uerò plures. §. cum autem. Item hæ generalius danť hæredibus actorum, vt hic, q̄ illæ, quæ sunt ex maleficio, vt j. de perp. & temp. act. §. sed hæredibus.

a Aduersus hæredem. Vt ff. de iudi. l. Iulianus autem. & ff. nau. cau. sta. l. fin. §. penult.

De actionibus.

Cōtinuatio. Rubrica ista continuari pōt, vt dicit gl. s. I rub. de obl. quā sequiť Bal. hic.

S Y L. Libuit animaduertisse, q cū hic titulus pp profunditatem materiæ non soleat legi incipientibus, non est titu. super quo possit per modum additionis aliquid iuuari aut parū studium adolescentulorū. Idō leuius procedendū erit, quia hæc, quas in hunc titu. & tit. de exceptionibus, fecimus annotationes, separatim legendas vobis tradimus. sit igitur calumniantibus forsan his breuibus verbis satisfactum.]

Actio in singulari recte diffinitur.

b De actionibus. idō ponit in plurali, quia plures actiones sunt, vt j. eo. per totū. Sed cū sint plures, quare in singulari numero diffinitur, vt j. cod. §. j. Rn. licet sit numeri singularis, tñ ponitť vt gen', vt in alijs diffinitionibus contingit, & sub se continet omnes actiones.

Hæc opin cōiter tenetur, quanuis Hispa. hic reprobet.

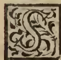
Item quare non dicit de agendo? Rn. quia illud est facti, hoc iuris.

Ab hac responsione nemo dissentit, nisi Hispan. hic. S Y L.

ADDITIO. Vult dicere glo. q gerundia denotant actū, prout est i facto, vt est in exercitio: qa deriuantur à verbo, quod significat agere vel pati: sed hic nō tractatť de actionibus, prout sunt in actu, sed prout sunt iuris. ita dicunt docto. hic.

† Ex. l. nihil aliud ff de act. & oblig.

Diuisio.

Superest. Totus iste tit. diuidiť in tres partes principales. Primò poniť continuatio istius tit ad præcedentes materias. Secūdò diffinitur actio. Tertio ponitur diuisio omnium actionum. Secunda ibi ꝑ pe principium, Actio aūt nihil. Tertia ibi, Omnium autem actionum.

Superest. Caius in simplici continuatione Imperatoris non ponitur. Redit enim Imperator ad id, quod dixit in titu. de iur. nat. gen. & ciui. s. q omne ius nostrū aut ad personas, aut res, aut actiones pertinet: & cum de duobus primis sit dictum, superest tantum, vt tertiū membrū expediatur de actionibus.

e Superest. Sed quid superest? Rn. forma, vt. s. de iure natu. §. fina. Vel dic, q supra tractatum est de oblig. quarum filiæ sunt actiones, vt ff. de procur. l. licet. §. ea obligatio. & s. de verb. oblig. in prin. ideo de filia post matrem ponit, quasi ordine successorio.

S Y L. † Istam se quuntur Cyn. Fa. Angel. & Ias.

Declara q dictum est non solum de obligationibus: quæ sunt matres actionum personalium, sed de acquisitione dominiorum & aliorum iurium, quæ sunt matres actionum realium. l. in rē ff. de rei vend. ideo &c.]

d Actio autem. Nota, q actio quandoque pro actu ponitur, vt in authē. de non alienan. §. sinimus. in fin. & C. de sacrosan. eccles. auth. hoc ius porrectū. & ff. de dona. inter vir. & vxor. l. iij. §.

sciendum.circa medium. Quandoq; pro accusatione criminali, vt C. qui ciuil. actio.cri.præ.l.j. Qñq; pro iure agendi vel persequendi, vt hic, & ff.eod.l.nihil. †Itē not.q illud, quod de actione hic dicit, voluit Pla. dicere de cā. s. q cā sit actio: vt sicut apud Dialecticos dr argumentum, qd ex propositione, assumptione, & conclusione consistit, non tantum conclusio: sic apud Legistas actio causa agendi dicatur. vt si dicam, Conuenio te ad x. quia vendidi tibi equum pro x. sit idē ac si dicerem, Ago contra te actione ex uendito. Sed Azo dicit (quod & verum est) aliud esse causam, & aliud actionem. Nam obligatio est causa & mater actionis, vt ff de procur l.licet. §. ea obligatio. sicut ergo aliud est obligatio, & aliud est actio: sic aliud est causa, & aliud actio. Item, quia vendidi, est factum † sed actio est ius, vt ff.de curat. fur.l.consilio.§.j.& fin.& hic Item pōt esse, q vendidi, & non competit mihi actio: quia mihi solutū est, vel quia remisi: vnde hæc verba, quia vendidi, non sunt actio. Item nomina certa actionū sunt a iure inducta, s. ex empto, & si esset nec hoc inductum est, vt cā sit actio. Si quis ergo hoc velit dicere, non pōt, cū lex non dicat, vt ff. de supellec. le. Labeo.in fin. Item si cā esset actio, frustra diceret lex mutari actionis nomen, cū agit de dolo patroni, vel parentis, vel similium personarū: de quorum dolo non agit per actionem de dolo, † sed p actionem in factū. † nam ad quid mutaret nomen, cū tñ cā maneret eadē, si esset ius in sola cā? Concludo ergo & dico. † q aliud est cā, & aliud est actio. ¶ Et cum hac sententia transeunt magis communiter doc.]

¶ Item licet dixerim, q nomina sunt actionum, ex empto, & similes, caue tibi, quia non sunt actiones, sed actionū nomina: sicut hæc dictio, homo, non est homo, sed significat hominem.

¶ Et ita communiter tenetur in §. actiones.j. eodem.

a ¶ Nihil aliud est. Pater ergo, q olim aliud erat. † Erat.n. conceptio verborum formata à magistratibus, vt ff. de orig.iur.l.ij.§. deinde ex his. & §. omnium. vnde formula vulgaris dicebatur vt ff.de fur. l. si seruus nauem. Sed hodie hæc solennitas est sublata, vt C. de formu. & imp. l.j. & ij. & etiam circa interdicta est sublata hmôi solennitas, vt.j. de interdi.§.fin. † Sed quæ erat olim dña inter actionem & interdicta? nam & interdicta erant verborū cōceptiones, vt.j. de interdi.in prin. Rñ. ut dicemus ibi. † At hodie nulla est dña inter interdicta & actiones. cū interdictū nihil aliud sit, q actio ptoria, vt.j. de interdi.§.fi. ¶ Vera dña est, q interdicta, tanq a ptore inducta, prætoria sunt actiones verò pro maiori parte à iure ciuili inductæ: vnde respectu originis dicuntur de iure ciuili.

ADDITIO. Idem tenuit glo.in rubric. de interdic. quę reprehendit per Barto. & doc.ibi: quia est dña inter actionem & interdictū sicut inter matrem & filiam. cum ex interdicto oriatur actio i factum, vt in §.h.j.de interdic.

b ¶ Quā ius.s.ciuile, vbi est actio ciuilis: vel ptoriū, ubi actio prætoria est nā ciuiles actiones & prætorias dico hic diffiniri. Item nota, q actio est ius, quo persequimur: sed obligatio est ius, propter quod persequimur. Et si quæratur qd sit istud ius; vel naturale, vel ciuile, prætorium, vel gentiū? Rñ. † qa ciuile, vel prætorium, vt modo diximus. ¶ Et ita cōiter tenetur, q sint de iure ciuili, hic, & in l.j.§ sublata. ff. ad Treb. quam tenet hic Hispa.]

* ¶ Quidam videntur libentius interpretari ius p potestate, vt s. actio dicat potestas agendi, quā Prætor tribuebat, vbi cognouisset actionis formulam si bi propositam negocio cōgruere, atque apte conceptam. nam tūc Prætor actionem dare dicebatur, vt docet Alcia. noster.l. pecunię verbum.de uerb.signific. pro qua interpretatione videtur facere, q actio qñq; appellat facultas agendi, qñq; facultas cōueniēdi in iudicio, l.ij.ff.de eo quod cer. loc.sl. item s. afa. l.si pupilli.in fi.de neg.gest.]

nihil aliud ª est, quàm ius ᵇ perse-

Margin notes (left):
† Istā primā partē sequunt Fab.Ang. & Ias. & adde, q quarto mō capit actio p administrōne, vt in § infinitū dū. in au th. ut iudic. hue quo fut. † quarto, p libello.l. iij. C. de ēdē.vi p officiū, gl.j. in l. placet. C.de epi.& cl. vij. p au ctoritate iudiciali gl.in l.ex tat.ff. qd met. cau.
† Isti argumēto im pone est iudex ſm Io.Fab.
† Vel l. nō dēt.ff. de dolo.
† Verbis tēperatā Bar ll.in famē. ff. de pu.iu
† Et bene Dy. Fab.
S Y L. Angel. & Ias.
S Y L.
† Imo idē

Margin notes (right):
In sūb: Angel. & Ias.
† Angl. reprobat Ias. ideo dic.affr vt p eum.
† Dic qd olim erat dña solū
S Y L. in modo loquēdi. Nic.Fa.et Ias.
Actio est tā de iure ciuili, q prætoria.
† Sequuntur eū Dynus, Nic. Bar, Ang. & Ias.

¶ Nec facias magnã vim ibi: quia cum multas habeat significationes hæc dictio, ius. vt ff. de iusti. & iure l pe. & fin. hoc est etiam vnũ de significatis eius, vt dicatur ius agendi vel persequendi. Sed ad cuius differentiam ponitur ĩ diffinitione, ius, cum singula

Ius ad qd ponit in diffinitione actionis.

quẽdi [a] in iudicio [b] quod sibi debet. [c]

membra posita in diffinitione habeãt suum ministeriũ? R ñ. ſm M ꝙ ad differentiam rerũ corporaliũ hic ponit, vt det intelligere, ꝙ actio sit res incorporalis: qđ verũ est, vt ĩ. de reb corpor. & incorpora. §. j. Vel melius dicas ad drĩam officij iudicis: qđ non est actio, † vt ff de minori. ꝙ si minor. §. fin. licet M. dicat, ꝙ officium iudicis est actio: & est pro eo quod dicit lex, in actione iniuriarũ fieri ęstimationẽ iudicis officio, vt ĩ de iniur. §. pœna autem. & §. in summa. Sed certe actio iniuriarum est actio, cui inhęret officium iudicis: non tñ illud officiũ est actio, sed in facto † potius hoc consistit. ius enim petendi per actionem mihi competit: qđ p hoc officium iudicis mitigatur.†

† Et bene Ias. Offm iudic. ã sit actio.

† Idem ex ercitio.

S Y L. ¶ Potes dicere, ꝙ si considerato officio de p se est iuris cõsiderato quò ad executionẽ & administrationẽ est facti.]

† Et sic of fm iudi. nõ est facti, sed cõsistit ĩ facto: puta i exercitio

¶ Sed quid petam? Rñ. † quod ęstimauero. nam debeo ęstimare, licet iudex possit refrenare. est tamen quoddam aliud officium, quod vicem sustinet, & obtinet vim actionis, vt dicemus. j. eo. §. præterea. in ñ. §.

† Idẽ Ange. & Ias.

S Y L. ¶ Communis opin. hic & in l. j. §. sublata. ff. ad Trebel. est, ꝙ officium iudicis non sit actio. * Alcia. tñ lib. Parad. ij. c. x. efficacibus argumentis contrarium defendit.]

a ¶ Persequendi. Hoc dicitur ad differentiam exceptionum, quæ dãtur reis, per quas defenduntur. Sicut n. actiones sunt † arma actorum, ita exceptiones sunt arma reorum, vt ff. de excep. l. jj. in prin. & §. illud.

† Sequuntur Bart & Ang.

S Y L. ¶ Et ita communiter tenẽt doc. ꝙ verbum, persequendi, ponatur ad differentiam exceptionum.]

** Verbum, persequendi, teste Olden. hic latissime accipitur, vt cõplectatur omnes apud iudicem postulationes tã ordinarias, ꝙ extraor. & quę instar actionum obtinent, vt cautio damni infecti, & similes. id. n. quod petimus, vel postulamus, vel imploramus, recte dicimus persequi.

¶ Pria diuisio actionũ ẽ, ꝙ aliq̃ sunt

b ¶ In iudicio. Hoc dicit ad differentiam eorum, quæ fiunt licite etiam extra iudicium, non tamen sunt actiones, † vt si nocturnum, vel diurnum furem, vel militem deserentem militiam quis capiat, vt ff. ad legem aquil. l. iiij. & C. quando li. vnicuiq; sine iu. se. vin. l. j. & ij. Item & propter debitorem fugitiuum, quẽ capere † possumus, vt ff. de ijs quæ in frau. cre l. ait prætor. §. si debitorem. licet quidam † exponant. l. illam ibi, ꝙ captus fuit auctoritate iudicis. Accur.

† Idẽ Pla. Angel. & Ias.
† Singularis est ſm Bald.
† Et male Ang.

¶ Cum hac gl. oẽs transeunt, quam tamen aliter declarat Hispa. hic.]

S Y L.

ADDITIO. Dic idem in oibus personis, quæ pertinent ad obediẽntiam perpetuam, de quo non sit quæstio: vt in monacho, fratre, vel vxore: quia si aufugiant, poterunt capi ꝓpria auctoritate, ut per Bal. in l j. C. ubi quis de curia. secus si esset quæstio.

c ¶ Quod sibi debetur. Hoc duobus modis exponitur: vel ad differentiam realis actionis, secundum Azo. & ita stricte accipitur hic diffinitio ꝓ personali actione tantum: † sicut accipitur. ff. eod. l. actio in personam. vel largius, † vt etiã realem contineat, non tamen officium iudicis, vt ff. eo l. actionum genera. qñque largissime, vt etiam iudicis officiũ contineat, illud ſ. quod est loco actionis: vt per qđ restitutio minorum petitur, vt ff. eo. l actionis verbo.

† Qđ actio, ꝓ statutis ĩ quibus verba sũt stricte intelligẽda. l. i iij. §. verbo. ff. d neg. ge. & l. q c q d ff. de ver. obl.

* ¶ Officium iudicis à ueteribus persecutio appellatur dicta l actionis. l. creditores. & l. pecuniæ verbum de ver bo. signifi. ubi Alciat solaq; suggerente æquitate conceditur, deficiente ciuili actione: cuius rei non pauca extant exempla in titu. de var. & extraor. cog. ambigendum autem non est, quin sub hac diffinitione comprehendatur etiam officium iudicis hoc arguit verbum

† Idẽ In. F. b. Ni. I gl. super verb. quã ut supra eo. §.

bum,debuit.d.l.pecuniæ.§ vlti. & verbum persequendi, quod latissimú est: & deniq; verbú ipsum,actio.d.l. actionis verbo.qua de re latissime & doctissime Alcia.lib.ij. Parad.c. x.**& no.q offm iudi. est multiplex,vt per gl.in §.preterea.in vers. satisfieri.j.eo. & melius per Bar.in l. j. ff. de iurisd.omn.iudic.]

reales aliquæ personales.Personalis é, quæ psupponit debitorem obligatú: sed realis non: sed ideo cótra eum cópetit,quia possidet. Areti.

§ Y L. ¶Et q sit actio, quæ non habeat obligationem,dicit Bar.in l.iurisgentium. §.& ideo. ff. de pac. quamuis ibi Fortu. reprobet: & vtrum actio realis sit proprie actio, vide quæ disputat Fortu. in l.Gallus.§ idem credendum. col. vj. ff. de lib.& posthu.vbi tenet,q sic.]

¶ Vel ponuntur hæc verba ad differentiam criminalium actionum, per quas non prosequor mihi debitum, sed ad vindictam, & fm hoc etiá realé actionem dicas diffiniri hic Licet.n. non sit obligatus qui realiter tenetur,vt.j.eo.§. j.ibi aut cú eo agit q nullo &c. verum est personaliter:grosse † tñ pôt dici, q sit realiter obligatus. Et facit pro hoc vt etiam realis hic diffiniatur, qa verbum,debere,& ad actionem in rem, & ad actionem in personam refertur, ut ff.de verb.sig.l.pecuniæ.§.fi.

† Ista gl. est no.qđ y bamul toties in telligunt grossomô nô tñ in statutis.

¶Nec obstat si dicatur.verba in diffinitione proprie sunt accipiéda, quia hoc verum in ver.diffinito, non in diffiniétibus,vt declarat Dec.in rub.de proba. col.iij.* quinimo Alc.in l. creditores. ff.de uerb.sig.eum quoque, qui in rem actione tenetur,,pprie debitoré esse, nó insubtilibus rationibus comprobat.]

S Y L. Pla.Ang. & Ias.

¶Item facit, q est in diffinitione verbú,persequendi, quod est cóe,tam ad realem q̃ ad personalem actionem, vt ff.eo. l. actio in personam. Item facit.j. e.§.j.in prin. vbi actio realis species est actionis:sicut personalis,& ita large accipio hic verbum,debetur sed in stricta significatione verbi huius,debere, tantum alienú & non meú mihi debetur.

S Y L. ¶Idem firmat Deci. in l. si tibi. in iij. no.ff.si cer. pet.]

¶Vnde personalis actio tantú diffiniri vt,†vt.j.eo.§.sic itaq;.& §. de leg: §. sed & si rem. Sed certe qńq; ago etiam ad id,quod mihi non debet,vt C.de pac. l. si pacto quo pœnam.ná ibi non ago ad id,qđ est debitú, sed ad id, qđ ex nudo pacto conuenit. Sed certe illud náliter erat debitú, qđ nudo pacto debebat, † vt ff.de fide iuss.l.fideiuss.§.fideiussor. Vel non agit ibi ad id, quod nudo pacto debet, sed ad id, quod vere debetur: sed prætextu eius consequitur etiam quod nudo pacto debetur.†

† Imo & realis fm cóiter de do hic.

† Ista sol. nô pcedit fm do. q tú ad ma teriá tex. nostri.

¶ Reprobat Præpo. Senen. iiij. casu. q. v.in ij.colum.]

† Ista cóti S Y L. nec merá veritaté, vt p doc. hic.

¶Item oppono de popularibus actionibus. Nam in eis non dr debitum, & tamen petit,ut ff.de po.ac.l.pen. Sed non obst.quia saltem post litem contest. debetur,vt l.si eui.ff.de uer.sig. Vel†dic, q & sibi debitum prosequitur: nam cú toti populo sit debitú, ergo & sibi. Ité op.de actione iniuriarum, qa nó dr eé in bonis,vt ff.de iniur.l. iniuriarú. iii. item non ad debitum, sed ad uindictá competit,vt ff.de colla.bo.l ij.§. emancipatus.& tñ est actio.Rñ.non est in bonis,vt transeat ad hrdes,vt ff ad l.Falc. l. pœnalis.Item licet der ad vindictam, tñ pôt deberi mihi pp id, quod est in æstimatione vindictæ,vel pp id quod est in alterum vt vindicta. Item oppono de petitione hæreditatis. ité de actione de peculio. Nam in his agitur etiam antequam sit penes possessoré,uel ante quá sit in peculio,vt ff.de peti.hæred.l. iiij.& l.si quo.& ff.de pecu.l.quæsitum. in prin.& ff.de lib.leg. l.si quis reum. §. fidem. Sed dic † esse subaudiendum hic uel deberi speratur. Vel dic, q qñ fuit actio proposita, fuit efficax tñ ium pro eo,qđ tunc erat penes possessorem, vel in peculio: & postea eum augebat, eatenus & actionis efficacia crescebat: cum vsis vel in aliquo uniuerso fuit peculio,vt ff.de iudi.l.solemnus. Item op ponitur de actionibus, quas intendunt aliqui pro alijs:vt procurator, & tutor & prelatus,& similes:nam agunt,& tñ non

† Ista re probatur cóiter per doc. hic.

** tal. est l. si filiusfa mi

† Sed hęc reprobat qa arguit impotentiam ea insufficientia.

non sibi debitum petunt. Sed dic, quod quasi domini sunt, vt ff. pro emp. l. qui fundum §. si tutor. Vel dic sibi. i. ei cui actio competit, quæ intendit. Vel subaudi, quod sibi debetur, vel ei cuius nomine agitur. hu ius alternatiue secunda ps est vera.

SYL. ¶ Communis opi. est in hac gl. quod vtraque diffiniatur: quam defendunt hic Hispa.]

¶ Omnium autē actionū, quibus inter aliquos [a] apud iudices [b] arbitrosve [c] de quacunque [d] re quæritur summa [e] diui-

Diuisio. ¶Omnium autem. ¶ Ista pars diuiditur in sex partes, prout in hoc titu. ponuntur sex diuisiones actionum, quas enumerat per ordinem glo. magistralis in §. sunt præterea. j. eod. Et ibi gloss. addit alias sex diuisiones, quæ ponuntur in aliis locis extra hunc titu. Prima diuisio actionum est, quæ respicit causam materialem: quia quædā actiones sunt reales, quædam personales, quædā causam mistā habentes: & ista pars durat vsque ad §. sed istæ. Secunda diuisio est, quæ respicit causam efficientem: quia quædā ciuiles, quædam prætoriæ: & durat vsque ad §. sequens. Tertia est respiciēs causam finalem: quia quædā sunt rei persecutoriæ, quædā pœnales, quædam mistę rei & pœnæ: & durat usque ad §. omnes. Quarta est respiciens causam formalem: quia quædam dantur ad simplum, quędam ad duplum, quędam ad triplum, quędam ad quadruplum: vsque ad §. actionum. Quinta est respiciens causam substantialem: quia quædam sunt bonæ fidei, quędam stricti iuris: ibi vsque ad §. sunt præterea. Sexta est respiciens psecutionis effectum: quia quædam sunt persecutoriæ solidi, quædam nō: vsque ad finem, vt sequitur Bal. hic. Item prima subdiuiditur in duas partes. Primò diuidit. Secundò membra declarat. Secunda ibi, Nanque. Nā totus iste titulus procedit per diuisiones actionum.

SYL. ¶ Omnium. Casus in diuisione actionum & declaratione terminorum nō figuratur nisi literaliter. declarat. n. Impe. suam diuisionem per exempla dilucida. No. est igitur, quod dictio, omnium, est vniuersalis. Item, quod pariter proponendæ sunt actiones coram arbitris, sicut coram iudicibus. Item, quod valeat argumentum à sufficienti enumeratione partium. Item, quod ad causandam rei vendicationem duo extrema requiruntur: dominiū vel quasi ex parte agētis, possessio vel quasi ex parte conuenti. Item, quod qui tenetur actione reali, nullo iure dicitur obligatus. Item, quod actio est genus.]

a ¶ Inter aliquos. Videtur innuere, quod aliæ actiones sunt, quæ corā aliis proponuntur: sed non est verum. Accur. ADDITIO. Solutio: dic quod hic relatiuum stat declaratiue: quia adiicitur qualitati conuenienti vnicuique conté to sub genere. (Quia relatiuū quod vel q adiūctū alicui gnāli tati fine copula, illā restringit. l. ea cōm. adie. actio. ff. de leg. iii. † Idē Io. Fab. Pla. Angel. & Ias.)

b ¶ Iudices. Ordinarios vel delegatos.

c ¶ Arbitrosve. Scilicet compromissarios. nam & apud eos actiones† proponendæ sunt, vt hic, & ff. de arbit. l. j. Est etiam libellus offerendus, vt C. de arbi. l cum antea. §. licet. circa fi. Sed contra sm Plac. C. de epis. & cler. authē generaliter. Ad quod respon. † quia ibi non de libelli oblatione loquitur, sed de remissione cautionis, quæ consensu partium fieri potest, vt ff. de fer. l. j. §. respon. († Ita sequuntur Bal. & I d. auth. gnalr.)

d ¶ De quacunque re. generaliter accipe verbum, rei. † vt ff. si certū petat. l. j. in fin. nam pro corporalibus & incorporalibus competunt actiones; vt. j. eod. §. proxi. & §. ij. & ff. si serui. ven. l. j. & ij. in princip. († Vt ēt ſa ōū cōprehendat. Bir. in l. j. ff. si cer tū pet.)

e ¶ Summa. idest prima, quò ad tractatum. f. † vel summa, idest breuis: breuior enim esse non potest quàm bimébris, sicut ista est. Sed opponitur. j. eod. §. quadam. Respon. quia & illæ sunt reales, quando ad res agitur: item in personam, quæ ad personales præstationes agitur: imo etiam si simul agatur non th egrediuntur hanc diuisionem, cum sint in rem & in personam. nisi. n. sic exponeretur, iam multæ inuenirentur breuiores, vt j. eo. §. aliæ. & §. actionum. & aliæ quædam diuisiones breuiores inuenirentur. († Et hoc iō, quia per eam cognoscit cū media ta & ime diata actionum. Ias.)

¶ Cōis opin. est cum glo. hic, vt patet ex SYL.

 di-

dictis doct. hic, & in rub. ff. si cer. pet. quod actiones, de quibus in §. quædam. non faciant speciem de per se.

ADDITIO. Dic, melius facit text. in l. quis ergo casus. ff. de pec. Sed extra glos. instatur, quia actio in rem scripta rē con comitatur: & tñ nō est realis, vt. j. eo. §. quædam. sed solue vt ibi quia ius agendi ex reali oritur ex ipsa re: & ipsi rei competit, & contra ipsam rem, vt hic: & in simili dicimus de seruitute debita fundo. ff. de neg. ge. l. q aliena. §. fin. & sic in actione personali in rē scripta, vt d. §. quædā. Angel.

sio in duo genera diducit. Aut enim in rem [a] sunt, aut in personā. Nanq; agit vnusquisque, aut [b] cum eo, qui ei obligatus est, vel ex cōtractu, vel ex maleficio: quo casu ꝓditæ sunt actiones in personam: per quas [c] intendit [d] ad uersarium ei dare [e] aut facere [f] oportere, & aliis quibusdam modis: [g] aut cū eo agit, qui nullo iure [h] ei obligat'

† Imo quando facta sunt dicuntur, quia rem concomitantur. ff. de publica l. Imperatores & in personam, quia non recedūt à persona obligati vel hæredis eius, cuius eadem est persona, vt ff. eod. l. actionum genera. §. j. & ij. & in authē. de iureiur. à mor. præ. in prin. colla. v.

a ¶ Aut enim ī rem sunt. Ideo in rem

SYL. ¶ Hæc gl. male loquitur, quia bñ finguntur, non aūt funt: sed sunt eadem persona interpretatione iuris.]

* ¶ Actio in rē est, per quā rem nostrā, quæ ab alio possidetur, petimus: & semper aduersus eum est, qui rem possidet. l. actionum. de actio. & obli.]

b ¶ Aut. Hoc respicit aliud, aut, quod est. j. eo aut cum eo &c.

c ¶ Per quas. s. personales actiones.

d ¶ Intendit. s. vnusquisq;, vel actor.

e ¶ Dare. Cum datio est in obligatione, vt ff. de verbo. obliga. l. vbi autem non apparet. §. fi.

f ¶ Facere. Cum factum sit in obligatione: vt si promisisti scribere librum: quod petitur actione ex stipulatu, vt s. de verb. oblig. in prin.]

* ¶ Actionis in personam verba solennia iure veteri erāt in vsu, Aio te mihi date oportere: itemq; oportere facere. quorum verborū meminit Val. Prob. in libello de notis antiquis. Est autem actio in personam, qua cū eo agimus, qui obligatus est nobis ad faciendū aliquid, vel dandū, & semp aduersus eundem locum habet. d. l. actionum.]

g ¶ Et aliis qbusdā modis. i. ex quasi cōtractu, & ex quasi maleficio. nec. n. de his. s. dixerat: qd reprobat. † qa ex quo dixit de iis q sunt ex cōtractu, vel ex delicto, p cōsequēs de iis q sunt ex quasi contractu, & ex quasi delicto, vt s. de obl. q ex quasi cōtractu, in prin. & s. ti. j. in prin. † Vel dic oīa ista. s. esse cōprehensa: sed sunt supradicta intelligenda, vbi pcise agebat ad dādū uel ad faciendū. hic autem qn non pcise, sed sub alternatione, vt hoc, aut illud. sed & hoc reprobat, quia s. non dixit, q pcise qd fieret. Dic ergo hic de cōdōne furtiua loq, quę est personalis: nō tñ ex contractu, vel quasi, vel ex maleficio, uel quasi, sed ex uariis figuris cārū orit, vt ff. de actio. & oblig. l. j. in princ. Item de interdictis omnibus potest dici, q omnia sunt personalia, vt ff. de interdic. l. j. §. fina. non tñ iure ordinario, sed extraordinario sunt introducta: vñ non continentur sub hac diuisione, ex contractu, vel quasi, ex maleficio uel quasi: ex delicto tñ vel ꝓpter delictum qnq; dantur, vt in interdicto, Vnde vi, potest uideri: qnq; non vt in interdicto, Quod vi aut clam, quādo cōtra eū, qui nō fecit opus, sed factum habet, datur, vt ff. qd vi aut clā. l. iij. §. clā & l. competit. §. fi. Et ut breuiter dicam, ille tertius articulus, q dr. ff. eod. l. j. in prin. ex variis figuris &c. est qd hic dr, & aliis quibusdam &c. Accur.

SYL. ¶ Cōis opi. est cū gl. q illa verba intelligantur de oblōnib. ex quasi cōtractu & quasi delicto, pſertim pp illa verba, & aliis, quæ designant similitudinem.]

h ¶ Nullo iure. No. hic, q ille, qui rem meam tenet, non est mihi ideo obligatus, sed rōne possessionis eum possum conue-

† Imo ap p obat p Bar. Nic. Angel. & Ias.

† Hæc prima expōnem licet gl. reprobet, tñ eā sequunt cōuer do ātu hic & inducūt ad hoc l. j ff eo. vi de hic p d. Ias. qui longe ita dat an appōne contract veniat q hi contractus.

† Ista gl. & gl. posita i verbo dar & gl. inver. facere declarant p Ang. i gl. mattia ī isto. §. j.

[illegible]

conuenire, vt. C. de alien. iudi. mutan. causa facta. l. j.

SYL. ¶ Nec obstat difficile contrarium, quod actio de peculio est in rem, & tamē præsupponit oblōnē, qa imo ē in personā. §. in personā. j. eodē. vt dicit hic Hispa.]

*¶ Tu dic, nullo iure personam ipsam obligari, ratione tñ rei, quā tenes, debitorem te esse, hincq; infert eum quoq; non improprie creditorem dici, cui in rem actio competit. l. creditores. de verb. signi. vbi Alc.]

est, mouet tamē ei de aliqua re contro uersiam: quo casu pditæ actiones in rem sunt: veluti si rem [a] corporalem possideat[b] qs, quā Titius suam esse af firmet, possessor au tem dominum ei[9] se esse dicat: [c] nam si Titius suam esse intendat, in rem actio est.

¶ Sed oppono: teneris mihi ad rem restituendā, ergo es obligatus. Rñ. non est uerum: quia, teneris. duobus modis accipitur. Nam si dicas. teneris ideo, quia ex natura actionis sis mihi obligatus, falsum est: si vero dicas teneris, quia per officium iudicis debet tibi necessitas imponi, vt restituas, verum est, vt. ff. de rei ven. qui restituere. & si hoc modo accipitur, teneris, ergo es obligatus, non sequitur.

ADDIT. Et est rō, qa offīm iudicis nullam presupponit oblōnē. l. qui per collusionem. in fi. ff. de actio. emp. l. Quintus ff. de annu. leg. nisi largo mō ſm qd' dicit Bar. in. l. fi. ff. de iniur. & vide gloss. §. in prin. in verbo, debetur. Ang.

a ¶ Rem corporalem. Bene dicit corporalem, quia incorporalia non vendicantur, vt ff. de rei ven. l. vendicatio.

B ¶ Possideat. Not. in actione in rem ex parte actoris alterum duorū debere interuenire. s. dominiū, vt. ff. de re: uendi. l. in rem & hic: vel quasi dñium, † vt in emphyteuta, superficiario, & in bonæ fidei emptore: (j) & similibus vt. j. eod. §. aliæ & ff. si ager vecti. vel emph. l. j. §. fina. & l. ij. & l. iij. & ff. de superficieb. l. j. in fi. j. rñ. & §. qd ait. item ex parte rei fiēr duorum alterum. s. possessionem, vel quasi, vt quia dolo desierit possidere, vt hic, &. ff. de interro. actio. qui seruum. §. in iure. & l. si seruus. & de noxa. electio. §. j.

† Vel ius in re, Dy. Nic. Ang. Ias.

** Adde ſm Ias. q triplex est dñium: directū, vtile, & quasi dñium. Directum est dñium plenariū: quotiescunq; nullus alius in ea re ius hēt: & hoc producit directā rei vendicationē: vtile est qd' directum agnoscit: quale est dñiū emphyteutæ, uassalli & superficiarij. & hoc producit vtilem rei uēdicationē. quasi dñiū est qd hēt bonæ fidei possessor iusto ex titu. ante, quā rem per lōgi tpis possessionem acquirat: quo casu datur actio publiciana.]

ADDIT (j) Dic, hoc non vr̄ bene dictū: quia imo habet cōmodo publicianam, vt. j. eod. §. sed istæ. aliàs si haberet utile dñium, vt dicit gloss. præferret dño directo. l. j. §. j. ff. si ager uecti. uel emphy. & tamen hoc est falsum: quia regulariter excluditur à vero domino. l pe. & qd ibi no. ff. de publi.

c ¶ Dicat. hoc non est necesse probare † uel dicere, sed ex uoluntate dicitur hoc vt. C. de edē. qui accusare, & de rei ven. l. fi. & j. de interdic. §. commodum.

† Onus est pbādi pt assumere si vult. Nic. fab. & Ang.

*¶ Rei uendicationis in petitione fundi, hmōiq; rei immobilis, olim hæc formula fuisse tradit, Fundus, q est in agro, q Sabinus vocat, meus est: eū ego ex iure meum esseaio: ibi ego te ex iure manu consertum uoco A ul. Gel. lib. ulti. c. ix. Rei uerò mouentis vendicatio sic fiebat: is qui vēdicabat, in iudicio rē exhibi tam tenens dicebat, Hanc ego rem ex iure Quiritium meam esse aio.]

SYL. ¶ Atque ¶ Supra. §. proxi. ponitur de actionibus in rem pro rebus corporalibus, nunc pro rebus incorporalibus. Et sunt duę actiones, confessoria & negatoria. Et diuid. iste. §. in duas partes Primo ponit de actione confessoria, quæ intentat p seruitute cōstituta cōseruāda vel cōstituenda. Scdo ponit de actione negatoria, q cōpetit dño negādo aduersario suo ius esse seruitutis, & sic cōpetit p libertate cōseruanda. Scda ibi, Contra quoq;. Item totus iste. §. sex facit. Primò

 ponit

ponit exẽplũ de confessoria, quæ datur pro seruitute personali. Secũdo dat duo exempla de confessoria ꝑ seruitute reali rusticana. Tertiò ponit iiij. exempla de confessoria pro seruitute reali vrbana. Quartò ponit plura exẽpla de negatoria. Quintò ponit differentiam inter actiones reales, q̃ competunt pro rebus corporalibus, & inter eas, quæ competunt pro rebus incorporalibus. Sextò infert quãdã exceptionem Secunda ibi, Vel per fundum. Tertia ibi, Eiusdem. Quarta ibi, Contra quoq;. Quinta ibi, Quod genus Sexta ibi, Sanè.

¶ Pro seruitute cõstituenda vel nõ cõstituenda proditæ sunt actiones in rẽ, tam pro seruitutibus rusticis, q̃ vrbanis, realibus, vel ꝑsonalibus: & in his ẽt agit qui possidet secus in rebus corporalibus regulariter.h.d.Ang.

Aeque [a] si agat [b] quis, ius sibi eẽ fundo sorte vel ædibus vtendi [c] fruendi, vel per fundum vicini eundi agendi, vel ex fundo vicini aquam ducendi, in rem [d] actio est. Eiusdem generis [e] est actio de iure ꝓdiorum vrbanorum: veluti si quis agat ius sibi esse altius ædes suas tollendi, [f] prospiciendive, vel

SYL. ¶ Aeque si agat Casum ponere nisi literaliter non expedit. cum enim text. declaret terminos, & seipsum exemplificet, non est quid vlterius ex text. desideretur: & si quid ad perfectam cognitionem narum actionum deficiat, constat ꝙ ipsemet Imper. iudicauit non esse hoc in loco congerendam omnem materiam istam, sed reseruare cognoscendam in libris. ff. Nota igitur ꝙ dictio, æque, est continuatiua ad præcedentia. Item, ꝙ vbi est apposita dictio, forte, debet intelligi, vt idem disponatur in casu, in quo non est apposita, quod disponitur in eo, in quo est apposita. Item, quod concessio aquæductus est seruitus realis. Item, ꝙ confessoria & negatoria competunt pro seruitutibus rusticis & vrbanis. Item, ꝙ seruitus prospectus est, qua conceditur non simplex lumen, sed amænitas visus. Item, ꝙ est differentia inter proiicere & immittere, de qua est tex. in. l. malum. §. j. ff de verbo. sign. & vlterius dicit Præposi. Senen in vij. casu. quæstio. j. ꝙ hic text. adhuc à nemine fuit intellectus, & ipse ibi declarat, videas.]

a ¶ Æque. s. datur actio in rem.

b ¶ Agat. Scilicet actione confessoria. ꝙ sic vocetur, legitur. ff. si ser. vendi. l. ij. in princip.

c ¶ Vtendi. Hæc seruitus est personalis, sed sequentes reales, vt ff. de serui. l. j. ** Adde, ꝙ re vera vsusfructus & vsus sunt seruitutes mixtæ, vt ait Accurs. in d. l. j. & Verò. de serui. vrb. præd. c. iij. q̃a non debẽtur à persona personę, prout est seruitus mera personalis, de qua hr. s. in tit. de iure perso. non ẽt debentur à re rei, sicuti sunt meræ reales, de quibus mox subiicitur in text. sed participant de natura vtriusq;. nã debent' à re personæ: & cũ persona finiũtur: & hac ratione dicuntur personales in d. l. j. item & tanquam iura realia vendicantur. l. vti frui. ff. si vsusfru. pet. & hic, & habetur in glo. altius vers. & econtra.

d ¶ In rem actio est. s. confessoria.

e ¶ Eiusdem generis. s. vt sit in rem.

ADDITIO No. ꝙ confessoria proponitur verbis affirmatiuis, & negatoria negatiuis: & ex hoc comprehenditur medium concludendi in huiusmodi actionibus, de quo dic vt per Ang.

* ¶ Actio confessoria. vt hic diffinit Ias. ex Petro de Bellap. & Ioan. Fab. est actio in rem, competens alicui rõne seruitutis sibi debitæ, vel fundo suo vel quasi suo, contra impedientem, ad declaratioñe iuris sui. Negatoria autẽ est actio in rem cõpetens alicui rõne rei suę, vel quasi suæ, contra vtentem aliqua seruitute in re illa, ad pronũciandũ, aduersario ius non esse vtendi tali seruitute.]

f ¶ Tollendi. Vt si eras in quasi possessione

ssione seruitutis domus meę, ne mihi liceret altius tollere: me volente ędificare, debeo agere negatoria. & ita hic interserit † exemplum negatorię, vt. ff. si seruit. vendi. & si forte. §. j.

† Displicet Dyno Io. Fab. & SYL. Aug & dicit Ias. q' ẽ dẽnsio.

¶ Hæc opin. damnatur ab omnibus hic, & Præpo. Sen. in vij. casu. q. j. in princ.

Seruitus altius tollẽdi ab a liis differt

¶ In hac enim seruitute negatoria verbis affirmatiuis, & confessoria negatiuis proponitur, vt. ff. si ser. vend. l. loci. Alia verò exempla, quæ ponuntur, bene ponuntur in confessoria vsq; il luc, contra &c. Vel pone hoc exemplum in confessoria: vt si talem mihi debeas seruitutem, vt altius teneas ędificatum, vt ff. de ser. vrb. præd. si arborem. §. interdum. & l. eum debere.

SYL. ¶ Hanc expositionem tenet Ias Aret. tamen & Hisp. contrarium sentiunt. *Verum autem intellectum tradit Zasius in intellec. singu.]

a ¶ Contra. i. in contrarium. Nam supra de confessoria, per quam seruitutes debentur; nunc de negatoria, per quam seruitutes denegantur, vt. ff. si ser. vend l ij. in prin.

b ¶ Proditæ sunt actiones. Scilicet negatorię.

† Aldiculũ est pro Dy Io. F. & Ias.

c ¶ Altius tollendi. Exemplum confessoriæ. † In his enim exemplis omnibus repetitur, non. Vel dic, non repeti, † non ad hoc exemplum., sed ad alia sic. Sed quæritur hic quare nomina talia dantur talibus actionibus? Respondet Placen., quia negatoria negatiuis verbis proponitur, confessoria verò affirmatiuis.

† Imo, Dyn. & Ias.

Negatoria & cõfessoria quare sic dicuntur. SYL.

¶ Cõis conclusio est in hac seruitute altius tollendi, ꝙ confessoria verbis negatiuis, negatoria verbis affirmatiuis proponatur: & ideo opin Plac. non est vera respectu expressionis faciendę in libello, sed respectũ intentionis agentis, vt declarant hic. Ias & Hisp.]

¶ Hæc opin reprobatur in seruitute altius tollendi: ibi enim confessoria negatiuis, negatoria affirmatiuis † verbis proponitur. Dic ergo potius inspiciendam esse naturam q̃ verba: vt confessoria ideo dicatur, quia ad hoc. vt cõfiteat se debere, datur: negatoria autẽ: quia negatur. Itẽ quare istę dñr in rem? Rñ. quia ad similitudinem rei vendicationis dantur. Si cut. n. illa ratiõe dominij vel quasi datur, sic & istæ: vt ecce ratione dominij datur confessoria, scilicet domino fundi, cui seruitus debetur, vt. ff. si ser. vend. l. ij. §. hæc autem. & rõne quasi dñij, vt fructuario, creditori, † & superficiario. Item publiciana datur ei, cui seruitus est constituta à nõ domino fundi, vt. ff. de remis. l. j. §. idem Iulianus. & de superfi. l. prima. §. fin. & si vsusfruc. pe. l. j. & de public. l si ego. ij. & iij respon. Item sicut rõne possessionis vel quasi datur rei vendicatio: sic & hæc confessoria ratione verę possessionis aduersus eũ, qui possidet agrũ qui seruitutem debet, vt. ff. si vsusfru. pe. l. vti frui. §. vtrum. vel quasi possidet, vt. ff. si vsusfruc pe. l fin. Hoc idem in negatoria: nam ipsa ratione dominij datur domino fundi, qui negat seruitutem deberi: vtilis autem quasi domino., quia ius habet in fundo, quem negat seruitutem debere, vt. ff. si seru. vend. l ij. Et econtra ratione possessionis intenditur contra eum, qui possidet rem ratione vsusfruc. vt. ff. de acquiren. pos. l. naturaliter. vel quasi possidet: vt si re vtatur propter illam seruitutem, quam sibi dicit debitam: in quibus non est vera possessio etiam naturalis: argu. de serui. vrb. præ. l. si ædes. §. libertas. &. §. seq. & ratione horum & similium dicuntur in rem. Item no., quòd dicit Pla. ꝙ negatoria ita demum datur, si fuerit seruitus constituta, & postea amissa. sed falsum est: competit. n. & si nulla fuit, vt ff. si ser. ven. §. loci. §. cõpetit. & l. sistul. Istæ

† Hõdo respectũ ad medium cõcludẽdi Angel. & Iason.

Confessoria & negatoria q̃ re dñr actiones in rem.

† alias inuicẽ, quoque

† Ista duo exẽpla displicent Dy. Bart. Ioã. Fab. Angel. & Ias.

proiiciendi aliquid, v[p] immittẽdi tignũ in vicini ædes. ¶ Contra [a] quoq; de vsufructu, & de seruitutib[9] prædiorum rusticorũ, itẽ prædiorum vrbanorum, † inuicem proditæ[b] sunt actiones vt si quis intendat ius nõ esse aduersario vtendi fruendi, eundi agẽdi, aquam ve ducendi: item altius[c] tollendi, ꝓspi-

Relatio est facienda ad prima. † Hoc verum si ad via non posita fie ri, Dy. & Nic.

a ¶ Istę quoq; actiones. De quibus supra proximo. §. dixit. Nam ad proximma est facienda relatio, † ut ff de lega. prim. l. si seruus plurium §. final. de testamen. hæredes. §. sed & si notan. nam aliæ non sunt negatiuę sed affirmatiuę. sed in eo, quod dicit, in rem sunt: potest ad vtrum que referri.

b ¶ Quod genus actionis. Scilicet negatoriarum & affirmatiuarum. Et nota, quod nomen actionis large hic ponitur: † aliàs verò pro personali bus tantum, vt diximus supra eodem. §. primo.

† Idem Nico.

ciendive, vel proiiciendi, immittendi ve: istæ[a] quoque actiones in rem sunt, sed negatiuæ. Quod genus[b] actionis in controuersiis rerum corporalium proditũ non est. Nã in his[c] is agit, qui nõ possi

c ¶ In his. Scilicet in causis rerum corporalium.

d ¶ Possidet. Scilicet insolidum. Si enim duo asserant se possidere, & vterq; vincit, poterit alteruendicare; vt. ff. uti possid. l. si duo in si. j. respon.

e ¶ Neget rem actoris esse. Hæc uerba restringunt† præcedentia. s. ei verò &c. Nam hoc perpetuò uerum est, quod aliàs non datur actio possidenti, per quam neget rem actoris esse. Sed potest poni casus, vt possessor habeat actionem per quam dicat se dominum esse. ut ff. de rei uendicatio. l. officium. & ff. eodem, usufru. quemadmodum cau. si ususfructus nomine. Constat enim commodatarium non possidere, & commodantem possidere, vt. ff. commo. l. rei. idem in conductore & locatore, vt. ff. de vsuca. l. non solum. §. j. Alij dicunt legem illam, officium. loqui, quando alius non possidens agit, ut sic ratione detentationis talis agatur. Sunt & alij, ut Bul. & Ioan. qui dicunt, quod eo ipso quod agit possessor rei uendicatione, renunciat causæ possessionis: †cum hoc sit impossibile te possidere, & uendicare posse. prima uerior est.

† Sequũt Angel. & Iaf.

† Hoc verũ, cũ agit occasione illius possessionis, quæ erat penes ipsũ, & p se metipsũ sciens, sq; possid. se. hac Ang. & Iaf.

¶ Et ista cõmuniter tenetur, quanuis nõ

multum congruat huic literę.]

f ¶ Vno casu. Vt in duplicibus iudiciis, † ut. ff. de iudiciis. l. in tribus. & j. eodem. §. quædam. & ff. uti possidet. si duo. §. primo. j. de interdict. §. tertia. & ff. famil. ercisc. l. prima. Vel dic, quod dicit de qualibet exceptione, ponenda: nec enim hic dicit, quod sit actor sed caute dicit, quod partes sustinet ue onera actoris sustinet secundũ Ioã. vt. ff. de exceptionibus. l. prima.

† Hoc est plũ seqũ Dyn hic sed Io. & Pe cõtra. quia exceptio dẽt esse de ista nã in reb. corporalib. possidẽti n odat actio, nisi vno casu: sed hm gl. essent plu res. Præterea i istis duplcib. iu dicijs qui agit, non negat rẽ actoris esse nec agit rei vend. prout lr̃a requirit. Ang.

det: ei verò, quod possi det,[d] nõ est actio, per quã neget[e] rem actoris esse. Sane vno casu,[f] qui possidet, nihilominus is actoris partes obtinet: sicut in latiorib' Digestorũ libris opportunius apparebit.[g]

ADDITIO. (i) Dic, Nec etiam placet hoc Pet & Dy. quia secundum hoc essent plus quã nulle casus. Vnde Petr. ponit exemplum, quando reus suscepit in se onus probandi. s. quòd res petita pertineat ad eum, & non ad actorem, ut. l. circa. ff. de probatio. & hoc exemplum placet hic Io. Fab. nam litera non dicit, actor. sed, uicem actoris sustinet & sic nõ est proprie exceptio, sed quædam illatio. Ang.

g ¶ Apparebit. ut. ff. de iudi. l. in tribus, secundum primum. uel. ff. de excep. l. j. secundum secundum.

¶ Sed istæ ¶ Diuiditur in duas partes. Primò ponit & declarat actiones præcedentium paragraphorum fore ciuiles Secundò ponit de actionibus prætoriis ibi, Aliæ autem. Item ista secunda subdiuiditur. Nam primò ponit de actionibus in rem prætoriis. Secundò ponit de personalibus. Secunda inferius in §. In personam. Item prima sub diuiditur. Nam primò ponit, quando res petitur, quasi usucapta, quæ non est. Secundò, quando usucapta est, & petitur ac si usucapta non esset Secunda ibi in. §. Rursus. Item prima subdiuiditur. Nam primò ponit de actionibus prætorijs in rem: secundò de eis duo ponit exempla. Secunda ibi Vt ecce plerunq;. Primum exemplum prosequitur

sequitur ibi, Nanq; si cui. Secundum in §. Rursus. iam allegato. Areti.

SYL. ¶ Sed istae. Casus non debet aliter quã literaliter figurari. declarat enim Iustin. actiones praetorias, & ponendo ipse exempla ponit casum in exemplis. ratio enim dubitandi fuerat, quia his casibus deficiebat iure ciuili actio in rem, quae domino datur: ratio autem decidendi colligitur ex naturali illa praetoria aequitate, qua omnia praetoris edicta emanarunt, & colligitur ex illis verbis. Sed quia sanè durum erat eo casu deficere actionem &c. Not. primò, quod actiones, de quibus supra, sunt de iure ciuili. Item, quod publiciana introducta est iure praetorio. Item, quod dictio, aliae, est implicatiua. Itẽ, quod praetor dabat actiones: & sic videtur colligi, quod statuta conderet. Item quod in materia generali exempla sunt necessaria. Itẽ quòd dictio, plerunq; denotat regulam in contrarium. Item not. aliam diuisionem actionum. Itẽ, quòd in publiciana requiritur traditio vel quasi. Item, quod si quis bona fide & iusto titulo rem acquisiuit à non domino, & eius rei possessionem amittat, datur eidem publiciana contra possidentem uel contra illum, qui rei restituendae facultatem habet.]

¶ Secunda diuisio actionũ est, quod quaedã sunt ciuiles, de quibus iam dictũ est: q̃dã verò praetoriae, de quibus hic duo exẽpla ponuntur. Ang. Aret.

*¶ Diuisio actionum, de qua hic agitur est ex causa efficienti.]

a¶ Sed istae. Latenter accedit ad secundam diuisionem. s. aliae sunt ciuiles, & aliae praetoriae: & de omnibus exempla ponit. Sed q̃ritur de duabus. s. de actione in rem, q̃ datur cõtra eũ, qui dolo desiit possidere. videt enim praetoria: vt ff. de noxa. act. l. electio. §. j, sed & ciuilis videt in specta persona actoris. quae de iure ciuili admittitur ad agendum, vt. ff. de rei vend. in rem. Sed dic eam ciuilem † inspecta potius persona actori, quae dignior est, vt. ff de excep. do. † pure. §. fin. & haec consideratio semper hĩ: nam haereditatis petitio dicit praetoria, quando bono. possessori datur, uel fideicommissario: licet contra possidentem pro haerede uel pro possessore detur: & econtra si detur haeredi de iure ciuili, dicatur ciuilis, vt. ff. de pet. haeredi. l. j. Semper enim iudicamus, an actio sit ciuilis, uel praetoria, inspecta persona actoris †

† Imò in contrarium, sed ex tensione dĩ praetoria Fab. Ang. & Ias.

*

† Melius dicit l. j. & prin. ff. si pet. haer. & s. eadẽ lib. hic.

¶ Sed istae[a] quidẽ actiones, quarũ[b] mẽtionẽ habuimus, & si quae sunt similes[c]

¶ Communis opinio est, quod actio haec inuentione sit ciuilis, per extensionem tamen dici possit praetoria, vt dicit hic Iason.]

† Imo in S Y L. specta origine Bal. & Ias.

† Sequũt cam. Fab. Ang.

¶ Secundo quaeritur de actione Commodati. Sed dic eam ciuilem, vt. ff. commod. l. in commodato. §. sicut. Et quod dicitur eodẽ. tit. l. j. ait praetor &c. vel approbando uel confirmando dicit, non inueniendo: sic de petitione haereditatis dicitur. ff. si pars haeredi. pen. l. prima in princip. Sed tamen ipsa ciuilis est, cum sit ex senatusconsulto, & cen tumuiralis dicatur, vt. ff. de petiti. haere. item veniunt. §. praeter haec. & C. de haere. peti. l. fina. in princip. Omnes enim actiones, quae oriuntur ex his quinque partibus iuris. scilicet legibus, senatuscõsultis, plebiscitis, principum placitis, & responsis prudentum, ciuiles sunt: † quae uero à magistratibus, vel praetorum edicto descendunt, praetoriae sunt, ut supra de iure natur. §. constat. vsque ad. § ex non scripto. &. ff. de iustit. & iur. l. ius autem. & j. de perpet. & temp. ac. in princip. Aliae autem praeter duas supradictas certae sunt, utrum sint praetoriae uel ciuiles. Accur.

† Sequũt glo. Ang. & Ias.

b¶ Quarum mentionem. s. expressam, vt de quibusdam dictum est.

c¶ Et si quae sunt similes. Vt quae sunt ex contractu, vel quasi, vel ex delicto, uel quasi, uel ex uariis figuris causarum, vt supra eodem. §. primo, & secundo.

SYL. ¶ Quanuis Dyn. hic acerrime inuehatur in hanc glo. tamen communiter docto. eam saluant praesertim cum loquatur exemplificatiue.]

ex ltĩmis [a] & ciuili-[b] causis descẽdũt. ¶ Aliæ [b] autẽ sunt, quas Prætor ex sua jurisdictione cõparatas hẽt, tam ĩ rẽ, [c] q̃ in psonã: quas & ipsas [d] necessariũ [e] ẽ exemplis oñdere. Vt ecce, [f] plerũq; [g] ita pmittit Prætor in rem agere, vt vel actor dicat [h] se † qua si vsucepisse qđ nõ vsuceperit: vel [i] ex di uerso † possessor [k] di cat aduersarium su um non vsucepisse quod vsuceperit.

¶ Actio Publiciana dr̃ prætoria: & dat ex equitate Prętoris illi, qui rem nactus est à nõ domino ex aliquo iusto titulo qui esset aptus ad dominij translationem: & datur quasi ipse rẽ vsuceperit. Ange.

¶ Nanq; si cui ex iusta causa [l] res aliqua tradita [m] fuerit, veluti ex causa emptionis, aut donationis, aut dotis, aut legatorũ, & nec dum eius rei dominus effectus [n] est, si eius rei possessionẽ

a ¶ Ex legitimis. Ideſt ex lege xij. tabularum: & pro ideſt ciuilibus. Vel dic ciuilibus, ideſt ex auctoritate iuris prudentum & eorum respõsis: nam totum est ius ciuile, vt. ff. de iusti. & iure. ius autem ciuile. de orig. iur. l. ij. §. nouissime.

b ¶ Aliæ autem. † Aduerte, q̃ hic doctores ita distinguũt hũc §. incipiendo ibi, sed istæ quidem. tamẽ cõmuniter allegatur in materia publicianæ. §. aliæ. hic, & non superius incipiẽdo.

† Ita gl. nõ est actor.

c ¶ Tã in rem. Ideſt tam in rem tantum, q̃ in personã tantum. Nec enim aliqua prætoria † inuenitur, quæ sit mista. s. in rem & in personam, licet ciuilis talis inueniatur, vt. j. eo §. quædam.

† ὡσαvεὶ Theoph.

† alij possessor ẽ aduersariũ, &c.

† Sequũt̃ glos. fab. Angel. & Ias.

SYL. ¶ Dic non esse verum, talem petitionem hæreditatis esse mistam, quia communis opi. est in contrarium, vt in rubri. ff. si cer. pet.]

¶ Et primo hic de realibus dicit vsq; ad §. in personam. & postea de personalibus dicet. Accur.

SYL. ¶ Rationem assignant docto. in rubri. ff. si certum pet.

d ¶ Ipsas. s. prætorias: quasi diceret, non solum ciuiles, quas exposuimus.

e ¶ Necessarium. Ideſt, vtile. Quod. n. medicamenta morbis, hoc exhibent iura negociis, vt in auth hæc constõ. inno. in princi. coll. viij. Nec. n. necessitas in principe poni poteſt. vt. ff. de leg. & senatuscon. princeps. Item quia per exempla aptius intelligitur. vt hic, &., C. de transact. vt responsum. &. ff. de colla. bon. l. prætor. §. Iulianus.

SYL. ¶ Intellige necessarium quò ad intellectum, non autem quò ad legislatorem.

f ¶ Vt ecce. Hoc est primum exemplum, quod exponitur statim, ibi, nãq; &c.

g ¶ Plerũq;. Quia hoc semper dicere nõ poterit. s. contra dñm, nisi in casibus, vt statim dicem.

h ¶ Dicat. Agendo publiciana.

i ¶ Vel ex diuerso. Hoc exponitur. j. §. rursus.

K ¶ Possessor. Ideſt dominus quondam ad quem rediit nunc possessio. Vel dic possessor quõdam, nunc petitor.

l ¶ Nanque. Ex iusta causa. i. ex aliquo contractu, qui descendit ex iusta causa, ideſt ex affectione vtriusq; patris, vt. ff. eodem l. in omnibus. ij. quam affectionem iustum est seruari, vt. ŝ. de rerum diui. §. per traditionem. & hoc dummodo talis titu. fuerit aptus dñium transferre, licet non transferat: qa traditio nõ plus trãfert, quã sit apud eum, qui tradit, vt ff. de acqui. rer. domi. l. traditio. & nominantur huiusmodi contractus. ff. de publi. l. j. in fi & l. ij. iij. iiij. v. vj. & vij. si verò contractus non est habilis transferre dominiũ, non competit pub. vt. ff. de pub. quęcunq;. §. j. & fi.

m ¶ Tradita. A non domino.

n ¶ Dñs effectus. Per vsucapionem. Nam per traditionem dominus factus non fuit. Si autem altero istorum modorũ factus dominus fuerit, publiciana ei nõ datur, sed directa rei vendicatio, vt. ff. de publi. l. j. in prin. §. j.

Casu

a Casu.Imo & si quocunq; mo. Nam & si per furtú,vel rapinã,vel aliãm vim amiserit,non tñ hét in ré actioné directam:sed hanc,licet héat & alias actiões vt furti,vel vi bon.rap. & similes, vt s. de obl. quæ ex delic. §. sed & bonæfidei. & s.vi bon. rapt. §.fin.

Et sic no. ex hac gl. q furtú non connumerat inter ca sus fortuitos. de quo late disputat hic Hispan.& Ias.]

b Nullam.De alijs aút realibus, constat:sed de hac rei védicatione dubitat.

c Directã.Sed nunquid publiciana cõpetit rõne vtilis dñij?Quidam dicunt q sic,dicentes vtile dñium habet cui publiciana competit:& dicunt hanc esse causam publicianæ,sicut directú dñium est cã directæ actionis in rem, vt ff. de rei ven.in rem.Alij dicút,q nec vtile dñiú habet,cú ille,qui vtile dñium hét,et con tra dñm agat,vt ff.si ager ve. vel emph. pe.l.j.ij.& iij.quod non est in publiciana,vt ff.de publi.l.pe.& fin.

Æquiuocat Accur. confundens vtile dñium cum quasi dñio,quæ longe inter se differunt,vt annotauimus.s.§.j.ad gl. in ver. possideat.Et iõ cõclude, q emphyteuta.& vassallus , qui sunt dni vtiles. habens vtilé rei védicat,non publicianã quæ datur ratione quasi dominij.]

d Vendicet.Hoc vr̃ falsum. Nam aut habeo dñium, & tunc non uendico qd habeo.si non habeo , nec tunc vendico , vt ff.de rei vend.l.in rem.j.respon.Item dñium est ius & res incorporalis , quomodo ergo vendicatur ? Sed dic dñium i.rem ratione dominij.

e Eo casu.i.isto supradicto.

f Deficere actionem. Quod erat secundum ius ciuile.

g Actio.i. publiciana , vt statim subijcit.aliàs nisi prętor ;actionis nomen diceret, in factum daretur , sicut ex ciuili obligatione noua datur condictio ex le ge si non caueatur de noie actionis,vt ff. nau.cau.stab.l.& ita,(alias incipit idem) §.ait.& de cond.ex leg.l.j.

ADDITIO. No.glo.fm Dy.quam tene menti pro rãa,quæ actio competat ex remedio ciuili,vel ptorio, pro qua facit tex.ff.de adult.l.quod ex his. Sed contra hoc opponitur de l. sed & si possessori. in prin. de iureiur. coniuncta gl. vbi actio in factum & publiciana vñr esse idé. Sed tu rñde, vt ibi p gl & doct. An,

†casu[a] amiserit,nullam [b]habet in rem directam[c]actionem ad eam persequendam:quippe ita ꝑditæ sũt iure ciuili actiones , vt qs dominiũ suum vendicet. [d] Sed quia sane durũ erat eo casu[e] deficere actionem,[f] inuẽta est[g] a Prætore actio, [g]in qua dicit [h] is,qui possessio

h Dicit.Et sic vr̃, q prætor pmittit mẽtiri,quod Plac.concessit.†

Reprehendunt doc. maxime,quia hodie in tex.est dictio,quasi, tam in principio quam in fine.]

Et idem in sequentib. casibus tribus. & facit.C.de bo.mat. l.j vnde sic libellum formabat : Peto talem rem , quam possides , & quam emi , vel alia simili iusta causa habui à non domino:quia dico me vsucepisse.Nam licet hæc verba, Quia dico me vsucepisse &c.directam rei vendicationem magis videantur inducere,tñ ex adiunctis publicianã signant. Alij dixerunt ita esse formandum: Peto rem,talé quã dico meam:sed quia forte non possem probare meam,proponopublicianam. † Alij dicunt vtranq; alternatiue proponi.s.rei vend. & publ. hoc modo:Peto talem rem iure directi dñij vel quasi.& hanc approbat consuetudo. Sed certæ duæ primę non placent: quia quomodo diceret rem suam se vsucepisse,cùm hoc non sit verum?sic.n peieraret in sacramento calumniæ,vt C.de sacra.calum.l.ij.Sed illi respondent:quia hoc facit.l. petnitente , vnde non peierat.ff.qui satisd cog.l. fi. Sed nec vltima placet:quia vnam debet eligere, & non pluribus agere actionibus,vt ff. de regu. iur.l. nemo.§.quoties.

Et iste modus approbatur per Hispa. Ang.& Ias.

Dic ergo quarto esse formandum in hunc modum libellum , Peto rem talem mihi restitui iure quasi dominij perinde ac si vsucepissem . Verbum.n. quasi,

Margin notes: [illegible] SYL. — Alio [illegible] publiciana [illegible] com [illegible] vtile dñiũ. — Aliqui fa[illegible] SYL. — † Et male SYL. Fab. Ang. & Ias. — Libellus in publiciane. — † Dic,q istas duas libellãdi formas glo. infra reprobat & bñ fm docto. & maxime reprobat istã vlti. qa hodie nõ est necesse,q ex primatur nomẽ actionis in libello, vt c. examinata. de iudic. SYL. Ang.

quasi,positum.sup,eod.§. aliæ. hic repete,& similitudinarie ponatur, non affirmatiue,idest dicere,sicut vendica rem quo ad effectum re vere vsucapta,ita nunc quasivsucapta.& idem in sequentibus casibus. Ex prędictis patet,ꝙ quinque sunt necessaria, vt detur publiciana: scilicet traditio,vel quasi,quod dico propter res incorporales,quæ tradi non possunt,vt ff.de acquir.rerum dom.l.seruus.§.incorporales.& ff.eo.l.j.& l.eum qui.§.fi.& l.si ego.§.j. Secundò,ꝙ ex titulo apto ad mutationē dominii,vt hic dicit,vt ex venditione vel similibus.Item, ꝙ a non domino acceperit, nam alias dominium esset translatum,vt ff.eo.l.j.§.j.Item quarto,ꝙ bona fide acceperit, vnde credidit se dominum factum esse tunc. † vt ff.de public.l.eum qui a furioso. §.prætor.Quinto,ꝙ credat se dominū hodie nō esse,eum proponit eā, alias esset sibi contrarius Sed tantum duo prima ex his quinq; sunt difficilia agēti.s.probatio traditionis,& tituli,reliqua consistūt in intellectu agentis;cū sint de sua conscientia,quæ per testes probari non possunt.† Sed quid si dubitat hodie vtrum auctor fuerit dominus vel non?Respon.salua fide proponat quod sibi melius vr̄, vel rei vendi. vel pub.sed quando penitus est in dubio,proponat publicianā:& in ea obtinebit:nisi aduersarius probet auctorem huius dominum fuisse:quod si p bet, dabitur ei rei vendicatio. qui.n. egit actione publiciana,& succubuit, non repellitur a rei vendicatione directa.idem econtra, vt ff. de euic. minor §.si seruus licet quidam dixerunt contra in vtroq; casu , quia ius suum vndecunq; & qualecunq; in primo su dicto deduxisse vr̄: vt ff.de except. rei iud.l.mater.§ eādem. Sed expone vndecunq; & qualecunq;.i.siue de iur.ciuili siue iure gentium, dummodo directum,vt ff de rei vendica.in rem.in prin.Atilli dicebant,siue directum, si ue vtile.& ita patet,ꝙ cum sint contraria rei vendicatio directa,& publiciā.na,vno libello proponi non possunt, vt C.si ser extero.l.j.Sed ex consuetudine contrarium seruatur: nam vtraque simul proponitur,licet super vna probationes tā tum inducat, ne sibi contra rius sit: quod certe est contra dictam. l. C.& regulam illam.ff.de regu.iur.nemo §.quoties.& hoc ex parte actoris. Ex parte autem rei spectamus,an possideat vel dolo desierit possidere, vt in rei vendicatione diximus,nam contra omnem possidentem datur præterquā contra dominum,vt ff.de publ.l pen.. & l.fi.Sed etiam contra dominum datur in sex casibus. † Primus est,si a nō domino emi,qui postea vero domino succedit,& ad eum possessio redierit: nam licet sit factus dominus, tenetur tamen publ. vt ff.de rei ven.si a Titio. Secundus est,si rem a non dn̄o emi,& postea verus dominus voluerit a me vendicare,sed ego fui absolutus,& postea res ad illum rediit:agā publicia & si excipiat de dominio;ego replicabo: quia qn̄q; eo agente fui absolutus ,vt ff.de excep.rei iud si quis rem.Tertius est,si egi noxaliter contra bon.fid.pos. serui,& ipse dedit mihi eum pro noxa. siue enim contra me possidentem verus dominus agat,siue eo possidente ego agam publiciana,obtineo,vt ff. de noxa l.& generaliter.& l.praecedenti.in fin.Quartus est,si ego fui missus in possessionem vicinæ domus, quam aliquis bona fide possidebat, possessore nō cauēte:& postea verus dominus inueniatur possidere: vi forte:&Vnde vi interdictum:& Publicianā habeo, vt ff.de dā. infe damni §. non solum. Quintus etiam adiicitur:vt si rem possideo:& eam non dolo:sed culpa desii possidere:& sic litis æstimationem tantum secundum ius vendicanti pręstiti vt ff de rei vendicat.qui restitue re. si postea res ad dominum redeat, agam publiciana contra eum,vt ff de rei vē dic.si culpa. Vel expone.l.illam,vt habeat vtilem actionem:quam actor directam

Margin notes:

† illa vacant ista verba , ꝙ vsu non cepit.

† Dic q̄ requi. in contractu ēptionis duob; tpibus. s. tpe cōtractus & etiā tpe traditionis,ppter quę etiā cō tractus.

In aliis sūt cōtra dictiones in spēi.f. tm̄ mō tēpus traditionis l.iii ff. & so.& l.si. inprin.& ibi gl. fi. pro emp coniūcta. l iusto §. & si possessionis ff de vsu cap. Ang.

† Vide de hoc singulari d.cto Iason.hic xviii.col. & vor. re gu Iasi. in nouis. & Bar.in l j § ti. col. vij. & iti. actu. que pri u declarat hoc procedere ṡcce dente eig. alas secus.

† Idē gl. vsque ad § sequū. Nico.Oy Fab.Ang & Ias.

rectam habebat, quasi nomen emisse videatur. Sextus adijcitur. si me mandante rem meam vendidisti, sed me prohibente tradidisti emptori: hac actione vel exceptione defenditur. præterea etiam contra me dominum hac actione agitur, vt ff. de publ. si quis prohibuit. aliàs est l. Papinianus.

ADDITIO.

Not. hanc glo. quæ ponit casus, in quibus datur publiciana contra dominum. Idem notat gloss. in l. fin. ff. eod. Et aduerte, quòd licet Ang. in d. l. fi. addat casum. l. si quis prohibuit. ff. eod. secundum lecturam Dyn. ibi, quòd procurator vendidit rem domini, tamē non est opus, quòd addatur, quia habes hic glo. ordinariam, dum dicit: sextus adijcitur, si me mandante rem meam vendidisti, pondera ibi. meam, & sic mādantis. Ang.

a ¶ A Publicio. Sicut ab Aquilio Aquilia fuit inducta, vt s. ad l. Aqui. §. capite tertio in fine.

* ¶ Hoc edictum Publicij his verbis conceptum fuisse traditur, Siquis id, quod traditur ex iusta causa non à domino, & nondum vsucaptum petet, iudicium dabo.]

Diuisio. ¶ Rursus. ¶ Iste. §. diuiditur in duas partes. Primò ponit de restitutione danda præsenti contra absentem. Secundò addit & extendit ad alios multos casus. Secunda ibi, Quod genus.

§ Y L. ¶ Rursus ex diuerso. Casus ita figurari potest. Quæsitum est. an præsenti contra absentem ex causa publica detur restitutio, & actio ad vsucapionem rescindendam: & videbatur, quòd non: nā aut iste absens reliquit procuratorem aut alios consanguineos, quos præsens conuenire posset: aut non, si dimisit, non debet iuuari hoc remedio, cum posset agendo contra eos præscriptionem interrumpere. l. item ait. §. fin cum l. seq ex quib. cau ma. Aut nullos dimisit, & tunc non debet audiri, quia potuit præscriptionem interrumpere beneficio. l. vt perfectius. C. de annal. except. Hoc tamen non obstante deciditur hic contrarium propter æquitatem quæ est quod impeditus consequi suum restituatur, & rescindatur vsucapio finita. Non obst. oppo. facta, quia ad eam respondet Iason in primo not. & latius Hispan. in iij. Et quia notabilia clara sunt, & per doct. hic colliguntur, vlterius non insisto.]

quoniam primum a Publicio [a] Pretore in edicto proposita est.

¶ Præsenti contra absentē reipublicæ cā, vel in ptāte hostium, vsucapientē rē præsentis succurritur, resc ssa vsucapione. Areti

¶ Rursus [b] ex diuerso, siquis cum reipublicæ [c] cā abesset [d]

b ¶ Rursus ex diuerso i. econtrario. Nā supra affirmando & se vsucepisse dicit: hic negando, & aduersarium non vsucepisse dicit.

c ¶ Reipublicæ. s. ciuitatis Romanæ, vt ff. de verbo. sign. eum qui, Idem tñ ex generali clausula posita. ff. ex quibus cau. ma. l. j. in fi. in cæteris ciuitatibus dicendum est, vt ff. ex quib. cau. ma. l. sed & si per prætorem. §. pe. Idem etiam si causa municipij alicuius, (j) vt ff. ex qui. cau. ma. l. legatis.

¶ Et ista opi. cōis est, vt per doct. hic, & latius. Io. Fran. Balb. in trac. præscri. in iij. par. v. par. prin. q. ij.] § Y L.

ADDITIO. j) Dic idem si esset absens pro facto vnius villæ vel castri, qa largo modo dr̄ abesse cā reipub. vt not. gl. in l. legatis allegata. Ang.

d ¶ Abesset. Aliàs absens esset. Iste, qui abfuit reipublicæ causa, rem præsentis duobus modis potuit vsucapere. s. per se: vt quia rem illam secum detulit, siue domi dimisit, & animo possedit: vt dicitur de eo, qui ad nundinas profectus est, vt ff. de acquiren. possess. clam possidere. §. qui ad nundinas. Item per alium. s. per filium vel seruum, vt statim in capituo dicemus.

* ¶ Obseruetis ex hac gl. quod possidens tātum animo, & sic ciuiliter tm̄, potest vsucapere, & ita cōiter tenetur, vt admonet hic Iason: de quo articulo latissime tradunt doct. post Bar. in d. l. iij. §. ex contrario de acquir. poss.]

Vel

a ¶ Vel in hostium. Qui sunt hostes, dicitur.ff.de cap. hostes.& ff. de verbo. signifi.hostes.s quibus populus Romanus bellum indixit,vel qui populo Romano bello indixerunt. Si ergo ab alio quis capiatur nunquid hoc locum habebit, quod hic dicitur? Credo quod sic, † Sicut quando abest causa alicuius ciuitatis vel municipij, vt s. dictum est. In hoc autem differunt, quia non fiunt serui talium hostium, vt ff. de cap.hostes.& sic poterit facere testamentum,quod aliàs non posset, † cum esset seruus,imo & eius obses non posset, vt ff. de testam.l. eius qui. & l. obsides. Accur.

vel in hostium[a] potestate[b] esset, rem eius, qui in ciuitate[c] esset, vsuceperit, permittitur dño, si possessor rei publicæ causa abesse desierit, tũc ĩtra ãnũ[d]

† Et bene quod quãdo prę sens contra absentē dat restitutionem non refert de cã absentiæ Angel. & Ias.

† Sequuntur hanc glo Ang. & Ioan.

ADDITIO. Idem si princeps vel papa siue eius legatus de commissione papæ alicui ciuitati subditæ ecclesię bellum indixerit,quia capti efficiuntur serui,& eorum bona efficiuntur capientium:& sic in omnibus his habebit locum fictio postliminij. quod nota perpetuo.

b ¶ Potestate.i.seruitute.† aliàs accipitur pro iurisdictione:vt cum dicimus, potestas habet homines de districtu in potestate.i.iurisdictione Item ponitur pro obedientia, in qua potestate est monachus sub abbate,& clerici sub prælatis. Item ponitur pro dilectione siue pietate, & hæc patria potestas dicitur, vt ff.de verb.signifi.potestatis.Sed quomodo ille ab hostibus captus poterit vsucapere,cum ipse ab alio possideatur, vt s.de iur.perso. §. serui. ergo ipse possidere non potest,vt ff. ad l. Iuliam. de adulte.si euenier.& ff.de acquiren. rer. domin. homo liber. §. quicquid. ergo nec vsucapere, vt ff. de vsucapion. sine possessione?Respon vsucapit per filium vel per seruum in re peculiari, † vt ff. ex quib.cau.ma item ait prætor.§.hæc autem.& l denique.& l.ait prætor.§.ij. plaue.& ff.de vsuc.iusto.§. fin. Sed nec vř,quod per seruum possit captiuus vsucapere,vt ff.de vsuc.neque seruus. Sed dic, quod illa loquitur in cã non peculiari:quod verum est Vel loquitur ipsa veritate inspecta, † hic autem iure postli. inspecto, quod præualet veritati,vt s. quib.mod. ius pa.pote.sol.§.si ab hostibus.

† Melius dixisset.i. domino Nicol. & Ias.

Capt⁹ ab hostibus pōt v'u capere.

† Sequitur hanc gl. Ias.

† Idem Dy Ange & Ias.

ADDITIO Doc. cōiter sequũtur gl. & doc Iacob. reprobat hic Angel. quem videas:& dum tex.noster dicit, quòd capt⁹ ab hostibus postest vsucapere, Iac. exemplificat de actione personali:in qua currit præscriptio non ex possessione præscribentis,sed ex solo cursu temporis negligentia non petentis:vide hic per eum.

c ¶ In ciuitate esset. q. d. qui non abest.Quid ergo si vterque abest, & alter alterius rem vsucapit?Respond. & tunc habet locum hæc restitutio,† vt.ff.ex quibus cau ma.l. si. vř autem desinere abesse,cum domum redijt, vel redire potuit finito negocio,pro quo erat absens: & tunc dicitur desinere abesse, nisi iusta causa impeditus fuerit in redeundo,statuuntur enim ei xx. milliaria diurna,vt ff.ex quib.cau ma. sicut. §. tandiu.Et sic patet, quod de necessaria absentia tunc intelligitur: † alias contra, vt ff.eod.l.ij.qui.& l.sequen. sed verbum, desierit,hic positum strictius ponitur, id est quod possit conueniri. Item econtra, si præsens rem absentis vsucepit, vt ff. ex quibus causis manumis.l.j. §. verba. & tunc siue completa est tota vsucapio in præsentia,idest,intra modicum tempus,siue in absentia,siue postea partum, idem est.vt ff.eo ab hostibus.§.sed quod simpliciter.

† Idē gl. approbāt Angel. & Ias.

† Quā absens contra pñtē restituit, aś nō sit distinctio. sm Ias.

¶ Cõis resolutio est, quod si vsucapio fit pro maiori parte completa in absentia & finita in præsentia, ille absens restituatur tñ ad tempus absentiæ, reliquũ verò temporis cedat ad commodum vsucapientis,ita doc.in l. quod tẽpore.C. de restitu.militum.]

S Y L.

d ¶ Annum s. vtilem, qui constat ex ccclxv. diebus, vt ff. de statulibe. cum hæres. §. stichus in quibus actor habuit facultatem agendi, nec impediretur per se,nec per reum,nec per iudicem

Nam

Nam hæc tria necessaria sunt, vt vtilis dies aut annus currat: vt ff. de diuer. & tempo. præscrip. l. j.

SYL. ¶ Communiter tenetur, quod in dispositione prætoria annus sit vtilis, i ciuili continuus, vt per doc. hic.]

¶ Hodie vero in omnibus restitutionibus quadriennium continuum computatur, ut C. de temp. in integrum restitu. l. fin. Et ita no. hic, quod hic liber corrigitur per C. i

talias & aliis quibusdam,

hoc anno vtili generaliter secundum quosdam. Sed dico contra, quia illa tantum in restitutionibus dicit. vnde in alijs remanet vtilis annus.

SYL. ¶ Et hæc opi. communiter approbatur in d. l. fina.

a ¶ Rescissa. per in integrum restitutionem petitam à iudice viuo, vt subducatur tempus vsucapionis, quo fuit absens, vt C. de restitu. mi. l. iij. sicut & minores petunt. ff. de exceptio. l. exceptiones quæ personæ. in fin. l & hoc ipsum scilicet quod postulare possunt, a mortuo prætore conceditur eis: vt ff. eod. l. j. per totum. restituit ergo eos prætor viuus, (i) vt sic agant antiqua actione, ac si res non esset vsucapta, vel actio præscripta: ideo actio, ad quam restituitur, dicitur rescissoria, nō quòd sit nomé propriú actionis.

SYL. ¶ Et ita communiter tenetur.]

¶ Sed quæ erat primò realis siue personalis directa, nunc dicitur utilis, vt C. ex q. cau. ma. l. fi. & de postlim. reuer. l. ab hostibus. iij. † Alij dicunt, † quod statim eo reuerso habet rescissoriá: & dicunt esse proprium nomen actionis: & sic dicunt, quod maiores iure actionis, sed minores officio iudicis restituuntur. Dicunt tamen, quòd hæc rescissoria actio efficaciá nō habet, anteque insufflet in eam prætor spiritum vitæ dando restitutionem: quod satis reci dit in primá opinioné. Nam semper ve

† Istæ duæ leges ni hil faciūt ad propositum. † Et male per doct. hic.

rescissa[a] vsucapione eam petere, idest, ita petere, vt dicat possessorem vsu[b] nō cepisse, & ob id suam rem esse. Quod gen[9] actionis[c] † qui busdam[d] & aliis simili equitate mot[9] Prætor accommo-

dat: sicut ex latiore Digestorú seu Pádectarú volumine intelligere licet.

¶ Alienatum in fraudem creditorum permittitur ipsis ex sententia Prætoris bonis debitorum possessis reuo-

rú est hoc, quod à prætoris mortui edicto hoc fit, & auctoritate prætoris viui.

SYL. ¶ Et ita cōiter tenent doct. quod rescissoria non competat, nisi prius præcedat iudicium rescindens.]

ADDIT. (i)

Istud ergo, quo petit restitutio, est officium iudicis: facit. l. quod si minor. §. fi. ff. de mino. & est casus in terminis in l. si quis stipula[9]. ff. ex q. cau. ma. & cō probatur ratione: quia quoties verba legis referuntur ad iudicem. tunc ex illo edicto oritur officium iudicis, vt no glo. in l. si soror. C. de coll. & habetur in l. iiij. ff. de ali. & cib. lega. & no. plene Bar. in l. prima. ff. de condi. ex lege. sed hoc edictum est huiusmodi, vt in l. j. in fi. ff. ex quib. cau. ma. igitur &c. Angel.

b ¶ Vsu non cepisse. Et sic vr concedere mentiri: quod P. confitetur. Sed dic, quòd non mentitur, sed dicit sibi testituendum, ac si vsucaptum non esset, vt s. proxi. §. diximus.

c ¶ Actionis. Scilicet rescissoriæ supradictæ.

d ¶ Quibusdam. vt si rem absentis vsu capiat præsens. † Item si absens fuit probabili causa, vt studiorú. Item si in vinculis positus, vt ff. eo. l. j & l. sed & si per piratorem. in fi. & l. seq. & de illis legib. infra facit mentionem, cum dicit de volumine Digestorum. † Istam tenét Dyn. & Bald.

¶ Item si quis. ¶ Diuidit in duas partes. Primò ponitur dictum, ex quo tacita qō. Scdo determinatio quæstionis. Secunda ibi, permittitur.

¶ Item si quis in fraudem. Casus litera liter figuradus est. habet enim literam claram, & rationem manifestam, quod fraus nemini debet patrocinari. No. col lige ex summario, præsertim quia doc. omnia expediunt in gl.] SYL.

* ¶ Adde cautelam pro debitore, ad

lulut. T i frau-

fraudandũ creditores, quàm ponit Barthol. Cæpol. nu. ccxl. incip. Ad hoc, quã omnino uide, nõ vt vtare, sed vt discas modum illam euitandi, & ne obsit creditori. nam & hoc ibi docetur.]

a ¶ Si quis. s. debitor.

b ¶ In fraudẽ Nõ q̃ vterq; tam debitor quàm receptor oportet, quod fraudem participet, quando titulus non est lucratiuus.

care. Aretinus.

¶ Item si quis [a] in fraudem [b] creditorum [c] rem suã [d] ali-

SYL. ¶ Hoc verum in creditore, secus in alienatis in fraudem patroni, l. j. §. si quis ĩ fraudem. ff. si quid in frau. pa. Item non procedit in debitore ciuitatis. l. ij. C. de debito. ciui. lib. xj.

¶ Si autem est lucratiuus, puta donationis, vt si dedit, (& hoc intellige ad hoc: vt creditor possit reuocare aliena tionem) tunc sufficit fraudem debitoris tantum interuenire, vt C. de reuocan. ijs quæ in fraud. cred. l. pe. & ff. quæ in fraud. cred. qui autem. §. hoc edictũ. & § simili modo.

† Quitex. licet loquatur ĩ alienatione lucratiua mẽ hẽt locũ

SYL. ¶ Quæ tamen non requiritur in casu. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de ijs quæ in frau. cred.]

in ti. one ro so, vt ĩ gl. in l. q tesñu. in verbo mo dũ. & ibi Bar. ff. de pb. & ista procedunt ẽm Ia. qñ venditio oĩum bonorũ ẽẽt facta pro valde minori pretio q̃ valeret, idẽ si nõ oĩa bona, sed maiorẽ ptẽ alienauit, vt est gl. no. ĩ l. nomẽ § filio. ic. verbo omnis substãtia. ff. de le. iij.

¶ Et de hac fraude nota bonam distinctionem: quia aut adhibetur à debitore alienante inter viuos, aut in vltima voluntate, vel à liberto in fraudem patroni similiter inter uiuos, vel in vltima voluntate. si in vltima voluntate: tunc aut per legata, aut per libertates: & si per libertates, aut directas, aut fideicommissarias. Si debitor ĩ fraudem alienet inter viuos, vno casu præsumitur fraus, scilicet quando omnia aliena uit, vt ff. eod omnes. §. Lucius. † si aũt non omnia, nõ præsumitur. sæpe enim de faculiatibus suis amplius, quàm in iis est, sperant homines, vt supra quib⁹ ex cau. ma. non lic. §. in fraudem. debet ergo probare eam creditor. Et hæc distinctio per omnia seruatur etiam in patrono, vt ff. de probatio. patronus. & quoties §. qui dolo. In ultima voluntate, si legatum vel fideicommissum in fraudem creditoris reliquit, solum euẽtum inspicimus, licet frãus non interuenerit, vt in donatione causa mortis, vt C. de iure delib. l. fina. §. si verò creditores cum legata non debeantur nisi deducto ære alieno, vt ff. eodem. qui autem §. penul. & ad Trebel. l. j. §. is qui quadringẽta. Idem in patrono per omnia, si libert⁹ in fraudem legauit, vel fideicommissum reliquit, vel donauit causa mortis: nam solum euentum inspicimus, vt ff. si quid in frau. patroni. l. j. in princip. & §. j. In libertatibus autem in fraudem relictis distingue directas à fideicommissariis. in primo casu consilium & euentum: in secundo euentum tantum inspicimus, † vt C. de iis qui. ma. non possunt. l. fin. & l. j.

† istã gl. sequunt Angel. & Ias.

SYL. ¶ Ratio diuersitatis ponitur per glo. In l. fi. C. qui ma. non pos. quarum vlt. approbant doct. sed Ias. hic assignat meliorem, quam ego alias sum secutus.]

c ¶ Creditorum. Large accipe pro omni eo, cui aliquid debetur, vt ff. de verborum signifi. l. creditorum & l. creditores. & l. si cui. & in auth. de fideiuss. §. penul. colla. j.

SYL. ¶ Conclude cum hac glo. quòd creditoribus etiam large sumptis, etiam ex delicto, competunt actiones reuocatoriæ. Item & creditoribus futuris, quoties ex coniecturis constare posset alienationem factam fuisse in fraudem: vel quando futuri creditores successissent in locum priorum creditorum. l: ait prætor. §. ita demum. ff. de ijs quæ in frau. cred.]

d ¶ Rem suam. Scilicet corporalem ex eo q̃ dicit, tradiderit. idem tñ est ĩ incorporalibus, vt patet per multa exempla ff. quæ in frau credito. l. j. ij. & iij. vsq; ad l. qui autem.

ADDITIO. No. sing. illam. l. in princi. q̃ si debitor repudiat hæreditatem, vel legatum, vel alio modo, & titulo poterat acquirere, & non vult, immo repudiat etiam in fraudem & despectũ creditorũ, an habeat locum ista materia: dicitur ibi q̃ non: quia dummodo non diminuat de suo patrimonio, non hẽt locum dispositio huius §. quod not. bene. Ang. Aret.

Posses-

a ❡ Possessis. Idest possideri iussis: nec enim re ipsa a creditoribus fuerant possessa bona debitoris, cum ipse alienauerit. Vel dic † possessis quæ remāserāt & nō sufficiebant: vt. ff. eo. l. ait prętor.

† Ità te nēt. Nic. Placē Io. Fab. & Ias.

* ❡ Intellige igit̄ tex hunc excussis prius reliquis bōis debitoris. ne-q;. n. ante reuocantur ab eo alienata, q̄ iam possideat per alium, quàm excussis cunctis eius bonis, compertum sit, eū soluendo non esse l. j. C. eod & auth. de fideiuss. & mand.]

cui tradiderit: bonis eius a creditoribus[b] possessis:[a] ex sententia præsidis,[b] permittitur[c] ipsis creditoribus, rescissa traditione, eam rem petere,[d] idest, dicere eam rem traditam non esse, & ob id in

b ❡ Præsidis. Puta quia fuit cōdemnat⁹, & non satisfecit condemnationi j. tempus: vnde missus fuit auctor in possessionem bonorum.

c ❡ Permittitur. Scilicet infra annum vtilem, vt ff. de iis, quæ in fraud. credito. l. j. primo respon. de eo tamen, quod peruenit ad eū, vel quod do'o fecit, quo minus perueniret, perpetuo datur, † vt ff. eo. ait prætor. §. hæc actio.

† Sequū tur eam Nic. Plac. Ioā Fab. Angel. & Iason.

d ❡ Eam rem petere. Sed qua actione? Respon. Pauliana, quæ datur creditori ad reuocanda corporalia: sed in factum ad reuocanda iura, vt ff. de vsuris. l. videamus. ij. §. in Fauiana. & ff. eod. l. hac in factum. † Vel verius dic, ꝙ nulla dicitur Pauliana nisi adiectiue, quia à Paulo fuit inducta: sed in factum Pauliana dr̄, quæ ad reuocanda corporalia & incorporalia competit. Et datur contra accipientē & hæredem eius inquantū ad eos peruenit & nō restituto ei pretorio, vt ff. eo. ait prætor. §. si & l. seq. & l. si debitor & l ex his. In eum aūt, qui in fraudem alienauit, actio non datur, cū nudus sit, nisi ita fraudulenter dispersit, vt res apparere non possit: quo casu etiam in carcerem detruderetur, vt ff. eod. l. fi. §. fi. Est & Fauiana. quæ datur soli patrono ad reuocanda ea q̄ libertus in fraudem patroni alienauit inter viuos vel vltima volūtate, quominus pr̄onus habeat tertiam, vt ff. si quid in frau. patro: l. j. in prin. & §. j. & s̄. de succes. liber. §. sed nostra cōstitutio. Est & Caluisiana: & ipsa tam patrono q̄ creditori competit, vt ff. si quid in frau. pa. l. in Fauiana. Quidam tn̄ dicunt contra in eo, quod de Fauiana dictum est, arg. ff. de vsur. l. videamus. §. in Fauiana. Sed certe ita dicit ibi litera. per quā. & sic refertur ad proximā tm̄. s. Paulianā. Et istę: duæ imitāt naturā superioris in factum Paulianæ. Sed quero quare sūt hic hæ positę inter reales prætorias, cum ipse personales sunt. quod probatur per id, q̄d dicit lr̄a, In Fauiana quoq;. vt ff. de vsur. l. videamus. §. in Fauiana. Nā proxime dixerat de personalib. vnde continuat eā cū ꝑsonalibus; & probatur. ff. si quid, in frau. patroni. l j. §. hæc actio. Sed rn̄. † quia similitudinē habet cū superioribus duobus casibus i eo, ꝙ sicut ibi permittitur aliquid dicere, q̄d non fit: vel esse facienda aliqua, ac si nō processissent quæ ꝓcesserunt. sic & hic. Item sicut ibi fit reuocatio, ita & hic. ergo s̄m hoc ita dici debent hæ reales, sicut superiores quod quidam concesserūt. Sed respon. hic nō petitur quod meū fuerit, vt in superiori casu: nec quasi meū, vt in Publiciana, vt s̄. eo. § aliæ. Nec obstat j. §. ꝓxi. quia hypothecaria est in rem, nec tn̄ meum petitur: vel quasi: quia ibi quod peto, peto quasi meum. l. possessionē per hypothecariā actionem, vel Seruianam: hic autē neq; possessio, neq; dn̄ium est meū, neq; fuit: Imò in accipientem transiuit, licet in fraudem sit alienatum, vt ff. de contrahen. empt. si sciens. in fi. & prædictæ tres actiōes reuocatorię dicūtur. † Sed vnde orit̄ hęc actio? Rn̄. ex quasi maleficio, † qn̄ dol⁹ fuit in vēdente & emēte: si aūt in vendente tm̄, tunc pōt dici ex quasi contractu, si agitur contra illū possidentem. Sed nunquid habet retentionem: vt ab eo non reuocetur, si vult soluere q̄d sibi creditori reuocare volēti debetur? Quidam negant, vt arg. ff. rerū amot. si eū dos. §. fi. & l. seq. Sed contradico: † instat posterioris creditoris, si vult soluere priori q̄d sibi debet̄ ꝓhēre retētionē, vt ff. de euic. l. euict⁹. † q̄d dic vt ff. de iis q̄ i frau. cred. ait pr̄or. §. illud.

† Hic gl. intelligūt docto. in alienatio inter vi vos: sed † vltia vo litate da tur vt cō dictio in debit, vt hypothe cario, vt l. fi. §. si vero cre ditores. C. de iu re delib.

† Dic q̄d sunt ꝑso nales in rem scri ptę Nic. Ioā. Fab. & Iason.

† Et sic te net gl. q̄d hę reuo catoriæ sint mere personales, sed Iason in hoc repro bat gl. & tenet q̄d sint in rē scriptæ, vide hic per eum.

Actio hypothecaria.

† Immo ex male ficio Dynus Nic. Io. Fab. Angel & Iason.

† Et bene Nic. Ang. & Iason.

† Vid melior est tex. in l. prior. C. q po. in pign. ha.

a Manſiſſe. Vñ ergo. ꝙ permittat mẽtiri: qđ non eſt verum, ſed ita petit, ac ſi manſiſſet in bonis debitoris, vt ſ. eo. §. aliæ & §. rurſus.

S Y L. Itẽ Seruiana. Diuiditur in tres partes. Primò, ꝙ actio Seruiana vel quaſi Seruiana eſt prætoria. Secũdò, quę ſit differẽtia inter actionem Seruianã vel quaſi. Tertiò, quæ ſit dñia inter pignus & hypothecã. Secunda ibi, Seruiana aũt. Tertia ibi, Inter pignus.

bonis debitoris mãſiſſe.[a]

¶ Actio Seruiana vel quaſi, eſt prætoria: & cõpetit, Seruiana ꝓ rebus coloni, quaſi Seruiana pro rebus aliorum debitorũ obligatis. Ange.

S Y L. Item Seruiana. Caſum non expedit figurare, quia ſtat tex. in traditione regulæ, & declaratione terminorum & actionũ, de quibus in præſenti. Nota igitur ex hoc tex. ꝙ dictio, item, eſt continuatiua. Item quid ſit actio Seruiana & quid actio quaſi Seruiana. Item, ꝙ actio quaſi Seruiana & hypothecaria ꝓ eodẽ ſupponunt. Item, quid differat pignus ab hypotheca. Itẽ, ꝙ Seruiana datur pro penſione fundi ruſtici vel urbani, vel deuaſtatione eiuſdem, ex tacita obligatione. Item, ꝙ quaſi Seruiana cõpetit cuilibet creditori contra quẽcunque. Itẽ, ꝙ actio Seruiana capit ſubſtantiam ab edicto prætoris. i. validitatem & robur: quia aľs iſta pignora conuentionalia oriuntur ex pacto. l. ſi tibi §. de pignore. ff. de pac. ea enim dicũť pignora prætoria, quæ dantur a iudice viuo propter cõtumaciam, vel vt legata ſeruentur. Item, ꝙ dicuntur actiones iſtæ Seruiana & quaſi Seruiana a ſeruando quia per eas ſeruantur obligationes.]

b Item Seruiana. q. d. nõ ſolum publiciana & reſciſſoria reales ſunt & ꝓtoriæ, de quib. dictum eſt: ſed & duę iſtę capiunt vim ex prætoria iuriſdõne i. ꝓtoriæ ſunt, vt hic, & ff. de pact. ſi tibi. §. de pignore. Accurſi. † Iſta gl. eſt ſingularis, ꝑm Angel. & Baľ.

c Quis. ſ. fundi dñs: ſiue ſit partiarius, † ſiue numis colat. Item & pro deterioratione domus. † vt ff. in quib. cau. pig. ta. contra. l. ij. licet ex locato ſit actio, vt ff. loca. l. qui fundum. † Etiã ꝑ alia oblõne. Ang.

** Amplia, ut idem ſit in rebus ſecundi conductoris, cui primus conductor ſub locauit. quod intellige pro ea rata dom⁹ tm̃, quã cõduxit ſecundus conductor à primo, ñ aũt ꝓ tota pẽſione ſi totã domũ nõ cõduxit. l. ſolutũ. §. ſolutam de pign. act. Ampliaẽ & alijs ſepiẽ modis, quos late tractat Negu. in trac. de pig. in iiij. mẽb. ij. par. nu. cxxviij. & ſeq. vſque ad cxliij. vbi ſubiicit & aliquot exceptiões.

¶ Item Seruiana,[b] & quaſi Seruiana, quæ etiã hypothecaria vocatur, ex ipſius Prætoris iuriſdictione ſubſtantiam capiunt.

¶ Seruiana autem experitur quis[c] de rebus coloni[d], quæ

* Partiarius colonus eſt qui agrũ conductum colit parte fructuũ ſibi retẽta: hocq; diſtat a ſimplici colono, ꝙ hic pecuniã ꝓ locatiuo ſoluit, ille fructus.] S Y L.

d Coloni. ſubaudi, vel inquilini: † nã & eius res ſunt tacite obligatæ, vt ff. in qui. cau. pi. taci. cõ. l. ij. † Et eſt colonus in villa, inquilinus in ciuitate, vt ff. de acqui. poſ. l. re pignoris. † † Idẽ Nic. Ioã. Fab. Pla. Ang. & Iaſon. † Et ita cõiter tenẽt, licet vltramõ.

¶ Intellige, ꝙ inquilinus nõ dř in ciuitate nec reſpectu ciuitatis, ſed reſpectu prædij quod colitur. colonus ergo eſt, qui ꝑdiũ ruſticũ colit inqlinus q vrbanũ. l. re pignoris. ff. de acquiren. poſ.] S Y L. tani con. tra.

¶ Dña tñ eſt inter has duas tacitas obligationes. nam in ruſticis ita demum, ſi dñs ſciat inducta & illata: in vrbanis, ſiue ſciat, ſiue nõ: & eſt rõ, quia ſancta ruſticitas omnia palã nẽt, ſed inquilinus multa etiã clam apportat, quæ locator ignorat, vt C. loca. certi iuris. † Iſta gl. & oẽs ſimiles reprobãtur cõiter ſcribẽs.

¶ Vide Fortu. Hiſpa. in l. item quia. in iij. col. in prin. ff. de pact. & in v. col. ubi reprobat hanc rationem.] S Y L.

Inuecta ſeu iducta dñr manu, illata aũt dolo, gl. j. l. ſi ñ iducta. & ibi. Sal. C. loc. Ita tñ in utroq;, ſi eo animo ſint inducta, ut ibi ſint perpetuo, † nõ ad tempus, vt ff de pig. debitor & ff. in qui. ca. pig. ta. contra. in prędijs. §. j. † Idẽ de nec dum tura ſit cõducta.

Adde

*Adde, q hoc dignoscitur ex qualitate rerū, vt colligit ex ll. alleg. per glo. & est arbitrariū iudicis, an bona fuerint inducta, vt ibi permanerent vsque ad finē locationis, puta si esset lectus, & alia, quibus solent ornari cubicula, & instrumenta ad cōficiendū panem & similia. Neguf vbi s̄. nu. cl.

a Pignoris. scilicet taciti.

b Fundi. vl domus, vt s̄. dictum est.

* Seruiana datur ad auocandā possessionem penes locatorem rerum illatarū & inuectarū. l. si cum venditor. de euictio.

pignoris [a] iure pro mercedibus fundi [b] ei tenentur. Quasi [c] Seruiana autē est, qua creditores pignora hypothecasue persequuntur. Inter pignus aūt & hypothecā, quātum ad actionem hypothecariam attinet, nihil [d] interest. Nam de qua re [e] inter creditorem & debitorem cōuenerit, vt si pro debito obligata, vtraq; hac appellatione [f] continetur. Sed in aliis differentia est. nā pignoris appellatione eā proprie rem contineri dicimus, quæ simul ēt traditur creditori, maxime [g] si mobilis

c Quasi. Hæc dictio ponitur ad drīam superioris: vtraq; tn̄ Seruiana dicitur, à seruādo forte dicta: cum omne ius aut in acquirendo, aut in seruando, aut in amittendo consistat, vt ff. de leg. & sena tusc. l. fin. †Sed quæ est differentia inter Seruianam actionem, & Saluianum interdictū, cū illud ad idem cōpetere videatur, vt. j. de interdi. §. interdictū? Rn̄. quia in Seruiana oportet, q creditor probet debitorē fuisse dn̄m tpe oblonis, vt ff. de pig. & quæ nondū sunt §. j. sed in Saluiano sufficit, q pbet eū possedisse, vt colligit. ff. de salui. interdi. l. j. in prin. & diximus. j. de interdi. §. interdictum.

d Nihil interest Nisi in sono vocis. vt ff. de pig. l. res hypothecæ. §. inter pign⁹ immo ēt quantum ad actionem vr̄ interesse: nam præscriptio habenti pign⁹ non currit, cum possideat.

Vide Neguf. in tract. de pi. col ij. i fi.]

Secus in hypothecaria, cui currit præscriptio interdū x. †interdū xx. † interdū xxx. †interdū xl. annorū, †vt C. si ad uer. cre. l. j. & ij. & C. de præscr. xxx. vel xl. annorū. cum notissimi. & de an. exce. l. prima. §. primo.

e De qua re. Mobili, vel immobili: tradaf creditori vel nō: corporali vl incorporali: excepta tamen vrbana seruitute: quæ non potest obligari ne ruinis ciuitas deformetur, vt ff. de pign. si is qui. §. fin. & l. sequen.

ADDITIO.

Dic q attenta rōne glo. si esset seruitus ēt vrbana, q̄ nō esset deformatio ciuitatis, posset obligari vt puta, obligo tibi seruitutē altius non tollendi. donec pecunia nō soluatur: nam túc valeret: ita dicit Bart. in d. l. si is qui. §. fi. Ang. & si quæraf an iurisdōes, præeminentiæ, honores, ius percipiendi pedagium, ius pronatus, quod hr̄ in ecclesiis vel hominibus & similia, possint pignori obligari, distingue vt per Bart. in d. l. si is qui. § fin.

f Hac appellatione. scilicet hypothecaria: vt hac actione peti possit à quolibet possessore.

g Maxime. hoc abundat, ut C. de test. ma. l. fin. §. ij. Duo. n. oportet interuenire vt sit pignus: & q tradatur creditori, vt hic: & q mobilis res sit cum pignus à pugno dicatur, vt ff. de verbo. signifi. plebs. §. pignus. Si autem mobilis est, & non tradatur; item si immobilis est, tradatur vel non, hypotheca est. †Patet ergo, q quatuor sunt prætoriæ actiones in rē, scilicet publiciana, & rescissoria, & seruiana, & quasi seruiana. Item aliæ duæ reales præiudiciales, vt. j. eo. §. præiudiciales. Est & alia, quæ datur superficiario, quando quis ad non modicum tempus conduxit, vt ff. de superfi. l. j. in fi. j. respon. & §. quod autem ait. & l. fi. & ff. de rei ven. l. superficiario. & l. prætoriæ. Est & octaua actio in rem: vt quę datur metum passo: nam illa prætoria est in rem, vt ff. quod met. cau. metum. §. volenti. Sunt & aliæ. s. bonorum possessio-

† Hypotheca aūt dr̄ ab hypo. qd est sub, pro thesis positio, q si suppositio vl obligatio, quæ idē sunt, & pbatur p rubr. de ti. eo. nō alie. vel suppo.

†Idē Ange. & Ia. & est de mētalio-rum.

†Hoc verū, qn̄ res possidef, p alium a debitore hūte bona fidē & titulū & inter præsētes Pla. à Iac.

†Inter absentes Iason.

† Qn̄ res possidef p alium a debitore non hūte titu. nec SYL. bonā fidē Ias.

†Hoc verum etiā quādo res pōssidetp ipsum & Iason.

† Ista gl. vsque ad fui fi. est magistra i sua materia, Iason.

sessio-

fessoria hæreditatis petitio: item fidei-commissaria hæreditatis petitio. Prima datur ei, qui succedit per prætoré. Secunda ei, cui per Trebellianum hęreditas restituta est, vt ff. de bono. possess. hære. peti. l. j. & ij. & ff. de fideicō. hære di. pet. l. j. ij. & iij. & sic decé sunt pretorię in rem. †

† Iā gl. sequitur Fa. Pla. Angel & Ial.

Diuisio.

¶ In personam &c.

¶ Iste § vsque ad §. Pœnales tractat de tribus actionibus personalib⁹ & prætorijs. Et hoc principium vsq; ad §. actiões autem. diuiditur, qa in principio præmittit de actione, de cō stituta, & de peculio, item de iuraméto in genere: secundo in specie, & de vnaquaq; dicit Secunda ibi, De constituta, Item prima subdiuiditur, quia primò ponit, qualiter olim erat in actione de constituta & recepritia: hodie verò sunt omnia redacta ad constitutam. Secunda ibi, Sed ex nostra.

fit: at eam, quæ sine traditione nuda cō uentione tenet, ꝓprie hypothecæ appellatione cōtineri dicimus.

¶ Actio de constituta, quę hēt oés vires, quas habebat olim, & etiá illas, quas hébat recepticia: itē actio de peculio, & per quá q̄rit, an actor iurauerit, sunt personales & pretoriæ. Aret.

¶ In psonā [a] quoq; actiones ex sua iurisdōne propositas hēt Prætor: veluti de pecunia [b] constituta Cui [c] similis videbat Recepritia: sed ex nostra constitutione, [d] cū & si quid plenius habebat, hoc in actioné pecuniæ constitutę trásfusum ē, & ea [e] quasi superuacua iussa est cū sua auctoritate à nostris legib' recedere. Itē Prætor [f] proposuit

constituta solum veniunt ea; quę functionem recipiunt. Quæ autem fuerint de actione recepritia transfusa in cōstitutam pecuniam, videre potes in l. recepritia. C. de constit. pecu. Item not. q̄ quis aliquid sit de recepritia trásfusum in constitutá, non per hoc amisit ꝓpriū nomen constitutæ. Item quòd l. correcta nō est amplius reputanda nec allegá da in numero legum. Itē, quòd actio d̄ peculio, & iuraméti, est ꝑtoria. Itē no. qui teneātur de constituta Et pro intell. huius text. in versiculo, de constituta uide Hiero Verium Senen. in rep. rubricę. ff. de uer obl. col xlv.]

§ Y L. ¶ Casum non expedit in huiusmodi declarationibus nisi literaliter figurare. cum enim Imper. narret atque exponat, qualiter a prætore inductæ sunt actio de constituta pecunia, quæ recepritia dicitur: & actio de peculio seruorum: & actio ex iuramento: & quod ille dicitur teneri de constituta, qui sine stipulatione debitum se soluturum constituit: non est in huiusmodi perquirenda ratio dubitandi, & decidédi. Not. ergo prætorem induxisse actiones psonales. Item, quòd iure fuit antiquo actio recepritia, quę plenior erat: quippe in eam veniebāt etiam nudo pacto omnia, siue in genere suo functionem reciperent, siue non, vbi in actione de

a ¶ In personam. q. d. dictum est de realibus prętorijs, sequitur de personalib⁹ prætorijs: licet & de quibusdá persona lib. supra interposuerit in §. item si qs.

b ¶ De pecunia. Vt ff. de constitut. pecu. l. j. in prin.

c ¶ Cui similis. s. quo ad quædam: quia vtraque dabatur, vbi quis constituebat se soluturum pro se vel alio sed & dissimilis uidebatur. quia actio de constituta pro ijs tm̄ rebus in cons. ōnem deducris competebat, in quibus mutuū consistit. s. quæ pondere, numero, & mensura continent: sed recepritia, q̄ñ alię res in constōnem deducebantur: sed hodię pro omnibus competit actio de constituta, cum omnes res appellatione pecuniæ contineantur, vt C. de constitu. pecu. l. ij. §. penul.

d ¶ Constōne. Vt C. de consti. pecu. l. ij.

e ¶ Ea. s. recepritia. Accur.

f ¶ Item prætor. Hæc capitula exponū tur. j. proxi. §. & ideo hic non dicas

a ¶ Et alis. De quibus dicet.j.§. pœnales. b ¶ De constituta autem pecunia. .i. hac actione, quę sic vocatur.
* ¶ Pecunię verbo hoc loco omnes res contineri admonet Imp.l.pen.C. de con stit.pecu.]
c ¶ Cum omnibus. Scilicet aptis als obligari p se, vbi pro se interuenit constitutio: vel pro alijs, vbi pro aliis interuenit constitutio. sic ergo furiosus, † cũ nec p se, nec pro aliis obligetur, nec constituere se debere potest, Idem in prodigo, & in similibus. Item mulieres, cũ aliàs pro se tãtum obligentur, & hę constituent pro se tantum, & non pro aliis, vt ff. de constitu pe.l.j.§.j.& ij.

† Idẽ de pupillo, Ange.

actionem de peculio seruorum filiorũq; familias: & eã ex qua quæritur, an actor iurauerit, & alias[a] complures.
¶ Actio de constituta pecunia datur in eũ, qui pro se vel alio se constituit soluturũ: & ex nudo pacto oritur. Et vbi hẽt locũ remedium ordinatiũ, ad extra ordinarium nõ est recurrendum. Angel. Aret.
¶ De cõstituta aũt pecunia[b] cũ omnibus[c] agitur, qcũq; pro se vel pro alio soluturos se constituerĩt,[d] nulla[e] s. stipulatione interposita: nam alioquin si stipulanti promiserint, iure ciuili[f] tenentur.

d. ¶ Constituerint. Vt puta per hæc verba, † Constituo me solututũ, quod ego vel ille debet: & similia, vt. ff.de constitu. pe.qui autẽ in fi.& l.seq.† Et hoc ita, si sit debitum, quod præcedat: siue ciuile & naturale simul, siue naturale tantũ siue prętoriũ: secus si ciuile tantũ, vt ff.de cõsti.pecu.l j.§.pen.& fi.& l.iii.§.i.
e ¶ Nulla. Ergo ex nudo pacto oritur actio hic, quod est cõtra ius cõmune positum. ff.de pact iurisjẽnum.§. sed cum nulla.&.§. quinimo.&.§.idẽ Marcellus.&.§.idem ibsum.& C.de pact.l.legem. Et est hoc ideo forte spẽle: quia sicut vnum pro eo, qui constituit, inducitur, vt non teneat nisi elapsis decem diebus, vt. ff. de constit.Pec.promissor. cum aliàs statim tenea:ur, vt. ff de verb.obl. cum qui calendis.§.quoties.& de verbo.signi. cedere diem sic & aliud contra eum, vt ex nudo pacto teneatur, vt arg. ff.de iureiuran.eum qui.in prin.
* ¶ Verius est, hunc effectum operari geminationẽ pacti, vt recte animaduertit Alc. lib.j.de verbo.sign.nam iteratio quacunq; in re plurimũ pollet, cum maiorẽ animi, siue in bonũ, siue in malum, deliberationẽ ostendat: quod plurimis exemplis ibi demonstrat. ** Nam dictũ glo. de decem diebus pcedit & in aliis pro missionib. secundũ Bar. in d.l.promissor & gl.in §.omnis.ver.confestim.ff. de ver. obl.]
¶ Sunt & alij adhuc sex casus, in quibus ex nudo pacto oritur actio: vt ecce in donatione hodie, licet olim fuerit necessaria stipulatio, vt C. de don. si quis argentum.§.sin autẽ.† Item si mulier dotem sine stipulatione dare marito conuenit, vt C de do. pro.l. ad exactionẽ.& de rei vxo.actio.l j.§.j.† Itẽ si quis ob honorem decretum vel decernẽdum palam pollicitus fuerit.i.sine interrogatione, vt ff. de pol.l.j.§.j.& l. pactum. Item in nautico fœnore, vt ff. de nau.fœno.l.periculi.in fin. † Item in accessione frumenti, vel vini, uel olei uel ordei, vt C.de vsur.l.frumenti. † Itẽ in vsuris ciuitati promissis, ut ff.de usu. l.etiam. † Aliàs autem propter sui frigiditatem nudum pactum actionem parere non potest.
ADDITIO. Adde alios casus: ut puta in curia mercatorum, argumen.l.Quintus Mutius ff.mand.& ibi Bartol. Item si fieret in iudicio: quia tunc fingitur stipulatio. Item quando per pactum nudum aliquid abest parti, si non seruet promissa: quia contra non seruantem datur actio de dolo, vt est text. not.in l. & eleganter.§. seruus.ff.de dolo. vt hic per doct.
f ¶ Iure ciuili. Vel actione ex stipulatu, vbi incertum est in stipulatione: vel condictione certi, quæ ex stipulatione

† Idẽ Pla. & Ias. & est de mẽte aliorũ † Et iuxta hãc: ...ponit hic Ia, vnum notabile, q si qui. cõstituat Titiũ ad: futurum pro se va lebit iste constitutũ: secus si nõ pro se, sed alio, vt hic p eum.

† Ita gl. cõter comprobatur p doct. qa & hodie nõ oritur actio ex pacto, sed condõe lege pp ipsum pactum: & illa lex habet locũ in donatiõe cã mortis & pp nuptias, & i donatione sumpta. Iason s'Ine. § a procedit hic, cum fingat in cite Ric. ulo.Ias.
† In cã periculũ, q in se suscipit
† Hõ spẽ liatis est pp necessariũ vsũ victualiũ Ias.
† Hoc fauore publico introductũ est, Ias.

latione

Sci ipso est de iure ciuili. latione oritur, vbi est certum, vt. §. de verbo oblig. in princ. quæ stipulatio est à iure ciuili inducta, vt hic, cum de iure gentium ipsa non fuerit: licet alij contractus fuerint de iure gentium; vt supra de iure natural. gen. & ciui. §. ius autem. nõ autem dicitur ideo de iure ciuili, quòd nõ habeat in se vinculum naturale: immo habet: quia sine consensu non valet qui consensus est de iure naturali, vt ff. de pact. l. prima. §. penul.

SYL. ¶ Adde, q. Albericus & Oldradus fuerunt in opinione per hunc text. quòd in stipulatione non inesset consensus naturalis, nec haberet naturale vinculum: tamen contrarium verius est, vt dicit glo & ad hunc textum dic, quòd non negat, quin etiam stipulatus naturaliter non teneatur, licet dicat iure ciuili teneri. & si fortius induceretur, quòd textus hic voluerit facere differentiam inter contractum de constituta & stipulationis, & sic quòd in primo sit naturalis æquitas. l. j. ff. de constitut. pecu. in stipulatione ergo non sit responde, quòd noluit facere talem differentiam, prout communiter sic textus intelligitur: sed voluit ponere differentiam inter actionem prætoriam & ciuilem, de qua facta fuit diuisio supra in §. sed istæ. quam prosequitur etiam in hoc §. dicendo quòd actio de constituta est prætoria, nisi interueniat stipulatio: nam tunc est ciuilis: & sic intellige verba textus aliter, quàm ab aliis intelligantur. s. vt dicatur, iure ciuili tenetur, ergo non prætorio: non, ergo non naturali. & hunc puto verum sensum huius textus.

SYL. ¶ Actiones autem de peculio. Casus. positio pendet à superioribus, colligiturque ratio dubitandi & decidendi ex ipso textu. Videbatur enim, quòd pater & dominus, tanquam qui se non obligauerint in aliquo, non tenerentur ex contractu filij vel serui, cum nemo sine voluntate sua alteri obligetur. Sed contrarium decisum est ex æquitate, quam semper prætor intuetur, vt dominus & pater teneantur quasi castrensi peculio. cum enim peculium hoc tanquam quid vniuersale peruenerit ad patrem vel dominũ, æquũ est, vt teneatur quatenus est in peculio. videtur enim, quòd pater & dominus ex consensu ipsorum obligentur, saltem præsumpto, propter concessionem peculij. Nota, quòd actio de peculio est prætoria. Item, quòd peculium dicitur quasi patrimonium serui vel filij. Item not. figuram loquendi ibi, peculio tenus.]

¶ Ex contractu filij vel serui tenetur pater & domin⁹ peculiotenus de iure prætorio. Ang.

¶ Actiones autem de peculio[a] † ideo aduersus prēm [b] do minum ve[c] comparauit Prætor, qa licet ex cõtractu filiorũ seruorũ ve ipso [d]

a ¶ Actiones. De peculio. Volunt quidam † dicere hæc esse priora nomina actionum: scilicet de peculio, & de in rem verso: & quod iussu: item exercitoria, & tributoria, & institoria, ex eo q. leges plerunque appellant eas actiones, vt hic. Sed verius est, vt adiectiue ponantur: sic enim dicitur, mandati actio de peculio, vt ff. de pecu. l. iij. §. cui congruit. † Accur.

*¶ Secundam opinio communiter tenent docto. & recte. actio enim hæc de peculio, quædam est qualitas, & veluti accessio aliarum actionum. Vnde dicitur actio ædilitia de peculio. l. cum auté. §. si seruus. de ędili. edi. actio depositi de peculio. l. deposui. de pecul. actio tutelæ de peculio. l. j. C. quod cum eo. com probatur etiam ex hoc tex. dum dicitur, Actiones autem &c. numero multitudinis, nempe ad indicandum, non esse actionem de peculio certam speciem, sed potius qualitatem, quæ secundum diuersas actiones, quibus accedit, & ipsa quoq; aliam atq; aliam sumit vim.]

b ¶ Patrem. Scilicet respectu filij. Accursius.

c ¶ Dominum ve. s. respectu serui: sunt enim correlatiua.

d ¶ Ipso iure. Scilicet ciuili: quod non vult, vt alter ex alterius persona obligetur:

† Peculiũ diffinit a iurisc. in l. deposi- ti § fi. eod.

† Vide gl. infra, q. cum eo. § vlt. & q ibi not.

† Ita secũda opinio cõiter tenetur per doct.

getur:& sic pater non debet teneri pro filio † inspecto iure ciuili. sic eo inspecto, pro seruo non debet teneri dominus: quia seruus pro nullo est inspecto iure ciuili, vt ff. de regu. iur. quod attinet. Sed tamen pretor æquitatem cōsiderat; vt qa peculiū quasi patrimonium est filij vel serui, vt subiicit: quia peculium est,

Verū valeat stacutum, quo cauetur, vt pr̄ teneat ꝑ filio, legito hic Ias.

Seru⁹ pro nullo reputatur.

iure nō teneantur, æquū tamen est, peculiotenus (qđ veluti patrimoniū est filiorū filiarumq́;, item seruorum) cōdemnari eos.

Si quis iurauerit aduersario deferente in iudicio, datur ei ex sacramento actio. Ang. Are.

Peculiū ē pecunia, q̄ parsimonia q̄ritur.

quod sibi quis parsimonia quærit, vt ff. de pecu. peculium. vere tamen non est patrimonium filij peculium, vt C. de inoffi. testa. l. fina. in fine. Item nec serui, vt ff. de verbo. oblig. liber homo. ij. Ideo tamen, quia quasi patrimonium est, patrem pro filio, dominum pro seruo teneri dicit. Diligenter tamen distingue vtrum contrahat filius vel seruus, vel quasi contrahat. Item vtrum delinquat, vel quasi. Si contrahat quilibet illorum, dominus vel pater actione ex eo contractu tenetur in peculium: in cuius condemnatione deducitur ex ipso peculio quicquid seruus naturaliter domino debuit: vt quia dominus seruo mutuauit, vel aliàs secum contraxit. Item deducitur quod debetur iis, qui sunt in potestate domini, vel tutela, vel cura, cum videatur dominus præuenisse, vt ff. de pecu. sed si damnum. §. j. & ij. obligatur enim seruus domino naturaliter, vt supra de fideiuss. §. j. & sunt hæc communia in seruo & filio, excepta causa mutui, ex qua nec filius nec pater tenetur.

Pres pro filiis, & dn̄i ꝑ seruis an teneantur, actio de peculio

SYL. ¶ Item in voto. l. si quis rem. §. voto. ff. de pollicita.]

¶ Secus in seruo, vt. j. titu j. § illud. & C. ad Macedo. l. pen. Item quæ dicta sunt quando contrahit filius vel seruus, eadem & quando quasi contrahit: vt si alterius negocia gessit, vt ff. de neg. gest. si filiusfam. Præter hanc actionem de peculio adhuc pater vel dominus quandoq; tenetur de in rem verso: quando scilicet filius in rem patris: vel seruus in rem domini conuertit: & est insolidum vsque ad quantitatem versam, vt infra titu. primo. §. præterea AZo. Sed de peculio agitur, quatenus peculium durat, vt. j. eodē. §. sunt præterea. & .j. titu. j. §. præterea. Item est actio Quod iussu, quæ est insolidum, quando filius, vel seruus iubente domino vel patre contraxit: videtur enim contrahi eum ipso patre vel domino, vt ff. quod iussu. l. prima. in princ. & l. fina. Item sunt & aliæ tres: scilicet exercitoria, quæ datur contra dominum nauis, qui præposuit magistrum nauis seruum suum, & eius rei gratia contractum fuit: & ideo dicitur exercitoria, quia exercitor dicitur dominus nauis. Item institoria, quæ habet locum, quando aliquis seruum suum tabernæ vel stationi præposuit. † Item tributoria, qua agitur ita, q̄ dominus vocatur in tributum, vt. j. titu. j. §. introduxit. & §. institoria & §. primo.

Actio de in rē verso.

Actio q̄d iussu.

Actio exercitoria

Actio institoria. † In ista materia vide casū singularē in l. fi. ff. de exercitoria.

¶ Adde tñ, q̄ omnes istæ actiones de peculio, de in rem verso, quod iussu, institoria, tributoria, exercitoria, non sunt actiones, nec propria nomina actionū, sed adiectiones & qualitates: quod vtile est propter naturam. s. bonæfidei vel stricti iuris, vt dicit hic Ias.

SYL.

¶ In delictis autem & quasi delictis idē olim seruabatur in filio & seruo. vt pro noxa dari possent, vt infra de noxa. in fin. tit. Sed hodie pro seruis tantum agitur noxaliter, vt ibi dicitur, & pro delictis, vt infra de noxa. in princ. & ff. de noxa. l. j. & in quasi delictis: vt si seruus habitans cum domino habuit suspensum vel appensum, vel effudit aliquid, quod alicui nocuit, vt ff de iis qui deiece. vel effu. l. prima. § si seruus. & l. si vero. §. prætor. nisi in duobus casibus, vt ff de iis qui deiece. vel effu. l. prima. §. cum seruus. vbi non habitat cum domino: & ff. de mino. quòd si minor. §. si seruus. Porro licet in delictis & quasi agatur noxaliter, tamen & de peculio agitur, si locupletatus est dominus, in

quantum

quantum id peculium locupletius est, vt ff. de iudi. tam ex contractibus.& ff. de pecu.l.licet §.ex furtiua causa.

* ¶Ipsi autem filiifam. tam ex contractibus, quàm ex delictis, vel quasi, insolidum tenétur.l. tá. ff. de iud.& l. filiusfam. ij. de actio. & obligatio.]

§ VI. ¶Item [a] si quis postulante [b] aduersario iurauerit, [c] debere [d] sibi pecuniam, quam peteret, neq; ei soluatur: iustis-

¶Item si quis &c. Casus literaliter figurari potest: ratio autem dubitandi ea poterat esse, quia inducta ad vnum effectum non solent diuersum operari: sed iuramentum, quod à reo defertur actori, ad hoc tantum deferri videtur, vt probatio fiat, & vt ex eo constet an & quid debeatur: vnde tantummodo probationem inducere debere videbatur, non autem actionem: actio enim oriri videbatur ex eo contractu, quo agebatur, probatio autem aut releuatio ab onere probandi insurgere ex ipso iuramento. Cuius contrarium deciditur in hoc textu in quo dicit, quod iustissime prætor accommodat ei talem actionem in factum, per quam nō illud quæritur, an pecunia debeatur, sed an iurauerit. Vinculum.n. hoc iuramenti tantę est auctoritatis reo deferente, vt non solum probationem, sed actionem inducat: licet vtrunq; inducere possit: siquidem quando causa adiecta & cum expressione conuentionis iuratur: puta me petente ex causa venditionis vel mutui, si reus iuramentum deferat, & ego iurem, oritur non tantum actio in factum ex iuramento, sed etiam vtilis ex eo contractu quo agitur: & licet dictum sit, quòd hoc iuramentum inducatur ad probationé, nihilominus quia deferente aduersario & me acceptante oritur quædam tacita conuentio standi iuramento, iustissime prætor mutuo consensui actionem accomodauit. Nota, quod iuramentum litis decisiuum habet vim plenæ probationis. Item, quòd ex eo oritur actio in factum. Item, quòd præstatur altero ex collitigantibus deferente, & non aliter. Item, quod statim est iurandum, secundum aliquos. Item virtutem hanc iuramenti.

a ¶Item si quis.s.actor.

b ¶Postulante.i.petente reo vel deferente. si enim sine voluntate aduersarij iuraretur, nihil proficeret iuramentum, vt ff.de iureiur.l.iij.in princ.

c ¶Iurauerit. Vel ei remissum fuerit, vt ff. de iureiuran. non erit. §. fin. & l.seq. & C.de reb.cred.actori.

ADDITIO Idem si post acceptatum iuramentum etiam, antequam iuretur, pœniteat deferentem: quia habetur pro remisso.

* ¶Quod dicitur hoc textu pecuniam, accipe generaliter: nam de omnibus rebus deferri pōt iusiurandum.l iusiurandum & ad pecunias. ff.de iureiu.]

d ¶Deberi. Sic simpliciter.s. non adiecta causa quare debeatur: qđ informiter dicimus: si autem cum forma, veluti quia vendidi, tunc agitur actione vtili ex eo contractu, nata ex sacramento, cum pro veritate accipiatur, & aduersario similiter actionem tribuit, ac si vere contractus præcessisset. Idem est in aliis contractibus, vt ff. de iureiuran. si duo. §. si quis iurauerit. & §. idem dicemus.& §. Marcellus. Item circa actionem realem, si rem suam esse iurauerit, datur actio in rem vtilis: præterea in factum contra deferentem tantum vel hæredem, vt ff.de iureiu.l. nam postea. §. fin.& l.seq. Et ita actori interdum datur in factum, interdum vtilis ex eo contractu, & vtilis in rem. Ex parte autem rei, si iurat in actione personali, tunc exceptionem tantum parit: si autem in actione reali, tunc distinguitur an iurauerit rem petitoris non esse, quo casu exceptio tm̃ datur: an suam esse, quo casu etiam actio, si res ad actoré redeat, non contra alium. & hoc, quod dixi in actore, habet locum, si nitatur ex sacramenti delatione: sed si nitatur ex traditione facta occasione iurisiurandi, tunc publiciana datur contra quemlibet, cú sit iusta causa traditionis, vt ff. de iureiur. ná postea §.fin.& l.quia & l seq. & de publiciana. l.j.in fi.vsq; ad l. cum qui Nec obstat in eo.tit.l.cú qui.§.si petenti, qa ibi verbú

Actiō cōpetens facto ei qui reo deferente iurauit qualis sit.

Iusiurandum rei quandoq; exceptionem quandoq; actioné parit.

duntaxat, dominum tantum excludit, contra quem publiciana non datur, vt ff. de pub. l. pen. & fi.

ADDITIO. Hæc gl. in ista parte fi. cõmuniter reprobatur, vide hic ad lõgum p. dominum. Jasonem.

sime a accommodat ei talem actioné, b per quam nõ illud quæritur, c an ei pecunia debeatur, sed an iurauerit.†

¶ Qui edictũ in albo Prætoris positũ corruperit, vt q vocat pẽm vel prõnũ in ius si ne venia, & eximẽs dolo aliquẽ vocatũ in ius, vt exi mi faciens, tenetur actiõe proƿia. Aret.

¶ Pœnales d quoq;

a Iustissime. Quia propter sacramentum datur.

b Actionem in factum, ut C. de reb cre. actori.

† l. non erit. § da te. ff. eo. d iureiu.

c Non illud quæritur. Etiã si periurium vellet probare, quia sufficit diuina vltio, vt. ff. de dolo. l. quòd si deferente & l. seq. & C. de reb. cred l. ij. nisi in casibus, vt C. de re cred. l. fin. & ff. de iureiurã. admonendj. Et no. q hoc sacramentũ, qd est de re, vt ff eod. quoties. idest, de veritate, vt ff. ad l. Cor. de fal. l. j. §. qui in rationib. triplex inuenitur. Voluntariũ, quod ex voluntate datur, suscipitur, & recusatur, & extra iudicium fit, vt ff. eod. l. iusiurandum quod. Item necessariũ, qđ necessitate imposita à iudice defertur & suscipit, vt arg. ff. de in litem iuran. l. fin. Nec. n. potest hoc sacramentũ referri, vel recusari, nisi prætendat iusta cã recusationis, † vt C. de reb. cre. gñaliter. §. fin auté. Item iudiciale, quod sic dicitur à iudicio, quando scilicet pars parti sacramentum in iudicio defert: quod non est necesse subire sed põt recusari & referri, vt C. de re credit. delata. & l generaliter. §. fin auté. sed iure veteri non poterat recusari, vt ff. eod. manifestę. † Sed ẽm P. ita demum actio in factũ datur ex sacro, si sententia non subsequatur: alĩs quare oriretur actio in factum, cũ ex sñia eadem nasceretur, vt C. de reb. credit. actori. Sed nos contra † licet enim duæ sint, & ad idem, & eodẽ nomine, non nocet, vt ff. de actio. empt. non est nouum. & ff. de fideius. hæres à debitore. semel tamen fiet exactio nũ, vt ff. de verb. oblig. qui his. & de reg. iu. bona fides.

Iusiu. triplex est.

† Puta qa ii probauit vel se offert probaturi c. ii. ex tra depro bat. Icẽ si semel reuocatum velit parte iterũ deferre, ut l. si quis iniurand. § C. de re. cre.

† Cõmunis op è.

† d § si. ... at. ocela. ... ngit. l manife. & ut hic late per Iaf.

† Iltã gl. dicitur ap. IYL probant fuit.

d Pœnales quoque. Casus in diuisione literaliter est figurandus: cũ enim Imperator dixisset de prætoriis actionibus rei persecutoriis, consequens est, vt de pœnalib. subiiciat: cum n. in persecutoriis res petatur vt principale debitum, in pœnalibus petitur ut pœna. licet enim videretur rei persecutoriæ etiã istę pœnales actiones, quia psequuntur pœnam, q pœna res est: tamen dicuntur pœnales, quia rem non principaliter debitam, sed ex quodam accidenti petunt: quod secus est in rei persecutoriis. Nota pœnales actiones differre ab iis, quæ sunt rei persecutoriæ, quæ plus fauoris habent q pœnales. Item, quòd dictio, multa, est apta comprehendere infinitatem. Cum enim plurimæ sint actiones pœnales descendentes à iurisdictione prætoris, noluit simpliciter Imperator multas dicere, sed cum temperamento illius uerbi, penè. Itẽ quòd nemini impune licet corrumpere album prætoris, vel edicta in eo affixa. Item secundum Ang. quòd literis sculptis aut scriptis in muro uel lapidibus fides habetur. Item, quòd non sufficit petitio ueniæ, nisi impetretur. Item, quòd paria sunt eximere, vel dolo facere quòd alius eximat. Item, quòd filius non potest parentes venia nõ impetrata in ius vocare: quod non intelligas in filiis natis ex damnato coitu: & parentes intellige in infinitum. Item, q si quis aliquem vi eximat, qui in ius uocetur, tenetur ad pœnam quanti actor in litem iurauerit. Item, q dictio, innumerabilis: supponit pro eo, quod est de facili non numerabilis]

d Pœnales quoque. Dictum est. s. de prætoriis rei persecutoriis, nunc de pœnalibus prætoriis. Sed quæ est differentia inter pœnales & rei persecutorias? Respon. multæ: quia pœnales prætoriæ sunt annales, excepta actione furti, ut infra de perpe. & tempo. actionib. in princip. sed rei persecutoriæ sunt perpetuæ, ut ff. de actio. & obl. in honorariis. Item

† Tñs gl. cõtinetur pœna ipsius edicti: nõ hẽt locũ nisi ĩ corrũpẽte albũ ĩtoris gñale & ppetuum, sec⁹ ĩ ipsa li: puta de citãdo aliquem: sed tunc hẽbit locũ pœna arbitraria, q̃ eñ nõ sit taxata a iure, p l. i. §. expilatores. ff. de effra. & expil. † Et sic hẽres gl. q̃d q̃n. solutũ i aere, soluit in ccip⁹. sed ista fallit, q̃n id, q̃d erat soluẽdũ, nõ debebat ex pœna delicti, sed forte ex cõtractu. Itẽ fallit in nobilibus vl aliis honestis personis. Itẽ nolẽte eo nec periẽte cui pœna pecuniaria erat applicãda. Itẽ fallit ĩ pœna extra ordinaria puta mal...

Item pœnales odiosæ sunt, rei persecutoriæ non, vt ff. de pœnis. l. interpretatione. Item pœnales non transeunt cũ tta hæredes, nisi aliquid ad eos peruenit, vel lis sit contestata, vt C. ex delict. defunct. l. prima. sed persecutoriæ sic, vt ff. de actio. & obligat. ex contractibus. Item vbi plures tenentur rei persecutoria, vno soluente cæteri liberantur: non ita in pœnali, vt C. de condi. fur l. prima, & ff. de libe. cau. l. vltima, & ff. ad legem Aquil. item Melan. §. si plures.

actiones Prætor pene[a] multas ex sua iurisdictione introduxit: veluti aduersus eum, qui quid[b] ex albo[c] eius corrupisset:[d] & in eum,[e] qui patronum[f] vel parentẽ[g] in ius[h] vocasset,

de noxa. in fi. superior tamẽ punit solũ dolum, hæc solum factum considerat: vt C. de in ius vocan. l. venia.

¶ Patronum. Subaudi, vel patronam. Item filios & patres eorum, vt ff. de in ius vocan. l. iiij. §. primo. Et accipe hic patronũ, qui manumisit, vel pro quo iudicatũ est in causa ingenuitatis & libertinitatis: vel si ex causa fideicommissi manumisit: vel si emit eo pacto, vt manumitteret, & manumisit: vel non manumisit, sed ex constitutione diui Marci peruenit ad libertatem, vt ff. de in ius vocan. adoptiuum. §. primo, & l. is quoque. & l. sed si hac lege. Item liberos patroni accipe mares & fœminas, & parentes etiam adoptiuos, vt d. l. sed si hac lege. §. liberos quoque. & §. parentes.

a¶ Penè. i. ferè. Vel melius dic, quòd abundat: nam vere multę sunt.

b¶ Quid. i. aliquid.

c¶ Ex albo. Erat enim album dealbatio quædam posita in loco eminenti, vt apparet in auth. de lit. §. oẽm ibi, vocem enim præconum &c. collat. viij. in quo albo erat scriptum vel de citando aliquo, vel de alio præcepto generali vel speciali,† vt ff. de albo scrib. l. j. & ij. & ff. de iurisdictio. omnium iud. l. si quis id. Accursius.

*¶ Quid esset album prætoris, declaratum est. s. §. Prætorum. de iur. natur. ex Alciat. l. j. Prætermiss.]

d¶ Corrupisset. Vel positum sustulisset, quanuis non corruperit, & siue per se, siue per alium: & tunc ambo tenentur, nec vnus liberat aliũ, & est in quinquaginta aureos, vt in d. l. si quis id. & l. sequen. tenetur etiam ille corruptor lege Cornelia de falsis, vt ff ad l. Cornel. de fal. l. pen. cuius pœna est deportatio, & omnium bonorum publicatio: in seruis etiam vltimum supplicium, vt ff. ad l. Cor. de fal. l. j. in fi.

e¶ In eum. Scilicet filium vel libertum datur actio in factum, quæ est mulier pœnalis, vt superior, in quinquaginta aureos: quæ datur patrono vel patri: & si libertus non possit soluere dictam pecuniam, castigabitur. † Idem forte in filio, licet noxaliter non detur, vt ff. eo. scilicet de in ius vocand. l. penul. & infra.

g¶ Vel parentẽm. Et hic accipe marem & fœminam, & vsq; in infinitũ, vt etiã si Adam viueret, non posset vocari in ius sine venia. Item nõ refert si sunt legitimi parentes, vel naturales, vt ff. de in ius vocan. l. iiij. §. j. ij. & iij. & l. parentes. & l. patris. & l. adoptiuum. in prin.

h¶ In ius vocasset. Idest iuris experiendi causa vocasset, vt ff. de in ius vocan. l. prima. & hoc siue causa sit ciuilis, siue criminalis multo magis: nam & tunc. s. quando causa est criminalis, etiam cum venia non potest, quia non conceditur, vt ff. de in ius vocan. sed & si. §. prætor ait. & ff. de accusa. qui accusare. in fin. & l. hi tamen. §. ij. Sed quid si solum libellum dedit? Respon. non incidit in hoc edictum, vt ff. de in ius vocan. libertus. ij. Item quid si non veniat vocatus? Respon. semper incidit: sed facilius remittitur hæc pœna, quando vocatus non venit, vt ff de in ius vocan. quanuis. Sed quidam dicunt vocantem nullomodo cadere in edictum, si vocatus non venit, ex prædicta l. quanuis. & hoc ideo, quia verba cum effectu sunt accipienda, vt ff. ne quis eum qui in ius vocan. est vi exi. l. penult. §. docere.

docere. sed prima sententia verior est:
† Cū quasi̅ Ioā. Fab tran seunt cōiter doct. sed Ias. dicit, qd i̅ modo approbant aliā opin vt tunc non cōmittat pœna, q̄ nō ne citationis venit cōmitteda. † quia dicta l. quamuis non dicit, quòd non incidat in edictum, sed quod non remittitur pœna nisi causa cognita. Item † nunquid hæres potest vocare in ius sine venia ? & certe si extraneus est potest, vt ff de obseq. præstan. à liber l. hæres si filius, non potest vocare in ius sine venia Sed quare secus in hærede liberti & in hærede patroni ? Respon. in primo odium versatur, quod debet restringi, in secundo fauor, qui debet prorogari, vt ff de liber. & posthu. l. cum quidam. Item si alier agat tutorio nomine vel curatorio, argum. ff. de in ius vocan. l. sed si hac lege. §. fin. & l. quæsitum. Ratio, quia nemini officium suum debet esse damnosum, vt ff. quemadmo. testa aper. sed si quis ex signatoribus.
† Hinc vsq; ad fi. nō est gl. Accur. vt ait Ias.

a Cum id non impetrasset. Idest non petijsset, & non accepisset. debet enim a prætore sic petere: Domine permitte mihi, vt possim conuenire patrem vel patronum meum. vt colligitur infra de pœn. te. liti. §. fina. & ff. de in ius voc. l. iiij. §. primo. Illud etiam quæro, an hæc postulatio veniæ debeat fieri in personis omnium, quæ in ius vocari non possunt, quæ enumerantur. ff. de in ius voc. l. ij. & si non fiat, q̄ cadat in pœnā ? Quidam dicunt q̄ sic. Nos q̄ nō, † quia hæc pœna in eum tantum statuitur, qui incidit in edictum at illæ personæ in edicto non continentur: quod maxime probatur ex hoc. §. Alıter tamen puto eos puniendos, prout placuerit iudici ad similitudinem istorum. † Sed nunquid hæc petitio hodie est correcta: vt quia habent hodie liberi ius natalium & regenerationis, vt in authen. vt liber. de cę § primo. col vj? Respon non, quia & ibi reseruantur iura patronis, maxime obsequi alia, quæ natura debentur. Superiora quantū ad libertū plana sunt In filio distingue: aut erat emancipatus, aut in potestate, si emancipatus erat, habent locum superiora: si verò in potestate, tunc nec cū venia, nec sine venia
† Et bene Ni. Ang. & Ia.
† No qd i̅ crialib & pœnalib9 pcedit de filib. adfamilia, secundum Ang. hic.

cum id a non impetrasset: ité b aduersus eū, qui vi exemerit eū, qui in ius vocaretur, cuiusve dolo ali9 exemerit,

pōt conuenire p̄rem, vt C. de in ius voc. l. fi. & ff de act. & obl. l. actiones. nisi pro castrensi vel quasi castrensi peculio, vt ff. de iudic. l. lis nulla. & tunc cum venia. vt ff. de in ius vocan, l. adoptiuum. §. j. † & hoc cū agit contra patrem. Si autem contra extraneum, tūc s̄m vetera iura tantum v. actiones filiofamilias competebant, vt ff. de act. & obl. l. filiusfamilias. & l. in factū actiones. Sed hodie oēs venientes ex aduētitia causa, vt dixi s̄. per quas personas no. ac. §. j. Itē quæro quis iurabit de calumnia, cum filiusfamilias in iudicio erit ? Respon. si filius emancipatus petita venia patrem conueniat, iurabit filius, si maior est: aliàs curator ei dabitur ad litem, vt in authen. vt li. ma. & auiæ. §. primo. in fi coll. viij. si autem sit in potestate patris, & agat de castrensi vel quasi castrensi peculio, tunc iurat filius, cum paterfamilias habeatur, vt ff. ad maced. l ij si verò esset minor, daretur curator liti, non personæ. cum sit in potestate, vt C. de cura. furi. l. fina. in princip. & de bon. quæ liberis. l. fina. §. si autem patre. Si autem contra extraneum agat filius: si agat pa ter eius nomine, pater iurat, vt C. de iura. calum. l. ij. §. quod obseruari. si filius forte patre absente, vel secundum veteres ll. in v. casibus, vel secundum nouas in omni aduentitia causa, iurat filius, cum suo nomine agat, & maior est: si modo pater in aduentitijs non habet vsumfructum: aliàs pater ageret, & responderet, & iuraret, vt C. de bo. mat. l. prima. in princip vbi verò filius iurat, licet pater non habeat vsumfructum, debet pater consentire filio agenti & respondenti, vt C. de bon. quę libe. l. fin. in princ
† Idem dicas vbicū q; filius in p̄tāte pōt agere cōtra patrem, vt no. p gl. in d. l. lis nulla.

ADDITIO De isto iuramento vltra hanc gl vide late per glo. ij. §. quod obseruari. C. de iuramen calum

b Item aduersus eum. s. datur actio in factum pœnalis: vt ecce, cum vocarem Titium in ius, qui tenebatur mihi actione tpali, dū esset in itinere, detinuisti eum vi, vel capiendo eū per personam, vel faciendo

ciendo dolo vt alius eã detinere : & tñt quòd dies actionis meæ exiuit, teneris enim mihi quãti iurauero in litem: & sic est actio pœnalis ex parte mea, quia vltra rei veritaté forte iurabo:& ex parte tua, q̃a das mihi aliquid, & tibi nihil adest, vt ff. ne quis eum qui in ius voc. vi ex l. non. §. j.

& alias innumerabiles.[a]

Actiones p̃iudiciales, q̃ hic enumerant, sunt in rẽ: quarum aliquæ sunt ciuiles, & aliquæ prætoriæ. Aret.

Super hoc §. primo quæro, cum duo sint tituti, vt ff. ne quis eum qui in ius vocat. vi ex. & alius titu. de eo per quem factum erit. de quo fit mentio in hoc §? Respond. de primo, quia inde oritur actio ex vtraque parte pœnalis, vt dictũ est, sed ex alio est pœnalis ex parte rei tantum, cum ad interesse actoris detur, vt ff. de eo per quem factum erit. l fin. j. respon. † Item primus, de quo fit mentio hic, consulit actori tantum, vt patet in l. j. & iiij § eximere at secundus consulit etiam vocato, non solum vocanti, vt ff. de eo per quem factum erit. l. j. §. si reus in h. & l. fin. primo respon. Item primus habet locum, q̃si aliquis exemptus est ante satisdationem, & post in ius vocationem: sed secundus post satisdationem †. Et iam iudicio sisti, & alias, quæ firmant iudicium, vt ff. de præto. stip. l. prima, in prin. Et patet hæc differentia ex ordine illorum titulorum, Item primus, q̃i vi exemptus sit quis, at secundus etiam sine vi. vt patet in l. j. §. si do o. de eo per quem factum est, & tit. ne quis eum qui. l. j. & ij. in ff. † Vel satis † dici potest. q. de vtroq; hic loquitur, quia licet duo sint illi tituli, tamen de vno edicto sunt. Item & quod dicatur pœnalis, actio etiam illa, quæ ex vna parte tantum est pœnalis Superhoc §. ij quæritur. Nonne per conuentioné solam etiam iure veteri perpetuabatur actio, vt ff de actio. & oblig. l. constitutionibus. non solum per noua iura, vt C. de præscrip. xxx. anno. cum notissimi. & l. sicut? Respon. hic non per executorem, sed per suam denunciationem eũ conuenerat †Vel verbum, quasi, positũ, in d. l. constitutionibus. asseritue ponitur, non similitudinarie, & secundũ hoc hodie esset correctum quod hic dicitur. Vel dic † quòd talis fuit conuentio in il la. l. constitutionibus. quæ pro lite contestata habebatur: vt quia actio erat téporalis, & libellus fuit principi datus, vt C. quando lib. prin. dat. lit. conte. fac. l. j. & ij. Vel dic secundum Ioan. quòd leges veteres eirca personales actiones loquuntur, vbi non perpetuantur per executorem: sed lex illa, cum notissimi. & l. sicut in rem, loquuntur in reali. Vnde adhuc etiam hodie non corrigitur quod hic dicitur. ADDITIO. Hanc etiam impugnant doctores, quia d. l. sicut. & d. l. cum notissimi. loquuntur tam in personalibus quàm in realibus, secundum Iasonem.

a ¶ Innumerabiles. Immo numerari possunt: sed dicuntur innumerabiles quia de facili non possunt numerari. Vnde dicitur non posse fieri, quod cum difficultate fieri potest, vt ff. de verbo. signifi Nepos Proculo Enumera ergo aliquas: vt est actio in factum de calumniatoribus, de qua dicemus infra. §. quadrupli. item actio. Quod metus causa. item furti manifesti. item serui corrupti in duplum: de quibus dicemus infra eod. §. omnes autem actiones. Sunt & aliæ in factum, vt de effusis & eiectis, & de appensis, vt ff. de ijs qui deiec. vel effu. l si verò. §. prætor. Et aliæ multæ sunt, quæ enumerare non expedit. Accursius.

¶ Præiudiciales &c. Casus literaliter est figurandus, perseuerat enim Imperator in declaratione terminorum. pro ratione tamen dubitandi dicendum videbatur, quòd istæ actiones, quæ inter prætorias reales connumerantur, vi debantur potius dici debere personales, cum sit quæstio super persona, vel inter seruum & dominum, vel inter patronum & libertum, vel inter patrem & filium. tamen contrarium deciditur, & ratio decidendi est secundum doct. hic, quia q̃ō, quæ vertitur super personis, non vertitur principaliter tanquam super persona, sed tanquam super mera

Marginal notes (left): †Et i hoc q. d actio i factũ de scendens ex edicto, de quo i isto §. sit mere pœnalis ex parte actoris & rei licet, doc. anti q. contrariũ tenent contra gl. iõ lo. Fa. & alii doct. moderni tenẽt cũ gl. vt per Io. h. c. † Bar. in sub ff. e improbat hic opi. gl. q. a ille ti log tor. et an satisda tionem. †Hac cõi ter approbatur. † Placet Dy. Ang. & Ias. † Magl. reprobat quia hæc ma e in loqui ur q̃ñ q; iudicial. au thoritate imo i infra maioris iudicis iudici tamẽ. l. iij §. l. ff. ne qi eũ qui.

Marginal notes (right): † Displicet Ias. & est de mẽte aliorũ. Actiones pœnales prætoriæ sũt multæ. § Y L.

mera re: attenditur ergo illud, quod principaliter inspicitur. Not. q̄ istæ tres actiones præiudiciales dicuntur habere causam status, quia ipsa essentialis conditio hominis vertitur in quæstione. ** Itē q̄ istæ tres actiones dicuntur prætoriæ & in rem. Itē quod tres sunt causæ status,

† De præiudicijs videtab Quint. c. ij. lib. v.

¶ Præiudiciales, a† actiōes in rē eē vñr: quales sunt p quas q̄ritur, †an aliquis liber, an libert⁹ sit, vel de partu agno-

vt dixi in positione casus.]

a¶ Præiudiciales. Pro constanti ponit, q̄ hæ prætoriæ sunt, cum in tractatu p̄toriarum ponantur, & sunt in rem, quia res petitur & vendicatur. Vnde quæritur, quare nō posuit has supra inter reales prætorias? Respon. † quia quædam de eis est ciuilis, vnde eius occasione & de cæteris hic dicere reseruauit. & sunt tres. Prima est, per quam queritur, an aliquis sit liber, subaudi vel seruus. Secunda, an aliquis sit libertus, subaudi vel ingenuus. Tertia est de partu agnoscendo, per quam quæritur, an quis sit filius, vel non, vt omnia consequatur quæ filius à patre consequi debet. Aliàs autem agitur de partu agnoscendo propter alimenta tantum, & tunc filiationi non præiudicatur, quia summatim quæritur, vt ff. de libe. agn. l. prima. §. Iulianus. & l. si quis a liberis. § si vel, parens. & de ijs qui sunt sui vel alie. iu. l. si iudex. licet videatur contra C. de ord. cog. l. ij. §. fin. Sed dic vt ibi. Sed dicunt quidam & male, quod tantum duæ sunt: & de duabus primis faciunt vnam hoc modo, an aliquis sit liber, idest ingenuus vel libertus, & hæc vna, aliam vero de partu agnoscendo non mutant. Sed prima opinio verior est, cum sit commodius singulas causas singulis appellationibus distingui, vt supra quibus modis testa. infir. §. alio autem modo. Item quia postea dicit, cæteræ &c. & ita loquitur de pluribus excepta vna. † In prima ergo, vbi quęritur sit liber vel seruus, dico quòd siue seruus agat contra dominum, dicens se esse liberum, siue econtra dominus contra seruum, & seruus sit in possessione libertatis, hęc actio in rem, est pręiudicialis, vt

† Ista rō côiter reprobat. qa sm hoc dēret posuisse supra in tractatu ciuilium & sic post §. sed iste

† Hanc approbant oēs quia pluralis locutio nō pot esse contenta minori numero quā duobus l. vbi numerus ff. de test.

ff. de lib. causa. l. liberis. §. fina. Idem dico, siue patronus vendicet liberum in libertinitatem, siue libertus se vendicet in ingenuitatem vtraque est præiudicialis, vt ff. si liber ingen. esse dic. l. si in princ. & §. fina. Intenditur etiam hoc casu officium iudicis, vt ff. de iureiurando. si duo patroni. In princip. & ff. si liber. inge. esse di. l. j. & §. ij. & ff. de rei vendic. l. prima. § primo. Idem dicas in tertia, vt siue agat pater petendo filium in filiationem: vel filius dicat se non filium, erit præiudicialis & directa hincinde. Sed quidam dixerunt, quod directa datur patrono, parenti, & domino, sed illa, quæ dat liberto, filio, & seruo, est contraria, quod nulla lege cautum inuenitur.

† an aliquis sit liber an seru⁹, vel libert⁹ sit &c. an aliquis liber vel libert⁹ sit, vt de partu &c.

¶ Vide ad hanc glo. Deci. in l in actionibus. in glo. in verbo, bonæ fidei. ff. de iur. iur.]

¶ Licet aliæ quædam inueniantur directæ. & contrariæ, vt mandati, depositi, & similes. † Sed qualiter formātur libelli in his? Respon. sic. Peto Ioannem in filium meum iudicari: ut mihi patri debitam præstet reuerentiam, & alia quæ patribus a filijs debentur, & idem in patrono. & ex tunc lata sententia, alimenta patri & patrono præstabuntur, vt ff. de liber. agnosc l. si quis à liberis. in princip. & §. solent. quia sententia pro veritate accipitur, vt ff de sta. hominum. l. ingenuum. Et probatur hæc libelli formatio. C. de fideicommis. l. prima. In seruo & domino sic: Peto in seruum meum talem pronunciari, quia eum meum dico. Econtra seruus vel libertus vel filius dicet: Peto me non inquietari à Titio, qui me in seruum vel libertum vel filium tenet, quia me in tali vinculo non subesse dico, vt C. de ingen. ma. l diffamari. Vel sic. Peto vt ingenuus, vel liber, vel non filius pronunciet contra Titium, quia sic se rei veritas habet. Et differt hæc ab ea, quæ petit pater filium in potestatem ex iure Romano, cum ibi tūm de potestate quærat, hic autem de filiatione, vt ff. de rei vendi. l.

Hæc gl. côiter approbatur licet po stea sit sibi contraria ibi, licet quo in easdem ptitij &c.

di.l.j.§.j & hic dicitur. Item hæc prætoria, vt hic, illa ciuilis. Quibus autem modis filius possit peti, diximus. s. de patria pote.§. ius autem potestatis.
Item quare dicuntur præiudiciales? Respon. secundum quosdam, quia in modum exceptionis proponuntur: † & ita præiudicant: vt si agas contra me hæreditatis petitione, & ego obijciam tibi, quòd seruus sis defuncti: vel quia ipse defunctus seruus fuit, vt ff. de pet. hæred.l. si quis libertatem. tunc non potest esse lis inter nos, vt ff. de iud.l. lis nulla & supra de oblig. quæ ex deli. §.ij qui.& facit pro hac sententia. C. de ord.co.l. prima, & de hæred. pet.l. liber. & ff. si liber. ingen. esse dicat. l. fin. Alij dixerunt ideo dici præiudiciales, quia sententia lata super his fit præiudicium omnibus alijs quæstionibus, vt ff. de stat. homi. ingenuum. & ff. de lib. agn. l. prima.§ fin.& l.ij. sed certe secundum hoc etiam querela inofficiosi testamenti dicitur præiudicialis, quia præiudicat aliis quæstionibus, vt ff. de inoffic. testa. Papinianus.§.fin. Sed contra hanc sententiam est ff. de lib. causa. si seruus. Sed ibi non fuit pronunciatus ingenuus: vel collusio ibi fuit. † Vel dic secundum Io. quod præiudiciales ideo dicuntur, quia omnes aliæ quæstiones, quæ interim inter eas personas mouentur, debent silere, vt C de ordi. cognit.l.j. & iij. & ff. de lib. cau.l. ordinata. & ad hoc facit optime. ff. de noxa.l. penul.j. respó. Nisi esset talis causa, quę ageretur etiam si constaret eum fore seruum, quod est quandoque, vt ff. de iudi. vix. † Sed secundum hoc cum quæritur inter patronum & libertum de libertinitate, non est hæc quæstio præiudicialis, cum aliæ quæstiones interim iter eos possint exerceri, venia tamen petita, vt. s. eod.§. pœnales. versi.& in eum. Sed dic, † quod illæ quæstiones quiescunt, quæ non competerent, si constaret eum liberum, vt ff. de in ius voc.l. sed si hac.§. pen. & fina. Item quid si nulla alia quæstio mouetur, nonne tunc istæ dicuntur præiudiciales, cum non habeant cui præiudicent? Azo dicit, quod non. Sed Ioan. contra. † Inspicitur enim aptitudo, quia habilis est esse præiudicialis, † sicut Augustus dicitur, licet non semper augeat, vt s. in rubr. prœmij. Item nunquid sunt plures præiudiciales nisi hæ tres? Respon. sic: † vt hæreditatis petitio: nam & tunc cessant omnes aliæ quæstiones, donec ista intenditur, vt ff. de petitio. hæredit.l. si quis libertatem. & l. diuus. in fi licet hodie contrarium sit, vt C. de petitio. hæred.l. fin.§.j & ij. Item quo iure ascriptitii coloni, censiti, & similes petuntur? Respon. vtili præiudiciali, nó directa & ipsi coloni se petunt in libertatem contraria præiudiciali vtili, non directa. Ideo vtili, quia liberi sunt, non serui, † vt in auten. de sanct. Episcop.§. ascriptitios & §. si seruus collat. nona. Item ideo præiudiciali, quia parum à seruis distant quo ad seruitia quæ facere debent, vt C. de agric. & censi.l. ne diutius. libr. xi. Sed alii dicunt, quòd officio iudicis petuntur, & petunt. vt C. in qui. cau. colo cen. domi. accusa. possess.l. j. libr. xi. Sed certe officium iudicis non potest locum habere ad futuras præstationes, † vt ff de vsu.l.j. Alii dixerunt habere locum negatoriam & confessoriam vtilem: vt quæ datur directa in seruitutibus aliis, hæc vtilis hic detur: quod nihil est. † Item si aliquis ad aliqua annua seruitia teneatur, quo iure petitur, vt condemnetur vt præstet in posterum, & ipse quo iure petit absolui? Respondi saus puto, quòd iudicis officio hoc fiat: siue promissa fuerint hæc seruitia, siue ex consuetudine debeantur hæc seruitia siue ipsa præstita longo tempore ex promissione petuntur, vt ff. de vsur.l. cum de in rem verso. quæ promissio probabitur ex longo vsu, † vt ibi.

* [Cur istę actiones appellentur prę-iudiciales, vide Alciatum libro viij. Parer. cap. xxiiij. qui ex Institutionibus Gręcis veram (ni fallor) assignat rationem.]

ADDITIO. Et nota, quòd verba sententię, Condemno te ad soluendum par caponum tali domino omni anno, secundum quod tui antecessores facere, nullam penitus conditionem faciunt, sed condemnatus simpliciter tenetur, vt per Bartol. in l. eum qui.§. Iulianus .ij. ff de constitu. pen. & in extraua. ad repriméd. in ver. prout,

† Hæc opinio Ias. nó est vera, quia quocunque mó proponantur sp sunt præiudiciales

† Hæc opi. reprobatur a doctó. dest. for.a.

† Istá opi. mod. coit. ter approbant.

† idé Ia. l. diuisione

† Et bene Ia. & est de mente aliorum.

**

† Si in gl. supra de lege Aqu. § his ver. i. a R. ma. r. f. & in l. vendice l. o. ff. de rei vend.

† Immo non sunt nisi tres capiendo præiudiciale inquantum præiudicat personæ Ias. & est de méte aliorú.

† Concor. cum glo. sup. de in. perso. in pr. n. ver. aut serui.

† Nisi rône præsentis iuris. & du gl. d cit, q ñ competit offi. iud.; hoc reprobat, quia imo p istis ascriptitiis & cẽsitis cõpetit officiũ iudicis.

† Imo. [illegible] an. Fab. [illegible] fiat.

S Y L.

† si alle getur. [illegible] efficax Bald. [illegible] Placen.

Ex

a ¶ Ex quibus. s. tribus præiudicialibus quæstionibus.
b ¶ Ferè. Ideo dicit, ferè, quia in ciuilib. quæstionibus quatuor considerantur, scilicet actor, reus, iudex, & ipsa res, hic autem est idē qui conuenit & conuenitur, & res. Vel ideo quia prętor introduxit de partu agnoscendo, & a senatus consulto confirmatur.

alias ii

c ¶ Legitimā. scilicet de iure ciuili.
d ¶ Liber sit. Subaudi, vel seruus.

Diuisio.

¶ Sic itaque. Diuiditur iste §. principaliter in trespartes primo ponit regulam generalē illatiuam ex præcedentibus, sm glo. sed secundum doct. repilogatiuam. Secundo ponit vnam fallentiam, ibi, Plane. Tertio, naturā actionū realiū & personalium, & earum differentias, ibi, Appellamus. Item prima subdiuiditur: quia primo ponit quædam illatio seu repilogatio ex supradictis, secundo ponit rationes. Secunda ibi, Nec enim.

SYL. ¶ Sic itaque discretis, Celsus in §. tradente regulam non esset figurandus: attamen gratia iuuenū potes dicere, q̄ immo videbatur, q̄ actione personali possit quis rem suam petere & prosequi. vt puta in commodato, & similibus: sed cōtrarium deciditur ratione assignata in tex, ex eo quia res mea non potest amplius effici mea: & quando in commodato & similib. actor actione personali psequitur rem propriam, non agit vt detur. i. vt eius dominiū trāsferatur in secunda verò parte tex. habet suam rōnem expressam odio furum. No. ex tex. q̄ dare est dominium trāsferre. Item, q̄ illud, qđ est meum, nō pōt amplius effici meum. Item: q̄ odio furum intro-

ductum est, vt domino detur actio personalis. Item ibi extra pœnam, secundū Ang. q̄ duplum vel quadruplum est totum pœna, & in eo non venit simplum rei sublatæ. Item quo nomine appellentur actiones reales, & quo personales: Item, q̄ debitor, antequā conueniatur, non est de necessitate interpellādus, sed de vrbanitate sic,]

e ¶ Sic itaq; Formatur hoc, itaq; ex illa diuisione, q̄ fit supra eod. §. primo. q.d. dictū est, quę sunt in rem actiones, & q̄ in personam itaq; sic eis discretis. i. separatis & diuisis, patet q̄ hæc regula est vera, quia personalis actio, quæ competit ad dandum non compenit pro re sua alieui, vt hic. ideo dixi ad dandū, quia ad tradendum bene potest dari actio personalis, vt cōmodati, depositi, & similes: & ita est vis inter dare & tradere, vt hic subiicit, & ff. de actio. empt. l. ex empto. in princ. & ff. de verbo. oblig. vbi autem. in fi. & l. si rem tradi. & l. nemo. & quod subiicit si apparet. i. quia apparet eū dare oportere: & ita agitur in personam, vt aliqd detur. Sed quidam dicunt. vt P. q̄ hæc verba, si apparet eū dare oportere. sunt nomina cuiusdam actionis. Accur.

SYL. ** ¶ Adde q̄ Valdri. Zasi. hic exponit apparet. i. videretur: vt sit sensus, ac si videretur eum dare oportere, qui intellectus mihi non placet, quia tandem se resoluit in intell. Dyni, qui voluit hanc esse formulam verborum. †

ADDITIO Dic quod istud, qđ hic dicit glo. sm Pla. nihil est dicere; sed textus vult dicere, si apparet. i. si agat dare oportere, quia mediū cōcludendi nō dēt esse istud, sed ad tradendū vel cōsti-

† Immo vero est opin esse formulā verborū actionis psonā, vt patet hoc eo § ibi, si apparet eos &c. vbi glo.

scendo. Ex quibus [a] ferè [b] vna † illarū legitimā [c] causam habet, per quam quæritur, an aliquis liber [d] sit, cæteræ ex ipsius Prætoris iurisdictione substātiā capiunt. ¶ Dñs rei non pōt agere ad dandū rē suam, nisi cōtra furem odio furis. Et actiones reales cōpetunt ad vendicandum, psonales vero ad dādū vel faciendum. quæ abusiue dicuntur cōdictiones, a condicendo, idest, denuntiando. Aret

¶ Sic itaque [e] discretis actionibus, certum est non posse actorē suā rem ita ab aliquo petere, Si apparet eum dare oportere Nec. n. qđ actoris est, id ei da-

mendum, vt dicit gl. Angel.
a ¶ Oportet.i.oportet q non detur. est enim impossibile q detur, vt subijcit, qa † dare est accipientis facere, vt subijcit, nec res quæ &c.
b ¶ Magis.
Sed opponitur: pluries debere potest, vt ff. de except. rei iudic.l. & an eadem. §. actiones.in fi. §. ergo pluries dominium pôt fieri meum. Sed non sequitur. nam licet pluries debeatur, tamen semel fa

ri oportet:[a] quia scilicet dari cuiquã id intelligitur, qđ ita datur, vt eius fiat: nec res, quæ iam actoris est, magis[b] † eius fieri potest. [c] Plane odio furũ † quo magis pluribus actionibus teneantur, effectum est, vt extra pœnam dupli aut quadrupli, rei recipiendæ nomine fures etiã hac actione teneantur, Si † apparet[d] eos dare oportere: quanuis sit aduersus eos etiam hæc in rem[e] actio, per quas rẽ suam quis

cta sua non debet plus fieri sua, vt ibidẽ dicitur, & ff. de acq. posses. l. iij. §. ex pluribus. & s̃. de leg. §. sed si tem legararij. nisi iterũ desineret esse sua, vt ff. de verbo. obliga. si rem meam.

¶ Declara, q illud, quod meum est, non pôt amplius effici meum, hoc verum ex causis successiuis, secus ex causis eodem tempore concurrentib. l. si creditori. §. Marcellus. ff. de leg. j. Item potest stipulari, si mea esse desineret. l. si rẽ meã, ff. de verb. obl. Itẽ hoc verũ, qñ plene est mea: secus si haberem vtile ũm dñium, quia possum quærere directum: & ita etiam si res non esset perfecte mea.]

** Adde & vide oĩno gl. s̃. de inut. stip. §. j. ver. suam. & Soc. in tract. de reg. & fall. reg. 100.]

c ¶ Plane odio. Sed in quo vertitur illud odiũ? Rñ. † quia in condõne furtiua quis de facto infamatur apud bonos & graues viros, vt ff de obs. l. honori. licet non infamia iuris, vt ff. de actio. & obli. l. cessat. sed in rei vend. neq; de facto neque de iure infamatur. Item multa veniunt in condõnem furtiuã, quæ nõ veniunt in rei vendicationem: vt qa interitu rei non liberatur: † sed in rei vendicatione sic, ut ff. de condi. furt. l. in rem. & ideo malum est furi, quod etiam hac actione teneatur. Itẽ sicut prodest alicui plures habere reos debitores: vt ff. de lib.

le. l. si quis decedens. §. fin. & habere plures actiones, vt ff. de lega. ij. cum filius. & varijs. ita econtra debet ei nocere, si pluribus teneatur actionibus, licet etiã nulla alia sit vtilitas. Item nunquid vna tollitur per aliã? dic q sic, vt ff. de cõd. fur. si pro fure. §. furti.

d ¶ Si apparet. Idest quia apparet eos &c. Idest dicere, actione in personam. Sed videtur hoc stare non posse, nam certum est eum, qui agit, dominũ fuisse; ergo & nunc est. quia sine facto suo dñium ab eo discedere non potuit, vt ff. de reg. iu. l. id quod nostrum. & C. de prob. l. siue possidetis. ergo nõ potest agere, vt sibi detur quod est suum: & tñ hic dicit q sic. Sed dic relationem esse faciendam ad genus, non ad speciem q. d. ea actione, per quam aliàs agitur ad dandum scilicet personali: sed hic non ad dandum intenditur. Et ita est mirabile, quòd rem meam per personalem actionem peto restitui: aliàs cõtra, vt ff. vsufru. quemadmo. cap. l. fi. & ff. de condi. indeb. l. si vrbana. Sed est speciale, vt hic dicitur. Vel dic agi etiam ad dandum, s. possessionem dandam, quam amiseram per furtum, † vt ff. de acquir. possess. l. rem quæ nobis & ff. de condi. tritica. l. ij.

e ¶ In rem actio. Idest rei vendicatio, quæ pro dominio de iure ciuili vel gentium quæsito intendit, vt ff. de rei ven. l. in rem. Item nota, q hic. §. locum habet in quolibet malæfidei possessore alienæ rei, non solum in fure, vt s̃. de re diui §. si tamen. & ff. de condi. trit. l. j. in fi. fi & l. ij. in prin. †

¶ Vide pro resolutione Dec. in l. si quis nec causam. §. fi. ff. si cert. pet. l. fi.

¶ Interdum etiam cõtra bonæ fidei possessorẽ. dat condictio ratione possessionis vt ff. de condi. inde. l. indebiti. §. sed & si numi.

Dare est accipientis facere † con or. glo. in §. nũc veri. dederit. supra q̃s. ali. lic. † concor. cum hoc tex ea in ter dile. ctos ante fi. ibi, est iura le gum, est glo. super verb. qd meũ extra de instiu & gl. in c. fi diligẽti. sup verf. Iustus tl. post pri. ibi, & qd meũ tñ extra de

S Y L. pscrip & supra de leg. § sed si rem. Meũ amplius meũ fieri non potest. † similiter supra de oblig. § ex deli. § vlti.

† Idẽ gl. sequitur Ia. & est de mente aliorum.

† Odio furis. quia sp fur. df in mora. & moõs interitũ rei ñ liberatur tañ.

† ash apppareat. † Itẽ solones id probã tur a doc. vi de hic eos. † Dic sm Io. Fa. gl. protedit in ma la fidei possesso. re cõtrẽ. ante rẽ mobile: qui scien ter cõtr. ãdo cõ. miscit furti C. qd cũ eo. l. si libe. rũ. & de fur. l. alie num. sed ego intell. ligo glo. liter ĩ oĩ malæfi. dei pos sessore, qui rem aliq detinet sci enter cõtra volũ tatẽ dñi quia con tra eũ pt cõdici & agi ad dãdum d. l. S Y L. si qs nec cãm. § fi. Aa.

numi. Sed nunquid etiam rem suam potest quis etiam a non fure per condictionem sine causa condicere, vt ff. de cond. sine causa. per totum? Respon. secundú quosdam, ibi dicitur condictio actio personalis, nó tamen talis, per quam intendatur, vt aliquid det. Alij dicunt, quod si alicubi inueniatur, condictio sine causa pro sua re competere de vtili intelligendum est.

ADDITIO.

Dic secúdum Io. Fab. quòd prima est verior: nam per eam non agit dominus ad dandum, nisi cótra furem, supple & malefidei possessorem vt hic in glo. sed ad restituendum vel forte ad possessionem agi debet, ſm Angel.

quis in stipulationem deducere, vt ff. de verborum obligationibus. l. vbi autem non apparet. § qui id, quod non fieret, nisi aliquid daretur, cum suæ rei nulla sit stipulatio, sed alienæ tantum. vt supra de inutil. stipulatio. §. primo.

esse petit.

¶ Appellamus aút in ré quidem actiones, védicationes,[a] in personam uero actiones, quibus[b] dare, aut facere oportere intenditur, condictiones.[c] Códicere enim est denúciare,[d] prisca lingua Núc vero abusiue[e] dicimus, condictione, actionem in personam esse, qua actor intédit dari sibi oportere: nulla n hoc tpe eo nomine denunciatio fit.

¶ Cum persecutio iudicialis tria respiciat rem, pœnam, & vtrunq; simul: reales & personales p- sequuntur rem, excepta actione depositi in casu tumultus, incendii, ruinæ, & naufragij: tunc enim vtrunq; complectitur. h.d.

¶ Sequens[f] illa diuisio est, q quædá actiones rei persequendæ gratia cóparatæ[g] sunt, qdá pœnę persequendę, qdam mistæ[h] sunt.

¶ Rei persequendæ cá comparatæ sunt

c ¶ Condictiones. Scilicet appellamus.

d ¶ Denunciare. Dicunt quidam, quod qui volebant alium conuenire, primo sibi denunciare debebant, vt argu. ff. de seruit. vrba. præ. l. quidam. Sed hoc non placet, quia ex volútate, aut bonitate, vel vrbanitate hoc fit, non necessitate. Sed dic, † q hæc denunciatio fiebat per magistratus, cum actiones constituebant vel dabant, vt ff. de orig. iur. l. ii. §. omnium. quod est hodie sublatum, vt in fi. huius. §. dicitur, & C. de formu. l. j. & ij.

† Idē Io. Fab. Pla. Ange. & Ia. & est sing. ſm Ange. & Iaso.

a ¶ Vendicationes. Siue rerum corporalium, de quibus dictum est. C. de rei vendi. per totum. & ff. de rei vendi. per totum: siue rerum incorporalium, de quibus est. ff. si vsusfruct. pe. per totum & ff. eod. si serui. vend per totum: siue sint directæ, siue vtiles istæ vendicationes, ut ff. de publi. per totum, & ff. si ager vecti. per totum.

b ¶ Quibus. Ideo dicit, quibus, quia sunt & aliæ, quibus non intendimus dare vel facere, sed restitui; vt commodati actio, & depositi, & similes: & istæ non appellantur condictiones in stricta significatione accepto vocabulo, † ut hic dicitur. Vel dic, quod etiam in actione commodati, & depositi, & similibus, intenditur dari vel fieri, scilicet ipsa detentatio rei: quasi ipsum factum possit

† Hæc approbant doc. quia hic sp loquit solum de actionib. q compe tunt ad dandum: sed ist. g. d. q in gl. cóperunt ad reddédum seu restituendú l. iij. § si redditu. & l. si vt certo, § ré tibi. ædil. ff. dno.

e ¶ Abusiue. Vere abusiue dicitur condictio, idest actio in personam, quia non bene consonat nomen rei, quam signat: quod fieri debet, vt s. de donat. §. est & aliud.

f ¶ Sequens. Hæc est tertia diuisio actionum in hoc titu.

** Hęc diuisio est ex causa formali: qua ostenditur quid & quomodo petatur.

g ¶ Comparatæ. i. adinuentæ.

h ¶ Mistæ. Sed nonne quædam sunt, quę nullum horum habent: vt si ago, ne quid fiat in loco sacro, vel sancto: vel si factum est, vt tollatur, & aliæ similes, quæ neq; ad rem, neq; ad pœnam, neq; mistim se habent: sed vel ad rei reue-

rentiam, vel ad publicam vtilitatem dantur? Respon satis ad rei persecutionem scilicet diuinae rei, vel publicae, pertinent, cuius nomine agere videor: vel etiam meo noie, †cum cuiuslibet intersit Deum venerari, ut C. de haeret. l. iiij.

† Ista gl. bn dicit: & cu ea transeunt coiter doct. hic.

oes in re actiones. [a] Earu vero actionu, quae in personam sunt, ex quide, quae ex cotractu nascuntur, fere [b] oes rei psequendae causa co paratae videntur: veluti quibus mutua pecunia, vel in stipulatu deducta petit [c] actor: ite commodati, depositi, mandati, pro socio, ex empto, vendito, locato, conducto. [d]

a ¶ In rem actiones. Scilicet quae decē sunt. vt diximus supra eo. § Item Seruiana. Sed certe videtur, quod sunt omnes poenales: nam in eis iuratur in litem, vt ff. de rei vend. l. qui restituere. & ff. de in litem iuran. l. in actionibus. Sed dic, quod illud, scilicet iuramen tum in litem, non fit iure actionis, sed officio iudicis, vt infra eodem §. praeterea. in fi. §. unde non dicuntur poenales. Alij tamen dicebant, quod ideo non dicebantur poenales, quia non originaliter illud fit, quod crescant per sacramentum in litem, sed ex contumacia, vt ff. de in litem iuran. l. prima & ideo magis attendebant quod naturaliter erat, qua quod incidenter. Sed certe actio depositi in quatuor casibus ab initio est rei persecutoria: & tamen dicitur poenalis inspecto quod crescit ex contumacia, vt infra proxime & infra eo. §. quadrupli. alias. §. sed furti, versi. at illae. vnde primam responsionem approbo.

Iuram. in litem f statur in actionib. realibus.

ADDITIO. Secundum docto. haec glo. videtur aduersari glo. magnae positae in §. poenales. in versic. item aduersus. in princip. supra eod. quae videtur concludere, quod ibi illa actio dicatur poenalis, quia iuratur in litem: & tamen secundum eos constat, quod illud iuramentum venit offi. iudi sic in qualibet alia actione: & dicunt hanc glo. esse veriorem.

b ¶ Fere. Fere dicit propter actionem ex stipulatu, per quam poena petitur, nec inspicitur quod inter sit, vt supra de inuti. stip. § alteri. secundum quosdam, quod est falsum.

S Y L. ¶ Ratio est, quia illa poena venit ex conuentione, non autem ex dispositione legali, vt nos loquimur. ita hic Nic. & Ias. declarant.]

¶ Immo propter actionem depositi in quatuor casibus. vt j. subijcit. Item propter actione redhibitoria, quae datur in duplum aduersus venditorem, qui neque pretium, neque accessiones soluit, vt ff. de aedi. edi. l. redhibitoria.

Actio redhibitoria datur in duplu.

c ¶ Petit actor. Ad vtranque autem scilicet ad mutuum, & ad eam pecuniam, quae in stipulatum deducta est, certi condictio datur, vt ff. si cer. pet. l. si quis certum. & s. de verbo. oblig. in princip. ita quod ad mutuum detur condictio specialis de mutuo, vt s. quib. mod. re con. ob. in princip. ad pecuniam deductam in stipulationem detur condictio certi generalis, si certum sit, vt supra de verb. oblig. in princi.

¶ In vtroque casu opi. glo coiter approbatur, vt dicit Deci. in l. certi condictio. in prin. in gl. j. ff. si cer. pet.]

† Dic, qd illud interesse si venit iure actionis, sed S Y L. offo iudicis. Fab. Angel. & Ia.

d ¶ Conducto. Sed nonne omnes istae dantur ad interesse etiam, quod est extra rem, vt ff. de actio. emptio. l. prima. in princ. ergo peto aliquid, quod tibi non adest: ergo sunt poenales. † Sed dic tribus modis dici actionem poenalem, Primo illa, quae hincinde est poenalis, vt furti, & similes, quando peto quod mihi abest, & quod tibi no adest: & hoc modo acceptae, dicuntur hic istae non poenales. Secundo, quando est poenalis ex parte vna s. ex parte rei tantum: quod est vbicunq; actoris interesse excedit id, quod reo adest: & in hac significatione actiones istae dicuntur poenales, scilicet ex empto, & similes: & etiam rei vendicatio, quando in litem iuratur. & quod inspecta persona rei tantum poenales dicantur, probatur. ff. de eo per quem fae. erit. l. j. §. si plures. & l. fin: & s. eod. §. poenales. † Tertio dicitur poenalis inspecta persona actoris tantum: vt si accepi-

† Ista gl. ipugnat to.ta & Iaso. hic Est n. ridiculum quod actiones hic enumeratae & caeterae bonae fid. propterea qd in eis iuretur in litem fiat poenales, pt ea q habent supra in d. § poenales in gl. magna, in versi. item aduersus in prin.

accepisti ab aliquo aliquid, vt me accusares per calumniam; nam repeto, licet nihil mihi absit, a le. s. cui adest, vt probatur. ff. de calū. l. & generaliter. §. illud erit notandum.

¶ Planè si depositi agatur eo nomine, quod tumultus, incendij, ruinæ, naufragij causa depositū sit, in duplū[a] actionem Prætor reddit: si modo cū ipso, apud quem depositū sit, aut cū hærede eius de dolo ipsius[b] agitur: quo casu mista est actio.

¶ Actionū descendētiū ex maleficijs quædā sunt persecutoriæ pœnæ tm̄, quædā mistæ tā rei q̄ pęnę. primum p vnū, vltimū p tria exempla declarat.

¶ Ex maleficijs verò proditæ actiones, aliæ tm̄ pęnę persequendæ cā cōparatæ sunt: aliæ tā pœnę: q̄ rei psequēdę, & ob id mistę sunt. ¶ Pęnam tm̄ persequitur quis actione furti. Siue.n manifesti agatur quadrupli,[c] siue non manifesti dupli, de sola pœna agitur, nam ipsam rem p pria actione persequitur quis, idest, suā esse petens:[d] siue fur ipse eā rem possideat, siue alius quilibet.[e] Eo amplius aduersus furē etiam cōdictio[f] est rei. ¶ Vi autē bonorum raptorum actio mista est, qa in quadruplo[g] rei

a ¶ In duplū. scilicet si reus inficietur, vt infra eo. §. sed furti. Accursius.

b ¶ Ipsius. scilicet. hæredis. Ex dolo. n. defuncti in simplum tātum, vt ff. deposi. l. j. §. j. Et est ratio quare ī his quatuor casibus daf in duplum, & in alijs in simplū: quia hic ex necessitate deponif, nec potuit præuidere apd quē deponeret, vt ff. depo l. j. §. merito.

* ¶ Vide simi lem glo. in §. actionū autē. in ver. depositi. j. eod.]

¶ Ex maleficijs. Casus in declaratione terminorum non figuratur. tex. n. per se clarus est. No. quòd duplum vel quadruplum in actione furti est totum pœna. Item. quod pro furto non imponitur nisi pęna pecuniaria de iure. Item, quod in quadruplo in actione vi bo. raptorum comprehenditur æstimatio rei: & sic simplum est rei persecutio. triplum pœna. Itē, quòd actio. l. Aquiliæ contra negantem competit ad duplum. Item. quod qui sine causa & fraude differt præstare legata relicta pijs locis, si fuerit in iudicio cōuentus, tenetur ad duplum.]

c ¶ Quadrupli. Sed quare plus manifestum furtum punitur quàm non manifestum, cū clam facta magis punienda sint, vt ff. de admi. tut. l. non existimo. & ff. de ritu nup. l. vlt. Respon. imò magis delinquit qui palam † q̄ qui clā amouet, vt s. vi. bo. rap. in princ. vnde magis punif, vt arg. ff. de offi. præsi. diuus. Criminæ fcā palā sunt occultis grauiora. † Hoc verū in iis, q̄ sunt ꝓ gñe ꝓhibitorum secus ī iis q̄ pñt eē licita & illicita. Nic, Bal, Ioā Fab, Pla. An. & Ias.

ADDITIO. Sed per hanc solutio. non respōdetur cōtrario in glo alleg, vnde dicas secūdum Dyn. quē cęteri sequuntur, quòd iste tex. procedit in omnino illicitis: cōtrariū autē in ijs, quę possunt esse licita & illicita, secundum Ang.

d ¶ Petens. Scilicet rei vendicatione

e ¶ Quilibet. Vt supra de oblig quæ ex delicto nascū. §. fin.

f ¶ Cōdictio. Scilicet furtiua: quæ soli domino datur, & hæredi eius, aduersus furem & eius hæredem, vt ff. de condict. fur. l. prima & l. v. & s. de oblig. quæ ex delict nascuntur. §. fin. Cōdictio furtiua daf soli domino.

g ¶ Quadruplo. Vsq; s. ad annum, post annum in simplum, vt s. vi bon rapto. in prin. nisi in casu, † vt si iudæus contra christianum agat: tunc in duplum tantum agit, vt C. de pag. l. Christianis. Sed nūquid etiam raptor tenetur actione furti manifesti? Dic quod non secundum P. qa in duplum tm̄ tenetur, si furti cōueniatur, vt ff. vi bo. rap. l. j. nisi ī casu vbi nec in duplum tenet. secundum eum, * vt ff. de furt. si quis ex domo. sed certe ibi erat actū actione vi bon. rapto. vnde sublata erat

** ¶ Similis § l. supra vi bo. ra. ī pri. ver. quadrupli.

Raptor qua actione conuenitur.

alias de sunt ista verba nisi id qd excedit.
actio furti non manifesti,† nisi in id qd excedit,vt ff.vi bo.rap.l.j. & ff. de actio. & oblig.l qui seruum. sed satis videtur etiam manifesti furti nomine conueniatur,& in quadruplum,† vt argu.ff.de furt l si vendidero.§.cum raptor. & l.si qs ex domo. licet Pla.contra dixerit, ut dictum est. †

†Sim.gl. supra vi bo rapt.i princ. in versi. fur ti.

†Cu opi. istius gl. transeut indistin. & doct. hic.Iaso.

taña,vsq;

a In simplu, Ubi cotra cofitentem datur: nam tuc in simplum: & contra negantem in duplum, vt hic, & infra eo.§. sed furti.& C. ad l.aquiliã.l. contra negantem. & ff. de iniur.l.eum qui.

persecutio cotinetur: pœna aut tripli est. Sed & legis Aquiliæ actio de dãno iniuria dato mista est,no solu si aduersus inficiantem in duplum agatur sed interdu & si in simplum[a] † quis agat: veluti si quis hominem claudu, aut luscum occiderit, qui in eo anno integer & magni pretij fuerit: tanti n.dãnatur, quãti is homo in eo anno plurimi fuerit, sm iam traditã[b] diuisionem. Item mista est actio cotra eos,[c] qui relicta sacrosan ctis ecclesiis, vel aliis venerabilib locis[d] legati vel fidei cõmissi noĩe dare distulerint,[e] † vsq;

a Sic Vlpia.l.inde Neratius.§.hæc acti. ad l.Aqui.& Imp.§. studium in auth.de trien.& semiss.hoc tñ locum non habet in minore inficiante.is n.in hoc restitui tur,vt ne dupli pœna teneatur, sed pro confesso habeatur.l. si ex causa:§. nunc. ff.de mino.]

b Iam traditã.Vt s.ad l.aquil.in prin. Nam ibi diuidit primum caput legis aquiliæ à tertio capitẽ: ex quo tertio fit cõdemnatio quãtum res retro valuit in xxx.diebus proximis,vt s.eod.tit.§.capite.versic.ex hoc tñ. Item adiunge actionem quod metus cã: nam & ipsa mista est,vt ff.qd met.cã.l. si cu exceptione.§.j. ** Adde plures alias, quas enumerat gl. in verb.pro pœna. hoc §.]

c Contra eos.Scilicet hẽdes, vel alios q legatis, vel fideicommissis grauati possunt,qm honorati sunt pecuniariter, ut s.de sing.re.per fideic.relict.in princi.& ff.de leg.j.plane.ij.in fi. ** Adde idem esse contra executores vl timarum voluntatum constitutos a testatoribus.Fab.Aret & Iaso.hic.]

d Venerabilib.locis.Quæ multa sunt, & enumerantur in authen.de non alie. §.nos igitur.collat.ij.

e Distulerint Scilicet fraudulenter, vel sine iusta cã:alijs non puniuntur,vt ff si cer.peta.quod te.& ff.de vsur.l.sciendum.& ff.de peti.hære.l. illud. Et nota, quẽ puniri ex procrastinatione vel dilatione illicita: sic ff. de eden. l. prætor. §. sed & si seruus.in fi.Et est specia le in his legatis: in aliis legatis vel fidei commissis no præstatur duplum,sed vsuræ currunt ex mora: vel saltem post con testationẽ litis, & fructus rerũ restituũtur,vt C.de vsur & fruct.leg. seu fideicõ miss.l.j. Item hæc legata habent in alio priuilegiũ, vt si indebitum soluatur,nõ repetatur,vt s.de oblig quæ ex quasi cõtractu. in fi. Quid si primo negauit,postea confiteatur? Rñ. pôt pœnitere, † cu exoneret actorem à probãdo, vt ff.de iureiu.eum qui.Argu.contra.ff.de ædil.edict.l. quis sit fugitiuus. in princ. Item quid si cõfessus est,& postea negat? Rñ. punitur,eum vltima mora noceat,vt ff. de peri.& cõmo.rei vendi.l.illud.(i) Itẽ quid si non inficietur,sed dicat non valere,vel aliam pponat rõnabilẽ causam Rñ. quidam, punit,ne inueniat via, per quã negantes suam exerceant auaritiam,vt s. vi bon.rapt.§ quia tñ. Alij cõtra,qd verum puto, vt.j.eod.§. sed furti. ver.at illæ. Item nunquid hoc in legato gñali & speciali locũ hẽt Rñ sic,sm lo. cũ vtrunq; sit legatũ. vt s. de fideicõm. hęr.§ fi.& C. de fideicõmis.l.fi. in princi. Itẽ quid si duplum non potest soluere? Respon.luit in corpore,vt ff de pœn.l.j. §.generaliter.& C.de ser.fugi. quicunq;. & ff.de in ius voc.l. pen.& fi.

Procrastinatio ne cet.

† Non est opus litis conte stat Sm Iaf.

tals vsq; eo.

Legata ec clesiarũ sunt priuilegiata.

†Hoc uerum, qũ eccla vel. let vti cõ fessione, & p eam pbare le gatũ: als secus,Nico. Fab. Blacẽ. & Ia.

Corpore punit uitiosus q caret gre

AUDITI[illegible] Hanc conclonem & præcedentẽ limita, nisi interuenisset iustus error,

error, quia forte excusaretur, vt per Iof. fabr. hic.

a in iudicium. Quid si in iudicium non vocantur, sed aliis sunt in mora? Rn. quidam adhuc idem, vt dupletur. † sed hic lex contradicit. Item in dubiis pœnæ sunt molliendæ, vt ff. de pœnis. l. interpretatione. Sed dicam currere vsuras, & fructus deberi ex mora: & ipsa re. i. sine interpellatione dicam moram cōmitti ad instar minorū, † quib. legata debentur, vt C. in quib. causis in integ. resti. nō est ne. l. in minorū. Item quid si reipublicæ vel fisco relinquat? Vr quod idem sit quod hic dr, cū ius diuinū & publicum simile sit, vt C de sacrosan. eccl. l, fi. & in auth. de non alie. §. finimus. coll. ij. Sed dico contra, quia pœnæ sunt molliendæ, vt diximus, vt ff. de pœnis. l. pen. Item quid in redemptione captiuorum? Vr idem, quasi sic rei venerabili sit relictū. Sed certe non extendam. f. id quod dicit in hoc § ad hunc casum, cum sit pœna. Item quid si Deo, vel alicui sancto, vel administratori, † quæ idem valent, vt in auth. de ec. ti. §. si quis in nomine. coll. ix. & ff. ad l. fal. l. j. §. si quis. & § ad municipū? Rn. locū habet hic. §. quia venerabili loco est relictum, vt ff. de an. leg. l. annua. §. a Titia.

† Hoc verū si negauerit.

† Et aequiparantur loca pia.

† Et singul. ista gl. ad hoc q ecclesia & minor æquiparantur: de quo late Iul. hic.

Reipublica & ecclesia non habēt priuilegiū ecclesiæ in ista his.

qui

SYL. * Hanc gl. mirum in modum extollit Alexan. in l. si quis seruo. in addi. ij. ad Bart. C. de fur.]

ADDITIO. Nota ex hac glo. q in pœnalib. nō sit extensio de similib. ad similia, qn pœnæ imponunt habito respectu ad priuilegiū alicuius psonæ, et si ipsi ea fuis essent a iure æquiparati vt pulchre p la. hic, qui allegat duas gl. iuris cano. contrarias: vide per eum.

adeo vt etiā in iudicium, vocarentur: tunc n. & ipsam rē vel pecuniā, quæ relicta est, dare compelluntur: & aliud tm̄ pro pœna: [b] & ideo in duplū eius fit condemnatio.

¶ Actio familiæ erciscundæ pro diuidenda hæreditate; & actio cōi diuidūdo pro re particulari, & actio finiū regundorū pro diuidendis fundis, dicūtur actiones mistæ, scilicet reales & personales, vel potius mistā causam habent: in quibus iudici licitū est vni partium adiudicare rē, si æquum sibi videbitur. Are.

¶ Quædam [c] actiones mistā causam

b Pro pœna. Si hæc est rō vt sit mista, patet q condictio ex l. illa, si quis in tantam. fit mista, vt C. vñ vi. siquis in tantam. Item & illa condictio, quæ datur ex l. Constantini, vt C. finiū regun. l. si conflixerit. & omnes illæ actiones, vbi & res & aliquid pro pœna petitur, quod verum est.

Cond. ex lege & sæpe mista.

* Quædam actiones.

¶ Diuidit in tres partes. Primò ponit dictū generale. Secundò illud per exempla declarat. Tertiò ponit quæ possunt esse partes iudiciales in istis actionib. Secunda ibi, Qualis est. Tertia ibi, In quibus &c. Aretinus.

Diuisio

¶ Quædam actiones. Caius figurari non debet in §. declarante aliàs mistas actiones alio respectu: ideo not. ex hoc tex. q hic verbum vr. importat ueritatē: quia uere dicūtur & pprie mistæ, quicquid in cōtrarium hic dicant doct. ut declarat hic Zasius. Itē, q hæ tres actiones mistæ sunt Item, q actio fam. ercis. datur inter cohæredes ideo nisi quis sit hæres, non dat hoc iudiciū, præter q in quarta arrogati. l. per familiæ. §. si quarta. ff. eod. item actio com. diui. ad quid detur, & q datur pro cōi re diuidenda, qualitercunq; sit cōis. Item ad quid & qn detur actio fiu. regun. Item, q in his tribus iudiciis permissum est (ex causa tm̄) iudici tribuere uni totum uel partē, data alteri æstimatione in pecunia,

† Et male Bal. Fab. Ange. & Ias.

c Quædam actiones Hic adiicitur fm quosdā tertiū membrū illi diuisioni, quam habes. s. eo. §. j. vt ibi diximus.

* Adde, quòd actiones de quib. hic agitur, non sunt nec meræ reales, nec meræ personales, sed habent naturā mistam & ideo appellantur mistæ, ut declarat glo. hic. At sunt etiam quędā actiones, quæ

 sunt

sunt ab origine quidem personales, quia nascuntur ex contractu, vel ex maleficio, vel quasi, sicut ceterae personales: sed quia sequuntur possessorē rei, sicut in rē actiones, non simplr psonales, aut in rē, sed personales in rē scriptae appellatę fuere, ut est actio ad exibēdum, nō n. ē ex maleficio, nec quasi: nec ex contractu: ergo est, ex quasi contractu; ſ. de obligat. quae ex quasi contra in princ & sic personalis, quia hēt personā obligatam ex quasi contractu, ut ſ. hoc tit. §. j. tamen quia datur in rei detentorem, dr in rem scripta. l. iij. §. Est autem: ubi gloss. maxime notabilis, enumerans id genus actionum. ff. ad exhib.

obtinere videntur, tam in rē q̄ in personā: qualis est familiae[a] erciscundae[b] actio, quae cōpetit cohaeredibus de diuidenda haereditate: item cōmuni diuidundo,[c] quae inter eos redditur, inter quos aliquid cōmune[d] est, vt id diuidatur: item[e] finium regundorū actio, qua inter eos agitur, q cōfines[f]

SYL. a ¶ Familiae erciscundae. actio ista ideo sic dr, quia familia pro hēditate ponit. ¶ Adde tex. in l. pronunciatio. §. familię. ff. de uerbor. signi. & dixit Cice. in Topi. Proximus agnatus familiam habeto. l. fi. in fi. C. de verb. sing.

b ¶ Et erciscundae. i. diuidendae. nā ercisco, cis. i. diuido diuidis. q. d. actio diuidendae hēditatis. Item ideo dr mista, † quia in qualibet re mihi adiudicata partem habeo iure meo: & quò ad hoc est in rem: itē partem uice cōsortis, & vt ab eo, quia portio mea erat sua: & quò ad hoc est personalis. Vel iō dr mista, † quia in ea petuntur dñia rerū corporaliū nō dari, sed tradi uel assignari p parte sua: & in hoc dr realis. Item petunt fructus, si alter tm̄ eos pcepit, uel ipse solus impensas fecit: & haec petunt dari. i. vt fiant sui, cui dant: & pp hoc dr personalis, ut ff. fam. ercisc. l. itē Labeo. §. familię. & ſ. de oblig ex quasi contractu. §. item si inter. & ſ. eod. §. sic itaq;. Sed quāto tēpore durat? R ñ an. xxx inspecto potius q sit personalis, vt C. de an. exceptio. l. j.

** ¶ Adde, q haec opin. uera est, sed non q elapsis xxx. ann. diuisio peti non possit (nam hoc casu non prohibetur) sed ita demū nata actione, si per neg'igentiam quis prosequi desinat, non dat amplius actio: & haec opin. Barto. est cōis, de qua uide late Io. Fran. Balbum in Tract. praescr. col. cxxxix. vers. xiij. quaero.]

(margin: ** *—* † Hāc iō. nē sequit Ias. supra §. j. col. i. *—* † Iñā sequit fa Angel. & Io. cui ad de aliam gl. in l. j. ff. sbū, se guo. *—* Actio fa. ercisc. durat ann. xxx. *—* SYL.*)*

¶ Item quaero ex quo nascitur? R ñ. ſm Mar. ex uoluntate agentium ut ff. fam. erciscū. l. j. Sed certe immo ex quasi contractu, ut ſ. de obl. q ex quasi cōtractu. §. item si inter. in fi. Accur.

SYL. ¶ Substantia tii actionis nascitur ex uoluntate, ut declarat hic Zasius in vj. no.]

¶ Communi diuidundo. Quae sunt hic loco personalium praestationum: & quae loco realium, dic eodem modo ut proxime diximus in actione familiae ercisc. & idē in proximo casu. & facit ad hunc §. ff. cōi diuid. l. per hoc iudiciū. §. sicut.

SYL a ¶ Adde text. expressum in l. si quis putans. §. pen. ff. communi diui.]

c ¶ Aliquid cōe. Scilicet sine societate, uel cum societate, vt ff. pro socio. l. quib. & l. si actum. & supra de obligationib. ex quasi contract. §. item si inter.

** Adde multos casus, quibus quis inuitus cogitur stare in cōmunione, quos refert gl. in l. fi. C. commu diui.]

d ¶ Item finium regundorum. Scilicet est mista. ut hic; & ff. fi. regun. l. sed & loci, §. in iudicio.

** Adde q in actione fin. regun. uenit diuisio fundorū, & q termini ponantur, uel reponantur, si fuerunt auulsi. l. in finalibus. & l. si irruptione in prin. ff. eod. item ueniunt damna & sumptus. l. iiij. §. post litem ff. eod.]

e ¶ Confines. Quid si domos habent con uicinas? Respon. non habet locum, si hincinde sint domus, † ut ff. finium regund. l. iiij. in fi. † Si autē ex altera parte tantum sit domus, ex altera fundus: tunc locum habet utile iudicium finiū regundorum, ut ff. finium regundo. l. ij. in princ. Et adiunge his tribus actionib. mistis quandam aliam, scilicet haereditatis petitionē, vt C. de petitione hęred. l. hęre-

(margin: † Iñā glo. sequunt Fabian, & Ang. † Dic & l. ij. i prin. e. tit. & ē iō, quia i agris fáciliter turbant sō finia: nō sic in urbanis: iō in rusticis in spē fuit: pui: sum. Angel.*)*

l. haereditatis. & ff. de petit haered. l. siue bonae fidei. §. j. †

¶ Dic quod est realis, non mista, vt declarat Iason in rubr. ff. si cert. pet. colū. pen. & in l. fin col. pen. C de codicil.]

¶ Item quid de omnib. noxalibus actionibus? videtur enim quod sint in rem: quia contra quemlibet possidentem seruum

agros habent. In quibus tribus [a] iudiciis permittitur [b] iudici, rē alicui ex litigatoribus ex bono & aequo adiudicare: [c] & si vnius pars † praegrauari videbitur, eū inuicē certa pecunia al-

dantur. vt infra de noxa. actio. §. omnis autem. Item quid de actione de tigno iniuncto? nam & haec datur contra quemlibet possidentem, vt ff. de tig. iniunct. l. prima, in fine. Item quid de actione Quod metus causa? nam & haec quemlibet possidentem perquirit, vt ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. § Paedius. Item quid de actione in factum, quae datur contra eū, qui aliquid habet in loco publico positum, vt ff. ne quid in loco publico. l. secunda. §. antepenult? Item quid de actione in factum, siue interdicto Quod vi aut clam? nam & haec contra possidentem datur, vt ff. quod vi aut clam l. competit. in fin. Item quid de actione Ad exhibendum? nam & illa possidentem persequitur, sicut & caeterę superiores? vnde videntur omnes in rem, vt ff. de actio. & oblig l. actionū genera. Quidam dicunt eas anomalas. idest, nec in rem, nec in personam. Sed dic omnes esse personales, † vt patet in actione Ad exhibendum. vt ff. ad exhibend. l. iij. §. est autem personalis haec actio.

¶ Adde, quod sunt personales in rem scriptae, vt late declarat Ias. in rub. ff. si cert. pet. colum. j.]

a ¶ Tribus. s. fam. ercisc. communi diuid. finium regundorum.

b ¶ Permittitur. a lege. Accur.

c ¶ Adiudicare. Et quod adiudicatur, statim fit eius, cui adiudicatur, vt j. de offi. iud. §. fin.

** Hoc verbum proprie pertinet ad ista iudicia diuisoria, glo. in l. sed & si res. de publ.]

§ [illegible] §. Hic ponitur quarta diuisio actionum, vt dicitur in gloss. quia quaedam dantur ad simplum, quaedam ad duplum, & triplum, & quadruplum. Et diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum generale. Secundo illud per multa exempla in quolibet membro declarat. Tertiò ponit aliquas differentias inter ista exempla. Secunda ibi, In simplum agitur. Tertia ibi, Sed furti quidem. Aretinus.

¶ Omnes autem actiones. Casus in §. aliam subdiuisionem ponente non est nisi literaliter figurandus: sed solum loco dubitationis dici potest, quod positio huius. §. sit superflua: quae enim ponunt in hoc. §. posita iam & declarata erant supra in §. sequens. sed respon. vltra docto. quòd ibi declaratus est finis actionum, idest, quòd quaedam rei, quaedam poenę persequendae causa proditae sunt, quędam mistę: sed hic tractatur in quantum se extendāt actiones: & quia adduntur aliqua, non est quare hic. § dicatur superfluus. Nota igitur primò diuisionem hanc actionum, vel potius subdiuisionem. Item, quòd nulla actio extenditur vltra quadruplum, & ponderando vniuersalem illam negatiuam, potest comprehendi etiam actio proueniens ex partium conuentione: vt scilicet non possit etiam poena conuentionalis quadruplum excedere Item, quòd agere in simplum. & rem persequi, pro eodem supponunt, Item, quod simplum non est poena, licet numeretur inter poenales actiones dupli, tripli, & quadrupli. Item, quòd actio serui corrupti datur ad duplum damni cuiuscunque & vbicunque prouenientis facti domino. l. in hoc iudicium. ff. de seruo corrup Item nota, quòd sufficit quòd seruus factus sit deterior, & sic comparatiue ad priorem statum, etiā quod prius esset malus, & quòd alias fuisset idem facturus: quia non hoc contemplatur, sed an sit suo consilio & hortatu factus deterior. Item, quòd hęc actio non

† Ab e l. sed & si SYL. lege §. pe nuo,

† Pulcherrima sane metaphora, sumpta a libra, quae ad aequalitate rhedebet (?) SYL.

† In rem scriptas Ange. & Ias.

non datur nisi in seruo corrupto, non autem in libero homine: quod intelligitur de actione directa: secus de vtili ex æquitate l. vt tantum. §. primo. ff. eodem. Item nota, quòd quis tenetur de consilio, ex quo consilium cadit in delictum.]

teri condemnare.

¶ Quarta diuisio actionum. Nulla actio extenditur extra quadruplum: & in simplum agitur regulariter ex omni contractu: in duplū verò ex furto nō manifesto, & ex lege Aquilia, & ex seruo corrupto, & ex deposito in quatuor casibus, & ex legato facto venerabili loco: in triplū verò, quoties agit in plus debito, vt aduersarius maioribus sportulis ab executore prægrauetur: in quadruplū verò furti manifesti; & quod metus causa. h. d. Aretinus.

¶ Omnes autem[a] actiones vel in simplū cōceptæ sunt, vel in duplū, vel in triplum, vel in quadruplum: vlterius[b] autem nulla actio extenditur. In simplum agitur, veluti ex stipulatione, & mutui datione, ex empto, vendito, locato, conducto, mādato, & deniq; ex aliis quampluribus causis.

a ¶ Omnes autem. Hæc est quarta diuisio, quæ fit in hoc titulo,

SYL. ¶ Hæc gloss. communis est: quamuis Ioan. de eremo in arbore ponat hic quintam diuisionem: & Azo præsupponat hic nullam poni diuisionem, tanquam hic §. pendeat à §. sequens. supra eodem, quælibet opinio potest sustineri.]

b ¶ Vlterius. Scilicet vltra quadruplum. Sed contra in lege Aquilia, vbi occasione vilis serui interfecti agitur ad vnam hæreditatem perditam, quæ valet centum marcas, † vt supra ad l. Aquiliam. §. illud. Item contra de eo, qui vilem clauum de naue abstulit, quare tota nauis periit: nam ad totum damnum tenetur: quod etiam quadruplum & vltra excedit. vt ff. d. incend. rui. naufra. l. iij. §. senatuscons. Item aliud contra in actione ex empto, vbi occasione pecoris morbo si totus meus grex contaminatus est: vel occasione tigni vitiosi tota domus corruit, vt ff. de actio. empti. l. Iulianus. in princip. Sed certe his tribus contrariis non agitur ad aliquid, quod sit pœna inspecta persona agentis, †sed totum est suum interesse: nam hunc, §. intelligo, quando pœnalis est actio ex vtraque parte. Item contra in eo, qui manumisit seruum alienum in præsentia principis: nam duo mancipia domino, & tria similia dat fisco: & ita in quintuplum damnatur, vt C. de iis qui à nō domino ma. l. fin. Item cōtra in eo, qđ dicit lex: si de di tibi pecuniam, ne mihi calumniam faceres, & ab alio accepisti, vt calumniam faceres mihi, in octuplum mihi teneris, vt ff. de calumniato. l. & generaliter. §. fin. Sed certe primo casu præstatur pœna diuersis, non vni: nec est ibi aliqua pręstatio vltra quadruplum. in secūdo aut casu non vna actione habeo octuplum, sed duabus. Item contra in eo, quod dicitur: si dedisti pecuniam, ne mihi fieret calumnia: nam tu repetis quod dedisti, & ego in quadruplum prosequor, vt ff. de calum. si quis ab alio in princip. Sed certę duobus fit præstatio, & neutri vltra quadruplum. Item contra in eo, quod dicit lex, seruum in seruitutem reuocari occasione leuis offensę: & ita pœna in immensum excedit, vt C. de libe. & eorūm li. si manumissus. Sed dic, quòd illa est accusatio, non actio. Vel dic, quòd non præstatur pœna habito respectu ad rem. Item contra in eo, qui surripuit seruum fiscalem nam damnatur in xij. lib. argenti, & seruo restituendo, vt C. de ser. fugit. l. si quis seruum. Sed ibi non fit relatio ad ipsam.

†Octo vnciæ faciunt marcā. lib.

†Ita sentiunt Dyn. Nic. Fa. Ange. & Iason.

Libertus tollitur per leuem offensam.

¶ Quinq; actiones hic positæ dant ad duplum. hoc dicit. Aretinus.

¶ In duplum agimus, veluti furti nec[a] manifesti, dãni iniuriæ ex lege Aquilia,[b] depositi ex quibusdam[c] causis: itẽ serui corrupti, quæ competit in eũ, cuius hortatu consilio ve seruus alien⁹ fugerit, aut contumax aduersus dominum factus est, aut luxuriose viuere cœperit, aut deniq; quolibet mõ deterior factus sit.[d] In qua actione earũ ẽt rerum, quas fugiendo seruus abstule-

ipsam rem vel ad simplum. Est enim hic. §. intelligendus, † quando actio est pœnalis, & in pœna ad ipsam rem habetur respectus. Item contra supra de inutil. stipul. §. alteri. Nam ibi non inspicit quãta sit pœna, sed tota exigitur. Sed ibi non habetur respectus ad ipsam rem. Vel dic aliud in pœna conuentionali, vt ibi, quàm in legali, vt hic. Item contra in eo quod dicitur, cũ quis emit administrationem. Nam qui accepit pecuniam ab electo, quadruplum reddet, & sua bona confiscantur, & cingulo priuatur, vt in authen. vt iud. sine quoquo suff. §. sic igitur. in fin. collat. secunda. Sed illud fit per accusationem, non per actionem.

† Idẽ Ni. Fa. & Angel. dicit nõ Ias. q̃ præcedẽs solo ẽ verior ẽt ad illud contrarium.

SYL. ¶ Dicatis breuiter, quòd regula est, quòd supra quadruplum pœna. l. non extenditur. Primò fallit in l. Aquilia, in qua æstimatio potest excedere quadruplum: & ratio fuit, vt compescerentur homines: & retraherentur ab occidendis hominibus. Secundò, in auferente clauum nauis, quo regebatur: & in auferente dolo malo quid ex naufragio; quorum ratio est priuilegium naufragis concessum propter frequentiam raptorum. Tertiò, in venditione tigni vitiosi, aut pecoris morbosi: cuius ratio est, quia contractus est bonæ fidei. Quartò in l. fina. C. de iis qui à non do. cuius ratio est, quia pœnæ illę debentur diuersis personis. quia quando plures actiones ex eodem crimine oriuntur in diuersis personis, vna non tollit aliam. §. patitur. supra de iniur. Quintò, in calumniatoribus, ad reprimendam eorum audaciam, quia iuc consequitur octuplum. l. & generaliter,). fina. ff. de calum. sed hoc ideo est, quia super eodem delicto oriũtur mihi duæ actiones, quæ proueniunt ex diuersa radice. Sexto, quando sumus in re inæstimabili; puta in reuocatione serui i seruitutem: nam tunc non habetur respectus ad rẽ, sed ad nescio quã - tacitam conditionem ex l. sumptã, quæ censetur esse in manumissionibus resolutiua libertatis. Septimò, quando per viam solennis accusationis pœna imponitur: vt in ementibus administrationes. Octauò potes addere, vbicunque iuratur in litem: quia cum iuretur aliquando ex affectione, potest quadruplum excedere, licet iudex debeat moderari. l. in actionibus. ff. de in litem iur.]

a ¶ In duplum. Furti nec manifesti, vt s. de obligatio. quæ ex delicto nascuntur. §. pœna.

b ¶ Ex lege Aquilia. puta per inficiationem, vt. j. eo. §. sed furti. ver. at ille. † **

† Et fur. p̃a §. eo malefi. clis.

c ¶ Ex quibusdam causis. Veluti quod tumultus, incendij, ruinæ, naufragij causa depositum est, vt supra eod. §. rei persequendæ.

d ¶ Deterior factus sit. s in mente: nam si in corpore locum habet lex Aquilia, vt s. ad l. Aquil. in princ. & hoc siue fiat de bono malus, siue de malo deterior. vt. ff. de ser. cor. l. prima. §. persuadere. vsq; in fi. & l. seq.

ADDITIO. Not. differentiam inter istam actionem serui corrupti, & actionem legis Aquiliæ pro seruo: quia hæc competit, quoties in moribus seruus est deterioratus: sed lex aquilia habet locũ, quando mores non mutantur, sed corpus læditur, vt ibi Ang.

** ¶ Verba edicti Prætoris de seruo corrupto refert Vlpian. l. prima. eodem titulo.]

Asti-

a ¶ Aestimatio deducitur. Vt omne cum ipsa re damnum dupletur: (j) siue petue nerit res, quam secum seruus portauit rat ad ipsum sollicitatorem, siue ad aliud vt ff. de seruo cor. l. in hoc iudicium Sed nunquid iure actionis fit haec aestimatio, vel iudicis officio? Respon. fit iudicis officio. Fm fr. ita fit in actione Quod metus causa. ff. quod met. causa. si enim exceptione. §. j. & §. quadruplat.

SYL. ¶ Glo. communiter damnatur, quod immo totum veniat iure actionis: nec exemplum ac. quod met. causa obstat, quia ibi est locus purgationi, quod non est in actione serui corrupti.]

¶ Sed pro filio corrupto vel pro filia qualiter agitur? Respon. habet vtilem hanc actionem, † vt ff. de ser. cor. l. vt tantum. §. j. vnde dicunt, quod veniet interesse patris consistens in operis filij, quia non vult operari: & cum sit corruptus, aliud, quam opera, non potest aestimari, quia liberum corpus non recipit aestimationem, vt ff. de ijs qui deie. vel effu. l. fin. habet enim istam vtilem ac si esset in bonis: & erit in eam. s. summam, quam ipse aestimauerit suo iureiurando, vt de actio ne iniuriarum dicitur, vt s. de iniuriis §. poena. & ff. de iniur. l. constitonibus.

†Sequuntur hanc glo. Nic. Pa. Ange. & Sal. & idem in ma..e pro vxore, se cun.lum eosdem.

SYL. ¶ De hoc est casus in l. vt tantum. §. j. ff. de seruo cor.]

¶ Vel dic, quod primo aestimat iudex summam, ad quam competit, vt argu. ff. de custo. reorum. l. si quis reum.

ADDITIO. Scilicet tunc illatum & aestimatum: secus in eo quod postea sequitur: quod facit, vt ille, qui deflorauit virginem, & persuasit alicui vt semel vnum malum faceret, non teneatur de fornicationibus cum aliis viris, vel caeteris malis postea commissis, vt per Io. Fab. & Angel. hic.

b ¶ Diximus. s. eod. §. ex maleficiis, vers. item mista.

¶ Tripli vero. Casus. Cum tex. exemplum vnicum ponat, in quo poena tripli sibi locum vendicat non ex ratione aliqua, sed quia ita legislatori placuit, qui aliquid taxare debebat loco & nomine poenae, nec magis ad triplum quam ad simplum astringebatur non est quenda aliter ratio dubitandi aut decidendi in iis, quae positiui sunt iuris, praesertim cum simus in text. correcto per consuetudinem, vt dicunt hic doct. quia hodie nunciis dantur salaria vel ex publico, vel pro distantia itineris. No. quod dr in text. Item, quod olim actiones proponebantur in scriptis, & ex hoc dicebantur libelli. Item not. libellum iudicialem dici conuentionalem: quod est nouum, & contra tex. in l. in conuentionalibus, ff. de verb. oblig.]

SYL.

†Intellectu huius §. exponit praeter ceteros Alciat. lib. Dispun. iij c. xvij tasi vere aestimatio nis.

rit, aestimatio deducitur. ᵃItem ex legato quod venerabilibus locis relictum est, secundum ea, quae supra diximus.ᵇ

¶ Actor petens per dolum in libello maiorem quantitatem quam debeat, vt reum maioribus grauet expensis, tenetur in triplo eius damni, quod reus passus est: in quo triplo continetur simplum pro damno. Angelus Aret.

¶ Tripli vero agimus, † cum quidam ᶜ maiorem † vera aestimatione quantitatem in libello ᵈ conuentionis inserunt, vt ex hac causa viatores, idest, executores litium, ampliorem summam

c ¶ Tripli. Cum quidam. s. actores.

d ¶ In libello. Hic not. duo. Primo, quod libellus est faciendus in causa: quod est verum iure nouo, vt hic, & C. de Epis. & cle. auth. generaliter. & C. de lit. contest. auth. offeratur. nisi in quatuor casibus, quos no. in auth. de manda. prin. §. sit tibi. colla. iii.

SYL. ¶ Vide glo. ad quam semper recurritur in verbo, libellum, in §. sancimus. in auth. de exhib. reis. in c. fina. de re iud lib. vj. Spec. in tit. de lib. concep. §. nunc videndum. vbi enumerat xlvj. casus, in quib. non requiritur libellus.]

¶ Aliud est iure veteri. † nam tunc non fiebat nisi ex voluntate, vt ff. de eden. l. prima, nisi in casu, vt C. de digni. quoties lib. xij.

†In eo ei nil, fec in crimi. nali: Fab. Pla Ang. & Ias.

Adde,

SYL. ¶ Adde, q gl. vera est præterquã in criminalibus, nam etiam iure veteri fiebat libelli de necessitate. l. libellorum. ff. de accusat.]

¶ Item secundo nota q quantitas certa est in libello comprehendẽda vel res; & ita etiã in personali actione, dẽt actor certificari reum, vt hic, & in authen. de litig. §. ad excludendas. coll. viij. & ff. de rei vendica. l. in rem. §. & si vestimenta. † Tertiò no. q sportulæ vel salaria, quæ dabant exe cutoribus. i. nuncijs, qui faciunt homines repræsentari, & aliàs qui faciunt huiusmodi citationes pro suis officijs, dabantur ẽm quantitatem petitam, vt hic dicit. Sed hodie magis ẽm consuetudinem † vel lõgitudinem itineris, vt C. de Episco. & cle. auth. sed hodie. Et dicas, quod hic dicitur, ex hac causa, esse causatiue non consecutiue dictum.

† ẽm tex. in § sed hæc qdẽ. infra eo.

† Nam secũdã partẽ sequuntur Ang. & Ias.

† Idẽ Ias. licet Fa. & Ange. dicant q est de iure.

sportularũ [a] nomine exigerent. Tunc enim id, † qđ propter eorũ causam dãnum passus fuerit reus, [b] in triplũ ab actore consequetur, [c] vt in hoc tri-

† Si autem iniuriã exacti sunt, in quadruplum contra exactorem vel executorem agitur, vt infra eodem. §. quadrupli. Sed cum hodie caueatur de duplo restituendo, vt in authen. de executo. §. primo, collat. vij. videtur corrigi quod hic dicitur. Vnde hodie nulla est actio in triplum. quod verum puto. Sed alij dicunt, si cautio est omissa, habet locum quod hic dicitur. aliàs habet locum authen. prædicta.

† qui dicã. cen. gd.

Actio nulla hodie dat i triplum.

* Vult dicere gl. q hic § procedit, cũ qs dolose petijt maiorẽ summã, vt reũ maioribus sportulis grauaret: nõ cũ sine dolo sed tñ nõ iõ minus hoc ipsum dãnũ passus est. & hanc gloss. magis sequuntur Doc.]

Sed istæ sportulæ, q iudicibus dabantur, certæ sunt, nec crescũt, licet quantitas petita sit magna, nec decrescunt licet sit parua, † vt in auth. de iudi. § ne autem. coll. vj. Itẽ no. q reus soluebat huiusmodi sportulas, vt hic, & C de epis. & cle authen. generaliter. sed actor ei restituebat nisi iusta causa eum vocasset, vt ff de iudicijs eũ quem temere. Itẽ nota adhuc, q huiusmodi sportulæ quibusdam prorsus remittuntur, vt pauperibus, vt in authen. de manda. princip. §. oportet. coll. iij. à quibusdã pauciores exigebant, vt à clericis, vt C. de epis. & cler. cũ clericis. & auth. ibi posita, sed hodie. Alijs autẽ per priuilegium principis viuentis remittũtur in totum vel pro parte, vt C. de fruc. & li. expen. l. fi. Sed quæro si hæ personæ, quæ habent priuilegium. i. de non soluendo sportulas. sportulas soluant, an habeant actionem in triplum? Dicunt quidam, quòd sic, ne fauor noceat eis, vt C. de le. & constitutio, quod fau Alij dicunt quòd non, quasi suo iuri priuilegio stulte renunciauerint, cum volentes soluerunt, quod possunt, v. C. de pact. l. si quis in conscribendo quod verius est.

† In summõ excedat summam centũ aureorum, Fa. Pince. Angel. & Ias.

ADDITIO Hæc communiter reprehenditur. quia ille. §. j. in authen. de executo. & auth. libellum. C. de lit. contest. loquuntur in diuersis titu. à tex. nostro. vide hic per dominum Ias.

a ¶ Sportularum. Ideo sic dicuntur, q in sportulis quibusdam oblationes huiusmodi ponebant. Est autem genus vasis sportula vel sporta.

* ¶ Aliter interpretatur Alciat. lib. iij. Dispunct. c. xvij.]

* ¶ Illud quoque cognitu dignum, vt quod idem Alcia. scribit in l. pecuniæ. de verb sig olim in iudicijs, lite ipsa contestata, moris fuisse deponi in æde sacra sportulam, in qua pecunia erat, quã qui vicisset, lucrabatur: & quia deinde cœptum est ex huiusmodi ære iudicibus honoraria persolui, sportulas iudicum inde nomen traxisse.] SYL.

b ¶ Reus. aliæ sportulæ. quæ iudicibus præstabantur, ab vtroq; præstabantur, vt in auth. † vt iudi. sine quoquo suffra. §. volumus. coll. ij. item istæ sportulæ q dabantur executoribus, dabantur ante litem cõtestatam. i. porrecto libello, istæ aliæ in contestatione causæ † dabantur iudicibus, vt in auth. de exhib. reis §. sancimus. coll. v. & de iudi. §. ne autem circa hoc labor, coll. vj

† Melius probatur in §: ne autem. i authẽ. de iud.

† Quo ad medietatem, alia medietas in fi. cap. Ange. & Ias.

c ¶ Consequetur. Condictione ex hac lege græca, vt subijcit, quæ erat in alio Codice.

re non autem est in eo, quem habuit. Et patitur actor hanc pœnam, si sive sine dolo, sive cum dolo in... & sic causa tive vel consecutive ... †Sed nône etiã cũm a militit, vt C. de plus peti. l. j?

Sed certe ibi plus deliquit, qui ia in certamine negocij cautionem inde petitis exegit: vnde grauius punitur, vt argum. ff. de offi. præsi. di. uus.

a ¶ Codice. quem non habemus.

b ¶ Ex lege condictitia. Lex quædam erat quæ condictitia vocabatur & sub se quasdam constitutiones habebat, vt hic, & infra eodem. §. proxi. versi. item ex lege condictitia. Accursius.

† alt non est certu.

plo etiam simplũ, in quo damnũ passus est, connumeretur. Quod nostra cõstitutio introduxit, quæ in nõ Codice[a] fulget, quam procul dubio † certũ est ex lege condictitia [b] emanare.

¶ Iste § summatus est cum § omnes autem. tamen in specie dicit hoc: Quatuor actiones hic positæ dantur ad quadruplum. Angelus.

¶ Quadrupli Casum non expedit figurare in declaratione terminorũ præsertim declaratorum in §. sequens. & in §. ex maleficijs In §. n. nostro nihil aliud superest declarandũ nisi ea, quæ cõcernunt materiam actionis, quod met. cã. & condictionis ex l. contra executores plus debito exigentes. No primò. quòd pœna furti manifesti est quadruplum. Item, quòd eadem pęna tenetur metum inferens. Item calumniatores & delatores, qui pecunia accepta aliquem deferunt vel accusant. Item, quòd contra executores magistratuũ, qui plus statuto sibi pretio exigũt, agit' condône ex l. ad quadruplũ. Itẽ, quòd pœna furti nec manifesti, serui corrupti. l. Aquiliæ, legatorum piorũ nõ solutorũ. est duplũ: sed in hoc differunt, quia in furto nõ manifesto & seruo corrupto ab ipso principio pęna est dupl. in l. Aquilia & legatis pijs non solutis duplũ venit ita demum, si debitor negauerit, & sic venit ex accidenti. Itẽ, quòd citationes debent fieri iussu magistratuũ, & sic de commissione.

e ¶ Furti Facit ĩ. de oblig. quæ ex delic. nascun. §. pœna. Accur.

¶ Quadrupli autem agit', veluti furti[c] manifesti: item de eo, quod metus[d] causa factum sit: deque ea[e] pecunia, quæ in hoc data sit, vt is, cui datur, calumniæ causa negociũ[f] alicui faceret, vel non faceret. Item ex lege condictitia[g] nostra cõstitutio[h] orit', in quadruplum[i] condemnationẽ imponens ijs executoribus litium, qui contra

d ¶ Quod metus. Actio, quæ ex contumacia fit in quadruplum, vt ĩ. eod. §. item actio. & vsque ad annum tã. tum: post annum in simplum, vt ff. qd met. cã. si cum exceptione. §. j.

e ¶ Deque ea pecunia. Scilicet actio in factum de calumniatorib. annalis in quadruplum, & perpetua in simplum, vt ff. de calum. l. j. in prin. & §. j. quæ locum habet, si do alicui aliquid, vt calumniose aliquem vexet. datur enim actio in factum ei, ob cuius malum data fuit, non autem danti. Item danti, quando dedit vt sibi negocium per calumniam non fieret, vt hic, & ff. de calum. l. j. & l. & generaliter. §. fi.

Actio ista de calumniatoribus.

† In iudicio, secus si extra iudicium. Fab. licet in cõtra.

f ¶ Negocium. i. malum.

* ¶ Adde, vt quis hac actione teneatur, satis esse, illum pecuniam accepisse calumniæ causa, tametsi nulla postea sequatur calumnia l. iij. §. j. ff. eod. Vtrum aũt totum quadruplum sit pęna, an in eo in sit simplũ, dic vt notatur p Accur. in l in hæredem. §. vl. ff. eod.

g ¶ Lege condictitia. De qua dic', vt ĩ. eod. §. tripli. in fi. §. diximus.

h ¶ Constitutio. Quam non habemus.

i ¶ In quadruplum. Cuius quadrupli iure nouo triplum † fisco, simplũ damnum passo datur, vt in authen. vt liti. iur. in exor. lit. §. & hoc quoq;. colla. ix. & peti-

† Immo totum applicatur parti. Angel. & Fab. licet contra.

& petitur per condictionem ex hac lege quam non habemus, cum non sit cautū quo genere actionis agamus, † vt ff. de cond. ex lege .l. j.

a ¶ Constitutionis. Prædictæ, quam nō habemus.

b ¶ Normā. idest formā. Certa. n. erat forma incōsto ne, quam non habemus.

c ¶ A reis. i. cō uentis.

d Sed furti. Omnimodo. De actione furti constat, quod semper est in duplum; vt hic, & supra de oblig. quæ ex delicto nascun. §. pœna autem. item de actione serui corrupti, nisi in casu, vt quando maritus in vxorē datur, & econtra, vt hic, & ff. de ser. corru. l. doli verbum. §. hæc act. & l. fi. Vel dic omnimodo. i. siue neget, siue non: non autem in omni persona

ADDITIO. Quid importet dictio omnimodo, traditur per Bar. in l. si cū exceptione. §. quatenus. ff. quod met. cau. & in l. Græcæ §. illud. ff. de fideius. Ac etiam importat perpetuitatem act⁹, vt no. glo. prima, & ibi Pet. de Anchar. in clemen. prima, de vita & hone. cleri. Angelus.

e ¶ Depositi. Alias est in litera, de dolo depositi, & tunc dic actionem depositi propter dolum, nam vtraq; non potest habere locum simul, scilicet de dolo actio, & depositi, vt ff. de dolo. l. prima. §. primo, aliàs non est de dolo. & tunc plana est litera.

f ¶ Duplicantur. Scilicet si legitimis probationibus non iureiurando conuincantur, vt C. de l. Aquilia. l. contra. & ff. de iureiurand. l. eum qui.

ADDITIO. Et sic probatio per iuramentum non censetur legitima. Adde aliam glossam in l. cū de indebito, in principio, in verbo, legitimis. ff. de probat. Iason.

g ¶ Sed illa. Scilicet actio ex testamento. Et construe: sed illa actio scilicet ex testamento, quæ scilicet actio competit de ijs, quæ sunt relicta venerabilibus locis, duplicat non solum &c.

h ¶ Inficiatione. Bene dicit inficiatione, quia si confitentur, non tenentur, vel si iusiurandum detulerit actori, quia exonerat eum à probatione. ff. de iureiurand. eum qui.

i ¶ Item actio. Simul. Caute ponit illud simul. i. vna cum eis, de quibus alias dixit, vt s. eod. §. quadrupli.

K ¶ Restituat. Vsq; ad diffinitiuā sniam. quod intellige de secunda snia. Nam in actione. Quod metus causa duæ feruntur sententiæ. Prima de restituendā rē, alia de dando quadruplo, & computanda

nostræ constitutionis[a] normam[b] à reis[c] quicquam exegerint.

¶ Differunt inter se actiones, quæ dātur ad duplum. Angelus.

¶ Sed furti quidē nec manifesti actio & serui corrupti, à cæteris, de quibus simul locuti sum[d], eo differunt, quod hæ actiones omnimodo[d] dupli sunt, at illæ, idest, damni iniuriæ, ex lege Aquilia, & interdū depositi,[e] inficiatione duplicantur:[f] in cōfitentem autem in simplum dantur. Sed illa,[g] quæ de ijs competit, quæ relicta venerabilib. locis sunt, nō solum inficiatione[h] duplicatur, sed etiam si distulerit relicti solutionē † vsq; quo iussu magistratuū nostrorum conueniatur, in confitentem vero, & anteq̄ iussu magistratuū conueniatur, soluentem, simpli redditur.

¶ Differunt inter se actiones, quæ dā tur ad quadruplū. Angelus.

¶ Item actio de eo, quod metus causa factū sit, à cæteris, de q̄bus simul[i] locuti sumus, eo differt, quod ei[*] natura tacite cōtinetur, vt q̄ iudicis iussu ipsam rē actori restituat,[k]

(margin notes:) ✝ hāc glo. sequunt. c. iter do. — † ass. quo vsque. — † Dic q̄ nō est necessariū si vna sententia, q̄ vis duæ possint fieri. Angel.

tanda in eo, vt ff. quod metus cau. si cũ exceptione. §. hæc autem.

SYL. ¶ Adde, q́ potest fieri condemnatio in vna tantum sententia hoc modo, Condemno te ad restituendam rem per metum habitã: & si intra certum tempus non restitueris, condemno te ad quadruplum, secundum Bar. in d. §. hæc autem.]

¶ Sed nunqd vtraq; est diffinitiua? Dic quòd sic, quia vtraq; diffinit controuersiam, vt ff. de re iu. l. prima Alij esse dicunt admonitionem. quandam primam sententiam. vt in authen de hæred. & falc. §. si quis autẽ nõ. coll. j. & ex eo, q́ per primam sententiam admonetur, & tandiu expectatur qui metum intulit, ideo dicitur hæc actio arbitraria, vt. j. eod. §. præterea.

SYL. ¶ Adde, q́ dicitur diffinitiua, quia diffinit negocium, sed alio respectu potest potius dici executio primæ sententiæ, q̃ noua sententia diffinitiua, s̃m Bar. in l. Titia col. ij. ff. de accu.

absoluatur: a quod in cæteris b casibus non est ita, sed omnimodo quisq; in quadruplum condemnat: quod est & in furti manifesti actione.

¶ Quinta diuisio actionum: Omnes actiões, exceptis ijs quæ hic in textu & gl. numerant, sunt stricti iuris. Aret.

¶ Actionum c autem quædam bonæ fidei sunt, quædam stricti † iuris. Bonæ fidei d sunt hæ: ex empto, ven-

a ¶ Absoluatur. Scilicet à præstatione quadrupli.

b ¶ In cæteris casibus. Qui numerantur supra eodem. §. quadrupli. Accursius.

¶ Actionum. Diuiditur in tres partes. Nam primo ponit regulam generalem. Secundò in specie ponit quæ sunt actiones bon. fi. Tertiò, quod licet olim esset dubitatio, tamen hodie clarum est, q́ petitio hæreditatis est bo. fi. Secunda ibi, Bonæ fidei. Tertia ibi, Quamuis. Aret.

SYL. ¶ Actionum autem quædam sunt bonæ fidei. Casum non expedit figurare nisi literaliter, quia Imperator stat tantum in declarãdo quæ sint actiones bonæ fidei, & dum posset dubitari, quare Imperat. appellauerit stricti iuris, & nõ malæ fidei, diuidendo ab oppositis, quod aliæ sint bonæ fidei; aliæ malæ fidei, vel quædam largioris iuris, quædam stricti, potestis ex communi aliorum sententia respondere, quòd hic liber directus est iuuenibus, in quo Imper. non considerat naturam verborũ, sed effectum tantum. Et dũ similiter dubitari posset, quare hæ magis sint bonæ fidei, quàm aliæ, non potestis aliter rectius respondere quã quia ita. l. latori. placuit, vt declarat hic Iaf. No. ergo ex hoc tex. primò q́ actiones hic enumeratæ sunt bonæ fidei, & actiones, quæ non continentur in hoc text. & in eo non numerantur, non sunt bo fidei, & q́ valet hoc argumentum, actio non enumeratur in §. nostro, ergo non est bo. fidei, quod intellige nõ solum in actionibus directis, sed etiam in contrarijs, quia ipsæ etiam sunt bo fidei. Item. no. sigillatim singulas actiones hic enumeratas esse bon. fidei. Item, quod hodie petitio hæreditatis, sublata antiqua dubitatione, est bo. fidei.

† Verum hẽat locum iste text. s̃m ius canonicũ vide Iaf. ĩ l. cũ postea q̃ in ij. not. C. de pac. & in l. & si post. in vlt. colũ. ff si quis. caut.

c ¶ Actionum Hæc est quinta diuisio actionum. Sed quare, actionum, dicit, & non contractuũ? R̃ñ. quia generalius & plenius loquitur dicendo, actionum, q̃ contractuum.

d ¶ Bonæ fidei sunt hæ† Scilicet. xvij. actiones, quæ numerantur in hoc. §. & sequen. bonæ fidei sunt, aliæ autem omnes sunt stricti iuris. Namquamcunq; hic non inueniam, stricti iuris eam iudicabo. † quia posito vno de contrarijs & omnia alia intelligenda sunt, vt s̄. de ijs qui sui vel alie. iur. sunt. in prin. ver. videamus.

¶ Adde hoc falsum in actionibus contrarijs, quamuis possit dici satis comprehendi, cum non specificatur magis de directis quã de contrarijs. *Et sciendum est, q́ quæcunque actiones ex contractu prin-

† Sl's's gl. in c. cum venerabi lis l vers. bonæ fi. dei. de except.

† Glossa procedit ĩ directis actionib.

SYL. nõ ĩ cõtrarijs bon. fide. s̃m Io. Fa. & Ang. hic

principis oriuntur,bonę fidei sunt,licet alias stricti iuris sint,Dec in c.j.in ij.lec. de constitu:& in c.j.col.j. de probat.

¶ Sed quare magis hæ dicuntur bo.fidei q̃ aliæ? nūquid ideo, quia possit esse mala fides in alijs? Rñ. non, quia in omni contractu debet bona fides interuenire, vt C.de act. & oblig.l.bonam fidem,immo si interueniat dolus in contractu bonæ fidei,q̃ det causam contractui, non ualet ipso iure,vt ff.de do.l.& eleganter.in princi. Sed in contractu stricti iuris purgatur per actionem, vel per exceptionem doli vt C.de inuti.stip.dolo.Si uero incidit in contractum: in bonæ fidei, purgatur p actionem ex eo contractu, vt ff.de actio. empt & vendi l.Julianus §. si venditor. sed in stricti iuris,de dolo agitur,vel excipitur vt dictum est,vt ff.de dolo.& eleganter,§.non solum. & ff. de verborum oblig l.si quis cum aliter. †

dito locato, conducto, negociorū ge-

† Sed si § Y L. contractus fit duplex, pu ta quia i cōtractu bo.fi. intercessit: & ipso ůc dolu.dās cim cōtractui,ao nullat ip so iure, vt p Bal. in d.l.dolo.

¶ Hæc opi.cōis est quamuis contrarium tenuerint vltramontani.]

¶ Cum ergo dolus vbiq; puniatur vel mala fides,ad quid bonæ fidei istæ dñt? Rñ.aliæ stricti iuris dicuntur, quia non venit in eis nisi quod stricte exigit natura actionis.Vnde non veniunt vsuræ ex mora in contractibus stricti iuris, ut ff. de nego.gest.l. quia tantundem. & C.de vsu.l.iij.& de condi.indeb.l.j.sed in contractibus bonæ fidei sic, vt ff. de actio. emp.Iulianus.§ ex vendito. & ff.de vsu. mora.§. in bonæ fidei.

§ Y L. ¶ Adde,q̃ hæc gl.non r fidet ad propositum, dubitat. n. quare hæ actiones hic enumeratæ dicantur magis bo. fidei, q̃ aliæ,& non cur aliæ dicantur stricti iuris,fm Ias hic]

¶ Item in actionibus stricti iuris fruct⁹ non veniunt ex mora,si petam quod nō fuit meum,nisi à tempore litis contestatæ;tunc enim incipiunt venire fructus ex mora. Sed si petam quod aliquando fuit meum,veniunt fructus ex mora:secus in bonæ fidei iudicijs.vt ff. de vsu.videamus.ij.§.si actionem.

§ Y L. ¶ Adde,q̃ Alex.in l. si marito.§.fi.ff.sol. mat.dicit,q̃ ista gl. cōiter damnatur,qa iure non probatur.]

¶ Item non uenit interesse. si rem dare est in obligatione: secus si rem tradi vel facti,vt ff.de verb. obliga. vbi autem. §. fin.& l.si fundum.& ff. de re iud.l. si qs ab alio §. fi. quæ veniunt in bonæ fidei iudiciis, ut ff. de actio. emp. l. prima, in princip.

** Hanc gl.quæ habet,q̃ in obligationibus facti quis non compellitur præcise facere,sed soluendo interesse liberatur, limita non procedere vbi interuenisset iuramentum, nec in sententia qua quis condemnatur ad faciendum aliquid:qa tunc præcise illud facere tenetur, vt hic traditur per Ias.]

¶ Adde q̃ hæc gl.in fin.communiter reprobatur,ut per Ias.hic,] § Y L.

¶ Ista ergo omnia, quæ vicem obtinent accessionum, non veniunt in contractibus stricti iur.nisi ut dictum est.Nec ob. q̃ veniunt ista in arbitrariis, quæ sunt stricti iuris:quia iudicis officio veniunt non iure actionis,vt.j.eo §. præterea . & §:sed istæ.in fin. Sed in bonæ fidei iure actionis † veniunt,præter vsuram quæ venit ex mora officio iudicis,vt C.depositi.l.iiij.& ff.de neg.gest l. qa tantundé. Item in bo.fidei veniunt ea , de quibus nec actum , nec cogitatum est : vt ruta, cæsa,& similia,vt ff.de actio.emp.fundi. §.si ruta.† & C.de actio. emptio. & ven. per to. Item ex hoc. §. nota quandam differentiam circa compensationem : quam dic,vt.j.eo.§. in bo.fi. Patet ergo, q̃ exuberantius & pinguius iudex officium suum ad ea, quæ bonæ fidei sunt, extendit,q̃ in contractibus stricti iuris: & facit s.de obl.q̃ ex consensu.in fi.& 16 dicuntur bonæ fidei,& aliæ stricti iuris.

¶ Adde Ias in l.j.col.ij.C. de iud.vbi late disputat de veritate huius gl, quæ cōmuniter damnatur,fm Ale. in l.si marito,§.fi,ff.sol.matrimonio.]

¶ Vnde de talibus dantur tales versus: Empti,conducti,mandati , depositique, Pignora,ciscundæ,communi, pro socioque,Dotis,& hæredis, tutelæ , commoda , gestor, Præscriptis verbis, si mutat, siue licetur. Ista bonæ fidei sunt , stricti cætera iuris. Vide gl. fere similem in ca. cum venerabilis, extra de except.

Actionū arbitrariarū ao titla.

† Et est effectus : quia tūc si iudex omittat i lnia condemnare nihilo minus possentpeti iure actiōis.secus si ue nitit offi cio iudi. vt est gl. in l.ipso iolum in verbo ea uere. ff.

§ Y L. de rei vē di

Additio **

†Glo.dicit cōtrā illā tex. vā meri to reprobat Ias.

* Actiones stricti iuris. Martianus vocat actiones stricti iudicij.l. in actionib. de in lit.iur.

a ¶ Depositi. Hanc actionem dicunt quidam esse stricti iuris in quatuor casibus qui numerantur. ff. depo.l.j.§.j. Sed ioa. contra. Et datur in duplu contra eum, qui depositu

storũ,mãdati, depositi,[a] pro socio,[b] tutelæ,[c] commodati, pignoratitia,[d] familiæ[e] ercisc[~u]dę,cõi diuid[~u]do,[f] pscriptis † verbis,quæ de[g] æstimato proponitur,

suscepit,de eo,quod dolo fecit: sed in hęredem defuncti, ex dolo defuncti datur in simplum,vt in d.§.j. alias semper tenetur in simplum qui depositum suscepit.Et est ratio, quare plus puniatur in prædictis quatuor casibus, qui numerantur ff depo. quia grauius est fidem fallere ei, q. ex necessitate deponit, q qui ex voluntate,vt d.l.j.§.merito. Sed nunqd in his casib.est bonæ fidei? Dicunt quidam q non.arg.ff.de preca.l.j. Nos contra:& dicimus,q sit bonæ fidei: nam cũ lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

SYL. ¶ Hæc gl. communiter approbatur per docto hic.]

b ¶ Pro socio.Quæ est vtrique directa ab vtraq; parte, vt j.de pœ.te.liti.§. ex quibusdam.

c ¶ Tutelæ.Sed cum istæ tam contrariæ quàm directæ inueniãtur, nunquid oẽs sunt bonæ fi? Respon. sic in dubio cum fauor sit extendendus, vt ff.de libe.& posthu.l.cum quidam.

SYL. ¶ Adde q gl. cõis est: sed alia melior rõ allegari potest:eo quia in iudiciis seruanda est ęqualitas.l.si cum dies.§.penul.ff. de arbit.]

* ¶ Quid in actione Protutelæ? & videtur dicendum, sequi naturã actionis tutelæ.l.j.§.in protutelę.& l.pen.ff.de eo q pro tut.neg.gest.in quam opi.inclinat Iason fauore pupillorum & ex rõne huius gl.sed Din.lo.Fab.& alij contra.]

Actio pignoratitia est duplex. d ¶ Pignoratitia. Tam directa,q̃ debitori dat̃ soluto debito.vt s.qui.mo. re contrahi.obl.§.fi.q̃ cõtraria,q̃ dat̃ creditori, vt ff.de pign. actio.tutor.§.contrariam.

** Adde quæ annotaui.s.d.§.fi. ad gl.in ver.actione pignoratitia.]

ADDITIO. Quæ pignoratitia datur debitori contra creditorem ad repetendum pignus traditum: & nascitur tempore solutionis vel satisfactionis crediti quocunq; modo de voluntate ipsius creditoris factæ,vt l. si rem.§. omnis. & ibi glo. Bar.& doct.ff. de pign.actio. licet nascatur ex contractu dudum facto & inito, vt s. quib.mod.contrahi.oblig.§.fi. secundum Ang.

† Prascripti verbis actio vñ dicta, explicat elegãter Alci. lib. 4 Dispũ. ca.23.

e ¶ Familiæ erciscundæ. Quæ inter cohæredes datur,vt ff.fam.ercis.l.ij.& s.de obligatio.quæ ex quasi contractu. §. idẽ iuris.

Actio cõi diuidundo. f ¶ Communi diuidundo.Quæ datur inter eos. qui habent rem communem cum societate,vel sine, vt diuidatur; vt supra de obliga. quæ ex quasi contractu. §.item si inter aliquos & no.,supra eod. §. quædam . Sed quid de actione finium Regundorum? Respon. quidam idem, propter similitudinem quam habet cũ his duabus,vt supra eo.§.quædam actiones. Sed contradico, † cum hic de ea non inueniam. & potest esse ratio,quare secus sit in ista,quàm in alijs duabus quia in ista id,quod pure est meum,potest alteri adiudicari,vt ff.fini. regum.l. ij. in fi. sed in alijs duabus communis res,non propria,adiudicatur,vt infra de offi.iudi §.fi.

Actio. fin. reg. stricti iuris.

† Cũ ista opinione cõiter trãseũt doc.

¶ Adde quòd melior est ratio, quia in fami.ercis.& communi diuidun.iudicio est quædam tacita societas, de qua dirimenda tractatur, vnde sicut actio pro socio, cuius naturam hæ actiones sequi videntur,est bo.fidei:ita debent esse illæ duæ participantes de natura eiusdem: quæ ratio cessat in iudicio finium regundorum.] SYL.

Aestimatæ rei cui ius est periculum. g ¶ De æstimato. Vt si tibi rem meam do, & æstimo tibi eam x. vt aut rem aut x. reddas, si uero plus uendas, tuum sit. & est tunc periculum accipientis indistinctè,ut hic,& ff.de esti act l.j.in fin. Si vero sic dixi,Rem aut estimationem reddas. tunc distinguatur, quis rogauerit: vtrũ ego te de vendendo,aut tu me de tradendo,vt sit periculum rogantis, vt ff.de prescrip.verb.si gratuitam.§.j.

Et

a ¶ Et ea.f.actio præscriptis verbis.
b ¶ Ex permutatione. † Quæ nascitur de mum ab altera parte secuta: & tunc non ex traditione rei, sed ex pacto dudum ap posito. f. nascitur, vt C. de rer. per. l. ex placito Sed cum istis duob. casi bus sit bonæ fidei: quo ubi stricti iuris erit? R. s. vbi da tur ex pacto f. continenti ap posito, quod euenit, vt ff. de pact. l. iurisge. tit. §. sed cum nulla. l. & §. qn

Actio quæ nascitur ex permutatione. † Adhanc glo. vide Foro ub supr. c. l. ziij. q. eã î probat. † Ad itel. lectu, vid For in l. iurisgen. in princ. col. 13 ff. de pact. † al's siue inter.

& [a] eã, quæ ex [b] permutatione † competit, & hæreditatis pe titio. [c] Quãuis enim vsq, adhuc [d] incertum erat, † inter bonæ fidei iudicia connumeranda hæreditatis petitio † esset, an non, nostra tamen constitutio [d] aperte eã esse bonæ fidei disposuit.

immo Et est rõ, quia non inuenio, q. sit bonæ fidei, nisi in duobus casibus. hic in contractib. trib. innoiatis: do vt facias, facio vt facias, & in tertio, de quo diximus do vt des: † quod est permutatio. In primis enim duobus præscriptis verbis actio est stricti iuris, sed in tertio est bonæ fidei, vt hic dicitur. In quarto contractu innoiato. f. facio vt des, de dolo agitur: non præscriptis verbis, † vt ff. de præscrip. verb. naturalis, §. q. si faciam vt des Item in omni contractu, vbi est incertũ de noie actionis, habet locũ hæc actio, & est stricti iuris, vt ff. de præscri verb. l. ij. iij. & iiij. Sed quid de actione in factum nunqd est bonæ fidei? R. s. quatuor sunt genera actionis huius in factum. † Vnũ, vt detur ex omni edicto, vel interdicto prætoris, vbi non dedit prætor certum actionis nomen, vt. j. de interdi. §. fi. & ff. nau. cau. sta. l. & ita (alias incip. idẽ ait) §. ex hoc edicto. Secundum, ubi datur in subsidiũ legis Aquiliæ, vt s. de lege aqui. §. fi. Tertiũ, vt detur vbicunq; præscriptis verbis actio datur: & tunc eadem est, quod actio præscriptis verbis, vt ff. de præscri. verb. l. j. in fin. Item quarto dicitur in factum, quæ est ex var ijs figuris causarum vt C. de sacrosan. eccle. l. sancimus: quod quartum genus non potest sub regula comprehendi, sicut nec mora, vt ff. de vsur. mora. in princi. Nunquid ergo est stricti iuris semper? Respon. hic, cum non inueniam, q. bonæ fidei sit. Sed qui dam dicunt, q. in tertio casu, vbi loco

**
† Quã ab vtraque parte est certa soẽs præstãda, alias secus stas. † Qd ue rõ vbi ac factomeo nihil u bl sdeft alias se cus vt p Ia. hic po nente ci qualiter ex pmu tatione plures & diuersæ, & ad diuersa te. dentes cõ petant a ctiones.
**
† sim. gl. infra de iuced. §. vlt.

præscrip. verbis datur, quæ cõpeteret ex permutatione, vel æstimatione, sit bonæ fidei: quod est falsum: quia in omni cõtractu, vbi certum debetur, habet locum certi condictio. ff. si certum pet. certi cõ dictio. & tamen nemo dicit aliquam cõdictionẽ esse bonæ fidei. Item quid de actione præscriptis verbis, quæ pro precario datur? Dicunt quidã q. bonæ fidei est, vt ff. de pre car. l. ij. §. hoc interdictum. Sed contradico, † quia non inuenit, q. sit bonæ fidei, vt ff. de precar. l. ij. § hoc interdictum.

† alias sit siue non.

Actio rei vxoriæ quæ olim pro dote cõpetebat, ĩ hodie trãsfusa in actionẽ

† Istã cõl ter approbãt dõa. hi. SYL.

¶ Plurima fuissent examinanda circa hanc gl. sed superant vires additionis, iõ iuuenes stent cum dictis per gl.

ADDITIO. Nisi tale pactum sit æstimatio vel permutatio vt quia ab vtraque parte sit species certa præstanda: quia tunc talis actio præscriptis verbis est bonæ fidei. Iason.

c ¶ Hæreditatis petitio. Quæ datur contra possidentem pro herede vel pro possessore, vt ff. de peti. hæred. l. regulariter. & l. seq. & l. qui interrogatus.

** ¶ Hoc loco, pro hærede possidere dicitur qui putat se heredem esse: pro possessore vero possidet prædo, l. pro herede. ff. eod. nam contra titulo possidentem non datur regulariter. l. hereditatem. C. in quib. cau. ces. long. temp. prescri. quod tamen fallit in aliquibus casibus ibi annotaris per gl.

d ¶ Vsq; adhuc. i. vsque ad tempora huius legis, vel nostræ constitutionis, de qua statim memoriam facit.

e ¶ Constitutio. Vt C. de peti. heredi. l. fi. in fine.

¶ Fuerat, Casus. ita potest figurari. Quærebatur, an actio ex stipulatu pro dote esset bonæ fidei, vel stricti iuris, & videbatur, q. esse deberet stricti iuris, quia actio ex stipulatu est stricti iuris, nec enumeratur in §. præceden. contrarium deciditur per Imper. & in text. assigna- SYL.

tur ratio deciſionis in illis verbis, Actio quæ pro ea introducta eſt, quæ nihil aliud inferunt, niſi ꝙ ex quo hæc actio ſubrogata fuit per Imp. in locum actionis rei uxoriæ, quæ erat bonę fidei, merito iſta actio ex ſtipulatu, quę alias eſt ſtricti iuris. debuit fieri bonæ fidei ratione ſubrogationis: cuius natura eſt facere, ꝙ in ſubrogatum tranſeant omnes qualitates primordiales eius in cuius locū ſubrogať. No. igitur, ꝙ olim dabantur ad dotes exigendas duæ actiones: altera, quæ dicebatur rei vxoriæ: altera ex ſtipulatu, quádo ſtipulatio intercedebat. Item, ꝙ actio ex ſtipulatu, propterea quia ſubrogatur in locum actionis rei vxoriæ, effecta eſt quò ad dotem exigendam bonæ fidei, Itē, ꝙ actio dotis habet priuilegium tacitæ hypothecæ: qa bona mariti ſunt tacite obligata pro reſtōne dotis: quod etiam intelligas eſſe & econuerſo, vt etiam maritus habeat tacitam hypothecam in bonis vxoris pro conſecutione dotis. l. j. §. j. C. de rei uxo. act. Item, ꝙ mulier habet non ſolum priuilegiū tacitæ hypothecæ ſed prælationis, vt. ſ. præferatur cunctis creditorib. antiquioribus mariti. Item, ꝙ priuilegium tacitæ hypothecæ eſt indultum actioni, non mulieri.]

ex ſtipulatu eſt omni ſuo iure: quæ actio eſt priuilegiata reſpectu hypothecę & prioritatis ſeu prælationis. hoc dicit. Aretinus.

Fuerat antea & rei vxoriæ[a] actio vna ex bonæ fidei iudicijs: ſed cum pleniorē eſſe ex ſtipulatu[b] actionē inuenientes, omne ius, qđ res vxoria † ante habebat, cum multis diuiſionibus in actionē ex ſtipulatu, quæ de dotibus exigendis proponitur, † trāſtulimus,[c] merito rei vxoriæ

a Rei vxoriæ actio. Nomen erat actionis. Vel dic, ꝙ factum denotat. i. rem ipſam: vel quia pro re vxoris competebat ſoluto matrimonio:

b Ex ſtipulatu. Quæ ſimiliter pro dote datur.

c Tranſtulimus. Vt C. de rei vxo. act. l. prima, in princip. & competit hæc actio ex ſtipulatu ſiue marito, (1) ut ei dos detur: ſiue vxori, vel patri eius, vt reſtituatur.

Actio ex ſtipulatu ꝑ dote cōpetit marito & vxori. S Y L.

Aduerte, ne te decipiat hæc glo. dum vult, quòd hæc tacita actio ex ſtipulatu ſubaudita ab Imperat. competat etiam patri: quia ſi intelligas de illa actione ex ſtipulatu, quæ eſt communis patri, & filiæ, glo. bene procedit: ſed ſi intelligas de actione ex ſtipulatu, quæ competeret patri particulariter gl. eſſet falſa: qa quanuis omnes alij etiam extranei habeant hanc actionem ſubauditā, tñ pater non hēt ſpecialr hanc actionē niſi ſibi eā ſpāliter ſtipulando q̄ſiuerit text. et in l. auia, & ibi gl. no. C. de iure do. & ratio vera eſt, quia cum patri prouiderit lex de actione ex ſtipulatu præſumpta cōi patri & filiæ, non expediebat vlterius eidem prouidere: quod non eſt in matre, auia, vel extraneo: quod no.]

† alias antea.

† trāſtulimus.

Et ſiue vtiliter fuerit interpoſita ſtipulatio, ſiue non, tamen ſemper creditur tacite & vtiliter interuenire, vt C. de rei vxor. actio. §. j.

Declara tu, ꝙ ſi ſtipulatio interuenit vere, tunc ēt vere agiť ex ſtipulatu: ſi dubitať an interuenerit, tunc datˀ pſumpta actio ex ſtipulatu, intelligas præſumpta pręſumptione iuris & de iure: ſi vero certum ſit eā non interueniſſe, actio ex ſtipulatu ficta datˀ, qa l. fingit interueniſſe. S Y L.

Nam & alias intelligitur ſtipulatio tacita, vbi non eſt, vt ff. de adop. his verbis. & ff. ſi cui plus quam per l. fal. l. niſi, §. item ſciendum.

Alios caſus, in quibus fingitur a iure ſtipulatio, ponit glo. in ver. ſubſecuta. in d. l. vni. in princ. Bar. in l. j. in princ. in j. oppo. ff. de verbo. oblig.] S Y L.

ADDITIO. (1) Nota ꝙ non tantū vxori ad repetendam dotem pręſumiť ſtipulatio, vt hic, ſed etiam ex parte viri ad conſequēdā dotē: & ex vtraq; parte ineſt tacite hypotheca, vt eſt tex. in l. j. §. j. C. de rei vxo. actio. ibi. ſtipulationem & hypothecam &c. Angel.

Meruit

actione sublata, ex stipulatu actio, q̃ p̄ ea introducta est, naturam bonę fidei iudicij tm̃ in exactiõe dotis meruit,[a] vt bõæ fidei sit. Sed & tacitam[b] ei[c] dedimus hypothecam.[d] Preferri autem aliis creditorib.[e] in hypothecis tunc censuimus, cum ipsa[f] mulier de dote sua

a ¶ Meruit. Scilicet actio ex stipulatu, vt hic, & C. de rei vxor. actio. §. sed & si non ignoramus. alias. n. stricti iuris est, cum non inueniatur, q̄ sit bonæ fidei, vt s̃. eodem. §. actionum.

S Y L. ¶ Vide Bar. in l. de diuisione. versi. ad secundum. ff. sol. matri. vbi inquit, quod actio ex stipulatu de dote cõpetens viro, & vxori est bonæ fidei, competens autem extraneo stricti iuris: de quo & Ruyn. in rub. eiusdem tit.]

¶ Quod ait Imper. meruit, intelligas iure subrogationis, nam facit sortiri eandem vim & naturam. l. si eum. §. iniuriarum. ff. si quis cau. etiam si subrogatum alioqui in aliquo discreparet. nam nihilominus in alijs sequetur eandem naturam, vt dicit Pau. de Cast. consil. 73. incipi licet ista. paulo ante fi. li. j. & Dec. consi. 190. col. iij. & 553. col. ij. versi. Tertio confirmatur.]

b ¶ Tacitam. Scilicet actionem hypothecariam,

c ¶ Ei. i. actioni ex stipulatu, vel mulieri. ADDITIO. Quod verũ intellige quantum ad priuilegium tacitæ hypothecæ: secus quo ad priuilegium prælationis, quia competit mulieri: & eit effectus, qa tunc est personale, & nõ transit ad aliũ nisi ad filium. vt hic in gl. n. secus in primo casu, vt hic per doct.

d ¶ Hypothecam. s. ex vtraq; parte, siue ex parte mulieris ad repetendam dotẽ, siue ex parte viri ad petendam eam Semper. n. sunt ibi tacitæ hypothecæ, vt C. de rei vxo. actio. §. j.

Dotẽ petens mulier an p̄feratur omnibus creditorib.

e ¶ Creditoribus. Sed nunquid omnibus indistincte? R\ñ. s\m M. sic, siue primi habeant pignus expressum, siue non. Sed hæc opinio non valet, quia l. distinguit, vt C. de iure do. l. vbi. Item fiscus & mulier pari passu ambulãt, vt C. de pri. fisca l. quamuis. & fiscus non præfertur habentibus expressam. vt ff. qui po. in pign. hab. si pignus ergo nec mulier. Secunda est opin. vt distinguatur inter pignus, scilicet traditum, & hypothecam scilicet non traditam: vt primo casu nõ præferatur mulier, secundo sic, vt argu. ff. in quib. cau. ta. pign contra, l. pen. Sed & hanc reprobo per id, quod est. s̃ eod. §. inter pign. Tertia est opi. s\m B. & Io. & Azo. vt habentibus tacitam hypothecã p̄feratur, non autem habentibus expressam: lex. n. suum priuilegium, quod dederat primis, eis adimere præsumitur propter mulierem: nõ autẽ id priuilegium quod quis sibi adinuenisset: & hoc caute probat per verbã. l. C. qui po. in pig. ha. l. fi. ibi, licet anterioris temporis priuilegio sint vallati. &c.

¶ Hæc vlt opi. cõis est, vt dicunt docto. hic & in l. assiduis C. qui po. in pig. hab. & Bal. nouel. in tract dotium, in prin. x. par. vbi dicit, q̄ hæc tertia opin. est cõis, quanuis aliæ etiam sustineri possint.] S Y L.

f ¶ Cum ipsa. Vis facienda est in eo, q\d dicit, ipsa. nam alius non admittitur ad tale priuilegium agens pro dote etiam hæres mulieris, vt C. de priui. do. l j. nisi sit de suis hæredib. idest, de filijs & aliis descendentibus mulieris, vt C. qui po. in pign. hab l. fin. in fi. Sed nunquid procuratori mulieris datur hoc priuilegium? Respon. sic, vt ff. solu. matrimonio alia. & ff. de procurato. l. minor. §. quoniam. † Item quod hic dicit de dote sua, ideo dicit, quia aliud est in donatione propter nuptias: nam in ea non habet hoc priuilegium, † vt C. qui po. in pig. hab. l. fin. in fi. Sed quando mulier potest experiri de dote? Respon. soluto matrimo. non prius, nisi maritus ad inopiam vergat, vt C. de iur. do l. vbi. & ff. solu. matri. l. si constante in princip. & hoc siue ipsa dederit dotem, siue alius extraneus, qui tamen non fuit pactus de ea sibi reddenda: quo casu sibi, nõ mulieri daretur, vt C. de rei uxo. actio. § accedit Si autem pater mulieris dederit dotem, patri actio & filiæ simul dabitur: immo aliquantulum habet plus pater qui agit: & filia semper

Mulieris hæres in petitiõe dotis nõ potitur priuilegio mulieris.

† Hoc est verũ in procuratore simpliciter: si vero sit procurator in rẽ suã distinguendum ut per la. hic.

† Scilicet prælationis: hẽc nõ priuilegiũ tacitæ hypothecæ, vt per la. hic in secũdo no.

semper creditur consentire, nisi habeat iustam causam contradicendi, & cõtradicat, vt ff. sol. ma. l. ij. §. fi. & l. non solũ. & hanc dotem integram debet seruare pater pro filia.

S Y L. ¶ Intellige in dote data, nõ in simpliciter promissa, s͠m Ange. hic: de quo vi. glo. in auth. sed quã uis ĩ gl. j. vers. diminuere. C. de rei vxo. actio.]

* ¶ Annota ex suprascripta gl. ꝙ pronomen, ipse, continet præcisam & personalem demonstrationem eius rei: cui adijcitur. hincq; infertur, ꝙ si testator ꝓhibuerit alienationem his verbis, ipse hęres ne alienato prohibitio non extenditur ad hæredes hæredis, tañ quam illa demonstratio (ipse) personam ipsam veluti ad oculum demõstret, nec eam egrediatur: quæ fuit sententia Bal. in consi. cccitij. lib v.]

¶ Nisi clade. i. tempestate vel vi suũ fuerit p̃rimonium diminutum, vt in auth. de æqual do. §. quia vero omnia. coll. 7. Sed nunquid patri hoc priuilegium dabit? Vr̃ ꝙ nõ: quia sua actione agit, vt ff. sol. matrim. l. ij. §. voluntatem. Econtra ꝙ sic, vr̃: quia per hoc filiæ ꝓuidetur, cũ pr̃ hanc reseruare cogatur filiæ, ut dictũ est: & hoc verum puto, † vt hic dicitur, cuius prouidentia &c.

† Hoc verũ intellige, qñ filia est viua tẽpore quo pr̃ agit: alias secus vt hic i p doct.

a ¶ Solius. s. mulieris.

* ¶ Et ideo nec ad eius hęredem, nisi sit filius vel alius descendens, transit. l. j. C. de priui. do. & no. gl. ĩ. hoc. §. in verb. ipsa quod intelligitur de priuilegio prælationis, vt innuit versi. præferri: nam aliud in beneficio tacitæ hypothecę. ** Et ex eo, quod priuilegium prælationis competens mulieri soli, vt dr̃ in tex. ibi, soli⁹ extenditur ẽt ad liberos, d. l j. de priuil. dot. collige, ꝙ dictio taxatiua non excludit extensionem, quæ fit per alias leges. l. ob æs. C. de præd. mino. & habetur per Bar. in l. si cõstãte. in pri. in ix. q. so. ma.]

b ¶ Hoc induximus. s. vt alijs præferatur.

experiat̃: cuius solius [a] ꝓuidẽtia hoc induximus; [b]

¶ Hodie cõpensatio opposita ab homine perimit omnes actiones vsque ad concurrentes q̃titates ipso iure: siue sit actio bonę fidei, siue sit stricti iuris: excepta actione depositi: quę p com pensationẽ non tollitur. Ange. Are.

¶ In bonæ fidei iudicijs libera potestas permitti videt̃

¶ In bonæ. Diuiditur ĩ tres partes. Primo ponit qualiter compensatio fit in bo. fi. iud. Secundo, qualiter olim & hodie fit in stricti iuris. Tertio facit quandam exceptionẽ. Secunda ibi, Sed & in stricti iuris. Tertia ibi, Excepta.

S Y L. ¶ In bonæ fidei iudicijs &c. Casus non esset figurãdus, quia Impera. ponit vnã ex differentijs, q̃ sunt inter actiones bonę fidei & stricti iuris: & dicit, ꝙ in actionib. bonę fidei iudex habet liberam potestatem ex ęquo & bono arbitrandi quod sibi vr̃ restituendum aut dandum per reum actori, etiã facta cõpensatione ipso iure: quod non erat in actionib. stricti iuris: in quib. nõ hẽbat locũ cõpẽsatio, nisi opposita prius p reũ exceptione doli, quãuis ipse noua constõne quo ad hoc exęquauerit actiones stricti iuris & bonę fidei, vt. s. i vtrisq; ipso iure fiat cõpẽsatio in quãtitatib. liqdis, excepta actione depositi, ĩ qua cõpensatio non hẽt locũ. Rõ. n. primæ dispositionis erat natura actionis bo. fidæi quæ non patitur nisi ęquum & bonum, & ꝙ fiat ab actore exactio, ut postea fiat solutio. Ratio vero correctiõis Iusti. fuit, sicut æquum & bonum, quia omnino fiębat compensatio in actionib. stricti iuris, sed opposita exceptione doli, Vt ergo circuitus euitaretur, placuit Imperat. ex ęquo & bono statuere, vt in quantitatibus liquidis fieret ipso iure cõpensatio, quasi breui manu facta esset ab actore solutio reo pecuniæ compensandæ, & à reo actori. Ratio autẽ, quare in actione depositi non admiserit compensationẽ Imperator, declaratur per gl. vbi videbimus. No. ergo primo dr̃iam antiquam, quę erat inter actiones bonæ fidei & stricti iuris. Item, ꝙ hodie est correcta hæc dr̃ia. Item, ꝙ illa verba, iure aperto, importãt. i. vbi sumus in quantitatibus liquidis. Item, ꝙ in qbuscũq; actionib. ẽt in officio iudicis, immo in persecutionę

fidei-

fideicōmissi,dat̄ cōpensatio.Item, ꝙ illa actione depositi non datur.Item, ꝙ illa verba,libera ptās,restringunt̄ ad ea,que ex bono & æquo ꝓcedunt.Item, ꝙ illud verbū,iudiciis,importat i. actionib.]

† Vide Bud. in An not. ad Pan. in l. j de iust. & iur.

a Restitui. Large accipe, siue prodando,siue pro re stituēdo, vt ff. de verb. sig. l. verbū redden di.&hoc intel ligas siue i vsu ris ex mora, vt ff.d vsu.mo ra. §. in bonæ fidei.siue i in teresse agētis, vt ꝗ. de oblig. ex cōsensu i fi.

iudici ex bono † & æquo ęstimādi quā tū actori restitui[a] debeat. In quo[b] & illud continet̄, vt si quid inuicē pstare[c] actorem oporteat, eo cōpēsato,[d] ī reliquū is,cū quo actū est, dēat condēnari. Sed & in stricti

* Adde §. pen. ꝗ.de loca.& cond.]

b In quo.s. officio iudicis.

c Præstare.s. reo.

* Merito Accur. subintelligit,reo,siqui dem cōpensatio eius, qd̄ alij psonæ deberet,non admittit̄,et si cōsentiat is, cui debetur l.in rem.de cōpensat.]

d Eo cōpensato.s. opposita exceptione compensationis tantum.

* Etiam si naturaliter tm̄ debeatur.l. etiam.de compensat.]

e Doli mali exceptione.ꝗ exceptio iō dabat̄,quia dolo facit q. petit quod resti tuturus est,vt ff.de excep.do l.dolo.

SYL. Adde,ꝙ ratio cōpensationis est, quia melius est nō soluere,ꝗ solutū repetere,: quā ponit tex.in l.iij. ff. de compensat.]

† Illa gl. male lo quitur sm̄ Ia. cū le ges non verbis sed reb. impo nant l.ij. C.eoīs de leg.

Et ita no. ꝙ quātū ad effectū nulla est dria,sed quātū ad verba† vl' rigorē iuris.

f Constitutio vt C.de compensa. l.fin.

Compensatio in quib' reb. fit.

g Iure aperto.i.vbi quantitas hincinde debet̄.Nā speī ad spēm, vl' spēi ad q̄titatē,vel quātitatis ad quātitatē, si est quantitas vt spēs,non fit cōpensatio: quia nō patet iure aperto,vt ff.de pig act. si cōue nerit.j.rñ.& ff.de condi.indeb. si nō for tē.§.si centū.& de impen.in rę. do. fac.l. qd dr̄.& l.fi.& ff.de pec.l.si creditor.§.j.

* Quod vulgò traditū est,nō admitti cōpensatiōnē nō liquidi ad liqdū,vt hic & l.vlt.C.de cōpensa.ita accipias,si liqui dū sit p testes,vel alis pbōnes, non si per cōfessionē partis,& iō cautela est,ꝙ reus confiteat̄ debitū,& statim obiiciat exceptionē cōpēsationis:nā tunc admittet̄,vt est tex.cū gl.valde notab.in d.l.ult. ver. conuicta.C de cōpen.& tradit Bari.Cęp. cautel.lxxxiij. vbi oīno vide.

** Itē qd̄ dr̄ nō fieri cōpensatiōnē speciei ad q̄titatem, declara nō pcedere in vltimis voluntatib', Dec. ī authē.præterea. nu. x. C. vnde vir & vxor.]

† alias eisdem.

iuris iudiciis ex re scripto diui Marci, opposita doli mali[e] exceptione, cōpēsatio inducebat̄. Sed nr̄a constitutio[f] † eas cōpensationes, quæ iure aperto[g] nituntur, latius introduxit, vt actiones[h] ipso iure[i] mi-

SYL. Quia materia ē satis lata & necessariū ē eā videre apud do. hic.iō has tras gn̄ales teneli itationes verò & extensiones vide per doct.hic.] Sed nonne statim hic subiicit, ꝙ actioni in rem potest obiici cōpensatio,ergo vr̄ fieri de specie ad quātitatem? Sed dic ꝙ fit in rei vendicatione,quando re non restituta iuratur in litem,vel in veram æstimationem, vt ff. de rei vend.qui restituere.

SYL. Cū hac gl. transeūt doct. hic, sed vi. gl. clari' rñdentē in l. fi.in gl.j.C.de cōpē.]

Itē quid si hincinde debitū est in genere:vt debeo tibi hominē,& tu mihi hominē? Rñ. fit cōpensatio, vt ff.si pars hę pe.l.j §.item si cum me & ff. de hær. institué.qui nō mihi tabat.j. rñ. & ff de lega.ij.vnū ex familia.§.sed.si vno.

SYL. Hæc opin.cōis est, qñ genera hincinde debita sunt simpliciter, quia debentur paris æstimationis.]

Item quid si ab vna parte debitum est confessatū,ab altera negatum? Rñ. non patet aperto iure, vnde non fit compensatio,vt C,de compen l.fi.§.pen.

ADDITIO. Nisi tale debitū nō confessatū posset de ꝓximo liqdari. d l fi. C.de cōpē. qñ aūt opposītio cōpensationis reqrat a iorē indaginē, & quātū tēpus det' ad probandū. vide hic p doct.

h Vt Actiones. Accusatiui casus. Est n. sensus,vt cōpēsationes minuāt actiones.

i Ipso iure. Adeo vt dixerint quidam non

Cōpensatio nō fit ipso iure sed debet opponi.

nō esse necesse voce hominis opponi cō pensatione, vt hic. Sed certe imo ē necessariū vt opponatur: qd probo trib. rōnib. Nam fideiussor conuentus eligit, vt vel qd sibi, vel quod reo debetur, cōpenset: quæ electio si bi nō daretur, si ius cōpensaret, vt ff. de cōpen. si qd. (j) Item & reus conuentus eli git in quam causam compenset, si debeat ex pluribus causis, vt ff. de compen sa. l. quod Labeo. Item lex dicit, eum male agere, cui obiici potest compensatio, vt ff. de compen. l. verum. sed qui male agit, habet actionem, sed eliditur exceptione, vt ff. qn di. vsusfru. le. ce l. j. in fi. Sed ſm hanc opi. quid adijcitur in actione stricti iuris ad id, qd erat olim? Rñ. qa doli mali tñ obiiciebatur exceptio: per quā non extinguebantur actiones ipso iure: sed nunc etiam compensationis exceptio opponitur, per quam ipso iure hincinde actio extingui tur, vt hic, & j. eod. §. penul. & nihilominus doli, cum generalis sit, vt ff. de exceptio. do. l. ij. §. & generaliter.

nuant,[a] siue in rē, siue in ꝑsonā, siue alias[b] quascunq; : excepta sola deposi ti[c] actione, cui aliquid cōpēsationis noīe opponi † sanè iniquum esse credi mus: ne sub ꝑtextu cōpensationis, depositarum rerū qs exactione defraudetur.[d]

Nō satis impium

SYL. ¶ Gloss. hæc communiter approbatur vt per Iaf. hic.]

ADDITIO. (j) No. illum casum, & gl. ibi. no. adducit plures alios casus, in qb. quis cōpensat non tñ debitum sibi, sed debitum alteri. dic vt ibi Angel.

a ¶ Minuant s. compensationes.

b ¶ Alias actiones. vt. s. mistas, quæ sunt iiij. vt s. eod. §. quędā actiones. Item persecutio fideicōmissorū. Itē officium iudicis: & similia: q actiones sunt largissime accepto vocabulo, vt ff. de actio. & obl. l. actionis verbo. Vñ & petitiones cautionum occasione dñi infecti compensantur. vt ff. de dam. infe. l. j. & l. qui bona. §. si quis quia. Accursi.

ADDITIO Hoc verū intellige de debito officio iudicis, in quo nullum obstaculum est in medio: als secus, vt per Bart. in l. si. ff. de condi. indebi.

Cōpensatio i mul tis casib. cessat.

c ¶ Depositi: † quod tu intelligas. quād do pecunia nō signata est deposita: quo casu etiam aliam similem reddere potest, vt ff. depo. l. Lucius. & l. die sponsaliorum. § j. Si autem esset depositio facta in specie vel in pecunia vt in specie, quod esse potest, vt ff. de lega. j. planè. j. §. sed hoc ita. tunc etiam alia ratione non obiicieť compensatio, quia in specie non fit compensatio. Item quod hic dicit in actione depositi, idem dicunt qui dam in actione commodati, vt C. commo. l. prætextu. Sed certe immo est ibi rō, quia in specie fieret. Nam solæ spēs commodantur, non quantitates, nisi quantitas vt species cōmodeť, vt ff commo. l. iij. §. fin. Item cessat aliàs cōpensatio: vt quando per violentiam mihi rem abstulisti, vt C. de compensa l. fina. in fi. (j) Item & fisco non opponitur in quibusdam casibus, quos die vt ff. de iure fisc. aufertur. §. qui compensationem. & C. eodē. l. compensationes. & l. in ea. Item in curatore qui fraudauit publicam annonam, vt ff. de compensatio. l. ob negocium.

† De non ad mittē da cōpen sationeī cā depositi, est pe culiaris contrō in l. pen. C. deposi.

Spēs solē cōmodantur

Actiones arbitrariæ ideo dictæ sunt qa mere in arbitrio iudicis sunt: & sūt tam reales, q personales. Aretinus.

¶ Præterea quasdā

SYL. ¶ Adde q in d. l. ob negocium. est gloss. quæ enumerat omnes casus, in quibus compensatio cessat.

ADDITIO. (j) Istud de violentia intelligas vt ibi nó. glo. & doct Ang.

d ¶ Defraudetur. Sed nonne hæc ratio vbique potest habere locum? Respon. non ita: quia si restitutio denegatur, est dolus, vt ff. manda. si procuratorem. §. dolo. Item depositarius de dolo tantum a liàs tenetur: vnde si h'c magis grauetur non est mirum, vt arg. ff. de iureiu. eum qui. in princip.

Depositarius de dolo tñ te netur.

Diuisio

¶ Præterea. ¶ Diuiditur in tres partes. Primò, quare dicantur arbitrariæ. Secundo, quæ sint istæ arbitrariæ. Tertio, quid

quid iudex in his possit. Secunda ibi, Sest istæ. Tertia ibi. In his enim. Angel. Aret.

ſ Y L. ¶ Præterea quasdam Casus non est figurandus nisi literaliter. stat enim tantum in declarando actiones arbitrarias: quæ illę ꝓprie sunt, circa quas ratione contumaciæ rei cōtinenti, quando scilicet nō

actiones * arbitrarias, idest, ex arbitrio [b] iudicis pendētes appellamus: in quibus, nisi arbitrio iudicis is, cum quo agitur, actori satis faciat, veluti rem restituat, [c] vel exhibeat, [d] vel soluat, [e] vel ex noxali [f] causa seruum

parer iudici vel sententiæ, iudex aliquid arbitratur: vel ratione loci: puta si debitor conuentus soluere debebat Venetiis, & soluit Florentiæ: nam iudex arbitratur quanti creditoris intersit solutum non esse Venetiis: vel ratione iuramenti, quando scilicet est locus iuramento in litem, & creditor iurat: nam iudex taxat & moderatur eius iuramentum. vel quando sumus in noxalibus, in quibus arbitrium iudicis est in interrogando, an malit seruum dare, vel damnum reficere: & facta electione de dando seruum, si postea non det, oritur arbitrium in cogendo ad dandum: vel ratione pœnæ, puta in actione de dolo, & quod metus causa. nisi enim id restituatur, quod metu solutum est, arbitratur iudex circa pœnam quadrupli. Not. igitur ex principio & fi. huius. §. ꝙ in actionib. arbitrariis licet iudici ex bono & æquo æstimare interesse. Itē, ꝙ actiones arbitrariæ in rem sunt & in personam.]

Actiones arbitra- riæ sunt & in rem et in personam. a ¶ Actiones arbitrarias. Sed nunquid sunt bonę fidei, vel stricti iuris? Respon quidam, quòd bonæ fidei sunt. quia iudicis arbitrio sunt, vt infra proxi. §. in fi. & supra eodem. §. in bonæ fidei iudiciis. Sed hæc non valet: quia officium iudicis, quod in bonæ fidei iudiciis venit, est iure actionis: sed hoc, quod est in arbitrio, merum est, & in iudice tantum est, vt ff. de eo. quod certo loco l. in bonæ fidei. Alij dicunt, quòd nec sunt bonæ fidei, nec stricti iuris: immo est tertia species ad illam diuisionem, quæ est supra eodem. §. actionum, & facit ꝓ eis. ff. de in litem iuran. l. in actionibus. §. planè. & ff. de vsur. l. in fideicommissi. §. in his. hanc etiam reprobo; quia dicta diuisio est perfecta & immediata. Alij dicunt (quod verius est) quòd sint stricti iuris, cum bonæ fidei nō inueniātur, vt supra eodem § actionum.

ADDITIO. Hæc vltima vera est: & eam sequuntur communiter scribentes hic.

b ¶ Ex arbitrio. Bene dicit, ex arbitriò, nec enim obligatus est rem restituere, vel simile quid facere: quod prompte dices esse verum in actione in rem. In personalibus autem & arbitrariis, quæ hic enumerantur, dices licet exhibitio vel restitutio sit in obligatione, pœna tamen, idest, interesse, vel quanti in litem iuratum est, non nisi per officium iudicis præstatur, & ideo arbitrariæ dicuntur.

¶ Doc. hic dicunt, ꝙ ista gl. est valde notanda: quia melius declarat intellectum huius §. q̄ aliqua alia glo.] ſ Y L.

c ¶ Rem restituat. Vt in rei vendicatione: quæ est arbitraria, cum primò rem restituendo liberetur: aliàs iudicis arbitrio in litem iuratur, vt ff. de in litem iurand. in actionibus. & ff. de rei vendicat. l. qui restituere. vel hypothecaria, vt infra proximo §. vbi hæc omnia exempla diligentius dicuntur.

¶ Adde tamen, quòd Pau. de Castro in dicta l. in actionibus. limitat hanc regulam generalem, de qua per Bart. ibi, quando quis esset obligatus ad dandum, & iudex hoc ei præciperet, & non dederit: nam tunc non defertur iuramentum in litem: quam doctrinam passim seq. hic doct.]

d ¶ Vel exhibeat. Cùm ad exibendum agitur.

e ¶ Vel soluat. s. cum certo loco soluendum est. Accursius.

f ¶ Vel ex noxali. Cum noxaliter agitur.

a D d t. id est det, Accursius.

b Condénari. Diuersis modis fiet condemnatio, sicut diuersæ sunt istæ arbitrariæ, vt dicemus j. proximo. §. in fi.

c Sed istæ actiones. s. arbitrariæ.

d In rem. Separatim intellige. Nam vna & eadem actio non potest in rem & in personam esse, nisi in quatuor casib. mi. sus. vt s. eo. §. qdã actiones.

e Publiciana. De qua habes. s. eod. §. aliæ.

f Seruiana. de his duab. habes. s. eodé. §. item Seruiana.

dedat,[a] condemnari[b] debeat.

Sed istæ [c] actiones tam in rem, [d] q̃ in personam inueniuntur. In rem, vt luti Publiciana, [e] Seruiana [f] de rebus coloni, Quasi Seruiana, quæ etiam hypothecaria vocatur. In personã, veluti q̃b. de eo agit, qđ vi aut met9 [g] cã, aut dolo [h] malo factũ est. Itẽ cũ id, [i] qđ certo loco promissum [k] est, petitur. Ad exhibẽdum quoq; actio ex arbitrio iudicis pendet. In his enim actionibus, [l] & cæteris similib. [m] permittitur iudici ex bono & æquo secundũ cuiusq; rei, de qua actũ ẽ, naturã [n] æstimare, quẽ

g Metus causa. Licet sit in personam, vt hic, tamen in rem est scripta, vt ff. quod met. cã. l. metum. §. cum autem. & de hac dic vt s. eod. §. item actio.

h Dolo malo. Actio de dolo est arbitraria, vt hic, qđ iõ est, quia liberat dolosus verũ interesse præstando, si restituere non possit, als iudicis officio iuratur in litem, vt ff. de do. l. arbitrio. in prin.

i Item cum id. s. pecunia.

K Promissum est. Idẽ etiã si legatũ sit relictũ certo loco dandum: & idẽ si mutuũ sit datũ certo loco reddendũ. Nã in his trib. casib. locum habet certi condõ arbitraria, vel ex testõ arbitraria. s. in promissione, & legato, & mutuo, & aliàs nõ, vt ff. de eo qđ cert. loc. l. ij. §. hæc aũt. & l. si hæres. & l. aut si. † & quod hic dicitur, petitur. s. alibi q̃ vbi fuerat promissum dari: & venit in ea vtilitas tam agentis q̃ rei, vt j. eod. §. loco. †

** Nã si peteret vbi solui debuit, actio si ẽẽt arbitraria. l. qđ si ephesi. i prin. ff. e.]

l Actionib. s. psonalib. & arbitrariis.

m Similibus. s. in rem. Et sunt decem, de quib. d. xerat. §. Vel dic, q & aliæ sunt arbitrariæ, quæ hic non numerantur: vt ecce actio in factum, quæ datur contra nautam, cauponẽ, stabularium, vt ff. naut. caupo. stab. l. j. in princ. Sed quidam dicunt eam non esse arbitrariã, quia ibi non feruntur sniæ duæ. Item est actio in † factum, quæ datur contra publicanũ, vt ff. de pub. l. j. in prin. † Item actio fi. regu. ff fin. reg. l. ij. in fin. & l. iij. Item actio redhibitoria, vt ff de ædil. edi. redhibitoria. Item actio ex stipulatu, quæ pro dote repetenda datur, vt ff. sol. mat. l. si filiusfamilias §. maritũ. Sed certe isto casu non ideo iuratur in litem, quia arbitraria sit, sed quia bonæ fidei est, vt s. eod. §. fuerat.

Et cũ hac gl. transeunt hic docto.]

Item actio rerum amotarum est arbitraria, vt ff. re. amo. l. si cum dos. in fi. Accursii. Floren.

n Naturam. i. bonitatẽ, vt dicunt quidam. Vel melius. i. fm naturã actionis arbitrariæ, quæ intendit. Nam triplex põt modus condẽnationis deprehẽdi in arbitrariis. Vnus, vt duæ sniæ ferant: prima de restituenda re: & nisi restituatur, fiat condẽnatio in pœnã vel interesse p delationem iurisiurandi in litem, vt patet in actione Quod metus causa, & in actione de dolo, & rei vendicatione, & in actione ad exhibendũ, & siãb. Est & alius modus, vt vna ferat snia: & in ea statim interesse consideratur: vt qñ certo loco aliquid dandũ est: & hoc est in ista sola. Tertius modus est, vt nõ in quantitate condẽnationis fiat arbitriũ, sed in qualitate: vt in actione noxali, in qua arbitratur iudex, an liberet dando seruum pro noxa: qđ est, qñ dno ignorante vel prohibere non valente deliquit: aliàs insolidũ tenetur, vt ff. de noxa. l. ij. in princ. & l. in delictis. in princip.

Satis-

† Gl. in l. hoc edicto. verb. absoluendũ ff. de publi. tenet cõtra, quæ sequitur ibi Bart. & Dy. & Iaf.

SYL.

Cõdẽnatio in arbitrariis potest fieri tripliciter.

† Bart. & cõiter doctores in d. l. si hæres, reprobãt istam gl. & dicunt, q actio stricti iuris pp adiectionẽ loci põt esse arbitraria, vt refert hic Iason.

† Adde l. ij. ff. eo.

admodū actori satisfieri [a] oporteat.

¶ Iudex dēt ferre sententiā certam ēt super libello incerto, si incertitudo ē in potestate iudicis. Aretinus.

¶ Curare † aūt dēt iudex, vt oīno, quātum possibile [b] ei sit, certæ pecuniæ [c] vel [d]

a ¶ Satisfieri. Sed nonne hoc idem in bonæ fidei iudiciis fit? Respon. dic, q̄ triplex est officium. † Primum, quod obtinet actionis vicem: per quod officiū petuntur salaria aduocatorum, & restitutiones maiorum & minorum, vt. ff. de mino. l. qd si minor. §. fi. Aliud est, qd bonæ fidei actionibus inhæret, quod iure actionis venit, vt. ff. de eo, quod certo lo. l. in bonæ fidei. & vna cum actione perit, vt C. depos. l. iiij. Tertium est, quod inhæret actionibus stricti iuris quibusdam arbitrariis: & hoc ex solo motu iudicis descendit, vt quasi liberum sit ei hoc facere: sed in actionib. bonæ fidei astringitur ad hoc. † Item in actionibus bonæ fidei vna fertur sententia, in his autē plerunque duæ. vt modo diligenter notauimus.

ADDITIO. Tu dic s̄m Ias. q̄ in actionibus bonæ fidei officium iudicis eis deseruiens prouenit ex natura ipsarum, per quod statim q̄ debitor est in mora, potest condemnari ad vsuras vel interesse: sed in actione stricti iuris prouenit ex quodam accidenti extrinseco: puta quia non præstatur res, in qua fuit facta condemnatio: & sic istæ actiones sunt arbitrariæ.

¶ Curare. Diuiditur in tres partes. Primò mandat iudici de ferendo certam sententiam, ibi, Certæ pecuniæ. Secundo limitat mandatum, si illud est possibile, ibi, Quantum. Tertiò remouet vnum obiectū, ibi, Etiam si de incerta.

¶ Curare. Casum non expedit figurare: quia text. clarus est, & continet admonitionem iudici, vt certam proferat sententiam quantum in eo est, etiam si petitio esset incerta. Ratio autem dubitandi poterat esse, quia sententia debet esse conformis libello & petitioni, l. vt fundus. ff. com. di. vnde quando petitio est incerta, videbatur ferēda etiam incerta sententia. cuius contrarium hic dicitur ea ratione, quia quando libellus est incertus, puta quia sit petitum factum vel interesse, tunc si sententia proferatur certa, illa sententia non est difformis petitioni, sed conformis, quia aperte declarat & exprimit illud, quod virtualiter in petitione continebatur: quia quando petitio esset absolute incerta, tunc non pro cederet, vt declarabitur in gl. No. ex hoc tex. quòd iudex inquantum potest, debet sententiam certam ferre. Item, quòd dictio, omnimodo, est vniuersalis apta comprehendere omnem casum. Item, (arguendo a contrario sensu) q̄ quando esset impossibile, iudex potest ferre incertam sententiam. Item, quòd aliquando admittitur incerta petitio. Item quòd quamuis sit actū de incerta quantitate, omnino iudex tenetur certam sententiam ferre.]

b ¶ Possibile. Hoc ideo dicit, quia interdum non pōt certam ferre sententiā. Quid enim si homo in genere promissus petitur, vel sub altercatione, puta Stichum aut Pamphilum: aut damnū emendari, vel seruum pro noxa dari? † certe iudici non est possibile ferre certā sententiam: quia natura actionis non patitur, vt. j. de offi. iudi. in princ. Idem dico in hæreditatis petitione. Nam sicut sufficit in libello proponere vniuersaliter, ita & in sententia: puta sic, Pro nuncio te hæredem extitisse ex asse vel ex semisse: & ideo tibi hæreditatem restituendam.

* ¶ Idem in arbitrio. l. quid tamen. §. Pomponius. ff. de recep. arb. nam & arbitri iudicum munere funguntur. l. j. & l. idem. §. recepisse. ff. eo. titu.]

c ¶ Pecuniæ, scilicet cum pecunia petitur.

d ¶ Vel rei. quando alia res petitur, quæ in quantitate consistat, uel non: & hoc si certū est petitum. aliàs n. non tenet sententia, nisi in aliqua parte actorum res certa scripta inueniatur, vt C. de sent. quæ sine certa quan. l. hæc sententia.

† Sim. gl. in l. iiij. ver. exceptiōe. C. depo. sed longe melius de hoc scribit Bart. in l. j. ff. de iur. om. iud.

Glo. Fab. reprehendit hanc gl. quia in arbitrariis iudex necessitatur ipsa reti, offm, sed non necessitatur ad sa le veltale, vt hic per eū.

Diuisio.

S Y L.

ea licet. in gl. inp uer potest setis post princ. circa de p. bat. & c. tuncius, in glo. ij. pon prin. extra de spon.

Snīa non pōt semp esse certa.

† Illud exemplū & tēmo cōtra reprobat: quia incā nocuit in. dex dēt cer ā ferre sn̄iam per ad emendatione dāni, cū illud sit lū fit in obligatiōe, vt hic p doctor.

tentia.si autē est incertū: aut certificari pōt, vt si peto interesse, qd debet corā iudice probari & deduci ad certitudinem, vt C.de senten. quæ pro eo quod interest l.j.§.ij.& tunc locum habet hic §. rare, quia hic recitatur ius antiquū correctū hodie per Iusti. videnda tñ erit correctionis.j.in versi.sed hæc quidē antea. No. primo, q olim qui plus petebat, cadebat, cā, nec in integrū restituebatur, nisi minor esset aut maior iusta subsistēte cā. Item, q intētio hic sumitur pro actione. Itē, q plus petens, si ue sciens, siue erasse ignorās, incidit in pænā: nec resti tuitur in integrū. Itē, quòd minori sua facilitate lapso succuritur p restitutionē. Adde, q in dubio præsumit sua facilitate lapsus. l.j.ff.de mino. Itē q in facto alieno pbabilis & iusta est ignorantia. Itē, q scientia testi nō infert scientiā codicillorū.]

SYL. a Hanc gl. sequun. cōiter doc. post Bar. in l.certi cōdictio ff. si cert. pet. in l.stipsones non diuiduntur. ff. de ver.obli. & in l. vnica. C. de sen. quæ pro eo qd ante.] **Quo probetur interesse, lege Bar.in d. l. vnica. colū. pe. ver. modò restat videre. & ibidē Bald. co.v. ver. quæ ro quō probetur interesse.

rei sententiā[a] ferat, etiam si de incerta[b] quātitate apud eū actum est.

¶ Plus petens in iudicio, loco, causa, re, vel tempore, olim cadebat à causa, nisi restitueret legitima subsistēte causa. hodie verò plus petens tempore, venit aliter puniendus: quia in eo induciæ duplicantur, & actor ad omne damnū litis tenetur: plus vero petens alijs modis, in triplum sumptus, quē sustinuit reus, litis nomine puniatur Angelus.

[c] Si quis agens, in tentione[c] sua plus[d] complexus fuerat, q̄ ad eū pertinebat cā † cadebat Idest, rē amittebat: [e] nec facile in integrū restituebat à Prætore, nisi minor erat

† Vide ad hunc locū Budæi Annot. ad Pā. in l. ij. de orig. iu.

a Aut non pōt deduci in certitudinē, vt in hoie generalr petito. & in l.ib.q mō diximus: & tunc non hēt locū iste.§. Accu.

Sna ē in scriptis fe renda.

a [a] Sniam ferat. Et in scriptis, vt.C de sent.ex breui reci.l.fi. nisi in quatuor casib.vt in auct.de mā.prin.§. sit tibi. coll. iij.& in auct. vt iudi.sine quo. suf. §. necessitatē.coll.ii.& in auten.vt.ele apud propri epi.conueni.§.j.coll.vj.

**Adde alios casus, quos refert glo.in c. fin de re iud.in vj.& Abb. in c.j de libe. obla.fallit ēt in interlocutoria, gl.in l.ij. & ibi doc.ff.de appel. & in cā matrimoniali, fm Iun. in c Alber. extra de testi.

b [b] De incerta. Vt de interesse.

Diuisio ¶ Si quis agens. [*] Diuiditur principaliter in duas partes. Primò ponit id, quod erat de iure antiquo, qñ plus petebatur. Scdò id, qd est de iure nouo. Scda ibi, Sed hæc quidē. Itē prima subdiuidit in tres. Nam primò ponit regulā generalē iuris antiqui, qualr puniat plus petens. Scdò, quot modis dicat plus petere. Tertiò, exempla vniuscuiusq;. Secunda ibi, Plus aūt. Tertia ibi, Re veluti.

SYL. ¶ Si quis agens. Casum non expedit figu

c [c] Intentione sua.i.in libello, vbi erat intentio sua:

d [d] Plus. ēt tēpore, vt.ff.de lib.le.nō solū §.j & §.fi.nā plus quatuor modis dicit, vt .j.proxi.§.& in omnib.his locū hēt.§.iste. Ad materiā huius.§. & duorū sequētiū, vide oīno tex.& glo.in c.j.extra de plus petit.quia ibi plene declaratur.

e [e] Amittebat. Facit.j. de exce.§. appellantur.ver. temporales. (j) & quod hic dicit in priuato; idem erat in fisco, vt.C. de iure fis l.iustas.lib x.

SYL. [*] Adde, q cum hac gl f.q d.l. iustas. hodie sit correcta, tenet glo in d.l. iustas & Bar.ibi, Nic de Neap.& Iaf.hic, quis contrariū tenuerint Io. Fa Ioā de Pla.& An.]

* [*] Illud quoq; notādū, qd hoc loco dr, nō habuisse locū in arbitriis sed tñ i iudiciis, cui rei testis ē Cic. i orat. p Roscio Comœdo. q ēt discriminis affert rōnē.]

ADDIT. (1) Aduertas q litera ibi dicit, q induciæ duplicantur, & q postea non cogitur litem suscipere, nisi refectis sibi

sibi expensis idem dicit tex. in c. j. extra de plus peti. Ang. Aret.
a ¶ Huic minori. xxv. annis.
b ¶ Causa cognita. Bñ dicit, cá cognita: ná oẽs in integrum restõnis cá cognita permittũtur; vt ff. de in inte. rest. omnes
c ¶ Iuuentute. Idest, facilitate sua. idẽmulto magis, si dolo aduersarij, vt ff. de mino. l. j.
d ¶ Cõstantissim⁹. Quia errauit in facto, in quo prudẽtissimi falluntur, vt ff. de iu. & fac. ign. l. ij.
e ¶ Quibus. s. codicillis.
f ¶ Quibusdá alijs. i. legatarijs.
g Legata. Scilicet ea quę sibi in testõ relicta sunt.
h ¶ Minuebãtur. Nam tot erant legata, vt lex Falcidia locũ haberet. i. oportebat vt legata defalcarentur ad hoc, vt haberet hr̃s Falcidiam, quia dodrantem excedebant, vnde hęres debet detrahere Falcidiá, vt s̃. de l. Falcid. §. j.

xxv. annis. Huic[a] enim, sicut in alijs causis cã cognita[b] succurrebat, si lapsus iuuẽtute[c] fuerat, ita & in hac cã succurri solitũ erat. Sane si tam magna cã iusti erroris interueniebat, vt etiã cõstantissimus[d] q. s. q; labi posset, etiam maiori xxv. annis succurrebat; veluti si quis totum legatum petierit, post deinde prolati fuerint codicilli, quibus[e] aut pars legati adempta sit, aut quibusdam[f] alijs legata data sint, q̃ efficiebant, vt pluspetiisse videretur petitor, q̃ dodrantem, † atq; ideo lege Falcidia legata[g] minuebantur.[h]

† Hæc verba, atque iõ, sunt redditiua rationis.

¶ Plus petitur quatuor modis, scilicet re, tempore, loco, & cã: & singuli modi exemplariter declarantur. h. d.

¶ Plus autem quatuor[i] modis petit̃, re, tp̃e, loco, & causa ¶ Re, veluti si quis pro decem aureis, qui ei debebantur, viginti petierit, aut si is, cuius ex parte res est, totam eam, vel maiorem partẽ esse suã intenderit. Tempore, veluti si quis ante diem, vel ante conditionẽ petierit. Qua. n. rõne qui tardius soluit, q̃ soluere deberet, minus soluere intelligitur; eadem ratione[k] qui præmature petit, plus petere[l] videtur. Lo-

debitum, ante diem dicitur plus petere. Item, q qui pendente conditione petit, dicitur plus petere. Item, q istud compa ratiuũ, plus, stat interdum abusiue, nam debitum conditionale non est debitum vnde non potest dici plus debito petere, qui petit indebitũ, & tñ hic dr̃ plus petere. Itẽ, q q. summã sibi debitã in vno loco, petit ĩ alio dr̃ plus petere. Item, q iudici conceditr̃ arbitriũ æstimandi ex bono & æquo interesse partis. Item, q pretia rerũ variãtur ex varietate regionum.
i ¶ Pl⁹ ãt quatuor. Vt oib⁹ his modis sã cã videat̃ cadere iure antiquo, vnde isti quatuor modi pl⁹ petendi patẽt in hoc versu. Pl⁹ petitur cã, tp̃e, req; loco. Plus petitur quatuor modis.
* ¶ Adde. q olim qui pendente adhuc condõne petebat, licet causa Versus.

caderet n, õ tñ ius suũ amittebat, atq; iõ existente condõne iterũ agere nõ prohibebat. l. boué. §. si sub condõne. ff. de ædi ædict. neq;. n. ante condõnẽ amittere poterat qd̃ nondũ habebat. l. cedere. de verb. sig. hoc tñ loco casus iste nõ sine causa refert̃ cũ eo, quo qs petit añ diem. vtroq;. n. casu æq; cadit pœna legis Zenonianæ, de qua hic agitur.]
K ¶ Rõne. A simili per contrarium.
l ¶ Petere. Vt hic & supra de fideiuss. §. fide-

syl. ¶ Plus aũt quatuor modis. Casus non est nisi literaliter figurandus: Impe. n. stat in declaratione simplici terminorũ, & ita apte & clare declarat, & p exẽpla tam dilucida, vt nullus sit dubitationi locus. No. ergo, q qui petẽdo creditum auget, dr̃ plus petere, & hoc ad sensum clarissimum est. Item, q petẽs

co plus petitur, veluti cum quis id, quod certo loco sibi dari stipulat[us] est, alio loco petit sine[a] commemoratióe illius loci; ĩ quo sibi dari stipulatus est: verbi gratia si is, q̃ ita stipulat[us] fuerit, Ephesi dare spondes? Romę pure intẽdat dari sibi oportere. Ideo aũt plus petere intelligitur, q̃a vtilitatẽ, quam haberet promissor, si Ephesi solueret, adimit[b] ei pura intentione. Propter quam causam alio loco[1] petenti arbitraria [c] actio ponit[d]: in qua scilicet ratio habetur vtilitatis, quæ promissori [e] competitura fuisset, si illo loco solueret, quo se soluturum spopondit. Quæ † vtilitas plerunq; in mercibus maxime inuenitur, veluti vino, oleo, frumẽto: quæ per singulas regiones diuersa habent pretia. Sed & pecuniæ numeratæ non in omnibus regionib. sub eisdẽ vsuris fœnerantur. Si quis tamen Ephesi petat i. eo loco petat; quo vt sibi detur, stipulatus est: pu-

fideiussores ita. ver. non solum.

Ad hunc locum de tpe adde quæ docte scribit Tiraq. de retract. lignag § j. glo. xviii. nu. xxxiiij.

a ¶ Sine commemoratione. Idest, sine vtilitate rei debitæ, vel interesse rei. nam est habenda ratio eius vtilitatis, si sua intersit in loco destinato potius cõueniri. Vel dic, cõmemoratione idest, mentionem faciente de ipso loco: nam ipsum locum, vbi erat facienda solutio, in libello ponere debet, sic, Peto x. vt mihi soluas hic, vel vbi soluere promisisti, vt hic, & ff. de eo, quod certo loco. l. ij. §. h. post hæc nisi soluat, poterit eum cõuenire, vbicunq; voluerit: dummodo conuentus habeat ibi forũ, nõ alias. vt ff. de iudi. l. hæres absens. in fine. Sed l. lacen dicit, q̃ vbicunq; poterit eum conuenire, et ibi, vbi non habet forum: & est pro eodem. ff. de iud. l. cũ qui. & ff. de constit. pecu. si duo §. sed & certo. Sed certe quod dictis legibus dicitur, vt quolibet loco possit conueniri, verum est idoneo, vbi conuentus habeat forum, vt ff. de mun. & hono l. vegradatim. § primo

SYL. ¹ Adde, q̃ opinio gloss. communis est: scilicet quod debitor, qui in loco debito non soluit, possit vbique conueniri, vbi tamen sortitur forum, reprobata opinione Placent. qui voluit, quòd conueniretur etiam vbi forum non sortiretur: quam opinionem ego alias la-

te defendi.]

b ¶ Adimit. i. adimere desiderat: non tamen adimere potest.

c ¶ Arbitraria. Idest vtilis certi condictio ex stipulatu, vbi stipulatio intercessit, vt hic fuit: vel vtilis certi cõdictio ex mutuo, vbi mutuum erat datum certo loco reddendum. Vel vtilis actio ex testamento, vel legatum est dandum certo loco. †Ex l. iiij ff. de eo, quod cer. lo. Nec enim est proprium nomen actionis, vt ff. de eo quod certo loco. l. secunda. §. hæc autem actio. & lege, si hæres. & lege. aut si mutua.

SYL. ¶ Non tamen intelligas, q̃ in his tantum casibus actio sit arbitraria, sed generaliter in quacunque actione stricti iuris, quæ potest esse arbitraria propter locum.

d ¶ Proponitur. Idest tribuitur, vel datur, vt ff. de eo quod certo loco. l. quod si Ephesi.

e ¶ Promissori. Sed & actoris vtilitas attenditur, & vtriusque vtilitas simul attenditur, vt ff. de eo quod certo loco da. opor. l. secunda, primo responso.

ADDITIO. Dic, quòd interesse rei, si conueniatur in alio loco, semper æstimatur, sed non actoris, nisi reus fuisset in mora vel culpa, vt notat gloss. Barto. & docto. in dicta l. secunda, in principio Ange.

a ¶ Puta. Ideſt non habita mentione vel ratione loci, vbi erat facienda ſolutio, vt diximus. ſ. eod. §. Accurſius.

SYL. ¶ Huic aũt q loco. Caſus eadẽ rõne qua ſ. non eſt figurandus. Perſeuerat. n. Imper. in declaratione horũ terminorũ, & deſcendit ad decl'onem huius verbi plus quatenus reſpicit cãm, demonſtrando quomodo qs plus cã petere dicatur. & dicit hoc eſſe, qñ actor agit contra reum debitorem alternatiue. ſ. Huius vel huius rei. nam ſi vnã de promiſſis ſimplr tanquam ſibi debitam petat, dr̃ plus petere cã, quia cum electio ſit debitoris, licet vtraque ſit in obligatione, tñ vna, quã ſ. debitor elegerit, eſt in ſol'one, & ideo qa videt̃ auferre agens electionem reo, petẽdo ſibi certam rẽ aſſignari, dr̃ plus cauſa petere. Qua rõne ſimiliter dr̃ plus cã petere, qui electionẽ debitori auferr non ſolũ in obligatione alternatiua, ſed in quacunq; obl'one, in qua electio ſit debitoris. Not ꝙ plus cã petere dr̃, qui in alternatiua ꝓmiſſione alteram eius partẽ ſimplr petit, cum electio ſit debitoris. Itẽ, ꝙ idẽ eſt plus cauſa petere, & aduerſario electionẽ præripere. Itẽ, ꝙ obligatus in gñe poteſt ſoluere quã ſpẽm velit, quia debitor generis habet ipſe electionẽ. Item, ꝙ concl'o in l bello dẽt eſſe conformis qualitati obl'onis: quia ſi eſt obl'o in gñe, petat̃ & concludat̃ in genere: ſi alternatiua, alternatiue, & ſic de ſimilib. Item, ꝙ ſæpe ea, quæ ſunt viliora, ſunt cariora.

ra[a] actiõe recte agit, idq; ẽt Prætor monſtrat, ſcilicet quia vtilitas ſoluẽdi ſalua eſt promiſſori.

¶ Declarat ꝑ exempla qualr plus petitur cã: vñ nota, ꝙ in alternatiuis contractibus in dubio eſt electio debitoris. Aret.

¶ Huic autem, qui loco plus petere intelligit̃, proximus eſt is, qui [b] cauſa plus petit: vt ecce, ſi quis ita a te ſtipuletur, Hominẽ Stichum, aut decem aureos dare ſpondes? deinde alterũ petat, veluti hominem tñ, aut decem aureos tantũ. Ideo autem plus petere intelligit̃, qa in eo genere ſtipulatiõis promiſſoris † eſt electio, [c] vtrũ pecuniã, an hominem ſoluere malit. Qui igitur pecuniã tantũ, vel hominẽ tñ ſibi dari oportere intẽdit, eripit [d] electionem aduerſario, & eo modo ſuam quidẽ condõnem meliorẽ facit, [e] aduerſarij vero ſui deteriorem. Qua de cã talis in ea re prodita [f] eſt actio, vt quis intendat hominẽ Stichũ, aut aureos decem ſibi dari oportere ideſt, vt eodẽ mõ peteret, quo ſtipulatus eſt. Præterea [g] ſi quis gñaliter hominẽ ſtipulatus

b ¶ Qui cauſa. Hanc cauſam electionẽ iam vocabit.

c ¶ Electio. Niſi vnũ iam interijt: tunc. n. alterũ qd ſupereſt, præſtabit, vt ff. de eo qđ certo loco l. non vtiq; & facit ad hũc §. ff. de iure do. l. plerũq; in fi. ¶ Pro decl'one vide Bar. in l. Stichũ aut Pãphilũ. in prin. col. ij. ver. reaſſume ergo ff. de ſolu.] SYL.

** Lita ſinglr hanc regulã, vt procedat, q ſi vtrunq; eſt in obl'one & ſolutione. ſecus qñ alterũ eſt poſitũ ad cautelã ſiue fauorem creditoris: vt ſi debitor ꝓmiſit ſoluere x. in paſcate, vel dare pignora ſufficientia ſolutiõni. nam tunc eſt electio creditoris, vt tradit Bar. in l. quamuis. in prin. ff. de pig. act. & latius Neguſ. de pign. in j. memb. x. par. nu. 5. 6. & 7. vbi erudite loquitur circa hanc regu.]

** †c. in alternatiuis. de reg. iu. li. vj.

d ¶ Eripit. i. eripere vult.

e ¶ Facit. i. facere vult.

f ¶ Prodita eſt. i. data. & eſt actio ex ſtipulatu, hoc modo. ſ. alternatiue proponenda, vt dicitur hic

g ¶ Præterea Hoc eſt aliud exemplum, qualiter cauſa plus petatur.

a ¶ Tollit. i. tollere vult.
b ¶ Maioris pretij est facit ad hoc ff. lo ca. itē quæ. §. j. & ff de cōd. & demō. qđ traditū est. & l. seq. & ff de ī diē addic. l. si vēditor. §. sed si neuter. & ff. de vsu. & hab. l. si. † & ff. de vsufruc. hactenus. §. si. & l. seq.

† Ista lex beneficii ad ppositum sed aliquid nihil faciunt.

S ¥ L.

¶ Sed Casum nō expedit figurare, quia text ponit vnā correctionem iuris antiq, vt s. plus tpe petentib. duplicent induciæ: plus re, cā, vel loco petentes puniantur pena tripli. & hoc est, qđ notari debet ex hoc tex.

† Ex Tyro insula quoprima & ptiosa ac purpura fiebat, au ctore stra bone lib. xvj.

c ¶ Sed hæc quidem. i. q̄ diximus, vt plus petendo cadat a tota cā, vt s. e. §. si qs agens.

ADDITIO
Et cōsulit dñs Ia. ad euadendum istas penas, ꝙ in libello sp adijciat illa salutaris clausula, Saluo iure superflui &c.

d ¶ Lex Zenoniana. s. græca, quam non habemus.
e ¶ Et nra. Scilicet græca. quā nō hēmꝰ
f ¶ Cōstō. s. græca, vt diximus: cuiꝰ sententia est, vt tps debeat duplicari cōuento, & omnes expensæ sibi restitui, vt. j. de excep §. hodie autem.
g ¶ Quantitate. Et sic re.
h ¶ Alio modo. i. loco, vel causa, vt s. §. pluribus autem. Accursi.
i ¶ Diximus. Vt s. eo §. tripli. & ibi hu ius nræ constitōnis græcæ sñia recitat.

sit, & specialiter Stichum petat, aut generaliter vinū stipulatus sit, & spāliter Campanum petat: aut generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter† Tyriam petat; plus petere intelligit: qa electionē aduersario tollit,[a] cui stipulationis iure liberū fuit aliud soluere, q̄ qđ peteret. Quinetiā licet vilißimū sit qđ qs petat, nihilominus plꝰ petere ītelligit, qa sæpe accidit, vt pmissori faciliꝰ sit illud soluere, qđ maioris [b] pretij est.

¶ Hodie cōtra plus petentem tempore duplicantur induciæ, & fit condēnatio ad oē damnū litis, petēs vero plus aliis modis, ī triplū sumptus, quē sustinuit reus, litis nomine est condēnandus. h. d. Ang.

¶ † Sed hæc quidem [c] antea in vsu fuerant: postea vero lex Zenoniana[d] & nostra,[e] rem coarctauit. Et si quidē tempore plus fuerit petitū, quid statui oporteat, Zenonis diuæ memoriæ loquitur constitutio,[f] Sin autē quantitate,[g] vel alio modo[h] plus fuerit petitum, in omne, si qđ forte dānū ex hac cā acciderit ei, contra quem plus petitum fuerit, cōmissa tripli cōdemnatione (sicut supra diximus[i]) puniatur.[k]

Sed si non solū petijt, sed ēt cautionē exegit, post litē contestatā amittit debitum ēt hodie, † vt C. de plus pe. l. j. quæ est huic cōtraria. Si aūt litē cōtest. peniteret, nō punit, † qa nō petit, sed petere vult, vt ff. rē ra. ha. l. amplius nō peti. & in d. l. C. de plus peti. l. vnica.

† Idē Fa. Placen. & Ang.

† Sequitur Bald. Fa. Pla Ang. & Ia. & ē gl. hī. in c. j. extra de plꝰ pe.

*¶ Adde, ꝙ petens sciēter & calūniose debitū iā solutū incidit in crimen stellionatus. l. si fideiussor. §. in oibꝰ. ff. mand. vbi Bart. qđ verū est, si iudici obrepserit, p falsam suggestionē: nisi addidit etiā falsam probōnē quia punitᵽ pena falsi, fm Bal. in l. j. col. iij. versi. scđo quæ C. de condic. indeb.]

† Ista, E ¶ hæc.

K ¶ Puniat. Scilicet condēne ex l. illa græca: cuius effectū habuimus. s. eod. §. tripli. & i hoc §. plus autē.

¶ Si minus. Diuisio.

¶ Diuiditur in duas partes. Primō, qñ minus petit. Secundo, quando aliud p alio per errorem petijt. Secunda ibi. Si quis aliud. Ate.

S ¥ L.

¶ Si minus. Casus clarus est, aliquam tamen dubitationem faciebat in decisione tex. nostri indistincte volentis, ꝙ eius terminatio procedat, quia qui scienter minus petit, videtur quasi reliquum remittere, quo non obstante cōtrarium dicit ea rōne, quia donationē præsu-

præsumitur, q̄ñ alia capi pōt coniectura. l. cū de indebito. ff. de ꝓbat non. n. debet impediri qui voluit tm̄ debiti partē exigere, ne exigat reliquum. Sed maior erat dubitatio, quomodo hoc posset in eodē iudicio & coram eodē iudice: nō. n. pōt videri in iudiciū venire, qđ post iudicium acceptū venit; & sic post litē cōtestatam. l. non pōt videri. ff. de iudi. cuius contrariū dr̄ in text. nostro, sed tu intelligas tex. nostrum ante litem contestatam, prout oēs declarant in l. edita. C. de eden. Nota. ex hoc text. ꝙ petens minus debito pōt ante litem contestatam reliquū petere in eodem iudicio. Itē, ꝙ petēs min⁹ debito nō fatetꝰ reū debitorē duntaxat in sūma petita. Itē, ꝙ assertio libellātis hoc casu nō nocet ei.]

†Gl. in c. inter di- lectos, su- per verb. addendi. dicit. qd arg. huius § in libel- lo sunt ponenda illa ver- ba, Saluo iure adue- di &c.

¶ Petens minus q̄ ei debeatur, potest coram eodem iudice residuum petere. Aretinus.

¶ Si minus † intentione ᵃ sua cōplexᵃ fuerit actor, q̄ ad eū pertineat: veluti si cū ei decem aurei deberentᵉ, q.nq; sibi dari oportere intenderit: aut si cum totus fundus eius esset, partem dimidiam suam esse petierit: sine periculo agit: in reliquum enim nihilominus iudex aduersarium in eodem iudicio ᵇ ei condemnat, †

a ¶ Intentione. id est, libello intentionis: & hoc per errorem: si. n. scienter, donare præsumitur, s̄m quosdam. Sed contra puto, ꝙ nunq̄ donare p̄sumitꝰ, nisi tunc q̄ñ traditio fieret ab eo, q donare præsumitꝰ, vt ff. de reg. iur. l. cuius per errorem. hic aūt non erat datio, sed q̄dam abstinentia. Vñ siue de reliquo sciat qui agit, siue nō, tpe cœpti iudicij, locū hēt. §. iste.

Donare nemo § sumitꝰ.

ADDITIO. Ista gl. in se. & relata ad tex. nostrū ē vera. & s̄m la. vnica & singularis. non tñ est simplr̄ vera, inquantum dicit nunq̄ p̄sumi donationē, nisi interueniat traditio. prosequere vt p eū hic.

b ¶ In eodē iudicio i. q̄ñcunq; ante s̄niā reliquū petierit sine noua cōtestatione, s̄m quosdā, vt hic dr̄. & hoc pp duas rōnes falsas. Vna, qa p̄t emendare libellū q̄ñcunq; ante s̄niam, vt dicunt, & est ꝓ eis. ff. de noxa. in delictis. §. si detracta. & sic intelligunt. C. de eden. edita. Altera rō est, quia s̄m eos ēt si non petat vel ꝓbet hoc actor, tñ iudex si scit, debet s̄m suā conscientiam condemnare reū: & est pro eis ad hanc rōnem. ff. tiin. regunu. l. si irruptione. §. ad offm̄. & in hac s̄nia fuit dñs M. Sed certe, s̄m Io. positum est falsum, & duę rationes malę. Nam non potest quis immutare libellum.

¶ Aduerte ne glo. te decipiat. quæ supra vsa est verbo emēdare, modo immutare quasi pro eodem quo ad terminos nostros supponant: quod est falsum. quia diuersam habent significationē. l. edita. C. de eden, ibi emendari vel mutari. 5 Y L.

†Si petat alias lec- l. vt fun- dus ff. coi diui.

¶ Nisi vsq; ad litem contestatā: nec ēt hodie post datū libellū: † quia sic dicit auth. ꝙ habet necesse in primo libello persistere: vt in auth. de litu. §. omnem. collat viij. Item quia non videtur in iudicium venisse, ꝙ post litis contestationem cōtingit, vt ff. de iudi. l. non potest. & ff de excep. rei iu di. cū queritꝰ & l. egi. Nec obst qđ hic dr̄. & quod dicit eodem iudicio. nā dic. i. corā eodem iudice, & ab eodē actore & reo. Nam & pp hanc cām s ꝓpter identitatē personarū, etiam vbi prorsus aliud petitur. tñ dr̄ iudicium idem, vt. j. proximo. §. Item non obstat. ff. de noxa. in delictis: § si detracta. quia ibi ex eadē cā, & eadē actione, & ad idem agebatur: licet esset variatio in quodam beneficio, quod di s habet per l. vt possit pro noxa dare, vt j. de noxa. actio §. summa. & ff. de re iud. miles. §. j. Item alia ratio non est bona: qa non s̄m consciam: sed s̄m allegata debet iudex iudicare & pronunciare, vt ff. de off p̄si. illicitas. §. ueritas, nisi habeat conscientiā vt iudex. ut in d. l. ff. fini. regun. si irruptione. § ad officium & hoc in singularib. iudicijs † Sed quid in vniuersalibus? Rñ. pōt in eis adijci quādocunq; ante s̄niam, vt ff. de peti. here. l. 4. & l. si quo tempore. & sic intelligitur C de appella. l. si. §. si.

† Contra riū] tenet fa. Plac. Angel & las. quia pōt vsq; ad lit. co test.

Iudiciū dr̄ idē pp p̄sonarū: identitatē.

Iudex nō s̄m conscientiā sed s̄m allegata dēt iudicare.

† Not vim las. quod iudex q̄ est supra legē, vt Papa, Imperator, & vel princeps, cuius dem hāc p̄ lege d? het iea p s̄m conscientiā iudicare, qua lis etcumque eam habeat.

** intelligas, s̄m las. si actū sit gnālr vniuersali iudicio, veluti peto a te q.eq.d de

inquo-

Roe ex te tis, siue nonalias peccaret. Itē nota. ꝙ execu- S Y L. tor teneē exeq sen- tentiā ꝯtra pro priā con- sciētiā, nisi in cā crimi & corpora- li qa tūc iudex nō dēt exeq cōtra suā cōsciētiā, vt pulchre ꝑ eum.

hæreditate Titij possides. secus q̄ si esset actū sp̄aliter ad aliquā rem, vt quia egissem pet. hær. ad certū fundū, quem possides, qui fuit Titij, cuius sum hæres.]

a ¶ Cōstōne. s. Græca: quā nō habemus.

¶ Si q's aliud pro alio. Casus figuratio pendet à. dictis §. in p̄ced. § qui per mul tos simul legitur: iō figura casum literaliter. No ꝙ pētens per errorem aliud ꝑ alio pōt corrigere suū ante litem contestatā corrigere;

ex constitutione [a] diuæ memoriæ Zenonis.

¶ Si q's per errorem aliud ꝑ alio petierit libellū mutare pote rit. h. d. Ange. Aret.

¶ Si quis aliud pro alio intenderit, [b] nihil eum periclitari placet: sed in eodē

& petere quod est sibi debitum vere.]

b ¶ Intenderit. s. sibi deberi.

c ¶ In eodem iudicio. Idest apud eūdem iudicem: & dicitur idem iudicium propter identitatem personarum, & iudicis, tamen vere aliud est. Sed nunquid nouæ dilationes dabuntur? Respon. si potest esse instructus ex petitione prima etiam ad secundam, non dabuntur: cum necessariæ non voluntariæ sint dandæ dilationes, vt C. de dila. l. j. Nam si primo agit actione vi bonorum raptorum: & po stea mutetur, & agatur actione furti, satis potest esse reus instructus. Si autem sunt diuersæ petitiones. vt in hoc. §. dicitur, nouæ dilationes dandæ sunt, vt C. de dila. l. j. Item nunquid iterū de calumnia iurabitur? R ñ. sic, quia pōt & in hac causa calumniari, vt ff. de dam. infect. l. qui bona fide. §. antepen. & pen.

d ¶ Corrigere. No. quòd permittitur alicui errorem suum corrigere. Sed nunquid in veteri habet necesse persistere? Respon. nō, s'm hanc l. Sed hodie cōtra, † vt in auth. de li. §. omnem coll. 8. & ita intentabit veterem & nouam, nisi reo absoluto in veteri objiciatur exceptio rei iudicatæ in noua, vt quia sit eadem causa agendi, & eædem personæ, & eadē res, licet alia sit actio, vt ff. de iureiuran. l. duobus. §. exceptio. & ff. de excepti. rei iudic. l. si mater. §. eandem. & l. cum

† Reprobat. qa il le. § pce dit, cum actor nō vult prosequi hic cū vult ꝓsequi, sed tamē vult corrigere. nā id fit, la.

quæritur. Vel nisi actiō prima † ita se habeat ad secundam, vt electione tollatur: quod in casibus contingit, vt C. de fur. l. j. & C. si ser. extē. emi se man. l. prima, & C. de codi. l. fi. & C. de pact. inter empt. & uendi. l. commissoriæ, & ff. de tribu. l. quod in hære de. §. eligere. & ff. de lega. ij. l. cum filius. §. varijs.

iudicio, [c] cognita veritate, errorē suū corrigere [d] ei permittit: veluti si is, q ho minē Stichum petere deberet, Erotem petierit: aut si quis ex testamento dari sibi oportere intenderit, [e] quod ex stipulatu debetur.

e ¶ Intenderit, scilicet sibi deberi.

¶ Sunt præterea. ¶ Diuiditur in duas partes. In prima ponit vnū dictum generale, videlicet quod nō omnis actio est persecutoria solidi. Secundo illud per plura exempla probat. Secunda ibi, Vt ecce. Item secunda subdiuiditur. Nam primo ponit exemplum de peculio. Secundo, de dote. Tertio, q̄n agitur contra patrem, patronum, sociū. vel donatorem. Quartò, quando agitur per compensationem. Quinto, quando agitur contra illum, qui bonis cessit. Secunda ibi, Item si de dote. Tertia ibi, Sed & si quis cum parente. Quarta ibi, Compensationes. Quinta ibi, Cum eo quoque. Aretinus.

¶ Sunt præterea quædam. Casus figuratio clara est: dum. n. primo declarat esse etiam alias actiones, per quas quis solidum debitum consequitur, alias non solidum: ex quo sumus in diuisione, non exigitur alia casus figuratio. dum vero primo exemplificat in peculio, vt s. do- minus, vel pater aliquando in solidum teneatur, aliquando nō, ratio clarissima est, quia pater vel dominus concedendo peculium non obligantur, nisi quatenus est in eo: ita ꝙ non possunt exigi aut cōueniri nisi in id quod tenent. l. quoties. §. si semel. ff. de pecu. Nota. ꝙ creditores peculiares serui aut filij non exigunt, nisi quatenus est in peculio, deducto prius per patrem, vel dominum quod eis debetur.

† Glo. istrat hic materiā cumulationis de qua vide Bar, Bal. Sal. & Ia. i l. edita. C. de edē. & Ioan. Fab. & Ang. hic.

Diuisio.

S Y L.

a Sunt praeterea quędam actiones. Innuit hic quandã diuisionẽ actionũ. s. q aliæ sunt psecutoriæ insolidũ, aliç nõ: & hãc ,psequit vsq; in finẽ huius ti. & nõ ẽ ista diuisio de xij. diuisionib. Nã prima est, q aliç sunt in rẽ aliæ in psonã, vt s. eod. §. omniũ. Scda est q aliæ sunt ciuiles, aliç ptoriç vt s. eod. §. sed istç quidem actiones. Tertia fuit. † s. e. §. sequẽs. Quarta. s. eo. §. oẽs aũt actiones. Quinta. s. eo. §. actionũ autẽ qdam sunt. Sexta ẽ, q aliæ sunt tpales, aliç perpetuæ. Septima, q aliæ sũt transitoriç ad hęredes. aliæ non. vt j. de ppet. & tempo. actio. §. nõ omnes. Octaua ẽ, q aliæ sunt famosæ, aliæ nõ vt j. de pœ. te. lite. §. pe. Nona, q aliæ sunt directç, aliæ vtiles, vt ff. si qua. pau. feci. di. l. pen. Decima, q aliç directæ, aliæ contrariç, vt s. de obli. q ex quasi cõtractu. §. j. & ij. Vndecima, q aliæ singulares. aliç vniuersales, aliç gñales, vt ff. pro soc. l. pro socio arbiter. Duodecima diuisio † est, q aliæ sunt simplices, aliç duplices, vt fami. ereis. cõmu. di. fini. regũ. & quædam interdicta, vt j. de interdi. §. tertia diuisio. Est autem & hęc extrauagans, de qua hic dicitur.

Actiõnũ diuisiões sunt xij.

† Põt sustineri, q tertia diuisio fuit in §. pin dicia les, & ista nõ diuisio § sequens. erit quar ta. Iaso.

† Dic q in isto ti. si ponunt nisi sexdi uisiones, prima in §. j. sed j § sed iste iij. in §. sequens. iiij. in §. oẽs. v. in § actionum vj. hic. In & § V L. est de meliorũ.

¶ Actiones oẽs aut sunt persecutoriç solidi, aut inquãtum quis facere potest, vel inquantum habet: vt probatur in exemplis sequentibus. Aretinus.

¶ Sunt praeterea quędam actiones, a quibus non semper solidum, quod nobis debetur, persequimur, sed modo solidũ psequimur, modo minus: vt ecce, si in peculio filij seruive agamus. Nam si nõ minus ĩ peculio sit, quam persequimur insolidum domin[us] paterve condemnatur: si uero minus inueniatur, eatenus condemnat iudex, quatenus in peculio sit. Quemadmodum autem peculiũ intelligi debeat, suo ordine proponemus. b

¶ In dotis restitutione condemnatur maritus inquantũ facere potest. Areti.

¶ Item si de dote in iudicio mulier agat, placet eatenus maritum c condemnari debere, quatenus facere possit. i. quaten[us] facultates d

* ¶ Quod ait, prem, & dñm solum modo teneri quatenus in peculio sit, declara id ita est, si si dolo eo[rum] imminutũ, cõsumptũ ve fuerit. l summa & l si b. fi. i fi. ff. d pec.

b ¶ Proponemus, vt j. titu. j. §. cum aũt.

¶ Itẽ si de dote. Casus. in hoc versiculo si est nisi literaliter figurãdus, cũ iã dictum sit i superiorib., q ad hũc casum ptinent. rõ. n. dubitandi poterat esse obiño, qua qs tenebat, q sicut erat potens ad exigendũ solidũ in ceteris, multo magis videbatur hẽre debere hanc ptãtem in dote p infinita priuilegia dotiũ. l. j. ff. sol. mat. cuius cõtrarium dr, visum. n. est sconueniẽs, vt contra eũ, q fuit marit[us] & socius diuinæ & humanç domus, agat ita & excusat, ut ipse egeat. Nota maritũ cõueniri inquãtũ facere põt, Item, q facere posse, importat quatenus facultates partiunt deducto ne egeat, Itẽ, q dictio. i. est dictio expositiua.]

c ¶ Maritũ, vl eius hæredes. s. filios cões, secus i extraneis hrdib. vt ff. soluto matri. l. etiã filios mulieris. & l. maritum. & l. seq.

* ¶ Cũ qrit, quaten[us] marit[us] facere possit, rei iudicatç tps spectã ẽ: & qd dr in marito, in socero quoq; seruandũ est, vt in id solũ dãnet, qd facere possit, qa obtinet locum parẽtis. l. rei. & sequ. ff. solu. matri.]

d ¶ Facultates Vt tñ ipse maritus non egeat, † vt ff. de re iud. inter eos. & ff. de re gu. iu. l. in cõdemnatione psonarũ & hoc nisi dolo fecerit maritus quominus possit, cautione exposita ab eodẽ de solido soluendo, si ad meliorem fortunã puenerit, vt C de rei vxo. act. §. cum aũt & ff. solu. ma. l. etiam filios. §. licet. & ff. pro socio. l. verum est. § id quod.

ADDIT. Itẽ nisi mulier ipsa esset pauper, ita vt ad ipsius victũ tota dos esset necessaria. Itẽ si res dotalis, vel alia acquisita ex re dotali extaret, qa nõ hẽret locum

† Et sic deducendo dẽt attendi modus circa duo primo. circa quantita tẽ rei cõsideratis facultatibus & cõdõne personæ, ut si possit operari, & habeat offm vel artificiũ sibi cõpetẽs, & sic at deductio ista rũ operarũ: nobilis vero plus expẽdat q rusticus. Secũdo, circa qtitatẽ tpis, puta an norũ ipsius mari ti pro for mã hẽre ditatẽ. in princ. ff. ad l. fal. vt p Ios. Fab. & ta. hic.

† Rom in l. maritũ. sol. mat.

locũ beneficiũ istius tex. vt p doc hic.
* ¶Intantum hoc verum est, vt nec valeat pactum, quo vir renũciat huic beneficio, vt non quatenus facere possit, sed insolidũ teneat: l. alia cã. §. vlt. sol. ma. q̃ introductum fuit pp reuerẽtiã, q̃ mariti s debetur, vt ibi dr̃, & latꝰ in l. j. §. cũ aũt C. de rei vxor. actio.]

§ Y L. ¶Propter retentionẽ. Casus. clarus est & Impe. allegat rõnẽ suæ decisionis: q̃a impensę in rẽ dotalem factę minuunt ipso iure dotẽ. No. q̃ marito cõcessa est retentio dotis pp impensas factas in res dotales. Itẽ, q̃ dos ipso iure minuitur pp expensas necessarias. Itẽ, q̃ licet allegare librum absq; eo q̃ allegetur titulus.

eius patiuntur. Itaque si dotis quantitati concurrant facultates eius, in soli dum damnatur: si minus, in tm̃, quantum facere potest.

¶Propter retentionẽ quoq; dotis repetitio minuit: nã ob impensas[a] in res dotales factas, marito, quasi retentio concessa est: quia ipso iure necessarijs sumptib. dos [b] minuit: sicut ex latioribus Digestor. libris [c] cognoscere licet.

¶ In his quatuor casibus reus condemnatur inquantum facere potest. Angel.

a ¶Impẽsas. †Dic, q̃ impensæ alię necessariæ sunt, vt quib. nõ factis res erat peritura vel deterior futura. Aliæ vtiles, vt quib. non factis res non erat peritura, sed eis factis res est melior futura. Aliæ voluptariæ, q̃ tm̃ rem exornãt vt ff. de uer. sig. impẽsæ. & ff. de impẽ. in reb. do. fac. l. j. & l. qd dr̃. j. §. vtiles. & l. voluptariæ. In primis impensis dic, q̃ minuãt dotẽ ipso iure, si cõsistat in pecunia & spẽ: vt si est fundus, & pecunia in dotẽ data, quantũ in fundũ impendit, tm̃ in pecunia ipso iure deberi desinit. Si vero solus fundus in dotẽ sit: tũc si tm̃ expendit simul, vel ex diuersis vicibus, quanti est fundus, tũc ipso iure desinit esse dotalis.

† Ista gl. ẽ magra, & melior de toto iure in sua materia, sm̃ Fab Pla. Ange. & Ias.

§ Y L. ¶Dic sm̃ Ias. per tex. in d. l. qd̃ dr̃, q̃ ipso iure non desinit esse dotalis. sed bene potest petere expensas, vel retinere fundũ, donec sibi restituantur expensæ.]

¶Nisi mulier. j. annũ sponte marito impẽsas obtulerit. Si vero nõ tm̃, si desinit esse dotalis, sed tandiu totus vel p parte retinet, q̃diu impensæ restituant, vt ff. de impẽ. in reb. do. fac. l. qd dr̃. & ff. de iure do. l. si is qui. § pen. & fi. & hoc in necessarijs impensis. Si aũt vtiles sunt, tũc p actionẽ. neg. gest. vel mandati, si mandato mulieris fecit repetunt. Vuluptariæ non repetunt, ẽt si mandato mulieris factæ sunt, sed abradunt sine lęsione prioris statꝰ, vt C. de rei vxo. act. §. sed nec ob impẽsas. & ff. de rei vend. l. in fundo. †Et sm̃ hanc distinctionem hunc §. intelligas. & qd dicit in lr̃a, quasi, non denotat improprietatẽ, si est impensa necessaria, vt dictum ẽ, sed si vtilis, vl̃ voluptaria, nullo mõ locũ hẽt hic. §.

Impensæ voluptariæ, q̃ possint absoluti.

† Et hoc ẽ spẽale in vxore: tm̃ in alio, cuius voluntate facta fuissent in re sua, bene repeteret. ff. l. si §. s. ver. sed si mutua. ff. de in rem uer.

* ¶Hides quoq; mariti, impẽsarũ in res dotales factarũ exceptione adiuuant, si ab eis dos repetatur. l. rei. ff. solu. matr.]

** No. ex hac gl. q̃ dictio, quasi, interdũ est expressiua veritatis; qd̃ ẽ verũ, si hoc exposcat subiecta materia, vt in l. Luciꝰ. j. in fi. ff. de admi. tut. & l. dedi. in princ. vbi gl. ff. de condi. cau. da t. r. n. denotat improprietatem l. hoc colore. vbi Bart. ff. de inof test. l. diuortio. §. si fundũ. sol. mat. Itẽ lita hunc tex. vt procedat, qñ impensa respicit perpetuã rei vtilitatẽ, secus si tẽporalẽ. quia tunc computaret cũ fructibus sicut & impensa quæ fit ad custodiam rei. l. iij. §. j. & l. pe. & fi. vbi Bar. ff. de impen. in reb. dot. fac. Ias. hic]

b ¶Dos in pecunia consistens.

c ¶ Libris, vt ff. de impen. in re do. fa. per totum titu.

¶Sed & si quis. Casus. Prosequit Imp. casus, in qb. q̃s tm̃ cõuenit in q̃tum facere possit, & primo i parẽtib. ea rõe, q̃a si egerẽt, teneret filiꝰ alere. ad tollẽdũ igit circuitũ exigẽdi, & postea alẽdi, introductũ ẽ, vt si exigant a liberis: nisi inquãtũ facere possint. scdo, i pirono ea rõe, vt coerceret igratitudo libertorũ, & q̃a tñr tenent eũ alere. tertio, i socijs pp ius fraternitatis. quarto, i donatore pp ingratitudinis vitiũ. No. collige ex prædictis.] § Y L.

Sed

S Y L. a Sed & si quis. Scilicet filius vel libertus, qui agunt venia impetrata: alias puniunt, vt s. eo. §. pœnales versic. & in eu.

b Socio. Et se confitente sociũ: als non datur ei hoc beneficium, vt ff pro socio. si vnus. §. vlt.

¶ Sed & a si qs cum parente suo patrono ve agat: itẽ si socius cũ socio b iudicio societatis agat, non plus actor consequitur, q̃ aduersarius ei⁹ facere põt. c Idem est, si quis ex donatione d sua cõueniatur. e

¶ Rõne cõpẽsationis sępe minuit intentio actoris. Aret.

¶ Compensationes quoq; opposite plerunq; f efficiunt, vt minus quisq; cõsequat, q̃ ei debeatur. Nam ex bono & ęquo habita ratione ei⁹, qd inuicẽ actorẽ ex g eadẽ cã pstare oportet, in reliquũ eum, cum quo actũ est, cõdemnat, sicut iam h dictum est.

¶ Impedit bonorũ cessio, no fiat in solidum condemnatio. Angel.

¶ Cum eo quoque,

ADDITIO. Quod verum intellige, si pseueret in negatione vsque ad lit. cõtes & negauit in spẽ esse sociũ: als secus: puta si in gñe, vt Nego narrata p ut narrãt &c. fm docto. hic.

c Põt, quod sp accipe detracto tãto q possit inde viuere conuentus, vt ff de re gu. iur. l. in cõdemnatione.

** Intellige cõmode & honeste, vt tradit ibi gl. habita. s rõne qualitatis personæ, vt no. Bal. in l. ii. C. qd cũ eo, & animaduertit Dec. in l. diuus. prope fi. ff. de regu. iu. Et no. q in exigendo aliquem inquãtum facere põt, inspicit quantũ percipit de reditu, nõ aũt proprietas rerum, nec quantum ex venditione rerũ redigeret. l q bonis de cess. bon & l. Imp. ad Treb. vbi Bar. Itẽ obserua, q hæc exceptio opponi pt ẽt executioni sniæ l. ex diuerso. § fin. sol. mat & l Nesennius de re iudi. Neguf. de pig. iiij. mem. v. par. nu. x.]

d Ex donatione. Idest quando non pt soluere, cum donare promisit.

e Conueniatur. s cũdõne ex lege, vt C. de don. l. si quis argentũ §. fin aũt. Et no. q hic solus conuenitur inquantũ facere põt deducto ęre alieno, vt ff. de re iu. l. inter eos. §. j. & ii. & melius. §. si.

* Illud nõ prætermittendũ, hoc beneficiũ, ne quis vltra, q̃ facere põt, conueniatur, psonale esse, & cũ psona extigui nec hrẽdibus alijs ve successorib. nec fideiussorib. præstari l verum. §. videndũ. ff. pro soc. & l. & si fideiussor. ff. de re iudi.]

¶ Cõpẽsationes. Casus. Prosequit Impe. exẽpla eius, qd s. proxime pposuit, & dicit, q quoties euenit, q reus, à quo petit, sit creditor actoris, cõpensatione pposita fit, vt minus consequat actor, q̃ petierit. In quo aduertas ad duo quæ iudicio meo male pñt saluari in hoc text. primum est, q hoc exẽplũ non cadebat inter priora & sequẽtia. nã ille, cui cõpensatio opponitur, effectualr consequit suũ creditũ, qa re vera cõpensatio est solutio. l. si debitor. ff qui po in pig. ha. nec est verum dicere, q consequit minus, q̃ ei debeatur, quia re vera consequit totũ nihil. n. interest, an soluat quis, an cõpenset, d. l. si debitor. & iõ neq; hoc exemplũ cadebat in hac materia, neq; verũ est, qd dicit Impe. q min⁹, q̃ ei debeat, consequatur, q̃ no. licet sit ponere os in cœlum. No q compensatione minuitur intentio actoris.

S Y L.

f Plerunq; hoc dicit pp actionẽ depositi, & als quasdã, in qb. non obijcit compensatio, vt s. eo. § in bonæ fidei. & C. de compen. l. si Accursius.

g Ex eadẽ cã, hodie ex quacunq; cã & i quolibet contractu bonæ fidei, vel stricti iuris, † vt s. eo. §. in bonæ fidei.

† Hæc gl. pessime loquit, s n laso. quem videas plenius: nã voluit dicere text.

h Iã dictũ est. s. eo §. in bonæ fidei.

** Adde, q exceptio cõpensationis põt opponi ẽt executioni sniæ. l. etiam. C. de cõpensat. Alex. consi lxj vol. 3. Neguf. de pignori. iiij. mem. v. par. num. x.]

S Y L. ex eadem cã. l si vterq; sit debitor quantitatis.

¶ Cum eo quoq;. Casum figura per te. No q cedens bonis in postea q̃uis habet priuilegium, vt nõ conueniat à priorib. creditoribus, nisi inquantum facere possit. Item not. in humanum esse afflictis afflictionem addi.]

¶ Condonem debitorum bonis ceden tiũ, oĩum calamitosissimã vocat Imper. in auth. vt deter. sit num. cle. (Iquiés) alibi misera bile subsidium. l. vlti. C. qui bon. ced. pos. hodie tñ, cautũ est, ne quis cogatur bonis cedere, nouel. constit. 135. q hr in editiõe Haloandri.]

Cessio bonorũ i duob. dest.

qui creditoribus [a] suis bonis cessit, si postea aliquid acquisierit, quod idoneũ emolumentum habeat, ex integro [b] in id, quod facere potest, creditores expe riũtur. inhumanũ [c] enim erat, spoliatũ fortunis suis insolidum damnari.

a ¶ Creditoribus, quod hē ri nõ ptanie, quam debitũ agnoscat, vel in iure confiteatur, vt ff. de ces. bon. l. pen.

* ¶ Adde, an valeat pactũ, q debitor nõ possit cedere bonis, Bar. in l. alia. & ff. ff. sol. mat.] Prodest aũt hæc cessio, vt non deducat debitor in carcerẽ, vt C. qui bo. ced. pos. l. j. & q in acquisito postea cõuen niat in quantũ facere possit, vt subijcit.

Tals, qd tũ eo contractũ est q in alie na est po testate.

* ¶ Fallit, nisi sub spe cessionis cõtraxit, vt p Dyn. in regu. peccatum. in fi. lib. vj. aut nisi in fraudẽ creditorũ bona aliena uit. vel si qñ contraxit, sciebat, se non esse soluendo, ut ait Bar. in l. alia. §. elegãter. ff. sol. mat. & denique; in q plurimis alijs casib. deficit reg. huius. §. quos diligenter. retulit Soci. in tracta fallent. reg. xlvj. & seq post l. sf. hic, & in §. itẽ si quis in fraudem. nu. 91. cum seq. s. eod.]

* ¶ Adde, q cessio bonorũ debitoris non prodest eius fideiussori. §. vlti. vers. sanè. infra de replic.]

b ¶ Ex integro. Vr sibiipsi contraria lite rã, q ex integro; & inquantum facere pt conueniatur, vt subijcit. Sed sic intelligi tur, q insolidũ conueniat, qdiu pōt soluere. hoc tñ est deducto semp, ne egeat, vt ff. de cessi. bo. qui bonis. & ff. de regu. iu. l. in condemnatione.

Cessione bonorũ facta nõ sp conue niet qui cessit, ẽt

ADDITIO. Vel dic & longe faciliùs ex integro i. denuo, siue iterũ, vt sit vna dictio: & ita exponunt doct periti. Et hoc. s. q qui cessit bonis, pōt iterum conueniri si, peruenerit ad pinguiorẽ fortunã: verũ est, nisi pro eo iam sustinuisset pœnas cor porales, vel cessionem fecisset culo nudo super lapidem: de hoc gl. no. in c. sicut di gnum. extra de homi. & in ca. peccatum. de regu. iur. in vj.

si ad pinguiorem fortunã peruenit.

In aliena potestate est negotium gestũ esse dicitur.

¶ Cognito contractu seruorũ ad obligãdum dominum, erit cognitum quid de cõtractu filij ad obligandum Patrem

Via † tamen sumus

c † Inhumanum. n. Bene dico, quod in quantum facere pōt deducto &c. conueniatur, inhumanũ. n. &c.

†Hæc gl. nõ hr in vetustis exempla ribus. tals dicitur.

¶ Quod cum eo &c. Qualiter conueniamur ex cõtractib. vel furtis nobiscũ habi tis, dictũ est; nũc qualr cõueniamur ex habitis cũ iis, quos in potestate habemus.

Cõtinuatio.

† als aũt.

¶ Adde, q est falsa continuatio. Impe. n. cõtinuat seipsum & reddit rõnem, quare de his actionib. modo pponat, dicendo, q quia supra habita est mentio de actione, quę datur in peculio, opus est mo do dicere de his actionib. &c.]

S Y L.

* ¶ Naturã oĩum actionũ. de quib. hoc ti tulo tractat, & qñ locum habeant, breui ter & dilucide explicat Accur. s. tit. j. § actiones aũt. in verbo, ipso iure.]

Via tñ. ¶ Totus iste titu. diuiditur in sex partes. Primo ponit continuationẽ rubri. Secundò, q filius & seruus equiparant: iō dictũ in vno pōt intelligi dictũ in alio. Tertiò ponit de contractib. seruorũ, qualr & in quan tum eorũ dñs teneat. Quarto illud extẽdit ad filios. Quinto ponit vnũ in filio, quod non habet locũ in seruo Sexto reddit ad contractum serui. Secunda ibi. Et quia. Tertia ibi, Si igit. Quarta ibi. Quæ diximus. Quinta ibi, Illud proprie. Sexta ibi, illud in summa.

Diuisio.

¶ Casus in simplici continuatione non est figurãdus. quã declarã. vt s dixim9. No. ergo cõtinuandos esse titulos. Item, q actio, quæ datur in patrẽ vel dominũ ex cõtractu serui vel filij, non dr de peculio,

S Y L.

Alio, sed in peculio. Itē, q actio de peculio, & cæteræ, quæ descendunt ex contractu filij, dantur in patrem nomine filij. Not. etiā, q filius & seru⁹ fere in omnib. æquiparant. Item, q non est conueniēs qd paucis exprimi potest, multis exprimere. Item, q cognito vno de similibus, cognoscit aliud. Itē, q dictio, ferè, est dictio diminutiua. Item, q qn duo casus sunt à l. antiqua æquiparati correctio vl dispositio facta in vno extendit ad aliū qd declara, si æquiparatio ē facta ī illo casu, vt p las. in l. si cōstante. i v. col. ff. sol. matr. de quo videnda sunt q ponit Decius in c. trāslato. in j. & ij. lectu. de constitut.]

perius[a] mentionem habuimus de actione, qua in peculiū filiorū familias seruorūq; agit, opus est, vt de hac actione, & de cæteris, q eorundem nomine in parentes dominosve dari solent, diligentius[b] admoneamus. Et quia siue cum seruis negocium gestum sit, siue cum ijs, qui in potestate parētum sunt, ferè[c] eadem iura seruātur: ne verbosa fiat disputatio, dirigamus sermonem in personā serui dñiq;, idem[d] intellecturi de liberis quoq;. & parentibus, quorum in potestate sunt. Nā si quid in his[e] proprie seruetur, separatim ostēdemus.[f]

¶ **Dominus tenetur ex cōtractu serui insolidū, si contrahi iusserit, vel ipsum, vel liberum hominē, naui, vel alicui alij negociationi præposuerit, actionibus cognominatis, Quod iussu, & Exercitoria, & Institoria. Aretinus.**

Imper. tres esse actiones, in quibus pater & dñs insolidū tenent pp eorū consensum. Siue. n. iusserint, mandauerint, consenserintve alio modo, etiam per ratihabitionē, filiū, vel seruū certo casu obligari, tenentur naturali rōne quam allegat Iureconsultus in l j. ff. eo. qa cū eo contrahi vr, qui iubet. siue etiam naui vel negociationi pater aut dñs filiū vel seruū præposuerint, similiter tenentur insolidū, & in exercitoria præsertim quia æquum visum est, vt qui exercitorem naui imposuit, teneatur, quia plerunque locus aut tēpus non patiunt dispicere de conditione exercitoris. maior. n. est necessitas contrahēdi cū magistro nauis, q cum institore, put declarat tex. in l j. ff. de exerci. Similiter æquum visum est prætori, vt quemadmodū cōmoda sentimus ex contractib. institorum, ita ēt ex eorum contractib. obligemur. tacite. n. videmur hoc polliceri præponendo. l j. ff. de instito. Not. ſm Ange. q de iure ciuili pater aut dñs nō tenebantur ex contractu filij vel serui. & hinc est, q prætor æquitate motus hæc adinuenit. Item, q pr & dñs tenent Quod iussu insolidū. Itē, q ille, qui cum filio vel seruo contrahente iussu patris vel dñi contrahit, vr sequi fidē iubentis Item, q vbi est eadem rō, idem ius constituitur. Item, quid sit exercitoria, & quid institoria. Item, q exercitoria ab exercitore, institoria ab institore est appellata. Itē, q tunc tenent pr & dñs, qn seru⁹

a ¶ Superius. vt. s. tit. primo. §. actiones autem. & §. sunt preterea.

b ¶ Diligentius. q. s. dictum sit. Vel dic diligentius. i. diligenter.

c ¶ Ferè. hoc dicit pp Macedonianum, qd habet locū in filijs, non in seruis. vt j. eo. §. quæ diximus. & propter alios casus quos ibi dicemus.

Similiū eadem ē disciplina. d ¶ Idem intellecturi. Nam similiū eadem est disciplina, vt hic, & ff. de in rem ver. l. iij. §. proinde. & §. quoties.

§ Y L. ¶ Dic tñ, q similitudo in vno nō arguit similitudinē in alio, vt per Aret. in l. ex facto. in vj. nota. ff. de vulg. & pupil.

e ¶ In his. s. parente & filio.

f ¶ Ostendemus. Vt j. e. §. quæ diximus.

§ Y L. ¶ Si igitur iussu dñi. Casus in terminorum declōne simplici non est necessarius nisi literalis, in hoc. n. §. declarat

vel filius negociantur in eo, in quo sűt præpositi, hić no. ꝙ huiusmodi actiones non solum danť contra dn̄m vel patrē præponentes seruos & filios, sed etiā contra quēlibet prꝫponentem, ēt liberű hominem, stāte identitate rationis. Item, ꝙ identitas rationis facit, ꝙ casus non expressus sit comprehensus in casu iam deciso.]

a ¶ Domini. s. volentis cum seruo contrahi: siue dirigat iussum ad seruű, siue ad contrahētem cű seruo, siue subscripsit, siue quocunq; modo contractű ratum habuit, vt ff. qđ iussit l. j. §. j. & § sed & si serui chirographo. & § si ratum,

b ¶ Videť Vt ēt ab ipso domino debitű cōdici possit, vt. j. eo §. fin.

c ¶ Eadem rōne. Quia fidē dn̄i sequi videtur, vt supra proxi. §. in fin. Accur.]

¶ Si igitur iussu domini [a] cű seruo negociű gestű erit, in solidum Prætor aduersus dn̄m actionem pollicetur. s. quia is, qui ita contrahit, fidem dn̄i sequi videtur.[b]

¶ Eadem ratione[c] Prætor duas alias insolidum actiōes pollicetur: quarű altera Exercitoria,[d] altera Institoria appellatur. Exercitoria tunc habet locum, cum quis seruum suű magistrű naui præposuerit, & quid cű eo eius,[e] rei gratia, cui præpositus erit, contractum fuerit. Ideo aűt Exercitoria vocatur; quia exercitor, is appellať, ad

tia. nam si ob aliā rem, puta negotij sui, vel cum esset præpositus ad vehendum onus, ipse accepit mutuā pecuniā, non ad vtilitatē nauis, non tenetur dn̄s, vt. ff. de exercito. l. j. §. non autem.

quē quotidianꝰ nauis qstus[f] pertinet.

¶ Institoria tunc locű habet, cű quis † tabernæ forte, aut cuilibet negociationi seruű[g] suű præposuerit, & quid cű eo eius rei cā, cui prꝫpositus erit, contractű fuerit. Ideo autē Institoria appellatur, quia qui negociationib. præponuntur, † institores vocanť.[h] Istas tamen duas[i] actiones Prætor reddit, † & si liberű qs hominem, aut alienű seruum naui, aut tabernæ, aut cuilibet negociationi præposuerit. s. quia eadem æquitatis[k] ratio etiam eo casu interueniat.

** Quot requirātur ad hoc, vt dominꝰ nauis conueniri possit exercitoria, p pecunia mutuata eius magistro nauis i refectionē nauis, vid l. fi. ff. đ exerci. actio vbi Bar. & hř p gl. i l. j. & ibidem per Bald. C. eo.]

f ¶ Quæstus. i. prouentus siue lucrű. Sed magister appellať, cui totius nauis † anchora. i. gubernatio commendať, vt ff. de exercito. l. j. §. magistrű nauis.

g ¶ Seruum. Vel liberum, vt in fi. huiꝰ §.

h ¶ Vocātur. Nota ꝙ institoria à præposito, sed exercitoria à præponēte vocať, vt hic, & s. eo. §. ver. iō aűt exercitoria.

§ Tabernæ appellatio qđ significet vide. l tabernæ de verb. sig.

Quæstus est lucrű.

† l. iij & iiij. & v. ff eo.

† al' cura

† Ex l j. §. cuius. de exer. act. & l sed & si quis. § j de insti. actio.

d ¶ Exercitoria. Quæ perpetuo hæredi & in hæredem datur, vt ff. de exer. si tn̄. §. fi. (j) Idē in institoria, vt ff. de insti. l nouissime. Idē ēt de in rem verso, vt ff. q̄ń actio de pecu. est an. l. quęsitű. in fi.

ADDITIO. (j) Dic hoc verum, si prima actio datur hæredi vel contra hæredem, quia istæ non sunt propriæ actiones, sed adiectiones, vt hř in d. l. si tamē. §. fin. ſm Ang.

e ¶ Eius rei gratia. Bn̄ dicit, eius rei gra-

i ¶ Duas. per hoc quod dicit. duas excludit primam, Quod iussu.

K ¶ Æquitatis. No. ꝙ vbi eadē est æquitas, idem ius statuendum est: sic. ff. ad l. aqui. illud. & s̄. quib. mod. ius pa. po. sol. §. pari ratione.

Ius idem statuatur vbi est eadē ęquitas.

¶ Introduxit. Casus non est figurandus in declone simplicis termini tributoriæ sed potius aduertēdű ē. ꝙ dominus: q habet seruű habētē peculiű, si cōueniať à creditorib. peculiarib. habet priuilegiű dedu-

¶ Si seruus sciente domino in merce peculiari negociatur, & tamen dominus aliquid recipere debet, vocatur i tributum vnà cū alijs creditoribus. Areti.

¶ Introduxit & aliam actionem Prætor, quæ Tributoria vocatur. Nanq; si seruus in peculia-ri[a] merce, † sciēte † domino negocietur, [b] & quid cum eo eius rei [c] causa contractum erit, ita Prætor ius dicit, vt quicquid in his mercibus erit, quodq; inde receptum erit, id inter dominum, si quid ei debebitur, & cæteros creditores, pro rata portione distribuatur: & ideo Tributoria vocatur, quia ipsi domino distributionē Prætor pmittit. Nam si quis ex creditoribus queratur quasi minus[d] ei tributū sit, quā oportuerit, hāc ei actionem accomodat, quæ Tributoria appellatur.

¶ Ex contractu inito cum seruo domino ignorante tenetur dominus de peculio, vel in id quod in rem suam versum est; & dicitur versum in rem domini; si aliquid in rem domini inpenderit necessario: iudex tamen debet prius inspicere, vtrum in rem domini sit versum, q̄ de peculio cōdemnet. Aretinus.

¶ Præterea intro-

deducēdi ante oīa qd̄ sibi, & illis, q i sua sunt ptāte, debet: sed qa aliqn̄ accidit, q̄ seruus in rebus & mercib. peculiaribus sciēte & si cōtradicēte dn̄o negociat̄, & efficit̄ debitor alicuius: si à tali creditore conueniat̄ ex cā p̄dicta tunc si, hēt dn̄s amplius illud priuilegiū, sed vocatur in tributū cū cæteris, hac tn̄ inter eos diuisione remanente, q̄ dn̄s vocat̄ in tributū ex qua cūq; cā sit creditor, alij verò creditores peculiares vocant̄ solū, quà tenus cā illarū merciū, in quibus sciēte dn̄o seru⁹ negociat⁹ ē, se extēdit. No. sūmariū & declarationē prędictā.]

a ¶ In peculiari merce. Hoc caute dicit, nō in dn̄ica, vt ff. de instito. sed & si pupillus. §. penult. †

b ¶ Negociet̄. Ad oēm quoque porrigit̄ negociationē, † vt ff. de trib. l. illud. & l. j. §. licet.

Not. ex hac gl cū tex. p verbū negociari, & negociator, lati⁹ ē, q mercari, & mercator, qd̄ post Ang. hic diserte explicat̄ à Beneue strac. trac. d̄ merca prima par. nu. v.

c ¶ Eius rei cā. No. q̄ ad hoc vt competat ista actio, oportet, q̄ sit contractum illarum mercium causa, aliàs non competeret, vt per Angel. hic.

d ¶ Minus. Hanc actionem tributoriam dicunt quidam non dari, nisi dominus primò distribuat: & dicunt, q̄ cogitur officio iudicis: & hoc colligitur ex hoc. §. quia dicit, minus, Sed dico, q̄ ante & post competit. quia minus tribuit, qui nihil tribuit, vt ff. de tribu. l. illud §. si cuius dolo. & argu. ff de verb. signifi. l. minus. & l. verbum amplius, secundum Io.

¶ Adde, quòd hæc gl. cōmuniter approbatur per docto. hic. S Y L.

¶ Præterea. Casus figuratio non est necessaria, cum persistat in declaratione terminorum de peculio, & de in rem verso. ita enim Imperat. accurate examinat & declarat, vt nulla alia casus positione egeamus: exēpla enim posita per Imper. rem omnem manifestā reddunt. No. igitur, q̄ actio de peculio, & actio de in rē verso sunt diuersæ. Item dic, q̄ necessaria erat actio de in rem verso vltra actionem de peculio ex rōnibus positis per text. in l. j. in prin. ff. de in rem verso Item, q̄ actio de in rem verso oritur, quanuis sine voluntate domini negocium sit gestum: quia oritur ex ipsa versione in rem, non ex consensu: & propterea oritur etiā, quanuis gestum sit contra voluntatem domini.

† Ad hūc locū vide :t. eod. §. rursus.

† Et n̄ cō tradi ēte l. j. § sciē tiam. ff. d trib. act.

† Ex quo § apparet institoriā locū hr̄e in merce dn̄ica, tributoriá autem in merce peculiari.

† Scilicet peculiaris mercis, s non etiā aliam.

mini quando versum est in eius vtilitatem. Item, quòd actio de peculio datur eatenus, quatenus est in peculio: actio verò de in rem verso datur ad omne id, quod versum est in domini vtilitatem. Item. quid dicatur versum in vtilitatem: pro cuius declaratione vide regulam, quam ponit Iurisco. in l. iij. §. &. generaliter. ff. de in rem ver. Itē not. quòd omnes expensæ hic enumeratæ dicuntur necessariæ. cætera collige per te.]

a ¶ Deq; eod. Caue tibi, quia de duabus actionib. simul dicit, scilicet de peculio, & de in rem verso.

† Vel vtiliter. l. h res. § qd & l. sin. ff. de in rem ver. sec' si ad voluptatē, vt dē i d. l. iii. vbi c Ino videpro decisione huius loci, & in l. si p pfe. §. in re. eo. tit.

b ¶ Patitur. Facit. ff. de pecul. l. si quis seruum. §. etiá. & hic adiunge. §. cæterum. qui est infra.

c ¶ Mercatus erit. Facit. ff. de in rem verso. l. iij. §. proinde.

d ¶ Ex decem. Quia quot sunt consumpti, in tot debet teneri, vt s. proxi. §.

e ¶ Damnari debes. Facit. ff. de in rem ver. l. si pro patre. §. idem.

f ¶ Licet. Hoc punctum, quod est hic, ita praue intelligunt quidam, quòd quicunque agit de peculio, videtur intentare illam formulā & agere, scilicet de in rem verso, vt hic, & ff. de in rem ver.

ducta est actio de peculio, deq; [a] eo, quod in rem domini versum erit, vt quanuis sine voluntate domini negocium gestum erit, tamen siue quid in rē eius versum fuerit, id totum præstare debeat: siue quid non sit in rem eius versum, id eatenus præstare debeat, quatenus peculium patitur. [b] In rem autē domini versum intelligitur, quicquid necessariò † in rem eius impenderit seruus; veluti si mutuatus pecuniam, creditorib. eius soluerit, aut ædificia ruentia fulserit, aut familiæ frumētum emerit: vel ēt fundum, aut quamlibet aliam rem necessaria iam mercatus [c] erit. Itaq;, si ex [d] decem (puta) aureis, quos seruus tuus à Titio mutuo accepit, creditori tuo quinque aureos soluerit, reliquos verò quinq; quolibet modo consumpserit, pro quinq; quidē in solidū damnari debes, [e] pro cæteris verò quinq; eatenus, quatenus in peculio sit, ex quo scilicet apparet, si toti decem aurei in rem tuam versi fuerint, totos decem aureos Titium consequi posse. Licet [f] enim vna est actio, qua de peculio, deq; eo, quod in rem domini versum sit, agitur, tamen duas habet condemnationes. Itaque iu-

l. filiusfamilias in fin. & ff. de pecul. l. si. §. est autem. quæ opinio necessaria esse videtur. Nam cum de peculio agitur, debita peculiaria computantur; & ita quod seruus debet domino, & dominus debet seruo naturaliter; quia quod seruus impendit in rem domini, venit in actione de pecu. vt ff. de pecu. l. quam Tuberonis. §. sed & id quod. quod nihil aliud ē, quàm de in rem verso agi: & ita qui agit de peculio, & de in rem verso. agit. Sed Ioā. dicit, quòd diuersæ sunt actiones, & actionum formulæ: nec qui formulā vnius proponit, alterius formulam proponere videtur. Nec obstat d. l. de pecu. l. prima §. est autē, quia licet ibi videatur sub actione & edicto de peculio actionem de in rem verso proponere, tamen non demonstratur edictum, quod sit de peculio tantum, sed generale, quod dicit de omni eo, quod fit cū eo, qui in aliena est potestate, vt in ea l. §. verba autem. Item non obstat d. l. filius in fi. quia quo ad effectum proponit de in rem verso, qui proponit de peculio: non quò ad formulam. Et eodem modo expone quod hic dicitur, vna est actio

Actio de peculio & de in rē verso sūt diuersæ.

Textū expone

actio de peculio & de in rẽ verso: idest ille, qui proponit actionem de peculio, consequitur effectum actionis de in rem verso. Et quod subiicit, duas habet condemnationes. s. actio de peculio: vnam scilicet pro suo effectu, & aliam pro effectu. s. actionis de in rem verso. Accursi.

ADDITIO. Hæc opi. glo. ꝙ sint diuersæ actiones verior est. quia habent diuersa nomina & diuersa media concludendi.

* †Nam de in rẽ verso dñs tenetur, quatenus in rẽ eius versum apparet. l. si ꝑ præ.

a ¶ Actione. Scilicet de peculio.

¶ Cum autem quæritur Casus positio clara est: declarat enim Impe. quãtum sit in peculio: & dicit in peculio dici omne id, quod superest deducto eo, quod debetur domino, ei ue, qui in eius potestate est: & ponit casum, in quo ex credito domini non diminuitur peculium: de cuius ratione vide in glo. in verbo, si is. Not. quid dicatur esse in peculio Item, quod deducitur non tantum creditum domini. sed etiam eius, qui est in ipsius potestate. rationem vtriusque ponit iuriscon. in l. sed si damnum. §. peculium. ff. de pecul. ratio enim, quare deducitur id, quod domino debetur, est, quia dominus præuenisse videtur, & cũ suo seruo egisse. ratio autem quare deducitur id, quod debetur existentibus in ptãte dñi, est, quia nemo ambigit hoc quoq; dño deberi, cui quæritur omne, quod quæritur existentib. in eius potestate. Item not. casum, in quo non deducitur per dñm illud, qđ debet seruus: quod no.]

SYL. § in rem ff. eod.

b ¶ Domino. Scilicet debet. Cum enim inspecto iure naturali seruus liber sit, apparet quod naturaliter potest obligari etiam domino suo, vt ff. de condi. indeb. si id quod. & ff. de pecul. nec seruus. & supra de fideiuss. §. primo. Accursius.

dex, apud quem de ea actione, agitur, ante dispicere solet, an in rem domini versum sit: nec aliter ad peculij æstimationem transit, ꝗ aut nihil in rem domini versum intelligatur, aut non totum.†

¶ In peculio dicitur esse id, quod superest deducto eo, quod debetur domino, dũmodo nõ debeat vicario serui. Aretinus.

¶ Cum autem quæritur quantũ in peculio sit, † ante deducit quicquid seruus domino, [b] eiue, qui in ptãte eius sit dẽt [c]: & qđ superest, id solum peculium intelligit. Aliquando tñ id, quod ei debet seruus, qui in potestate dñi sit, nõ deducitur ex peculio: veluti si is [d] in

SYL.

¶ Adde, ꝙ est intelligendum de iure naturali. i. de iure gentium primæuo idest quatenus ius gentium fundatur ratione naturali, non constitutionibus generalibus gentium. si enim intelligeremus de iure naturali simpliciter cõmuni omnibus animantibus, tunc nõ potest dici, ꝙ oriatur obligatio naturalis, prout declarat Bar. quem cõiter seq. doct. in d. l. si id quod.]

** †Peculiũ est quod seru⁹ dñi pmissu separatũ a rõn. b. dominicis hẽt, deducto inde siqd dño debetur. l. deposi- ti. § si. ff. de pecu.

c ¶ Debet. Quasi dicat, & id deducitur, quod debet dare seruus ijs, qui sunt in potestate: vt conseruis suis, & filiis domini, & pupillis domini, vt ff. de peculio. sed si damnum. §. peculium.†

† als incipit l. peculiũ autem.

d ¶ Si is. Scilicet cui debetur: puta habeo seruum castaldum, qui ordinarius dicitur, qui habet sub se alium, qui vicarius dicitur: si ordinarius aliquid debet vicario, & conuentor de peculio ordinarij, non deducam quod vicario debetur: & est ratio in promptu, quia si deduco pro vicario, adhuc remanet peculium ordinarij: & ita frustra fieret deductio: cum semper maneret ordinarij peculium.

* ¶ Serui ordinarij sunt quibus peculium dominus concessit, negociariq; finit: vicarij autem qui ordinarij vices gerunt, quidam que quasi subinstitores. Alciat. in l. vrbana familia. ff. de verbo. signifi.

SYL. Seruus ordinarius, Seru⁹ vicarius.

a ¶ In ipsius. s. ordinarij.
b ¶ Quod eo pertinet. i. quod modo sub nube dixi, obtinet in hoc casu.
c ¶ Seruus s. ordinarius.
d ¶ Eius. s. ordinarij.

Item, q. dicta in seruo habent locum in filio. Item, q. Macedonianum senatusconsultum est. l. prohibitiua. Item nota rationem senatusconsulti Macedoniani. Cætera collige per te.

SYL. ¶ Cæterum. Casus non est figurandus in præsenti §. vsque ad §. illud in summa secundum qd legit Angel. quia Imp. immoratur tantum in declarãdo quomodo & qualiter & in quibus casib. hæ actiones. de quib. s. proposuit. in iudicium proponantur. tex. est clarus, nec alia desu. per declaratione indiget. Not. summariũ & continentiã tex. vt scias proponere in iudicio actionem magis vtilẽ. Item, q. stultissimus dr, qui potest vtiliorem viã ad suum consequendũ eligere, & eligit deteriorẽ. Itẽ, q. habens plures actiones debet faciliorẽ pponere. Itẽ, q. negociator non dicitur q viuit ex reditibus prædiorum. Item, q. fœnerans nõ dr negociator

ipsius [a] peculio sit: qđ eò [b] pertinet, vt si quid vicario suo seruus [c] debeat, id ex peculio eius [d] nõ deducatur.

¶ Cui competit actio Institoria, vel Exercitoria, vł Qđ iussu cõpetit etiam de peculio. Et in actione de peculio totius eius [i], quod est in peculio, rõ est habenda, in Tributoria solũ eius, circa quod negociat᷑. Quapropter qñq; expedit agi vna, qñq; alia, Aretinus.

¶ Cæterum [e] dubium non est, [f] quin is quoq;, qui iussu dñi cõtraxerit, cuique Institoria vel Exercitoria actio cõpetit, de peculio, deq; eo, qđ in rem domini versum est, agere possit. Sed erit stultissimus, si omissa actiõe, qua facillime solidũ ex contractu cõsequi possit, se ad difficultatẽ perducat probandi in rem domini versum esse, vel habere seruum peculium, & tantum habere, vt solidum sibi solui possit. Is quoque, [g] cui Tributoria actio cõpetit, æque de peculio, & de in rẽ verso agere põt. Sed sanè huic modo [h] Tributoria expedit agere, modò de peculio, & de in rem verso Tributoria ideo expedit agere: quia in ea dñi conditio præcipua non est i. quod domino debetur, non deducitur; sed eiusdem iuris est dominus, cuius & cæteri creditores. At in actione de peculio, ante deducit᷑ quod domino debet᷑: & in id, quod reliquũ est, creditori dominus condẽnatur. Rursus de peculio ideo expedit agere, ꝙ in hac actione [i] totius peculij rõ habetur: at in Tributoria eiꝰ tantũ, quo negociatur: [k] & põt quisq;

e ¶ Cæterum. Diximus. s. in illo §. præterea. quod is agit de peculio, qui contrahit cũ seruo, inuito vel ignorante domino: vñ vř, q. qui contraxit eo volente, puta iussu suo non posset agere de peculio, sed tamen aliud est: ideo dicit, cæterũ, pro sed.
f ¶ Sed erit stultissimus. Nota, quem esse stultum, si eligat malum, cũ possit eligere bonũ, vt in authen. quib mo. nat. effi. sui. §. 1. colla. vj.
g ¶ Is quoq;. Facit. ff de tribu. l. aliquando.
h ¶ Modo. i. aliquando.
i ¶ In hac actione. s. de peculio.
K ¶ Negociatur. Et quod inde receptũ est, vt ff. de tribu. l. procuratoris. §. per hanc. & s. eodem. §. introduxit.

Electio debet esse de meliori.

Elige-

tertia forte parte peculii, aut quarta, vel etiam minima negociari, maiorem autem partem in prædijs, vel mancipijs, aut fœnebri pecunia habere, Prout ergo expedit, ita quisq; vel hanc actionem vel illam eligere [a] debet. Certe qui potest probare in rem domini versum esse, de in rem verso agere debet †

¶ Dicta de dominis & seruis intelliguntur in parentibus & liberis. Ang.

¶Quæ diximus [b] de seruo & domino, eadẽ intelligimus & de filio & filia, & nepote & nepte, & patre auove, cuius in potestate sunt.

Ex cõtractu mutui filius nõ potest conueniri, nec eius pater, etiã actione de peculio, propter senatusconsultum Macedonianũ. Aretinus.

¶Illud proprie seruatur in eorum persona, quod senatusconsultum Macedonianum prohibuit, mutuas pecunias dari eis, qui in potestate parentis sunt: & ei, qui crediderit, denegatur actio tam aduersus ipsum filium filiãve, nepotẽ neptemve, (siue adhuc in potestate sint, siue morte parentis, vel emãcipatione, suæ potestatis esse cœperint) q̃ aduersus [d] patrem auumve, siue eos habeat adhuc in potestate, siue emancipauerit. Quæ ideo Senat' [e] prospexit, quia læ-

Elector actionis non põt variare.

a ¶Eligere. Et postq̃ elegerit, non variabit, vt ff. de trib. qd in hærede. §. eligere. nisi fuerit deceptus, quando primum elegit, vt ff. quod cum eo qui in alie. pot. l. sed si ex parte. §. fi.

b ¶Quæ diximus A princ. tit. vsque huc.

c ¶Eadẽ Quãtum ad actiones supradictas, sed in quibusdam nõ cõueniunt: vt in mutua pecunia: qd dic vt j. proxi. §. Item filius põt subire iudicium & arbitrium, & patrem obligat quasi ex contractu de peculio, sed seruus nõ, vt ff. de pecu l. iij. si seruus. & §. idem scribit. & C. de iud. seruus. (j) Itẽ filius fideiubere põt, & patrẽ de peculio obligare, vt ff. de pecu. l. iij. §. si filius. sed seru' nõ, vt ff. de fideius. l. seruus. & l. seq. & pp hoc dixit, fere. i. eod. §. j.

Filius & seru' nõ in oĩbus conueniunt.

† Subaudi. potius quã Tributoria.

ADDITIO. Qualr autẽ fiat executio filio condemnato, hr. j. tit. j. §. fi. Ang Are.

d ¶Aduersus patrẽ, Etiã de peculio non tenetur pater, vt hic dicitur. & C. ad Maced. si filius. & causæ colligitur. C. ne filius pro patre, vel pater, pro filio. l. j.

* Adde, q nec fideiussor ex hac causa tenetur. l. sed & si. §. non solum. ff. eod. immo nec hæres quidem filij, scilicet si

paterfa. [obierit. l. item si. alias est l. sed Iul. §. quanquam. eod. tit.].

¶Senatus. s. senatusconsultũ Macedonianum, vt ff. ad Maced. l. j. qd cessat in multis casib. s. xj. Primò, si fuerit miles filiusfa. vt C. ad Maced. l. fin. Item si dixerit se patrẽ famil. vt C. ad Maced. l. j. Itẽ si publice patertam. videbatur, vt ff. ad Macedo. si qs patremfamil. Itẽ, si fuerit in scholis, vt ff. ad Maced. sed Iulianus §. qd dr. & C. eod. l. Macedoniani. itẽ si alij creditori soluit, vt ff. eod. sed Iulianus. § pe. Item, si factus paterfamil. debitum primò contractũ quocunque modo agnouit, vt C. eo. Zenodorus. Item si vertit in rem patris, vt ff. eod. sed Iulianus. §. proinde si acceperit. Itẽ, & si nõ accepit, vt verteret in rem patris, postea tamen vertit, vt ff. eod. sed Iulianus. §. sed & si ab initio

Macedonianũ in xj. casib. cessat.

Item cessat, quando pater consensit, vel præsens non contradixit, vt ff. eod. sed Iulianus. § quãq̃. & l. si tñ sciente. & C. e. si permittente itẽ, si postea pr ratũ habeat, (j) vt C. eo. l fi. in prin. Itẽ si paterfam. factus soluere cœpit, vt ff eo. l. sed Iulianus. §. fi. & l. seq. Alias autẽ locũ habet

habet, vt nō teneat̄ pater vel filius, siue pecunia fuerit mutuo data, siue aliud in fraudē senatusc. vt ff. eo. l. si filiusfa. §. isauτera. & l. sed Iulianus. §. mutui datione. ADDITIO. (j) Dic idē si tacite ratū habuisse dicatur: vt qa recuperatl literas a filio cōtinētes ꝙ pecunias mutuo acceptas solueret, & nō est statim ꝑte status de cōtraria sua voluntate, vt est tex. sing. in l. si filiusf. ff. ad Maced. Ang. Are. * ¶ Suet. scribit, Vespasianū Impe. auctorē fuisse Senatui, hoc S. C. faciēdi verba āt S.C. extant in l. j. ff. ad S C. Maced. & no. ꝙ filiusfa excepta hac cā Maced. senatusc. ex quouis contractu in solidū obligat̄, potestq; conueniri, ac ēt ī carcerem conijci. l. iij. §. sed verū. ff. de mino. verū si emancipetur à patre, non nisi in quantū facere pōt condemnabit̄, vt est casus no. in l. ij. ff. qd̄ cū eo. & in l. si ex alio. C. eo. tit. & ibi hoc no. Bald. & Io. de Plat. in §. sunt præterea ad fi. s̄. de actio. quod tn̄ fallit in aliqb. casib. quos annotauit Barthol. Cæpol. caut. xiiij. ex delictis quoq; filiosfa. posse cōueniri, nemo est qui nesciat. §. vlt. infra ti primo.]
¶ Illud in summa. Casus clarus est, ꝙ contra iubentē vel imponentē agi pōt actione directa ea rōne, quia cum eis vr̄ negociū gestum, ex illa regula, ꝙ qui ꝑ alium facit, per se facere vr̄. Not. illud verbū, in summa, cuius significatio est tandē & finaliter. Itē, ꝙ de in rē verso, ꝙ iussu, exercitoria, & institoria, agitur ēt directò contra dn̄m. Itē no. casum, ī quo mandans tenetur, ac si principaliter negocium gessisset.

pe onerati ære alieno creditarum pecuniarum quas in luxuriam cōsumebant, vitæ parentū insidiabantur.

¶ Actione Qd̄ iussu, vel De in rem verso, vel Institoria, vel Exercitoria, pōt agi directo contra patrem vel dominū ex contractu filij vel serui. Aret.

¶ Illud in summa admonēdi sumus, id, quod iussu patris dn̄i ve cōtractū fuerit, quodq; in rē eius versum erit, directo[a] quoque posse a patre domino ve condici, tanq̄ si principaliter cum ipso negocium gestū esset. Ei quoq;, qui Exercitoria, vel Institoria actiōe tenetur, directo posse cōdici[b] placet; qa huius quoq; iussu contractum intelligitur.[c]

¶ De noxalibus actionibus.

¶ Ex delicto commisso per seruum, dn̄o ignorante, vel prohibere nō valente, dominus tenet̄ noxaliter: quod æquitatis ratio introduxit, ne ex delicto rei propriæ, qs in plus grauet̄, q̄ sit valor dictæ rei, Aret.

a ¶ Directo. Idest, certi condictione directa, non adhibita hac adiectione de peculio vel de in rem verso Sed tn̄ quid supradicta sex noīa. s. quod iussu, exercitoria, institoria, tributoria, sed peculio & de in rē verso, sunt noīa actionū? Rn̄. qdā ꝙ sic: & faciunt pro eis infinitæ leges, quæ dicūt de ac. de pecu. & sic de singulis vt patet ēt in rub. cuiuslibet tit. Sed Io. in cōtra. Dixit. n. ꝙ sunt actionū adiectiōes, nō actiones, facit ꝑ eo. ff. de neg. gest. l. mādasti. & de pecu. l. iij. §. cui congruit.
¶ Adde. ꝙ hanc gl dicit no. ad hoc Ias. s̄. de actio. §. j. in xj. col. in fi. vbi ponit multas gl. concor. & in § rursus. in xv. col. circa med pro quo, vide tex cum gl. in l. v in glo. j. C. vbi conue. qui cer. lo. & idem vult Barto. in l. fi. in ij. q. C. ex quibus cau. maio.
b ¶ Condici. Scilicet certi condictione, non adhibita hac adiectione, institoria. Item & de in rem verso, vt ff. de in rem verso. l j. in prin.
c ¶ Intelligitur. Facit. ff. de eden. l. prætor. §. sed & si seruus. & ff. si cer. pet. si institorem.
¶ De noxalibus actionibus. ¶ Non solū ex cōtractib. eorū, qui in nr̄a p̄tāte sunt, conue-

¶ Similis gl. supra de; actio. § actiōes autem.

Quod iussu, exercitoria &c. non sunt actiones, S Y L. sed actionū adiectiones.

Cōtrarie o.

cõuenimur, sed ẽt ex delictis: & qa ꝓ eis noxaliter agit̃, iõ de noxalib. ponit. Accu. Ad istam cõtinuationẽ facit. l. j. ff e.

Diuisio.

EX maleficijs. ¶ Totus iste titul. di. principaliter in duas partes. Primò ponit, qualiter deditio ꝓ noxa hẽt locũ in seruo delinquẽte. Secundò, an hẽat locũ in filiofamilias Secunda ibi, Sed veteres.

SYL.

†Litis æstimatio quid sit, enarrat Alci. lib. iij. Parer. c xviij.]

¶ Ex maleficijs. Casus in hoc prin. l͞raliter figurãd⁹ est stat eñ Imp. iñ declarãdo; vñ oriat̃ actio noxalis, & ad qd def declarãdo hos duos terminos noxa, & noxia, assignãdo rõnẽ, quare fuerit dispositũ, vt esset in facultate dñorũ tradere seruũ offenso in locũ refectionis dãni aut iniuriæ l͞ra plana est. solũ aduertẽdũ est ad declarationẽ horũ verborũ, noxa. & noxia, qa Valla, & Beroald⁹ ridẽt hãc declarationẽ Imp. sed noxa apud veteres a nocẽdo dicta significat ẽt nocumẽtũ. Ouid. sine noxa luce bibunt merito seruus dr̃ noxa, sicut & ἄτη illã Homerica noxaappellat. Noxia vero ipsa est culpa seu maleficiũ. Plau. in Bacchi. sat sic suspect⁹ sũ, careo noxia. M. Manili⁹, Quin ẽt infelix virt⁹, & noxia felix. vñ merito Seruius Virg. noxam ꝓ noxia dixisse scripsit. Vnius ob noxam. notabilia clara sunt.]

a Ex maleficijs. Idẽ est ex quasi maleficijs, vt ff. nau. cau. sta. l. fi. §. sertiorũ. & de hoc plene diximus. s. de act. §. actiones. autem.

* ¶ Intellige ex maleficijs priuatis. nam ex publicis accusatio dirigit̃ contra seruum delinquentem, non aduersus dominum. l. pen. §. vlt. C. de noxa. actio.

b ¶ Furtũ fecerint Supple extraneo: & idẽ in sequentib. articulis, nã cum dñota lia cõmittẽdo agi nõ põt, vt s. de obl. ex delicto §. ij. qui. & ff. de noxa. cũ seruus.

c Dño dãnato Nesciẽti cũ dlinq̃ret seru⁹: vel sciẽti, sĩ ꝓhibere ñ potuit. alioq̃ isolidũ tenet̃, vt ff. de noxa. l. ij. & l. idelictis. & C. e. l. ij.

EX maleficiis[a] seruorum; veluti si furtũ fecerint,[b] aut bona rapuerint, aut damnum dederint, aut iniuriam commiserint, noxales actiones proditæ sunt: quibus domino damnato[c] permittitur, aut litis † æstimationẽ[d] sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere. Noxa autem est ipsum corpus, quod nocuit; idest, seruus; noxia[e] ipsum maleficiũ, veluti furtum, damnum, rapina, iniuria. Summa autem ratione permissum est noxæ deditione fungi: nãq; erat iniquum,[f] nequitiam eorum vltra ipsorũ corpora dñis damnosam esse.

¶ Pro delicto serui dominus liberatur dando seruum

d ¶ Æstimationẽ. Puta decẽ, ad q̃ sp est obligat⁹. sed liberatur dãdo aĩal. s. quovsq; actione iudicati cõueniat̃. ff. de re iud. l. miles. §. decẽ & ff ð pecu. hę itẽ veniũt §. idem recte. Hinc no. ꝙ in cõclusiõe libelli huius actionis dẽt peti emẽdatio dãni, nõ aũt alternatiue, vel seruus ꝓ noxa, nã seru⁹ nõ est ĩ obligatione, sed facultatẽ dandi seruũ ꝓ noxa consequit̃ dñs condẽnatus à lege q̃ ptãtẽ hẽt vsq; ad litẽ contestatã super actione iudicati, d. §. idem recte. vbi glo. Bar. & alii.

e Noxia. Vnde versus. Noxia delictum, delinquens noxa vocatur. sed quãndoq; vno pro alio vtimur. Noxia & noxa differunt.

* ¶ Vnde seruum noxæ dedere, hoc loco. i. maleficio, vel potius pœnæ: nam vtrunq; significat noxa, à nocendo, vt eleganter probat Alcia. noster lib. iiij. de verb. sig & l. plebs. § noxæ. eo. tit.]

f ¶ Iniquũ. Scilicet iniquũ esset factum alienũ aliis esse dãnosum, sm̃ Io. vt ff. de fur. si seruus communis. § quod vero.

¶ Dominus noxali iudicio. Casus figuratio facilis est: continet enim hic text. tria dicta. Primum, ꝙ dominus conuentus actionẽ noxali ob delictum serui liberatur dando seruum noxæ: cuius ratio posita est supra in princip. ibi, nanq; erat iniquum. ratio autem dubitationis erat, quia seruus ille non erat in obligatione: ideo non videbatur, quòd eius deditio & solutio tolleret obligationẽ, SYL.

qua

qua dñs astringebat̃,cui aliud ꝑ alioꝝ debebat posse solui.qua rõne nõ obstã te,ꝑualuit æquitatis s̃.dictæ rõ,fuitq;a lege ptãs hæc concessa.iõ licet nõ sit ser uꝰ in oblõne,est tñ i solone.l. miles.§. decẽ.ff.d re iu.

Scdm dictũ est ꝙ dñium ser- ui dari noxæ transfert̃ ꝑpe- tuõ : intellige à dño dãte,nõ auté in dñm, cui datur, ꝑp subsequẽtem casum, qa re- uocabiliter sit dñs, si seruus pecun ã inue niat, & dãnũ resarciat, qđ est sũme ęquũ ex vtraq; par- te.s̃. & ꝙ dñs tradens seruũ ꝑ noxa pdat ꝑpetuo dñ.ũ,

pro noxa,& in dã- nũ passum trans fertur dñium ; qđ auocari põt, si dñs emendet dãnum,& velit eũ manumit- tere.Ang.Are.

¶ Dominus noxa- li iudicio serui sui nomine cõuentus,ᵛ seruũ actori noxæ dedendo liberat̃, ᵃ nec minus ᵇ in per- petuũ eiꝰ serui dñi um a dño trãsfert̃. Sin aũt dãnum ei,ᵛ

quia iam in solutũ dat,& seruus succe dit loco æstimatiõis dãni,& sic loco pe cuniæ,q̃ soluta abdicat̃ in totũ & ꝑpe- tuõ à dño,eadé rõne seruꝰ, q in eiꝰ lo- cum sufficit̃.Ité summa tõne factũ est, vt accepta pecunia dñs cogatur manu- mittere,quia cũ non possit sua interesse nisi rõne condẽnationis dãni dati, ni- mirum si ea soluta ꝑ seruũ dissoluitur nexus ille seruitutis;quæ est rõ tertij di cti.Notabilia clara sunt.]

a ¶ Liberat̃.Sed cũ seruus nõ sit in oblõ ne,sed dãni ęstimatio,vt ff. de re iud.mi les.§.decẽ.quõdando seruũ liberatur ? cũ aliud pro alio inuito creditore sol- ui nõ potest,vt ff si cer.pet.l.ij.§ j?Rñ. speciale est:quia iniquum est serui ne- quitiam vltra ipsius corpus extendi, vt s̃.eod.in prin.versi.summa.

SYL. ¶ Adde,ꝙ hæc omnia vera sunt,qñ agi tur ciuiliter ad damnũ datũ,quia tunc condemnatur ad æstimationem dãni, & reus dando seruũ liberatur,vt hic di, secus si ageretur criminalr̃ ad vindictã ob iniuriam.à seruo illatã, nã tunc ali- ter pronunciat̃.s̃.vel ad æstimationem

dãni,vel ad tradendũ seruum verbera- dum,vel dandum seruum pro noxa,vt est text no.in l.sed si vnius.§.cũ seruus ff.de iniur.quem vide.]

b ¶ Nec minus.q.d.licet detur ꝑ alio.

cui deditus est, ser- uus resarcierit quæ sita pecunia, auxi- lioᶜ Prætoris inuito dño manumittet̃.

¶ Noxalium actio num quædã sunt ci uiles,& quædã Præ toriæ.Aret.

¶ Sunt autem con- stitutæ noxales ac tiones, aut legi- bus, aut edicto Præ toris. Legibus, ve- luti furti ᵈ ex lege xij. tabul. damni ᵉ

s̃.ꝑ delicto vel æstimatiõe de- licti, iñ dñiũ transfertur.

c ¶ Auxilio. Sed nõne ini- quũ est aufer- ri quod perpe tuo sibi q̃situ est; vt mõ di- xerat,& ꝓbat̃ ff. re. amo. l. nõ.n?Sed cer- te est spãle fa- uore liberta- tis,sic & alis.C. de patr.qui fi. dist. l. ij. & ff. si lib.inge.esse di.l.ij.& sic.ff. de hær.insti.l. pigno ri.Acc.

¶ Dic non esse speciale,vel saltem quod ratio specialitatis est ea,quam supra po suimus in figuratione casus,& ad hanc glo.vide Præp.Sen.in suã disp. casu.uij. q.iij.in prin.

d ¶ Sunt aũt. Casus nõ est figurãdus, qa tũ insistat in declarando vñ originé tra xerint actiones noxales,& dicit, ꝙ aliæ oriunt̃ ab edictis prætorũ,aliæ a legib. & declarat per exempla:quæ nota.]

d ¶ Sunt autem.Furti.s̃. non manifesti nam actio furti manifesti est prætoria, vt j.de perpe.& temp act.§.j. — Furti nõ manifesti actio est ciuilis, furti vero manifesti prætoria.

¶ Adde,actionẽ furti manifesti ideo prætoriã appellari,qa quã pœnam.l.xij tabu.statuerat in furto manifesto,quã refert Au.Gell.lib xj.c. vlt. eam Præto- res in quadrupli pœnã immutauerũt : arg.l.ius ciuile,ff.de iusti. & iu. at furti nec manifesti pœna, quæ in duplum irrogabatur,minime mutata est,sed ea dem est,quæ à Decemuiris in xij.Tabu. fuerat constituta.]

e ¶ Damni.s̃.actio.

¶ Omnis autem. Casus literaliter est fi guran dus,quia litera plana est,& rõ ma nifesta SYL.

nifesta: nã noxalis actio dat contra dñm nõ simplr, sed ita demum si vult iudiciũ suscipere: quo fit vt re vera actio noxalis dirigatur in seruũ, vñ liberũ est dño seruũ indefensum relinquere, & ita noxale iudicium euitare. l. non solũ. ff. de noxa. vnde qñ suscipit, suscipit ex voluntate: idõ caput sequitur, non dñm qđ nota. l. φ actio noxalis caput sequitur, & φ datur contra possessorẽ tpe, quo agit, Itẽ, φ si seruus manumittatur, tenetur ipse directo, & extinguitur noxæ deditio. Itẽ, φ si liber hõ damnũ dederit & seruus sit effectus, pt agi cõtra dnm noxali iudicio.

a ¶ Cõmiserit. s. extraneo.

b ¶ In tua potestate sit. Vel dolo fecisti, quomin⁹ sit: nã tunc vtilis noxalis locũ habet. vt ff. eo. si bonæfidei, & l. electio. §. si is.

Seru⁹ manumiss⁹ an teneatur de gestis in seruitute.

c ¶ Directo. Hic distingue, aut seruus deliqt, aut contraxit. Primo casu, si in dñm, non tenetur postea factus liber, ut s̃. de obli. quæ ex delic. §. ij. qui. & .j. proxi. §. & ff. de fur. l. serui. & filij. Si in extraneum, tenetur directo. vt hic. Si autem contrahat & fuerit connexa gestio illa, quam gessit in seruitute, cum ea, quam in libertate fecit, tenetur, non alias, ut ff. de nego. gesto. cũ actum. & C. an seruus ex suo facto. l. iij. & in fi. nisi in casu, ut C. de peti. hę. l. fi. §. pe. in fi.

ADDITIO. Alios ẽt casus habes notatos in l. eum actum. ff. de nego. gest.

iniuriæ ex lege Aquilia: edicto prætoris veluti iniuriarũ, & vi bonorũ raptorũ,

¶ Omnis, ad quẽ seruus delinquens trãsit, noxalr cõuenit. Et noxalr ẽt qs punit p delicto liberi hois facti postea serui. Areti.

¶ Omnis autẽ noxalis actio caput sequitur. Nam si seruus tuus noxiam commiserit, [a] quandiu in tua potestate [b] sit, tecum est actio: si autem in alterius potestatem peruenerit, cum illo incipit actio esse: at si manumissus fuerit, directo [c] ipse tenetur, & extinguitur noxæ deditio. Ex diuerso quoque directa actio, noxalis esse incipit. Nam si liber homo noxiam commiserit, & is seruus tuus esse cœperit, (quod quibusdam casibus effici, primo libro [d] tradidimus) incipit tecum esse noxalis actio, quæ ante directa fuisset.

¶ Ex delicto serui proprij nulla competit domino actio etiam si postea alienetur vel manumittatur. Idem in seruo alieno, qui efficitur ipsius damnum passi. Item ex delicto domini nõ datur actio seruo libero facto. Aretinus.

¶ Si seruus domino noxiam commiserit, actio nulla nascitur: nanq; inter dominum, & eum, q̃ in ptãte eius est,

d ¶ Primo libro, vt s̃. de iure perso. §. pen.

¶ Si seruus. S Y L.

Casus. clarus est, & rões eius manifestæ, assignatæ in text. Dicit n. primo Imper. φ si seru⁹ proprius damnum dño dederit, noxalis actio nulla nascitur: & assignat rationẽ, quia inter dominum & seruum nulla potest oriri obligatio efficax. quo fit, vt vbi nulla sit obligatio, nulla sit actio. ex quo infert Imper. φ quamuis postea alienetur, & in alterius potestatem transeat, vel liber factus sit, agi nõ potest neque contra ipsum neque contra dominũ: quia cum actio nata non fuerit á principio in ipsa datione damni, non pt postea nasci, & ratio est, quia extremum illud, ad quod obligatio ad se radicandam retrotraheretur, esset inhabile. Pari rõne dicit Imper. si alienus seruus noxiam commiserit, & postea effectus sit seruus illius, cui damnum dedit, extinguitur per confusionem actio, ratione assigna-

ta in text. quia iam res deducta est ad casum, a quo incipere non potest: ꝙ si etiã postea alienetur, non reuiuiscit actio, quia semel extincta actio & obligatio etiam cessante causa extinctionis non reuiuiscit. l. qui res. §. areã. ff. de solu. quæ omnia nota, & maxime regulas in text. expressas.

a Obligatio. s. ciuilis, sed naturalis sic, vt s. de fideiussor. § j. Acc. Acc. [Adde. l. vltimam. C. an seru. ex suo fac.]

b Cum ipso manumisso, vt hic. & C. e. l. j. in fi.

c In potestate. Cum alienatus est, & facit. ff. de pecul. & ancillarum. §. sed & si alieno.

d Esse cœperit. Ante litem contestatam. Nam post litem contestatam non interdicitur, vt ff. eo. si alienus seruus. Et est ratio, quia imputatur ei quare alienauerit, vt ff. eod. quemadmodum in princ.

e Interdicitur. facit ff. de mino. l. verũ. in fi. primi respon. & ff. de lega. j. legatarius. in fi.

f Non potuit. s. noxalis actio & no. rem impediri, si deducitur in casum, à quo incipere non potest, arg. ij. s. de leg. §. ex contrario.

†Vide circa hoc brocardum Bar. in l. pluribus. §. de verb. oblig.

g Non potes. Arg. ff de cap. & postlim. re. l. ij. §. j. alias de ca. d. l. ij. ei qui.

nulla obligatio [a] nasci potest. Ideoq; & si in alienam potestatem seruus peruenerit, aut manumissus fuerit, neq; cum ipso, [b] neque cum eo, cuius nunc in potestate [c] sit, agi potest. Vnde si alienus seruus noxiam tibi commiserit, & is postea in potestate tua esse cęperit, [d] interdicitur [e] actio: quia in eum casum deducta sit, in quo consistere non potuit. [f] Ideoque licet exierit de tua potestate, agere non potes: [g] quemadmodum si dominus in seruum suum aliq̃d cõmiserit, nec si manumissus aut alienatus fuerit, seruus, vllã actionẽ cõtra dñm hr̃e potest.

¶ Olim pater pro delicto filij siue filiæ noxaliter tenebatur sicut pro seruo: hodie vero nullatenus: sed ipse filiusfamilias ex delicto suo vt qlibet alius poterit conueniri. Areti.

¶ Sed ueteres quidem hoc † & in filijs familias masculis & feminis admisere: [h] noua autem hominum conuersatio huiusmodi asperitatem recte respuendam esse exi-

¶ Sed veteres. Casum. In l. corrigente & rationem correctionis assignantẽ nõ est figurandus nisi literalis. Nota; quòd de iure antiquo filius etiam dabatur pro noxa: intellige ante ius. ff. Item, quòd hodie hoc ẽ correctum. Item, quod l. tollitur per abusum uel per vsum contrarium. Item, ꝙ asperitas est euitanda. Item quòd pr̃ magis affligitur ex pœna filij, quam ex propria: quod in criminalibus allegatur ad multa, de quibus per Hippolit. Marsil. in l. prima in principio, in xvj. colum. ff. de quæstio. & in §. primo. colum. vj. eadem l. Item, quòd fauendum est pudicitiæ, & maxime filiarũ. Item, quòd filij pro suis delictis conueniuntur.]

talias de est &

h Admisere. Iure veteri dabatur filius pro noxa vt seruus, vt hic. Item occidebatur licite à patre, sicut seruus à domino: sed hodie non sic: ut supra de iis, qui sunt sui vel alieni iuris. § ij. & supra de iure persona. §. iij. & ff. de libe. & posthum. l. in suis. in fi. & C. de pat. potesta. l. fin.

Filius olim pro noxa dabatur & a pr̃e licite occidebatur.

ADDITIO (i) Et ideo quia hoc non erat etiam de iure digestorum, necessario sequitur, ꝙ iste tex. debet intelligi ante iura digestorum.

¶ Prout est tex. in l. in suis. ubi declarant doc. ff. de libe. & posthu.

Existi-

a Existimauit. Vt hic. & C. de fur. & ser. cor. l. apud antiquos. in fi.
b Penè. i. ferè. Vel pœnę nominaliter s. per corpus pœnæ, & tunc diphtongatur. q. d. per corpus filij patientis pœnam.
c In seruos i. pp seruos.
d Filiosfamilias, non etiã patres, vt si filiusfamilias iudex litẽ suã fecerit male iudicando, ut ff. de iudi. si filiusfam. Vel si dãnum alicui dederit proijciendo, eo separatim habitante a patre, vt s. de oblig. ex quasi deli. §. si filiusfa. & ff. de ijs, qui deie. vel effu. l. j. §. si filiusf. & de his legibus dicit hic.

stimauit:a & ab vsu cõi hoc penitus recessit. Quis. n. patiatur filiũ suũ, & maxime filiã, in noxã alii dari, ut penè b p filij corpus pater † magis, q̃ filius periclitet? cũ in filiabus et pudicitiæ † fauor hoc bene excludat. Et iõ placuit, in seruos c tm̃mõ noxales actiones esse pponendas: cum apud veteres legũ cõmentatores inue

nerimus sæpius dictum, ipsos filiosfamilias d p suis delictis posse cõueniri.e

e cum dicit antiquos commentatores.
e Conueniri. s. directo, vt ff eo. noxali. & l. seq. quibus filijs condemnatis dat' in patrem actio in factum de re iudi. in peculiũ, vt ff. eod. l. & si condemnatus. & ff. de pecu. l. iii. §. idẽ scribit. † Intellige, quatenus sit factus locupletior pater, alias se cus. l. ex pœnalibus. vbi Deci. de reg. iur. Sed quid si iudicium accipere noluit, im mo contumaciter non venit, an mitti actor dẽt in possessionem peculij pfecti. tij? V r q non. qa ex delicto non dẽt cõueniri pr, vt hic dr. Econtra v r. q sic, qa alias dicit lex, q pt cedere bonis in peculio tali, vt C. qui bon. cede. pos l. cum & filij. in eo quod dicit, vel quod pre &c. Sed huic verbo respon. Aldricus, q d. l. cum & filij. loquitur de castrensi vel de eo, quod habet à patre sibi eunti in castra donatum. quod etiam castrense dici tur, vt C. fam. ercis. l. si filius.

Si quadrupes pauperiem &c.

De maleficijs seruorum dictum est, nũc de maleficijs irrationabiliũ anima-

lium. Nã aut dãnũ dat hõ liber: & tunc locũ hẽt titu. s. ad l. aquil. p totũ. aut seruus, & tunc locũ hẽt. s. tit. j. per totũ. Aut aliud aĩal: & tunc locum hẽt hic titu.
Vera continuatio, & non mendicata est, quia actio noxalis nõ tãtum datr pp iniuriã & dãnũ datũ à seruo, sed & ab aĩali, ideo subnectit eius tractatum: cuius occasione postea ponit & casus, in quib. aĩal pauperiẽ faciendo facit dñm teneri ędilitio edicto.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatr.

Pro dãno p quadrupedem mãsuetã dato actio noxalis directa contra dñm dat, cum aĩal cõtra naturã sui generis dãnũ dederit. Ang.

Nimaliũf † nomine, q ratio-

A Nimaliũ. f Totus, iste titul' diuiditur in duas partes. Primo quãdo actio de pauperie locum habet vel non. Secundo loquitur, qñ hẽt locum actio de ędil. edic. vel non. Secũda ibi, Hæc autem, uel ibi. Cæterum.
Animalium nomine &c. Casus posi tio non est necessaria: quia Imperat. stat in simplici declaratione tituli, tam aper te rem omnem declarando, vt nullus re stet dubitationi locus. Not. ergo, quomõ noxalis actio detur p damno à quadrupede dato, & in quibus casibus. Item, q in his terminis actio noxalis prodita est a. l. xij. tabul. Item, quod ratio hæc bona est: quia ita. l. disponit. Item, quid sit pauperies. Item, quòd animal, cum intellectu careat, non potest iniuriam facere. Item, quòd sensus accipitur pro intellectu: quia animalia sentiunt, & in animalibus est sensus. Item nota illa verba, sine iniuria facientis, quòd iniuria capitur abusiue respectu eius, qui infert iniuriam.
f Animalium. s. quadrupedum, vt ff. eo l. j. in princ. sed nomine damni dati à bipede vtilis locum habet, vt ff. eod. l. pe.

Left margin notes: † Facit. l. eũ scim'. § viii. C. de agri & ceas l. ibi qdé. § vl. ff ã eo quod met. cã. † Nihil ẽt antiqui' esse dẽre parẽtib' pudicitia filiarum docet me morabile illud factũ' Virginij, relatum et a Pompo nio nro in l. ij. vers initiũ aũt ã orig. iur. Cõtuma cia filij ne faciat q actor mitti debet peculiũ pfe ctitium. Cõtinuatio.

Right margin notes: S Y L. Diuisio. † Cõcor. cũ hoc te to princ. ea. ĩi cuius gl. super vers. aialia tũ. exter dũ iniur. & dam. da. S Y L.

a ¶ Lasciuia.i.luxuria.† Vel dic facilitate,vt facit † pupillus. ¶ Intelligas p lasciuiā.i.p quandam petulantiā,quā hñt aīalia, pſertim q̄ nondū domita ſunt.laſciuire.n.ē blãde ſaltare, & hmôi iuuenilia facere.] b ¶ Feruore.i.amore: vt ſi equus tuus, vt equā meā adiret, oſtium meū fregerit: & dr̃ feruor, quia calefacit amor,vt in authen.qb. mo. na. effi. leg.§. illud. col.6. † † Adde gl. i §. vl.ſ.d ſuc.ſub. c ¶ Feritate.i. crudelitate.ſ. ſua,nõ ſui generis natura, vt.j. proxi.§. d ¶ Actio,quę vocat̃ in fcm̃, vel ſimpſr de pauperie. e ¶ Prodita eſt i.adinuenta. f ¶ Scripta eſt.vt ſ.tit.j.§. ſunt autem. & ff.eo.l.j.in prin.

* ¶ Verba.l.xij.tab. hæc fuiſſe tradit̃, Si quadrupes pauperiē fecerit,aīal q̄ cõmiſit noxā,dato, aut noxæ æſtimõnē ferto. g ¶ Solitus, ſubaudi in vtroque exẽplo, etiam:nam idem eſt & ſi non ſit ſolitus, vt in princ.huius titu.

ADDITIO. Hoc verum,ſi fera nocēs non euaſit, quæ habebat conſuetudinē redeũdi.alias ſi euaſit, nec vtili,nec directa tenetur dñs,ēt ſi poſtea redierit,argu. l.qui res.§.aream.ff.de ſol.Ang.

h ¶ Cõtra naturā.i. conſuetudinē gñis illius aīalis:licet ſit cõſuetudo ſuā, vt calcitret,vt ſ.proxi.§. Nã maior pars equorum nõ peſſundat:& maior pars boum nõ cornu petit:qa equi & boues dicunt̃ manſueti. Et manſueta dñr quæ gregatim paſcuntur; vnde ſm hoc canis non eſt in numero ferarum, nec manſuetorum.Nam maior pars canum non mordet,& maior pars nõ gregatim paſcitur, Sed vr̃ etiā q̄ in his feris locum habeat hæc actio,vt.j.eo.§.fi. quæ eſt contra.Sol. vtilis (vt ibi) locum hēt, directa non.vt hic. & ff. eod. l.j.§. ī beſtijs. Accur.

ne carent, ſi q̄ laſciuia,ᵃ aut † feruore;ᵇ aut feritate ᶜ pauperiē fecerint;noxalis actio ᵈ lege xij.tab. pdita ᵉ eſt. Quę aīalia, ſi noxę dedant̃, pficiunt reo ad liberationem: qa ita lex xii.tabu ſcripta eſt: ᶠ vtputa ſi equ* calcitroſus calce pcuſſerit, aut bos cornu † petere ſolitus,ᵍ cornu petierit.

¶ Hæc aũt † actio ī ijs, q̄ cõtra ʰ naturā mouēt̃,locū hēt.Ceterũ ſi † genitalis ⁱ ſit feritas,ᵏ ceſſat actio.ˡ Deniq; ſi vrs* fugerit a dño, & ſic nocuerit, nõ poteſt quondā dñs cõueniri,quia deſijt dñs eſſe, vbi ᵐ fera euaſit.ⁿ Pauperies ᵒ autē eſt dãnũ ſine iniuria facientis datũ; Nec.n. põt aīal iniuriam feciſſe dici, quod ſenſu ᵖ caret. Hęc ᑫ qđē ad noxalē pertinēt actionē,

¶ Si quadrupes nõ manſueta iuxta naturā ſui generis dãnũ dederit I liberũ

i ¶ Si genitalis.i.ſi a genere habeat, q̄ ſit fera. K ¶ Feritas. i. crudelitas. l ¶ Actio.ſ.directa. m ¶ Vbi.idēſt poſtquam. n ¶ Euaſit, vt ſ.de ret. diui. §. feræ. o ¶ Pauperies Mirabilis eſt hæc expoſitio ēt legalis: iõ ſic forte dicta, quia pauperiē aliquam facit: ſicut & dãnum diminutio vel adēptio patrimonij dicitur,vt ff.de dam.in fect.l.iiij.

p ¶ Senſu caret.qñq; tñ res inanimata iniuriā facere dr̃ impropriē,vt ff.cõmo.l. ſi vt certo.§.plane ſi ſic commodaui.

* ¶ Aliud.l.Moſaica ſancitum eſt. ea. n. & in bruta quoq; aīalia aduertebatur, ſi quid morte dignum admiſiſſent, Geneſ.ix.Leui xx.Exod.xxj.

q ¶ Hæc.ſ.ſupradicta duo, & q̄ nõmine feræ beſtię nõ agatur hac actione, & q̄ noie manſuetę noxaliter tñ agat̃, vt ſ. proxi.§.& in prin.tit.

¶ Cæterum ſciendum eſt. Caſus. ſtr in præſenti.§.non figurabitur.lr̃a.n.plana eſt,& deciſio fundata naturali rõne, vt dãnũ datũ culpa alicuius puniatur pro mõ culpę.Addit ēt,q̄ non ſolũ dat̃ actio ex edicto ædilium,ſed ēt de pauperie,ratione aſſignata in lex quia vbi agitur de pœna imponenda, vna actio aliā nõ cõſumit.No.q̄ in damno dato, vel potius in

† Et tũc dic, aut p̄ i.vt ponatur p eodem. † a.Fs pullus † alias pauore, ſed Theophilus legit feruore: vertit. I. θέρμοτητα. † gl. verſ. bacchata ſupra de ſuc.ſubl. * † De loue cornu peta mũltia.Exodi ca xxj. † Côtor. ca.ſi culpa. in gl. ſup ver. aīalia in me. extra de iniur. † alias genialis.

Equi & boues ſũt mãſueti.

Canes aliqui nõ mordēt.

Dãnũ diminutio vel adēptio patrimonij dicitur.

to nocumento facto libero homini, ęstimatio fit arbitrio iudicis: in cęteris in duplo ęstimationis damni. Item, q̃ illo casu dat actio in factū de pauperie, & actio ędilitia. Item no rſam, q̃ in pœnali bus vna actio aliā nō consūmit.]

a ¶ Edicto. post. ff. de ędi. edict. l. hi. n. §. deinde. & l. seq.

b ¶ Leonem. itē lupū, pantherā, & generaliter omne aīal, quod debeat nocere, siue solutū, siue ligatū, ita tñ q̃ damnū nihilominus facere possit, vt. ff. de ędil. edict. l. hi. n. & l. generaliter, & l. seq.

c ¶ Et nocitū. in corpore, ita q̃ nō sit mortuus: aliàs du cēri solidi debent, (i) vt. ff. de ędil. edict. l. qua vulgo. ij. respon.

corpus nō occidendo, dñs ex ędilitio edicto arbitrio iudicis cōdēnatur, in alijs rebus in duplū: vel noxalis actio his duobus casibus cōtra dñm dirigitur, & pęnales actiones ex eodem facto cōcurrentes nō perimūt se concursu. Angel.

¶ Cęterū sciēdum est, ędilitio edicto [a] prohiberi nos canē, verrē, vrsum, apriū, leonē [b] ibi hre, qua vulgo iter fit, & si aduersus ea factum erit, & nocitū [c] libero hoī esse dicatur, qd bonū & ęquū iudici vr, tanti dñs cōdēnet. [d] Cęterarum vero rerū, quāti dānū datum sit, dupli. Prǽter [e] has aūt ędilitias actiones, & de pauperie locum habebit. [f] Nunq̃. n. actiones, † p̄sertim pœnales, de eadem [g] re cōcurrētes, alia aliā consumit. [h]

¶ De ijs, per quos agere possumus.

¶ Actiones intentātur per nos, & per pcuratores nostros quorum vsus olim phibitus erat, nisi in certis casib⁹: sed nūc necessarius est, qn principalis agere vel defendere impedit. h.d. An. Are.

ADDITIO. (i) Ista pœna s̄m gl. in l. qua vulgo. applicatur pro parte fisco, & pro parte parti: alleg. ff. de iis qui deiece. si vero. §. pe. s̄m Ang.

d ¶ Condemnetur. Ratione deformitatis non habita, sed impensarum tantum in curatione factarum, & operarum amissarum & amittendarum, vt ff. eo. l. ex hac. Item cōdemnatur in duplum occasione damni dati in alijs rebus ex hoc edicto, vt hic, & ff. de ędil. edi. qua vulg. ij. respon. in fi.

e ¶ Prǽter has. i. prǽter hos modos agendi ędilitio edicto.

f ¶ Habebit. s. vtilis: alias contra, vt s̄. eo. §. hęc autem.

g ¶ De eadem re, idest ex eodem facto ex delicto.

h ¶ Consumit. Hoc est intelligendum cō cursu: perceptione. n. vna aliam consumit. Et ad euidentiam istorum dic, quod quando competunt plures actiones eidē, & contra eundē: aut oēs pœnales sunt aut oēs rei persecutoriæ, aut aliæ pœnales, aliæ rei persecutoriæ. Primo casu subdistingue, aut oēs ex vno delicto, & tunc vna tollit aliam perceptione non in id, qd excedit, vt ff. vi. bon. rapt. l. & ff. de actio. & obli. qui ser uum. j. respon. & l. cum ex vno delicto. nō autem concursu, vt hic dicit: vbi autem ex diuersis factis vna non tollit alteram ēt perceptione, vt ff. de priui. delict. l. nunquam. in prin. In secundo capite, quando omnes sunt rei persecutoriæ, dic, qd aut contra eundem dantur: & tunc tolluntur adinuicem perceptione, non con cursu, ut ff. loca. si merces. §. culpæ. aut contra diuersos, & tunc non tolluntur etiam perceptione, vt ff. de tabu. exhib. l. locum. §. condemnatio. In tertio casu, scilicet, quando alia est pœnalis, & altera rei persecutoria. iterum sub distingue: quia aut est pœnalis originaliter: & tunc neutra per alteram tollitur vt ff. de fur. si pignore. § cum furti & ff. de condi. furti. si pro fure. § furti. hoc tamen fallit in casu. ff. nau. cau. sta. l. & ita. (alias incip. idē) §. fi. quia ibi competebat altera de iure cōi, altera de iure speciali.

Actiones plures si cōpetāt ex vna re, tollantur ...

† similiter. in l. nunquā. ff. de reg. iur.

ciali. Aut non est mere vel originaliter pœnalis, & tunc vna per alterã tollitur, vt ff. qđ met. cã. l. metum §. licet. †

† Simile

S Y L. ¶ Dic tu quantum attinet ad rẽam hui⁹ tex ꝙ illa procedit quo ad hoc, vt simul concurrãt, ita ꝙ vtraq; eligi possit: sed bñ vna electa alia tollitur. l. & ita. in fi. ff. na. cau. stab. et ꝙ in actione electa succubuerit, scdm Bart. in l. hoc edicto. in ij. q. ff. de publica. *Item hęc vera sunt, quando ex eodem facto & vnico criminis titulo procedunt, alias secus. l. j. ff. vi bonor. rapto. l. nunquam plura. ff. de priui. delictis.

al babemus l d. l. ; & ita. ff. na. cau stab. & in l. nunq. de re. iu.

* al. ed

tex apertius declarans in l. j. §. fi. ff. de pcur. vbi non solũ cõsiderat caput impotentiæ, s. qñ hoĩes suis negotijs non pñt superesse, sed etiam quando nolunt.

a ¶ Admonendi sumus. i. admonemus.

b ¶ Agere. s. hodię.

* ¶ Intellige ciuilr at criminaliter nõ ſp licet, qđ expeditum est, vbi qs psequi vẽlit crimen publici iudicij. l. pen. de publi. iud.]

c ¶ Quęlibet s. idoneum, † pp seruũ, qui nec suo, nec alieno nomine admittitur vt C, de iudi. l. seruus. † Item pp pupillum, vt C. qui leg. pso. stã. habe. per totum. Accur.

** † Sim. gl. supra de leg. § non. gra. vero. quibuscunq; & infra §. seq vers. cuiuscũq; j. † Dic, ꝙ seru⁹ no pôt eẽ in iudicio nisi i. certis casib. de qb. in l. vix certis ff. de iud. Ang. S Y L.

NVnc admonẽdi[a] sumus, agere[b] posse quemlibet[c] hominem, aut suo nomine, aut alieno. Alieno, veluti procuratorio, tutorio, curatorio; cũ[d] olim in vsu fuisset alterius nomine agere non posse, nisi pro populo, pro libertate, pro tutela. Præterea lege Hostilia pmissum † erat, furti agere eorum[e] nomine, qui apud hostes essent: aut reipublicæ cã abessent quiue in eorũ cui⁹[f] tutela eẽnt. Sed qa hoc nõ minimã in cõmoditatẽ hẽbat, ꝙ alieno noĩe neq; agere, neque excipere actionẽ licebat, cęperunt hoĩes p procuratores litigare. Nam & morbus, & ætas, & necessaria peregrinatio, itẽq; alię multæ cãæ sæpe hominibus impedimento[g] sunt, quominus rem suã ipsi exequi possint.

¶ Diuisio &c.

Diuisio ¶ Quia de actionibus diximus, videamus per quos exerceantur: & in hoc incipit, Nunc &c.

Vnc. ¶ Totus iste tit. diuiditur ĩ tres partes. Primo põit vnum dictum bimembre, Scdo vnũ membrũ assumit, & declarat tã de iure antiquo q̃ hodierno. Tertio declarat quid est procurator & tutor. Secunda ibi, Alieno veluti. Tertia ibi, Procurator.

S Y L. ¶ Nunc admonendi. Casus non est necessarius. tradit. n. primo Impera. regulã affirmatiuam. Item refert ius antiquũ, quo nisi certis casibus in tex. expressis agere pro alio nõ licebat. Not. ꝙ quilibet non prohibitus potest agere noĩe suo & alieno: & sic ꝙ hoc edictum est prohibitoriũ certarũ personarũ, Item no. in quibus casibus de iure antiquo agere licebat. Item no. rõnẽ, quare adinuentũ fuerit, ꝙ quis alieno noĩe agere posset: & est

¶ Facias tu regulam, ꝙ quicunq; potest esse in iudicio proprio nomine, potest etiam procuratorem constituere: quam facit Innoc. in c. edoceri. de rescri. sed ego addo, propriq nomine, pp personas cõiunctas, quæ possunt esse in iudicio, & non possunt constituere saltem ante contesta. litem procur. vt concludit Rot. de procur. decisio. xxxiiij. in antiquis.

d ¶ Cum. i. quamuis.

e ¶ Eorum noĩe. s. si quis faceret furtum captiuis, vel reipu. causa absentibus.

f ¶ Cuius. i. alicuius, quasi dicat procurator potest agere noĩe eorum, qui sunt in tutela captiuorum & reipublicæ causa absentium.

g ¶ Impedimento. Sed quid si nullum sit impedimentum? Respon. idem, vt ff. de procur. l. j. §. vsus.

¶ Procurator &c. Casus in traditione tã generalis rię nõ est necessarius: nihil. n. aliud hic dr, nisi ꝙ nõ est tradita aliqua S Y L.

certa

¶ Procurator cōstituitꝰ verbis habilibꝰ interpositis, ēt aduersario absente & ignorāte Ang. Are.

¶ Procurator neq; certis verbis, [a] neq; pñte† sꝑ aduersario immo plerūq; eo [b] ignorāte, cōstituitꝰ Cuicūq; [c] n. ꝑmiseꝰris rē tuā [d] agere, aut defendere, [e] is tuus ꝓcurator ītelligitꝰ.

¶ Tutores & curatores quēadmodū cōstituantꝰ, primo libro [f] expositū est.

¶ De satisdationib.

¶ Olim cōuētus actione reali satisdabat, siue suo, siue alieno noīe cōueniobatꝰ: sed agens reali nullā satisdationē ꝓstabat, si suo noīe agebat: secus si procuratorio noīe; quia satisdabat ratam rē dñm habiturū: agēs verò ꝑsonali, ad ea cogebatꝰ, ad q̄ agēs reali: cōuētus verò alieno noīe satisdationē ꝓstabat iudicatum solui, si alieno noīe faciebat: si verò suo, ad nullā satisdationē cogebatur. Ang. Are.

certa formula in constitutione ꝓcuratorū, sed quōcūq; constet, ꝙ velim res meas agi & tractari ꝑ aliū, ille meus procurator constitutus cēsetꝰ. Not. ꝙ ꝓcuratoris cōstitō non exigit aliquā certā formā verborū. Item, ꝙ absens pōt cōstitui procurator.]

a ¶ Neq; certis verbis. Immo quibus libet, aptis tñ ad hoc, siue gñalr, siue specialr. In casibus tñ spāle mandarū exigitꝰ, vt in interdicto de libe. exhiben. vt ff. de procur. l. Pōponius. in princ. Idem si mando alicui, ꝙ inueniat maritū filiæ meæ, vt. ff. de ritu nupt. l. gñali. ī prin. Item in cā suspecti tutoris, vt. ff. de ꝓcu. non solū. §. fin. Itē qñ duos generaliter facio procuratores: nā neuter ab altero exiget, nisi habeat speciale mandatum, vt. ff. de procur. l. itaq;. & l. qui duos. Item in integ. resti. petenda, vt ff. de mino. l. illud. §. si talis.

† alias deest sem per Mandatū spāle in multis casibus exigitur.

§ YL. ¶ Adde ꝙ Ange. hic ponit xxv. casus, in quibus speciale mandatum requiritur: & ego posui cxx. casus, in quibus speciale mandatum requiritur, in meo tractatu de regulis & fallen.]

b ¶ Eo. s. aduersario.

* ¶ Adde, ꝙ & absens procurator vtiliter datur. l. j. ff. de procu.]

Procuratoris officiū quibusdā est interdictum

c ¶ Cuicunq;. s. habili, non militi, vt ff. de procura. l. filiusfāmi. §. veterani. Item non fœminæ, vt. ff. de procu. fœminas. † Item nō hñti imminēs impedimētū, quare nō possit cogi, vt. ff. de procu. l. neq; fœminā. Itē non minori xxv an. vt ff. de proc. l. minor. Itē non furioso, vel

* † & . §. pe. infra de excep.

muto, vt ff. de ꝓcu. l. ij. §. furiosus. & l. mutus. j. rñ. Itē non accusato de crimine capitali, vt C. de procur. l. reum. 1

ADDIT Qui oēs ꝓhibentꝰ esse ꝓcuratores, nisi fuerit lis contestata Et ē rō, quia hæc exceptio dēt oppōi añ lit. contest. alias habilitatꝰ ꝑsona procuratoris, vt hic per doc. & in l. ita demū. & in l. exigendi. C. de procur.

* ¶ Qđ dicit de fœmina, verū est in iudicio, ꝑterq̄ ī quibusdā casibus annot. ꝑ Dec. ī. l. ij. nu. xvi. de re. iu. Nā ad negocia vtiq; procuratrix dari pōt, vt tenet Barr. per l. iij. §. j. de neg. gest. quē seqꝰ Dec. post multos alios ꝑ eum allegatos in d. l. ij. de reg. iu.] 2

d ¶ Rem tuam. Ergo & vnam, & plures: ergo nuncius est procurator, qđ verum est, vt ff. de procu. l. j. §. j.

e ¶ Defendere. s. mandato interueniēte: alias simplr posituꝫ hoc verbū, defensor, intelligitꝰ sine mādato sed ꝓcura. cū mandato est, vt. ff. de ꝓc. si ꝓcura. §. ꝑ contrariū, & facit ad hūc. §. ff. ra. er. l. planè. ī fi.

f ¶ Primo libro. Vt. s. qui da tur pñt. per totū. & de legi. agn. tu. per totū, & ꝑ alios seq. tit. vsq; ad tit. de satisda. tu. & cur.

¶ De satisdationibus

Cōtinuatio. ¶ Facta mentione procuratorum, à quibus satisdatio exigitur, competenter de satisdatione subiungitur. Accur.

** Adde, ꝙ q̄ tenetꝰ satisdare, liberatꝰ à satisdando, si sit valde diues & idoneus, vt no. Bar. in. l. quicunq; ij. C. de fund. patrim. lib. xj. & tradunt Alexan. & mod. in l. j. ff. qui satisda cog.]

Diuiso
Atisdationū. ¶ Totus iste titu. diuidit in tres partes. Primò ponit qd iuris erat olim circa satisdationem in iudicio, siue qs agebāt noīe suo, siue vt pcurator. Scdò, quid iuris sit hodie. Tertiò extendit hāc legem ad oēs prouincias. Secunda ibi, (Sed hodie.) Tertia ibi, quam formam.

S YL. ¶ Satisdationum. Casu: in l. correcta nō est figurandus. refertur. n. ius antiquū quò ad satisdationes. Nota, ꝙ modus satisdationum hodiern⁹ differt ab antiquo. Item. ꝙ l. introducitur aliquado à principio ab vsu. Item, ꝙ. l. tollitur per non vsum. Itē no. ordinem antiquū satisdationū. Item, ꝙ nemo defensor in re aliena sine satisdatione idoneus esse creditur.

Atisdationum modus[a] alius antiquitati placuit, aliū nouitas ꝑ vsum amplexa est. Olim. n. si in rem agebat, satisdare possessor[a] compellebat, vt si victus eēt, nec rē ipsā restitueret, nec eius litis æstimationem, ptās eēt petitori, aut cū eo[b] agēdi, aut cū fideiussoribus[c] eius: q̄ satisdatio appellat Iudicatū solui: Vñ aūt sic appellet facile est intelligere.[d] Nāq; stipulabat qs, ut solueret sibi qđ fuisset iudicatū Multo magis is, q in rē actione conueniebat, satisdare cogebat, si alieno noīe iudiciū accipiebat. Ipse autē, q in rem agebat, si suo noīe petebat, satisdare nō cogebat. Procurator verò, si in rē agebat, satisdare iubebat, rē ratā dñm habiturū. periculū[e]. n. erat, ne iterū dñs de eadē re experiretur. Tutores verò & curatores eodē mō, quo & pcuratores, satisdare dñe, verba edicti[f] faciebāt: sed aliqñ his[g] agentib⁹ satisdatio remittebatur[h] Hæc ita[i] erant, si ī rē agebat. Si verò in personā, ab actoris quidem parte eadē obtinebant, quę diximus in actione, qua ī rē agit:[k] ab eius verò parte, cum quo agitur, si quidē alieno nomine aliqs interueniret, oīmō[l] satisdaret:[m] quia nemo[n] defensor ī alie

a ¶ Possessor. s. suo nomine conuentus.
b ¶ Cum eo. s. reo victo.
c ¶ Cū fideiussoribus. Ex fideiussione.
d ¶ Facile est intelligere. cum nomen sit consequens rei, vt. s. de donat. §. est & aliud.
e Periculū. Facit. ff. de procur. non solum. §. item ait. & de iureiurando. l. nām postea.
f ¶ Edicti. s. prætoris, quod edictum non habemus.
g ¶ His. s. tutoribus & curatoribus. Sed qñ hoc? Rñ. forte, tunc, qñ erāt testārij vel datiui. s. g īquisitionem. Nā tunc nō cauebāt de rato: vt. s. de satisd tu. in prin.
* ¶ Rectius Theophilus. ἤνιχα ὁμολογημένη ἐστιάυτον κατάστασις idest, qñ certa & legitima est eorū cōstitutio: vt intelligamus tunc satisdationem remitti solitam, vbi constabat eos tutores vel curatores esse. l. vulgo. ff. de admi. tuto.
h ¶ Remittebat. s. de fcō.
i ¶ Hæc ita erant. Hic non dēt esse. §. fm Ioan. qa & qđ sequitur estde antiquitate.
K ¶ Agitur. Vt suo noīe agēs non caueat: aliàs caueat rē ratā dñm habiturū, vt. s. eod. §. vers. Ipse autē. & versicu. procurator.
l ¶ Omnimodo. s. siue cum mādato, siue sine mandato.
m ¶ Satisdaret. s. iudicatum solui.
n ¶ Quia nemo. No antiquam rīam, quę etiam hodie bona est, vt hic, & j. eo. §. si verò reus. & ff. de procu. l. nō vī. & l. qui proprio. §. qui alium.

Etiam

quæ aliquando est cum fideiussore, aliquando non. Aretinus.

nam re sine satisdatione idonea esse creditur. Quod si pro prio nomine aliquis iudicium accipiebat in personam, iudicatum solui satisdare non cogebatur.a

Hodie conuentus suo nomine quacunque actione, non satisdat iudicatum solui, sed de iudicio sisti, si non possidet immobilia:

Sed hodie hæc a[r] obseruantur. Siue. n. quis in rem actione conuenitur, siue personali, suo nomine, nullam satisdationem b pro litis æstimatione c datę compellitur: sed pro sua tantum persona, quod in iudicio permaneat d vsque ad terminum li

a Etiam si filius vel pater sit. l. filiusfam. ff. qui satisda. cog.

a Non cogebatur. In hoc solo casu differebat ab actione in rem, licet per multa verba hucusque inter eas notauerit dña.

SYL. Contrarium voluit gl. in rubr. ff. iud. sol. videlicet quod olim conuentus actione personali non satisdabat: sed hæc gl. verior est, quam sequ. Dy. & Bart. in d. rub. & An ge. hic.

SYL. Sed hodie. Casus i. l. corrigete si ex rone, sed ex quo dñs vsu, q pualuit, vt patet i illis verbis, sed hodie hæc a[r] obseruant. non est necessario figurandus: sed tamen notandum est, quod satisdationes, quæ hodie attenduntur, ex vsu & obseruantia processere potius, quam ex l. quod consonat ad id, quod dixit. §. in princip. huius titu. ibi, Al. us antiquitati placuit, alium nouitas per vsum amplexa est. Itē, quod conuentus hodie suo nomine actione reali vel personali non satisdat nisi de iudicio sisti aliquando cum fideiussore, aliquando cum simplici eius cautione iuramento firmata.]

Satisdare est promissione per fideiussores facere. b Nullam satisdationem i. nullam promissionem per fideiussores facere nam satisdatio per fideiussores fit, vt ff. qui satisd. cogan. Lo.

** Adde. quod quando quis tenetur satisdare, ille pt pignora vel fideiussores dare. glo Bar & magis cōiter doc. in l. j. qui satisd. cog. & Neguf. de pignor. in. j. mem. v. par.] nam nec de defendendo, nec de dolo quod absit, nec iudicatum soluere promittit: quia tria continentur sub ea hac. s. iudicatum solui, vt. ff. iudi. sol. l. iudicatum solui, nec vllam aliam. nisi vnam, quam subiicit.

Satisdatio duplex ab actore exigitur. Sed econtra nunquid actor aliquam facit satisdationem? Dic quod sic, duas. Primam, quod litem cōtestabitur vsque ad duos menses cō numerandos à die libelli porrecti, vt in auth. de execu. §. j. coll. vij. quæ est authen. C. de lit. cōt. libellum. Aliā, quod persistet vsque ad finem: & si conuictus fuerit iniuste se mouisse litem, decimam partem litis nomine expensarum dabit reo, vt in auth. de liti. §. ad excludendas. coll. viij. quæ est in. C. de episc & cleri. authē. generaliter. quinque tamen hæ duæ ex consuetudine non seruantur, nec sunt in vsu. Accur.

c Pro litis æstimatione, Iudicatum solui. Accur.

d In iudicio permaneat. Hæc satisdatio appellatur Iudicio sisti, vt hic patet, & ff. qui satisda. cogan. l. ij. §. prętor ait. in fin. Et caue tibi in notanda dña horum capitulorum. Hic. n. primò loquitur, quando immobilia non possidet, vt hic, & ff. qui satisda. cog. l. sciendum.

τμίχρι τέλους, Theophil. l. hic vertit. i. vsque ad finē

SYL. Aduerte, quia verum est, quod reus conuentus possidens immobilia excusatur à satisdando: sed si agimus de satisdatione præstanda ab actore de prosequenda lite, non releuatur actor ab ea præstanda per possessionem immobilium; secundum Bart. & doct. in. l. de die. §. quidam ff. qui satisd cog. Alex. & alij in. l. sciendum. eo tit. quis Ias. ibi contrarium teneat, cuius rationes debiles sunt.]

SYL. Fideiussor iudicio sisti quandiu tenetur.

e Ad terminum. Hoc est ipsius diffinitionis sententiæ. Sed nunquid fideiussor tandiu tenetur, quandiu durat lis? Distingue, aut fideiussit in certum tempus & tunc tādiu tenetur, & non vltra, vt. C. de fideiuss. l. pen. Aut non, nec in eā publica. nec in scriptis: & tunc non tenetur vltra duos menses, vt d. d l. C. de fideiusso. Et est ratio, quia actor videtur sibi remittere, cum promiserit litem se contestaturum vsque ad duos menses, vt in auth. de execu. §. j. coll. vij. Si autē in eā publica, vel in scriptis: tunc perpetuo, vel (quod est

est verius) vsq; ad trienniũ tenet: cũ tñ duret instantia cãe, vt C. de iudi. l. ꝓperandũ. in prin. Sed nunqd sub pœna fiet hæc satisdatio? R̃n. non, nisi cõueniat inter partes: sed interesse tñ venit, vt. ff. q satisda. cog. l.

Satisfatio iudi. sio fiat, an possit sub pœna fieri.

ij §. fin. Sed si est ꝓmissa, & e statutũ tps, ita qd teneatur fideiussor: si qdẽ sex mẽsiũ est, infra alios sex menses poterit fideiussor morã purgare: si maius, non hẽt tñ nisi sex menses. j. quos põt mora pœnæ purgari. si exhibeat reus, licet primò exhibitus non fuerit: q dic vt C. de fideiuss. l. a ꝓpa (j) Sed quid si possidet immobilia tñ, q valent decẽ, & cõueniat in cẽtũ, nunquid satisdabit? R̃n. sic, ad nil plus in eo qd excedit: quia qd iuris est in toto quo ad totũ, idẽ erit in parte quò ad partem vt. ff. de acqui. hære. l. si seruus eius. & di. xi in. l. quæ de tota. ff. de rei ven.

tis: vel cõmittitur suæ promissioni[a] cũ iureiurando: (quã iuratoriam cautionem[b] vocant) vel nudam promissionem,[c] vel satisdationem ꝓ qualitate[d] personæ[e] suæ dare compellitur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc glo. cõiter dãnat, vt dicit Alex. in. l. sciendũ. col. fin ff. q satisd. co. fi. n. requirit, qd satisdatio equiualeat valori litis, sed satis est, ꝙ possideat tñ, ꝙ n̄ sit suspicio fugę, fm op. Bart & Bal. ibi.

ADDITIO. (j) Intelligas dispõnem huius l. procedere in casu suo, videlicet in stipulone ptoria & iudiciali, non autẽ in stipulone conuentionali, vt ibi not. Bald[n] Ang. & Saly. & not. Bar. in l. iiij. circa fi. de cust. reo. qd no. fm Ang.

a ¶ Promissioni. Scilicet vbi possidet immobilia.

SYL. ¶ Ioan. fab. hic dicit, ꝙ de cõsuetudine seruat cõtrariũ, & de veritate vide Alexã. in. l. sciendũ col. pę. ff. q satisd. cogan. ¶ Item pp priuilegium, vt. C. de princip. agen in rẹ. lib. xij. & de dig. l. quoties. eo. lib. Item in casu, q̃ñ non possidet immobilia, vt. C. vt omnes tam ciui. quàm cri. l. j. ibi, iuratoriæ tantum cautioni.

SYL. ¶ R̃a est, quã ponit hic glo. s. ꝙ pp impotentiã satisdãdi stet cautioni iuratoriæ. ponit tñ Ias. in. l. j. ff q satisd. cogan. xiiij. limitationes, in qbus ẽt stãte impotentia satisdãdi n̄ stat cautiõi iuratoriæ.

b ¶ Iuratoriam cautionem. Scilicet iudicio sisti.

c ¶ Nudã promissionẽ. Repete, dare compellitur. vt œconomus, & alij clerici, vt in auth. de sanc. epis. §. si quis autem pro pecuniaria causa. coll. ix.

d ¶ Pro qualitate. Vt si sit parens vel patronus rei vel actoris, vt qa vocet patronũ vel parentẽ tunc. n. quilibet fideiussor ꝓ idoneo accipitur, vt. ff. in ius voc. vt eant. l. j. ij. & iij. & ff. qui satisda. cog. l. ij. §. ij. & §. quod ait prætor. Sed nunquid hodie indistincte satisdandum est, vt in authenti. de exhi. & intro. re. §. suscepto. collatio. v. quæ est in. C. de lit. contesta. authent. offeratur? Respondeo. illa secundum distinctionem huius. l. intelliguntur. Nam posteriores per priores intelliguntur, vt. ff. de legi. & senatusconsul. l. sed & posteriores.

e ¶ Personæ. s. rei.

SYL. ¶ Sic & bonus vir, qui propter paupertatem satisdare non potest, promittens cum iureiurando admittit, ne eum ad impossibilia obligare lex videatur, vel alias ius sibi iam quæsitum amittat, Ias. l. j. in fin. qui satisda. cog. Alcia. l. satisdationis. de ver. signi.

¶ Sin autem per procuratorem. Casus clarus est, & dicta plura sunt. primò enim dicitur, quòd si lis fiat per procuratorem, tunc procurator actoris aut exhibet in actis mandatum, & tunc non egemus alia satisdatione, quia iam constituendo procuratorem tenetur habere ratum factum per ipsum secundum vires mandati: aut in iudicio confirmauit personam ꝓcuratoris, & idem est, ac si mandatum dedisset: quia quò ad ratihabitionem procurator constitutus censetur: quia vt vidimus. s. titu. præceden. quibuscunque verbis constituitur. aut neutrum istorum factum est. & tunc procurator tenetur satisdare rem dominum ratam habiturum. ratio autem omnium est, ne reus fatigetur expensis, & eludatur postea, si absolutur. Si vero sit procurator rei, tunc si pñs reus in iudicio personã procuratoris

ratoris approbet, res de plano procedit: si verò non sit præsens, potest extraiudicialiter satisdando supplere. quæ oĩa nota. Itẽ no. q̀ cõtra mãdatum factũ penes acta non opponit. Itẽ, q̀ qñ ꝓcurator agit pñte dño, non põt de defectu mandati opponi. Itẽ, q̀ quando dubitatur de mãdato, ꝓcurator cogitur cauere de rato. Itẽ, q̀ dñs põt extra iudiciũ releuare ꝓcuratorẽ ab onere satisdãdi. Itẽ, q̀ fideiussor de iudicato soluendo simplr receptus liberatur lata sñia sm Ang. hic.]

a Mandatũ, extra ius factũ.

b Insinuatum. i. coram iudice demonstratum.

S Y L. Dic actis insinuatũ, i. in actis productum & registratum.

c Confirmauerit. Repete, nõ. ná cõfirmare põt: & tunc satisdare non tenetur vt. j. proxim. §. aliàs est in litera, non.

* Item scribit Vlpia. l. non solum. §. qui nomine. de procur.

d Habiturum, idest, q̀ dñs habebit ratum: q̃ cõmittit, qñ dñs scit, & potest habere ratum, & non hẽt, vt. ff. rẽ ra. habe. quo. n. §. j. &. ff. de sol. l. ratum. vbi dicit, ratũ aũt hr̃e dñs dẽt, cũ primum certior factus est. Hic tñ distingue, An sit certũ hr̃e mãdatum: & tunc non cauet. vt hic, &. C. de satisda. l. j. Aut certum est, q̀ non hẽt: & tũc etiá cum satisdatione nõ admittitur, vt. ff. de nego. gest. si pupilli. §. fi. Aut dubiũ est: & tunc sm P. est in electione rei vtrum exigat probationem mandati à procuratore, an satisdationem recipiat. & est pro eo argum. in auth. de col. §. eos. in fin coll a. ix. Sed ibi non loquit de ꝓcuratore, sed de exactore tributorũ. Sed Io. contra. dicit. n. in electione ꝓcuratoris eẽ qđ duorum istorũ facere velit: qa quoties ad duo quis alternatiue tenet, eius est electio, vt. s. de actio. §. huic. Bul. autẽ distinguebat verum diceret, non habes mandatũ, & tũc probet mãdatum: an dicat, dubito: & tunc satisdat. Sed Ioan. opi. verior est.

S Y L. Tũc autẽ dr̃ dubiũ de mãdato, qñ aliqđ ꝓbatũ ẽ, ñ aũt p simpliceẽ assertionẽ procuratoris, vt d clarãt doc. I. l. j. C. de procu. † als eodem.

¶ Procurator dñi actoris vel quasi satisdat de rato, si dubiũ fuerit de mãdato: ꝓcurator rei, ẽt si de mãdato certũ extiterit, cauet iudicatũ solui cũ oĩbus cl'is opportunis: ꝓ quo reus ꝑt existere fideiussor: q̃ fideiussoria obligatio hypothecariá hr̃e debet annexá: quæ stipso iudicatũ solui, cõtra hæredem fideiussorie porrigit: tenet etiá idẽ ꝓcurator, si reus fuerit litẽ cõtestat' cauere, q̀ tpe ferendæ sñiæ reus in iudicio paratus erit: aliàs fideiussor pro eo intercedẽs tenebit ꝓ eo, qđ fuerit mandatum, nisi prouocatio ĩtercedat. Angel Aret.

¶ Sin autem per procuratoré lis vel infert, vel suscipitur: in actoris quidẽ psona, si nõ mandatum [a] actis insinuatum [b] est, vel psens dñs litis in iudicio procuratoris sui psonam confirmauerit, [c] ratam rẽ dñm habiturũ [d] satisdationem procurator dare cõpellit: eadẽ †obseruãdo: & si tu

** Adde, q̀ licet regulr absq; mandato alius pro alio nõ audiat, attñ amicus defensionis causa poterit stare in iudicio sine mandato: qđ intelligendũ in eo, qui arctissima familiaritate iungat, & cuius gesta soleat absens rata hr̃e, Bart l. non solum §. qui alieno. de procu. Alcia. lib. j. de verb. signi.]

¶ Præstat etiam aliam cautionem ꝓcurator actoris. s. de defendendo eum, pro quo agit, vt. ff. de procura. seruum. §. fin. aliàs denegatur ei actio, vt ff. de procura. l. mutus. §. pœna.

Intellige de defendendo in causa recõuentionis, sm distin. glo. in. l. sed & hæ. §. prætor. ver satisdando. ff. de procu. quæ communiter approbat, vt tradit Alexa. in. l. actionem. C. de procur, S Y L.

Personæ,

a ❡ Personæ. vt sunt pres in bonis filio rū, vt. C. de bon. ma. l. j. & de bo. quę lib. l. fin. §. vbi āt. Itē orphanotrophi, & brephotrophi, vt. C. de episc. & cler. orphanotrophos. Item œconomi, vel actores, vel syndici, vt ff. qd cuiusq; vniuersi. no. l. j. §. qbus & l. nulli. & l. itē. §. j. & C. de sacro. eccle. inhibemus. ij. circa principiū, ibi, nulli œconomo. & C. de episc. & cleri. oēs q vbiq;. §. hoc nihilominus. Item apocrisarij, vt in auth. quō opor. epi. §. & illud collat j. Item magistratus nomine municipij. (1) vt. C. de iura. calum. l. ij. §. j. isti. n. possunt inferre per alium litem, vt hic subiicit.

psonæ a lie: arū re rū guber natione habentes

tot, vel curator, vel aliæ tales psonæ, q alienarū rerum gubernationē recepērūt, litē qbusdā per alium inferunt b

❡ Si verò aliqs cō uenit: si qdē psens c pcuratorē date parat est, pōt d vel ip se in iudiciū venire & sui pcuratoris p sonā p iudicatū sol ui satisdationē, solēni stiplone firmare, vel extra iudiciū satisdationē exponere, e p quam ipse sui pcuratoris fide iussor existat p oībus iudicatū solui satisdationis cl s: f vbi & de hypotheca suarū reū cōue

** Vide sm gl. s de cura. §. vlt. in verb. actorē. vbi declarat, qui sint œconomi, syndici, apocrisarij. Orphanotrophi vero appellatur orphanorū & pupillorum nutritores. inde orphanotrophiū locus, vbi talibus pbent alimēta. xxiij. q. viij. §. quis. Brephotrophi autem dīr gubernatores infantium pauperū & orphanorū, sm Azo. in summa. C. de epi. & cle. & Brephotrophium loc, vbi hmōi infantes publice alunt. l. illud. C. de sacr. eccl.]

ADDITIO. (1) No. q magistratus municipalis pro sua ciuitate vel municipio potest agere, vt est tex. in l. iij. §. plane, ff. quod vi aut clam cum ibi no. Ang.

b ❡ Per alium inferunt. Scilicet per procuratorē: qd est intelligendum, si prius ipsi litem contestentur, & sic litium dñi efficiantur, vt C. de procura. l. neq; aliàs non: cum nō domini, sed administratores sunt: & procurator à domino dēt institui, vt. ff. de procu. l. j. in princip. Sed si ipse supradictæ personæ agūt, nunqd de rato cauent, vel de iudicato soluendo, si cōueniuntur? R. nō, vt. C. de admi. tur. l. tutores debita. & l. sancimus ij. §. defensionem. Sed tū in tutore vr dicere lex

Tutor an teneat ca uere de rato.

contra, si sit incertum de offō suo, vt ff. de admi. tut. l. vulgo. Sed certæ ibi non dicit, q debeat de rato cauere: sed quod reus dānū non subibit, propterea q iste nō sit tutor. Sed quæ est rō, q pcuratores satisdant, sed supradictæ psonæ nō? R. quia pdictæ personæ quasi domini sunt, vt ff. p emp. l. q fundū. §. si tutor. & C. de epis. & cler. l. orphanotrophos. sed in pcuratoribus secus: quia nō sunt dñi vere, sed ficte, vt ff. de procurato. l. j. in prin.

Procuratores satisdāt, nō aūt psonæ orphanotrophi. &c.

*. Adde, q licet tutor non possit constituere procuratorē añ lit. cōtest. pōt tñ cōstituere actorē, vel negociorum gestorē, vel quocunq; alio nomine eum appelles, vt ait hic Theophilus]

c ❡ Præsens. Psētē accipe, etiā si sit in hortis, vel in continētibus ædificijs, vt. ff. de pcur. l. præsens. & l. q in foro & l. & iō.

d ❡ Pōt. Idest, dēt, sm quosdā. Dicunt. n. q si dñs est pñs, ipse tñ debet fideiubere pro pcu. suo: si autem absens est, procur. potest & debet fideiussores suos dare. & facit pro eis. ff. iud. sol. si ad defendendum. & ff. de procur. l. qui proprio. in prin. Vel dici pōt, q etiam si dñs est præsens, tamen potest procurator dare suos fideiussores: cum etiam sine mandato quilibet possit alium defendere, vt. C. de satisda. l. j & C. de procur. l. exigendi. & etiam inuitum. vt. ff. de solu. l. solutionem, & ita proprie accipitur hoc verbum, potest.

Defendit quilibet & sine mandato.

e ❡ Exponere. Actori, vel notatio scribenti procurationem: ex cuius stipul. quæritur actori vtilis actio, vt. ff. rem pu. sal fo l. non quasi.

f ❡ Clausulis. Quæ clausulæ tres sunt. s. de defendendo reo, & de dolo q absit, & quod sonat ipsum verbum, vt. ff. indi. sol. l. iudicatum solui, & hic dicitur.

Iudicatū solui tres clas bēt.

Cum

a Compellitur. Per iudicem. Accur.
b Hæredes eius. Nam habet naturam hæc stip. vt ad hæredes transeat, sicut il la, iudicio sisti, vt ff. si quis cau. l. si eum §. qui iniuriarum.
c Ipsius, scilicet rei. Accu.
d Exponenda à procuratore
e Veniet. s. reus, q litem prius cõtestat' est suo noie.
f Fideiussor. Datus nunc procuratore.
g Cõtinenf. Ergo dẽt condẽnari procurator præsens.
Si vero reus. SYL. Casus positio facilis est: dubitari enim poterat, quõ posset extraneus sine mandato admitti, in cã. cũ. n. in principio iudicij magis sit sauendum actori, q̃ reo, & nemini alieno noie agere liceat sine mandato, videbat multo minus admitti debere defensor. cuius contrarium dr fauore defensionis & ne quis indefensus remaneat, sed debet tunc demum admitti, si cauerit, rõ assignat in tex. per antiquã rlam ex edicto elicitã, q nemo, ẽt si filius esset, admittit ad aliquẽ defendendũ sine mandato l. filiusfam. ff. qui satis. cog. No. q nemo admittitur ad aliquẽ defendẽdum sine mãdato, nisi caueat, siue simus in actione reali, siue personali. Item, q potest ex hoc tex. elici regula illa vulgata, de qua s. q experientia est rerum magistra. Item fm Ang. q ciuitates inferiores debent sequi consuetudinem dominantis, quodnon elicit ex hoc tex. i quo hoc exprsse disponit: immo posset elici cõtrarium, ne dispositio esset superflua.

nire cõpellit, siue i iudicio pmiserit, si ue extra iudiciũ cauerit, vt iam ipse, q̃ hrdes [b] eius, obligetur. Alia insup cautela vel satisdõne pp psonã ipsius [c] exponẽda, [d] q ipe snĩe recitãdę in iudiciũ veniet, [e] vel si nõ venerit, oĩa dabit fideiussor, [f] q̃ in condemnatione cõtinetur, [g] nisi fuerit prouocatum.

¶ Volens sine mãdato quis reum defendere tã in actione reali q̃ psonali, põt hoc satisdando facere; & ordo satisdationũ ex vsu iudiciorũ plenius cognoscit: & hæc forma vbiq; suari dẽt.

[h] Si vero reus præsto [h] ex quacũq; cã nõ fuerit, & ali' ve lit defensionẽ eius subire, (nulla dria inter actiones in rẽ vel psonales introducẽda) pt hoc facere, ita tñ vt satisdationẽ [i] iudicatũ solui, p litis pſter estimatiõe. Nemo. [k] n. fm veterẽ rlam (vt iã dictũ [l] est) alienæ rei sine satisdatiõe defensor idone' intelligit. ¶ Quæ oĩa aptius † & pfectius quotidiano iudiciorũ vsu in ipsis re rũ documẽtis appa rẽt. ¶ Quã formã ñ solũ ĩ hac regia [m] vrbe, sed ẽt in oĩb' nñris puincijs (etsi pp imperitiã forte alr celebrat) obtine re censemus: cũ necesse sit oẽs prouin cias, caput [n] oĩum nñarũ ciuitatũ i. hãc regiam vrbẽ, eiusq;

h. Si verò reus præsto. s. post litem cõ testatam contra eum.
i. Satisdationem. No. q si ueinterueniat procuratoran te litem contestatam vt s. eodẽ. §. si vero. debet satis dare, siue postea, vt hic, & C. de consor. eius. li. l. ij. Nec obst. qd dicitur, q debet fieri ante litem contestatam, vt ff. de procura. l. Pomponius. §. ratihabitionis. quia ibi interuenit pcurator ante litem contestatam, vbi ãt postea ĩteruenit, & postea satisdat, vt dictũ ẽ.

[Margin: l. pse. ãissimea quotidiano &c. Procurator rei si ue interueniat ãn lit. cõtes. siue post, tenet satisdare.]

Adde, q procurator rei nõnunq̃ cauet etiam de rato, gl. s. de dini. stip. § vlti.
K Nemo. s. procurator, vt ff. de procu. qui proprio. §. ij.
l Dictum est. s. in prin. vers. ab eius.
m Quã formã Regia vrbe. s. Constantinopolitana. Vel dic de veteri Roma.
n Caput. C. de vet. iur. enucl. l. j. §. nulla & §. sed & si quæ leges.

a Sequi. imo non vi inspiciendum qd ibi fiat, sed qd fieri dēt, vt ff. de offi. psi. l sed licet, q est cōtra. Sed hæc est intelligēda, qn ex certa sciētia est consuetudo vel lex, non p errorē, vt ibi: & tacit ad hanc. ff. de leg. & senatuscon. l. de quibus. Accur.

ADDITIO.

Hoc verum qn lex tollit consuetudinē, alias vnaquæq; ciuitas abundat in sensu suo: & sic obseruare debet suam consuetudinem. Et ex gnali principis permissu īducere potest particulares cō suetudines et contra leges, qbus stari debet vt habetur in §. ex non scripto. š. de iur. nat. gen. & ciui. Quæro tn, an in fideiussorem de iudicato soluendo fiat executio sine nouo pcessu? & cōiter doc. dicūt q sic, vt in l. fi. C. de vsu. rei iudi. & Bar. in l. j ff. iud. sol. p tex d. l. fi. vbi dicit, statim, qa dictio, statim, importat summariam cognitionē sine ordine iudiciario vt l. momentaneæ, C. vnde vi. dic vt indictis iuribus latius, per doc. Ang.

obseruātiā sequi.[a]

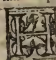
¶ De ppetuis & tēporalibus actionibus, & q ad hrdes; & in hrdes trāseūt.

¶ Actiones ciuiles tam reales q̄ personales sunt ppetuæ: ptoriæ vero pœnales pariter durant anno: qd fallit in actione furti manifesti, q ppetua est: sed ptoriæ rei psecutoriæ ppetuæ sunt.

¶ De perpetuis & temporalibus &c.

Cōtinuatio. Quia de actionibus est dictum, & quędam sunt perpetuæ, & quædā non. iō de his ponit, vt. j. eo. in princ. Item quia q̄dam transitotiæ sunt hrdibus & contra hæredes, & de his ponit. j. eo. §. non autem. Accur. Sed melius resideret ista rubrica immediate post titu de actio. quia

Additio. continuatur à remotis nimium, cum nō simus in prin. libri.

Diuisio. HOc loco[e] Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primò ponit regulam & exceptionem. s. quæ actiones sunt perpetuæ. Secundò ponit regulam & exceptionem. s. quæ actiones sunt transitotiæ ad hæredes. Tertiò ponit nouum casum. Secunda ibi, Non autem omnes. Tertia ibi, Superest.

c Hoc loco. Casus in traditione regulæ, præsertim in his terminationibus actionum, quæ sunt iuris positiui, non est aliter figurandus: quā literaliter, litera autem plana est, nec aliqua declaratione indiget. No. igitur, q actiones, quæ ex lege, senatuscō. & principum constitutionibus oriebantur ac dabantur, olim erāt perpetuæ, hodie vero variæ terminatæ sūt aliæ longiori, aliæ breuiori spatio Itē q descendentes ex edictis prætorum sunt annales, quatenus etiam erat annale officium prætorum. Item, quod dictio, perpetuum, non semper importat sine præfinitione temporis. Item nota actiones, quæ in perpetuum extenduntur, quamuis sint prætoriæ Item, q actio furti manifesti datur perpetuo. Item, quod valet argumentum ab absurdo.] SYL.

HOc loco admonendi sum[a], eas qdē actiōes, q ex lege,[b] senatusve consulto,[c] siue ex sacris cōstitutionibus[d] proficiscunt[e] ppetuo † solere antiquitus cōpetere, donec sacræ constitutiones tam in rem, q̄ in personam actionib[a], certos fines dederunt.

† De hoc ver, ppetuo quot modis accipiat, vi de gl. x q. ij § ppetua.

b Ex lege xij. tab vt fami. ercis. vt ff. famil. erc. l. j. Item noxalis de pauperie, vt si qua. pau. fe di in princip. & ff. si qua. pa fe. di. l. j. in prin.

c Senatusve consulto. vt hæreditatis petitio, vt ff. de pe. hæ. item veniunt. §. pridie. & C. de pe. hære. l. fi. in prin. Item si quis clauum de naui abstulerit, cuius causa tota nauis periit, vt ff. de incend. rui. nau. l. ij. §. senatuscon.

d Constōnibus. vt cōdictio ex lege, quę datur ex constitutionibus quibuslibet post. l. xij. tab constitutis, vt ff. de condi. ex le. l. vnica, & ff. ad l. Iul. de adulter. quod ex his. & C. de do. l. si quis argentū §. fi. & š. de act. §. tripli. Vel ex quacunq; alia

alia parte iuris, vt plebiscito, vt patet in l. Aquilia, vt s. de le. Aqui. §. cæterum & ff. ad l. Aquil. l. j. nam quinq; sunt partes iuris præter prætorium, vt s. de iure natu. §. constat. & totum est ius ciuile, vt ff. de iusti. & iure. l. autem ciui & actiones ex eo descendentes sunt perpetuæ, vt hic dicit, idest, sine præfinitione temporis,

Actiones ex quonq; partibus iuris descendentes sunt ciuiles & perpetuæ.

eas[a] vero, quæ ex propria Prætoris iurisdictione pendent, plerunq;[b] intra annũ[c] viuere. nã & ipsius Prætoris intra annũ erat[†] imperium. Aliquãdo[d] tamen & in perpetuũ extenduntur, i. vsq; ad finẽ ex constitutionib.[e] introductũ

requiritur etiam possessio. nã sine possessione non inchoatur vsucapio. l. sine possessione. ff. de vsucap. licet aliqñ inchoata trahat ad finem, vt l. cœptam. ff. de vsucap. coniuncta. l. j. §. Scæuola. ff. si quis test. libe. esse iuss. fu. Angel.

a ¶ Eas. s. pœnales. & tunc non est necesse, plerunque, vel si habes, plerunq; expone v. cj. Accur.

† l. magistrat. sic l. nen. de iust. & iu. l. pen. de offi. pf. & l. vlti. de offi. pro. cons.

secundum antiqua tempora: sed sacræ constitutiones in personalibus metas imposuerunt xxx. annorum, vt C. de p̃script. xxx. vel xl. an. l. sicut. & l. omnes. & C. quib. non obijci long. tẽp. præscr. l. neq;. & C. de anna. excep. l. j. & de constit. pec. l. ij. In realibus autem imponitur meta per constitutiones in rebus mobilibus trium anno. in immobilib. x. ann. inter præsentes, xx. inter absentes, & hoc, qñ titulum habet possessor aliàs xxx. anno vt C. de vsucap. transfor. l. j. & s. de vsuca. s. j. i(j) In hypothecaria etiam, quæ est in rem, certa statuũtur tempora, vel x. vel xx. vel xxx vel xl. annorum, vt C. si aduer. credi. † l. diuturnum. & C. de præscrip. xxx. ann. l. cum notissimi. & de anna, except. l. j.

Actiones pſonales xxx. ann durant.

Actiones reales, q̃ torpe durans.

lib. vij.

** Quanto tempore præscribatur iure hypothecæ, vide omnino Neguſ. tract. de pign. in ij. memb. vj. par. tium. j. & ij. qui distinguit, & optime declarat.

Sed quomodo erat perpetua rei vendicatio secundum antiqua tempora, immo temporalissima, vt s. de vsucap. in prin. R ñ. quod hic dicit, q erant perpetuæ. s. personales, sed meta imponitur tam in realibus quàm in personalibus. Item caue tibi, quia duæ personales sũt ciuiles, quæ durant per annum tñ, vna iniuriarum, quæ descendit ex l. Cor. & C. de iniur. l. si non conuicij.

SYL. ¶ Adde, q de hac fallen. videnda sunt quæ ponit Io. Fran. Balbus in tra. præscrip. col. cxj. in prin.

¶ Alia, quæ datur ex l. Iulia repetundarum, vt ff. ad l. Iul. repe. l. ij.

ADDITIO (j) Et no. q vltra titulũ

b ¶ Plerunq;. h. d pp prætorias rei persecutorias, q̃ perpetuæ sunt, nisi in rescissoria, quæ annalis est: quia contra ius ciuile dat. vt ff. de act. & obl. l. in honorarijs & s de act. § rursus & j. eo. §. Itẽ nisi in redhibitorijs, q̃ dantur ad tempus, licet rei sint persecutoriæ, vt ff. de ædil. edi. l. sciendũ. §. fi. quia datur cõtra id, qđ conuenerunt cõtrahẽtes. Itẽ fallit dictã regula, ff. qđ fal. tu. l. huius actionis. §. has actiones. & quæ in frau. cred. l. ait prætor. § annus. C. de dolo. l. fin. & ff. de eo per quem factũ est. l. j. §. pen. Si autem sunt pœnales prætoriæ, locum hẽt quod hic dr, vt sint annales, fidefint pœnales ex vtraque parte, siue ex altera tantum, vt ff. de calum. l. j. & de in itis voc. l. pen. & ff. de ali. iu. mu. l. vel post ann. Accur.

Præt. ö. Iæ rei persecutoriæ sunt perpetuæ.

Prætoriæ pœnales sunt annales.

¶ Vide pro declaratione Bart. in d. l. in honorarijs. ff. de act. & oblig.] SYL.

ADDITIO. Sed sm Angel. illa est pœnalis ex vna parte tñ, & ideo non videtur bene excipi Sed Barto. in l. in honorarijs. ff. de actio. & oblig. concludit, q omnes rei persecutoriæ ex vtraque parte sunt perpetuæ, ex parte autem actoris rei persecutoriæ, & ex parte rei pœnales finiuntur anno.

c Intra annũ. s. vtilem. Nam de talibus annis prætores loquebantur, vt patet. ff. de vi & vi ar. l. j. §. annus. & ff. de ædil. edic. l. sciendũ. §. fi. Nisi in casu vbi est vtilis ad sui principiũ, sed continuus ad sui processum, vt ff. de calũ. l. annus.

d Aliqñ Ecce quare dixit, plerunque.

e Constitutionibus, de quibus dixit. s. eod. in princip.

Bonorum

a ¶ Bonorũ possessori. i. cuilibet possessori, qui vult succedere de iure ptorio q hẽt hĩditatis petitionẽ bon. possessoriam, de qua habes ff. de bon. posses. hęredi. peti. per totum. Accur.

quales sũt eæ, quas bonorũ possessori,[a] cæterisq; q hĩdis[b] loco sunt, accõmodat. Furti quoque manifesti actio, q̃uis ipsius Prætoris iurisdõne pficiscatur,[c] tñ ppetuo datur: absurdũ. n. esse existimauit,[d] anno eam terminari.

¶ Pœnales actiões Prętoriæ, vel ciuiles cõtra hĩdes nõ dãt nisi lis cõtra defunctos fuerit cõtestata hĩdi vero cõpetũt, excepta actiõe iniuriarũ: & si lib': ex cõtractu vero cõpetũt cõtra hæredes, pter actionẽ de dolo: nisi aliquid ad eos puenerit. Ang. Are.

¶ Nõ aũt[e] oẽs actiones, q̃ in aliquẽ aut ipso[f] iure cõpetũt, aut a ptore dant, & ĩ hĩdẽ ęque cõpetũt aut dari[g] solent. Est enim certissima iuris regula, ex maleficiis[h] pœnales actio

b ¶ Hĩdis loco sunt, vt qbus restituta est hĩditas per fideicõmissum. † qb[9] dat hĩditatis petitio fideicommissaria, de qua habes. ff. de fideicõ. hĩ. peti. per totum. Et hæ duæ sunt rei psecutoriæ. Accur.

† l. postu. hic. ff ad Trebel. & §. restituta. supra de fid. hĩ.

c ¶ Proficiscatur. no. actionẽ furti manifesti esse ptoriã, sed nõ manifesti est ciuilis, vt s. de noxa. §. sunt aũt.

*. ¶ Adde, quòd ex l. xij. tabularum manifesti fures liberi verberabant, & ijs addicebant, qbus furtũ fecissent, si mõ id luci fecissent, neq; se telo defendissent (nocturni. n. fures aut interdiu se telo, cũ phenderent, defendentes, occidi poterãt) serui verberibus cæsi de saxo pcipitabant, vt testatũ reliqt Au. Gel. li. xj. c. vlt. q̃ pœna postea à ptorib[9] in quadrupli pœnã ĩmutata est. vñ nõ ĩmerito hic dĩ, iã furti manifesti actionẽ ex ptoria iurisdõne pficisci, qđ & Aul. Gel. loco citato significat.** hincq; ẽt colligit rõ, quare det ppetuò, nẽpe quia subrogata fuit hæc pœna à ptore in locũ ei[9], q̃ ĩponebat à l. xij. tab. ex qua actio competebat ppetuò, vt dictũ ẽ. s̃ in prin. huius titu. subrogatũ. n. sapit naturã ei[9], ĩ cui[9] locũ subrogat. l. si eũ. §. iniuriarũ. ff. siqs cau.

d ¶ Existimauit. s. ptor: & idem in quali bet pęnali in eo, quod peruenit ad delinquentem, vt ff. de vi & vi arm. l. j. in prin. & ff. de dolo. l. Sabinus.

Non autem oẽs, Casus in tam apertis iuris rĩis non esset figurãdus. primò n. generalẽ rĩam pponit, q non oẽs actiones, quæ dant contra aliquem, dant cõtra eius hĩdẽ, & pcedit exẽplificãdo, q actiones pœnales ex maleficijs dant hĩdibus, sed nõ cõtra hĩdẽ, nisi sit lis cõtestata, rõ est qa pœna dẽt suos tenere auctores Item in actione ex cõtractu vbi dolus interuenit nã tunc si nihil ad hĩdes ex eo dolo peruenit, non tenent, eadẽ rõne, qua s. dictũ ẽ, & clarius declarabit in notabilibus. Not. q nõ valet ista consequentia, actio dat contra aliquẽ, ergo contra eius hĩdẽ. Itẽ, q apposne iuris venit ciuile, sed hoc est pcipue pp aliud mẽbrũ distinctionis, videlicet, aut à ptore dant. licet in bonis codicib[9] adsit illud verbũ, ipso iure ciuili. Itẽ, q actiones pœnales ex maleficijs nõ dant cõtra hĩdẽ. Itẽ, q actio iniuriarũ denegat hĩdi, rõnẽ ponit gl. vbi videbimus. Itẽ, q actio de dolo, nõ dat contra hĩdẽ, siue actio descendat ex delicto, siue ex cõtractu, nisi aliqd ad hæredẽ puenit. Itẽ, q actiones pęnales, si fuerint cõtestatæ transeũt ad hĩdes; rõ est, qa ipsa cõtestatione orit qdã quasi cõtractus inter partes l. iij. §. idẽ scribit. ff. de pecu. & ibi doc. adeo q actio postea transmittitur ad hæredem vigore illius quasi contractus, non autem virtute prioris actionis.]

e ¶ Nõ aũt, hic ponit diuisionẽ, q aliæ sunt transitoriæ, aliæ nõ, sed supior, fuit q aliæ erãt ppetuæ, aliæ nõ, vt s̃. e. ĩ pri.

Actionis duplex diuisio.

f Ipso iure. s. ciuili.

g Dari solent. s. iure prætorio.

h Ex maleficijs. s. priuatis, vt subijcit in exẽplis, & subaudi, vel quasi maleficijs, vt s̃. de obli. ex quasi delic. §. fin. (j)

Quid

Quid in publicis, de qbus tracṯ.de publ. iud. rñ. idé & plus: qa ét lite cont. nō ità seruit cōtra hæredes, vt ff. de acc. l. ex iudiciorū: nisi in v. casib. primus est l. Iuliç maiesta. in duob. capitulis tñ eius legis, vt ff ad l. Iul. maiest. l. fi. Secundus est crimen hæresis, vt C. de apost. l. ij. & l. apostatarum. in fin. Tertius é crimé repetúdarum. Quartᵒ de residuis. Quintus peculatus crimen, vt ff. ad l. iul. pecu. l. fina.

nes in hrdē rei non cōpeter: [a] veluti furti, vi bonorū raptorū, iniuriarū, dāni iniuriæ [b] Sed hrdibus [c] hmōi actiones cōpetunt, nec denegant: excepta iniuriarū actione, [d] & si qua alia sīlis inueniat [e] Aliqñ tñ ēt [f] ex contractu actio [g] contra heredem nō cōpetit: veluti cum

SYL. ¶ De hoc dixi late. s. de hæred. quæ ab in testa. defer. §. interdum. versi. per contrarium. in versi. post mortem.]

ADDITIO. (i) Dic, q̄ est verū in qua si delicto omittendo cōmissō: secus si cōmittendo, vt l. iiij. §. fi. ff. de dam. inte. vel dic vt ibi per Bar. & Ang.

Actiones ex maleficio i duobus casibus transeunt in hrdes. a ¶ Non cōpetere. Nisi his fuerit cōtest. vt. j. eo. §. pœnales. & ff. de accu. ex iudicio rum in fi. Ité nisi aliquid ad hędē puenerit: tunc. n. tenet. vt ff. de calum. in hæredem. & ff. quod me. causa videamus.]

SYL. ¶ Dic, q̄ rō est, quam ponit text. in d. l. in hæredé. videlicet, q̄ turpia lucra sunt ab hrdib. extorquenda, licet cria extinguantur: lucrati. n. non dét hrs ex delicto defuncti, de quo non tenet: & qñ ipse tenet eo, q̄ aliquid ad eū puenit, tunc non tenet actione ex illo delicto, sed actione in factum l. j. §. fi. ff de vi & vi arm. & declarat Dec. in l. pupillum. §. in hæredes ff. de regu. iu. vbi vide pro declaratione huius materiæ.]

¶ In duob. tñ casib. est ɜ, vt in actione vi bo. rap. q̄ non datur in hrdé, licet ad hrdem aliqd puenerit, sed furtiua dat conditio, vt ff. vi bo. rap. l. ij. §. fi. †Item in interdicto vñ vi, qd non dat in hrdé, sed in factū actio, vt ff. de vi & vi ar. l. ij. §. fi.

†Supra d obl. quæ ex deli. §. vlt.

b ¶ Damni iniuriç. i. legis Aquiliç actio. **Concor. cum hoc tex. §. his autem. ver. qua ratione. s. de lege Aquilia.]

Iniuriarū actio non dat hrdi i ōne dupli ci. c ¶ Sed hæredib. i. hæredibus eorum qui passi sunt hæc malefīcia.

d ¶ Iniuriarum actione. Nā hæc nō dat hrdi, nisi lis contestetur: hoc iō: qa nō est in bonis nr̄is ante lit. conte. vt ff. de iniur. l. iniuriarū. iij. & l. iniuriatum. j. in prin. Et est alia rō: qa nihil mihi de patrimonio abest, nec reo adest, vt ff. de col la. bo. cum emancipati. §. emancipatus.

SYL. ¶ Rō est, fm gl. & Bar. ibi, qa non hr respectus ad ipsam rem, vel pecuniam, sed ad ipsam contumeliam.]

Iniuriarū actio aliquas hēt sīles cōueniētes. ¶ Sunt & aliæ sīles ei, vt subijcit, in quibus nec actori aliquid de pr̄imonio abest, nec reo aliqd adest: vñ idē iuris est, qd & in ista: vt est actio in factum, q̄ dat contra libertū vocanté pronū in ius sine venia in quinquaginta aureos: vel filiū vocanté patré, vt. j. de pœna teme. liti. § fi. & ff. de in ius voc. l. pe. Item in popularibus actionibus: vt si quis habeat positū vel suspensum, vt ff. de ijs qui deie. vel effu. l. fi. uero. §. quæ autem.

SYL. ¶ Intellige nisi his fuerit contestata: quia tunc dicitur sibi appropriasse. l. licet. in prin. ff. de procur. vt per Ang. hic.]

¶ Quidam dicunt, q̄ idem de actione in factum de calumniatorib. vt ff. de calū. l. hæc actio. Sed certe ibi alia est ratio; qa habet condictionem ob turpem causam vt ibi dicitur. Item quia abest ibi aliqd actori. & adest aliquid reo. vnde non est similis supradictis.

SYL. ¶ Dic tu fm Ang. hic, q̄ hæc rō nihil est, & distingue vt per eum hic.]

e ¶ Inueniatur. Hic continuatur ille. §. pœnales. qui est. j.

f ¶ Etiam ex contractu. Non solum ex delicto. Accursi.

g ¶ Actio. s. ex dolo nata pp dolum habitum in contrahēdo. Nam si dedit dolus cām contractui, non agitur actione ex eo contractu, cū nullus sit, sed de dolo vt hic, & ff. de dol. & eleganter. in princ. Si. n. esset incidens, ageretur actione ex eo contractu, vt purgaretur dolus. vt ff. de actio. emptio. l. Iulianus. §. si uend: tor. & daretur in hæredes, vt ff. de actio. & obligatio. l. ex contractibus. Vel pone casum

Dolᵒ aliqñ dat cām contractui, aliqñ incidit in cōtractum.

testator dolose versatus sit, & ad hæredem [b] eius nihil ex eo dolo peruenit. Pœnales aũt actiones, quas supra diximus, [c] si ab ipsis principalibus personis fuerint † contestatæ, [d] & hæredib. dant, [e] & contra hęredes transeunt. [f]

¶ Condemnãdus debet absolui ab obseruatione iudicij, si ante sententiam soluerit, quod dẽt. Aretin.

casum, q̄ dolus fuit incidens, vel superueniens: & remanet contractus, & non agitur contra hæredem, nisi peruenerit aliquid ad eum, vt in actione depositi, quæ datur in duplum contra eum, qui dolũ commisit in deposito causa tumultus, vel incendij, vel ruinæ, vel naufragij, sed in hæredem non datur in duplum ex dolo defuncti, licet in simplum detur, vt ff. de depositi. l. j. §. j.

Actio depositi datur in duplum in quatuor casib. nõ tñ in hæredem.

† pęnalia de re. gu. in.

Item qualis est actio in factum, quæ datur contra agrimensorem, non autem aduersus hæredem, vt ff. si mensor fal. mod. dix. l. iij. §. pen. Item in actione ex stipulatu iudicio sisti, in eo, qui erat conuentus iniuriarum, vt ff si quis cau si eũ. §. qui iniuriarum. Item in actione tributoria, vt ff. de tribu. Illud. §. fina. & de his casibus loquitur hic. §. cum dicit, ex contractu in hæredem non dari quandoque: alias autem ex contractu agitur contra hæredem etiam de dolo defuncti regulariter, vt ff. de action. & obligat. l. ex contractibus. & l. ex depositi. quę sunt huic contrariæ: & hanc specialitatem, si velis tenere primam opin. denotat hæc litera, cum dicit, aliquando tamen &c.

Actiones ex cõtractu defũcti q̃do dãtur in hędes.

¶ Dolose. Dolo dante causam cõtract ni. Vel dic incidenti vel superuenienti, vt modo diximus. Accur. flor.

b ¶ Ad hęredem. Sed si superuenisset, actio in factum perpetuo contra hæredẽ & contra defunctum daretur, vt ff. de dolo. l. itaque. Sed de dolo olim ꝑ annum vtilem, hodie ꝑ biennium continuum datur, vt C. de dolo. l. fi.

c ¶ Diximus, vt s̃. eod. §. non autem omnes. Accursius.

d ¶ Contestatæ. Immo ut dentur hęredi, sola præparatio sufficit, vt ff de inoffic. testam. posthumus. §. fi. Ioan. Vel sine pręparatione datur querela hæredi hodie.

§ Y L. ¶ Hæc gl. reprobatur ſm Ange. hic, quia illud est speciale in querela, nõ in alijs actionibus.

e ¶ Dantur. Nisi in duobus casibus. Primus, cum agitur ad operas contra libertum, & moritur patronus extraneo hærede relicto, ad quę non transeunt operæ; etiam lite contesta: vt ff. de ope. libe. l. operarum iudicio. Secundus, in patre repetente dotem filiæ quæ a viro diuerterat, si decedat pater extraneo hærede relicto, etiam lite contestata. vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. videamus.

Opę liberto impositę non transeũt ad hẽdẽ extraneũ

ADDITIO. Nam eo ipso q̄ pater moritur, vel aliter filia efficitur sui iuris, statim actio consolidatur in filiam, vt d. §. videamus. licet pater fuerit lit contest. & sic propter hoc non facit transitũ in suũ hẽdem: & sic est speciale in dote: quia est proprium patrimonium filiæ, vt l. iij. §. sed verum in fi. ff. de min. facit. l. Pomponius Philadelphus ff. fam. ercis. Ang.

f ¶ Transeunt. Nisi in duobus casibus. Primus, in actione de dolo. C. de dolo, l. fin. Secundus, in retractione alicuius in seruitutem vel libertinitatem, qui per collusionem pronunciatus fuerat ingenuus, vt ff. ne de stat. defun. l. j. §. sed interdum.

¶ Superest. Casus. planus est, videlicet q̄ debitor conuentus, qui litem est contestatus, si ante sententiam definitiuã soluat quod debet, est absoluendus: rõ dubitationis est. quia videbatur q̄ iudicio accepto non esset in potestate alterius ex litigatoribus recedere a iudicio, quia in ipsa contestatione celebratur quidam tacitus quasi contractus. vt s̃. dixi, a quo per alteram ex partibus non videtur, q̄ in præiudicium alterius possit recedi. l. sicut. C. de actio. & obliga. cuius contrariũ deciditur, & ratio decisionis est, quia soluendo, quod debetur & quod petitur, extinguitur actio, qua agebatur, supra quibus modis tol. obl. in princ. ideo nimirum

mitum ſi hoc patiat abſolutionem ab obſeruatiõe illius iudicij, vt.j. dicet. Not. q̃ oĩa iudicia ſunt abſolutoria. Itẽ quõ intelligant̃ iſta verba, & quæ ſit rõ, quare oĩa iudicia ſint abſolutoria. Item, q̃ liceatq ſicunque

Supereſt, a vt admoneamus, q̃ ſi ante rem iudicatam is, cum quo actum eſt, ſatisfaciat actori, officio iudicis cõuenit eum abſoluere: b licet in ea cauſa fuiſſet † iudicij accipiẽdi tempore, vt damnari deberet: & hoc eſt, quod vulgo antea dicebat̃, omnia iudicia abſolutoria eſſe. †

ante rem iudicatã ſoluere q̃ petitur. Itẽ intellige. q̃ dẽnt ſolui expenſæ legitimæ, vt nota. doc. in l. poſtq̃ liti. C. d pact. & tradit Dec in c. inter poſita. §. ille denique. in j. no. de appella. Itẽ, q̃ ſoluens qđ petit̃, põt petere ſe abſolui: ſed hoc eſt ex abundãti. nã taliſſnĩa non eſt neceſſaria, ſm Bal. in ca. dudũ. col. vii. de elect. No. q̃ ſolués non cogit̃ ſubire iudiciũ.]

† l. litis conteſtationis l. is q deſtinauit. de rei ven.

† Vide Alcia. li. 7. Parer. ca 22.

Cõtinuat dicta dicendis.

a ¶Supereſt. Hæc de vita & tranſitu actionum ſm quod in rubrica promiſit dicta ſunt: nunc de iudicis officio dicit. qđ cum exponere debeat, iam pauca, vt modicum reſpiret, deliberat: nam conceptũ ſermonem quis retinere poteſt, quia igitur iam concepit in aĩo tractare de officio iudicis, quomodo poterit tacere q n dicat aliquid hic Accur. flor.

b ¶Abſoluere. ſ. ab obſeruatione iudicij nam principalis cauſa eſt ſublata ſolone vt s̃. qui. mo tol. obli. in prin. Accur.

** Adde, hmõi ſnĩam eſſe interlocutoriam, Bar. in l. Titia. de accuſ.]

* ¶Quod dicitur omnia iudicia abſolutoria eſſe, prouerbialiter vſurpari poſſe Alciatus ait, cum ſ. ſignificare volumus pœnitenti parcendum eſſe, etiam ſi res non ſit omnino integra.]

¶ De exceptionibus.

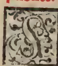
Cõtinuatio.

¶Quia exceptio tenet vicẽ actionis, vt ff. de excep. l. j. ideo poſt actiones ponit de excep. Vel quia de armis actorum vidimus, & de reorum armis videndum eſt, ideo dicit vt ſequitur. Accur.

* Exceptio. n. eſt actionis excluſio. l. ij. ff. de excep. quæ mõ eximit reũ dãnatione. modo minuit damnationem. l. antepen. eo. ti. latiorem tñ ſignificationẽ hẽt verborum defenſio, vt tradit, & declarat hic Ang. nu. 3.

¶ De exceptionib.

¶ Exceptiones ſũt arma reorũ: & æquitate nituntur ad excludendum actiones, quæ cõpetunt actori ipſo iure: quales ſunt metus doli, & in factum exceptiones. Aret.

Equitur, vt de exceptionib. diſpiciamus.

Diuiſio.

S Equit̃ vt. ¶Tot⁹ iſte titu. diuiditur in quinq; partes prĩcipales. primo continuat ad præcedentia rubricam. Scđo ponit cãm, quare fuerunt exceptiones inuentæ. Tertio id demõſtrat per exẽpla tã in actionibus realibus quã perſonalibus. Quarto ponit duplicem, uel potius triplicem diuiſionem exceptionũ Quinto id exẽplificat. Scđa ibi. Cõparatæ autẽ ſunt. Tertia ibi, Verbi gratia. Quarta ibi in §. Appellantur. vel potius in §. alioquin quam ex multis. Quinta ibi, Perpetuæ & peremptoriæ.

¶Sequitur. Caſus poſitio in hoc principio non eſt neceſſaria: in eo n originem ac cãm adinuentarũ exceptionum exponit, dicendo q̃ cauſa defendẽdorum reorum, qui conueniebant̃, fuerunt adinuentæ, quia quamuis actio mero iure competeret alicui, attamen is qui conueniebatur, ſi ea procederet indebite vexaret̃: & declarat per exẽpla. No. modũ cõtinuandi hunc ti. ad præcedentes. Item. q̃ exceptiones ſunt arma reorũ. Itẽ, q̃ fuerunt inuentæ ad defendendum, nõ ad offendẽdũ. Item, q̃ actio aliq̃ ſi mero iure valet, tamen eſt iniqua reſpectu eius, qui conuenitur. Item, quod licet ille, qui dolo metu vel errore ductus aliquid promiſit, mero iure teneatur, habet tamen exceptionem a Prætore. Item, q̃ exceptio fundatur præcipue in æquitate: & ad rationem huius text vide omnino Fortu. Hiſpa. in l. iuriſgentium. §. prætor ait.

in xj.col.versicu.iiij.infero.ff. de pact. & singu.declarationem ad hunc tex.ut per eundem in l.si vnus.§. pactus. ff.de pact. colum.x. in fin. Quomodo autem fuerit inuenta exceptio & plura de ea vide per Hiero. Verũ in repetitione rubric. ff. de verbo.obliga. in xxii. col.]

a ¶ Comparatæ. Alias, inuentæ.

b ¶ Eorum. Idest reorum nam ipsi sunt cum quibus agitur, vt. ff. de iure iuran. l.iij.in priuci. & in §. cum.

c ¶ Iusta sit. Prima facie.

d ¶ Dolo inductus. Hoc est in † stricti iuris iudicijs: in bonæ fidei autem iudicijs ipso iure non tenet contractus. ff. de do. & eleganter.in prin.

*

† l. Iulia-n° de do. excep † l dolo. C.de inu ti.stip. & l. si quis cum al. ff. de ver. obli.

¶ Comparatæ [a] autem sunt exceptiones defendẽdorum eorum [b] gratia, cum quibus agitur. Sæpe enim accidit, ut licet ipsa persecutio, qua actor experitur, iusta sit; [c] tamen iniqua sit aduersus eum, cũ quo agitur. Verbi gratia, si metu coactus, aut dolo inductus, [d] aut errore † lapsus, stipuláti Titio promisisti [e] quod non debueras promittere, palam est iure ciuili te obligatum [f] esse: & actio, qua intenditur dare te oportere, efficax est, [g] sed iniquum est te cõdemnari: ideoq; datur tibi exceptio. Quod metus [h] cá, aut doli [i] mali, aut in [k] factum, composita ad impugnãdã actionem.

¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ debitori cõpetit, qui confessus fuit se pecuniam recepisse, quam non receperat, & ipsam per stipulationem restituere promiserat, & in æquitate fundatur. Angelus.

ADDITIO Hoc verum in odium dolosi: sed in sui præiudicium tenet contractus: & ex eo potest conueniri: nisi lex resistat actui: quia tunc ex neutra parte datur actio, vt est glos. in l. a diuo pio. ff. de re iud. & Bal. in l.j C. plus vale. quod agi.

e ¶ Promisisti. i. credens te debere, cum non deberes, vt hic, & ff. de except. doli. l. ij. §. circa †

f ¶ Obligatum esse. s. inspecto iuris rigore: sed de æquitate obligatus non es, vt ff. de libe. causa. l. vel obligatus est. §. obligatum. & ff. de verbo. signifi. l creditor; quæ sunt contra.

† Sed sm Ang. ille tex nõ facit ad ppositũ qa loquitur qñ stipso fit sine cá: hic vero secus.

g ¶ Efficax est. s. in sui substantia. Nam ciuiliter & naturaliter est obligatus & pure, sed non est efficax quãtũ ad operam exactionis. Vel dic efficax ex inspecto genere; nam prima facie condemnandus vr, sed inspecta qualitate, quia sit dolo facta vel metu, vel alia causa impediatur, est inefficax: & ita expone in sequ. casib.

h ¶ Metus cá. Hoc qñ metu fuit compulsus.

i ¶ Doli. hoc quando inductus fuit per dolum.

* ¶ Differunt. n. doli mali; & metus exceptiones, vt eleganter docet Vlpian. l. apud. §. metus, ff. de doli mali. & me. excep.]

K ¶ In factũ. Redde singula singulis ppositis causis sm Io. Sed nõne hoc tertio casu. s. qñ per errorem promisi. datr doli exceptio? Certe sic. vt ff. de dol. except. l. ij. §. circa quare dic, q hæc actio in factum est proponenda in subsidium doli exceptionis. s. contra patronum & parentem, contra quos, turpes exceptiones non proponuntur, vt ff. de except. dol. apud Celsum. §. aduersus. & ita hic accipitur. Accur.

Exceptiones turpes non opponũtur pronos & paren. ses.

¶ Idem iuris. Casus facilis est in positione tam clari exépli. Siquis enim sub spe futuræ numerationis promiserit per stipulationem centum, quæ postea non fuerunt numerata, clarum est, q ex stipulatione tenetr: sed æquitas illa, propter quam sunt exceptiones introductæ, prodidit exceptionem non numeratæ pecu. quæ tamen non simpliciter habet locũ. s. j. tempora, de quibus in l. fin. C. de non nume. pecu. de quo late fuit dictum. s. de lite. obli. in princi. ideo non expedit nũc insistere. S Y L.

Scriptum

a ¶ Scriptum est. Supra de lite obliga.
b Constitutione. Vt C. de non numer. pec. l. in contractibus.

S Y L. ¶ Præterea. Casus clarus est, quia procedit dando aliud exemplum in pacto de non petendo, vt scilicet ille, qui erat eredi tor, puta ex stipulatione, & sic ille, cui aliquis tenebatur obligatione naturali & ciuili, si per pactum simplex promisit non petere, certum est, quod obligatio ciuilis non dissoluitur: quia cum in pacto non sit nisi vinculum naturale, non potest tollere nisi naturalem obligationē. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. quo fit: vt creditor, cuius actio non est sublata, possit agere: quia tamen iniquum est fidem fallere adinuenta est exceptio pacti de non petendo, qua opposita cautum est debitori, vt non molestet, & elidatur sua illa intentio. Not quod simplici pacto obligationes non omnino, vel omnimodo non omnes dissoluunt, quia vna tantum, naturalis. s. dissoluitur. Cætera clara sunt.]

†Nota & subtiliter interpretaf hunc §. For in l. si vnus §. pactus. eo. 21. ff. de pact.

†i quasi creditam mutuatā & numeratam.

¶ Idē iuris est, † si quis † quasi credendi cā pecuniā à te stipulatus fuerit, neque numerauerit: nam eā pecuniā a te petere posse eū, certū est: dare, n. te oportet, cū ex stipulatione tenearis. Sed quia iniquū est, eo nomine te cōdemnari, placet exceptione pecuniæ nō numeratæ te defendi debere. Cuius tpa nos (secundum quod iam superioribus libris scriptum est [a]) constitutione [b] nostra coarctauimus.

¶ Exceptio pacti de nō petendo actionē non tollit, sed eā elidit, quod exceptio nititur æquitate. An.

¶ Præterea debitor, si pactus fuerit cum creditore, ne a se pecunia peteret, [c] nihilominus obligatus manet: quia pacto cōuento obligationes non omnino [d] dissoluuntur: qua de cā efficax est aduersus eū actio, quā actor intendit, Si apparet [e] eum dare oportere. Sed quia iniquum est contra pactionē eum cōdemnari, defenditur per exceptionem

¶ Peteretur. Not. quod pactum de non petendo tria operatur. Nam tollit naturalem ipso iure, vt ff. de solu. Stichum. §. naturalis. Item elidit ciuilem, vt in hoc. §. Item obligat naturaliter paciscentē non petere. Nam & alias quis est obligatus naturaliter aliquid non facere: vt non facere furtum, vt s. de oblig. quæ ex delic. nascun. §. j.

d ¶ Non omnino. Quia non ciuilis, sed naturalis tantum, vt ff. de sol. Stichum, §. naturalis. In casibus tamen et ipso iure vtranque tollit pactum, vt in maleficijs factis, quæ si pacificatur ne agatur. † Item in pignore remisso per pactum, vt ff. de pact. l. si tibi. §. quædam actiones. & §. de pignore.

¶ Adde quod rō est, quia in maleficijs agimus de odio. & ideo lex pertulit ut facilius tollerentur: vel quia in maleficijs non est verus consensus, quę sunt rōnes allegatæ per doct. sed ego alias dicebam, quod rō erat, quia in maleficijs oriebatur tātū obligatio naturalis, procedens ab illo tacito cōsensu: quod tamen nescio quo recipiebatur a l nō per viam obligationis, sed nudi facti: vñ nimirū si ex simplici & solo pacto & sic ex contrario naturæ vinculo tollebatur.

†Not. quod qui remittit actiones ex maleficio non vide SYL. tur remittere dam nū vel interesse, vt per Dyn. Bartol & Ang. i §. quā igl. alle. vbi et uide an per te missionē iniuriarū factā foro pœnitētiali tollātur istę actio nes ex maleficiis.

e ¶ Si apparet. oratio posita loco actionis secundum P. Sed secundum Ioan. contra, vt diximus, s. de actio. §. sic itaque.

S Y L. ¶ Æque si debitor. Casus planus est in alio exemplo iurisiurandi. Siquis enim agendo detulerit iuramentū reo, & reus negauerit se aliquid debere. tunc si iterū actor agat, summouebitur exceptione iuramenti, quia æquitas suggerit. vt de periurio non quæratur, vt dicitur in text. q. n. ita consentit rem decidi vt per aduersariū eius iuratū fuit, vtique nō dēt posse vel tertius qri, Notabilia collige vt per Ange. hic. s. quod iurm debet deferri a creditore. Item, quod iurans remanet obligatus, & opus est exceptione. Item, quod hæc exceptio, vt aliæ, prouenit ex æquitate.]

nē pacti cōuenti †

Exceptio iurisiurādi actionē nō tollit, sed eā elidit: q̄ ēt nitit̄ ęquitate: & contra realē actionē exceptio iurisiurandi opponi pōt, quæ repellit agentem in rem. Areti.

¶ Ac que, si debitor creditore deferente iurauerit nihil se dare oportere, adhuc obligatus pmanet: sed qa iniquū est [a] de periurio † q̄ri, defendit̄ p exceptionē iurisiurādi. In iis quoq; actionibus, quibus in rē agit̄, æque necessariæ sūt exceptiōes: veluti si petitore deferēte possessor iurauerit eā rē suam esse, [b] & nihilominus petitor eādē rē vēdicet licet. n. verū sit q intendit. i. rē eius esse, iniquū tamen est possessorem condemnari.

Absolutoria lata ī psonali siue reali eādē actionē nō perimit; sed exceptionē rei iudicatæ parit cōuerso. Ang.

¶ Itē si in iudicio tecū actū fuerit, [c] siue in rē, siue in psonā, nihilomin⁹ obligatio durat: [d] & iō ipso iure de eadē re postea aduersus te agi pōt; sed dēs per exceptionē rei iudi

Dufm cō-tra legis nō eā ser nandum

† amplius: si soluit p ignorātia pōt repe-tere l. cre ditori. var h. si. C de pac.

† Facit supra de ac. §. itē si qs postulan te.

Iuro rem meā esse, & iuro tuā nō eē differunt.

S Y L.

a ¶ Inquantū est. Hoc no. sic. ff de in lit. iur. l. si. & q ff. de iureiur. nā postea. §. iureiurando dato. & ff. de dolo. nam sufficit hoc tn̄ fallit, quoties est contra legē iuratū qa non seruat̄ sacrm, ut in auth. sce. non solū. ** §. j. coll. v. q̄ est C. de nup. authen. quod eis. & ff. de iur. pat. l. adigere. & C. de legi. & consti. non dubium. in fi. Itē qn̄ veritas al's p testimoniū pōt inueniri; vt C. de reb. cre. l. fin. Item qn̄ defert̄ sacramentum a iudice, ut ff. de iureiur. l. admonendi. aliàs autē obtinet qd̄ hic dicitur. * ¶ Intellige hunc. §. vt loquitur. s. credi tore deferente vel ēt eius pcuratore ī tribus casib. traditis in l. iusiurādū quod §. vlt. ff. de iureiur. alioqn si neutro deferente iurauerit, exceptio ei non datur. l. iij. ff. de iureiur.]

b ¶ Rem suā esse. Distinguit̄ tn̄, vtrū iuret suā rē esse, vel petitoris nō esse: qa si iuret suā esse, dat̄ sibi actio & exceptio: sed si iuret petitoris nō esse, nascit̄ sibi exceptio contra petitorē tn̄, ut ff de iureiur. sed & si possessori. j. & respon. * ¶ Generaliter sciendūm est, quacunque actione quis conueniatur, si iurauerit, ei prohoere exceptionem iurisiurandi. l. iij. §. quacunq;. ff. eo. tit.]

¶ Item si. Casus clarus est: & rō dubitādi & decidendi assignatur in gl. in uers. sic, obligatio d'urat. No. quòd sententia & res iudicata non tollunt actionem & obligationem quia cum sit ciuile tantum vinculum, non potest remouere nisi ciuilē obligationē, vt declarat gl. Itē q non opposita exceptione rei iudicatæ iudicium procederet. Item q conuētus reali potest certo modo dici obligatus.]

c ¶ Actū fuerit. Subaudi & fuerit absolutus, sicut hic innuit. * ¶ Limita hunc text. fm̄ las. ī l. si vnus §. pactus. nu. xvij. ff. de pactis. nisi pactū de non petendo præcessisset sentētiā, quia hoc casu actio ipso iure sublata intelligitur.]

S Y L.

d ¶ Obligatio durat. Scilicet si primo erat obligat⁹. vnde si soluat non repetit, cum debitum soluat, vt ff. de condi. indeb. Iulianus. & l. iudex. Et caue tibi, quia per iusiurandum, & per pactum, naturalis tollit̄ oblō, & remanet ciuilis, ut ff. de iureiur. l. si. in prin. & ff. de sol. l. Stichum aut Pamphilū. §. naturalis. Sed per sniam tollitur ciuilis, & remanet naturalis, † vt ff. de condi. indeb. l. Iulianus. Sed cum actionem inducat res iudicata, ubi nulla oīno erat vt C. de re. cred. l. actori. quare non tollit, vbi est? Rn̄. res iudicata de iure ciuili est, & iō tollit & inducit ea, quæ sunt de iure ciuili, & ita obligationem ciuilem tollit, & actionē, quæ est de iure ciuili, inducit, vt ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde

obligatio naturalis tollit̄ per pactū & iurm̄, & ciuilis p sententiā: † gl supra de oblig. vel necessitate.

Snīa est de iure ciuili.

ex his. Ea autem, quæ sunt iuris naturalis non tollit, vt obligationem naturalem, vt arg. s. de le. ag. tu. §. fi. †

† Istã gl. intellige de iuro vol untario & sic delato a pte parti nõ aũt de necessario qa illud hẽt eãdẽ vim sicut res iudic. vt. l. ij. ff de iurei.

*¶ Breuiter meminisse oportet, ita demum exceptionem rei iudicatæ competere, si quæstio de eadem re, de qua iam lata est sententia, inter easdẽ personas, & ex eadem causa agendi reuocatur. l. iij. iiij. & v. ff. de except. rei iud.]

† alś ex q̃ multis

SYL.

¶ Hæc exempli causa. Casus. In multis & variis exemplis iam vidistis naturam exceptionum: & hæc exempli causa sufficiant: alioquin si plene velis videre naturá oĩum exceptionum, poteris videre ex latioribus Digestorum seu Pandectarũ lib.

a ¶ Ex legib. Vt nequis conueniatur nisi coram suo iudice, vt C. de excep. l. fina.

b ¶ Legis vicem obtinẽt, Vt senatusconsultis. vt. s. tit. j. in prin. sicut est exceptio Macedoniani, & Velleiani, vt. ff. ad Macedo. & Vellleia. per totum titulum.

c ¶ Prætoris iurisdictione. Vt de dolo malo, & metus cã, vt ff. de excep. dol. per totum. Item pacti, vt ff. de pac. iurisgentium. §. prætor ait.

Diuisio

¶ Appellantur. ¶ Diuidiť principaľr in tres partes. Primò ponit duplicẽ distinctionẽ exceptionũ, qa q̃dam sunt perpetuæ, & quædá ẗpales. Itẽ q̃dã sunt peremptoriæ, & q̃dá dilatoriæ. Scdo ponit exempla cuiuslibet. Tertiò ponit quá pœná olim patiebať, & quam hodie patiť qui pendẽte dilatione legali, vel lata ab homine ante dilationẽ finitá egerit. Scda ibi, Perpetuæ & peremptoriæ. Tertia ibi, Alioquin. Aret.

catæ adiuuari,

¶ Exceptiones, quarum vsus est valde necessari⁹ sunt duplices: qa quædam sunt ciuiles, & quædã prætoriæ. Ang.

¶ Hæc exẽpli cã retulisse sufficiat. Alioqn † q̃ ex multis variisq; causis exceptiones necessariæ sint, ex latioribus Digestorũ seu Pãdectarũ libris intelligi põt. Quarũ q̃dã ex legib[a], vel ex iis, quæ legis vicẽ obtinent, [b] vel ex ipsius Prætoris[c] iurisdictione substantiam capiunt.

¶ Quædam exceptiones sunt perpetuæ, & q̃dã ẗpales.

Itẽ quædã exceptiones sunt perẽptoriæ vt doli metus, pacti, & similes: quædã dilatoriæ, iõ sic vocatæ, qa negocium differre dñr: q̃ olim actorẽ temeř litigãtem faciebant cadere à causa. Arèt.

¶ Appellanť autẽ exceptiones aliæ perpetuæ & perẽptoriæ aliæ temporales & dilatoriæ.

¶ Perpetuæ & perẽptoriæ sunt, q̃ semper[d] agẽtibus obstãt, & semper rẽ, de qua agiť, perimũt: qualis est exceptio doli mali, & qđ metus cã factũ est, & pacti conuenti, cum ita conuenerit, ne o[...]

SYL.

¶ Appellantur exceptiones. Casus per se clarus est, & exempla manifestissima & cum simus in declaratione terminorum, non expedit vlterius instare. Notãdum est, quod aliæ exceptiones perpetuæ & perẽptoriæ sunt, aliæ ẗpales & dilatoriæ. Itẽ q̃ sint perpetuæ & peremptoriæ: & quæ sint ẗpales & dilatoriæ. Itẽ quæ esset pœna olim plus ẗpe petentiũ, & quæ sit hodie; & satis fuit. s. dictũ in tit. de actio. §. plus autem.]

* ¶ Breuiorẽ & clariorem diffinitionem exceptionum perpetuarum atq; peremptoriarum, & temporalium atq; dilatoriarũ vide apud Caium. l. iij. ff. eo.

d ¶ Semper. Idest, sine præfinitione temporis, vt ff. de doli exception. l. pure. §. fina. ita tamen si ante sententiam opponantur, vt C. sententiam rescin. non poss. l. peremptorias. Nisi in septem casibus, in quibus etiam opponi possunt post sententiam: vt ratione ætatis, vt C. eodem l. peremptorias. & ff. de minor. l. minor. xxv. ann. omissam. Item miles. vt. C. de iur. & fac. ignor. l. j. Item

Exemptiones peremptoriæ in vij casib. post sẽtẽ opponi possunt.

In Macedoniano & Velleiano. vt. ff. ad Macedo. l. tametsi. Item in donatore, qui opponit vt conueniatur inquãtum facere potest etiam post sententiam, vt ff. de re iud. l. Nesennius. §. fin. Item exceptio falsi pcuratoris, vt C. de procur. l. licet. Secus si ratione personæ procuratoris opponatur exceptio, vt quia sit miles, vel mulier: quia talis exceptio est dilatoria, vt. j. eod. §. præterea. Item vbi cunque dicerem nullum fuisse iudiciũ, vt quia sit venalis sententia, vel falsis testibus, vel instrumentis iudicata, vt. C. quando non est necesse pro. l. venales. vel cum iudex sit non suus, vt. C. si à non compe. iudi per totum. † Item si inique sub iudice compulsus est eo tempore, quo compelli non debuit, vt. ff. de fer. l. j. Sed dilatoria proponitur ante litem contestatam: sed probatur postquã actor monstrauerit quod † asseuerat, vt. C. de probationi. l. exceptionem. & C. eod. l. si quidem. Secus in exceptione fori, quia ante litem contestatam opponi & probari debet secundum quosdam, vt. ff. eodem. l. penul. Sed quid de exceptione non numeratæ pecuniæ nũquid est perpetua, vel temporalis? Respon. quidam anomalam eam esse. Nos dicimus, q; est temporalis, biennij. s. vel xxx. dierum, vt. s. de lite. obl. §. fin. & C. de non numer. pecun. l. in contractibus. §. j. & §. super cæteris. Sed in hoc potest dici anomala: q; cum alias probet qui excipit, hic tamen non probat, vt. C. de non numer. pecu. l. si ex cautione. Idem quæro in exceptione non numeratæ dotis: & eodem modo solue, vt. C. de

†Hoc verũ intelligẽ, qñ pᵒ sniam opponit tale, ex quo appatet dcm iudicẽ nõ habuisse iurisdictionẽ saltẽ in cã de qua iudicauit nec fuit facta prorogatio tacite vel expresse: vt late per Ang.

† al. asseuerat.

no pecunia peteret. Tpales atq; dilatoriæ sunt, quæ ad tps nocent, & tpis dilationẽ tribuũt: qualis est pacti cõuẽti,[a] cum ita cõuenerit, ne intra certum tẽpus ageretur, veluti intra quinquennium: nã finito eo tpe nõ impedit actor rẽ exeq. Ergo ij, qb⁹ intra certũ tps agere volẽtibus obiicitur exceptio, aut pacti cõuenti, [b]aut alia similis, [c]differre debẽt actionẽ, & post tps agere, (iõ n. & dilatoriç istç exceptiones appellantur) alioquin si ĩtra tẽpus egerint, obiectaque sit exceptio, neq; eo iudicio qcquã consequebant pp exceptionẽ, neque post tps olim agere poterant, cũ temere rem in iudiciũ deducebant, &

dot cau. non nume. l. fin. & authen. ibi posita. Item quid de ea, quæ opponitur, vt quis conueniatur inquantum facere potest? Rñ. eam temporalem: quia presumo, q; aliqua acquiret: & sic postea poterit soluere, vt C. arbir. tu. l. si de fundus. nã nõ reperit qd soluit, licet facere non possit commode, vt ff. de condic. in d. l. nam & maritus. quod fieret, si esset perpetua, cum sit fauorabilis, vt ff. de cõdi. inde. l. qui exceptionem. Et circa hoc vide quod notatur in. l. j. C. de iu. & fa. igno.

** Adde, q; licet regulariter exceptiones dilatoriæ debeant opponi ante lit. cõtesta. vt no. gl. Bal. & alij in d. l. exceptionem. C. de pb. hoc fallit, qñ hæc exceptio superuenisset post li. cõtest. quia in quacunq; parte iudicij superueniat exceptio, opponi põt. vt nõ. Alex. & doc. in. l. si mulier. sol. mat. item qñ redderet processum retro nullum. d. l. licet. & ibi Bar. & doc. C. de procu. & reliquas fallẽ. p quas exceptio dilatoria opponit post litẽ cõtest. vide plenissime p Fel. in. c. exceptionem. col. ix. ver. fallit octauo. de except. Item no. singulr, q; si nõ fuerit opposita ante lit. cõtest exceptio impediẽs litis ingressum, vel fuerit opposita, sed opponẽs in probõnibus succubuerit, dicta exceptio iterum opponi poterit in vim peremptoriæ, & plene pbari, vt plenaria sequatur absolo, Ias. §. actionum, col. xx. vers. item aduertite. s. de actio.]

a Pacti conuenti. s. exceptio.

b Pacti cõuenti s. vsq; ad quinqueñiũ.

c Alia similis. Veluti si quis stipuletur, cũ in vtero est: vel fructus futuros: vel domum certo loco ædificati: vel cũ Romæ

esset

esset. Ephesi dari stipulatus est, vt. ff. de verb. oblig. l. interdum. fm Azonem.
a ¶ Rē amittebant. Facit. s. de ac. §. siquis agens. & ff. de lib. leg. l. nō solū. §. fina. & C. de iure fis. l. iustas. lib. x. Accur. floren.

repe. l. j. & ff. de pœn. l. capitalia. §. pen. & C. de inoff. test. siquis in suo.
** Adde, q̄ hęc exceptio, male agis, quia añ diem agis, licet sit dilatoria, tñ opponi pōt et post lit. cōtest. sed in hoc ē dña, qa si opponit añ lit. cōtest. reus absoluit ab obseruatione iud & iduciæ duplicant sed si post opponat, re9 absoluit diffinitiue, & pariter duplicātur induciæ, ita declarat Bal. i. l. exceptionem. col. j. C. de probatio.]

b ¶ Hodie autem. Zenonianæ cōstitutionis. Scilicet grææ, cuius meminit. s. de actio § sed hæc quidem.
c ¶ Continet. Quod dic, vt modo dixi per l. interdū ff. de verbo. obli.
* ¶. Inducias posuit pro tpe quo ne agatur conuenit. Est aūt pprie verbū castrēse. l. postliminiū. §. induciæ. de cap. & postli. reuer. vt verū sit, qd tradit Quintil. verba castrēsia sępe nō sine maxima venustate in forum transferri.] † alias si

cōsumebāt: qua rō ne rē amittebant.[a] ¶ Hodie si actor plus petat tpe, siue pēdēte dilatiōe, reo inducię duplicātur & eidē reo actor in expēsis factis] in cā damnabit: añ quarū refectionem super principali negocio audientia denegabitur, Aret. ¶ Hodie autem nō ita stricte hoc procedere volum9: sed eū, q añ tps pactionis vel obl̄onis litē inferre ausus sit, Zenonianæ[b] constitutioni subiacere censemus, quam sacratissim9 legislator de iis, q tpe plus petierint, ptulit: vt † & inducias, quas ipse actor spōte † indulserit, vel quas natura actionis continet,[c] † si cōtēpserit, i duplū[d] habeāt ij, q talē iniuriam[e] passi sunt: & post eas finitas non alr litē suscipiant, nisi oēs expēsas litis antea acceperint: vt actores tali pœna pterriti,[f] tempora litium doceantur obseruare. † al's deest si

¶ Exceptionū tertium genus est, qa qdā vocatur dilatoria, iudicij personā respiciens: vt exceptio incōpetentis p̄curatoris, & similis. Ang. Aret. S Y L.

¶ † Præterea etiam ex persona sunt dilatoriæ exceptiones quales sunt procuratoriæ: veluti si p militem, aut mulie- † Fz l. ff. § vlti. & l. ij. de excep.

¶ Præterea. Casus itidem clarissim9 est. Declarat eni Impe. q̄ qñq; exceptio dicit dilatoria non tantū respectu tpis, vt in pce. §. sed psonarū: & exēplificat tam clarè vt nulla adsit dubitationis materia. Not. aliqs esse exceptiōes dilatorias respectu psonarū. Itē, q̄ mulier & miles, ñ psit exercere offm pcuratoris: nec interuenire in iudicio p alio in militē ēst rō, ne distrahaf à militia: in mulierē verò rōne publicæ cuiusdam honestatis: qd intellige i iudicio, sec9 extra iudiciū. l. iii. §. j. ff. de neg. ge. Itē in pluribus aliis casib. no per Dec in l. ij col. iij ff. de reg. iu. Itē, q̄ miles pōt esse in iudicio, dū mō à disciplina militari non distrahat: & per consequēs q̄ iura attēdunt in militibus plus publicum fauorē q̄ priuatū ipsorummet militum.]

† Ex humanitate sua potest contractā obl̄onem qd vero se qt, refert ad tps, de quo ab initio cōuenit, ut hic Theophilus interpretatur

d ¶ In duplū. Sed vr̄, q̄ nullā patiat pœnā, vt. ff. de pe. ti hær. q̄ si in dic. in princ. q̄ ēst huic contra. Sed dic illā corrigi. Vel melius, spāle est ibi. qa ad hoc solū agebat vt eodem iure penes agētem haberetur, quo erat apud defunctum: vnde non fuit plus petitum.
* ¶ Intellige duplum tpis, qd supererat, nō totum tps cōuētū, argu. l. aut dānū. §. quisquis. de poen quā interpretationem Theophilusquoq; amplexus videtur.]
e ¶ Iniuriā. Non tamen talem, propter quam agere possit.
f ¶ Tali pœna perterriti facit. C. ad. l. iul.

Mulierem.

Mulier parentib agit.

a Mulierem. Quæ pro alio agere non potest nisi pro parentibus, si morbus aut ætas eos impediat, nec sit qui eorum noīe agat, vt. ff. de ꝓc. l. fœminis. Accur. b Nec pro patre vel matre &c. Nisi ꝓ eorū liber tate, vt ff. de lib. ca. l. iii. q̃ est contra ſm Iaſon.

ADDITIO.

Dic, ꝙ isto casu dr̄ defendere eām ꝓpriā ꝓ suo intereſſe, vt l. j. ij. iij. & iiij. ff. de libe. cau. facit. l. nō tm̄. ff. de appel. Ang.

† militē C. de procura.

*c Nūq̃d pro filio? & rn̄dédū vr̄, nō posse, q̄a disciplina castrensis liberorū charitati anteponenda est. l. postliminium §. filius. ff. de capti. ca. postli. reu.] c Sine offensa. i. hoc fit sine offensa disciplinæ: non aūt sic intelligit̄, vt & hoc non possit fieri, si disciplina. i. exercitium militare offendat̄, sed siue offendat̄, siue non p̄sumit̄ nō offendi, vt hic, & C. de procur. l. qui stipendia.

alio esse in iudicio. Itē. ꝙ q̃dā cōceduntᷣ ꝓ alium, q̃ nō cōceduntᷣ ꝓ seipsum. Item, ꝙ non sunt lites protrahendæ. Item, ꝙ non vsus est iusta causa derogandi antiquę legi.]

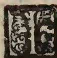
rē a agere q̄s velit. Nam militib' nec pro p̄re, vel matre, b vel vxore, nec ex sacro reſcripto ꝓcuratorio noīe experi ri† cōcedit: suis verò negociis supereſſe sine offensa mili taris diſci plinę p̄nt.

Infamis pōt esse procurator, & pōt procuratorem constituere. Areti.

Eas verò exceptiones, q̃ olim ꝓcuratoribus pp infamiā, vel dantis, vel ipſius procuratoris opponebant̄, cū in iudiciis frequētari nullo modo perſpeximus, conquiesce re d sancimus: ne dū de his altercat̄, ipſius negocij diſceptatio protelet̄ur.

¶ De replicatiōib'.

Replicatio exceptionē tollit, q̃ ad tollendā eā nititur eq̄tate, q̃ replicatio ad adiuuādū intentionē actoris cōpetit: & cōtra replicationē duplicatio est inducta ad summo uēdā eādē, q̃ prima facie æqua videbat̄: cōtra quā duplicationē actori dat̄ triplicatio. Aret.

Nterdū euenit, vt exceptio, quę prima facie iusta vi

d ¶ Eas verò. Cōquiescere. Sed cōtra. ff. de postul. l j. §. scdo loco & in §. hoc edicto. Solu. ibi de maxima infamia, hic de parua. Vel illud de aduocato, qui emolumētum ꝑū hēt: hic in ꝓcuratore, qui tm̄ hēt onus. *† Adde, ꝙ ꝓcurator infamis à munere suo sum mouebit̄, si erit corā principe vel in eiꝰ ꝑtorio, ſm Alcia. l. j. de ver. sign. vbi agit de loco, argu. l. sed & milites. §. scribit. l. si duas. §. philosophi. de excuſ. tut. Epis quoq; interdictum est habere procuratores infames c. vlti. v. q. iii.

Aduocat̄ lucrū pro curator onus habet.

§ YI. e Eas vero. Casus similiter clarus est. Non. n. in hoc tex. aliud dr̄, nisi ꝙ infamis hodie pōt esse procurator. rō dubitādi erat, q̄a infamis nō pōt ꝓ se esse in iudicio. l. quos prohibet. ff. de postu. ergo videbat̄, ꝙ nec etiā infamis posset esse procurator, contrarium decidit̄ duabus rōnibus: vna, ne pretextu huius exceptionis lis in lōgum ꝑtraheret̄. Itē, q̄a officiū procuratoris est onus, non dignitas. Collige ex hoc tex. ꝙ infamis pōt pro

Cōtinua.

¶ De replicationibus.

¶ Quia exceptio per replicationē elidit̄ ideo per consequens de replicatione dicit. vt j. eo. in prin & ff. de excep. l. ij. §. replicatio. Accur.

Diuiſio

Nterdum. f. Totus iste titu. diuidit̄ in. ij. par. principaliter. Primò ponit̄ de replicatione, q̃ ꝓdest actori, & quę non. Scdō, q̃ exceptiones competentes reo principali prosunt fideiussori, & quæ non prosunt. Secunda ibi, Exceptiones autem.

Interdum.

detur, † tñ inique noceat: [a] quod cū accidit, alia allegatione opus † est adiuuādi actoris gratia, quæ replicatio vocatur: quia per eam replicatur atque resoluitur ius exceptionis: veluti cum pactus, est aliquis cum debitore suo, ne ab eo pecuniam petat: deinde postea in contrariū pacti sunt, idest, vt creditori petere liceat: si creditor agat, & excipiat debitor, vt ita demū cōdemnetur, si non conuenerit, ne eam pecuniam creditor petat, nocet ei exceptio. conuenit [b]. n. ita. nanq; nihilominus hoc verum manet, licet postea in contrarium pacti sunt. Sed quia iniquum est creditorē excludi, [c] replicatio ei dabit ex posteriore pacto conuento. Rursus † interdum euenit, vt replicatio, q̄ prima facie iusta est, inique noceat: [d] qđ cum accidit, alia allegatiōe opus est adiuuādi rei grā, quæ duplicatio vocatur. Et si rursus ea [e] prima facie iusta videat, sed propter aliquā causam actori iniq̄ noceat, rursus alia allegatione opus est, qua actor adiuuet, quę dr̄ triplicatio. Quarū oīum exceptionū vsum īterdū vlterius, q̄ dixim᷒, varietas negociorū introduxit, quas oēs apertius ex Digestorū [f] latiore volumine facile est cognoscere.

SYL. ¶ Interdum. Casus facilis est. declarat enim Imperator quid sit replicatio, & quare inuenta sit. & q eadem rōne introducta est duplicatio, triplicatio, & cæterę replicationes vlteriores, dicendo q in cā fuit, qa aliqñ euenit, q qs hēt actionē, contra quā militat aliqua exceptio, q̄ si nō eliderēt alia replicatione, vtiq; perimeret actio, & tñ exceptio iniqua esset; iō fuit necessariū adinuenire replicationes, qbus iniqua exceptio perimeret: sicut & eadem ęquitate fuerunt inuētæ exceptiones cōtra iniquas actiōes. exēplificat autē Impe. si qs creditor fecisset primo loco pactum de nō petēdo debitori, quo parata est exceptio debitorī contra actionem creditori cōpetētem, & postea idē debitor fecisset creditori pactū de petendo. nam ex quo secūdū pactū elidit primū danda est contra illam exceptionem replicatio, & sic deinceps, ut latius in libris. ff. constat. No quæ dicta sunt in positione casus, & q replicatio fauore actoris adinuenta est. Itē no. ista verba, prima facie qbus in consiliis vti solemus. Itē not. q per replicationē resoluitur ius exceptionis, circa quorū verborum intel. vide Fortu. Hispa. in l. si vnus. §. pactus. col. xxviij. ff. de pac. Item q pactū scdm de petēdo nō elidit pactū de nō petēdo ipso iure. Itē, q obsō cōtrario pacto elisa pr nouo pacto iuuari. Itē, q pactū liberatoriū nō tollitur nouo pcō ipso iure, sed replicatione. Itē, q danť duplicatiōes, triplicatiōes, & vlteriusquātū expedit.]

† a'lias nō est tamē.

* † l. j. §. ij. ff. de excep.

* † ex. l. ij. § pe. ff. de except.

* ¶ Annotat ex hoc tex. Alcia. i l. verbū oportebit in ff. de ver. sign. q q obiicit replicationē, pculdubio agere dicitur.]

a ¶ Noceat. i. nō prosit. Vel dic proprie. s. actori. Accursius.

b ¶ Cōuenit. i. ita fuit conuentum.

c ¶ Excludi. s. p exceptionem. Accur.

d ¶ Noceat. i. non prosit. Accur.

e ¶ Ea. Scilicet, duplicatio. Accursius.

f ¶ Digestorum. vt. ff. de excep. l. ij.

SYL. ¶ Exceptiones. Casus est clarissimus. q exceptio competens principali, competit etiam fideiussori: assignat tex. rationem clarissimam, quia aliàs superuacuum esset dare reo exceptionem, si eius fideiussor conueniri posset

neç

nec gauderet illa exceptione, quia creditor ageret contra fideiussorē, qui coactus soluere, haberet actionem mandati contra principalem:& sic creditū, qđ ad instantiā creditoris cogi non poterat soluere, cogeretꝰ p circuitū soluere ad instātiā fideiussoris. qđ nō hēt locū in iis exceptionibus, quæ principali danť intuitu eius personæ, vtputa cessiōis bonorū: qa illud miserabile ꝑsidiū liberat tm̄ cedentem, nō fideiussores, liberat ;(dico) ab executione contra eos facienda. rō est clara, quia personale beneficium psonam non dēt egredi. Not. ꝙ exceptio competen principali, competit regulariter fideiussori, pter q̄ in exceptione personali. Item, ꝙ exceptio cessionis bonorū non prodest fideiussori cedentis. Not. ꝙ nihil frustra debet concedi quod eludi possit. Item, quòd fideiubens censetur habere mandatū de soluendo, ab eo, pro quo fideiussit. Itē, ꝙ datur regressus fideiussori contra principalem pro quo fideiussit, ita demum si soluerit: quod intellige regulariter. Item; ꝙ debitor pōt cedere bonis. Item, ꝙ psonalia personā non egrediunť. Itē, ꝙ fideiussores ad hoc accipiuntur, vt ab eis exigatur qđ à debitore exigi non poterit.]

†Hoc a.t pp vers. fane po. fidū iferi hoc eo §

Fideiussor est nomen generale & dr̄ ab fide.

¶ Exceptio reo cōpetens, si est in rem proderit eius fideiussori propter actionē mādati, qua reus sibi teneť. Exceptio verò psonalis, vt cessionis bonorū, vel siks, ad fideiussorē nullatenus se extendunt. Areti.

¶ Exceptiones [a] autem, quibus debitor defendiť, plerūque† accōmodari solent ēt fideiussoribus [b] eius, & recte: quia qđ ab [c] iis petitur, id ab eo ipso debitore peti vř: qa mādati indicio redditurus est eis qđ ij ꝓ eo soluerit. Qua [d] rōne, & si de non petēda pecunia pactus quis [e] cum reo fuerit, placuit perinde succurrendū eē per exceptionē pacti conuenti illis [f] quoq;, q ꝓ eo obligati sunt, ac si ēt cū ipsis pact' esset, ne ab eis pecunia peteretur. Sanè quædā exceptiones non solent his accōmodari. Ecce. n. debitor, si fideiussori nō competit, vt ff. de minori. l. in causæ. i. in princip. & ff. de except. l. exceptiones. ij. in fine † Item si est dānatus in omnibus bonis suis ratione sui delicti, vt C. de fideiussori l. prima. vel si cessit bonis, vnde personaliter ei subuenitur, ne in plus conueniatur, quā in quantum facere potest, vt. s. de actio. § fin. & j. eodē. in fi. Item vbicunq; quis inquantum facere potest condemnatur: nam fideiussori non datur exceptio, vt ff. pro socio. l. verum. §. j. & ff. solu. matrimo. l. alia † vbi autem exceptiones rei cohærent, vt pacti conuenti, & rei iudicatæ, fideiussoribus competunt, vt hic, etiam inuito reo, vt C. de excep. l. defensiones. & ff. de excep. l. omnes.

Exceptio nes reo cōpetētes gřa perso næ fideiussori non cōpetūt, sed bn̄ si rei cohæ. rent.

† l. tā mādatori. C. de nō cu. pe. & quo differat fi deiussor a mādatore vide gl. i authē. de fideiu. in princ. in ver. fide iussorē.

† Idē i ex ceptione declinatoria iudicis. j. l. re ditor. ff. mand.

† Et ff. de re iudi. l. & si fide iussor. in prin. nisi fideiussor ut defensor conueniaťur: tūc n. aut defensori ñ ut fideiussori dat.

ceptio competen principali, competit re gulariter fideiussori, pter q̄ in exceptione personali.

a ¶ Exceptiones hic. §. videť, ꝙ deberet esse in fine superioris tituli. Sed certe cum & replicatio sit exceptio, bene ponitur hic, generaľr tam ad exceptiones, quàm ad replicationes pertinens. Accur.

b ¶ Fideiussoribus. Appellatione fideiussoris omne accessorium accipe, siue sit mandator, †siue fideiussor, siue ali⁹: ex eo dictus fideiussor, quòd pro alio fidem suam astrinxerit. Et no. ꝙ dicit, plerunq;: quia exceptio reo competens gratia suæ personæ, vt quia sit minor,

ADDITIO Dic vt in. l. pe. & in. l. tam mandatori. C. de non nu. pec. Ang.

¶ Ex diuerso autem exceptiones competentes fideiussoribus non adiuuant principales. nisi sit exceptio solutionis vel quæ vice solutionis fungatur. l. fideiussoris. ff. de pact. & ibi glo.]

c ¶ Ab iis. s. fideiussoribus.

d ¶ Qua ratione. Exemplificat. Accursius.

e ¶ Quis. s. creditor. Accur.

f ¶ Illis quoque. s. fideiussoribus: & similibus.

Per

a Per exceptionem. propter hunc casum dixi supra, in prin. huius §. plerunque & propter alios, vt diximus.

Cõtinuatio. b Maxime. Facit. s. de fideiu. in prin.

vt plurimum versantur circa possessionem vel quasi possessionem rerum.]

c Actionibus. l. in factũ, vt. j. eo. §. fi.

d Conceptiones verborum. Idest dicere, verba concepta & formata à praetore proponente interdicta.

De interdictis.

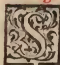
Quia interdicta vicem sustinent seu obtinent actionum, ideo post actiones, de interdictis proponitur, vt. j. eod. in princip. Accursi. Sed ista rubr. congruentius posita fuisset ante titul. de exception. vt fecit Iuriscon. in Digestis: qa ante titul. de exceptio. posuit istum titulum: sed de hoc non est vis.

† alias si non.

bonis suis cesserit, & cum eo creditor experiatᷓ, defenditᷓ exceptionẽ,[a] † si bonis cesserit. Sed hęc exceptio fideiussoribus non datᷓ, iõ. s. qa qui alios ꝓ debitore obligat, hoc maxime[b] ꝓspicit, vt, cum facultatibꝰ lapsus fuerit debitor, possit ab iis, quos pro eo obligauit, suũ consequi.

¶ De interdictis

¶ Interdicta olim nil aliud erant nisi certae conceptiones verborum, latae a Pretore interdictũ interponente, cũ inter duos de possessione agebatᷓ. Aret.

Sequitur, vt dispiciamus de interdictis, seu actionibus,[c] quae pro his exercentur. Erant autẽ interdicta formę atq; conceptiones verborũ,[d] qbus

re proponente interdicta. Sed s̃m hoc q̃. erat dr̃ia olim inter interdicta & actiones cum & actio erat formula, vt ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde ex his? R̃n. quidam, vt p̃ceptor meus Azo, ꝙ interdicta formabantur in persona volentium ea intentare tantum loquendo eis. Vnde interdicta inter duos dicuntur reddi à prętore loquente duobus, vt. j. eod. §. exhibitoria. & hoc etiam colligitur. ff. sub multis titu in tractatu de interdictis: sic n. dr̃, Vnde vi illum deiecisti &c. vt ff. de vi & viar. l. j. in prin. Item. Vti aedes de quibus &c. vt ff. vti poss. l. j. in princ. & sic de aliis. Sed actiones generaliter & in personam omnium formabantur: vt, Quicunq; emerit, ex empto agat, & sic de caeteris: quod colligitur. ff. de origi. iur. l. ij. §. omnium. & §. deinde ex his. Vel dic breuiter dr̃iam talem fuisse: quia interdicta à praetoribus, sed actiones à caeteris magistratibus formabantur, vt patet ex eo, ꝙ omnia interdicta sunt praetoria, vt ff. de interdict. per totum librum. Sed hodie nihil aliud est interdictum, quam actio praetoria in factum, vt. j. eo §. fi.

Interdicta & actiones olim differebant.

* Vel dic, ꝙ ideo in hunc locum reiecit hunc titulum, quia interdicta non sunt propriae actiones, & post titulum de propriis & veris actionibus iure subiungendus erat tractatus de exceptionibus.]

Diuisio,

Equitur. Totus iste titu. diuiditur in iiij. partes. Primò ponit quid olim erant interdicta. Secundò ponit vnam diuisionẽ interdictorũ. Tertiò ponit aliam diuisionẽ. Quartò ponit vnã aliam diuisionẽ interdictorũ. Secunda ibi. Sũma aũt. Tertia ibi, Sequens. Quarta ibi, Tertia diuisio.

Sequitur. Casus in diuisione non est figurandꝰ: dicit. n. & declarat qd olim essent interdicta: & dicit, ꝙ interdicta erant formę & conceptiones verborũ & decreta, qbus praetor aliqd aut iubebat fieri, aut iubebat non fieri No. ꝙ dictio seu, stat hic ampliatiue, non expositiue, s̃m Ang. hic No ꝙ interdicta olim erãt decreta. Itẽ, ꝙ consistebant aut in praecipiendo, aut in ꝓhibẽdo. Itẽ, ꝙ interdicta

* Cõmunis resolutio est, ꝙ olim nulla esset realis dr̃ia, sed solum in conceptione verborum. Vel declara s̃m Ioan. Fab. hic, quẽ refert Ias. s. de actio. in prin. col. v. Quõ autẽ differant edictum & interdi- S Y L.

terdictũ, explicat glo. in l. prætor ait. §. j. de ope. no. nun. Bar. eo. tit. l. j. in prin. & longe eruditius. Ale li. Parer. iij. c. xv.]

ADDITIO. Dic ſm Io. Fab. Immo eſt aliud & põt agi vel interdicto, vel actione i factum ad electionem actoris, vt ff. ne vis fiat ei. l. ſi quis miſſus. §. cum prætor. ff. vti poſ. l. j. §. reſtituendæ. nota. ff. de vi & vi arma. l. j. §. fina, licet gloſſ. notet idem quod hic in rubric. ff. eo. ſed Dy. reprehendit gl. & hoc eſt verum. Ang.

Prætor aut iubebat [a] aliquid fieri, aut fieri prohibebat, [b] quod tũc maxime [c] fiebat, cũ de poſſeſſione, [d] aut quaſi [e] poſſeſsione inter aliquos cõtẽdebatur. ¶ Interdictorũ quędã ſunt ꝓhibitoria vt interdictum, ne vis fiat: itẽ de mortuo inferẽdo: q̃dam ſunt reſtitutoria, vt interdictũ Quorũ bonorum: quædam vero ſunt exhibitoria, vt interdictum de libero homine exhibẽdo, & ſimi

a ¶ Iubebat. Quod eſt in interdictis reſtitutorijs & exhibitorijs, vt. j. eo. §. reſtitutoria. & § exhibitoria.

b ¶ Prohibebat. Quod facit in prohibitorijs interdictis, vt. j. eo. §. prohibitoria.

Interdictis, q̃ñq; litigaẽ ſuper ꝓprietate.

c ¶ Maxime. Hoc ideo dicit, quia q̃ñque per interdicta non ſuper poſſeſſione, ſed ſuper iure rei contenditur: vt patet in interdicto de mortuo inferendo, vbi licet inferre, & ſepulchro inædificando, vbi licet inædificare, vt ff. de mor. inte. l. j, in princip. & §. prætor ait. Item quãdoque propietatis & poſſeſſionis ſimul, vt ff. de aqua quoti. & æſti, l. j. §. fin & ff. eo. l. interdictorum. §. quędam. Sed nunquid alio modo quàm per interdicta. i. de iure ciuili agitur de poſſeſſione? Reſpon. ſic, vt per condictionem indebiti, vt ff. de cond. indeb. l indebiti. §. ſed & ſi nummi. Item per triticariam, vt ff. de cond. trit. l. j. in fin. & l. ij. Item per condictionem ex lege, vt C. de acqui. poſſ. l. ſi. in fi. & ff. de rei vendi. l. fi. & C. loca. l. ſi quis. Accur.

Poſſeſſio põt peti ſine interdictis.

d ¶ De poſſeſſione. Siue retinenda, ſiue recuperanda, ſiue adipiſcenda, vt. j eo. §. ſequens diuiſio.

Res incorporales quaſi poſſidentur.

e Quaſi poſſeſſione. Vt cum contenditur de poſſeſſione rerum incorporalium, vt viæ, & itineris, & actus, & aquæductus, vbi non eſt vera poſſeſſio. ſed quaſi, vt ff. de acquir. rerum domini l. ſeruus. §. incorporales. ſed tamen eſt ibi quædam quaſi poſſeſſio, & de eã retinenda competunt interdicta de itinere, & actu & via, & aqua, quando cõtendo me eſſe in quaſi poſſeſſione prædictorum iurium, vt ff. de itiner. actuque priua. per totum, & ff. de aqua quot. & æſti. per totũ, & ff. de ſeru. l. penul & ff. ſi ſerui. vend. l. ſicuti. §. Ariſto

** Hinc collige, ꝙ poſſeſſio dicitur de rebus corporalibus, quaſi poſſeſſio de incorporalibus: iura nanque incorporalia non poſſidentur. l. ſequitur, §. ſi viã. de vſucapion.]

¶ Summa. Caſus figuratio in ſimplici diuiſione ac declaratione terminorum non eſt neceſſaria. dicit enim primam & principalem diuiſionem interdictorum eſſe, quod aut prohibitoria ſunt, aut reſtitutoria, aut exhibitoria: & quodlibet caput declarat per particularia exempla, & vltimo loco dicit. quod interdicta proprie dici ſolent prohibitoria, ab interdicendo. Tamen obtinuit, quælibet appellari interdicta, quaſi quod inter duos dicantur, ſumpto nomine ab eo, quod plerunque accidit. Nota, quod principalis diuiſio interdictorum eſt hæc, de qua hic agitur, intellige de diuiſione ſpecierum. & quamuis ſint quædam interdicta miſta, de quibus in l. prima. §. interdictorum. ff. de interdictis. tamen illa interdicta miſta non continent diuerſam ſpeciem. Item quid ſit interdictum prohibitorium, quid reſtitutorium, quid exhibitorium. Item exempla vniuſcuiuſque. Item, quod omnia ſunt interdicta: licet non interdicant: & quod interdicta dicuntur quaſi inter duos dicta: quod eſt falſum: ſed dicuntur interdicta à ſpecie principali interdicendi: quamuis aliqua non interdicant

8 Y L.

interdicant simpliciter, sed considera quia omnia interdicunt, nam in restitutorio interdicitur retentio, in exhibitorio interdicitur occultatio: tamen cogita.]

a ¶ Summa. Idest, prima, non minima, quia & de duobus membris aliqua inuenitur, vt j. eod. §. tertia.

b ¶ Restitutoria. quandoque tamen quædam inueniuntur mista, tam prohibitoria, quam exhibitoria, vt ff. eo. l. j. §. interdictorum. & ff. de libe. ho. exhi. l. j. Nam petitur exhiberi, & prohibetur inuitus retineri. Vide glos. in §. interdictorum. quæ plenius loquitur. Ang.

Additio.

c ¶ Possidenti. vt si quis missus fuit in possessionem iussu prætoris, vt ff. ne vis fi. ei qui in poss. mis. est. l. j. in princip. Nam iuste possidet & sine vitio, qui auctore prætore possidet, vt ff. de acquir. poss. l. iuste.

d ¶ Inferendi. Quod interdictum est. ff. de mortuo inferendo. l. j. in princ. & §. hoc interdictum.

e ¶ Edificari. Quod interdictum habes. ff. ne quid in loco sacro. l. j. in princip. Accursius.

f ¶ Vel in flumine. Et hoc habes. ff. de flu. .j. in prin. & ff. ne quid in flu. pu. l. j. in fine.

Bonorum pos. qui dicitur interdictum quorum bonorum est duplex. s. directum & vtile.

g ¶ Bonorum possessori. Non rerum; sed iuris. i. succedenti de iure prætorio tantum, vt filio emancipato vel cognato, qui dicuntur bonorum possessores ex bonorum possessione edictali & decretali; nam statim habent hoc interdictum directum, vt consequantur possessionem hæreditatis, quod appellatur Quorum bonorum, vt j. eod. §. adipiscendæ. Vtile vero datur illi, qui succedit de iure ciuili vel ex testamento, vel ab intestato, vt ff. quorum bono. l. j. in princip. & C. quorum bono. l. j. Sed contra est in hæreditatis petitione. Nam directa datur hæredi de iure ciuili, vtilis vero ei, qui succedit de iure prætorio, vt ff. de bono. poss. hæredit. pe. l. j. Est & aliud nouum auxilium per constitutionem inuentum, per quod petitur possessio hæreditatis, si testamentum apparet non vitiatum vel vituperatum in aliqua sui parte. vt C. de edicto diui Adriani toll. l. fi. Sed quare dicitur hoc restitutorium cum nunquam hic bonorum possessor habuerit possessionem? Respondeo. improprie dicitur restituere pro dare, vt ff. de verb. sign. l. verbum reddendi. & ff. de leg. ij. l. cum quidam. Vel dic, quod inspecta persona defuncti dicitur restitutorium, licet natura sui dicitur adipiscendæ possessionis. vt ff. quorum bono. l. j. §. fi.

Hæreditatis petitio est duplex.

Restituere quandoque sumitur pro dare

ADDITIO. Hæc vltima verior, quia licet vera possessio non transferatur ad hæredem, vt l. cum hæredes. ff. de acq. poss. in prin. fingitur tamen transferri, præsertim decreta bonorum possessio & hoc attento dicit restitutorium, attenta tamen veritate, adipiscendæ, & saluatur iste tex. ibi, vbi dicitur adipiscendæ Ang.

h ¶ Pro possessore. Duæ sunt viæ succedendi. s. iure ciuili, & iure prætorio. Prima subdiuiditur in possessorium per constitutionem diui Adriani, & petitorium vt per petitionem hæreditatis directam; Item secunda similiter subdiuiditur in possessorium, vt per interdictum. Quorum bonorum, per quod petit successor de iure prætorio se mitti in possessionem bonorum: quæ tenebat defunctus tempore mortis, vt hic, item in petitorium, † vt per petitionem hæreditatis possessoriam,

† quod s. agisse patiatur.

lia. Aretinus.

¶ Summa [a] autem diuisio interdictorum hæc est, quod aut prohibitoria sunt, aut restitutoria,[b] aut exhibitoria. ¶ Prohibitoria sunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri: veluti vim sine vitio possidenti:[c] vel mortuum inferenti, quo eius erat inferendi:[d] vel in sacro loco ædificari,[e] vel in flumine [f] publico ripave eius aliquid fieri, quo peius nauigetur. ¶ Restitutoria sunt, quibus restitui aliquid iubet: veluti bonorum possessori[g] possessionem eorum, quæ quis pro herede aut pro possessore [h] possi-

det [a] ex ea hæreditate: aut cū iubet ei, q̃ vi de possessiōe fundi deiectus sit, restitui possessionem. [b] ¶ Exhibitoria sūt, p q̃ iubet [c] exhiberi: veluti eū, de cui' libertate [d] agit: aut libertum, cui pronus opas indicere [e] velit: aut parēti [f] liberos, q in potestate eius sunt. ¶ Sunt tamen qui putant, proprie interdicta ea vocari, quæ prohibitoria sunt, qa i terdicere † est denūciare & prohibere, restitutoria āt & exhibitoria pprie decreta vocari. Sed tñ obtinuit, [g] oĩa interdicta appellari, † qa inter duos dñr. [h]

† als fit.

† als qa i terim dicuntur.

¶ Interdictorum quędam sunt adipiscendæ possessionis quædam retinēdæ, quædam recuperandæ. Adipiscendæ dicitur interdictum: Quorum bonorū: quod competit hæredi de iure prætorio in posidentem res hæreditarias p hærede vel possessore: sic dictū, qa antequam adipiscatur possessionem, competit. Item Saluianum interdictū pro rebus in fundū illatis. Arctt.

a ¶ Possidet. vel dolo fecit quo minus possideat, vt ff. quo. bo l.j. in prin. & expone hæc verba p hrde & possessore, vt .j. eo § p hrde. & §. pro possessore Accu.

b ¶ Restitui possessionē: per interdictū. Vñ vi: quod intra annum locum habet p ijs, q̃ peruenerint ad violentū: pro aliis perpetuò, vt ff. de vi & vi arma. l.j. in princ. & hoc si ciuiliter & naturaliter possideat deiectus: si aūt naturaliter tātū, vtile habet tantū, vt fructuarius, vt ff. de vi & vi arma. l. iij. §. vnde vi.

Violētiā passus qd remediu habet.

c Iubet. s. prætor

* ¶ Exhibere est palā corporis præbere, vt videri, tangi agnoscique possit. l. deinde. de liber. exhibē. l. quod & lex. §. ait. de libe. ho exhiben. l. plus est. de verb. sig.

d ¶ Libertate. Vt quia liber homo detinetur inuitus: quod interdictum habes. ff de lib. ho. exhi. l. j.

e ¶ Indicere velit. i. iniunctas operas dicere velit, vel conuentas iniungere: quo casu ageret de libero homine exhibendo. vt ff. de lib. ho. exhi. l. fi.

f ¶ Parenti. In hoc casu duo sunt interdicta: vnum de liberis deducendis, alterum de liberis exhibendis, vt ff. de libe. exhi. l. j. j. rñ. & l. iij. j. rñ. in prin.

g ¶ Obtinuit. inter sapientes.

h ¶ Inter duos dicuntur. i. à prætore formantur, vt nota. s. circa prín.

* ¶ Vide Alc. lib. Parer. iij. c xv. q ostendit ex Paulo lib. v. senten. appellari interdicta quasi interim dicta. ** quo sensu vsus est etiam verbo interdicere auctor Rhet. ad Heren. lib. ij. c. xj.]

* Quoties enim prætor non in perpetuum, sed ad tempus donec pleniore judicio de iure petitorij q̃ratur, aliquid edicit, proprie est interdictū, vt latius declarat idem Alci. l. j. de ope. no. nun.]

¶ Sequens.

Casus clarissimus est: diuidit enim secundo modo interdicta, q quædam sunt adipiscendæ, quædam retinendæ, q̃dā recuperandæ: & procedit ad declarationem & exemplificationem terminorum, in quibus quò ad positionem casus nulla subest difficultas, & si qua erit, declarabitur in notabilibus. Not. aliam diuisionem interdictorum. Item, q interdictum Quorum bonorum, est interdictum adipiscendæ. Item quid operetur hoc interdictum. Quorum bonorum. Item, q datur bonorum possessori contra eum, qui possidet pro hærede aut pro possessore. Item, quis dicatur possidere pro hærede. Item, quis dicatur possidere pro possessore. Item, quare dicatur interdictum adipiscendæ. Item, q non datur interdictū. Quorum bonorū ei, qui iam possedit, & postea desijt possidere: sed ei, qui primo loco q̃rit possessioné. Item, q Saluianū interdictū dr interdictū adipiscendæ. Itē ad quid detur Saluianū interdictum. s. pro rebus inuectis

ctis & illatis in fundum per colonum, vt declarabitur in gl.]

** De interdictis possessorijs vide pulchram gl. in c. pastoralis. in ver. quod de recuperanda. extra de cau. pos. & pprie.]

a ¶ Qd ex iis. Innuit hic, q̄ hoc iterdictū ēt p vna re cō petat. Sed contra videtur, q̄ sit vle, vt ff. quor. bo. l. j. §. fi. Sed certe nihilominus est vniuersale, licet ad vnā rē det: sic. n. ē in hr̄ditatis petitione, vt ff. de pet. hęr. l. regulariter. & l. licet. quam constat vniuersalē esse, vt ff. de rei vē. l. j. j. rñ.

Interdictū quorū bonorū, & petitio hr̄ditatis, pro vna sola re pōt cōpetere.

¶ Adde, q̄ merito dñr vniuersalia, quia sunt apta comprehēdere vniuersitatē hr̄ditatis, q̄ si vna tm̄ res occupetur, dat oīno contra illū, q possidet illā, vnde habitu ēt tunc est vniuersale, q̄uis actu sit particulare illo casu.]

¶ Sequens diuisio interdictorū hęc ē, q̄ q̄dā adipiscendæ possessionis cā comparata sunt, quædā retinendę, quædam recuperandæ.

¶ Adipiscēdę posśō nis cā interdictū accómodat bonorum possessori, qd appellat Quorū bonorū eiusq; vis & potestas hęc est, vt qd ex ijs, bonis quisque, quorū possessio [b] alicui data [c] est, p hr̄de [d] aut p possessore possideat, id ei, cui bonorū [e] posśō data ē, restituere debeat.

¶ Pro hr̄de [f] aūt possidere vr̄, q putat se hæredem esse.

¶ Pro possessore is possidet, qui nullo iure rē hr̄ditariā, vel ēt totam hr̄ditatem sciēs [g] ad se nō pertinere possidet. Iō aūt adipiscēdæ possessionis vocat iterdictū, quia ei tm̄ vtile est, q nūc primū conat adipisci possessionē rei Itaq; siquis adeptus possessionē, [h] amiserit eā, [i] hoc interdcm̄ ei inutile [k] ē

¶ Interdcm̄ quoq; qd appellat Saluianū, adipiscēdæ possessionis cā cōparatū [l] est, eoq, vtit dn̄s fundi de reb. coloni, quas is p mercedib. [m] fundi pignori futuras pepigisset. [n]

Rñ. non vt C. in qui. ca. cess. lon. tem. prę. l. hęreditatem. ergo vsucapio non potest procedere. Sed contra. ff. quo. bon. l. j. j. respon. Sed illud expone ut ibi.

e ¶ Bonorum possessio s. decretalis.

f ¶ Pro hr̄de. Hæc oro q̄nq; accipit pro vero tit. vt ff. pro hær. p totum. q̄nq; pro falso, vt q a credebat se hr̄dem, cum nō sit; & ita hic accipitur, & q̄cunq; agit petitione hrditatis, vt ff. de petit. hær. l. p hr̄de.

g ¶ Sciens. Vñ si q̄rit ab eo, quare possideat dicit, qa possideo: vel si dicat, pro hærede, tñ falsū scienter dicit, vt ff de petit. hære. l. qui interrogatus.

h ¶ Possessionem. Quæ est facti † Accur.

i ¶ Eam s. possessionē, quæ est facti.

† l. j. §. sed pupillus. & i. possessionē. ff. de acq pos.

K ¶ Inutile est. Sed aget amodo rei vendicatione, cū sit dominus. Accursius.

l ¶ Comparatū est. Contra colonum, directum, contra extraneos, vtile, vt C. de sal. interdic. l. j. & ff. de sal. interdi. l. j.

** Adde, q̄ vtile Saluianū cōpetit nō solū locatori, sed cuilibet creditori hypothecario, vt declat Bar. in d. l. j. ff. & C. eo. & Negus. de pig. iij. mēb. iiij. par. nu. 19.

m ¶ Pro mercedibus Item & pro dāno si quod contulit in eodem, vt ff. de sal. interdi. l. j. & arg. ff. in qui. ca. pign. ta. cō. l. † non solum: Accursi.

† alias incipit Pōponius. & ē l. ij.

n ¶ Pepigisset. Scilicet tacite, vt C. de locat. l. certi iuris. Sed quid interest inter hoc interdictū & Seruianā actioné? Rñ.

*¶ Interdictum quorū bonorū hāc sum psit appellationem ex primis verbis ipsius interdicti, quæ adhuc extant in l. j. ff. quo. bo. gl. i § recuperād. ver. vñ vi. j. e.]

b ¶ Possessio. s. decretalis.

** Quæ dicat bo. pos. decretalis, & quæ edictalis docet. ī. de bon. poss. §. vlt.]

c ¶ Data est. s. a voce prætoris viui: vel hodie coram quolibet iudice, vt C. qui admit. ad bo. poss. l. fi.

AUDIT Dic, q̄ non est necesse, q̄ iudex, siue prætor, siue alius iudex bonorū possessionem concedat s̄m Ang.

d ¶ Pro hr̄de. Sed nūquid hi tituli sunt?

Interdi- cti Salu'ani & actiõis Seruianę differentia.

¶ Seruiana oportet locatorē pbare colonũ fuisse dñm tpe oblĩonis.vt ff.d pi. l.j. §.cũ pdiũ ĩ fi.& l.& q̃ nõdũ sũt.^. qd dr̃. * Quomodo hoc pbet,docet Bart. in l. rem alienã.col.ij.ver.ad pbandũ autem dñium. ff. de pign.actio. & ibidē Saly. & Alex.ĩ l. rem quæ nobis. in pe.& vlt. col. de acq. poss.] Sed in interdicto isto sufficit, si probet ipsum possedisse, ut ff. de sal.interdi.l.j. ¶ Adde,q̃ hæc mã tractata fuit pricipalr ĩ § Itē Seruiana.§.de actio. qa sunt ĩ hoc plures glo. diuersę, de qb. p Doc. in l. rē alienam. ff.de pig.act & in l. cum res. C. si alie. res pi.da. fit. ** Adde,q̃ sufficit agenti in terdicto Saluiano ad obtinendũ victoriã pbare possessionem debitoris tēpore oblĩonis uel postea,& possessionē rei cõuẽti de p̃senti. Et iõ longe cõmodius est agere contra tertiũ possessorē hoc interdicto,in quo sufficit probatio possessionis debitoris absq; pbatione dñij, ut admonet Bar. in d.l. rem alienam. quem alij sequuntur, & refert Neguſ. vbi s̃.] ¶ Retinẽdę possessionis. Casus Ita. clare se ipsum explicat Impe vt non sit opus noua decl̃one.decl̃at.n.alterã partē diuisionis.s̃. positæ ponendo cãm & rõnem interdictorũ inuentorũ,& decl̃at ad qd dent duo hæc interdicta retinendę, Vti possideris,& Vtrobi. No.igit̃ q̃ vti possidetis & Vtrobi, sunt ĩterdicta retinẽdę. Itē,q̃ dant̃,qñ ē cõtētio inter aliquos de posśõne,qs.s posśideat Itē,q̃ vnus possidet:alius petit.Itē,q̃ maximũ est cõmodum posśõnis. Itē,q̃ si qs possidet, & actor nõ pbet cõclu denter contra ipm,iudicatur cõtra actorē, & possessor remanet in sua posśõne Itē,q̃ Vtrobi dat̃ p mobilibus, Vti posśidetis p immobilib. Item,q̃ qcqd esset de iure antiquo, hodie hæc duo interdicta exequata sũt. Itē q̃ ille vincit ĩ his ĩterdictĩs, q̃ tpe litis contestatæ possidebat non vi, nõ clam, nec præcario ab aduersario.] a ¶ Vti possidetis.Quod de reb.ĩmobilib. dicit,sed Vtrobi d mobilib. j. eo. §.sed interdicto.

¶ Interdictũ retinẽdę posśõnis dr̃ Vti possidetis, & Vtrubi. Nã cũ inter aliquos de pprietate q̃stio ē mouēda, & vterq; se possessorē cõtēdit, pp magnũ possessiõis cõmodũ; nõ põt aliter sup petitorio disceptari; nisi vn' sit petitor, alius possessor: ad qđ discernēdum cõpetunt hęc interdicta. Et Vti possidetis pro immobilib. Vtrubi p mobilib. competit : & licet olim esset inter hęc interdicta differentia,hodie sunt exequata:& is obtinet, q̃ tpe litis cõtestatę non vi,non clã,nõ pcario,ab aduersario possidet.h d.

Retinẽdę† possessionis cã cõparata sunt [a] ĩterdicta,Vti possidetis,& † Vtrobi,cũ ab vtraq; parte de pprietate [b] alicuius rei cõtrouersia sit, & ante q̃rat̃, vter ex litigatorib. possidere,& vter petere [c] dēat. Nanq; nisi ante explotatum fuerit,vtrius [d] eorũ possessio sit:nõ pt [e] petitoria† actio institui,qa & ciuilis [g] & nãlis [g] rõ facit, vt alius possideat, & alius a possidēte petat. Et qa lõge commodius ē & potius possidere, q̃ petere, iõ plerunq; & ferè sp ingēs [h] existit cõtentio de ipsa pos-

b ¶ Proprietate. Ob hoc qdē cõparatũ: sed & sine hac cõtrouersia pprietatis dabit:vt si d sola posśõne cõtēdat̃, fm lo †
c ¶ Vter peteř dēat i.qs sit actor,& qs re.
d ¶ Vtrius eorũ posśõ sit.i.qs possideat.
e ¶ Nõ pt,vt ff.d iud.l.iter litigātes.Acc.
f ¶ Ciuilis.Vt qa parit actionē in rē aduersario,vt C.de alie.iu.mu. cau. fa.l.j.
g ¶ Naturalis.Vt qa nemo à seipso posset petere fm naturã,vt ff de recep. ar.l. pe.& facit ad hoc bñ, ff. vti pos.l.j §.hoc interdictum & ff.de acq.pos.l.exitus.
h ¶ Ingens i.magna, & hęc eadē conteutio

† Facit ad hunc §. qd dr̃ ic ¦ licet. in gl. sua per versiculum. ibi, sed hoc non est verũ. extra de pb.& in glo sup ver. possideatis. añ si ibi interdictũ. extra de pbat.

† aß vtrubi.

† qua ſagit de iure pprietatis.

† leg. ..., § ..ff. vti possid.

sessione. Cõmodũ aũt possidẽdi † ĩ eo est, ꝙ ẽtsi ei⁹ res nõ sit, q possidet, si mõ actor non potuerit suã eẽ ꝓbare, remanet [a] ĩ suo loco possessio: pp quã cãm cũ obscura sũt vtriusq; iura, cõtra petitorẽ iudicari † solet. ¶Sed interdicto q dẽ Vti possidetis, de fundi uel ędiũ [b] possessione contendit: Vtrobi [c] uero interdicto, de rerũ mobiliũ posśõne. Quorũ [d] uis ac ptãs plurimã inter se dr̃iam apud ueteres hẽbat. Nam uti possidetis interdicto is uincebat, q ĩterdicti [e] tp̃e possidebat, si modò nec ui, nec clã, nec p̃cario nact⁹ fuerat ab aduersario possessionẽ: ẽt si aliũ [f] ui expulerat, aut clã arripuerat alienã possessionẽ, aut precario rogauerat aliquẽ, ut sibi possidere liceret. Vtrobi uerò ĩterdicto is uĩcebat, qui maiore [g] parte eius anni, nec ui: nec clam, nec p̃cario ab aduersario possidebat [h]. Hodie tñ aliter † obseruat': nã utriusq; interdicti ptãs (q̃tum ad possessionẽ [i] ptinet) exęquata ẽ: ut ille uincat, & in re soli, & in re mobili,

Interdicta sunt multiplicia.

tio & in alijs interdictis retinendę possessionis est, vt in illo de superficiebus, vt ff. de super. l. i. j. rñ. Itẽ in illo de itinere actuq; pri. & via priua. vt ff. de iti. actuq; priua. l. j. j. rñ. Itẽ de aqua quotidiana & æsti. Itẽ inter eos, q ducũt aquã p eundẽ riuũ, q corriuales dñr. Itẽ inter eos, qui ex eodẽ castello, vt ff. d aqua quotidiana & ęsti. l. i. i. rñ. & §. si inter corriuales & §. ait p̃tor, quo ex castello. In his. n. oĩb. interdictis, vbi de incorporalium quasi posśõne agit', ẽ idẽ modus agẽdi, q ĩ duobus istis: vñ in ff. nouo continue post illũ ti vti possi. illi s̃. dicti ponuntur per ordinem.

† De innumeris cõmodis possidendi vide Tiraq. in tract. de nobil. cha 3, 0. vbi de hac materia cumulatissime

† Quia faciliores sumus ad absoluendũ quam ad condẽnandum. Cocor. c. vlt. in fi. cũ gl. super vers. humanior. extra de trans.

a ¶ Remanet. Facit. C. de eden. qui accusare. in fi. & C. de rei vẽ. l. res. & ff. si vsusfr. pe. l. vti frui.

** Etiã si assumpsisset ĩ se onus ꝓbãdi, & nõ ꝓbauerit. gl. vlt. ĩ l. circa ff. de ꝓb. quã gl. Bar. ibi valde cõmẽdat, & refert Ias. ĩ §. oĩum, col. xix. ver. gl. fi. s̃. d actio.]

SYL.

* ¶ Quo remedio vtendũ sit, vbi neutra partiũ vult in ĩterdicto vices actoris sustinere, vide Alcia. lib. Pater vj. c. xxiiij.]

* ¶ Adde, ꝙ interdicto Vti possidetis obtinet qui ꝓbat de possessione antiquiori, licet alter, q hẽt possessionẽ iuniorẽ, ꝓbet de dñio, si mõ qui hẽt antiquiorẽ. fecerit exceptiones & articulos ꝙ aduersarius possidet clã respectu suę posśõnis, Alex. in l. si de eo. §. vlt. de acq. pos. Bartho. Cępol. caut. ccij. in cã. vbi oĩno vi-

de; vt victoriam possis reportare.]

b ¶. Vel ædiũ. ff. vti possi. l. j. j. rñ. Accur.

c ¶ Vtrobi. Hoc dr̃ ab vtrum, & vbi: vt vtrũ, ponat' pro ad. vl' apud: vbi, ponat' p quẽ, q. d. apud quẽ est, apud eũ sit. Non sit aũt mẽtio hic posśõnis, cum mobilia ꝓprie nõ possideantur: sed imobilia tñ: cũ dicat' possessio quasi pedũ positio, vt ff. de acq. pos. l. i. in pri. Abusiue tñ mobilia dicunt' possideri. Accur. Hæc opin. falsa est, & eã obiter dãnant Doct. in l. j. ff. de acq. pos. vt p Alc. ibi col. vij & Ias. col. vij. ĩ j. lectu. & col. ix. ĩ ij. le.]

Possessio nõ ẽ proprie de mobilib.

Possessio vnde dr̃.

SYL.

* ¶ Cauebat' hoc ĩterdicto, Vtrobi qs maiore parte anni fuisset, ibi & mãeret: qd verbũ, Vtrobi, Alc. l. maiore. de verb. sig exponit ꝓ, vtro in loco, eadẽ rõne, q̃ dicimus, alibi. ꝓ alio ĩ loco, & similia.]

† Ad hũc locũ vide omnino gl. in l. si duo in prin. sup. per. uincetur. in prine. ff. vti poss.

d ¶ Quorum. s. duorum interdictorum.

e ¶ Interdicti tempore. i. tempore, quo proponitur interdictum.

f ¶ Alium. Dũmodo non aduersarium.

g ¶ Maiore. s. quam aduersarius, vt ff. de verbo sign. l. maiore parte.

h ¶ Possidebat. & sic citius vincebat in Vti possidetis q̃ in Vtrobi: & erat forte rõ, quia citius mobilia transferuntur, q̃ immobilia, vt ff. cõmo. l j. & ff. de re iu. a diuo Pio. §. j. & ff. de acq. pos. l. si rem.

i ¶ Quantũ ad possessionẽ. Nota, quantum ad possessionẽ. nam quantũ ad alia remansit dr̃ia vt olim, vt Vti possidetis

in rebus immobilib & Vtrobi in mobilibus locū héat, vt hic dr̄. & ī §. ꝓximo.

† Quæ referc glo. in l. ex. tat. ff. ꝗ mee cau. Vis inquietatiua ꝗ parit interdictū quod vi aut clam quasi sit.

a ¶ Nec clam,cū multa sint genera† violentiarū,ꝗ ad p̄ns omitto,de hac vi, quæ inquietatiua dr̄,ꝗ parit hoc interdictū, dic,vt si me arare,vel ædificare,vel aliqd in meo me facere prohibes, contendens te possidere habet locū hoc interdictum, vt ff.de vi,&vi arm.l.vim fecit. &ff. quod vi aut clā.l.j.§. quid sit vi.

q possessionem nec vi, nec clā,[a] nec p̄cario ab aduersario litis cōtestatæ tp̄e d'tinet. ¶ Quis dr̄ possidere,ēt si p aliū possidet. Et possessio solo animo retinetur licet solo aīo nō acquiratur. Ang. ¶ Possidere autem videtur quisq;, non solū si ipse possideat,sed & si eius nomine

Quid si ille non contendat se possidere, sed solum iniuriatur mihi?Rn̄. adhuc locum habet hoc interdictum,vt ff.vti pos si.si duo.§.si vicinus Sed & actione iniuriarum mihi tenetur,vt ff.de actio.emp. qui pendentem.

S Y L. ¶ Adde tex.in l.iniuriarum actio.§. si qs me prohibet.ff.de iniur.]

¶ Quid si nec possessionis ratione,nec in iuriæ,sed quia seruitutem se habere cōtendit? Respon.si possidet,intentabo negatoriam:si ego possideo, intentabo hoc interdictum,vt ff.si ser.ven.l.ij.§.j.Clam autem possidet,qui clanculo me absente sibi possidere volens ingreditur fundum meum,quem ego possideo,nec tamen suspicor me posse repelli: & ita me absente & inuito sępissime facit, vt ff.qd vi aut clam.l.iij.§.fina.& de acquir.pos. l. clam.

Clandestina possessio.

S Y L. ¶ Clam possidere proprie dicitur ille, qui cum sciret aut scire deberet me possidere,antequam fundum ingrederetur ingreditur fundum , & me turbat antiquiorem possessorem: & dicitur clā possidere à me, quādo est ingressus me absente.d.l.clam.& l.iij.§.fi.cum l.seq.ff.quod vi aut clam.]

Possessor landestinus hēt naturalē possessionē, & defectus ciuilem.

¶ Ille enim , qui ingreditur , habet naturalem per introitum suum, & ego ciuilem . Vel dic quod ego retineo naturalem ciuiliter , ingrediens naturalem naturaliter. Sed nonne etiam naturalem perdit statim , cum de fundo exit , & ad iudicium venit , vel etiam aliàs iret ? Respon.non:immo animo retinet eam naturalē,vt facit fructuarius, qui solam naturalem habet.Vel dic, quod si amittit eā,non tamen nocet, quia adhuc hoc interdicto tenet̄, licet ego possideam tn̄,vt diximus per l. si duo. §. si vicinus. ff.vti possi. Precario autē possidet aduersarius a me : vt si precib. suis motus cōcessi sibi precario, vt ff. de preca. l. j. in prin. & §. j. Et distingue in precario : quia aut agitur , vt omnis possessio in accipientem transferatur , quod fieri p̄t,ut ff.de preca.in reb.& ff.de acq. poss. Pomponius.§.si is q.Aut vt nulla.& hoc valet,vt ff.de precar.certe.§.is qui.Aut vt habeat naturalem tn̄ qui accipit:& hoc valet,vt ff.de prec.l.& habet.§.eum. †Sed nunquid in omni precario vinco habētem a me per hoc interdictum.f.Vti possidetis? Rn̄.nō illum,qui hēt oēm possessionē,cū hoc interdictum possessorē ruea tur,vt ff.vti pos.l.j.§.j. & §.ij. ergo vinco supradictos,ēt si ego habebā possessioné ab alio vi,vel clam,vel precario,vt hic,& ff.vti poss.l.j.§.fi. & l.ij.

† Dic, ꝗ in dubio præsumitur naturalis tm̄ nō possessio trāslata , vt not. glo. Barto. & Ang. id. § eum.

S Y L. ¶ Possidere. Casus non est aliter figurandus in simplici declaratione terminorum , supra enim dixerat pluries , quod est magnum commodum possidentis , & quod obtinet qui tempore litis contestatæ possidet : subdit , quòd possidere non solum videtur qui proprio corpore & animo possidet. & sic per se,sed etiā qui per alium: & ponit diuersa exempla & declarat etiam qualiter intelligatur retineri possessio, quòd non solum retinetur per alium,sed animo etiam:& subdit,ꝗ licet animo possessio retineri possit,animo tn̄ non acquiritur:& est text. notabilis & vtilis.Not. primo,ꝗ non solum dicitur possidere qui per se possidet sed qui per alium.Item, ꝗ colonus possidet pro alio,& inquilinus.Item commodatarius & depositarius Item ꝗ possessio iam adepta per alium retinetur.Item,ꝗ retinetur solo animo . Item. ꝗ solo animo possessio non adipiscitur.]

In

Colonus & inquilin', nec ciuiliter nec naturaliter posſidẽt.

a ¶ In poſſeſſione ſit. Caute dicit, vt ff. de acquiren. poſſeſ. ſiquis ante, nam non poſſident iſti, nec ciuiliter, nec naturaliter, ſecũdum Io. ſ. colonus, & inquilinus, & ſimiles, vt hic, & ff. de vſucap non ſolum. §. qđ vulgo Sed M. dicir eos naturaliter poſſidere, vt ff. commu. diui. l. cõmuni diuid. §. neque. Sed illud intellige colonum poſſidere, ſcilicet alij.

* ¶ Collige, aliud eſſe poſſidere, longe aliud in poſſeſſione eſſe. Sic aliud eſt ſeruum eſſe: aliud in ſeruitute eſſe. §. cũ ſt. ſ. de ingen. ſicuti differũt ẽt, eſſe in ſtudio, (vt barbari loquuntur) & ſtudere. Et ideo priuilegium conceſſum ſcholaſticis, vel ſtudentib. intelligiť tantum conceſſum ijs qui ſtudent, Deci. c. conſultatio-nib. col. ij. in ver. reſtitutionẽ de of. dele.

b ¶ Colonus. ſcilicet in villa, ſed inquilinus in ciuitate, vt ff. de acq poſſ l. re pignoris.

SYL. ¶ Dic, ꝙ non diſtinguitur inquilinus à colono reſpectu ruris aut ciuitatis, ſed reſpectu eius, quod colunt. Qñ. n. quis incolit domum, ſiue in ciuitate, ſiue ruri, ille dr inquilinus: ſi vero colit fundum principalr, licet in eo ſit domus ad recõ-

mine aliqs in poſſeſſione[a] ſit, licet is eius iuri ſubiectus non ſit: qualis ẽ colon',[b] & inquilin'. ¶ Per eos quoque, apud quos depoſuerit quis, aut quibus commodauerit, ipſe poſſidere[c] vĩ Et hoc eſt quod diciť. retinere[d] poſſeſſionem poſſe aliquem per quemlibet, qui eius nomine ſit in poſſeſſione. ¶ Quin etiam aĩo quoq; ſolo retineri poſſeſſionem placet id eſt, vt quãuis neque ipſe ſit in poſſeſſione, neque eius nomine alius, tñ ſi nõ relinquendę poſſeſſionis animo, ſed poſtea reuerſurus inde diſceſſerit, retinere poſſeſſionem videatur. ¶ Adipiſci vero poſſeſſionem' per quos aliqs poteſt, ſecũdo libro expoſuimus[e] Nec vlla dubitatio eſt, quin animo ſolo adipiſci poſſeſſionem nemo poſſit. ¶ Recuperandę poſſeſſionis dicitur interdictum Unde vi, competens ſpoliato pro poſſeſſione, etiam quam a ſpoliante habet vi, vel clam, vel precario ex interuallo: licet hodie per vĩm ſpolians, ſi dominus eſt, a dominio cadat: alias, rem ſpoliatam & eius æſtimationem reſtituit qui alias lege Iulia de vi publi. vel priua. criminaliter punitur: & armorum appellatione lapides & fuſtes continentur. h. d. ſecundum Ang.

dendos fructus, ſiue fundus ſit iñ ciuitate, ſiue ruri, dicitur colonus. l. ſi prædiũ. C. de prædijs mi. l. vrbana ꝓdia. ff. de ver. ſignific declarat Alex: in l. qui pignoris. ff. de acquiren. poſſeſ.]

c ¶ Poſſidere videtur. Si ergo ꝓ alio poſſident, ergo non poſſidẽt. vt ff. de acqui. poſſeſ. l. quod meo. licet quidam dixerint eos naturaliter poſſidere, ſicut & colonum, vt ſuperiori caſu diximus.

d ¶ Retinere. Licet animo retineatur, nõ tamen animo quæritur. vt ff de acq. poſ. l. quenadmodum. & C. de acq. poſſ. l. licet. & infra ꝓxime.

e ¶ Expoſuimus. ſupra ꝑ quas perſon. nob. acqui. §. ex his.

SYL. ¶ Recuperandæ poſſeſſionis. Caſus in declaratione terminorum & in ſimplici lege corrigente & correcta nõ figuratur.

Nota, quòd interdictum recuperandæ datur vi deiectis: & ꝙ interdictum Vnde vi, eſt interdictum recuperandæ. Item, ꝙ hodie occupans rem propriam per vim cadit à domini o. Item, ꝙ occupans rem. alienam rem reſtituit & æſtimationem, illius. Item, quòd ſi quis de poſſeſſione ſua aliquem vi deiecit, ſi cum armis teneo-

tenetur l. Iulia de vi publica: si sine armis, tenetur lege Iulia de vi priuata. Itē quid veniat appellatione armorum.]

Vnde vi concerni res imobiles, vi bonorū raptorum res mobiles.

a ¶ Aedium. Aliud in rebus mobilibus. nam pro his cōpetit Vi bonorū raptorum actio, vt ff. de vi & vi ar. l. j. §. hoc interdictum. & §. illud. & §. plane. Nisi mobilia cum immobilibus petantur hoc interdicto, vt ff. de vi. & vi ar. l. j. qui aūt. b ¶ Proponitur. i. datur, c ¶ Vnde vi. Sed quare dr̄ Vnde vi? Rn̄. qa talia erāt verba ptoris, Vn̄ illū vi deiecisti &c. & ita a principio verborū pretoris sumpsit denominationem, sicut & alia, ut Quorū bonorum, & similia, ut ff. de vi & vi arm. l. prima, in princip.

** † De materia huius interdicti vide pulcherrimā gl. in c. cum ad sedem. versi. Interd extra de resti. spol.

¶ Recuperādę possessionis causa solet īterdici, si quis ex possessione fundi vel ędium a vi deiectus fuerit: nam ei pponitur b interdictum † Vnde vi, c per qd is, qui deiecit, cogitur ei restituere possessionem: licet d ab eo, qui vi deiecit, vi, vel clam, vel precario possideat. Sed ex cōstitutionibus e sacris (vt supra diximus f) si quis rem per vim occupauerit, si quidem in bonis eius est, dominio eius priuatur: si aliena, post eius restitutionem etiam ęstimationem rei g date vim passo compellitur. Qui autē aliquē de possessione p vim deiecerit, tenetur lege Iulia de vi h priuata, aut de vi publica: sed de vi priuata, si sine armis vim fecerit: sin autem cum armis eum de possessione vi expulerit, de vi publica tenetur. Armorum autem appellatione non solum scuta, & gladios, & galeas, sed & fustes, & lapides i significari intelligimus.

Ponit casum.

d ¶ Is. s. deiectus, ut quia hodie spoliaui te, vel quia cœpi possidere rem tuam clā, vel vi: in sequenti vero die me expulisti: nam teneris mihi hoc interdicto: secus si incontinenti me deiicis, vt ff. de vi & vi ar. l. iij. §. cū igit. & l. qui possessionē. qd incontinenti accipe, antequā ad alios actus extraneos diuertas, ut ff. de duobus reis stipulan. duos reos.

¶ Adde tu, q incontinenti dr̄, quando commode fieri pōt; sm̄ Bar. in d. §. eum igit. Itē sm̄ qualitatem personæ & rei, adeo q si dn̄s de sua ciuitate expellatur, licitum est recuperare, qn̄cunq; facultas se obtulerit ēt post decēniū, vt fuit dictū Vgo in c. ius naturale. j. disting. cum si vt late prosequitur Decius in cōs. cclx. col iiij. versi. venio ad secundum.

e ¶ Sed ex constitutionibus. Vt C. vnde vi. l. si quis in tantam.

f ¶ Supra dixim⁹. Vt s. vi bo. rap. §. qa rn̄.

g ¶ Rei. s. pprietatis, sed interdicto Vti possidetis possessio ęstimatur, ut ff. vti possi. l. pen. §. fin.

ADDITIO. Dic sm̄ Ioan. Fab. q immo Dy. tenet, q si hoc iterdicto fiat ęstimatio possessionis, sicut in interdicto Vti possi. sed ipse Ioan. Fab. dicit, q ad pprietatē & ad possessionē pōt fieri ęstimatio, sm̄ quod concludit Angel.

Lex Iulia de vi priuata & vi publica qualiter puniat.

h ¶ De vi priuata. Pœna āt hmōi legis est tertiæ partis bonorum publicatio, si sine armis: et relegatio etiā, si cum armis, vt j. de publ. iud. §. item lex Iulia de publ. & C. ad l. Iul. de vi publ. l. quoniam. & l. ii. & ff. de accus. l. hos accusate. §. omnibus.

ADDITIO. Vnde versus. Vis priuata reum deponit ab ordine rerum. Sed deportatur, si vis armata probatur. Vide c. ij. extra de ordin. cogn. in gl.

* ¶ Adde, q iure canonico inductū est, vt nō solum agi possit contra ipsum deiectorē, vt hic, sed ēt aduersus quēcunq; licet bonæ fidei possessor ē rei. c. sępe de restit. spol. vbi gl. &c. reintegrāda. iij. q. j. id qd. seruatur ēt in toto ciuili hodie, l. si cōsoni. vbi Bart. & alij. C. de agri. & cens. & traditur late per Soci. in l. rem quæ nobis de acq. poss.]

i ¶ Et lapides. Facit j. de publ. iud. §. item lex

lex.& ff.de vi & vi ar.l.iij. in prin. & ff. de verb. signifi.l.armorum. Sed nũquid debet aliquis expectare se primò percuti, quàm percutiat? Dicunt quidã q̃ sic, vt argu.C. vnde vi. l.j.& ff.ad l. aquil. si ex plagis.§. ta bernari⁹. Nos cõtra, sed sufficit iustus timor, vt ff. ad l.aquil. sed & si quemcũq; & ff.ad l.Corne.de sica.l. is qui.& ff.de vi & vi arma. l. iij.§.qui arma ti.†

†Vide de S Y L. hac q̃ gl.i.i d. l. sed & si quẽcũq; & in S Y L. d.§.qui armati sup ver. a[illegible]

¶ Dic q̃ ista opi. communiter approbatur p omnes criminalistas ¶ Tertia diuisio. Casus clarissimus ẽ ĩ hoc text.qui p declaratio nem omnem redderet ob- scurior, ponens tertiam diuisionem, q̃ quædam sunt simplicia, in quibus scilicet apparet q̃s re⁹, quis actor sit: & vnus petit, alter negat: duplicia, quoties vterq; sustinet partes tam rei, quã actoris. Nota, q̃ inter dicta alia sũt simplicia, alia duplicia. Itẽ quæ sint simplicia. Item quæ duplicia Item, q̃ in interdictis Vti possidetis & Vtrobi vterq; litigãs sustinet partes tam actoris q̃ rei, [illegible]

† Ex l.ij. ff.eod.

¶ Interdictorũ tertia est species: quia quædam sunt simplicia, in quibus actor & reus cognoscitur, vt omnia restitutoria, & exhibitoria, & quædam prohibitoria, vt Ne quid in loco sacro, & similia: q̃dam verò duplicia, sic dicta, quia in eis non põt discerni actor, à reo: & q̃dã prohibitoria, vt est Vti possidetis & Vtrobi. hoc dicit. Angel.

¶ Tertia diuisio interdictorum hęc est, q̃ aut simplicia sunt, aut duplicia.[a] Simplicia sunt, veluti in quibus alter actor. alter re⁹ est: qualia sunt oĩa restitutoria, aut exhibitoria[1], nam actor is est, qui desiderat, aut exhiberi, aut restitui: re⁹ autem is est, à quo desideratur, vt restituat: aut exhibeat. Prohibitoriorum autem interdictorum alia simplicia sunt, alia duplicia. Simplicia sunt veluti cũ Prætor prohibet in loco[b] sacro, vel in flumine publico[c] ripave ei⁹ aliquid fieri Nam actor est, qui desiderat ne quid fiat reus est, q̃ aliquid facere conatur. Duplicia sunt, veluti Vti possidetis inter dictum, & Vtrobi.[d] Ideo autem duplicia vocantur, quia par vtriusq; litigatoris in his cõditio est: nec quisquam præcipue reus vel actor intelligitur: sed vnusquisq; tã rei quã actoris partes sustinet.

¶ Interdicta hodie sine solẽnitate proponũtur, & pro his actio in factum sibi locũ uendicat. Aretinus.

quia vterq; contendit se possidere & aduersarium non.]

a ¶ Duplicia. Similis potest fieri diuisio actionum ciuilium. Nam quædam duplices sunt, vt fami.ercíscun.fin. regun. & communi diuidundo, vt ff. de iudi. l. in tribus.

b ¶ In loco sacro. vt ff. ne quid in loco sacro.l. prima.

c ¶ Publico. vt ff. ne quid in flum. publi. per totum.

d ¶ Vtrobi. Item interdictum de superficiebus, vt ff. de superficie.l. prima, §. proponitur & dic vt supra eodem. §. retinendæ.

¶ De ordine veteri. Casus. Excusat se Imperat. quare non vniuersum ordinem veterum interdictorum explicauerit, & dicit hoc esse superuacuum. Nam (dicit Imperat.) quoties hodie agitur extra ordinẽ, quo semper agitur, non est necesse proponere aut expectare interdictum: quia iudicatur, ac si esset data utilis actio ex causa interdicti, quæ nota.]

S Y L.

¶ De ordine,[a] & veteri exitu interdictorum, [b] superuacuũ est hodie dicere. Nã quoties extra ordinem [c] ius dr, (qualia sunt hodie omnia iudicia) non est necesse reddi interdictum: sed perinde iudicatur sine interdictis, [d] ac si vtilis actio [e] ex cã interdicti reddita [f] fuisset.

a De ordine. idest, de antiqua solennitate, cum qua proponebantur interdicta sub certis formis vt diximus. s. eod. in princip.

b ¶ Exitu interdictorum. s. cũ antiqua solennitate: si ne ea tamen reddi potest & proponi, vt ff. de ope. no. nun. l. prætor ait. §. nonnulli. Vel etiam in factum actio loco cuiuslibet inter dicti, quæ vtilis vocatur, vt subiicit.

c ¶ Extra ordinem. i. extra antiquam solennitatem, quod semper fieri videtur vt subiicit, & s. de succ. sub. in princip. & ff. de neg. gesto. l. actio. & C. de for. & impe act. subla. l. j. & ij.

d ¶ Sine interdictis. Scilicet solennibus.

Actionis in factũ quatuor sunt genera.

e ¶ Vtilis actio. scilicet in factum: quæ datur loco cuiuslibet interdicti. Et nota quatuor esse genera actionis in factum. Vna est, quæ ex omni edicto vel interdicto prætoris datur, vbi specialis actio non datur, vt hic. Alia est legis Aquiliæ subsidiaria, quando damnum datur de non corpore in non corpus, vt supra ad l. aquil. §. fina. quæ & ipsa prætoria est, vt. ff. de præscr. verb. l. quia actionum. in fin. Tertium genus est extraordinarium, quod ex variis figuris causarum est introductum, quoties æquum est actionem dari. vt C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. Quartum genus est, quod æquiparatur actioni præscriptis verbis, quæ actio præscrip. uerb. vna cum ista in factum ciuilis dicitur, vt ff. de præscript. verb. l. prima, in fin. Et habet locum in tribus generibus negociorum. Primò in contractibus innominatis tribus, do vt des, & do vt facias. & facio vt facias, vt ff. de præscript. verb. l. naturalis. §. j. ij. & iij. Sed in quarto innominato contractu, scilicet facio vt des, habet locum actio de dolo, vt ff. de præscript. verb. l. naturalis. § quòd si faciam Item in secundo genere habet locum præscriptis verbis ex omni pacto incontinenti ante vel post apposito iuxta aliquẽ contractum, vt C. de pact. inter empt. & vend. l. ij. & C. de pact. l. petens. Item in tertio genere, vbicunque dubitatur de nomine cõtractus, vt patet in exemplis, vt ff. de æstima. act. l. j. & ff. de præscrip. verb. l. j. per totum. & l. iij.

Actio p̃scrip. verbis in tribus generibus negociorũ habet locũ.

A D D I T I O. Quid sit actio in factum, & ad quid competat, tex. cum glo. est in l. quoties. ff. de præscrip. verb. & in l. in factum, cum ibi. no. ff. de act. & obl.

¶ Hæc glo. fin. est & ad eam semper recurritur, vt dicit Ludo. Roma. & declarat eam Bart. in l. vnica. ff. de condi. ex l. la. in l. certi condictio. col. v. in prin. ff si cert. peta.] S Y L.

** Vide similem glo. s. de actio. §. actionum autẽ. in verb ex permutatione.]

f ¶ Reddita. Scilicet ab illo eodem prætore.

De pœna temere litigantium.

¶ Temere litigantes triplici pæna eo arctantur: pecuniaria, periurij, & infamiæ. Angelus Aretinus.

¶ De pœna temere litigantium.

¶ Vsq; nunc de propositione actionum dictum est: sed quia contingit eas interdum temere proponi, nunc de pœna temere proponentium dicitur. Accur. Cõtinuatio.

* ¶ Temere litigare (inquit gloss. in l. eum quem. ff. de iudi.) dicitur is, qui sciens se ius non habere litigat amplius quæ significat temere litigare, quã calumniose: nam libertus qui iniustũ prætoris qđ sibi à patrono debetur petit, temere vtiq; petit, non etiam calumniose, eum vere debitum prosequatur. Quis autem dicatur habere iustam causam litigandi, tradit Ias. in l. properandum. § siue autem alterutra. a num. xvj. vsq; ad xx. C. de iudi.] S Y L.

Nunc

Diuisio

Vnc admonendi. ¶ Totus iste titu. diuid. in iij partes. Primò cõtinuat rub. ad præcedētia. Scdò ponit tres pœnas, q temere litigantem co ercent. Tertiò dictas pœnas sigillatim per exẽpla declar. Scda ibi. Idque eo maxime. Tertia ibi, Ecce enim.

SYL. ¶ Nūc admonendi. Casus positio facilis est ĩ princ. hoc quippe in eo declaratur pri mò, q maximæ curæ fuit principib⁹, ne homines facile ad litigandū pcederent, sicuti ẽt cordi fuit eisdẽ, vt lites q̃ celerrime finirent. l. pperandū. in prin C. de iudi. qd sibi summe atq; enixe placere testat. Iusti. q dicit, q hac de cã tria sunt exorta remedia tã cõtra actorẽ q̃ cõtra reū temere litigantes. mō. n. puniuntur mulcta pecuniaria, mō piurio, mō infamia. & pcedit ad decl̃onẽ vniuscuiusq; capitis: & primò dicit, q qñcunq; reus conuenit, nō admittit afr ad rñdendum nisi prius iurauerit se putare bona iustitia vti: aduersus verò reos negãtes danť actiones aliqñ in duplū vel in triplū, vt in actione legis Aquiliæ, & legatorum piorū, de quib. s̃. late visum est in tit de actio. in §. tripli. & §. quadrupli. in quib. & multis aliis actio ab initio simpli est: at actio furti ẽt ab ipso initio dupli aut quadrupli reperit. Sic actor de calūnia iurat, quẽadmodū ẽt vtriusq; partis aduocati hoc facere tenenť, vt ex diuersis puisionib. & cõstõnib. Imp. constitutū est, de quib. in gl. rō finalis oĩum harū puisionū fuit, q̃ ponit in princ. vt hoĩes a litibus abstinerẽt, siue agendo, siue se defendendo. No. q lites fugiendæ sunt. Ite q maxime principẽ decet operari, q in iurisdõne sua hoĩes de facili nō pcedant ad litigandū. Itẽ, q principes dicuntur sustinere iura. Itẽ, q temeritas litigãtiū puniẽda est. Itẽ, q ad eã puniendam data est triplex pœna: pecuniaria, infamiæ, & piurij. Itẽ, q iureiurãdo inest religio. Item, q nō afr pmittitur reo rñdere, nisi prius iuret de calūnia. Itẽ formã iuramenti rel. Itẽ, q negantes plectuntur pœna pecuniaria modo dupli, mō tripli. Itẽ not. actiones, q̃ crescunt per inficiationẽ. i. legis Aquiliæ, & legatorum piorū nō solu torū. Item q actio furti manifesti & non manifesti ab ipso initio ẽ quadrupli vel dupli, nec crescit per inficiationẽ. Item, q actor iurat de calumnia, & sifr aduocati vtriusq; partis]

Vnc admonẽdi sum⁹ magnā curam egisse eos, qui iurā sustinebãt, [a]ne facile hoĩes ad litigandū procederẽt: qđ & nobis studio ẽ. Idq; eo maxime[b] fieri pōt, q temeritas tã agentium, q̃ eorū, cū quib. agiť, mô [c] pecuniaria [d] pœna, mô iurisiurã di [e]religione, modò infamiæ [f]metu coerceetur.

¶ Reus de calūnia iurare dẽt, q putat se vti bona cõtradictione. Aret.

¶ [g]Ecce. n. iusiurandū oĩbus, q cõueniunť, ex constitutione [*]nostra defertur, Nam reus non aliter suis allegationi

a ¶ Sustinebãt. s. magistatus, q iura reddebãt, vt ff. de orig. iur. l. ij. §. post originẽ.

b ¶ Maxime. i. certe.

c ¶ Modo. i. aliqñ. Et ita cõiter exponiť. qñ bis aut ter repetitur, vt s̃. qđ cū eo. §. cæterum. versi. sed sanẽ.

d ¶ Pecuniaria pœna. vt. j. eo. §. fi.

e ¶ Iurisiurãdi i. calumniæ. vt. j. proxi. §. Sed qñ? R fi. in futuro sęculo, licet nō in isto, vt C. de reb cred. & iureiuran. l. ij. — Periurus in alio seculo punietur.

ADDIT Dic vt hř i l. iiij. & ibi Bar. ff. de cri. stellio. & i d. l. ij. C. de iureiu. Ang.

* ¶ Adde l. j. C. de iureiur. prop. calum. dan. ibi, sacramenti timore contentiosa litigantium instantia compescitur.

f ¶ Infamiæ. j. eo. §. ex quibusdam.

g ¶ Ecce. Cõstõne. C. de iureiur. propter calum. l. ij. in princip.

* ¶ Excipe tñ parentes & pronos: quib. hoc iusiurandū remittiť. l. si patronus. vbi gl. & l iusiurandū & ad pecunias. §. hoc iusiurandū. ff de iureiu pp reuerentiã, q eis debeť. l. licet. de obseq. lib. nã & liberto & filio sp honesta & scã psona patris

bus vitur, nisi[a] prius iurauerit, q̄ putans se bona† instā tia vti ad contradicendum[b] peruenit

¶ Negās id, qđ dēt aliqñ in duplo punitur. Aret.

¶ At† aduersus inficiantes, ex quibusdā causis dupli vel tripli[c] actio constituit: veluti si dāni iniuriæ, aut legatorū locis venerabilibus relictorum nomine agatur.[d]

¶ Reus in certis casib. siue neget, siue fateat, vltra simplū cōdemnatur. Aret.

¶ Statim aūt ab initio pluris q̄ simpli ē actio,[e] veluti furti manifesti; quadrupli: nec manifesti, dupli: nā ex his & aliis qbusdā causis (siue qs neget, siue fateatur) pluris, q̄ simpli, est actio.

¶ Actor de calumnia iurare tenetur. Angel. Aret.

prīs ac prohi videri dēt. l. ante p. eo. tit.]

a ¶ Nisi prius. non dicit, q. prius reus q̄ actor iuret, sed priusq̄ audiat: actor aūt prius, q̄ reus, iuret, vt C. de iura. calū. l. ij. in princip. quæ est contra·

b ¶ Ad cōtradicendū No. diligēter capitula huius sacramenti. Actor. n. iurat, q̄ bona iustitia venit ad agendū, vt C. de iura calū. l. ij. in prin. Itē, q̄ nō dabit vel dedit aliquid iudici, vt pferat p se snia, vt ī authē. vt lit. iurēt in exordio litis coll. ix. Itē, q̄ nullā exiget vł faciet pbōnem calūniosam, vt in authē de ijs qui ingre. ad appella. §. fi. coll. v. Eōtra reus iurat hæc eadē: nisi q̄ in primo capitulo iurat se vti bona cōtradictiōe. ADDITIO. Quid cōtinere debeat iuramentū calūniæ, no. glo. in c. j. extra de iura. calū. vñ versus. illud iuret, q̄ lis sibi iusta vł. Et si q̄ret verū, non inficiet. Nil pmittetur, vt falsa snia detur. Vt lis ardetur, dilatio nulla petetur. Ang.

** Iuram. calum. præstatur tā per reū q̄ p actorē lite contestata c. pen. in fi. extra eo. & est adeo de substantia iudicij q̄ nō pōt expresse remitti p partes, & si omitteret pcessus esset nullus l. ij. §. sed quia veremur. vbi Bar. Bal. & alij C. eod. pōt vñ tacite omitti, & valet pcessus, si non fuit exactū c. j. eo. tit. lib. vj & pōt exigi per iudicē qñcunq; etiā post conclusum in causa, Bal. in l. j. in fi. C. eod.]

c ¶ At aduersus. Tripli. vt. s. de act. §. tripli. †vbi qs p mēdaciū aut dolū plus peten s, q̄ dēat, ī triplū cōdēnat. Alij deponūt de libris suis illud, vel tripli, eo q̄ subiecta exēpla non sunt huic versi. apta.

d ¶ Agat. itē alibi, vt C. de non nu. pec. auth. contra q propriā. Itē alibi: vt si creditor negat sibi debitū solutū: nam postea q̄ sit debitū pbare cogit, vt ff. de pba. l. cū de indebito. Itē possessor negās se possidere, si probat, pdit possessionē, vt ff. de rei vē. l. fi. & ī auth. de trien. & se. §. illud quoq; ī iudiciis. coll. iij. Item als, vt ff. đ iud. l. cū. ADDITIO. Not. pœnas, quas patit calūniose negās & maxīe not. qñ aliqs possidet, & negat interrogat9 se possidere, q̄ pdit possessionē, si de mēdacio cōuincat; vt. l. fi. ff. đ rei vend. Ang.

** Adde idem esse, si emphyteuta neget rem esse emphiteuticam, & vasallus feudū, qa si conuincant de mendacio, priuant ille iure suo emphyteutico, hic iure feudi, vt tradit Ias. i § j. col. xvj. ver Et per illū tex. s. de actio. Et no. q̄ hæc interrogatio, an reus possideat rē q̄ ab eo petit, & p qua parte, faciēda ē añ litis cont. nec omitti dēt, ne iudiciū delusoriū fiat. gl. vlt. in c. pe. extra đ iu. cal.]

* Adde, q̄ trāslatio possessionis, q̄ fit ī casu. d. l. fi. fit officio iudicis summarissime, sine nouo libello, sine litis contestatione, & iureiurādo de calūnia, gl. in d. §. illud quoq; . ij. in gl. magna, in auth. de trien. & semis. quā gl. plurimū commendat Bar. in d. l. fi. Bal. vlt C. de execu. rei iud. & Ang. in §. j. s. de actio. Adeo vt nec audiendus sit eiusmodi reus, si velit statim pbare de dñio, sed oīmodo ei auocari dēt possessio, Bar. d. l. fi. in j. & vlt. col. & in auth. itē possessor. post gl. C. q poī. ī pig hab. Abb. c. pe. de iur. calū.]

e ¶ Statim Est actio. Etiam à principio, non solum inficiatione, vt hic. & s. de actio. §. sed furti.

Vtriusq;

Iuramentū de calūnia p̄stat ia ab actore & a reo.

Iurm de calūnia continet plura capīa.

† Legendū est oīno, instantia, nō iustitia l. ij. C. de iur. calum.

† als pecuniaria pœna, cū aduers9 &c.

† Sequētia ñ sunt Accur.

Mēdaciū facit quē puniri.

a ¶ Vtriusq; Subeunt. f. q iustum & fidele patrocinium pstent, vt in constitutio ne dr. Sed tn in cõsuetudine nõ hr q iu rent, licet lege caueat, vt C. de iudi. rem nõ nouã. §. patroni. & facit i auth. de te sti. §. h. co. vij.

Aduocati partium an debeant iurare.

ex l. illud. ff. de pet hær. q nisi improbe & calũniose litigauerit non debeat con dénari in expensis, vt ff. de iu. l. eũ quẽ. & C. de fru. & lit. expen. l. non ignoret li cet in C. de iu. l. pperandum. §. siue aũt.

SYL.

¶ Adde, q dictũ huius gl. cõiter approbat. l icet fortẽ i se falsum sit. f. q patroni. ciarum de consuetudine hodie iurare nõ tenent, vt tradit Ias. in d. l. rẽ n nouã. sup glo. ibi, q idem dicit.

†C. d iur. cal. l. ij. j.

¶ Item actoris quoq; calũnia coercet: nã et actor p calũnia iurare cogit ex nostra constõne. †

¶ Aduocati actoris & rei de calũnia iurare debent Aret.

¶ Vtriusq; etiam partis aduocati iusiurandũ subeunt:[a] qd alia nostra constitutione† compre hensum est.

¶ [Ol]im actor calũ niose litigans in decima parte litis puniebatur, hodie vero pœna periurij, & victori condemnabit in expensis. h. d. Aretinus.

¶ Hæc autem [b] oĩa

pro† veteri calũniæ actiõe [c] introducta sunt: q in desuetu dine abiit, qa i par tem decimam litis actores mulctabat, qd nusquã factũ eẽ inuenimus: sed p his introductũ e & præfatũ iusiurãdũ, & vt improbus liti gator, & dãnum, & ipẽsas litis ĩferre ad uersario suo cogat.

¶ Condẽnatus vel pactus ex criminib. q hic numerantur, vel condẽnat' actio nibus directis, uon cõtrariis, descendẽ tibus ex cõtractib. hic enũeratis, erit infamis. Ang. Aret.

indistincte di cat, victũ con dẽnari victo ri in expẽsis. Sed est intelli gendũ cũ iã dicta determi natione, si calũniose agit, vt in auth. de iud. §. opor tet. coll. vj.

† al's vete ris

SYL.

¶ Hanc gl. declarare p mo dũ additionis longũ eẽt, & quia materia vtilis ẽ, vide Ias i l. pperã dũ. §. siue aũt alterutra. C. d iud. vbi ponit rlam & fal.]

ADDITIO.

No. ex gl. q li cet vna lex ge neralr loqua tur, tñ p alias leges patitur limitatiões & re strictiones: &

¶ Hæc ãt oĩa. Casus in lege referẽte corre ctioné. l. antiquç ac subro gante nouam pœuam loco antiquæ, non ẽ nisi literal'r figurand⁹: ei⁹ enim rõ est il la, quã posuit §. i prin. tit. s, vt hoĩes à litibus abstine rent. Nota, q

† Que re fert in d. l. ij. C. e.

SYL.

† Dic vt ibi in glo. & Ang. & vide cet. & gl. Bar. Cy. Bal. & sal in auth. gña liter. C. d Episc. & cle. sed vẽdicit supra de iurisd. § sed hodie & Bar in d. authẽ. gñaliter. hodie hu iusmodi satisda tio de litis expẽsis quẽ da & de cima pte litis & e. nõ est in vsu. Ang.

§. dicta omnia disponebant de iure anti quo: pm quod temere litigantes condẽ nabant in decima parte litis. Itẽ, q lex p desuetudinẽ tollit. Itẽ, q temere litigãs hodie condemnat in dãnis & expensis.]

b ¶ Hæc autem. f. quæ de sacramẽto ca lumniæ dicta sunt, s. eod. §. j. & s. eod. §. item actoris, & §. proximi.

c ¶ Actione. Actio, n. quædã erat, qua te nebat actor, qui p calumniã litigabat, i decimã partẽ litis: qd hodie corrigitur. Sed & hoc hodie iure authenticorũ in antiquũ rediit statũ: licet nõ iure illius actionis, sed p iudicis officiũ, vt in auth. de litig. §. ad excludendas coll. viij. † Et no. ex hoc. §. & ex dicta authẽ. de liti. & ex l. qui in ius. §. nemo. de regu. iur. &

sic lex patit interpretationem passiuã, vt l j. §. lex falcidia. ff. ad l. falci. Angel.

* ¶ Hæc aũt oĩa dicta sunt de iudiciis ci uilib. Cerie in criminib. in quib. est sta tuta certa pœna, calumniator eadẽ pœ na, & sic similitudine supplicij punit. l. vlt, C. de accus. at in iis, q habent pœnã ex traordinariã, arbitrio iudicis pnã susti nebit. l. & i priuatis. ff. ad Turp. Bar. l. i. in prin. in ij. q. eo. tit. ** An aũt præstet iur. calũ. in causis criminalib. tangit gl. ij. j. ti. ij. & declat Bal. i l. j. C. de iur. cal. p

¶ Ex quibusdã iudiciis. Casus Enumerat Imp. casus, in quib. quis temere & in iuste litigãs infamat: primò ponit actio nes illas furti, vi bon. rapto. iniuriarũ, & de dolo: & in his rõ est manifesta, quare l. vo-

l.voluerit dãnatos huiusmodi criminibus infamari: quia delicta sunt cõtra liberã hominũ societaté, ac cõtra ius naturæ: Sĩr hoc ponit in actione tutelę: qa cum cõmissũ sit fidei tutoris nõ tñ persona pupilli, sed reos oẽs eiusdẽ, si postulatus reddere rõnem libere nõ restituerit q̃ penes illũ sunt, censeť dolo gessisse: quod nõ est ĩ cõtrariis, qñ pupillus ipse condẽnať tutori eadem ferè est rõ in aliis exẽplis. Not. ꝙ dãnatus furti, vi bonorũ raptorũ, iniuriæ, & de dolo, infamať. Ité, ꝙ requiritur sñía. Ité, ꝙ dãnatus directa tutelæ, mãdati, & depositi, infamať, non contrariis. Ité, ꝙ dãnatus actione ꝑ socio tã directa q̃ cõtraria ĩfamať. Ité, ꝙ illi, q pepigerũt de furto vi bon. raptorũ, iniuriarũ, & de dolo, sunt infames. Ité no. ibi debitor, ꝙ debitor dr̃ etiã ille, qui dẽt ex delicto, contra Lud. Ro. & Alex. in l j. ff. si cert. pet. de quo vide Dec. ibi col. vij. Ité, ꝙ maxime interest, an qs ex delicto, an ex cõtractu sit dbitor.]

† Cur nõ idem in damnato ex mutuo, vel cõmodato, vide Alc. li. ii. Parer. c xxxvj.

¶ Ex quibusdã iudiciis dãnati, [a] ignominiosi fiũt: veluti furti, vi bonorũ raptorũ, iniuriarũ, de dolo: ité tutelæ, mãdati, depositi, † directis, [b] nõ contrariis actionib. Ité ꝑ socio, q̃ ab vtraq; parte directa est: & ob id qlibet ex sociis eo iudicio dãnatus, ignominia notať. Sed furti quidé, aut vi bonorũ raptorũ, aut iniuriarũ, aut de dolo, nõ solum damnati notantur ignominia, sed & pacti [c]: & recte. Plurimũ enim interest vtrũ ex delicto aliquis, an ex contractu debitor [d] sit.

¶ Citatio, prima pars iudicij dr̃: cuius respectu etiã fit punitio. Nã si filius & libertus ĩ ius vocauerint parẽtes vl̃ patronos sine venia, puniuntur in quinquaginta aureis. Aretinus.

¶ Omniũ † autem actionũ instituẽdarũ principiũ ab ea parte edicti proficiscitur, qua Prætor

a ¶ Ex quibusdã: Dãnati. s. suo noĩe, nisi ꝓuocauerint, nõ si ꝓcuratorio, vt ff. de iis qui not. infami. l. furti, §. si qs. & hoc si a iudice ordinario vl̃ delegato sint cõdẽnati: secus si ab arbitro, vt ff. de iis qui nota. infa. l. qd ergo §. ex cõpromisso.

b ¶ Directis. & ob id tutor conuentus à pupillo, & dãnatus infamať. Idẽ in aliis directis. Secus si econtra tutor pupillum faciat cõdemnati, vt hic, & ff. de iis qui notã. infa. l. j. Et nota, ꝙ in casu ẽr contrario infamať, vt ff. de iis qui notan. infa.

furti. §. mãdati. Item nota, quòd quatuor hic ponuntur exempla de maleficiis & quatuor de contractibus vel quasi.
ADDIT. Et ista continenť his versibꝰ. Iudice dãnatos infames reddit vbiq;
Quod vi diripiť, iniuria, furta, doliq;,
Actio mandati, tutelæ depositiq;. Directo: si pro socio, communis vtrique.

Actiones octo sunt quæ infamant.

¶ Diuersum autem seruatur in contrariis actionib. quia in illis non quæritur de dolo, aut fide rupta, sed potius de calculo, & vt consulatur eorũ indemnitati, si quis in rem eorum, cum quibus agitur impẽsum est, l. Sabinus. ff. de dolo. & l. vt. ff. deposi.]

† Facit ad nunc §. cle. j iuncta gl su per verb. citatiões i fi. & in.

c ¶ Sed & pacti. s. pretio æris sine iussu prætoris, vt. ff de iis qui notan. infa. l. in actionibus & l. furti. §. pactus. Accur.

d ¶ Debitor sit. vt ff. de infami. furti. §. finali.

¶ Omnium autem actionum. Casus clarus est, quia ponit regulam generalem, ꝙ omnia iudicia initium capiunt à citatione, ratio autem naturalis reuerentiæ, quæ debetur parentibus patronisq; & cæteris hic nominatis, dictabat ne in ius sine venia vocarentur. Ideo dicit, ꝙ si quis eos sine venia in ius vocauerit, punitur pœna quinquaginta solidorum. Ideo not. ꝙ iudicia incipiunt à citatione. Ité, ꝙ parentib. patronis, & parentib & liberis patronorũ. debetur honor, & non sunt vocandi in ius sine venia. Ité, ꝙ dẽt venia postulari & impetrari. Ité, ꝙ nõ parẽs punitur pœna quinquaginta

SYL.

quagītā solidorū. Itē no. ex hoc tex. ibi vtiq; .n. in primis aduersarius, q aduersari⁹ dr̄ ēt añ litē inchoatā, & ad hoc sin. no. hūc tex. Dec. in l. j. ī prin. C. de edē.] a ¶ Edicit. i. edictū proponit de in ius vocando, vt ff. de in ius vocan. l. iiij. §. prætor. & p totum ti. b ¶ Dicturus fit. vt ff. de in ius voc. l. j. c ¶ Solidorum quinquaginta. Aliàs quasi inofficiosus castigatur, si præ inopia pœnam soluere non possit, vt ff. de in ius vo. l. pen. & fi. Et intellige hoc in emancipatis filijs: aliàs non posset esse iudicium inter patrem & filium, vt C. de in ius vocan. l. fi. & diximus. s. de actio. in §. pœnales. Item no. hic, q solidus pro aureo accipitur, cum ff. de in ius vocan. l. si liber tus. & l. ineū. dicat; quinquaginta aureorū, & h. d. solidorum. Itē no. q lxxij. aurei faciunt libram auri, vt C. de susce. & ar. l. quotiescunque lib. x.

Aure⁹ pro sol. do sumitur Libra auri continet 72. aureos.

*¶ Vide ad hæc, quæ ait glo. de aureis, Bud. in l. qua vulgò. ff. de ædil. edic. & Alci in l. ēt. & l. hæc enunciatio de ver. sig. ** & lib. dispunc. iij. c. ix. hincq; licet colligere, aureos nostri tpis esse leuioris ponderis & æstimationis, cum nonagin ta sex ex eis libra cōtineat, qūa de re Alcia. vbi s. & Ant. Aug. lib. emen. ij. c. ix.]

*¶ Declara, huic pœnæ locum non esse si liberi libertique pœnitentia ducti renuncient liti, vel si parentes patronique in ius vocati non venerint, vel si non inuiti vocati sint l. quamuis. de in ius vocan. Idem iuris est, & si alieno, nō suo nomine in ius vocauerint. l. quæsitum. eo. titu. ** Item fallit in filio nato ex incestuoso aut alias damnato, & pu nibili coitu, quia poterit in ius vocare patrem sine venia, sicuti nec illū constitutū ī necessitate alere tenet, vt scribit Ias. post alios ab eo relatos in d §. pœnales. col. x. vbi ēt dispōnē huius tex. loquētis de prē extendit ad patrē spiritualē, q leuauit aliquem de sacro fonte, vt & hic sit necessaria impetratio veniæ, si ī ius vocandus sit.]

edicit [a] De in ius vocando. Vtique n. in primis aduersarius in ius vocādus est, idest, ad eū vocandus, qui ius dicturus [b] sit. Qua parte prætor parentib. & patronis, itē parentibus liberisq; patronorū & patronarū hunc præstat honorē, vt non aliter liceat liberis libertisq; eos in ius vocare, q̄ si id ab ipso Prætore postulauerint, & impetrauerint. Et si qs aliter vocauerit, in eū pœnā solidorū [c] quinquaginta constituit.

De offō iudicis.

¶ Iudex debet iudicare sm ius scriptū vel consuetudinarium, & sententiā suam sm naturam actionis propositę ferre: quod primo ostenditur in noxali actione. Ang.

¶ De officio iudicis. ¶ Ista rub. continuat sm Ioan. Fab. Visum est. s. de actioni. verū quia offīm iudicis loco actionis aliqñ hr̄, vt l. actionis verbo. ff. de action. & obli. ideo post actiones ponit de officio iudicis. Vel potes continuare, q iudiciū consistit ex trib. personis, videlicet ex psona actoris, rei, & iudicis, vt c. forus. de ver. sig. sed s. dictū est de actionibus, & sic de psona actoris, de exceptionib. & sic de reo, sequit necessario videre de tertio, & sic de iudice & de eius officio. Et ēt continuationē infert gl. hic in nigro. Cōtinuatio rubri ca duplex.

*¶ Pro intelligentia istius ut. sciēdū est duplex esse iudicis officiū, vnū quod vocatur nobile, & obtinet locū actionis. l quod si minor. §. fi. ff. de mino. alterum mercenariū. i. deseruiens actioni intentatæ, de quo tractatur hoc titu.

Vperest. ¶ Totus iste titu. diuiditur in sex partes. Primò ponit ghaliter quidspectat ad officium iudicis circa sniam. Secundò, qui ad ipsum ptinet circa condēnationē malorum seruorū. Tertiò qd in actione inrē. Quartò, quid in actionib. vſibus. Quintò, quid in psonalib. Sextò, quid in iudicijs diuisorijs. Secunda ibi, Ideoque. Tertia ibi, Et si in rem. Quarta ibi, Et si hæreditas. Quinta ibi, Si ad exhibendum. Diuisio.

bendum. Sexta ibi; Si familiæ ereiſcundæ

& alia ſunt obſeruanda. ſ. q̄ detur in ſcriptis, vt C. de ſent. ex breui. reci. l. fina. & ſedendo vt in auth. vt ab illuſt. & qui ſuper. § ſancimus. coll. v. Sed hoc eſt principale, q̄ ſm leges iudicet, vt hic dicitur.

S Vpereſt [a], vt de officio iudicis diſpiciamus. Et quidem in primis [b] illud obſeruare debet iudex, ne aliter iudicet, † q̄ legib. aut conſtitutionibus, aut moribus, [d] proditum eſt. Ideoque ſi noxali [e] iudicio aditus [f] eſt, obſeruare debet, vt, ſi condemnandus vīr dn̄s, ita debeat condemnare: Publicū Meuiū Lucio Titio in decē aureos condēno. aut † noxam [g] dedere.

¶ Iudex in actione reali reum ad reſtitutionem rei cū fructibus condem-

¶ Supereſt. Caſus clarus eſt. primo enim continuat ſe ad præcedentia, ſecundo admonet iudicem debere iudicare ſecundum . ll. conſtitutiones, ac conſuetudines, demum procedit ad oſtendendum qualiter iudex debeat pronunciare in cauſis, & ſumit initium a noxali. verba & ſenſus clariſſima ſunt. Ideo not. ex hoc text. primo. quod iudex debet iudicare ſecundum. ll. aut conſtitutiones aut conſuetudines. hoc enim dictum eſt ad hoc, vt iudex non iudicet ſecundum ſuam prudentiam; ſed ſecūdum ſtatuta a ll. vel á conſuetudine, & ſic a iure ſcripto vel non ſcripto. de quo late ponit Decius in ca. ne innitaris. de conſtit. in prima lectu in primo notab. & potius debet iudex iudicare ſecundum conſuetudinem, quàm ſecundum ll. de quo vide eundem Dec. in c. j. in ij. lectu. colum. vj. de conſti. & in rubr. de reſcrip. colum. j. in princip. Item nota formam ſententiæ in iudicio noxali, vt ſcilicet condemnet in quantitate vel noxæ dedere.]

a ¶ Supereſt. Sed vnde ſupereſt? Reſpon. quia de actionibus diximus, & de reis, ſequitur vt de iudice, qui ſedet in medio, dicamus, & eius officio, circa quæ verſatur.

b ¶ In primis. Ideſt, in principalibus vel inter principalia Nam primo libellus dandus eſt, vt C. de lit. cont. authen, offeratur. & cauſæ examinatio præcedere debet hanc obſeruantiam. quæ circa ſententiam adhibetur. vt C. de iud. l. iudices. Vel dic in primis. ſ. obſeruantiis. ſ. circa ſententiam adhibendis Nam

¶ Adde, & dic In primis. ſ. ante omnia. non reſpectu temporis, ſed ante omnia reſpectu modi pronunciandi.]

c ¶ Conſtitutionibus. ſcilicet Imperatorum.

d ¶ Moribus. Ideſt conſuetudine. quæ pro lege ſeruatur, vt ſ. de iure natu. §. ex non ſcripto Sed quid ſi vnum eorū alteri contradicit? Reſpond conſtitutio legi antiquæ præiudicat, vt ff. de lega. & ſenatuſcon. l. non eſt nouum, conſuetudo præiudicat vtrique, ſiue ſit generalis vt ff. de leg. & ſenatuſcon. l. de quibus. in fin. ſiue ſit ſpecialis in illo loco. ſ. tantum, præiudicat vtriq;, vt ff. communia prædi. l. venditor. §. ſi conſtat.

¶ Melius declarat gl. in ver. imitantur. ſ. de iur. nat, gen. & ciu. in §. ex non ſcripto. & ibi diximus.]

e ¶ Noxali. i. ſuper. Accur.

f ¶ Aditus eſt. ſ. iudex Accur.

g ¶ Noxam dedere. Scilicet permitto. Nam damni æſtimatio tantum eſt in condemnatione, vt ff. de re iudic. l. miles. §. j. & ij. alias eſſet incerta ſententia, quod eſſe non debet, vt ſupra de actio. §. curare.

¶ Et ſi in rem. Caſus poſitio nullam prorſus habet difficultatem, quia ponit tantum modum pronuntiandi in actione reali, nam ſi contra actorem erit iudicandum, tunc ſententiæ forma eſt, reus abſoluatur: ſi contra reum poſſeſſorem pronunciandum eſt, condemno ad reſtituendam rem cum fructibus, & ſi reus condemnatus neget ſe

Margin notes (left): † ſ. q̄ qd — Libell' cauſa eſt dandus Sētētiis in ſcriptis & ſedēdo ſe cudaeſt.

Margin notes (right): † ſ. ſi no xæ. quæ le ctio du. tur ex l. miles ff. de re iudi. † & ita legendū eſſe, Theophil' hic ſignificat — Conſt. ō legem, & vtrūq; con ſuetudo vincit. — Cōſuetudo eſt du plex. — SYL — SYL

get se tunc posse restituere, tunc si iudici constet, & eidem videbitur, quòd sine calumnia petat tempus ad restituendum, tunc iudex debet eidem. d termi num assignare datis fideiussoribus de restituendo tẽpore statuto, rationes in vnoquoque casu plte sunt manifestæ, ita q. non egeant ali qua disceptatione. quæ not. Item, qd petens dilationem post sententiam nũquam est audiendus. nisi caueat de pariendo sententiæ tempore dilationis.]

nat: in quo statim fiet executio, nisi reus non habeat facultatem rei restituendæ, nàm tũnc datis fideiussorib' executio differtur. Aretinus.

¶ Et si in rem actum sit coram iudice, siue contra petitorem iudicauerit, absoluere dẽt possessorem, siue contra possessorem, iubere ei a. debet, vt rem ipsam b restituat cum fructib. c Sed si possessor neget in præsenti d se restituere posse, & sine frustratiõe† vi

a ¶ Ei. s possessori.

b ¶ Vt rem ipsam. Idem & si in personam, † vt si res petatur vi possessa per actionem. Quod me. cau. vel ex stipulatu ad rem tradendam. Si autem quantitas, vel in genere aliquid petatur, tunc à petitione actoris absoluitur, vel condemnatur in re petita.

† scilicet agat, non solum si in rem.

c ¶ Cum fructibus. Sed de quibus fructibus loquitur hic, nunquid de naturalibus, vt de pomis, & cerasis, & similibus, (j) an verò de industrialibus? Respon. de naturalibus, non quia illi aut extant. & tunc per rei vendicationem petuntur sicut res ipsa, cum nullus etiã bonæfidei possessor faciat suos, vt ff de vsur. l. fructus. Aut non extant, & tunc non tenetur, cum nec habeat, nec dolo fecerit, quo minus haberet, sed condictione sine causa æstimatio debetur. ff. si certum petatur. l. si & me, & vtroque casu cessat officium iudicis, de quo hic agitur. cum iure actionis petantur. Item de industrialibus non, si à bonæfidei possessore percepti sunt, quia percipiendo eos, & separando à solo, suos facit & lucratur, vt supra de rerum diui. §. siquis à non domino, siue habeat titulum, siue non, vt ff quib. mod. vsusfruct. amit. l. si vsufructuarius. & ff. fini. regund. l. ij. §. id post litem, autem non separauit adhuc, ipsius fundi sunt, vt ff. de rei vendica. l. fructus. Sed dic de industrialibus hic loqui q sunt percepti, sed non consumpti à bonæfidei possessore, nam cum sunt facti possessoris, non rei vendicatione, sed iudicis officio petuntur, vt hic, & C. de rei vendicatio. l. certum. §. bonæfidei. Si autem malæfidei sit, de consumptis tenebitur condictione sine causa, de extantibus rei vendicatione, non dico eadem rei vendicatione, qua petitur res, sed alia omnino, licet in petitione hæreditatis sit secus, vt C. de rei vendicatione. l. certum. primo respon. De percipiendis. † autem tenetur officio iudicis, vt infra eodem. §. primo versi. illorum. & ff. de rei vend. si nauis. §. fi. Si verò malæfidei possessor titulum habeat, de cõsumptis tenetur condictione sine causa, de extantibus rei vendicatione, à percipiendis propter titulum excusatur, vt C. de rei vendicatio si fundũ nisi in quatuor casibus, vbi de percipiẽdis tenetur qui habet titulum, quos dic vt supra diximus de rerum diui. §. si q a non domino.

** ti. calumnia & cauillatione. l. si cã lumniæ de verbo. sign.

Possessor malæ fidei quo iure tenetur fructus restituere.

† i qui percepti non fuerit, sed percipi potuerunt.

Hæc materia amplissima est, & gl. nostra magistralis. & habet aliam simile in l. & ex diuerso. ff. de rei ven. vbi Bar. latissime tractat hanc materiã, & latius Abb. in c. grauis. de resti. spo. & qui docent alio, videãt pro instructione Alex. in consi. xc. in fi. lib ij & Curt. in consi. lxxj. col iiij & tex & gl. & quæ ibi annotauimus, in §. siquis à non domino. s. de rer. diu.

ADDITIO. (j) Quid de oliua & sylua an dicant fruct⁹ naturales vel iďustriales? dic q dñr industriales, sicut seges. l. si seruũ. §. si oliuã. ff. ad l. aqui. & ibi doc. Ang.

¶ In præsenti. No. in actione in rem

incon-

incontinenti fieri executionem: secus in personalibus, quia quatuor mensium spatium datur, vt C. de vsu. rei iudi. l. ij. & iij. & si.

Snia, an statim sit executioni mandanda.

ADDITIO. Et in criminali statim snia est executioni mandanda. C. de pœnis l. cum reis. Nisi in casibus, qui notantur xj. quæstio. iij. cum apud glo. in ca. quærenti. extra de offic. delega. Primus casus est, quando quis est confessus, de crimine differtur executio, donec appareat, an velit in confessione perseuerare. Secundus est, cum sententia lata est contra mulierem prægnantem: differtur executio vsque ad tempus partus. Tertius casus est, quando princeps ex iracundia tulit sententiā, tunc enim differtur executio vsque ad triginta dies ad videndum, si princeps illam relaxabit. Quartus est, quando insula est assignanda a principe, ad quam debeat malefactor deportari. Quintus est, si sententia est in seruum lata, differtur executio donec ratiocinia reddiderit domino. Vnde versus. In personali post menses, quatuor: in re Protinus est omnis sententia perficienda. Sic in criminibus, sed casus excipe quinque. Confessus, prægnans, tratus, & insula, seruus.

† Litem æstimare quid sit, exponit Alc. lib. iiij. Parer c xviij.

† als. resti tuisset.

Versus.

debitur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei, vt tamen de litis †æstimatiōe caueat cum fideiussore, si intra tempus, quod ei datum est, non† restituerit.

¶ In iudicio vniuersali ita fructus veniunt sicut in singulari, & in vtroque iudicio malæfidei possessor de nō perceptis tenetur: secus in bonæfidei possessore nisi post litem contestatam. Angelus.

¶ Et si hæreditas[a] petita sit, eadem circa fructus interueniunt, quæ diximus[9] interuenire de singularum rerum petitione.[b] Illorū autem fructuū, quos culpa sua possessor nō perceperit,[c] siue illorum, quos perceperit, in vtraque

SYL. ¶ Et si hæreditas. Casus. Prosequitur Imper. eandem doctrinam circa condemnationem fructuum, hoc præmisso, quòd siue simus in petitione hæreditatis, & sic in iudicio vniuersali, siue in singulari, eadem ratio habetur quò ad fructus. Transit post ad aliam fructuum diuisionem, quia alij sunt fructus percepti, alij non, sed tamen percipi potuerunt, & circa hos dicit, quòd possessor malæ fidei, & sic prędo, restituit tam perceptos, quàm non: bonæ fidei autem possessor restituit tantum perceptos extantes. ratio est, quia in primo casu mala fides operatur, vt quantum abest ei, cui voluit rem occupare, tantum restituat, siue in eius sit vtilitatem conuersum, siue non. In secundò verò casu bona fides illa facit, vt non tenear restituere nisi quod est apud me: quia cum consumpserim putans probabilibus causis ad me spectare, non debeor teneri ad restituendum, & hac de causa in non perceptis & consumptis post litem contestatam tenetur possessor. Nota, quòd eadem distinctio fructuum adhibetur iudicio vniuersali, quæ in particulari. Item, quod possessor malæ fidei tenetur ad fructus non solum perceptos, & consumptos vel extantes, sed etiam ad eos, qui percipi potuerunt. Item, quod bonę fidei possessor non tenetur dę non perceptis, vel de perceptis & consumptis, præterquam a tempore litis contestatæ citra.]

a ¶ Et si hæreditas petita sit. i. si hæreditatis peti actum sit, & condemnatio sequuta: nam & ipsa est in rem & in personam, vt s. de actio. §. quædam. — Petitio hæreditatis est realis & psonalis.

b ¶ Petitione. vt restituantur fructus cū re, vt s. proximo. §.

c ¶ Non perceperit. s. qui titulum non habebat, aliàs ab istis percipiendis excusatur, vt modo diximus.

actione,[a] eadem ratio penè[b] habetur, si prædo fuerit. Si verò bonę fidei possessor fuerit, nō habetur [c] ratio neq; cōsumptorum, neque non perceptorum. Post inchoatam autem petitionem etiam illorū fructuum ratio habetur [d] qui culpa possessoris percepti non sunt, vel percepti cōsumpti sunt.

Reus non exhibens rem, quæ iudicio cœpto existis vsucapta, actori pro eo q moram in exhibēdo commisit; cōdemnabitur: in quo veniunt fructus percepti post litem contestatam.

a ¶ In vtraq; actione. s. in rem, & petitione hæreditatis.

b ¶ Penè. penè dicit, quia in petitione hæreditatis veniunt eadem actione qua res: sed in rei vendicatione alia est pro re, alia p fructibus.†

c ¶ Non habetur rō. hoc est verū p rei vendicationē, vel per iudicis officiū, sed p condōnē sine cā sic, cū bonū & æquum sit, vt ff. si cer. pe. l. si & me. ſm quosdam

d ¶ Ratio hr. Nisi infans vl' pupillus fuerit possessor, vt ff. de rei vēdica. l. qd infans. §. j.

* ¶ Quia post litem contestatā omnes intelliguntur esse malæ fidei possessores. l. sed & si lege. §. si ante. de peti. hæred.

¶ Si ad exhibedum. Casus. Facilis est dr. n. quòd si actum fuerit actione ad exhibendū, debet cōuentus rem exhibere in eo statu, in quo erat tpe, quo actum fuit: ita q si medio tpe. i. inter principiū iudicij, & tps exhibitionis, res fuerit forsan vsucapta, vel eidem sit aliquod factum præiudicium, nihilominus condēnabitur, ac si non esset possidenti ius aliquod quæsitum. ratio est, qa hæc mora & huiusmodi diffugia non debent patrocinari negligenti vel tergiuersanti facere illud ad quod tenetur. Qua ratione tenetur iudex habere rationem etiam fructuum perceptorum à die petitæ exhibitionis vsque ad diem sententiæ: quia per ipsius moram non debet effici conditio petentis deterior. Dicit insuper Imperat. quòd si tempore exhibitionis conuentus neget se restituere posse tunc: & tempus petat ad exhibendum, nec dolo hoc petat, consulitur petenti per cautionem, illa (vt dixi) ratione, ne sit in potestate conuenti differre tempus exhibitionis ī fraudem actoris, q si vel statim nō exhibeat, vel caueat, tunc iuratur ī litem contra reum quanti interfit actoris rē non exhiberi, in odium cōtumacis in uentum. No. q res non solum exhibenda est, sed debet exhiberi ī eo statu, ī quo erat tempore petitionis: & hoc est quod text. dicit. causam rei exhiberi debere. Item, quòd vsucapio finita post actionem ad exhibendum propositam non iuuat possidentem. Item, q debentur fructus medij temporis. Item, q si constat iudici reum exhibere non posse, præstita cautione conceditur dilatio. Item, quòd iuratur in litem eo non exhibente vel nō cauente.]

† l. item veniunt. § fructus l. hrs su s osi ff de petit. hered.

Et reo non habente facultatem rei exhibendæ, tempus, infra quod exhibeat: statuitur: qui si contumax in exhibendo fuerit, condemnabitur in quantum actor in litem iurauerit. Angelus

¶ Si ad exhibendū actum fuerit, *non sufficit, si exhibeat rem is, cum quo actum est: sed opus est, vt etiam rei causam debeat exhibere, idest, vt eā† causam habeat actor, quā habiturus esset, si cum primum ad exhibendū egisset, exhibita res fuisset. Ideoq; si inter moras exhibendi vsucapta[e] sit res

† Hoc. n. exigit vis verbi exhibere. l. Iulianus §. quancū ff. ad exhi.

e ¶ Vsucapta sit. Sed quomodo potuit vsucapi, cū interruptione facta in actio-

ne ad exhibendum, videatur facta etiã in rei védicatione, ut C. de anna. excep. l. fin. Rñ fm Ioan l. illa intelligitur in tribus casibus ibi in litera positis, non aliàs, ut ff. ad exhi. l. Iulianus. in fi. Alij dicunt illam generaliter intelligi per l. ff. de iudi. solemus. Et qđ hic dicit circa res mobiles intellige: in quibus non interrumpitur vsucapio per litis contestationé, vt ff. de rei vendica. l. si post. Prima sententia verior est.

a Quid si exhibeatur res deterior facta? & certi iuris est, eum ad exhibendum iudicio absoluendum esse, teneri autem actione in factum ex l. aquilia, l. exhibitionis. C. ad exhib. l. si quis hominem. ff. eo. tit.]

a Actũ est. Et obtentum.

b Et tamen caueat. Vt s. eod. §. j. versi. sed si possessor neget & ff. ad exhib. l. d eo. §. si iusta.

c Cődénandus. Delato iureiurãdo in litem, vt ff. de in lit. iur. l. actionibus.

Si familiæ ercifcundæ. Casus positio nullam prorsus habet difficultatem, & totius huius. §. rõ est equalitas, q̃ seruari dét inter cohẽdes quo ad eorũ portiones, siue sint æquales, siue nõ, & difficultas, q̃ reperit in partiẽda hẽditate, q. inueniri possint res hẽditariæ equalis ptij, vt ergo cősulat & æqualitati & difficultati pdictę, puisum é, ut facta vnius adiudicatiõe suppleat qđ inęqualitatis efficit, data certa pecunia. Not. q ĩ iudicio fa mi. ercif res hẽditariæ, si cõmode hoc fieri possit, æqualiter diuiduntur: quod si fieri nõ possit, recompensantur pecunia: & eadem rõne debet alter ex cohæredibus, qui vel rem hæreditariã corrupit, vel cõsumpsit, aut fructus pcepit, alios recompensare: Item, quòd q̃ de duobus hæredibus dicuntur, habent locum in pluribus. Item, q hæc omnia locum habét in iudicio communi diuidũdo. Ité, quòd indiuidua nã diuiduntur p adiudicationem in totũ vni, & recompensationem factã alteri.]

à possessore, nihilominus condemnabit. † Præterea fructuum medij temporis. i. eius, quod post acceptum ad exhibendum iudicium ante rem iudicatam intercesserit, rõnem debet habere iudex. Quòd si neget reus, cùm quo ad exhibendũ actũ [a] est, in præsenti se exhibere posse, & tẽpus exhibẽdi causa petat, ideq; sine frustratiõe postulare videat, dari ei debet: ut tamen [b] caueat se restituturum. Quòd si neq; statim iussu iudicis rẽ exhibeat, neq; postea exhibiturũ se caueat, condẽnandus [c] sit in id, quod actoris intererat, † si ab initio res exhibita esset.

Iudex in actione familię erciscundę res singulas singulariter adiudicabit: & si vna plus valeat, quàm altera, ĩ pecunia condẽnabit: & heres, q. percepit fructus, vel male versatus fuit in re cõi, tenebitur cohęredibus. Aret.

Si familię erciscũdę iudicio actũ sit, singulas res singulis hẽdib. adiudicare † dẽt: & si in alterius psona pgrauare videat adiudicatio, dẽt [d] hanc inuicem cohęredi certa pecunia (sicut iam dictũ est [e]) condẽnare. Eo quoq; noĩe cohęredi q̃sq; suo cődẽnandus est, q solus fructus hęreditarij fundi percepit, aut rẽ hẽditariã corruperit, [f] aut

d Debet. scilicet index.

e Dictum est. Supra de act. §. quædam actiones.

f Corruperit.

ADDITIO. No q cohæres, qui corrupit, deuastauit, vel maculauit, uel consumpsit rem communem, tenetur alteri cohæredi isto iudicio. Angel.

Con-

(Margin notes:) ** † l. sicuti, §. sed si q̃ raf si fet. ven. & l. nec bona C. de pr.æ scr. long. temp. Vsucapio rerũ mobiliũ nõ interrũpi tur per litis contestationé. — † l. iulia n°. §. vlt. ff. eo. tit. ad exhib. — SYL. — † Adiudicatę, é ẽ, ã qual is extitit, p fsiam ad dicere.

a ¶ Cōsumpserit. Vt hic, & ff. fam. ercisc l. & puro. §. sed & si dolo.

b ¶ Eadē interueniūt. s. ut fiat adiudicatio rerū & pecunię, ut s. eo. §. si familiæ. aut circa dāna data in reb. ut s. e. §. pro xi. & ff. cōmu. diuidū. l. i:j.

* ¶ Adde idē in fructibus. l. vj. §. siue. ff. com. diui.]

† l. ij. § dubitandū. ff. eo. tit.

c ¶ Nō possit. Nota nō posse fieri qd sine cōmoditate fit, ut hic, & ff. de uerb. sig. l. nepos Proculo. Item no. corpus aliud diuiduum, ut fundus qui diuidit̃ s̃m voluntatem patrisfam. ut ff. de leg. j. l. qd in rerū nā. §. secundo. aliud indiuiduū, ut homo. ut hic, & ff. de vsuca. l. rerum mistura.

** Adde q̃ tūc res dr̃ nō posse cōmode diuidi, qñ non pōt sine deteriorōe diuidi, vt docet Bal. in l. sancim⁹. in vlt. col. C. de dona. facit l. j. C. commu. diui.

SYL. ¶ Si finiū regundorum.

cōsumpserit.[a] Quę quidē similiter inter plures quoque, q̃ duos cohæredes, subsequuntur.†

¶In actione communi diuidundo, si sint plures res cōmunes, singulas singulariter iudex adiudicabit: & si vna plus valeat, quā altera, in pecunia condemnabit. Si verò vna res sit, quę diuisionē non recipiat, adiudicabitur vni insolidū, qui condemnabitur consocio in pecunia. Aretinus

¶ Eadem[b] interueniunt, & si Cōmuni diuidūdo de pluribus rebus actum sit. Quòd si de vna re, veluti de fundo, si quidem iste fundus commode regionib. diuisionē recipiat, partes eius singulis adiudicare debet: & si vnius pars pręgrauare videbitur, is inuicem certa pecunia alteri condemnandus est: Quòd si commode diuidi non possit,[c] veluti si homo forte, aut mulus erit, de quo actum sit, tunc totus vni adiudicandus est, & is inuicem alteri in certa pecunia cōdēnādus est.

¶In iudicio finiū regundorum iudex de fundo vnius alteri adiudicat, si viderit expedire, eumq;, cui de fundo alieno adiudicat, condemnat in pecunia: & si quid malitiose repit circa cōfinia gestum esse, eo nomine cōdemnat, & adiudicans rei dominium in eum, cui adiudicauit, transfert. Angelus Aret.

Casus ex eisdem rationibus supradictis pendet in iudicio finium regundo. nam debent fines poni sine aliqua adiudicatione, præterquam si datur casus, q̃ in partiendo & ponendo fines, si certis locis ponerentur, essent ita obscuri, vt dę facili materia rixatum oriretur. debent enim eo casu poni fines euidentiores: & si quid alteri adiudicatur, pecunia resarciendum est cętera clara sunt, & ex notabilibus fient euidentiora. Nota, q̃ in iudicio[a] finium regundorum, nunquam quis debet priuari a iudice dominio rei suę nisi ex magna & necessaria causa. Item: quòd ex causa necessaria potest iudex alteri adiudicare partem rei, facta alteri recompensatione in pecunia. Item, quòd qui Lapides pro finibus positos corrupit, amouit, effodit, furatus est, punitur etiam iudicio finium regundorum. Item, quòd q spreto iudicis mādato fines poni aut agrum metiri non p̃misit, eodem iudicio tenetur. Itē, quòd ille, cui fuit adiudicata aliqua res in his superioribus iudiciis, finium regundorum, famil. erciscun. & cōmuni diuidundo, nanciscitur statim dominium. ratio est, quia datio ipsius iudicis succedit quodammodo loco dationis partis. Item, q̃ sententia transfert dominium.]

a ¶ Si finium regundorũ. Quo iudicio agitur, vt agris continibus termini ponantur: sed pro domibus vicinis hoc iudicio non agitur. Si autem sit domus in prædio rustico. agitur vtili finium regundorum, non directa, vt ff. fi. regun. l. ij. in prin. & l. sed & loci §. fi. †

b ¶ Dispicere Hoc. s. quod sequitur, si euidentiorib.

c ¶ Adiudicatio. facit. ff. fi. regun. l. ij. §. fin. & l. iij. & iiij. in principio.

d ¶ Furatus é. Ad quid dãnabitur? Respon. quanti in litem iurauerit actor. Potest ét criminaliter puniri inqnquaginta aureis ex l. agraria pro qualibet vice, quę applicatur fisco, vt ff. de ter. mo. l. agraria. Nec ciuilis tollitur per criminalem, cum ad rei persecutionem altera detur. vt C. quando ciuilis actio præiud. crimi. l. j. nisi interim donec altera exercetur, vt ff. de publi. iud. l. is qui.

e ¶ Condemnatur. s. ad interesse delato iureiurando in litem. Accursi.

f ¶ Metiri.

ADDITIO. Not. quod ille, qui nõ patitur metiri fundum suum ad mandatũ iudicis, vt contumax & inobediens potest puniri, Angel.

g ¶ Eius fit. Not. ex sñia iudicis dñium transferri: sic é in missione q̃ fit ex decreto, vt ff. de acqui. poss. l. iij. §. fi. ff. si ex noxa cau agatur. l. ij. in fi. & ff. cõ. diui. l. sed si res. quæ sic accipe, si. fuerit facta missio per ipsum prætorem.

¶ Adde, quod Imo, in rub. ff. de re iud. dicit, quod hæc gloss. est singu. & eam declarat: & vide ét Deci in l. traditionibus in j amplia. C. de pact.]

¶ Nam sola sñia non facit dñium, sed traditio. vt C. de pact. l. traditionibus. & s. de re. diui. §. per traditionem. & ff. de acqui. poss. l. iuste. Sed qd in rei vẽd. si res est aliena, & mea pronuntiet, & ex ea causa mihi traditur? Rñ. idem i cũ enim publiciana mihi detur, quasi à non dño mihi adiudicat & ita dicitur, vt ff. de pub. l. iiij. in fi. ergo vbi dñs est, debet ex sñia traditio me dñm facere, vt ff. d pub. l. quęcunq;. Pręterea lex videt expressa, vt ff. de procu. l. non solum. al's est l. Pomponius. §. sed & is & ff. de except. rei iudi. l. si inter. in fi. Nec ob. quod ibi sit error, ex quo videat dñium non transire: quia hic error iam reprobari non põt, iudicis sñia purgatus, a qua non fuit appellatum. Item nec obstat, quod sententia lata in actione personali reo absoluto remanet debitor, vt ff. de condi. indeb. l. Iulianus. quia illud habet locum in obligatione, quę est res incorporalis: hic autem dicimus de dñio rei corporalis, qd facile & prorsus potest separari ab. vno & aliis dari. sed non sic in incorporali, vt ff. pro so. l. ea verò.

¶ Si † finium regũdorum, actum fuerit, dispicere[b] dẽt iudex, an necessaria sit † adiudicatio:[c] quæ sanè vno casu necessaria est, si cui dentiorib. finibus distingui agros cõmodius sit, q̃ olim fuissent distincti. Nã tũc nec esse est, ex alteri⁹ agro partem aliquã alteri⁹ agri dño adiudicari: quo casu conuẽniens est, vt is alteri † certa pecunia debeat condẽnari. eo quoq; nomine condemnandus est q̃sq; hoc iudicio, quod forte circa fines aliqd malitiose cõmisit: verbi gratia, quia lapides finales furatus[d] est, vel arbores finales excidit. Contumaciæ quoq; nomine q̃sq; eo iudicio condemnatur:[e] ueluti si quis iubente iudice metiri[f] agros passus non fuerit. Qđ autem istis iudiciis alicui † adiudicatũ fuerit, id statim eius fit,[g] cui adiudicatum est.

¶ De publicis iudiciis.

¶ Quia ciuilia iudicia dicta sunt vsque huc, & ét qdam crialia. s. circa priuata delicta, vt s. in princ. huius quarti libri vsq; ad tit. de actioni iõ nunc ponit de publicis accusationib. siue iudiciis.

Marginalia: ** † De hoc iud extat pulcher text in c. ex literis & ibi gl. extra de prob. ** † Gl. ver. confines in § quæ dam. supra d act. † al's ab iudicatio. Lapides finales surnpiés ad qd puniur. † al's certe pecunię. † al's ab iudicatũ. Dominiũ rei corporalis facilius perdit q̃ corporalis. Sñia & secundum decretum trãsferũt dñium. Ciuius tio.

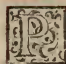
Diuisio

Vblica iudicia. ¶ Totus iste titulus diuiditur ī quatuor partes. Primò ponit, quòd publica iudicia non habent conformitatem cum priuatis. Secundo, vnde dicta sunt publica iudicia. Tertiò ponit ī genere, quæ pœna sit in publicis iudiciis. Quartò sigillatim demonstrat publica iudicia, & pœnas vniuscuiusq;. Secunda ibi, Publica autem dicta. Tertia ibi, Publicorum iudiciorum. Quarta ibi, Publica autem iudicia.

ℭ De publicis iudiciis.

ℭ Iudicia ex edictis publicis descendētia in multis ab actionib. differunt Et quia vnicuique permittitur accusatio, ideo dicuntur publica: quorum pœna aliquādo est corporalis, aliquando irrogat infamiam cum pœna pecuniaria. Aretinus

Vblica iudicia neq; per actiōes[a] ordinantur, neque omnino quicquā simile[b] habent cum cæteris iudiciis, de quib. locuti sum[9]: magnaque diuersitas eorum est & in †instituēdis,[c] & in

¶ Publica iudicia. Casus in diuisione & terminorum declaratione non est figurandus nisi literaliter. Nota, quod iudicia publica non ordinantur per actiones. & sic nota, quod appellatione actionum non veniunt accusationes. Item, quòd non habent aliquid simile cum iudiciis priuatis. Item, quòd licet aliqd aliquam habeat similitudinem cū alio, potest dici nullam habere similitudinem, si inter ea sit magna diuersitas. Item quæ dicantur publica iudicia. Item, quòd cuiuis de populo licet accusare. Item, quòd quædam sunt capitalia, quædam non. Item, quòd capitalia dicuntur non solum ea, quæ imponūt mortem naturalem, sed ciuilem. Item quod ea, quæ imponunt pœnam pecuniariam, licet publica sint, non tamen dicuntur capitalia.

a ¶ Neque per actiones. Immo per accusationes.

ADDITIO Nota. quòd actio significat ad vtilitatem partis priuatæ, & ciuiliter, facit quod notat Bart. in l. agraria. ff. de ter. mo. Angel.

b ¶ Nec omnino quicquam simile. Hoc verbum nimis large positum sic intellige: quia in ciuilibus agitur, vt aliquid detur actori, in istis autem non vt aliquid detur, sed vt puniatur accusatus: & ita considerata petitione cō querentis nihil habent simile inspecto fine. Nec in principio, cū vnum per actionem, alterum per accusationem instituitur. Nec in exercitio, cum in ciuili bus probet actor tantum, vt C. de eden. l. qui accusare. sed in criminalibus actor & re[9] quā doque, vt C. de abol. l. fallaciter. & C. ad l. Cornel. de fal. l. vbi. in aliis autem multa sunt similia. nam in vtrisque fit libellus, vt C. de lit. contest. authen offeratur. & ff. de accu l. libellorum. Item in vtrisque de calū. iurat, vt C. de iureiur. l. ij. ī prin. & C. de fide instr. l. vlt. licet quidam dixerunt cōtra, vt arg. ff. de bo. eorum. l. j.

c ¶ Et in instituendis. Sed qualiter formatur libellus? Respon. sic vt cōtineat nomen accusantis, & accusati, & crimen, & mensem, quo cōmissum fuit crimen & locum (j) vbi fuit commissum, & consules, sub quibus est admissum. Item dies dati libelli debet inseri: sed dies commissi criminis vel hora non est necesse. vt ff. de accusa. l. libellorum. in princip. & in authen. de exhiben. re. §. suscepto. collat. vt & habet hoc locum in publico, & in priuato crimine, quando criminaliter agitur, vt ff. de priua. deli l. fina. (Et ista possunt haberi his versibus.) Consule, mense, die, coram prætore professus. Te deferre reum, crimen, loca, pone sodalem. Et licet hora, dies, non tempus prætereatur. c. tuæ. extra de procura.) quandoque tamen hæc solennitas non

Publica iudicia differunt a ciuilib.

† als in instituēdo & exequēdo iudicia publica & c iuilia in aliqb. cōueniūt † vide ibi Bald.

Libell[9] in criālibus quid cōtinere dēt.

Additio.

nō est necessaria, vt ī leui crimine & nō torio, vt ff. de accusa. l. leuia. & C. de accusa. l. ea quidem quę. Et idem in casibus, in quibus sine accusatore quis damnari potest, qui scilicet casus his legibus notantur ff. ad l. Iul. de adult. l. j. §. si publico. & C. d test. l. nullum. & C. de prob. l. pen. & ff. de suspe. tuto. l. tutor. §. prætea. & de calum. l. j. & ff. de bonis lib. l. qui cum maior. §. si libertus. & idem in notorio crimine vt diximus per l. ea quidem quę. C. de accu. & idē in crimine falsi secundum B vt C. de falsis. l. vbi. Sed Io. contra, & dicit quod ibi principaliter fuit accusatio falsi instituta.

† i. accusatio. l. si tū iuncta l. qui accusare. C. d accu.

† alias vel etiā,

† als si q̄

exercendis. Publica [d] aūt dicta sunt, q cuiuis ex populo † executio eorū plerunq; [b] datur,

¶ Publicorum [c] iudiciorum quædam capitalia sunt, quædam nō capitalia. Capitalia dicimus, quæ vltimo supplicio [d] afficiunt homines, † vel aquæ & ignis interdictiōe, [e] vel deportatione, vel metallo f Cætera, † si quā infamiam [g] irrogant cum dāno pecuniario, † hæc publica quidem sunt, non tamen capitalia. [h]

¶ Crimē lęsę maiestatis ē publicū, & in duobus casib. morte nō extingui tur, sed memoria defuncti damnat.

¶ Publica autem iudicia hęc sunt, lex Iulia maiestatis, quæ in eos, qui cōtra Imperatorē, vel rempublicam [i] appositū esse pp eos, qui accusare phibent, q multi sunt l. qui accusare. & pluribus sequentib. ff. de accusa. sane si plures existant, qui eundem in publicis iudiciis accusare volunt, iudex eligere dēt eum qui accu set, cautā. C. cognita quæ vero in causæ cognitione versari debeant, † exponit diligenter Vlpianus. l. si plures de accusa.]

† al. ea,

c ¶ Publicorum. Facit. ff. eod. l. ij. Accur.

d ¶ Vltimo supplicio, qđ iterpretamur mortē, ut. ff. de pen. l. vltimum.

* ¶ Primum capitis iudicium actū est in Areopago, teste Plinio lib vij nat. hist.]

e ¶ Interdictione. Quæ est mors ciuilis, vt ff. de contratab. l. j. in fi.

f ¶ Deportatione, vel metallo. Has pœnas expone ut diximus s̄ q. mo. ius pa. pote. solui. §. cum autem.

g ¶ Infamiā, vt in l Iulia de vi priuata, vt. j. eo. §. item l. Iulia de vi publica.

h ¶ Capitalia. Et ista appellantur relegationes, ut ff. eo. l. ij. § fi.

¶ Publica autem iudicia, &c. Casus. clarissimus est, ponit enim vnum exemplum publicorū iudiciorū in l. Iulj. maiestatis, quā tenentur qui contra principem uel remp. moliuntur: cuius quidē delicti pœna est mors naturalis: & si mortuus iam sit, fit memoriæ dānatio. Not q crimine læsæ maiestatis tenetur qui meditatur aliquid contra impe. vel cōtra rempub. Itē, q pęna est mors naturalis. Itē, q si mortuus iā sit delinquens, dānatur eius memoria post mortem.

s Y L.

i ¶ Rempublicam, scilicet Romanorū, Accursius.

ADDITIO. (i) Ad minus cum duobus confinib. vt l. forma. ff. de censibus. & l. si quis in fundi vocabulo. ff. de leg. j. nisi locus esset insignis & notorius per se, vt in palatio ptātis, vt l. j. in fi. ff. de do. præle & l. demonstratio in princ. ff. de conditio. & demonst. Ang.

a ¶ Publica. Hæc est ratio, quare dicantur publica. f. quasi populica sic s̄. de suspect. tuto. §. consequens. Et intellige, q alias possit esse habilis ad accusandum, non alias, vt ff. de accu. l qui accusare.

b ¶ Plerunq;. Hoc ideo dicit: quia q̄q; est publica accusatio, & tñ non cōpetit cuilibet ius accusandi, ut in crimine supposit partus: vbi accusant soli parentes, vt ff de fal. l. lege Corne. §. j. Item ppter accusationem adulterij, quæ primo defertur certis personis, ut C. ad l. Iul. de adul l. quamuis. ij. Accur.

Part⁹ suppositi & adulterij accusaut non o͡ib. cōcedit.

* ¶ Theophilus putat verbum, plerunq;

a ¶ Moliti sunt. Cũ effectu: nã sola volũtas sufficit, vt C. ad l. Iuliã maiest l. quisqs.
* ¶ Lata fuit lex hec Iulia a C. Cęsare, in primo, vt fert, cõsulatu, aut post victum in Pharsalia Põpeiũ: nã secũdo consulatu vix est vt potuerit, bello Põpeiano, vel Alexandrino impeditus.]
b ¶ Aĩę. i. animati corporis. Nã aĩa nõ in hoĩs, sed ĩ ptãte Dei cõsistit. sic. C. de sacros. eccle. l. sancimus. j. in fi.
¶ Adde, q̃ aĩa hoc ĩ loco sumit pro vita: ẽ. n. aĩa, qua viuimus: animus, quo sapimus.]

Anima ẽ in Dei potestate.
†Vide ad hunc lo cũ ot pi- má gl. in ven, damnata su pra de hę
S Y L. rd, quæ ab ̄se, de fe. §. interdum.

aliq̃d moliti[a] sunt, suũ vigo rem extendit, Cui[*] pœna aĩę[b] amissionem sustinet:[c] & memoria[d] rei etiam post mortem damnatur.†

¶ Ex lege Iulia de adul. in omnib. capitulis ẽ crimẽ publicũ: cuius pœna aliter honestiores, aliter humiles puniuntur. Aret.

¶ Item lex Iulia[e] de adulteriis coercẽdis, q̃[f] nõ solũ tẽ meratores alieñarũ nuptiarum gladio punit,[g] sed & eos, q̃ cũ masculis[h] nefandam libidinẽ exercere audent.

¶† Eadẽ lex Iulia[i] ẽt stupri flagitium punit, cũ quis sine vi[k] vel virginẽ, vel viduã[l] honeste viuẽ

telegatiõe Itẽ, q̃ nobiles ñ sũt puñiẽdi eis dẽ pœnis q̃b. ignobiles. Itẽ, q̃ mulier ĩhonste viuẽs l; patiat stuprũ vĩ a du te i i, facit, q̃s puniat eadẽ pœna ordinaria.]
e ¶ Itẽ lex Iulia. s. inter publica iudicia numeratur.
f ¶ Quę. s. lex Iulia de adulteriis.
* ¶ Hanc legẽ tulit D. Augustus. l. j. ff. eo. quam fortasse Iuliã appellauit in honorẽ C. Cęsaris, qui eũ adoptauit.
g ¶ Gladio punit. Sacrilegos n. nuptiarum gladio feriri oportet, vt C. de adul. quis. ij. in fi.
** Aliud est, si

† al̃s sed ca idem.

Accus. ĩ quis etiã post mortem.

c ¶ Sustinet i. infert. Accursi.
d ¶ Et memoria. i. dicere, ẽr post mortẽ pt accusari. vt bona deferant in fiscũ, & auferant hẽdib. tanq̃ idignis, vt C. ad l. iul. maiest. l. q̃squis, & l. seq. & qd dixi, post mortẽ accusari, intelligas in duob. capl̃is illi[9] legis, hoc ẽ, cũ cõtra pricipẽ vl̃ contra rẽpubl. Roma. ẽ machinat[9], i. nisus ad malũ: al̃s finit morte vt cætera crimina, vt ff ad l. Iul. maiest. l. fin.
* ¶ Persequit hoc ĩ loco Impe. pœnã solũ perduellionis, qd̃ oĩum de maiestate criminũ atrocissimũ existimat, nã perduellio ẽ, quã cõiurationẽ historici appellãt, cũ hostili aĩo q̃s aduersus rẽpub. vel principẽ aĩatus est. l. vlt ff. e. Etenim & multis aliis modis leditur maiestas, quos diligẽter Iuriscõsulti tradider ĩ tractatu ad l. iul. maiest.** & Taci. quoq; de hac re grauissime disserit lib. j. annal.]
¶ Itẽ l. Iulia. Casus nõ exigit ĩ decl̃one simpliciũ terñorũ istarũ. ll. No q̃ adulteri puniunt pœna mortis. Itẽ, q̃ sodomitę puniunt eadẽ pœna mortis. Itẽ, q̃ stuprũ ẽ cũ virgine vl̃ cũ vidua. Itẽ, q̃ pœnã stuprũ sine vi cõmittentis, ẽ publo dimidię partis bonorũ ĩ honestis psonis idcõmutetib. ĩ humilioríb. ẽ coercitio corpis cũ

S Y L.

mit solicitauerint, nõ etiam effectu flagitij potiri potuerĩt l. j. d extraor. crim.
ADDI. Dic q̃ ĩ adulterio pœna mortis fuit hodie inuẽta, q̃ ñ erat olim tpe Digestorũ, vt no. gl. in l. q cũ vno. §. adulterij. ff. de re mil. † & dicas q̃ in talibus delictis ẽt p viã inquisitionis pt pcedi, vt l. ij. § si publico. ff. de adul. Ang.
** Mulier hodie ĩ monasteriũ detrudit, auth. sed hodie C. ad l. Iul. de adul.]
h ¶ Cum masculis. Nam in hoc casu armantur iura, vt gladio feriantur, vt. C. ad l. Iul. de adul. l. cum vir nubit.
* ¶ Extat hac de re peculiaris, & sanctissima quidem constĩõ, in auth coll. vj.].
i ¶ Lege Iulia. s. de adulteriis. Nã hẽt hęc lex multa capl̃a, vt ff. d min. l. auxiliũ. §. fi. vt ad leg. s. & ff. ad l. iul. d adul. l. ea v.
K ¶ Sine vi. Quid si vi, hr̃. j. eo. §. itẽ lex Iulia de vi. versi. sin autem per vim.
†* Adde, q̃ nati ex ĩcestu, vel alio sili coĩtu punibili, nõ succedũt pr̃i, auth. ex cõplexu. C. de ĩcest. nup. & auth. licet. C. de natu lib. idẽ ecõuerso, sm Azo. ĩ sũma ĩ ti. C. d leg. hęr. quẽ seq̃t Bar. i l. fi. col. ij. ff. d iis q̃b. vt idig. & Bal. i. d. auth. licet. & Iaf. in §. pœnales. col. x. s. de actio.]
l ¶ Viduã Adijcias, vel puerũ. & dic de

† l. siquis viduã. ff. eodẽ, & l. Claud. ẽ iis quib. vt indig.

 vidua

vidua & de virgine, nisi sint meretrices, vł licitę (i) cócubinę, ut hic subijcit, honestę &c. & ff. de adul. l. stuprũ. j. rñ & §. j. ADDIT. (i) Dic q hoc pcedit de iure ciuili: sed de iure canonico nõ est pmissum. vt cle. ad. nřm, đ heret. igit &c. Ange.

a ¶ Humiles. Qui sunt humiles vel honesti, dicut C. de icest. nupt. l. humilem.

b ¶ Cũ relegatione. Hæc distinctio pœnę fallit in trib. casib. in quib. cõmittit stuprũ, & tñ maior pœna imponit. Primus est, si qs i puerũ cõmittit: qa tũc gladio ferit, ut s. e. §. Et quãdo tutor stuprauerit eã, cui⁹ est tutor, ut C. si tutor pup. suá. l. j. Item si fuerit stuprata aliqua á suo pprio seruo, vt C. de mu. q ser. p. se iũx. l. j. Et no. pęnã stupri esse quinquénalé, nisi qñ p vim cõmittit: tũc. n. sine pfinitione téporis pt institui, ut ff. ad l. iul. de adul. l. mariti. §. quinquennium. & §. fi.

** Adde, q p ti. de extraord. crimi. stuprator pœna capitis punitur. l. j. d. tit.]

† In hunc locũ vide Alci. lib v. Para. c. ix.

† als peccatorib.

Stuprũ i trib. casi. bus grauiter punitur.

† als coercitionem.

e'

Stupri pęna est quinquennalis.

té, stuprauerit. Pœnam aũt † eadé lex irrogat † stupratorib. si honestę sũt, publicationem ptis dimidiæ bonorũ: si humiles,[a] corporis † coërctioné cum relegatione.[b] ¶ Hominé telo. i. quocũq;, qđ manu emittit, occidens, vel cũ telo cá occidédi psequens, lege Cor. de sica. punit: qua lege castigabit venefic⁹. vł Parte magica hominé occidens, vel malo medicamento publice occidens. Arec. ¶ Ité lex Cornelia,

S Y L. ¶ Ité lex Cor. Casus planus est: ponit. n. quos puniat Lex Cornelia de sicarijs, & vñ dicat, cum plurib. declonib. lõ not q homicidę puniunt pœna L. Cor. de sicarijs. Ité, q paria sunt occidere, vel ambulare cũ telo hominis occidendi cá. Item, quid sit telũ. Ité, q lignũ, lapis, & ferrũ appellatione teli veniunt, eo q manu mittant. Ité, q pñt ét epigrámata allegari & auctoritates poetarũ. Ité, q dicant sicarij. Item, q venefici puniunt l. Cor. de sica. Ité, q L. Cornelia habebat caput beneficij. Ité, q magica ars est prohibita. Item, q qui mala medicamenta vendit publice tenetur eadem lege.]

c ¶ Item lex Cornelia. l. computatur inter publica iudicia.

de sicarijs,[d] q homicidas vltore ferro psequit;[e] vel eos, q † hominis occidendi cá cum telo ambulant.[f] Telũ aũt, (vt Caius noster ex interpretatione legũ duodecim tabularum scriptũ reliqt) vulgò quidé id appellat, quod ab arcu mittit: † sed † & omne significat, quod manu cuiusq; iacitur. Sequitur ergo vt lignũ, & lapis,[g] & ferrũ hoc nomine contineant: dictum ab eo, quod in longinquũ mittitur, à græca[h] voce † τηλῦ

* ¶ Quá tulit. l. Corneli⁹ Sylla Dictator rei pub. tpib. facit l. ij. §. dein de Cornelius Sylla. de orig. iu.]

d ¶ De sicariis. quare sic dicant, dic, ut. j. e. §. ỽ. sicarij.

e ¶ Persequit. i. persequitur eos, q homicidiũ fecerunt cũ ferro; nec n. p hanc legé occiditur occidens, sed deportat, & oía bóa sua publicant, vt ff. ad l. Cor. de sic. l. eiusdé. §. legis & l. pe. Vł dic q psegt homicidas ferro, qa eos hodie occidimus, ut d. l. eiusdé. §. fi ADDITIO Dic q pœna legis Corneliæ de sicariis est mors, ut not in l. j. & l. is qui cum telo. C. de sica. Ang. Are.

f ¶ Cum telo ambulant. Licet eos non occidant, ut C. ad l. Corn. de sica. l. is q. Et no. capitula, ex quib. aliquis hac l. tenetur, vt ff. ad l. Corn. de sica. l. j.

* ¶ In delictis an & quando solus affectus puniatur, licet non sequatur delictum, & an eadem pęna, an mitiore, vide Tho. Gram. decis. viij & xx.

g Lapis. Facit s. đ iterd. §. recupandę. i fi.

h ¶ Gręca. & hoc totum quod sequitur omittas. Accur.

* ¶ Hic locus sumpt⁹ est ex Xenophonte lib. v. expeditionis Cyri, qué sic Latinitate donauit Alcia. in l. si calũniet. ff. de

† concor. c. si perso † lens iuncta gl. sup ver. telo. extra de homi.

*

† als sed nunc omne &c.

† alias θηλοσιν, i. Long.

S Y L.

de verb.sign. Huiusmodi tela simul ab eis habebantur, lanceç, spicula, fundæ, plurimis autem & sagittç.]

* ¶ Hic locus in aliquib. exéplarib. legit his verbis, Admonét nos epigrámata in Xerolopho vrbis faustissimç scripta. q̄ lectura sane nō īprobáda vrī. Xerolophus n. vt Priscianus Grámat. lib. j. & vj. scriptū reliqt, locus erat Byzátij, ī quo extabát epigráma ta vetustissima in tripodib⁹, līris antiqssimis scripta. ex quo ét facile ītelligr, p vrbé faustissimà hic accipi Cōstátinopolim. Meminit Xerolophi & Suidas ponitq̄; p tumulo ex cōgestis lapidib. facto. Ant. tū August. in archetypo Floré tino sic legi. scribit: Admonet nos ξενοφῶν ná ita scribit: καὶ τά βέλη ὁμόσε ἱεφέρετο λογχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι

(† al's deest sic. al's legitur, Nā & hanc.)

(† al's Xerolopho vrbis lautissime scripta.)

(† al's cautissime.)

figuratum. & † sic hanc significationem inuenire possumus & in Grçco nomine. Nā quod nos telum appellamus, & illi βέλος appellāt ἀπὸ τοῦ βάλλειν. Admonēt nos epigrammata in † Xenophonte his verbis † faustissime scripta κάρτα βέλει ὁμοῦ ἔχοντο λόγχαι τοξεύματα σφενδόναι πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. Sicarij autem appellantur à sica,[a] quod significat ferreum cultrū. ¶ Eadem lege[b] & venefici[c] capite dānantur: q artibus odiosis,[d] tam venenis, q̄ susurris[e] magicis homines occiderint,[f] vel mala medicamenta publice vendiderint.

¶ Lex Pompeia de parricidijs, qua cauetur, q̄ occidens parētes, uel alios, d̄ quib hic, singulari pœna plectat, ē publici iudicij. Et cōmittēs delictum in se plus punitur, q̄ committēs in alio. Ange. Aret.

¶ Alia deinde lex asperrimū crimē noua pœna psequtur: q̄ † Pōpeia de parricidijs vocatur: q̄ cauet, ut si quis parētis,[g] aut filij, aut oī

(† ad hūc locū vide M. T. in Ofo. pro Roscio Amerino vbi & hac l. elegātissime, ac sapientissime disseruit.)

a ¶ A sica. Vñ videbat, q̄ tm̄ q eū sica occiderét, hac lege tenerent. Sed tñ ghalius hodie accipit sica & telū p īterptationé: vt s̄. e. §. é aūt sica (vt subijcit) cultell⁹ vtrinq; scidés, qué portás pegrini qñq; ī baculó quodá, ita q̄ ñ apparet: vñ vers⁹, Mucro latés sica, sicarius inde vocatur.

b ¶ Eadé lege. Quæ dicit Corne. de sica.

** Quod dr̄, in hoc tex. capite dánát, intellige, si fuerint serui. ī liberos n. hui⁹ l. pçna é deportatio. §. ité l. Cor. ad fi. .j. e.]

c ¶ Venefici. Nā plus est hominé veneno extiguere; quam gladio occidere, vt C. de mathema. l. prima.

d ¶ Artibus odiosis. i. artificiis odiosis. Nam omnis ars bona est. (Ars bona est.)

e ¶ Susurris. i. incautationibus Nā hæc sciétia reprobáda é, ut C. de male. & mathema. l. eorū

f ¶ Occiderit. ét sine dolo, vt ff. de pœ. l. si qs aliquid. ij. §. q̄ abortionis. Sec⁹ ī Cornelia, q̄a dol⁹ est necessari⁹: nec sufficit ét lata culpa, ut ff. ad l. Corn. de sic. l. ī lege. (Dolus in l. Cornelia est necessarius.)

¶ Alia deinde Casus Exemplificat vlteri⁹ Imp. in pœna l. Pompeiç de parricidiis: q̄ clara oīa sunt & vbi aliqd erit difficultatis, ī notabilibus declabit. No. q̄ crimen parricidij est asperrimū. Ité q̄ in eo punié do imponitur noua pœna. Ité, q̄ nō solū dr̄ parricidiū, q aliqué ex paréti b. occidit, sed ét alios affinitate coniunctos, de qb. i l. j. & seq. ff. e. Ité q̄ eadé pçna punit aperte & clā faciés. Ité mádās & cōscius crimis Itē no. excogitatā pçná & rōnem quare. Ité, q̄ pçna īponit ét cum rōne. Item, q̄ occidés personas coniunctas extra illum gradū punitur pçna l. Corn.] (SYL.)

* ¶ l. Pompeia à Cor. Pompeio Magno, qui eam tulit, dicta est.]

g ¶ A . Parentis. Accipe parentes & filios vsq; in infinitum, ut ff. de in ius vo. l. quinq;. §. fi. & l. sed si hac. §. liberos.

** Adde, hac lege teneri ét filiū nálem tantū, secus si sit incestuosus aut ex alio dānato coitu natus, fm̄ Ias. qui alios refert, in §. pœnales. col. x. s̄. de actio.]

Affinu-

† Et ita legit Theophilus. Item C. de iis q fem vel iib. occi. Parricidium quas p̃sonas cõtineat.

a ¶ Affinitatis, Alias affinitatis, & als, † affectionis

b ¶ Continet. Sed q sunt ij, qui hac appellatione continent? R. superiores & inferiores. vt diximus. Ité collaterales: vt fratres, consobrini, & patrueles, & pximiores eis. Ité affines qdá: vt vxor, nur?, gener, vitric?, p iuignus socer, & ét pronus, vt ff. eo. l. j. & l. sed sciendum. & l. cum pater.

† ex l. v. in. ff eo. tit. † alias ex tit.

c ¶ Preparauerit. Forte & si non occiderit, fm P. & facit p eo ff. eo. l. j. i fi. Vel dic illum specialem casum.

ADDITIO. Primã opi. sequit hic Ioan. Fab. pp atrocitaté criminis. facit. l. fin. C. d sic. & hác tenet gl. i l. vnica. C. eo. Ang.

† Culleus viginti amphoras continebat.

d ¶ Extraneus fit. No. extraneũ plus puniri, q̃ si ipse occidisset. vt hic, & ff. e. l. vtrũ. & l. si sciente

e ¶ Vel in amné i. flumé: vel si hæc vicina nõ sunt, bestijs subijciat, vt ff. e. l. pe.

f ¶ Sustinebit. Sed nõne & q. superiores psonas occidit hac l. Corn. tenetur? Vr q sic, vt ff. e. l. j. Sed cõtra. C. e. l. j. Dic ergo, q hac lege Cornelia tenet, sed nõ accusat. Vel dic fm Io. q tenet eadem pęna. s. capitali. sed maior hic imponitur.

* ¶ Excipe occisoré parentũ & liberorũ, q in patriá aliqd molirent. l. minime. ff. d relig. & sump. fun. ** Plato ét als irrogat pœnas his, qui parẽtes occidisse pulsassene cõuicti essent lib. x. de leg. prope fi. quem videas.]

no affinitatis eius, q̃ nũcupatione parentum continetur, [b] fata præparauerit, [c] (siue clam, siue palã id ausus fuerit) necnõ is, cuius dolo malo id factũ est, vel cõsci ? † criminis † existit, licet extraneus sit, [d] pœna parricidij puniat, & neque gladio, neq; ignibus, neq; vlli alii solẽni pœnæ subijciatur, sed insutus culleo † cũ cane, gallo gallinaceo, vipera, & simia, & iter eas ferales angustias cõprehẽsus, (secundũ q regiõis qualitas tulerit (vel in vicinũ mare, vel in amnẽ [e] proijciat: vt omnium elementorum vsu viuus carere incipiat, & ei cœlũ superstiti, & terra mortuo auferatur. Si quis aũt † alias cognatione vel affinitate cõiũctas sibi p̃sonas necauerit, pęnã legis Cornelię d sicariis sustinebit. [f]

¶ Publici iudicii etiam legis Corneliæ de falsis censet qua tenetur quicũq; aliquid de iis, q̃ exprimũtur in textu, cõmiserit: & pœna eius in seruo est vltimũ suppliciũ, in libero deportatio. Angel. Aret.

¶ Item lex Cornelia de falsis, q̃ etiã testamẽtaria [g] vocatur, pœnã irrogat ei, q testm, vl aliud instrm [h] falsum scripserit, [i] signauerit, recitauerit, [k] ...

¶ Item lex Cor. &c. Casus. Prosequitur Imp. exépla p̃posita, & nũc ponit dicta l. Cor. & de falsis. Not. q l. Corn. de falsis appellat ét testamentaria. Item, q testm aut instrm falsum scribens punitur pęná hui? legis. Ité, q eadé pœna tenet q sigillauerit aut falso mõ recitauerit dolo malo. Ité q adulterinũ signum fecit vel eo vsus est. Ité, q pœna l. Corn. de falsis est in seruis vltimũ suppliciũ, in liberis deportatio.]

SYL.

† In aliquib. est pluribus habetur, alias q.

*. ¶ Hác quoq; legem tulisse fert l. Cor. syl. l. ij. §. deinde Cor. de orig. iu.

g ¶ Testamentaria lõ sic dicta, quia & de testo falso ibi agitur.

* ¶ Testamentariá vocat Modestin?. l. lege Cor. ff. eo. [

h ¶ Instrumentum. s. emptionale, vel alicuius contractus.

i ¶ Falsum scripserit. Et ita ueritaté mutauit. ut i auth. d fi. instr. §. j. l pri. coll. vj.

* ¶ Legẽdũ eé ibi, imitatio, nõ, mutatio, admonet verbũ Grecũ μιμητικ positũ in auth. Grecis, & ita vertit Haloãder.]

K ¶ Recitauerit.

ADDIT. No. cõtra illos, qui hab't instrumẽta & scripturas alienas in custodiam

subiecerit, vel signũ † adulterinũ fecerit, sculpserit, expresserit, sciens, dolo malo. Eiusq́, legis pœna in seruos vltimum[b] suppliciũ est, (quod etiam in lege de sicarijs & beneficis seruatur) in liberos vero deportatio.[c]

¶ Vim cõmittens cum armis aliter, q̃ virginem rapiendo, deportabit᷑: si sine armis, tertiæ partis bonorum publicatione dãnabitur. Sed per vim virginem, uel monialem, rapiens, uel pręstans opem, capite punitur. Arc.

¶ Item lex Iulia de ui publica seu priuata aduersus eos † exorit᷑, q uim uel armatam, uel sine armis commiserint. Sed si quidem armata uis arguatur, deportatio ei ex lege Iulia de ui publica irrogatur: si uero sine armis, in tertiam partem[d] bonorũ suorũ publicatio imponit᷑.

¶ Sin autem[e] per uim raptus uirginis, uel uiduæ, uel sanctimonialis, uel alterius, fuerit ppetratus, tunc & raptores, & ij, qui opẽ huic flagitio dederunt, capite puniuntur, † secundum nostræ cõstitutionis[f] definitionẽ: ex qua hoc apertius possibile est scire:

¶ Publicã, sacram, uel religiosã rẽ furto subtrahens, & talib[9] opem pręstans, ex lege Iulia pecula

diam, & cũ alijs ostendunt & recitant, & copiá faciunt, quia incidũt in falsum, vt hic & l.j.§.is qui. ff.ad l.Corn.de fal. iuncta l.qui testamentum. Ang.

a ¶ Signũ. † Idest sigillũ, quod in testamẽtis apponitur, vt s.de testamẽ.§.sed p̄dicta. Item signũ, qđ chartis imponitur, vt q̃nq; facili[9] fiat cõparatio ex instrũis, vt in auth.de instrumen. caute.§.oportet autẽ, coll.vj. Accur.

** Facit l.vlt. ver. & si non consiliarij signũ. C.de assess. & vide ad hãc gl. Bart. in rubr. ff. vere. nu.5.& 6.]

b ¶ Vltimum supplicium. Quod interp̄tamur mortẽ, vt ff. de pœ.l. vltimum.

c ¶ Deportatio. & omniũ bonorũ publicatio. & sic no. q̄ ex eodem cõmisso plus serui, quam liberi puniuntur vt hic, & ff.ad l.Cor. de fal. l.j.§. si & ff.si ex noxa. caaga. l.pen.& ff.đ pœ.l.i seruorũ. Imo & inter liberos magis puniunt᷑ minores, q̃ maiores, vt ff.de incẽd. rui. nau. l.Pœdi[9].

* ¶ Aliud iuris in pœnis pecuniarijs. in his n. maiores grauius mulctant᷑ l.properandũ.§.sin aũt vtraq;.C.de iudi.]

* ¶ Adde, q̄ ex l.xij. tab. q falsũ testimoniũ dixisse cõuict[9] erat, e saxo Tarpeio deijciebat᷑, vt scribit Au.Gel.lib.xx.c.j.]

d ¶ In tertiam partem. No. ex maioritate delicti maiorẽ pœnam imponi, vt hic, & C.ad l.Iul.de vi l.ij.& facit.s.de iterd.§.recuperãdæ.ver.q ãt. Itẽ hic dãnat[9] fit ĩfamis, vt ff.ad l.iul.đ vi pri.l.j.rñ. Acc.

* ¶ Sic dicta hæc lex à C.Iulio Cęsare, qui eã tulisse tradit᷑ post victũ Põpeium. Qđ ad raptũ virginis attinet, ita l.xij.tabu. cautũ eẽ accepim[9], Vim ingenuæ virgini inferre, aut eã suasione ĩ suã sententiã trahere, caueto.

e ¶ Sin aũt. Dixit. s. qñ sine vi aliqs cõmiserit stuprũ, vt s.eo.§.ea.l.Iulia nũc qñ vi. Vel continua cum superiori proxi.§.

* ¶ Adde huic §. locũ esse ẽt econuerso, si mulier virum rapiat. gl.ĩ l.j. C.de rap. virg. quã sequit᷑, ac multis ornat Albe. Mars. ibi nu.223. & ita l.si qs viduã. nu.6. ff.đ q̃stiem intellige istũ tex. in raptu libidinis causa patrato, secundum Dec.consi.234.num.viij.]

f ¶ Cõstitõis. Vt C.de rapto.virg.l.j.

** Adde, q̄ nati ex tali coitu si succedũt patri, nec econuerso vt annotaui.s.eo.§. itẽ l.Iul. & tradit Deci.cõsi.103.vol.ij.]

g ¶ Itẽ lex. Casus. No. ad quid inuẽta fit l.Iul.peculiatus, ad puniendos eos, qui publicã pecuniã, rẽ sacrã, vel religiosam

su. ari

† Sig. glo. secundũ Amanellũ in sing. suis ad hoc q notari[9] mutauerit signũ puniatur pœna falsi.

Pœnæ diuersificatur et personarum diuersitate.

† falsi exe tium.

SYL.

Pœna maior maior. delicto debetur.

† cõcor. c. peruenit iũcta gl. j. in fi. ex. tra de adulte. & stup.

SYL.

furati fuerint. Itē, q furans pecuniā rei publ. vel principis non tenetur simpliciter furti, sed l. Iul. peculatus. Itē, q administrator vel pfectus reb. publicis, si publicas pecunias subtrahit, capite punit. Itē, q auxiliū furāti pecunias publicas ad ministrās, vel eas sciēter receptans, tenet eadē lege. Itē, q alij, q non hnt administrationē, aut iurisdictionē, si publicas pecunias furent deportant.] ** Et hæc lex a C. Cæsare lata est. Ante eū aūt nō capitis, sed pecuniæ pœna fuerat constituta, vt ex Liuij histo ria li. xxxviij. facile est intel ligere.] a Publicam pecuniā. s. ciuitatis Romanæ, nō alteri9, vt ff. de fur. l. ob pecuniā. & ff. ad l. iul. pe. l. iiij. §. pen.

tus, quę publica ē, capite punitur: alias autē ex ea delictum committens deportatur. Ang. Aretinus.

¶ Item lex Iulia peculatus eos punit, qui publicā pecuniā, a vel rem sacram, b vel religiosam c furati fuerīt. d Sed si quidem ipsi iudices tempore administrationis publicas pecūias subtraxerint, capitali animaduersiōe pu niuntur: & nō solū hi, sed etiā qui ministeriū eis e adhoc † exhibuerīt, vel q subtractas ab his sciētes susceperīt. f

Alij uero, q in hāc legē inciderint, pœnę deportationis g † subiicientur.

¶ Lex Flauia de plagiarijs quādoq; pœnā capitis, quādoq; leuiorem irrogat. Ange.

¶ Est & inter Publica iudicia Lex Flauia de plagiarijs, h quæ interdū i capitis pœnam ex sacris cōstitutionibus irrogat, interdum leuiorem.

¶ Lex Iulia de ambitu, repetundarū, de annona, & residuis, quæ in diuersis capitulis loquūtur diuersas pœnas (præterquam mortis) inferunt. Ang.

† Alī ad hibuerit.

Peculat9 actio quinquennio durat

ADDITIO Gl. debuit allegare. §. fi. Io. Fab.
b Rem sacrā. Vt calices, & thuribula, quę sacra sunt, vt s. de re. diui. §. nullius.
c Religiosā. Vt ornaméta sepulcrorū.
d Furati fuerint. Vel ēt immiscuerint, ita q damnificauerint rem publicam, vt ff. ad l. iul. pecu. l. j.
e Ministerium. j. adiutorium.
f Susceperint. s. ad custodiendum.
g Deportationis. deportantur. Et nōt. q quinquénio durat hęc actio vt ff. ad l. iul. pec. l. peculatus. (i) Item est speciale in ea, q contra hæredes inchoetur, vt ff. ad l. iul. pe. l. fin. Accur.
ADDITIO Dic idem in adulterio & stup. vt no. gl. s. eo §. ij. regulariter autē durat per ann. xx. vt l. querela. cum ibi nor C. de fal. & c. Ang.

¶ Est & inter pub. Casus Quæ sequunt quia p simplicē relationē absq; aliqua dectone ponunt ab Imp. qui ratus est ea, quę s dicta sunt, satis esse ad iuuenū cognitionē, nos eadē rōne se cuti eius exēplū, relinquemus cognoscēda in latiorib. ff. libris, finéq; filioli carissimi imponem9 huic labori nō, vestrum gratia sumpto cum laude Dei oīpotentis, cui honor sit & gloria in æternum.]

† al's sub iungēre f sibiū partur.

h De plagiariis. iō sic dicta qa orbatō pte, filio, vel dño, seruo, hęc lex punit orbantem siue talē plagā inferenté hēt. n. locū, qn aliquis distrahit aliēnū seruū, vel filiū, ita q pr vel dńs nō pōt rehabere, vt ff. ad l. flaui. de pla. l. j. & l. lege & l. eū. & l. pe. §. fi. Itē tenet qui liberum hominē de loco in locū transportat, vt C. ad l. flaui. de pla. l. qm. & hoc si dolo fācit, nō al's, ut ff. ad l. fla. de pla. l. legis flauiæ. Itē hac lege tenet, si quis seruū in fuga cōstitutū vēdat, ita ut emptio statim teneat, vt C. ad l. fla. de pla. l. in fuga.
** Adde, q eadem l. tenetur & qui liberum hominē sciens emerit d. l. j. ff. eo.
i Capitis pœnā. s. maiorē, aliqñ minorem capitalē, cū capitalis al's sit minor, al's maior. Nam ingenu9 nobilis in metallum,

tallum, ignobilis gladio feritur, seruus vel libertus bestijs subijcitur, vt C. ad l. flaui. de pla. l. fi. & ff. ad l. flaui, l. fi. in fi. Itē quādam ciuilis pœna olim imponebatur, quæ cessat hodie, vt ff. eo. l. fi.

* ¶ Adde, quod lege quoq; Mosaica plagiarijs capitis pœna irrogabatur, vt legitur Deuter. c. xxiiij.]

¶ Sunt præterea publica iudicia, lex Iulia [a] de ambitu, lex Iulia repetundarum, [b] lex Iulia de annona, [c] & lex Iulia de residuis: [d] quæ de certis capitulis, loquuntur, & animæ quidē amissionē nō irrogāt, aliis aūt pœnis

Lex Iulia de ambitu in quatuor casibus hēt locum.

a ¶ Sunt præterea. [Lex Iulia de ambitu. quæ hēt locū in quatuor casib. Primò, si qs dederit clam pecuniā, vt aliquē fortuatē honorē non in ciuitate Romana, nā ibi cessat hæc lex, cū princeps ibi eligat, vt ff. ad l. Iul. de ambitu. l. j. ī prin. Idō dixi clā, quia palā pōt (i) vt ff. de pollici. l. §. j. & ff. de offi. præto. l. Barbarius. Secūdo hēt locū, qn̄ quis stat in magistratu vltra annum, vt C. ad l. iul. de ambitu. l. j. Tertio si quis ingredit domū iudicis cognoscentis de cā criminali, vt ff. ad l iuliā de ambitu. l j. Itē quarto si qs iudex nouū vectigal instituerit: & est pœna cētum aureorū, vt ff ad l. Iuliā de amb. l. j. Sed in casu deportat, qn̄ s. bis idem officium continue est assecutus, vt C. ad l. Iul. de ambi. l. j. Sed fallit in assessore, vt C. de asses. l liceat. Itē in Proconsule, vt ff de offic. procon. l. antep. Vel dic ibi sex fascibus. i. sex mensibus, quia tantū durabat eius officium.

GYL.

* ¶ Verissima interpretatio illius l. est ea, quā ibi facit Bud. nihil. n. magis abest à vero sensu, q̄ fasces pro mensibus exponere, quos palam est fuisse virgarum fasciculos cū securi illigata, quos lictores magistratibus præferebant.]

ADDITIO. (i) Dicit Io. Fab. quod hoc nō est verū, vt l. in cos. ff. de tute. & in auth. vt iudi. sine quo. suf. per totum. & ff de mune. & hon. l. existimationem. tu autem dic pro honore sine administratione consequendo dari, non aūt cum administratione, secūdum Bar. & Ang.

Lex Iulia repetundarum.

b ¶ Lex Iulia repetundarū. Quæ habet locū, qn̄ iudex per pecuniam facit aliquid vel omittit, vt ff. ad l. iul. repet. l. j. iij. iiij. v. vj. & vij. Esculentum tamen potest accipere iure veteri, dūmodo non nimis magnum, vt ff. de offi. procon. l. solent. in fi. sed iure nouo non, nisi qn̄ deficeret salarium, vt in authen. vt iu. sine quo. suff. §. scriptum est exemplar huius. versic. quapropter, ibi, aut si non est. colla. ij. Pœna autem huius legis est ciuilis in quadruplum, vt C. ad l. repe. l. j.

**Ante illam l. pœna damnatis de repetundis dupli fuit, vt ex Ascon. Pędia satis liquet.]

Criminalis extra ordinem, vt ff. ad l. iul. repetun. l. lex Iulia. §. hodie,

* ¶ At l. xij. tab. qui iudex arbiterve, ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus fuisset, capite puniebatur, vt satis liquet ex Gellio lib. xx. c. j.]

c ¶ Lex Iulia de annona. Hæc lex locum habet, quoties quis facit, vt annona carior sit. Et est pœna in eo statuta xx. aureorum, vt ff. ad l. iul de annona. l. ij. — Lex Iulia de annona.

d ¶ Lex iulia de residuis. Et hæc lex habet locū, qn̄ aliquid superfuit ex aliqua administratione publica, & ipse ī vsum suum cōuertit, cui erat illa administratio cōmissa, vt ff. ad l. iul. pe. l. ij. & iiij. §. lege. Pœna autem huius legis est tertia parte amplius q̄ debeat: quod P. sic dixit, vt esset in quadruplū. Vel dic amplius tertia parte, quia punit in simplū, & in tertia parte simpli, vt ff. ad l. iul. pecu. l. iiij. §. sed & qui pecuniam. in fi. maxime quia pœnæ restringendæ sunt, vt ff. de pœnis. l. interpretatione. — Lex Iulia de residuis. — Pœnæ sunt restringendæ.

ADDITIO. No. quòd in istam legē incidunt officiales siue camerarij, qui habent ex administratione publicas pecunias. & finito officio aliquid retinēt, quia tenentur ista lege & pœna supradicta. Et etiam aduertas, quod ista pœna & lege tenentur officiales, qui habent vnā collectam impositam in communi destinatam pro victu & necessitate cōmunis, & ipsi conuertunt dictam pecuniam in alium vsum, etiam si esset pro necessitate communis, vt est casus in l. ij. ff. ad l. iul. pec. secundum Angel.

Sub-

eos ſubiiciunt, [a] quæ præcepta earũ [b] neglexerint.

Iuſtinianus finẽ facturus, ampliorẽ publicorũ iudiciorum determinationem Digeſta continere dicit.

Sed de publicis iudiciis hæc expoſuim⁹, vt vobis poſſibile ſit ſummo [c] digito, & quaſi p indicem [d] ea tetigiſſe: alioquin diligẽtior eorum ſcientia vobis ex latiorib. Digeſtorum ſeu Pandectarũ libris Deo propitio aduentura [e] eſt.

a ¶ Subiciunt. ſ.leges prædictę quattuor. Vel dic, ꝙ loquitur indefinite, vt patet in inferioribus.

b ¶ Earum. ſ.legum. Nam in contractibus & aliis, quæ debẽt de iure ſortiri effectum, & nõ ſortiunt̃, iudicat lex nõ valere, vt C. de leg. & cõ l. nõ dubium. Item in criminalibus variæ cõſtituuntur pęnę: quarũ quędam ſunt ordinariæ, q́. ſ. habent certá pœná aliqua lege inductá, vt patet per multas rubticas. ff. de publ iud. & in ſequentibus: aliæ ſunt extraordinarię, vt ff. ad turp. l & ĩ priuatis. & ff. de extraordi. cri l. j. & in ſequentibus tit. vſq; ad tit. de publi. iudi.

Pœnę in ciuilibus ſunt ordinarię & extraordinarię.

c ¶ Sed de publicis Sũmo digito. i. longiori digito: cum quo quis tangere põt altius, quàm cum aliis, qui dicitur medius. Accurſius.

¶ Tu dic ſummo digito. i. leuiter, metaphora ſumpta a corpore. Qñ. n. aliqua res leuiter a nobis tangit̃, eam ſummo digito attingere ſolem⁹, & (vt ipſe paulo poſt exponit (p indice. i. ſũmatie & hr̃.]

d ¶ Per indicem. i. per illum digitum, qui dicit̃ index. Vel dic & melius, ꝙ hæc dicta sũt vt ſint index ſiue demonſtratio aliorũ dicendorũ: ſicut & ſub gallina ouum dr̃ mittitur, vt ſit index ad hoc, vt ibi alia faciat oua: & idẽ in iis qui aucupantur ad columbas.

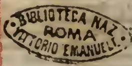
¶ Indicem hic poſſe etiam pro tabula, ſeu, vt Gręci dicunt, elencho accipi, affirmat Alcia. noſter lib. iiij. de verbo. ſignifi.]

e ¶ Aduentura eſt. Vt ff. de public. iud. per totum lib. vſq; ad tit. de appellatio. qui ſequitur. Accurſi.

F I N I S.

VENETIIS Apud Iuntas.
M D LXXXI.